99695

Suarez, Francisco, S.J., 1548-1617.

[... Commentaria in Primam partem D. Thomae...]

v. III - IV.

99695

SOLD BY
THOMAS BAKER,
Bookseller,
72, NEWMAN STREET,
LONDON, W.

BT697
~~21617~~
99695

THEOLOGIA

PHILOSOPHIA

S. GREGORIVS

S. HIERONIMVS

DOCTORIS

FRANCISCI SVAREZ

GRANATENSIS,

E SOCIETATE IESV,

IN REGIA CONIMBRICENSI

Academia primarij Theologiæ Profeſſoris emeriti,

Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ

TOMVS ALTER.

Complectens tractatum ſecundum

DE OPERE SEX DIERVM,

Ac tertium

DE ANIMA.

NVNC PRIMVM PRODIT,

INDICIBVS *ſuis illuſtratus.*

LVGDVNI,

Sumptibus Iacobi Cardon & Petri Cauellat.

M. DC XXI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

S. AMBROSIVS.

S. AVGVSTINVS.

P. FRANCISCVS SVAREZ.

P. Faber fecit.

BOSTON COLLEGE LIBRARY
CHESTNUT HILL, MASS.

BL
224
.S83
1621
JESUITICA
OVERSIZE
V.1/2, C.2

R.DO ADMODVM IN CHRISTO PATRI,

P. MVTIO VITELLESCO,

SOCIETATIS IESV PRÆPOSITO GENERALI,

IACOBVS CARDON & PETRVS CAVELLAT

S. D.

SÆPE eâdem in ara eidem Numini factum eſt, maximè poſteaquam ſemel atque iterum eſt perlitatum. Nos non ita pridem in Suare, hoc eſt, puluinari ſanè auguſtiſſimo noſtram opellam, hoſtiam profectò non ex maioribus, illam quidem, aut eximiam, ſed certè tamen aliquam, & verò, ſi voluntas conſulitur, fortaſſe opimam atque optimam, V.P. conſecrauimus. Nunc quando præeunte vtimur Suare eodem & ſacrorum rege, eundem tangemus poſtem, ſi non abnuis, & quaſi conceptis verbis ſacramentum iam aliquoties dictum inſtaurabimus. Cauſæ cur ita faciendum putemus plurimæ ſunt & grauiſſimæ: iam præcidanea litatum vidimus vbi tractationi de Angelis pro ſolita tua facilitate occurriſti, in qua vt Suares efformanda, ita nos in excudenda verſati fueramus: ſpes eſt nulla parte difficiliorem nos te hîc nacturos, quàm ibi experti ſumus. Vt enim noſter ille quantuluſcunque labor atque induſtria nihil admodum habuerit momenti, certè ſtudij noſtri ac voluntatis erga veſtram Societatem impetus, multo autem maximè diſputationis huius amplitudo & granditas, ipſa grauitas rei, ſcriptoris nomen atque authoritas, humanitatis veſtræ ratio poſtulant vti confidamus fore ne minus ſecundis nunc quàm paulo antea auſpiciis fruamur tuis, cùm neque impar ſit cauſa, neque inertior expectatio; imò aliquanto plus varietatis hîc quàm illic, niſi fallimur, eſt oblatum. Nam ſi illic felicium illarum & ab omni con-

cretione corporis remotarum mentium natura & conditio oſtenditur, hîc molitionem conditarum omnium rerum in vices ſuas ordinémque deſcriptam videmus, vt quanta eſt procreatæ naturæ, tanta ſit iſtius tractationis amplitudo, varietas, diſtinctio, ornatus, dignitas. Itaque poſſumus non ab re gloriari nos V. P. vniuerſum orbem quà patet dedicare, victima hac vna facere, hanc inſpiciendam ſine haruſpicina proponere; ſi conditorem ſpectamus, optimam, maximam ex veteri ritu; ſi in orbem circunflexas machinas cælorum, egregiam; ſi oculum mundi, auream; ſi lunæ inſtabiles motus, vultus, ſplendores, argenteam, ſi cæterorum ſiderum incredibilem numerum, hordam; ſi deſcriptionem elementorum, diſcretam poſitionem, miſturam, conflictus, conſentiones, prodigiam; ſi innumerabiles terra maríque procreationes animantium, & inſitas ab natura vires atque impetus, tum verò præcipuè ſi animam rationis cõpotem, hoc eſt, microcoſmum ſpectamus, tunc certè aringam hoſtiam, lectam, altilaneam, confœtam, optatam, præſentaneam de veteri more, ſed religioſiùs, nobis videmur V. P. hoc codice conſecrando, non mactare, ſed præbere contuendam, explorandam, & quaſi ex extiſpicio comprobandam. Quid plura? quaſi conuerſo mirabili quodam atque inuſitato pegmate tibi vniuerſam orbis molem & molitionem pro ara conſtituimus. Verùm ea eſt Suaris veſtri laus, nihil de illa decerpimus, ille per nos modò noſtrámque operam operoſum hunc ingenij ſui partum V. P. conſecratum eſſe vult: non repudiabitur, quia is eſt qui eſt, rex ſacri huius; accipiet plauſum, quia quem nos excudimus, mundum recudit ipſe, & quodammodo recreat; continget aram, quia longè fortaſſe ſanctius auguſtiúſve Suares, quàm ille Hebræorum ſacerdos in byſſo, in hyacintho, in purpura, in cocco, in tiara mundum gerit. Nos victimariorum in morem, interea dum V. P. aſpectat victimam, molam parabimus.

E COLLE

E COLLEGIO CONIMBRICENSI
SOCIETATIS IESV,

BALTHASAR ALVAREZ
D. THEOLOGVS

AD LECTORES.

HANC etiam de Mundi opificio, & primorum parentum procreatione, atque ſtatu felici, infelicique lapſu, partem accuratiſsimè elaboratam, ac prelo ſepoſitam nobis reliquit P. religioſiſsimus æquè ac ſapientiſsimus Doctor Franciſcus Soarius. In qua certè perficienda, quidquid, vel ab humani ingenij viribus, vel à ſacrorum Patrum lectione poſſet expeti, id omne planè, ac plenè Theologi quamlibet ſtudioſiſsimi votis reſpondet. Meditabatur præterea Soarius commentationes de Anima, non in gratiam tantùm illius doctrinæ illuſtrandæ, quam de argumento eodem, ad finem ſuæ Summæ de Deo, rebúſque ab ipſo creatis adiecit S.Thomas: ſed vt diſputationes etiam, quæ Philoſophicæ ſcholæ magis ſunt propriæ, locupletaret, atque in meliorem fortunam aſſereret, quàm ad hanc vſque ætatem nactæ fuiſſent. Ea ergo animi meditatio foras cœpit prodire, initio in primis viſendo, quòd periclitari facile poterit, qui primi eius operis libri capita duodecim legendo contemplabitur. Verùm Deus, ille qui noſtrorum omnium cogitationes altiùs introſpicit, ac decreta moderatur, non fortunam operi meliorem, ſed Authori felicitatem (vt credimus) ſupremam deſtinat æterno conſilio. Ne verò interrupta de cætero penderet tractatio, quò etiam illorum voluntati fieret ſatis, quibus Soarij ſcripta ſunt volupe (ſunt autem omnibus ad vnum ſapientibus) ſufficiendas duximus diſputationes de Anima ab Authore eodem in ſchola datas: opus quidem non paucos ante annos lucubratum, quod tamen lucernam oleat, demorsóſque vngues ſapiat.

Facultas P. Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Luſitana.

EGo Antonius Maſcareñas Societatis IESV in Luſitania Prouincialis, è facultate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre noſtro Generali Mutio Vitelleſchi, facultatem concedo, vt hic tractatus de opere ſex dierum, à P. Franciſco Soario Societatis noſtræ, ſacræque Theologiæ Doctore, & in Conimbricenſi Academia primario Profeſſore emerito compoſitus, & eiuſdem Societatis grauium, doctorúmque hominum iudicio approbatus typis mandetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſcriptas, & ſubſcriptas, ſigillóque noſtro munitas dedimus. Oliſſipone die 4. Maij anno 1620.

ANTONIVS MASCAREÑAS.

Commiſſão de Conſelho geral de Santo Officio em Portugal.

AO Padre Meſtre Vicente da Reſurreiçao que veia eſta ſegunda parte, De Deo rerum creatore, e informe com ſeu pareçer. Lisboa a os quatro de Dezembro de 1617.

Bertholomeo de Fonſeca, Antonio Dias Cardoſo, Frei Manoel Coelho, Ioao Aluarez Brandao, G. Pereira, Dom Franciſco de Bragança.

CEleberrimi Doctoris P. Franciſci Soarij, de ſex dierum operibus tractatum mira de more & facilitate, & dexteritate compoſitum, iubente ſupremo ſancti Officij Senatu, non ſemel euolui, nihílque in eo vel Catholicæ fidei dogmatibus, vel conſcientiæ puritati diſſonum inueni, quin potiùs omnia ita eruditè, ita piè prudentiâ, exquiſitáque reſolutione diſputata, quâ (meâ ſententiâ) de hoc argumento à nemine hactenus. Vnde illum multis nominibus non prelo ſolùm, ſed præcipua etiam commendatione digniſſimum pronuntio. Oliſſipone 19. die Martij anno 1618. E noſtro hoc Diuo Eligio dicato monaſterio.

VINCENTIVS à RESVRRECTIONE.

LICENÇA.

VIſta a informaçao, podeſe imprimir eſta ſegunda parte De Deo rerum omnium Creatore, e depois de impreſſo torne a eſte Conſelho pera ſe conferir com o original, e ſe dar licença pera correr, e ſem ella nao correrâ. Lisboa a os 4. dias de Septembro de 1618.

Bertholomeo de Fonſeca, Antonio Dias Cardoſo, Dom Franciſco de Bragança.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi.

EGO Bartholomæus Iacquinotius Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi Præpoſitus Prouincialis, librum qui inſcribitur, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. JESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus noſtræ Societatis compoſitos, abſque Superiorum eius permiſſione imprimant, permitto IACOBO CARDON & PETRO CAVELLAT Lugdunenſibus Bibliopolis, vt ad ſex primos annos imprimere, ac liberè diuendere poſſint. Datum Lugduni die 28. Decembris 1620.

B. IACQVINOTIVS.

Approbatio Theologorum.

NOS infrà ſcripti S. Theologiæ Doctores fidem facimus, vidiſſe, & perlegiſſe librum, cui inſcriptio, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, omniaque in illo iuxta orthodoxam Catholicæ, Apoſtolicæ, ac Romanæ Eccleſiæ, & ſanctorum Patrum ſanam doctrinam ſumma cum eruditione exponi. Lugduni 20. Ianuarij 1620.

FR. ROBERTVS BERTHELOT Epiſc. Damaſci.

DEVILLE.

R.D.D. de Meſchatin la Faye huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, in ſuprema Dombarum Parlamenti Curia Conſiliarius, Galliarum Primatiæ Officialis, & in Archiepiſcopatu Lugdunenſi Vicarius Generalis, librum inſcriptum, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. JESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, & à Theologis recognitum, typis mandari permittimus. Lugduni 13. Iulij 1621.

MESCHATIN LA FAYE.

SVMMA

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIANISSIMO Galliarum Rege conceſſi.

LVDOVICI XIII. Galliæ, & Nauarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, atque patentibus literis cautum, ne quis in Regno ſuo, aliiſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis primæ inchoandos, ac numerandos excudat, excudendum, vendendúmque quouis modo, & ratione curet librum, qui inſcribitur, *Doctoris Franc. Suarez, è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ, Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima,* præter IACOBVM CARDON, & PETRVM CAVELLAT, Bibliopolas Lugdunenſes, aut illos, quibus ipſimet conceſſerint. Prohibitum inſuper eadem auctoritate Regia omnibus ſuis ſubditis, eundem librum extra Regni ſui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicunque fuerit, ad id agendum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dictorum IACOBI CARDON, & PETRI CAVELLAT. Idque omne ſub confiſcatione librorum, aliiſque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Pariſiis die 27. Februarij 1620.

De mandato Regis,

Signatum,

LE BOSSV.

TRACTA

TRACTATVS SECVNDVS
DE
OPERE SEX DIERVM,
SEV
DE VNIVERSI CREATIONE, QVATENVS
ſex diebus perfecta eſſe, in libro Geneſis cap. 1. refertur, & præſertim de productione hominis in ſtatu innocentiæ.

Præſentis tractatus conſequentia ad præcedentem, eiúſque partitio.

POST præcedentem tractationem de ANGELIS, in qua poſteriorem partem ſummæ Theologiæ de Deo Creatore auſpicati ſumus, è veſtigio ſequitur altera de inferiori ac ſenſibili mundo. Nam hæc etiam contemplatio ad perfectiorem Dei cognitionem, & myſteriorum fidei declarationem, neceſſaria eſt, ac ſub ea ratione ad Theologiam ſpectat. Diſputántque de illa D. Thomas ſua 1. *p. à quæſt. 65. vſque ad 74.* & Scholaſtici cum Magiſtro *in 2. diſt. 12. & ſequentibus,* & eorum aliqui *diſt. 3. & 4.* Alenſ. *2. p.* Fundamentum huius tractatus eſt principium libri Geneſis, in quo hiſtoria creationis mundi continetur, quam exponunt Patres qui ſuper eum librũ commentaria, aut exaëmeron, aut alios libros vel tractatus ſcripſerunt. Eſtque argumentum graue ac difficile; tum propter diuinorum operum excellentiam, tum maximè propter hiſtoriam Geneſis, quæ in illo initio adeò obſcura eſt, vt ob eam rem olim in Synagoga, non niſi hominibus prouectæ ætatis, & in lege doctis permitteretur, vt referunt Origenes *in prologo ad homil. in Cant.* & Hieronymus *in proœmio ad lib. in Ezech.* Sequentes autem Patrum veſtigia, quoad fieri poſſit, materiam hanc diuina gratia adiuti illuſtrare conabimur. Hunc ergo tractatum trifariam diuidemus. Nimirum creationem propriam Vniuerſi, quatenus vno momento, & à ſolo Deo ex nihilo facta eſt, primo libro complectemur, explicabimúſque illa verba priora Geneſis, *In principio creauit Deus cælum & terram, terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* Deinde de ſingulorum ſex dierum operibus toto libro ſecundo agemus, ac ferè reliquam primi capitis partem, excepta hominis creatione exponemus. Denique per tres vltimos libros de creatione hominis & ſtatu, quem ante peccatum habuit, eiúſque amiſſione dicemus, quem etiam habuiſſent poſteri, ſi Adam non peccaret, obitérque ferè ſecundum, & tertium caput Geneſis declarabimus.

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAP. I. *VTrùm mundus per veram creationem eſſe cœperit.*
II. *An Deus in principio temporis cælum & terram creauerit.*
III. *An cælum æthereum in principio temporis creatum fuerit.*
IV. *An ſub cælo in principio creato comprehendatur cælum Empyreum.*
V. *Dubium incidens de natura cæli Empyrei.*
VI. *An in verbis illis :* In principio creauit Deus cælum, *creatio etiam Angelorum comprehenſa ſit.*
VII. *An aër fuerit ſimul cum cælo creatus, & ſub nomine cæli comprehenſus.*
VIII. *An in principio temporis ſimul cum cælo elementa terræ & aquæ creata ſint.*
IX. *Vtrùm cum cælo, terra, & aliis elementis tempus etiam fuerit concreatum.*
X. *An omnia corpora, etiam mixta, totaque vniuerſi diſpoſitio eodem momento ſimul cum cælis, & elementis facta ſint.*
XI. *An ſex dies creationis mundi naturales, ſeu materiales, an ſpirituales, ſeu intelligibiles fuerint.*
XII. *An dies naturales creationis mundi reipſa ſex fuerint, ſicut in Geneſi numerantur.*

LIBER

LIBER PRIMVS.

DE VNIVERSO, QVATENVS PER VERAM, ac propriam creationem à Deo factum eſt.

De his auctor in Metaph. diſput. 20.

SVPPONIMVS in hoc tractatu generalia de creatione principia. Qualia ſunt in primis, creationem fuiſſe neceſſariam, vt hic mundus exiſteret. Item quid ſit, nimirum, eſſe productionem ex ſola omnipotentia facientis abſque præſuppoſito ſubiecto, ſeu materia, ac proinde ex nihilo. Item rem, ſeu eſſentiam increatam, & ab intrinſeco, ac eſſentialiter actu exiſtentem, vnicam tantùm eſſe, & ab illa omnium aliarum rerum naturas originem duxiſſe. His autem ſuppoſitis, quæ poſt factam rerum creationem, ex effectibus, quos experimur, per naturalem diſcurſum colligi poſſunt, hîc præcipuè agimus de creatione mundi, prout facta eſt, & de modo, ac circunſtantiis eius, quæ quidem cùm ex libera voluntate Dei determinatæ fuerint, ipſius reuelatio nobis neceſſaria fuit, vt certam de his rebus notitiam habere poſſemus. Non enim demonſtratione, ſed (vt ait Paulus) *fide intelligimus, aptata eſſe ſæcula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.* Sciendum eſt autem ex rebus vniuerſi quaſdam factas eſſe ex aliis præexiſtentibus rebus tanquam ex materia, vt herba ex terra, piſces ex aqua, volatilia ex aëre; alias verò ſine præiacente materia neceſſariò fieri debuiſſe. Quia cùm non ſit proceſſus in infinitum, in aliquo genere cauſarum etiam materiali, ſi vna res facta eſt ex alia, quærendum eſt, an illa, ex qua poſterior facta eſt, ex alia priori facta fuerit, & ſic tandem in aliqua ſiſtendum erit ex nulla alia re facta, nec etiam potuit eſſe improducta, vt conuincitur ex illo principio, quòd vnum tantùm eſſe poteſt ens improductum. Quia ergo creatio propria eſt productio ex nulla præſuppoſita materia, ideo vniuerſum propriè creari dicitur, quatenus ex illis rebus cõſtat, quæ ex nullo ſubiecto fiunt, & de illo ſub hac ratione hîc agimus, dicturi poſtea de ornatu, & quaſi complemento creationis eius, quæ per aliam actionem ex ſubiecto fit.

Subiectum huius primi libri.

CAPVT I.

Vtrùm mundus per propriam creationem eſſe acceperit.

1\. RAtio dubitandi in primis eſt, quia hîc præcipuè de hoc mundo viſibili, & corporali tractamus, ſiue in eo Angeli tanquam partes in toto contineantur, ſiue non, de quo poſtea nonnihil attingemus. At verò corpora non potuerunt per propriam creationem fieri; ergo nec mundus. Conſequentia nota eſt, quia eſto concedamus, res ſpirituales fieri per propriam crea-

Partis negantis argum. 1.

A tionem, vt ſuprà viſum eſt, id non eſt ſatis, vt mundus creari dicatur. Sicut licèt anima rationalis per propriam creationem fiat, id non eſt ſatis, vt homo creetur, ita enim eſt viſibilis mundus, ſicut homo. Probatur ergo minor, quia omnia corpora materia, & forma conſtant, ſed ex illis duabus partibus neutra poteſt fieri per creationem; ergo nec totum. Conſequentia videtur nota, quia totum non diſtinguitur à partibus; ergo ſi ambæ partes non poſſunt creari, nec totum poterit. Maior ex Philoſophia ſupponitur. Minor autem probatur primò de materia, quia materia ſecundùm ſe, eſt pura potentia, & B non habet eſſe, niſi à forma, vel per formam, ſeu dependenter à forma; ergo ſecundùm ſe non poteſt eſſe terminus creationis, cùm creatio per ſe tendat ad dandum eſſe, & entitatem actualem conſtituendam. De forma verò probatur, quia formæ corporales per ſe pendent in fieri, & eſſe à materia; ergo non poſſunt creari, ſed educi de potentia materiæ. Vnde argumentor ſecundò, quia in narratione *Gen.* 1. nihil eſt, quod nos dicere cogat, Deum per propriam creationem mundum hunc viſibilem creaſſe: nam ſi aliquid eſſet, maximè illud, *In principio creauit Deus cælum, & terram.* At ibi verbum *creauit*, non ſignificat propriam & rigoroſam productionem ex C nihilo; ergo. Probatur minor, tum quia illud verbum de ſe generale eſt ad quancunque productionem alicuius operis, præſertim noui, & eximij, vt notauit Hieronymus in id ad Epheſ. 2. *Creati in operibus bonis*, & in id ad Epheſ. 4. *Induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt*: tum etiam quia in operibus omnium illorum ſex dierum eodem verbo creandi Moyſes vtitur, cùm tamen conſtet, non omnia illa facta eſſe per propriam creationem, vt videbimus. Vnde etiam indifferenter vtitur verbo *fecit*, & verbo *creauit*, & Septuaginta in illis locis idem verbum, ἐποίησεν ponunt, & in verſione Latina eorundem Septuaginta ſemper verbum *fecit* tam in illis primis verbis, quàm in cæteris ponitur; ergo. D

Secundum.

In hoc puncto varij errores referri, & refutari poſſunt. Primus eſt antiquorum Philoſophorum, qui ex nihilo nihil fieri poſſe crediderunt. Vnde tulit Ariſt. 1. *Phyſic. text.* 33. *&* 3. *de cælo text.* 35. mundum eſſe æternum, & per ſolam generationum, & corruptionum ſucceſſionem conſeruari: vnde autem eſſe habuerit in æternitate, nunquam explicauit. Et ideo multi putant, conſequenter ſenſiſſe, mundum non fuiſſe factum, vel productum ab alio, ſed ex ſe ſempiternum eſſe habuiſſe. Alij verò credunt, eum non ignoraſſe dependentiam æternam totius vniuerſi ab auctore Deo tanquam à principio, à quo veluti per naturalem emanationem profluxerit. Plato verò, vt 2.

Quid Ariſtoteles circa mundi exiſtentiam ſenſiſſe putetur.

Quid item Plato.

teſtes ſunt Athanaſ. *lib. de Incarnat. Verbi in principio*, & Epiphan. *hæreſ.* 6. dixit, Deum ex materia præiacente, & infecta mundum condidiſſe, ac ſubinde non per propriam creationem, ſed per quandam formationem (vt ſic dicam) mundum produxiſſe. Quod ex eodem principio quòd ex nihilo nihil fit, intuliſſe videtur. Ex quo fit etiam conſequens, vt Angelos poſuerit eodem modo factos, ac ſubinde materiales, & corporeos, vel ſi immateriales eſſe credidit, increatos, & à ſe habentes eſſe illos cogitaſſe. Idémque de anima rationali iuxta illum errorem dicendum eſſet.

3. *Authoris iudicium de Ariſtotelis doctrina in præſenti quæſt.*

Sed contra hunc errorem in Metaphyſica ſatis à nobis dictum eſt, in primis *diſp.* 20. *ſect.* 1. vbi neceſſitatem creationis oſtendimus, & *num.* 23. de Ariſtotelis ſententia nonnulla diximus, oſtendentes ipſum lubricè, vel etiam inconſtanter fuiſſe loquutum. Quia principium illud, *Ex nihilo nihil fit*, cum vera creatione ſiue liberè, & in tempore facta, ſiue æterna, & per quandam naturalem emanationem cogitata, ſubſiſtere non poteſt. Vnde aliqui dicunt retractaſſe Ariſtotelem principium illud, *Ex nihilo nihil fit*, in quodam opuſculo de Xenocrate, Zenone, & Gorgia. Sed inter opera Ariſtotelis, quibus vtor, illud non continetur, nec videre illud potui, exiſtimóque Ariſtotelis non eſſe. Illo verò admiſſo fortaſſe dici poſſet, vel dubitando, & problematicè diſputando dixiſſe, poſſe principium illud negari, vel certè negaſſe illud quoad emanationem naturalem, etiamſi in cæteris propriis actionibus illud admiſerit: quod qua conſecutione poſſit dici, vel qua ratione ſubſiſtere poſſit, non video. Deinde *diſp.* 13. *ſect.* 4. *n.* 15. contra Platonem oſtendimus materiam eſſe factam à Deo. Vnde Marſil. Fici. *in Compend. Timæi Platon. cap.* 9. *& ſequentib.* excuſare conatur Platonem ab illo errore, dicẽs, Platonem docuiſſe, materiam eſſe factam à Deo immediatiùs, quàm res cæteras. Sed magis credendum eſt Athanaſio, & aliis antiquioribus Patribus, quos *dicta diſp.* 13. *& in diſp.* 20. *ſect.* 1. *n.* 17. allegaui, qui non ſolùm Platoni, ſed etiam aliis Philoſophis Platone antiquioribus, & poſterioribus ſectatoribus errorem illum tribuunt; ibíque in numeris ſequentibus contrariam veritatem ratione, & auctoritate Patrum confirmauimus.

Opuſculum Ariſtoteli falsò aſcriptum.

Ficinus vt Platonem excuſet.

Athanaſius & alij Patres potiùs damnant.

4. *Error alter circa ſubſtantiarum ſpiritualiũ productionẽ.*

Secundo loco, quia mundus ſpiritibus, & corporibus conſtat, referri poteſt error dicentium, res ſpirituales, quales ſunt Angeli, non eſſe à Deo creatas, quod antiquos Philoſophos ſenſiſſe probabile eſt, & præcipuè tribui ſolet Commentatori. Ex nouis autem hæreticis hunc errorem docuiſſe Hermannum, referunt Caſtro *v. Angelus*, & Prateol. *lib.* 8. *de ſect. hæretic. cap.* 10. Fundabatur hic hæreticus ſolùm in hoc, quòd in narratione Geneſis, vel in Scriptura nulla fit mentio creationis Angelorum. Sed diſtinguenda eſt veritas certa à quæſtione dubia. Quòd enim Angeli creati à Deo ſint, non ſolùm eſt de fide certum, ſed etiam inter articulos fidei in Symbolo fidei Nicæno omnibus ad credendum propoſitum in illis verbis, *Viſibilium omnium, & inuiſibilium*, nam inuiſibilium nomine ſubſtantiæ intellectuales præcipuè intelliguntur, vt rectè ſenſit Sophron. in ſua fidei profeſſione, quæ in VI. Synod. Conſtant. *act.* 11. habetur, & Concilium Laterã. *in c. firmiter*, expreſſiùs dixit, *Vtranque ſpiritualem, & corporalem creaturam de nihilo condidit.* Quod paſſim etiam omnes Patres docent, quos in ſuperiori tract. *lib.* 1. *à c.* 2. latè retuli. Cùm ergo dogma hoc indubitatum ſit, dubitari poteſt, an in verbis illis

Prædicti erroris fundamentum reijcitur.

A Moyſi: *In principio creauit Deus cælum, & terram*, comprehenſum ſit. Et de hoc poſtea videbimus, interim ſupponentes, quicquid ſit de illo Geneſis loco, non eſſe dubium, quin in aliis Scripturæ locis expreſsè illa veritas tradita ſit, vt *Pſalm.* 103. *&* 148. *ad Coloſſ.* 1. *& ad Hebr.* 1. & aliis, quæ *in dicto cap.* 2. *lib.* 1. præcedentis tractatus expendimus. Vnde ſatis & dictus error, & fundamentum eius improbata ſunt.

5. *Tertius error principalis varios errandi modos complectens.*

Tertiò circa mundi viſibilis, ſeu corporum creationem opportunum erit hîc breuiter antiquos errores, qui in hac materia fuerunt, commemorare, tum quia tractando de creatione in Metaphyſica, id in Theologiam remiſimus, tum etiam B quia huius loci proprium eſſe videtur, in quo de creatione mundi viſibilis præcipuè tractamus. Primò ergo Manichæus duo poſuit prima principia improducta, & æterna, quæ bonum, & malum Deum appellauit, & malum Deum corporum fecit auctorem. Ita ſumunt aliqui ex Auguſt. *hæreſ.* 46. Ille verò ſolùm dicit, Manichæum dixiſſe, mundum eſſe bonis, & malis rebus, ſeu ſubſtantiis commiſtum, & bonas eſſe à bono Deo, malas verò à Deo malo, qui per admiſtionẽ malarum bonas maculauit. Clariùs Epiphan. *hæreſ.* 66. ait Manichæum corpora eſſe creata à malo Deo tradidiſſe. Et idem indicat Theodoret. *lib.* 1. *hæreticar. fabular. cap. vlt.* apertiùs Theophylact. C *in cap.* 6. *Ioannis in principio.* Et idem ſignificat Cõcilium Bracharen. per plures canones, in quibus Manichæo ferè ſemper Priſcillianum coniungit. De quo ait Iſidor. *lib.* 8. *Orig. cap.* 5. ex Gnoſticis, & Manichæis nouũ dogma in Hiſpania compoſuiſſe. Quod etiamſi ſumitur ex Leone Pap. *epiſt.* 91. *aliàs* 93. *ad Toribium*, vbi vtriuſque damnat errorem. Eundem errorem poſtea excitarunt Albanenſes, vt refert Anton. 4. *p. Theolog. tit.* 11. §. 5. & dubitat an iſti ſint iidem, qui Albigenſes, qui tempore Innocentij III. orti ſunt Toloſæ, & à ſancto Dominico expugnati, vt idem latiùs refert 3. *p. Hiſtor. tit.* 19. *c.* 1. eíſque hic error communiter tribuitur, vt patet ex Prateolo, D Sanderò, & aliis, qui referunt, iſtos diſtinctè dixiſſe, malum Deum creaſſe omnia corpora, ſicut bonum omnes animas. Additque Anton. poſtea eundem errorem in Italia repullulaſſe, eiúſque occaſione B. Petrum martyrem occiſum fuiſſe.

Primus errandi modus.

6. *Secundus modus errandi.*

Ante hos verò omnes fuit Cerdon, qui etiam duos Deos introducebat, bonum, & malum, & hunc non tantùm corporum, ſed etiam creaturarum omnium auctorem faciebat, vt videre licet in Irenæo *lib.* 1. *cap.* 28. Tertull. *de præſcript. c.* 51. Euſeb. *lib.* 4. *hiſtor. cap.* 10. Epiphan. Auguſtin. & aliis. Et idem docuit Apelles, ſolúmque differebat, quia malum Deum à bono eſſe factum, poſtea verò malum ſine boni cooperatione mundum viſibilem feciſſe aſſerebat. Ita re- E ferunt Epiphan. *hæreſ.* 44. & Auguſtin. *in* 23. Ante hos fuerunt Gnoſtici, qui licèt dicerent, Deum creaſſe Angelos, nihilominus mundum hunc viſibilem creatum eſſe ab Angelis aſſeruerunt. In quo errore conuenerunt Simon Magus, Baſilides, Saturninus, (aliàs Saturnilus) Carpocrates, & Cherintus, horúmque ſectatores, licèt illum errorem confinxerint variis modis omnino fabuloſis, in quibus enarrandis immorari ſuperfluum duco. Legatur Irenæus *lib.* 1. *cap.* 20. *& ſequentib.* Tertull. *lib. de præſcriptionib. hæreticor. cap.* 46. *& ſequentibus*, Epiphan. *hæreſ.* 20. *& ſequentibus*, Theodoret. *lib. hæretic. fabular.* Auguſt. Damaſcen. Iſidor. Philaſtr. & alij, qui catalogos hæreſum ſcripſerunt, & Euſeb. *lib.* 2. *hiſtor. cap.* 12. *& lib.* 3. *cap.* 20.

Tertius errãdi modus.

Contra

7. Contra priorem errandi modum, de duobus principiis bono, & malo diſputare, aut eum impugnare ſuperuacaneum videtur, tum quia eſt mera fabula, & deliramentũ ſine vllo fundamento: tum etiam quia à prædictis Patribus copioſiſſimè refutatur. Videri poteſt Aug. *lib.*1. *de Gen. contr. Manichæ. per totum*, præſertim *cap.*16. *& 21. & lib. de natur. boni*, vbi oſtendit, quicquid eſt, quatenus eſt, aliquid boni eſſe, & ideo non niſi à ſummo bono eſſe poſſe, vt *cap.*12. concludit, & optimè *lib.*1. *de Ciuit. à cap.*16. *vſque ad* 22. *& tract.* 1. *in Ioan.* exponens illa verba, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*; & optimè Ambroſ. *lib.* 1. *Exaëmer. cap.* 8. *& lib.* 3. *cap.* 9. & Cyrill. Hieroſol. *catecheſ.* 6. illuminator: vbi rectè dicit, in verbis repugnantiam inuoluere, qui aliquem Deum, & malum dicunt, cùm ſumma bonitas ſit de ratione Dei. Contra alios verò errores eorum, qui Angelos faciũt proximam creationis corporum cauſam, diſputat bene Cyrill. *lib.* 2. *contr. Iulian. circa finem*, & aliquid de hac re dictum eſt in ſuperiori tract. *lib.* 4. tractando de poteſtate Angelorum ad immutandam corporalem creaturam. Et *in Metaph. diſp.* 20. *ſect.* 2. oſtenſum eſt, creaturam non poſſe habere propriã creandi virtutem. Adde, nullam eſſe rationem fingendi, creationem corporum potius quàm ſpirituum per Angelos factam eſſe, vt in ſequentibus dicemus.

Primus errãdi modus refutatur.

Impugnantur reliqui modi errandi.

8. Quartò & vltimò notari hîc poteſt error Origenis, quem Auguſt. *dicto lib.* 11. *de ciuit. à cap.* 23. proximè poſt præcedentem Manichæi errorem confutauit. Dixit enim Origenes, Deum non per ſe, nec ex primaria intentione corpora, & viſibiles creaturas produxiſſe, ſed priùs creaſſe animas, & ſpirituales creaturas, & occaſione peccati illarum corpora creaſſe, quæ eſſent veluti ergaſtula, & carceres, in quibus animæ, & ſpiritus peccantes detruderentur, vt ibi punirentur, vel purgarentur. Hunc errorem de animabus, & aliquibus aliis ſpiritibus tradit Origen. *lib.* 1. *Periar. cap.* 7. *&* 8. vbi ait animas eſſe ante corpora, & pro diuerſitate meritorum diuerſis corporibus infundi, quod etiam de ſpiritibus informantibus ſydera iuxta ſuam opinionem affirmat. Et *in lib.* 2. *cap.* 8. *&* 9. iuxta merita vitæ prioris dicit animas diuerſis corporibus in præſenti vita mancipari, quod iterum *lib.*3. *cap.*1. repetit. Et ita hunc errorem præter Auguſtinum *loco citato* tribuũt Origeni Sophron. *in epiſtola probata in VI. Synodo act.* 11. Epiphan. *in epiſt. ad Ioan. Epiſcop. Hieroſolymit.* quæ in eius operibus legitur, & inter epiſtolas Hieronymi eſt 60. & Cyrill. Alexandr. *lib.* 1. *in Ioan. cap.* 9. & Theophyl. Alexandr. *in epiſt.* 1. *Paſchali*, Anaſtaſi. Synai. *lib.* 11. *Exaemer. circa finem*, vbi refert Methodium variis Scripturæ teſtimoniis illum errorẽ impugnaſſe. Idem Origeni tribuit, & penè explicat Leonti. *lib. de Sectis act.* 10. *tom.* 4. *Biblioth.* Hieronymus etiam, licèt aliis locis, tacito nomine Origenis, hunc errorem referat, vt *epiſt.* 8. *ad Demetriad. in fine*, *& epiſt.* 27. quæ eſt epitaphium Paulæ, *circa finem, & epiſt.*139. *ad Cyprian. & epiſt.* 150. *ad Hedibiam q.*10. vbi ait, hoc eſſe Pythagoræ, Platonis, & Gentilium dogma, quod aliqui ſub nomine Chriſtiano in Eccleſiam introducere tentarunt. Et ſimili modo idem attigit in id ad Galat.1. *Cùm placuit ei, qui me ſegregrauit ex vtero*, &c. Nihilominus *in Apolog. contr. Ruffin.* quæ eſt epiſt.66. ad Pammach. poſt medium apertè declarat illud fuiſſe dogma Origenis, quod aliis locis ſine inuidia nominis eius improbauit. Vnde

Quartus error Origeni attributus, & ab Auguſt. confutatus.

Eundem errorem in Origene notarũt Sophronius Epiphã. Cyrill. &c.

Notauit etiam Hieronymus tum tacito, tum expreſſo Origenis nomine.

A *Ierem.*28. Origenem intelligit, cùm dicit, *Delirat hoc loco allegoricus interpres.* Et reiecto errore, propter calumnias Ruffini ſubiungit, *Compulit me tractator indoctus, & ſectator calumniæ Grunianæ apertè ponere aliena vitia, quæ priùs cum diſſimulatione dicebam.*

9. In hoc verò Origenis dogmate quoddam falſum principium, & multi errores ab Eccleſia damnati continentur. Principium falſum eſt, ſpirituales creaturas ante corporales fuiſſe à Deo conditas, quod licèt ad dogmata apertè damnata non pertineat, nihilominus iam eſt improbabile, & à doctrina communiter ab Eccleſia recepta, & approbata alienum, vt in tract. præcedenti *lib.*
B 1. *cap.*3. latè diximus. Primus autem error eſt, animas hominum eſſe eiuſdem naturæ cum Angelis, imò non eſſe niſi quoſdam Angelos ex his, qui peccarunt, qui error ſatis impugnatur ex dictis *in eodem lib.* 1. Secundus, quòd animæ hominum ante corpora creatæ ſunt, quod eſt damnatum in Concilio Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ.* 8. & in VI. Synod. *act.* 11. in epiſtola Sophronij, & refelletur latiùs in tractatu ſequenti. Tertius eſt, omnes animas, quæ corporibus vniuntur, priùs peccaſſe, quod non ſolùm animæ Chriſti, & Virginis ſanctiſſimæ iniurioſum eſt, ſed etiam eſt contra innocentiam primorum hominum ante peccatum, & contra generales locutiones Scri-
C pturæ Rom. 9. *Cùm nondum quidquam boni, aut mali egiſſent*; & cap.5. *Regnauit mors etiam in eos, qui non peccauerunt in ſimilitudinem præuaricationis Adæ*; & Ioan. 9. *Neque hic peccauit, neque parentes eius*, &c. Quartus eſt, quem Sophronius *in dicta epiſt.* intulit, quòd *iſtorum corporum, quibus nunc ſumus amicti, impudenter perimunt reſurrectionem*, quia potius ad pœnam, quàm ad præmium etiam in beatis pertineret. Et alia ſimilia poſſunt ex dicto errore inferri præter ipſummet dogma de creatione corporum, quòd ſolùm occaſione peccati, & in pœnam eius facta fuerit, quod ſomniatum potius, quàm aliquo fundamento aſſertum eſt, & contra Scripturam, vt mox videbi-
D mus.

In prædicto Origenis dogmate falſum principium continetur, & quadruplex error.

Primus error.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

10. Omiſſis ergo erroribus, dicimus primò, Deum per veram, & propriam creationem, id eſt, effectionem ex nihilo mundum hunc viſibilem in eius principio condidiſſe. Aſſertio eſt de fide, vt communiter docet Theologi cum Magiſtro *in* 2. *d.* 1. & D. Thom. 1. *p. q.* 44. *art.* 1. *&* 2. *& q.* 45. *art.* 1. *&* 9. *& q.* 65. *art.* 1. Hug. Victor. *lib.* 1. *de Sacram. p.* 1. *cap.* 1. Qui omnes ita intellexerunt verbum *creauit*, in dictis verbis Geneſis. Et probatur primò, quia ita in aliis Scripturæ locis explicatur, præſertim 2. Machab.7. *Peto nate, vt aſpicias ad cælum, & terram, & ad omnia, quæ in eis ſunt, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus.* Et ſic etiam accipiendum eſt illud
E Eccleſiaſt. 18. *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul*: nam creando omnia, non potuit ex aliquo facere, ſic etiam dicitur Pſalm. 32. *Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt*, vtique virtute ſolius imperij ſui. *Quia ita vocat ea, quæ non ſunt, ſicut ea, quæ ſunt*, vt ad Roman. 4. dicitur, & ideo ex non ente, ſeu ex nihilo res in principio produxit, quod eſt propriè creare. Secundò ita definiuit, & declarauit verbum illud Concilium Lateran. ſub Innocen. III. *in cap. firmiter*, de Deo dicens: *Vtranque de nihilo condidit creaturam ſpiritualem, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam.* Vbi addendo particulam *de nihilo*, verbum *condidit*, de vera, & propria creatione quaſi per definitionem eius explicuit. Et coniungendo

1. Aſſertio de fide contra errores Philoſoph.

Probatur 1. ex Scriptura.

2. Ex Cõcil. Later.

vtramque creaturam, id magis declarauit. Eſt enim euidens, ſpiritualem creaturam non niſi per propriam creationem potuiſſe produci, cùm nihil eius ante productionem eius ſupponatur; & eodem modo dicit Concilium, creaturam corporalem ex nihilo fuiſſe productam.

3. Ratione, ac ſimul reſponſione ad 2. argum. in num. 1.

11. Vnde argumentor tertiò, ſatisfaciendo ſimul ſecundæ rationi dubitandi in principio poſitæ, quia licèt verbum creandi generaliter ſumptum ambiguum ſit, vel communem ſignificationem habeat, nihilominus ex ſubiecta materia ad determinatum modum effectionis definiri ſolet, & debet. Vnde eſt regula Sanctorum, quoties res, quæ omnino non erant, creari dicuntur, verbum creandi ſignificare productionem ex nihilo, quia res carens omni eſſe reali, & actuali, tam totali, quàm partiali, non eſt capax alterius modi productionis: ſed hoc modo ſumitur, cùm dicitur Deus in principio creaſſe cælum, & terram; ergo. Doctrina eſt Cyrilli Alexand. *lib. 5. theſau. cap. 4.* vbi inter alia dicit: *Quando nondum producta creari dicuntur, neceſſariò de nihilo ad eſſe procedere intelliguntur.* Idem optimè *lib. 1. in Gen. in principio*, & Chryſoſt. *homil. 2.* Rupert. & alij. Ac denique Athanaſ. de Incarnat. Verbi in principio: *Ex nihilo, ac prorſus nunquam extantibus Deum Patrem per verbum ſuum rerum vniuerſitatem feciſſe agnoſcit, cùm ad iſtum modum loquitur per verbum ſuum: In principio creauit Deus*, &c. Et in epiſt. quòd Nicæna Synodus decreta ſua congruis, & piis verbis contra hæreſim Arianorum expoſuerit, non longè à principio. *Itáne Deus condit, vt homo? Abſit. Deus enim creat, cùm vocat ea, quæ non ſunt, ſine vllius rei aut opere, aut opera: homines autem*, &c.

Patrum regula notanda.

Ratio altera, qua etiã ſatisfit primo argum. in num. 1.

12. Quartò probatur ratione, ſatisfaciendo ſimul primæ rationi dubitandi, nam ſi res ſimplices, & ſpirituales ſubſiſtentes poſſunt per creationem fieri, à fortiori res corporales ſubſiſtentes. Probatur cõſequentia, tum quia ante productionem ita ſupponuntur nihil eſſe, ſicut res ſpirituales; tum etiam quia ex ea parte, qua ſunt entia per participationem, non repugnat illis per propriam creationem fieri. Imò quatenus minus perfecta ſunt, facilior videtur eorum creatio. Ex ea verò parte, qua ſunt entia compoſita, non repugnat illis creatio; imò repugnat illas aliter fieri ſaltem in prima, & totali productione ſua. Probatur hæc poſterior pars, quia ante productionem cæli nihil illius præexiſtebat; ergo non potuit, niſi ex nihilo fieri, ac proinde creari. Idémque eſt de quolibet elemento, cùm primum fit ſecundùm ſe totum. Altera verò pars non repugnantiæ oſtenditur, quia licèt in productione talis compoſiti ex materia, & forma diſtingui à nobis poſſit quaſi partialis productio materiæ, & formæ, ita vt prior ſit per modum creationis, quia licèt materia dicatur pura potentia reſpectu formæ, nihilominus habet ſuam entitatem, & partialem exiſtentiam, quam non niſi per creationem habere poteſt, cùm prius ſubiectum non ſupponat: poſterior autem, ſcilicet productio formæ ſit per modũ eductionis ex materia ordine naturæ ſuppoſita, & tandem productio totius per modum vnitionis partium, vel per modum productionis integræ, & compoſitæ ex illis partialibus, quæ ſit proportionata integro termino compoſito: licèt (inquam) hoc totum detur, nihilominus partiales illæ productiones verè nõ ſũt productiones, ſed dici poſſunt comproductiones, ſolaque integra productio eſt vera productio, & illa eſt creatio, quia ſimpliciter eſt productio ex nihilo, licèt non omnino ſimplex, ſed compoſita,

Compoſita phyſica non niſi per creationem fiũt in prima & totali productione.

A quod non eſt contra rationem creationis, ad quam ſatis eſt, quòd ſimpliciter ſumpta ſit ex nihilo. De qua re, & de modo illius actionis compoſitæ videri poſſunt, quæ in Metaphyſica dixi *diſp. 15. ſect. 3.*

Dico ſecundò, Deum non per occaſionem peccati, nec in pœnam ſpirituum, qui peccauerunt, ſed per ſe ex primaria voluntate ac intẽtione ſua mundum hunc viſibilem, & corporalem procreaſſe. Declaratur diſtinctione Damaſceni *lib. 2. de fide cap. 29.* dicentis, Deum quædam velle primariò, & ex ſua tantùm bonitate, & liberalitate inductum; quædam verò ſecundariò, & quaſi à nobis compulſum. Senſus ergo aſſertionis eſt, B creationem mundi viſibilis non ad ſecundariam Dei voluntatem, vt Origenes confinxit, ſed ad primariam referendam eſſe. Quod pertinere cenſeo ad dogma fidei. Primò quidem, quia contraria aſſertio neceſſariò ſupponit errores contra fidem, & in illis fundatur, vt iam notaui. Secundò, quia per ſe, & directè repugnat Scripturæ, tum in ipſa narratione Geneſis. Nam cùm dicitur Gen. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram*, profectò ſatis indicatur ex primaria intentione, & ex ſua bonitate, ac liberalitate hæc feciſſe. Præſertim quia ſtatim in diſcurſu ſingulorum operum, ac dierum declarantur ſingula eſſe facta propter alios fines ad rectum or- C dinem vniuerſi pertinentes, & ideo de ſingulis ſubditur, *vidit Deus, quòd eſſet bonum*, & de vniuerſis, *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Non ergo reſpiciens ad malum, nec ad punitionem, ſed ad bonitatem, & pulchritudinem ſingula fecit. Vnde *Deuteron. 4.* de cælis, ſole, luna & aſtris dicitur: *Quæ creauit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quæ ſub cælo ſunt*, & cap. 26. in fine, *Faciet te excelſiorem cunctis gentibus, quas creauit, in laudem, & nomen, & gloriam ſuam.* Et ſic etiam dicitur Prouerb. 16. *Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus*, & Paulus *ad Coloſſ.* 1. id ſatis ſignificat, dicens de vnigenito filio Dei, *In ipſo, & per ipſum condita ſunt vniuerſa* D *in cælis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia*, &c. 13.

2. Aſſertio contra Origenem.

Eius ſenſus exponitur ex Damaſc.

Probatur 1. à contrario.

2. Ex Scriptura.

Tertiò hęc veritas in dicto cap. *firmiter*, apertè ſupponitur, cùm dicitur, Deum vtranque ſimul condidiſſe naturam, ſpiritualem, & corpoream, ſpecialiter verò quòd corpora creata ſint in ſupplicium ſpirituum, qui peccauerunt, damnatur à Leone I. *in dicta epiſt. 91.* & à Concilio Bracharenſi I. *can. 6.* & in V. Synodo generali, vt refert Nicephor. *lib. 17. hiſtor. cap. 27. & 28.* & in VI. Synodo *act. 11.* quatenus epiſtolam Sophonij recipit. Et ita Patres inter errores hæreticorum contrarium dogma recenſent, Epiphan. *hæreſ. 64. in principio*, & infrà in fragmento ex Methodio, & *in dicta epiſt. ad Ioan. Epiſcop. Hieroſolymit.* E Auguſtin. *lib. de hæreſib. in 43.* & ex profeſſo illud impugnat *lib. 11. de Ciuit. cap. 16. & ſequentibus, & præſertim in 23.* & Cyrillus latè, & optimè *lib. 1. in Ioan. cap. 9.* Gregor. Niſſen. *lib. de Opifi. homin. cap. 28. & 29.*

3. Ex Concil. Lateran.

Quartò poſſumus ex dictis Patribus ratione oſtendere dictam veritatem, primò ab inconuenienti ex Auguſtino, quia aliàs non creaſſet Deus in hoc mundo vnum tantùm ſolem per ſe conſulendo pulchritudini, & vtilitati vniuerſi, ſed per occaſionem, quia vna tantùm anima ſic peccauit, vt tali corpore mereretur includi. Quod cum proportione dici poteſt de luna, & de numero cælorum, ac elementorum; quod profectò & per ſe ſtatim apparet abſurdiſſimum, & repugnat Scripturis ſuprà allegatis, quæ longè aliter 14.

Probatur 4. à poſteriori ex duplici incommodo.

creatio

creationem, & diſpoſitionem huius mundi viſibilis, & omnium partium eius, & finium, ac vtilitatum illarum deſcribunt. Quam cùm elegantiſſimè propoſuiſſet Dauid *Pſalm.* 103. concludit; *Quam magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti, impleta eſt terra poſſeſſione tua.* Et ideo dixit Sapiens *cap.* 13. à magnitudine ſpeciei, & creaturæ cognoſcibiliter poſſe creatorem horum videri, quia ipſa vniuerſi ordinatiſſima conſtitutio, & pulcherrimus ordo artificis ſapientiam, & certam intentionem, qua omnia in numero, pondere, & menſura per ſe condidit,

2. Incommodum. oſtendit. Aliud incôueniens eſt, quia iuxta illum errorem non corporalis mors, ſed potiùs vita eſſet pœna peccati, contra illud Sapien. 1. *Deus mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuentium, creauit enim, vt eſſent omnia,* & contra Paulum *Rom.* 5. *&* 1. *Cor.* 15. Vnde optimè argumentatur Cyrillus, ſi anima corpori vnitur in pœnam, ineptè & iniuſtè malefactores ſupplicio mortis afficerentur, nam hoc modo non punirentur, ſed à pœna, & carcere liberarentur. Et è contrario deberent baptizati, qui plenam remiſſionem peccatorum conſequuti ſunt, ſtatim à corporibus liberari. Nec Chriſtus ſuſcitando Lazarum, illi beneficium contuliſſet, ſed pœnam. Quod argumentum cum aliis ibi latè proſequitur.

15\. *Denique à priori.* A priori verò ratio ſumitur ex illo principio, quòd creatura corporalis per ſe bona eſt, & Dei etiam bonitatem, ſapientiam ac potentiam manifeſtat; ergo per ſe, ac primariò propter hunc finē facta eſt vel mediatè, vel immediatè. Vniuerſum enim, vt eſt quoddam totum optimè cōſtitutum, ad ſapiētiam, & bonitatem diuinam manifeſtandum creatum eſt; ſingula verò corpora ad optimam eius conſtitutionem proximè ordinata sūt, & conſequenter cùm ſint partes vniuerſi, cum ipſo toto propter eundem finē per ſe ſunt intenta. Vnde eſt illud Eccleſiaſt. 39. *Opera Domini vniuerſa bona valde*, quod de operibus circa corpo-

Confirmatur. rum conditionem poſtea explicatur. Præterea homo vt animo, & corpore conſtat, per ſe creatus eſt propter Dei gloriam, cuius ſignum eſt, tum quòd ex Dei intentione factus eſt, vt ſemper viueret, & nunquam moreretur; tum etiam quia licèt propter peccatum moriatur, poſtea in æternum victurus reſurget: non ergo ſola anima, ſed totus homo animo, & corpore conſtans per ſe propter gloriam Dei creatus eſt; ergo corpus hominis non eſt creatum in pœnam animæ. Multo ergo minus alia corpora cæleſtia, vel terreſtria. Quia nec informantur animabus rationalibus, vel ſpiritibus intellectualibus, iuxta catholicam ſententiā, nec etiam facta ſunt in ſupplicium, ſed in commodum hominum, ſicut de cælis dicitur in loco citato *Deut.* 4. & de terra dicitur Iſai. 45. *Ipſe Deus formans terram, & faciens eam, ipſe plaſtes eius, non in vanum creauit eam, vt habitaretur formauit eam.* Et hac ratione videtur dicere Paulus 2. *Cor.* 3. totum mundum eſſe hominum, quia ad eorum vſum, & commodum creatus eſt; ergo de primo ad vltimum, non ſolùm ſpiritus, ſed etiam corpora tam humana, quàm reliqua mundana per ſe propter Dei gloriam facta ſunt: non ergo per occaſionem peccantium ſpirituum, nec vt ergaſtula eorum condita ſunt, *ſed omnia creata ſunt, vt eſſent,* ſicut dicitur *Sap.* 1. vtique vnumquodque in genere ſuo, & propter bonum vnum, ſeu miniſterium ſuum.

16\. *Obiectio pro Origene.* Obiici verò poteſt pro Origene illud Eccli. 39. *Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt: beſtiarum dentes, ſcorpij, & ſerpentes, &*

A *romphæa in exterminium impiorum.* Et huc etiam maximè ſpectat ignis inferni, *qui paratus eſt diabolo, & angelis, aliiſque ſociis eius;* ergo ſi non omnes, ſaltem plures creaturæ occaſione peccati creatæ ſunt. Quo argumento etiam vtebantur Manichæi, vt ſuaderent, creaturas, quæ videntur eſſe nociuæ hominibus, à malo Deo creatas eſſe. Sed reſpondemus ad argumentum in primis, nunc *Soluitur primò.* nos præcipuè loqui de creatione mundi viſibilis quoad ea corpora, quæ principaliter, & quaſi per ſe ad illius integritatem, & perfectionem pertinent. Nam in miſtis aliqua eſſe poſſunt adeò imperfecta, vt quaſi per accidens reſultent, & generentur ex aliis; & eadem ratione potuerunt aliB qua in peccatorum vindictam principaliter creari. Nec hoc eſt à bonitate Dei alienum, cùm ad *Secundò.* eius iuſtitiam pertineat. Deinde verbis Eccleſiaſtici opponimus alia eiuſdem Sapientis in eodem capite: *Bona bonis creata ſunt ab initio, ſic nequiſſimis bona & mala,* vtique mala illis, id eſt, nociua. Et additur, *Initium neceſſariæ rei vitæ hominum aqua, ignis, & ferrum, ſal, lac, panis ſimilagineus, & mel, & botrus vuæ, & oleum, & veſtimentum. Hæc omnia ſanctis in bona, ſic & impiis in mala conuertentur.* Quia vel ex illis ſument occaſionem peccandi, vel deſumet illa Deus vt inſtrumenta in vindictam eorum. Sic ergo *ignis, grando,* &c. dicuntur creata in vindictam, non quia hic fuerit primarius finis
C creationis eorum, ſed quia ex malitia hominum in hunc vſum conuertuntur, & aſſumuntur à Deo, & ideo ad iniquorum terrorem dicuntur ad illum effectum creata. Et ita etiam reſpondent Manichæis Ambr. *lib.* 3. *Exaëmer. cap.* 9. & Auguſt. *lib. de Geneſi contra illos cap.* 16. Vnde etiam de igne inferni dicimus à Deo conditum eſſe propter complementum, & perfectionem vniuerſi, & vt de ſe aptum eſſet inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, non quidem ad vindictam delictorum, quæ ante corporum creationem præceſſerant, ſed eorum, quæ vel eſſe poterant, vel certè futura eſſe præſciebantur. Neque etiam ita eſt ille ignis ad pœnam deputatus, vt aliquis ſpiritus informan-
D do illum, in eo puniretur; ſed vt ſit inſtrumentum miro modo efficiens, & vt Dei inſtrumētum torquens ſpiritus, tam extra corpus, quàm in corpore peccantes.

Dico tertiò, Deus ſolus fuit primum, & pro- 17.
ximum principium creans hoc vniuerſum corporeum quoad omnia illa, quæ per veram creationem fiunt. Loquor tantùm de his rebus, quatenus ex nihilo fiunt, quia de his, quæ fiunt ex præſuppoſito ſubiecto, poſtea dicturi ſumus. Sic ergo concluſio eſt contra omnes antiquos errores ſuprà relatos, eſtque de fide certa, vt tradit D. Thomas *d. q.* 65. 1. *p. art.* 3. *& q.* 44. *art.* 1. *& q.* 45. *art.* 5. *3. Aſſertio de fide contra varios errandi modos poſitos num. 5. & 6.* Et prætermiſſis Angelis, de quibus eſt
E maior ratio, & ſuprà dictum eſt, & animabus hominum, de quibus infrà ſuo loco dicturi ſumus, de corporibus, de quibus nunc agimus, probatur primò, quia Scriptura ſoli Deo tribuit cæli, & terræ creationem, *Gen.* 1. *Pſalm.* 8. 145. 148. *Ioan.* 1. *Actor.* 4. *ad Hebr.* 3. *Apoc.* 4. & alibi paſſim. *Probatur 1. ex Scriptura.* Et optimus locus eſt Iſaiæ 44. *Ego ſum Dominus faciens omnia, extendens cælos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum.* Secundò ita profitemur in omnibus ſymbolis, & ferè in omnibus Conciliis, in quibus fidei profeſſio præmittitur, & ſpecialiter in *d. cap. firmiter,* & Concilio Brachar. I. *cap.* 13. *2. Ex ſymbolis, & Conciliis.* Tertiò tradunt omnes Patres ſcribentes contra prædictos hæreticos, quos ſuprà retulimus; & myſterium trium perſonarum diuinarum confirmantes. Inde enim (inter alia) *3. Ex Patribus.*

probant, Verbum diuinum eſſe Deum verum, quia eſt omnium creator, nam *omnia per ipſum facta ſunt*, Ioã.1.& quia per ipſum facta ſunt ſecula, *portátque omnia verbo virtutis ſuæ*, vt dicitur *ad Hebr*.1. Atque eodem modo de Spiritu ſancto argumentantur Irenæus *lib*. 1. *cap*. 19. & Ambroſ. *lib*. 1. *de Spirit. ſanct. cap*. 3. & Baſil. *lib. de Spirit. ſanct. cap*. 16. ex illo Pſalm. 32. *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Eodémque modo argumentatur Ambroſ. *lib*. 2. *de Spir. ſanct. cap*. 5. ex illo Pſalm. 103. *Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in pulueren ſuum reuertentur: emitte ſpiritum tuum, & creabuntur*, &c. Et ſimilia habet Cyrillus *Dialog*. 7. *de Trinit. circa finem, & in lib. de argumentis quòd Spiritus ſanctus ſit Deus, in principio.* Et hoc argumento ſæpe vtuntur Patres contra Arrianos, & Sabellianos, Athanaſ. *ſerm*.3. *contr. Arrian*. Baſil. *lib*.4. *contr. Eunom.* & alij.

18. Quartò poſſumus ratione argumentari, quia ſi præter Deum fuiſſet alia cauſa proxima creationis corporalium rerum, vel illa eſſet cauſa principalis propinqua, vel inſtrumentalis; vtrũque autem eſt falſum. De priori probatur, quia proxima virtus creãdi per modum cauſæ principalis creaturæ capacitatem excedit, & ad omnipotentiam Dei pertinet, & ideo Eccl. 1. dicitur, *Vnus eſt altiſſimus, creator, omnipotens*, & *Ierem*. 32. dicitur, Deum feciſſe cælum, & terram in fortitudine ſua magna, & brachio extento, per quæ verba infinita Dei potentia ſignificatur, & ad creandum neceſſaria eſſe indicatur. An verò hoc poſſit etiam ratione naturali demonſtrari, dixi latè in Metaph. *diſp*.20. *ſect*.2. De altera, ſeu inſtrumẽtali cauſa dixi quidem in dicto loco *ſect*.3. id non repugnare de potentia abſoluta, quod nunc etiam probabilius eſſe credo, ídque ſatis doctè diſputat & confirmat Daniel Malonius *in* 2.*d*.1.*diſp*.3. Nihilominus de facto certiſſimum eſt, Deum nullo tali vſum fuiſſe inſtrumento. Tum quia Scriptura, & Patres ſoli Deo illam actionem tribuunt, & abſolutè omnem aliam cauſam excludunt. Tum etiam, quia Deus tali inſtrumento nõ indigebat, vt per ſe notum eſt; tum denique quia nulla creatura habet natura ſua, quòd ſit tale inſtrumentum, vt in citato loco oſtendi, ſed ſi aſſumi, aut eleuari poteſt, vt ſit tale inſtrumentum, id eſt, miraculosè, & ſupernaturaliter, Deus autem in rerum creatione modo naturis rerum conſentaneo, & ſine ſpecialibus miraculis operatus eſt, vt poſtea etiam dicemus.

4. Ex ratione.

Deus de facto non vſus eſt inſtrumento ad creandum.

19. Contra hanc veritatem expendi poteſt nomen *Elohim*, quod in Hebræo ponitur *Gen*.1. vbi nos legimus, *in principio creauit Deus*, nam *Elohim* Deos potiùs ſignificat. Vnde ſub illo nomine cõprehendi videntur Angeli tanquã creationis cæli & terræ cooperatores, in hoc enim ſenſu ſolet plurale illud nomen in Scriptura vſurpari. Reſpondetur neminem vocem illam in dicto loco Geneſis in hac ſignificatione accepiſſe, vel expoſuiſſe: nec verbum ſingulare *creauit*, illam admittit, quod oſtendit apertè vnum tantùm fuiſſe rerum omnium creatorem, ſicut rectè vulgatus interpres vertit. Multi verò ex Catholicis volunt, ibi ſignificatum eſſe à Moyſe Trinitatis myſterium: nã plurale *Dij* poſitum eſſe dicunt propter trinitatem perſonarum, ſingulare autem verbum *creauit*, propter vnitatem naturæ potentiæ, & voluntatis; interpretem verò nõ potuiſſe in Latino idiomate illud myſterium ita ſignificare, quia Latina vox illã Deorum appellationem tribus perſonis tribuere non permittit. Alij verò nullum putant ibi latere myſterium, ſed phraſim illam & modũ vſurpandi plurale pro ſingulari, eſſe idiotiſmum ſpecialem linguæ Hebraicæ, in multis aliis ſacræ Scripturæ locis vſitatum, vt latè diſputat Bened. Pereira circa illa verba Geneſis. Quod ſatis probabile mihi videtur, iuxta vtranque verò dicendi rationem obiectio ſoluitur, & nullius momenti eſſe perſpicitur.

Obiectio contra proximè dicta.

Eius dilutio.

CAPVT II.

An Deus in principio temporis cælum, & terram creauerit.

IN hoc puncto aliqui Philoſophi errarunt, ponentes mundum æternum, ex quibus aliqui poſuerunt illum improductum, alij productum per neceſſariam emanationem; cuius ſententiæ præcipuus auctor cenſetur Ariſtoteles 8.*Phyſicor.&* 2. *de generat. &* 1. *de cælo cap*.10.*&* 12. *Metaph.cap*.6. quem Commentator, & alij ſequuti ſunt. Plures verò antiquiores Philoſophi mundum in tempore factum eſſe crediderunt, vt idem Ariſtot. refert, quamuis errauerint ponendo aliquid æternum, ex quo mundus factus fuerit. Et ſimili modo aliqui hæretici errarunt, materiam æternam ſimúlque increatam, & ingenitam, ponentes, quos inferiùs referemus, & impugnabimus. Aliquid autem eſſe à Deo creatum, quod ſit etiam æternum, nullus hæreticus aſſeruit. Præmiſſo autem nunc puncto de creatione materiæ, de quo in ſequentibus dicemus, nunc de ſolo initio mundi, quem à Deo creatum eſſe capite præcedenti oſtendimus, diſputamus. Nec inquirimus, an potuerit eſſe ab æterno, id enim philoſophicum potius eſt, quàm theologicũ, quia nec ad fidei dogmata pertinet, nec cum illis neceſſariam connexionem habet, & ideo punctum illud in Metaph. *diſp*. 20. *ſect. vlt.* tractauimus: nunc verò de facto, quod non niſi per diuinam reuelationem ſciri certò poteſt, diſputamus.

1. Varij de mũdi initio errores.

In quo in primis veritas catholica oſtendenda eſt, quæ docet, mundũ vniuerſum non eſſe æternũ, ſed habuiſſe ſui eſſe, ſuæque creationis principium. Probatur primò ex Scriptura, quæ docet, Deum fuiſſe ante mundum, vel quando mundus nondũ erat. Epheſ. 1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionẽ*, in re enim æterna non datur eſſe poſt nõ eſſe, neque fieri, aut cogitari poteſt, quòd ante illam aliquid præceſſerit; ergo ſi Deus eligens, eiúſque eligendi actus fuit ante mundi conſtitutionem, certè non potuit mundi creatio eſſe ab æterno, nec mundus ipſe æternus. Et eodem modo probat eandem veritatem illud Ioan. 17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui, priuſquam mundus eſſet apud te.* id eſt, quam apud te habui antequam mundus eſſet, ſeu ante tempus, & ex æternitate, ita enim illa litera conſtruenda, & intelligenda eſt, vt omnes Patres docent, qui inde colligunt gloriam, & maieſtatem Verbi eſſe æternam, mundum autem non eſſe æternum, vt videre licet in Chryſoſtomo, & Cyrillo *ibi*, Ambroſ. 4. *de fide cap*.6. & aliis contra Arrianos ſcribentibus. Et idem probant verba Sapientiæ Prouerb. 8. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio.* Nam inde euidenter ſequitur, nihil factum eſſe æternum, quia nihil eſt ante id, quod eſt æternum. Et ſimile eſt illud Eccli. 24. *Ego ex ore Altiſſimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam.*

2. 1. Aſſertio catholica, & principalis.

Probatur 1. ex Scriptura.

3. Secundò definita eſt hæc veritas in Concilio Lateran. ſub Innocent. III. relato *in cap. firmiter, de*

Probatur 2. ex Concil. & Patrib.

de ſumm. Trinit. Et in VI. Synodo *act.* 11. idem tanquam dogma fidei profitetur Sophron. in ſua epiſt. quam Concilium recipit. Et conſentiunt Patres omnes, Hilarius Pſalm. 148. *In creatis nihil admitti æternum.* Idem Cyrill. 12. *theſauri cap.* 13. inde colligens, Verbum non eſſe creaturam. Quod argumentum frequens eſt apud Patres contra Arrianos, Athanaſ. *lib. de Decret. Nicænæ Synodi*, Baſil. *lib.* 2. *contra Eunom.* Damaſc. 1. *de fide cap.* 8. Idem docent Patres exponentes verba Gen. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram*, vt in vltima parte huius capitis videbimus.

4. *Dubium pro ratione aſſertionis aſtruenda diſcutitur.*

Vt ratione probetur aſſertio dubitari ſolet, vtrùm veritas aſſertionis poſitæ demonſtrari poſſit. In quo in primis diſtinguendum eſt inter mundum vniuerſum vt eſt vnum artificiale, ex cælo, & elementis partim quieſcentibus, partim ſuis motibus agitatis compoſitum, & inter ſingulas res vniuerſi. Item diſtingendum eſt inter demonſtrationem quòd nec mundus, neque vlla res mundi ſit æterna; vel tantùm quòd probari non poſſit, rem aliquam creatam eſſe æternam.

Eius primũ pronuntiatum, ſeu aſſertio 2. in ordine, ac minus principalis.

Primùm ergo dicimus, poſſe demonſtrari fuiſſe poſſibile, mundum, & omnes, ac ſingulas res eius potuiſſe in tempore creari, ita vt nulla earum fuerit æterna, vel (quod perinde eſt) poſſe demonſtrari, non eſſe impoſſibile, res omnes mundi in tempore incepiſſe. Hoc quidem eſt contra Ariſtotelem, qui putauit ſe oppoſitum demõſtraſſe.

Probatur ratione.

Probatur autem, nam inprimis res iſtæ ſiue in tempore, ſiue ex æternitate fiant, debent ex nihilo fieri, vt ſuprà, & in Metaphyſica probatum eſt, quapropter ex hac parte non magis repugnat fieri in tẽpore, quàm in æternitate, vel è contrario. Deinde fiunt à Deo liberè, & non ex neceſſitate naturali, quia Deus ſummè liber eſt, & Dominus omnium, ac ſibi ſufficiens, neque ad ſuam completam beatitudinem creaturis indiget; ergo ex hac parte nulla neceſſitas fuit creãdi res æternas, ac proinde nec repugnantia eſſe potuit creãdi illas in tempore. Denique neque ex parte creaturarũ cogitari poteſt aliqua repugnantia, cùm ipſæ de ſe nõ habeant eſſe, ac proinde ſint veluti indifferentes, vt illud, quando ſibi datum fuerit, recipiant. Neque etiã ex parte Dei, quia ſi aliqua cogitari, vel Ariſtotelem decipere, potuit maximè quòd non poſſet Deus ex æternitate non creans incipere in tempore creare ſine mutatione ſui; at hoc falſum eſt. Quia potuit Deus ex æternitate habere propoſitum efficax, & immutabile creandi in tali puncto, & ex vi eius, actu, ſeu ad extra poſtea creare ſine vlla ſui mutatione.

Vide Pereir. lib. 15. de princip. rer. natur.

5. *Auerrois inſtantia excluditur.*

Sed inſtat Auerr. 8. *Phyſic. comm.* 15. quia non poteſt à volũtate antiqua, actio noua prodire, ſicut è cõtrario à voluntate noua actio antiqua prodire non potuit. Reſpondeo, dupliciter intelligi voluntatem eſſe antiquam, primò vt non tantùm ſit antiqua, ſed (vt ita dicam) etiam antiquata, nimirum, quia fuit, & tranſiit, & non permanet, neque in ſe, neque in virtute ſua: vel quia voluntas eſt antiquior actione, non tamen pertranſiit, ſed perſuerat. In priori ſenſu vera eſt aſſumpta propoſitio, quia quod non eſt, iam agere non poteſt, etiamſi aliquando fuerit. Sed in hoc ſenſu ineptè aſſumitur in præſenti illa propoſitio, quia voluntas Dei etiamſi æterna ſit, non eſt illo modo antiqua, quia non tranſit, nec eſt æterna tantùm à parte antè, ſed ſimpliciter in æternum permanet. At verò propoſitio aſſumpta intellecta de voluntate antiqua iſto poſteriori modo, euidenter falſa eſt, quia ſi voluntas antiqua durat cum actione, quæ de nouo fit, non poteſt efficacitatem eius impedire, quòd antea fuerit. Imò in creata, & mutabili voluntate etiamſi antiqua voluntas actu, & formaliter non perſeueret, ſi ſaltem virtus eius duret, poterit nouam actionem efficere, ſicut motio manus in ſcribente, vel citharizante interdum eſt à præterita voluntate, cuius virtus perſeuerat, quomodo ſolent Theologi diſtinguere virtualem voluntatem à formali. Et in motu phyſico ſæpe à cõtactu antiquo procedit nouus motus per virtutem relictam, ſeu impetum: multo ergo magis voluntas æterna Dei in ſe formaliter perſeuerans poterit nouam actionem in momento, ab ipſamet ab æterno præſcripto, elicere. Et ideo non eſt ſimilis alia comparatio, quæ fit voluntatis nouæ ad antiquam actionem, nam voluntas eo ipſo quòd noua eſt, non poteſt eſſe æterna, vel exiſtens in tempore antiquo, & ideo mirum non eſt, quòd ab illa non potuerit actio antiqua prodire.

6. *Altera Ariſtotelis inſtantia.*

Sed vrget vlteriùs Ariſtotel. 8. *Phyſicor. text.* 10. & 12. *Metaph. cap.* 6. quia ſi voluntas interna eſt antiquior actione, ſeu productione externa; ergo cauſa mundi eſt prior effectu ſuo, non tantùm natura, ſed etiã duratione reali; ergo præceſſit tempore ſuum effectum, quia realis prioritas in duratione, non poteſt eſſe ſine tempore, quia tempus non eſt niſi duratio, in qua prius, & poſterius realiter inuenitur; ergo præceſſit tempus ante mundum. Hoc autem eſt impoſſibile, quia tẽpus eſt non ſine motu cæli, nec motus ſine cælo, nec cælum ſine mundo; ergo impoſſibile eſt, aliquid eſſe prius duratione reali, quàm mundus: ſicut etiam impoſſibile eſt aliquid eſſe prius, quàm tempus, quia ipſum *prius*, & *aliquando*, & *fuit* ſunt temporis differentiæ.

Confirmatur.

Confirmant hoc Proclus, & Auerr. quia ſi daretur prius, in quo non eſſet hic mundus, ſpatium illud, quod nunc hic mundus replet, vacuum eſſet: at non poteſt dari vacuum; ergo non potuit dari duratio, in qua mundus non fuerit, ac proinde non potuit non eſſe æternus.

7. *Reſponſio ad inſtantiam Ariſt.*

Reſpondeo, has obiectiones magis in verbis, eorúmque abuſu, vel malè intellecta ſignificatione, quàm in re conſiſtere. Dico enim, ſi ſermo ſit de tempore phyſico, materiali, ac ſuo modo corporeo, quod eſt veluti vniuerſalis menſura corporalium motuum; ſic potuiſſe aliquid eſſe, quando tale tempus non erat, ſeu priuſquam eſſet: imò ſtatim oſtendemus neceſſariò ita fuiſſe. Neque inde ſequitur, aliquid temporis fuiſſe ante totum tempus. Primò quidem, quia in illis locutionibus aduerbia illa *quando*, *prius*, & *antequam* indicant quidem aliquam durationem realem, non tamen quæ ſit tempus phyſicum, ſed quæ ſit æternitas, vel etiam poſſet eſſe æuum, vel aliqua duratio permanens, ſi Deus vellet Angelos, vel cælum empyreum, vel aliquid aliud ante cælum primum mobile creare. Imò de facto ipſummet corpus cæleſte primi mobilis fuit priùs ſuo motu ſecundùm aliquam durationem realem, quæ non fuit tempus, nec pars eius, vt infrà oſtendemus. Secundò, quia illæ particulæ comparatiuæ *prius*, vel *antequam*, licèt poſitiuæ videantur, non ſignificant poſitiuam habitudinem, ſed negationem alterius rei ſimul cum alia coexiſtentis. Sic enim dicitur Deus eſſe antequam quicquã faceret, quia in ſua æternitate extitit, nulla re alia illi coëxiſtente; & ſimiliter dicitur eſſe prius quàm mundus, quia habuit eſſe ſine alterius rei, ſeu mũdi coexiſtentia. Quia verò non poſſumus hanc negationem concipere, aut explicare, niſi per modum poſitiuæ habitudinis, aut comparationis

ad

ad noſtrum tēpus, ideo vtimur eiſdē terminis, quibus differentias, ſeu partes noſtri tēporis ſignificare ſolemus, dicēdo *quādo, antè*, vel *prius*, per quas particulas non reale tēpus, ſed imaginarium, ſeu potētiale ſignificamus, nam modo noſtro intelligendi concipimus ante reale tēpus infinitā quandam imaginariam durationem, in qua tempus reale eſſe potuiſſet, re tamen vera nihil eſt præter diuinam æternitatem, vt in compendio etiā Metaphyſicæ Ariſtot. *lib.* 12.*cap.*6. breuiter attigi.

8. *Ad confirm. ex Proclo, &c.* Vnde patet reſponſio ad confirmationem. Primò enim negamus ſequelam, ſcilicet, vacuum eſſe debuiſſe, ſi mundus aliquando non fuit: nam vacuum dicit ſuperficiem realem aptam repleri corpore, & non repletam, & ita ex parte fundamenti, ſeu continentis, aptitudine dicit ſpatium reale; hoc autem tunc non fuit ante mundum, quia nullum corpus, vel realis ſuperficies fuit, ſed ſpatium, quod imaginarium vocari ſolet, quod in ſe non poſitiuūm quid, ſed tantùm negatiuum eſt, à nobis autem inſtar poſitiui concipitur, & ideo aduerbiis localibus illud ſignificamus. Et ſic dicimus, extra mūdum nihil eſſe, neque vacuum, ſed ſpatium imaginarium: ſic enim etiam Ariſtoteles ipſe dixit, extra cælum neque locum, neque vacuum, neque tempus eſſe. 1. *de cælo cap.* 9. *text.* 99. Addimus verò (quod Ariſtot. non concederet, quia diuinam omnipotentiam non eſt aſſequutus) potuiſſe Deum non ſolum mundum denuò creare, ſed etiam facere, vt ante mundum ſenſibilem nobis, & ante tēpus primi motus vacuum præceſſerit, creando, v. g. cælum empyreum ſolum, & totam eius capacitatem, & concauam ſuperficiem nullo reali corpore replendo. Quia licèt hoc non ſit ſecundùm naturæ ordinem, non implicat contradictionem, nec defuerunt Patres, qui ita factum eſſe ſignificauerint, vt poſtea videbimus.

9. *2. Pronuntiatum, ſeu aſſertio 3. in ordine bipartita.* Secūdò dicendum eſt, poſſe efficaciter demonſtrari, mundum hunc viſibilem non potuiſſe eſſe æternum quoad ſucceſſiones generationum, & corruptionum, vel ſucceſſiuas alterationes, aut alias quaſcunque diſcretas mutationes, per quas res aliter ſe habeant, quàm priùs realiter, & poſitiuè ſe haberent. Nec item, quoad motum phyſicum cæleſtem, & conſequenter nec quoad tempus eius, quantumuis continuum. Hanc aſſertionem virtute tradidi in Metaph. *diſp.* 20. *ſect.* 6, vbi oſtendi, res permanentes ab æterno creari potuiſſe, non tamen ſucceſſiuas. Nam ex hoc principio euidenter ſequitur nec generationum, & corruptionum ſucceſſionem quaſi diſcretam, nec motum continuum primi mobilis, ac proinde nec tempus ex tota æternitate eſſe potuiſſe. Quæ fuit etiam ſententia Durandi *in* 2. *d.* 1. *q.* 3, quam multi moderni ſequuti ſunt, aliqui quoad vtranque partem, alij quoad priorem tantùm.

10. *1. Partem vt quidam probent.* Solet autem illa pars de ſucceſſione generationum à multis probari ab inconuenienti ſpeciali, quod in ſpecie humana ſequeretur, ſcilicet, quòd nunc ſimul durarent animæ actu infinitæ, quia cùm ſint immortales, omnes, quæ ſucceſſiuè creantur, ſimul perſeuerant: ſi autem ſeries generationum fuiſſet æterna, infinitæ animæ ſucceſſiuè creatæ fuiſſent, & conſequenter nunc etiam ſimul permanerent. Propter quod inconueniens aliqui fatentur, fieri non potuiſſe, vt hominum generationes fuerint per ſucceſſionem perpetuam ab æterno, quanuis in generationibus aliarum rerum, quarum formæ corruptibiles, vel mortales ſunt, admittant illam ſucceſſionem infinitarum generationum, & corruptionum fuiſſe poſſibilem. Rē tamen vera non loquuntur cōſequenter, *Diſplicet tamen probatio.* quia ſi non eſt impoſſibile, quòd infinitæ animæ equorum fuerint per ſucceſſionē eductæ de potentia materiæ, & tranſierint, non eſt cur ſit impoſſibile, animas hominum ſimiliter fuiſſe creatas ſucceſſiuè in numero infinito, quia non eſt minor infinitas in vno numero, quàm in alio, neque inducit ſpecialem repugnantiam, quòd vnus numerus totus ſimul conſeruetur, & non alius; tum quia hoc eſt materiale ex parte rerum, & ad formalitatem (vt ſic dicam) nihil refert, tum etiam, quia poſſet Deus, ſi vellet, animas etiam equorum ſeparatas conſeruare, neque illi eſſet difficilius omnes ſimul conſeruare, quàm ſucceſſiuè producere: neque etiam ex parte ipſarum rerum poteſt in hoc ſpecialis repugnantia aſſignari. Quare in huiuſmodi argumentis, quæ in hoc puncto ex alio de repugnantia infiniti ſumi ſolent, non magnam vim facio, quia ſunt lubrica, & incerta, & fortaſſe non probant, omne infinitum eſſe impoſſibile, & hoc ſaltem veriſſimum exiſtimo, in numero rerum permanentium non magis repugnare eſſe infinitum ſimul, quàm ſucceſſiuè, id enim conuincit ratio facta, & fatetur D. Thomas 2. *contr. gent. c.* 38.

Propria ergo, & efficax ratio illius partis eſt, 11. *Vera probatio.* quia non potuit ſpecies hominum, vel equorum, vel quarumlibet rerum corruptibilium tota trāſire de non eſſe ad eſſe, per generationum ſucceſſionem, ſed neceſſarium fuit, vt in aliquo, vel aliquibus indiuiduis per creationē actualem exiſtentiam acceperit. Hoc ſecundùm fidem certum eſt, tum quia omnes ſpecies creatæ de ſe nihil ſunt, & ideo non poſſunt abſolutè accipere eſſe, niſi per eductionem ex nihilo, ac ſubinde per creationem; tum etiam quia perfectiores ſpecies rerum immaterialium non poſſunt aliter exiſtere; ergo nec ſpecies corruptibiles: tum denique quia ſpecies non accipit eſſe, niſi in aliquo indiuiduo; nō poſſunt autē omnia indiuidua alicuius ſpeciei collectiuè ſumpta eſſe per generationē producta, ita vt vnum ſit genitū ab alio, & illud ab altero, & hoc ab alio, & ſic in infinitū, ſed neceſſariò ſiſtendū eſt in aliquo non genito ab alio indiuiduo illius ſpeciei, ac ſubinde immediatè creato à Deo. Alioqui non omne eſſe exiſtentiæ talis ſpeciei ad Deum tanquam ad primum, & proximum fontem totius eſſe reduceretur, quod eſt contra eſſentialem dependentiam omnium creaturarum à Deo, ad quam pertinet, vt tandem omne eſſe ad ipſum vt ad primam, & proximam cauſam referatur, vt latiùs in Metaphyſica *diſp.* 29. *ſect.* 1. *n.* 32. *& ſequentibus vſque ad* 37. oſtenſum eſt.

Vt autem magis hæc ratio explicetur, obiici 12. *Obiectio cōtra proximam probationem.* poteſt, quia de facto videmus, ſpecies rerum corruptibilium productas eſſe in rerum natura ſine propria creatione alicuius indiuidui, nam in ipſa ſpecie humana nullus homo etiā primus ex nihilo factus eſt, ſed ex præcedenti materia formatus, & ſimiliter alia miſta ex præiacentibus elementis facta ſunt, plantæ, herbæ, & bruta terreſtria ex terra, piſces ex aqua, volatilia ex aëre; ergo non eſt neceſſe, vt ſpecies incipiat in aliquo indiuiduo immediatè à Deo creata. Reſpondetur primò, *Soluitur primò.* non eſſe contentioſè inſiſtendum in verbo *creandi*, nam in hoc ſolùm efficacia rationis conſiſtit, quòd non poteſt in omnibus indiuiduis vnius ſpeciei dari proceſſus emanationis proximæ vnius ab alio, ſed neceſſariò ſiſtendum eſſe in aliquo, qui immediatè à Deo profluxerit, ſiue per rigoroſam creationem immediatam, ſiue per aliam actionem Dei propriam, quia licèt ſit ex præiacen

præiacente materia, eſt diſtincta à generationis modo, quo vnum indiuiduum ab altero eiuſdem ſpeciei generatur. Vnde ſecundò additur, talem Dei actionem, licèt præcisè ſpectata, & condiſtincta à creatione, & conſeruatione non ſit rigoroſa creatio, vocari nihilominus creationem in Scriptura, quia tota productio illius indiuidui vt à Deo ſolo eſt, includit creationem materiæ, & æquiualet creationi totius, ac ſi in principio ſimul totum, vna actione compoſita fuiſſet productum, ſicut de cælis, & elementis in capite præcedenti *num.* 12. declaratum eſt.

Soluitur amplius.

13\. Vnde ſi quis inſtet, quia nonnullæ ſunt ſpecies rerum corruptibilium, quæ in nullo indiuiduo immediatè producuntur à Deo, ſed vel à ſole, aut cælis, vel aliis aſtris, vt ſunt mineralia, & plures ſpecies plantarum, ſeu herbarum, aut animalium imperfectorum; eadem danda eſt reſponſio, ſeruata proportione. Nam hoc non contingit, niſi in ſpeciebus imperfectis, quæ à cauſis creatis ſuperioribus per productionem æquiuocam generari poſſunt. Quæ ſpecies in duplici ſunt differentia. Aliquæ ita ſunt imperfectæ, vt indiuidua earum non habeāt virtutem generandi, & ideo in eis non eſt emanatio vnius indiuidui ab alio eiuſdem ſpeciei per vniuocam generationem, ſed ipſa ſpecies in omnibus indiuiduis ſuis à cælo, vel ab aliqua ſimili cauſa eminentiori in omnibus ſuis indiuiduis immediatè produci poteſt. Et tunc reductio ad Deum fit mediante ipſa ſuperiori cauſa creata, quia ſi ſpecies mineralium, v.g. vel herbarum incepit immediatè per actionem Solis, virtus ipſius Solis ad ſuperiorem cauſam referenda eſt, & in ea reductione tandem ſiſtendum eſt in cauſa proxima creata, quæ à Deo ſolo immediatè manauerit, & talis cauſa reputatur tanquam primum indiuiduum eminenter continens inferiorem illam ſpeciem. Aliquæ verò ſunt huiuſmodi ſpecies imperfectæ generabilium rerum, in quibus indiuidua vtroque modo fieri poſſunt, ſcilicet per vniuocam generationem vnius indiuidui ab alio, & per immediatam productionem æquiuocam cauſæ ſuperioris. Et in his etiam non poteſt procedi in ſucceſſionibus generationum vniuocarum, quin ſiſtatur in aliquo indiuiduo non producto per talem generationem, nec ab alio indiuiduo eiuſdem ſpeciei, ſed vel à Deo, vel à cælo, quod priùs à Deo immediatè manauerit. Atque ita in omnibus rerum ſpeciebus abſolutè verum eſt productionem ſpeciei neceſſariò reducendam eſſe ad aliquam emanationem, quæ immediatè à Deo ſit. Sed quia id faciliùs cernitur in ſpeciebus perfectis viuentium corruptibilium, quarum indiuidua non poſſunt naturaliter produci, niſi per generationem vniuocam vnius indiuidui ab alio, ideo de illis maximè loquuti ſumus. Eſt ergo euidens illud principium, quia ſpecies non fit, niſi in aliquo indiuiduo, non poteſt autem in omnibus indiuiduis fieri per vniuocam emanationem vnius ab alio; ergo ſiſtendum eſt in aliquo non ſic producto.

Inſtantia expeditur iuxta iam dicta.

Specierum imperfectarum duplex modus generationis.

Alter modus generationis.

14\. Hoc ergo principio poſito euidēter concluditur, ſeriem generationum vnius indiuidui ab alio eiuſdem ſpeciei, non poſſe eſſe æternam. Quia neceſſariò ſiſtendum eſt in aliqua prima, quæ æterna non fuerit, neque ab illa vſque ad vltimam præceſſerint generationes infinitæ à parte antè, quia in aliqua prima, & non æterna neceſſariò ſiſtendum eſt. Probatur hoc, quia neceſſariò perueniendum eſt ad aliquam generationem factam ab homine, v.g. non genito ab alio, ſed immediatè producto à Deo, vt probatum eſt. Vel igitur homo ille factus eſt ab æterno, vel in temporis initio, ſi in tempore omninò tollitur productio æterna; ſi verò ille creatus ponatur ab æterno, neceſſe eſt vt inter creationem illius, & generationem prolis ab ipſo productæ æternitas quædam, & infinita duratio imaginaria ſeu obiectiuè poſſibilis ſucceſſiuè præceſſerit; ergo neceſſariò danda eſt prima generatio propria in tempore facta. Minor probatur facilè, quia homo creatus, & alius ab illo genitus non poſſunt eſſe ſimul duratione, quia generatio hominis non fit in inſtanti; ergo neceſſariò homo generans, & non genitus antiquior eſt homine à ſe genito; ergo præcedit duratione; ergo æternitate, ſi ab æterno ponitur creatus. Quam rationē in citato loco Metaphyſicæ latiùs proſequutus ſum. Et æquè procedit, ſiue vnus tantùm homo, ſiue plures in quocunque numero ponantur ab æterno creati, quia eadem proportione, ſi omnes genuerunt, in tempore genuerunt; ac proinde generationum ſucceſſiones ab hominibus illis manantes in numero tantùm finito eſſe potuerunt, nec potuit illa ſeries, ſeu ſucceſſio eſſe æterna quoad ipſas generationes. Quoad hanc ergo partem non potuit mundus eſſe æternus.

Cōcluditur ſuperior vera probatio.

15\. Nihilominus tamen quoad alteram partem de motu continuo cæli aliqui contendunt, non ita efficaciter demonſtrari, non potuiſſe eſſe æternum ſicut de generationum ſerie. Quia rationes, quibus id oſtendi ſolet, ſolui poſſunt. Ego verò contrarium cum Durando dixi *in dicta diſp.* 20. *Metaph. ſect. vlt. & diſp.* 29. *ſect.* 1. *n.* 9. Et eandem defendit Daniel Malon. loco infrà citando, vbi quibuſdam rationibus, quæ ſupponunt, infinitum eſſe impoſſibile, vel non poſſe pertranſiri, vtitur. Sed illis nunc prætermiſſis, aliæ, quæ ex conditione æternitatis, & productionis in ea factæ ſumuntur, mihi rem demonſtrare videntur non minus efficaciter, quàm illæ, quæ de ſucceſſione æterna generationum factæ ſunt. Probatur ergo primò, quia cælum, v. g. ſi ab æterno crearetur, deberet neceſſariò in certo ſitu, & diſpoſitione creari; ergo in illa eadem diſpoſitione, & eodem ſitu permanſurum erat neceſſariò per infinitam durationem; ergo non potuit motus eius ex æternitate incipere, ſed initium temporale neceſſariò habere debuit. Conſequentiæ ſunt euidentes ex dictis in puncto proximè præcedente. Antecedens autem probatur, quia creatio etiamſi æterna, neceſſariò futura eſt de re definita, & ſingulari, & ſecundùm omnes conditiones exiſtentiæ determinata, vna autem ex his conditionibus eſt ſitus, & vbi definitum; ergo etiam in illo debuit habere certam diſpoſitionem ex vi ſuæ creationis in loco, in quo creatus eſt. Ita vt non ſolùm totum in tali loco totali, ſed etiam pars eius in definito loco partiali creata ſit, vt ſol in Oriente, vel in Occidente, vel in aliquo alio certo ſitu totius ſui circuli.

Pro 2. parte aſſertionis de motu cōtinuo cæli non dari firmas probationes ſentit Vaſq. 1. p. diſp. 177. c. 5.

Probatur tamen efficaciter primò.

16\. Sed aiunt, hoc argumentum ſupponere, cælum eſſe productum per primum ſui eſſe, in aliquo determinato ſitu, quod repugnat hypotheſi de creatione æterna, & petit principium, nam hoc eſſet probandum. Vnde reſpondent diſtinguendo propoſitionem aſſumptam, quòd cælum debuit creari in determinato ſitu. Nam vel hoc intelligitur de primo puncto creationis, & ſic negatur aſſumptum, quia non datur tale punctum primum, & conſequenter nec determinatum

Aduerſariorum euaſio.

tum ſitum admittere neceſſe eſt. Vel illud intelligitur de productione cæli abſoluta,& ſic aiunt, productum eſſe in determinato ſitu continuata creatione, & ſecundùm illam in quouis ſitu fuiſſe productum. Hæc autem reſponſio non ſolùm non ſatisfacit, verùm etiam ſatis concipi non poteſt. Et in primis falſum eſt, nos ſupponere in argumento, cælum eſſe productum per primum ſui eſſe: ſolùm enim ſupponimus, debuiſſe produci per æternam productionem indiuiſibilem, & quæ ſit tota ſimul, & hanc dicimus, debuiſſe neceſſariò in ipſa æternitate terminari ad cælum in determinato ſitu creatum,& ad definitum vbi, cum ipſa ſubſtantia cæli, & ex vi eiuſdem actionis concreatum. Quia hoc eſt de ratione omnis phyſicæ actionis ad extra; illa autem creatio licet eſſet æterna; phyſica, & realis, ac ſingularis eſſet. Et hinc inferimus, illum ſitum debuiſſe neceſſariò eſſe primum in tali corpore, non quidem primum per modum primi inſtantis, ſeu per exiſtentiam in primo inſtanti eſſendi, ſed primum per coëxiſtentiam æternam, & per negationem prioris, quia & determinatus eſſe debuit, & ante illum nullus alius ſitus præcedere potuit. Ex quo tandem concludimus, illummet ſitum neceſſariò debuiſſe immutatum permanere per æternitatem, & infinitam aliquam durationem imaginabilem, ſeu poſſibilem,ac proinde motum neceſſariò debuiſſe in tempore incipere. Vnde parum refert, quòd illa creatio ſit etiam conſeruatio æterna, quia ſicut eſſet creatio, & conſeruatio æternæ ſubſtantiæ, ita eſſet concreatio, & conſeruatio æterni ſitus,quod repugnat æternitati motus.

Expugnatur.

17. Secundò explicatur amplius vis huius rationis, quia conſeruatio ſubſtantiæ cæli, quæ non eſt niſi continuata creatio, diſtincta actio eſt à motione locali cæli, vt eſt per ſe notum, tum quia talis motio non ſequitur ex vi talis creationis, vel conſeruationis, tum etiam quia ſunt à diſtinctis proximis agentibus, nam conſeruatio eſt immediatè à ſolo Deo, ſicut creatio, motus autem localis eſt immediatè ab intelligentia creata,& à Deo tantùm vt concurrente cum illa, vt ſupponimus, & motum ſic factum putauit Ariſtoteles, fuiſſe æternum, & dicti auctores putant fuiſſe poſſibilem. Contrarium verò probamus ex eo, quòd dum res creatur ſiue in tempore, ſiue in æternitate, neceſſariò habet determinatum ſitum proximè concreatum ab illo ſolo, à quo res creatur, & per illius intentionem, & voluntatem talem determinationem habentem, neque aliter intelligi poteſt determinata voluntas creandi aliquid practicè, & efficaciter, ſeu executiuè; ergo ſitus ille æternus, quem cælum habuit concreatum à Deo, non potuit dari ab Angelo per motum localem; ergo multo minus potuit auferri per motum æternum, quia quicquid concreatur cum re ab æterno creata, æternum eſt,& conſequenter per æternitatem,& durationem aliquam infinitam permanere debet, vt ſatis declaratum, & probatum eſt.

Probatur ſecundò pars prædicta.

18. Tertiò argumentor in hunc modum, quia proprius motus localis ſupponit mobile exiſtens in aliquo loco non tantùm ordine naturæ, ſed etiam ordine realis exiſtentiæ in aliqua duratione indiuiſibili, & ita tota ſimul, ſiue illa ſit inſtans, ſiue æternitas. Ergo repugnat motum localem eſſe æquè æternum, ac ipſum mobile, & conſequenter abſolutè, & ſimpliciter repugnat eſſe æternũ. Antecedẽs notum eſt in Philoſophia, quia motus localis proprius non eſt tranſitus à

Probatur tertiò.

A non eſſe in loco ad eſſe in loco, ſed eſt tranſitus ab vno eſſe in loco ad aliud eſſe locale, ſeu ab vno vbi ad aliud. Et hac ratione primus locus, in quo Angelus extitit, non potuit eſſe per motum localem, nec per voluntatem ipſius Angeli, ſed neceſſariò debuit eſſe per creationem, ſeu concreationem, & per voluntatem creantis Angelum, vt in ſuperiori tractatu *lib.4. cap.11. num.11.* probatum eſt. Et eſt verum ſiue cogitetur Angelus in tempore productus, ſiue ex æternitate. Et ſimiliter cælum creatum in tempore non potuit incipere moueri ab Angelo, niſi prius ſaltem per inſtans exiſteret in tali loco determinato, quem ſibi concreatum à ſuo creatore B haberet; ergo ſimiliter ſi cælum eſſet ab æterno creatum, priuſquam moueretur habere debuiſſet certum locum ſibi concreatum, & à ſolo creatore datum: illud autem prius non potuit eſſe ſolum tranſitorium inſtans, ſed indiuiſibilis æternitas, in qua ſupponitur tale corpus creatum; ergo non potuit tale corpus localiter moueri ex eadem æternitate.

Tandem declaratur hoc ex comparatione ad alios motus. Et in primis omnes fatentur, motum localem rectum non potuiſſe eſſe æternum. Illa autem repugnantia non potuit oriri ex defectu ſpatij, nam imaginaria ſpatia infinita ſunt, & ex hac parte non repugnat motum rectum C eſſe infinitum, ſeu in infinitum durare. Vnde ſi Deus voluiſſet totum hunc mundum loco mouere extra totum locum, ſeu ſpatium adæquatum eius, ſine dubio poſſet id facere, ſicut poſſet alium mundum extra iſtum creare, & corpus per vacuum mouere. Et eadem ratione poſſet motum illum totius mundi per infinitam ſucceſſionem continuare, ſicut poſſet alium, & alium mundum æqualem, vel maiorem in infinitum producere; ergo ex parte ſpatij, ſeu capacitatis nõ repugnabat motum rectum eſſe æternum. Nec etiam repugnaret ex eo, quòd per motum rectum deſeritur totus locus, per circularem verò non niſi ſecundùm partes, nam ſi D aliunde ex parte ſpatij eſt capacitas ad occupationem noui loci totalis, & deſertionem totius loci prioris, impertinens eſt illa differentia ad inferendam repugnantiam in vno motu potius quàm in alio. Ratio ergo repugnantiæ in motu recto ſolum eſt, quia corpus mobile motu recto neceſſariò ſupponi debet præexiſtens in aliquo certo loco, & conſequenter ſi tale corpus eſt æternum, aliquem æternum locum concreatum habuit, quem in eadem æternitate amittere non potuit,ac proinde cùm per motum localem priorem locum amittat, non potuit ab æterno, ſed in tempore ita moueri. Quod æquè procedit in motu circulari, quia licet non ſit à toto loco E reſpectu nobilis, ſit per amiſſionem totius ſitus, & per mutationem vniuſcuiuſque partis, aut aſtri, vt Solis, lunæ, & ſimilium à toto loco ſuo, & ita eſt eadem ratio.

19. Probatur quartò ex comparatione lationis rectæ.

Idem videri poteſt in motu intenſionis, ſeu alterationis: nam ſi homo ab æterno crearetur ſine gratia concreata, non poſſet illam recipere niſi poſt infinitam durationem, ac proinde in tempore; vel ſi cum natura reciperet gratiam quaſi concreatam,non poſſet illam niſi in aliquo determinato gradu recipere, quia oppoſitum repugnat actioni phyſicæ ſingulari: talis autem gratia non poſſet deinceps intendi ſucceſſiuè per totam æternitatem, non ſolùm quia fieret infinitè intenſa (nam hoc, conſequenter loquendo, non repugnaret, cùm latitudo intenſiua gratiæ de

20. Item ex comparatione alterationis.

definita non ſit) ſed ſolùm quia res facta in æternitate in certo gradu, in eo neceſſariò per æternitatem manet ſine diminutione, vel augmento: eadem verò ratio eſt de ſitu determinato ſecundùm ſingulas partes, vt declaratum eſt. Denique Angelus ab æterno productus cum aliqua cogitatione coexiſtente ſimul ſuæ creationi, non poſſet illam intendere, vel mutare, aut omittere, & ad aliam tranſire, niſi poſt infinitam durationem, ſolùm quia res concreata cum re æterna eſt etiam æterna, ac proinde per infinitam durationem neceſſariò permanens immutabilis. Idem ergo eſt de ſitu concreato ipſi cælo. Ex quo euidenter cõcluditur, non poſſe motum localem in corpore ab æterno creato eſſe æternũ. Quoad has ergo duas partes euidenter probatur, mundum non eſſe æternum.

21. *3. Pronuntiatum, ſeu aſſertio 4. in ordine.*

Dico ergo tertiò. Non poteſt euidenter, & abſolutè demonſtrari, nullam rem mundi ſiue ſpiritualem ſiue corpoream, ſiue corruptibilem, ſiue incorruptibilẽ eſſe æternam. Hoc latè tractaui *in dicta diſp.*20. *Metaph. ſect. vlt.* oſtendendo non repugnare, res permanentes ab æterno creari, & per æternitatem cõſeruari ſine vlla mutatione, quandiu Deus illas ita conſeruare voluerit: quia de ratione creationis non eſt, vt nihil, ſeu non eſſe rei duratione præcedat creationem, ſed ſatis eſt, quòd præcedat naturæ ordine, quia res de ſe non habet eſſe, & nihil eſſet, niſi ab alio reciperet eſſe. Quam ſententiam bene etiam defendit Vaſquez *dicta diſp.*177. 1.*p. cap.*3. & Dan. Malon. *in* 2. *d.* 1. *diſp.* 7. *in* 2. *&* 3. *aſſertione.* Dicit autem ille cum Durando, res permanentes corruptibiles naturæ ſuæ relictas non potuiſſe ab æterno produci. Ego verò licèt rem ab eo intentam veram eſſe cenſeam, nimirum rem corruptibilem, ſi crearetur ab aterno, neceſſariò debuiſſe immunem à corruptione per æternitatem quandam conſeruari, quod videtur à natura rei corruptibilis alienum: licèt (inquam) hoc verum ſit abſolutè loquendo, nihilominus ex ſuppoſitione quòd res corruptibilis ſit creata ab æterno, neceſſariò ſequitur, vt corrumpi non poſſit per aliquam durationem infinitam, imò neque annihilari, quia repugnat rationi æternitatis omnis talis mutatio, vt probatum eſt. Quanuis illa duratio non habeat certum imaginarium terminum à parte pòſt, ſed voluntate diuina determinandum ſit, vt ibi declaraui, & ideo cenſui, non eſſe neceſſariam illam limitationem, ſeu conditionem, quia in ipſamet conditione æternitatis intrinſecè includitur.

Res etiam corruptibilis ſi ab æterno crearetur, abſque nouo beneficio per aliquam æternitatem duraret.

22. *4. Pronuntiatum, ſeu aſſertio 5. in ordine, tripartita.*

Vnde dico quartò. Licèt non poſſit abſolutè demonſtrari, omnes res creatas in tempore, & non ab æterno factas eſſe, nihilominus efficaciter oſtendi poteſt, hoc & conuenientius eſſe ex parte ipſius Dei, & magis conſentaneum naturis creatarum rerum, & ſecundùm extrinſeca teſtimonia, vel indicia credibilius. Prima pars probatur, tum quia res creatæ in tempore euidentiùs oſtendunt dependentiam à ſupremo ente per eſſentiam, & indigentiam influxus eius, vt exiſtere valeant, quàm ſi ab æterno ſemper fuiſſent: tum etiam, quia hoc modo manifeſtatur apertiùs, Deum non ex neceſſitate naturæ, ſed liberè mundum, & omnes res eius produxiſſe; tum præterea, quia ita clariùs conſtat, Deum non propter ſuum commodum, ſed propter ſolam voluntatem benefaciendi aliis res procreaſſe. Cùm enim Deus ab æterno ſtatum ſibi ſufficientem, & ſummè felicem, ac beatum habuerit ſine creaturis, planè oſtenditur, illis propter ſe non indiguiſſe, ſed ex ſola boni-

Probatur 1. pars.

Franc. Suarez de opere ſex dierum.

A tate ſua illis ſe, quando voluit, communicaſſe. Ergo ex parte Dei fuit hic modus creationis conuenientior. Deinde ex parte creaturarum res clara eſt, quia omnis creata ſubſtantia vel eſt corruptibilis, aut ſaltem mutabilis, vel ſecundùm locũ, vel ſecundùm aliquam qualitatem, & paſſionem ſaltem perfectiuam, ſeu per actum immanentem: nec eſt conſentaneum naturæ eius, vt pro infinita duratione in eodem ſtatu permaneat. Sed ſtatus æternitatis neceſſariò ſecum affert hãc immobilitatẽ, vt declaraui: non eſt ergo à parte antè conſentaneũ naturis creatis æternas eſſe. Dico autẽ *à parte antè*, quia à parte pòſt non ita repugnat, quia infinitas durationis in poſterum nunquam

Probatur pars 2.

B actu completur, ſicut à parte antè neceſſariò eſſet aſſerendum, poſita æterna creatione. Pro tertia verò parte de credibilitate ex ſignis, vel teſtimoniis externis, præter teſtimonia fidei noſtræ, induci poſſunt teſtimonia Philoſophorum ante Ariſtotelem, nam, ipſo etiam teſte lib. 1. de cælo, text. 102. *Omnes mundum generant*, imò hic videtur fuiſſe communis ferè conſenſus gentium etiam infidelium. Item hiſtoriæ omnes tam diuinæ, quàm humanæ iuuant, quia in eis ad ſummum inueniuntur veſtigia antiquitatis mundi quinque, aut ſex millium annorum, nam hiſtoria Moyſis hanc antiquitatem non tranſcendit, & tamen creditur eſſe antiquior omni humana hiſtoria, vt

Probatur tertia.

C Ioſeph. *lib.* 1. *contr. Appionem à principio* eleganter oſtendit, cuius ſententiam Patres confirmãt, Clemens Alexandr. *lib.* 1. *Stromat.* Iuſtin. *Apolog.* 2. *pro Chriſtianis, verſùs finem.* Tertull. *in Apologet. c.* 19. Euſeb. *in Proœm. ad Chron. & lib.* 10. *de præparat. Euang. cap.* 3. & Auguſt. *lib.* 18. *de Ciuit. cap.* 8. *&* 37.

23. *An verba Geneſis,* In principió creauit, *&c. probent mundi creationem tẽporalem.*

Vnum verò ſupereſt theologicum dubium huius loci proprium, videlicet, an veritas de mundi creatione temporali, & non æterna ſufficienter probetur ex illis verbis Gen. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Quod dubium de mundo viſibili nunc tractamus, nam de Angelis, & ſuprà in ſuo loco dictum eſt, & nunc an illorum creatio ſub illis verbis comprehendatur, nondum

D diſcuſſimus. Ratio autem dubitandi eſt, quia ex loco habente plures ſenſus, & expoſitiones, nihil certi probari poteſt; ſed ille locus eſt huiuſmodi; ergo. Maior videtur nota, quia ſi in alio ſenſu verba illa verificari poſſunt ſufficienter, alium efficaciter, & de fide comprobare non poſſunt. Minor etiam conſtat ex variis ſanctorum expoſitionibus, & ex ambiguitate illarum vocum *in principio*, vtraque enim multiplicis ſignificationis eſt. Nam particula *in*, licèt frequenter ſit deſignatiua tẽporis, aut loci, iuxta propriiſſimam Latinam ſignificationem, tamen in Scriptura ſæpe ponitur pro particula *per*, vt ad Hebr. 1. *Nouiſſimè loquutus eſt nobis in filio*, id eſt, per filium, &

Partis negãtis ratio.

E Pſalm. 121. *Fiat pax in virtute tua*, &c. Aliquando æquiualet dictioni *cum*, vt Oſeæ 4. *Lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in beſtia agri*, id eſt, cum beſtia, & 2. Petr. 1. *Miniſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam*, &c. Pſalm. 2. *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Similiter etiam vox *principium*, ſignificare quidem poteſt temporis initium, tamen etiam ſignificare poteſt primam inter res creatas, illam ſcilicet ante quam non eſt alia producta, ſicut fundamẽtum dici poteſt principium domus: item principium dicitur, quod in origine, ſeu productione actiua eſt prius, & ita Pater inter diuinas perſonas dicitur principium, & fons illarum, & filius dicitur principium Spiritus ſancti, & ſimiliter Verbum diuinum dicitur principium crea-

turarum, *quia omnia per ipſum facta ſunt*, Ioan.1. & cap.8. interrogatus Chriſtus: *Tu quis es?* reſpondit, *Principium, qui & loquor vobis.* Aliter iuxta proprietatem vocis Hebraicæ illi dictioni *principio* correſpondentis, dicitur, nomine principij ſignificari aliquando principem, & ducem, & caput, vel ſummam totius rei.

24. *1. Et celebrior illorũ verborum expoſitio.* Hinc ergo variæ ortæ ſunt lectiones, & interpretationes illorum verborum. Inter quas illa eſt famoſa, & celebris, qua exponitur, *in principio*, id eſt, in filio, quia filius principium eſt, vt ex Ioan. 8. diximus, & ita particula *in*, idem quod *per* ſignificat, ſicut ad Coloſſ. 1. ait Paulus, *In quo condita ſunt vniuerſa*, & ſicut de eodem ibidem dicit, *In quo habemus redemptionem*, & iterum infrà, *Ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant.* Et hanc expoſitionem probant Hilarius in id Pſalmi 39. *In capite libri ſcriptum eſt de me*, & Hieronym. *in principio Quæſtion. Hebrai. in Geneſ.* Ambroſ. *lib.*1. *Exaëmer. cap.*3.4.& 6. Auguſt. *libr.*1. *Gen. ad liter. cap.*2.& *lib.*11. *de Ciuit. cap.*32. & *lib.*12. *Confeſſion. cap.*38. & *in Imperfect. Gen. ad liter. cap.*1. & Origen. *homil.*1. *in Gen. in princip.* & Rupert. *lib.*1. *cap.*3. Et ad hanc expoſitionem reducitur, quod alij dicunt, in ſapientia, aut verbo ſuo Deum creaſſe mundum.

25. *Expoſitio altera.* Alia expoſitio illorum verborum eſt, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, id eſt, res, quas Deus primùm, & ante omnes alias creauit, ſunt cælum, & terra, iuxta illud Pſalm. 101. *Initio tu Domine terram fundaſti*, & ſic videtur exponere Auguſt. *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 6. cùm dicit, *Porrò ſi literæ ſacræ, maximéque veraces ita dicunt, in principio feciſſe Deum cælum, & terram, vt nihil antea feciſſe intelligatur, quia hoc potiùs feciſſe diceretur, ſi quid feciſſet ante cætera cuncta, quæ fecit, proculdubio non eſt mundus factus in tempore, ſed cum tempore.* Et hanc expoſitionem inter alias ponit *lib.* 1. *Gen. ad liter. cap.* 1. & in Imperfect. ſuper. Gen. *cap.*3. & Baſil. *homil.*1. *Exaëmer.* dicens, *Ad hæc deprehendes cælum, & terram, quaſi fundamenta quædam, & baſes fulcrales vniuerſi priùs iacta fuiſſe, & perſtructa.* Et ſimiliter loquitur Ambroſ. *lib.*1. *cap.*4. Eucher. *lib.*1. *in Gen. cap.* 1. Omitto alias expoſitiones, tum quia minus probabiles ſunt; tum etiam quia hæc ſufficere videntur ad huius teſtimonij vim eludendam contra mundi æternitatem. Quia etſi mundus ab æterno creatus eſſet, factus fuiſſet *in principio*, id eſt, in Verbo, ſapientia, vel filio, & inter omnia creata prima eſſent cęlum & terra, ita vt ante illa nihil creaſſet Deus, ſed illa eſſent veluti fundamenta cæterarum rerum, nam in eadem æternitate id habere potuiſſent.

26. *Pars affirmans de fide eſt.* Nihilominus dicendum eſt, hoc teſtimonio efficaciter, & de fide probari mundum non ab æterno, ſed in tempore, vel cum tempore, ſeu in initio temporis, vel inſtantis, aut alicuius creatæ durationis fuiſſe creatum. *Probatur primò.* Probatur primò, quia verba ipſa ſimpliciter, & ſine vlla vi, aut proprietate intellecta hunc ſenſum præſeferunt, & ideo nullo modo excludendus eſt. Præſertim quia cùm ſermo ille ſit hiſtoricus, in omni proprietate, ac ſimplicitate ſermonis verba eius accipi debent.

Secundò. Secundò, quia illud principium aſſignat Moyſes tanquam initium tam illorum ſex dierum, in quibus completa eſt mundi inſtitutio, quàm totius temporis ſubſequentis. Vnde optimè colligit Baſilius *dicta homil.* 1. ex illo teſtimonio conuinci, *non fuiſſe plures annos durationis temporis, ſeu mundi, quàm poſſint vſque ad illud principium ſupputari.*

Tertiò. Tertiò, quia *in cap. firmiter, de ſum. Trinit.* definit Concilium Lateran. Deum ſua omnipotenti virtute *ab initio temporis* condidiſſe mundum, in quo tacitè exponit verba Moyſi de initio temporis, & ita ibi eſſe definitum hunc ſenſum, multi moderni exiſtimant. *Quartò ex Patribus.* Quartò, quia in hunc ſenſum conſpirant omnes Patres, nam licèt alios adiungant, hunc tanquam proprium, & primarium, & fundamentalem ſupponunt, vt videre licet in Hieronymo, Ambroſ. & Baſil. *locis citatis*, & Chryſoſt. *homil.*2. *in Gen.* Athan. in illa verba, *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo*, Tertull. *aduerſ. Hermogen. cap.* 19. *& ſequentib.* Cyrill. *lib.*5. *Theſauri cap.* 6. & conſentit Auguſt. *dicto lib.*11. *de Ciuit. cap.*6. *& lib.*1. *Gen. & ad liter. c.*1. *&* 2. *lib.*12. *Confeſſ. à c.*28. *vſque ad finem.* D. Thom. 1. *p. q.*46. *art.* 3.

27. *Satisfit expoſitionibus allatis num. 24.&25.* Neque obſtant, quæ de aliis expoſitionibus allata ſunt: nam qui vt literales illas admiſerit, non debet vllo modo hanc excludere, ſed in eadem litera plures literales ſenſus admittere, vt probabilior Theologorum ſententia fert, de qua re alibi. Et quidem poſterior ſenſus ex duobus primis ſatis conſentaneus eſt literæ, & proprietati verborum, multúmque à Patribus approbatus. Videtur tamen mihi ita inuoluere, & includere hunc tertium ſenſum, vt neceſſariò illum inferat, nec ſeparari commodè poſſint. Quia ita Moyſes affirmat, cælum, & terram eſſe primas res creatas à Deo ſaltem ex viſibilibus, vt etiam affirmet, creationem illarum incepiſſe, cùm antea non fuiſſet, & ita ſimul tradit principium ipſius creationis, & rerum, à quibus mundus incepit. Altera verò expoſitio licèt reiicienda non ſit, maximè propter Patrum auctoritatem, vel eſt addita allegoricè, vt quidam loquuntur, vel ſecundùm ſenſum literalem reconditum, & ab Spiritu ſancto intentum, non tamen ad verborum contextum, & hiſtoriæ veritatem neceſſarium.

CAPVT III.

An cælum æthereum in principio temporis creatum fuerit.

1. *Pro hac q. ſuppoſitio 1. nomine principij intelligi initium durationis.* HActenus explicuimus, quando, quomodo, & à quo mundus hic viſibilis creatus fuerit, & conſequenter verba illa, *In principio creauit Deus*, expoſuimus, nunc de rebus ipſis per hanc propriam creationem productis dicendum ſupereſt, & conſequenter ſequentia verba, *cælum & terram*, exponemus. Vnde ſupponimus, nomine *principij* nos ſemper intelligere illud primum inſtans, in quo mundus per propriam, & rigoroſam creationem factus eſt, priúſque de cælo, poſtea de terra dicemus. *Secunda ſuppoſitio, nomine cæli intelligi corpus quãtum.* Deinde ſupponimus, cælum illud fuiſſe corpus quantum ex ſe ſenſibile, & locum corporalem replens. Nam licèt Auguſtinus interdum de ſolis Angelis id interpretari videatur, vt infrà videbimus, certiſſimum nihilominus eſt, non eſſe excludendum verum, & corporale cælum, quia hæc eſt propria ſignificatio vocis, & non eſt admittenda improprietas, ac metaphora in ingreſſu hiſtoricæ narrationis ſine cogẽte neceſſitate, quæ nulla hîc eſt, nec auctoritas; quin potiùs cùm Eccleſia in ſymbolis fidei vnum creatorem cæli, & terræ confitetur, ita planè cæli nomen interpretari videtur. Idémque argumentum ex cap. *firmiter* deſumitur, & ex Patribus ſtatim oſtendetur. *Tertia ſuppoſitio prædictum cælũ tripliciter vſurpari.* Supppono denique triplex eſſe cælum ex modo loquendi Scripturæ, & Patrum, ſcilicet, empyreum, æthereum, & aëreum: empyreum

vocatur

vocatur ſupremum omnium cælorum, quod eſt veluti per antonomaſiam ſedes Dei, & proprius locus beatorum; aëreum notum eſt, ſub æthereo ergo omnia corpora ſimplicia inter cælum empyreum, & elementum aëris contenta comprehendimus, de quibus primò tractamus, quia empyreum minus notum eſt; & aër iuxta communem, & philoſophicum morem non tam propriè cælum nominatur.

2. *Iam ſuadetur pars negans quæſtionis.* Ratio ergo dubitandi eſt, quia vnum, vel præcipuum ex his cælis eſt firmamentum, in quo fixæ ſtellæ inſunt; ſed firmamentum non fuit creatum in primo inſtanti creationis mundi; ergo nec cælum æthereum, neque aliquod ex cæteris in dicto ſpatio contentis. Maior nota eſt ex vſu Theologorum cum D. Thom. 1. *p. q.* 68. *art.* 1. *& ſequentibus*, & poteſt ſumi ex illo Daniel. 12. *Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.* Minor autem probatur, quia paulo pòſt *in eodem cap.* 1. *Gen.* dicitur firmamentum die ſecundo factum. Conſequentia denique probatur, tum quia eadem ratio eſt de cæteris cælis illius ordinis, quæ de cælo ſtellato, cùm ſit æquè perfectum, vel perfectius cæteris; tum quia illud ſpatium interiectum inter cælum empyreum, aut cryſtallinum, ſeu primum mobile, & ſupremum cælum planetarum, non debuit vacuum in eo inſtanti relinqui. Neque etiam debuit aliquo corruptibili corpore poſtea inde eiiciendo, vel in aliud tranſmutando repleri, cùm vicina corpora ſuperius, & inferius eſſent incorruptibilia. Ergo meliùs conſequenter dicitur, nullum cælum æthereum tunc fuiſſe creatum, ſed illud totum ſpatium, quod hi cæli replent, tunc vel aëre, vel materia informi, vel imperfectè formata plenum fuiſſe, donec cæli fuere formati. *Confirmatur.* Et hoc confirmatur, quia legimus, ſolem, lunam, & ſtellas quarto die fuiſſe facta: eadem eſt autem ratio totius, & partis; ergo omnes iſti cæli non primo inſtanti creati, ſed poſtea ſucceſſiuè facti ſunt.

3. *Opinio quædam refertur, & paulatim inferius enodanda remittitur.* Poteſt in primis hoc loco referri opinio dicens, nomine cæli non ſignificari determinata corpora, ſed ſummatim ſub illis vocibus comprehendi omnes res vniuerſi. Sed hæc ſententia non eſt modò tractanda, quia poteſt & verum, & falſum ſenſum habere, & ideo in diſcurſu huius libri paulatim enodabitur, & in fine illius vera reſolutio concludetur. Vtcunque verò intelligatur, negari non poteſt, quin per illas voces corpora diuerſa, ſeu partes diſtinctæ vniuerſi ſignificentur. Hoc enim & verborum diſtinctio, & propria vniuſcuiuſque ſignificatio conuincit. Ideoque, ita ſunt ſemper communi ſenſu Eccleſiæ, & Patrum intellecta. Et ideo priùs videndum eſt, quid per ſe & propriè illis nominibus ſignificatum ſit, & conſequenter dicemus, an aliæ res ſint ſub illis primis ſignificatis comprehenſæ, & quæ illæ ſint, & qua ratione ſub hac vel illa indicati intelligantur.

4. *Altera opinio nomine cæli intelligi Empyreũ.* Igitur in præſenti puncto propter rationem factam dixerunt aliqui in eo inſtanti non fuiſſe creatum cælum æthereum, de quo nunc loquimur, ſed nomine cæli ſolum empyreum ſignificari. Hæc fuit ſententia Bedæ *in principio Exaëmeron*, quod etiam Iunilio tribuitur, & ibi allegatur Hieronymus, de cuius ſententia infrà dicemus. Citatur etiam pro hac ſententia Damaſcen. *lib.* 2. *cap.* 6. ait enim; *In vniuerſitatis huius procreatione cælum illud conditum fuiſſe, quod ij, qui apud exteros ſapientiæ laude floruerunt, Moſi dogmata ſibi vendi-*

A *cantes, orbem ſyderum expertem vocant.* Sed hæc verba optimè de primo mobili, ſeu cælo cryſtallino intelliguntur, & in eis Damaſcenus cæteros cęlos non excludit. Imò illi cęlo ſtatim ſubiungit firmamentum, de quo & de aliis cælis varias opiniones refert, & concludit: *Cæterùm quoquo modo hæc ſe habeat, omnia certè diuino iuſſu facta, ac ſtabilita ſunt, diuinámque voluntatem, atque conſilium pro fundamento habent.* In quo loquendi modo potiùs ſignificat, cælos creatos eſſe ſimul quàm ſucceſſiuè, licèt neutrum expreſsè declaret. Magis indicant hanc ſententiã Baſilius *homil.* 3. *Exaëmer.* ponens firmamentum factum quoad ſubſtantiam ſecundo die, & ab elementis diſtinctum, licèt B ſentiat ex eorum materia fuiſſe productum. Item Origen. *homil.* 1. *in Geneſ.* cælum à principio factum à firmamento diſtinguit, & ſedem Dei appellat. Item Anſelm. *lib.* 1. *de imagin. mundi cap.* 28. & Hugo Victorin. *in ſum. ſenten. tract.* 2. *cap.* 1. *in fine*, & Gloſſa Ordinar. Strabonis, & Abulenſ. *Geneſ.* 1. & ex Scholaſticis Bonauent. *in* 2. *d.* 12. *in primo dubio literali.* Pluréſque alios antiquos, & modernos auctores refert pro hac ſententia Pereri. *lib.* 1. *in Gen.* circa illa verba, *cælum & terram.* Hanc verò ſententiã ex modernis Theologis acriter defendit Molina *in tract. de opere ſex dierum diſp.* 2. & Salmer. 2. *Petr.* 3. *diſp.* 4.

C Nihilominus dicendum eſt, in illo principio mundi, ſeu primo inſtanti creationis eius creata eſſe omnia cæleſtia corpora mobilia à primo mobili vſque ad vltimam lunæ ſphæram incluſiuè. 5. *Authoris aſſertio cõmunis.* In hac aſſertione non excludo cælum empyreum, nec in ea parte præcedenti ſententiæ contradico, ſed illam in caput ſequens tractandam relinquo; tantùm ergo aſſero, reliquos cælos tunc eſſe creatos, ſiue illud aliud ſit, ſiue non ſit. Sic ergo aſſertio communis eſt inter Scholaſticos *in* 2. *d.* 12. quos paulo pòſt referemus. Et præſertim ſumitur ex D. Thoma 1. *p. q.* 66. *art.* 1. iuncto alio *art.* 1. *quæſtion.* 68. & paulo pòſt auctoritate Patrum comprobabitur. *Ratio principalis pro aſſertione.* Ratione D igitur probatur: quia verba Scripturæ huic aſſertioni non repugnant, imò illis eſt valdè conſentanea, & alioqui eſt valde conformis rationi naturali; ergo. Maior per ſe patet ex propria ſignificatione nominis *cæli*, & ſtatim *in num.* 7. magis declarabitur. Probatur ergo minor primò, quia *Eius minor propoſitio probatur.* nihil factum eſt à Deo per propriam, & rigoroſam creationem, niſi in illo primo inſtanti; quicquid enim poſtea factum eſt, ex materia præiacente formatum eſt, vt omnes fatentur, & ex diſcurſu totius fabricationis mundi apertè conſtabit. Sed cælum æthereum quoad omnia dicta corpora cæleſtia, non eſt producibile natura ſua, niſi per creationem; ergo in illo primo inſtanti factum eſt. Conſequentia eſt nota, quia E non eſt credibile Deum in prima creatione rerum aliter creaſſe cælum, quàm natura eius poſtulet, vel quàm ſit naturæ illius conſentaneum: id enim neque ad manifeſtandam diuinam ſapientiam, neque omnipotentiam pertinebat, vtraque enim magis oſtendebatur ſubito, & vno momento, ac imperio, nobiliſſima corpora, nobiliſſimo etiam modo, prout natura illorum poſtulabat, ex nihilo creando. Neque alius modus productionis cælorum in Scriptura fundamentum, aut veſtigium habet. Probatur ergo minor, quia cælum eſt corpus natura ſua incorruptibile, & inalterabile; ergo etiam eſt ingenerabile natura ſua ex præiacente materia, ac ſubinde natura ſua poſtulat per creationem produci.

6. *Cælorũ incorruptibilitas multipliciter ſuadetur.*

Aſſumptio de cæli incorruptibilitate intrinſeca non poteſt quidem aut demonſtratione conuinci, aut ex Scriptura efficaciter probari. Nihilominus eſt aperta ſententia Dionyſij *cap.4. de diuin. nominib.* in prima eius parte, quam Scholaſtici, & Philoſophi tam gentiles, quàm Chriſtiani communiter magis probant. Et quidem ſi rationem ſpectemus, eſt multo veriſimilior, tum quia cæli facti ſunt, vt perpetuò durent ſine vlla tranſmutatione etiam partiali, diminutione, vel augmento, quæ proprietates meliùs quadrant cum ſubſtantia natura ſua incorruptibili, tum etiam quia facti ſunt, vt per ipſorum continuam influentiam vniformiter difformem inferiora omnia per continuas generationes, & corruptiones conſeruarentur perpetuò, quantũ eſt ex parte talis conſtitutionis vniuerſi, ad quem finem aptior etiam erat natura incorruptibilis: tum præterea, quia nullum indicium corruptionis, vel mutationis tendentis ad illam, in tanto temporis decurſu in eis obſeruatum eſt: tum quartò, quia per ſe videtur incredibile, ſolem, vel aſtra cætera eſſe corruptibilia, nec magis credibile eſt, corpori corruptibili, aut ordinis inferioris eſſe affixa: tum quintò, quia motus circularis cæli de ſe perpetuus aliquod etiam indicium, & argumentum præbet incorruptibilitatis cæli, vt maximè Ariſtoteles ponderauit: tum denique, quia corruptibilitas ab intrinſeco proximè prouenit ex qualitatibus, & diſpoſitionibus habentibus contrarium, quas cælum non habet, nec cum aliquo fundamento ei tribui poſſunt. Cùm ergo hæc omnia incorruptibilitati faueant, & alioqui non fuerit Deo difficile, nedum repugnans, talia corpora de ſe incorruptibilia facere, hícque modus conſtitutionis vniuerſi ſit nobilior, magíſque Dei omnipotentiam, & ſapientiam commendet, non eſt, cur de incorruptibilitate cælorum dubitemus, ſi rationem (inquam) ſpectemus. In Scriptura autem nihil inuenitur huic veritati contrarium. Imò prima verba Geneſis illam confirmant, vt ſtatim ponderabimus. Difficultatibus autem, quæ ex operibus ſecundi, & quarti diei oriri videbantur, in ſecundo libro, explicando illorum dierum opera, plenè, vt ſpero, ſatisfaciemus. Facit etiam quod *Pſal.* 148. poſtquam de cælis dicitur, *Ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt*, additur, *Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi*, &c. Ac denique *Iob* 37. de cælis dicitur: *Solidiſſimi, & quaſi ære fuſi ſunt*, quod de cælis aëre ſuperioribus Gregor. D. Thomas, & ferè omnes interpretantur, eorúmque incorruptibilem ſoliditatem ibi deſcribi intelligunt, quanuis alij de aëre ſubtiliter interpretantur.

Dictam incorruptibilitatē Scriptura non damnat, ſed confirmat.

Pineda ibi.

7. *Probatur id principalis rationis maior propoſitio.*

Addimus præterea (éſtque principalis rationis maior propoſitio) veritatem hanc de creatione cæli æterei in primo inſtanti creationis mundi magis eſſe conſentaneam narrationi Moyſis dicentis: *In principio creauit Deus cælum.* Probatur primò ratione, in qua in primis ſuppono id, in quo omnes videntur conuenire, ibi nomine cæli non ſignificari ſolum elementum ignis, vel aëris, ſiue illa etiam ſub cæli nomine comprehendantur, ſiue non, quod poſteà videbimus. Hoc ergo poſito, non apparet veriſimile, Moyſem de ſolo empyreo cælo fuiſſe loquutum; ergo maximè loquutus eſt de cælo æthereo, etiamſi aliud non excluſerit. Probatur antecedens, quia, vt Sancti illa verba exponentes dicunt, Moyſes cùm creationis mundi exordia rudi populo vellet proponere, vti debuit verbis in ſignificatione omnibus nota, & familiari: at verò nomine cæli communiter omnes intelligunt hæc corpora ſuperiora viſibilia, & omnium cognitioni expoſita; ergo credendum eſt, illa maximè nomine cæli ſignificaſſe, & non tantùm cælum empyreum inuiſibile nobis, & ſiue per motum, ſiue per alios effectus valde ignotum. Accedit, quòd de illo cælo empyreo vel nulla, vel certè valde rara mentio in Scriptura fit, vt *capite ſequenti* videbimus; alij verò cæli, qui mouentur, & in hæc inferiora influunt, paſſim nomine cæli, vel cælorum ſignificantur; ergo maximè probabile eſt, non fuiſſe excluſos à ſignificatione nominis cæli in illis primis verbis: *In principio creauit Deus cælum.* Denique poſtea oſtendemus, etiam aërem ſub illa voce comprehendi; ergo multo magis cæli inter aërem, & empyreum cælum comprehenſi ſunt.

Deinde ex ſanctis Patribus apertè hanc ſententiam ſequuntur Baſil. *homil.1. Exaëmer.* dicens ſub terra comprehendi cætera elementa, cælum autem eſſe corpus illud ſuperum, quod ſupra elementa exiſtit. Et *in homil.2.* dicit, cælum, quod in principio fuit creatum, poſtea fuiſſe luce, & ſtellis ornatum, quod de cælo empyreo dicere non potuit. Ambroſ. etiam *lib.1. Exaëmer. c. 6.* per cælum illud intelligit, *quod eſt prærogatiua generationis, & cauſa*, vtique vniuerſalis, & efficiens, nam materialem dicit eſſe terram. Apertiùs id docuerat Tertull. contr. Hermogen. *cap.* 26. vbi etiam firmamentum dicit eſſe illud cælum quod in principio factum dicitur, de quo poſtea videbimus. Fauet item Hieron. *epiſt.*139. *ad Cyprian.* dicens, Moyſem illis verbis creationem tantùm rerum viſibilium expoſuiſſe, quod licèt nimium videatur propter particulam excluſiuam *tantùm*, nihilominus ſatis ſignificat, Moyſem de his cælis viſibilibus loquutum fuiſſe. Et Auguſt. *lib.2. Geneſ. ad liter.* per quatuor prima capita non putat improbandam ſententiam, quæ negat cælum ſydereum eſſe firmamentum die ſecundo factum, ex quo planè fit, fuiſſe in principio creatum. In quam etiam ſententiam magis inclinat D. Thomas 1. *p. q.* 68. *art.*1. *ad* 1. vbi varias opiniones referens, hanc vltimo loco ponit. Eandémque optimè ſuadet, ac defendit Pererius ſuprà in diſcurſu expoſitionis illorum verborum, *In principio creauit Deus cælum*, & ibidem Eugubin. & Caietanus. Et plures alios huius interpretationis ſectatores refert ibi. Aſcani. Martinengus *in gloſſa magna.*

8. *Confirmatúrque ex Patribus.*

9. *Bipartitum conſectariũ ex proximè dictis.*

Ex quibus à fortiori concludimus, non ſignificari in illis verbis nomine *cæli* materiam informem, ex qua poſtea formati, ſeu producti ſunt orbes cæleſtes, qui ſub empyreo vſque ad lunam continētur, ſiue per materiam informem intelligatur materia pura carens omni ſubſtantiali forma eiuſdem, vel alterius ſpeciei à materia rerum generabilium: ſiue intelligatur corpus aliquod imperfectum materia, & forma conſtans, ex quo poſtea per introductionem formarum perfectiorum cæleſtia corpora ſubſtantialiter producta fuerint. Vtroque enim modo de illa materia informi opinati aliqui ſunt; neuter autem iuxta literæ proprietatem, aut veram rationem poteſt ſubſiſtere. De priori patet, quia materia cæli nuda, & quæ nunquam fuit informata forma cæli, nec ad illam recipiendam proximè diſpoſita, non poteſt niſi abuſiuè, & cum magna multúmque voluntaria improprietate cælum appellari. Talis enim ſignificatio nec in aliquo vſu habet fundamentum,

Eius prior pars oſtenditur.

tum, nec in Scriptura illius veſtigium inuenitur; ergo ſic exponere non eſt interpretari fideliter, ſed ad libitum Scripturam corrumpere, quod in nomine *terræ* latiùs infrà videbimus. Vt omittam eſſe contra omnem rationem fingere illud miraculum, vel monſtrum creandi puram materiam ſine forma, ſicut de elementari etiam dicemus.

10. *Oſtenditur etiam poſterior.*

In altera item opinione, licèt vt probabile admitteretur, cęlos eſſe productos ex aliqua pręiacente ſubſtantia aquea, vel ſimili, nihilominus non eſſet probabile, illam ſignificatam eſſe nomine cæli, tum propter rationem factam cum proportione applicatam; tum etiam quia aliàs non poſſet ex illo loco probari aliquod cæleſte corpus factum eſſe per creationem propriam in illo principio, quod eſt contra omnes Patres, & contra omnē rationem. Sequela autem eſt clara, quia ſi ſubſtātia illa imperfecta dicta eſt cælum, quia ex illa formandi erant cæli; eadem facilitate poſſet quis dicere, cælum etiam empyreum ex eadem materia eſſe formatum, quia eſt eadem ratio, & quia non poteſt oppoſitum ex Scriptura oſtendi, vel efficaci ratione probari, data hypotheſi, quòd alij cæli eſſent ex tali materia formati. Quòd autem nec in reipſa facta fuerit talis ſubſtantia imperfecta tranſmutanda poſtea in ſubſtantiam cæleſtem, ratione à nobis oſtenſum eſt, quantum materia patitur, nec ad oſtenſionem diuinæ omnipotentiæ confert, multo enim magis illam manifeſtat, quòd ſubito, & quaſi vnico & indiuiſibili fluxu perfectiſſima cæleſtia corpora ex nihilo procreauerit. Quòd verò talis materia, ſeu ſubſtantia imperfecta per nomina *terræ* aut *aquæ* in illo principio Geneſis ſignificata non fuerit, in ſequētibus oſtendemus.

Obiectio proximè dictis cōtraria obiter perſtringitur.

Et ad difficultatem ſumptam ex productione firmamenti in libro ſequenti *cap.2.* explicando opus ſecundi diei, reſpondebimus, quia non poteſt aliter plenè dubitationi ſatisfieri. Nunc ergo ſolùm negamus firmamētum ſecunda die factum, fuiſſe cælum ſtellatum, vel aliquod ex cælis ſupra elementa conſtitutis. Quid autem fuerit, ibi dicemus. Et de ſole, luna, & ſtellis in opere quartæ diei dicendum erit.

CAPVT IV.

Vtrùm ſub cælo in principio creato cælum empyreum comprehendatur.

Præſentis capitis puncta quatuor.

NVnc ſupereſt examinanda ſententia Patrum ſuperiori capite relata quoad partem affirmantem de cælo empyreo, quòd ſub nomine cæli in illa prima ſententia comprehendatur. In quo dubio quatuor puncta breuiter tractanda occurrunt. Primum, an tale cælum ſit; ſecundum, an æternum ſit; tertium, ſi temporale eſt, quando creatum ſit; quartum, an de illo in verbis illis Moyſes fuerit loquutus, de quibus ſuo ordine breuiter dicemus.

1. *Caietani opinio circa 1. punctum.*

Circa primum Caietan. *in cap. 12. ſecundæ ad Corinth.* ſentit, non eſſe tale cælum. Affirmat enim primum mobile, quod proximè eſt, ſupra cælum ſtellatum eſſe ſupremum, & illum eſſe cæleſtem patriam, in qua Deus, & beati habitare dicuntur. Et addidit, *Empyreum ſiquidem cælum à poſterioribus traditum, nullibi inuenitur in Scriptura.* Ex quo inferre vult, non eſſe tale cælum ſupra primum mobile, aliàs, non ſatis intentionem ſuam probaſſet. Eandem ſententiam tribuunt aliqui Auguſtino Eugubino *in cap. 1.*

A *Gen.* vt illum à grauiori errore liberent, de quo in ſecundo puncto dicemus. Et pro hac ſententia allegari poteſt Damaſcenus *lib. 2. cap. 6.* vbi ſupra firmamentum, & cælum ſtellatum ſolum vnum cælum agnoſcit, quod inſtellatum, ſeu ſtellis expertem vocat. Et infrà, illud cælum cæli, & primum cælum appellat, & à Philoſophis cognitum eſſe dicit: vnde non immobile, ſed potius primum mobile illud manifeſtè ponit, & conſequenter empyreum excludit. Baſil. etiam *homil. 3. Exaëmer.* duos tantùm cælos vltra aëreum agnoſcere videtur, & indicat Theodoret. *q. 11.* de cuius ſententia plura ſtatim.

Eidem fauere videtur Damaſcenus.

Item Baſilius & Theodoretus.

2. *Oppoſita ſētentia in prædicto pūcto communior probatur à Theologis & Patribus.*

B Sed veritas communiter in Eccleſia recepta, & omnino certa eſt, vltra omnes cælos mobiles dari quoddam cælum immobile, nobilius cæteris, & lucidiſſimum, ac pulcherimum beatorum domicilium, quod Empyreum appellatur. Non quia ſit igneæ naturæ (vt quidam falsò putarunt, eo quòd πῦρ Græcè ignem ſignificet) ſed quia ſicut ignis natura ſua totus eſt lucidus, ita corpus illud lucidiſſimum eſt. Vnde Magiſt. *in 2. d.2.* dixit, vocatum eſſe empyreum, id eſt, igneum à ſplendore, non à calore. Poteſt etiam alia proportio inter hæc corpora conſiderari, quòd ſicut ignis ſupremus eſt inter elementa, ita & hoc cælum inter omnes ſuperiores orbes. C Hanc ergo ſententiam communiter receperunt Scholaſtici omnes cum Magiſto *in 2. d.2.* eámque tribuunt Bedæ *in Exaëmer.* Et Straboni *in gloſſa ordinar.* quos etiam Magiſter allégat, & D. Thom. 1. *p. q. 66. art. 3. & quæſt. 68. art. 1. ad* 1. Eandem ſequuti ſunt Alcuin. Raban. Lyran. & ferè alij *in Gen.* & Hugo & S. Victor. *in Sum. ſententiar. tract. 2. cap. 1. in fine*, & Abulen. *Gen. 1.* in explicatione operis quintæ diei, *& in cap. 23. Exod. q. 52. & 53.* Et ante omnes indicauit hanc ſententiam Baſil. nam licèt *loco citato* duos tantùm cælos cum mundo viſibili conſtituat, tamen *in homil. 1. Exaëmer.* ſicut dicit, Angelos fuiſſe mundo viſibili antiquiores, ita etiam D ponit *quoddam antiquius cælum illis ſubſtantiis mundo viſibili præſtantioribus conueniens*, &c. Hoc autē cælum eſſe non poteſt, niſi quod nunc empyreum appellamus. Theodoret. etiam *d. q. 11. in Gen.* ponit quoddam cælum primum prima die ante lucem factum, & àb illo diſtinguit firmamentum ſecundo die factum, quod dicit factum ex aquis, tamen eſſe verum cælum, in quo ſunt luminaria. Et inter firmamentum, & primum cælum fatetur eſſe aquas firmamento proximè coniunctas, & (vt ait) luminarium ardorem temperantes, quas tamen cælum non appellat, & ſupra illas ſolum cælum primò creatum conſtituit. De quo concludit, quòd E *quemadmodum cælum iſtud nobis eſt pro tegmine, terra autem pro pauimento, ita cælum, quod videmus, pro tegmine ſupra poſitum cælum habet.* Hoc ergo idem eſſe videtur, quod empyreum, quia ſupra omnes cælos viſibiles, & vltra aquas ſupra cælos viſibiles exiſtentes illud inuiſibile conſtituit, vnde etiam videtur immobile, & ad officium cæli empyrei illud conſtituere. Tandem antiquior his omnibus Anaclet. Papa *in epiſt. 2. decret. in fine*, de Verbo ſic dicit: *Dominus ex cæleſti aura, ac empyreo domicilio in caſtiſſimæ Virginis puriſſimum vterum pro noſtra redemptione carnem ſuſcipiens, aduenit.*

3. *2. Probatur eadem ſententia ex Scriptura.*

Secundò cenſetur hæc ſententia conſentanea diuinis Scripturis: nam licèt propter ambiguitatem nominis cæli, vel cælorum, certa eſſe non poſſit;

poſſit; nihilominus vbi Scriptura loquitur de cælo quod eſt ſingularis domus Dei, & domicilium beatorum, de hoc loqui cenſetur, vt Pſalm. 102. *Dominus in cælo parauit ſedem ſuam, & regnum ipſius omnibus dominabitur,* & Pſalm. 113. *Cælum cæli Domino,* vbi Theodoret. *Non hoc, quod videtur, ſed illud, quod ſuperius eſt, quod huiuſce veluti tectum eſt, quemadmodum hoc, quod videmus, noſtrum eſt tectum.* Et ſimili modo rectè intelligitur illud Deut. 10. *Domini Dei tui cælum eſt, & cælum cæli,* & illud, quod de Chriſto dicitur Pſal. 67. *Aſcendiſti in altum,* &c. & poſtea: *Pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cælum cæli ad Orientem.* Ita enim de Chriſto expoſuit Paulus *ad Epheſ.* 4. Et profectò per ſe veriſimile eſt, præparaſſe Deum Chriſto peculiare cælum, excellentius omni cælo mobili, ſtabile, ac quietum, ſicut decebat corporis Chriſti maieſtatem. Vnde de eodem cælo rectè intelliguntur alia loca, in quibus Chriſtus dicitur ſedere *ad dexteram maieſtatis in excelſis,* ad Hebr. 1. & ſimilia. Item illud 2. Corinth. 5. *Scimus, quia ſi terrenis domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, habitationem habemus in cælis, domum non manu factam, æternam in cælis.* Et ſimilia multa poſſunt per congruentem interpretationem induci, licèt non cogant.

3. Suadetur rationibus.

4. Tertiò addi poſſunt rationes non quidem demonſtrantes, ſed multùm ſuadentes, præſertim ſuppoſitis aliis noſtræ fidei myſteriis. Cùm enim in hoc cælo non ſit motus, vt ſupponimus, nec etiam ſint aſtra, nec lumen eius ad oculos noſtros perueniat, & influentia eius vel nulla ſit, vel non poſſit experimento cognoſci, nulla ſupereſt nobis via demonſtrandi cælum illud creatum eſſe. Suppoſito autem articulo fidei, in quo credimus ſupernaturalem gloriam electis omnibus eſſe in cælo paratam, nimis credibile fit, illud cælum eſſe diſtinctum ab omnibus cælis, qui circa terram exiſtunt, omnéſque ſicut loco, ita etiam natura, & perfectione excellens. *1. Ratio.* Moueor primò quidem, ac præcipuè propter honorem corporis Chriſti, de quo certum eſt, in ſupremum cælum aſcendiſſe, vt latiùs oſtendi, & declaraui *in 2. tom. 3. p. diſp. 51. ſect. 1. concl. 3.* Non eſt autem veriſimile, Chriſtum ſtare ſupra cælum in motu perpetuo exiſtens, aliàs vel non haberet fixos pedes in certa parte cæli, ſed ſub illis ſemper cælum percurreret, vel cum ipſo cælo ſemper Chriſtus raperetur; hoc autem ſecundum abſurdiſſimum eſt, & primum parum decens. Deinde procedit etiam hæc ratio in corpore ſanctiſſimæ Virginis, & aliorum, qui fortè iam ſunt cum ſuis corporibus in cælo. *2. Ratio.* Moueor ſecundò, quia omnes cæli mobiles facti ſunt quaſi in miniſterium viatorum hominum, & vt illis ſuo modo deſeruirent; ergo decuit, vt aliquod excellentius fieret ſolùm vt eſſet locus gloriæ beatorum, & quaſi thronus corporalis, in quo Deus ſpecialiter regnet, vt ſicut inter Angelos dantur quidam miniſtrantes, alij aſſiſtentes; ita inter corpora cæleſtia præter ea, quæ ſunt ad miniſterium generationum, aliquod ſit ſolum, vt in eo ſancti ſpiritus, & homines Deo aſſiſtant.

3. Ratio.

5. Moueor tertiò, quia in damnatorum ſupplicium Deus ſpecialem locum, & ignem inferni ab initio deſtinauit, qui nullum alium vſum in mundo habet; ergo maiori ratione credendum eſt deſtinaſſe quoddam cælum, quod futurum eſſet regnum, & ſedes beatorum, vt de illo etiam corporaliter intelligatur Chriſti verbum Matth. 25. *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi*; non enim ab A origine mundi præparata fuit ſpiritualis gloria, nam hæc in prædeſtinatione ante mundi originem in æternitate præparata eſt, vt habetur *ad Epheſ.* 1. in executione autem non præparatur, niſi quando datur: locus autem illius gloriæ, ad extra, & in executione ab origine mundi præparari potuit, ſicut ignis æternus angelis, & damnatis paratus fuit. *4. Ratio.* Vltimò huius cæli conſtitutio non parum ad vniuerſi complementum pertinet, eiúſque pulchritudinem auget, ſic enim totum vniuerſum corporeum inter duo extrema fixa, & immobilia clauſum eſt, quæ ſicut ſitu extremè diſtant, ita etiam proprietatibus: nam vnum eſt maximè denſum, & opacum, alterum lucidiſſimum, B & ſubtiliſſimum, & in vtroque aptiſſima proportio in ordine ad fines bonorum, & malorum hominum, & Angelorum inuenitur. Neque contra veritatem hanc difficultas alicuius momenti inuenitur.

Circa 2. punctum quid Eugubinus opinatus credatur à quibuſdam.

6. Secundum punctum erat de antiquitate huius cæli, an videlicet æternum ſit: quod poteſt interrogari vel de æternitate per ſe, & ab intrinſeco, vel de æternitate per effectionem æternam Dei. Priori modo videtur poſuiſſe hoc cælum æternum Auguſtinus Eugubin. *in cap. Gen.* 1. in principio expoſitionis illorum verborum: *In principio creauit Deus cælum, & terram,* cuius auctoris propria verba hîc referre non poſſum, quia in C correcto codice, quo vtor, obliterata omnino ſũt, & expuncta. Benedictus autem Pererius refert, illum docuiſſe, *cælum empyreum eſſe quippiam æternum, & increatum, hoc eſt, eſſe lucem, & claritatem quandam manantem ex Dei eſſentia, in qua Deus eſt, & ad cuius participationem, atque fruitionem tam boni Angeli, quàm viri iuſti admittuntur.* Vnde ipſe intelligit, Eugubinum aſſeruiſſe, cælum empyreum eſſe aliquid, quod non eſt Deus, & nihilominus æternum, & increatum eſſe. Ideoque illam ſententiam perabſurdam, execrandam, & à Chriſti diſciplina abhorrentem vocat. Alij verò ſimpliciter errorem in fide vocant, vt Catherin. *in Gen.* & Molin. *1. p. tract. de Opere ſex dierum diſp.* D 3. & alij.

Illum Malonius ad meliorem ſenſum reducit.

7. At verò Daniel Malon. *in 2. d. 2. diſp. 7.* vt Eugubinum ab hac nota liberet, dicit, per cælum empyreum illum non intellexiſſe corpus aliquod, nec lumen ſpirituale reipſa diſtinctum à Deo, ſed claritatem diuinam, quæ Deus ipſe eſt. Ac proinde Eugubinum abuſum fuiſſe nomine cæli empyrei, maléque illud interpretatum fuiſſe, ac proinde negaſſe verum cælum empyreum corporeũ, non tamen in tam abſurdum errorem incidiſſe, vt aliquid diſtinctum à Deo, & quòd Deus non ſit, increatum eſſe affirmauerit. Potéſtque interpretatio hæc fieri veriſimilis ex teſtimoniis Scripturæ, quæ pro ſua ſententia Eugubin. inducit, qua- E le eſt illud Pſalm. 103. *Amictus lumine, ſicut veſtimento,* & 1. Tim. 6. *Qui lucem habitat inacceſſibilem,* & illud Ioann. 17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui, priuſquam mundus fieret apud te.* Item quia dicit, cælum empyreum eſſe illam lucem, & claritatem Dei, quæ iuſtis pro mercede promittitur, quæ certè non eſt niſi lumen increatum Dei. Multaque ſimilia leguntur apud Eugubin *in lib. de rebus incorporeis, & inuiſibilib.* in quibus hunc ſenſum indicat. Ait enim, *eſſe lucem diuinitatis, quam ſemper cum Deo fuiſſe neceſſe eſt,* & adiungit: *Et hæc, ſi cælum empyreum eſt, ſemper ab æterno fuit cælum empyreum, id eſt, immenſa lux diuinitatis, id eſt, beatiſſimum illud, quod eſt ſupra cælum, quod appellare non audeo; nam neque locus eſt, neque corpus.*

Addit

8. Addit verò Eugubinus multa, quæ ſenſum hunc deſtruere videntur: nam in primis de illa luce ait, *Hæc lux manat duntaxat a Deo.* Et infrà, *Hoc eſt cælum empyreum naſcens, proficiſcens, manans à diuinitate. Quod nunquam dixerim ego creatum, paratus recantare ſi male ſentio.* Et quod mirandum magis eſt, de hoc ipſo cælo, ſeu luce ait, *Hæc lux an corporea ſit, an incorporea quædam, non facilè dixerim,* quod de luce diuinitatis, & quæ Deus eſt, dicere ſtolidiſſimum eſſet, & pluſquam hæreticum, ſi fas eſt dicere: maximè quia ſubiungit, *Arbitrarer tamen talem eſſe vt hæc corporea, & noſtra poſſit eſſe, & dici quaſi ſimulacrum eius, vt illa ſit diuiniſſima lux nota, viſibilisque & animo, & oculis, qualem Chriſtus oſtendit, cùm veſtimenta eius facta ſunt alba vt nix, & facies eius vt ſol enituit, & qualem oſtendit Moyſi in rubo.* Si ergo lux illa viſibilis eſt corporeis oculis, quomodo poteſt eſſe ipſa diuinitas? Accedit, quòd in Coſmopœia in initio expoſitionis operis ſecundi diei *globos cæleſtes*, ait, *eſſe cæleſtes aulas, quarum vna eſt aula Dei, ab ſplendore perenni vocata ab antiquis cælum empyreum.* Si ergo eſt globus cæleſtis, quomodo non eſt corporeus? Denique in Recognitione Geneſis *cap.* 2. in principio refert Theodoreti ſententiam conſtituentis differentiam inter cælum empyreum, & firmamentum, quòd illud ante lucem, hoc cum luce factum eſt, illud ex nihilo, hoc ex aqua eſt conditum. Quam ſententiam ipſe valde approbat, atque laudat. Quid ergo eſt, quod aliis locis dicit eſſe increatum.

Malonij patrocinium aliis ipſius Eugubini locis non cohæret.

9. Perplexa quidem eſt ſententia Eugubini, & non poteſt à graui lapſu, & errore excuſari: nam ſi ſenſit cælum empyreum eſſe rem diſtinctam à diuinitate, & eſſe omnino increatam, & per ſe æternam, manifeſta eſt hæreſis, & contra expreſſum fidei articulum, quòd Deus ſit creator omnium viſibilium, & inuiſibilium. Si verò non putauit illam lucem eſſe omnino improductam à Deo, ſed manantem ab ipſo, vt loquitur, non per temporalem effectionẽ liberam, ſed per naturalem dimanationem, id enim ſignificat, cùm ait, eſſe *lucem, quam ſemper à Deo fuiſſe neceſſe eſt;* ſic duos alios errores inuoluit. Prior eſt, Deum extra ſe aliquid neceſſariò producere. Alter aliquid eſſe æternum, licèt ſit factum à Deo. Vtrumque enim horum hæreticum eſſe ſuprà oſtenſum eſt. Et tractando de creatione Angelorum idem diximus, & in Metaphyſica de creatione diſputando. Et præterea errat etiam negando fore creatum quid, quod tali etiam modo à Deo factum eſſet, vt in eiſdem locis oſtendi. Et præterea dum Eugubinus hanc lucem manantem à Deo dicit eſſe pręmium beatis promiſſum, ſi illa lux non eſt Deus, incidit in errorem dicentium beatos non videre Deum in ſua ſubſtantia, ſed quandam lucem, & ſplendorem à diuinitate manantem, quam *in* 1. *p. lib.* 2. *de Attributis cap.* 7. impugnauimus. Ad hæc explicare nullo modo poteſt, qualis ſit illa lux, ita vt ſit res à diuinitate diſtincta. Quia ſi cogitatur accidens, debet eſſe in aliqua ſubſtantia; ſi ſubſtantia, aut eſt ſpiritualis; & ſic erit aliqua intelligentia creata, & non cælum: aut eſt corporea, & ſic fruſtrà fingitur æterna, & à Deo ex neceſſitate manans. Et præterea vtroque modo ineptiſſimè ad illam applicantur Scripturæ teſtimonia, quæ vel de luce inacceſſibili, & increata diuinitatis, vel de lumine, quod eſt præmium beatudinis noſtræ, loquuntur. Denique ſi non putauit, cælum empyreum eſſe aliquid à

Diſcutitur, & expugnatur Eugubini ſententia.

A diuinitate, & luce eius increata diſtinctum, ineptiſſimè vocat illud lumen cælum empyreum contra ſenſum omnium, qui de cælo illo ſcripſerunt, vel loquuti ſunt: & vehementem ſuſpicionem erroris circa rem ipſam omnibus tribuit. Et deinde ſibi contradicit, cùm lucem hanc dicit ex neceſſitate manare à Deo, tum quia fides catholica non agnoſcit aliud lumen de lumine, niſi verbum diuinum: tum etiam quia lux illa abſoluta res eſt; intra Deum autem nihil eſt abſolutum à Deo, vel diuinitate manans. Ac denique in dictis illius auctoris aliæ ſunt repugnantiæ, & totus eius ſermo partim metaphoricus eſt, partim inconſtans. Ideoque illa ſententia

B reiecta, certiſſimè ſtatuendum eſt, cælum empyreum corpus quoddam creatum eſſe, ac proinde non eſſe æternum.

10. Satim autem occurrit nobis ſententia Baſilij, qui *homil.* 1. *Exaëmer.* videtur ponere hoc cælum æternum ſaltem poſteriori modo, & per liberam Dei creationem, quanuis ſine nouitate eſſendi. Dicit enim credibile eſſe, ante huius viſibilis mundi creationem fuiſſe alium, intelligentiis ſuperioribus accommodatum, tempore anteriorem, æternum nimirum, ac perpetem, & ſubſtantiis ſpiritualibus ornatum. Veruntamen certiſſimum eſt (vt dixi) etiam hoc modo cælum empyreum non eſſe æternum, quod de An-

C gelis ſuprà oſtenſum eſt, & eadem, vel maior ratio eſt de hoc cælo, & ex ſtatim dicendis confirmabitur. Locum autem illum Baſilij quatenus ad Angelos pertinet, de æternitate à parte pòſt, & intrinſeca incorruptibilitate, ſeu ſubſtantiali immutabilitate ſuprà expoſuimus: eadémque declaratio ad cælum empyreum applicanda eſt. Sic enim Paulus 2. *Cor.* 5. cælum illud vocat *domum non manu factam, æternam in cælis.*

Circa idem 2. punctum ſententia Baſilij exponitur.

11. Iam verò ſuccedit tertium punctum, videlicèt, an cælum empyreum ſimul cum hoc mundo viſibili creatum ſit, vel ante illum, quanuis enim temporale ſit, vt diximus, potuit eſſe antiquius hoc mundo, vtpote ante omnia viſibilia

D creatum. Imò hoc ſaltem ſenſiſſe Baſilium loco proximè citato negare non poſſumus. Idémque opinati eſſe videntur omnes, qui Angelos ante hunc mundum creatos eſſe dixerunt. Nam multi illorum declarant fuiſſe creatos in aliquo reali loco cum ipſis producta: veruntamen omnino certum eſt, cælum empyreum non eſſe factum ante illud principium, de quo ſcriptum eſt: *In principio creauit Deus cælum, & terram.* Ita ſentiunt in primis omnes, qui putant, verba illa de ſolo cælo empyreo intelligi. Item omnes, qui exponunt illud principium comparatiuè, & excludendo omne antè factum, id eſt, ante omnia fecit cælum, & terram. Nam omnes, qui verba

E illa de principio ex parte rerum factarum exponunt, quia initium creandi à cælo, & terra fecit Deus; neceſſe eſt, vt fateantur, cælum empyreum non fuiſſe ante terram creatum, & conſequenter neque ante alios cælos, ſupponendo fuiſſe ſimul cum terra creatos, vt iam oſtendimus. Præterea in ſuperiori tractatu *lib.* 1. *c.* 3. *à n.* 7. oſtẽdimus, Angelos nõ fuiſſe ante mundum ſenſibilẽ creatos, & omnia ibi adducta idem de cælo æthereo conuincunt: tum quia teſtimonia Scripturæ, & Conciliorum ibi inducta de omnibus rebus creatis generaliter procedunt; & ideo tantam certitudinem de cælo empyreo ſicut de Angelis faciunt: tum etiam quia ſi quod eſſet fundamentum cogitandi creationem cæli empyrei ante hũc mundum viſibilem, eſſet propter Angelos ſan-

De 3. puncto Baſilij, & quorundam aliorum opinio.

Vera ſententia propoſitio prima ſuadetur.

ctos; ergo quæ oſtendunt, Angelos non fuiſſe antea creatos, idem conſequenter de cælo empyreo demonſtrant. Eſsétque nimis voluntarium, & vanum, talem creationem antiquiorem angelica ſine vllo fundamento introducere.

2. Propoſitio probatur 1. authoritate.

12. Quibus addendum eſt, cælum empyreum non fuiſſe creatum poſt alios cælos, & terram. Vnde optimè concluditur, eſſe ſimul cum illis creatum. Hæc propoſitio quoad vtranque partem ſequitur ex communi opinione Theologorum aſſerentium cum Beda, Strabone, & aliis, Angelos fuiſſe creatos in cœlo empyreo. Nam Angeli fuerunt creati non ante, nec poſt hunc viſibilem mundum, ſed cum illo; ergo ſimiliter cælum empyreum, non ante inferiora corpora, ſub illo contenta, ſed cum illis factum eſt. Quia verò in ſuperiori tractatu *lib.* 1. *cap.* 4. probabile diximus eſſe, Angelos non in cælo empyreo, ſed in cryſtallino, vel ſtellato fuiſſe creatos, neque ſanctos Angelos aſcendiſſe ad cælum empyreum, antequam beati facti ſunt; ideo cogitare poſſet aliquis cælum empyreum non in primo inſtanti vniuerſalis creationis, ſed in tertio beatitudinis Angelorũ fuiſſe creatum. Sed hoc neque fundamentum habet, neque eſt veriſimile, tum quia nõ oportet domum in illomet momento incipere eſſe, in quo incipit habitari, ſed priùs ædificari, ac præparari poteſt, & debet: tum etiam, quia licèt Deus inferiorem mundum viſibilem vt domicilium hominum viatorum creauerit, nihilominus priùs illum creauit, & diſpoſuit, & poſtea hominem creauit, &, quod amplius eſt, etiam paradiſum terreſtrem priùs creauit, & poſtea hominem extra illum produxit, ac tandem in illum tranſtulit; ergo multo magis præparauit à principio tam Angelis ſanctis, quàm omnibus hominibus prædeſtinatis domum empyrei cæli, etiamſi non in eodem momento, ſed paulo pòſt ab ipſis eſſet ornandum, & habitandum.

Obiectioni occurrenti ſatisfit.

2. Probatur ratione.

13. Præterea cælum empyreum non erat condendum ex alio corpore, vel ſubiecta materia, ſed abſolutè ex nihilo producendum; ergo non erat, cur eius productio creationi aliarum rerum, quæ ex nihilo fiunt, poſtponeretur. In quo eſt magnum diſcrimen inter animam rationalem, & cælum empyreum. Nam licèt anima fiat ex nihilo, poſtulat tamen connaturaliter coniunctionem cum corpore, & ideo non eſt ſimul creata cum aliis rebus ex nihilo factis, ſed ſuppoſito corpore, & ſatis diſpoſito. Cælum autem empyreum eſt per ſe integra, & abſoluta ſubſtantia, quæ non præſupponit ex ſua intrinſeca ratione alia corpora, ex quibus fiat, vel in quibus, & ideo non oportuit poſterius creari, ſed ſimul. Atque ita etiam optimè hoc confirmatur ex verbis illis: *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul*, additis aliis ſimilibus Concilij Lateran. *in cap. firmiter*, prout ſuprà de Angelis tractata ſunt. Vnde meritò addidit Guilielmus Pariſien. *in lib. de Vniuerſo cap.* 35. de ordine empyrei cæli ad alia, ſub titulo: *Nota ſolutionem quæſtionis ſuperiùs dictæ*, cælum empyreum non ſolùm fuiſſe ſimul tempore cum aliis creatum, ſed etiam priùs ordine naturæ, *quia eſt velut amictus ſplendoris totius mundi, & velut tectum pulchritudinis præclari palatij Dei, & velut operimentum ſpecioſiſſimum templi Dei, & quaſi domus regia, & habitaculum gloriæ ipſius, & quaſi palatium proprium Regis, ad quod cæteræ mundi partes, quaſi officinæ domus, ad propriam Regis aulam comparantur.* Vnde & propter dignitatem tanti operis, & propter totius vniuerſi complementum, & perfectionem neceſſarium fuit, vt nullum corpus ante

Inſtantia quædam remouetur.

Probatur tandem ex Scriptura, & Concil. Lateran.

A hoc cælum crearetur. Vnde concluditur, fuiſſe creatum ſimul tempore, quicquid ſit de ordine naturæ, qui magis eſt conſiderationis, & ſecundùm rationem, quàm ſecundùm propriam cauſalitatem.

14. Vltimò ſupereſt quartum punctum, an hoc cælum fuerit à Moyſe ſub illo verbo, *Creauit cælum*, comprehenſum. Aliqui enim negant fuiſſe intentum Moyſi de cælo empyreo loqui, ac proinde ſub nomine cæli illud comprehendiſſe. Fundantur, quia Moyſes ſolùm de creatione mundi viſibilis ſcripſit, vt populum rudem inſtrueret, eúmque à cultu, & adoratione cælorum, aut ſyderum, aut aliarum viſibilium rerum abſtraheret. Vnde
B Hieron. *Epiſt.* 139. *ad Cyprian.* circa principium dicit, Moyſem nos docuiſſe originem creaturarum, *earum duntaxat, quæ viſibilia ſunt.* Et idem ex profeſſo docet Chryſoſt. in id Pſalm. 8. *Quoniam videbo cælos tuos*, &c. cælum autem empyreum eſt inuiſibile, & nullum habet commercium cum mundo viſibili: nihil ergo de illo loquutus eſt. Confirmatur primò, quia hoc cælum alterius eſt naturæ à cæteris inferioribus mundi corporibus, & nullam influentiam habet in hæc inferiora, & conſequenter nullam connexionem cum illis; ſed Moyſes tantùm deſcripſit productionem, & formationem huius mundi, prout vſui hominum, & generationibus rerum deſeruit; ergo in verbis
C illis hoc cælum non comprehendit. Confirmatur ſecundò, quia in hoc puncto eadem eſt ratio de cælo empyreo, quæ eſt de Angelorum creatione, quia & inuiſibile eſt, ſicut Angeli, & propter ipſorum, & aliorum beatorum gloriam creatum eſt; ſed Moyſes tacuit de creatione Angelorum, propter dictam cauſam; ergo etiam ſermonem de cælo empyreo prætermiſit.

Circa 4. punctum quorundam ſententia negans.

Eius fundamentum.

Confirmatio 1.

Confirmatio 2.

15. Dicendum verò eſt, quanuis ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum*, per ſe ſpectatis non poſſit efficaciter conuinci, dari, aut creatum eſſe cælum empyreum; nihilominus ſupponendo ex aliis teſtimoniis, aut principiis dari cælum empyreum, longè verius eſt, comprehenſum eſſe à
D Moyſe ſub illis verbis, & ſpecialiter ſub nomine *cæli*, licèt alij cæli excludendi non ſint, vt diximus. Hæc reſolutio fit certa ex communi conſenſu Patrum, & Theologorum, nec inuenio aliquem cõtradicentem ex his, qui cælum hoc exiſtere, & creatum eſſe fatentur. Ratio verò eſt, quia hoc eſt verum cælum; ergo non poteſt magis excludi ab illo verbo, *creauit cælum*, quàm cæteri cæli. Dices, Moyſem tantùm de vno cælo loquutum eſſe, & ideo neceſſarium eſſe dicere potius de viſibili, quàm de inuiſibili cælo eſſe loquutum. Reſpondeo ſi alterum eſſet neceſſariò excludendum, fateor dicendum eſſe, potiùs de cælo iſto nobis familiari, quàm de illo ſupremo, & inuiſibili eſſe
E loquutum, ſicut in capite præcedenti dixi. Nulla verò eſt talis neceſſitas excludendi alterum ex illis cælis. Nam quod ponderatur de ſingularitate vocis *cælum*, nullius momenti eſt: tum quia etiam ſub empyreo cælo non eſt tantùm vnum cælum, ſed plures, qui ſimul in illo principio creati ſunt, & ſub illa voce *cælum*, non obſtante ſingularitate vocis comprehenduntur, vt capite præcedenti oſtenſum eſt; ergo eadem ratione poterit etiam cælum empyreum comprehendi. Tum etiam, quia nomen *cælum* non eſt nomen ſingulare, ſed commune, & ideo capax eſt diſtributionis tam formalis, & expreſſæ, quàm tacitæ, & virtualis, qualis eſſe ſolet in indefinita locutione doctrinali, & ita perinde fuit dicere: *In principio creauit Deus cælum*, ac ſi diceretur, *omne cælum*; quia non eſt veriſi

Vera reſolutio.

Oſtenditur authoritate, & ratione.

1. Obiectio ſoluitur.

veriſimile, terminum communem fuiſſe æquiuocè, & ambiguè propoſitum, & ideo vt rem certam ſignificet, debet tacitam diſtributionem cõtinere. Vel certè debet per modum termini collectiui accipi, vt cælum dicatur totus orbis ſuperior incorruptibilis, & ſupra omnia elementa conſtitutus. Et ita dixit Deus per Iſaiam cap.48. *Ego cælum extendi, manus mea terram fundauit.* Et Paulus Actor. 17. *Deus, qui fecit cælum, & terram,* &c. Et ob eandem cauſam ſicut in his locis vtitur Scriptura numero ſingulari, ita in aliis explicat per plurale, vt Pſalm. 8. *Quoniam videbo cælos tuos, opera manuum tuarum,* &c. & Pſalm. 32. *Verbo Domini cæli firmati ſunt*, & Pſalm. 71. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.* Et Gen. 2. *Igitur perfecti ſunt cæli*, & ſimilia.

16.
2. Obiectio multipliciter diluitur.

Neque etiam obſtat huic veræ interpretationi, quòd cælum empyreum ſit nobis inuiſibile. Primò quidem, quia ſecundùm ſe, ac per ſe lucidum, & viſibile eſt, nam oculis corporeis videri poteſt, licèt nos illud propter diſtantiam videre non poſſimus. Deinde quia licèt Moyſes fortaſſe proximè voluerit mentes Hebræorum à ſuperſtitione Gentilium corpora ſenſibilia colentium abducere, & ad vnius creatoris cogitationẽ ſubleuare; nihilominus ad hoc perſuadendum, abſolutè docuit, Deum eſſe creatorem omnium corporum, quæ ſub cælo, & terra comprehenduntur, nihil diſtinguens inter ea, quæ à nobis videntur, vel non videntur: aliàs non ſatis ad vnius creatoris cogitationem, & notitiam homines induxiſſet. Atque ita videtur Eccleſia intellexiſſe verba illa, *In principio creauit Deus cælum*, nam ex illis ſumpſit articulum fidei in Symbolo contentum, *Credo in vnum Deum omnipotentem, creatorem cæli, & terræ*, vbi nomine cæli omnes ſuperiores orbes intelligit, ſiue à nobis videantur, ſiue non, vt verba ſequentia, *viſibilium omnium, & inuiſibilium*, ſatis apertè declarant. Denique cùm oſtenderimus, Moyſem loquutum eſſe de cælo tanquam de vno corpore, vel ſuperiori vniuerſo, etiamſi plura corpora complectatur, licèt fateamur de cælo viſibili eſſe loquutum, non eſt neceſſe, vt loquatur de cælo tantùm ſecundùm illam partem, quæ viſu attingi poteſt, nam hæc machina cæli ſimpliciter viſibilis eſt, licèt non poſſit tota viſu penetrari, & ideo cùm dicitur Deus creator cæleſtis machinæ, non intelligitur tantùm creaſſe illam quoad illam partem, quæ viſibilis eſt, ſed abſolutè totam, atque adeò etiam empyreum cælum. Quæ argumenta ſicut rectè probant, cælum empyreum ibi eſſe comprehenſum, ita à fortiori conuincunt cælos viſibiles non eſſe excluſos, vt in ſuperiori capite traditum eſt.

17.
Ad fundam. contrarium in num.14. Pro confirm. 1. ibid. adducta caput ſequens inſtituitur.

Atque ita reſponſum eſt ad fundamentum cõtrariæ ſententiæ, & loca etiam Patrum obiter explicata ſunt. Prima verò confirmatio petit, vt de huius cæli natura, proprietatibus, & efficientia, ſeu effectibus aliquid dicamus. Quanuis enim hęc philoſophica eſſe videantur, re tamen vera phyſica non ſunt, quia cælum illud, licèt ens materiale ſit, in rigore tamen non eſt ens mobile ſecundùm ordinariam potentiam, nec per motum cognoſci poteſt. Et propter ſimilem rationem non cadit ſub Metaphyſicæ naturalis cõſiderationem: præſertim quia huiuſmodi cælum etiam eſt extra obiectum eius, eo quòd materiale ſit. Sola ergo Theologia poteſt aliquid de proprietatibus huius cæli inueſtigare, nam per reductionem quandam ad accidentalem gloriam beatorum pertinet. Et nihilominus etiam Theologi vix poſſunt de natura vel proprietatibus huius cæli quippiam inuenire, quia nihil ferè de illo reuelatum eſt. Et ideo longa diſputatione omiſſa, quæ in his, quæ propoſui, veriſimiliora videntur, breuiter attingam.

CAPVT V.

Dubium incidens de natura cæli empyrei.

1.
Aſſertio 1. quòd cælum empyr. materia, & forma conſtat. Prædicta materia cuiuſmodi natura ſit inquiritur.

PRimò igitur de natura, & ſubſtantia huius cæli probabilius cenſeo, eſſe compoſitum ex materia, & forma, nam ſupponitur eſſe quantum, & corporeum, quod ſine materia eſſe non poteſt; at quia perfectius cæteris eſſe creditur, formam etiam habere neceſſe eſt, quia illa maximè ad perfectionem pertinet, & ideo in omnibus cælis ponitur, vt probabilior opinio fert. An verò materia illius cæli ſit altioris rationis, quàm materiæ aliorum corporum tam cæleſtium, quàm inferiorum, controuerti poteſt. Sciendúmque eſt, hanc comparationẽ fieri ſolere inter inferiores cælos, & elementa, cæteraque inferiora corpora, ſeu miſta, & in ea eſſe varias opiniones, quas tractaui *in diſp.* 13. *Metaph. ſect.* 11. Qui ergo putant, materiam cælorum, & elementorum eſſe eiuſdem rationis, quia in pura potentia non exiſtimant ſpecificam differentiam poſſe inueniri, conſequenter dicent, etiam materiam cæli empyrei eſſe eiuſdem ſpeciei cum reliquis, quia etiam eſt pura ſubſtantialis potẽtia. At illud fundamentum debile eſt, vt in citato loco oſtendi. Qui verò putant, materiam cæli cryſtallini, & inferiorum eſſe eiuſdem rationis cum elementari, quia omnia ſunt ab intrinſeco, & de ſe corruptibilia ex parte materiæ, licèt ex parte formæ habeant aliquem modum incorruptibilitatis; nihilominus dicere poſſunt, materiam cæli empyrei eſſe altioris rationis, quia ab intrinſeco incorruptibile eſt, & inalterabile. Et ita ſentiunt moderni, qui ſolum cælum empyreum in primo creationis inſtanti productum ex nihilo, alios verò cælos poſtea ex aqua formatos autumant, vt Molin. & Salmeron.

Primus dicendi modus non placet.

Secundus etiam modus parum probatur.

2.
In eodem 2. modo aſtruendo exceſſit Abulenſ.

Idémque opinatur Abulenſ. *in cap.* 23. *Exodi q.* 53. excedit tamen, quia non ſolùm dicit cælum illud licèt corpus ſit, & ideo non ſit totaliter ſpirituale, tamen eſſe quaſi ſpirituale, quia non eſt de materia aliorum cælorum, ſed etiam addit: *Imò non dicitur eſſe de materia, & ſic illud eſt ſexta eſſentia; quod autem materiale non eſt, non conuenit cum rebus materiatis in natura, quouis modo.* In quibus verbis obſcurum eſt, in quo vero ſenſu dicat, cælum empyreum non dici eſſe de materia. Nam ſi ex vera materia conſtat, quomodo non eſt de materia? Fortaſſe tamen intellexit, non eſſe de materia, id eſt, non eſſe factum ex materia præiacente, ſicut ipſe de aliis cælis opinatur, quos habere materiam eiuſdem rationis cum elementari, & ex illa præexiſtente fuiſſe progenitos arbitratur, & ita in hoc conſtituit differentiam inter cælum empyreum, & reliquos. Et nihilominus illud dicit eſſe ſextam eſſentiam, quia licèt ponat alios cælos eiuſdem materiæ cum elementis, nihilominus illos dicit eſſe quintam eſſentiam reſpectu elementorum, quia non tantùm ab illis ſpecie differunt, ſicut ipſa elementa inter ſe diſtinguuntur, ſed etiam ratione formæ ſunt incorruptibiles, in quo inter ſe conueniunt, & ideo cuiuſdam quintæ eſſentiæ eſſe dicuntur. At empyreum dicitur eſſe ſexta eſſentia, quia ſecundùm

Quid potuit probabiliter ſentire Abulenſis.

dùm materiam, & formam eſt incorruptibile, ac ſubinde alterius rationis. Atque hęc cum probabilitate, & conſequenter dicta ſunt. Quòd verò vltimò hinc infert, cælum empyreum non conuenire cum rebus materialibus quouis modo, nullam conſecutionem, vel probabilitatem habet. Quia eſto omnia illa eſſent vera, nihilominus cælum empyreum cum cæteris corporibus incorruptilibus in compoſitione eſſentiali ex materia, & forma generatim ſumptis, & in capacitate trinæ dimenſionis, & quantitatis, & in aliqua perpetuitate ab intrinſeco; cum cæteris verò elementis in ratione communi corporis ſimplicis conueniret.

Quid ſine probabilitate.

3. At verò iuxta opinionem D. Thomæ, quam veriorem exiſtimamus, quòd materia cæleſtis eſt diuerſæ rationis ab elementari, non oportet in cælo empyreo fingere altioris ordinis materiam, ſed eiuſdem generis cum cæleſti, licèt intra illud ſit perfectioris ſpeciei eo modo, quo in pura materia ſpecies eſſe poteſt, quia ex natura ſua eſt ad nobiliorem formam determinata. Hæc enim differentia cũ proportione etiam inter materias inferiorum cælorum inuenitur, ſupponendo, cælos ipſos inter ſe ſpecie diſtingui, vt in dicto loco Metaphyſicæ, conſequenter loquendo, aſſerendum eſſe docui. Veruntamen, etiamſi quis opinionem illam amplectatur, quæ totam materiam cælorum mobilium dicit eſſe eiuſdem rationis, licèt ab elementari ſit diſtincta: nihilominus ſine repugnantia, & cum maiori probabilitate dicere poteſt, materiam cæli empyrei eſſe altioris rationis à reliquorum cælorum materia: non quia id ſit ſimpliciter neceſſarium ad incorruptibilitatem ab intrinſeco, ſed quia ad maiorem perfectionem eſſentialem, nobiliorémque modum incorruptibilitatis ſpectat. Et quia tota illa perfectio cælo empyreo tribuenda eſt, quia fini, propter quem creatum eſt, eſt maximè proportionata. Atque ita conſequenter etiam dicere poſſunt ſic opinantes cælum illud eſſe cuiuſdam ſextæ eſſentiæ, vt explicaui. Nos verò quia credimus, hanc perfectionem habendi materiam ſpecificam, & determinatam ad ſuam formam eſſe communem omnibus corporibus cæleſtibus ſpecie diuerſis, ideo non iudicamus neceſſarium, tribuere cælo empyreo ſextam eſſentiam, ſed nobiliſſimum gradũ ſpecificum in illo genere quintæ naturæ ſimplicis, in quo cæli omnes ſuperiores elementis creati ſunt.

Verior authoris ſententia de materia cæli empyr.

4. De forma verò empyrei cæli ſolùm quæri poteſt, an ſit anima. Sed in hoc credimus, eandem omnino eſſe rationẽ in illo cælo, ac in cæteris inferioribus, ac proinde omnino certum eſſe illud cælum non eſſe animatum, nec formam eius eſſe animam, ſicut de formis aliorum cælorum in philoſophicis quæſtionibus de cælo *quæſt. 5.* dixi, & ex dictis ſuprà de Angelorum ſubſtantia ſufficienter intelligi poteſt. Nam forma, quæ in corpore, & per corpus non poteſt actionem vitæ exercere; non poteſt eſſe anima; at verò forma cæli empyrei non poteſt in illo corpore exercere opera vitæ vegetatiuæ: quia incorruptibile, & ingenerabile eſt; neque etiam poteſt per illud cognoſcere, quia cùm ſit ſimplex, & incapax alterationis, non poteſt habere organa ſenſuum, per quæ talis cognitio, omníſque operatio animæ ſentientis fit. Opera autem vitæ intellectualis propriè non exercentur per corpus, nec forma, quæ eſt principium intellectualis cognitionis, eſſe poteſt forma corporis, niſi poſſit illo vti ad talem cognitionem acquirendam, vt de

De forma quoque cæli empyr. vera reſolutio.

A Angelis oſtenſum eſt. Ergo materia illa cæli empyrei, quantumuis ſub alia ratione ſit ſubtilior, & perfectior, non eſt capax formæ, quæ ſit vera anima, & quoad hoc eadem ratio eſt de illo, quæ de inferioribus. Vnde quicquid difficultatis in hoc puncto occurrere poteſt, ex generali quæſtione, & oſtenſione, quòd cælum non ſit animatum, petendum eſt.

Secundò de proprietatibus huius cæli. Primùm communiter receptum eſt, illud eſſe ab intrinſeco incorruptibile, vt iam declaratum eſt, & conſequenter etiam menſurari æuo, ſicut de Angelorum ſubſtantia, & aliarum rerum interruptibilium exiſtentia dictum alibi eſt, præſertim *diſp. 50.* B *Metaph. ſect. 5. & 6.* Dicitur etiam hoc cælum eſſe immobile, quod ſano modo intelligendum eſt. Non eſt enim ita immobile, vt ſit omnino incapax motus localis proprij, ac phyſici: nam eo ipſo, quòd verum corpus, & quantum eſt, habet potentiam paſſiuam ad localem motum ſaltem neutram, vt Scotus loquitur; quia eſt verè in loco phyſico, & finito, & poteſt eſſe propinquius, vel remotius ad alia corpora, ſaltem ſecundùm partes ſuas. Vnde ſi Deus voluiſſet, moueri ab aliqua intelligentia potuiſſet, neque id eſſet violentum tali corpori, quia nulla naturali perfectione propterea priuaretur; quieſcere enim nulla perfectio talis corporis eſt, licèt reſpectu C vniuerſi poſſit eſſe conueniens. Vnde ſolum non mouetur, quia eſſet ſuperfluum, & fini, propter quem à Deo creatum eſt, minimè conſentaneum, tamen hoc totum reſpectu particularis naturæ talis cæli extrinſecum eſt, & ideo non eſt illi quies ita naturalis, vt motus circularis violentus futurus eſſet, ſi fieret, quamuis ſecundùm legem ordinariam, & reſpectu ordinis totius vniuerſi poſſet dici extraordinarius, & miraculoſus. Neque etiam obſtaret, quòd hoc cælum ſupremum ſit, & ideo non habeat extrinſecum locum continentem, in quo poſſit moueri: tum quia hoc ſolum eſt verum de facto, nam poſſet Deus aliud cælum ſupra iſtud creare, nulla facta violentia D tali cælo, ſed iuxta conſilium voluntatis ſuæ vniuerſum totum augendo: tum etiam, quia ad circularem motum non eſt neceſſarius ſuperior locus extrinſecus continens; ſed abſque illo phyſicè, ac naturaliter fieri poſſet, ſicut Philoſophi de primo mobili exiſtimauerunt. Accedit, quòd cælum empyreum vniforme, ac prorſus homogeneum eſſe creditur, totum luсidiſſimum, & ſecundùm omnes ſuas partes æquè ſplẽdidiſſimum, ac ſubinde æquè perfectum: & ideo nec indiget motu circulari, vt ſecundùm varias partes aliter, & aliter aliis partibus orbis applicetur. Neque ſi ita moueretur peculiarem violentiã pateretur, quia nulla eius pars magis poſtulat eſſe in hac parte E vniuerſi, quàm in altera, vel in hoc hemiſphærio potius, quàm in alio, cum omnes eiuſdem rationis ſint. Eſt ergo immobilitas illius corporis ex recto ordine vniuerſi, non ex peculiari debito (vt ſic dicam) talis naturæ.

5. *2. Aſſertio de cæli empyr. proprietatibus. 1. Quòd ſit incorruptibile ab intrinſeco. 2. Quòd ſit mobile exſe.*

Interrogant autem aliqui Theologi, an cælum illud ſolidum, vel flexibile, ſeu fluidum ſit. Quod dubium ſpecialiter tractat Daniel Malonius in 2. *d. 2. diſp. 7. ſect. 5.* Et probabilius cenſet eſſe corpus fluidum accedens, & recedens ſecundùm partes. Fundatur, quia ſi eſſet ſolidum, non poſſet inſeruire corporibus beatis vel ad motum, vel ad locutionem, aut reſpirationem: item quia aliàs daretur perpetua corporum penetratio. Quas rationes ipſemet fatetur poſſe diſſolui, nihilominus tamen probabiliores eſſe, quàm quæ in contrarium

6. *3. Proprietatem addit Malonius, quòd ſit fluidum. Duplici ratione fundatur.*

Reiicitur tamen tripliciter.

trarium adduci poſſunt. Mihi tamen oppoſitum videtur longè probabilius. Primò quidem, quia ſi illud corpus fluidum eſt, profectò eſt mobile intra eundem locum ſecundùm varias partes, & per modum fluxus, & refluxus, ſeu acceſſus, & receſſus. Hoc autem eſt contra receptum dogma omnium ponentium illud cælum prorſus immotum. Secundò, quia illa ſpecies motus localis valde imperfecta eſt, non enim poteſt intelligi ſine aliqua diuiſione, condenſatione, & rarefactione partium talis corporis, quæ repugnant corpori incorruptibili. Antecedens declaratur, quia ſi corpus beati aſcendens ad illud cælum, non penetrat per illud manens immotum, ſed cęlũ illud cedit corpori beati, neceſſe eſt, vt partes talis corporis diuidantur, vt dent locum humano corpori ſubintranti, & conſequenter neceſſe eſt, vt partes ſecũdùm latera comprimantur, & poſtea tranſeunte corpore beati, rareſiant, vt ad priorem locum reuertantur, & continuitatem iterum accipiant, ſicut nunc fit in aëre, vel aqua. Tertiò, quia ante aſcenſum corporum beatorum cælum illud replebat adæquatè totum ſpatiũ, in quo creatus eſt: ſi ergo poſtea ad eundem locum, ſeu ad idem ſpatium aſcendant innumera multitudo corporum beatorum, & intra illud ſpacium, ac cælum recipiantur, & ſingula occupent ſpatia ſibi proportionata, & cum partibus cæli non penetrentur, profectò neceſſe eſt corpus illud cęleſte condenſari, vt in minori ſpatio recipi poſſit, vel extra illud totum ſpatium dilatari, ſeu aſcendere per plures partes ſuas, quod non poteſt intelligi ſine mutatione figuræ, & diſpoſitionis antiquæ, aliiſque ſimilibus imperfectionibus, illi perfectiſſimæ naturæ repugnantibus.

7. *Ad fundamenta Malonij in n. præcedenti vide D. Thom. in 2. d.2.q.2.art. 2.ad 5.*

Denique ex alterius ſententiæ coniecturis non fit probabilis illa ſententia, quia neceſſitas illius proprietatis cæli empyrei ad vſum corporum beatorum nec probabiliter ſuadetur. Nam in primis quod ſpectat ad motum localem poterũt beatorum corpora in illo cælo, vel per illud moueri, ſicut per inferiores cælos: poſſunt autem per cæteros moueri, vel tranſire, etiamſi diuiſibiles, vel fluxibiles non ſint; ergo idem erit in cælo empyreo. Nec refert, quòd diutiùs, vel permanentiùs in empyreo cælo ſint commoraturi, tum quia eadem eſt ratio de longa, vel breui mora, & de pluribus, vel paucioribus motibus: tum etiam quia poſt diem iudicij quando omnes ſancti homines iam erunt in corpore, & animo beati, liberè diſcurrent per alios cælos, vel per totum vniuerſum, vt alibi tractatum eſt. Deinde ad loquendum non indigebunt corpore cæleſti tanquam inſtrumento, quo ad vocem formandam vtantur, ſicut nos aëre vtimur. Quia (vt ex materia de Beatitudine ſuppono) corpus glorioſum non erit in partibus internis vacuum, ſed omnia illa interiora loca corporis, quæ nunc alimentis, excrementis, ſuperfluis humoribus, aut aëre replentur, tunc puriſſimo, ac lucidiſſimo aëre replebuntur; illo ergo vtentur ad formandam vocem, & in cælo empyreo ſolas intentionales ſpecies emittent, vt ab aliis audiantur, quod ſine vlla commotione, vel fluxu cæleſtis corporis fieri poterit æquè ac immutatio viſus. Præterea reſpiratio in illis corporibus neceſſaria non erit, quia nulla in eis erit alteratio, & ita neque corda eorum nimia calefactione afficiẽtur, propter quam reſpiratione indigeant. Denique corpora beata non erunt ſemper intra corpus cæli empyrei, ſed ſupra conuexum illius plantas pedum habebunt, quando voluerint. Imò hic eſt quaſi proprius illorum ſi-

Vide 2. tom. 3.p. diſp.48. ſect.4. & 5.

A tus, & locus, ſicut de Chriſti corpore alibi oſtendimus. Quando verò beati intra ipſum cælum empyreum eſſe voluerint, nullum eſt inconueniens, quòd ſemper penetrent illud, idem enim erit de aliis cælis, quando per illa ſuo arbitrio tranſire, vel diſcurrere voluerint. *Vide 2. tom. diſp.51. ſect. 1.& vlt.*

8. *Vltima proprietas de influxu empyrei in corpora ſubiecta diſcutitur.*

Vltimò circa vim agendi cæli empyrei in alia corpora, vel in hæc inferiora, dubitant Theologi an illud cælum in hæc inferiora influat, vel ex ſe lumen, aut aliquam qualitatem emittat. Res tamen eſt adeò ignota nobis, vt vix coniecturis poſſit aliquid probabiliter oſtendi. Nihilominus tamen ſunt opiniones. Prima negat aliquid influere. Hanc tenuit D.Thom. *in* 2.*d*.2.*q*.2. B *art*.3. vbi aliis etiam nonnullis placet, & Alenſ. 2.*p.q*.47.*memb*. 1. Prima ratio à priori eſſe poteſt, quia cælum empyreum non eſt factum ad conſeruandas res corruptibiles vel in indiuiduo, vel in ſpecie per continuam generationum ſucceſſionem; ſed tantùm eſt factum propter perfectionem vniuerſi, præſertim in ordine ad finem ſupernaturalem, vt ſit beatorum domicilium; ergo eſt omnino abſtractum ab influentia in hæc inferiora. Secundò quia cæli non agunt niſi mediante motu, vt de cæteris patet, vnde dici ſolet, quòd ſi motus cælorum ceſſarent, omnia hæc inferiora perirent, quia cæli nihil in ea influerent. Addi etiam ſolet, quòd corpus non mouet niſi C motum; ſed cælum empyreum eſt immotum; ergo non influit. Tertiò, illud ſupremum cęlum nihil influit in cælos ſibi proximos; ergo neque in remota elementa. Conſequentia clara eſt, quia iuxta principia bonæ Philoſophiæ corpus remotum non agit in diſtans niſi per proximum, vel agendo in illud. Antecedens verò patet, quia corpus illud non influit lumen in alia corpora cæleſtia, licèt in ſe lucidiſſimum ſit, alioqui videri poſſet: ſed cęlum non influit, niſi per lumen; ergo. Quartò explicari non poteſt, qualis influentia hæc ſit.

1. Opinione negans. *1. Argum.* *Secundum.* *Tertium.* *Quartum.*

9. *2. Opinio affirm. & aliquanto probatior.*

Altera nihilominus ſententia docet, cælum illud influere in hunc mundum inferiorem. Hanc D ſententiam prætulit D.Thom. 1.*p.q*.66.*art*.3.*ad* 2. *& quolib*.6.*q*.11.*art*.19. vbi expreſsè contrariã ſententiam retractat, vt notat etiã Caietanus circa dictam ſolutionem ad 2. qui hanc vltimam ſententiam amplectendam cenſet. Et eãdem ſequuntur Richard. *in* 2.*d*.2. *art*.3.*q*.3. Durand. *q*.2. Ægid. *q*.2.*art*.4. Argent. *q*.2.*art*.1. Variæ autem rationes ad hoc ſuadendum afferuntur. Prima, quia vnumquodque corpus materiale conſeruatur à proximo ſuperiori corpore tanquam à loco naturali, in quo continetur; ergo primum mobile hoc modo conſeruatur à cælo empyreo, in quo continetur; ergo neceſſe eſt, vt cælum empyreum in illud influat, & conſequenter per illam influ- E entiam aget in inferiora, quatenus virtutem influendi eius continet, vel roborat. Sed hæc ratio parui momenti eſt. Nam maior intellecta de cõſeruatione propria per propriam actionem, verámque efficientiam falſa eſt, vt bene notauit Durand. ſuprà *n*.7. quia elementum ignis in ſua ſphęra exiſtens locus naturalis eſt puriſſimi aëris vicini, quem circundat, & continet; ignis autem ille nihil influit in aërem, alioqui vel illum calefaceret plus, quàm natura eius poſtulet, vel humiditatem eius minueret, quod non eſſet illud conſeruare, ſed ad corruptionem diſponere. Fingere autem aliam influentiam in igne, commentitium eſt. Item illud principium, quòd omne corpus conſeruatur à loco naturali, nullum habet fundamentum. Nam ſi corpus contentum ſit per ſe

1. Ratio, ſed infirma.

ſe factum per creationem, quia eſt natura ſua incorruptibile, non indiget alia cauſa conſeruante præter ſuum creatorem; imò à nullo alio conſeruari poteſt, quia à nullo alio pendet in eſſe, ſicut neque in fieri. Si verò corpus illud ſit natura ſua corruptibile, vt aër, & quodlibet elementum: etiam illud non indiget conſeruante per ſe præter Deum, ſed ſolùm indigebit conſeruante per accidens, id eſt, non corrumpente, ſeu remouente prohibens, & ſic ſe habet ignis ad aërem, & ad hoc non eſt neceſſaria influentia poſitiua, vt per ſe patet. Ergo vt cælum empyreum ſit locus ſuo modo naturalis proximi inferioris cæli, non eſt neceſſaria influentia, ſed continentia cum debito, & connaturali ordine.

10. *2. Ratio etiam debilis.* Secunda ratio eſt, quia ſi cælum empyreum nullam influentiam haberet, non pertineret ad vnitatem vniuerſi, quod eſt inconueniens. Sequela probatur, quia vnitas vniuerſi eſt vnitas ordinis; ordo autẽ hic attenditur ſecundùm influentiã ſuperiorum in inferiora, quia eſt vnitas regiminis, quatenus inferiora per ſuperiora regũtur. Veruntamen hæc ratio parum etiam cogit, quia vnitas vniuerſi, quantum ad corpora attinet, per ordinem ſituum, & ſubordinationẽ corporum ſimplicium conſentaneum naturis eorum ſufficienter ſaluatur. Sicut enim domus eſt vna, & imago etiam eſt vna, etiamſi vna pars non habeat in aliam actiuam influentiam; ita hic mundus poteſt eſſe vnus, & aliquod corpus poteſt pertinere ad vnitatem eius ſine influentia, ſecundùm alium conuenientem ordinem. Sic ergo vt cælum empyreum ad vnitatem mundi pertineat, ſatis eſt, quòd ſit quaſi pulcherrimum tectum totius vniuerſi continens, & quaſi complens illud. Accedit, quòd influentia, quæ nunc eſt, non eſt principaliter propter vnitatem, ſed ſuppoſita vnitate vniuerſi, ad eius conſeruationem, & perpetuitatem ordinatur. Vnde elementum ignis per ſe nihil influit in inferiora, ſed per illud influunt cæli, quia non poteſt influentia tranſire ad remota corpora, niſi proxima priùs afficiat. Si tamen poſſet fieri, vt cælum lunæ nihil influeret in ignẽ; nihilominus ad vnitatem vniuerſi pertineret. Et declaratur ex ſtatu vniuerſi poſt diem iudicij; ceſſabit enim influentia, & nihilominus vnitas mundi permanebit.

11. *3. Ratio ſatis veriſimilis.* Tertia ratio philoſophica, & valde veriſimilis eſt, quia omne corpus naturale habet aliquam vim actiuam, & hoc videtur pertinere ad perfectionem formæ; hæc autem virtus in rebus non viuentibus non eſt ad agendum in ſeipſis, ſed ad agendum in alia. At verò cælum empyreum eſt ſubſtantia conſtans forma quadam valde perfecta in illo ordine; ergo non caret omni virtute agendi: non eſt autem ita perfectum, vt gradum animæ attingat; ergo virtus eius non eſt actiua immanenti actione; ergo tranſeunte; ergo eſt potens influere in alia; ergo de facto influit. Hæc vltima conſequentia probatur, quia illa virtus de ſe naturaliter, & neceſſariò agit, quia non eſt libera, vt ſuſpendere influentiam valeat, vt eſt per ſe notum. Neque etiam eſt veriſimile, vt proximum cælum ſit incapax influentiæ eius, vt hac ratione ſit perpetuò otioſa, & carens actione ob defectum paſſi capacis, quia non videtur hoc optimæ diſpoſitioni corporum vniuerſi, & ſapientiſſimæ prouidentiæ diuinæ conſentaneum; ergo illa vis actiua cæli empyrei ſemper eſt in actu, ac ſubinde in cætera corpora continuè influit. Et hac ratione vtuntur Durand. Richard. & Ægidius. Alij addunt probationem ab experi-

A mento quodam, de quo ſtatim videbimus.

Atque hæc ratio maximè confirmatur, quia hic ordo rerũ per ſe pertinet ad perfectionem, & nullum habet incommodum, vt patebit reſpondendo ad motiua contrariæ ſententiæ. Ad primum enim negatur conſequentia: nam licèt hoc cælum per ſe primò non ſit factum propter influentiam, conſequenter, & quaſi per ſe ſecundò illã habere neceſſarium fuit; quia debuit eſſe perfectiſſimum, ac proinde maximè actiuum, nec debuit carere proportionato ſubiecto, in quod ſuam virtutem exercere poſſet. 12. *Confirmatur proxima ratio. Ad 1. argumentum in n. 8.* Ad ſecundum falſa eſt in primis illa vniuerſalis propoſitio, quòd corpus non mouet niſi motum. *Ad 2.* Nam licèt fortaſſe in motu locali id habeat verum, quando vnum corpus per ſe, ac immediatè mouet, & impellit aliud, in motu alterationis non eſt ita, poteſt enim vnum corpus quietum localiter manens, aliud mouere per alterationem propriè, aut latè ſumptam, prout illuminationem, & omnem mutationem ad qualitatem per ſe tendentem comprehendit, quia nulla eſt ratio, ob quam illa conditio motus localis in agente ad alterationem, vel ſimilem actionem neceſſaria ſit, vt alibi latiùs dictum eſt. In aliis autem cælis neceſſarius eſt motus ad influendum, non per ſe, nec quia ſimpliciter neceſſarius ſit in cælo, vel aſtris ad agendum, abſolutè in inferiora, ſed quia eſt neceſſarius ad ordinatè agendum, prout ad conſeruationem vniuerſi neceſſarium erat. Vnde ille motus ſolùm eſt neceſſarius vt applicatio agentis ad paſſum, id eſt, vt ſol, luna, &c. ad diuerſas mundi partes applicentur, & ita poſſit horum aſtrorum influentia ad vniuerſum extendi cum intermiſſione, & viciſſitudine ad eius vtilitatem neceſſaria. Nam ſi ſol, v.g. in vno ſitu ſemper quieſceret, res ſibi præſentes corrumperet, & aliæ propter eius abſentiam perirent. Idémque ſuo modo verum eſt in cæteris planetis. Et in hoc ſenſu verum eſt mundum hunc inferiorem periturum fore, ſi cæli quieſcerent, & non in alio, vt in Philoſophia tradidi, & attigi *in Metaph. diſp. 21. ſect. 3. & diſp. 22. ſect. 5.* præſertim in fine. At verò ad influentiam cæli empyrei non fuit neceſſarius motus eius, quia, vt ſuprà dixi, in ſuo eſſe, & compoſitione partium eſt vniforme, & omnino homogeneum, & ideo non plus, neque aliter in vnam partem orbis, quàm in aliam influeret, etiamſi circulariter moueretur, quia per talem motum non fieret huic, vel illi hemiſphærio propinquior ſecundùm partes magis, vel minus, vel alio, & alio modo effectrices, ſed tantùm ſecundùm diuerſas partes materiales, quæ varietas ad influentiam nihil refert. Non deſunt tamen, qui tribuant illi cælo varias influentias ſecundùm partes diuerſas, de qua opinione in reſponſione ad quartum videbimus.

Ad tertium dicimus primò, non eſſe neceſſarium, vt omnes cæleſtes influentiæ fiant per lumen, nam poſſunt habere aliàs innatas proprietates, per quas agant, vt in ſingulis planetis mihi probabilius eſt. 13. *Ad 3. reſponſio prima.* Vnde iuxta ſpecificam diuerſitatem cælorum, vel aſtrorum eſt etiam varietas in proprietatibus, & conſequenter in influentiis, quæ ab illis manant. Sic ergo eſto eſſet verum, cælum empyreum non influere per lumen, poterit influere per aliam, vel alias virtutes ſibi connaturales, per quas non influet illuminando, ſed immediatè efficiendo in cælo ſibi propinquo aliquam aliam qualitatem nobis ignotam non repugnantem incorruptibili corpori, quia non diſponit vllo modo ad corruptionem, ſed tantùm perficit,

ficit, ad modum luminis, vel ſimilium qualitatũ. Quod optime confirmat Richard. quia influentia lunæ, vel Solis attingit, vbi lumen eius non attingit, vt ad viſcera terræ, & alia opaca loca: ſic ergo poterit cælum empyreum aliquid influere in primum mobile, eſto radios luminis in illud non mittat. *Reſponſio ſecunda.* Addo verò licèt ſit probabile, lumen cæli empyrei non emittere radios luminoſos, vel quia eius ſplendor eſt alterius rationis à luce Solis, vel quia eſt corpus adeò rarum, vel ſubtile, vt ad illuminandum non ſufficiat; nihilominus hoc non eſſe certum, nam fortaſſe etiã cryſtallinum cælum fulget in ſe ex vicina influẽtia cæli empyrei. Nulla enim experientia aliud conſtare nobis poteſt: nam fieri optimè poteſt, vt illa influentia ſit, & à nobis non videatur. Vel quia primum mobile eſt corpus ita denſum, & opacum, vt penetrari non poſſit lumine, ſed potiùs radios ſuperioris corporis in ſe contineat, & vmbram reddat, vt corpus lunæ, & ſimilia: vel quia propter nimiam diſtantiam non poteſt lumen illud huc pertingere. Sicut etiam cælum empyreum cùm ſit lucidum, & viſibile, ſine dubio viſibiles ſpecies ex ſe emittit, & nihilominus à nobis videri non poteſt, quia propter nimiam diſtantiam, vel obſtaculum alicuius cæli intermedij ſpecies viſibiles ipſius ad nos non pertingunt. Idem ergo poteſt eſſe de lumine.

14. *Circa 4. argument. opinio 1.* In vltimo argumento petitur, quæ ſit influentia illius cæli. In quo puncto aliqui antiqui, vt Alenſis, & D. Thomas ſuprà referunt, dixerunt, influentiam huius cæli cõſiſtere in quodam ſpeciali lumine neceſſario ad coniunctionem animæ rationalis cum corpore; nam ad coniunctionem animæ ſentientis ponunt aliam ſpecialem influentiam cæli cryſtallini; ad vnionem verò animæ vegetatiuæ influentiam cæli ſtellati. *Reiicitur.* Sed hæc opinio antiquata, & meritò reiecta eſt, quia ſine fundamento confingit illorum luminum neceſſitatem, cùm explicare non poſſit, quid ſint, vel cur excogitentur. Nam ad coniunctionem cuiuſcumque animæ, ſiue formæ corporis, nullum medium eſt neceſſarium præter vltimam diſpoſitionem, vel organizationem animæ proportionatam; hæc autem diſpoſitio per miſtionem elementorum cum communi influentia cælorum, coefficiente, ſi opus ſit, proxima cauſa vniuoca, vt in viuentibus perfectis inuenitur, ſufficienter fit. Ergo fruſtrà fingitur influentia cæli empyrei propter coniunctionem animæ rationalis cum corpore: nam licèt fieri poſſit, vt illud cælum in eam influat, tamen ſine illa influentia poſſet etiam facile ſubſiſtere, & intelligi, prout ab Ariſtotele dicente, *ſol, & homo generat hominem*, intellecta eſt.

15. *2. Opinio.* Alij tribuunt huic influentiæ cæli empyrei diuerſas inclinationes, & diſpoſitiones hominum in diſtinctis, ac diſtantibus orbis plagis habitantibus. Nam cùm omnes illi habeant omnes influentias cælorum mobilium, & nihilominus ſemper inter ſe habeant illam diuerſitatem complexionum, & proprietatum connaturalium, & quaſi indiuidualium, non poteſt illa diuerſitas oriri ex influentia cælorum mobilium. Vnde cõcludunt, prouenire ex cælo immobili, quod ſemper habet diuerſas influentias in omnibus illis regionibus, & plagis vniuerſi, ita vt in vnaquaque ſemper ſit eadem, & inter ſe ſint diſtinctæ propter diuerſas partes cæli immobilis ſemper immobiliter influentis. Quam ſententiam referens Richardus ſuprà de illa dicit *euidentius rationi concordare*. *Impugnatur primò.* At hæc ſententia ſupponit cælũ A empyreum ex ſe, & per ſe diſtinctas qualitates, & proprietates influere per diſtinctas partes ſuas correſpondentes diuerſis hemiſphæriis, ac regionibus terræ. Hoc autem repugnat his, quæ de homogeneitate talis cæli diximus; nam ſi partes eius ſunt omnino ſimiles in ſubſtantia, & diſpoſitionibus ſuis, quomodo poſſunt in vi agendi eſſe diſſimiles, & variæ, cùm vis agendi vel ſit per formam, & diſpoſitiones, vel certè ex forma vt informante materiam ſic diſpoſitam conſequatur. Quapropter cùm Richard. *dicto art. 3. q. 2.* fateatur, illud cælum eſſe homogeneum, & vniforme in eſſe ſuarum partium, non videtur loqui conſequenter *in q. 3.* diſtinctas influentias per ſe B illis partibus attribuens.

Deinde illa experientia nullum ſignum eſt talis diuerſitatis influentiarum à cælo empyreo ſecundùm diuerſas eius partes prouenientiũ. 16. *Impugnatur 2.* Quia poteſt ex aliis cauſis tum materialibus, tum etiam efficientibus prouenire. Nam in variis regionibus orbis poteſt terra eſſe diuerſimodè diſpoſita, & aliis elementis aliter, & aliter miſta. Vnde prouenire poteſt, vt, cæteris paribus, diuerſa miſta ex illa generentur, & corpora etiam complexiones varias ſortiantur. *Tandē impugnatur.* Accedit, quòd Solis, & aliorum planetarum aſpectus, & reſpectus ſunt varij reſpectu diuerſarum regionum, vel ſecundùm propinquitatem, vel diſtantiam ad C orientem, vel alias plagas orbis, vel ſecundùm aſpectum directum, aut obliquum, tam reſpectu Solis, & ſingulorum planetarum, quàm ſecundùm varios ipſorum, & aliarum ſtellarum concurſus. Hæc autem habitudo, & diſpoſitio ex parte terræ ſemper eſt eadem propter immobilitatem eius, & ideo ſemper in illis regionibus pro illarum diuerſitate eadem diſtinctio in effectibus, vel conditionibus eorum reperitur. Non prouenit ergo ex ſolo cælo empyreo, quanuis, ſuppoſita influentia huius cæli, poſſit ad illam cooperari, non quia in partibus ſuis ex ſe habet diſtinctam virtutem influendi, ſed quia eadem virtus aliter concurrens cum aliis cauſis D vniuerſalibus, vel particularibus efficientibus, & materialibus, poteſt ad diuerſos effectus cooperari, ſicut in variis coniunctionibus planetarum contingit.

Dico ergo, non conſtare nobis, quam ſpecialem proprietatem, vel effectum influat cælum 17. *Vera reſolutio prædicta influentiæ.* empyreum per ſe ſpectatum, & ſola ſua virtute efficiendo in aliud corpus. Neque propter hunc defectum noſtræ cognitionis negare debemus omnem illius cæli influentiam, quia euidens nobis eſt, in rebus nobis vicinioribus eſſe plures virtutes agendi, quas ignoramus, quia earum effectus experti non ſumus, nec ſatis experiri, aut ab aliis cauſis diſtinguere poſſumus. Satis ergo E eſt, quod in generali, & veluti à priori ex illius corporis nobilitate colligamus, non poſſe carere omni agendi virtute. Vnde D. Thomas *dicta ſolut. ad* 2. in generali dixit, influere illud cælum in ſibi proximum aliquid ad dignitatem pertinens. In dicto autem quolib. dicit cooperari ad perpetuitatem, & ſtabilitatem vniuerſi. Veriſimile autem eſt, de facto non influere in hæc inferiora, niſi coadiuuando, & cooperando aliis aſtris, & cælis: & ita non habere aliquem ſpecialem effectum præter eos, qui ab aliis cælis proueniunt, quanuis ex influentia cæli empyrei vel maiori virtute, & efficacia fiant, vel etiam aliter temperentur, & diſponantur. Neque de iſta influentia ita occulta aliquid aliud dici cum fundamento poſſe exiſtimo. Nam quod quidam dicunt, habiturum

biturum ſpecialem influentiam in corpora beatorum, incertum ſatis eſt, ſi de influentia diſtincta ab emiſſione intentionalium ſpecierum intelligatur: nam ſine dubio delectabuntur beati ſplendore, & pulchritudine illius cæli non tantùm mente, ſed etiam oculis viſa, & ad hoc ab illo ſpecies recipient. Alia verò influentia, non video, quo fundamento aſſeratur.

CAPVT VI.

Vtrùm in verbis illis, In principio creauit Deus cælum, *creatio etiam Angelorum comprehenſa ſit.*

1. *Duplex quæſtio in titulo capitis diſtinguenda.* ALtera confirmatio in capite quarto num. 14. prætermiſſa hoc incidens dubium petebat, quod in ſuperiori tractatu *lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 12. attigimus, & in hunc locum pleniùs tractandum remiſimus. Duæ igitur quæſtiones hîc diſtinguendæ ſunt, vna eſt, an Moyſes in tota illa narratione creationis mundi creationem Angelorum prætermiſerit. Altera eſt, ſi illam non prætermiſit, quo verbo, & quomodo illam ſignificauerit. Et ita hæc poſterior quæſtio bipartita eſt, ſolùm enim poſſunt Angeli comprehendi in toto illo capite vel ſub nomine cæli, vel ſub nomine lucis, quia in nullo alio verbo aliquod fundamentum, aut veſtigium illius ſignificationis cogitari poteſt: & ita de illis tantùm duobus variæ opiniones fuere. Nunc ergo ſolùm de creatione cæli agimus, de lucis productione *in lib. ſeq.* videbimus.

2. *In quæſtione nunc tractanda 1. opinio negãs.* Eſt ergo opinio ſatis antiqua, & recepta, Moyſem in eo capite nullam de creatione Angelorum mentionem feciſſe, imò ex inſtituto illam prætermiſiſſe. Ita ſupponunt Baſil. *lib. de Spiritu ſanct. cap.* 16. *& homil.* 1. *Exaëmer.* & Chryſoſt. *homil. de Ieiuniis*, *& Gen.* lectione, quæ habetur poſt homilias in Gen. idémque habet *homil.* 2. *in Gen.* & in id Pſalm. 8. *Quoniam videbo cælos tuos.* Epiphan. *hæreſi* 65. *in principio*, Cyrill. *lib.* 3. *contr. Julian.* §. 5. *igitur quod*, Athan. *q.* 1. *ad Antioch.* Theodoret. *q.* 2. *in Gen.* & indicat Hieronymus *epiſt.* 139. *ad Cyprian.* in principio dicens, Moyſem viſibilium tantùm rerum creationem narraſſe. Præterea in hac ſententia conueniunt omnes, qui ſenſerunt Angelos fuiſſe creatos ante illud principium, de quo loquutus eſt Moyſes, cùm dixit, *In principio creauit Deus cælum*, quos ſuprà ſuo loco retulimus. Quia Moyſes tantùm narrat creationem earum rerum, quæ in illo principio creata ſunt; ergo ſi iam erãt Angeli, non potuerunt ſub illa narratione comprehendi. Et ſimili modo eiuſdem opinionis neceſſariò ſunt, qui dicunt, Angelos fuiſſe creatos poſt primum diem, quia ſic etiam non poſſunt ſub illis verbis comprehendi. Sed hæ opiniones in ſuperiori tractatu reiectæ ſunt. Veruntamen licèt Angeli fuerint creati ſimul cum cælo, vt ibi poſuimus, fieri potuit, vt Moyſes in ſua narratione illam prætermiſerit. *Eius fundamentũ principale.* Quòd autem ita ſit, probatur ex verborum proprietate, nam quod ad præſens attinet, nomen *cæli* non ſignificat rem ſpiritualem, ſed corpoream; ergo in narratione hiſtorica vox illa eſt in ſua proprietate accipienda. Cur autem Moyſes Angelos prætermiſerit, *Accedit triplex congruentia.* variæ rationes à Patribus redduntur. Prima eſt Athanaſij, Chryſoſtomi, & Theodoret. ne rudis ille populus Angelos vt Deos coleret, ſi illorum notitiam reciperet. Secunda, quia Hebræi tunc erant incapaces, & non poterant creaturas ſpirituales concipere, ideoque ſatius viſum eſt, eis occaſionem præbere, vt ex viſibilibus ad inuiſibilia aſcenderent, quàm ſtatim de ſpiritualibus rebus ſermonem eis facere. Ita indicant Chryſoſtom. & Baſilius, & fauet Ambroſ. *lib.* 1. *Exaëmer. cap.* 5. & Cyrillus, dicens; *Non oportebat dicere ea, quæ intelligi nequibant.* Tertia, quia narratio de Angelis aliena erat à ſcopo Moyſis, qui erat rudem populum ad Dei cultum, & ad Meſſiæ expectationem per res, & cæremonias ſenſibiles diſponere, altioribus rebus prætermiſſis. Ita ſignificat Cyrillus *lib.* 2. *contr. Iulian.* §. 4. *verſ. Itaque de Moſe*, cum ſequente.

Secunda ſententia huic extremè contraria eſt, Moyſem in illis verbis, *In principio creauit Deus cælum & terram*, per ſe ac immediatè loquutum eſſe de Angelis, illóſque ſolos nomine cæli ſignificaſſe, quanuis non ſine aliqua metaphora per cælum intelligendo ſupremum ordinem rerum, quibus hic mundus componitur. Sicut enim vnus homo, qui microcoſmos dicitur, corpore, & ſpiritu conſtat, ita mundus ex rebus ſpiritualibus, & corporalibus componitur: illæ ergo nomine *cæli*, hæ verò nomine *terræ* ſignificatæ ſunt, vel quoad totam earum exiſtentiam, vel quoad materiam, ex qua omnes corporeæ formatæ ſunt. In qua expoſitione poſterior pars de nomine terræ poſtea expendetur, quoad priorem verò huc pertinet. Et approbat illam Auguſtinus *lib.* 12. *Confeſſ. cap.* 7. 8. *&* 9. ſequitur Gregor. 37. *Moral. cap.* 24. aliàs 25. 3. *2. Opinio extremè cõtraria præcedenti.*

Veruntamen ſine vlla dubitatione dicendum eſt primò, Moyſem nomine cæli non ſignificaſſe ſolos Angelos. Hanc aſſertionem probant ſufficienter, quæ *cap.* 3. *&* 4. copioſè tractata ſunt. Eſtque communis ſententia antiquorum Patrum præter citatos in priori ſententia, Dionyſ. *cap.* 4. *de diuin. nomin.* in prima eius parte, Baſil. *homil.* 1. *Exaëmer.* & ſæpe in ſequentibus, & præſertim *in homil.* 9. vbi has allegorias, quæ ſimplicem, ac literalem ſenſum excludant, grauiter reprehendit. Vnde Gregor. etiam Niſſen. *in principio Exaëmer.* in eam curam incumbendum eſſe dicit, *vt vocibus in ſignificatione propria manentibus, certam rerum procreationis ſeriem contemplemur.* Eadémque eſt ſententia Ambroſij *toto lib.* 1. *Exaëmer. & lib.* 2. *c.* 1. & ſunt poſtea ſequuti Beda *in Exaëmer. initio.* Hugo de Sanct. Victor. *in elucidat. Gen. cap.* 3 *&* 9. & ibidem Gloſſæ, & moderni expoſitores communiter, & D. Thomas *dicta q.* 65. 66. *&* 67. *& ſeq.* Et Scholaſtici communiter cum Magiſtro *in* 2. *d.* 12. Et fundamentum præcipuum nititur in principio ſumpto ex doctrina eiuſdem Auguſtini, & ad fidei ſtabilitatem valde neceſſario, verba Scripturæ in proprio ſenſu eſſe accipienda, quando euidens ratio, vel auctoritas ad metaphoram non compellit, quæ regula maximè verum habet in rebus, quæ ad dogmata fidei, vel ad hiſtorias pertinent. At illa verba, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, & dogma fidei continent, & hiſtoriam referunt, & nulla eſt ratio inducens, nedum cogens ad metaphoram, auctoritas etiam Patrum in propria ſignificatione verbum illud accipit. Ergo nulla ratione excludendus eſt ſenſus proprius propter metaphoricum. Et hanc regulam etiam ad verba Moyſis ſingulariter applicatam, & ſubinde totam rationem à nobis factam confirmant non ſolùm Baſili. *homil.* 3. *&* 9. *in Gen.* & Beda, & Hugo de Sanct. Victor. *ſuprà*, ſed etiam Auguſtinus *lib.* 8. *Gen. ad liter. cap.* 1. *&* 2. vbi expreſsè reiicit in hac parte ſenſus allegoricos, quos in aliis libris 4. *1. Aſſertio.* *Eius fundamentum potiſſimum.*

bris de Geneſi contra Manichæos priùs ſcripſerat. Accedit tandem, quòd in aliis locis Scripturæ (vt ſuprà etiam notaui) in propria ſignificatione verba illa, & nomen *cæli* in eis poſitũ explicatur, præſertim Pſalm. 101. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli.* Et Eccleſia ex eodem loco accipit primum articulum fidei in Symbolo contentum, *Credo in vnum Deũ Patrẽ omnipotentem, creatorem cæli, & terræ,* qui ſine dubio in verborum proprietate accipiendus eſt.

5. *Ad Auguſtinum & Gregor. pro 2. opinione citatos.*

Quapropter ſententia Auguſtini piè explicanda eſt, vt in ſenſu myſtico, non excludendo proprium, & literalem ſit loquutus. Quod multo certius eſt de Gregorio. Addendum item eſt, & pro ſequentibus obſeruandum, Auguſtinum in his interpretationibus Geneſis magis diſputando, & inquirendo, quàm aſſerendo, & verum ſenſum literalem ſtabiliendo, proceſſiſſe, vt ipſe diſertè admonuit *lib.* 1. *Gen. ad liter. cap.* 20. *&* 21. *& in Imperfect. Gen. cap.* 3. Vbi hanc ipſam quæſtionem, quam tractamus, an per cælum ſuperiores ſubſtantiæ, & per terram res inferiores intelligantur, diſputat, & nihil reſoluit. Quapropter etiam ſecundùm mentem Auguſtini ſtabiliendus in primis eſt, in illis verbis proprius, & literalis ſenſus: cui deinde myſticus ſuperaddi poterit. Vnde quod idem Auguſtinus *lib.* 12. *Confeſſion. cap.* 25. *&* 31. ait, ſi plures dantur ſenſus, qui in ſe continent veritatem, non eſſe temerè affirmandum, quid potiſſimum Moyſes ſenſerit, ſemper intelligendum eſt, ſalua verborum proprietate in aliquo ſenſu, qui ſimul, & aliquid verum doceat, & proprietati verborum conſentaneus ſit.

6. *2. Aſſertio.*

Secundò igitur dico, quamuis expreſsè Moyſes non narrauerit per illa verba Angelorum creationem, nihilominus non omnino illam prætermiſiſſe, ſed implicitè ſub nomine cæli illos comprehendiſſe. Hæc aſſertio in primis eſt conformis Auguſtino *locis citatis*, qui vbique in hanc partem inclinat, quòd Angelorum creatio non fuerit à Moyſe prætermiſſa. Imò *in lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 9. id affirmat, & probat, quia *in cap.* 2. *Gen.* dicitur Deus *requieuiſſe ab omni opere ſuo, quod patrarat. Opus autem* (inquit) *Dei eſſe Angelos, hic quidem licet non prætermiſſum, non tamen euidenter expreſſum, ſed alibi hoc Scriptura clariſſima voce teſtatur,* &c. Et Gregor. *lib.* 32. *Moral. cap.* 9. aliàs 10. *cùm ſimul factum cælum, terraque deſcribitur, ſimul ſpiritualia, atque corporalia facta eſſe indicatur.* Deinde hoc non eſt contra literæ proprietatem, fatemur enim, nomine *cæli* verum, & corporeum cælum Moyſem intellexiſſe, tamen addimus, ſub nomine illo etiam comprehendiſſe totum cæli ornatum, qui magna ex parte in habitatoribus eius, ſeu cælicolis, qui ſunt Angeli, conſiſtit. Qui modus loquendi non eſt metaphoricus, ſed proprius cum aliqua amplificatione, quæ licèt aliqua ex parte includat illam metaphoram ſecundùm quam continens pro contento accipitur; nihilominus quando ipſum continens non excluditur, adeò eſt vſitata, vt proprietatem ſermonis non excludat. Sic enim frequenter de ciuitate, vel domo loquimur, ſimul locum, & habitatores comprehendendo. Præterea hæc aſſertio non eſt contra Patres pro priori ſententia allegatos, illi enim de expreſſa narratione creationis Angelorum ſufficienter explicantur, Præſertim cùm alibi ipſi doceant, ſub illis verbis, *Cælum, & terra,* multa Moyſem comprehendiſſe, quæ per ipſa verba formaliter non exprimuntur. Nam Chryſoſtom. ait, in illis primis verbis ſummatim comprehendiſſe Moyſem totius mundi opificium. Quod etiam approbat Auguſt. *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 33. Baſilius etiam ait, Moyſem ſub nomine terræ comprehendiſſe aquam, & aërem, & ſub extremis corporibus comprehendiſſe media; ergo eadem ratione dicere, & credere poſſumus, ſub nomine cæli comprehendiſſe omnia cæleſtia, quæ cum cælis, & in cælis creata ſunt, ſicut nomine terræ comprehendi poſſunt omnia terreſtria per propriam creationem facta, vt infrà explicabimus. Denique hîc optimè applicari poſſunt verba Tertulliani *lib. contr. Hermogen. cap.* 31. quatenus dicit: *Nouum non eſt, vt id ſolum, quod continet, nominetur, qua ſummale: in iſto autem intelligitur, & quod continetur, qua portionale.* Et ex hoc principio explicat illa verba, quamuis de Angelis nihil expreſsè dicat.

Eſt conformis Auguſtino, & Gregorio.

Non eſt contra literalẽ ſignificationem vocis cæli.

Non eſt contra Patres citatos in num. 2.

7. *Nec denique à ſacris lit. diſſonat.*

Tertiò in hoc ſenſu videtur in Scriptura frequenter vocari Deus creator cæli, & terræ, nam per illa verba intendit Scriptura explicare ſolum Deum eſſe increatum, & reliqua omnia quæ ſunt, ab ipſo eſſe creata. Sic loquitur Paulus Actor. 17. *Deus, qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, hic cæli, & terræ cùm ſit Dominus,* &c. vbi ſub nomine cæli, & terræ, mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, de quibus loquutus fuerat, comprehendit. Et hic loquendi modus eſt frequens in Pſalmis, in 32. *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Pſalm. 68. *Laudent illum cæli, & terra*, & Pſalm. 88. *Tui ſunt cæli, & tua eſt terra,* & quaſi explicando illa verba additur, *Orbem terræ & plenitudinem eius tu fundaſti*, & Pſalm. 120. *Auxilium à Domino, qui fecit cælum & terram.* Et ſimilia, quæ optimè in dicto ſenſu intelliguntur. Accedit, quòd in Symbolo Nicæno ita videntur illa verba, *Factorem cæli & terræ,* explicari per ſequentia, *viſibilium omnium, & inuiſibilium.* Quod vt magis exponeret Concilium Lateran. addidit in cap. firmiter, *Spiritualium, & corporalium. Qui ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam,* &c. Ac denique Catechiſm. Roman. 1. *p.* in expoſitione articuli primi Symboli *n.* 16. dixit, *Nomine cæli, & terræ quicquid cælum, & terra complectitur, intelligendum eſt.* Et *num.* 17. ſpecialiter declarat, Angelos ſub nomine cæli eſſe comprehenſos.

Symbolum Nicæn. cap. firmiter.

8. *Ad principale fundam. 1. opinionis in num. 2.* *Ad reliquas congruẽtias ibidem adductas.*

Neque huic aſſertioni obſtant motiua prioris ſententiæ, imò illam confirmare poſſunt. Nam principale fundamentum illius ſententiæ probat præcedentem concluſionem, non tamen huic repugnat, vt iam ſatis explicatum eſt. Aliæ verò congruentiæ ad ſummum procedunt de formali, ſeu expreſſa commemoratione Angelorum, de qua illam ſententiam explicuimus; ad excludendam autem implicitam inſinuationem, parum valent. Imò aliquæ illarum rationum etiam in priori ſenſu non ſunt admodum efficaces: nam licèt Moyſes expreſsè dixiſſet, Deum creaſſe cælos, & cæleſtes ſpiritus, non propterea in idololatriæ periculum populum conieciſſet. Quin potiùs dicendo illos eſſe creatos, doceret illos non eſſe Deos, neque latria adorandos, eo vel maximè quod paulo pòſt facit mentionem Cherubim collocati ante paradiſum *cap.* 3. & alterius Angeli, qui Agar in via occurrit, *cap.* 16. & aliorum Angelorum, qui apparuerunt Abrahæ *cap.* 19. & in reliqua parte eiuſdem libri, & ſequentibus Pentateuchi frequenter de Angelis loquitur; ergo non prætermiſit eorum expreſſam mentionem in principio propter periculum, vel incapa-

citatem populi: nam hæc neceſſitas non magis in illo principio, quàm paulo pòſt in illius libri lectione cogitari poterat. Quin potiùs exiſtimo, antequam Moyſes librum Geneſis ſcriberet, familiarem, & vulgatam fuiſſe in illo populo notitiam Angelorum ex traditione maiorum. Nam veriſimillimum eſt quòd ſicut ille populus per traditionem retinebat expectationem Meſſiæ, neceſſitatem circuncisionis, & ſimilia, ita etiam habebat cognitionẽ plurium rerum, quarum hiſtoriã Moyſes in Geneſi ſcribit, vt peregrinationum Abrahæ, Iſaac, & Iacob, & plurium mirabilium rerũ, quæ illis acciderant. Ergo credibile etiam eſt, habuiſſe notitiã Angelorum. Imò fortaſſe ideo Moyſes contentus fuit, narrando creationem cæli, & terræ, quia ſciebat facilè intellecturos omnes, nomine cæli omnes res cæleſtes ſiue viſibiles, ſiue inuiſibiles comprehendi, & de Angelis ibi diſtinctiùs non fuiſſe locutũ, quia tũc ad ſuum munus non pertinebat. Sicut etiam nec de cælo empyreo expreſsè, & ſpecificè loquutus eſt. Et ita reſponſum eſt ad ſecundã confirmationem in capite quarto relictam in fine num. 14.

CAPVT VII.

Vtrùm aër fuerit ſimul cum cælo creatus, & ſub nomine cæli comprehenſus.

1. *Cur de elemento ignis ſpecialis quæſtio non proponatur.* DVo puncta in titulo propoſito inſinuantur, & breuiter tractanda ſunt; vnum de creatione aëris abſolutè, & per ſe ſpectata: aliud de narratione illius in prædictis verbis Geneſis. Quæ duo poſſunt etiam de elemento ignis inueſtigari, ſed id facere omittimus, quia non eſt tam certum dari ſimplex elementum ignis in propria ſphæra, ſicut eſt de aëre. Et iuxta opinionem aſſerentem ſupremam regionem aëris attingere vſque ad concauum lunæ, & non dari corpus ignis medium inter lunam, & aërem, conſequenter dicendum eſt non fuiſſe creatum elementum ignis in illo principio, ac proinde nec ſub illis verbis eſſe comprehenſum. Nam ſi creatum tunc eſſet in proprio loco connaturali, ibi profectò eſſet vſque nunc conſeruatum, tum quia elementum ſecundùm ſe totum non corrumpitur, tum quia nec à cælis corruptum eſſet, nec ab inferioribus elemẽtis, nullæ enim influentiæ, vel alterationes igni contrariæ ad illum locum perueniunt. Neque etiam Deus ſolus illud deſtruxiſſet, aliàs fruſtrà illud produxiſſet, & ideo non ſolet Deus ſua ſponte deſtruere, quæ creauit, ſed per cauſas ſecundas, quando earum natura, & curſus id poſtulat. Si verò, vt probabilius creditur, elementum ignis in ſua ſphæra exiſtit, & ad complementum vniuerſi pertinet; eadem ratio de illo erit, quæ de elemento aëris, & quæ de hoc dixerimus facilè ad illud applicabuntur, ideoque ſpecialem quæſtionem de igne mouere neceſſarium non fuit.

2. *1. Sententia negans & quinam illã amplectantur.* Prima ergo ſententia referri poteſt, negans elementum aëris ſub propria forma, & ſubſtantia creatum eſſe in illo principio, vel in verbis illis fuiſſe comprehenſum. Hanc ſententiam potiſſimè docent, qui putant, in illo primo creationis inſtanti tantùm creaſſe Deum materiam primam informem, ex qua poſtea cælos, & elementa formauit. Vel, vt alij dicunt, ſolum creaſſe cælum empyreum, & materiam informem communem, vel creaſſe cælum empyreum cum elemento proprio terræ, & corpus aliquod aqueum, vel informe, quo totum ſpatium inter cælum empyreum, & terram vniformiter reple-

A uit, ex quo poſtea cælos, & alia elementa formauit, & diſtinxit. De quibus ſententiis in ſequentibus capitibus dicturi ſumus, vbi fundamenta etiam earum expendemus: nunc ſolùm iuxta illas colligimus, aërem non fuiſſe in principio creatum, ſed ſolùm materiam, ex qua poſtea productus eſt. At verò etiam ſtante noſtra ſententia hactenus fundata, quòd in illo inſtanti facti ſunt omnes orbes cæleſtes, & ſupponendo tunc eſſe creata vera elementa terræ, & aquæ, quod mox tractabimus, poteſt quis opinari non fuiſſe tunc creatum elementum aëris. Fundamentúmque eſſe poteſt proximè poſitum, *Eorum fundam.* quòd proprietati verborum ſtandum eſt, Moyſes

B autem in illis verbis cælum, & terram propriè nominat, & aquas etiam, ac earum abyſſum ſtatim commemorat: aëris autem nullam mentionem facit; ergo licèt dicamus, creatos eſſe cælos, & illa duo elementa, non eſt, cur de aëre idem aſſeramus.

3. *1. Aſſertio priori parti tituli reſpõdens.* Nihilominus exiſtimo probabilius, aëris elementum in ſua propria ſpecie, ac ſubſtantia perfectum ſimul cum cælis creatum eſſe. Hæc eſt communior ſententia Scholaſticorum, & ferè modernorum Scriptorum. Et ſumitur ex D. Thoma 1. *p.q.*66.*art.*1.*in fine corporis, & art.*3.*in corpore*, & aliis locis, quæ in ſequenti aſſertione, & capite ſequenti expendemus. Et ſumitur ex Augu-

C ſtino, Baſilio, Chryſoſt. & aliis Patribus dicentibus, materiam rerum elementarium à principio fuiſſe creatam ſub propriis ſubſtantialibus formis corporum, vt infrà referemus, & intelligendum eſſe de formis corporum ſimplicium oſtendemus. Eſt præterea ſententia per ſe veriſimilis, valdéque probabilis. Tum quia elementum aëris *Eius 1. ratio.* per ſe pertinet ad vniuerſi integritatem, & compoſitionem; decuit autem, Deum eodem, & quaſi vnico momento mundum hunc perfectũ producere ſaltem quoad ea corpora, ex quibus per ſe primò, & eſſentialiter componitur; hoc enim magis ipſius potentiam manifeſtat, ſuæque bonitati, & ſapientiæ ſatis conſentaneum eſt. Tum

D etiam, quia integrum elementum aëris ſuo mo- *2. Ratio.* do eſt incorruptibile, & ingenerabile, ideoque quaſi cõnaturaliter poſtulat, ſuo modo per creationem fieri; omnia autem, quæ per creationem facta ſunt, ſimul facta ſunt, quia cùm non præſupponant ordine temporis materiam, ex qua fiant, non poſtulant inter ſe ſucceſſionem in creatione ſua, ideoque fingenda non eſt ſine auctoritate, vel ratione cogente, quæ in præſenti nulla eſt, vt videbimus.

4. *3. Probatur ex verbis Geneſis.* Atque hæ rationes cæteris ſimplicibus elementis communes ſunt. Specialiter autem probatur aſſertio ex verbis Geneſis, quibus explicantur res factæ ante productionem lucis per il-

E la verba, *fiat lux*, &c. Nam omnia illa, quæ ante lucem facta ſunt, ſimul in illo momento, de quo dictum eſt: *In principio creauit Deus*, &c. facta ſunt; ſed in illis rebus tunc factis comprehenditur aër; ergo fuit ſimul creatus cum cælis. Conſequentia eſt euidens. Maior autem partim ex ſupradictis, partim ex verbis Geneſis conſtat. Suprà enim oſtenſum eſt, illud *principium*, fuiſſe temporis initium, & vnum indiuiſibile inſtans, in quo ſimul cælum, & terra creata ſunt. Poſt illam verò cæli, & terræ creationem, nihil denuò Deus produxit, donec dixit, *fiat lux*, vt patet ex contextu Geneſis. Priùs enim dicitur: *In principio creauit Deus cælum, & terram*, & ſtatim additur: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.*

aquas. Vbi pondero illa tria verba, *erat, erant, ferebatur*, quibus nihil denuò factum aſſeritur, ſed quod factum fuerat, explicatur. Ergo quicquid ſub illis verbis comprehenditur, per illa prima verba, *in principio*, ſimul factum refertur.

2. Aſſertio poſteriori parti tituli ſatisfaciens. Probatur 1. ex verbis, tenebræ erant,&c.

5. Supereſt probanda altera propoſitio, nimirum ſub illis verbis elementum aëris comprehendi. Hoc autem probatur primò ex illis verbis, *Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi:* nomine enim abyſſi aquarum profunditas ſignificata eſt, hoc enim vox illa in omni proprietate ſignificat, à qua extrahenda non eſt ſine cauſa, iuxta regulam in præcedenti capite poſitam. Maximè quia ob hanc cauſam fortaſſe ad hoc declarandum aquarum mentio ſtatim facta eſt, dum adiungitur, *& ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Super faciem autem abyſſi, id eſt, ſupra conuexum aquarum dicuntur fuiſſe tenebræ, quæ non poterant eſſe, niſi in aliquo corpore diaphano, & capaci luminis, quo tunc carebat: quod corpus erat diſtinctum ab aqua, & illi contiguum, & ideo dicitur fuiſſe ſuper faciem abyſſi: illud ergo corpus fuit aër. Probatur conſequentia, quia non erat aliquod ex cælis æthereis vſque ad lunam, quia cælum lunæ nunquam fuit proximum, & contiguum elemento aquæ, nec vera, & propria aqua ad altitudinem cæli peruenit, vt infrà oſtendam. Neque etiam illud corpus tenebroſum potuit eſſe ignis, quia ignis ab intrinſeco in ſe lucet; ergo non eſt tenebroſus, nec eſſe poteſt, niſi per miraculum, quod in prima rerum creatione fingendum non eſt, vt optimè docuit Aug. *lib. 2. Gen. ad liter. cap.*1. & in ſequentibus ſæpius repetemus. Si ergo ignis tunc creatus iam erat, lucidum in ſe erat, & non erant in eo tenebræ: erant ergo in aëre. Eo vel maximè quòd ignis etiam cogitari rationabiliter non poteſt creatus ſuper faciem aquæ, proximéque illi contiguus, cùm hoc non ſit illi naturale. Rectè ergo ex verbis illis colligimus, illas tenebras fuiſſe in aëre, atque ita iam tunc aërem ſimul cum ſuperioribus cælis creatum.

2. Probatur expendendo alia Spiritus Domini,*&c.*

1. Expoſitio Caiet. reiicitur.

2. Quoque expoſitio Ægidij exploditur.

6. Secundò id probamus ex verbis illis, *ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quæ quidem verba varias habent expoſitiones, quas breuiter perſtringam. Prima eſt Caietani exponentis de Angelis mouentibus cælos. Quam vt nouam, & peregrinam meritò impugnant Pereri. & Aſcani. Eadémque ratio eſt de opinione Ægidij *in* 2. *d.*12. *q.*2. *art.*3. ad eius argumenta, qui dixit, motum cælorum in principio non fuiſſe factum per Angelos, ſed à Deo immediatè, & Deum vt motorem cælorum fuiſſe ſpiritum, qui ferebatur ſuper aquas, quia mouendo cælum, ferebat cum illo, & rotabat aquas. Quæ ſententia & cum eadem improprietate exponit verba Scripturæ, & falſum fundamentum ſupponit de primo motore cæli, vt infrà dicam. Et præterea falsò fingit, per motum cæli commotas fuiſſe aquas, quia ille motus non erat velocior, quàm nunc ſit; nunc autem motus raptus infra ſupremam regionem aëris non deſcendit.

Tertia etiã Chryſoſtomi non ſatisfacit.

Tertia expoſitio eſt Chryſoſtomi *hom.* 3. qui per ſpiritum intelligit vim quandam inditam aquis diuinam, & effectricem rerum ex aqua generandarum. Quam Pereira inter duas literales ſecundo loco ponit, & Auguſtinus infrà citandus eam non reiicit. Mihi verò placere non poteſt, tum quia in Scriptura per ſpiritum Domini nunquam ſignificatur aliqua vis ſimilis, niſi quando aliqua virtus creata Spiritu ſancto attributa, perſonæ, aut rei, de qua eſt ſermo, infunditur, vt *Iudic.*4. dicitur *ſpiritus Domini irruiſſe in Sanſonem*, vel in alios, 1.*Reg.* 11. 4. *Reg.*2. *Actor.*8. &c. At in præſenti non video, quo fundamento aſſeratur talis vis indita aquis: nam id ſupernaturale opus eſſet, & miraculoſũ, quod in naturæ ipſius inſtitutione fingendum non eſt ſine fundamento: tum etiam, quia illo modo etiam ſpiritus Domini ferretur ſuper terram; cur enim magis aquis eſſet indita virtus ad generanda ea, quæ ex aqua facta ſunt, quàm terræ, vel etiam aëri ad generanda ea, quæ ex ipſis facta ſunt.

4. Expoſitio non contemnenda.

Quarta expoſitio eſt, vt per ſpiritum Dei ipſe Spiritus ſanctus ſignificetur, de quo dictum ſit, 7.
quòd ferebatur ſuper aquas, quia illis aſſiſtebat, vt ex illis cætera perficeret; vel quia illas fouebat, & conſeruabat. Sic exponunt Auguſtinus *in Imperfect. Gen. cap.* 4. *& lib.*1. *Gen. ad liter. c.*7. & Tertull. *lib. de Baptiſm. cap.*3. laudat enim aquam, quòd in principio *fuerit diuini Spiritus ſedes*, & idem repetit *cap.*4. *&* 5. & Hieronymus *epiſt.*73. *ad Ocean.* & hanc magis probant Ambroſ. & Diodor. *ibi*, & ſolùm tradit Albinus *quæſt. in Gen. q.*29. Beda *in Exaëmer.* Origen. Rupert. & alij, quos latiſſimè refert Aſcani. Martinengo *in ſua gloſſa magna*, & illam pro viribus probat, ac defendit.

Eius fundamentum.

Prætermiſſis verò coniecturis, & congruentiis, literale (vt ſic dicam) fundamentum eſt, quia non dicitur ſimpliciter *ſpiritus*, ſed cum addito *Domini*, vel *Dei*, ſignificationem extollente, & quaſi determinante ad Spiritum diuinum ſignificandum, iuxta illud Iſai. 11. *Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini*, & cap. 40. *Quis adiuuit ſpiritum Domini?* & cap. 6. *Spiritus Domini ſuper me.*

Accedit Eccleſiæ vſus.

Denique non parum auctoritatis huic expoſitioni ex vſu Eccleſiæ accreſcit, quandoquidem in fontium benedictione illa vſa eſt, dicens: *Tu ſuper aquas foturus eas ferebaris.* Et iterum, *Deus, cuius Spiritus ſuper aquas inter ipſa mundi primordia ferebatur, vt iam tum virtutem ſanctificationis aquarum natura conciperet.*

5. Expoſitio.

Nihilominus eſt quinta expoſitio, quæ exiſti- 8.
mat, verba illa de aëris elemento eſſe intelligẽda, vt exponunt Tertull. contr. Hermogen. *cap.*31. *&* 32. & Theodoret. *q.*8. *in Gen.* & Diodor. hanc vt literalem admittit. Et Origen. *lib.* 1. *Periar. c.* 3. priorem expoſitionem dicit eſſe iuxta ſenſum ſpiritualem, hanc verò ſentit eſſe iuxta hiſtoriam. Et eandem refert, & non reiicit, licèt aliis non præferat, Baſil. *hom.* 2. *Exaëmer.* Auguſt. item *in Imperfect. Gen. cap.*4. hanc expoſitionem vltimo loco ponit, & cæteras illi non præfert, & Anaſtaſ. Synai. *lib.* 1. *Exaëmer.* cùm hanc expoſitionem poſuiſſet. *Hæc* (inquit) *eſt congruenter literæ Moſaicæ, quod ad ipſam attinet hiſtoriam.* Athanaſ. etiam *q.* 81. quæ eſt ſecunda veteris Teſtamenti, hanc expoſitionem præcedenti præfert. Maiori exaggeratione id facit Procopius *in Gen.* & placuit etiam Abulen. & Oleaſtro. Et ex modernis illam literalem appellat ibi Pereri. & præcedentem tantùm myſticam, quod etiam ſentit Vaſq. 1.*p. diſp.*108. *cap.*2. At Ludouic. Stella *in Gen.* vtramque literalem admittit.

Probatur 1.

Poteſt autẽ probari primò deſtruendo funda- 9.
mentum contrariæ ſententiæ, nam etiam aër, aut ventus ſolet in Scriptura vocari ſpiritus Domini. Iſai. 40. *Exſiccatum eſt fœnum, & aruit flos, quia ſpiritus Domini ſufflauit in eo.* Et cap.59. *Quaſi fluuius violentus, quem ſpiritus Domini cogit.* Et Pſal. 147. *Flauit ſpiritus eius* (id eſt, Domini) *& fluent aquæ.* Itaque nomen *ſpiritus* non ſolùm abſolutè, ſed etiã cum illa adiectione ſignificare ſolet in Scriptura aërem, aut ventum. Dicitur autem *Domini*,

vel quia magnus, perfectus, aut vehemens, ſicut dicitur mons Dei; vel quia à Deo factus, & conſeruatus. Si enim ſpiritus malus, qui vexabat Saul, dicitur ſpiritus Dei, & Domini, 1. *Reg.* 16. quia non ſine ſpeciali Dei ordinatione, aut permiſſione illum vexabat, cur non poterit aër in principio creatus à Deo, vt terram circundaret, & ſuo modo foueret, ſpiritus Domini appellari?

Probatur 2. Deinde hæc ſignificatio *ſpiritus* in illo loco eſt aptiſſima ad rem, de qua ibi agitur, narrat enim Moyſes initia creationis mundi, & ſtatim explicat diſpoſitionem, in qua eſſe cœpit, & corpora, quibus ſtatim cõpoſitus fuit, & præter cælos cõmemorat terram, & aquas, quibus tegebatur, addítque ſtatim ſpiritũ circundantem aquam; ergo aptiſſimè intelligitur, nomine ſpiritus aërem ſignificaſſe, qui & corpus eſt ad mundi huius complementum, & integritatem neceſſarium, & naturaliter ſuper aquam locum, & ſitum poſtulat.

Probatur 3. Accedit tertiò, quòd Spiritus ſancti commemoratio nec erat tũc illi loco adeò neceſſaria, vel opportuna ſecundùm literæ, & hiſtoriæ conſecutionem. Nec poteſt conueniens ratio reddi, cur magis dictus fuerit Spiritus ſanctus ferri ſuper aquas, quàm ſuper terram, vel cælos, niſi valde metaphoricè aquas interpretando, quod à ſenſu literali alienum eſt, vt ſuprà oſtendi. Aſſumptum probatur, tum ex vſu ferè omnium auctorum, qui illam expoſitionem ſequuntur, qui conſequenter per aquas exponũt totam materiam informem, vel quid ſimile, vt videre licet in Auguſtino, & aliis: tum etiam ratione, quia Spiritus ſanctus non magis fouebat, & conſeruabat aquas, vel eis aſſiſtebat ad res alias ex illis producendas, quàm terram conſeruaret; ſiue aſſiſtebat, aut ſuo modo cælis, vt eos ornaret, & vim influendi, & producendi tribueret.

10\. *Diſcutitur ſignificatio verbi* ferebatur, *quod contra ſ: expoſitionẽ obiici ſolet.* Tandem nihil eſt, quod in illis verbis, vel contextu huic interpretationi repugnet. Solùm enim obiici ſolet aut adiectio illa *Dei*, vel *Domini*, cui iam reſponſum eſt; aut verbum *ferebatur*, quod non poteſt cum proprietate aëri accommodari. Illud enim verbum propriè motum localem ſignificat, non potuit autem aër tunc iam moueri. Primò quia nulla poteſt aſſignari cauſa talis motus. Aër enim non mouetur in loco proprio ab intrinſeco, ſed naturale illi eſt ibi quieſcere: vnde moueri tunc intra eundem locum, præternaturale eſſet, & ab extrinſeca cauſa fieri deberet; nec poteſt alia excogitari niſi Deus, vel aliquis Angelus iuſſu eius. Nam primum mobile nondum mouebatur, vt ſecum aërem raperet, ac moueret; præterquam quòd raptus ille non tranſcendit primam regionem aëris, quod non ſatis eſſet, vt diceretur aër ferri ſuper aquas, vel ſuper facies aquarum, vt alij legunt. Attribuere autem hunc motũ ipſi Deo mouenti per ſe, vel per Angelum, non videtur veriſimile, quia eſſet motus præternaturalis ſecundùm naturam particularem aëris, & ad conſtitutionem mundi, ſeu naturæ vniuerſalis erat inutilis. Prior pars patet, quia neque ad aquarum conſeruationem, neque ad fœcundationem erat vtile, quia nulla virtus, vel qualitas in aquis per illum motum producta cùm fundamẽto cogitari poteſt, vel ſi aliqua eſſet, maximè calor, qui aquæ potius contrarius eſt, quàm illam conſeruans. Vnde naturaliter aqua in ſuo naturali loco ſub aëre quieſcẽte meliùs conſeruatur. Altera verò pars de natura vniuerſali patet, quia tunc nondum cœperat Deus mundum diſponere in ordine ad hominum habitationem, & commoditatem, aliorúmque miſtorum generationem: vnde augetur difficultas, quia illa verba, *terra autem erat inanis, & vacua*, vſque ad ea, quæ tractamus, *& ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, omnia referuntur ad illud principium, & primum inſtãs, in quo Deus fecit cælum, & terram, vt notauimus; in illo autem momento non poterat aër localiter moueri, aut ferri, vt conſtat; ergo nõ poteſt de aëre proprio verificari.

11\. *1. Solutio obiectionis prædictæ iuxta Oleaſtrũ & Perei.* Hæc verò difficultas duobus modis ſoluitur. Prior eſt, aërem fuiſſe tunc motum localiter ex ordinatione diuina, vel motu vehementi, & forti: vel motu leui, & ſuaui, iuxta diuerſas rationes illius motus, quæ excogitari poſſunt. Priorem modum tradit Oleaſter, & non diſſentit Pererius. Rationémque illius agitationis reddunt, quia aquæ erant ſtatim exſiccandæ à terra, ventum, ſeu motum ad hoc fuiſſe immiſſum à Deo, vt coactis in vnum locum aquis, terra exſiccaretur. *Impugnatur tamen ſolutio.* Sed hoc voluntarium, & difficile videtur, quia quòd Deus fuerit vſus miniſterio venti, vel commotione aëris ad diſcooperiendam terram, & cogendas aquas in locum vnum, Scriptura non loquitur; imò ſolo iuſſu Dei factum eſſe illis verbis ſignificat: *Dixit verò Deus: Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat arida, & factum eſt ita.* Nec aëris agitatio erat accommodatum inſtrumentum ad huiuſmodi effectum; oportebat enim in terra ipſa concauum locum efficere, & quaſi effodere, in quo poſſet tanta multitudo aquarum recipi, qui locus per aëris commotionem ſine magno miraculo fieri non poterat: ſed virtute diuina, & imperio factus eſt, & fortaſſe tam accommodatè, vt ſtatim aquæ ex aliqua parte naturali impetu in illum defluerent, & conſequenter alia ex parte appareret arida. *Euaſio quædã præcluditur.* Dicunt ſaltem ad exſiccandam terram, quæ ſegregatis aquis lutulenta, & cœnoſa remanſerat, fuiſſe motum aëris accommodatum. Et afferunt exempla de tempore diluuij, & de tranſitu Iſrael per mare rubrum, &c. Sed fortaſſe in illo principio mundi hoc non fuit neceſſarium, quia veriſimile eſt, elementa aquæ, & terræ tunc fuiſſe puriſſima, & in tali proportione, ac diſpoſitione eſſe à Deo condita, vt vnum in aliud non ageret ſecundùm partes propinquas, neque etiam aqua vltra ſuperficiem terræ penetraret, ideóque nec lutulentam, nec cœnoſam illam relinqueret. Ac ſubinde fieri potuit, vt remota omnino aqua per motum localem, & in locum maris proiecta ſtatim terra ſicca, & arida apparuerit. Et quod caput eſt, etiãſi per motum aëris hęc facta fuerint, non ſunt tamen facta vſque ad tertium diem; ad quid ergo motus ille aëris vehemens ante primum diem, & ante effectionem firmamenti incepiſſet.

12\. *2. Aliorum ſolutio minimè ſatisfaciens.* Alij ergo dicunt, illum motum tenuem aſpirationem ad modum ſuauis auræ fuiſſe, ſolúmque à Deo excitatum eſſe, vt aër, qui minus eſt ſenſibilis, ſeu tangibilis, quàm aqua, vel terra, ſenſu eſſet perceptibilior. Quæ ratio mihi non ſatisfacit, quia non oportebat tunc aërem fieri ſenſibilem tactui, magis quàm viſui; ſicut ergo erat tenebroſus, ita poterat eſſe quietus, quia nemo tunc erat, qui altero ex illis ſenſibus poſſet illum percipere. Vnde licèt facile credam, potuiſſe Deum tunc mouere aërem, & hunc poſteriorem modum eſſe magis plauſibilem; nihilóminus fateor, me nullam ſufficientem cauſam, vel rationem illius motus inuenire: ſed ſi Deus id fecit, propter occultas rationes prouidentiæ ſuæ feciſſe credendus eſt. Et illo motu admiſſo, conſequenter dicendum eſt, ante initium primi diei, aliquod

tempus

tempus præceſſiſſe, in quo aër ille moueri potuerit; quod etiam minus mihi probatur, vt *in lib. ſeq. c.*1 *&* 2. dicam.

13. *Facilior ſolutio, ſeu interpretatio verbi* ferebatur. Facilior ergo interpretatio eſt, licèt verba illa de aëre intelligamus, non cogi nos ad interpretandum verbum *fertur* de motu locali, quia non ſemper hoc ſignificat in communi Latinorum vſu. Et certè nulla ex aliis expoſitionibus de motu locali verbum illud interpretatur, quia nec Spiritus ſanctus potuit localiter moueri, nec virtus, ſi qua eſt indita aquis, localiter mota eſt, aut mouebat aquas. Vt omittam, docuiſſe Hieronymum, verbum Hebraicum illi reſpondens, non ſignificare localiter ferri, ſed *fouere*, vel incubare. Vnde Theodoret. *dicta q.* 8. dicens: *Verbum* ferebatur, *ſubſtantiam aëris mobilem indicat*, ſignificat, verbum illud non ſignificare actualem motum, ſed naturam aëris, quæ eſt, *vt circa inferiora corpora feratur, & agitetur.* Addi etiam poteſt, Auguſtinum, & alios iuxta Septuaginta ibi vti verbo *ſuperferendi*, vnde optimè verti poſſet: *Spiritus Domini ſuperferebatur aquis*, verbum autem *ſuperferor* non ſemper ſignificat motum tendendi ſuprà; ſed naturam poſtulantem ſuperiorem locum, vel ſitum rei, cui competit eſſe in ſuperiori loco, & ita ſuperferri aquis, vel ferri ſuper aquas, nihil aliud denotat, quàm quòd aër eſſet ſuper aquas, & circundaret illas, quia natura ſua hunc locum petit. In qua verbi interpretatione vel nulla eſt metaphora, vel ſi qua eſt, eſt tam vſitata, vt tanquam propria haberi poſſit. Denique adiungo, verbum illud in Hebræo non eſſe merè paſſiuum, ſed actiuum ſimul, ita vt exponi poſſit *ferebatur*, id eſt, ferebat ſe, non ſe mouendo, ſed quaſi portando, & ſeipſum ſuper aquas ſuſtinendo: nam hoc etiam verbum *fero*, interdum ſignificat, & potuit per facilem, & notam tranſlationem ad id ſignificandum accommodari. Omnibus ergo penſatis, adeò veriſimile eſt, hunc eſſe literalem ſenſum, vt non poſſit excludi, etiamſi præcedens admittendus ſit, vel vt ſimul literalis, vel ſaltem vt myſticus à Spiritu ſancto intentus. Hoc autem ſatis eſt, vt ex illo loco confirmatum maneat, aërem cum cælo, & terra ſimul eſſe productum.

Proprium authoris interpretamentum.

14. *3. Aſſertio pro eadem poſteriori parte tituli.* Vnde conſequenter in ſecundo puncto dicimus, probabilius nobis videri, in illis primis verbis, *In principio creauit Deus cælum*, &c. elementum aëris ſub nomine cæli eſſe comprehenſum. Huius ſententiæ patronum habemus D. Thomam 1. *p.q.*66. *art.*1. vbi in fine corporis ſic inquit: *Cùm præmiſiſſet* (Moyſes) *duas naturas creatas, ſcilicet, cælum & terram, informitatem cæli expreſſit per hoc, quod dixit, tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, ſecundum quod ſub cælo aër etiam includitur.* Idem habet Strabo *in gloſ. ordin.* licèt variè loquatur. *Probatur aſſertio.* Probatur autem hoc modo, quia quòd aër ſub illis verbis fuerit comprehenſus, ex dictis conſtat, docéntque Baſil. Theodor. multíque alij Patres, multo autem congruentius ſub nomine cæli, quàm ſub nomine terræ includi intelligitur; ergo ita intelligendum eſt. Conſequentia patet, quia neceſſe eſt ſub altero illorum terminorum includi, cùm alius in ea oratione non ſit. Quòd ſi quis dicat ſub neutro per ſe, ſed ſub vtroque comprehendi, quia ſub extremis intelliguntur media: licèt hoc facilè ſuſtineri poſſet, magis tamen eſt confuſum, & implicitum, & ideo meliùs ſub aliqua determinata voce comprehendi debet, ſi commodè fieri poteſt. Probatur ergo minor, quia cùm aër ſit

A valde diſiunctus à terra, & immiſtus illi ſaltem viſibiliter, non ſolet communi vſu aër nomine terræ comprehendi. At verò nomine cæli vſitatiſſimum eſſe etiam in Scriptura ſignificari aërem, vulgare, ac notum eſt. Et in illomēt *cap.* 1. *Gen.* interdum aër cælum vocatur, vt in ſequentibus videbimus. Et præterea vox Hebræa שמים *ſamaim*, quæ cælos propriè ſignificat, totam hanc congeriem corporum diaphanorum, quæ eſt ſupra nos, comprehendit, & nomine *cæli* quaſi collectiua ſignificatione, à vulgato interprete ſignificata eſt. Ergo optima, & propria ſignificatione aër ſub nomine cæli comprehenditur. Vnde conſequenter cõprehendetur etiam ignis ſi

B in ſua ſphæra exiſtit. Neque circa hoc noua difficultas occurrit: nam licèt alij aliter ſentiant, nihil afferunt, quod nouam reſponſionem poſtulet.

CAPVT VIII.

Vtrùm in principio temporis ſimul cum cælo elementa terræ & aquæ creata ſint.

HActenus de ſuperioribus partibus, & corporibus, quibus hic mundus primariò conſtat, diximus, & conſequenter prima illa verba, *In principio creauit Deus cælum*, expoſuimus.

C Nunc de inferioribus corporibus, & conſequenter de altera particula, *& terram*, dicendum ſupereſt.

Primùm ergo tractāda eſt hoc loco ſententia, quæ negat elementum terræ ſub propria forma in illo temporis principio fuiſſe creatum: quæ conſequenter nomine *terræ* non elementum aliquod, ſed materiam informem, ex qua cætera corpora poſtea creata ſunt, interpretatur. In quo dicendi modo ſunt variæ opiniones, quæ licèt in priori parte negante conueniant, in poſteriori de materia informi diuerſis modis illam declarant, tam quoad ſubſtantiam ipſius materiæ, quàm quoad modum informationis eius. Nam 1.

1. Sententia principalis negans, ac adeò aſtruēs nomine terræ ſolùm intelligi materiam informem.

D de ſubſtantia materiæ informis eſt prima opinio dicens, totam materiam omnium corporum tam cæleſtium, quàm terreſtrium, & tam ſimplicium, quàm miſtorum priùs creatam fuiſſe informem, & illam non tantùm terræ, ſed etiam cæli nomine ſignificatam fuiſſe, quia ex illa formandi poſtea erant cæli, & terra, non quia ſtatim ſub propriis formis fuerint creata. Hanc ſententiam ſolus ferè Auguſtinus propoſuit *lib.*1 *de Gen. contra Manichæ. cap.*7. & non reiicit. Videtur tamen inquirendo potiùs, quàm affirmando eam commemoraſſe. Aliis verò locis dixit quidem in illo principio ex corporibus ſolam materiam informem omnium illorum fuiſſe

In prædicta ſententia quid materia vocabulo apud Auguſtinum interdum accipi videatur.

E productam, & illam totam eſſe ſignificatam nomine terræ, & nomine cæli angelicam naturam fuiſſe ſignificatam. Sed vtroque modo interpretatio illa eſt duriſſima, & minimè recipienda. Et quia de tranſlatione nominis cæli ad ſignificandos Angelos dictum iam eſt, addendum ſupereſt, magis inuſitatam eſſe tranſlationem eiuſdem nominis cæli ad materiam informem ſignificandam, tum quia in Scriptura nullum ſimile exemplum reperietur. Imò quoties in ea Deus laudatur, & magnificatur, quòd creator cæli, & terræ ſit, nomine cæli ſignificatur verum cælum, & tota hæc machina ſuperior, quæ homines in admirationem, & magnam æſtimationem artificis ſui rapit. Tum etiam, quia cæli non ſunt facti ex præiacente materia, vt probatum eſt, ſed

Proxima materiæ declaratio non placet.

ex nihilo, vt dicitur 2. Machab. 7. *Peto nate, vt aſpicias cælum, & terram, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* Ex quo loco etiam conuinci poteſt, terræ nomine ſignificari ſubſtantiam à cælo diſtinctam, non ex præiacente materia, ſed ex nihilo creatam. Video reſponderi poſſe ex Auguſtino, hæc omnia dici creata ex nihilo, quia materia ipſa ex nihilo facta eſt ab eodem artifice, qui ex illa cætera formauit. Sed licèt hæc doctrina locum habeat in miſtis, non tamen in elementis, vt iam dicam, multóque minus in cælis, vt ſuprà probatum eſt.

2.
Materiam prædictam ſtrictiùs aliquanto declarant alij.

Secunda opinio in hoc cum præcedenti conuenit, quòd exiſtimat, totam materiam inferiorum corporum, & cælorum mobilium priùs fuiſſe informem productam, excipit tamen ſolum empyreum cælum, in quo à præcedenti opinione differt. Et conſequenter etiam diſſentit in interpretatione verborum Geneſis quoad ſignificationem nominis cæli; negat enim ſignificare materiam informem, ſed cælum empyreum omnino formatum, & perfectum. Conſentit tamen in expoſitione nominis terræ quoad hoc, vt non ſignificet verum terræ elementum, ſed totam materiam informem, ex qua cæteri cæli, & elementa, & reliqua omnia corpora formata ſunt. Et quoad cælos habet fundamentum ſuprà tractatum *cap.* 2. quoad inferiora verò corpora habet fundamentum commune cum ſequenti ſententia.

Reiiciuntur tamen.

Hæc verò opinio quoad priorem partem de cælis mobilibus in diſcurſu præcedentium capitum ſatis refutata eſt, & à fortiori refelletur per ea, quæ de altera parte corporum inferiorum, & de propria ſignificatione nominis *terræ* in dictis verbis Geneſis contra ſequentem ſententiam dicemus. Nam quoad hoc communis eſt cauſa, & ratio illius, & huius, ac præcedentis opinionis. Solùm poteſt ſpecialiter impugnari hæc ſententia iuxta opiniones magis in Philoſophia receptas, quòd cæli ſunt ab intrinſeco incorruptibiles, & habent materiam diuerſæ rationis à materia horum inferiorum. Sed hæc non ſunt tam certa, quin negari facilè poſſent, ſi aliquid conformius Scripturæ cogeret: cùm autem nihil tale inueniatur, non eſt, cur receptas Philoſophorum ſententias, & præſertim illam, quæ eſt de incorruptibilitate cælorum, relinquamus. Nam altera retenta poſſet aliquis dicere, materiam informem priùs creatam non fuiſſe vniformem (vt ſic dicam) ſeu eiuſdem rationis, ſed alteram ad cælos condendos, alteram ad inferiora corpora producenda. Hoc tamen nec cum fundamento diceretur, nec conſequenter, quia ſi cælum eſt incorruptibile, & habet materiam ſuæ formæ addictam; vel non poteſt ſine tali forma produci, vel non ſine magno miraculo, & contra, vel ſupra naturam talis ſubſtantiæ. Ponere autem talia miracula in prima rerum creatione, ſine reuelatione, præter omnem rationem eſt, vt ſæpe cum Auguſtino *lib.* 2. *de Gen. ad liter. cap.* 1. diximus, & dicemus.

3.
Tandem alij materiæ vocabulum magis adhuc reſtringunt.

Tertia ergo opinio eſt, quæ nomine terræ intelligendam putat materiam informem omnium rerum generabilium, & corruptibilium, & conſequenter omnium ſublunarium, quæ etiam ex parte eſt contraria his, quæ diximus, ſcilicet, quoad elementa ignis, & aëris, nam illa ex eadem materia, qua res aliæ inferiores conſtant: & ex hac parte ſufficiunt, quæ ex dictis in capite præcedenti colligi poſſunt; nunc verò quoad alias partes de elemento terræ, & aquæ tractanda eſt. Hanc ſententiã tenuit Philaſt. *lib. de hæreſib. c.* 47.

A cum tanta exaggeratione, vt inter hæreſes ponat opinionem, quæ præter hanc terram elementarem aliam non agnoſcit, *quæ veluti matrix eſt omniũ rerum, vniuerſaque continet, quæ quaſi Hyle, id eſt, materia reperitur in Scripturis, quæ eſt inuiſibilis & incompoſita, quæ à Deo facta eſt in primo die*, &c. Tenet etiam Abulen. *in Gen.* & aliqui Scholaſtici infrà citandi.

Eorũ fundam.

Fundantur in litera Geneſis, videlicet, *Terra autem erat inanis, & vacua*, vbi Septuaginta legũt: *Terra autem erat inuiſibilis, & incompoſita*, nam per hæc ſignificatur informitas materiæ, quæ per ſe ſpectata meritò inuiſibilis dicitur, quia per ſe cognoſci non poteſt, ſed per analogiam ad materiam artificialium rerum, vt
B Ariſtot. 1. *Phyſicor.* dixit, vel adulterina cognitione, ſicut dixit Plato *in Timæo.* Dicitur etiam incompoſita, vel quia ſimpliciſſima eſt, vel quia eſt informis, & inornata, ſeu inordinata, vt legit Auguſtinus *in Imperfect. Gen. cap.* 4. Confirmatur autem hic locus, eiúſque interpretatio ex alio teſtimonio *Sapien.* 11. vbi Deo dicitur: *Omnipotens, manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa*, vbi apertè eſt ſermo de orbe ſublunari, hic enim dicitur propriè orbis terrarum, vt diſtinguatur à cæleſti. Et cùm hic orbis dicitur creatus ex materia inuiſa, apertè ſignificatur materiam inuiſam, id eſt, informem ſuppoſitam fuiſſe huius orbis creationi, id eſt, formationi, & productioni per diui-
C nam omnipotentiam factæ, ac proinde materiam priùs creatam fuiſſe informem, quia non poterat, niſi per creationem exiſtere. Et in hoc ſenſu videtur dixiſſe Paul. ad Hebr. 11. *Fide aptata eſſe ſæcula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus, viſibilia fierent.*

4.
Conſectariũ prædictorũ authorum.

Atque hinc inferunt, eandem rem eſſe, quæ in principio Geneſis priùs vocatur terra, & poſtea aqua, & abyſſus, in illis verbis: *Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Quia cùm omnia illa dicantur de terra, quæ in principio creata eſt à cælo diſtincta, & in illa terra non fuerit, niſi vnica ſimplex materia informis, neceſſe eſt, vt de illa eadem materia omnia illa verba dicta intelligantur; ergo illa vna res tribus illis no-
D minibus ſignificata eſt. Appellata eſt autem *terra*, quia ſicut elementum terræ ſubeſt cæteris, & eſt imperfectius illis, ita materia ſubeſt formis omnibus, & eſt imperfectior illis. *Aqua* verò dicta eſt, quia ſicut aqua eſt maximè tranſmutabilis in varias formas, & figuras, ita materia aptiſſima eſt, vt ſecundùm diuerſas formas trãſmutetur, & formetur. Denique vocata eſt *abyſſus*, quia ſicut abyſſus tenebroſa impenetrabilis viſu eſt, ita materia de ſe impenetrabilis, ſeu incognoſcibilis eſt, ingenio præſertim humano. Ita ferè refert D. Thom. 1. *p. q.* 66. *a.* 1. *ad* 12. ex Aug. *lib.* 1. *de Gen. contr. Manich. c.* 5. *&* 7.

5.
Rurſus in prædicta ſententia principali, quo pacto nonnulli informitatem materiæ exponant.

Hæc ſunt opiniones de ſubſtantia (vt ita dicam) illius terræ, quæ in principio facta eſt. De
E informitate autem eius tres etiam ſunt opiniones. Prima dicit, fuiſſe materiam omni forma ſubſtantiali carentem cum ſola quantitate abſque alio accidente realiter à quãtitate diſtincto, quod addo propter figuram, quam hæc opinio in materia admittit ſaltem per proportionẽ ad corpus, in quo continebatur.

Marſilius non ſatis adhæret proximæ expoſitioni.

Hæc opinio cõmuniter tribuitur Marſilio *in* 2. *q.* 8. *art.* 2. in tertia eius parte. Ille autem nihil ſatis affirmat, nam priùs ait, potuiſſe Deum materiam in eo ſtatu creare, neſcire autem ſe, an ita fecerit, quia nec ex Scriptura, nec ex ratione ſatis conuinci poteſt. Deinde verò in prima concluſione ait, ſatis probabile eſſe, ita factum eſſe, Fundatur, quia

potuit

potuit fieri,& Sancti ita videntur Scripturam exponere, citátque Auguſtinum *lib.1.de Geneſi contra Manichæos cap.7.* Ambroſ. & Bedam in illa verba : *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Et addit rationem, quia ſi tunc eſſet formata propriis formis elementorum , non eſſet confuſa , nec dici poſſet chaos , vel quid ſimile , ſed eſſet diſtincta, & ordinata , quod non conſonat verbis Geneſis. At poſtea concludit , ſe nihil aſſerere , ſed dubiũ manere. Sic etiam Gabriel *in 2. d. 12. q. 1. art.3.* in vltimis ferè verbis tractans quæſtionem hanc, & inter alios referens hunc modum , concludit, *Hæc omnia poſſibilia fuere apud Deum. Quid autem horum factum ſit, ipſe nouit , qui fecit.* Pro hac verò ſententia refert Auguſtinum *lib. 12. Confeſſion. c.3.* dicentem , quòd priuſquam Deus hanc materiam formaret , *non erat aliquid, non figura, non color , non corpus , non ſpiritus , nec tamen omnino nihil.*

Neque item Gabriel.

6. Secunda opinio de hac informitate eſt , quòd non fuerit per carentiam omnis formæ ſubſtãtialis , quia licèt materia caruerit tunc formis ſubſtantialibus quoad ſpecificam rationem earum,& conſequenter etiam formis accidentalibus , quæ tales formas conſequuntur : nihilominus habuit formam communem ſubſtantialem corporeitatis, ac ſubinde quantitatem ſine alia pulchritudine , aut perfectione. Hanc opinionem tenet Abulenſis, & illam tribuit Bedæ, & Straboni, quibus etiam Lyra illam tribuit,& alij Hugonem allegant. Sed oppoſitum in eis inuenio , vt dicam. Supponítque diſtinctionem formæ corporis generalem ab ſpecificis. Qua diſtinctione ſuppoſita opus minus monſtruoſum,& miraculoſum aſtruit. Loquitúrque conſequenter, quia in aliis fundamentis , & expoſitionibus verborum Geneſis cum præcedenti opinione conuenit.

Quo pacto dictam informitatem interpretetur Abulenſis.

Eadem interpretatio non rectè tribuitur Bedæ, Straboni,& Hugoni.

7. Tertia verò opinio eſt,hanc informitatem eſſe accidentalem, de qua infrà dicetur. Nunc ſolùm referam opinionem aliquorum,qui licèt elementa cum propriis formis ſubſtantialibus creata eſſe confiteantur, informitatem in hoc ponunt, quòd non fuerunt locis diſtincta,ſed ita inter ſe ſecundùm minimas quaſdam particulas permiſta , vt diſcerni non poſſint,ſicut in cœno, & luto terra, aqua, & aër confuſa inueniuntur. Et congeriem illam horum elementorum , præſertim aquæ , & terræ volunt , nomine terræ priùs in dictis verbis , & poſtea in ſequentibus nomine aquarum eſſe ſignificatam.Et eandem vocant materiam inuiſam , ſeu informem, ex qua hic mundus factus eſſe dicitur , illámque permiſtionem , & partium diuiſionem informitatem illius materiæ eſſe dicunt, quia in illa erant elementa confuſa,& inuiſa, cùm viſu diſtingui non poſſent. Hanc ſententiam refert , & vt probabilem ſuſtinet Marſilius *ſuprà*, eámque Magiſtro tribuit *in 2.d. 12.c.5.& 6.* Qui permiſtionem illam non in terra , ſed in tribus aliis elementis , quæ faciliùs diuidi , & permiſceri poſſunt,ponere videtur. Eugub. verò *lib. 7. de peren.Philo.c.9. & in Coſmopœia in Gen.*in terra & aqua illam permiſtionem, & informitatem præcipuè ponit.

Vltimò alij de informitate accidentali interpretãtur.

8. Ad explicandam ſententiam , quam probabiliorem verámque eſſe exiſtimamus , ſupponimus primò,materiam primam,quæ eſt eſſentialis pars ſubſtantiæ corporeæ , à Deo eſſe creatam ex nihilo in illo primo momento , in quo cælum , & terram,id eſt,mundum creauit,& non antea.Hoc totum fundamentum de fide eſt,& in primis materiam eſſe productam à Deo, quaſi per ſe notum in fide catholica eſt. Docemur enim in Symbolo,

Suppoſitio bimembris pro ſtatuẽda vera reſolutione huius cap.

A Deum eſſe creatorem omnium, viſibilium , & inuiſibilium. Quorum verborum catholicus ſenſus eſt , non tantùm quòd Deus ſolus ſit creator, ac ſubinde ſolus ſit auctor omnium,quæ per creationem facta ſunt , ſed etiam quòd quicquid extra Deum eſt,ab ipſo effectiuè productum eſt, vel immediatè ex nihilo,vel ex aliquo ſubiecto,quod Deus fecerit ex nihilo. Et hic eſt communis ſenſus Eccleſiæ , & Patrum omnium paſſim , quos proinde in particulari referre , non eſt neceſſe. Materia autem aliquid eſt à Deo diſtinctum , vt eſt per ſe notum; imò ſummè à Deo diſtans, cùm ſit pura potentia, & propè nihil , vt Auguſtinus dixit , Deus autem ſit purus actus , & ſummum ens; ergo facta eſt à Deo : non eſt autem facta ex B præſuppoſito ſubiecto, quia ipſa eſt primum ſubiectum , quod aliud non ſupponit ; ergo eſt facta ex nihilo. Ratione item naturali eſt euidens hæc veritas, vt contra veteres Philoſophos , & hæreticos probaui *in diſp.13. Metaph. ſect.5. n. 15.& diſp.20. ſect.1. à n.17. vſque ad 20.* vbi ſanctos Patres allegaui,& Tertullian. qui *toto lib. contr. Hermogen.* latè aduersùs illum errorem inuehitur. Et in præſenti materia idem docent ſuper Gen. Ambroſ. *lib.1. Exaëmer. cap.1. & 5.* & Baſilius *homil. 1. Exaëmer.* & Anaſtaſ. Synai. *lib.1. Exaëmer. in principio*, Aug. *lib.1. Gen. ad liter.c.14.& lib.de vera Relig. c.18.* optima ratione id probat, & tacitè o- C mnes difficultates ſoluit, & videri poteſt D.Thomas *1.p.q.45.art.2.*

Probatur ex fide prius membrum.

Item ex ratione naturali, ex Patribus.

Atque hinc concluditur altera pars. In qua in primis contra eoſdem antiquos Philoſophos , & nonnullos hæreticos dicimus,materiam non eſſe coæternam Deo , quia nihil creatum eſt coæternum Deo, vt *cap.2.* oſtenſum eſt : ſed materia eſt creata; ergo non eſt æterna. Deinde addimus, non ſolùm non eſſe materiam æternam , verùm etiam neque eſſe anteriorem cælo, & terra , temporali, ſeu reali duratione. Hoc etiam conſtat ex verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terram.* quæ, vt ſuprà indicaui,duo includunt,nempe hęc & in primo temporis initio , & ante omnes res D alias creata fuiſſe,ſeu(quod idem eſt)Deum ab his rebus mundi creationem inchoaſſe; ergo abſolutè ante cælum, & terram nihil fuit creatum;ergo nec materia , quæ licèt parum, aliquid eſt. Denique in hoc etiam continetur , quòd materia non fuerit poſterior duratione , quàm cæli & terræ creatio,quia hęc non potuerunt eſſe ſine materia, quod ſaltem eſt certum de terra , & elementis, cùm ex illa eſſentialiter componantur. Quod etiam de cælis probabilius eſt. Præſertim quia fingi non poteſt, harum rerum corporalium formas priùs ſine materia fuiſſe , cùm id ſit contra ipſarum naturam , nec poſſit ſine miraculo cogitari quod in ipſa naturæ conſtitutione ſine fundamẽ- E to fingendum non eſt.

9. *Prima aſſertio pro poſteriori eiuſdẽ ſuppoſitionis membro.*

Secundò dicimus materiam primam in primo ſuæ creationis inſtanti non caruiſſe omni forma ſubſtantiali, ac proinde nomine terræ non fuiſſe ſignificatam materiam generabilium rerum prorſus informem, id eſt, omni forma ſubſtantiali carentem. Hoc ipſum intelligi poteſt de cælo , & cæli nomine ſuppoſito quòd cælum ex materia componatur, ſiue eiuſdem, ſiue alterius rationis, tamen quia de cælis iam ſatis diximus, & quia ab inferioribus rebus, ſcilicet ab elementis, eorúmque materia à fortiori concludunt argumenta, ideo in particulari de terra tractamus , eadémque eſt ratio de aqua, quantum ad præſentem aſſertionem attinet. Hæc ergo aſſertio eſt D. Thomæ *1. p. q. 66. art. 1.* & Magiſtri cum cæteris ferè Schola

10. *2. Aſſertio.*

Suadetur primò ex Geneſi c.1.

Scholaſticis *in 2.d.*12. Et probatur ex Scriptura, & regula ſuprà poſita, quòd verba narrationis Geneſeos hiſtorica ſunt, & ideo cum proprietate intelligenda: ſed Moyſes non dicit Deum in principio creaſſe materiam, ſed terram, quæ non tantùm materiam, ſed etiam formam includit; ergo ex vi verborum Scripturæ non fuit ſola materia priùs creata. Secundò, quia aliàs cælum, & terra non fuiſſent ex nihilo creata, quia fuiſſent producta ex præiacente materia: conſequens autem in primis eſt contra illud 2. Machab. 7. *Peto nate, vt aſpicias ad cælum, & terrã, & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* Deinde repugnat Concilio Lateranen. *in cap. firmiter*, dicenti: *Deus ſimul ab initio temporis vtranque condidit creaturam, ſpiritualem ſcilicet, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam.* Nam per creaturam corporalem, & mundanam non intelligit materiam primam, ſed hunc mundum corporeum, & viſibilem, vt per ſe notum eſt. Tertiò eſt communis ſententia Patrum *in Exaëmer.* vel *expoſitionibus Geneſis*, & expreſsè Auguſtin. *lib.*1. *Gen. ad liter. cap.*15. dicit, informitatem materiæ non duratione, ſed naturæ ordine formationem, & corporum productionem præceſſiſſe.

Secundò ſuadetur ex 2. Machab.7. & ex cap. firmiter.

Tertiò ex Patribus, maximè Auguſtino.

11\. *Qua ratione eandem aſſert. probet D. Thomas; cui ſubſcribũt Bonau. Dur. & alij.*

Ratione probat D.Thomas dictã aſſertionem, quia impoſſibile eſt, materiam primam purã ſine omni forma ſubſtantiali eſſe, aut produci, ſentítque ita eſſe impoſſibile, vt contradictionẽ implicet, quia ſi materia exiſtit, eſt ens actu, & ſi caret omni forma, caret omni actu, cùm ſit pura potẽtia. Et in hoc ſenſu defendunt hanc rationem, & fundamentum eius, ſcilicet, materiam non eſſe ſine omni forma, Thomiſtæ communiter, & nonnulli Scholaſtici *in 2. d.* 12. præſertim Bonauen. & Durand. Ego verò cenſeo, ſine vlla repugnantia potuiſſe id fieri à Deo, ſicut *in diſp.*15. *Metaph. ſect.*2. cum Scoto, Henric. Gregor. Marſil. & multis aliis defendi, & fundamenta eius ieci *in diſp.* 13. *ſect.*4. & 5. Repugnantiæ autem inductæ verbis Auguſtini *lib. de vera relig. cap.*18. ſatisfieri poteſt: ait enim, *Etiamſi ex aliqua informi materia factus ſit mundus, hæc ipſa facta eſt omnino de nihilo. Nam & quod nondum formatum eſt, tamen aliquo modo vt formari poſſit, inchoatum eſt, Dei beneficio aliquid formabile eſt; bonum eſt enim eſſe formatum. Nonnullum ergo bonum eſt & capacitas formæ, & ideo bonorum omnium auctor, qui præſtat formam, ipſe facit etiam poſſe formari.* Et infra: *Omne formatum, in quantum formatum eſt, & omne formabile, in quantum formari poteſt, ex Deo habet.* Ex his enim verbis colligitur, materiam factam à Deo aliquam in ſe habere actualem entitatem, quæ licèt formata non ſit, & ideo dicatur pura potentia reſpectu actus informantis; nihilominus aliquid factũ ſit, habens propriam entitatem actualem cum propria exiſtentia diſtincta ab actu formæ. Ratione cuius dixit idem Auguſt. 12. *Confeſſion. cap.*3. & 6. materiam informem, licèt ſit propè nihil, aliquid tamen eſſe, nam vtcunque erat, vt caperet formas iſtas viſibiles. Et *lib.* 1. *Gen. ad liter. cap.*15. dicit fuiſſe priùs natura creatam: eadem ergo ratione poſſet priùs tempore creari ſine contradictione, quia licèt non haberet actum formalem, entitatiuum habere potuiſſet.

Prædicta ratio non placet, & verbis Auguſtini infringitur.

12\. *Vera ratio pro aſſertione.*

Ad probandam ergo ratione naturali aſſertionem poſitam, ſatis eſt, quòd materia ex natura rei non poſſit ſine forma conſeruari, aut eſſe, vt eſt probabilior Philoſophorum, & Theologorum opinio, vt in citatis locis Metaphyſicæ dixi. Tum ratione propriæ, & particularis naturæ, quæ naturaliter poſtulat coniunctionem cum forma, & ab illa pendet, ſicut accidens à ſubiecto, licèt in diuerſo genere cauſæ. Tum ratione vniuerſalis naturæ, quæ huiuſmodi vacuitatem in materia (vt ſic dicam) abhorret, multo magis, quàm fugiat vacuum in ſpaciis localibus inter corpora interiacentibus. At verò (vt ſæpe cum Auguſtino diximus) in prima rerum creatione non ſunt fingenda miracula, & quaſi mõſtra præternaturalia ſine cogente fundamento; ergo nec eſt cogitanda materia ita informis, vt pro aliqua duratione reali ſine omni forma extiterit: hoc enim miraculoſum, ſeu præternaturale eſt, & nullum habet rationis fundamentum, vt per ſe notum eſt, nec auctoritatis, vt videbimus.

13\. *3. Aſſertio.*

Dico tertiò. In principio creationis cæli, & terræ non fuit creatum corpus ſub generali ratione corporis ab omni ſpecie corporis abſtracta, ac proinde nec fuit creata materia cum ſola forma ſubſtantiali corporeitatis ab omni ſpecifica differentia ſubſtantialis formæ in reipſa ſeparata. Hæc aſſertio mihi certa videtur tam theologicè, quàm philoſophicè loquendo. Et ita illam docent D.Thomas, & alij Theologi allegati. Et ſumitur ex eiſdem Patribus, & ex Scriptura, quia nomen terræ non ſignificat verè, ac propriè corpus abſtractum, ſed certum quoddam corpus ab aliis diſtinctum: fingere autem analogiam, vel metaphoram, vbi non ſolùm neceſſaria non eſt, ſed potiùs hiſtoricæ narrationi aduerſatur, non eſt Scripturam ſyncerè interpretari, ſed eludere. Accedit, quòd in ipſo Scripturæ contextu apertè diſtinguitur terra ab aliis creatis corporibus, & non ſolùm à cælo, ſed etiam ab aqua, vt ſtatim expendemus. Ergo nomine terræ non ſignificatur corpus abſtractum, nec corpus etiam corruptibile ratione materiæ, & abſtractum ratione formæ, ſed ſignificat aliquod corpus determinatæ ſpeciei, & naturę ab aliis diſtinctum; ac proinde non ſola forma corporeitatis, ſed aliqua ſpecifica forma conſtitutum. Ergo materia ſub tali forma fuit à principio creata, & non tantùm ſub generali forma, & gradu corporis.

Authoritate probatur.

14\. *Firmatur item ratione.*

Ratione autem eſt apud me hæc aſſertio euidentior, quàm præcedens, quia euidentiùs oſtenditur eſſe impoſſibilem realem ſeparationẽm materiæ corporatæ (vt ſic dicam) ab omni ſpecifico gradu corporis, quàm ſeparationem puræ materiæ ab omni forma. Probatur, quia ſicut ex vna parte materia appetit naturaliter coniungi formæ, & ab illa pendet; ita licèt fingatur illa forma corporeitatis, compoſitum ex illa materia naturaliter appetit vlteriorem formam, & ab illa pendebit, quia ſicut materia eſt naturalis potentia ad formam, vt cum illa per ſe componat vnum totum; ita compoſitum illud ex materia, & forma corporeitatis eſſet potentia ad vlteriorem formam ſpecificam, cum qua vnum compoſitum per ſe componeret; ergo ſicut eſt monſtroſum, & contra naturam eſſe materiam ſine forma, ita & eſſe illud genericum compoſitum ſine vlteriori forma; ergo tam eſt cõtra rationem hoc monſtrum fingere in prima rerum creatione, ſicut illud prius. Aliunde verò eſt maior, &, vt exiſtimo, abſoluta repugnantia, quia materia realiter diſtinguitur à forma, & ideo quòd ſine illa in ſua entitate pura, & informi fieri, & conſeruari poſſit, mirum non eſt; gradus autem genericus non diſtinguitur in reipſa ab ſpecifico, ſed ratione tantùm cum aliquo fundamento virtuali in reipſa, & ideo fieri non poteſt, vt in reipſa ſit forma dans genericum gradum ſeparatum ab omni ſpecifico. Sicut non poteſt fingi ſubſtantia in re exiſtens

exiſtens in genere ſubſtantiæ ſolo, ſine ſpecie corporis, vel ſpiritus; nec in ſpecie ſpiritus ſubalterna, & non in hac, vel in illa ſpecie Angeli, vel animæ. Sic ergo repugnat dari formam ſub generali ratione corporis, & in re exiſtens ſine determinatione ad aliquam ſpeciem, vt latiùs dixi *in diſp.* 13. *Metaph. ſect.* 13. *concl.* 3. *& diſp.* 15. *ſect.* 10. *n.* 8. *& ſequentib.*

15. *4. Aſſertio.* Dico quartò. In illo principio, in quo Deus cælum, & terram creauit, proprium, verum, & ſpecificum elementum terræ de nihilo produxit, ac proinde materiam eius ſimul fecit, & ſubſtantiali forma terræ formauit. *Probatur primò.* Hæc aſſertio concluditur ex præcedentibus à ſufficienti partium enumeratione, nam excluſis omnibus aliis falſis opinionibus de materia informi, nullum fundamentum relinquitur ad negandum, veram terram fuiſſe in illo initio creatam. Et hoc maximè vrget, addita regula ſæpe tradita, quòd verba Scripturæ non ſunt ſine cauſa à propria ſignificatione extrahenda: ſed Scriptura vocat terram illam, quam in principio creauit, & poteſt de proprio elemento terræ intelligi ſine difficultate, vel repugnantia cum aliis eiuſdem Scripturæ verbis; ergo. Quo argumento Tertullian. ſuprà maximè premit Hermogenem. Illúdque alij Patres antiqui *in Exaëmer.* vel *expoſitione Geneſis*, confirmant: nam illa verba de propria terra intelligunt tam in illa prima ſententia, quàm in ſequentibus operibus tertij, & ſexti diei. *Probatur ſecundò ex variis locis Geneſeos.* Ex quibus nouum, & efficax argumentum ſumitur: nam terram, quam Deus in principio condidit, in tertio die apparere fecit, ſic enim habet. *Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat arida, factúmque eſt ita, & vocauit Deus aridam terram.* Hæc ergo eadem terra eſt, quam in principio produxit: de nulla enim alia poſtea fit mentio, nec aliam formationem vſque tunc ei adiunxit, præterquam quòd illā diſcoperuit aquis, & apparere fecit. At poſtea de eadem ſubiunxit: *Germinet terra herbam virentem, &c. Et factum eſt ita, & protulit herbam virentem*, &c. Hæc autem neceſſariò ſunt intelligenda de proprio elemento terræ; ergo de eodem eſt ſermo in principio capitis. Nam in illo die tertio non fecit Deus ſubſtantiam terræ, nec Scriptura hoc commemorat, ſed ſupponendo terram, dicit, ipſam iuſſu Dei herbas protuliſſe. Idémque argumentum ſumitur ex opere ſexti diei, in quo Deus iuſſit animalia ex terra produci; ergo ante omnes hos dies ſupponitur creatum elemētum terræ; ergo in illo principio: nullum enim aliud tempus productionis eius cum fundamento aſſignari poteſt. Ac tandem hoc confirmant alia Scripturæ teſtimonia, vt eſt illud Pſalmi 101. *Initio tu Domine terram fundaſti.* De quo fundamento etiam dicitur Prouerb. 8. *Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens.* Et Pſ. 135. *Qui firmauit terram ſuper aquas.* Denique vbicunque in Scriptura de operibus creationis agitur, & in hac propria ſignificatione terra ſumitur, & inter prima Dei opera numeratur, & tanquam fundamentum huius mundi viſibilis ponitur, quia eſt infimum omnium, & quaſi centrum, circa quod cælum volutatur, vt Ariſt. 2. *de Cælo text.* 17. dixit. Ergo hoc fundamentum in principio totius ædificij actum eſt, ac proinde terra in illo principio fuit facta. Quod etiam ex ſequenti aſſertione & reſponſionibus obiectionum euidentiùs fiet.

16. *5. Aſſertio pro elemento aquæ, tradita à Baſilio, Beda & aliis.* Dico quintò. In eodem principio elementum aquæ in propria forma, & loco, & à terra diſtinctum creatum eſt. Hæc eſt etiam ſententia Baſilij, Bedæ, & aliorum *in principio Geneſis*, ſeu *Exaëmer.* & Damaſcen. *lib.* 2. *cap.* 5. dicentis, Deum in principio produxiſſe cuncta viſibilia, cùm antea non eſſent: *Partim haudquaquam ex antecedēti materia, vt cælum, & terram, aërem, ignem, aquam; partim ex his ab eo procreatis elementis, vt animantia*, &c. Et hanc ſententiam communiter Scholaſtici ſequuntur, & moderni magis probant. *Suadetur ponderatis Scripturæ verbis.* Et in primis eſt magis conſentanea verbis Scripturæ: nam licèt in illis primis verbis, *Creauit Deus cælum, & terram*, aqua non exprimatur; nihilòminus, ſub extremis media intelliguuntur, vt Baſilius, & alij notant. In quo tantùm ſenſu verum habet ſententia Chryſoſtomi *homil.* 3. *in Gen.* dicentis, Moyſem in illis primis verbis ſummatim vniuerſum mundi opificium comprehendiſſe. *Chryſoſtomus elucidatur.* Quod etiam non diſplicet Auguſtino 11. *de Ciuit. cap.* 33. *&* 2. *de Gen. contra Manichæ. cap.* 3. & admitti poteſt, dummodo verba *cæli, & terræ*, à propriis ſignificatis non extrahantur, & ſub illis media corpora comprehenſa intelligantur. Et in præſenti hoc maximè confirmat, quòd ſtatim poſt illa prima verba, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, ante aliud opus in eo die factum addit Moyſes, *& Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quod de aqua elementari, & propria intelligendum eſſe, regula tradita perſuadet. Ergo iam tunc factæ erant aquæ, & non poſt primum inſtans creationis, quia tota illa narratio ad opus in principio factum refertur, vt in ſuperioribus de aëre annotaui: ſed poſt illud primum inſtans nihil Deus fecit vſque ad productionem lucis; ergo neceſſariò intelligendum eſt, aquam factam eſſe in primo inſtanti. Et hoc etiam confirmat vox *abyſſi* ibidem adiuncta, quia propriè *abyſſus* profunditatem aquarum viſu impenetrabilem indicat. Vt Auguſt. 22. *contr. Fauſt. c.* 11. & alij communiter docent. *Suadetur etiam ratione philoſophica.* Ratione item philoſophica eadem aſſertio oſtenditur, quia poſito vno contrariorum in rerum natura, conſequens eſt, vt aliud etiam ponatur (vt Ariſtot. etiam argumentatur) & ideo, creata terra, opportunum, & quaſi connaturale fuit creari ignem, vt maximè in leuitate ab ea diſtantem; his autem factis extremis, etiam alia media neceſſaria fuere; tum quia ſicut aër in qualitatibus primis terræ opponitur, ita proprium contrarium ignis eſt aqua: tum etiam quia creatis duobus elementis alia etiam duo ad complementum quaſi eſſentiale vniuerſi neceſſaria fuerunt. Quæ ratio, & ſimiles licèt cogentes non ſint, tamen dum aliunde non oſtenditur noluiſſe Deum hunc connaturalem ordinem ſeruare, multo credibilius eſt, in hac perfectione, & integritate ſimplicem mundū in principio condidiſſe.

17. *1. Corollar. ex proxima aſſert.* Ex quibus colligimus primò, aquā illam, quę in principio cū terra fuit condita, illámque cooperiebat, non fuiſſe tenue aliquod corpus per modū vaporis, aut nebulę, ſed fuiſſe verum aquę elemētū in ſua ſubſtantia, & diſpoſitione exiſtens. Hoc enim euincunt citata Scripturæ verba, & rationes factæ ſuadent, & nullum eſt fundamentum ad proprietatem verbi aquæ fugiendam; vel ad cogitandum, aut fingendum aliud corpus diuerſę rationis per illam vocem ſignificatum: nam ſi erat ſubſtantialiter diuerſum ab aqua, reuera non erat aqua pura, nec poterat eſſe niſi aliquod corpus miſtum imperfectum, quod primæ creationi ex nihilo non eſt accommodatum, quia miſta ex ſimplicibus poſtea facta fuere, vt videbimus, nec etiam ad primariam vniuerſi cōſtitutionem pertinere poterat: fruſtrà ergo ſine teſtimonio Scripturę cogēte tale corpus loco aquę creatū cōfingitur.

Secun

18. *1. Corollar. contra opinantes aquam occupaſſe initio ſpatium inter terrã, & cælum empy.*

Secundò infero id quod etiam in Metaph. dixi *diſp.13.ſect.11.n.26.* aquas in principio creatas non repleuiſſe totum ſpacium inter cælum empyreum, & terram interiectum, vt quidam arbitrati ſunt, fundati in operibus ſecundi, & quarti diei, ex quibus id non probari, poſtea oſtendemus. Secluſo autem illo fundamento, id nec aliis verbis Scripturæ conſonum eſt, nec per ſe eſt multum veriſimile. Primum patet, quia Scriptura dicit, cælum creatum eſſe primo die, & oſtenſum eſt, nomine cæli non ſolum empyreum, ſed etiam alios cælos comprehendi; imò certius de cæteris, quàm de empyreo id affirmari. Probabilius etiam eſſe oſtendimus, aërem ſub illa voce comprehendi, & nomine etiam ſpiritus, qui aquis ſuperferebatur, ſignificari. Ex quibus concluditur, aquam in prima creatione ſolùm occupaſſe ſpatium, quod inter ſuperficiem conuexam terræ, & concauam aëris intercedit. Quod etiam per ſe maiorem veriſimilitudinem habet. Cur enim Deus tantam aquæ multitudinem ante cælos, & aërem crearet? aut cur inter ſimplicia corpora, quæ per ſe non poſtulant, vt vnum ex alio fiat, illud diſcrimen conſtitueret? vel cur magis aërem ex aqua, quàm è conuerſo? vel cælos ex aqua potius, quàm ex aëre procreaſſet? Ac denique cur cælum incorruptibile corpus ex aqua produceret. Vt enim omittam probabilius eſſe, illud ex materia diuerſæ rationis conſtare; etiamſi eiuſdem eſſet materiæ, præternaturale illi eſſet, ex materia præiacente, & per corruptionem alterius corporis fieri. Vnde etiam authores contrariæ ſententiæ productionem cæli ex aqua generationem ſupernaturalem vocant; omnis autem ſupernaturalis productio aliena eſt à prima naturæ inſtitutione, ac productione, vt cum Auguſtino ſæpe diximus. Neque ſatis eſt dicere, Deum hæc omnia pro ſolo ſuo arbitrio facere potuiſſe. Eſto enim id verum ſit, oportet oſtendere, ita voluiſſe, quod certè ex Scriptura oſtendi non poteſt, vt exponendo opera ſingulorum dierum, manifeſtum fiet: ideoque dum talis voluntas Dei reuelata non eſt, potiùs credendum eſt, omnia connaturali modo, & in ſtatu, ac ordine ſimplicibus corporibus magis conſentaneo in principio condidiſſe.

19. *Ad fundam. tertiæ opinionis in n.3.*

Neque huic noſtræ ſententiæ obſtant verba Scripturæ, quæ aliæ opiniones, præſertim tertia expendunt. Nam quod *Gen.1.* terra in principio creata dicitur *inanis, & vacua*, verius, & proprius puro elemento terræ, quàm materiæ primæ, & informi accommodatur. Nam terra ipſa inanis tũc fuiſſe dicitur, quia nõdum officio, & muneri propter quod creabatur, inſeruiebat; imò erat in ſtatu ad illud munus obeundum incommodo, creabatur enim, vt illam homines inhabitarent, tunc autem erat aquis cooperta, in quo ſtatu ad illum finem inſeruire non poterat, ideoque inanis fuiſſe dicitur. Vnde conſequenter erat etiam vacua, vtique herbis, floribus, arboribus, mineralibus, animalibus, & hominibus. Et in idem redit, quod Septuaginta legunt, *inuiſibilis, & incompoſita:* nã inuiſibilis dicitur, quia tenebris, & abyſſo aquarum erat cooperta; incompoſita verò erat, id eſt, carens ornatu, & pulchritudine, quam ex varietate, & cõpoſitione plantarum, & animalium recipit. Et in idem redeunt aliæ voces variæ, quibus illa verba transferuntur, & explicantur à Patribus, & doctoribus, qui omnes illas ferè in eundem modum de terra declarant. Vnde quoad hãc partem acceptamus ſententiam explicãtem informitatem materię de informitate accidentali. Non tamen illã po-

Iudiciũ de interpretatione informitatis poſita in num.7.

A nimus in permiſtione partium integrantium elementorũ, vt vltima opinio ſuprà relata dicebat; id enim nec in Scriptura, nec in ratione fundamentũ habet; ſed informitas dici poteſt illa tenebrarũ obſcuritas, & vacuitas ornatus, & pulchritudinis, quã explicauimus. Et eodẽ modo loquitur Greg. *32. Moral. c.9.* aliàs 10. cùm ait, *Rerum ſubſtantia ſimul creata eſt, ſed ſimul ſpecies formata non eſt.* Nã per rerũ ſubſtantiam corpora ſimplicia, & præſertim quatuor elemẽta, ex quibus cætera fiunt, intelligit: nã ſtatim ſubdit; *Et quod ſimul extitit per ſubſtãtiam materiæ*, vtique elementaris, *non ſimul extitit & per ſpeciem formæ*, id eſt, per ornatum, & varietatem rerum, quæ ex elementis poſtea facta ſunt.

B Atque in eodẽ ſenſu dixit Sapiens, Deũ creaſſe *orbem ex materia inuiſa*, vel, vt alij legunt, *informi*, vt monet Aug. *lib. de Fide, & ſymbol. cap.2.* Elementa enim, & præſertim terram, & aquã prout formationem, & ornatum mundi præceſſerũt, vocat materiam inuiſam. Materiam quidem, quia ex illis produxit Deus omnia miſta, quibus vniuerſum ornatur, ſic enim elementa materiam, ex quibus miſta fiunt, appellamus. Vnde cùm orbis terrarum dicitur ex illa materia creatus, perinde eſt, ac ſi diceretur perfectus, & cõſummatus; aut nomine orbis terrarũ intelligũtur res omnes, quæ in hoc inferiori orbe, terra ſcilicet, mari, & aëre creata sũt. Dicitur autem illa materia inuiſa eadem ratione, C qua dicitur inanis, & inuiſibilis, vt explicatum eſt; vel ſi legatur informis, intelligitur de informitate, vel (vt ita dicam) deformitate accidentali, quam habebat, quando tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & quando erat vacua, & ornatu miſtorum carebat. Addo etiam poſſe gratis dari, teſtimonium hoc de materia prima intelligi, quæ ſecundùm ſe inuiſibilis, & informis eſt, & ex illa dici poteſt creatus orbis terrarum, id eſt, corporeus, etiam quoad ſimplicia corpora. Non quia materia præextiterit creationi ſimplicium corporum, ſed quia etiam in primo inſtanti creationis ex illa cõpoſita ſunt, & per eandem actionẽ ſuo modo creata. Nam materia ſecundùm ſe forma caret, & ordine naturæ illi ſupponitur, & ideo ex illa magis, D quàm ex forma dicuntur creari, quanuis ex vtraque fuerint per creationem compoſita. Et huc ſpectat opinio Auguſtini, quòd materia informis ordine naturę, nõ durationis pręceſſerit: eſt enim hoc verum reſpectu eorum corporum, quæ immediatè per creationem facta ſunt. Et poteſt accommodari huic teſtimonio, non verò verbis Geneſis, quibus dicitur terra cum cælo producta, vt ſatis oſtenſum eſt. 20.

Ad locum Sap.11. in eodẽ num.3.

Vide authorem in metaphyſica diſp.13. ſect. 11. à n.29.

Altera reſponſio ad eundem locum.

Iuxta hæc etiam exponenda ſunt verba illa Pauli ad Hebr.11. *Fide intelligimus, aptata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent.* Poſſunt enim vel ad ipſum opus creationis, quo Deus in principio cælos, & terram ex nihilo produxit; vel ad opus ornatus ſex diebus fa- E ctum accommodari. Et in priori ſenſu per *ſecula* intelligere debemus res omnes, quæ temporales ſunt, & in præteritis ſeculis eſſe receperunt: hæc autem ſecula tunc aptata eſſe intelliguntur, cùm primùm eſſe inceperunt. Sic ergo ait, Deum ſolo verbo ſuo ſine neceſſitate præiacentis materiæ aptaſſe, ſeu principium dediſſe omnibus ſeculis, & rebus in illis exiſtentibus. Vnde quod ſubiungit, *Vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent*, ſic exponitur; vt ex eſſe inuiſibili, quod in diuinis idæis habent, in proprio eſſe producta, viſibilia fierent. Ita exponit D.Thomas, & ſequitur Ribera, & accommodatur meliùs rebus corporalibus, quæ propriè temporalia, ſeu ſecularia dicuntur. 21.

Ad locũ ex Hebr.11. in ipſo num.3.

tur. In quo ſenſu particula *ex*, non dicit habitudinem cauſæ materialis, ſed efficientis, vel exemplaris. Poſſet etiam ſimpliciter exponi, vt ex inuiſibilibus, id eſt, non extantibus, nec apparentibus, exiſtentia in ſeipſis, ac proinde viſibilia fierent, ita vt particula *ex* ſolum terminum *à quo* deſignet. In alio verò ſenſu dicuntur *ſecula*, id eſt, ſecularia corpora, & temporaria omnia in illis primis diebus primi ſeculi facta eſſe verbo Dei, vel propriè *aptata*, id eſt, congruenter diſpoſita, & ornata, quod factum eſt in ſex primis diebus per opera diſtinctionis, & ornatus, vt infrà videbimus. Et meritò dicuntur ſic aptata, *vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent*, quia priùs elementa fuerunt inuiſibilia, id eſt, non apparentia ob defectum lucis, per cuius productionem poſtea apparuerunt, & ſic facta dicuntur viſibilia: erant etiam elementa ſine ornatu, & ex illis factæ ſunt omnes iſtæ creaturæ viſibiles, quæ ad ornatum, & pulchritudinem vniuerſi pertinent. Ita Caietanus, & eſt probabilis expoſitio.

CAPVT IX.

Vtrùm cum cælo, terra, cæteríſque elementis tempus etiam concreatum ſit.

1. HAnc quæſtionem tractant Theologi *in 2. d.2.* & D.Thomas *q.66.1.p.art.4.* Alenſ. *2.p. q.14.memb.2.* & Albert. Magnus ſpecialem fecit tractatum de quatuor coæquæuis, id eſt, de rebus in eodem æuo, ſeu ſimul factis. Aiunt ergo hi Theologi, quatuor eſſe coæquæua, ſeu ſimul à Deo facta, ſcilicet, Angelos, cælos, terram, ſeu materiam informem, & tempus. Et quia tria prima explicata ſunt, de quarto breuiter dicere neceſſe eſt. Non videtur enim rectè annumerari tempus cæteris coæquæuis. Primò, quia tempus non eſt per ſe factum, ſed conſequitur motum, éſtque veluti paſſio eius, ratione tantùm formali ab illo diſtincta. Et loquendo communi modo de tempore, vt eſt communis menſura, in motu cæli tantùm reperitur; ſed motus cæli non eſt factus ſimul cum rebus aliis primò creatis; ergo neque tempus. Maior ex Philoſophia ſupponitur. Minor autem probatur, quia motus non poteſt incipere in inſtanti intrinſeco, quod primum ſui eſſe vocant, ſicut aliæ res permanentes creatæ ſunt; ergo non potuit aliis rebus concreari, ſed per realem durationem ſaltem vnius inſtantis alia præcedere debuerunt.

Partis negantis ratio prima.

2. Secundò argumentor quòd etiam plus quàm per inſtans præceſſerint, quia tempus non incepit, niſi quando ſex dies creationis mundi, ſeu primus illorum incepit, ſed primus dies non fuit concreatus cælo, & terræ in principio creatis, neque ſecundùm inſtans intrinſecum, neque ſecundùm extrinſecum, quod ſit diei initium per vltimum non eſſe eius; ergo nullo modo fuit concreatus; ergo nec tempus. Probatur minor, quia dies non incepit, donec lux creata eſt, vt conſtat tum ex initio Geneſis, tum etiam quia dies conſiſtit in lucis, & tenebrarum viciſſitudine. At verò lux non fuit creata intrinſecè in primo puncto creationis cæli, & terræ: nam in illo fuerunt tenebræ ſuper faciem abyſſi, & ad illas depellendas poſtea dixit Deus, *fiat lux*. Neque etiam potuit lux fieri immediatè poſt illud inſtans, quia eſt res permanens, & in inſtanti fit, inſtans autem non ſequitur immediatè poſt inſtãs; ergo non potuit tempus incipere in primo inſtanti creationis rerum, ſed ad ſummum ab alio inſtanti creationis lucis. Propter quod dixit Philo *lib.1. Allegor. in principio*, neceſſariò fatendum eſſe tempus poſterius mundo eſſe, quippe quòd mundi eſt effectus, nam cæli motus indicat, & naturam temporis.

Ratio 2.

3. Contraria nihilominus pars, & communis ſẽtentia ſuaderi poteſt, quia ſuprà diximus, cælum, & terram fuiſſe creata in principio temporis, & hanc interpretationem verborum illorum, *In principio creauit Deus*, &c. cæteris prætulimus, tãquam primariam, & maximè literalem, etiamſi aliæ non excludantur. Non potuit autem illud inſtans eſſe initium temporis, niſi in illo incepérit tempus, quia eſt ſermo de initio durationis; ergo neceſſariò aſſerendum eſt, tempus ſimul cũ cælo, & terra incepiſſe, ac proinde ſimul cum illis concreatum eſſe. Et ob hanc cauſam dixit Auguſtinus *lib.11. de Ciuit. cap.6.* Mundum non eſſe factum in tempore (vtique quòd iam incepiſſet) ſed cum tempore, nimirum ſimul cum mundo creato. Et *in Imperfect. Gen. cap.3.* licèt diſputando procedat, ſemper ſupponit, quod fit in temporis initio, & cum tempore incipere. Vnde fit, vt etiam è conuerſo, tempus concreetur cũ re, quæ in eius initio fit, & eſſe incipit. Idémque ſentit *lib.5.Gen.ad liter.cap.5.* Et propter hãc rationem cenſent aliqui, omnino certum eſſe, tẽpus eſſe creatum ſimul cum cælo, & terra in hoc ſenſu, vt idem fuerit initium cæli, & temporis, quanuis non eodem modo, quia idem momentum fuit initium intrinſecum cæli, & aliarum rerum permanentium, temporis autem, & motus ſolùm extrinſecum.

Partis affirm. fundamentum.

4. Sed quia hoc in aliquo ſenſu poteſt eſſe certum, & in alio dubium, licèt probabile, breuiter aduertendum eſt, aliud eſſe loqui de duratione præciſè, aliud de tempore in generali, aliud in particulari de tempore phyſico, quod in ſucceſſione continua alicuius phyſici motus conſiſtit, ac denique aliud eſt ſpecialiſſimum tempus (vt ſic dicam) ſeu per antonomaſiam, quod in motu cæli collocatur. Deinde principium temporis dupliciter dici poteſt, ſcilicet, vel negatiuè per reſpectum ad antecedentia, vel poſitiuè reſpectu ſequentium; priori modo dicitur principium, ante quod nihil præceſſit, poſteriori modo dicitur principium illud, quod non ſolùm eſt ante aliud, ſed etiã aliud poſt ipſum proximè ſequitur.

Notatio pro deciſione quæſtionis.

5. Dico ergo primò, durationem aliquam non æternam fuiſſe aliquo modo concreatam cum Angelis, cælo, & terra, eámque fuiſſe principium omnis durationis creatæ, vel negatiuè, quia ante illam durationem nulla præceſſit: vel poſitiuè, quia principium durationis, quod tunc fuit, immediatè pòſt, noſtro intelligendi modo, fuit in ratione durationis conſummatũ. Hæc aſſertio eſt euidens, ſi ex Metaphyſica ſupponamus, durationem realem comitari omnem rem exiſtentem, eſſeque illi intrinſecam, & in re ab ipſa exiſtentia minimè diſtinctam, vt ex profeſſo tractatum, & probatum eſt *diſp.50. Metaph. ſect.1. & 2.* Ibi enim oſtendimus, durare, & exiſtere ſolùm differre connotatione quadam noſtro intelligendi modo, quia exiſtere dicitur res in primo momento, quo eſſe recipit; propriè verò durare non dicitur, donec intelligatur perſeuerare in exiſtendo. Vnde in primo inſtanti productionis rei indiuiſibilis, & per primum ſui eſſe dicitur res exiſtere, propriè autem nondum durare dicitur, licèt dici poſſit incepiſſe in duratione ſua. Sic omnes res creatæ ſunt in principio durationis ſuæ, earúmque duratio cum illis cõcreata eſt. Et ita eſt manifeſta, & euidẽs prima pars aſſertionis.

1. Aſſertio trimembris.

Probatur 1. membrum.

Probatur ſecundum.

6. Secunda verò ex fide certa eſt. Quia omnis A duratio creata, etiamſi ſit æuum angelicum, vel duratio permanens rei corruptibilis, vel incorruptibilis, initium habuit ſaltem negatiuum, ita vt veriſſimè dici poſſit, hanc durationem nunc eſſe, vel incepiſſe, & antea non fuiſſe; ergo omnis duratio creata habuit initium, & ſecundùm tale initium cum rebus in principio creatis concreata eſt. Antecedens patet, quia nulla duratio creata fuit æterna, vt ſecundùm fidem ſuprà probatum eſt; ergo neceſſariò incepit eſſe cùm antea non eſſet, alioqui ſemper fuiſſet.

Obiectio quadam remouetur.

Sed perturbare poteſt illud aduerbium *antea*, quod temporale eſt, & videtur connotare durationem præexiſtentem, quod repugnat; cùm B ante principium creationis rerum nulla duratio creata præcedere potuerit. Sed hoc nihil mouere debet, quia illud *antea* non dicit durationem realem præcedentem, ſed imaginariam, vel (quod perinde eſt) realem, non quæ fuit, ſed quæ eſſe potuiſſet. Vel etiam dici poteſt, illud *antea* connotare Dei æternitatē, quia res, cùm creantur, ita durare incipiunt, vt in tota Dei æternitate vſque tunc non fuerint, nec illi coextiterint. Atque hoc durationis initium mundo concreatum ſufficit ad veritatem dogmatis fidei, quòd res creatæ non fuerunt ab æterno, ſed in aliquo initio temporis, id eſt, creatæ durationis, eſſe inceperunt.

Probatur 3. membrum.

7. Tertia verò pars aſſertionis de initio poſitiuo C declaratur, quia cælum, & terra tale eſſe, taléque initium exiſtendi per creationem acceperunt, vt ex vi illius in ipſomet eſſe permanere poſſent; ergo ex tunc durandi initium acceperunt. Item noſtro modo intelligendi immediatè poſt illud primum inſtans creationis propriè durarunt, in eodem eſſe permanendo; ergo in illo initium ſuæ durationis, ſeu permanentiæ acceperunt. Atque ita hæc pars etiam in æuo angelico, vel cæleſti locum habet: nam licèt ipſum in ſe ſit indiuiſibile, eminenter habet permanentiam æquiualentem durationi diuiſibili, ideoque noſtro modo intelligendi ratione diſtinguimus initium eius ab eſſe eius perfecto, & conſumma- D to in eſſe durationis, & ſic dicimus concreari cum ipſa re æuiterna ſecundùm initium ſuum, permanere autem per eiuſdem rei conſeruationem, & ſic in ratione durationis compleri, non quidem ſecundùm rem, quæ tota ſimul incepit, ſed ſecundùm noſtrum intelligendi modum.

2. Aſſertio eiúſque ſenſus exponitur.

8. Dico ſecundò. Aliquod initium tam negatiuum, quàm poſitiuum proprij temporis concreatum eſſe cum ſubſtantiis in principio creatis, id eſt, in primo inſtanti creationis earum. Declaratur aſſertio: nam hoc differt inter tempus propriè ſumptum, & durationem creatam, quod duratio etiam creata abſtrahit à ſucceſſione reali, E & formali, potéſtque eſſe indiuiſibilis, virtute continens ſucceſſionem, ratione cuius concipi poteſt vt coexiſtens ſucceſſioni imaginariæ, & habens aptitudinem ad exiſtendum reali ſucceſſioni. At verò tempus propriè ſignificat durationem realem ſucceſſionem habentem. Vnde prior aſſertio propriè habet locum in duratione permanente, ſiue ſit æuum, ſiue aliqua alia duratio, hæc verò ponitur de duratione ſucceſſiua. Sic ergo certum eſt, non potuiſſe hanc durationem, ſeu tempus ſecundùm proprium ſuum eſſe concreari in primo inſtāti creationis ipſis rebus creatis, vt conuincit prima ratio dubitandi in principio poſita, quia in inſtāti nō poteſt eſſe ſucceſſio. Nihilominus tamen dicimus in aſſertione, tempus aliquod ſecundùm ſuum initium cōcreatum eſſe. Quod vt probemus, diſtinguimus duplex tempus, vnum phyſicum, & continuum, aliud metaphyſicum, ſeu intellectuale, & diſcretum. De priori dicemus in aſſertione ſequenti.

De tempore diſcreto procedit, ac probatur prædicta aſſertio.

Hæc autem aſſertio propriè de poſteriori proponitur. Nam hoc tempus in actibus intellectus, & voluntatis poſitum eſt, quatenus in eis quædam ſucceſſio, & ab vno in alium tranſitus inuenitur. Sed probabiliſſimum eſt actus intellectus, & voluntatis Angelorum ſimul cum ipſis incepiſſe; ergo in eis neceſſariò aliquod tempus incepit. Non potuit autem tunc incipere tale tempus quoad integram ſucceſſionem ſuam, quia ſucceſſio non poteſt eſſe in inſtanti, nec Angelus creatus cum aliquo actu potuit pro eodem inſtanti ad alium actum tranſire: nihilominus tamen in illo puncto incepit intrinſecè realiter tale tempus, tam ſecundùm reſpectum negatiuum, quia ante illud momentum nullum præceſſerat inſtans talis temporis, quàm ſecundùm reſpectum poſitiuum, quia immediatè pòſt ſequi potuit alius actus, & conſequenter aliud inſtans illius temporis. Eſtque differentia inter hoc tempus, & phyſicum, quia non eſt continuum, ſed diſcretum, & ideo ex indiuiſibilibus durationibus componitur: ideoque potuit in illo primo creationis inſtanti dari intrinſecum initium talis temporis, quia tunc prima pars illius extitit. Et ſecundùm hoc etiam tempus verificari poteſt dogma fidei, quòd omnia facta ſunt in temporis initio, & conſequenter quod aliquod initium proprij temporis rebus ipſis creatis concreatū ſit.

3. Aſſertio.

Dico tertiò. Etiam de tempore exiſtente in 9. motu phyſico, & cæleſti, probabili, ac vero ſenſu dici poteſt, incepiſſe cum rebus primò creatis, ac ſubinde cum illis concreatum fuiſſe.

Prima via ſuſtinendi poſitam aſſertionem difficilis quidem iuxta negātes creatos fuiſſe cælos in 1. inſtāti.

Hæc aſſertio dupliciter ſuſtineri poteſt. Primò aſſerendo aliquem motum localem corporum in principio creatorum in illo primo inſtanti incepiſſe, eo modo, quo poteſt motus incipere in inſtanti, ſcilicet, extrinſecè, & per vltimum non eſſe. Et hunc modum difficile ſuſtinere poſſunt, qui negant, cælos fuiſſe creatos in illo inſtanti: ſic enim tunc non potuiſſent incipere motus cæleſtes, cùm fuerit poſtea priùs creandum ipſum mobile. Si autem motus cæli tunc non cœpit, fruſtrà, & ſine fundamento dicetur incepiſſe vel in terra, vel in alio elemento, vel in materia informi. Quanuis enim id non fuerit impoſſibile, nihilominus ita eſſe factum nullo modo ſciri poteſt, quia neque ſcriptum eſt, neque ratione aliqua oſtendi poteſt. Quod etiam confirmari poteſt ex his, quæ circa illa verba, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, cap. 7. diximus, vbi oſtendimus, licèt nomine *ſpiritus* ſignificetur aër, nihilominus neceſſarium non eſſe, vt verbum *ferebatur* motum localem ſignificet, quia de nullo motu naturali id verificari poteſt, præternaturalem autem fingere ſuperuacaneum eſt, quæ ratio in præſenti etiam locū habet.

Facilis autē iuxta id affirmantes.

At verò ſuppoſita noſtra ſententia, quòd omnes cæli in illo primo inſtanti creati ſunt, optima ratione defenditur, atque aſſeritur, motum primi mobilis à principio creationis incepiſſe, ac proinde etiam tempus. Prout ſenſit D. Thomas *dicta q. 46. art. 3. ad 3.* Quia ex parte motus nulla eſt repugnantia, quod in eodem inſtanti extrinſecè incipiat, in quo mobile incipit exiſtere, vt per ſe notum eſt, nec etiam erat vlla difficultas ex parte primi mobilis in eo puncto iam creati cum tanta aptitudine ad motum circularem, quantam nunc habet, & eandem habuit Angelus motor illius cæli ab eodem inſtanti.

Denique

Denique talis motus vel eſt naturalis illi cælo ſecundùm peculiarem eius naturam, vt aliqui volunt; vel ſaltem eſt conſentaneus vniuerſali naturæ, & ordini totius mundi, quia cùm tempus illius motus ſit vniuerſalis, & prima menſura ſingulorum dierum, conueniens fuit, vt cum aliis rebus primis ſimul inciperet, eo modo, quo potuit. Ergo multum credibile eſt, motum cæli, ac ſubinde tempus extunc incepiſſe. Et ex his, quæ de lucis effectione, & primi diei opere dicemus, hoc amplius confirmabitur. Quid autem de motibus aliorum cælorum dicendum ſit, poſtea videbimus.

10. *2. Via ſuſtinendi eãdem aſſertionem ſecundùm D. Thomam.* Quia verò, licèt probabile ſit, motum primi mobilis immediatè poſt primum inſtans creationis factum eſſe, tamen id certum non eſt, vt *libro ſequenti capite* 2. attingam, addendum cenſeo, etiamſi non continuò, ſeu immediatè pòſt factus fuiſſet ille motus, nihilominus verè dici poſſe, cælum, & terram, ſeu mundum factum eſſe in temporis initio, ſeu cum principio temporis, aut etiam cum tempore. Primam partem tradit D. Thomas *dicta q.66. art.*4. *ad* 3. dicit tamen, licèt in eo caſu tempus non eſſet in motu firmamenti, ſeu primi mobilis, neceſſarium eſſe, vt in alio motu exiſteret. Quod eſt quidem verum, ſi ſupponatur aliquod tempus ſucceſſiuum realiter fuiſſe ante ~~motum cæli~~. Nos verò dicimus, *Quo pacto ſuſtineatur ſecundùm authorem.* etiam ſine hac ſuppoſitione poſſe initium temporis eſſe coæquæuum creationi cæli, & terræ. Quod ita breuiter declaro: nam in illo inſtanti, in quo cælum factum eſt, talem locum acquiſiuit per quandam momentaneam actionem productiuam talis vbi, quæ licèt facta fuerit conſequenter ad creationem ſubſtantiæ cæli, nihilominus in re diſtincta erat ab illa, ad eum modum, quo vbi diſtinguitur à corpore locato. In illa ergo comproductione vbi cæleſtis fuit indiuiſibile quoddam inſtans, quod de ſe ſufficiens principium temporis erat, tum negatiuè per reſpectum ad anteriora, quia ante illud inſtans nullum tale præceſſerat; tum etiam poſitiuè reſpectu futurorum ſaltem de ſe, & ſecundùm aptitudinẽ. Quia tale fuit illud inſtans, vt immediatè pòſt illud poſſet ſequi tempus verũ, & reale per amiſſionẽ illius primi vbi, & continuam aliorũ acquiſitionẽ per motum immediatè pòſt ſubſequentem. Nam hic motus eſto de facto non fuerit, ſemper poſſibilis fuit, & hoc ſatis eſt, vt illud primum inſtans dicatur eſſe principium temporis, vtique quod fuit, vel eſſe potuiſſet: nam ratio principij non ſemper dicit actum, ſed aliquando etiam aptitudinem. Quocirca licèt ponamus ita fuiſſe productum mundum in illo inſtanti, vt in nulla creatura facta fuerit mutatio, vel ſucceſſio realis per aliquam moram, nihilominus illa mora de ſe eſſet menſurabilis tempore, ſicut nunc quies vnius corporis per motum alterius corporis menſuratur. Et quanuis in re non eſſet talis menſura, ſecundùm noſtram cogitationem poteſt apprehendi vt poſſibilis, & dicitur imaginaria ſucceſſio, & ſecundùm illam poſſet mundus, aut cælum quantuncunque quieſcens dici magis, aut minus duraſſe, & quieuiſſe in tali loco, ex quo in illo creatum eſt. Ergo hoc ſatis eſt, vt & mundus dicatur creatus in temporis initio, & initium temporis ſaltem extrinſecum, & indiuiſibile fuiſſe concreatum mundo informi.

11. *Ad 1. rationem contrariam in n.1.* Et per hæc ſatisfactum eſt rationibus dubitandi in principio poſitis. Ad primam enim fatemur, tempus, vt eſt ens reale ſucceſſiuum,

A non eſſe factum omnino ſimul cum cælo; & terra, nihilominus tamen ratione ſui initij dici concreatum illis. Et de facto etiam ſemper, & immediatè pòſt illud primum inſtans illis coextitiſſe. Eadémque reſponſio in ſecunda ratione locum habet. *Ad 2. rationem.* Quatenus verò in illa attingitur peculiaris difficultas, de creatione lucis, reſpondet D. Thomas *dicta q.66. art.*4. *ad* 2. quòd ſicut mundus prius fuit informis, quàm plenè formatus, ita potuit eſſe, & tempus, quod perinde eſt, ac ſi diceret, etiamſi in principio ſol non eſſet, vel non luceret, potuiſſe moueri primum mobile, & in eo eſſe tempus informe ex defectu lucis, quod veriſſimum quidem eſt, de poſſibili loquendo. Quando verò, & quomodo & ipſa
B lux, & diuiſio eius à tenebris facta fuerit, in principio libri ſequentis dicemus.

CAPVT X.

Vtrùm omnia corpora, etiam miſta, totaque vniuerſi diſpoſitio in eodem momento ſimul cum cælis, & elementis facta ſint.

Priuſquam ad opera ſingulorum dierum explicanda veniamus, operæpretium eſt generatim exponere, quales illi dies fuerint, & quomodo à nobis concipiendi, & declarandi ſint. Hoc autem potiſſimè pendet ex alia quæ- 1.
C ſtione, nimirum, an omnia opera, quæ in illis diebus facta narrantur, verè fuerint per temporalem ſucceſſionem effecta, vel omnia ſimul: vel eodem die facta fuerint, & propter aliquod myſterium & figuram ita narrentur, ac ſi diuerſis diebus eſſent facta. Ratio dubitandi eſt. Primò, quia Eccli.18. dicitur, *Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul.* Dicens autem *omnia*, nihil excepit; *Partis affirm. ratio prima.* ergo non tantùm corpora ſimplicia, ſed etiam miſta fuerunt ſimul in principio facta, & conſequenter etiam terra fuit diſcooperta aquis in eodem inſtanti, alioqui nec ad generationem, nec ad habitationem miſtorum apta fuiſſet, eadémque ratione cætera, quæ diuerſis diebus
D facta narrantur, in primo creationis momento facta ſunt; fuit ergo mundus creatus in eadem diſpoſitione, & pulchritudine, ac corporum ordinata diſtinctione, in qua nunc eſt. Secundò *Ratio 2.* non eſt hæc ſententia aliena ab illo principio Geneſis, in quo dicitur, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, quia conſuetum eſt in Scriptura, vt nomine cæli, & terræ vniuerſum vt conſtans ex omnibus rebus ſignificetur, vt ſtatim *in 2.Gen.* dicitur, *Igitur perfecti ſunt cæli, & terra.* Exod. 31. *Sex diebus fecit Deus cælum, & terram*, vbi cælũ, & terra, quæ in principio creata dicuntur, ſex etiã diebus dicuntur facta, & ad Hebr.1. & Pſal. 101. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum*
E *tuarum ſunt cæli*, & Matth. 11. *Confiteor tibi Pater Domine cæli, & terræ.* Vnde meritò dixit Chryſoſt. *homil.*3. *in Gen.* Moyſem in illis primis verbis quaſi in ſumma omnium rerum creationem, ac productionem comprehendiſſe. Ergo ſi verbum illud, *in principio*, ſignificat (vt ſæpe poſuimus) primum inſtans exiſtentiæ creaturarum, affirmauit Moyſes in illis verbis, totam machinam mundi cum omnibus rebus in eo exiſtentibus ſimul creatam fuiſſe.

Tertiò argumentor ex aliquibus operibus *3. Ratio.* variis diebus aſſignatis, in quibus clarius eſſe videtur, non potuiſſe à prima rerum creatione ſeiungi, vnde fieri poteſt argumentum ad reliqua, licèt diuerſis diebus facta narrentur. Antecedens

cedẽs patet in primis ex creatione lucis, quæ primo die dicitur facta, & de firmamẽto facto ſecũdo die, & de ſole, luna, & ſtellis quarto die factis. Nam hæc omnia nõ potuerunt non fieri ſimul cũ cælis in eodem creationis principio, ſine miraculo, quod admittendũ nõ eſt in hoc opere creationis, vt ſæpe cũ Auguſtino, & D. Thoma dixi. Antecedens probatur, quia natura vniuſcuiuſque rei poſtulat, vt integra fiat, & cũ omnibus partibus, quas forma eius requirit, & cum omnibus proprietatibus, quæ eandem formam naturaliter cõſequuntur. Ergo ſi cæli facti ſunt à principio, tũc factum fuit firmamentum, id eſt, octauum cælum cum omnibus ſuis ſtellis, quæ ſunt veluti partes principales integrantes, & ornantes ipſum: facti etiam ſunt alij cæli inferiores cum ſuis planetis, atque adeò cum ſole, & luna; & conſequenter etiam facta eſt lux Solis, quia eſt proprietas naturaliter dimanans ab illius aſtri forma; ergo omnia illa, quæ primo, ſecundo, & quarto die facta narrantur, in principio ſimul facta ſunt. Et ſub nomine cæli tunc facti comprehenduntur, quia non eſt putandum feciſſe Deum cælum mutilum, aut monſtroſum, ſed in ſuo ſtatu perfectiſſimum. Et confirmatur, quia opera Dei perfecta ſunt, & ea maximè quæ ipſe ſolus vt proprius auctor facit. Et ideo credimus feciſſe Angelos perfectos in ſuis potentiis, virtutibus, & actibus; & ſimiliter creaſſe primum hominem in perfecta ætate, ſtatura, membris, potentiis, &c. Ergo idem eſt dicendum de cælis, & conſequenter de cæteris rebus.

Confirm.

3. *4. Ratio.* Vnde tandem argumentor quartò, quia nulla ratio conueniens reddi poteſt, cur voluerit Deus per temporalem ſucceſſionem mundum ornare, ac perficere, cùm facillimè potuerit in vno momento omnia perficere, & hoc ipſum potentiam, & ſapientiam eius magis oſtẽdere videatur, quod ipſe in operibus ſuis præcipuè intendit. Vnde quod de ſingulis rerum ſpeciebus diximus, de toto vniuerſo vt vnum quoddam totum integrum, ac perfectum eſt, dici poteſt; ad illius autem perfectionẽ nõ minus pertinent miſta, quàm elementa; ergo vndique perfectum Deus illud creauit, & in illa diſpoſitione, & ordine, ac rerum multitudine, quam ad ſuam integritatem, & perfectionem requirit; ergo nulla fuit in illo opere perficiendo mora, vel ſucceſſio, ſed in illo etiam verum eſt, quod *Deuter.* 4. dicitur, *Dei perfecta ſunt opera.*

4. *D. Aug. prædictam partem affir. aliquando amplexus eſt, nõ tamẽ conſtanter.* Propter hæc, vel ſimilia D. Auguſtinus in hac ſententia fuiſſe videtur, vt totus hic mundus, vt cælis, elementis, & miſtis conſtat, ſimul in principio fuerit creatus: & conſequẽter quòd aqua, terra, cæteraque elementa in ea diſpoſitione facta fuerint, quæ ad vſum, generationem, & conſeruationem miſtorum neceſſaria ſunt. Ita ſentit *in toto lib.* 1. *Gen. ad liter.* ideoque *in cap.* 15. ait, informitatem materiæ, ſeu elementorum, quæcunque illa ſit, non duratione, ſed naturæ ordine præceſſiſſe: ac proinde non fuiſſe in reipſa tenebras in illo principio, ſed quantum eſt ex parte abyſſi de ſe tenebroſum eſſe, niſi Deus lucem feciſſet, quæ orbem illuminaret; & ſimiliter in nullo tempore, vel momento fuiſſe terram aquis coopertam, ſed ex ſe eam diſpoſitionem habituram fuiſſe, niſi Deus creando aquas, eas in certo, ac ſeparato loco congregaſſet, & ſic de cæteris. Eandem ſententiam proſequitur Auguſtinus *lib.* 4. *Gen. ad liter. cap.* 33. *& ſequentib.* Quamuis in aliis locis *libri* 5. *& 6. de Geneſi* aliter de miſtis loqui videatur, vt poſtea videbimus.

A De locis autem elementorum, & de diſpoſitione mundi, prout nunc eſt, ſine dubio ſenſit in primo inſtanti ita fuiſſe creatum. Quomodo autem ſex dies explicare conatus fuerit, poſtea videbimus.

Hæc verò opinio, quòd omnia ſimul creata ſint, & quòd primi ſex dies per aliquam metaphoram ſint interpretandi, initium habuit à Philone Iudæo, qui *lib.* 1. *Allegor.* in principio dixit, *ruſticanæ ſimplicitatis eſſe putare, ſex diebus, aut vtique certo tempore mundum eſſe conditum.* Vnde infrà ſubiungit: *Ergo cùm audis: Compleuit ſexto die opera, intelligere nõ debes de diebus aliquot, ſed de ſenario perfecto numero.* Et hunc imitatus eſt Clemens Alexandr. *lib.* 6. *ſtromat.* §. 8. qui eſt vltimus. Citat etiam Aſcanius pro hac ſententia Procopiũ Græcum auctorem in Gen. dicentem, Moyſem deſcripſiſſe mundi opificium ſex dierum diſtinctione, quia ob imbecillitatem intellectus noſtri tantam rerum varietatem, & multitudinem, earúmque ordinem aliter concipere nequiuiſſemus. Citat etiam Hilarium *lib.* 12. *de Trinit. circa finem*, ab illis verbis: *Perpetua, & æterna rerum creandarum eſt præparatio, neque partibus cogitationum vniuerſitatis huius corpus affectum eſt*, &c. Veruntamen ſi Hilarius attentè legatur, licèt dicat, præparationem rerum omniũ fuiſſe ſimul coæternam Deo, de creatione nihilominus, & diſpoſitione mundi in tempore facta non dicit, quoad omnia fuiſſe ſimul, ſed ſolùm quoad cæli & elemẽtorum creatiõnẽ, vt paulo pòſt referam. Allegatur etiã pro eadem ſententia Origenes 4. *Periar. cap.* 2. quia ibi primum caput Gen. & alia prætermiſſo hiſtoriæ ſenſu, per tropum exponit; ſed ibi non adhibet exemplum in illis ſex diebus. Et *homil.* 1. *in Gen.* inter opera illorum dierum ſucceſſionem admittit. Denique Scholaſtici propter auctoritatem Auguſtini non omnino hanc ſententiam reiiciunt, ſed diſputando illam defendunt, licèt contrariam vt communem Patrum præferre videantur, vt videre licet in D. Thoma 1. *p. q.* 66. *& ſequentibus*, præſertim verò *q.* 74. *& q.* 4. *de Potent. art.* 1. *&* 2. & Alenſ. 2. *p. q.* 44. *memb.* 3. *& q.* 46. per totam, & Albert. Mag. *in* 2. *d.* 12. *art.* 1. vbi in opinionem Auguſtini magis inclinat, eámque latiùs defendit in ſumma de quatuor coæquæuis. Conſentiunt etiam Eugubin. & Caiet. *in Gen.* & refertur etiam Cano, de quorum ſententia *in cap.* 12. dicemus. Veruntamen nec Auguſtinus illam ſententiam conſtãter aſſeruit, nec nos poſſumus à communi ſententia Patrum, quæ hiſtoricæ narrationi Geneſis valde conſentanea eſt, in hac parte recedere.

5. A Philone Iudæo priùs tradita fuit.

B *Philonem imitatus eſt Clem. Alexand. Alij verò nonnulli immeritò citãtur ab Aſcanio.*

C *Quo pacto D. Thom. Alenſ. Albert. & alij Scholaſtici Auguſt. defendant.*

D

Dico ergo primò. Non omnia, quæ in primo capite Geneſis ſex diebus facta narrantur, ſimul in principio creationis cæli, & terræ facta ſunt. Hæc eſt communis ſententia ſanctorum Patrum præter Auguſtinum, vt D. Thomas ſuprà fatetur, & conſtat ex Baſilio, Ambroſ. Chryſoſtomo, Beda, Strabone, & aliis in Gen. & bene Rupert. ibi *lib.* 1. *c.* 37. & communiter ibi expoſitores. Quam Hilarius dicto *lib.* 12. *de Trinit.* his verbis mihi expreſſiſſe videtur. *Tametſi habeat diſpenſationem ſui ſecundùm Moyſem firmamenti ſolidatio, aridæ nudatio, maris congregatio, aſtrorum conſtitutio, aquarum, terræque in eiiciendis ex ſe animantibus generatio, non tamen cæli, terræ cæterorúmque elementorum creatio leui ſaltem momento operationis diſcernitur.* Vbi in ſolo opere creationis ſimultatem agnoſcit, cætera verò opera eo modo, quo narrantur, cenſet fuiſſe diſpoſita. Denique etiam Scholaſtici cum Magiſtro *in* 2. *d.* 12. hanc partem magis approbant. Et probatur ex litera Geneſis quæ,

6. 1. Aſſertio communis Patrum, Auguſtino excepto.

E

quæ, vt ſæpe dixi, hiſtorica eſt, & non debet à proprio, & ſimplici ſenſu flecti ſine grauiſſima cauſa. *Probatur primò.* Primò ergo expendo illa verba, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, coniungendo ſequentia: *Dixitque Deus, fiat lux, & facta eſt lux, & diuiſit lucem à tenebris.* Nam tenebræ, & lux non ſunt ſimul in eodem loco, ſeu corpore; ergo priùs fuerunt tenebræ, & poſtea ſucceſſit lux; fuit ergo ibi realis ſucceſſio, & non ſunt omnia facta ſimul. Quod quidem argumentum efficax eſt, habet tamen difficultatem dependentem ab expoſitione illius lucis, quæ primo die facta eſt, quam *lib. ſequenti cap.*1. tractaturi ſumus, & ideo nunc his verbis non omnino innitor. *Secundò.* Secundò in opere tertij diei pondero verba illa: *Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & apparuit arida*; nam in illis aperte ſupponitur, terram priùs non apparuiſſe, quia erat aquis cooperta, poſtea verò apparuiſſe, congregatis aquis in locum vnum; ergo neceſſariò fuit ſucceſſio prioris, & poſterioris ſecundùm realem durationem, quia non potuit in eodem inſtanti eſſe aquis cooperta, & pro eodem inſtanti apparere. Imò ipſa congregatio aquarum non videtur facta ſine motu, vt patet ex vi illorum verborum, *congregentur aquæ*, &c. non fuerunt ergo creatæ terra, & aqua in eodem ſitu, & diſpoſitione in quo nunc ſunt, ſed priùs aqua cooperiebat terram, & poſtea ſeparatim coacta eſt in locum vnum. *Tertiò.* Tertiò in eodem die priùs apparuit terra vacua, ſicut ſub aquis creata fuerat, & poſtea plãtis, & herbis virentibus ornata eſt. Eandémque vim habent verba quintæ diei de productione piſcium, & volatiliũ; & verba ſextæ diei de productione aliorum animaliũ terreſtrium, ac tandẽ de productione hominis. Nam in eis tã clarè oſtenditur, res illas ſucceſſiuè factas eſſe, & quaſdam priùs fuiſſe ſine aliis, poſtea verò poſteriores additas eſſe prioribus, vt negari id non poſſit, niſi magnam vim literæ inferendo.

7. *Probatur* 4. Quartò ſpecialiter argumentor, quia ſi reliquæ ſpecies rerum omnium ſimul in primo creationis momento factę fuiſſent, etiam homo fuiſſet in illo principio creatus: conſequens dici non poteſt; ergo nec reliqua. Sequela videtur manifeſta, quia eodem modo Scriptura loquitur de hominis, & aliorum viuentium productione, & ita Caietanus, & Eugubinus id admittunt. *Minoris propoſitionis prima probatio.* Probatur autem minor primò ex cap. 2. Gen. vbi poſtquam dictum fuit, feciſſe Deum omne virgultum agri, & omnem herbam terræ, ſubditur: *Non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram, & homo non erat, qui operaretur terram*; ergo prius fuit terra, quàm eſſet homo, qui operaretur eam. Item quando Deus fecit germinare terram, nondum erat homo; non eſt ergo à principio creatus. Denique ſicut dicitur: *Non enim pluerat Deus*, ita dicitur: *& homo non erat*; at prius dictum eſt propriè, & ſimpliciter ſicut verba ſonant; ergo & poſterius; ergo ſicut aliquando fuit terra quando nondum pluerat Deus, ita aliquando fuit terra, quando non erat homo creatus. *2. Probatio.* Secundò ibidem additur: *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ*; ergo illa materia, ex qua formatum eſt hominis corpus, prius fuit ſub forma terræ, imò & luti, ſeu limi terræ, quàm in corpus hominis formaretur; ergo non potuit homo à principio ſimul cum terra creari. Idem argumentum de cæteris animalibus fieri poteſt ex illis verbis eiuſdem capitis ſecundi: *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ*; non enim potuerunt de humo formari animantia, niſi ante illa humus extitiſ-

A ſet. Imò ex prioribus verbis de homine dictis colligi poteſt, formationem, & diſpoſitionem, ſeu organizationem corporis Adæ ex limo terræ, non ſubitò, & in momento, ſed per aliquam moram, & ſucceſſionem eſſe factam, & probabiliter credunt Theologi, Angelos aliquod miniſterium in illa formatione corporis adhibuiſſe. Denique ipſa verba diſtincta formãdi corpus, & inſpirandi animam, ſatis indicant, non fuiſſe hominem productum per modum creationis ex nihilo, ſed per modum generationis ex præiacente materia, & inductione formæ, quæ ſola per propriam creationem tunc facta eſt. Quæ omnia in ſequentibus latiùs expendenda ſunt, & explicanda. *Tertia probatio.* Tertiò

B additur in eodem capite: *Plantauerat autẽ Deus paradiſum voluptatis à principio, in quo poſuit hominẽ.* Et infrà: *Tulit ergo Deus hominem, & poſuit illum in paradiſo.* Ex quibus verbis etiam colligitur, Deum prius tempore creaſſe, ſeu plantaſſe paradiſum, quàm hominem creauerit; plantatio autem paradiſi ad opera illorum ſex dierum pertinet, quando autem facta ſit, infrà *in lib.* 3. *huius tractatus* dicetur. *Quarta.* Quartò ſi homo eſſet creatus ſimul cum cælo, & terra, etiam Eua tunc eſſet creata, quia eodem modo dicitur *Gen.*1. de die ſexto: *Et creauit Deus hominem, maſculum, & fœminam creauit eos*; conſequens autem eſt falſum, vt ex *cap.*2. apertè probatur, quia dicitur priùs: *Adæ non inueniebatur*

C *ſimilis*, & ideo dixiſſe Deum; *Non eſt bonum, hominẽ eſſe ſolum*, & immiſiſſe ſoporem in Adam, vt ex coſta eius Euam formaret. Quæ omnia euidenter oſtendunt, prius tempore fuiſſe Adamum creatum, quàm Euam. Ergo non omnia opera facta in illis ſex diebus ſimul facta ſunt, quod ex dicendis *cap.* 12. contra Caietanum, magis confirmabitur.

Vnde dico ſecundò, in inſtanti creationis nihil eſſe ſimul factum præter cælos, & elementa cum locis, & proprietatibus ſuis, vt Angelos omittam, quos ſub cælis ſemper comprehendo. 8. *2. Aſſertio tripartita.* *2. Pars vnde conſtet.* Pars affirmans huius excluſiuæ aſſertionis in præcedentibus capitulis ſatis probata eſt. *1. Quoque oſtenditur à paritate rationis.* Altera verò

D negatiua pars probatur ex proximè dictis, quia non eſt maior ratio de opere vnius, vel alterius diei, quàm omnium, ſed oſtenſum eſt, non omnia opera ſex diebus facta, fuiſſe ſimul vel inter ſe, vel cum cælo, & terra facta; ergo eadem ratione dicendum eſt, nullum illorum fuiſſe ſimul tempore factum cum cælis, & elementis; ergo hęc tantùm fuerunt ſimul creata. *Item ex contextu Gen.* Atque ita probatur optimè aſſertio ex contextu primi capitis Geneſis, quia hęc narrantur facta per ſucceſſionem ſex dierum, & oſtenſum eſt, in illis diebus neceſſariò admittendam eſſe realem, ac temporalem ſucceſſionem, non tantùm inter diuerſos dies, ſed etiam in vno, & eodem die, quia in ſexto, v.g. prius fa-

E ctus eſt Adam, quàm Eua; ergo eadem ratione omnes illi dies habuerunt inter ſe realem ſucceſſionem, ideoque opera in eis facta non fuerunt ſimul cum cælo, & terra exiſtentia. *Tandem ex congruentia.* Ratio autem, ſeu congruentia reddi poteſt primò, quia cæli, & elementa ſunt corpora ſimplicia per ſe primò pertinentia ad conſtitutionem vniuerſi, & ideo voluit Deus illa creare prius, quàm cætera. Omnia enim opera cæterorum dierum vel ad productionem miſtorum, vel ad accidentales tantùm mutationes præexiſtentium corporum pertinent, vt infrà explicabimus, & ideo prius ſimplicia corpora quàm cætera facta ſunt. *Cõfirmatio.* Accedit, quòd ſolis ſimplicibus corporibus quaſi connaturale eſt, vt per propriam creationem ex nihilo fiant, quia vnum, per ſe loquendo, non eſt materia alterius, &

ideo quodlibet illorum, & omnia ſimul ex nihilo facta ſunt. At verò miſtis connaturale eſt fieri ex ſimplicibus, eorúmque miſtione, & ideo non ita ſunt ſimul cum ſimplicibus facta.

Corollarium 1. pro 3. parte aſſertionis oſtendenda, quoad loca corporum ſimplicium.

9. Vt autem vltimam partem aſſertionis probemus, de locis nimirum & proprietatibus cælorum & elementorum, ex dictis inferimus primò, in puncto creationis cælum, & terram, cæteraque ſimplicia corpora in propriis locis ſēſibilibus cōnaturali ordine fuiſſe collocata. Et quidem de cęlis manifeſtum videtur, in eiſdem locis adæquatis fuiſſe creata, in quibus vſque hodie permanent.

De cælo empyr.

Et primò de cælo empyreo patet, quia nunquam eſt localiter motum poſtquam factum eſt, vt ſuprà ex omnium ſententia diximus, & ex fine, propter quem cælum illud creatum eſt, probauimus: nunquam ergo acquiſiuit vbi per motum per ſe tendentem ad illud; habet ergo illud concreatum, ac ſemper idem, & perpetuò conſeruandum.

De reliquis cælis idem probatur primò.

De cæteris autem cælis ſimili ferè modo probari poteſt, quia poſtquam creata ſunt, nunquam fuerunt moti localiter motu recto; ergo ſemper in eodem loco adæquato, in quo creati ſunt, permanent, quia per motum circularem adæquatus locus non mutatur totaliter, ſed tantùm per ſingulas partes; ergo creati ſunt cæli in eodem ordine ſituum, in quo nunc ſunt.

Probatur ſecundò.

Deinde explicatur, quia omnia, & ſingula corpora cæleſtia creata ſunt in ea magnitudine, quātitate & intrinſeca diſpoſitione raritatis, aut dēſitatis, vel figura, quam nunc habent; ergo etiam ſingula creata ſunt in illis adæquatis locis, & ſitibus, in quibus vſque hodie permanent. Antecedens probatur, quia corpora illa cùm incorruptibilia ſint, alterationem corruptiuam non recipiunt, & ideo ſicut minui non poſſunt, ita nec augeri, nec rarefieri, aut condenſari, quia hæ mutationes ſine alteratione ad corruptionem tendente non fiunt; neque etiam ſine aliquo motu, qui ſurſum, vel deorſum tendat, qui etiā motus à natura illorum corporū alienus eſt. Permanent ergo in eadem magnitudine, & locali extenſione.

Proximi ſecundi argumenti cōſequentia multipliciter oſtenditur, quòd ſcilicet ſinguli cæli creati ſint in ſuis locis.

10. Prior verò conſequentia probatur, quia nullum ex cælis creatis ſub empyreo potuit vnquam adæquatè replere alium locum præter illum, quem nunc occupat; ergo vnūquodque ibi creatum eſt, vbi vſque hodie permanet, & conſequenter omnia eundem ordinem ſituum à principio concreatum habuerunt, quem nunc habent. Conſequentiā eſt clara, & antecedens patet facile diſcurrendo per ſingulos cælos, quia nullum cælum habet ſuperficiem conuexam æqualis magnitudinis cum ſuperficie concaua cæli empyrei, niſi primum mobile, ſeu cryſtallinum cælum; ergo nullum aliud potuit proximè ſub cælo empyreo in primo inſtanti creationis collocari. Eadémque ratio eſt de cælo ſtellato reſpectu primi mobilis, & de Saturno reſpectu cæli ſtellati, & ſic conſequenter de cæteris vſque ad lunam; ergo ſimul ac creati ſunt, illum ordinem ſituum, & locorum habuerunt. Denique magna coniectura eſt, hunc ordinem eſſe connaturalem illis, vel ſecundùm propriam vniuſcuíuſque naturam, & perfectionē, vel ſecundùm ordinē naturæ vniuerſalis in ordine ad bonū vniuerſi regimen; ergo oportuit vnūquodque cælorum habere ſibi concreatum ſuum propriū vbi, vel quia illud exigit vniuſcuiuſque natura, & per ſe eſt rationi conſentaneū, vt corpora illa in diſpoſitione maximè cōnaturali creata fuerint: vel quia nō poterant poſt creationem ſituum & locorum ordinē per proprias mutationes accidentales ſecundùm ſe tota mutare, vt explicatum eſt, & ideo in ordine ad bonum vniuerſi in conuenienti ſitu à principio creari debuerunt. Dico autem ſemper, *ſecundùm ſe tota*, vel quid ſimile, quia ſecundùm partes variant ſitus, & aſpectus, ſeu diſtantiam, & propinquitatem inter ſe, quia hæc variatio per circularē motum fieri poteſt. Hæc tamen varietas non potuit cum ipſis corporibus intrinſecè incipere, ſeu cōcreari, ſed ad ſummum extrinſecè, vt in ſuperiori capite probatum eſt. Et ideo neceſſarium fuit, vt in pūcto creationis etiam ſecundùm omnes partes certum, & determinatum ſitum habuerint, quem Deus nouit, & quem perpetuò retinerent niſi circulariter mota fuiſſent, vt etiam in ſuperioribus *in c. 2.* tractando de æternitate mundi declaratum eſt.

De elemento terra.

Deinde probanda eſt, & declaranda aſſertio in elementis, ex quibus certum eſt, terram in principio fuiſſe creatam in infimo loco, & ſub omnibus elementis, tum quia hic ſitus & ipſi ſecundùm propriam naturam eſt conſentaneus, & ordini etiam vniuerſi eſt accommodatus. 11.
Et ideo in Scriptura ſolet terra quaſi fundamentum totius mundi proponi, iuxta illud Pſalm. 102. *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manum tuarum ſunt cæli.* Quia nimirum ſupra illud fundamentum veluti totius orbis moles conſcendit, cùm ipſa infra ſe nullum fundamentum habeat. Propter quod interrogat Dominus Iob 38. *Super quo baſes terræ ſolidatæ ſunt?* Reſpondet autem Iob *cap. 26.* quòd Deus *appendet terram ſuper nihilum*, quia in loco infimo poſuit illam non in re altera innixam, ſed ſola ſua grauitate ad centrum idem tendente conſolidata, & fundata, ſicut Pſalm. etiam 103. dixit Dauid: *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſæculum ſæculi.* Vbi Theodoret. ait: *Cùm ipſam ſuper ſeipſam fabricaſſet, dedit ipſi, vt nūquam moueatur.* Vnde Pſalm. etiam 118. dicitur: *Fundaſti terram, & permanet,* & Prouerb. 8. *Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens.*

De aqua.

Deinde fuit vniuerſa terra aquis circundata, & vndique cooperta, quia etiam aquis naturale eſt ſecundùm propriæ ſpeciei, ac perfectionis cōditionem vſque ad terram deſcendere, & ſupra illam conſiſtere, vt ſatis experientia, & Philoſophia docent. 12.
Quòd autem in hoc etiam Deus in prima horum elementorum cōditione naturę ordinem ſeruauerit, præterquam quod per ſe congruum eſt, ac veriſimile, ex verbis illis: *Terra autē erat inanis, & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi,* vt ſuprà illa explicauimus, ſatis colligitur. Et declarari videtur Pſalmo 103. vbi poſt illa verba: *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam*, ſubiungitur, abyſſus, ſicut *veſtimentum, amictus eius*, id eſt, vt vertit Theodotion, *abyſſum ſicut indumentum induiſti ipſam.* Eſt autem abyſſus aquarum profūditas, qua dicitur fuiſſe terra in principio veſtita, quia vndique aquis erat cooperta. Sícque dixit Chryſoſtom. homil. 4. in Gen. *Terra autem erat inuiſibilis, & incompoſita,* & cauſam appoſuit, *quia à tenebris, & aquis obtegebatur. Omnia enim erant aquæ, & tenebræ, & nihil præterea,* vtique ſupra terram.

De aëre, & igne.

De aëre verò circundante aquas, ſatis in ſuperioribus dictum eſt. De igne verò per naturalem conſecutionem id colligimus, licèt nōn ſit expreſſum, vt in ſuperioribus tactum eſt. Nam quod Rabbi Moyſes per tenebras intellexit ſignificari ignem in verbis illis, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, vt refert D. Thomas 1. *p. q. 66. art. 1. ad vlt.* veriſimile non eſt, quia euidenter ſignificant carentiam lucis, nam ideo additur feciſſe Deum lucem, & lucē à tene

à tenebris diſtinxiſſe, & ita omnes Patres intellexerunt.

Corollar.2. pro eadem 3. parte aſſertionis oſtendenda quoad proprietatẽ corporum ſimplicium, quæ eſt rotunditas. De cælis.

13. Secundò colligimus ex dictis, cælos, & elementa fuiſſe à principio creata rotunda, ſeu ſphæricæ figuræ, quæ cũ illis concreata eſt. Probatur facile incipiendo à nono cælo, quod eſt primum mobile, quia certum eſt, nunc eſſe ſphæricum tam ex parte ſuperficiei conuexæ, quàm concauæ, quia circulari motu velociſſimo & quotidiana cõuerſione mouetur, quod eſſe nõ poſſet, niſi eſſet ſphæricum ex vtraque parte, vt per ſe notum eſt; ergo eiuſdem figuræ fuit à primo inſtanti creationis ſuæ. Probatur conſequentia, tum quia in ea diſpoſitione intrinſeca, in qua fuit à principio creatum, ſemper permanet, vt probatum eſt; tum etiã quia immediatè poſt primum inſtans creationis cœpit moueri circulariter, vt eſt veriſimilius, vel ſaltem moueri potuit, vt omnes pro comperto habent. Atque hæc ratio cum proportione applicari poteſt ad cæteros inferiores cælos: nam octaua ſphæra eadem ratione circularis eſt quoad ſuperficiem conuexam, tum vt ſuperior ſphæra poſſit circa illam circulariter moueri ſine impedimento, tum vt poſſit concauam ſuperficiem nonæ ſphæræ adæquatæ, & nullo interiecto vacuo, replere. Eædémque rationes in omnibus ſubſequentibus cælis cogunt; & conſequenter etiam de elementis procedere poſſunt.

De elementis.

14. Et vlteriùs poteſt ratio reddi, quia hic modus figuræ, & ſitus eſt connaturalis elementis ſecundùm ſe ſpectatis; ergo illum in principio habere debuerunt, quando nondum erant miſta, propter quæ à naturali diſpoſitione immutarentur. Conſequentia per ſe clara videtur. Antecedens autem iuxta Ariſtotelis diſcurſum facilè probatur, incipiendo à terra, quia omnes partes eius, quantum poſſunt, in centrum inclinantur, & quaſi grauitant in illud, ideoque ſicut inde ſequitur, vt terra ſua grauitate ſolidetur, & quaſi comprimatur, vt vndique centro appropinquet, quantum poteſt (ſicut ex verbis Iob ſuprà dicebamus) ita ex eodem principio prouenit, vt tota terra ſuæ naturæ relicta rotundetur, & circularis fiat: cum hac ergo figura creata eſt. Et conſequenter eandem habuit aqua illam circundans quoad ſuam ſuperficiem concauam, debet enim locus accomodari locato: & conſequenter etiam in ſuperficie conuexa aqua fuit ſphericæ figuræ, quia etiam partes eius grauitant ad centrum, quantum ſupra terram poſſunt. Et eadem eſt ratio de aëre, & igne: nam & ignis aſcendit vſque ad lunam, quantum poteſt, & ideo ex parte ſuperficiei conuexæ adæquatè replet concauitatem lunæ, & ex altera parte ſuperficiei concauæ cum eadem proportione æquè accedit, vel manet diſtans ſecundùm omnem partem, lineam, & punctum, ideoque rotundæ eſt figuræ in ſuperficie concaua. Et hanc replet adæquatè aër ex ea parte, & ex altera ipſe repletur ab aqua, ſeu continet aquam; & ita fuerunt à principio; ergo circularis figura toti orbi à principio concreata fuit.

Procopius negaſſe refertur rotunditatem cæli. Vide alios apud Conimbricen. 2 de cælo. c. 4. q. 1. art. 2.

15. At verò contra hanc ſententiam referri ſolet Procopius in Gen. negans cælum eſſe ſphericæ figuræ. Veruntamen non eſt præſentis inſtituti de figura cæli ex profeſſo diſputare, id enim agitur in Philoſophia, ſolùm obiter id attigimus, vt ſitum, compoſitionem, & ordinem, quem mundus in principio habuit, explicaremus, quia declaratio ſex dierum, & operum eorum hinc pendet. Et præterea Procopium legere non potui, vt de eius ſententia iudicium ferrem. Si

A tamen ea fuit, quæ refertur, nullum video illius probabile fundamentum, quia nec in Scriptura inuenitur, aut antiqua Patrum traditione, vel doctrina, nec etiam occurrit probabilis ratio, qua id ſuaderi poſſit. Nam coniectura, quam aliqui faciunt ex aquis ſupra cælum exiſtentibus, quòd non poſſent ſupra cælum ſubſiſtere, ſi ſphæricam ſuperficiem conuexam, & non planam haberet: hæc (inquam) coniectura parui momenti eſt, quia vel ſupra cælum ſtellatum non ſunt aquæ elementares, & propriæ; vel ſi ſunt, non ſunt fluidæ, ſed ſolidæ in modum cryſtalli; vel certè licèt eſſent liquidæ, non fluerent, quia non haberent, quò fluerent, aut ab B intrinſeco mouerentur, cùm propter cæli ſoliditatem, & impartibilitatem deſcendere non poſſent, vt infrà latiùs dicturi ſumus. E contrario verò ſi cælum ſtellatum non haberet ſuperficiem conuexam circularem, ineptum eſſet ad perpetuum circularem motum, vt declaratum eſt. Prædictus verò auctor, conſequenter dixiſſe fertur, corpora cæleſtia ſecundùm ſe tota non moueri circulariter, præſertim cælum ſtellatum, quod firmamentum vocari putatur propter ſtabilitatem, & immutabilitatem. Sed hæc abſurda ſunt, & improbabilia, vt in operibus ſecundæ, & quartæ die expendimus.

Reiicitur tamen prædicta opinatio.

Cæli empyrei figura minus certa.

16. Solùm ergo de ſuperficie conuexa cæli empyC rei incertum nobis eſſe poteſt, an omnino ſphærica ſit, vel planiciem habeat: ibi enim figura ſphærica non eſt neceſſaria propter motum, cùm cælum illud non moueatur, & alioqui figura plana ad habitationem beatorum corporum magis accommodata videatur. Nihilominus cùm Scriptura vel Patres nihil ſpeciale de illo cælo in hac parte doceant, non eſt recedendum in illa à philoſophica ſententia; quia ſi ex inferiori parte corpus illud vltimam ſuperficiem concauam habet perfectè ſphæricam, optima proportio inter partes eiuſdem corporis poſtulat, vt ex omni parte eandem habeat profunditatem, & partium extremarum diſtantiam omnino æquaD lem, alioqui nec conueniens proportio, nec optima figura in tali corpore inueniri poſſet: ad ſeruandam autem illam proportionem neceſſarium eſt, vt vltima ſuperficies conuexa ſphærica ſit, ſicut eſt concaua vt facilè cuicunque conſideranti patebit. Nec propter corpora beatorum neceſſaria eſt plana ſuperficies ſupra empyreum cælum, quia corpora glorioſa non grauitant inferius, ideoque non indigent plano corpore, cui innitantur, nec etiam in ſola conuexa ſuperficie cæli empyrei neceſſariò exiſtent, ſed æquè poterunt intra ipſum, vel ſupra ipſum, non contingendo illud prout voluerint, exiſtere. Addo etiam, ſi ponenda eſſet planicies ſupra E cælos omnes, potiùs cogitandam eſſe in corpore peculiari diſtincto à cælis ſphæricis, quod ſuperficiem conuexam ſupremi cæli in ſolo puncto contingat; tunc autem non eſſet admodum neceſſarium cælum empyreum rotundum, & à primo mobili diſtinctum; quia illud cælum planum poſſet ipſum cælum mobile contingere, & nihilominus immotum manere; quanuis etiam non repugnet dari cælum empyreum rotundum habens ſupra ſe planum illud. Sed de his, quæ oculus non vidit, nec reuelata ſunt nobis, nihil nouum temere affirmare licet.

Rectiùs tamen ponitur rotunda.

3. Corollar. bipartitum de aliis eorundem cor-

17. Tertiò colligimus cælos, & elementa in primo inſtanti creationis omnes & ſolas illas proprietates habuiſſe in primo inſtanti concreatas, quæ ita ſunt ipſis connaturales, vt vel ab intrin-

[...porum ſim-plicium pro-prietatibus.]

ſeca natura, & eſſentia dimanent, vel ita ſint illis neceſſariæ, vt abſque illis monſtroſa, & in ſua propria natura imperfecta exiſterent. Hoc corollarium eſt valde conſentaneum doctrinæ Auguſtini, & D. Thomæ, & rationi. Nam in primis pars affirmans res eſſe creatas cum ſuis proprietatibus, ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, ſufficienter colligitur. Sic enim ex eo quod fides docet, Verbum aſſumpſiſſe humanitatem, rectè colligunt Concilia aſſumpſiſſe animam cum intellectu, & voluntate creatis, & corpus cum omnibus partibus integrantibus ipſum. Et quia fides docet, corpus Domini ſubſtantialiter eſſe præſens ſub ſpeciebus ſacramentalibus, rectè Theologi contra Durandum concludunt, etiam quantitatem corporis Chriſti ſub eiſdem ſpeciebus contineri. Et quia credimus, Deum creaſſe Angelos in mundi principio, conſequenter ſentimus concreaſſe illis facultates naturales intellectus, & voluntatis. Idémque de omnibus miſtis dicemus pro eo tempore, & momento, in quo creata ſunt. Ergo ſimiliter ſi tunc creauit cælos, & elementa, illis concreauit facultates, & proprietates connaturales, ſicut eſt quantitas reſpectu materiæ, & figura reſpectu formæ, & aliæ intrinſecæ qualitates, quales ſunt grauitas & denſitas in terra, raritas & leuitas in aere, & ſic de cæteris actiuis qualitatibus. Eſt enim ratio eadem tum ex parte totius vniuerſi, quia vt eſſet perfectum, debuit ex corporibus perfectione propriam habentibus conſtare: tum ex parte vniuſcuiuſque corporis in ſua ſpecie conſiderati: nam is, qui dat formam, vel naturam, dat cōſequentia ad illam. Denique quia vnumquodque Dei opus in ſuo ordine perfectum eſt, & ita condens naturam, non fecit illam mancam, nec monſtroſam. Neque in illa naturæ conſtitutione fingenda ſunt miracula, vel ſupernaturalia opera, niſi ſint reuelata, vt ſæpe cum Auguſtino diximus; talis autem eſſet huiuſmodi corporum productio ſine connaturalibus proprietatibus, vt per ſe conſtat.

Probatur prior pars.

18. *Pars poſterior declaratur primò.* Altera verò pars negatiua ex dictis in prima, & ſecunda aſſertione manifeſta eſt, & breuiter declaratur in hunc modum, quia nihil affirmare poſſumus cum fundamento factum eſſe in primo inſtanti creationis mundi, niſi quod in illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, explicitè, vel ſaltem implicitè continetur; ſed in illis ex parte ſubſtantiarum creatarum nihil continetur etiam implicitè præter cælos, & elementa, vt ſatis explicatum eſt, & in ſubſtantiis ipſis tantùm virtute continentur proprietates connaturales ipſis corporibus vel ſecundùm ſe ſpectatis, vel ſecundùm ordinem, quem inter ſe naturaliter ſeruant; ergo nihil aliud concreatum ſimul eſt cum ipſis corporibus vniuerſum hoc quaſi eſſentialiter componentibus. *Declaratur ſecundò.* Secundò poteſt idem inductione declarari, quia ſi quid aliud factum eſſet in cælis, vel elementis in illo inſtanti, vel eſſet aliquid ex his, quæ in diſcurſu ſex dierum facta narrantur, vel eſſet aliquid aliud, ſed prius dici non poteſt, quia oſtenſum eſt opera ſex dierum non ſimul, ſed ſucceſſiuè eſſe facta, idque magis ex capitibus ſequentibus, & ex toto ſequenti libro conſtabit: hoc autem poſterius eſt per ſe improbabile, quia eſſet voluntarium, & ſine fundamento dictum. Et hoc quidem in inferioribus cælis, & elementis videtur per ſe manifeſtum. Nam in illo primo inſtanti non potuerunt intrinſecè recipere proprium ſucceſſiuum motũ, vt capite præcedenti declaratum eſt. Quòd ſi immediatè poſt illud inſtans moueri cœperunt, iam ille motus in ſe ſpectatus non pertinet ad opus creationis, prout in primo inſtanti factum eſt, ſed ad opus primi diei ſpectat, vt infra videbimus. Initium autem intrinſecum illius motus, quod in primo inſtanti concreatum dici poteſt, ad proprietatem intrinſecam illius corporis pertinuit, quod moueri ſtatim cœpit, quia illud initium nihil eſt aliud, quàm prima conſtitutio talis corporis in tali loco, quæ connaturali modo facta eſt, vt dixi. De ſolo ergo cælo empyreo cogitari poſſet, recepiſſe in ipſomet ſuæ creationis inſtanti qualitatem aliquam ſupernaturalem, quatenus non tam ad naturalem ordinem vniuerſi, quàm ad ſupernaturalem ſtatum gloriæ creatum eſt: ad eum modum, quo poſtea dicemus, homines in momento creationis non tantùm naturam, ſed etiam gratiam recepiſſe, quod & de Angelis ſuprà diximus. Veruntamen nobis incertum eſt, an cælum empyreum ſit capax talis qualitatis ſupernaturalis; multóque magis eſt incognitum, an de facto illa ornetur, vel ad ſtatum gloriæ pulchritudo illi naturalis ſufficiat. Et quanuis demus, cælum illud aliquando fore ornandum tali qualitate, vel qualitatibus, etiam eſſet incertum an hoc ornamentum in illo initio creationis acceperit, quia cùm non ſit propter ipſos ſpiritus, ſed propter corpora glorioſa, veriſimile eſt, vſque ad tempus illorum, ſeu vſque ad diem aſcenſionis Chriſti fuiſſe reſeruatum.

19. *4. Corollar. de formatione vel informitate initio mũdi.* Vltimò infertur ex dictis aliquam mundi formationem concreatam illi fuiſſe, aliquam verò ſucceſſu temporis illi eſſe additam; & è contrario aliquam mundi, ſeu materiæ informitatem tantùm ordine naturæ fuiſſe priorem mundi creatione, aliquam verò etiam tempore præceſſiſſe. Hęc aſſertio ſiue corollarium eſt D. Thomæ *dicta q. 66. art. 1.* & declaratur breuiter ex dictis: nam informitas materiæ duplex eſt, ſcilicet, ſubſtantialis, vel accidentalis. *Quid de informitate ſubſtantiali.* Prior abſolutè ſumpta non præceſſit tempore, quia nec materia eſt facta ſine forma, nec ſub forma generica tantùm, & non ſpecifica, nec ſub aliqua vniformi ſpecifica forma imperfecta, & communi toti materiæ in principio creatæ, hæc enim in ſuperioribus excluſa ſunt. Vnde in materia cælorum nulla omnino informitas ſubſtantialis tempore præceſſit. In materia verò terræ, & elementorum dici poteſt aliquo modo ex parte præceſſiſſe, quia in illo primo inſtanti non fuit formata formis miſtorum, quibus formabilis erat, & poſtea formata eſt. Hæc verò formatio licèt in ſe ſubſtantialis ſit, reſpectu materiæ eſt quaſi accidentalis, quia ipſa indifferens eſt ad has, vel illas formas recipiendas, & ideo quaſi accidentarium illi eſt, hac, vel illa forma carere, vel formari. Item, reſpectu terræ, & elementorum illa informitas accidentalis fuit; ſicut è contrario pulchritudo, quæ ex plantis, & animalibus terræ acceſſit, accidentalis formatio fuit, vt per ſe notum eſt. Igitur abſolutè loquendo, informitas ſubſtantialis materiæ non præceſſit tẽpore. Ordine autẽ naturæ præceſſiſſe dicitur, quia creatio corporum ſecundùm ordinẽ naturę neceſſariò debet incipere à creatione materiæ, quia tantùm ex ea parte incipit ex nihilo corporis creatio, nam forma non fit, niſi ex materia, vel in materia, & ita conſummatur totius productio. Et ſic patet tota concluſio, ſiue corollarium quoad ſubſtantialem formationem, vel informitatem.

Altera item informitas, ſcilicet accidentalis, ſubdiſtinguenda eſt: nam quædam eſſe poteſt per 20.

compa

Quid de informitate accidentali.

comparationem ad accidentia, quæ propria dici A poſſunt ad modum quarti prædicabilis, & ſic informitas accidẽtalis conſiſtet in carẽtia propriorum accidentium, ſeu proprietatum, & accidentium connaturalium. Alia verò informitas eſt per carentiam accidentium communium, quæ rem ornant, vel perficiunt, ſi adſint, & ideo dicuntur accidentaliter eam formare, ſiue illa ſint propria accidentia phyſica, & inhærentia, vt ſunt color, quantitas, & ſimilia, ſiue ſint extrinſeca ornamẽta, quæ accidentia prædicabilia dici ſolent, vt eſſe nudum, aut veſtitum, &c. De prima ergo informitate dicendum eſt, non præceſſiſſe tempore in cælis, vel elementis, præceſſiſſe autem ordine naturæ. Primum patet ex præcedenti aſſertione, B ſiue corollario 3. *in num.*17. quia in eodem inſtanti ſimul cum ſubſtantia habuerunt ſimplicia corpora proprietates ſuas. Secundum verò probatur, quia prior natura eſt ſubſtantia, quàm proprietas, quæ illam conſequitur; ergo prius natura ex vi creationis præcisè ſpectatæ fit ſubſtantia informis à proprietatibus. Poſterius verò natura formatur per proprietates, quę propterea concreari dicuntur. De altera verò informitate concedendum eſt, etiam tempore præceſſiſſe in mundo, qui propterea vt nunc eſt, factus dicitur ex materia inuiſa, ſeu informi. Probatur, quia per opera ſex dierum formatum eſt vniuerſum, prout nunc eſt, ex qua formatione quædam accidentalis pulchritudo, vel ornatus ſingulis elementis C acceſſit: nam terra apparuit, & viſibilis quodammodo facta eſt, & floribus, cæteríſque viuentibus ornata; ergo informitas huic ornamento oppoſita tempore præceſſit. Et idem cum proportione eſt de cæteris elementis. Nam opera ſex dierum ſucceſſiuè ſunt facta, & per illa ornata ſunt elemẽta; quæ informitas oppoſita tempore præceſſit. Quomodo autem hoc in cælis locum habeat explicãdo opera ſingulorum dierum trademus. Dicimus autem tẽpore præceſſiſſe, quia regulariter, ac ferè in omnibus proprium tempus præceſſit; reſpectu verò alicuius formæ accidentalis potuit per ſolum inſtans præcedere informitas, vt reſpectu localis motus, ſi per illum dicatur primum mobile D aliquo modo ornatum, & formatum: tamen illa etiam eſt anteceſſio non tantùm ſecundùm ordinem naturæ, ſed ſecundùm veram realem exiſtentiam, & durationis principium, quod hîc etiam ſub temporali anteceſſione comprehendimus.

21. *Quo pacto D.Thomas Auguſtinũ cum aliis Patribus circa formationẽ vel inform. materiæ concordet.*

Notare autem oportet, D. Thomam in illo articulo iuxta hanc aſſertionem, ſeu 4. corollarium, concordiam facere inter Auguſtinum, & alios Patres. Nam Auguſtinus dixit, informitatem materiæ, ſeu mũdi tãtùm ordine naturæ; alij verò Patres dixerunt, etiam tempore præceſſiſſe. *Sibi tamen* (inquit D.Thomas) *non omnino repugnant, quia Auguſtinus de informitate ſubſtantiali loquutus eſt, alij verò Patres de accidentali.* Veruntamẽ, (vt ipſe- E met D. Thomas tacitè animaduertit,) licèt in informitate ſubſtantiali non ſit contradictio inter dictos Patres, ſed tantùm quædam diuerſitas; nihilominus in accidentali negari non poteſt, quin contraria docuerint. Omnes enim docent, materiam non eſſe factam ſine forma ſubſtantiali; imò factam eſſe ſub formis cæli, & elementorum, expreſsè docent Baſil. & Chryſoſt. *homil.*2. & Ambroſ. *lib.*1. *Hexaëmer. cap.*8. & alij ſuprà allegati. Et conſentit Auguſtinus, qui addidit ſubtilitatem de prioritate naturæ materiæ informis, etiam quoad hanc ſubſtantialem informitatem, de qua prioritate reliqui Patres nihil dixerunt, nec con-

Quouſque dicta cõcordia procedat.

tradixerunt. Et idem intelligendum cenſeo de informitate quoad proprietates connaturales, quãuis de illa dicti Patres expreſsè non tractauerint. In accidentali autem informitate terræ, & aliorum elementorum Auguſtinus apertè docuit contra ſententiam priorum Patrum: nam illi docuerant, terram priùs tempore fuiſſe inanem, & vacuam, ſeu inuiſibilem, & incõpoſitam, & ſic de cæteris elementis; Auguſtinus autem etiam in hoc tantùm ordinem naturæ agnouit, & in hac parte antiquorum ſententiam nos probamus, propter ea, quæ hactenus diximus.

Neque obſtant rationes dubitandi in princi- 22. pio poſitæ. Ad primam ex loco Eccleſiaſtici 18. *Ad 1. rationem in n.1.* *Creauit omnia ſimul*, prima reſponſio eſt, particulam *ſimul* non dicere menſurã durationis, ſed cõmunitatem ſine exceptione, id eſt, omnia ſine vlla exceptione à Deo creata ſunt. Secunda reſponſio eſt, licèt *ſimul* accipatur pro eodem inſtanti, ſeu ſimultate durationis, intelligendum id eſſe tantùm de his, quæ per propriam creationem facta ſunt; quicquid enim Deus ex nihilo, & propriè, ac immediatè creauit, ſimul creauit: ſecus verò eſſe de cæteris, quæ vel per tranſmutationem vnius rei in aliam produxit, vel per accidentalem mutationem perfecit. Altero enim ex his modis facta ſunt omnia ſex dierum opera. In primo verò inſtanti ſimul Angeli, & omnia ſimplicia creata ſunt, illa enim tantùm per immediatam, & propriam creationem ſunt facta. Neque in his annumeratur anima rationalis, quia licèt proprie creetur, non ſine præuia diſpoſitione materiæ creatur.

Ad ſecundum ex verbis illis, *In principio crea-* 23. *uit Deus cælum, & terram*, Chryſoſtomus quidem *Ad 2. ibid.* ibi citatus videtur ſentire, in illis verbis ſummatim comprehendi omnia opera ſex dierum, non quia ſimul ſint facta, ſed quia integrum opus ſucceſſiuè factum priùs in ſumma quaſi vno verbo dicitur, & poſtea per partes digeritur. Iuxta quam expoſitionem particula, *in principio*, non dicit indiuiſibilem menſuram primæ creationis, nec verbum *creauit*, dicit tantùm rigoroſam creationem, ſed omnem operationem illo primo tempore factam. Nos autem ſupponimus ex dictis, & illud *principium* fuiſſe indiuiſibile initium omnis creatæ durationis, & veluti adæquata menſura propriæ creationis, quæ per verbum *creauit* ſignificata eſt. Quibus ſuppoſitis, reſpondemus, ſub illis duobus modis comprehendi quidem totum mundum vt per veram creationem factum eſt, ſeu quatenus ex Angelis, & corporibus ſimplicibus conſtat, ſub extremis media corpora cõprehendẽdo; non verò cõprehendi miſta propriè, & vt actu producta, ſed ad ſummum in potentia, vt Gregor. 32. *Moral.* vt ſuprà citaui, ſignificat. Nec refert, quòd in aliis locis Scripturæ ſub nomine *cæli, & terræ* etiam miſta, & alia opera comprehendantur, quia cùm hæc ſignificatio non ſit explicita, ſed implicita, poteſt maior, & minor eſſe: qualis autem ſit, ex materia ſubiecta, & ex antecedentibus, vel conſequentibus colligendum eſt. In dictis autem verbis Geneſis ex materia ipſa cõſtat, tantùm eſſe ſermonem de ſimplici mũdi creatione, & ex particula *in principio*, & ex verbis ſubſequentibus ſatis declaratur de ſolis ſimplicibus eſſe ſermonem; in aliis verò locis ex circunſtantiis, & aliis verbis conſtat eſſe ſermonem de cælo, & terra, vt iam ſunt completa, & ornata per ſex dierum opera, & ideo non eſt de illis ſimilis ratio.

In tertio argumento petuntur graues difficul- 24.

Ad 3. rationem ſolutio vberior remittitur.

A tates de operibus primi, ſecundi, & quarti diei; à quibus illud argumentum ſumitur, & ideo non poteſt exactè diſſolui, donec de illis operibus tractemus, quod in ſuum locum reſeruamus, ne omnia confundamus. Et nunc breuiter in primis dicimus, eaſdem ferè difficultates ab Auguſtino, & aliis eſſe ſoluendas. Nam licèt Auguſtinus dicat, omnia facta eſſe ſimul, diuidi autem per dies per ordinem ad cognitionem angelicam, vt mox dicam: nihilominus ab illo interrogabimus, quomodo potuerit Angelus cognoſcere veſpertina, aut matutina cognitione cælum factum prius etiam natura, quàm cognouerit illud ſtellis ornatum, cùm ſtellæ pars ſint cæli, & non poſſit totum integrè, & prout in ſe eſt, videri ſine partibus. B Itaque eadem eſt difficultas, ſi firmamentum eſſe cælum ipſum, & ſtellas ſecundùm ſubſtantias earum accipiamus. An verò aliter ſint illa opera exponenda poſtea videbimus.

Compendiò tamen ſoluitur primò.

Soluitur ſecundò.

Deinde addimus, argumentum illud cum ſua confirmatione conuincere, cælos in primo inſtanti creationis ſuæ fuiſſe factos ſine informitate ſubſtantiali tam eſſentiali, quàm integrali, & ſine informitate, quæ in carentia alicuius proprietatis naturalis, & intrinſecæ conſiſtat. Et nihilominus dicimus opera illorum trium dierum ſucceſſu temporis eſſe facta, & per illa fuiſſe formatos cælos, ſeu ornatos ab aliquo defectu, ſeu informitate accidentali; C qualis verò hæc fuerit, & quomodo litera Geneſis de illis diebus intelligenda ſit, poſtea dicemus.

25.

Ad 4. rationem in n. 3. prior reſponſio.

Quartum argumentum poſtulat, cur voluerit Deus ſucceſſiuè, & moroſè conſummare vniuerſum quoad miſtorum productionẽ, & illam mũdi diſpoſitionem, quæ ad habitationem, & conſeruationem miſtorum ordinatur. Ad quod reſpondemus in primis, licèt nulla alia ratio à nobis reddi poſſet præter Dei liberam voluntatem, eam nobis ſufficere cùm in Scriptura ſimpliciter ac propriè intellecta, ita feciſſe narretur.

Reſponſiones aliæ ex Ambroſ. &c.

Deinde dici poteſt ex Ambroſ. 1. *Hexaëmer. cap.* 8. ſimul cum potentia voluiſſe Deum ſuam libertatem, & dominium oſtendere, & ideo quædam priùs, D quędam poſteriùs, prout voluit, effeciſſe. Item non vno tantùm modo, ſed pluribus voluit poteſtatem, & dominationem oſtendere, & ideo quædam ſine præiacente materia creauit, ſimul materiam ipſam concreando, quædam verò ex præiacente materia alio modo, ſibi etiam proprio, procreauit, ſubitò, & per ſolum ſuum imperium materiam tranſmutando, & ex vno aliud procreando longè altiori modo, quàm per agentia creata poſſit id fieri. Præterea quoniam perfectio vniuerſi duplex eſt, vna abſoluta, & ſecundùm ſe, alia reſpectiua, & in ordine ad miſtorum conſeruationem, & generationem, ideo in ipſo creationis E tempore voluit oſtendere, quæ perfectio ſit connaturalis vniuerſo ſecundùm ſe ſpectato, quæ verò diſpoſitio ſecundùm ſapiẽtiſſimam ordinationem, ad miſtorum procreationem, & præſertim ad hominum beneficium illi conueniat. Et ideo priùs in momẽto mundum in ſua ſimplici perfectione quaſi per abſolutam poteſtatem creauit, poſtea verò more ſapientiſſimi artificis illud ad hominis conditionem diſpoſuit. Denique id etiam fieri potuit propter nos, partim vt ſimpliciùs crederemus, & intellectum ſubiiceremus in obſequium ſolius fidei etiam in opere creationis, tum vt diſtinctiùs, & meliùs intelligeremus, quàm ſapienter Deus omnia diſpoſuerit, quàm fortiter in numero, pondere, & menſura, ſicut ea diſpoſuit, ita ſuſtineat. Addit Ambroſ. lib. 2. de Cain, A & Abel cap. 6. in principio: *Vtique ſimul omnia fieri iubere potuit Deus, ſed diſtinctionem ſeruare maluit, quam nos in omnibus negotiis imitaremur.* Et ſimilem rationem habet *lib. 1. Hexaëmer. cap.* 8. & plures videri poſſunt in Chryſoſtomo *homil.* 3. *in Gen.* Nazian. & Nicet. *orat.* 43. *in Nouam Dominic.*

CAPVT XI.

An ſex dies creationis mundi naturales, ſeu materiales, an ſpirituales, ſeu intelligibiles fuerint.

B IN hoc capite diſtinctiùs à nobis tractanda eſt, & expendenda ſententia Auguſtini de ſex diebus, in quibus creatus, & ornatus dicitur mũdus. 1.

Dubium ſe præbet Auguſtinus in præſenti q.

De quibus diebus idem Auguſtinus *lib. 11. de Ciuit. cap.* 6. dixit: *Qui dies cuiuſmodi ſunt, aut perdifficile nobis, aut etiam impoſſibile eſt cogitare, quanto magis dicere.* Et ideo alio loco profitetur, ſe magis inquirendo, quàm definiendo procedere *in Imperfect. ſuper Gen. cap.* 1. & 2. vbi etiam confeſſionem fidei præmittit, ne ab aliquo erroris argui poſſit. Et *lib. 1. Gen. ad liter. cap.* 8. & 20. nihil temerè affirmandum dicit, ſed abſque præiudicio melioris ſententiæ ſe loqui.

Magis tamẽ inclinat in partem poſteriorem.

Quia verò ipſe in eam inclinauit ſententiam, quæ affirmat, opera illis diebus C producta non per ſucceſſionem temporis, & durationis, ſed ſimul facta eſſe, ideo coactus eſt dies illos aliter interpretari, & in mẽtibus ſanctorum Angelorum illos collocare, & conſequenter illos diſtinguere ſecundùm quendam ordinem dignitatis rerum, quæ in ipſis factæ narrantur, non ſecundùm ordinem prioris, & poſterioris in duratione.

Fundamentum Auguſtini de cognitione matutina, & veſpertina in mẽtibus angelicis.

Fundatur autem hæc Auguſtini ſententia in diſtinctione duarum cognitionum, quas ipſe ponit in mentibus angelicis, quas veſpertinam, & matutinam vocat, vt ex profeſſo tractat *lib. 4. Gen. ad literam à cap.* 22. vſque ad nonnulla capita *lib.* 5. & *lib. 11. de Ciuit. cap.* 7. & 29. & aliis locis citandis, & ideo ad intelligendum eius ſen- D tentiam, & ferendum de illa iudicium, operæ pretium exiſtimamus, paulo diligentiùs diſtinctionem illam, eiúſque membra iuxta mentem Auguſtini exponere, quod per nonnulla dubia diſtinctiùs fiet.

2.

Dubiũ primum circa dictũ fundamentum.

Primum ergo dubium ſit, an cognitionem matutinam in ſola viſione clara diuinæ eſſentiæ Auguſtinus poſuerit. In quo vnum videtur certum, nimirum Auguſtinum poſuiſſe cognitionem matutinam in viſione clara Dei. Hoc enim omnes Theologi allegandi fatentur, & expreſſis verbis eiuſdem Auguſtini probari poteſt.

Quid certũ ſit in hoc dubio.

Id enim prius ſignificat *lib. 11. de Ciuit. cap.* 7. & *in* 29. magis explicat, dicens: *Angeli ſancti non per verba ſonantia* E *Deum diſcunt, ſed per ipſam præſentiam immutabilis veritatis.* Et infrà: *Ipſam quoque creaturam melius ibi, hoc eſt, in ſapientia Dei tanquam in arte, qua facta eſt, quàm in ea ipſa ſciunt, ac per hoc & ſeipſos ibi melius, quàm in ſeipſis, quamuis etiam in ſeipſis. Facti ſunt enim, & aliud ſunt, quàm ille, qui fecit. Ibi ergo tanquam in cognitione diurna, in ſeipſis autem tanquam in veſpertina, ſicut ſuprà iam diximus.* Quæ repetuntur *in Dialog. cum Oroſi.* 65. *Quæſtion. in q.* 26. Auguſtino attributo, & planè ex ſententia Auguſtini, eſto illius non ſit opus. Et *lib. 4. Gen. ad liter. cap.* 23. diſertiſſimè ait: *Multum intereſt inter cognitionem rei cuiuſque in Verbo, & cognitionem in natura eius, vt illud meritò ad diem pertineat, hoc ad veſperam.* Et c. 24. *Cùm ſancti Angeli ſemper videant faciem Dei, verbóque vnigenito filio ſicut Patri æqualis eſt,*

eſt, perfruantur, proculdubio vniuerſam creaturam, in qua & ipſi ſunt principaliter conditi, in ipſo Verbo Dei prius nouerunt, ac deinde in ipſa creatura, &c. Et infra: *Ibi ergo tanquam per diem, hic autem tanquam per veſperam.* Et idem ſæpius in ſequentibus repetit. De hac ergo parte affirmante nullum poteſt eſſe dubium in ſentẽtia Auguſtini, illámque iterum paulo pòſt confirmabo.

Quiditem incertum.

3\. Difficultas autem eſt de alia parte excludente omnem aliam matutinam cognitionem, multi enim Theologi non tantùm in viſione beatifica, ſed etiam extra illam ponunt cognitionem matutinam angelicam, non tamen eodem modo. Primò enim Scot. *in 2.d.3.q.9.* aliàs *q.4.2.partis diſtinctionis, §. ad quæſtionem*, præter viſionem beatam ponit in Angelis cognitionem abſtractiuam, & quidditatiuam Dei per propriam ſpeciem eſſentiæ Dei, & hãc dicit etiam eſſe cognitionem matutinam. Et probat, quia omnes Angeli in primo inſtanti cognitionis habuerunt cognitionem matutinam; ergo non poteſt eſſe, niſi iſta. Conſequẽtiam ſupponit vt claram. Antecedens verò probat, quia cognitio matutina eſt prior quàm veſpertina, ſecundùm Auguſtinum; ſed Angeli in primo inſtanti habuerunt cognitionem veſpertinam, vt per ſe clarum eſt; ergo & matutinã. Sed hæc ſentẽtia ſupponit falſum, quia nulla eſt talis ſcientia abſtractiua Dei, vt ſuperiori tract. *lib.* 2. à nobis oſtenſum eſt, & quod certius eſt, nulla eſt apud Auguſtinum mentio talis ſcientię abſtractiuæ, & multo minus ſub nomine matutinæ, aut diei, vel mane apud ipſum inuenitur. Et ſanè non bene inter ſe conueniunt abſtractiua cognitio, & matutina, nam hæc dicit clariſſimam cognitionem, ex mente Auguſtini, alia verò longè decoloratior eſt, vt idem Auguſtinus loquitur. De fundamento verò Scoti dicemus infrà.

Reſolutio Scoti.

Reiicitur.

4\. Aliter Bonauent. *in 2.d.4. art.3. q.1.* diſtinguit duplicem cognitionem matutinam, vnam in Verbo per viſionem beatam, aliam per ſpecies, & illuminationes procedentes à Verbo. Et hanc ſecundam ponit, vt aliquam cognitionem matutinam habere potuerint Angeli in ſua creatione, quando nondum erant beati. Quam diſtinctionem ex Petro de Tarantaſia refert Carthuſ. *in 2. d.4. q. vlt.* Addit tamen, non probaſſe illam, & meritò, quia cognitio creaturarum per ſpecies earum non tranſcendit cognitionem veſpertinam. Quod eſt euidens ſecundùm mentem Auguſtini, vbique enim dicit, per matutinam ſcientiam cognoſci res in Verbo tanquam in arte increata, per quam facta ſunt. Deinde eſt euidens ratio, quia vel illa cognitio matutina per illuminationes extra viſionem Verbi, quam habuerunt Angeli à principio, erat ſupernaturalis, vel naturalis. Non primum, quia illa ſolùm eſſet cognitio fidei, quæ matutina dici non poteſt. Item quia illa cognitio manſit in Angelis malis, licèt per peccatum obſcurata, vt idem Bonauent. dicit; at in malis angelis non manſit cognitio ſupernaturalis. Si autem fuit naturalis, fuit per naturale lumen angelicum, & per ſpecies inditas rerum cognoſcendarum; hæc autem eſt cognitio in proprio genere, ac proinde veſpertina, iuxta doctrinam Auguſtini. Nihilominus tamen D. Thomas 1. *p. q.62. art.1. ad* 3. illam diſtinctionem attingit, & non reprobat: Dicit enim, Angelum intra naturalem ordinem poſſe creaturas cognoſcere, vel tantùm in ſeipſis, & ſic eſſe veſpertinam cognitionem, vel in Deo, & hanc eſſe matutinã reſpectu prioris, licèt comparatione alterius matutinæ per viſionem in Verbo decoloratior, ſeu impropria ſit. Vnde ſignificat, Angelum per ſcientiam naturalem, & ſupernaturalem cognoſcere res in Verbo, & indicat, vtranque eſſe cognitionem matutinam, alioqui argumentum non ſoluit, quod in hoc nitebatur, quòd ſecundùm Auguſtinum Angeli habuerunt cognitionem matutinam ſtatim a principio creationis. Veruntamen D. Thomas in aliis locis, vbi ex profeſſo rem tractat, non ponit cognitionem matutinam, niſi in clara Dei viſione, præſertim 1. *p.q.58. art.6. & 7.* & in dicta ſolutione nunquam dixit, cognitionem naturalem rerum in Deo eſſe matutinam. Imò in fine ſolutionis concludit de viſione beata, *& hæc propriè eſt cognitio matutina.* Fateor tamen in hoc ſenſu ſolutionem non ſatisfacere argumento, quod difficillimum eſt in ſententia Auguſtini, vt infrà dicã, & in illa ſolutione videtur voluiſſe D. Thomas pro ſua modeſtia ſubterfugere vim argumenti potius, quàm apertè Auguſtinum inconſtantiæ arguere. Illud verò argumentum aliter ſoluit *q.8. de Verit. art.16. ad* 8. de quo infrà dicam.

Bonauenturæ reſolutio.

Meritò tamen nõ probatur à Tarantaſia tũ iuxta mentẽ Auguſt.

Tum propter euidentem rationem.

Matutinam cognitionem aliquando admiſiſſe videtur D. Thom. extra Verbum.

Ex profeſſo tamen rem tractando nõ admittit.

In gratiam Auguſtini D. Thomas vim difficultatis ſubterfugit.

5\. Aliter verò Ægidius *in 2.d. 13. q. 1. art.3. dub. 3. literali*, præter cognitionem Veſpertinam, & matutinam addit meridianam. Diſtinguit enim tria, ſcilicet, veſperam, manè, & diem. Veſperam dicit eſſe in abſoluta cognitione creaturæ ſecundùm ſe, & in proprio genere, manè autem fieri dicit, quãdo ex cognitione creaturæ in proprio genere, Angelus in laudem Dei creatoris aſcendit. Cùm autem in Verbo per viſionem beatam creaturam Angelus intuetur, diem perfici dicit. Meridiana ergo eſt cognitio creaturæ in Verbo per viſionem beatam, veſpertina eſt cognitio eiuſdem creaturæ in proprio genere; matutina eſt per aſcenſum à cognitione veſpertina in laudem creatoris. Quòd ſi obiicias, quia hic aſcenſus non eſt noua cognitio, ſed addit tantùm actum voluntatis amantis, & volentis laudare Deum propter tale opus; quod totum ex vi eiuſdem cognitionis naturalis fieri poteſt; reſpondet, tam veſpertinam, quàm matutinam cognitionem adaptari ad cognitionem rerum, quam Angeli naturaliter habent: nec matutinam addere ſolam relationem voluntatis, ſed aliquid perficiens cognitionem. Nam cognitio eiuſdem creaturæ, prout à Deo procedit, id eſt, quæ Deum habuerit auctorem, & ab eo habuerit initium, matutina cognitio eſt, licèt non ſit meridiana. Et videtur hic modus dicendi habere fundamentum in Auguſtino in locis citatis, vbi ſæpe illa tria diſtinguit, veſpere, mane, & dies. Vnde *in dicto cap.22. lib.4. in Gen.* ait: *Poſt veſperam fit mane, cùm poſt cognitionem propriæ naturæ, quæ non eſt, quod Deus; refert ſe ad laudandam lucem, quæ ipſe Deus eſt, cuius contemplatione formatur, vtique & fiet dies.* Expreſſiúſque *lib.11. de Ciuit. cap.7.* lucem primo die factam de ſpirituali luce, in qua tenebræ non ſunt, interpretans, addit: *Fit tamen & veſpera diei huius, & mane aliquatenus, quoniam ſcientia creaturæ comparatione ſcientiæ creatoris quodammodo veſpeраſcit. Itémque luceſcit, & mane fit, cùm & ipſa refertur ad laudem dilectionémque creatoris.*

Ægidij reſolutio.

Obiectioni ſibi factæ occurrit Ægidius.

Auguſtini verba fauere videntur eidem.

6\. Sed ſine dubio ſententia hæc aliena eſt in multis à mente Auguſtini. Primò, quia nunquam Auguſtinus poſuit matutinam cognitionem merè naturalem, ſed ſemper tribuit illam lumini gloriæ, vt in citatis locis videre licet. Secundò cùm dicit, veſpertinam cognitionem aſcendere in mane, *cùm ad laudem, dilectionémque Dei refertur*, ſine dubio non loquitur de dilectione naturali, ſed de ſupernaturali, ex charitate, quia loquitur de charitate, quæ ad beatitudinẽ ſanctos Angelos produxit;

Improbatur tamen primò Ægidij reſolutio. Secundò.

duxit; ergo aſſerere minimè potuit cognitionem ipſam naturalẽ creaturarũ fieri matutinã per relationẽ illam in laudem, & dilectionẽ Dei naturalem. *Tertiò.* Tertiò, quia, vt Angelus referat cognitionẽ creaturarum in laudẽ, & dilectionẽ Dei, neceſſe eſt, vt præcognoſcat, Deum eſſe auctorem, & principium creaturarum, nam propterea illum laudat, & amat. Vnde talis amor ſupponit cognitionem Dei vt auctoris creaturarum ex cognitione ipſarum creaturarum, ac proinde ante illam relationem ordine ſaltem naturæ ſupponitur cognitio creaturarum in Deo, eo modo, quo extra Verbum inueniri poteſt, id eſt, cognitio, qua cognoſcuntur creaturæ non tantùm vt in ſe ſunt, ſed etiam vt ſunt à Deo creatæ; ergo talis cognitio nunquam poteſt eſſe matutina, quia ſecundùm ſe ſpectata valde imperfecta eſt, & parum clara, & relatio ad Deum, quæ illi per voluntatem adiungitur, nõ reddit illam in genere cognitionis meliorem, licèt moraliter perficiatur. *Quartò.* Denique nunquam Auguſtinus diſtinxit in Angelis tres cognitiones, vel tres modos cognoſcendi creaturas, ſed tantùm duos modos, ſcilicet, vel in ſeipſis, vel in Verbo, & ſub cognitione creaturarum in ſeipſis comprehendit ſine dubio cognitionem earundem etiam vt ſunt effectus Dei, ſi per proprias ſpecies creaturarum fiat, neque hoc appellauit vnquam cognoſcere creaturam in Verbo, vel in Deo, cùm magis ſit cognoſcere Deum in creatura, vel potiùs ex creatura, quæ cognitio quoniã minor eſt, vt Auguſtini verbo vtar, rectè nomine veſperæ ſignificatur: non ergo matutina nominatur ſecundùm Auguſtinum, ſed ſub veſpertina comprehenditur.

7. *Verbis Auguſtini n.5. allatis ſatisfit ex Alẽſ.* Quocirca, vt notauit Alexander Alenſ. *2.p.q.23.memb.*1. in duobus dubiolis, quæ in fine illius proponit, ſcientiam angelicam, quam vno loco vocauit Auguſtinus matutinam, in alio vocat diurnam. Nam *lib.11.de Ciuit.cap.29.* cognitionem ſui in Verbo diurnam vocat, eámque à cognitione ſui in ſeipſo tanquam à veſpertina diſtinguit, & eaſdem duas cognitiones paulo inferiùs clariorem, & obſcuriorem vocat. Item cognitionem, quæ eſt in Verbo, quámque frequẽter matutinam vocat, ad diem dicit pertinere *lib.4.Gen.cap.23.* his verbis: *Multum intereſt inter cognitionem rei cuiuſque in Verbo Dei, & cognitionem in natura eius, vt illud meritò ad diem pertineat, hoc ad veſperam.* Vnde etiam rectè infert Alenſis *eodem loco*, non oportere diſtinguere cognitionẽ meridianam à matutina, quia apud Auguſtinum nulla eſt excellentior cognitio rerum creatarum, quàm cùm cognoſcuntur in Verbo; ergo ſi quæ dici, aut cogitari poteſt meridiana cognitio creaturæ, illa profectò eſt, quæ in verbo Dei clarè viſo perſpicitur. At verò hanc eandem vocat Auguſtinus matutinam cognitionem, vt vidimus; ergo illa duo non ſunt in doctrina Auguſtini diſtincta. Vnde colligere etiam licet, mane, & diem apud Auguſtinum non condiſtingui ſicut duas cognitiones magis, vel minus lucidas, ſed diſtingui tanquam partem, & totum: nam dies componitur ex veſpera, & mane, quod & meridies vocari poteſt, quia non paulatim creſcit in luce, ſed ſubitò illuceſcit poſt veſperam, & diem conſummat. Sic dicit dicto cap.7. de Ciuit. *Fit veſpera diei huius, & mane aliquatenus,* &c. Et infrà dicit, recurrẽte mane poſt veſperam, diem vnum conſummari. Et lib.4.in Gen.cap.25. *Poſt veſperam, & mane dies vnus,* & ſic de cæteris.

8. *Vera reſolutio dubij* Concludimus ergo, ſecundùm Auguſtinum vnicam tantùm eſſe ſcientiam matutinam Angelorum de rebus creatis, illámque eſſe viſionem earum in Verbo, ac proinde hanc ſolam eſſe cognitionem matutinam. *hactenus diſcuſſi.* Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1.*p.q.58.art.6.&* 7. quam ibi frequentiùs ſequuntur noui expoſitores, & eandem tenet Alenſ. *dicta q.23.memb.*1.*&* 6. Et videtur ſufficienter probata ex dictis. *Probatur primò.* Primò quia cognitio matutina ex mente Auguſtini eſt perfectiſſima omnium, quas Angelus poteſt habere de creatura; ſed cognitio perfectiſſima vnica tantùm eſt, & illa ſine dubio eſt per viſionem in Verbo; ergo illa ſola eſt matutina. *Secundò.* Secundò Auguſtinus tribuit cognitioni matutinæ, vt per illam videantur res in rationibus ſuis, per quas fiunt, ſeu in arte diuina; ſed hoc modo tantùm videntur per viſionem beatam; ergo ſola viſio beata eſt ſcientia matutina. *Tertiò.* Tertiò Auguſt. *dicto cap. 7. lib. 11. de Ciuit. & lib. 2. Gen. cap.* 8. ſolis Angelis ſanctis, & à principio beatitudinis tribuit cognitionem matutinam, nunquam tamen illam concedit Angelis, qui peccauerunt; imò hoc modo diſtinguit lucem à tenebris, vt poſtea videbimus; ergo ſignum eſt, in ſola ſcientia beata ponere cognitionem matutinam, nam aliæ ſcientiæ in angelis malis fuerunt.

Solùm reſtat obſcurum in doctrina Auguſtini, 9. *In verbis Auguſtini difficultas adhuc reſtat.* quod dicit, cognitionem Angelorum de creaturis in ſeipſis fieri mane, cùm ad Dei laudẽ refertur, vt habet *lib.11. de Ciuit. cap.7. & lib. Gen. cap.22. &* 25. In hoc enim fundati ſunt, qui dixerunt duplicem cognitionem matutinam, naturalem ſcilicet, & ſupernaturalem, vel aliis modis ſuprà relatis. *Quo pacto à Malone expediatur.* Quos in hac parte ſequitur Daniel Malon. *in 2.d.3. diſp.*18. nam licèt *in ſect.*2. decem, vel vndecim modos dicendi referat circa illam diſtinctionem, & omnes impugnet; nihilominus *in ſect.*1. fatetur cognitionem matutinam duplicem eſſe. Vna eſt viſio creaturarum in Verbo, alia eſt, cùm Dei cognitionem referunt ad Deum amandum. Vnde addit, in malis angelis nunquam fuiſſe cognitionem matutinam priorem, fuiſſe tamen poſteriorem ſaltem in primo inſtanti, in quo creati ſunt. *Non rectè tamen ad mẽtem Auguſtini.* Sed non exiſtimo eſſe hoc menti Auguſtini conforme. Quia ſi cognitio veſpertina erat prius ſaltem natura, quàm ad laudem Dei referatur, non fit matutina per hoc quòd ad laudem Dei referatur, quia cognitio matutina, & veſpertina differunt in intrinſeca ratione, & perfectione cognitionis, quæ non variatur per hoc, quod in laudem Dei referatur, vt ſuprà ponderaui.

Neque Auguſtinus, ſi attentè legatur, vnquam dixit, veſpertinam cognitionem relatam 10. *Verus ſenſus illorum verborum probatur efficaciter ex variis eiuſdẽ Auguſtini locis.* ad Deum fieri matutinam, ſed per illam relationem, vel poſt illam ſequi mane, & perfici diem, quod longè diuerſum eſt. Hanc verò fuiſſe ſententiam Auguſtini, patet ex *dicto cap.7. lib.11. de Ciuit.* vbi ſic ait: *Scientia creaturæ comparatione ſcientiæ creatoris quodammodo veſperaſcit, itémque luceſcit, & mane fit, cùm & ipſa refertur ad laudem dilectionémque creatoris.* Vbi non eſt ſenſus, ipſam veſpertinam cognitionem luceſcere, & mane fieri, cùm refertur, &c. ſed ſenſus eſt, media illa relatione, vel per meritum illius luceſcere, & oriri mane in mente Angeli, vtique per viſionem in Verbo, & ſic diem conſummari. Et hic ſenſus patet ex verbis ſubiunctis, quæ priora declarant. *Cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt, vt ita dicam, quàm cùm in Dei ſapientia cognoſcitur velut in arte, qua facta eſt, ideo veſpera congruentius, quàm nox dicitur, quæ tamen, vt dixi, cùm ad laudandum, & amandum refertur creatorem, recurrit in mane. Et hoc cùm facit in cognitione ſuiipſius, dies vnus eſt.* Non ergo ipſa cognitio veſpertina per relationem fit mane, vel matutina, ſed *recurrit*

in

in mane, id eſt, quaſi pro termino habet ipſum mane, & ita vnus dies perficitur. Vnde expreſſiſſime lib. 4. Geneſ. cap. 22. *Ita vt poſt veſperam fiat mane, cùm poſt cognitionem ſuæ propriæ naturæ, qua non eſt, quod Deus, refert ſe ad laudandam lucem, quod ipſe Deus eſt, cuius contemplatione formatur.* Ecce non veſpertina cognitio fit matutina, ſed *poſt veſperam fit mane*; nec veſpertina in ſe lucidior fit per illam relationem, ſed per coniunctionem ad mane quodammodo *formatur.* Et ſic etiam dixit ibidem *cap. 25.* in illis diebus non nominari noctem, *quia tunc nox ad diem pertinet, non dies ad noctem, cùm ſancti Angeli id, quod creaturam in ipſa creatura nouerunt, referunt ad illius honorem, & amorem, in quo æternas rationes contemplantur, eaque concordiſſima contemplatione ſunt vnus dies.* Per illam ergo relationem non fit alia cognitio matutina, ſed quaſi coniungitur veſpertina cognitio matutinæ. Vnde obiter colligo, hoc intelligendum eſſe de relatione perfecta, & perſeuerante vſque in finem, quam angeli mali non habuerunt, & ideo nec ad matutinam cognitionem peruenerunt. Sicut & nos licèt qualemcunque cognitionem veſpertinam, quam habemus, in Dei laudem referamus, non ſtatim fit nobis, neque fiet matutina niſi in illo amore vſque in finem perſeueremus, & tunc etiam in nobis ſpiritualis dies ex veſpertina, & matutina cognitione complebitur, vt *in dicto cap. 25.* Auguſtinus concluſit, dicens: *Sunt vnus dies, quem fecit Dominus, cui coniungetur Eccleſia, de hac peregrinatione liberata, vt & nos exultemus, & iocundemur in eo.*

11. *Dubium 2. principale circa idem fundamentum Auguſtini poſitũ in num. 1. quidnam ſit cognitio veſpert.* Atque ex his expeditum manet ſecundum dubium, nimirum, quid ſit cognitio veſpertina. Nam hæc eſt cognitio creaturarum in proprio genere, qualis in Angelis eſt illa, quam de creaturis habent per proprias ſpecies earum, vt ſatis expreſsè, & euidenter docuit Auguſtinus *lib. 4. Gen. ad literam cap. 8.* ibi: *In ſuo enim genere quaſi in veſpere terminatũ eſt*, & cap. 22. *fit veſpera illius lucis, cùm firmamentum non in Verbo, ſed in ſua natura cognoſcitur*, & dicto cap. 7. de Ciuit. *Cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt, ideo veſpere dicitur*, & cap. 26. *in ſeipſis tanquam cognitione veſpertina cognoſcunt*; idem in *dicta q. 26. ad Oroſ.* & aliis locis ſæpiſſimè. *Sitne vna, vel multiplex dicta cognitio, & arguitur pro vtraque parte.* Statim verò occurrit difficultas ſimilis præcedenti, an veſpertina cognitio ſit vnica tantùm, vel multiplex. Nam oppoſitorum eadem eſt ratio; ſed cognitio matutina tantùm eſt vna, & vnius rationis in vnoquoque Angelo, vel etiam homine, vt diximus; ergo etiam veſpertina vnica tantùm eſt. In contrarium verò eſt, quia Auguſt. videtur in Angelis duas creaturarum cognitiones extra Verbum diſtinguere, vnam rei in ipſo Angelo cognitæ, aliam eiuſdem rei in ſeipſa cognitæ, vtraque autem eſt veſpertina, cùm ſit extra Verbũ. Et ita opinatur Alenſ. ſuprà in 3. concluſ. ex mente Auguſtini, vt *in q. 23.* latè tractat, & diſtinguit duas veſpertinas cognitiones in Angelo reſpectu earumdem rerum; quarum altera per ſpecies inditas, altera per acquiſitas fit; vel quarum altera eſt cognitio rerum, vt ſunt in ipſo Angelo cognoſcente; altera eſt rerum in ſeipſis.

12. *Reſolutio bipartita.* Dico nihilominus ſi ad verba, & dicta Auguſtini reſpiciamus, vnam tantùm cognitionem Angelorum veſpertinam vocaſſe, reſpectu eiuſdem obiecti: ſi tamen ad fundamentum illius appellationis inſpiciamus, multiplicem eſſe veſpertinam cognitionem quoad poſitiuam rationem ſuam, quannis matutina vna tantùm ſit. *Oſtenditur pars prior.* Prior pars nota eſt ex verbis ci-

A tatis. In ſolis enim mentibus angelicis duplicem cognitionem illam conſtituit Auguſtinus; & veſpertinam cognitionem vocat, quam habent Angeli de rebus creatis in ſeipſis, id eſt, directè tendendo in ipſas, vt in ſe ſunt per proprias ſpecies innatas earum. Quæ ſcientia connaturalis eſt omnibus Angelis, & vnica eſt in quolibet illorum, vna (inquam) vel vnitate luminis intellectualis, vel vnitate alicuius habitus, vel collectione plurium ſpecierum intelligibilium, plurium, vel pauciorum iuxta gradum perfectionis Angeli, iuxta ſuprà dicta de Angelis, quæ hîc repetenda non ſunt, nec ad præſens punctum referunt. Auguſtinus ergo hanc ſolam B ſcientiam veſpertinam nominauit, vel quia non de fide, ſed de propria ſcientia loquutus eſt, & in Angelis præter beatam aliam propriam ſcientiam non agnouit, vel quia illa ſufficienter, & potiſſimùm inſeruiebat intentioni eius, quæ erat per ſcientiam veſpertinam, & matutinam, dies creationis mundi explicare.

Nihilominus probatur altera pars. Primò 13. *Oſtenditur poſterior.* quia Auguſtinus vocauit illam ſcientiam veſpertinam, quia ad diuinam viſionem comparata decoloratior eſt, ſed hoc ipſum habet omnis cognitio rerum extra Verbum ad cognitionem rerum in Verbo comparata; ergo omnis illa poteſt vocari cognitio veſpertina. At verò extra C Verbum non vna tantùm, ſed multiplex poteſt eſſe cognitio; ergo poteſt eſſe multiplex cognitio veſpertina. Et ita ceſſat æquiparatio inter illa duo membra: nam in omni latitudine ſummum, & perfectum vnum eſt; imperfecta verò multiplicantur, quia ab illa ſumma perfectione multis modis receditur. At verò matutina cognitio attingit ſummum gradum perfectionis cognitionis creaturarum, veſpertina verò dicit defectuoſam cognitionem; ergo licèt illa vna tantùm ſit, hæc multiplicari poteſt. Et in hoc ſenſu poſſet diſtinctio Alenſis ſuſtineri, non tamen diſtinguendo illa membra per ſpecies concreatas, vel acceptas à rebus, nam hæ poſteriores in An- D gelis non ſunt, ſed ex obiectis dicuntur, vel quia vna terminatur ad rem exiſtentem, alia abſtrahit ab actuali exiſtentia, vel quia Angeli vna cognitione vident creaturas in ſpeciebus earum, quas in ſeipſis habent, alia vident creaturas in ipſiſmet. Hæc enim diſtinctio materialis tantùm videtur in ordine ad veſpertinam cognitionem, ad eum modum, quo cognitiones diuerſarum creaturarum in ſe, ſunt plures cognitiones veſpertinæ. Sic enim cognitio rerum in ſpeciebus intelligibilibus ſi non terminetur obiectiuè ad res repræſentatas per illas ſpecies, tantùm eſt cognitio quaſi reflexa ipſarum ſpecierũ, & ita eſt diſtincta cognitio veſpertina à cogni- E tione creaturæ in ſe, quia eſt cognitio alterius obiecti creati etiam in ſeipſo, & in proprio genere. Nos autem addimus, etiam reſpectu eiuſdem obiecti cogniti poſſe eſſe plures cognitiones veſpertinas aliarum rationum.

Dixi autem has veſpertinas cognitiones multiplicari quoad poſitiuas rationes cognitionis, 14. *Eiuſdem poſterioris partis vlterior declaratio.* quia propria denominatio cognitionis veſpertinæ ſumitur ex quadam carentia, vel diminutione lucis, ſicut naturalis veſpera diei dicitur, quando lux iam eſt remiſſa per occaſum Solis. Sic ergo omnis cognitio creaturarum, quæ non attingit gradum lucis gloriæ, conuenit in communi ratione veſpertinæ cognitionis. Secundùm verò gradum luminis, quem participant, poſſunt multiplicari. Exemplo declaratur optimè in

E Chriſto

Chriſto Domino, habuit enim tres, vel quatuor ſcientias, beatam, per ſe infuſam, per accidens infuſam, & acquiſitam, vel experimentalem. Ex illis ergo ſola beata poteſt dici matutina, reliquæ autẽ poſſunt dici veſpertinæ. Quia etiam ſcientia per ſe infuſa erat de rebus creatis in proprio genere, & per proprias earũ ſpecies, ac proinde erat veſpertina; ergo à fortiori reliquæ. Et eadẽ ratione ſi in beatis hominibus datur ſcientia creaturarũ per ſe infuſa, eius cognitio veſpertina erit, quia per illam nõ videntur res in Verbo, ſed in ſeipſis. Idémque erit in Angelis ſãctis, ſi in eis detur ſciẽtia ſupernaturalis extra Verbum rerũ creatarum, & diſtincta à propria ſciẽtia naturali, quod ſuprà tractatum eſt. Et conſequenti ratione etiam cognitio per fidem erit veſpertina. Quia licèt comparatione noctis infidelitatis lux ſit, & diẽ conſtituat, in quo honeſtè ambulamus: nihilominus hic dies comparatione illius diei, quo æquales Angelis facti videbimus Deum ſicuti eſt, ipſe quoque nox eſt; ſeu lucerna lucens in obſcuro loco, donec dies illuceſcat in cordibus noſtris, vt dixit Auguſtinus *lib.* 4. *Gen. cap.* 23.

15. *Dub. 3. principale circa idem Auguſtini fundamentum. Quorundam reſponſio.*

Tertium graue dubium eſt, an in doctrina Auguſtini cognitio matutina, & veſpertina differant in obiectis materialibus (vt ita dicam) ſeu in rebus cognitis, vel in re cognita conueniant, & in medio, ac modo cognoſcendi diſtinguantur. Aliqui cenſent differre in rebus, & obiectis cognitis, quia cognitio matutina eſt de re increata, ſcilicet, de Deo ipſo, quia licèt dicatur eſſe de creatura, vt eſt in Deo, videtur tantùm eſſe de creatura ſecundùm eſſe, quod habet in Deo, quod eſſe eſt ipſum eſſe increatum, ipſaque vita Dei, iuxta illud: *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Cognitio autem veſpertina habet pro obiecto creaturam, quam cognoſcit, ſeu repræſentat ſecundùm eſſe, quod in ſe habet, quod omnino creatum eſt. Sed hoc dubium qua potui diligentia tractaui in priori tomo *tract.* 1. *lib.* 2. *de attributis Dei negatiuis, cap.* 25. *à num.* 10. *ad* 14. propter quoſdam modernos ſcriptores, qui auſi ſunt dicere, D. Thomam, Alenſem, reliquóſque Theologos non intellexiſſe Auguſtinum dicentem, cognitionem veſpertinam terminari vltimò ad proprium conceptum creaturæ in ſuo proprio eſſe obiectiuè diſtincto ab illo eſſe, quod habet in Deo: matutinam autem in ſolo eſſe increato, quod creatura in Deo habet, ſiſtere, ſecundùm mentem Auguſtini. Ego verò antiquos Theologos veram Auguſtini mentem attigiſſe defendi. Non cenſeo autem neceſſarium ibi dicta hîc repetere, cùm ferè nihil illis addendum occurrat.

16. *Vera reſponſio ex alibi tractatis.*

Dico ergo Auguſtinum non diſtinxiſſe cognitionem matutinam, & veſpertinam, niſi reſpectu rerum creatarum, ſeu creandarum, & ita illas duas cognitiones ex mente eius, in re cognita conuenire, differe autem in actu, & medio, cognoſcendi illam. Atque hoc modo reſpectu ſingularum creaturarum diſtinguit veſperam, & mane, & ſingulos dies conficit. Vt Angelus cognoſcendo ſe in ſe conficit primam veſperam, cognoſcendo autem ſe in Verbo, fit primum mane, & conſurgit primus dies: cognoſcendo autem firmamentum in ipſomet, vel in Verbo, fit ſecunda veſpera, vel ſecundum mane, & completur dies ſecundus, & ſic de cæteris. Hæc autem diſtinctio partium eiuſdem diei ex vtraque conſurgentis, & diſtinctio dierum intelligi non poteſt, niſi intelligatur idem omnino obiectum creatum per cognitionem matutinam, &

A veſpertinam eiuſdem diei cognitum eſſe, nec duæ cognitiones matutinæ primi, & ſecundi diei poſſunt concipi diſtinctè etiam ſecundùm rationem, niſi intelligantur terminatæ ad Angelum, vel ad firmamentum, quatenus in ſuo eſſe creato, vel creabili diſtinguuntur, quod non haberent ſi per matutinam cognitionem ſolùm ſecundùm eſſe increatum, quod in Deo habent, cognoſcerentur, vt ibi latiùs ſum proſequutus. Poſſumus tamen amplius hoc declarare in ſcientia increata, quam Deus de ſe, & in ſe habet de creaturis: Deus enim per ſuam ſcientiam cognoſcit creaturas non ſolùm ſecundùm eſſe, quod in ipſo habent, ſed etiam ſecundùm eſſe proprium *Elucidatur amplius.*
B obiectiuum creaturæ vel poſſibile per ſimplicem intelligentiam, vel actuale per intuitiuam cognitionem. At verò cognitio creaturarum priori modo ſumpta, ac præciſè ſpectata, reuera non eſt cognitio creaturarum, nec diſtinguitur à ſcientia ipſius Dei de ſeipſo, quia nihil aliud eſt, quàm cognoſcere ſeipſum; ſuum eſſe, ſuum intelligere, ac poſſe: ergo illa ſcientia eſt propria cognitio creaturarum vt ad illas ſecundùm proprium illarum eſſe terminatur, & illa propria eſt ſcientia, qua Deus cognoſcit creaturas in ſe: idem ergo eſt cum proportione intelligendum de Angelis ſanctis, cùm dicuntur cognoſcere creaturas in Deo.

C Et hinc obiter infero, non poſſe in Deo diſtingui cognitionem veſpertinam à matutina, cuius oppoſitum ſequeretur ex opinione contraria, nimirùm, ſi matutina, & veſpertina cognitio in obiectis ſecundùm eſſe creatum, & increatum diſtinguendæ eſſent. Probatur vtraque pars: nam in Deo, vt dixi, diſtinguitur duplex cognitio creaturarum, vna ſecundùm eſſe increatum, quod habent in Deo, quæ reuera non eſt cognitio creaturarum, ſed ſolius creatoris, & alia ſecundùm eſſe proprium creatum, vel creabile. Si ergo cognitio matutina Angelorum non attingit creaturas ſecundùm eſſe, quod in ſe 17. *1. Corollarium ex proximè traditis.*
D habent, profectò etiam in Deo ſola prior cognitio illius eſſe increati, quod creaturæ in ipſo habent, erit matutina, & altera cognitio creaturarum ſecundùm eſſe proprium, dici poterit veſpertina, quia etiam de illa dici poterit, quod Auguſt. *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 7. dicit: *Cognitio creaturà in comparatione creatoris quodammodo veſpeaſcit,* vtique ex parte obiecti. Nemo autem hactenus diſtinxit in Deo etiam ſecundùm rationem cognitionem veſpertinam, & matutinam: ergo nõ diſtinguuntur ex parte obiecti materialis, ſeu rei cognitæ ſecundùm proprium conceptũ obiectiuum, ſed in lumine, & modo cognoſcendi, & ideo in Deo tantùm eſt diurna, ſeu meridiana cognitio creaturarũ, quia vno tantùm modo in ſeipſo, & per ſeipſum, & ſumma, ac infinita luce il-
E las cognoſcit. In creatura verò datur cognitio veſpertina, & matutina propter diuerſos modos cognoſcendi eaſdem creaturas. Differt tamen inter Deum, & Angelum, ſeu quancunque intellectualem creaturam, quod ſoli Deo eſt connaturalis cognitio illa creaturarum in ſeipſo, & in ſumma luce; in Angelis verò cognitio connaturalis eſt veſpertina, quia imperfecta, & in proprio genere; cognitio autem matutina eſt ſupernaturalis, quia eleuari ad cognoſcendas creaturas in Verbo, ſupra naturam eſt intellectus creati. Et hæc eſt ratio propria, ob quam Angelus eſt capax cognitionis matutinæ, & veſpertinæ, & non Deus, quia Deus non poteſt habere modum cognoſcendi niſi connaturalem ſibi, & ille

eſt

eſt ſummus, & perfectiſſimus; Angelus verò eſt capax cognitionis ſuperantis naturam ſuam, & hæc eſt tanquam meridies reſpectu cognitionis ſibi connaturalis.

18. *2. Corollariū contra distinguentes in viſione beata veſperum & mane.* Ex quo infero ſecundò, non rectè à quibuſdam diſtingui in ipſamet viſione beata cognitionem matutinam, & veſpertinam, quatenus in illa viſione conſideratur habitudo ad Deum ipſum tanquam ad obiectum primarium, & ad creaturas in ipſo cognitas tanquam ad ſecundarium, & priori ratione dicunt eſſe cognitionem matutinam, quia tam ex parte cognoſcentis, quàm ex parte rei cognitæ eſt luciſſima; ſub poſteriori verò ratione, dicunt eſſe veſpertinam. Qui conſequenter dicent, cognitionem creaturæ in Verbo ſecundùm eſſe increatum, quod habet in Verbo, matutinam eſſe, quia eſt de creatore tantùm. Cognitionem autem creaturæ in Verbo ſecundùm proprium eſſe creatum eſſe veſpertinam, quia vt ſic eſt cognitio creaturæ, & eo ipſo aduerſperaſcit, vt ex Auguſt. *dicto cap. 7. de Ciuit.* ſuprà dicebamus. Vnde *libro* etiam 4. *de Geneſi cap.* 18. ait, *creaturam in Deo habere mane, nam in ſuo genere tanquam veſpere terminatum eſt.* *D. Thom. illam diſtinctionem non reprobat. Non eſſe tamē ad mentem Auguſtini fatetur, idque ex ipſo Auguſt. probatur primò.* Quam diſtinctionem attingit D. Thomas *dicta q.* 58. *art.* 7. eámque non reprobat, dicit tamen non eſſe ad mentem Auguſtini. Et hoc mihi indubitatum eſt, quia Auguſtinus nunquam diſtinxit ex parte rei cognitæ cognitionem veſpertinam, & matutinam, ſed ex diuerſis modis cognoſcendi eandem rem, vt iam oſtendi. Vnde nunquam vocauit cognitionem creaturæ illam, per quam cognoſcitur eſſe increatum, & eminentiale, quod creatura habet in Deo, nam hæc cognitio præcisè ſumpta non eſt cognitio creaturæ, ſed Dei: illam ergo vocauit cognitionem creaturarum in Deo, per quam cognoſcuntur creaturæ ſecundùm propria eſſe, propriáſque rationes ſuas in cauſa ſua ſuprema, & hanc vocauit cognitionem matutinam creaturarum: de viſione autem ipſius Dei, vt ad ipſum terminatur, nunquam ſub illo nomine matutinæ cognitionis loquutus eſt Auguſtinus, quia matutinam cognitionem diſtinxit à veſpertina reſpectu eiuſdem obiecti. Reſpectu autem Dei viſi in ſeipſo nulla eſt cognitio veſpertina, quia nulla eſt lucidior illa, quæ dici poteſt in proprio genere reſpectu Dei, id eſt, per propriam eius ſpeciem, vel eſſentiam, & ita ſuppoſuit, & intellexit ſine dubio Auguſtinus, viſionem Dei in ſeipſo, vt ad ipſum terminatur, lucidiſſimam eſſe, ac proinde maximè meridianam, nunquam tamen diſtinxit illam, vt eſt de Deo ipſo, vel vt eſt de creaturis in ipſo tanquam matutinam à veſpertina.

19. *Probatur 2. ex reipſa.* Neque ſpectando ad rem ipſam probanda eſt illa diſtinctio, quia viſio Dei, vt terminatur ad creaturas, eſt in ſua ſpecie lucidiſſima, & clariſſima, quantum eſſe poteſt de obiecto creato; ergo non meretur nomen veſperæ, ſed mane. Item quia aliàs viſio, quam Deus habet in ſeipſo de creatura, dici poſſet veſpertina ratione obiecti, quod abſurdum reputo. Quanquam Rupert. *in Prolog. ad libros in Gen.* illam ſic appellare videatur, qui tamen non loquitur reſpectu ipſius Dei, ſed reſpectu noſtri, & vocat veſpere illud eſſe, quòd res habebant in Verbo, antequam fierent, quia nos latebat, in ſe tamen ſcientia illa maximè matutina erat. Auguſtinus autem cum interdum dicit cognitionem creaturæ reſpectu cognitionis creatoris eſſe veſperam, non loquitur de cognitione creaturæ in Deo, ſed

A de cognitione creaturæ in ſe, & in proprio genere, quæ habet pro obiecto primario creaturam, & ideo illi commenſuratur, ſub cognitione autem creatoris comprehendit cognitionem creaturæ in creatore, & ex vi viſionis creatoris, quia ſuam quaſi ſpeciem, & excellentiam habet à creatore tanquam obiecto primario, & ſub eodem lumine tranſit ad creaturam.

Dices: In ordine naturalium cognitionum cognitio naturalis, quam habet Angelus de ſeipſo in ſe, & per ſe poteſt dici veſpertina reſpectu cognitionis Dei; quam per ſe habet de ipſo; ergo è contrario cognitio creaturarum in Deo poterit dici veſpertina reſpectu cognitionis cla- 20. *Obiectio cōtra proximè dicta.*

B ræ Dei in ſeipſo. Reſpondetur negando antecedens; nam illa cognitio, quam Angelus habet de Deo, per ſeipſum, aut per aliam creaturam, vel ſub neutro illorum membrorum comprehenditur, vel ſi ad aliquod reuocatur, veſpertina dicenda eſt. Dico ſub neutro membro comprehendi, quoniam Auguſtinus, vt notaui, non dat illam diſtinctionem de omni cognitione angelica, ſed de cognitione creaturarum, quia ſolùm viſus eſt illa diſtinctione ad explicandos dies, in quibus Deus creaturas produxit, & ideo non oportet, vt diſtinctio ſit adæquata omni cognitioni cuiuſcunque obiecti, ſed creati tantùm. Extendendo autem illam ad omnia obiecta, dico, cognitionem Dei per creaturam ſiue in An- *Soluitur.* [illegible]

C gelo, ſiue in nobis veſpertinam potius eſſe, quàm matutinam, vt iam tetigi, & docet expreſsè Alenſ. ſuprà *memb.* 2. Et ratio eſt, quia medium cognoſcendi eſt creatum, & ratio, ac perfectio cognitionis ex medio potius, quod eſt veluti formale obiectum, quàm ex re cognita, quæ eſt quaſi materiale, ſumenda eſt. Vnde ſicut viſio creaturæ in Deo matutina eſt, ita è contrario cognitio creatoris in creatura, vel per creaturam, veſpertina eſt. Item talis cognitio valde imperfecta, &, vt ita dicam, valdè decolorata eſt; ergo nomen matutinæ cognitionis non meretur.

D Quartum dubium eſt, quæ cognitio, matutina ne, an veſpertina fuerit prior in Angelo reſpectu earundem rerum, quæ per illas cognoſcuntur. Hoc dubium obſcurum eſt in ſententia Auguſtini, tum propter varia dicta eius, tum propter conſecutionem alterius difficultatis, quæ ex illo ſequitur, nimirum, qui Angeli habuerint ſcientiam matutinam, & quando illam receperint. Poteſt autē tractari dubium de prioritate durationis realis, vel de prioritate naturæ propriè ſumptæ, id eſt, fundatæ in cauſalitate pertinente ad ordinem executionis, ſeu generationis (vt ſic dicam.) Nam de prioritate dignitatis, ſeu perfectionis nulla eſt quæſtio, cùm 21. *Dub. 4. principale circa idem fundamentū Auguſtini vtra cognitio fuerit prior in Angelo.* *Reſponſio quoad prioritatem naturæ.*

E certiſſimum ſit, & in re ipſa, & in doctrina Auguſtini, matutinam ſcientiam eſſe priorem, id eſt, longè perfectiorem, & ſimili modo certiſſimum eſt, ſecundùm ordinem intentionis, & finalis cauſæ eſſe etiam priorem, ſaltem ratione actus, in quo talis ſcientia ponitur, vt ex dictis ſatis patet. Igitur ſcientiam matutinam eſſe priorem etiam duratione reali, fuit ſententia Scoti *in loco allegato.* Et ad hoc inducit verba Auguſtini ſuprà recitata ex *cap.* 24. *lib.* 4. *de Gen.* Dicit enim, *Cùm Angeli ſancti ſemper videant Verbum Dei, priùs in ipſo nouerunt vniuerſam creaturam, ac deinde in ipſa creatura*; qui locus non rectè exponitur de prioritate dignitatis, tum quia illa duo verba *prius*, & *deinde*, malè accommodantur ad ordinem dignitatis; tum etiam, quia cauſa illius *Quoad prioritatem durationis, Scoti reſponſio.*

prioritatis non redditur ex perfectione viſionis, ſed ex eo, quòd ſancti *Angeli ſemper vident Verbum,* vbi pondero aduerbium *ſemper,* in quo maximè ratio nititur: tum etiam, quia inde ſubinfert, *ibi eſſe diem primitùs creatum, hic autem tanquam veſperam.* Quæ exponens *cap.*31. ait, *Primò hæc accipiebat in Verbo Dei, deinde cùm facta eſſent ea, cognoſcebat alia inferiori cognitione, quæ nomine veſperæ ſignificata eſt.* Et cap. 32. *Mens angelica pura charitate inhærens Verbo Dei, poſteaquam illo ordine creata eſt, vt præcederet cætera, prius ea vidit in Verbo Dei facienda, quàm facta ſint,* &c. tum denique *cap.*34. id explicat exemplo oculi videntis propinqua, & diſtantia ſimul, ſed ordine quodam, nam priùs propinquiora videt, quod procedit ſecundùm ordinem generationis, & ſitus.

22. *Scotus Auguſtinũ ad ſe pertrahere conatur.*

Veruntamen etiam ipſe Scotus vidit, Auguſtinum in his locis non loqui de prioritate durationis inter cognitionem matutinam, & veſpertinam, nam illaſmet cognitiones fuiſſe ſimul duratione expreſsè affirmat idem Auguſtinus *dicto cap.*32.*lib.*4.*de Gen.*& idem inſinuauerat *cap.* 30. & expreſſiùs repetit *cap.* 34. Inde tamen colligit Scotus loqui Auguſtinum ſaltem de prioritate naturæ propriè, id eſt, cauſalitatis, & generationis. Nam ſi attentè conſideretur diſcurſus Auguſtini, ibi non oſtendit exceſſum perfectionis matutinæ cognitionis: nam licèt hunc attingat tranſeunter, & quaſi id ſupponendo, propriè tamen deſcribit modum, & ordinem generationis, & originis inter vtranque cognitionem, & ſic ſentit ex matutina ſequi veſpertinam, quia ſicut ordine cauſalitatis prius eſt creatura in Verbo, quàm in ſe, ita prius natura viſa eſt ab Angelo in Verbo, quàm in ſe. Hinc autem infert vlteriùs Scot. illã cognitionem in Verbo, de qua ibi loquitur Auguſtin. non eſſe cognitionem in Verbo clarè viſo in ſe per viſionem beatam, ſed eſſe quandam aliam cognitionem abſtractiuam Dei per ſpeciem eius. Quia viſio beatifica non potuit eſſe ſimul duratione cum cognitione veſpertina, quia hanc habuit Angelus per cognitionem naturalem à primo inſtanti ſuæ creationis, & tunc non habuit viſionem beatam etiam ex doctrina Auguſtini, vt ſuprà in proprio loco dictum eſt.

23. *Fruſtrà tamen id tentat.*

At enim propter vnam difficultatem fugiendam non ſunt verba Auguſtini ad peregrinos ſenſus detorquenda. Eſt enim meridiana luce clarius loqui Auguſtinum in citatis locis de viſione beata ſanctorum Angelorum, per quam creaturas in Verbo Dei cognoſcunt, vt in principio probaui, & iterum pauca verba ponderabo. Primùm illa dicti cap.24. *Cùm ſancti Angeli, quibus poſt reſurrectionem coæquabimur, ſi viam, quæ nobis Chriſtus factus eſt, vſque in finem tenuerimus, ſemper faciem Dei videant.* At quæ eſt viſio qua videtur facies Dei, niſi beatifica? aut in quo erimus æquales Angelis Dei, ſi in ſanctitate perſeuerauerimus, niſi in viſione beatifica? Nam ſi in aliqua re alia erimus illis æquales, id erit ratione viſionis beatæ, quæ ſupponi debet. Deinde *cap.*25. dicit ex illa cognitione matutina cum veſpertina confici vnum diem, *cui coniungetur Eccleſia de hac peregrinatione liberata, vt & nos exultemus, & iocundemur in eo.* Quod profectò non erit niſi in beatitudine; de hac ergo loquitur Auguſtinus. Item *in cap.* 32. non pònit hanc cognitionem niſi in mente, *quæ pura charitate inhæret Verbo Dei,* vbi apertè loquitur de charitate conſummata, & immutabili patriæ. Item *in cap.*7. A *lib.*11. *de Ciuit.* apertè dicit, *Lucem illam, & diem non eſſe niſi ciuitatem ſanctam in ſanctis Angelis, & ſpiritibus beatis, de qua dicit Apoſtolus: Quæ ſurſum eſt Hieruſalem quæ eſt mater noſtra, æterna in cælis;* & *in cap.*19. habet verba ſupra citata, quæ ſunt ſatis expreſſa. Accedit, quòd illa cognitio matutina, & abſtractiua, quam Scotus ponit de Deo per ſpeciem eius, non ſolùm non habet fundamentum in Auguſtinuo, verumetiam nec poſſibilis eſt, vt ſuprà dixi. Multóque impoſſibilius videtur, quod per cognitionem abſtractiuam Dei videantur creaturæ in ipſo clarius, & perfectius, quàm in ſeipſis per proprias ſpecies. Nam hoc etiam in clara viſione Dei difficile intelligitur: B quis ergo de abſtractiua cognitione id credat? Auguſtinus autem loquitur de cognitione matutina, qua videntur creaturæ in Deo melius, quàm in ſe; ergo non de abſtractiua, ſed de intuitiua cognitione loquitur.

Tunc ergo manet integra difficultas, quam Scotus attingit, quomodo poſſint eſſe ſimul duratione, ſeu tempore cognitio veſpertina, & matutina in Angelis, cùm prius pro aliqua, vel aliquibus morulis habuerint ſancti Angeli cognitionem naturalem, quàm beatam, ac proinde cognitionem veſpertinam prius, quàm matutinam, etiam reali duratione. Antecedens ſuppo- 24. *Reiecta Scoti reſponſione, perſiſtit difficultas contra prioritatem durationis inter matutinam & veſpert. cognitionem.*
nimus vt omnino verum non tantùm in re ipſa, C ſed etiam in ſententia Auguſtini, vt ſuprà *lib.*5. *de Angelis cap.* 2. *& lib.* 6. *cap.* 1. *&* 3. dictum eſt. Et deinde licèt in primo inſtanti habuiſſet Angelus vtranque cognitionem, non apparet, in quo genere cauſæ poſſit cognitio matutina eſſe prior, quia ſecluſa cauſalitate finali, quæ ad rem non pertinet, vt dixi, quia pertinet ad ordinem intentionis, non executionis; in cæteris generibus cauſarum viſio beata nullo modo eſt cauſa cognitionis naturalis, nec formalis, vt per ſe patet, nec efficiens, quia cognitio naturalis eſt ex principiis naturæ, non gratiæ, aut gloriæ, nec materialis, quia non diſponit ad illam. Quin potiùs hoc ordine cognitio veſpertina videtur prior, quia naturalia præcedunt ordine D naturæ ad ſupernaturalia, vel ratione ſubiecti, vel quatenus intimiùs conſequuntur ex ſubiecta natura, quàm gratia, vel gloria. Accedit, quod idem Auguſtinus *dicto lib.* 4. *de Geneſi cap.* 22. videtur apertè hunc ordinem ponere, cùm dicit: *Vt ſi lux iſta, quæ primitus creata eſt, non corporalis, ſed ſpiritualis eſt, ſicut poſt tenebras facta eſt,* &c. *ita & poſt veſperam fiat mane, cùm poſt cognitionem ſuæ propriæ naturæ, quæ non eſt, quòd Deus referat ſe ad laudandam lucem, quæ ipſe Deus eſt, cuius contemplatione formatur.* Et infrà: *Vt veſpera primi diei ſit etiam ſui cognitione, non ſe eſſe, quod Deus eſt, mane autem poſt veſperam hanc, quo concluditur dies vnus.* In quibus verbis apertè videtur docere Auguſtinus, ordine generationis priorem fuiſſe E cognitionem veſpertinam ſui, quàm matutinam in Verbo, quod ſaltem de prioritate naturæ in eodem ordine verificandum eſt: imò videtur etiam de ordine durationis eſſe intelligendum. Et ita exponit apertè D. Thomas *q.*8. *de Verit. art.*16. *ad* 8.

Propter priora teſtimonia allata *num.* 21. to- 25. *Quid nonnulli ad prædictam difficultatem reſponderint.*
támque difficultatem hanc, multi Theologi neceſſarium eſſe arbitrati ſunt concedere ſecundùm Auguſtinum, habuiſſe Angelos in primo inſtanti creationis ſuæ aliquam matutinam cognitionem. Et ideo dixerunt aliqui, Angelos ſanctos à primo inſtanti creationis fuiſſe beatos ſimpliciter, ponentes illam cognitionem matutinam

tinam in ſola viſione beata, vt reuera eſt. Alij verò diſtinxerunt cognitionem matutinam, vt aliquam habuerint in primo inſtanti in viſione Dei, & poſtea aliam per viſionem. Sed primum impugnatum eſt in præcedenti tractatu *lib.5.c.2.* ſecundũ verò in proximè dictis.

Vera reſponſio de antecedentia durationis.

Dico ergo Angelos non habuiſſe cognitionem matutinam in primo inſtanti creationis ſuæ, ac proinde priùs duratione, & natura habuiſſe cognitionem naturalem ſui, Dei, & fortaſſe etiam aliarum rerum, quàm eaſdem res in Verbo viderint.

Probatur primò directè.

Probatur, quia in illo primo inſtanti habuerunt omnem perfectionem naturalem, & non fuerunt in illo beati vltima, & perfecta beatitudine, quæ in clara viſione Dei conſiſtit. Ex quo ſequitur, B cognitionem illam quæ in Angelo eſt veſpertina cognitio ſui, ſeu in proprio genere, in ſuo eſſe, & ſubſtantia anteceſſiſſe matutinam ſui cognitionem. Probatur apertè, quia veſpertina cognitio eadem eſt cum cognitione ſui in ſe, & per ſuam ſubſtantiam, vel ſpeciem; ſed hanc habuit Angelus in primo inſtanti, quando nondum videbat ſe in Verbo. Idémque dici poteſt de cognitione firmamenti, congregationis aquarum Solis, lunæ & ſtellarum, & aliorum operum ſex dierum. Solùm eſt differentia, quòd cognitio ſui eſt naturalis, & neceſſaria, & ideo certius eſt, cum natura incepiſſe: aliarum verò rerum actualis cognitio non eſt ita neceſſaria C quoad exercitium, & ideo non eſt tam certum actu præceſſiſſe in illo primo inſtanti. Eſt tamen verum in illo inſtanti habuiſſe Angelum concreatas ſpecies intelligibiles omnium rerum creatarum in vniuerſo in eodem inſtanti; imò & creandarum in tempore futuro. Vnde etiam eſt certum, potuiſſe tunc habere actualem cognitionem in proprio genere, & per propriam ſpeciem cæli, & terræ, vt præſentium, & ſimul factorum in eodem inſtanti, & aliarum rerum ſaltem vt poſſibilium, iuxta doctrinam in ſuperioribus datam de Angelorum cognitione.

26. *Probatur 2. non repugnare Auguſtino.*

Neque hæc ſucceſſio inter illas cognitiones aliena eſt à doctrina Auguſtini, vt patet ex verbis D vltimo loco allegatis *in num.* 24. Vnde notari poteſt, neceſſarium non eſſe, vt illi dies ſecundùm Auguſtini doctrinam inceperint intrinſecè in primo inſtanti, in quo fecit Deus cælum, & terram, ſed ad ſummum extrinſecè, quia & hoc eſt inceptioni dierum magis conſentaneum, & in Auguſtino nihil inuenitur contrarium; imò eſt conſentaneum citatis verbis, ex quibus hunc ordinem colligo. Nam primò creati ſunt omnes Angeli tam boni, quàm mali, omnéſque cognitionem ſuæ propriæ naturæ in ipſa, & conſequenter etiam cognitionem Dei per ipſam, in eodem momento receperunt. Vnde fit, vt omnes receperint tunc cognitionem E illam, quæ in ſua ſubſtantia veſpertina eſt, licèt nondum ſpectaretur tunc ſub ratione veſperæ,ſeu veſpertinæ cognitionis.

Nomen ſeu ratio veſperæ,duplex.

Dupliciter enim accipi poteſt nomen, ſeu ratio veſperæ, ſeu veſpertinæ cognitionis, vno modo vt abſolutè tantùm dicit cognitionem talis modi, & perfectionis, alio modo vt cõnotat relationem ad mane, quæ eſt relatio partis, ſeu compartis vnius diei.

Priori ratione præuit cognitio veſpertina matutinam duratione.

Et priori modo præceſſit in illo inſtanti cognitio veſpertina, nondum tamen habebat poſteriorem, & quaſi formalem rationem veſperæ. Cuius ſignum eſt, quia tunc erat illa cognitio quaſi in ſtatu quodam indifferenti, vt poſſet vel diem componere, vel per noctem obtenebrari; nam in quibuſdam Angelis prio-

A rem, in aliis verò poſteriorem ſucceſſum habuit, & in his potuiſſet habere meliorem euentum: nam omnes fuerunt liberi ad referendum, vel non referendum illam cognitionem in laudem creatoris, teſte eodem Auguſt. *lib. de Corrept. & grat. cap.*11. & idem ſupponit *lib.*4. *de Geneſ. cap.* 24. *in fine.* Sic ergo in illo primo inſtanti non præceſſit veſpera formaliter, ſed quaſi materialiter (vt ſic rem explicem.)

27. *Poſteriori etiam ratione præuit modo aliquo.*

Poſtea verò in ſecundo inſtanti ſancti Angeli retulerunt ſe, & omnem ſuam ſcientiam in laudem, & gloriam ſui creatoris peculiari, & deliberato modo. Nam licèt in primo inſtanti omnes ſe retulerint in Deum, quem actu dilexerunt, vt eſt probabilius, nihilominus quia illa conuerſio magis fuit accepta, quàm plenè deliberata, ideo Auguſtinus in his diebus explicandis nullam rationem illius habuit, nec illius meminit, ſed tantùm illius plenè deliberatæ, per quam Angeli ſuum meritum conſummarunt, & ratione cuius ſtatim ſuam beatitudinem receperunt, vt ex omnibus locis ſuprà citatis manifeſtum eſt. Et ex *lib.2.Gen.ad liter. cap.* 7. *&* 8. *& ex Imperfect. ad Gen.cap.* 3. In illo ergo ſecundo inſtanti cœpit cognitio illa in ſanctis Angelis habere rationem veſperæ, quia per illam relationem factum eſt, vt cognitio illa quaſi proximè diſponeretur, vt matutinæ cognitioni coniungeretur, & dies conſummaretur, ac componeretur. E cõtrario verò in cæteris Angelis, qui in ſeipſis ſuperbia eleuati permanſerunt, obſcurata eſt illa cognitio, & facta eſt nox, & tenebræ. Sic enim ait Aug. *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 28. *in fine*, Angelos malos æternam lucem deſerentes, tenebras factos eſſe. Et è cõtrario de ſanctis Angelis notat *lib.*4. *de Gen. cap.*25. in eorum diebus non commemorari noctem, ſed tantùm veſperam, & poſt veſperam mane, & diem, quia totam ſuam cognitionem ad Dei laudem, & amorem retulerunt. Ex quo diſcurſu optimè concluditur, ſaltem in primo die veſperam præceſſiſſe mane, ſeu veſpertinam cognitionem matutinæ, non ſolùm loquendo de veſpera materialiter, ſed etiam formaliter iuxta declarationem datam. Quia & præceſſit cognitio ſui, & præceſſit etiam relatio illius in laudem, & amorem Dei, per quam cœpit ad mane referri, & illi appropinquare, & coniungi.

28. *An præiuerit duratione negant quidam.*

An verò ſub hac ratione præceſſerit duratione reali, vel tantùm ordine naturæ, ſicut diſpoſitio antecedit formã, vel meritum præmiũ, pendet ex illa quæſtione, an ſancti Angeli in eodẽ inſtanti, quo meritũ conſummarunt,præmium receperint. Et quòd ſola fuerit anteceſſio naturæ, videri poteſt cõſentaneum Auguſtino: nã hoc modo meliùs explicãtur omnia, quæ de illo primo die dicit. Nam putat, in illo die factam eſſe ſpiritualem lucem, quam Deus à tenebris diuiſit, id eſt, bonos Angelos à malis, quæ diuiſio per lucem gloriæ facta eſt; ergo in illomet puncto, in quo ſancti Angeli ſe à malis ſepararunt,referendo ſe in Deũ, facti ſunt lux, & matutinam cognitionem receperunt.

Dicendum tamen etiã duratione præceſſiſſe.

Sed quia (vt ſuprà dixi) opinio illa falſa eſt, non oportet ſine cogentibus verbis Auguſtini ipſam ei tribuere; in præſenti autem nihil eſt, quod cogat. Quia, vt in primo die facta ſit diuiſio lucis, & tenebrarum, ſatis eſt, quòd immediatè poſt illam moram, in qua ſancti Angeli Deum omnibus rebus prætulerunt, matutinam cognitionem acceperint,in qua conſummatus fuerit dies primus. Concedendum eſt ergo etiam ſecundùm Auguſtinum, in primo die ſanctorum

Angelorum veſperā fuiſſe priorem mane, etiam duratione, quamuis etiam fuerit ſimul cum illo in compoſitione vnius diei. Et ita ſaluatur optimè ordo inter veſperam, mane, & diem, quem Auguſtinus in vltimo loco citato poſuit. Et nihilominus ſimpliciter verum eſt, quod in aliis locis dixit, has cognitiones matutinam, & veſpertinam ſimul eſſe, nec moram requirere. Nam licèt non omnino ſimul inceperint, ſimul nihilominus fuerunt, & nunc ſunt, ac manent in Angelis beatis: & in principio non ideo factæ ſunt cum aliqua ſucceſſione, quia ex natura ſua petant ſucceſſionem, vel quia Angelus abſolutè non poſſit ſimul illas efficere, ſed quia ſecundùm ordinem diuinæ ſapientiæ non debuit Angelus ad matutinam cognitionem aſcendere, niſi per ſuam diſpoſitionem, & meritum, quod ſine aliqua ſucceſſione, vel mora fieri non poterat, vt in ſuperiori tractatu monſtratum eſt.

29. *Remouetur difficultas cui nonnulli perperam reſpondebāt in num.25.*

Atque hoc modo ceſſat altera difficultas, qua inferebatur ex mente Auguſtini vel habuiſſe ſanctos Angelos cognitionem matutinam in primo inſtanti ſuæ creationis, ac proinde etiam angelos malos illam habuiſſe, & poſtea illam peccando amiſiſſe, quod repugnat: vel Deum in illo primo inſtanti ita diſcreuiſſe inter Angelos, vt quoſdam beatos, alios non beatos creauerit, quod Deum ex ſe, & mera ſua voluntate feciſse incredibile eſt; feciſſe autem ex merito, aut demerito diuerſorum Angelorum, eſt improbabile. Reſpondemus autem ex dictis, negando ſequelam: nam licèt Auguſtinus illos ſex dies in mentibus Angelorum conſtituerit, & ſine ſucceſſione reali inter ſe ſimul factos, & completos eſſe cenſuerit; nihilominus neceſſarium non eſt, vt in primo ſaltem die cenſuerit mane ſimul incepiſſe cum veſpera, ſed potuit ſentire, illum primum diem compoſitum fuiſſe ex veſpere, & mane cum aliqua ſucceſſione modo explicato, & ſimul cum illo ſtatim fuiſſe completos omnes ſex dies cum ſolo ordine naturæ abſque ſucceſſionis mora, ſeu durationis, modo ſtatim declarando: nam hæc inter ſe repugnantia non ſunt. Et ſimili modo licèt Auguſtinus dixerit, omnia fuiſſe creata ſimul in primo inſtanti creationis mundi, non eſt neceſſarium, etiam docuiſſe, in eodem momento factam eſſe beatitudinem Angelorum, ſicut non eſt neceſſe, vt in eodem inſtanti pœna malorum angelorum inceperit. Inceperunt ergo ſimul, ſecundùm Auguſtinum, omnia quæ Deus ſolus per ſe fecit, non verò omnes rerum perfectiones, quæ ab ipſis, vel à præuia diſpoſitione, aut merito ipſarum creaturarum pendent. Ex quibus perfectionibus præcipua fuit matutina cognitio, vt explicaui, & ideo illa lux licèt in primo die, non in primo inſtanti creationis rerum facta eſt. Vnde etiam colligitur ſecundùm Auguſtinum cognitionem matutinam ſolis Angelis ſanctis datam eſſe, & non indifferenter omnibus, ſicut de viſione beata in ſuperiori tractatu *lib.5. c.2.* dictum eſt.

30. *Notatio pro explicando Aug. alibi ſcribente matutinam cognitionem veſpertinæ præiſſe.*

Adhuc tamen ſupereſt ſoluenda difficultas orta ex aliis Auguſtini locis, in quibus dicit, præceſſiſſe matutinam cognitionem veſpertinæ ſaltem naturæ ordine. Ad hoc autem explicandum oportet aduertere differentiam, quam conſtituit Auguſtinus inter opus primi diei, & aliorum, quam latè proſequitur *lib.2. Gen. ad liter. cap.6.7.&* 8. & eandem ſupponit *lib.4. cap.22. & ſequentib.* Eſt autem diſcrimen, nam opera quinque dierum poſt primum, præter eſſe, quod habent in Verbo Dei, dicuntur fieri priùs in mentibus angelicis, & poſtea in ſeipſis: opus autem ſecundi diei, quod ſecundùm Auguſtinum eſt ipſa lux ſpiritualis, & angelica, non fit aliter in ſe, quàm in mente angelica, quia ſunt idem, nec poteſt prius eſſe, aut fieri in mente Angeli, quam in ſe, cùm mens Angeli nō poſſit eſſe, niſi in ipſo. Et hoc diſcrimen colligit Auguſtinus ex alio, quod in verbis, quibus in Geneſi narrantur hæc opera, ipſe ponderauit. Nam in opere primi diei ſolùm dicitur: *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux.* In opere autem ſecundi diei tertium membrum additur, nam dicitur: *Dixit quoque Deus, fiat firmamentum, & fecit Deus firmamentum, & factum eſt ita*; & in opere quarti diei: *Dixit Deus, fiant luminaria, & factum eſt ita, fecitque Deus luminaria.* Idémque in die ſexto conſiderare licet. Ex hac ergo verborum diuerſitate colligit Auguſtinus, angelicam naturam tantùm eſſe factam in Verbo Dei, & in ſe: & primum dicit ſignificari illis verbis: *Dixit Deus, fiat lux*, quia illud dicere idem fuit, quod Verbum producere, in quo rationes tam Angelorum, quàm rerum omnium exiſtunt; ſecundum autem dicit ſignificari altero verbo, *& factum eſt ita*, vtique in ſeipſo. At verò de firmamento ait primò dictum eſſe in Verbo Dei, vt fieret, ſecundò Deum feciſſe illud in mentibus angelicis, per ſpecies nimirum intelligibiles, & in eſſe (vt vocant) intentionali, ſeu repræſentatiuo, tertiò factum eſſe in ſeipſo.

Ex hac ergo differentia colligit, Angelos cognouiſſe prius ſeipſos vt factos, per cognitionem in proprio genere, quàm ſe cognouerint in Verbo, quia non potuerunt ſe prius cognoſcere in Verbo vt faciendos, quàm eſſent facti in ſeipſis, quia non poterant vllam cognitionem habere niſi iam facti. Nec prius facti ſunt extra Deum in eſſe intentionali, quàm in reali, & naturali, quia primùm ſupponi debent in ſuo eſſe ſubſiſtentes facti, quàm formentur aliqua cognitione, vel principio eius, ideoque primùm facti ſunt Angeli cognoſcentes ſeipſos, ac proinde habentes veſpertinam cognitionem, quam referentes in Deum per mane coſummarunt, & ita vnus, id eſt, primus dies factus eſt. Secus verò cenſet de ceteris diebus, nam ſicut Deus primò dixit, *fiat lux*, in Verbo ſuo, ita etiam conſequenter dixit in eodem Verbo, *fiat firmamentum*: Angelus autem iam videns Verbum, & in eodem Verbo ſeipſum vt factum, conſequenter vidit in eodem Verbo firmamentum vt faciendum, & deinde in ſua mente accepit factum, & poſtea firmamentum in ipſo cognouit, ac tandem in Dei gloriam retulit. Atque ita in opere ſecundæ diei præceſſit ordine rationis cognitio firmamenti in Verbo, & poſtea in proprio genere, & ſic prior fuit cognitio matutina, quàm veſpertina. Ita videtur explicare rem hanc idem Auguſtinus *dicto lib.4. cap.26. &* 28. idémque de cæteris diebus ſentit. Quæ res tota mihi quidem obſcuriſſima eſt tam in ſe ſpectata, quàm in doctrina eiuſdem Auguſtini, alia nimirum eius verba, & teſtimonia conferendo: ſed nunc illam magis illuſtrare non valeo, infrà verò iudicium meum de re ipſa proferam, & totam rei difficultatem aperiam. 31. *Conciliatur iā Auguſtinus ex differentia primi diei, & ceterorum apud ipſum.*

Supereſt vltima, & intenta dubitatio, quales ſcilicet fuerint illi ſex dies iuxta ſententiam Auguſtini, ille enim quia difficillimum eſſe credidit explicare illos ſex dies de diebus naturalibus, qui ex circuitu Solis fiunt, & quia credidit omnia eſſe ſimul facta, vt capite præcedenti viſum eſt; de diebus intelligibilibus compoſitis ex veſpertina, 32. *5. Dubium principalius quod in titulo capitis proponitur.*

ex ma

& matutina cognitione eos interpretari conatus eſt. Vnde ſæpe dicit eſſe vnum diem, & ſex dies. Vnum quidem, quia vna eſt in Angelo cognitio matutina; & veſpertina etiam vna eſſe poteſt, & ita dies ex vtraque compoſitus vnus eſt. Secundùm varios autem creaturarum gradus dies comparatione illarum repetitur, & fiunt ſes dies iuxta ſenarij numeri perfectionem. Sic *dicto lib.4.cap.22.* cùm dixiſſet, in mente angelica poſt veſperam factum eſſe mane, cùm poſt cognitionem ſuæ propriæ naturæ ſe retulit in laudem Dei, & eius contemplatione formata eſt, ſubdit, *Et quia cætera creaturæ, quæ infra ipſas fiunt, ſine cognitione eius non fiunt, propterea idem dies vbique reperitur, vt eius repetitione fiant tot dies, quot diſtinguuntur genera creaturarum, perfectione ſenarij numeri terminanda*, & conſequenter omnes ſex dies illo modo exponit; quos ſic breuiùs colligit dicto lib. 1. de Ciuit.c. 7. *Cognitio creaturæ in ſeipſa decoloratior eſt, ideo veſpera congruentius, quam nox dici poteſt, quæ tamen, cùm ad laudandum creatorem refertur, recurrit in mane. Et cùm hoc facit in cognitione ſuiipſius, dies vnus eſt; cùm in cognitione firmamenti, dies ſecundus; cùm in cognitione terræ, ac maris, omniúmque gignentium, quæ radicitus continuata ſunt terræ, dies tertius; cùm in cognitione luminarium, &c. dies quartus; cùm ex cognitione omnium ex aquis animalium natatilium, atque volatilium, dies quintus; cùm in cognitione omnium animalium terrenorum, atque ipſius hominis, dies ſextus.* Et *in cap.30.* addit, ſenariam illam repetitionem eiuſdem diei propter perfectionem numeri ſenarij factam eſſe, vt perfectio operum Dei per ſenarij numeri perfectionem ſignificaretur. Et ſimilia, licet breuiùs, collecta habet *in dicto Dialog. cum Oroſio q. 26.* vbi etiam addit: *Diei vnius, quem intelligimus naturam ſpiritualem creaturarum, id eſt, angelicarum ſexies facta cognitio, ſex dies fecit propter ſenarij numeri perfectionem.* Ex hac occaſione fit ibi longa digreſſio ad perfectionem ſenarij numeri declarandam. Hanc ſententiam non perſuadet directè Auguſtinus aliter, quàm explicando illam, & ſupponendo eſſe poſſibilem, & ex difficultatibus, quæ in operibus ſingulorum dierum cernuntur, ſi de naturalibus diebus intelligantur tacitè concludẽdo, hanc ſpiritualem intelligentiam eſſe aliis præferendam, & difficultates in illa occurrentes ſoluere conatur, vt videbimus.

Loca Auguſtini in quibus partem poſteriorem dubij approbat.

33. At verò licèt ſuppoſito vero ſenſu literali, poſſent hæ ſubtiles conſiderationes ſuum locum habere, nihilominus, ſalua reuerentia ſanctiſſimo Patri debita, mihi perſuaſum habeo, hunc non eſſe literalem ſenſum, ſed textum Geneſis ad literam eſſe de die naturali, qui per ſpatium, & durationem vnius conuerſionis primi mobilis fit, eſſe intelligendum. Hæc eſt communior ſententia Patrum, Baſilij, Ambroſ. Chryſoſt. Bedæ, Ruperti *in Gen.* & Nazianz. *orat.* 43. circa principium, & Gregor. 32. *Moral. cap.*10. & aliorum, quos capite præcedenti retuli, quibus Magiſter, & Scholaſtici magis aſſentiuntur, quanuis propter Auguſtini auctoritatem de illius ſententia valde temperatè, ac modeſtè loquantur. Ad fundandam autem hanc veritatem commodiſſimum eſt ſupponere, lucem factam primò die, quando dixit Deus, *fiat lux*, de corporali, ſeu ſenſibili luce huius mundi eſſe intelligendam; ſicut è contrario tenebræ, quæ erant ſuper faciem abyſſi, erant etiam ſenſibiles per carentiam ſenſibilis lucis, vt ſæpe in ſuperioribus cum communi ſententia diximus, & infrà tractando in particulari de opere primi diei, vtrunque oſtendemus, quia oppoſitorum eadem eſt ratio.

Communior ſententia priorem partem amplectitur, & literalem eſſe ſtatuit.

Fundamentum pro hac ſententia ſuadenda.

A Hoc ergo ſuppoſito fundamento, argumentor in hunc modum: nam primus dies ortus eſt ex luce, quam Deus in eodem primo die creauit, & ex diuiſione facta inter lucem illam, & tenebras, id eſt, inter diem, quem illa lux conficit, & noctem, quæ ex abſentia illius ſequitur; ergo dies primus fuit verus dies naturalis ex ſucceſſione lucis, & tenebrarũ conſurgens; ergo eiuſdem rationis fuerunt ſequentes dies. Hæc poſterior illatio ex paritate rationis, & ex eodem modo loquendi Scripturæ manifeſta videtur. Prior etiam clariſſima eſt, quia diem naturalem appellamus illum, quem ſenſibilis lux ſuo motu peragit, vt conſtat ex eodem *cap.1.Gen.* vbi

Suadetur iam primò.

B in quarto die dicitur feciſſe Deus luminare maius, vt præeſſet diei, vbi euidenter ſignificatur ſenſibilis dies, eadémque ratio eſt de toto capite, & præſertim de primo die. Et ita facilè probatur antecedens, quia ſuppoſito dicto fundamento, apertè continetur in verbis illis Gen. cap.1. *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux. Et vidit Deus lucem, quòd eſſet bona, & diuiſit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, factúmque eſt veſpere, & mane dies vnus.*

Secundò argumentari poſſumus, quia procedit Auguſtini ſententia ex alio fundamento ſuprà impugnato, quòd omnia quæ narrantur facta ſex diebus, ſimul in inſtanti creationis facta ſunt. O- 34.

Suadetur 2.

C ſtendimus enim diſpoſitionem, quam in primo inſtanti creationis corporalis mundus habuit, & in primis fere verbis Geneſis deſcribitur, non potuiſſe ſimul, & in eodem inſtanti eſſe cum diſpoſitionibus, quas in aliis diebus accepit, vt capite præcedenti expendimus: ergo debuit neceſſariò inter illa opera, mora aliqua intercedere, & conſequenter fuit neceſſaria ſucceſſio; ergo ceſſat fundamentum, propter quod excogitatus eſt dies, in quo & ſimul ſint dies, & veſpera, & cùm ſit vnus, ſexies repetatur propter rerum varietatem. Ablato autem fundamento cætera non conſequuntur. Nam ſi ſucceſſio realis neceſſaria eſt, eadem ratione eſſe potuit diurna

D ſucceſſio, & conſequenter etiam ſex dierum naturalium mora, vt in capite ſequenti contra Caietanum, Eugubinũ & alios oſtendemus. Vnde etiam argumentor ad hominem. Nam vel lux facta primo die ſimul eſt facta cum cælo, & terra, vel poſt aliquam moram realis durationis, & ſucceſſionis. Si primum dicatur, ſequitur, Angelos in primo inſtanti creationis ſuæ fuiſſe beatos, quod doctrinę Auguſtini in aliis locis repugnat, vt ſuprà in hoc capite, & latiùs in ſuperiori tractatu dictum eſt. Et probatur ſequela, nam S. Auguſtinus vult lucem factam primo die eſſe, vel naturam angelicam, vel lumen gloriæ illi collatum, vel vtrunque: nam eſſe naturã ipſam

Cõfirmatur ad hominem ex variis locis eiuſdẽ Auguſt.

E ſentit in Imperfecto ſuper Gen. *cap.5.* eſſe autem lumen beatificum ſentit 1.*Gen. ad liter. cap.*2. vtrunque autem coniungit *in cap.9.* & *in* 17. ſentit, Angelorum creationem quoad ſubſtantiam intelligi poſſe nomine cæli, quoad formationem autem gloriæ ſignificari per lumen. Quod etiam *lib.4. cap.22.* confirmat, & *lib.11. de Ciuit. cap.19.* & 20. ſentit, diuiſionem lucis à tenebris fuiſſe diuiſionem inter ſanctos, & malos angelos; & *lib.1. contra Aduerſar. legis, & Prophetar. cap.12.* dicit per illam lucem intelligi poſſe Angelos, qui ſemper vident faciem Dei: ſi ergo hoc ita eſt, & illa lux facta eſt in principio ſimul cum cælo, & terra, tunc iam fuerunt ſancti Angeli beati. Si autem ad vitandum hoc inconueniens dicatur, ſicut nos ſuprà diximus, lucem illam non eſſe factam

in primo inſtãti creationis, ſed poſt aliquam morã licet ſit facta primo die, à fortiori dicere poterimus terrã non eſſe diſcoopertam aquis in principio, ſed poſt tempus aliquod; ergo eadem ratione ſine inconuenienti dici poterit, factum eſſe id opus poſt temporales dies, ac ſubinde illos dies eſſe veros, & naturales, quia eadem eſt ratio de cæteris operibus, & admiſſa aliqua mora, & ſucceſſione, nullum maius inconueniens oſtendi poteſt in diurna mora, quàm in alia, vt in capite ſequenti latiùs expendemus.

35\. *Suadetur 3.* Tertiò argumentari poſſumus, quia multa ſumuntur vel ſupponuntur in illo diſcurſu Auguſtini, quæ vel non ſubſiſtunt, vel probari non poſſunt. Vnum eſt, quòd omnes Angeli videant in Verbo creaturas omnes factas. Aliqui enim Theologi non putant videri in Verbo Dei, & per eius formalem viſionem creaturas, vt creaturæ ſunt; alij verò ſaltem dicunt, non eſſe neceſſarium vt videant omnes. Sed quanuis difficile ſit credere, proprium, & verum ſenſum hiſtoriæ Geneſis pendere ab illa theologica opinione; nihilominus ex hac parte permitti poſſet Auguſtini ſententia, quia illud fundamentum de cognitione propria creaturarũ in Verbo, verum, & ſolidum eſt: & illo poſito probabilius eſt, videre omnes beatos in Verbo, & præcipuè Angelos ſanctos totum hoc vniuerſum, prout à principio conditum, & formatum eſt. Maiorem dubitationem facit, quod in alia parte illius diei ſpiritualis ſupponit ſanctus Auguſtinus, nimirum omnes Angelos habere ſemper actualem cognitionem in proprio genere rerum omnium, quas Deus in illis primis ſex diebus condidit. Quòd enim id ſupponat, patet, quia docet, illud mane, & veſpera fuiſſe ſimul, *dicto lib. 4. de Geneſi cap. 29. & ſequentib.* Vnde *c. 32.* dicit, illud mane, & veſpera *non ſecundùm temporis moras, ſed ſecundùm ſpiritualem potentiam mentis angelicæ, cuncta, quæ voluerint, ſimul notitia facillima comprehendentem*, eſſe intelligenda. Quòd verò ex parte veſpertinæ cognitionis vel non ita ſit in aliquibus, & in aliis ſit incertum, probatur ex dictis ſuprà *lib. 2. de cognitione Angelorum,* quia Angeli non cognoſcunt ſimul omnia, quæ per ſpecies in proprio genere cognoſcere poſſunt, quia non poſſunt cognoſcere ſimul, niſi quæ per vnam ſpeciem repræſentantur, & veriſimilius eſt, multos eſſe Angelos, qui non poſſint per vnam, & eandem ſpeciem cælum, & terram, ſpiritualia, & corporalia, & miſta omnia contemplari; imò credibilius eſt, paucos eſſe Angelos, qui tam vniuerſalem & eleuatum modum cognoſcendi naturalem habeant; ergo ex hac parte non potuerunt Angeli in illo principio habere actualem cognitionem omnium operum ſex dierum, & creationis mundi, quia nec per vnum actum, quia non per vnam ſpeciem, nec per plures actus, quia hoc modo non poſſunt plura ſimul intueri. Aliunde verò etiam illi, ſi qui ſunt, qui per vnam ſpeciem id facere poſſint, liberè vtuntur illa, & ideo nemo poteſt, niſi diuinando, affirmare, omnes habuiſſe illũ actualem vſum ſtatim, ac conditi ſunt.

36\. *Euaſio prima.* Dicere quidem aliquis poſſet, ſatis eſſe, quòd omnes Angeli ſemper ſint in aliqua naturali cognitione, & conſideratione creaturarum, vt inde intelligamus, in tota collatione ſanctorum Angelorum fuiſſe ſimul veſpertinam cognitionem omnium rerum creatarum, licèt fortaſſe non in ſingulis fuerit actualis cognitio omnium, ſed quoſdam actu conſideraſſe aliquas, alios alias. Neque enim veriſimile eſt, in tanta intelligen-

A tium multitudine aliquod opus Dei non fuiſſe actu conſideratum. Et hoc ſatis eſſe videtur ad illam dierum diſtinctionem. *Secunda.* Vel etiam dici poteſt licèt Angeli, præſertim inferiores, non omnia ſimul, & vno actu conſiderent, tamen breuiſſima mora poſſe omnia percurrere, nunc hoc, nunc illud intuendo, & ita factum ſatis eſſe, vt ſex illi dies comparatione facta ad noſtrum tempus, ſimul eſſe dicantur. *Tertia.* Vel tandem dici poteſt, ad doctrinam Auguſtini ſatis eſſe, quòd vnus Angelus ſimul poſſit per vnam ſpeciem omnes creaturas factas contemplari: nam ferè certum eſt, in illo initio vnunquenque quantum potuit per naturales vires opera Dei conſideraſſe. Et ſic ſatis

B etiam erit, quòd in ſupremo Angelo omnes illi dies, & veſperæ ſimul eſſe potuerint. *Earum præcluſio.* Sed hæc omnia re vera ſolùm diuinando, vel coniectando dicuntur, & ideo incredibile eſt, verum illorum dierum ſenſum ex tam incertis rebus pendere.

37\. *Suadetur 4. obiectiones aliquot proponendo contra ſententiã Aug. Prima obiectio.* Quartò poſſumus obiicere, quia ille ſenſus non ſolùm valdè metaphoricus eſt, quem in hiſtoria maximè vitandum eſſe diximus, ſed etiam metaphora illa multa continet, quæ nec ſufficientem rationem habent, nec ſatis explicari poſſunt. Primum eſt, quòd cognitio matutina vnica, & indiuiſibilis per comparationem ad res cognitas ſexies multiplicari dicitur, cùm ex parte re-

C rum cognitarum nulla ratio talis diſtinctionis, ordinis, aut numeri dari poſſit. Cùm enim firmamentum factum ſecundo die dicatur eſſe cælum, in quo ſunt ſtellæ, & non poſſit videri cælum in Verbo, non viſis ſtellis, cur matutina cognitio harum rerum in duas, & interpoſita cognitione maris, & terrę ab aquis diſcoopertę, fuiſſet in illa metaphorica narratione diuiſa? Multaque ſimilia de cæteris interrogari poſſunt, quorum rationes reddere, difficillimum iudico. Eadémque difficultas in cognitione veſpertina conſiderari poteſt, maximè cùm opera illorũ dierum quoad cognitionem in proprio genere nullam habeant con-

D nexionem, nec dependentiam, nec ex ſe poſtulent vnam, vel plures cognitiones, ſed iuxta virtutem cognoſcentis, & media, ſeu ſpecies, per quas cognoſcit, ſimul & ſine vllo ordine temporis, vel naturæ cognoſci poſſunt.

38\. *Secunda obiectio.* Præterea appellationes *mane*, & *veſperæ* reſpectu cognitionum metaphoricæ ſunt, & voluntariæ, quia ante ſanctum Auguſtinum non fuerunt fundatæ in aliquo vſu. Magiſque metaphorica eſt coniunctio ex illis duabus ad componendum vnum diem, ex eo ſolùm quòd circa eandem rem magis, vel minus perfectè verſantur. Nam veſperè, & manè propriè non componunt vnum diem, niſi quia ſunt partes vnius motus, & quendam certum ordinem inter ſe habent. Illæ au-

E tem duæ cognitiones clarior, & minus clara eiuſdem rei, licèt ſint ſimul, nullum tamen inter ſe habent ordinem, aut connexionem, ſed ſolùm concomitanter ſe habent: cur ergo dicentur vnum diem componere. Nam quòd vna ſit excellentior alia, non ſatis eſt, niſi inter ſe vniantur, vel ordinentur: & ideo Auguſtinus aliquem alium ordinem obſeruauit, vt ſuprà notaui, adeò tamen nobis obſcurum, vt augeat potiùs difficultatem. Nam in primis differentia, quam conſtituit inter primum, & alios dies, vix intelligitur, quia in primo inſtanti creationis ſuæ non ſolùm vnuſquiſque Angelus ſeipſum, ſed etiam omnes alios, nec ſolùm alios ſpiritus, ſed etiam cælos, & alia corporalia actu contemplari potuerunt, vnuſquiſque ſecundùm ſuam virtutem, & ſpecies, quas

quas in eodem inſtanti, & prius etiam natura, quàm in actum aliquem cognoſcendi prodirent, acceperunt; ergo in illo inſtanti habuerunt cognitionem veſpertinam non tantùm ſui, ſed etiam aliorum Angelorum, & corporum. Et ſimili modo ſancti Angeli in ſecundo inſtanti non tantùm cognitionem ſui, ſed etiam omnẽ aliam cognitionem creaturarum, quam habebant, in laudem creatoris retulerunt; ergo priùs etiam tempore, ac natura habuerunt veſpertinam cognitionẽ omnium rerum, quas poſtea viderunt in Verbo; ergo non magis in primo die anteceſſit veſpertina cognitio, quàm in cæteris diebus. Neque etiam ponderatio illa quòd de luce tantùm bis dicitur *fiat*, & *facta eſt*, de aliis verò additur tertium, ſcilicet, *& fecit Deus*, rem conuincit. Tum quia ſi ad rem ſpectemus, etiamſi per lucem intelligamus Angelos, illi non tantùm habent eſſe in Verbo, ſed etiam facti ſunt in mentibus angelicis ſicut res aliæ: nam res aliæ non dicuntur fieri à Deo in mentibus angelicis, niſi per impreſſionem ſpecierum intelligibilium, quibus repræſentantur; Angelus verò licèt fortaſſe reſpectu ſui non indigeat ſpecie, ad cæteros cognoſcendos ſpeciebus indiget; ergo etiam Angeli dicendi ſũt fieri in mentibus aliorum; ergo in hoc parua, vel nulla eſt differentia inter opus primi diei, & reliquorum. Accedit, quòd res non dicuntur propriè fieri in Verbo Dei, licèt in illo ſint eminenter, & obiectiuè tanquam in arte, vel idea, & ideo cùm dicitur, *fiat lux*, vel *firmamentum*, non eſt ſenſus, quòd fiat in Verbo Dei, ſed quòd fiat in ſe, & hoc ipſum oſtenditur, cùm dicitur, *& facta eſt lux*, declaratur enim efficacia imperij diuini, quòd imperium non eſt aliud, quàm voluntas Dei, quæ per Verbum imperandi ſignificatur. Quòd verò in opere ſecundi diei addatur, *& fecit Deus*, non intelligitur, id eſt, fecit in mentibus angelicis: nam hæc eſt planè metaphorica, & voluntaria interpretatio ſine fundamento in litera. Vnde, vt opinor, non habet peculiare myſterium, ſed additum eſt ad explicandum melius munus firmamenti, quod fuit diuidere aquas ab aquis; vnde in tertio die non eſt additum ſimile verbum, quia ſecundùm contextum non erat neceſſarium. In quarto autem die repetitum eſt, quia ad maiorem operis explicationem erat commodum. In quinto verò die omiſſum eſt verbum, *& factum eſt ita*, ſolúmque dicitur, *dixit Deus, producant aquæ*, &c. Et infrà: *Creauitque Deus cete grandia*, &c. In ſexto verò die paululum immutantur verba, & de homine ſolùm dicitur, dixiſſe Deum, *faciamus hominem*, quo ſignificatur internum conſilium, & poſtea declaratur executio: *Creauit Deus hominem*. Tota ergo illa differentia inter opus primi diei, & cæterorum non ſubſiſtit.

39. *3. Obiectio.* Addo præterea, illùm ordinem inter primum veſpere, & mane non multum referre, vt ex veſpertina cognitione ſui in ſe, & matutina cognitione ſui in Verbo vnus dies componatur media relatione prioris cognitionis in laudem Dei. Nam hic ordo ad ſummum intelligitur eſſe per modum diſpoſitionis ad formam perfectiorem, vel per modum meriti ad præmium, ex quibus non ſolet componi aliquid vnum, quod cum metaphora vnius diei aliquam proportionem habeat. In aliis verò diebus ordo, quo dicitur matutina cognitio præcedere, non ſatis apparet, qualis ſit, nec in qua cauſalitate fundetur: nam cognitio veſpertina etiam quoad opera aliorum dierum naturalis eſt, & quantum eſt ex ſe prior eſt cognitione ſupernaturali, præſertim matutina, vt ex-

A plicaui. E contrario verò in nullo genere cauſæ præter finalem dici poteſt eſſe effectus cognitionis matutinæ, quia non conſequitur ad illam, ſed ad principia naturæ, nec matutina diſponit, ad veſpertinam, ſed potiùs è conuerſo. Poſſet autem excogitari cognitio veſpertina per ſpecies infuſas, & ſupernaturales, per quas altiori modo cognoſcuntur res in proprio genere in ſe, & non in Deo clarè viſo. Quæ cognitio dici poterit cõſequens ſtatum beatificum tanquam proprietas gratiæ cõſummatæ, ſicut de ſcientia animæ Chriſti, & hominum beatorum dici ſolet. Sed abſque dubio non loquitur Auguſtinus de tali cognitione veſpertina, ſed de naturali: nec talis cognitio B cum fundamento tribuitur Angelis reſpectu creaturarum ordinum naturalium, quia per naturalem ſcientiam ſufficienter cognoſcunt res iſtas in proprio genere. Et licèt daretur vt conſequens viſionem beatam, ille ordo nihil pertineret ad compoſitionem vnius diei. Item aliàs vnus dies poſſet componi ex vno mane, & duplici veſpera, vna naturali, & alia ſupernaturali, habentibus aliquem ordinem, licèt diuerſæ rationis ad eandem cognitionem matutinam.

Ponderari etiam poteſt, quòd iuxta diſcurſum Auguſtini vix intelligitur, quando conſummentur ſinguli dies. Nam de primo ait, incipere à ve- 40. *Quarta obiectio.*
C ſpertina cognitione, quæ interueniente relatione in laudem creatoris aſcendit in mane vſque ad matutinam cognitionem. Quòd ſi hoc ita eſt, vel ſecundus etiam dies incipiet à veſpera, & terminabitur per mane, & ſic vſque ad ſextum, ac ſubinde etiam ſeptimus dies à veſpera incipiet, quod Auguſtinus ſemper negat *in dicto 4. lib. Gen.* & ſæpe alibi. Vel dicendum erit, in eodem mane, in quo primus dies conſummatur, intrinſecè, incipere ſecundum diem per matutinam cognitionem firmamenti, ſeu operis ſecundi diei, & conſequenter ſecundum diem finiri in cognitione veſpertina eiuſdem operis, vel vt iam relata in laudem creatoris, vel ſecundùm ſe ſpectata: ac ſu-
D binde, quòd per relationem operis ſecundæ diei, id eſt, firmamenti cogniti per veſpertinam cognitionem eiuſdem diei tertius dies iam incipiat, & ad meridiem perueniat per matutinam cognitionem operis eiuſdem diei, & in ea conſummetur. Vtrunque enim horum videtur habere inconueniens, videlicet, quòd ſimul compleatur primus dies per matutinam cognitionem lucis, & incipiat ſecundus dies per matutinam etiam cognitionem firmamenti: nam ſiue illæ duæ cognitiones matutinæ intelligãtur omnino ſimul ſine vllo ordine, ſiue cum aliqua prioritate, & ordine, non rectè cohærent, vel coordinantur. Item quia aliàs dies ſecundus ſine relatione ſui operis in
E laudem Dei pertranſibit, ſi talis laus ad initium tertij diei iam pertinet, vel ſi ad vitandum hoc inconueniens dicatur, in illo terminari intrinſecè ſecundum diem, iam ille ſecundus dies incipiet intrinſecè in mane, quo prima dies conſummatur, & finietur intrinſecè in altero mane, quo inchoatur tertius dies, quod etiam proſequendo metaphoram, monſtroſum videtur.

Vltimò obiicere poſſumus, quod iuxta illam quaſi parabolam, vel metaphoricam interpretationem nulla conueniens ratio numeri, & ordinis ſex dierum dari poteſt, nec ſeptima dies poteſt commodè explicari. Probatur primum, quia Auguſtinus nullam aliam reddit rationem, niſi perfectionẽ ſenarij numeri, vel quia ſex ſunt gradus, 41. *5. Obiectio trimembris.* *1. Membrũ.*
ſeu

ſeu ordines rerum cognitarum. At neutra ratio ſatisfacit. Non prima, quia alij ſunt numeri, vel æquè, vel magis perfecti, vt denarius, &c. prætérquam quòd non ſufficit numerum eſſe perfectum, vt rebus numeratis tribuatur, niſi in rebus ipſis verum aliquod ſupponatur fundamentum, quod hîc non inuenitur, vt patebit alteram rationem refutando. Quod ex parte iam fecimus: nam ſi firmamentum factum ſecundo die fuit verum cælum octauum, aut nonum, certè alij cæli planetarum, & aſtra ipſa, ſol, luna, & ſtellæ non ſunt res alterius generis, vel ordinis inter ſe; ergo in talibus rebus non erat fundamentum numerandi tales dies. E contrario verò volatilia, & aquatilia non minus diſtinguuntur inter ſe, quàm à brutis terreſtribus, & homo plus diſtat ab illis omnibus, quàm omnia illa inter ſe, cùm ſit ſecundùm differentiam vltimam excellentioris ordinis; cur ergo cognitio matutina volatilium, & aquatilium ſimul vno die cenſetur, & cognitio matutina brutorum terreſtrium intelligitur poſterior, & in diſtincta die? vel cur cognitio matutina hominis non multò magis per ſe conſtituit nouum diem diſtinctum à cognitione brutorũ, quàm horum cognitio à volatilium cognitione matutina ſeparetur? Atque hinc probatum relinquitur ſecundum punctum de ordine. Nam ſi matutina, & veſpertina cognitio Angelorum dicitur conſtituere primum diem; quia Angeli ſunt excellentiſſimæ creaturæ cognitæ in Verbo; cur cognitio matutina & veſpertina hominis non conſtituit ſecundum, cùm homo inter res creatas ſecundum gradum perfectionis habeat? Quòd ſi dicatur, præmitti debuiſſe alia opera, per quæ homini locus præparatus eſt: hoc certè in operibus ſecundi, & tertij diei ſatis obſeruatum fuerat; illa autem non cogebant ad diſtinguendum quartum diem à ſecundo, nec ad præponenda bruta animalia homini in cognitione matutina, ſeu in hoc ſpiritualium dierum ordine.

2. Membrũ.

42. Denique tertium membrum de ſeptimo die ita declaro, quia ſi iſti dies diſtinguuntur per repetitionem eiuſdem cognitionis matutinæ in ordine ad varia opera Dei, ad numerandum ſeptimum diem, neceſſarium eſt aſſignare opus ſeptimum, diſtinctúmque ab operibus ſex dierum, in cuius cognitione matutina ſeptima dies poſita ſit, & cùm ſecundùm Auguſtinum ille dies non habeat veſperam, oportebit, vt illud opus per veſpertinam cognitionem non cognoſcatur. At nihil horum dici poteſt probabiliter; ergo iuxta illos analogicos dies non poteſt ſeptimus numerari. Dicetur fortaſſe diem ſeptimum non in cognitione operis, ſed potiùs in cognitione carentiæ operis poſitum eſſe. Sed contra hoc eſt, quia illa vel magis eſt carentia cognitionis, quàm noua poſitiua cognitio, quia cognoſcendo hæc opera, & non plura, cognoſcitur illa carentia noui operis, vel certè ſi aliqua cognitio poſitiua addenda eſt, hæc ita cogitanda eſt, vt Angeli videntes Deum, per ipſammet viſionem ſciant, ſe videre omnia opera, quæ Deus per ſe facere ſtatuit: nam per hoc vident non feciſſe Deum plura, quàm ipſi videant; hæc autem cognitio non pertinet ad nouum diem, nec intelligitur illis addita in die ſeptimo, ſed videtur intrinſecè incluſa in perfectione illius cognitionis matutinæ, qua omnia Dei opera in ipſo videntur. Ergo iuxta illam metaphoram non videtur relinqui modus conueniens ad diem ſeptimum explicandum. Propter hęc ergo ſententia illa Auguſtini, & propter nimiam obſcuritatem, & ſubtilitatem eius difficilis creditu eſt; quia veriſimile non eſt Deum inſpiraſſe Moyſi, vt hiſtoriam de creatione mundi ad fidem totius populi adeò neceſſariam per nomina dierum explicaret, quorum ſignificatio vix inueniri, & difficillime ab aliquo credi poſſet. Fundamenta verò Auguſtini partim capite præcedenti ſoluta ſunt, partim pendent ex declaratione operum ſingulorum dierum, vt ibidem dixi.

3. Membrũ.

Cõcluditur iudicium de ſententia Auguſtini.

Ad fundam Auguſtini in n. 32. inde ſatisfaciendum.

CAPVT XII.

Vtrùm dies naturales creationis mundi reipſa ſex fuerint, ſicut numerantur in Geneſi.

1. ALiqui catholici ſcriptores licèt fateantur, Moyſem *in cap.* 1. *Gen.* loquutum eſſe de die naturali, nihilominus negant opera ibi narrata eſſe facta ſex diebus naturalibus, ſicut verba Geneſis ſonare videntur. Sed dicunt, omnia eſſe facta intra vnum diem, recenſeri autem ac ſi eſſent ſex diebus facta, non quia ita facta ſint, ſed quia ſi per moram ſex dierum fierent, ita eſſent diſtribuenda. Hæc autem opinio duobus modis excogitata eſt. Prior conuenit cum Auguſtino in hoc, quòd omnia ponit ſimul in primo inſtanti creationis facta, ſolúmque differt in explicatione dierum, quia non explicat de diebus ſpiritualibus, ſed de diebus naturalibus, & ſenſibilibus. Dicit tamen, non fuiſſe ſex, ſed vnum ſexies repetitum per comparationem ad res conditas. Et hanc opinionem defendit Caietanus *Gen.* 1. in explicatione primi diei in fine, & in initio capitis 2. Fundatur præcipuè in illis verbis cap. 2. *Iſtæ ſunt generationes cæli, & terræ, quando creata ſunt in die, quo fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri*, &c. vbi primùm ponderat verbum illud, *in die, quo*, nam inde colligit feciſſe Deum cælum, & terram in vno die, quæ fuit etiam ponderatio Auguſtini *lib.* 5. *Gen.* à principio, & aliis multis locis: ſecundò ponderat Caietanus illa verba, *& omne virgultum agri*, per quæ declarari putat, loqui Moyſem de cælo, & terra non nudis, & informibus, ſed cum toto ornatu, quem per ſex dies acceperunt, ac denique prout includunt non tantùm ſimplicia corpora, ſed etiam miſta, nam virgulta agri miſta ſunt. Vnde vlteriùs infert, declaraſſe Moyſem per illa verba opus antea narratum in tertio die, in vno & eodem die cum cælo, & terra factum eſſe, & per hoc etiam ſignificaſſe, idem eſſe intelligendum de omnibus aliorum dierum operibus. Ac denique concludit, etiam omnia opera, quæ in primo die dicuntur facta, non ſucceſſiuè per diſcurſum eius fuiſſe facta, ſed ſimul in principio illius diei. *Quia idem eſt* (inquit) *iudicium quoad ſimultatem temporis cum creatione cælorum, & terræ productis tertio die, & aliis diebus*, & ſimiliter eadem erit ratio de productis in vno die quoad ſimultatem temporis in productione ſua.

1. Opinio negans duplicique via propoſita.

1. Via defenditur à Caiet.

Fundamentum eius ex Gen. 2.

2. At verò Cano, (vt Molina refert) in aliis conueniens cum Caietano, in hoc vltimo differt. Fatetur enim, diem de quo Moyſes loquitur, eſſe naturalem, & in re fuiſſe vnum tantùm ſexies repetitum. Nihilominus tamen dicit, in illo die non fuiſſe omnia ſimul facta, ſed cum aliqua ſucceſſione in partibus illius diei. Quam ſucceſſionem ſolùm in productione miſtorum putat eſſe neceſſariam, quia expreſsè narrantur facta ex materia præiacente, vt *cap.* 10. expendimus: de cælis verò, & elementis prout nunc ſunt, putat ſimul eſſe facta in illomet die, in eius principio. Interrogatus autem, quo vero ſenſu potuerit Moyſes

2. Via eſt Cani apud Molinam.

Quid reſpõdeat Caño ad verba Moyſis. Moyſes dicere, ſex diebus eſſe facta, quæ vno A tantùm die facta ſunt. Reſpondet ſubintelligendo conditionem, & vtendo verbis abſolutis in ſenſu conditionato, quia ſi opera illa per diſtinctos dies eſſent facienda, ſex diebus, & illo ordine fierent. Qui modus loquendi (ait) non eſt inuſitatus, ita enim multi exponunt illud Pſalm. 101. *Ipſi peribunt, tu autem permanebis*, id eſt, licèt ipſi pereant, tu perire non potes, & illud Matth. 24. *Cælum, & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt*, id eſt, etſi illa deficiant, verba mea deficere non poſſunt. Et Ariſtot. in ſimili ſenſu dixit 2. *de cælo, cap.* 2. motum cæli initium habere ab oriente, cùm ipſe putauerit, non incepiſſe, quia ſi *Tres cauſæ excogitãtur cur Moyſes vnum diem appellauerit ſex.* incepiſſet, inde inciperet. Cur autẽ voluerit Moy- B ſes vti illo modo loquendi, rationes variæ redduntur, prima à poſteriori, vt captui noſtro, & rudis populi ſe accommodaret, vt poſſent faciliùs magnitudinem, varietatem, & ordinem tot rerum rudiores concipere. Secunda ex Caietano, vt oſtenderet naturalem ordinem, & conſecutionem talium rerum, ratione cuius optimè potuit Moyſes illa repetitione eiuſdem diei vti per comparationem ad ſex gradus rerum, qui in illis diebus commemorantur. Tertiò id feciſſe credunt ex inſpiratione diuina, vt per illum modum perueniretur ad diẽ ſeptimum, & requiem illius commemorandam, vt eo modo diſponeret, & induceret homines ad ſabbatum, ſeu ſeptimum quenque diem hebdomadæ, ad Dei cultum, & in me- C moriam beneficij creationis conſecrandum.

3. *2. Opinio affirm. & vera.* Nihilominus dicendum eſt, ſicut Moyſes de die naturali, & ſenſibili loquutus eſt, ita etiam de vero numero ſex dierum in re exiſtentium, & ſibi ſuccedentium fuiſſe loquutum, & in ſingulis illorum dierum aliquod opus eſſe factum, prout ab eodem Moyſe in aliquo vero ſenſu narratum eſt. Hæc aſſertio primùm abſolutè, deinde in particulari contra dictas opiniones probanda eſt. *Probatur primò.* Primum, & præcipuum eius fundamentum eſt plana, & ſyncera litera Scripturæ. Quia ſi quæ ratio cogit ad dicendum, Moyſem eſſe loquutum de die naturali, & omnibus intelligibili, eadem D cogit ad dicendum, loquutum eſſe de vero, & reali numero ſex dierum diſtinctorum, & numerabilium tali numero, qui ab omnibus intelligi poſſit. Ratio enim retinendi veram ſignificationem diei naturalis eſt illa communis, quòd verba Scripturæ non ſunt ad metaphoras transferenda, niſi vel neceſſitas cogat, vel ex ipſa Scriptura conſtet, & maximè in hiſtorica narratione, & ad inſtructionem fidei pertinente; ſed hæc ratio non minus cogit ad intelligendum propriè dierum numerum, quàm diei qualitatem, quia non minus vno modo, quàm alio deſtruitur *Secundò.* ſinceritas; imò & veritas hiſtoriæ. Secundò hoc E valde confirmant alia Scripturæ loca, in quibus hi ſex dies tanquam veri, & inter ſe diſtincti commemorantur, vt *Exod.* 20. dicitur: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptimo autem die ſabbatum Domini Dei tui eſt.* Et infrà: *Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt*, & idem repetitur *in cap.* 31. In quibus locis ſermonis proprietas colligi poteſt tum ex æquiparatione, nam cùm dicitur: *Sex diebus operaberis*, propriiſſimè intelligitur: tum quia non eſt veriſimile, potuiſſe populum intelligere verba illa in alio ſenſu, & è contrario incredibile eſt, Deum in ſuis præceptis tradendis illis verbis ad populum fuiſſe loquutum, quibus deciperetur, falſum ſenſum concipiendo, ſi Deus non per ſex veros dies opera ſua feciſſet.

Tertiò accedit communis intelligentia Patrũ. 4. *Tertiò.* Omnes enim, qui de vero die primum interpretantur, ſecundum intelligunt non de eodem, ſed de ſimili die proximè ſuccedente, & ſic de cæteris, atque adeò intelligunt, illum dierum numerum verum, & realem fuiſſe. Ita docent in principio Hexaëmeron, & Geneſis Baſil. Ambroſ. Chryſoſt. Beda, Strabo, & alij, Nazian. *orat.* 43. *in principio, &* 44. *in princip.* Athanaſ. *orat. ſeu ſerm.* 3. *contr. Arrian.* ante medium. *Tota rerum natura intra ſex dies condita eſt, & primò quidem lux, quod ſpatium diem appellauit*, & ſic ſuo ordine reliquos numerat. Idem ſentit Gregor. 32. *Moral. cap.* 9. aliàs 10. Damaſcen. *lib.* 2. *cap.* 5. & 7. & alios cum Scholaſticis congerit Martinengus.

Quartò addo Patres aſſerentes, & ex Scriptura 5. *Quartò.* colligentes, mundũ in die Dominico fuiſſe creatum; ita enim Eccleſia in hymno matutino diei Dominici canit:

Primo dierum omnium,
Quo mundus extat conditus,
Vel quo reſurgens conditor
Nos, morte victa, liberat.

Et docet Leo Papa *epiſt.* 79. cum aliis, quos retuli *tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *de Feſtis cap.* 4. *n.* 15. & addi poteſt Concilium Trident. *ſeſſ.* 2. dicens, Deum in Dominico die lucem condidiſſe, reſurrexiſſe, & Spiritum ſanctum ad Apoſtolos miſiſſe. At verò ſi numerus ſex dierum verus nõn eſt, nullo fundamento dici poteſt, creaſſe Deum mundum in Dominico die. Et eadẽ ratione non poſſet dici requieuiſſe ab operibus ſuis in die ſabbati, ſicut ſentit Scriptura, quoties hac ratione diem ſeptimam vocat ſabbatum Domini, vt *Exod.* 16. 20. 35. *Deuter.* 5. & ſentiunt dicti Patres, nam inde colligunt, Deum in die Dominica incepiſſe opera ſua, quia in die ſabbati ab illis ceſſauit. At verò ſi Deus intra vnum diem omnia opera ſua perfecit, vel in eodem die ab omni opere quieuit, ſi in primo inſtanti intrinſeco imitatiuo illius diei omnia ſimul perfecit, vel ſaltem ſi in illo vno die omnia ſucceſſiuè conſummauit, in ſequenti die quieuit. Quo ergo fundamento, vel qua conſecutione dici poteſt, die Dominico creaſſe mundum, & die ſabbato quieuiſſe.

Reſpondebunt fortaſſe, non dici, Deum quie- 6. *Euaſio remouetur.* uiſſe in die ſabbati, quia ſecundùm realem durationem, & conuerſionem primi mobilis ille fuerit ſeptimus dies poſt primũ, qui Dominicus appellatus eſt; ſed ſolùm ſecundùm metaphoricam numerationem, & accommodationem ſeptimum appellatum eſſe, & conſequenter inde in populo Dei talem diem ſabbatum eſſe appellatum: non quia in ſimili die ſeptimo verè Deus quieuerit, ſed quia requies Dei per numerationem ſeptimi diei declarata eſt. At enim, quis non videat, interpretationem hanc veritati, & ſynceritati Scripturæ multum derogare, cùm in reipſa requies Dei non contigerit in ſeptimo die, & conſequenter nec ſeptimus dies fuerit dies requietionis Dei, ac proinde nec ſabbatum verè nominari, nec inde colligi poſſit, Deum in die Dominico mundum creaſſe.

Quintò argumentor ratione, quia ſi Moyſes 7. *Probatur quintò.* loquitur de die naturali ſolari, vel illi æquiualenti, & dicit factum eſſe mundum, prout nunc eſt, ſex diebus, & in re non fuit, niſi in vno tantùm factus, falſum dicit in proprietate ſermonis, & nulla ratio ſufficiens redditur talis metaphoræ; imò (quod grauius eſt) per nullam metaphoricam locutionem, quæ ratione ſubſiſtat, poteſt illius

illius locutionis veritas ſaluari. Prima pars per ſe nota eſt, nam eſt ipſa aſſertio contrariæ ſententiæ, ideo enim recurrit ab metaphoricas expoſitiones, quia non cenſet, veram eſſe hiſtoriam in proprietate ſermonis. Secunda pars probatur, quia omnes rationes metaphoræ, quæ adducuntur, inanes ſunt, & inſufficientes, vt per talem metaphoram ſaluetur, vel ſupponatur veritas illius narrationis, vt in tertia parte rationis ſumpſi. Quam probo, quia in primis, quod ait Procopius, Moyſem vſum fuiſſe illo numerationis modo ad rudis populi inſtructionem, non ſufficit ad veritatem ſermonis explicandam, ſi verba non ſunt factis conformia. Vnde vt illa ratio locum habeat, ſupponere debet, ita facta eſſe omnia ſex diebus, ſicut narrantur: alioqui narratio eiuſmodi potius ſimplices, & ferè omnes audientes deciperet, quàm inſtrueret. Accedit, quòd ſi omnia facta eſſent ſimul in vno momento, vt diſtinctè conciperentur, poſſent ſigillatim explicari res factæ ſine numeratione dierum primi, ſecundi, & tertij: nam hæc numeratio non lucem, ſed potiùs ſummam obſcuritatem, & difficultatem afferret, in concipiendo res ſimul factas per dierum ſucceſſionem. Et ſimili modo ſi res omnes ſunt factæ intra vnum diem cum ſucceſſione, tota varietas, & multitudo rerum factarum poſſet cum ſucceſſione intra eundem diem ſine fictione ſex dierum cum eadem, vel maiori perſpicuitate explicari.

8. *Cõuincitur expoſitio Caietani de ſex gradibus rerũ in n. 1.*

Deinde quòd Caietanus addit, potuiſſe illam numerationem dierum fieri ad denotandum ſex gradus rerum factarum, etiam eſt gratis excogitatum, & in rigore, eſt falſum, quia opera, quæ ſex diebus facta narrantur, non continent ſex gradus rerum, qui ſigillatim ſingulis diebus facti ſint, maximè ſecundùm ipſum Caietanum. Nam ipſe ſupponit gradus ſpiritualium rerum, cælorum, & elementorum in primo inſtanti creationis eſſe factos, & conſequenter etiam lucem, ac proinde poſtea in illo die nihil eſſe additum, niſi motum localem primi mobilis, qui non poteſt dici nouus gradus rerum, ſed accidens quoddam corporis cæleſtis; ergo in illo die, ſi tempus illius inſpiciamus, nullus rerum gradus factus eſt; in primo autem inſtanti extrinſeco, non tantùm vnus, ſed plures gradus rerum facti narrantur. Ac ſubinde in ſecundo die, ſi per firmamentum ęthereum cælum intelligimus, & illo die productio eius quoad ſubſtantiam refertur, non fit repetitio, vel numeratio propter aliquẽ nouum gradũ rerũ, qui ſub cælo non eſſet comprehenſus. Et idẽ de quarto die obiiciemus. Præterquã quòd res ipſas ſecundùm ſe ſpectando, ex parte illarum nulla eſt ratio talis ordinis, vt quòd inter firmamentum, & ſolem, ac ſtellas, maris congregatio, terræ manifeſtatio, & plantarum productio interponantur. Item quòd gradus aquatilium, & volatilium non diſtinguantur tanquam duo gradus diſtinctis diebus narrandi, & gradus brutorum diſtincto die numeretur, cùm non magis à volatilibus, quàm hæc ab aquatilibus diſtinguantur. Et quod grauius eſt, vnus dies aſcribitur brutis, & homini, cùm multo magis in gradu diſtinguantur, vt ſuprà etiam argumentabar. Ex ordine, igitur, ac diſtinctione rerum factarum nulla ratio diſtinctionis dierum, aut veritatis narrationis eorum reddi poteſt, ſi reuera in ſe diſtincti non fuerunt.

9. *Euertitur Cani defenſio per ſenſũ*

Atque hinc euidenter euertitur veritatis defenſio per ſenſum conditionatum à Cano excogitatum. Nam licèt ille ſenſus aliquando locum

A habeat, quando vel materia ipſa, vel circunſtantiæ locutionis illum admittunt, vt in exemplis, quæ Cano inducit, probabile eſt; at in præſenti nullo modo poteſt accommodari. Nam illa conditionalis, ſi mundus cum ſucceſſione dierum fieret, intra ſex dies & tali ordine fieret, falſa eſt, quia diſparata, & non neceſſaria, potuiſſet enim fieri vel pluribus, vel paucioribus diebus, vel alio ordine pro arbitrio facientis, cùm res ipſæ non magis hunc ordinem, vel numerum dierum, quàm alium ex ſe poſtulent, vt oſtenſum eſt, & per ſe notum videtur: in quo ergo fundari poteſt veritas huius conditionalis. Maximè cum conditionalis veritas aut connexionem aliquo mo- *conditionatum, in n. 2.*

B do neceſſariam inter antecedens, & conſequens requirat, aut ſaltem certum euentum ſub conditione futurum, quem oportet eſſe præuiſum, vt vera ſit locutio, quod in præſenti excogitare, aut fingere valde friuolum eſt. Vnde licèt in prædictione prophetica aliquando habeat locum conditionalis aſſertio, hiſtoricæ narrationi nullo modo poteſt accommodari, quia conditio ipſa ſuſpendit factum, & conſequenter repugnat hiſtoriæ; ideóque nunquam in Scriptura inuenietur abſoluta aſſertio pro conditionata in hiſtorica narratione. Dicetur fortè, quod & Cano indicaſſe fertur, narrationem illam non per ſolam conditionem, ſed quaſi per com-

C parationem ad alium operantem eſſe intelligendam, vt ſenſus ſit, quòd ſi alius à Deo illud opus feciſſet, ſeptem diebus ad illud perficiendum indiguiſſet. Sed hoc non ſolùm voluntarium, ſed etiam vanum eſt, quia ſicut Deus nullo tempore indigebat, ita quilibet alius à Deo in quocunque dierum numero illud opus perficere non potuiſſet, & licèt fingatur in aliquo potuiſſe, fruſtrà fingitur ſex diebus potius, quàm ſex millibus ad id perficiendum indiguiſſe. Ac denique etiam illo modo non ſaluatur veritas locutionis; quia etiam in vulgari ſermone licèt interdum dicamus, aliquem vno die feciſſe, quod alter vix ſepem diebus faceret, nunquam tamen verè dicemus, illum pri-

D orem ſeptem diebus tale opus feciſſe, ſi re vera in vno die illud conſummauit: Scriptura autem non tantùm dicit, Deum operatum eſſe, quod pro ſeptem diebus ſufficeret, ſed ſimpliciter narrat, ſex diebus operatum eſſe, & poſtea quieuiſſe, vt allegatum eſt. Tandem hinc facilè reiicitur altera ratio ſumpta ex ſanctificatione diei ſabbati. Quæ quidem eſt optima, & in Scriptura fundata ſuppoſita hiſtoriæ veritate: nam reuera Deus per ſex dies voluit mundum condere, & ſeptimo vacare, vt homines inſtrueret tam moraliter, quàm religiosè ad vacandum Deo, eíque ſeptimum, & vltimum vniuſcuiuſque hebdomadæ diem Deo cõſecrandum. At verò ablato hiſtoriæ fundamento,

E valdè friuola eſt cauſa illa ad reddendam metaphoræ rationem, tum quia vis rationis conſiſtit in exemplo diuino, non in figura ſermonis: exemplum autem nullum eſt, ſi res non eſt ita facta, ſicut narratur, tum etiam quia illa ratio ſolùm declarat finem quendam extrinſecum, propter quem ille idem dies ſexies repetitus, ſenarius dierum ſimpliciter appellatus eſt, locutio autem non ſumit veritatem à fine extrinſeco, ſed ex conformitate ad rem dictam, quæ per illam rationem non explicatur, nam locutio falſa non fit vera ex eo ſolùm, quod ad bonum finem referatur.

Sextò contra Caietanum ſpecialiter induci 10.
poſſunt omnia, quibus *cap.* 10. ſpecialiter probauimus, miſta non fuiſſe facta ſimul, & in eodem

Probatur ſecundò vera ſententia

Specialiter contra Caietanum.

dem momento cum terra, & aqua, quia ex terra, & aqua facta ſunt, vt Scriptura narrat, quoniam repugnat fieri ex aqua, & ſimul cum aqua, quia productio ex aqua ſupponit aquam; idémque eſt de productione ex terra, & de productione hominis ex limo terræ, vt ibi late diximus. Et ideo Concilium Lateran. expreſsè dixit, humanam creaturam poſt alias fuiſſe compoſitam. Vnde rectè dixit Theodor.lib.5.diuin.decr. cap. de Materia, *Moyſem apertè docuiſſe, quænam ex iis, quæ non erant, & quænam ex iis, quæ erant, fabricatus eſt opifex*, quod optimè proſequitur, & concludit, *hominem feciſſe partim ex his, quæ erant, quantum ad corpus, partim ex his, quæ non erant, quantum ad animam.* Iſti autem varij modi fabricandi neceſſariò inter ſe requirunt ſucceſſionem. Quæ non minus efficaciter probatur ex eo quòd terra aliquando fuit vacua, & inanis, id eſt, carens fructibus,& animalibus, & cooperta aquis, cùm poſtea apparuerit. Neque enim rectè hæc exponuntur conditionaliter, aut quaſi aptitudine, & quantum eſt ex ſe, quia hoc modo etiam nunc poſſet dici terra inanis & vacua, & cooperta aquis, vtique quantum eſt ex ſe, & conditione naturali, vel niſi Deus aliter illam ornaſſet, vel diſpoſuiſſet: at illa locutio nunc abſolutè dicta falſa eſſet; ergo etiam in primo die, vel inſtanti, ſi iam erat in illo diſcooperta & floribus veſtita. Et optima ratio eſt ſæpè tacta, quia Moyſes non explicabat terræ naturam, vt diceret, quid de ſe haberet, ſed narrabat hiſtoriam & ſtatum, in quo primum à Deo fuit condita, & in quo poſtea conſtituta eſt. Vnde obiter ſatisfit vulgari interrogationi, cur Deus ſucceſſiuè fecerit, quæ potuit in momento ſimul producere, cuius rei varias rationes *in cap.* 10. in fine ex Patribus reddidimus. Quibus ſuppoſitis, nunc addimus, duo notari poſſe, quæ ſucceſſionem neceſſariò poſtulabant: vnum eſt tempus, & motus, id eſt, dies ipſi, ſeu motus locales cælorum, qui in illis ſex primis diebus facti ſunt, & intrinſecè ſucceſſionem includunt; aliud eſt productio ex corpore facto ex nihilo: nam illa duo non potuerunt eſſe ſine ſucceſſione diſcreta (vt ſic dicam.) Vnde ſuppoſito, quòd Deus propter rationes ſuprà tactas voluit quædam facere ex nihilo, alia ex rebus iam factis ex nihilo, neceſſariò debuit cum aliqua ſucceſſione operari.

11. *Probatur 7. ſpecialiter contra Canum.*

Tandem ſuppoſita ſucceſſione in horum operum productione, facilè confutatur Cani ſententia ad vnum diem coarctantis totam ſeriem rerum, & productionum in illis diebus factarum. Nam omnes difficultates, quæ in hac ſucceſſione explicanda occurrunt, non oriuntur ex paruitate, vel magnitudine temporis inter vnius, vel alterius operis executionem interpoſiti: ſed in ordine tantùm prioris, & poſterioris, quomodo ſcilicet, potuerit priùs eſſe cælum ſine luce, & poſtea fuerit illi addita lux, & poſtea firmamentum, quod etiam eſt cælum, & quomodo fuerit lux ante ſolem, vel cælum ſine ſtellis, & ſimilia, quæ non magis difficilia ſunt, ſiue per diem, ſiue per horam prius, vel poſterius facta dicantur. Ergo ſi Canus admittit hanc ſucceſſionem, & omnes difficultates deuorat, fruſtrà intra vnum diem omnia concludit, nouas, & inſuperabiles difficultates addendo, & planas Scripturæ, & hiſtoricas locutiones ad tropos, & inſinuatos ſenſus verboru detorquendo. Dicetur

Coniectura quædam exploditur.

fortaſſe,non videri veriſimile,tantā tēporis morā inter ſingula opera interpoſitā fuiſſe, alioqui

A oporteret in ſingulis diebus facto vno opere, in reliquo diei tempore ab omni opere ceſſaſſe, & quaſi otioſum fuiſſe Deum. Sed hæc coniectura valde humana, & debilis eſt, tum quia eſto demus voluiſſe Deum, integrum diem vni operi dicare, etiamſi illud in puncto, aut breuiſſimo tempore perfecturus eſſet, & reliquo tempore illius diei à nouo opere vacare, quid abſurdi, vel incommodi inde ſequeretur, nunquid non eſt Deus ſuorum operum Dominus, vt ea potuerit, quo vellet modo facere? Certè vel propter hoc ipſum ſolum, nimirum vt ſe liberum in operando oſtenderet, id facere potuiſſet, & omnes rationes, propter quas ſupra diximus fe- B ciſſe Deum multa ſucceſſiuè quæ ſimul facere potuiſſet, ad hoc etiam applicari poſſunt, vt propter eaſdem potuerit multis diebus facere opera, quæ vno die perficere potuiſſet, & in vno die,vna hora operari, & in aliis ab opere vacare. Deinde verò addimus, talia fuiſſe opera ſingulorum dierum, vt in ſingulis potuerit Deus totos dies integros operari, vt in ſingulorum operum explicatione monſtrabimus.

Circa fundamentum contrariæ ſententiæ ſolùm ſuperſunt explicanda verba illa c.2. Gen. *Iſtæ ſunt generationes cæli, & terræ, quando creata ſunt in die, quo fecit Dominus cælum & terram, & omne virgultum agri*, quæ duas habent expoſitiones, C vna eſt, vt intelligantur de primo die tantùm, vt intellexerunt Caietan. & Cano, licèt diuerſo modo. Nam Caietanus intelligit illud ſolum ratione primi inſtantis illius diei in quo creauit Deus cælum,& terram, Cano verò de toto tempore illius diei illum exponit; & vterque intellexit, per illa vltima verba, *Et omne virgultum agri*, indicata eſſe omnia miſta, & omnia opera ſex dierum, & alter inde concluſit, omnia eſſe ſimul facta in primo inſtanti illius diei; alter verò omnia eſſe facta in illo die non ſimul, ſed ſucceſſiuè. At verò D. Thomas 1.*p.q.* 74.*art.*2. *ad* 1. *& q.*4.*de Potent. art.* 2. *ad* 1. *poſteriorum argumentorum*, admittendo expoſitionem de primo D die, neutrum illorum conſequentium admittit, & ad illa vltima verba, *Et omne virgultum agri*, reſpondet virgulta non eſſe facta in illo die in ſe, & in actu, ſed in potentia terræ, cæli & aliorum elementorum, quomodo omnia facta ſunt in primo inſtanti creationis. Et hoc putat eſſe à Moyſe explicatum, cùm addidit, *Et omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnémque herbam regionis priuſquam germinaret*; non enim poterat germen, aut herba actu, & in ſe fieri, antequam eſſet; vt ergo denotetur, in illa die ſolùm in potentia eſſe factum germen, additur, *antequam oriretur.* Quæ fuit expoſitio Auguſtini *lib.* 5. *Gen. ad liter. cap.* 4. *& lib.*6. *à* prin- E cipio, & Gregor. *dicto lib.*32. *Moral. cap.*10.

12. *Ad fundam. contrarium poſitum in num.1.ex 2. cap.Gen.*

1. *Expoſitio proximi loci Geneſeos.*

D.Thomas dictam expoſitionem admittit,nō tamen quod ex ea intulerunt Caiet.aut Canus.

Hæc expoſitio ſano modo intellecta veram continet doctrinam, quia omnia miſta ſunt in elementis in potentia ſaltem vt in cauſa materiali,quomodo dixit Gregor. *quòd creatura omnis ſimul per ſubſtantiam extitit, quanuis non ſimul per ſpeciem proceſſit*, quanuis non omnia ſint priùs facta in ſemine tanquam in proxima efficiente cauſa, vt circa opera tertij, quinti, & ſexti diei explicabo. Et ex hac parte dicta expoſitio ſatisfacere poſſet argumento, quia ex verbis ſic expoſitis nullo modo opinio Caietani, aut Cani confirmatur. Imò etiam non videtur poſſe cum doctrina Auguſtini conſiſtere, quia ipſe in aliis locis ſuprà citatis docet, omnia opera ſex dierum ſimul in vno die ſucceſſionem non habente

13. *Iudicium de illa expoſitione.*

F fuiſſe

fuiſſe facta; ergo etiam miſta facta tertio, quinto, & ſexto die, prout in illis facta narrantur, facta ſunt primo die, & ſimul; at verò non narrantur facta in illis diebus in potentia, vt per ſe notum eſt; ergo non conſonat illa expoſitio cum priori doctrina Auguſtini. Et ideo dixi ſuprà, videri Auguſtinum variè de miſtorum creatione fuiſſe loquutum. Tandem addo, illam expoſitionem non eſſe literalem: nam re vera in illis verbis capitis ſecundi recapitulat Moyſes omnia quæ narrauerat in primo capite, vt patet ex illis verbis, *Iſtæ ſunt generationes cæli, & terræ:* nam pronomen *iſtæ* omnes productiones priùs narratas deſignat, vt clariùs explicaret, ſub cælo, & terra comprehendere cætera, addidit, *Et omne virgultum agri*, ſub vno ſpecifico opera alia inſinuans.

14. *Non placet quod ex D. Thoma allatum eſt in num. 12. de productione virgultorũ in potentia.*

Non ergo illud addidit propter ſolum eſſe in potentia, tum quia hoc modo ſuperfluè adderetur; tum etiam quia non propriè dicitur fieri, aut creari in ſua ſpecie, quando ſolùm in potentia fit. Neque ſubiuncta verba, *antequam oriretur in terra*, vel *prius quàm germinaret*, idem ſignificant, quod prius quàm in ſe, & actu fierent, aut exiſterent, ſed prius quàm ordinario, & connaturali modo à terra, & ex terra fierent. Nam herba quæ primitus facta eſt, non ex præcedenti ſemine, vel diſpoſitione terræ, & actione cæli orta eſt, qui eſt proprius modus naturalis germinandi, aut oriendi ex terra: ſed facta eſt immediatè à Deo vt auctore naturæ, ſicut primus etiam homo factus eſt ſine ſemine. Qui modus productionis eſt quaſi medius inter rigoroſam creationem, & generationem, & ideo nunc creatio, nunc generatio dicitur. Ad explicandum ergo, in illo die fuiſſe germen, & herbam factã iſto modo ſingulari, & primordiali, & nõ per propriã generationem, verba illa addita ſunt. Quod euidenter alia ſtatim ſubiuncta declarant. *Non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram, & homo non erat qui operaretur terram:* nam quia per has cauſas ſolet terra ordinario modo herbam proferre, & illæ cauſæ nondum tunc præceſſerant, ideo per illam cauſarum naturalium carentiam optimè declaratum eſt, modum illum germinandi ex peculiari efficacitate auctoris naturæ, non ex ordinariis naturalibus cauſis fuiſſe.

15. *2. Et communis expoſitio prædicti loci Geneſ. 2.*

Secunda ergo, & communis expoſitio eſt, in illa recapitulatione capitis ſecundi particulam, *in die, qua creauit Deus*, non deſignare vnum certum diem; ſed indefinitè ſumi pro quocunque die, in quo aliquod ex illis operibus factum ſit; ſiue ille dies fuerit idem, ſiue diuerſus, ſiue vnus, ſiue plures. Frequens enim eſt in Scriptura ſacra, vt ſingulare pro plurali ponatur; & in modo loquendi ſatis vſitato res diuerſis temporibus factæ breuitatis cauſa ſolent ſub vna ſingulari voce temporali comprehendi: vt ſiquis dicat, die natiuitatis Chriſti, Virginis, aut Ioannis Baptiſtæ fit hoc vel illud, non ſignificat, in vno, & eodem die id fieri, ſed ſubintelligitur virtualis repetitio, in die natalis Chriſti, in die natiuitatis Virginis, &c. Sic ergo ſubintelligi poteſt in dictis verbis. Adde tamen, vſi- A tatum eſſe in Scriptura, vt dies pro indefinito tempore ponatur, vt Ioan. 8. *Abraham exultauit, vt videret diem meum*, id eſt, tempus mei aduentus. Et Iſai. 49. & 2. Cor. 6. *Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis audiui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*, Deuter. 32. *Iuxta eſt dies perditionis, & ad eſſe feſtinant tempora.* Ita ergo accipi debet, vel poteſt in citato loco, vt Beda, & alij voluerunt.

16. *Obiectio eiúſque diſſolutio.*

Neque obſtabit, ſi quis obiiciat, inconueniens eſſe, in voce illa *dies* æquiuocationem, aut metaphoram admittere, præſertim in tam breui contextu. Nam reſpondemus, nullam eſſe metaphoram, nec æquiuocationem propriam, ſed B varium vſum vocis intra propriam ſignificationem eius, qui vſitatiſſimus eſt. Nã *dies* de ſe non eſt vox ſingularis ad vnum diem tantùm ſignificandum determinata; ſed eſt vox communis & indifferens, quæ aliter ſumitur, quando cum aliqua determinatione ponitur, vt dies vnus, dies primus, ſecundus, aut ſeptimus; aliter verò quando abſolutè & indefinitè ponitur, & tunc ex circunſtantiis, & materia ſermonis poteſt nunc ad ſingularem diem, nunc ad indefinitum tempus, vel diem, vel etiam ad plures dies cum aliqua accommoda partitione ſignificandos determinari. Et ita in toto *cap. 1. & 2. Geneſis*, vbi ſumitur pro ſingulari die, cum aliqua determi- C natione ponitur, vt vnus dies ſecundus, &c. vbicumque verò ponitur indefinitè quencunque diem, & plures ſignificat, vt cùm dicitur in cap. 1. *Appellauitque lucem diem*, & infrà, *Fiant luminaria, & diuidant diem, ac noctem*, & iterum: *Poſuit Deus luminare maius, vt præeſſet diei*, &c. In quibus omnibus locis pro quocunque die indifferenter vox illa ſumitur, quia proprietas ibi indicata in omnibus inuenitur. Sic ergo *in cap. 2.* priùs eſt ſermo de ſingulari die cum additione ſeptimi diei. Poſtea verò cùm generatim fit ſermo de operibus illorum dierum, indefinitè dicitur: *In die quo fecit Dominus*, &c. vt indicetur ſermonem eſſe indefinitum de tempore illo, in quo factus, D & formatus eſt mundus, vel de quocunque illorum dierum, in quibus Deus operatus eſt ante ſeptimum diem. Nec mirum eſt, quòd Moyſes, cùm ſummatim opera recapitulet, dies etiam, in quibus facta ſunt, vno etiam diei nomine comprehendat. Addo tandem duplicem aliam ſignificationem nomine diei in dicto cap. 1. Geneſis indicari, ſcilicet, artificialis, qui ab ortu Solis vſque ad eius occaſum durat, & naturalis, qui integra reuolutione Solis conficitur. Prior enim ſignificatio indicatur in illis verbis: *Appellauitque lucem diem*, & ibi, *Vt diuidant diem, ac noctẽ*, & ibi, *Luminare maius, vt præeſſet diei.* Altera verò ibi, *Factúmque eſt veſpere, & mane dies vnus.* Nã quia E tempus lucis & præſentię Solis eſt pars præcipua integri diei naturalis, ideo integer curſus Solis à præcipua parte dies appellatus eſt, vel certè quia ſol vbicunque adeſt, diem facit, & nox quaſi per accidens ex abſentia eius ſequitur. Et vtraque ſignificatio propria eſt, licèt ex circunſtantia literæ ſit determinanda; ſic ergo de vſu eiuſdem vocis in aliis ſignificationibus cenſendum eſt.

Altera ſolutio.

ELEN

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI SECVNDI.

CAP. I. *AN lux primo die creata ſpiritualis, vel ſenſibilis fuerit.*

II. *Quæ fuerit ſenſibilis lux primo die creata.*

III. *Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expediuntur.*

IV. *Quæ fuerit aquarum diuiſio ſecundo die facta.*

V. *Quódnam corpus fuerit firmamentum ſecundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, ſeu poſitum ſit.*

VI. *Quomodo tertio die aquæ in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.*

VII. *Quomodo herba virens, & cætera vegetabilia hoc die fuerint producta.*

VIII. *Quomodo ſol, & luna cæteríque planetæ, & ſtellæ quarto die productæ fuerint.*

IX. *Quomodo per ſolos motus proprios cælorum ſufficienter explicentur omnia quæ hoc die facta narrantur.*

X. *De brutorum creatione quinto, & ſexto die facta.*

XI. *Quomodo Deus opus ſuum die ſeptimo compleuerit, & ab illo ceſſauerit, eundémque diem benedixerit.*

LIBER SECVNDVS.

DE SINGVLORVM SEX DIERVM OPERIBVS, *& ſeptimi diei requie.*

1\. *Notatio 1. de duplici genere corporum, ſimplicium ſcilicet & miſtorum, & quo ordine de eis agendum.*

DVo in primis notanda ſunt. Primum eſt inter corpora vniuerſi quædam eſſe ſimplicia, & alia miſta. Priora ſunt cæli, & elementa, ex quibus, vt Philoſophi cenſent, vniuerſum primariò, & quaſi eſſentialiter componitur, quia primarius ordo vniuerſi ſecundùm hæc corpora attenditur, & quia in illis corporibus prius factum eſt vniuerſum actu & in ſe, & per propriam creationem. Miſta verò ex elementis conſtant, & in ſimplicibus corporibus virtute continentur, & iuxta participationem illorum in vniuerſo collocantur, ideoque ad conſtitutionem vniuerſi ſecundariò pertinere dicuntur. Quod quidem ſecundùm ordinē ſituum, qui ad vnitatem vniuerſi inter corpora, ex quibus conſtat, præcipuè conſideratur: non ſecundùm ordinem perfectionis accipiendum eſt, nam in hac miſta corpora regulariter, ſeu ex genere ſuo ſuperant ſimplicia. Vnde etiam fit, vt licèt corpora ſimplicia productionis, ſeu executionis ordine fuerint priora, nihilominus ordine intētionis priora ſint miſta, nam ad illorum generationem, & conſeruationem ſimplicia ordinatā ſunt, & omnia tandem propter hominem, qui ſupremum gradum inter miſta continet, facta ſunt. In præſenti autem materia de his corporibus ſecundùm ordinem executionis tractamus, & ideo in præcedenti libro dictum eſt de creatione vniuerſi prout ex ſimplicibus corporibus conſtat, in hoc verò de aliis operibus, quæ ad productionem, & conſeruationem miſtorum à creatore vniuerſi in eius exordio facta ſunt, dicendum ſupereſt. Quia verò hæc opera non ſimul, ſed per ſucceſſionem ſex dierum à Deo ſunt facta, ideo ſigillatim etiā, & per ſingulos dies à nobis ſunt explicanda.

2\. *Notatio 2. triplicis operis creationis, diſtinctionis, & ornatus. ex D. Thom.*

Secundò aduertere oportet, in productione vniuerſi tria opera diſtingui à Theologis, ſcilicet creationis, formationis, ſeu diſtinctiomis, & ornatus. Hanc operum diuiſionem tradit D. Thom. 1. *p. q.* 65. in principio, & latiùs explicat *q.* 70. *art.* 1. Habétque fundamentum in verbis Scripturæ, nam *Gen.* 1. de opere creationis dicitur: *In principio creauit Deus*, &c. Et de opere diſtinctionis: *Diuiſit lucem à tenebris*, &, *Diuidat aquas ab aquis*, & iterum, *Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt in locum vnum, & appareat arida.* Quæ verba opus cuiuſdam diſtinctionis ſignificant. De opere verò ornatus intelligit D. Thomas verba illa quarti diei, *Fiant luminaria in firmamento cæli.* Expreſſiùs verò in initio cap. ſecundi, fit mentio ornatus in verbis illis; *igitur perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum.* Adeoque inter opera diſtinctionis, & ornatus, D. Thomas diſtinguit, vt tribus primis diebus opus diſtinctionis, aliis verò tribus vltimis opus A ornatus attribuat, vt ex initiis *q.* 67. & 70. manifeſtum eſt. Siquis tamen conſideret Scripturæ verba etiam in opere quartæ diei, diſtinctionem indicat, cùm dicit, *Et diuidant diem, ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos.* Et è conuerſo etiam in opere diei primæ opus ornatus per illa verba ſignificari poteſt, *fiat lux.* Sicut in quarta ſignificari dicitur per illa verba, *fiant luminaria*; eſt enim eadem ratio. Idémque eſt de illis verbis ſecundæ diei, *fiat firmamentum*, & de illis tertiæ diei, *Germinet terra herbam virentem*, &c. Nam ſi productio animalium quinta & ſexta die facta, pertinet ad ornamentum terræ, aquæ & aëris: cur productio vegetabilium facta B tertia die ad ornamentum terræ non pertinebit? Quòd enim animalia localiter moueantur, & ex ea parte vel maior, vel notior ſit eorum ornatus; non impedit quominus etiam vegetabilia ornent terram, pulchriorem, & delectabiliorem illam reddendo, etiamſi in illa fixa ſint, & quieſcant. Præterquam quòd etiam vegetabilia ſuū proprium motum habent, quo ſecundùm augmentum, & diminutionem locum etiam aliquo modo mutant, & varios colores induunt, quæ varietas, & ad ornatum pertinet, & illum ſatis manifeſtat. Accedit, quòd illa duo, ſcilicet, diſtinctio, & ornatus vix poſſunt opere ſeiungi. Nam diſtinctio (vt D. Thomas dicit) C fit formando, & perficiendo, quod informe erat, & ideo etiam è conuerſo ornatus non fit ſine aliqua diſtinctione inter ea, quæ ad ornatum pertinent, vel inter id, quod ornatur, & quo ornatur. Et hoc videtur etiam colligi ex citatis verbis Scripturæ, *fiat*, & *diuidat*, quæ ſimul coniunguntur. Idémque colligi poteſt ex verbis citatis in principio *cap.* 2. vbi ſolus ornatus additur perfectioni, id eſt, creationi cæli, & terræ. Et ita etiam Magiſt. *in* 2. d. 12. in principio, & *cap. penultimo & vltimo* nihil diſtinguere videtur inter opus diſtinctionis, & ornatus. Vnde dicere poſſumus illa duo non tam re, quàm ratione, ſeu habitudinē diſtingui, nam ornatus dicitur per habitudinem ad rem quæ formatur ſeu perficitur: diſtinctio verò eſt quaſi relatio conſequens D per habitudinem ad alia. Vnde licèt fortaſſe per quandam accommodationem ornatus tribus vltimis diebus, & diſtinctio tribus prioribus attribuatur, quia in eis magis relucet; nihilominus, quia in re ipſa aliquid diſtinctionis, & ornatus in ſingulis diebus apparet, ideo ſingulorum dierum opera explicando, ſimul & indiuiſè de his duobus operibus dicemus.

Expenditur prædicta triplicitas.

Quo tandē modo admittenda ſint quæ de triplici opere ſcripſit D. Thomas.

CAPVT I.

An lux primo die creata ſpiritualis, vel ſenſibilis fuerit.

1\. *Prima diei opus lucis productio.*

PRimi diei opus ferè vnicum fuit lucis productio, illis verbis ſignificata, *Dixit autem Deus,*

Deus, *fiat lux*, *& facta eſt lux*, qua ex parte opus hoc ad ornatum mundi pertinet, vt iam tetigi, & ſtatim ampliùs ex reipſa, & ex Patribus explicabo. Dixi autem, hoc opus fuiſſe ferè vnicum, & non ſimpliciter eſſe vnicum, quia ſtatim additur, *& diuiſit lucem à tenebris*, quod ad opus diſtinctionis pertinet; tamen, quia hæc diuiſio non aliter facta eſt, quàm producendo lucem, ideò ſolùm fuit quaſi quid conſequens ad illam, & ideo vtrumque pro eodem opere computamus. Circa illa autem verba, quibus hæc actio Dei deſcribitur, ſcilicet *dixit*, *fiat*, *& factum eſt*, multa ab expoſitoribus Geneſis tractantur, quæ nobis neceſſaria non ſunt.

Verbum fiat initio Geneſis, quid importet.

Satis enim certum eſt, illis verbis non ſignificari aliquod ſenſibile Dei verbum, quo dixerit, *fiat*, quia nec tunc erant creaturæ, quæ ſenſibile verbum audire poſſent, vt ibi Baſilius adnotauit, nec ſenſibile verbum productioni lucis natura ſua inſeruiebat, neque oportebat tunc illud tanquam inſtrumentum ad lucem creandam miraculosè ſumere. Ait autem Theodoret. *q.9. in Gen.* potuiſſe Deum vti voce ſenſibili propter inuiſibiles virtutes, vt efficaciam diuini imperij agnoſcerent. Sed profectò Angeli, vt ait Auguſt. *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 29. non addiſcunt per ſenſibilia verba, ſed per intelligentiam, vel reuelationem merè ſpiritualem. Vnde meliùs ibidem ait illo verbo ſolùm ſignificari diuinum imperium internum ſpirituale, quo efficaciter *vocat ea, quæ non ſunt, tanquam ea, quæ ſunt.* An verò ille actus imperij immediatè ſit actus intellectus, vt verbum, *dixit*, indicat, vel ſit actus voluntatis, iuxta illud Pſalm. 113. & 134. *Omnia quæcunque voluit fecit.* Et an effectio ad extra ſit immediatè ab hoc imperio, vel à potentia exequente, iuxta illud Sap. 11. *Subeſt tibi cùm volueris poſſe*, quæſtiones ſunt generales, & alibi tractatæ.

Quæſtiones variæ aliò remiſſæ.

2. Tota ergo difficultas huius operis eſt in explicanda luce, quæ hoc die facta dicitur, quæ ſcilicet, vel quid fuerit, nam ſi hoc declaretur, qualis etiam fuerit diuiſio lucis à tenebris facilè intelligetur. Duo autem ſunt præcipuè tractanda, primum in hoc cap. an lux illa ſpiritualis fuerit, vel materialis, ſecundum in ſequenti quænam fuerit in quocunque ordine conſtituatur.

Vide in præcedenti parte de Deo, tract. 1. lib. 3. cap. 9. & diſp. 30. Metaph. ſect. 17. n. 37.

Auguſtini ſententia quòd lux illa fuerit ſpiritualis.

Circa primum eſt celebris ſententia Auguſt. aſſerentis lucem illam fuiſſe ſpiritualem, & angelicam. Ita docet *lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 7. *&* 9. vbi cum aliqua dubitatione loquitur; aliis verò locis idem conſtanter affirmat, vt videre licet *lib.* 1. *Gen. ad liter. cap.* 3. *&* 9. *vſque ad finem*, *& lib.* 4. *a cap.* 21. *vſque ad* 28. maximè verò *in Imperfect. cap.* 5. & idem habet *lib.* 22. *contr. Fauſt. cap.* 10. *& lib.* 1. *contr. aduerſarium legis, & Prophetarum cap.* 10. 11. *ac* 12.

Eius fundamentum.

Fundamentum Auguſt. in ſumma eſt, quia Scriptura poteſt de ſpirituali luce propriè, & ſine metaphora intelligi, quia lux ſpiritualis verior, & certior eſt quàm materialis, vt dicit *in dicto cap.* 5. *Imperfecti*; ergo ſine metaphora poſſunt illa verba de luce ſpirituali intelligi. Ergo ita ſunt intelligenda. Hanc conſequentiã probat dupliciter, primò *in dicto loco de Ciuit.* quia Angeli creati ſunt intra illos ſex dies, quia ſunt creaturæ Dei, & non ſunt facti ante illos ſex dies, quia initium creãdi fuit illorũ dierum principiũ, neque poſt illos ſex dies, imò nec poſt quartum diem, quando facta ſunt aſtra, quia tunc Angeli iam laudabant Deum *Iob* 38. Neque etiam ſub operibus ſecundi & tertij diei continentur, vt conſtat ex verbis Gen. ergo fuerunt opus primi diei, & per lucem ſignificantur. Secundò idem probat in aliis locis, quia explicari non poteſt, quæ lux materialis tunc creari potuerit. Quia ſol cum ſua luce creatus fuit quarto die; ergo lux illa primi diei non fuit lux Solis, neque alia probabiliter cogitari poteſt. Præſertim, quia ſi lux illa materialis fuit, etiam diuiſio inter diem, & tenebras de materialibus debet intelligi: nulla autem alia lux fuit cauſa diuiſionis inter diem & tenebras, niſi lux Solis; ergo non poteſt opus huius diei de illa luce, vel diuiſione materiali intelligi. Et hanc Auguſt. ſententiam maximè defendit Rupertus *lib.* 1. *in Gen. cap.* 10. Quia addit coniecturam, quia ſi lux illa fuiſſet materialis, & alia à luce Solis tribus tantùm diebus duraſſet, nam creato ſole quarto die euanuiſſet.

Ruperti coniectura pro eadem ſententia.

Hoc autem nec docet, nec eſt conſentaneum intentioni Moyſis, qui effectionem mundi permanentis & ſtabilis deſcribere voluit. Eandem ſententiam ſequutus eſt Eucherius *lib.* 1. *in Gen. cap.* 2. Citantur etiam pro hac ſententia Iſidorus *de ſummo bono cap.* 10. Beda *in Exaëmeron*, *& ſuper Gen.* & Gloſſæ *ibidem*, & Magiſt. D. Thomas, & alij Scholaſtici. Veruntamen hi omnes non adhærent huic ſententiæ, ſed illam tolerant, aliam non excludendo.

3. Eſt autem obſcurum apud Auguſtinum, quæ fuerit ſpiritualis lux, quæ illo die, & per illa verba fuit facta, an ſcilicet ipſa ſubſtantia Angelorum cum ſuo lumine naturali, & intellectuali, eiúſque creatio; an verò fuerit ſanctorum Angelorum glorificatio.

Quid videatur intellexiſſe Auguſtinus per ſpiritualem lucem primo die factam.

Nam in multis locis ſentit Auguſtin. Angelos creatos fuiſſe in primo inſtanti creationis mundi, & comprehenſos à Moyſe ſub nomine cæli in verbis illis, *In principio creauit Deus cælum, & terram*, vt in ſuperioribus retuli ex *lib.* 9. *Confeſſ. cap.* 9. *&* 16. *& in Imperfecto Gen. cap.* 3. *& lib.* 1. *Geneſis ad liter. cap.* 9. *& lib.* 4. *c.* 32. Ergo creatio Angelorum quoad ſubſtantiam & proprietates naturales eius, non poteſt ad opus primi diei pertinere, ſiue iſti dies ſint naturales, ſiue intellectuales, vt Auguſt. vult, quia opera illorum debent eſſe diſtincta tam inter ſe, quàm à creatione mundi, prout in primo inſtanti facta eſt. Quapropter probabilius videtur, cùm Auguſtinus dicit, lucem hanc primo die factam fuiſſe ſpiritualem, & angelicam, hoc intellexiſſe de illuminatione ſupernaturali facta in ſanctis Angelis per infuſionem luminis gloriæ & viſionis beatæ, quam in ingreſſu beatitudinis acceperunt. Atque ita cùm dicit nomine cæli ſignificari Angelos, loqui de Angelis quoad naturam, ſeu de creatione illorum; cùm verò dicit ſignificari nomine lucis, loqui de Angelis quoad gloriam: vt apertè ſignificat *dicto lib.* 11. *de Ciuit. cap.* 7. dicens, *Aut lucis nomine ſignificata eſt ſancta Ciuitas in ſanctis Angelis, & ſpiritibus beatis, de qua dicit Apoſtolus, quæ ſurſum eſt Hieruſalem*, &c. Et ita etiam accipiendum eſt quod *in cap.* 9. ait, Angelos in narratione Geneſis comprehenſos eſſe *vel nomine cæli, vel potiùs nomine lucis.* Et hoc confirmat quod eiſdem locis ait, illud mane primi diei fuiſſe cognitionem matutinam Angelorum, quæ in viſione beata cõſiſtit, vt ſuprà oſtenſum eſt. Denique idem conuincitur, nam diuiſionem lucis à tenebris primo die factam exponit Auguſtinus de diuiſione inter bonos, & malos angelos, vt ex eiſdem locis conſtat; ergo nomine lucis non potuit angelicam naturam ſignificare, nam in illa non ſunt ſeparati boni à malis angelis, & ideo ſegregatio inter illos non eſt in primo inſtanti creationis facta, quamuis probabile ſit in primo die fa-

ctam fuiſſe, vt in ſuperiori tractatu diſputatum eſt.

4. *Vera aſſertio. Probatur 1. authoritate Patrũ Baſ. Ambr. & cæterorum, itémque Eccleſia.*

Nihilominus dicendum eſt, aliquam lucem ſenſibilem, & materialem factam eſſe in opere primi diei, & ad literam ſignificari per illa verba, *fiat lux*, &c. Hæc eſt communis opinio Baſilij, Ambroſij, Chryſoſt. *homil.* 3. & aliorum Patrum, & Doctorum, quos ſtatim referemus, explicando, quænam fuerit illa lux. Præterea omnes Patres, qui negant Angelos comprehenſos eſſe à Moyſe *in* 1. *cap. Geneſis*, manifeſtè ſupponunt, non fuiſſe ſignificatos ad literam nomine lucis, ac proinde lucem illam ſenſibilem fuiſſe. Sunt autem illi Patres Athanaſius, Chryſoſt. Baſil. Epiphan. Hieron. Cyrill. & Theodoret. citati ſuperiori lib. *cap.* 6. Præterea ſententiam hanc amplectitur Eccleſia in Hymn. Dominic. ad Veſper. dicens,

Lucis Creator optime,
Lucem dierum proferens
Primordiis lucis nouæ,
Mundi parans originem.

Probatur 2. ratione. Vbi apertè de hac luce ſenſibili loquitur. Ratione item probatur hæc ſententia ex dictis in vlt. cap. præcedentis libri, vbi oſtendimus hos ſex dies, in quibus ornatus eſt mundus, ex his materialibus, & ſenſibilibus, ac naturalibus, quibus vtimur, fuiſſe, ſed hi dies conficiuntur ex luce viſibili, ſeu ex præſentia, & abſentia eius; ergo talis fuit ille primus dies, in quo facta eſt lux; ergo lux illa ſenſibilis, & materialis fuit; nam ex præſentia, & abſentia eius factus eſt. *Altera ratio.* Secundò, quia verba illa, *& tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, quæ proximè ante opus primi diei ponuntur, de tenebris materialibus ad literam intelliguntur, vt ſuprà probatum eſt, & patet manifeſtè ex ſubiecto illarum tenebrarum, quod verbis illis, *ſuper faciem abyſſi*, indicatur: nam *abyſſus* aquarum profunditatem ſignificat, vt ex omnium ſententia ſuprà dictum eſt, & denotant ſequentia verba, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas:* facies autem abyſſi dicitur extrema pars, vel ſuperficies aëris, vel aquæ; ergo abyſſus illa erat ſubiectum illarum tenebrarum; fuit ergo ſubiectum materiale; ergo & tenebræ materiales erant, ſed lux facta eſt illo primo die ad depellendas tenebras; ergo lux etiam ſenſibilis, & materialis fuit, & ita intelligenda ſunt illa verba, *Et diuiſit lucem à tenebris*, nam de eiſdem tenebris in vtroque loco ſermo eſt.

5. *Confir. primò.*

Confirmatur ex ratione quam ſancti Patres reddunt, ob quam Deus à creatione lucis ornatum vniuerſi mundi ſenſibilis inchoauit. nimirum quia lux eſt quaſi vniuerſale ornamentum cælorum, & elementorum, & vniuerſarum rerum ſenſibilium, quia in tenebris decor & pulchritudo rerum cerni non poteſt. Vnde *in lib.* 4. *Eſdræ cap.* 6. dicitur, *Et erat tunc ſpiritus, & tenebræ circumferebantur, & ſilentium, ſonus vocis hominis nondum erat abs te, tunc dixiſti de theſauris tuis proferri lumen luminoſum, quo appareret opus tuum.* Et hac ratione maximè vtuntur Baſil. & Beda *in Exaëmer.* & Damaſc. *lib.* 2. *de Fide cap.* 7. & Hugo de ſancto Victore *lib.* 1. *de Sacram. p.* 1. *c.* 8. *& ſequentib.* *Confir. ſecundò.* Accedit, quòd cùm decreuiſſet Deus non ſimul, ſed certo dierum numero mundum componere, & ornare propter rationes, quas in fine præcedentis lib. tetigimus, & alias quæ in theſauris diuinæ ſapientiæ latent, & ab initio illorum dierum duratio totius mundi computanda eſſet, neceſſarium fuit, vt lux ſenſibilis, quæ fundamentum eſt, & quaſi formalis

A cauſa ſimul cum motu ſuo diem conſtituens, ſtatim in primo die crearetur; ergo lux, quæ tunc creata dicitur, materialis, & ſenſibilis fuit. *Confirm. tertiò.* Vltimò confirmari hoc poteſt illa generali regula, qua in ſuperioribus ſæpe vſi ſumus, quia verba Scripturæ quoad fieri poſſit in proprietate ſunt accipienda, præſertim in hiſtorica narratione: ſed lux in ſignificatione maximè propria & vſitata hanc ſenſibilem lucem ſignificat; ergo de hac intelligenda ſunt verba Moyſis. *Proximam confirmationem non labefactat Auguſtinus.* Neque ſatisfacit reſponſio, quam Auguſtinus in ſuo fundamento indicat, quod etiam de ſpirituali lumine lux propriè dicitur, nam licèt hoc verum ſit ſecundùm quandam ſignificationem, altiorem quidem ex parte rei ſignificatæ, nihilo-B minus abſolutè illa eſt ſecundaria ſignificatio ex ſapientum vſu deriuata, ſpectata primæua illius nominis impoſitione. Nam, vt D. Thomas 1. *p. q.* 67. *art.* 1 notauit, hæc vox *lux* primò impoſita eſt, ad ſignificandum id, quod facit manifeſtationem in ſenſu viſus, poſtea verò extenſa eſt ad ſignificandam ſpiritualem lucem. Et ideo inquit *ibidem* D. Thomas, vocem illam ſpectatam ſecundùm ſuam primam impoſitionem metaphoricè ad ſpiritualia transferri, ſicut etiam dixit Ambroſ. *lib.* 2. *de Fide*, in principio. Quòd ergo in dicto loco Geneſis ſumenda ſit illa vox in proprietate primæ ſignificationis ſuæ, ratio facta o-C ſtendit, quia Moyſes expreſsè deſcribere voluit ornatum huius mundi viſibilis. Iuuant etiam omnes aliæ circunſtantiæ, vt eſt illa de tenebris quam ponderauimus, item quòd illa verba, *dies, nox, mane, & veſpere*, non niſi per metaphoram ad ſpiritualia tráſferuntur; ergo in illo loco non niſi ſenſibiliter ſumuntur; ergo eodem modo intelligenda eſt lux, quæ illius diei & noctis, &c. initium, & origo fuit.

6. *Ad fundam. Auguſtini in num. 2. multiplex reſponſio.*

Atque hinc reſponſum eſt ad fundamentũ Auguſtini, nam licèt aliquando illa vox propriè ſignificet ſpiritualem lucẽ, in ſecundaria quadam ſignificatione minus vſitata, nihilominus nunquam ſolet ita accipi, niſi ex materia vel circun-D ſtantiis locutionis vſus vocis in tali ſignificatione indicetur. Et ideo non poteſt illa ſignificatio conuenienter ad narrationem Moyſis accommodari, vt declaratum eſt. Et ampliùs conſtabit conſideranti, Moyſem rudem populum voluiſſe inſtruere, & docere ordinem creationis mundi, ideoque etiam fuiſſe vſum verbis in ſignificatione magis vſitata, & quæ omnibus ſtatim occurrit: hoc autem modo lux propriè ſignificat lucem ſenſibilem. Ideoque ſecundùm ſubiectam materiam ſimpliciter negari poſſet antecedens, quod Auguſtinus aſſumit. Veruntamen illo dato negamus etiam conſequẽtiam, nam licèt illa vox plura habeat ſignificata etiam propria, nihilo-E minus ipſa hiſtoria, & aliæ circunſtantiæ totius ſermonis oſtendunt ſenſibilem lucem eſſe ibi ad literam ſignificatam. Ad primam autem Auguſtini probationem, primò defendi facilè poſſet, quòd licèt Angeli fuerint creati intra illos ſex dies, nihilominus eorum creatio non fuerit in narratione Moyſi comprehenſa, quia potuit narrare viſibilia tantùm opera, nõ inuiſibilia, vt multi Patres ſenſerunt. Deinde dici poteſt, creationẽ Angelorum narratam eſſe à Moyſe in primis verbis, quibus creatio ſola, non opera ornatus, narrata eſt. Glorificatio autem Angelorum nec narrata eſt in cæteris operibus ſex dierum, nec nobis reuelatum eſt, quando inceperit, vel an intra illos ſex dies facta fuerit, quanuis probabiliter id coniectemus. Ad ſecundam verò probationem reſpon

reſpondemus in primis, licèt difficile nobis ſit explicare, quæ fuerit illa lux, non propterea eſſe relinquendum proprium, & planum Scripturæ ſenſum. Deinde dicimus difficultatem illam non eſſe inſuperabilem, quomodo autem expedienda ſit partim in ſequenti cap. partim explicando opus quarti diei docebimus. Et inde etiam patebit

Ad Ruperti coniecturam ibid.

reſponſio ad Ruperti coniecturam: monſtrabimus enim, quomodo lux primo die facta vltra illos tres dies durare potuerit, & vſque nunc etiam fieri non deſiit. Et ita etiam conſtat, quid dicendum ſit ad alteram partem doctrinæ Auguſtini dicentis, Angelos quoad creationem comprehenſos eſſe nomine cæli, quoad glorificationem verò nomine lucis. Nam ſicut primum eſt verum, non excludendo ab illis verbis creationem proprij, & materialis cæli, ita etiam ſecundū admitti poſſet, non excludendo productionem ſenſibilis lucis. Vt ſenſit Beda in expoſit. Gen. c. 1. Et eodem modo dixit Hucto de ſancto Victore ſuprà *cap.* 10. in primo die, quando in materiali mundo lux ſenſibilis fiebat, in mundo ſpirituali factam eſſe intelligibilem lucem, quæ eſt myſtica quædam interpretatio, & pulchra coniectatio, tamen ſatis perſuaderi non poteſt.

CAPVT II.

Quæ fuerit ſenſibilis lux primo die creata.

1. Conueniunt omnes, qui lucem illam ſenſibilem eſſe affirmant, fuiſſe formam illam eiuſdem rationis cum hac luce, quam experimur, ſaltem quoad hoc, quod erat eſſentia quædam, aëris tenebras depellens, vt dicit Baſil. *in 5. cap. Iſaiæ*, ſeu quæ corporum colores, & pulchritudinē manifeſtabat. Quia verò in quarto die dicitur Deus feciſſe magna luminaria in cęlo, obſcurum, & difficile ab omnibus iudicatum eſt, quænam fuerit illa prima lux, explicare. Quia ex altero loco manifeſtè colligi videtur, non fuiſſe lucē alicuius aſtri cęleſtis, nec etiam Solis, qui poſtea factus dicitur; quæ ergo, vel cuius corporis eſſe poterit illa lux. Aliunde verò videtur ex ſuperiùs dictis ſequi, hanc lucem, non aliam, quàm Solis eſſe potuiſſe. Nam diximus omnia corpora cæleſtia in primo inſtanti fuiſſe creata; ergo etiam cęlum Solis; ergo & ipſe Sol, nam eſt pars illius cęli, quod integrum creari debuit, nec potuit aliter ſine miraculo non neceſſariò creari. Item quia proprium opus creationis ſubſtantiarum corporalium in illo momento conſummatum eſt, ſol autem ſecundùm naturam ſuam non fit ex materia præiacente, ſed ex nihilo per propriam creationem. Nec ſpatium illud, quod globus Solis in ſuo cælo replet, potuit eſſe aliquo tempore vacuum, aut ſola materia informi, aut alio corpore repletum, ex quo poſtea ſol generaretur; ergo ſubſtantia Solis primo die creata fuit. Vnde fieri videtur conſequens, etiam lucem eius fuiſſe tunc factam, quia vel eſt forma eius, vt Naziaz. infrà citandus loquitur, vel eſt proprietas connaturalis, ita intrinſeca Soli, vt abſque illa ſine magno miraculo creari non potuerit; ergo lux concreata eſt corporibus in primo inſtanti; quomodo ergo poſtea facta eſſe dicitur?

Arguitur lucē primo die creatam non fuiſſe alicuius aſtri, vel etiam Solis.

Arguitur fuiſſe 1.

Secundò.

2. Propter has difficultates Doctores in plures, & diſſentientes ſententias diuiſi ſunt. Prius verò quàm illas referam nonnulla de luce præmittere oportet, primum eſt, lucem in abſtracto ſumptam, ſeu conceptam non eſſe rem ſubſiſtentem, nec ſubſtantialem formam, ſed qualitatem acci-

Notatio 1. de natura lucis.

A dentalem, realem, & materialem. Ita docuit D. Thomas 1. *p. q.* 67. *art.* 2. & 3. & traditur à Philoſoph. *in 2. de Anima*, quod hîc ſupponendum potius eſt, quàm probandum, tum quia non inquirimus ex profeſſo naturam lucis, ſed tantùm opus primæ productionis eius explicamus; tum etiam, quia ſubſtantia, vel ſubſtantialis forma non eſt per ſe ſenſibilis ſicut eſt lux; tum etiam quia lumen, quod vel eſt eiuſdem naturæ cum luce, vel eſt proxima participatio eius; accidens eſt, quod in aëre generatur, & corrumpitur; ergo etiam lux eſt accidens quoddam, & conſequenter qualitas, quia in nullo alio prædicamento collocari poteſt. Addimus verò eſſe qualitatem realem,
B quia licèt ab aliquibus vocetur intentionalis, ad diſtinguendum illam à qualitatibus elementaribus, quia eſt purior, & excellentior illis: nihilominus vera forma realis eſt, cùm & ſit per ſe ſenſibilis, & plurium alterationum principium eſſe poſſit. Denique materialem eſſe dicimus; quia & eſt in ſubiecto materiali, & ab eo pendet in ſuo eſſe, & in eo extenſionem quantitatis habet. Scio Baſilium vocaſſe lucem primo die creatam immaterialem, & Nazian. incorpoream, in quo autem ſenſu loquuti fuerint, infrà dicam.

Deinde ſuppono, lucem diuidi poſſe in naturalem, & glorioſam; naturalis eſt, quam in his 3.
C corporibus naturalibus videmus, glorioſam autem vocamus, quæ in ſanctorum reſurgentium corporibus futura eſt, de qua an ſit alterius ordinis à naturali luce, ſeu in ſubſtantia ſua ſupernaturalis, vel qualis futura ſit, ad præſentem locum non ſpectat: ſolùm ergo ſupponimus, quod omnibus in confeſſo eſt, lucem primi diei naturalis ordinis fuiſſe, nā ad naturæ ornamentum pertinuit, & ad diſtinguendum naturalem diem, & noctem, creata eſt. Deinde aduerto, Philoſophos accuratè diſtinguere inter lucem, & lumen, nam lucem vocant, quæ per ſe, & quaſi ab intrinſeco cōiuncta eſt alicui ſubſtantiæ, & quaſi fons eſt, & principium luminis, lumen autem vocant ſplendorem, ſeu qualitatem ſimilem luci, ab illa deflu-
D entem, & corpori, in quo ineſt intrinſecùs aduenientem, de quibus qualitatibus luce, & lumine, an ſpecie eſſentiali differant, vel tantùm in illis accidentalibus conditionibus, phyſica quæſtio eſt, quæ ad præſens non refert. Nam quod attinet ad verba Geneſis, non exiſtimo nomen lucis in eo rigore eſſe in allegatis verbis accipiendum, nam vbi vulgata habet *fiat lux*, Septuaginta habent, nomen φῶς, quod lumen ſignificat, vnde notant ibi Eugub. & Aſcanius in Gloſſa magna, illam diſtinctionem lucis, & luminis in Scriptura non ſeruari. Denique aduerto lucem, in dicto rigore philoſophico ſumptam diſtingui poſſe ex corporibus, quibus connaturaliter ineſt; ſic enim alia eſt lux Solis, alia ignis,
E alia aliquarum gemmarum, vel quorundam etiam animalium: lumina verò diſtingui poſſunt, vel ex cauſis efficientibus, vt diſtingui ſolet lumen Solis, vel candelæ, vel ex ſubiectis, vt lumen lunæ, ſtellarum, vel aëris, in quibus diſtinctionibus omnibus, vt ſæpe monui, non ſpectamus rigoroſum gradum diſtinctionis inter hæc membra, quod Philoſophorum eſt, latiúſque ſcribimus in tractatu ſequenti de anima *lib.* 3. *cap.* 14. ſed tantùm vſum omnium, & propriam ſignificationem obſeruamus, vt opiniones Doctorum, & noſtra reſolutio faciliùs intelligantur.

Notatio 2. de diuiſione lucis.

Notatio 3. de diſtinctione lucis à lumine.

Notatio 4. vnde lux & vnde lumen ſubdiſtingui queant

Eſt igitur prima opinio, quæ dicit lucem illam fuiſſe quidem in ſubſtantia, & entitate eandem 4.

 lucem,

1. Opinio nugans lucē facta in ſole à principio.

lucem, quam nunc ſol habet, non tamen fuiſſe tunc factam in ipſo ſole, neque inhærentem illi tanquam ſubiecto, quia huius opinionis auctores ſupponunt ſolem non fuiſſe tunc factum quoad ſubſtantiam, ſed quarto die. Quomodo autem, aut in quo ſubiecto facta fuerit lux illa, variis modis exponitur.

1. Modus exponendi hāc opinionem quòd lux illa producta fuerit extra ſubiectum.

Primus eſt, lucem illam factam eſſe extra omne ſubiectum, & per ſe exiſtentem. Ita ſentit Baſil. *homil.2. Hexaëmeron*, circa finem, & latiùs *homil.6.* circa princip. dicens, priùs eſſe productam ipſam naturã lucis, & poſtea eſſe corpus Solis productum, *vt primogenitæ luci vehiculum eſſet*, & ideo primam illam *lucem ſinceram, & immaterialem* vocat. Non quia non eſſet forma corporalis, ſeu quanta, & apta corpori in eſſe, ſed quia non erat corpori immerſa, ſed ſeparata. Eiuſdem ſententiæ fuit Gregor. Nazianz. *Orat. 43. in nouam Dominicam*, vbi lumen illud dicit à principio non fuiſſe ſolare, *ſed incorporeum*, inquit, & *Solis expers*, id eſt, à ſole, & ab omni corpore ſeparatum, *ſed poſtea*, inquit, *ad orbem terrarum illuſtrandum Soli traditum eſt.* Neque ignorauit Nazianz. id non potuiſſe ſine miraculo fieri, imò propter miraculi magnitudinem factum eſſe cenſet. *Nam cùm in aliis rebus* (inquit) *materiam priùs conderet, ac deinde eam forma conueſtiret, vt maioris cuiuſdam miraculi ſpecimen ederet, formam materia priorem protulit, ac poſtea materiam induxit, lumen enim forma Solis eſt*, vtique ſenſibilis. Et eandem ſententiam indicat Anaſtaſius Sinaita *lib. 4. Hexaëmeron*, & Athanaſ. *q. 83. ad Antiochum*, in dictum locum Gen. quatenus dicunt lucem primo die factam, in quarto fuiſſe in ſole poſitam, vel inter ſydera diſtributam, quod etiam ſentit Theodor. in verba illa Pſalm. 48. *Laudate eum Sol, & luna, laudate eum omnes ſtellæ, & lumen.* Et in eodem ſenſu dicit *q. 14. in Gen.* Deum creaſſe lucem *prout illi libuit*, & poſtea illam pro arbitrio ſuo diſtribuendo, luminaria parua, & magna condidiſſe. Et plura ſimilia pro hac ſententia ex Patrib. refert Aſcan *in Gloſſa magna.*

5.

Non placet dictus modus primò.

Veruntamen, vt ſæpe ex doctrina Auguſt. diximus, in prima rerum conditione non ſunt facilè credenda magna, & inuiſitata miracula, quia tunc Deus creaturam condebat, & ideo conſentaneum fuit ſapientiæ ipſius connaturali modo vnamquanque rem condere. Nam miracula ad ſupernaturalem ordinem ſpectant, & non ſolent à Deo fieri, niſi in fidei confirmationem, ſeu exercitium, & ideo nulla tunc erat opportunitas, vel ratio faciendi tale miraculum, quale fuiſſet, lucem ſeparatam creari, & conſeruari.

Secundò.

Deinde ſupponit illa ſententia corpus Solis quoad ſubſtantiam ſuam non fuiſſe factum, quando fiebat lux, cuius contrarium argumento facto ſufficienter exiſtimo conuinci, niſi etiam negamus creationem omnium cælorum quoad eorum ſubſtantiam ſimul, & in principio factam fuiſſe. Quòd ſi ſol tunc iam erat, incredibile profectò eſt, lucem ſeiunctam à ſole creatam fuiſſe, cùm ſit proprietas illi connaturalis. Et aliæ etiam difficultates in hac ſententia occurrunt, quæ aliis communes ſunt, eáſque ſtatim notabimus.

6.

Alter exponendi modus quòd lux fuerit in ſubiecto à ſole diſtincto.

Eſt ergo ſecundus dicendi modus, lucem fuiſſe creatã in alio corpore à ſole diſtincto, quod alij nubem lucidiſſimã, alij ignem, alij confusè ſplendidiſſimum corpus nobis ignotum appellant. Ita loquitur Hugo de ſancto Victore *lib. 1. de Sacram. parte 1. cap. 9. & 10.* ait enim, fuiſſe aliquod *lucidum corpus, vicem Solis gerens.* Et rationem inquirens *cap. 11.* cur Deus non ſtatim fecerit ſolem, reſpondet, fortaſſis tunc non fuiſſe mundum dignum plena luce, aliquam tamen accepiſſe, *vt videret* (inquit) *exire ad ordinem, & diſpoſitionem.* Sic etiam Petrus Comeſtor, Lyranus, & Abulenſis vocant nubem lucidam. Ex Scholaſticis eodem modo loquuntur Alenſ. *2. p. q. 46. memb. 5. art. 1.* Vbi vocat corpus lucidum formatum ex præiacenti materia: & citat Bedam dicentem fuiſſe nubem lucidam, quod etiam habet Bonauent. *in 2. d. 13. art. 1. q. 1.* cum Magiſtro *ibi.* Alij verò lucem illam vocant igneam, ſeu ignem ſplendentẽ, & emicantem. Ita loquitur Greg. Niſſ. *lib. de hiſtor. ſex dierum*, & quidem obſcuriſſimè. Item Damaſc. *lib. 2. de fide cap. 7.* & Hermes apud Cyrill. *lib. 2. contr. Julian.* & videntur quidem aliquando Patres loqui de proprio elemento ignis. Sed in eo ſenſu ſententia illa probabilis non eſt, tum quia elemẽtũ ignis in principio cũm cæteris creatũ eſt, tum etiam quia purum elementum ignis licèt in ſe lucidum ſit, parum, vel nihil illuminat, cùm tamen ad illuminandum orbem corpus lucidiſſimum, & ad emittendum lumen denſiſſimum neceſſarium fuerit: tum etiam, quia ſi lux ignis ſufficiens tunc fuiſſet ad orbem illuminandum, & diem, ac noctem diuidendam, ſemper id feciſſet, & ad illud munus ſuperuacaneus ſol fuiſſet. Vt ergo illa opinio tolerabilior ſit, credibile eſt hos Patres nomine ignis intellexiſſe corpus quod tam ex materia elementari formatum, ſplendidiſſimum, & ad lucendum efficaciſſimum. Auctores itaque huius ſententiæ præcipuè voluerunt vitare illud miraculum de luce ſeparata, & ſubſiſtente in prima productione ſua, quod præcedens opinio introducebat. Quia verò cum illa cõueniunt in alio puncto, quòd ſol quoad ſubſtantiam ſuam non fuerit vſque ad quartum diem creatus, conſequenter cogitarunt aliud corpus quod eius lucis ſubiectum fuerit. Non potuerunt autem conſequenter dicere tale corpus cæleſte fuiſſe, nec cum noua materia ex nihilo creatum, & ideo intulerunt fuiſſe nouum corpus ex præiacente materia diuina virtute formatum, & ad lucem ſuſtentandam accommodatum.

Inquirunt autem conſequenter dicti auctores, quid de illo corpore quarto die, & creato iam ſole, factum fuerit: nam ex hac interrogatione præcipua difficultas huius opinionis conſurgit, vt ex D. Thom. *1. p. q. 67. art. 4. ad 2.* colligitur. 7.

Quid de ſubiecto illo lucis factũ ſit.

1. Reſponſio ad proximã interrogationem.

Vnde variè ad illam reſpondent Doctores prædicti, quidam dicunt nubem illam quarto die fuiſſe corruptam, ſeu in præiacentem materiam conuerſam, qui conſequenter dicere debuerunt lucem primo die creatam in quarto extinctam, ſeu deſtructam eſſe, quia, corrupto ſubiecto, accidens illi inhærens conſequenter deſtruitur. Neque hoc admirandum eſſe putant, quia illa lux vicaria fuit luci Solis: & ideo, creato ſole cum ſua luce alia neceſſaria non fuit.

Contra illã arguitur ex Ruperto.

Hoc autem aliis videtur incredibile propter argumentum capite præcedenti ex Ruperto tactum, quod his verbis ipſe proponit lib. 1. in Gen. cap. 10. *Vide vtrùm condignum ſit tantæ maieſtati, vt cæterorum dierum opera ſtatuerit in ſæculum, & in ſæculum ſæculi, preceptúmque poneret illis, quod non præteribit: opus autem primæ lucis tale faceret, quod mutato conſilio poſt exiguum triduum funditùs extingueret.*

2. Reſponſio.

Ad vitandum ergo hoc incommodum dixerunt alij ſubſtantiam quidem illius nubis quarto die fuiſſe diſſolutam; lucem verò, quæ in illa erat, in Sole fuiſſe incluſam, illíque inhærentem vſque hodie permanere. Nam de ſubſtantia illa non reputant inconueniens, vt citò tranſierit, quia non fuit in opere primi diei præcipuè intẽta, 8.

ta, ſed tantùm vt eſſet vehiculum lucis. At lux ipſa, quæ principaliter intẽta fuit, debuit eſſe permanens, & cum cæteris rebus creatis perdurare. Veruntamen hæc reſponſio plura multiplicat miracula, & non ſatisfacit difficultati. Vnum miraculum eſt, quòd corrupto ſubiecto non corrumpatur accidens illi inhærens. Aliud eſt, quòd idem accidens tranſeat de ſubiecto in ſubiectum, quod in eo caſu maius fuiſſet, quia ſol non fuit factus ex materia illius nubis, ſed ex nihilo creatus fuit. Item cùm lux Solis ſit proprietas naturalis eius, ac proinde fluens à forma eius, non poterat ſine miraculo fieri, vt lux iam facta ab extrinſeco illi adueniret, & adiungeretur. Quibus omnibus non ſatisfacit, qui dixerit, diuinæ omnipotentiæ omnia hæc fuiſſe poſſibilia. *Nunc enim* (vt dixit Auguſt. 2. Gen. ad liter. cap. 1.) *quemadmodum Deus inſtituerit naturas rerum ſecundum ſcripturas eius, nos conuenit quærere, non quid in eis, vel ex eis, ad miraculum potentiæ ſuæ velit operari.* Et prætera non caret incommodo aſſerere, produxiſſe Deum ſubſtantiam illius nubis, (quæ non poterat non eſſe perfectiſſima, cùm fuerit tantæ lucis capax,) vt illam poſt breue tempus in nihilum redigeret, vel ſaltem ſua ſola virtute corrumperet. A quo enim alio potuiſſet tunc illa ſubſtantia deſtrui. Nam quod quidam aiunt, nubem illam fuiſſe radiis Solis diſſolutam, veriſimile non eſt, nam ſi luce ſibi inhærente, quoad illuminandum mundum ſufficiebat, optimè conſeruabatur, cur ſolaribus radiis diſſoluta fuiſſet.

Non ſatisfacit.

3. Reſponſio dupliciter excogitata.

Vnde alij dixerunt, nubem illam lucidam ſimul cum ſole permanſiſſe, & adhuc durare, quod duobus etiam modis cogitatum eſt. Vnus eſt, vt fuerit incluſa in cælo ſolarij, & in eodem Solis loco tanquam gemma in annulo. Alter modus eſt, quòd manſerit nubes illa per ſe ſeparata, non tamen videatur propter excellentiam lucis Solis, & conſequenter, vt ſimul cum ſole vniformiter moueatur, ne poſt occaſum Solis diſcerni, aut cognoſci poſſit. Sed neuter modus veriſimilis eſt.

Reiicitur prior.

Non quidem prior, quia corpus illud non poteſt ſine magno, & perpetuo miraculo eſſe in eodem loco adæquato Solis ſimul penetratiue cum illo. Neque etiam fingi poteſt, quod intra locum illum ſolare corpus vltra propriæ naturæ exigentiam condenſatum fuerit, vt minus ſpatium occupando, alteri corpori lucido locum præberet; eſt enim hoc non ſolùm ſuperfluum, ſed etiam valde imperfectum. Cur enim Deus naturalem Solis diſpoſitionem mutaret, & in præternaturali ſtatu perpetuò illum conſeruaret. Vel ſi quis dicat, illam Solis denſitatem, quam nunc habet, eſſe illico naturalem, cur Deus non creaſſet ſolem tantæ magnitudinis, vt in eadem diſpoſitione quoad denſitatem, vel raritatem permanens, totum illum locum poſſet replere? Nullus enim prudens negabit, hoc Deum facere potuiſſe, vel corpus Solis capax illius magnitudinis fuiſſe, vel longè perfectius eſſe, quòd totum illud corpus, quo locus ille repletur, ſit vnum integrum, perfectum, ac ſingulare, & illi loco adæquatum, quàm quod fuerit ex duobus corporibus diuerſarum naturarũ aggregatum. Præterquam, quòd illa nubes fuit naturæ elementaris, incredibile eſt, permanere nunc in loco cæleſti, & ſupra tres inferiores cælos, Soli quaſi permixta. Si autem illa nubes fuit ex materia cæleſti, erit quidam paruus ſol, ex quo, & ex alio ſole quarto die facto integer ſol prout nunc eſt, coagmentatus ſit, quod quidem cogitare, vt compoſitum ex duobus corporibus diſtinctis, & non continuis, vaniſſi-

A mum eſt. Dicere autem illum paruum ſolem primo die factum, quarto die creuiſſe in ſolem magnum; & contra naturam cæleſtis corporis eſt, & contra fundamentum illius ſententiæ, quòd ſubſtantia Solis quarto die facta fuerit, nam Scriptura non dicit, Deum augmentaſſe ſolem, vel feciſſe partem eius quarto die, ſed abſolutè feciſſe luminaria magna, &c.

Alium item modum fingentem, nubeculam illam lucidam extra ſolem permanentem, & ita illi coniunctam, vt diſcerni non poſſit, refert Auguſt. *lib.1. Gen. ad liter. c.* 10. & tacitè reiicit tanquam rem ſuperfluam, & ſine fundamento dictam. Quod etiam ſenſit Damaſc. *lib.2. de fide c.7.*

Reiicitur poſterior.

B Nam cùm ipſe ſentiat, lucem primo die factam in ſole, & ſtellis poſitam fuiſſe, ſubiungit, *Neque verò primigenam lucem luminaribus iſtis ſummus ille rerũ opifex idcirco impoſuit, quòd alterius luminis penuria laboraret, ſed nec lux illa iners, ac ſuperuacanea maneret.* Denique minus credibile eſt, Deum feciſſe corpus illud propter ſolum vſum trium dierum, & poſtea ſine vllo vſu illum conſeruaſſe, per tot ſecula, & motum etiam eius vniformiter cum ſole, vel ſub ſole conſeruaſſe, ſolùm ne diſcerni poſſet ſine alia vtilitate, vel fructu. Minus, inquam, credibile hoc eſt, quàm quòd poſt primos tres dies ſtatim fuerit diſſolutum, quia nec per ſe ad pulchritudinem, vel integritatem vniuerſi

C pertinebat, nec vſui iam erat. Neque etiam dici poteſt, corpus illud non durare ſine fructu, quia coniunctum Soli fortior fit illuminatio, quàm ſi à ſole tantùm fieret. Hoc enim eſt contra perfectionem, & ſufficientiam diuinorum operum, fecit enim Deus ſolem, vt luminare maius, quod præeſſet diei; ergo fecit illum ad tale munus ſufficiens, & cum efficacitate neceſſaria ad illuminandum mundum, quantum ad illius ſtatum & regimen ſufficiens, ac conueniens fuit.

Ex his ergo concludimus, nullum conuenientem exitum habere potuiſſe poſt triduum nubem illam, ac proinde credendum non eſſe à Deo fuiſſe in orbem terrarum introductam, cùm in illo 9.

D non eſſet permanſura, nec ex ea aliquid nobilius illa eſſet generandum. Quia ex illa non potuit generari ſol, quia non eſt factus ex materia corruptibili, vt iam ſuprà diximus. Propter quod alij tandem fatentur illam non fuiſſe nubem ex materia elementari, ſed fuiſſe globum quendam cæleſti materia conſtantem, & perpetuò durabilem, & ex eo fuiſſe poſtea factum ſolem, non per ſubſtantialem mutationem, ſed per materiæ condenſationem, & figurationem, & lucis acceſſionem. Ita ferè Pererius. Sed non videntur hæc ſatis conſequenter dici, maximè cùm ipſe tanquam vnum ex præcipuis huius materiæ fundamentis illam regulam Auguſtini ſupponat, quòd in natu-

4. Reſponſio Pererij.

Impugnatur.

E ræ inſtitutione non ſunt introducenda miracula, præſertim vbi diuina reuelatio ad illa admittenda non cogit. Nam eadem ratio eſt de quocunque opere præternaturali, nam ſuo modo miraculoſum dici poteſt. At verò condenſatio corporis, ſeu materiæ cæleſtis omnino præternaturalis tali corpori eſt: ergo hæc etiam condenſatio non eſt ponenda in illo corpore lucido facto primo die, ſi fuit cæleſte, nam quoad ſubſtantiam fuit ipſe ſol, quoniam vel forma illius corporis poſtulat in materia ſua tantam denſitatem, quantam nunc habet ſol vt ſit connaturali modo; & ſic corpus illud fuiſſet à principio ſine connaturali diſpoſitione factum, quod eſt contra perfectionem diuini operis, nam erit monſtroſum, niſi dicatur eſſe miraculoſum, aut propter ſolam obedientia-

lem

lem potentiam non fuiſſe violentum. Vel è contrario, ſi corpus illud in ſua naturali diſpoſitione creatum fuit, condenſatio poſtea ſubſequuta fuit violenta & præternaturalis. Neque enim dici poteſt, illam formam eſſe indifferentem ad hanc, vel illam condenſationem, cùm omnis forma certam diſpoſitionem in ſua materia connaturaliter poſtulet, quæ diſpoſitio in corpore incorruptibili eſſe debet naturaliter immutabilis. Magiſque vrget hæc ratio, quia Scriptura, nec dicit, nec indicat, cuius denſitatis, vel raritatis corpus illud fuerit; cur ergo fingitur fuiſſe rarius, quàm ſit ſol, cùm vtriuſque ſubſtantia eadem fuerit? Item cur cogitatur maioris magnitudinis, & extenſionis, quàm ſit globus Solis, vt condenſari oportuerit, vt locus Solis illud capere poſſet? Item cur ſupponitur fuiſſe alterius figuræ, quàm ſol, vt noua figuratione indiguerit, cùm de hoc Scriptura nihil dicat, nec ſine magna mutatione incorruptibili corpori repugnante fieri potuerit? Ac denique vnde conſtat, lucem factam primo die non fuiſſe tam intenſam, quanta eſt lux Solis, vt fuerit neceſſaria poſtea lucis acceſſio, quod (vt ſtatim dicam) Soli etiam præternaturale fuiſſet. Denique iſta ſententia ſupponit corpus Solis quoad ſubſtantiam ſuam priùs eſſe factum extra locum, quem nunc occupat in ſuo orbe, & poſt tres dies fuiſſe ibi incluſum, quod valde præternaturale eſt, & habet difficultates in principio tactas; & ideo non eſt facile credendum, cùm Scriptura non cogat. Tota etiam hæc opinio ſupponit, vel orbem Solis non fuiſſe in principio creatum, cuius contrarium docuimus, vel fuiſſe creatum ſine globo Solis, quod monſtroſum iudicamus. Propter has ergo difficultates hunc ſecundum dicendi modum non amplectimur.

Vrgetur ãplius ex variis incommodis.

10\. Tertius modus dicendi eſt, lucem illam fuiſſe eandẽ cum luce Solis, & non fuiſſe ab omni corpore ſeparatam, neque alteri corpori, quàm ſolari inhæſiſſe; ſed in ipſomet ſole fuiſſe factam. Ita tamen, vt priùs ſubſtantia Solis fuerit creata, vtique in primo inſtanti creationis cæli, & terræ, poſt aliquod verò tempus factam eſſe lucem in ipſomet corpore Solis. Quantum verò fuerit illud tempus, incertum nobis eſt, quia non eſt reuelatum: quòd verò aliquod fuerit, probat hęc ſententia ex verbis illis, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, ad quas tenebras depellendas, vel à die diuidendas, facta eſt lux; ergo, ſi ſubſtantia Solis iam erat, quando erant illæ tenebræ, profectò præceſſit tempore ſine luce, nam tenebræ tempore præceſſerunt lucem, vt in fine libri præcedentis diximus. Et quidem quod ad literam Scripturæ pertinet, nullam habet hæc opinio difficultatem in verbis, quibus opus primi diei narratur: imò in omni proprietate, & rigore illis cohæret. Supereſt verò illi difficultas, quæ ex opere quarti diei naſcitur, quam nos obiicere non poſſumus, quia inferiùs à nobis diſſoluenda eſt capite 8.

3 Exponendi modus quòd lux paulo poſt ſolem fuerit producta in ipſo ſole.

Eius fundamentum.

11\. Nihilominus tamen huic ſententiæ non adhæremus, quia ſemper in illo principio perſiſtimus, quòd Deus in principio nullas res condidit præternaturali, monſtroſo, aut miraculoſo modo. Solem autem carere luce monſtruoſum eſt, ac præternaturale, & ſine magno miraculo fieri non poterat; ergo veriſimile non eſt ita fuiſſe creatum. Probatur minor, quia recta ratio naturalis omnino ſuadet credere, lucem Solis eſſe intrinſecam proprietatem eius, ab illius forma naturaliter reſultantem, non minus enim ſol eſt per ſe lucidus (vtique per ſe ſecundò) quàm ignis ſit calidus, creare autem ignem calore priuatum, nimis præternaturale eſſet, ac miraculoſum; ergo etiam creare ſolem ſine luce, præternaturale & miraculoſum fuiſſet. Vnde aliqui, prædictam ſententiam moderantes, dicunt, non fuiſſe creatum ſolem ſine omni luce, ſed cum minori, quàm ad illuminandum mundum erat neceſſaria, & hoc augmentum recepiſſe, cùm dictum eſt, *fiat lux*. Veruntamen hæc moderatio non ſoluit difficultatem ſũptam ex ratione naturali, & minus propriè verba exponit, quia non dictum eſt, *creſcat lux*, ſed, *fiat lux*. Quòd ſi hæc verborum extenſio permittatur, vt fortaſſe permitti poſſet, ſi aliud non obſtaret, alio faciliori modo verba illa poterunt exponi, vt infrà videbimus. Probatur igitur prior pars, quia non lux remiſſa, ſed tota, quam nunc ſol habet, eſt proprietas naturalis eius; non eſt enim maior ratio de vno gradu, quàm de alio; ergo creare ſolem cum minori luce, ſeu remiſſa, etiam fuiſſet opus imperfectum, & præternaturale. Et confirmatur, nam credimus, Deum, cuius opera perfecta ſunt, creaſſe Angelos cum omni perfectione ſibi connaturaliter debita, & hominem creaſſe, non ſolùm cum perfectione debita naturæ, ſed etiam cum omni perfectione decente, & conueniente illi ſtatui, & operi manuum eius. Ergo cum proportione idem de elementis, & de corporibus cæleſtibus cogitandum eſt, ſaltem quoad intrinſecas, & connaturaliter debitas proprietates; cur ergo aliter de ſole iudicabimus? Dicet aliquis opera Dei non eſſe ratione naturali tam exactè metienda, potuit enim propter altiorem finem creare ſolem ſua luce carentem, etiamſi hoc præter naturam fuerit, vt vel per hoc intelligerent homines in ſole nihil eſſe diuinitatis, neque à ſe aliquid virtutis habere, ſed ſub dominio Dei eſſe, à quo tunc lucem habuit, quando Deus illam conferre voluit. Reſpondetur, nos minimè negare, id Deum facere potuiſſe, neque etiam inuenire potuiſſe rationes ad id faciendum, ſi facere voluiſſet. Dicemus tamen, id non eſſe credendum, niſi reuelatum eſſe probetur, neque etiam illum productionis modum pro prima rerum inſtitutione eſſe accommodatum. Neque ad illum finem inſtruendi homines erat miraculum illud neceſſarium, tum quia ſatis oſtenditur, nihil diuinitatis eſſe in ſole ex eo, quòd creatus à Deo eſt; tum etiam, quia miraculum illud hominibus conſtare non poterat, niſi per diuinam reuelationem, & fidem; ideoque nihil conducere poterat ad perſuadendum, ſolem non habere à ſe, ſed à Deo lucem ſuam & perfectionem.

Excluditur prædictus modus.

Quorũdam moderatio pro ſuſtinẽdo tertio illo modo.

Impugnatur.

Euaſio proxima impugnationis.

Remouetur.

12\. Eſt ergo quarta ſententia, quæ in primis dicit, lucem factam primo die verbis illis, *fiat lux*, non fuiſſe lucem alicuius corporis illuminantis, quæ, vt ſuprà notaui, in quadam rigoroſa proprietate lex dicitur; atque ita neque fuiſſe lucem Solis, id eſt, Soli inhærentem, neque etiam lucem ignis, neque verò alterius corporis in quo tanquam in fonte fuerit. Sed fuiſſe lucem corporis illuminati, quæ in dicto rigore lumen dicitur. Nihilominus tamen non fuiſſe illud lumen à ſole productum, qui nondum erat, licèt fuerit eiuſdem rationis cum lumine, quòd nunc ſol efficit in aëre, quia poteſt eſſe idem effectus, licèt non ſit ab eadem cauſa. Vnde concludit hæc ſententia, lumen illud factum eſſe immediatè à ſolo Deo ſine interuentu cauſæ proximæ creatæ. Fundamentum huius ſententiæ quoad primam partem eſt, quia ſupponit ſolem eſſe factum quarto

4. Exponẽdi modus tripartitus.

Prima partis fundamentum.

quarto die,non antea ; vnde infert etiam lucem Solis non eſſe factam ante quartum diem , quia non per ſe fit , ſed comproducitur cum ſole. Ergo lux facta primo die non potuit eſſe lux Solis. Quòd autem neque alterius corporis illuminantis fuerit, perſuadere poteſt hæc ſententia rationibus à nobis factis contra ſecundum dicendi modum. Quæ poſſunt in hunc modum vrgeri: nam ſi lux facta illo primo die fuit fons luminis, profectò debuit eſſe eiuſdem rationis cum luce Solis , quia Scriptura loquitur de luce nobis nota, quæ non eſt alia potens ita luminare, vt diem efficiat, niſi lux Solis. Vnde etiam concludi poteſt , illam lucem non minus intenſam , & efficacem fuiſſe, quàm ſit lux Solis,quia tres illi primi dies non minus perfecti , & illuſtres fuerunt, quàm cæteri. Ergo illa lux non ſolùm eiuſdem rationis, ſed etiam æqualis fuit luci Solis. Ergo ſignum fuit factam non fuiſſe ſole nondum perfecto, quia neque in elementari corpore fieri poterat , niſi præternaturaliter , & cum magno miraculo, neque in corpore cæleſti, quod non eſſet, vel eiuſdem rationis cum ſole , vel ſaltem æqualis perfectionis.Huiuſmodi autem eſſe non potuit,alioqui aliud corpus Solis poſtea neceſſarium non fuiſſet.

13. *Secũdæ partis probatio.* Et ex hac prima parte infertur ſecunda , tum quia inter lucem, & lumẽ non datur aliud genus viſibilis lucis ; ergo ſi illa non fuit lux quaſi in fonte,ſaltem debuit eſſe lumen ſenſibile corporis illuminati; tum etiam , quia neceſſe eſt exponere illa verba, *fiat lux*, in aliquo ſenſu proprio, ſignificare autem cum proprietate poteſt illa vox *lux* tam lucem, quàm lumen , ſecundùm vſum Scripturæ , & maximè ſecundùm proprietatem Hebraicam , vt ſuprà dixi : neque aliam propriam ſignificationem habere poteſt, vt ex vſu, & conſenſu omnium manifeſtum eſt; ergo ſi illa lux facta ; non fuit corporis illuminantis , neceſſarium eſt,vt ſaltem fuerit lumen corporis illuminati.Et conſequenter etiam fuiſſe eiuſdem rationis cum lumine præſentium dierum, quod mediante ſole in aëre fit , quia Moyſes vniuocè (vt ita dicam) ad homines loquutus eſt , de diurno lumine omnibus conſpicuò. Item quia tres primi dies eiuſdem rationis fuerunt cum tribus vltimis, & cum cæteris, qui poſtea facti ſunt; quia non eſt veriſimile, de illis diebus Scripturam æquiuocè loqui. Denique nulla ratio probabilis occurrere poteſt ad cogitandam diuerſitatem ſpecificam inter illa lumina , quia ex ſola cauſa efficiente non colligitur : præſertim ſi verum eſt , ſolum Deum fuiſſe immediatam cauſam illius lucis, ſeu luminis trium priorum dierum , quia Deus ſolus poteſt ſua virtute facere lumen , vel alios effectus, quos mediante ſole , vel aliis cauſis ſecundis facere ſolet ; vt eſt in Theologia per ſe notum.

14. *Tertiæ partis probatio.* Et hinc probatur tertia pars illius ſententiæ, quia Deus per ſe fuit ſufficiens cauſa illius lucis, & tunc nulla propinquior interuenit ; ergo ſolus Deus fuit immediatè illius luminis cauſa. Minor patet ex dictis , quia tunc non adfuit ſol , neque aliud corpus lucidum ſupplens vicem eius.Et cõfirmatur, nam hoc eſt conſentaneum verbis illis, *Dixit Deus, fiat lux*, nam illud dicere fuit , facere. Vnde ſicut ſolus Deus dixit , ita ſolus Deus fecit. Hanc ſententiam excogitaſſe videtur Burgenſis *in Gen.* & placuit Molinæ *tract. de opere ſex dierum diſp.*7.Vnde Eugub. *lib.*7. *de Peren. philoſoph.c.*8.& Dion. Carthuſ. *in* 1. *cap. Gen.* Sed fortè quis interroget , quomodo Deus diſcreuerit lucem à tenebris,vel fecerit naturalem diem conſtantem ex

A mane,& veſpere. Quia ſi Deus ipſe fuit immediata cauſa luminis , totum mundum æquè illuminaret, cùm non ſit maior ratio affirmandi , illuminaſſe potius hanc partem, quàm illam,vel hoc hemiſphærium potius, quàm alterum , & eadem ratione æqualiter conſeruaret illud , neque vlla cauſa ſucceſſionis diei, ac noctis aſſignari poſſet.

Interrogationi ſatisfit. Facilè tamen ad hoc reſpondent , Deum nòn eſſe naturale agens,ſed liberum , & ideo libertate ſua potuiſſe prius vnum hemiſphærium illuminare, quàm aliud,neque huius arbitrij aliam rationem neceſſariam eſſe præter libertatem Dei , quia omnia operatur ſecũdùm conſiliũ voluntatis ſuæ; B veriſimile autem eſt , illuminaſſe priùs hoc noſtrum hemiſphærium , in quo primum hominem ſua etiã voluntate creaturus erat. Et ſimili modo diuiſit diem, & noctem , non per motum localem alicuius corporis illuminantis , ſed per ſucceſſiuam emiſſionem luminis , & ſuſpẽſionem influxus eius in variis partibus aëris , & orbis,cum eodem modo,& vniformitate, qua ſol ipſe, ſi adeſſet,& moueretur,id faceret.

15. *Hæc expoſitio placet aliqualiter, diſplicet tamen primò in fundamento ſuæ 1. partis.* Hæc ſententia quoad primam , & ſecundam partem mihi placet quantum ad expoſitionem verborũ Geneſis de luce primo die facta. Tria verò in illa diſplicent , primum eſt fundamentum primæ partis eius , nimirum , lucem factam illis verbis, *fiat lux* , non fuiſſe lucem Solis , eo quòd C ſol non eſſet , quando Deus dixit , *fiat lux* ; nam probatum eſt à nobis in ſuperioribus , cælum à principio cum orbe ſuo creatum eſſe , & conſequenter probatum eſt,à principio etiam habuiſſe totam lucem ſuam vt neceſſitate naturali à forma ſua dimanantem. Vnde nos potiùs illam partem probamus , quia lux Solis facta iam erat, quando Deus dixit, *fiat lux*; ergo non potuit fieri per illa eadem verba, ſeu per actionem illis ſignificatam. Probatur conſequentia , quia productio lucis diſtincta actio fuit à creatione cæli,& terræ facta in primo inſtanti , per quam lucidum ſolem factum eſſe ſupponimus ; ergo non fuit factus, nec luce intrinſeca ornatus , per alteram actionẽ, D qua facta eſt lux. Quia non potuit bis fieri, præſertim cùm ſupponamus hanc productionem lucis eſſe tempore poſteriorem creatione mundi, vt in ſuperioribus probatum eſt,& iterum ſtatim dicetur. *Senſus non incongruus verborum* fiat lux. Quocirca ſi aliquando graues auctores dicunt, lucem factam per verba illa, *fiat lux*,fuiſſe ipſam lucem Solis; non videtur intelligendum de luce intrinſeca, & inhærente Soli, ſed de irradiatione, ſeu illuminatione Solis , ita vt perinde fuerit dicere,*fiat lux*, ac dicere, ſol mundum illuminet.

Aliorum ſẽſus alius. Aliqui verò dicunt , etiam poſſe intelligi de ipſa luce Solis intrinſeca,non quidem quoad totam ſubſtantiam eius , ſed quoad formationem ipſius.Dicunt enim priùs cum ſole in ipſo factam eſſe informem,poſteà verò eſſe formatam, & per- E fectam eſſe informem,poſtea verò eſſet formatã, & perfectam. *Quæ ex parte non ſit admittendus iſte ſenſus.* Veruntamen ſi hoc intelligatur de formatione per intenſionem aliquam,& additionem intrinſecè factam illi luci , non poſſumus conſequenter loquendo in eam deſcendere ſententiam , quia , vt ſuprà dixi , in proprietate intrinſeca eadem eſt ratio de toto , & de parte , ſeu de gradu perfecto , quia tota lux Solis ſecundùm omnes gradus ſuo æquali neceſſitate Solis formam conſequitur , vt ſuprà dixi , & iterum in opere quarti diei dicam. *Quæ ſit admittendus.* Si verò illa formatio lucis Solis, intelligatur ſecũdùm quandam extrinſecam perfectionem ſolùm, quam cẽſetur habere ſol vniuerſo orbi ſe cõmunicando propter quandam

dam maiorem ſimilitudinem ad Deum, quam in eo ſtatu habet; & conſequenter etiam intelligatur ſecundùm conditionem intrinſecam ad hanc vniuerſalem illuminationem requiſitam; ſic verum eſt, lucẽ Solis priùs aliquo modo informẽ fuiſſe, poſtea verò creuiſſe non in ſe, ſed in diffuſione ſua, & ad hoc recepiſſe diurnum motum primi mobilis, & ita fuiſſe accidentaliter formatam. Atque in hunc modum intelligendus eſt Dionyſ. Areopag. *c.* 4. *de diuinis nominibus* 1.*p.* non longè à principio, vbi priùs laudat lucem Solis, & in ea dicit eſſe expreſſam diuinæ bonitatis imaginem quatenus ex ſe omnia illuminat, & penetrat ſua magnitudine, & efficacitate, & totius labentis temporis eſt menſura, & adiungit. *Ipſe eſt enim ea lux, (etſi tunc erat informis, quod & diuinus Moyſes ait,) quæ primam diſtinxit, & diffiniuit dierum noſtrorum trinitatem.* Vbi in primis manifeſta eſt ſententia Dionyſij, lucem, quæ illuminando diſtinxit illos tres dies, non fuiſſe, niſi lucem Solis; & cùm dicat priùs fuiſſe informem, ſupponit, quoad ſubſtantiam priùs fuiſſe, ac proinde ſolùm accidentaliter fuiſſe informem. Et ita exponit D. Thomas *q.* 67. *art.* 4. *ad* 2. Addit verò, lucem illam Solis fuiſſe informem, quia *tantùm habebat virtutem illuminatiuam in communi, poſtea verò fuiſſe formatam, quia data eſt ei ſpecialis virtus ad particulares effectus.* Quæ ſententia D. Thomæ referri poteſt ad totam lucem-primi diei comparatam ad productionem luminariam factã quarto die, & in hoc ſenſu ibi tractabitur: vel poteſt referri ad lucem in principio concreatam cum ſubſtantia Solis, comparando illam ad opus primi diei, quando dixit Deus, *fiat lux*, & ſic, vt verum habeat, exponenda eſt iuxta ea, quæ diximus; quia nulla maior, vel ſpecialior virtus illuminandi, vel agendi data eſt præexiſtenti luci Solis per illa verba, *fiat lux*, præter illam, quam ex motu primi mobilis accipere potuit, quæ extenſiua potius, quàm intenſiua dici poteſt, ſeu ſecundùm conditionem neceſſariam ad vniuerſalem illuminationem, non in ipſo principio per ſe illuminandi, vt iam declaratum & probatum eſt.

D. Thomæ verba ſuper Dionyſium exponũtur.

16. *Cõcluditur intentum præcedentis numeri explanãtúrque magis verba* fiat lux,&c.

Ex quibus omnibus concludimus, in primo die poſt totum opus creationis factum in primo inſtanti, quod fuit primum inſtans extrinſecum illius diei, nullam lucem quoad ſubſtantiam, vel intrinſecam entitatem ſuam denuò factam eſſe præter lumen factum in aliis corporibus à ſole illuminatis. Vnde ſiquis verba illa Geneſis; *Dixitque Deus, fiat lux, & facta eſt lux, & vidit Deus lucem, quòd eſſet bona*, velit referre ad ipſum ſolem, & intrinſecam lucem eius, poteſt illa per recapitulationem exponere. Vt enim Moyſes exponat, quid Deus addiderit in illo primo die mundo ſenſibili à principio creato, reſumit, & in particulari declarat, lucem tunc factam imperio Dei, quæ ipſi etiam valde placuit, & deinde adiungit, *& diuiſit lucem à tenebris*, quod ſpecialiter illo die factum eſt mediante motu, & illuminatione Solis. Si verò eadem verba, *fiat lux*, intelligantur de productione lucis quoad ſubſtantiam eius, non ſunt intelligenda de luce, quæ eſt in ſole, ſed de illuminatione orbis, quæ etiam dici poteſt lux Solis, quia à ſole eſt, & hæc expoſitio mihi magis probatur, quia magis propriè declarat verbum *fiat*, retenta etiam propria ſignificatione vocis *lux*. Vnde cùm additur, *& factum eſt ita*, non ſolùm ſignificatur, lucem Solis in ſe factam eſſe, ſed etiam mundum illuminari cœpiſſe. Et ſimiliter cùm additur, *Et vidit Deus, quòd eſſet bona*, non ſolùm ſignificatur, Deum Solis lucem

A probaſſe, ſed etiam illi maximè placuiſſe, quod mundum illuminaret. Vnde quod additur, *& diuiſit lucem à tenebris*, non explicat nouum opus, ſed modum eiuſdem operis ſeu illuminationis declarat, quia non ita facta eſt, vt ſimul totum orbem occuparet, ſed viciſſitudine quadam lucis, & tenebrarum. In qua tota expoſitione nihil violentum, nihílve improprium apparet, & alioqui ſine miraculis aut præternaturalibus effectibus, primum initium ornatus, & diſtinctionis rerum vniuerſi ad ipſius pulchritudinem, & conſeruationem in primis neceſſariam, optimè deſcribitur; ergo meritò hæc expoſitio aliis præfertur.

B Hinc ſecundò diſplicet nobis ſententia Burgenſis in eo, quod tertio loco dicit, lumen tunc factum in aëre, vel aliis corporibus, à ſolo Deo ſine interuentu Solis fuiſſe productum. Tum quia in hac parte repugnat illa ſententia Dionyſio, quem in hoc & D. Thomas, & multi alij ſunt ſequuti; tum etiam, quia illa ſententia ſupponit, non ſolùm non fuiſſe creatum ſolem, vel lucem eius per illa verba, *fiat lux*, verùm etiam, neque antea extitiſſe, vel quoad ſubſtantiam, vel ſaltem quoad lucem ſuam, cuius contrarium docuimus, & in opere quarti diei illud amplius defendemus. Neque illa ſententia quoad hanc partem habet fundamentum in verbis illis, *fiat lux*, quia ibi

17. *Diſplicet ſecundò dicta 4. expoſitio quoad aliam partẽ de productione luminis à ſolo Deo.*

C verbum *fiat*, iuxta expoſitionem, quam ſequimur, non ſignificat productionem ex nihilo, ſed eductionem formæ accidentalis ex præexiſtente ſubiecto, quæ per cauſam ſecundam fieri poteſt. Vnde cùm talis cauſa tunc non deeſſet, per illam fieri debuit. Quia verò facta eſt, iubente Deo, & volente, & ordinem vniuerſi diſponente, ac cooperante, ideo cum omni proprietate ſcripſit Moyſes, dixiſſe Deum, *fiat lux*. Sicut etiam in aliis operibus ſequentium dierum videbimus, multa feciſſe Deum cooperantibus aliquo modo, vel Angelis vel aliis cauſis ſecundis, & nihilominus Deo tanquam primo auctori, & motori ſimpliciter tribui.

D Tertiò diſplicet dicta ſententia in eo, quod aſſerit, diuiſionem diei, & noctis non eſſe factam illis tribus diebus per motum localem cæli, ſed per ſubtractionem, & exhibitionem diuini influxus. Quam ſententiam alio modo priùs tradiderat Damaſc. *lib.*2.*c.*7. & ante illum Baſilius *homil.*1. *in Gen.* vbi dicit, tunc noctem viciſſim ſucceſſiſſe diei, *non quidem ſecundùm notionem Solis, ſed primigenia illa luce ſummum ſplendorem diffundente, ſéque rurſum contrahente, ídque pro menſura à Deo definita.* Itaque quod præcedens opinio tribuit Deo immediatè operanti, id tribuit Baſil. etiam luci creatæ ad illuminandum, quam tunc

18. *Diſplicet tertiò in explicatione diuiſionis lucis à tenebris. Circa quod vide Bedam in Exaëmer. & Perei. in ea Verba,* diuiſit lucem, *& D. Thom. q. 70. a. 2.*

E factam eſſe ſupponit. Vnde nouum miraculum adiungit Baſilius, & ideo eius ſententia difficilior creditu eſt, vt notauit Auguſt. ſuppreſſo Baſilij nomine *lib.*1. *Gen. ad liter. cap.*11. *&* 16. Accedit, quòd ſi lux illa creata fuit, etiamſi non eſſet in ſole, ſed per ſe ſubſiſtens, non poterat ſucceſſiuè illuminare diuerſas partes orbis, niſi ſucceſſiuè etiam ad illas applicaretur, & conſequenter ab aliis recederet, quia illuminare non poſſet niſi ad certam diſtantiam; ergo neceſſarium erat illam lucem localiter moueri. Niſi fortaſſe exiſtimauerit Baſil. illam lucem ſimul fuiſſe circunfuſam per totum orbem, ſimúlque fuiſſe ſufficienter applicatam vtrique hemiſphærio, ita vt poſſet ſimul vtrunque illuminare, ſi Deus voluiſſet. De facto verò non ita illuminaſſe, ſed ſucceſſiuè per ſubtractionem, vel emiſſionem radiorum,

rum, quia Deus ita diſpoſuit. Sed hic modus cogitandi lucem illam creatam totum mundum ſimul occupantem nullum habet in Scriptura fundamentum. Fuiſſetque ſuperflua tanta multitudo, ſeu magnitudo lucis, quandoquidem non erat ſimul totum orbem illuminatura. Denique ſucceſſiua illuminatio, & diuiſio diei, & noctis cum luce minoris magnitudinis ſolo motu locali adiuncto faciliùs, & ſine nouo miraculo fieri potuit; ergo fruſtrà tanta magnitudo lucis cogitatur, & nouum miraculum ad illius operis perfectionem adiungitur. At verò ſi lux illa, quæ diem fecit, & noctem, ſola fuiſſet increata lux, de illa verè diceretur, totam ſimul fuiſſe præſentem toti orbi, & vtrique hemiſphærio eius, ac ſubinde non aliter potuiſſe ſucceſſiuè efficere diem, & noctem, niſi ſucceſſiuè ſubtrahendo, vel præbendo influxum ſuum, quod quidem pro ſua libertate ſine nouo miraculo facere potuiſſet; nihilominus tamen modus hic operandi minus naturalis eſt, tum quia Deus operatur per cauſas ſecundas quando non deſunt; oſtendimus autem, ibi non defuiſſe; tum etiam, quia quod Deus ſemel per ſe producit, quantum eſt ex ſe ſemper illud conſeruat, niſi ex parte ipſarum rerum, vel cauſarum naturalium ſufficiens cauſa corruptionis intercedat; ergo multo meliùs dicitur, illam ſucceſſionem diei, ac noctis non fuiſſe factam ex ſola libertate diuinæ voluntatis ſuum influxum dantis, vel auferentis, ſed neceſſitate naturali ortam eſſe ex conditione, & limitatione lucis illuminantis, nam dum ad alias partes mundi illuminandas accedit, ab aliis recedit, quas ſubinde illuminare deſinit, vnde viciſſitudo noctis, & diei oritur.

19. *Corollar. ex dictis.*

Ex quibus tandem colligimus ad opus huius primi diei pertinuiſſe non tãtùm luminis productionem, ſed etiam diurnũ motum Solis, ſeu motum primi mobilis, ad cuius raptũ diurna circulatio Solis efficitur. Ita docet D.Thom. *q.70.a.2. ad 3.* & Theologi, ac moderni frequentiùs, & ex dictis apertè concluditur, quia lux illa facta eſt per illuminationem ſucceſſionũ vniuerſi ſecundùm diuerſas partes, ſeu hemiſphæria eius: ſed illa ſucceſſio non potuit habere aliam cauſam propriam, & connaturalem, niſi motum Solis illuminantis; ergo motus ille ſimul cum lumine cœpit, & è conuerſo. Atque ita explicantur facilè omnia verba Geneſis, quibus opus huius diei refertur. Nam in primis ponuntur illa verba, *fiat lux*, quæ ſatis iam explicata ſunt, & illorum efficacia per ſequentia oſtenditur, cùm dicitur, *& facta eſt lux*; per id verò, quod additur, *& vidit Deus lucem, quod eſſet bona*, non ſolùm conuenientia talis operis, & cõmoditas vniuerſi, quæ in illo cernitur, ſed etiam perpetuitas, & duratio talis operis declaratur. Nam per hoc, quod dicitur placuiſſe Deo tale opus, eius permanſionem à Deo fuiſſe decretam ſignificatur. Intelligendum autem hoc eſt de permanſione operi accommodata. Diximus enim lucem tunc denuo factam non fuiſſe lucem inhærentem Soli, quæ eadem numero ſemper durat, ſed fuiſſe lumen aëri inditum, quod non ita permanet idem in indiuiduo, ſed continua ſucceſſione mutatur, & ideo permanentia illius operis in perſeuerantia illius cõtinuæ ſucceſſionis poſita eſt. Et ita conſequenter additur, *& diuiſit lucem à tenebris*, quæ diuiſio eodem modo durabilis facta eſt, vt vſque ad finem mundi perſeueret. Reſultat autem illa diuiſio ex circulari motu Solis, qui tunc factus eſt, vt diximus. Cætera denique verba ſatis per ſe clara ſunt, ſolùmque eſt in eis notanda diuerſa ſignificatio nominis diei, nam cùm dicitur, *appellauitque lucem diem, & tenebras noctem*, nomen diei artificialem, quem vocant diem, ſignificat; cùm verò additur, *& factum eſt veſpere, & mane dies vnus*, naturalem diem deſignat, id eſt, integrum, & vigintiquatuor horarum, quem propterea Moyſes appellauit diem vnum, id eſt, completum, & perfectum, vel phraſi Hebraica vnum vocauit, quia primus fuit, vt omittam alia myſteria quæ expoſitores conſiderant. Et hanc duplicem diei acceptionem notauit Aug. *lib. 11. confeſſ. c.23. & in Imperf. Gen. c.7.*

Explicatio verborum Gen. ſpectãtium ad 1. diem.

20. *Difficultas contra hactenus reſoluta.*

Vna ſupereſt circa prædictam reſolutionem difficultas, quia ex ea ſequitur, lucem factam hoc primo die in eodem inſtanti eſſe cœpiſſe, in quo creata ſunt cælum, & terra. Conſequens videtur repugnare Scripturæ; ergo & prædicta reſolutio. Sequela probatur, quia in eodem momento, in quo creatum eſt cælum, creatus etiam fuit ſol cum ſua luce perfecta, vt nos opinamur, ſed ſol in eodem inſtanti, in quo eſt, illuminat corpora ſibi vicina, & capacia lucis; ergo in eodem inſtanti creationis ſuæ illuminauit inferiora elementa diaphana: ſed tale lumen primò productum in aëre fuit opus primi diei, vt expoſuimus; ergo illud in primo inſtanti creationis factum eſt. Minor autem primi argumenti probatur, quia de illo primo inſtanti ſcriptum eſt, *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*; ergo abyſſus non fuit illuminata in illo inſtanti. Dicet fortaſſe aliquis, verba illa, *& tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, non intelligi ſecundùm realem durationem, ſed ſecundùm quendam naturæ ordinem, & ideo non eſſe contra veritatem illorum verborum, quòd ſol in eodem inſtanti, in quo fuit creatus, abyſſum illuminauerit. Quia ſenſus verborum eſt, hunc modum inferiorem de ſe eſſe tenebroſum, & ideo feciſſe Deum ſolem, & iuſſiſſe, vt illum illuminaret, quod totum in eodem inſtanti temporis verum eſſe potuit, quia in illo prius natura, ſeu ex ſe aër tenebroſus fuit, & poſterius natura illuminari potuit.

Quorundã enodatio, iuxta doctrinã Auguſtini ſuprà relatã.

21. *Non ſatiſfacit.*

At verò licèt hæc reſponſio in ſententia Auguſt. aſſerentis omnia ſimul eſſe facta, locum habeat, nos illa vti non poſſumus, qui veram ſucceſſionem in illis operibus agnoſcimus, & ita illam ſuprà reiecimus tanquam proprietati verborum minus conſentaneam. Nam verbum illud *erat*, ſimpliciter poſitum, & toties repetitum, veram exiſtentiam in duratione reali ſignificat. Deinde ex contextu conſtat, creationem cæli, & terræ, & productionem lucis per illa verba, *fiat lux*, ſignificatam, non fuiſſe ſimul duratione factam, ſed creationem realiter, ſeu duratione anteceſſiſſe. Sic enim dicitur, *In principio creauit Deus*, &c. & ſtatim deſcribitur ſtatus, quem mundus inferior habuit in illo inſtanti, cùm dicitur, *terra autem erat inanis, & vacua*, &c. Poſtea verò additur, *& dixit Deus, fiat lux*, in quo nouum, & poſterius opus ſignificatur, magiſque declaratur, addendo, *& diuiſit lucem à tenebris*; ergo negari non poteſt, quia in hoc orbe inferiori tenebræ illuminationem eius tempore, vel reali duratione anteceſſerint; ergo lux ſpecialiter facta prima die, non potuit in primo inſtanti creationis fieri. Præſertim, quia illud primum inſtans in rigore ad illum diem non pertinuit, ſed vel fuit initium extrinſecum eius, vel fortaſſe maiori mora anteceſſit. Propter quæ D. Thomas 1. *p. q. 74. art. 3.* concludit,

Aliorũ Patrum enodati. nem affert D. Thomas.

cludit, ſecundùm alios Patres præter Auguſtin. poſt productionem creaturæ fuiſſe aliquod tempus, in quo non erat lux. Verum eſt tamen, illos Sanctos ſupponere, ſolem etiam quoad ſubſtantiam, & lucem ſuam non fuiſſe vſque ad quartum diem creatum: in noſtra autem ſententia, in qua ſupponimus, Solis creationem in prima creaturæ productione factam eſſe, non ita facile explicatur, quomodo illuminatio Solis potuerit eſſe tempore poſterior creatione eius, & conſequenter quomodo tenebræ lucis creationem tempore præcedere potuerint.

1. Cauſa antecesſionis tenebrarum ad illuminationem Solis.

22. Variæ igitur cauſæ illarum tenebrarum, quæ tempore præceſſerunt illuminationem Solis, reddi poſſunt. Prima eſt, quòd Deus in illo principio noluerit cum ſole ad illuminandum concurrere, donec dixit, *fiat lux.* Quæ quidem cauſa ſufficientiſſima eſt, & ſine dubio poſſibilis fuit pro Dei libertate. Quòd autem ita factum fuerit cùm pendeat ex voluntate Dei, ſolùm probari poteſt ab effectu reuelato, quia tenebræ præceſſerunt, & non apparet alia cauſa probabilior, ſuppoſita Solis exiſtentia. Hic verò dicendi modus in eam difficultatem à nobis ſæpe obiectam incidit, quòd opus miraculoſum, & extraordinarium in prima rerum creatione ponit, & ad declarandam hiſtoriam Geneſis putat eſſe neceſſarium. Probatur, quia non minus miraculoſum, & ſupernaturale eſſet ſolem in præſentia aëris illum non illuminare, quàm ignem in camino Babylonico pueros non exurere, quod præternaturale, & miraculoſum fuit. Poſſet autem reſponderi, eſſe quidem hoc præternaturale poſt generalem legem à Deo ſtatutam de cōcurrendo cum omnibus cauſis ſecundis ad ipſarum actiones, in primo autē initio creationis mundi nondum fuiſſe hanc legem ſtatutam, quia tunc ſolùm decreuerat rerum creationem, de illarum autem propagatione, vel communicatióne nondum diſpoſuerat; & ideo pro tunc ſine proprio miraculo, imò conſentaneo ordine, ſecundùm illum rerũ ſtatum, priùs ſolem creaſſe, poſtea verò cum illo ad illuminandum concurriſſe. Accedit, non defuiſſe Philoſophos, qui dixerunt, agentia creata non ſtatim ac eſſe incipiunt, inchoare actionem, præſertim tranſeuntem, intrinſecè & in eodem inſtanti. Iuxta hanc ergo opinionem probabiliter dici poteſt, creaturæ non eſſe debitum concurſum ad agendum ad extra pro eodem inſtanti, pro quo fit. Quòd ſi hoc eſt probabile, etiam poſt diuturnam mundi conſeruationem, multo quidem magis credibile erit de illo exordio mundi propter præcedentem conſiderationem. Eritque hoc veriſimilius, ſi tenebræ illæ ſolùm per inſtans temporis productionem lucis præceſſerunt, vt paulo pòſt videbimus. Propter quæ licèt ego ſimpliciter in hac ſententia non quieſcam, nihilominus inter eas, quæ aliquod extraordinarium opus diuinæ potentiæ, vel prouidentiæ admittunt in opere huius diei, hunc dicendi modum faciliorem, minúſque naturæ repugnantem eſſe exiſtimo.

Expenditur hæc cauſa.

Iudiciũ authoris de illa.

2. Cauſa prædicta antecesſionis.

23. Alter modus exponendi hanc difficultatem eſt, ideò præceſſiſſe tenebras, quia ſol non potuit illas expellere, non quia concurſu diuino caruerit, ſed quia aër erat ita denſus, & nebuloſus, vt ſol radiis ſuis illum penetrare non potuerit. Et explicatur hoc amplius, quia Scriptura non dicit, tenebras totum aërem occupaſſe, ſed *ſuper faciem abyſſi fuiſſe.* Per faciem autem abyſſi ſatis propriè intelligitur ſuperficies conuexa aquæ aëri contigua. Potuit ergo natu-

A raliter contingere, vt ſol ſtatim illuminauerit aërem ſibi propinquiorem, tenuiter tamen, ac remiſsè, propter dictam aëris indiſpoſitionem, & conſequenter contingere potuit, vt actio, ſeu illuminatio, quæ eo remiſſior erat, quo in partibus remotioribus fiebat, prius finiretur, quàm totam aëris profunditatem penetraret; ac ſubinde tenebræ ſuper faciem abyſſi relinquerentur, quem dicendi modum attigit Auguſtin. excitando quæſtiones potius, quàm definiendo, *lib. 1. Gen. ad liter. c.* 11. Agens enim de opere quarti diei ait, *Quid factus eſt ſol in poteſtatem diei, qui luceret ſuper terram, ſi lux illa* (vtique primi diei) *faciendo ſuffecerat? An illa prior regiones ſuperiores* B *à terra longinquas illuſtraret, vt ſentiri non poſſit in terris,* &c. Et clariùs c.12. *Niſi fortè molem terrenam, & aquoſam antequam eſſet ab alterutro vtrumque diſcretum, quòd tertio die factum ſcribitur, tenebras Deum appellaſſe quis dixerit, propter craſſiorem corpulentiam, quam lux penetrare non poterat.*

At verò Auguſtinus in his locis non meminit craſſi, aut nebuloſi aëris, ſed tantùm aquæ & terræ. Quæ difficultas eſt ferè vnica in hoc dicēdi modo, quia non apparet, vnde aër in ſua creatione, vel denſitatem, aut nebulam, vel craſſas nubes habere potuerit, quia imperfecta naturali diſpoſitione creatus fuit, vt veriſimilius eſt, neque nebula, aut nubes potuerunt tunc à ſole C excitari in illo primo inſtanti, vt per ſe notum eſt, neque etiam fingendum eſt, concreatas fuiſſe à Deo cum aëre, quia hoc nec fundamentum habet in Scriptura, nec per ſe eſt veriſimile, cùm illa ſint mixta ſaltem imperfecta, quæ non fuerunt cum ſimplicibus concreata in actu, ſed tantùm in potentia. Vnde illa magis ad opus ſecundi diei pertinent, vt ibi videbimus. Propter quod addi poſſet imitando Auguſtini verba Solis illuminationem perueniſſe ad elementum aquæ, & magnam partem profunditatis abyſſi occupaſſe. Nihilominus tamen propter magnam aquæ denſitatem, & multitudinem non potuiſſe totam aquarum abyſſum penetrare, atque ita D manſiſſe tenebras ſuper faciem abyſſi, ſiue per faciem abyſſi ſuperficiem vltimam aquæ intelligamus, non ſupremam, ſed infimam, ſeu non conuexam, ſed concauam, vtraque enim reſpectu diuerſorum facies dici poteſt: ſiue ſuperficies conuexa terræ facies abyſſi dicatur, quatenus totius abyſſi terminus eſt, ſicut facies rei dicitur, ad quam viſus terminatur. Et ita dicātur tenebræ fuiſſe ſuper faciem abyſſi, quia lux ad terram non perueniebat; propter quod dicitur fuiſſe inuiſibilis. Qui modus dicendi habet fundamentum in Baſil. *homil* 2. *in Exaëmeron*, vbi ſic inquit, *Reſtat ergo, vt intelligamus, aquas ſuper telluris ſuperficiem inundaſſe, antequam* E *ad propriam ſtationem, ſortémve humoris ſubſtantiæ ſegregaretur, atque ex eo terram tunc inuiſibilem, & inornatam fuiſſe*; & infrà, *Erat inuiſibilis terra. Quam ob cauſam quæſo? Quia circumfuſa vndique erat abyſſo. Quid abyſſus ſignificat? copioſam aquam, ad cuius fundum haud facile penetrari poterit deorſum verſus.*

24\. *Patitur tamē difficultatem.*

Ei difficultati vt occurrant aliqui.

Veruntamen iuxta hanc ſententiam non facile poteſt ratio reddi, cur poſt aliquam durationē, vel moram ſol dicatur diuiſiſſe lucem à tenebris mundum illuminando potius, quàm in primo inſtanti. Nam ſi denſitas & multitudo aquarum fuit cauſa illarum tenebrarum in primo inſtanti creationis, ſimiliter poſt illam moram impediret, ne illuminatio Solis vſque ad terram perueniret, quia toto illo primo die eodem mo- 25.

Contra illos inſtatur.

do

Euaſio eorum. do permanſit abyſſus circundans terram. Ad hoc autem reſponderi poſſet, cùm Deus dixit, *fiat lux*, vel maiori concurſu conforta ſſe Solis actionem, vt vſque ad terram penetraret, vel aquas ipſas qualitate aliqua diſpoſuiſſe, vt faciliùs illuminari poſſent. Quod Ambroſ. & alij explicant exemplo eorum, qui in profundo aquarum oleum ore fundendo clariora reddunt ea, quæ in profundo maris in ſuperficie terræ occultabantur. *Non tamen ſatisfacit.* Sed hæc quamuis impoſſibilia non ſint, nec incredibilia, ſunt tamen incerta, vel noua, ac extraordinaria opera, quæ in Geneſi non narrantur illo die facta. Et præterea non ſatis conſtat, non potuiſſe ſolem ſua virtute illuminando penetrare vſque ad ſuperficiem terræ, etiamſi elementa aquæ & aëris in ſua puritate exiſtentia, terram circundarent, vnde Baſil. *ſuprà*, in allegata ſententia non omninò perſiſtit: nam iterum quærens, *Quamobrem pars terræ nulla tunc per aquas viſendam ſe offerebat?* Reſpondet, *Quia lumine carebat aër, obtenebratúſque adhuc erat, qui totam ambibat aquæ naturam.* Vbi ſignificat, lucem Solis penetraturam fuiſſe aquam, ſi aërem illuminaſſet, ac proinde tenebras illas aërem occupaſſe.

26. *3. Cauſa illius anteceſſionis.* Tertius dicendi modus eſſe poteſt, illas tenebras, quæ in principio creationis præceſſerunt, non occupaſſe totam aquam, & aërem in circuitu totius orbis, ſed in illo hemiſphærio, in quo cœpit ſol irradiare, quando dictum eſt, *fiat lux.* Quod hemiſphærium hoc noſtrum fuiſſe creditur, in quo & paradiſus terreſtris conditus fuit, & primus homo creandus erat. In hoc autem hemiſphærio potuerunt eſſe tenebræ per totum aërem & aquam diffuſæ, quia ſol in alio hemiſphærio creatus non poterat propter terræ opacitatem ſuis radiis illuc pertingere. Atque ita illæ tenebræ fiebant ex interpoſitione terræ, ſicut nunc fit nox: non tamen habebant rationem, vel nomen noctis, quia non per ſucceſſionem motus fiebant, & ideo ſimpliciter tenebræ appellantur. *Obiectio.* Sed obiici poteſt, quia ſi ſol tunc erat, & illuminabat dimidiam mundi partem, licèt aliam partem tenebroſam relinqueret, non magis tenebræ, quàm lux erant ſuper faciem abyſſi; ergo ſimpliciter dici non potuit, aut dèbuit, tenebras fuiſſe ſuper faciem abyſſi. Imò in rigore non videtur allata cauſa vera, quandoquidem æqualis pars abyſſi lumine non carebat. *Reſpõdetur.* Sed reſponderi poteſt ex illo axiomate, quod bonum ex integra cauſa, & malum ex quocunque defectu; quia ergo tenebræ habent rationem mali, ſeu defectus, & imperfectionis, ideo ſimpliciter dici potuerunt tenebræ eſſe ſuper faciem abyſſi, eo quòd magnam, & præcipuam orbis partem occuparent. Nam conſiderari etiam poteſt, Moyſem habuiſſe rationem illius hemiſphærij, in quo ipſe ſcribebat, & de quo præcipuè loquebatur, quia etiam Deus illud ad creationem hominis elegerat, & in eo præcipua myſteria ſalutis humanæ operaturus erat, ideoque veluti peculiarem curam, & prouidentiam illius habuiſſe videtur. Denique ſpeciali ratione dici potuit, tenebras fuiſſe ſuper faciem abyſſi, quia ex vi ſtatus, quem tunc mundus habuit, illæ tenebræ erant quaſi permanentes, & ſtabiles, niſi Deus nouum opus primæ creationi addidiſſet. Vt ſi cogitemus ſolem creatum in alio hemiſphærio in eo ſemper quietum permanſiſſe, verè & propriè poſſemus ſimpliciter dicere, mundum manſiſſe tenebroſum, & informem quoad vſum luminis, ac ſubinde tenebras eſſe

A ſuper faciem eius; ita ergo mundus conſideratus in illo exordio, ſecundùm illum ſtatum tenebroſus dici poteſt, quia niſi motus Solis eis adderetur, nunquam poſſet totus illuminari, ſed ſemper præcipua ex parte, tenebris oppreſſus iacuiſſet.

Iterum obiici poteſt, quia gratis aſſerimus, 27. *Altera obiectio.* ſolem in alio hemiſphærio creatum fuiſſe, cùm hoc non ſit ſcriptum, nec vlla ratione oſtendi poſſit. Imò eo ipſo, quòd nos fatemur, hoc hemiſphærium eſſe, in quo creati ſunt homines, credibilius videtur, fuiſſe creatum ſolem in hoc hemiſphærio, vt primùm illuminaret terram, quam primus homo erat inhabitaturus. *Eius diſſolutio.* Reſpondemus, in primis neceſſarium fuiſſe, ſolem in B primo inſtanti ſuæ creationis in vno hemiſphærio eſſe, & non in alio, cùm naturaliter ſimul in vtroque eſſe non poſſet. Cur autem in vno potius, quàm in alio factus fuerit, nulla ratio ſufficiens à nobis reddi poteſt, imò fortè neque in reipſa fuit præter liberam voluntatem Dei, quia ex parte materiæ videtur res indifferẽs, ſicut de partibus materiæ, quòd hæc ſit facta ſub forma ignis magis, quàm ſub forma terræ, alibi dixit D. Thomas, idémque eſt, quòd hæc pars terræ ſit facta in centro, potius quàm circa ſuperficiem terræ; & perinde eſt, quòd ſol fuerit in hoc, vel illo hemiſphærio creatus. Neque C illa ratio de creatione hominis aliquid ſuadet, quia cùm homo non fuerit in illo inſtanti creatus, nihil ad eius dignitatem, vel commoditatem pertinebat, quòd ſol in eodem hemiphærio fieret, in quo homo producendus erat. Addo denique ex ordine, & diſpoſitione vniuerſi, quam Deus reſpectu etiam habito ad creationem hominis in ſuo æterno conſilio prædefinierat, opportunius fuiſſe, vt ſol intrinſecè, vt ita dicam, non fieret in hoc hemiſphærio, ſed ita propinquus illi, vt per motum ſtatim illud illuminare poſſet: nam commodius erat vt hoc hemiſphærium creationi hominis deſtinatum, ſtatim connaturali, ſeu ordinario modo inciperet illuminari; D tum etiam vt dierum, & noctium initium ab hoc hemiſphærio ſumeretur. Quæ omnia ex reſolutione duarum dubitationum, quæ hîc inſurgunt, clariora fient.

CAPVT III.

Duo dubia de loco, & tempore, in quibus prima lux incepit, expediuntur.

Prima dubitatio eſt, quanta mora inter 1. *Dubitatio 1. ac circa illam 1. opinio apud Bonauen.* primam rerum creationem, & productionem lucis, prout facta narratur per illa verba, *fiat lux*, interceſſerit. Quam dubitationem tra- E ctat Bonauent. *in 2. d. 13. art. 1. q. 2. ad vlt.* & duas refert opiniones. Vna eſt, creationem cælorum, productionem lucis ordine tantùm naturæ, non verò duratione reali præceſſiſſe. Loquitur autem de productione lucis peculiari, prout facta ſignificatur per illa verba, *fiat lux*. Vnde quia ipſe exiſtimat, illam lucem fuiſſe nubem lucidam, quæ in eodem inſtanti, in quo facta eſt, cœpit illuminare. Conſequenter ait iuxta hanc opinionem creationem orbis, & illius nubis, & illuminationem orbis ſimul tempore eſſe factas, ac ſubinde nullam moram realis durationis inter primam creationem, & opus primi diei interceſſiſſe. Et hanc opinionem tribuit Hugoni de ſancto Victor. & ipſe Bonauent. problematicè illam ſuſtinet cum alia ſtatim referenda. Fundamentum

Eius fundamentum.

mentum huius ſententiæ eſſe poteſt, quia mundus in primo die fuit conditus, in quo etiam facta eſt lux, vt Eccleſia in quodam hymno Dominicę diei in matutino canit, & ex Scriptura ſumitur, quatenus dicit, mundum ſex diebus fuiſſe factu *Exodi* 20 & 31. Ergo creatio mundi in aliquo illorum dierum eſt facta, & non niſi in primo, in quo etiam facta eſt lux: ergo in eodem die fuit vtraque facta; ergo non oportet, diſtantiam temporis inter illas actiones cogitare.

Reiicitur tamen dicta opinio.

2. Sed hæc opinio ſuſtineri non poteſt, niſi accedendo ex parte ad ſententiam Auguſtini, nimirum, quòd tenebræ, de quibus dicitur, quòd erant ſuper faciem abyſſi, nunquam in reipſa fuerint, ſed tantùm cogitatione noſtra (vt ita dicam) quia eſſent, ſi corpus illuminans non adeſſet. Quod nobis placere nullo modo poteſt, propter rationes ſuprà tactas, ob quas omnino verum cenſeo, quod ſuprà dixi, tenebras realiter præceſſiſſe ſaltem in hoc hemiſphærio, prius quàm à ſole illuminaretur. Quam ſententiam docet D. Thomas 1. *p. q.* 66. *art.* 1. *& in* 2. *d.* 13. *q.* 1. *art.* 4. vbi dicit eſſe magis conſentaneam Scripturæ, eámque tribuit Baſilio, & Chryſoſtomo, eſtque omnium Græcorum, & Ambroſij *lib.* 1. *Exaëmeron. cap.* 8. & Hieronymi *Epiſt.* 83. *ad Oceanum*; & Hugonis de S. Victore *lib.* 1. *de Sacram. p.* 1. *c.* 6. *&* 9. Bonauent. verò non deſignat locum Hugonis, vbi contrarium dixerit. Ex hac autem reſolutione manifeſtè ſequitur aliquem ordinem realis durationis inter creationem, & productionem lucis interceſſiſſe, ratione cuius prius duratione fuerunt tenebræ, quàm lucis productio. Quanta verò fuerit illa duratio, explicandum ſupereſt.

3. Opinio apud eundē Bonau. quā tribuit Bedæ.

3. Eſt ergo ſecunda ſententia, quam Bonauent. refert, & attribuit Bedæ, ac problematicè cum præcedenti illam approbat, lucem factam eſſe primo die poſt ſex horarum moram. Quamuis enim illā moram tunc motus Solis non menſuraret, quia motus cæli nondum erat, tanta verò fuit, vt ſi motus diurnus Solis iam eſſet, ſex horas in illa conſumeret. Sicut quando ſol quieuit *Ioſue* 10. quies illa non potuit actu menſurari per motum Solis, & nihilominus certam durationem habuit, aptam menſurari motu Solis, quæ tunc potuit per alium proportionatum motum menſurari. Illam ergo moram tenebrarum ante productionem lucis ſex horarum fuiſſe iſta opinio affirmat. Fundamentum eius eſt, quia illa prima dies non habuit mane, ſed à veſpere incepit, vt patet ex illis verbis, *factum eſt veſpere, & mane dies vnus.* Ergo lux illius diei incepit à meridie in hoc hemiſphærio, in quo facta eſt. Ergo per ſex tantùm horas durauit, quia veriſimile eſt, diem illum æquinoctialem fuiſſe, in quo ſol à meridie vſque ad occaſum ſex horas cōſumit; ergo neceſſarium fuit, vt totidem horis tenebræ ante creationem lucis duraſſent, vt primus ille dies cum ſequenti nocte finiri poſſet in puncto orientali, vt inde ſecundus dies incipere, & per integram conuerſionem Solis in eodem puncto perfici poſſet, & ita conſequenter omnes dies poſteriores fierent. Quòd ſi obiicias, quia hinc ſequitur primum diem non fuiſſe integrum, cùm ſex horæ partis matutinæ illi defuerint. Reſpondent, illas ſex horas tenebrarum in hoc primo die computari, & ita à primo inſtanti creationis vſque ad finem primi diei plenum numerum viginti quatuor horarum inueniri.

Eius fundamentum.

Obiectioni occurritur.

4. Hæc tamen opinio falſo nititur fundamen-

Impugnatur tamen primò hæc 2. opinio.

A to dum aſſerit, diem illum primum non habuiſſe mane, nam in eiſdem verbis, in quibus illud fundamentum nititur, ſimul dicitur, habuiſſe veſperam, & mane; ergo non poſſumus propter ordinem verborum id negare, quod in eiſdem verbis expreſſum eſt. Nam quòd veſpera, quæ poſterior eſt, priùs nominetur, non poteſt obſtare quominus verum ſit fuiſſe in eodem die cum mane coniunctam, cùm Moyſes dicat, *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus.* Nec quia priùs nominauit veſperam, ideo priùs in re facta eſt veſpera: quia neque id Moyſes in illis verbis affirmauit, nec ex illis colligi poteſt, quia ſæpe contigit, ordine retrogrado partes rei à poſterioribus incipiendo numerari. B Et efficax argumentum eſt, quod etiam de die ſecundo, & ſequentibus eodem modo dicitur, *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus.* Et non propterea dicendum eſt, cæteros dies caruiſſe mane. Vnde ſumitur ſecundum argumentum contra hanc ſententiam, quia dies primus ſimilis fuit ſequentibus; ergo incepit mane, & in fine noctis conſummatus eſt, ſicut cæteri. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur, tum quia eiſdem verbis de illo ſicut de aliis concluditur, *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus*; tum etiam, quia facta luce dicitur, *& diuiſit lucem a tenebris*, appellauítque lucem diem, & tenebras noctem, C vbi diei nomine integrum diem artificialem intelligit, vt ex Auguſtino ſuprà notauimus, & ex diſtinctione inter ipſum, & integrā noctem, ſatis colligitur; ergo ſicut prima nox fuit integra duodecim horarum, ita prima lux integrum artificialem diem totidem horarum confecit.

Impugnatur ſecundò.

Tertiò diſplicet nobis hæc ſententia, quia ſupponit, lucem factam primo die poſt inſtans creationis fuiſſe ſolem. Ipſúmque in meridie cœpiſſe illuminare hoc hemiſphærium, ac proinde motum primi mobilis ſex horis poſt creationem mundi incepiſſe. Nam ſuprà oſtenſum eſt orbem Solis ſimul cum aliis cælis in principio creatum eſſe, & conſequenter cum illo fuiſſe creatum ſolem, D ne miracula, vel nimis extraordinaria opera in illo principio facta eſſe dicamus; ergo non potuit ſol ſex horis poſt creationem cæli, & terræ fieri. Et ſanè, ſi Solis productio poſterior tempore creatione cæli, & terræ fuiſſe credatur, melius quarto die, quàm primo factus eſſe exiſtimabitur. Quia Scripturæ verba hoc magis ſignificant, ſi iuxta verborum corticem exponantur. Quòd verò motus primi mobilis non tam tardè inceperit, & quòd ſol non inchoauerit huius hemiſphærij illuminationem à meridie, ſtatim oſtendemus. Denique quamuis Beda in Exaëmeron explicans lucem factam hoc die, dicat, *incepiſſe in ſuperioribus eiuſdem terræ partibus, quas & nunc diurna Solis lux illuſtrare conſueuit*, E & ita tunc emicuiſſe, non tamen dicit, incepiſſe à meridiana illuminatione, nec per ſuperiores terræ partes intelligit, partes cæli altiores reſpectu noſtri ſupremas; ſed totum hoc hemiſphærium, reſpectu cuius paulo pòſt aliud hemiſpærium inferiores mundi partes appellat. Et iterū ſic ait, *Diuiſit lucem à tenebris, non ſolum qualitatis, ſed etiam locorum diſtantia, lucem videlicet in ſuperiore orbis parte diffundendo, in qua humana erat conuerſatio futura, inferiora verò eius priſcis in tenebris remanere ſinendo.* Et inferiùs expreſsè dicit, *illum vnum diem primò expletum viginti quatuor horarum fuiſſe.* Vnde non videtur Beda auctor præcedentis ſententiæ, ſed potiùs illi repugnare. 5.

Impugnatur tertiò.

Beda nō videri tribuēdā prædictā opinionem.

Tertia igitur opinio eſt, lucem factam eſſe 6.

poſt

3. Opinio bipartita.

poſt aliquam moram, ſeu durationem temporalem à mundi exordio, quæ mora ſucceſſiua dici poteſt actu, vel potentia, quia certo aliquo tempore ſucceſſiuo potuit menſurari. Addit verò hæc opinio, incognitum eſſe hominibus, quanti temporis illa duratio fuerit. Hæc videtur fuiſſe opinio Hugonis de S. Victor. *in c.6. & 9.* ſuprà citatis, & eandem ſignificat *in c. 29.* & ſequitur Magiſt. *in 2. d.13.* & Pereira *lib. 1. cap.1. Gen.* Et prior pars probari poteſt ex verbis illis de tempore ante creationem lucis ſcriptis,

Eius prior pars ſuadetur.

Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Nam per illa, motio aëris, aut venti ſuper aquas facta ſignificatur: ille autem motus non niſi in temporali mora fieri poterat. Ratione item probatur, quia creatio mundi, & lucis productio factæ ſunt in inſtanti, & non in vno, & eodem, vt probatum eſt; ergo in duobus. Sed inter quælibet duo inſtantia mediat tempus. Ergo inter primum inſtans creationis, & aliud inſtans productionis lucis aliquod tenebrarum tempus interceſſit.

Suadetur poſterior.

Altera verò pars de incertitudine, vel potiùs ignorantia quantitatis illius moræ manifeſtè ſequitur ex hac ſantẽtia, quia illa mora anteceſſit primi diei initium. Vnde omnes primos ſex dies anteceſſit; ſed nullibi reuelatum eſt, quanta fuerit duratio ante ſex dies primos ſi temporalis fuit, nec ex rebus, aut effectibus reuelatis colligi poteſt; ergo eſt nobis ignota.

Iudicium de proxima 3. opinione.

7. Hæc ſententia vel ſupponit, lucem primo die creatam fuiſſe corpus aliquod lucidum ad illuminandum mundum denuo tunc productum, & illo fundamento poſito magnam habet veriſimilitudinem: vel illo fundamento ſublato, prout à nobis improbatum eſt, nulla ſufficienti ratione ſuaderi poteſt.

Reſolutio abſolutè tenenda.

Vnde ſimpliciter veriſimilius videtur, lucem factam ex vi illius imperij, *fiat lux*, immediatè poſt primum inſtans creationis mundi factam eſſe, ſeu intrinſecè fieri incepiſſe.

Eius probatio.

Probatur, quia veriſimilius eſt, motum primi mobilis factum eſſe intrinſecè immediatè poſt primum inſtans creationis, ſeu, quod perinde eſt, cepiſſe extrinſecè in ipſo inſtanti creatoris; ergo in eodem inſtanti cœpit hic mundus quoad hoc hemiſphærium illuminari à ſole. Antecedens ſumitur ex D.Thoma *1.p. q.46. art. 3. & 66. art.4. ad 3.* quatenus ibi ait tempus eſſe concreatum cum cælo, & terra, & tempus illud fuiſſe in motu cæli, ſi ſupponatur primum mobile in principio creatum, vt nos ſupponimus, & tanquam probabilius defendimus in ſuperiori *lib. cap.9.* Conſequentia verò probatur, quia lumen poſt creationem factum, non fuit, niſi huius hemiſphærij illuminatio, quæ per motum Solis fieri incepit. Potuit autem ſol in tali diſpoſitione ſitus creari, vt immediatè pòſt motus eius fieret, & ipſe inciperet ſupra noſtrum horizontem aſcendere, & totam hanc ſuperiorem partem illuminare; ergo ita factum eſſe credendum eſt.

Proxima argumentationis conſequẽtia (quæ ipſa eſt propoſita reſolutio) ſuadetur primò.

Probatur hæc vltima conſequentia (cætera enim plana ſunt.) Primò quia hoc modo meliùs, & magis propriè ſaluatur, mundum fuiſſe creatum in principio temporis, vt habet communis doctrina, quæ de hoc tempore, quod eſt communis, & publica menſura, meliùs intelligitur.

Secundò.

Secundò, quia etiam hoc modo faciliùs, & meliùs ſaluatur commune axioma Theologorum, quòd tempus fuerit concreatum cum Angelis, cælo, & terra, vt *in dicto c.9.* explicatum eſt.

Tertiò.

8. Tertiò, quia etiam hoc modo meliùs intelliguntur loca Scripturæ, in quibus creatio mundi cum eius ornatu dicitur ſex diebus facta, & conſummata. Nam ſi prima dies ſolaris, & naturalis incepit extrinſecè in ipſo inſtanti creationis, meritò illud inſtans computatur tanquam initium primi diei, ac proinde duratio primi diei æqualis eſt cæteris diebus, quia indiuiſibile inſtans non auget quantitatem eius, atque ita illi dies ſunt præciſè ſex ſine vlla additione. At verò ſi inter initium creationis, & lucis temporalis duratio interceſſit, plus temporis quàm ſex dierum in toto illo opere conſummatum eſt, & creatio non poteſt propriè dici facta in initio primi diei.

Euaſio præcluditur.

Reſponderi ſolet, moram illam, quæ primum diem anteceſſit, breuem fuiſſe, & ideo totam reputari principium primi diei, & numerum dierum non augere. Sed in primis gratis dicitur fuiſſe breuem, cùm ſciri non poſſit, quanta fuerit, ſi aliqua fuit, vt etiam auctores alterius ſententiæ fatentur, & bene probatum eſt. Ac deinde, licèt illa mora breuis fuiſſet, nihilominus negari non poteſt, quin abſque illa locutiones dictæ, in maiori rigore, & proprietate ſuſtineantur.

Quarta ſuaſio bipartita.

Accedit quartò, quòd nulla eſt neceſſitas moram illam excogitandi, quia neque ex Scriptura, neque ex ratione colligi poteſt.

Eius prior pars oſtenditur.

Prior pars probatur, quia, vt verba illa, *tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, in omni rigore vera ſint, ſatis eſt, quòd in aliqua reali duratione ſaltem momentanea præceſſerint Solis illuminationem, ſicut è contrario in ſpiritualibus Angelis verè dici poteſt, lumen aliquod ſpirituale in eis ante tenebras præceſſiſſe, quanuis lumen illud per ſolum inſtans durauerit, quod verum erit etiamſi tale inſtans per coëxiſtentiam ad noſtrum tempus indiuiſibile cogitetur. Et eadem ratione hoc ſatis eſt, vt creatio realiter dicatur anteceſſiſſe effectionem lucis, quia inſtans temporis reale eſt, & in eo realiter exiſtit aliquid, & eſt prius illo opere, quod in eodem inſtanti intrinſecè factum non eſt. In Scriptura autem nihil aliud inuenitur, ex quo illa diuiſibilis mora colligi poſſit.

9. Oſtenditur poſterior.

Altera verò pars probatur, quia illa ſententia ſolùm fundatur in ratione ſuprà facta, quòd inter duo inſtantia intercedit tempus, quam nos ita retorquemus, quia inter inſtans & tempus nulla mora ex neceſſitate intercedit, ſed lux facta primo die non incepit in inſtanti per primum ſui eſſe, ſed incepit in tempore immediatè poſt vltimum non eſſe; ergo nulla mora neceſſariò interceſſit inter creationem, & lucis productionem. Vnde oppoſita ſententia ſupponit, lucẽ factam primo die fuiſſe nouum corpus lucidum, & illuminans quod ſecundùm ordinarium curſum naturæ in inſtanti fieri oportebat, & ideo probabiliter colligit interceſſiſſe moram: illo autem fundamento à nobis ablato ceſſat vis illationis. Lumen autem in aëre productum, licèt ex ſe natum ſit, fieri in inſtanti, & ita fiat, quando luminoſum in inſtanti applicatur; nihilominus quando applicatur per motũ, & ad inceptionẽ motus incipit illuminatio; tunc etiam ipſum lumen incipit per vltimũ non eſſe, & conſequenter non incipit ſimul in determinata parte aëris, vel in determinata luminis intentione, ſed quacunque deſignata priùs incepit in minori, vt eſt vulgare in Philoſophia. Ita ergo factũ credimus in prima illuminatione Solis ſupra hoc hemiſphęrium, nam potuit facilè ſol in tali diſpoſitione in noſtro hemiſphærio creari, vt in primo inſtãti ſuæ creationis illuminatio eius ſupra noſtrum hemiſphærium non aſcenderet, ſed ad lineam

noſtri horizontis pertingeret, & ibi terminaretur intrinſecè, & vltra non procederet. Ita ergo creatus eſt, vt ſtatim dicam, & ita immediatè poſt per motum ſucceſſiuè cœpit hoc hemiſphærium illuminari, & ideo non fuit neceſſarium vt aliqua temporalis mora intercederet. Et hoc ipſum ſeruata proportione dicere tenentur auctores contrariæ ſententiæ de nube, ſeu corpore lucido à ſole diſtincto, quod in hoc die, & in alio inſtanti poſt creationem cæli & terræ productum eſſe exiſtimant, nam inter productionem illius & illuminationem ſucceſſiuam huius hemiſphærij non ponunt aliquam moram, quia immediatè poſtquam factum eſt, cœpit moueri, ad illuminandum hoc hemiſphærium, vt ex ſequenti puncto patebit. Quod ergo ipſi dicunt de hoc corpore lucido, nos de ſole affirmamus, quia ab illo, primam huius orbis illuminationem proceſſiſſe credimus, & illius productionem non ad effectionem lucis, ſed ad creationem cæli pertinuiſſe exiſtimamus.

10. *Dubitatio 2. principalis.* Atque ex his ferè expeditum eſt aliud dubium, quod hîc tractari ſolet de loco ſeu ſitu orbis in quo ſol, vel corpus illud, quod primò illuminauit hoc noſtrum hemiſphærium, reſpectu illius creatum eſt; & conſequenter quale fuerit lumen primò productum in hoc hemiſphærio, & cum qua proportione per totum illud fuerit diffuſum, nam hoc poſterius cum illo priori coniunctum eſt. In quo puncto tot poſſunt opiniones, ſeu modi dicẽdi excogitari, quot ſitus Solis reſpectu huius hemiſphærij poſſunt apprehendi vt ſunt, Oriens, Meridies, Occidẽs, & alij inter hos medij qui in infinitum multiplicari poſſunt. Nihilominus tamen de duobus tantùm ſunt probabiles opiniones, quia de cæteris nulla inuenta eſt ratio probabilis, ad credendum in aliquo illorum ſituum factum eſſe ſolem, ſeu illuminantem lucem, quæcunque illa fuerit, incepiſſe.

11. *1. Opinio apud Bonau.* Prima opinio eſt, lucem illam ſeu nubem creatam fuiſſe in meridie. Ac proinde ſtatim perfectè illuminaſſe totum hoc hemiſphærium, vniformiter difformiter omnes eius partes illuminans cum ea proportione, qua id nunc facit meridiano tempore. Hanc refert, & probabilem putat Bonauent. ſuprà, & tribuit illam Bedæ, qui certè in Exaëmeron illã non docet, ſi attentè legatur, ſolet etiam tribui Auguſt. 4. *Gen. ad lit.* & Chryſoſt. *homil. 2 & 3. in Gen.* Sed neque apud illos eam inuenio. Illam tamen ſupponit Ægid. *in ſuo Exaëm. p. 1. cap. 16.* *Præcipuum illius fundam. & cõgruentia.* Fundamentum præcipuum huius ſententiæ eſt ſuprà tactum, quòd prima dies incepit à veſpera. Congruentia verò eſt, quia opera Dei ſunt perfecta, & ideo cõueniens fuit primum diem incipere à perfecta luce, quæ eſt meridiana. Vnde cùm fuerit etiam congruum, hanc perfectionem obſeruaſſe Deum reſpectu huius hemiſphærij, in quo paradiſus terrenalis futurus erat: veriſimile etiam eſt, in hoc hemiſphærio ſolem, & diem à meridie cœpiſſe.

Reiicitur 1. Hæc verò ſententia à nobis defendi non poteſt. Primò quia credimus, corpus illud luminoſum, quod primum diem effecit, non fuiſſe aliud à ſole, & ſolem fuiſſe creatum cum ſua luce in primo inſtanti, in quo tenebræ erant in hoc hemiſphærio; ergo non potuit incipere eſſe in meridiano puncto ſupra hoc hemiſphærium. *Reiicitur 2.* Secundò, quia diximus, primum diem incepiſſe immediatè poſt inſtans creationis in ſuo intrinſeco eſſe, ſeu extrinſecè in ipſomet inſtanti creationis, ac proinde fuiſſe integrum diem naturalem ab ortu Solis vſque ad initium alterius diei completum; ergo non potuit ſol, vel aliud corpus loco eius, lucere incipere ab inſtanti meridiano; ergo neque in illo ſitu creatus eſt.

12. *2. Opinio, & verior.* Eſt ergo ſecunda opinio, quæ affirmat, creatum fuiſſe ſolem in parte orientali huius hemiſphærij, vt inde illud illuminare inciperet. Quæ ſentẽtia ſolet tribui Auguſtino, qui eam inſinuat 1. *Gen. ad liter. c. 4. & 6.* quamuis expreſsè non loquatur, magis eam ſignificant Beda *in Exaëmer.* & Hugo de S. Victore *lib. 1. de Sacram. p. 1. cap. 6. 9. & 29.* & ſequitur Perei. *in Gen.* & nouiſſimè Auguſt. Torniel. *in Annalib. ſacris tom. 1. in expoſitione primi diei n. 5. & 6.* *Vnde ſuadeatur.* Et mihi etiam placet hæc ſententia, quæ intelligenda eſt modo in præcedenti puncto explicato. Et ita ex dictis ſatis probata eſt. *Ad fũdam. primæ opini. in num. præcedenti.* Neque obſtat fundamentum alterius ſententiæ, quia iam ſuprà dictum eſt, non eſſe neceſſarium, vt primus dies à veſpera inceperit, quia priùs nominata eſt, in illis verbis, *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus*, quia eodem modo cæteri dies referuntur. Vnde rectè dixit Baſil. *hom. 2. in Exaëmer.* nominatam eſſe priùs veſperam, quia eſt finis diei, vtique artificialis, & poſtea mane, quia eſt finis noctis, vt hinc conſtaret, in illo primo die naturali artificialem diem integrum præceſſiſſe, & noctem etiam integram ſubſecutam fuiſſe. In quo Baſil. multum noſtræ ſententiæ fauet. *Ad congruentiam ibid.* Ad congruentiam verò dicimus meliorem ordinem fuiſſe, vt primus dies ab initio diei inciperet reſpectu iſtius hemiſphærij, in quo & conditus paradiſus, & primus homo creatus eſt. Et hoc magis pertinet ad perfectionem operum Dei. Nam ſol in quocunque ſitu fuerit creatus, perfectus factus eſt. Et primus etiam dies qui fuit veluti proprium opus eiuſdem diei, vt ſuprà dixit Ambroſius, perfectus fuit ſimul cum diuiſione diei à nocte, in qua huius diei opus terminatum eſt. Et ita obiter conſtat, quomodo huius diei opus per totum ſpatium vnius diei paulatim fuerit factum, quia per vnam integram conuerſionem Solis conſummatum eſt.

CAPVT IV.

Quæ fuerit aquarum diuiſio ſecunde die facta.

1. *Ordo explicandi opus 2. diei.* OPus ſecundæ diei his verbis Geneſis 1. refertur. Dixit quoque Deus, *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas, quæ erant ſub firmamento ab his, quæ erant ſuper firmamentum, & factum eſt ita, vocauitque Deus firmamentum cælum.* In quibus verbis duo opera inſinuantur, vnum eſt effectio firmamenti, & aquarum diuiſio, quæ ita ſunt connexa inter ſe, vt vix poſſit vnum ſine alio explicari. Nihilominus tamen ad maiorem claritatem de illis ſigillatim dicemus, ea, quantum fieri poterit, diſtinguendo. Et quamuis effectio firmamenti priùs referatur, nihilominus priùs de aquarum diuiſione dicemus, quia finis fuiſſe videtur, propter quem firmamentum conſtitutum eſt. Circa diuiſionem autem aquarum duo explicanda occurrunt. Vnũ eſt, quales fuerint illæ aquæ, aliud eſt, qualis diuiſio inter eas facta fuerit. In priori puncto, quoniam ex illis aquis, quædam dicuntur manſiſſe ſub firmamento, & aliæ ſupra firmamentum; de prioribus, certũ eſt apud omnes fuiſſe aquas elementares, ſeu ipſum aquæ elementum, quod tunc to-

tam terram tegebat, vt nos credimus. De aquis autem, quæ ſupra firmamentum poſitæ ſunt, aut permanſerunt, magna eſt difficultas, quia illud firmamentum vocatum eſt cælum; ſupra cælum autem non apparet, quæ aquæ manſiſſe potuerint, & vſque hodie in loco illo durare.

2. [*1. Opinio de aquis quæ ſunt ſupra firmamentum.*] Propter hanc ergo difficultatem prima opinio de illis aquis fuit, non eſſe corporales, ſed ſpirituales, id eſt, Angelos ipſos cæleſtes, qui per metaphoram quandam aquæ cælorum vocantur, vel quia ornant, & quaſi fœcundāt cælos, ſicut aquæ terram, vel quia ſuper cælos diſcurrunt, ſicut aquæ ſuper terram. Hanc ſententiam indicare videtur Philo *lib. de Mundi opificio, in principio*, nam priùs aquam vocat incorpoream eſſentiam, & poſtea in opere ſecundi diei non declarat alias aquas ſuper firmamentum relictas. Clariùs hoc ſenſit Aug. *lib.* 13. *Confeſſion. c.* 15. *&* 32. *& lib.* 1. *de Gen. contr. Manich. c.* 11. vbi aquas ſupra cælum vocat *inuiſibiles, quæ à paucis intelliguntur non locorum ſedibus, ſed dignitate naturæ ſuperare cælum.* Idem inſinuat Hieronymus (ſi eius eſt expoſitio) in id Pſal. 76. *Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ*, & id, *Viderunt te aquæ Deus.* Et adducit illud Apoc. 17. *Aquæ multæ, populi multi*, & illud Pſal. 148. *Et aquæ omnes quæ ſuper cælos ſunt laudent nomen Domini; mentes* (inquit) *& animæ puræ.* Et expreſſiùs in id Pſal. 103. *Qui tegis aquis ſuperiora eius. Superiora* (inquit) *cæli iuxta Geneſ. ab aquis teguntur, quia aquas ſuper firmamentum poſitas, multitudinem Angelorum intelligimus, iuxta illud: Aquæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini.* Præcipuus verò auctor huius ſententiæ cenſetur Origen. *qui aquas ſupra cælum ſanctos Angelos, infra cælum verò malos angelos interpretatur.* Ita de illo refert Epiphan. *in Epiſt. ad Ioan. Epiſcop. Hieroſol.* quæ inter Epiſt. Hieronymi eſt 60. & ſatis inſinuatur ab eodem Origen. *homil.* 1. *in Gen.* prope initium.

3. [*Improbatur prædicta opinio.*] Veruntamen hæc ſententia nullo modo ſuſtineri poteſt, ſed vt certum ſtatuendum eſt, aquas illas, quæ ſupra firmamentum manſiſſe dicuntur, materiales, & corporales eſſe. Ita docet, improbata priori ſententia, & tacito nomine auctoris eius, Baſil. *homil.* 3. *Exaëmer.* & Ambroſius idem ſupponit ferè toto *lib.* 2. *Exaëmeron*, & probat Rupertus *lib.* 1. *in Gen. c.* 23. & Hugo Victorin. *lib.* 1. *de Sacram. p.* 1. *c.* 17. *vſque ad* 23. & conſentiunt Theologi, & Doctores in ſequentib. opinion. allegandi. [*1. Ratio.*] Ratio verò non eſt alia niſi ipſamet hiſtorica narratio Geneſis, quæ omnino deſtruitur, ſi verba violenter exponantur, quod maximè fit, cùm ad metaphoras diſcurras, & inuſitatas, detorquentur ſine vllo fundamento in verbis, & ſine vlla neceſſitate, quod ab illa ſententia manifeſtè fit. [*2. Ratio bimembris.*] Præſertim quia in aliis locis Scripturæ ſatis ſignificatur, illas aquas eſſe corporeas, & ab Angelis diſtinctas. Primum probant verba illa Pſalm. 103. *Extendens cælum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* Nam ſicut in eis de cælo corporeo ſermo eſt, ita de corporeis aquis intelligẽda ſunt, quibus tanquam tecto, ſeu tignis ornata eſſe dicuntur; & ita ab omnibus illa verba intelliguntur. [*Alterum membrum.*] Secundum autem probari poteſt ex verbis illis Pſalm. 148. *Et aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, laudant nomen Domini.* Nam priùs ad Deum laudandum, Angelos Dei, & virtutes eius, & ſolem, ac lunam, & ſtellas, & cælos cælorum Dauid vocauerat; & tandem deſcendit ad aquas, quæ ſuper cælos ſunt; ergo per illas aquas aliquid ab Angelis diſtinctum intellexit. Ac proinde eas ad laudandum Deum prouocat, non quia intellectuales ſint, vel animatæ, ſed quia ad laudandum Deum nos excitare debent, vt Baſil. notauit, & conſtat ex ſequentibus verſibus, in quibus omnes abyſſos, ignem, grandinem, niuem, glaciem, &c. ad eandem Dei laudem vocat. [*3. Ratio.*] Præterea abſurdiſſimum eſt, per aquas, quæ ſunt ſub firmamento, ſpiritus malos intelligere, cùm de illis aquis ſtatim dicatur, *Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat arida.* Ergo etiam eſt abſurdum, per aquas ſupra cælum ſpiritus bonos interpretari. Neque obſtat nobis Auguſtini auctoritas, nam prius teſtimonium idem Auguſt. 2. *Retract. cap.* 6. correxit his verbis, *Non ſatis conſideratè dictum eſt. Res autem in abdito eſt valdè.* [*Ad Aug. & alios num. 2. allatos.*] In altero verò loco nihil affirmat, nam concludit, *quanquam de hac re nihil temerè affirmandum eſt, obſcura eſt enim, & remota à ſenſibus hominum.* Expoſitio autem illa in Pſalmos non habet Hieronymi auctoritatem. Et præterea auctor eius in priori loco expreſsè declarat, ſenſum illum eſſe tantùm ſpiritualem.

4. [*2. Opinio communis inter Scholaſticos.*] Secunda opinio eſt, aquas ſupra firmamentum eſſe quidem corporeas, non tamen elementares, neque ex aqua elementari factas, ſed eſſe quoddam corpus cæleſte, quod cryſtallinum vocant incorruptibile, & per creationem ex cæleſti materia factum. Hæc ſententia ſatis communis eſt inter Scholaſticos. Eam inter alias refert D. Thomas 1. *p. q.* 68. *art.* 2. & problematicè illam defendit. Magis verò illam probat Bonauent. *in* 2. *d.* 14. *in prima eius parte art.* 1. *q.* 1. & ibi Durand. cum aliis. Et placuit etiam Abulenſi, Caietan. Lyran. & Cathar. *in Gen.* & Ægidio *in* 2. *p. Exaëmer. c.* 14. Qui conſequenter dicunt, cælum illud aquam vocari, non propter naturam aquæ, ſed propter ſimilitudinem in aliquibus proprietatibus, vt in perſpicuitate, & vniformitate omnium partium, quia nullam ſtellam habet, ſed partibus omnino ſimilibus conſtat, ſicut aqua; item in frigiditate, non quidem formali, ſed virtuali, putant enim cælum illud vim habere frigefaciendi, & in hoc etiam aquis aſſimilari. [*Eius fundam.*] Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia per firmamentum hoc die factum intelligunt, vel octauam ſphæram cæleſtem, vel collectionem omnium orbium cæleſtium vſque ad illam incluſiuè, & ſupra hoc cælum, ſeu firmamentum, putant eſſe collocatas aquas, quæ ſupra firmamentum eſſe dicuntur. Et hinc inferunt, illas non poſſe eſſe elementares, quia cùm firmamentum, & orbes cæleſtes ſint corpora incorruptibilia, non eſt veriſimile ſupra incorruptibiles cælos aquas corruptibiles permanſiſſe. Atque ita concludunt, eſſe aliquod cælum incorruptibile, quod aqueum vocatum eſt propter ſimilitudinẽ, vt declaraui, & cryſtallinum, quia non eſt corpus fluidum, ſed denſum & firmum, ſiue illud ſit nonum, ſiue decimum cælum, & infra cælum empyreum exiſtens, vt aliqui opinati ſunt.

5. [*Reiicitur etiã hæc 2. opinio. Primò.*] Sed hæc ſententia nobis non probatur. Primò quia nimis metaphorica interpretatione vocem aquarum exponit, quod eſt contra ſynceritatem hiſtoricæ narrationis, vt ſæpe dixi. [*Secundò.*] Secundò, quia in allegatis verbis priùs dicitur, *Fiat firmamentum in medio aquarum.* Per quæ verba ſatis profectò ſignificatur non fuiſſe tunc aquas factas, ſed potiùs factas ſupponi, & interiectum eſſe corpus, quo ſepararentur inter ſe. Interrogo ergo, in qua ſignificatione ibi ſumatur nomen aquarum, non enim poteſt ſimul elementum aquæ, & corpus illud cæleſte ſignificare, quia non dicuntur aquæ niſi æquiuocè; & non eſt veriſimile, vnam vocem in eadem oratione æquiuocè ſumi. Neque etiam

poteſt ſignificare ſolum corpus cæleſte, quia pars illarum aquarum ſub firmamento manſiſſe dicitur. Ergo tantùm ſignificat aquas elementares, quarum pars etiam fuit aqua, quæ ſuper fundamentum manſit;ergo non poteſt eſſe cæleſte corpus incorruptibile. *Confirmatur.* Et non parum confirmatur hæc ratio ex vniformi appellatione aquarum, quæ ſæpius ibi repetitur,nam ſi æquiuocatio vocis ibi admittatur, tota certitudo illius hiſtoriæ ambigua relinquitur. Nam cùm priùs dicitur, *Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, non poterimus cum fundamento dicere, quòd ſupra elementum aquæ, magis quàm ſuper cælum illud aqueum ſpiritus ferebatur. Deinde incredibile eſt in ſententia illa, *Fiat firmamentum in medio aquarum*, vocem aquarum in vna ſignificatione vniuoca ſumptam eſſe, & cùm ſtatim addit, *& diuidat aquas ab aquis*, in duplici ſignificatione, & æquiuoca ſumi. Accedit, quòd paulo pòſt, cùm dicitur, *congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum*, iterum pro ſolo elemento aquæ vox illa accipitur. Non eſt ergo in illo contextu multiplex ſignificatio illius vocis admittenda, quæ & obſcuritatẽ & ambiguitatẽ parit, præſertim cùm illa ſignificatio nullum fundamentum in vſu, vel impoſitione vocis habeat. Neque etiã in tranſlatione vocis, quia etiã de illa non conſtat ex Scriptura, neque ex aliis antiquis auctoribus: nec denique in re, quã ſignificare dicitur, ſcilicet, in cælo cryſtallino, quia neque illud eſſe omnino manifeſtum eſt, cùm à Philoſophis & Aſtrologis antiquioribus fuerit ignoratum; & quanuis iam conſtet illud eſſe, ignota nobis eſt eius natura, vt propter aliquam proportionem ad illam, aqua per tranſlationem fuerit appellatum. Nam quod dicitur, vim frigefaciendi habere; vnde quæſo conſtat, aut quo experimento probari poteſt? Nec minus incertum eſt, totum illud corpus eſſe vniforme in partibus ſuis, aut eſſe perſpicuum, vel diaphanum. Cur enim non poterit eſſe opacum, & non lucidum, vt & illuminationem cæli empyrei impediat, & ex ſe lumen emittere non poſſit?

6. *3. Principaliter reiicitur dicta opinio.*

Itaque vim, & proprietatem verborum conſiderando, certè ſententia illa non videtur probanda: minus autem à nobis probari poteſt, ad rem ipſam ſpectando. Nam ſi cælum illud cryſtallinum incorruptibile eſt, ſicut & firmamentum, vt illa ſententia ſupponit;profectò vtrunque in ipſo creationis initio factum eſt, iuxta ſententiam, quam ſequimur; ergo in eodem creationis momento facta eſt diuiſio aquarum, nam ſupra inferiores orbes cælorũ ſtellatorum fuit tunc cryſtallinum cælum, & aliæ aquæ ſub firmamento fuerunt. *Euaſio.* Sed dicent fortaſſe, quanuis cryſtallinum cælum fuerit creatum in principio, nihilominus firmamentum, ſeu cælum, in quo nunc ſunt ſtellæ,cum cæteris inferioribus cælis factos eſſe in hac ſecunda die. Nam antea, ſeu in principio totum ſpatium, quod nunc illi cæli occupant, plenum erat aquis, quæ vſque ad cælum cryſtallinum pertingebant; ideoque non erant aquæ ab aquis ſeparatæ. Poſtea verò,facto cælo,ſeu firmamento in illo ſpatio, in quo nunc eſt, diuiſę ſunt aquæ ſuperiores ab inferioribus. *Expugnatur.* Sed hic euadendi modus in alia non minora incommmoda incidit. Nam vel ponit, cælum ſtellatum corruptibile, vtpote ex elementari aqua, & materia eius formatum, & hoc eſt in ſuperioribus improbatum. Nam rationes, quibus *in lib.* 1. probauimus, cælum eſſe incorruptibile,non minus de cælis ſtellatis, quàm de ſuperioribus probant, imò

A de iſtis maximè loquuti ſumus. Vel ponit hos cælos incorruptibiles, & ſic non potuerunt ex aquis produci; cur ergo non ſimul cum aliis cælis incorrruptibilibus creati ſunt? Et præterea quomodo potuit nouum corpus creari in tanto ſpatio aquis repleto, & non ex aquis, niſi vel totam illam partem aquæ annihilando, vel eam per nimiam condenſationem in inferiorem locum aliis aquis plenum intromittendo, & omnes illas aquas cõprimendo, quorum primum valde abſurdum eſt; ſecundum autem valde præternaturale,& imperfectum.

Ad vitanda igitur aliqua ex his incommodis, 7.
B quidam quaſi tertiam opinionem introducunt, vel præcedentem moderantur, nam cum illa in concluſione conueniunt, nimirum, aquas ſupra firmamentum eſſe cælum cryſtallinum: in natura verò illius cæli, & in modo productionis eius,& diuiſionis aquarum ab aquis, differunt. *3. Opinio moderans præcedẽtem.* Nam in primis etiam cryſtallinum cęlum dicunt eſſe corruptibile,& ex aqua,quæ in principio totum ſpatium vſque empyreum cælum replebat, ſimul cum firmamento in hac ſecunda die productum, & ita per vtriuſque productionem aquas ab aquis fuiſſe diuiſas. Vnde ſuperiori ſententiæ addunt, cælum cryſtallinum nomine aquarum ſignificatum eſſe, non ſolùm propter ſimilitudinem in aliquibus accidentibus, ſed maximè, quia ex materia aquæ formatum eſt.
C Et hanc opinionem attingit Molin. *dicto tract. diſp.* 10. & inter opiniones dicentes aquas ſupra firmamentum eſſe aliquod cælum ſtellato ſuperius,probabiliorem putat. Veruntamen hæc ſententia in eo quòd cælum cryſtallinum corruptibile ponit, & ex materia elementari, minus probabilis eſt, quàm præcedens. *Reiicitur tamẽ variis ex capitibus.* Supponit etiam hæc ſententia ſolum cælum empyreum fuiſſe in principio creatum,quod à nobis in præcedenti libro reiectum eſt. Et nihilominus proprietatem verborum Scripturæ nõ ſaluat, nec retinet; tum quia præcedens aqua omnino eſt tranſmutata, & quoad ſubſtantiam, & quoad qualitates omnes proprias elementi
D aquæ:propter ſolam autem materiam primam,vel propter tranſmutationem ex ſubiecto præcedenti non poteſt cælum inde productum propriè aqua vocari; tum etiam quia aliàs etiam firmamentum poſſet aqua vocari, quia iuxta dictam ſententiam ex eadem aqua productum eſt. Et ita falſum eſſet,illud cælum diuiſiſſe aquas ab aquis, cùm ipſum non minus aqueum ſit. Et præſertim in illis primis tribus diebus,in quibus iuxta hanc ſententiam non erat ſtellis ornatum, ac proinde tantam ſimilitudinem cum aquis habuit, quantam inter illud ſuperius cęlum,& aquam illa opinio excogitauit.

Relinquitur ergo, vtraſque aquas tam ſuperiores, quàm inferiores eſſe veras, ac proprias, ſeu elementares. 8. *Cõcluditur aquas ſuperiores & inferiores eſſe elemẽtares, & proponũtur difficultates contrariæ.*
E Hoc autem poſito,naſcitur difficultas, quomodo talis aqua ſupra firmamentum eſſe poſſit, cùm in citatis verbis Scriptura declaret, illud firmamentum vocatum eſſe cælum, ac proinde verum cælum fuerit; quia non eſt appellatum,niſi quod erat; cúmque poſtea in quarto die dicatur, poſuiſſe Deum ſtellas in firmamento, id eſt, in illo cælo: vnde colligitur,illud firmamentum fuiſſe ipſummet cælum, quod nunc ſtellatũ appellamus. Quomodo ergo veræ & elementares aquæ ſupra illud cælum permanere, & conſeruari poſſunt, cùm hoc contra omnem naturæ ordinem eſſe videatur? Quomodo etiam firmamentum in loco adeò excelſo factum potuit diuidere elementum aquæ in duas partes, quarum vna

ſupra

ſupra illud cælum ſit, cùm elementum aquæ in loco longè inferiori collocetur, & illum tantùm repleat?

9. His autem difficultatibus non obſtantibus eſt quarta opinio antiqua, & grauis multorum Patrum, qui ſenſerunt, aquas illas & ſupra octauam ſphæram cæleſtem eſſe, & nihilominus veras aquas elementares eſſe. Ita ſentit Ioſeph. *lib.* 1. *Antiquatum cap.* 1. alias 2. dicens, *In hac die ſecunda cælum in ſublimi fuiſſe collocatum, glacieque circumpactum, & humida, ac pluuia natura, ob terram irroratione iuuandam, competenter temperatum.* Idem ſenſit Iuſtinus Martyr *in lib. Quæſtion. q.* 93. & ſignificat, hoc non repugnare, quia illæ aquæ non agitantur ventorum impetu, & dum ſua vi & copia deorſum vergunt, ibi quieſcere, & aſtrorum influentiam temperare. Idem docent communiter antiqui Patres ſuper Geneſim, Baſil. *homil.* 3. Ambroſ. *lib.* 2. *Exaëmeron c.* 3. Chryſoſt. *homil.* 4. & *ſuper Pſal.* 148. Beda *in Quæſtion. & in Exaëmeron*, Hilar. *in Pſalmum* 135. Hieronym. *epiſt.* 83. *ad Oceanum*, Epiphan. *in Epiſt. ad Ioan. Hieroſol.* Cyrillus Hieroſol. *Catecheſi* 9. Rupertus *lib.* 1. *in Gen. cap.* 23. & *ſequentib. vſque ad* 31. Indicat Anſelm. *lib.* 1. *de Imagine mundi c.* 25. vbi firmamentum dicit eſſe ſuperius cælum inter medias aquas firmatum, de quo etiam dicit eſſe ex aquis, inſtar glaciei, ſeu cryſtalli ſolidatum. In *cap.* autem 28. ait; *Supra firmamentum ſunt aquæ inſtar nebulæ ſuſpenſæ, quæ cælum in circuitu ambire traduntur, vnde & aqueum cælum dicitur.* Idem ſentit Hugo de S. Victore *lib.* 1. *de Sacram. p.* 1. *cap.* 17. & *adnotationib. in Gen. c.* 6. & Richard. de S. Victore *in tract. Exceptionum lib.* 2. *c.* 7. & plures alios refert Aſcan. *in Gloſſ. magna*, vbi conſtanter hanc ſententiam defendit, & pro eadem pugnat Molina *dicto tract. diſp.* 10. Et Cardinalis Bellar. in illud 148. *Et aquæ omnes quæ ſupra cælos ſunt.*

Obinio quarta aquas elementares etiam inueniri ſupra 8. ſphæram.

10. Fundatur præcipuè hæc ſententia in proprietate verborum Geneſis, vt iam illa pôderauimus, à qua non eſt facile reddendum propter ſolam operis admirationem, & rationes philoſophicas. Præſertim cùm Patres communiter ita hiſtoriam illam intelligant, vt viſum eſt. Et confirmatur hoc maxime ex aliis Scripturę locis, quæ tam expreſsè loquuntur, vt ſine magna vi ad alios ſenſus torqueri non poſſint. Vt ſunt illa verba Pſal. 103. *Extendens cælum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* Vbi cælorum nomine omnes orbes cæleſtes comprehenduntur; tum quia abſolutè, & ſine limitatione cæli nominantur; tum etiam quia laudatur ibi Deus à Pſalmiſta ex altiſſimo ſolio, in quo reſidet: ſupra illos igitur cælos dicuntur eſſe aquæ tanquam tectum eorum. Alter locus eſt Pſal. 148. *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ omnes, quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini.* Alius eſt *Dan.* 3. in Pſalm. trium puerorum, *Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cælos ſunt, Domino,* &c. Ex quibus idem conficitur argumentum. Ratio verò pro hac ſententia nulla melior eſſe poteſt, quàm voluntas facientis, quam ipſe ſufficienter reuelauit. Aliæ enim, quæ ferri ſolent, ſine dubio ſolidæ non ſunt, vt ſtatim dicam. Fiet autem hæc ſententia plauſibilior, ſi oſtenderimus difficultátes, quæ in illa occurrunt, inſuperabiles non eſſe.

Eius fund.

Confirm. ex aliis Scripturæ locis.

Accedit ratio.

11. Prima difficultas eſt, quia, cùm aqua ſit corpus graue, non videtur poſſe in tanta multitudine aquarum ſupra corpus cæleſte detineri. Ad quam difficultatem interdum reſpondent Patres, eadem virtute diuina, qua ibi conſtitutę ſunt, cóſeruari, non quaſi ſuſtentatæ à cælo, ſed ſola ef-

1. Difficultas contra proximam 4. opinionē multipliciter expeditur.

A ficacia diuinæ virtutis. Quod videtur ſentire Ambroſ. Aliter dici poteſt, cælum ſtellatum vel non grauari aquis, quantumuis ipſæ deorſum inclinētur, quia incorruptibile eſt, & diuidi non poteſt. Vel (ſecundùm eos, qui putant, eſſe ex materia corruptibilium corporum, ſeu aquea) quia ita eſt ſua forma, & qualitatibus ſolidatum, & quaſi firmatum, vt nullo pondere lædi poſſit, quod ſentit Anſelmus, & magis Hilarius, & aliqui ſecundùm hanc proprietatem, firmamenti nomen interpretantur. Fortaſſe etiam poſſet in rigore philoſophico dici, aquas ſemel poſitas diuina virtute extra ordinē elementorum, & ſupra cælos, ibi non grauitare, quia inclinatio elementi ad talem
B locum non eſt niſi propter ordinem elementorum inter ſe; & ita aqua infra terram conſtituta aſcendit, ſi non impeditur; conſtituta verò in aëre deſcendit. Hæc autem ratio ceſſat, poſtquam aqua extra ordinem elementorum conſtituitur, ideoque ſupra cælum exiſtens nullam vim infert cælo, ſupra quod proximè exiſtit, atque ita ſine vlla difficultate ibi detinetur.

12. Secunda difficultas eſt, quia cùm aqua ſit corpus liquidum, & fluidum, & alioqui firmamentum ſit rotundum, & in ſuperficie conuexa planiciem non habeat, non videntur poſſe aquæ ibi ita quieſcere, vt non fluant. Propter quam difficultatem Baſil. & Ambroſ. dixerunt, non opor-
C tere, vt ſuperior pars firmamenti rotunda ſit, quia poteſt eſſe plana, vel quadrata, quamuis inferiùs ſit concaua, & rotunda. Sed hoc, licèt aliquo non improbabili modo poſſit de ſupremo cælo empyreo cogitari, ſeu coniectari, de ſtellato non poteſt habere probabilitatem, quia intra primum mobile continetur, quod in ſuperficie concaua rotundum eſt, & illi proportionari, & quaſi adæquari debet ſuperficies conuexa ſtellati cæli. Item quia aliàs non poſſet illud cælum circulariter moueri intra aliud. Vnde alij reſpondent aquas illas cęleſtes eſſe denſas, & concreatas ad modum cryſtalli, & ideo non fluctuare, quod ſentiunt Ioſephus, & multi alij, quos Aſcanius refert. Alij
D verè, vt Chryſoſtom. & Anſel. indicant eſſe aquas ſuſpenſas per modum vaporis, ſeu nebulæ. Hæc tamen omnia incerta ſunt, & nulla ratione, vel teſtimonio probantur, neque neceſſaria ſunt ad difficultati propoſitæ ſatisfaciendum. Nam licèt ibi aquæ eſſent fluidæ, & liquidæ iuxta modum ſibi maximè connaturalem, permanere ibi poſſent firmæ, & immutatæ, non tantùm per virtutem Dei ſpecialem, vt indicant Ambroſius, & Beda; ſed etiam ſine nouo miraculo, vt ſic dicam, ſeu ſpeciali manutenentia Dei. Quia aqua non mouetur, niſi vel ex ſe ad locum naturalem, vel ab alio agitata, ibi autem non ſunt venti, nec alius extrinſecus motor, à quo commoueatur; neque
E etiam ad naturalem locum moueri poteſt, quia cælum penetrare, aut diuidere non poteſt: & ideo neque ſupra ipſum cælum poteſt fluere, quia vna pars cæli non eſt magis naturalis locus eius, quam alia. Eo vel maximè quòd ſi iſtæ aquæ ſunt ſupra cælos, erunt circulariter diffuſæ, & totam ſupremam ſphæram mobilem circundantes, & intra illud ſpatium quod occupant, erunt cum proportione diffuſę in æquali profūditate, & ideo non poterit vna pars aquæ magis aliam impellere, quàm ab illa impelli; manebit ergo tota aqua fixa, & immobilis. Poſſet verò aliquis cogitare moueri circulariter ad raptum primi mobilis. Quod quidem ſi ab aliquo mordicus aſſeratur, non video inconueniens alicuius momenti, quod inde ſequatur; dicetur tamen ſine fundamento, quia

2. Difficultas vt ſoluatur à Patribus nonnullis.

Non probatur dicta ſolutio.

Verior ſolutio.

Quorumdā euaſi præcluditur.

quia primum mobile rapit ſuo motu corpora, quæ ſub ſe continet; non tamen corpus ſupra ſe exiſtens, quia, licèt ſit illi contiguum, non eſt illi adhærens, neque ab illo ſuſtentatur, etiamſi ſit aqua, vt declaraui; & ideo licèt illud cælum aquas contingat, & iuxta illas dilabatur, non illas agitabit, nec ſecum feret.

13. *3. Difficultas variè expeditur.*

Tertia difficultas eſt, quia ſaltem illæ aquæ erunt ibi violenter, quia erunt extra locum naturalem, & præter conuenientem ordinem, quem ſimplicia corpora vniuerſi ex natura ſua poſtulant. Ad hoc verò reſponderi poteſt ex Patribus, non poſſe dici violentum, quod iuſſu Dei factum eſt, quia magis naturale eſt etiam aquæ obedire Deo, quàm infra cælum, aut aërem exiſtere. Prȩterquam quòd reſpectu cælorum non videtur habere aqua determinatum locum naturalem, & ita eo ipſo, quòd infra ipſam cælum à Deo creatum eſt, ipſa ſine vlla violentia ibi permanſit: non quidem tanquam in loco naturali, ſed, (vt ita dicam) neutro, ſibíque non repugnante. Accedit, quòd licèt conſiderata particulari natura, & perfectione vniuſcuiuſque corporis magis naturale videatur, vt perfectiora in ſuperioribus locis ſint collocata. Nihilominus ad finem, quem in vniuerſi conſtitutione Deus intendit, potuit alius ordo eſſe conuenientior, & ille ordo erit ſimpliciter naturalis ſecundùm naturam vniuerſalem, quicquid ſit de particulari, vt infrà de ſitu elementorum aliqua ex parte dicemus. Atque eadem ratione poteſt talis conſtitutio aquarum ſupra cælos non vocari miraculum, quanuis Aſcan. ſuprà etiam perenne miraculum in hoc opere admittere non vereatur. Sed certè licèt ſecundùm humanam rationem ſit res mirabilis, quia præter humanam rationem eſſe videtur: ſi tamen ita factum eſt, non eſt propriè miraculum, tum quia non eſt nouum, nec extraordinarium, ſed quaſi lege extraordinaria ſtatutum; tum etiam, quia poſtquam ſemel factum eſt, ſine vlla ſupernaturali actione conſeruatur, & in principio ad conuenientem vniuerſi conſtitutionem, propter aliquas rationes diuinæ prouidentiæ pertinere potuit.

14. *4. Difficultas quanã de cauſa manſerint aquæ ſupra cælos.*

Additur verò quarta difficultas, per quam etiam præcedens augetur, & reſponſio illius eneruatur, quia nulla ratio, vel commoditas vniuerſi cogitari poteſt, propter quam elementares aquæ ſupra cælum ſtellatum collocatæ fuerint. Ad hãc enim difficultatem euadendam variæ rationes à Patribus excogitatæ ſunt, quæ certè non ſatisfaciunt. Vna eſt Cyrilli, quam ſupra his verbis proponit, *Cùm futurum erat, vt propter agriculturam opus eſſet aquis, conſtituit aquas ſupra cælos, vt cùm terra pluuiarum irrigatione indigeret, paratum ſit à natura ad hoc cælum.* Imò Epiphan. putat, quod factum legimus Gen. 7. *Rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, & cataractæ cæli apertæ ſunt, & facta eſt pluuia ſuper terram*, de illis aquis eſſe intelligendum, &c. Et Ioſeph. etiam dixit, illud *cryſtallum* (ſic enim aquas illas vocat) *humidum eſſe, & ad pluuialem vtilitatem, quæ ſit ex terræ imbribus, congruè fabricatum eſſe*, & Beda *lib. de natura rerum cap.* 8. eandem rationem refert, dicens, *ſeruatas eſſe aquas ad inundationem diluuij*, & non improbat, quamuis aliam rationem magis probet. Et Richard. Pampolitanus *in Pſal.* 148. vt Aſcanius ſuprà refert, dixit, *aquas illas defluere per pluuias, quanuis non niſi miſſas*, quod etiam refert ex Magiſtro ſententiarum *in Pſalm.* 113.

1. Cauſa ex Cyrillo, Epiphan. Ioſepho, Beda, Richard. Magiſtro.

15. *Exploditur multipliciter.*

Veruntamen ratio hæc; vt à Cyrillo proponitur, accommodatiſſima eſt pro aquis, quas Deus A ligauit in nubibus ſuis, vt dicitur *Iob* 26. de aquis autem ſupra cælos incorruptibiles parum profectò accommodata eſt. Quomodo enim aquæ illæ ad irrigandam terram deſcenderent, niſi vel penetrando cælos in eodem loco cum ipſis permanentes, vel diuidendo illos, ſicut aërem deſcendendo partiuntur, & loco mouent. Alterum autem eſt miraculoſum, alterum perfectioni cæli repugnans. Eſt etiam alienum à ſuaui, & omnipotenti prouidentia Dei, quaſi non valuerit alio faciliori modo, & magis connaturali terræ, & inferioris orbis neceſſitatibus prouidere. Accedit, quòd tales aquæ per ignem deſcendentes, vel illum extinguerent, vel ab illo conſumerentur, niſi B Deus peculiari, & nouo miraculo litẽ cõponeret. Propter quæ incredibile etiam eſt, quod de aquis diluuij dicitur, nullúmque fundamentum habet in litera Geneſis, vt per ſe patet, & ex dicendis magis conſtabit. Deinde eſt noua difficultas, ſi tãta multitudo aquarum tunc è cælo cecidit, vel aliis temporibus cadit, an locus, quem ibi occupabant, vacuus maneat, vel nouo corpore creato, aut aliis partibus aquæ rarefactis repleatur, nihil autem horum ſine nouo opere miraculoſo, vel valde præternaturali cogitari poteſt. Hæc ergo ratio difficultatem non euacuat, ſed illam potiùs auget.

Aliam ob cauſam dicitur eſſe neceſſaria a- 16. C qua illa ſupra cælum, ad temperandam ignitam, & ardentem naturam cælorum, ne actione ſua cætera corpora corrumpant. Hanc rationem probat Iuſtin. Martyr *dicta q.* 93. & declarat, hoc temperamentum fuiſſe neceſſarium tum ad ſtabilitatem firmamenti, quaſi per reſiſtentiam, quam aqua illa adhibet, ne aſtra ſuo calore firmamentum deſtruant; tum etiam ad temperationem inferioris aëris, & ad conſeruationem animalium in terra degentium. *Nam ſummum*, inquit, *frigus ab illis aquis mittitur, quo Solis calor in aëre temperatur.* Quam rationem etiam Hilar. probat quoad poſteriorem partem. Theodoret. autem *q.* 11. *in Gen.* priorem partem magis exprimit, Beda verò D *lib. de natura rerum c.* 8. ſimpliciter dixit *aquas illas fuiſſe in cælo ſuſpenſas ad ignem ſyderum temperandum.* Sed profectò neutra pars huius rationis veriſimilis eſt, non ſolùm ſecundùm Philoſophiam, verumetiam ſecundùm Theologiam, eminentem ſapientiam, & potentiam diuinæ prouidentiæ conſiderando. Nam iuxta Philoſophiam firmamentum, (ſi cælum ſtellatum eſt) corpus eſt incorruptibile, & incapax alterationis, & elementaris caloris; ergo non indigebat extrinſeco reſiſtente, ne per Solis, aut ſtellarum ardorem cõſumeretur. Imò licèt daremus, corpus illud cæleſte fuiſſe ex aqua productum, ac proinde ex materia eius conſtare, & ex parte illius eſſe capax E peregrinarũ impreſſionum, & qualitatum: nihilominus dicendum potiùs eſſet, ex vi ſuæ formæ habere qualitates intrinſecas, quibus omni alterationi corruptiuæ reſiſtere poſſit. Cùm enim Deus corpus illud conderet, vt ſine corruptione, vel diſpoſitione ad illam conſeruaretur, non eſt veriſimile, feciſſe illud corruptioni expoſitum, & extrinſecus illi adiunxiſſe aliud infimum corpus, quod illud à contrariis defenderet, cùm & facilius, & magis conſentaneum omnipotentiæ, & ſapientiæ Dei eſſet, illam reſiſtendi vim intrinſecam conferre. Sicut nunc corporibus glorioſis ſimilem qualitatem conferre creditur, quod autem illis confert per gratiam, potuit corpori cæleſti conferre per naturam. Et confirmatur, nam Deus poſuit ſtellas in octaua ſphæra, &

2. Cauſa bipartita ex Iuſtino Martyr. Hilar. Theodor. Beda.

Refellitur prior pars.

Confirmatio.

& ex illis, ac aliis partibus quaſi hetereogeneis illud corpus compoſuit; ergo non eſt veriſimile, ſtellas ita eſſe per actionem ſuam aliis partibus contrarias, vt iſtæ ſine extrinſeca aquæ protectione conſeruari non poſſint, neque actioni corruptiuæ ſuarum compartium reſiſtere.

17. *Refellitur pars poſterior.* Nec veriſimilior eſt alia cauſa de frigore ad temperandum aërem inferiùs miſſo. Nam in primis credibile non eſt, poſſe aquam in loco adeò diſtante poſitam frigefactione ſua aërem contingere. Deinde quomodo poſſet aqua illa in hũc inferiorem aërem efficere nihil agendo in corporibus intermediis. Quid enim agere poteſt aqua illa in cælos omnes intermedios à primo mobili vſque ad lunam, cùm neque ipſi per frigus alterari debeant, aut poſſint, neque aqua virtutem habeat imprimendi qualitatem aliquam, quæ eminenter, vel virtute frigus contineat? Quomodo etiam frigefactio illa per ignem tranſiret, aut cur ignis ei non reſiſteret? Non ſunt igitur hæc veriſimilia. Deinde, eſto fuerit neceſſaria illa aëris temperies, certè fieri ſufficienter potuit per planetas virtutem frigefaciendi habentes, etiamſi formaliter frigidi nõ ſint, vt dicitur eſſe Saturnus, & luna, & fortaſſe aliquæ etiam ſtellæ fixæ hanc influentiam habent. Ergo totam efficientiam frigoris, quæ ab illis aquis prouenire fingitur, potuit ſufficienter, & meliùs per cælos ipſos, & eorum influentiam facere Deus; cur ergo fingemus, vſum eſſe tam violento, & extraordinario medio ad illum finem. Præſertim, quia (vt aiunt) fruſtrà fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora. Et poteſt vtraque pars confirmari ex eo, quòd iſtæ aquæ non cenſentur eſſe proximæ cælo ſtellato, ſed ſupra omnes cælos mobiles. Interponitur ergo inter illas primum mobile, quod dẽſum, & opacum corpus eſſe creditur. Et præterea etiam interponitur cælum cryſtallinum, quod fortaſſe (vt aliqui putãt) à primo mobili diſtinctum eſt. Ergo à loco tam diſtanti, & tot interiectis impedimentis, vix intelligi poteſt, quomodo poſſint illæ aquæ naturaliter, aut firmamentum tueri, non agendo, ſed contrariis reſiſtendo, aut inferiorem aërem virtute ſui frigoris temperare, agendo vſque ad terram, in qua animalia habitant, vt illo temperamento foueri, & conſeruari poſſint.

18. *Cauſæ aliæ morales aſſignantur à Proſpero, Auguſt. & cæt.* Cùm ergo nulla ratio quaſi naturalis, & phyſica, pertinenſve ad commoditatem vniuerſi ſatis faciat, alij ad rationes morales recurrunt. Et quidam ſentiunt, aquas eſſe ibi repoſitas ad exercitium fidei noſtræ, quod ſignificauit Proſper *Pſalm.* 103. dicens, cum Auguſt. ibi, partem aquarum eſſe cęlo ſuperpoſitam, & à noſtro aſpectu remotam, & *fidei commendatam.* Alij verò dicunt, eſſe ibi relictas, vt ex tam mirabili opere, ad laudandum Deum tam homines, quàm Angeli magis excitarentur, quod ſignificant Haymo, & Caſſiodor. *in Pſalm.* 148. & Scriptura quoties aquas cæleſtes ad laudem Dei prouocat. Denique Beda, & Gloſſa ordinaria *in Gen.* cùm credendum putent ibi eſſe aquas, adiungunt, *quales autem, & ad quid vtiles nouit, qui condidit.* Quod optimè dictum eſſet, ſi ſufficienter reuelatum eſſet, ſupra cælos omnes mobiles eſſe aquas elementares. *Dictæ rationes morales non cogunt.* Sed quia talis reuelatio facta non eſt, vt videbimus, & rationes morales ceſſant, præſertim prima, non enim exercetur fides in re incerta, neque illud opus per ſe erat neceſſarium ad laudem, & gloriam Dei augendam, ſi alioqui ad mundi commoditatem non erat vtile: nam ex cæteris vniuerſi operibus ſatis laus Dei commen-

A datur. Et magis ex eo augetur, quòd omnia in numero, pondere, & menſura conſtituit, & ordinatiſſimè, & abſque vlla ſuperfluitate cuncta diſpoſuit.

Quanuis ergo hæc ſententia contemnenda nõ ſit propter Patrum auctoritatem; nihilominus illam non probamus, nec defendimus, quia multum à ratione abhorret, & non ſolùm Scriptura non probatur, verumetiam illi non eſt ſatis conſentanea. Ad quod oſtendendum inferiùs aliis teſtimoniis vtemur, nunc autem id probamus ex primis verbis Geneſis, prout *in primo lib.* à nobis tractata ſunt. Ibi enim ex illis verbis, *In principio creauit Deus cælum, & terram,* &c. Probauimus, in 19. *Opinio 4. pro qua n.9. ſudatũ eſt, nõ probatur ſimpliciter.* *Id oſtenditur ex verbis Geneſ.*

B illo principio, non ſolùm cælum empyreum, ſed etiam alios fuiſſe creatos. Huius autem oppoſitum dicta ſententia ſupponit, dum dicit, illas aquas eſſe ſupra omnes cælos mobiles, nam inde fit, vt ſint immediatè ſub cælo empyreo; ſi autem hoc ita eſſet, nõ potuiſſet aliud cælum ſimul cum empyreo eſſe creatum. Probatur hæc conſequentia ſi cum cælo empyreo aliud cælum fuit creatum, vel fuit proximum, & contiguum cælo empyreo, vel ab illo diſtans; ſi contiguum, oportuiſſet illud vel deſtrui, vel ſaltem à toto illo loco adæquato expelli, vt ad illum aqua aſcenderet: vtrunque autem eſt & contra naturam corporis cæleſtis, & per ſe incredibile. Nam ſu-

C prà in ſimili diximus, nihil Deum tunc creaſſe, vt illud ſtatim deſtrueret, & maximè in corporibus cæleſtibus de ſe perpetuis, ac nobiliſſimis. Sine deſtructione autẽ non poterat corpus illud à toto illo loco ſupero ad inferiorem pelli, niſi comprimeretur, & denſaretur, vt ad minorem locum circularem coarctari poſſit, quod etiam eſt valdè alienum à cæleſti natura. Et ideo naturale eſt cælis, vt nonniſi intra eundem locũ totalem moueri poſſint, & ſecundùm partes, non ſecundùm totum, loca mutare. Si autem aliud cælum creatum fuit ſimul cum empyreo, & loco diſtans ab illo, non potuit, vel certè non debuit, ſpatium illud inter illos cælos interiectum vacuum relinqui vſ-

D que ad ſecundum diem, tum quia fuiſſet magna imperfectio, ſine fundamento excogitata; tum etiam quia aliàs aqua ſub inferiori cælo contenta ad illum ſuperiorem locum aſcendere non potuiſſet per medium cælum interpoſitum, niſi per diuiſionem, aut penetrationem eius, aut per aliud ſimile miraculum, quod etiam admittendum non eſt, vt ſæpe cum Auguſtino dixi. Neque etiam dici poteſt, aquam non aſcendiſſe, ſed creatam eſſe ibi iuxta empyreum cælum. Quia vel creata fuit ſimul cum ipſis cælis empyreo, & primo mobili, v. g. Et hoc repugnat operi ſecundi diei, quia diuiſio aquarum ab aquis non ſecundo die, ſed in ipſo creationis inſtanti facta fuiſſet, quia tunc

E iam eſſent aquæ ſupra cælos, & infra cælos in abyſſo, & inter eas eſſet primum mobile interpoſitum. Vel creatio illa aquarum in illo ſuperiori loco facta fuiſſet ſecunda die; & hoc in primis repugnat principio ſuprà poſito, quod poſt primã creationem non eſt aliquid ex nihilo factum, prçter animam rationalem. Et deinde ſequitur inconueniens illatum, quòd ſpatium illud eſſet vacuum, antequam ibi crearentur aquæ, quia fingi non poteſt, fuiſſe ibi aliud corpus, ex quo aqua illa fuerit producta. Ac denique hoc repugnat literæ Geneſis, quæ ſatis clarè ſignificat, diuiſiſſe Deum aquas ab aquis, non aliquas nouas aquas creando, ſed iam creatas locis ſeparando ſecundùm partes, & inter eas aliquod corpus interponendo, ac firmando. Nullo ergo modo ſubſi

ſubſiſtere poteſt opinio ponens aquas elementares ſupra cælum ſtellatu, ſeu ſupra omnes mobiles, niſi ſupponendo,ſolum cælum empyreū fuiſſe in principio creatum,& iuxta illud fuiſſe creatas aquas, quæ nunc etiam ſunt illi contiguæ,& cōſequenter ſub illis aquis totum ſpatium vſque ad inferiores aquas, ſeu vſque ad terram fuiſſe aqua plenum,ne diuiſio aquarum à principio facta fuiſſe credatur contra Scripturā. Ergo neceſſariò dicendū eſt in illa ſententia,ſolam creationē cæli empyrei in verbis illis,*In principio creauit Deus cælum*, cōprehendi. Cùm ergo hoc nobis parū credibile videatur, non poſſumus illam ſententiā de aquis elementaribus exiſtentibus ſupra cælos æthereos deſcendere.

Confirmatio. Præterquam quòd ex illa ſententia alia incōmoda ſequuntur, vt quòd cæli ætherei ſint ab intrinſeco corruptibiles, & facti ex præiacente materia elemētari, & non per propriā creationem ex nihilo, quæ omnia auctores contrariæ ſententiæ facilè admittunt, nobis autem probari nullo modo poſſunt.

20. *Vltima opinio tenēda.* Eſt ergo vltima ſententia,cui ego aſſentior,quę cum præcedenti docet aquas ſupra cælos eſſe veras, & elementares, eas tamen non eſſe ſupra cælos æthereos, ſed ſupra cælum aëreum, id eſt, in ſuperiori quadam regione eius, illáſque aquas non eſſe alias, niſi aquas nubium, & aliarum ſimilium impreſſionum, quæ in ſuperna aëris regione fiunt. Hanc ſententiam referens Auguſtinus *lib. 2. de Geneſ. ad litter. c.4.* dixit *laudabiliter* excogitatam eſſe, & *hanc diligentiam, conſiderationémque laude digniſſimam iudicat*, & rationem ſubdit, *quia contra fidem non eſt,& in promptu poſito documento credi poteſt*, de quo documento ſtatim dicemus. Et ita ſententiā hanc ſequutus eſt Beda *in lib. 2. de elementis Philoſophiæ in principio*, vbi priùs improbat præcedentem ſententiam, dicens, *nihil miſerius eſſe, quàm dicere, iſtud eſt, quia Deus illud facere potuit, neque oſtendere rationem,quare hoc ſit, neque vtilitatem, ad quam hoc ſit.* Poſtea verò ait aquas ſupra firmamentum eſſe illas, quæ vaporaliter in nubibus ſunt ſuſpenſæ, & ab his, quæ ſunt ſub aëre,diſtinguuntur.De quibus aquis latiùs *in lib.3.diſp.* Eandem opinionē tenet Gloſſa interlinealis, & Eugub.*in Coſmopœia*, & Hamerus *in Gen.* Vielmius, & Rabbini Hebræor. quos refert Aſcan.& latè Pererius *lib.1.in Gen.*circa opus ſecundæ diei in fine,qui in hūc ſenſum interpretatur Epiphanium dicentem, ex aquis illis ſuperioribus generale diluuium factum eſſe, quia ex nubibus aëris proceſſit, non ex nona ſphæra cæleſti.Sed an hic fuerit ſenſus Epiphanij,incertum eſt,fit tamen veriſimile, ex eo, quòd alius ſenſus incredibilis eſt, & magnam habet abſurditatem. Atque eandem ſententiam defendit Auguſt. Torniel. *in Annalib. ſacris tom. 1.* in ſecundo die mūdi. Denique D. Thomas *1.p.q. 68.art.2.* præcedentem opinionem de aquis propriis, & elementaribus ſupra cælum ſydereum exiſtentibus ſimpliciter falſam, imò & impoſſibilem reputat, vtique ſecundùm naturæ leges: hanc verò ſaltem vt valde probabilem amplectitur.

21. *Eius probatio bipartita. Prior pars ſuadetur.* Ad probationem autem huius ſententiæ ſatis erit oſtendere, eſſe conſentaneam vſitatæ phraſi Scripturæ, & hanc phraſim, ſeu loquendi modum optimè ad verba Geneſis adaptari. Priorem partem probamus, quia in primis ſæpe nubes, & vapores ſuperiores aëris nomine aquarum in Scriptura ſignificantur, vt Iob 28. *Qui aquas appendit in menſura, quando ponebat pluuiis legem, & viam procellis ſonantibus.* & c. 26. *Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum.*

A Quod verbum vltimum apertè oſtendit priorem partem intelligi de ſuperioribus aquis. Et de eiſdem loquitur Dauid *Pſalm. 28.* dicens, *Vox Domini ſuper aquas Deus maieſtatis intonuit*,& Sapiens Prouerbiorum 8. *Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum*, per illos enim fontes, multi nubes intelligunt. Imò Pereyra aduertit, vbi vulgatus interpres legit, *quando æthera firmabat*, Hebraicè haberi nomen ſignificans nubes; quod etiam adnotat Ianſenius,retento autem nomine *æthera* exponit de elemento ignis,aut de ſuperiori aëris regione, & conſequenter alia verba intelligit,*de fontibus cæleſtibus. Significat enim,* (ait) B *Deum quaſi in libra ſuſpendiſſe fontes aquarum,hoc eſt, nubes ipſas, ita vt eas diuiſerit ab aquis, quæ in terris ſunt, & in pondere atque menſura eas diffundat ſuper terram.* Et de eiſdem aquis eſt ſermo *Iſai.28.* & in aliis locis ſtatim citandis.Deinde aquæ pluuiales, ſeu nubium etiam dicuntur in Scriptura aquę cæleſtes,ſeu cælorum, vt patet Ierem.10.& 51. *Ad vocem ſuam, dat multitudinem aquarum in cælo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ*, & Pſalm.146. *Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam.* Et de eadem aqua eſt ſermo *Pſalm.17.* cùm dicitur, *Et poſuit tenebras latibulum ſuum.* Et infrà, *Tenebroſa aqua in nubibus aëris.* Et infrà, *& intonuit de cælo Dominus.* Et Pſalm.76. *Multitudo ſonitus aquarum vocem dederunt nubes.*

C Denique quòd iuxta hanc phraſim, & modum loquendi Scripturæ optimè poſſint verba Geneſis intelligi, probatur, quia ibi ſolùm dicitur, Deum diuiſiſſe aquas ab aquis, & quaſdam ſupra firmamentum, quod ſtatim dicit vocatum eſſe cælum, poſuiſſe, & alias ſub cælum reliquiſſe; ergo ſine vlla coactione,aut vi intelligimus, aquas illas ſupra cælum eſſe, quæ in aliis locis cæleſtes, ſeu operire cælos dicuntur. Imò videtur certè Ierem. *in locis citatis*, ita dicta verba Geneſis interpretari,ſic enim inquit: *Qui fecit terram in fortitudine ſua, & præparauit orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extendit cælos.* In quibus verbis apertè de opere creationis loquitur, D & ſtatim ſubiungit verba ſuprà citata, *Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum in cælo, qui leuat nubes ab extremo terræ.* Per quam vocem meritò imperium Dei intelligere poſſumus. Et quanuis non incongruè poſſint hæc verba de quotidiano opere diuinæ prouidentiæ aquarum pluuialium intelligi; nihilominus non minori proprietate, & verborum conſecutione de initio, & quaſi fundamento illius operis, & prouidentiæ intelliguntur. 22. *Pars poſterior ſuadetur.*

Atque idem dicendum eſt de aliis locis, quæ in concordiam verborum Geneſis, & confirmationem ſuperioris ſententiæ afferebantur. Nam quod dicitur Pſalm. 103. *Extendens cælum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius.* E rectè intelligitur de expanſione aëris, qui paſſim cælum appellatur, vt ſæpe dicimus. Et quanuis concedamus, illam extenſionem cæli omnium cælorum creationem, & extenſionem comprehendere. Non inde ſequitur, aquas, quæ tegunt ſuperiora eius, eſſe in ſuprema parte totius extenſionis, alioqui etiam ſuper cælum empyreum eſſent collocandæ. Ergo ſatis eſt, quòd tegant aliquam ſuperiorem partem, ſecundùm quam idem Pſalmiſta alibi dixit, nubes operire cælum. Neque magis vrgent alia verba Pſalmi 148. *Laudate cæli cælorum, & aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini.* Nam iuxta eundem loquendi ſacræ Scripturæ modum, aquas nubium, aquas cælorum vocari dicimus. Solet enim diuina Scriptu- 23. *Progreditur ipſa poſterioris partis ſuaſio,& ſimul ſatisfit locis Scripturæ allatis num.10.*

Scriptura prouocare homines in admiratione͂ omnipotentiæ Dei ex hoc opere continendi aquas nubium in ſublimi aëre, & ex variis effectibus meteorologicis, qui ex aſcenſu vaporum, & exhalationum in aëre fiunt. Quia ergo hominibus, qui ſenſibus ducuntur, hæc ſunt admirabilia, ideo illæ aquæ cæleſtes ad laude͂ Dei ſpecialiter excitantur, id eſt, homines per earum conſiderationem, vt ſuprà expoſui. Hic autem mos Scripturæ facilè innoteſcet conſideranti verba Iob ſuprà citata ex *cap.26. &* 28. Item ex *cap.* 12. 37. & 38. & ex *Pſalmo* 76. *à verſ.* 18. & *Iſai.* 28. A

24. *Obiectionis ſolutio quæ dicta corroborat.* Sed replicatur, quia Dauid loquitur de cælis cælorum, per quæ verba ſignificari ſolent cæli ſuperiores; non ergo loquitur de cælo aëreo. Sed reſpondemus, hinc potiùs confirmari expoſitionem dictam. Nam cùm priùs cælos cælorum ad laudem Dei prouocaſſet, poſtea non dicit, *& aquæ, quæ ſuper cælos cælorum ſunt*, ſed *quæ ſupra cælos ſunt*, vtique ſupra illos cælos, reſpectu quorum alij dicuntur cæli cælorum, ſub quibus intelligere poſſumus omnes cælos æthereos, nam reſpectu aëris meritò dici poſſunt cæli cælorum. B

Inſtantia diluitur. Sed inſtant, quia nomen plurale cælorum pluſquam aërem comprehendere videtur: ſed certa, & trita reſponſio eſt in Hebræo nomen *cæli* carere ſingulari, & ideo nihil obſtare quominus illa locutio ad vnum cælum aëreum propriè accommodetur. Atque in eodem ſenſu loquuti ſunt tres pueri in ſuo hymno, dicentes, *Benedicite aquæ omnes, quæ ſuper cælos ſunt Domino*, &c. Quam generalem locutionem poſtea per ſpecies declarant, dicentes, *Benedicite omnis imber, & ros Domino: benedicite rores, & pruina Domino: benedicite gelu, glacies, niues, fulgura, & nubes Domino.* C

25. *Inſtantia altera.* Sed inſtatur, quia ibi certo ordine prouocantur creaturæ, ad laudem Dei. Primò Angeli, ſecundò cæli, ſcilicet, empyreum, tertiò aquæ, quæ ſuper cælos ſunt; poſtea verò ſol, luna, & ſtellæ. Ergo ſignum eſt, aquas ſupercæleſtes eſſe proximè ſub cælo empyreo, & ſupra ſydereum. D

Eius reſponſio. Reſpondemus, ex hoc ordine nullum indicium ſumi. Tum quia poſt aquas illas quarto loco ponuntur virtutes Domini, & infrà poſt imbres, & ros ponuntur ſpiritus Dei, & multo inferiùs ponuntur nox, & dies, lux, & tenebræ, quæ & priùs facta, & ſuo modo mobiliora ſunt. Tum denique quia *in dicto Pſalmo* 148. priùs ſol, luna, ſtellæ, & lumen, & poſtea aquæ ſupercæleſtes ad Deum laudandum prouocantur. Igitur ex ordine nullum argumentum ſumitur, nam ſpiritus, vbi vult, ſpirat, & ſimiliter, quo voluit ordine mentem, & linguam Pſalmiſtæ, & puerorum ad laudem Dei excitauit. Igitur ſi omnia Scripturæ loca attentè ponderentur, & inter ſe conferantur, vel huic noſtræ ſententiæ magis fauent, vel certè nihil repugnant. E Ergo cùm ratio pro hac ſententia multùm præualeat, & iuxta illam vitentur incommoda, quæ naturali rationi repugnare videntur, aliis meritò præferenda eſt.

Ad Patres in num. 9. relatos. Neque auctoritas Patrum mouere debet, quia neque ipſi inter ſe conſentiunt, neque ſuam ſententiam tanquam certam tradunt, neque altera, quam defendimus, ſufficienti auctoritate deſtituta eſt. Vnicum tamen dubium circa illam ſupereſt, quod ex nomine, & opere *firmamenti* ſumitur, quod in cap. ſequenti tractandum eſt.

CAPVT V.

Quódnam corpus fuerit firmamentum ſecundo die factum, & quomodo ad diuidendas aquas ab aquis firmatum, ſeu poſitum ſit.

1. *Prima ſententia duobus modis intellecta.* PRima ſententia eſt, firmamentum illud fuiſſe proprium cælum æthereum, quod in illo die fuit ſubſtantialiter productum. In hoc conuenire videntur omnes auctores, qui aquas ſupra cælum ſtellatum collocant. Videtur tamen inter eos eſſe aliqua diuerſitas.

Primus modus ex Chryſoſt. & D. Thoma. Nam quidam dicunt eſſe cælum ſtellatum, quia in quarto die dicitur Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento; ita ſentit Chryſoſtomus *homil.4. in Gen.* & fertur ſub nomine D. Thomæ in expoſitione in Gen. & ſequitur Catherinus *ibidem.*

2. Modus ex Damaſc. Clichtou. & Magiſtro. Alij omnes cælos planetarum cum ſtellato ſub nomine firmamenti comprehendunt, quod inſinuat Damaſcenus *lib.2. de Fide cap.6.* quanuis non ſatis rem declaret, nam etiam cælum ſtellatum firmamentum appellat, vt ibi etiam Clichtoueus notat, & ſequi videtur. Et eodem modo loquitur Beda *in Exaëmeron*, & ſequitur Magiſt. ſentent. *in 2. d. 14. in princip.* Et duci videntur, quia dicta verba quartæ diei ad omnes hos cælis poſſunt accommodari, quia omnes aliquo modo ſtellati ſunt, nam ſinguli vnam ſaltem ſtellam habent.

2. *Quid in hac 1. ſententia conſeque͂ter fatendum.* Veruntamen conſequenter in hac ſententia loquendo, dicendum videtur ſub nomine firmamenti comprehendi etiam cælos ſupra octauam ſphæram exiſtentes, ſi duo ſunt præter empyreum, vel ſaltem primum mobile. Nam ſi elementares aquæ ſunt ſupra cælum ſtellatum, profectò etiam ſunt ſupra cryſtallinum, & ſupra primum mobile, ſi ab hoc eſt diſtinctum. Quia non eſt credibile inter primum mobile, & inferiores cælos aquas eſſe interpoſitas, aliàs circunferrentur & raperentur per motu͂ primi mobilis, quia non poſſet aliter primum mobile ſecum rapere inferiores cælos, imò etiamſi ſecum moueret aquas, non parum eius impetus retardaretur, ne poſſet ad inferiores cælos peruenire. Et ideo qui melius in ea ſententia loquuntur, dicunt aquas eſſe ſupra omnes mobiles cælos. Ergo iſti conſequenter dicere debent, omnes illos cælos factos eſſe hac ſecunda die, & nomine firmamenti eſſe comprehenſos. Probatur hæc vltima illatio, tum quia inter aquas exiſtentes iuxta cælum empyreum, & exiſtentes in hoc inferiori hemiſphærio, non minus interponitur primum mobile, quàm cælum ſtellatum, nec magis hoc cælum, quàm cælum lunæ; ergo tota illa cælorum congeries diuidit aquas ab aquis; ergo tota illa munus firmamenti ſubit; ergo tota ſub nomine firmamenti comprehendi debet. Tum etiam quia ſi nunc eſt aqua ſupra omnes cælos mobiles, non fuit illuc eleuata ab hoc inferiori orbe per motum localem, ſed ibi creata fuit priùs, & poſtea ibi firmata, vt cap. ſuperiori oſtenſum eſt. Ergo ante ſecundum diem nullum erat cælum inter illam aquam, & inferiorem interpoſitum, aliàs (vt ſuprà argumentabar) iam eſſet facta diuiſio aquarum ab aquis. Ergo firmamentum, quod poſtea diuiſit aquas ab aquis illo modo intellectis, non poteſt eſſe niſi tota congeries, ſeu expanſio cælorum mobilium.

3. *Conſecutio* Hinc conſequenter in hac ſententia loquentes, dicunt, firmamentum fuiſſe hoc die factum

altera ex eadem ſententia.

A quoad ſubſtantialem productionem eius, vt in Baſilio, Ambr. & aliis videre licet. Et probatur conſequutio ex proxime dictis, quia ante diuiſionem aquarum ab aquis non poterant eſſe cæli in ſubſtantia ſua; ergo tunc facti ſunt ſubſtantialiter, quando aquas ab aquis ſeparare cœperunt. Conſequentia eſt euidens, & antecedens probatur, quia ſi iam corpora cæleſtia ſubſtantialiter exiſtebant, vbinam quæſo erant, aut in quo orbis ſitu? Nam vbi nunc ſunt, eſſe non poterant quin diuiderent aquas ab aquis, vt iam argumentati ſumus: in alio verò ſitu, quem poſtea totaliter mutauerint, cogitari non poſſunt, vt cap. præcedenti probaui. Ergo neceſſariò dicendum eſt in hac ſententia, cælos in opere huius ſecundæ diei ſubſtantialiter eſſe productos. B

Lyranum tamen in ea conſequẽter non loqui probatur.

Quapropter non loquuntur conſequenter, qui cùm doceant nomine firmamenti ſignificari corpora cæleſtia, nihilominus dicunt, non eſſe firmamentum factum quoad ſubſtantiam, ſed quoad aliquam qualitatem, quod ſentit Lyran. Hoc enim nec in Scriptura fundamentum habet, nec conſequenter dici poteſt, quia ſi ſubſtantia cælorum iam erat, iam diuidebat aquas, vt dixi. Neque etiam explicari poteſt, quæ fuerit qualitas illa, ſecundùm quam cælum ſecundo die factum dicitur.

Lyrani reſponſio refutatur duplici incommodo.

Reſpondet Lyranus, fuiſſe qualitatem datam cælis ad influendum ſuper elementa ad eorum conſeruationem, & gubernationem. C Sed hoc nec Scripturæ, nec Philoſophiæ conſonat. Nam Scriptura non dicit hoc die factum eſſe firmamentum, vt influat, ſed vt diuidat aquas ab aquis: ad quod munus impertinens eſt influentia, nam etiamſi nihil influeret, ſi eſſet terminus, & quaſi paries interpoſitus inter aquas, & aquas, eſſet ad illud munus ſufficiens. Et præterea ſecundùm veram Philoſophiam in cælo non ſunt qualitates extrinſecæ, aut aduentitiæ, præter lumen quatenus à ſole communicatur; ſi quæ verò ſunt in ſingulis aſtris propriæ & inſeparabiles qualitates ad peculiari modo influendum, illæ concreatæ ſunt cum ipſis aſtris, ſeu cælis, & non poſtea per propriam actionem, D ſeu quaſi alterationem inditæ, quia ſunt propriæ paſſiones à formis cæleſtibus manantes; ſicut ſuprà de luce diximus, vel ſicut de herbis, vel lapidibus, ſeu petris peculiares virtutes habentibus, credimus. Si enim in corporibus terreſtribus ſimiles virtutes manant à propriis formis, cur non magis in cæleſtibus.

Aliorum reſponſio prædicto duplici incommodo etiam reiicitur.

4. Vnde alij dixerunt illam qualitatem fuiſſe peculiarem ſoliditatem, ſeu firmitatem datam cælis ad ſuſtinendas aquas. Sed vtrunque incommodum in hoc inuenio, quia non prius tempore facta eſt diuiſio aquarum, quàm cælum fuerit ſufficienter firmatum ad vtraſque aquas terminandas. E At verò ſi prius eſſent facti cæli quoad ſubſtantiam, quàm quoad firmitatem, prius etiam diuiſiſſent aquas, quàm in ſe firmitatem illam recepiſſent. Ergo non conſonat illa ſententia cum Scriptura, quæ dicit, *fecit Deus firmamentum, diuiſitque aquas*. Deinde etiam non eſt philoſophicum fingere talem qualitatem extrinſecus additam ſubſtantiæ cæli, nam illa eſſe non poteſt niſi vel denſitas, aut quaſi durities, vel indiuiſibilitas, aut incorruptibilitas: quidquid autem huiuſmodi eſt in cælo, intrinſecum illi eſt, & connaturale, ac proinde cum illo concreatum; ergo fruſtrà fingitur prius ſubſtantialiter creatum quaſi monſtroſum vtpote internis diſpoſitionibus, & connaturalibus qualitatibus priuatum, quæ poſtea illi additæ fuerint.

Si ergo firmamentum illud fuit cælum, ſine dubio fuit tunc ſubſtantialiter productum.

3. Ex eadem ſententia conſecutio à qua deficit Burgenſis.

Ex quo vlterius conſequenter dicendum eſt, non fuiſſe creationem firmamenti productionem ex nihilo, ſed ex præiacente materia. 5. Huius oppoſitum docuit Burgenſis *in Addition. ad Lyram Gen.* 1. Sed re vera non loquitur conſequenter, dum aſſerit, firmamentum eſſe factum ſecunda die quoad ſubſtantiam; & nihilominus non eſſe factum ex materia alicuius corporis præexiſtentis in illo loco, vbi firmamentum factum eſt.

Et redarguitur.

Nam illud ſpacium, quod firmamentum in hoc mundo repleuit, quódque iam erat intra ſphæram cæli empyrei incluſum, non erat vacuum priuſquam firmamentum fieret; ergo alio corpore erat repletum, quod ibi poſtea manere non potuit; ergo neceſſarium fuit, vt ex illo firmamentum produceretur, quia neque annihilari debuit, nec per motum localem conuenienter inde expelli potuit. Quia non eſt veriſimile, tantam molem corpoream fuiſſe ab illo loco excluſam, & ſimul cum præexiſtentibus corporibus in eorum locis intromiſſam eſſe: nam id ſine corporum penetratione, vel nimia, & præternaturali condenſatione fieri non poterat. Vnde propter hanc rationem, præter alias ſuprà poſitas veriſſimum eſt principium ſæpe repetitũ, & communiter receptum, Deum poſt primam corporum creationem, nullum nouum corpus ex nihilo creaſſe, ſed ex aliquo priùs creato illud formaſſe. Quæ formatio ſolet dici creatio, quia & materia, ex qua fit, ab eodem auctore creata eſt, & quia tunc fiebat per actionem propriam auctoris naturæ, & à communi modo generationis, quæ per cauſas ſecundas fit, diſtincta, ad quam diſtinctionem ſignificandam nomine creationis ſignificatur: atque etiam, vt indicetur, illam fuiſſe originariam, vt ſic dicam, talis rei, vel ſpeciei ab auctore ſuo emanationem. Si ergo firmamentum, id eſt, cælum ſtellatum, vel ſolum, vel cum aliis cælis mobilibus, ſecundo die ſubſtantialiter creatum eſt, profectò hoc ſecundo modo creationis, ſeu formationis ex præſuppoſito ſubiecto, non ex nihilo fuit productum. Et in hoc ferè conueniunt alij huius ſententiæ auctores.

Ex qua materia iuxta dictam 1. ſententiam factum fuerit firmamentum.

Multum autem inter ſe variant, & diſſentiunt in explicanda materia, ex qua tunc firmamentum, ſeu cælum productum eſt: 6. nam alij ex igne factum eſſe cogitarunt, vt refert Auguſtinus *lib.* 2. *Gen. ad liter. c.* 3. Et videtur ſequi Gregor. Niſſenus *in Exaëmeron*, dum exiſtimat, firmamentum eſſe igneæ naturæ, & ſubtile potius, quàm craſſum, aut denſum. Quem ſequutus eſt Anſelm. *lib.* 1. *de Imagine mundi c.* 23. & Alcuin. *q.* 23. *in Geneſim.* Baſil. verò *homil.* 3. *Exaëmeron* ex nullo elementorum, neque ex commiſtione elementorum, ſed ex alia quadam ſubtili materia putauit eſſe factum; quod etiam ſentit Ambroſius *lib.* 1. *Exaëmeron c.* 6. qui allegant verba Iſaiæ dicentis, *qui firmauit cælum, ſicut fumum.* Communior tamen horum auctorum ſententia eſt, fuiſſe ex aqua formatum. Eſtque hic modus dicendi probabilior, illa ſentẽtia ſuppoſita, quem Beda *in Exaëmeron* ex D. Petro refert *in lib.* 1. *Recognit. Clementis*, vbi expreſsè hæc ſententia habetur, quam ſequuti ſunt Theodor. *q.* 11. *&* 14. *in Geneſim*, & Anaſtaſ. Sinaita *lib.* 2. *Exaëmer.* & Cyrill. Hieroſol. *Catecheſi* 3. *&* 9. & plures alij, quos Gloſſ. magna refert. Habet enim hic modus aliquam fundamenti ſpeciem in Scriptura, & narratione Moyſis; ait enim dixiſſe Deum, *fiat*

fiat firmamentum in medio aquarum. Vnde apparenter, & conſequenter colligunt, vſque ad ſecundum diem totum ſpacium à ſupremo cælo vſque ad terram aquis plenum fuiſſe, Deum autem ſecunda die ex aquis in loco medio collocatis, firmamentum, ſeu congeriem cælorum mobilium formaſſe, & ſolidaſſe, atque ita producendo firmamentum, aquas ab aquis diuiſiſſe. Atque ita ferè totum huius ſententiæ fundamentum in proprietate iſtorum verborum poſitum eſt, vnũquodque illorum ponderando, vt paulo poſt noſtram ſententiam explicando, & huic fundamento ſatisfaciendo, videbimus. Solent etiam hîc adiungere verba Petri *Epiſt.2. c.3.* quæ nunc omitto, quia *in lib.1.* tractata ſunt.

7. *Reiecta 1. ſententia hactenus tractata ſtatuitur 2. per firmamentum ſignificari aërem.*

Nihilominus ſententia hæc à nobis probari non poteſt; tum quia diximus ſupra cælos ſtellatos, aut mobiles nullas eſſe veras aquas; ergo non ſunt illi cæli, qui diuidunt aquas ab aquis; ergo non ſunt firmamentum. Tum etiam quia diximus, omnes illos cælos fuiſſe creatos ex nihilo in primo inſtanti; poſtea verò per nullam mutationem accidentalem, ſiue localem, ſiue alterationis potuiſſe denominationem firmamenti accipere. Dicimus ergo in primis, firmamentum illud hoc die factum inter aquas, eſſe aërem, ſeu aliquam partem eius, nempe aliquam regionem aëris. Hanc ſententiam magis probat D. Thomas 1.*p. q.*68. *art.* 1. & 76. *art.*1. Durand. *in* 2. *d.*14.*q.*1. *n.*14. Caietanus & Pereyra *in Gen.* & Eugubin. *in Coſmopœia*, & ſequitur Lorinus in id Pſalmi 18. *& opera manuum eius annunciat firmamentum.* Vbi idem tenuit Arias Montan. & Genebrardus ibi refert Chaldæum exponentem de aëre, qui inter cælum, & terram latiſſimè eſt expanſus, & in quo mirabilia meteora cernuntur, & mirabilia Dei prædicant, & hanc interpretationem ad locum Geneſis accommodat, eámque dicit eſſe multorum ſententiam, quam ipſe non reprobat. Et eandem ſequitur Pineda in id Iob.37. *Tu forſitan cum eo fabricatus es cælos*, &c. eundem locum de aëre interpretando. Conſentit etiam Tornielus *in Annalibus*; ac denique neceſſariò idem dicunt omnes, qui negant, aquas, eſſe ſupra cælos incorruptibiles. Et ex Patribus illi fauet Auguſtinus *lib.2. Geneſis ad liter. cap.*4. cuius verba iam ſuprà retuli. *Et in Imperfecto Geneſis ad liter. c.*8. ſic inquit, *Quoniam cælum firmamentum vocauit, non abſurdè intelligitur quidquid infra æthareum cælum eſt.* At verò *in cap.*12. explicans opus quartæ diei dicit, *In hoc loco, cùm dicitur firmamentum cæli, intelligendum eſt, omnem iſtam æthercam machinam dici. Quæ omnia ſubſtantia continet, ſub qua puri, & tranquilli aëris ſerenitas viget, ſub qua item iſte aër turbulentus, & proceloſus agitatur.* Quæ verba parum noſtræ ſententiæ fauent, & oſtendunt Auguſtinum in illa re fuiſſe dubium, quanuis in eis aërem à ſignificatione firmamenti non excludat. Deinde fauet etiam Hieron. *in Epiſt.* 83. *ad Ocean.* cùm dicit, *Inter cælum, & terram medium deſtruitur firmamentum.* Et cùm ſubdit, *iuxta Hebraici ſermonis etymologiam, & aquis ſortitur vocabulum*, ſcilicet *cælum* Hebraicè שָׁמַיִם *ſamaim.* Expreſſiùs hanc ſententiam docuit Rupertus *lib.1. in Gen.c.*22. cuius verba paulo pòſt referam.

8. *Ratio pro eadem.*

Ratione probatur hæc ſententia primò à ſufficienti partium enumeratione; quia ſi nomine *firmamenti* ibi non intelliguntur ſuperiores cæli, oportet, vt cælum inferius intelligatur, quandoquidem firmamentum cælum appellatum eſt; hoc autem cælum iuxta Scripturæ vſum non eſt

A niſi aër. Secundò, quia nullum aliud corpus dici poteſt diuidere aquas ab aquis. Ergo nullum aliud poteſt eſſe firmamentum, cui hoc munus tribuitur. Antecedens iuxta explicationem aquarum, quam ſequimur, per ſe notum eſt. Veruntamen etiam iuxta ſententiam ponentem aquas ſupra cælos incorruptibiles, non poteſt deſignari corpus, aut corporum collectio diuidens aquas ab aquis, niſi aër in ea includatur. Nam firmamentum diuidens aquas ab aquis occupare debet totum ſpacium inter aquas ſuperiores, & inferiores, interiectum: ita vt ſicut ex parte ſuperiori cæleſtes aquas proximè contingit, & continet; ita inferiores aquas terre-
B ſtres ſub ſe immediatè contineat, & attingat. Nam firmamentum eſt tanquam terminus vtrarunque aquarum: de ratione autem termini eſt, vt immediatè attingat ea, quæ terminat, ſeu diuidit. Ergo neceſſe eſt, vt ſaltem ex inferiori parte aër ad firmamentũ pertineat. Vnde vlteriùs cùm ſuperiores aquæ infra omnes cælos æthereos, imò etiam infra ignem, & tertiã, ſeu ſupremã regionem aëris ſint, rectè concludimus, ſolum aërem eſſe firmamentum diuidens aquas ab aquis.

Sed quæri poteſt, quis aër, ſeu quæ pars eius ſit huius modi firmamentum, ſcilicet, an aër infimæ, vel mediæ regionis; nam qui eſt in ſuprema excluditur à ratione firmamenti eo
C ipſo, quod nullas aquas vel in ſe, vel ſupra ſe continet. Inter alias verò duas regiones, ratio dubitandi eſſe poteſt, quia multi ex auctoribus, qui per firmamentum aërem intelligunt, appellationem hanc aëri ſecundæ regionis attribuunt. Id ſignificat Rupertus ſuprà, & clariùs D. Thomas dicens, firmamentum eſſe illam partem aëris, *in qua condenſantur nubes, & dici firmamentum propter ſpiſſitudinem aëris in parte illa.* Et idem ſignificant Pereyra, & alij, qui dicunt, firmamentum hoc die factum eſſe locum naturalem generationis aquarum ſublimium, ſeu pluuialium. Conſtat autem, huius modi locum eſſe mediam regionem aëris. Ergo illa ſignificatur nomine
D firmamenti. In contrarium verò eſt, quia illa regio non videtur diuidere aquas ab aquis; ergo non poteſt cum proprietate dici firmamentum. Antecedens probatur, quia aër ſecundæ regionis potiùs eſt locus continens ſuperiores aquas, & ita non attingit vtrumque extremum, ſed vnum tantùm. Ergo potiùs aër huius infimæ regionis dicendus eſt firmamentum, quia eſt quaſi paries interiectus inter aquas inferiores, & ſuperiores, & quaſi terminus vtraſque attingẽs, & ſeparans, nam proximè ſub ſe continet inferiores aquas: ſuperiores autem non in ſe, ſed ſupra ſe immediatè habet. Et in hunc modum videtur explica-
E re firmamentum Eugubinus *in Coſmopœia*, & Abulenſis ex Rabbinis refert, *Quòd iſtud firmamentum ſit prima pars, vel interſtitium aëris, quod eſt inter nos, & locum aëris, in quo fiunt meteorologicæ impreſſiones.* Nec diſcrepat Gloſſa ordinaria cùm ex mente Auguſtini dicit, cælum, & firmamentum hîc accipi propter hoc tantùm, quia interuallum eius diuidit inter quoſdam vapores aquarum, & aquas, quæ ſunt in terris. Et eodem modo explicat hanc ſententiam Eucherius, quam non improbat.

9. *Quænã pars aëris ſiue regio ſignificetur per firmamentum.* *Quòd ſit media regio ſentiũt Rupert. D.Th. Pereira, & alij.* *Alij infimã ponunt.*

Ego vtramque ſententiam probabilem cenſeo. Si tamen aliqua illarum neceſſariò reiicienda eſſet, magis eligerem, & probarem poſteriorem propter rationes factas: & quia hæc inferior pars aëris frequentiùs appellari ſolet nomine cæli, quo nomine firmamentum etiam appella- 10.

Iudiciũ authoris vtrãque partem approbas.

H 2 tum

tū eſt, & probabiliter intelligitur de propinquiori cælo, & (vt ita dicam) magis peruulgato, & ſenſibili hominibus, à quo volucres cæli denominantur, quia in eo volitant. Maximè autem videmus volare illas in hac infima regione aëris; ergo ſicut illa vocatur cælum, ita etiam nomine firmamenti intelligi poteſt, cùm aquas ab aquis diuidat. Exiſtimo tamen neutram illarum ſententiarum eſſe reiiciendam, quia vtraque eſt veluti particularis affirmatiua, quæ cum altera contradictionem ſeu repugnantiam non inuoluit. Nam totus aër infimæ, & mediæ regionis poteſt dici firmamentum, quia re vera integrum munus firmamenti non per alteram partem tantùm, ſed per vtranque ſimul expletur. Quod de aëre infimæ regionis probat efficaciter ratio facta, quia eſt quaſi terminus inferiorum aquarum, veluti detinens illas, ne vlteriùs aſcendant. De altera verò parte optimè etiam probatur ratione inſinuata à D. Thoma, quia vt aquæ poſſent conſiſtere in aliqua ſuperiori parte aëris, neceſſaria fuit aliqua peculiaris diſpoſitio talis aëris, per quam redderetur aptus locus, ad aquas in ſe continendas; ergo ex parte alterius extremi, ſcilicet ſuperioris, etiam aër ille concurrit: ad diuidendas aquas ab aquis; ergo aër vtriuſque regionis ſecundùm varias conſiderationes potuit ab illis auctoribus firmamentum appellari; cúmque totus ille aër ſit vnum corpus continuum, quod per extremas partes ſuas infimam & ſuperiorem vtraſque aquas attingit, optimè dicitur, totum illum aërem eſſe cælum, ac firmamentum ad aquas ab aquis diuidendas, hoc ſecundo die factum.

11. *Obiectio 1. cōtra proximè reſoluta in 2. ſententia.* Contra hanc verò ſententiam maximè ponderatur primò, & expenditur nomen *firmamenti*, quia nullo modo videtur poſſe cum proprietate aëri adaptari. Nam firmamentum propriè ſignificat corpus ſolidum, & firmum ad continendas aquas, vt in citatis auctoribus videre licet, & latiùs proſequitur Aſcanius in ſua Gloſſa, & vox Græca στερέωμα, qua vſi ſunt Septuaginta, ſatis perſuadet, nam ſignificat corpus ſolidum, & firmum, & ideo ſuperioribus cælis tribuitur, qui ſolidiſſimi, & quaſi ære fuſi ſunt, vt dicitur *Iob* 37. Hoc autem non poteſt in aërem conuenire, quia aër non eſt corpus firmum, & ſolidum, ſed fluidum, & facilè diuiſibile; ergo non potuit nomine *firmamenti* ſignificari. Et *Eius confirmatio.* confirmatur, quia in quarto die dixit Deus, *Fiat luminaria in firmamento cæli*, non dixit autē, vt fierent in aëre, quia non in illo, ſed in ſuperioribus cælis facta ſunt; ergo non eſt aër firmamentum. *Aſcanius notatur.* Propter quod argumentum auſus eſt Aſcanius, eam ſententiam, quæ nomine firmamenti aërem intelligit, erroneam vocare: ſed exceſſit, & ſine ſufficienti diſtinctione, & claritate loquens, aliis errandi occaſionem præbuit, vt exponam.

12. *Ad obiectionē prædictam reſponſio.* Ad priorem ergo partem in primis negamus, nomen *firmamenti* ſemper ſignificare corpus ſolidum, & firmum in ea ſignificatione, in qua ſumitur in argumento, id eſt, quòd ſit corpus denſum, & durum ad modum cryſtalli, vt dicti auctores loquuntur. Nam in primis vox Hebræa, ibi reſpondens רקיע *rachia* ad huiuſmodi ſignificationem non cogit, quia vel tantùm ſignificat extenſionem, aut effuſionem, quæ in aëre propriiſſimè reperitur, vt ex Rabbinis notant Oleaſter, Caiet. & alij. Vel certè ambigua eſt vox, & vtranque ſignificationem recipit, vt notant Lippomanus *in Catena*, & Aſcanius non

A negat. Vnde alij auctores communiter expanſionem, ſeu extenſionem interpretantur, iuxta illud, *Extendens cælum ſicut pellem.* De quo cælo *in eodem c.* 1. *Geneſis* dicitur, poſuiſſe Deum aues *ſub firmamento cæli*, at certè non poſuit aues in corpore duro, ac impenetrabili, ſed in corpore raro, & quod facilè cedat. Ergo negari non poteſt, quin aër ſub firmamento comprehendatur. Secundò admittimus, firmamentum propter firmitatem dictum eſſe, & nihilominus aëri optimè conuenire, quia non oportet, illam firmitatem in duritie, aut denſitate corporis ponere, vt dicti auctores ſentiunt. Neque etiam in incorruptibilitate, vt putauit Albertus de quatuor *Vlterior reſponſio.*
B coæquæuis 1.*p.q.*4.*art.* 19. Sed in aliis proprietatibus, quæ in corpore etiam tenui, & ſubtili inueniri poſſunt.

Quin potiùs, vt ſentit Origenes *homil.* 1. *in Gen.* omne corpus phyſicum, vt à mathematico diſtinguitur, firmum, ſeu firmamentum dici poteſt. Et Baſil. *homil.* 3. dixit, *Externi homines id firmum corpus dicunt, quod quaſi ſolidum eſt, denſum, ac plenum, vt à mathematico corpore diſtinguerent; eſt autem mathematicum corpus, quod in dimenſionibus ſolis conſiſtit, firmum autem, quod cum dimenſionibus reſiſtere, & reniti poteſt. Scriptura autem ſacra, quod perrobuſtum eſt, neque cedit, id omne firmamentum dicere conſueuit. Atque adeò vt in aëre addenſa-* 13. *Locupletatur proxima reſponſio.*
C *to hac ipſa voce plerunque vti videatur.* Vnde etiam D. Thomas ſuprà, Baſilium allegans, dixit, partem aëris mediam dictam eſſe firmamentum *propter ſpiſſitudinem, quam ibi habet.* Et eandem expoſitionem latè proſequitur Ambroſ. *lib.* 2. *Exaëmeron c.*4. vbi hanc firmitatē tribuit cælo, in quo nubes & tonitrua, niues, & ſimilia generantur, & rupto aëre deſcendunt. *Neque enim*, ait, *firmamentum hoc poteſt ſine aliquo rumpi fragore, & penetrari. Ideo & firmamentum dicitur, quod non ſit inualidum, neque remiſſum.* Vnde concludit, *A firmitate ergo firmamentum eſt nuncupatum, vel quòd diuina virtute firmatum ſit.* Nam (vt ſtatim dicam) credibile eſt, illam aëris partem peculiarem diſpoſi-
D tionem ad continendas aquas nubium ab auctore naturæ accepiſſe.

Addimus verò, etiam inferiorem partem aëris quantunuis raram, & ſubtilem habere aliquam ſufficientem firmitatem ad officium continendi aquas, ratione cuius propriè valeat firmamentum appellari. Sic Rupertus ſuprà, *Firmamentum*, ait, *non ſolidum quid, aut durum eſt, vt vulgò putatur, ſed aër eſt extenſus, & ſubtilizatus, quia licèt ſolidum corpus non ſit, Scriptura illud firmamentum vocat, eo quòd diuidat aquas ab aquis.* Quod amplius ipſe non declarat, Auguſt. verò *lib.*2. *Geneſis ad liter. c.* 10. dixit, *vocari firmamentum, aut propter firmitatem, aut propter in-* 14. *Infima quoque regio aëris nomine firmamenti venire poteſt.*
E *tranſgreſſibilem terminum ſuperiorum, & inferiorum aquarum.* Quod etiam ex Chryſoſtom. Ambroſ. Origene, Eucherio, Beda, & aliis refert Aſcan. *ſuprà.* Et addit Eugubinum Geneſis primo dicentem, potuiſſe vocari firmamentum ex firmitate ſitus, ſicut de terra dicitur *qui firmauit terram ſuper aquas*, Pſalm. 135. & Pſalm. 92. *firmauit orbem terræ.* His ergo modis tota etiam inferior pars aëris firmamentum, ſeu pars firmamenti dici poteſt, quia magnam firmitatem habet in ſitu ſuo, præſertim reſpectu aquarum, quas ita ſub ſe continet; vt terminum illum nullo modo tranſgredi valeant. Ergo ex nomine firmamenti nullum probabile argumentum contra noſtram ſententiam ſumitur. Quomodo autem inferiùs dicatur Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento *Ad confirm. in num. 11.*

mento, in opere quartæ diei declarabitur, *cap. 9. num.* 11.

Obiectio 2. contra eandem ſecundam ſententiam.

Quorundã reſponſio.

15. Sed tunc altera obiectio inſurgit ex ponderatione verbi, *fiat firmamentum*. Quoniam aër iam exiſtebat in toto loco ſuo, nam ibi primo die creatus eſt, vt in primo lib. diximus; ergo vel non potuit firmamentum fieri ſecundo die, vel aër non eſt. Reſpondetur, propter hanc cauſam aliquos dixiſſe, aërem fuiſſe factum quoad ſubſtantiam hoc ſecundo die. Ita refert Peryra, & non putat improbabile, explicátque in hunc modum: nam in primo die totum ſpatium à terra vſque ad lunam non erat tribus aliis elementis plenum, ſed quadam nebuloſa materia, ſeu tenui vapore quaſi medio inter aërem, & aquam. Quod colligunt ex illo *Eccleſiaſt.* 24. vbi diuina Sapientia dicit, *Ego feci, vt oriretur in cælis lumen indeficiens, & quaſi nebula texi omnem terram.* Et Iob 38. *Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat, quaſi de vulua procedens, cùm ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem?* Ex hac ergo nebuloſa materia dicunt, factum eſſe aërem, imò etiam ignem in hac ſecunda die, per quandam veluti extenuationem, & rarefactionem diuina virtute factam.

Refellitur precedens reſponſio quòd non ſit conſentanea Scripturæ.

Neque rationi.

16. Sed hæc ſententia nec Scripturæ nec rationi conſentanea eſt. Nam Scriptura manifeſtè ſupponit, aquas præextitiſſe ante ſecundum diem, ſic enim in principio huius diei dixit Deus, *Fiat firmamentum in medio aquarum*, & infrà, *diuiſitque aquas*, &c. non ergo tunc fecit aquas, ſed diuiſit, quæ iam erant; ergo eadem ratione non fecit tunc aërem, ſed iam erat. Deinde non eſt ordini naturali conſentaneum, vt in prima productione corpora ſimplicia fiant ex multis, ſed potiùs è contrario. Propter quas rationes, & alias ſuprà concluſimus, omnia elementa ſub propriis formis in primo inſtanti ſimul cum cælis creata fuiſſe. Neque aſſertio illius nebulæ in principio tegentis terram, & aſcendentis vſque ad concauum lunæ in Scriptura fundamentum habet.

Ad locum Eccleſiaſtici in num. 15.

Nam in primo teſtimonio *Eccleſiaſtici* 24. non dicit Sapientia, *nebula texi omnem terram*, ſed *ſicut nebula*, &c. ac ſi diceret, inſtar nebulæ, ſeu ad modum caliginis. Quod ſentit Ianſenius ibi dicens, *Sapientiam in principio cælos ornaſſe lumine, terram verò obtexiſſe caligine, vel quia tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, vel quia in terra factum eſt, vt nox diei ſuccederet*; quanuis enim nox, aut tenebræ non ſint nebula, nihilominus rectè de iis dicitur, tegere terram inſtar nebulæ. Vel certè ad illam comparationem ſatis eſſe potuit, quòd Deus terram aqua texerit, perinde ac ſolet nebula tegi. Poteſt etiam eſſe alius ſenſus magis reconditus, quòd ipſa ſapientia increata dicatur, texiſſe terram inſtar nebulæ, quia maieſtate ſua & præſentia terram implebat, ad eum modum quo de diuino ſpiritu explicantur illa verba, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quia fouebat illas præſentia, & virtute ſua. Quem ſenſum etiam notat Ianſenius, aduertendo, vocem illam *nebula* non eſſe ablatiui caſus, ſed nominatiui, Vatablus autem expreſsè vertit *ad modum nebulæ*.

Ad locum Iob ibid.

In verbis autem Iob non eſt ſermo de opere ſecundæ diei, ſed tertiæ, vt patet ex antecedentibus verbis, *quis concluſit oſtiis mare*, &c. Quod ſine dubio tertia die factum eſt, vt paulò pòſt videbimus. Vnde poſtea non dicitur, Deum texiſſe terram nebula, aut caligine, ſed mare: nam verba ſunt, *cùm ponerem nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ obuolue-*

A *rem*. Vbi illa relatiua *eius*, & *illud*, mare, quod præceſſerat, referunt, non terram, de qua mentio facta non fuerat. Vnde etiamſi voces illæ *nubes*, & *caligo* cum omni proprietate, & vt ad literam ſonant, intelligantur, nihil probant de nubuloſa illa materia in principio creata ſupra terram, ſed ad ſummum probant, in tertio die, quando Deus aquas intra locum maris congregauit, nubem aliquam ex eiſdem aquis eleuatam eſſe, quæ caligine quadam mare ipſum obuoluebat. Quod an ita ſit, vel cur ita factum fuerit, incertum eſt; nunc verò ſatis eſt verba illa nihil ad præſentem cauſam facere, vt ex dictis conſtat.

Secundæ obiectionis verior reſponſio.

B Dicendum eſt ergo, aërem illum, qui nomine *firmamenti* in verbis illis ſignificatus eſt, non eſſe factum, quoad ſubſtantiam per illa verba, *fiat firmamentum in medio aquarum*, ſed tantùm accepiſſe per illa verba munus, & ſtatum firmamenti. Ita docet D. Thomas *dicta q.* 68. *art.* 1. & hanc ſententiam magis probat Pereyra ſuprà, & eſt ſatis communis. Et declaratur breuiter, explicando ſimul totum opus huius ſecundæ diei. Omnia enim opera iſtorum dierum ordinata ſunt ad diſpoſitionem vniuerſi faciendam generationi, conſeruationi, & habitationi hominum, & aliorum miſtorum accommodata. 17.

Operis ſecũdi die diſpoſitio.

Et quia hæc omnia ex luce, & motu primi mobilis C maximè pendent, ideo diſpoſitio vniuerſi ab illis in primo die inchoata eſt. Deinde verò neceſſarium erat, aquam ſegregare, & in vnum locum colligere, vt terra eſſet locus miſtis accommodatus. Quia verò terra per ſe & in ſola ſua diſpoſitione, & ariditate ſumpta non eſt ad generationem miſtorum apta materia: niſi conuenienti humiditate diſponatur, ideo neceſſariũ fuit ante ſeparationẽ aquæ à terra, ſeu ante maris effectionem, aquas eleuare in ſuperiorẽ locum, vt inde poſtea poſſent opportunis temporibus deſcendere, & terram irrigare, & ad rerum procreationem fœcundare, ſimulque vt deſcendendo calorem aëris temperarent. Hac igitur de cauſa D in hoc ſecundo die primum omnium magna portio aquarum terreſtrium vſque ad ſecundam regionem aëris eleuata eſt, & ita diuiſæ ſunt aquæ ab aquis, manſitque aër interpoſitus, tanquam terminus ſeparans aquas pluuiales à terreſtribus, & ita factus eſt non ſimpliciter in eſſe aëris, ſed ſecundùm quid in eſſe firmamenti; ſeu intranſgreſſibilis termini, vt Auguſt. dixit. Et hoc ſignificatur, quia non ſimpliciter dictum eſt, *fiat firmamentum*, ſed additum eſt, *& diuidat aquas ab aquis.* Addendum verò vlteriùs eſt ex D.Thoma, non ſolùm in aqua factam eſſe mutationem; vel localem, per aſcenſionem alicuius partis eius, vel alterationis per mutationem in vapores, vel E nubes; ſed etiam in ipſo aëre factam eſſe aliquã alterationem per condenſationem partium eius, quam D.Thomas ſpiſſitudinem vocat, per quam alterationem ille locus aptus, & quaſi connaturalis factus eſt ad generationem aquarum pluuialium, & ad recipiendam, & quaſi ſuſtentãdam materiam illi generationi aptam. Et hinc conſequenter etiam factum eſt, vt totus aer vſque ad terram eam diſpoſitionem reciperet, vel retineret, quæ ad illud munus diuidendi aquas ab aquis, apta eſſet; & ita totum huius diei opus fuit conſummatum.

Tertia obiectio bipartita.

Tertiò tamen, & vltimò inſtare aliquis poteſt, 18.
vrgendo illa verba, *& diuiſit aquas ab aquis*. Primò quidem, quia non eſt veriſimile in hoc ipſo die eleuatos eſſe vapores, & nubes in ſublimem par-

tem aëris: tum quia illa eleuatio fit virtute Solis, & caloris eius, non potuit autem ſol tam breui tempore tantam multitudinem vaporum eleuare; tum etiam quia *cap. 2.* dicitur, quòd poſt conditum paradiſum, *Deus nondum pluerat ſuper terram.* Deinde quia licet dicamus, nubes, & vapores fuiſſe eleuatos hoc ſecundo die, nihilominus nunquam cum proprietate verum eſt, aquas fuiſſe diuiſas ab aquis, quia aqua non aſcendit vſque ad aërem ſub propria forma aquæ, ſed per præuiam mutationem in vapores, & nubes, quæ reuera non ſunt aqua, quandiu ex illis non generatur. Neque etiam ſunt in eodem die genitæ pluuiales aquæ in ſuperiori regione aëris; ergo ſimpliciter, & propriè verum non eſt, fuiſſe in illo die aquas ſupra firmamentum ab inferioribus aquas diuiſas.

19. *Aliquorum reſponſio, inter quos eſt Pereira.* In hoc puncto aliqui dixerunt, non eſſe neceſſarium, vt in hoc die fuerint ſubleuati vapores, & nubes vſque ad ſecundam regionem aëris, vel in eodem die fuiſſe aquas pluuiales genitas, ſed ſatis eſſe, quòd hoc die fuerit deſignatus, & deſtinatus aër, vt eſſet naturalis locus, in quo pluuiales aquæ generandæ eſſent, vt ita diuiſio aquarum ab aquis fieret. *Eius moderamen.* Sed hoc cum grano ſalis accipiendum eſt. Nam ſine dubio dicendum eſt, hoc die factam eſſe, & executioni mandatam diuiſionem aquarum ab aquis, & interpoſitionem firmamenti inter illas: nam hæc duo hiſtoricè referuntur hoc die facta, & cũ veritate, & proprietate ſunt intelligẽda; ergo corporaliter (vt ſic dicam) & per phyſicam mutationem in aqua, & in firmamento, ſeu in aëre factam, executioni mandata ſunt. Igitur non ſolùm eſt deſignatus, ſeu deſtinatus aer, ſeu aliqua eius pars, vt poſtea eſſet locus naturalis generationis aquarum, (nam hæc deſignatio, vel deſtinatio magis ad internum actũ mẽtis, quàm ad externam executionem pertinere videtur) ſed etiã aër ipſe intrinſecè diſpoſitus, & præparatus eſt, vt eſſe poſſet aptus aquarum locus; imò etiam in poſſeſſione (vt ita dicam) ipſarum aquarum miſſus eſt illas recipiendo, & cõtinendo, & a terrenis aquis diuidendo. Vnde vlteriùs omnino aſſerendum eſt, hoc die mediis nubibus, aut vaporibus; vel aliis ſimilibus meteoricis ſubſtantiis magnam partem aquarum in aëra ſeu ſupra firmamentum fuiſſe eleuatam, quia ſine hac eleuatione vera, & corporalis diuiſio aquarum ab aquis intelligi non poteſt. *Ad 1. partē tertiæ obiectionis in num. 18.* Neque contra hoc obſtat prima pars obiectionis facta, quia non oportet totam illam actionem, & mutationem tantum efficaciæ Solis, vel lucis, aut caloris eius tribuere, (vt quidam volunt) nam potiſſimum facta eſt per efficaciam auctoris naturæ, dicentis, *Fiat firmamentum in medio aquarum.* De quo imperio rectè intelligi poteſt illud Amos 5. & 9. *Qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, Dominus nomen eſt eius.* Diuina autem virtute facilè fieri potuit illa eleuatio, & alteratio, quantunuis magna cogitetur, intra vnius diei tempus, imò & breuiori, ſi Deus voluiſſet. Neque hoc opus propter velocitatem, vel aliam ſimilem cauſam cenſeri poteſt miraculoſum, ſeu ſupernaturale etiam quoad modum, quia pertinuit ad primam rerum creationem latè ſumptam, id eſt, ad primam huius mundi conditionem, & conuenientem inſtitutionem, prout ab ipſo auctore naturę modo maximè connaturali diſpoſita, & conſummata fuit.

20. *Ad 2. partē ibid.* Quoad alteram verò partem de propria generatione aquarum pluuialium facilè concedam, non fuiſſe hoc die factam in ſuperiori regione A aëris. Et hoc ad ſummum probant verba ex 2. *Gen.* citata, *Non pluerat Dominus Deus ſuper terram.* Fieri enim potuit, vt nubes, & vapores, & tota materia aquea ad pluuias neceſſaria vſque ad ſecundam regionem aëris hoc die aſcenderent, & nihilominus non ſtatim, nec poſt aliquos dies generaretur, aut deſcenderet pluuia. Quanquam ſiquis vellet mordicùs reſiſtere, non poſſet contrarium citatis verbis Geneſis omnino conuinci. Nam in dictis verbis ſolùm dicitur, quòd non pluerat Deus ſuper terram, hoc autẽ eſſet verum, etiamſi hoc ipſo ſecundo die poſt aſcenſum nubium eſſent genitæ aquæ pluuiales, & deſcendiſſent per aërem: quia nihilominus non deſcendiſſent ſuper B terram, nec irrigaſſent illam, quod Scriptura in illis verbis intendit; ſed deſcendiſſent ſuper inferiorem aquam, quæ tunc totam terram circundabat. Quòd ſi Deus fortaſſe hoc totum iſto die facere voluiſſet, nec otioſum, nec ſuperuacaneum eſſet, ſed ad oſtenſionẽ perfecti, & conſummati operis pertinere potuiſſet. Nihilominus tamẽ, vt dixi, veriſimilius videtur, non fuiſſe hoc eodẽ die nubes, & vapores iterum redactos in pluuiã, ſicut non eſt etiam veriſimile, ſtatim fuiſſe genitam niuem, grandinem, & ſimilia, & eodem die ad inferiores aquas deſcendiſſe. Quia hæc omnia per ſe neceſſaria non ſunt, nec tunc erant vtilia ad mundi ornamentum, & diſtinctionem, & alioqui in Scriptura fundamentum non habent. C Nam vt verè, ac propriè dicantur aquę diuiſæ ab aquis, & ſupra firmamentum collocatæ, ſatis eſt, quòd per nubes, & vapores aſcenderint, & ſupra firmamentum detentæ fuerint. Quidquid enim ſit de quæſtione Phyſica, an vapores iſti, vel nubes habeant formam ſubſtantialem diſtinctam à forma aquæ, vel an aqua ſit formaliter in nube quoad ſubſtantiam ſuam, vel tantùm potentia, & quaſi in materia proxima; nihilominus communi, & vulgari ſermone dicitur aqua in nubibus contineri, & Scriptura ipſa interdum ita loquitur, iuxta illud Iob 26. *Qui ligat aquas in nubibus ſuis.* Vnde dixit eleganter Gregorius Nazian. *orat.* 34. D quæ eſt ſecunda de Theologia parum à fine, *Quis aquam in nubibus alligat, eámque partim in nubibus figit (ô rem admirandam!) verbo compreſſam, tametſi natura ſua fluxam, & labilem; partim in totius terræ faciem effundit, ac tempeſtiuè, & æquali modo ſpargit.* Sic ergo cum omni proprietate communis, & vſitati ſermonis dicuntur aquæ pluuiales diuiſæ à terreſtribus, & ſupra firmamentum eleuatæ ratione nubium, & vaporum, etiamſi non ſtatim fuerint in pluuiales aquas tranſmutatæ.

Tandem ex omnibus dictis reſponderi facilè poteſt ad vulgarem interrogationem, cur in opere huius diei non ſint addita illa verba, *& vidit Deus, quòd eſſet bonum*, neque adiuncta eſt benedi- E ctio, ſicut in operibus aliorum dierum factum legitur. Cuius rei moralis ratio reddi ſolet, quia numerus binarius ab vnitate recedit, cùm vnitas ad perfectionem pertineat. Ita refert D. Thomas 1. *p. q.* 74. *art.* 3. *ad* 3. & habetur apud Hieronym. *lib.* 1. *contr. Iouini.* & *Ezechiel.* 11. & *Aggæi* 2. & refertur *in cap. nuptiæ.* 32. *q.* 1. Veruntamen ratio literalis eſt, quam D. Thom. ſuprà ponit, nimirum, diuiſionem aquarum fuiſſe inchoatam in hac ſecunda die, non tamen fuiſſe perfectam vſque ad tertiam; & ideo de iſto opere non fuiſſe addita illa verba, quæ perfectionem, & conſummationem operis indicare ſolent, qualia ſunt illa, *vidit Deus, quòd eſſet bonum.* Et ob eandem rationẽ dilata eſt benedictio vſque ad diem tertium, & benedictio tunc data, etiam opus huius diei comprehen 21. *Cur in hac 2. die non ſit addita benedictio.*

A prehendit. Et hæc eſt ſufficiens ratio,& communiter recepta, alias verò addunt D.Thom. ſuprà, & expoſitores in Geneſim, quas nunc referre,aut expendere, neceſſarium non arbitramur.

CAPVT VI.

Quomodo tertio die aquæ in locum vnum congregatæ fuerint, & apparuerit terra.

1. *Ex quibus veluti partibus totum opus tertij diei conſtet.*

OPus tertij diei his verbis deſcribitur Gen. 1. *Dixit verò Deus, congregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt, in locum vnum,& appareat arida,& factum* B *eſt ita, & vocauit Deus aridam terram, congregationéſque aquarum appellauit maria. Et vidit Deus,quòd eſſet bonum. Et ait: Geminet terra herbam virentem,* &c. Ex quibus verbis conſtat, duo feciſſe Deum opera hoc die tertio, ſcilicet, congregationem aquarum, & vegetabilium productionem,quæ inter ſe valde diſtincta ſunt, & ideo de priori dicemus in hoc cap.de altero verò in ſequenti.In priori etiam opere, duo illa ſubdiſtingui poſſent, ſcilicet,aquarum congregatio,& terræ detectio.Veruntamen quia hæc duo vna actione facta ſunt: nam reuelatio terræ fuit quaſi terminus à quo congregationis aquarum, ideo vtrunque horum ſub eodem opere computantur. Neceſſarium etiam fuit, actiones alias in hoc opere interueni- C re, vt enim aquæ, quæ vniuerſam terram tegebant, in locum vnum recipi poſſent, neceſſarium fuit, priùs locum præparare,& quaſi terram effodere,quod alia actione,& mutatione fieri oportuit.Quia verò omnis hæc operatio ad illum finem congregandi aquas in locum vnum,& detegendi terram ordinatur,ideo totum hoc vnum opus cēſetur,& omnis illa mutatio quaſi cōnexione quadam, & neceſſaria ſucceſſione facta eſt, vt paulatim, & quaſi per partes diſtinctiùs explicabitur.

2. *1. Dub. an terra, vel aqua in 3. die ſit producta. Quid dicendum iuxta Auguſtinũ.*

Primum autem omnium inquiri poteſt, an in hoc opere aliqua mutatio, vel ſubſtantialis productio aquæ aut terræ interuenerit. D Multi enim ex antiquis cenſuerunt, aquam,& terram hoc die fuiſſe ſubſtantialiter productas. Ita ſentit Auguſtin. ſuppoſita illa ſententia, quòd iſti dies non ſunt materiales,ſed intellectuales,& quòd omnia ſimul fuerunt in reali duratione producta ex materia informi, ita vt informitas tãtùm ordine naturæ præceſſerit,& in eodem inſtanti tēporis formatio ſecuta fuerit. His enim principiis poſitis ſenſit Auguſt.tertio loco narrari formationē ſubſtantialē aquæ, & terræ,eámque illis verbis ſignificari, *Congregentur aquæ,* &c. *& appareat arida.* Ita exponit hanc ſententiam D.Thom. 1.*p.q.69.art.*1. ex Auguſtin. *lib.*1. *de Geneſi contr. Manich. c.* 5. *&* 12. *& in Imperf. Gen. c.*10. *& lib.*1.*ſuper Gen. ad li-* E *ter. c.* 15.*lib.* 4. *c.* 22. *&* 34. Præter Auguſtin. autem nonnulli ex Doctoribus, qui hos dies naturales eſſe, & opera eorum cum reali ſucceſſione facta eſſe, fatentur, dixerunt etiam aquam, & terram fuiſſe hoc die ſubſtantialiter productas in illis ſitibus, in quibus ita eſſent diſpoſitæ, vt aquæ eſſent congregatæ in locum vnum, & terra viſibilis appareret. Ita ſenſit Philo *lib. de opificio mundi,* & Gregor. Niſſenus *in hiſtoria ſex dierum,* & Abulenſis *in Geneſim* qui etiam aerem, & ignem putat hoc ipſo die fuiſſe ſubſtantialiter productos. Conſentit Bona. *in* 2. *d.*14.*p.* 2. *dub.* 3. *litterali.* Magiſt. verò *ibi*, & Hugo de Sanct. Vict. *lib.* 1. *de Sacram.p.*1. c. 21. Saltem aquam aſſeruerunt productam quoad ſubſtantiam in hoc

Quid alij Doctores ſēſerint.

die. Nam terram in principio cum cælo creatam fuiſſe ſupponunt, ignem autem, & aërem in ſecundo die putant eſſe productos, ex materia nebuloſa, quæ totum ſpatium inter cælum, & terram priùs occupabat, nam partes illius ſuperiores, ac leuiores in aërem, & ignē in die ſecundo (vt aiunt) commutatæ ſunt: hoc autem die tertio quæ in infima parte illius ſpatij circa terram relicta eſt, in elementum aquæ condenſata, & formata eſt, & in præparatum ſibi locum congregata.

3. *Vera aſſertio tripartita.*

Veruntamen hæc omnia, & ſine fundamento in Scriptura dicta ſunt, & ſufficienter poſſunt ex dictis in primo libro impugnari,& ad explicandũ huius diei opus nihil deſeruiunt,nec verbis, quibus hoc opus refertur, adaptari poſſunt. Dico ergo, neque aquam, neque terram fuiſſe hoc die ſubſtantialiter productam; neque aliquam aliam mutationem ſubſtantialem fuiſſe per ſe, & propter aquarum congregationem neceſſariam. Sed mutationem tantùm localem, cum aliqua congruenti alteratione admiſta. Hæc ſententia eſt communior antiquorum Patrum, & Doctorum, etiam modernorum, quos in progreſſu referam, quanuis ſufficere poſſent in primo libro allegati, ex quo nunc ſupponimus, opera horum dierum ſucceſſiuè fuiſſe facta per veros dies naturales: & ideo de ſententia Auguſtini nihil hìc addere oportet. Probatur ergo prima pars aſſertionis ex verbis illis, *congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt. Et appareat arida.* Nam primum verbum congregandi in rigore, & proprietate non ſignificat productionem rerum quæ congregantur,ſed iam exiſtentium coaceruationem,quæ per mutationem localem, vel aliam ſimilem accidentalem mutationem fit. Et vt nullus relinqueretur dubitandi locus, additum eſt, *aquæ, quæ ſub cælo ſunt.* Quia nimirum non aquæ, quæ tunc fiebant, ſed quæ iam erant, in eundem locum coire iuſſæ ſunt, & præterea in illis verbis euidenter ſignificatur, ſermonem eſſe de aquis, de quibus in ſecundo die fuerat dictum, ſub firmamento manſiſſe, nam quod ibi dicitur, *ſub firmamento*, perinde eſt, ac quod tertio die dicitur, *ſub cælo: vocauit* enim *firmamentum cælum*, vt ibidem ſcribitur. Sunt ergo eædem aquæ, de quibus in ſecundo, & tertio die fit mentio, vt etiam ipſum nomen *aquarum* perſuadet, & ipſe etiam contextus. Nam in hoc die fit mentio illarum aquarum tanquam de re iam nota, & de qua ſermo præceſſerat; ergo non potuerunt illæ aquæ in hoc tertio die ſubſtantialiter produci. Simile argumentum non minus efficax ſumitur de productione terræ ex illo verbo, *appareat arida:* nam idem eſt apparere, quod detegi, ſeu manifeſtari, quod ſub aquis latebat. Hoc autem non fit per ſubſtantialem productionem, nec verbum illud *appareat,* illam ſignificat, aut ſignificare poteſt. Nam in rigore,quod apparere dicitur, exiſtere ſupponitur, ſicut quando Chriſtus Dominus poſt mortem apparuiſſe dicitur, priùs reſurrexiſſe ſuponitur. Præterquam quòd, ſi aquæ præexiſtebant, & in vnum locum congregabantur, vt appareret terra,neceſſaria conſecutione infertur, terram ipſam præextitiſſe. Vt omittam alia, quæ de creatione terræ ſuprà dicta ſunt, ponderando verba illa, *In principio creauit Deus cælum, & terram.*

Probatur 1. pars quoad aquam.

Item quoad terram.

4. *Probatur 2. pars teſtimonio negatiuo Scripturæ.*

Et hinc facilè perſuadetur, quòd in ſecunda parte aſſertionis dicitur, nullam aliam mutationem ſubſtantialem fuiſſe per ſe neceſſariam in hoc primo huius diei opere. Quia in dictis ver-

bis Scripturæ nullum eſt, quod talem productionem, vel tranſmutationem ſubſtantialem indicet: quia præter duo dicta verba nullum eſt aliud mutationem ſignificans, & illa duo, vt dixi, ſubſtantialem non indicant, ſiue in terra, aut aqua, ſiue in quolibet alio corpore. Ratio verò optima eſt, quia ad finem per hoc opus intentum nullius rei ſubſtantialis mutatio neceſſaria eſt, vt per ſe notum videtur, quia ſicut terra non apparebat propter ſitum aquæ vniuerſam terram circundantis; ita potuit apparere propter ſolam mutationẽ ſitus, vel aquæ, vel terræ, vel vtriuſque, vnde tandem pars vltima concluſionis probata relinquitur.

Probatur pars 3.

Quia terra, & aqua ita fuerunt à principio creata, vt aqua eſſet ſupra terram, & totam illam ex omni parte circundaret, ac tegeret; nam hunc naturalem locorum ordinem illa elementa ſecundùm proprias, & particulares inclinationes poſtulant, & ideo in principio ita creata ſunt, quia nondum ad miſtorum commoditatem diſponebantur. Et hoc manifeſtè ſupponunt verba Scripturæ, quæ nunc tractamus; nam ſi neceſſarium fuit de nouo facere, vt terra appareret, profectò nunquam antea apparuerat, ſed aquis tegebatur. Igitur neceſſaria fuit aliqua mutatio ſaltem localis, vt terra detegeretur, & appareret. Imò hoc opus tertij diei per ſolum motum localem fuiſſe perfectum, dixit D. Thom. *dicta q. 69. art. 1. ad 1.* Nos verò in aſſertione addimus aliquam alterationem fuiſſe huic mutationi locali coniunctam, quia vel mutatio ipſa loci per alterationem aliquam facta eſt, vel certè ex ipſa mutatione loci naturaliter eſt conſecuta. Quid autem horum verius ſit, & quomodo tota hæc mutatio facta fuerit, & quem integrum terminum habuerit, explicandum nobis ſupereſt, quod per alia breuia dubia clariùs, & diſtinctiùs præſtabimus.

5.

2. Dubium de cõgregatione aquarum.

Eſt ergo ſecundum dubium, an congregatio aquarum facta fuerit ſupra eandem conuexam ſuperficiem terræ, cogendo vniuerſam aquam ad quandam partem eiuſdem ſuperficiei, & reliquam terræ partem diſcoopertam, & oculis expoſitam relinquendo, abſque vlla mutatione in terra facta. Ita enim aliqui opinati ſunt. Sed hoc ipſum duobus modis cogitatum, & affirmatũ eſt.

Prior ſententia.

Prior eſt, vt mutatio illa facta ſit ſine vlla compreſſione, vel condenſatione partium aquæ per ſolam eleuationem aquarum ad altiores partes aëris, qui ex alia parte vſque ad terram deſcendit per omnes illas regiones, & oras terræ, per quas viſibilis apparuit. Et hunc modum congregationis aquarum tradit Burgen. & ſequuntur Carth. & Catherin. *in Gen.* & ex parte attigerunt illum Baſil. *homil.* 4. & Ambroſ. *lib. 3. Exaëmer. cap. 2.* Et D. Thom. *ſuprà ad* 2. præfert hunc modum dicendi cæteris. Mihi tamen non ſatisfacit.

Reiicitur tamen primò.

Primò quia non eſt veriſimile, elementum aquæ in tantam ſublimitatem aſcendiſſe ſupra terram, quanta neceſſaria fuiſſet ad illum congregationis modum. Præſertim ſi verum eſt, quod 4. *Eſdr. c. 6.* dicitur, ſex partes terræ fuiſſe ſiccatas, & in ſeptima ſola aquas fuiſſe congregatas. Veruntamen quia hoc eſt incertum, & inter Philoſophos, ſeu Geographos dubium eſt, quæ pars ſuperficiei terræ maior ſit, an illa, quæ ſub aquis manſit, vel quæ apparuit, & vſque nunc diſcooperta eſt, nobis ſat eſt, quòd quantum experientia docere potuit, probabile creditur, aut eſſe æquales, aut parum inæquales. Nam vt aqua, quæ totam terram cooperiebat, per ſolum aſcẽſum, versùs regionem aëris intra dimidiam partem ſuperficiei terræ co-

A geretur, neceſſarium fuiſſet, aquam aſcendiſſe ſupra terram per multa milliaria, ſeu per duplo maiorem profunditatem, quàm priùs ſupra totam terram habuerit.

6.

Attingitur quæſtio an terra ſit elatior mari, vel è cõtra.

At hoc incredibile, & contra omnem experientiam videtur. Quod poteſt à nobis declarari ex quæſtione illa philoſophica, an terra ſit altior, quàm mare, vel è conuerſo, quam aliqui hoc loco tractant, nobis autem eam Philoſophis relinquere viſum eſt. Solùm ergo, quod ad præſens ſpectat, conſideramus, rem ad minimum eſſe incertam, & vtranque partem graues habere patronos. Nam aquam eſſe altiorem terra, D. Thomas ſuprà cum Baſilio ſenſit, & ſequuti ſunt Burgenſ. &
B Catherin. *in Gen.* Nihilominus contraria ſententia communior eſt Philoſophorum, & Aſtrologorum, & eam ſequuti ſunt in Gen. Ægid. Caiet. & Honcala, ac Perey. qui dicit eſſe rem claram, & exploratam. Quam etiam multis experientiis cõprobant noſtri Conimbricenſes, ſimul ex Patrib. allegando pro eadem ſententia, Chryſoſtomum, Hieron. Auguſt. & Damaſcen.

Vide Conimbricẽſes lib. 2. de cælo q. 4. a. 2. Mol. dicto tractatu d. 11. Clauiũ ad c. 1. ſphæra.

Ex hac ergo diſſenſione nos colligimus, ſaltem credibile non eſſe, aquam maris in tantam altitudinem hac die aſcendiſſe. Nam ſi eiuſmodi locum tunc obtinuiſſet, in eodem vſque hodie permanſiſſet; quia præceptum illi poſitum eſt, quod non præteribit, *Ierem. 5.* cum aliis locis ſimilibus. At verò ſi aqua
C maris in tanta altitudine terram ſuperaret, profectò non eſſet res tam dubia, ſed aliquo experimento certo per tot nauigationes maris, per omnem latitudinem eius cognoſci potuiſſet. Hoc autem non ita eſt, nam potiùs experientiæ videntur oſtendere, ſuperficiem maris vel eſſe inferiorem, vel certè non eſſe ſuperiorem ſuperficie terræ, vt in citatis auctoribus videre licet. Ergo veriſimile non eſt, congregationem illam aquarum, per ſolam aſcenſionem in ſuperiorem locum, factam eſſe.

Reiicitur ſecundò.

Accedit, quòd modus ille locandi aquam in tali ſitu eſſet nimis contrarius naturæ aquæ grauis, & fluidæ, & non erat neceſſarius ad conuenientem vniuerſi diſpoſitionem in ordine
D ad miſtorum generationem, & animantium habitationem, vt per ſe videtur clarum, & ex ſequẽtibus magis patebit. Imò fuiſſet modus ille parum accommodatus ad marium nauigationem, & ad fluuiorum, ſeu fontium originem, vel terminum. Ergo non eſt, cur credamus, Deum illo modo congregaſſe aquas, cum hoc Scriptura non dicat. Atque hoc magis ex ſequenti puncto patebit.

7.

2. Sẽtentia.

Secundus modus dicendi eſt, hanc congregationem aquarum factam eſſe per ſolam condenſationem aquæ abſque alio motu locali, præter illum, qui condenſationem ipſam neceſſariò comitatur. Vnde hæc ſententia cum præcedenti in
E hoc conuenit, quòd ex vi huius operis nulla mutatio localis vel alterationis in terra, vel partibus eius facta eſt, ſed in aqua ſola. Deinde in hoc etiam conuenit quòd totam aquam dicit manſiſſe terra ſuperiorem, ſicut antea erat; redacta tamen, v. g. ad dimidiam partem ſuperficiei terræ, & intra illam coarctatam.

In quo conueniat cum prima.

In quo differat.

Differt tamen primò, quia non putat, aſcendiſſe aquam vltra terminum, quem antea habebat, ſed eandem profunditatem retinuiſſe, & ſub eadem ſuperficie concaua aëris, à ſuperficie conuexa terræ æquè diſtanti, permanſiſſe. Secundò, ac principaliter differt, quia non putat, hanc congregationem eſſe factam per ſe primò per motum localem, ſed per condenſationem partium aquæ, ad quam ſequuta eſt mutatio loci aquæ ſecundùm partes. Exiſtimant enim

enim auctores huius ſententiæ, ante hunc diem aquam, quæ totam terram tegebat, fuiſſe rariorem ad modum nebulæ, & hoc die per condenſationem fuiſſe ad locum duplo minorem redactá. Hanc opinionem refert D. Thomas ſuprà, eamque ſecundo loco ponit, & probabilem iudicat; cùm ſolùm ei præferat præcedentem tanquam probabiliorem. Hunc tamen modum præcedenti præfert Auguſtinus *lib.* 1. *Gen. ad litt. cap.* 12. quanuis non ſimpliciter approbet, & eodem modo loquitur Beda *in Exaëmeron*, & alij moderni non diſſentiunt.

8. *Impugnatur tamen primò.* Mihi verò etiam hic modus non ſatisfacit. Primò, quia multum accedit ad opinionem eorum, qui aquam ex præiacenti materia fuiſſe ſubſtantialiter generatam exiſtimarunt, quia nebulam illam duplo rariorem, quàm ſit aqua, facilè credi poteſt, fuiſſe futuram ſubſtantialiter diſtinctam ab aqua, quia vix poteſt forma aquę ſub tanta raritate conſeruari. Sed eſto fuerit illa nebula eiuſdem ſubſtantiæ cum aqua, profectò vel tanta raritas, quanta hunc diem præceſſit, vel tanta denſitas, quanta hoc tertio die facta eſt, fuiſſet aquę præternaturalis, quia tam contrariæ, ſeu diuerſæ qualitates, ſeu diſpoſitiones non poſſunt eſſe connaturales eidem formæ. Et nulla erat ratio, cur Deus vel aquam in principio cum imperfecta forma, & præternaturali diſpoſitione produceret, vel poſtea in præternaturali diſpoſitione conſtituerit, & conſeruet, cùm ad communem vſum aquæ, & ad commodum animantium, vel *Confirm.* miſtorum id neceſſarium non ſit. Et augetur hęc difficultas, quia ſi hæc congregatio aquarum per ſolam condenſationem aquæ facta fuiſſet, neceſſarium conſequenter eſſet, totam illam diſtantiam loci, ſeu ſpatij, quam aqua deſerebat, impleri aëre per illius rarefactionem. Quia neque illud ſpatium aliquâ ex parte vacuum manſit, nec terra aſcendit ad replendum illud, nec nouus aër ibi productus eſt; ergo per illam rarefactionem præexiſtentis aëris repleri neceſſarium fuit. Quod quidem in tam ingenti loco, & diſtantia ſine magna, & præternaturali ac violenta aëris alteratione fieri non poterat. Ergo ille modus congregationis aquarum valde violentus eſt, ac propterea non eſt admittendus, cùm nec narratione, nec auctoritate probetur.

9. *Impugnatur 2.* Vltra hęc verò vrget contra hunc dicendi modum difficultas contra præcedentem poſita, quia licèt iuxta hanc opinionem aqua non intumuerit ſupra terram in tanta altitudine, quanta iuxta præcedentem ſententiam ponitur, nihilominus ſequitur ex hac ſententia, totam aquam manſiſſe altiorem terra ſaltem in illa altitudine, in qua creata fuit: hoc autem æquè eſt contra experientiam, & habet reliqua incommoda, quæ in ſuperiori ſententia tacta ſunt. Et præterea addi poteſt aliud vtrique ſententiæ commune: nam ſequitur, aquam perpetuo miraculo detineri, ne vniuerſam terram occupet, & operiat, quia aqua in ſuperiori loco cum ſua denſitate, & grauitate exiſtens, & nullis terminis corporalibus, & ad reſiſtendum ſufficientibus incluſa naturaliter fluit ſupra terram. Ergo ſi tota moles aquæ nullis receptaculis incluſa ſupra terram manſit, violenter, & miraculosè detinetur, ne deſcendat, & terram obruat, conſequens autem videtur eſſe incredibile, & contra ſuauem ordinem prouidentiæ diuinæ, quæ ita res creatas adminiſtrat, vt vnaquanque ſuum naturalem motum agere ſinat, vt dixit Aug. *lib.* 7. *de Ciuit. cap.* 30.

10. At verò Burgenſ. reſpondet, ita Deum ſeparaſſe aquam à terra, vt per ſe ſuum globum efficeret, nouúmque centrum diſtinctum à cẽtro terræ habere inciperet, quem globum aquæ manſiſſe dicit ſupra terram, nõ omnino, ſed maxima ex parte intrinſecè interſecando terram; & ad rationem reſpondet, Deum mutaſſe naturam aquæ, vt non inclinetur in centrum terræ, ſicut antea; ſed in proprium centrum, quod nunc ex diuina ordinatione habet. Sed hoc meritò tanquam commentitium Pereira reiicit, quia non potuit intrinſeca propenſio aquæ mutari, niſi natura eius in aliam ſpeciem tranſmutata. Propter quod moderni quidam dixerunt, naturale eſſe aquæ circulariter conglobari, & proprium centrum conſtituere, vt in guttis pluuiæ, vel roris experientia oſtendit, & hoc modo dicunt fuiſſe naturalem illam aquarum conglobationem.

Euaſio Burgenſis præcluditur à Pereira.

Aliorum euaſio.

11. *Refutatur multipliciter.* At hoc etiam incredibilius eſt. Nam in primis eſt contra experientiam; quia videmus, aquas fluere ad centrum terræ, quantum eis permittitur, vt in fluminibus, fontibus, &c. Quod non facerent, ſed in ſe conglobarentur, & aſcenderent, globum ſuum augendo, ſi hoc eis eſſet naturale. In ſtagnis etiam conſpicimus, non conglobari, ſed figuram loci accipere, quia fluere non ſinuntur. Item aliàs etiam à principio aqua ſuam ſequens inclinationem non circundaret terram, ſed ſuum globum efficeret; hoc autem planè falſum eſt, aliàs opus huius diei non fuiſſet neceſſarium. Denique ex illa experientia guttarum nullum argumentum ſumitur; ſufficienſque ſignum eſt illam non contingere in magna quantitate aquæ, ſed in minutioribus quibuſdam guttulis: ergo non rectè applicatur ad immenſitatem aquarum maris; id ergo prouenit in guttis vel ab extrinſeco, quia ex aliquo motu locali, vel denſationis illa figura reſultat: vel quia non poſſunt moueri, niſi diuidantur, vel diſſipentur, & ita facilè corrumpantur, & ideo ex appetitu ad ſuam conſeruationem partes vniuntur potius, quàm extendantur, ſeu fluant, quæ ratio in magna aquæ copia ceſſat, quia & grauitas multo maior eſt, & ſine diuiſione, aut corruptione naturalis motus deſcenſionis fieri poteſt. Non potuit ergo modus ille congregationis aquarum ſine magno miraculo fieri, ac perpetuò conſeruari.

12. *Replicatur adhuc pro 2. ſententia.* Nihilominus alij dictam ſententiam defendentes hoc facilè concedunt, & inde argumentum hoc contra nos inflectunt, quia Scriptura diuina quaſi miraculo omnipotentiæ Dei, & efficacitati imperij eius tribuit opus hoc, & hanc obedientiam aquæ, vt contra inclinationem propriæ naturæ intra terminos ſibi præſcriptos ſine alio corpore eam impediente, aut circundante ſe contineat; ergo ſignum eſt, fuiſſe congregatam ſupra terram altero ex duobus modis prædictis. Conſequentia clara eſt, & antecedens luculenter deſcribitur *Iob* 38. vbi Dominus de mari ait, *Circundedi illud terminis meis, & poſui vectem, & oſtia.* Et vt declararet, illa nihil aliud præter præceptũ ſuum fuiſſe, ſubdit, *& dixi, vſque huc venies, & non procedes amplius, & hîc confringes tumentes fluctus tuos.* Et ſimile eſt illud Prou. 8. *Et legem ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos.* Et de eodem termino aquarum loquitur Dauid *Pſalm.* 103. dicens, *Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram.* Priùs enim dixerat: *Super montes ſtabunt aquæ, ab increpatione tua fugient*, &c. Et ſic etiam dixit Pſalm. 32. *Verbo Domini cœli firmati ſunt.* Et infrà, *Congregans ſicut vtre aquas maris*, vtique virtute verbi ſui, ſicut *Pſal.* 77. dicitur, de tranſitu

tu populi Iſrael per mare rubrum, *ſtatuit aquas quaſi in vtre.* Et ſic etiam dicitur Eccleſiaſt. 39. *In verbo eius ſtetit aqua ſicut congeries, &c.* Ac denique Ierem. 5. *Poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit,* &c. Ergo tribuendum eſt hoc opus efficacitati verbi Dei, & non aliis extrinſecis impedimentis. Neque propterea tale opus dicendum erit ſimpliciter violentum, aut contra ſuauem Dei prouidentiam, quia eſt ad bonum vniuerſi ordinatum, ac proinde ſecundùm inclinationem naturæ vniuerſalis, ſicut eſt aſcenſus aquæ ad replendum vacuum.

13. Nihilominus reſpondemus, quanuis potuerit Deus illo modo perpetuò continere aquas ſolo verbo ſuo, non fuiſſe conſentaneum communi ordini prouidentiæ Dei; ſine vllo naturali medio per ſolam ſuam potentiam id perpetuò conſeruare, quia Deus vtitur cauſis ſecundis in ordinariis effectibus vniuerſi, quando commodè poteſt: poterat autem alio modo magis naturali aquam intra definitum locum includere, & definire, vt videbimus; ergo non oportet fingere illud perpetuum miraculum; tale enim reputandum eſt, cùm ad conuenientem ordinem vniuerſi non ſit neceſſarium. Melius enim erit vniuerſum diſpoſitum etiam in ordine ad finem conſeruandi, & procreandi miſta. licèt, aqua non ſit altior terra, ſed potiùs ſit intra certos terræ limites ita concluſa, vt nec aſcendere poſſit, nec fluere. Nec ex citatis locis Scripturæ tale miraculum colligitur, ſed in hoc mirabilis potentia, & ſapientia Dei prædicatur, quòd certa lege, & efficaci potentia ita in vnum locum aquas congregauerit, vt ampliùs exire ad operiendam terram nequeant, vel virtute ſua naturali, vel impetu, & motione aliorum corporum.

Satisfit replicæ.

14. Quod vt meliùs intelligatur, aduertere oportet, duobus modis poſſe aquam maris moueri ad operiendam terram, ſcilicet, vel naturali impetu grauitatis ſuæ, vel extrinſeco impulſu aſtrorum, aut ventorum. Aqua igitur maris ita fuit à Deo in aliquo loco terræ concluſa, vt ibi poſita naturaliter quieſcat, nec moueri ſupra terram, vel per terram poſſit; quia aqua in quocunque loco terræ poſita, naturaliter non aſcendit, etiamſi aliunde ſuperiorem terram habeat, neque fluit, niſi decliuior locus alia ex parte illi peruius ſit, vt in aqua putei, vel ſtagni videre licet. Sic ergo facilè potuit Deus aquam maris intra concaua loca terræ includere. Et totam in circuitu montibus, & quaſi altiori muro terræ circundare; ſic ergo locata quieſcit ab intrinſeco, quia de ſe ad inferiora loca tendit, & per latera fluere non ſinitur. Et hac ratione optimè dicere potuit Deus, *concluſi oſtiis mare & circundedi illud terminis meis, & poſui vectem, & oſtia.* Item dici poſſunt aquæ maris *congregatæ quaſi in vtre.* At verò quoad alterũ modum motionis aquarum maris ab extrinſeco ita Deus diſpoſuit vniuerſales cauſas mundi, vt ab eis poſſet ſæpiùs aqua maris per ventos, & influentias cælorum vehementer commoueri; hoc enim & experientia oſtendit, & ad alios effectus vniuerſi fuit neceſſariũ. Veruntamen omnes cauſæ motrices aquarum ita ſunt per diuinam, & ſapientiſſimam Dei voluntatem diſpoſitæ, & moderatæ, vt nunquam poſſent aquæ ab huiuſmodi cauſis tam vehementer, & conſtanter moueri, vt terminos à Deo præfixos pertranſirent. Et huiuſmodi Dei prouidentia rectè intelligitur nomine legis, quam Deus poſuit aquis, ne tranſirent fines ſuos, dicens; *Vſque huc venies, & non procedes amplius.* Nam huiuſmodi diſpoſitio diuinæ prouidentiæ ſolet in Scriptura præceptum appellari, ſeu lex, quia per illam cauſę vniuerſi intra definitum ordinem detinentur, ſeu coërcentur. Et hoc ipſum declaratur *Ierem. 5.* illis verbis, *qui poſui arenam terminum mari, præceptum æternum, quod non præteribit, & commouebuntur, & non poterunt, & intumeſcent fluctus eius, & non tranſibunt illud.* Ac denique hac ratione dicit Manaſſes in oratione ſua, *Deum ligaſſe mare verbo præcepti ſui.* Atque ita præceptum hoc & efficaciſſimè, & ſine nouo miraculo impletur, quia diſpoſitio cauſarum vniuerſi immutabilis eſt, neque aliud poſſunt efficere, niſi quod ipſe præſcripſit.

Notatio pro explicandis locis ex Scriptura proximè allatis.

Eſt ergo tertia, & vera ſententia, quæ affirmat hanc congregationẽ aquarum principaliter factã eſſe per motum localem aquæ maris per naturalem impetum, quem habet ad deſcendendum deorſum, quando viam inuenit expeditam. Sequitur enim hic modus quaſi à ſufficienti partium enumeratione. Quia aqua non fuit congregata in vnum locum aſcendendo, neque etiam permanendo, & quaſi ſe comprimendo in eodem ſitu ac loco, ſeu in parte eius, vt probatum eſt. Ergo neceſſarium fuit, vt ſe colligeret, ſeu congregaret in nouum locum deſcendendo. Hic autem locus aptus ad recipiendas aquas non erat factus in viſceribus terræ ante hunc diem, quanuis oppoſitum ſenſerit Hugo de S. Victore *lib. 1. de ſacram. p. 1. c. 21.* vbi hunc locum credit eſſe *abyſſum magnam, quæ ab ipſo mundi exordio,* inquit, *in terræ corpore tantæ capacitatis facta fuiſſe putatur.* Sed longè probabilius eſt, totum elementum terræ in principio fuiſſe ſolidum, & ex omni parte continuum, & in vltima ſuperficie fuiſſe vndique æquale, ac ſphæricam, tum quia naturalis diſpoſitio terræ huiuſmodi compoſitionem natura ſua poſtulat, elementa autem, vt ſæpe diximus, in principio ſecundùm naturalem conſtitutionem ſuam condita ſunt. Tum etiam quia illa concauitas, aut eſſet vacua duobus primis diebus, quod credibile non eſt, vel eſſet plena aëre, quod violentum eſt. Tum denique quia nullum habet fundamentum in Scriptura quæ nomine abyſſi non ſignificat terræ concauitatem, ſed aquæ profunditatem, vt dixi. Quapropter neceſſarium fuit, ante motionem aquæ ordine ſaltem naturæ præceſſiſſe mutationem in inferioribus partibus terræ. Nam Deus in viſceribus terræ magnam concauitatem, & ſinum in ea aperuit, in quam ſtatim aquæ ſeſe demiſerunt, & ita fuerunt in vnum locum congregatæ. Ita ſenſit Auguſt. 1. *de Gen. ad liter. c. 12.* & optimè Damaſc. *lib. 2. de Fide, cap. 9. & 10.* & Beda *in Exaëmeron,* & refert, ac probabile reputat D. Thomas ſuprà, & cæteri ferè omnes magis approbant. Et ſanè meritò, quia (præter omnia dicta) eſt facilis, & expeditus modus, & ferè omni carens difficultate. Itẽ eſt valde conſentaneus experientiæ, & conſequenter etiam Philoſophiæ, nam etiam Ariſtot. 1. & 2. *libro Meteororum* dixit, ex terra, & aqua quaſi vnum mundi medium coaleſcere, dum aqua in ipſis concauitatibus terræ continetur. 15.

3. Sententia tenenda.

Excluditur modus dicendi Hugonis pro hac 3. ſententia.

Verior dicendi modus aſſertur ex Auguſt. Beda & aliis, ac probatur.

Præterea ex hoc modo congregationis aquarum alia mundi commoditas orta eſt, nam Deus præparando locum terræ ad congregandas aquas aliud beneficium vniuerſo contulit, montes, & colles in partibus terræ eleuando, & vniuerſum terrę habitabilis ſitum mira varietate diſponendo prout viuentibus, & aliis miſtis vtile, ac commodum futurum erat. Nam hæc terræ diſpoſitio ſine vllo dubio in mundi initio facta fuit, quia ante dilu 16.

Montes ac adeò cauitates terræ ad opus tertia diei ſpectare oſtenditur.

diluuium montes, & inæqualitates in terra fuerunt, nam *Gen.* 7. dicitur, quòd *aquæ præualuerunt nimis ſuper terram, opertique ſunt omnes montes excelſi ſub vniuerſo cælo.* Vbi & plures fuiſſe, & quoſdam altiores aliis, ſignificatur per verba illa *montes excelſi*, indicatur enim etiam inferiores montes, ſeu colles fuiſſe. Ideoque, vt bene notat Pereyr. non rectè dixerunt, qui ante diluuium terram æquabilem, & vniformem eſſe putarunt, eaſque inæqualitates, quas in ea videmus, occaſione aquarum diluuij factas eſſe. Eſt enim hoc improbabile, tum quia multum repugnat allegato teſtimonio Scripturæ; tum etiam quia in aliis locis ſignificat Scripruta, montes inter primordia mundi factos eſſe, *Prou.* 8. & *Pſalm.* 75. Tum præterea, quia hæc varietas in figura, & ſitu partium terræ vt altitudo montium, profunditas vallium, & camporum planicies, ac ſimilia non ſunt per accidens in vniuerſo, ſed per ſe fuerunt intenta ab auctore naturæ tanquam neceſſaria ad vitam, & commoditatem hominum, & aliorum animalium, & ad varios terræ fructus, vt eleganter dictus auctor declarat, cum Rupert. *lib.* 1. *in Gen. c.* 34 Ergo non eſt veriſimile illa omnia, & tempore diluuij, & ſolùm per occaſionē, & impetum aquarum eius facta fuiſſe. Tū denique quia ſolus fluxus & refluxus aquarū diluuij nō poterat eſſe ſufficiens ad tot ingentes mōtes efficiendos. Præſertim cùm *Gen.* 8. dicatur, quòd ceſsātibus aquis diluuij poſt aliquos mēſes *apparuerunt cacumina mōtium*, & quòd *requieuit arca ſuper montes Armeniæ*; qui certè fieri non potuerunt ſolo aquarum impetu, quandiu ſub aquis latuerunt. Ergo iam erant, quando aquæ diluuij inundarunt, quanquam occaſione illarum mutatio aliqua in his terræ partibus fieri potuerit. Veruntamen illa ſecundaria, & accidentaria eſt, & nimis parua reſpectu totius conſtitutionis, & magnitudinis terræ, ideoque ſæpiùs aliqua ex parte diſcurſu temporum facta eſt: nihilominus tamen hæc conſtitutio terræ cum hac varietate montium, vallium, &c. opus proprium fuit auctoris naturæ, & ideo ſine dubio inter opera creationis, diſtinctionis, & ornatus per ſe, & ex intentione auctoris naturæ factum eſt.

17. *Inſulæ quoque ad idē opus ſpectant.* Hoc ergo opus rectè hoc tertio die factum intelligitur, & ſub congregatione aquarum eſſe cōprehenſum: cùm enim ad conuenientem diſpoſitionem vniuerſi valde pertineat, & magnum fuerit opus omnipotentiæ Dei, & neque in primo inſtanti, nec poſt diuturna tēpora fuerit factum, non eſt veriſimile, non eſſe comprehenſum in operibus ſex dierum, aut alteri melius, quàm huic tertio poſſe attribui. Ergo meritò coniectamus, ſimul cum præparatione loci ſubterranei ad recipiendas aquas, factum eſſe hoc opus diſtinguendi montes, & valles, & alia ſimilia loca in ſuperficie terræ. Cuius etiam optimum ſignum ex inſulis maris ſumitur, quia inſulæ non ſunt niſi quædam terræ partes vndique altiores aquis, à quibus ex omni parte circundantur, quod certè fieri non potuit per aquas diluuij: tum quia veriſimilius eſt ante diluuium fuiſſe inſulas; tum etiam, quia intelligi non poteſt, quomodo propter aquas, aut per aquas diluuij pars terræ, quæ priùs erat ſub aquis maris, poſtea eminentior facta fuerit, & quaſi caput ex aquis eduxerit. Ergo non per accidens ex impetu aquarum factæ ſunt, ſed ex libera Dei voluntate, & prouidentia, qui in locis illis voluit quaſi in circulum cauare terram promontoriis illis in medio relictis. Eſt ergo hoc opus & per ſe ex intentione diuina, & ſimul cum

A terræ concauitatibus ad receptionem aquarum factum. Hæc enim duo non repugnant: nam licet cum ſit fouea extrahendo terram, reſpectu foueæ accidentarium ſit, quòd in terra promontorium aliquod fiat: nihilominus reſpectu artificis operantis poteſt vtrunque per ſe intentum eſſe: imò ad ſapientiam, & prudentiam artificis pertinet, vno labore, vt ſic dicam, duo ſimul opera toti artificiato vtilia ſimul facere, ac intendere. Hoc igitur (vt modo noſtro loquamur, & rem explicemus) in hoc opere obſeruauit omnipotens, ac ſapientiſſimus artifex Deus. In quo ſenſu aptiſſime intelligi poteſt illud Pſalmi 103. *Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius* (id eſt, terræ) quæ in

B principio circundabatur aquis. Et ideo ſubdit, *ſuper montes ſtabunt* (id eſt, ſtabant) *aquæ*. Non quia tunc montes iam eſſent, vt iuxta opinionem Hugonis cogitare quis poſſet, quod iam impugnatum eſt, ſed quia ſupra loca, quæ nunc montes tranſcendunt, tunc ſtabant aquæ. Statim verò de congregatione aquarum ſubditur, *Ab increpatione tua fugient, a voce tronitrui tui* (id eſt, imperij tui) *formidabunt*. Quia, iubente Deo, ad cauernas terræ decurrerunt. Et tunc ſubditur, *Aſcendunt montes, & deſcendunt campi in locum, quem fundaſti eis.*

Solùm poteſt quis interrogare quomodo cùm vniuerſa terra eſſet aquis cooperta, potuerint in 18. *Quæſtiuncula reſolutio.*

C ipſa concauitates fieri ex vna parte, & ex alia creſcere, & augeri altitudines terræ, & eminere ſupra aquam, cùm adhuc eſſet aquis cooperta. Sed facilè reſpondetur, nihil eſſe operoſum, aut difficile omnipotentiæ Dei, cuius efficacitate ſubito ſeu velociſſimo motu ſimul, & in eodem tempore fiebat, vt in vna parte terræ concauitas fieret, & aquis ex ea parte repleretur, & aliunde altitudo aquarum minueretur, ibíque aſſurgeret terra, in principio quidem ſub aquis, donec hinc aſcendentibus aquis, & illinc creſcentibus terræ promontoriis arida per cacumina montium apparere inciperet. Et ita paulatim conſummatis locis, & concauitatibus ſufficientibus ad recipiēdam to-

D tam aquarum multitudinem omnes aliæ partes terræ in ea diſpoſitione apparuerunt, quam Deus iuxta conſilium ſapiētiæ ſuæ illi tribuere voluit, vt ad conuenientem ſtatum vniuerſi magis expedire iudicauit. Atque ita quoad hæc omnia factum eſt hoc opus per ſolum motum localem, tum aquæ, tum etiam terræ.

Veriſimile autem eſt in vtroque elemento factam eſſe aliquam non paruam alterationem. Et in primis in aqua credi poteſt, factam eſſe aliquam condenſationem, non quidem propter loci anguſtias, quia neque in terra deerat capacitas, vt intra eam fierent concauitates ampliſſimę, quę vniuerſam aquam ſine vlla eius condenſatione in 19. *Non ſolùm localiter, ſed etiam per alterationē motæ ſunt aquæ in 3. die: & in primis denſatione. Vide Pereyram in Geneſim, & Conimbricenſes lib. 3. de cælo q. 3. art. 2.*

E ſe poſſent recipere, quia profunditas terræ multo maior eſt, quàm fuerit aquæ, vt Mathematici oſtendunt; neque etiam deerat potentia Deo ad faciendum ampliſſimum aquarum locum, quantum vellet, vt per ſe notum eſt. Si ergo in aquis facta eſt aliqua condenſatio, propter miſta & cōmoditates hominum facta eſt. Nimirum, vt eſſent aptè diſpoſitæ ad productionem, & conſeruationem piſcium; vel fortaſſe etiam ad generationem fluminum, & fontium, vel etiam nubium, & ventorum, vtique meliùs recipiendo influentiam cęlorum, & miniſtrando materiam ad hos effectus neceſſariam. Denique etiam ad maris nauigationem potuit eſſe illa diſpoſitio aquæ conueniens, & neceſſaria, quia quo aqua eſt craſſior, eo eſt grauior, & conſequenter aptior ad nauium pon-

deta

dera ſuſtinenda. Hæc autem vtilitas etiam intenta, & inſpecta fuit ab auctore naturæ, tum ad maiorem hominum ſocietatem, & communicationem; tum etiam ad rerum neceſſariarum tranſuectionem, & reciprocam participationem, vt bene proſequitur Theodoret. *ſerm.*2. *de Prouid.*

Deinde ſalſedine non vt Philo poſuit, ſed modo alio.

20. Addit etiam Philo *lib. de Opif. mundi*, ſeparatas eſſe ab aqua partes ſalſas à dulcibus, & priores in locum maris confluxiſſe: poſteriores verò intra terram fuiſſe relictas; tum ad conglutinationem partium terræ, ne in puluerem redigeretur: tum ad ipſius terræ fœcunditatem. ſed fruſtrà fingitur illa diſtinctio partium in puro aquæ elemento, quale ante hunc tertium diem fuit. Neque vlla cauſa ſalſedinis in aqua tunc inueniri potuit, quia nec ab intrinſeco illam habebat, alioqui & in omnibns partibus illam habuiſſet, & nunc etiam omnis aqua illam haberet: nec ab extrinſeco, quia non ex influentia Solis, aut cælorum, quia vel nulla, vel leuiſſima tunc præceſſerat: nec denique ex peculiari actione Dei, quia cùm hæc proprietas non debeatur aquę ſecundùm propriam, & particularem naturam, & ideo præternaturalis dici poſſit, non fuit concreata ipſi aquæ, neque illi data, donec in ordine ad miſtorum vtilitatem cœpit diſponi. Quocirca non cœpit aqua maris eſſe ſalſa, donec in vnum locum congregata eſt, & tunc non per ſeparationem partium dulcium, ſed per nouam alterationem, quæ tunc in aqua facta eſt.

Quando & vnde indita mari ſalſedo.

21. Circa hanc verò mutationem dubitari poteſt, an hæc qualitas ſalſedinis hoc ipſo die ſtatim fuerit aquis maris indita, vel diſcurſu temporis actione Solis, & aliorum aſtrorum facta fuerit, excitatis aduſtis exhalationibus terreſtribus, ex aquarum admixtione cum humido aqueo ſalſedo generatur, teſte Ariſtot. 2. *Meteoror. c.* 3. Nam virtute Solis, hoc modo factam eſſe maris ſalſedinem multi cenſent, vt refert Baſil. *homil.* 3. *Exaëmer.* quod ipſe non reprobat. Vnde videri poteſt probabile illam mutationem non ſtatim hoc die, ſed paulatim curſu temporis factam eſſe in aquis, quia ſalſedo aquæ non videtur fuiſſe per ſe intenta, ſed ex concurſu variarum cauſarum, veluti per accidens ſubſequuta, & ideo non oportuit ſtatim fieri, ſed permitti, vt ſucceſſu temporis fieret. Quanuis autem aliquis ita opinetur, negare non poterit, tunc ſaltem remotè ſtatim cœpiſſe aqua per alterationem aliquam à ſua ſimplicitate recedere, & ad ſalſedinem diſponi. Simpliciter autem probabilius eſt, ſtatim in ipſa aquarum congregatione ab ipſo auctore naturæ, aquā eſſe ſalſedine affectam interuentu terreſtrium exhalationum. Quod fortaſſe indicatum eſt illis verbis, *congregationéſque aquarum appellauit maria.* Dicit enim Iſidor. *lib.* 13. *Originum cap.* 14. propriè mare appellatum eſſe, eo quòd aquæ eius amaræ ſint; ideo igitur dici videtur tunc hoc nomen eſſe aquis impoſitum, quia illam proprietatem tūc receperunt. Meliùs autem ratione hoc oſtenditur, quia ſalſedo non per accidens, ſed per ſe ex intentione auctoris naturæ aquæ maris indita eſt propter commune bonum vniuerſi. Nam habet eaſdem vtilitates, quas maior eius condenſatio, tum ad multorum piſcium conſeruationem, qui in dulcibus aquis, vel non diu, vel omnino non viuunt, tum vt ipſa aqua meliùs conſeruaretur, & calore Solis non putreſceret; tum denique ad alias hominum vtilitates, quibus ſal ipſum inſeruit, quod ex aqua maris in pluribus locis conficitur. Et hæc de mutatione aquæ.

Terram quoque in eodem die 3. aliquam alteratione ſubiiſſe probatur tripliciter.

22. Hinc conſequenter in elemento terræ aliqua alteratio neceſſaria fuit. Primò quidem, quia exhalationes terreſtres non potuerunt aſcendere, & commiſceri aquis ſine magna terræ alteratione. Diximus autem huiuſmodi exhalationes neceſſarias fuiſſe ad ſaliendas aquas; ergo per alterationem terræ eleuatæ ſunt. Secundò veriſimile eſt, concauitates illas terræ, quæ ad congregandas aquas præparatæ ſunt, ſimul fuiſſe vndique diſpoſitas, vt eſſent loca apta ad habitationem, & conſeruationem piſcium, qui paulo pòſt ex aquis erant in eodem loco generandi; quod etiam ſine aliqua alteratione in elemento terræ fieri non poterat. Denique eo ipſo, quòd illa duo elementa, aquæ, & terræ à propriis locis immutata ſunt aliqua ex parte, & aqua etiam denſior, & grauior facta eſt; conſequenter inter illa neceſſitate naturali alteratio aliqua conſequuta eſt, quæ quidem in eodem die ſaltē inter partes viciniores aquæ, & terræ incipere potuit. An verò in hoc eodem die aliquæ partes terræ in lapides, ſaxa, rupes, arenam, & ſimilia commutatæ ſint, vel paulatim actione Solis, & aliis influentiis cælorum, interuenientibus aliis mutationibus, & miſtionibus elementorum facta fuerint, incertum eſt, & ad explicationem huius operis tertij diei non multum refert, infrà verò aliquid circa hoc addemus.

Quid degeneratione lapidum.

3. Dubium à quo facta ſit congregatio aquarum.

23. Atque ex his, quæ de loco, & congregatione aquarum diximus, facilè poſſunt expediri alia dubia quæ hìc conſequenter excitari ſolent. Eſt ergo 3. dubium à qua efficiente cauſa hæc congregatio aquarum facta fuerit. Fuit enim opinio Eugubini *in Comoſpœia* illam congregationem, & ſeparationem aquarum non eſſe factam immediatè à Deo, & per potentiam eius, ſed per actionem Solis attenuantis aquam, & excitantis terram potentiſſima, & calidiſſima virtute, qua tunc vigebat. Quòd ſi obiiciatur, quia hoc modo non potuiſſet cōgregatio aquarum tam breui tempore conſummari. Reſpondet, illud non eſſe inconueniens, quia licèt in illo die fuerit congregatio aquarum inchoata, non oportuit eodem die conſummari. Vnde etiam concedit, non totam terram eodem die, ſed ſucceſſu temporis apparuiſſe. Sed hæc ſententia multa falſa continet. Primum, ac præcipuum eſt hoc vltimum, nam repugnat Scripturæ dicenti, ſtatim ac Deus dixit, *Congregentur aquæ in locum vnum,* ita factum eſſe, & terram apparuiſſe in eodem die, quòd certè non dictum eſt de particula terræ, ſed de terra, quæ habitanda erat, & herbis, & arboribus ornanda. Secundò mera fictio eſt, quòd actione Solis potuerit illa congregatio aquarū fieri, non ſolùm propter rationem factam, ſcilicet, quòd illo modo, nec per diuturnam annorum multitudinem potuiſſet illa congregatio aquarum fieri; ſed etiam quia illa congregatio aquarum non eſt facta per attenuationem, aut eleuationem aquæ, ſed per motum localem, quem ſol efficere non poterat.

Eugubini reſponſio.

Reiicitur dupliciter.

Concauitatū terræ ad congregādas aquas præcipuus author Deus.

24. Diſtinguenda ergo ſunt duo quæ circa aquam, & terram in hoc opere facta eſſe diximus. Primum fuit quaſi effodere terram, & concaua loca in ea facere; & hæc pars illius operis ſine dubio facta fuit brachio diuinæ omnipotentiæ. Manifeſtum eſt enim, nulla actione cælorum, aut ventorum fieri potuiſſe. Non dubito tamen quin miniſterio Angelorum fieri potuerit, quia naturalem poteſtatem habent mouendi localiter corpora; actio autem illa, vt diximus, per ſolam motionem localem facta eſt, ſi per ſe, ac præciſè ſpectetur, vt ad congregationem aquarum ordinabatur.

tur. An verò Deus in illo opere miniſterio Angelorum vſus fuerit, mihi incertum eſt, quia nec Scriptura aliquid inſinuat, neque apud graues auctores aliquid in hoc dictum inuenio. Si cui tamen placuerit id affirmare, nihil erit incommodi, tum quia in formatione corporis humani aliquod miniſterium Angelos exhibuiſſe, multi ſentiunt, vt infrà videbimus, cùm tamen opus illud & nobilius fuerit, & ad opera ſex dierum pertinuerit; tum etiam, quia ſimile argumentum ſumi poteſt ex motibus cælorum, qui in eiſdem diebus miniſterio Angelorum facti ſunt; tum præterea, quia ex tunc potuit Deus vti opera Angelorum ad diſtinctionem, vel ornatum corporum vniuerſi quoad ea, quæ per naturalem virtutem angelicam fieri poterant. Talis autem erat, vt dixi, terræ mutatio, quia licèt eſſet magnæ quantitatis, & ponderis, & velociſſimo, & quaſi ſubitaneo motu in loca excelſa, & per medium aquis plenum transferenda eſſet, hoc totum non videtur naturalem vim motiuam omnium Angelorum ſuperare. Ergo non eſt incredibile factam eſſe Angelorum miniſterio. Nihilominus tamen ſemper verum erit, fuiſſe peculiare opus omnipotentiæ Dei, & ab ipſo principaliter vt à primo auctore naturæ factum eſſe, quia Angelis non eſt conceſſum immutare corpora ſimplicia, quæ ſunt primariæ partes vniuerſi pro ſuo arbitrio, ſed ſolùm quantum per diuinam voluntatem, & prouidentiam illis conceditur. Et ideo neque tunc potuiſſent tantam mutationem in elemento terræ facere, niſi illis peculiariter iuſſum fuiſſet. Vnde ſi per illos facta eſt illa mutatio, illo modo, & ex illis locis, & in ea quantitate, & ad ea loca terra tranſpoſita eſt, quæ per diuinam iuſſionem deſignata ſunt: propter quod Deus ſemper fuit principalis illius operis auctor, præter concurſum generalem, quem etiam dare oportuit. Addo denique, tam arduum, & difficile fuiſſe illud opus, vt non ſit incredibile, ſuperaſſe naturalem virtutem motiuam cuiuſcumque Angeli, etiam maximi. Fortaſſe enim difficilius fuit ſic tranſmutare terram, quàm mouere cælum, quia cælum in ſuo motu nihil reſiſtit: terra autem multum reſiſtebat, præſertim ſi circunſtantiæ ponderentur; quas paulo antea indicauimus. Virtus autem motiua Angeli, etiamſi magna ſit, finita eſt; vnde fieri poteſt, vt per reſiſtentiam mobilis ſuperetur. Et hac ratione fortaſſe ſolus Deus ſua infinita virtute illud opus perfecit, quia ſi virtus Angeli erat naturaliter inſufficiens, neque illam ſupernaturaliter confortare, aut eleuare, vel alia ſimili ratione ea vti oportebat.

Et fortaſſe ſolus id præſtitit.

25\. Alia pars illius operis fuit, aquam in illa terræ loca intrudere. Et hoc dicunt aliqui, & ſentit etiam Eugub. ſuprà, factum eſſe per aliquem ventum validum, & vehementem à Deo ad id operis excitatum. Sed hoc dicitur ſine fundamento; & præterea non videtur fieri potuiſſe ſecundùm ordinatam prouidentiam, quia neque tunc videtur fuiſſe ſufficiens naturalis materia ventorum ad illam mutationem aquarum ſufficientium ſine magna, multúmque violenta totius aëris mutatione; neque etiam erant cauſæ naturales, quibus poſſet vel materia illa præparari, vel tam vehementer commoueri. Vnde ſi neceſſaria fuiſſet cauſa creata extrinſecus impellens aquam, potius alicui Angelo, quàm vento eſſet ille impulſus tribuendus. Veruntamen D. Baſil. *in homil. 4. Exaëmer.* dicit, Deum impreſſiſſe aquis peculiarem vim internam, à qua in loca illa impellerentur. Idémque ſenſit Ambroſ. *lib. 3. Exaëmer. cap. 3.* Primum autem omnium natiua proprietas aquæ, & naturalis propenſio ibi operata eſt. Nam licèt aqua ſupra terram naturaliter quieſcat, ſi tamen inferiùs terra ſubtrahatur, naturaliter etiam deſcendit, vbicunque foramen, aut viam procliuiorem inueniat, quod non Philoſophia ſolùm, ſed etiam experientia ſatis monſtrat. Ita ergo in illa congregatione aquarum factum eſt, nam per effoſſionem terræ ſubtrahebatur vicinis aquis ſuſtentaculum, & ideo naturaliter ad inferiora loca delàbi cœperunt: & creſcente hiatu terræ aquæ procliuiùs defluebant, donec omnium congregatio facta eſt. Quòd ſi fortaſſe, vt illa congregatio citiùs conſummaretur, neceſſarius erat velocior motus, quàm per ſolam aquæ grauitatem naturalem fieri poſſet, ad hanc velocitatem deſeruire potuit vis diuinitus impreſſa, illa tamen naturalis non eſſet, ſed pro eo tempore addita, & naturæ non repugnans. Conſiderari verò etiam poteſt, cùm terra velociſſimè ſubtraheretur, conſequenter fuiſſe etiam neceſſarium velociſſimum motum aquæ ad replendum vacuum, & ex hac parte totam illam velocitatem fuiſſe aliquo modo naturalem & ab intrinſeco, quanuis fortaſſe etiam hoc titulo ſine peculiari adiutorio, ſeu impulſu auctoris naturæ fieri non potuerit.

Ipſa verò aquarum confluentia localis ad cauitates, non à vento cauſata eſt, vt Eugub. fingit.

Sed vel ab Angelis, vel rectiùs à grauitate aquarũ, vel ab inclinatione replēdi vacuum, addito fortaſſe peculiari Dei adiutorio.

Eidem operi addi ſolet terræ exſiccatio, quæ illius verbis indicatur, *& appareat arida.* Quod notauit Ambroſ. *lib. 3. Exaëmer. cap. 4.* dicens, non *terram*, quia poteſt eſſe *luto permixta, & aquis madida*, ſed *aridam*, dictam eſſe *vt ſiccam, & aptam culturis fuiſſe notetur.* Cùm autem ſub aquis humida, & lutulenta, ſeu limoſa fuiſſe videatur, quartum dubium eſt per quam cauſam tam breui exſiccari potuerit. Eugubinus ſuprà id tribuit Soli. Sed hoc impugnat Ambroſ. *loco citato*, quia nondum ſol creatus erat. Sed in eo Eugubino fauere poteſt, quod ſupponere videtur, ſi ſol creatus fuiſſet, ad exſiccandam terram ſufficere potuiſſe. Nos autem credimus, ſolem iam tunc fuiſſe creatũ, & nihilominus veriſimiliùs opinamur, non potuiſſe tam breui tempore totam terram exſiccare. Primum quidem, quia terra non ſolùm apparuit, & exſiccata eſt in hoc noſtro hemiſphærio (vt putarunt antiqui, & credibile putat Auguſtinus *lib. 16. de Ciuit. c. 9.*) ſed etiam in toto mundo habitabili, cuius pars eſt etiam aliud hemiſphærium, vt experientia docuit. At verò non potuit ſol vtrũque hemiſphærium exſiccare tam breui tempore, quia priuſquam integrum curſum vnius diei per vtrunque hemiſphærium abſolueret, tota terra apparuit arida. Quia ſimul ac congregatio aquarum conſummata eſt, terra exſiccata eſt: congregatio autem aquarum in quadam parte huius diei abſoluta eſt; nam in altera terra germinauit, vt dicemus; ergo nõ potuit illa exſiccatio terræ per actionem Solis vbique fieri. Imò neque in iſto hemiſphærio potuit ſol in tam breui tempore omnino terram exſiccare; ſi verum eſt, quod ſupponitur, terram fuiſſe relictam profundè madefactam, & oblimatam: nam experimento conſtat, non poſſe ſolem tam breui tempore terram nimis lutulentã exſiccare. Quod autem Eugub. ait, ſolem fuiſſe tunc ardentiorem, & ad vrendum, & exſiccandum maiori virtute præditum, fictitium eſt, nam ſol incorruptibilis eſt, & contrarium non habet, & ideo ſemper idem tam in ſubſtantia, quàm in proprietatibus, & virtute agendi perſeuerauit. 26.

4. Dub. de alteratione alia terræ, nempe ſiccatione, à quo ſit facta.

Eugubinus illam ſiccationem tribuit Soli, ſed refellitur.

Alij verò addunt, miſiſſe Deum ventum vrentem ſuper terram ad exſiccandam illam, quod putant 27.

Alij tribuũt vento vren-

ti qui etiam impugnantur. putant in illis verbis indicatum, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, & adducunt exemplum de tempore diluuij, *Gen.* 8. & de exſiccatione maris rubri, *Exodi* 14. Sed in ſuperiori lib. reiecimus huiuſmodi ſenſum illorum verborum, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, quia nec ſpiritus ille fuit ventus, & quanuis eſſet, non mouebatur ſuper terram ad exſicandam illam, ſed ſuper aquas ad fouendas illas, nec ferebatur hoc tertio die, ſed ante omnem diem. Nec exemplum de diluuio eſt accommodatum, tum quia etiam ventus non videtur tunc excitatus ad exſiccandam terram, ſed ad nubes diſſipandas, quantum ex illis verbis colligi poteſt, *Adduxit Deus ſpiritum ſuper terram, & imminutæ ſunt aquæ.* Tum etiam quia licèt Deus ſpiritum illum flaſſet ad exſiccandam terram, non vno, ſed multis diebus potuit terram exſiccare, vt ex dicto loco Gen. conſtat. Exſiccatio etiam maris rubri non eſt cum effectu exſiccandi vniuerſam terram comparabilis, quia locus maris rubri breuis erat, & faciliùs, quantum ad commoditatem tranſitus ſufficeret, exſiccari poterat. Denique in præſenti loco nulla fit mentio venti, aut ſpiritus, quo Deus ad exſiccandam terram vſus fuerit, & ideo ſine fundamento aſſerendum non eſt. Præſertim cùm vix ſit credibile, potuiſſe id tam breui tempore per ventum fieri ſine maiori miraculo.

28. *Verior cauſa ſiccationis terræ.* Et ideo multo faciliùs dicitur, Deum ſua potentia exſiccaſſe terram, quod non tantùm agendo, ſed etiam impedimenta ſubtrahendo, & qualitates contrarias non conſeruando, id facere potuit. Hoc enim ſatis erat, vt terra ipſa ad propriam, & natiuam ſiccitatem ſe reduceret. Imò hinc aliqui coniectant, non fuiſſe tunc terram ſub aquis nimis lutulentam, & madefactam, quia tunc erat vtrunque elementum in ſua puritate, & integritate: eſt autem probabilis Philoſophorum ſententia inter elementa ſic conſtituta in ſuis locis naturalibus non eſſe mutuam alterationem, vel permixtionem in confiniis eorum. Quia aliàs non poſſent in ſuis naturalibus locis conſeruari, ſed potiùs progreſſu temporis vnum aliud corrumperet. Sic ergo exiſtimo fieri potuiſſe, vt licèt terra eſſet ſub aquis, nulla pars aquæ deſcenderet, & penetraret terram, quia & terra erat ſufficienter obdurata, & compacta, & aqua non grauitabat, ſed quieta permanebat. Et ſimili ratione poterant illa elementa ita eſſe diſpoſita ſecundùm proportionem æqualitatis, vt inter ea nulla vel tenuis valde fieret alteratio. Quod ſi ita eſt, facillimè fieri potuit, vt ſtatim, aut breuiſſimo tempore terra exſiccaretur, etiam ſine extrinſeco agente per ſolam aquæ ſubtractionem, & per reductionem ab intrinſeco, ſi ea indigebat, id eſt, ſi naturalis eius diſpoſitio aliqua ex parte immutata fuerat, nam, vt dixi, hoc etiam incertum eſt. Et ad hoc etiam ponderantur verba illa, *congregentur aquæ, & appareat arida*, nam in illis ſignificatur, non priùs apparuiſſe terram, & poſtea fuiſſe aridam factam; ſed ſtatim aridam, & ſiccam apparuiſſe: nunc verò non examinando illam philoſophicam doctrinam, valde probabile credimus, ſaltem diuina efficacitate factum eſſe, vt terra ſtatim ſicca, & in ſua naturali diſpoſitione apparuerit. Ita enim verba Scripturæ ſonant, & nullum hoc eſt inconueniens; imò perfectioni diuini operis valdè conſentaneum eſt.

29. *Corollariũ ex dictis aquas omnes* Vnde obiter colligo cum Baſilio ſuprà vniuerſam aquam fuiſſe in loco præparato congregatam, & omnino, ac omni ex parte, à terra,

A quæ apparet, fuiſſe ſeparatam. Nam Scriptura *eáſque dulces fuiſſe cõgregatas in vnum locũ.* indefinitè dicit, *congregentur aquæ*, in quo modo loquendi omnes aquas includit, & nullam excipere permittit. Præſertim cùm addat, *quæ ſub cælo ſunt*, nam omnes aquæ exiſtentes in terra, vel proximè ſupra terram, ſub cælo ſunt. Ergo omnes illæ in loco maris ſunt congregatæ. Et ideo non rectè aliqui, vt ſuprà referebam, inter aquas dulces, & ſalſas diſtinguunt, dicentes, ſolùm aquas ſalſas congregatas eſſe in locum peculiarem, relictis aquis dulcibus in aliis terræ locis. Nam hæc diſtinctio in primis repugnat verbis Scripturæ, vt ponderauimus. Et deinde non poteſt accommodari, nam omnes aquæ ante
B hanc congregationem dulces erant, id eſt, ſine ſapore, vt naturalis diſpoſitio aquæ poſtulat; ergo potiùs aquæ dulces congregatæ fuerunt; poſtea verò diſtinctio illa fieri potuit, non omnes partes aquæ ſaliendo, quod an ita factum ſit non ſatis conſtat, quomodo autem fieri potuerit ſtatim dicam, nunc ſolùm aſſero, nullam aquam intra terram quaſi illi admiſtam relictam fuiſſe. Excipit tamen Pererius humorẽ aqueum, *Exceptio Pererij non admittitur.* nam illum cenſet non fuiſſe à terra ſeparatum, quia illo veluti glutine compacta terra conſiſtit, & ſine illo in minutiſſimum puluerem diſſolueretur. Hoc tamen, vt verum fatear, non ſatis intelligo, nam ſi humor ille aqueus eſt aliqua
C ſubſtantia corporea, tunc in hoc orbe terræ nulla erat præter elementum aquæ & terræ. Ergo ille humor eſſet vera aqua, atque ita non omnis aqua fuiſſet à terra ſeiuncta. Si verò ille humor non eſt ſubſtantia, erit aliqua humiditas, quæ eſt diſpoſitio contraria naturali conditioni terræ, vt ſimplex elementum eſt. Quapropter *Simplex elementum terræ poteſt eſſe compactum abſque humore aqueo.* non credo indigere elementum terræ extrinſeco humore aqueo, vt in ſe compactum, & in ſuis partibus integrum, & continuum ſubſiſtat. Nullam enim rationem huius neceſſitatis inuenio, nec video, cur ſubſtantia terræ pura non poſſit ita conſiſtere, ſicut cætera elementa pura, & integra conſeruantur.

D Hîc tamen oritur ex dictis vltimum dubium, 30. quo ſenſu dictum fuerit, aquas fuiſſe congregatas *5. Suboritur dubium contra præcedẽs corollarium militans.* in vnum locum, cùm videamus nunc in plura loca, imò & in plura maria eſſe diuiſas, nimirum, Oceanum, Mediterraneum, Rubrum, Arabicum, Perſicum, Caſpium; præter quæ ſunt etiam multa flumina, ſtagna, paludes, &c. Quæ omnia non eſt veriſimile poſtea fuiſſe diuiſa, ſed à principio ita fuiſſe aquas congregatas; non ergo in vnum, ſed in plura loca congregatæ ſunt. Et augetur difficultas, quia non eſt veriſimile, totam aquam vniuerſi hoc die ſalſam fuiſſe effectam, id enim non fuiſſet terræ proficuum; ergo neceſſarium fuit plura eſſe aquarum loca, quia
E in eodem non potuiſſent aqua ſalſa, & dulcis ſimul exiſtere. Reſponderi poteſt primò, non eſſe neceſſarium, illam loci vnitatem reſpectu omnium aquarum intelligere, ſed tantùm reſpectu terræ, ita vt perinde dictum ſit, *in locum vnum*, ac ſi diceretur, in locum ſeparatum, ita vt ampliùs terram non operiret. Quod fieri optimè potuit, congregando aquas in varia loca partialia, quæ ad prædictum finem vnus integer locus dici poſſunt, quanuis non ſit continuus. Addit verò Baſilius, éſtque valdè probabile, locum illum verè & propriè fuiſſe vnum, cuius principale corpus eſt Oceanus, eius verò partes minùs principales ſunt cætera aquarum loca, quæ non ſunt omnino diuiſa, ſed per externas vias, vel internos meatus terræ illi coniunguntur.

tur. Nam cætera maria illi continuantur manifeſtè, præter Caſpium, de quo inter auctores controuerſia eſt, an cum Oceano continuetur, quam hîc diſputare non eſt neceſſe, quia licèt exterior continuatio illius cum Oceano nulla ſit, veriſimilius eſt per plura flumina, quæ in illud confluunt, habere communicationem cum illo per varias vias ſubterraneas. Cuius indicium eſſe poteſt, quòd cùm magna quatuor flumina in illud mare continuò ingrediantur, illud nunquam redundat. Vnde coniectare poſſumus illa flumina per alias vias ſubterraneas exire, & in locum, vnde egreſſa ſunt, reuerti, ſicut de fluminibus vniuerſaliter dixit Sapiens *Eccl.* 1. Ex quo loco etiam colligimus, omnes aquas continuè currentes, quæ viuæ dicuntur, communicationem, & continuationem inter ſe, vel cum mari Oceano habere ad eum modum, quo ſanguis in corpore, licèt in hepate principalem ſedem habeat, per venas corporis diffunditur, & continuatur. Atque hac etiam ratione, licèt aquæ dicantur congregatæ fuiſſe in locum vnum, nihilominus ſtatim in plurali dicitur, *congregationéſque aquarum appellauit maria*, vt indicauit Ambroſ. *lib.* 3. *Exaëmeron, cap.* 5. Poſſunt enim illa loca, & plura maria vocari propter magnam diſtinctionem, & vnus locus propter aliquam continuationem. Et ita etiam facilè ſoluitur confirmatio, quia veriſimilè eſt, etiam loca fluminum, præſertim principalium, in hoc ipſo die facta fuiſſe, & in eis, & fortaſſe in aliquibus paludibus, vel ſtagnis, quę ab illis conficiuntur, & in quibus aqua continuè per ingreſſum, & egreſſum fluit, aquas dulces permanſiſſe, quia licèt in principio, & fine cum aqua ſalſa continuetur, in locis aliquantulum à mare diſtantibus dulcis exiſtit, vt experimento etiam comprobatur.

Reſponſio altera ex Baſil. Vide Conimbricenſes in libros Meteororũ tract. 8.c.2. & Peyreyram Geneſ.1.

Ad confirm.

CAPVT VII.

Quomodo herba virens, & cætera vegetabilia hoc die fuerint producta.

1. Hoc eſt aliud huius diei tertij opus, quod his verbis *Gen.* 1. deſcribitur, *Vidit Deus, quòd eſſet bonum*, & ait, *Germinet terra herbam virentem*, &c. Circa quæ verba, & totam huius partis narrationem nulla ferè occurrit noua quæſtio grauis; & ideo per breuia dubia rem totam expediemus. Præcipua enim difficultas hîc eſt, quam attingit D. Thomas 1. *p. q.* 69. *art.* 2. an hæc productio plantarum hoc die facta intelligenda ſit de productione ipſarum in proprio eſſe actuali, & formali, (vt ſic rem explicem) vel de productione tantùm in ſemine, & in potentia. Nam D. Auguſt. *lib.* 5. *Gen. ad liter. cap.* 4. & 5. & *lib.* 8. *cap.* 3. poſteriorem partem tradit, dicens, terram in hoc die accepiſſe virtutem germinandi omnia vegetabilia quaſi concepto omnium illorum ſemine, non tamen ſtatim vegetabilia omnia produxiſſe. Quod primò ſuadet verbis illis capitis 2. *In die, quo fecit Deus cælum, & terram, & omne virgultum agri, priuſquam germinaret.* Quomodo enim potuerunt virgulta fieri, antequam terra germinaret, niſi quia cauſaliter prius, & quaſi in radice, ſeu in ſemine facta ſunt, & poſtea in actu producta? Secundò confirmari poteſt, quia verbum illud *germinet terra*, optimè exponitur poteſtatiuè, vt ſic dicam, id eſt, accipiat terra vim germinandi. Sicut in eodem cap. dicitur, *Creſcite, & multiplicamini.* Tertiò poteſt confirmari, quia actualis productio vegetabilium non tam ad opus creationis, quàm ad opus propagationis pertinet, quod poſtea factum eſt. Et hanc ſententiam ſequitur Eucherius *lib.* 1. *in Gen. cap.* 11. & illi fauent Gloſſa interli. Hugo, & Lyran. dum verbum *germinet* dicto modo exponunt.

Prima & præcipua quæſtio tacta à D.Th.

Quid reſpõdeat Auguſtinus.

Eius probatio 1.

Probatio 2.

Tertia.

2. Nihilominus contraria ſententia tenenda eſt, ſcilicet, produxiſſe Deum hoc die herbam, arbores, & alia vegetabilia actu in propria ſpecie, & natura. Hæc eſt communis ſententia Patrum Baſil. *homil.* 5. *Exaëmer.* Ambroſ. *lib.* 3. *Exaëmer. cap.* 8. 11. & 16. Chryſoſt. *homil.* 5. *in Gen.* Damaſcen. *lib.* 2. *de Fide, cap.* 10. Theodor. Cyrill. Bedæ, Gloſſæ ordinariæ, & aliorum, *in Gen.* Et idem ſentit D. Thomas *ſuprà*, ſoluens argumenta Auguſtini, quanuis propter reuerentiam eius quaſi problematicè ſemper procedat. Denique idem ſentiunt omnes, qui in his operibus veram ſucceſſionem, & temporalem diſtinctionem agnoſcant. Nam Auguſt. in eam ſententiam inductus eſt, quia omnia iſtorum dierum opera in eodem puncto creationis ſimul credidit fuiſſe facta, alioqui verò inter primam creationem, & actualem miſtorum productionem temporis ſucceſſionem interceſſiſſe negare non potuit; & ideo in hoc die tantùm in virtute, & in ſemine plantas fuiſſe productas dicere compulſus eſt. Quapropter, ablato priori fundamento, & poſita in his diebus vera, ac temporali ſucceſſione, vt alij Patres tradiderunt, & nos defendimus, illa expoſitio Auguſtini neceſſaria non eſt. Et præterea ſi diſcurſus ille ſolidus eſt, idem dicendum eſſet de productione piſcium, & volatilium in quinto die, & aliorum animalium in die ſexto, quia omnia hæc animantia ſunt miſta, & ideo in ſeipſis non fuerunt facta in primo inſtanti; ergo neceſſarium erit dicere in illis quinto & ſexto diebus ſolùm in virtute, ſeu in ſemine eſſe facta. Hoc autem nullo modo dici poteſt. Primò, quia manifeſtè repugnat verbis Scripturæ, nam primò dicit, *Creauitque Deus cete grandia, & omnem animam viuentem, & omne volatile*, &c. Quæ verba per ſe ſunt ſatis expreſſa, euidentiùs tamen declarantur, quia ſtatim rebus ſic productis, *Benedixit Deus*, dicens, *Creſcite, & multiplicamini.* Quæ verba manifeſtè ſupponunt, fuiſſe iam producta animalia, quæ poſſent ſibi ſimilia generare. Et eodem modo induci poſſunt verba ſextæ diei, in quibus euidentiſſimum eſt, quod dicitur, *& creauit Deus hominem.* Accedit præterea ſpecialis ratio in animalibus, quia non poſſunt in ſemine produci, quia ſemen debet eſſe deciſum ab ipſo animali, neque naturaliter poteſt extra ipſum animal conſeruari, aut operationem ſuam efficere, & ideo neceſſarium fuit, ſpecies ſingulas eorum immediatè ab auctore naturæ in aliquo, vel aliquibus indiuiduis primò fieri.

Communis & verior aliorum Patrum reſpõſio.

Suadetur 1. excludendo fundamentũ Auguſt.

Suadetur 2. ab incõmodo.

Suadetur 3.

3. Hinc ergo eandem argumentandi rationem ad plantas conuertimus. Primò quidem, quia non ſolùm dictum eſt, *germinet terra*, ſed etiam additum eſt, *& factum eſt ita.* Quid autem fuerit factum, declaratur, cùm ſubditur, *Et protulit terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum, lignúmque faciens fructum, & habens vnumquodque ſementem ſecundùm ſpeciem ſuam.* Vbi in primis non video, quomodo poſſit verbum illud, *protulit terra*, de productione in ſemine verificari. Quia terra ſi prius habuit ſemen, quàm plantam, non protulit ipſa ſemen, ſed potiùs à Deo recepit; ergo ſi protulit herbam, vt Scriptura dicit, oportet, quòd herbam in actu, non in

Præcedens diſcurſus applicatur ad vegetabilia.

in ſemine, ſeu virture produxerit. Accedit, quòd Scriptura ſtatim declarat, qualis illa herba fuerit, ſcilicet, *herba virens, & faciens ſemen, & lignum faciens fructum, & habens ſementem*, vbi diſtinguendo herbam, & lignum à ſemente, manifeſte declaratur, non produxiſſe terram herbam in ſemine, vel lignum in ſemente, ſed potiùs produxiſſe herbam, vel lignum; à quibus ſemina ſimilium rerum procedunt. Præterea altera ratio de animalibus facta poteſt de plantis, ſeu vegetabilibus cum proportione fieri: nam hæc etiam non fiunt ſine proprio ſemine, præſertim illa, quæ perfectiora ſunt; imò in aliquibus frugibus terræ fructus, & ſemen idem ſunt; ergo non potuerunt prius in ſemine, quàm in fructu fieri, vt in tritico, & ſimilibus videre licet. Ergo illa non potuerunt fieri in primo inſtanti creationis in virtute, ſeu in ſemine magis, quàm in actu, cùm vtroque modo ſint eiuſdem naturæ. Ergo facta ſunt hoc tertio die, non vt ſemina, ſed vt fructus, vel ſaltem in herba, ſicut ad literam narrantur facta. In lignis autem, ſeu arboribus, licèt ſemen ſoleat à fructu diſtingui; etiam ipſum ſemen eſt quoddam miſtum, quod non magis potuit in principio creari, quàm cætera miſta; poſt inſtans autem creationis potius dicendum eſt, talia ſemina facta eſſe ex ipſis lignis, & arboribus, vt Scriptura ſonat, quàm è conuerſo. Quòd ſi fortaſſe quis dicat, per virtutem illam ſeu potentiam non intelligere Auguſtinum huiuſmodi ſemina plantarum, ſed aliam peculiarem virtutem terræ ad germinandum inditam: hoc eadem facilitate, qua dictum fuerit, reiiciendum eſt, quia neque in Scriptura habet fundamentum, neque ipſe Auguſtinus hoc declarat, neque ſecundùm naturas rerum explicari poteſt, qualis illa virtus ſit: opera autem miraculoſa, vel extraordinaria abſque neceſſitate, vel ſufficienti teſtimonio audienda non ſunt. Et hoc magis reſpondendo ad argumenta prioris ſententiæ confirmabitur.

Euaſio reiicitur.

4. Primum teſtimonium ex *Gen.* 2. in ſuperioribus explicatum eſt. Non enim dicitur Deus feciſſe omne virgultum agri antequam oriretur in terra, vel produxiſſe herbam antequam terra germinaret, quia fecit illa in virtute, prius quàm in actu; ſed quia ipſe ſolus illa produxit quaſi per modum primæ creationis, priuſquam naturali, & ordinario modo poſſent ab ipſa terra produci. Quam expoſitionem ex contextu ipſo, & verbis ſequentibus confirmauimus, & illam tradit D. Thomas, éſtque communis, & ſatis plana. Ad ſecundũ ex verbo *germinet terra*, reſpondetur in primis, ſi verbum illud ſolum, & ſine maiori declaratione fuiſſet poſitum, tolerabilem futuram fuiſſe expoſitionem illam: tamen ex verbis adiunctis manifeſtè conſtare, Deũ non tantùm dediſſe terræ virtutem germinandi, ſed etiam illam ſtatim germinare feciſſe, vel ipſum virtute ſua herbam, & plantas in ea produxiſſe. Vnde addi etiam poteſt, dediſſe quidem Deum terræ in hac die virtutem germinandi in perpetuum per continuam generationum ſucceſſionem, & hoc etiam verbo *germinet* ſignificatum fuiſſe: nihilominus tamen hanc virtutem datam eſſe terræ, producendo in illa primas plantas, arbores, &c. à quibus ſemina procederent, quibus poſtea poſſet terra fœcunda fieri ad ſimilia germinandum. Quod etiam in ipſis verbis indicari videtur, cùm explicatur, *produxiſſe terram herbam facientem ſemen, & lignum habens ſementem, vnumquodque ſecundùm ſpeciem*

Ad 1. probationem in num. 1.

Ad ſecundam.

A *ſuam*. Ad tertium reſpondet optimè D. Thomas, opus hoc, prout in hoc die factum eſt, non ad opus propagationis pertinuiſſe, quia non eſt ex præiacto ſemine ordinario generationis modo factum, ſed ad primam conſtitutionem vniuerſi, quatenus ab auctore totius naturæ non ſolùm quoad corpora ſimplicia, ſed etiam quoad miſta præcipua, & (vt ita dicam) in vniuerſo per ſe intenta, immediatè productum eſt. Et ſpecialiter pertinuit ad opus ornatus reſpectu terræ, nam cùm in principio inanis eſſet, & vacua, atque etiam inuiſibilis, & operta aquis, remotione aquarum viſibilis facta eſt, ſaltem quoad remotionem impedimenti, ne autem eſſet vacua
B & inanis, herbis, & arboribus ſtatim ornata eſt. Atque hoc confirmari poteſt ex *cap.* 2. *Geneſis*, vbi dicitur quòd in his ſex diebus *perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum*. Nemo autem negare poteſt, quin plantæ, & herbæ actu productæ, & radicatæ in terra ad magnum eius ornatum pertineant, quem ſola ſemina, aut potentia producendi illa non conferunt.

Ad tertiã.

5. Et hinc obiter colligitur ratio, ob quam Deus in hac ipſa die, poſt congregationem, ſeu ſegregationem aquarum ſtatim plantas produxit, nimirum, vt terram, ne turpis (vt ſic dicam) ſeu incompoſita appareret, ſtatim herbis, ac floribus veſtiret. Accedit, quòd ſi Deus ſtatim vegetabi-
C lia non produceret, etiamſi illorum ſeminibus terram repleret, non potuiſſet, niſi longo tempore plantarum productio, præſertim arborum, & fructuum fieri: non decebat autem terram, quæ de ſe informe quoddam elementum eſt, multo tempore in ea diſpoſitione manere. Aliunde verò, quia paulo pòſt Deus animalia terreſtria producturus erat, cibum etiam illis præparare voluit, & ideo opportunè ſtatim in hoc die herbam, & cæteras plantas, ſeu arbores produxit.

Cur Deus poſt ſegregationem aquarum ſtatim duxit vegetabilia.

6. Secundò autem quæri hoc loco ſolet an ſolus Deus ſua virtute hoc opus fecerit, vel mediante aliqua cauſa ſecunda. Vbi non eſt dubium de
D materiali cauſa, nam certum eſt, ex terra hæc omnia produxiſſe, ac ſubinde in genere cauſæ materialis terram, ſeu eius materiam concurriſſe, quod ad minimum verba Scripturæ ſtatim tractanda conuincunt. Propria ergo interrogatio eſt de cauſa efficiente. Et quidem de Angelis pro certo ſupponitur in hoc opere nullam efficientiam, etiam remotam habuiſſe, quia ad hunc effectum nullus præuius motus localis neceſſarius erat, quem ſolum Angeli poſſunt efficere. De corporalibus item cauſis manifeſtum eſt, non potuiſſe ad illud opus effectiuè concurrere virtute naturali, quia ſubitò factum eſt, & per vniuerſam terram. Solus Eugubin. *in Coſmo-*
E *pæia* finxit, Deum in primis duobus diebus, ſimul cum priori actione huius tertij diei, ita elementum terræ præparaſſe, vt naturaliter ſequuta fuerit hæc plantarum productio, vtique virtute Solis, & aliarum cauſarum vniuerſalium. Veruntamen hæc ſententia non ſolùm eſt omnibus Patribus, & Theologis contraria, ſed etiam eſt per ſe incredibilis, & prorſus voluntaria, quia in terra nulla præparatio præcedere potuit, antequam remotis aquis appareret, nam licèt fortaſſe aliquantulum humefacta relinqui potuerit, illa non erat diſpoſitio ſufficiens, nec ſol etiamſi in terra diſpoſitio præcederet, poſſet virtute naturali ſubitò, ſeu breuiſſimo tempore talem, ac tantam plantarum productionem efficere.

2. Quæſtio in hoc ipſo capite.

Eugubin. reſponſio refellitur.

De

Caietani & Burgenſis reſponſio & fundamentum.

Verior reſponſio.

7. De ſola ergo terra eſt aliqua controuerſia, nam Caietan. & Burgenſis affirmant, terram fuiſſe proximam cauſam efficientem huius operis. Fundantur in verbis Gen. *Protulit terra herbam virentem*, &c. nam verbum *protulit* efficientiam ſignificat. Nihilominus contraria ſententia eſt magis recepta, quòd ſolus Deus tanquam principale, proximum, ac totale principium efficiens ex terra tanquam ex materiali cauſa plantas produxerit. Hæc ſententia ſumitur ex Baſilio, Ambroſ. Chryſoſtomo *in Gen.* vbi etiam Lyran. Abulenſ. Pereyr. Aſcan. & alij illam defendunt, & fauet D. Thom. 1. *p. q.* 71. *art. vnic. ad* 1. vbi de animalibus loquitur, videtur autem eſſe eadem ratio de vegetabilibus. Et hæc ſententia eſt magis philoſophica, & rationi conformis, cui magis inhærendum eſt, quando Scriptura non cogit.

Ratio theologica.

Ratio autem eſt, quia credendum non eſt, terram fuiſſe ſupernaturaliter eleuatam ad efficiendum per modum diuini inſtrumenti, quia (vt ſæpe diximus) hæc opera miraculoſa & ſupernaturalia non ſunt per ſe ad primam naturæ inſtitutionem accommodata; & ideo ſine reuelatione fingenda non ſunt. Neque etiam potuit terra naturali virtute dictam efficientiam habere, quia neque ipſa per ſe habet huiuſmodi virtutem naturalem, neque etiam habebat ſemina rerum, in quibus hæc virtus eſſe ſolet. Præterquam quòd, licèt illa haberet, etiam ipſa ſemina non poſſent tam breui tempore, & quaſi in momento huiuſmodi effectus naturaliter producere.

Ratio philoſophica.

Præterea poſſumus hoc modo philoſophicam rationem efficere, quia illa pars terræ, ex qua vnaquæque planta generata eſt, non poterat effectiuè concurrere ad illius productionem, quia ex illa ſequuta eſt eiuſdem terræ productio, & non poterat ipſamet ſuam corruptionem efficere. Neque etiam vna pars terræ potuit ex alia parte eiuſdem terræ plantam producere, cùm eſſent ſimiles non tantùm in forma ſubſtantiali, ſed etiam in diſpoſitionibus.

Ad fũdam. Caietani & Burgen.

Solus ergo Deus author illius operis fuit tanquam naturæ auctor, & inſtitutor. Neque obſtant citata verba *Gen.* 1. nam explicanda ſunt per alia capitis 2. *Fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri*, &c. Et clariùs infrà: *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum*, &c. Ergo cùm priùs dictum eſt, *germinet terra*, vel *protulit terra*, in ſuo genere intelligendum eſt. Et ſpecialiter ſignificatum eſt, Deum produxiſſe plantas non ex nihilo, ſed ex ipſa terra, ſicut etiam nunc dicitur producere terra, quanuis ipſa non faciat, ſed ſemen, quod eſt in ipſa, vel etiam ſol, & aliæ ſimiles cauſæ.

3. Quæſtio.

Quæ ſpecies vegetabiles ſint producta hac die 3.

8. Tertia quæſtiuncula eſt, in quanta varietate, ſeu ſpecierum multitudine fuerint vegetabilia ſimul hoc die producta. In qua dubitatione omnes conueniunt, tunc fuiſſe productas omnes ſpecies arborum, ſegetum, & olerum perfectorum, quæ & ad perfectionem vniuerſi, & ad vſum hominum, vel etiam ad cibum iumentorum neceſſaria ſunt. Nam iſta ab auctore naturæ per ſe intenta fuerunt, & ad dictos fines ordinata. Item quia non fiunt niſi per propagationem, & ſeminationem; nec ſemina eorum poſſunt naturaliter decidi, niſi ab aliquibus indiuiduis talium ſpecierum: & ideo oportuit omnes ſpecies primò produci in aliquo, vel aliquibus indiuiduis. Ergo omnia ſimul in eo die facta ſunt, quia poſt primam mundi creationem, diſtinctionem & ornatum Deus non produxit immediatè, & tanquam naturæ artifex nouas

A rerum ſpecies, ſed ſolùm quantum ex primis tunc productis deriuari potuerunt.

Quot earũ indiuidua, & quibus in regionibus, incertũ.

Quot verò indiuidua Deus in vnaquaque iſtarum ſpecierum produxerit, incertum noſtris eſt. Item an omnes iſtæ ſpecies in omnibus regionibus, & prouintiis vniuerſi produxerit, etiam eſt incognitum. Quantum verò experientia docet, veriſimile eſt, non omnes vegetabilium ſpecies vbique eſſe productas, ſed quaſdam in hoc hemiſphærio, & alias in alio, & ſimili modo in variis vtriuſque regionibus iuxta ſapientiſſimam Dei diſtributionem productas fuiſſe, quia Deus optimè nouit varia terrarum climata, & ſyderum influentias, ac regionum diſpoſitiones, his vel illis B fructibus terræ magis accommodatas. Si verò aliquæ ſunt plantæ, quæ vbique facilè conſeruari, aut propagari poſſunt, fortaſſe illæ in omnibus regionibus, vel ſaltem in nimis diſtantibus, ad quas non poterant facilè ex aliis transferri, ſimul productas fuiſſe, credibilius eſt.

De vegetabilibus noxiis ſenſit olim Auguſt. producta fuiſſe poſt peccatum.

At verò de quibuſdam plantis, aut venenoſis, & nociuis, aut noxiis humano corpori, dubitari ſolet, an fuerint hoc die productæ. 9. Et ratio dubitandi eſt, quia iſta non videntur introducta in mundo, niſi propter peccatum hominis, videntur enim effectus illius maledictionis Dei Gen. 3. *Quia comediſti de ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus* C *comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, ſpinas, & tribulos germinabit tibi.* Ergo ſi homo non peccaſſet, terra tribulos, & ſpinas non germinaret, & à fortiori, nec alias herbas magis nociuas, & venenoſas. Propter quod argumentum videtur ita ſenſiſſe Auguſtin. *lib.* 1. *de Gen. contr. Manich. c.* 13. vbi verba illa Gen. *Germinet terra herbam virentem*, ipſe legit, *herbam pabuli.* Et ſubiungit obiectionem Manichæorum, *Si Deus iuſſit naſci de terra herbam pabuli, & lignum fructiferum, quis iuſſit naſci tantas herbas, vel ſpinoſas, vel venenoſas, vel infructiferas?* Et reſpondet, ante peccatum hominis non eſſe ſcriptum, quòd terra aliud protulerit, poſt peccatum autem ortæ ſunt ſpi- D næ, & alia propter peccatum. Et ad hoc inducit prædicta verba Gen.

Ex parte conſentiunt Baſil. Ambroſ. Beda, Raban. Damaſc. Alcuin.

Et in eadem ſententia ſaltem quoad ſpinas, & tribulos ſunt Baſil. homil. 5. Ambroſ. *lib.* 3. *cap.* 9. *&* 11. Beda, & Rabanus *in Gen.* Damaſc. *lib.* 2. *de Fide, c.* 10. cùm tanta exaggeratione, vt dicant, etiam roſam futuram fuiſſe ſine ſpinis, ſi homo non peccaſſet. Quod etiam ſentit Alicuin. *q.* 78. *in Gen.*

Confirmatio.

Et poteſt tandem hoc confirmari, quia productis à Deo plantis, additur, *Et vidit Deus, quòd eſſet bonum.* Ergo ſignum eſt ſolùm produxiſſe herbas proficuas, non verò noxias, & (vt ita dicam) pœnales.

Oppoſitum verius.

Nihilominus contrariam ſententiam docet D. Thomas quantum ad ſpinas, & tribulos 1. 10. E *p. q.* 69. *art.* 2. *ad* 2. *&* 2. 2. *q.* 164. *art.* 2. *ad* 1. Et fuit ſententia Auguſtini 3. *Gen. ad liter. cap.* 18. vbi, & dicta in priori loco retractat, & locum Geneſis aliter exponit, vt ſtatim dicam. Et quoad alteram partem de herbis noxiis conſentiunt Ambroſ. Baſil. & alij in præcedenti §. allegati. Et hæc etiam eſt communior ſententia expoſitorum in Gen. & Theologorum.

Id probatur quoad vegetabil. venenoſa.

Et quidem quoad herbas noxias, ſeu venenoſas non videtur dubitandum, quia iſtæ ſunt in ſuis ſpeciebus perfectæ, & ideo per ſe pertinent ad perfectionem vniuerſi. Deinde quoniam licèt ad quoſdam effectus ſint noxiæ, ad alios ſunt vtiles, & medicinales, præſertim cum aliis miſtæ, & bene temperatæ. Aliquæ etiam ex his herbis aliquibus animalibus in pabulum deſeruiunt. Deni-

que ſi huiuſmodi plantæ non fuiſſent ante peccatum hominis productæ, oportuiſſet poſtea ab auctore naturæ denuo creari, ſaltem illo lato modo, quo alias rerum ſpecies in iſtis ſex diebus procreauit, quod eſt contra ſuprà dicta, & contra illud Gen. 1. in fine. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*, id eſt, omni ex parte perfecta & conſummata, & ideo ſubditur in principio capitis ſecundi, *Perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum; compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat, & requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, quod patrarat.* Ex quibus omnes colligunt, nullas rerum ſpecies Deum poſtea per ſe creaſſe. Nec verò ad iſtarum rerum productionem neceſſaria erat occaſio peccati, tum quia, licèt homo peccaturus non fuiſſet, huiuſmodi herbæ illi non nocerent, ſicut neque ignis illi poſſet nocere, quia modo ſuo immortalis, & impaſſibilis eſſet, vtique paſſione noxia, aut corrumpente. Poſtquam autem lapſus hominis erat futurus, Deus præſcius futuri peccati potuit has herbas antea producere, non in pœnam, ſed in medicinam, vel alias vtilitates hominis per peccatum facti mortalis.

11. *Item quoad ſpinas & tribulos.* Vnde etiam de ſpinis, & tribulis veriſſimum cenſeo, non fuiſſe producta ſolùm in pœnam peccati, & futura fuiſſe, etiamſi homo non peccaſſet. Quod rectè oſtendit Auguſtinus in poſteriori loco, quia etiam iſta omnia habent ſuas vtilitates, vel notas, vel occultas, & aliquibus animalibus hæc in cibum conuenientem eſſe ſolent. Deinde eſt hoc multo euidentius de ſpinis roſarum, & aliarum arborum, & fructuum perfectorum. Nam illæ ſpinæ pungentes, quas habent, connaturales illis ſunt, & à natura datæ quaſi in munimentum, & defenſionem. Ergo non magis habent originem à pecato, quàm ipſæ roſæ, vel ſimiles plantæ. Imò eſſet miraculum huiuſmodi flores, vel fructus ſine his naturalibus ornamentis naſci. Denique aliæ etiam ſpinæ, & tribuli, licèt naſcerentur homine non peccante, illum non affligerent, nec aliquo dolore afficerent; cur ergo propter alios fines non fierent, aut fieri ſinerentur. An verò huiuſmodi herbæ ſint factæ hoc die tantùm in potentia, vel etiam in actu, magis dubitari poteſt. Diſtinctione tamen vtendum videtur. Nam vel iſtæ ſunt plantæ, quæ ex proprio ſemine generantur, vel tantùm fiunt ex quadam putredine terræ, aut aquarum, vel aliquorum miſtorum, vt experientia compertum eſt. Quæ ſunt prioris generis credendum eſt fuiſſe factas hoc die non in virtute tantùm, ſed in actu, propter rationes ſuprà factas, quæ in omnibus huiuſmodi plantis vniuerſaliter procedunt, etiamſi minus perfectæ, vel minus neceſſariæ, aut fructuoſæ ſint. De poſterioribus verò non eſt neceſſe, vt fuerint in actu productæ, ſed in potentia, paſſiua quidem terræ, & aquæ, actiua autem Solis & aliorum aſtrorum. Quia huiuſmodi herbæ non ſunt quaſi per ſe intentæ ad ornatum, vel commoditatem vniuerſi, ſed quaſi per accidens ex concurſu plurium cauſarum vniuerſalium ſequuntur; & ideo non oportuit, vt Deus à principio ſua ſola virtute hæc faceret; nam primariò, & ex ſe non ad corruptionem, ſed ad perfectionem conferendam operabatur. Fuit tamen conſentaneum prouidentiæ Dei ſinere, hæc fieri concurrendo cum cauſis ſecundis, quia hoc ad munus vniuerſalis cauſæ pertinet. Ita notauit Tornielus *in 1. tom. die 3. n. 10.* vbi plura alia inducit exempla huiuſmodi plantarum. Et quan-

Quæ vegetab. ſint hæc 3. die producta in actu, vel tantùm in potentia.

A tis ſpinas, & tribulos non numeret, ad hoc tamen genus pertinere videntur: & ideo veriſimile eſt, ante peccatum primi hominis actu non extitiſſe, non quia ſine peccato futura non eſſent, ſed quia non præceſſit tẽpus ſufficiens, vt ex terta, per efficientiam Solis & ſtellarum procrearentur. Nihilominus tamen diſcurſu temporis producendæ eſſent, etiamſi peccatum non fuiſſet. Quia etiamſi eſſent, nullum nocumentum, vel pœnam inferrent hominibus, & alias vtilitates habere potuiſſent, & lex generalis obſeruaretur, qua *Deus ita adminiſtrat omnia, quæ creauit, vt etiam ipſa proprios exercere, & agere motus ſinat.* Quæ eſt Auguſtini ſententia *lib. 7. de Ciuit. cap. 30.*

B Neque contra hoc obſtant verba *Gen. 3.* Primò, quia, vt notant Auguſtinus, & D. Thom. ibi non dicitur abſolutè de terra, *ſpinas, & tribulos germinabit*, ſed additur, *germinabit tibi*: nam ſi homo non peccaſſet, produceret quidem terra ſpinas, & tribulos, ſed illa in pœnam, vel incommoditatem hominis non redundarent, vt in ſequenti dubio magis declarabitur. Poſt peccatum autem hæc cedunt in hominis pœnam, quod ſignificatum eſt per illud additum, *germinabit tibi*, hoc eſt, in pœnam delicti tui. Et ita eſt limitanda ſententia Baſilij, & Ambroſij de ſpinis roſæ, ſcilicet, quòd ſine peccato non inferrent homini, vel minimam læſionem, quia ita C erat corpore, & animo perfectè diſpoſitus, vt facilè poſſet etiam vtendo huiuſmodi rebus, omnẽ ab eis incommoditatem cauere; non verò quòd ſimpliciter tales ſpinæ non eſſent. Quod ſi amplius illorum Patrum verba ſignificant, eorum ſententiam non ſequimur. Sicut etiam Auguſtinus quam priùs tenuerat, poſtea non probauit. Vnde ad confirmationem reſpondetur, illa verba, *& vidit Deus, quòd eſſet bonum*, in omnes plantas etiam venenoſas, vel incommoditates aliquas afferentes, conuenire, quia omnes habent perfectionem, quam ex natura ſua poſtulant. Maximéque hoc locũ habet in illis, quas Deus per ſe, & actu produxit, quia omnes fuerunt accommo- D datæ ad finem à Deo intentum, & omnes habent aliquem vſum vtilem, vt diximus. Et latè proſequitur Auguſt. *lib. 1. de Gen. contr. Manich. cap. 16.* Ac denique omnes ſecundùm genus ſuum ſemen proferunt, & ideo ſuprà dictis verbis Geneſis ſine dubio comprehenduntur.

12. Ad locum Gen. adductum num. 9. pro contraria parte.

Ad Baſil. & Ambroſ. ibid.

Ad confirm. ibid.

Quarta interrogatio eſt, vtrùm Paradiſus terreſtris fuerit hoc die productus, ſeu plantatus; & ſub generalibus verbis, *germinet terra, & protulit terra*, fuerit comprehenſus, licèt in ſpecie declaratus non fuerit. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia ſi opus tam inſigne fuiſſet hoc die factum, veriſimile eſt, fuiſſe in ſpecie narrandum; ergo è contrario ex Moyſi tarciturnitate coniectura fit, non fuiſſe Paradiſum hoc die factum. In contra- E rium verò eſt, quia ſtatim *in cap. 2.* dicitur: *Plantauerat autem Dominus Deus Paradiſum voluptatis à principio, in quo poſuit hominem, quem formauerat.* Ex quibus verbis apertè colligitur, Paradiſum fuiſſe intra hos ſex dies factum; tum quia hoc ad minimum ſignificat illa particula *à principio*. Tum etiam quia cùm homo creatus fuit, iam Deus Paradiſum plantauerat, vt in eiſdem verbis apertè continetur: homo autem creatus fuit ſexto die; ergo ante illum fuit factus Paradiſus. Sed nulla eſt ratio cogitãdi fuiſſe plantatum in die quarto, vel quinto; ergo in tertio plantatus eſt. Atque hæc poſterior pars communis eſt, & argumento facto ſufficienter probari videtur. Coniectura verò in contrarium nullius momenti eſt, alioqui etiam

13. *4. Quæſt. an ſit paradiſus terreſtris plantatus hoc 3. die. Partis negantis coniectatio. Affirmãtia ratio præfertur.*

Ad coniecturam in cõtrarium.

iam probaret, in nullo ſex dierum factum eſſe Paradiſum, quia in nullo ſpecialis eius mentio fit. Non fuit igitur hoc neceſſarium, quia illud opus ad vniuerſalem mundi fabricam, vt ſic dicam, non ſpectabat, ſed ſpecialiter ad ſtatum hominis, & ideo peculiaris eius mentio in commodiorem locum reſeruata eſt: ſatiſque fuit particulare illud opus in generali plantatione vniuerſi, vt ſic dicam, comprehendere.

14. *Cõcluditur paradiſum in 3. die fuiſſe plantatum.* Nec deſignari poteſt aliud tempus magis opportunum. Nam ſicut hoc die omnes alias terræ partes Deus aptè diſpoſuit, ad eas plantas producendas, quas in vnoquoque loco facere decreuerat. Ita etiam partem illam terræ, in qua Paradiſum plantare volebat, ſimul peculiari modo diſpoſuit, & fœcundauit. Et ſimiliter vnico illo verbo *germinet*, illi parti terræ, ſicut cæteris omnibus iuxta vniuſcuiuſque proportionem imperauit. Alioqui oportuiſſet vel illam partem terræ ab efficacia illius iuſſionis excipere, ita vt pars illa terræ ſine ornatu plantarum manſerit, quod incredibile eſt, & contra generalitatem illius diuini imperij: vel dicendum erit, priùs Deum plãtaſſe illum locum generali modo, & paulo pòſt plantationem illam in aliam maioris pulchritudinis, amœnitatis, ac ſuauitatis tranſmutaſſe, quod ſuperfluum eſt, cùm diuina operatio hæc tarda molimina neſciat. De hoc autem loco in ſequenti libro ex profeſſo dicturi ſumus. Nunc ſolùm aduerto, propterea, quæ in præcedenti dubio dicta ſunt, probabile eſſe, ſi homo in innocẽtia permanſiſſet, in illo loco non fuiſſe futuras ſpinas, & tribulos, neque ſimiles herbas, quæ & fructus terræ vtiles impedire ſolent, & in illo ſtatu nullam vtilitatem poſſent homini afferre. Et ideo meritò dictum eſſe homini poſt peccatum, *Maledicta terra in opere tuo, ſpinas, & tribulos germinabit tibi.* Nam ſi homo non peccaſſet, ſemper in Paradiſo permanſiſſet, in quo terra ferè nullo labore culta, ſine impedimento illi fructificaret: propter peccatum autem inde eiectus eſt in terram, quæ non ſine magno labore daret fructus, & ſpinas, ac tribulos germinaret, quæ & moleſtiam inferre, & magna ex parte vtiles fructus impedire ſolent. Et hunc ſenſum habet maledictio terræ, quam poſt peccatum Deus homini manifeſtauit.

Si Adam nõ peccaſſet in Paradiſo, nõ eſſent noxia vegetabilia.

15. *5. Quæſtio in quo ſtatu produxerit Deus vegetabilia.* Quinta dubitatio eſt, in quo ſtatu, augmento, ſeu diſpoſitione creauerit Deus ſingulas plantas, id eſt, an creauerit arbores perfectas, vel tãtùm inchoatas, & an cum fructibus, vel foliis, aut floribus. Item an produxerit ſegetes recenter natas, vel perfectas, & aptas ad meſſem, vel in aliquo ſtatu medio, & ſimili modo de cæteris. Aliquibus enim viſum eſt omnes arbores, & plantas fuiſſe per vniuerſum orbem productas in perfecto augmento, & cum fructibus maturis. Quia Dei perfecta ſunt opera. Sed verior ſententia eſt, hoc non oportuiſſe ita fieri ſimul in vniuerſo orbe, quia neque ad ornatum orbis id erat neceſſarium, nam potiùs mira quadam varietate decorari poterat, (vt ſtatim dicam) neque etiam ad perfectionem diuini operis ſpectabat: nam hæc perfectio ſæpius in proportione magis, quàm in æqualitate conſiſtit. Neque etiam erat neceſſarium ad ſuſtentationem hominis, vel animalium, quæ quinto, & ſexto die creanda erat, quia in ſingulis ſpeciebus pauca indiuidua producenda erant; ideoque tot fructibus ſimul creatis non indigebant. Ac denique illa æqualitas non erat proportionata omnibus regionibus, & climatibus vniuerſi. Vnde obſeruandum eſt, in eodem

Refelluntur putãtes fuiſſe vbique producta in ſtatu perfecto.

Notatio pro

A momento, in quo fuit mundus conſummatus, cœpiſſe etiam in terra illas temporum varietates, quas in vere, æſtu, autumno, & hieme experimur. Nam hæc varietas fit per motus cælorum, qui motus in primo & quarto die facti ſunt. Varietas autem illorum temporum in diuerſis regionibus incepit, quia ſi fortaſſe tempus illud reſpectu habito ad hoc hemiſphærium fuit ver, reſpectu alterius fuit autumnus, & in vna parte fuit hiems; in alia verò æſtas, ſicut nunc etiam contingit; eſt enim eadem ratio, & proportio.

veriori ſententiæ.

Hoc ergo poſito dicendum eſt, in omni loco terræ fuiſſe plantas productas in ſtatu perfecto ſingulis regionibus accommodato pro illo tempore anni, in quo talis regio terræ facta eſt, atque eſſe incepit. Atque ita vbi erat hiems, plantæ habuerunt illam perfectionem, quam in hieme naturaliter habere poſſunt, & ſimili modo de cæteris tribus temporibus anni. Quòd ſi velimus etiam in ſingulis diſtinguere principium, medium, & finem, eadem proportio in eis ſeruanda eſt. Nam, v. g. in principio veris ſolent arbores florere, poſtea frondere, deinde fructus emittere, & ſic conſequenter. In diuerſis ergo regionibus, vel prouinciis, prout hanc temporum varietatem participare cœperunt, cum ſimili varietate arbores, & plantæ perfectionem habuerunt. Vnde fit, vt illam perfectionem, quam arbores in qualibet parte anni in eadem terra conſeruant, ſimul habuerint hoc die omnes arbores, vbique productæ. Qualis eſt, v. g. perfecta magnitudo, ſeu augmentum, quia cùm illa perfectio non minuatur, neque augeatur propter temporum anni varietatem, potuit commodè, & connaturaliter omnibus arboribus vbique productis ſimul tribui; & ideo ad perfectionem operis Dei pertinuit, vt ita fieret. At verò quia flores, folia, fructus, & eorum maturitas diſtinctam eorum temporum qualitatem requirunt, ideo in his varietas cum debita proportione ſeruata eſt; & in hoc magis eſt ſapientia, potentia & perfectio diuini operis manifeſtata. Ita docuerunt inter alios Pererius *in fine operis 3. diei*, & Molin. *de opere ſex dierum, diſp. 12. & 14.* Fundamentum autem non eſt aliud, niſi quod exponendo rem ipſam indicatum eſt. Atque hinc de Paradiſo terreſtri conſtat ex *cap. 3. Geneſis*, ſtatim in principio habuiſſe fructus maturos, nam de vno illorum *tulit Eua, & comedit, & dedit viro ſuo, qui comedit*, itémque fuiſſe tunc folia ficus, ex quibus Adam, & Eua fecerunt ſibi perizomata. Inde tamen colligendum non eſt, in eodem ſtatu creatas fuiſſe vbique omnes arbores: ſed colligendum potiùs eſt, in ea regione, ſeu loco Paradiſi tempus fuiſſe idoneum, vt in eo arbores, & folia, & fructus maturos, & omnẽ aliam ſimilem perfectionem connaturaliter habere poſſent.

16. *Statuitur vera ſentẽtia.*

Fundamentũ eius vnde habeatur.

Applicatur data reſolutio plantis paradiſi.

17. *Dubium incidens.* Occaſione verò huius puncti tractant hoc loco auctores, præſertim duo allegati, aliud de tempore anni, in quo productus eſt mundus, an ſcilicet, in æquinoctio vernali, vel in autumnali, vel in neutro, ſed in æſtate, v. g. Cùm autem dictum ſit, hæc omnia tempora ſimul cum mundo in diuerſis eius partibus incepiſſe, non poteſt dicta quæſtio habere locum, niſi habito reſpectu ad certam terræ partem, ſeu regionem. Et quoniam in ſuperioribus dictum eſt, Deum in creatione mundi, & à principio eius ad hoc noſtrum hemiſphærium, & in eo ad eum locum, in quo & Paradiſus erat futurus, & homo creandus, reſpectũ habuiſſe; ideo per comparationem ad illam terræ partem dicta quæſtio tractatur. In qua præ-

Exponitur ſenſus dubij.

Qui hinc inde ſentiant vide etiam Conimbricēſes 8.phyſico.c.2.q.3.a.2 Clauium in c.2. ſphæræ.

A dicti auctores contraria ſentiunt, nam Pererius vult creatum eſſe mudum in æquinoctio autumnali, Molina verò in vernali, vel prope illud, ſeu in veris initio. Fundamenta vtriuſque partis in ipſis legi poſſunt, nunc enim controuerſiam hanc latiùs expendere non decreui; tum quia præſenti inſtituto non eſt neceſſaria; tum etiam, quia vix aliquid addere poſſum his quæ prædicti authores eruditè tractant; tum denique quia neutra pars firmum habet fundamentum. In re tamen dubia, & quæ mera ratione definiri non poteſt, ſententia, quæ aſſerit, mundum fuiſſe creatum in æquinoctio vernali, præferenda videtur. Tum quia Patres communiter illam ſequuntur; tum etiam B quia eſt magis conſentanea rationi, his ſuppoſitis, quæ de Paradiſo terreſtri Scriptura narrat. Coniecturæ autem quæ ex aliis locis Scripturæ pro vtraque parte ſumuntur, facilem reſponſionem habent, vt in eiſdem auctoribus videri poteſt.

Authoris iudicium.

18. Sexta dubitatio eſt, an mineralia, ſeu metalla, quæ in viſceribus terræ inueniuntur, fuerint hoc die facta. Et ratio dubitandi eſt, quia Moyſes neque illa in particulari numerat inter res hoc die productas; neque etiam ſub generali nomine *plātarum*, illa comprehendere potuit, quia non ſunt plantæ, neque vitam habent vegetatiuam. Accedit, quòd iſta non pertinent ad ornatum terræ, C hoc autem die tantùm facta ſunt, quæ terræ ſuperficiem ornant. Denique hæc miſta non eſt neceſſe fieri per propagationem, neque per ſeminalem rationem, ſed ſufficienter fieri poſſunt ex materia elementari, ſeu miſtione elementorum cum Solis, & aſtrorum efficientia; ergo non fuit neceſſarium immediatè produci ab auctore naturæ. Sic enim antea dicebamus, plantas, ſeu herbas imperfectas, quæ abſque ſemine generantur actione Solis, non fuiſſe in principio immediatè à Deo productas, idémque inferiùs dicemus de animalibus, quæ ex putrefactione generantur. Ergo maiori ratione neceſſarium non fuit, hæc metalla immediatè à Deo produci.

6. Quæſtio ac partis negantis motiua.

19. D In contrarium verò eſt. Primò quòd hæc metalla ad mundi decorem, & perfectionem ſuo modo pertinent; ergo debuerunt ſimul fieri cum mundo ab illius auctore. Secundò quia, quòd Moyſes illorum mentionem non faciat, nullum argumentum eſt, quòd non fuerint facta, quia Moyſes non omnia expreſsè narrauit, ſed ea, quæ præcipua ſunt, & conſpicua hominibus: hæc autem occulta ſunt. Et præterea adeò ſunt terræ admiſta, vt ab illa difficulter diſtinguantur. Quas duas rationes, ob quas hęc à Moyſe fuerint omiſſa, tradit D. Thom. *q. 69. art. 2. ad 3.* Non tamen diſtinctè declarat, an fuerint actu producta, videtur autem id ſupponere. Et eum imitatur E Pererius. Molina verò *diſp.11.* ſimpliciter affirmat, ita credendum eſſe. Additque hæc fuiſſe facta hoc die ante plantas, quando Deus vniuerſam terram (vt ita dicam) commouebat, vt locum aquis præpararet, quod eſt probabile iuxta ea, quæ ſuprà diximus. Facile tamen defendi poſſet tantùm fuiſſe facta in potentia: nam hoc etiam ſuperiores rationes probabiliter ſuadent: neque negari poteſt, quin ſaltem hoc modo facta fuerint. De quo videri poſſunt Conimbricenſes *in Meteoris tract.13.cap.2.* Omnibus verò penſatis probabilius apparet, hæc omnia à principio fuiſſe actu producta. Vnde nòn multo pòſt in vſum hominum venerunt, vt *Gen.*4.legitur.

Motiua affirmantis.

Author. iudicium.

CAPVT VIII.

Quomodo ſol, & luna, cæteríque planetæ, & ſtellæ quarto die productæ fuerint.

Opus quarti diei his verbis *Gen.* 1. narratur, *Dixit autem Deus, fiāt luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram,* &c. Quæ verba, ſuppoſitis, quæ hactenus diximus, magnam habent difficultatem. Quia ex vna parte niſi magna vis verbis fiat, ſignificare videntur, Deum hoc die produxiſſe ſolem, lunam, & aſtra ſimpliciter, & quoad ſubſtantiam eorum, quia illa omnia ſunt res ſubſtantiales: ſubſtantia autem non dicitur fieri ſimpliciter, niſi quando ſubſtantialiter producitur. Ergo cùm Scriptura dicat, Deum præcepiſſe, vt luminaria fierent, & ita factum eſſe; & iterum dicat, *Fecítque Deus duo luminaria magna, & ſtellas.* Videtur ſatis apertè ſignificare, hęc omnia fuiſſe hoc die ſubſtantialiter producta. Nam (vt ſæpe dixi) Scripturæ verba ſimpliciter, & in ſua proprietate accipienda ſunt, præſertim in hiſtorica narratione. In contrarium verò eſt, quia multa ſunt à nobis in ſuperioribus dicta, quæ cum hac ſimplici intelligentia ſubſiſtere non poſſunt. Nam in primis diximus, omnes cælos in principio, & (vt ita dicam) ante omnem diem fuiſſe creatos, & conſequenter fuiſſe integros, & perfectos, omnibúſque partibus ſuis conſtantes: ſed omnia aſtra cum ſole etiam, & luna ſunt partes orbium cæleſtium, & eiuſdem ordinis, ſeu incorruptibilis naturæ; ergo ſimul cum orbibus creata ſunt. Probatur conſequentia; tum quia aliàs cæli non fuiſſent in principio integri; tum etiam, quia aliàs loca illa quæ aſtra in cælis occupant, ſeu replent, aut fuiſſent vacua his tribus diebus, aut eſſent ibi alia corpora, quæ inde fuerint hoc die expulſa, vel per annihilationem, vel per mutationem localem, vel per conuerſionem in aſtra. Quæ omnia vel ſine inconuenienti, vel ſine aliquo miraculo, aut præternaturali opere cogitari non poſſunt. Et ita vel repugnant incorruptibilitati cęlorum, vel regulæ ab Auguſtino traditæ, & à nobis ſæpe repetitæ, quod in hoc opere primæ creationis non quid Deus poſſit, ſed quid naturæ cōueniat, cogitandū eſt, ac ſubinde non eſſe multiplicanda miracula, niſi vbi manifeſtè fuerint reuelata. Et augetur hęc difficultas, quia etiam diximus, lucem primi diei fuiſſe lucem Solis, id eſt, à ſole ipſo procedentem, ac proinde iam tunc ſolem fuiſſe; quod eſt ergo luminare maius, quod hoc die factū dicitur, aut quod luminare minus, cùm etiā luna in primo die deeſſe non potuerit, & conſequenter à ſole etiam illuminata fuerit? Tandem hæc difficultas etiam habet locum in ſententia, quæ aſſerit, firmamentum factum ſecundo die fuiſſe cælū ſtellatum, vel ſolum, vel ſimul cum omnibus orbibus planetarum, vt per ſe manifeſtum eſt. Imò in illa ſententia eſt ſpecialis difficultas, quia ſi verbum *fiat*, aut *fecit*, vel *factum eſt*, in vno loco de productione ſubſtantiali accipitur, cur non in alio? vel ſi in vtroque, quomodo inter ſe cohærent? 1.

Arguitur quòd fuerint ſubſtātialiter producta die 4.

Arguitur quòd ante prædictum diem.

Arguitur ſecundò.

Tertiò.

Propter hanc difficultatem variæ fuerunt opiniones de proprio effectu, ſeu termino hoc die producto, quæ in duas principales claſſes diuiduntur. Vna eſt dicentium productionē, de qua agimus, ſubſtantialem fuiſſe. Alia, quòd tantùm accidentalis mutatio fuerit: & in vtraque ſunt varij dicendi modi. Prima opinio eſt, fuiſſe hoc 2.

Opiniones duæ generales in hoc cap.

Prima opinio ſpecialis.

hoc die producta luminaria per propriam creationem ex nihilo, ac ſubinde fuiſſe producta tam quoad materiam, quàm formam ſubſtantialem. Quæ opinio videtur conſequenter loqui, ſuppoſita in genere altera ſententia, quòd fuerint producta quoad ſubſtantias ſuas, quia cùm luminaria, & aſtra ſint corpora incorruptibilia, non poſſunt conſentaneè ad ſuam naturam, niſi per creationem ex nihilo produci. Nihilominus hæc ſententia non habet graues aſſertores, nec probanda eſt. *Improbatur.* Quia quæ Deus per propriam creationem ex nihilo produxit, ſimul creauit, vt habet eccleſiaſticum dogma à Theologis receptum. Et ideo ſicut poſt primam creationem nullum Angelum Deus creauit; ita etiam nullum nouum corpus ex nihilo produxit, ſed ſolam animam rationalem, quia fit propter hominem, & per modum humanæ propagationis; ideoque natura ſua poſtulat, & ſupponit corpus diſpoſitum, in quo fiat.

3\. *2. Opinio Molinæ. Eius ſuppoſitio pro fūdanda opinione.* Secunda opinio eſt, hoc die fuiſſe producta luminaria ſubſtantialiter ex præiacente materia. Et hanc defendit Molina *in dicto opuſc. diſp.15.* Ad quam probandam ſupponit, priùs aſtra diſtingui ſpecie ſubſtantiali ab aliis partibus cælorum in quibus ſunt. Quod maximè ſuadet ex influentia peculiari, quam habent, cùm tamen reliquæ partes illa careant. Nam vis influendi eſt proprietas naturalis, conſequens formam. Ergo diſtincta virtus ad influendum eſt argumentum diuerſæ formæ ſubſtantialis, & conſequenter eſſentialis diſtinctionis. Et certè in ſole videtur manifeſta diſtinctio, quia quamuis lux non ſit forma ſubſtantialis eius, nihilominus eſt propria paſſio eius inſignis, & ſingularis, quæ ſatis indicat ſubſtantialem diſtinctionem Solis ab aliis planetis; ergo multo magis eandem diſtinctionem indicat inter ſolem, & alias ſui orbis partes. Idémque argumentum ſumi poteſt in aliis ſtellis præter lunam, ſi verum eſt habere propriam, & intrinſecam lucem, quam aliæ partes ſuorum orbium nō habent. Imò etiam lunam aliquam natiuam lucem habere cenſetur præter lumen, quod à ſole recipit, quamuis remiſſior in illa ſit, quàm in cæteris ſtellis: illa verò ſufficit ad ſimile argumentū conficiendum, cùm illa qualiſcunque lux in aliis *Statuitur iam fundamentum.* partibus orbis lunæ non inueniatur. Hoc ergo ſuppoſito, fundatur ita ſententia, quia luminaria, & ſtellæ non habuerunt ante hunc diem quartum proprias formas ſubſtātiales; ergo receperūt illas hoc die, & non per creationem, quia non ſunt ſpirituales, nec per concreationem cum materia, quia nulla propria creatio rei corporalis hoc die facta eſt; ergo per eductionem ex potentia materiæ. Conſequentiæ ſunt claræ, & minor etiam probata eſt. Maior autem probari poteſt, quia aſtra ante hunc diem nō habuerunt proprias virtutes influendi; ergo nec formas proprias ſubſtantiales, alioqui producta fuiſſet eſſentia, & ſubſtantia ſine propria paſſione, quod miraculoſum, & monſtroſum fuiſſet. Quòd ſi interrogetur, ex qua materia eductæ fuerint illæ partiales formæ. Reſpondetur, fuiſſe eductas ex materia eorundem cælorum, quæ in eiſdem locis, ſeu partibus erat expellendo partes formarum, quæ priùs in illis erat, & alias introducendo. Quia verò aſtra denſiora ſunt cæteris partibus orbium, conſequenter neceſſarium fuit, in eiſdem partibus materiam multiplicari. Hoc autem ſine noua creatione per rarefactionem aliarum partium factum eſſe cenſet Molina.

4\. *Reiicitur.* Hæc opinio eſt contra D. Thomam, & communiorem ſententiam, & à nobis probari non

A poteſt, quia vel ſupponit, cælum eſſe natura ſua generabile, & corruptibile, vel miraculoſo ſupernaturali modo fuiſſe genitum, & corruptum ſaltem ſecundùm aliquas partes. Quorum primum valde alienum eſt à perfectione cælorum, & à fine propter quem à Deo creati ſunt, vt ſæpe dixi. Secundum verò eſt miraculum, vel ſupernaturale opus, minimè neceſſarium. Imò, ſi verum eſt, omnia corpora cæleſtia habentia formas ſubſtantiales differentes ſpecie habere etiam materias ſubſtantialiter diſtinctas, idem profectò de illis partibus conſequenter erit dicendum. Atque ita vel priùs extitiſſet materia connaturalis aſtris ſine illorum formis, vel poſtea relicta eſſent, & perpe-

B tuò manerent cum aliena materia, & ſibi non cōnaturali; vtrunque autem valde extraordinarium eſt, & incredibile. Præterea nulla veriſimilis ratio afferri poteſt, ob quam per tot circuitus, vt ſic dicam, & ſubſtantiales productiones, ac mutationes, tam nobilia corpora luminarium, & ſtellarū Deus effecerit. Ergo cùm Scriptura non cogat ad credendum illum productionis modum, non eſt cur illum verum eſſe credamus. Denique quod in opinionem ſequentem dicemus, hanc etiā impugnat. Et ad fundamentum huius ſententiæ paulo pòſt reſpondebimus. *Ad eius fūdamentum.*

Tertia igitur opinio eſt, luminaria non eſſe facta hoc die ſimpliciter, & abſolutè quoad ſub- 5. *3. Opinio.*

C ſtātiam, ſeu per productionem ſubſtantialem, ſed per accidentalem, quæ tamen præexiſtentem ſubſtantiam per rarefactionem, & condenſationem multum tranſmutauerit. Supponit autem hæc ſētentia, aſtra, & luminaria, non differre ſpecie ſubſtantiali ab aliis partibus ſuorum orbium, ſed tātùm in multitudine materiæ cum maiori eius dēſitate. *Ex qua ſuppoſitione procedat.* Ex qua denſitate prouenire dicuntur tam illuminatio, quàm maior aſtrorum influentia. Quo ſuppoſito dicit, vnumquodque cælum in principio, vel in ſecundo die creatum fuiſſe vniforme quoad raritatem in omnibus partibus ſuis; in hoc verò quarto die partes quaſdam Deum condenſaſſe, multiplicando in illis materiæ par-

D tes cum ſuis partialibus formis, aduocando, & quaſi attrahendo illas ab aliis partibus, & conſequenter cæteras partes rariores efficiendo, quàm per creationem factæ fuerant. Hanc ſententiam refert Molina *ſuprà*, & quamuis pro illa nullum referat doctorem, nihilominus eam cenſet probabiliorem cæteris, ſuppoſito fundamento de identitate ſpecifica inter aſtra, & cæteras partes.

Nihilominus etiam poſito illo fundamento 6. *Refellitur tamen data etiā ſuppoſitione. Primò.* (quod ſecundùm Philoſophiam probabile eſt) iſta ſententia admittenda non eſt. Primò, quia etiam ſupponit, cælum eſſe generabile, & corruptibile. Quia licèt in hoc opere non introducat in cælis partiales generationes, & corruptiones

E ſubſtantiales, nihilominus ſupponit, totum corpus cęleſte ſecundùm omnes partes ſuas eſſe alterabile per magnam rarefactionem, & condenſationem; hoc autem eſt proprium corporis generabilis, & corruptibilis, quia rarefactio, & condenſatio eſt via ad generationem, & corruptionem ſubſtantialem. Et ita conſequenter fatetur Molina, ſupponendo, cælos mobiles ſecundo die factos eſſe ex aqua. Poſſet autem aliquis admittendo, cælum eſſe incorruptibile, reſpondere, argumentum habere locum in rarefactione, & condēſatione ab agente cōtrario facta, ſecùs verò eſſe in ea, quæ fit ab auctore naturæ, nō propter generationem, vel corruptionem naturæ, ſed propter alios ſuæ prouidentiæ fines. *Euaſio.* Negare namque non poſſumus, quin in eodem orbe cæleſti quædam

partes

partes ſint denſiores aliis; ergo potuit Deus illam varietatem ſucceſſiuè efficere, ſeu in diuerſis temporibus, ſalua cælorũ incorruptibilitate. Sed contra hoc inſtamus, (*Inſtatur.*) quia ſi cælum eſt incorruptibile ex natura ſua, conſequenter etiam poſtulat immutabilitatem in ſubſtantia ſua quoad intrinſecam quantitatem, & modum eius. Vnde ſicut cælum habet quaſdam partes denſas, & alias raras, ita etiam ex natura ſua poſtulat, vt in illa diſpoſitione creetur, ſempérque ex eiſdem partibus, eiſdémque diſpoſitionibus affectis componatur. Ergo præter naturam talis corporis eſt priùs cum vniformi partium diſpoſitione creari, & poſtea in heterogeneam tranſmutari; ergo veriſimile non eſt, corpus incorruptibile fuiſſe hoc modo in principio productum.

7. *Confutatur amplius eadem 3. opinio.* Et declaratur tandem in hunc modum, quia, ſi forma cæli ſtellati, v. g. eſt eiuſdem ſpeciei in ſtellis, & in aliis partibus eiuſdem cæli, ex natura ſua poſtulat illam variam diſpoſitionem, quam in illis partibus nunc habet: ergo non fuit forma introducta in illa materia, niſi priùs natura in genere cauſæ materialis ſic diſpoſita. Ergo non potuit priùs tempore ſine illa partium diſtinctione, & conſequenter nec ſine ſtellis, fieri. Primum antecedens probatur, quia omnis forma determinat certam diſpoſitionem in materia tam ſecundùm raritatem, & denſitatem, quàm ſecundùm alia accidentia vnicuique formæ proportionata. Vnde & tota forma requirit certam diſpoſitionem in tota materia, & pars formæ in parte materiæ, vel cum omnimoda vniformitate, vel cum proportionata varietate, iuxta naturam, & exigentiam integræ formæ. Neque eſt veriſimile, formam, vel eius partes eſſe de ſe indifferentes ad maiorem, vel minorem raritatem, vel denſitatem. Ergo cùm forma cæli ſtellati nunc ſit in materia optimo, & connaturali modo diſpoſita, vt rationabiliter credendum eſt, profectò illam diſpoſitionem, quam nunc habet, ex natura ſua poſtulat, & ſibi determinat. Hinc ergo probatur prima conſequentia, tum quia ſubſtantiæ, quæ non poſſunt ab intrinſeco augeri, & perfici, à principio generantur cum optima diſpoſitione vltima ſibi connaturali, & ideo elementa ita producta fuiſſe credimus, multoque magis id credendum eſt de cæleſti corpore incorruptibili. Et hinc facilè probatur altera conſequentia, in qua verbum *non potuit*, non de abſoluta potentia, ſed de ordinata, qua res connaturali modo fiunt, intelligendum eſt, & ita eſt euidens illatio. Quia ſi prius illud cælum totum eſſet ſimilium partium, quædam illarum eſſent rariores, quàm natura ſua poſtulat, & aliæ denſiores, quandoquidem vt in connaturali ſtatu cõſtituerentur, quaſdam denſari, alias rarefieri oportuiſſet: ergo non potuit illud corpus ſic produci, niſi valde præternaturali modo. Propter quod veriſimile nobis non eſt huius diei opus per illam condenſationem, & rarefactionem eſſe factum. Maximè cùm hîc etiam locum habeat ratio ſuprà facta, quòd nulla vtilitas in hoc circuitu inuenitur, & fruſtrà fit per plura, quod æquè perfectè, & commodè poteſt fieri per pauciora.

8. *4. Et verior opinio D. Thomæ, & aliorum.* Eſt ergo quarta ſententia, quæ affirmat opus huius diei eſſe factum per mutationem accidentalem, quæ non attigerit, (vt ita dicam) ipſam ſubſtantiam per denſationem, vel rarefactionem, ſed ſecundùm aliquas qualitates ſuperficientes cæleſtia corpora quoad aliquas eorum partes, quę propter illam perfectionem accidentalem ſtellæ, ſeu aſtra, aut aliis nominibus propriis appellatæ ſunt. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. *p. q.* 70. *a.* 1. *ad* 1. & eum ferè ſequuntur poſteriores Doctores. Eſt autem in hac ſententia difficultas in explicando, (*Difficultas quæ in hac opinione ſe offert, quo pacto à D. Th. expediatur.*) quid additum ſit per hanc mutationem in partibus illis, quæ luminaria, vel ſtellæ luminatæ ſunt. Quam difficultatem D. Thomas expedit, dicendo, datas eſſe ſtellis determinatas virtutes, ad influendum in hęc inferiora, & ad varios effectus efficiendum.

9. *Arguitur tamen cõtrà primò.* Hæc autem reſponſio non videtur difficultatem euacuare. Primò quidem quia in aſtris nullæ ſunt virtutes, quæ non ſint proprietates à formis eorum naturaliter emanantes. Ergo non ſunt illis additæ in hoc quarto die, ſed à principio illas concreatas habuerunt. Alioqui creata fuiſſet eſſentia ſine propria paſſione, quod eſt monſtroſum opus, vel ſtupendum miraculum, quod in naturę inſtitutione fingendum non eſt. Reſponderi poteſt (*Effugium præcluditur*) ex eiuſdem Sancti doctrina; generalem virtutem influendi eſſe à principio aſtris concreatã, poſtea verò fuiſſe ad hos, vel illos effectus determinatã. Contra hoc verò obſtat, quia forma ſubſtãtialis vniuſcuiuſque ſtellæ determinata eſt; ergo virtutem etiam determinatam natura ſua poſtulat; ergo ita concreata eſt. Vel aliter, virtus illa nõ potuit eſſe niſi aliqua qualitas, nec potuit fieri niſi indeterminata ſpecie, & indiuiduo; ergo non potuit non eſſe determinata ad certum gradum, & ad certos effectus. Dici verò, ſeu cogitari poteſt, (*Effugium aliud.*) illam virtutem fuiſſe à principio determinatam ad aliquod obiectum adæquatum, & vniuerſale, fuiſſe tamen indifferentem ad varios particulares effectus ſub illo vniuerſali obiecto contentos, & ad aliquos illorum poſtea determinatam fuiſſe. Ad eum modum, quo intellectus ex natura ſua ſolùm ad ens dicit adequatam habitudinem: ad hoc autem, vel illud ens per ſpecies determinatur. (*Occupatur.*) Sed neque exemplum, neque diſtinctio bene in præſenti accõmodatur. Nam intellectus nõ eſt potentia purè actiua, imò nec completam actiuitatem habet, ſed eſt etiam potentia paſſiua, & receptiua formæ, per quam in ſua actiuitate compleatur. Virtutes autem cælorum non ſunt paſſiuæ potentiæ, ſed merè actiuæ, & ideo à principio totam ſuam actiuitatem habent, quia, vt ſtatim dicam, neque intendi, nec remitti naturaliter poſſunt. Quòd ſi earum efficacitas ſit vniuerſalis ad varios effectus, non determinatur ad particularem influentiam, vel actionem per additionem intrinſecæ virtutis, vel actionis, ſed per alias cauſas currentes, materiales, vel efficientes, vt mox dicemus; ergo ſi virtus aſtri ad influẽdum vniuſcuiuſque concreata eſt, non potuit in hoc die intrinſecam determinationem recipere.

10. *Arguitur ſecundò.* Præterea huic ſententiæ obſtat, quòd etiamſi illud admitteremus, non ſufficeret ad explicandum opus huius diei, vt à Moyſe narratur. Non enim dixit, feciſſe Deum luminaria, & ſtellas, vt influerent, vel vt determinatos effectus producerẽt, ſed dixit, feciſſe illa, *vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram, & diuidant diem, ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos.* Quæ omnia non fiunt per determinatas influẽtias, ſed per lucem, & illuminationẽ, præſertim Solis, & lunæ, de quibus ſpecialiter dicitur, poſita eſſe, *vt præſint diei, ac nocti.* Nam, vt inquit Dionyſius c. 4. de diuinis nominib. in 1. eius p. *lux menſura eſt, & numerus horarum, dierum, totiúſque labẽtis temporis.* At verò lux non eſt facta hoc die, ſed à principio fuit concreata Soli, & in primo die potuit etiam lunæ, & ſtellis communicari. Vnde multi hac difficultate oppreſſi dixerunt, ſolem, & omnes ſtellas

Quo pacto alij eandem difficultatē expediant.

las fuiſſe in principio creatas in ſubſtantia ſua ſine luce, & in hoc die eſſe illis additam; ac propterea productas hoc die fuiſſe, non in ſuo eſſe ſimpliciter, ſed in eſſe, & munere luminariu, erãt enim veluti candelæ nondum accenſæ, hodie verò accenſæ ſunt, recipiendo lucẽ, qua & ipſæ lucerent, & alia illuminarent.

Impugnantur.

Qui modus dicendi habet difficultatem ſuprà tactam, quia lux eſt qualitas, & proprietas dimanans intrinſecè à ſubſtantia Solis; ergo non potuit creari ſine illa abſque magno miraculo, quod (vt ſæpe diximus) vitandum eſt, quoad fieri poſſit. Ad quod etiam nos multùm inducunt, quæ de luce primi diei ſuprà diximus. Atque eadem difficultas in luna, & ſtellis locum habet quoad lucem intrinſecam, ſi fortaſſe aliquam ex vi ſuæ formæ ſibi vendicant. Quòd ſi illa ad lucendum aliis, vel illuminandum non ſufficit, ſed neceſſarium eſt, vt à ſole augeatur, hoc etiam (vt dicebam) erat naturaliter cõſequens ex actione Solis ante hunc quartum diem, neque impediri potuit ſine miraculo; ergo etiam ſtellæ, & luna non potuerunt incepiſſe hoc quarto die ſub ratione luminarium, in ſenſu explicato.

11. *Aliorum expeditio.*

Propter quod alij mediam quandam viam elegerunt, qua omnia componerent. Dicunt enim ſolem à principio habuiſſe lucem, ſed multo minorem, quàm nunc habeat, quæ poſtea quarto die aucta, & conſummata eſt. Et ita potuit quarto die fieri in ratione luminaris maioris, & poni in firmamento, vt præeſſet diei, nimirum, diem perfectè lucidum efficiendo, nam antea, (vt aiũt ex Beda) ſolùm poterat illuminare, quantum auroram illuminat. Et hinc optimè ſequitur, antea fuiſſe inſufficientem ad illuminãdam lunam perfectè, & quantum neceſſarium erat, vt nocti præeſſet, ideoque hoc etiam in iſto die optimè fieri potuiſſe. Ac denique ob eandem cauſam potuerunt ſtellæ hoc ipſo die fieri, quia præteritis diebus ſol ſua parua luce illas attingere non poterat, vel non ita perfectè illuſtrare, vt in firmamẽto cæli fulgere poſſent.

Fūdari videtur in dicto Dionyſij.

Hæc ſententia habet fundamentum in Dionyſio *cap. 4. de diuin. nominib.* dicente, lucem primi diei fuiſſe lucem Solis, & addit: *Etſi tunc erat informis, quod & diuinus Moyſes ait.* Non inuenio autem vbi Moyſes hoc dixerit, niſi quatenus ex opere huius quarti diei explicati prædicto modo colligi poteſt. Et ita ſequutus eſt Carthuſianus *in cap. 1. Gen. a. 9.* cum Beda *ibi*, & D. Thomas 1. *p. q. 67. a. 4. ad 2.* vbi illam informitatem ſic explicat, quia ſol in principio habebat virtutem illuminatiuam in communi, ſed poſtea data eſt ei ſpecialis, & determinata virtus ad particulares effectus. Et idem repetit *q. 70. a. 1. ad 1. & 2.* Sequitur etiam Pereyra Gen. 1. *circa opus 1. & quarti diei*, qui ſpecialiter ait, hoc quarto die *acceſſiſſe Soli eam, quam poſtea habuit magnitudinem, figuram, & pulchritudinem. Quia primo die globus Solis non vſquequaque accenſus eſt, ſed aliquatenus tantùm: quarto autem die totus eſt ſplendidiſſima luce completus, & maiorem copiam lucis habuit.* In quibus verbis duo ſignificat, vnum eſt, ſolem à principio non fuiſſe lucidum quoad omnes partes ſui globi; aliud eſt, eam quam habuit fuiſſe remiſſam, & in vtroque fuiſſe in hoc quarto die perfectum. Et in hoc ſenſu moderandum videtur, quod ait, in hoc die acceſſiſſe Soli magnitudinem, & figuram vtique in ratione globi lucidi: nam in magnitudine quãtitatis, & in ſua figura in ſeipſa ſpectata non potuit augmentum accipere ſine ſubſtantiali mutatione, vel condenſatione, & rarefactione cęli, quas ipſe ibidem conſtanter negat.

A

12. *Refutantur tamē ratione.*

Veruntamen etiam hoc modo explicata hæc ſententia eandem patitur difficultatem, quia non tantùm lux in communi ſumpta, ſed etiam in particulari quoad totam ſuam perfectionem, intenſionem, & virtutem agendi eſt proprietas connaturalis Solis, & ex eius ſubſtantiali forma dimanans; ergo non magis potuit abſque miraculo creari ſine cõpleta luce, quàm omnino ſine luce, quia vtrunque eſt præternaturali Soli. Sed ad vitãdum hoc incõmodum dicunt allegati auctores, ſolẽ à principio fuiſſe creatum cũ luce; ergo conſequenter dicere debent, fuiſſe creatum cum integra luce ſibi connaturali. Conſequentiæ manifeſtæ ſunt, antecedens autem videtur notum in

B

Philoſophia, quia non poſſumus aliter iudicare de aliqua qualitate, quòd ſit connaturalis proprietas ab aliqua eſſentia dimanans, quàm ex perpetua coniunctione, & inſeparabilitate naturaliter immutabili, ſed ita videmus, perfectam lucem adhærere Soli cum tota ſua virtute actiua ad illuminandum, & influendum; ergo vel tota illa eſt proprietas naturalis dimanans ab eſſentia, vel certè nulla eſt. Quia non eſt maior ratio, cur dicamus, paruam lucem eſſe proprietatem dimanantem à forma Solis, quàm totam lucem, quam habet, cùm æquè immutabiliter totam habeat, quantum nos poſſumus experiri.

Itémque exemplo.

Denique quis dicat totam lucem ignis eſſe illi connaturalem

C

ab intrinſeco, & de ſole neget? Sicut ergo creare ignem cum remiſſa luce, & poſtea illam augere, eſſet præternaturale opus, ita & multo magis creare ſolem in ſua luce imperfectum, & poſtea illum perficere.

13. *Præcedens refutatio ãpliatur.*

Atque hæc ratio tam de perfectione extenſiua illius lucis quoad omnes partes integrales globi ſolaris, quàm de perfectione intenſiua in ſingulis illarum partium procedit, vt exemplo ignis adducto facilè explicari poteſt. Nam globus ſolaris in ſubſtantia ſua vniformis eſt, ſeu homogeneus, ſicut eſt ignis, (quantum de illo aſſequi poſſumus;) ergo forma eius non magis poſtulat lucem in vna parte ſua, quàm in alia; ergo ſi in aliqui-

D

bus habuit lucem à principio, in omnibus habuit. Et ſimiliter non magis intenſam illam poſtulat in vna parte, quàm in alia; ergo in omnibus perfectè intenſam à principio illam recepit, ſicut intelligimus, ignem cum ſua luce fuiſſe creatum. Et confirmatur hoc ex illo principio, quòd Dei opera perfecta ſunt. Nam ſi ſol fuiſſet creatus cum defectu lucis connaturalis, ſiue in aliqua parte integrali, ſiue in aliquo gradu intenſionis, creatio eius defectuoſa, & monſtruoſa fuiſſet; ergo non eſt credendum, ita fuiſſe factum ab auctore naturæ, & poſt alicuius temporis lapſum defectum fuiſſe ſublatum, ſeu ſuppletum. Præſertim cùm hic modus productionis, & perfectionis nullam vtilitatem vniuerſo attulerit, & alioqui

E

ſit contra particularem naturam corporis ſolaris, & ab eius incorruptibilitate alienus.

Pererius ex ſuis dictis arguitur.

Vnde idem Pererius *in opere tertij diei, in priori eius parte, in fine*, impugnando quandam poſitionem Eugubini dicentis, ſolem in principio fuiſſe ardentiorem, & potentiorem ad agendum, quàm poſtea fuerit, dicit, aſſertionem illam Philoſophis fore ridiculam; *Quibus in confeſſo eſt* (ait) *vim, & facultatem Solis, quòd ipſe ſit incorruptibilis, & impaſſibilis, nulla ex parte remitti, ac minui, nec contendi, & augeri poſſe.* At profectò ſol à principio eandem naturam æquè incorruptibilem, & impaſſibilem habuit; ergo nunquam vis, & facultas eius, & conſequenter nec lux eius potuit poſtea contendi, vel augeri ſiue intenſiuè, ſiue extenſiuè, niſi

contra

contra naturam, & per miraculum:quo ſanè modo etiam potuiſſet ſol eſſe ardentior in illis primis ſex diebus, quàm poſtea; ergo ſicut hoc miraculum non admittitur, ita neque illud admittendum eſt.

14. *Quo tādem modo nonnulli prędictam difficultatem enodent.*

Propter has fortaſſe difficultates aliqui totum opus huius diei per recapitulationem intelligendum putant. Aiunt enim,Deum in principio creaſſe ſolem, lunam, & ſtellas, & hoc totum comprehendiſſe Moyſem ſub illis verbis, *In principio creauit Deus cælum.* Noluiſſe tamen Moyſem ſtatim explicare ornatum, quem cæli habebant per ſolem, lunam, & ſtellas, priuſquam elementorum ſeparationem, & terræ ornatum per plantarum productionem deſcriberet, vel quia res cæleſtes minus notæ nobis ſunt, & ideo voluit à notioribus nobis incipere; vel ne homines rudes exiſtimarent, ſolem & ſtellas eſſe creatores plantarum, & aliarum rerum terreſtrium, & inde occaſionem idololatriæ ſumerent. Hanc enim poſteriorem rationem narrationis huius operis in quarto die,poſt Philonem *in lib. de Mundi opificio*, tradunt Baſil. Ambroſius, & Beda *in Exaëmer.* & Chryſoſt.*homil.6.*Nihilominus tamen ne luminarium, & ſtellarum creatio ſine expreſſa narratione omitteretur,cōuenienter hoc 4. die per recapitulationem explicatam fuiſſe, vt ſimul explicarentur fines, propter quos hæc luminaria facta fuerant.Hanc ſententiam attingit Eugubin.*in Coſmopœia.*& Catherin. *in Gen.* & eandem refert Vatablus *Gen.*1. & non reiicit, & ſimiliter Ludouicus Yſtella *Geneſis* 1. *n.* 51. eam approbare videtur, in ſequentibus verò numeris cum opinione ex D. Thom. ſuprà recitata illam conciliat.

15. *Quo ſenſu improbabiliter loquātur prędicti authores.*

Si hæc opinio omnia verba,quibus opus huius diei explicatur, per recapitulationem interpretetur, ita vt per illa ſolùm explicetur, quod antea iam factum erat,&nihil ſpeciale hoc die de nouo factum referatur, improbabilis mihi videtur, & nullo modo ſuſtineri poſſe. Primò quia magnam vim infert Scripturæ, quæ eodem modo narrat opus huius diei, ſicut aliorum, dicens,in eo operatum eſſe Deum, & vidiſſe, bonum eſſe, quod fecerat, & factum eſſe veſpere, & mane diem quartum, quæ omnia fruſtrà dicerentur, ſi nihil de nouo Deus in toto hoc die operatus eſſet. Deinde *in cap.2.*& in multis aliis locis Scripturæ dicitur Deus ſex diebus operatus eſſe mundum, & die ſeptimo requieuiſſe ab vniuerſo opere.At verò ſi in quarto die nihil effeciſſet, profectò non ſex, ſed quinque diebus fuiſſet operatus, & in hoc die ab omni opere ceſſaſſet. Eſt ergo interpretatio illa multum repugnans Scripturis. Denique etiam eſt contra Patres & expoſitores, omnes enim in hoc conueniunt, quòd aliquod peculiare opus huic diei aſſignant ad aſtrorum productionem, vel ornatum pertinens, etiamſi in modo illud explicandi inter ſe differant. At verò ſi dicta ſententia ſolùm intelligat aliqua verba dicta eſſe à Moyſe per recapitulationem, vt commodiùs narraret, & texeret hiſtoriam operis in hoc die facti, ſic eſt probabilis ſententia, ſicut in ſimili diximus in opere primi diei, quanuis abſolutè non ſit neceſſaria, vt ex dicendis *in c. ſequenti* conſtabit.

Quo autem loquantur probabiliter.

16. *Authoris bimembris reſolutio in prędicta difficultate.*

Dico ergo in hoc die ſolum tribuiſſe Deum omnibus cælis planetarum, & octauæ ſphæræ(ſupponimus enim non eſſe primum mobile) proprios motus,quibus ab Occidente in Oriens mouētur, & per illos contuliſſe aſtris omnia, quæ de ipſis hoc die narrantur, etiamſi nec nouas quali-A tates, nec maiorem intenſionem in eis, quas habebant,eis addiderit. Prior pars affirmatiua quòd in hoc die acceperint cæli ſtellati motus proprios, expreſſa eſt D.Thomæ *in dicta q.70.art.2.ad* 3. Et idem dixerat *q.67.art.4. ad* 3. & eſt opinio cōmunis recepta à Theologis cum Magiſtro *in 2.d.* 14. & ſequitur Burgen. *Gen.*1. & alij. Et ſuaderi poteſt primò à ſufficienti partium enumeratione, quia nihil aliud apparet, ratione cuius dici potuerint, aſtra,ſeu luminaria facta eſſe hoc die etiam accidentaliter, & ſecundùm quid, vt videntur probare, quæ hactenus diximus. Motus autem vnicuique proprius optimè potuit hoc die ſingulis addi, neque in eo illa incommoda inueniuntur, B quæ in aliis notauimus; ergo nihil veriſimilius dici poteſt, quàm quòd ſphæræ luminarium, & ſtellarum hoc die ſuos motus receperint.

Prius membrum traditur à D. Thom. & aliis cū magiſtro. Suadetur primò.

Dices, etiam hi motus ſunt proprietates naturales debitæ his cælis; ergo etiam eſt inconueniens, quòd primis diebus illis caruerint. Præſertim quia hic effectus non magis narratur factus in hoc die, quàm in præcedentibus.

Inſtantia bipartita.

Reſpondeo ad priorem partem, in primis hunc motum non eſſe naturalem ab intrinſeco principio actiuo,à quo naturaliter fluat, ſicut ſunt aliæ propriæ qualitates, ſed ab extrinſeco motore,ſeu intelligentia fit, vt habet communis, & vera ſententia. In hoc ergo eſt magnum diſcrimen inter motum, & alias pro-C prietates, ratione cuius ceſſat omne miraculum, etiamſi talis motus ſimul cum mobili non inceperit. Fítque hoc faciliùs ſecundùm opinionem, quam probabiliorem reputo, quòd iſti motus nō ſunt connaturales his cælis tanquam eis debiti, vel propter perfectionem propriam, vel propter peculiarem appetitum, quem cæli ad illos habeant etiam ſecundùm potentiam paſſiuam,quia neque tales motus ſuis mobilibus aliquod augmētum perfectionis per ſe conferunt, neque ad illud acquirendum tendunt. Et ideo reſpectu illorum nec monſtroſum, nec præternaturale fuit aliquo tempore his motibus carere. Sunt ergo illi motus naturales reſpectu vniuerſalis naturæ, ſeu D reſpectu ordinis totius vniuerſi, & conſequenter ſunt etiam conſentanei naturali inclinationi, quam cæli habent ad influendum, & ſe communicandum, quantum naturaliter poſſunt. At verò habito reſpectu ad commune bonum vniuerſi conuenientiſſimè iſti motus hoc die inceperūt,& fieri antea non oportebat, vt ſtatim explicabimus. Nec per illam dilationem aliqua violentia dictis cælis facta eſt, quia licèt agenti naturali debita ſit actio poſitis omnibus requiſitis ad agendum: non tamen eſt ei debitum, vt ſemper habeat omnia requiſita ad agendum, vel ad omnem modum agendi, hic autem motus ſolùm requiritur in cælo, vel ad agendum, vel ad pe-E culiarem agendi modum: & ideo licèt non ſemper datus fuerit,nulla vis facta eſt cælis.

Satisfit primæ parti.

17. *Satisfit primæ parti ac ſuadetur ſecūdò idem reſolutionis membrū prius.*

Ad alteram verò partem de narratione Scripturæ negatur aſſumptum,& retorquemus argumentum;nam conferre his cælis proprios motus fuit vnum ex operibus Dei maximè neceſſariis ad vniuerſi ornamentum,pulchritudinem,& vtilitatem; ergo debuit in aliquo iſtorum dierum fieri, & narrari, ſed in primis tribus diebus factum non eſt, neque in verbis illorum dierum aliqua ſignificatio talis operis inuenitur, vt in dicto argumento ſumitur,& nos libenter admittimus tanquam ſufficienter probatum in his, quæ de operibus illorum dierum dicta ſunt. Idémque de quinto & ſexto die tanquam notum relinquimus; ſupereſt ergo, vt in hoc die tale opus

opus fuerit factum. Quod etiam ex verbis Scripturæ colligimus, quia ea, quæ hoc die narrantur facta, non niſi interuentu iſtorum motuum fieri potuerunt, vt paulo pòſt explicabimus. Vnde ſicut in ſuperioribus ex eo, quòd in primo die ſol cœpit illuminare mundum cum diſtinctione diei, & noctis, rectè intulimus, motum primi mobilis illo die incepiſſe, ita in præſenti die, quia in ea facta eſt peculiaris diuiſio temporum, dierum, & annorum, quæ per hos motus cælorum fit, inde rectè colligimus, hos motus in hoc ipſo die incepiſſe. *Suadetur tertiò.* Denique comprobatur hoc ex ratione, propter quam conueniens fuit hoc opus fieri hoc die, & non antea: neque etiam amplius differri. B Nam hi motus proprij cælorum præcipuè inducti ſunt ab auctore naturæ, vt ſol, & planetæ conuenienti modo diuerſis partibus vniuerſi, in diſtinctis temporibus, & ad conſeruationem miſtorum, & ad fructus terræ producendos applicarentur, quod per hos motus fit, vt Philoſophi, & experientia docent. At verò ante hunc diem quartum nondum erat terra aquis diſcooperta, nec fructificare cœperat, imò nec ad fructus ferendos fuerat diſpoſita, nec aquis cooperta peculiares influentias cælorum recipere poterat. Et ideo ante hunc diem proprij motus cælorum, nec neceſſarij fuerunt, nec opportuni. Poſtquam autem in fine tertij diei C terra, quæ iam apparuerat, herbis, & plantis ornata fuit, cœpit huiuſmodi influentiis cælorum indigere; & ideo conuenientiſſimo ordine, ac prouidentia poſt opus tertij diei hunc motum cælorum ſtatim in die quarto Deus adiunxit. Et hanc exiſtimo eſſe propriam, & literalem rationem huius ordinis. Quanuis aliam ſpiritualem Patres addere ſoleant, ſc. id feciſſe Deũ, vt oſtenderet ſolem, lunam, & ſtellas, non propter ſe, ſed propter hominis vtilitatem factas fuiſſe, vt videre licet in Leone Papa *ſerm. 2. & 7. de Natiu.* & in aliis ſuper Gen. Sic ergo ſufficienter probata relinquitur pars affirmãs hunc motum hoc die fuiſſe factum.

Probatur deinde poſterius reſolutionis membrum.

18. D Altera verò pars excluſiua ex dictis probata relinquitur, quia nulla perfectio intrinſeca Soli, aut ſtellis hoc die addi potuit præter motum, niſi qualitas, vel qualitatis augmentum, quia neque in ſubſtantia, neque in quantitate, vel intrinſeco modo quantitatis illud accipere potuerunt, vt probauimus, ſed oſtenſum etiam eſt, ſecundùm qualitatẽ non potuiſſe intrinſecè perfici; ergo nihil aliud eis addi potuit præter proprios motus, nam communem iam habebant. Loquor autem ſemper de intrinſeca perfectione qualitatis, aut virtutis actiuæ, quia latiùs loquendo de quadam extrinſeca perfectione, concedi poteſt factam eſſe aſtris nonnullam perfectionis E additionem: illa autem qualiſcunque ſit, ſolùm cæleſtibus corporibus accreuit, quatenus ex prædictis motibus reſultauit. *Vberiùs ſuadetur idem poſterius membrum.* Declaratur breuiter, quia duobus modis poteſt aliqua perfectio dici extrinſeca, qui duobus aliis modis perfectionis intrinſecæ reſpondent. Rigoroſè enim dicitur perfectio intrinſeca, quæ non ſolùm inhæret, ſed etiam ab intrinſeco manat, vel ratione alicuius principij intrinſeci rei conuenit. Et in hoc ſenſu loquimur, cùm dicimus, nullam perfectionem intrinſecam eſſe cælis additam, nam in hoc ſenſu procedunt rationes factæ. Alio verò modo omnis perfectio, quæ ſubiecto inhæret, & illud perficit, dici poteſt intrinſeca, quanuis nullo modo à principio intrinſeco proueniat, ſed ab extrinſeco agente, ſicut eſt

A lumen in aëre: & hæc ipſa perfectio, quatenus ab extrinſeco agente prouenit, dici ſolet extrinſeca ſecundùm illum reſpectum, & ita conſtituitur primus gradus, ſeu modus extrinſecæ perfectionis. Alius vero eſt, quando perfectio nec manat ab intrinſeco, nec inhæret rei, ſed alio modò magis extrinſeco illi coniungitur, vt illam adiuuet, aut confortet, qualis dici poteſt ſocietas amicorum, vel aliquid ſimile. Dico ergo his duobus modis potuiſſe aliquid perfectionis extrinſecus accreſcere aſtris ex propriis ipſorum motibus. Quia ex his motibus reſultant diuerſi aſpectus, ſeu coniunctiones planetarum inter ſe, vel etiam reſpectu ſtellarum fixarum octauæ ſphæræ. Quatenus ratione illorum motuum interdum viciniores, ſeu propinquiores inter ſe ſunt, interdum verò magis diſtant. Ex quibus variis coniunctionibus duo in aſtris ipſis reſultant. Vnum eſt, vt quoddammodo inuicem confortentur, iuuentur, ſeu determinentur ad hos, vel illos effectus producendos. Et hinc oriuntur variæ influentiæ aſtrorum in hæc inferiora. Et hanc voco perfectionem omnino extrinſecam, &, vt ita dicam, per iuxta poſitionem, quæ ex his motibus in aſtra redundauit. Aliud eſt, quia ratione horum motuum fortaſſe inter ipſam & aſtra reſultat aliqua actio, qua vnum aliud perficit, influendo in illo qualitatem ipſi inhærentem, & iuuantem ad aliquem effectum producendum, vel ad eundem faciliori, ſeu meliori modo efficiendum. Quod in planetis quoad participationem luminis à ſole euidentiùs conſpicitur, nam quo magis Soli appropinquant, ab illo magis illuminantur. Et fortaſſe in aliis qualitatibus, & influentiis nobis occultis, ſimilem communicationem, & actionem inter ſe habent. Nam huiuſmodi communicatio non eſt per alterationem corruptiuam, ſed potiùs perfectiuam, & ideo à cælorum incorruptibilitate, ſeu impaſſibilitate aliena non eſt.

Qui modus perfectionis intrinſecæ addi potuit cælis die 4.

Iuxta hunc ergo modum etiam fieri potuit hoc die in ſtellis aliquod perfectionis augmentum extrinſecum quoad cauſam, & quoad inhærentiam intrinſecum. Solùm tamen fieri potuit, quatenus ex propriis aſtrorũ motibus modo explicato reſultauit. Neque enim poſſunt aſtra naturali modo aliunde extrinſecas qualitates recipere, quàm ex actione ipſorum inter ſe, quia inferiora corpora, ſeu elementa non poſſunt qualitatem aliquam cælis imprimere, neque etiam Angeli illam virtutem habent, vt nunc ſuppono. Deus autem licèt nouas qualitates in cælis poſſit efficere quæ illis ſecundùm naturæ ordinem debitæ non ſint: nihilominus ſecundùm ordinariam legem naturalem id non facit, quia ſolùm operatur concurrendo cum cauſis ſecundis. Altior verò perfectio cælorum pro ſtatu gloriæ, conſummato mundi curſu, reſeruatur. Et fortaſſe cælo Empyreo ſimilem perfectionem iam Deus addidit, quod ſi ita eſt, ſimul cum illo cælo tota huiuſmodi perfectio concreata eſt, iuxta ea, quæ de illo cælo in ſuperioribus diximus. At verò in hoc quarto die non eſt veriſimile, aliquam inhærentem perfectionem additam eſſe aſtris ſola voluntate, ac virtute diuina, quæ ſit illis naturalis, & intrinſeca primo modo, ſed ab extrinſeco agente tantùm proueniens. Quia, vt dixi, hic modus agendi Dei non eſt ſecundùm ordinarium naturæ modum, neque ad vniuerſalem, & communem influentiam Dei pertinet, & ideo non eſt ſine maiori fundamento aſſerendus. 19.

20. *Inſtantia contra ſuprà dicta.* Dicere autem quis poſſet, quanuis ſtellæ ab intrinſeco non habeant aliquas qualitates, ac virtutes, neque illis ſint debitæ ſecundùm proprias, & particulares naturas: nihilominus propter vniuerſalem naturam illis infundi potuiſſe, idque hoc quarto die factum eſſe, vt haberent aſtra omnem neceſſariam virtutem ad influenda in hæc inferiora. *Expeditur.* Sed reſpondemus, ſi ſupponantur aſtra eſſe adeò imperfecta, vt ab intrinſeca natura, & per mutuam communicationem non poſſint habere omnem influentiam huic inferiori mundo neceſſariam, & ſufficientem: rectè quidem, & conſequenter dici, Deum illis eam virtutem addidiſſe, & ſuppleuiſſe, vt per aſtra tanquam per cauſas ſecundas vniuerſales poſtea operaretur. Veruntamen, etiam hoc conceſſo, non video, quo fundamento dicatur contuliſſe Deum illas virtutes in hoc quarto die, magis quàm in principio, quia ex tota narratione huius quarti diei id colligi non poteſt. Addo verò ſine fundamento dici, aſtra creata eſſe adeò imperfecta, vt non poſſint ab intrinſeco habere virtutem requiſitã ad omnes influentias huic inferiori mundo opportunas, & neceſſarias. Vnde nos è contrario dicimus potuiſſe Deum producere planetas, ſeu ſtellas tantæ perfectionis eſſentialis, vt ab illa dimanent omnes virtutes ad dictam influentiam ſufficientes. Quis enim hoc diuinæ omnipotentiæ neget? At hic modus condendi vniuerſum, & principales eius cauſas naturales nobilior, & excellentior eſt; ergo credendum potiùs eſt, ita fuiſſe aſtra à principio condita, & poſtea non aliud virtutis augmentum præter illud, quod diximus, accepiſſe. Nec, vt opinor, de alio genere augmẽti D. Thomas loquutus eſt, neque de alia determinatione virtutis, præter eã, quæ ex diuerſis aſpectibus, coniunctionibus, vel oppoſitionibus aſtrorum reſultat, quia nec verba eius in prioribus locis alium ſenſum poſtulant, & in poſterioribus locis allegatis ita videtur tacitè ſuam mentem explicare. *Explicatur D. Thom. allatus in num. 11.*

CAPVT IX.

Quomodo per ſolos motus proprios cælorum ſufficienter explicentur omnia, quæ hoc die facta narrantur.

1. *Expenduntur verba Scripturæ pro difficultate cap. præced. in num. 1. ac primum illa, Dixit Deus, fiant luminaria. Reſponſio ex Vatablo tolerabilis. Non tamen neceſſaria.*

IN hoc capite reſpondendum eſt ad difficultatem præcipuam in principio præcedentis capitis propoſitam, quod diſtinctiùs, & exactiùs fiet diſcurrendo per ſingula Scripturæ verba. Prima igitur ſunt, *Dixit autem Deus, fiant luminaria in firmamento cæli.* In quibus, ſi verbũ *fiat* rigoroſè accipiatur pro *fieri* ſimpliciter, & ſubſtãtialiter, verbum *dixit* per recapitulationem accipiẽdum eſt, ac ſi diceretur, *dixerat autem Deus*, &c. atque ita exponit Vatablus ex ſententia Hebræorum, dicens, præteritum ibi accipi pro pluſquam perfecto, quę expoſitio in ſenſu ſuprà dicto tolerabilis eſt. Veruntamen ille ſenſus per recapitulationem etiam in verbis *dixit*, vel *fiant*, neceſſarius non eſt, nam optimè intelligi poſſunt de effectu, quem Deus in hoc ipſo die fieri præcepit. Quia neceſſarium non eſt illud intelligere de effectione ſimpliciter, ſeu ſubſtantiali, quia per ſequentia verba determinatur, & limitatur ad accidentalem motionem. Additur enim, *& diuidant diem ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora*, &c. Vbi particula *&*, per particulam *vt*, explicanda eſt, quod non eſt nouum in Scriptura, & in hoc loco obſeruauit Oleaſter. Et idem ſentit Caiet. & ſumunt ex verbis Hebræis, quæ ad literam ita habent, *erunt luminaria in extenſione cælorum, ad diuidendum diem, & noctem*, &c. Vnde vterque notat, non eſſe hoc quarto die ſimpliciter facta luminaria, vt ſint, ſed ad alia munera, quæ per verba prædicta explicantur. Quæ quidem officia fiunt à luminaribus mediantibus ſuis motibus, neque ratione illorum munerum alia qualitate, vel perfectione indigebant.

Dices, diuiſio diei, & noctis non fit per motum proprium Solis, ſed per diurnum, & ideo primo die legimus diuiſiſſe Deum diem, & noctem; ergo non rectè dicitur, ſol factus hoc quarto die quoad hoc munus. 2. *Inſtantia.* Reſpondetur cum D. Thoma *dicta q. 70. art. 2. ad 3.* aliter factam eſſe diuiſionem diei, & noctis primo, & quarto die. *Soluitur ex D. Thom.* Nam in primo facta eſt communi modo, ſecundùm diſtinctionem ſolam inter lucem, & tenebras, & illo modo verum eſt fieri diſtinctionem illam per motum diurnum cum quadam æqualitate, & vniformitate. Alio verò modo ſpecialiori fit diſtinctio inter diem, & noctem cum quadam varietate, & inæqualitate, quatenus aliquãdo dies ſunt maiores noctibus, aliquando minores, quod ex propriis motibus aſtrorum prouenit. Dici etiam poteſt, quod indicauit Caietan. in primo die diſtinctionem diei, & noctis factam eſſe tanquam inter lucem, & tenebras, hoc autem die factam eſſe tanquam inter lucem & lucem, quia lux diei eſt Solis immediatè, lux autem noctis eſt lumen lunæ, & ſtellarum. *Soluitur aliter ex Caiet.* Vnde paulo pòſt ſubditur de luminaribus, *vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram.* Et iterum: *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius vt præeſſet diei, & luminare minus vt præeſſet nocti, & ſtellas.* Nam illud *præeſſe* optimè intelligitur quoad illuminationem. Rectè ergo intelligitur diſtinctio illa inter diem, & noctem quoad vtriuſque lumen factam eſſe. *Ampliatur data ſolutio.* Vnde conſequenter etiam poteſt dici facta diſtinctio quoad virtutem influendi, nam in die Solis influentia efficacior eſt, in nocte verò lunæ, & ſtellarum actio magis viget. Quia verò paulo pòſt iterum dicitur, poſita eſſe luminaria, *vt lucerent ſuper terram, & præeſſent diei, ac nocti, & diuiderent lucem, ac tenebras?* negari non debet, aut poteſt, quod D. Thomas dixit, factam eſſe hoc die ſpeciali modo diſtinctionem inter lucem, & tenebras, ſed hoc ſuppoſito, explicatur amplius illa ſpecialis diſtinctio, quia non ſolùm facta eſt ſecundùm durationem dierum, ac noctium, ſed etiam ſecundùm lucis, & aliarum influentiarum participationem.

3. *Expenduntur deinde verba illa, vt ſint in ſigna.* Additur verò etiam eſſe facta luminaria hoc die, *vt ſint in ſigna.* Circa quæ verba multa dicta ſunt à Doctoribus propter antiquos errores, qui de ſignis cælorum inuenti ſunt, & ineptiſſimè in his verbis fundati. *1. Expoſitio de ſignis pro prodigiis, data in locis Scripturæ perperam intellectis.* Aliqui verò ſigna hæc non propriè de ſignis ſignificantibus, ſed de miraculis, & ſtupendis operibus interpretantur. Hæc enim apud Hebræos, & frequenter in Scriptura ſigna vocantur, vt *in Exodo cap. 3. & ſeq. & Deut.* 4. *&* 7. vnde eſt illud Pſalmi 73. *Signa noſtra non vidimus.* Et Eccleſiaſt. 36. *Innoua ſigna, & immuta mirabilia*, &c. Et ſic Iudæi ſæpe à Chriſto ſigna petebant, *Matth.* 12. *Ioan.* 4. Ipſe autem diſcipulos ſuos ea facturos promiſit, & impleuit vt *Marci* 16. refertur, *& Act.* 2. 3. *&* 4. Hæc tamen ſignificatio non rectè huic loco adaptatur, quia ſol, & luna non ſunt facta, vt faciant opera prodigioſa, ſeu miraculoſa. Quòd ſi aliquando aliqua prodigia facta ſunt circa ipſum ſolem, & lunam,

Videatur author tomo 2. in 3. part. diſp. 56. ſect. 3.

lunam, vt *Ioſue* 10. vel fiunt, vt *Iſaiæ* 13. dicitur, A non ſunt facta ſol, & luna propter talia ſigna, ſed Deus ſpeciali prouidentia propter alios fines illa circa ſolem, & lunam operatur. Præterquam quòd ipſa non vocantur ſigna, niſi quatenus diuinam reuelationem, aut iuſſionem indicant, vel promiſſionem confirmant, & ideo talis ſignificatio præſenti operi non rectè adaptatur. Niſi fortè quis dicat, ipſum ſolem, & lunam, & concentum ſtellarum cum ſuis ordinatis motibus vocari ſigna, quia ſunt veluti potenta quædam, & diuinam potentiam maximè ſignificant, ſicut alibi Propheta regius dixit, *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiant firmamentum*, &c. Sed hic ſenſus licèt vt ſe- B cundarius, & ſpiritualis tolerari poſſit, non eſt tamen literalis, ſed nimis metaphoricus, vt per ſe notum eſt.

4.

Vera expoſitio de ſignis ſignificantibus.

Huius expoſitionis modus duplex.

Dicuntur ergo aſtra facta in ſigna aliquid ſignificantia hominibus, quod ad communẽ eorum vſum, & vtilitatẽ pertineat. Duobus autẽ modis intelligi poteſt, aſtra eſſe ſigna, ſcilicet, vel pura ſigna, id eſt, habentia munus ſignificãdi, non fundatam in cauſalitate, ſeu influentia, ſed vel in aliqua impoſitione, vel in aliqua ratione figuræ, ſeu imaginis: vel certè dici poſſunt aſtra facta eſſe in ſigna, quia facta ſunt ad influendum, ratione cuius influentiæ etiam habent, quod ſi- C gnificent.

Prior aſcribitur Origeni iuxta Auguſtinũ & Euſebiũ.

Priorem ſenſum ſequutus eſt Origenes, cuius ſententia fuiſſe dicitur, omnes effectus futuros in aſtris tanquam in ſignis cognoſci poſſe, non tanquam in cauſis, ſed quia in illis tanquam in imaginibus omnia deſcripta ſunt. Quam ſententiam fuiſſe hominum non mediocriter doctorum, dixit Auguſtinus *lib. 5. de Ciuit. cap. 1.* eandémque latè refert ex Origene *ſuper Geneſim* Euſebius *lib. 6. de Præparat. euangelica, cap. vlt.* vbi formalia verba Origenis refert, de quibus nõ videtur per ſe dubitari, quanuis nunc in homiliis ſuper Geneſim non inueniantur. Et *in homilia 5. ſuper Ieremiam*, reprobat quidem Origen. errorem dicentium, ſtellas eſſe cauſas efficientes, quæ omnibus futuris neceſſitatẽ imponũt; quòd D verò ſint ſigna ſine cauſalitate neque affirmat, neque negat. Et ipſemet Euſeb. approbando ſententiam Origenis quoad priorem partem, in qua ſtellis prædictam cauſalitatem negat; de altera, in qua illis ſignificationem tribuit, nihil dicit.

Tribuitur etiã Senecæ & Plotino à Viues.

Eandem ſententiam tribuit Senecæ, & Plotino Ludouicus Viues *in ſcholiis ad Auguſt. ſuprà.*

5.

Iudicium de prædicto expoſitionis modo.

Veruntamen hæc ſententia, quanuis apertè non incidat in errorem Stoicorum de fati neceſſitate, non multum ab illa diſtat, tum quia ſecundùm rectam conſequutionem ſine illo ſubſiſtere non poteſt, vt ſtatim dicam, tum etiam quia incidit in alium errorem, quòd futura contingentia ab alio quàm à Deo certò cognoſci E poſſint, quod eſt erroneum, vt ſuprà de Angelis diximus.

Lib. 2. c. 9. & 10.

Et impugnatur primò quoad ſignificationem naturalem.

Deinde eſt omnino vana illa ſententia, quia illa ſignificatio ſyderũ vel eſt naturalis, vel ad placitum. Priori modo cogitari non poteſt in ſtellis reſpectu omnium futurorum ſine cauſalitate circa illa, quia hæc ſignificatio non eſt niſi vel in effectu reſpectu cauſę, vel in cauſa reſpectu effectus, ſed ſtellæ non ſunt effectus futurorũ, vt per ſe patet; ergo ſi non ſunt cauſæ, non poſſunt illa naturaliter ſignificare. Maior, ſeu ſufficientia partitionis probatur, quia inter ſignũ naturale, & ſignatum, debet eſſe aliqua naturalis, & neceſſaria cõnexio, quæ nulla eſſe poteſt niſi cauſæ, vel effectus. Nam connexio inter relationem, & terminũ ad rem non pertinet, vt nunc tanquam clarum

Euaſio præcluditur.

A ſuppono. Dices relationem imaginis, ſeu ſimilitudinis ad hoc poſſe conferre. Reſpondeo, in primis vanum eſſe fingere in aſtris, & ſtellis hanc formalem repræſentationem omnium futurorum, cùm re vera nulla ſit, imò nec mente ſana cogitari poſſit. Et deinde talis repræſentatio non fit per propriam relationem prædicamentalem ſimilitudinis, vel imaginis, ſed per ipſam figuram, vel formam, in qua talis relatio fundari poteſt, & ideo per huiuſmodi repræſentationem imaginis, niſi ratio cauſæ, vel effectus illi adiungatur, cognoſci non poteſt an res repræſentata ſit, fuerit, vel futura ſit; ergo, etiamſi fingendi tales imagines in cælis licentia B detur, non poterunt eſſe ſigna naturalia futurorum, vt futura ſunt.

6.

Impugnatur deinde quoad ſignificationẽ ad placitum.

Quòd ſi hæc ſignificatio dicatur eſſe ad placitum, non minus facilè tanquam vana refelletur. Quia illa ſignificatio ad placitum, ſolùm eſſe poſſet ex impoſitione Dei, quia nullus alius cognoſcit omnia futura, præſertim contingentia, neque aliqua creatura tantam in vniuerſo auctoritatem habet, vt talia ſigna inſtituere potuerit. Nullus autem poteſt cum fundamento dicere, Deum talia ſigna impoſuiſſe. Vbi enim Deus hoc reuelauit? Aut quis ſine reuelatione poſſet talis impoſitionis habere notitiam. Vel quis erit vſus talis ſignificationis, ſi impoſitio illius ne- C mini reuelata eſt? Cùm ergo ſit certum, Deum huiuſmodi ſignificationem, vel impoſitionem hominibus non reuelaſſe, vana, & ridicula eſt talium ſignorum aſſertio.

Quorũdam reſponſio exploditur.

Reſponderi poteſt ex Origene apud Euſebium, hanc ſignificationem non hominibus, ſed Angelis notam eſſe, & per illos hominibus aliquibus non integrè, ſed ex parte innotuiſſe. At iſti non hoc ſomniarunt, vel crediderunt, niſi à malis angelis illuſi ita ſenſerunt. Vnde quantum erroris eſt in adhibenda fide dæmoniis, & in vtendo eorum conſortio, & confabulatione, tantum erroris, & vanitatis eſt in illa reſponſione. Et præterea repugnat ille error Scripturis dicentibus, ſolum Deum omnia D futura cognoſcere.

Replica diluitur.

Dicet fortaſſe aliquis per hoc non excludi, quin per diuinam reuelationem Angeli ea cognoſcere potuerint. Reſpondetur, vanum eſſe, & erroneum hanc notitiam per reuelationem factam in talibus ſignis omnibus Angelis, & de omnibus futuris aſcribere. Alioqui hæc ſcientia omnibus Angelis quaſi ordinaria lege conueniret, quod planè repugnat modo loquendi Scripturarum. Ac denique quod ad verba Geneſis attinet, cùm ibi dicitur *vt ſint in ſigna*, ſermo eſt reſpectu hominum, non Angelorum, & de ſignis naturalibus, non de ſupernaturalibus. Vnde rectè dixit Auguſtinus lib. 2. Gen. ad liter. cap. 14. *Cùm dicit de ſyderibus, vt ſint in ſigna,* E *non illa dicit, quæ obſeruare vanitatis eſt, ſed vtique vtilia, & huius vitæ vſibus neceſſaria.*

7.

Refellitur præterea ſignificatio aſtrorũ quæ fundetur in ipſorũ cauſalitate, ſeu influxu.

Et hinc facilè etiam refutatur error antiquorum Gentilium, & hæreticorum, qui hanc ſignificationem in cauſalitate fundatam ſtellis tribuerunt reſpectu omnium euentuum futurorum, etiam illorum, quæ à voluntate humana, vel angelica pendent. Nam hic error, & libertati arbitrij, & immaterialitati humanæ voluntatis repugnat, quia non poſſunt corpora in ſpiritus agere, nec voluntatem libertate ſua priuare. De qua re in locis aliis ex profeſſo tractatur, & ideo hîc adnotare ſufficiat, hunc errorem damnatum eſſe à Leone Papa *Epiſt.* 91. aliàs 93. *ad Turiuium, cap.* 11. & in Concil. Bracharenſi I. *cap.* 9. & impugnari latè ab Origene, & Euſeb. *ſuprà*, & Au-

guſt. dicto lib.5. de Ciuit. & D. Thoma in opuſc.26. de Iudiciis, ſeu indiciis aſtrorum, & multis aliis, qui contra Fatum ſcripſerunt. Quocirca verum quidem eſt ſignificationem luminarium fundatam eſſe in cauſalitate, vt tradit D. Thomas dicta q.70. art. 2. ad 2. Vbi etiam aduertit, non ideo eſſe dicta ſigna, quia non ſint cauſæ, nam ſignificatio non excludit cauſalitatem, ſed potiùs interdum in ea fundatur. *Sed dicta* (inquit) *ſunt potius ſigna, quam cauſæ, vt occaſio idololatriæ tolleretur.* Hinc tamen optimè concluditur, aſtra non eſſe ſigna omnium futurorum, ſed illorum quos facere poſſunt, quóſque curſu ſuo naturaliter, & ordinariè efficiunt. Et quia iſtorum effectuum varietas ex propriis motibus cælorum, & ex diuerſis aſpectibus, & coniunctionibus aſtrorum, quæ per eoſdem motus fiunt, oriuntur; ideo ratione eorumdem motuum dictum eſt, luminaria facta eſſe, *vt ſint in ſigna*, vt Auguſtin. & D. Thomas ſuprà notarunt. Et hoc modo ſignificatio illa ad hominum vtilitatem ordinata eſt, quia per illa diſcernunt homines opportunitatem negotiorum, vel actionum, quam nautæ obſeruant ad nauigandum, & agricolæ ad ſeminandum, & alij ad cætera negotia præuidendo temporum qualitates, vt pluuiæ, aut ſerenitatis, frigoris, aut caloris, &c.

Exponitur 3. loco dictio in tempora.

8. Ex quibus facilè exponitur, quo ſenſu dicantur aſtra hoc die non ſolùm in ſigna, ſed etiam *in tempora.* Iſtæ enim duæ particulæ poſſunt facilè ad idem referri, ita vt poſterior priorem exponat, nam aſtra facta ſunt in ſigna diuerſorum temporum, non ſolùm quoad moras, ſed etiam quoad qualitates eorum, nam ſignant tempus æſtatis, hyemis, &c. Ita ferè exponit Auguſtinus *dicto lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap.* 14. Et in Imperfecto *cap.* 13. *& lib.*1. *de Gen. contra Manich. cap.* 13. *&* 14. & idem ſenſit Chryſoſt. *homil.*4. & Baſil. *homil.*6. *in Gen.* & Hugo de S. Victore *Annotationib. in Gen. cap.*7. & ibi alij, quos Lypomanus *in Caten.* refert, nec diſſentit D. Thomas *ſuprà.* Poſſunt verò illæ duæ particulæ etiam ad diuerſa referri, nam aſtra ſignant varios effectus ſuos, vt dictum eſt, conſtituunt autem viciſſitudines temporum æſtatis, hyemis, &c. & ideo ſpecialiter dicuntur facta, vt ſint in tempora. Omitto expoſitionem dicentium, per tempora intelligi illa, quæ feſtis, & ſolemnitatibus deputantur, quia alienam ab hoc loco cenſeo. Additur verò, *& dies, & annos, quos vſitatè nouimus* (inquit August. ſuprà) *qui non fierent, niſi motibus ſyderum*, vtique propriis, ſicut de diebus ſuprà explicatum eſt, & de annis conſtat, quia per proprium Solis motum conſtituuntur. Omittuntur autem menſes, quia ſub annis (vt quidam volunt) comprehenduntur. Nam annus in quadam ſignificatione dicitur integra conuerſio propria cuiuſcunque planetæ, & quia conuerſio lunæ vno menſe perficitur, ideo menſes ſub annis comprehendentur. Sed hoc non admodum placet, quia illa acceptio *anni*, mihi eſt valde incerta, nec in Scriptura eius fundamentũ inuenio. Imò Hebræi menſes lunares computabant, iuxta conuerſionem lunæ, & ex eis lunares annos conficiebãt. Vnde faciliùs dicitur menſes fuiſſe omiſſos, quia in anno ſolari ad placitum hominum diuiſi ſunt, ob quam rationem etiam horæ ſunt prætermiſſæ.

Exponũtur quarto loco verba, in dies & annos.

Menſes cur prætermiſſi.

9. Vltimò inquiri ſolet hoc loco, quo ſenſu ſol & luna duo magna luminaria dicantur inter ea, quæ fecit Deus, qua occaſione de horum, & aliorum aſtrorum magnitudine poſſet hoc loco diſputari. Sed hoc Aſtrologis, & Philoſophis relinquimus. Ac breuiter dicimus in re quidem ipſa ſolem fortaſſe eſſe abſolute maximum inter aſtra omnia, vt accuratè declarat Pererius *tom.* 1. *in fine quartæ diei*, & Conimbricenſes 2. *lib. de cælo, cap.* 12. *q.*1. *art.*3. At verò luna abſolute non habet ſecundum magnitudinis locum, vt eſt conſtans apud Philoſophos, & ideo ſolùm reſpectu noſtri dicitur ſecundum luminare magnum, vtique formaliter (vt ita dicam) ſeu in lucendo. Quia per diem neque luna, neque aliæ ſtellæ lucent, propter Solis eminentiam, in nocte verò luna magis, quàm aliæ ſtellæ nobis lucet, vel propter maiorem propinquitatem, vel propter maiorem denſitatem, & aptitudinem, quam ad lucendum habet. Et ita ſenſit Baſil. *homil.* 6. *in Exaëmer.* & Cryſoſt. *homil.* 7. *in Gen.* ſicque intelligendus eſt Auguſtinus *lib.*2. *de Gen. ad liter. cap.*16. Addi poteſt, lunam etiam eminere in illis muneribus, ad quæ luminaria hoc die facta eſſe dicuntur. Nam vel propter maiorem vim illuminandi terram, vel propter alias etiã qualitates ſibi connaturales maiorem habet influentiam in omnium miſtorum generationem, & in corpora humana, quàm cæteri planetæ, præter ſolem, & ideo inter ſigna cæleſtia horum naturalium effectuum, poſt ſolem principatum habet. Et ob eandem rationem magis eſt in tempora, & dies, & annos, quàm reliqui planetæ, vtique poſt ſolem. Vnde ſecundùm illam etiam menſes, & anni à multis nationibus connumerantur, & ad diſtinguenda tempora in ordine ad plures actiones humanas, præſertim ad opera medicinæ, vel agriculturæ, aut nauigationis, augmenta, vel diminutiones lunæ plurimùm cõſiderantur. Propter has ergo cauſas luna dicta eſt luminare minus, & in ſecundo gradu poſt ſolem collocatur.

Explanantur 5. loco verba, duo luminaria magna, quæ de Sole & luna proferuntur.

Sol maximũ aſtrorum.

Luna qua de cauſa dicatur ſecundum luminare magnum.

Cauſa altera additur.

10. Hac denique occaſione dubitari hîc ſolet, in quo ſtatu augmenti, vel decrementi luminis luna creata fuerit. Quod attingit D. Thomas *dicta q.* 70. *art.*1. *ad* 5. vbi probabile cenſet factam eſſe plenam, quia illa eſt perfecta eius diſpoſitio, præſertim ad lucendum in nocte. Quæ fuit ſententia Bedæ *in Exaëmer. & lib. de ratione temporum.* Procop. *in caput* 1. *Gen.* Damaſcen. 1. *de fide orthod. cap.*7. & Abul. *Gen.* 1. *q.*25. At verò Auguſt. *lib.* 2. *Gen. ad liter. cap.*15. probabile cenſet, factam eſſe initio ſui luminis, quia debuit incipere in principio ſui menſis, ſeu conuerſionis ſuæ ſecũdùm motum proprium, & reſpectu noſtri. Alioqui non in prima luna, ſed in decimaquarta moueri cœpiſſet. Et ad rationem in contrarium virtute reſpondet, *ſiue primam, ſiue plenam lunam Deus fecerit, feciſſe perfectum.* Tandem verò nihil determinat, ſed rem indeciſam relinquit. Vnde non defuerunt, qui mediam viam tenuerint, dicentes, lunam factam eſſe in quarta parte ſui augmenti, id eſt, in ea diſpoſitione, quam in ſeptimo die habere ſolet. Quia tunc oritur ſupra noſtrum horizontem, quando ſol occidit, & ita poterat totam noctem illuminare, atque ita ſtatim exequi munus ſuum per illa verba explicatum, *vt præeſſet nocti*, quod facere non potuiſſet ſi in prima luna creata fuiſſet, & aliunde conuenientius videtur, vt poſt illud initium non ſtatim decreſceret, vt neceſſarium fuiſſet, ſi plena creata eſſet, ſed potiùs, vt per aliquod dies continuè augeretur. Sed in hac re liberum eſt vnicuique, quod voluerit ſentire, quia ex Scriptura, vel Patribus nihil habemus, & rationes non multum cogunt.

In plenilunio ne, ſtatu al... ſit luna creata.

D. Thomæ ſententia et Bedæ.

Quid Auguſtinus de eadẽ re ſenſerit.

Authoris iudicium.

11. Superſunt tantùm explicanda verba illa, quæ

ſupra

Enodantur vltimo loco verba, Et poſuit eos in firmamento.
Vna dictorũ verborum difficultas ſoluitur.

ſuprà *cap.5. num.*14. in hunc locum remiſimus, *& poſuit eas* (ſcilicet ſtellas) *in firmamento cæli.* In quibus duæ ſtatim occurrunt difficultates. Prima eſt ſuprà poſita, quia in opere ſecundi diei nomine *firmamenti* aërem expoſuimus; quomodo ergo nunc potuerũt ſtellæ in firmamento poni. Sed ad hoc breuiter dicendum eſt nomine *firmamenti* intelligi totam expanſionem corporum diaphanorum ab octaua ſphæra vſque ad terram: & ita iuxta lectionem Hebraicam propriè vertitur, *poſuit ſtellas in extenſione cælorum.* Vnde quia firmamentum ſic ſumptum plura corpora comprehendit, interdum aliquid ei tribuitur ratione vnius partis, interdum verò ratione alterius: & ita in præſenti dicuntur ſtellæ poſitæ in firmamento, quia ſunt poſitæ in ſuperiori parte eius, & denotatum eſt, omnes ſtellas, eſſe ſub primo mobili. Quæ expoſitio communiter recepta eſt, vt videre licet in Lypomano, Caietano, Pere. & aliis.

Soluitur altera.

12. Altera difficultas eſt circa verba, *poſuit eas in firmamento,* nam videntur ſignificare, priùs fuiſſe firmamentum, & poſtea Deum ſtellas in illo poſuiſſe. Reſpondemus tamen, non eſſe exiſtimandum, poſuiſſe Deum ſtellas in cælo, tanquam in ſubiecto proprio, aut tanquam in loco extrinſeco, ſed tanquam partes in toto, cui vniuntur, & cum quo locum habent. Sicut ergo partes ponuntur in toto non præexiſtente, ſed quando ipſum producitur, ita Deus tunc poſuit ſtellas in firmamento, quando cælum illis conſtans & compoſitum creauit, & ita in principio ſui operis illas poſuit. Hoc autem quarto die, vel illud per capitulationem repetitur, vt aliquid addatur, vel dicuntur hodie ſtellæ poſitæ in firmamento, non ſimpliciter, ſed *vt lucerent ſuper terram.* Nam antea ſuper aquas lucebant: hoc autem die, cùm iam terra eſſet aquis diſcooperta, ſuper illam cœperunt lucere, non vtcunque, ſed determinato modo, & cum certa varietate, & influentia, vt explicatum eſt.

CAPVT X.

De animalium ratione carentium productione, quinto, & ſexto die facta.

Referuntur verba Gen. quibus brutorum productio traditur.

1. IN quinto die duo ab auctore naturæ facta narrantur, ſcilicet, piſces maris, & volatilia cæli, id eſt, aëris. Verba ſunt: *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cæli,* &c. In ſexto item die priùs brutorum creatio refertur his verbis: *Dixit quoque Deus, producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas, factúmque eſt ita,* & poſtea hominis creatio deſcribitur quæ propter ſuam dignitatem ſpecialem diſputationem poſtulat, & ideo illam in ſequentem librum reſeruamus. At verò de cæteris animantibus, quia ſecundùm quandam proportionem, communem doctrinam habent, hîc dicemus. Quod breuiter expediri poterit ferè applicando ea, quæ de vegetabilibus dicta ſunt, & in fine graue quoddam dubium explicando.

Aſſertio 1. *Probatur 1.*

2. Primò ergo nobis certum ſit hæc animantia non in virtute tantùm, aut in ſemine, ſed actu, & in ſeipſis facta fuiſſe his diebus, in quibus facta narrantur. Quanquam Auguſtinus *lib.3. Gen. ad liter. c.5.* in ſua perſiſtens ſententia, contrarium ſentire videatur. Et probatur primò ex proprietate verborum, eorúmque vniformitate: *Dixit Deus, fiat, & factum eſt.* Quæ in rigore eius rei, quæ fieri dicitur, actualem productionem ſignificant, & ita in aliis diebus explicata ſunt. *Secundò.* Secundò ex ipſorum animantium perfectorum natura, quia tota ſpecies non poteſt incipere per naturalem generationem, quia vnunquodque indiuiduum ab alio ſimili procreatur: & ideo neceſſariò ſiſtendum eſt in aliquo primo indiuiduo ab alio ſimili non genito. Neque illud primum ex ſolo ſemine generari potuit, quia neque illud ſemen naturaliter fieri poteſt, niſi ab animali deciſum, neque etiam conſeruari poteſt, vel ad fœtum formandum perduci, niſi in vtero alicuius animalis generantis. Neque etiam talium animantium ſpecies, ſeu prima earum indiuidua per ſolas cauſas vniuerſales, ſolem nimirum, & aſtra introduci in orbem potuerunt, vt etiam in Philoſophia contra Auicennam, & alios antiquos Philoſophos demonſtratur. Ergo neceſſarium fuit, prima indiuidua horum animantium immediatè ab auctore naturæ fieri; ergo his diebus facta ſunt actu, & in ſeipſis, nam poſt hos dies nihil hoc modo Deus procreauit, *requieuit enim die ſeptimo ab omni opere, quod patrarat.* *Tertiò.* Tertiò idem probari poteſt ex illa benedictione quinto die data: *Creſcite, & multiplicamini,* nam vim generandi indicant, quæ non niſi rei iam actu productæ confertur, vt *in cap.* 7. ponderatum eſt. Vbi etiam ex creatione hominis hoc confirmauimus; neque in hoc noua difficultas occurrit.

Aſſertio 2. tripartita. *1. Pars probatur.* *De concurſu aquæ, & terræ in productione animalium.*

3. Dico ſecundò, quanuis productio iſtorum animalium, interdum creatio dicatur, nihilominus non fuit ex nihilo, ſed ex præiacente materia, modo tamen proprio auctoris naturæ. Hæc aſſertio etiam eſt certa & communis: & prima quidem pars eius conſtat ex *cap.1. Geneſis,* illis verbis; *creauítque Deus cete grandia, & omnem animam viuentem,* &c. & ex aliis communibus locis Scripturæ. Secunda verò pars in illis verbis continetur, *producant aquæ, producat terra.* Circa quæ verba occurrebat quæſtio, an aqua, & terra in hac productione efficientiam habuerint. Veruntamen quod in ſimili dubio de vegetabilibus diximus, ad cætera viuentia applicandum eſt, nam Scriptura eodem modo de illis loquitur. Vnde Caietanus ſicut in plantis, ita in animalibus docet, efficienter ab aqua vel terra producta eſſe propter vim verbi, *producat.* Nos tamen dicimus, verbum illud in omnibus ſignificare cauſalitatem elemento accommodatam, ac proinde ex verbis illis optimè probari cauſalitatem materialem, efficientem verò, nec probari, nec cum ratione poſſe ſubſiſtere, propter ſuperiùs dicta.

2. Partis probatio. *Probatio tertia, ſeu potiùs declaratio.*

4. Sic igitur probata relinquitur ſecunda pars aſſertionis, nam omnia hæc animalia facta ſunt ex præiacente materia, aqua nimirum, vel terra. Ergo non ſunt facta per rigoroſam creationem, nimirum ex nihilo. Occurrebat autem dubium, vtrùm aliqua ex his animalibus facta ſint ex aëre, ſed illud in fine cap. à num.13. tractandum relinquimus. Vltima denique pars aſſertionis in ſuperioribus ſatis declarata eſt in plantis, & in præſenti eandem rationem habet. Intelligitur enim de productione quoad præuiam alterationem, & organizationem, nam hæc non eſt facta modo ordinario, & communi, nec per moras, quibus naturaliter fieri ſolet, ſed ſubitò, vel mora breuiſſima, & ſine effectiua cooperatione cauſarum ſecundarum diuina virtute facta eſt, & ob eam rem creatio appellatur lato modo, vt & ab ordinaria generatione diſtinguatur, & vt denotetur fuiſſe quendam mo-

dum productionis authoris naturæ proprium. Nihilominus tamen ſubſtantialis generatio talium viuentium, quæ in inſtanti facta eſt, eiuſdem ſpeciei fuit, cum ſimili generatione ordinario modo facta. Nam in ſe vtraque productio eſt per veram eductionem de potentia materiæ, priùs natura vltimatè diſpoſitæ ad talem formam, diuerſitas autem in præuio modo diſpoſitionis eſſentiam, ſeu ſubſtantiam mutationis ſubſtantialis, quæ in momento fit, non variat, cùm de eius eſſentia non ſit. Tandem rectè hinc colligi poteſt omnes formas, ſeu animas iſtorum animantium quantumuis perfectorum citra hominem ex potentia materiæ eductas eſſe, id enim ſignificant illa verba, *producat terra animam viuentem*, quæ ſtatim diſtribuuntur ad omnes ſpecies per illa verba, *iumenta, reptilia & beſtias terræ.* quod rectè notauit Caiet. & Perer. conſentit.

5. *Aſſertio 3. Fūdatur,& enucleatur.*

Tertiò dicendum eſt, hæc animalia omnia his diebus producta eſſe, in perfecto ſtatu in ſingulis indiuiduis, ſeu ſpeciebus ſuis, iuxta vniuſcuiuſque naturam. Hæc aſſertio communis eſt, & fundatur in illo principio, quòd opera Dei perfecta ſunt. Et intelligenda eſt, ac explicanda eo modo, quo ſimilem de plantis poſuimus. Itaque fuerunt omnia creata integra, & omnibus ſuis membris perfecta, item in quantitate & magnitudine corporis, ad quam ſolent huiuſmodi animalia in termino augmenti peruenire. Non oportet autem, vt omnia fuerint æqualis magnitudinis, etiam indiuidua eiuſdem ſpeciei, nam de diſtinctis res eſt manifeſta. De prioribus verò licèt potuerit Deus ea producere æqualia, vel æquè fortia, aut æquè pulchra, non videtur neceſſarium, nam vniuerſi pulchritudo varietatem aliquam requirit. Quæri autem hîc poteſt, quot indiuidua creauerit Deus in vnaquaque ſpecie, in quo non eſt dubium quin ad minimum, bina facta fuerint, ſed eſt dubium, an fuerint plura. Quod ex alia interrogatione poteſt pendere, ſcilicet, an Deus produxerit hæc animalia tantùm in vno loco terræ, vel per totum orbem. Nam pro vno loco, id eſt, pro vno regno, vel alio ſimili bina ſufficere potuerunt; pro diuerſis autem plura neceſſaria erant, vt per ſe clarum eſt. Et quamuis res incerta ſit, hæc poſterior pars veriſimilior videtur. Sicut de plantis diximus, nam ferè eſt eadem ratio. Semper tamen incognitum nobis eſt, quot indiuidua ſimul produxerit Deus in vniuerſo orbe in ſingulis ſpeciebus horum animalium; hoc ergo relinquendum eſt diuinæ ſapientiæ, cuius conſilio, & arbitrio hæc multiplicatio, & diſtributio facta eſt. Veruntamen ſicut de plantis diximus, ita hîc conſiderari poteſt ex animalibus quædam melius, ſeu commodius in quibuſdam regionibus, quàm in aliis procreari, & intra eandem etiam ſpeciem, quædam eſſe maiora, vel fortiora, vel aliis huiuſmodi qualitatibus affecta in vna regione, quàm in alia. Ad hunc ergo modum veriſimile eſt, diuinam ſapientiam, proportionem & varietatem in hac animalium productione obſeruaſſe.

Quot indiuidua in qualibet ſpecie Deus creauerit, & in qua perfectione.

6. *Cum vi generandi fuere producta.*

Ex quo intelligi etiam poteſt, produxiſſe Deum omnia hæc animalia cum virtute generandi ſibi ſimilia in generibus, ſeu ſpeciebus ſuis. Probatur, quia hæc poteſtas pertinet ad naturalem perfectionem indiuidui, & ad conſeruationem ſpeciei neceſſaria eſt. Deinde probatur ex illa benedictione, *creſcite, & multiplicamini.* Per illam enim benedictionem, nihil aliud ſignificatur, quàm virtus, data his viuentibus ad multiplicanda indiuidua, & conſeruandam ſpeciem, per multiplicatas generationes. Nec refert, quòd animantibus terreſtribus, præter hominem, non legatur data huiuſmodi benedictio, quia cùm data fuit piſcibus, & volatilibus virtute, cæteris etiam brutis data cenſetur, cùm eadem ratio, & neceſſitas in eis inueniatur. Quamquam poſtea in hominibus repetita ſit, poſt eorum creationem, ad denotandam ſingularem hominis excellentiam, & propter alias rationes, quæ videri poſſunt in Auguſt. *lib.3.Gen. ad lit.cap.*13. & Beda *in Exaëm.* & aliis expoſitoribus *in Gen.*

7. *Aſſertio 4.*

Quartò dicendum eſt, hæc animalia ratione carentia in magna varietate generum, & ſpecierum ſimul fuiſſe his diebus à Deo producta. *Simul* (inquam) cum partitione accommoda, vt ſtatim explicabo. Hæc etiam aſſertio ex narratione Geneſis adiuncta Patrum expoſitione manifeſta eſt. Nam in primis narrantur facti tres ordines, ſeu claſſes animantium, quæ ſunt veluti tria genera illorum, ſcilicet, piſcium, volatilium, & terreſtrium. Quæ ſine dubio eſſentialem differentiam genericam inter ſe habent, vt motus, naturalia loca, figuræ, & aliæ actiones & proprietates euidenter oſtendunt. Seruant autem inter ſe hunc ordinem perfectionis, quòd infimum habent piſces, medium aues, & ſuperiorem animantia terreſtria. Ita docent Philoſophi, & in Geneſi Patres, & expoſitores, quanuis diuerſis rationibus, & ſignis ad illum ordinem oſtendendum vtantur, ſed non eſt præſentis inſtituti de animaliũ proprietatibus diſputare. Solùm intelligere debemus illos gradus dictum ſeruare ordinem ex genere ſuo: nam inquiri poſſet, an aliqua ſpecies inferioris gradus poſſit eſſe eſſentialiter perfectior, quàm alia ſuperioris gradus, ſed hoc etiam nunc inquirere neceſſarium non eſt. Satis ergo eſt ex dicto perfectionis ordine colligere, Deum in productione miſtorum ab imperfectis ad perfectiora proceſſiſſe; ideoque ſicut prius creauit plantas, quàm animalia, ita inter animalia priùs creaſſe piſces, poſtea verò volatilia, deinde terreſtria, & vltimo loco hominem, vt poſtea dicemus. Atque ita reſpectu diuerſorum odinum horum animantium, non omnia ſimul creauit, tamen in vnoquoque ordine ſimul omnia produxit, nam vnico imperio dixit, *Producant aquæ reptile,* &c. *& producat terra animam viuentem,*&c. Nulla ergo ſucceſſio generationum inter res productas in ſingulis ordinibus cum fundamento cogitari poteſt.

Vnde oſtendatur. Natatilia, volatilia terreſtria conſtituunt ordines tres inæqualis perfectionis.

Deus productionem miſtorum ab imperfectioribus generibus inchoauit.

Vnumquodque autem genus ſimul produxit.

8. *An piſces & aues ſimul ſint producta.*

Imò etiam de volatilibus, & piſcibus dubitari poteſt, an inter ſe ſimul creata fuerint: nam quòd hi duo ordines tertium præceſſerint, manifeſtum eſt, quia producti ſunt in quinto die, tertium autem genus brutorum in ſexto: an verò piſces ſint prius tempore creati, quàm volucres, dubitari poteſt: quia licèt ſint facti eodem die, potuerunt ſimul, vel cum ſucceſſione fieri. Et quidẽ ſi interceſſit ſucceſſio, non eſt dubium, quin piſcium creatio præceſſit, quia primo loco ponitur. Suſpicio autem ſucceſſionis ſolùm ex ordine literæ accipi poteſt, quia illa duo genera diſtinctè narrantur, & priùs minus perfectum, poſtea perfectius recenſetur. Quòd autem in reipſa non fuerit realis ſucceſſio, videtur poſſe in litera Geneſis fundari: ſic enim dicitur, *Dixit etiam Deus, producant aquæ reptile, & volatile.* In quo ſignificatur quaſi vnico imperio ſimul vtrunque genus fuiſſe productum. Sicut cùm dicitur, *Creauit Deus cælum, & terram;* ſic enim in præſenti adiungitur, *creauitque*

Pars negat. ſuadetur.

Credibilior pars affir.

Deus

Deus cete grandia, & omnem animam, &c. *& omne volatile.* Sicut ergo omnes piſces ſimul creati sũt, ita etiam piſces,& volatilia; ideoque tanquam de vno opere ſtatim dicitur, *vidit Deus, quod eſſet bonũ*,& vna benedictio omnibus datur. Propter quę pars hæc veriſimilior videtur. Cur autem ita factum ſit inter hos duos ordines, quis conſiliarius Dei fuit, vt rationem reddere poſſit; fortaſſe tamen probabilis ratio eſt, quod ex eodem elemento fuerunt facti, vt infrà dicemus. Vel certè quia piſces,& aues in multis ſimilia ſunt,quę Pererius & Torniellus latè recenſent.

Eius ratio ex Pererio & Tornelio.

9\. *Aſſertio 5. Oſtenditur primò.*

Deinde ſub vtroque iſtorum generum, ſeu ordinum quamplurimæ ſpecies procreatę ſunt. Hoc conſtat in primis ex effectu ipſo, addita ratione ſuprà facta, quòd poſt illos ſex dies non fecit Deus ſe ſolo, & tanquam auctor naturæ nouas ſpecierum productiones, & ideo omnes ſpecies animalium, quæ naturaliter fieri non poſſunt à cauſis ſecundis,niſi per ſeminalem generationem & propagationem ab aliis ſimilibus in eadem ſpecie, fuerunt à Deo procreatæ. Deinde hoc ſatis oſtendunt verba Scripturæ, in quibus nõnulla diuerſitas poteſt notari. Nam de piſcibus dicitur, *creauit Deus cete grandia, & omnem animã viuentem, atque motabilem,quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas.* Per quæ verba in primis ſignificatur magna ſpecierum diuerſitas; deinde indicatur, piſces ex ſuo genere in magnitudine excedere cætera animalia: nam ideo declarãtur ſpecialiter cete grandia, vt latè ibi Pererius ex Patribus, & Philoſophis proſequitur. Denique probabile eſt etiam in gradu iſto animantium in aquis degentium maiorem eſſe multitudinem,& varietatem, quàm in volatilibus, vel terreſtribus inueniatur. Ad quod ponderari ſolet verbũ,*producant aquæ reptile*, quoniam in Hebræo habet emphaſim quandam, & ſignificat abundantem productionem, & quaſi ebullitionem. Et hoc confirmat,quod infrà dicitur, *Multiplicamini,& replete aquas maris.* Meliùs autem probatur ex illo Pſalmi 103. *Hoc mare magnum, & ſpatioſum manibus, illic reptilia, quorum non eſt numerus, animalia puſilla cũ magnis*; vocat enim Scriptura piſces nomine reptilium, quia omnes natando quaſi reptant ſuper aquas,& per exaggerationem dicit,eorum non eſſe numerum,quia eſt eorum maxima multitudo,& vt denotetur diuerſitas non tantùm in numero, ſed etiam in ſpecie, adduntur illa verba,*animalia puſilla cum magnis*,nã in his extremis media ſubintelliguntur. Sub genere autem terreſtrium animalium tria proxima genera in illis verbis indicantur,*iumenta,reptilia,& beſtias terræ*, & in omnibus varias eſſe ſpecies adiuncta verba declarant,*ſecundũm ſpecies ſuas.* Vnde ſub iumentis comprehenduntur omnes ſpecies animalium, quæ ab hominibus domantur, vt illis ad ſuam commoditatem vtantur:ſub beſtiis terrę comprehenduntur animalia agreſtia, reptilia verò dicuntur ſerpentes, & alia, quæ ſuper pectus ſuum gradiuntur, quia pedibus carent. Ad quæ capita reuocantur omnia animalia perfecta, quæ ſuper terram ambulant. De volatilibus autem nihil ſpecialiter diſtinguitur, ſed abſolutè dicitur omne volatile ſecundùm genus ſuum, & iterum, *aues multiplicentur ſuper terram.* In quo fortaſſe ſignificatum eſt, in àuibus nec tantam multitudinem,nec tantam varietatem, ſicut in cæteris animantium ordinibus factam eſſe.

Oſtenditur ſecundò.

Piſces ex ſuo genere mole excedunt cætera animantia.

Et fortè numero, & varietate ſpecierum.

Sub genere terreſtrium tria inferiora genera cõtinentur.

10\. *An animãlia imperfecta ſint his diebus producta. Quid Baſil. ſentiat.*

Quæri autem hoc loco ſolet, an his diebus facta fuerint etiam animalia imperfecta, quæ per influentiam cælorum ex putrida materia terræ aut aquæ generari ſolent. Nam Baſilius *homil.7.in Gen.* affirmare videtur, Auguſtinus verò *lib.3. Gen. ad lit.c.14.* ſub diſtinctione reſpondet. Nam quædam ex his animalibus generantur ex cadaueribus mortuorum, alia verò ex aquis,vel terra procreantur: & priora negat fuiſſe tunc creata, quia nondum erant mortuorum corpora; de aliis verò affirmat,quia ſuo modo pertinent ad decorem vniuerſi. Sequitúrque hoc D. Thomas 1 *p.q.72.ad 5.* Sed profectò diſtinctio non videtur neceſſaria; tum quia non magis hæc, quàm illa ad decorem vniuerſi pertinent; tum etiam quia ſi aliqua facta ſunt his diebus,per omnipotentiam Dei facta ſunt,non expectata putrefactione materiæ, prout ſecundùm ordinem naturalem cauſarum ſecundarum fieri ſolet. Vnde ſine animalibus mortuis potuiſſent à Deo fieri imperfecta animalia, quæ nunc ex corporibus mortuorum generantur.

Quid verò Auguſt. & D.Thom.

11\. *Pars negatiua placet.*

Probabilius ergo cenſeo huiuſmodi imperfecta animalia non eſſe facta à Deo immediatè, & in actu his diebus,ſaltem per ſe loquendo. Probatur ex dictis in ſimili de herbis, nam eſt eadem ratio, nimirum quòd huiuſmodi imperfecta viuentia non ſint veluti per ſe requiſita ad perfectionem vniuerſi, ſed quaſi per accidens ex concurſu variarum cauſarum ſequantur. Item quia ſicut in ſpeciebus perfectis non fuit neceſſarium, omnia indiuidua immediatè fieri ab auctore naturæ, ſed tantùm prima, in quibus cætera potentia continerentur; ita in his imperfectis neceſſarium non fuit prima indiuidua immediatè à Deo produci, quia in aliis cauſis ſufficienter continebantur in potentia,& per illarum actionem,& nõ per propriam ſucceſſionem vnius ab alio erant propaganda. Item quia alias dicendum eſſet, in omnibus ſpeciebus, quantumuis imperfectis, aliqua indiuidua in principio fuiſſe facta, quia non eſt maior ratio de quibuſdam,quàm de aliis. Conſequens autem eſt incredibile; alias etiam pulices, & ſimilia animalia homini infeſta in illo principio creationis actu fuiſſet,quod certè probabile non eſt. Atque hanc partem ſequuntur Pereyra, & Torniel. *in ſexto die.* Dixi autem *per ſe loquendo*, id eſt, ſpectando talium rerum naturam ſecundùm ſeipſam. Nam ex his animalibus imperfectis quædam ſolent deſeruire in cibum animalium perfectorum, vt piſces maiores ex minimis aluntur;& ſimiliter paſſeres, vermicula terrę habent in cibum. Quia igitur in principio creauit Deus omnes ſpecies perfectas animalium, etiam eorum,quæ carnibus,& piſcibus aluntur:ideo ſi propter huiuſmodi vſum neceſſaria tunc fuerunt aliqua animalia imperfecta,ſimul cum cæteris perfectis producta eſſe credibile eſt, quia hoc titulo ſpecialis cauſa, ſeu neceſſitas in eis inuenitur.

Exceptio in hac negatiua parte.

12\. *An quæ per adulterinã generationẽ bruta naſcuntur ſint his diebus producta. Partis affir. ratio.*

Solet etiã hîc dubitari de quibuſdã animantibus, quæ ex coniunctione maris, & fœminæ diuerſarum ſpecierum generãtur, ideo quòd præter naturam, & per generationem quaſi adulterinam naſci videntur, vt mulus, leopardus, lynx, & ſimilia, ſolet (inquam) dubitari,an fuerint à principio in actu creata, vel ſolùm in potentia. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia hæc animalia in ſe ſpectata perfecta ſunt, & multum vtilia,ac ſubinde videntur per ſe ad perfectionem vniuerſi ſpectantia; ergo debuerunt ſimul cum aliis fieri ab auctore naturæ. Nihilominus contrarium cenſeo eſſe probabilius, quod tenet Rupertus Abbas *lib.1.in Gen.cap.57.* & ſequuntur Yſtella, & Torniel. *in Gen.* Ratio verò eſt, quia huiuſmodi ſpecies animalium ſufficienter continebantur potentia

Pars tamen neg. eligitur.

Probatur. tentialiter in illis indiuiduis diuerſarum ſpecierum, ex quorum commiſtione generantur: & ideo non fuit neceſſarium aliqua eorum indidua ab auctore naturæ immediatè produci. Nam Deus ea tantùm immediatè produxit, quæ non niſi per ipſius actionem in rerum natura introduci poterant quoad ſpecies ſuas, nam cætera, quæ per cauſas ſecundas produci poterant, conuenientius fuit per illas fieri, & hoc ipſum magis ad perfectionem vniuerſi pertinet. Accedit, quòd huiuſmodi generationes non fiunt ſine interuentu alicuius induſtriæ humanæ, vt ex *Leuitici* 19. ſumi poteſt, addita doctrina D. Thomæ 1.2.*q.*102.*art.*6. *ad* 8. Conſtat autem, non feciſſe Deũ omnes ſpecies rerum, quæ interueniente induſtria humana ex variis commiſtionibus rerum diuerſarum ſpecierum diſcurſu temporum ortæ ſunt. Idem ergo eſt dicendum de iis animalibus, quę ex prædictis commiſtionibus generantur.

13. *Ex qua materia ſint producta aues.* Supereſt dubium ſuperiùs *n.* 4. in hunc locum remiſſum, ex qua materia volatilia facta ſint. Nam in hoc magna eſt controuerſia propter varia Scripturæ teſtimonia. Vnde tres de hac re inuenio ſẽtentias. Prima eſt, volatilia ex terra fuiſſe procreata. *1. Sententia.* Ita tenent Caiet. & Catherinus *in Gen.* & Hieronym. VVielmius *lect.* 22. *in Exaëm.* quos Pererius *in opere quintæ diei* ſequitur. *Fundamentũ ex Scriptu.* Fũdatur in verbis Moyſis Gen. 2. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuerſis volatilibus cæli adduxit ea ad Adam.* Nam in illis æqualiter dicit Moyſes, animalia terreſtria, & volatilia ex humo, id eſt, terra fuiſſe formata. *Confirm. ratione.* Et ratione confirmari poteſt, quia aues ex terra nutriuntur, & in ea principaliter habitant, & viuunt; ergo ſignum eſt, de terra eſſe formatas.

14. *2. Senten.* Secunda opinio eſt, volatilia producta eſſe ex aqua, ſicut piſces. Ita ſentiunt ſuper Gen. Baſil. Ambroſius, & Chryſoſt. & D. Hieron. *Epiſt.* 83. *ad Oceanũ*, vbi ſic ait: *Primum de aquis, quod viuit, egreditur, & pennatos fideles de terra ad cælum leuat.* Et fauet Auguſt. *lib.* 3. *Gen. ad lit. cap.* 7. & 8. Et Ambroſ. *in hymno*, quem canit Eccleſia *feria* 5. *ad veſper.* ſic dixit:

Magnæ Deus potentiæ,
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aëra.

Fundam. ex Scriptu. Fundamentum eſt, quia *Gen.* 1. dixit Deus, *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram ſub firmamento cæli.* Vbi expreſsè vtrorũque animantium productio aquis tribuitur, vtique in ſuo genere materialis cauſæ, vt ſuprà declaraui. *Quorundã euaſio.* Reſpondent, verbum *producat*, non eſſe cõſtruendum cum vtraque parte copulatiuæ propoſitionis, ſed tantùm cum prima: in ſecunda verò ſubintelligendum eſſe verbum *volent*, vel aliud ſimile: nam in Hebræa, & in Chaldaica Paraphraſi illud verbum additur. *Deſtruitur.* Nos verò vulgatam lectionem prætermus. Et profectò præter vulgatæ auctoritatem, ſenſus eſt planior. Quia non eſt veriſimile non fuiſſe expreſsè narratam productionem volatilium, & materiam, ex qua facta ſunt, ſicut de aliis duobus generibus animalium factum eſt. Cur enim diceret Deus, vt aues volarent, quas nondum dixerat, vt fierent? Ergo veriſimilius eſt, verbum *producat* vtranque partem comprehendere.

15. *Replica, quæ tamen & ipſa ſoluitur.* Sed obiicitur, quia non poteſt congruè exponi id, quod adiungitur, *ſuper terram*, niſi ſubintelligatur verbum *volent*. Nam quomodo aquæ, quæ inferiores ſunt terra, poſſent producere aues ſuper terram? Sed hæc obiectio non habebit lo-

A cum, ſi dicamus, volatilia eſſe facta ex aquis, quę ſunt ſuper terram, de quo ſtatim dicam. Veruntamen reſponderi etiam poteſt, licèt facta ſint ex aquis terreſtribus volatilia, rectè additũ eſſe, *ſuper terram*, ad diſtinguendas aues à piſcibus, qui reptant ſuper aquam, & quaſi in aquis volant, (vt aliqui notant) nam quendam modum pennarum habent. Vnde illud *ſuper terram*, eſt quaſi additum quoddam, determinans, & declarans proprietatẽ volatilium. Quod magis explicarunt Septuaginta, dicentes: *Producant aquæ reptilia animarum viuentium, & volatilia volantia ſuper terram.* Et hoc magis ſignificauit Paraphraſis Chaldaica, dicens: *Producant aquæ reptile animæ viuentium, & auem, quæ*
B *volet ſuper terram.* Ex quibus manifeſtum eſt, illud nomen *& volatile*, in noſtra vulgata non eſſe nominatiui caſus, ſed accuſatiui: ideoque nullo modo ſubintelligi, ac ſuppleri poſſet verbum *volet.* Quod confirmatur ex verbis paulo pòſt ſubiunctis, *& aues multiplicentur ſuper terram*, vbi non dicit, *volitent*, ſed *multiplicentur*, quod ſubſtantialem productionẽ ſignificat. Ergo ſimiliter in prioribus verbis præceperat Deus, vt volatilia producerentur ſuper terram; ergo ex aquis productæ ſunt.

Neque contra hanc ſententiam obſtant verba inducta ex *cap.* 2. tum quia illa particula *ex humo*, poteſt conſtrui cum ſolis animantibus terræ, de 16. *Ad fũdam. poſitum n. 13. reſpondet Auguſtin. dupliciter.*
C quibus fit mentio in prima parte periodi, & non cum volatilibus, de quibus in poſteriori parte mentio fit. Ita reſpondet Auguſtinus *lib.* 9. *Gen. cap.* 1. Eritque facillima expoſitio ſi in 2. parte illius propoſitionis repetitum ſubintelligatur verbum *formatis*, iſto modo, *formatis de humo cunctis animantibus terræ, & formatis etiam volatilibus adduxit ea*, &c. Sed Auguſtin. præter ea aliam adhibet reſponſionem, ſcilicet, ibi ſub nomine terræ etiam aquam eſſe comprehenſam. Et vtraque reſponſio ſatis probabilis eſt. Poſſet etiam dici, remotè & quaſi radicaliter etiam volatilia facta eſſe de terra, quia qualitates terræ prædominanter habent, & breuitatis cauſa terreſtria, & volatilia
D dicta eſſe de humo formata, licèt non eodem modo ex terra genita ſint, quia proximè tantùm terreſtria, volatilia verò remotè modo nunc explicato, licèt ex aquis proximè. *Alia reſponſio authoris.*

At vera eſt tertia ſententia dicens, volatilia facta eſſe ex aëre. 17. *3. Sententia magis probata Auguſtino, Bed. Ruper. Eucherio, D. Thom.* Hanc magis probat Auguſt. *lib.* 3. *Gen. ad lit. cap.* 3. & latiùs *in Imperfecto cap.* 14. & ſequitur Beda *in Exaëm.* & Rupert. *lib.* 1. *in Gen. c.* 50. & Eucherius, qui his verbis illam explicat; *Volatilia ab aquis producta ſcribuntur, quia aër, in quo volitant, à ſapientibus cum aquis deputatur, qui aquarum humida exhalatione pingueſcit, vt volatus animalium ſuſtinere poſſit.* Et eodem modo tenuit hanc ſententiam D. Thomas *q.* 71. *ad* 3. *Eius ſuaſio.* Et poteſt ſua-
E deri, quia aues magis de elemento aëris participare videntur, nam in aëre volant, & quoad fieri poteſt in illo degunt. *Exponitur tamen hæc ſẽtentia ne repugnet ſecundæ.* Sed hæc ſententia ita accipienda eſt, vt non ſit contraria ſecundæ, ſed eam magis explicet. Nam cùm Scriptura dicat, volatilia facta eſſe ex aquis, hoc ſimpliciter negari non poteſt: vnde neque ita poteſt affirmari facta eſſe ex aëre, vt aqua excludatur. Præſertim quia ſolus aër propter ſuam raritatem, & leuitatem non poteſt eſſe apta materia, ex qua proximè generantur aues, & ideo oportet, vt vel in ſubſtantiam aquæ transferatur, vel certè vt materiam aqueam in ſe habeat, vt poſſint ex illo aues generari. Sic ergo abſolutè dicendum eſt, volatilia ex aquis fuiſſe producta, tamen quia aquę partim ſunt in terra ſub propria, & ſenſibili diſpoſitione

tione aquæ liquidæ, & fluidæ; partim ſunt eleuatæ a terra in nubibus, & vaporibus; ideo rectè dici poteſt, piſces eſſe factos ex aquis priori modo ſpectatis, aues verò ex leuioribus, ſeu altioribus aquis; & quia inter aues quædam ſunt magis aqueæ, vt ſic dicam, quia in ipſis aquis frequenter degunt; & ſuper paludes, vel ſtagna libenter volitant, credibile eſt, has eſſe factas vel ex aquis terreſtribus, vel ex vaporibus illis vicinioribus; alias verò, quæ ſubtilioris ſunt naturæ, & altiùs volitant, & in arboribus, vel in aliis locis excelſioribus habitant, ex ſubtilioribus aquis magiſque à terra, & eius aquis eleuatis, creatas fuiſſe.

Ex elemento ignis nulla animalia producta.

18. Vltimò mouent aliqui quæſtionem, cur ex elemento ignis nulla animalia producta ſint. Sed ratio eſt in promptu, quia ignis non poterat eſſe apta materia proxima viuentium, neque locus, in quo naturaliter viuerent propter nimiam ignis caliditatem, & actiuitatem. Nam quod de ſalamandra refert Ariſtot. *lib. 5. de hiſtoria animalium, cap.* 19. quòd in igne diu viuat, refellitur à Galeno *lib. 3. de temperam.* & aliis, quos Pereira refert *in opere ſexti diei, & lib. 3. in Dan.* ad illa verba, *Angelus autem Domini*, &c. Vnde non minus incertum cenſeo, quod ibidem refert Ariſtot. de paruis animalibus, quæ in ærariis fornacibus in medio igne ex quodam concremato lapide in Cypro generatur: nulla enim, vt arbitror, experientia id ſatis probatum eſt; neque etiam eſt ſatis rationi conſentaneum; nec doctrinæ eiuſdem Ariſtot. *lib. 4. Meteororum, cap. 1. & lib. 2. de Generat. cap. 3.* Veruntamē, quanuis daremus dicta animalia in igne generari, illa eſſent imperfectiſſima, & his ſimilia, quæ in aliis elementis per accidens, & ex putrefactione fiunt, ideoque ad primam rerum productionem non pertinuiſſent.

Reiicitur Ariſtoteles à Galeno. Vide etiā Conimbricen. in problemat. de cælo. ſectione 4. n. 9.

CAPVT XI.

Quomodo Deus opus ſuum die ſeptimo compleuerit, & ab illo ceſſauerit, eundémque diem benedixerit.

1. Punctum an Deus in die 7. aliquid ſit operatus.

1. Tria in hoc cap. breuiter explicanda ſunt, quæ in titulo ſufficienter indicantur. Primum eſt, quomodo dicatur Deus opus ſuum die ſeptimo compleuiſſe, ita enim *Gen. 2.* in principio legimus; *Igitur perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum, compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat.* Ratio autem dubitandi eſt, quia tunc dicitur compleri opus, quando illi vltima manus imponitur, quod ſine additione alicuius operis non fit; ergo, ſi Deus compleuit ſuum opus in die ſeptimo, aliquid ei addidit in illo die, aliquid nouum in illo operando. Conſequens autem falſum eſt; ergo non rectè dicitur Deus compleuiſſe opus ſuum in die ſeptimo. Propter hoc fortaſſe Catherinus *in Gen.* dixit aliquid peculiare creaſſe Deum in die ſeptimo, ratione cuius dicitur opus ſuum in eo compleuiſſe. Illud autem opus, dicit hic auctor, fuiſſe creationem Euæ. Et certè Hieron. ita videtur intellexiſſe verbum *compleuit*, nam in quæſtionibus Hebraicis ſic argumentatur contra Iudæos: *Arctabimus igitur Iudæos, qui de otio ſabbati gloriantur, quòd iam tunc in principio ſabbatum diſſolutum ſit, dum Deus operatur in ſabbato complens opera ſua in eo, & benedicens ipſi diei, quia in illo vniuerſa compleuerit.*

Arguitur pro affirmatiua parte.

Et videtur adhærere Catherin.

Pars negatiua omni- no vera & communis.

2. Nihilominus ſententia hæc falſa eſt, nam Deus ita perfecit vniuerſum intra ſex dies, vt in ſeptimo nullum opus ad complementum illius effecerit. Hoc cenſeo verum ex communi ſententia Patrum, & conſenſu Eccleſiæ in Scriptura fundato: nam in ea ſæpe dicitur, Deum ſex diebus feciſſe omnia, quæ in mundo ſunt, & ſeptimo die ab operibus vacaſſe, vt patet *Exodi 20. & 31.* & ſumitur etiam ex illo ad Hebræos 4. *Relinquitur ſabbatiſmus populo Dei, qui enim ingreſſus eſt in requiem eius, etiam ipſe requieuit ab operibus ſuis, ſicut à ſuis Deus.* Idem conuincitur ex eodem loco *Gen. 2.* nam ſtatim poſt opera ſex dierum dicitur, *perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum*; ergo opus ad perfectionem, vel ornatum mundi pertinens in diem ſeptimum reſeruatum eſt. Item additur; *compleuiſſe Deum opus ſuum, quod fecerat.* Ergo non compleuit illud, aliquid ei addendo, ſed ab omni opere quieſcendo. Denique nullum opus deſignari poteſt, quod Deus vt auctor naturæ in hoc die fecerit. Nā quod de Euæ creatione dicitur, vel nō ita eſt, vt *in lib. ſeq.* latiùs oſtendemus, vel ſi poſt ſextum diē dicatur Eua creata, dicendum eſt cōſequenter creationē eius ad vniuerſi perfectionē, & cōſummationē non pertinuiſſe, vt *in c. 4. lib. ſeq.* videbimus. Ac denique confirmari hoc poteſt ex verbis illis Gen. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*, nam illa particula *valde*, propter perfectionem, & conſummationem, quā vniuerſum iam habebat, addita eſt, vt omnes Patres expendunt.

Probatur ex Scriptura.

Probatur deinde inductione.

3. Propter obiectionem autem factam dicunt aliqui in illo cap. 2. Gen. non eſſe legendum, *Compleuitque Deus die ſeptimo*, ſed *die ſexto*, vt Septuaginta legunt, & videtur approbare Hieronymus *dicto lib. de Quæſtionibus Hebraicis*, quanuis fateatur in Hebræo, *diē ſeptimam* legi. Retinenda ergo eſt vulgata lectio, quam etiam habet Chaldæus, ſic interpretans; *Et delectatus eſt Deus in die ſeptimo opere ſuo quod fecerat.* Iuxta quam lectionem etiam ceſſat obiectio facta. Et iuxta eandē exponi optimè poteſt verbum *compleuit*, vt perinde dictū ſit, ac *cōpletum oſtendit*, delectando ſe in illo, & in ipſo quieſcendo. Et in idē ferè redit, quod alij dicunt, Deum cōpleuiſſe opus ſuum in die ſeptimo non intrinſecè, ſed extrinſecè, ſeu non poſitiuè aliquid addendo operi, ad conſummationem eius, (ſic enim completum fuit die ſexto, in quo ſenſu Septuaginta loquuti ſunt) ſed negatiuè, ſeu ceſſando ab opere, ac per hoc extrinſecum terminum operi ponendo, & ita illud conſummando, ſeu conſummatum oſtendendo. Ita ſentit Theodor. *q. 21. in Gen.* idque ipſe Moyſes ſignificauit, addendo ſtatim poſt verbum *compleuit*, verbum, *& requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, quod patrarat.*

Ad argum. in num. 1.

4. Statim verò occurrit ſecundum dubium, ſcilicet, qualis fuerit illa Dei requies. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia requies, aut propriè, aut metaphoricè dicitur. Propriè ſignificat ceſſationem ab opere, quod operantem defatigabat, & quaſi apprimebat, & hoc modo non habet locum in Deo, vt per ſe notum eſt. Metaphoricè autem ſignificat ſimplicem ceſſationem ab opere: (quæ metaphora tam eſt frequens in Scriptura, vt iam quaſi propria ſignificatio reputari poſſit) tamen in hoc etiam ſenſu non apparet, quomodo requieuerit Deus in die ſeptimo, cùm dicat Chriſtus Ioan. 5. *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor.* Non enim potuit Deus ab omni opere ceſſare, aliàs omnia eius opera iam facta eſſe deſiiſſent, quia ſine eius opere conſeruari nō poſſunt. Quòd ſi dicatur ceſſaſſe à nouis operibus, licèt à conſeruatione priorum non ceſſauerit; contra hoc eſt, quia poſt illa opera ſex dierum, multa noua opera ſunt in mundo facta, quæ Deo non operante, fieri

2. Punctum de requie ſeu ceſſatione Dei in die 7.

Ratio dubitandi.

fieri non potuiſſent. Imò *Iſai.*43. ipſe promittit, ſe facturum noua, & Apoc.21. *Ecce noua facio omnia.*

5. *Expeditur pũctum hoc, eiúſque ratio dubitãdi, quòd ſcilicet ceſſauit Deus à nouis ſpeciebus condendis.*

Hoc verò punctum facilem habet expeditionem. Nam ſine dubio ſermo eſt de requie, vt præciſe dicit ceſſationem ab inchoato opere. Dicitur enim Deus requieuiſſe *ab omni opere, quod patrarat*, id eſt, quod facere propoſuerat, & ad finem perduxerat. Et ita declarauit Moyſes, cùm addidit, benedixiſſe Deum diem illum, *quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo, quod creauit Deus, vt faceret.* Per quæ vltima verba propoſita dubitatio declaratur. Nam dicitur Deus ceſſaſſe ab omni opere ſuo, non ſimpliciter, ſed *quod creauit, vt faceret*, id eſt, quòd creando ita perfecerat, vt vniuerſum ad eſſe perduceret, & conſummaret. Quod in ſuperioribus inde explicuimus, quòd Deus à nouis rerum ſpeciebus condendis ceſſauit. Quod etiam his verbis dixerat Iunilius African. lib.2. de partibus diuinæ legis, cap.2. *Significatum eſt* (vtique per verbum *requieuit*) *quòd poſt illos ſex dies nullam mundo incognitam ſubſtantialem ſpeciem aut naturam nouam, inexpertámque creauerit.* Et ratio eſt, quia omnes huiuſmodi ſpecies ad perfectionem vniuerſi pertinent. Vnde ob eandem rationem debuerunt in ſingulis produci illa ſaltem indiuidua, quæ ad naturalem generationem neceſſaria erant, vt ſunt ad minimum mas, & fœmina.

6. *Nõ ceſſauit tamẽ ab eis conſeruãdis, propagãdis, & prouidentia ſua gubernandis.*

Non ceſſauit autem Deus ab opere conſeruationis, quia ſine illa mundus ſubſiſtere non poſſet. Quin potiùs aliqui exiſtimant ad conſeruationem pertinuiſſe illud complementum, quod Deus dicitur mundo in ſeptimo die dediſſe, & ad requiem Dei in opere ſuo, quaſi fouendo, & conſeruando illud. Neque etiam ceſſauit ab opere propagationis, ſed potiùs cùm animantibus illam benedictionem dedit, *creſcite, & multiplicamini*, quaſi legem ordinariam ſtatuit cooperandi cum cauſis ſecundis, per quas voluit huiuſmodi propagationem fieri. Et hoc etiam indicatum eſſe in verbis illis, *compleuit Deus die ſeptimo*, ſentit D. Thomas 1.*p.q.*73.*art.*1. *ad* 2. Et ſimili ratione non ceſſauit Deus ab opere gubernationis, & prouidentiæ ſuæ, de quo ſermo eſt in dicto teſtimonio *Ioan.*5. Quanuis ibi præcipuè videatur loqui Chriſtus Dominus de operibus gratiæ.

Ad locum Ioan. in n.4.

In quo genere multa operatus eſt Deus poſt illos ſex dies, nam in illis præcipuè conſummauit vniuerſum quoad integritatem eius in ſuo eſſe naturali, & vt poſtea videbimus, etiam perfecit illud in eſſe gratiæ, quantum in hominibus viatoribus pro illo ſtatu conueniens erat. Poſtea verò multa noua, & mirabilia, hominum neceſſitate id poſtulante, in illo ordine operatus eſt, præſertim quoad incarnationis myſterium, eiúſque effectus, & ſimiliter multa in fine mundi operabitur ad ſtatum gloriæ pertinentia.

Ad cætera loca ibid.

Et de his ſermo eſt in aliis Scripturæ locis allegatis: & ideo tota illa nouitas operum non repugnat cum requie diei ſeptimi, quæ in ſola ceſſatione à nouis rebus naturalibus condendis, quæ in cauſis vniuerſi virtute non contineantur, & per illas fiant, conſiſtit.

7. *Præcedens reſolutio ãplius confirmatur ex Ariſtobulo.*

Atque hanc doctrinam breuiter inſinuauit ex Ariſtobulo, Euſebius *lib.* 13. *de Præparatione euangelica, cap.*7. dicens, *Quod Scriptura dicit, requieuiſſe Deum in ſeptima die, id non quia Deus nihil poſtea faciat dictum eſt, vt nonnulli putant, ſed quoniam ordo rerum fixum habuit ſtatum, qui nunquam mutatur, ceſſaſſe Deus dicitur. Ideo enim dicitur in ſex diebus cælum, & terram, & omnia, quæ in eis ſunt creaſſe, & vt tempora, & ordo rerum ſecundùm prius, & poſterius ſignificetur. Eo enim ordine* A *facta ſunt, quo poſtea gubernantur, & tranſmutantur.* Latiùs hoc explicauit Auguſt *lib.* 4. *de Gen. ad lit. cap.*12. *&* 15. 19. 20. Et ex illo D. Thomas 1. *p. q.* 73.

Et ex Auguſti. & D. Thom.

Qui præter dicta animaduertunt, non eſſe dictum abſolutè, requieuiſſe Deum in die ſeptimo, nam ex æternitate in ſeipſo requieuit: neque etiam eſſe dictum requieuiſſe in operibus ſuis, ac ſi ad ſuam requiem illis indiguiſſet, vel in eis propter ſuum commodum delectaretur, & non potiùs ad illorum commodum ea condidiſſet. Sed dictum eſſe, requieuiſſe *ab omnibus operibus ſuis*, quia ea condidit, quæ ſibi placuit, & in ſe requieuit, quando à nouis condendis operibus B ſua voluntate ceſſauit. Vnde inquit Auguſt. requies Dei ab omnibus operibus quę fecit, ex eo cœpta eſt, ex quo illa perfecit.

8. *3. Punctum de benedictione, & ſanctificatione diei 7. Arguitur contra benedictionem. Arguitur contra ſanctificationẽ.*

Tertium punctum eſt, quo ſenſu ibidem additum fuerit, *& benedixit die ſeptimo, & ſanctificauit illum.* Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia benedicere Dei, nihil aliud eſt, quàm aliquid boni conferre, aut facere; non enim benedicit Deus deſiderando, aut bene precando, ſed efficaciter benefaciendo: non apparet autem, quòd peculiare beneficium Deus illi diei ſeptimo contulerit, propter quod illum benedixiſſe dicatur. Simili modo difficile ad explicandum videtur, quam peculiarem ſanctitatem Deus illi diei contulerit, vt propterea illum ſanctificaſſe dicatur; eo vel maximè C quòd nulla alia ratio illius benedictionis, vel ſanctificationis redditur, niſi *quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo, quod creauit Deus, vt faceret.* At verò ſola ceſſatio ab opere non videtur eſſe poſſe ratio peculiaris benedictionis, aut ſanctificationis, cùm maius bonum conferat Deus operando, quàm ab opere ceſſando; ergo.

9. *Reſponſio Catherin. in Gen.*

Facile eſſet vtrique parti dubitationis ſatisfacere, ſi vera eſſet quorundam ſententia, qui dixerunt, ſtatim ab initio, ſeu ab illo primo ſeptimo die ſtatuiſſe Deum legem ſanctificationis ſabbati, obligando omnes homines ad obſeruationem ſabbati, ceſſando in illo ab omnibus operibus non pertinentibus aliquo modo ad cul- D tum Dei, qui omnia creauit, & in illo die à ſuis operibus ceſſauit. Nam ſi hæc ſententia vera eſſet, ſatis magna fuiſſet tunc data benedictio, & ſanctificatio illi diei, diuino cultui illum conſecrando.

Refutatur ex Patrib.

At verò ſententia illa falſa eſt, vt ex Patribus, Iren. Tertul. Euſeb. & Damaſc. oſtendi *in tom.* 1. *de Relig. tract.* 2. *lib.* 2. *cap.* 1. Et eſt communis ſententia Theologorum dicentium, præceptum illud quoad illam temporis circunſtantiam ceremoniale fuiſſe: ideoque neque ante legem Moyſis incepiſſe, neque tunc omnes homines, ſed ſolum Iudaicum populum obligaſſe.

Itẽ ratione.

Accedit optima ratio, quam Pereira tetigit, quia aliàs præceptum illud de obſeruatione ſabbati etiam in ſtatu innocentiæ obligaſſet, quia an- E te lapſum hominis latum fuiſſet. Conſequens autem eſt incredibile, tum quia in illo ſtatu nullum fuit præceptum diuinum poſitiuum, præter illud de non edendo fructus arboris ſcientiæ boni, & mali. Tum etiam, quia in illo ſtatu eſſet ſuperuacaneum, cùm in eo ſtatu ferè nihil eſſet, quod homines à diuino cultu, & contemplatione auocaret. Denique tale præceptum nec aliunde oſtendi poteſt, neque ex verbis citatis colligitur, quia in eis nullum eſt, quod propriam vim præcipiendi, aut obligandi præſeferat, & ſine tali obligatione commodum ſenſum habere poſſunt.

Quod ergo attinet ad verbum *benedixit*, rectè 10. intelligi poteſt Deus, multa beneficia in hoc die

mundo

Ad argum. contra Benedict. in num.8.

mundo contuliſſe, propter quæ meritò hunc diem benedixiſſe dicatur. Hoc ex ſuprà dictis patet, nam in hoc die quaſi ſtabiliuit Deus opus ſuum, quod perfecerat, & quaſi fixum ſtatum, & ſuo modo perpetuum illi contulit. Nam tunc cœpit illud perfectum conſeruare ex decreto firmo, & immutabili, & ex eodem auxilium dedit, ſeu obtulit, vt res iam productæ multiplicari, & conſeruari poſſent. Nam hæc omnia in verbis *cōpleuit*, & *ceſſauit* comprehendi poſſunt, vt expoſuimus. Et hunc ſenſum approbat D. Thomas ſuprà *a*.3. dicēs benedictionem ad multiplicationē pertinere. Imò Caietan. putat, hoc eſſe ſignificatum in illis verbis, *ceſſauit ab opere ſuo, quod creauit Deus vt faceret*, nam exiſtimat, non Deum, ſed opus Dei eſſe ſuppoſitum verbi, *vt faceret*, ita vt ſenſus ſit, creaſſe Deum mundum vt faceret multiplicando, & generando, quod plus fortaſſe habet acuminis, quam ſoliditatis, parum verò refert. Poteſt etiam verbum *benedixit* per verbum *ſanctificauit* explicari, quia quæcunque ſanctificatio aliqua benedictio eſt.

11. Quod itaque ad ſanctificationem attinet putarunt aliqui, licèt tunc illa referatur per quandam anticipationem, nō tamen fuiſſe tunc datam ſanctificationem, ſed tempore legis. Ita Beda, & Abul. Quod quidem ſuo modo verum eſt, quoad actualem obſeruantiam illius diei, vt diximus. Nihilominus tamen dici potuit dies ille à principio ſāctificatus, id eſt, propoſitus ac declaratus vt maximè conueniens, & congruum, ad colendum Deum in memoriam beneficij creationis; & præterea quia Deus ex tunc deſtinauit illum, vt tempore opportuno peculiari præcepto eundem ſibi cōſecraret. Hoc ergo ſatis eſt ad illum ſanctificationis modum, cui adiuncta eſt multiplex ſignificatio ſacra, nam per illius diei requiē ſignificata cēſetur requies Chriſti Domini in ſepulchro poſt conſummatum opus redemptionis, & requies beatorum in Patria poſt conſummatos huius vitæ labores, iuxta illud ad Hebr. 4. *Itaque relinquitur ſabbatiſmus populo Dei. Qui enim ingreſſus eſt in requiem eius, etiam requieuit ab operibus ſuis, ſicut à ſuis Deus.* Vnde etiam dixit Auguſt. *epiſt.* 119. *cap*.9. quòd illa *requies Dei, requiem ſine fine* ſignificat.

Ad argum. contra ſanctificationē ibid. Reſponſio Bedæ, & Abul.

Altera reſponſio.

Vide ibi P. Franciſ. Riberam.

ELENCHVS

CAPITVM LIBRI TERTII.

CAP. I. *AN corpus Adæ fuerit immediatè à Deo ex limo terræ productum.*
II. *An corpus Euæ ex coſta Adæ fuerit productum, & quo modo.*
III. *An primi homines perfectiſſima corpora in ſua creatione acceperint.*
IV. *Quo tempore primi homines creati fuerint quantùm ad corpora.*
V. *An primi homines in Paradiſo terreſtri, vel extra illum fuerint creati.*
VI. *De Paradiſo terreſtri, quis vel qualis locus ſit, vel fuerit.*
VII. *An formatis corporibus primorum hominum in eodem inſtanti Deus animas illorum creauerit, corporibúſque coniunxerit.*
VIII. *An primus homo fuerit ſecundùm animam creatus ad imaginem & ſimilitudinem Dei.*
IX. *An primi homines cum perfecta ſcientia rerum naturalium creati fuerint.*
X. *An Adam ante peccatum tam perfectam ſcientiam habuerit, vt decipi in naturalibus non potuerit.*
XI. *An Adam in virtutibus voluntatis rectus, ac perfectus creatus fuerit.*
XII. *Vtrùm in Adamo appetitus ſenſitiuus ita fuerit ſubiectus voluntati, & rationi, vt nunquam aut eam præueniret, aut illi imperanti repugnaret.*
XIII. *An in ſtatu innocentiæ, potuerint homines peccare ſimul in eodem ſtatu perſeuerando.*
XIV. *An homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impaſſibilis.*
XV. *De ligno vitæ & quomodo, quantaque efficacia homini immortalitatem largiretur.*
XVI. *An homo in ſtatu innocentiæ peculiare dominium tanquam proprium illius ſtatus donum, ac beneficium acceperit.*
XVII. *An primus homo in ſtatu gratiæ creatus fuerit.*
XVIII. *Quàm perfectam rerum ſupernaturalium cognitionem homo ante peccatum habuerit.*
XIX. *An Adam in ſtatu innocentiæ per proprios actus ſanctificatus fuerit, & conſequenter meritum gloriæ habuerit.*
XX. *An præter omnia dona naturæ; & gratiæ habuerit homo in ſtatu innocentiæ originalem iuſtitiam, quæ fuerit donum ab omnibus ſupra dictis diſtinctum.*
XXI. *Quale fuerit præceptum datum Adæ in Paradiſo, & cur impoſitum fuerit.*

LIBER

LIBER TERTIVS.

DE HOMINIS CREATIONE, AC ſtatu innocentiæ.

Conſecutio præſentis doctrinæ ad præcedentē.

PERVENIMVS in diſcurſu præcedentis libri vſque ad vltimum opus, quo Deus intra ſex dies mundum à ſe conditum ornauit, hominis vtique creatione; huic igitur præſentem librum dicare decreuimus. Nam ſicut Deus ob illius operis excellentiam ſignificandam, non ſimplici imperio, ſed peculiari conſilio, & conſideratione, ſe vſum eſſe, illis verbis indicauit: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris.* Ita eiuſdem operis dignitas peculiarem, & copioſam diſputationem à nobis poſtulat. Multa enim de primorum hominum creatione, eorúmque ſtatu, quæ in primo, ſecundo, & tertio capite Gen. traduntur, explicare neceſſe eſt.

Ordo tractandorum in reliquo opere.

Primò igitur de illorum ſubſtantiali productione, tam ſecundùm corpus, quam ſecundùm animam dicemus. Deinde circunſtantias extrinſecas, nimirum temporis, & loci eius operis conſiderabimus. Tertiò de priuilegiis, & prærogatiuis illius ſtatus, in quo ſunt homines conditi, ſimúlque de intrinſecis perfectionibus, quibus affecti ſunt, diſſeremus. Et conſequenter leges illis datas, maximéque ſingulare præceptum eis impoſitum, & conditionem, ſub qua ſtatum illum acceperunt, contemplabimur. Deinceps verò inquirendum erit, quomodo homines in illo ſtatu perſeuerarent, ac multiplicarentur, conditionémque ſeruarent. Denique qualis fuit primi hominis lapſus, & quas pœnas propter illum meruerit, attingemus. Nam de ruina totius poſteritatis in primo parente in tractatu de peccatis in tomo ſequenti dicendum erit.

Tract. 5. diſp. 9.

CAPVT I.

Vtrùm corpus Adæ fuerit immediatè à Deo ex limo terræ productum.

1. CVm Moyſes *Gen.* 1. ſolùm dixiſſet, creauit Deus hominem, modum creationis eius declarat ſtatim *cap.* 2. dicens: *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ.* Ex qua narratione occaſionem fortaſſe ſumpſit Franciſc. Georgius *tom.* 1. *Problematum, cap.* 27. vt refert Sixtus Senen. *lib.* 5. *Biblioth. annotat.* 29. vt diceret, Deum priùs creaſſe hominem communem, & reipſa ab indiuiduis abſtractum; & deinde feciſſe illum particularem, quando ex limo formauit. Hæc tamen ſententia erronea eſt, & rationi etiam naturali repugnat, quia omnis productio, & creatio neceſſariò eſſe debet alicuius rei ſingularis. Imò omnino repugnat rem exiſtentem in rerum natura ſingularem non eſſe: creatio autem ad rem exiſtentem terminatur; ergo cùm Scriptura dicit Deum creaſſe hominem, de indiuiduo aliquo humanæ naturæ loquitur. Deinde in eodem A cap. 1. ſtatim ſubdit; *maſculum, & fœminam creauit eos*: at verò in homine in communi non eſt diſtinctio ſexuum; ergo intelligit creaſſe hominem in ſuis indiuiduis ad generandum idoneis: nam ſtatim illis dixit, *Creſcite, & multiplicamini:* generatio autem non eſt niſi à ſingulari ſuppoſito. Denique etiam in poſteriori loco dicitur Deus formaſſe hominem de limo, ſub eodem communi nomine, ſub quo priùs dictum fuerat creaſſe hominem; ergo fruſtrà fingitur illa diſtinctio, vel differentia. De eadem igitur productione in vtroque loco ſermo eſt, ſed quod priùs minus diſtinctè fuerat dictum, poſtea magis declaratur. B Vnde in prioribus verbis confuſè videtur eſſe ſermo de creatione tam Adami, quàm Euæ; in poſteriori verò Adæ formatio, deinde productio Euæ deſcribitur.

Delirium Georgij Veneti apud Senenſem.

Confutatur multipliciter.

2. Hinc ergo dicimus primò, Adam quoad corpus non fuiſſe ex nihilo productum, ſed èx limo terræ formatum. Hoc certum eſt ex prædictis verbis *Gen.* 2. nam in eis de ſola formatione Adæ ſermo eſt, quia productio Euæ poſtea deſcribitur, vt capite ſequenti videbimus. Vnde *Iob* 8. dicitur: *Tu feciſti Adam de limo terræ, dediſtique ei adiutorium Euam.* Vbi diſtinguitur Adam ab Eua, & ſolus Adam dicitur de limo terræ formatus, tacitéque exponitur locus Geneſis, vt licèt de homine abſolutè loquatur, de ſolo primo, ſcilicet viro, intelligendum ſit. Vnde in C Hebræo legitur *Adam.* Nomine autem *limi terræ* ſignificatur puluis terræ aquæ admiſtus. Nam licèt de puluere ſolùm mentionem fecerint Septuaginta, dicentes: *Finxit Deus hominem, puluere de terra ſumpto*, tamen Auguſt. *lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 24. rectè notat, non eſſe intelligendum de ſolo puluere, & omnino ſicco, ſed humiditate aquæ admiſto, & concreto, vt eſſet ad formandum ſolidum corpus, quale eſt humanum, accommodatum. Et conſiderat, ad hoc ſignificandum, proximè ante illa verba, *formauit*, &c. illa fuiſſe præmiſſa, *Fons aſcendebat de terra, irrigans vniuerſam faciem terræ*, nam per hæc indicatur, iam fuiſſe terram quaſi præparatam, & diſpoſitam, vt ex ea corpus hominis commodè formari D poſſet. Et ipſum nomen *limi*, hoc ipſum declarat, nam propriè lutum molle, & humidum, quod ab aquis differri ſolet, ſignificat vt ex proprietate Latina conſtat. Et ideo Iſaias *cap.* 64. dicebat, *Pater noſter es tu, & nos lutum, & fictor noſter tu*, &c. Et eadem comparatione luti, & figuli vtitur Ierem. *cap.* 18. & Paulus *ad Rom.* 9. qui in eodem ſenſu dixit; *Primus homo de terra terrenus*, 1. Corinth. 15. Denique congruentiam, quaſi literalem huius materiæ ad formandum primum hominis corpus reddit D. Thomas, quia in ſubſtantia corporis humani terra, & aqua prædominantur, vt poſſint temperare vim aëris, & ignis, id eſt, caloris, & humidi, in quibus vita conſiſtit, ideoque limus terræ fuit apta materia

Aſſertio 1.

Probatur ex Script.

ria ad corpus humanum formandum, vt D. Thomas *ibidem* in ſolutionib. argumentorum latiùs declarat, & Caiet. magis exponit. *Rationes morales apud Baſil. Chryſoſt. Ambr. Bonauen.* Morales autem rationes illius materiæ legi poſſunt in Baſil. *hom.* 11. *in Exaimer*, Chryſoſt. *hom.* 12. *in Gen. circa finem*, Ambroſ. *lib.* 6. *Exaimer. cap.* 8. *&* 9. & Bonauent. *in* 2. *d.*17. *art.*2.*q.*1.

3. Quæ autem fuerit pars illa terræ, ex qua formatum fuit corpus Adæ, incertum eſt. *Ex qua telluris gleba formatum ſit corpus Adæ. Quorundā exiſtimatio.* Dicunt verò aliqui, ſumptam fuiſſe illam terram ex quatuor extremis partibus terræ, Oriente, Occidente, Meridie, & Septentrione, quia in quatuor literis nominis *Adam* ſecundùm idioma Græcum, illæ quatuor partes orbis ſignificantur, vt notat Auguſt. *tract.* 9. *&* 10. *in Ioan.* Et ita ſentit Beda *ſuper Ioan.* & tribuitur etiam Cypriano *in tract. de Montibus Sina, & Sion,* *Reiicitur.* non longè à principio. Veruntamen licèt dicti Patres illam myſticam etymologiam nominis *Adam*, tradant, non tamen dicunt, terram illā ex quatuor illis mundi partibus fuiſſe aſſumptam, neque vnum ex alio ſequitur. Nam Beda *in expoſitione Gen. cap.*4 dicit, in quatuor illis literis nominis Adam ſignificatum eſſe, quòd in quatuor mundi partibus dominaturus eſſet. Et ibi alia myſteria in illis quatuor literis conſiderat, quæ piè potius excogitata, quàm in nominis appellatione fundata eſſe exiſtimo. Quia, vt dixit Hieronym. *in traditionibus Hebraicis, in principio, & lib.*1. *contr. Iouinian. circa medium*, & Epiphan. *in principio de Hæreſib.* & Auguſt. *lib.*15. *de Ciuit.cap.*17. Nomen *Adam* commune eſt, idem ſignificans, quod homo, & ita non videtur peculiare myſterium continere, nam virum, & fœ- *Ioſephi ſententia.* minam, & omnes homines de ſe ſignificat, iuxta illud Gen. 5. *Vocauit nomen eorum Adam.* Nihilominus tamen addit Ioſeph. *lib.*1. *Antiq. cap.* 2. nomen *Adam* ſecundùm Hebraicam linguam Rufum ſignificare, & ita fuiſſe appellatum primum hominem, quia *è rufa humo fermentata eſt factus, talis enim eſt intacta terra, & vera.* Vnde etiam Beda *ſuprà* inter alias illius nominis inter- *Non ſatisfacit.* pretationes ponit, quòd ſignificet terram rubeam, & ſanguineam. Sed quicquid ſit de nominis etymologia, aut ſignificatione, de reipſa non video, cur credendum ſit, terram illam, ex qua vel corpus Adæ formatum eſt, vel temperatus limus, ex quo formaretur, rufam, aut ſanguineam fuiſſe, quia neque ille color eſt naturalis elemento terræ in ſua puritate ſumpto, *Authoris iudicium.* neque eſt veriſimile, habuiſſe tunc terram miſtionem, ex qua talis color reſultaret. Nihil ergo aliud de illo limo dicere poſſumus, niſi fuiſſe partem quandam terræ eius loci, in quo creatus eſt Adam, de quo loco poſtea dicemus.

4. Secundò dicendum eſt, corpus Adæ à ſolo *Aſſertio* 2. *contra quā errauit Philo & alij ex hæreticis.* Deo fuiſſe immediatè productum, ſeu formatum. In hoc puncto fuit ſententia Philonis *lib. de Opific. mundi,* non ſolùm Deum feciſſe hoc opus, ſed habuiſſe Angelos cooperatores, & ad eos locutum fuiſſe Deum, cùm dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Qui error ex Platone *in Timæo* ortus eſt, vt ſumitur ex Auguſtino *lib.* 12. *de Ciuit. cap.* 24. & *Probatur catholica aſſertio authoritate D. Thom. cum aliis Theologis.* eum ſequuti ſunt Baſilides, & Cherint. & Manichæi, vt refert Epiphan. *hæreſi* 23. *&* 66. & hanc fuiſſe ſententiam Iudæorum refert Chryſoſt. *homil.*8. *in Gen.* Veruntamen aſſertio poſita catholica doctrina eſt, quam tradit D. Thom. 1. *p. q.* 91. *art.* 2. vbi in confirmationem adducit illud Eccleſiaſt. 17. *Deus de terra creauit hominem,* & conſentiunt cæteri Theologi, & Patres, præ-

A ſertim Chryſoſto. *loco citato*, & Ambroſ. *lib.* 6. *Exaimer. cap.*7. Baſil. *homil.*9. *Exaimer.* & Theodoret. *q.*19. *in Gen.* & Cyrillus Alex. *lib.* 1. *contra Iulian.* §. *Ad hoc & illud.* & Auguſt. *dicto lib.* 12. *de Ciuit. cap.*24. *& lib.*9. *Gen. ad liter. cap.*15. vbi de formatione corporis Euę ſpecialiter loquitur; ſed ratio, quam adducit, communis eſt, idem habet *de Ciuit. lib.* 16. *cap.* 6. vbi probat, illud verbum, *faciamus hominem*, non poſſe de Angelis exponi, quia additur, *ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Nefas autem* (inquit) *eſt credere ad imaginem Angelorum hominem factum.* Denique pro hac veritate adduci poſſent omnes Patres, qui docent, verba illa, *faciamus hominem,* B intelligēda eſſe de tribus perſonis inter ſe colloquentibus, & nullo modo de Deo cum Angelis loquente. Quod præter Epiphan. Cyril. & alios citatos, docuerunt Hilarius *lib.* 4. *de Trinit.* & Athanaſ. *orat. contra idola,* Ambroſ. *lib. de Dignit. hominis,* & Auguſt. *in Imperfect. in Gen. cap. vlt.* & Clemens *lib.*5. *Conſtit. Apoſt. cap.*6. Excluſa enim illa falſa interpretatione, etiam ille error euertitur, quia nullum fundamentum habet, & quia ſtatim additur, *Creauit Deus hominem ad imaginem.* *Dictus error Philonis conuincitur.* Quòd ſi quis dicat, hoc eſſe dictum de toto homine, non de corpore. Contra hoc eſt, tum quia non poteſt vnum ab altero ſeiungi, vt infrà C declarabo; tum quia ſtatim *cap.*2. dicitur, *Formauit igitur Deus hominē de limo terræ,* quod de formatione corporis neceſſariò intelligendum eſt.

5. *Pro prædicto errore arguitur.* Vt autem ratione hoc declaretur, obiicitur priùs, quia non repugnabat, Angelos cooperari Deo in formatione corporis humani; ergo ſine errore, & veriſimiliter credi poteſt, ita factum eſſe. Antecedens probatur, quia Auguſt. & D. Thomas ſuprà docent, potuiſſe Angelos in corporis Adæ formatione aliquod miniſterium habere. Item quia illa cooperatio nō fuiſſet ad creationem, quia iam ſupponebatur materia, & ad *Reſpondetur diſtinctione.* illam diſponendam poterant Angeli aliquam præſtare cooperationem. Reſpondetur, duo poſſe in formatione illius corporis conſiderari. Vnum D eſt localis congregatio terræ in locum aptum, & conuenientem ad diſponendum corpus illud; al- *1. Membrū diſtinctionis data conceditur.* terum eſt, organizatio, & diſpoſitio illius materiæ formæ humanæ conueniens. Primum iſtorum facilè potuit Angelorum miniſterio fieri. Et de illo præcipuè loquitur D. Thom. *dicto art.*2. *ad* 1. in exemplum adducens miniſterium, quod in vltima reſurrectione Angeli exhibebunt, cineres humanos colligendo. Illud autem miniſterium non ſufficit, vt Angeli dicantur homines creaſſe, vel corpus eius formaſſe, ſicut nec in reſurrectione ſufficeret, vt corpora reſurgentium creaſſe, aut formaſſe Angeli dicantur, quia illud miniſterium eſt valde remotum per ſolam E applicationem materiæ. Quod variis exemplis declarat Aug. *lib.* 9. *Gen. ad liter. cap.*15. Quia neque agricola producit fructus, nec medicus efficit ſalutem, neque qui cibum præbet dat carnem, ſanguinem, aut vires; licèt omnes iſti applicando actiua paſſiuis remotè concurrant. Vnde quod quidam dicunt miniſterio Angelorum factā eſſe quandam luteam ſtatuam habentem figurā corporis humani, quā Deus viuificauit, & in corpus humanum tranſmutauit: hoc (inquam) licèt incertum ſit, quia nec eſt ſimpliciter neceſſariū, nec Scriptura probatur; non eſt tamen contra poſitam aſſertionem, quia illa ſtatua non eſſet corpus humanum, nec excederet naturales vires Angelorum, quia per ſolum motum localem fieri potuiſſet; an verò ita factum ſit, paulo pòſt dicam.

6. *Secundum membrum negatur, ac de illo aſſertio probatur.*

De altero verò, ſcilicet organizatione, & diſpoſitione hominis præſertim procedit concluſio poſita, & in hoc ſenſu probatur, quia Angeli non poſſunt organizare corpus, & illud ad recipiendam animam ſufficienter diſponere; ergo à ſolo Deo potuit tunc fieri opus illud. Loquor de illo corpore, vt tunc factum eſt, & ad receptionem animæ præparatum, nam cùm homo fit per naturalem generationem, illa organizatio, & diſpoſitio corporis naturali virtute à generante fit; ſecluſo tamen ordine naturalis propagationis non poteſt illud opus fieri ab vlla cauſa creata ſiue elementari, aut cæleſti, ſiue ab omnibus ſimul, & multo minus ab Angelis, qui non poſſunt naturaliter materiam tranſmutare, aut corpora per ſe alterare; ſed organizatio corporis primi hominis non fuit facta per viam naturalis generationis, vt per ſe notum eſt; ergo à ſolo Deo fieri potuit.

Replica. Quòd ſi quis dicat, quanuis Angeli non potuerint naturaliter cooperari illi actioni, potuiſſe nihilominus vt inſtrumenta Dei illa coëfficere.

Diſſoluitur. Reſpondemus, eſto id fuerit poſſibile, nullo modo affirmari poſſe, ita eſſe factum, quia fuiſſet opus miraculoſum, quod ſine fundamento aſſerendum non eſt. Præſertim quia inde ſequeretur Angelos cum Deo hominem procreaſſe, quia qui ſufficienter diſponit materiam ad introductionem, & vnionem formæ, compoſitum producit, phyſicè loquendo, hoc enim modo homo generat hominem; hoc autem Angelis tribuere, erroneum eſt, quia repugnat Scripturis, ex quibus habemus ſolum Deum ex terra hominem creaſſe, vt allegatum eſt ex *Gen.* 1. 2. *&* 5. *Eccleſiaſt.* 17. 1. *ad Corinth.* 10. *& ad Coloſſenſ.* 3. & confirmant omnia, quæ ex Patribus adduximus.

Data ſolutio corroboratur. Ac denique confirmatur, quia aliàs etiam omnia animantia, vt vegetabilia dici poſſent facta miniſterio, & cooperatione Angelorum; imò conſequenter, & maiori ratione ita dicendum eſſet. Conſequens autem erroneum eſt, nam hoc eſſet facere Angelos creatores vniuerſi, quanuis minùs principales.

7. *Pro aſſertione ampliùs ſtabilienda dubium proponitur, ſitne corpus Adæ in inſtanti, vel ſucceſſiuè formatum.*

Vt autem hæc veritas ampliùs declaretur, interrogari poteſt, an corpus Adæ in inſtanti fuerit formatum, ſeu productum, vel per ſucceſſionem aliquam. Vt autem interrogationis ſenſus percipiatur, aduertendum eſt, non eſſe dubium,

Notatio pro ſe non dubij.

quin productio Adami in vno inſtanti facta ſit, nimirùm in illo, in quo anima fuit creata, & corpori vnita. Vnde conſequenter etiam eſt certum corpus Adæ in vno determinato inſtante incepiſſe, eſſe corpus humanum, ſiue per corpus humanum intelligas corpus iam informatum anima humana, ſiue intelligas corpus vltimatè diſpoſitum ad introductionem animæ humanæ, vt prius tantùm natura, quàm informatio eius; quia vtroque modo illa diſpoſitio corporis ſimul duratione cum anima eiúſque vnione incipit. Quia verò hæc vltima diſpoſitio ante vltimum terminum ſuum habet latitudinem, vel in intenſione qualitatum, vel in condenſatione, vel rarefactione materiæ, vt ex illa poſſint varia membra duriora, vel meliora ſub hac vel illa figura formari; ideo quærimus, an illud inſtans, in quo fuit conſummata vltima diſpoſitio, & organizatio illius corporis, fuerit terminus præcedentis alterationis, & mutationis ſucceſſiuæ, ſicut eſt in humana generatione. Vel potiùs fuerit tota facta in vno inſtanti, in quo ſimul inceperit, & totum corpus Adæ, & omnia membra eius, & omnes qualitates, & variæ diſpoſitio- A nes, ac figuræ membrorum omnium. Ita vt tota illa materia immediatè ante illud inſtans fuerit ſub forma terræ, aut luti, & ſub vniformi diſpoſitione in omnibus partibus ſuis, in illo verò inſtanti cœperit tota eſſe cum integra varietate membrorum, & omnium diſpoſitionum corporis humani, anima rationali in eodem inſtanti formati.

8. *Pro formatione inſtantanea videtur ſtare D. Thom. aliique Theologi.*

In hoc dubio nihil inuenio expreſsè dictum à D. Thoma in hac materia, tamen ſi attentè legatur *in dicta q.* 91. *art.* 2. *& ſequentib.* inſinuare videtur productionem, ſeu formationem illius corporis ſubitò, & in momento totam factam eſſe, ſuperiori modo ſuprà explicato. Et idem B videntur ſentire alij Theologi. Et videtur poſſe colligi ex Damaſc. *lib.* 2. *de Fide, cap.* 12. dicente, *Corpus, & anima vnà creata ſunt, non autem vt Origenes delirauit, hæc priùs, illud poſteriùs.* Quod etiam ſentit Gregor. Niſſen. *lib. de Opificio homin. cap.* 28. *&* 29. vbi ex profeſſo impugnat eos, qui dixerunt, corpus Adæ fuiſſe productum prius tempore, quàm anima informaretur; quod etiam docet D. Thomas *d. q. art.* 4. *ad* 3. Ergo conſequenter ſentiunt hi Patres, totam corporis diſpoſitionem, & organizationem in vno inſtanti fuiſſe perfectam. Nam ſi paulatim, & ſucceſſiuè facta eſſet, neceſſariò corpus illud aliquo modo tempore præceſſiſſet animæ introdu- C ctionem.

9. *Suadetur hæc ſententia 1. e Gen. 2.*

Et ſuadetur hæc ſententia primò ex verbis illis Gen. 2. *Formauit Deus hominem de limo terræ.* Quibus verbis inſinuantur duo. Primum eſt hominem formatum eſſe immediatè ex limo terræ, ſine vlla mora intermedia. Aliud eſt, ſimul fuiſſe corpus illud formatum, & hominem productum. Vnde ſicut homo in illo inſtanti incepit eſſe, in quo creatur anima, ita in illo ſolo inſtanti totum corpus formatum eſt.

2. Ex incommodis.

Secundò idem ſuadetur, quia aliàs illa materia limi, ſi paulatim, & ſucceſſiuè ad formam hominis diſpoſita eſt, priùs extitiſſet ſub forma vegetatiua tantùm, vel ſenſitiua, quàm perueniret ad rationalem, ſicut D fit in naturali hominis generatione: nam eſt eadem ratio, quia id non prouenit, niſi ex eo quòd in ſucceſſiua mutatione non fit tranſitus ab extremo ad extremum, niſi per medium. Conſequens autem non videtur admittendum, tum quia aliàs prius feciſſet Deus embrionem, quàm hominem; tum etiam quia eadem ratione dici poſſet ſucceſſiuè fuiſſe diſpoſitas partes organicas corporis Adæ, & conſequenter principaliores partes, vt ſunt cor, cerebruum, & hepar, prius fuiſſent informatæ anima rationali, quàm reliquæ partes, ſicut fit in hominis generatione. Hæc autem abſurda ſunt, cùm tamen eadem ſit de omnibus ratio.

10. *Quibus tribui queat ſucceſſiua formatio.*

E Contraria verò pars, nimirum corpus illud ſucceſſiuè organizatum eſſe, attribui poteſt auctoribus dicentibus, corpus Adami prius fuiſſe productum, quàm anima rationali informatum. Quam docuit Chryſoſt. *homil.* 12. *&* 13. *in Gen.* & ſequitur Abulenſ. *Gen.* 2. & Caſtro *contr. Hæreſ.* verbo *Anima, hæreſ.* 3. Nam hi auctores non intellexerunt corpus Adæ perfectè humanum, id eſt, cum vltima diſpoſitione ad animam tempore præceſſiſſe informationē animæ; hoc enim contra rationem philoſophicam eſt, & ſine vllo fundamento fuiſſet excogitatum: intelligunt ergo corpus hominis delineatum, & externa hominis forma compoſitum, & imperfectè diſpoſitum præceſſiſſe tempore introductionem animæ, ac proinde ab imperfecto ad perfectum ſucceſſiuè

ſucceſſiuè producendo, tandem ad vltimam diſpoſitionem perueniſſe. Et ſic probatur hæc ſententia ex illo Gen. 2. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Nam hoc loco ſermo eſt de formatione hominis quoad corpus, vt ſentit Auguſt. lib.13. de Ciuit. cap.24. *Quia Deus non niſi corpori inſpirauit ſpiraculum vitæ.* At verò corpus illud iam habebat faciem hominis, quando Deus inſpirauit in illud; ergo prius fuit homo formatus de limo terræ, & externam formam hominis habuit, quàm informaretur anima, ac proinde ſucceſſiuè formatum eſt.

Probatur ex Gen.2.

11. Ratione oſtendi hoc poteſt, quia non poteſt formari corpus hominis ex terra niſi intercedente aliqua mutatione locali: ſed mutatio localis non poteſt fieri in inſtanti; ergo nec tranſitus ille materiæ exiſtentis ſub forma terræ in corpus humanum perfectum potuit fieri in inſtanti, ac ſubinde neceſſaria fuit aliqua ſucceſſio, in qua corpus hominis formaretur. Maior probatur, quia limus terræ erat vniformis in figura raritate, vel denſitate; ergo vt ex illo fierent varia membra corporis humani diſtincta in figuris, ſitu, condenſatione, vel raritate, neceſſarium fuit partes illas ſecundùm locum mutari, vt facilè conſideranti patebit. Minor autem nota eſt in Philoſophia. Et ideo, ſi portio illa terræ ex variis locis congreganda fuiſſet, in aliquo tempore ſaltem breui id fieri oporteret; ergo ſimiliter ſi pars limi denſanda fuit ad conficiendum os, v. g. vel caput hominis, in tempore denſari debuit, quia licèt condenſatio non ſit propriè motus localis, non tamen fit ſine mutatione locali, ac proinde ſucceſſionem requirit, & ſic de cæteris membris; ergo non potuit illud corpus perfectè formari in vnico ſolo inſtanti.

Item ratione.

12. Hoc dubium ſimile eſt illi, quod de conceptione corporis Chriſti Domini tractaui *in 2. tom.3.p. diſp.11. ſect.2.* vbi vtranque partem eſſe dixi difficilem. Nam ſpectando puram rationem philoſophicam, videtur faciliùs dici, organizationem illius corporis cum aliqua ſucceſſione factam eſſe, ſaltem quoad mutationem, per quam omnes, & ſingulæ partes materiæ in eo ſitu & loco conſtituta ſunt, in quo in inſtanti productionis, & informationis animæ eſſe oportebat. At verò conſiderãdo teſtimonia, & rationes theologicas, cenſui, probabilius ſimpliciter eſſe, & omnino verũ, corpus Chriſti in vno momento perfectè formatum eſſe, & immediatè ex ſanguine Virginis. Ex qua reſolutione in præſenti infero, potuiſſe Deum eodem modo corpus Adæ perfectum in momento, & immediatè ex limo formare, quia eſt eadem ratio. Nam licèt corpus Adæ fuerit maius, & perfectæ ætatis, & magnitudinis, vt infrà dicemus: nihilominus inde non oritur maior repugnantia, vt per ſe notum eſt. An verò ita factum ſit, profectò non eſt ita certum de corpore Adæ, ſicut fuit de corpore Chriſti. Tum quia neque ex aliis principiis fidei ita colligitur, nec ex Patrum doctrina æquè confirmatur. Tum etiam, quia illud non eſt factum in conceptione Chriſti ſine magno miraculo, vt ibi declaraui, quod miraculum in ſummo Dei opere, & maximè miraculoſo conuenientiſſimum fuit: in præſenti autem opere, quod tantùm ad productionem hominis in eſſe naturæ pertinebat, non videtur vel affirmandum, vel exaggerandum miraculum (vt ſæpe dixi) cùm neceſſarium non ſit. Nam ſine dubio potuit Deus

Dubiũ agitatum vtrinque difficile.

A per mutationem ſucceſſiuam formare corpus illud, vt probat ratio adducta in poſteriori ſententia. Quæ verò in priori adducuntur, ſolùm probant corpus vltimatè, & perfectè diſpoſitum non præceſſiſſe tempore animæ creationem. Neque videtur neceſſarium, vt tranſitus à limo terræ ad eſſe hominis immediatus fuerit. Et ita Auguſt. *lib.2. de Gen. contr. Manich. cap.8.* vtranque ex dictis ſententiis ſub diſiunctione, & vt probabilem ponit. Licèt *in lib.1. Retraction. cap. 10.* tandem ſententiam de anteceſſione corporis ad animam præferre videatur.

Nihilominus tamen primæ ſententiæ vt probabiliori adhæreo, aſſeróque corpus illud in inſtanti fuiſſe formatum, ita vt ex terra immediatè B fuerint facta oſſa, caro, nerui, & omnia ſimilia, quæ ſimul etiam inter ſe facta, & debitè ordinata compoſita fuerunt. Ducor primò, quia hoc eſt magis conſentaneum verbis illis: *Faciamus hominem, & creauit Deus hominem, & formauit Deus hominem.* In quibus verbis vltimis vel non eſt neceſſe intelligere ſolum corpus, ſed totum hominem, ſicut intelliguntur priora (nam totus homo dici poteſt formatus ex limo terræ, quanuis ſolùm ex parte corporis inde fuerit productus) vel licèt de ſolo corpore verba illa intelligantur, nõ inde colligitur, fuiſſe corpus illud priùs tempore productum, ſed ordine tantùm naturæ, explicatur enim ibi diſtinctè, & per partes C quòd ſimpliciter *in cap.1.* dictum fuerat, Deum creaſſe hominem, id enim fecit, partim corpus ex luto configurando, partim ſpiraculum vitæ inſpirando: vtrumque autem ſimul fieri potuit cum ſolo ordine naturæ, vel mutuo inter partes illas, in diuerſo genere cauſarum; vel certè præcipuè ex parte corporis in ordine executionis, licèt anima fuerit prior ordine intentionis. Semper tamen ſignificatur, vtrunque factum eſſe ſimul duratione per indiuiſibilem, & inſtantaneam totius hominis productionem. Secundò moueor, quia hoc modo credimus produxiſſe Deum in inſtanti cætera animalia etiam quoad D corporum accidentalem formationem, organizationem, & diſpoſitionem, ſcilicet piſces, & volatilia ex aqua, & cætera animantia ex terra, quia omnia produxit ſimplici, & abſoluto imperio, vt ex modo loquendi Scripturæ colligitur; ergo à fortiori de corpore hominis idem dicendum eſt. Tertiò eſt optima ratio, quia licèt Deus produxerit hominem, & cætera animantia ex præiacente materia, nihilominus produxit illa altiori modo quàm per naturalem generationem, ac proinde per quendam ſecundarium modum creationis, vt in ſuperioribus declaraui: & ideo ſicut per creationem ex nihilo fiet corpus huma- E num ſimul quoad omnia ſua membra, & omnem diſpoſitionem, & figurationem eorum; ita non obſtante præſuppoſitione materiæ ſubitò creari potuit, & debuit. Nam licèt ille modus productionis altior ſit, & in hoc ſenſu dici poſſit ſupernaturalior, nihilominus eſt magis accommodatus primæ productioni ſubſtantialium rerum à potentiſſimo auctore ſuo.

13\. *Prior tamẽ ſententia in num.8.poſita magis probatur.* *Prima ſuaſio.* *2. Suaſio.* *Tertia.*

Quòd ſi hæc opinio vera eſt, certius etiam erit, Angelos non ſolùm non fuiſſe cooperatos ad productionem corporis humani, vt humanum eſt, (quod eſt certiſſimum, vt dixi) verùm etiam neque ad illud corpus formandum, vel organizandum. Imò neque ad aliquam terram congregandam miniſterium aliquod exhibuiſſe, quia ex illo limo terræ prout immediatè antea in li- 14.

Conſectariũ ad ſententiã proximè probatam nõ concurriſſe Angelos ad formationẽ prædictam.

mo iacebat, ſubitò creauit Deus hominem iuxta prædictam ſententiam. Si autem aliqua ſucceſſio admittatur in figuratione humani corporis quoad materiæ quantæ denſationẽ, & figurationem, ſic quidem faciliùs admitti poteſt aliquod Angelorum miniſterium, non verò tale, quod pertingeret ad perfectionem corporis humani, non tantùm vt humanum eſt, verùm etiam, vt animale prius tempore formatum, in aliquo eſſe minus perfecto, id eſt, habens carnem, & oſſa, &c. nondum tamen apta & proximè diſpoſita ad animam rationalem, ſed ad aliquam minus perfectam, & quaſi in via ad illius introductionem. Nam hoc etiam non poteſt tribui Angelis, tum quia non eſt veriſimile, hunc ordinem productionis in prima hominis creatione ſeruatum eſſe. Tum etiam quia etiam Angeli neque per ſe virtutem habent ad efficiendum corpus illud animale in ſtatu illo imperfecto, neque etiam applicando actiua paſſiuis illud efficere poterant, quia etiam corpus hominis ſub illo ſtatu non fit naturaliter, niſi per virtutem formatiuam ſeminis, quæ per ſolam applicationem extrinſecorum agentium ſuppleri non poteſt, ſed tantùm virtute diuina, ſicut de animalibus perfectis in ſuperioribus diximus.

15. *Quem ad ſummum concurſum habere potuerunt.*

Quapropter ad ſummum potuerunt Angeli iuxta illam ſententiam congregare limum, & ex eo quaſi ſtatuam ſimilẽ humano corpori per localem motum compingere, & configurare; & in eo ſtatu conſtituere, in quo ſine interuentu alicuius nouæ mutationis localis, vel condenſationis, aut rarefactionis, quæ illam requirat, per ſubitam alterationem fuerit in inſtanti corpus illud à ſolo Deo factum humanum, & per inſpirationem animæ viuificatum. Qui modus facilior quidem eſt, licèt non neceſſarius, nec fortaſſe conueniens, vt dixi. Et ſimiliter illo poſito fuit quidem poſſibile illud angelicum miniſterium, tamen hoc etiam incertum eſt. Vnde D. Thomas ſuprà de poſſibili tantùm loquutus eſt, non de facto; imò Auguſtinus *lib.9. de Gen. ad liter. cap.15.* dixit, neminem poſſe affirmare, quale fuerit, & conſequẽter neque an fuerit, quia nulla auctoritate, vel ſufficienti coniectura id poteſt affirmari. Vnde fortaſſe etiam iuxta hanc ſententiam probabiliùs creditur, Angelos nullum prorſus miniſterium in hac productione, ſeu formatione corporis humani habuiſſe. *Sed de facto nullum videntur habuiſſe.* Quia licèt corpus illud præuia aliqua mutatione ſucceſſiua formatum fuerit: illa tamen cum tanta celeritate, & potentia creatoris facta eſt, vt nullum locum Angelorum miniſterio conceſſerit, quia vel eorum naturalem virtutem ſuperabat, vel certè ſuperuacaneum erat.

16. *Dubium alterum bipartitum.*

Tandem inquiri hîc poteſt de illo corpore, an fuerit creatum cum omni perfectione neceſſaria, ac debita animæ rationali, ſeu corpori conſentaneo tali animæ, vel (vt ita dicam) illa digno. Hoc autem dubium tractari poteſt, vel de perfectione quaſi ſpecifica, ſeu eſſentiali talis corporis, vel de indiuiduali, integrali, ſeu conſummata etiam quoad ſtatum, ſeu ætatem. *Reſponſio ad priorẽ partem.* In priori ſenſu non eſt quæſtioni locus; neceſſarium enim fuit corpus illud habere huiuſmodi ſpecificam perfectionem, non ſolùm quia propriè loquendo hanc perfectionem ſpecificam, & eſſentialem ab anima formaliter recipit, ſed etiam quia neceſſariò habere debuit illas diſpoſitiones, & in eo gradu, quem anima ipſa rationalis ad informandum corpus ex vi ſuæ eſſentiæ, & ſpeciei requirit. Nam corpus ſic proximè diſpoſitum poteſt ſuo modo dici ſpecificum, & connaturale homini ratione ſuæ ſpeciei: & ideo non eſt dubium, quin corpus Adæ

A hanc perfectionem habuerit ad tale indiuiduum determinatum. Statim verò ſuccedit quæſtio, cùm anima rationalis ſit perfectiſſima omnium formarum, cur corpus etiam humanum non fuerit factum cæteris omnibus excellentius, vel in materia vt cæleſti, vel meliori, vel ſaltem in omnibus proprietatibus corporalibus, magnitudine, viribus, perſpicacia ſenſuum, & ſimilibus: ſed hæc quæſtio ad nos non ſpectat in præſenti, eſt enim philoſophica, & in libris de anima tractari ſolet, ideoque vno verbo dicimus, animæ datum eſſe corpus, quod eſſet ad cognoſcendum aptiſſimum, & ad hoc neceſſariũ fuiſſe, vt ex tali materia conditum, & tali temperamento eſſet affectum; ideo- B que in hac perfectione eminere debuiſſe etiamſi in aliis proprietatibus, quæ cum hac coniungi non poterant, careret. Vt latiùs D. Thomas proſequitur *dicta q.91.a.3. & 4.* & Gregor. Niſſen. *de Hominis opific. cap.30.* & Lactantius *lib. de Opific. Dei, à cap.2.* & Ambroſ. *lib.6. Exaëm. cap.9.* Baſil. *homil.10. & 11. Exaëm.* et videri etiam poteſt Galen. *lib.8. de vſu partium.* De altero verò ſenſu quæſtionis, ſcilicet de indiuidui perfectione in 3. cap. commodiùs dicemus. *Poſterioris partis reſponſio remittitur.*

CAPVT II.

Vtrùm corpus Euæ ex coſta Adæ fuerit productum, & quomodo.

C

Priuſquam de aliis circunſtantiis huius creationis dicamus, de formatione corporis primę mulieris dicere oportet, quia cætera vtrique, viro, & fœminæ, communia ſunt. Creationem igitur Euæ in 2. cap. Gen. ita Moyſes deſcribit: *Immiſit Dominus Deus ſoporem in Adam, cúmque obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam in mulierem,* &c. Per quæ verba videtur prior pars quæſtionis definita. Nihilominus tamen Caiet. *ſuper Gen.* auſus eſt negare corpus Euæ fuiſſe re vera formatum ex coſta Adæ, ideoque verba Scripturæ metaphorice interpretatur. Alióſque in ea ſententia fuiſſe refert Molin. *tract. de opere ſex dierum, diſp.24.* neminem tamen in particulari nominat, neque ego illum reperi, nec Caſtro, aut Prateolus illum referunt; imò Pereira *lib.4. in Gen. diſp. de format. Euæ,* vnum Caietanum (ait) hanc litem mouiſſe. Motus eſt autem Caietã. ob difficultates, quæ ex tali modo productionis oriuntur. Prima eſt, quia aliàs vel corpus Adę fuiſſet monſtroſum ante formationem Euę, vel poſt illam mancum permanſiſſet. Conſequens autem eſt abſurdum; ergo nullatenus in prima rerũ productione admittendum eſt. Sequela patet, quia vel Adam creatus fuit cum aliqua coſta ſupra numerum corpori humano connaturalem, & ita habuit corpus monſtroſum, vel tantùm habuit coſtas debitas corpori humano, & ſic ablata vna, corpus mancum relictum eſt. 1. *Caietani opinatio in 1. parte huius c.* D *1. Argum. Caietani.* E

Secunda, quia in coſta Adæ non erat ſufficiens materia ad integrum Euæ corpus formandum; ergo ſi aliunde alia materia neceſſaria ſumpta eſt, potius ex re alia formata fuit Eua, quàm ex coſta Adæ, quia in maiori quantitate aliunde ſumpta fuit. Et conſequenter ſuperfluum fuiſſet, coſtam ab Adamo auferre ſolùm ad illius materiæ complementum, cùm faciliùs multo potuerit tota aliunde ſumi. Tertia ratio ſit, quæ in ſuperioribus ſæpè tacta eſt, quia in prima rerum productione non ſunt multiplicanda miracula ſine neceſſitate. Non potuit autem mulier illo modo formari, niſi valdè miraculosè; ergo credendum 2. *Secundum.* *Tertium.*

Quartum. *Quintum ab exemplis. 1. Exemplū. Secundum. Tertium. Quartum. Quintum.*

dum non eſt, ita factum eſſe, vt litera Gen. in cortice ſonare videtur. Quartò ſupponit Caietanus Adamum, & Euam prius fuiſſe ſimul creatos, æquè primò (vt ſic dicam) propter illa verba Gen. 1. *Maſculum, & fœminam creauit Deus.* Vnde infert narrationem de formatione Euæ ex coſta non poſſe ad literam intelligi, quia non potuit Eua bis produci; ergo ſolùm fuit quædam parabola per quā & defectus mulieris comparatione viri, & diminutio roboris ex animo viri ob vxorem ſignificata ſunt, cum aliis, quæ latè proſequitur. Quintò exemplis id confirmat, & in primis ait, etiam ſoporem Adæ metaphoricè intelligendum eſſe, & per illum ſignificari defectū virtutis in viro, quando fœminam generat. Deinde ponderat, quod ibi præmittitur de animalibus, quæ Deus adduxit coram Adam, ad inquirendum, an in eis inueniret adiutorium ſimile ſibi, quod planè ridiculum eſſet, ſi ad literam intelligeretur. Aliud eſt de verbis illis, *& adduxit eam ad Adam.* Nam ſi Eua fuiſſet ex coſta Adæ formata, creata eſſet illi coniunctiſſima; ergo non potuiſſet ad illum adduci; ergo non poſſunt verba illa vt ſonant ad literam intelligi. Addit etiam aliud, *hoc nunc os ex oſſibus meis*, quod per metaphoram exponit de omni muliere, & quòd dicatur os de oſſibus viri, quia nimirum de robore viri in muliere ſaluatur, & caro de carne, quia in fœmina affectus carnis non minuitur. Denique inducit ex *c.3.* maledictionem ſerpentis, quam etiam figuratè intelligendum eſſe putat.

3. *Catholica aſſertio contra Caiet. Probatur 1. ex Script.*

Nihilominus ſententia catholica eſt, verba illa Scripturæ eſſe ad literam intelligenda. Ac proinde verè, ac realiter tuliſſe Deum vnam coſtam Adæ, & ex illa corpus Euæ formaſſe. Probatur primò ex ipſa narratione Geneſis. Tum ex illa ratione generali, quòd narratio illa eſt hiſtorica, & quòd hiſtoria non eſt ad metaphoras traducenda, niſi vbi fuerit manifeſta, vel in aliis locis Scripturæ ita declarata, vel per Eccleſiam expoſita: nihil autem horum in præſenti inuenitur. Tum etiam, quia ex ipſo contextu ſermonem eſſe proprium conſtare poteſt. Nam *in fine cap.1.* Moyſes breui compendio narrauit, Deum creaſſe hominem maſculum, & fœminam. Statim verò *c.2.* vtriuſque corporis productionem diſtinctè, & ſingulatim declarare volens, priùs de viro dicit, *Formauit Deus hominem de limo terræ.* poſtea verò productionem Euæ deſcribit, dicens, *Ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam in mulierem.* Ergo ſicut propriè loquutus eſt, narrando creationem Adæ, ita etiam narrando creationem Euæ. Et comprobatur hic ſenſus ex aliis Scripturæ locis, dicitur enim Tobiæ 8. *Tu feciſti Adam de limo terræ, dediſtique ei adiutorium Euam,* & clariùs Eccl. 17. *Deus creauit de terra hominem,* vbi de ſolo Adam euidenter loquitur, nam ſubdit inferiùs; Creauit ex ipſo *adiutorium ſimile ſibi,* vbi ponderāda eſt particula *ex ipſo:* nihil enim clariùs dici poterat. Nam ſicut priùs dixerat, hominem de terra eſſe creatum, ita dicit poſtea fœminam ex viro, in hoc diſtinctionem conſtituens inter vtriuſque productionem. Vnde dixit Paulus 1. ad Cor. 11. *Non vir ex muliere, ſed mulier ex viro.* Et *Actor.* 17. dixit idem Paul. *Fecitque ex vno omne genus hominum, inhabitare ſuper vniuerſam faciē terræ.* Vnde non minus errat Caietan. dicens, ſimul creaſſe Deum Adam, & Euam, aliàs non feciſſet Deus ex vno omne genus humanum, ſed ex duobus contra verba Pauli. Imò etiam contra expreſſam ſententiam *Sapientiæ cap.10.* vbi de Adam dicitur, *Primus formatus eſt à Deo Pater orbis terrarum, cùm ſolus eſſet factus.* Quomodo enim aliquando ſolus fuit, ſi ſemper ſociam habuit? Denique Paulus 1. *Tim. 2.* expreſsè dixit, *Adam primus formatus eſt, deinde Eua.*

4. *Probatur 2. ex Patribus, & communi ſenſu Eccleſiæ.*

Secundò Patres omnes, & vniuerſa Eccleſia vſque ad Caiet. ita Scripturam intellexerunt, & tanquam rem certam, & catholicam crediderunt, Euam ex coſta Adæ fuiſſe formatam. Quod adeò verum credidit Hieronym. *ſuper Epiſt. ad Philem.* vt dixerit, *non poſſe aliquem in Deum credere, niſi credat vera eſſe, quæ ſcripta ſunt,* quæ ſic numerat, *Adam à Deo plaſmatum, Euam ex coſta illius, & latere fabricatam, Enoch tranſlatum,* &c. ſentiens tam eſſe de fide illud ſecūdum in proprietate intellectum, ſicut primum, & tertium. Et *epiſt. 61. ad Pammach. de erroribus Ioan. Hieroſolymitani* dicit, *Euam in typo Eccleſiæ fuiſſe de coſta viri ædificatam:* conſentit Chryſoſt. *homil. 15. in Gen.* & Auguſt. *de Ciuit. c. 21. & 23.* Gregor. *homil. 6. in Ezechiel.* Conſentiunt denique omnes Patres *ſuper locum Gen. & ad Epheſ. 5.* Ac denique Concil. Vien. *in Clement. 1. de Summa Trin.* ait Eccleſiam formatam eſſe de latere Chriſti, typúmque eius fuiſſe formationem Euæ ex coſta Adæ, conſentit denique Innocent. III. *in cap. gaudemus, de diuort.* dicens: *Ab initio vna coſta in vnam fœminam eſt cōuerſa.* Propter quæ Alfonſus de Caſtro *in verb. Adam,* non dubitauit, ſententiam Caietani inter hæreſes ponere, quem ſequutus eſt Prateolus, qui declarant, ſe doctrinam, non perſonam damnare, quia ſine dubio credendum eſt, abſque pertinacia erraſſe.

5. *Probatur 3. ratione.*

Tertiò pro materiæ qualitate poſſumus ratione argumentari, quia Moyſes per illa verba narrat aliquam actionem Dei circa primam mulierē, ſeu eius productionem: ſed nulla poteſt deſignari actio Dei, quæ per illa verba metaphoricè intellecta deſcribatur; ergo neceſſariò intelligenda ſunt de actione, quæ in omni proprietate per illa verba ſignificatur. Minorem ſufficienter probamus ex ipſo diſcurſu Caietani, dicit enim per ablationem coſtę ſignificatam eſſe diminutionem roboris ex animo viri ob vxorem, & per coſtam ſignificatam eſſe ſocialem vitam inter virum, & vxorem, & per coſtam quatenus vna tantùm nominatur ſignificari debilitatem fœminæ, & in eo, quod dicitur, repleuiſſe Deum carnem pro ea, ſignificatum eſſe, quòd diminutio roboris in viro ob vxorem prolis fructu compenſatur. Sed in his omnibus licèt Caietan. ſuo arbitrio verba metaphoricè interpretetur, nunquam declarat aliquā actionem Dei, quæ per verba illa metaphoricè narretur, vt facilè conſideranti patebit. Verba autem Scripturæ, quæ actionem Dei narrant, etiamſi vel in re facta, vel in modo actionis aliquā metaphoram habere dicantur, neceſſariò actionem aliquam ſignificare debent, vt vera in aliquo ſenſu ſint. Illa autem verba, *tulit, repleuit, ædificauit,* actionem, imò actiones ſignificant; ergo etiamſi metaphora in verbis permitteretur, ad veritatem ſemper eſt neceſſariū, ſaltem metaphoricè aliquā Dei actionem ſignificari. Nulla autem à Caiet. explicatur, nec facilè excogitari poteſt, etiamſi fingendi detur licentia.

6. *Accommodationes Caietani abſque fundamento: non ſic quæ Patres myſteria conſiderant.*

Vnde illę accōmodationes Caietani eſſent quidem tolerabiles, ſi ſalua proprietate verborum in ipſo opere tanquam myſtico, & ſignificatiuo cōſiderarentur. Non tamen ſunt prætermittenda altiora myſteria, quæ in illo modo productionis mulieris à ſanctis Patribus cōſiderantur, vt quòd voluerit Deus fœminam ex viro creare, vt ſocietatis vnitatem, ac vinculū concordiæ vehementiùs eis commendaret, vt dixit Auguſt. 12. *de Ciuit.*

uit. cap. 21. Item ad ſignificandam debitam ſubordinationem ad vnum caput, item ad repræſentandum maximum matrimonij vinculum non ſolùm in matronio carnali *Matth.* 19. ſed etiam in ſpirituali inter Chriſtum, & Eccleſiam, vt ſentit Paul. *ad Epheſ.* 5. & plures Patres, quos citaui 3. *p. q.* 1. *art.* 3. *in Comment. circa ſolut. ad* 5. quæ omnia eludit Caietanus ſua metaphorica interpretatione. Ipſi verò Patres dum hæc myſteria non in metaphora verborum, ſed in ipſius diuini operis ſignificatione conſiderant, veritatem catholicam magis explicant, & confirmant.

Satisfit argumentis Caiet. atque etiam poſteriori parti huius cap.

Ad 1. *in n.* 1. *quid multo antè reſponderit D. Thomas.*

7. Supereſt, vt argumentis Caietani ſatisfaciamus, quibus reſpondendo, alteram quæſtionis partem expediemus, quomodo ſcilicet, opus hoc à Deo factum fuerit. Primum ergo, & ferè totum fundamentum Caietani fuit dilemma illud, quòd Adamus vel fuiſſet monſtroſus ante formationem Euæ, vel poſtea mancus. Quod argumentum iam propoſuerat D. Thomas 1. *p. q.* 92. *art.* 3. ſecundo loco, & in ſolutione videtur illam partem eligere, ſcilicet quòd Adam fuerit creatus habens illam coſtam, vltra eas, quæ ipſi erant connaturales, eámque occupaſſe illum locum corporis, quem poſtea Deus carne repleuit, ſicut in aliis corporibus humanis naturaliter inuenitur. Negat autem hoc fuiſſe monſtroſum: quia coſta illa erat de perfectione Adæ, non prout erat indiuiduum quoddam, ſed vt erat principium ſpeciei humanæ. Sicut ſemen (inquit D. Thomas) ſi conſideretur reſpectu indiuidui, ſuperfluum videbitur, reſpectu verò conſeruationis ſpeciei neceſſarium eſt. Et hanc opinionem frequentiùs Theologi approbant, & eam latè defendit Abulenſis *Gen.* 13. *q.* 393. & ibi Hugo de Sanct. Vict. & Lyra.

Inſtantia contra reſponſionem D. Thom.

8. Sed inſtari poteſt, quia non eſt ſimile in exemplo allato. Nam ſemen naturale eſt homini, non tanquam pars eius, ſed tanquam ſuperfluum alimenti, quod ex nutritione naturaliter ſequitur, ſicut etiam multæ aliæ ſuperfluitates ex nutritione ſequuntur: ad perfectionem autem naturæ, & ſapientiam auctoris eius pertinuit illam partem ſuperfluam ex alimento relictam ad bonum ſpeciei ordinare, ita eam elaborando, & diſponendo, vt aptum eſſet generationis inſtrumentum. At verò coſta vltra numerum ordinarium non eſt naturalis homini, neque Adæ fuit; ergo quandiu Adam illam habuit, non potuit non eſſe monſtroſus, ſicut eſſet ſi ſex digitos in manu habuiſſet.

Soluitur varijs modis.

Reſpondetur, illam coſtam non fuiſſe naturalem tanquam requiſitam ad naturale complementum corporis humani, vel per naturalem eius actionem producibilem. Nihilominus tamen dici poſſe aliquo modo naturalem ex inſtitutione auctoris naturæ. Nam in prima emanatione à ſuo auctore, vel in modo eius natura non poſtulat ab intrinſeco determinatum modum, ſed in hoc auctori naturæ ſubordinatur, & ita ille modus productionis dici poteſt naturalis, quem ipſe auctor tanquam magis conſentaneum tali naturæ determinauit. Quia ergo Deus decreuerat vnum tantùm hominem ex terra facere, vt ex illo reliqui homines originem ducecerent, ideo illum produxit cum integritate corporis ad illum finem accomodata; & ideo talis integritas dici poteſt naturalis primo homini, vt primus fuit, etiamſi aliquid haberet, quod ipſi vt homini tantùm neceſſarium non fuiſſet. Et ob eam rem non poterit dici talis homo fuiſſe monſtroſus propter illam coſtam, quia quomodocunque aliquid naturale ſit, monſtroſum

A non efficit. Maximè quòd id propriè appellatur monſtroſum, quod caſu, & per accidens euenit præter intentionem naturæ: illa autem coſta per ſe, & ex intentione auctoris naturæ, & ad eiuſdem naturæ bonum addita eſt. Accedit, quòd illa coſta etiamſi eſſet vltra naturalem numerum, nullam deformitatem in illo corpore cauſabat, eo quòd eſſet occulta; nec mutabat corporis figuram, neque eius magnitudinem augebat, nec actiones aliquo modo impediebat, & à vicinis partibus carnis ſolùm in denſitate, ac duritie, & ſimilibus qualitatibus differebat, ideoque vel nullam vel paruam imperfectionem illi corpori afferebat. Ac denique ſi qua fuit illa imperfectio, non fuit (vt ita dicam) B permanenter, ſed quaſi in via per breuiſſimum tempus. Et ideo nullum fuit inconueniens primum hominem in via generationis (vt ſic dicam) ita fuiſſe creatum.

Reſponſio aliorum ad prædictum argumentum Caietan.

9. Nihilominus alij alteram partem præferendam putant, nimirum, coſtam illam, ex qua formata fuit Eua, fuiſſe vnam ex numero earum, quæ corpori humano neceſſaria ſunt. Ita tenet Catherin. *Gen.* 2. referens antiquiorem huius ſententiæ auctorem, quem non nominat, & in eandem propendit Periera, quia & videtur facilior, & aptior ad finem propter quem Deus mulierem ex coſta viri formauit, ſcilicet, ad ſignifi- C candam coniunctionem aptiſſimam inter virum, & vxorem, nam hoc meliùs ſignificatur, ſi formatio illa ex coſta maximè propria, & neceſſaria, quàm ſi ex ſuperflua, & quaſi aduentitia, & ſolùm ad tempus data, facta fuit. Ad euitandum autem inconueniens, quod Caietan. infert, dicunt iſti auctores, Deum non ſolam carnem, ſed etiam coſtam aliam Adamo reſtituiſſe. Nam licèt Scriptura dicat, *Et repleuit carnem pro ea,* non excludit coſtam. Vnde intelligi poteſt, ſuppleuiſſe coſtam carne circundatam. Sicut etiam dicit Scriptura tuliſſe Deum vnam de coſtis Adæ. Per quod non excludit carnem, nam quòd illam etiam abſtulerit, ſignificauit Adam, cùm D dixit, *hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea.* Atque ita facilè concluditur, nulla ex parte manſiſſe Adam mancum, ſeu diminutum per reliquum vitæ tempus poſt formationem Euæ. Atque hæc ſententia probabilis quidem eſt, & plauſibilis.

Inſtantia contra proximam reſponſionem diluitur.

Obiici verò poteſt, quia iuxta vulgatam editionem, durum eſt dicere, repleuiſſe Deum coſtam pro coſta, & carnem pro carne, cùm Scriptura dicat, repleuiſſe carnem pro coſta. Reſpondent aliqui, etiamſi illa coſta ab Adamo ablata fuerit ex duodenario numero coſtarum quem natura hominis in vnoquoque latere poſtulat, & ſola caro pro illa reſtituta fuerit, nihilominus Adam non manſiſſe man- E cum, quia caro, qua repletus fuit locus coſtæ, accepit à Deo robur, & firmitatem coſtæ, quod perinde eſt, ac ſi alteram coſtam loco prioris acciperet.

Non placet dilutio.

Sed hoc non placet, quia ſi illud robur erat per ſolum extrinſecum adiutorium Dei, fuiſſet perpetuum miraculum, quod ponendum non eſt: præſertim quia per illud non tollitur, quin pars illa de ſe eſſet debilis, & homo ille ex aliqua parte mancus. Si autem robur ille eſſet ex intrinſeca diſpoſitione, & qualitatibus illius partis, perinde eſt, ac ſi dicatur carnem illam reſtitutam, fuiſſe coſtam: nam vix intelligi poteſt idem robur intrinſecum, & naturale in illa parte niſi habeat ſiccitatem, & duritiam coſtæ, vel ſaltem meliùs, & faciliùs illud robur reſarcitur, reſtituta coſta, & omnis alius modus eſſet

Aptior diſſolutio.

ſet diminutus, & præternaturalis. Meliùs ergo reſpondebitur, quòd ſicut nomine coſtæ, cùm dicitur ablata, caro aliqua ſubintelligitur, vt infrà videbimus, ita è contrario ſub nomine carnis intelligi etiam coſtam cui adhærebat. Eſt ergo vtraque opinio probabilis. Ego tamen priori vt communiori adhæreo. De illis autem verbis Adæ, *Hoc nunc os*, &c. plura inferiùs dicam.

Iudicium authoris de vtraque reſponſione principali ad argum. Caiet.

10. Secunda ratio Caietani poſtulat, quomodo ex parua coſtæ materia integrum mulieris corpus ædificari potuerit. Primus modus hoc explicandi fuit Hugonis de Sanct. Vict. lib. 1. de Sacram. p. 6. cap. 26. *De ſola ipſius coſtæ ſubſtantia, ſine omni extrinſeco additamento, per diuinam potentiam in ſemetipſa multiplicata corpus Euæ factum eſſe.* Quòd declarat, quia ita Chriſtus quinque panes multiplicauit, vt ex illis quinque millia hominum ſatiare potuerit. Hanc ſententiam ſequitur Magiſter *in 2. d. 18. cap. 4.* & confirmat argumento à nobis facto, quia aliàs potius dicenda eſſet Eua formata ex alia materia, quàm ex coſta, quia illa fuiſſet in maiori quantitate. Et videtur ſequi Durand. ibi *q. 1.* nam licèt in diſcurſu quæſtionis ſolùm loquatur de poſſibili, tamen per hoc reſpondet quæſtioni, quam de facto propoſuerat. Definit ergo Euam fuiſſe formatam ex ſola illa materia, & fundatur ſolùm in hoc, quòd potuit Deus id facere, & Scriptura indicat feciſſe, cùm aliam materiam non indicet, Gabriel item ibi *art. 3.* problematicè vtranque ſententiam defendit. Ægid. etiam ibidem *q. 1. art. 3.* latè demonſtrare contendit id non fuiſſe impoſſibile: quid autem factum ſit, non ſatis declarat. Argentinas verò ibidem *art. 4.* vtrumque diſtinctè in duabus concluſionibus affirmauit. Item Henric. *quodlib. 7. q. 9.* affirmat de poſſibili, & de facto tacet. Denique Alenſ. *2. p. q. 58. memb. 4. §. 1. in fin.* abſolutè dicit, in coſta fuiſſe poſſibilitatem, vt ex illa parte reliqua formarentur.

Pro 2. arg. in num. 2. diſcutitur dubium. 1. Explicatio dubij.

11. At verò D. Thomas *1. p. q. 92. art. 3. ad 1.* non ſolùm negat id factum eſſe, ſed etiam affirmat fuiſſe omnino impoſſibile, & ſequitur Gregor. *dicta q. 18. q. vnic.* & hæc ſententia rectè intellecta mihi magis probatur. Pendet autem fundamentum eius ex phyſica quæſtione, ſcilicet, an portio materiæ ſub parua quantitate exiſtens poſſit ſub maiori quantitate conſtitui ſine rarefactione, & abſque exiſtentia materiæ in pluribus locis, & ſubdiſtinctis quantitatibus ſecundùm eaſdem partes. In qua quæſtione ego cenſeo id eſſe impoſſibile; & quoad hoc ſequor ſententiam D. Thomæ, & Gregorij, quam in Philoſophia docui, & latiùs confirmaui. Et quoad hanc partem Gabr. non contradicit, ſi attentè legatur. Addit tamen, poſſe Deum eandem partem materiæ in ſeipſa multiplicare, vtique replicando illam in diuerſis ſitibus, & ſub diuerſis partibus quantitatis, & hoc modo ait, totam materiam coſtæ fuiſſe in brachio, & in pede, & in cæteris partibus ei æqualibus. Et ſine hac multiplicatione fatetur, non potuiſſe maius corpus ex illa coſta fieri, ſine magna rarefactione. Et hunc modum ego etiam arbitror eſſe poſſibilem, quia reuera non implicat contradictionem, vt ex Philoſophia etiam ſuppono.

Verior dubij explicatio.

Dicta explicationis fundam. vnde petendum.

Vide etiam Conimbricen. lib. 1. de genera. cap. 5. q. 18.

Materiæ eiuſdẽ multiplicatio ſitualis non implicat.

12. Dico tamen de facto nullo modo eſſe aſſerendum, corpus Euæ hoc miraculoſo modo, & maximè ſupernaturali fuiſſe formatum, id eſt, ita vt tota materia illius coſtæ fuerit repetita, & ſimul poſita in ſingulis membris, vel partibus Adæ ſubdiſtinctis partibus quantitatis. Quia aliàs non ſolùm in fieri, ſed etiam in facto eſſe, & in conſeruatione Euæ corpus miraculoſum fuiſſet, & ſupra naturam ita ſubſiſteret, & conſeruaretur, quod nullatenus dici poteſt, quia nullum rationis, vel auctoritatis fundamentum habet, & quia eſt à prima inſtitutione naturæ valde alienum. Item quia eadem ratione poſſet quis fingere etiam corpus Adæ fuiſſe ex parua terræ particula formatum, & totam illam materiam fuiſſe in toto corpore Adæ, & totam etiam ſimul fuiſſe in ſingulis membris, & partibus illi æqualibus: nam eodem modo de vtroque corpore Scriptura loquitur. Secluſo autem illo miraculo rectè concluditur, non potuiſſe totum corpus Euæ ex ſola materia illius coſtæ fieri. Quia non totum Euæ fuit rarius, quàm illa coſta, quin potiùs in corpore Euæ erant multæ coſtæ, æquè denſæ, & alia oſſa denſiora, & maioris quantitatis, ac ſubinde plus de materia habentia. Et ideo concludendum eſt, Deum aliunde ſuppleuiſſe reliquam materiam neceſſariam ad corpus Euæ ita formandum, vt poſtea naturaliter, & perfecto modo ſubſiſteret. Et D. Thomas quidem probabilius credit, Deum de nouo creaſſe materiam, quam adiunxit. Mihi tamen veriſimilius eſt, ex proximo aëre, vel terra illam ſumpſiſſe, quia poſt primam materiæ creationem non oportet nouam materiam Deum creare, quia creatio materiæ ad opus primæ creationis mundi pertinet. Et ideo omnes alias res ſiue inanimes, ſiue viuentes, & primum etiam hominem ſine noua creatione materiæ Deus produxit. Et ſimiliter quando quinque panes multiplicauit, non materiam nouam creauit, ſed ex circunſtante corpore illam mirabiliter, & inuiſibiliter aſſumpſit. Nam, vt dicit Auguſt. tract. 24. in Ioan. *Vnde multiplicat de paucis granis ſegetes, inde in manibus ſuis multiplicauit quinque panes.* Multiplicat autem ſegetes ex vicina terra; nulla ergo cauſa, vel ratio eſt, cur ſolam formationem Euæ ab hac generali regula excipiamus.

Non tamen ita formatũ eſſe corpus Euæ ex parua coſtæ materia, probatur.

Sed aliunde ſuppleta à Deo eſt reliqua materia.

Vel creando illam, vt putat D. Thõ.

Vel certè probabilius ſumendo ex vicino elemento.

13. Ad argumentum autem in contrarium reſpondemus, hoc non obſtare, quominus verè, & propriè dicatur Eua ex coſta Adæ formata, quia illa coſta fuit tanquam fundamentalis materia, ex qua Deus formationem illam inchoauit, ſicut ſegetes ex grano ſeminato fiunt, vel ſicut Chriſtus ex quinque panibus quinque millia hominum pauit, nam illi panes quaſi ſemina erant, non quidem terræ mandata, ſed ab eo, qui terram fecit, multiplicata, vt Auguſt. ſuprà dixit. Et quanuis facillimè potuiſſet Deus ſine illa coſta totam materiam ad illud corpus neceſſariam aliunde ſumere. Nihilominus propter plures prouidentiæ diuinæ rationes partim morales, partim allegoricas, non ſuperfluo, ſed prudentiſſimo conſilio voluit Deus corpus Euæ illo modo formare. Rationes autem tradit optimè D. Tomas *dicta q. 92. art. 2.* & locupletat Pereirus *dicta diſp. q. 1. 2. & 4.* & videri poteſt Auguſt. *lib. 12. de Ciuit. cap. 21. & 26.*

Reſpondetur iam ad 2. argum. in num. 2.

14. Et hinc ſatisfactum etiam eſt tertio argumento, quòd ille modus productionis eſſet nimis prodigioſus. Reſpondetur enim, quòd ſicut in operibus illorum dierum non ſunt aſſerenda miracula, quæ non narrantur, ita ſi aliquod narratur, omnino credendum eſt: hoc autem, de quo agimus, ſatis expreſsè nobis traditur, vt oſtenſum eſt. Addo verò, in hoc opere nihil eſſe peculiaris prodigij, aut miraculi, niſi quòd Deus tulerit coſtam de Adamo dormiente ſine dolore, vel ſenſu, & ſine excitatione eius ab ſomno,

Ad 3. arg. in num. 2.

Vberior ſolutio.

& quod ſubitò carnem pro ea repleuerit. Nam poſt ſeparatã coſtam formare corpus Euę ex illa, non fuit maius miraculum, quam corpus Adæ ex limo terræ fingere. Quod quidem licèt fuerit opus omnipotentiæ Dei, non poteſt propriè dici miraculum, quia in prima illa productione neceſſarius erat extraordinarius, & ſuperior modus productionis, qui non niſi arbitrio & conſilio auctoris naturæ denominari poterat. Et eadem ratione potuit optimè Deus (vt diximus) propter alias rationes prouidentiæ ſuæ illum ſingularem modum eligere aſſumendi materiam, ex qua primam mulierem ædificaret.

15. *Ad 4. in eodem n.* In quarto argumento falſum eſt fundamentum, quod ſupponit Caietanus, ſcilicet, Adam, & Euam ſimul fuiſſe creatos. Nam oppoſitum apertè declarãt ſacræ literæ, dum dicunt, Adam primò fuiſſe creatum, & aliquando fuiſſe ſolum, & ex illo vno cæteros omnes aliquo modo duxiſſe originem, vt iam allegauimus. Imò ex *cap. 2. Gen.* hoc conuincitur, quatenus ibi dicitur; *Adæ verò non inueniebatur adiutor ſimilis ſibi*, ideo enim non inueniebatur, quia non erat; priùs ergo Adam ſolus productus eſt, & ideo dixit etiam ibidem Deus, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum.* Vnde non obſtat, quod *in cap. 1.* dicatur, *Maſculum, & fœminam creauit eos*, quia non dicitur, *ſimul creauit eos.* Neque oportet, vt quæ ſimul, ſeu vno verbo narrãtur, ſimul etiam facta ſint: nam conſuetum eſt in Scriptura priùs ſummatim, & per compendium aliqua dicere, non explicando modum, aut tempus, quo facta ſunt, & poſtea diſtinctiùs, & ſecundùm ordinem, quo facta ſunt, illa explicare, quod in hac primorum hominum creatione ſeruatum eſt. Et ita ceſſat illatio, quam Caietanus facit, quia non oportuit Euam bis produci, cùm non fuerit prius creata, quàm ex coſta Adæ formata. Vnde quod vno verbo dicitur *cap. 1. Gen.* & quod latiùs *cap. 2.* explicatur, non ſunt duo diſtincta, ſed vnum, & idem aliter relatum. Neque poteſt interpretatio metaphorica ad concilianda illa duo loca deſeruire, quia, vt dixi, præter abuſum verborum in ſignificatione non propria, & merè voluntaria, per totam illam metaphoram non explicatur actio aliqua, quam Deus circa corpus Euæ exercuerit, quod ob veritatem aliquam verborum omnino neceſſarium erat.

16. *Ad quinti argumenti exemplum primum in eodem n. 2.* In argumento quinto falſum eſt primum exemplum, ſcilicet, ſoporem Adæ metaphoricè accipiendum eſſe, propter eaſdem rationes ſuprà factas. Et præterea, quia nulla eſt neceſſitas talis metaphoræ. Valde enim friuolum eſt, quod Caietan. ait, *vt metaphoricè ſomnus intelligeretur, narrari Adam dormiſſe, & non ſcribi ipſum expergefactum fuiſſe, ſeu euigilaſſe.* Hoc enim indicium nullius momenti eſt. Tum quia non erat neceſſarium vtrunque expreſsè narrari, quia per ſe notum erat poſt ſomnum vigiliam ſequi. Tum etiam quia ſtatim dicitur Deus adduxiſſe Euam ad Adam, quod non potuit facere, niſi vel excitando illum, vel excitatum ſupponendo.

17. *Qualis fuerit ſopor Adami.* De illo verò ſomno dubium eſt, qualis fuerit. Nam Chryſoſt. *homil. 15. in Gen.* exiſtimat fuiſſe ſomnum corporalem, quem Deus immiſiſſe dicitur, quia in Adamo tunc recens creato nulla erat naturalis cauſa corporalis ſomni, præſertim profundiſſimi. Talem enim illum fuiſſe Chryſoſtomus affirmat, & rationem huius reddit, ne Adam in ablatione coſtæ dolorem ſentiret. Et in hoc conſentit Epiphanius *hæreſ. 48. in principio.* Alij verò Patres de ſomno (vt ita dicam) ſpirituali, id eſt, de interna contemplatione, quæ Adam ab omni ſenſuum vſu abſtraxerit, ſoporem illum interpretantur. Ita Auguſtin. lib. 2. de Gen. contr. Manich. cap. 12. *Nam ſecedere*, inquit, *ab iſtis viſibilibus rebus interiori intelligentia quaſi obdormiſcere eſt.* Idem *lib. 9. Gen. ad liter. cap. 19. & tract. 9. in Ioan. poſt mediũ*, vbi refellit illam rationem Chryſoſtomi, quòd ſomnus ſit immiſſus Adæ ne ſentiret dolorem. *Nam quis eſt* (inquit) *qui ſic dormiat, vt ei oſſa non euigilanti euellantur? An quia Deus euellebat, propterea non ſentiebat? Poterat ergo & vigilanti ſine dolore euellere, qui poterat dormienti.* Ac ſi diceret, etiamſi Adam dormiret, non poterat naturaliter non excitari, & dolorem ſentire per auulſionem coſtæ: ſupernaturaliter autem, etiam à vigilante poterat Deus coſtam ſine dolore auferre; non erat enim propter illam cauſam corporalis ſomnus neceſſarius: ſopor autem ſpiritualis propter reuelationem, & cognitionem diuinorum myſteriorum neceſſarius fuit. Ita etiam exponit illum ſoporem Rupertus *lib. 2. in Gen. cap. 34.* Ambroſ. cum aliis *ad Epheſ. 5.* & indicat Hieronym. *in quæſtion. Hebraic. in Gen. cap. 2.* vbi pro *ſopore*, legit *ecſtaſim*, & *mentis exceſſum.* Tertul. etiam *in lib. de Anim. cap. 21.* ſoporem illum vocat ſpiritualem vim, qua conſtat prophetia, quam etiam per exceſſum, & exaggerationem *amentiam* vocat, quod exponit *c. 45.* dicẽs: *Hanc vim ecſtaſin dicimus exceſſum ſenſus, & amentiæ inſtar, ſic & in primordio ſomnus cum ecſtaſi delicatus.*

Quæ Patrum ſententia fundatur in illis verbis Adæ, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c. vſque ad illud, *propter hanc relinquet homo patrem, & matrem.* Quia in illis verbis duplex prophetia continetur. Vna de præterito: nam Adam dormiens non vidit formationem Euæ ex oſſibus ſuis, & tamen illam cognouit, & profeſſus eſt. Aliam de futuro, nimirum Chriſti incarnationem, nam hoc ſacramentum agnoſcit Paulus in illis poſterioribus verbis Adæ ad Epheſ. & Patres frequenter docent, & exponũt, quod alibi retuli. Ergo ſignum eſt, Adã cognouiſſe hæc myſteria, ac ſubinde ſoporem illum ſpiritualem ecſtaſim fuiſſe. At verò Chryſoſt. *ſuprà*, reuelationem quidem, & prophetiam Adæ agnoſcit. Dicit tamen, non eo tempore, quo auferebatur coſta, ſed poſtea diſcuſſo iam ſomno Adamum vaticinium accepiſſe. Veruntamen probabilius eſt, in ipſomet ſopore eleuatam eſſe mentem Adæ ad illa myſteria percipienda, non tamen negandum eſt etiam corporaliter obdormiſſe, quia vtrũque videtur affirmare Scriptura, dicens, *Immiſit Dominus ſoporem in Adam*, & ſtatim addens, *cùmque obdormiſſet*, & vtrunque poteſt cum proprietate verificari: nam ſomnus corporalis non impedit diuinam reuelationem, imò quodãmodo reddit mentem liberiorem ad illã recipiendam, vt dixit D. Thomas *q. 12. de Verit. a. 3. ad 2. & 2. 2. q. 172. a. 1. ad 1. & 2.* Atque ita vtrunque fuiſſe in Adam, ſcilicet, & corporalem ſomnum, & ſpiritualem contemplationem, expreſsè docent Epiphan. & Tertul. *in locis citatis.* 18.

Proxima ſententia in verbis Adæ duplicem prophetiam continentibus fundatur. — *3. p. q. 1. a. 1. in commentario.* — *Authoris ſententia vtraque precedentem coniungens.*

Aliud exemplum, ſeu ſignum metaphoræ erat, quia *Gen. 2.* dicitur, adduxiſſe Deum cætera animalia ad Adam, vt eis nomina imponeret, & quod ibi ſubditur, *Adæ verò non inueniebatur ſimilis ſibi.* Ex quibus verbis ſumit Caietanus occaſionem fingendi, Deum adduxiſſe animalia coram Adam, vt inquireret, an inter ea aliquod ſimile Adæ inueniret, quod illi poſſet in adiutorium eſſe. Quam inquiſitionem ad literam intellectam dicit eſſe ridiculam, & proptereà fuiſſe à Moyſe inductam, vt per metaphoram eius, cætera, quæ de formatione Euæ dicuntur, metaphoricè intelligere diſcere 19. *Ad exemplũ 2. in eodem n. 2.*

ſceremus. Veruntamen non minùs ridiculum eſt, tale ſignum inducere, & huiuſmodi inquiſitionem Deo, aut Moyſi tribuere, quàm fuiſſet illam ad literam credere, aut excogitare. Negatur ergo illis verbis ſignificari, Deum adduxiſſe animalia ad Adam, vt interea aliquod Adæ ſimile quæreret, nihil enim de hac inquiſitione Scriptura narrat; Caietanus autem vt metaphoram inueniret, illam in verbo *inueniendi* quæſiuit, quia verbum *inuenio* in quodam Latino rigore, rem quæſitam offendere, ſignificat. Veruntamen hoc leue fundamẽtum eſt, tum quia etiam illa ſignificatio verbi *inueniendi* perpetua nõ eſt, aut neceſſaria. Tum etiã quia licèt non dicatur inuentũ, niſi quod quæſitum eſt, nihilominus rectè dici poteſt non inuentum, quod nec quæſitum fuit. Tum maximè, quia illud, *non inueniebatur*, iuxta verum ſenſum non ad Deum, ſed ad Adamum infertur. Cùm enim Adam, quando animalibus nomina impoſuit, vidiſſet in ſingulis ſpeciebus marem, & fœminam, quaſi ad ſe reuerſus vidit, ſe non habuiſſe tunc ſociam ſibi ſimilem. Hoc ergo modo inuenit Adam, id eſt, cognouit, ſe caruiſſe adiutorio ſimili ſibi. Et addit Ioſeph. 1. *Antiquit. c.* 2. in admirationem raptum fuiſſe, dicens: *Videns autem* (vtique Deus) *Adamum carentem ſocietate, & conuictu fœminæ* (nondum enim erat) *mirantémque quòd reliquæ animantes ita ſe haberent, ſopito illi coſta vna exempta mulierem ex ea formauit.*

20. *Ad 3. exemplum.* In tertio exemplo fingit Caiet. verba illa, *& adduxit eam ad Adam*, non poſſe ad literam intelligi, quia ibi erat Eua præſentiſſima, maximè ſi ex coſta eius formata fuit. Veruntamen nulla ibi eſt occaſio metaphoræ. Nã in primis fieri potuit, vt Deus coſtã Adamo ſubtractam in locum aliquantulum ſeparatũ à loco, in quo Adamus iacens dormiebat, adduceret, vt ibi Euam formaret, & fortaſſe iam formatam inſtrueret, vt voluntariè illam ad Adam adduceret. Deinde neceſſarium non eſt, vt verbum *adduxit* proprium motum localem ſignificet: fortaſſe enim adducere Euam nihil aliud fuit, quàm illam Adamo in vxorem offerre, quam ipſe ſtatim amplexus eſt, dicens, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c.

21. *Ad 4. exemplum.* Vnde ad quartum exemplum de his eiſdem verbis negamus omnino eſſe metaphoricè intelligenda. Nam in primis non de omni fœmina, ſed Eua ſpecialiter, ac proinde ad litteram, dicta ſunt, & hoc ſignificatum eſt per illam particulam, *hoc nunc*, quaſi diceret, hac vice, vel hoc ſingulariter habet hæc mulier, quòd de meis oſſibus ædificata eſt. Item hoc etiam declarat impoſitio nominis, & ratio eius, *& vocabitur virago, quia de viro ſumpta eſt.* Nam hæc ratio vel falſa, vel nullius momenti eſſet, ſi non propriè, & ad litteram intelligeretur, & verificaretur. Denique idem probant verba ſequentia: *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem*, &c. quæ ad literam de arctiſſimo vinculo matrimonij, & amore inter virum, & vxorem dicta ſunt. Significauit enim Adamus pro illa prima vice, voluiſſe Deum vxorem ex viro formare, vt facto ipſo oſtenderet quantam vnitatem, & coniunctionem inter virum, & vxorem eſſe oporteret.

22. *An Deus coſtam Adæ carne veſtitam tulerit.* *Reſponſio affirm. communis.* Interrogabit autem fortaſſe aliquis cùm Eua tantùm ex coſta Adæ fuerit formata, quomodo addiderit Adam, *& caro de carne mea.* Reſponſio communis, & probabilis eſt, Deum non abſtuliſſe ab Adam nudam coſtam, ſed aliqua parte carnis contectam: & ita ad literam fieri potuiſſe, vt oſſa Euæ ex coſta, & caro ex carne formarentur. Ita ſentiunt ſuper Gen. Abulen. Pereir. Oleaſter,

A Catherin. & Yſtella, & ex Scholaſticis Bonauent. *in 2. d.* 18. *a.* 1. *q.* 1. *ad vlt.* & Alen. 2. *p. q.* 85. *memb.* 2. *in fine*, & ſequitur Molin. *tract. de opere ſex dierum, diſp.* 21. Et idem indicauit D. Thomas 3. *p. q.* 31. *a.* 5. *ad* 2. dicens, Adam quia inſtitutus eſt vt principium quoddam humanæ naturæ habebat in ſuo corpore aliquid carnis, & oſſis, quod non pertinebat ad integritatem perſonalem ipſius, ſed ſolùm in quantum erat naturæ humanæ principiũ, & de tali formata eſt mulier abſque viri detrimẽto. Nihilominus Auguſt. *lib. 9. de Gen. ad liter. c.* 13. ſignificat coſtam illam ſine carne fuiſſe detractã, & ex ſola illa fuiſſe Euam formatam, & nihilominus carnem tantùm pro coſta fuiſſe reſtitu- *Contrariũ indicat Auguſt.*

B tam. Et ſimiliter tract. 15. in Ioan. *Potuit* (inquit) *Deus carnem ſubtrahere homini, vnde faceret fœminam.* Et infrà, *Non detraxit carnem vnde faceret mulierem, ſed detraxit os, & detracto oſſe formata eſt mulier, & in loco oſſis caro ſuppleta eſt.* Et ſtatim declarat myſteria, propter quæ ſignificanda ita factum eſt. Quocirca probabiliter dici poteſt, ſolam, & nudam coſtam Deum ab Adamo tuliſſe, & ex illa ſola, oſſa, & carnem Euæ formaſſe. Nihilominus potuiſſe Adam dicere, *& caro de carne mea*, ad ſignificandum, integrum corpus Euæ fuiſſe ex ipſo formatum. Nam ibi tam nomine *oſſis*, quàm *carnis*, totum corpus Euæ ſignificatum eſt: fit autem illa repetitio, tum (vt dixi) ad indicandam *Quomodo iuxta hanc Auguſtini opinionem verè dixerit Adam, & caro de carne.*

C integritatem corporis Euæ; tum maximè ad magis commendandam vtriuſque coniunctionem. Et quia coſta Euæ per diuiſionem carnis eius, & quaſi ex viſceribus eius educta fuerat; ideo etiam dicere potuit, *& caro de carne mea*, etiamſi ex particula carnis non fuiſſet formata. Fateor tamen priori modo magis propriè verba illa explicari. Quanuis autem concedamus, coſtam ſimul cum carne ex Adamo ſumptam eſſe, nihilominus, iuxta opinionem D. Thomæ, dicendum eſt, non eodem modo eſſe reſtitutam, ſed puram carnem, vt verba Scripturæ magis ſignificant. Quia coſta nõ erat neceſſaria, cùm eſſet vltra naturalem nume- *Prior tamẽ reſponſio magis probatur.*

D rum: caro autem neceſſaria erat. Tum quia pars illa corporis naturaliter carne eſt repleta. Tum etiam vt vacuitas illa corporis perfectè, & ſine vllo ſigno diuiſionis, aut cicatricis conſolidaretur.

Vltimum exemplum Caietani alienum eſt ab hac hiſtoria, quam tractamus, & ideo quicquid de illo ſentiatur, ſcilicet, an verba, quibus fertur Deus maledixiſſe ſerpentem poſt peccatum primorum hominum, propriè vel metaphoricè accipiantur, nihil ad præſentẽ cauſam referet. Nam illa referuntur *in cap.* 3. hæc *in cap.* 2. *Gen.* & ibi materia ipſa, & circunſtantiæ litteræ poſſunt ſufficienter indicare metaphoram, quod in præſenti non inuenitur. Itaque illa verba Domini ad ſer- 23. *Ad 5. exemplum.*

E pentẽ iuxta probabiliorem opinionem ad dæmonẽ ſub figura ſerpentis repræſentati dirigebãtur. Et ideo ſub verbis, quæ ſecundùm corticẽ litteræ in ſerpentem, prout re vera eſt quoddam animal abominabile, & horribile, ac infeſtũ hominibus, metaphoricè continetur. Literalis ſenſus ſignificans pœnam dæmoni impoſitam, & præſignificãs vindictam de illo ſumendam, eo quòd genus humanum in peccatum induxiſſet. De qua re videri poteſt Auguſt. *lib.* 2. *de Gen. contr. Manich. cap.* 17. & 18. *& lib.* 11. *Gen. ad lit. c.* 36. Epiphan. *contr. Ophitas, hæreſi* 37. & Theodoret. *q.* 34. *in Gen.* & alij expoſitores ibi.

Vltimò inquiri hîc poterat, an corpus Euæ immediatè fuerit à Deo formatum, vel in eo opere miniſterium aliquod Angeli habuerint, & an ſubitò, 24. *Dubium vltimum.*

bitò, & in inſtanti aut cũ ſucceſſione aliqua formatio illa facta fuerit. Sed hæc eodem fere modo definienda ſunt, quo ſimilia de corpore Adæ tractauimus. Solum eſt certius, in hac formatione aliquid fuiſſe præuium, quod ſucceſſiuè, & per localem motum factum eſt, nimirum, ablationem coſtæ à corpore Adæ. Oportuit enim carnem aperiri, & coſtam euelli, ſeu diuidi ab aliis partibus, & extra corpus trahi, quæ omnia non fiunt ſine motu, & ſucceſſione. Quanuis enim cogitare quis valeat, potuiſſe Deum coſtam à corpore extrahere ſine tranſitu per medium, ac proinde ſine diuiſione carnis Adæ, & ſine motu locali ſucceſſiuo, ſed per ſubitum tranſitum ab extremo ad extremum ſine medio; non oportet tamen tale miraculum in hoc opere fingere, cùm neque in Scriptura inſinuetur, neque neceſſarium ſit. Vnde Patres ſuprà allegati cenſent apertum fuiſſe latus Adæ, fuiſſeque figurã apertionis lateris Chriſti dormientis in Cruce. Hinc ergo Auguſt. 9. *Gen. ad lit. c.*15. fatetur, dici poſſe, potuiſſe aliquid in hoc opere per Angelos fieri, quanuis formare Euam ex coſta, & carne replere latus Adæ, ſolius Dei creatoris opus eſſe potuerit. Nam priora per motum localem fieri poterant: hæc verò poſteriora altiori modo operandi, & diſponendi materiam indigebant. Et hoc quidem poſterius certum eſt ex dictis de corpore Adæ; illud verò prius, ſeu præuium Auguſtinus non audet affirmare, fuiſſe per Angelos factum, quanuis fieri potuerit: multo ergo minùs nos audebimus. Imò veriſimiliùs nobis videtur, totum illud opus à ſolo Deo fuiſſe factum, quia, vt ſine vllo ſenſu coſta educeretur aperto latere Adæ, manus Dei erat neceſſaria. De alio verò puncto, an poſtquam coſta Adæ educta fuit, & in eo loco conſtituta, vbi erat in corpus Euæ transformanda, ſubitò, vel cũ aliqua ſucceſſione tota illa ædificatio, & corporis Euæ organizatio, ac diſpoſitio facta fuerit, incertum eſt, & eodem modo diſputari poteſt, & reſolui quo circa creationem Adæ illud tractauimus.

Reſolutio ex Auguſt.

CAPVT III.

An primi homines perfectiſſima corpora in ſua creatione acceperint.

1. *Perfectiones humani corporis recenſentur.*

TRactamus de perfectione indiuiduali, nam de ſpecifica nihil noui eſt, quod dicamus. In quolibet autem particulari corpore humano, plures perfectiones deſiderari, ſeu ſpectari poſſunt, ſcilicet integritas membrorum omnium, magnitudo corporis, quam habere ſolet in ætate perfecta, & conſequenter proportionata quantitas ſingulorũ membrorum, & vnicuique accommodata. Item conueniens diſpoſitio, & temperamentum corporis, & debita humorum proportio, ex qua ſanitas ſequitur, & virtus, ac efficacia ad exterius, & interius ſentiendum, & ad alias actiones corporis exercendas, ac denique hæc comitari ſolet corporis pulchritudo. De his ergo omnibus certum eſt primos homines in ſua creatione has perfectiones in gradu conueniente ſimul accepiſſe. Quia verò non eſt de omnibus æqualis certitudo, neque etiam eſt eodem modo de omnibus intelligendum, ideo breuiter de ſingulis dicam.

2. *Circa primam perfectionẽ quæ eſt integritas membrorũ error.*

Primò ergo circa integritatem cauendus eſt error, quem Caſtro *verbo Adam, hæreſi* 5. & Philiaſter *hæreſi* 66. refert quorundam, qui dixerunt primos homines ante peccatum ſenſu viſus caruiſſe, A auctorem autem in particulari non refert. Quiſquis autem fuerit, moueri potuit vel ex eo, quòd ante peccatum ſuam nuditatem non videbant, vel ex eo, quòd ſtatim ac peccarunt, de illis dicitur, *Aperti ſunt oculi amborum, cúmque cognouiſſent, ſe eſſe nudos*, &c. At verò hic error manifeſtè repugnat litteræ Geneſis. nam *cap.* 2. dicitur, adduxiſſe Deum animalia ad Adam, *vt videret, quid vocaret ea*, quod certè facere non poſſet, niſi videret ea. Et infrà, *Deus adduxit Euam ad Adam, dixítque Adam: Hoc nunc os*, &c. hoc autem dixit, viſa Eua, ſibi ſimili, & *cap.* 3. de Eua prius quàm peccaſſet, dicitur, *Vidit mulier, quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile*, &c. B Præterea, Deus poſuit hominem in Paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum, dixítque illi, *De omni ligno Paradiſi comedes, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali non comedas.* Quomodo autem vel illud faceret, vel inter hæc diſcerneret, ſi viſu careret? Eſt ergo illa hæreſis ſtultiſſima, & omni rationi repugnans.

Refutatur dictus error multipliciter.

Ad fundam. paulo ſuperiùs poſitum.

Cur enim Deus homines cæcos creauiſſet? Verba autem illa, *aperti ſunt oculi amborum*, per illa, quæ habentur, in fine capitis ſecundi explicanda ſunt, *erat autem vterque nudus*, Adam ſcilicet, & vxor eius, *& non erubeſcebant.* Igitur ante peccatum videbant Adam, & Eua, ſe eſſe nudos, ſed non ita videbant, vt erubeſcerent, quia nullam legem ſenſerunt C in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, vt dixit Alcuinus *q.*59. *in Gen.* & addit, *nihil enim putabant velandum, quia nihil ſenſerant refrænandum.* Poſt peccatum verò aperti dicuntur oculi eorum, quia ita videre inceperunt, vt rebellionem carnis ſentirent, & ideo erubeſcerent. Sic Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.*17. vbi inter alia dicit; *Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur*, &c. Eadem eſt communis interpretatio Patrum *in Gen.*

3. *Aſſertio 1. prædicto errori oppoſita.*

Hoc ergo excluſo errore, certiſſimum eſt, primos homines, quoad omnem membrorum integritatem perfectos fuiſſe creatos, id eſt, cum omnibus partibus organicis, & ſenſibus omnibus inD ternis, ſine vllo defectu, vel impedimento ad operationes membrorũ, & ſenſuum perfectè exercendas. Ita docent, vel potiùs vt manifeſtum ſupponunt Patres, & Theologi, & cæteri Scriptores *in Gen.* & probatur ex verbis illis: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Ergo etiam corpus hominis erat valde bonum; quod profectò non haberet ſi eſſet mancum, aut mutilum; ergo ſaltem erat perfectum quoad integritatem debitam. Deinde cætera animalia integra fuerunt creata in corporibus ſuis. Vnde poſt eorum creationem dicitur: *vidit Deus, quòd eſſet bonum*; ergo multo magis homo, qui, vt præeſſet cæteris, creatus eſt. Denique opera Dei perfecta ſunt, & hoc perE tinet ad bonitatem, ſapientiam, & omnipotentiam eius. Ergo maximè debuit hanc perfectionem oſtendere in homine, quem innocentem creabat. Vnde optima ratio colligitur, quia omnes defectus corporales humanæ naturæ per peccatum introducti ſunt, nam ſunt pœna peccati, vt infrà videbimus; ergo in ſua creatione, & ante peccatum illos non habuit, ac proinde cum corporibus integris, & perfectis homines creati ſunt.

Probatur ex Scriptu.

Et rationibus.

4. *Aſſertio 2. circa ſecundã perfectionem ſtaturæ & ætatis ei reſpondẽtis.*

Circa ſecundam perfectionem dicendum eſt, primos homines in perfecta ætate, & totius corporis, omniúmque membrorum augmento conſummato fuiſſe creatos. Hoc docuit Magiſt. ſent. *in* 2. *d.* 17. & ibi alij Scholaſtici. Et ſumitur ex D. Thoma *d. q.* 91. *art.*3. *&* 4. Et probari ſolet

let ex Auguſt.6. *lib. Gen. ad liter. cap.* 13. Sed ibi (vt notauit Perer. *lib.* 4. *in Gen. diſp. de format. corporis humani,q.*3.) Auguſtin. interrogando magis, quàm aſſerendo loquitur. Affirmat autem & potuiſſe Deum hominem ita creare, *& id feciſſe,quod omnipotentem, & ſapientem poſſe,ac facere congruebat.* Quis autem dubitet, congruentiſſimum fuiſſe, Deum creare primos homines cum perfecto augmento, & integris viribus corporis, ac membrorum omnium. Expreſſiùs id docet Auguſt. *lib.* 1. *de Peccat. mer. & remiſ. cap.* 37. vbi id confirmat exemplo aliorum animantium. De quibus hoc ſuprà diximus, imò etiam de omnibus viuẽtibus,id ibi adducta à fortiori de hominibus probant,ſcilicet, quia decet, vt quæ à Deo immediatè fiunt, perfectam diſpoſitionem recipiant. Item quia hoc pertinuit ad perfectam naturæ inſtitutionem,quæ tunc fiebat,vt in hominis productione conſummata eſt. Item ponderauimus verba illa, quæ hominibus etiam ſpecialiter dicta fuerunt, *Creſcite, & multiplicamini.* In quibus verbum *creſcite*, non ad augmentum propriorum corporum refertur, ſed ad augmentum in numero, & multitudine, vt ſtatim explicatur per verbum *multiplicamini.* Et ideo præmittitur ibidem, *maſculum, & fœminam creauit eos*, quia, ſcilicet, ad illud genus augmenti vterque ſexus erat neceſſarius.

Probatur tum ex Auguſt. tũ rationibus aliis.

5\. Quæri autem ſolet, in qua ætate fuerit Adam creatus. Et quia in eo ætas per curſum temporis computari non potuit, ſenſus interrogationis eſt de augmento corporis, ad quod in tanto,vel tanto tempore peruenire potuiſſet, ſi ordinario modo in corpore,& ætate creuiſſet. In hoc ergo ſenſu dixit Caietanus, creatum fuiſſe ſexaginta annorum, quia hæc erat tunc ætas perfecta, quòd tempus augmenti propter magnum naturæ vigorem per tot annos tunc durare potuiſſet. Pereira verò ſolùm dicit credibilius eſſe eo tempore ætatem hominis perfectam non ante quinquageſimum annum futuram fuiſſe.Quia ſingulæ ætates debuiſſent eſſe proportionatæ durationi totius vitæ: tempus autem integræ vitæ hominis tunc erat decuplo longior, quàm nunc ſit;ergo ſingulæ ætates etiam erant longiores, & conſequenter ætas perfecta diuturniori etiam tempore cõſummabatur. Atenim profectò, ſi augmentum efficax eſt, non minus probat fuiſſe Adam ſexaginta annorum, quàm quinquaginta. Imò etiam probat, fuiſſe plus quàm centum annorum, quia, ſeruata proportione, centum anni vix erat nona pars ætatis totius vitæ: nunc autem ætas perfecta multo ante nonam partem temporis vitæ acquiritur. At illud non multum credibile videtur.

Quam ætatem repræſentabat Adam cùm fuit conditus.
Caietani reſponſio.
Pererij reſponſio.
Eius ratiocinatio parum valet.

6\. Quin potiùs D. Hieronym. *epiſt.* 27. *ad Euſtochi.*quæ eſt epitaphium Paulæ matris,circa finem dicit, *non eſſe ſurrecturos in virum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* & addit, *In qua & Adam Iudæi conditum autumant.* Quod ipſe non tantùm refert, ſed etiam probat, vt ibi notat, & ſequitur Marianus Victor. iuxta quam ſentẽtiam creatus fuit Adam annorum vltra triginta, & citra quadraginta, ſeu annorum triginta quatuor, plus minúſve, quod eſt profectò veriſimile. Primùm propter proportionem ad corpus Chriſti, & ad corpora reſurgentium. Deinde magis ad litteram, quia in illo mundi initio propter naturæ vigorem illud tempus erat ſufficiens, vt homo perueniret ad ætatem ſufficienter perfectam, in qua & ſufficientem corporis magnitudinem, & integras vires corporis, & optimam diſpoſitionem organorum omnium, & ſenſuum ad vſum ſcientiæ, & prudentiæ, acquirere poſſet. Ergo illud tempus ſufficientiſſimum erat, vt in ea ætate Adam crearetur. Neque eſt improbabile idem tempus fuiſſe tunc ſufficiens ad totum corporis augmentum acquirendum, propter eundem naturæ vigorem: longior autem vita eſſe poterat in illo ſtatu augmenti perfecto. Quia propter eundem naturæ vigorem,& propter alias fortaſſe circunſtantias loci, & cæleſtis influentiæ, &c. difficiliùs virtus corporũ diminuebatur, & ideo tardiùs mors eueniebat:vel certè quamuis intra illud tempus non perueniretur ad ſtatum augmenti, nõ erat neceſſarium, Adam in eo ſtatu creari, ſicut neque in aliis animalibus, aut arboribus erat id neceſſarium. Præſertim quia corpus humanum præcipuè datur ad vſum animæ rationalis, vt talis eſt: & ad hunc vſum poterat eſſe maximè perfectum, etiamſi in corporali augmento ad terminum non perueniſſet.

Reſponſio veroſimilior ex Hier.
Suadetur multipliciter.

Solet vlteriùs quæri,quantæ magnitudinis fuerit corpus Adæ. Nam aliqui olim dixerunt fuiſſe ingentis magnitudinis. Refert enim Moſes Barcepha *in lib. de Paradi. cap.*14. *tom.* 1. *Biblioth.* quoſdam Doctores dixiſſe, *primos homines ex terra Paradiſo affini in Syriam per mare pedibus commeaſſe, cùm eſſent ſtaturæ proceriſſimæ.* Quod, vt ait, ex Athanaſio, & Cyrillo comprobare nitebantur, & ipſe non reprobat. Ego verò nullum fabulæ huius veſtigium in Athanaſio, vel Cyrillo inuenio, & rem ipſam incredibilem iudico,propter multa, quæ omitto,quia (vt opinor) à quolibet prudenti facilè conſiderari poſſunt. At verò Ioannes Lucidus *lib.* 1. *de Emend. temporum, cap.* 4. licèt non tantam proceritatem corpori Adæ tribuerit,dixit tamen fuiſſe inter gigantes maximum. Sed neque hoc etiam probabile eſt, quia quantum ex *Geneſ.* 6. colligi poteſt, gigantes poſt mortem Adami inceperunt. Et præterea tanta proceritas corporis non pertinet per ſe ad perfectionem corporis humani, aliàs & Chriſtus Dominus illam aſſumpſiſſet,ſaltem in reſurrectione, & omnibus reſurgentibus danda eſſet.Contrarium autem in vtroque exemplo certum eſt. Ratio verò eſſe videtur, quia illa proceritas nec ad pulchritudinem humanæ ſtaturæ, neque ad eas actiones, quæ maximè perfectæ,& humanæ ſunt, confert. Quocirca in hoc puncto nihil aliud dicere poſſumus, niſi datum eſſe Adæ corpus perfectæ magnitudinis,& humanę naturę maximè conuenientis,iuxta ea,quæ in ſequenti puncto dicemus. 7.

Cuius ſtaturæ fuerit corpus Adæ.
Reſponſio quorundam apud Bibliothecam Patrum fabuloſa.
Ioannis Lucidi reſpõſio.
Refellitur primò.
Secundò.
Authoris iudicium.

Circa tertiam perfectionem de temperamẽto, & diſpoſitione,ac pulchritudine corporis. In primis aſſero, primos homines habuiſſe magnam, & conſummatam perfectionem in his omnibus,quę ad corpus pertinent quantum iuxta conditionem ſui ſtatus, & naturæ illis expediebat. Hoc in primis probatur ex illa generali ratione, quòd opera Dei perfecta ſunt. Et deinde, quia cùm illi homines,vt eſſent parentes vniuerſi humani generis procrearentur, decuit eſſe etiam in corporibus perfectiſſimos. Denique quia corpus, & temperamentum eius eſſe debet proportionatum perfectioni animæ in virtute, & acumine intelligendi, cui corpus maximè inſeruire debet. Ad hoc autem maximè confert optima corporis complexio,& huic correſpondet optima diſpoſitio in organis ſenſuum, & in his omnibus cum perfecta quãtitate, & perfectione membrorum pulchritudo conſurgit. Cùm ergo animæ primorũ parentũ valde perfectæ fuerint, vt infrà videbimus,etiam in corporibus omnes dictas perfectiones habuiſſe 8.

Aſſertio 3. circa tertiã perfectionẽ.
Probatur tripliciter.

Cõfirmatur à ſimili. ſe, dubitandum non eſt. Et hîc addi poſſunt, quæ de ſimilibus perfectionibus corporis Chriſti diximus *in 1.tom.3.p.diſp.32.ſect.2.*

9. *In quo gradu ſortitus eſt Adã perfectionem hanc.* Solet autem quæri, an in his perfectionibus corporis Adam Chriſtum excelſerit, vel è conuerſo. Quæ dubitatio ex alia quodammodo pendet, ſcilicet, an perfectiſſimum temperamentum corporis humani terminetur ad maximum, etiam in ordine ad potentiam Dei abſolutam, vel quocunque dato certo perfectionis gradu poſſit fieri perfectior intra latitudinem temperamenti connaturalis homini. Quod etiam de pulchritudine, & aliis diſpoſitionibus corporis interrogari *Reſponſio per diſtinctionẽ.* poteſt. Quia verò hæc quæſtio phyſica eſt, illam omittimus, & breuiter dicimus, ſi in his perfectionibus datur ſummus terminus, qui connaturalis homini eſſe poſſit, veriſimile eſt corpora Chriſti, & Adæ illum gradum perfectionis habuiſſe, quia non eſt inconueniens, vt in aliqua perfectione naturali æqualitatem habuerint. Si verò nullus eſt talis terminus, manifeſtum eſt, neque Chriſtum, neque Adam habuiſſe in hoc genere ſummam perfectionem poſſibilem; & non minus certum eſt, vtrunque habuiſſe magnam, & in ea potuiſſe æqualitatem habere: ſi verò aliqua inter eos fuit inæqualitas, exceſſus quidem perfectionis Chriſto tribuendus eſt, vt ibidem dixi.

10. *An ad hanc perfectionẽ ſpectauerit impaſſibilitas.* De hac verò corporis perfectione vlteriùs tractari poteſt dubium, an corpus Adæ mortale, & paſſibile fuerit. Tamen hoc dubium infrà ex profeſſo tractandum eſt, & circa pœnas, quas genus humanum propter peccatum incurrit, & perfectionem ſtatus innocentiæ explicando. Et ideo nunc breuiter dicimus, corpus pluribus modis *Reſpõſio per diſtinctionẽ trimembrẽ.* poſſe eſſe impaſſibile, & immortale. Vno modo *Prima.* per naturam, & ab intrinſeco; & hoc modo certum eſt, corpus Adæ non fuiſſe impaſſibile. Tum quia tale corpus non eſt naturale homini. Habuit autem Adam corpus naturale, & eſſentiale homini, aliàs non fuiſſet verus, ſeu integer homo. Tum etiam, quia habuit corpus ex materia terræ, & cum diſpoſitionibus habentibus contrarium, ex quibus principiis paſſibilitas corporis *Secunda.* oritur. Secundò poteſt corpus natura ſua paſſibile, fieri intrinſecè impaſſibile per qualitates illi ſupernaturales pertinentes ad ſtatum gloriæ; & neque iſto modo fuit impaſſibile corpus Adæ. Tum quia corpus eius non erat glorioſum; tum etiam, quia de facto alicuius alterationis capax erat: nam ideo cibo, & potu *Tertia.* indigebat, vt infrà videbimus. Præter hos autem duos modos dici poteſt corpus immortale, vel impaſſibile, quia licèt poſſit mori, vel pati, ſi ſuę naturæ omnino relinqueretur, nihilominus per prouidentiam ſpecialem, partim ipſius hominis, partim à Deo promiſſam, poſſet ab omni paſſione corruptiua, & à morte præſeruari, & hoc modo dici poteſt Adam creatus cum corpore immortali, vt declarat D. Thomas 1. *p. q.* 97. & inferiùs latiùs dicetur. Vbi etiam tractandum eſt de alia perfectione illius corporis, qua non erat ſubiectum paſſionibus inordinatis præter rationem inſurgentibus: quæ perfectio magis ad animam pertinet, quanuis in corpus etiam redundet, & ideo tractando de perfectionibus animę illam explicabimus.

CAPVT IV.

Quo tempore primi homines creati fuerint quantum ad corpora.

1. QVanuis idem fuerit tempus, in quo corpora primorum hominum perfectè formata, ſeu

A diſpoſita, & in quo ipſi homines cum ſuis animalibus conditi ſunt, nihilominus hîc ſolum agimus de tempore, in quo corpora ſunt formata, quia de tempore, in quo creata eſt anima, & corpori infuſa, ſpecialis quæſtio eſt infrà tractanda. *Propoſitæ quæſtionis ratio.* Præſens autem quæſtio in Adamo ferè nullam habet difficultatem, his ſuppoſitis, quæ de opere ſexti diei in præcedenti libro diximus. *Eius reſolutio.* Certum eſt enim, Adam fuiſſe ſexto die creatum poſt brutorum animalium productionem. Hoc eſt manifeſtum ex littera Geneſis *cap.* 1. Nam poſtquam dictum fuerat, *fecit Deus beſtias terræ*, &c. *& vidit Deus, quòd eſſet bonum*, additur, *faciamus hominem*, ex quo contextu manifeſtè conſtat pro aliquo
B tempore, vel inſtanti extitiſſe cætera animantia, quando nondum erat homo; fuerunt ergo priùs tempore producta. Quòd verò illa anteceſſio tantùm fuerit intra eundem diem ſextum, probatur, quia eodem die, quo Deus vidit iam creata cætera animantia dixit, *faciamus hominem*, & creauit illum, vt ex eadem narratione Geneſis conſtat.

2. *Obiectio contra proximã reſolutionem.* Dicere verò poteſt aliquis, in eo capite non dici omnia illa eſſe facta die ſexto, & ideo potuiſſe creationem hominis fieri alio die poſt illum, in quo cætera animalia creata fuerunt. Reſpondetur, quanuis expreſſis verbis id non dicatur, nihilo-
C minus ex modo narrationis manifeſtè colligi. *Eius reſponſio colligitur 1. ex Scriptur.* Primò, quia poſtquam de creatione brutorum dictum fuit, *& vidit Deus, quòd eſſet bonum*; non ſtatim additur, ſicut in cæteris diebus, *& factum eſt veſpere & mane dies ſextus*, ſed continua narratione dicitur, & ait, *faciamus hominem*, ex quo clarè ſignificatur, opus illius diei non fuiſſe in animalibus brutis terminatum, neque diem ſextum cõpletum, nam idcirco non ſunt addita verba, quibus id ſignificaretur, ſed alia potiùs, quibus proſecutio, & conſummatio operis eiuſdem diei narraretur. Et poſtea in fine additur, *& factus eſt veſpere, & mane dies ſextus.* Vnde idem confirmatur *Colligitur.* ex initio capitis ſecundi. *Igitur perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum*, vtique in illis ſex di-
D ebus, quorum hiſtoria *in cap.* 1. præceſſerat; ergo in illis ſupponitur creatus homo, qui ad perfectionem, & ornatum mundi pertinet maximè. De hoc ergo tempore creationis Adæ nulla quæſtio, vel dubitatio eſſe poteſt, aliqua verò ratio vel congruentia huius temporis reddenda eſt.

3. *Circa eandem reſolutionem interrogatio prima.* Primò enim interrogari poteſt, cur Deus hominis productionem in vltimum locum reſeruauerit, cùm homo cæteris animantibus perfectior ſit. Quam quæſtionem mouent plures Patres in Gen. & aliis locis cum Philon. *lib. de opific. mund.* *Satisfit interrogationi ex variis Patribus.* Et varias reddunt rationes. Prima eſſe poteſt, quia homo compoſitus eſt ex ſpiritu, corpore, & ideo conueniens fuit priùs creaturas purè ſpirituales,
E & purè corporeas, & deinde humanam ex vtraque compoſitam fieri. Quæ ratio inſinuatur *in c. firmiter, de ſumm. Trinit.* cùm dicitur, *Deus ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam ſpiritualem, & corporalem, & deinde humanam quaſi communem ex ſpiritu, & corpore conſtitutam.* Eam expreſſiùs nobis expoſuit Nazian. *orat.38.de Chriſti natiuit.* vbi cùm de rerum viſibilium, & inuiſibilium creatione verba feciſſet, ſubiungit, *Enimuero mens iam & ſenſus ſic inter ſe diſcreta, finibus ſuis ſe continebant, effectoriſque Verbi maieſtatem in ſeipſis ferebant: nondum aut vtriuſque temperatio vlla erat, aut contrariorum miſtura, quæ ſublimioris ſapientiæ, ac circa naturarum creationem varietatis, & excellentiæ ſpecimen exhiberet, neque omnes bonitatis diuinæ notæ, atque ſpectatæ erant. Hoc igitur cùm artifici Verbo oſten*

oſtendere placuiſſet animal vnum ex vtroque, hoc eſt, ex inuiſibili, ac viſibili natura hominem fabricatur. Et hanc rationem referendo Nazianzenum commendat Damaſc. *lib. 2. de Fide, cap. 12.* addit verò aliam idem Gregor. dum ait, creaſſe Deum hominem, alterum quendam mundum, in paruo magnum in terra collocando. Tertiam etiam indicat, dum ait, creaſſe Deum hominem, eorum quæ in terra ſunt Regem. *Oportebat autem,* vt idem Nazianz. *orat.* 43. dicit, *vt Regis palatium prius conſtrueretur, in quo poſtea Rex introduceretur. Quippe* (ait Niſſen. lib. de homine, cap. 2.) *conſentaneum non erat Imperatorem exiſtere prius, quàm eos, quibus erat cum poteſtate præfuturus. Præparato nimirum ante omnia imperio, tum deinde proximum erat regem deſignari.*

4. Copioſiùs verò pūctum hoc proſequitur Ambroſ. *enarrat. 1. ad Horontianũ,* quæ in primo tomo habetur. Cùm enim Ambroſ. *in Exaëmer.* dubitationem hanc non mouiſſet, nec rationem iſtius ordinis in operibus Dei reddidiſſet, admonitus ab Horontiano, plures illius diuini conſilij rationes eidem tradidit, quas attingendo eius verba breuiter percurremus. Prima eſt. *Etenim qui conuiuium parat, & ille euangelicus diues, omnia priùs adornat, & tunc amicos ad cœnam inuitat.* Secunda. *Quid eſt mundus niſi quidam agon plenum certaminis.* Et infrà, *Quaſi athleta igitur poſtremus ingreditur in agonem,* &c. Tertia. *Specta aliud, in omnibus rebus præſtantiora ſunt principia, & finis.* Et infrà, *Nouiſſimus homo quaſi quædam cæleſtis in terris creatura.* Et infrà, *Rectè in conſtitutione mundi primum cælum, & nouiſſimum cælum.* Et infrà clariùs, *Meritò ergo poſtremus, quaſi finis naturæ formatus.* Quartam item rationem de imperio hominis ab illis verbis proſequitur. *Vtrumque igitur præſtantiſſimum, vt & ſubiectas haberet omnes mundi opes,* &c. Quintam inſinuat, dum ait, *Proceſſit poſtremus creaturarum homo, ſpecie gratus, mente ſublimis, vt omni eſſet creaturæ miraculo,* & alia, quæ ibi proſequitur.

5. Denique Nemeſius *lib. de Natura hominis, cap. 1.* optimè exponit, naturæ auctorem gradatim (vt ait) & concinnè in rerum creatione progreſſum eſſe. Atque ita ab imperfecto ad perfectum procedendo priùs res inanimes, deinde plantas vitã ſine ſenſu habentes, poſtea ſentientia bruta; tum imperfecta, tum etiam in ſuo gradu perfecta procreaſſe. Tandem verò animal rationis compos reddidiſſe, *non ſolùm quòd cùm omnia propter ipſum eſſent condita, oportebat, primò quæ ad vſum illius pertinebant parata eſſe, deinde eum, qui eis vſurus eſſet, produci, ſed etiam, quoniam cùm, & quæ ratione, & quæ concerni ſenſu natura percipitur, facta eſſet, oportebat eſſe quoddam vinculum vtriuſque vt vnum eſſet hoc vniuerſum, ſibique conſentiens, nec à ſeipſo alienum. Proinde homo genitus eſt animal, quod vtramque naturam coniungeret.* Quaſi dicat, hominem eſſe ligamen, & vinculum, & quaſi nexum totius vniuerſi, & ideo conuenientiſſimè vltimo loco creatum eſſe. Addit Theodoret. q. 20. in Gen. *Deum cùm creaturam ſenſitiuam, & intellectiuam creaſſet, hominem poſtremò creaſſe, veluti ſui quandam imaginem, medium illum ponendo inter animata, & inanimata ſenſitiua, & intellectiua, vt vtraque quidem tam animata, quàm inanimata, vſum illi veluti quoddam tributum præberent: naturæ verò intellectiuæ dum hominis curam gerunt, beneuolentiam erga creatorem demonſtrarent.* Denique Chryſoſt. *homil. 8. in Gen.* id declarat exemplo Regis, ciuitatem ingreſſuri, quem ſatellites præcedunt. *Nam ita* (inquit) *Deus, hominem quaſi regem rebus terrenis præfecturus, priùs omnem hunc ornatum fabricauit, & tandem perficiendum hominem produxit, declarans factis iſtis, quanto honore hoc animal proſequatur.*

Interrogatio ſecunda cui ſatisfit multipliciter.

6. Rurſus verò interrogari poteſt, cur Deus eodem die hominem cum animalibus brutis creare voluerit, & non potiùs tam inſigni operi peculiarem diem multo magis quàm luci, & ſtellis deſtinauerit. Sed fortaſſe neceſſarium non eſt in his omnibus circunſtantiis peculiaria inueſtigare myſteria, nam in multis tota ratio facti eſt voluntas facientis. *Primò.* Probabilis tamen ratio, & (vt ita dicam) litteralis eſſe videtur, quod commune eſt homini cum animalibus ſexto die creatis, vt ex terra quantum ad corpus formetur, & propterea eodem die cum cæteris creatus eſt. *Secundò.* Accedit, quòd Deus ſtatuerat intra ſex dies ſuum opus perficere, & in ſeptimo requieſcere propter alias ſuæ prouidentiæ rationes ſuprà tactas, & ideo facta congruenti diſtributione omnium operum per ſex dies, ſextum ad producendos omnes animantes, quæ propriè terram inhabitant, & ornant, deſtinauit. *Tertiò.* Inter hos autem præcipuus eſt homo, quem non oportebat tardiùs, ſeu diutiùs procreare. *Quartò.* Denique addi poteſt, quanuis eodem die hominis productio facta narretur, nihilominus longè fuiſſe digniorem, & ideo ſingularibus verbis, & dignitatem præ ſe ferentibus referri, vt ſuprà expendimus. *Quintò.* Vnde fortaſſe vt ex oppoſitis, rationalibus, ſcilicet, & irrationalibus, iuxta ſe poſitis clariùs hominis excellentia demonſtraretur, ideo ſine maiori mora homo eodem die cum cæteris animantibus creatus eſt.

De creatione Euæ ſpecialiter, quo tẽpore fuerit.

7. Supereſt dicendum de creatione Euæ, de qua nonnullum dubium eſt, quo tempore creata fuerit. Duæ namque extremæ ſententiæ inueniuntur. *1. Senten. Caietani. Eius fundam.* Prima eſt Caietani dicentis, Adam, & Euam non ſolùm eodem die, ſed etiam eodem momento fuiſſe creatos, ſicut cætera animalia in vtroque ſexu creata ſunt. Propterea quod *Gen.* 1. dicitur: *Creauit Deus hominem*, vbi per hominem, non Adam, ſed ſpeciem hominis in vtroque ſexu Caietanus intelligit; quia ſtatim additur, *maſculum, & fœminam creauit eos.* *Vnde ſit hæc ſententia conuincenda.* Sed hæc ſententia in ſecundo capite reprobata eſt ex manifeſtis Scripturæ locis, in quibus dicitur Adam primum, vel ſolum fuiſſe creatum, vt ex eo quòd Eua formata fuit ex coſta Adæ, nam quia in hoc errauit Caietanus, ideo in alterum errorem inductus eſt. De illa ergo ſententia iam dicta ſufficiunt.

Quorũdam Iudæorum error idem.

8. Non oberit autem ſcire nonnullos ex antiquis Iudæis in illo fuiſſe errore, vt crederent, maſculum, & fœminam ſimul fuiſſe creatos in ſpecie humana, propter prædicta verba *Gen.* 1. Vt tamen ea, quæ *in cap. 2. Gen.* referuntur, ſuſtinerent, aliud portentum, & inanem fabulam inuenerunt. Nam quidam dixerunt, Adam duas habuiſſe vxores, vnam ſimul cum illo creatam, & aliam poſtea ex illo formatam. Ita refert Petr. Comeſtor in hiſtoria Scholaſtica. *Reiicitur dupliciter.* Veruntamen hic error & repugnat aliis teſtimoniis, in quibus dicitur, Adam priùs fuiſſe ſolum, & primum creatum, & præterea nouum addit figmentum, non minus hiſtoriæ Geneſis repugnans. Nam ex toto diſcurſu triũ priorum capitum Geneſis euidenter conſtat, tantùm fieri mentionem vnius vxoris Adæ, & eandem dici formatam de coſta Adæ, & ante illam formationem Adam dici fuiſſe ſolum.

Alter error Hebræorũ.

9. Neque minus damnabilis eſt, alius Hebræorum error, de quo Rabbi Moyſes *in Gen.* dicentium Euam non ſolùm fuiſſe creatam ſimul cum Adam, ſed etiam fuiſſe illi vnitam, & lateri eius indiuiſè coniunctam, vt hoc modo ſaluent, quod poſtea dicitur Euam fuiſſe formatam ex coſta

coſta Adæ. Nam hanc formationem in hoc ſolo putant conſiſtere, quòd tunc dormiente Adam

Ab Auguſtino & Lyra exploditur.

ſeparauit Deus Euam à latere eius. Quem errorem vel ferè ſimilem obiter refutat Auguſt. *lib.*3. *Gen. ad liter. cap.* 22. Et eundem inter fabulas, & monſtra Iudæorum computandum eſſe meritò dixit Lyra *in cap.* 1. *Gen.* circa illa verba, *maſculum, & fœminam creauit eos*, & facilè refutatur,

Et ratione conuincitur.

tum ratione, quia fingit monſtroſam creationem ſine fundamento. Tum ex littera Geneſis, ibi, *tulit vnam de coſtis eius, & ædificauit in mulierem.* Ex quo euidenter conſtat, Euam fuiſſe creatam diuiſam, & ſeparatam ab Adam, nam coſtam, quam tulerat Deus de Adam, id eſt, diuiſerat, & ſeparauerat ab illo, ædificauit in mulierem, vt *cap.*2. dicitur. Ergo creata eſt Eua diuiſa, & ſeparata ab Adam. Item dicitur, *tulit coſtam, & repleuit carnem pro ea.* Si autem ſola diuiſio inter duo corpora priùs cōtinua fuiſſet facta, nulla neceſſitas fuiſſet replendi carne latus Adæ. Et præterea non magis dici poſſet Eua formata ex Adamo, quàm Adam ex Eua. Neque etiam magis dici potuiſſet prius fuiſſe Adam ſolum, quàm Euam, ac ſubinde falſum fuiſſet illud, *Adæ non inueniebatur ſimilis ſibi.*

10\. *Cōcluditur Euam poſt Adam fuiſſe conditā. 2. Sententia in ordine, quæ de mora interceſſerit.*

His ergo reiectis erroribus, vt certum ſupponimus, Euam nullo modo fuiſſe creatam ſimul tempore cum Adam. De tempore verò, quod inter vtriuſque creationem interceſſit, eſt ſecunda opinio, aſſerens, Euam non fuiſſe creatam eodem die, quo Adam, ſed die ſeptimo, vel poſt illum. Primùm enim creatam fuiſſe in ſeptimo die aſſeruit Catherin. contra quem diſputauimus *lib. præcedenti, cap.*12. Fuiſſe verò creatam

Catherini reſpōſio vnde refutanda. D. Thomæ reſponſio.

poſt ſeptimum diem, ſentit D. Thomas 1.*p. q.* 73. *art.*1. nam in argumento tertio opponit, poſt ſeptimum diem multa feciſſe Deum, & in ſolutione reſpondet, nihil eſſe factum poſt ſeptimum diem, *quin aliqualiter in operibus ſex dierum præceſſerit, ſaltem materialiter.* Et addit, *ſicut quòd Deus de coſta Adæ formauit mulierem.* Quam ſen-

Sequitur Carthuſ. fauent Chryſoſt. Origen. Gregor.

tentiam ſequitur Carthuſ. *in Gen.* & fauet Chryſoſt. *homil.*10. *in Gen.* quatenus ait, quando Deus benedixit hominibus, dicens, *Creſcite, & multiplicamini*, nondum fuiſſe creatam Euam. Quod etiam ibi ſentit Origenes. At in hoc ſignificant ſub creatione hominis, quæ ſexto die facta narratur, Euam non comprehendi. Et ſimili modo allegari poteſt pro hac ſententia Gregor. *lib.* 32. *Moral cap.*9. aliàs 10. quatenus tractans illa verba, *maſculum, & fœminam creauit eos*, dicit, *nec dum Eua facta deſcribitur, & iam homo maſculus, & fœmina perhibetur, ſed quia ex Adæ latere proculdubio Eua erat proceſſura, in illo iam computatur per ſubſtantiam, à quo erat producenda per formam.*

11\. *Suadetur. D.Thomæ reſponſio. Primò.*

Poteſtque ſuaderi hæc ſententia, quia inter creationem Adæ, & Euæ tam multa narrantur facta *Gen.*2. vt veriſimile non videatur in eodem die vtranque creationem eſſe factam. Declaratur, quia Adam non videtur in principio ſexti diei, ſed potiùs versùs finem fuiſſe productus, cùm priùs eodem die cætera animalia terreſtria crea-

Secundò.

ta fuerint. Deinde Adam poſtquam eſt creatus tranſlatus eſt in Paradiſum, & poſtea animalia omnia ad illum adducta ſunt, & omnibus nomina impoſuit, & tandem formatio Euæ ſequuta eſt; ergo non eſt veriſimile illa omnia in eodem

Tertiò.

ſexto die fuiſſe facta. Confirmatur, quia illud opus imponendi nomina animalibus ad opera ſex dierum, ſeu, quod perinde eſt, ad ornatum vniuerſi parum pertinuiſſe videtur, cùm ſolùm ad vſum communitatis hominum fuerit neceſſa-

A rium; ergo veriſimile eſt hæc omnia, quæ de creatione Adam, & Euæ ibi facta narrantur, poſt ſextum diem facta fuiſſe, & conſequenter etiam Euam fuiſſe creatam poſt illum diem, & fortaſſe etiam poſt ſeptimum, quia in ſeptimo requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat.

Nihilominus dicendum eſt, probabilius videri, Euam ſexto die fuiſſe creatam. Hanc con- 12. *Probabilior reſponſio.*
cluſionem docuit Bonauent. *in* 2. *d.*18. *art.*1. *q.*2. *ad* 1. & tenent ſuper Gen. Lipom. in id cap. 2. *ædificauit coſtam*, &c. & Pereir. *lib.* 4. in id, *Faciamus ei adiutorium*, & Molin. *in dicto opuſc. diſp.*22. & Caſtro *verbo Adam, hæreſi* 6. & Valentia *in* 1. *tom. diſp.*7. *q.*1. *p.*2. *ad* 1. *Caietani.* Sumi-
B túrque hæc ſententia ex Ioſepho 1. *Antiquit. cap.* 2. & ex Beda *in Exaëmer.* & Theodoret. *q.* 21. Ambroſ. *lib.* 6. *Exaëmer. cap.* 1. & Auguſt. *lib.* 6. *Gen. ad liter. cap.* 5. & 6. quatenus dicunt, Deum in ſex diebus omnia opera ſua conſummaſſe. Et idem ſentit Richard. *lib.* 2. *in Gen.* ſi attentè legantur, quæ docet *cap.* 7. & 8. 12. & 13. Euidentiùs hoc docet Auguſtinus in locis ſtatim allegandis. Probatúrque primò, quia *Gen.* 1. cùm *Suadetur.*
dicitur poſt cætera animantia creaſſe Deum hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, ſtatim additur, *maſculum, & fœminam creauit eos.* Quæ verba non minus Euam, quàm Adam comprehendunt, neque eſt vlla ratio, cur magis il-
C lud ſit dictum per anticipationem de Eua, quàm de Adam. Neque etiam eſt veriſimilis expoſitio, quòd maſculum creauerit in actu, fœminam verò in potentia, cùm de vtroque pariter, ac ſubinde in eâdem ſignificationem dicatur. Præſertim quia nec ſecundùm verbi proprietatem, neque iuxta illius vſum, in toto illo capite res creari dicitur, niſi quando in ſe actu producitur. Confirmatur hoc maximè ex verbis ſequentibus, *Confirm.*
creſcite, & multiplicamini, nam hæc verba ad duos diriguntur, per quos poſſet ſpecies humana in ſuis indiuiduis multiplicari, maſculum ſcilicet, & fœminam. Sed illa verba dicta ſunt ſexta die in qua referuntur; ergo in eadem iam erat crea-
D ta Eua. Valde enim violentum eſt, dicere, loquutum eſſe Deum ad Adam ſolum, tanquam ad duos, quia in potentia Euam continebat, quia neque congruæ locutionis vſus hoc habet, neque Adam ſolus, & nondum habens adiutorium ſimile ſibi intelligere poterat, quomodo filios poſſet generare. Et præterea benedictio & fœcunditas vtrique parenti data eſt; debuit ergo priùs vterque ſubſiſtere. Et hanc totam expoſitionem illorum verborum confirmat ſatis clarè Auguſt. *lib.*3. *Gen. ad liter. cap.*12. *in fine*, & euidentiùs *lib.* 6. *cap.* 2. cuius aliqua verba infrà referemus.

Secundò probatur eadem ſententia ex princi- 13. *Suadetur.*
E pio Geneſis 2. *Perfecti ſunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum.* Quod de ſex primis diebus intelligitur, vt in fine præcedentis libri probauimus. Ergo etiam creatio Euæ ſexto die facta eſt. Probatur cōſequentia; quia poſt ſextum diem Deus nihil omnino nouū creauit, vt in fine libri præcedentis oſtenſum eſt. Reſponderi poteſt ex D. *Euaſio ex D.Thom.*
Thom. ſuprà, Deum poſt ſex dies nihil creaſſe totaliter nouum: Euam autem non fuiſſe aliquid totaliter nouum, quia materialiter præexiſtebat in coſta Adæ, vel (vt alij dicunt) quia iam præexiſtebat in ſibi ſimili. Et conſequenter dicetur, productionem Euæ non pertinuiſſe ad perfectam mundi creationem, & diſpoſitionem, ſeu ad completum eius ornatum, quia totum hoc per creationem hominis virtute factum eſt,

quia

quia in ea Eua potentia continebatur.

14. *Non ſatisfacit.* Sed hæc non ſatisfaciunt, quia Deus non tantùm dicitur ceſſaſſe die ſeptimo ab opere creationis rigoroſæ, ſeu ex nihilo, ſed etiam ab opere productionis ex præiacente materia, quod fit modo proprio auctoris naturæ, neque poteſt per cauſas ſecundas modo naturali fieri, & ideo ſuo modo creatio dicitur. Productio autem Euæ licèt fuerit ex præiacente materia, fuit tamen per modum creationis poſteriori modo ſumptæ, nec continebatur ſufficienter in virtutibus ſeminalibus cauſarum ſecundarum. Ergo à die ſeptimo, id eſt, in illo, & in ſequentibus à tali opere ceſſauit Deus. Ergo factum eſt in die ſexto. Vnde etiam fit pertinuiſſe ad perfectionem vniuerſi, & completum ornatum eius, quia omne opus pertinens ad completam naturæ inſtitutionẽ, pertinet etiam ad cõpletum mundi ornatum, ſed huiuſmodi fuit Euæ productio; ergo. Probatur minor, quia ad plenam naturæ inſtitutionem pertinent omnes cauſæ neceſſariæ ad conſeruationem, & propagationem ſpecierum corruptibilium, præſertim perfectarum. Sed huiuſmodi cauſæ in animalibus perfectis non ſunt perfectæ, & ſufficientes ſine maſculo, & fœmina, & ideo cætera animantia ſunt intra illos dies producta. Ergo multo magis humana natura ita creari debuit, & in illa etiam vtriuſque ſexus productio ad complementum vniuerſi pertinuit. Quæ ratio ſumpta eſt ex D.Thoma 1.*p.q.*92.*art.*1. vbi ad 1.ita concludit, *& ideo inſtituendo naturam non ſolùm marem, ſed etiam fœminam produxit.*

15. *Ad 1.arg.in num.11.* Ad fundamentum contrariæ ſententiæ iam ſuprà dictum eſt, idem opus creationis hominis in primo, & ſecundo capite Geneſis referri, ſed in primo per compendium; in ſecundo verò modus operis explicatus eſt. Vnde ait Auguſtinus lib.illo 6.cap.2. *Sexto die etiam Paradiſus plantatus eſt, & ibi homo collocatus eſt, & ſoporatus eſt, vt Eua formaretur, & ea formata euigilauit, eique nomen impoſuit.* Illa ergo omnia quæ humano modo longum tempus poſtulare videntur, diuina virtute intra ſextum diem, imò intra illius diei partem facilè fieri potuerunt. Nam in primis, licèt in- *Adam qua hora creatus.* certum nobis ſit qua hora illius diei Adam creatus fuerit, vt rectè dixit Abulenſ. *in cap.* 13. *Gen. q.* 607. nihilominus facilè creari potuit hora matutina circa Solis ortum, vel poſt vnam, aut alteram horam. Quia productio cæterorum animalium ſubitò ad vnum Dei imperium facta eſt, & ideo vel in momento, vel in breuiſſimo tempore pro Dei arbitrio facta eſt. Neque oportuit creationem hominis per multas horas differri, neque ad id cogitandum, in Scriptura eſt fundamentum, aut occaſio. Nam poſtquam dixit, *Et fecit Deus beſtias terræ iuxta ſpecies ſuas, & iumenta, & omne reptile terræ in genere ſuo, & vidit Deus, quòd eſſet bonum.* Statim ſubiungit, & ait, *Faciamus hominem.* Igitur paulo poſt creationem aliorum animalium, formauit Deus hominẽ de limo terræ, & poſt breue tempus illum tranſtulit in Paradiſum, vt capite ſequenti videbimus.

16. *Ad 2.in eodem num. 11.* Ad illum verò ibi iam conſtitutum iuſſit Deus adduci animalia, vt eis nomina imponeret, *vt Gen.*2.dicitur. Potuit autem hæc actio multo ante meridiem incipere, & intra paucas horas conſummari. Quia putandum non eſt, omnia indiuidua animalia ſpecierum omnium fuiſſe Adamo præſentata, quia non omnibus indiuiduis erat nomina impoſiturus, neque ad alium finem erat id neceſſarium. Tantùm ergo adductæ ſunt omnes ſpecies in ſingulis indiuiduis, vel ad

A ſummum in mari, & fœmina. Atque ita intelligenda eſt diſtributio illa, *Formatis Deus de humo cunctis animalibus terræ, adduxit ea ad Adam. Ea,* ſcilicet, quo ad eorum ſpecies, vt ſignificauit Aug. *in lib.*9. *Gen. ad liter. cap.*12. ſcribens Adam animalibus terreſtribus, ac volatilibus ad ſe congregatis, generatímque diſtinctis, tunc nomina impoſuiſſe. Poſtea verò piſcium generibus paulatim cognitis nomina eſſe impoſita. Et id latiùs explicuit Abulenſ. *Gen.* 13. *q.* 326. Illa verò animalium congregatio, & adductio Angelorũ miniſterio facta eſt, vt iidem Patres notant, Auguſt. *dicto lib.*9. *cap.*14. & Abulenſ. *eodem cap.* 13. *q.* 339. At verò Albinus, ſeu Alcuinus *q.* 54. *in*
B *Gen.* ait, *Deum adduxiſſe animalia, non circuitu locali, ſed occulto nutu ſuæ potentiæ voluiſſe vt venirent.* Sed illud prius eſt probabilius. Vtroque autem modo manifeſtum eſt, totam illam actionem, & nominum impoſitionem intra paucas horas fieri potuiſſe. Ac ſubinde formationem Euæ, quæ ſtatim ſubſequuta eſt, ante illius diei finem facillimè potuiſſe perfici, & ita totam illius diei opus conſummari.

Cur autem ante formationem Euæ Deus voluerit, vt animalia omnia priùs ad Adam adducerentur, tractant ibidem expoſitores, & Auguſt. quidem ſignificat, licèt credendum ſit ita factum eſſe, ſicut ad literam Scripturæ nar- 17. *Quæſtiuncula.* *Auguſtini reſponſio.*
C rant: nihilominus non poſſe à nobis ſufficientem rationem litteralem illius facti reddi, ſed aliquod myſterium, & ſignificationem rerum futurarum continere, quanuis nos illam ignoremus. Tamen Abulenſ. *dicto cap.* 13. *q.* 330. *& ſequentib.* plures rationes adducit, quæ in eo videri poſſunt. Illa quidem maximè probabilis eſt, voluiſſe Deum, vt Adam ante creatam Euam omnia animalia diſtinctè cognoſceret, & in omnibus ſpeciebus marem, & fœminam eſſe videret, vt & deſiderio habendi ſociam ſimilem ſibi accenderetur, eámque poſtea commendatiorem haberet, quod inſpectis cæteris omnibus viuentibus adiutorium ſimilem ſibi in eis non repe- *Alias profert Abulē.* *Vna ex Ambroſio maximè arridet.*
D riſſet. Sic ferè Ambroſ. lib. de Paradiſ. cap. 11. *Simul accipe, qua cauſa omnia deducta ſint ad Adam, vt in omnibus videret vtroque ſexu ſubſtantiam conſtare natura, id eſt, ex maſculo, & fœmina: vt ipſe vſu exemplóque cognoſceret neceſſarium ſibi conſortium mulieris adiectum.*

Ad vltimam denique obiectionem ſumptam ex illa nominum impoſitione, non defuerunt qui dixerint, non eſſe ad literam, & vt ſonat accipiendam, ſed ſecundùm aliquam metaphoram, ſeu allegoricum ſenſum. Ita refert ex Moſe Barcepha, Pereir. *lib.*5. *in Gen.* circa principium, illa verba exponens. Meritò tamen illa ſententia reprobata eſt, quia ſine fundamento litteralem ſenſum Scripturæ auertit. Alij dixerunt, il- 18. *Ad 3. in eodem nu.11. reſponſio Barcephæ refellitur.*
E lam nominum impoſitionem non eſſe factam ſexto die, ſed multo pòſt, quia non oportet, vt res eodem ordine fiant, quo narrantur. Tamen narratio Scripturæ videtur tam clara, vt nulla ratione illa ſententia admittenda videatur. Præſertim quia animalium adductio ad Adam ante creationem Euæ facta fuit, vt dictum eſt, & hoc ſupponũt Patres, cùm illius ordinis rationẽ quærunt. Ergo & impoſitio nominum tunc facta eſt, quia eodẽ modo, & cõtextu in Scriptura narratur. Imò propter hunc finem ſaltẽ proximũ, & immediatum fuerũt animalia tunc ad Adamum adducta. Ac denique ſuppoſita dicta animaliũ præſentia opportuniſſimum fuit tempus, vt eis Adam nomina imponeret, vt latiùs Pereir. ſuprà declarat. *Aliorũ reſponſio reijcitur multipliciter.*

Probatior reſponſio. rat. Hoc ergo poſito ad obiectionem dicimus, illam nominum impoſitionem pertinuiſſe aliquo modo ad vniuerſi ornatum, vt principatus hominis ſuper omnia animantia ſtatim oſtenderetur, *& vt* (inquit Alcuinus ſuprà q. 55.) *homo ipſe ſtatim intelligeret ex rationis diſcretione quanto melior eſſet cunctis animantibus, & eo magis conditorem ſuum diligeret.* Ac denique ſicut animalia prius creata ſunt, quàm ipſe homo, quia ipſi præparabantur: ita etiam priuſquam inciperet ſocietas hominum, nomina ſunt animalibus impoſita, vt poſtea vſus eorundem animalium hominibus in ſocietate viuentibus eſſet facilior.

CAPVT V.

Vtrùm primi homines in Paradiſo terreſtri, vel extra illum creati fuerint.

1. *Munitur via ad quæſtionẽ quantũ ad Adã.* De hac circunſtantia creationis hominis non ſit in Scriptura expreſſa mentio: nam de Adam ſolùm dicitur *Gen.*2. creaſſe illũ Deum de limo terræ; quæ autem fuerit illa terra, vel vbi homo fuerit formatus, ibi non dicitur. Statim verò interponit Moyſes narrationem de Paradiſi plantatione. *Plantauerat autem Deus Paradiſum voluptatis à principio.* Et addit, in eo poſuiſſe Adam, dicens, *In quo poſuit hominem, quem formauerat.* Ex quibus verbis oritur dubitatio, an Deus creauerit Adam intra, vel extra Paradiſum: quia duobus modis potuit illum in Paradiſo ponere. Primò formando illum in ipſo Paradiſo. Secundò extra Paradiſum illum creando, & poſtea in Paradiſum illum transferendo, neuter autem iſtorum modorum videtur in illis verbis ſatis explicari.

2. *Deinde quantũ ad Euam.* Et hinc naſcitur ſimile dubium de muliere, quia ſi Adam fuit intra Paradiſum creatus, ſine dubio etiam Eua in eo loco creata fuit, tamen ſi Adam fuit extra Paradiſum productus, res erit magis dubia. *1. Quæſtionis difficultas.* Videtur tamen conſequenter idem eſſe dicendum de Eua, quia non debuit in nobiliori loco creari, quàm vir. *Secunda.* Et poteſt hęc pars ſuaderi, quia Eua in illo loco creata eſt, in quo Deus adduxit animalia ad Adam, vt eis nomina imponeret, vt ex contextu *Gen.*2. colligitur, ſed locus ille non fuit Paradiſus, quia in illo animalia bruta non habitabant, nec in illum ingrediebantur, teſte Damaſc. *lib. 2. de Fide, cap.* 11. quia non decebat illius loci dignitatem; ergò extra Paradiſum erat Adam, quando ad eum adducta ſunt animalia; ergo etiam Eua extra Paradiſum creata eſt, & à fortiori etiã Adam. *Tertia.* Confirmatur, quia præceptum illud, *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*, datum eſt Adæ ſtatim ac tranſlatus eſt in Paradiſum, ſed ſimul etiam impoſitum eſt Euæ; ergo illa ſimul tranſlata eſt, ac proinde iam erat creata. Conſequentia nota eſt, & maior habetur *Gen.*2. Minor autem probatur, tum ex verbis ipſius Euæ, *præcepit nobis Deus*, tum quia aliàs Eua comedendo non peccaſſet.

3. *Aſſertio bipartita.* Dicendum autem eſt, Adamum extra Paradiſum, Euam verò intra Paradiſum fuiſſe conditam. Hæc eſt communis ſententia, quæ breuiter per partes probanda eſt. Priorem tradit D. Thomas 1. *p. q.* 102. *art.* 4. & eſt communis Theologorum *in* 2. *d.* 18. *Prior pars probatur. Ex Scriptura primò.* Et probatur primò ex allegatis verbis Scripturæ, *In quo poſuit hominem, quem formauerat.* Ponderandum eſt enim verbum temporis præteriti pluſquam perfecti, *quem formauerat*, nam per illud ſignificatur, priùs hominem fuiſſe formatum, & poſtea in Paradiſo poſitum. *Secundò.* Secundò, paulo pòſt in eodem capite id expreſſiùs declaratur, dum dicitur; *Tulit ergo Deus hominem*, & poſuit eum in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum; vbi verbum, *tulit hominem*, apertè ſupponit, iam fuiſſe hominem, qui ferri poſſet. Nam verbum *tulit* non ſignificat ſubſtantialem productionem, ſed localem, ſicut verbum *porto*, & ſimilia. Et hoc magis declarat illa repetitio verborum *tulit*, & *poſuit*; indicant enim abſtuliſſe ab vno loco, & in alio poſuiſſe, quod non ſit, quando res in eodem loco, in qua creatur, conſtituitur. *Tertiò.* Tertiò probatur ex verbis illis cap. 3. *Et emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo voluptatis, vt operaretur terram, de qua aſſumptus eſt.* In quibus verbis terra, de qua ſumptus eſt Adam à Paradiſo, diſtinguitur, in quo ſatis ſignificatur, Adam fuiſſe creatum ex terra exiſtente extra Paradiſum. *Quæ ratio primaria, & congruitia.* Ratio autem primaria huius facti, de quo nobis ex Scriptura conſtat, fuit libera Dei voluntas. Rationes autem, ſeu congruentias huius voluntatis paulo infrà aperiemus, poſteriorem partem aſſertionis tractando.

4. *Prima interrogatio.* Interrogari autem ſolet, quis fuerit ille locus extra Paradiſum, in quo Adam fuit creatus. Et communiter fertur fuiſſe creatum in campo Damaſceno, & citatur Ioſephus *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 1. *&* 2. vbi nihil de hac hiſtoria reperio. *Reſponſio.* Illam tamen confirmat Petrus Comeſtor in hiſtoria ſcholaſtica *cap.* 13. Neque ab hac ſententia differunt, qui dicunt, Adam fuiſſe creatum in Ebron, id eſt, in territorio illius ciuitatis, quam eſſe communem Chronographorum, & antiquorum Doctorum ſententiam teſtatur Abulenſ. *Gen.* 13. *q. vlt. in fin.* Qui tamen *in q.* 138. eiuſdem capitis cùm retuliſſet, aliquos dixiſſe, Adam fuiſſe formatum in Ebron, vel apud illam in campo Damaſceno, qui eſt locus campeſtris iuxta ciuitatem Ebron, quæ poſtea ibi ædificata fuit; ſoluit argumentum eorum, & rem dubiam & indeciſam relinquit. *Reſponſionis fundamentum.* Fundamentum autem ſumitur ex *Ioſuæ* 14. vbi dicitur de ciuitate Ebron, *quòd Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.* Vnde colligi videtur, Adam iuxta Ebron fuiſſe ſepultum. Ex quo vlteriùs infertur, ibi etiam vixiſſe, ac proinde cùm eiectus fuit è Paradiſo, in eum locum tranſlatum, ſeu reductum fuiſſe: & hinc tandem concluditur ibi fuiſſe creatum. Quia *Gen.* 3. dicitur emiſſum eſſe de Paradiſo, vt operaretur terram, de qua ſumptus fuerat. *Non tamen videtur ſolidum.* Sed meritò dixit Abulenſ. hoc fundamentum non eſſe ſolidum. Tum quia *in dicto loco Ioſuæ* 14. non eſt neceſſe, nomen *Adam*, ſumi vt proprium primi hominis, ſed vt commune idem ſignificans, quod homo. Tum etiam quia communis ſententia Patrum eſt, Adam in monte Caluario fuiſſe ſepultum, vt *in* 3. *p. q.* 46. *art.* 10. *ad* 3. in Commentario adnotaui. *Aliorũ reſponſio etiã incerta.* Vnde aliqui exiſtimant creatum fuiſſe Adam prope Hieruſalem. Sed hoc etiam incertum eſt. Et quomodocunque locus Ioſuæ intelligatur, ex loco ſepulturæ Adæ non poteſt ad locum creationis eius efficax argumentum ſumi, quia neceſſarium non eſt, vt Adam toto tempore vitæ in eodem loco vixerit: ac proinde non eſt neceſſarium, vt ad locum, in quo mortuus eſt, vel ſepultus, fuerit de Paradiſo eiectus. *Authoris iudicium.* Nihil ergo in hoc puncto definiendum cenſeo.

5. *2. Interrogatio.* Poteſt etiam obiter interrogari, ſi Adam fuit extra Paradiſum creatus, quomodo fuerit in Paradiſum tranſlatus. Duobus enim modis id fieri

Primus reſpondendi modus. fieri potuit. Primò vt diuina inſpiratione, vel reuelatione notitiam Paradiſi acceperit, & voluntatẽ Dei eſſe vt illuc tenderet, intellexerit, atque ita propria virtute gradiẽdo vſque ad Paradiſum peruenerit. *Modus alter.* Alius modus eſt, vt miniſterio ſui Angeli cuſtodis ſubitò in Paradiſum tranſlatus fuerit, ſicut Habacuc Propheta in Babylonem traductus eſt. *Priorẽ modum amplectitur Pereira & cõfirmat.* Aliqui probabiliorem putant priorem modum, ita tamen explicatum, vt Angelus ſub viſibili forma Adam inſtruxerit de loco, ad quem eundum illi erat, eúmque oſtendendo viam, comitatus fuerit. Ita ſentit Pereir. *lib.4. in Gen.* circa illa verba: *Tulit ergo Dominus Deus.* Et eam ſententiam Auguſtino tribuit, apud quem reperiri non potui, nec ipſe locum deſignat. Addit etiam congruentiam, & exemplum, nam ita Deus loquebatur cum Adamo per Angelum in forma viſibili *eodem cap. 2. & 3. Gen.* & quia ſic Angelus duxit, & reduxit Tobiam. *Poſterior modus arridet, & probatur primò.* Nihilominus probabilior videtur ſecundus modus. Primò propter illum modum loquendi, *tulit Dominus*, &c. nam illis verbis ſignificari ſolet in Scriptura peculiaris modus tranſlationis diuina virtute factus, ſicut *Gen. 5.* de Henoch dicitur, *Non apparuit, quia tulit eum Deus*, quod Eccli. 44. & ad Hebr.11. *tranſlatus* exponitur. *Secundò.* Secundò & maximè, quia illa tranſlatio debuit velociſſimè fieri, quia intra eundem diem erat Eua in Paradiſo formata ex coſta Adæ, priùs impoſitis nominibus animalibus, vt declarauimus, non poterat autem Adam tam velociter illud iter commodè conficere pedibus ambulando. Præſertim ſi in campo Damaſceno creatus fuit. Et in hoc non eſt ſimile exemplum Tobiæ. *Ad confirm. Pererij.* An verò Angelus aſſumpſerit formam viſibilem ad transferendum Adamum, ſciri non poteſt. Neque ex aliis apparitionibus ſumi poteſt argumentum, quia potuit non eſſe eadem neceſſitas, vel congruentia. Quia in hac mutatione neceſſarium non fuit, Angelum loqui ad Adamum, neque aliam actionem viſibilem facere præter ipſum motum Adæ.

6. *De poſteriori parte aſſertionis.* Poſterior aſſertionis pars, videlicet Euam intra Paradiſum fuiſſe creatam, etiam eſt D. Thomæ ſuprà *ad 1. & in 2. d.18.* vbi Magiſt. & alij Theologi conſentiunt, & indicant multi ex Patribus, quos capite præcedenti allegaui, in eiſdem locis, in quibus docent, Euam in ſexto die fuiſſe creatam. Præſertim ſumitur ex Ambroſ. *lib. de Paradiſ. cap.4. iunctis 10. & 11.* Tribuitur etiam Baſil. *in homil. 11. Exaëmer. & homil. de Paradiſo.* ſed ibi non inuenio. Vide Pereiram *lib.4. in Gen.* ad illa verba, *Tulit Deus hominem*, & ad illa, *Faciamus ei adiutorium.* *Vnde probetur.* Et probatur ex diſcurſu facto cap. præcedenti circa ſeriem hiſtoriæ *cap.2. Gen.* Nam ibi dicitur, Adã ſtatim poſt ſuam creationem poſitum fuiſſe in Paradiſo, & ibi adducta fuiſſe ad eum animalia, &c. poſteáque immiſſum fuiſſe illi ſoporem: & ibi ex coſta eius formatam eſſe Euam. Vnde contraria ſententia, quam tenuit Ioſeph *lib.1. Antiquit. cap.1.* & ſequitur Rupert. *lib. 2. in Gen. cap. 32.* multum prædictæ hiſtoriæ derogat, vt explicabo. Allegatur verò pro ea ſententia Tertullian. *lib. 2. contr. Marcion. cap. 10.* quia dicit, *quòd nemo hominum in Paradiſo Dei natus eſt, ne ipſe quidem Adam, tranſlatus potius illuc.* Veruntamen ibi ſingulariter de Adamo Tertullianus loquitur; & cùm dicit, *nemo hominum*, de viris optimè intelligitur, id enim cauſæ inſeruiebat, ſcilicet, vt inde probaret, verba Ezechielis, *In deliciis Paradiſi fuiſti*, non poſſe de humano principe intelligi. Alioqui enim idem Tertull. *eodem lib.2. contr. Marcion. cap.4.* ſatis ſignificat, verba illa, *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum*, dicta eſſe de Adam iam tranſlato in Paradiſum. Ex quo apertè ſequitur Euam non fuiſſe creatam antequam Adamus eſſet tranſlatus in Paradiſum. Rationem autem huius facti reddemus reſpondendo ad difficultates in principio poſitas; rationem (inquam) id eſt, congruentiam, nam propria ratio fuit voluntas Dei, cuius conſilium non ſemper, imò verò nunquam hominibus innoteſcit, niſi ab ipſo reueletur.

7. *Ad 1. difficultatem in num.2.* Prima ergo difficultas erat, quia non videtur veriſimile, Deum creaſſe fœminam in nobiliori loco, quàm hominem. Ad quam diſſoluendam in primis conſiderandum eſt, qua ratione creauerit Deus hominem extra Paradiſum, cùm hic eſſet iam conditus, & homo in eum ſtatim eſſet transferendus, vt ibi perpetuò maneret, & vitam in terris beatam ageret, ſi vellet. *Cur Adam extra paradiſum conditus.* Cuius quidem diuini conſilij plures rationes redduntur; potiſſima autem videtur. Quia prior locus debebatur homini ſecundùm naturam ſuam ſpectato, & alius excellentior ſolùm conueniebat ei vt in ſtatu innocentiæ, & gratiæ conſtituto. Nam priori ratione conueniebat illi communis terræ habitatio: poſteriori autem titulo præparatus fuit illi locus amœniſſimus, & aptiſſimus, tum ad vitæ commoditatem, & ſalutem, tum etiam ad vitam contemplatiuam, & tranquillam, in terris agendam, cum iucunda, & facili operatione coniunctam. Vt ergo conditionem ſuæ naturæ ipſo vſu, & modo creationis ſuæ, homo cognoſceret, extra Paradiſum creatus eſt, vt poſtea in Paradiſum tranſlatus beneficium magis agnoſceret, & in maiori pretio, & æſtimatione haberet illud, & ad conſeruandum, & cuſtodiendum ſolicitior fieret.

8. *Cur Eua intra paradiſum.* Poſtquam autem Adam (in quo tunc tota ſpecies humana continebatur) extra Paradiſum creatus fuerat, non oportebat, Euam in eodem loco creari, quia iam dicta ratio in illa non vigebat: nam ex creatione hominis ſuæ naturæ conditionem facilè cognoſcere poterat. Sicut etiam ſi ſtatus innocentiæ duraret, alij homines in Paradiſo generarentur, & agnoſcerent nihilominus, extra Paradiſum in ſuo primo parente virtute fuiſſe conditos, ac ſubinde communem terram ſuum eſſe quaſi connaturalem locum: Paradiſum autem ex dono gratiæ accepiſſe. Addi etiam poteſt, Adam ex terra formandum fuiſſe, & quia Deus præſcierat, eum in Paradiſo peccaturum, & per peccatum, mortalem efficiendum, ideo noluiſſe ipſum ex terra Paradiſi condere, ſed extra Paradiſum. At verò Eua non ex terra, ſed ex coſta Adæ producenda fuit; & ideo non oportuit extra Paradiſum fieri, nam licèt in eo fuerit formata, nihilominus virtute (vt ſic dicam) ſeu mediatè ex terra, quæ extra Paradiſum erat, condita fuit.

9. *Ad 2. difficultatem in eodẽ num.2. quid nõnulli reſpondeant.* Secunda difficultas ſumebatur ex eo, quòd bruta animalia non debuerunt adduci ad Adam intra Paradiſum. Propter quod aliqui excogitarunt non fuiſſe neceſſarium, vt adductio animalium, & creatio Euæ in eodem loco factæ fuerint, quia non eſt neceſſe vt ordo narrationis ordini rerum ſemper reſpondeat. Vnde licèt *Gen.2.* priùs dicatur, tuliſſe Deum hominem, & poſuiſſe illum in Paradiſo, & poſtea referatur, adduxiſſe ad illum animalia, nihilominus in re ipſa potuit hoc poſterius priùs fieri. Nam in Scriptura nulla eſt particula, quæ alium ordinem indicet, tantùm enim ait, *Dixit quoque Deus*, &c. Sed

Refellitur prædicta reſponſio. hoc nullo modo placet. Quia nulla eſt neceſſitas inuertendi ordinem, quem Scriptura ipſa multùm ſignificat. Et quia illa præſentatio animalium coram Adam, proximè ordinata fuit aliquo modo ad creationem Euæ, vt ſuprà ex Patribus notauimus, & indicatur in illis verbis, quæ Deus dixit, & ad illam actionem præmittuntur: *Non eſt bonum, hominem eſſe ſolum.* Et immediatè poſt narratam impoſitionem nominum animalium, iterum repetitur: *Adam autem non inueniebatur ſimilis ſibi.* Et ſtatim ſubiungitur, immiſiſſe Deum ſoporem in Adam. Ex qua narratione ſincerè ſpectata ſatis clarè colligitur, omnia illa in eodem loco eſſe facta.

10. *Vera reſponſio.* Dico ergo animalia fuiſſe introducta in Paradiſum, vt Adam eis nomina imponeret. Et ad Damaſcenum negantem futura fuiſſe animalia bruta in Paradiſo, reſponderi poteſt, eſto id verum eſſet quoad permanentem habitationem, & ordinariam vitam: nihilominus ad illud peculiare factum diuino iuſſu ingreſſa fuiſſe Paradiſum, paulo pòſt egreſſura, iuxta prædictam ſententiam. Addo verò, probabilius videri, durante ſtatu innocentiæ, ac proinde etiam in illo principio, non fuiſſe cohibenda animalia, ne in loco Paradiſi ingrederentur, vt alij Patres teſtantur, præſertim Baſil. *homil. de Parad.* & Auguſt. *lib.*14. *de Ciui. cap.*11. Et videtur ſatis colligi ex *cap.* 3. *Gen.* Nam ſi animalia bruta in Paradiſo non inuenirentur, non fuiſſet auſus dæmon in ſpecie ſerpentis mulieri apparere, vt rectè Auguſt. & Baſil. ponderarunt. Imò ipſe etiam Damaſcenus *lib.* 2. *de Fide, cap.*10. ſic ait, *Serpens quoque familiaris ipſi erat*, id eſt, homini, *vt qui præ cæteris animalibus ad eum accederet, blandíſque motibus ad eum veluti colloqueretur.* Vbi clarè ſentit, habitaſſe alia animalia in Paradiſo ante peccatum. Vnde ne ſibi ſit contrarius, cùm in ſequenti capite dicit, quòd in Paradiſo nullum animal rationis expers verſabatur, intelligi poteſt homine inuito, vel quòd nullum ibi erat, quod homini nō obediret, ac ſi non eſſet rationis expers. Vnde etiam fieret, vt animalia ibi exiſtentia nullum incommodum aut tædium homini afferrent, imò voluptati eſſe poſſet, volatilia videre, & audire, & ſimilia, quæ ad laudem etiam creatoris excitare poſſent. Denique non fruſtrà Deus dedit imperiū homini ſuper omnia animalia, & fecit, vt eis nomina imponeret; ergo non eſt veriſimile omnino fuiſſe à loco Paradiſi ableganda, & ab omni hominum conſortio, & vſu ſeparanda. Quin potiùs Anaſtaſ.Synai. *lib.*7. *Exaëmer.* versùs finem ſentit, bruta animalia in eodem die ſexto in Paradiſo etiam fuiſſe creata.

11. *Ad 3. difficultatem in eodem n.2. Reſponſio Ruperti.* Tertia difficultas erat de præcepto dato primo homini, vt de ligno ſcientiæ boni, & mali non comederet, petebátque an datum fuerit poſt Euam productam, vel antea. Nam Rupert. contendit fuiſſe datum iam exiſtente Eua, quia vtrũque obligauit, & ideo vtraque imponi debuit. Et hanc opinionem probabiliorē reputat Pereirus *lib.*4. *in Gen.* diſp. de illo præcepto, ad illa verba, *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*, q. 1. *Pereira à Ruperto nōnihil diſcrepat.* Diuerſo tamen modo, nam Rupertus id dixit conſequenter, quia putat, Euam creatam fuiſſe extra Paradiſum, in quo ab illo diſſentit Pereira. Et ideo conſequenter ait, etiamſi verba illa, *ex omni ligno*, &c. *in cap.*2. *Gen.* ante formationem Euæ referantur, nihilominus per anticipationem illic fuiſſe poſita, re autem vera poſt Euæ creationem dicta fuiſſe; neque oportere, vt in hoc ordo narrationis, & facti idem fuerit. Ad hoc autem idem inducitur ex verbis illis *Eius motiuum.* Gen. 1. *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam,* &c. *& ſint vobis in eſcam.* Ex quibus in hunc modum argumentatur. Hæc verba dicta ſunt Adæ, & Euæ ſimul; vel ergo dicta fuerunt ante latum præceptū non comedendi de ligno ſcientiæ; & ſic præceptum fuit etiam datum poſt creatam Euam, vel vtrique ſimul, vel dicta fuere poſt præceptum Adamo impoſitum, & hoc non videtur conſentaneum formæ illorum verborum. Quia ſunt nimis vniuerſalia, & ſine exceptione, ſcilicet, *Et vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui.* Nam hæc verba abſolutè ſumpta etiam arborem ſcientiæ comprehendunt, vnde ſic dicta poſt latum præceptum videri poſſent, aut præcepto contraria, aut illud reuocare; ergo concludendum eſt, dicta fuiſſe ſimul cum præcepto.

Nihilominus contrariam ſentētiam probabiliorem iudico, nimirum, præceptum illud impoſitum fuiſſe Adamo, quamprimum in Paradiſum introductus eſt, antequam vel animalia fuiſſent ad ipſum adducta, vel Eua ex ipſo formata. 12. *Authoris reſponſio.* Hoc in primis mihi probat ſufficienter ordo narrationis Geneſis ſecundo. *Probatur primò ex Script.* Tum quia non eſt ab illo ſine magna cauſa recedendum, tum etiam quia inter verba illa tanta eſt connexio, & inter res, quæ referuntur, tam conueniens ordo, & ſeries, vt vix credibile ſit, non fuiſſe mentem ſcriptoris in modo narrandi ſimul docere, quo ordine illa, quæ narrantur, facta fuerint. Tum præterea, quia datur occaſio, etiam cætera, quæ ibi dicuntur, fuiſſe in narratione poſtpoſita, & ante tranſlationem hominis in Paradiſum fuiſſe facta. Tum denique, quia verba præcepti ad vnam perſonam in ſingulari diriguntur, ſcilicet, *Præcepítque ei, dicens: Ex omni ligno Paradiſi comede, de ligno autem boni, & mali ne comedas, in quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris,* vbi in quatuor verbis, ſeu vocibus numerus ſingularis obſeruatur. Et quanuis aliqua illarum Græcè in plurali ponantur, & ita legat Auguſtinus infrà citandus, & Greg. *lib.* 36. *Moral. cap.* 10. aliàs 13. & Ambroſ. ſæpe *in lib. de Paradiſo*, & alibi, nihilominus in Hebræo legitur ſicut in vulgata habetur. Præterquam quòd D. Auguſt. etiam plurale verbum ad ſenſum ſingularis reducit.

13. *Probatur 2. ex Patrib.* Secundò in hanc ſententiam magis inclinat Auguſt. *lib.* 8. *Gen. ad liter. cap.* 17. & eam abſolutè tradit, vel potiùs ſupponit Anaſtaſ. Sinai. *lib.*9. *Exaemer.* docet Chryſoſt. *homil.*14. *in Gen.* nam legens in plurali verbum illud, *ne comederitis ex eo*, inquit, *nondum Eua producta quaſi vtrique mandaret, dicebat, ne comederitis, manifeſtans iam inde ab initio, quòd vnum ſint vir, & mulier, ſicut & Paulus dicit, caput mulieris vir.* Idem tenet expreſsè Ambroſ. *lib. de Parad. cap.* 12. & D. Thomas, vel potiùs Thomas Anglicus *Gen.* 2. vbi ait, datum fuiſſe illud præceptum Adæ pro ſe, & pro tota ſua poſteritate. Quod patet (inquit) quia peruenit ad Euam, ſignificans per Adamum perueniſſe ad Euam, ſicut perueniret ad poſteros, ſi ſtatus duraret. Conſentit etiam Abulenſ. *in cap.*13. *Gen. q.*217.

14. *Probatur 3. ex congruētiis.* Tertiò afferri poſſunt optimæ congruentiæ. Prima, quia oportuit præceptum ſtatim in ipſo ingreſſu Paradiſi Adæ imponi, quoniam aliàs potuiſſet priùs de arbore ſcientiæ ſine peccato comedere. Vel è contrario ſi neceſſaria erat poſitiua Dei conceſſio ad licitè comedendum de fructibus Paradiſi, hæc etiam conceſſa eſt Adæ in eodem

dem ingreſſu, cùm dictum eſt illi, *ex omni ligno Paradiſi comede*. Vnde veriſimillimum eſt, hoc dictum fuiſſe Adæ ante formationem Euæ: illud autem non fuit dictum ſine ſubiuncta exceptione, *de ligno autem ſcientiæ*, &c. ergo hoc etiam præceptum datum eſt Adæ ante formatam Euam. Secunda, quia præceptum illud longè aliter Adamo, quàm Euæ datum eſt, nam Adamo fuit impoſitum non ſolùm vt priuatæ perſonæ, ſed etiam vt capiti totius generis humani, Euæ autem ſolùm vt ſingulari perſonæ; ergo maximè conueniens fuit, vt Adamo ſoli priùs intimaretur. Tertiò accedit ratio Auguſtini, *ordinatiſſimè ita fuiſſe datum præceptum, vt per virum ad fœminam perueniret, iuxta diſciplinam Apoſtoli docentis, fœminas vt domi viros ſuos interrogent*, 1. ad Corinth. 14.

15. *Ad motiuũ Pererij in num. 11.*

Ad rationem ergo contrariæ ſententiæ ſumptam ex illis verbis cap. 1. *Ecce dedi vobis*, &c. In primis concedimus hanc licentiam non fuiſſe datam ante prohibitionem eſus ligni ſcientiæ, vel non ſine illa, quia ſemper eſus illius ligni fuit prohibitus, & ideo nunquam eſt facta generalis conceſſio ſine illa exceptione. Deinde dico non conſtare, verba illa formalia aliquando fuiſſe ſimul dicta Adamo, & Euæ, potuerunt enim priùs dici ſoli Adamo, prout referuntur *Gen.* 2. & poſtea ſoli Euæ, ſtatim ac Deus illam formauit. Vnde etiam fieri potuit, vt Eua à Deo immediatè illud præceptum receperit, ſtatim ac formauit illam, priuſquam ad virum illam adduceret, & ſtatim ac fuit formata, ſuum creatorem cognoſcens, eius etiam peculiarem legem reciperet, & ſubiectionem, ac ſeruitutem oſtenderet. Et hoc ſatis eſt, vt Moyſes *cap.* 1. referre potuerit, dixiſſe Deũ, *Ecce dedi vobis*, &c. Sicut etiam mulier dicere potuit, *Præcepit nobis Deus*, &c. etiãſi nõ ſimul, neque eodem modo vtrique præceperit. Denique dico probabiliſſimum eſſe, nõ aliter dixiſſe Deum illis hominibus, *ecce dedi vobis*, &c. quàm dicẽdo Adæ, *ex omni ligno Paradiſi comede*, &c. nam dicendo illi virtute dixit vtrique, ſicut Ambroſ. Chryſoſt. & Auguſt. ſuprà ſimilia verba interpretantur. Nam quod vni dicitur, qui alios cõtinet, vt aliis id promulget, omnibus dicitur. Atque ita veriſimilius etiam eſt, quod citati Patres dicunt, præceptum illud per Adamum ad Euam perueniſſe.

CAPVT VI.

De Paradiſo terreſtri, quis, vel qualis locus fuerit, vel ſit.

1. *Cur de paradiſo terreſtri agendum.*

QVoniam in præcedenti capite mentionem fecimus de Paradiſo, quem Deus in principio mundi ad hominum habitationem plantauit, vt refertur *Gen.* 2. & quia illius cognitio, & ad fidem pertinet, & ad omnia, quæ de ſtatu hominum ante peccatum dicenda ſunt, neceſſaria eſt, ideo in hoc capite diſputationem de illo inſtituimus, & in eo breuiter multa colligemus, quæ de hoc Paradiſo ab authoribus tractantur. Inter quæ præcipua quæſtio, & ferè ſola ad fidem pertinens eſt, an hic Paradiſus verè fuerit terreſtris, id eſt, in terra plantatus, & conſequenter, an omnia, quæ de illo in Geneſi dicuntur, ſint ad literam, vt ſonant, vel tantùm in metaphorico, vel myſtico ſenſu intelligenda.

2. *1. Sententia quid ſit paradiſus, & quo pacto accipienda*

In hoc enim puncto fuit vetus ſententia dicens, omnia illa eſſe intelligenda myſticè, ac ſubinde Paradiſum non fuiſſe in terra, ſed in cælo, vel non eſſe rem corpoream, ſed ſpiritualem. Ita ſenſit inter Iudæos Philo *in lib. de opific. mundi, verſus finem, & lib.* 1. *Allegoriarum. & lib. de Plantat. Noæ, non longè à principio, & lib. de confuſ. linguarum, ante medium.* Et antiquos Chaldæos, & Iudæos idem tradidiſſe, refert Eugub. *Gen.* 2. Inter hæreticos verò Valentin. dixit, eſſe veritatem, ſeu Archangelum quendam in tertio cælo exiſtentem, vt refert Irenæus *lib.* 1. *contra hæreſes, cap.* 1. parùm ante medium, & Tertullian. *lib. contra Valentinianos, cap.* 20. Præcipuè verò in hoc errauit Origen. *ſuper Gen.* vt notat Epiph. *in epiſt. contr. Ioan. Hieroſol. & in Anchorato*, Auguſtin. etiam *in lib. de hæreſib. cap.* 59. Seleucianos, & Hermianos refert, negaſſe viſibilem Paradiſum; & in eodem errore fuiſſe Franc. Georgium, refert Sixtus Senenſis *lib.* 5. *Biblioth. annotat.* 106.

Scriptura de illo loquens.

3. *Eandem ſẽtentiam attribuunt Ambroſio nonnulli.*

Neque deſunt, qui putent, Ambroſium in hac fuiſſe ſententia, quia *in lib. de Paradiſo, & in epiſt. ad Sabinum Epiſcopũ*, quæ dicitur eſſe *lib.* 6. *epiſt.* 46. ita loqui videtur. Sed in Romana impreſſione nunc ille tractatus non eſt inter epiſtolas, & de illo infrà *num.* 10. dicemus. Tamen *in lib.* 4. *epiſt.* 31. quæ eſt etiam ad Sabinum, Ambroſius mentionem facit Paradiſi, cùm dixiſſet, quòd Adam poſtquam peccauit, *ſe abſcondebat, quando Deus deambulabat in Paradiſo*, ſcribit allegoricè, *& nunc deambulat in Paradiſo Deus, quando diuinas Scripturas lego, Paradiſus eſt Geneſis liber*, &c. Et poſtea in diſcurſu allegoricè exponit tunicas pelliceas primorum parentum, & ſimilia. Præterea D. Hieronym. *in Quæſtion. Hebraic.* Paradiſum indicat ſpiritualem fuiſſe, nam dicit, ante cælum, & terram fuiſſe à Deo creatum. Anaſtaſ. item Synaita *lib.* 7. *Exaëmer.* hanc referens ſententiam, dicit, fuiſſe plurium veterum interpretum, à qua ipſe non ſe oſtendit alienum.

Eandem indicat Hierony. item Anaſtaſ.

4. *Suadetur ex locis aliquot Scriptura, & coniecturis aliis.*

Suaderíque poteſt hæc ſententia, quia ſæpe in Scriptura nomine Paradiſi ſignificatur cæleſtis habitatio, vt Ezechiel. 28. *In deliciis Paradiſi Dei fuiſti.* & c. 31. *Cedri non fuerunt altiores illo in Paradiſo Dei.* & aliquando gloriam ſignificat, vt Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Ergo non eſt incredibile in ſimili ſenſu accipi in Geneſi. Tum quia multa ibi dicuntur, quæ non poſſunt commodè, niſi metaphoricè intelligi, vt eſt illud *Gen.* 3. quòd Deus deambularet in Paradiſo, & quòd ante Paradiſum collocauerit Cherubim cum flãmeo gladio, & verſatili, ad cuſtodiendum Paradiſum. Tum etiam, quia multa alia, quæ de illo Paradiſo dicuntur, difficillimè intelliguntur, niſi myſticè explicentur. Inter quæ ſpecialem difficultatem habent, quæ de ligno vitæ, & ligno ſciẽtiæ boni, & mali dicuntur. De quibus ſpecialiter obiicit Anaſtaſ. Synait, quia ſi eſſent arbores ſenſibiles, æquè eſſent brutis animalibus, ac hominibus propoſitæ, & ita bruta poſſent edere de ligno vitæ, & illis non fuiſſet prohibitum edere de ligno ſcientiæ, quæ iudicat abſurda, & ibi plures alias coniecturas accumulat.

5. *Contraria ſententia catholica.*

Nihilominus ſententia catholica eſt, Paradiſum, quem Deus in principio plantauit, fuiſſe locum terreſtrem, & ea, quæ de illius creatione dicuntur cum proprietate, & ad literam eſſe intelligenda. Hæc aſſertio eſt de fide, & probatur primò ex Scriptura, quia, vt ſæpe in præcedentibus dictum eſt, & in hoc puncto dixit optimè D. Thom. 1. *p. q.* 102. *a.* 1. quæ de hoc Paradiſo in Scriptura dicuntur, per modum hiſtoricæ narrationis proponuntur, ſed in his, quæ Scriptura ſic tradit, eſt pro fundamento tenenda veritas hiſtoriæ, aliàs nihil eſſet in Scriptura certum; ergo ita eſt accipienda narratio Gen. de Paradiſo. Poteſtque hoc confirmari in particulari ex circunſtantiis, &

Probatur 1. ex Scriptu.

Confirm. 1. verbis eiuſdem hiſtoriæ. Nam in primis cùm A Moyſes narraſſet creationem hominis, volens etiam creationem mulieris, quæ ad conſeruationem, & propagationem ſpeciei humanæ ordinabatur referre, interpoſuit loci productionem, quem Deus homini præparauit ad indiuidui conſeruationem,& ſuſtentationem,& ad corporalem hanc vitam conuenienter tranſigendam; ergo ſine dubio loquitur de loco corporeo, in quo erant arbores ſenſibiles, & ferentes fructus aptos ad cibum,& ſuſtentationem hominum.

6. *Progreditur confirmatio.* In hac enim proprietate ſine dubio intelligenda ſunt illa verba, *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum viſu,& ad veſcēdum ſuaue.* nam *viſus* ibi propriè pro ſenſu viſus, & verbum *veſcendi* de corporali manducatione accipitur. Aliàs quod *cap.3.* dicitur, *Vidit mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis aſpectúque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit,* &c. non propriè, ſed metaphoricè eſſet intelligendum; atque ita omnia, quæ de peccato primi parentis Eccleſia credit, falſa eſſent. Deinde additur in eo loco fluuium fuiſſe ad irrigandum illum, eúmque in quatuor flumina diuidi, quorum duo, ſcilicet, Tygris, & Euphrates, adhuc ſuis nominibus cognoſcuntur, ille in Aſſyria, iſte in Armenia. Ac denique homo dicitur poſitus in illo Paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum, id eſt, vt ipſum coleret corporali, & ſuaui exercitatione, & honeſta corporis occupatione ſine labore, vt ſancti ſtatim citandi interpretantur. Deinde ſerpens ex animantibus terræ erat, & nihilominus dæmon, vt tentaret mulierem, corporalem eius figuram aſſumpſit, & in Paradiſo ad fœminam acceſſit; fuit ergo Paradiſus terræ locus, in quo primi homines habitare cœperunt.

Confir. 2. Confirmari etiam hoc poteſt ex illo Gen.13. *Vniuerſa* (ſcilicet regio Iordanis) *irrigabatur, ſicut Paradiſus Domini, & ſicut Ægyptus.* Ex qua comparatione rectè colligit Aug. *q.27. in Gen.* quòd ſicut terra Iordanis propriè, & ſenſibiliter irrigabatur, ita etiam Paradiſus: alioqui non rectè fieret comparatio,præſertim quia æquè fit ad irrigationem terræ Ægypti, & Paradiſi.

7. *Probatur 2. ex Patribus Græcis.* Secundò eſt hæc communis traditio Patrum Græcorum,& Latinorum: tradit in primis Irenęus *lib. 2. contra hæreſ. cap. 55. & lib. 5. cap. 5.* quanuis obiter & ſubobſcurè Iuſtinus etiam *in orat. Parænetica ad Gent. verſus finem*, vbi dicit Homerum deſcribendo Paradiſum Alcinoi, Moyſi narrationem imitatum eſſe. Item Theophilus Antiochenus *lib.2. ad Autolicum, circa medium*, optimè Paradiſum terreſtrē deſcribit, conſentiunt Chryſoſt. *homil. 13. & 19. in Gen.* Theodoret. *q. 24. & 29. in Gen.* optimè Epiphan. *hæreſ. 64. & in dicta epiſt. contra errores Ioannis,& in Anchorato*,vbi inter alia dicit, *Si non eſt Paradiſus ſenſibilis, non eſt fons, non ficus,non folia,non comedit Eua,*&c. *ſed veritas iam fabula eſt.* Anaſtaſ.Nicen.*q.21.& 24.*& Anaſtaſ.Syna. *lib.7.Exaëm.ad finem*,latè,& ex profeſſo Moſes Barcepha *in lib. de Parad. per totum*, vbi in hanc ſententiam refert Cyrillum, Dionyſ. Alexādrin. Gregorium Niſſenum, & alios, & idem habet Baſil. *homil. de Parad.* & Damaſc. *lib. 2. de Fide, cap. 11.* vbi ex profeſſo rem tractat. Ac denique Sophronius in Epiſt. quæ refertur in ſexta Synodo *actione 11.* damnat Origenē, & ſequaces, qui multa extra Apoſtolicam,atque paternam noſtram traditionem aſſeruerunt.Et primo loco ponit Paradiſi plantationem reiicientes, quam epiſtolam *in ſeſſ. 13.* totum Concilium recipit.

8. Inter Latinos Hieronym. *Danielis* 10. Philonem, & Origenem pungit, dicens, *Eorum deliramenta conticeſcant, qui vmbras, & imagines in virtute quærentes, ipſam conantur euertere veritatem, & flumina, & arbores, & Paradiſum putent allegoriæ legibus ſe debere ſubruere.* Idem *in Epiſt.61. ad Pammachium*, contra errores Ioannis Hieroſ. Vnde obiter conſtat, locum alium ex traditionibus Hebraicis corrigendum eſſe, vel ſano modo interpretandum. Et aliqui dicunt, Hieronym. ibi non ex propria ſententia,ſed aliorum fuiſſe loquutum. De hoc autem multum dubito,quia Hieron. his verbis vtitur, *Ex quo manifeſtiſſimè comprobatur, quòd priuſquam Deus cælum, & terram faceret, Paradiſum antè condiderat, ſicut & legitur in Hebræo. Plātauerat autem Deus Paradiſum in Eden à principio.* B Hæc autem verba non ſunt referentis, ſed valde affirmantis. Vnde conſiderari poteſt, ſi aliquis error eſt in his verbis Hieronymi, nō eſſe circa veritatem corporalis, & terreni Paradiſi, nam indicant fuiſſe creatam antequam Deus faceret cælum, & terram. Quod quidem ſi vt in ſuperficie ſonat, de tempore ante primum inſtans creationis cæli, & terræ intelligatur, tam craſſus eſt error, vt veriſimile non ſit in eo fuiſſe Hieronymum. Poſſet ergo componi, vt verba illa, *priuſquā cælum, & terram faceret*, non comprehendant tantùm primam creationem rigoroſam, ſed ſimul cum opere diſtinctionis, & ornatus totius mun- C di, ita, vt ſenſus ſit, Deum antequam creationem cæli,& terræ conſummaret, Paradiſum creaſſe. Hic enim ſenſus ex regula quadam Iuriſperitorum (quòd Doctoris ſententia iuxta ea, quæ allegat,intelligenda eſt) comprobari poteſt, quia ex verbis,quæ Hieron.ponderat,ad ſummum colligitur, Deum plantaſſe Paradiſum à principio, id eſt, antequam hominem de limo terræ formaret, vel in aliquo ex primis ſex diebus, & nihil ampliùs colligi poteſt; ergo credendum eſt nihil aliud voluiſſe Hieronymum. Nam verba eius licèt non ſint facilia prædictum ſenſum ſine extenſione admittunt. Et ita in hoc veriſſimum eſt, quod ſuprà diximus, Paradiſum in tertio die fu- D iſſe plantatum.

Itē ex Latinis primus ſit Hieron.

Locum alterum eiuſdem Hieronymi in cōtrarium, vt aliqui exponunt.

Non placet expoſitio.

Cōmmodior interpretatio.

Secundò allego pro hac veritate Ambroſ. *in 1. ad Corinth. cap. 6.* vbi diſtinguit duos Paradiſos, terreſtrem, & cæleſtem. Et de priori ait, *Eſt & inferior Paradiſus, in quo homo poſitus mandatum, & vt operaretur, & vt coſtodiret accepit.* Scio, dubium eſſe inter varios doctos de illorum commentariorum authore: veruntamen ſtylus,& grauitas ſermonis valde redolet Ambroſium,vt in illomet capite, & in illis verbis conſiderari poteſt. Veruntamen eandem ſententiam idem Ambroſ. indicat *lib.4. in Luc.* circa illa verba, *Ieſus autem plenus,* &c. cùm ait, *Adam primum ex terra virgine formatum, de Paradiſo in deſertum eiectum fuiſſe, & per arborem mortem incurriſſe, & ſpiritualium nu-* E *dum,arboreis ſe texiſſe exuuiis:Chriſtum autem ſecularium nudum corporis non deſideraſſe exuuias.* Vbi apertè ad litteram intelligit, quod de arbore ſcientiæ boni, & mali, & de tegumento ex foliis ficus in Geneſi narratur.Ergo ſimiliter ad litteram intelligit, Adam fuiſſe eiectum de Paradiſo terreſtri. Et adhuc euidentiùs idem Ambroſ. in enarratione de Arbore interdicta ad *cap. 3. Gen. in 2. tom. in principio*, tractans verba capitis ſecundi, quæ ſic legit, *Ex omni ligno, quod eſt in Paradiſo ad eſcam, edes; de ligno autem, quod eſt ſcientiæ boni, & mali, non edetis ex eo.* Illa intelligit de vera arbore ſenſibili, & talia intelligit,fuiſſe cætera ligna Paradiſi, & data in eſcam, & manducationem corporalem; ergo eodem modo intelligit Paradiſū. 9.

Vnde

Vnde infrà ait, *Vna arbor fuit in medio Paradiſi explorans hominis voluntatem*, &c. quæ in illo, & ſequenti capite perſequitur, quibus manifeſtè oſtẽdit narrationem Gen. *cap.2.* ad litteram eſſe intelligendam cum proprietate, & Paradiſum illum fuiſſe corporeum, & in terra plantatum, ſicut & arbores eius.

10\. *Loci quidã Ambroſij expediũtur.*

At verò in enarratione ſuper caput ſecundum Gen. quæ immediatè ante præcedentem enarrationem in eodem tomo habetur, & ad Sabinum inſcribitur, myſticè exponit Paradiſi hiſtoriam. Et hæc videtur eſſe, quam alij citant *Epiſt.* 42. *ad Sabinum*, quia in antiquioribus editionibus ita numeratur. Veruntamen ibi non excludit hiſtoricum ſenſum, imò illum breuiter in principio ſupponit ex Ioſeph. *lib.1. Antiquit. cap.2.* & illi adiungit ſenſum ſpiritualem, circa quem magis ibi immoratur, quia fortaſſe magis fructuoſum tunc iudicauit; & eodem modo procedit *in dicta epiſt.* 31. *& in lib. de Paradiſo*; vt facile conſideranti patebit, præſertim *in cap.12.* Atque iſto modo exponit antiquorum Patrum myſticas Paradiſi interpretationes Anaſtaſ. Synait. *dicto lib. 7. circa finem*, vbi duplicem etiam diſtinguit Paradiſum, & contra Origenem ait, ita eſſe allegorias Paradiſi recipiendas, vt in ſenſu hiſtorico fundentur. Atque eodem modo Iſidorus *cap.3. commentar. in Gen.* allegoricè exponit totam hiſtoriam de Paradiſo. Et tamen *in lib.2. de Different. ſpiritu. cap.10.* duos diſtinguit Paradiſos, vnum corporalem, & terreſtrem, in quo primus homo eſt cõditus, & alium cæleſtem. Et priorem deſcribit *lib. 14. Etymolog. cap.13.* Denique veritatem hanc maximè confirmat Auguſt. *dicta q.27. ſuper Gen. & hæreſi* 43. quæ eſt contra Origeniſtas. Item *lib. 13. de Ciuit. cap.21.* vbi improbando eos, qui ſolùm ſpiritualiter Paradiſum intelligunt, inquit, quaſi propterea non potuerit eſſe Paradiſus corporalis, quia poteſt etiam ſpiritualis intelligi. Et inductis variis exemplis, & ſpiritualibus interpretationibus concludit, hæc & ſiqua alia commodiùs dici poſſunt, de intelligendo ſpiritualiter Paradiſo, nemine prohibente dicuntur; dum tamen & illius hiſtoriæ veritas fideliſſima rerum geſtarum narratione commendata credatur. Magíſque ex profeſſo hoc tractat, & definit *lib.8. Gen. ad liter. à principio.*

Confirmatur catholica ſenten. ex Auguſtino.

11\. *Tandem ratione declaratur.*

Ratione declaratur, quia Deus potuit condere Paradiſum terreſtrem, prout ſignificat locum amœniſſimum arboribus pulcherrimis, & fructuoſis conſitum, & magno fonte fœcundum, ac denique habentem omnia, quæ ad hominum habitationem, & ad vitam iucundiſſimam, & immortalem peragẽdam accommodatiſſima eſſent. Item voluit illum creare, nam Scriptura eius voluntatem ſatis declarat, & ſine vlla difficultate hiſtoricè poteſt intelligi. Denique decentiſſimum fuit, & diuinæ prouidentiæ conſentaneum huiuſmodi locum hominibus præparare, quia homo corporalis eſt, & ideo corporali loco indigebat, & futurus erat viator in terra, & propterea terreſtrem etiam habitationem accommodatam habere debuit. Denique vitam immortalem, & ſuo modo felicem, ac beatam in terris acturus erat, ſi in innocentia perſeueraſſet; ergo conſtitui etiam debuit in loco ſaluberrimo, & iucundiſſimo, qui tali ſtatui eſſet proportionatus, & in quo omnia neceſſaria ad immortalitatem quandam corporis inuenirentur. Talia autem ſunt, quæ Scriptura propriè intellecta de Paradiſo terreſtri narrat; ergo ſine vlla dubitatione ille Paradiſus corporalis, & terreſtris fuit.

12\. *Ad ſuaſionem in cõtrarium in n.4.*

A Neque refert quòd nomen Paradiſi in Scriptura interdum ſpiritualiter ſumatur, quia vix eſt in Scriptura vox aliqua, quæ non aliquando, vel pluries metaphoricè etiam accipiatur, nec tamen ob eam rem licitum erit vbique illam metaphoricè interpretari, quia hoc modo veritas hiſtoriç, & litteralis ſenſus Scripturæ prorſus euerteretur. Obſeruanda eſt ergo regula generalis ſæpe dicta, vt proprietas verborum in primis ſeruetur, quoad fieri poſſit, & maximè vbi vel hiſtoria narratur, vel fidei dogmata traduntur. In præſenti autem vtrunque agitur, & nihil eſt, quod metaphoricum ſenſum requirat; imò, vt inquit Auguſt. *Solidiùs diuini eloquij narratio ſubſiſtit, ſi ea, quæ* B *de Paradiſo referuntur in Geneſi corporaliter intelligantur.* Quomodo autem ſingula, quæ ibi dicuntur, propriè intelligi poſſint, in diſcurſu huius materiæ, explicando innocentiæ ſtatum, ac amiſſionem eius, declarabimus.

Quid ad cætera in eodẽ n.4. obiecta.

13\. *Cõcluditur 1. pars præſẽtis capitis. Pro reliquis dubia ſequentia proponuntur.*

Hac ergo veritate ſuppoſita, reliqua, quæ de loco Paradiſi inquiri ſolent, aut poſſunt, ad fidei quæſtiones non pertinent, vt inquit Auguſt. *lib. 2. de Peccat. original. cap.23.* dicens, *Qualis, vel vbi ſit Paradiſus, vbi conſtituit Deus hominem, quem formauit ex puluere, quæſtio eſt præter fidem, cùm tamen eſſe illum Paradiſum fides Chriſtiana non dubitet.* Solet autem quæri, an Paradiſus fuerit certus terræ C locus, vel potiùs vniuerſa terra ſuis floribus, & arboribus ornata. Aliqui enim id aſſerere tentarunt, vt refert Hugo de S. Victor. *annotat. in Gen. cap.2.* quam opinionem probabilem iudicat, licèt illam non ſequatur, & illam tribuit Yſtella Ioſepho 1. *Antiq. cap.2.* ſed re vera non ita ſentit, narrat enim Deum hortum ad Orientem plantaſſe, & in eum Adamum cum vxore introduxiſſe. Quç de toto orbe dici non poterant; quia verò ſtatim ſubdit, *Rigatur autem hortus ab vno amne, vniuerſam in circuitu terram luſtrante*; ideo fortaſſe putauit Yſtella ſenſiſſe Ioſephum illum hortum fuiſſe vniuerſam terram. Sed repugnat hic ſenſus nõ ſolùm prioribus verbis, ſed etiam ſequentibus, cùm dicit, amnem illum diuidi in quatuor flumi- D na, quæ per varias mundi regiones diſcurrunt. Vnde cùm dicit, priorem amnem irrigare vniuerſam terram, vel loquitur tantùm de vniuerſa terra Paradiſi, prout loquitur Moyſes, quem Ioſeph. imitatur, vel ſi id referatur ad vniuerſam terram, ſimpliciter intelligendum eſt, irrigare illam per alia quatuor flumina, in quæ diuiditur.

1. Dubiũ an paradiſus terreſtris tota fuerit terra.

Yſtella falsò attribuit Ioſepho partem affirm.

Exponitur Ioſephus.

14\. *Arguitur tamen primò pro parte ipſa affirm.*

Primum ergo huius ſententiæ fundamentum ex hoc ipſo ſumitur, quòd Scriptura narrat de quatuor fluminibus, quæ ex vno fonte Paradiſi oriuntur. Nam illa quatuor flumina non oriuntur ex vno particulari loco terræ; ergo Paradiſus non eſt particularis locus terræ, ſed vniuerſa ter- E ra. Antecedens ſumi poteſt ex Ariſt. *lib.1. Meteororum, cap.penult.* & conſentit Beda *ſuper Gen.2.* quia dicitur Deus poſuiſſe hominem in Paradiſo, *vt operaretur & cuſtodiret illum*, ſed homo poſitus eſt ad operandam terram vniuerſam, ſeu in omnibus partibus, vel regionibus eius; ergo neceſſe eſt, vt nomine Paradiſi vniuerſam terram intelligamus. Minor de hominibus poſt peccatum, manifeſta eſt: ſi autem ſtatus innocentiæ duraret, etiam tunc homines in variis mundi regionibus habitarent; & illas operari oporteret. Vnde argumentor ſecũdò, quia ſi homo non peccaſſet, omnes homines viatores in Paradiſo terreſtri viuerent, nam ab illo ſolùm propter peccatũ eiecti ſunt, ſed non poſſent omnes in vno loco terræ, certis (vt ita dicam) terminis clauſo habitare

Arguitur 2.

bitare, neque etiamſi poſſet, id fuiſſet conueniens. Ergo neceſſariò dicendum eſt, non peccante homine, totam terram fuiſſe futuram terreſtrem Paradiſum, eo quòd ſpinas, & tribulos non germinaret, ſed in quacunque parte, ac regione magnæ voluptatis eſſet. Minor quoad priorem partem probatur, quia etiam in ſtatu innocentiæ multiplicarentur homines, non minus, quàm poſt peccatum. Nam benedictio illa, *Creſcite, & multiplicamini*, ante peccatum data eſt, & propter innocentiam non minueretur, ſicut neque numerus prædeſtinatorum minor fuiſſet. Non poſſet autem paruus terræ locus tantam hominum multitudinem capere, vel certè, licèt poſſet, non tamen commodè, nec conuenienter. Vnde probatur altera pars illius minoris, quia homines futuri erant domini vniuerſæ terræ; ergo non fuiſſet conueniens, vt intra vtrius loci terminos clauſi perpetuò permanerent; habitarent ergo per vniuerſam terram; ergo tota erat Paradiſus ante peccatum.

15. *Contraria reſolutio eſt tenenda vt fidei proxima.* Nihilominus etiam quæſtionem hanc non exiſtimo pertinere ad res indifferentes, ſed ad materiam fidei, vel fidei proximam. Certum enim exiſtimo, Paradiſum terreſtrem fuiſſe locum particularem, in regione orbis determinata ſitum, ita ſentit D. Thomas *dicta q.* 102. *art.* 1. & Patres ſuperiùs allegati, præſertim Auguſt. *lib.* 8. *Gen. ad liter. cap.* 7. & Iſidor. *lib.* 14. *Etymologiar. cap.* 3. *verſ.* 2. & probatur manifeſtè ex Scriptura, *Probatur ex Scriptura primò.* nam *Gen.* 2. priùs dicitur, formaſſe Deum hominem ex terra, & poſtea inde tranſtuliſſe illum in Paradiſum; ergo euidenter diſtinguit illa duo tanquam diſtincta loca terræ, vt ſuprà etiam declarauimus. Hoc autem locum non haberet, ſi Paradiſus non eſſet definita, ac limitata pars terræ, alioqui eo ipſo quòd homo fuiſſet creatus in terra, fuiſſet etiam creatus in Paradiſo. *Secundò.* Deinde poſt generalem terræ plantationem, ſeu germinationem tertio die factam, & 1. *cap.* narratam, aliquid ſpeciale nobis referre voluit Moyſes *in cap.* 2. dicens, *Plantauerat autem Deus Paradiſum voluptatis à principio*; ergo indicare voluit ſpecialem locum aliis excellentiorem. *Tertiò.* Tertiò addit Moyſes *in fin. cap.* 3. Deum emiſiſſe Adam poſt peccatum de Paradiſo, non expulit autem de vniuerſa terra; ergo Paradiſus non eſt vniuerſa terra, ſed pars eius. Vnde adiungit, *vt operaretur terram, de qua ſumpta eſt*. Vnde conſtat in aliam terræ partem fuiſſe tranſlatum; ergo Paradiſus, à quo tranſlatus eſt, pars alia erat, ab iſta condiſtincta. *Quartò.* Denique dicit, eiecto Adamo, prohibitos eſſe homines ab ingreſſu Paradiſi, & ideo collocaſſe Deum Cherubin ad cuſtodiendum Paradiſum; eſt ergo euidens iuxta Scripturæ hiſtoriam Paradiſum peculiarem terræ locum fuiſſe.

16. *Ad 1. arg. in n. 14.* Neque contra hanc veritatem obſtant in contrarium adducta. Et primò quidem longam petebat diſputationem de fonte Paradiſi, & de quatuor fluminibus, quæ ab illo oriũtur, ſed quia res eſt hiſtorica, & à noſtro inſtituto aliena, ideo cõſultò illam omittimus, & de illa videri poſſunt Pereira *lib.* 3. *in Gen. vlt. diſp. de quatuor fluminibus*, & Yſtella *Gen.* 2. Ad obiectionem ergo reſpondemus cum D. Thoma *dicta q.* 102. ſi aliqua ex illis fluminibus nunc habent diſtincta principia ſuæ originis, hominibus notas, re vera non eſſe illa prima capita, à quibus primam originem, & generationem ducunt, ſed priùs oriri à fonte Paradiſi, & poſtea ſub terris abſcondi, & poſt longum curſum iterum in locis illis erumpere. Quæ fuit reſponſio Auguſtini 8. *Gen. ad liter. cap.* 7. quem ſequutus eſt etiam Rupertus, *&* 29. Quod ab his Patribus excogitatum videtur ad ſeruandã Scripturæ veritatem, & quanuis, vt exiſtimo, nullo experimento, vel hiſtoria id conſtare poſſit, nihilominus vt credatur, ſufficiet, quòd nullus alius modus probabilis ad explicandam Scripturã excogitari valeat, neque illud eſt difficile creditu, cùm in aliis fluminibus id ſæpe contingat.

Ad ſecundum, quod fundatur in verbis illis, 17. *Ad 2. argum. in eodẽ n. 14. quid reſpondeat Auguſtinus.* quibus dicitur, Deum poſuiſſe Adam in Paradiſo, *vt operaretur, & cuſtodiret illum*, notat in primis Auguſtin. 8. *Gen. ad liter. cap.* 10. relatiuum *illum*, poſſe ad hominem, & non ad Paradiſum referri, & conſequenter verba *operandi*, & *cuſtodiendi*, non hominem, ſed Deum pro ſuppoſito habere, ita vt ſenſus ſit, Deum poſuiſſe hominem in Paradiſo, vt ipſum hominem cuſtodiret, & ipſum operaretur; id eſt, magis, ac magis perficeret ac ſanctificaret. Quem ſenſum præfert Auguſt. & ſi illum ſequamur, ceſſat obiectio; imò retorqueri poteſt, quia ex illo intelligimus, poſuiſſe Deum hominem in Paradiſo tãquam in peculiari loco ad eius cuſtodiam, & conſeruationem aptiſſimo, & ad ſanctitatem augendam, & contemplatiuam vitam exercendam cõmodiſſimum. Veruntamen expoſitio non eſt neceſſaria ad difficultatem ſoluendam, *Non eſt tamen neceſſaria reſponſio.* & iuxta Hebraicam lectionem dicitur, non habere locum, iuxta quam, pronomen *illum*, in Hebræo fœminini eſt generis, & ideo neceſſariò ad Paradiſum refertur, qui in eadem lingua eiuſdem eſt generis.

Fatemur ergo poſitum fuiſſe Adam in Paradiſo ad ipſum Paradiſum operandum, & cuſtodiendum. 18. *Facilior reſponſio.* Veruntamen ex illa operatione inferri non poteſt, Paradiſum fuiſſe vniuerſam terram; imò oppoſitum inferrri poſſet. Tum quia, vt D. Thomas ait, *dicta q.* 102. *art.* 3. illa operatio non erat futura laborioſa, ac pœnalis, ſed eſſet facilis, & ad corporalem aliquam, & iucundam exercitationem. Hanc enim moderatam, & voluntariam agriculturam, etiam nunc cum magna voluptate ab aliquibus fieri, experientia notum eſt, & eleganter declarat Auguſt. 8. *Gen. ad liter. cap.* 8. *&* 9. Deinde non fuiſſet tunc illa operatio quaſi coacta, ob indigentiam cibi, ſicut nunc eſt, ſed eſſet vel ad quandam maiorem perfectionem, ac fertilitatem, vel, vt ait D. Thom. eſſet ad experimentum naturæ, id eſt, ad experiendas vires terræ, aut ſeminum, aut plantarum. Multòque minùs colligi poteſt, totum mundum fuiſſe Paradiſum, ex eo quòd Adam fuerit in eo poſitus ad cuſtodiendum illum, imò potiùs contrarium ex eo verbo probari poteſt. Nam ſiue intelligamus Adam fuiſſe poſitum ad cuſtodiendum Paradiſum à brutis animalibus, ne illum fœdarent, vel nimium conculcarent, ſiue intelligamus illam cuſtodiam fuiſſe reſpectu ipſiuſmet Adami, quia datus eſt ei Paradiſus, vt eum ſibi cuſtodiret, vtroque modo rectè inde probatur Paradiſum fuiſſe priuatum locum, à quo potuit homo animalia nociua arcere, & quem ſibi potuit non peccando cuſtodire, ſicut peccando illum perdidit.

19. *Pro 3. arg. in eodem n. 14. ſit 2. dubiũ quanta fuerit magnitudo paradiſi.* In tertio argumento duæ dubitationes indicantur, vna eſt ac ſecunda in ordine, de magnitudine Paradiſi. In qua ſimpliciter aſſerẽdum eſt, locum Paradiſi fuiſſe ampliſſimum, vt ſignificat Auguſt. lib. 8. Geneſ. ad liter. cap. 10. ídque ex eo colligit, quod fonte, ſeu potiùs fluuio tantæ magnitudinis irrigabatur, vt poſtea in quatuor capita, & flumina diuideretur, ſic etiam dixit Moſes Barcepha 1. tom. de Paradiſo, cap. 15. *Reſolutio ex Auguſt. & ex Barcepha.*

Neceſ

Neceſſum eſt ſpacioſum admodum, atque amplum fuiſſe Paradiſum. Ei enim rei fidem facit ingens illud flumen, quo rigabatur. At verò Abulenſ. *Gen.* 13. *q.* 98. breuem, & anguſtum facit locum Paradiſi, coniectat enim totum eius ambitum quadraginta milliaria non exceſſiſſe. Sed vnde, & qua probabili ratione hunc terminum præfigere potuerit, non video. Quòd autem locus nimis ſpatioſus non fuerit, coniectari poteſt ex eo, quòd iuxta Hebraicam veritatem vocatur hortus, & plantatus dicitur in Eden ad Orientem, & quòd in monte aliquo plantatus creditur. Veruntamen quantæ fuerit magnitudinis incertum eſt; credibile eſt autē exceſſiſſe circuitum duodecim leucarum quas Abulen. deſignat, & ſaltem amplitudinem vnius regni non parui habuiſſe, propter alteram difficultatem.

Abulenſis reſponſio minus probatur.

20. Eſt enim alterum dubium tertiúmque in ordine, quomodo in ſtatu innocentiæ in tam paruo loco omnes homines habitare potuiſſent. Reſpōdent aliqui, non eſſe neceſſarium, vt ſtatu innocentiæ perſeuerante, omnes homines intra Paradiſum habitarēt. Quod videtur per ſe veriſimile, quia, vt *Iſaiæ* 45. dicitur, *Dominus fecit terram, ipſe plaſtes eius, non in vanum creauit eam, vt habitaretur, formauit eam*; ergo etiamſi homo non peccaret, tota terra ab hominibus habitaretur, alioqui eſſet otioſa, & præterea eſſet inculta, ſylueſtris, & indecora. Atque ita opinatur Pereir. *lib.* 3. *in Gen. diſp. de Paradiſ. q.* 3. Additque coniecturam, quia ſi primi homines poſt peccatum ferè ad mille annos viuebant, ſi non interceſſiſſet peccatum, multo longiori tempore in hoc mundo viuerent, ac ſubinde in maiori numero multiplicarentur homines, ideoque non potuiſſent ſimul in Paradiſo viuere.

3. Dubium quomodo capi poſſent homines in ſtatu innocentiæ in paradiſo parte terræ non magna. Probabilis quorundam reſponſio.

Pereiræ cōiectura.

21. Sed licèt hæc ſententia probabilis ſit, difficultate non caret, quia non eſt veriſimile, creaſſe Deū Paradiſum propter ſolos primos homines, nam finis, ſeu vtilitas creationis illius loci vniuerſalior eſt. Conditus enim fuit Paradiſus, vt eſſet conueniens locus habitationis humanæ ſecundùm primæ immortalitatis ſtatum, vt dicit D. Thom. *dicta q.* 102. *art.* 2. At verò ſtatùs immortalitatis de ſe cōmunis futurus erat omnibus hominibus; ergo omnes futuri erant illius loci habitatores. Et confirmatur hoc, quia eſus ligni vitæ omnibus erat neceſſarius ad illum modum immortalitatis conſeruandum, lignum autem vitæ non inueniebatur niſi in Paradiſo, nam in medio eius fuit plātatus; ergo vel propter hanc cauſam non poterant tunc homines habitationem Paradiſi deſerere. Et ſimile ferè argumentum ſumitur ex arbore ſcientiæ boni, & mali, tantum enim intra Paradiſum erat, at præceptum non edendi ex illo non pro ſolo Adam, ſed pro omnibus poſteris eſt datum; ergo ſupponebatur, omnes homines futuros fuiſſe incolas, & habitatores illius loci. Denique vel aliqui homines inuiti extra Paradiſum ire, vel habitare cogerentur, vel ipſi voluntariè habitationem mutarent. Primum dici non poteſt, quia eiectio ex Paradiſo fuit pœna peccati, ideoque nemini non peccanti daretur. Secundum etiam videtur incredibile, quia homines in ſtatu innocētiæ eſſent prudentiſſimi; quomodo ergo habitationem Paradiſi pro quacunque alia terreſtri cōmutarent? Imò videtur futurum fuiſſe illicitum, quia eſſet non parua diminutio perfectionis ſtatus innocentiæ, & conſequenter fuiſſe magnum nocumentum, & vniuſcuiuſque perſonæ, & poſterum eius, ſi extra locum Paradiſi generarentur.

Non tamē omnino placet dicta reſponſio primò.

Secundò.

Tertiò.

22. Atenim ſi hoc concedamus, quod hæ coniecturæ valde ſuadere videntur, incidimus in alias difficultates, tum de anguſtia Paradiſi ad tot homines capiendos, & ſuſtinendos, tū de deſertione vaſtiſſimi orbis ſine habitatore, & ſine cultore relicti. Exiſtimo tamen reſolutionem huius puncti ex aliis non minus nobis occultis pendere, videlicet, vtrùm Adamo non peccante omnes homines impeccabiles, ſeu confirmati in gratia naſcerentur, & conſequenter an omnes tunc nati ex Adamo futuri eſſent electi, & prædeſtinati, ac demum in qua ætate eſſent in gloriam transferēdi, quantóve tempore in hoc mundo eſſent victuri. Ex omnibus enim his principiis pendet ad prædictam difficultatem reſponſio, & iuxta duas ſententias diuerſas in priori puncto relatas, diſtincto etiam modo procedendum eſt.

Vnde pendeat ſolutio difficultatum allatarum n. 20.

23. Nam ſi homines ſtatu innocentiæ durante, futuri fuiſſent à conceptione confirmati in gratia, ac proinde prædeſtinati, duo conſequenter dicenda videntur. Vnum eſt, veriſimile eſſe tunc numerum hominum multo minorem futurum fuiſſe, quàm nunc ſit, quia nunc ingens eſt reproborum numerus, & non eſt credibile, tot futuros fuiſſe tunc homines prædeſtinatos, quot nunc ſunt prædeſtinati, & reprobi ſimul ſumpti. Fuiſſet ergo minor hominum multiplicatio. Ac denique in vnoquoque tempore ſignato, non eſſet ſimul tanta multitudo hominum viatorum, quanta nunc eſt. Quia nunc non eſt magnus numerus prædeſtinatorum ſimul viuentium in hoc mundo, in quolibet ſignato tempore; ergo etiam tunc numerus hominum viatorum ſimul exiſtentium in quolibet tempore non eſſet nimis magnus, quia non eſt, cur credamus, maiorem fuiſſe futurum exceſſum inter viatores prædeſtinatos ſimul exiſtentes, quàm in tota collectione prædeſtinatorum futurorum in termino poſt totam tēporum ſucceſſionem. Accedit, quòd homines tunc non eſſent mortales, ſed viui à via transferrentur ad patriam poſt certum ætatis terminum à Deo præfixum. Vnde non fuiſſet tunc neceſſarium viam hominum per mille annos, nedum per pluręs prolongari. Nam in illo ſtatu perfectiſſimo homines à principio iuſti, & in gratia confirmati breuiori tempore poſſent ſua merita confirmare ad quandam imitationem Angelorum, ſeruata proportione. Et id credi poteſt, quòd paulo poſt conſummatum corporis augmentum, competenti numero generationum, ſeu filiorum, homines ad terminum peruenirent. Terminum, inquam, vltimum beatæ viſionis, hoc enim probabilius eſſe videtur, quàm quòd differendum eſſet illud præmium, donec numerus prædeſtinatorum cōpleretur, licèt vtrumque problematicè diſputet Auguſt. *lib.* 9. *Gen. ad liter. cap.* 3. *&* 6.

1. Via ſoluendi dictas difficultates.

24. His ergo vel ſimilibus modis non difficile intelligitur, quomodo poſſent tunc homines intra Paradiſum commodè habitare, maximè quia tunc non indigerent magnis ædificiis, quibus ab iniuriis temporum protegerentur, nec aliis rebus, quibus ad delicias, vel defenſionem, vel corporum iuuamen vterentur. Vt Abulen. notat *in cap.* 13. *Gen. q.* 98. Vt autem hoc non obſtante poſſent homines aliquem vſum reliquarum regionum mundi habere, addi poteſt, quòd licèt homines in Paradiſo habituri eſſent quaſi ſtabilem, & permanentem habitationem, nihilominus potuiſſent interdum per mundum diſcurrere, vt eo aliquo modo vterentur. Quanta verò futura fuiſſet hæc diſcurſio, & quàm facilis, & quomodo futura eſſet ſine labore corporum, maximè ſi per longos

Reſpondetur iam formaliter ad ipſas difficultates.

longos terrarum tractus eſſet futura, cogitari variis modis poteſt; ſed quia nihil certum, vel cum ſufficienti fundamento dici poteſt, ideo lectoribus meditandum relinquo.

25. *2. Via facilior.* Faciliùs autem vtrunque expeditur, ſi dicamus (quod probabilius fortaſſe eſt, vt infra *lib. 5. cap.* 9. & 10. videbimus) etiamſi Adam non peccaſſet, potuiſſe filios eius peccare, & neceſſarium non eſſe, vt omnes homines in ſtatu innocentiæ eſſent prædeſtinati. Nam hoc ſuppoſito dici poſſet homines tunc peccantes ſtatim eiiciendos fuiſſe è Paradiſo terreſtri, nam ſi Adam ſtatim ac peccauerit eiectus eſt, cur non etiam illi? Nam ſicut ille poſitus fuit in Paradiſo, vt per innocentiam illum cuſtodiret, ſeu vt illum ſibi conſeruaret; etiam eius poſteri eadem lege poſiti eſſent in Paradiſo vt cuſtodirent illum, quia, vt ſuprà dixi, Adam poſitus ibi eſt, non tantùm vt perſona priuata, ſed etiam vt caput totius naturæ, & ideo ſub eadem conditione, & lege pro ſe, & omnibus poſteris locum illum accepit. Quocirca ſicut Adam ita fuit è Paradiſo eiectus propter peccatum; vt nec poſt pœnitentiam eſſet ad illum locum reſtituendus, ita eius poſteri ſemel propter peccatum inde eiecti, etiamſi fortaſſe pœnitentiam agerēt, & iuſtificarentur, nunquam illuc reuocarentur. Ad hunc ergo modum poſſe habitari mundus ab hominibus extra Paradiſum, & illi homines, qui in innocentia ſemper perſeuerarent, intra Paradiſum ſemper manerent, & ita etiam poſſet facilè Paradiſus illos capere, quia in vnoquoque tempore multitudo illorum ſimul exiſtentium nimis magna non eſſet. Tum quia ex caſu aliorum multum minueretur. Tum etiam propter alias conſiderationes in priori puncto factas, quæ hîc etiam applicari poſſunt. At verò quia fortaſſe probabilius eſt, vt infrà *lib. 5. c.* 10. dicemus, vel peccantes in ſtatu innocentiæ non fuiſſe è Paradiſo eiiciendos, vel certè eiectos, poſt peractam integrè pœnitentiam fuiſſe ad Paradiſum cum iuſtitia originali reuocandos; ideo addendum, ex eiectis, ſi qui forent, aut nullos vtpote maiori ex parte præſcitos, aut certè paucos futuros fuiſſe, qui omnino exactam pro peccato ſatisfactionem exhiberent, atque adeò Paradiſo reſtituerentur: ex incolis autem paradiſi quamplurimos indies, conſummata via intra mediocrem terminum à Deo præfiniendum transferendos fuiſſe in ſtatum beatitudinis, locum aliis relicturos; id quod infrà *lib. 5. c.* 12. latiùs tràdemus.

26. *4. Dubium de ſitu paradiſi.* Quarta dubitatio eſt, in quo ſitu, vel diſpoſitione terræ Paradiſus fuerit plantatus, id eſt, an in alicuius terræ planicie, vel in aliquibus excelſis montibus, & quanta fuerit eius altitudo, & conſequenter in quanta diſtantia à cælo, & à terra & à polis mundi ſitus fuerit. In qua re variæ ſunt ſententiæ, vna eſt, fuiſſe conditum in loco

1. Opinio. terræ valde excelſo. Ita firmant multi Patres, & cum magna exaggeratione. Nam Beda, vt communiter ei tribuitur, & refert D. Thomas *dicta q.* 102. *art.* 1. *argum.* 1. dixit, Paradiſum pertingere vſque ad lunarem circulum. Quæ ſententia neque in Exaëmer. neque in expoſitione Bedæ ſuper Gen. inuenitur. In margine autem D. Thomæ citatur ſuper illa verba Pauli 2. ad Corinth. 12. *Raptus eſt in Paradiſum*, ſed ibi etiam nihil inuenio. Catherin. verò *in Gen.* illam tribuit Auguſtino, ſed neque apud illum inuenitur, nam *in lib.* 8. *Gen. ad liter.* ſolùm dicit, Paradiſum eſſe *locum amœniſſimum, fructuoſis nemoribus opacatum, eundémque magnum, & magno fonte fœcundum, occulto opere Dei.* In quo vltimo verbo potiùs ſignificat ignotum eſſe ſitum Paradiſi.

Illam ergo ſententiam tenuit Strabus *in Gen.* quem etiam Lipoman. *in Catena* refert, & Petrus Comeſtor *in Hiſt. Scholaſt. cap.* 13. *ſuper lib. Gen.* & conſentire videtur Magiſt. *in* 2. *d.* 17. *cap. penult.* & ex Patribus plures ex modo loquendi fauere videntur, nam Damaſc. *lib.* 2. *de Fide, cap.* 11. dicit, *Paradiſum excelſiorem eſſe omni terra, optima temperie cæli, & aëre ſubtiliſſimo, & puriſſimo gaudere*, Baſil. verò *homil. de Paradiſo* dicit, *ob ſublimitatem loci, in quo erat Paradiſus, nullas in eo fuiſſe tenebras, ſed ex orientium ſyderum ſplendore ſemper illuſtratum fuiſſe.* Rupert. etiam *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 37. dicit, *Paradiſum fuiſſe deliciosum terræ locum cælis proximum.* Et ſimili modo loquuntur multi antiqui, quos refert Moſes Barcepha *lib. de Parad. p.* 1. *cap.* 8. 9. 11. *& ſequentib.* vt ipſe concludit, illam terram, in qua eſt Paradiſus, *altiorem multo, & ſublimiorem exiſtere hac, quam nos colimus.* Et illos imitatur Alcimus Auitus *lib.* 2. *Carminum in Gen. cap.* 9. quod incipit, *Eſt locus Eoo mundi ſeruatus in axe.* 27. *Prædictæ opinionis certiores authores.*

Fundamentum huius ſententiæ eſſe potuit, primò, quia dicitur, ex parte Paradiſi fluere aquas omnes vniuerſam terram irrigantes, ad hoc autem operæ pretium fuit, locum Paradiſi eſſe altiſſimum. Secundò, quia Paradiſus debuit eſſe locus ſaluberrimus, ac proinde ab omnibus huius inferioribus terræ incommoditatibus & procellis, ac ventis remotus, & ideo in altiſſimo loco debuit eſſe conſtitutus. Tertiò, quia vero ſimile eſt, ita eſſe ſitum, vt aquæ diluuij ad illum peruenire non potuerint, alioquin illum deſtruxiſſent. At verò aquæ diluuij quindecim cubitis ſuper omnes montes excelſos terræ aſcenderunt, vt dicitur *Gen.* 7. ergo oportuit Paradiſum excelſiorem fuiſſe. 28. *Alcimi argumentū 1. Secundum. Tertium.*

Hanc opinionem latè impugnat Pererir. *lib.* 3. *in Gen. diſp. de Parad. q.* 2. vbi ipſe concludit, non oportere Paradiſum in altiſſimo loco eſſe, ſed in aliquo loco terræ, vel plano, vel non multum à planicie terræ eleuato. Priorem partem potiſſimum probat, quia locus adeò excelſus non eſſet ſalubris, nec habitationi hominum accommodatus. Tum ob viciniam Solis, ſyderum, & elementi ignis. Tum ob perpetuam aëris agitationem ex motu cæli prouenientem. Item quia probabilius credit, Paradiſum aquis diluuij fuiſſe deſtructum. Vnde propter hanc cauſam non oportet tantam illius altitudinem fingere. Præter hanc autem nulla ſupereſt tantæ altitudinis neceſſitas. Quin potiùs ex fluminibus, quæ à Paradiſo oriuntur coniectura fit, quòd non multum ab illis terris diſſitus fuerit, per quas flumina nobis nunc nota, & à Paradiſo prodeuntia, ſcilicet Tigris, & Euphrates præterfluunt. Atque hinc alteram partem probare videtur. Putat enim Paradiſum fuiſſe conditum, non procul à Meſopotamia, & aliis regionibus, per quas dicta flumina ſuum curſum conficiunt, quia cùm hæc flumina à Paradiſo deriuentur, manifeſtè conſequi putat, non longè fuiſſe à dictis regionibus. Quod etiam confirmat, quia veriſimile eſt, homines ante diluuium, vel etiam ante ædificationem turris Babylonicę prope Paradiſum habitaſſe. Conſtat autem ex Gen. habitaſſe in illis regionibus circa Meſopotamiam, & Armeniam; ergo in illis, vel prope illas regiones fuit Paradiſus; ergo veriſimile eſt, ſitum Paradiſi non fuiſſe altiorem, quàm ſint illæ regiones, vel ad ſummum montes earum. 29. *2. Opinio bipartita. Prior pars ſuadetur primò. Suadetur ſecundò. Suadetur tertiò. Poſterior pars oſtenditur. Confirmatur.*

Inter

30. *3. Opinio ſequēda duobus contenta pronuntiatis.* Inter has ſententias ſequenda videtur media, quam indicant D. Thomas 1. *p. q.* 102, *art.* 2. *ad* 1. Alenſ. 2. *p. q.* 84. *v.* 3. Bonauent. Durand. Scot. & alij *in* 2. *d.* 17. Qui primùm in hoc conueniunt, quòd locus Paradiſi non ſolùm orbem lunæ non attingebat, verumetiam neque vſque ad ſecundā regionem aëris aſcendit. *1. Pronunciatum.* Nam illam euidenter probat ratio prior præcedentis ſententiæ. *Probatur.* Et explicari ampliùs poteſt, quia in primis locus Paradiſi ampliſſimus, & capaciſſimus fuit, & interior locus eius planus profectò, & facilis ad ambulandum, & ad terræ culturam eſſe debuit. Deinde quomodocunque in montuoſo loco Paradiſus fuerit collocatus, non eſt cogitandus, aut concipiendus per modum altiſſimæ turris rectà in altum erectæ, alioqui ad illum ex terra aſcendi, vel adiri humano modo non poſſet, quod repugnat illis verbis Gen. 3. *Collocauit ante Paradiſum voluptatis Cherubim ad cuſtodiendam viam ligni vitæ.* Nam hæc verba ſupponunt, potuiſſe homines à Paradiſo eiectos, ad illum per aliquam viam terreſtrem, & pedibus calcabilem in Paradiſum redire, niſi diuinitùs impedirentur, alioqui nec neceſſaria fuiſſet cuſtodia, nec vlla eſſet via, quæ cuſtodienda foret. Igitur licèt Paradiſus in alto loco cogitetur, ſemper concipiendus eſt tanquam cacumen montis, ad quod per radices, & latera eiuſdem montis aditus pateat. Vnde vlteriùs ſequitur, ſi altitudo Paradiſi erat tanta, vt ad ſphæram lunæ, vel ignis aſcenderet, cùm alioqui ſuperior eius planicies eſſet ampliſſima, vt diximus, neceſſarium omnino fore, vt baſis, ſeu fundamentum Paradiſi, ſeu montis, in cuius altitudine ſitus eſt, vniuerſam terram occuparet, vt facilè patebit conſideranti proportionem neceſſariò ſeruandam inter cacumen montis, & extenſionem radicum eius, vt poſſit ab infima vſque ad ſupremam partem montis humanus patere acceſſus. Conſtat autem experimento non ita eſſe; ergo merum figmentum eſt, tantam altitudinem in Paradiſo cogitari. Præſertim quia tanta moles montis totum mundum occupantis non poſſet non patere aliquo modo hominibus; imò etiam ex parte illuminationem Solis in hoc hemiſphærio impediret, cùm ad Orientem ſitus eſſe credatur.

31. *2. Pronuntiatum.* Addendum nihilominus eſt, veriſimiliùs credi Paradiſum in loco montuoſo, & ſatis ſublimi eſſe collocatum, ita vt propè ad ſecundam regionem aëris accedat. Hanc ſententiam indicant Scholaſtici ſuperiùs citati, & ſequitur Abulenſ. *Gen.* 2. *q.* 9. *&* *Gen.* 13. *q.* 107. & conſentiunt Patres in prima opinione allegati, nam potiùs videntur excedere, maiorem altitudinē aſtruentes. Vnde multi illos exponunt, per hyperbolem, & exaggerationem eſſe loquutos, vt nobis indicarent, altitudinem Paradiſi maiorem eſſe, quàm in montibus aliis nobis cognitis eſſe ſoleat. D. Thomas autem 1. *p. q.* 102. *art.* 1. *ad* 1. exponit, dictum illud, quòd Paradiſus aſcendat vſque ad globum lunæ, per ſimilitudinem eſſe intelligendum, quia eſt ibi perpetua aëris temperies, in qua corporibus cæleſtibus, quorum vltimum eſt, globus lunæ, aſſimilatur. *Declaratur & ſuadetur pronuntiatum.* In qua expoſitione (quicquid de illa ſit) indicat D. Thom. fuiſſe Paradiſum in ea altitudine, quæ ad magnam aëris temperiem, & ſalubritatem conuenientior eſſet. Talis autem eſt ſuperior pars huius infimæ regionis aëris, quia & libera eſt à perturbationibus, & nimia frigiditate, & humidatis ſecundæ regionis aëris, & propter vicinitatem, temperiem illius participat. Et aliunde etiam eſt libera à nimio calorē, qui ex reflexione radiorum Solis à terra aſcendentium ſolet prouenire, nam illum non attingunt, neque etiam venti nimium violenti, vel nimium calidi, aut frigidi poſſent illi eſſe infeſti: ac denique locus ille lucem Solis, & ſtellarum, ac cæli influentiam meliùs recipere, ac participare poſſet. Hæ autem & his ſimiles ſunt proprietates, quas ſancti Patres loco Paradiſi tribuunt. Dicunt enim, in Paradiſo non fuiſſe frigus, aut æſtus, vel nubes, pluuias, niues, aut ſimilia, ſed perpetuum, ac temperatum ver, cum ſufficienti vtique calore, qui ad terræ fœcunditatem, & maturitatem fructuum eſſet ſufficiens, & cum eo temperamento, in quo humanis corporibus non eſſet moleſtus. Ad hæc autem omnia ſitus prædictæ altitudinis aptiſſimus eſt; ergo veriſimile eſt illum habuiſſe. Et hunc diſcurſum confirmant, quæ de Paradiſi temperie Patres ſuprà citati ſcribunt; & præterea Auguſt. *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 10. & Iſidor. *lib.* 14. *Originum, cap.* 3. & Epiphan. *lib.* 2. *contr. hæreſ. in* 64. *ſub tit. ſequuntur deinceps ipſius Methodij verba*, aliquantulum à principio, & Athanaſ. *in lib. de Incarnat. Verbi*, propè initium. Hoc denique confirmat coniectura ſumpta ex fluminibus, quæ ex vno fonte Paradiſi oriebantur, qua vtitur Moſes Barcepha ſuprà *cap.* 9. dicens: *Aſſerimus eam terram, in qua eſt Paradiſus, altiorem multo, ſublimiorémque exiſtere hac, quam nos colimus; id enim ita ſe habere, indicio ſunt quatuor illa grandia flumina, quæ orta in Paradiſi terra per hanc noſtram ab illa diuerſam feruntur.* Addiderim denique veriſimile eſſe, intra ipſum Paradiſum non totam terram fuiſſe vniformem, ſed in illius amplitudine fuiſſe quaſdam partes eminentiores aliis, ac ſubinde fuiſſe colles, & campos. *Paradiſus ſuos habebat colles modicè aſſurgentes.* Nam hæc varietas, & ad corporum voluptatem, & ad loci pulchritudinem, & vbertatem vtilis eſt, ideoque non eſt veriſimile in horto illo diuino defuiſſe.

Ad primam ergo ſententiam nihil amplius eſt, quod reſpondeamus, quia Scripturæ, vel rationis nullum fundamentum habet, & ad Patres iam vtcunque reſponſum eſt. 32. *Ad argumenta 1. opinionis in num. 28.* Ad ſecundam verò opinionem dicimus in primis, rectè probari prima ratione illius ſententiæ, Paradiſum non eſſe in loco tam excelſo, quantum verba prioris ſententiæ in rigore ſumpta ſignificant, non tamē probari quin ſit in loco excelſo, in ea moderatione, quam explicuimus, quia ſic ceſſant omnia illa incommoda, imò contraria commoda inueniuntur, vt declarauimus. *Ad rationē 1. ſecundæ opinionis in num. 29.* Altera verò ratio rem incertam ſumit, de qua in vltima dubitatione pauca dicemus. *Ad 2. rationem.* Reliqua verò ſine ſufficienti ratione, aut coniectura ab illa opinione dicuntur. *Ad rationē poſterioris partis in eodem n. 29.* Quod enim flumina Tigris, & Euphrates per Meſopotamiam, Aſſyriam, & Armeniam curſum ſuum agant, nullum ſignum eſt, quòd Paradiſus in illis regionibus, vel prope illas plantatus ſit. Quia poſſunt originem ducere à loco diſtantiſſimo versùs Orientem ſito. Imò ſuprà *num.* 16. cum Auguſt. dicebamus, licèt nunc prope illas regiones ſcaturire videantur, longiorem multo habere originem, & priùs ſub terram demergi poſt aliquem à prima origine curſum, & poſtea circa illas regiones iterum emergere, atque ita per illas fluere; ex illo ergo fluxu nullum argumentum ſumitur de ſitu vicino Paradiſi, aut quod campeſtris potius, quàm montuoſus ſit. Item, quia præter illa flumina oriebantur alia duo ex Paradiſo, quæ in Scriptura vocantur Phiſon, & Gihon, quæ per illas regiones non diſcurrunt.

currunt. Et communis ſententia, & antiqua eſt, illa duo flumina eſſe Gangem, & Nilum, quæ per alias regiones longè diuerſas diſcurrunt.

33. *Ad confirm. ibid. poſitā.*

Alia verò coniectura ab hominum habitatione ſumpta non minus incerta eſt. Quia eſto poſt diluuium homines circa regiones illas habitauerint, inde colligi non poteſt, idem fuiſſe ante diluuium, quia potuit arca requieſcere ſuper montes Armeniæ, licèt in alio loco multum diſtante fabricata fuerit. Nam cùm ſex menſibus ſuper aquas ambulauerit, & diſcurrerit, potuit facilè contingere, vt homines in vna regione arcam conſcenderint, & poſtea in alia diſtantiſſima ab illa fuerint egreſſi. Et deinde non conſtat, an homines eiecti de Paradiſo prope illum ante diluuium habitauerint. Tum quia Scriptura dicit, Adam fuiſſe eiectum, vt operaretur terram, de qua aſſumptus eſt. Vnde eſt veriſimile, fuiſſe tranſlatum in illummet locum, in quo conditus fuerat, de quo ſuprà diximus incertum eſſe quis fuerit, ac proinde incertum etiam erit, parúmne, an multum à Paradiſo diſtauerit. Quia cùm Adam diuina virtute fuerit in Paradiſum tranſlatus, etiamſi multum diſtaret, potuit ſubitò transferri (nam eodem modo fortaſſe eiectus eſt) & ſubitò in diſtantiſſimum locum reuocatus. Tum etiam, quia licèt in principio homines à Paradiſo eiecti prope illum habitauerint, diſcurſu temporis, & per plures annos potuerunt ad Meſopotamiam & vicinas terras peruenire, etiamſi à Paradiſo longiſſimè diſtarent.

34. *5. Dub. in qua mundi plaga fuerit paradiſus. Communis reſponſio.*

Et hinc breuiter expediri poteſt quintum dubium quod hìc tractari ſolet, versùs quam mundi partem Paradiſus fuerit collocatus. In quo in primis communis ſententia eſt, Paradiſum fuiſſe creatum versùs Orientem, vt videre licet in Baſil. & Ambroſ. *de Paradiſo*, & Hieronym. *de quæſtionib. Hebraic. ſuper Gen.* & Auguſtino *lib.* 8. *cap.*3. Eucherio, Ruperto, & aliis *in Gen.* Damaſc. *lib.*2. *de Fide, cap.*11. & Iſidor. *lib.* 14. *Etymol. cap.*3. & plures refert, & ſequitur Moſes Barcepha *dicto lib cap.*14. & idem habet Ioſeph. *lib.* 1. *Antiquit. cap.*2. Fundamentum huius ſententiæ ſumptum eſt ex *Gen.* 2. iuxta Hebraicam lectionem, nam vbi vulgata habet, *Plantauerat autem Deus Paradiſum voluptatis à principio*; Hebraicè legitur, *plantauit Deus hortum in Eden ab Oriente*, vt vertit Pagninus, vel ad Orientem, vt vertunt Septuaginta. Hoc autem fundamentum incertum redditur ex lectione vulgata, quæ loco *Orientis*, legit *principium*, & ita etiam vertit paraphraſis Chaldaica, quia re verà vox Hebraica *mikedem* propriè ſignificat à principio, & optimè poteſt ad tempus referri. Et ita ſuprà expoſuimus, creaſſe Deum Paradiſum à principio, id eſt, inter prima opera creationis, vtique tertio die, vt aſſeruit etiam Moſes Barcepha *dicto lib. p.*1. *cap.*5. Hac ergo lectione, & expoſitione poſita fundamentum prædictum ruit. Nihilominus tamen Patres Græci ſequuti ſunt verſionem Septuaginta, qui verbum *principium*, ad locum retulerunt, & ideo dixerunt Paradiſum ad Orientem creatum fuiſſe. Credibile autem eſt, vtrunque voluiſſe Spiritum ſanctum in illo verbo comprehendere.

Eius fundamentum ex Gen. 2. *Incertum tamen eſt propter vulgatam lectionem.* *Suſtinetur nihilominus dictum fundam.*

35. *Et confirmatur.*

Et præterea hæc ſententia de Paradiſo ad Orientem cõdito ex tranſlatione Septuaginta magnam habet auctoritatem. Et præterea multum eſt traditione firmata, nam & antiqui Hebræi ita locum Gen. expoſuerunt, & poſtea Patres Græci & Latini in eandem conſpirarunt. Et aliqui eorum aduertunt, inde ortam fuiſſe conſuetudinem orandi ad Orientem, nimirum, quia versùs eam partem Paradiſus terreſtris, per quem ſpiritualis ſignificabatur, conditus fuit, vt attigit D. Thom. 2. 2. *q.* 84. *art.* 3. *ad* 3. & notaui 2. *tom. de Relig. lib.* 3. *cap.* 7. *n.* 15. Et iuxta ea, quæ diximus de illa particula, *à principio*, & *ad Orientem*, iudicandum eſt cum proportione de particula illa *voluptatis*, cuius loco in Hebræo legitur *in Eden*, quam vocem Septuaginta ſine interpretatione retinuerunt, quos multi etiam Patres ſequuti ſunt, quia nomen *Eden* in Hebræo ambiguum eſt, nam voluptatem, ſeu delitias ſignificat, & regionem, ſeu partem aliquam terræ. Et ab interprete vulgato in priori ſignificatione ſumptum eſt, & ideo legit Paradiſum voluptatis, & ita etiam legit Hieronym. *in traditionib. Hebraicis*, & addit Septuaginta ita interpretatos fuiſſe vocem *Eden*. Et in hoc ſenſu neque eſt difficultas in veritate ſententiæ, neque in ſignificatione vocis in quadam eius proprietate. Vnde lectio, & interpretatio retinenda nobis eſt. An verò altera poſſit etiam accommodari, vel fuerit magis intenta, in dubio ſequenti attingam.

36. *6. Dub. an paradiſus fuerit ſub æquinoctiali. Probabilius negat D. Thom. Eius motiuum ex Ariſtotele.*

Solet enim quæri, an ſitus Paradiſi ſit ſub æquinoctiali. Quod dubium attigit D. Thom. *dicta q.* 102. *art.* 2. *ad*4. & quanuis fateatur rem eſſe dubiam, probabilius exiſtimat, non eſſe ſub æquinoctiali. Ducitur, quia exiſtimauit regionem illam eſſe inhabitabilem propter nimium calorem, cum Ariſtot. *lib.* 2. *Meteor. cap.*5. & *in* 2.2. *q.* 164. *art.*2. *ad* 5. dicit, nunc Paradiſum eſſe inacceſſibilem propter vehementiam æſtus in locis intermediis. Vnde ſignificat Paradiſum eſſe vltra æquinoctialem, viam autem eius eſſe ſub æquinoctiali, & adeò intemperatam propter exceſſum caloris, vt ob eam cauſam occultiſſimus, & inacceſſibilis Paradiſus ſit. Et hoc ſequitur Scot *in* 2. *d.* 17. *q.* 2. At verò Bonauent. *in* 2. *d.* 17. *dub.* 3. *litterali* affirmat, Paradiſum eſſe in Oriente, iuxta æquinoctialem, & quodammodo vergere ad meridiem. Et ad fundamentum in contrarium tacitè reſpondet, dicens, *propter puritatem aëris ibi eſſe contemperantiam caloris, & quia ſecus æquinoctia eſt ibi magna temperies temporis.* Et hanc ſententiam ſequitur Durand. *ibi q.* 3. *n.* 8. qui etiam ad rationem D. Thomæ reſpondet, eſſe illum locum temperatum non ex natura climatis abſolutè, ſed ex loci altitudine, & ex aëris ſubtilitate. Addere etiam poſſumus, illum locum eſſe poſſe temperatum in illo ſitu ex aquarum copia, & ex frequentia ventorum aërem repurgantium. Nam experientia cõpertum eſt, regiones ſub torrida zona, quæ ab antiquis inhabitabiles reputatæ ſunt, propter ſimiles cauſas temperatas eſſe, & commodiſſimè habitari. Quæ reſponſio ſufficienter euertit fundamentum contrariæ ſententiæ, non tamen poſitiuè poſteriorem oſtendit. Vnde res videtur incerta, & ideo non immeritò concluſit D. Thomas, *Quidquid de hoc ſit, credendum eſt, Paradiſum in temperatiſſimo loco eſſe conſtitutum, vel ſub æquinoctiali, vel alibi.* de quo vide Ludouic. Viues *in ſcholiis ad Auguſtinum lib.*13. *de Ciuit. cap.*21.

Accedit Scotus. *Quid reſpondeat Bonau. ad idem dubium.* *Quid item ad motiuum D. Thomæ. Durandus adhæret Bonauenturæ.* *Confirmatur eadem Bonauenturæ reſponſio.* *Reſolutio authoris.*

37. *Vltimū dubium durétne adhuc paradiſus.*

Tandem de initio, & fine Paradiſi dubitari hoc loco ſolet. Sed de initio iam ſufficienter diximus, quod ex Patribus, & coniectura colligi poteſt factum eſſe tertio die, quia Scriptura non exprimit aliud particulare initium, & nullum aliud commodius cogitari poteſt. De fine verò

quæſtio

A quæſtio eſt hoc tempore controuerſa, an Paradiſus iam deſtructus ſit, vel duret, & conſequenter duraturus ſit, vſque ad mundi finem. Quam quæſtionem in aliis operibus bis attigi *2. tom.3.partis, diſp.55.ſect.*1.& in defenſione fidei *lib. 5. cap.*13. *in fine*, & ideo breuiſſimè pauca hîc addam. *Pars negans ab aliquibus probatur.* Tenent ergo graues authores, Paradiſum non exiſtere: & ducuntur præſertim, quia per aquas diluuij deſtructum fuiſſe credunt. *Eorum 1. argumentum.* Quia non potuit tunc non inundari, cùm aquæ ſupra omnes montes quindecim cubitos aſcenderint; ergo per inundationem tam grandem, támque diuturnam naturaliter deſtrui debuit, & non eſt, cur ſupernaturaliter conſeruatum, vel reſtitutum eſſe dicamus, cùm illius vſus neceſſarius iam non eſſet. B *Argum. 2. bipartitum.* Deinde addunt experientiam, tum negatiuam, quia cùm vniuerſus orbis notus fuerit hominibus, & per omnes partes eius aliqui diſcurrerint, à nomine inuentus eſt, nec in hiſtoriis humanis aliqua eius memoria inuenitur. *Poſterior pars.* Tum etiam poſitiuam coniecturam addunt, quia Paradiſus in hac noſtra terra ſitus fuit, & probabile creditur fuiſſe circa Meſopotamiam, vel Armeniam, quæ ſunt prouinciæ vndique notæ, & habitatæ, & tamen in illis non inuenitur. *Tertium.* Denique quod magis vrget, Scriptura iuxta Septuaginta dicit, *Paradiſum fuiſſe plantatum ad Orientem in Eden*, id eſt, in quadam regione Orientali vocata Eden, nam illa particula C *in*, hoc plenè indicare videtur. Sicut de Cain dicitur *Gen.* 4. habitaſſe in terra ad Orientalem plagam Eden; eiuſdem regionis mentionem faciunt *Iſai. cap.*37. *& Ezech.cap.*27. Conſtat autem in illa regione ſic nominata Paradiſum non inueniri.

38. *Pars affirm. verior.* Sed nihilominus non videtur à communi Patrum ſententia recedendum, qui ſentiunt, Paradiſum adhuc conſeruari in eo ſtatu, & cum ea voluptate, & pulchritudine, in qua creatus eſt. Ita ſentiunt Irenæ. Iuſtin. Athanaſ. Auguſt. Hieronym. & Iſidor. quos *in dicto 2. tom.* citaui. Et alij quos refert & ſequitur Bellar. *tom.4. lib. vnico de grat. primi hominis, cap.*14. D Deinde Auguſtin. *lib.2. de Peccato orig. cap.*23. abſolutè dixit, fidem Chriſtianam non dubitare Paradiſum eſſe. Vbi, licèt principaliter intendat docere, creatum eſſe à Deo verum Paradiſum terreſtrem, & ad fidem pertinere, nihilominus de illo tanquam de actu exiſtente cum eadem ſecuritate loquitur, qua illum tanquam communiter receptum ſupponit. *Prima ratio pro hac Patrum ſentẽtia.* Præterea argumentum ſumptum ex habitatione Eliæ, & Henoch, in illo Paradiſo eſt valde probabile, vt latiùs deduxi *in dicto 2. tom.* *Secunda.* Denique argumentum ſufficiens eſſe debet, quia nobis de fide conſtat, Paradiſum aliquando fuiſſe, & non conſtat, deſtructum eſſe, imò Scriptura indicat, intentionis Dei fuiſſe illum conſeruare; E ergo credibilius eſt, adhuc durare. Conſequentia cum maiori notæ ſunt. Minor autem quo ad priorem partem patebit facilè reſpondendo ad motiua prioris ſententiæ. Quoad poſteriorem verò patet ex *Gen.*3. vbi dicitur Deus collocaſſe Cherubin ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Ex quo colligimus noluiſſe Deum deſtruere Paradiſum. Et inde indicium ſumitur, voluiſſe ſemper conſeruare illum, quia ſi poſt nonnullos annos illum deſtructurus fuiſſet per diluuium, faciliùs fuiſſet ſtatim illum deſtruere, vel ſaltem lignum vitæ eradicare in pœnam primi peccati, quàm ſpecialem cuſtodiam adhibere; ergo quantum Scriptura indicat credibilius eſt adhuc durare Paradiſum.

Ad argumentum autem ſumptum ex inundatione diluuij reſpondi *in dicto tom. 2.* fortaſſe, aquas diluuij non aſcendiſſe ad altitudinem loci Paradiſi, quia Scriptura loquens de diluuio, ſolùm loquitur de terra habitabili ab hominibus mortalibus, vel fortaſſe de ſola illa, quæ tunc habitabatur. Deinde etiamſi aquæ ſupra locum Paradiſi aſcendiſſent, poterat Deus ſpeciali prouidentia conſeruare Paradiſum, ſicut conſeruauit Enoch. Ac denique etiamſi. aquæ diluuij inundaſſent locum illum, non potuiſſent tam breui tempore arbores, & omnia, quæ in illo erant, prorſus deſtruere. Nam etiam in aliis terræ partibus, non omnes arbores deſtruxerunt, alioqui non potuiſſet columba tam citò inuenire ramum oliuæ virentibus foliis, quæ in ore ſuo ad Noë portaret. Igitur ad ſummum potuiſſent aquæ locum Paradiſi aliquantulum damnificare, potuit tamen diuina virtute facilè reparari. Nam certè etiam ante diluuium non potuiſſet in ſua pulchritudine, & integritate abſque hominum habitatione, cuſtodia, & opera conſeruari ſine peculiari Dei prouidentia; ergo eadem potuit facilè reparari. Neque id fruſtrà factum fuiſſet, tum vt eſſet perpetuum memoriale benignitatis Dei erga homines, & rei, quam homines peccando amiſerunt. Tum etiam propter habitationem Enoch & Eliæ, vt dixit D. Thom. *d.q.* 102. *art.* 2. *ad* 2. 39. *Ad 1. arg. in num.37.*

Ad ptiorem partem alterius argumenti ſumpti ab experientia, negatiua videlicet, quia talis Paradiſus à nemine inuentus eſt; reſpondetur, idem argumentum fieri potuiſſe ante diluuium, præceſſerunt enim mille quingenti anni, in quibus nullus hominum Paradiſum inuenit, quanuis non eſſet deſtructus; idem ergo potuit contingere poſt diluuium. Nec id mirum, quia ſicut Paradiſus eſt factus *occulto opere Dei*, vt dixit Aug. *lib.* 8. *Gen. ad liter. cap.* 1. ita peculiari cura, & prouidentia eiuſdem Dei eſt occultatus, vt *Gen.* 3. ſignificatur. Vnde idẽ Auguſtin *eodem lib. cap.*7. dixit, locum Paradiſi à cognitione hominum eſſe remotiſſimum, & cauſam explicat D. Thom. dicta q.102. art.1. ad 3. *Quia locus ille ſeclusus eſt à noſtra habitatione aliquibus impedimentis, vel montium, vel marium, vel alicuius æſtuoſæ regionis, quæ pertranſiri non poteſt.* Et hoc tertium membrum ſimpliciter approbat *in* 2. 2. *q.* 164. *art.* 2. *ad* 5. dicens, ille locus præcipuè videtur eſſe inacceſſibilis propter vehementiam æſtus in locis intermediis. Imò hoc ſignificatum putat per gladium flammeum *Gen.* 3. & quia ille calor cauſatur ex motu circularis Solis, qui per Angelum fit, ideo putat, & gladium illum appellari *verſatilem*, & cuſtodiam Cherubino tribui. Chryſoſt. autem *homil.* 18. *in Gen.* dicit, gladium appellari verſatilem, eo *quòd gladius ille obturet, & permutet omnes vias, quæ illuc ferunt.* Et fortaſſe ad hanc cuſtodiam peculiarem Angelum deſtinauit Deus, vt ſi corporalia impedimenta communi curſu cauſarum naturalium occurrentia non ſufficerent, peculiari cura homines ab illo itinere deterreret. Vnde Auguſt. *lib.* 11. *Gen.* ad liter. cap.40. *Hoc*, inquit, *per cæleſtes poteſtates in Paradiſo viſibili factum eſſe credendum eſt, vt per angelicum miniſterium eſſet illi ignea quædam cuſtodia.* 40. *Ad priorem partem ſecundi arg. in eodem num.37.*

Ad aliam verò partem de poſitiuis coniecturis, ſeu experientiis reſpondetur, ſupponere falſum fundamentum, ſcilicet, notam eſſe regionem, ſeu partem mundi in qua fuit à principio ſitus Paradiſus. Nam ſi regio illa in parti- 41. *Ad poſteriorem partẽ.*

culari ignota eſt, quomodo poteſt tota ita luſtrari, vt per experientiam poſitiuè conſtet, ibi non eſſe Paradiſum? Negatur ergo aſſumptum, & conſequenter etiam negatur, fuiſſe Paradiſum ſitum in Meſopotamia, Arabia, vel in aliqua alia prouincia ex his, quæ nunc habitantur ab

Ad 3. arg.

hominibus. Ad peculiarem autem ponderationem illorum verborum, quibus dicitur, *Paradiſus creatus in Eden*, ſatisfacere poſſet reſponſio quòd in vulgata nomen *Eden*, non ſumitur vt proprium alicuius regionis, vel prouinciæ; ſed vt delitias, aut voluptatem ſignificat. Nam reuera hoc ſignificat primaria vox ipſa Hebraica. Nihilominus tamen admittimus nomen *Eden*, poſſe etiam ibi ſignificare regionem terræ ad Orientem, quæ ita nominata à Moyſe fuerit, quia deliciis, & voluptate abundabat. Hoc enim non obſtat, quia illa regio ſic nominata æquè ignota nobis eſt, ac locus Paradiſi: neque enim veriſimile eſt, hanc regionem eſſe illam, quam *Ezehiel.* 27. etiam vocauit *Eden*, nam potuit eſſe alius locus delicioſus, & inde ita vocatus, vt Hieronym. ibi aduertit. Cúmque illa Eden ibi nominetur, vt vulgaris, & priuata quædam prouincia, non eſt veriſimile, fuiſſe aliam *Eden*, in qua plantatus fuit Paradiſus, vt bene notauit Caiet. & ſequitur Yſtella *in Gen.* & idem reſponderi poteſt ad locum Iſaiæ, nam de eadem Eden videtur vterque Propheta loqui, vt ex 4. *Regum* 19. colligi poteſt, vbi videri poteſt Abulenſ. *q.* 10.

CAPVT VII.

Vtrùm formatis corporibus primorum hominum in eodem inſtanti Deus animas illorum creauerit, corporibúſque coniunxerit.

Quo ordine, & quid huius operis propriũ tractandum ſit.

1. HActenus diſputatum eſt de creatione hominis quoad ea omnia, quæ ad corpus ſpectant, nunc conſequenter de his, quæ ad animam pertinent dicendum eſt, & primò de creatione eius, poſtea verò de perfectionibus eius. Circa primum ſciendum eſt, diſputationem de ſubſtantia animæ humanæ, & de tempore, ac modo creationis eius communem eſſe omni animæ humanæ, quia ad eſſentiam eius, & proprietates conſequentes eſſentiam eius, pertinet, ideoque in tertium huius operis tractatum remittendam eſſe, in præſenti verò ſupponendo generalia principia, quæ ad particularem productionem Adæ, & Euæ pertinuerint, explicanda ſunt. Et ideo ſolùm verſabitur diſputatio circa illa verba Gen. 2. *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Quæ quidem verba de ſolo Adamo ſcripta ſunt, tamen quantum ad animam ſpectant, eandem rationem habent in Euæ productione. Vnde mutando verbum illud, *hominem de limo terræ*, explicari poſſunt ad Euam hoc modo: *Formauit igitur Deus mulierem de coſta Adæ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & facta eſt mulier in animam viuentem.* Explicando igitur hæc verba quæſtioni propoſitæ ſatisfaciemus.

1. Aſſertio contra antiquum errorem de ſubſtantia animæ.

2. Dico ergo primò ſpiraculum illud non fuiſſe ipſam Dei ſubſtantiam, vel aliquid eius, ſed fuiſſe rem creatam, & à ſubſtãtia Dei diſtinctam. Hanc aſſertionem præmittimus ad excludendum antiquum errorem dicentium animam eſſe ipſam Dei ſubſtantiam, vel aliquid ſubſtantiæ Dei. Et

A conſequenter illud ſpiraculum fuiſſe de ſubſtantia Dei, quia fuit ipſa anima. Quem errorem Caſtro *verbo Anima, hæreſ.* 4. & Prateol. Gnoſticis, & Manichæis tribuunt, & ſumitur ex Theod. *lib.* 5. *Diuinor. decret. cap. de materia, & cap. de homine*, vbi Cerdoni, & Marcioni hunc errorem tribuit, ſicut Manichæis Auguſt. *lib. de Hæreſib. in* 46. & in Priſcillianiſtis damnant illum Cõcil. Brach. I. *cap.* 5. & Leo Papa *Epiſt.* 91. aliàs 93. *cap.* 5. qui addit errorem hunc ex Philoſophorum quorundam, & Manichæorum opinione manaſſe. Vnde Auguſt. Eugub. *lib.* 9. *de perenn. Philoſoph.* hunc errorem nonnullis Philoſophis

Vide etiam Conimbricenſ. 2. de Anima c. 1. q. 1. art. 6.

Arguitur pro errore.

B tribuit, qui interdum animam vocabant ſcientiam ſubſtantiæ Dei. Quæ verba fortaſſe metaphorica erant, ad excellentiam animæ declarandam; potuerunt verò hæretici errare ex verbo illo, *inſpirauit in faciem eius*, vt notat D. Thom. 2. *contr. gent. cap.* 85. Nam qui in faciem alterius inſpirat, idem numero, quod in ipſo erat, in alium emittit, & ſic videtur Scriptura innuere, quòd aliquid diuinum à Deo in hominem ad ipſum viuificandum, immiſſum ſit. Item hoc confirmare poterant ex ſimilitudine animæ ad Deum in intelligendo, & in immaterialitate, & immortalitate.

Confirmatur.

Hic autem error non ſolùm fidei, ſed etiam rationi naturali euidenter repugnat, quia eſt euidens, non poſſe animam eſſe de ſubſtantia Dei: vt optimè demonſtrat Auguſt. *lib.* 1. *de Anim. & eius orig. cap.* 3. *& in lib. ad Oroſium contr. Priſcillianiſtas, à principio*, & aliis locis infrà citandis, & D. Thom. 1. *p. q.* 90. *art.* 1. *&* 2. *contr. gent. cap.* 85. Et breuiter (quia res eſt clara) in hunc modum oſtenditur, quia duobus modis cogitari potuit, animam eſſe de ſubſtantia Dei, primò quòd ſit ipſa eſſentia Dei in ſe & ſua ſubſtantia permanens, & formaliter hominem viuificans. Secundò quòd anima ſit facta de ſubſtantia Dei. Vterque autem ſenſus manifeſtiſſimè erroneus eſt. De priori probatur, primò, quia Scriptura aliis locis dicit, animam eſſe factam. Zachar. 12. *Dominus extendens cælum, & fundans terram, & fingens ſpiritum hominis in eo*; ſpiritus autem hominis nihil aliud eſt, quàm anima hominis, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 2. *Nemo ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt.* Et Iſai. 42. *Dominus, qui fundauit terram, dat flatum populo ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam*; & illud Eccleſiaſt. 12. *Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis.* Et infrà, *Et reuertatur puluis in terram ſuam, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Secundò probatur ratione, tum quia repugnat perfectioni diuinæ ſubſtantialiter informare corpus, vt in tract. de Deo oſtenſum eſt. Tum etiam, quia ſi Deus eſſet forma hominis deificaret illum, & ſubſtantialiter ſanctificaret, & impeccabilem redderet, ac modo diuino cognoſcentem; quæ omnia cum imperfectionibus hominis repugnãt. Alter itẽ ſenſus euidenter improbatur ab Auguſt. quia ſi anima fuiſſet facta de ſubſtantia Dei, mutationem ſubſtantialem paſſa fuiſſet ſubſtantia Dei, quod eius perfectioni repugnat. Item vel anima eſſet facta de tota ſubſtantia Dei, vel de parte eius: at ſubſtantia Dei non habet partes; non ergo ex parte: tota verò ſubſtantia non potuit ſeipſam deſtruere, & in aliud conuertere. Et ſimiles demonſtrationes contra hunc errorem poſſunt facilè multiplicari. 3.

Probatur aſſertio impugnando errorem.

Impugnatio bimembris.

Impugnatur primum membrum primò.

Probatur idem membrum ſecundò.

Lib. 1. de eſſentia Dei. cap. 5.

Secundum membrum impugnatur ab Auguſt.

Neque ponderatio verbi *inſpirauit*, vel, vt alia litera habet, *inſufflauit*, eſt alicuius momenti, quin 4.

Ad locum Scripturæ

qui in num. 2. arguitur.

quin potiùs Auguſt. *dicto lib. 7. Gen. ad lit. cap. 3.* A ex eodem verbo contrarium colligit, dicens: Imò verò ex verbo ſatis apparet, ita non eſſe, cùm enim homo ſufflat, anima ipſa ſubiacentem ſibi naturam corporis mouet, & de illa, non de ſeipſa flatum facit. Sic ergo licèt Deus inſufflaſſe dicatur, non oportet, vt aliquid de ſua ſubſtantia inſpirauerit. Vlteriùs verò, quia omnipotens eſt, non indiguit circunſtante materia, ſed ex nihilo fecit, quod inſufflauit. Vnde Theodor. *q. 23. in Gen.* cùm idem argumentum his verbis propoſuiſſet, *Si ex inſufflatione Dei creata eſt anima erit vtique anima ex ſubſtantia Dei,* reſpondet: *Extremæ impietatis eſt, & blaphemiæ ſententia huiuſmodi. Nam per hoc Scriptura diuina facilitatem creandi* B *demonſtrauit, & ipſius animæ naturam obſcurè declarauit; nempe ipſam eſſe ſpiritum creabilem, inuiſibilem, & intellectiuum, expertem craſſitudinis corporeæ.*

Ad confirm. ibid.

Et hinc ſoluitur alia ratio, nam licèt ſpiritus ille quem Deus inſpirauit, diuinas aliquas proprietates aliquo modo participet, non eſt argumentum, quòd ſit factus de ſubſtantia Dei, ſed quòd ſit factus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, vt eadem Scriptura dicit, & poſtea explicabimus.

Refellitur lapſus Philaſtrij.

5. Atque hinc refellitur grauis lapſus Philaſtrij *in lib. de Hæreſib. in Catal. hæreſum, quæ ſub Apoſtolis extiterunt.* Nam quinquageſimo loco ponit, & hæreſim vocat ſententiam dicentem, ſpiraculum illud, quod Deus inſpirauit Adæ, fuiſſe animam. C *Nam ſi inſpiratio anima eſt* (inquit) *quomodo iudicari poteſt, quod à Deo eſt infuſum propriè.* Vnde ipſe exiſtimat ante illam inſpirationem fuiſſe iam animam Adæ creatam, ac proinde illam inſufflationem fuiſſe gratiæ infuſionem ſimilem illi, quæ Apoſtolis facta eſt, cùm Chriſtus inſufflauit, & dixit eis, *accipite Spiritum ſanctum.* Fuítque hæc ſententia Cyrilli *lib. 8. in Ioan. cap. 47.* vbi ſic ait, *Nec quiſquam putet diuinum ſpiraculum animam homini factum fuiſſe.* Nam ſpiraculum illud Spiritum ſanctum eſſe exiſtimauit. Et ſic etiam *lib. 2. in Ioan. cap. 3.* dicit, Moyſem docuiſſe priùs, Deum creaſſe hominem ad imaginem, D & ſimilitudinem ſuam, & poſtea tradidiſſe ſpiritum ad imaginem diuinam ſigillatum hominem fuiſſe, cùm dixit, *Et ſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Et videtur ad eandem ſententiam accedere Ambr. *lib. de Noë, & Arca, cap. 25.* dicens, *Separemus, quod eſt rationabile animæ, cuius ſubſtantia diuinus eſt ſpiritus, ſicut ait Scriptura, quia inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Sed licèt hæc ſententia tolerabilis eſſet, nihilominus intolerabis fuit error Philaſtrij damnantis contrariam, vt hæreticam, cùm hæc vel nullo, vel leuiſſimo nitatur fundamento, imò potiùs ipſa damnabilis ſit.

2. Aſſertio de creatione, & infuſione animæ. *Qui eã tradant.*

6. Dico ergo ſecundò, Deum creaſſe animam E rationalem, eámque corpori hominis vniuiſſe, cùm inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. Hoc eſt ſententia communis Scholaſticorum *in 2. d. 17.* & D. Thom. *1. p. q. 90. art. 1. & 3.* & frequenter in illis quæſtionibus, & tenet Caſtro *verbo Anima, hæreſ. 2.* Item eſt communis ſententia Patrum, præſertim Chryſoſtom. *hom. 12. in Gen. in fin.* cuius verba ſtatim referam. Item Eucherij *lib. 1. in Gen.* qui diſtinctè declarat in verbo *inſufflauit*, & creationem animæ & vnitionem includi. Idem Hugo Victorin. *Annotat. in Gen. cap. 8.* & Albin. ſeu Alcuinus *q. 8. in Gen.* dicens, *Quid eſt, quòd Deus inſpirauit in faciem Adæ ſpiraculum vitæ?* Reſpondet, *Inſpiratio Dei in faciem hominis traditio eſt animæ rationalis.* Et

idem habet Theodoret. *q. 8.* ſuprà citata, & profectò idem videtur ſenſiſſe Cyrill. *ibidem lib. 1.* quanuis obſcurè etiam loquatur. Magis hoc ſenſit Ambroſ. *loco citato*; nam priùs ſic inquit, *Ideo in principio ſanctus Moyſes informauit nos, atque inſtruxit de inſufflatione animæ, vt non laboremus diuerſis opinionibus Philoſophorum.* Vnde, quod poſtea dicit, *rationalem animam eſſe ſpiritum diuinum,* non credo intellexiſſe de Spiritu ſancto, neque accepiſſe diuinum ſubſtantialiter, ſed denominatiuè, ſeu per participationem. Quia anima eſt quidam ſpiritus, diuinitus inſufflatus. Et eandem ſentẽtiam indicat *in enarrationib. ſuper Gen. ad Sabin.* Præcipuus verò auctor, & defenſor eius eſt D. Auguſt. *in locis citatis ex lib. 7. Gen. ad liter. & ex lib. 2. de Gen. contra Manich. cap. 8.* vbi dicit, *Nondum tamen ſpiritualem hominem debemus intelligere. Sed adhuc animalem,* vtique in dicta ſufflatione. Quod latiùs docet *lib. 13. de Ciuit. cap. 24.* vbi ſic ait, *Parum conſideratè quibuſdam viſum eſt in eo, quod legitur: Inſpirauit Deus in faciem eius ſpiritum vitæ, &c. non tunc animam primo homini datam, ſed eam, quæ iam inerat Spiritu ſancto viuificatam.*

Auguſtinus eiuſdem aſſertionis præcipuus author.

Probátque, quia Moyſes ipſe ſatis hunc ſenſum explicauit, cùm addidit; *Et factus eſt homo in animam viuentem, id eſt, & cœpit homo viuere*; ergo corpus illud ex terra factum per illã inſufflationem Dei cœpit viuere; ergo ſpiraculum illud fuit ipſa anima, qua homo naturaliter viuit. Et pręterea D. Paulus *1. ad Corinth. 15.* ad hunc locum alludens dicit; *Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem,* nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Vbi diſtinguendo animam ab ſpiritu viuificante, ſatis ſignificat non fuiſſe loquutum Moyſem de ſpiritu viuificante. Quod notauit Auguſt. *Epiſt. 146.* dicens; *Cùm vellet Apoſtolus de corpore animali adhibere teſtimonium illud poſuit, quod in Gen. legitur: Factus eſt primus Adam in animam viuentem, vel in animam viuam.* Et adiungit: *Recolis certè, quemadmodnm ſcriptum ſit, & inſufflauit Deus faciem eius flatum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Et ſimiliter *2. retract. cap. 15.* dicit, Apoſtolum adhibuiſſe illud teſtimonium Geneſis, vt probaret, corpus primi hominis fuiſſe animale, id eſt, viuens corporali, & ſenſibili vita, quando Deus inſpirauit in illum; fuit ergo illud ſpiraculum vita hominis. Et *lib. 7. Gen. ad lit. c. 16.* dicit, *Non mihi videtur dictũ, factus eſt homo in animam viuam, niſi quia ſentire cœpit in corpore, quod eſt animæ, viuentiſque carnis certiſſimum indicium.* Vnde D. Thom. *opuſc. 1. contra errores Græcor. cap. 27.* dixit, negare illum ſpiraculum fuiſſe animam humanam, videri eſſe repugnans dictis verbis Apoſtoli, quia in eis expreſsè dicit, vitam animæ eſſe aliam à vita, quæ eſt per Spiritum ſanctum. Et ibidem ad Cyrill. reſpondet, expoſuiſſe locum illum in ſenſu ſpirituali, non in litterali. Ad Ambroſ. autem iam à nobis reſponſum eſt. Fundamentum autem Philaſtrij ſupponit alium errorem, quem nunc refellemus.

7. *Eámque probat varijs in locis.*

Ad Cyrillũ, Ambroſium & Philaſtrium in num. 5. allatos.

Tertiò dicendum eſt, & colligitur etiam ex dictis, in eodem inſtanti, in quo Adam productus eſt, & factus in animam viuentem, fuiſſe animam eius, & corpori vnitam, & creatam, ac non antea. In hac aſſertione ſupponimus, animam humanam fieri per propriam creationem ex nihilo, quia eſt ſpiritualis, & immortalis, & ideo de potentia materiæ non educitur, quæ ad tract. 3. ſpectant ex profeſſo. Diſputatur autem tam à Philoſophis, quàm à Theologis quæſtio, an hæc creatio animarum fuerit facta à principio cum

8. *3. Aſſertio.*

aliarum rerum creatione, vel fiat ſigillatim in ſingulorum hominum productione. Nam in hoc errarunt olim Origen. & alij dicentes, omnes animas hominum fuiſſe in principio ſimul creatas. Verùm in hoc veritas catholica eſt, generaliter loquendo, animas hominum non fuiſſe in principio creatas ſimul, ſed creari in eodem inſtanti, in quo corporibus vniuntur, vt oſtendit D. Thom. *dicta q.* 91. *art.* 4. ex naturali principio, in illo 3. tractatu latè expoſito, lib.1. cap. 12. *quòd anima eſt vera forma corporis*, forma autem non eſt naturaliter ante compoſitum, teſte Ariſt. 12. *Metaph. textu* 17. & in hoc conueniunt Doctores, & Patres infrà citandi, & ad dictum tract. 3. ſpectat. Vide etiam Conimbricenſ. 2. *de Anima.c.*1.*q.*3.

9. *Opinio Philaſtrij cõtra aſſertionem.* Igitur de anima Adæ eſt peculiaris dubitatio, nam Philaſtrius *in dicto lib.de Hæreſ. in* 49. *ſub tit. de Catal.hæreſum poſt Apoſtolos*, dicit, animam Adæ creatam eſſe ſexto die, carnem autem ſeptimo die factam eſſe. Idémque cenſet de anima, & corpore Euæ. Fundatur in illo ordine litteræ *cap.* 1. *&* 2. *Gen.* *Eius fundam.* Nam in primo dicitur, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum.* Quod intelligendum putat de creatione animæ, tum quia illa ſola eſt ad imaginem Dei; tum etiam, quia poſtea formatum eſt corpus Adæ ex limo terræ. *Occurrit Philaſtrius obiectioni.* Quòd ſi obiiciatur, quia ſtatim ſubditur, *maſculum, & fœminam creauit eos*, reſpondet, ibi non corporum ſexuum, ſed animæ dominantis, & ſubiacentis dari indicium. In quo ſignificat, animam Euæ ſimul cum anima Adæ fuiſſe creatam, & illas fuiſſe ſignificatas per maſculum, & fœminam, quia vna erat dominatura, & altera ei erat ſubiicienda. Vnde, quod *cap.*2. *Gen.* narratur de formatione hominis ex limo terræ, & fœminæ ex coſta Adæ, ipſe intelligit de formatione corporum facta die ſeptimo. Et hanc ſententiam ſaltem vt probabilem videtur Auguſt. relinquere *lib.*7. *ſuper Gen. ad liter. cap.* 24. *& ſequentib. & lib.* 12. *de Ciuit. cap.* 23. & illam tanquam rem dubiam relinquunt Magiſt. ſentent. *in* 2. *d.* 17. & Hugo de Sanct. Vict. *in ſumm. ſentent. tract.* 3. *c.* 2. *in fine*, & Auctor Hiſtoriæ Scholaſt. in Gen.

10. *Pro 3. aſſertione ſtant D Thom. Bonau. & alij Scholaſtici. Stant etiam Patres communiter.* Sed nihilominus poſita aſſertio 3. vera eſt, nimirum animas Adæ, & Euæ non fuiſſe creatas prius tempore, quàm corporibus vnirentur, ſed ſolùm priùs natura, & in eodem inſtanti temporis. Ita docet D. Thomas *d. q.* 90. *art.* 4. & Bonauent. *in* 2. *d.* 17. *art.* 1. *q.*3. & ibi communiter Scholaſtici, & alij moderni in D. Thomam. Et eſt communis ſententia Patrum, Gregor. Niſſen. *lib. de opificio hominis, cap.* 28. *&* 29. vbi generaliter loquitur de animabus omnium hominum, & contra Origen. diſputat. Damaſc. autem *lib.* 2. *de Fide, cap.* 12. in particulari dicit, *Deus animam ratione, & intelligentia præditam per inſufflationem Adamo tribuiſſe.* Et ne quis cogitare poſſet, tribuiſſe animam iam creatam, ſubdit, *Porrò corpus, & anima vnà creata ſunt, non autem vt Origen. delirauit, hæc prius, illud poſterius.* Pro eadem ſententia referri poteſt Hieronym. locis ſuprà allegatis *Epiſt.*61. *ad Pammach. &* 139. *ad Cyprian. &* 8. *ad Demetriad.* Et addi poteſt *in lib.* 2. *contra Ruffin.* parum à principio, vbi in particulari damnat ſententiam Origenis, dicentis, animam Chriſti fuiſſe antequam naſceretur ex Maria, ſentiens, ſecundùm fidem nullam poſſe fieri exceptionem ab illo vniuerſali dogmate, quòd animæ non creantur prius tempore, quàm corporibus vniantur. Item Leo Papa *Epiſt.* 93. *ad Turib.cap.*10. damnando Origenis ſententiam, abſolutè dicit, quòd animæ hominum, priuſquam ſuis inſpirentur corporibus, non fuere, & hoc dicit Eccleſiam Catholicam profiteri. Referri autem poteſt Chryſoſt. *hom.* 12. *in Gen.* quia non ſolum dicit, animam Adæ non fuiſſe creatam ante corpus, ſed etiam dicit, fuiſſe creatam poſt corpus. Quod ſano modo intelligendum eſt de corpore nondum plenè, vel vltimatè diſpoſito, ſi fortaſſe ſucceſſiuè productum eſt, quod ſuprà *cap.*1. huius libri tractauimus. Denique Bernard. *ſerm.* 2. *de Natiuit. Domini*, dicit, limum antea fuiſſe creatum, ſpiritum autem non in maſſa creatum fuiſſe, ſed ſingulari quadam exellentia fuiſſe conditum, & inſpiratum. Neque àb hac ſententia eſt alienus Auguſt. nam licèt aliquando dubitauerit, quia de origine animæ ferè ſemper dubius fuit: nihilominus in hanc partem magis propendit. Nam *lib.* 12. *de Ciuit. cap.* 23. ſub diſtinctione ponit, *ſiue quam iam fecerat ſufflando indidiſſet, ſiue potiùs, ſufflando feciſſet*, vbi pondero particulam *potiùs*, & rationem, quam ſubiungit, dicens, *Eúmque flatum, quem ſufflando fecit*, (nam quid eſt aliud ſufflare, quàm flatum facere) *animam hominis eſſe voluiſſe*, & *lib.*13. *cap.* 24. dicit, Scripturam dicendo inſufflauit, inſinuare voluiſſe rationalem animam non more aliarum animarum, ſed flante Deo creatam eſſe. & *lib.* 2. *de Gen. contra Manich. cap.* 8. diſiunctione vtens, hanc partem poſteriori loco ponit. Ac denique *in lib.*2.*Gen.ad lit.* ſolùm ſub conditione dicit, *contrarium credi poſſe, ſi Scriptura, vel ratio non contradicit.*

11. *Stat denique ratio & Scripturæ authoritas.* Ex vtroque autem capite poteſt facilè hæc veritas probari, & oppoſita refelli hoc modo. Quià regula generalis fidei, & Scripturæ eſt, animas hominum non creari ante corpora, iuxta illud Pſalm. 32. *Qui finxit ſigillatim corda eorum*; ſed nulla eſt ratio, neque auctoritas, cur anima Adæ excipiatur; ergo nullo modo excipi poteſt. Probatur minor, primò ex illa ratione naturali, quòd anima eſt forma corporis, nam hoc æquè verum eſt in animabus primorum hominum. *Fundamentum Philaſtrij in num. 9. refellitur.* Deinde ex Scriptura refellendo ſimul falſam intelligentiam Philaſtrij, nam cùm *Gen.* 1. dicitur, *Ad imaginem Dei creauit illum*, & *cap.*2. additur, *Formauit Deus hominem*, non duo facta narrantur, nec duo tempora indicantur, ſed vnum, & idem opus, quod ſexto die factum dicitur compendiosè, poſtea quomodo factum ſit, eodem vtique ſexto die, per recapitulationem deſcribitur; ergo corpus, & anima, quæ ibi narrantur facta, eodem tempore, ac ſimul perfecta ſunt. Conſequentia euidens eſt, & antecedens in ſuperioribus latè probatum eſt, & nunc declaratur ex verbis vtriuſque capitis. Nam cùm in primo dicitur: *Dixit autem Deus, faciamus hominẽ ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris*, &c. certè non loquitur de ſola anima, ſed de toto homine. Non enim anima ſeparata præeſt piſcibus, & volatilibus, &c. ſed totus homo per animam corpori coniunctam, & ſenſibus ſimul cum ratione vtentem. Ergo cùm ſtatim ſubiungitur, *Et creauit Deus hominem*, etiam eſt ſermo non de anima ſola, ſed de homine. Et hoc etiam conuincit, quod ſtatim additur, *maſculum, & fœminam creauit eos*: nam hoc exponere de animabus nondum habentibus corpora à proprietate, & veritate verborum valde alienum eſt.

12. *Progreditur probatio aſſertionis.* Simili modo *in cap.*2. cùm dicitur, *Formauit igitur Dominus Deus hominem*, rectè de toto homine dictum eſſe intelligitur. Verum quidem eſt,

Augu

Auguſtinum 13. *de Ciuit. cap.*24. dicere, nomine hominis poſſe ibi ſignificari ſolum corpus iam organizatum ad ſuſcipiendam animam eo modo quo corpus mortuum Petri ſolet Petrus appellari. Quod etiam ſentit Chryſoſt. *hom.* 12. *&* 13. *in Gen.* & Abulenſ. *ibi* cum aliis. Quia inde intulerunt corpus fuiſſe creatum ante animam. Ex quo non infirmatur, ſed confirmatur potiùs, quod intendimus, ſcilicet, animam non fuiſſe creatam ante corporis formationem. Eſtque illa expoſitio probabilis: tamen commodè etiam exponitur verbum illud de toto homine, vel ſaltem de corpore iam vltimatè diſpoſito ad animæ receptionem. Quia corpus nunquam informatum anima, nec proximè aptum, vt ſtatim informetur, non ſolet homo appellari. Et ideo veriſimile eſt, in eodem ſenſu dixiſſe Moyſem ibi, *Formauit Deus hominem*, in quo priùs dixerat, *creauit hominem*, in poſteriori tamen loco explicuit modum, ſcilicet, formando corpus de limo terræ, & inſpirando ei ſpiraculum vitæ, quod in eodem inſtanti fieri potuit, & factum eſt, ſicut ſtatim additur: *Et factus eſt homo in animam viuentem.* Denique confirmari hoc poteſt *ex cap. firmiter, de ſumm. Trinit.* vbi dicitur, *creaſſe Deum in principio ſimul ſpiritualem, & corporalem creaturam, angelicam videlicet, & mundanam, & deinde humanam ex vtraque compoſitam.* In quibus verbis duo continentur. Vnum eſt, animā non fuiſſe creatam cum Angelis, ſed poſt Angelos. Aliud eſt, animam tunc fuiſſe creatam, quando homo conditus eſt ex illa, & corpore compoſitus. Quibus verbis rectè perpenſis, videtur hęc aſſertio iam eſſe contra omne dubium, & ad certa dogmata pertinere. Ad motiuum autem Philaſtrij ſatis iam reſponſum eſt *in n.*11.

Aſſertionis hactenus probatæ certitudo quāta.

13. *Aſſertio 4.* *Declaratur.*

Vltimò dicendum eſt, animas primorum hominum fuiſſe in ſua ſubſtantia, & proprietatibus naturalibus valde perfectas. Aſſertio clara eſt, illam tamen propono, vt ad ea, quæ dicenda ſuperſunt, viam præparem. In anima ergo rationali primùm conſiderari poteſt eſſentialis, & ſpecifica perfectio eius, de qua nota eſt aſſertio. Qualis autem, & quanta illa ſit, in verbis Geneſis, quibus primi hominis creatio refertur *ad imaginem & ſimilitudinem*, &c. ſatis exponitur. Deinde poteſt hæc perfectio in indiuiduo conſiderari, prout in anima Adæ, aut Euæ inuenta eſt. Et in hoc ſenſu ſolùm dicere poſſumus, illas animas fuiſſe in indiuiduo valde perfectas. Quia ſi inter animas rationales non eſt vna perfectior alia, conſtat, animam Adæ, & Euæ habuiſſe totam perfectionem ſubſtantialem, cuius anima rationalis in indiuiduo capax eſt. Si verò inter rationales animas eſt inæqualitas indiuidualis, incognitum eſt quem gradum Adæ anima, vel Euæ ſortita ſit, quia ſuppoſita illa veritate, determinatio ad animam tantæ, vel tantæ perfectionis ex voluntate diuina pendet, ideoque nobis innoteſcere non poteſt, niſi per reuelationē. Solùm ergo dicere poſſumus, habuiſſe Adam animam valde perfectā, prout oportebat, & decebat eum, qui futurus erat principium, & origo reliquorum hominum, & eum, qui immediatè creabatur non ſolùm quoad animā, ſed etiam quoad corpus, & quoad totum hominē ab ipſo Deo, cuius opera perfecta ſunt. Vnde, quod de ſimili perfectione indiuiduali corporis quoad eius temperamentum, & diſpoſitionem ſuprà diximus, hîc applicari poſſunt: nam anima, & corpus ſeruant inter ſe proportionem. Atque eodem modo ſentiendum eſt de potentiis animæ, intellectu, ſcilicet, & voluntate, nam fuerunt in primis hominibus valde perfectæ, & ſubſtantiæ animæ A proportionatæ. An verò habuerint inditas alias perfectiones, poſtea videbimus.

CAPVT VIII.

An primus homo fuerit ſecundùm animam creatus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei.

QVoniam his verbis explicauit nobis Scriptura excellentiam creationis humanæ naturæ, & formæ, quam per illam recepit, quæ eſt anima rationalis, ideo tam antiqui Patres, quàm Theologi omnes de hac imagine, & ſimilitudine accuratiſſimè tractarunt, vt videre licet in Baſil. *homil.* B 10. *&* 11. *Exaemer.* Et Ambroſ. *lib.*6. *Exaemer. c.* 6. 7. *&* 8. *& lib. de Dignit. conditionis humanæ*, & Theod. *q.*20. *in Gen.* Chryſoſt. Rupert. & aliis expoſitoribus *ibidem*, & Gregor. Niſſen. *lib. de hominis opificio. & de Hiſtor. ſex dierum*, Auguſt. *in libris ſuper Gen.* ſæpe, *& in libris de Trinit.* vt infrà videbimus, & Bernard. *ſerm.*80. *in Cant. & lib. de Liber. arbitr.* Scholaſtici etiam cum Magiſtr. *in* 2. *d.* 16. & præſertim D. Thom. 1. *p. q.* 93. per nouem art. quos in præſenti capite breuiter comprehendemus. 1. *Referuntur Patres & Scholaſtici tractantes de imagine Dei in homine.*

Primùm ergo ſupponendum eſt, cùm Deus dixit, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. decreuiſſe, ſeu explicaſſe voluntatem creandi hominem, C in quo aliquam ſui imaginem imprimeret. Ac ſubinde cùm ſubditur, creauit Deus ad imaginem ſuam, creatam ſui imaginem in homine feciſſe. Hoc præmitto quàm omnium dicendorum neceſſarium fundamentum, quia non defuerunt, qui verba illa de imagine in Deo ipſo exiſtente, ac ſubinde in creata explicauerint. Ita vt ſenſus non ſit, hominem ita eſſe ad imaginem Dei factum, vt in ſe creatam imaginem Dei receperit, ſed potiùs ſit ſenſus, hominem eſſe creatum conformem imagini, quæ in Deo ipſo eſt. Ita refert Auguſt. 7. *de Trinit. c.*6. *circa finem*, & Magiſt. *ſent. in* 2. *d.* 16. Et poteſt illa interpretatio ſuaderi ex illo ad Roman. 8. *Quos prædeſtinauit, conformes fieri imagini fi*-D *lij ſui*; ergo etiam in præſenti, fieri ad imaginem non eſt, fieri imaginem, ſed eſt fieri conformem imagini, quæ in Deo eſt. Confirmatur, quia illud *ad imaginem*, dicit reſpectum ad aliquam imaginem; ergo fieri ad imaginem, eſt fieri, recipiendo in ſe reſpectum ad imaginem: ſed homo non poteſt dicere reſpectum ad imaginem, quæ ſit ipſe; ergo factus eſt ad imaginem, accipiendo reſpectū ad imaginem. Et confirmatur ſecundò. Nam aliud eſt facere ad imaginem, aliud facere imaginē. nam pictor volens imaginem depingere, non dicetur velle facere ad imaginem; ergo illud *ad imaginem*, potius dicit conformitatem ad imaginē non factam, quàm imaginis factæ, ſeu faciendæ E creationem.

2. *Suppoſitio neceſſaria pro doctrina huius cap.*

Contra ſuppoſitionem nōnulli ſūt opinati, teſte Auguſt. & Magiſtro.

Arguitur ex Paulo pro dicta opinione. *Confirm.* 1.

Confirm. 2.

Nihilominus tamen ſuppoſitio noſtra communis eſt Patrum expoſitio, & ſententia. Quæ probatur primò, quia illa verba, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* & illa, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam*, & iterum, *ad imaginem Dei creauit illum*, non poſſunt intelligi de imagine increata. Ergo neceſſariò debent intelligi de creata in ipſo homine facta. Antecedens probatur, quia illa imago vel eſſet diuina eſſentia, vel aliqua perſona; neutrum autem dici poteſt. Non quidem eſſentia, quia diuina eſſentia non poteſt eſſe imago. Nam de ratione imaginis eſt, vt ſit aliquid productum, teſte Auguſt. *lib.* 83. *Quæſt. q.*37. & D. Thom. 1. *p. q.*35. *a.*1. ſed eſſentia diuina non eſt producta; ergo neque eſt imago. Et hac ratio-

3. *Probatur* 1. *noſtra ſuppoſitio.*

Antecedens bipartitum. Eius pars oſtenditur.

ne Deus in quantum Deus non poteſt eſſe imago eſſentialiter, quia non habet alium cuius imago ſit; ergo deitas ipſa non poteſt eſſe imago increata. *Effugium.* Reſponderi poteſt eſſentiam lato modo, ſeu abuſiuè, vt ait D. Thom. poſſe dici imaginem, quia ſecundùm eam vna perſona aliam imitatur, ita refert D. Thom. *d. q. 93. art. 5. ad* 4. & non reprobat. *Præcluditur.* Sed profectò non eſt talis acceptio imaginis in Deo admittenda, cùm ſit impropriiſſima, & inuſitata: & poſſit eſſe occaſio errorum. Multo verò minus eſt ſecundùm illam explicanda Scriptura, relicta verborum proprietate, ſine fundamento. Ac denique etiam illa poſita neceſſariò ex verbis illis colligitur, hominem peculiarem conformitatem, & ſimilitudinem ad diuinam eſſentiam in creatione ſua recepiſſe, ratione cuius ſpecialiter dicatur factus ad imaginem Dei. Nam ille reſpectus ad eſſentiam Dei per illa verba *ad imaginem*, indicatus, aliquod fundamentum in homine requirit; quod eſſe non poteſt, niſi proprietas naturæ humanæ, in qua illa conformitas, & ſimilitudo fundetur. Hæc autem eſt ratio imaginis homini impreſſa.

4. *Effugium alterum.* Alij verò, vt ex D. Thoma in eodem loco colligitur, reſponderunt Dei eſſentiam dici imaginem, quatenus in ſe continet ideas, & exemplaria rerum omnium, nam exemplar quædam imago eſt. Et ita dici potuiſſe, hominem factum ad imaginem, quia factus eſt conformis exemplari diuino. *Reiicitur 1.* Sed talis expoſitio valde extorta, & improbabilis eſt. Nam in primis, etiam diuina eſſentia, vt eſt eſſentia non poteſt dici imago, quia etiam vt eſt exemplar non eſt producta, vel facta ad ſimilitudinem alicuius, quod eſt de ratione imaginis, nec eſt ſine fundamento dicendum, nomen imaginis impropriè ibi vſurpari. *Reiicitur 2.* Deinde ſi eſſet ſermo de exemplari, potiùs dicere debuiſſet, faciamus hominem ad imaginem eius, id eſt, iuxta ideam, & exemplar eius: non autem ſic dixit Deus, ſed *ad imaginem noſtram*, vel *Dei*, vel *ſuam*; non eſt ergo ſermo de exemplari hominis, ſed de imagine *Reiicitur 3.* repræſentante Deum ipſum. Denique hoc modo nulla excellentia hominis per illa verba indicaretur, quod manifeſtè repugnat, & contextui, & Patribus illa verba ponderantibus, & explicantibus. Sequela patet, quia fieri cum conformitate ad diuina exemplaria commune eſt omnibus rebus creatis vnicuique ſecundùm naturam ſuam.

5. *Oſtenditur 2. pars antecedentis ſuprà poſiti in num. 3.* Altera pars de perſonis probatur, quia ſi aliqua perſona ibi poſſet ſignificari nomine imaginis, maximè Verbum, nam Pater & Spiritus ſanctus ſecundùm proprietates ſuas nō habent, quòd ſint imago, vt ſuppono. Neque etiam omnes tres perſonæ ſimul ratione deitatis poſſunt dici imago, vt iam eſt probatum; ergo ſolùm, ſeu maximè poſſet hoc Verbo tribui, quia eſt vera imago Patris, at in dicto loco Geneſis non poteſt eſſe ſermo de hac imagine, quia additur *ad imaginem noſtram*, id eſt, vel trium perſonarum ibi loquentium, vel Dei, vt Deus eſt, & vt eſt hominis author. Verbum autem non eſt imago Trinitatis, nec Dei, vt Deus eſt, ſed ſolius Patris; ergo ibi non eſt ſermo de imagine increata perſonali, ſed de imagine creata, quæ vel Trinitatem, vel Deum, vt Deus eſt, referre poſſet. Illa enim particula *noſtram* conuincit, ſermonem eſſe de imagine, quæ poſſit eſſe nō ſolùm Patris, ſed etiam Filij, & Dei, vt Deus eſt, vt in fine capitis iterum dicemus.

6. *Occurritur obiectioni cōtra proximè dicta.* Neque obſtare debet, quòd interdum Patres videntur de filio Dei illam imaginem explicare, vt Ambroſ. *lib.6. Exaëmer. cap.7.* & Gregor. *lib.5.*
A *Moral. cap.25.* & Rupert. *lib.1. in Gen. cap.2.* Quoniam hi Patres non dicunt in illis verbis per imaginem ſignificatum eſſe Verbum Dei, ſed expreſsè docent, (vt videbimus) hominem ipſum factum eſſe ad imaginem Dei, quam in ſe recipit. Quia verò filius Dei naturalis eſt prima, & ſola adæquata imago Dei Patris; ideo addunt prædicti Patres, dum homo factus eſt ad imaginem Dei participaſſe aliquo modo, id quod eſt proprium filij Dei. Quod eſt verum, quamuis reuera ad expoſitionem litteralem verborum Geneſis non pertineat. *Additur ſolutio.* Addi verò poteſt eo ipſo, quòd homo ſit factus ad imaginem perſonalem Dei, neceſſariò ſequi recepiſſe in ſe participationem peculiarem
B illius imaginis increatæ, quæ ipſum hominem intrinſecè conſtituit ad imaginē creatam Dei, cum hoc tamen diſcrimine quòd Verbum eſt tantùm imago Patris, quia à ſolo Patre procedit: homo verò eſt ad imaginem Dei, quia à Deo vt Deus eſt procedit, ſicut eo ipſo quòd homo fit particeps filiationis naturalis Verbi Dei, in ſe recepit peculiarem participationem naturæ filij Dei, cum hac tamen differentia, quòd Verbum eſt filius ſolius Patris, quia ab illo tantùm procedit; homo verò fit filius adoptiuus Trinitatis, quia à tota Trinitate illam naturæ diuinæ participationem recipit.

Secundò principaliter probatur hæc veritas ex aliis Scripturæ locis, in quibus dicitur homo ima- 7. *Probatur 2. eadem ſuppoſitio ex Scriptu.*
C go Dei, quia ad imaginem eius factus eſt. Sic Paulus 1. *ad Corinth.* 11. de viro dicit: *Quoniam imago, & gloria Dei eſt.* Et ad Coloſſ.3. *Induentes nouum hominem, qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginē eius, qui creauit illū.* Quibus verbis manifeſtè oſtendit Paulus, in homine eſſe imaginem creatoris, ſecundùm quam renouatur, quando ſuum creatorem cognoſcit. Et hoc eſt, quod monet 1. ad Corinth. 15. *Vt portemus imaginem cæleſtis.* Præterea hoc poteſt confirmari ex alia particula *ad ſimilitudinem.* *Confirm. 1.* Nam homo non dicitur factus ad ſimilitudinem Dei, quòd detur aliqua ſimilitudo increata, cui homo conformetur, ſed quia in ſe recepit aliquam ſimilitudinem Dei, quæ dignitatem
D hominis oſtendit. Vt dixit Iacobus, in ſua canonica cap.3. *In ipſa*, id eſt, lingua, *maledicimus homines, qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt*; ergo etiam dicitur homo ad imaginem factus, quia in ſe recepit imaginem Dei. Et confir. ex illo Gen.9. *Quicunque fuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius, ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.* Ex eo enim grauitas illius delicti exaggeratur, quod nocumentum infert imagini Dei; eſt ergo illa imago in homine creata, & hoc ſignificatur cùm dicitur Deus creaſſe hominem ad imaginem ſuam. Et *Confirm. 2.* confirmatur tandem à ſimili, nam *Gen. 5.* dicitur, *Adam generaſſe filium ad imaginem ſuam*, quod non poteſt intelligi de imagine in ipſo Adamo præ-
E exiſtente, ſed de imagine quam producebat in filio; ergo in eodem ſenſu dicitur Deus creaſſe hominem *ad imaginem & ſimilitudinem ſuam.*

Tertiò eſt hæc communis expoſitio Patrum, vt videre licet in Ambroſ. Gregor. & Rupert. *locis citatis*, & Baſil. *hom.9. Exaëmer.* Auguſt. *lib.7. de Trinit. cap. 6. & lib.12. cap. 7. & lib. 83. Quæſt. q. 51. & lib. Imperfect. Gen. ad lit. cap. 16.* Chryſoſt. Theodoret. & aliis *ſuper Gen.* cum multis aliis, quos in diſcurſu quæſtionis referemus. 8. *Probatur 3. ex Patribus.* Ratio autem non eſt alia, niſi, quæ iam tacta eſt, nam per illa verba explicare voluit Deus ſingularem excellentiam cuiuſdam naturæ, quam ad complementum huius mundi corporei addere volebat, quæ licèt corpore etiam conſtet, non ſolùm omnibus factis emineret, ſed etiam dominari poſſet. *Probatur tandem ratione.*

Hanc

Hanc autem excellentiam ſignificauit illis verbis *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Ergo illa imago, & ſimilitudo eſt aliquid creatum in homine exiſtens, nam proprietas, quę hominem facit excellentem & perfectum, in ipſo homine eſſe debet. In illis ergo verbis, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, illa præpoſitio *ad*, non deſignat exemplar, ad cuius ſimilitudinem homo ſit conditus, ſed deſignat terminum quaſi formalem, & vltimum, ac principaliter intentum illius diuinæ operationis, ita vt ſenſus ſit, faciamus hominem, & in eo ſit imago noſtra.

Ad locum Pauli in num. 2.

9. Neque contra hunc ſenſum obſtāt, quæ in principio referendo contrariam ſententiam propoſita B ſunt. Nam in primis verba Pauli, *Quos prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui*, longè diuerſa ſunt. Quia ibi non dicit Paulus homines eſſe prædeſtinatos, vt ſint ad imaginem, ſed *conformes fieri imaginis filij ſui.* In quo Apoſtolus ſatis expreſſit, ſe loqui de imagine increata, quæ licèt reſpectu Patris ſit, reſpectu prædeſtinatorum eſt exēplar. In Gen. verò loco non eſt ſermo de exemplari, ſed de termino creationis hominis. Vnde ad cōfirmationē negamus in illis verbis *ad imaginem*, indicari reſpectum ad aliquam imaginem, ſed potiùs indicari reſpectum imaginis ad factorem eius, vt manifeſtè declarat illa particula *noſtram*, per quam indicatur C cuius prototypi futura erat illa imago. Qua propter malè in vltima confirmatione ſumitur facere ad imaginem, non eſſe facere imaginem, contrarium enim oſtendimus ex Scripturis, in quibus homo dicitur imago Dei, quia factus eſt ad imaginem Dei. Illa ergo particula *ad*, non eſt addita vt ab homine imago excludatur, quę fuerit terminus effectionis Dei, ſed vt denotetur aliqua imperfectio, & diminutio illius imaginis. Nam homo non eſt propria, & perfecta imago Dei, tanquam eiuſdem naturæ cum eo exiſtens, hoc enim eſt proprium filij Dei; ſed eſt imperfecta imago, & ideo ad imaginem dicitur, quaſi diſtans à perfectione rei repræſentatæ, & ad illam aliquo modo D accedens, vt notauit Auguſt. *lib. 7. de Trinit. c. 6. ad fin.* & Amb. *lib. 10. in Luc. 22. §. 2.* D. Thomas *ſuprà*, & Mag. cum aliis *in 2. d. 16.*

Ad 1. confirm. ibid.

Ad 2. confirm.

Suppoſitione iam expedita duo reſtāt in hoc c. explicāda puncta.

10. Hoc ergo pro conſtanti ſuppoſito, quoniam imago relatiuè dicitur, & relatio cognoſcitur, cognitis fundamento, & termino, ideo ad hanc imaginem explicandam duo à nobis declaranda ſunt. Vnum eſt in quo fundetur hæc relatio imaginis in ipſo homine. Aliud eſt ad quid terminetur hęc relatio ex parte Dei. Et hæc duo explicando attingemus omnia quæ de hac imagine tractari ſolent. Igitur circa primum, quia homo ex corpore, & anima conſtat, ſtatim occurrit inquirendum, an homo in corpore, vel in anima, vel in vtroque i- E maginem Dei portet. Non defuerunt enim dicentes, hominem factum eſſe ad imaginem Dei ſecūdùm corpus, quod variis modis excogitatum eſt. Vnus fuit hæreticorum, qui Deum corporeum finxerunt, quos videtur notare Auguſt. *lib. de Hæreſ. in 76.* cùm dicit: *Alia hæreſis dicit corpus hominis non animam eſſe ad imaginem Dei.* Quod de Audianis refert Epiph. *lib. 2. contra Hæreſ. hæreſ. 70. in princip. & in Anchorato ante medium*, & Theodor. *lib. 4. Hiſt. cap. 10. & lib. 3. Hæret. fabul.* Auguſt. *Hæreſ. 70.* iſti enim dixerunt Deum eſſe corporeum, & ideo ponebant imaginem Dei in corpore hominis per formalem conuenientiam, & ſimilitudinem ad corpus Dei. Veruntamen hic error in hoc ſenſu intellectus ſtultiſſimus eſt, nam quòd Deus non ſit corporeus, non ſolùm de fide, ſed etiam euidēs

Primum punctum quid in homine fundet rationem imaginis Dei.

Quorundā opinio, quòd fundetur in corpore.

1. Modus hæreticorū explicandi hanc opinionem.

A eſt, vt in aliis locis eſt oſtenſum; ergo in hoc ſenſu non poteſt in corpore hominis eſſe imago Dei, vt Baſil. *homil. 10.* Ambr. *lib. 6. cap. 8.* Auguſt. *lib. 6. Gen. ad liter. cap. 12.* Theodoret. *q. 20. in Gen.* Chryſoſtom. & Niſſen. in locis in principio allegatis argumentantur.

Refellitur prædictus modus.

Lib. 1. de eſſentia Dei cap. 3. à n. 5. Et diſp. 30. Metaph. ſect. 4 à n. 15.

11. Quidam verò moderni expoſitores Gen. finxerunt Deum ad creandum hominem, viſibilem formam, & corpus hominis aſſumpſiſſe, & ideo dixiſſe, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Ita Oleaſter *Gen. 1.* & Eugu. *in Coſmopœia.* Et ratione illius formæ humanæ aſſumptæ, dicunt, illud verbum, *ad imaginem noſtram*, ſeu *in vmbra noſtra* (vt ipſi iuxta Hebræum legunt) referri ad corpus aſſumptum. Sed in eo, quod iſti auctores aſſerunt, Deum aſſumpſiſſe corpus viſibile ad hominem formandum, ex proprio capite loquuti ſunt, quia nec in Scriptura indicatur, nec traditione habetur. Et præterea refutari poteſt efficaciter, quia vel loquuntur de vero corpore humano, à Deo hypoſtaticè aſſumpto; vel tantùm de apparenti ſpecie corporis humani. Primum non dicunt, nec dicere potuerunt viri catholici, nam includit plures errores; vnus eſt, quòd ante incarnationem Verbi Dei aliam Deus fecerit. Alius quòd tota Trinitas aliquando fuerit incarnata; nam tota Trinitas loquebatur, dicens, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Tertius, quod ante corpus Adæ Deus aliud corpus humanum fecit, quod aſſumeret, quod repugnat Scripturæ; & præterea eſt ineptiſſimum fingere productionem vnius corporis humani ad aliud ſimile formandum.

2. Modus quorundam catholicorū explicādi eandem opinionem.

Reiicitur 1.

Reiicitur 2. per dilēma.

1. Membrū dilemmatis impugnatur multipliciter.

12. Secundum autem de corpore apparente, quale ab Angelis aſſumi ſolet, in primis eſt contra generalem regulam ſanctorum dicentium, Deum quādo viſibiliter Patribus apparebat, non immediatè ac per ſe corporis humani effigiem aſſumpſiſſe, ſed per Angelos. Et deinde vel illa particula *noſtram*, referebatur ad illam formam ſenſibilem, quæ apparebat, & ſic ex illis verbis colligi non poteſt, eſſe in homine imaginem veri Dei, quia illa ſimilitudo corporis humani non erat imago Dei, nec cum illo ſimilitudinem habebat: atque ita ſine cauſa, & falsò ſtatim adderetur, *ad imaginem Dei creauit illum*, quod aliis locis Scripturæ ſæpe repetitur *Gen. 5. & 9. Sapien. 2. Eccleſ. 17.* Si autem particula *noſtram*, refertur ad Deum ipſum ſecundùm propriam naturam, impertinens, & otioſa eſt illa cogitatio de forma corporis ſenſibilis à Deo ſumpta. Propter quam enim vtilitatem, aut vſum aſſumeretur? Reſpondent, vt humano more poſſet Deus ad hominem loqui. Sed contrà, quia cùm dixit Deus illa verba, *Faciamus hominem*, &c. nondum erat homo, cum quo loqueretur; ergo ad hunc finem non erat neceſſarium corpus aſſumptum. Et propter eandem rationem putandum non eſt, illa verba fuiſſe à Deo ſenſibiliter dicta, ſed per illa nobis explicari conſilium, & cogitationem, quam Deus de homine creando habuit. Sicut cùm dixit, *fiat lux*, non ſenſibiliter dixit, ſed mente, vt ſuprà dictum eſt. Et videri poteſt Auguſt. æquiparans illa duo verba *fiat*, & *faciamus*, cum debita proportione, & differentia, *in Imperfect. Gen. c. 16.*

Impugnatur deinde poſterius membrum.

Effugium præcluditur.

13. Denique alij, vt hanc imaginem in corpore hominis ponerent, cogitarunt hominem factum eſſe ad imaginem Verbi Dei incarnati. Nam Deus ex æternitate, & ante omnes, Chriſtum, vt hominem Deum prædeſtinauit. Vnde cùm illum iam in mente ſua haberet præſentem, potuit optimè intuitu illius dicere, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. Ita refert Lippom. *in Cattena* ex quadam

3. Modus exponendi dictam opinionem.

dā Gloſſa, quā non nominat, nec in ordinaria Gloſſa reperitur. Et poſſet quidem Gloſſa illa tolerari, ſi ſolùm per quandam accommodationē loquuta eſſet, tamen nullo modo reputari poteſt ille litteralis ſenſus. Primò, quia Scriptura nunquam indicat hominem fuiſſe creatum ad imaginem Dei vt hominis, ſed Dei ſimpliciter, quo nomine ſignificari ſolet Deus ipſe, vt Deus eſt, præſertim in veteri Teſtamēto, vel vbicunque ex adiunctis nulla eſt ratio aliter interpretandi. Secundò, quia in eiſdē verbis dicit Deus, *Faciamus hominē ad imaginē, & ſimilitudinē noſtram*: vbi in verbo *faciamus*, notant Patres omnes, loquutum fuiſſe Patrem ad Filium, vel tres perſonas inter ſe, vt myſterium Trinitatis ſtatim à principio ſignificaretur, vt videre licet in Baſil. *homil.* 10. *in Gen.* Ambr. *lib.* 6. *Exaëmer. cap.* 7. Chryſoſt. Theod. Rupert. & aliis *ſuper Gen.* & Auguſt. *ibidem*, *&* 16. *de Ciuit. cap.* 6. Addit autem idem Pater, vel eadem Trinitas, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Ergo homo factus eſt ad imaginem Dei ſecundùm aliquid commune Patri, & Filio, vel tribus perſonis; ergo non ſecundùm corpus à verbo aſſumendum, quia illud corpus ſolius eſt ſecundæ perſonæ, non aliarum. Alioqui potiùs dicere debuiſſet Pater ad Filium incarnandum, faciamus hominem ad imaginem tuam, vt aliàs argumentatur Auguſt. *lib.* 12. *de Trinit. cap.* 6. Tertiò, homo factus eſt ad imaginem eius qui creauit illum, nam ipſe creator dicit: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram.* Vnde Paulus ad Coloſ. 3. *Renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum*; ſed Chriſtus vt homo non creauit hominem, id eſt, per humanitatem non concurrit ad hominis creationem; ergo neque homo creatus eſt ad imaginem Chriſti hominis, vt homo eſt. Probatur conſequentia, tum quia imago connotat originem ab eo, cuius eſt imago, vt ſuprà ex Auguſt. retuli, & in præſenti tradit *in Imperfect. Gen. c.* 16. Tum etiam, quia particula *noſtram*, vt dixi, ipſummet creatorem indicat. Vnde Patres ex illa ſimile argumentum conficiunt, vt probent, cùm Deus dixit, *Faciamus hominem*, &c. non fuiſſe loquutum ad Angelos, quia neque Angeli ſunt creatores hominum, neque vna, & eadem eſt Angelorum, & Dei natura, vt videre licet in Auguſt. Baſil. Chryſoſt. & Theod. *locis citatis*, & Cyril. *lib.* 1. *contra Iulian.* Idem ergo cum proportione dicendum eſt de Chriſti humanitate, ſeu de Chriſto, vt homine.

Prædictum modum non eſſe literalē probatur primò. — *Secundò.* — *Tertiò.*

14. Vera ergo, & catholica ſententia eſt, hominem ſecundùm animam factum eſſe ad imaginem Dei, id eſt, rationem imaginis animæ eſſe impreſſam, ac ſubinde in illa fuiſſe fundamentum relationis imaginis ad Deum. Ita docent Baſil. Chryſoſt. Aug. & alij Patres *in locis citatis*, & præterea Ambr. *Pſalm.* 118. *octonar.* 10. in illa verba, *Manus tuæ fecerunt me*, & Gregor. *lib.* 9. *Moral. cap.* 27. aliàs 36. & Gregor. Niſſ. *orat.* in illa verba; *Faciamus hominem*, & Damaſc. *lib.* 2. *cap.* 12. D. Thom. *dicta q.* 93. *art.* 6. & bene Zeno Veronenſ. Epiſc. *in lib. ſermonum, ſerm.* 2. *&* 4. *tom.* 2. *Biblioth.* Et probatur à ſufficienti partium enumeratione, nam homo habet in ſe imaginem Dei, & illa non eſt propria in corpore; ergo eſt in anima. Secundò, quia in anima concurrunt omnia, quæ ſunt de ratione imaginis, nimirum origo, & ſimilitudo, ac repræſentatio ex vi originis, iuxta doctrinam Auguſt. *lib.* 83. *Quæſt. q.* 51. & aliis locis allegatis, & D. Thomæ *ſuprà*, *&* 1. *p. q.* 35. Anima enim à Deo habet originem, vt eſt de fide certum, nam per ſolam creationem fit. Deinde ratione animæ homo habet propriam quandam ſimilitudinem cum Deo

Vera & catholica aſſertio hominem fundare rationem imaginis in anima. — *Probatur 1.* — *Secundò.*

A in eo gradu, in quo propriè, & formaliter Deus exiſtit, nempè in gradu vitæ intellectualis; ergo ratione animæ habet homo quòd ſit ad imaginem Dei. Probatur conſequentia, quia de ratione imaginis eſt ſimilitudo, vel ſecundùm ſpeciem, vel ſecundùm gradum, qui proximè ad ſpeciem accedat, vel ſecundùm ſpeciem, aut figuram, quæ ſpeciem rei referat, vt ſumitur ex Auguſt. *dicta q.* 51. & D. Thom. *in citatis locis*; & conſtat ex ipſo vſu, & appellatione imaginis. Animal enim brutum, licèt interdum ex homine generetur, & cum illo in ratione animalis aliquam ſimilitudinem habeat, nihilominus quia gradum rationalem nullo modo attingit, qui in homine præcipuus eſt, ideo B non dicitur, neque eſt imago eius. Et ob eandem cauſam bruta non dicuntur eſſe ad imaginem Dei, etiamſi in vita & cognitione maiorem cum eo ſimilitudinem habeant, quàm inanimata, quia intellectualem gradum, in quo Deus formaliter exiſtit, non participant. At verò homo ideo eſt ad imaginem Dei, quia in gradu intellectuali cum eo conuenit, & ideo cætera omnia infra hominem dicuntur veſtigia Dei propinquiora quidem, vel remotiora, prout magis, vel minus participant aliquid de perfectione Dei. Homo autem per animam attingit intellectualem gradum; ergo ratione animæ eſt ad imaginem Dei.

De ratione imaginis quid.

15. Sed obiiciet aliquis Epiphanium *lib.* 2. *hæreſ.* 70. C parum à princip. vbi argumentatur animam non eſſe id, ſecundùm quod homo eſt ad imaginem Dei, quia licèt in aliquibus proprietatibus videatur Deo ſimilis, in pluribus eſt illi diſſimilis. Et deinde impugnat dicentes, imaginem eſſe in corpore, & tandem concludit, *decerni non poſſe, in qua parte hominis locatum ſit id, quod eſt ſecundùm imaginē.* Et ſimilia repetit *in Anchorato.* Reſpondemus, primò in hoc Epiphanium exceſſiſſe, nam videtur ita voluiſſe Dei imaginem in homine inuenire, vt in nullo ſit diſſimilis Deo, quod impoſſibile eſt, quia ſolus Filius Dei naturalis eſt perfecta imago Patris; homo autem eſt imago, ſed deficiens, propter quod dicitur ad imaginem, vt ſuprà ex Auguſt. D notauimus. Quapropter licèt animus hominis in multis diſtet à perfectione Dei, hoc non obſtat, quominus ſit vera, & propria imago, licèt imperfecta, quia ad proprietatem imaginis ſatis eſt formalis conuenientia, & ſimilitudo in ſupremo gradu, & proprio Dei, quæ in anima inuenitur. Secundò dicimus indicare Epiphanium, quòd licèt imago Dei ſit in anima, non ſatis conſtare, an ſit in illa ſola, vel etiam in corpore. Item, cùm in anima multa ſint, ſcilicet, ſubſtantia, potentia, & actus, non ſatis conſtare, in quo iſtorum ratio imaginis fundata ſit. Sed nihilominus hæc non obſtant, quominus certò conſtet, imaginem eſſe in anima.

1. Obiectio ex Epiphan. cōtra proximam reſolutionem. — *Reſponſio 1.* — *Reſponſio 2.*

16. E An verò ſit etiam in corpore, dicendum breuiter propriè & formaliter non eſſe, remotè verò, & quaſi in ſigno admitti poſſe. Priorem partē docet Auguſt. *lib.* 24. *contra Fauſt. cap.* 2. dicens, *Cùm in homine Deus fecerit id, quod interius eſt, & id, quod exterius eſt, non fecit eum ad imaginem ſuam, niſi ſecundùm id, quod interius eſt, non ſolùm incorporeum, verùm etiam rationale, quod pecoribus non ineſt.* Vbi dicendo, *non niſi*, planè excludit corpus, & indicat rationem, quia corpus ſecundùm ſe, nec rationem habet, nec cum Deo poteſt formalem ſimilitudinem habere. Quod magis explicat, dicens, *Hoc vtrunque interius, & exterius ſimul vnus homo eſt, hunc vnum hominem ad imaginem ſuam fecit, non ſecundùm id, quòd habet corpus, corporalémque vitam, ſed ſecundùm id, quòd habet rationalem mentem*, &c. Alteram nihilo

2. Aſſertio bimembr. Suadetur prius membrum ex Aug.

Suadetur poſterius ex eodẽ Aug.

nihilominus partem tradit Aug. *lib.6.Gen. ad lit.c.* 12. Vbi cùm dixiſſet hominem factum eſſ ad imaginem,n on ſecundùm corpus,ſed ſecundùm mentem, ſubdit: *quanquam & in ipſo corpore habeat quãdam proprietatem, quæ hoc indicet, quòd erecta ſtatura factus eſt.* Vbi cùm dicit, *quæ hoc indicet*, ſatis ipſe indicat,imaginem in corpore tantùm eſſe vt in ſigno,non formaliter, quia nulla forma, & figura corporis in Deo eſt. Similia habet idem Auguſt. *lib.*1. *de Gen.contra Manich. cap.*17. *& dicta q.* 51. vbi latiùs id proſequitur. Et idem tradit D.Thom. *dicta q.* 93.*a.*6.*ad* 2. & reliqui Theologi cum Magiſtro *in* 2. *d.* 16. De dubitatione verò indicata ab Epiphanio, ſcilicet, quid ſit in anima propria ratio huius imaginis, ſeu proximum fundamentum relationis eius, dicemus ſtatim.

2. Obiectio ex Theodoreto, & Anaſtaſ.

17. Secundò obiici poteſt Theodor. *q.* 20. *in Gen.* & cum illo Anaſtaſ. Niſſen. *in lib. Quæſt. ſacæ Scripturæ, q.*21. referens,& approbans verba Theodoreti dicentis: *Quidam vocauerunt imaginem Dei id, quod eſt in anima inuiſibile, ſed non rectè dixerunt. Si enim inuiſibile animæ imago Dei eſſet, multo magis Angeli vocarẽtur imagines Dei.* Vnde videtur velle Theodoret. nec in anima, nec in corpore eſſe imaginem,ſed in toto coniuncto, ſeu compoſito, quod ex corpore, & animo reſultat. Et ideo rationem imaginis explicare conatur per quaſdam proprietates, quæ in anima ſine corpore non inueniuntur. Vt ſunt regnare, iudicare, & dominari piſcibus maris, fabricare artificialia, vt domus, naues, imagines, & ſimilia, in quo, vt ait, homo auctorem naturæ imitatur.Et infrà addit opera virtutis, & præſertim miſericordiæ, ac denique concludit, cùm ſolus homo ſit ad imaginem, ſeu imago Dei ex omnibus creaturis,peculiarem quandam rationem huius denominationis eſſe oportere, cuius nulla reliquarum creaturarum particeps ſit. Imò addit ex hominibus ſolum virũ eſſe ad imaginẽ, & non fœminam; quia Paulus 1. *ad Corinth.* 11.de viro dicit: *Non debet velare caput ſuum, quia imago, & gloria Dei eſt*; de muliere autem dicit, *quòd debet velare caput ſuum*; ergo ſupponit mulierem non eſſe imaginem Dei, & rationem addit,quia homo dicitur factus ad imaginem ratione imperij, vir autem imperat fœminæ, & non è conuerſo.

Oſtenditur 1. contra Theodoretũ Angelum eſſe ad imaginem Dei.

18. Sed in hac obiectione Theodoretus falſo nititur fundamento, & in multis aliis non conſequẽter loquitur. Primum enim falſum eſt, Angelum non eſſe ad imaginem Dei,nam re vera eſt,& perfectiori modo,quàm homo, ſimpliciter loquendo. Hæc eſt expreſſa ſententia Dionyſij *cap.7. de diuin. nomin.* dicentis, *Angelos ea ſcire, quæ in terra ſunt, Scriptura teſtatur, non ea ſenſu haurientes quæ quidem ſunt ſenſibilia, ſed propria ad Dei imaginem effectæ mẽtis virtute, atque natura.* Idem docuit Gregor.*homil.* 34. *in Euang.* quem ſequuntur D. Thom. *dicta q.* 93. *art.* 3. & Scholaſt. omnes, qui id confirmant ex illo Ezechielis 28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis*, quod de principe malorum angelorum Patres intelligunt. Vnde Iſidor. *lib.*1. *de ſumm. bono, cap.*10. inquit, *Diſtat conditio Angeli à conditione hominis, homo enim ad Dei ſimilitudinem conditus eſt: Archangelus verò, qui lapſus eſt, ſignaculum Dei ſimilitudinis appellatus eſt.* Et infrà, *Quanto enim ſubtilior eſt eius natura, tanto pleniùs extitit ad ſimilitudinem diuinæ veritatis expreſſa.* Quæ ſunt ferè verba Gregorij; eadem repetit Beda *lib.Quæſt.q.*90.

Accedunt Patres alij.

19. Vnde pro hac ſententia citari poſſunt Patres omnes, qui verba illa de Angelo dicta eſſe intelligunt, vt Hieronym. *ibi, & Iſai* 14. *&* 54. & Auguſt. *lib.*11. *Gen. ad liter.cap.*25. *&* 11.*de Ciuit. cap.* 15. & Ambr. *lib. de Parad. cap.* 2. & Tertul. *lib.* 2. *contra Marc. cap.*10. vbi ſic exponit: *Tu es reſignaculum ſimilitudinis, qui ſcilicet integritatem imaginis, & ſimilitudinis reſignaueris.* Quæ verba tacito nomine Tertulliani ſatis accommodatè ad rem præſentem exponit Hieron. *ſupra Ezechiel.*vt paulo pòſt referam. Et ibi etiam ponderat ſubiuncta verba, *Plenus ſapientia & decore*, dicens, *Vbi imago Dei eſt, ibi plenitudo ſapientiæ, & perfectus decor.* Nõ eſt ergo dubium, quin Angelus natura ſua ſit ad imaginem Dei tanto perfectius quàm homo, quãto gradum naturæ intellectualis perfectiùs participat. Et ex conceſſis ab ipſo Theod. poteſt hoc conuinci, nam ſi homo dicitur ad imaginem propter imperium, hoc commune eſt Angelis, qui(vt ipſe fatetur) facultatem dominandi habent, quod probat ex Paulo, qui Angelos vocat, dominationes, principatus, & poteſtates, & rectores tenebrarum harum, *ad Coloſ.*1. *& ad Epheſ.* 3. *&* 6. *& ex Daniel.*10. Vbi Michael vocatur princeps Hebræorum,& alius princeps Perſarum,& alius Græcorum. Deinde ſi homo eſt imago, quia auctorem ſuum imitari poteſt fabricando artificialia, multo faciliùs, & excellentiùs poteſt id Angelus præſtare. Denique hæc potius ſunt ſigna imaginis,quàm forma, quæ in principio, & radice eorum poſita eſt; illa autem forma in Angelo eſt excellentior. Simpliciter ergo excedit Angelus in ratione imaginis. Neque obſtat, quod Theodor. obiicit, quia in Scriptura ſolus homo dicitur factus ad imaginem Dei. Tum quia in Scriptura non indiſtinctè narratur creatio Angelorum, ſicut hominis. Tum etiam, quia in loco Ezechiel. ſatis ſignificatur. Tum denique quia ſufficeret argumentum, quod à fortiori ab homine ſumitur, nam ex eo etiam quòd Lucifer vocatur ſignaculum Dei, optimè colligere poſſumus, quenlibet Angelum in ſuo gradu ſignaculum Dei eſſe.

Ex conceſſis arguitur etiam contra Theodor.

Ad obiect. ex Theodor. in n.17.

Addit alteram reſponſionẽ D. Thomas, cui ipſe nimis inſiſtendum non vult.

Addit verò D. Thomas, hominem ſecundùm quid eſſe ſimiliorem Deo, & duas proprietates explicat. Vna eſt, quòd ſicut Deus eſt in mundo totus in toto, & totus in qualibet parte, ita anima in corpore. Sed in hoc non videtur homo Angelum excedere, ſed potiùs è conuerſo, nam Angelus etiam poteſt eſſe in aliquo corpore totus in toto, & totus in qualibet parte; & in hoc hominem ſuperat, quòd non totus homo, ſed tantùm pars eius, quæ eſt anima, eſt tota in toto, & in qualibet parte; Angelus verò totus ſimpliciter eſt in toto, & totus in qualibet parte. Deinde eſt etiam perfectiori modo, quia anima eſt informando, Angelus verò præſidendo, aut operando tanquam extrinſecum agens, in quo videtur Deo ſimilior, quanuis multum ab illo diſtet. D.Thomas autem videtur totum mundum conſideraſſe quaſi vnum corpus, cui Deus intimè adeſt, totus in toto, & totus in qualibet parte eius, dando illi eſſe, altiori quidem modo, ſed cum dependentia eſſentiali corporis ab ipſo, & ſub hac ratione dixit in homine, & anima eius eſſe maiorem quandam ſimilitudinem cum Deo. Alia proprietas eſt, quia in homine inuenitur quædã Dei imitatio inquantum homo eſt de homine, ſicut Deus eſt de Deo. Sed optimè addit D. Thom. hoc non pertinere ad rationem imaginis per ſe,ſed ſolùm ſuppoſita priori ratione ſubſtantialis imaginis, alioqui etiam in brutis imago Dei inueniretur. Vnde rectè concludit, cùm hæc ſint valde extrinſeca ad rationem imaginis, & Angelus excedat in eo, quod huic imagini intrinſecum eſt, ſine dubio factum eſſe ad imaginem excellentiori modo, quàm fuerit homo. 20.

Secundò non admittimus, quod Theod. addit, 21.

fœmi

Oſtenditur 2. contra eũdẽ Theodor. fœminam quoque eſſe ad imaginẽ Dei, licèt Chryſoſt. Ambr. & Aug. illi fa- ueant.

fœminam non eſſe factam ad imaginem Dei. Quã- uis eodem modo loquatur Chryſ. *homil.* 8. *in Gen.* & eundem loquendi modum referat Gratianus *in cap. mulier.* 33. *q.* 5. ex Ambroſ. 1. *ad Corinth.* 11. vbi ſic ait, *Mulier idcirco debet velare caput, quia non eſt imago Dei, vt oſtendatur ſubiecta.* Idem habet *in cap. hæc imago*, *eadem cauſa*, *& q.* ex Auguſt. *in lib. Quæſt. ex vtroque Teſtamento miſtim q.* 106. & idem habetur in priori parte earundem quæſtionum ex ſolo veteri Teſtamento *q.* 21. *&* 45. Veruntamen contrarium eſt ſimpliciter verum, quod docuit idem Aug. 12. *de Trinit. cap.* 7. & Baſil. *hom.* 10. *Exaëm.* & Greg. Niſſ. *in lib. de opific. hominis*, & D. Thom. *dicta q.* 93. *art.* 4. Et probatur primò ex illo Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Et infrà, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam*; quia ibi per hominem non ſignificatur ſolus vir, ſed ſignificatur ſimpliciter humana natura, quatenus apta eſt in ſuis indiuiduis creari, ſiue ſit vir, ſiue fœmina. Quod ſubiuncta verba manifeſtè declarant: *Ad imaginem Dei creauit illum, maſculum, & fœminam creauit eos.* Quæ verba rectè ponderauit Auguſt. dicens, *Ad imaginem Dei naturam ipſam humanam factam dicit, quæ ſexum vtrunque complectitur, nec ab intelligẽda imagine Dei ſeparat fœminam.* Potéſtque cõfirmari ex illis verbis cap. 5. *Hic eſt liber generationis Adam in die, qua creauit Deus hominem, ad ſimilitudinem Dei fecit eum: maſculum & fœminam creauit eos*, &c. Quibus euidenter explicatur de vtroque ſexu, quod priùs in ſingulari, ſeu communiter de homine dicitur. Similiter *Sap.* 2. dicitur Deus, feciſſe hominem inexterminabilem, & ad imaginem; ſicut ergò primum fuit commune mari, & fœminæ, ita & ſecundum. Simili modo induci poteſt, quod dicitur Gen. 9. *Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius, ad imaginem quippe Dei eſt factus homo.* Nam lex illa tam eſt lata contra eum, qui effundit ſanguinem fœminæ, quàm viri. Ergo etiam ratio legis non ſolùm virum, ſed etiam fœminam comprehendit. Sic etiam inducit Aug. illud ad Coloſ. 3. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius qui creauit illum.* Nam renouari in agnitionem Dei commune eſt fœminæ & viro; renouatio autem fit ſecundùm imaginem; ergo etiam ratio imaginis communis eſt. Nam illa renouatio, vt Auguſt. ait, fit in ſpiritu mentis, vbi ſexus nullus eſt, ſicut *ad Epheſ.* 4. dixit idem Paulus, *Renouamini ſpiritum mentis veſtræ*, & *ad Galat.* 3. dixit, *In Chriſto non eſt Iudæus, nec Græcus; non eſt ſeruus, nec liber; non eſt maſculus, nec fœmina*; ergo vterque ſeruus renouatur in Chriſto, & vterque eſt ad imaginem Dei.

Primum argum. — *Confirm.*

22\. *2. Argumen.*

Denique omnia illa, in quibus Theodoret. ponit rationem imaginis, in muliere inueniuntur. Quia etiam fœmina eſt capax dominij, & principatus, & artificialia operari nouit, & (quod caput eſt,) habet facultatem rationalem, & intellectualem, ſecundùm quam præcipuè ratio imaginis attenditur; ergo etiam ipſa eſt ad imaginem Dei.

Ad obiect. pro Theodoreto in fine numeri 17.

Neque obſtat, quod Theodor. obiicit ex Paulo ſpecialiter dicente de viro, *quòd ſit imago, & gloria Dei*, nam per hoc non excludit à fœmina eſſe ad imaginem, ſed indicat, in hoc habere virum ſpecialem excellentiam, quia ipſe fuit aliquo modo principium fœminæ, & eſt caput eius, ac finis, in quo peculiari modo Deo aſſimilatur. Ita ferè D. Thomas *dicta q.* 93. *art.* 4. *ad* 1. id colligens ex verbis eiuſdem Pauli: *Non enim vir eſt ex muliere, ſed mulier ex viro, & vir non eſt creatus propter mulierem, ſed mulier propter virum.* Et declarat

A optimè Aug. *lib. de opere monach. cap.* 32. dicens, eſſe quidem in fœmina imaginem Dei, quanuis corpore, ſiue ſexu non ita illam ſignificet, ſicut vir. Et ad eundem modum exponenda ſunt, quæ Gratian. (vt initio numeri 21. attingebatur) ex Auguſt. & Ambroſ. refert. Præterquam quòd libri, vnde deſumpta ſunt, incertæ ſint auctoritatis.

23\. *3. Argum.*

Tertiò immeritò negat Theodoret. animam rationalem eſſe ad imaginem Dei, eo quòd inuiſibilis ſit. Nam licèt verum ſit, hominem integrum eſſe ad imaginem Dei ratione animæ, & ſecundùm aliquam proprietatem, vel conditionem inueniri in toto compoſito ſenſibili, quod eſt homo, in qua peculiarem habet ſimilitudinem ad B Deum, quam non habet anima ſeparata, vt eſt dominari brutis animalibus, producere ſibi ſimile, vel etiam antè facta componere, nihilominus anima ſecundùm ſe ſpectata ad imaginem Dei creata eſt, & ſeparata à corpore ſubſtantialẽ imaginem in ſe retinet, quia eſſentialiter intellectualis eſt. Vnde quæ de Angelis diximus, de anima ſeparata idem probant; quia etiam anima ſeparata verè ſubſiſtit in gradu intellectuali, & licèt in illo ſit incompleta ſubſtantia, & ſimpliciter minus perfecta imago; nihilominus ſecundùm quid in aliquo excedit Angelos, & magis aſſimilatur Deo, nimirum, quia poteſt ſuum eſſe communicare corpori, & illi ſubſtantialiter vni- C ri, quod Angelus non poteſt: Deus autem altiori modo, & ſine imperfectione, vel per creationem, & conſeruationem, vel mirabilius, per Incarnationem id facere potuit.

24\. *Imago & ſimilitudo an ſecundùm naturalia, an potiùs ſecundùm ſupernaturalia inueniãtur in anima.*

Supereſt verò vlteriùs inquirendum quid ſit in anima ipſa propria, & proxima ratio fundans relationem imaginis, nam in anima inueniuntur & natura, & gratia, vnde quæri poteſt, an anima ſit ad imaginem Dei ſecundùm naturam, vel ſecundùm gratiam. Item in anima in ſola natura ſpectata diſtingui poſſunt ſubſtantia, potentia, & actus, de quibus idem interrogari poteſt. Aduertendum ergo eſt in Geneſi non ſolùm dici, hominem eſſe creatum ad imaginem Dei; ſed et- D iam ad ſimilitudinem, de quibus verbis controuerſia eſt, an idem ſignificent, vel diuerſa, & ideo in hoc puncto de illis ſigillatim dicendum eſt. Quod ergo attinet ad imaginem, omnium ſententia eſt, inueniri in homine, ſeu anima ſecundùm naturam eius. Ita docent omnes Patres ſuprà allegati, & alij, quos ſtatim referemus, & probatur ſufficienter ex dictis. Quia homo eſt ad imaginem Dei, in quantum in intellectuali gradu cum illo conuenit, ſed hoc habet anima rationis per naturam, ſicut & Angeli; ergo ſecundùm eſſe naturale animæ conuenit homini ratio imaginis. Et confirmatur hoc ex verbis Geneſis: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem* E *noſtram, vt præſit*, &c. Nam ex his colligitur inde conuenire homini eſſe ad imaginem, vnde illi conuenit poſſe præeſſe brutis animalibus, ſed hoc conuenit illi per naturam rationalem, quatenus talis eſt, quanuis gratiam non habeat; ergo & ratio imaginis. Vnde Auguſt. ſerm. 27. de verb. Apoſtoli, cap. 2. *Habemus* (inquit) *aliquid amplius, quàm beſtiæ, mentem, rationem, conſilium, quod non habent beſtiæ, in eo facti ſumus ad imaginem Dei. Denique vbi Scriptura narrat quòd facti ſumus, ibi ſubiungit, vt nos pecoribus non ſolùm anteponat, ſed etiam præponat.* Et infrà interrogat, vnde habeat poteſtatem, & reſpondet *propter imaginem Dei.* Confirmari etiam poteſt ex loco citato ad Coloſ. 3. *Induite nouum hominem, qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum.* Nam ex his

his verbis ſic poſſumus argumentari, homo renouatur per fidem, & gratiam, vt docet Auguſt. *lib.2. de peccat. merit. cap.1.* ſed quando ſic renouatur per fidem, & gratiam, non fit imago Dei, ſed perficitur ſecundùm imaginem Dei; ergo ante gratiam ſupponitur homo imago Dei; ergo per naturam habet, quòd ſit ad imaginem. Quo ferè modo argumentatur Auguſt. 12. *de Trinit. cap.7.* *Confirm.3.* Denique argumentum ſuprà ſumptum ex *Geneſi 9.* hîc etiam locum habet, nam homicidium dicitur ibi morte dignum, quia homo eſt ad imaginem Dei, ſed homicidium præciſè ſpectatum ſecundùm rationem naturalem, vt eſt contra hominis naturam, habet illam grauitatem, & eſt dignum tali pœna; ergo etiam ratio imaginis in ipſa hominis natura fundata eſt.

25. *Corollar. ex dictis.* Vnde obiter colligitur, nullam naturam inferiorem humana eſſe ad imaginem Dei, vt rectè docet D. Thomas *in dicta q. art. 2.* quia in nulla inferiori natura inuenitur gradus intellectualis, quo nihil eſt propinquius Deo in creaturis, vt dixit Auguſt. *lib.* 83. *Quæſt. q.* 51. & ideo ſolùm in natura, quæ illum gradum attingit, imago Dei inuenitur. *Obiectio cõtra corollarium.* Sed dicunt aliqui in toto mundo eſſe imaginem Dei, & multo perfectius, quàm in homine ſolo, quia in mundo continentur omnes gradus rerum, & plures rationes, & modi repræſentandi excellentiam, & magnitudinem Dei. *Impugnatur.* Sed hoc impropriè dicitur, & præter modum loquendi Scripturæ. Quia licèt Scriptura deſcribat creationem mundi corporei, nunquam ſignificauit, Deum creaſſe illum ad imaginem ſuam. *Ratio impugnationis.* Et ratio eſt, quia mundus, vt ſic, non eſt aliquid verè vnum, ſed tantùm ſecundùm quendam ordinem, ſeu comparationem & accidentalem vnionẽ, ſub qua ratione nõ poteſt dici ad imaginem Dei, quia in illo ordine, vel compoſitione, non niſi valde metaphoricè Deo aſſimilatur. Si autem ſit ſermo de rebus, ex quibus mundus conſtat, quædam ſunt ad imaginem Dei, aliæ verò minimè. Vnde non poteſt mundus alia ratione dici ad imaginem Dei, niſi quatenus homo, vel Angelus eſt ad Dei imaginem. Propter quod impertinens eſt comparatio, quæ inter mundum, & hominem in hoc fit, quia, ſi mundus ſenſibilis non includat hominem, non poteſt dici ad imaginem Dei: ſi autem ſub mundo comprehendatur homo, tota ratio imaginis eſt in homine; & ideo neque hoc modo poteſt in mundo eſſe perfectior imago, quàm in homine, vtique in eo in quo proprietas imaginis conſiſtit. Quanuis ſecundùm alias conſiderationes, vel comparationes quædam aliæ imitationes Dei inueniantur in mundo, ſeu aliis partibus eius, quæ in homine non reperiuntur; quæ magis ad veſtigia Dei, quàm ad imaginem pertinent.

26. *Aſſertio 4. etiam ad imaginem attinens.* Addendum verò eſt, cùm in natura rationalis animæ, vel Angeli tria inueniantur, ſubſtantia, potentiæ & actus, in omnibus illis rationem imaginis conſiderari, ac fundari poſſe, vel certè ex omnibus illis hanc imaginem compleri, & conſummari. Ita ſumitur ex variis modis, quibus ſancti rationem huius imaginis in homine declarant, & ſimul ratione poteſt facilè oſtendi. *Declaratur ratione.* Nam in primis anima ratione ſuæ ſubſtantiæ, in intellectuali gradu eſſentialiter conſtituitur, & ex eiuſdem ſubſtantiæ eſſentiali perfectione habet, quòd ſit intelligentiæ capax: ſed hæc eſt fundamentalis ratio huius imaginis, vt diximus; ergo. Et confirmatur ex proprietatibus maximè propriis talis ſubſtantiæ; eſt enim incorporea, indiuiſibilis, immortalis, ſeu æterna, vbi-

A cunque eſt, tota in toto exiſtit, & in ſingulis partibus eſt capax participationis diuinitatis, & virtutum, & actuum comitantium illam. Et ita Auguſt. *lib. de Quantit. animæ, cap.2.* per immortalitatem animæ imaginem explicat. In *lib.* autem *de Eccleſiaſt. dogmatib.* illi attributo, *cap. vlt.* dicitur anima ad imaginem non ſolùm, quia *incorporea eſt, ſed etiam quia æterna.* Greg. autem Niſſen. *in lib. de hominis opificio, cap.* 16. *à medio.* in editione Baſilienſi anni 71. ad imaginem dicit eſſe, quia particeps eſt ſummi boni, quod Deus eſt; & idem reperitur *in oratione catechet. cap.5.* ex editione Pariſien. anni 73.

B At verò ſola anima ſine potentiis non refert ſufficienter diuinam naturam, quatenus intellectualis eſt, nam Deus ita eſt intellectualis per naturam ſuam, vt per eandem noſtro modo intelligendi habeat vim, & facultatem proximam intelligendi, & amandi, & liberè operandi: at verò anima non habet hæc omnia per ſuam ſubſtantiam ſine potentiis; ergo potentiæ animæ ad complementum huius imaginis pertinent. Atque ita Auguſt. 12. *de Ciuit. cap.* 23. *& tract.* 8. *in* 1. *Epiſt. Ioan.* ponit rationem imaginis in mente rationali. Idem *ſerm.27. de verb. Apoſt. & in ſerm.63. de verb. Domini,* ponit illam in intellectu, memoria, & voluntate. Quod etiam habet Bernar. *in lib. Meditat. cap.* 1. Et quia liberum arbitrium eſt C facultas voluntatis, & rationis, ideo in libertate intellectualis naturæ rationem imaginis ponit Ambr. *lib. 6. Exaëm. c.* 8. & Damaſc. *lib.2. de Fide, cap.* 12. & Niſſen. *lib. de homin. opific. cap.* 4. & Bernard. *lib. de Grat. & liber. arbitr.* Vnde vlteriùs, quia homo per rationem, & libertatem eſt capax dominij, & facultatem habet ad regendum, & gubernandum; ideo in hac facultate conſtituunt ſæpe Patres rationem imaginis conſentaneè ad verba illa Dei, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit.* Ita Baſil. Ambr. & Chryſoſt. ac Theodoret. *locis citatis,* & Damaſc. *dict. cap.* 12. & Auguſt. *lib. de catechizan. rudib. cap.* 18. *& lib. 3. Gen. ad lit. cap.* 20. & indi- D cat Hieron. *Epiſt.* 146. *ad Damaſc. de filio prodigo,* parum ab initio. *(27. Progreditur dicta declaratio.)*

Denique quia Deus per ſubſtantiam ſuam non tantùm eſt eſſentialiter intellectiuus, nec ſolùm ad intelligendum potens, ſed etiam eſt actu intelligens, & amans; ideo etiam homo non tantùm in ſubſtantia ſua, & potentiis, ſed etiam in actibus earum imaginem Dei portat. Imò tunc Dei imago in homine perfecta, & cõpleta intelligitur, quando ſuis actibus ornata eſt. Sic dixit Theod. *dicta q.* 20. tunc verè hominem eſſe ad imaginem Dei, quando opera Dei facit, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 15. *Sicut portauimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cæleſtis. Nam* E *imaginem* (inquit) *terrenam portat, qui ſecundùm carnem viuit, & perficit opera carnis; imaginem verò cæleſtis, qui ſpiritu opera carnis mortificat.* Et Auguſt. (ſi eius eſt) lib. 65. Quæſt. in 18. *Mens* (inquit) *quando cogitat ea, quæ ſunt æterna, tunc verè imago Dei dicenda eſt.* Et infrà, *Quanto ſe magis extenderit in id, quod æternum eſt, tanto magis inde formatur ad imaginem Dei.* Et clariùs Thaulerus ſerm. 2. de Trinit. *Hæc* (inquit) *diuina imago veraciter propriè ac nudè in anima, cui naturaliter indita eſt, inuenitur.* Et inferiùs, quærens vbinam ſit iſta imago, dicit, *Omnium ſententia eſt propriè in viribus ſupremis, hoc eſt, memoria, intellectu, & voluntate conſiſtere;* ipſe verò ſubiungit, *Sanctus Thomas propiùs ad rem ipſam acceſſit, dicens, quòd imaginis huius perfectio in eius actualitate, & virium exercitio ſita ſit.* Quod *(28. Completur prædicta aſſertionis declaratio.)*

ipſe poſtea de actibus perfectæ contemplationis exponit. Ac denique Auguſt. *lib.12. de Trinit. cap. 6. & ſequentib. & lib. 14. cap. 3. & ſequentib.* per actus intellectus, & voluntatis perfectionem huius imaginis declarat, vt paulo pòſt in vlt. puncto videbimus. Dico ergo per actus perfici hanc imaginem, quia illam ornant, & ſimiliorem reddunt. Subſtantialiter autem in illis non conſiſtit, neque in rigore neceſſarij ſunt, vt homo eſſe dicatur ad imaginem Dei. Tum quia Deus dicitur creaſſe hominem ad imaginem ſuam, ideoque ante opera in ipſa anima, vt eſt terminus creationis, & ex vi illius imago Dei impreſſa eſt, & ſimiliter in homine, ex vi informationis animæ ante omnem operationem inuenitur. Tum etiam, quia imago Dei in homine eſt permanens: operatio autem ex ſe tranſiens eſt. His ergo modis in ipſa hominis natura imago Dei magis vel minus perfecta inuenitur.

Quomodo in actibus potentiarum rationaliū homo portet imaginem Dei.

29\. Supereſt videndum, an etiam per gratiam ſit imago Dei in homine, ſimúlque explicanda eſt alia particula, *ad ſimilitudinem*, prout ſuprà propoſuimus. Duæ itaque ſunt expoſitiones illorum verborum, *ad imaginem, & ſimilitudinem.* Vna eſt, vt non ſignificent res diuerſas, ſed eandem magis declarent, ita vt particula, *ad ſimilitudinem*, ſolùm denotet illam imaginem Dei eſſe valde perfectam. Nam, vt rectè dixit D. Thomas *dicta q. 93. art. vlt.* licèt ſimilitudo ſit de ratione imaginis, nihilominus, quia ſimilitudo ipſa poteſt eſſe magis & minus; ideo ad denotandam perfectionem imaginis dici ſolet habere ſimilitudinem, ac proinde quanuis illæ duæ voces coniungantur, idem magis perfectum ſignificant. Et poteſt hæc expoſitio optimè ſuſtineri, & confirmari ex illo *Gen.5.* vbi ſolùm dicitur, *Creauit Deus hominem ad ſimilitudinem ſuam,* ſicut aliis locis ſolùm dicitur homo ad imaginem factus, vt *Gen. 9. & Eccleſiaſt.17.* Quibus indicatur idem per ſingulas voces, quod per vtranque ſimul, ſignificari. Imò *Sapient. 2.* dicitur Deus creaſſe hominem ad imaginem ſimilitudinis ſuæ, vbi iuxta phraſim vſitatam in Scriptura genitiuus ille æquiualet adiectiuo, ac ſi diceretur ad imaginem ſimilem ſibi. Ac denique *Gen.5.* Adam dicitur genuiſſe filium ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, quæ verba non videntur poſſe in alio ſenſu declarari; ergo in eodem, ſimilia de homine dicta accipi poſſunt. Et huic ſententiæ fauet Auguſt. *in Imperfect. Gen. ad lit. cap. vlt. ad fin.* vbi refert quoſdam diſtinxiſſe inter imaginem, & ſimilitudinem, dicentes quòd licèt priùs dixerit Deus, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, nihilominus ſtatim ſolùm dici, *Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam*, quia tunc tantummodo ad imaginē factus eſt; ſimilitudo autem illi poſtea reſeruabatur in reſurrectione mortuorum. Hanc verò opinionem refutat Auguſt. primò ratione, his verbis: *Quaſi poſſet eſſe imago aliqua, in qua ſimilitudo non ſit. Si enim ſimilis omnino non eſt, profectò nec imago eſt.* Secundò auctoritate Iacobi 3. dicentis, *In ipſa* (vtique lingua) *benedicimus Deum, & in ipſa maledicimus homines, qui ad ſimilitudinem Dei facti ſunt.* Et ſimilia ferè habet idem Auguſtinus *q. 4. in Deuter.*

An idē valeat eſſe ad imaginē & ſimilitudinem.

1. Sententia.

Suadetur.

Eidem ſententiæ fauet Aug.

30\. Nihilominus eſt alia ſententia, quæ illa duo verba *imaginis*, & *ſimilitudinis* diſtinguit, & prius ad naturam, poſterius ad gratiam refert, ac ſi dictum eſſet: Faciamus hominem ad noſtram imaginem ſecundùm ſuam naturam, & nobis ſimilem in gratia. Ita ferè Ambr. *lib. de Dignit. condit. human. cap. 2. & 3. & lib.6. Exaëmer. cap. 7. & 8.* Origen. *lib. 3. Periarch. cap.6.* Chryſ. *homil. 9. in Gen.* Baſil. *hom. 10.* & Gregor Niſſen. *hom. de Creat. homin.* & Theodor. *q.20. in Gen.* & ibidem Euch. *lib.1.* & ſignificat Hieron. in id. Ezech. 28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis*; dicens, *Notandum quòd imago tunc facta ſit tantùm, ſimilitudo in Baptiſmo compleatur.* Idem indicat Irenæ. *lib. 5. contr. hæreſ. cap. 6.* dicens. Propter effuſionem ſpiritus ſpiritualis, & perfectus homo factus eſt, & hic eſt, qui ſecundùm imaginem, & ſimilitudinem factus eſt Dei. Et hoc declarans, ſubdit, *Si defuerit animæ ſpiritus animalis eſt, verè imaginem habens in plaſmate, ſimilitudinem verò non aſſumens per ſpiritum.*

2. Sentētia.

Fundamentum huius ſententiæ eſſe poteſt, 31. quia non eſt credendum, illa verba eſſe addita diſtincta, ſine aliquo myſterio, & peculiari vtriuſque vocis ſignificatione. Vnde etiam Damaſc. *lib.2. cap.12.* dixit imaginem vim intelligendi, & arbitrij libertatem ſignificare; ſimilitudinem verò virtutis, quoad eius fieri poteſt, perfectionem. Et confirmari etiam poteſt, quia cùm homo iuſtificatur, dicitur *renouari ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum*, ad Coloſ.3. In quo ſignificatur, hominem eſſe ad imaginem, etiamſi non ſit renouatus per gratiam, per quam renouatur ad ſimilitudinem, vt videtur exponere Auguſt. *lib. contra Adimant. cap.5.* Propter quæ ſententia hæc eſt etiam valde probabilis. Exiſtimo tamen priorem eſſe maximè litteralem, & primarium ſenſum continere; hanc verò poſteriorem eſſe magis ſpiritualem, vel ad ſummum ad ſecundarium ſenſum pertinere, vel certè eſſe quaſi explicationem prioris, nam Deus ita fecit hominem ad imaginem ſuam, vt ſimilitudinem, quam habebat innatam, voluerit per ſua dona perficere. Et in eodem ſenſu dicunt Patres allegati, non ſolùm in principio factum eſſe hominem ad imaginem Dei, ſed etiam quo magis in ſanctitate creſcit, eo magis ad ſimilitudinem Dei fieri, & tunc eſſe illam imaginem conſummandam, quando *ſimiles ei erimus, & videbimus eum, ſicuti eſt.*

Aſſertio quinta, ſeu authoru iudicium de vtraque ſētentia.

Ex quibus colligere licet, quid ſentiendum 32. ſit de ſententia dicentium, hominem amiſiſſe imaginem Dei, peccando, quæ fuit ſententia Origenis, vt refert Hieronym. *in Epiſt. 60. ad Ioan. Epiſc. Hieroſol.* vbi illam vt hæreticam damnat. Idémque habet Epiphan. *in Epiſt. ad eundem, & hæreſ.70.* Quem errorem ita noui hæretici excitarunt, & explicarunt, vt de ipſa naturali imagine id affirmauerint. Ita eſſe abolitam, vt amiſerit homo arbitrij libertatem, & poteſtatem vtendi ratione ſaltem in rebus honeſtis. Imò Mathias Illyric. vt refert Valent. dixit, hominem peccando transformatū fuiſſe in viuam, & ſubſtantialem imaginem diaboli, & amiſiſſe imaginem Dei. Sed in hoc ſenſu nō ſolùm eſt hæretica hæc ſentētia, ſed etiam inſana, quia eſſentia animæ, & potentiæ connaturales illi non amittuntur peccando, nec mutari poſſunt in ſeipſis, ſed ſolùm in habitibus, aut actibus ſuis, vel in modo faciliùs, vel difficiliùs operādi, quatenus ex corporis diſpoſitione pendent. Et contra illū ſpecialem errorē, quòd homo peccando non amiſerit arbitrij libertatem, in tract. de Gratia oſtendimus, *Prologomeno 4. cap.7.*

Corollariū ex dictis, hominem peccando non amiſiſſe naturalē imaginem Dei.

Valentia in lib. de peccato originali. cap.5.

In hoc ergo ſenſu certum ſit, hominem pec- 33. cando non amiſiſſe, nec amittere illam imaginem naturalem Dei. Quam ex vi creationis accepit. Quia verò hæc imago ita perficitur per gratiam, vt nouam, & ſingularem Dei ſimilitudinem recipiat, ideo dicunt interdum Patres amiſiſſe hominem peccando imaginem Dei. Et ita expoſuit

Amiſiſſe tamen ſimilitudinem per gratiam.

ſeipſum

eipſum Auguſt. *lib.* 2. *retract. cap.* 24. exponens quod dixerat *lib.6. Gen. ad litt. cap.* 24. 27. & 28. ſcilicet, Adam peccando amiſiſſe imaginem Dei. *Non ſic accipiendum eſt* (inquit) *tanquam in eo nulla remanſerit, ſed quòd tam deformis, vt reformatione opus haberet.* Et quanuis hoc magis ſignificaſſet *lib.*83. *Quæſt. q.* 67. dicens, amiſiſſe hominem ſignaculũ imaginis; nihilominus illam expoſitionem addit, & Scripturis confirmauit *lib.* 1. *retract. c.*26. Et ſic etiam dixerunt Cyprian. *in ſerm. de Bono patient.* & Bernard. *ſerm.* 1. *de Annuntiat.* hominem peccando, retenta imagine, ſimilitudinem Dei perdidiſſe, gratiam enim per *ſimilitudinem* intelligunt, iuxta ſecundam expoſitionem ſuprà datam. Et hoc etiam ſignificauit Auguſt. 2. *de Gen. contra Manich. cap.* 28. Et clariùs 12. *de Trinit. cap.* 11. vbi de primis parentibus dicit, *quòd nudati ſtola prima, pelliceas tunicas mortalitate meruerunt.* Et ſubdit, *Honor enim hominis verus, eſt imago, & ſimilitudo Dei, quæ non cuſtoditur, niſi ab ipſo, à quo imprimitur.* Idem ſumitur ex eodem *in concione* 2. *in Pſalm.* 70. circa illa verba: *Deus quis ſimilis tibi?* & *Pſalm.*72. circa illa verba, *Imaginem illorum ad nihilum redigens,* dicens, peccatores imaginem Dei ad nihilum reducere. Et *Pſalm.* 75. non longè à principio; *Factus* (inquit) *es ô homo ad imaginem Dei, per vitam verò peruerſam exterminaſti in te imaginem conditoris tui.* Starim verò addit, *Factus diſſimilis,* &c. Neque ampliùs videtur intendiſſe Origenes, vt colligi poteſt, & *lib.*3. *Periarch. cap.*6.

Ad Origenē relatum in num.32.

34. *Sub qua ratione Deus ſit exemplar imaginis in homine.*

Vltimò dicendum ſupereſt de termino ad quem formaliter refertur hæc imago tanquam ad ſuum prototypon. Quanuis enim ex dictis conſtet, Deũ eſſe primum exemplar huius imaginis, ac ſubinde eſſe terminum relationis eius, nihilominus quia in Deo multa attributa, & proprietates à nobis conſiderantur, & diſtinguuntur, ideo breuiter explicandum eſt, an Deus ſub aliqua ratione particulari, vel ſub omnibus ſimul ſit huius relationis terminus. Circa quod breuiter aduertendum eſt, Deum poſſe conſiderari vel vt eſt vnus, vel vt eſt trinus, vel vt eſt aliqua determinata perſona ex tribus, quæ in ipſo ſunt. Primò ergo certum eſt, hominem eſſe factum ad imaginem Dei, vt vnus eſt, ac ſubinde Deum, vt vnum, eſſe terminum relationis huius imaginis. Hoc ſupponit D. Thom. *dicta q.*93. *art.*5. & omnes Theologi *in* 2. *d.*16. & probatur ex dictis, quia homo eſt ad imaginem Dei quatenus cum illo conuenit in gradu intellectuali, quem ab ipſo participat. Sed Deus quatenus eſt vnus in eſſentia, eſt in ſupremo gradu intellectualis naturæ; ergo vt ſic eſt terminus huius imaginis. Item hæc ratio imaginis conſideratur in multis attributis ad vnitatem Dei pertinentibus, vt in immortalitate, in immaterialitate, in indiuiſibilitate, æternitate, & ſimilibus. Vnde conſtat Deum non terminare hanc relationem ſecundùm aliquod ſpeciale attributum, ſed ſecundùm abſolutam Dei eſſentiam, quatenus includit omnia attributa, quæ à natura intellectuali participari poſſunt ſecundùm formalem conuenientiam cum Deo, quanuis analogam. Et fortaſſe hac ratione dixit Gregor. Nyſſ. ſuprà relatus in num. 26. in fine, cùm homo dicitur factus ad ſimilitudinem Dei, nihil aliud ſignificari, niſi factum eſſe participem omnium bonorum Dei: nam quia hæc innumerata ſunt (ait) & ſigillatim vix enumerari poterant, ideo illo vnico generali verbo ſunt comprehenſa. Nam quia diuinitas eſt plenitudo bonitatis, & imago iuxta talem formam ſimilitudinem poſſidet quandam,

Notatio pro reſolutione. *Aſſertio 6. in ordine.* *Probatur 1.* *Secundò.*

A ideo etiam boni plenitudinem participauit.

35. *Aſſertio 7.*

Deinde dicendum eſt, hominem factum etiam eſſe ad imaginem Trinitatis, ac proinde etiam Deum trinum eſſe terminum huius imaginis. Ita docet D. Thom. *in dicto art.*5. & reliqui Scholaſtici cum Magiſtro *in* 1. *d.* 3. éſtque ſententia Auguſt. Ambroſ. & aliorum Patrum exponentium verba illa, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Exponunt enim, Trinitatem eſſe quæ loquitur, vt ſuprà vidimus, vnde cùm dicit *noſtram,* indicare ad imaginem ipſius Trinitatis hominem eſſe factum. Deinde ſolet hoc explicari duobus modis, prior eſt, quia tres potentiæ, ſcilicet intellectus, memoria, & voluntas in vna anima exiſtentes, tres perſonas in vna eſſentia aliquo modo repræſentant. Ita Magiſt. *in dicta d.* 3. & ſumitur ex Ambroſ. *lib. de Dignit. human. nat. cap.*2. & ex Auguſt. *lib.*10. *de Trinit. cap.* 1. Alter modus, quem magis probat D. Thomas *dicta q.* 93. *art.* 7. *ad* 3. eſt, vt hæc imago conſideretur in anima vt actu intelligente, & amante. Nam quia Trinitas perſonarum in Deo per proceſſiones intellectus, & voluntatis conſurgit, ideo per quandam participationem illarum proceſſionum completur in anima imago Trinitatis, quatenus intelligendo producit verbum, & diligendo, amorem. Quem modum latè proſequitur Auguſt. *de Trinit. cap.*5. & *lib.* 14. *cap.* 7. & *ſequentib.* & *lib. etiam* 15. & attigit Hilar. 4. *de Trinit.* & latiùs *in principio tract. de Trinit.* explicatur. Poteſt autem inquiri, an hæc imago ſit tantùm in cognitione, & amore Dei, vel etiam aliarum rerum, & an in actibus perfectis tantùm, vel etiam in imperfectis. Nam Auguſt. in hoc variè loquitur, vt videre licet in D. Thom. *art.*7. & 8. Breuiter tamen dicendum eſt, in omni cognitione, & amore inueniri aliquo modo hanc imaginem, cum maiori verò proprietate in amore & cognitione Dei, & tanto perfectiorem, quanto prædicti actus perfectiores fuerint.

Probatur 1. ex doctrina Patrum. *Explicatur deinde dupliciter. Prior modus.* *Poſterior modus.* *Dubiolum reſoluitur.*

36. *Aſſertio 8.*

Vltimò addendum eſt, hanc imaginem non referri ad aliquam particularem diuinam perſonam ſecundùm proprietatem peculiarem eius. Hoc aduertimus propter quoſdam, qui dixerunt, hominem factum eſſe ad imaginem filij, & alios, qui addiderunt, factum eſſe ad ſimilitudinem Spiritus ſancti. Quorum primum iam ſuprà refutatum eſt, & improbatur ab Auguſt. *lib.*7. *de Trinit. cap. vlt.* & *in Imperfect. Gen. cap. etiam vlt. in fine.* Quia non dixit Pater: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem tuam, ſed dictum eſt, *ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Quo argumento refellitur etiam ſecundum, quia particula *noſtram* tam in ſimilitudinem, quàm in imaginem cadit. Et præterea quia abuſiuè, & ſine fundamento dicitur nomine ſimilitudinis Spiritum ſanctum ibi ſignificari.

Vnde probetur.

CAPVT IX.

Vtrùm primi homines cum perfecta ſcientia rerum naturalium creati fuerint.

PRæter ſubſtantiam, & potentias, quas homo in prima productione à ſuo auctore accepit, inueniuntur aliæ perfectiones ad ordinem naturæ pertinentes, quia naturam perficiunt, & aliquo naturali modo acquiri poſſunt, vt ſunt habitus, & actus, de quibus dicendum eſt, quomodo primis hominibus concreati fuerint, & præſertim de habitibus, nam actus non ſunt facti à ſolo 1.

O 2 auctore

auctore naturę, ſed ab ipſo homine iam producto. Hæ autem perfectiones partim ad cognitionem pertinent, partim ad voluntatem. De cognitione igitur, quæ prior eſt, ſeu ſcientia eſt dubium, an homini in ſua creatione data fuerit. Eſt autem ratio dubitandi, quia naturale eſt homini acquirere cognitionem, & ſcientiam per ſenſus, & habitus per actus; ſed Deus ita condidit res omnes, vt proprios motus illis agere ſinat; ergo etiam hominem ita creauit, vt conferendo ei totam perfectionem, quam in actu primo natura per ſe primò, vel ſecundò poſtulat, reliquas perfectiones ipſe ſibi acquireret: huiuſmodi autem ſunt ſcientia, & cognitio; ergo hæc non ſunt homini concreata, vel à Deo indita, ſed poſt creationem ſunt ab homine acquiſita. Et confirmatur, quia ſæpe dictum eſt, in prima rerum creatione, non eſſe miracula, vel præternaturalia opera ſine euidente neceſſitate, & auctoritate aſſerenda; ſed habere ſcientiam infuſam non eſt naturale homini, ſed miraculoſum, vel ſupra naturæ ordinem; ergo non eſt, cur credamus hoc modo eſſe datam ſcientiam primis hominibus.

Partis negantis argumentum.

Confirm.

2. Nihilominus certum eſt, habuiſſe Adam ſtatim ac fuit à Deo creatus naturalem ſcientiam à Deo ſibi inditam. Hæc eſt doctrina S. Thomæ 1. *p. q.* 94. *art.* 3. & eſt communis Scholaſticorum cum Magiſtr. *in* 2. *d.* 23. Et probatur primò ex Scriptura, nam *Gen.* 2. dicitur, paulo poſt creationem Adæ adducta eſſe omnia animalia coram ipſo, vt eis nomina imponeret, & additur: *Omne, quod vocauit Adam animæ viuentis, ipſum eſt nomen eius.* Ex quo loco omnes Scholaſtici colligunt, habuiſſe tunc Adam ſcientiam ſingulorum animalium, vt conuenienter ad naturam vniuſcuiuſque eis nomina imponeret. Ita enim exponit dicta verba Euſeb. *lib.* 11. *de Præparat. Euang. cap.* 4. nam quod dicitur, *Ipſum eſt nomen eius*, exponit, hoc eſt, in ipſa natura, ſeu conuenienter ad naturam rei impoſitum eſt. Hoc autem fieri non poterat, niſi & cum perfecta ſcientia ipſorum animantium, & cum magna peritia alicuius linguæ, & proprietatis omnium verborum eius. Vnde rectè Chryſoſt. *hom.* 14. *in Gen.* inquit, *Quòd magna ſapientia præditus fuerit, diſce ex his, quæ nunc fiunt. Et adduxit illa*, &c. *fecit hoc Deus demonſtraturus nobis magnam illius ſapientiam.* Et infrà, *Ne igitur ſubitò prætereas, ſed cogita quanta fuerit ſapientia volatilibus*, &c. *& omnibus congrua, & conuenientia ſuæ naturæ imponit nomina.* Et iterum infrà, *Qui poteſt congruis nominibus iumenta appellare, & volatilia cæli, & alias beſtias, quomodo non omnis ſapientia, & induſtria pollet?*

Aſſertio 1. & certa affirmans de ſcientia naturali Adamo indita.

Probatur 1.

3. Secundò veritate hanc videtur expreſsè docere Sapiens *Eccleſ.* 17. dicens: *Creauit Deus de terra hominem.* Et infrà, *Creauit ex ipſo adiutorium ſimile ſibi.* Et infrà, *Et diſciplina intellectus repleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu impleuit cor illorum, & mala, & bona oſtendit eis, poſuit oculum ſuum ſuper corda illorum oſtendere illis magnalia operum ſuorum, vt nomen ſanctificationis collaudent, & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operam eius.* Quæ verba licèt generalia videantur, & ſupernaturalem cognitionem maximè indicent, tamen ſine dubio naturalem etiam ſcientiam comprehendunt. Tum quia valde vniuerſalia ſunt: tum etiam, quia ad perfectam diſciplinam intellectus pertinent, quam perfectionem totam complectitur illud verbum, *repleuit illos.* Tum etiam, quia multa ex operibus Dei per hanc ſcientiam cognoſcuntur, vnde etiam deſeruit, vt in eius laudem referantur. Denique ibidem

Probatur 2.

A ait Sapiens: *Dedit illi poteſtatem eorum, quæ ſunt ſuper terram: poſuit timorem illis ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum, & volatilium.* Ad vſum autem huius poteſtatis, & dominij neceſſaria erat huiuſmodi ſcientia, vt diſcenere poſſet manſueta animalia à feris, ſtatim ac illa videret, & abſque alio experimento, & ſic de cæteris. Quod rectè indicauit Chryſoſt. *loco citato*, ponderando nominum expoſitionem ſcientiæ, poteſtatis, ac dominij ſignum fuiſſe, & ad vtrunque ſine confuſione præſtandum, magnam ſapientiam, imò & induſtriam (vt ait) neceſſariam fuiſſe, quod non poteſt de induſtria acquiſita intelligi, cùm nulla experientia præceſſiſſet. Addi etiam poteſt B illud Eccleſ. 7. *Deus fecit hominē rectum*, nam ſcientia etiam ad quandam rectitudinem pertinet, quia ſcientia veritatis, rectitudo quædam intellectus eſt; intellectus autem principalis potentia hominis eſt, & ideo rectè poteſt hæc rectitudo intellectualis (vt ſic dicam) ſub abſoluta rectitudine comprehendi, quanuis fortaſſe Sapiens de morali, vel ſupernaturali præcipuè loquatur, vt poſtea videbimus.

4. Vltimò confirmatur ratione hæc veritas, quia hominem creari cum perfecta ſcientia fuit in primis conuenientiſſimum ex parte Dei, cuius opera perfecta ſunt: nam hac ratione omnes alias res vniuerſi tam corporales, quàm ſpirituales in C ſtatu perfecto creauit; ergo & hominem ex corpore, & ſpiritu compoſitum. Nam & ipſum hominem ſecundùm corpus perfectum creauit; ergo multo magis ſecundùm animam. Nec ſatisfaciet quis ſi reſpondeat, feciſſe quidem Deum animam perfectam ſecundùm eas perfectiones, quas à ſolo auctore naturæ habere poterat, vel per ſe primò, vel per naturalem, ac neceſſariam dimanationem cum eſſentia; non verò quoad alias perfectiones, quas homo ſuis actibus poteſt acquirere. Hoc, inquam, non ſatisfacit, tum quia vix potuiſſet homo ſcientiam acquirere, niſi priùs daretur à Deo, vt ſtatim declarabo. Tum etiam, quia corporibus etiam eas perfectiones contulit D Deus in principio, quas poſſunt ſimilia corpora diſcurſu temporis ſuis actibus comparare, vt patet in ſtatura corporis humani, & in arboribus cum ſuis fructibus productis; ergo multo magis debuit creare intellectum hominis bene diſpoſitum, & proximè aptum ad fructus mentis producendos. Quod his verbis docuit Moſes Barcepha lib. de Parad. 2. p. cap. 7. *Comparauit Deus Adæ mentis ſenſum, vt procrearet, atque expullulare faceret omnis generis probas cogitationes, meditationibúſque tam de rebus, quæ videndi ſenſu percipi poſſunt, quam iis, quæ eum ſenſum effugiunt.* Vnde ibidem dixerat, inductum fuiſſe Adamum in ſpiritualem, ac felicem vitam, & mirifica affectuum voluptate per E meditationes, cogitationéſque nulli perturbationi, aut anxietati obnoxias, in morem Angelorum, & ſpiritualium copiarū, recipientémque radios diuinarum notionum non aliter atque Angeli capiunt. Quæ verba maiorem quidem perfectionem intellectus indicant, quàm per naturales ſcientias humanas haberi poſſit, tamen illam etiam ſine dubio includunt: quomodo autem in aliis intelligenda ſint, vel limitanda, poſtea videbimus.

Probatur tandem ratione ſumpta tum ex parte Dei, cuius perfecta ſunt opera.

Euaſio obſtruitur.

5. Deinde erat hæc perfectio non ſolùm primo homini, vt particularis perſona erat, ſed etiam toti generi humano, & Adamo, vt parenti eius, valde neceſſaria. Primò ad integritatem, & felicitatem illius ſtatus, in quo homo ante peccatum conſtituebatur, quem in diſcurſu ſequentium

Tū ex parte Adami, cui neceſſaria erat ſciētia quadruplici ex capite. Primò.

Secundo. tium capitum explicabimus. Secundò, quia ſi homo ignorans crearetur, vt ipſe ſcientiam ſibi acquireret, neceſſarium eſſet longo tempore in magna ignoratione verſari. Quia humana ſcientia longo tempore, & magno labore acquiritur, adeò vt ad vnam ſcientiam perfectè acquirendam vix longum vitæ tempus ſufficiat, nedum ad omnes. Præſertim cùm eſſet ſola inuẽtione, & ſine diſciplina addiſcenda, & acquirenda, quod longè difficilius eſt. *Tertio.* Tertiò, quia impoſſibile eſt homini ſolis naturæ ſuæ viribus ſcientiã veritatum etiã naturalium puram, & ſine admiſtione multorum errorum inquirendo, inuenire. Propter quod ad prouidentiam auctoris naturæ pertinuit hominem creare ita perfectum, vt ſine errore poſſet naturales veritates intelligere. *Quarto.* Denique non ſolùm erat futurus Adam Pater cæterorum hominum, ſed etiam Doctor non ſolùm in rebus fidei, ſed etiam in rerum naturalium cognitione, nam etiam illa hominibus neceſſaria eſt in omni ſtatu, tam innocentiæ ad vitæ tranquillitatem, & iucunditatem, & vt haberet appetitum ſciendi ſatiatum, & ad quandam honeſtæ occupationis, ſeu exercitationis partem: quàm naturæ lapſæ, ad vitæ vtilitatem, & conſeruationem; ergo ſicut Adam creatus eſt perfectus ad generandos homines, ita etiam ad illos inſtruendos, & docendos. *Ad argum. partis negãtis in n. 1.* Atque ita reſponſum eſt ad rationem dubitandi in principio poſitam, & magis ex ſequentibus elucidabitur.

Aſſertio 2. quòd ſcientia rerum naturalium fuerit in Adam eiuſdem ſpeciei cum noſtra.

6. Inquirendum enim ſupereſt, qualis, & quanta fuerit hæc Adami ſcientia, vel in ſpecie, vel in indiuiduo. In quo in primis quoad ſpeciem dicendum eſt, ſcientiam rerum naturalium Adæ inditam in eſſentia fuiſſe eiuſdem ſpeciei cum ſcientia, quæ diſcurſu, & inuentione humana acquiri poteſt, quæ alio modo dici à Theologis ſolet per accidens, & non per ſe infuſa. Et ita eſt aſſertio communiter ab eiſdem Theologis recepta, docet D. Thom. 1. *p. q.* 94. *art.* 2. *ad* 1. vbi bene illam explicat Caietanus. *Probatur ratione.* Ratio autem eſt, quia illa ſcientia data eſt Adæ ad perficiẽdum intellectum eius intra naturalem ordinem, & ſecundùm capacitatem, & appetitum naturalem ſciendi; ergo debuit eſſe ſcientia naturalis in ſua ſubſtantia, ac proinde talis, qualis naturaliter poteſt acquiri, quanuis ex dono Dei fuerit infuſa. *Confirmatio.* Et hoc etiam confirmat ratio dubitandi in principio poſita. Rectè enim oſtendit non eſſe ſine fundamento aſſerendum datam fuiſſe Adæ ſcientiam ſuperioris ordinis, & quaſi angelicam, quia illud fuiſſet ſpeciale miraculum vltra naturæ debitum, imò & ſupra naturalem capacitatem, quod ſine fundamento fingendũ non eſt. At verò naturalis ſcientia eſt proportionata naturæ, & in illo ſtatu erat ſatis neceſſaria, & quanuis modus ille habendi ſcientiam per infuſionem abſolutè ſupernaturalis eſt; nihilominus pro illo ſtatu erat quodammodo naturalis, quia tunc non poterat illa perfectio aliter obtineri. Eo vel maximè, quòd creabat Deus hominem ad finem ſupernaturalem, & ideo decreuit illi conferre ſtatum quendam excellentiorem, quàm pura hominis natura poſtulat, ideoque quodammodo connaturale fuit illi ſtatui, vt natura humana immediatè à ſuo auctore naturalem ſcientiam acciperet.

Corollariũ 1. ex proximè tradita aſſertione. Oſtenditur.

7. Ex quo colligitur primò, talem fuiſſe illam ſcientiam, vt in vſu eius habuerit Adam dependentiam à phantaſmatibus. Probatur, quia hic modus cognoſcendi ſpeculando phantaſmata, naturalis eſt animæ coniunctæ; ergo eandem dependentiam à phantaſmatibus habuit primus homo

A in ſuo naturali modo intelligendi, quàm nos habemus; ergo eandem etiam habuit in vſu illius ſcientiæ, quæ eiuſdem ordinis erat cum illa, quæ in nobis eſt, & à phantaſia, in ſuo vſu pendet. *Corollar. 2. bipartitum.* Vnde vlteriùs infertur ſpecies intelligibiles datas Adæ cum illa ſcientia, quanuis non fuerint per ſenſus acceptæ, nec à phantaſmatibus abſtractæ; nihilominus tales fuiſſe, quales ſolent per ſenſus, & phantaſmata acquiri. *Suadetur prior eius pars.* Probatur prior pars, quòd tales ſpecies non fuerint de facto acquiſitæ, ſed inditæ, quia qui dat formam, dat conſequentia ad formam; & multo magis dat antecedentia, quæ ad conuenientem ſtatum, & vſum talis formæ neceſſaria ſunt. Sed habitus ſcientiæ B ſine ſpeciebus intelligibilibus non poſſet in actum prodire, niſi poſt acquiſitas ſpecies, atque ita vſus talis habitus imperfectus valde fuiſſet, quod eſt & illi fini contrarium, propter quem infundebatur, & à perfecto modo operandi Dei alienum; ergo ſine vlla dubitatione cum habitu ſcientiæ, infuſæ ſunt Adæ ſpecies illarum rerum, qualis erat talis ſcientia. *Suadetur pars poſterior.* Altera verò pars de qualitate, ſeu modo talium ſpecierum probatur ex priori aſſertione, quia ſpecies eſſe debent proportionatæ habitui: ſed habitus ſcientiæ erat infuſus tantùm per accidens; ergo & ſpecies fuerunt tantùm per accidens infuſæ, ac proinde in ſubſtantia naturales, & eiuſdem rationis cum illis, C quæ à phantaſmatibus abſtrahi poſſent. Denique illæ ſpecies dabantur ad vſum naturalem animæ coniunctæ, ſed hic vſus eſt intelligere cum dependentia à phantaſmatibus; ergo ſpecies ad hunc intelligendi modum proportionatæ fuerunt. *Corollar. 3.* Vnde tandem concluditur, etiam fuiſſe infuſa Adæ in interno ſenſu, ſeu phantaſia, vel cogitatiua, omnia phantaſmata ad vſum illius ſcientiæ, & ſpecierum intelligibilium neceſſaria; *Vnde probetur.* quod eiſdem rationibus cum proportione applicatis facilè oſtendi poteſt. An verò præter hanc ſcientiam naturalem fuerit alia ſupernaturalis cognitio, vel ſcientia Adæ infuſa, poſtea dicemus.

De obiecto eiuſdẽ ſciẽtiæ. Ac primo loco de rebus materialibus.

8. Circa perfectionem autem indiuidualem illius D ſcientiæ nonnulla explicanda ſunt. Primum eſt circa obiectum, quas res per illam ſcientiam Adam cognouerit. Sunt autem res naturaliter ab homine cognoſcibiles triplicis ordinis, ſcilicet, res materiales, res ſummè immateriales, vt eſt Deus, & res mediæ, vt ſpirituales creaturæ, & de ſingulis dicendum eſt. *Negat Caiet. malè nixus verbis Geneſis ad omnia materialia extendi dictã ſcientiam.* De primis enim fuit ſingularis opinio Caiet. *Gen.* 2. circa illa verba: *Adduxit Deus animalia ad Adam, vt videret, quid vocaret ea.* Ex quibus colligit Adæ fuiſſe communicatam ſcientiam rerum omnium corporalium, exceptis cælis, terra, & maribus, *quorum notitia* (inquit) *homini perfectè communicata non fuit.* Sed contrarium docent communiter Doctores, nam E *3. Aſſertio contra Caiet. & communis.* D. Thom. 1. *p. q.* 94. *art.* 3. abſolutè dicit, *Adam habuiſſe omnium ſcientiam, in quibus homo natus eſt inſtrui. Et hæc ſunt omnia illa, quæ virtualiter exiſtunt in primis principiis per ſe notis, quæcunque ſcilicet naturaliter homines cognoſcere poſſunt.* Vnde infert in *ſolut. ad* 3. non potuiſſe Adam proficere in ſcientia quoad numerum ſcitorum, & idem docet Bonauent. *in* 2. *d.* 23. *art.* 2. *q.* 1. & Hugo de Sanct. Victor. *lib.* 1. *de Sacram. p.* 6. *cap.* 12. *& in* 13. dicit, *Rerum omnium viſibilium, quæ cum homine, & propter hominem facta erant, perfectam cognitionem hominem accepiſſe, nulli dubium eſſe debet, quantum videlicet, ſiue ad eruditionem animæ, ſiue ad corporalis vſus neceſſitudinem pertinere videbatur.*

Verba Ge-

9. Qui omnes id colligunt ex verbis Moyſis, ex quibus Caiet. ſuæ opinionis occaſionem ſumpſit.

neſis quibus Caiet. nitebatur pro aſſertione retorquentur.

Poſſumúſque ad hominem contra illum argumentari. Nam ex eo, quòd Adam impoſuit nomina terreſtribus animalibus, & volatilibus, ipſe colligit, etiam piſcium, & vegetabilium ſcientiam communicatam eſſe Adamo, vel quia eſt eiuſdem rationis, vel quia in maiori clauditur minus. Vnde, à fortiori, videtur idem concludendum de omnibus miſtis inanimatis, vt ſunt mineralia, & ſimilia: nam hæc etiam minus perfecta ſunt, quàm vegetabilia. Ergo eadem ratione idem eſt de elementis concludendum; tum quia etiam ſunt minùs perfecta: tum etiam quia ſcientia de miſtis ſine ſcientia ſimplicium perfectè haberi non poteſt. Ergo immeritò Caiet. excipit terram, & mare, quæ cæteris elementis ignobiliora ſunt. De cælis etiam nulla ratio apparet, cur excipiantur, nam etiam illi ſunt minus perfecti, quàm animalia, & maximè quàm ipſemet homo; ergo, ſi Adam accepit perfectam ſcientiam animalium, & ipſius humanæ naturæ, cur non etiam cælorum? Præterea

Accedit ratio 1.

eſt optima ratio, quia cæli ſunt cauſæ vniuerſales miſtorum, & ſimilium effectuum inferiorum; ergo ad perfectam harum rerum ſcientiam ſcientia

Ratio 2.

cælorum neceſſaria fuit. Argumentor præterea, quia licèt inferiorum rerum cognitio ad vſum, & conſeruationem corporalis vitæ magis fortaſſe neceſſaria ſit; ad contemplationem, & laudem creatoris cælorum ſcientia, & conſideratio magis prouocare ſolet. Adæ autem magis eſt data ſcientia propter Dei cognitionem, & laudem, quàm propter corporis conſeruationem, vel gubernationem. Quanuis ad hanc etiam cælorum, & aſtrorum ſcientiam non parum conducat. Vnde con-

Confirmatur.

firmatur hæc ratio ex verbis Sapientis ſuprà ponderatis: *oſtendere illis magnalia operum ſuorum, vt nomen ſanctificationis collaudent, & gloriam in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operum eius.* Illa enim quæ in ordine naturali dici poſſunt, maximè magnalia Dei, ſunt profectò illa, quæ in cælis Deus operatus eſt, & illa maximè ad laudem Dei hominem excitant; ergo illa potiſſimum comprehēdunt verba Sapientis.

10. *Rationes tandem pro 1. aſſert. ad hanc 3. accommodantur.*

Præterea rationes omnes, quibus principalem concluſionem probauimus, æquè oſtendunt ſcientiam inditam Adæ debuiſſe eſſe perfectam ex parte rerum naturaliter ab homine cognoſcibilium, tum ex parte Dei infundentis illam ſcientiam, nam opera eius perfecta ſunt, tum ex parte appetitus, & capacitatis naturalis hominis recipientis, nam ex parte hominis eſt æqualis, vel certè maior ad meliora, & cæleſtia; tum denique ex parte finis tam actionis, quàm contemplationis; nam ad vtranque cælorum cognitio inſeruire poteſt.

Ad ponderationem Caiet. ex dictis verbis Gen. in n. 8.

Neque aliqua ratio excipiendi cælos, vel aliquid ſimile, veriſimilis afferri poteſt. Nam quod Caiet. ponderat, Adamum impoſuiſſe nomina brutis animalibus, non verò aſtris, quia hoc ſoli Deo reſeruatur, iuxta illud Pſalm. 146. *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat*, debiliſſimum argumentum eſt. Tum quia non omnibus rebus quarum ſcientiam Adam habuit, nomina impoſuit, vt ipſe etiam Caiet. fatetur. Tum etiam quia falſum eſt perfectam notitiam cælorum, & ſtellarum ſolius Dei eſſe propriam; nam ex parte obiecti etiam Angeli illam habent, & maximè connaturalem. Et Salomoni etiam Deus illam communicauit, nam inter alia, quæ ipſe numerat *Sapientiæ* 7. quorum ſcientiam veram à Deo accepit, ponit *viciſſitudinum permutationes, & commutationes temporum, anni curſus, & ſtellarum diſ-*

Vltima ratio contra Caiet.

poſitiones. Vnde nouum argumentum ſumi poteſt, nam ſi Salomon hanc ſcientiam recepit, multo

A certè magis Adam, quia vel maiorem, vel certè non inferiorem ſcientiam accepit.

11. *Notatio limitans & explicans 3. aſſertionem.*

Aduertendum eſt autem, hoc totum intelligendum eſſe de perfecta ſcientia humana, nam, vt diximus, ſcientia illa Adæ non fuit per ſe, ſed per accidens infuſa, & ideo ſcientia, quam habuit de cælis (ſicut & de aliis rebus) non tranſcendit in ſpecie, & ſubſtantia illam ſcientiam, quam per ſenſus, & per effectus, poteſt humana natura de ſtellis, ſeu cælis comparare. Et ex hac parte potuit illa ſcientia Adæ non eſſe quidditatiua cognitio cælorum, nec comprehenſiua omniū virtutum ſtellarum, & reſpectiuè etiam potuit B eadem ſcientia Adæ eſſe minus perfecta de cælis, quàm de aliis rebus propinquioribus ſenſibus, quia homo perfectius cognoſcere poteſt, quæ ſenſibus magis propinqua, & proportionata ſunt, quàm ea, quæ à ſenſibus longè diſtant. In eo tamen gradu, in quo ſcientia de cælis ab hominibus acquiri poteſt, Adamus illam perfectam habuit, & quicquid vel vnus, vel plures homines longo tempore, & magna induſtria, ac multiplici obſeruatione de cælis, aut elementis, aut miſtis conſequi poſſent, id totum per hanc ſcientiam Adamo inditum eſt. Et è contrario quod humana diligentia, & virtute ſciri non poteſt inquirendo, ſub illa etiam ſcientia comprehenſum non eſt.

12. *1. Corollariū ex proxima notatione ſcientiam illam non ſe extendere ad futura libera.*

C Et hinc fit primò, vt per illam ſcientiam non cognouerit Adam omnia futura contingentia, illa præcipuè quæ ex libero arbitrio pendent, quia nullum eſt medium, quo poſſit homo naturaliter hæc certò cognoſcere. De his verò futuris contingentibus quæ ex ſolis cauſis naturalibus ſeſe impedientibus, ſine interuentu liberi arbitrij proueniunt, quia in tota collectione cauſarum neceſſitatem habent, dubitari poteſt, an potuerit Adam per hanc ſcientiam illa cognoſcere, ſicut de Angelis in ſuperioribus affirmauimus. Et ſine dubio ex parte obiecti non eſt repugnantia; an verò excedat capacitatem humanam, & ideo excedat totam latitudinem ſcientiæ humanæ, etiam per accidens infuſæ, mihi incertum eſt. Ve-

Ad effectus futuros à caſu quouſque ſe extēderit.

D riſimile autem videtur, aliqua huiuſmodi futura, quando non pendent ex concurſu multarum cauſarum, potuiſſe ſub hanc ſcientiam cadere, quia non excedit capacitatem humanam, poſſe ſimul collectionem illarum cauſarum, & totam vim agendi, & reſiſtendi earum conſiderare, & ex eis cognoſcere, quid ex eis in tali euentu proueniet, quanuis reſpectu vnius, vel alterius cauſæ contingens ſit. Secùs verò eſſe poteſt, ſi tot cauſæ concurrant, vel concurrere valeant, vt omnes illas ſimul comprehendere, & animaduertere, ſupra humanum ingenium naturaliter ſit. Et ideo dicendum videtur, ſimpliciter non potuiſſe Ada-E mum hæc omnia contingentia per hanc ſcientiam cognoſcere, licèt fortaſſe aliqua faciliora potuerit. Præterquam, quòd in his omnibus ſemper poteſt liberum arbitrium vel Dei, vel hominum interuenire, curſúmque naturalium cauſarum aliquo modo impedire, & ex hac parte nunquam poterit talis cognitio eſſe omnino certa. Nam licèt fortaſſe aliquando actio liberi arbitrij interuentura non ſit, hoc ipſum non poterat homo per hanc ſcientiam certò cognoſcere.

13. *2. Corollar. quouſque ſe extenderit ad præterita.*

Secundò colligitur ex dicto principio, non potuiſſe Adam per hanc ſcientiam cognoſcere præterita, vt præterita ſunt, niſi quatenus ex præſentibus indicantur, vt, v. g. videndo cælum per hāc ſcientiam optimè potuit Adam cognoſcere, cælum fuiſſe creatum, quando autem, vel quanto tempore,

tempore, antequam ipſe fieret, cælum eſſet creatum, cognoſcere non potuit, quia illud priùs manifeſtabatur ſufficienter in effectu præſenti, non tamen hoc poſterius. Et ratio eſt, quia præteritum non poteſt naturaliter cognoſci in ſeipſo per humanam ſcientiam, cùm neque per angelicam cognoſcatur, & ideo tantùm cognoſcitur, vel per effectum præſentem, vt dictum eſt; vel per memoriam, quæ formaliter loquendo non poteſt eſſe infuſa, vt de Angelis dixi, ſed debet eſſe relicta ex præcedenti cognitione. Et ita talis cognitio præteriti reducitur ad aliquid manens in præſenti ex cognitione præterita, quanuis differat, quia illud, quod in præſenti manet, non eſt medium cognitum, ſed ſpecies intelligibilis, per quam rei priùs viſæ recordamur. Poſſunt etiam præterita per relationem, ſeu teſtimonium cognoſci, ſed illa cognitio non pertinet ad ſcientiam, de qua tractamus, ſed ad fidem diuinam, vel humanam.

Lib. 2. de Angelis c. 12.

14. Tertiò colligitur ex dictis, quid de cognitione rerum præſentium etiam materialium dicendum ſit. Poſſumus enim loqui vel de ſpeciebus, ſeu eſſentiis rerum materialium, vel de indiuiduis exiſtentibus. Priori modo iam dictum eſt, cognouiſſe Adam per hanc ſcientiam omnes res de facto creatas, nam humana ſcientia vltra illas non extenditur, nimirum ad ea, quæ Deus creare poteſt, creata verò non ſunt; quia hæc naturaliter ſcibilia non ſunt, nec homo de illis ſpecies comparare poteſt; ad creata verò, humana ſcientia, quantum eſt ex ſe, extendi poteſt aliquo modo. Poſteriori autem modo non eſt neceſſe, vt per hanc ſcientiam Adam cognouerit res omnes ſingulares, ac materiales actu exiſtentes. Ita docent D. Thom. & omnes in hac materia. Et in primis ſi verum eſt, intellectum hominis non habere in hac vita proprias ſpecies indiuiduorum, conſequenter dicendum erit, nec Adamum habuiſſe ſpecies illorum, & licèt habere potuerit phantaſmata, tamen veriſimile non eſt, habuiſſe illa omnium indiuiduorum iam creatorum, nedum omnium poſtea futurorum. Solum ergo credendum eſt, in ſingulis rerum naturis habuiſſe ſpecies, vel phantaſmata alicuius indiuidui, vel aliquorum, quia inde perfici ſolet, & diſtinctior eſſe ſpeciei cognitio. Tamen vbi indiuiduorum multitudo magna erat, non fuit neceſſarium indiuiduorum omnium habere proprias ſpecies, quia hoc neque ad perfectionem intellectus per ſe pertinet, neque etiam ad cognoſcendam perfectè ſpecificam eſſentiam, multùm refert, & ideo eorum tantùm cognitionem accepit, quæ ad vſum, & ad inſtructionem aliorum ſufficerent. Reliqua verò vel per propriam experiẽtiã cognouit, vel ſi nunquam ſenſibus occurrerunt ſine imperfectione priuatiua (vt vocant) ignorari ſemper potuerunt.

9. Corollar. quouſque ſe extenderit ad præsẽtia materialia in cõmuni.

Quouſque ad eorum ſingularia.

15. Quartò colligitur ex dictis non cognouiſſe Adamum per hanc ſcientiam aliorum hominum internas cognitiones etiam exiſtentes. Hoc etiam certum eſt apud omnes, quia hæ cognitiones non cadunt ſub humanam ſcientiam, vt eſt in Scriptura notum. Et ratione patet, quia nullũ eſt medium quo poſſit homo naturaliter in huiuſmodi actuum cognitionẽm peruenire. Item quia etiam Angeli non habuerunt ſcientiã harum cognitionũ per ſpecies ſibi à principio infuſas; ergo multo minus homo illam habuit. Imò in hoc inferior inuenitur, quòd Angelus licèt nõ videat actus intellectus, & voluntatis, videt ſaltem actus phantaſiæ, & appetitus ſenſitiui; homo verò neque hoc poteſt penetrare, & ideo neque Adamus per ſuam

4. Corollar. quòd non ſe extenderit ad internas cogitationes.
Id probatur tripliciter.

A ſcientiam illos actus cognoſcere valebat. Hoc autem totum intelligendum eſt de ſcientia euidente, intuitiua, ſeu experimentali talium actuum, nam cognitio aliqua abſtractiua per ſigna, coniecturas, vel effectus haberi poteſt, non ſolùm ab Angelo, ſed etiam ab homine de his actibus. Et ad huiuſmodi cognitionem vtilis eſſe poterat Adæ ſcientia infuſa, nam licèt ſola non ſufficeret, quia neceſſarium erat experiri ſigna, vel effectus talium actuum, nihilominus ad connexionem inter talia externa ſigna, & tales actus internos vniuerſalis ſcientia infuſa multùm deſeruire poterat. Et hæc ſufficiunt de obiecto illius ſcientiæ, quantum ad res materiales attinet, ſub quibus hominem cũ
B ſuis actibus comprehendimus.

Limitatur tamen ad ſcientiam euidentem.

Secundo loco dicendum eſt de Deo, qui eſt ſupremum intelligibile obiectum. Et in primis dicimus ſcientiam Adæ infuſam Deum ſub obiecto ſuo comprehendiſſe, imò propter illius cognitionem præcipuè datam eſſe. Probatur, quia Deus poteſt ab homine naturaliter cognoſci, & eſt pręcipuum obiectum, & finis totius humanæ ſcientiæ, ſed ſcientia Adæ fuit perfectiſſima intra capacitatem ſcientiæ humanæ; ergo. Item cùm Deus ſit vniuerſalis cauſa omnium rerum, nullius rei creatæ poteſt eſſe perfecta cognitio, ſi ignoretur Deus. Vel è contrario cùm res creatæ perfectè cognitæ ducant in cognitionem Dei, cuius ſunt ve-
C ſtigia, non poteſt eſſe ſcientia perfecta de creaturis quin aliquo modo ſub obiecto ſuo Deum cõprehendat; ergo de ſcientia Adæ, cùm fuerit valde perfecta, idem neceſſariò dicendum eſt. Conſequenter tamen addendum eſt, Deum non fuiſſe comprehenſum ſub hac ſcientia, niſi quatenus ex creaturis viſibilibus cognoſci poteſt. Probatur, quia ſcientia humana, quæ per lumen naturale intellectus comparari poteſt, non aliter attingit Deum, ſed ſcientia infuſa Adæ fuit eiuſdem ſpeciei cum acquiſita; ergo non aliter attingebat Deum. Præterea dictum eſt, Adam non cognouiſſe per hanc ſcientiam, niſi per conuerſionem ad phantaſmata; ergo, cùm Adam de Deo cogi-
D tabat per hanc ſcientiam, etiam conuertebatur ad phantaſmata; ergo non cognoſcebat illum, niſi quatenus poteſt aliquo modo ex rebus ſenſibilibus cognoſci, quia de his tantùm rebus dantur in nobis phantaſmata. Vnde à fortiori concluditur non habuiſſe Adam in hac ſcientia ſpeciem intelligibilem, quæ Deum ipſum directè repræſentaret, quia talis ſpecies licèt eſſet poſſibilis, non eſſet per accidens, ſed per ſe infuſa: diximus autem totam hanc ſcientiam Adæ fuiſſe tantùm per accidens infuſam. Item neque Angelorum, neque ipſius materialis ſubſtantiæ proprias ſpecies accepit, quia per ſenſus non abſtrahuntur; ergo mul-
E to minus habuit ſpeciem Dei. Contrarium tamen ſolet tribui Scoto *in 2. d. 3. q. 9.* ſed ibi tantùm de Angelis loquitur. Et licèt obiter dicat hominem in ſtatu innocentiæ habere potuiſſe notitiam Dei aliquo modo diſtinctam, tamen ſtatim addit, Angelum potuiſſe habere perfectiorem. Sed quicquid ipſe ſenſerit ſuprà oſtendimus, illam ſententiam eſſe falſam, & impoſſibilem etiam in Angelis; ergo multo magis in homine.

16. *2. Loco videndũ an dicta ſcientia cõplectatur in ſuo obiecto rem ſummè immaterialẽ.*
Aſſertio 4. id affirmãs.
Probatur primò.
Secundò.
Aſſertio proxima reſtringitur.
Declaratur reſtrictio primò.
Secundò.
Altera reſtrictio oſtẽditur primò.
Oſtẽditur 2.
Scotus contra proximam reſtrictionem fortè ſentiẽs reiicitur.

Obiiciet fortaſſe aliquis doctrinã D. Thomæ *d. q. 93. art. 1.* vbi poſtquam dixit, Adamũ in ſtatu innocentiæ non vidiſſe Deum per eſſentiã, ſubdit, cognouiſſe Deũ altiori cognitione, quàm nos cognoſcamus, ac ſubinde habuiſſe cognitionem mediam inter cognitionem noſtram, & beatorum. Vnde videtur ſentire, ſcientiam hanc, quam Adã de Deo habuit, fuiſſe alterius rationis, quàm ſcientia

17. *D. Thomas etiam obiicitur.*

tia noſtra, & ab omni illa, quæ de Deo poteſt ab homine rationaliter acquiri. Et ſtatim differentiam aſſignare videtur, quia homo tantùm per effectus ſenſibiles, Adam verò per intelligibiles Deum contemplabatur, quia cùm eſſet creatus rectus, *non impediebatur* (ait D. Thomas) *per res exteriores à clara, & firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat.* Conſiderandum tamen eſt aliud eſſe loqui abſolutè de cognitione Adæ; aliud verò de cognitione particulari per hanc ſcientiam per accidens infuſam, vel etiam per cognitionem ſimpliciter naturalem. D. Thomas ergo in illo articulo abſtractè loquitur de cognitione ſiue naturali, ſiue gratuita, vt in fine corporis apertè declarat. Deinde comparatio inter ſcientiam Adæ, & noſtram de Deo fieri poteſt, vel in perfectione eſſentiali, vel tantùm in accidentali.

Notatio pro reſponſione.

18. Dico ergo cognitionem, quam Adam habuit de Deo per ſcientiam infuſam per accidens, non fuiſſe eſſentialiter perfectiorem, quàm ſit noſtra cognitio naturalis Dei in præſenti ſtatu. Hoc probant rationes factæ. Probabile autem eſt exceſſiſſe in perfectionibus accidentalibus, & præſertim in actuali conſideratione, quia primus homo in ſua creatione non habebat illa impedimenta, quæ ad contemplandum planè Deum nos habemus. Differentia autem illa de cognitione per effectus ſenſibiles, vel intelligibiles fortaſſe magis habet locum in cognitione ſupernaturali, de qua poſtea dicemus, nunc enim tantùm de naturali tractamus. Et in hac non video, per quos effectus intelligibiles potuerit Adam, magis quàm nos Deũ cognoſcere. Quia vel illi ſunt Angeli, & illos ferè tam imperfectè cognoſcebat Adam, ſicut nos, vt ſtatim dicam. Vel ſunt anima ipſa cum actibus eius, quos ipſi in nobis experimur, & ex iis etiam nos poſſumus cognoſcere Deum. Et præterea quęcunque ſint iſta intelligibilia, non poſſumus ad illa peruenire, niſi per ſenſibilia, nec illa concipere, niſi cum connexione ad phantaſmata, quam imperfectionem etiam in primo ſtatu Adam habuit. Igitur ſolùm potuit excedere nos in hac cognitione quoad accidentalem perfectionem, quia & propter animi tranquillitatem magis poterat attendere ad hæc intelligibilia naturalia contemplanda, cum ordine ad Deum; & propter habitum, & ſpecies infuſas valde perfectas etiam ipſos actus, per quos cognoſcitur Deus, perfectiùs cognoſcebat, quæ tota differentia reſpectu cognitionis Dei accidentalis eſt.

Reſpondetur iam ad obiectionem ex D. Thoma.

19. Tertio loco poſuimus Angelos in latitudine huius obiecti. Quod videri poteſt dubium, quia licèt Angeli in natura propinquiores homini ſint, quàm Deus, in cognitione magis ab illo diſtant, quia tam ipſe homo, quàm aliæ res vniuerſi non ita ab Angelis, ſicut à Deo pendent. Nihilominus tamen veriſimile eſt etiam Angelos fuiſſe comprehenſos ſub hac ſcientia Adæ. Probatur primò, quia Philoſophi Gentiles ſine reuelatione, aliquam notitiam Angelorum habuerũt per ſcientiam acquiſitam, & inuentionem; ergo comprehenduntur Angeli aliquo modo ſub adæquato obiecto humanæ ſcientiæ acquiſitæ: ſed quicquid naturaliter cognoſci poteſt ab homine, perfectiùs fuit cognitum ab Adamo per ſcientiam infuſam; ergo illa etiam extenſa fuit ad Angelos. Dices, Philoſophos non habuiſſe notitiam Angelorum per ſolam inuentionem ex effectibus, ſed per traditionem aliquam humanam. Vel ſi ex effectibus aliquid intellexerunt, illi non fuerunt effectus merè naturales, ſed liberi, & extraordinarij à bonis, vel frequentiùs à malis angelis facti, quorum cognitio nec in Adam fuit, nec ad naturalem hominis cognitionem per ſe pertinet. Reſpondetur, Ariſtotelem ex motibus cælorum cognouiſſe intelligentias motrices eorum, & inde etiam in aliquam cognitionem plurium ſubſtantiarum ſeparatarum ſupra cælum habitantium perueniſſe, vt *ex* 8. *Phyſicor. & ex* 12. *Metaph. & ex* 1. *de Cælo* colligitur. Et notauit Eugub. *lib.* 4. *de peren. Philoſ. cap.* 2. Vnde quod de traditione dicitur, magis incertum eſt; quòd ſi aliqua fuit, videtur quidem emanaſſe ex prædictis ſenſibilibus effectibus, qui virtute dæmonum, vel aliorum ſpirituum fiunt, & per quãdam experientiam, vbique, & ſemper innotuiſſe hominibus videntur. Sed hic etiam modus cognitionis fuit poſſibilis per ſcientiam infuſam primorum hominum. Vnde exiſtimo quando ſerpens tentauit Euam, per hanc ſcientiam intelligere potuiſſe eum, qui loquebatur non fuiſſe verum animal irrationale, ſed fuiſſe aliquem ſpiritum ſeparatum, qui illo corpore ſub illa figura ad ſecum loquendum vtebatur.

3. Loco videndũ an dicta ſcientia cõplectatur in ſuo obiecto Angelos.

Partis negantis argumentum.

Aſſertio 5. affirm. probatur 1.

Obiectio.

Reſponſio.

Vide Conimbric. 8. Phyſ. c. 10. q. 2. a. 2.

Vt autem hoc magis declaretur, addimus, Angelos non ita fuiſſe ſub hac ſcientia Adæ comprehenſos, vt directè, & per proprias ſpecies illos potuerit Adam cognoſcere, quia huiuſmodi ſpecies non ſunt connaturales homini, quia non poſſunt per ſenſus acquiri. Vnde licèt fortaſſe anima ſeparata talium ſpecierum capax ſit, & directè, ac proprio conceptu Angelos cognoſcere poſſit: nihilominus talis cognitio, vel ſpecies Angeli primo homini communicata non eſt, quia, vt diximus, cognoſcebat eum dependentia à phantaſmatibus, quam anima ſeparata non habet. Solùm ergo per effectus, & per ſpecies rerum materialium, & maximè per cognitionem animæ ſuæ, potuit Adam ſecundùm hanc ſcientiam Angelos cognoſcere. Vlteriùs verò animaduerti poteſt, duo poſſe de Angelis naturaliter cognoſci, ſcilicet, vel eſſe poſſibiles, vel eſſe factos. Primum iſtorũ poterat per hanc ſcientiam cognoſci cum euidentia quadam, & certitudine naturali, quanuis cõfuſo quodam, & imperfecto modo, quantum ad modum concipiendi Angelorum eſſentiam, & naturam poſſibilem. Declaratur prior pars, quia quòd Angelus ſit poſſibilis non pendet ex libera voluntate Dei, ſed eſt neceſſarium ex vi omnipotentię eius cum non repugnantia ex parte talis obiecti; ſed Adam ex effectibus Dei cognoſcebat euidenter omnipotentiam eius, vt ex dictis patet, & poterat etiam cognoſcere non repugnantiam ex parte ſpiritualium ſubſtantiarum, nam hanc ſufficienter oſtendit ipſa anima rationalis, vt ſuprà in principio huius operis deductum eſt. Imò videtur illa non repugnantia per ſe nota ex terminis, ſuppoſita cognitione Dei, qui eſt ſuprema ſubſtantia ſpiritualis completa, quia non eſt, vnde repugnet, dari aliquam participationem eius, quę in eodem gradu completa ſubſtantia ſit. Secundũ autem, ſcilicet has ſubſtantias eſſe, pendet ex voluntate Dei libera, & ideo naturaliter minùs notũ eſt hominibus, & fuit etiam primo homini. Nihilominus tamen magna probabilitate, & vehementi coniectura id aſſequi potuit multo perfectius, quàm Philoſophi naturales id cognouerint. Vtraque tamen cognitio erat per conceptus vniuerſales, quia Angeli vtreque modo ex vi effectuum ſolùm concipiuntur ſub ratione ſubſtantiæ ſpiritualis, intellectualis, & creatæ, ac completæ, & independentis à corpore in ſua cognitione, ſicut etiam in eſſe, & in eo gradu cognoſcitur eſſe, vel poſſe eſſe multitudinem, & varietatem, quæ omnia confuſa,

20. *Quomodo dicta ſcientia attingebat Angelos.*

Quomodo attingeret Angelos eſſe poſſibiles.

Quomodo attingeret eſſe de facto.

confuſa, & vniuerſalia ſunt. Neque ex vi huius ſcientiæ habuit Adam principia, per ſe, quæ in cognitionem magis propriam, aut diſtinctam Angelorum perueniret.

21\. *Cuius perfectionis eſſentialis fuerint actus prædictæ ſcientiæ.*

Atque ex his, quæ de natura, & obiecto huius ſcientiæ diximus, facilè intelligi poteſt, quales, & cuius perfectionis actus huius ſcientiæ fuerint; iam enim dictum eſt, ipſam ſcientiam fuiſſe eiuſdem ſpeciei cum acquiſita humana; inde ergo optimè ſequitur, actus intelligendi, quos Adam per hanc ſcientiam habere potuit, eiuſdem ſpeciei fuiſſe cum actibus, quos nos exercemus. Quia actus proportionati ſunt habitibus, & ſpeciebus, à quibus procedunt: & ſimiliter actus procedentes ab habitibus eiuſdem ſpeciei ſunt cum actibus præcedentibus, qui habitus efficiunt, vel efficere poſſunt. Nihilominus tamen in modo, ſeu perfectione accidentali vſus illius ſcientiæ, & actus eius multis rationibus cæterorum hominum actus excedere potuerunt. Primò propter excellentiam ingenij, quam in Adamo fuiſſe diximus. Secundò propter optimum corporis temperamentum, & magnam perfectionem internorum, & externorũ ſenſuum, quæ ad munus intelligendi multum iuuat. Tertiò, quia veriſimile eſt, ſpecies, & phantaſmata à Deo infuſa fuiſſe perfectiſſima, & ſubtiliſſima intra naturalem ordinem, & habitum ipſius ſcientiæ fuiſſe valde intenſum. Denique habuit Adam in illo ſtatu, vt infrà dicemus, quandam naturæ integritatem per ſubordinationem appetitus inferioris ad ſuperiorem, quæ omnem animæ perturbationem, & inuoluntariam diſtractionem auferebat; quæ animi compoſitio ad perfectam intelligentiam, & conſiderationem multum iuuat. Igitur ex his principiis, & circunſtantiis facilè intelligitur, actus huius ſcientiæ in Adamo fuiſſe longè maioris perfectionis, quàm in cæteris hominibus eſſe ſoleant.

Cuius item perfectionis accidentalis.

22\. *An illa Adami ſciẽtia fuerit diſcurſiua.*

Dubitari verò poteſt, vtrùm in cognitione per hanc ſcientiam Adam fuerit vſus diſcurſu, & illo indiguerit. Eſt autem duplex diſcurſus, vnus tantùm ſucceſſiuus, alius cauſalis, ſeu illatiuus, vt *in lib. 2. de Angelis, cap.* 33. explicuimus, & de vtroque interrogari poteſt. Nam de primo inuenio Gregorium *in 2.d.*11.*q.*1.*art.*1. circa primam concluſionem dicentem, hominem in ſtatu innocentiæ, & naturalis integritatis ſimul potuiſſe vti omnibus ſpeciebus, quas in mente habebat, atque ita potuiſſe ſimul actu intelligere omnia, quæ habitu ſciebat. Ex quo rectè ſequitur non indiguiſſe diſcurſu ſucceſſiuo, per quem non omnia ſimul, ſed ſucceſſiuè cognoſcuntur. Fundamentum Gregorij eſt, quia nunc tarditas, & ſucceſſio cognitionis noſtræ prouenit ex corpore corruptibili, quod aggrauat animam: ſed in Adam non erat hoc impedimentum, nam ex peccato ortum eſt, vt ſentit Auguſt. 4. *Gen. ad lit. cap.* 32. *&* 15. *de Trinit. c.*24. ergo potuit Adam abſque impedimento corporis omnia ſimul contemplari, quæ ſciebat.

De diſcurſu per ſucceſſionem reſponſio ex Ariminenſi.

23\. *Improbatur reſpõſio prædicta à Capreolo, & Maiore.*

Hæc verò ſententia parum, vel nihil probabilitatis habet, vt rectè notauit Capreol. *in 2.d.3. q.2. art. 3. ad 2. contr. 9. concl. & ad 4. Gregorij contra eãdem.* Idémque habet Maior *in eadem d. q. 5. §. Propter iſta.* Qui tamen addit, potuiſſe Adam ante peccatum, habere plures notitias ſimul, quàm poſt peccatum, quod eſt veriſimile, propter circunſtãtias illius ſtatus ſuprà ponderatas. Quòd autem non potuerit ſimul habere omnes actus, ad quos habebat ſpecies, ſatis euidens eſt. Quia neque Angeli hoc poſſunt, vt ſuprà oſtendimus. Vnde conſtat hanc impotentiam in nobis non prouenire ex corporis corruptibilitate, & defatigatione, ſed ex

Ratio.

A intrinſeca limitatione intellectus humani, qui pluribus intentus minor eſt in ſingulis. Cuius etiam ſignum eſt, quia in initio cogitationis, prius quàm ſenſus defatigentur; experimur eandem difficultatem in attentione ad res varias ſimul, & per diuerſos actus, ſeu per modum plurium. Et ita poſſunt accommodari cætera, quæ in ſimili puncto de Angelis diximus in proprio tractatu *lib. 2. c.* 37.

24\. *Ad Auguſtinũ allatũ in fine numeri 22.*

Neque contra hoc obſtant, quæ ex Auguſt. Gregor. adducit, nam in priori loco Gen. non tractat de ſcientia Adæ, ſed de noſtra, nec de vſu ſcientiæ infuſæ, ſed de illa ſcientia rerum, quam per ſenſus acquirimus, de qua manifeſtum eſt tardiùs, B & difficiliùs, & magna temporis mora fieri propter corpus corruptibile, quod aggrauat animam. Vnde non fit in ſtatu innocentiæ nullam fuiſſe neceſſariam temporis moram ad cogitandum de rebus omnibus, & multo magis ad conſequendam illarum ſcientiam, ſi denuò filiis Adæ per proprios actus acquirenda eſſet. Sed hoc labore ſic acquirendi ſcientiam non indiguit Adam. Et in hoc ſenſu videtur loqui Auguſt. in alio loco de Trinit. cùm dicit: *Quòd homines nõ laborarent in intelligendo* (vtique inquirendo) *naturam mentis humanæ, & vix ad certum aliquid peruenirent, niſi pœnalibus tenebris inuoluti, & onerati corpore corruptibili, quod aggrauat animam.* Addi etiam poteſt nunc impe- C diri ſæpe hominem corpore corruptibili non ſolùm ne ſimul poſſit multa cogitare, verùm etiam vt nec de vna re poſſit liberè conſiderare, quod impedimentum in ſtatu innocentiæ non ita pateretur.

25\. *De diſcurſu per cauſalitatem quid ſignificet D. Thomas.*

Circa diſcurſum verò proprium, & argumentatiuum inuenio D. Thomam *in dicta q.94.a.1. ad* 3. ſignificantem, primum hominem non cognouiſſe Deum naturali ſcientia per demonſtrationem ex aliquo effectu, nec indiguiſſe diſcurſu, ſicut nobis eſt neceſſarius. Hæc verò ſententia ſimpliciter, & vt ſonat intellecta, difficilis eſt. Quia neceſſitas diſcurſus non prouenit ex corporis corruptibilitate, ſed vel ex ſola intrinſeca limitatione D intellectus hominis, vel ex dependentia à phantaſmatibus; ſed Adam in ſtatu innocentiæ, & habebat eandem limitationem intellectus, & dependebat à phantaſmatibus; ergo eandem difficultatem diſcurrendi habebat. Item Adam intelligebat componendo, & diuidendo; ergo etiam diſcurrẽdo. Antecedens probatur, quia neceſſitas compoſitionis in noſtro intellectu, prouenit ex limitatione ſingularum ſpecierum, ſed ſpecies Adæ erant eiuſdem rationis, vt oſtendimus; ergo etiam modus cognoſcendi componendo, & diuidendo. Conſequentia verò clara eſt, quia eadem vel maior ratio in compoſitione per diſcurſum inuenitur. Ad D. Thomam ergo dicimus, ipſum in aliis locis E docuiſſe, ad proprium diſcurſum neceſſariam eſſe temporis ſucceſſionem, vt patet *cap.* 1. *p. q.* 58. *art.3. &* 4. & ſuprà etiam adnotauimus. In hoc ergo loco videtur excludere ab Adamo diſcurſum in hoc rigore ſumptum, præſertim cùm Deum ex effectibus cognoſcebat. Quod eſt probabile, quia cùm Adam iam haberet ſpecies rerum, & habitum perfectum, & aliàs contemplari poſſet effectum, v. g. ſeipſum, & Deum per modum vnius; ſimul poterat effectum, & Deum ex effectu cognoſcere. Nihilominus tamen non erat illa cognitio ſine diſcurſu, quatenus in rigore ſine temporis ſucceſſione per illationem, & efficaciam vnius actus ex alio ſubſiſtere poteſt.

Arguitur 1. tamen cõtra citata verba D. Thomæ.

Arguitur 2.

Ad verba prædicta D. Thomæ.

26\. Vltimò dicendum eſt de perfectione huius ſcientiæ

De habituali ſciẽtia quòd nõ fuerit ſimplex qualitas.

entiæ, quantum ad habitum, de quo interrogari poteſt, an fuerit adeò perfectus, vt in vna ſimplici qualitate omnes ſcientias contineret. Sed hoc nihil habet dubitationis, ſuppoſitis, quæ diximus. Nam cùm illa ſcientia fuerit tantùm per accidens infuſa, neceſſarium fuit tot habitus ſpecie diſtinctos in ea fuiſſe multiplicatos, quot ab hominibus acquiruntur, ſeu acquiri poſſunt, quia non poſſent plures habitus ſpecie diſtincti in vno contineri, niſi ille eſſet altioris ordinis, inferiores eminenter potius, quàm formaliter complectens. Fuerunt ergo in illa ſcientia habitus primorum principiorum (ſi in nobis acquiſitus aliquis eſt, & ab intellectu diſtinctus) & habitus Metaphyſicæ, ſeu ſapientiæ, & habitus Philoſophiæ, ac Mathematicæ cum omnibus ſpeciebus ſuis, & præterea prudentiæ, & artis illi ſtatui conuenientis. Qui fuerunt valde perfecti quoad extenſionem, vt diximus, atque etiam quoad intenſionem conuenientem illi ſtatui, quanuis certum gradum definire ſolus Deus potuerit. Quocirca quando de illis habitibus tanquam de vna ſcientia loquimur; & nomine *ſcientiæ* latè vtimur prout virtutem intellectualem ſignificat, & vnitate non ſimplicem, ſed collectiuam plurium habituum intelligimus.

27. *An primi parentes in hac ſcientia proficere potuerint quaſi extẽſiuè. Reſponſio D. Thomæ bimembris explicatur.*

Vnde facilè expeditur quæſtio, vtrùm primi homines in hac naturali ſcientia proficere potuerint? Quam etiam attingit D. Thom. *in dicto art.* 3. *ad* 3. & reſpondet non potuiſſe proficere quoad numerum ſcitorum, potuiſſe tamen quoad modum ſciendi. Nam quia humana ſcientia naturas vniuerſales contemplatur, & de omnibus illis, quæ naturaliter ab homine cognoſci poſſunt, Adam habuit infuſam ſcientiam, meritò dicit quoad numerum ſcitorum non potuiſſe in illa proficere. Quia verò non cognoſcebat per ſpecies infuſas omnia ſingularia, ideo quoad ſpecies illorum creſcere in perfectione ſcientiæ potuit. Et ita quoad hoc munus non erat otioſus intellectus agens in illo ſtatu, nam poterat ſingularum rerum ſpecies intelligibiles efficere, vt nos credimus. Atque hinc etiam potuit Adam experientiam acquirere, ſeu experimentalem ſcientiam acquirendo proficere, ſicut etiam de Chriſto concedunt, etiam qui opinantur, illum habuiſſe ſcientiam per accidens infuſam. Atque ita de Adamo ſentiunt D. Thom. *ſuprà*, & Bonauent. *dicta d.* 23. *art.* 2. *q.* 1. & ibi Richard. Ægid. & Chartuſ. & Alexand. Alenſ. 2. *p. q.* 92. *memb.* 1. *& memb.* 2. *art.* 3. Et videri poſſunt, quæ in ſimili à nobis dicta ſunt *in* 1. *tom. tertiæ partis, diſp.* 30. *ſect.* 2.

Intellectus agens in primis parentibus nõ fuit otioſus. Profecerunt etiã in ſcientia experimentali.

28. *An proficere potuerint intenſiuè. Affirmare videntur Bonau. Al. Ægid.*

Hæc autem omnia procedunt de perfectione quaſi extenſiua, dubitari autem vlterius poteſt de intenſiua; nam quòd in illa proficere potuerit, ſignificant Bonauent. Alenſ. & Ægid. dum dicunt, potuiſſe proficere Adam non quoad nouum habitum, ſed quantum ad maiorem, ſeu perfectiorem habitum ſciendi, nam illa maior perfectio non videtur eſſe potuiſſe, niſi intenſiua. Vnde addit Bonauent. quòd proficere poterat quantum ad maiorem habilitationem, quia ex frequenti conſideratione fieret promptior, & paratior ad iudicandum de rebus, quarum cognitionem per habitum innatum habebat. Sed in contrarium eſt, quia habitus non intenditur niſi per intenſiones actus, ſed habitus infuſi Adæ fuerunt valde intenſi, vt diximus; ergo difficile creditu eſt, habuiſſe Adam actus intenſiores ipſis habitibus; ergo etiã eſt difficile creditu profeciſſe in illa ſcientia quoad habitus intenſionem. Hæc ergo pars ſatis probabilis eſt, quanuis incerta. Vnde ſi aliqua maior facilitas adiungebatur Adæ ex vſu talis ſcientiæ, addi poterat ex coniunctione, & vſu experimentalis cognitionis, ſine noua habituum intenſione.

Contrarium probabilius.

29. *Adamine an Salomonis ſcientia maior. Poſterius affirmat Abulenſis ex 3. Regum 3. & 4. Prius tamẽ probabilius.*

Tandem ſolet hîc fieri comparatio inter hanc ſcientiam Adæ, & ſimilem Salomoni infuſam, vtra fuerit perfectior. Nam Abulenſ. *lib.* 3. *Regũ c.* 3. *q.* 7. præfert ſcientiam Salomonis propter verba illa c. 3. *Dedi tibi cor ſapiens, & intelligens, in tantum vt nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit.* Et illa cap. 4. *Præcedebat ſapientia Salomonis, ſapientiam omnium orientalium, & Ægyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus.* Nihilominus probabilius eſt, in hac naturali ſcientia Adamum maiorem perfectionem cõſequutum fuiſſe Salomone. Quia in Adamo fuit tanquam in capite, & magiſtro totius poſteritatis, præſertim in his, quæ ad naturã pertinent. Item, quia illi erat magis neceſſaria, vt conſtat. Item quia veriſimile eſt exceſſiſſe Adam imperfectione intellectus & ingenij, cui ſcientia proportionatur. Et ita in hoc puncto conſentiunt ex noſtris Benedictus Pereira *lib.* 5. *in Gen.* & Valẽt. 1. *tom. diſp.* 7. *q.* 1. *puncto* 1. & Pineda *lib.* 3. *de rebus Salomon. c.* 10.

Ratio.

30. *Ad loca Scriptu. pro Abulen.*

Nec verba Scripturæ obſtant, quia non fuit in eis comparatio ad omnes omnino homines, nec in omni genere ſapientiæ. Imò in poſteriori loco ſolùm videtur fieri comparatio ad omnes homines, qui tunc erãt ſapientia illuſtres; vel quos fama ſapientiſſimos prædicabat. In altero verò fit comparatio ad omnes homines, qui via humana, & ordinaria ſapientiam conſequuti ſunt. Et præterea rectè dici potuit, nullum fuiſſe ſimilem Salomoni in ſapientia, quia fortaſſe nullus homo purus habuit tantam perfectionem ſimul in vtraque ſcientia ſpeculatiua, & practica naturali, & morali, ſeu ciuili, & pertinente ad reipublicæ gubernationem. Nam fortaſſe in hac poſteriori parte Salomon ſuperauit Adamũ, cuius ſtatui tã neceſſaria non erat illa practica ſcientia, ſeu prudentia ciuilis, ſicut fuit Salomoni. Et ideo ipſe hanc præcipuè à Deo poſtulaſſe videtur, illámque accepit perfectiſſimam, & ad maiorem liberalitatem oſtẽdendam, addidit ei Deus naturalem ſcientiam ſatis perfectam. In hac verò dicimus excelluiſſe Adamum, quia eius ſtatui erat magis opportuna, ſimúlque accepit aliam ſatis perfectam, ſuo tamen ſtatui ſufficientem, & conuenientem, ideoque non eſt inconueniens, quòd in ea æqualis Salomoni non fuerit. De Chriſto autem Domino nihil dicere oportet, quia propter dignitatem perſonæ in omni ſcientia, & perfectione omnes ſuperauit.

CAPVT X.

Vtrùm Adam ante peccatum tam perfectam cognitionem habuerit vt decipi in naturalibus non potuerit.

1. *Exponitur ſenſus quæſtionis.*

AD perfectionem conſummatam intellectus non ſatis eſt, cognoſcere verum, ſed etiam falſum vitare neceſſarium eſt, quia bonum ex integra cauſa conſurgit, & ideo explicata perfectione, quam in naturalibus Adam habuit circa cognitionem veritatis, videndum ſupereſt, an habuerit etiam alteram partem vitandi falſitatem in eodem ordine naturalis cognitionis. Sub naturali autem cognitione comprehendimus omnem illam, quæ per lumen, & vires naturales intellectus haberi poteſt, etiamſi non ſit de rebus neceſſariis, vel vniuerſalibus. In hoc ergo puncto prima opinio eſt, potuiſſe hominem ante peccatum habere iudicium falſum circa rem aliquam ſibi

1. Opinio.

Bonauentura iudicii & declaratio huius opinionis.

ſibi non euidentem. Hanc opinionem refert Bonauent. *in 2. d. 23. art. 2. q. 2.* & cenſet, eſſe ſatis probabilem, quanuis illi non adhæreat. Illam tamen ſic declarat, vt illud iudicium ex parte obiecti eſſe non potuerit in materia ſcibili ab homine, ſed in materia opinabili, & ex parte modi non fuiſſet futurum per firmam adhæſionem, ac credulitatem, ſed per aliqualem, vt ait, æſtimationem. Quia prior modus eſt nimis imperfectus, & imprudens, & ex quadam animi immoderatione procedit, habendo incerta pro certis, & ideo repugnabat homini ante peccatũ. Poſterior autem modus non videtur repugnaſſe.

2. *Suadetur 1.* Vnde probatur primò, quia Adam per ſcientiã naturalem ſibi infuſam non cognoſcebat omnia euidenter, præſertim contingentia futura, vel aliqua etiam exiſtentia, vel in cordibus occulta, vel loco abſentia; ſed non ſolùm de prioribus, ſed etiam de poſterioribus iudicium aliquod proferre poterat; ergo poterat in eo interdum falli. Probatur minor, quia ea, quæ non euidenter cognoſcuntur, ſignis & coniecturis fiunt valde veriſimilia, & interdum eſt homini neceſſarium ad aliquid agendum prudenti, vel debito modo, iudicium aliquod circa res huiuſmodi proferre, ſicut nunc quilibet prudens facit; ergo idem potuit facere Adam. Probatur conſequentia, quia in illo actu nulla eſt imprudentia, nec proprius defectus, cùm ſit modus operandi tali naturæ accommodatus, & moraliter neceſſarius; vnde (vt Bonauen. ſuprà indicat) nomen deceptionis, aut erroris non meretur. Quocirca non ſolùm in practicis, & particularibus, ſed etiam in ſpeculatiuis potuit homo in illo ſtatu eſſe capax opinionis, quia rerum eſſentias, & proprietates nec prout in re ſunt, nec ſemper euidenter cognoſceret, ſed multa probabiliter vel de proprietatibus, vel de diſtinctionibus rerum coniectare poſſet; ergo etiam poſſet de illis iudicium opinatiuum proferre; ergo & interdum falli, quia hoc iudicium falſitati expoſitum eſt.

Suadetur 2. Secundò principaliter arguitur, quia de facto Eua decepta eſt à ſerpente, vt ipſa confeſſa eſt, dicens, Gen. 3. *Serpens decepit me.* Imò & Adam fuiſſe deceptum exiſtimando non fuiſſe futurum grauem lapſum, ſi de cibo vetito comederet, ne vxori repugnaret, aut diſpliceret, Auguſt. ſignificat *lib. 14. de Ciuit. cap. 11. & lib. 11. Gen. ad lit. c. vlt.* & ſequitur Magiſt. *in 2. d. 22.*

Confirm. exemplo. Poteſt enim exemplo confirmari, nam B. Virgo decepta eſt, exiſtimans fuiſſe filium in comitatu, vt dicitur *Luc.* 2. Quid ergo mirum, quòd Adam, & Eua decipi potuerint.

3. *2. Opinio verior, & communior.* Nihilominus contraria ſententia communis eſt, eam tenet D. Thom. *1. p. q. 94. art. 4. & q. 18. de Verit. art. 6. & in 2. d. 23. q. 2. art.* 3. & Bonauent. *ibidem*, vt retuli, & Durand. *q.* 3. Et videtur

Probatur 1. ex Aug. fuiſſe ſententia D. Auguſtini *lib. 3. de liber. arb. cap.* 18. dicentis, *Approbare falſa pro veris, vt erret inuitus, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.* Et 1. *lib. retract. cap.* 9. confirmat ignorantiam, & difficultatem eſſe pœnas primi peccati, nulla autem eſt deterior ignorantia, quàm error. Et *in Enchirid. c. 16. & ſequentib.* ex profeſſo probat, quencunque errorem etiam in materia leuiſſima inter mala huius vitæ deputandum eſſe, & ad quandam miſeriam pertinere, vt *in cap. 21.* dicit. At verò *lib. 14. de Ciuit. cap.* 10. dicit, non interueniente peccato nullum malum potuiſſe in primis hominibus inueniri. Ac denique *lib. 11. Gen. ad liter. cap.* 30. dicit, non fuiſſe Euam à ſerpente decipiendam, niſi iam per ſuperbiam peccaſſet, in quo ſupponit, ante peccatum decipi non potuiſſe. Atque hæc ſententia vera eſt, & tenenda, quam communiter moderni etiam Theologi defendunt.

Concinit author prolegom. 4. de gratia c 3. n. 3. & lib. 1. c. 1. n. 14.

4. *Probatur 2. ex ſpeciali protectione Dei ne homo erraret dũ iuſtitiã originalem cuſtodiret.* Vt autem rationem illius explicemus, oportet ſupponere Deum non creaſſe hominem in puris naturalibus (vt vocant,) nec ſolùm cum illis perfectionibus, quæ homini in hoc ſtatu vitæ connaturales ſunt, & ſimpliciter loquendo poteſtatem naturalem hominis non excedunt, vt ſunt ſcientiæ per accidens infuſæ, de quibus in præcedenti capite loquuti ſumus, ſed etiam addidiſſe illi plures perfectiones, ratione quarum dicitur, illum creaſſe in ſtatu naturæ integræ, vel originalis iuſtitiæ. Qui ſtatus ex multis donis conſurgit, quæ paulatim enumeraturi ſumus, & ex illorum cognitione, & probatione, certa etiam illius ſtatus intelligentia pendet. Vnum ergo ex his donis fuit immunitas ab omni errore, ſeu deceptione. Nam, hic effectus re vera ſuperat naturalem virtutem & conditionem hominis in pura natura exiſtentis, vt probant rationes dubitandi in principio propoſitæ. Quin potiùs Theologi de Gratia Dei tractantes, communiter docent, hominem in pura natura conditum, & ſuis viribus relictum non poſſe non decipi aliquando non ſolùm in practica, ſed etiam in ſpeculatiua cognitione. Quod cenſeo verum etiam de homine, cui naturales ſcientiæ fuerint per accidens infuſæ, ſi poſtea ſolis naturalibus viribus illis vti, & de omnibus rebus occurrentibus ſuo arbitrio iudicare permittatur. Et ratio eſt iam tacta, quia in ipſiſmet rebus, ſeu materiis ſcientiarum naturalium multa ſunt, quæ per ſolum naturale lumen non demonſtrantur euidenter, & in illis iudicium eſt opinatiuum de ſe expoſitum falſitati. Vnde fieri non poteſt, vt qui ſæpiùs hoc modo iudicat, interdum non decipiatur; & idem clariùs conſtat in contingentibus, & ſingularibus factis occurrentibus. Nec eſt iuxta conditionem hominis naturalem in his omnibus, quæ euidenter non cognoſcit, abſtinere à iudicio, vt vſu ipſo ſatis conſtat, & ſtatim magis explicabitur.

5. *Progreditur præcedens probatio ex ratione D. Thomæ.* Vnde concluditur indiguiſſe Adam peculiari Dei dono, vt decipi non poſſet, quandiu non peccaret. Et ita hoc probat D. Thom. ex rectitudine illius ſtatus, in quo ita erant res hominis ordinatæ, vt quandiu anima Deo ſubiecta maneret, tandiu in ipſo homine inferiora ſuperioribus ſubiicerentur, nec ſuperiora per inferiora impedirentur: deceptio autem eſt quædam inordinatio intellectus humani proueniens ex phantaſia, vel aliquo inferiori impedimento; ergo in illo ſtatu non permitteretur.

Expenditur hæc D. Thomæ ratio. In qua ratione indicat D. Thom. deceptionẽ in intellectu hominis ſemper contingere ex aliquo defectu phantaſiæ, vel alio ſimili; quod nõ videtur ita eſſe, quia ex ipſa limitatione naturalis luminis prouenire poteſt. Vnde in anima ſeparata, & in Angelo poteſt deceptio inueniri. In quo puncto explicando laborat Caietan.

Omiſſa declaratione Caietani explicatur aliter D. Thomas. Sed omiſſis, quæ dicit, quia nec ſolida eſſe videntur, nec ſatisfacere; dici poteſt breuiter dupliciter contingere in homine deceptionem. Primò inuoluntariè ſimpliciter. Secundò aliquo modo volũtariè. De priori deceptione verum eſt, ſemper oriri ex aliquo defectu ſenſuum, & quia vitare huiuſmodi deceptionem minùs videtur eſſe in poteſtate hominis, illam potiſſimum ſtuduit D. Thom. excludere. Deceptionem autem voluntariam voco, quando ſine vlla deceptione ſenſuum homo voluntariè profert iudicium de re, quam nouit eſſe incertam. Et hæc faciliùs poterat in eo ſtatu vitari, ideo vel illam ſuppoſuit D. Thom. vel illam tacitè comprehendit ſub illo principio, quod

quòd ſuperior potentia in eo ſtatu non impediretur ab inferiori, niſi priùs totus homo à Deo auerteretur. Nam illa deceptio ex impulſu, & affectu voluntatis maximè prouenit. Voluntas autem inferior potentia eſt intellectu,& ideo ad hoc malum deceptionis illum non induceret; niſi culpa interueniente.

Probatur 3. eadem vera opinio. Confirmatur 1.

6. Præterea argumentatur Auguſt.quia omnis deceptio eſt malum hominis, quod per ſe pertinet ad malum pœnæ quæ ante malum culpæ non infligitur; ergo quandiu culpa non eſſet, nec fuiſſet deceptio. Et poteſt confirmari hæc ratio à ſimili, vel à maiori,quia ſi homo non peccaret,non pateretur in corpore mala pœnæ, vt eſt mors, ægritudo, fames, ſitis, & ſimilia; ergo multo minùs pateretur in anima mala pœnæ, quia in ſuo genere maiora ſunt, & inter illa deceptio computatur.

Confirm. 2.

Denique in illo ſtatu habuit homo quandã naturę integritatem ſecundùm voluntatem, & appetitũ, & in eis nullum malum ex neceſſitate pateretur, niſi priùs ipſe liberè peccaret; ergo eandẽ integritatẽ habere debuit in intellectu,vt errare non poſſet inuitus, & abſque peccato.

Quo Dei dono protegeretur homo ab erroribus ſi iuſtitiam originalem cuſtodiret. Id donum non eſſe ſolos habitus intellectus oſtenditur tripliciter.

7. Quæri autem poteſt, quale fuerit hoc donum, vel quomodo Deus hominem præſeruaret, ne vnquam deciperetur. Reſpondeo in primis ad hunc effectum non fuiſſe ſufficientia quæcunque dona habitualia, vt ſunt ſcientia, & ſpecies infuſæ. Probatur, quia illa dona ſola non ſufficiunt ad euidentem cognitionem rerum omnium homini occurrentium, vt iam diximus. Deinde quia poſt peccatum homo retinuit omnia illa dona, & nihilominus potuit ſtatim decipi, & deceptus eſt;ergo ſignum eſt, illa ſola non ſufficere ad perſeuerandum ab errore. Tertiò quia habitibus vtimur,cùm volumus, & ideo ſæpe homo non conſiderat principium, etiamſi illud habitualiter ſciat, propter quam inconſiderationem contingit decipi circa aliquod particulare ab illo principio pẽdens, quia connexionem inter illa non animaduertit;ergo ſoli habitus intellectus ad hoc non ſufficiunt.

Nec item ſolos voluntatis.

Et ob eandem rationem nec ſoli habitus voluntatis poſſunt ad hoc ſufficere.Quia licèt intellectus in pręſtando iudicio ineuidente ſubſit voluntati; & hæc poſſit intellectum continere,ne iudicet,& præterea habere poſſit habitum ad hoc inclinantem,nihilominus ſemper ipſa libera manet, & poteſt nõ vti tali habitu, neque intellectũ continere, ne iudicet.Quod totũ etiam ante peccatũ locum haberet,præſertim cùm proferre huiuſmodi iudicium per ſe,& ex natuta rei non ſit culpabile,ſed indifferens,& aliquando ex cauſis occurrentibus poſſit eſſe honeſtum.

Sed præterea eſſe remotionem eorum quæ inducerent in errorem.

Dicendum eſt ergo præter habitus neceſſariam fuiſſe peculiarẽ Dei prouidentiam, ac protectionem,per quam in omni occaſione errandi hominem à deceptione præſeruaret.Quomodo autem hoc fuerit, reſpondendo ad argumenta declarabimus.

Ad declarationem Bonauẽturæ pro 1.opinione in num.1.

8. In priori ergo ſententia in primis non admittimus diſtinctionem illam de iudicio firmo rei falſæ pto vera,vel leui æſtimatione; nã æſtimatio de re falſa æſtimando illã vt veram, non poteſt eſſe niſi iudicium aliquod intellectus, non firmum, ſed cũ formidine adhibitum.Nam licèt dicatur æſtimatio,vel exiſtimatio,imò & leuis etiam vocari poſſet,ſi magna ſit formido: nihilominus aliquod iudicium interuenire debet,alioqui nulla erit æſtimatio,licèt occurrant coniecturæ,quæ de ſe talem æſtimationem inducere poſſint. Omne autem iudicium quantuncunque formidoloſum ſi non ſit conformis rei iudicatæ, eſt ſimpliciter falſum, & conſequenter error, ſeu deceptio, ac proinde malum intellectus repugnans ſtatui primæ inſtitutionis.

Ad 1.arg. in n. 2.

Vnde ad primum argumentum ſimpliciter negatur minor propoſitio, videlicet, potuiſſe Adã præbere iudicium ſiue firmum, ſiue infirmũ de re incerta,& per ſolas coniecturas veriſimili apparẽte;nã in omni ſimili occaſione poterat ſumma facilitate iudiciũ de reipſa continere.Dico autem *de reipſa*, quia aliud eſt iudicare rẽ ipsã,an ita ſit,vel non ſit; & aliud iudicare apparentiam, ſeu veriſimilitudinem, quam coniecturæ faciunt, & in quo gradu, id eſt, an faciant rem probabilem, vel probabiliorem, vel an inducant ſuſpicionem leuem, aut grauem, aut vehementem. Nam iſto poſteriori modo iudicari poteſt ex coniecturis ſine periculo erroris,quia tunc iudicium non eſt coniecturale, ſed euidens. Nam licèt coniecturæ non faciant euidentiam rei, faciunt nihilominus euidentiam illius extrinſecæ denominationis, quæ ab ipſis quaſi formaliter redundat in rem, quæ probabilis, aut veriſimilis denominatur. Hoc ergo poſterius iudicium habere poſſet homo de huiuſmodi rebus in primo ſtatu,quia in illo nullũ eſt periculum erroris, nõ tamen definitum iudiciũ proferre poterat de veritate ipſa,quia in illo ſemper eſt periculum deceptionis.

Ad probationem conſequentiæ eiuſdẽ primi argumenti.

Et ad probationem in contrarium, quia interdum tale iudicium poteſt eſſe moraliter neceſſarium, & naturæ accommodatum;reſpondemus in natura lapſa fortaſſe ita eſſe, ante lapſum autem non ita fuiſſe. 9. Quia ad omnem vſum prudentiæ, & rerum agendarum in rigore ſufficit prius iudicium de rei probabilitate, veriſimilitudine, aut ſuſpicione, & ita ceſſat neceſſitas alterius iudicij de reipſa ſecundùm ſe.Aliunde etiam habebat homo in illo ſtatu tantam animi compoſitionem, & moderationem, vt nihil ex præueniente paſſione vellet, & ideo recta ratione ductus facillimè poſſet per voluntatem frænare intellectum, vt nunquam in ſimile opinatiuum iudicium prorumperet. Vnde in eo ſtatu haberet homo opinatiuam cognitionẽ obiectiuè, vt ita dicã, non formaliter, id eſt, cognoſceret, quod opinabile eſt, & in quo gradu tale ſit, non tamen iudicando opinaretur.

Inſtantia.

Dices, hoc modo declarari quidem potuiſſe hominem non errare, non tamen probari,non potuiſſe decipi, quia ſemper erat liber ad illud iudicium proferendum,ſi vellet.

Diluitur.

Reſpondeo in primis cùm homo eſſet prudentiſſimus, & bene ordinatus, & alioquin tale iudicium ſibi non eſſet ad res agendas, vel cognoſcendas neceſſarium, eſsétque expoſitum falſitati, hoc videri ſufficiens, vt nunquam poſſet talem actum habere, quia eſſet periculo alicuius mali, ſinẽ iuſta cauſa ſe exponere, quod eſſet contra perfectionem illius ſtatus. Imò non videtur carere aliqua leui culpa, quæ in illo ſtatu eſſe non poſſet, vt infrà dicemus. Addo denique ad complementum huius rectitudinis neceſſariam fuiſſe aliquam diuinam protectionem. Tum ad vitandam inuoluntariam deceptionem vel præueniendo ne ſenſibus,&phantaſię aliquid occurreret, quod poſſet eſſe erroris occaſio;vel ſi illud occurreret, excitando rationem, vt planè aduerteret, ac ſenſum corrigeret, & veritatem diiudicaret, tum etiam ad vitandam infallibiliter voluntariam, & inculpabilẽ deceptionem, illuminando hominem in his, quæ neceſſaria, vel opportuna illi eſſent,vel dirigendo voluntatem eius,vt sẽper in huiuſmodi iudiciis prudenter ſe gereret, ſeu abſtineret. Et hoc ſignificauit D.Thom. *in citata q. 94. art. 4.ad 5.* dicens, *Quòd diuinitùs ei ſubuentũ fuiſſet, ne deciperetur in iis, quorum ſcientiam non habebat.*

Ad

10. Ad alterum argumentum ſumptum ab exemplis Euæ, & Adæ reſpondendum ſupereſt. Et in primis ad priorem partem de Eua, reſpondet Auguſt. *in Gen. ad liter. cap.* 30. ideo Euam fuiſſe deceptam, quia interiori affectu iam peccauerit. Et hoc ſequitur D. Thom. *ſupra*, & Rupert. 3. *de Trinit. cap.* 5. & indicatur in verbis illis Gen. 3. *Vidit igitur mulier, quod eſſet bonum*, &c. nam in eis ſignificatur, Euam interiùs iam affectam ad promiſſa ſerpentis, *ſcietis bonum, & malum*, motam fuiſſe ad reſpiciendum fructum. Veruntamen inſtari poteſt, quia ante illa verba dixit Eua ad ſerpentem, *Præcepit nobis Deus*, &c. *ne fortè moriamur*, vbi per particulam *fortè*, quandam interiorem deceptionem indicauit, reputans incertum euentum mortis peccando, quem Deus aſſeueranter pronunciauerat. Propter quod Rupert. *dict. lib.* 3. cap. 5. dicit, iam tunc fuiſſe mentem Euæ vitiatam. Putat enim ante illam externam tentationem diabolum iam interiùs tentaſſe Euam, & illam in aliquem prauum conſenſum, vel deſiderium induxiſſe. Sed hoc non eſt cum fundamento dictum, nec liberè credendum eſt, maximè cùm explicari non poſſit quale fuerit illud peccatum internum, vel de qua re fuerit illa interna tentatio. Vnde Caiet. ibi indicat, Euam addidiſſe illam particulam *fortè*, non ex deceptione, ſed ex quadam ignorantia, ſeu neſcientia, quia neſciebat, an verba Dei eſſent tantùm comminatoria, vel omnino aſſertoria. Sed difficile etiam eſt, admittere in Eua hanc ignorantiam, quia erat de re maximè neceſſaria, & quia verba Dei erant ſatis clara. Et ideo dici poteſt non eſſe additam illam particulam *fortè*, ad ſignificandam dubitationem euentus mortis, ſi ex ligno vetito comederet, ſed ad ſignificandã libertatem, quæ in ipſis erat ad vitandam, vel incurrendam mortem. In hoc enim ſenſu accipitur ſæpe illa particula in Scriptura, imò etiam communi modo ita loqui ſolemus de pœna, vel alio effectu pendente ex priori actu libero, ſeu contingente, quanuis poſito tali actu conſequutio alterius effectus infallibilis ſit.

Ad 2. argum. in eodem num. 2. quoad Euã. Quid reſpõdeat Aug. & cum eo D. Thom. ac Ruper.

Inſtatur cõtrà.

Occurrit Rupertus.

Sed non ſatisfacit.

Occurrit aliter Caiet.

Non tamen placet.

Probabior reſponſio.

Vide in prologom. 2. de Gratia cap. 2. n. 7. & in opuſc. lib. 2. de ſcientia conditionata c. 1. n. 7.

11. Altera verò pars de deceptione Adæ longiorem petit diſputationem, quam infrà explicando peccatum eius tractabimus. Nunc breuiter negamus Adam fuiſſe ſeductum, ita enim teſtatur Paulus 1. *ad Tim.* 2. Auguſt. autem in loco citato intelligi poteſt, vt non ſenſerit, Adam habuiſſe poſitiuum iudicium, quòd peccatum illud futurum fuiſſet leue, aut quòd Deus non eſſet illud puniturus, ſed negatiuè tantùm non conſiderauerit grauitatem culpæ, & mali, cui ſe exponebat. Vel certè ſi tale iudicium habuit, credendum eſt, iam ex verbis Euæ aliquam animi elationem, & inordinatum deſiderium excellentiæ concepiſſe. Sic enim D. Thom. ſuprà *in ſolut. ad* 5. loquens de primo homine ait, in tentatione non fuiſſe ei ſubuentum, ne deciperetur, quia iam præceſſerat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recurſum non habuit. Sed hoc, vt dixi, infrà latiùs declarabitur. Denique ad exemplum de B. Virgine nego illam fuiſſe deceptam, vt tractaui latiùs *in 2. tom. tertiæ partis diſp.* 19. *ſect.* 6. vbi verba illa, *Exiſtimantes illũ eſſe in comitatu*, latè expoſui.

Ad idem 2. argum. quoad Adam.

Exponitur Aug. ibid allatus.

Ad confir. ab exemplo Virginis.

12. Denique non omittam aduertere, Patrem Molin. *in tract. de opere ſex dierum, diſp.* 26. limitationem adhibere ſuperiori ſententiæ, & quandam mediam profiteri, quam his ferè verbis declarat, ſcilicet, in illo ſtatu non potuiſſe eſſe errorem, quem homo per liberum arbitrium non poſſet vitare, & cuius permiſſio ad pugnam, periculùmque de fidelitate primorum parentum capiendum, non pertineret: potuiſſe autẽ eſſe errorẽ per liberum arbitrium, quando eius permiſſio ad pugnam illam, & periculum ſpectaret. Itaque ſentit in illo ſtatu non potuiſſe hominem inuoluntariè decipi, aut errare. Voluntariè autem potuiſſe non in omni materia, ſed in ea, quæ ad probationem fidei, ſeu ad experimentum, & libertatem eius ſpectabat. Fundatur, quia Deus expoſuit primos homines ad pugnandum cum dæmone, vt per victoriam maius meritum conſequi poſſent; ergo etiam in hac parte reliquit eos in manu conſilij ſui, vt ab hoſte de errore aliquo culpabili tentari poſſent, & ſuo arbitrio errorem admittere, vel cum diuina gratia illum depellere. Et ita exponit deceptionem Euæ, quia illa fuit libera, & ex diuina prouidentia iuſtè permiſſa.

Molinæ limitatio ad 2. opinionẽ huc uſque traditam.

Eius fundamentum.

13. Duobus tamen modis poteſt hæc ſententia intelligi. Prior eſt, vt Deus in illo ſtatu ſolùm præſeruauerit hominem infallibiliter ab errore inuoluntario, id eſt, quem ſua voluntate vitare non poſſet, quanuis faceret quantum in ſe eſſet. In reliquis verò omnibus, in quibus homo non erraret, niſi liberè volens illum reliquerit, vt decipi poſſet, ac errare, ſi vellet. Et hunc ſenſum indicat dictus auctor exponendo Auguſtinum, vt de ſolis inuoluntariis erroribus loquutus ſit. Qui tamen ſenſus non videtur conſentaneus Auguſtino, nam deceptio Euæ ſatis inuoluntaria fuit, & nihilominus dicit, ante illam præceſſiſſe culpam, ſignificans, ſine illa eſſe non potuiſſe. Alius ſenſus illius ſententiæ, quoad poſteriorem partem de voluntario errore (nam in priori conuenimus) eſſe poteſt, vt non de omni errore voluntario, ſed de illo, qui non incurritur ſine graui culpa intelligatur.

Vſus ſenſus prædictæ limitationis.

Non eſt tamen conſentaneus Auguſtino.

Alter ſenſus in quo diſcrepare poteſt Molina ab opinione 2.

14. Tribus enim modis contingit voluntarius error in intellectu, ſcilicet, abſque vlla culpa, cum veniali culpa, & cum mortali. Primo modo poteſt nunc homo errare ſpeculatiuè in iudicio probabilis opinionis, in quo nihil peccat, quando prudenter ſe gerit, quanuis contingat iudicium in re falſum eſſe. Et hunc modum deceptionis videtur etiam admittere Molina in ſtatu innocentiæ, dicit enim, in illo potuiſſe eſſe opinatiuum iudicium, quia nulla eſt inordinatio, quando prudenter fit. Sed in hoc omnino veram cenſeo eſſe communem ſententiam, quia licèt illa non ſit inordinatio culpæ, eſt magna imperfectio, & malum quoddam naturæ. Et ita de hoc genere deceptionis maximè procedũt omnia, quæ de perfectione hominis, & protectione Dei adduximus. Secũdo modo poteſt homo errare cũ culpa veniali ſi ferat iudiciũ imprudenter, & cũ aliqua leui temeritate, ſine alio graui damno ſui, vel alterius. Et de hoc modo erroris etiã cenſeo certum, non habuiſſe locum in primo ſtatu, & ante omne peccatum graue ab homine commiſſum. Tum propter omnia ſuprà adducta: tum quia vix poteſt contingere talis error ſine aliqua mentis ſurreptione, quæ in illo ſtatu locum non habebat: tum maximè quia in eodem ſtatu non poterat homo prius peccare venialiter, quàm mortaliter, vt poſtea videbimus.

Expenditur prædictus ſenſus in triplici errandi modo.

In 1. modo.

In 2. modo.

15. Tertius modus deceptionis manifeſtus eſt in hæreſi, & in iudicio temerario conra honorem proximi, & ſimilibus. Et in hoc cenſeo valde probabilem opinionem Molinæ, & fortaſſe hoc ſolum intendit: non exiſtimo autem eſſe cõtra mentem D. Thomæ, & aliorum. Probatur prior pars, quia homo in ſtatu innocentiæ liber fuit ad peccandum in quacunque materia graui, nec in hoc poteſt

In 3. modo.

poteſt aliqua limitatio, vel aliquis ordo cum fundamento affirmari, vt, v. g. quòd non potuerit ante peccatum ſuperbiæ aliud committere, vel iniuſtus eſſe, priuſquam intemperatus; ergo primum peccatum hominis eſſe potuit hæreſis, vel etiam iniuſtum iudicium contra proximum; ergo potuit eſſe in primo homine, vel fœmina deceptio voluntaria ante omne aliud peccatum. Neque hoc eſt contra communem ſententiam, quam ſuprà probauimus, vt in altera parte dixi, nam talis error procedere debet ex voluntate deliberata, & peccaminoſa, quæ in eo ſtatu eſſet perfectè libera, & non per ſurreptionem; nec eſſet ex priori deceptione, ſed ad ſummum ex inconſideratione, & ita eſſet prior errore, tanquam cauſa eius; ergo iam illa deceptio non eſſet in homine innocente, ſed in homine peccatore, neque eſſet pœna ſine culpa, ſed potiùs eſſet ex culpa, nam illa voluntas à qua procederet, culpabilis eſſet. Atque ita ſemper verum manet, hominem in ſtatu innocentiæ decipi non potuiſſe, quia ex vi illius voluntatis ab illo ſtatu caderet, & ita prius eſſet peccator, quàm iudicium erroneum haberet.

16. *Illatio contra proximè dicta.* Dices: ergo potuit hoc modo deceptio Euæ contingere, etiamſi interius peccatum ſuperbiæ priùs in animo non præceſſiſſet, cuius oppoſitum ſentiunt Auguſt. & D. Thom. & ita videtur hæc pars eorum menti, ac ſententiæ repugnare. *Expeditur.* Reſpondeo ita quidem accidere potuiſſe ſimpliciter, vel, vt ita dicam, metaphyſicè, aut præciſè, ex vi illius ſtatus loquēdo. Hoc enim probat ratio à nobis facta. Moraliter autem loquendo, id accidere non potuit, & hoc videntur Auguſt. & D. Thom. conſideraſſe. Nam etiam in hominibus lapſis error per hæreſim non contingit, niſi vel magna ignorantia procedat, vel alia ſuperbia, aut alia inordinata paſſio, quæ hominem, etiam aliàs non indoctum in errorem impellat. Multo ergo magis in Eua, quæ vel expreſſum Dei verbum ab ipſomet audierat, vel de illo ſufficienter erat per virum inſtructa, & quæ aliàs etiam ſapiens erat, & inordinatis affectibus carens, non potuit moraliter in tam apertum errorem incidere, niſi affectus ſuperbiæ priùs eius mentem perturbaſſet.

CAPVT XI.

Vtrùm Adam in virtutibus voluntatis rectus, ac perfectus creatus fuerit.

1. *Rectitudo voluntatis vel naturalis eſt, vel ſupernatur.* Dvplex eſt rectitudo, & perfectio voluntatis humanæ, naturalis, & ſupernaturalis. Et de vtraque tractat quæſtionem hanc D. Thom. 1. *p. q.* 95. Nos autem in præſenti ſolùm de naturali tractamus, maioris enim diſtinctionis gratia totam naturalem perfectionem primis hominibus datam, & naturæ integritatem explicare volumus, dicturi poſtea de ſtatu, & perfectione gratiæ, in qua fuerint iidem primi homines, antequam peccarent, conſtituti. *Subdiuiditur naturalis in negatiuam,* Duplex autem perfectio naturalis in eadem voluntate hominis conſiderari poteſt, vna eſt innocentiæ, alia eſt virtutis poſitiuæ, vt ſic dicam. Prior nullam rem poſitiuam addit naturali voluntati; ſed tantùm carentiam omnis culpæ, hanc enim ſolam priuationem, ſeu negationem nomen innocentiæ formaliter importat. Neque refert quòd talis negatio formaliter non dicat perfectionem, nam ſupponit illam in voluntate, quæ ex natura ſua recta eſt, tanquam à Deo bene inſtituta, ſi remo-

A ueatur culpa, quæ illam deflectat, & maculet; & huiuſmodi etiam perfectio, & rectitudo nomine innocentiæ ſignificatur. *Et poſitiuā.* Altera verò perfectio aliquid poſitiuum addit voluntati, ſcilicet, habitus ſtudioſos, & rectos ordinis naturalis, quos habitus, virtutum nomine ſignificamus. Vnde fit, vt prima perfectio poſſit à ſecunda ſeparari, nam ſi Deus crearet hominem ſine actu, vel habitu aliquo, eſſet innocens; quanuis virtutem nullam haberet.

2. *1. Aſſertio de fide.* Primò ergo certum eſt, hominem creatum, fuiſſe innocentem & abſque culpa. Hoc de fide eſt, & probatur ſufficienter ex illo Eccleſiaſt. 7. *Probatur 1. ex Eccleſiaſt. 7.* B *Deus fecit hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuit quæſtionibus.* Non enim poteſt dici homo rectus, qui ſit in peccato; ergo vt minimum conuincunt illa verba fuiſſe hominem conditum cum naturali rectitudine voluntatis ſine obliquitate peccati. *Probatur 2. ratione.* Ratio verò eſt, quia Deus non poteſt eſſe auctor peccati; ergo neceſſariò creauit hominem innocentem, quia tunc non potuiſſet habere peccatum, niſi ab auctore ſuo, quod eius bonitati repugnat. Hîc verò ſtatim ſe inſinuat quæſtio ſimilis illi, quæ de Angelis ſuprà tractata eſt, an potuerit homo in eodem inſtanti in quo creatus eſt peccare. *Contrauenitur aſſertioni poſitæ ex opinione aſtruente Adamū potuiſſe peccare in 1. inſtanti creationis.* Nam ſi peccare potuit, dicere quis poſſet, contra aſſertionem poſitam, eum in primo inſtanti peccaſſe, ac ſubinde nunquam fuiſſe in ſtatu C innocentiæ. Et nihilominus non fuiſſe Deum auctorem illius peccati, ſed ipſummet hominem ſua libertate, cuius vſum in primo inſtanti habuit, peccatum aliquod commiſiſſe. Neque hoc eſſet contra verba Sapientis, quia etiam illo peccato admiſſo, verè diceretur Deus feciſſe hominem rectum, quia ipſe ſolam voluntatem rectam condidit in homine, ipſe verò homo etiam in illo caſu ſe miſcuiſſet culpæ, nimis citò obliquè per ſuam liberam voluntatem operando.

3. *Occurritur in primis multipliciter non peccaſſe de facto Adamū in 1. inſtanti.* Sed nihilominus loquendo de facto, aſſertio ita eſt intelligenda, vt non ſolùm homo fuerit creatus innocens ex parte actionis Dei, vt ſic dicam, ſed etiam vt omnino & ex quacunque cau- D ſa tunc peccato caruerit. Quod eſt etiam certum. Nam in primis ita Patres omnes verba ſapientis intelligunt, vt infrà videbimus. Deinde quia id conuincitur ex narratione Gen. Nam in primo capite dicitur Deus creaſſe hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, & poſtea concluditur, vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Non eſſent autem valde bona, ſi homo iam in peccato conſpiceretur. Deinde in toto *cap.* 2. ſupponitur Adam ſine peccato quando fuit tranſlatus in Paradiſum, & animalibus nomina impoſuit, & Deus illi ſoporem immiſit. Item poſt formationem Euæ de vtroque dicitur quòd non erubeſcebant, & poſtea *cap.* 3. narratur tentatio, & vtriuſque peccatum; illud ergo fuit primum E tempus, in quo peccarunt; & ante illud eis tribuere aliquod peccatum, plus eſt quàm temerarium, cùm in Scriptura non habeat fundamentum; illud verò affirmare de primo inſtanti creationis, ſine dubio erroneum eſt.

4. *Occurritur deinde nec poſſibile fuiſſe de lege ordinaria tunc peccare.* An verò fuerit poſſibile in eo inſtanti peccare, tractatum eſt de Angelis, vbi diximus, etiam in Angelis fuiſſe impoſſibile, ſaltem ſecundùm legem ordinariam, & quodammodo naturalem. Sed hoc euidentius eſt in homine, quia indiget diſcurſu, & tempore, vt rationis cognitionem habeat ad libertatem ſufficientem, ſi modo naturali huiuſmodi cognitionem, & rationis vſum habiturus eſt. Hanc autem tarditatem, & imperfectionem naturalem habuit homo in primo in- *Vide lib. 3. de Angelis cap. 9. à n. 17. & lib. 7. cap. 19. à num. 10. latiſſimè.*

ſtanti

ſtanti creationis ſuæ, quatenus per naturæ vires operari poterat, quia etiam tunc per diſcurſum procedebat, & à phantaſia dependebat. Quòd ſi ſupernaturaliter fuit tunc eleuatus homo ad liberè amandum in primo inſtanti cùm fieret à Deo, peculiari dono, & virtute, non potuit eſſe ad malum, ſed ad bonum, vt poſtea declarabimus. Atque ita omni ex parte certum eſt, homines in principio habuiſſe voluntatem rectam, & innocentem. Imò etiam ſequitur, habuiſſe poteſtatem ad vitandum peccatum, & conſeruandam innocentiam in illo primo ſtatu. Sed hoc pendet ex multis aliis dicendis de perfectione hominis in illo ſtatu, & ideo huius poteſtatis delarationem pro nunc omittimus.

5. *2. Aſſertio.* Dico ſecundò, habuerunt homines ante peccatum, vel in primo inſtanti creationis ſuæ, omnes virtutes, & bonos habitus morales, qui per actus humanos ordinis naturalis acquiri poſſunt, qui proinde fuerunt infuſi tantùm per accidens.

Eius declaratio

Per hanc aſſertionem non intendimus excludere virtutes altioris ordinis, ſed ab illis nunc præſcindimus, vt naturalem perfectionem priùs explicemus.

Attribui in primis poteſt D. Thomæ.

Poteſtque aſſertio tribui D. Thomæ *in dicta q. 95. art. 3.* nam licèt indiſtinctè de virtutibus loquatur, & multa dicat ad virtutes ſupernaturales pertinentia, tamen ſine dubio includit etiam naturales, ſi attentè legatur, præſertim in ſolutionibus argumentorum. Et ita poteſt etiam probari aſſertio, primò ex illo Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum.*

Deinde probatur ex Eccleſiaſt. 7.

Nam inter alia ad illam rectitudinem pertinebat, vt voluntas rectæ rationi naturali eſſet ſubiecta, atque etiam vt eſſet rectè diſpoſita ad inferiorem appetitum in officio honeſtatis continendum. Sed virtutes ex ſuo genere acquiſitæ perficiunt, & quaſi complent hanc rectitudinem voluntatis; ergo illas dedit Deus homini, quem rectum creauit.

Item ex Eccleſiaſt. 17.

Deinde idem probatur ex illo Eccleſ. 17. *Deus creauit hominem*, &c. *& ſecundum ſe veſtiuit illum virtute.* Quæ verba etiam poſſunt de virtute per ſe infuſa explicari. Sed cùm abſolutus ſit ſermo, non ſunt excludendæ virtutes acquiſitæ. Præſertim cùm adhuc ſub quæſtione verſetur, an virtutes morales ſint per ſe infuſæ, vel tantùm acquiſitæ.

6. *Probatur ex Patrib.* Præterea veritatem hanc ſatis indicant Ambr. *lib. de Parad. cap. 5. in fine*, & Auguſt. *in Concione ad Catechu. contr. Iudæos*, &c. *cap. 2.* vbi ait, Adam fuiſſe factum ad imaginem Dei, pudicitia ornatum, temperantia compoſitum, &c. Et *lib. 14. de Ciuit. cap. 10. de ſtatu primi hominis*, ait: *Nec aberat quicquam, quod bona voluntas adipiſceretur*; ergo ſentit non defuiſſe virtutes. Item addit, quòd ibi erat deuitatio tranquilla peccati. At certè ad hanc tranquillitatem moraliter neceſſariæ ſunt virtutes morales acquiſitæ. Denique ita ibi deſcribit felicitatem illius ſtatus, vt ab illo huiuſmodi virtutes excludi non poſſint.

Probatur tandem ratione.

Ratione probari poteſt aſſertio eodem modo quo ſimilem de ſcientiis probauimus. Nam certè ad perfectionem ſimpliciter hominis, non minùs, imò magis, pertinent virtutes morales, quàm ſcientiæ naturales; ergo ſi Deus infudit primo homini omnes ſcientias, multo magis debuit virtutes naturales infundere, vt opus eius perfectum eſſet. Quare omnes Theologi conueniunt, has virtutes fuiſſe per accidens infuſas animæ Chriſti in primo inſtanti conceptionis ſuæ, quanuis de ſcientia acquiſita non omnes ita aſſerant, ſentientes profectò, ad perfectionem naturæ magis neceſſarias eſſe virtutes, quàm ſcientias.

Corollariũ.

Vnde infertur, has virtutes datas eſſe primo homini in ma-

A gno perfectionis gradu. De quo ſolùm dicere poſſumus fuiſſe quoad intenſionem accommodatum ad ſufficientem illius ſtatus perfectionem, quam Deus deſignauit iuxta conſilium voluntatis ſuæ, quam ipſe nouit, nobis enim nihil certius de termino illius perfectionis conſtare poteſt, quia reuelatum non eſt. At verò quoad extenſionem dici poteſt illa perfectio vniuerſalis, quia & circa omnes materias morales virtutes infuſæ ſunt, & vnaquæque cum poteſtate ſufficiente ad operandum in tota materia ſibi ſubiecta.

7. *Difficultas circa aſſertionē. Quæ virtutes morales fuerint Adamo concreatæ. Opinio Duran. bimembris. Eius argumentum.*

Sed circa hanc extenſionem nonnullæ difficultates ſuperſunt, prima eſt ex Durando *in 2. d. 29. q. 2.* vbi ait, fuiſſe infuſas Adæ virtutes morales, B quæ circa alterum verſantur, vt iuſtitia, cui liberalitatem coniungit, non tamen virtutes, quæ circa paſſiones verſantur, & illas moderantur. Ratio eius quoad vltimam partem eſt, quia in eo ſtatu nullæ eſſent inordinatæ paſſiones, neque appetitus haberet difficultatem in appetendo ſecundùm rationem; imò nec indeterminationem haberet, quia omnino eſſet determinatus ad obediendum rationi.

Reiicitur Durandus quoad 2. membrum. Primò.

Sed immeritò illam exceptionem adhibuit. Primò, quia iuxta ſententiam, quam veriorem credimus, etiam fortitudo, & temperantia licèt verſentur circa paſſiones, nihilominus etiam ſunt in voluntate; ergo fuerunt homini infuſæ. Nam reſpectu voluntatis eadem eſt ratio C de his virtutibus, quæ de iuſtitia, & liberalitate, quia ſicut voluntas habet quandam indeterminationem in officio virtutis præſtando circa alterum, ratione cuius indeterminationis indiget habitu, etiamſi nulla alia intercedat difficultas, vt Durand. vult; ita etiam habet indifferentiam in præſtando officio virtutis circa ipſummet operantē: ergo, quanuis deſit difficultas ex parte appetitus, ſunt neceſſarij habitus inclinantes voluntatem ad omne officium honeſtum circa ipſum operantem, ratione indeterminationis, quam ex ſe habet.

Secundò.

Secundò, quia etiamſi appetitus eſſet ſubiectus voluntati in illo primo ſtatu, nihilominus erant neceſſariæ huiuſmodi virtutes in ipſo D appetitu, eo modo, quo in ipſo eſſe, aut acquiri poſſunt, de quo aliàs. Ratio autem eſt, quia illamet ſubiectio magna ex parte per huiuſmodi habitus formaliter facta eſt, vel certè ſine illis non poterat tam perfecto, & connaturali modo fieri, vt in ſequenti capite exponemus.

Argumentum Durãdi retorquetur.

Et ita argumentum Durandi poteſt contra ipſum retorqueri, quia ipſamet ſubiectio appetitus habituum perfectionem in ipſo indicat. Ideoque non eſt bona collectio Durandi, quod appetitus in eo ſtatu erat incapax iſtarum virtutum, quia erat determinatus; non enim erat determinatus per ſolã ſuã intrinſecam facultatẽ, & ideo indigebat determinante intrinſeco, quatenus eſſe poſſet, E illud antè eſſe non poterat, niſi habitus, ſeu virtus.

8. *Difficultas ſecunda an ſaltem eas virtutes nõ habuerit Adam quæ in obiecto inuoluunt imperfectionem illi ſtatui repugnantem. Vt virtus pœnitentiæ. Potentiæ. Miſericordiæ.*

Altera difficultas eſt de quibuſdam virtutibus, quarum obiecta, ſeu materiæ in illo primo ſtatu inueniri non poterant, quia includunt imperfectionem illi ſtatui repugnantem. Nam deficiente obiecto, ſeu materia, deeſt officium virtutis, & conſequẽter nõ eſt neceſſaria virtus, imò nec videtur poſſibilis, quia non poteſt eſſe ſine obiecto. Aſſumptum inductione oſtenditur. Primò in virtute pœnitentiæ, cuius obiectum eſt peccatum commiſſum, nam repugnantiam inuoluit, eſſe in ſtatu innocentiæ &, habere peccatum commiſſum. Secundò in virtute patientiæ, quæ triſtitias moderatur in afflictionibus, & laboribus. Hæc enim omnia in illo ſtatu non inuenirentur. Tertiò inuenitur ſimilis ratio in virtute miſericordiæ, cu-

ius materia eſt miſeria proximi ſubleuanda.

Quorundã reſponſio diſtinguens de virtutib. infuſis, & acquiſitis. D. Thomas illam diſtinctionem non affert, ſed aliã de virtute in actu, vel habitu.

9. Hæc difficultas potiſſimè ſolet tractari de virtutibus per ſe infuſis. Vnde poſſet aliquis dicere, omnes virtutes per ſe infuſas inditas fuiſſe Adæ, quia conſequuntur gratiam, & ideo non ſeparantur ab illa, licèt ratione ſtatus non poſſit perſona actus earum exercere. At verò ex virtutibus acquiſitis, illas tantùm fuiſſe infuſas Adæ, quarum officium in illo primo ſtatu inueniri potuiſſet. Sed nihilominus D. Thom. *dicto art.5.* vt dixi, dum indiſtinctè affirmat, has virtutes aliqualiter datas fuiſſe Adæ, videtur loqui non tantùm de infuſis, ſed etiam de acquiſitis; & præterea explicat comprehendere ſe virtutes, quæ moderantur paſſiones, quod maximè faciunt virtutes acquiſitæ, ac denique eius ratio æquè de omnibus procedit. Non tamen ſimpliciter dixit, omnes virtutes fuiſſe in primo homine, ſed cum illo addito, *aliqualiter*, & ideo illud declarans, diſtinguit de virtute in habitu, vel in actu. Et dicit cæteras virtutes omnes quoad vtrunque in illo ſtatu inueniri potuiſſe, quod eſt clarum. De aliis verò de quibus noſtra eſt difficultas, dicit, infuſas fuiſſe quoad habitus, quanuis ex defectu materiæ non poſſent actus exercere.

Reſolutio complectens habitus atque actus. Quoad habitus oſtenditur tripliciter.

10. Quæ quidem doctrina etiam ad habitum pœnitentiæ applicari poteſt, quatenus aliquo modo poteſt eſſe acquiſitus. Et quoad priorem partem de habitu eſt clara. Tum quia habitus eſt prior actu, & bene diſponit hominem ad illum, ſiue illum effecturus ſit, ſiue non ſit. Tum etiam quia habitus non reſpicit materiam, vt præſentem, vel futuram, ſed tantùm vt poſſibilem huic naturæ, & ita habebat locum quælibet materia in ſtatu innocentiæ. Tum denique, quia ſemper fuit poſſibile homini amittere illum ſtatum, ſicut de facto amiſit: vnde vtiliſſimum illi fuit, habere has virtutes per accidens infuſas, quæ in illo manerent, ſi caderet, vt reuera de facto manſerunt.

Quoad actus ſaltem aliquos probatur.

Quod verò attinet ad alteram partem de actu, licèt verum ſit, non potuiſſe has virtutes exercere in ſtatu innocentiæ potiſſimos actus ſuos (quod fortaſſe præcipuè intendit D. Thom.) nihilominus ſemper aliquos actus exercere potuiſſet.

Primò. Primò actus internos conditionatos, vt in pœnitentia eſſet hic actus, ſi peccarem dolerem, in miſericordia, ſi proximus indigeret, illi ſubuenirem. Nam licèt aliqui putent, hos actus eſſe potius intellectus, quàm voluntatis, tamen eſſe poſſunt in actuali propoſito voluntatis de conditionato obiecto. Imò illi conditionales non eſſent ſimpliciter verè in homine, niſi fundarentur in actuali propoſito voluntatis eius.

Secundò. Secundò poſſet exerceri actus complacentiæ circa honeſtatem obiectiuam talium virtutum.

Tertiò. Tertiò ſpecialiter virtus pœnitentiæ, quanuis non poſſet deteſtari malum commiſſum, vt probat ratio facta, poſſet odio habere peccatum, quod offertur vt committendum, & habere voluntatẽ non faciendi Deo iniuriam, vt *in tom. de Pœnit.* latè dixi, & ſpecialiter videri poteſt *diſp.* 7. *ſect.* 1. *n.* 10. *&* 11.

Videri etiã poteſt author tomo 1. de incarnat. diſp. 19. & tomo 2. diſp. 4. ſect. 2.

Miſericordia etiam non ſemper, aut per ſe requirit dolorem in miſerente, nam voluntas ſubleuandi miſerum, ſi abſque dolore haberi poſſit, reuera erit actus miſericordiæ. Hoc autem modo, ſi ſtatus innocentiæ duraret, poſſet vnus homo cadere, & alter innocens habere voluntatem ſubueniendi illi, cum diſplicentia de malo eius, quæ poſſet haberi ſine triſtitia, vel dolore. Et fortaſſe inter ipſos innocentes non deeſſent occaſiones habendi ſimiles actus. Nam licèt in illis non eſſet propria miſeria pœnalis, eſſe poſſet aliqua indigentia naturalis, vt paruuli indigerent auxilio maiorũ ad educationẽ, & ad vitanda pericula, & ignorantes, ſeu incipientes indigerẽt doctrina. Ad hunc ergo modũ non deeſſet ibi aliqua materia miſericordiæ, & ſic poteſt de aliis ſimilibus virtutibus facilè cogitari.

Tertia difficultas an denique infuſæ fuerint virtutes aliquæ Deũ reſpicientes. Reſolutio de reſpicientibus Deum vt obiectum cui.

11. Tertiò difficultas eſſe poteſt, an fuerint infuſi Adæ aliqui habitus virtutum acquiſitarum erga Deum. Sunt autem duo genera virtutum, quæ circa Deum verſantur, quædam, quæ reſpiciunt Deum vt obiectum cui, vt religio, & ſi qua eſt alia ſimilis, vt fortè obedientia, & de his non eſt dubium, quin fuerint infuſæ Adæ, quia ſunt & perfectiores, & magis neceſſariæ, quàm reliquæ morales, & earum vſus erat illi ſtatui maximè proprius.

De reſpiciẽtibus Deum vt obiectum quod, certũ eſt habuiſſe Adam intellectuales. An in voluntate habuerit virtutem beneuolentiæ naturalis erga Deum. Quorundam reſponſio negatiua quoad actum reiicitur.

Aliæ verò ſunt virtutes, quæ verſantur circa Deum, vt obiectum quod, quales ſunt in ordine ſupernaturali virtutes theologales, ex quibus vna eſt in intellectu, ſcilicet fides, charitas verò & ſpes in voluntate. In ordine autem naturali loco fidei ſuccedit cognitio naturalis Dei, quam habuit Adam per ſcientiam per accidens infuſam, de qua iam dictum eſt. Charitati autem infuſæ reſpondet in ordine naturali amor naturalis Dei ſuper omnia, & propter ipſum, qui amicitiæ, vel beneuolentiæ dicitur; & de hoc aliqui negant fuiſſe in Adamo tam quoad actum, quàm quoad habitum. Sed de actu longè probabilius eſt, in Adamo eſſe potuiſſe, quod docet D. Thom. 1. 2. *q.* 109. *art.* 3. *& quodlib.* 1. *art.* 8. & aliis locis, vt latiùs in materia de Gratia tractamus *lib.*1. *cap.*30.

Quoad habitum negat Pereira. Eius fundam.

12. De habitu verò res eſt magis incerta, in qua partem negantem tenet Pereir. *lib.* 5. *in Gen. diſp. de tertia excellentia ſtatus innoc. q.* 1. ex fundamento omnino contrario præcedenti opinioni, ſcilicet, quia non ſolùm poterat Adam diligere Deum vt auctorem naturæ naturali dilectione ſuper omnia, ſed etiam voluntas eius naturaliter erat ad illum amorem propenſa, & nullam difficultatem, vel impedimentum ex parte appetitus in eo amore patiebatur, & ideo non indigebat habitu.

Affirmat verò cum Scoto Herrera.

Contrarium ſentit Scot. Nam in hoc habitu potiſſimè iuſtitiam originalem conſtituere videtur *in* 2. *d.* 29. & latè exponit Herrer. 2. *diſp.*21. *q.* 3. *& diſp.*22. *q.*1.

Authoris reſolutio.

13. Mihi autem conſiderandum videtur, an voluntas humana ſit naturaliter capax talis habitus, & an poſſit in hoc ſtatu per actus acquiri. Nam ſi in voluntate eſt capacitas naturalis, profectò redacta fuit in actum in illo ſtatu, & ſi acquiri poteſt per actus in illo ſtatu fuit per accidens infuſus, quia per ſe pertinet ad maiorem perfectionem voluntatis humanæ.

Ad fundam. Pererij in num. præced.

Neque obſtabit propenſio naturalis voluntatis, quia hæc poteſt augeri per habitum, quia dare potuit facilitatem operandi. Neque etiam referet, quòd appetitus non retardaret, quia libertas, & indifferentia voluntatis ſufficit ad capacitatem, & vtilitatem habitus, ſicut de virtute iuſtitiæ dicebamus. Vnde partem hanc vt ſatis probabilem relinquimus, perfectam autem reſolutionem in materiam de charitate remittimus, quia ex illa quæſtione pendet, an per huiuſmodi actus amoris Dei nunc ſimilis habitus acquiratur.

Vide in tractatu de charitate diſp. 3. ſect. 5.

An virtutẽ ſpei naturalis.

Denique virtuti ſpei infuſæ ſub propria ratione ſpei, & quatenus fundatur in promiſſione diuina nullus habitus merè naturalis reſpondere videtur: tamen vt eſt amor concupiſcentiæ ipſius Dei reſpondere illi poteſt in ordine naturali habitus inclinans ad amorem concupiſcentiæ Dei, vt eſt ſummum hominis bonum, & de hoc ferè eodem modo, quo de præcedenti, iudicandum eſt.

CAPVT

CAPVT XII.

Vtrùm in Adamo appetitus ita fuerit ſubiectus voluntati, & rationi, vt nunquam aut eam præueniret, aut illi imperanti repugnaret.

1. *Aperitur fundamentum quæſtionis.*

SI natura hominis purè, & ſecundùm ſe conſideretur, etiamſi potentias habeat naturalibus virtutibus perfectas, & ornatas, pugnæ, & rebellioni carnis contra ſpiritum obnoxia eſt. Quæ duplex habet genus cognitionis, ſenſitiuæ, & intellectualis, & duos appetitus elicitiuos, ſcilicet, ſentientem, & voluntatem. Inter quas facultates naturalis ordo eſt, vt cognitio incipiat à ſenſu, & ideo poſſit rationem immutare, priuſquam voluntas operetur, atque eadem ratione, vt prius etiam excitet appetitum ſenſitiuum, quàm voluntas, & ratio perfectè poſſint deliberare. Ex hoc igitur genere compoſitionis humanæ naturæ ex carne, & ſpiritu & appetitu inferiori, ac ſuperiori oritur pugna, quam in nobis experimur, & quam deplorat Paulus *ad Rom.* 7. dicens, *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* De hac ergo pugna quærimus in præſenti, an fuerit in primo homine ante peccatum, ſiue cum donis ſupernaturalibus gratiæ conſideretur, ſiue abſque illis: hoc enim ad præſentem quæſtionem extrinſecum eſt, nam cum donis gratiæ poteſt homo habere illum defectum, & pugnam, vt nunc eſt, in hominibus iuſtis, & ſine illis donis poſſet Deus impedire illum defectum, homini naturalem, ſeu tale donum homini conferre, quo fieret, vt nullus motus inſurgeret in portione inferiori repugnans ſuperiori, conſequenter nulla pugna, aut difficultas circa operationem boni honeſti naturalis ordinis in homine ſentiretur. Quia ergo donum hoc deſtinctum videtur à virtutibus, & ad earum perfectum vſum, & conſequenter ad magnam perfectionem voluntatis pertinet, ideo non obſtantibus virtutibus, inquirendum ſupereſt, an hoc donum, eiúſque effectus Adamo collata fuerint.

2. *1. Ratio dubitandi.*

Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia hoc donum non eſt homini naturale, nec perficit hominem in ordine ad finem ſupernaturalem; ergo non eſt homini in ſua creatione datum. Conſequentia probatur, quia, vt ſæpe dictum eſt, Deus condendo naturam naturæ ordinem in hoc ſeruabat, vt vnicuique conferret quod naturale ipſi erat. Maior autem probatur ex dictis in principio capitis, quia ex naturali, & intrinſeca compoſitione hominis intrinſecè ſequitur imperfectio contraria huic dono; ergo è conuerſo donum ipſum non poteſt eſſe homini naturale, imò videtur valde repugnans naturæ eius. *2. Ratio.* Secundò, quia illud donum vel eſſet aliquis habitus infuſus homini, vel aliquid aliud, hoc ſecundum declarari non poteſt quid, vel quale ſit, primum autem non poteſt ſufficere. Quod ita oſtenditur, quia vel ille habitus eſſet ſpiritualis in intellectu, & voluntate, & de illo eſſet eadem difficultas, quia poſſet à ſenſibus præueniri: vel eſſet in appetitu ſenſitiuo, & ſic etiam non poſſet impedire quin appetibile ſecundùm ſenſum occurreret, & naturaliter immutaret appetitum: at verò appetitus immutatus naturaliter mouetur, cùm libertate careat; ergo non obſtante tali habitu voluntatem, & rationem præueniret.

3. *De reſolutione præſentis quæſt. dubius Scotus.*

In hoc puncto Scot. *in 2. d. 29. q. vnic.* hanc quæſtionem attingens, illam videtur ſub dubio

A relinquere, nam ſemper ſub diſiunctione loquitur, dicens, quod in eo ſtatu eſſet tranquillitas in anima, quia vel natura inferior non inſurgeret contra ſuperiorẽ, vel ſi inſurgeret, poſſet facilè, & delectabiliter à ſuperiori contineri, & ordinari, & ita licèt inferior appetitus cum aliqua triſtitia ab obiecto ſibi delectabili abſtineret, nihilominus quia voluntas cum magna delectatione id faceret, totus homo id facere diceretur, quod ratione ſuperioris potentiæ ei conuenit, quanuis inferior potentia aliquantulum reluctetur. Et ideo, inquit, *Fortaſſe non eſt neceſſe ponere, quòd nullus ſenſus appetitus potuit tunc triſtari, potuit enim viſus tunc videre turpe viſibile, & auditus audire turpe*

B *audibile, & vtrunque potuit offendere appetitum ſenſitiuum, ſicut & conueniens ſenſibile delectare. Sed voluntas tunc bene vſa fuiſſet iſtis triſtitiis, & delectationibus appetitus inferioris.* Hæc ferè Scot. *Non eſt hic quæſtio de motibus partis ſenſitiuæ noxiis tantùm naturæ, quos tamen hic miſcet Scotus.* Veruntamen nunc agere nolumus de omni actu ſentiendi, vel de omni affectu appetitus ſenſitiui. Diſtingui enim poteſt, duplex genus huiuſmodi motuum, quidam dici poſſunt naturales, & innoxij, ſeu indifferentes in ordine ad mores, non ſolùm quia in ſe boni, aut mali non ſunt, ſed etiam, quia non inducunt ad aliquid turpe, vt moraliter malum, vt eſt dolor aliquis, vel diſplicentia de obiecto diſconuenienti ſenſui, item fames, ſitis, & ſimiles affectus, vel eorum contrarij. *Sed de noxiis moraliter ſi fiant deliberatè.* Alij verò

C ſunt motus noxij moraliter, quia vel inclinant ad aliquid de ſe turpe, ſi voluntariè fiat, vel difficilem reddunt operationem virtutis. Et de hoc genere motuum inferioris appetitus hîc præcipuè loquimur, quia in eis veritas certior eſt, de priori verò genere dicemus poſtea tractando de illius ſtatus immortalitate.

Dicimus ergo, hanc perfectionem fuiſſe homini datam in principio creationis, vt quandiu non peccaret mortaliter, ſentire non poſſet præuenientes motus inferioris appetitus rectæ rationi aduerſos, multóque minus ſubſequentes, rationi iam imperanti repugnantes. 4. *Aſſertio affirmatiua.* Hanc aſſertionem cenſeo omnino certam, quæ probatur primò ex Scriptura. *Probatur ex Scriptu.*

D Nam in primis *Gen.* 2. in fine dicitur: *Erat autem vterque nudus, Adam ſcilicet, & vxor eius, & non erubeſcebant.* Poſtea verò *cap.* 3. de illis poſt peccatum dicitur, *Aperti ſunt oculi amborum, cúmque cognouiſſent ſe eſſe nudos,* &c. Et infrà, cùm Adam ad Deum dixiſſet, *Timui, eo quòd nudus eſſem.* Reſpondit ei Deus, *Quis enim indicauit tibi, quòd nudus eſſes, niſi, quòd ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti?* Ex quibus verbis apertè colligitur, tantam mutationem eſſe factam in primis hominibus per peccatum, vt ante illud non ita viderent corpora ſua, vt erubeſcerent aut appetitus eorum ad aliquid turpe commoueretur, poſt peccatum verò vtrunque ſenſerint; ergo an-

E te peccatum habuerunt ſpeciale donum, quo appetitus eorum continebatur, ne contra rationem inſurgeret, quod donum peccando amiſerunt, & ita hæc teſtimonia intellexerunt Patres, & Theologi infrà citandi.

5. *Caiet. poſitio eneruans proximum teſtimonium*

Secundò hoc confirmant verba Sapientis: *Inueni, quòd Deus fecerit hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus,* Eccleſiaſt. 7. Quem locum tractans Hieronym. *lib.* 1. *contra Iouinian.* per *hominem* vtrunque ſexum intelligit, & de rectitudine, quæ concupiſcentiam remouebat, interpretatur. Et ex conſonantia huius teſtimonij cum præcedenti veritas huius ſenſus comprobatur. Vnde immeritò Caiet. ibi illum exponit de ſola rectitudine naturali, & vim facit in verbo *inueni*; quod de inuentione per rationem naturalem exponit

ponit, & inde colligit, ſermonem eſſe de ſola rectitudine naturali, quia hæc rectitudo poteſt ratione naturali inueniri, non verò rectitudo illa, quæ dicitur originalis iuſtitiæ, ſeu integritatis naturæ. Sed leui motus eſt fundamento ad eneruandum graue teſtimonium, quo Patres contra Pelagium vti ſolent, qui dicebat non fuiſſe in Adam maiorem rectitudinem, quàm eſſet in puro homine abſque peccato, quales omnes poſteros Adæ Pelagiani eſſe fingebant. Nihil ergo cogit verbum illud *inueni*, quia ſine fundamento coarctatur ad inuentionem per diſcurſum naturalem, cùm in ipſis Scripturis ſacris potuerit Salomon veritatem illam inuenire, imò verò alludendo ad loca Geneſis loquutus fuerit, vt notaui.

Refellitur.

6. Tertiò confirmat hoc Paulus *ad Rom.* 7. dicens, hos concupiſcentiæ motus ex peccato Adæ ortos fuiſſe. In hoc enim ſenſu dicit, *Non quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*, id eſt, peccati fomes, quem peccatum vocat, quia ex peccato Adæ deriuatus eſt. Eſt ergo hic fomes, ſeu concupiſcentia, aut omnis rebellio appetitus inferioris contra ſuperiorem affectus peccati Adæ; ergo ante peccatum non erat in natura humana talis defectus. Et eadem ratione legem fomitis, quæ eſt in membris, vocat Paulus *legem peccati*, dum dicit, *Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati.* Item eadem ratione corpus hoc, in quo hanc concupiſcentiam patimur, vocat *corpus mortis*, indicans non fuiſſe in corpore morti non ſubiecto, ac proinde ſicut mors fuit ex peccato, ita etiam concupiſcientiam.

7. Quartò idem probatur ex Concilio Trid. *ſeſſ.* 5. *can.* 5. dicente, manere in baptizatis concupiſcentiam, & fomitem, quæ licèt per ſe ſumpta peccatum non ſit, peccatum interdum vocatur, *quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat.* Vbi dicens, *ex peccato*, apertè docet ante peccatum non fuiſſe, nam ſi antea fuiſſet, nullo modo effectus peccati extitiſſet: concupiſcentia autem, ſeu fomes, nihil aliud eſt, quàm ipſemet appetitus, vt per motus ſuos rationem præuenit, & ad peccandum inducit. Et hac ratione dixit idem Concil. *ibidem can.* 1. totum Adam per illam præuaricationis offenſam ſecundùm corpus, & animam in deterius commutatum fuiſſe.

Ex Triden.

8. Quintò eandem veritatem docet Auguſtin. *lib.* 13. *de Trinit. cap.* 3. *circa fin.* dicens, in primo homine per peccatum naturam humanam vitiatam, atque mutatam eſſe, vt repugnantem pateretur in membris inobedientiam concupiſcendi, & ex eodem peccato ad cæteros dimanaſſe. Et *in cap.* 4. rationem reddit, cur maneat in iuſtificatis, & *in lib.* 14. *c.* 10. docet, homines in Paradiſo ante peccatum non habuiſſe perturbatos animi affectus, quia neque in carne, neque in animo aliquid patiebantur, quod illorum felicitatem offenderet. Vnde *cap.* 15. ſubiungit, quod peccatum damnatio ſubſequuta eſt, taliſque damnatio, vt homo, qui cuſtodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne ſpiritualis, fieret etiam mente carnalis, &c. & *cap.* 19. idem repetit, & *lib.* 15. *cap.* 7. ita etiam exponit, Apoſtolum vocantem concupiſcentiam peccatum, quia ex peccato ſit, quod repetit 1. *retract. cap.* 10. & latiùs *lib. de Corrept. & Grat. cap.* 10. *&* 11. vbi ait, Adam non indiguiſſe gratia ad vincendam pugnam, quando caro concupiſcit aduersùs ſpiritum, quia nulla talis rixa à ſeipſo aduersùs ſeipſum tentatus, atque turbatus in illo beatitudinis loco ſua ſecum pace fruebatur. Similia docet *lib.* 1. *de Nupt. & concupiſc. c.* 23. & *lib.* 1. *contra duas Epiſt. Pelagianor. cap.* 13. & Gregor. *lib.* 26. *Moral. cap.* 15. aliàs 12. & Rupert. 2. *de Trinit. cap.* 40. & alij Patres *ſuper Gen.*

Ex Patribus.

Sextò veritas hæc communis eſt Scholaſticorũ *in* 2. *d.* 30. *&* 31. & D. Thom. 1. 2. *q.* 82. *art.* 3. *& q.* 81. *art.* 3. Et fortaſſe Scot. de aſſertione hac quoad hanc partem non dubitauit, ſed quoad alios actus appetitus pertinentes ad corporis paſſibilitatem, & ad malum non inclinantes, quos ſuprà innoxios appellauimus, de quibus *in cap.* 14. dicemus. Rationes autem huius veritatis ex diuina prouidentia, & liberalitate erga naturam humanam potiſſimũ ſumendæ ſunt. Nam cùm homo ex intrinſeca conditione, & compoſitione habeat hanc pugnã inter inferiorẽ, & ſuperiorẽ appetitũ, quatenus per appetitũ ad ſenſibilia, & corporalia; per voluntatem autem ad ſpiritualia, & rationi conſentanea inclinatur; inde habet vt ex conſideratione ſuæ naturæ in ſe purè ſpectatæ nimis debilis, & fragilis ſit, ad operandum honeſtum. Ideoque volens Deus ſubuenire huic fragilitati hominis, peculiari dono eum præuenit, vt eam pugnam, quandiu in iuſtitia perſeueraret, non ſentiret. Cuius diuinæ prouidentiæ optimæ coniecturæ ſunt. Prima, vt proprium Dei opus perfectum eſſet, & pro capacitate hominis viatoris conſummatum. Secunda, vt facili negotio poſſet homo vitare omnia peccata, ſi vellet. Tertiò, vt in quodam felici ſtatu viueret, nam ſine dubio ex huiuſmodi pugna, & inordinatis motibus appetitus ſentientis multum minueretur illius ſtatus felicitas, & perfectio, vt latè proſequitur Auguſt. *in citatis locis*, præſertim *in dicto lib.* 14. *de Ciuit. à cap.* 10.

9. *Ex Scholaſticis.* *Quid de Scoto in num.* 3. *adducto.*

Ex diuina prouidentia ſic diſponente.

Dicta prouidentiæ cõiectura triplex.

Vt verò propriam cauſam, & rationem huius effectus explicemus, inquirere oportet, quomodo facta fuerit hæc pax, & concordia in homine primo, ſeu integra ſubiectio inferioris appetitus ad ſuperiorem, id eſt, quod, vel quale fuerit donum, per quod hic effectus formaliter in homine fiebat. Cùm enim talis effectus non ſit connaturalis homini, imò potiùs naturali inclinationi potentiarum eius partim repugnare, partim eam ſuperare videatur, non videtur poſſe fieri ſine aliqua mutatione in eius potentiis facta, vel ſine aliquo dono illis addito, & hoc eſt, quod inquirimus, quale ſit. Antecedens declaratur, quia, vt fiat in homine hæc concordia, & ſubordinatio appetituum, duo requiruntur, vnum eſt, vt appetitus inferior non moueatur prius quàm à ſuperiori imperetur: aliud eſt, vt voluntati imperanti appetitus ſenſitiuus ad nutum, & ſine vlla reſiſtentia obediat. Vtrunque autem eſſe videtur contra inclinationem appetitus ſenſitiui, & ſupra efficaciam naturalis voluntatis. Nam appetitus ſenſitiuus naturaliter mouetur præſentato obiecto ſibi conueniente, vel diſconueniente, voluntas autem non poteſt ſemper præuenire, ne obiectum occurrat ſenſibus, & poſtquam offertur non poteſt ipſa mouere, vel continere appetitum, niſi priùs ab intellectu moueatur, cùm autem intellectus per ſenſus excitetur, priùs etiam immutatio ſenſus, & appetitus præcedit; ergo non eſt ſemper in poteſtate naturali voluntatis humanæ, ſicut dixit Auguſt. quin viſis tangatur. Et ſimiliter non eſt tanta efficacia naturalis voluntatis in appetitum, vt poſſit omnem eius motum cohibere, quandiu obiectum eius, vel illius cognitio non remouetur, quia ipſe appetitus non obedit volun-

10. *Arguitur non videri poſſe cohærere tantã pacem intra hominem iuxta naturam eius.*

voluntati deſpoticè, vt ait Ariſtot. ſeu ſeruiliter, ſed ciuili, & politico modo media cognitione, ſeu phantaſia, quam non ſemper poteſt corrigere voluntas per ſolam naturalem efficaciam.

11. *Reſponſio generalis illam pacem fieri per donum ſuperadditũ naturæ.*

De quidditate talis doni quid Durã. ſentiat.

Propter hæc conueniunt Theologi, ad hunc effectum neceſſarium fuiſſe aliquod peculiare donum humanæ naturæ additum; quid verò, vel quale fuerit, variè, & obſcure explicant. Nam Durand. *in 2. d. 29. q. 2.* ſentit, hoc factum eſſe per donum infuſum appetitui ſenſitiuo, quo omnino ad vnum determinabatur, ſentítque fuiſſe diſtinctum à virtutibus quatenus in appetitu ſenſitiuo eſſe poſſunt. In quo tamen non ſatis definitè loquitur, nam ſub disiunctione ait, tale donum includere illas virtutes formaliter, vel virtualiter.

Accedit Molina. *Quid verò ſentiat Scot.*

Et hanc partem videtur ſequi Molina *in tract. de oper. ſex dier. diſp. 27.* è contrario verò Scot. *eadem d. 29.* ſentit, illum effectum factum eſſe per habitum volũtati infuſum ſine dono appetitus ſenſitiui, quãuis cenſeat probabile, etiam in appetitu fuiſſe huiuſmodi donum, vt vterque appetitus poſſet modo præternaturali operari. Voluntas quidem efficaciùs imperando, & cum maiori delectatione volendo honeſtum, quàm naturaliter poſſit, & appetitus delectabiliùs obediendo voluntati, etiam à propria ſenſibili delectatione ſine repugnantia, abſtinendo; qui modus operandi non eſt illi conueniens ex ſola naturali ſubordinatione ad voluntatem.

Quid denique Caiet.

At verò Caiet. 1. 2. *art.* 2. priùs dicit, hoc donum vltra purè naturalia addidiſſe vigorem rationis, ſeu ſuperioris partis animæ ad conſeruandũ ſtatum rationi in nullo diſſonum, quem vigorẽ dicit reſultare ex coniunctione ad iuſtitiã originalẽ, quamuis non addat per ſe aliquid diſtinctum ab ipſa. Sicut cogitatiua eſt perfectior in homine ex coniunctione ad animam rationalem ſine aliqua re illi addita.

12. *Impugnatur Durandus.*

Sed hæc omnia mihi ſatis obſcura ſunt, & non ſatisfaciunt. Primò, quia per habitus non poteſt appetitus ſenſitiuus determinari ad vnum, vt dicebat Durandus, quia non obſtante quocunque habitu manet in appetitu inclinatio naturalis ad obiectum, ſeu bonum contrarium obiecto talis habitus; manet etiam virtus ad eliciendum actum circa tale obiectum; & habitus non poteſt impedire, ne obiectum illud occurrat phantaſiæ, vel ne oblatum moueat appetitum; ergo non poteſt habitus ſolus ita determinare appetitum ad vnum obiectum, vt omnino illum impediat, ne cõtrarium appetere poſſit, ſi illi repræſentetur. Nam cùm appetitus naturaliter moueatur, non potuit per habitum contineri, ne in obiectum ſibi propoſitum feratur.

Itẽ Scotus.

Atque hæc ratio magis procedit contra Scotum, ſi in ſola voluntate hoc donum conſtituat, quia habitus voluntati infuſus multò minùs poterit appetitum continere. Et ideo ipſe conſequenter loquendo in dicta ſententia, admittit in appetitu ſenſitiuo aliquos motus rationi repugnantes, etiam in illo primò ſtatu. Veruntamen ſi hoc intelligatur de motibus repugnantibus virtuti, & honeſtati, vt nunc loquimur, non eſt probabile, nec tolerabile, vt ex probationibus aſſertionis noſtræ manifeſtũ eſt. Deinde licèt ſimul cum habitu appetitus ſenſitiui ponatur habitus voluntatis, procedit ratio facta, quia etiam habitus voluntatis non minuit inclinationem, vel actiuitatem appetitus ſenſitiui, nec mutat naturalem modum operandi eius, nec impedire poteſt, quominus ab obiecto occurrente phantaſiæ præmoueatur. Neque etiam poteſt dare tantam efficaciam voluntati, vt neceſſitate contineat appetitum, ne præſente obiecto moueatur, neque etiam vt apprehenſionem, vel cogitationem obiecti omnino cohibeat, quia poſſunt occurrere plures cauſæ excitantes phantaſmata, quæ voluntati humanæ non obediant. Ergo per huiuſmodi habitus non ſatis hoc donum explicatur.

13. *Ac tandem Caietanus.*

Atque hi diſcurſus eandem difficultatem ingerunt circa vigorem rationis, de quo Caiet. loquitur. Præterquam quòd in illo dicendi modo obſcurum eſt, quid ſit ille vigor rationis, quia non eſt actus, vt per ſe conſtat, alioqui non eſſet quid permanens, & de ſe perpetuò inhærens. Itémque de illo actu inquirendum eſſet ex quo habitu, vel efficacia procedat. Si verò eſt habitus, procedunt difficultates poſitæ. Et præterea ſine cauſa negatur, quòd ſit pars originalis iuſtitiæ, vt Caietan. negat. Nam quod ait, inferius perfici per coniunctionem ad ſuperius, verum habet, quando, vel ſuperior gradus actu influit in inferiorem, vel ab illo manat cum maiori perfectione, vt in exemplis, quæ adducit vegetatiuum coniunctum ſenſitiuo eſt perfectius, quia potentiæ ipſæ vegetatiuæ manantes ab anima, quæ ſimul eſt vegetatiua, & ſenſitiua, perfectiores ſunt, & cum proportione idem eſt de ſenſitiuo coniuncto rationali. In præſenti autem ratio ipſa non fit in ſua entitate perfectior per coniunctionem ad iuſtitiã originalem; ergo oportet, vt ille vigor ſit per aliquid additum rationi, & hoc inquirimus, quid ſit.

14. *Notatio quadruplicis modi frænandi appetitum ſenſit. vt vera reſolutio tradatur.*

Vt ergo aliquo modo hoc donũ, & cauſam adæquatã huius effectus explicẽ, aduerto quatuor modis intelligi poſſe appetitum ſenſitiuum fuiſſe cohibitum, & frænatum ne ſuis motibus voluntatem præueniret, & ita ſubiectum, vt ſine vlla triſtitia, vel repugnantia illa obediret. *Primò.* Primò per intrinſecam mutationem ipſiuſmet facultatis, nam addendo illi aliquam formam, ſed ipſammet ſimplicem entitatem immutando in ſua propria entitate, vel modo eius, qui dicendi modus ſumi poteſt ex Corduba *lib. 1. q. 45. punct. 2. opin. 2. & punct. 1. opin. 3.* *Secundò.* Secundò per additionem alicuius habitus, ſeu formæ exiſtentis in appetitu per modum actus primi. *Tertiò.* Tertiò per ſolam extrinſecam Dei prouidentiam, remouẽdo, ſcilicet, omnia quę appetitum ad hos motus poſſent excitare, vel negando illi concurſum, ne in illos proſiliret, aut efficaciùs illum mouendo, quando neceſſarium eſſet, vt voluntati ad nutum obediret. *Quartò.* Quartò per aliquos habitus ſimul cum diuina manutenentia, & protectione. Atque ſimiles modi cogitari poſſunt ex parte voluntatis, & rationis, vt & in ipſa voluntate quoad portionem eius inferiorem tales motus non inſurgerent, ſed ad obediendum rationi eſſet promptiſſima; & ad mouendum appetitum ad actus bonos, & ad eum in malis cohibendum maiorem, quàm nunc efficacitatem haberet. Et ſimili modo intelligi poſſunt omnes ij modi, vel ita vt in vtroque appetitu fuerint neceſſarij, vel in altero tantùm ſufficientes fuerint.

15. *Excluditur 1. modus.*

Ex his ergo modis primus eſt planè impoſſibilis, quia tam appetitus, quàm intellectus, & volũtas fuerunt eiuſdem rationis & perfectionis eſſentialis in primo homine, ac in aliis, imò in illo eædem numero facultates; & eiuſdem perfectionis indiuidualis fuerunt ante, & poſt peccatum. Item potentiæ iſtæ in entitatibus ſuis indiuiſibiles ſunt, vnde magis, vel minus non recipiunt ſecundùm intenſionem, aut remiſſionem, nec etiam ſecundùm alium intrinſecum modum in ſuis ſimplicibus entitatibus immutari poſſunt, qui cum fundamento cogitari, aut intelligi poſſit; ergo

go omnino repugnat augeri, vel minui in his potentiis, ſine additione alicuius formæ vel entitatis, naturales inclinationes, quas ad ſuos actus, vel obiecta habent, vel ſubordinationem inter ipſas, nimirum augendo efficaciam vnius in aliam, vel ſubiectionem alterius ad alteram. Ac proinde prior ille modus & concipi nō poteſt, & repugnantiā inuoluit, conſiderata naturali proprietate, & entitate talium facultatum.

16. *Excluditur 2. modus.* Secundum etiam modum reputo inſufficientem, & quoad hoc impoſſibilem, vt appetitus per ſolos habitus potuerit infallibiliter, & neceſſariò contineri, ne in illo huiuſmodi motus inſurgerent. Hoc enim rationes factæ mihi probare videtur, vt de extinctione fomitis in B. Virgine dixi *in 2. tom. 3. partis diſp. 4. ſect. 5.* Dicunt verò alioqui etſi ſoli habitus in actu primo exiſtentes non ſufficiāt ad omnes hos motus cohibendos, nihilominus potuiſſe habere actū, vel actus perfectiſſimos, qui ad hunc effectū ſufficerent. *Euaſio quorundam.* Sic enim Scot. ſuprà dicit, voluntatē primi hominis per habitū iuſtitiæ ſibi infuſum Deo adhæſiſſe, & cum tanta delectatione vt impediret, ne motus concupiſcentiæ inſurgerent. Sed hoc etiam non ſufficit. *Reiicitur 1.* Primò, quia impotentia appetitus Adami ad inſurgendum contra rationem, erat perpetua, & independens (vt ita dicam) à libertate totius Adę, quandiu mortaliter non peccaret: actus verò illius habitus, ſiue eſſet amor Dei, ſiue alius ſimilis, non erat perpetuus, imò erat liber; ergo non poterat eſſe propria, & adæquata cauſa illius perfectæ ſubiectionis: nam ceſſante Adamo ab illo actu, etiam tunc non poterant iſti inordinati motus inſurgere. *Reiicitur 2.* Secundò, quia licèt durante illo actu multùm dicti motus cohiberentur, non tamen per ſe ſufficeret ad reddendum appetitum in capacem talis motus per cauſas naturales, & obiecta vehementer excitantia, quæ non obſtante tali actu occurrere poſſent. Nam experientia docet etiam in actuali contemplatione, & dilectione Dei inſurgere interdum hos motus; ergo etiam tunc poſſet idem accidere, niſi alia fortior cauſa obſtitiſſet. Præſertim ſi dæmonis tentatio accederet, qui poſſet humores corporis mouere, & obiecta excitantia appetitum vehementer applicare, & ita non tantùm ſuaſione, ſed etiam delectatione, ſeu concupiſcentia hominem tentare, quia ſola contemplatio, vel operatio voluntatis non poſſet hoc impedire. At verò quælibet huiuſmodi perturbatio erat contraria illi ſtatui, & per hoc donum excludebatur; ergo nullus habitus etiam cū actu ſuo potuit eſſe cauſa ſufficiens, & adæquata illius effectus.

17. *3. Modus poſſibilis fuit.* Tertius modus fuit quidem poſſibilis, ſed imperfectus, & ideo veriſimile non eſt illo tantùm modo collatum fuiſſe primo homini huiuſmodi donum. Prima pars eſt manifeſta, quia potuit Deus partim negando concurſum ad omnes hos motus, partim prouidendo, ne obiecta perturbantia, hanc animi pacem, & tranquillitatem occurrerent, partim applicando, & excitando rationem, & voluntatem, atque etiam phantaſiam, partim per alios occultos modos prouidentiæ ſuæ hanc ſubordinationem appetituum illæſam conſeruare. Altera verò pars de imperfectione huius modi probatur, quia prouidentia Dei extrinſeca poterat quidem tollere extrinſeca impedimenta, *Eſſet tamen imperfectus.* vel excitare rationem in ſingulis occaſionibus, tamen ſola non poterat intrinſecùs diſponere potētias ad perfectè operandum circa talia obiecta, ſiue ſuperiores ad imperandum, ſiue inferiores ad obediendum. Ad perfectum autem modum operan-

A di ſpectat, vt proximum agens ſit intrinſecè diſpoſitum ad illam operationem, ad quam rectè faciendam à primò agente ordinatur, & mouetur. Ergo cùm Dei opera ſint perfecta, non eſt veriſimile per ſolam extrinſecam prouidentiā hoc donum primis hominibus contuliſſe.

Supereſt ergo, vt quartus modus verus ſit, nimirum partim per intrinſecos habitus, & actus, partim per ſpecialem Dei prouidentiam, & protectionem hoc donum in primo ſtatu collatum hominibus fuiſſe. Hæc pars concluditur ex dictis à ſufficienti partium enumeratione. Et à ſimili cōprobari poteſt ex iis, quæ in citato loco de beata Virgine diximus. 18. *Pro 4. modo ſtatuitur 2. aſſertio bipartita. Oſtenditur prius pars poſterior.*

B Præterea ſumi poteſt etiam à ſimili ex D. Thom. 1. *p. q. 94. a. 4. ad 5.* vbi ſimiliter ait, hominem in illo ſtatu ab omni errore præſeruatum fuiſſe, partim per internam ſcientiam, & prudentiam, partim *quia ei diuinitus ſubuentum fuiſſet.* Et ſimiliter *q. 97. art. 2. ad 4.* dicit, potuiſſe hominem tunc præſeruari à morte, partim propria ratione, partim diuina prouidentia; ergo idem in præſenti dici debet, eſt enim eadem vel maior ratio. Indicatur etiam ab Auguſt. 14. *de Ciuit. cap. 19.* quatenus ait, eas partes animæ, quæ à nobis vitioſæ, ſeu inordinatæ ſunt, non ita fuiſſe in Paradiſo ante peccatum. *Non enim* ait, *contra rectam voluntatem ad aliquid mouebantur, vnde neceſſe eſſet eas ratione tanquam frenis regentibus abſtinere. Nam*

C *quòd nunc ita mouentur, & ab his, qui temperanter, iuſtè, & piè viuunt, aliàs faciliùs, aliàs difficiliùs, tam in cohibendo, & refrænando modificantur, non eſt vtique ſanitas ex natura, ſed languor ex culpa.* In quibus verbis ſatis indicat, illā ſanitatē fuiſſe per internam perfectionem, & virtutem, quæ facilitatem, & delectionem in illo modo operandi pręſtabat. Diuinam autem protectionem ibi non tam expreſsè declarat: hæc autem tam eſt familiaris Auguſt. vbicunque de his diuinis beneficiis tractat, vt eam tanquam manifeſtam ſupponere videatur. Vnde nec nobis aliquid de ea parte dicendum ſupereſt.

D Circa alteram verò partem de intrinſeco dono deſiderari poteſt, vt explicemus, quid illud fuerit. 19. *Oſtenditur pars prior.* In quo breuiter dicimus in primis, non fuiſſe vnum tantùm ſimplicem habitum, vt Scot. Durand. & alij loquentes de Iuſtitia originali, indicare videntur. Probatur, quia hæc perfectio in multis potentiis requirebatur; in ratione ad conſiderandum, & iudicandum, ſeu imperandum cōuenienter; in voluntate ad ſequendam rectam rationem delectabiliter, & ad mouendum appetitum fortiter, & in ipſo appetitu ad obediendum promptè; ſed vnus ſimplex habitus non poterat has omnes potentias intrinſecè perficere; ergo non fuit vnus tantùm habitus. Et confirmatur hæc ratio, quia, vt rectè dixit D. Thom. 2. 2. *q. 2. art. 2.* quando actus pendet à pluribus actiuis principiis, ad perfectionem eius requiritur, vt *Confirm. ex D. Thom.*

E omnia illa principia actiua ſint perfectè diſpoſita. Hæc autem diſpoſitio ad bene agendum in potentiis animæ quæ reſpiciunt obiecta, eſt habitus; ergo, cùm hæc perfectio, de qua tractamus, ex pluribus animæ potentiis pendeat, in omnibus illis rectam diſpoſitonem habitualem poſtulabat, ac proinde plures habitus ſaltem ex parte potentiarum includebat.

Addimus verò vlteriùs, etiam in ſingulis potentiis non fuiſſe ſufficientem vnum habitum, ſed plures in ſingulis concurriſſe ad hunc effectum. 20. *3. Aſſertio. Probatur in primis vniuerſim.* Declaratur in primis, quia hæc bona compoſitio, & rectitudo potentiarum hominis verſabatur circa totam materiam moralem, tam ad omnes ani-

mæ

mæ paſſiones, quàm ad proximum, vel Deum pertinentem, ad hoc autem non ſufficiebat vnus ſolus habitus in vnaquaque potentia. Deinde declaratur per ſingulas, nam in intellectu requirebatur inprimis prudentia, ſine qua nihil ordinatè fieri poteſt; prudentia autem ſupponit moralem ſcientiam vt perfecta ſit, & ad hanc non parum confert ſcientia naturalis, quæ ſæpe neceſſaria eſt ad rectè iudicandum de agendis etiam in ordine ad bonos mores. Poteſt etiam eſſe valde vtilis ad moderatum vſum rerum corporalium, & ad vtendum mediis ad moderandum effectus accommodatis. Similiter in volũtate perfecta diſpoſitio virtutis, tam in materia religionis, & iuſtitiæ, quàm in materia fortitudinis, & temperantiæ, quatenus in voluntate eſſe poſſunt, neceſſaria erat, vt & ipſa eſſet perfectè inclinata ad honeſtatem in tota illa materia, & facilè mobilis à recta ratione, & ſimul eſſet fortis ad continendum appetitum. Hæc autẽ diſpoſitio voluntatis non fit per vnum ſimplicem habitum, vt conſtat. Eadémque ratio eſt de appetitu ſenſitiuo quatenus eſt capax ſimilium habituum, qui augendo inclinationem eius ad obediendum rationi in omnibus materiis, quæ ad ipſum pertinent, paſſiones moderantur ſuo modo formaliter, quantum per habitum fieri poteſt. Nimirum in actu primo dando appetitui facilitatem, & promptitudinem obediendi, quando à ſuperiori imperatur. Non tamen omnino impediendo, ne præmoueatur, nam ad hunc effectum diximus ſpecialem Dei prouidentiam fuiſſe neceſſariam.

Deinde ſpeciatim de intellectu. *Deinde de voluntate.* *Denique de appetitu.*

21. *Corollarium ex dictis.* Vnde colligimus, omnes virtutes voluntatis, & appetitus, quas in Adamo eſſe diximus, ad hoc donum complendum concurriſſe, vel per ipſos habitus formaliter, ſi hanc rectitudinem quaſi in actu primo conſideremus, vel effectiuè per ſuos actus, illos frequẽtiùs, & perfectiùs exercendo. Qui frequens vſus multùm iuuare poterat, vt aliis motibus inordinatis, & præuenientibus rationem, nõ daretur locus. Et ad hoc etiam multùm iuuare poterat diuina contemplatio, & feruens amor, quãdiu durabat, quia anima valde intenta ſuperioribus, & ſpiritualibus rebus vix poteſt ad ſenſibilia ſimul attendere, niſi fortè aliqua extrinſeca cauſa vehementer moueat: illa tamen in illo ſtatu per diuinam protectionem remoueretur, quandiu homo ſuis internis donis rectè vteretur. Interrogabit autem aliquis, an hæc neceſſitas virtutum ad hunc effectum intelligenda ſit de virtutibus ordinis naturalis, & per accidens infuſis, vel etiam de ſupernaturalibus, & per ſe infuſis. Item interrogari poteſt, vtrùm præter omnes virtutes tã per ſe, quàm per accidens infuſas, aliquis alius habitus animæ infuſus ad hunc effectum neceſſarius eſſet, vel ſaltẽ vt vtilis, ſeu adiuuãs de facto infunderetur. Denique interrogari poteſt, an hoc donũ naturale, vel ſupernaturale ſit.

1. Quæſtiuncula circa proximè dicta. *Secunda.* *Tertia.*

22. *Notatio 1. pro nunc poſitis quæſtiunculis.* Ad reſpondendum his interrogationibus ſuppono, hominem potuiſſe creari vel in ordine ad finem vltimum naturalem tantùm, vel ordinari etiam ad ſupernaturalem, & ita potuiſſe inſtitui cum ſolis præceptis naturalibus, & naturali rectitudine, ac perfecta ſubordinatione potentiarum in ordine ad eundem finem, & ad cauendum omnem defectum ab hac rectitudine naturali deuiantem; vel potuiſſe habere ſimul adiuncta ſupernaturalia præcepta, & rectitudinem proportionatam ſupernaturali fini. Qui duo ſtatus ita inter ſe comparantur, vt de poſſibili, & abſolutè loquendo potuerit homo habere priorem ſtatum ſine poſteriori, quamuis non è contrario, quia gra- A tia ſupponit naturam, vt fundamentum ſuum; natura autem tanquam prior poteſt manere ſine poſteriori, id eſt, ſine perfectione, & ordine gratiæ. Nihilominus tamen de facto nunquam fuit vnus ſtatus ab alio ſeparatus, quia homo ex primaria Dei intentione propter finem ſupernaturalẽ conditus eſt, vt ſuppono, & doctrina de Beatitudine, & Gratia, & infrà etiam dicetur. *Vide prolog. 4. de gratia.*

22. *Notatio altera.* Deinde aduerto naturale, & ſupernaturale duobus modis poſſe accipi in præſenti. Nam dici poteſt donum ſupernaturale illud, quod eleuat hominem ad ſupernaturalem finem, & ad aliquid operandum quod ſuper totum ordinem naturæ ſit, & ſolis naturalibus viribus fieri non poſſit. Vnde B per diſtinctionem, & oppoſitionem ad huiuſmodi ſupernaturale donum naturale dicetur, quicquid perficit naturam tantùm in ordine ad finem, & rectitudinem naturalem. Veruntamen naturale donum tã latè ſumptum ſubdiſtingui debet, nam aliquod eſt donum perficiens naturam in ordine ſuo, quod illi debitum eſt tanquam aliquo modo conſequens naturam, vt ſunt naturales potentiæ, & actus, ſeu concurſus ad illos, & habitus, vt per actus comparantur, & ſiquid aliud huiuſmodi eſt. Aliud verò eſſe poteſt donum perficiens quidem naturam in ordine ſuo, non tamen conſequens illam, nec illi debitum, vt ſunt ſcientiæ per accidens infuſæ, & extraordinarium adiutorium ad C cauendam omnem naturalem deceptionem, aut veniale peccatum, vel fomitem, aut corporis paſſiones, &c.

24. *Ad 1. quæſtiunculam in num. 21.* His poſitis ad primam interrogationem reſpõdeo, ad huiuſmodi effectum, ſeu donum neceſſarias in primis fuiſſe virtutes ex ſuo genere acquiſitas, ſeu per accidens infuſas, quia iſtæ ſunt, quæ ad naturalẽ rectitudinem, & perfectã ſubordinationẽ potentiarum in primis iuuare poſſunt, & de iis maximè procedunt rationes factæ *num.* 20. pro 3. aſſertione. Vnde ſi hæc ſubordinatio, & perfectio danda fuiſſet homini ſolùm infra ordinem naturæ, & in ordine ad naturalẽ finem, ſufficerent huiuſmodi habitus, ſeu virtutes per accidens in- D fuſæ, vt per ſe patet. Quia perfectio naturalis per ſe non pendet ex donis ordinis ſupernaturalis, nec virtutes per ſe infuſæ paſſiones formaliter moderantur, nec voluntatem, aut appetitũ ad obediendũ rationi naturali per ſe, & immediatè inclinant. Quia verò homo ſimul creatus eſt ad finem ſupernaturalem, & propter illum maximè perficiebatur, ideo neceſſariæ etiam fuerunt virtutes infuſæ tam intellectui, quàm voluntati, vt anima etiam in illo ordine eſſet perfecta, & intrinſecè potens, ac facilis ad rectitudinem illius ordinis ſeruandam. Vnde etiam factum eſt, vt hæc dona per ſe infuſa conſequenter etiam multum iuuarẽt per actus ſuos ad ipſammet rectitudinem natura- E lem obſeruandam. Sicut fides iuuat ipſum naturale lumen intellectus, & charitas coniungendo altiori modo voluntatem Deo, eam conſequenter ad omne bonum honeſtum etiam naturale inclinat, & mouet, & ſimiliter ſpes æternæ beatitudinis retrahit ab omni malo, quod illam poſſit impedire. Ac denique cùm anima vtendo his donis maximè coniungatur Deo, conſequenter abſtrahitur appetitus à ſenſibilibus, & optimè diſponitur, vt faciliùs poſſit ab omnibus inordinatis motibus præſeruari. Fuerunt ergo hæc dona ſupernaturalia valde vtilia ad huiuſmodi effectum præſtandum etiam in ordine naturali.

25. *Ad ſecundã ibid.* Ad ſecundam interrogationem reſpondebimus latiùs infrà tractando de iuſtitia originali, quia ex cogni

cognitione illius, eius reſolutio pendet. Nunc ergo breuiter aſſero, nullum habitum fuiſſe neceſſarium ad hanc ſubordinationem potentiarum præter habitus operatiuos virtutum moralium, & intellectualium. Probatur, quia vel talis habitus eſſet infuſus in eſſentia animæ, vel in potentiis. Primum dici non poteſt. Tum quia in eſſentia animæ nullus habitus præter gratiam fuit in primis hominibus, vt infrà oſtendemus. Tum etiam, quia hoc donum dabatur ad componendam diuiſionẽ quandam, & repugnantiam, quæ naturaliter reſultat in homine ex corporis, & animi compoſitione: hæc autem repugnantia non eſt in eſſentia animæ, quæ ſimpliciſſima eſt, ſed in potentiis; ergo habitus in eſſentia animæ per ſe non erat vtilis, nedum neceſſarius ad hunc effectum. 2. Tum denique quia nec formaliter nec effectiuè poſſet ad illum effectum iuuare. Secundum etiam dici non poteſt, quia virtutes omnes ſimul ſumptæ perficiunt potentias in omni materia virtutis, in qua hæc rectitudo, & ſubordinatio ſeruanda eſt; ergo præter habitus virtutum nullus alius fuit neceſſarius. Imò ratio, quantum per diſcurſum aſſequi poſſumus, videtur probare, non eſſe poſſibilem talem habitum. Et confirmatur, quia neque in anima Chriſti Domini, neque in B. Virgine aliquis poſuit talem habitum, cùm tamen illam integritatẽ, & rectitudinem potentiarum, & carentiam omnis inordinati motus, multo perfectius, quã primi homines habuerint.

26. *Ad 3. ibidẽ.* Ad tertiam interrogationem reſpondeo, ſi hoc donum conſideretur quatenus tantùm perficit naturam in ordine ad finem, & rectitudinem naturalem, prout inueniri poſſit in homine creato ſolùm ad finem naturalem, ſic donum illud poſſet dici aliquo modo naturale, id eſt, non perficiens naturam ad aliquid ſupernaturale, quòd aliàs dici ſolet naturale in ſubſtantia, ſeu entitate. Quomodo D. Thom. 1.2. *q.* 85. *art.* 1. vocat iuſtitiam originalem donum naturæ. Quamuis etiam ita illam appellet, quia pro tota natura data eſt. Nihilominus tamen tale donum non poteſt dici naturale, tanquam naturæ debitum, & ideo rectè dici poteſt ſupernaturale quoad modum. Quod contra quoſdam modernos latiùs in materia de Gratia diſputamus. *Prolegom. 4. c. 2.* Et ideo nunc plura non dicimus. At verò loquendo de hoc dono prout de facto datum eſt in ordine ad vtrunque finem, & ad vtranque rectitudinem naturalem, & ſupernaturalem, ſic ſupernaturale ſimpliciter erat quoad ſubſtantiã, & modum, vt ex dictis manifeſtum eſt, quia virtutes etiam per ſe infuſas includebat.

27. *4. Aſſertio appetitus paſſiones in quadam acceptione fuiſſe in Adamo.* Vltimò ex dictis reſoluta manet quæſtio, quam tractat D. Thom. an in primo homine fuerint paſſiones animæ. Nomine enim paſſionis ſignificari ſolent actus appetitus ſenſitiui, quatenus cum aliqua corporis commotione fieri ſolent. Et in hac ſignificatione abſolutè loquendo, & indefinitè certum eſt, huiuſmodi paſſiones habere potuiſſe. *Probatur.* Probatur, quia habuit appetitum ſenſitiuum, eſt enim naturalis potentia animæ, & ad perfectum ſtatum naturalem hominis neceſſaria; ergo etiam habuit actus eius, & modo connaturali quoad aliquem corporis motum, nam in his omnibus nulla imperfectio illi ſtatui repugnans neceſſariò includitur. *Cõfirmatur exemplis.* Vnde paſſiones hoc modo ſumptæ etiam in Chriſto, & in Virgine fuerunt. Dixi autem *indefinitè*, quia non eſt neceſſe vt omnes actus appetitus ſenſitiui in eo ſtatu locum habuerint, nã aliqui inuoluũt imperfectionem illi ſtatui repugnantem.

28. Vnde D. Thom. *in dicto art.* 2. diſtinguit A inter paſſiones, quæ inter bonum, & malum, vel circa præſens, aut futurum verſantur. *De quibus paſſionibus nõ procedat concluſio.* Et generaliter ait, paſſiones circa malum ibi non fuiſſe, huiuſmodi ſunt triſtitia, vel dolor, quæ ſupponunt malum præſens, quod in eo ſtatu nullum erat, vt dictum eſt, & tradit Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 10. Et confirmatur, quia omnes iſti actus pertinent ad huius vitæ pœnalitates, iſtæ autem ex peccato originem habuerunt, vt Concilia, & Patres ſuprà citati docent, & paulo pòſt tractando de immortalitate illius ſtatus oſtendemus. Et ibi etiam modum quo huiuſmodi mala in eo ſtatu vitarentur, declarabimus, & Scoto reſpondebimus, qui *in* 2. *d.* 29. B oppoſitum ſentire videtur. Et hinc infertur, etiam timorem ſenſibilem ab illo ſtatu abfuiſſe, quia nullum erat periculum alicuius imminentis mali corporalis, neque aliquid huiuſmodi tanquam poſſibiliter futurum apprehendebatur. Et ita etiam docuit D. Thom. De odio autem nihil dicit, non videtur autem repugnare illi ſtatui actus odij ſaltem abominationis, ſeu conſequentis ad amorem concupiſcentiæ alicuius boni ſenſibilis, quia tale odium nullam imperfectionem ſupponit, quia non eſt de malo vt præſenti, vel futuro, ſed abſolutè, & ſecundùm ſe ſpectato. Vt, v. g. ſicut poterat Adam amare vitam, ita & mortem odio habere, C quia eadem eſt vtriuſque ratio, imò tale odium mali, eſt virtualis amor contrarij boni. Ira autem & deſperatio illi ſtatui repugnabant, eadem ratione, qua triſtitia, vel timor.

29. *De quibus verò procedat.* At verò in paſſionibus, quæ verſantur circa bonum, amor, & delectatio non ſolùm in eo ſtatu eſſe poterant, ſed etiam erant illi maximè conſentaneæ, & ad eius perfectionem neceſſariæ, quia ſine amore, vel voluptate nullum bonum poteſt eſſe perfectum. Fuiſſent autem iſti affectus in illo ſtatu ſolùm circa obiecta naturæ conuenientia, & recta ratione regulata, quia, vt dictum eſt, omnia eſſent in illo ſtatu ordinatiſſima. Similiter admittit D. Thom. in illo D ſtatu eas paſſiones, quæ circa bonum abſens vt futurum verſantur, vt ſunt deſiderium, & ſpes, quia in illo ſtatu non eſſent omnia bona corporalia præſentia, & diſcurſu temporis comparari poſſent, & ideo aliqua deſiderari, vel ſperari poſſent, cum moderatione tamen, quia nec deſiderium poſſet tranſire in concupiſcentiam æſtuantem, neque ſpes ita differretur, vt animã affligeret. Et ſic de cæteris iudicandum eſt.

30. *Vltima aſſertio in acceptione altera non fuiſſe paſſiones in Adamo innocente.* Alio verò modo ſolent iſti actus quaſi per antonomaſiam vocari paſſiones, quatenus in nobis rationem præueniunt, & hoc modo ſatis ex dictis conſtat prædictos actus non habuiſſe in Adamo ſtatum paſſionum, ſed propaſſionum, E iuxta modum loquendi Hieronymi *Epiſt.* 22. *ad Euſtoch.* de quo videri poſſunt dicta *in tom.* 3. *tertiæ partis diſp.* 34. *ſect.* 1. *in fin.* & hæc doctrina applicari poteſt ad ſimiles actus prout eſſe in voluntate, & circa bona, & mala ſpiritualia verſari poſſunt. Nam poſſet ibi eſſe amor Dei, & odium peccati, & deſiderium beatitudinis, & ſpes eius: timor autem peccati eſſe poſſet quoad ſimplicem fugam peccati, non tamẽ quoad ſolicitudinem, & anxietatem animi, quia non apprehenderetur vt malum imminens, ſed tantùm poſſibile, quod facilè vitari poſſet, & ſic de cæteris.

CAPVT

CAPVT XIII.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ potuerint homines peccare, ſimul in eodem ſtatu perſeuerando.

1. *Duplex quæſtionis ſenſus.*

DVobus modis intelligi poteſt, primum hominem in primo ſtatu potuiſſe peccare, vno modo in ſenſu diuiſo, vt aiunt, id eſt, amittendo ſtatum illum felicem ſi peccaret, alio modo in ſenſu compoſito, id eſt, perſeuerando in illo ſtatu etiam committendo aliquam culpam, quæ ipſum ab illo ſtatu felici nō deiiceret. De priori ſēſu nulla eſt quæſtio, nam de fide certum eſt, potuiſſe hominem perdere illum ſtatum peccando, nam de facto ita deliquit, & ſtatum amiſit, vt conſtat *ex Gen.3.* & aliis frequentibus Scripturæ locis, & ex definitionibus Conciliorum, præſertim Mileuit. Arauſic. & Trident. *ſeſſ.5.* vt infrà latiùs videbimus. In ſecundo igitur ſenſu mouetur quæſtio, potéſtque de peccato mortali, & de veniali tractari: & de vtroque poſſunt duo inquiri, vnum eſt, an aliquod tale peccatum poſſet committi, & an ſi committeretur, per tale peccatum ſtatus ille amitteretur.

Reſolutio prioris. *Poſterior ſenſus tractādus ſubdiuiditur.*

2. *1. Punctum, an mortale aliud ab eſu ligni vetiti potuerit Adam cōmittere.* *Aſſertio 1. communis affirm.* *Probatur 1. ratione.*

Circa peccatum ergo mortale, quanuis de fide ſit, vt dixi, potuiſſe homines peccare comedendo de ligno vetito, & per illud peccatum iuſtitiam, & ſtatum amittere. Nihilominus dubitari poteſt, an potuerint alia peccata mortalia committere, & an illa committendo ſtatum amitterent. Sed de priori puncto nulla eſt controuerſia, omnes enim fatentur, potuiſſe primum hominē aliis modis peccare mortaliter, etiamſi de ligno vetito non comederent. Probatur, quia fuit ſimpliciter liber ad peccandum, vt effectus probauit, nec legimus, fuiſſe determinatam eius voluntatem ad bonum, vel quoad exercitium, vel quoad ſpecificationem, magis in vna materia, quàm in alia; ergo cùm talis determinatio non ſit homini naturalis, nec poſſit, niſi ex ſingulari gratia Dei haberi, non poteſt cū fundamento affirmari. Præſertim cùm *Eccl.15.* abſolutè dicatur: *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui.* Et infrà: *Appoſuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris porrige manum tuam, ante hominem vita & mors, bonum, & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* Per quæ verba explicatur libertas, etiam prout fuit in prima conditione in ipſo Adamo; ergò non poſſumus dicere, in illo ſtatu fuiſſe priuilegium quaſi ſtabili lege conceſſum, vt homo nō ſineretur peccare mortaliter in aliis materiis, quandiu præceptum de non comedendo de ligno vetito nō trāſgrederetur; ergo ſimpliciter potuit tunc homo peccare mortaliter in quacunque materia. Accedit, quòd non magis erat neceſſaria ad perfectionem illius ſtatus, vel illi debita impeccabilitas in vna materia, quàm in alia. Neque etiā ſolet Deus niſi fortè per valde extraordinarium priuilegium confirmare hominem in bono in materia vnius virtutis, & non aliarum. Denique de facto conſtat ante tranſgreſſionem illius præcepti poſitiui peccaſſe primos homines ſaltem in mente, contra alia præcepta, & virtutes, vt infrà videbimus; neque in hoc eſt aliqua difficultas.

Et authoritate Eccleſiaſt. 15. *Confir. 1.* *Confir. 2.*

3. *2. Punctum, an per tale aliquod mortale, amitteret ſtatū ſuum.*

Nonnulla verò ſupereſt in altero puncto, ſcilicet, an per quodcunque mortale peccatum amitteretur ille ſtatus quoad internam hominis rectitudinem, & bonam compoſitionem, quam explicuimus. Aliqui enim Theologi negarunt, amitti

A iuſtitiam originalem per alia peccata, etiamſi amitteretur gratia: iuſtitia enim originalis aliam rectitudinem includit. Ita opinatur Abulenſ. *Gen.3. q.6. & 7.* & Cather. *ibidem.* Fundantur primò, quia de facto putant, Euam peccaſſe per ſuperbiam, vel aliis modis antequam comederet de ligno vetito, & tamen non amiſiſſe originalem iuſtitiā donec comedit; quod probant, quia antequam comederet, non erubuit, nec ſenſit defectum originalis iuſtitiæ. Quod ſi inſtetur inde ſequi, Euam non amiſiſſe iuſtitiam, donec Adam comedit, quia antea etiam non erubuit. Reſpondent concedendo ſequelam. Putátque Catherin. *in Opuſc. de peccat. Orig.* legem Dei fuiſſe, vt illa

Negant Abulen. & Catherinus. *Prima eorū probatio.*

B iuſtitia in nulla perſona, etiamſi peccaret, amitteretur, quandiu Adam tanquam caput totius generis humani non peccaret, comedendo de ligno vetito. Quam legem ex illo tantùm effectu colligere videtur. Ratione id declarant, quia illa rectitudo iuſtitiæ non fiebat per gratiam gratum facientem, quia per ſe non eleuabat hominem ad finem ſupernaturalem, ſed tantùm rectum ordinē in naturalibus conſtituebat; ergo quanuis per quodlibet peccatum amitteretur gratia, non erat neceſſarium amitti illam rectitudinem, vel iuſtitiam. Probatur conſequentia: tum quia rectitudo illa erat veluti quædam gratia gratis data, quæ non tollitur, etiamſi gratia gratum faciens

Quid concedat Catherinus cōſequenter ad ſuam opinionem. *2. Probatio.*

C amittatur: tum etiam quia naturalis rectitudo per ſe non pendet à ſupernaturali ordine; ergo poteſt integra manere, licèt gratia amittatur; tum denique, quia propter ſolum eſum de ligno vetito Deus eſt mortem comminatus, dicens: *In quacunque hora comederis ex eo, morte morieris*, Gen.2. ergo propter alia peccata non incurreretur mors; ergo nec iuſtitia amitteretur.

4. Sed omnino dicendum eſt, non potuiſſe rectitudinem illam ſimul eſſe cum aliquo peccato mortali, ac proinde quanuis in ſenſu diuiſo potuerint homines in illo ſtatu peccare mortaliter in quacunque materia, non tamen in ſenſu compoſito, quia per quodcunque mortale peccatum a-

Aſſertio 2. cōtra Abulen. & Catherin.

D mitteretur rectitudo illius ſtatus. Hoc manifeſtè ſupponit D. Thom. vbicunque ſentit, iuſtitiam originalem, vel eſſe idem cum gratia gratum faciente, vel rectitudinem eius in gratia fuiſſe fundatam, vt patet *ex 1.p.q.95. art.1. & q. 100. art. 1. & 1. 2. q. 83. art. 2. ad 2.* Quod ſequuntur Soto *lib. de Natur. & grat. cap.5.* & alij Thomiſtæ, qui ſaltem in hoc conueniunt, quòd iuſtitia non poterat à gratia ſeparari. Vnde cùm certum ſit, gratiam amitti per omne peccatum mortale, conſequenter iuſtitiam etiam amitti neceſſe fuit. Hoc autem, quod hæc ratio ſupponit, ſcilicet illam rectitudinem fuiſſe in gratia fundatam, infrà tractabitur, & confirmabitur. Nunc probatur ſecundò,

Probatur 1. D. Thom. 1.

E nam etiamſi daremus, illam rectitudinem potuiſſe à gratia ſeparari, imò de facto ſeparatam fuiſſe, vt Bonauent. Scot. & alij volunt; nihilominus non potuiſſet eſſe ſimul cum peccato mortali, quia omne peccatum mortale eſt contra rectitudinem rationis, & ideo repugnat cum rectitudine iuſtitiæ, quæ in debito ordine rationis per ſubiectionem ad Deum vt vltimum finem fundabatur, ita vt inferior ratio eſſet ſubiecta ſuperiori, quandiu ſuperior eſſet ſubiecta Deo; ergo ablata ſubiectione ſuperioris rationis ad Deū per quodlibet peccatum mortale, auferebatur fūdamentum, & baſis illius rectitudinis, & conſequēter tota caderet, ac euerteretur. Tertiò eo ipſo, quòd homo peccaret mortaliter, fieret reus æternæ mortis, & conſequenter conſtitueretur in ſtatu capaci

Probatur 2.

Probatur 3.

capaci pœnæ, ac doloris & mortis, quod repugnat A rectitudini illius ſtatus.

Probatur 4. retorquendo primam probationẽ aduerſariorum in n.13.

5. Vltimò poſſumus argumentari retorquendo argumentum ab effectu, nam Eua, ſtatim ac interiùs peccauit per ſuperbiam, amiſit originalem iuſtitiam; ergo ſignum eſt, per quodcunque peccatum mortale admittendam fuiſſe. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur ex Auguſt. *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 30. dicente, ideo ſtatim fuiſſe deceptam, quia iam peccauerat; ergo per peccatum facta eſt capax deceptionis; ergo iam amiſerat priuilegium rectitudinis iuſtitiæ, quæ hominem reddebat incapacem deceptionis, vt ſuprà dixi. Neque poteſt dici, amiſiſſe iuſtitiam quoad hunc effectum, & non quoad alios, quia non eſt B maior ratio de vno quàm de altero. Vnde non mihi placet, quod Caiet. *dicta q.*95. reſpondet ad argumentum de Eua, ſcilicet, illam peccando amiſiſſe originalem iuſtitiam non totaliter, ſed quoad aliquid; indicans amiſiſſe illam quoad alios effectus, quanuis non amiſerit quoad ſubordinationem fomitis, à qua proueniebat, vt non erubeſceret. Non, inquam, hoc mihi placet, quia ſine ratione, vel neceſſitate dictum eſt, imò eſt valde probabile, per illa verba Gen. 3. *Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile,* indicari aliquam deordinationem factam in portione ſenſitiua. Indicant enim illa verba ſubreptionem quandã, & inconſtãtiam in motu oculorum, & phantaſiæ, imò & aliquem motum affectionis in appetitu, ratione cuius fructus arboris pulcher, & delectabilis longè aliter, quàm antea apparebat. Quod ſignificauit Benedict. Pereir. *lib.* 5. vbi ſuprà, & latiùs docet *in lib.*6. *Gen.* notans in illis verbis tria vitia, curioſitatem, voluptatem, & vanitatem ex Rupert. *lib.* 3. *de Trinit. cap.* 9. & Bern. *in tract. de gradib. humil.*

Caiet. refellitur.

Eua interius peccand ante eſum ligni, totam iuſtitiam amiſit. Non tamen iam tũc erubuit, vel ex defectu obiecti.

6. Abſolutè ergo dicendum eſt, ſtatim ac Eua interiùs mortaliter peccauit, totum priuilegium internæ rectitudinis, & integritatis naturæ, ſeu iuſtitiæ originalis amiſiſſe. Non erubuiſſe autem, nec motum libidinis habuiſſe, antequam & ipſa, & D maritus, de ligno vetito comederent, non ex ſpeciali dono, aut priuilegio, ſed ex defectu obiecti prouocantis, & ex nimia applicatione, & attentione ad aliquid aliud peragendum. Dico *ex parte obiecti deſuiſſe occaſionem erubeſcentiæ, & libidinoſi motus*, quia inprimis ſeipſam non videbat, dũ fructum arboris aſpiciebat, ſumebat, guſtabat, & marito porrigebat. Et quanuis meritum neceſſariò videret, quando cum illo loquebatur, fortaſſe ab illo etiam vt ab obiecto non prouocabatur, quia Adam nondum donum innocentiæ perdiderat, & probabile eſt per illud donum datum eſſe, non ſolùm vt perſona non poſſet ab aliis prouocari, ſed etiam, vt nec alios prouocaret ad libidinoſos mo- E tus. Hoc enim priuilegium beatiſſimæ Virgini datũ eſſe, alibi cum ſanctis Patribus docuimus; ideoque ſatis credibile eſt, idẽ fuiſſe datum hominibus in ſtatu innocentiæ.

Tom.2.3. partis diſp. 2.ſect.2.

Vel ex defectu aduertentiæ.

7. Deinde quanuis obiectum non omnino deeſſet, nihilominus impediri potuit eius excitatio ex magna attentione, & occupatione circa res alias. Nã in primis toto tempore tentationis ſerpentis vſque ad eſum de ligno vetito Eua tota erat cogitabunda circa diuinum præceptum, & comminationem, & circa verba, & promiſſiones ſerpentis. Et poſtquam cœpit appetitum excellentiæ cõcipere, vehementer intendit ad conſiderandum fructum arboris, donec illum comedit. Deinde verò nimirum deſiderauit, virum habere ſui facti ſocium, & ideo ſolicita fuit ad quærẽdum, & perſuadendum maritum, nec illam ſolicitudinem remiſit, donec effectum conſequuta eſt; ideoque otium non habuit, vt ita dicam, erubeſcendi, aut libidinoſè concupiſcendi. Et ob eandem fortaſſe rationem, non animaduertit ad alios effectus peccati, quos iam paſſa fuerat, quia illud tempus breue fuit, & illi non vacauit, quaſi in ſuos internos actus, & effectus reflecti, vel certè licèt illi eſſent effectus peccati, & priuationis iuſtitię, nõ poterat illos cognoſcere ſub ratione effectuum, quia non oportet, vt omnia priuilegia illius ſtatus priùs cognoſceret.

Ad probationes aduerſariorũ in n.3.

Et per hæc rationibus in contrarium ſatisfactũ 8. eſt. Quia licèt rectitudo illa, ſeu integritas naturæ non eſſet formaliter per gratiam gratum facientẽ, nihilominus in illa fundabatur. Et prætere a formaliter repugnabat cum obliquitate peccati mortalis, & ideo non eſt comparabilis cum aliis gratiis gratis datis. Ad vltimum verò de pœna mortis in fine numeri 3. reſpondetur inprimis, quòd licèt Deus ſolùm dixerit, *In quacunque die comederis, morte morieris,* non excludit reliqua, nec dixit tantùm propter hanc cauſam morte morieris, ſed quia illud tantùm præceptum tunc ſanciebat, ideo illius pœnam explicuit, vt grauitatem tranſgreſſionis ſimul explicaret: de aliis verò tacuit, quia de illis tunc non agebat. Ex paritate autem C rationis, & grauitate cuiuſcunque peccati mortalis intelligi poteſt idem dicendum eſſe de reliquis. Deinde verò addo, ibi ſpecialiter Deum fuiſſe loquutum ad Adam, vt erat caput totius naturæ, & ita comminatum fuiſſe illi mortem, non tantùm pro ſua perſona, ſed etiam pro tota natura, & in hoc ſenſu pœnam illam fuiſſe propriam illius delicti comedendi de cibo vetito, nam propter alia peccata poſſet Adam mortem ſibi mereri, non autem toti naturæ, ſicut de amiſſione gratiæ, & iuſtitiæ in ſequentibus dicetur.

3. Punctum ſimile præcedenti an etiam amitteret Adam iuſtitiam orig. peccando venialiter tantùm. Arguitur pro parte neg.

Circa alteram partem de peccato veniali eadem 9. duo puncta tractanda ſunt, quæ mutato ordine expediemus, quia ita vtriuſque reſolutio meliùs cõſtabit. Primò ergo interrogamus, ſi primus homo in illo ſtatu permitteretur peccare venialiter abſque graui lapſu, (vt ſine dubio fieri poſſet) an per tale peccatum amitteret iuſtitiam originalem, ſeu donum naturalis rectitudinis. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia per tale peccatum non amitteretur gratia, aliàs non eſſet veniale, quia animam occideret, & de ſe æterna gloria priuaret; ergo nec amitteretur iuſtitia apud Deum; ergo nec naturalis rectitudo. Probatur hæc vltima conſequentia, quia rectitudo illa tunc dabatur ratione iuſtitiæ originalis; ergo manente principali non amitteretur acceſſorium. Tum etiam, quia donum illud magnum bonum erat; ergo priuatio illius grauiſſima fuiſſet pœna; ergo non eſt veriſimile peccatorum veniale, quod leue eſt, dignum fuiſſe tanta pœna. Tum præterea, quia, vt dicebat Abulenſ. illud donum erat veluti quædam gratia gratis data, quę per peccatum ſaltem veniale non amittitur. Tum denique quia iuſtitia originalis data eſt ſub illa cõditione, *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris*; ergo licèt peccaretur venialiter, non auferretur ille ſtatus, quia non impleretur illa conditio. Et hanc partem tenet Scot. *in* 2. *d.* 21. Et latiùs ibi defendit Herrera *diſp.*22.

Argumẽti conſequentia oſtenditur quadruplicitier.

Aſſertio 3. in ordine, & affirmans.

Nihilominus dicendum eſt, non potuiſſe ſtatum originalis iuſtitiæ integrum permanere, ſi ho- 10. mo venialiter peccaret. Probatur, quia ipſummet peccatũ veniale formaliter eſt diminutio quædam illius

Probatur 1. illius ſtatus; ergo non poſſet cum eius integritate conſiſtere. Antecedens probatur, quia rectitudo illius ſtatus in hoc conſiſtebat, vt quandiu homo eſſet coniunctus Deo, vt vltimo fini, non deficeret circa media, quæ ad illum ducunt, ſed peccatum veniale eſt defectus circa media ad verum vltimum finem conducentia, iuxta doctrinam D. Thomæ 1. 2. *q.* 88. *art.* 1. ergo ex ſe inducit defectum repugnantem illi ſtatui, ſaltem quoad integritatem eius. *Probatur 2.* Item pertinebat ad rectum ordinem illius ſtatus, vt quandiu portio animæ ſuperior eſſet Deo ſubiecta; omnia inferiora ei perfectæ eſſent ſubdita, teſte Auguſt. *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 26. Sed per veniale peccatum inferior rationis pars deficit à ſuperiori, & illi aliqua ex parte reluctatur; ergo per tale peccatũ neceſſariò rectitudo illius ſtatus immutaretur. *Tertiò.* Tertiò immunitas ab omni pœna ad illius ſtatus felicitatẽ pertinebat, ſed hæc per veniale peccatũ amitteretur, quia per illud fit homo reus alicuius pœnæ; ergo.

11. *Euaſio quorundam.* Reſpondent aliqui hæc argumenta probare, peccatum veniale repugnare ſtatui innocentiæ, quia innocentia dicit carentiam omnis culpæ, non tamen probare quod repugnet ſtatui iuſtitiæ originalis. *Refellitur.* Veruntamen in peccato duo ſunt, culpa, & pœna, ſeu pœnæ reatus, & ratione culpæ repugnat veniale peccatum perfectæ innocentiæ, ratione autem pœnæ dicimus repugnare ſtatui iuſtitiæ, non quoad ſtatum gratiæ, ſed naturæ, ſeu rectitudinis integritatem. Et hoc modo procedunt argumenta facta, quia quodlibet peccatum veniale inuertit iuſtitiæ ordinem, & de ſe ſubdit hominem alicui pœnæ, imò ſecundùm rectam rationem eſt obiectum triſtitiæ, & doloris; ergo repugnabat rectitudini illius ſtatus.

12. Eſt tamen circa hanc aſſertionem conſiderandum, ſtatum illum non conſtitiſſe in aliquo particulari effectu, vel perfectione actuali, vel habituali, ſed in quadam collectione plurium bonorum conſtituentium quendam felicitatis modum, & integram rectitudinem illius ſtatus. *Duo aſſertionis ſenſus.* Duobus ergo modis poteſt intelligi ſtatũ illum amittendum, vel diminuendum fuiſſe, ſi in illo venialiter peccaretur, primò in eo tantùm, quòd formaliter, & intrinſecè aduerſatur peccatum veniale illi rectitudini. Secundò non ſolùm in ea parte, ſed etiam in aliis bonis illius ſtatus. Sic enim in qualibet perfectione, quæ in collectione, & conuenienti ordine plurium rerum conſurgit, duplex modus diminutionis, aut corruptionis fieri poteſt. Vt patet in ſanitate, nam poteſt amitti quodammodo, vel diminui, ſi in aliquo humore nimia alteratio fiat, vel ſi fiat in omnibus, & idem eſt de pulchritudine, & ſimilibus. Ita ergo duplex immutatio in illo ſtatu iuſtitię, vel integritatis naturæ intelligi poteſt. *De vno procedit manifeſtè.* Rationes igitur factæ probãt quidẽ, diminuẽdum fuiſſe illum ſtatũ per peccatũ veniale priori modo, ſcilicet ſecũdùm quid, & auferẽdo particulã quandã integritatis, & perfectionis eius. Et in hoc ſẽſu accipiẽda eſt aſſertio poſita.

13. *De altero non item.* An verò per peccatum veniale amitterentur omnia alia priuilegia illius ſtatus, affirmare non poſſumus. Imò de aliquibus certum videtur non fuiſſe amittenda, de aliis autem res eſt incerta. *Id oſtẽditur facta inductione in iuſtificante gratia.* Nam ſi ille ſtatus includebat gratiam, & habitus per ſe infuſos, certum eſt, non fuiſſe excludendos per peccatũ veniale, ſicut nec nunc excluduntur. *Item in virtutibus per accidens infuſis vtriq; appetitui.* Item ſi includebat omnes habitus virtutum moralium per accidens infuſarum, non eſt veriſimile, fuiſſe amittendos per peccatum veniale, quia de ſe non ſunt incompoſſibiles cum peccato veniali, & ex ſe non poſtulat, vel meretur tale peccatum, vt Deus non conſeruet huiuſmodi habitus, quos ſemel infudit, nam illa conſeruatio, ſuppoſita productione naturaliter debita eſt, quando forma cõtraria non inducitur. Vnde exiſtimo etiã per graue peccatum non amiſiſſe primum hominem huiuſmodi habitus per accidens infuſos voluntati, vel appetitui, ſicut nec ſcientias amiſit, nam hæ ſunt perfectiones de ſe ita naturales vt in homine lapſo, & in peccato exiſtente, & in puris etiam naturalibus eſſe poſſint, Deus autem non priuat his naturalibus bonis propter peccata ſecundùm communem legem. *Itẽ in ſcientiis.* Præter hæc autem fuerunt in illo ſtatu alia priuilegia, vt carentia fomitis; præſeruatio ab omni errore, & donum cuiuſdam immortalitatis, & impaſſibilitatis corporis, vt videbimus. *De aliis tãdem illius ſtatus priuilegiis nũ nullis non procedit ſatis certò aſſertio.* De huiuſmodi ergo incertũ eſt, an propter ſolum veniale peccatũ, ſi fieret, amittenda eſſent, quia ex vi ſolius rationis id affirmare non poſſumus, quia peccatũ veniale de ſe non habet repugnantiam cum illis bonis, nec videtur ex ſe illorũ priuationẽ mereri. Neque etiã conſtat, huiuſmodi legẽ fuiſſe à Deo ſtatutũ, imò probabilius eſt, non fuiſſe; quia ita eſt ille ſtatus inſtitutus, vt in eo nõ eſſet illa lex neceſſaria, vel potiùs vt illius capax non fuerit, vt in vltimo puncto mõſtrabimus.

14. *Ad rationes in num. 9. quatenus proximè dictis obſtare poſſent.* Atque ita eſt facilè rationes in contrarium ſoluere, nam illæ procedunt de amiſſione totius doni quoad omnes effectus, & priuilegia eius, & ſic fatemur, non fuiſſe amittendum per ſolum veniale peccatũ, quia hoc omnes confirmationes ibi factæ ſufficienter oſtendunt. Nihilominus tamen non probant integritatem & rectitudinem illius ſtatus aliqua ex parte non fuiſſe immutandam, id eſt, vel tollendam, vel minuendam, veniali peccato intercedente, quia peccatum ipſum veniale & per ſe, ac formaliter illũ rectum ordinem inuerteret, ratione ſuæ intrinſecæ inordinationis; vel aliquam etiã pœnam illi ſtatui repugnantem mereretur. Neque obſtat ratio ibi facta, quia ſi maneret iuſtitia, maneret etiam rectitudo naturalis, quia acceſſorium ſequitur principale: nam contrarium huius ponitur in ipſa hypotheſi, nimirum, quòd veniale peccatum committatur manente iuſtitia originali, ſaltẽ quoad reliqua. Vnde tunc conſequenter dicendum eſſet, iuſtitiam illæſam perfectã rectitudinem, & integram contuliſſe, nihilominus tamen potuiſſe aliqua ex parte diminui. Atque ita licèt potiſſima pars illius iuſtitiæ eſſet vnio cum Deo, nihilominus potuiſſet ab illa ſeparari aliquid acceſſorium, ſeu minus principale, quia eſt quid poſterius, & ſeparabile per humanam libertatem.

15. *Dubium inſurgens an potuerit Adam peccare venialiter, antequam mortaliter.* Videndum ergo ſupereſt, vtrùm abſolutè fuerit poſſibile id, quod in illa hypotheſi ſupponitur, vel potiùs aliquid repugnans in illa hypothetica quæſtione inuoluatur, id eſt, an abſolutè loquendo homo in dicto ſtatu conditus, antequam peccatum aliquod committeret, poſſet venialiter peccare. Et in hoc ſenſu multi Theologi affirmantem partem docuerunt, ſed non eodem modo. *Veniale aut ex defectu deliberationis, aut materia.* Nam duplex eſt peccatum veniale, vnum quod ex ſurreptione vocatur, quia ex imperfecta deliberatione per motum aliquem illam præuenientem cõmittitur, quomodo etiam in materia graui peccare venialiter contingit, aliud, quod cum perfecta deliberatione fit, & ideo ſolùm in materia leui locum habet.

16. *1. Opinio affirmans de vtroque genere peccati.* Prima igitur opinio eſt, Adam potuiſſe vtroque modo peccare venialiter. Ita tenet Scot. *in* 2. *d.* 21. & ſequitur Gabr. *ibi d.* 22. *q.* 1. *art.* 3. *dub.* 1. & Maior, ac Baſol. *in d.* 21. Fundatur Scot. præcipuè in hoc, quòd peccatum veniale non eſt

eſt contra præceptum, ſed contra conſilium: potuit autem Adam non violando præcepta, nec deſerendo vltimum finem aliqua facere, quæ vel non maximè expedirent, vel aliquo modo à fine retardarent, quod ad peccandum venialiter ſufficit. Item poterat hoc facere vel plenaria libertate in materia leui, vt dicendo verbum otioſum, vel leue mendacium, aut in materia graui per ſurreptionem inſurgentem ſaltem in voluntate, vt, v. g. per motum dubitationis indeliberatum circa materiam fidei.

2. Affirmans de peccato veniali ex defectu materiæ, & negans de veniali ex defectu deliberationis.

Secunda ſententia admittit in illo ſtatu peccatum veniale in materia leui cum plena deliberatione, quia hoc peccatum non ſupponit aliquem motum præuenientem contra rationem, ſed ſeruato recto ordine in motione ex parte obiecti, & inferiorum potentiarum, ex vi ſolius libertatis poteſt committi. Et ideo in priori parte repugnat rectitudini illius ſtatus; poſterior verò pars ex plena libertate ſequitur, quæ in illo etiam ſtatu ſeruanda fuit. Ita tenuit Altiſiodor. *lib. 2. ſumm. tract. 10. cap. 3. q. 4. principali*, & Almain. *tract. 3. Moralium, cap. 22.*

3. Communis negans de vtroque peccato.

Tertia verò opinio vtrunque genus peccati negat fuiſſe poſſibile in illo ſtatu. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1.2. *q.* 89. *art.* 3. vbi eſt communis omniũ ſcribentium, & Thomiſtarum in aliis locis, Capreol. & Hiſpalen. 2. *d.* 21. Soto *lib. 1. de Natur. & Grat. cap. 6. in fin.* Eandem tenuit Albert. 2. *d.* 21. *q.* 10. Alenſ. 2. *p. q.* 103. *memb.* 6. & Bonau. *in* 2. *d.* 21. *art.* 3. *q.* 1. & ibi Durand. *q.* 4. Richard. *art.* 3. *q.* 1. Marſil. *in* 2. *q.* 14. *art.* 1. *p.* 1. Ægid *eadem d.* 21. *q.* 2. *art.* 3. & Argentina *q.* 1. *art.* 1. & ibi ferè omnes. Et hanc ſententiam veram cenſemus, eamque per duas breues aſſertiones confirmabimus.

Aſſertio 4. in ordine. Propria aſſertionis ratio.

17. Dico ergo primò, in Adam nullum potuiſſe peccatum veniale ex ſurreptione ante peccatum mortale inueniri. Hæc aſſertio probari poteſt rationibus omni peccato veniali communibus, quas in ſequenti aſſertione afferemus. Nunc ergo probatur ratione propria, quia omnis ſurreptio repugnat perfectioni, & rectitudini illius ſtatus, qualis in præcedenti capite declarata eſt, & probata, & traditur ab Auguſt. *lib. 14. de Ciuit. cap. 10. & ſequentib. vſque ad 26.*

Effugium aduerſariorum.

Reſpondent, duplicem eſſe ſurreptionem, alteram ex præuia motione ſenſualitatis, ſeu concupiſcentiæ, & obiectorum ſenſibilium. Et de hac fatentur repugnaſſe illi ſtatui. Et Maior *in 1. concl.* ſtatuit, non potuiſſe in primum hominem cadere peccatum veniale ex ſurreptione ſenſualitatis, & ita exponit Auguſt. quia iuſtitia originalis omnes hos motus cohibebat; alia verò eſt ſurreptio in ipſamet voluntate ex præuia, & repentina repræſentatione intellectus, quæ maximè accidit circa res ſuperiores ſpirituales, vel quæ à materialibus obiectis aliquo modo abſtrahunt, vt ſunt in temporalibus honor, & fama, in æternis verò, quæ ad Deum, & animam pertinent, & præcipuè ſi ſupernaturalia ſint. Ex huiuſmodi ergo ſurreptione dicunt, potuiſſe cõmitti peccatũ veniale in eo ſtatu, quia iuſtitia originalis hos motus non frænabat, ſed eos tãtùm, qui in poteſtate ſenſitiua inſurgunt.

Refutatur 1. ex Auguſt.

18. Sed hoc in primis gratis dicitur. Primò, quia Auguſt. qui ſtatum illum præcipuè declarauit, generaliter loquitur, vt patet ex *lib. 14. de Ciuit. cap. 10.* ibi: *Nec aberat quicquam, quod bona voluntas adipiſceretur, nec inerat, quod carnem, animúmve hominis feliciter viuentis offenderet.* Notetur verbum *animúmve*, nam motus ſurreptitius inclinans ad malum, & præſertim peccaminoſus non poterat animum hominis feliciter viuentis non offendere. Adiungit Auguſt. *Amor erat imperturbatus in Deum,* At certè motus infidelitatis vſque ad venialem culpam non poterat amantis animum non turbare. Item infra: *Erat deuitatio tranquilla peccati, qua manente, nullum omnino aliunde malum, quod contriſtaret, irruebat. Si nullum omnino*, multo minus motus infidelitatis, vel ſimilis, quàm reliqui.

Secundò refutatur ex dictis cap. præced.

Secundò, quia cætera omnia, quæ *cap. præcedenti* adduximus, non minus de motibus ſurreptitiis voluntatis, quàm de cæteris procedunt, & in vniuerſum probant, fuiſſe integram, & perfectam rectitudinem in interioribus potentiis, & in qualibet earum per ſe ſpectata, ita vt quando voluntas adhæreret Deo per dilectionem, & obedientiam, nihil inordinatum per ſe pati poſſet, non ſolùm circa inferiora, ſed multo minùs circa ipſum Deum, nam hæc multo maior deordinatio fuiſſet.

3. Ex repugnantia ipſius effugij.

19. Tertiò inuoluitur repugnantia in illis dictis, nam in voluntate animæ coniunctæ corpori non inſurgunt motus ſurreptitij contra rationem, niſi præcedant ſimiles motus in ſenſu. Nam ante motum voluntatis neceſſaria eſt apprehenſio intellectus, quæ illum excitet, illa verò apprehenſio intellectus naturaliter non excitatur, niſi media phantaſia, quia intellectus non poteſt excitare ſeipſum: ergo ante motum ſurreptitium voluntatis, præcedit ſurreptio, vel in appetitu ſenſitiuo, vel ſaltem in phantaſia; ergo è contrario, ſi in parte ſenſitiua non erant motus inordinati, nec in voluntate eſſe poterant.

Inſtant aduerſarij.

Sed inſtant aliqui, quia neceſſarium fuit in ſtatu innocentiæ, vt cogitatio intellectus præcederet motum voluntatis, & rurſus naturale erat, vt cogitatio intellectus prius eſſet imperfecta, quàm plenè deliberata; ergo etiam potuit in voluntate inſurgere motus indeliberatus ex vi imperfectæ cogitationis, & ita poſſet in illo eſſe veniale peccatum.

20. Sed reſpondetur idem argumentum fieri poſſe de motibus ſurreptitiis circa ſenſibiles delectationes, quia etiam quando de illis homo cogitat, neceſſe eſt, vt aliqua cogitatio intellectus præcedat voluntatem, & vt cogitatio imperfecta deliberationem perfectam antecedat.

Ad 1. partem inſtantiæ.

Negatur ergo prior pars illationis, nam vel in illo ſtatu ita eſſent res ordinatæ, & Deus cum illis & cum homine ita concurreret, vt vel intellectus ipſe nunquam haberet cogitationem aliquam in ordine ad opus, niſi cum plena aduertentia, vel deliberatione, vel certè licèt talis cogitatio imperfecta eſſet in intellectu, nihilominus voluntas vſque ad plenum iudicium non moueretur. Quod certè, & per diuinam prouidentiam, & adiutorium facilè fieri poſſet; & naturæ, ac rationi eſſet valde conſentaneum, ſuppoſito alio priuilegio, quo in appetitu ſenſitiuo præuenientes motus inordinati non inſurgerent. Quia voluntas non neceſſitatur, aut vehementer ducitur ad hos motus ex ſola cogitatione imperfecta intellectus, niſi ſimul ab appetitu, & importuna imaginatione trahatur.

Ad 2. partem.

Denique negatur etiam altera pars illationis, nam licèt aliquis motus voluntatis excitari poſſet ante plenã deliberationem, Deo prouidente, & gubernante fieret, vt nunquã eſſet de obiecto turpi, vel rectæ rationi contrario. Quia, vt dixi, cogitatio intellectus etiã deliberata à phãtaſia ſemper ortũ haberet: phantaſia autem nõ poſſet excitare intellectũ ad cognitionem de ſe malã, alioqui etiam in parte ſenſitiua non eſſet rectus ordo ſufficienter conſtitutus, vt ſupponebatur; non poſſunt ergo hæc duo priuilegia, ſeu partes vnius priuilegij inter ſe conuenienter, vel conſequenter ſeparari.

Dico

21. *Aſſertio 5. in ordine. Qua ratione quidam probent aſſertionem.*

Dico ſecundò. Non potuit Adam in eo ſtatu venialiter peccare ex perfecta deliberatione, niſi priùs mortaliter peccando ſtatum amitteret. Aliqui ex auctoribus, qui nobiſcum in hac aſſertione conueniunt, illam probare nituntur ex intrinſeca perfectione, & dignitate hominis in illo ſtatu. Nam erat in excellenti gradu ſanctitatis, & habebat perfectiſſimas virtutes, & plenam cognitionem, & deliberationem, & ideo vel non poterat malè eligere in materia leui, vel reſpectu illius non eſſet leuis, & ideo iam peccaret mortaliter. Sed hoc fundamentum quomodocunque ſpectetur, conueniens non eſt, meritóque à D. Thoma reiicitur. Quia in primis non poſſumus negare homini in illo ſtatu intrinſecam libertatem ad volendum, ſeu eligendum in quacunque materia particulari, etiam de ſe leui, vt eſt verbum otioſum, vel mendacium. Quia nihil erat, quod neceſſitaret voluntatem hominis, ſiue quoad exercitium, ſiue quoad ſpecificationem in tali materia magis, quàm in alia. Nec ſola ſanctitas, aut virtutes habituales in quouis gradu perfectæ poterant hanc neceſſitatem imponere voluntati, quia habitibus vtimur, cùm volumus. Et ex parte intellectus poterat eſſe inconſideratio, vel alius ſimilis defectus non minus in materia leui, quàm in graui, quantum eſt ex naturali modo cognitionis humanæ, etiam ſuppoſita perfecta ſcientia habituali illius ſtatus; ergo impotentia peccandi venialiter dicto modo non potuit oriri ex intrinſeca neceſſitate, vel carentia libertatis.

Refelluntur 1. à D. Th.

22. *Refelluntur 2.*

Deinde non poſſumus dicere, materiam illam reſpectu hominis in illo ſtatu fuiſſe grauem ſolùm propter excellentiam ſtatus, aut virtutum, quia talis circunſtantia perſonæ non transfert peccatum veniale in mortale, neque mutat ſpeciem malitiæ, quæ poteſt eſſe ex ſuo genere venialis, cum qua ſola peccatum non fit mortale, niſi ad aliam ſpeciem transferatur, vt patet in verbo otioſo, & mendacio. Imò etiam peccatum ex genere mortale quod fit veniale ex leuitate materię tantùm, ſi materia ipſa non augeatur, nũquam fit mortale, ex ſola dignitate, vel ſanctitate perſonæ, niſi alia circunſtantia interueniat quæ ſpeciem, ſeu modum grauitatis mutet, vt tanquam certum ſuppono ex materia de peccatis.

23. *Aliorum quoque ratio improbatur.*

Præterea non eſt probabile, quod quidam dicunt, peccatum illud in eo ſtatu ex modo peccandi futurum fuiſſe mortale, quia eſſet ex contemptu, cùm non eſſet ex paſſione, vel ignorantia, ſed ex mera libertate. Hoc, inquam, gratis, & ſine fundamento dicitur, quia ſine ignorantia, vel paſſione poteſt aliquis liberè operari propter aliquam delectationem, vel commoditatem contra rationem, & ſine fine honeſto, de quo nunc non conſiderat, vel non ſatis aduertit, quòd totum fieri poteſt ſine contemptu Dei, aut legis, aut alio ſimili, qui grauis ſit. Ergo non eſt veriſimile in illo ſtatu neceſſarium fuiſſe vt formalis contemptus Dei vel legis cum peccato ex genere ſuo, vel ex leuitate materiæ veniali, ſemper coniungeretur. Quin potiùs nec peccando mortaliter, videntur primi homines hunc formalem contemptum habuiſſe, ſed tantùm virtute propter rei grauitatem; ergo nec peccando in materia leui, erat neceſſarius ille formalis contemptus. Vnde enim eſſet talis neceſſitas, cùm nec ſit intrinſeca actioni, aut voluntati, neque ex Deo eſſe poſſet? Neque etiam venialis contemptus ibi eſſet, quia ſupponitur obiectum eſſe graue. Denique non minus improbabile eſt, A quod Albert. ait, omne peccatum futurum fuiſſe mortale in illo ſtatu, quia tunc homo nullum haberet incitans ad peccandum in leui materia, & ideo debuiſſet tale peccatum illi ad mortem imputari. Hæc enim illatio nullum fundamentum habet, quia ille modus peccandi ad ſummum auget libertatem in eo genere peccati, non verò transfert peccatum veniale in mortale. Et deinde licèt intrinſecum incitans ibi deeſſet, obiectum ipſum ſub aliqua ratione boni ſpectatum incitare poſſet, vt voluntas illud liberè amando ſolùm haberet deordinationem illi obiecto proportionatam, quanuis plenè liberam, non tamen morte dignam.

Denique Alberti ratio euertitur.

24. *Vera ratio pro aſſertione.*

B Verum ergo fundamentum aſſertionis ex diuina lege in illo ſtatu poſita ſumendum eſt. Statuit enim Deus, vt ſtatus ille integer, & illæſus permaneret, quandiu homo à ſuo vltimo fine non auerteretur, quia illam voluit eſſe quaſi primam, & eſſentialem rectitudinem illius ſtatus, ratione cuius nullus poſſet eſſe defectus in inferioribus potentiis, vel actibus quandiu duraret. Et ideo conſequenter fuit neceſſarium ita Deum homini prouidere in eo ſtatu, vt nunquam venialiter peccaret, quandiu ipſe peccando mortaliter non ſe priuaret tota illius ſtatus felicitate. Hæc eſt ratio D. Thomæ, & ad eam reuocantur omnes aliæ, quæ in hoc puncto fieri ſolent. Probari C autem poteſt fundamentum illud ex Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 10. cuius verba ſuprà retuli. Veruntamen *in cap.* 26. addit alia, quæ pro hoc puncto videntur expreſſa. *Viuebat*, inquit, *homo in Paradiſo, ſicut volebat, quandiu hoc volebat, quod Deus iuſſerat, viuebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: viuebat ſine vlla egeſtate.* Quod verbum vltimum ponderari poteſt, nam peius eſt peccatum veniale, quàm quælibet egeſtas, imò ipſummet veniale peccatum magna eſt miſeria. Addit infrà, *Summa in carne ſanitas, in animo tota tranquillitas.* Quomodo autem animus ſapiens, & iuſtus cum peccato veniali poſſet eſſe tranquillus. Et ſi in corpore ſumma ſanitas, cur non magis in anima? D at vbi eſt peccatum veniale, non eſt ſumma animæ ſanitas. Et ſubiungit inferiùs, *Nihil omnino triſte, nihil inaniter lætum.* Eſt autem inanis lætitia quoddam genus venialis peccati; ergo, ſicut hoc ab illo ſtatu Auguſt. excludit, ita cenſet de reliquis, eſt enim eadem ratio.

Fundatur dicta ratio in Auguſtino.

25. *Fit inductio pro ipſa aſſertione.*

Vnde poteſt fieri quaſi inductio quædam; nam quandiu homo eſſet conuerſus ad Deum, vt vltimum finem, eiúſque præceptum in eo ſtatu ſeruaret, nunquam moreretur, vt *cap. ſequenti* videbimus, & Scotus fatetur, etiam per peccatum veniale non fuiſſe amittendum illud bonum. Deinde nullam moleſtiam corporis pateretur, E nam, vt Auguſt. *ſuprà* ait, *neque eſuriret, neque ſitiret, neque in corpore, vel ex corpore vllas moleſtias vllis eius ſenſibus, quicquam ingereret.* Item nullum inordinatum motum in animo ſentiret, vt iam oſtenſum eſt; ergo maiori ratione debuit ab omni peccato veniali præſeruari, quia eſt in ſe maius malum, & ſecum affert rationem triſtitiæ, & pœnæ, vt iam diximus. Reſponderi autem poteſt eſſe differentiam inter hoc pecatum veniale, & cæteros defectus, nam reliqui ſunt inuoluntarij, & non eſt in hominis morali poteſtate illos omnes vitare: & ideo conueniens fuit per diuinam prouidentiam hominem in illo ſtatu ab eis præſeruari. Venialia autẽ peccata plenè libera facillimè poterant ab homine in illo ſtatu vitari, & ideo expedire potuit relinquere hominẽ in manu conſilij ſui quoad hæc peccata venialia, ſicut

Quorundã reſponſio.

Q 2 reli

relictus eſt quoad mortalia.

26. *Refutatur.* Sed hoc diſcrimen ſi attentè conſideretur nullum eſt. Nam cætera mala licet per ſe non requirant formalem libertatem, ſicut veniale peccatum, nihilominus non vitabantur ab homine in illo ſtatu ſine conueniente vſu libertatis ſuæ, vt ſuprà cum D. Thom. diximus, & in cap. ſequenti magis explicabitur. Vt autem infallibilis eſſet talium malorum carentia, ſeu euitatio, Deus ſua prouidentia ita dirigebat hominis voluntatem, vt ſemper conuenienti modo omnem occaſionem talis mali effugeret. Ergo licèt peccatum veniale liberè vitandum eſſet, potuit Deus hominem præſeruare, ne illud committeret, quandiu in peccatum mortale non incideret; ergo ſuppoſita inſtitutione illius ſtatus, credendum eſt ita factum eſſe. Tum propter rationem factam, quia magis minueret, & perturbaret ordinem, ac perfectionem illius ſtatus peccatum veniale, quàm cætera mala. Tum quia aliàs durante illo ſtatu homines poſſent acquirere habitus vitioſos, & per venialia peccata diſponi ad peccandum mortaliter, & multiplicatis hominibus, poſſent huiuſmodi peccata multiplicari per mendacia, fraudes, ambitiones honoris, & poteſtatis, & ſimilia. Quæ omnia non poſſent non perturbare aliquo modo felicitatem illius ſtatus, & perfectionem eius minuere. Tum denique, quia ſi homo in illo ſtatu venialiter peccaret, non poſſet cum illo ingredi beatitudinem, ſed priùs oporteret pro illo ſatisfacere. Reſpondet Scot. per actum dilectionis potuiſſe omnino deleri ſine alio dolore, vel ſatisfactione. Sed contra hoc obſtat ratio iuſtitiæ, vt quantum quiſque in malo delectatur, tantum pœnæ ſuſtineat. Et præterea ipſemet Dei amor cum conſcientiæ accuſatione quaſi naturalem dolorem aliquem, & triſtitiam de offenſa etiam veniali contra Deum commiſſa excitaret. Eſt ergo huiuſmodi malum, tametſi in ſuo genere leue, illi ſtatui valde contrarium.

Reſponſio Scoti ad proximam probationẽ infringitur.

27. *Concluditur & explicatur dicta impotẽtia peccandi venialiter vnde proueniret.* Ex quibus conſtat, qualis fuerit impotentia peccandi venialiter in illo ſtatu, nam in primis cenſeo, non fuiſſe ex ſolis habitibus intrinſecis, neque ex carentia fomitis, nam licèt hæc faciliorem multo redderent potentiam vitandi omnia peccata venialia, non tamen auferrent libertatem ad ſic peccandum. Tum quia habitibus vtimur, cùm volumus. Tum etiam, quia ſine præcedente paſſione, & cum quadam habituali virtute poterant in illo ſtatu peccare mortaliter; ergo quantum erat ex parte illorum principiorum, multo magis potuiſſent venialiter peccare, quia & habitus magis inclinant ad vitandum graue malum ſibi contrarium, quàm leue, & alioqui motus fomitis, neque ad leue, neque ad graue malum inclinarent; ergo illa principia non ſufficiunt ad impediendum infallibiliter peccatum veniale. Addenda ergo eſt diuina protectio, quæ ita regebat mentem hominis, vt infallibiliter in huiuſmodi peccatum non conſentiret. Quod duobus modis fieri potuit à Deo. Primo neceſſitando voluntatem primi hominis, ſaltem quoad ſpecificationem, reſpectu huiuſmodi actuum, ſeu negando concurſum ad huiuſmodi actus. Sed hic modus minus perfectus eſt, minúſque moralis, & ideo non videtur aſſerendus. Alter ergo modus eſſe potuit per diuina auxilia excitantia congrua, data in omni occaſione peccandi venialiter, vt voluntas non conſentiret. Quod quidem ipſa integra libertate, & infallibiliter faceret, quia illa non eſſet neceſſitas ſimpliciter,

Protectio diuina dupliciter poſſibilis. Poſterior tamen modus præfertur.

A ſed compoſita, ſupponens congruitatem auxilij ex præſcientia conditionata boni vſus liberi arbitrij cum tali auxilio futuri. Et hic modus præferendus eſt, quia eſt aptior ad meritum, & ad moralem gubernationem humanæ voluntatis.

28. *Obiectio bimẽbris pro Scoto contra proximè dicta. Primum membrum.* Sed inſtant aliqui pro Scoti opinione pugnantes, quia hinc ſequitur, Adam non obſtante originali iuſtitia potuiſſe peccare venialiter, ac proinde non fuiſſe repugnantiam inter peccatum veniale, & iuſtitiam originalem, & ita conceditur Scoto, quicquid ipſe intendit. Nam quòd Deus potuerit nõ obſtante illa poteſtate peccandi facere, vt homo illa non vteretur, nemo dubitare poteſt, & an facturus eſſet, non conſtat. B Imò, quod grauius eſt, addit quidam, ex effectibus conſtare Deum id non feciſſe, quia de facto Eua, & Adam venialiter peccarunt, priuſquam mortaliter. Eua quidem, loquendo cum ſerpente, & exponendo ſe periculo ſaltem remoto deceptionis, & grauioris lapſus: at verò exponere ſe tali periculo aliquod peccatũ fuit, & nõdum erat mortale; ergo ſaltem veniale, nam tenebatur ſtatim vitare colloquium cum ſerpente, vel conſulere Adamum, vt vel ipſe cum ſerpente diſputaret, vel alio modo illam à periculo cuſtodiret. Adam verò priuſquam de cibo vetito ederet, peccauit non reprehendendo Euam, vel nimium amando illam, in quo potuit ſaltem C venialiter peccare. Imò Auguſt. 14. *de Ciui. cap.* 11. dicit, Adamũ exiſtimaſſe, veniale futurũ fuiſſe peccatũ, ſi ad conniuendũ vxori de cibo comederet.

2. Membrũ ex Herrera in 2. diſt. 22. q. 1. concl. 4.

Confirmatur ex Aug.

29. *Ad 1. membrum.* Ad priorem partem obiectionis reſpondeo, illam procedere ex falſa exiſtimatione, quòd iuſtitia originalis ſit aliquis particularis habitus, cui non repugnat peccatum veniale, quod nos in ſuperioribus reprobauimus. Imò in ſequentibus oſtendemus, iuſtitiam originalem non addere aliquem habitum, vltra omnes virtutes per ſe, & per accidens infuſas, & Spiritus ſancti dona. Vnde ſumendo iuſtitiam originalem pro aliquo habitu, vel habituum collectione tantùm, conceditur non repugnare peccatum veniale ſimul eſſe D cum illis, neque in hoc ſenſu tractatur à nobis quæſtio; ſed nos loquimur de iuſtitia originali, vt includit omnes perfectiones illius ſtatus, prout à Deo de facto inſtitutus eſt, & ſic dicimus includere peculiarem Dei protectionem ad non deficiendum, neque patiendum aliquod malum non ſolùm pœnæ, ſeu naturale, ſed etiam culpæ, & morale, quandiu rectitudo iuſtitiæ ad Deum ſine auerſione ab ipſo conſeruaretur. Et ita non admittimus in voluntate primi hominis abſolutam impotentiam peccandi venialiter, ſed tantùm compoſitam cum dono iuſtitiæ, vt illam protectionem diuinam includente.

30. *Ad 2. membrum.* Vnde ad alteram partem omnino negamus de E facto peccaſſe homines venialiter, priuſquam mortaliter. Id enim repugnat ferè omnium Theologorum opinio, nam licèt aliqui poteſtatem admittant, de facto non ita loquuntur. Nec eſt fundamentum ad id aſſerendum. Nam Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 13. expreſsè docet initium omnis peccati in primis hominibus fuiſſe ſuperbiam, iuxta illud Tobiæ 4. *Superbiam nunquam in tuo ſenſu, nec in tuo verbo dominari patiaris, in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.* Et Eccleſiaſt. 10. *Initium omnis peccati eſt ſuperbia.* Et apertè conſtat, illam ſuperbiam fuiſſe peccatum mortale, nam fuit de graui obiecto, & plenè deliberata; ergo ex ſententia Auguſtini primum peccatum hominis mortale fuit. Vnde quæ in contrarium ponderantur nullius ſunt momenti.

Nam

Nam quantum ad Euam, illa certè audiendo ſerpentem non peccauit, quia actus ille de ſe indifferens erat, imò in poteſtate illius non fuit, non audire loquentem. Et quanuis potuiſſet non reſpondere, nec reſponſum poſtea expectare, ad hoc non tenebatur, quia nulla ratio periculi tunc occurrebat; vide inferiùs *lib.* 4. *cap.*2. in cap. verò 3. ad alteram partem de peccato Adæ reſpondebimus.

CAPVT XIV.

Vtrùm homo creatus fuerit aliquo modo immortalis, & impaſſibilis.

1\. *Ordo præſentis capitis ad præcedentia.*

PErfectiones, quas hactenus explicuimus, ad ſolam animam, & eius potentias pertinent: hæc autem, quam nunc declarare aggredimur, totius eſt compoſiti, ideo poſt perfectiones, quas in corpore, & animo ſigillatim conſiderauimus, de indiſſolubili vtriuſque nexu dicendum ſequitur, præſertim, quia hæc indiſſolubilitas, partim ex perfectione corporis, partim ex vigore animi proueniebat, vt videbimus. Primùm ergo cauendus eſt error Pelagij, qui dixit, non minùs fuiſſe mortalem, & moriturum Adamum ante peccatum ſi non peccaſſet, quàm peccando fuit. Ita refert Auguſt. *Epiſt.*106. circa finem, dicens in Synodo Palæſt. inter alia obiectum eſſe Pelagio, *eum dicere, quia Adam ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moriturus eſſet, & mortem non eſſe in genus humanum introductum, per præuaricationem Adæ.* Et cum aliis, etiam hunc errorem Pelagium retractaſſe, quanuis fide non ſatis ſyncera. Et ita *lib. de Hæreſ. in* 88. hunc eundem errorem Pelagio tribuit. Cuius fundamentum quantum ad ipſum Adamum aliud eſſe non potuit, niſi quia mortalitas naturalis eſt corpori humano ſecundùm eius naturam ſpectato: corpus autem Adæ naturale fuit. Quantum verò ad filios Adæ fundabatur, quia putabat peccatum Adæ nihil poſteris eius nocuiſſe. Sed hæc eſt alia hæreſis, cuius impugnatio ad materiam de peccato originali ſpectat; nunc contra priorem breuiter agendum eſt.

Error Pelagij in præſenti.

Pelagij fundamentum quod.

Vide in tract. de peccatis diſp. 9. ſect. 5.

2\. *1. Aſſertio de fide. Probatur 1. ex Scriptu.*

Primò ergo dicimus, Adamum fuiſſe aliquo modo immortalem, id eſt, potuiſſe nunquam mori, ſi vellet, ſeu nunquam fuiſſe moriturum, ſi non peccaſſet. Hoc de fide tenendum eſt. Probatur primò ex Script. Gen.2. *In quocũque die comederis ex eo, morte morieris.* Quem locum de morte animæ Pelagius interpretatus eſt, quia Adam in die, in qua peccauit, non ſtatim ſecundùm corpus mortuus eſt, ſed tantùm ſecundùm animam. Ad quam ſententiam videtur accedere Gregor *lib.*5. *Epiſtol.Ep.*14. *aliàs cap.*114. *& lib.*6. *Ep.* 31. *cap.*195. & Eucher. *in Gen.* Nihilominus certa fide tenendum eſt, comminationem illam fuiſſe de morte corporis, vt Paulus ſtatim citandus illam interpretatur, vt *ex Gen.* 3. colligi poteſt in illis verbis: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Et infrà, *Nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum, & emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo*, &c. Per quæ oſtenditur quaſi executio illius pœnæ. Nam propter peccatum priuatus eſt homo Paradiſo, & remediis, quibus ad vitandam mortem vti poterat, & quaſi morti traditus eſt, vt per communem ciborum vſum vitam conſeruaret, donec in terram reuer-

Pelagij euaſio cui videtur aſſentire Gregor. & Eucher. Expugnatur.

A teretur. Vnde tacitè etiam explicatur, quo ſenſu dictum fuerat, *In quocunque die comederis, morte morieris*, id eſt, morti obnoxius eris, ſeu mortalis efficieris, ſeu mori incipies. Nec Gregor. vel Eucher. huic veritati contradicere voluerunt, ſed declararunt, etiam mortem animæ ibi ſignificatam fuiſſe, & hanc ſtatim incurſam fuiſſe, illam verò in reatu, ac debito, vt expreſſiùs declarauit Albin. ſeu Alcuin. *in quæſt. in Gen.* Et hanc pœnam mortalitatis ſignificaſſe Deum *in eodem Gen.*3. cùm fecit Adæ, & Euæ tunicas pelliceas, & induit eos, docent Epiphan. *in Anchor. & Hæreſ.*74. & Origen. *homil.6. in Leuitic.* non longè à principio.

Explicatur Gregorius & Eucherius.

B

3\. *Cœpta ratio pro aſſertione abſoluitur.*

Ex hac ergo pœna optimè à contrario colligitur, Adam ſi non peccaſſet, non fuiſſe moriturum, quia ſi moriturus eſſet, non fuiſſet mors pœna peccati. Item quia ante peccatum non incepit mori, quia dictum eſt, in qua die comederis, morte morieris; ergo non antea moriebatur, etiam inchoatiuè, vt ſic dicam, neque erat mortalis, neque morti obnoxius. Et hac ratione dicitur Sapient. 1. *Quoniam Deus mortem non fecit*, quia non fuit ex prima inſtitutione Dei, *nec lætatur in perditione viuorum*, vt ibidem ſubditur; & ideo creando non inſtituit hominem mortalem; ſed iudicando, punit peccatorem, vt dixit Proſp. *in lib. ſententiar. Aug. in* 303. Clariùs hoc confir-
C mat idem Sapiens *cap.*2. dicens, *Deus creauit hominem inexterminabilem, inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Denique expreſsè id teſtatur Apoſtol. *ad Rom.* 5. dicens, *Per vnum hominem peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors*; vbi apertè explicat comminationem Geneſis de morte corporali, quæ ſine peccato in mundum non intraſſet. Et ideo *cap.*6. addit, *Stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna.* Sicut ergo ſine gratia comparari non poteſt vita æterna, ita nec mors intraret, ſi peccatum non fuiſſet, & ſic addit in cap.8. *Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus verò viuit propter iuſtificationem.* Et 1. ad Corinth. 15. *Per hominem*
D *mors, & per hominem reſurrectio, & ſicut in Adam omnes moriuntur*, &c.

4\. *Probatur 2. ex Concil.*

Præterea definita eſt & veritas contra Pelagium in Conc. Mileuit. *cap.* 1. his verbis: *Qui dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.* Idem tradit Concil. Arauſ. II. *can.*1. *&* 2. & Concil. Trid. *ſeſſ.*5. *can.* 1. dicens, *Adam peccando incurriſſe mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus.* Auguſt. etiam variis in locis hanc docuit veritatem, præſertim *lib.6. Gen. ad liter cap.* 22. *& ſequentib. & lib.*1. *de Peccator. merit.cap.*2. *& ſequentib. & lib. de Nupt. cap.* 5. *& lib.* 6. *contra Iulian. cap.* 4. *& lib.*13. *de*
E *Ciuit. cap.*3. *&* 23. *& lib.*14. *cap.*26. & Proſp. *lib.*1. *de Promiſſ. & prædeſt. cap.* 2. *& lib.* 2. *de vita contemplatiua, cap.*19. & alibi ſæpe contra Pelagium Fulgent. *lib. de fide ad Petrum, cap.* 15. *& de Incarn. & grat.cap.* 12. *&* 14. & Petr. Diacon. *de Incarn. & grat. cap.* 6. & Cyrill. Alexand. *lib.* 1. *in Ioan. cap.* 15. Chryſoſt. *homil.* 17. *in Gen.* & reliqui Patres, & expoſitores *Gen.*2. & 3. & ſuper citata loca Pauli.

Accedunt Patres.

5\. *Ratione quatenus probetur aſſertio.*

Ratione non poſſumus probare veritatẽ hanc, niſi ex inſtitutione diuina nobis ſufficienter reuelata. Nam ſi puram hominis naturam conſideremus, non eſt dubium, quin ex intrinſeca conditione ſua mortalis ſit, & ſuis viribus, & conditioni relictum fuiſſe diſcurſu temporis mo-

riturum. Deus autem, ſicut ſuprà diximus, creare voluit hominem in ſtatu altiori, quàm ex vi naturæ illi deberetur, & legem ſtatuit, illum in perfecta rectitudine conſeruandi, quandiu ipſe homo libertate ſua Dei præceptum non tranſgrederetur. Ad illam autem rectitudinem pertinuit, vt corpus animam non aggrauaret, nec moleſtias,vel defectus mortalitatis ſentiret,quandiu in ſua innocentia permanſiſſet. Et hoc probant teſtimonia adducta. Eſt autem per ſe notum, potuiſſe Deum hanc prærogatiuam, & priuilegiū homini conferre, ſi à peccato abſtineret. Solùm ergo ſupereſt explicandum qualis fuerit hominis immortalitas in illo ſtatu.

6. *Arguitur 1. non videri poſſe oſtendi cuiuſmodi fuerit immortalitas Adami.* Ratio autem dubitandi eſſe poteſt, quia Adam ex eadem materia corpus habuit, ex qua ſunt noſtra, & ex eiſdem qualitatibus, & temperamento corpus eius erat diſpoſitum, quo noſtra ſunt corpora, eodem, inquam, ſecundùm ſpeciem, & ſecundùm earundem qualitatum variam miſtionem pro diuerſitate membrorum,& humorum. Sed homo nunc non aliunde habet, quòd ſit mortalis,niſi ex eo,quòd tali materia ſic diſpoſita conſtat; ergo eadem ratione Adam fuit mortalis. Quia exiſtente eadem cauſa formali,vel materiali intrinſeca non poteſt non ſequi idem effectus. *Arguitur 2.* Secundò corpus Adæ erat alterabile, & paſſibile actione phyſica, & materiali, quæ per ſe poteſt inducere corruptionem; ergo habebat corpus corruptibile. Conſequentia videtur per ſe nota. Et antecedens probatur, quia homo in illo ſtatu indigeret cibo,& potu ad conſeruandā vitā; ergo ſignum eſt fuiſſe ſubiectum actioni, & alterationi caloris naturalis. Vnde conſequenter fit, vt conuertendo cibum in ſuam ſubſtantiam per eius reactionem aliquid etiam propriæ ſubſtantiæ reſolueretur, & amitteretur; ergo corpus illud erat corruptibile ſecundùm partes; ergo etiam ſecundùm totum, quia partes eiuſdem naturæ ſunt cum toto. *Arguitur 3.* Tertiò, quia ſi Adam applicaret manum igni, & multo tempore ita perſeueraret, combureretur; ergo erat corruptibilis. *Quartò.* Quartò, quia ſecundùm Ariſtot. omne generabile, eſt corruptibile, ſed homines in ſtatu innocentiæ eſſent generabiles, imò per veram generationem humanam procrearentur; ergo etiam eſſent corruptibiles.

7. *Quorūdam Scholaſticorum & Patrum dicta, qui proximè factis argumentis conſentire videntur.* Propter hæc,& ſimilia argumenta aliqui dixerunt, homines in ſtatu innocentiæ, & Adam ante peccatum fuiſſe mortalem, licèt non eſſet moriturus, ſi non peccaret. Ita Scot. Gabr. & alij *in 2. d.* 19. Idque ex profeſſo contendit Moſes Barceph. *opuſc. de Parad. p.1. cap.5.* & in eam ſententiam refert Chryſoſt. Athanaſ. & Cyrill.& Philoxenum, refert item alios dicentes, Adam mortalem, & immortalem fuiſſe, cùm ipſius libero arbitrio permitteretur à Deo, vt vel obſeruata lege immortalis eſſet, vel fracta moreretur. Quod aliis verbis ſcripſiſſe videtur Auguſt. 7. *Gen. ad liter. cap.25.* dicens: *Corpus Adami mortale erat, quia poterat mori, & immortale, quia poterat non mori.* Sic etiam Nemeſ. *lib. de Natura hominis, cap.1.* &. ex illo Anaſtaſ. Niſſen. *in Quæſtion. Scripturæ, q.24.* dixerunt, hominem ab initio neque planè mortalem, neque planè immortalem genitum eſſe, ſed veluti in confinio vtriuſque naturæ, vt ſi corporeas affectiones ſequeretur, ſub corporis mutatione ſubiiceretur, ſin animi bona anteponeret, ad immortalitatem traduceretur.Simili modo Anaſtaſ.Synaita *lib.11. Exaëm.* non longè à fine, ex profeſſo probat ex Methodio contra Origen. primos homines A ante peccatum fuiſſe mortales.

8. *2. Aſſertio per quam explicantur in bono ſenſu citati, Doctores.* Veruntamen omnes hi Patres in ſenſu catholico locuti ſunt, nam ſolùm docere intendunt, hominem non habuiſſe ante peccatum naturalem, vt ita dicam, immortalitatem, neque gratuitam illam, quæ corporibus glorioſis tribueretur, ſed potiùs ex vi ſuæ intrinſecæ compoſitionis, & diſpoſitionis fuiſſe mortalem, licèt ex dono Dei futurus fuiſſet expers mortis, ac ſubinde aliquo modo immortalis, ſi non peccaſſet. *Probatur ex Aug.* Sic dixit Auguſt. ſuprà. *Aliud eſt non poſſe mori, ſicut quaſdam naturas immortales creauit Deus, aliud eſt autem poſſe non mori, ſecundùm quem modum primus homo creatus eſt immortalis.* Et infrà concludit: B *Mortalis ergo erat conditione corporis animalis; immortalis autem beneficio conditoris.* Dicit autem *corporis animalis*, vt immortalitatem corporis glorioſi excludat. Et ideo infrà adiungit, non fuiſſe ita immortalem, vt mori non poſſet, ſed vt poſſet non mori. *Neque enim, ait, immortale, quod mori omnino non poſſit, niſi corpus ſpirituale, quod nõbis futurum in reſurrectione promittitur.* Et in eodem ſenſu cæteri Patres, quos allegaui, ſuam ſententiam declarant. *Declaratur amplius veritas ex notatione triplicis immortalitatis apud D. Thomam.* D. autem Thomas *1.p.q.97.art.1.* tres immortalitates diſtinguit, naturalem,qualis eſt in Angelis,& cælis,glorioſam,qualis erit in beatis hominibus, & mediam (vt ita dicam) quæ dici poteſt originalis, ſeu innocentiæ, & concludit, C Adam nec primam, nec ſecundam habuiſſe, ſed hanc tertiam, quæ intrinſecam capacitatem mortis non excludit, ſed ſolùm confert, vt illa potentia in actum non reducatur. Quia verò hoc erat infallibile ex promiſſione diuina, ideo theologicè loquendo illa poteſtas non moriendi immortalitas quædam vocari poteſt, & è contrario Adam dicitur factus mortalis peccando, quia illud priuilegium propter peccatum amiſit. Et in hoc ſenſu loquuntur Patres in priori puncto citati *in num.4.* Nec contra hanc immortalitatem procedunt rationes dubitandi ſuprà propoſitæ *in num.6.* ſed naturalem & intrinſecam poteſtatem moriendi oſtendunt.

9. *Qomodo primi parentes viturent mortem ſiue violentã ſiue naturalem.* D Dubitant autem Theologi quale fuerit illud immortalitatis donum, ſeu quomodo conſeruari ſemper poſſent homines ne ad mortem peruenirent, ſi à pecato abſtinerent. Et vt meliùs rem totam explicemus, ſuppono, duobus modis mortem homini euenire, ſcilicet ab extrinſeca cauſa, vt per ignem, aquam, enſem, &c.quæ dicitur mors violenta, vel ab intrinſeco per actionem interni calidi in humidum; quæ dicitur mors naturalis. Ab vtroque igitur modo interitus, ſeu mortis immunis eſſet homo in illo ſtatu, quandiu non peccaret: cauſa verò illius præſeruationis, ſeu immortalitatis diuerſo modo tradenda, & explicanda eſt, & ideo de illa duplici morte E ſigillatim dicemus.

10. *Circa vitãdam mortem violentam opinio Molinæ.* Circa priorem interrogari poteſt, an corpus Adæ ita fuerit à Deo intrinſecè diſpoſitum, & quaſi ſolidatum per qualitatem aliquam illi inditam, vt à nulla extrinſeca cauſa, etiam illi ſufficienter applicata poſſet corrumpi.In quo puncto P. Molina *tract. de Oper. ſex dierum, diſp.28.3. & 4. concluſ.* ſentire videtur corpus hominis fuiſſe immortale, & impaſſibile per donum habituale illi collatum, quod erat qualitas quædam corporea per totum corpus diffuſa & extenſa. *Eius 1. motiuum.* Mouetur primò, quia illa immortalitas non erat miraculoſa, aut tranſiens, ſeu breui tempore duratura,ſed erat donum & propria conditio illi ſtatui quodammodo debita. Deus autem non conſueuit huiuſmodi dona permanentia tribuere

imme

immediatè per ſeipſum, ſed per aliquam facultatem intrinſecam, & inhærentem; ergo credendum eſt ita donum illud contuliſſe. Secundò argumentatur, quia exiſtimat ſimili modo frænaſſe Deum appetitum primi hominis ab omni concupiſcentiæ motu per habituale donum; ergo eodem modo credendum eſt tribuiſſe immortalitatem. Tertiò, quia Deus potuit hoc modo illa corpora præſeruare per qualitatem conſentaneam corpori animali, in quo actio calidi in humidum eſſe poteſt. Nam corpus glorioſum immortale fit per qualitatem intrinſecam illi ſtatui accommodatam; & corpora damnatorum fient immortalia per qualitatem, licèt non futura ſint impaſſibilia ab igne corporeo; cur ergo non poterit cogitari, & fieri qualitas, quæ alio modo ſtatui innocentiæ accommodato corpus hominis faceret immortale? Si autem hoc poſſibile fuit, id certè eſt magis conſentaneum ordinariæ prouidentiæ Dei, qui effectus ordinarios (vt ſic dicam) alicuius ſtatus per ſecundas cauſas facere ſolet. Quartò argumétatur, quia fœminæ in illo ſtatu parerent ſine dolore, ratione alicuius qualitatis ad hoc bene diſponentis earum corpora; ergo idem in propoſito dicendum eſt.

2. Motiuum. — *Tertium.* — *Quartum.*

11. *Aliorum opinio.* Alij verò dixerunt etiam illum effectum per intrinſecam qualitatem factum fuiſſe, non tamen corpori, ſed animæ inhæſiſſe, ac ſubinde non corporalem, ſed ſpiritualem fuiſſe. Quam opinionem indicare videtur S. Auguſtinus *in lib. quæſtionum noui, & vet. Teſtam. q.* 19. Aliqui etiam tribuunt D. Thomæ *dicta q.* 97. *art.* 1. quia dicit, corpus Adæ non fuiſſe indiſſolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo exiſtentem, ſed quia inerat animæ vis quædam ſupernaturaliter diuinitùs data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præſeruare. Et infrà reddit rationem his verbis; *quia anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quam corpus conſeruare poſſet*, &c. & *in ſolut. ad* 3. ait, quòd vis illa præſeruandi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis, ſed per donum gratiæ. Et eandem ſententiam indicat D. Thomas *in* 2. *d.* 19. *q.* 1. *art.* 4. *& q.* 5. *de Malo, art.* 5. Et ita etiam intellexit D. Thomam Scotus *in* 2. *d.* 19. *q.* 1. & ideo Caiet. *in art.* 1. *&* 4. idẽ ſentiens non reprehendit Scot. quòd malè D. Thomam intellexerit, ſed quòd illum impugnauerit. Idem tenet Valent. 1. *tom. diſp.* 7. *q.* 3. *punct.* 2. vbi ait, illum vigorem fuiſſe qualitatem ſupernaturalem animæ infuſam, quam Deus potuit talem facere, vt natura ſua actionem contrariæ agentis impediret. Ac denique aliqui Thomiſtæ exiſtimant, qualitatem illam fuiſſe gratiam ipſam, quæ eſt in eſſentia animæ, quæ tunc illum vigorem habebat, & ſolet allegari Sot. *lib.* 1. *de Natur. & Grat. cap.* 5. vbi non ſatis clarè, nec determinatè loquitur.

12. *3. Aſſertio communior.* Mihi tamen probabilius eſt, immortalitatem, ſeu impaſſibilitatem quoad hanc partem nõ fuiſſe datam homini in ſtatu innocentiæ per intrinſecã qualitatem. Hæc eſt communis ſententia Theologorum *in* 2. *d.* 19. vbi Durand. *q.* 1. & Scot. *q. vnic. & in d.* 29. *§. poteſt dici, in fine*, & Gabr. *d.* 19. *q.* 1. & ibi aliorum. Item ſpecialiter D. Thomas *dicto art.* 4. *in fine*, loquens de modo corruptionis per violentiam ab extrinſeco agente, vel per inciſionem gladij, vel aduſtionem ignis, vel huiuſmodi, dicit, *Ab hoc modo corruptionis conſeruabat hominem illæſum diuina prouidentia.* Et *in dicta q.* 97. *art.* 1. priùs dicit, Adam non fuiſſe incorruptibilem per intrinſecam diſpoſitionem: poſtea verò *in art.* 2. *&* 4. magis explicat, quod *in* 2. dixerat, addens, potuiſſe Adam conſeruare corpus illæſum ab extrinſeco agente, *partim per propriam rationem, per quam poterat nociua vitare, partim per diuinam prouidentiam, quæ ſic ipſum tuebatur, vt nihil ei occurreret ex improuiſo, à quo læderetur.* Eadem eſt ſententia D. Auguſtini *lib.* 1. *de Peccat. merit. & remiſſ. cap.* 3. vbi ſic inquit: *Si Deus Iſraelitarum veſtimentis, & calceamentis præſtitit, quòd per tot annos non ſunt obtrita, quid mirum, ſi obedienti homini eiuſdem potentia præſtaretur, vt animale, ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam ſtatum, quo ſine defectu eſſet annoſum*, &c. Et poſtea comparat ſtatus innocentiæ immortalitatem illi quam Elias, & Enoch nunc habent, & vſque ad dies propinquos iudicio finali habituri ſunt. Veriſimile autem eſt, veſtes, & calceamenta Hebræorum non per intrinſecas qualitates, ſed per Dei prouidentiam ſine diminutione conſeruata fuiſſe, idémque de Elia, & Enoch eſt veriſimilius; idem ergo de primis hominibus Auguſtin. intellexit.

Vide authorẽ t.2. in 3.p. diſp.55. ſect. 1. concluſ. 3.

13. *Suadetur aſſertio ratione.* Præterea licèt illa qualitas fortaſſe non ſit impoſſibilis, de quo modò diſputare nolumus, nihilominus nimis eſſet miraculoſa, & nullum habet fundamentum in his quæ de immortalitate primorum hominum ſancti, vel Scriptura docent. Nam potiùs indicant illum modum incorruptibilitatis eſſe proprium corporis glorioſi. Nec ad cõuenientem prouidentiæ ordinem erat alius neceſſarius, nam per prudentem ipſius hominis diligentiam, adiuncta peculiari Dei prouidentia, & cuſtodia per ſe, vel per Angelos, ſufficienter, ſatíſque conuenienter poterat homo ab his extrinſecis incommodis præſeruari. Nam, v. g. vt homo non poſſet ab igne comburi, vel nimium calefieri, quid neceſſe erat, eſſe tali qualitate affectũ, vt quanuis in ignem ingrederetur, ab illo pati non poſſet, cùm multo facilius eſſet vitare nimiam ad ignem propinquitatem. Alioqui etiam dicendum eſſet, hominem fuiſſe per intrinſecam qualitatem ita affectum, vt licèt ambularet ſuper aquas, non mergeretur, vel licèt mergeretur, non ſuffocaretur. At hæc, & ſimilia incredibilia ſunt: multo ergo veriùs & faciliùs dicitur, hæc omnia incommoda per prudentem prouidentiam præcaueri potuiſſe, & conſequenter etiam vitanda fuiſſe.

14. *Ratio altera.* Denique eſt optima ratio, quia ſi in corpore hominis, & in omnibus partibus eius eſſet qualitas reſiſtens naturaliter omni extrinſeco corrumpenti, eadem ratione eadem qualitas reſiſteret, ne vna pars corporis ab alia diſſimili pateretur, ſeu ne calidum ageret in humidum; ergo per illam qualitatẽ etiam fieret homo incorruptibilis ab intrinſeco, & conſequenter non indigeret cibo, & potu ad vitam conſeruandam, quæ ſunt apertè falſa, & contra Scripturam, vt ſtatim dicemus. Prima verò ſequela probatur, quia actio calidi in humidum, ſeu alteratio inter partes diſſimilares corporis organici inter ſe, eiuſdem rationis eſt cum alteratione proueniente ab extrinſeco agente, quia ad eundem proximum terminum caloris, vel frigoris tendit, & ab eodem principio, & eodem naturali modo progreditur; ergo qualitas, quę reſiſteret extrinſeco calefacienti, v. g. reſiſteret etiam extrinſeco calori, vel propinquæ parti calidiori: & ita omnis intrinſeca alteratio inter membra corporis impediretur.

15. *Ad 1. motiuũ Molinæ in num. 10.* Atque hæc pars magis explicabitur, & confirmabitur reſpondendo ad motiua aliarum opinionum. Ad primum enim pro qualitate corporea cõcedimus, illud donum fuiſſe permanens, & dura-

bile in illo ſtatu, quia modus ille prouidentiæ etiam eſſet ſtabilis, & certa lege promiſſus. Cùm autem dicitur, quòd non eſſet miraculoſus, eatenus concedi poteſt, quatenus ſine vllo proprio miraculo illa præſeruatio fieri poterat. Hinc autem potiùs nos inferimus, id non eſſe factum per qualitatem intrinſecam, nam perpetuum miraculum fuiſſet, corpus animale eſſe tali qualitate diſpoſitum, & ſpeciale miraculum eſſet, corpus per qualitatem illam fieri impaſſibile reſpectu extrinſecorum agentium, & non ab intrinſeco. Nihilominus tamen neceſſaria fuiſſet prouidentia non debita naturæ hominis, ac proinde ſub ea ratione ſupernaturalis, quanuis illi ſtatui eſſet connaturalis.

16. *Progreditur reſponſio ad idem motiuum.*

Cùm verò inſtatur, quòd Deus confert hæc dona permanentia per habitus; reſpondemus, duo poſſe in effectibus horum donorum diſtingui, vnum eſt effectio alicuius boni, aliud ablatio impedimentorum, vel cauſarum extrinſecarum, quæ poſſent aliquid incommodi afferre. Et de primo verum eſt ad operationes ordinarias alicuius ſtatus permanentis, quando naturam ſuperant, infundere Deum habitus, qui talium operum ſint accommodata principia. De ſecundo autem non ſemper eſt verum conferri per intrinſecos habitus, nam ſæpe neceſſaria eſt extrinſeca Dei cuſtodia. Et ſic videmus, Deum dare iuſtis ordinaria, & intrinſeca principia operandi: quando autem iuſtũ dono perſeuerantiæ diuturnæ, vel cõfirmationis in gratia ſtabilire vult, non id facere per ſolos habitus, ſed per peculiarem prouidentiã ſuam, quæ hominis cooperationem coniunctam habeat. Sic ergo in præſenti ad immortalitatem diu conſeruandam dedit, quidem Deus homini in corpore temperamentum aptiſſimum ad reſiſtendum contrariis, quantum naturalis capacitas humani corporis patiebatur: in animo verò dedit prudentiam, & ſcientiam, ac vigilantem rationem, qua poſſet pericula, & agentia contraria euitare. Quia verò hæc non ſufficiebant, adiunxit ex parte inferiorum cauſarum locum temperatum, & ſalubrem, qui non poſſet ordinariè, & in communi curſu vitæ corpori nocere, & ex parte ſuperiorum cauſarum, ſcilicet, cæleſtium, etiam conſtituit hominem ſub climate optimo, & temperatiſſimo. Et quia in his omnibus poterat defectus inueniri, ſuam peculiarem prouidentiam adiunxit, tum ad excitandum hominem in occaſionibus opportunis. Tum etiam ad remouenda extrinſeca impedimenta, quæ homo etiam vigilans præcauere non poſſet.

Donum inhærens quãdo non ſufficiat abſque extrinſeco.

17. *Ad 2. motiuum ibid.*

Atque ita patet reſponſio ad exemplũ de extinctione fomitis. Negamus enim id factum eſſe per alios habitus, nam licèt aliqui infunderentur bene diſponentes appetitum ad illũ effectum; ſoli ſine peculiari protectione Dei non ſufficerent, vt ſuprà diximus. Imò fortaſſe probabilius etiam eſt, nullum habitum ad illum effectum datum eſſe, quia ad virtutes naturales non pertineret, de quo infrà dicturi ſumus. Vnde facilè nos poſſumus argumẽtum illud in contrarium retorquere. Ad tertiam verò probationem iam reſponſum eſt, licèt demus illam qualitatem eſſe poſſibilem, nihilominus vsũ eius (vt ſic dicam) nec neceſſarium, nec illi ſtatui conuenientem fuiſſe. Nec ſunt ſimilia, quæ de corporibus glorioſis, vel damnatorum afferuntur, nam priora non ſunt corpora animalia, ſed quodammodo ſpiritualia: poſteriora verò etiam ſunt extra ſtatum corporum animalium, quatenus nec cibo, nec potu indigent, & quoad hoc fortè diſponuntur per aliquam intrinſecam qualitatem,

Prædictum motiuũ retorqueri poteſt in Molinam.

Ad 3. motiuum.

A licèt relinquantur paſſibilia ab igne, & aliis diuinis inſtrumentis. Quanquam perpetua conſeruatio ſub actione illa, & paſſione tam graui, ſine peculiari actione prouidentiæ Dei fieri poſſe non videatur, de quo aliàs. At verò in corpore animali qualitas illa neceſſaria non erat, neque diſpoſitioni corporis ad actiones illius ſtatus erat accommodata. Ad vltimum verò exemplum de partu fœminarum ſine dolore, infrà ex profeſſo reſpondebimus, nunc conſequenter etiam dicimus, etiam in illo effectu peculiarem Dei prouidentiam fuiſſe interuenturam.

Ad 4. motiuum.

18. *Impugnatur altera opinio in n.11.*

Ad alteram ſententiam de ſpirituali qualitate animæ indita reſpondemus in primis, nullum pro B illa ſententia ferri rationis fundamentum: nos autem oſtendimus nullam omnino qualitatem neceſſariã fuiſſe. Et profectò ſi aliqua neceſſaria eſſet, potius corpori, quàm animæ infundenda eſſet, in quo magis probo ſententiam Molinæ, quia maior proportio eſt in qualitate corporea ad reſiſtendũ formaliter agenti corporeo, quàm in qualitate ſpirituali, nam vix intelligitur, quomodo ſpiritualis qualitas inhærendo animæ per ſe reſiſtere valeret, ne qualitas materialis induceretur in corpus, niſi prius ab illa qualitate ſpirituali, aliqua proportionata diſpoſitio in corpus redundaret; & tunc fruſtrà multiplicarentur tot qualitates, nam materialis ſufficeret. Quòd ſi dicatur qualitatem illam C ſpiritualem non reſiſtere formaliter, ſed effectiuè, tunc difficile eſt ad explicandum, quid anima hominis per illam qualitatem efficeret in agente extrinſeco corporali, quo eius actionem impediret. Et præterea vrget hîc etiam ratio ſuprà facta *in n.* 14. quòd talis qualitas etiam actioné calidi in humidum, & inter partes ipſas corporis humani impediret.

19. *Reſpondetur ad locum Auguſtini citatũ pro nunc impugnata opinione. Item nec D. Thomam illius fuiſſe opinionis oſtenditur tripliciter. Primò.*

Nec etiam ille modus dicendi auctoritate fundatur, nam Auguſt, qui citatur *in lib. Quæſtion. noui, & veteris Teſtamenti, q.* 19. in primis liber ille incerti auctoris, & non multæ auctoritatis eſt: & deinde nullum verbum in illa quæſtione inuenio, quo talis ſententia ſignificetur, vt in ſequentibus D declarabo. De D. Thoma etiam opinor, non fuiſſe de tali qualitate loquutum, ſed vigorem animę appellaſſe vim rationis, id eſt, ſcientiæ, diſcretionis, & prudentiæ, ac rectæ voluntatis, per quam poterat homo in illo ſtatu illa extrinſeca damna vitare. Quod mihi perſuadeo, primò ex teſtimonio, quod ſub nomine Auguſtini citat *in dicta q.* 19. cuius verba ſunt: *Deus hominem fecit, qui quãdiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipſe ſibi auctor eſſet ad vitam, aut ad mortem.* In quibus euidenter loquitur de poteſtate vitandi mortem per rationem, & electionem rectam; ergo in eodem ſenſu loquutus eſt D. Thomas. Secundò, quia D. Thomas ait, hoc modo fuiſſe hominẽ incorruptiE bilem ex parte cauſæ efficientis, quod non poteſt intelligi de efficientia phyſica animæ in proprium corpus, vel intrinſecum agens; ergo intelligitur de virtute efficiente intellectus, & voluntatis ad præſeruandum corpus à corruptione moraliter, vtique obediendo Deo, & prudenter vitando, & remouendo corrumpentia. Tertiò, quia ita videtur exponere ipſe D. Thomas *a.2. ad* 4. & euidentiùs in aliis locis ſuprà citatis.

Secundò.

Tertiò.

20. *Circa vitãdã mortem naturalem 4. aſſertio. Probatur ex Gen.2. & explicatur quomodo*

Supereſt dicendum de alio modo corruptionis ab intrinſeco, de quo certum videtur ex dictis non fuiſſe per intrinſecam qualitatem impedientem internam actionem, & paſſionem, alioqui nõ indigeret homo alimentis. Quod manifeſtè falsũ eſt, vt conſtat ex illo Gen.2. *Præcepitque ei, dicens: Ex omni ligno Paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni,*

datum ſit præceptum comedendi primis parentib.

boni, & mali ne comedas. In quibus verbis explicatur neceſſitas comedendi, quæ in illo ſtatu fuiſſet ad conſeruandam vitam, & ideo graues Theologi notant, non ſolùm præcepiſſe Deum primo homini vt non comederet de ligno ſcientiæ, ſed etiam præcepiſſe vt de aliis comederet, quia hoc erat illi neceſſarium ad vitam. Quod ſentit D. Thom. 1. *part. quæſt.* 97. *art.* 3. & Magiſter *in* 2. *d.* 19. & ibi Durand. *q.* 2. Quanquam Abulenſ. *Gen.* 13. *q.* 206. *&* 209. contendat, illud præceptum tantùm fuiſſe negatiuum prohibens eſum ligni ſcientiæ, nam quoad alteram partem magis videtur eſſe permiſſio, aut conceſſio, quàm obligatio. Vnde D. Auguſt. *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 15. dixit, vnicum tantùm præceptum Deum impoſuiſſe Adæ. Et ipſe etiam Deus ſolùm comminatus eſt mortem propter tranſgreſſionem illius præcepti. Sed quanuis hoc poſterius verum ſit quo ad præceptum ſpeciale poſitiuum, nihilominus rectè dicitur per illa verba etiam explicatum eſſe præceptum naturale comedendi quantum ad conſeruandam vitam neceſſarium eſſet. Vnde cùm dicitur, *ex omni ligno Paradiſi comede*, non eſt putandum (vt quidam obiiciunt) fuiſſe præceptum comedendi de omnibus fructibus collectiuè, ſeu diſtributiuè, & copulatiuè, ſed diſiunctim, ſeu de quolibet, vt placeret. Specialiter verò (vt Magiſter notat) certum eſt ibi præceptum comedendi de ligno vitæ aliquando, quia ad vitæ perpetuitatem illud neceſſarium erat, ideoque ſuppoſita qualitate illius cibi etiam illud ſpeciale comprehendebatur ſub naturali præcepto conſeruandi vitam.

Corollarium ex dictis corpus Adæ fuiſſe tranſmutabile quoad aliquas particulas.

21. Vnde colligitur corpus Adæ de ſe, ac intrinſecè poſſibile naturaliter fuiſſe, & alterabile etiam vſque ad aliquam partialem tranſmutationem ſecundùm aliquas corporis particulas. Sic enim D. Thom. *dicta q.* 97. *art.* 3. *ad* 1. docet per actionem caloris aliquid de humido corporis Adę perdi potuiſſe. Et *in ſolut. ad* 2. *& in art.* 4. indicat, etiam potuiſſe pati à cibis, quanuis illa paſſio nunquam poſſet corpus ab ſtatu connaturali extrahere. Et idem docent Scot. Durand. & alij *in* 2. *d.* 19. & ratio eſt, quia hic effectus extrinſecè ſequitur ex actione calidi & humidi, & continua nutritione, tum quia naturaliter coniuncta eſt conuerſio alimenti in ſubſtantiam aliti, cum aliqua reſolutione, & depoſitione ſubſtantiæ ipſius aliti: tum etiam quoniam naturale agens agendo repatitur, ex quo ſequebatur, vt corpus hominis in illo ſtatu agendo in cibum, vt illum in ſuam ſubſtantiam conuerteret, aliquid etiam ab ipſo pateretur. Quãuis Caiet. *dicta q.* 97. *a.* 3. *&* 4. hanc repaſſionem negent in illo futuram fuiſſe, *quia anima* (inquit) *habebat vim quandam ſupernaturalem, propter quam corpus agendo in nutrimentum, non repatiebatur ab eo.* Et poteſt hoc confirmari, quia aliàs corpus in illo ſtatu eſſet ſimpliciter paſſibile, etiam paſſione preternaturali, & corruptiua, atque ita eſſet ſimpliciter mortale.

Id probatur ratione. *Negat tamē Caietanus.* *Et confirm.*

Expugnatur Caietanus.

22. Sed non video quomodo virtus animæ poterat reddere corpus illud impaſſibile ab alimentis, magis, quàm ab actione calidi in humidum, vel ab actione, & paſſione partium diſſimilarium inter ſe. Item non video, cur magis obſtet immortalitati illius ſtatus repaſſio ab alimentis, quàm paſſio humidi à calido, quia per vtranque alterationem poteſt extrahi corpus à naturali diſpoſitione, ſi alteratio nimia ſit, & à neutra extrahetur ſi ſit moderata. Et ideo D. Thom. *in art.* 3. *ad* 2. cùm in prima reſponſione illam doctrinam inſinuaſſet, in illa non perſiſtit, ſed addidit ſecundam, dicens, quòd

A talis paſſio eſſet ad perfectionem naturæ. Nullum ergo eſt inconueniens admittere aliquam alterationem fieri potuiſſe in illo ſtatu in corpore hominis per reactionem ciborum. An verò propter has alterationes dicendum ſit, illud corpus fuiſſe paſſibile ſimpliciter, tantùm eſt quæſtio de modo loquendi, ſicut ſuprà dicebamus de quæſtione, an eſſet mortale, vel immortale. Idémque eſt, an ſit dicendum potuiſſe tunc hominem non mori, vt Scot. & Gabr. loquuntur, & ſentit Magiſt. *dicta d.* 19. cum Auguſt. *lib.* 7. *Gen. ad lit. cap.* 25. vel etiam non potuiſſe mori, vt Bonauent. & Durand. contendunt. Vtrunque enim eſt verum in diuerſo ſenſu, potuit enim non mori, quia potuit non peccare, B & non interueniente peccato, non poterat mori, non quidem ex intrinſeca impotentia, ſeu diſpoſitione corporis, nec ex phyſica virtute animæ ad reſiſtendum extrinſecis agentibus, ſed ex aliis cauſis, & remediis à Deo præparatis, quibus infallibiliter, durante illo ſtatu, mors vitaretur. Et ſimiliter erat paſſibile, quoad aliquam alterationem, non tamen quoad tantam alterationem, quæ à naturali diſpoſitione corpus remoueret.

Ad confir. pro Caiet in fine numeri præcedentis.

Qua ratione verificetur Adamum potuiſſe non mori, & non potuiſſe mori.

Id explicatur amplius ex Aug. & D. Thoma.

Explicatur hoc ex doctrina Auguſtini *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 26. *& lib.* 1. *de Peccat. merit. cap.* 3. & ſub eius nomine *dicta q.* 19. *noui, & veteris Teſtamenti*, & D. Thomæ *dicta q.* 97. *a.* 4. nam duo defectus C ſunt in corpore humano in ſua pura natura conſiderato, ex quibus, niſi remedium adhibeatur, mors ab intrinſeco eueniet, vnus eſt deperditio humidi per actionem caloris naturalis: alius eſt diminutio continua, quæ fit vel in ipſo calore naturali per reactionem alimenti, vel in ipſo humido, quod minus perfectum ex alimento extrinſeco reparatur. Primò ergo defectui ſubuentum eſt per fructus lignorum communium Paradiſi. Nam ex illo defectu præciſè ſpectato non ſequitur mors, niſi cibus, & potus omnino deficiant. Et eadem ratione non ſequetur fames, aut ſitis, nec præternaturalis alteratio, ſi opportuno tempore naturali neceſſitate ſubueniatur. Et ideo dicit Auguſt. D ſuprà: *Cibus aderat, ne eſuriret, potus, ne ſitiret.* Dices, hinc ſolum ſequitur, potuiſſe non eſurire, aut famē non ſentire, nihilominus tamen potuiſſe hominē pro ſua libertate, vel omnino, vel ſaltem plus iuſto abſtinere à cibis, & ita vel mori, vel etiam vſque ad paſſionem famis præternaturaliter alterari. Reſpondeo in primis, quòd ſi omnino abſtineret à cibis, eo ipſo grauiter peccaret, & ab ſtatu caderet, atque ita licèt moreretur, non contingeret mors in ſtatu innocentiæ, ſed peccati. Deinde non poſſet etiam præter rationem rectam, & illi ſtatui conuenientem abſtinere à cibis, quin ſaltem venialiter peccaret. Dictum eſt autem ſubuentum eſſe homini in illo ſtatu, vt nunquam venialiter E peccaret, quandiu mortale peccatum non præcederet; ergo ex vi eiuſdem prouidentiæ, & protectionis Dei nunquam relinqueretur abſtinere à cibis indebito modo, nec cum aliquo nocumento illi ſtatui repugnante.

23. *Mors ab intrinſeco ex duobus defectibus poteſt obuenire.* *Quo pacto vni defectui ſubuentum fuerit in ſtatu innocentiæ.* *Inſtantia.* *Soluitur* 1. *Soluitur* 2.

Contra ſecundum defectum maximè ſubuentũ eſt per alia remedia, maximè verò per lignum vitę. Nam in primis in ipſo corpore data eſt perfecta diſpoſitio, & humorum contemperatio, ita vt inter ſe habere non poſſent vehementem actionem, quæ ægritudinem vel aliquam ſimilem diſpoſitionem omnino præternaturalem ab intrinſeco poſſent inducere. Deinde per iuſtitiæ donum datum eſt, vt non poſſent humores nimium alterari, aut ex feruenti paſſione, aut ex nimio labore, quia in hoc ſtatu in his omnibus eſſet maxima modera- 24.

Quo pacto ſubuentum fuerit alteri defectui.

rio

tio, & ſic ait Aug. ſuprà, *Nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore vllas moleſtias vllis eius ſenſibus ingerebat, nullus intrinſecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinſecus, ſumma in carne ſanitas.* Præterea etiã ex parte illorum fructuum, ſeu alimentorum, quibus priori defectui ſubueniebatur, prouiſum eſt, vt optimæ qualitatis eſſent, ita vt ex magna facilitate, & cũ minima alteratione partium corporis hominis poſſent in illius ſubſtantiam conuerti, & ad hoc etiam iuuabat optima, & ſalubris loci diſpoſitio, & hoc eſt, quod Auguſt. *citato loco* de ciuitate Dei, dixit, *Sicut in Paradiſo nullus æſtus, aut frigus, ſic in eius habitatore, nulla ex cupiditate, vel timore offenſio, nihil omnino triſte, non laſſitudo fatigabat otioſum, non ſomnus premebat inuitum,* &c.

25\. *Non tamen illo modo ſubueniretur omnino.* Veruntamen quanuis hæc omnia poſſent ſufficere, vt pro aliquo tempore corpus hominis in naturali diſpoſitione, non obſtante actione calidi in humidum, & reactione ciborum conſeruaretur, nihilominus progreſſu temporis debilitaretur, & marceſceret, niſi aliud remedium quo ab illo malo præſeruaretur, Deus illi prouidiſſet. *Sed ligno vitæ ſupplebatur.* Hoc autem remedium fuit lignum vitæ, nam fructus eius virtutem habuit confortandi, & reparandi calorẽ naturalem, vel potiùs præſeruandi ne infra connaturalem diſpoſitionem minueretur. Quod his verbis Aug. ſuprà docuit, *Lignum vitæ aderat, ne hominem ſenecta diſſolueret.* Et iterum, *Quandiu in creatoris lege durauit, dignus fuit edere de arbore vitæ, vt mori non poſſet. Neque enim corpus tale erat, vt diſſolui eſſet impoſſibile, ſed fructus arboris vitæ corruptionem corporis inhibebat.*

26\. *Declaratur quo modo per lignum vitæ non ſolũ mors, ſed paſſio omnis corruptiua vitaretur.* Quomodo autem hoc modo non ſolùm mors, ſed etiam paſſio corruptiua vitaretur, intelligi poterit aduertendo temperamẽtum vnicuique homini conueniens, & connaturale non conſiſtere in indiuiſibili, ſed habere aliquam latitudinem intra quam variari poteſt ſecundùm aliquam intenſionem primarum qualitatum ſine proprio defectu, vel læſione corporis. Imò aliquando cum perfectione, & augmento: aliquando verò cum conſiſtẽtia in ſtatu naturali. Circa hanc ergo latitudinem poterat per continuam nutritionem alteratio aliqua, & mutatio creſcere vltra terminos illius latitudinis, ſed priuſquam ad illum terminum corporis diſpoſitio perueniret, adhibendus erat fructus ligni vitæ, quo illa diſpoſitio corporis ad optimum ſtatum intra illam latitudinem reduceretur, vel (vt bene Caiet. notauit) ne vnquam ad præternaturalem ſtatum perueniret, præſeruaretur. Quod his verbis docuiſſe mihi videtur Auguſt *lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 23. dicens: *Primus homo de terra terrenus in animam viuentem factus eſt, non in ſpiritum viuificantem, quòd ei per obedientiæ meritum ſeruabatur. Ideo corpus eius, quod cibo, & potu egebat, ne fame afficeretur, ac ſiti, & non immortalitate illa abſoluta, atque indiſſolubili, ſed ligno vitæ à mortis neceſſitate prohibebatur, atque iuuentutis flore tenebatur, non ſpirituale, ſed animale fuiſſe, non dubium eſt.*

CAPVT XV.

De ligno vitæ, & quomodo, quantáque efficacia homini immortalitatem largiretur.

1\. *1. Aſſertio de quidditate ligni vitæ certa ex fide.* Tria in titulo inſinuantur, quid fuerit lignum illud, qualiſque & quanta efficacia eius fuerit. Primò ergo dico, lignum illud fuiſſe veram arborem ſenſibilem fructum ad comedendum aptũ naturaliter producentem. Quod cenſeo de fide certum, oppoſitúmque ad errorem Origenis, qui

A hiſtoriam de Paradiſo ad metaphoras traduxit, pertinere. Probatúrque manifeſtè ex contextu Gen. 2. *Probatur ex 2. Gen.* *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue, lignúmque vitæ in medio Paradiſi, & lignum ſcientiæ boni, & mali.* Sicut ergo cætera ligna, & lignum etiam ſcientiæ arbores fuerunt ſenſibiles, ita & lignum vitæ. Et verbum *produxit*, quod in omnia cadit, oſtendit ex eadem terra, & ex eodem genere creationis fuiſſe lignum vitæ cum cæteris factum. *Prædicti ligni fructus qualis.* Vnde conſequenter manifeſtum eſt, fructus illius arboris fuiſſe quendam corporalem cibum, ſicut fuit etiam fructus ligni ſcientiæ, vt conſtat *ex Gen.* 3. Vnde cùm ſancti dicunt, ſapientiam, aut Euchariſtiam *Sapiẽtia & Euchariſtia lignum vitæ ſpiritualiter.*
B eſſe lignum vitæ, id intelligendum eſt in ſenſu ſpirituali, ſeu per quandam ſignificationem, ſicut *Prou.* 3. de ſapientia dicitur: *Lignum vitæ eſt his, qui apprehenderint eam.* Quod ita exponit Auguſtin. 2. *de Peccat. merit. cap.* 21. dicens, cibum illius arboris fuiſſe figuram ſapientiæ, quia ſicut illa arbor erat in corporali Paradiſo, ita ſapientia eſt in ſpirituali, & ſicut hæc arbor ſenſibilis exterioris hominis, ita ſapientia interioris hominis ſenſibus præbet vigorẽ. Quod in aliis locis, præſertim ſuper Geneſim ſępe repetit. *Cuius ſpeciei lignum illud ſit ignoratur.* Cuius autẽ ſpecie illa fuerit, ignotum nobis eſt.

Deinde dicimus fructum illius arboris per propriam efficaciam ſibi connaturalem contuliſſe homini vigorem illum, ſeu renouationem. 2. *2. Aſſertio de efficacia connaturali illius fructus ad reparandam vitam.*
C Itaque valde errant, qui dicunt, illam arborem ſeu fructũ eius tantùm fuiſſe ſignum illius effectus, & incorruptionis, quam Deus daturus eſſet homini, ſi nõ peccaſſet, quod ſenſit Eugub. *in cap.* 2. *Gen.* refellitur autem ſufficienter ex illis verbis Gen. 3. *Refellitur Eugubinus contrarium ſentiens, & probatur aſſ. ex Gen. 3.* *Ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Et emiſit eum Dominus Deus de Paradiſo.* Si enim fructus ille non conferret hunc effectum, ſed Deus ad præſentiam eius, non oporteret Adamum eiicere de Paradiſo,
D ne comedendo de illo cibo particeps fieret immortalitatis. Quia Deus non promiſerat illum effectum, niſi homini in ſua obedientia perſeueranti, & ita poſt tranſgreſſionem nõ tenebatur legem illam, vel pactum aut ſignificationem ſeruare. Atque eadem verba iſto modo inducta etiam probant, illam efficaciam fuiſſe per virtutem connaturalem illi arbori, & fructui eius, & non tantùm per ſupernaturalem virtutem, aut eleuationẽ Dei, vt Bonauent. & Gabr. exiſtimarunt. *Cõcluditur etiam contra Bonau. Gabr. Eucher. & Bedam virtutem ligni nõ fuiſſe ſupernatur.* Et indicant *Gen.* 2. Eucher. & Beda. Imò etiam Auguſt. *lib.* 8. *Gen. ad lit.* eandem ſententiam indicat, dum ait, cibum illum contuliſſe talem effectum *nonnulla inſpiratione ſalubritatis occulta.* *Auguſtinus quoque indicans virtutem prædictam fuiſſe ſupernatur. piè exponitur.* Et quia ſtatim inter miracula Dei computat, quòd cibus ille immortalitatem efficeret. Sed piè exponi poteſt codẽ
E modo, quo aliqua ſingularia opera dici ſolẽt, quaſi miracula naturæ. Abſolutè tamen loquendo veriſimilius eſt virtutem illam fuiſſe naturalem. *Probatur vlteriùs aſſertio.* Nam ſi virtus erat ſupernaturalis, cùm ſolùm eſſet data vel promiſſa pro hominibus præcepto Dei obtemperantibus, quanuis poſt peccatum de illa arbore comederent, fructum immortalitatis non acciperent. Sicut nunc, licèt Euchariſtia virtutem ſupernaturalem habeat ad ſanctificandos recipientes, non omnes, qui illam ſumunt, fructum illum recipiunt, ſi bene diſpoſiti non ſint, quia non eſt data illa virtus pro omnibus ſimpliciter, ſed tantùm pro dignè ſumentibus. Ergo è contrario ſi Adam poſt peccatum, comedendo de ligno vitæ immortalitatem conſequeretur, vt verbis illis docetur, profectò non erat ſupernaturalis talis virtus, ſed ex naturali, & intrinſeca facultate illius fructus procedebat.

Accedunt D. Thom. Scot. & alij.

debat. Et hoc ſentiunt D. Thom. Scot. & alij auctores ſtatim allegandi.

3. *Enucleatur amplius aſſertio, notãdo dupliciter potuiſſe cibũ illum conſeruare corpus.*

Dicimus autem, illum effectum fuiſſe à virtute actiua, & per propriam efficaciam illius cibi in corpus hominis, quia ſola bona diſpoſitio, vel quaſi materialis cauſalitas non poterat ad effectum illum eſſe ſufficiens. Duobus enim modis poteſt intelligi cibum aliquem eſſe corpori humano naturaliter conuenientem ad conſeruandum, vel confortandum illud. Primò, quaſi materialiter tantùm; videlicet, quia talis cibus ratione ſui temperamenti, & qualitatum, quibus diſponitur, facilè conuertitur in ſubſtantiam corporis humani, & poſtquam conuerſus eſt, illæmet qualitates, quæ in ipſo erant, in homine manent (ſiue ſint eædem numero, ſiue ſpecie, parum enim hoc in præſenti refert) & illud commode afficiunt, & ſuo modo formaliter illud confortant, & protegunt. Alio modo poteſt cibus confortare corpus efficienter, nimirũ vel per nouas qualitates ipſum temperamentum connaturale corpori perficiendo, ac reparando, ſi quid in illo diminutum fuerat, vel intendendo natiuas qualitates, & alias remittendo. Prior ergo modus non ſolùm poſſibilis eſt, ſed etiam frequens, non tamen fuiſſet ſufficiens ad conferendam homini vitæ perpetuitatem in corpore animali, quia per ſolum illum modum non reparatur diminutio naturalis caloris, à quo pendet corporis conſeruatio. Neceſſaria ergo fuit virtus actiua in illo fructu vt poſſet temperamentum hominis, à quo vita pendet, perfectè reſtaurare. Nec eſt, cur impoſſibile exiſtimetur, fructum vnius arboris habuiſſe hanc virtutem connaturalem, quia ille effectus de ſe naturalis ordinis eſt, & finitæ perfectionis, imò non excederet gradum formarum accidentalium; ergo non repugnat virtutem actiuam eius connaturalem eſſe alicui arbori, ſeu fructui eius. Et ita ſentit de virtute illius fructus Rupert. *lib.* 3. *in Gen. cap.* 3. & Hugo de Sanct. Victor. *in Annotat. Gen. cap.*7. & Gloſſa ordinaria *Gen.* 2. vbi Lipoma. alios refert, & D. Thomas *dicta q.* 97. *art.* 4. & ibi Caiet. Durand. Scot. & Gabr. *in* 2. *d.*19.

1. Modus. — *2. Modus.* — *Quid de priori.* — *Quid de poſteriori.*

4. *Aſſert. 3. de virtute eiuſdẽ cibi ad conſeruandã vitam quãtumlibet longam.*

Ex quo vlteriùs addimus, cibum illum habuiſſe virtutem conſeruandi vitam, non tantùm ad longum tempus, ſed perpetuò, ſeu pro quacunque temporis diuturnitate, non tamen ſemel tantùm ſumptus, ſed ſæpiùs temporibus opportunis. Ita explicat ſatis dilucidè hunc effectum D. Thomas *dicta q.*97. *art.*4. & eſt conſentaneum Auguſtino 5. *de Ciuit. cap.* 20. vbi inter alia dicit, *De ligno vitæ propterea guſtabant, ne mors vndecunque ſubreperet, vel ſenectute confecti decurſis temporum ſpatiis interirent.* & *cap.* 23. poſtquam dixerat, *quòd ligno vitæ corpus à mortis neceſſitate prohibebatur, atque in iuuentutis flore tenebatur,* addit de homine poſt peccatum: *& alimentis extra Paradiſum non negatis, à ligno tamen vitæ prohibitus traditus eſt vetuſtate finiendus in ea duntaxat vita, quam poſſet in Paradiſo, niſi peccaſſet, habere perpetuam.* Et idem ſentit lib. 11. Gen. ad lit. cap. 40. & lib. 1. de Peccat. merit. cap. 3. *Habebat Adam de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatem*: & Chryſoſt. *homil.* 18. *in Gen.* vbi ait, potuiſſe Adam, ſi voluiſſet, de ligno vitæ veſci, quòd perpetuam illi contuliſſet vitam, eúmque immortalem feciſſet. Et infrà exponens dicta verba Gen. dicit: *Ne nunc & lignum, quod vitam præbet continuam, attingere audeat*, &c. Idem ſentit Magiſt. *diſtinct.* 19. vbi Gabr. *art.*3. *dub.*1. & Durand. *q.* 2. quamuis in 1. dubius videatur.

5. Ratio autem eſt, quia fructus ligni vitæ non

A tantùm alebat corpus per modum cibi, ſed etiam reficiebat, & confortabat, ſeu reparabat per modum medicinæ, vt ait auctor illius quæſtionis 19. noui, & veteris Teſtamenti. Vnde infert, *Sic erat homini quaſi inexpugnabilis murus*, vtique cibus ille contra mortem, *quia corporis corruptionem inhibebat*, vt priùs dixerat Probatur autem hæc illatio, quia ille fructus ſemel ſumptus poſt annum, v. g. reſtituebat temperamentum calidi, & humidi ad illũ ſtatum, in quo in principio illius anni fuerat; ergo iterum ſumptus poſt alium annum ad eundẽ ſtatum corpus reduceret, & ſic per ſingulos annos; ergo pro quocunque annorum numero poſſet eodem modo corpus immortale conſeruare. B Loquor de annis ſolùm gratia exempli, nam idem erit de quocunque breuiori tempore, multiplicando cum proportione ſumptiones eiuſdem fructus; ſolùm ergo oportet, vt aliquod certum tẽpus determinetur virtuti fructus proportionatum. Quod ſanè tempus quantum eſſet, nos quidem ignoramus, tamẽ in ſtatu innocentiæ hominibus notum eſſet, vt conuenientibus temporibus illo remedio vti poſſent.

Ratio pro aſſertione. — *Quoties guſtandum de fructu vt vitam tueretur, ignotum.*

6. *Ruperti ſẽtentia vnicã ſumptionem ſuffeciſſe ad viuendum ſemper. Probat ex Gen. 2.*

Contra hanc verò ſententiam duæ occurrunt inter ſe extremè oppoſitæ. Prima eſt Ruperti *lib.* 3. *Gen. ad lit. cap.* 30. vbi dicit non fuiſſe neceſſarium frequentari illum cibum ad vitæ perpetuitatem, ſed ſemel tantùm ſumptum illam daturum C fuiſſe. Probat ex verbis illis, *ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.* Nam Deus non dixit, & ſæpiùs ſumat, ſed tantùm, *& ſumat*; ergo vna aſſumptio ad illum effectum ſufficeret. Et ſpecialiter ponderat particulam *fortè*, & ex ea colligit, Adam neſciuiſſe virtutem ligni vitæ, & ideo non potuiſſe poſt lapſum ex certa ſcientia, & intentione comedere de illo ligno contra mortem, potuiſſe tamen caſu, & ideo dictum eſſe *ne fortè.* Et inde concludit non fuiſſe neceſſarium frequentem vſum, nam ea, quæ caſu fiunt, non frequentantur, ac proinde vnum actum caſu contingentem, ſufficientem fuiſſe. Et ad hoc confirmandum adducit exempla herbaD rum medicalium, quæ mirabiles habent virtutes ad fouenda, & conſeruanda humana corpora.

7. *Refellitur 1. ex ratione D. Thom.*

Sed hæc ſententia veriſimilis non eſt, & optimè refellitur ratione D. Thomæ, quia virtus illius fructus finita erat. Addo etiam, fuiſſe corruptibilem, nam & arbor corruptibilis erat, vt fructus ipſe in ſubſtantiam manducantis illum conuerteretur. Ergo etiam effectus eius, quem ſemel ſumptus faceret in corpote humano, eſſet finitus, & diminutioni, ac corruptioni obnoxius, quia non redderet corpus inalterabile, & intrinſecè, ita impaſſibile, vt poſt vnam ſumptionem illius fructus, ampliùs cibi, & potus indigens non eſſet; ergo efE fectus ille poſſet poſtea iterum perdi poſt continuam nutritionem; ergo ſi non ampliùs remediũ eiuſdem fructus applicaretur, profectò corpus diuturnitate temporis ſeneſceret, ac tandem deficeret. Et declaratur argumento facto, ponamus enim Adam creatum in optimo ſtatu vitæ, & complexionis ſuæ per annum, vel quodlibet aliud deſignatum tempus vixiſſe, cibum ſumendo ex aliis lignis Paradiſi, & poſtea ſemel comedere de ligno vitæ. Tunc certè per illam ſumptionem ad ſummum reduceretur ad illum optimum ſtatum, in quo creatus fuit, quia vel non poterat eſſe melior, vel ſi melior fingitur, non eſſet naturalis, nec corpori humano accommodatus. Ergo poſt primã ſumptionem, vtendo iterum aliis cibis, ille optimus ſtatus iterum minueretur; ergo ne tandem corrum

Refellitur 2.

corrumperetur, neceſſarium illi fuiſſet iterum ſumi de ligno vitæ.

8.
Ad locum Gen. & alia pro Ruperto in num.6.

Nec verba Gen. quæ expendit Rupertus, aliquid vrgent. Nam verbum *ne ſumat*, indefinitè poſitum nec vnicam, nec repetitam ſumptionem indicat, ſed abſtractè, ſeu indefinitè ponitur, *ne ſumat*, vtique quantum neceſſarium fuerit ad viuendum in æternum. Nec etiam eſt veriſimile, Adam ignoraſſe lignum vitæ, & propriam rationem, ac virtutem eius. Quia illa cognitio erat in illo ſtatu maximè neceſſaria, Adam autem habuit illum ſtatum vndique perfectum. Item quia habebat ſcientiam aliarum arborum, & fructuum; cur ergo illam ignoraſſet? Item particula *fortè* non hoc ſignificat, & ſine fundamento ita inducitur, quia, vt illo modo Deus loqueretur, ſatis erat non neceſſarium, ſed tantùm contingens fuiſſe, vt Adam manens in Paradiſo ſumeret de ligno vitæ. Imò etiam erat contingens, quòd ſumendo de ligno vitæ poſt peccatum in æternum viueret, vt ſtatim declarabimus. Denique in contrarium nos expendere poſſumus particulam *etiam*, cùm Deus dicit, *& ſumat etiam de ligno vitæ.* Nam per illam fit relatio ad ſumptionem de ligno ſcientiæ, id eſt, vt ſicut de illo ſumpſit, ita de hoc ſumat. Ergo ſicut de priori ſumpſit ex certa ſcientia, & contra Dei inſtitutionem, ita ſignificauit Deus, voluiſſe præcauere, ne Adam ex certa ſcientia, & contra Dei voluntatem, qui pœnam mortis fuerat comminatus ad impediendam illius pœnæ executionē, de ligno vitæ ſumere tentaret. Aliæ verò coniecturæ, quas adducit Rupertus, ſunt optimæ ad ſuadendum, potuiſſe illam arborem habuiſſe virtutem naturalem ad illum effectum pro aliquo tempore durabilem efficiendum, non verò perpetuum, & inconſumptibilem.

9.
Scoti ſententia dictum fructum nō conſeruare vitam ſemper, ſed diu etiam frequenter ſūptum.

Nihilominus eſt alia opinio extremè contraria, quæ negat potuiſſe illum fructum, etiam ſæpius ſumptum conſeruare corpus immortale per quodlibet tempus in infinitum, ſed ſolùm pro aliquo diuturno & longæuo tempore. Ita ſentit Scot. *in 2. d.* 19. dicens, homines in ſtatu innocentiæ nunquam fuiſſe morituros, non quia in illo ſtatu manentes potuiſſent perpetuò viuere ex vi fructus ligni vitæ, cum aliis priuilegiis illius ſtatus; ſed quia diuturno tempore poſſent ex vi illius ſtatus conſeruari, & antequam illud tempus finiretur, ſi in innocentia perſeuerarent, ad vitam beatitudinis ſimpliciter immortalem transferrentur.

Eius fundamentum.

Fundamentum Scoti eſt, quia fructus ligni vitæ nunquam integrè reſtitueret corpus hominis ad priorem ſtatum; nec poſſet efficere, quin in die debilius redderetur. Quod probat, quia natura debilitata frequenti, & continua actione, & repaſſione nutritionis non poſſet confortari ligno vitæ, niſi conuertendo fructum eius in ſubſtantiam ſuam, ſed illud conuerſum non eſſet nobilius, quàm conuertens; ergo propter nutrimentum illius fructus nunquam poſſet corpus hominis ad priorem ſtatū redire. Imò conuertendo in ſe fructum illius arboris magis debilitaretur, propter repaſſionem ab illo, ſicut ab aliis fructibus.

10.
Caietani ſententia partim aſſentiēs Scoto, partim diſſentiens.

Et huic ſententiæ ex parte aſſentit Caiet. & ex parte diſſentit. Putat enim ille, hominem in ſtatu innocentiæ habuiſſe vim reſiſtendi actioni cōtrariæ agentis per qualitatem ſupernaturalem, & ſpiritualem animæ inditam, & ideo dicit, durante innocentia, potuiſſe hominem perpetuò conſeruari per fructum arboris vitæ, quia conuertendo illum, in ſe confortaretur, & roboraretur ab eo, & ab illo non repateretur propter dictam ex parte animæ reſiſtentiam. In hoc igitur ab Scoto diſſentit.

A Addit verò ſublata illa reſiſtentia non potuiſſe fructum arboris vitæ reſtituere ad priſtinum ſtatum naturalem calorem debilitatum, quia reactione ſua aliqua ex parte illum debilitaret, & ideo ſi poſt peccatum homo ſumeret de ligno vitæ, non tantùm ſemel, ſed etiam ſæpiùs, non fuiſſe perpetuò victurum, ſed tantùm ad longum tempus. In quo ſenſu putat dixiſſe Deum de homine iam lapſo, *Ne fortè ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum*, id eſt, tempore diuturno.

11.
Refutatur Scotus primò.

Sed neutra ſententia placet, nam in primis ſi fundamentum Scoti aliquid valeret, non ſolùm probaret fructum ligni vitæ non potuiſſe integrè reparare diminutionem caloris factam, ſed etiam B parum aut nihil naturam debilitatam confortare potuiſſe; quia, vt ipſe ait, *conuerſum non potuit eſſe nobilius, quam conuertens*; imò per illud natura debilitata amplius debilitaretur. Si autem hoc verū eſſet, non ſolùm nō daret fructus ille vitæ perpetuitatem, verumetiā nec diuturnitatem.

Secundò.

Secundò ac præcipuè deficit Scot. quia tātùm conſiderare voluit fructum illum vt cibum, & non vt medicinā, ſeu pharmacum habens, virtutem agendi, & confortandi calorem naturalem, priuſquam in ſubſtātiam aliti conuerteretur, cùm tamen fructus ille, vt ſuprà diximus, vtranque rationem, & virtutem haberet. Vnde tantùm abeſt, vt per reactionem illius cibi amplius natura hominis debilitaretur, vt C potiùs confortaretur. Ex quo etiam fit, vt eo tempore, quo fructus ille conuerteretur in ſubſtantiā aliti, iam conuertens eſſet confortatū, & ideo poſſet etiam conuerſum eſſe perfectius diſpoſitum, quàm eſſet ipſum conuertens in principio, quando fructum ſumpſit, quia illa conuerſio in aliquo tempore facta eſt, & in illo tempore potuit homo ab eodem fructu cōfortari, vt ipſummet fructum meliùs poſſet in ſe conuertere.

Confirm.

Et confirmatur, quia aliàs diuturnitate temporis homines in ſtatu innocentiæ debilitarentur, & quòdammodo ſeneſcerent, nec poſſent in ſtatu conſiſtentiæ conſeruari, nedum ad ſtatum iuuentutis reſtitui, quod eſt contra Aug. *citatis locis*, & contra communem D ſententiam, & illius ſtatus exiſtimationem.

12.
Refutatur etiam Caiet. multipliciter.

Et hinc facilè reiicitur altera ſententia Caietani. Nam in primis illa reſiſtentia per qualitatem intrinſecam falsò aſſeritur, vt iam dixi *cap. præced. num.*12. Deinde ſi illa daretur, non minus reſiſteret aliis cibis, quàm fructui ligni vitæ; ac proinde fructus ille non eſſet neceſſarius, quia ex aliis cibis nulla debilitatio ſequuta fuiſſet. Tertiò illa reſiſtentia reſpectu ligni vitæ potius obeſſet, quàm prodeſſet ad immortalitatem, quia actio ligni vitę non deſtructiua, ſed conſeruatiua vitæ eſſet. Quapropter etiam videtur defeciſſe Caietanus non conſiderando fructum illum, vt ſalutarem cauſam efficientem, ſed tantùm vt nutritionis materiam, E ſeu alimentum. Et ideo dixit lignum vitæ non fuiſſe habiturum æqualem effectum in homine poſt lapſum, ac haberet in ſtatu innocentiæ, quia poſt lapſum deeſſet qualitas reſiſtens ex parte hominis, & ideo etiam ex reactione illius cibi aliquam diminutionem caloris naturalis pateretur, quam antea propter reſiſtentiam non patiebatur. Nos verò dicimus ex parte fructus non fuiſſe futurum minorem effectum, tum quia etiam in ſtatu innocentiæ nulla erat reſiſtentia ab intrinſeco, vt dixi; tum etiam quia actio illius fructus, quatenus medicamentum erat, non diminuebat, ſed confortabat potiùs calorem naturalem, atque ita reſiſtentia illa potius poterat obeſſe, quàm prodeſſe ad vitam conſeruandam.

Quo ſenſu dicere poſſet Caietanus lignum vi-

Dixi autem, *quantum eſt ex parte ſua*, quia aliunde poſſet effectus illius cibi

te minus efficax fuiſſe poſt lapſũ quàm ante. bi magis impediri in ſtatu naturæ lapſæ, quàm in ſtatu innocentiæ, quia in illo ſtatu multo temperátius viueret homo, & leuioribus cibis, minúſque naturalem calorem minuentibus vteretur, quàm in ſtatu naturæ lapſæ, & è contrario in hoc ſtatu ſunt plures aliæ cauſæ extrinſecæ, quæ poſſunt humores corrumpere, & naturalem calorem, vel nimium minuere, vel augere, quæ cauſæ non poſſunt huiuſmodi paſſiones in homine efficere, ſi in innocentia perſeueraret. Ob has ergo cauſas non poſſet fructus ligni vitæ tam integrè reparare, & quaſi renouare corpus corruptibile poſt peccatum, ſicut antea potuiſſet. Erat enim virtutis finitæ, & ideo non poterat æqualiter maiorem reſiſtentiam vincere; & ſimiliter habebat determinatum effectum, ideoque non poſſet omnem morbum depellere, neque omnibus contrariis obſiſtere, & in hoc ſenſu intelligendum eſt, *Exponitur D. Thom.* quod D. Thom. 2. 2. *q.* 164. *art.* 2. ad 6. dicit, *quòd homo ſi poſt peccatum de ligno vitæ comediſſet, non propter hoc immortalitatem recuperaſſet, ſed beneficio illius cibi potuiſſet vitam magis prolongare.* Quod etiam docet Lyran. Lipom. & alij *in Gen.* Qui conſequẽter exponunt verba illa, *& viuat in æternum*, id eſt, in longæuum tempus, ſicut dixit Caiet. Eſt enim hoc verum conſideratis aliis cauſis mortis, quæ in ſtatu peccati ſuam vim exercent, & poſſunt reſiſtere efficacitati ligni vitæ, quia cibus ille non erat ſufficiens cauſa immortalitatis, ſed ſolùm ſubueniebat cuidam defectui. Nihilominus tamen *quantum eſt ex ſe*, eundem effectum haberet in ſtatu naturæ lapſæ, & ita etiam ex parte ſua poſſet illam perpetuò conſeruare, ſi aliæ cauſæ mortis non interuenirent. Et ita ſentit auctor dictarum quæſtionum noui, & veteris Teſtamenti, *dicta q.* 19. & ſequuntur Durand. Molin. & alij.

13. *4. Aſſertio bipartita de immortalitate in ſtatu innocẽtiæ.* Ex quibus tandem facilè reſoluitur alia quæſtio, quam Scholaſtici *in 2. d.* 19. de immortalitate innocentiæ tractant, an eſſet naturalis, vel ſupernaturalis. Nam cùm duobus modis contingat aliquid eſſe ſupernaturale, ſcilicet quoad ſubſtantiã, & quoad modum, manifeſtum eſt, immortalitatem illam quoad ſubſtantiam fuiſſe naturalem, quoad modum verò ſupernaturalem. *Oſtenditur pars prior.* Prior pars manifeſta eſt, quia vita, quæ eo modo conſeruaretur, ſemper eſſet vita naturalis, & cum proprietatibus connaturalibus corpori, quandiu ſcilicet in eo tantùm ſtatu conſeruaretur. Nam ſi transferretur ad ſtatum gloriæ, iam tunc aliud donum immortalitatis acciperet, quale nunc eſt in corporibus glorioſis, de quo alia ratio, & diſputatio eſt, quæ videri poteſt *in 2. tom. 3. p. diſp.* 48. *ſect.* 2. *Oſtenditur poſterior.* Altera pars probatur, quia in primis illa immortalitas non erat debita corpori humano, cùm natura ſua corruptibile ſit. Deinde, quia illa peculiaris prouidentia, & protectio Dei erat futura modo extraordinario, & præter ordinarium curſum cauſarum naturalium, quas ſæpe impedire, vel auertere extraordinario, & ſupernaturali modo, neceſſarium foret.

14. *Quorundam opinio cõtra proximam aſſert. & eius fundam.* Aliqui verò ſuadere conantur, immortalitatem illam ſimpliciter fuiſſe naturalem, vel ex parte animæ, quæ naturaliter immortalis eſt, & ideo ex natura rei petit corpus aliquo modo immortale, vel ex parte fructus ligni vitæ, quia virtute, & modo naturali immortalitatem conferret. Sed hæc ſententia ſine dubio falſa eſt, vt probant rationes *Refellitur & ſatisfit fundamẽto.* factæ. Et quia aliàs nec mors eſſet naturalis, nec illa immortalitas amiſſa fuiſſet propter peccatum, quia naturalia non amittuntur propter peccatum. Nec immortalitas animæ ſuffi-

A cit, quia ex natura ſua poſtulat corpus talis materiæ, & temperamenti: ad quod per accidens ſequitur corruptio, cui anima ipſa naturali virtute obſiſtere, aut ſubuenire non poteſt, vt latiùs dixit D. Thomas 1. *p. q.* 76. *art.* 5. & 2. 2. *dicta q.* 164. *art.* 1. De fructu autem ligni vitæ in primis dicitur, quòd licèt ex eo capite præſeruatio à morte non fieret ſupernaturali modo, nihilominus non erat illa cauſa adæquata immortalitatis, ſed neceſſaria fuiſſet ſingularis Dei prouidentia, in qua modus aliquis ſupernaturalis includeretur. Deinde dicitur, beneficium illius ligni non fuiſſe debitum humanæ naturæ, B ſed peculiari ratione conceſſum quaſi in præmium obedientiæ, ſi in ea perſeueraretur, & non alio modo, ideoque etiam ex ea parte immortalitatem illam quoad modum ſupernaturalem fuiſſe.

CAPVT XVI.

Vtrùm homo in ſtatu innocentiæ peculiare dominium, tanquam proprium illius ſtatus donum, ac beneficium acceperit.

HActenus explicuimus bona veluti intrinſeca, quæ homini in ſtatu innocentiæ conceſſa ſunt: nunc de extrinſecis aliquid adiiciendum C eſt, propter verba Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtiis vniuerſæque terræ, omníque reptili, quod mouetur in terra.* Et infrà, *Benedixitque illis Deus, & ait: Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubiicite eam, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & vniuerſis animalibus, quæ mouentur ſuper terram.* Ex quibus verbis manifeſtum eſt, Deum in principio mundi dominium cæterorum animantium primis hominibus tribuiſſe, nam verba eius tanquam ſupremi Domini efficacia ſunt, & per illa conceſſionem, & translationem huius dominij apertè ſignificauit. Dubium verò eſt, an dominium illud fuerit tan- D tùm aliquid naturaliter conſequens ex ſola hominis natura, ſecundùm ſe ſpectata, an verò fuerit aliquod ſpeciale beneficium, pro illo ſtatu innocentiæ peculiariter à Deo collatum. 1. *Tractandæ quæſtionis occaſio ex verbis Geneſis.*

Ratio dubitandi, quæ priorem partem ſuadet, in primis ſumi poteſt ex verbis illis; *Faciamus hominem ad imaginem, & præſit*, &c. vbi illa duo ita connectuntur, vt ſecundum ex primo conſequi ſignificetur. Sed eſſe ad imaginem non eſt aliquid peculiare ſtatus innocentiæ, ſed ad puram eſſentiam, & naturam hominis pertinet; ergo etiam prælatio illa, & dominium homini in ſua creatione datum, fuit aliquid merè naturale, puram E hominis naturam conſequens. Secundò, quia bona propria ſtatus innocentiæ per peccatum amiſſa ſunt, & è contrario illa, quæ poſt peccatum permanſerunt, naturam humanam ſecundùm ſe ſpectatam conſequuntur. Sed dominium externarum rerum, tam animantium, quàm non animantium in homine poſt peccatum manſit, vt ipſo vſu, & ratione conſtat; ergo non fuit aliquid peculiare pro ſtatu innocentiæ datum, ſed merè naturale. Dicetur fortaſſe, hoc eſſe verum de communi quodam, & generali dominio; aliud verò peculiare, & maius pro ſtatu innocenriæ datum eſſe. 2. *Arguitur 1. pro parte negante.* *Arguitur 2.* *Effugium.*

Sed contra hòc argumentor tertiò, quia non apparet, in quo fuerit hic exceſſus, vel ſpecialis prærogatiua dominij in ſtatu innocentiæ, magis 3. *Præcluditur & arguitur 3.*

magis quàm nunc ſit. Declaratur, quia *Gen. 9.* A dixit hominibus Deus, *Terror veſter, ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cæli, cum vniuerſis, quæ mouentur ſuper terram, omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt.* Hoc autem dictum eſt hominibus iam lapſis; ergo nullum maius dominium innocentes habere potuerunt. Probatur conſequentia, quia vel hic exceſſus eſt in amplitudine materiæ; & hoc non, quia omnia animalia ſine exceptione etiam homini lapſo ſubiiciuntur. Vnde *in Pſalm.*8. dicitur, *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius*, &c. vel exceſſus eſt in modo poteſtatis, & hæc etiam non videtur fuiſſe maior in ſtatu innocentiæ, quàm illis verbis deſcribatur. Nam eiſdem ferè verbis *ex Gen.9.* B vtitur Sapiens loquens de primo homine, Eccleſiaſt. 17. *Dedit illi poteſtatem eorum, quæ ſunt ſuper terram, poſuit timorem illius ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum, & volatilium.* Quòd ſi quis dicat, ita fuiſſe animalia ſubiecta primo homini, vt ad nutum ei parerent. Hoc certè neque vllo teſtimonio Scripturæ probari poteſt, nec ſine miraculo fieri poterat. Sicut nunc inter ſanctorum Martyrum, & aliquorum confeſſorum, ac Prophetarum miracula computantur, quòd interdum animalia etiam ferocia dicto modo eis obedirent, vel manſueta, vel ſubiecta ſe illis oſtenderent: dicere autem hoc miraculum futurum fuiſſe perpetuò in ſtatu innocentiæ, difficile creditu eſt, cùm in Scriptura non ſit reuelatum.

Quorundã reſponſio inſtatur.

4. Quin potiùs dominium, quod homo nunc habet in hoc ſtatu, in duobus videtur excedere. Primò in materia, quia in principio ſolum eſt datum dominium in animalia bruta: nunc autem etiam ad homines extenditur. Secundò in vſu, quia priùs non poterant homines vti animalibus in cibum, aut operimentum, nec ad alia laborioſa opera, ad quæ omnia nunc illis vtuntur. Nam *in dicto cap. 9. Gen.* ſpecialiter addit Deus, *& omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia dedi vobis omnia.* Primis autem hominibus ſolùm dictum fuerat, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna*, &c. *vt ſint vobis in eſcam.* Vnde vix apparet, quem vſum habere potuerit in bruta animalia dominium illud hominibus datum, ſi ſtatus innocentiæ duraret.

Inſtatur amplius.

5. Tria poſſumus in hoc dominio diſtinguere, ſcilicet, capacitatem, poteſtatem, & vſum, ſeu ſtatum dominandi. Hæc enim tria adeò diſtincta ſunt, vt ſint etiam ſeparabilia, non quidem mutuò, quia poſteriora neceſſariò ſupponunt priora, tamen è contrario priora poſſunt à poſterioribus ſeiungi. Homo enim capax eſt regni, quanuis neque poteſtatem, neque actum imperandi habeat; & rex, qui per tyrannidem priuatus eſt regno, non ſolùm capacitatem, ſed etiam dominium habet, quanuis imperandi vſu careat, qui autem & dominus eſt, & rem ſuam poſſidet, vſum illius habet, ſi vult. Hæc igitur tria in præſenti explicanda ſunt, & ſic facilè res ipſa intelligetur, & difficultates propoſitæ ſoluentur. Sciendum tamen eſt, ex illis tribus, dominium propriè conſiſtere in ſecundo. Quia dominium iuxta communem, & receptum morem non dicit actum ſecundum, ſed primum, vnde vſus, qui eſt veluti actus ſecundus, à dominio procedit, & è conuerſo definiri ſolet dominium, quòd ſit ius vtendi, &c. eſt ergo dominium actus primus per modum principij actiui, & ideo propriè non conſiſtit in ſola capacitate remota, quæ reſpectu dominij ſolum eſt per modum potentiæ paſſiuæ; ſed in poteſtate, quæ eſt veluti principium actus imperandi, vel vtendi.

Diſtinguũtur pro reſolutione tria, ſcilicet capacitas, poteſtas, vſus.

Declaratur in poteſtate conſiſtere dominium.

6. Primò igitur dicimus, capacitatem dominij conuenire homini naturaliter ex eo, quòd ad imaginem Dei factus eſt. Hoc per ſe manifeſtum eſt, nam homo propter rationem, & libertatem eſt ad imaginem Dei, & propter eaſdem proprietates eſt capax dominij, & ideo reliqua animantia capacia dominij non ſunt, quia rationis vſum non habent, neque libertatem. Atque hoc in primis indicatur in verbis illis Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & præſit*, id eſt, vt poſſit præeſſe, particula enim *præſit*, vel poteſtatiuè poteſt exponi, vel certè capacitatem dominandi in primis ſupponit. Et ita Auguſtinus ſæpe dicit, per illa verba *& præſit*, &c. ſignificatum eſſe, hominem factum eſſe ad imaginem Dei ſecundùm rationem, nam animalia omnia ſubiecta ſunt homini, quia habet intellectum, quem illa non habent, vt ait *lib. 1. Gen. contra Manich. cap.* 18. & 20. & *lib.*3. *Gen. ad lit. cap.* 20. Vnde quantum ad hanc capacitatem manſit hoc dominium in hominibus lapſis: nam ſicut in eis integra manſit imago Dei quoad ſubſtantiam eius, vt ſuprà oſtendimus, ita etiam dominandi capacitas conſeruata eſt.

1. Aſſertio de capacitate dominandi.
Probatur 1. reſpectu irrationaliũ.

7. Addere etiam poſſumus, hominem, vt eſt ad imaginem Dei, non ſolùm habere capacitatem C dominandi brutis animalibus, ſed etiam rationalibus, id eſt, hominibus. Quia per rationem non ſolùm poteſt homo diſcernere, ordinare, ac diſponere ea, quæ pertinent ad animalia bruta, ſed etiam quæ ad homines ſpectant, & multo faciliùs, ac propriùs poteſt illis imperare. Imò addo, etiam eſſe hominem capacem dominij in Angelos, nam ſi homo poteſt iudicare Angelos, teſte Paulo, cur non poterat etiam illis dominari. Item Chriſtus Dominus etiam vt homo verè eſt Dominus Angelorum, eíſque pôteſt præcipere, & imperare, vt docet Paulus *ad Hebr.* 2. vbi de Chriſto ſpecialiter exponit illud Pſalm. 8. *Conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum: omnia ſubieciſti* D *ſub pedibus eius.* & addit, *In eo enim, quòd omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei*, volens concludere etiam Angelos eſſe ſubiectos ei. De quo alibi dictum eſt, nam hîc ſolùm ab effectu oſtendimus, eſſe in humana natura capacitatem ad dominandum Angelis. Poteſt autem notari diſcrimen, nam ad dominandum aliis rebus infra Angelos, habet homo naturalem capacitatem, vt conſtat: ad dominandum verò Angelis ſolùm habet obedientialem. Quia ex natura rei Angeli ſunt excellentiores homine, & altioris ordinis, & ideo non poteſt homini naturaliter competere dominium in Angelos, ideoque etiam in ſtatu in- E nocentiæ tale dominium non habuiſſet, vt notat D. Thomas 1. *p. q.* 96. *art.* 2. Per gratiam verò potuit homo eleuari ad ſtatum, in quo eſſet ſimpliciter dignior, & excellentior Angelis, & ideo dicimus habuiſſe capacitatem ſaltem obedientialem dominandi Angelis.

Probatur deinde reſpectu rationalium.
Etiã Angelorum.
Tomo de incarnat. diſp. 48. ſect. 2. concl. 2. & diſp. 23. ſect. 1. concl. 3.
Explicatur dicta capacitas dominandi Angelis.

8. Secundò dicendum eſt, hominem ex vi creationis, & naturæ ſuæ habere poteſtatem, & dominium inferiorum animalium, & hanc etiam poſt peccatum retinuiſſe, quanuis in ſtatu innocentiæ altiori modo illam haberet. Duas priores partes huius aſſertionis probant duæ primæ rationes dubitandi in principio poſitę *in n.* 2. Vt autem tertiam partem probemus, ſimúlque tertiæ rationi dubitandi reſpondeamus, aduertere opor

Aſſertio 2. de poteſtate dominij trimembris.
Vnde probẽtur duo priora mẽbra.
Pro 3. membro probãdo notãtur duo in dominio incluſa.

Primum eſt potentia veluti executiua & phyſica.

oportet, hoc dominium, quatenus naturale eſt circa animalia bruta, duo includere, vnum eſt (vt ita dicam) phyſicum & naturale, aliud morale. Primum conſiſtit in naturali poteſtate quam homo habet ad ſubiicienda ſibi bruta animalia, & vtendum illis, vel eis imperandum, quantum capacia ſunt, vel ea cogendo, vel etiam interficiendo, ſi opus ſit. Et quanquam hæc omnia non eadem facilitate, & modo poſſit homo exequi in omnia animalia, quia multa ſunt viribus fortiora, & naturaliter ferocia, & quæ non ſolùm reſiſtunt homini, ſed etiam illum aggrediuntur, & vincunt: nihilominus ratione, arte, & induſtria homo vincit omnia tã terreſtria, quàm aquatilia, & volatilia, & quædam mitigat; alia B quodammodo inſtruit, iuxta eorum capacitatem, vel ad ſuam vtilitatem, vel ad iucunditatem; alia verò occidit, vel ad ſuos vſus, vel ne aliis noceant. Et ſic dixit Iacobus in ſua Canonic. cap. 3. *Omnem naturam beſtiarum volucrum, & ſerpentum, cæterorúmque domari, & domitam eſſe à natura humana.* Et explicat eleganter Baſil. *homil.* 10. *in Gen.* & Gregor. Niſſen. Orat. in verba illa, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. & *lib. de opific. mundi, cap.* 7. & attigit Auguſtinus *lib.* 9. *Gen. ad liter. cap.* 14. & *lib.* 83. *Quæſt. q.* 13. Igitur hanc totam poteſtatem vocamus phyſicam, quia non conſiſtit in peculiari iure dominandi, aut vtendi, quod ſtatim explicabimus, ſed in naturali induſtria, & efficacia, quam homo tum per vires corporis, tum maximè per diſcurſum, & rationem exercere poteſt. Vnde etiam dici poteſt hæc potentia executiua, quæ ad proprium dominium non ſufficit, nam Angelus ſimilem poteſtatem & maiorem habet in homines, & non propterea naturale dominium in illos habet, imò etiam vnus homo in alium ſimilem poteſtatem exercere valet, etiamſi dominus eius non ſit, quando non iure, ſed facto tantùm id poteſt.

Secundũ eſt ius ſeu poteſtas moralis.

9\. Vnde ſecundò requiritur ad dominium ius vtendi dicta poteſtate, quod ius poteſtatem moralem meritò appellamus, quia non addit homini aliquam entitatem, vel qualitatem, ſed ſolam moralem facultatem, vt licitè, & ſine alterius iniuria poſſit vti rebus illis, quarum eſt dominus. Hoc ergo ius habuit etiam homo ex vi ſuæ creationis, éſtque illi naturale reſpectu inferiorum animalium, quia & naturaliter ſunt propter hominem, & illis nulla iniuria fieri poteſt in quocunque illorum vſu, & ideo pura hominis inſpecta natura licitum ei eſt vti his animalibus in quencunque honeſtum vſum.

Obiectio.

Dices, hæc animalia principaliter ſunt ſub dominio Dei; ergo non poteſt homo ex vi ſuæ naturæ habere proprium ius vtendi illis ſuo arbitrio, niſi peculiari Dei beneficio illi donetur.

Dilutio.

Reſpondemus, verum quidem eſſe hoc dominium ex dono Dei homini competere; nihilominus tamen naturale dici, quia naturam ipſam conſequitur, éſtque ei quodammodo debitum, & vſus eius naturaliter licitus eſt, niſi ſpecialiter prohibeatur. Sicut fuiſſet licitum Adamo edere de ligno ſcientiæ boni, & mali, niſi ei fuiſſet ſpecialiter prohibitum. Vnde etiam Ariſtot. 1. *Politicor. cap.* 5. dixit, naturam omnia inferiora, hominum gratia, feciſſe, & ideo venationem, piſcationem, & omnem aliam ſimilem rerum acquiſitionem ex natura rei iuſtam eſſe. Quod optimè ex ipſo naturæ ordine, & conuenienti Dei prouidentia, naturali

A perfectione hominis ſuppoſita, explicat D. Thom. *dicta q.*96.*a.*1.

Probatur iã 3. membrũ aſſertionis ratione D. Thomæ.

Tertiò probandum ſupereſt, aliquod maius 10. dominium habuiſſe Adamum in ſtatu innocentiæ, quàm poſt peccatum habeat. Ratio autem eſt, quia, vt ait D. Thom. *dicto art.* 1. *ad* 4. in vltimis verbis, omnia animantia tunc per ſeipſa homini obediuiſſent, ſicut nunc quædam domeſtica ei obediunt. Sicut ergo ex parte animalium maior eſſet ſubiectio, quaſi diuinitùs indita, etiam ex parte hominis maior eſſet poteſtas, & facilitas dominandi.

Allata ratio tripliciter oſtenditur.

Primò.

Quòd autem tunc animalia peculiari modo, & inſtinctu perfectè homini obedirent, indicatum in primis eſt *Gen.* 2. quando Deus adduxit omnia animalia ad Adam, vt ſingulis nomina imponeret, quaſi tradens illi poſſeſſionem eorum, quorum dominium iam dederat, ipſíſque animantibus quodammodo præbens peculiarem ſui domini cognitionem, cui ad nutum obedire oportebat. Vt eleganter expendit Chryſoſt. *homil.*14. *in Gen.*

Secundò.

Secundò, erat hoc maximè conſentaneum perfectioni illius ſtatus, in quo ita erant omnia rectè ordinata, vt inferiora perfectè ſuperioribus obedirent, quandiu homo in diuina obedientia perſiſteret; & ideo ſicut inferior appetitus in ipſomet homine perfectè ſubiectus erat rationi, ita etiam perfectè eſſent homini ſubiecta.

Tertiò.

C Tertiò etiam erat hoc aliquo modo neceſſarium, vt homo ſine difficultate, & labore poſſet hanc poteſtatem, & dominium exercere. Maximè verò neceſſarium erat, vt omnia animalia etiam quæ ferocia ſunt, quæ nunc ab hominibus timentur, quia ab eis lædi, & interfici poſſunt, in illo ſtatu eſſent homini manſueta. Nam, vt ait Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 10. *In illo ſtatu, & in tanta affluentia bonorum nihil timere poterant homines, vel dolere, vbi nec mors metuebatur, nec vlla corporis mala valetudo, nec aberat quicquam quod bona voluntas adipiſceretur, nec inerat, quod carnem, animúmve hominis feliciter viuentis offenderet.* Vnde perfecta hæc animalium D obedientia ad donum immortalitatis illius ſtatus ex parte pertinebat, vt homines ſecuri, & ſine vllo timore, aut ſolicitudine viuere poſſint, & fortaſſe hoc in cauſa fuit, vt Eua, cùm ei ſerpens loqueretur, nihil timuerit, vt inferiùs latiùs dicemus.

*Satisfit 3. argumento poſito in n.*3.

Et ita reſponſum eſt tertiæ difficultati in principio poſitæ. 11. Iam enim explicatum eſt, quomodo hæc perfectio dominij ex Scriptura, & Patribus, aliiſque eius expoſitoribus, & quomodo ex natura illius ſtatus colligatur. Quapropter licèt verba *cap.* 9. *Geneſis*, & *Eccleſiaſt.* 17. magna ex parte ſimilia videantur, nihilominus cum proportione vtriuſque ſtatus intel- E ligenda ſunt. Nam, vt bene notauit Caiet. ſubiectio animalium in vtroque ſtatu naturalis eſt, tamen in executione, ſeu in modo obedientiæ aliquid ſupernaturale erat in ſtatu innocentiæ, quia nunc eſt cum aliqua contradictione, & repugnantia, tunc autem nihil homini repugnaret, quod ei naturaliter debet eſſe ſubiectum, vt D. Thomas dixit, & hoc ſignificatum eſt per illa verba Sapient. *Poſuit terrorem illius ſuper omnem carnem*, quia peculiari modo fecit, vt omnia animantia reuererentur, ac timerent hominem tanquam ſuum præſidentem, & dominum.

Cùm autem inſtatur, quia hoc fuiſſet perpe- 12. tuum quoddam miraculum, reſpondemus, ſi

Ad inſtantiam contra reſponſionẽ ibid. factã.

miraculum dicatur, quicquid eſt quoad modum ſupernaturale, verum quidem eſſe, priuilegium illud ſupernaturale fuiſſe, tanquam naturæ non debitum, nec conſequens puram naturam ipſorum animalium. Nihilominus tamen tunc non potuiſſet vocari miraculum, quia non eſſet rarum, nec præter communem, & conſuetam legem illius ſtatus. Nunc autem poſtquam illud peculiare donum per peccatum amiſſum eſt, quando per ſpecialem gratiam aliqua eius participatio conceditur, inter miracula computatur. Modum autem inſinuat D. Thomas *a.* 1. *&* 4. quia animalia bruta, quamuis rationem non habeant, aliquam habent æſtimationem naturalem, quatenus cum homine in ſenſitiuis facultatibus conueniunt. Vnde quædam illorum quendam naturalem inſtinctum, vmbram prudentiæ, vel artis præſeferentem, habent, vt grues, & apes, & ſimilia: alia verò vſu, & conſuetudine, vel aliquali inſtructione mitigantur, & quodammodo familiaria, & obſequentia homini fiunt. Quicquid ergo poteſt in his animalibus conſuetudine acquiri, vel perfici, potuit Deus peculiari inſtinctu (vt ita dicam) quaſi per accidens infuſo, eis tribuere. Non quidem per inhærentem habitum, vt probabilius videtur, ſed per prouidentiam peculiarem inducendo phantaſiam bruti ad eam apprehenſionem, & appetitum eius ad eam inclinationem, quę ad parendum homini ſine contrarietate, vel repugnantia magis eſſet accommodata.

Modus ex D. Thoma quo animalia homini ad nutum obedirent.

Explicatur magis.

13. Nonnulla verò dubia circa hanc partem interrogari poſſunt. Primum eſt, an hæc aſſertio generaliter poſita de animalium ſubiectione aliquam patiatur limitationem. Quod dubium mouetur propter Theodoretum, qui *in q.* 20. *in Gen.* dixit, non vniuerſa animalia propter hominem creata eſſe, excipitque *cete illa grandia & feras terreſtres*, & conſequenter dicit, in hæc non eſſe datam homini poteſtatem. Alioqui enim, ait, eorum quoque nomina addita fuiſſent. Hanc verò ſententiam meritò refellit Pererius *lib.*4. *in Gen.* Et improbatur primò ex verbis Scripturæ, quæ valde generalia ſunt, *Gen.*1. *&* 9. *& Eccleſiaſt.*17. *& Pſalm.* 8. quorum locorum verba ſuprà adducta ſunt, & Iacobus *in ſua Epiſt. cap.* 3. generatim dicit; *Omnis natura beſtiarum, & volucrum, & ſerpentum, & cæterorum domantur, & domita ſunt à natura humana.* Secundò, quia Scriptura in aliis locis docet omnia eſſe creata propter hominem, etiam cælum ipſum, & terram, vti Moyſes ait *Deuter.* 4. & Paulus 1. *ad Corinth.* 3. dixit, *Omnia veſtra ſunt, ſiue mundus*, &c. Tertiò, quia homo omnibus illis animalibus dominatur, quæ poteſt capere, & domare, vel manſuefacere, vel interficere, ſed hoc poteſt homo facere & phyſicè, ſeu cum effectu, & moraliter, ſeu licitè etiam circa feras terræ, & circa cete grandia, ſeu balenas maris; ergo omnibus ſine exceptione dominatur. Argumentum ſumptum eſt ex Auguſtino *dicto lib.* 9. *Gen. ad lit. cap.* 14. dicente, datum eſſe homini non ſolùm pecora, & iumenta, ſed etiam ſæuas feras, & manſuetas facere, & eis mirabiliter imperare, potentia rationis, & non corporis valeat, vbi cum poteſtate dominandi feras, poteſtatem etiam imperandi coniungit, & ſatis ſignificat, poteſtatem eſſe vniuerſalem. Quam expreſſiùs docuit Baſil. *homil.* 10. *in Exaëmer.* vbi etiam cetorum, ſeu balenarum, ac leonum ſpecialem mentionem facit. Denique experimento etiam hoc comprobatur. Quapropter ſine vllo fundamento exceptio illa facta eſt. Nec ratio inſinuata à Theodoreto eſt alicuius momenti, quia Deus in verbis ſuis nullum animal in ſpecie nominauit, ſed vſus eſt verbis indefinitis, vel diſtributis, *dominamini piſcibus maris*, inter quos balenæ continentur, *& vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram*, in quibus etiam feræ comprehenduntur.

Circa proximam aſſert. dub. 1. An dominiũ hominis extendatur ad omnia animantia.

Quid in eo ſenſerit Theodoretus, & eius ratio.

Refellitur meritò à Pererio. Primò ex Scriptu.

Secundò ex aliis locis ipſius Scriptu.

3. Ratione.

4. Experientia.

Ad rationẽ Theodoreti.

14. Secundò interrogari poteſt, an hoc dominium limitandum ſit ad animalia. Videtur enim hoc ſignificari, cùm ſpecialiter dicitur, *dominamini piſcibus maris*, &c. nam cùm hoc dominium ſit ex dono Dei ſolùm, videtur cadere in res illas, quas ipſe expreſſit. Reſpondeo, ex rebus à brutis animalibus diſtinctis, quædam ſunt imperfectiores illis, vt plantæ, & alia miſta inanimata, vel elementa: aliæ ſunt perfectiores, vt homines vel Angeli. De prioribus certum eſt, comprehendi ſub dominio non ſolùm ſpecialiter pertinente ad ſtatum innocentiæ, ſed etiam communi, & connaturali humanæ naturæ, ita docet D. Thom. *d. art.* 2. Quod probat primò ex verbis Gen. 1. *Et præſit vniuerſæ creaturæ.* Quæ verba nunc in vulgata leguntur, *præſit vniuerſæ terræ.* & iterum, *Replete terram, & ſubiicite eam.* Vnde Gregor. Niſſ. *lib. de opific. homin. cap.* 3. dicit, *homini datum eſſe imperium, cùm in maris piſces, tum in terra belluas, aeriſque volucres, in iumenta, in terram denique vniuerſam.* Si ergo terra hominis dominio tradita eſt, etiam omnia, quæ ex illa generantur. Deinde hæc omnia ſunt facta propter hominem, & ad illius vſum, vel immediatè data ſunt, vel mediatè, quia plantæ datæ ſunt cunctis animantibus terræ, vt habeant ad veſcendum. Ergo ſi animãtia ſunt ſub hominis poteſtate, multo magis plantæ, eadémque ratio eſt de cæteris rebus inferioribus. Notat autem D.Th. aliter exercere hominem dominium circa animalia, quàm circa inferiora, nam animalibus dominatur aliquo modo imperando, quia cùm illa ſint capacia cognitionis, & memoriæ, ac experientiæ, poſſunt ſignis, & nutibus excitari, & aſſuefieri, vt obediant, atque ita poteſt homo aliquo modo illis imperare. Circa alias verò res homo exercet dominium tantùm illis vtendo, & executione potius, quàm imperio. Et fortaſſe propter hanc cauſam expreſſius fuit declaratum dominium in animantia, quàm in cæteras res inferiores, vel etiam quia dominium circa animantia erat in illo ſtatu aliquo modo ſupernaturale; circa res verò inferiores naturale ſufficiebat.

Dub. 2. an dictum dominium extendatur ad alia præter bruta.

Pars neg. ſuadetur.

Reſolutio quoad res infra bruta.

Probatur ex D. Thom. primò.

Secundò.

Diſcrimen inter dominiũ in bruta, & in res inferiores.

Cur dominium in bruta expreſſiùs ſit in Scriptu.

15. De rebus autem ſuperioribus, vt ſunt Angeli, nulla eſt quæſtio, nam certum eſt, neque humanum dominium ex natura rei ad Angelos extendi, cùm illi ſint altioris ordinis, & naturæ, neque etiam ſpeciali priuilegio primo homini conceſſum eſſe. Quia neque hoc alicubi legitur, neque eſt diuinæ prouidentiæ conſentaneum, quia Deus ſeruat conuenientiſſimum ordinem prouidentiæ ſuæ, inferiora per ſuperiora gubernando. Vnde licèt in ſtatu innocentiæ multa facerent Angeli in ſubſidium hominum, in iis potius Deo, quàm hominibus miniſtrabant, vel etiam vt ſuperiores, inferiores iuuabant, ſicut etiam nunc faciunt.

Reſolutio quoad res ſupra homi nem, id eſt, Angelos.

16. De æqualibus verò, id eſt, de hominibus inter ſe, an homini datum ſit dominium in alios homines, dubitari poteſt, tum quia illud fundamentum dominij, quod eſt, factum eſſe hominem ad imaginem Dei, ad dominium ſupra homines exten

Quoad res æquales homini videtur etiam datum dominium.

extenditur, tum etiam, quia tale dominium eſt humanæ naturæ conſentaneum, & potuit eſſe in ſtatu innocentiæ neceſſarium ad hominis indemnitatem, vt neque ab aliis hominibus detrimentum aliquod pati poſſet, ſicut de feris dicebamus. Sed quia hoc dominium de facto non fuit in vſu in illo ſtatu, ideo quæſtio hæc meliùs, & pleniùs infrà tractabitur, explicando, qualis futurus eſſet ille ſtatus ſi Adam non peccaſſet, pendet enim ex aliis, quæ priùs dicenda ſunt. Et ideo nunc breuiter dicimus, nullum peculiare dominium in alios homines datum eſſe Adamo in illo ſtatu, præter illud, quod naturale eſt, vel quatenus aliquo modo tale eſſe poteſt, quia nihil aliud cum fundamento affirmari poteſt, cùm ſcriptum, aut reuelatum non ſit, neque ex aliis cõditionibus ſtatus innocentiæ neceſſariò ſequatur. Accepit igitur capacitatem huius dominij, nam hæc naturalis eſt, & illa tantùm probatur, ex verbis, *ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.*

Reſolutionis pars vna.

17. Deinde accepit poteſtatem ſuperioris in vxorem, quæ poteſtas aliquod genus dominij eſt, & eſt ſuo modo naturale ius, quoniam vir caput eſt mulieris, vt ait Paulus *ad Epheſ.5.* & ideo monet, vt mulier ſubdita ſit viro, *ad Coloſſen.* 3. & idem habetur 1.*Petri* 3. quod ius ſine dubio naturale eſt, vnde etiam in ſtatu innocentiæ ſeruatum eſt. Neque contra hoc obſtat, quod poſt peccatum dictũ eſt mulieri, *ſub viri poteſtate eris*; quaſi illa fuerit pœna peccati, & non ex primaria inſtitutione naturæ. Reſpondet enim Auguſt. *lib.*11. *Gen. ad lit. cap.* 37. ſignificatam ibi eſſe ſeruitutem quandam, quæ eſt cuiuſdam conditionis, potius quàm dilectionis, & in hoc ſenſu ait, maritum habere dominium in mulierem, *quod non meruit natura, ſed culpa.* Et Rupert. *lib.* 3. *in Gen. cap.* 21. ponderat, non ſolùm dixiſſe Deum, *ſub viri poteſtate eris*, ſed etiam addidiſſe, *ipſe dominabitur tui*, quod aliquid ampliùs indicat, nempe neceſſitatem quandam parendi. Quod nos ſcholaſtico more explicare poſſumus, quòd in ſtatu innocentiæ fuit mulier ſub poteſtate directiua viri, propter peccatum verò facta eſt ſub poteſtate coerciua, & fortaſſe non ſolùm voluit Deus declarare legitimam poteſtatem viri in vxorem, ſed etiam prædicere, quàm moleſta, & incommoda ſæpe futura erat mulieribus illa ſubiectio in natura lapſa. Nam permiſſio huius mali pœna peccati eſſe potuit. Quod poteſt à ſimili explicari *ex* 1. *Regũ* 8. vbi Samuel ius regis explicuit, non tantùm poteſtatem, ſed etiam abuſus eius indicando.

Pars altera. *Obiectio cui ſatisfit ex Aug.* *Nota.*

18. Tertiò dicendum eſt, dominium hominis ſuper animantia quantum ad vſum aliquo modo maius eſſe poſt peccatum, quàm antea, quanuis priùs fuiſſet nobilius, & perfectius. Explicatur, quia in ſtatu innocentiæ non indigeret homo vſu animalium ad ſuſtentationem vitæ, quia ex fructibus terræ ſufficienter, & ſine ſolicitudine, ac labore ſuſtentaretur. Item non vteretur homo lana, aut pellibus animalium ad corporis tegumentum, quia in eo ſtatu veſtibus non indigeret. Item neque vteretur animalibus ad vehiculum, vt ait D.Thom. dicta q.91. *propter corporis robur*, & quia fortaſſe non multum peregrinaretur, neque cum labore, & defatigatione corporis nimium ambularet. In his ergo vſibus excedit nunc vſus huius dominij in hominibus lapſis. At verò altera pars declaratur, quia homines vterentur his animalibus vel ad vſum ſcientiæ, vel ad eleuandam mentem in Deum, & laudandum illum ex illorum cognitione, & conſideratione, vel ad honeſtam animi recreationem, & iucunditatem, vt D. Thomas eo-

Aſſertio 3. bipartita per quã ſatisf. oppoſitis in n.4. 1. Pars explicatur. *Explicatur ſecunda.*

A dem loco docet. Hic autem vſus ex ſuo genere nobilior eſt, & in illo ſtatu altiori modo exerceretur. Quod intelligendum eſt ex vi ſtatus, & communiter, ſeu regulariter loquendo: nam per auxilia diuinæ gratiæ fortaſſe datum eſt aliquibus hominibus in hoc ſtatu naturæ lapſæ, vt in hoc vſu creaturarum multos etiam homines ſtatus innocentiæ exceſſerint. Ex his verò oriebatur quæſtio, an in ſtatu innocentiæ futurus fuiſſet vſus carnium. Item an futura eſſent particularia dominia, & rerum diuiſio. Sed hæc tractabuntur meliùs infrà *lib.* 5. explicando totum illum permanentem ſtatum ſub illa hypotheſi, *ſi primi homines non peccarent*, nunc enim, vt dixi, ſolùm de ſtatu primorum B hominum agimus.

Limitatur.

CAPVT XVII.

Vtrùm primus homo in ſtatu gratiæ creatus fuerit.

Hactenus ſolùm explicuimus naturales perfectiones, quas homines in creatione ſua acceperunt, & quædam dona, ſeu beneficia Dei illis ſuperaddita ad ſupplẽdos, vel cauẽdos aliquos defectus, homini in pura natura ſpectato connaturales, quæ dona homini dari poſſent, illíſque indigeret, etiamſi ad ſupernaturalẽ finem, & gradum nõ C eleuaretur. Imò etiã de facto aliqui Theologi putant, ita fuiſſe hominem creatum in ſtatu, quẽ vocant integritatis, & innocẽtiæ naturæ, ſine intrinſeca eleuatione ad ſtatum gratiæ, quanuis non negent ex diuina intentione, ſeu ordinatione Dei extrinſeca ad ſupernaturalẽ finẽ fuiſſe creatum. Quia verò ad illum finem non peruenit homo, nec peruenire poteſt ſine habitibus, & actibus gratiæ; ideo videndum ſupereſt, an etiam hæc ſupernaturalia dona primo homini collata fuerint, & quando illa receperit. 1.

Introductio ſequentium quæſtionũ.

D In quo puncto in primis ſupponimus tanquam de fide certum, Adam ante lapſum gratiam ſanctificantem habuiſſe, ita videtur apertè docere Concil. Arauſic. II. dicens in can.19. *Natura humana etiamſi in illa integritate, in qua eſt condita, permaneret, nullo modo ſeipſam, creatore ſuo non adiuuante, ſeruaret. Vnde cùm ſine gratia Dei ſalutem non poſſit cuſtodire, quam accepit, quomodo ſine Dei gratia poterit reparare, quod perdidit.* Igitur ante lapſum habuit natura humana in primo parente ſalutem gratiæ. Idem definire videtur Concil. Trid. *ſeſſ.5. can.*1. vbi ſic inquit, *Siquis non confitetur primũ hominem Adam cùm mandatũ Dei in Paradiſo fuiſſet tranſgreſſus ſtatim ſanctificantem ſanctitatem, & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amiſiſſe*, &c. *anathema ſit.* Vbi particula *conſtitutus*, in rigore non ſignificat idem E quod conditus, ſeu creatus, ſed ſolùm indefinitè, quòd ante peccatum iam eſſet gratiam adeptus. Sicut *in can.* 2. ſubiungit Adam *acceptam à Deo ſanctitatem, & iuſtitiam perdidiſſe*, & *ſeſſ.* 6. *cap.* 7. dicit homines in iuſtificatione accipere veram, & Chriſtianam iuſtitiam, *quam Adam ſua inobedientia ſibi, & nobis perdidit*, & hæc fuit antiqua, & communis Patrum traditio, vt conſtat ex Auguſt. *lib.* 6. *Gen. ad litt. cap.* 24. vbi ait, nos renouari per Chriſtum, *quia recipimus, quod perdidit primus homo*, & infrà, *Renouamur ergo ſpiritu mentis noſtræ ſecundùm imaginem eius, qui creauit nos, quam, peccando Adam perdidit, id eſt, deformauit, gratiam amittendo.* Vnde addit cap. 26. *Vide ergo quid ſequatur: Induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis: ecce quod perdidit Adam per peccatum.* Et *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 10. 2.

Suppoſitio ad præſentis capitis reſolutionem certa ex fide. *Stabilitur ex Concilio Arauſicano.* *Ex Trident.* *Ex Patribus.*

deſcribens ſtatum primi hominis ante peccatum dicit, in eo fuiſſe *amorem inperturbatum in Deum, & deuitationem tranquillam peccati*, ac denique habuiſſe *cuiuſdam felicitatis ſtatum*; & lib. de correp. & grat. c. 11. *Quid ergo? Adam non habuit gratiam? imò verò habuit magnam.* & lib. 11. Gen. ad litt. cap. 13. *poſt peccatum intrinſecus gratiam deſerente*, & idem *lib.* 4. *contr. Iulia. c.* 16. & alia loca in ſequenti puncto referemus.

3. Sic etiam Ambr. lib. 6. Exaëmer. cap. 7. *Illa* (inquit) *anima à Deo pingitur, quæ habet in ſe virtutum gratiam renitentem, ſplendorémque pietatis. Illa anima bene picta eſt, in qua eſt ſplendor gloriæ, & paternæ imago ſubſtantiæ. Secundùm hanc imaginem, quæ refulget, pictura pretioſa eſt Adam ante peccatum.* Et lib. 4. Epiſt. epiſt. 30. ad Sabinum, *Adam* (inquit) *ante peccatum nudus erat, ſed nudum ſe neſciebat, quia erat inditus virtutibus.* Et Epiſt. 31. ad eundem: *Solus erat Adam, & non eſt præuaricatus, quia mens eius adhærebat Deo.* Et *lib. de Parad. cap.* 13. de primis hominibus ait, *Ante peccatum nudi erant, ſed non ſine virtutum integumentis.* Et lib. de Noë & Arc. c. 30. *Adam* (inquit) *reus, amictu ſapientiæ, & iuſtitiæ mandatorum cæleſtium præuaricatione nudatus, nudum ſe vidit*, &c. Et *lib.* 2. *Epiſt. epiſt.* 13. *ad Marcel.* de Adamo inquit, *Agnoſcis eſſe te nudum, quia bona indumenta fidei perdidiſti.* Et infrà dicit amiſiſſe peccando *incolatum Paradiſi, gratiam Chriſti.* Et ſimilia habet *lib. de Elia, & Ieiunio, cap.* 4. *& lib.* 7. *in Luc. cap.* 10. explicando parabolam de homine, qui incidit in latrones, *qui deſpoliauerunt eum ſemiuiuo relicto.* Quam explicat de Adamo, *qui inoffenſa beatitudine fruebatur, priuſquam incideret in latrones*, id eſt, vt exponit, *Angelos tenebrarum qui deſpoliant, quæ accepimus indumenta gratiæ ſpiritualis.* Et adiungit, *Caue ergo ne antè nuderis, ſicut Adam nudatus eſt.* Item Cyprian. *lib. de Bon. patient.* dicit, *conſummari nos cæleſti natiuitate reparatos, ſi ſimilitudo diuina, quam peccato Adam perdiderat, manifeſtetur, & luceat in nobis*, vbi per ſimilitudinem diuinam gratiam intelligit, ſicut multi alij Patres exponunt verba illa, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, ſcilicet, ad imaginem per naturam, & ſimilitudinem per gratiam. Vnde inferius circa finem libri iterum inquit, *Adam contra cæleſte præceptum cibi lethalis impatiens in mortem cecidit, nec acceptam diuinitùs gratiam patientia cuſtode ſeruauit.* Idem ſentit Tertull. *lib. de Patient. cap.* 5. dicẽs de Adamo, *Innocens erat, & Deo de proximo amicus, & Paradiſi colonus.* Præterea Irenæus *lib.* 3. *contra hæreſ. cap.* 20. in eodem ſenſu dixit Chriſtum ſalutem nobis præſtitiſſe, vt quod perdideramus in Adam, id eſt, ſecundùm imaginem, & ſimilitudinem eſſe Dei, hoc in Chriſto Ieſu reciperemus. Et *cap.* 37. clariùs dicit amiſiſſe Adam per inobedientiam quam habuit ab Spiritu ſanctitatis ſtolam. Quod priùs ſignificauit Dionyſ. *cap.* 3. *de Eccleſ. hierarch.* in tertia eius parte versùs finem, & ſic etiam dixit Baſil. *lib. de Spiritu ſanct. c.* 15. quòd *per Spiritum ſanctum datur in Paradiſum reſtitutio.* Et priùs dixerat, Chriſtum veniſſe, *vt homo veterem illam adoptionem, qua in ius filiorum aſcitus fuerat, recipiat.* Vbi ſine dubio *veterem adoptionem* vocat eam, quæ in Adamo primitus facta eſt. Et ſic etiam dicit Cyrill. *lib.* 1. *in Ioan. cap.* 15. Adam propter tranſgreſſionẽ gratia fuiſſe nudatum. Et Anaſt. Synait. *lib.* 10. *in Exaëmer.* dicit, Adam ante tranſgreſſionem fuiſſe *totum lucidum, Deiformem, & imaginem quandam Deo ſimilem.* Quas perfectiones non niſi gratia ſanctificans animæ præbet. Et Moyſes Barcepha *lib. de Parad. p.* 1. *cap. vlt.* non longè à principio quatuordecim beneficia, quæ Deus Adamo in

A Paradiſo contulit, numerat, ex quibus nonnulla donum gratiæ indicant, nam *in* 6. ait, *Admiſit ipſum veluti in ſuam familiaritatem, vt ea ſeſe pro arbitrio oblectaret, meditationibus, contemplationibúſque diuinis vacans, & indulgens.* Et *in* 8. quòd *maxima ipſum ſapientia induit.* Et *in* 9. quòd *prophetiæ dona in ipſum contulit.* Nam licèt hæc dona interdum ſeparentur à gratia, tamen quando ex peculiari fauore, & beneuolentia conferuntur, ſtatum gratiæ ſupponunt. Et ſimile eſt, quod 12. loco ponit, dicens: *Ita ipſum Adamum comparauit, vt animo, & intelligentia ſua, Angelis eſſe familiaris.* Vnde Chryſoſt. *homil.* 16. *in Gen.* dicit, hominem in Paradiſo habuiſſe *angelicum quendam ſtatum, & mira gloria fuiſſe amictum, & in ſummo fuiſſe honore, & nihil minus propemodum Angelis ipſis habuiſſe.* Vnde & *Angelum terreſtrem* vocat, quem malus Angelus inuidit, & ideo magna vſus eſt machinatione vt ipſum gratia Dei priuaret; & ſæpius ibidem repetit, propter peccatum fuiſſe *honore maximo priuatum, à gratia Dei abalienatum, & ſupernæ gratiæ amictu nudatum.* Et in ſequenti aſſertione plura alia referemus non ſolùm ex Patribus, ſed etiam ex Scriptura, quæ hanc partem à fortiori confirmant.

Ratione ſolùm poteſt hæc veritas oſtendi ex conuenienti ordine diuinæ prouidentiæ. Et in primis ſumi poteſt argumentum à ſimili ex prouidentia circa Angelos, etiam malos, quos Deus prius in gratia conſtituit, quàm peccarent, vt ſuperiori tractatu *lib.* 5. *cap.* 4. oſtenſum eſt: ergo idem credendum eſt feciſſe cum humana natura. Probatur conſequentia, tum quia illam æquauit angelicæ in termino, ſeu in ſtatu patriæ quoad ſubſtantiam beatitudinis; ergo debuit etiam æquare in viæ ſtatu, quoad ſubſtantiam gratiæ; tum etiam quia licèt natura angelica ſit excellentior natura humana, eſt magis indigens, & ex hac parte debuit magis in via ſanctificari, tum denique quia voluit Deus creare hominem in quodam beatifico ſtatu, quantum vi ratio patiebatur, ſicut etiam Angelos creauit, vt latè diſcurrit Auguſt. *in lib.* 11. *de Ciuit. & lib.* 11. *de Gen. ad litt.* quod etiam ſignificauit Chryſoſt. primum hominem appellando *Angelum terreſtrem*, ſicut etiam Nazianz. loco ſtatim citando, *alium angelum* vocat. Secunda congruentia ſumi poteſt ex Auguſt. *lib. de correpț. & grat. cap.* 10. & 11. vbi ait, Deum ſic ordinaſſe Angelorum, & hominum vitam, vt in ea priùs oſtenderet, quid eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet *ſuæ gratiæ beneficium.* Quod neceſſarium intelligendum eſt de libero arbitrio ſufficienter per gratiam inſtructo, & adiuto, vt ſuprà dixi, quia ſine gratia nihil poteſt liberum arbitrium in ordine ad ſupernaturalem finem. Vnde in initio *cap.* 11. addit: *Quid ergo, Adam non habuit Dei gratiam? Imò verò habuit magnam.* Vt ergo iuſtum, & æquum eſſet experimentum, debuit libero arbitrio adiungi gratia in ipſo certamine, ſeu in ſtatu viæ. Vnde conſequenter ait Auguſt. *Iſtam gratiam non habuit homo primus, qua nunquam vellet eſſe malus, ſed ſanè habuit, in qua ſi permanere vellet, nunquam malus eſſet, & ſine qua etiam cum libero arbitrio bonus eſſe non poſſet.* Et infrà, *Nec ipſum ergo Deus ſine ſua gratia eſſe voluit, quam reliquit in eius libero arbitrio, quoniam liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem nihil eſt, niſi adiuuetur ab omnipotenti bono.* Et hanc rationem indicauit Tertull. *lib.* 2. *contra Marcio. cap.* 5. dicens

4. *Stabilitur denique dicta ſuppoſitio ratione ſumpta ex diuinæ prouidentiæ congruentiis.*

Prima.

Secunda.

eens, *Hunc ſtatum*, (ſcilicet primi hominis) *confirmauit etiam ipſa lex tunc à Deo poſita, non enim poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate.* Vnde licèt præcipuè intendat probare poteſtatem liberi arbitrij, quia verò liberum arbitrium ſine gratia non ſufficit, idem conſequenter de gratia, ratio probat. Poſſet autem quis dicere, rationem hanc rectè probare de auxiliante gratia, non verò de habituali, & ſanctificante. Reſpondetur auxiliantem gratiam non dari connaturali modo, niſi ratione habitualis, & ſanctificantis gratia præexiſtentis, & conſequenter non dari per ſe loquendo, niſi ratione illius, licèt aliquando ex accidenti detur in ordine ad illam, & ideo in prima inſtitutione non debuit gratia auxilians à ſanctificante ſeparari.

Effugium præcluditur.

5. Hoc ergo certo fundamento ſuppoſito, ſupereſt dubium, an hæc gratia fuerit data Adamo à primo inſtanti creationis eius. Potuit enim non dari in primo inſtanti, & nihilominus dari ante peccatum, quia ſufficiens tempus interceſſit. In hoc ergo ſenſu dixerunt aliqui Theologi, Adam non fuiſſe creatum in gratia. Ita Alenſ. 2.*p.q.* 91. *membr.* 1. *art.* 1. quanuis *memb.* 2. *art.* 1. fateatur, habuiſſe gratiam ante lapſum. Idem tenet Magiſt. *in* 2. *d.* 24. Bonauent. *in* 2. *d.* 29. *art.* 2. *q.*2. cùm in prima dixiſſet, fuiſſe in gratia, priuſquam peccaret. Et idem ſentit ibi Scot. *q. vnica*, & Marſi. *in* 2. *q.* 16. *art.* 6. & Richard. *d.*21. *art.* 1.*q.* 1. & idem ſentiunt quaſi à fortiori, qui negant, Angelos fuiſſe in gratia creatos. Specialiter Ægid. *in* 2. *d.* 4. *q.* 1. *art.* 4. & ibidem Argent. *q.*1. *art.*2. Citatur etiam Hugo de Sanct. Vict. *lib.* 1. *de Sacram.p.*6. Veruntamen ille in cap.17.in fin. *Nihil temerè* (ait) *definire volumus.* Loquitúrque non ſolùm de primo inſtãti,ſed abſolutè de toto tempore illius ſtatus, de quo minimè dubitare debuit, quanuis de primo inſtanti res dubia ſit.

Diſcutitur iam pro titulo capitis an gratia fuerit collata Adamo in 1.inſtanti creationis. Negant Aleſis, Magiſter, Bonau. Scot. Marſil.Richar.

Accedunt Ægid. Argent.&c.

Perſtringitur Hugo.

6. Videtúrque huic ſententiæ fauere Cyprian. *Epiſt.* 74. *ad Pompei.* vbi cùm dixiſſet, hominem naſci per Baptiſmum, & in manuum impoſitione Spiritum ſanctum accipere, addit, *Vt ſpiritum iam natus accipiat, ſicut in primo homine Adam factum eſt. Antè enim Deus eum plaſmauit, & tunc inſufflauit in faciem eius flatum vitæ, neque enim poteſt accipi ſpiritus, niſi priùs fuerit, qui accipiat.* In quibus verbis videtur peculiari modo exponere verba illa Gen.2. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Nam prima verba intelligere videtur de formatione totius hominis integri, & capaci Spiritus ſancti, quod non eſt, niſi homo iam conſtans ex rationali anima. Et ita in ſecunda verborum parte per *ſpiritum vitæ*, gratiam Spiritus ſancti intelligere videtur, & conſequenter neceſſe eſt, vt vltimam partem intelligat, non de vita corporis animali, ſed de vita ſpirituali animæ. Et quod ad rem præſentem facit, neceſſarium putat, vt prius homo extiterit, quàm Spiritum ſanctum reciperet; ergo ſentit non accepiſſe primum hominem gratiam in eodem inſtanti, in quo creatus eſt.

Fauere videtur Cypria.

7. At verò D. Auguſt. 13. *de Ciuit. cap.* 24. quanuis illam non probet expoſitionem, nam ſpiraculum vitæ de anima rationali, & de vita animali rectiſſimè interpretatur; nihilominus in hoc concordare videtur, quòd in illo creationis inſtanti non recepit homo ſpiritum gratiæ, ſed ſolum ſpiritum animæ rationalis. Et inducit illud Pauli 1. ad Corinth.15. *Factus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem, ſed non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod ani-*

Fauere itẽ Auguſtinus.

A *male.* Et clariùs *lib.*2. *de Gen. contra Manich. cap.*8. vbi eandem tradens expoſitionem de infuſione animæ, per quam homo naturaliter viuit, adiungit, *Nondum tamen ſpiritualem hominem debemus intelligere, qui factus eſt in animam viuentem, ſed adhuc animalem. Tunc enim ſpiritualis effectus eſt, cùm in Paradiſo, hoc eſt, in beata vita conſtitutus, præceptum etiam perfectionis accepit, vt verbo Dei conſummaretur.* Per quæ verba indicat, Adamum non fuiſſe iuſtificatum, donec in Paradiſum tranſlatus eſt. Præterea idem Auguſt. *lib.*11. *de Ciuit.cap.* 12. dicit, quantum ad ſpem futuræ vitæ iuſtos in natura lapſa beatiores eſſe, quàm fuerit homo in ſtatu innocentiæ, quod non eſſet verum, ſi homo in ſtatu innocentiæ, ſimul cum cæteris donis propriis B illius ſtatus gratiam etiam habuiſſet.

8. Et ex his teſtimoniis poſſunt coniecturæ, ſeu congruentiæ ſumi. Prima, quia oportuit opus naturæ diſtingui ab opere gratiæ, & ideo prius tempore hominem creari, quàm iuſtificari. Secunda, quia veriſimile eſt, non fuiſſe Adam iuſtificatum, niſi in Paradiſo, quanuis extra Paradiſum fuerit creatus. Tertia, quia homo adultus non iuſtificatur ſine propriis actibus: non potuit autẽ Adam, propter impedimentum corporis animalis, ſtatim in primo inſtanti habere ſimul omnes actus ad iuſtificationem neceſſarios; ergo.

Faciunt etiam pro eadem parte coniecturæ. Prima. Secunda. Tertia.

9. Nihilominus probalius credimus, Adam fuiſſe C iuſtificatum in eodem inſtanti, in quo fuit creatus. Hæc eſt ſententia D. Thom. 1. *p. q.* 95. *art.*1. quam omnes Thomiſtæ ſequuntur, & Albert. Magn. *in* 2. *d.* 24. *art.* 1. & alij *ibidem*, & *d.*29. idem cenſent in hoc puncto in primo homine, quod in Angelis, quos ſuprà conditos in gratia fuiſſe oſtendimus. Et probatur primò ex verbis illis, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*, iuxta expoſitionem Patrum, qui per imaginem intellectualem naturam, per ſimilitudinem verò ſanctificationem gratiæ interpretantur, quos in ſuperioribus allegauimus, & alios ſtatim referemus. Nec dici cum fundamento poteſt, hominem in primo inſtanti factum eſſe ad imagi- D nem in actu, (vt ſic dicam) ad ſimilitudinem autem, non actu, ſed aptitudine. Hoc enim gratis fingitur, & diſtinguitur, cùm Deus æqualiter de vtraque fuerit locutus. Item fruſtrà adderetur *ad ſimilitudinem*, propter ſolam capacitatem, quia hæc in imagine intrinſecè continetur. Ac denique cùm hoc teſtimonium maximè fundetur in expoſitione Patrum, illi certè æqualiter docent, hominem ſimul accepiſſe imaginem, & ſimilitudinem.

Aſſertio affirm. probabilior.

Probatur 1. ex locis Scripturæ.

Effugium tollitur.

10. Secundò ad hoc probandum vtitur D. Thomas illo Eccleſiaſt.7. *Deus fecit hominem rectum*, vt videre licet *dicta q.* 95. *&* 100. Et habet magnum fundamentum in Scriptura, in qua non dicuntur E ſimpliciter recti, niſi iuſti, & Deum in toto corde diligentes, iuxta illud Canticor. 1. *Rectè diligunt te*, & Iob 4. *Quando recti deleti ſunt?* & Pſalm. 7. *Saluos fecit rectos corde.* & Pſalm.32. *Exultate iuſti in Domino, rectos decet collaudatio*, vbi in ſecunda ſententia prioris ratio redditur, & ita eoſdem vocat rectos, quos iuſtos vocauerat. Atque hoc ſenſit Aug. 14. *de Ciuit. cap.*11. *&* 27. *& de Correp. & grat. cap.* 10. cùm exponit, creaſſe hominem rectum, id eſt, bonæ voluntatis. Nam ſecundùm Auguſt. non fecit voluntatem bonam, niſi charitas, imò neque aliquid ſimpliciter bonum fit ſine gratia. Et in idem redit, quod Hieron. *ibi, & lib.* 1. *contra Iouini.* exponit, hominem rectum, id eſt, bonum. Quia etiam non eſt homo ſimpliciter bonus, niſi ſit iuſtus. Et ita etiam intellexit

illum locum Rupert. *lib.2. in Gen. cap.3.*

11. Præterea non parum fauent, quæ de perfectione, quam Deus primo homini contulit, dicuntur Eccleſiaſt. 17. *Deus creauit hominem, & ſecundùm ſe veſtiuit illum virtute*, id eſt, fortitudine, *& robore*, vtique animi, quod maximè præſtat gratia. Et infrà, *Diſciplina intellectus impleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus*, &c. vſque ad illud, *addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hæreditauit illos, teſtamentum æternum conſtituit cum illis, & iuſtitiam, & iudicia ſua oſtendit illis.* Per quæ verba non ſolùm ſtatus gratiæ, ſed etiã valde perfectus, indicatur. Verum eſt tamen inde non ſatis colligi illa omnia in inſtanti creationis fuiſſe homini collata, aliqua enim ex illis potuerunt in Paradiſo, & ante peccatum tribui. Addi verò poteſt, quod dicitur Sapient. 2. in fine, *Deus fecit hominem inexternabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ*; nam ibi ſatis ſignificatur, perfectionem illam à principio habuiſſe. Similitudo autem addita imagini perfectionem gratiæ indicat, vt dixi, iuxta multorum Patrum expoſitionem. Et præterea in eo, quod dicitur *inexternabilis*, ſtatus integritatis, & immortalitatis indicatur, quia in gratia fundatus erat, vt ſtatim dicam. Maximè verò hoc videtur confirmare Paulus *ad Epheſ.4.* dicens, *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis.* Vbi Paulus iubet, nos renouari induendo ſanctitatem, quam Chriſtus nouus homo nobis attulit, & iſtam ſanctificationem renouationem vocat, quia per illam reducimur ſecundùm ſpiritum ad illam primã nouitatem, quã in Adam habuimus, & amiſimus; ergo præceſſit hæc ſanctitas in primo homine. Et, vt intelligamus, hanc ſanctitatem fuiſſe in Adamo à principio creationis, addit Paulus ad Coloſ.3. *Expoliantes nos veterem hominem, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum.*

12. *Probatur 2. eadem aſſert. ex Patrib.* Secundò probatur aſſertio ex Patribus. Et inprimis aliqui adducunt pro hac aſſertione Concilia, & teſtimonia in præcedenti adducta, nullum diſcrimen inter eas conſtituentes. Sed ſine dubio eſt maximum, nam prior certa eſt, & de fide, quia eſt apertè definita; hæc verò poſterior non eſt ita certa, quia nec ſatis expreſsè in Scriptura continetur, nec definita inuenitur. *Quomodo afferri poſſunt quæ allata ſunt num.2.& 3.* Poſſunt nihilominus induci Conciliorum, & Patrum teſtimonia in priori puncto allegata, quia dum docent, primum hominem ante peccatum fuiſſe iuſtum, indefinitè, & ſine limitatione loquuntur; ergo indicant in toto illo priori tempore fuiſſe iuſtum, nec nos poſſumus cum fundamento diſtinguere diuerſos ſtatus in illo priori tempore, nec Patrum locutiones limitare. Sed præterea *Deinde ſtat Auguſt. pro aſſertione.* concluſionem hanc ſpecialiter confirmat Auguſt. *lib.14. de ciuit. cap. 11.* dicens, *Bona voluntas opus eſt Dei, cum illa quippe ab illo factus eſt homo.* Non autem bona voluntas apud Auguſt. ſine charitate. Vnde inferiùs ſubdit, *Viuebat itaque homo ſecundùm Deum in Paradiſo & corporali, & ſpirituali, nec enim erat Paradiſus corporalis propter bona corporis, & propter mentis non erat ſpiritualis.* Deinde in aliis locis ſæpe indicat Auguſt. totam rectitudinem, quam primi homines habuerunt in appetitu, & pacem illam inter corpus, & ſpiritum, fundatam in gratia fuiſſe. Vnde *lib. 13. de Ciuit. cap.13.* ait, *Poſtquam præcepti facta tranſgreſſio eſt, confeſtim gratia deſerente diuina de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt.* Quod etiam repetit *lib.11. Gen. ad litt. cap.31. in fin.* At verò certum eſt hominem à principio cum illa integritate fuiſſe creatum; ergo ſecundùm Auguſt. etiam fuit in gratia creatus. Denique alibi in hoc æquiparat primum hominem, & Angelos, præſertim *lib. de Corrept. & grat. cap.10. & 11.* Atque de Angelis dicit idem Auguſtin. lib. 12. de Ciuit. cap. 9. *Quòd Deus ſimul erat in illis condens naturam, & largiens gratiam*, vt in præcedenti tract. *lib.5. in princip.* latiùs diximus: idem ergo de primo homine Auguſt. ſenſit. Vnde in Enchirid. *cap.104.* dicit, *Quòd Deus primum hominem in ea ſalute, in qua conditus erat, cuſtodire voluiſſet*: nomine autem *ſalutis* clarum eſt, ſignificari ſanctificationem gratiæ; ergo fuit homo conditus in gratia, ſecundùm Auguſtinum.

Præterea hoc indicant alij Patres, Damaſc. *lib. 2. de Fide, cap.12.* prùs enim dicit; *Hominem ex viſibili, & inuiſibili natura Deus manibus ſuis ad imaginem & ſimilitudinem ſuam condidit.* Et inferiùs addit, *His verbis ad imaginem vis intelligendi, arbitriique libertas ſignificatur. His autem ad ſimilitudinẽ, virtutis quoad eius fieri poteſt, expreſſa ſimilitudo*, vbi ponderandum eſt verbum *quoad eius fieri poteſt*, quia non poteſt naturalis imago melius perfici, ad ſimilitudinem Dei in ſtatu viæ, quàm per gratiam, de qua intelligitur, quod ſubdit: *Creauit itaque Deus hominem innocentem, rectum, probum, omni virtutum genere coornatum, Angelum alterum, adoratorem mixtum.* Et infrà, *Spiritum ſimul & carnem, ſpiritum videlicet ob gratiam*, &c. idem ſentit 13. *Stat Damaſcen.*
Baſil. *Pſalm. 48.* circa illa verba, *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit*, dicens, *Hominibus vis ineſt, qua creatorem ſuum, & opificem agnoſcere poſſint, & intelligere, inſufflauit enim in faciem, hoc eſt, partem aliquam propriæ gratiæ appoſuit homini, vt per hanc ſibi impreſſam ſimilitudinem, eum, cui ſimilis eſt, agnoſceret.* Idem ſignificat Nazianzen. *Orat. 42.* quæ eſt 2. in Paſcha, nam deſcribendo creationem hominis perfectionem gratiæ æquiualentibus verbis deſcribit. Nam ab illo multa verba mutuauit Damaſc. ait enim, *creaſſe Deum hominem velut Angelum alium mixtum adoratorem, terrenum, & cæleſtem ſpiritum, & carnem, ſpiritum propter gratiam, carnem ob elationem, & quod myſterij extremum eſt, animi ad Deum nutu, & propenſionem diuinitatem conſequens.*

14. Idem ſignificat Cyrill. *lib.1. de Adorat. in ſpiritu*, dicens: *Poſteaquam propriæ naturæ rationibus hoc animal (ſcilicet homo) abſolutum fuit, opifice Deo, ſtatim illius ſimilitudine præditum eſt. Impreſſa enim in illo eſt diuinæ imago naturæ inſpirato Spiritu ſancto.* Et lib. 2. in Ioan. cap.3. ad medium, *Ad imaginem (inquit) & ſimilitudinem Dei factus homo à Moyſe dicitur. Ab eodem etiam didicimus ſpiritu ad imaginem diuinam ſigillatum hominem fuiſſe. Simul enim & vitam creaturæ ſpiritus immiſit, & characterem ſuum, vt Deum decet, impreſſit, & ſic fuit in Paradiſo, quouſque gratiam creatoris Spiritu ſancto inhabitante ſeruauit.* Et *lib.11. cap. 25.* dicit in verbis illis, *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*, ſignificaſſe Moyſem, non *abſque ſanctificatione ſpiritus animam homini datam, nec à diuina natura penitus deſtitutam*, quod etiam repetit *lib. 12. cap. 56.* Sic etiam Chryſoſt. *homil. 9. in Gen.* dicit hominem factum ad ſimilitudinem, quia *virtutibus Deo ſimilis effectus eſt*, & *homil. 16.* ait, dæmonem inuidia motum eſſe, quoniam *videbat hominem formatum in ſummo eſſe honore*, & alia quæ ſuprà retuli. Denique idem ſignificat Proſp. *in reſponſ. ad 8. obiection. Gallorum, circa finem*, dicens, *Neque hæc dona* (ſcilicet iuſtitiæ & gratiæ) *ita ex Deo eſſe opinemur, vt quia ipſe naturæ noſtræ auctor eſt per conditionem, iam hæc contuliſſe videatur. Quia dedit quidam ab initio hanc homini*

mini facultatem, ſed omnes eam in illo amiſimus, in quo omnes peccauimus. Videri etiam poteſt *lib. 2. de vita contemplat. cap.* 18. & Leo Papa *ſerm. 4. de Natiuit. cap. 2.* & Anſelm. *lib. de Conceptu Virg. cap.* 10. vbi inter alia dicit, rationalem naturam *iuſtam* eſſe creatam. Multa etiam de hoc habet Bernard. *ſerm.* 1. *de Annunt. & ſerm. de Cœna Domini,* & Rupert. *lib. 2. de victori. Verbi, cap. 6.*

15\. *Probatur denique rationib. Prima.* Ratione ſuaderi poteſt hæc ſententia. Primò ex congruentia diuinæ prouidentiæ, nam Deus creaturas produxit in ſtatu perfecto ad ferendum fructum vniuſcuiuſque fini conſentaneum, vt ſuprà de creaturis etiam homine inferioribus diximus; ergo multo magis credendum eſt, creaſſe hominem perfectum ad fructificandum in ordine ad ſupernaturalem finem, propter quem illum creabat. *Secunda.* Secundò probari poteſt à ſimili, quia Deus creauit Angelos in gratia; ergo & hominem, nam ſicut vtramque naturam æqualitatem quandam in gloriæ ſtatu habere voluit, ita in ſtatu viæ veriſimile eſt, vtranque æqualiter in gratia creaſſe. Quam æquiparationem multi ex citatis Patribus faciunt, & ſuperiùs *in num.* 4. latiùs explicata eſt. *Tertia.* Tertiò eſt optima coniectura, quia ſi Adam perſeueraſſet in ſtatu iuſtitiæ, filij eius naſcerentur in gratia; ergo multo magis dicendum eſt primum eorum parentem fuiſſe in gratia creatum. Conſequentia ſecundùm prudentem rationem videtur per ſe nota. Antecedens verò infrà tractandum eſt. Nunc verò declaratur à poſteriori, quia nunc infantes ab inſtanti conceptionis incipiunt eſſe in peccato, quia carent gratia, quam habere deberent; ergo è conuerſo, ſi radix non fuerit infecta, ſtatim gratiam reciperent, quam habere debuiſſent. *Quarta.* Denique coniectura etiam ſuprà tacta non eſt contemnenda, quia eſt certum, primos homines habuiſſe gratiam, antequam peccarent, & non poteſt cum fundamento, poſt primum inſtans, tempus certum iuſtificationis eorum deſignari, neque in primo inſtanti eſt peculiaris ratio repugnantiæ, aut difficultatis, vt ex ſolutionibus argumentorum patebit; ergo longè credibilius eſt, in primo inſtanti fuiſſe iuſtificatos.

16\. *Ad locum ex Cypriano in n.6.* Supereſt, vt ad argmenta in principio poſita reſpondeamus. Primum ſumebatur ex teſtimonio Cypriani, in quo etiam inſinuatur ratio, qua Alenſ. Bonauent. & alij vtuntur; quia eſſe gratiæ ſupponit eſſe naturæ, & ideo prius debuit homo creari in eſſe naturali, quàm gratiam reciperet. Ad quam rationem, vt hinc initium ſumamus, facilis eſt reſponſio, quia ſatis eſt, quòd creatio hominis in eſſe naturæ ordine naturæ præceſſerit ſanctificationem eius, nec fuit neceſſarium, vt etiã ordine temporis antecederet. Quæ reſponſio quantum ad vim rationis pertinet, ſufficientiſſima eſt. Inſtari autem poteſt exemplo à Cypriano inducto, eiúſque auctoritate. Quia ſanctificatio per Baptiſmum tempore antecedere debet plenitudinem Spiritus ſancti, quæ in confirmatione datur; neque ibi ordo naturæ ſufficit. Reſpondetur tamen, non eſſe ſimilem rationem, quia ſanctificationes Baptiſmi, & confirmationis dantur per modum generationis, & perfecti augmenti, inter quæ ſolet eſſe non tantùm ordo naturæ, ſed etiam temporis. Item dantur per duo ſacramenta diſtincta, inter quæ tempus neceſſariò interponitur, quia vtrunque ſucceſſiuè fit. At verò creatio, & productio gratiæ fiunt in inſtanti & per modum creationis, & concreationis, & ideo ſufficit inter eas ordo naturæ. Sed additur tandem auctoritas Cypriani, quia comparat ſanctificationem Adæ reſpectu creationis eius, ſanctificationi per confirmationem reſpectu generationis per Baptiſmũ. Reſpondeo æquiuoca eſſe verba Cypriani; ſic enim ait: *Non per manus impoſitionem quis naſcitur, quando accipit Spiritum ſanctum, ſed in Baptiſmo, vt ſpiritum iam natus accipiat, ſicut in primo homine Adam factum eſt. Antè enim Deus eum plaſmauit, & tunc inſufflauit in faciem eius flatum vitæ. Neque enim poteſt accipi ſpiritus, niſi priùs fuerit, qui accipiat.* Quæ comparatio poteſt duobus modis intelligi. *Duplex ſenſus verborũ Cypriani.* Primò vt non loquatur de ſanctificatione Adæ, ſed de animatione per infuſionem animæ rationalis, de qua ad litteram eſt ſermo in teſtimonio Geneſis, quod adducit. Et ita exemplum erit cum proportione ſumendum; quòd ſicut Deus priùs formauit corpus, vt poſſit accipere animam, quam poſtea inſufflauit in ipſum; ita prius homo generatur in Chriſto, quàm ei Spiritus ſanctus ſingulariter conferatur. Vel ſecundò ſi totum Adam intelligit, cùm dicit *priùs fuiſſe plaſmatum*, ſcilicet, ex corpore, & anima conſtantem, & poſtea *illi eſſe inſufflatum ſpiritum*, id eſt, gratiam; dicendum eſt, non facere vim in ordine temporis, nec ad hoc exemplum adducere, ſed ſolùm ad declarandum ordinem præſuppoſitionis, ſeu diſtinctionis inter actiones, quarum vna ſupponit effectum alterius, ſiue ille ordo ſit temporis, ſiue naturæ, hoc enim nil ad cauſam referebat.

17\. *Ad loca ex Aug. in n.7.* Ad ſecundum argumentum ſumptum ex teſtimoniis Aug. quod attinet ad primum *ex lib. 13. de Ciuit. cap.* 24. reſponderi poteſt, Auguſtinum non ibi tractare, vtrùm Adam fuerit creatus cum gratia, nécne, ſed quid per verba illa ſignificetur, *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* In hoc ergo ſenſu dicit, per illa verba non ſignificari inſpirationem gratiæ, ac proinde ex vi actionis ſignificatæ per illa verba, non fuiſſe Adam factum ſpiritualem, ſeu ſanctum, ſed eſſe factum hominem viuum, & naturalem, ſeu animalem, vt declarant illa verba, *Et factus eſt homo in animam viuentem.* An verò cum illa actione coniuncta fuerit alia, qua homo iam factus in animam viuentem fuerit etiam factus in ſpiritum viuificantem, ibi Auguſtinus nec affirmat, nec negat, quia illud non tractat. Difficilior eſt alter locus *ex lib. 2. Gen. contra Manich. cap.* 8. quia in eo videtur dicere, primum hominem non fuiſſe ſpiritualem effectum, *donec in Paradiſo, hoc eſt, in beata vita conſtitutus præceptum perfectionis accepit.* Sed fortaſſe ibi per hominem ſpiritualem non intelligit hominem vtcunque in gratia conſtitutum, ſed habentem iam integram perfectionem illius ſtatus, quam vſque ad Paradiſum non obtinuit. Quæ expoſitio acceptanda videtur, quia in aliis locis magis declarauit mentem ſuam, niſi velimus dicere in aliis locis poſtea addidiſſe, quod priùs non ſatis declarauerat, vel fortaſſe aſſecutus non fuerat. Aliud verò teſtimonium *ex 11. de Ciuit. cap.* 12. difficultatem non habet, quia Auguſtinus non dicit homines in ſtatu innocentiæ non fuiſſe æquè beatos in ſpe, ſicut ſunt homines lapſi, ordinariè loquendo, neque hanc abſolutam comparationem facit, aliàs illo teſtimonio probaretur, ſenſiſſe Auguſtinum, hominem in ſtatu innocentiæ non fuiſſe iuſtum, quod improbabile eſt. Comparat ergo hominem in ſtatu innocentiæ, reuelationem perſeuerantiæ non habentem, cum homine iuſto in ſtatu naturæ lapſæ habente talem reuelationem, & hunc dicit eſſe beatiorem, non ratione iuſtitiæ, ſed ratione certitudinis æternæ ſalutis, quod clarum eſt.

Ad

18. *Ad cõgruẽtias in n.8. Ad 1.* Ad congruentias reſpondetur, ad primam, negando conſequentiam, quia opus naturæ, & gratiæ, etiamſi ſimul tempore fiant, ſatis ex ſuis terminis diſtinguuntur. Et homo, qui vtrunque beneficium ſimul recipit, per fidem optimè cognouit beneficium gratiæ fuiſſe diſtinctum à dono creationis, & Deum erga ſe eo liberaliorem, quo vtrunque donum ſimul ſibi donauit, ex quo ad maiorem erga Deum beneuolentiam, & gratitudinem permoueri potuit. *Ad 2.* Ad ſecundam congruentiam reſpondeo, non eſſe veriſimile, Adam non fuiſſe iuſtificatum prius, quàm in Paradiſum tranſlatus fuerit, quia illa tanta dilatio nec ratione, nec auctoritate fundari poteſt: diuina autem gratia tarda molimina neſcit, nec tunc erant neceſſaria, vel opportuna. Item quia à principio fuit homo cum integritate naturæ conditus, & ſine rebellione appetitus; cur ergo non fuiſſet etiam ſanctificatus ante tranſlationem in Paradiſum? Denique maximè decuit vt in ipſum Paradiſum iam ſanctus ingrederetur, ibíque perficeretur. *Ad 3. quid.* Ad tertiam coniecturam de ſanctificatione per propriam diſpoſitionem poſt caput ſequens dicam.

CAPVT XVIII.

Quàm perfectam rerum ſupernaturalium cognitionem homo ante peccatum obtinuerit.

1. *Quæ gratiã conſequuntur neceſſariò habuit Adam in 1. inſtanti.* EX dictis in præcedenti capite manifeſtè colligitur habuiſſe Adam in ſtatu innocentiæ charitatẽ, & alias virtutes per ſe infuſas morales, & dona Spiritus ſancti, ſaltem quoad habitum; quia hæc, vt ſupponimus, conſequuntur gratiam gratum facientem in omni eius ſtatu, ideoque de his habitibus nihil aliud in particulari dicendum ſupereſt. De actibus verò eorum nonnihil in capite ſequenti addemus. Vt autem etiam conſtet, quid de fide & ſpe ſentiendum ſit, ſupponendum vlterius eſt Adam ante peccatũ illam perfectiſſimam cognitionẽ non habuiſſe, quæ eſt viſio beata. Ita docent D.Thom. 1.*p.q.*94.*art.*1.& Alexand. *1. Aſſertio præambula. Sẽſus vnus aſſertionis probatur 1.* Alenſ. 2.*p.q.* 92.*memb.* 2. *art.*1. & reliqui Theologi *in* 2. *d.* 23. Potéſtque concluſio duobus modis intelligi. Prior eſt indefinitus, nimirum Adam non toto tempore ante peccatum vidiſſe Deum clarè, ſeu pro aliquo tempore caruiſſe viſione Dei. Et in hoc ſenſu concluſio eſt certiſſima, quia Adam potuit peccare, & peccauit in Paradiſo, vt eſt de fide certum. Ergo eo tempore non videbat Deum, quia viſiò Dei ſaltem quandiu durat, reddit hominem impeccabilem. *Probatur 2.* Item certum eſt Adam in Paradiſo fuiſſe viatorem, & in ſtatu merendi, & ad hoc habuiſſe à Deo præceptum, vt per eius obdientiam poſſet de Deo bene mereri, ſed hæc repugnant cum ſtatu compre- *Non obſtat Auguſtinus.* henſoris; ergo. Nec refert quòd Aug. interdum dicat, hominem in Paradiſo fuiſſe beatum, vt *lib.*11. *de Ciuit. cap.* 12. *& lib.*14. *cap.* 10. nam loquitur de beatitudine inchoatæ viæ, Vnde *in lib.* 11. *Gen. ad litt. cap.* 18. ait, hominem in Paradiſo fuiſſe beatum, non ſimpliciter, ſed ſecundùm *quendam modum*, & ideo ibidem, & aliis locis ait, hominem ſi in Dei obedientia perſeueraſſet ſine morte ad ſtatum comprehenſorum transferendum fuiſſe. *Nec Damaſcenus.* Et eodem modo loquitur Damaſc. *lib.*2. *cap.*11. *in princ.* iuncto *cap.* 12. De hoc ergo ſenſu nulla eſt dubitatio, ſed certa fides.

2. *Probatur* Poſterior ſenſus eſt vniuerſalis, ſcilicet nullo tempore, vel momento Adam vidiſſe Deum in A ſua creatione, vel in Paradiſo. Et hic ſenſus licèt *etiam ſenſus alter.* tam certus non ſit, nihilominus eſt omnino verus, & oppoſitum nullam habet probabilitatem. Ratio eſt, quia generalis regula Scripturæ eſt, *Deum nemo vidit vnquam*, vtique in vita mortali, vel animali, iuxta id, quod alibi Deus dicit: *Non videbit me homo, & viuet*, vtique animali vita. Ab hac autem regula generali non licet quenquam excipere ſine ſufficientis auctoritatis fundamento. Quia talis exceptio non poteſt ratione oſtendi etiam in primo homine, quia illud priuilegium non erat debitum illi ſtatui; imò nec eſt ſecundùm ſe conſentaneum ſtatui viatoris, & alioqui pendet ex liberali Dei voluntate; ergo niſi de hac B voluntate per reuelationem, ſeu auctoritatem conſtet, non ſolùm gratis, ſed etiam temere quiſpiam affirmare audebit, priuilegium hoc Adæ in Paradiſo, aut tempore viæ fuiſſe conceſſum. Quòd autem id nulla auctoritate fundetur, probatur, quia neque in Scriptura reuelatum eſt, neque à Patribus, vel Eccleſia traditum. Aliqui verò dixerunt, ſoporem illum, quem Deus immi- *Occurrunt quidam.* ſit in Adamo ad formandam Euam, fuiſſe eleuationem mentis eius ad viſionem Dei claram, vt ſic omnino à ſenſibus abſtractus auulſionẽ coſtæ non ſentiret. Quam opinionem refert D. Thomas *dicta q.* 94. *art.* 1. & nihil de ea dicit. Re ta- *Sine fundamento tamen.* men vera nullum fundamentum in verbis Scri- C pturæ habet, quia nomen *ſoporis* valde generale eſt, & gratis determinatur ad extaſim viſionis beatæ, quia potuit eſſe ſopor ille pe ſolam cognitionem abſtractiuam in altiſſima contemplatione, vel prophetica reuelatione, vt in ſuperioribus *Hoc lib. 3. c.2.à n.17.* diximus cum Auguſtino *lib.* 2. *de Gen. contra Manich. cap.* 12. nec propter ſolam abſtractionem à ſenſibus, aut propter indolentiam ex ablatione coſtæ viſio beata neceſſaria erat, quia per plura alia media facillimè potuit Deus vtrunque præſtare, vt per ſe ſatis eſt notum, & ſuprà etiam explicatum.

Ex hoc ergo fundamento colligimus non ha- 3. *1. Corollar. ex dictis cuiuſmodi gratiam habuerit Adã.* buiſſe Adamum in ſtatu innocentiæ gratiam con- D ſummatam, quia non conſummatur niſi in ſtatu beatitudinis, ſeu per viſionem beatam. Vnde fit, gratiam Adæ fuiſſe gratiam viatoris, quia inter viam, & terminum non eſt medium. Secun- *2. Corollar. cuiuſmodi ſpem.* dò ſequitur habuiſſe Adam ſimul cum gratia, & charitate ſpem futuræ beatitudinis, quia ſicut is, qui videt, iam non ſperat, & è conuerſo, qui non videt, vt iuſtificari poſſit; & in beatitudinem tendere, neceſſe eſt, vt ſperet. Et ideo nunc ad iuſtificationem neceſſaria eſt ſpes, vt Conc. Trident.*ſeſſ.6.* docet, in quo eadem eſt ratio de homine in ſtatu innocentiæ, quod attinet ad ſpem beatitudinis, nã ſpes remiſſionis peccatorum tunc non erat neceſſaria, nondum exiſtente peccato. E Potuit autem, & debuit ſperari auxilium bene operandi, & perſeuerandi, quia propoſitum obediendi Deo, & perſeuerandi in eius obdientia tunc etiam neceſſarium erat. Nec homo tũc præſcius erat ſui caſus, ideoque ad perſeuerandum conari poterat, & debebat, quod ſine ſpe diuini auxilij facere non poterat, cùm ſine Dei gratia perſeuerare non poſſet. Fuit ergo ſpes ſimul gratia hominis infuſa. Tertiò concluditur ex dictis, *3 Corollar. cuiuſmodi cognitionem generatim habuerit, nempe ſupernaturalem.* etiã fuiſſe primo homini ante peccatum infuſam notitiam aliquam ſupernaturalem myſteriorum ſupernaturalium, earum rerum, quæ ſupernaturaliter amandæ, vel ſperandæ erant. Hoc etiam eſt omnino certum. Tum quia non minus eſt neceſſaria in viatore, cognitio termini, in quem tendit, quàm intentio, & voluntas tendendi in

illum: eſt autem terminus beatitudo ſupernaturalis, quæ ſine reuelatione ſupernaturali cognoſci non poteſt. Tum etiam, quia ſicut voluntas ſupponit intellectum, ita ſupernaturales virtutes voluntatis ſupponunt ſupernaturalem cognitionem in intellectu. Quæ quidem rationes de toto illo tempore, & de primo inſtanti creationis ſaltem de habituali cognitione concludunt. Quid verò de actuali dicendum ſit quoad primum inſtans, in cap. ſequenti dicam. Nunc verò circa dictam cognitionem duo ſuperſunt declaranda.

Duo puncta tractanda circa 3. corol.

Primum eſt, materia eius, id eſt, quorum ſupernaturalium myſteriorum fuerit illa cognitio. Secundum eſt forma, ſeu ſpecies illius cognitionis, id eſt, quantæ perfectionis eſſentialis fuerit, & conſequenter ſub qua ratione formali de rebus ſibi reuelatis homo tunc iudicaret.

Circa 1. pūctum ponitur 2. aſſertio formaliter pertinens ad titulum myſteria diuinitatis contineri in obiecto dictæ cognitionis. Probatur de diuinitate ſecundū abſoluta.

4. Circa primum ſupponenda eſt communis partitio materiæ fidei in myſteria, pertinentia ad diuinitatem, & ad Incarnationem Dei ſpectantia. Nam de prioribus certum eſt, fuiſſe reuelata primo homini in ſtatu innocentiæ. Nam in primis quod Paulus ait, *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit*, etiam primo homini fuit neceſſarium. Cognouit ergo Deum eſſe, non ſolùm vt ratione naturali manifeſtatur, ſed etiam vt eſt obiectum ſupernaturalis beatitudinis, & vt eſt principium ſalutis iuſtitiæ, & ſanctitatis, & vt eſt remunerator, qui redditurus eſt præmium diuini & ſupernaturalis ordinis. In quibus includitur cognitio Dei, prout in ſe vnus eſt, vt prout eſt Saluator & glorificator, ac ſubinde vt eſt vltimus finis per ipſius gratiam, & iuſtitiam obtinendus. Hæc enim omnia ſunt per ſe primò (vt ſic dicam) neceſſaria ad vitæ ſanctitatem, & ad quærendum Deum cum vera fiducia, & dilectione perfecta, quæ cuicunque viatori in quocunque ſtatu eſt per ſe loquendo ad ſalutem neceſſaria.

Probatur etiam ſecūdum reſpectiua.

5. Deinde valde credibile, & probabiliſſimùm eſt etiam myſterium Trinitatis fuiſſe Adamo reuelatum antequam peccaret. Ita ſumitur ex D. Thoma in locis ſtatim citandis, & expreſsè tradidit Epiphan. *contra hæreſ. in Præfat. totius operis*, dicens, *Adam protoplaſtus formatus eſt, non circunciſus, ſed carne præputium habens. Non autem erat idololatra, & nouit Patrem Deum, & Filium, & Spiritum ſanctum, Propheta enim erat.* Quod infrà probat, *Quia nouit, quòd Pater dixit filio, faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Cùm enim hæc verba referantur, à Patre dicta ante creationem Adæ, non potuit Adam niſi per reuelationem notitiam illorum habere, quæ ad prophetiam pertinet. Vnde per eandem reuelationem intellexit Adam (vt Epiphanius tradit) illa fuiſſe verba Patris ad filium dicta, atque ita myſterium Trinitatis cognouit.

Suſtinetur locus Epiphanij pro inſtituto.

6. Verum eſt tamen Epiphanium ibi non loqui de Adam in ſolo ſtatu innocentiæ, ſed de toto tempore vitæ ipſius, ait enim, ipſum non fuiſſe Iudæum, nec ſimulachra adoraſſe, nec idololatram fuiſſe, ſed Chriſtianiſmi formam oſtendiſſe. Vnde cùm dicit, Adam cognouiſſe Trinitatem; non ſatis declarat vtrùm ante peccatum, vel poſt illud illam cognitionem habuerit. Nihilominus cùm de Adamo abſolutè loquatur, de toto tempore vitæ eius loqui videtur. Et quidem ſi poſt peccatum Adam habuit Trinitatis cognitionem, multo magis ante peccatum illam habuiſſe credendum eſt, nam cognitio Trinitatis perfectio eſt ſimpliciter, non requirens ſtatum peccati, nec illum ſupponens, ſed per ſe ad beatitudinem con-

A ferens, quia Trinitas ad obiectum eſſentialis beatitudinis intrinſece pertinet, vnde & Angelis in via reuelata eſt. Denique ex dicendis ſtatim de myſterio Incarnationis idem colligi poteſt, quia fides Incarnationis fidem Trinitatis ſupponit, vt rectè docet D. Thomas 2.2.*q.* 2. *art.* 8. Qui propterea pro hac aſſertione allegari poteſt cum cæteris Patribus, & Theologis, qui de myſterio Incarnationis idem ſenſerunt, vt iam dicemus. Et hæc de articulis ad diuinitatem pertinentibus.

Myſteria humanitatis non videri cōprehendi in obiecto dictæ ſcientiæ. Suadetur 1.

7. Circa myſteria verò humanitatis in primis dubitari ſolet an Incarnatio Verbi Dei fuerit Adæ ante peccatum reuelata, aliqui enim ex his, qui B exiſtimant, Adam fuiſſe prædeſtinatum ante Chriſtum Dominum, putant non habuiſſe fidem Chriſti antequam peccaret. Quia per idem decretum, quo Deus præordinauit, creare Adamum vt caput totius generis humani, à cuius arbitrio, vel iuſtitia, vel culpa totius poſteritatis penderet, per idem (inquam) decretum præordinauit iuſtitiam, & gratiam, & conſequenter etiam fidem conferendam Adamo pro ſtatu innocentiæ; ergo non potuit ſub illa fide comprehendi Incarnationis myſterium, quia nondum præordinatum erat. Item quia ſi Adam non peccaſſet, eandem fidem retinuiſſet integram, & tamen tunc non eſſet de myſterio Incarnationis, quia futurum non fuiſ- C ſet, non exiſtente peccato; ergo nec de facto fides Adæ de myſterio Incarnationis fuit. Denique propter hanc rationem gratia, quam in ſtatu innocentiæ Adam habuit, non potuit eſſe ex meritis Chriſti; ergo nec fuit ex fide Chriſti; ergo non eſt cur Adæ in illo ſtatu data fuerit fides, ſeu cognitio Chriſti. *Secundò.* *Tertiò.*

3. Aſſertio affirm.

8. Nihilominus communis, & vera ſententia eſt, Adam ante peccatum reuelationem de Chriſto, ſeu de Verbi Incarnatione habuiſſe. Ita docuit D. Thomas 2. 2.*q.* 2. *art.* 7. & 3. *p. q.* 1. *art.* 3. *ad* 5. vbi plures Patres in huius veritatis confirmationem adduxi. Et eandem ſententiam tenet Bonauent. *in* 2. *d.* 23. *circa litt. Magiſtri*, & Catherin. D *ſuper Gen. cap.* 2. & ibi Pereira *lib.* 5. *in Gen. diſp. de ſcientia Adæ, q.* 4. & Valentia 1. *tom. diſp.* 7. *q.* 2. *memb.* 1. & Vaſq. 3. *p. diſp.* 12. *cap.* 3. Quod præcipuè colligunt ex verbis eiuſdem Adami: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, propter hanc relinquet homo patrem, & matrem.* De quibus verbis ait Paulus ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia.* Quod quidem ſacramentum nō ignorauit Adam, propter quod Chryſoſt. *homil.* 16. *in Gen.* dicit, illum accepiſſe gratiam prophetiæ, & ſimiliter illum Prophetam vocant Epiphan. *hæreſ.* 48. & Auguſt. *lib.* 9. *Gen. ad litt. cap.* 19. & Hieron. *ad Epheſ.* 5. dicit, fuiſſe primum de Chriſto vatem, E & Philon. Capathiorum Epiſcopus *Cantic.* 5. *in fin.* cùm dixiſſet, *talem factam eſſe vnionem Dei, & humanitatis, vt iure dicatur Deus homo, & homo Deus*, addit, *quòd Adam primus omnium parens futurum diuinitus præuidit, cùm exclamauit, hoc nunc os ex oſſibus meis, prouiderat enim Deum aliquando ex homine naſciturum, cui homines tandem adhæſuri erant per fidem, ſpem, & charitatem.* Et Proſper *in* 1. *cap. totius operis de Prædeſtinat. & Promiſſ. Dei*, dicit, *Sacramentum magnum Chriſti, & Eccleſiæ fuiſſe promiſſum Adæ, quod promiſſum*, inquit, *ipſe ſperauit.* Si autem ſperauit, profectò cognouit, & credidit.

Ratio pro aſſert.

9. Ratio autem ob quam Deus voluit Adæ reuelare myſterium incarn. ante peccatum, eſſe potuit, vel quia pertinuit ad honorem Chriſti, vt ſemper, & in omni ſtatu fuerit ab hominibus re-

cognitus

cognitus tanquam caput, & auctor ſalutis, & quia fides Chriſti ſemper, & in omni ſtatu fuit ad ſalutem neceſſaria. Vnde longè probabilius apparet, ſperaſſe Adam gloriam per Chriſtum. Quod etiam ſignificauit D. Thom. *dicto art.* 7. dicens, habuiſſe hominem ante peccatum explicitam fidem de Chriſti Incarnatione, ſecundùm quòd ordinabatur ad conſummationem gloriæ, licèt non ſecundùm quòd ordinabatur ad liberationem à peccato. Cognouit ergo Adam Chriſtum, vt auctorem gloriæ, & propter ipſum illam ſperauit. Vnde fit etiam veriſimilius hoc donum cognoſcendi illum, & conſequenter etiam gratiam, quam tunc recipiebat, ab ipſo, & per ipſum acceptam recognouiſſe. Vnde nihil nobis obſtat ratio dubitandi in contrarium poſita, quia probabilius credimus, Chriſtum vt Deum hominem fuiſſe primum prædeſtinatum, & in ipſo, ac propter ipſum fuiſſe gratiam, & iuſtitiam Adæ collatam. An verò cum oppoſita ſententia, quæ dicit, quòd ſi homo non peccaſſet, Deus homo non fieret, poſſit rectè ſubſiſtere, quòd Adam cognouerit hoc myſterium in ſtatu innocentiæ, alterius conſiderationis eſt, in qua nunc immorari non oportet.

Ad ſuaſiones in n. 7.

Cõſule diſp. 5. *de Incarnat.*

10. Vlteriùs verò interrogari poteſt, quid de hoc myſterio reuelatum fuerit Adamo. Sed breuiter dicendum eſt, ei oſtenſum eſſe myſterium Incarnationis quoad ſubſtantiam vnionis naturæ humanæ cum diuino verbo, & conſequenter propoſitum fuiſſe Chriſtum vt credendum, & adorandum tanquam verum Dei filium, & tanquam ſpirituale caput totius humani generis, & conſequenter vt auctorem gratiæ, & gloriæ. Nam hæc omnia peccatum in humana natura non ſupponunt, & ſunt valde coniuncta cum ſubſtantia ipſius myſterij, præſertim iam cogniti, ac reuelati, & ad hominis iuſtificationem conducunt. Alia verò myſteria, quæ ad redemptionem pertinent, quia peccatum ſupponunt, non fuerunt tunc reuelata Adæ, quia non oportuit eſſe præſcium ſui lapſus, vt rectè D. Thom. cum Auguſtino docet. Et quanuis Proſper, & nonnulli alij Patres oppoſitum indicent, piè explicandi ſunt, vt *in citato loco* 3. *p.* latiùs tractaui. Quando verò fuerit hoc myſterium reuelatum Adæ, in cap. ſeq. dicam.

4. Aſſertio bipartita. — *1. Pars.* — *Probatur.* — *2. Pars.* — *Probatur.*

11. Circa ſecundum punctum dubium eſt, qualis fuerit cognitio, quam de his myſteriis Adam habuit. In quo tanquam certum ſupponimus fuiſſe illam cognitionem ſupernaturalem non ſolùm ex parte reuelationis, & rei reuelatæ, ſed etiam ex parte ipſius aſſenſus, & iudicij, quo Adam vera eſſe iudicabat, quæ ſibi reuelabantur. Hoc certum eſt, nam iuſtitia apud Deum ſine ſupernaturali eius cognitione eſſe non poteſt, vt nunc ex materia de Gratia ſuppono, & ſuprà de Angelis dictum eſt; quia cùm cognitio Dei ſit fundamentum iuſtitiæ, non poteſt eſſe inferioris ordinis quàm ipſa iuſtitia. Vnde omnes etiam pro certo habent, cognitionem Adæ in illo ſtatu non fuiſſe inferiorem noſtra fide, in ſubſtantia, & ſpecie ſua, quia & gratia Adæ fuit eiuſdem ſpeciei cum noſtra, & ſtatus eius fuit aliquo modo excellentior, & felicior noſtro; cùm ergo ſit de fide certum, noſtram fidem eſſe ſupernaturalem ex parte ipſius aſſenſus, & ex parte auxilij ad illum neceſſarij, idem de cognitione Adæ citra dubium tenendum.

Circa 2. pũctum indicatum in fine numeri 3. Aſſertio 4. de ſupernaturalitate cognitionis Adæ. Oſtenditur 1. Vide lib. 8. de gratia, c. 7. Oſtenditur 2.

12. Difficultas ergo ſupereſt, an fuerit vera fides, vel aliquid altius illa; aliqui enim ex antiquis, & grauioribus Theologis dixerunt non fuiſſe fidem; ſed aliquid pefectius, & medium quoddam inter fidem, & viſionem Dei. Hæc opinio tribui ſolet Hugoni de Sanct. Victor. *lib.* 1. *de Sacram. p.* 6. *cap.* 14. cuius verba ſunt: *Cognouit homo creatorem ſuum non ea cognitione, quæ foris ſolùm & auditu percipitur, ſed ea, quæ potiùs intus per inſpirationem miniſtratur. Non ea quidem, qua Deus modò à credentibus abſens fide quæritur, ſed ea, quæ tunc per præſentiam contemplationis ſcienti manifeſtiùs cernebatur.* Et infrà addit, cognitionem illam fuiſſe maiorem, & certiorem fide noſtra, inferiorem autem viſione beata. Vnde concludit, difficile eſſe modum illius cognitionis explicare, hoc tantùm excepto, quòd Adam per internam inſpirationem edoctus, nullatenus de ipſo creatore ſuo dubitare potuit.

Fuiſſe illam cognitionem mediam inter fidem, & viſionẽ videtur ſentire Hugo.

13. Et hanc opinionem ſequitur Alenſ. 2. *p. q.* 91. *art.* 2. *memb.* 2. §. 1. nam licèt in principio dicat, *Quòd primus homo ante lapſum habuit fidem*, poſtea diſtinguit, duplicem fidem, vnam ænigmaticam, qualis eſt noſtra, aliam lucidam, qualis (inquit) *fuit illa, quam habuit Chriſtus*, & hanc fidem dicit, habuiſſe Adamum, & eſſe mediam inter noſtram fidem, & viſionem Patriæ. Idem ferè habet 3. *p. q.* 64. *memb.* 8. & ſequitur Bonauent. *in* 2. *d.* 23. *art.* 2. *q.* 2. & ibidem Gab. *art.* 3. *dub.* 2. Fundamentum eſt, quia obſcuritas fidei videtur eſſe inperfectio repugnans perfectioni ſtatus innocentiæ. Et probatur, quia fides in hominibus eſt ex auditu, iuxta Paulum *ad Rom.* 10. primus autẽ homo non habuit, à quo per auditum fidem ſuſciperet. Dices etiam poſſe fidem per interiorem reuelationem obtineri. Sed contrà, quia talis reuelatio Adæ facta immediatè à Deo ſaltem fuit illi euidens, quoad Dei teſtificationem; ergo eo ipſo non fuit fides. Adde Gregor. *lib.* 4. *Dialog. cap.* 1. dicentem: *Homo in Paradiſo aſſueuerat Dei verbis perfrui, Angelorum beatorum ſpiritibus in cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe.*

Tenet item Alenſis. — *Et Bonau. atque Gabriel.* — *Eorum motiuum.* — *Reſponſio.* — *Replica in contrarium.* — *Confirm. ex Gregorio.*

14. Nihilominus dicendum eſt, Adam per fidem ſupernaturalem, & diuinam cognouiſſe ſupernaturalia myſteria, quæ ante peccatum illi reuelata fuerunt. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. *p. q.* 95. *art.* 3. & 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. & *q.* 5. *art.* 1. & *q.* 18. *de Verit. art.* 3. quem reliqui poſteriores Theologi communiter ſequuntur. Et ſumitur ex Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 26. vbi dicit, *Habuiſſe hominem in ſtatu innocentiæ gaudium verum, quod perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta.* Idem ſumitur ex Ambroſ. *lib.* 7. *in Luc. circa cap.* 10. in parabola de homine, qui incidit in latrones, vbi ait, *Adam nudatus eſt mandati cæleſtis cuſtodia deſtitutus, & exutus fidei veſtimento lethale vulnus accepit.* Quem locum inter alia commendat Aug. *lib.* 1. *contra Iulian. cap.* 3. Idem ſentiunt Chryſoſt. & alij qui dicunt, Adam propheticam cognitionem habuiſſe, nam prophetica cognitio etiam eſt ænigmatica, & ordinariè non diſtinguitur eſſentialiter à fide, vt nunc ſuppono. Imò Anaſt. Synaita *lib.* 4. *Exaëm.* circa principium dixit, *Quòd in principio, & in prima creatione dedit Deus Adamo exilem, & euanidam lucem cognitionis*, vbi cùm *exilem* vocat, ſatis indicat non exceſſiſſe perfectionem fidei, *euanidam* autem appellat, quia parum erat duratura.

Aſſertio 5. prædictam cognitionẽ fuiſſe fidem. — *Vide in tractatu de fide diſp. 8. ſect. 5. & 6.*

15. Et ſuadetur hæc ſententia ex generalibus regulis Scripturæ, quòd *iuſtus ex fide viuit*, Abacuc. 2. ad Hebr. 10. & quòd *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, ad Hebr. 11. & quòd *dum ſumus in corpore, & peregrinamur à Domino, per fidem ambulamus*, 2. ad Corinth. 5. & quòd *fides eſt ſubſtantia rerum ſperan*

Suadetur aſſertio ex Scripturæ regulis.

ſperandarū, ad Hebr. 11. Nam Adā in ſtatu innocentiæ iuſtus fuit, vt diximus, ac ſubinde placuit Deo, & cùm eſſet in corpore animali, peregrinabatur à Domino, & viator erat; ergo per fidem ambulabat, & placebat Deo, & meliorem vitam ſperabat. Tandem ratione probatur, quia illa cognitio Adæ erat ſupernaturalis, & non erat viſio Trinitatis, v. g. in ſeipſa, vt iam ſuppoſuimus, nec etiam erat euidens cognitio abſtractiua, quia hæc vel poſſibilis non eſt, præſertim de myſterio Trinitatis, & Incarnationis, vel ſi aliquo modo eſt poſſibilis, ſecūdùm legem ordinariam non datur viatoribus, vt ſuprà de Angelis dictum eſt. Neque poteſt aliud de Adamo cum fundamento dici, vt reſpondendo ad fundamentum contrariæ ſententiæ magis declarabitur.

Suadetur etiam ratione.

16. Ad motiuum ergo priori ſententiæ reſpondet D. Thomas, negando aſſumptum. Imò inde probat, fidem fuiſſe in Adamo, quia imperfectio eius non erat contra perfectionem primi ſtatus. Nam eo ipſo, quòd ille non erat ſtatus comprehenſorū, ſed erat ſtatus non videntium Deum, erat capax imperfectionis ſpei, & fidei, quæ eſt ſperare, & credere non viſa. Ad probationem autem rectè reſponſum eſt, non eſſe de ratione fidei, vt per exteriorem locutionem fiat, nam per interiorem inſpirationem, quæ etiam eſt locutio quædam, fieri poteſt. Imò in primis credentibus ita fieri ſolet, vt D. Thomas ſuprà dicit, adducens illud Pſalm. 84. *Audiam quid loquatur in me Dominus*, & ad Adam illud accommodans, & ad replicam ad euidentia teſtificantis. Reſpondemus in primis non eſſe neceſſarium Adamum habuiſſe euidentiam teſtificantis, ſeu reuelantis Dei; tum quia neceſſarium non fuit, fidem illi proponi immediatè à Deo, potuit enim proponi mediantibus Angelis. Item quia Adam non videbat perſonam ſibi loquentem clarè, & in ſeipſa ſubſtantiam eius intuendo, neque ex locutione ipſa, vel ex aliis ſignis, ſeu coniecturis poterat euidenter colligere, an eſſet perſona creata, vel increata, quæ loquebatur; & quamuis ſciret eſſe Angelum, non poſſet euidenter ſcire, an proprio, vel diuino ſpiritu loqueretur. Denique ſicut per externam locutionem, ita etiam per internam poſſunt res fidei ſufficienter proponi, vt euidenter credibiles, licèt non fiat euidens eſſe dictas à Deo; ergo ita potuit Adæ fides proponi ſiue à Deo immediatè, ſiue mediantibus Angelis ſine euidentia Dei teſtificantis.

Ad motiuū in contrariū in n. 13.

Ad replicā ibid. ſolutio 1.

17. Secundò reſpondemus, etiamſi aliqua euidentia teſtificantis in Adamo admittatur, illam non fuiſſe talem, quæ fidem excluderet, quia non eſſet euidentia ſupernaturalis per ſcientiam per ſe infūſam, ſed ad ſummum per aliquem naturalem diſcurſum, vel coniecturas, quæ ſimul eſſe poteſt cū fide, vt ſuprà in ſimili puncto de Angelis diximus. Ideoque non rectè Alenſ. in hoc comparat Adamum cum Chriſto Domino, quia in Chriſto non fuit vera fides, ſed ſcientia infuſa. Et quamuis fortaſſe per illam aliqua cognouerit cum euidentia teſtificantis, ipſamet ſcientia illam præſtabat, quod Adamo tribuendum non eſt. Quamuis Hugo de Sanct. Victor. oppoſitum ſentire videatur, quem explicare conatur D. Thom. *2. 2. q. 5. a. 1.* vt de quadam maiori perfectione accidentali contemplationis Adæ loquatur. Verba autem Gregorij nihil obſtant, nam in primis verbis Dei perfruuntur qui per fidem Deum contemplantur. Et ſimiliter propter magnam perfectionem fidei, & contemplationis dici poteſt aliquis celſitudine viſionis Angelorum cœtibus intereſſe. Et ita exponit illa vltima verba D. Thomæ *1. p. q. 94. a. 2.* & fortaſſe Gregorius

Solutio 2.

Vide authorem lib. 5. de Angelis c. 5. à n. 16. & in tract. de fide diſp. 3. ſect. 8.

Ad Hugonē in num. 12. quid reſpondeat D. Th. Ad Gregor. in num. 13.

A etiam de frequentibus Angelorum apparitionibus loquutus eſt.

CAPVT XIX.

Vtrùm Adam in ſtatu innocentiæ per proprios actus ſanctificatus fuerit, & conſequenter meritum gloriæ habuerit.

DIximus de fide Adami, nunc breuiter dicendum eſt de rectitudine voluntatis quoad eius actus ſupernaturales, nā de habitibus iam dictum eſt. Poſſumus autem loqui de voluntate Adæ, vel præciſè ſpectando illam ſecundùm diſpoſitionem, B quam in primo inſtanti creationis habuit, vel pro reliquo tempore, quo in Paradiſo ſine peccato perſeuerauit. Et circa primum inſtans nonnulla interrogari poſſunt. Primum an in illo inſtanti habuerit actum ſpei, vel dilectionis in Deum, nam de aliis virtutibus, quæ nō verſantur circa Deum, etiamſi ſupponamus illas eſſe per ſe infuſas non oportet mouere quæſtionem; quia & earum actus minus neceſſarij ſunt, & per ſe multo credibilius eſt, Adamum in primo inſtanti ſuæ creationis nō habuiſſe actus illarum, quia nec neceſſarij tunc erant, quia Adamus ſi in eo inſtanti contemplatus eſt Deum, & in amore eius fuit occupatus, fortaſſe non poterat ſimul ad alia obiecta attendere, niſi C forte in generali quatenus omnia ad Dei cultum, & honorem referre poterat, quæ omnia ſub amore Dei, & ſpei in ipſum comprehendimus. 1.

An in 1. inſtanti habuerit Adā actum ſpei, vel amoris Dei.

In hoc ergo puncto Sot. *1. de Natur. & Grat. c. 5.* ſentit Adam in primo inſtanti accepiſſe gratiam & iuſtitiam ſine proprio motu voluntatis in Deum, atque ita ſentit non fuiſſe creatum Adam in actuali ſanctitate (vt ſic dicam,) ſeu non habuiſſe actus gratiæ in primo inſtanti. Fundamentum eius eſt, quia Deus tunc erat ſimul condens naturam, & largiens gratiam. Ergo concreauit gratiam per D modum naturæ; ergo non mediante actu liberi arbitrij. Secundam rationem inſinuat, quia gratia data eſt Adæ, non tanquam beneficium perſonale, ſed pro tota natura; ergo non eſt data per proprium actum, & diſpoſitionem liberam, quia illa, quæ dantur quaſi per modum naturæ, non dantur dependenter à diſpoſitione libera. Vnde tertiam argumentationem inſinuat, quia aliàs, ſi Adā non peccaret, gratia non infunderetur poſteris eius, niſi per proprium actum, quia non maiori liberalitate filiis, quàm eorum parenti collata fuiſſet. Quartò inducit exemplum de B. Virgine, nam qui tenent (ait) illam fuiſſe conceptam in gratia, dicturi ſunt conſequenter, datam illi eſſe ſine proprio actu; ergo idem de Adamo à fortiori dicendum eſt. Tandem in toto illo diſcurſu inſi- E nuat, non poſſe eſſe ſanctificationem in primo inſtanti creationis hominis, & eſſe per proprium actum, præſertim liberum. Et ſuaderi hoc poteſt, quia non poteſt homo naturaliter ſubitò, & in primo inſtanti ſufficienter attendere, vt liberè poſſit in vltimum finem ſtatim conuerti, neque aliquid miraculoſum ſine ſufficienti fundamento aſſerere debemus. Vnde non immeritò, imò à fortiori pro hac ſententia citari poſſunt, qui negant huiuſmodi actus, & motus gratiæ Angelis in primo inſtanti creationis, vt ſunt Alenſ. Henric. Capreol. & alij, quos ſuprà allegaui, ſimilem quæſtionem de Angelis tractando *lib. 5. cap. 8. n. 3.*

2. Negat Scot.

Eius fūd.

Altera ratio.

3. Ratio.

4. Ratio ab exemplo.

5. Ratio.

Doctores alij pro hac opinione.

Nihilominus contrarium verum cenſeo. Dico ergo Adamū in primo inſtanti fuiſſe ſanctificatum non tantùm per habitus, ſed etiam per proprios actus. 3.

Aſſertio 1. contraria & vera.

actus. Hæc eſt expreſſa ſententia D.Thomæ 1.*p.q.* A 95.*a,*1.*ad*5. quod erat, quia ad recipiendam gratiam requiritur conſenſus ex parte recipientis, vtique proprius, quando perſona ratione vtitur, & poteſt illum præbere. Reſpondet autem, cùm motus voluntatis fiat in inſtanti, potuiſſe primum hominem in eodem inſtanti, in quo creatus eſt, per proprium motum gratiæ conſentire. Ex quo teſtimonio ratio etiam concluſionis deſumitur, quia iuſtificatio cum proprio actu, vel per propriũ actum perfectiori modo fit, quàm per ſolum habitum. Vnde idem D. Thomas 3.*p.q.*34.*art.*3. Sicut actus (inquit) eſt perfectior, quàm habitus, & quod eſt per ſe, eo quòd eſt per aliud, ita iuſtificatio ſecundùm proprium actum perfectior eſt. B Et ideo addit hanc eſſe ſanctificationem adultorum, aliam verò, quæ fit ſine actu, eſſe puerorum. Sed Adam ſanctificatus fuit perfecto modo, & vt adultus, & non vt infans; ergo ſanctificatus eſt actu operans ſanctificationem; quod eſt ſanctificari ſecũdùm proprium actum. Minor quoad priorem partem probatur, quia opera Dei perfecta ſunt, ſed ſanctificatio Adæ fuit proprium Dei opus; ergo debuit perfecto modo fieri cùm ex parte recipientis capacitas non deeſſet. Vnde probatur altera pars, quia Adam in adulta ætate creatus fuit, & ſufficienter diſpoſitus ad vtendum ratione; ergo vt adultus ſanctificari debuit, & non vt infans.

Probatur ratione.

4. Et hæc ratio magis ex reſponſione ad argumenta confirmabitur. Et locupletari etiam poteſt ex his, quæ in ſimili quæſtione *in lib.*5. *præcedentis tractatus de Angelis* diximus. Confirmari etiam poteſt ex Patribus dicentibus hominem fuiſſe creatum in quodam beatitudinis ſtatu, vt capite antepræcedente retuli. Et videri etiam poteſt Anſelm. *lib. de Concord. grat. & liber. arbitrij*, vbi in hoc primum hominem cum Angelis æquiparat. Idémque habet Bern. *in ſerm. de Cœna Domini*, dicens, fuiſſe primum parentem factum *domeſticum Domini, eiúſque amore, & cognitione ditatum, & Angelorum conſortem.* Hoc etiam videtur ſenſiſſe Athanaſ. *Orat. contra Idola, circa princip.* ait enim creaſſe Deum hominem, *tribuendo ei ſuæ æternitatis intellectum, & cognitionem.* Et infrà inquit, *Cum corporalibus commerciis non immiſcetur mens humana, nec vllam ex rebus extraneis admiſtam trahit cupiditatem, ſed ſibi tota adeſt, vt à principio condita fuit, tunc in ſublime euolat,* &c. Et ſic etiam dixit Anſel. *in cap.* 3. *Epiſt. ad Coloſſen.* circa illa verba, *Spoliantes vos veterem hominem, ſicut homo poſt lapſum in agnitione Dei renouatur, ita in ipſa agnitione creatus eſt,* &c. Denique fauent alij ſancti, qui docent, hominem à principio fuiſſe ſanctificatũ inſpiratione Spiritus ſancti, quia non de habituali tantùm, ſed etiam de actuali intelligere videntur, præſertim Cyrillus *lib.* 1.*in Ioan.c.*9.*& lib.de Adorat.in ſpiritu,* non longè à principio.

Vnde ampliùs confirmetur ratio facta. Pro eadem ſtãt Patres.

5. Nec contra hoc obſtant motiua inducta pro priori ſententia. Ad primum enim negatur conſequentia, quia non ſolùm habitus, ſed etiam actus potuerunt cum natura hominis concreari, id eſt, ſimul creari, nam illa concreatio non excludit omnem efficientiam creaturæ circa proprietatem, vel perfectionem, quæ cum illa concreari dicitur, nam etiam intellectus ipſe, & voluntas cum eſſentia concreantur, à qua nihilominus manant. Et Auguſt. *lib.*12.*de Ciuit.c.*9. dicit, Deum creaſſe Angelos ſimul conferendo illis caſtum amorem ſui, quem in illis fecit, ſeu concreauit, ipſis nihilominus ſimul facientibus, & cooperantibus. Vnde licèt gratia dicatur in principio data homini per modum naturæ, eo modo, quo natura ſignificat natiuitatem, ſeu primam originem, nihilominus non oportet, vt gratia fuerit data per modum naturæ, ſi naturalis modus ſumatur, vt moralem excludit. Prima enim natura, ſeu ſubſtantia, vel naturalis potentia non poteſt aliquam operationem ſupponere, & ideo tantùm naturali modo, & non morali recipi poteſt: at verò gratia quanuis à principio cum natura infundatur, ſupponit perſonam aptam ad operandum, & ideo non tantùm per modum naturæ, ſed etiam morali modo infundi poteſt.

*Ad fũdam. in num.*2.

6. Neque etiam contra hoc obſtat ſecunda ratio, quia licèt gratia fuerit data Adæ pro tota natura, etiam eſt data ipſi vt particulari perſonæ, & ideo dari debuit perfecto modo iuxta capacitatem, & ſtatum talis perſonæ. Eo vel maximè quòd etiam in operatione libera potuit Adam ſe gerere, vt caput totius naturæ. Nam ſi peccando ita ſe geſſit, cur non etiam rectè ſe conuertendo in Deum in primo inſtanti? Igitur non repugnat, gratiam in primo inſtanti datam eſſe Adæ vt proprietatem totius naturæ, & nihilominus cum libera operatione fuiſſe inditam. Neque inde ſequitur, quod in tertia ratione inferebatur, non peccante Adamo poſteris eius non fuiſſe dandam gratiam habitualem ſine actu, quia illi procrearentur in ætate infantili, in qua non eſſent capaces propriorum actuum, nec ſanctificationis adultorum. Et in hoc etiam C non eſt ſimile exemplum, quod de B. Virgine in 4. argumento adducitur. Et nihilominus etiam in illo exemplo non eſt verum antecedens, quod ſumitur, nam B. Virgo per proprium actum ſanctificata fuit, vt *in* 2. *tom.*3.*p.diſp.*4.*ſect.*7. *&* 8. oſtendi, imò etiam de ſanctificatione Ioannis Baptiſtæ idem docui. Illud tamen fuit ſingulare gratiæ priuilegium, quòd non fuiſſet in ſtatu innocentiæ (ſi duraret) omnibus infantibus conceſſum, quia ille modus vtendi ratione in infantibus miraculoſus eſt, quod miraculum non poſſumus cum fundamẽto dicere fuiſſe futurum generale in tota natura humana, durante illo ſtatu. Longè autem alia ratio eſt de primis hominibus creatis in ætate adulta, D in qua connaturali modo, & ratione vti, & propriæ voluntatis actus à principio exercere potuerunt.

*Ad alteram rationem in eodẽ n.*2.

Ad 3. *rationẽ.*

Ad 4. *ab exemplo.*

7. Et ita etiam patet reſponſum ad vltimam rationem. Dico autem hominem adultum, & in ſuis potentiis, ac ſenſibus internis optimè diſpoſitum potuiſſe ſine nouo miraculo in inſtanti ſuſcipere reuelationem fidei, cum ſufficienti proportione, vt ſtatim in momento poſſet illi aſſentire, & in obiectum ſic cognitum, & ſic creditum per liberam voluntatem moueri. Nam licèt illa cognitio penderet à phantaſmatibus, nihilominus etiam illa phantaſia potuit in eodem inſtanti intellectui cooperari, tum per phantaſmata, quæ iam habebat E infuſa, tum per ſpeciale auxilium gratiæ, non miraculoſum, ſed conſentaneum ordini gratiæ, quanuis eſſet ſupra ordinem naturæ. Neque etiam obſtare potuit neceſſitas diſcurſus, qui ſucceſſionem requirit, quia in primis aſſenſus fidei per ſe, & intrinſecè non poſtulat diſcurſum, ſed fit per ſimplicem aſſenſum, ſuppoſita ſufficienti propoſitione obiecti, ad eum modum, quo principiis primis aſſentimur, ſuppoſita ſufficienti cognitione terminorum, quanquam in claritate, & obſcuritate ſit diuerſitas. Sicut autem in aſſenſu primorum principiorum, licèt ad præcognoſcendos terminos ſucceſſio aliqua, & diſcurſus neceſſarius ſit, naturali, & ordinario modo procedendo, per diuinam autem reuelationem facilè fieri poteſt, vt ſubitò, & in momento concipiantur,

Ad 5. *rationem.*

ita

ita etiam in cognitione per fidem, licèt ordinario, & naturali modo, ſufficiens propoſitio obiecti fidei, & credibilitas eius non fiat, nec cógnoſcatur ab homine ſine ſucceſſione,& diſcurſu: nihilominus per diuinam reuelationem,& illuminationem illa ſufficiens propoſitio ſubitò, & in momento poteſt ſic fieri,vt ab homine percipiatur, & in eodem momento ſufficiens iudicetur. Ita ergo fieri potuit in Adamo, & factum eſſe credendum eſt, quia non eſt res propriè miraculoſa, nec nimiùm extraordinaria, ſed eſt quædam reuelatio quaſi prophetica, quæ propter congruentes cauſas ſecundùm ordinariam prouidentiam ſupernaturalem multis datur, temporibus opportunis. Quæ omnia in creatione Adæ cócurrunt, vt ſatis explicatum eſt.

8. *Reſoluitur ex dictis dubium 1.* Atque ex his facilè reſponderi poteſt ad alias interrogationes, quæ hîc fieri poſſunt. Ptima eſt, vtrùm Adam per illum actum, quem in primo inſtanti habuit, ſe ad gratiam habitualem recipiendam diſpoſuerit. Ad quam affirmatiuè reſpondendum eſt, quia fieri potuit, & eſt ordo perfectior. *Dubium 2.* Secunda interrogatio eſt, an ille actus charitatis, ſeu conuerſionis in Deum fuerit elicitus ab habitu, vel totùm ab auxilio. Ad quam reſpondendum eſt, non fuiſſe elicitum ab habitu, quia *Vide lib. 8. de gratia c. 12. & lib. 5. de Angelis c.9.à n.1.* repugnat effectum eſſe cauſam veram, & realem in quocunque genere ſui efficientis principij. Vnde fit fuiſſe talem actum elicitum à voluntate mota, & adiuta diuinis auxiliis operante, & cooperante, ſeu excitante, & adiuuante: nam ſicut hæc auxilia ſemper neceſſaria ſunt,ita interdum,& præſertim ad primos actus ſufficiunt. *Dubium 3.* Tertia interrogatio eſt, an per illum actum Adam in primo inſtanti aliquid meruerit apud Deum. Ad quam affirmatiuè reſpondendum eſt, nam meruit de congruo primam habitualem gratiam, & de condigno primam gloriam, quia omnes conditiones ad illud meritum neceſſariæ in perſona Adæ, & in actibus eius concurrebant. *Vide lib. 12. de gratia c. 14. & 28.* Quæ omnia eodem modo reſoluimus de Angelis in ſuperiori tract.*lib.5.c.5.& ſequentib.* vbi illa latiùs declarauimus,& probauimus, & ideo in præſenti nó plura dicimus,quia, vt ſæpe cum Auguſtino diximus, & omnes fatentur, in huiuſmodi rebus eadem ratio,& proportio in primo homine,& in Angelis inuenitur. Imò etiam in iuſtificatione hominis lapſi illa omnia eodem ferè modo verum habent,vt latiùs in materia de Gratia dicimus.

9. *Difficultas iuxta doctrinam authoris.* Vna verò nobis ſupereſt difficultas, quia probabilius credimus,primá ſanctificationem Adę fuiſſe ex Chriſti merito,vt iá inſinuaui, & latiùs dixi *in 1.t.3.p.in Comment.a.3.q.1.& d.41.ſect.1.in fin.* Ex quo fundamento rectè colligi videtur Adam fuiſſe iuſtificatum per gratiam Chriſti. Imò in dictis locis ex eo, quòd fidem Chriſti habuit,intulimus, à Chriſto habuiſſe iuſtitiam,& ipſammet fidé. Sed Adam non habuit fidem Chriſti in primo inſtanti;ergo vel omnino non fuit ſanctificatus in primo inſtanti,vel non per proprium actum. Minor probatur, quia myſterium Incarnationis fuit reuelatú Adæ in ſopore,quem multo pòſt creationem Deus in illum immiſit, vt omnes Patres ſuprà citati docént; ergo antea non habuit Adam fidem Chriſti, vt per eum ſanctificaretur.

10. *Solutio prior.* Ad hanc difficultatem duobus modis reſpondere poſſumus. Prior eſt, negando illam propoſitionem ſubſumptam, ſcilicet, non habuiſſe Adam in primo inſtanti aliquam fidem explicitam Chriſti. Et ad probationem ex Patribus reſpondemus, quòd licèt Patres dicant Adamum in ſopore habuiſſe peculiarem reuelationem propheticam de

A futuris Chriſti myſteriis, & ſpecialiter de ſpirituali vnione ipſius cum Eccleſia, non tamen dicunt, Adamum vſque ad illud tempus nullam de Chriſto cognitionem habuiſſe. Fieri autem potuit,vt reuelaretur priùs Adamo myſterium,quantùm ad ſubſtantiam eius, vt in Chriſtum crederet, & ipſum veneraretur, poſtea verò in ſopore maiorem notitiam Chriſti, & futuræ Eccleſiæ ei daretur, ſemper à myſterio redemptionis in particulari abſtrahendo. Quæ quidem reſponſio facilè defendi poteſt, non autem ita poteſt probari, aut perſuaderi:& ideo mihi non omnino placet. *Non omnino placet.* Tum quia ſine auctoritate, vel ſufficienti probatione B affirmat, Adam habuiſſe explicitam reuelationem Chriſti ante ſoporem. Tum etiam,quia difficile eſt cum fundamento explicare,quid illi reuelatum fuerit de Chriſto in primo inſtanti, & quid poſtea fuerit additum nondum reuelato myſterio redemptionis. Tum denique quia difficile creditu eſt,ſimul potuiſſe Adamum in primo inſtanti ſimul cognoſcere Trinitatis myſterium,& Incarnationem, & alia myſteria, quæ ad ſanctificationem hominis pertinebant,quod etiam in Angelis difficile in ſuperiori tractatu iudicauimus, nedum in homine.

Secundò reſponderi poteſt,quòd licèt Adam in primo inſtanti nó habuit explicitam fidé Chriſti, 11. *Solutio poſterior.* iam habebat implicitam,quæ ſatis erat,vt per merita eius poſſet iuſtificari,ſicut alij multi iuſtificati C ſunt. Quòd auté ita factum fuerit,rectè declaratur ex fide explicita Chriſti,quę paulo pòſt illi data eſt. Nam per illam fidem,quá in ſopore habuit, & per alios actus poſtea ſubſequentes ſecundá ſanctificationem ſeu augmentum iuſtitiæ accepit, vt paulo pòſt declarabimus. Illud autem augmentum iuſtitiæ per fidem explicitá Chriſti accepit, atque adeò per meritum eius,nam per illá fidem factum eſt mébrum Chriſti, eúmque vt caput ſuum, & vt auctorem ſalutis ſuæ recognouit. Quomodo enim aliter potuiſſet conuenienter Chriſto vniri per fidé,illúmque amare, & venerari? Ergo per eandem fidé in Chriſto, & per Chriſtum eſt aſſequutus illud iuſtitiæ augmentú; ergo ſignum eſt,etiam pri-D mam iuſtificationem fuiſſe datá ex meritis Chriſti, & hoc ipſum recognouiſſe Adamum in reuelatione ſibi in ſopore facta. Quia ſanctificatio per Chriſtum non potuit eſſe dimidiata (vt ſic dicam) quanuis modus applicationis eius ex parte hominis fuerit diuerſus in principio, & in progreſſu, propter limitatam capacitatem hominis, quem paulatim ab imperfecto ad perfectum procedere oportebat. Vnde Ambroſ. *lib.2.epiſtolar. in 13.aliàs 14.vel potiùs 15. ad Marcelli. ſoror.* ait, *Adam reliquiſſe gratiam Chriſti propter vnam mulierem.* Et *Pſalm.39.* circa illa verba, *In capite libri ſcriptum eſt de me*, de Adamo ait, *Non manſit in Chriſto, quia non* E *in eius ſermone permanſit*, *nam de his, qui manent in Chriſto,ipſe dixit:Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint*, &c. Ergo ex ſententia Ambroſij Adam antę peccatum iam erat in Chriſto tanquam viuum membrum eius, & gratia eius erat gratia Chriſti, quo nomine ſolent Patres, & Concilia vocare gratiam,quæ per Chriſtum datur, ſiue per fidem implicitam Chriſti, ſiue per explicitam comparetur,vel cum priori incipiat, & cum poſteriori perficiatur,& conſummetur.

Vnde tandem addendum eſt, Adam toto tempore ante peccatum potuiſſe per proprios actus 12. *Aſſertio 2. bipartita.* in gratia creſcere, eiúſque augmentum, & gloriam de condigno mereri, & credibile eſſe ſæpius id feciſſe. *Prima pars vnde cóſtet.* Prior pars certiſſima eſt, nam ſequitur euidenter ex principiis certis. Quia Adam toto illo tempore viator fuit, & iuſtus,

& libertatem bene operandi habuit, ordinatúſque erat ad vitam æternam; ergo habuit omnes conditiones neceſſarias ad eius meritum, & augmenti gratiæ; ergo poteſtatem habuit creſcendi in gratia, & in iure ad gloriam. Denique ſi poteſtatem habuit peccandi per ſolum ſuum arbitrium, multo magis poteſtatem habuit merendi per liberum arbitrium cum gratia Dei. Vel certè ſi in primo inſtanti mereri potuit gloriam, id potuit multo magis in reliquo tempore viæ, quandiu gratiam non perdidit. Hac tamen ſeruata differentia, quòd in primo inſtanti non potuit mereri gratiam de condigno, quia ſupponebatur ad meritum, poſtea verò potuit per gratiam, quàm iam gratis acceperat, tam gratiæ, quàm gloriæ augmentum de condigno mereri. Et hanc partem ſupponunt omnes Patres, qui de illo ſtatu loquuntur: & præſertim videri poſſunt Auguſt. *lib. de Corrept. & grat. cap.* 10. 11. & 12. & *lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 1. 14. 15. 19. & *ſequentib.* & Gregor. *lib.* 4. *Moral. cap.* 26. *aliàs* 27. & Damaſc. *lib.* 2. *de Fide, cap.* 11. dicens, Deum creaſſe Adamum liberum, *vt cum diuinæ gratiæ adiumento nouos ſubinde in virtute progreſſus facere, & rurſus ob libertatem à virtute recedere poſſet.*

Et à Patribus ſupponitur.

13. Alia pars, quæ eſt de facto, quanuis non ſit reuelata, nihilominus ſuppoſita poteſtate per ſe ſatis credibilis eſt. Nam Adam non fuit otioſus toto illo tempore, quo in Paradiſo vixit, quia nec hoc humanum eſt, vel morale, præſertim in homine ſapiente, & perfectis virtutibus prædito, nec ſine aliquo peccato fieri poſſet. At verò quandiu mortaliter non peccauit Adam, venialiter peccare non potuit, vt ſuprà oſtendimus; ergo operatus eſt rectè, & honeſtè; ergo meruit, & in gratia creuit. Præterea, quia per fidem multa operatus eſt, præſertim in ſopore, in quo veriſimile non eſt fuiſſe priuatum libertate ad meritū neceſſaria, & poſt ſoporem, cùm ex fide concepta dixit, *Hoc nunc os ex oſſibus meis*, &c. meritorium opus exercuit. Itē quando recepit à Deo præceptum non comedendi de ligno ſcientiæ boni, & mali, credendum eſt voluntariè illud acceptaſſe, & propoſitum habuiſſe implendi illud, quod ſine dubio meritoriū fuit. Quod etiam de illo narratur, impoſuiſſe nomina omnibus animalibus, meritorium in ipſo fuit: tum quia ex diuina ordinatione id fecit, tū etiam quia fuit valde rationi conſentaneum, & ad commoditatem humani generis neceſſarium. Addit pręterea Gregor. *lib.* 4. *Dialog. c.* 1. quòd Adam ante peccatū cęleſtis patrię gaudia contemplabatur. *In Paradiſo quippe* (inquit) *aſſueuerat homo verbis Dei perfrui, beatorum Angelorum ſpiritibus cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe. Sed poſtquam huc cecidit ab illo, quo implebatur, mentis lumine receſſit.* Ergo in illo genere vitę, quod Greg. deſcribit, non potuit Adā non multum creſcere in gratia, & donis Dei, quibus, vt idem Greg. ait, mentis lumine impleretur. Et Moyſes Barceph. *lib. de Parad. p.* 1. *c.* 28. inter alias prærogatiuas, quas Deus Adæ contulit, inquit: *Admiſit ipſum veluti in ſuam familiaritatem, vt ea ſeſe pro arbitrio oblectaret, meditationibus, contemplationibus diuinis vacans, atque indulgens.* Et infra dicit, *ita fuiſſe Adam comparatum, vt animo, atque intelligentia ſua Angelis eſſet familiaris.* Huiuſmodi ergo vitā ducturus erat Adam in Paradiſo, eandémque inchoauit, priùs quàm peccaret; non potuit ergo in eo tempore nō bene mereri apud Deum, & in gratia, & ſanctitate creſcere.

2. Pars ſuadetur 1. — *Secundò.* — *Tertiò.* — *Quartò.* — *Quintò.*

CAPVT XX.

Vtrùm præter omnia dona naturæ, & gratiæ habuerit homo in ſtatu innocentiæ originalem iuſtitiam, quæ fuerit donum ab omnibus ſupradictis diſtinctum.

EXplicuimus hactenus ſigillatim perfectiones omnes, quas Deus primis parentibus in creatione, & Paradiſo contulit, ex quibus omnibus ſimul collectis iuſtitia originalis conſurgit, vt dicemus, veruntamen ſub hoc nomine originalis iuſtitiæ nihil hactenus de illa diximus, quanuis *in prologomeno* 4. *de gratia, à cap.* 3. *vſque ad* 5. nonnihil ſcripſerimus; & ideo in præſenti capite neceſſarium viſum eſt, quid illa ſit, vel potiùs, quid nomen illud ſignificet, explicare. Supponimus enim, Adam fuiſſe conditum in originali iuſtitia, vel ſaltem in Paradiſo ſtatum originalis iuſtitiæ habuiſſe, hoc enim tanquam dogma certum, & catholicum omnes Theologi recipiunt, cuius probatio ex effectibus talis iuſtitiæ ſumenda eſt, ac proinde ex ſignificatione illius vocis, & intelligentia rei per ipſam ſignificatæ maximè pēdet. Eſt igitur principalis quæſtio, an iuſtitia originalis fuerit aliqua ſimplex forma, ſeu vnus peculiaris habitus diſtinctus ab omnibus, quos hactenus explicuimus, & Adamo in ſua creatione collatos eſſe diximus, vel fuerit potiùs vnus ex illis particularis, & ſimplex, vel fuerit ſolùm collectio illorum, vel non tantùm illorum, ſed etiam aliorum beneficiorum, vel priuilegiorum homini in illo ſtatu conceſſorum. Nomine autem habitus in hoc puncto intelligimus omnes qualitates permanentes, quæ per modum actus primi datæ ſunt homini in illo ſtatu ad perficiendum illum, ſiue in anima, ſiue in corpore, & ſiue in ſubſtantia, ſiue in potentiis receptæ fuerint. Per alia verò priuilegia, vel beneficia intelligimus omnes res, vel cauſas extrinſecas iuuātes hominem in eo ſtatu ad feliciter viuendum, & pręſertim peculiarem Dei prouidentiam, qua Deus hominem protegebat, & ab omnibus incommodis tuebatur. 1.

Adamum in originali iuſtitia conditum ſupponitur.

Quid ipſa originalis iuſtitia ſit quæritur.

2. His poſitis eſt prima ſententia dicens, iuſtitiam originalem fuiſſe ſpecialem quendam habitum diſtinctum à gratia, & voluntati inhærentem, cuius officium erat facere, vt voluntas adhæreret Deo ſuo fini naturali, non ſolùm faciliter, & delectabiliter, ſed etiam cum maiori intenſione, & delectatione, quàm appetitus ſenſitiuus adhæreat ſuo obiectio delectabili. Hanc ſententiam tenet Scot. *in* 2. *d.* 29. *q. vnic. §. poteſt dici, & in ſolut. ad* 4. quam ita explicat latè Herrer. *in* 2. *diſp.* 21. *q.* 3. vbi de hoc habitu dicit, fuiſſe diſtinctum ab habitu gratiæ, & charitatis, & nihilominus fuiſſe ſupernaturalem, quia dabat voluntati delectationem quam voluntas ex natura ſua habere nō poſſet. Et inde præcipuè colligit neceſſitatē huius habitus, quia ſtatus iuſtitiæ originalis non ſolùm erat facilitatis & tranquillitatis, ſed etiam delectationis in adhærendo Deo fini naturali, & ſecundùm rectam rationem operādo & cōpeſcendo appetitum ſenſitiuum, ne ſuum delectabile obiectum proſequeretur. Nec ſolùm (ait) poterat voluntas hoc promptè facere, ſed etiam cum maiori delectatione, quàm poſſet eſſe in appetitu exequendo propriam operationē circa ſuū obiectū maximè delectabile. At verò tāta delectatio volūtatis nō eſt cōnaturalis voluntati, nec in puris naturalibus poſſet illā habere; ergo neceſſarius erat aliquis habitus infuſus à quo prouenirct. Sed ille habitus nō erat charitas, quia

1 Sententia Scoti, ſ vnum habitū voluntatis diſtinctum à gratia.

Herrera latius explanat.

quia nunc in hominibus iuſtis eſt charitas, & illam delectationem non cauſat; ergo erat ſpecialis habitus ad hunc finem inditus. Quòd autem talis delectatio in ſtatu originalis iuſtitiæ inueniretur, ſolùm probat auctoritate Aug. 14. *de Ciuit. cap.* 26. vbi dicit, quòd in illo ſtatu *nihil omnino triſte, nihil inaniter lætum erat, ſed gaudium perpetuabatur ex Deo.* Vlteriùs verò inquirit Scot. an iuſtitia originalis includeret etiam ſpeciales habitus appetitus ſenſitiui, & vtranque partem probabilem credit, in affirmantem verò magis inclinat. Quia etiam oportebat appetitum ſenſitiuum obedire rationi, & voluntati, retrahendo illum à propriis delectationibus ſenſibilibus cum maiori delectatione, quàm ex ſuis propriis obiectis capere poſſet: hoc autem non erat illi naturale, & ideo neceſſarius fuit habitus ſupernaturaliter inditus, qui hunc effectum præſtaret. Et ſignificat Scot. duos fuiſſe hos habitus, vnum concupiſcibilis, & alterum iraſcibilis.

Prædictus habitus nō excludit alios in appetitu.

2. Sententia Henrici eſſe pronitatē voluntatis ad ſubiiciendū appetitum, præter rectitudinē gratiæ.

3. Secunda ſententia fuit Henr. *quodlib.* 6. *q.* 11. vbi dicit iuſtitiam originalem præter omnem rectitudinem gratiæ, & virtutum infuſarum, ſi qua fuit, addidiſſe quandam rectitudinem naturalem, quæ ſeparabilis fuit à voluntate, & de facto per peccatum ſeparata, & amiſſa fuit. Conſiſtebat autem illa rectitudo in poteſtate, & pronitate voluntatis ad dominandum appetitui, & illum ſibi obedientem reddendum. Et huic rectitudini oppoſitam eſſe dicit pronitatem ad malum, quæ eſt veluti curuitas quædam voluntatis inflicta illi propter peccatum. Probat Henricus ſuam ſententiam, quia homo peccando non ſolùm priuatus eſt gratuitis, ſed etiam eſt vulneratus in naturalibus; ergo non ſolùm eſt priuatus donis gratiæ, ſed etiam rectitudine naturali. Si enim ablatis gratiæ donis, rectitudo naturalis integra permánſiſſet, nullum poſſet intelligi vulnus inflictum homini in naturalibus, quoad facultatem rectè operandi ſecundùm rationem naturalem. Confirmat hoc, quia aliàs non eſſet nunc natura lapſa magis obliqua, ſeu curua in naturalibus, quàm eſſet in homine condito à Deo ſine donis gratuitis, quod cenſet inconueniens; quia aliàs vterque illorum hominum eſſet, vel æqualiter innocens, vel æqualiter damnabilis, & puniendus. Vnde indicat rationem aliam; quia voluntas cùm libera ſit, poteſt ſeipſum obliquare; ergo poteſt corrupta priori iuſtitia, vitioſam iniuſtitiam inducere: hæc autem iniuſtitia in hoc tantùm cōſiſtere videtur, quòd homo non conſeruat rectitudinem naturalem, quam accepit, & cuſtodire deberet; ergo homo creatus ſine donis gratiæ non haberet hanc iniuſtitiam, ſeu obliquitatem naturæ, ſed potiùs rectitudinem naturalem contrariam; ergo hanc amiſit homo peccando, & in illa conſiſtebat iuſtitia originalis, prout à gratuita diſtincta eſt.

Probat illam 1. — *Secundò.* — *Tertiò.*

3. Sententia Soti non diſtinguens iuſtitiam originalem à gratia.

4. Tertia ſententia extremè contraria eſt, iuſtitiā originalem non fuiſſe aliquid diſtinctum à gratia gratum faciente, hæc enim ſola apud Deum eſt vera iuſtitia, iuxta Paul. *ad Rom.* 4. Et originalis tunc fuit, tum quia in ipſa origine concreata eſt, tum etiam quia poſt originem poſterorum in eos erat transfundenda, ſi non fuiſſet amiſſa. Et alioqui gratia in illo ſtatu potuit eſſe maioris excellentiæ, quàm nunc ſit, quia non tantùm poterat hominem gratum Deo reddere, ſed etiam ſenſualitatem cōpeſcere, & corpus roborare in obſequium rationis, vt tranquilla voluntas ſubderetur Deo. Hanc opinionem tenuit Soto *lib.* 1. *de natur. & Grat. cap.* 5. quanuis explicando illam tandem dicat ſe non multum contendere, an gratia, & iuſtitia originalis ſint habitus diſtincti, dummodo inſeparabiles cenſeantur, ita vt, quia homo fuit creatus in gratia, fuerit etiam creatus in iuſtitia, & quia peccando amiſit gratiam, amiſerit etiam iuſtitiam. Propter hanc autem inſeparabilitatem, videtur ipſe in eam partem inclinare, quòd fuerint idem, ſeu quòd gratia ſola omnes effectus iuſtitiæ contulerit. Et hoc ſequitur Zumel 1. *p. q.* 95. *art.* 1. *q.* 2. *in* 1. *dub.* illi annexo, & conſentit Valent. 1. *tom. diſp.* 7. *q.* 2. *punct.* 2. §. *quoad ſecundam.* Qui hanc exiſtimant eſſe ſententiam D. Thomæ 1. *p. q.* 95. *art.* 1. vbi dicit rectitudinem primi ſtatus, in quo ita erant omnia in homine ordinata, vt & ratio ſubderetur Deo, & vires inferiores animæ rationi ſubderentur, & corpus animæ, ſecundùm ſupernaturale donum gratiæ. Loquitúrque de gratia gratum faciente, nam inde probat hominem fuiſſe creatum in gratia, quia in illa rectitudine creatus fuit: & è contrario amiſſa gratia illam rectitudinem amiſit, iuxta Auguſt. quem allegat *lib.* 13. *de Ciuit. cap.* 13. dicentem; *Poſtquam præcepti facta tranſgreſſio eſt, ſtatim gratia deſerente, diuina de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt.* Item *q.* 97. *art.* 1. *ad* 3. ait D. Thomas, vim præſeruandi corpus à corruptione in illo ſtatu fuiſſe per *donum gratiæ.* Vbi etiam loquitur de gratia ſanctificante, nam ſubdit, nunc recuperari gratiam ad remiſſionem culpæ, & meritum gloriæ, non verò ad illum immortalitatis effectum.

Aut certè coniungens inſeparabiliter. — *D. Thom. locus vnus pro eadem ſententia.* — *Locus alter.*

Loci præterea ex aliis eiuſdem D. Th. libris.

5. Simili modo 4. *contra gent. cap.* 52. dicit, hominem fuiſſe inſtitutum cum rectitudine ſuperiùs dicta: *Deo ſua gratia ſupplente, quod ad hoc perficiendum natura minus habebat.* Præterea idem D. Thom. 1. 2. *q.* 82. *art.* 1. *ad* 3. *& art.* 2. docet, peccatum originale primariò eſſe in eſſentia animæ, vnde *ibid. ad* 2. conſequenter ait, quòd *originalis iuſtitia primordialiter pertinebat ad eſſentiam animæ.* Et *in a.* 3. conſequenter dicit, iuſtitiam originalem poſt animæ eſſentiam per prius perficere voluntatem, quàm alias potentias. Sed hunc eundem ordinem ponit D. Thomas in gratia ſanctificante, nec in animæ eſſentia poteſt aliud donum ſupernaturale intelligi, præter gratiam ſanctificantem; ergo intellexit D. Thomas, iuſtitiam originalem fuiſſe gratiam ipſam. Vnde *in* 2. *d.* 31. *q.* 2. *art.* 1. eandem doctrinam repetit, quòd peccatum originale primariè eſt in eſſentia animæ. Et conſequenter *in diſt.* 32. *q.* 1. *art.* 1. *in corp.* iunctis ſolutionibus *ad* 1. *&* 2. ſignificat, iuſtitiam originalem, quoad formale fuiſſe in eſſentia animæ; ergo ſentit idem eſſe cum gratia. Ratio verò huius ſententiæ ſolùm eſt, quia cùm gratia ſufficeret ad huiuſmodi effectum, ſuperfluum eſt, alia dona, vel habitus multiplicare.

Ratio pro eadem ſententia.

4. Sententia bipartita diſtingui iuſtitiā originalem à gratia, ſed tamē in illa radicari. Tribuitur etiā D. Th.

6. Quarta ſententia eſt, iuſtitiam originalem fuiſſe donum diſtinctum à gratia gratum faciente, in illa tamen fundatum, & radicatum. Ita tenet Durand. *in* 2. *d.* 20. *q.* 5. & Caiet. *dicta q.* 95. *art.* 1. putátque eſſe ſententiam D. Thomæ *in eodem art.* vbi ſignificat, iuſtitiam originalem fuiſſe effectum gratiæ, ac proinde fuiſſe aliquid diſtinctum ab illa, vbi *in q.* 100. *a.* 1. *ad* 2. dicit, gratiā eſſe radicem originalis iuſtitię; ergo ſentit fuiſſe diſtinctas. Deinde D. Th. 1. 2. *q.* 109. ferè in omnibus articulis diſtinguit inter naturę integritatem, & gratiam; ergo ſupponit etiā D. Th. diſtinctionē inter illa duo. Et probari poteſt hæc opinio quoad hanc partē, quia effectus originalis iuſtitiæ ſunt longè diuerſi ab effectibus gratię; ergo & formę ſūt diuerſę. Antecedēs patet, quia iuſtitia originalis ſolū reformabat defectus naturales humanæ naturæ, & ita ſolùm illam perficiebat in ordine ad finē naturalem;

Probatio prioris partis.

ergo ſolùm præſtabat rectitudinem naturalem, & omnes effectus eius naturalem ordinem non tranſcendebant. At verò gratia ordinat, & perficit hominem in ordine ad finem ſupernaturalem. Altera verò pars, quòd iuſtitia fundaretur in gratia, inde probatur à D. Thoma, quia ſubordinatio corporis ad animam, & inferioris partis ad ſuperiorem fundabatur in perfecta ſubiectione ſuperioris partis hominis ad Deum, quam ſubiectionem efficit gratia.

Probatio poſterioris.

7\. Non explicat autem Caiet. quale fuerit donum iuſtitiæ, quod à gratia diſtinguebatur, referendo autem opinionem Scoti non videtur in hac parte ab Scoto diſſentire, ſed ſolùm in altera parte, quã retuli, quòd iuſtitia fundata, & radicata fuit in gratia, & ideo ab illa ſeparata non fuit, neque à principio ſine illa fuit infuſa. Quanquam in hoc non omnino conſentiat Caiet. nam ſtatim dicit, amiſſa gratia permanſiſſe aliquo modo, & pro aliquo tempore, originalem iuſtitiam in Eua, quod iam in ſuperioribus notauimus, & reiecimus. Durandus verò *in 2. d.31.q.3.* ſentit iuſtitiam originalem fuiſſe in viribus ſenſitiuis tanquam in ſubiecto, & non in voluntate, in quo differt ab Scoto. Tamen etiam ipſe non declarat, an eſſet aliquis habitus; verùm cùm alibi doceat hominem in ſtatu iuſtitiæ originalis non indiguiſſe virtutibus appetitus ſenſitiui, ſatis indicat, iuſtitiam fuiſſe aliquem peculiarem habitum, vel qualitatem appetitus ſenſitiui ab omnibus virtutibus diſtinctam.

In quo videantur Caietanus & Dur. diſcrepare.

In 4. d. 29. q.2.

8\. Addere præterea poſſumus quintam opinionem parum à ſuperiori diſtinctam, conuenit enim cum præcedenti in hoc, quod iuſtitiam originalem à gratia diſtinguit; differt autem, quia etiam negat fuiſſe radicatam, ſeu fundatam in gratia. Hanc tenent omnes, qui concedunt, Adam fuiſſe creatum in iuſtitia originali, & negant fuiſſe creatum in gratia. Nam ex illa ſeparatione manifeſte colligitur diſtinctio, & ex anteceſſione iuſtitiæ ad gratiam rectè infertur, gratiam non fuiſſe fundamentum, aut radicem iuſtitiæ. Et ita hanc ſententiam tenent Alexand. Alenſ. *in 2. p. q.* 91. aliàs 90. *memb.* 1. *&* 2. & Bonauent. *in 2. d.29. art.* 2. *q.* 2. & Marſil. *in 2. q.16. art.* 6. & alij, quos ſuprà retuli, de prima ſanctitate Adæ tractando. Nullus enim eorum, qui negarunt hominem fuiſſe conditum in gratia, auſus eſt negare, hominem fuiſſe creatum in iuſtitia originali, propter verbum Sapient. Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum*, cum aliis, quæ de integritate, & perfectione, in qua homo conditus eſt, à nobis ſunt dicta.

5. Sententia diſtinguit iuſtitiam originalem à gratia, ſed non in ea radicat.

9\. Vltima verò ſentẽtia, quam veriſſimam iudico, docet in primis, iuſtitiam originalem abſolutè, & ſimpliciter dictam non eſſe vnum peculiarem habitum, vel donum, ſed eſſe collectionem plurium habituum, & beneficiorum Dei. Deinde, docet hæc ſententia, iuſtitiam originalem in illa donorum collectione includere gratiam, virtutes, & dona, quæ per ſeipſam gratiam comitantur, & virtutes etiam morales, vel etiam intellectuales, quæ per actus humanos naturaliter acquiri poſſunt, & tunc per accidens infuſæ ſunt ſaltem Adamo. Vnde addit tertiò, non ſolos habitus, ſed etiam actualia Dei auxilia, & plura extrinſeca beneficia Dei in originali iuſtitia, ſeu in illa collectione bonorum, quam requirebat, comprehenſa fuiſſe. Et hinc quartò adiungit rectiſſimè dici, gratiam fuiſſe fundamentum, & radicem reliquorum donorum, quæ ad complementum talis iuſtitiæ requirebantur. Ex quibus tandem concludit iuſtitiam originalem, vt hoc nomine ſignificatur, non

Aſſertio quinque partes continens. Prima. Secunda

Tertia.

Quarta.

Quinta.

A includere nouum aliquod donum, aut beneficium gratiæ, vel naturæ diſtinctum, vel ſuperadditum iis, quæ hactenus à nobis explicata ſunt. Hanc ſententiam parum aliter explicatam tenet Molin. *in tract. de opere ſex dierum, diſp.27.* quamuis aliquid addat, quod nobis non probatur, vt ſtatim dicemus. Magna etiam ex parte concordat Pereir. *lib. 5. in Gen.* diſputat. de tertia excellentia ſtatus innocentiæ. Eandémque eſſe opinor D. Thomæ ſententiam, vt ex dicendis patebit.

Probatur ergo per ſingulas partes, & primam quidem, ſcilicet hanc iuſtitiam includere collectionem plurium donorum. Probatur in primis ex ipſo nomine iuſtitiæ, quod in præſenti non B ſignificat particularem iuſtitiam commutatiuam, vel diſtributiuam, aut aliam ſimilem, vt eſt in confeſſo apud omnes, & quaſi per ſe notum, quia ſignificat rectitudinem quandam totius hominis tam ſecundùm animam, quàm ſecundùm corpus, de qua loquitur Sapiens cùm dicit, creaſſe Deum hominem rectum; eſt ergo hæc iuſtitia vniuerſalis, & plures effectus includens. Et ideo Concil. Trident. *ſeſſ.* 5. *can.* 1. dixit, Adam amittendo ſanctitatem, & iuſtitiam, ſecundùm corpus, & animam in deterius commutatum fuiſſe. In quo ſignificat illam iuſtitiam corpus, & animam perfeciſſe, ac rectificaſſe. Iuſtitia autem vniuerſalis & tot habens effectus C non poteſt eſſe vna ſimplex qualitas, vel forma; eſt ergo plurium collectio. Minor declaratur, quia, vt D. Thom. docet *dicta q.* 95. *art.* 1. rectitudo illius iuſtitiæ in tribus præcipuè conſiſtebat, videlicet in debita ſubordinatione animæ ad Deum, quæ eſt per intellectum, & voluntatem, & conſequenter per dona, vel habitus illas potentias rectè diſponentes in ordine ad Deum. Item in debita ſubordinatione inferioris partis, ad ſuperiorem, id eſt, phantaſiæ ad intellectum, & appetitus ſenſitiui ad voluntatem, per quam fiebat, vt in his inferioribus potentiis nulla motio diſconueniens homini eſſe poſſet, quandiu ratio in perfecta ſubiectione ad D Deum perſeueraret. Item in debita ſubordinatione corporis ad animam quoad indolentiam, impaſſibilitatem, & immortalitatem. Sed hæc omnia manifeſtè includunt plurium donorum collectionem; ergo iuſtitia originalis in huiuſmodi collectione poſita erat. Et hoc ampliùs ex probatione aliarum partium declarabitur, & confirmabitur.

10\. *Probatur 1. pars aſſertionis.*

Secundò ergo probatur iuſtitiam illam ſimpliciter dictam, gratiam, & dona per ſe infuſa incluſiſſe. In quo poteſt eſſe diſputatio fundata ſolùm in æquiuocatione vocis, nam, vt Henric. Alenſ. & alij diſtinguunt, iuſtitia dupliciter accipi poteſt, E primò vt includit perfectum ordinem, & ſubiectionem ad Deum, non ſolùm per naturæ dona, ſed etiam per ſupernaturalia dona infuſa: ſecundò rectitudo naturalis includens tres illas quaſi partes ſuprà numeratas ſolùm in ordine ad Deum vt finem naturalem, ſi daretur ſine donis infuſis, vt de abſoluta Dei potentia fieri poſſet (id enim, quod multi dixerunt factum eſſe, ſine dubio non fuit impoſſibile) non immeritò dici poſſet quædam iuſtitia naturalis. Quia intra ſuum ordinem conſtitueret in omnibus quandam æquitatem, & inæqualitatem excluderet. Ablata ergo hac nominis æquiuocatione, ſenſus noſtræ aſſertionis eſt, de facto rectitudinem Adæ collatam in origine ſua pro ſe, & ſua poſteritate ſi perſeueraret, non tantùm incluſiſſe naturalem rectitudinem; ſed etiam per ſe infuſam, & ſupernaturalem, & ideo iuſtitiam

11\. *Remouetur æquiuocatio vt probetur 2. pars.*

origi

originalem iuxta propriam, & theologicam ſignificationem illius vocis, etiam gratiam, & ſupernaturalia dona includere.

Probatur iam 2. pars aſſertionis, quoad dona per ſe infuſa primò.

12. Hoc probatur primò, quia de facto talis iuſtitia collata eſt Adæ in ſua creatione, vt ſuprà probatum eſt, & eodem modo erat transfundenda in poſteros, vt infrà videbimus; ergo illa eſt, quæ propriè iuſtitia originalis vocatur. Secundò, quia apud Deum non eſt iuſtitia ſimpliciter, niſi quæ gratiam, & charitatem includit, vt ſuprà probatum eſt ex Paulo *ad Rom.* 4. & idem probari poteſt *ex* 1. *ad Corinth.* 13. & aliis ſimilibus locis. Tertiò probatur ex Conc. Trid. *ſeſſ.* 5. *can.* 1. dicente, Adam in principio ſanctitatem, & iuſtitiam habuiſſe. Sed dicet fortaſſe aliquis, potius in his verbis videri Concilium diſtinguere iuſtitiam à ſanctitate, ac ſubinde cùm ſanctitas conſiſtat in gratia, & bonis eius, videtur nomine iuſtitiæ intelligere ſolam rectitudinem, ſeu integritatem naturalem. Sed longè alia eſt mens Concilij, non enim coniungit illas duas voces, vt formas condiſtinctas per illas ſignificaret, ſed vt modum, & effectum illius ſanctitatis magis declararet. Vnde inferius *in ſeſſ.* 6. *cap.* 7. dicit, *iuſtificationem eſſe ſanctificationem per ſuſceptionem gratiæ, & donorũ, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus.* Et in fine capitis dicit, *Chriſtianam iuſtitiam eſſe illam, quam Adam ſua inobedientia ſibi, & nobis perdidit.* Ergo eandem gratiam vocat iuſtitiam, & ſanctitatem, quia vtraque voce ſignificari ſolet, quia & gratis datur, & hominem gratum, purum, & rectum facit. Vnde eſt illud 1. Corinth. 1. *Qui factus eſt nobis iuſtitia, ſanctificatio,* &c. Quanquam per nomen ſanctitatis, animæ gratia, per nomen verò iuſtitiæ, magis virtutes potentiarum ſignificari videantur, ex eodem Concil. *in eodem cap.* 7. Vltimò probatur ex D.Thoma. Nam teſtimonia, quæ adduximus in tertia ſententia optimè probant, ſenſiſſe D.Thomam, iuſtitiam originalem includere gratiam gratum facientem, imò eſſe fundamentũ, & radicem aliorum donorum, quæ iuſtitia originalis includebat; prout in alia parte aſſerimus, cuius rationem infrà reddemus, per quam etiam hæc pars confirmabitur, & ratione oſtendetur.

Secundò. *Tertiò.* *Obiectio ex adducto loco Tridentini.* *Soluitur ex locis aliis eiuſdē Concilij.* *Quartò.*

Deinde probatur eadē 2. pars quoad dona infuſa per accidens.

13. Quòd autem non ſolùm gratiam, & habitus infuſos per ſe, ſed etiam infuſos per accidens iuſtitia originalis includat, probatur primò, quia iuſtitia originalis non ſolùm ſupernaturalem, ſed etiam naturalem rectitudinem perficiebat, atque præſtabat, quantum ad naturæ integritatem, & facilitatem benè operandi, & cauendi defectus naturæ contrarios neceſſarium, & conueniens erat. Sed ad huiuſmodi rectitudinem ex ea parte, quæ ad naturalem rectitudinem pertinebat, neceſſarij erant habitus ordinis naturalis ſtudioſi, & honeſti, ac per accidens infuſi; ergo iuſtitia originalis hos habitus includebat. Maior, & minor ex toto diſcurſu præcedentium capitum manifeſta ſunt; nam oſtenſum eſt, totam illam rectitudinem illi ſtatui fuiſſe conceſſam, & ſine illis habitibus non potuiſſe cõnaturali modo fieri. Conſequentia verò manifeſta eſt, tum ex communi Theologorum conſenſu, nam omnes tribuunt hunc effectum iuſtitiæ originali, licèt in modo differant, nam quidam volunt eſſe vnicum, alij eſſe principalem, alij eſſe ſecundarium, quæ differentia ad noſtræ rationis efficaciam nunc non refert; tum etiam idem patet ex ſignificatione nominis *iuſtitia* originalis ſuprà declarata; ſignificat enim illam formam, quæ illam rectitudinem formaliter conferebat.

Ex proximè dictis impugnatur ſententia Soti num. 4. relata.

14. Atque hinc conſtat falſam eſſe tertiam ſenten- A tiam Soti, ſi in ſenſu huic parti contrario accipiatur, vel ſano modo expoſitam à noſtra non differre. Nam ſiue per gratiam intelligat ſolam qualitatem eſſentiæ animæ inhærentem, ſiue cum illa comprehendat omnes habitus per ſe infuſos virtutum, & donorum, non potuit ſola gratia ſufficere ad omnes effectus iuſtitiæ originalis formaliter præſtandos. Nam ſola gratia ſolùm confert effectus, & actus ordinis ſupernaturalis, iuſtitia autem originalis habebat etiam effectus ordinis naturalis, & in naturalibus actibus rectitudinem conſtituebat; ergo ſola gratia per ſe infuſa cum ſuis habitibus non potuit eſſe integra (vt ſic dicam) originalis iuſtitia. Ad hanc B verò rationem videtur reſpondere Valentia, dum ait, cùm animæ eſſentia ſit radix omnium potentiarum, à gratia, quæ eſt in animæ eſſentia, poſſe vim accipere potentias eius ad omnes effectus originalis iuſtitiæ. Sicut ab eodem iuſtitiæ dono exiſtente in anima corpus etiam immortalitatem reciperet.

Quid reſpõdeat ad hãc impugnationem Valentia.

Refellitur reſponſio.

15. At verò hæc reſponſio ſi de propria, & formali cauſa, de qua loquimur, intelligatur, facilè refutari poteſt. Nam licèt eadem anima ſit origo potentiarum, nihilominus potentiæ (vt ſupponimus) ſunt res ab anima diſtinctæ; & ideo perfectio exiſtens in eſſentia animæ non poteſt formaliter perficere potentias, nec dare illis vim C proximam ad ſuos actus neceſſariam. Aliàs eadem ratione probaretur, iuſtitiam infuſam eſſe vnicam ſimplicem formam, ſcilicet, gratiam exiſtentem in eſſentia animæ, nullamque formam, ſeu habitum in potentiis ponere, quod omnino falſum eſt, & Concilio Trid. contrarium. Si ergo forma quæ ineſt propriè in eſſentia animæ per ſeipſam non dat vim potentiis ad actus ſui ordinis; multo minus dare potuit ad actus alterius, ſeu inferioris ordinis. Quin potiùs nec virtus per ſe infuſa potentiæ dat formaliter vim ad actus inferioris, & naturalis ordinis, quia nec ad illos inclinat, nec per ſe facilitatem in illis exercendis confert, ſed facultatem ad actus ſuperioris or- D dinis eliciendos præbet. Imò ad hoc etiam in vna potentia vna ſimplex ſupernaturalis forma non ſufficit, ſed ſecundùm varietatem actuum, & obiectorum ſæpe multiplicantur habitus per ſe infuſi in eadem potentia, & præter eos requiruntur habitus boni acquiſiti, vt potentia ſit in omnibus benè, & completè diſpoſita.

Quid rurſus reſpondeat Sotus & Valentia.

16. Fortaſſe reſpondebitur, licèt nunc ſola gratia exiſtens in eſſentia animæ non poſſit totam hanc vim formaliter conferre potentiis, nihilominus in ſtatu innocentiæ altiori modo datam, & eleuatam fuiſſe, vt ad omnes illos effectus ſola ſufficeret. Hoc enim ſignificat Soto, cùm dicit, gratiam Adæ in hac parte fuiſſe maioris digni- E tatis, quàm ſit gratia noſtra, quia non tantùm faciebat hominem gratum Deo, ſed etiam *ſenſualitatem compeſcebat, & corpus roborabat in obſequium rationis.* Et idem ſignificat Valentia, dicens vnum, & idem donum realiter habuiſſe omnes effectus iuſtitiæ, & gratiæ. Sed hoc in eodem formali ſenſu loquendo ſuſtineri non poteſt. Nam gratia Adæ, & noſtra non fuerunt diuerſæ ſpeciei, ſed eiuſdem naturæ & eſſentiæ; tum quia Concil. Trid. *dicta ſeſſ.* 5. dicit, *in can.* 1. & 2. Adam amiſiſſe ſibi, & nobis ſanctitatem, & *in ſeſſ.* 6. *cap.* 7. addit, nos gratiam accipere, ſeu primam ſtolam pro illa, quam Adam nobis perdidit. Tum etiam, quia peccatum originale eſt priuatio illius gratiæ, quam Adam habuit, & nobis danda fuiſſet in ſtatu innocentiæ, ſi ille non peccaret; ergo ſua,

Improbatur primò.

ſua, quæ nunc datur non eſſet eiuſdem rationis, & in ſua eſſentia, & entitate æquè perfecta non omnino auferret culpam originalis peccati, prout idem Concilium definit. Tum præterea, quia gratia, quæ nobis nunc infunditur, eſt ſuprema participatio diuinæ naturæ, quæ in ratione eſſentiæ participatæ intelligi poteſt. Vnde neque Angelis data eſt perfectior quoad eſſentiam; ergo neque primo homini. Denique quia fides, ſpes, & charitas eiuſdem rationis fuerunt in primo homine; ergo & gratia.

17. *Progreditur dicta prima improbatio.* Hinc ergo vlteriùs procedimus fruſtrà dici gratiam in ſtatu innocentiæ habuiſſe dignitatem, aut neſcio quam eleuationem, vt per ſeipſam omnes effectus iuſtitiæ conferret. Primò, quia hoc gratis, & ſine fundamento dicitur. Nam illud eſt ſupra naturam illius qualitatis, in nobis enim habet gratia omnem effectum formalem ſibi connaturalem, & tamen non habet omnes effectus iuſtitiæ; ergo non potuit illos conferre ſine magno miraculo, quod ſine fundamento affirmandum non eſt. *Secūdò improbantur.* Secundò, illa maior dignitas non potuit eſſe phyſica, quia in gratia non poteſt intelligi phyſicum augmentum perfectionis, niſi per modum intenſionis, quæ ad illos effectus formaliter non confert, vt per ſe conſtat. Nam in homine lapſo poteſt eſſe intenſior gratia, quàm fuit in Adam, licèt in eo dicti effectus iuſtitiæ non inueniantur. Si autem dicatur illa dignitas eſſe moralis per aliquam Dei acceptationem, illa ſufficere non potuit, vt ſola gratia omnes illos effectus formaliter conferret, quia ſunt effectus phyſici, & per alias formas, ſeu habitus phyſicè, ac formaliter conferri debuerunt. *Tertiò improbantur.* Tertiò quod de eleuatione dicitur intelligi poteſt, aut in genere cauſæ formalis, aut in genere efficientis. Prior eſt impoſſibilis, quia nulla forma eleuari poteſt ad dandum alium effectum formalem, realem, & phyſicum, præter illum, quem ex natura ſua conferre poteſt. Vnde non poteſt gratia, ſi eſt qualitas in eſſentia animæ exiſtens, dare voluntati illum effectum formalē, quem præbet illi charitas, & ſic de cæteris. Igitur gratia in ſtatu innocentię ſolùm potuit habere ſuum effectum formalem in eſſentia animæ, & eundem, quem nunc habet in homine iuſto. Poſterior autem eleuatio effectiua eſt impertinens, & ſine fundamento: nam illa eleuatio non eſt naturalis; ergo oportet, vt per reuelationem conſtet, aut aliam ſufficientem auctoritatem, vel ſaltem per ſatis probabilem coniecturam; nihil autem horum in præſenti inuenitur. Cur enim Deus relinqueret potentias ſine propriis habitibus, & principiis ſuarum actionum illi ſtatui conuenientium, & miraculosè vteretur ſola qualitate gratiæ ad iuuandas potentias in illis omnibus actionibus efficiendis? Hoc enim nihil ad perfectionem illius ſtatus conduxiſſet: imò perfectionem minueret, quia potentiæ ipſæ non agerent connaturali modo, & propriis perfectionibus formalibus carerent. Si autem potentiæ habebant propria intrinſeca principia, eo ipſo integra iuſtitia originalis plures habitus, ſeu qualitates includit præter gratiam, & conſequenter illa eleuatio gratiæ ad nouam efficientiam impertinens eſt.

18. *Prædictæ refutationes valent etiā pro donis per accidens infuſis.* Quæ omnia euidenter conuincunt de virtutibus, & donis per ſe infuſis, vt à gratia diſtinguuntur, & ex illis non minus efficax argumentum ſumitur ad reliquos habitus per accidens infuſos, quatenus ad perfectam integritatem, & rectitudinem naturalem neceſſarij ſunt, vel conferunt, vt magis connaturali modo fiat. Ac denique idem

A euidentius eſt de immortalitate, & robore corporis. Quomodo enim poterat hæc perfectio per ſolam gratiam animæ inhærentem formaliter conferri? Imò ſuprà oſtendimus nullam qualitatem ſpiritualem potuiſſe effectum illum formaliter dare, quia etiam nec per intrinſecam qualitatem corpoream factam eſſe. *Et pro aliis naturalibus, quæ pertinerent ad ſtatū innocentiæ.* Quòd ſi dicti auctores non intendunt loqui de iuſtitia in dicto ſenſu, quam formalem, ſeu in genere cauſæ formalis appellauimus, ſed ſolùm intendunt, gratiam contuliſſe effectus iuſtitiæ per habitus, vel alia dona, quæ ratione illius dantur: & in hoc habuiſſe gratiam primi ſtatus quandam maiorem dignitatem moralem, quia plura dona, & beneficia B ratione illius dabantur, ſic non ſunt nobis contrarij, obſcurè tamen loquuti ſunt, vt in quarto puncto videbimus.

Et hinc facilè intelligitur, quod in tertio puncto noſtræ ſententiæ aſſeruimus, nimirum originalem iuſtitiam etiam in actu primo conſideratam, prout de illa loquimur, non incluſiſſe tantùm habitus, vel qualitates intrinſecās permanētes, & animæ, & corpori inhærentes; ſed etiā alia Dei beneficia, & maximè ſpecialem eius protectionem, & prouidentiam. 19. *Tertia deinde pars aſſertionis ſuadetur.* Probatur, quia in ſuperioribus oſtenſum eſt, effectum non peccandi venialiter in illo ſtatu; & non incurrendi deceptionem, vel errorem infallibiliter, & continendi C appetitum inferiorem, vt nunquam haberet motum præuenientem rationem, aut homini diſconuenientem, non potuiſſe fieri per ſolos habitus, ſed neceſſariam fuiſſe ſpecialem Dei prouidentiam & protectionem. Idémque oſtendimus de corporis immortalitate, ſeu impaſſibilitate; ſed iſti effectus pertinebant ad iuſtitiam originalem; ergo integra iuſtitia in actu primo ſumpta aliquid amplius præter habitus includebat. *Interrogationi ſatisfit.* Dices, quomodo poteſt eſſe per modum actus primi, & non eſſe per habitum, vel qualitatem permanentem? Reſpondeo quia eſſe poteſt per extrinſecum adiutorem homini aſſiſtentem, ſempérque expoſitum, ac ſufficienter præparatum ad D præueniendum hominem, & iuuandum in omnibus opportunitatibus ad illos effectus neceſſariis. Non eſt tamen inde inferendum hoc adiutorium extrinſecum ad omnia ſufficere, nam virtus intrinſeca formaliter perficiens, & dans connaturalem virtutem operandi, neceſſaria in primis fuit, vbi autem illa non ſufficit, diuina protectio adiungenda eſt, quæ prædicto modo adiutorium in actu primo conferre cenſeatur. Sicut ignis, v. g. ſufficienter eſt conſtitutus in actu primo ad calefaciendum, quia licèt calor eius per ſe ſolus abſolutè non ſufficiat ad calefaciendum, habet nihilominus paratum Dei concurſum, propter quod quaſi in actu primo illum habere dicitur; ita E ergo ſeruata proportione in præſenti loquimur.

20. *Probatur 4. pars aſſertionis auctoritate D. Thomæ, & Auguſtini.* Quarta verò pars reſolutionis datæ ex dictis facilè probari poteſt, eámque præcipuè intendit D. Thomas in locis pro tertia ſententia allegatis. Nam hac ratione dicit, iuſtitiam originalem quoad formale, fuiſſe gratiam ipſam, id eſt, quoad principalem formam, quæ tanquam radix, & fundamentum ad alias perfectiones iuſtitiæ originalis comparatur. Item in eodem ſenſu dicit, peccatum originale eſſe priuationem iuſtitiæ originalis, vtique formaliter, ſeu eſſentialiter quoad priuationem gratiæ, & conſequenter quoad reliqua, quia deſtructa radice, conſequenter deſtruuntur reliqua. Et nihilominus è contrario ait, per infuſionem gratiæ ſimpliciter auferri originale peccatum, quia tollitur quoad ſuum formale

male, & eſſentiale, quanuis non tota iuſtitia originalis integrè, quoad omnes ſuos effectus, reſtituatur. Ac denique hac ratione verum habet, quod Auguſt. & D.Thō.dixerunt, *hominem peccando immortalitatem amiſiſſe, quia gratiam perdidit,* id eſt, quia gratia ſuo modo erat fundamentum, & radix illius immortalitatis.

21. *Deinde ratione.* Ratione declaratur, quia iuſtitia originalis formaliter, & adæquatè erat quædam collectio plurium perfectionum data à Deo ad conſtituendum hominem in quodam felicitatis ſtatu; ergo illa omnia data ſunt cum aliquo ordine inter ſe. Nam multitudo ſine ordine eſt confuſio, & ideo, quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt, imò cum ſumma ſapientia, & pulchritudine ordinantur: optimus autem ordo poſtulat, vt quando multa in vnum conueniunt, inferiora ſuperioribus ſubordinata ſint, & quod in eis eſt ſupremum, ſit quaſi caput, & fundamentum aliorum; ergo ita fuit conſtituta priginalis iuſtitia. Vnde cùm in illa collectione gratia fuerit principalis forma, illa cenſenda eſt quaſi eſſentialis in illa iuſtitia, reliqua verò omnia tanquam proprietates eius, vel tanquam auxilia, & ornamenta illi adiuncta ad perfectiùs viuendum, & operandum ſecundùm iuſtitiā, & ſine defectu.

22. *Confirmatur, & declaratur amplius.* Et confirmatur, ampliùs rem ipſam declarando. Nam ſi nomine gratiæ intelligamus ſolam ſimplicem formam gratiæ exiſtentis in eſſentia animæ, illa inprimis comparatur ad habitus operatiuos per ſe infuſos, tanquam eſſentia ad proprietates: & hac ratione dicitur eſſe illorum radix, & fundamentum. Si verò ſit ſermo de tota gratia habituali, prout includit habitus operatiuos per ſe infuſos, & præbet animæ ſupernaturalem rectitudinem; ſic etiam gratia fuit fundamentum, & radix illius rectitudinis naturalis, quæ per iuſtitiam originalem ſupra puram naturam addebatur. Quia, teſte Auguſtino, imò etiam teſte experientia, & effectu, quem Scriptura narrat, illa naturæ integritas, ſeu rectitudo ſub hac lege data eſt, vt quandiu prior rectitudo erga Deum duraret, etiam inferior rectitudo naturalis conſeruaretur, & priori deſtructa, poſterior conſequenter amitteretur; ergo ſignum eſt, gratiam etiam fuiſſe fundamentum rectitudinis naturalis ſaltem ex lege, & pacto Dei. Imò ſuppoſita eleuatione humanæ naturæ ad finem ſupernaturalem, & ſtatum gratiæ, id ex natura rei conſequebatur, quia non poteſt homo in hoc ſtatu ſe auertere à Deo ſine ſupernaturali, quin contra rationem etiam naturalem peccet, & conſequenter rectitudinem naturalem deſerat, & ideo perfecta etiam rectitudo naturalis in ſupernaturali fundari debuit.

23. *Progreditur dicta confirmatio, & declaratio.* Denique cùm homo in eo ſtatu propter finem ſupernaturalem conditus ſit, quicquid perfectionis recepit in rectitudine naturali, datum illi eſt ad conſeruandam feliciùs, & meliùs rectitudinem ſupernaturalem, & vt poſſet homo facilè, & ſine impedimentis tendere in illum finem ſine peccato, & cum magno merito; ergo omnis illa perfectio intuitu gratiæ data eſt, & ſub ea ratione cenſeri poteſt tanquam ſpeciale adiutorium gratiæ; ergo fuit in illa fundatum, & radicatum, & propter illam tanquam propter formam principalem donatum. Atque eodem modo concludi poteſt de aliis perfectionibus pertinentibus ad robur, & impaſſibilitatem corporis. Nam hæc etiam propter virtutis operationen data ſunt tanquam diſpoſitiones, quæ & euitationem mali, & operationem boni faciliorem reddebant. Et præ-

A terea ſi aliquid conſiderari poteſt in originali iuſtitia, quòd vel ad hominis ornamentum, vel ad naturalem commoditatem, aut iucunditatem pertineat, totum id datum eſt homini vt amico Dei, & filio iuſto, & innocenti, & ideo datum fuit dependenter à prima gratia in ſtatu innocentiæ collata; fuit ergo illa gratia fundamentum reliquorum bonorum originalis iuſtitiæ. Vnde ſi Soto, & alij auctores tertiæ opinionis hoc tantùm dicere voluerunt, illis non contradicimus, veruntamen non ſatis id explicuerunt.

Tandem probanda ſupereſt vltima pars noſtræ ſententiæ, quæ quidem ex diſcurſu præcedentium capitum ſatis, vt exiſtimo, probata eſt, nunc etiam B propter Scotum, Henric. aliquid addere, vel magis vrgere neceſſarium eſt. Et inprimis vt per omnia diſcurramus, ſupponimus, iuſtitiam originalem non addidiſſe aliquem habitum inhærentem eſſentiæ animæ præter gratiam ſanctificantem. Hoc non eſt neceſſe contra Scotum probare, cùm ipſe nec gratiam inhærentem in eſſentia animæ admittat. Et ferè idem de Henrico dicere poſſumus, cùm ipſe non admittat in eſſentia animæ gratiam, quæ ſit qualitas à charitate realiter diſtincta. Et ita neuter illorum in præſenti de tali qualitate loquitur. Generaliter autem probatur, quia vel talis qualitas eſſet ordinis ſupernaturalis, vel naturalis. Neutrum dici poteſt; ergo. 24. *5. Aſſertionis pars excluſiua oſtēditur.* *Excluditur in primis habitus omnis hærens ſubſtantiæ animæ ſupernaturalis.*

C Probatur minor quoad priorem partem, quia eſto illa qualitas ſit poſſibilis ad aliquem animæ ornatum, nihilominus ad rectitudinem iuſtitiæ, & ſanctitatis, nec eſſet neceſſaria, neque aliquid cōferre poterat. Quia qualitas gratiæ ſufficienter conſtituit animam participem diuinæ naturæ, & perfectam in eſſe diuino ſupernaturali; ergo propter hanc rectitudinem non eſt neceſſaria alia qualitas per ſe infuſa in eſſentia animæ. Neque etiam propter operationem; quia qualitas exiſtens in eſſentia animæ non dat proximam facultatem D operandi ſupernaturaliter, hanc enim præbent habitus potentiales. Quòd ſi fortaſſe dare poteſt efficientiam radicalem, vt ſic dicam, vel principalem, illam ſufficienter confert qualitas gratiæ. Fruſtrà ergo & ſine fundamento talis ſupernaturalis qualitas fingeretur.

Aliud item membrum de qualitate naturali facilè probatur, quia nullum effectum formalem poteſt in eſſentia animæ talis qualitas habere, qui ad rectitudinem iuſtitiæ naturalis pertineat, quia nec poteſt dare animæ aliquam maiorem integritatem in ſuo eſſe, neque etiam ad operationem iuuare, cùm non ſit in potentia. Solùm poteſt aliquis cogitare, talem qualitatem in eſſentia animæ quaſi eleuantem, aut confortantem illam ad informandum corpus immutabiliter, ſeu incorru- E ptibiliter, atque ita fuiſſe neceſſariam ad iuſtitiam originalem ex ea parte, qua corporis immortalitatem tribuebat. Et hoc fortaſſe dicerent, qui opinati ſunt, corpus hominis in ſtatu innocentiæ habuiſſe immortalitatem ex vi cuiuſdam qualitatis ſpiritualis. Sed hæc opinio in ſuperioribus reiecta eſt, & re vera non eſt veriſimilis. Tum quia informatio animæ circa corpus eſt intenſiuè indiuiſibilis, & non recipit magis, aut minus. Tum etiam, quia cùm ſit modus ſubſtantialis, etiamſi eſſet capax illius augmenti, non poſſet per qualitatem accidentalem illud formaliter recipere. Tum denique, quia illa qualitas ſpiritualis non poſſet reſiſtere contrariis agentibus, ne diſpoſitiones corporis humani corrumperent, neque illis ſublatis poſſet vnio animæ, ad corpus naturaliter conſeruari. Igitur originalis iuſtitia 25. *Tum etiam naturalis.* *Quorundā reſponſio.* *Refellitur.*

nullam

nullam qualitatem præter gratiam in animæ ſubſtantia ponebat.

26. *Deinde excluditur habitus ſupernaturalis intellectiuus diſtinctus ab iis qui nunc infunduntur.*

Deinde in intellectu nullum peculiarem habitum cognoſcitiuum iuſtitia originalis addebat. In hoc non contradicit Scotus, nec quiſquam de tali habitu loquitur. Nec etiā Henric. loquitur de rectitudine intellectus, ſed tantùm voluntatis. Neque aliquem alium auctorem inuenio, qui huiuſmodi habitum excogitauerit, & ideo breuiter probatur hæc pars. Primò quia per fidem, & dona Spiritus ſancti ſufficienter perficitur intellectus viatoris in ordine ad ſupernaturalem rectitudinem intellectus; nec in ſtatu iuſtitiæ originalis haberet homo ſupernaturalem rectitudinem habitualem alterius rationis, quia non haberet aliam ſcientiam per ſe infuſam, aut lumen propheticum habituale diſtinctum à lumine fidei, multóque minus lumen gloriæ. Nihil enim iſtorum ad rectitudinem illius ſtatus neceſſarium erat: nec cum probabili fundamento affirmari poteſt. Quòd ſi fortaſſe facilior, & melior vſus fidei, & aliorum bonorum intellectualium in ſtatu innocentiæ neceſſarius erat, non ex habitu diſtincto prouenire poterat, niſi ſub nomine habitûs includantur ſpecies, quas non negamus potuiſſe ſub perfectione iuſtitiæ originalis comprehendi. Non oportet autem illas fingere per ſe infuſas, nam ad vſum fidei ſufficiunt acquiſitæ, quæ tunc per accidens infunderentur, quantum ad integritatem illius ſtatus neceſſarium eſſet, & in ſuo ordine eſſent valde perfectæ, & cum eis darentur phantaſmata ad illarum vſum valde accommodata. Et, quod caput eſt, illa maior perfectio ex actualibus Dei auxiliis, & illuminationibus maximè proueniret. Vnde rectè dici poteſt, iuſtitiam originalem illa auxilia comprehendiſſe modo ſuprà explicato, non tamen nouum intellectualem habitum per ſe infuſum.

27. *Tum etiam diſtinctus ab infuſis per accidēs.*

Secundò etiam in ordine ad naturalem rectitudinem ſufficienter perficiebatur intellectus per intellectuales virtutes per accidens infuſas, imò fortaſſe non ſemper, & in omnibus fuiſſent neceſſariæ; ſed nunc de Adamo loquimur, cui datas eſſe diximus cum ſpeciebus, & phantaſmatibus neceſſariis, & ſufficientibus ad bonum vſum rectæ rationis, ac ſubinde ad rectitudinem naturalem, quatenus ex intellectu pendet. Quis ergo alius habitus ordinis naturalis excogitari poteſt, quem iuſtitia originalis in intellectu poſtulauerit, aut poſuerit? certè vix videtur intelligibilis, aut poſſibilis, nedum neceſſarius. Nam habitus opinionis, aut fidei humanæ, ad perfectionem illius ſtatus non pertinebant; virtutes autem intellectuales non videntur plures excogitari poſſe.

Obiectioni ſatisfit.

Quòd ſi obiiciatur de perfectione intellectus, quā iuſtitia originalis includebat, ſcilicet, vt illo ſtatu durante, non deciperetur. Reſpondemus, illam perfectionem non potuiſſe à peculiari habitu prouenire, ſed ex prudenti vſu in iudicando de rebus non euidentibus adiuncta ſimul, vel potiùs antecedente peculiari Dei protectione, & prouidentia, vt in ſuperioribus explicatum eſt. Neque in hoc puncto Henric. aut Scotus nobis contradicunt.

28. *Excluditur præterea omnis habitus voluntati per accidens infuſus præterquam virtutum naturalium.*

Tertiò verò addimus, iuſtitiam originalem nullum habitum, aut rectitudinem naturalem permanentem addidiſſe voluntati præter virtutes ordinis naturalis, quæ ex natura ſua per actus acquiri poſſunt; & in ſtatu originalis iuſtitiæ per accidens infundebantur. Probatur generatim ratione facta, quia illi habitus ſtudioſi ad omnem rectitudinem naturalem, quæ in voluntate eſſe

A poteſt permanenter, & per modum habitus, ſufficiunt. Nam hæ virtutes verſantur circa omnia obiecta honeſta, quæ per rationem naturalem oſtendi poſſunt, vt ſunt principia omnium honeſtorum actuum, qui per naturalem prudentiam regulari poſſunt; ergo ſufficienter inclinant ad omnem rectitudinem naturalem, nam rectitudo in vſu ipſo per actus honeſtos, & naturali ratione conformes, & non per alios, exercetur.

29. *Ad idē arguitur cum Scoto contra Henricum in num. 3.*

Deinde contra Henricum, quem etiam Scotus impugnat, argumentari poſſumus, quia illa rectitudo naturalis, quā iuſtitia originalis addebat voluntati ſecundùm Henricum, vel erat res aliqua diſtincta à voluntate, vel modus eius, formaliter, aut ex natura rei ab illa diſtinctus. Hæc
B enim Henricus non declarat. Dicit tamen illam fuiſſe quandam iuſtitiam, quam voluntas condita ſine donis gratiæ in puris naturalibus haberet, & illam poſſet amittere, quia per ſuam libertatem poſſet ſe obliquare, & ita iuſtitiam corrumpere inducendo in ſe obliquitatem iuſtitiæ oppoſitam. In quo inſinuat, illam iuſtitiam eſſe rem à voluntate diſtinctam ſiue omnino realiter, ſiue ex natura rei, ſeu modaliter; quia vt auferri poſſit à voluntate, ſaltem hæc diſtinctio neceſſaria eſt.

Arguitur iam 1.

Contra hanc verò partem obiicit Scotus, nam ſi hæc iuſtitia eſt aliqua res, vel modus realis poſitiuus ſeparabilis à voluntate, poſſet Deus creare
C hominis voluntatem ſine illa iuſtitia, ſeu rectitudine, quia quæ in re diſtincta ſunt, & per actionem hominis ſeparari poſſunt, multo faciliùs poſſunt à Deo ſeparari. Sed voluntas hominis ſic creata poſſet peccare, quia eſſet libera ad agendum ſecundùm rationem naturalem, vel contra illam; ergo tunc etiam obliquaretur per ſuum actum ſine amiſſione alicuius entitatis; ergo ex poteſtate ſe obliquandi non poteſt colligi talis qualitas.

30. *Arguitur 2.*

Secundò argumentari poſſumus, quia ſi illa iuſtitia eſt qualitas realiter diſtincta à voluntate, non poteſt eſſe, niſi aliquis habitus. In qua enim alia ſpecie qualitatis eſſe poteſt? Erit ergo habi-
D tus operatiuus, quia potentia non eſt capax aliorum habituum, vel ſaltem vt potentia eſt aliis non indiget; erit præterea habitus operatiuus actuum rectorum, ſeu honeſtorum, quod ipſe Henricus fateri videtur, cùm qualitatem illam iuſtitiam nominat; ergo non poteſt eſſe qualitas illa diſtincta à virtutibus omnibus naturalibus, quæ voluntati præbet rectitudinem in ordine ad actus morales honeſtos.

Occurritur pro Henric.

Diceret fortè Henricus, illam iuſtitiam non eſſe aliquam virtutem particularem, ſed eſſe quandam qualitatem ſimplicem, & vniuerſalem rectificantem voluntatem ad omnes morales actus virtutum particularium.

Reiicitur.

At profectò talis qualitas non eſt niſi ipſa volun-
E tas, nam ipſa non eſt capax alterius habitus æquè vniuerſalis reſpectu boni honeſti, aliàs omnis diſtinctio moralium virtutum ſuperuacanea eſt. Et præterea ſine vllo fundamento talis qualitas excogitata eſt. Quòd ſi fortaſſe dixerit Henricus illam iuſtitiam non eſſe propriam qualitatem, ſeu rem omnino diſtinctam à voluntate, oportet, vt nobis explicet, quis, vel qualis ſit iſte modus. Nam voluntas eſt res quædam indiuiſibilis, incapax ex natura ſua modi intenſionis, & extenſiui augmenti, in qualitatibus autem hos duos modos inuenimus, nec aliū in voluntate intelligere poſſumus. Præſertim quia ille modus ponitur ſeparabilis naturaliter à voluntate, ac proinde diſtinctus ab illa ex natura rei: voluntas autem ex natura ſua eſt immutabilis in ſua entitate, & inhærentia

hærentia ad animam, non minus quàm anima ipſa; ergo ille alius modus gratis excogitatus eſt, & percipi non poteſt.

31. *Arguitur 3.* Tertiò principaliter errat Henricus, quia vult, illam iuſtitiam eſſe naturalem, ac debitam homini in puris naturalibus, & nihilominus tantam eſſe, vt omnino ſubiiciat appetitum voluntati, & rebellionem carnis ad ſpiritum auferat. Vtrunque autem falſum eſt. Nam in primis pugna inter inferiorem, & ſuperiorem appetitum naturalis eſt homini, ſi in pura ſua natura ſpectetur, vt ſuprà probatum eſt, quia ſenſibilia obiecta naturaliter præueniũt, & immutant ſenſus externos & internos; & conſequenter appetitum etiam ſenſitiuum naturaliter mouent. Corpus etiam hominis in pura natura corruptibile eſt, & conſequenter aggrauat animam, & impedit ſpiritum. Ergo ſtatus iuſtitiæ originalis non poteſt dici illo modo naturalis, vt ſuprà etiam tactum eſt, & paulo pòſt confirmabitur. Deinde nulla qualitas exiſtens in voluntate per modum habitus poteſt ſua naturali virtute impedire omnes præuenientes motus appetitus, vt ſuprà oſtenſum eſt. Præterea, ſi qualitas illa eſſet dicto modo connaturalis, non amitteretur propter peccatum, tum quia naturalia manent integra, teſte Dionyſio, tum etiam, quia vnus actus non poteſt ſtatim corrumpere totum habitum iuſtitiæ acquiſitum; ergo multo minus poſſet corrumpere totam illam iuſtitiam naturalẽ, tum præterea, quia aliàs nunc homo eſſet monſtroſus, & mancus in his, quæ ſuæ naturæ debita ſunt, & conſequenter poſſet euidenter cognoſci, vel nunc naſci hominem in ſtatu peccati, vel à ſuo auctore abſque donis naturæ debitis, ſine cauſa procreari.

32. *Ad probationes Henrici in n.3.* Hæc autem omnia abſurda ſunt, & ſine occaſione excogitata. Nam fundamentum Henrici nullius eſt momenti. Quia voluntas hominis in puris naturalibus creata per ſe eſſet naturaliter recta, quia eſſet naturaliter propenſa ad ea, quæ rectæ rationi conſentanea ſunt. Et quanuis habeat ſimul naturalem propenſionem ad bona corporis, tamen etiam illa eſt recta, quia eſt ſubordinata priori propenſioni, & regulæ rectæ rationis. Voluntas autem ſic creata, prius quàm liberè operetur non eſſet poſitiuè recta moraliter, ſed dici poſſet recta negatiuè, id eſt, non obliqua, ſicut dicitur innocens, qui nihil peccauit. Vnde cùm primùm peccaret, ſe obliquaret moraliter, non amittendo aliquam iuſtitiam poſitiuam, ſed amittendo innocentiam, & inducendo in ſe actualem obliquitatem actus praui, & moralem auerſioſionem, quæ tranſacto actu in ea relinquitur. Vel certè ſi per actus peccatorum habitus vitiorum acquirerentur, illi non eſſent naturales, id eſt, congeniti cum natura, neque excluderent aliquem habitum cum natura congenitum, ſed tantùm adderent inclinationem ad malum, quam voluntas in pura natura ex ſe non haberet. Et ita inducerent obliquitatem in voluntate, non aliquam rem auferendo, ſed inclinationem rectæ rationi non conformem addendo; ergo ſuperfluè, & ſine fundamento excogitauit Henricus iuſtitiam aliquam naturaliter congenitam voluntati, ita in re ab ipſa diſtinctam, vt per quodlibet peccatum amittatur. Cuius etiam ſignum eſſe poteſt, quòd per ſecundum, & tertium, & ſubſequentia peccata augetur obliquitas voluntatis, & tamen non augetur illa phyſica carentia iuſtitiæ originalis, quia ſecundùm Henricum per primum peccatum tota amittitur. Ergo ſignum eſt, illam obliquitatem non conſiſtere in reali priua-

A tione alicuius qualitatis, ſed in additione, vel morali, per plures malitias peccatorum, vel phyſica, per generationem prauorum habituum. Non fuit ergo in Adam talis iuſtitia, nec fuiſſet in eius poſteris, etiamſi ipſe non peccaſſet.

Supereſt dicendum de opinione Scoti, in qua duo nobis diſplicent. Primum, quòd in ſolis quibuſdam habitibus voluntatis, & appetitus ſenſitiui conſtituit originalem iuſtitiam. Nam ſuprà probatum eſt, per ſolos habitus non potuiſſe ſubdi perfectè appetitum ſenſitiuum voluntati, nec fomitem extingui, ſeu concupiſcentiam omnino frænari, ita vt nunquam rationem præueniret, quæ obiectio non omnino latuit Sco- 33. *Contra Scotum in n.2. quòd iuſtitiam originalem conſtituat ex ſolis habitibus vtriuſque appetitus.*
B tum, & ideo non reputat inconueniens concedere, aliquos motus huiuſmodi potuiſſe eſſe in appetitu, non obſtante iuſtitia originali, quia per voluntatem poſſent facillimè coerceri, & cum magna delectatione hominis, non obſtante aliqua triſtitia appetitus, ſine propria hominis imperfectione. Quia quod conuenit homini ſecundùm ſuperiorem potentiam, dicitur illi ſimpliciter conuenire: quod autem ineſt in potentia inferiori, non ita ſimpliciter hominem denominat. Sed hoc etiam ibi refutauimus, quia ſecundùm doctrinam Auguſtini, & valde receptam in Eccleſia, nullus talis motus futurus erat in eo ſtatu, in quo homines nudi erant, & non erube-
C ſcebant, & concupiſcentia ita erat frænata in præſentia talis obiecti, ac ſi homo illud non videret, nam propterea oculi primorum parentum per peccatum aperti fuiſſe dicuntur.

34. *Vrgetur amplius.* Differentia verò illa, quam Scotus aſſignat inter motum ſuperioris, & inferioris potentiæ, tantùm in verbis conſiſtit. Nam in re clarum eſt, motus appetitus hominis eſſe, & ab homine fieri, & ipſum afficere. Ergo ſi eſt imperfectus, vel inordinato modo conſurgit, non poteſt non eſſe hominis imperfectio. Vel certè, vt verborum contenſio tollatur, ſaltem ſequitur non fuiſſe hominem totaliter rectum, & bene compoſitum per iuſtitiam originalem; quia ſicut malum eſt ex
D quocunque defectu, ita quilibet motus inordinatè exiſtens in inferiori appetitu tolleret integritatem, & rectitudinem iuſtitiæ originalis. Accedit, quòd ſi appetitus pati poſſet huiuſmodi præuenientes motus, etiam ipſa voluntas ſecundùm inferiorem partem, ſeu propenſionem ad corpus, traheretur ab appetitu, præueniendo ſuperiorem rationem quæ eſſet magna imperfectio, nam inde vlteriùs fieret, peccatum veniale ex ſurreptione, & non paruam difficultatem bene operandi ſimul cum iuſtitia originali eſſe potuiſſe. Vltra hoc verò etiam ad operandum bonum cum perfectione conſentanea iuſtitiæ originali, non ſufficiunt illi tres habitus, quos excogitauit Sco-
E tus, quia neceſſarij ſunt habitus virtutum, vel per ſe, vel per accidens infuſi, quia illi ſunt, qui vel dant facultatem operandi in ordine ſupernaturali, vel quodammodo complent illam, vel inclinationem eius perficiunt in ordine naturali, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt.

35. *Item quòd ponat tales habitus diſtinctos à virtutibus, ac primum quoad habitus voluntatis impugnatur.* Vnde ſecundò diſplicet in illa ſententia, quòd illos habitus tãquam ſpeciales ad iuſtitiam originalem requirit. Quod primò oſtendo in habitu voluntatis, cuius effectus eſſe dicitur dare voluntati vim auertendi appetitum inferiorem à propriis eius delectationibus minus bonis, cum maxima delectatione, quæ naturalem virtutem excederet, & ideo talis habitus ſupernaturalis appellatur. Quod in doctrina Scoti de ſupernaturali ſecundùm modum, erit intelligendũ, quia ipſe

non

non videtur formas, vel qualitates in ſubſtantia ſupernaturales admittere. Vel certè (quicquid de hoc ſit) manifeſtum eſt, iuxta hanc Scoti opinionem, non eſſe charitatem infuſam, quia nunc iuſti habent charitatem, & non habent illum habitum, & è contrario potuiſſet Deus creare hominem cum illo habitu, & ſine gratia, & charitate. Imò ita fuiſſe creatum primum hominem credit, vel probabiliſſimum reputat Scotus cum Alenſe, & aliis. Ergo talis habitus ordinis eſſet naturalis. Eius ergo effectus formalis eſſet dare voluntati magnam virtutem & vehementem inclinationem ad rectè operandum ſecundùm rectam rationem. Eſt enim attentè conſiderandum, habitum non poſſe per ſe primò, & immediatè (vt ſic dicam) cauſare delectationem, ſed quatenus ea reſultat ex actu ad quem habitus per ſe primò inclinat. Quia neque ipſa delectatio poteſt aliter à nobis fieri, quia non eſt per modum actus per ſe primò facti, ſed per modum proprietatis, & quaſi paſſionis reſultatis ex actu, qui verſatur circa obiectum delectabile, eo quòd ſenſui, vel rationi conſentaneum ſit. Si enim ille habitus in vincendis & auertendis delectationibus ſenſuum maximam delectationem conferebat, non poterat id facere, niſi quia ad obiecta rationi conſentanea, & repugnantia delectationibus ſenſuum vehementer inclinabat.

36. *Progreditur proxima impugnatio.* Ex quo vlteriùs infero, non potuiſſe habitum illum eſſe vnum, & ſpecialem, diſtinctum ab omnibus, qui per actus acquiri poſſunt, & per accidens in ſtatu originalis iuſtitiæ infundebantur. Probatur in primis ratione generali, quia ille habitus non dabat delectationem in reprimenda inferiori concupiſcentia, niſi inclinando vehementer ad actus virtutis illi concupiſcentiæ repugnantes: ſed illi actus virtutis neceſſariò verſantur in materiis virtutum acquiſibilium per tales actus, & fiunt ſub eadem regula rationis naturalis, & ſub eiſdem motiuis honeſtis, ſub quibus virtutes morales, & acquiſitæ operantur; ergo vel impoſſibilis eſt talis habitus ab omnibus acquiſitis, ſeu acquiſibilibus, (vt ſic dicam) diſtinctus, vel ſaltem ſuperfluè cogitatur. Secundò valet contra Scotum argumentum factum contra Henricum, nam vel ille habitus eſt vnus ſimplex, vel collectio plurium. Si hoc poſterius dicatur, erit collectio virtutum omnium, quas voluntas ſuis actibus poſſet acquirere, ſicut nos dicimus. Nam multo improbabilius eſſet, alium ordinem virtutum quaſi medium inter ſupernaturales, & acquiſitas, ſeu inter gratiam, & naturam fingere. Primum autem de habitu ſimplici ſatis contra Henricum impugnatum eſt, præſertim ſi ſit ſermo de habitu eliciente omnes actus honeſtos, quos in omni materia poteſt voluntas naturaliter efficere, & per illos inferiorem appetitum in officio continere. Quod addo, quia imperando poteſt vnus habitus ſimplex dare facilitatem, & delectationem in omni materia virtutis, ſicut de charitate dixit Paulus, *Omnia credit, omnia ſuſtinet, patiens eſt, benigna eſt,* &c. 1. *Cor.* 13. Tandem hoc etiam Scotum nihil iuuat: tum quia talis habitus ad perfectam operis facilitatem & delectationem non ſufficit ſine proprio habitu eliciente. Tum præcipuè, quia in ordine naturalium actuum ille habitus maximè eſſe poſſet naturalis amicitia ad Deum. De quo habitu ſuprà diximus eſſe vnam ex virtutibus ordinis naturalis, quæ per ſe, & ex ſuo genere per actus proprios acquiri poteſt, & Adamo per accidens infuſa fuit. Et ideo propter illam dici non poteſt, originalem iuſtitiam includere aliquem habitum, præter collectionem omnium virtutum. Et idem eſt de quacunque alia generali virtute, vt obedientia, vel alia ſimili.

Fortaſſe verò diceret Scot. vt aliqui eius diſcipuli inſinuant illum quidem fuiſſe habitum charitatis Dei perficientis voluntatem ſolùm in ordine naturæ, ſeu reſpectu Dei vt auctoris naturæ, & in hoc diſtinctum à propria charitate infuſa; nihilominus tamen ſuperantem amicitiam, ſeu charitatem naturalem in duobus. Primò, quia non ſolùm poſſet reprimere appetitum, ſed etiam præuenire illum, ne ad ſenſibilia moueatur. Secundò in hoc, quòd per talem habitum poſſet voluntas vehementius, & intenſius operari, ac delectari in Deo, & in cohibendo appetitu propter ipſum Deum, quàm naturaliter poſſet. Sed neutrum horum ſatisfacit. Nam primum ſi intelligatur generaliter de omni motu appetitus falſum eſt, quia fomes non poteſt auferri per ſolum habitum exiſtentem in voluntate, imò nec adiungendo habitus appetitus, vt ſuprà probatum eſt. Si verò intelligatur indefinitè de aliquibus motibus appetitus, quos præuenire poteſt voluntas, ne inſurgant, fateor poſſe ad hoc iuuari voluntatem per habitum naturalem amoris Dei, tamen hoc facere poſſet etiam ſine iuſtitia originali. Quia id non poteſt fieri ex inclinatione talis habitus, niſi vitando occaſiones, & fugiendo obiecta, quæ tales motus ſenſibiles excitare poſſent. Hoc autem naturali induſtria, & prudentia fieri poteſt, quantum eſt ex vi talis effectus, quanquam vt facile fiat, non ſufficiat talis habitus, ſed neceſſariæ ſint etiam aliæ virtutes, & præſertim prudentia; vt autem ſemper fieri poſſet iuſtitia originalis non per ſolos habitus, ſed per alia etiam auxilia conferebat. 37. *Euaſio pro Scoto de duobus muneribus charitatis infuſa ad cōſtituendam rectitudinē originalem.* *Impugnatur quoad 1. munus.*

Secundum etiam, quod de intenſione dicitur, nihi non placet. Primò, quia non conſtat potuiſſe hominem in ſtatu innocentiæ diligere Deum vt auctorem naturæ per amorem quoad ſubſtantiam naturalem intenſiorem, quàm naturaliter poſſet efficere. Vnde enim hoc probari poteſt? Quanuis enim fortaſſe in illo ſtatu poſſet homo naturaliter diligere Deum cum maiori intenſione, & voluptate, quàm poſſet in ſtatu naturæ lapſæ, eo quòd nunc à corpore corruptibili, & paſſionibus eius, & à mutabilitate phantaſiæ impeditur, ne tanto conatu, & attentione in Deum ferri valeat, ſicut tunc poterat, his ablatis impedimentis. Nihilominus totus ille conatus voluntatis in illo ſtatu fortè non ſuperaret naturales vires voluntatis humanæ, nullum enim fundamentum ad id aſſerendum inuenio. Cur enim non poſſet anima ſeparata in pura natura exiſtens diligere Deum naturali dilectione tam intenſa quantum potuit homo in ſtatu innocentiæ? Item Angelis ipſis non eſt datus habitus ad diligendum Deum vt auctorem naturæ intenſius, quàm per ſolam potentiam naturaliter poſſint; ergo neque primò homini in ſtatu innocentiæ. Denique habitus inclinans ad actum naturalem fortaſſe non iuuat potentiam ad agendum intenſius, quàm naturaliter poſſit, ſed tantùm ad agendum faciliùs, & promptiùs actus eiuſdem intenſionis. Vel quanuis dicatur, dare virtutem ad intenſiorem actum, illam poterit præſtare habitus eiuſdem ordinis, & ſpeciei ſolùm propter maiorem intenſionem; ergo talis habitus non erit diſtinctus à naturali dilectione Dei habituali, quicquid ſit de intenſione, de qua nihil niſi diuinando affirmari poteſt. 38. *Impugnatur quoad 2. munus.*

Atque

39. *Rationes hactenus factæ contra habitũ voluntatis, valent contra habitus appetitus ſenſitiui.*

Atque hæ rationes cum proportione applicari poſſunt ad habitus, quos in appetitu ſenſitiuo ponit Scotus ſecundùm vnum opinandi modum. Nã ſi tales habitus intelligantur diſtincti ab omnibus habitibus, vel virtutibus, quæ naturaliter ineſſe poſſunt appetitui, & per actus eius acquiri valent, mihi non eſt veriſimilis illa opinio propter rationes factas de voluntate; nam ſine dubio eſt eadẽ proportio. Si verò intelligatur de habitibus eiuſdem rationis nõ acquiſitis, ſic nõn ſolùm probabile, ſed certum mihi videtur ad iuſtitiam originalem fuiſſe neceſſarios habitus in appetitu ſenſitiuo; non tamen duos tantùm propter iraſcibilem, & concupiſcibilem, ſed plures in vtraque facultate propter varietatem materiarum, & obiectorum moralium, vt ex dictis facilè colligitur, & contra Durandum in ſuperioribus probatum eſt.

40. *Cõcluditur authoris iudicium de tribus impugnatis opinionibus Scoti, Henrici, & Soti. Iudicium de 4. Durandi & Caiet. in num. 6.*

Atque ex his ſatisfactum eſt primis quinque opinionibus ſuprà recitatis, nam de prima, & ſecũda, Scoti ſcilicet, & Henrici nunc proximè diximus. De tertia verò quæ eſt Soti, iam declaratum eſt, quomodo gratia ſola non ſit tota forma iuſtitiæ originalis, & quomodo radicaliter, & fundamentaliter potuerit iuſtitia originalis appellari. Ad quartam verò Caietani, Durandi, & aliorum, qui iuſtitiam originalem à gratia diſtinguunt, dicimus, ſi intelligant eſſe diſtinctas tãquam duas formas, quarum neutra alteram includat, nobis non probari, quia oſtenſum eſt habitus gratiæ ad veram iuſtitiam neceſſarios fuiſſe. Vnde conſequenter in fundamento illius ſententiæ negamus illud principium, ſcilicet, iuſtitiam originalem ſolùm perfeciſſe naturam intra latitudinem honeſtatis, ſeu rectitudinis naturalis. Nam principaliter conferrebat rectitudinem ſupernaturalem, & in ordine ad illam perficiebat naturalem. Si verò iuſtitia originalis diſtinguatur à gratia tanquam includens aliquid gratiæ, ſic vera eſt diſtinctio. Et hoc ſolùm probant teſtimonia D. Thomæ quæ ibi adducuntur. Et ita etiã reſponſum eſt ad quintam opinionem: nam duo, quæ in illa adduntur, ſcilicet, gratiam nõ fuiſſe fundamentum iuſtitiæ originalis, & Adã fuiſſe creatum in iuſtitia originali, & non in gratia, iam à nobis impugnata ſunt. Quòd autẽ à contrario, gratia nunc ſeparetur à iuſtitia originali, ſolùm probat iuſtitiam originalem addidiſſe aliquid vltra gratiam, ſine quo ſola gratia nomen originalis iuſtitiæ nõn meretur.

Ad eius probationẽ ib. — *Iudicium de 5. in n. 8.*

41. *Corollariũ 1. ex hactenus tractatis quodnã ſit ſubiectũ iuſtitiæ origin.*

Ex quo in primis reſoluta manet quæſtio, quæ de ſubiecto originalis iuſtitiæ tractari ſolet. Nam D. Thomas illam collocat in eſſentia animę, quantum colligi poteſt *ex* 1. 2. *q.* 83. *a.* 2. *iuncta q.* 110. *a.* 3. & 4. Durãdus verò extremè diſtans à D. Thoma dixit, ſubiectum iuſtitiæ fuiſſe appetitum ſenſitiuum, vt patet *in* 2. *d.* 29. *q.* 2. At verò Scotus *in eadem diſt.* vel in ſola voluntate, vel in illa ſimul, & appetitu ſenſitiuo iuſtitiam originalem collocat, quod ſentit etiam Bonau. *in* 2. *d.* 31. *a.* 1. *q.* 2. Veruntamen reſolutio ex dictis eſt, iuſtitiam originalem quoad principalem eius formam, & quaſi fundamentum, & radicem aliarum perfectionum eius, fuiſſe in eſſentia animæ tanquam in proximo ſubiecto, quia illa forma erat gratia, quam credimus cum D. Thoma eſſe immediatè in eſſentia animę, & in hoc ſenſu ipſe de iuſtitia loquutus eſt. At verò quoad alias perfectiones non erat in vna, vel altera potẽtia adæquatè, ſed in omnibus ſimul, & in ſingulis inadæquatè. Et ita primò erat in intellectu, quaſi ordine generationis, principaliùs verò in voluntate, quia in illa erat charitas, conſequenter verò in aliis potentiis inferioribus. Quod ex parte attigit

Authoris reſolutio.

A Bonauent. *in* 2. *d.* 24. *q. vlt. ad penult.* Hæc autem intelliguntur de ſubiecto iuſtitiæ quoad habitus; nam quoad alia priuilegia non inhærebat homini quoad actum primum, ſed aſſiſtebat; quoad effectus verò non ſolùm in anima; ſed etiam in corpore ineſſe poterat, vt ex dictis manifeſtum eſt.

42. *Corollar. 2. an iuſtitia origin. ſit naturalis, vel ſupern. 1. Pars reſolutionis.*

Secundò colligitur ex dictis, an iuſtitia originalis naturalis, vel ſupernaturalis cenſenda ſit. Nam in hoc etiam eſt varietas inter Theologos, quæ in vno ſenſu poteſt eſſe de re; & in alio tantùm de nomine. Nam loquendo de iuſtitia originali, prout à nobis explicata eſt, certùm eſt non B fuiſſe naturalem, ſaltem quoad eam partem, qua gratiam, & virtutes ſeu dona per ſe infuſa includebat. Si verò ſit ſermo de iuſtitia originali ſumpta tantùm pro illa perfectione, quam addebat vltra iuſtitiam per ſe infuſam, ſic dicendum videtur, quoad eam partẽ poſſe duplici titulo vocari naturalem, primò, quoad ſubſtantiam, quia omnes habitus, quos ſub ea ratione includebat, erant ordinis naturalis, & ideo dicuntur per accidens infuſi, & ſimiliter peculiaris prouidentia Dei, quatenus ad eam partem pertinebat, ad effectus quoad ſubſtantiam naturales ordinabatur, & ad conſeruationem, vel immunitatem corporis, & ſimiles. Secundò dici potuit naturalis, quia tantùm perficiebat naturam in operibus naturalis ordinis, & proximè, ac per ſe tantùm in ordine ad finem natura- C lem ſine eleuatione ad opera ſupernaturalia, & in hoc ſenſu Vega *lib.* 2. *in Trid. cap.* 11. iuſtitiam originalem vocat donum naturæ, & quæ ab ipſa in homine fuerunt, & fuiſſent, naturalia vocat, quod refert, & approbat Bellarm. *lib. de Grat. primi hominis cap.* 5.

Pars altera vt à quibuſdam reſoluatur.

43. *Quid abſolutè dicendum.*

Nihilominus tamen ſimpliciter dicendum eſt, donum iuſtitiæ originalis etiam quoad eam partem fuiſſe ſupernaturale, ſaltem quoad modum, quia non oriebatur ex principiis naturæ, ſed potiùs reformabat defectus, qui ex principiis naturæ humanæ intrinſecè oriuntur, vt ſunt pugna inter carnem, & ſpiritum, mors, & ſimiles. Deinde quia D habitus ad illam partem iuſtitiæ pertinentes non producebantur modo connaturali, ſed alio ſuperiori. Et ſimiliter alij effectus, qui ex peculiari Dei protectione in homine fiebant, modo præternaturali proueniebant. Hac ergo ratione donum illud ſimpliciter dicendum eſt ſupernaturale. Vnde etiam ſequitur fuiſſe donum gratuitum, quia non proueniebat à natura, aut ex meritis. Erat ergo gratia ſaltem gratis data, imò etiam ſecundùm extrinſecam relationem, ad auxilia gratiæ gratum facientis pertinuiſſe dici poteſt, quia ad vitanda peccata, & ſalutem conſequendam multùm iuuabat, & propter hunc finem præcipuè datum E eſt. Atque hanc partem ex Scripturis, Patribus, & Scholaſticis, ac rationibus latè probat Bellarm. *dicto lib. cap.* 5. & nos in materia de Grat. *prolog.* 4. *cap.* 5. aliquid de hoc puncto addimus.

44. *3. Coroll. Cũ tradita doctrina de iuſtitia orig. cohæret ſtatus humanæ naturæ conſideratio quadruplex.*

Tertiò intelligitur ex dictis, quomodo cum prædicta doctrina de iuſtitia originali ſubſiſtere poſſit diſtinctio plurium ſtatuum humanæ naturæ, quam Theologi tradunt. Nam quidam quatuor, alij quinque vel ſex etiam numerant. Vnus eſt ſtatus naturæ puræ. Alius eſt ſtatus iuſtitiæ originalis. Tertius ſtatus naturæ lapſæ in peccato iacentis. Quartus eſt ſtatus puræ gratiæ, id eſt, ſolius gratiæ ſine perfectionibus originalis iuſtitiæ. Et inter hos ſatis clara eſt diſtinctio. Nam in primo (qui nunquam fuit, ſed eſt poſſibilis) haberet homo naturam ſine habitibus per ſe, aut per

accidens infuſis, & ſine aliquo dono gratuito, vel ſupernaturali beneficio; atque etiam ſine peccato. In ſecundo habuit homo naturam cum tota perfectione originalis iuſtitiæ, quam explicuimus. In tertio autem habet homo naturam carentem perfectione iuſtitiæ, ob propriam, ſeu inhærentem culpam, quanuis non habeat naturam carentem omni gratuito beneficio, quale eſt, eſſe ordinatam ad finem ſupernaturalem, & cum ſufficientibus auxiliis. In quarto verò ſtatu habet homo naturam ſine culpa, ſaltem mortali, quanuis ſimpliciter non habeat originalem iuſtitiam.

45. *Cohæret itē alia ſtatuū cōſideratio.* Poſſunt autem iſti ſtatus multiplicari, vel vnũ, vel plures diuidendo, vel ex miſtione plurium aliqs conficiendo. Sic à multis diſtinguitur ſtatus iuſtitiæ originalis perficientis hominem intra ordinem, & finem naturalem, ab ſtatu gratiæ, ſeu ſtatu iuſtitiæ vt includentis gratiam. Sed hic ſtatus licèt poſſibilis fuerit, nunquam tamen fuit. Hoc poſterius ex eo ſequitur, quod ſuprà probauimus, hominem in gratia fuiſſe creatum; illud verò prius per ſe clarum eſt. Quia licet de facto, & ex ordinatione diuina naturalis iuſtitia in ſupernaturali fundata fuerit modo ſuprà dicto, tamen per ſe, & intrinſecè ab illa non pendet; potuit ergo ſine illa conferri. Imò potuiſſet Deus creare hominem ordinatum tantùm ad naturalem finem, & cum tota illa integritate, & rectitudine, quam in ordine naturali iuſtitia originalis conferebat. Status autem ille non diſtingueretur ab ſtatu iuſtitiæ originalis, prout in primo homine fuit, niſi ſicut pars à toto, ſicut etiam nunc ex alia parte diſtinguitur ſtatus gratiæ ab ſtatu iuſtitiæ originalis. Vnde cõſequenter hic ſtatus ſolius gratiæ, & ille ſtatus ſolius iuſtitiæ quaſi naturalis, diſtinguuntur tanquam duo ſtatus partiales à completo, & integro ſtatu iuſtitiæ originalis.

46. *Item alia.* Quin potiùs ſolet vlteriùs diſtingui ſtatus integræ naturæ ab ſtatu iuſtitiæ originalis etiam præcisè ſpectato ſolùm in rectitudine naturali, abſque ſtatu gratiæ. Quæ diſtinctio ſolùm fit, quaſi diuidendo integram iuſtitiam naturalẽ in plures partes. Nam poſſet Deus cõdere hominem perfectum intra ordinem naturalem, & ſine fomite, vel rebellione inter carnem, & ſpiritum, abſque aliis peculiaribus priuilegiis datis Adæ in primo ſtatu; & ille ſtatus ſic conceptus vocatur integritatis naturę qui ſeparabilis eſt à ſtatu gratiæ, vt ex dictis conſtat, & præterea diſtingueretur ab ſtatu originalis iuſtitiæ, quia non haberet adiuncta priuilegia, vel immortalitatis, vel indolentiæ, aut præſeruationis ab omni errore, vel defectu veniali. Quæ diuiſiones fieri ſolent à Theologis præciſione mentis, aut de poſſibili, ad explicandas vires liberi arbitrij, & neceſſitatem gratiæ ad operandum bonum in omni ſtatu, & ideo de illis dicemus ex profeſſo, in prologomenis de Gratia, hîc enim ad explicandum ſtatum primi hominis neceſſarij non ſunt.

47. *Denique alia, atque alia cõſideratio, ſiue de facto, ſiue de poſſibili vera.* Ad eundem verò modum conſiderari poteſt alius ſtatus, in quo ſimul iuſtitia originalis ſine iuſtitia gratiæ, cum ſtatu peccati coniungatur, nam hic ſtatus poſſibilis eſt, quia inter illa duo nõn eſt formalis repugnantia. Imò aliqui dixerunt de facto hunc ſtatum aliquando fuiſſe in Eua, & futurum fuiſſe interdum in poſteris Adæ ipſo non peccante. Sed illud prius ſuprà improbatum eſt; de poſteriori autem parte in ſequentibus videbimus. Et ad hunc modum poſſent alia membra multiplicari, vt facilè ab vnoquoque conſiderari poteſt. Sic enim beatiſſima Virgo habuit quendam peculiarem ſtatum naturæ lapſæ, coniunctum cum ſtatu gratiæ, & perfectæ innocentiæ perſonalis, & cum carentia fomitis, quæ ad naturæ integritatem pertinet, & nihilominus ſtatum iuſtitię originalis non habuit, vt explicaui *in 2.t.3.p.d.4.ſect.6.* Atque hæc omnia intelliguntur de ſtatibus vię, nam ſtatus Patriæ præſentis conſiderationis non eſt.

CAPVT XXI.

Quale fuerit præceptum datum Adæ in Paradiſo, & cur ei impoſitum fuerit.

HActenus perfectiones omnes ſtatus innocentiæ, ſeu originalis iuſtitiæ, in qua primus homo fuit conditus, explicuimus, nunc de mutatione illius ſtatus dicendum ſequitur. Contigit autem illa mutatio per præuaricationem diuini præcepti, & ideo primum tale præceptum explicandum eſt, & poſtea de ipſius tranſgreſſione, & de iſtius effectu diſſeremus. Quòd igitur Deus peculiare præceptum Adamo impoſuerit, conſtat ex illis verbis Gen. 2. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit illum in Paradiſo, vt operaretur, & cuſtodiret illum, præcepitque ei, dicens: Ex omni ligno paradiſi comedes, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas: in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Circa quem textum occurrebat in primis explicandum, an verba illa, *Ex omni ligno comede*, ad ſubſtantiam præcepti pertineant, ſeu peculiare præceptum indicent. Sed quidquid ſit, an illa verba fuerint præcipientia, an ſolùm explicantia, tum neceſſitatem comedendi, tum liberalitatem Dei, & ſufficientiam aliorum fructuum ad hominem ſuſtentandum: ac ſubinde facilitatem, & æquitatem prohibitionis comedendi de vno tantùm ligno; de quo puncto in ſuperioribus dictum eſt, ad præſens nihil refert vno, vel alio modo ſentire. Nam lapſus primi hominis non ex ea parte contigit. Subſtantia ergo illius præcepti in illis verbis poſita eſt, *De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas.* Reliqua autem verba, quæ ſequuntur, *in quocunque die*, &c. iam non præceptum, ſed comminationem pœnæ continent. Duo tamen declarant: vnum eſt præceptum illud fuiſſe graue, & ſub mortali reatu obligans; hoc enim ex grauitate pœnæ ſufficienter colligitur. Aliud eſt vnum actum comedendi ad grauem tranſgreſſionem illius præcepti ſufficientem fuiſſe. Hoc enim ſignificant illa verba, *In quacunque die comederis*, &c. Non defuerunt tamen hæretici, qui negauerint, illud fuiſſe verum præceptum primis hominibus impoſitum, quia erant iuſti, & iuſto non ponitur lex, teſte Paulo 1. *ad Tim.* 1. Dicebant ergo ſolùm fuiſſe admonitionem, ne comederent de ligno ſcientiæ boni, & mali, quia eius fructus erat humanæ vitæ noxius. Hunc errorem refert Bellar. *lib.3. de Amiſſione gratiæ, cap.*1. & illum eleganter confutat; ideoque circa illum immorari ampliùs non oportet, nam ex verbis, & ex comminatione, & effectu, & ex aliis locis Scripturæ euidenter hic error conuincitur. Locus autem ille, *Iuſto non eſt lex poſita*, in tom. de Legib. lib. 1. cap. 19. latè tractatus eſt.

1. *Connexio præſētu dubitationis cũ ſuperiori doctrina.*

Quid importet verbũ comede in citato textu.

Quid ne comedas.

Quid illa in quocũque die, &c.

Error in citatis verbis non cõtineri præceptum.

Refellitur à Bellar.

De hoc præcepto igitur quinque inquiri poſſunt, quæ ad vim eius directiuam explicandam pertinere videntur; nam de coactiua, ſeu de comminationibus, & pœnis eius poſtea dicemus. Primum eſt, quæ fuerit illius præcepti materia. Secũdum eſt, ob quam rationem, ſeu cauſam Deus illud præceptũ tulerit. Tertium quàm graue fuerit præceptum illud. Quartũ cui fuerit impoſitũ. Et quintum an peculiare pactum inter Deũ, & genus humanum 2. *Quinque tractãda de hoc præcepto quoad vim directiuã.*

manum incluſerit. Circa primum diſtingui poteſt
duplex materia illius præcepti,remota, ſcilicet, &
Circa 1. ſeu remotã materiam præcepti 1. propoſitio.
proxima. Remotam voco arborẽ ſcientiæ boni,&
mali, & fructum eius ; proximam voco actionem
comedendi. Circa materiã remotam occurrebant
variæ quæſtiones,quas curioſè tractant expoſito-
res Gen.præſertim Abulenſ.*Gen.13.q.148.& ſequẽtib.*& Pereira *lib.3. in Gen.* in peculiari diſp. de illa
arbore. Nobis autem duo ſupponere ſufficiet,vnũ
eſt arborem illam,veram,propriam,ſeu materialem
Probatur ex Scriptura, Eccleſia, & ex abſurdo.
fuiſſe:quod eſt de fide certum.Primò,quia ex Scri-
ptura apertè colligitur. Nam de illa dicit, ſicut de
cęteris,fuiſſe productã de humo,&.plantam in pa-
radiſo,& fructum eius fuiſſe bonum ad veſcendũ,
B & pulchrum oculis,*Gen.2.& 3.*Secundò ,quia ita
intellexit Eccleſia cõmuni conſenſu , & perpetua
traditione, Tertiò, quia aliàs non peccaſſent pri-
mi homines verè , & corporaliter comedendo de
fructu cuiuſdã arboris:quod eſt cõtra fidem,vt in-
frà attingemus, & in materia de peccato originali
traditur.

3. Querunt autem expoſitores , cuius ſpeciei ar-
Arborẽm ſcientiæ fuiſſe ficũ quidam putãt.
bor illa fuerit. Ex antiquis aliqui dixerunt , fuiſſe
ficulneam repræſentatam in illa , quam Dominus
maledicendo exſiccauit , & cuius foliis Adã ſuam
nuditatem operuit. Vnde Iſidor. Peluſiota lib. 1.
Epiſtol.in 51.*In hac*,inquit,*re arcanus ſermo adnexus
eſt à ſenibus ſapientibus ad nos graſſatus : nempe hanc
C tranſgreſſionis arborem eſſe, cuius etiam foliis ad corpus
tegendum,ij qui mandatum violarunt vſi ſunt* , &c. Et
pro eadem refertur Theodorus Antioch. ab Ana-
ſtaſio Synaita *lib.8.Exaëmer. in princ.* Refertur etiã
Athanaſ. *q.58. ad Antioch.* Sed ibi non dicit ficum
fuiſſe arborem in qua peccauit,ſed ex qua peccatũ
tegere voluit.Theodoret. verò *quæſt.28. in Gen.* ni-
mis aſſeueranter id affirmat.Et ſequitur Nicepho-
rus *lib.1. Hiſtor.cap.27.*Moſes Barceph. *lib.1.de Paradi.p.1.c.19:*aliis opinionibus reiectis, & pro hac
refert Philoxenũ cũ multis aliis , quos non nomi-
Authoris reſolutio, rẽ eſſe ignotã.
D nat,eandẽ ſequitur Baronius *tom.1.anno Domini 34.*
Mihi verò valde placet,quod An.Synaita *ſuprà* do-
cet,rem eſſe abſtruſam, & ab Eccleſiæ cognitione
remotam:nam quia ad fidem neceſſaria , vel vtilis
non erat , Scriptura illã non reuelauit. Atque ita
communiter Patres in Geneſi , nihil de ſpecie il-
lius arboris dicunt , & non minus ignotam eſſe
cenſent,quàm arborem vitæ.

4. Et ſanè veriſimilius videtur non fuiſſe ficum,
Imò veriſimilius non fuiſſe ficulneam.
tum quia ficus non eſt tã pulchra viſui, vt illa de-
ſcribitur ; tum etiam quia non eſt veriſimile aſ-
ſumpſiſſe primos parẽtes folia arboris in qua pec-
carunt: nam potiùs tantum malum experti ad illã
accedere perhorreſcerent,vt rectè coniectat Abul.
in c.13.Gen.q. 164.Tum præterea,quia ex eo quòd
ex ficu potius,quàm ex alia arbore folia,quibus ſe
E tegerẽt,acceperint, ad ſummum colligi poteſt fu-
iſſe ficam vicinã arbori ſcientiæ ; quin potiùs nec
hoc colligitur,quia mulier poſtquã peccauit tulit
fructũ ad virum,vt comederet;& fortè Adã longè
diſtabat ab arbore ſciẽtię;non enim ſuis manibus
tulit fructũ eius,ſicut Eua ; ſed ex manibus Euæ,
quod eſſe potuit ſub arbore fici, & lõgè ab arbore
ſcientię.Imò etiã poſtquam vterque peccauit,veri-
ſimile eſt per paradiſum ambulaſſe,& folia cõmo-
diora,& maiora,ac firmiora legiſſe,quibus ſe tege-
rẽt,& ideo folia ficus accepiſſe, quia erãt cõmodi-
ora.Imò addit Irenę.*lib.3.c.37.*accepiſſe illa,quia e-
rant aſperiora ex affectu pœnitentiæ.

5. Vnde multo improbabilius eſt , quod alij dixe-
Multóque magis nec ſegetem, aut vitem.
runt, vt refert Moſes Barceph. fructum illum fu-
iſſe frumentum, vel vitem. Nam frumentum non
eſt fructus,qui sũptus ex ſegete ſtatim comedi poſ-

A ſit , neque ita ſumptus eſt delectabilis : neque eſt
fructus alicuius arboris,ſed herbæ, aut ſegetis.Vi-
tis etiam non eſt propriè arbor , neque de vite eſt
vlla veriſimilis coniectura.Quòd verò quidam di-
xerunt arborem illam eſſe malum propter verba
Cantic. 8. *Sub arbore malo excitaui te* , friuolum eſt
Neque ſatis oſtenditur fuiſſe malũ.
etiam , tum quia æquè incertum eſt ,quid ibi no-
mine *mali* ſignificetur in ſpecie. Quia etiam no-
men illud generale eſſe poteſt, & ambiguum.Prę-
terquam quòd ibi fortaſſe metaphoricè ſumitur,&
de ligno crucis , aliiſque modis exponitur. Con-
cludimus ergo rem eſſe incertam. Mihíque valde
Probabile eſt fuiſſe alterius ſpeciei à communiter notis arboribus.
probabile eſt, quòd ſicut arbor vitæ non fuit ali-
cuius ſpeciei illarum arborum, quas homines poſt
B lapſum extra Paradiſum experti ſunt;ita etiam ar-
bor ſcientię alterius recõditæ ſpeciei ac perfectio-
nis fuit, & maioris pulchritudinis & ſuauitatis,
quam ſint iſti communes,& vſuales fructus. Nam
Scriptura de vtraque arbore cũ eadem ſingulari-
tate loquitur;& hoc modo pręceptum ad virtutis,
& præſertim obedientiæ probationem aptius o-
ſtenditur.

Secundò ſupponendum eſt arborem illã nõ eſſe 6.
2. Propoſitio circa eandẽ materiam cur dicatur ſcientiæ.
dictã ſciẽtiæ boni,& mali,quia eſſet in aliquo no-
xia.Nã,vt Aug. ait lib.8.Gen. ad lit.c.6. *Qui fecerat
omnia bona valde in paradiſo,nõ inſtituerat aliquid ma-
li*;neque etiam dicta eſt ſcientię boni,& mali,quia
fructus eius virtutem haberet dandi huiuſmodi
C ſcientiam;vel quia Adam priùs hanc ſcientiam nõ
haberet,& comedendo fructum illius arboris illã
acquirere poſſet,vt quidam finxerũt. Quorum er-
Quorundã reſponſio fictitia.
ror accedere videtur ad promiſſionem ſerpentis
promittentis,*Eritis ſicut dij ſcientes bonum , & malũ.*
Manifeſtũ autem eſt & Adã priùs ſciuiſſe,quid bo-
nũ, vel malum ſit, & materialem fructum arboris
non potuiſſe illam efficacitatem naturalẽ habere;
dicere verò à Deo eſſe datam per miraculũ,fictitiũ
eſt.Igitur illius nominis varię redduntur rationes.
Niſſeni reſponſio.
Greg.Niſſen.*lib.de opificio hominis,c.20.*hanc reddit,
D quòd fructus ille ſub ſpecie boni oblatus,mali ex-
perientiam induxit. Et huc etiam ſpectat ratio a-
lia, quòd ita dicta fuerit ſciẽtia boni,& mali, quia
ſerpens hanc ſcientiã per illius eſum promiſit; ita
vt nomẽ ſit,quaſi per antiphraſim impoſitum,ſic-
ut dixit Deus , *Ecce Adam ſicut vnus ex nobis factus
eſt,ſciens bonum,& malũ.*Ratio verò frequentiùs re-
Frequẽtior reſponſio.
cepta eſt,nomẽ illud impoſitũ eſſe ab euentu, quia
comedendo de illa arbore experimento cognouit
bonum,quod amiſit;& malum, in quo incidit , vt
ait Chryſtoſt.*hom.16.in Gen.circa finẽ.*Vel per illud
nouit peccatum, vt ait Theodor. *quæſt. 62. in Gen.*
Vel quia oſtenſum eſt inobedientiæ malum , &
quantum fuiſſet inobediẽtiæ bonum,vt ait S.Aug.
14. *de Ciuit.c.17.& lib.8.Gen. ad litt.c.6.& 13.*& cũ
eo D.Thomas *1.p.quæſt.102.a.1.ad 4.& Opuſc.2.ſeu
E in Compendio Theologiæ c.188.& in 2.diſt.17.*Vbi cæ-
teri Theologi.Et ſequitur Albin.*in quæſtionib. Gen.
Interrog.52.*& Moſes Barceph. *ſuprà.*Et in idem fe-
rè redit , quod Damaſc. *cap.11.* ait arborem illam
eſſe ſic dictam , quia poſita eſt , *vt obedientiæ , &
inobedientiæ eſſet periculum* ; quanuis hoc modo non
propriè ab euentu , ſed ex fine denominatio il-
la ſumpta eſt. Atque ex his ſatis conſtat , quòd
De materia proxima eiuſdem præcepti.
de proxima materia dicendum ſit , fuit enim o-
poralis actio comedendi , quæ per verba illa pro-
hibita eſt , *ne comedas* ; ſunt enim illa verba ad
litteram , & vt ſonant intelligenda , vt ex di-
ctis conſtat ; alia verò quæ circa illa deſide-
rari poſſunt in tertio puncto explicabuntur.

Circa ſecundum de ratione huius præcepti vi- 7.
Circa ſecũdum. Quæ ratio impo-
ſum aliquibus fuit, vel certè videri potuit prohi-
bitionem illam factam eſſe homini, quia arbor il-

uendi præceptum. Quorundã reſponſio reiicitur ab Auguſt.

la mala erat, vel homini fructus eius noxius eſſet, & nociuus. Quia non eſt veriſimile Deum prohibitionem illam feciſſe ſine aliqua occaſione, vel fundamento ex parte materiæ, quod non poteſt aliud excogitari. Hanc verò ſententiam meritò improbat Aug. *lib.* 8. *Gen. ad liter. cap.*6. & 13. Quia vel arbor illa mala cogitatur abſolutè, & ſecundum ſuam ſubſtantiam ſpectata, vel reſpectiuè cogitatur mala homini, quia fructus eius noxius eſſet eius ſaluti, & incolumitati: neutrum autem dici poteſt. Non quidem primum, quia nulla ſubſtantia eſt per ſe mala, cùm malum nihil ſit, niſi priuatio boni; neque etiam ſecundum, quia Deus, qui omnia fecerat valde bona, non eſt veriſimile aliquid noxium, vel nociuum, in Paradiſo plantaſſe.

8. *Vera reſpõſio.*

Reſpondendum ergo totam rationem illius præcepti fuiſſe Dei obedientiam, & diuini præcepti recognitionem. Sic Chryſoſtomus *homilia* 14. *in Gen.* ait: *Hæc faciebat* (ſcilicet Deus) *quaſi Dominus aliquis liberalis domum magnam alicui concredens, vt dominium ſibi ſaluum maneat, paruam tantum pecuniã dandam ab illo præſcribat.* Et Auguſt. d. lib. 8. c. 6. *Oportebat autem* (inquit) *vt homo ſub Domino Deo poſitus alicunde prohiberetur, vt ei promerendi Dominum ſuũ virtus eſſet ipſa obedientia.* Et infrà; *Non eſſet ergo vnde ſe homo Dominum habere cogitaret, atque ſentiret, niſi aliquid ei iuberetur.* Et *in cap.* 13. addit, *vt cauſam iuſſionis huius non diutius requiramus, ſi hæc ipſa magna eſt vtilitas homini, quod Deo ſeruit, iubẽdo Deus vtile facit, quicquid iubere voluerit.* Et eandem doctrinam habet *lib.* 2. *de Peccat. Merit. & remiſſion. c.*21. & ſequitur Rupert. *lib.*2. *in Gen. cap.*30. & *in* 31. addit etiam ad exercitium fidei, ſpei, & charitatis præceptum illud impoſitum eſt. Conſentit etiam Gregor. *lib.* 35. *Moral. cap.* 10. *aliàs* 13. & D.Th. *opuſc.* 2. *c.*188. cuius verba paulo pòſt referam. Et 1.2. *q.*102. *a.*1. *ad* 2. vbi addit, illam prohibitionem habuiſſe aliquam rationem in ordine ad aliud, in quantum ſcilicet, per hoc aliquid figurabatur. Nõ explicat autem D. Thomas, quid figurauerit illa prohibitio, exiſtimo tamen non eſſe intelligendũ de propria ſignificatione alicuius rei futuræ, aut eius figura, ſicut erat in præceptis cæremonialibus legis veteris, quia nihil huiuſmodi in illo pæcepto cogitari, aut cum fundamẽto affirmari poteſt. Solùm ergo illa prohibitione indicatum, ſeu figuratum eſt, Deum eſſe Dominum omnium, cuius voluntati parendum eſt. Et ita etiam exponit rationẽ huius præcepti Altiſiodorenſis *lib.*2. *ſummæ tract.* 10. *c.*3. vbi propter hanc cauſam vocat hoc *præceptũ diciplinæ*, quia datum eſt ad probandã obediẽtiam, & eius valorem indicandum. Idem Abulenſ. *Gen.*2. *q.*19.

D.Thom. expẽditur.

9. At verò idem Abulenſ. *Gen.* 13. *q.*207. contra rationem, & verba Auguſtini duas rationes obiicit.

1. Obiectio ex Abulẽſi.

Vna eſt, quia per omnia alia præcepta naturæ, & gratiæ poterat homo ſe ſubditum Deo, & Deum ſuperiorem, & ſupremum Dominum cognoſcere, imò non ſolùm ex præceptis, ſed etiam ex beneficiis acceptis id poſſet ſufficienter intelligere.

2. Obiectio.

Alia ratio eſt, quia potuiſſet Deus multa alia præcipere, in quibus non minùs obedientia cõmendaretur, & diuinum dominium oſtenderetur.

Ad 1. reſpõdet idem Abulen.

Rectè autem ipſemet reſpondet ad priorem. Illud præceptũ non fuiſſe quidem ſimpliciter neceſſariũ, vt homo per ſubiectionem ſuam, & dominatum Dei recognoſceret, vel vt ei obedientiã præſtaret, nam ſine dubio, & cognitio illa multis aliis modis haberi, & obedientia in aliis præceptis exerceri poterat: nihilominus tamen conuenientiſſimũ fuit illud præceptum ad peculiarem modum ſubiectionis, & obe-

A dientiæ reſtringere, quia in aliis præceptis aliqua ratio mali, vel incommodi præter Dei prohibitionem inuenitur, & ideo, vt ait Auguſt. *dicto cap.*13. talis prohibitio facta eſt, quòd ex ſola tranſgreſſione voluntatis Dei mala eſſet, vt inde oſtenderetur inobedientię malitia, quia ex ſola ratione obedientiæ abſtinere bonum fuit, & comedere malũ, quod aliàs ſecluſa prohibitione malum non eſſet. Et ſimiliter D.Th. *in opuſc.* dixit, *Eius ligni eſus nõ ideo prohibitus eſt, quia ſecundum ſe malus eſſet, ſed vt homo ſaltem in hoc modico aliquid obſeruaret, ea ſola ratione, quia eſſet à Deo præceptum.* Vnde prædicti ligni eſus factus eſt malus, quia prohibitus. Ad alteram verò obiectionem concedimus, ſuperiori ratione

Ad 2. obiectionem.

B ſolùm probari, fuiſſe conueniens dari homini in illo ſtatu aliquid peculiare præceptum diuinum poſitiuum: non tamen probari fuiſſe magis conueniens hoc determinatum præceptum in tali materia, & actione, quàm cætera omnia, quæ Deus poſſet imponere. Nec de his omnibus peculiaribus, vt ſic dicam, Dei voluntatibus oportet ſemper rationẽ reddere, aut veſtigare, quia & ſæpiùs nobis innoteſcere non poteſt, & interdum *tota ratio facti eſt voluntas facientis.*

Circa tertium dubium in primis certum eſt, illud præceptum fuiſſe graue, & obligans ex genere ſuo ſub reatu peccati mortalis. Hoc certum de fide eſt, quia de facto fides docet, Adam, & Euam 10.

Circa tertiũ de grauidate dicti præcepti oſtenditur de fide fuiſſe graue.

C præceptum illud violando, mortaliter peccaſſe. Itẽ ex comminatione mortis addita præcepto id apertè comprobatur. Nam ſi intelligatur de morte animæ, vt voluit Philo, & ſenſerunt Gregor. & Eucherius in ipſa comminatione formaliter cõtinetur prædicta mortalis grauitas; ſi verò intelligatur de morte corporis (vt ad litteram intelligi debet iuxta Paulum, & Concil. Trid.) ex comminatione tam grauis pœnæ ita colligitur, præceptum illud obligaſſe ſub graui culpa, & ideo Patres communiter de vtraque morte corporis, & animæ cõminationem illam interpretati ſunt, vt ſuprà tractando de immortalitate Adami *cap.*14. viſum eſt.

Accedit ratio.

D Præterea ſi materiam illius præcepti ſpectemus, quanuis ſecundùm ſe non grauis eſſe videatur, nihilominus vt ſubſtabat diuino præcepto, & volũtati per quam abſtinentia illa impoſita fuit quaſi peculiare tributum in ſignũ ſubiectionis, & obedientiæ, materia erat grauiſſima, & ad obligationẽ præcepti ſub mortali culpa ſufficientiſſima. Vnde Auguſt. 14. *de Ciuit. c.*12. inquit, *Non ideo debet aliquis exiſtimare leue, aut paruum fuiſſe illud commiſſũ, quia in eſca factum eſt, non mala quidem, neque noxia, ſed quia prohibita eſt, nam obedientia commendata eſt in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodo eſt omnium cuſtoſque virtutum.* Additque inferiùs, legem illam eo grauius obligaſſe, quo in illo ſtatu faciliùs impleri poterat, quod in *c.*15. latiùs perſequitur.

E Interrogabit verò aliquis an præceptũ illud obligauerit tantùm ex virtute obedientiæ, vel etiam ex alia ſpecialiori virtute morali, ad quam materia illius præcepti pertineret. Nam Auguſt. & D. Thomas, aliíque Patres indicant vnicã rationem illius obligationis fuiſſe obedientiam, vt allegatũ eſt. In contrarium verò eſt, quia leges poſitiuæ, etiã humanæ conſtituunt medium in materiis virtutũ, & conſequenter faciũt, vt ſpecifica obligatio præcepti ad illam virtutẽ pertineat, quę in tali materia verſatur. Ergo à fortiori idẽ dicendum eſt de præcepto à Deo impoſito. Sic enim præcepta ceremonialia lata à Deo in lege veteri nõ obligabãt tãtùm ex virtute obediẽtię, ſed etiã ex virtute religionis. Ergo ſimiliter hoc præceptum Adæ impoſitum, propter 11.

Præceptum illud obligationem tantũ obediẽtiæ continere, videri poteſt iuxta Aug. D.Th. & alios.

Arguitur tamen cõtinere obligationem iuſtitiæ, & temperantiæ.

propter obligationem generalem obedientiæ, habuit ſpecialem vim obligandi ſub ratione alicuius virtutis moralis particularis. Duplex autem ratio virtutis in illa materia conſiderari poteſt. Vna eſt iuſtitiæ, contra quam peccat, qui rem alienam contrectat, vel conſumit, inuito domino. Deus autem ligni vitæ, & fructus eius erat ſupremus Dominus, & prohibuit eſum eius; ergo ex vi talis præcepti contra iuſtitiam fuit, de illo ligno comedere, domino eius inuito. Deinde facta illa prohibitione abſtinentia ab illo cibo cœpit eſſe neceſſaria ad ſeruandum medium in virtute temperantiæ, & è contrario comedere ex illo fructu fuit peccatum gulæ; ergo obligatio propria illius præcepti non fuit ſolius obedientiæ, ſed etiam vel immediatiùs iuſtitiæ, vel tēperantiæ.

12. *Iudicium authorũ, explicatúrque Auguſt. & D.Thom.* Reſpondeo ſatis probabile hoc eſſe, & maximè de obligatione temperantiæ, ad quam propriiſſimè ſpectat moderatio, ſeu abſtinentia in vſu ciborum. Neque Auguſt. ſeu D. Thom. huiuſmodi ſpecialem obligationem negare voluerunt, ſed ſolùm explicarunt, illam non eſſe naturalem, ſeu fundatam in conditione illius ligni, vel in qualitate fructus eius, ſed in mera Dei voluntate. Vnde cùm dicunt obligationem illam ſolius obedientiæ fuiſſe, naturalem obligationem excludunt, non verò aliarum virtutum obligationem, quæ poſitiua ſit, & in obedientia ſuo modo fundetur, quia exclusiua dictio concomitantia non excludit. *Additur explicatio.* Addere etiam poſſumus, obligationem illius præcepti vt grauē, vel tantùm, vel præcipuè, ac proximè ex ratione obedientiæ ortam eſſe. Nam ſi tranſgreſſio illa præcisè ſub ratione gulæ, aut furti conſideretur, videri poteſt eſſe de materia leui: conſiderando autem prohibitionem illam vt factam præcipuè intuitu diuinæ obedientiæ, & recognitionis eius imperij, & propriæ ſubiectionis, inde habuit præceptum illud vim obligandi grauiſſimè, quia materia illa ſub illo reſpectu grauiſſima eſt.

13. *An potuerit idē præceptum venialiter violari ex paruitate materiæ.* Vnde obiter expediri poteſt alia interrogatio, quæ hîc fieri poteſt, ſcilicet, an tranſgreſſio illius præcepti potuerit eſſe culpa venialis ex leuitate materiæ. Nam ex indeliberatione certum eſt, in illo ſtatu non fuiſſe locum huiuſmodi culpæ, quia ſtatus ille ab omni ſurreptione immunis erat. Imò iuxta noſtram ſententiam ſuprà traditam nullum genus peccati venialis ibi eſſe poterat, ac propterea multo minus potuerunt Adam, vel Eua in trāſgreſſione illius præcepti venialiter peccare. Nihilominus tamē vel ſupponēdo opinionē Scoti, quòd in eo ſtatu poterant eſſe peccata cũ plena deliberatione, vel ex hypotheſi, quòd primi homines tali priuilegio carerent, locũ habet interrogatio facta, ſcilicet, an cōmiſſio deliberata contra prohibitionem illam poſſet eſſe tantùm culpa venialis ex leuitate materiæ, ſicut eſſe poteſt in violatione ieiunij, vel in furto leui. Videtur enim eſſe eadem ratio, nam ſi in aliis præceptis poſitiuis id contingere poteſt, cur non in illo?

14. *Reſponſio negatiua, & vera.* Nihilominus dico, tranſgreſſionem illam, etiam ex hoc capite nō potuiſſe leuem, ſeu venialem eſſe. Quod in primis videtur ſatis probari ab effectu, quia comeſtio Adæ in materia ſatis parua fuiſſe videtur. Vnde Scriptura ad explicandam tranſgreſſionem grauē tam viri, quàm fœminę ſolùm dixit, *Tulit de fructu eius, & comedit, deditque viro ſuo, & comedit*, indicās quancunque comeſtionem ad grauē trāſgreſſionē ſuffeciſſe. *Eius ratio.* Ratio igitur ſumēda ex dictis eſt, quia cōſiderata pręcipua ratione, cuius intuitu prohibitio illa facta eſt, in quacũnque comeſtione, quãtũcũque in parua materia ſit, integra inuenitur, & ideo ſub illo reſpectu grauē ſēper iniuriā contra diuinā obedientiam, eiúſque recognitionem continet.

15. *Intelligitur tamen de comeſtione.* Intelligendum tamē hoc eſt, quando actus prohibitus circa talem materiam eſſet completus, ſub ea ratione, ſub qua prohibitus fuerat, nimirum ſub ratione comeſtionis, iuxta verbum Dei dicētis; *De ligno ſciētiæ boni, & mali ne comedas.* *Nō de aſpectu, vel tactu.* Vnde licèt aliquis aſpectus vel tactus aliquo modo inordinatus fieret circa fructũ illius arboris, illud nō eſſet peccatũ mortale, ſaltem ex vi actionis exterioris, quāuis eſſe poſſet ex intētione operãtis. Neque obſtãt verba Euæ reſpōdentis ſerpēti, *Præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tāgeremus illud*, Gen.3. Nam, vt in ſuperioribus diximus cum probabiliori expoſitione verbum illud, *ne tāgeremus*, per exaggerationē additum eſt, vel ab Adamo, quãdo præceptum Dei Euæ declarauit, vt eã cautiorem ad ſeruãdum Dei præceptũ redderet (vt ex aliis refert, & probare videtur Ambr. *lib. de Paradiſo, c.12.*) vel, vt alij volũt, ab ipſamet Eua additũ eſt, ad rigorē præcepti exaggerandũ. Igitur tactus, vel aſpectus cibi prohibiti de ſe non eſſet peccatum mortale; imò ſi bona intētione fieret, nullũ eſſet peccatũ, quia non erat prohibitum, nec per ſe malũ, ſed indifferēs. Et ideo ſi abſque fine honeſto fieret, ad ſummũ eſſet veniale peccatum, vel actus otioſus. Hoc autem genus venialis peccati in ſtatu innocentiæ eſſe nō poſſet, vt ſuprà diximus. *Quid de maſticatione ſola quidam ſētiāt.* De maſticatione autem cibi ſine traiectione illius ad ſtomachũ, & ſine intentione deglutiendi cibũ, dubitari poteſt, an eſſet peccaminoſa, & in quo gradu. Qui enim putãt, maſticationem non eſſe intrinſecam comeſtioni, ſed præuiam ad illam, cōſequenter dicere poſſent, non eſſe prohibitam ex vi verbi *ne comedas*, & conſequenter ex obiecto nullum eſſe peccatum. *Probabilior reſponſio.* Mihi tamē probabilius eſt, fore talē actionem peccaminoſam, ſuppoſita tali prohibitione. Nam licèt ſola maſticatio cibi non ſit comeſtio, nec ſemper ſit ad illam neceſſaria, quia poteſt interdum cibus deuorando comedi, ſine diuiſione, vel attritione ipſius; nihilominus quando fit, eſt quædam inchoatio manducationis, & ideo aliquale fuiſſe peccatum. Non tamen conſummatũ, & perfectum, ac ſubinde neque mortale, ſi non tranſmitteretur in ſtomachum, nec ea intentione maſticaretur, quia iuxta communē ſenſum, & doctrinam de ratione comeſtionis eſt traiectio cibi in ſtomachum, per illud autem præceptum ſola comeſtio prohibita eſt, vt ex verbis eius conſtat.

16. *Circa 4. an ſoli Adæ, vel etiā Euæ ſit datũ præceptum.* Circa quartum de perſonis, quibus impoſitum eſt illud præceptum commune, dubium eſt, an pręceptum illud fuerit impoſitum ſoli Adę, vel Adę & Euæ ſimul, nam hoc ſecundum docuit Rupertus *lib.2. in Gen. c.32. & ſequentib.* vbi Caiet. & probabile putat Perer. *lib.6. in Gen. poſt quæſt.6.* quia Eua ipſa dixit, *Præcepit nobis Deus*, &c. *Ruperti ſētētia, Caiet. Perer. Ambroſij, Auguſtini, Chryſoſtomi & Anaſtaſij ſentētia magis probatur.* Alij verò primum magis probant, vt Ambroſ. *lib. de Parad. c.12.* & Auguſt. 8. *Gen. ad litteram, c.17.* & Chryſoſt. *homil.10. in Gen.* & Anaſt. Synaita *lib.9. Exaëm. circa principium.* Quæ ſententia in ſuperioribus nobis placuit. Itaque dicendũ eſt præceptum illud immediatè ſoli Adamo fuiſſe à Deo ipſo pronuntiatum, vel corporali, ac ſenſibili vocis ſpecie, vel ſola intellectuali reuelatione, vtrũque enim modum vt poſſibilē proponit Aug. *dicto lib. 8. c.vlt.* & neutrũ definitè eligit; *Datũ fuiſſe ſola interiori reuelatione putat Yſtella, qui non probatur.* Yſtella verò *Gen. 2.* per internam ſolam reuelationē putat latum eſſe præceptũ, quod nō video, qua efficaci ratione oſtēdere poſſit. Neque Rupertus, quē ipſe allegat, id affirmat, incerta verò res eſt, & ad vim præcepti parũ refert. Nihilominus tamen non ſolùm pro viro, ſed etiã pro muliere pręceptum datũ eſt. In quo omnes cōueniunt, & hoc conuincitur,

tum ex præuaricatione Euæ, tùm ex verbis eiuſdē A dicentis, *Præcepit nobis Deus*, nam illis obligatam ſe profeſſa eſt eodem precepto, non vt humano, ſeu à marito impoſito, ſed vt diuino, licèt per maritum ſibi promulgato.

17. *Datum itē fuit etiam pro poſteris ſi ſtatus ille duraret.*

Ex quo vlteriùs intelligimus, præceptum illud impoſitum eſſe primis parentibus, non vt perſonale tantùm, id eſt, ad ſolas ipſorum perſonas obligandum, ſed vt legem perpetuam, & generalem, quæ obligatura erat omnes filios Adæ in ſtatu innocentiæ naſcituros ſi perſeueraſſet. Tum *Id oſtenditur 1.* quia præceptum illud, quanuis ſoli Adæ fuerit immediatè reuelatum, comprehendit Euam; ergo ſignum eſt, illud non fuiſſe ſoli perſonæ Adæ impoſitum, nec tantùm intuitu eius, ſed pro B hominibus degentibus in Paradiſo, & intuitu *Oſtēditur 2.* illius ſtatus latum fuiſſe. Nam hac ratione comprehendit Euam. Tum etiam, quia ſimul dixit Deus Adæ, *Ex omni ligno Paradiſi comede, & de ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas*; ſed prior licentia, vel, vt multi volunt, præceptum perpetuum fuit, & poſteri Adæ illo vti poſſent, vel etiam deberent, ſi ſtatus innocentiæ duraſſet; ergo etiam ſecundum; nam eodem modo, & tenore pronuntiatum eſt. Quapropter non video, cur Pererius *Pererius de hoc dubitās reiicitur.* *lib.* 4. *in Gen. q.* 2. de hoc præcepto dixerit, incertum eſſe, & inexplicabile, an ſi ſtatus innocentiæ permanſiſſet, poſteri Adæ illa lege obligandi eſſent. Cùm enim in tali obligatione nulla ſit diffi- C cultas, & ex tenore verborum lex illa quoad vtrãque partem perpetua ſit, non video rationem dubitandi de illa obligatione. Præſertim, quia illud, vt dixi, non fuit præceptum perſonale; fuit ergo lex data humanæ naturæ; de ratione autem legis eſt perpetuitas. Itē ratio legis, nimirum proteſtatio diuinæ ſubiectionis, & obedientiæ perpetua erat, & non minus filiis, quàm parentibus conueniens. Atque hoc magis ex ſequenti puncto explicabitur.

18. *An præceptū illud incluſerit pactum Dei cū Adamo. Reſoluitur dubiū prout lex ad Adamū vt priuatam perſonam ſpectabat.*

Quinto ergo loco explicandum propoſuimus, an lex illa peculiare pactum inter Deum, & humanum genus incluſerit. Vt autem dubium intelligatur, oportet aduertere, Adamum duobus mo- D dis conſiderari poſſe, vno modo vt particularem perſonam, alio modo vt caput totius humani generis, prout in eo virtute continebatur, vnde duobus modis potuit illa lege obligari, ſcilicet, vel pro ſe tantùm, vel etiam pro tota poſteritate. De priori ergo obligatione non eſt dubium, quia in ipſis verbis Dei ſatis explicata eſt, vt optimè Athanaſ. *lib. de Incarn. Verbi, circa princip. in tomo* 1. per modum pacti inter Deum, & primos homines illam obligationem declarat, dicens: *Introduxit eos in ſuum Paradiſum, edictúmque præſcripſit, vt ſi gratiam illam conſeruarent, probique permanerent, fruerentur in Paradiſo hilariſſima vita, præter id, quod ipſis in cælo immortaliter deſtinatum erat, ſin autem præuaricationem facerent, cognoſcerent ſe morituros*, &c. Ve- E runtamen quoad hanc partem præter ipſam legem non fuit neceſſarium ſpeciale pactum, quia ipſa lex ſemel poſita ex natura ſua illam obligationem induxit in perſonam, circa quam lata eſt, nec requirebat conſenſum Adæ, vt illum obligaret. Vnde addita cōminatione, *In quacunque die comederis*, &c. per illam ſatis explicatur beneficium immortalitatis, (ſub quo aliæ prærogatiuæ iuſtitiæ originalis comprehenduntur) ſub illa conditione ſeruandi prædictam legem, primis hominibus datum eſſe quoad conſeruationem, ſeu perpetuitatem ſuam. Et ideo lex illa per modum pacti explicatur, & pactum vocatur, non quia fuerit formale pactum, cuius obligatio vtriuſque partis conſenſum prærequirit, ſed quia ex efficacia diuinæ voluntatis factum eſt, vt & Deus ipſe talem legem ferendo ſuo modo ad ſeruandum promiſſum obligatus manſerit; & homo etiam ad conditionem acceptandam, legémque obſeruandam obligatus fuerit, & pœnæ obnoxius, ſi legem tranſgrederetur. Atque hoc modo lex illa ex natura ſua & ſine nouo pacto etiam perſonam Euæ obligauit, nã eſt eadem ratio. Et ſimiliter obligaret ſingulos filios, ſeu poſteros Adæ in propriis perſonis, ſi Adamo non peccante in ſtatu innocentiæ naſcerentur: nam quicunque illorum illam legem tranſgrederetur, in perſona ſua incurreret cōminationem illam, *In quacunque die*, &c. (nam vt diximus in præcedenti puncto) illa lex ita lata eſt, vt in omni tempore duratura, & ad omnes perſonas futuras in illo ſtatu ſi duraret, locutura eſſet. *Similiter vt ſpectabat ad Euā, & ſingulos poſteros ſi ille ſtatus duraret.*

19. *Altera pars dubij an ſolo ipſo præcepto, an potius ex addito nouo pacto poſteri Adami in ipſo capite fuerint obligati.*

Nihilominus difficultas ſupereſt de alio modo obligandi Adam per illam legem non ſolùm vt erat perſona particularis, ſed etiã vt caput totius naturæ, & conſequenter obligando poſteros eius, non ſolùm vt futuros in propriis perſonis, & quaſi ſucceſſores, ſiue vnunquemque ſuo tempore, ſed etiam eos omnes, vt in Adamo contentos ſimul cum ipſo obligando. Nam hoc genus obligationis in lege illa omnes catholici agnoſcunt ex illo Pauli ad Rom. 5. *Omnes in Adam peccauerunt.* Nam ſi omnes peccauerunt in Adam, omnes egerunt contra præceptum; ergo omnes obligauit præceptum, quia nemo peccat contra præceptum, quo non obligatur, ac proinde cum eadem proportione debuerunt omnes poſteri Adæ in ſuo parente obligari, qua in illo peccarunt. De hac ergo obligatione meritò dubitatur quomodo ex illo præcepto oriri potuerit, an ſcilicet, ex vi præcepti, vel ex peculiari pacto Dei.

20. *1. Sentētia Soti negans.*

De qua re duæ ſunt ſententiæ. Prima ſimpliciter negat peculiare pactum, ſed ex vi ſolius præcepti obligationem illam Adamo, & toti eius poſteritati in ipſo fuiſſe impoſitam. Ita tenet Soto *lib.* 1. *de Natur. & grat. c.*10. cum quo ſentire videtur Vaſq. 1. 2. *diſp.* 133. *cap.* 1. quanuis nomine *pacti* interdum vtatur. Fundamentum Soti eſt, quia *Eius fundamentum bipartitum.* tale pactum videtur fabuloſum cùm nulla auctoritate nitatur, neque vlla ſit neceſſitas talis pacti. Primum probatur, quia *Gen.* 3. ſolùm fit mentio *1. Pars ſuadetur.* præcepti prohibentis eſum ligni vitæ, & comminationis pœnæ, in quibus nullum pactum includitur. Neque etiam neceſſarium fuit, (vt in altera parte ſumpſimus) quia ad præcepti obligatio- *Suadetur ſecunda.* nem non erat neceſſarius Adæ conſenſus, vt ſuprà dixi, quod nō minus verum eſt quoad obligationem totius naturæ in Adamo, quàm quoad omnem ſingularum perſonarum in ſeipſis. Et ſimiliter ad incurrendum reatum pœnæ voluntas Dei comminantis illam, etiamſi conſenſus totius naturæ per voluntatem Adæ non præceſſerit, ſatis erat; ergo nullo titulo neceſſarium fuit tale pactū.

21. *2. Sententia affirm.*

Secunda opinio eſt, obligationem illam ex peculiari pacto inter Deum, & genus humanum proueniſſe. Hanc docuit Catherin. *opuſc. de peccat. origin. cap.*8. & eam defendit latè Salmeron *ſuper ad Rom.* 5. *diſp.* 45. *in fine*, vbi refert eundem Soto *ſuper epiſt. ad Roman.* hoc pactum agnouiſſe. Et in eius probatione adducit illud Eccleſ. 15. *Deus ab initio conſtituit hominem*, &c. *adiecit mandata, & præ-* *Probatur 1.* *cepta ſua, ſi volueris mandata ſeruare, conſeruabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere.* Quod verbum vltimum ita exponit. *Si, quod ſponte placuit promittere, paciſcendo ſeruaueris.* Addit etiam illud Eccleſ. *Secundò.* 17. *Teſtamentum æternum conſtituit cum illis*, quia nomine *teſtamenti* pactum ſignificatur, iuxta vſū Scripturæ,

pturæ, & proprietatẽ vocis Hebraicæ ברית *berith.* Tertiò. Tertiò adducit illud Gen. 17. *Maſculus, cuius præputij caro circunciſa non fuerit, delebitur*, &c. *quia pactum meum irritum fecit*, quod de pacto cũ Adamo inito exponit Auguſt. *lib.2. de nuptiis, cap.11.* & alibi ſæpe. Quartò. Quartò de eodem pacto exponit illud Oſeæ 6. *Ipſi autem ſicut Adam præuaricati ſunt pactum meum, ibi præuaricati ſunt in me.* Et adducit ibi Hieronymum. Denique adducit rationes, quas ſtatim expendemus.

22. *1. Propoſitio.* Veruntamen vtraque ſententia in aliquo ſenſu vera eſt, & ſi in eodem ſenſu altera contradicat, non eſt admittenda. Quod, vt explicem, dico primò, ad prædictam vim obligandi Adamum per tale præceptum, & in eo totam naturam, tanquam in capite, cuius voluntas totius poſteritatis arbitrium moraliter reputaretur, neceſſaria fuit inſtitutio ex peculiari Dei voluntate, neque ex vi ſolius legis præciſè ſpectatæ communitati hominum imponi potuiſſet. Hanc aſſertionem non negaret Soto, vt exiſtimo, nam expreſsè requirit Dei voluntatem. Et illam rectè declarat *Probatur 1.* Vaſq. 1. 2. *diſp.* 132. *cap.* 9. Et probatur primò, quia ex natura rei lex data parentibus, etiamſi detur vt vera lex, & perpetuò duratura, non obligat vllo modo filios, donec generentur, & capaces ſint præcepti, vt patet in omnibus aliis legibus diuinis, & humanis, hac excepta; ergo vt hæc lex talem vim haberet, neceſſaria fuit pecu- *Secundò.* liaris inſtitutio, & voluntas Dei. Et declaratur hoc ampliùs in hac eadem lege. Nam ſi Adam non comediſſet de ligno ſcientiæ, & conſequenter ſtatus innocentiæ perſeueraſſet, & poſtea Cain filius Adæ de illo fructu comediſſet, Enoch filius eius nullo modo in eo peccaret, nec propterea iuſtitia priuaretur; ergo ſignum eſt, illam legem ex vi ſua non obligaſſe filios in parentibus, ſed tantùm in ſuis perſonis, & temporibus ſuis; ergo quòd lex illa aliter ligauerit poſteros in Adamo, non fuit ex ſola legis natura, ſed ex peculiari voluntate, & inſtitutione Dei.

23. *Tertiò.* Tertiò idem declaratur ex illa comminatione, *In quacunque die comederis morte morieris.* Quæ non de ſola perſona Adæ, ſed etiã de eius poſteris intelligenda eſt, nam Adam non ſibi ſoli, ſed etiam poſteris gratiam, iuſtitiam, & immortalitatem perdidit, vt Concilium Arauſ. II. *cap.2.* & Conc. Trident. *ſeſſ.5. can. 2.* docuerunt. Vnde è contrario neceſſarium fuit, vt Adam eandem iuſtitiam, & immortalitatem non pro ſe tantùm, ſed etiam pro ſua poſteritate, ſaltem ſub ea conditione, *ſi legem non præuaricaretur*, acceperit, vt rectè docent Auguſt. *ſuprà*, & Anſelm. *in lib. de Conceptu virginali*, & poſtea dicemus. At verò ad hunc modum comminationis, vel donationis, aut promiſſionis neceſſaria fuit peculiaris voluntas, & ordinatio Dei, nam ex ſola rei natura eſſe non poterat; ergo modus ille obligandi talis præcepti, ex peculiari Dei voluntate, & poſitiua inſtitutione, vt *Quid Salmeron ſuis rationibus conficiat.* ſic dicam, ortum habuit. Et huc tendunt, idque tantùm ſuadent rationes Salmeronis, videlicet, quia ex hac inſtitutione oritur, quòd Adam tali peccato nobis nocuerit, & non alio, & quòd eius peccatum noſtrum fuerit; non verò eius pœnitentia, & ſimiles. Quocirca ſi nomine pacti hæc ſola Dei inſtitutio, & ordinatio ſignificetur, negari non poteſt, quin ille modus obligationis fuerit ex peculiari pacto Dei, id eſt, ex peculiari Dei voluntate vltra totam naturalem legem, & vltra ordinarium, & quaſi connaturalem modum obligandi legum poſitiuarum. Nec ille vſus nominis pacti alienus eſt à modo loquendi Scripturæ, vt teſtimonia allegata Scripturæ probant, & ſimilia frequentia ſunt.

Secundò dico ad prædictum modũ obligationis non fuiſſe neceſſarium conſenſum Adæ etiam vt capitis continentis in virtute totam poſteritatem. 24. *2. Propoſitio.* Vnde ſi nomine pacti in rigore, & proprietate ſignificetur illud vinculum, quod ex formali conſenſu duorum oritur, ac pendet, non interceſſit tale pactum, nec ad prædictam obligationem neceſſarium fuit. In hoc ſenſu loquitur prior ſententia, & in eodem eius ratione ſufficienter probatur. *Qua ratione probetur.* Quia voluntas Dei per ſe eſt ſufficiens ad inducendam omnem obligationem poſſibilem ſine conſenſu eius, cui eam imponere B vult. Vnde ſicut potuit illo præcepto obligare omnes homines præſentes, & futuros, non poſtulando ab eis conſenſum, ſed exigendo, ita etiam potuit totam naturam in Adamo obligare, non expectando conſenſum, ſeu voluntariam acceptationem, etiam per voluntatem Adæ, ſed exigendo, ſeu abſolutè, & efficaciter obligationem imponendo. Neque hoc Salmeron negare auſus eſt; reſpondet enim, *Non quid poſſit Deus, ſed quid egerit videndum eſt, qui ſolitus eſt per pacta ſeipſum nobis demittere.* Et adducit exempla de pacto inito cum Noe de non ampliùs mittendo diluuio, & cum Abraham de circunciſione, & de danda terra promiſſionis, &c.

C Veruntamen quæ dicuntur pacta Dei conſiderari poſſunt, vel vt Deum ipſum obligant, vel vt obligationẽ homini imponunt. Et ex vtraque parte poteſt eſſe vel abſoluta, vel cõditionata obligatio. 25. *Pacta & obligationes inter Deum & homines enucleãtur.* Quando ergo eſt conditionata, Deus aliquo modo ſe accommodat, & expectat hominis conſenſum, vel voluntariam operationem, non verò quando obligatio eſt abſoluta, vt fuit in illo præcepto. Declaro ſingula exemplis à Salmeron adductis. *De pacto nõ iterandi diluuium.* Nam pactum illud de non iterando diluuio *Gen.9.* abſolutum fuit per ſimplicem Dei promiſſionem, & ideo non fuit neceſſarius hominum conſenſus, vt Deus verbo ſuo aliquo modo obligaretur, vt ex contextu, & ex omnium ſenten-D tia conſtat. *De pacto promiſſionis terræ ſanctæ.* At verò pactum promiſſionis terræ ſanctæ potuit eſſe conditionatum, ſicut illud, quo Deus ſolet promittere pœnitentibus remiſſionem, & benè merentibus præmium, conditionatum eſt, & conditio pendet ex libero hominis conſenſu, & ideo ex hac parte, vt Deus abſolutè obligetur ad faciendum quod ſic promittit, voluntatem expectat. Quamuis etiam in hoc ipſo genere paciſcendi prima conſtitutio ipſius pacti, & conditionata obligatio omnino ex ſola Dei voluntate prouenit, nullo expectato hominis conſenſu. Quoad hæc ergo, & ſimilia pacta non habet locum dicta reſponſio, neque exempla illorum ad rem præſentem faciunt, quia pactum E obligans Adam non fuit conditionatum, ſed abſolutum, vt patebit.

26. *De pacto cũ Abrahã de circunciſione.* At verò pactum Dei cum Abraham de circunciſione directè obligauit Abraham, & poſteritatem eius, induxitque abſolutam obligationem, nullo expectato conſenſu Abrahæ, vel poſterorum. Quia abſolutis verbis ſine vlla conditione impoſitum eſt, ſcilicet, *Tu Abraham cuſtodies pactum meum, & ſemen tuum poſt te.* Et iterum, *Hoc eſt pactum meum, quod obſeruabitis*, &c. & ſæpiùs vſque ad illud, *Maſculus, cuius præputij caro*, &c. Illud verò pactum reſpectu hominum fuit abſoluta lex circunciſionis obligans Abraham, & filios eius, nullo eorum conſenſu expectato. Et ita multi Patres exponunt verba illa Gen. 17. *Quia pactum meum irritum fecit*, de ſolo præcepto circunciſio-

Prædictum pactum circuncisionis contra Salmeronem pro nobis facit.

cuncisionis, quos latè retuli *in 3. tom. 3. p. diſp. 5. ſect. 1.* Quocirca illud exemplum potiùs contrarium in præſenti probat, nimirum pactum à Deo initum cum Adamo non poſtulaſſe illius conſenſum, quia fuit abſolutum præceptum, tali voluntate Dei, & modo poſitum, vt Adamum, & in ipſo omnes poſteros obligaret, non expectato eius conſenſu. Quin potiùs vix inuenietur proprium pactum Dei obligans hominem, quod ad talem obligationem inducendam hominis conſenſum requirat. Poſſet tamen cogitari, ſi Deus aliquod offerret homini ſub tali conditione, vt ſi illud acceptaret, ad aliquid aliud obligatus maneret, nam tunc obligatio hominis ex priori eius acceptatione penderet, ſed huiuſmodi pacti diuini nullum pro nunc exemplum occurrit. Neque poteſt vllo modo ad pactum cum Adamo accommodari. Quia licèt Deus illum præueniret, dando illi iuſtitiam pro ipſo, & transfundendam in poſteris, tamen reſpectu illius donatio iuſtitiæ quoad primam infuſionem abſoluta fuit, quoad conſeruationem verò, & transfuſionem incluſit conditionem ſeruandi mandatum; nihilominus tamen obligatio mandati abſolutè fuit homini impoſita, non expectato eius conſenſu. Et ideo non ſolùm ſpectando quid Deus facere poſſit, ſed etiam quid facere ſoleat, quídve in hoc negotio egerit, tale fuit illud pactũ cum Adamo, vt ad illius obligationem conſenſu Adæ opus non fuerit.

Obiectio cõtra proximè tradita.

27\. Dices; ergo non cognouit Adam virtutem pacti in præcepto diuino incluſi, quia talis cognitio non erat illi neceſſaria, niſi vt ſuum conſenſum præſtare poſſet; ſi ergo conſenſus eius non poſtulabatur, non eſt cur talis præcepti conditio illi reuelaretur. Conſequens autem non videtur admittendum, quia aliàs peccatum Adæ non fuiſſet grauius ex ea circunſtantia, quòd per illud totum genus humanum corruit, cuius oppoſitum communiter ſentiunt Theologi tractando de peccato originali, & neceſſitatem Incarnationis Christi ad illius remedium explicando.

Reſponſio.

Reſpondeo in primis, negando ſequelam, quia in rigore formalis non eſt, nec ratione materiæ neceſſaria. Nam cognitio prior eſt, quàm voluntarius conſenſus, & ideo ex negatione poſterioris non rectè infertur prioris negatio. Et deinde ratio adæquata, propter quam potuit reuelari Adæ circunſtantia illius præcepti, non rectè ſumitur ex ſolo voluntario conſenſu, nam ob alias cauſas potuit eſſe conuenientiſſima, vt iam dicam. Deinde in propoſitione illata aliqua diſtinctio neceſſaria eſt. Nam inquiri poteſt, an illud conſequens verum ſit, id eſt, an cognouerit Adam ſe accepiſſe illud præceptum pro ſe, & pro tota poſteritate ſua in ipſo tanquam in capite contenta, & an hæc cognitio Adæ fuerit neceſſaria ad prædictam legem cum illo particulari modo obligandi ſimul totam poſteritatem in ipſo, vt explicuimus.

An nouerit Adam ſe accepiſſe præceptum etiam vt caput totius poſteritatis, & talis notitia ad id fuerit neceſſaria. Partis affir. argumentũ.

Videri enim poteſt neceſſaria, quia præceptum non obligat, niſi intimetur, & cognoſcatur, nec violatio eius ad culpam imputatur, ſi omnino ignoretur; ergo non potuit obligari tota natura illo præcepto in Adamo, neque violatio eius omnibus poſteris imputari, niſi ſaltem in Adamo cognitio præcepti ſub illa ratione præcederet. Vnde, cùm Paulus doceat peccatum illud omnibus poſteris imputari, concludi videtur cognitionem illam in Adamo præceſſiſſe.

28\. Veruntamen in hoc puncto duo veriſimiliora A videntur.

1. Authoris pronunciatum quod etiam tradit Vaſq.

Vnum eſt, ad prædictam obligationem totius naturæ in Adamo, & vt tranſgreſſio Adæ toti naturæ imputetur, non fuiſſe ſimpliciter, & in rigore neceſſarium, vt Adam cognoſceret ſuam dignitatem capitis (vt ſic dicam) neque vt ſciret, Deum ſtatuiſſe, vt omnium poſterorum gratia, & iuſtitia ex ipſius arbitrio ac voluntate penderet. Ita ſentit Vaſq. *dicta diſp.* 133. *cap.* 1. & mihi ſemper placuit.

Probatur.

Probatur, quia vt filij Adæ naſcerentur in gratia, & iuſtitia ipſo Adamo non peccante, decretum efficax diuinæ voluntatis id ſtatuentis ſufficiebat, etiamſi Adam talis decreti notitiam non haberet, vt videtur per ſe notum. Ergo etiam è contrario, vt Adam peccando, non B ſolùm ſibi, ſed etiam poſteris iuſtitiam, & gratiam amitteret, ſufficere poterat idem decretum Dei ita ſtatuentis, etiamſi Adæ fuiſſet ignotum. Nam oppoſitorum eadem eſt ratio. Sed tunc poſteri etiam peccarent in voluntate parentis, & propter illam fierent Deo inuiſi, & inimici, per priuationem gratiæ, & iuſtitiæ; ergo comprehenderentur ſub præcepto in primo parente, etiamſi de hoc comprehenſionis modo parens ipſe fuiſſet ignarus.

Confirmatur.

Et confirmatur; nam ad huiuſmodi comprehenſionem non eſt neceſſarium, quòd fuerit voluntaria ipſi parenti, nam prius facta eſt per voluntatem diuinam, quàm potuerit Adam illam velle; imò etiam ſi reuelanda eſſet, C ante reuelationem præcederet, & vt iam facta reuelaretur; ergo talis reuelatio ad illum effectum, & quaſi pactum neceſſaria non fuit.

Ad argum. in num. præced.

Vnde ſoluitur facilè ratio dubitandi in contrarium poſita. Conſequenter tamen concedendum eſt, quòd ſi Adam non haberet illam ſcientiam, non aggrauaretur eius culpa ex damno filiorum, quia nocumentum non præuiſum non auget peccatum, quia non eſt voluntarium: in illo autem caſu ruina filiorũ non fuiſſet ipſi Adamo voluntaria propter eandem ignorantiam. Quomodo autem tunc ruina filiorum ab eis contracta veram rationem culpæ haberet illis, in materia de peccato originali tractandum eſt.

2. Pronunciatum.

D Nunc verò addo ſecundò, probabilius videri, 29. habuiſſe Adamum notitiam, & reuelationem illius pacti, ſeu decreti diuini, non propter conſenſum ab ipſo Adamo exigendum, nec quia talis reuelatio ad prædictum modum obligationis eſſet neceſſaria, ſed propter alias cauſas.

1. Eius ratio.

Vna eſt, vt Adã magnitudinẽ in beneficij à Deo ſibi collati agnoſcere, & æſtimare poſſet, nam beneficium de ſe perpetuum, & pro tota poſteritate collatum multo maius eſt, quàm beneficium perſonale tantùm, etiamſi ſub aliqua honeſta, prudenti conditione conferatur.

Secunda.

Secundò etiam oportuit eandem conditionem, ſub qua beneficium fiebat, illi innoteſcere, & ipſe parens ad cuſtodiendum de- E poſitum vigilantior, & cautior redderetur.

Tertia.

Tertiò fuit etiam hoc valde conueniens, vt ipſe Adam in propria perſona, & voluntate grauius obligaretur ad illud præceptum ſeruandum, & vt tranſgreſſio præcepti, ſi fieret magis eſſet voluntaria, minúſque excuſabilis. Propter quæ opinor verba illa Dei, *In quacunque die peccaueris, morte morieris*, in eo ſenſu intellecta fuiſſe ab Adamo, in quo à Deo ſunt dicta, ac proinde intellexiſſe Adamum, ſi peccaret, omnes poſteros ſuos immortalitatem fuiſſe amiſſuros, & conſequenter etiam gratiam, & innocentiam, quæ illius ſtatus fundamentum erat.

ELENCHVS,

CAPITVM LIBRI QVARTI.

CAP. I. *De tentatione ſerpentis, quæ Euam ad peccandum induxit.*

II. *Quod fuerit initium peccandi Euæ, & quem progreſſum in multiplicandis peccatis habuerit.*

III. *Vtrùm principium peccandi in Adamo fuerit ſuperbia.*

IV. *Vtrùm Adā etiam per infidelitatē peccauerit, vel quæ peccata poſt ſuperbiam commiſerit.*

V. *Vter grauiùs peccauerit, Adam, an Eua.*

VI. *An peccatum primorum hominum fuerit omnibus grauius.*

VII. *An conuenienter primi homines fuerint à Deo puniti propter ſuum peccatum.*

VIII. *Quando fuerit Adam è paradiſo eiectus, quantóque tempore in illo permanſerit.*

IX. *An primi parentes ſui peccati veniam conſequi potuerint, vel etiam conſequuti fuerint, & æternam ſalutem.*

LIBER

LIBER QVARTVS.

DE AMISSIONE STATVS INNOCENTIÆ.

CVM experimento ſatis nobis ſit notum carere homines illo felici ſtatu, quem ſuperiori libro deſcripſimus; & aliquando habuiſſe, ſecundùm fidei doctrinam oſtendimus. Ideo neceſſarium eſt inquirere, & quantum ſtatus ille durauerit, & quomodo amiſſus fuerit explicare. Supponimus autẽ ſtatum illum non potuiſſe, niſi per peccatum amitti; quia dona Dei ſunt ſine pœnitentia, & beneficium illud tantùm ſub conditione ſeruandi diuinum præceptum datum eſt, vt *Gen.*2. & 3. manifeſtè colligitur. Declarabimus ergo quale fuerit peccatũ illud, & quando, & quomodo commiſſum fuerit; & in fine aliquid de illius remiſſione attingemus.

CAPVT I.

De tentatione ſerpentis, qua Euam ad peccandum induxit.

1. EXplicato præcepto, quia homo non à ſe tantùm motus, ſed ab alio impulſus ad peccandum inductus eſt, ideo priuſquam de peccato ipſo dicamus, modum, & viam per quam homo ad tantum malum peruenit, explicare neceſſe eſt. Incepit autem tentatio ab Eua per ſerpentem, ſicut Scriptura his verbis Gen.3. *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus, qui dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi*; vſque ad illud, *Nequaquam moriemini, ſcit enim Deus, quòd in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum*, &c. Circa quam hiſtoriam primùm omnium dicendũ eſt de illo ſerpente, quis vel qualis fuerit, deinde quomodo potuerit Eua cum illo colloquium miſcere, tertiò quale fuerit ex vtraque parte colloquium illud. Ac denique quem effectum in Eua habuerit, antequam plenè conſentiendo peccauerit. *Puncta 4. in hoc cap.*

2. Circa primum, omiſſo antiquo errore Ophitarum, qui dixerunt ſerpentem illum fuiſſe Chriſtũ, quem vt ſtultiſſimum damnant Auguſt. *de Hæreſ. in* 17. & 46. Epiphan. *in* 47. Irenæus *lib.*1. *cap.*34. Tertull. *de Præſcr. cap.* 47. Duo alij cauendi ſunt, prior eſt ſerpentem illum non fuiſſe corpus aliquod materiale, & viſibile, & locutionem eius ſimiliter ſenſibilem non fuiſſe, quæ auditu corporis percipi poſſet, ſed omnia illa, quæ de tentatione ſerpentis dicuntur, eſſe per metaphoram intelligenda. Ita ſentit Auguſt. *lib.*2. *de Geneſ. contra Manichæos, cap.* 14. Mutauit verò poſtea ſententiã, vt videbimus. Origenes etiam per metaphorã illa omnia expoſuit, quam ſententiam refert etiam Ambroſius *lib. de Paradiſo, cap.* 2. Nouiſſimè verò Caietan. *Gen.* 3. dicens, nomine *ſerpentis* ſignificari ipſum dæmonem ſecundùm ſe, & ſine corpore aſſumpto, & per ſuggeſtionem tantùm internam Euæ locutum fuiſſe. Probat, quia in Scriptura diabolus ipſe ſine corpore aſſumpto Draco, & ſerpens appellatur *Apocal.* 12. *Iſaiæ* 27. *Circa 1. punctum omittitur error ſtultiſſimus confutatúſque ab Auguſt. Epiphan. Irenæ. & Tertul. Alter error præſertim Caietani.* *Arguit Caietanus 1.*

Secundò. Secundò, quia de illo ſerpente dicitur fuiſſe calidiorem cunctis animantibus terræ; quod verum non eſſet, ſi de ſerpente viſibili diceretur: ergo de dæmone id dictum eſt. *Tertiò.* Tertiò, quia animal brutum non poterat niſi miraculosè loqui, & tamen Moyſes ſimpliciter narrando hiſtoriam, locutionem illam ſine vllo miraculo factam fuiſſe indicat; ergo non fuit locutio exterior, ſed ſuggeſtio interior, quæ ab Angelo naturaliter fieri poteſt. *Quartò.* Quartò, ſi Eua, viſo ſerpente, eum loquentem audiuiſſet, valde admiraretur, & horruiſſet, ac fugiſſet, ſicut Moyſes ſerpentem horruit *Exod.*4. Nihil autem huiuſmodi de Eua refertur, ſed quòd magna pace illi reſponſum dedit tanquam *domeſtico collocutori*, ait Caietan. *Quintò.* Vltimò, quia infrà dicitur, Dominum Deum loquutum eſſe ad ſerpentem, illi maledicendo, vbi neceſſe eſt, nomine ſerpentis dæmonem intelligi. Tum quia alienum eſſet à diuina ſapientia cum bruto animali loqui; tum etiam quia verba illa, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, &c. tantùm de dæmone intelligi poſſunt.

3. Nihilominus dicendum eſt, tentationem illam exteriùs, & per auditum corporis factam eſſe, ac proinde ſerpentem illum corporeum, & viſibilem fuiſſe, & ſenſibili voce, aut ſono Euæ fuiſſe locutum. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 2. 2. *q.* 165. *art.*2. *ad* 2. & 3. quem reliqui Theologi ſequuntur. Patres etiam exponentes Geneſim communiter verba illa intelligunt propriè de loquela ſenſibili per organum corporeum, vt patet ex Baſil. *homil. de Parad.* & Ambroſ. *lib. de Parad. cap.* 12. & *lib. de Fuga ſæculi, cap.* 7. Auguſt. *lib.* 14. *de Ciuit. cap.*11. Theodor. *q.*34. & 35. *in Gen.* Rupert. *lib.*3. *in Gen. à principio*, Beda *in* 3. *cap. Gen.* Chryſ. *homil.* 16. *in Gen.* Cyrillus *lib.*3. *contra Iulian.* Damaſç. *lib.*2. *de Fide, cap.*20. vbi ait dæmonem non per immiſſas cognitiones, ſed per ſerpentem impetiuiſſe Adamum, quod intelligendum eſt, mediante, ſeu interueniente Eua. Denique hæc veritas adeò eſt communi ſenſu totius Eccleſiæ recepta, vt ſententia Caietani erroris excuſari non poſſit, vt etiam Pereira, & Yſtel. *in Gen.* adnotarunt. *1. Aſſertio.* *Cenſura in Caiet.*

4. Et probatur ex ipſa littera Geneſis, primò ex verborum proprietate, quæ in hiſtorica narratione ſine magna neceſſitate, vel auctoritate relinquenda non eſt, vt iam contra eundẽ Caiet. in ſuperioribus dixi. Secundò, quia illa verba, *ſerpens dixit ad mulierem*, & *mulier reſpondit*, colloquium fuiſſe ſenſibilem oſtendunt. Nam ex parte Euæ dubitari non poteſt quin voce ſenſibili reſponſum dederit, niſi magna vis fiat verbis; ergo reſpondebat ad verba, quæ auribus corporis perceperat; ergo etiam videbat ſerpentem, qui loquebatur, & cui ipſa reſpondebat. Iuuant etiam verba illa per quæ ſerpens comparatur ad cætera animantia terræ, quibus *callidior* dicitur, nam per hoc *Probatur aſſer. primò ex Script.*

hoc ſatis indicatur, ſermonem eſſe de ſenſibili ſerpente: nam inter dæmonem, & bruta animalia congrua comparatio non fiet. Quod argumentum conatur fugere Caietanus multiplicando metaphoras voluntariè excogitatas, quas ſi admittere liceret ad negandum proprium litteralem ſenſum, nihil eſſet firmum in tota illa narratione Geneſis. Nam eodem modo poſſent per metaphoram exponi omnia, quæ de Paradiſo, & de lignis eius, & de formatione Euæ ibi narrantur, quod in Origene damnatum eſt, vt in ſuperioribus retulimus. Et hæc eſt potiſſima ratio damnādi interpretationem Caietani.

5. *Probatur 2. à D. Thom.*

Addit verò theologicam rationem D. Thomas *in dicta q. 65. art. 1. ad 2.* quia dæmon in eo ſtatu non poterat tentare Euam ſuggeſtione merè interna, ſed tantùm externa, cuius oppoſitum Caietanus ſupponit tanquam ſuæ interpretationis fundamentum. Aſſumptum verò probat D. Thomas, quia diabolus non habuit tantam poteſtatem in homine ante peccatum, quantam nunc habet. Nam antea non poterat dæmon immediatè immutare internam phantaſiam hominis, quia hoc erat contra perfectionem illius ſtatus, & contra rectitudinem originalis iuſtitiæ, per quam fiebat, vt quandiu ratio erat ſubiecta Deo, inferior portio eſſet ita perfectè rationi ſubdita, vt inordinatè aduersùs illam moueri non poſſet; ergo non potuit dæmon hunc ordinem immutare; ergo nec merè internè Euam tentare. Probatur conſequentia, quia interna ſuggeſtio non fit niſi per internam immutationem portionis inferioris inordinatam, & præter rationem.

6. *Obiicitur contra rationem D. Thomæ.*

Dices, in ſenſitiua portione interiori diſtingui motum phantaſiæ à motu appetitus ſenſitiui, ſeu concupiſcientiæ: & rationem factam ſolùm probare, non potuiſſe dæmonem in eo ſtatu excitare motum concupiſcentiæ præueniendo rationem, non tamen idem probare de motu phantaſiæ, cùm tamen ad ſuggeſtionem merè internam ſufficiat. Aſſumptum probatur, quia quòd phantaſia excitetur, præueniendo rationem, non eſt inordinatum, ſed potiùs eſt ordo naturalis adeò neceſſarius, vt etiam in ſtatu innocentiæ deeſſe non poſſet, aliàs non valerent tunc homines per obiecta ſenſibilia ad intelligendum excitari; ergo nullum eſt inconueniens, nec contra ordinem illius ſtatus, quòd illa interior immutatio phantaſiæ opera dæmonis immediatè fieret. *Argumenti conſequentia oſtenditur primò.* Probatur conſequentia primò, quia hoc non erat contra ordinem proprium iuſtitiæ originalis, vt oſtenſum eſt. *Secundò.* Secundò, quia per tentationem externam factam opera dæmonis immutatur ſenſus exterior, immediatè, & phantaſia mediatè; ergo eadam ratione potuit illa immutatio phantaſiæ immediatè à Deo fieri, quia non apparet in hoc maior deordinatio. Præſertim, quia ſicut externus ſenſus, v. g. auditus non ita immutatur à dæmone immediatè, ita vt ipſe per ſe efficiat ſpeciem in auditu, ſed mouendo corpus externum, & per illud efficiendo ſonum, per hunc tanquam per obiectum imprimit ſpeciem in ſenſu; ita licèt merè internè moueret phantaſiam, nō per ſe, & immediatè in illam imprimeret phantaſmata, ſed mouendo humores, & ſpiritus per illos phantaſmata imprimeret, vel moueret, quod non videtur maiorem inordinationem, quàm illud prius continere. *Tertiò.* Tertiò, quia aliàs nunquam poſſet dæmon in ſtatu innocentiæ, quanuis duraret, tentare homines, niſi in corpore aſſumpto, vel formando ſonum ſenſibilem, aut viſibiles imagines, aut quid ſimile. Et pari ratione de facto non potuiſſet tentare B. Virginem, niſi eodem modo, ſcilicet aſſumendo formam viſibilem, vel per aliquem modum ſenſibilis locutionis, aut externæ imaginis; vtrunque autem videtur creditu difficile.

7. *Ratio D. Thomæ variis mediis defenditur, & roboratur.*

Nihilominus ratio D. Thomæ mihi videtur congruentiſſima, nam licèt non excedat vires naturales dæmonis, mouere interiùs phantaſiam illo modo, non fuit decens, vt pro ſtatu innocentiæ tanta licentia in corpus hominis illi tribueretur, ſed hoc pertinuit ad pœnalem ſubiectionem, qua homo poſt lapſum poteſtati dæmonis traditus eſt. Et ita non ſolùm motus concupiſcentiæ, ſed etiam motus phantaſiæ præternaturali modo à dæmone immiſſus, erat non ſolùm contra decentiam, & dignitatem, ſed etiam contra rectitudinem illius ſtatus. Tum quia vnus motus eſt propter alium, & ideo tanquam vnus reputantur. Tum etiam, quia ſi illa licentia dæmoni daretur, vix poterat ſine nouo miraculo motus concupiſcentiæ cohiberi ne inſurgeret. Tum denique, quia ipſemet motus phantaſiæ ſic excitatus eſſet præter rectum ordinem naturalem. Et confirmatur ex D. Gregor. *homil. 16. in Euang.* vbi ex eo quòd dæmon non potuit Chriſtum tentare delectatione, aut conſenſu, intulit, *Atque ideo omnis diabolica illa tentatio non intus fuit*: ergo ſimili modo ex eo, quòd dæmon non potuit Euam tentare per delectationem, rectè inferimus, exteriùs tentaſſe, non merè interiùs.

8. *Satisfit obiectioni poſitæ in num. 6. & aliis eius probationibus.*

Declaratúrque hoc ampliùs reſpondendo ad obiecta contra rationem D. Thomæ. Nam prima ratio principalis rectè probat, ſeu ſumit in antecedente, potuiſſe phantaſiam in ſtatu innocentiæ moueri ab obiectis materialibus mediis ſenſibus externis ordinario, & naturali modo: inde autem non rectè infert, potuiſſe merè interiùs à dæmone excitari, quia motionis modus imperfectus, & quodammodo præternaturalis eſt, ideo iuſtitiæ originali repugnabat. Vnde ad ſecundum reſpondetur, non eſſe eandem rationem de tentatione per locutionem externam, vel per internam ſuggeſtionem. Cuius optimum argumentum eſt, quia Chriſtus potuit priori modo tentari: poſteriori autem modo non decuit. Rationem verò differentiæ attigit D. Thom. quia in locutione, ſeu ſuggeſtione externa ſola exterior creatura à dæmone proximè immutatur, & ideo poſtea ſequitur, vt ſenſus hominis à voce exteriùs formata naturali, & ordinario modo excitetur. Vnde tunc extrinſecum & valde accidentarium eſt, quòd illud obiectum extrinſecum virtute, & induſtria dæmonis formatum fuerit, quia inde nullus naturalis ordo in ipſo homine, vel in potentiis eius inuertitur. Quod ſecus eſſet ſi motio phantaſiæ merè interiùs fieret virtute dæmonis: nam eſto non poſſet immediatè, & per ſe imprimere ſpecies in phantaſia, ſatis magna ſubiectio, & imperfectio hominis fuiſſet, ſi poſſet dæmon interiùs mouere humores, & ſpiritus animales intra corpus hominis exiſtentes, atque illo modo interiores eius potentias excitare. Nam ſi hoc poſſet, parum abeſſet, vt etiam concupiſcentiam mouere, & membra corporis alterare ſine hominis voluntate poſſet, quod abſurdiſſimum eſt; nulla ergo talis poteſtas, vel licentia illi fuit pro illo ſtatu conceſſa. Vnde ad tertium libenter concedimus vtranque ſequelam, nimirum, non potuiſſe dæmonem, vel homines in ſtatu innocentiæ perſeuerantes, vel etiam B. Mariam Virginem illo interiori modo tentare, nam ita

ita maximè decebat, & illi ſtatui quaſi connaturale futurum erat.

Ad 1. pro Caiet. in num. 2.

9. Ad motiua verò Caietani reſpondetur. Ad primum, parum referre, vt in aliis Scripturæ locis dæmon per metaphoram Draco, aut ſerpens vocetur. Tum quia non oportet, vt vox in vno loco Scripturæ metaphoricè vſurpata, in eadem ſignificatione in quolibet alio loco ſumatur; vt eſt per ſe notum. Tum etiam, quia non negamus, ſerpentem etiam ſignificare dæmonem etiam *in dicto cap. 3. Gen.* imò, vt videbimus, multa ibi dicuntur, quæ non niſi in dæmonem conueniunt, ſed dicimus, in dicto loco Geneſis non appellari dæmonem ſerpentem ſolùm per metaphoram, ſed etiam quia per ſerpentem ſenſibilem, & externis oculis expoſitum loquebatur. Sicut etiam in dicto loco *Apocal.* 12. dæmon Draco dicitur, & per metaphoram, & quia re vera ſub forma ſenſibilis draconis apparebat in viſione imaginaria, quæ ibi deſcribitur. Et ita paulo inferiùs draco ille dicitur, *ſerpens ille antiquus*, alludendo, vt ibi notat Ribera, ad ſerpentem de quo modò agimus, nam fuit idem draco, quanuis ſub ſenſibili forma ſerpentis. Imò hinc videtur illud nomen quaſi hæreditaſſe, vt ſignificat Hieronym. *Iſai.* 27. Vnde ad ſecundum ſumptum ex illa comparatione, *callidior cunctis animantibus*, reſpondemus primò cum Auguſtino 11. *Gen. ad litt. cap.* 29. & D. Thom. 2. 2. *q.* 165. *art.* 2. *ad* 4. comparationem illam per metaphoram conuenire in ipſum dæmonem, non ſolùm comparatione brutorum animalium, ſed etiam reſpectu hominum. Nihilominus verò addimus reſpectu animantium brutorum eandem comparationem per proprietatem ſumptam veram eſſe de ipſo animali, ac ſerpente, nam propter calliditatem illius animalis dixit Chriſtus Matth. 10. *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes.* Vbi licèt non ponat apertam comparationem, ſatis tamen indicat habere illud animal magnam aſtutiam natiuam ex inſtinctu naturali. De qua re videri poſſunt Hilar. Chryſoſt. & Hieron. *Matth.* 10. Albin. & alij *in Gen.* & Baſil. *homil.* 12. *in initium Prouerb.* & Epiph. *hæreſ.* 37. & Hugo de Sanct. Victor. *in Inſtitutionib. monaſt.* 2. *p. lib.* 3. *de preprietatib. beſtiarum, cap.* 40. *vſque ad* 53. & Plinius *lib.* 8. *hiſtoriæ, cap.* 27. Quorum ſententias colligit Pereir. *lib.* 6. *in Gen. q.* 1. de hac re.

Ad 2.

Ad 3.

Ad tertium reſpondetur, ſine proprio miraculo potuiſſe dæmonem ſua naturali virtute per ſerpentem loqui, vt ex dictis *lib.* 4. de Angelis conſtat. Sicut aſina Balaam mouente Angelo locuta eſt *Numer.* 22. Nam licèt ibi dicatur, *Aperuit Dominus os aſinæ*, non ideo dictum eſt, quia illud fuerit proprium miraculum, vt Caietan. ſuprà argumentatur, ſed vt ſignificaretur, non fuiſſe opus dæmonis, ſed boni Angeli ex diuina ordinatione.

Ad cætera Caietani argumenta, quid?

Alia verò argumenta Caietani explicando tentationem, & peccatum Euæ, ac pœnas eius, diſſoluemus.

Error alius extremè cōtrarius præcedenti.

10. Secunda ſententia præcedenti extremè contraria aſſeruit, ſerpentem illum fuiſſe verum animal, quod vel virtute ſua naturali potuit loqui, vel ſaltem Deum illi tribuiſſe pro eo tempore intellectum, & facultatem ad loquendum, & conſequenter etiam ad percipiendum, quæ illi Eua reſpondebat. Hanc opinionem refert Abulenſ. *Gen.* 3. *q.* 418. & *q.* 419. in priori ſenſu, de virtute ſcilicet naturali; & nominat Ioſephum dicentem, diabolum non tentaſſe Euam, ſed ſolum ſerpentem, vt littera ſonat. *Vnde vult* (inquit) *quòd ſerpens erat naturaliter loquens, & intelligens, & ita potuit intelligere hoc, quod dixit, & concipere illud.* Et in fine ait plurimos tēpore Ioſephi hoc ipſum ſenſiſſe.

Ioſephus aliqua ex parte errorem hunc tenuit in priori ſēſu.

Inſinuátque illam opinionem Ioſephus *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 2. *alias* 3. non tamen habet illa formalia verba, quòd *ſerpens erat tunc naturaliter intelligens; ſeu potens intelligere, quæ dicebantur*, éſtque res adeò abſurda, vt vix in mentem hominis Philoſophi, & non ignorantis venire potuerit. Imò nec dicit expreſsè ſerpentem tunc potuiſſe naturaliter loqui. Hoc autem ſaltem inſinuat inferiùs, dicens, *Quòd Deus iratus contra ſerpentem ob malitiam, qua erga Adamum eſt vſus, illi vocem ademit.*

Quomodo poſſet tolerari.

Poſſet autem hoc ſano modo exponi, ſi ad dæmonem referatur, ita vt ſenſus ſit, Deum priuaſſe dæmonem poteſtate ampliùs loquendi, vel tentandi hominem per ſerpentem. Sed hoc etiam voluntariè dictum eſſet, quia Scriptura nihil dicit de ademptione vocis facta ſerpenti, etiamſi per ſerpentem dæmon intelligatur. Nec multum nobis curandum eſt de ſenſu Ioſephi, quia fortaſſe ex aliqua falſa traditione Iudaica potuit errorem illum concipere, etiamſi abſurdiſſimus ſit, non Philoſophiæ tantùm, ſed etiam veræ fidei contrarius, quia nec Philoſophia, nec fides agnoſcit animal habens intellectum, & ratione vtens, niſi hominem: & idem eſt de propria locutione, vt tradit etiam Ariſt. *lib.* 4. *de Generat. animal. cap.* 9. & *lib.* 5. *cap.* 7.

Simpliciter tamen philoſophiæ & fidei repugnat.

Barcepha eundem errorem in poſteriori ſenſu tribuit S. Ephrem.

11. Magis autem mirandum eſt, quod Moyſes Barcepha *lib. de Parad. p.* 1. *cap.* 27. eandem ſententiam in poſteriori ſenſu de virtute diuina explicatam tribuit ſancto Ephrem. Proponit enim dubium, an tentator fuerit corporatus ſerpens, vel Satan intra illum latens, & ait, *Ephrem in quodam commentario tradidiſſe, quòd ſerpens corporeus mulierem allocutus fuerit, quia Satan impetrauit à Deo, vt ei locutionem, & intellectum concederet.*

Expugnatur dictus error.

Quæ ſanè ſententia multo eſt abſurdior, quàm præcedens. Tum quia ſi ſerpens ex natura ſua non eſt intelligens, non potuit accipere vim intelligendi, niſi mutata natura, & tunc iam non eſſet ſerpens, ſed homo, nam quòd per ſenſus, vel materiales potentias intelligeret, prorſus erat impoſſibile. Tum etiam, quia licèt eſſet poſſibile, eſſet ſtupendum miraculum fruſtrà, & ſine fundamento, vel cauſa excogitatum, & præterea peculiarem abſurditatem habet, dicere feciſſe Deum tam grande miraculum ad petitionem dæmonis, & ad finem decipiendi hominem. Et quoad hoc idem eſt de locutione, quia licèt minus repugnet, locutionem quoad externum, & ſenſibilem ſonum fieri per ſerpentem, vt inſtrumentum Dei, tamen non erat neceſſarium fieri miraculoſo modo, nec etiam decebat, Deum tali miraculo veluti iuuare dæmonem ad tentandam Euam. Potuit ergo facilè fieri, vt ſuprà dixi, per naturalem potentiam Angeli formantem ſonum ſimilem locutioni humanæ per os ſerpentis, ſeu in ore eius, ſupplendo per aëris motionem defectum naturalis facultatis, & inſtrumenti idonei ad formandam vocem, qui erat in ore ſerpentis. Sicut etiam in locutione aſinæ Balaam per bonum Angelum factum eſt.

Apud Ephrē non legitur.

Nec in operibus Ephrem quæ nunc extant, abſurdam hanc ſententiam ego reperio, quin potiùs *in* 3. *tom. tract. de Pœnit. versùs finem*, ait, *Inimicum*, id eſt, dæmonem, *per ſcientiam cunctarum rerum intelligentiam primos parentes decepiſſe.*

2. Aſſertio catholica.

12. Vera ergo, & catholica ſententia eſt dæmonem fuiſſe, qui ſub ſpecie viſibilis ſerpentis Euam tentauit. Nam quòd auctor præcipuus illius tentationis, & ſeductionis, dæmon fuerit, in Scriptura legitur.

Probatur ex Script.

Nam hac ratione dicitur Sapient. 2. *Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum*, & ob

ob eandem cauſam Ioan. *Apoc.*20.vocat illum *ſerpẽtem antiquum*,vt ſuprà notaui.Et Chriſtus Dominus Ioann.8.*diabolum*(dicit)*fuiſſe homicidam ab initio*,quod ratione huius tentationis dixit,quia diabolus decipiendo Euam, & per illam Adamum, cauſa fuit mortis ipſorum, & omnium hominum. Et ratio eſt clara,quia tentatio illa non potuit fieri niſi à creatura intellectuali,& nõ ab homine, quia nec erat alius præter Adamum,nec ſi fuiſſet, per ſerpentem loqui potuiſſet,nec bonus Angelus potuit eſſe auctor tanti mali;ergo fuit diabolus. Et communiter creditur eſſe Luciferũ, quod & multis coniecturis poteſt fieri veriſimile, & eſt verbis Chriſti conſentaneum. Quòd autem non in propria,& ſola ſpirituali natura, ſed ſub ſpecie viſibili ſerpentis ad tentandum acceſſerit,ſatis contra Caietanum probatum eſt,& addi poteſt illud Pauli 2. ad Corinth.11. *Timeo, ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua,ita corrumpantur ſenſus veſtri.* Eadémque eſt communis ſententia Sanctorum,vt videre licet in Baſil.*homil.de Parad.*& Chryſoſt.*hom.*16.*&* 17.*in Gen.*Theodor.*q.*31.*&* 32.*in Gen.*Rupert. & alij infrà citandi.

Probatur etiam ratione.

Tentator Euæ lucifer.

13\. Difficultas autem eſt,vtrùm ſerpens ille quo dęmon vſus eſt tanquam inſtrumento, fuerit verũ animal, vel tantùm apparens,ſeu ſimulachrum, & imago quædam ſerpentis.In hoc enim ſunt opiniones, prima negat eſſe verum animal, ſed tantùm corpus effictum ad ſimilitudinem eius à dæmone, qui ad decipiendam Euam eius perſonam induere voluit.Hanc opinionem tribuunt Cyrillo Moyſes Barcepha,& Pereir. Veruntamen Cyrill. *lib.*3.*contra Iulian.*non tã apertè hanc ſententiam abſtruit. Nam reſpondens ad verba Iuliani calumniantis, dicere, ſerpentem locutum eſſe cum Eua ſermone humano,eſſe quid ſimile fabulis Gręcorũ; reſpondet, ſe mirari quomodo Iulianus non intellexerit vocem illam dęmonis operatione fuiſſe factam: *ſerpente velamentum malignitatis illius ſic adumbrante.* Quæ verba non minus de vero ſerpente,quàm de eius effigie intelligi poſſunt.Et infrà §.*vlt.*concludit, quòd ſerpens ſolùm exiſtens per ſe non fuit mulieri locutus, cùm naturâ,ſermonis, & mentis expers ſit,quod de vero animali dictum eſt.Subiũgit autem hæc verba,*Induit verò perſonam eius, malorum auctor Satã.* Solùm ergo ex illo verbo *induit*, videtur collegiſſe Moſes, loqui Cyrillum de ſerpente tantùm apparente;ſed profectò etiam poteſt dici dęmon induiſſe perſonam ſerpentis, quia loquendo per verũ ſerpentem tanquã vnum quid cũ illo repręſentari voluit. Veruntamen illam opinionem defendit Eugub.*in Gen.*

An ſerpens per quem dæmon tentauit fuerit verus, vel apparens.

1. Sententia tribuitur Cyrillo.

Oſtenditur tamen non ſatis clarè eam ſcripſiſſe Cyrillum.

Eam tamen tenet Eugubin.

14\. Et ſuaderi poteſt primò quia Angeli tam boni, quàm mali quando corpora ſumunt ad aliquod miniſterium,non formant vera animalia, quæ exteriùs repræſentant,ſed eorum ſimilitudinẽ,neque etiam vti ſolent veris animalibus, vel aſſumere illa ad ſua opera efficienda, vt in ſuperiori tractatu *lib.*4.dictũ eſt;ergo etiã dęmon formauit eodẽ modo,& aſſumpſit ſimilitudinem ſerpentis ad ſuum opus,& non verum animal. Probatur cõſequentia. Primò,quia nõ erat maior neceſſitas veri animalis ad tentandã Euam,quàm ad alia opera. Et eſt optimum exemplum de tentatione Chriſti, quam dæmon perficit in aſſumpto corpore hominis apparentis,non per verum hominem.Secundò, quia ex verbis Scripturæ id colligi non poteſt, tum quia licèt loquatur ſimpliciter de ſerpente,tamen etiam ſimpliciter vocat homines eos,qui Abrahæ apparuerunt,quanuis verè fuerint Angeli. Tum etiam quia nomen ſerpentis maximè refert ad ipſum dęmonem, quem ſic vocat propter aſſumptam ſimi-

Suadetur 1.

Secundò.

Franc. Suarez de opere ſex dierum.

A litudinem ſerpentis,ſicut iam diximus,& infrà explicando maledictionem ſerpentium latiùs videbimus.Tertiò,quia ex nullo effectu,vel ſigno oſtendi poteſt, illum fuiſſe verum ſerpentem. Nam quod Pereira obiicit,quia quando Angeli aſſumunt adũbratam formam hominis,confecto miniſterio, illã exuunt: ſerpens autem ille non euanuit finita tentatione, nam poſtea pręſens adfuit maledictioni Dei: hoc (inquam) non cogit,quia licèt poſſit Angelus ſtatim exuere formam, quam induit, tamen etiam poteſt ſub illa aliquantulũ perſeuerare,præſertim quia tempus illud breuiſſimum fuit,& fortaſſe dęmon nõdũ expleuerat totum malum,quod
B intẽdebat.Vel certè,quod credibilius eſt,Deus coegit illum ad permanendum,vel ad comparandum in eadem ſpecie,quia licèt ipſe ſuum prauum opus conſummaſſet,Deus ſuum bonum opus, id eſt, iudicium ſuum nondum tulerat. Nam certè niſi hoc ad diuinam prouidentiam referatur,etiãſi ille fuerit verus ſerpens, potuiſſet non adeſſe quando Deus pœnam denuntiabat primis parentibus, vel etiam poterat non adeſſe dæmon; igitur ex illo ſigno non rectè colligitur, verum fuiſſe ſerpentem.

Tertiò.

Inſtantia Pererij remouetur.

Secunda ſententia nihilominus affirmat, illum fuiſſe verum ſerpentem. Hanc opinionem refert allegatus Moſes ex quodam Iacobo Sarugenſe, quam ipſe approbat, & ſequitur. Ratio verò, qua
C vtitur, infirma eſt, ſcilicet, quia Eua corpore, & ſpiritu conſtabat, & ideo dæmon, qui ſpiritualis eſt, ſibi coniunxit corporalem ſerpentem ad aggrediendum illam. Hæc enim ratio ad ſummum probat aſſumpſiſſe dæmonem ſenſibilem formam ſerpentis, veram quidem quoad corporis ſenſibilitatem, non quoad ſpecificam naturam ſerpentis. Alij etiam Patres, licèt apertè hoc non diſputent, tamen in modo loquendi hanc ſententiam multùm inſinuant, vt videre licet in Baſilio, Chryſoſt. Theodoret. *locis citatis*, & Auguſt. *lib.* 11. *de Ciuit. cap.*27. vbi de dæmone dicit: *In ſerpente locutus eſt, vtens eo velut organo, mouénſque eius naturam eo modo, quo ille mouere, & moueri illa potuit ad*
D *exprimendos verborum ſonos.* Vbi in verbo illo, *mouens naturam eius*, multum inſinuat fuiſſe verum animal. Et *in cap.* 28. iterum id repetit, & adductis exemplis ſimilibus magis declarat.Et *in lib.*14. *de Ciuit. cap.*11.expreſsè dicit,in Paradiſo fuiſſe animalia terreſtria,& inter ea ſerpentem,quo dęmõ ad ſuam deceptionem tanquam inſtrumento vſus eſt.In quibus verbis ſatis indicat, ſerpentem illum fuiſſe verum animal.

15\.

2. Sententia Barcephæ.

Eius ratio debilis.

Eandem ſẽtentiam indicant Baſil. Chryſoſtomus,Theodor.& Auguſtin.

Atque hæc ſententia facilè defendi poteſt,& cũ omni proprietate verba Scripturæ intelligit, & ideo ſatis probabilis eſt,quanuis à nobis nulla ſufficiens ratio reddi poteſt,cur potius vero animali,
E quàm eius ſimulachro dęmon vſus fuerit,cùm alioqui nõ ſoleant Angeli ita operari per animalium corpora, vt obiectum eſt. Id verò huic ſententiæ obſtare non debet,quia etiam non poſſumus ſufficientem rationem reddere, ob quam dæmon potius per ſerpentem, quàm per aliud animal Euam tentauerit. Præſertim cùm alia ſint aptiora ad vocem humanam formandam per illorum ora,quàm ſerpens;& alioqui ſerpentis aſpectus ingratus,imò & horrificus homini ſit.Quocirca ſicut Aug.*lib.*11. *Gen.ad litt. c.*3.dixit,*Non debemus opinari, quòd ſerpentem ſibi, per quem tentaret diabolus,elegerit, ſed cùm eſſet in eo decipiendi cupiditas, non niſi per illud animal potuit, per quod poſſe permiſſus eſt.* Ita nos dicere poſſumus, dæmonem non ſua libera electione vſum fuiſſe potius vero animali, quàm eius ſimulachro, ſed tunc non fuiſſe permiſſum

16\.

Hæc 2. ſententia ſatis probabilis eſt.

V fictum

Cur vero potius quã ficto animali dæmon vſus eſt ad tẽtandum.

fictum animal formare, & aſſumere. Cur autem non fuerit permiſſus, reſpõdere poſſumus *ad abdita, & iuſta Dei conſilia pertinere*, ſicut de priori permiſſione idem Aug. dixit. Et fortaſſe in ſtatu innocentiæ non permitteretur dæmon vti phantaſticis corporibus ad homines decipiẽdos, & illudendos, propter illius ſtatus immunitatem.

Cuius ſpeciei fuerit ille ſerpens ignoratur.

17\. Ex quibus colligere poſſumus, ſuperuacaneum eſſe inquirere, cùm ſint varia genera ſerpentium, cuiúſnam ſpeciei fuerit; tum quia ſciri à nobis nõ poteſt, tũ etiam, quia nec rationẽ probabilem, cur potius huius ſpeciei, quàm alterius fuerit, reddere poſſumus. Quod contra peregrinas aliquorũ opiniones latiùs proſequitur Perer. *in dicto lib.6.q.2.* Et nihilominus ipſe coniectatur fuiſſe ſerpentẽ, quem *ſcytalem* vocant, quia eſt animal formoſum, & pulchrum, adeò vt licèt ſit reptando piger, admiratione ſui capiat ſtupentes, quod affert ex Solino *c.*30. Sed hoc etiam mihi incertum eſt, nam Latini longè aliter nomen illud *ſcytale* interpretantur, nimirũ, ſignificare murẽ arachneum, ſeu araneum, vt eſt apud Calepinum verbo *ſcytale*, cũ Columella, quẽ citat *lib.6.c.*17. & apud Scholiaſtem Plinij *lib.32.c.*5. qui addit ex Lucano, eſſe ſerpentẽ exitioſum, nihil tamẽ de eius pulchritudine dicit. Nec exiſtimo dæmonẽ fuiſſe vſum illo ſerpente propter pulchritudinem, ſed propter caliditatem, vt infrà explicabo. Vnde veriſimile eſt, ſicut Chriſtus Dominus, quando *Luc.*10. dixit, *eſtote prudentes, ſicut ſerpẽtes*, locutus eſt de communibus ſerpentibus, hominibúſque notioribus, ita ſerpentem illum, quo vſus eſt dæmon, fuiſſe vnum ex his, qui notiores ſunt hominibus, & inter eos frequẽter verſantur, etiãſi in particulari qualis ſpeciei fuerit ignoretur.

Quid in hoc ſentiat Pereira. Quid author.

Cur Eua nõ horruit ſerpentem.

18\. Sed illud magis mirãdum, & inquirendum eſt, quomodo Eua audiens ſerpentẽ loquentem non horruerit, ac turbata timuerit, ſed potiùs magna tranquillitate reſpõderit, & colloquiũ cũ ſerpente miſcuerit. In quo puncto aliqui reſpõdent, Euam nõ horruiſſe ſerpentẽ, quia tũc omnia animalia erant homini ſubiecta, & nihil mali poterãt illi inferre. Ita Chryſoſt. *hom.*16. *in Gen.* addítque Baſil. *in homil. de Parad.* ſerpentem ſpecialiter fuiſſe tunc mitem, Damaſcenus etiam *lib.2.c.*10. adiũgit, *Quòd ſerpẽs familiaris homini erat, vt qui præ cæteris animãtibus ad eũ accederet, blandiſque motibus cum eo veluti colloqueretur. Ex quo* (ait) *factum eſt, vt omnis mali auctor diabolus ipſius opera vteretur*, &c. Alij denique addiderunt, illũ ſerpentem faciem virgineã habuiſſe, quod ex Beda refert Bonau. *in 2.d.21.a.1.q.2.* ad argum. quẽ ipſe ſequitur. Veruntamẽ ſi hæc vltima ſẽtẽtia in hoc ſenſu intelligatur, vt aliqua ſpecies ſerpẽtũ faciem virgineam habeat naturalẽ, & ideo talem dæmonẽ legiſſe, fabuloſa res eſt, vt Lyran. & Pereir. dicũt cõtra Magiſtrũ hiſtoriæ, quia in dicto ſenſu id aſſeruiſſe videtur. Quia neque in Philoſophis, nec in hiſtoriis talis generis ſerpentũ memoria inuenitur. Neque etiã videtur veriſimile, quòd poſſit tã imperfectũ & horrendũ animal faciẽ virginis cõnaturaliter habere. Si verò ſit ſẽſus dæmonẽ aſtutia ſua formaſſe huiuſmodi faciẽ in capite illius ſerpẽtis vt Eua placidè, & ſine perturbatione ſecũ loqueretur: ſic non habet tantã abſurditatem. Nihilominus tamẽ habet magnã incertitudinem, quia Scriptura nihil de hoc loquitur, & Patres frequentiùs ſignificant, dæmonẽ vſum fuiſſe naturali ſerpẽte ſine aliqua fictione, aut apparẽte immutatione. Et præterea etiã illo admiſſo nõ expedit difficultatem, vt videbimus. Illud autem, quod addit Damaſc. de familiaritate hominis cum ſerpente, non video quomodo conſtare poſſit, & difficultatem etiam non euacuat. Denique quod Chryſoſt. & Baſil. dicunt, tunc omnia animalia, & ſerpentem in particulari, fuiſſe homini manſueta, ſufficit quidem ad rationem reddendam cur Eua nihil horruerit, vel timuerit viſo ſerpente, nam eodem modo, ſi deambulando in Paradiſo occurreret ei leo, vel vrſus, nihil profectò paueret, aut timeret.

Reſponſio Chryſoſtomi Baſilij, Damaſc.

Quid Bonauen. & Beda reſpondeant.

Iudicium de reſpõſione Bonau. & Bedæ.

De Damaſceni reſponſione.

De reſponſione Chryſoſtomi, & Baſilij.

Difficultas verò eſt de loquela, & colloquio cũ ſerpente. Nam ſi Eua credebat, illum eſſe verum ſerpentem, ſicut exteriùs apparebat, quomodo potuit non admirari cùm illum loquentem audiret. Et cùm eſſet prudens, & intelligens, quomodo nõ prius ſecum recogitauit, qualis eſſet illa locutio? Ac denique cùm ſciret, illud eſſe animal irrationale, quomodo potuit ad illum loqui, & cum eo miſcere ſermonem. Ad hæc reſpondet aliqua ex parte Cyrillus lib.3. contra Iulian. §. ecce iterum. *Cùm tunc non eſſet aliud rationale animal, mulier impẽdio ſimplex exiſtimabat fortaſſe, & aliis animalibus datum eſſe, humana voce loqui poſſe.* Magiſt. etiam *in 2. d.21. cap. 2. in fin.* dicit, *mulierem putaſſe, ſerpentem officium loquendi à Deo accepiſſe.* Eúmque ſequutus eſt Abulenſ. *Gen.*13.*q.*457. qui Auguſtinum etiam refert *lib.*11.*Gen. ad litt.* Sed in eo non inuenitur. Quin potiùs contrarium ex illo ſumitur, quatenus *in c.*30. dicit, mulierem non potuiſſe decipi à ſerpente, niſi priùs peccaret. Et ideo etiam dixit D.Thomas *dicta q.*94 *a.*4.*ad* 1. non oportere in hac parte ſequi Magiſtri auctoritatẽ. Et ob eandẽ cauſam mihi nõ placet hæc reſponſio. Nã (vt ex verbis dictorũ auctorũ conſtat) ſupponit magnam deceptionem in Eua, nã oportebat eã exiſtimare, ſerpentem non ſolùm loqui, ſed etiam vti ratione potuiſſe, quod abſurdiſſimum eſt. 19.

Qua ratione potuerit Eua brutũ animal ad colloquium admittere.

Reſponſio Cyrilli, Magiſtri, & Abulenſis.

Reiicitur ex Auguſtino, & D.Th.

Et ex ratione.

Reſpondent aliqui illud non eſſe intelligendum de poſitiua deceptione, ſed de negatiua neſcientia, quæ potuit eſſe in Eua, quia non oportuit eã adeò ſapientem eſſe, ſicut Adamum, neque per experientiam tũc cognoſcere poterat, an aliud eſſet animal locutionis, & rationis capax præter hominem. Et in hoc ſenſu defendunt rationem illam Pererius, & Yſtella. Sed in primis interpretatio eſt contra expreſſa verba Magiſtri, & Abulenſis, imò etiam Cyrilli, vt allegatum eſt. Deinde videtur impoſſibile in illa actione ſeparare deceptionem à neſciẽtia, quia Eua audierat ſerpentem loquentem, & illi reſpondit tanquam perſonæ intelligentiæ capaci; ergo neceſſariò debuit putare illum, quem audiebat, & ad quem loquebatur, intelligentem eſſe; ergo ſi cogitabat, illud ſolum eſſe animal, quòd oculis videbat, & loquebatur, non habuit tantùm neſcientiam, ſed etiam iudicium erroneum circa proprietatem, ſeu capacitatem ſerpentis. Reſpondere videtur Pererius, illam ignorantiam Euæ (quã ipſe puræ negationis vocat) non excluſiſſe omnem aſſenſum, ſed firmum. Quia non credidit (inquit) firmo aſſenſu ſerpentem poſſe naturaliter loqui, ſed dubio tantùm, & quaſi ſuſpenſo. Quæ verba ſatis dubia, & (vt ita dicam) ſuſpenſa ſunt, quia eorum auctor, neque negare potuit aſſenſum, nec affirmare auſus eſt; & ideo vocat dubium, & ſuſpenſum. Veruntamen ſi dubium eſſet, quod vocant negatiuum tantùm, ſeu per ſuſpenſionem iudicij vtriuſque partis, nullus eſſet aſſenſus, neque poſſet eſſe principium practicè operandi, & loquendi. Si autem fuit poſitiuum iudicium, etiamſi non eſſet firmum, ſed formidoloſum, eſſet vera deceptio. 20.

Quo pacto Pererius & Yſtella prædictam reſponſionem tueantur.

Impugnãtur tamen primò. Secundò.

Pererij effugiũ obſtruitur.

Denique illam ſententiã meritò refellit Rupert. *lib.3. in Gen.c.3.* dicẽs: *Item & illud quæritur, vtrũ neſcierit mulier, quòd ſerpẽs æquè vt cætera animãtia irrationalis eſſet, & ſua facultate loqui non poſſet. Si hoc neſciuit, minorem (quod abſurdum eſt) intelligentiam in illo lucido Dei Paradiſo habuit, quàm nunc habet in hac* 21.

Impugnantur 3. ex Ruperto.

hac obſcuritate vitæ plenæ miſeriis, vbi licèt caro, quæ corrumpitur, aggrauet animam, ſcit tamen nullā præter ſuā rationalem eſſe vitam. Si autem (quod verum eſt) ſciuit, ſerpentem non niſi alieno ſpiritu potuiſſe loqui, profectò in eo miræ ſeductionis immenſitas eſt, quod quaſi omnipotentiam ſpiritus eius mirata eſt mulier, qui per rationale animal humana formare verba potuiſſet. Sentit ergo Rupert. cognouiſſe Euam aliquem ſpiritum per ſerpentem ſecum fuiſſe locutum; & conſequenter cognouiſſe eundem ſpiritum reſponſum ſuum potuiſſe percipere, & ideo nihil timuiſſe, nec dubitaſſe cum eo loqui.

Verior reſpōſio ex allato Ruperto.

22. Mihíque hæc ſentētia valde probabilis videtur. Nam ſatis credibile eſt, habuiſſe Euam notitiam ſubſtantiarum ſpiritualium, id eſt, quòd præter res corporeas creaſſet Deus ſpiritus ratione vtentes, & habentes poteſtatem ad habenda corpora. Ergo facilè cogitare potuit, aliquem ſpiritum ſibi per ſerpentem loqui. Fortaſſe tamen non diſcreuit, an ſpiritus bonus, vel malus eſſet, vel quia de Angelorum lapſu reuelationem nondum habuerat, quia hoc erat magis occultum, & contingens, minúſque ad perfectam notitiam creationis Vniuerſi neceſſarium. Vel certè, ſi id cognouerat, tunc de hoc non cogitauit, nec ex prioribus verbis, & interrogatione ſerpentis ſtatim diiudicare potuit, qualis eſſet ſpiritus, qui ſibi loqueretur.

Eandem indicat D. Th.

23. Atque hanc ſententiam indicaſſe videtur D. Thomas 1. *p. q. 94. a. 4. ad* 2. dicens: Quòd mulier putauit, ſerpentem accepiſſe loquendi officium non per naturam, ſed aliqua ſupernaturali operatione. Vbi cùm dicit *ſupernaturali*, non eſt rigoroſè intelligendum, ſed quatenus quicquid in aliquo fit vltra virtutem naturalem eius, quodammodo ſupernaturale dici poteſt. *Fauet Bon.* Bonauent. etiam in 2. *d.* 21. *a.* 1. *q.* 2. *ad* 1. fauere videtur, quatenus ait, *mulierem non credidiſſe eum, qui loquebatur cum ſerpente, eſſe aduerſarium, ſed potius bonum conſiliarium. Et ideo* (inquit) *tam occulta erat illa tētatio, ſicut ſi diabolus loqueretur ad cor interius.* In quo ſupponit, cognouiſſe mulierem aliquem ſpiritum locutum eſſe in ſerpēte. Quod autem ait credidiſſe illum fuiſſe bonum conſiliarium, vel corrigendum eſt, vel negatiuè, ſeu potentialiter interpretandum; ſcilicet, non iudicaſſe illū fuiſſe malum, ſed vel abſtraxiſſe, vel ſimpliciter proceſſiſſe, quaſi ſupponēdo potuiſſe eſſe bonum conſiliarium.

Inſtat cōtra hāc reſponſionē Pererius primò.

24. Obiicit verò contra hanc ſententiam Pererius. Primò, quia nō ſatis conſonat narrationi Moyſes, nam ille ſimpliciter dicit, ſerpentem locutū eſſe ad mulierem, eíque mulierem reſpondiſſe. Quod hiſtoricè, & planè de ſerpente intelligitur, ad ſpiritū autem nō niſi incommodè, & violenter detorquetur. *Secundò.* Secundò, quia ſi Eua ſpiritū per ſerpentē ſibi loqui credidiſſet, magis fuiſſet perturbata, & dolū ſtatim ſuſpicata eſſet, vidēs enim, nō in ſpecie hominis (ſicut Angeli ſibi, & marito apparere ſolebāt) ſed per ſerpentē ſecū loqui, fraudē aliquam ſtatim timuiſſet. *Tertiò.* Tertiò, quia Eua, quādo reprehenſa eſt à Deo, nō in ſpiritū, ſed in ſerpentē culpā coniecit, & Deus nō ſpiritui, ſed ſerpēti maledixit. Sed hæc ex ſupradictis facilè ſoluūtur. Quia etiāſi Moyſes loquatur de corporeo ſerpēte, ſub illo cōprehendit ſpiritum, qui loquebatur, ſicut ſolet loqui Scriptura de Angelis ſub ſpecie ſenſibili apparentibus, & loquentibus.

Ad 1.

25. Vnde ad primum dicimus, quòd ſicut ſerpens, qui locutus eſt, non erat ſolum animal ſenſibile, ſed ſpiritus per illum; ita etiam ſerpens, cui reſpōdit mulier, eodem modo intelligendus eſt: & ita ex littera illa colligi nō poſſe, putaſſe Euā ſolùm ſer-

A pentem ſenſibilem eſſe, qui loquebatur, ſed contrarium potiùs indicari, nā relatiuū *cui*, refert eundē, qui locutus fuerat. *Ad 2.* Ad ſecundū in primis ex Scriptura nō conſtat, Angelos ſanctos aliquādo apparuiſſe in ſpecie hominis Euę ante peccatū. Nā *Gen.* 1. ſolū habētur illa verba, *Benedixitque illis Deus*, & ait, *creſcite*, &c. Et infrà, *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam*, &c. Ex quibus ad ſummum colligi poteſt, locutū eſſe Deum ſub forma humana ſenſibili ad primos homines ante peccatum. Quāuis etiā poſſint illa verba intelligi de interna inſpiratione, & locutione per quam Adam, & Eua illā cognitionem acceperunt. Et *c.* 2. ſolùm dicitur de Deo: *Et adduxit eam* (id eſt, Euam) *ad Adam*, quod
B non eſt neceſſe intelligi factum apparente Deo in forma ſenſibili; & quicquid de hoc ſit, de aliis certè apparitionibus Angelorū factis, aut ſoli Euę, aut illi ſimul cū Adamo, nulla eſt ibi mentio. Et deinde quanuis ſub forma hominis priùs ei apparuiſſet aliquis Angelus, non ideo poſtea perturbata fuiſſet, nam potiùs generaliter ſciet, ſolere Angelos per corpora loqui, dubitare autē poſſet, an omnes loquantur per eadem corpora, vel per diuerſa, & cur ille, qui loquebatur ſub alia forma veniret, quàm prior. In quo nullum eſt inconueniens, ſed potiùs ad prouidentiam Dei pertinere potuit, vt Eua faciliùs cognoſcere poſſet dæmonis deceptio-
C nem, & ita minus excuſabilis redderetur. *Ad 3. quid?* Ad tertium idem, quod ad primum, reſpondendum eſt; latiùs dicetur inferiùs, explicando verba, quibus Deus ſerpentem maledixit.

CAPVT II.

Quod fuerit initium peccandi Euæ, & quem progreſſum in multiplicandis peccatis habuerit.

Explicatio tituli.

1. INitium peccandi dici poteſt, vel primum peccatum ab Eua commiſſum, vel primum tempus, in quo Eua peccare incepit. Vtrunque ergo initium explicare intendimus, ſed vt faciliùs declaremus
D ſpeciem peccati primi, ac pręcipui ab Eua commiſſi, inquirimus priùs temporis initium, in quo Eua ab innocentia cadere cœpit, & conſequenter totū progreſſum, & ordinem peccatorum eius explicabimus. *1. Sententia Ruperti.* Primum ergo Rupertus *lib.* 3. *in Gen. c.* 2. ſentit, aliquod peccatū Euę totam ſerpentis tentationem anteceſſiſſe. Putat enim intra Paradiſū non fuiſſe ſerpētes, nec alia bruta animalia, quia cōtra pulchritudinē, & decentiā, ſeu munditiē illius loci futurum fuiſſe exiſtimat. Et ita locus ille nō eſſet tātę beatitudinis exiſtimādus, quantę fuiſſe deſcribitur. Ex hoc ergo infert, quòd *mulier corpore* (vt ait) *& oculis vaga dum incontinenter deambulat, fortè proſpectās qualis extra Paradiſum mūdus haberetur, &
E dū ſerpēs dulcedini terræ proprius, & ambitioſius innititur, locus diabolo datus eſt, & occaſio porrecta, vt Euam tētaret.* Per quę verba ſatis ſignificat, Euā culpa ſua & inordinatis actionibus tētationi occaſionē prębuiſſe, ac proinde culpā aliquā priorem tentatione fuiſſe. Etenim verba illa, *mulier corpore, & oculis vaga, dū incōtinēter deambulat*, manifeſtè indicant inordinatā actionem. *2. Sētentia indicata ab Aug. & Proſpero.* Aliqui etiā dixerunt, Euā, prius quàm à diabolo tētaretur, peccaſſe per ſuperbiam, & nimiā cōfidentiā ſui. Et mouebātur, quia Deus non permitteret tētari innocentē, nam ipſa tētatio quędā pœna eſt. Quam ſententiā indicare vidētur Aug. *lib.* 11. *Gen. c.* 5. & Proſper *lib.* 2. *de Vit. contēp. c.*...

Ruperti sētentia profligatur.

2. Prior verò ſententia Ruperti omni caret fundamento. Nam in primis, quod ſupponit intra Paradiſum non fuiſſe animantia, falſum eſſe pa-

V 2 tet,

tet, quia intra Paradiſum eis Adam nomina impoſuit, vt *Gen.* 2. narratur, vt ſuprà explicuimus. Deinde tentatio Euæ non longè à ſitu arboris ſcientiæ facta eſt, nam in progreſſu tentationis *vidit mulier lignum, quod eſſet bonum ad veſcendum, & pulchrum oculis*, &c. Gen. 3. Lignum autem ſcientiæ boni, & mali erat in medio Paradiſi, vel propè arborẽ vitæ, vt ex 2. *Gen.* colligitur; ergo veriſimile non eſt ſerpentem fuiſſe extra Paradiſum, quando Euam tentauit, quia diſtantia à medio Paradiſi vſque ad terminos eius non erat tam parua, vt in illa poſſet colloquium inter ſerpentem, & mulierem miſceri: erat enim diſtantia plurium milliarium, vt in ſuperioribus diximus. Vnde non eſt etiam credibile Euam in breui tempore tam longam deambulationem feciſſe. Denique illa inordinatio quam Rupertus Euæ tribuit, nullum habet fundamentum in Scriptura, nec rationem, cur præſumenda ſit. Nam ſi tanta erat inordinatio, vt eſſet peccatum mortale, nulla materia, nullúmve inditium tam grauis culpæ ibi reperimus: ſi autem venialis tantùm culpa iudicetur, hæc in illo ſtatu ante mortalem caſum inueniri non poterat, vt diximus. Neque abſque temerario iudicio illam ſine vlla probatione præſumere poſſumus, nam ſine vlla veniali culpa potuit Eua aliquãdo ſola, & ſeparata à marito in Paradiſo, & non longè ab arbore ſciẽtiæ boni, & mali deambulare. Atque ita ſerpens ante omne peccatum Euæ, occaſionem tentandi illam arripere potuit.

3. *Altera quoque ſententia expugnatur.*

Altera verò ſententia multo magis falſa eſt. Primò quia ſine vllo fundamento iudicat ſuperbiæ peccatum in Eua ante omnem tentationem externam. Secundò, quia ſi vera eſſet illa ſententia, non fuiſſet dæmon initium, & quaſi prima radix lapſus humanæ naturæ, cuius contrarium ex Scriptura ſuprà oſtendimus. Et idem ſupponunt iidem ſancti qui differentiam conſtituunt inter Angelum, & hominem, quòd ille ex ſe, & nullo exteriùs ſuggerente lapſus eſt; homo verò non niſi per ſuggeſtionem dæmonis. Et ideo omnes Theologi cõueniunt, Euam ante tentationem nihil peccaſſe, vt videre licet in D. Thoma 2.2.*q.*161.*a.*1. & aliis *in* 2.*d.*21. Neque eſt verum tentationem habere rationem pœnæ, maximè quando ſine perturbatione animi fieri, & vinci poterat; fuit ergo ad probationem virtutis, & augmentum meriti, vt dixit Auguſt. *lib.* 11. *in Gen. cap.*4. Nec *in cap.* 5. aliud docet, vt infrà videbimus, ſimúlque locum Proſperi exponemus.

Ad Auguſtinum & Proſperum in eadẽ 2. ſententia adductos.

4. *3. Sententia Pererij quæ indicatur etiã à Caiet.*

Eſt ergo alia ſententia dicens, Euã peccaſſe ſtatim poſt illam interrogationem ſerpentis: *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi?* Nam ſtatim (vt auctores huius ſententiæ interpretantur) Eua per ſuperbiam peccauit, quia verbis ſerpentis inducta ægrè tulit, illo Dei præcepto eſſe aſtrictam, & appetiit poteſtatem, liberè, & ſine tali ſubiectione viuẽdi. Ita opinatur Perer. *lib.*6. *in Gen. diſp. de Peccat. Eua*, *q.*1. & citat Caietanum in eundem locum. Veruntamen Caietanus licèt probabiliter coniectet, Moyſem non retuliſſe omnia verba ſerpentis, ſed paucis verbis multa comprehendiſſe, quibus (vt ipſe latè diſcurrit) perſuadere voluit, præceptum illud eſſe nimis graue, & contrarium libertati & commodis hominum, non tamen dicit, Euam ſtatim fuiſſe in ſuperbiam elatam. Id tamẽ inſinuat, explicando verba Euæ reſpondentis ad ſerpentem, ait enim quòd *diabolicũ venenum in affectum mulieris ſerpſit per diſplicentiam præcepti.* Fundamentũ huius ſentẽtię eſt, quia Eua reſpondẽdo ſerpenti multa peccata exteriùs cõmiſit; ergo iam peccauerat interiùs per pec-

Eius fundamentum.

A catũ ſuperbię. Conſequẽtia ſupponitur ex doctrina Auguſtini 14.*de Ciu.c.*13. ex illo Eccleſ.10. *Initiũ omnis peccati eſt ſuperbia.* Et ſpecialiùs Tobi.4. *In ipſa initium ſumpſit omnis perditio.* Antecedens autẽ probatur. Primũ ex Chryſoſt. *hom.*16.*in Gen.* dicente: *Oportebat initio colloquiũ illius non ferre*, &c. *Quia autẽ neſcio quomodo allecta colloquium ſerpentis tulit, per quem vt inſtrumẽtum pernitioſa diaboli verba ſuſcepit, congruum erat ſtatim*, &c. *vt ipſa auerſaretur, & fugeret illius conſuetudinem*, &c. *Verùm quia præ magna negligentia non attendebat, non ſolùm non eſt illum auerſata, ſed omne mandatum illi detexit, & margaritas porcis obiecit.* In quibus verbis negligentiam, & culpã B Eue tribuere videtur in toto illo colloquio, & pręſertim exaggerare videtur malũ detegendi diuina myſteria ſine delectu, & colloquendi cũ dæmone cum tanto diſcrimine. Vnde hoc eſt primũ peccatũ quod aliqui in illa reſponſione accuſant, ſcilicet, quòd Eua periculo deceptionis, & tranſgreſſionis pręcepti diuini ſe expoſuit. Quia tenebatur aduertere illum eſſe ſuperiorẽ aliquem ſpiritum, & ſe eſſe inſufficientẽ ad rationem illi reddendam, vel ad diſputandum cum illo, ideoque maritum potiùs adire debuiſſe, eíque ſerpentis interrogationem notã facere, vt curam illius negotij aſſumeret. Et pręterea alij in verbis Euę triplex peccatum inueniunt. Primũ mendacij in verbo illo, *ne tangeremus illud.* Secundũ infidelitatis in verbo illo, *ne fortè moriamur.* C Oſtẽdit enim ſe dubitare de re à Deo ſimpliciter reuelata. Tertium eſſe poteſt aliud mendacium, quod ex eiſdem verbis colligi videtur, quia Deus non dixerat, ſi comederis, fortè morieris, ſed, *In quocumque die comederis, morte morieris.* Vbi non ſolùm non addidit particulã *fortè*, ſed potiùs addendo, *in quocumque die*, oſtendit comminationem eſſe abſolutam, & infallibiliter exequendam.

1. Eua peccatum iuxta quoſdam.

Triplex aliud peccatũ iuxta alios.

Nihilominus reſpondeo, Euam nec ante, quàm ſerpenti reſponderet, nec in verbis per quæ ſerpenti reſpondit, aliquid peccaſſe. Hæc eſt aperta ſententia D. Thomæ *in d. q.*165. *a.* 2. & aliorum Theologorum *in* 2.*d.*22. nam docent primum peccatum ſuperbiæ in Eua fuiſſe appetitum ſimilitu- D dinis ad Deum, quem appetitum non concepit, donec ſerpẽs replicauit, & dixit, *Nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij*, &c. Ergo antequam ſerpens illa verba proferret, non præceſſit aliud ſuperbiæ peccatum; ergo antea nullum peccatum Eua commiſerat. Conſequẽtia hæc nititur in illo principio ſuprà ex Aug. poſito, *initiũ peccandi in Eua fuiſſe ſuperbiam.* Altera illatio cũ antecedẽte probatur, quia Eua non eſt in ſuperbiã elata à ſe, (vt ita dicam) ſed excitata per ſuggeſtionem extrinſecã dęmonis, ſed ante illa verba nullũ habuit motiuum extrinſecũ ſuperbię, vt ex prioribus verbis ſerpentis manifeſtũ E eſt. Nam eſto concedamus, ſerpentẽ non dixiſſe illa ſola pręciſa verba, quę Moyſes refert, nihilominus nõ poſſumus nos pro libito cõfingere alia verba, quę in illis non inſinuẽtur, vel virtute contineantur. In ſerpentis autẽ interrogatione nullũ eſt verbũ formale, aut virtuale ad ſuperbiã excitans, ſed ad ſummũ tacitè indicans, vel præcepti onus, vel periculoſã curioſitatem inquirendi rationem eius. Imò in hoc etiã calliditas ſerpentis oſtẽſa eſt, quòd nõ ſtatim apertè tranſgreſſionẽ aut elationem perſuaſit, ſed remotè interrogãdo aggreſſus eſt, vt occaſionẽ haberet proponendi poſtea falſam rationẽ præcepti, quę ad ſuperbiam excitaret.

5. *Prima aſſertio D. Thomæ & Theologorũ. Probatur 1.*

6. *Probatur 2. oſtendendo verba Chryſoſtomi in n. 4. procedere myſticè, non literaliter.*

Deinde probatur aſſertio, quia ex reſponſione Euæ, vel aliquo verbo eius nullum peccatum cum fundamento colligi poteſt. Nam in primis, quòd Chryſ. negligentiæ, audaciæ, aut imprudentiæ illam arguere videtur, magis myſticè & ad mores,

res, quàm ſecundùm rigorem, & proprietatem intelligendum videtur. Vel etiam negatiuè,(vt ſic dicam)& non priuatiuè accipi debet. Facilè namque concedemus, Euam non fuiſſe vſam optimo conſilio, nec ſumma prudentia, quaſi diſputando cum ſerpente: quia multo melius fuiſſet illius cõſortium fugere, & cum marito rem totam communicare. Veruntamen, hoc medium licèt conſultius fuiſſet, non fuit abſolutè ex præcepto neceſſarium : nulla enim ſufficiens ratio talis præcepti apparet. Neque etiam poteſt Eua accuſari eo quòd detexerit ſupernaturale myſterium : tum quia non erat illi ſub ſecreto datum. Tum etiam quia ſpiritus,qui per ſerpentem ei loquebatur,iam ſe oſtenderat illius myſterij conſcium, & Eua potiùs verba illius correxit, vel ambiguitatem declarauit. Nam ſerpens non dixit,vt non comederetis de tali ligno, ſcilicet ſcientiæ; ſed vt *non comederetis de omni ligno Paradiſi*, quod verbum ambiguum erat, nã ſignificare poterat, mandatum illis fuiſſe, vt de nullo ligno comederent, vel vt non de omni,id eſt, vt de aliquo, vel de aliquibus non comederent. Et in priori ſenſu verba erant falſa : in ſecundo autem confuſa, & incerta, & ita ſimpliciter erant ambigua, & captioſa. Et ideo Eua reſponſione ſua veritatem declarauit,& confeſſa eſt,tum diuinum beneficium agnoſcendo,dicẽs, *de fructu lignorum, quæ sũt in Paradiſo,veſcimur*,tum determinatam exceptionem per præceptũ factam explicando,*de ligno*, inquit, *quod eſt in medio Paradiſi*.In hoc ergo non videtur reprehenſione digna, nec dici poteſt proieciſſe margaritas ante porcos, vel quia nondum cognoſcebat illum eſſe ſpiritum malum, ſed ſimpliciter ſpiritum intelligentem, & capacem illius declarationis, vel quia non ſemper eſt malum, tentanti dæmoni reſpondere, veritatem illi obiiciendo, quam ignorare ſe ſimulat,ſicut Chriſtum Dominum feciſſe ſcimus.

Probatur vlterius reſpondẽdo ad fundamentum Caietani in n. 4.

7. Nec etiam video, quomodo ex verbis illis, aut ex illa exaggeratione, *ne comederemus, & ne tangeremus illud*, colligat rectè Caietanus, Euam iam concepiſſe diſplicentiam præcepti, vel, vt alij volunt, accidiam ſpiritualem, ſeu tædium de prohibitione ſibi facta. Nihil enim horũ in verbis illis ſignificari video, nam priora verba, vt dixi,potiùs oſtendunt tam beneficij, quàm præcepti memoriam: poſteriora verò, ſcilicet, illius exaggerationis, *ne tangeremus*, vt iam ſuprà dixi, non continẽt falſitatem, tum quia fieri potuit,vt etiam verbum illud fuerit à Deo in præcepto expreſſum, vel quòd Adam illo modo præceptum promulgauerit Euæ, quanuis à Moyſe in præcepti enarratione illud verbum fuerit omiſſum. Tum etiam quia cùm dicitur, *ne tangeremus*, intelligendum eſt de tactu ad eſum ordinato, & ita impliciter continetur in prohibitione comedendi, & ſine vllo mendacio potuit ab Eua explicitè declarari.Neque in hoc oſtendit diſplicentiam præcepti, ſed potiùs æſtimationem,& rigorẽ circa modum, quo erat perfectè obſeruandum. Confirmatur,& declaratur hæc reſponſio ex D. Gregorio *lib.* 35. *Moral. cap.* 10.*aliàs* 13.vbi hoc præceptum his verbis refert, *Sed notandum, quod illi dicitur, ex omni ligno Paradiſi comedite, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali, ne tetigeritis*,vbi præceptum ipſum refert per verbum non tangendi; ergo intellexit, illud eſſe comprehenſum ſub verbo non comedendi.

Cõfirmatur reſponſio ex Gregorio.

Item reſpondendo ad id quod de triplici Euæ peccato

8. Denique particula *fortè*, addita ab Eua dicente, *ne fortè moriamini*, non continet mendacium, nec mentis dubitationem circa rem à Deo dictam indicat. Primum, quia, vt in ſuperioribus diximus, interdum ita loquimur, non propter dubitationem, ſed propter contingentiam effectus per ſe ſpectati, ſeu ad eius periculum indicandum. Ita reſpondit Bonauent. *in* 2. *d.* 22. *art.* 1. *q.* 1. *ad argum.* Vbi etiam addit, potuiſſe Euam ſine peccatò dubitare non de veritate Dei, ſed de ſenſu verborum eius, an, ſcilicet, intelligenda eſſent de morte corporali, vel ſpirituali, aut an eſſet pœna ſimpliciter ſtatuta,& infallibiliter exequenda,vel tantùm quàm Deus comminatus eſſet remiſſibiliter. Et idem in virtute reſpondet D. Thomas *in* 2. *d.* 22. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 1. Vnde addere poſſumus,potuiſſe Euam dubitare, an verba illa, *In quacunque die comederitis, morte moriemini*, dicta fuerint tanquam comminatoria pœnæ, vel ſolùm tanquam ſignificantia effectum ex manducatione illius cibi conſequendũ, qualis eſſe poſſet mors,ſi fructus illius arboris ex natura ſua eſſet nociuus,& humano corpori contrariùs. Quia ergo ſerpens interrogáuerat Euam ratione præcepti,dicens, *cur præcepit*,&c. videtur illa in verbis ſuis pro ratione reddidiſſe periculum mortis,quod ex tali cibo imminebat,quia verò non erat certa, an eſſet hæc ratio præcepti, addidit particulam *fortè*, tum vt ſuam dubitationem oſtenderet, non de veritate, ſed de ſenſu verborum Dei, & de ratione præcepti; tum etiam ne falſum diceret, ſed ſuam ignorantiam, ſeu neſcientiam oſtenderet, quæ illi ſtatui non repugnabat. Et ita facilè excuſatur alterius mendacij, quod illi obiiciebatur. Nam particula *in quocunque die*, dictam ſenſuum ambiguitatem non excludit.

aſſerebatur in fine numeri 4.

2. Aſſertio. quæ ex dictis eruitur. Probatur authoritate Auguſtini, D.Thomæ & aliorum.

9. Ex quibus tandem concludimus, peccatum Euæ incepiſſe ſtatim ac verba illa ſerpentis audiuit, *nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij*,&c. Hæc eſt ſententia D. Auguſtini *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 30. *& lib.* 65. *Quæſt. ad Oroſium, q.* 4. quam ſequitur D. Thomas 2.2. *q.*163. *art.*1. *&* 2. & alij Theologi *in* 2. *d.*22. & Pereri. *lib.*6. *in Gen.* in expoſitione verborum ſerpentis, & mulieris,*& in diſp. de Peccato Euæ*. Et probatur, quia poſt illa verba ſerpentis, *nequaquam*, &c. ſtatim additur : *Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum*,&c. Sed per hæc verba indicantur peccata exteriora Euæ;ergo ſignum eſt interiùs peccaſſe ſtatim ac ſerpens ſecundò locutus eſt. Conſequentia probatur; tum quia inordinatio in motu corporis inordinationem interiorem ſupponit, nam ab illa procedit. Tum etiam, quia in illo ſtatu erat hoc peculiari ratione neceſſarium, quia in eo ita erant ordinata omnia per originalem iuſtitiam, vt non poſſit in inferioribus partibus eſſe defectus, niſi in ſuperioribus præcederet, & ideo non potuit in corpore ſanctitas amitti, niſi violata priùs animæ ſanctitate, vt in ſimili dixit Auguſt. *lib.* 1. *de Ciuit. cap.*8. Antecedens verò probatur ex ipſis verbis Gen.nam poſtquam mulier promiſſionem ſerpentis audiuit, ſtatim curioſè aſpexit lignum ſcientiæ, *& vidit, quòd eſſet bonum ad veſcendum.* In quibus verbis ſatis ſignificatur inordinatè,& non ſimplici, ac puro animo aſpexiſſe. Nam priùs (vt per ſe credibile eſt)iam ſæpius lignum illud aſpexerat, & tamen non viderat, quòd bonum eſſet ad veſcendum;aliter ergo tunc aſpexit.

Item oſtẽditur ex aliis.

10. Vnde Albin. *q.* 66. *in Gen.* interrogat, *cur mulier conſiderauit lignum poſt ſerpentis perſuaſionem?* Et reſpondet, *Vt explicaret, ſi quid in eo mortiferum eſſet, dum autem nihil in eo tale reperiret, confidentius guſtauit ex eo.* Ideo autem intentionem id explorandi habuit, quia iam appetere inceperat eſum eius, à quo propter mortis timorem retardabatur; ergo modus ille aſpiciendi inordinatum animum ſupponebat. Vnde Rupert. lib.3. in Gen. cap. 9. *Re-*

vera (inquit) *nondum eo modo viderat, quia cum ea præſumptione, qua nunc intuita eſt, nondum conſiderauerat.* Et infrà: *Vidit igitur, id eſt, conſiderauit, diligenter intuita eſt, curioſius attendit, & iudex eorum quæ audierat ipſa eſſe voluit.* Confirmat hoc Bernard. tract. de Gradib. humilit. gradu 1. §. 2. *Quid tuam* (inquit ad Euam) *mortem tam intentè tueris? quid illo tam crebro vagantia lumina iacis; quid ſpectare libet, quod manducare non licet?* Et infrà, *Et ſi culpa non eſt, culpæ tamen occaſio eſt, & indicium commiſſæ, & cauſa eſt committendæ.* Quanuis ergo ille aſpectus oculorum per ſe malus non appareat, & ex leuitate, curioſitate, aut ſenſibili voluptate factus, leuis culpa eſſe poſſit, tamen in ea nec fuit ſine culpa, vt verba ipſa indicant, vt cum Patribus ponderauimus, & effectus monſtrauit, nec potuit eſſe in eo ſtatu ex veniali culpa, aut præueniente motu indeliberato: ergo fuit ex aliquo prauo appetitu iam concepto. Vnde Gregor. 21. *Moral. cap.* 2. ait, *Eua prius incautè conſpexit lignum, quàm ipſum contingeret;* ideo autem incautè aſpexit, quia mens eius iam interiùs corrupta fuerat. Et inde etiam prouenit vt idem lignum, pulchrum oculis, aſpectúque delectabile, multò aliter, quàm antea, ei viſum fuerit; nam quæ non rectis oculis aſpiciuntur, vehementiùs mouent, & iuxta affectum videntis pulchriora apparent. Vnde Gaudent. *in tract.* 15. qui eſt de Machabæis, ita exponit illa verba, *Fructus ille ita viſus eſt ſpecioſus, ac dulcis, vt concupiſcentiam præſtaret oculis, & gulæ conciliaret illecebram.* Iam ergo interiùs peccauerat Eua, quando illo modo arborem aſpexit; ergo ſignum eſt, lapſum eius incepiſſe ſtatim, ac ſerpentis promiſſionem audiuit.

11\. *Quódnam fuerit illud 1. Euæ peccatum.*

Iam verò explicandum ſequitur quódnam illud primum peccatum Euæ fuerit. Duo enim ibi interuenire potuerunt, ſcilicet, infidelitatis, & ſuperbiæ, & vtrunque videtur in Eua præceſſiſſe. Nam in primis de Eua dicit Apoſt. 1. ad Tim. 2. *Mulier ſeducta in præuaricatione fuit,* cùm tamen de Adã dicat, non fuiſſe ſeductum. Illa autem ſeductio Euæ in rebus ad fidem pertinentibus fuiſſe videtur; nimirum in hoc, quòd ſerpenti dicenti, *nequaquã moriemini,* plus credidit, quàm Deo dicenti, *morte moriemini;* ergo per hanc deceptionem & infidelitatem incidit. Item credidit promiſſioni ſerpentis, *eritis ſicut dij,* quæ errorem in fide continebat. Denique credidit, Deum prohibuiſſe eſum ligni, quaſi ex inuidia, ne fierent ſicut dij, ſcientes bonum, & malum, quod etiam errorem intolerabilem cõtinet. De peccato verò ſuperbiæ id affirmat Auguſt. in locis ſuperiùs citatis, & præſertim *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 30. quem D. Thomas ſequitur, & videtur communiori ſententia Theologorum receptum. Et maximè probari ſolet ex ſententia Sapientis *Eccleſiaſt.* 20. & *Tobiæ cap.* 4. dicentium, initium peccandi fuiſſe ſuperbiam. Denique ex fide, quam Eua ſerpentis promiſſioni, & verbis dedit, ſatis probabiliter colligitur, Euam appetiiſſe excellentiã à ſerpente promiſſam inordinato modo, & vltra ſuæ naturæ proportionem, quod ad ſuperbiam pertinet.

Peccaſſe Euam per infidelitatem ſuadetur ex Scriptu.

Item per ſuperbiam affirmãt Auguſt. & D. Thom.

12\. *Arguitur ex duobus illis peccatis infidelitatẽ præceſſiſſe primò ex Auguſt.*

Inter hæc autem duo peccata dubitari poteſt, quódnam illorum prius fuerit. Nam quòd præceſſerit infidelitas probari poteſt, quia prius Eua credidit vera eſſe verba ſerpentis, quàm excellentiam ſcientiæ & ſimilitudinis ad Deum inordinatè appeteret, ſed infidelitas conſummata eſt in illa credulitate, ſuperbia verò in hoc appetitu; ergo præceſſit infidelitas ſuperbiam. Maior probatur, primùm ex Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 17. vbi de primis hominibus ait, *Hoc itaque cognouerunt, quod felicius ignorarent, ſi Deo credentes, & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri infidelitas, & inobedientia, quid nocerent;* vbi infidelitatem ponit tanquam radicem, & initium totius lapſus primorum hominum. Deinde ratione, quia iudicium intellectus præcedit actum appetendi, nam eſt cauſa illius, & in hoc particulari facto non appetiiſſet Eua ſimilitudinem Dei, niſi credidiſſet ſerpenti dicenti, ſibi eſſe poſſibilem, quia ſola apprehenſio ſine iudicio non ſufficit ad inducendum affectum. Et quanuis fortaſſe poſſet aliquis ſimplici affectu ferri ad impoſſibile, & à fortiori ad bonum apprehẽſum nõdum iudicatum poſſibile: nihilominus efficaci affectu, nemo poteſt appetere, niſi quod iudicat ſibi eſſe poſſibile. At verò appetitus Euæ fuit efficax, cuius ſignum eſt, quia ex vi illius ſtatim applicauit media, aſpiciendo attentè pulchritudinem cibi, & applicando manum ad tollendum illum de arbore, & comedendum; ergo talis appetitus ex præcedenti deceptione & errore proceſſit.

Deinde ratione.

13\. *Obiectioni contra proximum argumentum occurritur.*

Dices, non potuiſſe fœminam decipi antequam peccaret, quia in ſtatu innocentię nulla poterat eſſe deceptio, vt ſuprà dictum eſt. Reſpondetur deceptionem intellectus non potuiſſe præcedere omne peccatum voluntatis, quod ſuprà dictum eſt, potuiſſe autem præcedere ſpeciale peccatum ſuperbiæ, vt argumentum probare videtur. Quia illamet deceptio voluntaria fuit, per voluntatem ſcilicet, credendi ſerpenti, quæ voluntas ex obiecto non fuit actus ſuperbiæ, ſed hæreſis, quatenus in voluntate eſſe poteſt, ſeu impiæ affectionis ad res fidei contrarias, vel temeraria deliberatio contra ſtudioſitatem. Vnde ante hanc voluntatem credendi non præceſſit alia deceptio, ſed inconſideratio, & leuitas, ac negligentia circa examen rei credendæ. Hoc ergo peccatum ante ſuperbiam præceſſiſſe videtur. Et hanc ſententiam ſecuti ſunt Lutherus, & Caluin. vt Bellarm. refert *dicto lib.* 3. *de Amiſſione gratiæ, c.* 4.

14\. *Verior ſententia præceſſiſſe ſuperbiam.*

Nihilominus contrariam ſententiam, nimirũ, primum peccatum Euæ fuiſſe ſuperbiam, docet expreſsè Auguſt. *dicto cap.* 30. dicens; *Quando his verbis crederet mulier à bona, atque vtili re ſe fuiſſe prohibitos, niſi iam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio, quæ per illam ſententiam fuerat conuincenda, & humilianda?* Et hanc ſententiam ſequitur Magiſter *in* 2. *d.* 22. vbi Doctores communiter eam approbant, & D. Th. 2.2. *q.* 163. *art.* 1. præſertim *ad* 4. vbi poſt relata verba Auguſtini, ſubdit, quòd non eſt ſic intelligendum, quaſi ſuperbia præceſſerit ſuaſionem ſerpentis, ſed quia ſtatim poſt ſuaſionem ſerpentis, inuaſit mentem eius elatio, ex qua conſecutum eſt, vt crederet eſſe verum, quod ſerpens dicebat. Quæ expoſitio adhibenda etiam eſt ad verba eiuſdem Auguſtini *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 5. ſcilicet, *Nec arbitrandum eſt, quòd eſſet hominem deiecturus iſte tẽtator, niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam elatio comprimenda,* &c. Nam videtur in his verbis ſupponere Auguſt. elationem non fuiſſe ex tentatione dæmonis, quod falſum eſt; nam ſuprà probaui, primum peccatum Euæ quodcunque illud fuerit, eſt ſuggeſtione dęmonis fuiſſe. Loquitur ergo Aug. de deiectione hominis quoad peccatum comedendi de ligno vetito, ſignificans non potuiſſe, niſi inchoando à ſuperbia, ad illud perueniri. Et in eadẽ ſententia eſt Proſp. *lib.* 2. *de Vita contempl. cap.* 19. qui eodem modo exponendus eſt, & ex his, quæ infrà de Adamo dicemus, hæc pars magis confirmabitur, & auctoritate illam latè probat Bellarm. *dicto cap.* 4.

Exponitur Auguſtin.

Itẽ Proſper.

15\. Ratione confirmat eam D. Thomas, quia non potuit

Probat D. Thomas prædictam ſententiam.

potuit Eua primò peccare ex affectu alicuius obiecti ſenſibilis, in quod concupiſcentia ſolet inordinatè tendere, quia hæc inordinatio non habebat locum in ſtatu innocentiæ; ergo primum Euæ peccatum fuit ex appetitu alicuius ſpiritualis boni ſupra ſuam menſuram, quod ad ſuperbiam pertinet. Hæc autem ratio non videtur omnino cogere: tum quia in ſtatu innocentiæ poſſent peccare homines primò, ac immediatè circa bona ſenſibilia, non præuenti, aut præmoti à concupiſcentia ſenſibili, ſed tantùm ex ſua mera voluntate, amando illa bona contra regulam rationis. Tum etiam, quia potuit Eua peccare circa ſpiritualem actum, qualis eſt actus credendi, in quo non fuiſſet appetitus excellentiæ, vel ſuperbiæ. Vnde non rectè etiam ſequitur, ſi Eua peccauit primò circa obiectum ſpirituale, contempto diuinæ regulæ ordine; peccaſſe primò per ſuperbiam, quia potuit peccare, facilè credendo ſerpenti, non per ſuperbiam, ſed per negligentiam, nec per formalem contemptum Dei, qui ad ſuperbiam ſpectat, ſed per contemptum materialem, & inconſiderationem diuinæ regulæ.

Eius tamen ratio non ſatis vrget.

16. *Piè exponitur probatio D. Thomæ.*

Igitur cùm D. Thomas in ſua ratione vtitur illo verbo, *non potuit*, non eſt cum tanto rigore accipiendum, vt abſolutam impotentiam ſignificet, ſed moralem impoſſibilitatem; ſic enim in eo ſtatu, & cum tanta rectitudine animi, & potentiarum vix fieri poterat, vt contra diuinum præceptum, propter ſolam ſenſibilem delectationem, voluntas nulla præuia concupiſcentia mota, liberè determinaretur.

17. *Quæ vtcùmque etiam valet ad ſuadendum ſuperbiam præiuiſſe ante infidelitatem.*

Atque in hoc ſenſu coniectura eſt ſatis probabilis. Quæ cum eadem efficacitate procedit ſuperbiam ad infidelitatem comparando. Primò quidem, quia nullum motiuum ibi præceſſerat, quod intellectum Euæ fide, & doctrina illuminatum poſſet mouere ad credendum ſerpenti plus, quàm Deo, niſi aliqua perturbatio in animo eius præceſſiſſet, ſeu affectus, qui intellectui tenebras immitteret. Hic autem affectus, cùm non fuerit de re materiali, & ſenſibili, non niſi appetitus excellentiæ eſſe potuit; præceſſit ergo hic appetitus infidelitatem. Quam rationem inſinuauit Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 13. dicens: *Ad malum opus non perueniretur, niſi præceſſiſſet mala voluntas. Porrò malæ voluntatis initium, quod eſſe potuit, niſi ſuperbia?* Et infrà, *Si voluntas in amore ſuperioris immutabilis boni, à quo illuſtrabatur, ſtabilis permaneret, non inde ad ſibi placendum auerteretur, & in hoc intenebreſceret, vt illa verum crederet, dixiſſe ſerpentem.*

Declaratur amplius adducta ratio.

Et declaratur ampliùs hæc ratio, quia hæreſis dupliciter in aliquo inuenitur, ſcilicet, vel tanquam in auctore, vel tanquam in diſcipulo, ſeu perſuaſo ab alio, & priori modo non oritur, niſi vel ex ſuperbia, vel ex nimio affectu ad res terrenas, & ſenſibiles, vt ſentit Auguſt. *lib. de Paſtorib. cap.* 8. *& lib. de vtilit. credendi, in princ.* At verò qui ab alio trahitur in hæreſim, vel in ſuperbia, & affectu temporalium illum imitatur, vel ignoranter, & ex quadam ſimplicitate decipitur, Eua autem infidelis fuit iſto ſecundo modo tanquam ab alio decepta, non poſſumus autem dicere ex ſimplicitate, & ignorantia fuiſſe deceptam; tum quia ſerpens nulla ratione ſophiſtica ad illam perſuadendam, ſed ſimplici atteſtatione vſus eſt: *Nequaquam moriemini*, &c. Tum etiam, quia Eua erat ſufficienter in fide inſtructa, & alioqui nulla ratio boni per ſe apparebat in credendo ſerpenti, niſi ex affectu ad aliud bonum aliqua ratio vtilitatis, vel commoditatis redundaret; ergo neceſſariò debuit præcedere affectus aliquis, ex quo voluntas illa credendi ſerpenti, originem duceret; cùm ergo ille affectus non fuerit ad alias res terrenas, profectò eſſe non potuit niſi ſuperbia.

Neque contra hoc obſtat ratio ſuperiùs facta, negamus enim, iudicium aliquod erroneum præceſſiſſe in Eua ante inordinatum appetitum excellentiæ. Et ad Auguſt. reſpondemus, in eo loco per inobedientiam intelligere peccatum manducandi de ligno vetito, vt eſt per ſe notum, etiam ex communi vſu loquendi de illo peccato; & illam inobedientiam dicit ex infidelitate proceſſiſſe. Et ita exponit Auguſtinum D. Thom. 1. 2. *q.* 89. *art.* 3. *ad* 2. non declarat autem eo loco Auguſt. quomodo Eua fuerit ad infidelitatem inducta, quia iam *cap.* 13. dixerat ex ſuperbia inductam fuiſſe. Vt autem ad rationem reſpondeamus, prius obiectum illius ſuperbiæ explicare neceſſe eſt. Quod optimè tractat D. Thom. *d. q.* 163. *art.* 2. & in ſumma dicit, fuiſſe ſimilitudinem Dei non ſecundùm æqualitatem, ſed ſecundùm quandam imitationem in excellentia ſcientiæ, & potentiæ vltra regulam debitam, & ſupra ſuam menſuram. Et ita interpretatur Auguſtinum in id Pſ. 68. *Quæ non rapui tunc exoluebam*, Concione 1. dicentem de primis hominibus, *Rapere voluerunt diuinitatem*, vt intelligatur de diuinitate non per eſſentiam, ſed per quandam excellentem participationem, quia prior eſt impoſſibilis: poſterior verò facilè poteſt vt poſſibilis apprehendi. 18. *Ad Auguſt. allatum n. 12.*

Explicatur peccatũ ſuperbiæ Euæ vt ſatisfiat rationi eodem nũ. 12. allatæ.

Et hoc ipſum ſatis colligitur ex verbis ſerpentis. Quia, vt ſuprà dixi, Eua non eſt excitata ad ſuperbiam, niſi ex ſuggeſtione ſerpentis; ergo illud fuit obiectum ſuperbiæ mulieris, quod illi fuit à ſerpente propoſitum, vt Chryſoſt. *homil.* 16. *in Gen.* & Auguſt. *lib.* 8. *de Gen. cap.* 13. rectè ponderarunt. Serpens autem ſimilitudinem Dei illi propoſuit, dicens, *Eritis ſicut Dij*, & ſtatim declarauit, qualis eſſet illa ſimilitudo, dicens: *Scientes bonum, & malum.* Ergo ſuperbia Euæ fuit appetitus excellentiæ in cognoſcendo quid ſibi eſſet bonum, quidve malum. Qualis autem fuerit hic exceſſus in ſcientia boni, & mali, non ſatis conſtat. Nam velle ſcire bonum, & malum, & in hoc aſſimilari Deo, non eſt per ſe malum; malitia ergo eſt in exceſſu, vt ſiquis velit ſcire plus, quàm oportet, & aſſimilari Deo plus, quàm debet. Hunc ergo exceſſum explicat D. Thom. dicens, in hoc peccaſſe Euam, quòd voluit tantam ſcientiam boni, & mali habere, vt per virtutem propriæ naturæ determinaret ſibi, quod eſſet bonum, & quid malum ad agendum, vel etiam vt per ſe cognoſceret, quid ſibi boni, & mali eſſet futurum. Vnde probabile eſt, Euam tunc non cogitaſſe in particulari de modo illius excellentiæ, ſed, auditis verbis ſerpentis, ſtatim concepiſſe quandam ſcientiam ſibi ſufficientem ad beatam vitam, & ad regendum ſeipſam, & ſtatim illam appetiiſſe ſine ordine, vel ſubiectione ad Deum, ſed abſolutè, vt illi fuit propoſita etiam contra ordinem, & præceptum Dei, & ita per ſuperbiam in illo appetitu exceſſiſſe. Additque conſequenter D. Thomas, etiam exceſſiſſe Euam, appetendo poteſtatem operandi virtute propriæ naturæ ad beatitudinem conſequendam, quod ſignificauit Auguſt. 11. *Gen. ad lit. cap.* 30. Et intelligendum videtur de appetitu quaſi in actu exercito, vt ſic dicam, magis quàm in actu ſignato, id eſt, magis ex modo volendi, quàm ex parte obiecti expreſsè ſibi propoſiti. Nam excellentia illa poteſtatis non fuit à ſerpente diſtinctè propoſita, tamen quia obtulit, & promiſit ſimilitudinem 19. *Progreditur explicatio.*

Dei obtinendam præter ordinem ab ipſo ſtatutum, imò contra præceptum eius, ideo virtute illam perfectionem propoſuit, vt obtinendam propria induſtria, & facultate. Eodem ergo modo Eua illam appetiit, non quidem directè cogitando de tali poteſtate, nec de modo acquirendi dictam excellentiam, ſed nimio quodam amore ſui abſolutè appetendo illam excellentiam, nihil pro tunc conſiderans, vel de qualitate illius, vel de modo illam obtinendi.

20. *Satisfit iam rationi in num. 12.* Hoc ergo poſito, reſpondemus ad huiuſmodi elationem non fuiſſe neceſſarium, vt infidelitas præcederet, imò neque aliquod iudicium erroneum, ſeu ſimpliciter falſum etiam contra rationem naturalem. Quia apprehenſo illo obiecto ſub illa confuſione propoſito, ſatis erat apprehẽdere, & iudicare illam ſcientiam vt poſſibilem ſibi ſimpliciter, & conſequenter vt ſibi maximè conuenientem, ſi obtineretur. In hoc autem iudicio nulla falſitas in rigore inuoluitur, quia ſcientia ipſa abſolutè poſſibilis eſt, & conueniens ſi obtineatur; id autem, quod ibi adiungebatur, vel inordinatum, vel impoſſibile, non proponebatur formaliter in obiecto, ſed virtute, quatenus illa excellentia ſcientiæ ſine modo, aut menſura proponebatur, & ideo potuit etiam eſſe exceſſus in modo appetendi ſine præuio iudicio falſo in intellectu. Atque hinc etiam facilè intelligitur, non fuiſſe neceſſarium, vt in Eua infidelitas ſuperbiam antecederet, quia ad appetendam inordinatè excellentiam propriam nullum iudicium ſpeculatiuum fidei contrarium neceſſarium fuit: ſufficiens enim fuit practicum iudicium, quo vel excellentia ſcientiæ boni, & mali, vel maior poteſtas, & libertas in operando bonum, vel malum dicto modo, propoſita fuerit, vt appetibilis, & propriæ naturæ aliquo modo conueniens.

21. *Sententia prout hactenus expoſita, communis eſt.* Et ita in hac ſententia ferè hoc modo explicata conueniunt cum D. Thoma Scholaſtici *in* 2. *d.*22. & ſpecialiter declarat Bonauent. *art.* 1. *q.* 1. & latiùs Ægid. *q.* 1. *art.* 1. *dubio* 1. *litterali.* Et quanuis Scotus, & ſequaces de Adamo aliter ſentiant, non tamen de Eua, vt notauit Herer. *in* 2. *d.* 22. *q.* 2. *concluſ.* 1. vbi etiam addit, omnes Theologos in hac ſententia conuenire. Quam eruditè confirmat, & declarat Bellarm. *lib.* 3. *de Amiſſ. grat. cap.* 4. *&* 5. At verò Pererius *dicto lib.* 6. *in Gen. q.* 1. *&* 2. de peccato Euæ ex parte diſſentit. *Diſſentit Pererius aliqua ex parte, immeritò.* Fatetur enim, aliquam ſuperbiam præceſſiſſe infidelitatem. Diſtinguit tamen duo peccata ſuperbiæ in Eua. Primum commiſſum ſtatim ac ſerpens interrogauit, *Cur præcepit vobis Deus?* & antequam aliquid promitteret, & hoc, dicit, præceſſiſſe infidelitatem. Aliud peccatum ſuperbiæ ponit in Eua poſt promiſſionem ſerpentis, & hoc, dicit, fuiſſe poſterius infidelitate, imò fuiſſe quintum Euæ peccatum. Veruntamen fundamentum de illo primo peccato ſuperbiæ exploſum iam eſt, & ita ruit tota illa pars, ſuperfluaque eſt illa multiplicatio peccatorum, quæ ante appetitum ſuperbiæ ex promiſſione ſerpentis conceptum in Eua excogitantur.

22. *Arguitur contra dicta in num. 11. Euam peccaſſe per infidelitatem. Primò.* Ex dictis verò noua difficultas oritur circa infidelitatis peccatum, nam ſi ante ſuperbiam non præceſſit, poſt illam non videtur neceſſarium, nec ſufficienter probari poſſe. Nã in primis nec Moyſes illud narrat, nec ex dictis eius colligitur. Quia poſt completa verba ſerpentis, tantùm ſubdit: *Vidit igitur mulier, quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile.* Ex quibus verbis collegimus ſuprà præceſſiſſe in Eua

A ſuperbiam. Statim verò ſolum additur, *Et tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro ſuo,* &c. In quo ſolùm narrantur exteriora peccata contra ſpeciale præceptum diuinum: ſed iſta omnia ſuppoſita dicta ſuperbia, potuerunt ſine infidelitate committi, ſicut nunc fidelis peccat comedendo carnem in die prohibito; ergo non eſt, vnde tale peccatum infidelitatis colligamus. Secundò *Secundò.* augetur difficultas, quia ſi ex aliquo loco colligeretur hæc infidelitas, maximè ex illo 1. ad Tim. 2. *Mulier ſeducta eſt,* ex illis enim verbis colligunt omnes Patres, Euam credidiſſe, vera eſſe, quæ ſerpens dicebat. Ita tradit D. Thom. 1. *p. q.* 24. *art.* 4. *ad* 1. *&* 2. 2. *q.* 163. *art.* 1. *ad* 4. *& art.* 4.

B *in corpore*, *& ad* 1. ex Auguſt. 11. *Gen. ad litt. cap.* 30. *&* 42. & idem habet *lib.* 2. *de Gen. contra Manich. cap.* 15. *&* 14. *de Ciuit. cap.* 17. *& in Enchirid. cap.* 45. Et idem ſentit Chryſoſt. *homil.* 16. *in Gen.* & conſentiunt ibi Rupert. & alios infrà referemus. Sed hoc non ſatis eſt, vt dicamus, Euam propriam infidelitatem commiſiſſe; ergo. Probatur minor, quia potuit Eua credere ſerpenti, non credendo, Deum dixiſſe falſum, ſed credendo, vel non prohibuiſſe eſum ligni ſcientiæ eo modo, quo ipſa cogitauerat, vel ſaltem non fuiſſe mortem comminatum, vt irremiſſibilem pœnam. Sic enim Aug. *d. lib.* 11. *Gen. ad litt. cap.* 30. dixit de Eua; *Non credens, poſſe inde ſe mori, arbi-*

C *tror, quod putauerit, Deum alicuius ſignificationis cauſa dixiſſe, ſi manducaueritis, morte moriemini.* Ergo licèt falſam exiſtimationem habuerit circa intelligentiam verborum Dei, & in hoc decepta fuerit, non tamen neceſſe eſt, vt infidelis fuerit. Tertiò maximum Euæ peccatum fuit ſuperbia, vt *Tertiò.* ſentit D. Thomas 2. 2. *q.* 163. *art.* 3. at ſi fuiſſet infidelis, maius peccatum fuiſſet hæreſis; ergo non commiſit tale peccatum.

Nihilominus dicẽdum eſt, abſolutè Euam poſt 23. ſuperbiam in infidelitatem incidiſſe, id eſt, credidiſſe aliquid dictis Dei, & veræ fidei contrarium. *Vera ſententia de infidelitate Euæ ſuſtinetur & roboratur.* Ita docet Auguſt. *locis citatis,* & ſequitur D. Thomas, & ſumitur ex aliis Patribus, qui abſolutè tri-

D buunt infidelitatem primis hominibus, vt allegatum eſt, & alios referemus *cap. quarto à num.* 4. *1. Ex Aug. D. Thom. & aliis.* Et hoc ſufficienter probatur ex loco Pauli, quia *ſeduci* non eſt aliud, quàm induci in errorem, ſeu falſum iudicium; loquitur autem Paulus non *2. Ex Paulo.* tantùm de errore practico, ſed etiam de ſpeculatiuo, ait enim, Adam non fuiſſe deceptum, ſed Euam. At verò Adam practicè etiam errauit; ergo loquitur Paulus de deceptione per iudicium falſum ſpeculatiuum; ergo ſi mulier ſeducta fuit, in errorem eſt inducta: ille autem error fuit circa materiam fidei, vt manifeſtum eſt, quia per illum errorem credit Eua aliquid contrarium dictis Dei, vel aliter, quàm à Deo dictum fuerat;

E in vtroque autem eſt error contra fidem. Vt, v. g. non ſolùm eſt hæreticus, qui credit, Chriſtum falſum dixiſſe, cùm dixit; *Hoc eſt corpus meum,* ſed etiam, qui credit, Chriſtum quidem verum dixiſſe, tamen non fuiſſe loquutum in proprio ſenſu, ſed ſub aliquo ænigmate; ergo ſimiliter quomodocunque fuerit decepta Eua circa verba Dei, vel circa ſenſum, quo propriè ab ipſo prolata ſunt, in materia fidei errauit.

Duobus autem modis intelligi poteſt, Euam 24. in eam infidelitatem incidiſſe, vno modo formaliter, & cum pertinacia, ac propria hæreſi, alio *Infidelitatẽ Euæ fuiſſe hæreſim, probabile.* modo ſolùm materialiter, id eſt, ſine pertinacia, ac propria hæreſi. Priorem modum indicant multi Patres, dicentes, credidiſſe Euam, Deum ex inuidia ſibi prohibuiſſe eſum fructus ligni vitæ,

ac ſubinde mentitum eſſe, cùm dixit, morituros eos fuiſſe, ſi de ligno comederent: nam ſi hoc credidit Eua, nulla certè formalior hæreſis cogitari poteſt: hoc autem modo fuiſſe Euam deceptam, ſignificat Auguſt. *dicto lib.* 11. *Gen. ad litt. cap. vlt. & lib.* 2. *de Geneſi contra Manich. cap.* 15. & Chryſoſt. *homil.* 16. *in Gen.* & alij *ibidem*, & Cyrill. Alexandrinus *lib.* 3. *contra Iulian. §. vbi autem.* vbi ſic inquit de dæmone: *Vide quod peſſimarum doctrinarum fuerit inuentor, non enim dixiſſe, inquit, illis veritatem vniuerſorum Deum, ſed mentitum potiùs, & per inuidiam prohibuiſſe, ne comederent, vtpote Deos fore ſcientes, ſi comederent. Igitur & ipſam ſummam, & ineffabilem naturam calumniatus eſt, & peſtilentem doctrinam primis parentibus immiſit.* Et hinc Patres interdum indicant, amiſiſſe Euam fidem, peccando, cùm tamen fides non niſi per formalem infidelitatem amittatur. Atque ita ſignificat Ambroſ. *Epiſt.* 33. ad Marcellinam ſororem, & Tertull. *lib.* 2. *contra Marcionem, cap.* 2. quæ ſententia probabilis eſt.

Probabilius non attigiſſe ad hæreſim. Probatur 1.

Veruntamen fortaſſe probabiliùs dici poteſt, 25. illam infidelitatem non fuiſſe cum pertinacia, & formali hæreſi. Nam difficile creditu eſt, Euam ſtatim ad ſimplicem aſſertionem ſerpentis crediſſe, Deum mentitum fuiſſe, & ex inuidia præceptum poſuiſſe, quia hæc non ſolùm ſunt contra propriam fidem, ſed etiam contra rationem naturalem. Vnde D. Thom. *in* 2. *d.* 22. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 1. de primis hominibus dicit, quòd non crediderunt falſum dixiſſe, hoc enim ſimpliciter infidelitatis fuiſſet, ſed crediderunt fortè alio modo intelligendum fore metaphoricè, vel ad aliquid ſignificandum, dictum. In quibus verbis alludit ad ſententiam Auguſtini ſuprà citatam ex *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 30. Et augetur difficultas, quia nec ipſe dæmon expreſsè dixit, Deum fuiſſe mentitum, aut ex inuidia prohibitionem feciſſe; ergo nullum eſt ſufficiens argumentum ad iudicandum, id ſtatim Euam credidiſſe. Vnde Epiphan. *hæreſ.* 38. cùm dixiſſet, diabolum per mendacium decepiſſe Euam alia pro aliis dicendo, ſtatim adiungit, *Et amicitiam cum creatore oſtendens*, dixit, *Eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum.* Quomodo autem amicitias cum Deo fingeret, ſi mendacij, & inuidiæ Deum accuſaret: ſignificat ergo Epiphanius (vt rectè Bellarminus expendit) dæmonem ſe finxiſſe pium expoſitorem verborum Dei, perſuadendo non fuiſſe intentionem illius prohibere eſum boni fructus, & vtilis ad veſcendum, ſciendúmque bonum, & malum, ſed in alio ſenſu, & ob aliam cauſam illa verba protuliſſe, & alia multa in fauorem huius ſententiæ probabiliter Bellarminus coniectat. Quæ tamen non ita eſt accipienda, vt credamus, Euam excuſari poſſe ab omni culpa contra præceptum fidei, quia iudicium illud falſum, in quo decepta fuit, contra fidei doctrinam fuit, & leuiter atque imprudenter illud tulit; ergo ſaltem ex ignorantia culpabili in ea credulitate peccauit; ergo aliquam culpam contra obligationem fidei commiſit. Nihilominus tamen probaliliter excuſatur à propria infidelitate, ſeu hæreſi, quia non cum pertinacia errauit, quoniam non animaduertit, fucum illum verborum dæmonis fuiſſe contrarium verbo Dei, & teſtimonio eius. Atque hoc modo conciliantur dicta Patrum, & ſoluuntur rationes dubitandi in principio poſitæ, vt facilè conſideranti patebit.

Probatur 2

Quæ Bellarminus ſcribit, cōtra hæreſim valent, non contra ſimplicem infidelitatem Euæ.

5. Euæ peccatum comeſtio vetita.

26. Poſt hæc verò duo præcipua peccata, quæ interiùs in mente Euæ conſummata ſunt, ſecutum eſt tertium per internum etiam deſiderium inchoatum, opere verò conſummatum, comedendo de ligno vetito. Et hoc ſignificant illa verba, *Vidit mulier, quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectúque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit.* De quo peccato nihil ferè noui dicendum ſupereſt. Nam ſuprà explicando præceptum à Deo impoſitum primis hominibus, explicatum eſt, quàm grauis culpa fuerit eius tranſgreſſio, tam ex genere ſuo, quàm ex indiuiduo. Declarauimus etiam varias malitias, quæ in illo exteriori actu inuentæ ſunt, quarum præcipua fuit inobedientia, quæ licèt alioqui generalis, & quaſi materialis eſſe ſoleat, in illo tamen actu propter modum prohibitionis, & præcipuam intentionem prohibentis, formalis, & præcipua fuit. Illi autem coniuncta fuit malitia gulæ propter materiæ qualitatem, & conditionem. Et ita has duas malitias agnoſcit in illo actu D. Thomas 2.2. *q.* 163. *art.* 1. *ad* 1. & 2. Auguſt. verò plures alias malitias in illo peccato conſiderat, vt rapinæ, homicidij ſuiipſius, & alias ſimiles, quæ fortaſſe non ſecundùm proprias ſpecies, ſed virtute, vel materialiter in eo actu inuentæ ſunt, de quibus etiam nonnulla in ſuperioribus diximus. Poſt hæc verò peccata ſecutum eſt grauiſſimum peccatum ſcandali contentum in illis verbis, *dedit viro ſuo.* Quibus tandem addi poteſt excuſatio peccati, quam adhibuit cùm à Deo fuit reprehenſa. Sed fortè in ea excuſatione non fuit mortalis malitia, vt inferiùs agentes de peccatis Adæ notabimus.

Habuit propriam inobedientia malitiam.

Item gula.

Alias malitias notat Aug. qui tamē explicatur.

4. Euæ peccatum ſcandalum.

5. Excuſatio quæ venialis videtur.

CAPVT III.

Vtrùm initium peccandi in Adamo, fuerit ſuperbia.

Dicendum ſequitur de peccatis Adæ, & de ordine, ac modo, quo illa commiſit. In qua re præcipua quæſtio inter Scholaſticos eſt, an primum Adæ peccatum fuerit ſuperbia. Nam Scotus *in* 2. *d.* 21. *q.* 2. negat primum Adæ peccatum fuiſſe appetitum excellentiæ, ſed illud dicit, fuiſſe exceſſum amoris erga vxorem, nam plus, quàm Deum, illam dilexiſſe videtur, quandoquidem ne illi diſpliceret Dei mandatum tranſgreſſus eſt. 1.

Negat Scotus putans id peccatum fuiſſe inordinatū affectum erga vxorem.

Quæ ſententia ſuaderi poteſt primò ex verbis ipſius Adæ, nam cùm à Deo de peccato ſuo argueretur, reſpondit: *Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Per quæ verba ſe tacitè excuſauit, quòd amore ſuæ ſociæ ductus petitioni eius conſenſerit, per quam excuſationem, velit, nolit, inordinatum amorem vxoris confitetur, & ſe excuſando accuſat, vt dixit Auguſt. 14. *de Ciuit. cap.* 14. in ea verò excuſatione ſolùm affectum vxoris, vt primam originem, ſeu malitiam ſui lapſus cognoſcit. Quin etiam Deus hoc admittere videtur reſpondens Adæ, *Quia audiſti voce[illegible] vxoris tuæ, & comediſti*, &c. Per quæ verba n[illegible]lam [illegible]iam priorem culpam in Adamo declara[illegible]unit.

Suadetur primò ex verbis Adæ.

Secundò fauet huic ſententiæ Auguſt. *lib.* 11. *Gen. ad litt. cap.* 42. vbi ait, Adamum non carnis victum concupiſcentia, ſed amicabili quadam beneuolentia erga vxorem, Deum offendiſſe. *Noluit enim (inquit) eam contriſtare, quam credebat poſſe ſine ſuo ſolatio contabeſcere, ſi ab eius alienaretur animo, & omnino illa interire diſcordia.* Et adiungit exemplum de Salomone, qui amore mulierum idola colebat, quanuis non crederet illis eſſe ſeruiendum. Quo exemplo vtitur etiam *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. dicens, *Adam non tanquam verum lo-* 2.

Secundò ex Auguſtino.

auenti credidiſſe Euæ, ſed ſociali neceſſitudini paruiſſe. A Et inferiùs addit, quòd *Adam ſciens, ac prudens peccauit, ne vxori diſplìceret. Sed inexpertus diuinæ ſeueritatis,* inquit, *in eo falli potuit, vt veniale crederet eſſe commiſſum.*

3. *Tertiò ratione.* Tertiò argumentor ratione Scoti, quia primum peccatum Adæ non fuit ex amore ſui; ergo non fuit peccatum ſuperbiæ, nam, vt ſupponit Scotus, appetitus ſuperbiæ eſt nimius amor ſui. Antecedens probat ex differentia inter Angelum, & hominem, nam Angelus primò intelligit ſe, & ideo primò potuit peccare per ſuperbiam, nimium amando ſe: homo autem prius alia obiecta ſenſibilia intelligit, quàm ſe, & ideo non potuit primò peccare ex nimio amore ſui. B Vnde vlteriùs concludit, peccaſſe primò ex nimio amore vxoris, quia non habuit aliud obiectum ſenſibile quod ad peccandum eum excitaret. *Confirmatur.* Præſertim, quia primum peccatum non poterat eſſe ex amore proprij commodi, vt præcedens ratio probat; ergo eſſe debuit ex amore beneuolentiæ alterius perſonæ, quæ etiam eſſet obiectum ſenſibile, tunc autem non erat alia, niſi propria vxor; ergo peccauit primò Adam per nimiam beneuolentiam Euæ.

4. *Affirmatiua pars cõmunis.* Contraria ſententia eſt D. Thomæ *dicta q.163. art.2.* & communis Theologorum cum Magiſtro *in 2. d.22.* vbi ſpecialiter Ægid. *q.2.* & Durand. *q.1.* Qui omnes affirmant primum Adæ peccatum C ſuperbiam fuiſſe. Et hæc ſententia nobis probanda eſt, quia eſt conformior Scripturis & ſanctis Patribus. *Notatio dicendorum.* Quia verò eius intelligentia, & probatio pendet ex obiecto, quod potuerit Adam primò appetere per ſuperbiam, ideo priùs explicandum eſt, vtrùm Adam tale obiectum habuerit, aut habere potuerit. Et quia obiectum huiuſmodi per externam tentationem, & ſuggeſtionem proponi debuit, ideo ſicut in lapſu Euæ fecimus, ita in Adamo explicandus eſt modus tentationis, & progreſſus eius, ita enim & de obiecto ſuperbiæ, & de initio, & progreſſu, quem Adam in peccando habuit, conſtabit.

5. *1.Suppoſitio.* Primò ergo ſuppono, Adam prius quàm Eua D tentaretur, nihil peccaſſe. Hoc per ſe ſatis veriſimile eſt, & ex dictis de initio peccandi ipſius Euæ à fortiori oſtendi poteſt. *Contra illã facit Caiet.* Exiſtimat autem Caietanus *Gen. 3.* circa illa verba, *deditque viro ſuo*, Adam peccaſſe, antequam mulier illi cibum offerret. Putat enim Euam in præſentia Adæ de cibo comediſſe. Quod colligit ex eiſdem verbis, *Eius fundam.* quæ in Hebræo ſic habent, *deditque viro ſuo ſecum.* Quæ particula *ſecum* ſuperflua eſſet, inquit, niſi per eam indicaretur, quòd cùm Eua comedit, vir ei præſens aderat, & in hoc ait, *Primum peccatum Adæ inſinuatur negligentia, ſcilicet cohibendi vxorem à comeſtione vetiti fructus.* Atque ita fit, vt Adam prius peccauerit, quàm ab Eua tentaretur. *Improbatur tamen Caietanus, & ſatisfit eius fundamento.* Sed fundamentum Caietani mihi non videtur probabile. Quia ſi Adam eo tempore E adfuiſſet, verba etiam ſerpentis audiuiſſet, quod eſt contra narrationem Scripturæ dicentis de ſerpente; *dixit ad mulierem*, ibi enim tacitè excluditur vir, & ſimul inſinuat calliditatem ſerpentis, nam ſolus cum ſola loqui voluit, vt illam faciliùs deciperet. Neque etiam veriſimile eſt, Adamum audiuiſſe verba ſerpentis, & nec credidiſſe illa, nec illis contradixiſſe. Quòd ſi Adam non interfuit colloquio ſerpẽtis, profectò nec comeſtioni Euæ adeſſe potuit, quia ſerpens non reliquit Euam, nec perſuadere ceſſauit, donec illa comedit. Neque obſtat illa particula *ſecum*, tũ quia in vulgata non habetur, quod ſaltem eſt ſignum, nõ eſſe neceſſariam ad verum ſenſum à Spiritu ſancto intentum. Tum etiam, quia in Hebræo non coniungitur cum verbo, *dedit viro ſuo*, ſed cum verbo, *& comedit*, vnde Chaldaica habet, *& comedit cum ea.* Deſtructo ergo illo fundamento, manifeſtum eſt, non potuiſſe peccare Adamum per illam negligentiam, ac proinde Adamum ante, quàm tentaretur ab Eua, nihil peccaſſe.

6. *2.Suppoſitio.* Secundò ſuppono, Adamum non fuiſſe immediatè tentatum à ſerpente, ſeu dæmone antequam peccaret. Hoc etiam eſt certum, quia talis tentatio Adæ in Scriptura non refertur, neque per probabilem coniecturam præſumi poteſt. Quia talis tentatio non potuit eſſe merè interna, vt de Eua probatum eſt, eadem enim ratio, vel maior eſt de Adamo, neque etiam fuit externa, quia dæmon in ſola ſpecie ſerpentis ad primos homines in Paradiſo locutus eſt, & immediatè cum ſola Eua eſt locutus, vt per illam virum deiiceret. Nam, vt rectè notauit Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 11. *Dæmon ſerpente tanquam inſtrumento abutens fallacia ſermocinatus eſt fœminæ, à parte ſcilicet inferiore illius humanæ copulæ incipiens, vt gradatim perueniret ad totum, non exiſtimans, virum facilè credulum, nec errando poſſe decipi, ſed dum alieno cedit errori.*

7. *3.Suppoſitio.* Tertiò igitur eſt certum, Euam tentaſſe Adã, ſeu dæmonem per illam ipſum ad comedendum de arbore vetita, inducendo. Hoc ſignificauit Scriptura illis breuiſſimis verbis, *dedit viro ſuo*, quæ ita omnes Patres intellexerunt, & eſt communis ſenſus Eccleſiæ, & res per ſe ſatis clara. Non explicat autem Scriptura, quomodo, aut quibus verbis Eua maritum ad comedendum induxerit; non videtur autem dubium, quin præter actionem offerendi fructum arboris, verbis, & precibus induxerit virum ad comedendum, vt omnes notant. Quia mulier efficaciter deſiderabat, habere virum ſocium in manducatione cibi, ſola autem oblatio fructus, vel etiam ſimplex inuitatio ad comedendum non erat ſufficiens inductio, & ideo veriſimile eſt, adhibuiſſe preces, vel aliquid huiuſmodi. Et præſertim credibile eſt, quod omnes etiam auctores declarant, narraſſe mulierem viro ſuo, quòd de fructu illo comediſſet, nihílque mali ſenſiſſet, imò viſum eſſe optimum, ac delectabilem. Atque hoc bene etiam colligitur ex illa particula *ſecum*, quæ in Hebræo additur, vel cum *ea*, vt dicit Chaldæus, nam cùm ipſa ſe iam comediſſe narraſſet, inuitauit virum, vt idem ipſa faceret, & hoc eſt comedere *ſecum*, vel cum ea. Nam in hac ſocietate, ſeu communicatione in participatione cibi maximè potuit Eua fundare rationes, & preces, quibus animum Adami ad comedendum inclinaret.

8. *Quæ fuerit Adamo occaſio primò peccandi.* In his autem omnibus nondum apparet obiectum, quod Adam ad appetitum immoderatum excellentiæ excitare poſſet, & ideo inquirendum vlteriùs eſt, an Eua narrauerit Adamo promiſſiones ſerpentis, vt illis auditis potuerit animus Adæ in ſuperbiam eleuari. *Opinio Pererij.* In quo puncto Pererius *lib.7. in Gen.* circa illa verba, *deditque viro ſuo*, dicit, non eſſe veriſimile, Euam narraſſe Adamo dicta, & promiſſa ſerpentis, nam ſi ea aperuiſſet, facilè Adamus animaduertiſſet fraudes dæmonis, ſibíque cauiſſet. *Eius fundam.* Vnde ipſemet dæmon quia propter hanc cauſam non eſt auſus Adamum primò aggredi, aut tales promiſſiones illi facere, etiam Euam inſtruxit, & inſtigauit, vt nihil de promiſſionibus ſibi factis cum illo communicaret, nec de effectibus futuris, quos ſperabat, ſed tantùm ea proponeret, quæ experta iam erat, & efficaciora

ciora erant ad permouendum Adamum, adiunctis precibus, & blanditiis, quibus ſignificaret, non poſſe perfectam ſocietatem, & pacem haberi, niſi etiam in participatione illius fructus communem vitam agerent.

9. *Opinio Bellarmini verior.*

Contrarium nihilominus pro comperto habet Bellarm. *dicto lib.3. de Amiſſ. gratiæ, cap. 5. §. vlt.* vbi ait, illa eadem verba, *Eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum,* fuiſſe occaſionem ſuperbiæ tam viro, quàm fœminæ, nam ſicut præceptum non comedendi ſolus vir à Deo audiuerat, & per illum explicitè, & diſtinctè fœminæ promulgatum eſt, ita è contrario, tentationis verba promiſſoria ſola mulier à ſerpente audiuit, & per illam in notitiam Adæ peruenerunt. Atque hic modus dicendi videtur inſinuari ab Auguſt. *lib.11. Gen. ad litt. cap. 30.* dum ait, de Eua, *Sumpſit de fructu eius, & manducauit, & dedit etiam viro ſuo ſecum.* Fortaſſis etiã cum verbo ſuaſorio, quod Scriptura tacens intelligendum reliquit. Deinde videtur hæc opinio per ſe ſatis veriſimilis, quia cùm mulier fuiſſet illis verbis mota, & inducta, & maximè cuperet virum imitatorem ſui habere, credibile eſt, ei propoſuiſſe motiuum, & rationem, quæ illius exſtimatione fortiſſima erat. Neque ipſa cogitare potuit Adamum ex verbis illis potuiſſe ſumere occaſionẽ, fraudem aliquam ſuſpicandi, cùm ipſa nihil tale ſuſpicata fuiſſet, & nihil iam de veritate promiſſionis dubitaret. Et præſertim cùm iam eſſet experta ex eſu fructus vetiti mortem non fuiſſe ſecutam, neque aliquod aliud malum in ſe animaduertiſſet. Et præterea nulla eſt ratio ad credendum, conſultò voluiſſe mulierem illud ſecretum marito celare, cùm non celaret factum, & aliquam rationem redditura eſſet, ob quam auſa fuiſſet de ligno vetito comedere. Vnde nulla eſt cauſa exiſtimandi, dæmonem conſuluiſſe mulieri, eámve inſtigaſſe, vt promiſſiones illas viro non reuelaret; nam per hoc potiùs ſe exponeret periculo turbandi ipſam Euam, & incidendi in ſuſpicionem fraudis, ac deceptionis. Eo vel maximè, quòd etiam dæmon ſperare potuit illa verba per fœminam dicta animum viri ad appetitum tantæ excellentiæ mouere, & inducere potuiſſe. Ergo vero ſimilius eſt etiam dæmonem cooperatum fuiſſe ad illum modum tentandi Adam. Quia quocunque modo illum tentaſſet, ſemper timere potuit, ne reſiſteret, & conſtans eſſet, & ideo hæc generalis ratio non erat ſufficiens, vt modum illum tentandi per dictas promiſſiones impediret. Et alioqui vero ſimilius eſt in ipſa prima tentatione aliquid miſcere voluiſſe, quod ſuperbiam, & excellentiæ appetitum excitaret, quia optimè ſciebat, nullum fuiſſe medium, quo faciliùs poſſet homo in illo ſtatu ad peccandum induci.

Inſinuatur etiam ab Auguſt.

Suadetur ratione & ſimul diluitur fundamentũ Pererij.

10. *Suadetur præterea ex Scriptura.*

Deinde à poſteriori hoc ſumitur ex Scriptura, & Patribus, quatenus ſentiunt, etiam Adamum peccaſſe per ſuperbiam, appetendo ſimilitudinem Dei. Hoc probatur primò ex verbis Dei ad Adam Gen. 3. *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum, & malum.* Quæ verba ironicè dicta fuere, vt omnes Patres affirmant. Auguſt. 11. *Gen. ad lit. cap.39.* ait, illa verba fuiſſe Dei inſultantis Adamo, quia non ſolùm non fuerit factus, qualis fieri voluit, ſed neque illud quòd factus fuerat conſeruauit. Idem ferè habet *lib.2. de Gen. contra Manich. cap. 22. & lib. 1. contra aduerſarium legis, & Prophetarum, cap. 15.* Et Chryſoſt. *homil. 18. in Gen.* latè idem docet, & inter alia ait, *Vult Deus per hæc verba in memoriam referre, quomodo decepti fuerint à diabolo per ſerpentem, & quòd ſpe po-*A *tiendæ diuinitatis cibum hunc ſumere auſi ſunt.* Vbi de vtroque loquitur, & poſtea ſpecialiter applicat verba Dei ad Adamum hoc modo: *Propter hoc contempſiſti mandatum meum? ecce quod expectaſti factus es: imò non quod expectaſti, ſed qualem te fieri dignum erat.* Et *homil.31. in Matth.* ironicè etiam verba illa exponit, & *in homil. 6. in varios Matthæi locos,* priùs ait, *Et his primus homo expectationibus à diabolo inflatus, præcipatúſque eſt, ſperans enim eſſe Deus etiam, quod habebat amiſit.* Et deinde hoc probat ex citatis verbis Dei. Quæ eodem modo intellexit Theodor. *q. 40. in Gen.* & Gregor. Niſſen. *in Fragmentis, ſeu in lib. de Cognit. Dei, parum à principio in tom. 3. Biblioth.* & Albin. *q. 80.*
B *in Gen.*

11. *Deinde ex Patribus.*

Præterea in aliis locis docent Patres, eandem ſuperbiam, quæ proſtrauit Euam, Adamum etiam deieciſſe, ita repetit Aug. *14. de Ciuit. cap. 13.* Vbi de vtroque ait, *In occulto mali eſſe cœperunt, vt in apertam inobedientiam laberentur.* Et ſtatim declarat, illud initium fuiſſe ſuperbiam, ex qua factum eſſe dicit, *vt vel illa,* (ſcilicet mulier) *verum crederet, dixiſſe ſerpentem, vel ille* (ſcilicet vir) *Dei mandato vxoris præponeret voluntatem,* &c. & *in Dialogo 65. quæſtionum ad Oroſ. q. 4.* de primo homine dicit, *Elatus ſuperbia, ſuaſioni ſerpentis obediens, præceptum contempſit.* Quod non poteſt de fœmina explicari, quia ſtatim ſubdit, *Et ab illo vno homi-*
C *ne omnis humana natura vitioſa, atque peccato obnoxia facta eſt.* Et allegat teſtimonia Pauli, quæ de Adamo manifeſtè intelliguntur. Verum eſt illud opus inter incerta Auguſtini opera recenſeri. Idẽ verò Auguſt. in id Pſ. 68. *Quæ non rapui tunc exoluebam,* inquit, *ſed quid rapuit? Adam.* Et infrà, *rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt felicitatem.* Et *concione 2. in Pſ. 70.* circa illa verba, *Deus quis ſimilis tibi?* dicit, Adam, quia peruersè voluit eſſe ſimilis Deo, miſerum factum eſſe. Idem docent Proſper *lib.2. de vita contemplat. cap.19.* & Fulgent. *lib. de Incarnat. & gratia, cap. 22.* Et Gregor. *lib. 4. Moral. cap.9.* apertè ait, dæmonem promiſſione ſua lucem obtuliſſe, & tenebras peccati indu-
D xiſſe, & videtur tam de Adamo, quàm de fœmina loqui. Et idem ſentit Bernard. *in ſerm.1. Aduentus, & in 2. ſerm. in octauam Paſchæ.* Leo Papa *ſerm. 5. de Natiuit.* & Baſil. *in Orat. Quòd Deus non ſit auctor malorum.*

12. *Cõcluditur ex dictis peccatum Adami eiúſque obiectum quale fuerit.*

Ex his ergo ſatis probatum manet, Adamum ſuperbiendo peccaſſe, & conſequenter Euam, cùm illum ad peccandum induxit, aliquod obiectum ei propoſuiſſe, quòd illum ad ſuperbiam excitaret. Nullum autem aliud obiectum probabiliter cogitari poteſt ab Eua propoſitum, niſi illud met, quod ſibi fuerat à ſerpente promiſſum; ergo probabiliſſima eſt coniectura, quòd Eua non ſolùm petendo, & rogando, ſed etiam promiſſio-
E nem ſerpentis referendo, virum ad peccandum induxerit. Ex quo vlteriùs concluditur aſſertio intenta, iuxta D. Thomæ ſententiam, nimirum primum internum peccatum Adæ, ſicut etiam Euæ, fuiſſe ſuperbiam. Hoc ſatis iam eſt authoritate probatum. Et quod de primo peccato Euæ ſuprà adduximus, idem confirmat. Nam ſuppoſito dicto fundamento, quòd idem obiectum ſuperbiæ mulieri à ſerpente immediatè propoſitum, per illam viro etiam patefactum fuerit, facilè credi poteſt, idem fuiſſe initium peccandi in Adamo, quod fuerat in Eua. Et hoc etiam confirmat ratio ſuprà adducta ex D. Thoma, quòd in eo ſtatu prima deordinatio voluntatis, moraliter loquendo, eſſe non poterat circa obiecta ſenſibilia, & ideo credibile eſt fuiſſe circa ſpiritualia, nimirum per inordi

Eruitur aſſertio præcipuè intẽta.

Vnde ſtabiliatur.

inordinatum appetitum excellentiæ in ſcientia, ſeu ſimilitudine Dei.

13\. *Ad 1. pro Scoto in num.1.* Atque hoc magis confirmabitur reſpondendo ad motiua Scoti. Primum ſumebatur ex verbis excuſationis Adæ: *Mulier, quam dediſti mihi ſociam*, &c. Gen. 3. Ad quod in primis dicimus, non eſſe veriſimile, voluiſſe Adamum, vnum peccatum alio peccato excuſare; hoc enim modo magis ſeipſum accuſaret. Non ergo ex nimio amore, ſed ex naturali ſocietate occaſionem excuſationis ſumpſit. Vnde Gregor. *lib.* 22. *Moral. cap.* 13. *aliàs* 9. in hoc reprehendit ſpecialiter Adam, quòd in ipſum Deum videtur voluiſſe refundere cauſam ſuæ ruinæ, *Qui fœminam ſibi in ſociam dederat*, ſimúlque amorem quaſi naturalem erga illam indiderat, quæ fuit occaſio audiendi verba eius cum ſimili affectu, ex quo prouenit, vt faciliùs per ea ad conſentiendum ſociæ induceretur, Deus autem, reſpondendo Adæ, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti*, in primis tacitè reiicit excuſationem, quia etiamſi eſſet vxor, ſeu perſona aliàs diligibilis, ſeu amica, poſtulans aliquid diuino præcepto contrarium, audienda non eſſet, vt notauit Aug. 14. *de Ciuit. cap.*14. Deinde ſignificauit Deus, Adamum non ſolùm peccaſſe comedendo, ſed etiam audiendo vxorem, vtrunque enim diſtinctè reprehendit. In quo autem conſtiterit illud peccatum audiendi vxorem, infrà magis explicabitur; certum autem eſt, non fuiſſe in ſubſtantia actus, ſed in modo, quia nimis remiſsè, & indulgenter, & ſine vlla reprehenſione illam audiuit. Quod quidem peccatum ſiue commiſſionis, ſiue omiſſionis externum fuit, & conſequenter (iuxta ea, quæ de Eua diximus) illud fuit indicium animi iam interiùs deordinati, vtique per excellentiæ appetitum, ac ſuperbiam.

14\. *Ad 2. in num.2.* Ad ſecundum ſumptum ex Auguſtino, reſpondetur, ex illis verbis Auguſtini ad ſummum colligi priuſquam Adam conſentiret in eſum cibi prohibiti, iam peccaſſe per inordinatum amorem vxoris, quod verum eſt, vt in puncto proximo *Explicatur Auguſt.* præcedente declaraui. Quoties ergo Auguſtinus ait, Adam peccaſſe, *Ne vxori diſpliceret, & ſciens, ac prudens*, & ſimilia, non loquitur de primo peccato Adæ, ſed de peccato comedendi de ligno vetito, ante quod iam præceſſerat peccatum ſuperbiæ. Quod ex eiſdem locis colligi poteſt: nam *in lib.*11. *Gen. ad lit. cap.*30. dicit, illa verba, *Ecce Adam factus eſt, ſicut vnus ex nobis*, &c. fuiſſe, *Dei deterrentis cæteros ne ita ſuperbirent*. Et *in cap.*42. *circa finem* ait, *Virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum internorum ſcrutatorem latere non poterat, aliqua experiendi cupiditas ſolicitauit, cùm mulierē videret, accepta illa eſca non eſſe mortuam.* Et *lib.*14. *de Ciuit.* poſt verba citata ex *cap.*11. *in cap.*13. adiungit, in vtroque præceſſiſſe ſuperbiam tamquam initium omnia malæ operationis. Et ſic etiam locum habet, quod in eodem cap. Auguſtinus dixit potuiſſe Adam falli, reputando venialem tranſgreſſionem ex vxoris affectu commiſſam. Quia iam præceſſerat ſuperbia, per quam iam amiſerat homo priuilegium ne poſſet decipi; ſicut de Eua diximus, & in capite ſequenti magis de Adamo explicabimus.

15\. *Ad verba Aug ibid.* Neque obſtat, quod *in cap.* 42. *lib.* 11. *Geneſis* dicit Auguſtinus de Adamo, *non carnis victum concupiſcentia, quam nondum ſenſerat, ſed amicabili beneuolentia deliquiſſe.* Nam reſponderi poteſt, vel illam amicabilem beneuolentiam prout præceſſit inobedientiam non fuiſſe culpabilem, ſed fuiſſe ipſummet amorem naturalem, à quo interdum

A aliqua occaſio peccandi accipi ſolet, ſicut reſpondet Caietan. 2.2. *quæſt.*163. *art.*4. Vel certè dicendum eſt (vt iam indicauimus) quando ille amor cœpit eſſe peccaminoſus, iam præceſſiſſe ſuperbiam, & conſequenter Adamum priùs amiſiſſe iuſtitiam originalem, quamuis nondum ſenſiſſet legem fomitis in membris ſuis, de qua loquitur Auguſtinus. Sicut etiam ſuprà de Eua diximus illam prius amiſiſſe originalem iuſtitiam, quàm concupiſcentię motus ſentiret exteriùs. Et vtrunque pro aliquo tempore verum inuenietur, ſi ordo tentationis, & ruinæ Adami conſideretur. Nam *Ordo tentationis & ruina Adami.* cùm primùm mulier acceſſit ad tentandum virum, illam ex naturali amore benignè ſuſcepit, &

B ſine reſiſtentia audiuit, quod facere potuit ſine culpabili exceſſu in amore, quia nondum aduerterat periculum, aut occaſionem peccandi, nec etiam obligationem reſiſtendi, aut reprehendendi vxorem. Imò priuſquam Adam inciperet ita obligari, potuit inculpabiliter verba vxoris audire integrè, quia prius debuit factum Euæ plenè cognoſcere, quàm cogitare poſſet, illam eſſe reprehenſione dignam, aut in verbis eius tentationem, & inductionem ad malum contineri. Auditis ergo verbis vxoris cùm deberet contra illam inſurgere, potiùs elatione animi, & appetitu excellētiæ per verba vxoris ſibi repræſentatæ deliquit. Et inde factum eſt, vt circa beneuolen-

C tiam vxoris excedere inciperet, nimium illi indulgendo, vel, vt Aug. ait, *timendo eam contriſtare*. Qui exceſſus inchoari iam potuit ex inferiori appetitu ſenſitiuo, quia originalis iuſtitia iam erat amiſſa, quanuis ipſe Adamus fortaſſe non animaduerteret nouitatem, vt ſic dicam, illius inordinationis, nec vnde proueniret. Atque ita ex amore vxoris iam culpabili ad externam, & apertam inobedientiam progreſſus eſt.

Sed adhuc obſcurum eſt, quod Auguſtinus ait 16. *Locus Auguſtini obſcurus. Arguitur 1.* Adamum conſenſiſſe petitioni Euæ, *Nolens illam contriſtare, & ne diſcordia, & diſſenſione animorum contabeſceret.* Nam in ſtatu innocentiæ non poterat eſſe triſtitia, aut inordinata diſſenſio animo-

D rum; ergo non potuit Adam hæc mala timere ſi conſtanter reſiſteret, & ſuum ſtatum conſeruaret. Et declaratur, nam vel Adam quando timuit *Arguitur 2.* contriſtare Euam, cognouerat illam peccaſſe; vel nondum hoc intellexerat. Si hoc poſterius dicatur, non potuit timere aliquod malum pœnæ, vbi nullam agnoſcebat culpam: ſi autem Adam conſcius iam erat peccati Euæ, ſimúlque cognoſcebat, quòd rectitudinem originalis iuſtitiæ iam amiſerat, profectò multo magis periculum proprium, quàm triſtitiam vxoris veritus fuiſſet: imò ex damno alterius, illi in crimine ſociari timuiſſet. Reſpondetur, ab hac vltima parte incipien- *Reſpōdetur ad hoc poſterius.* do, longè veriſimilius eſſe, Adam non cogno-

E uiſſe, vel ſaltem actu non conſideraſſe factum Euæ ſub ratione culpæ, vel ſaltem grauitatem eius non ponderaſſe; itémque multo minus cognouiſſe mutationē factam in Eua per peccatum. Quod ſatis ſignificat Scriptura, quia non niſi poſt vtriuſque peccatum, dicit, *Aperti ſunt oculi amborum.* Et Auguſt. dicit Adam per ſe fuiſſe inductum ad comedendum, quia videbat vxorem comedendo non fuiſſe mortuam. Sub quo tacitè intelligit, non vidiſſe aliquid pœnale in ipſa, nec aliquam mutationem in eius ſtatu eſſe factam, quia ſi aliquid huiuſmodi expertus eſſet, multum profectò à ſimili manducatione deterreretur; non potuit ergo timor contriſtandi vxorem ex tali cognitione, ſeu experimento oriri. Vnde ad priorem partem duobus modis reſponderi poteſt. Prior eſt

Augu

Reſpondetur ad illud primum. Auguſtinum ſupponere, fieri potuiſſe, vt Adam non cognoſceret omnes prærogatiuas, & priuilegia ſtatus innocentiæ. Vnde cùm aliàs ſciret hominem naturaliter contriſtari, quando voluntas eius non impletur, potuiſſe timere, ne fortè vxor contriſtaretur: ad hunc enim timorem illa neſcientia ſufficere poterat ſine poſitiuo iudicio falſo, quod in illo ſtatu poſſet eſſe triſtitia. *Altera reſponſio.* Vel ſecundò dici poteſt, nō loqui Auguſtinum cum tanto rigore de triſtitia, aut ſimili animorum perturbatione, ſed locutum fuiſſe modo nobis vſitato ad explicādam nimiā beneuolentiam Adæ ad vxorem, propter quam voluit cauere, ne inter ipſos eſſet diſsēſio voluntatum, ſeu morum diſſimilitudo, quæ iuſtitiam, & perturbationem, quantum eſt ex ſe, inducit, illam enim Adam in ſtatu etiam innocentię fugere potuit.

17. *Ad 3. pro Scoto in n. 3.* Ad rationem Scoti concedimus, ſuperbiam eſſe quendam nimium amorem beneuolentiæ ſui; nam idē appetitus excellentiæ ſimul eſt concupiſcentia excellentiæ, & beneuolentia ſui, quia ſibi amat ſuperbus illam excellentiam. Negamus autem conſequentiam, ſcilicet hunc amorem ſui non poſſe eſſe primum peccatum, quia nihil eſt, quod impediat, quominus voluntas hominis primò feratur inordinatè ad excellentiam ſibi appetendam, ſeu concupiſcendam. Sicut in Eua oſtendimus, & idem in ſuperiori tractatu de Angelo diximus. Nec obſtat differentia quam inter hominem, & Angelum Scotus meditatus eſt: nam ad ſummum probat non ita poſſe hominem ex prima cognitione ſui ad ſuperbiam moueri, Sicut motus eſt fortaſſe Angelus ex prima cognitione ſuæ naturalis excellentiæ. Vel etiam probabiliter ſuadet illa differentia non ita facilè potuiſſe hominem ſine ſuaſore extrinſeco ex ſe, ab intrinſeco ad ſuperbiam eleuari, ſicut potuit primus Angelus. Hoc tamen nō obſtat quominus primum obiectū extrinſecè propoſitum Adæ, & efficacius ad excitandum illum ad aliquem inordinatum affectum fuerit obiectum ſuperbiæ. Atque ita comparando perſonam Euæ (vt ſic dicam) ad verba eius efficaciora fuerunt verba ad prouocandum Adamum ad ſuperbiam, quam ipſamet Eua ſua præſentia fuerit potens ad inclinandum illum ad ſenſibilem, ac inordinatum ſui amorem. *Ad cōfirm.* Vnde ad confirmationem negatur antecedens: nam optimè potuit primum peccatum Adæ eſſe ex amore proprij commodi, vel potius in exceſſu talis amoris. Nam appetitus excellentiæ amor proprij commodi eſt; & in illo prima inordinatio eſſe potuit, vt oſtenſum eſt, Imò quanto Adam magis ſeipsū amabat, quàm vxorem, tāto faciliùs potuit prius peccare ex amore proprij commodi, quàm ex amore beneuolentiæ, & commodi ſuæ vxoris.

CAPVT IV.

Vtrùm Adam etiam per infidelitatem peccauerit, vel quæ peccata poſt ſuperbiam commiſerit.

1. *Triplex præſentis capitis punctū.* TRia ſunt in hoc capite explicanda. Primum, an primus homo poſt ſuperbiam infidelis fuerit. Secundum, an tanta fuerit infidelitas vt etiam fidem amiſerit. Tertium poſt ſuperbiam quot peccata, & quo ordine commiſerit. Ratio verò, & fundamentum totius dubitationis eſt illa ſententia Pauli 1. ad Tim. 2. *Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit.* *1. Punctum an peccauerit Adā per infidelitatē.* Nam iuxta hoc Pauli teſtimonium neceſſarium videtur dicendum, Adam nullam

A infidelitatem commiſiſſe, quia aliàs nullum eſſet diſcrimen, quod inter ipſum & Euam Paulus conſtituit. *Pars neg. ſuadetur 1. ex Paulo.* Probatur ſequela: nam vel conſideratur Adam priuſquam in ſuperbiam eleuaretur, & ſic verum eſt non fuiſſe antè ſeductum, & conſequenter neque infidelitatem. In hoc autem æqualis eſt illi Eua: nam vt ſuprà probauimus, non per errorem, ſed per inconſiderationem ſuperbiendo deliquit. Vnde quoad hoc eodem modo, ſeu cum eadem proportione lapſus Adæ per ſuperbiam explicandus eſt. Nam ſi non de errore ſpeculatiuo, ſed de practica deceptione ſermo ſit; ita deceptus eſt Adam ſuperbiendo, ſicut Eua.
B At verò ſi Adam conſideretur poſt peccatum ſuperbiæ pro illo tempore, vel quaſi ſtatu, erit neceſſariò conſtituendum diſcrimen inter ipſum, & Euam, quod Paulus intendit. Diximus autem tunc fuiſſe ſeductam Euam, & in aliquam infidelitatem incidiſſe; ergo iuxta mentem Pauli etiam tunc non fuit ſeductus Adam, & conſequenter per infidelitatem non peccauit.

2. *Suadetur 2. ex Auguſt.* Accedit ſecundò, quòd D. Auguſtinus multis in locis ita hæc Apoſtoli verba interpretatur, præſertim *lib. 11. Gen. ad litt. cap. 42.* vbi quærit, *Si iam ſpiritualis erat Adam, quamuis mente, non corpore, quomodo credere potuerit, quod per ſerpentem dictum eſt*, &c. Et infrà in virtute reſpondet, *Ideo*
C *Apoſtolum dixiſſe mulierem ſeductam eſſe, non virum.* Affirmat enim Apoſtolus virum per mulierem præuaricatum eſſe, non verò ſeductum; quia non credidit vera eſſe, quæ ſerpens mulieri narrauerat, ſcilicet, *quòd eos Deus ab eſca illius ligni inuidendo vetuiſſet.* Et ideo idem Auguſt. 14. *de Ciuit. cap. 11.* dicit, diabolum ideo priùs acceſſiſſe ad fœminam, *quia non exiſtimauit virum facile credulum, nec errando potuiſſe decipi, ſed tum alieno cedit errori.* Quod ſtatim confirmat dictis verbis Apoſtoli. Et inde infert, quòd Adam ſciens, prudénſque peccauit. *Nam hos*, inquit, *ſeductos intelligi voluit, qui id, quod faciunt, non putant eſſe peccatum: ille autem ſciuit, alioqui quomodo verum*
D *erit Adam, non eſt ſeductus?* Vnde in fine capitis concludit, *Quid ergo opus eſt pluribus? Et ſi credendo non ſunt ambo decepti; peccando tamen ambo decepti ſunt.*

3. *Tertiò ſuadetur ex cōiectura.* Tertiò addi poteſt coniectura ſumpta ex verbis Adæ, & Euæ: nam cùm mulier interrogaretur à Deo, *Quare hoc feciſti?* reſpondit, *ſerpens decepit me*, Adam autem non eſt confeſſus deceptionem ſicut Eua; ſed tantùm dixit, *Mulier dedit mihi, & comedi*; ergo ſignum eſt Adam non fuiſſe deceptum, ſed ſolam Euam. *Euaſio.* Dices ex illa collatione verborum ſolùm colligi deceptionem Euæ poſitiuè, vt ſic dicam, ex verbis eius probari; deceptionem autem Adæ non ita probari,
E quamuis minimè etiam probetur inde, quòd infidelis non fuerit, ſeu deceptus. *Contra eā inſtatur.* Sed contrà, quia ex eo, quòd non probatur deceptus, ſaltem colligimus, nos non poſſe affirmare illum fuiſſe deceptum, aut in errorem incidiſſe. Quia crimen, quod non probatur, non eſt alicui tribuendum: hoc autem crimen Adami in Scriptura non probatur, quia ſecluſo illo loco nullus eſt, vnde probetur; & ſecluſa Scriptura, nulla relinquitur talis criminis probatio; imò nec etiam præſumptio. Nā ſi aliqua eſſet, maximè quia Adam peccauit per ſuperbiam, appetendo eſſe vt Deus: ſed hunc appetitum habere potuit ſine deceptione, aut poſitiuo errore, quaſi ſpeculatiuo, vt ſuprà oſtenſum eſt, etiam in Eua; ergo ex ſuperbia non infertur, quòd præceſſerit error. Multo verò minus poteſt inferri, quòd fuerit ſubſecutus, quia non ex omni ſuperbia

perbia ſequitur deceptio per hæreſim, vel errorem, & Adam potuit poſtea comedere non ex incredulitate verborum Dei, ſed ex affectu complacendi vxori, vel ad ſummum in hoc ſeduci potuit, quòd exiſtimauit venialem fore culpam, quam propter beneuolentiam vxoris committeret; vel in hoc etiam, quòd cùm videret Euam non incurriſſe mortem comedendo, exiſtimare ſine infidelitate potuit, Deum in aliquo ſenſu ſibi occulto pœnam illam comminatum fuiſſe, poſſeque illam euitare, etiamſi comederet ſine mendacio verborum Dei.

4. *Pars affirmãs multorũ Patrum.* Nihilominus contrariam ſententiam multi antiqui Patres docuerunt, ſimpliciter docentes Adam fuiſſe ſeductum deceptione fidei contraria. Ita ſentit Ignatius *Epiſt.5. ad Trallianos*, dicens, *Excogitate artes ſerpentis illius, qui omnis mali primus author eſt, qui per mulierem decepit primum generis noſtri parentem Adam.* Præmiſerat autem, *fugite omnes hæreſes.* Vnde videtur de huiuſmodi deceptione loqui. Idem docuit Tertullianus *lib.2. contra Marcion. c. 2.* vbi auſus eſt dicere *Quis dubitabit ipſum illud Adæ delictum hæreſim pronuntiare?* Et infrà, *Confeſſus eſt ſeductionem; non occultauit ſeductricem.* Similiter Irenæus *lib.3.c.37.* dicit, *Adam fuiſſe ſeductum ſub occaſione immortalitatis.* Et inferiùs, quod *Deus odiuit ſerpentem, quia ſeduxit hominem.* Et Cyrillus Alexandr. *lib.2. in Ioan.c.3.* de Adam inquit, *Poſteaquam diabolica fraude ſeductus Dei præcepta contempſit,* &c. Deinde Cyprian. *lib. de viuit. Eccleſiæ*, dicit, quòd *dæmon ab initio ſtatim mundi fefellit, & verbis mendacibus blādiens rudes animas incautæ credulitate decepit.* Clariùs docuit hoc Proſper contra Collatorem *c. 19.* vbi de Adam ait, *Perdidit primus fidem, perdidit charitatem.* Et infrà, *Impiè altiora ſectando veritatis ſcientia, & pietatis obedientia deiectus eſt*; & cap.21. *Perdidit boni ſcientiam, quia perdidit bonam conſcientiam, humilitatem ſuperbia deſtruxit, infidelitas rapuit fidem.* Similia ferè repetit *lib.2. de Vita Contemplat. cap. 19.* vbi inter alia de primis hominibus dicit, *quod ſe fieri poſſe, quod Deus eſt, crediderunt.* Et ad excerpta Genuenſ. *dub. 3.* ſic contra obtrectatorem doctrinæ Auguſtini argumentatur. *Quid eſt, quòd eidem naturæ ſolam fidem non vult eſſe præreptam, quam niſi primum amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret. Credendo enim Adam diabolo, non credit Deo,* &c. Simili modo loquitur Fulgent. *lib. de Incar. & Grat. c.22.* dicens de primo homine, *Diabolica perſuaſione deiectus perdidit humilitatem, perdidit fidem, perdens autem fidem perdidit diuinam protectionem.* Innuit etiam Hilar. *can.3. in Matth.* dicens de dæmone, *Adam pellexerat, & in mortem fallendo traduxerat.* Et iterū infrà dicit, *Adam tertiò diuini nominis ambitione corrupiſſe, diis futurum ſimile pollicendo.*

5. Præterea Ambr. lib. de Parad. c.4. *Mulier*, inquit, *prior decepta eſt, & virum ipſa decepit.* & ſimilia repetit *cap.12.* dicens mulierem priùs erraſſe, *Viro enim mulier; non mulieri vir author erroris eſt*: & ſtatim citat verba Pauli. Idem *lib. de Elia, & Ieiunio, cap.4.* expendens verba illa, *Ecce Adam factus eſt, quaſi vnus ex nobis*, ait, *Irridens, vtique Deus, approbans dicit, hoc eſt, putabas te ſimilem fore noſtri*, vbi dicendo, *putabas*, deceptum eſſe dicit, & *lib. 5. Exaëm. cap. 7.* expreſsè dicit, *Adam per Euam deceptus eſt.* *Vide 33.q.5. c. Adam.* Et idem ferè habet *lib. 3. de virg. versùs finem, & lib. 2. epiſtolar. ep. 13. ad Marcell. ſororem*, vbi non dicit, *deceptum*, ſed *ſupplantatū.* Addit verò ſtatim, *Agnoſcis eſſe te nudum, quia bona indumenta fidei perdidiſti.* Et *in Præfat. ad Pſal.* dicit, *Adam fuiſſe vxoria perſuaſione deceptum, & Deum prævidiſſe locum eum errori daturum*, & ſuper *Pſal. 39.* circa illa verba, *In capite libri*, &c. *Adam* (inquit) *vt caderet à ſerpente deceptus eſt.* Et iterum infrà, *Adam cum Chriſto non fuit, quando deceptus eſt.* Et ſimilia repetit *Pſal. 72. in fine.* Idem indicat Leo Papa *ſer. 2. de Natiuit.* dicens, quòd *gloriabatur diabolus hominem ſua fraude deceptum*; & ſer. 3. *Illa*, inquit, *quæ deceptor inuexit, & homo deceptus admiſit, nullum habuerunt in Saluatore veſtigium.* Et *ſer. 4. cap. 2.* ait, *Inuido, & deceptori temerè, atque infeliciter credidit, & ſuperbiæ conſiliis acquieſcens repoſitum honoris augmentum occupare maluit, quàm mereri.* Interdum etiam videtur Auguſtinus conſentire. *Accedere videtur Auguſtinus.* Nam *Pſal. 68.* circa illa verba, *Quæ non rapui tunc exoluebam*, ait, *Quis rapuit primò? Ille qui ſeduxit Adam.* Et *lib. 14. de Ciuit. cap. 17.* Vtrique parenti tribuit *infidelitatem, & inobedientiam*, & alibi ait, vtrumque diuinitatem appetiuiſſe. 11. *Gen. ad lit. cap. 34. & 39.* Et ſimiliter Epiphan. *Item Epiph.* hæreſ. 38. contra Caianos, *Diabolus*, inquit, *per mendacium decepit Euam, & Adam alia pro aliis dicens.*

6. *Patres adducti ne Paulo repugnare videantur variè ipſum exponunt. 1. Expoſitio.* Hæc autem Patrum ſententia non eſt contraria Paulo, & ideo Apoſtoli ſententia variis modis ab ipſis explicatur. Primò, quia putant verbis Pauli addendum eſſe hanc particulam *primò*, ita vt ſenſus ſit, Adam non primò ſeductus fuit, ſed Eua. Ita OEcumenius, Gloſſa, & nonnulli alij in Paulum, & allegatur Epiphan. *hæreſ. 49. contra Quintillianos, ſeu Pepuzian*, quia verba Pauli ita refert, *Adam non eſt deceptus, ſed Eua prima decepta in tranſgreſſione fuit.* Apoſtolus enim non habet illam particulam *prima*, vnde videtur ab Epiphan. addita ad illam interpretationem indicandam.

7. *2. Expoſitio.* Secundò alij addendum putant in illis prioribus verbis, *Adam non eſt ſeductus*, hanc particulam, *per ſerpentem.* Ita habetur in commentario Ambroſio attributo in illum locum; & ſequitur Haymo. Præterea citatur Hieronym. *lib. 1. contra Iouinian.* quia verba Pauli ſic refert, *Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta facta eſt in præuaricationem*, ac ſi dicere voluerit, Adam non eſt ita ſeductus, vt fuerit vxori cauſa errandi; ſicut Eua ſeducta marito fuit cauſa erroris, & præuaricationis. Sic etiam ſentit Auguſtinus *lib. 11. Gen. ad litt. cap. 42.* exponit enim dici mulierem ſeductam in præuaricatione, quia per illam etiam vir præuaricatus eſt; ſtatim verò declarat, Adam nihilominus per fœminam non fuiſſe ſeductum, & id probat, Paulúmque ita exponit. Magis videtur indicare illam expoſitionem Ambroſ. *in dicto cap. 12. libri de Paradiſo*: nam poſt illa verba, *Viro mulier, non mulieri vir author erroris eſt.* ſubiungit, *Vnde & Paulus ait, Adam non eſt deceptus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit.* Et eodem modo legit Chryſoſt. *homil. 9. in 1. ad Timoth.* tamen paulo aliter exponit, Adam non tam grauiter fuiſſe ſeductam, quia, *Par.*, inquit, *non eſt ab ea, quæ ſibi generis ſocietate iungeretur, decipi, & à beſtia, quæ ſeruituti hominis fuiſſet addicta; illud igitur ſeductio potiùs ac veriùs dici poteſt. Ad comparationem ergo mulieris dicit illum non fuiſſe ſeductum.*

8. *3. Expoſitio.* Tertiò exponunt alij, Adam dici non fuiſſe ſeductum, quia in Scriptura non legitur ſeductio eius, ſicut de Eua legitur: nam illa deceptionem ſuam confeſſa eſt; non autem vir. Sicut ad *Hebr. 7.* dicit Paulus, *Melchiſedech fuiſſe ſine patre, & ſine matre*, non quia illis caruerit, ſed quia in

Scriptu

Scriptura non leguntur: ita indicat Theoph. *ibi*, & refert OEcumenius, & ſequitur Hugo de S. Vict. *q.* 16.

4. Expoſitio pro qua citatur Auguſtinus à Pererio, ſed immeritò.

Vltimò addunt aliqui ſenſum eſſe mulierem fuiſſe deceptam proprie, & formaliter à ſerpente, quia ex intentione fallendi, & decipiendi ſerpens illam ſeduxit; mulier verò non ita decepit virum, ſed quaſi materialiter credens, verum eſſe, quod illi ſuadebat. Hanc expoſitionem legi in Pererio, & in nullo antiquiore illam reperio; ipſe verò dicit indicari ab Auguſtino *in dicto cap.* 42. Sed certè in alio ſenſu locutus eſt Auguſtinus, vt paulo pòſt dicam.

Immeritò etiam citatur Nazian.

Alij citant Nazianzenum *Orat.*41. quæ eſt 1. de Reſurrectione, quia dicit, *Victa eſt mulier dolo, & arte dæmonis, poſtea victus eſt vir per mulierem.* Sed hæc verba, & parum ad rem faciunt, quia non dicit virum fuiſſe deceptum, ſed victum, & in Nazianzeno formaliter non reperiuntur. Nam in illa *Orat.* 1. de Reſurrectione nihil dicit: *in Orat.* autem 2. in Paſcha, quæ eſt 42. & *in orat.* 38. *de Natiuit.* ſic inquit, *Poſtquam diaboli inuidia, & mulieris inſultu, quem vt mollior paſſa eſt, accepti mandati oblitus, ab acerbo illo guſtu victus eſt*, ibi tamen non dicit deceptum, ſed victum; & ideo ex illis verbis nihil ad rem præſentem colligi poteſt.

9. *Allatæ expoſitiones probabiles ob authoritatem Patrum, per ſe verò nō ſatisfacit.*

Hæ omnes expoſitiones probabiles quidem ſunt propter Patrum authoritatem. Mihi tamen, vt verum fatear, non ſatis faciunt. Nam priores eo ipſo, quòd particulam aliquam addendam, vel ſubintelligendam cenſent, ſuſpectæ ſunt, quia, vt Iuriſtæ dicunt, expoſitio, quæ aut aliquid addit textui, quando ex illo non euidenter colligitur, aut omnino neceſſaria non eſt, miſera eſt; at verò omnia, quæ ex illis expoſitionibus adduntur, neque neceſſaria ſunt, nec ex textu colliguntur.

Id oſtēditur de expoſitione prima.

Hoc in primis patet de illa particula, *primò*, quam aliqui ex textu colligunt, quia Paulus priùs dixerat, *Adam primus formatus eſt.* Vnde inferunt etiam in altera ſententia, *Adam non eſt ſeductus*, ſubintelligendam eſſe particulam, *priùs.* Sed re vera potiùs eſſet contrarium inferendum: nam illæ duæ ſententiæ non ſunt connexæ, neque vna pendet ab alia in ſuo ſenſu, & veritate, & ideo non eſt, cur illa particula addita in priori ſententia ſubintelligatur in ſecunda, vbi non eſt poſita; imò potiùs inferendum eſſet conſultò fuiſſe omiſſam in poſteriori parte, quia ibi non erat neceſſaria. Vnde illa additio multum derogare videtur ſimplici locutioni, & veritati textus; aliàs etiam dicere Paulus potuiſſet, Adam non peccaſſe, ſed Euam, quia non primus peccauit. Denique ad intentionem Pauli non multum conferebat, quòd Adam non fuerit primò deceptus, ſi tandem deceptus fuit: nam propter ſolum ordinem non oſtenditur vir prudentior, aut ſapientior, quàm fœmina.

10. *Oſtenditur etiam in 2. expoſitione.*

Atque hæ coniecturæ æquè procedunt de altera additione *per ſerpentem*, quia multo minus habet hæc additio fundamentum in Paulo, qui non negat effectum ex tali cauſa proceſſiſſe; ſed ſimpliciter negat factum eſſe talem effectum, ſeu deceptionem. Non licet autem tam facilè mutare ſenſum loquentis proprio arbitrio dictionem aliquam addendo. Et præterea etiam hæc additio parum iuuat intentionem Pauli, quia non minoris imprudentiæ, vel leuitatis fuiſſet decipi à fœmina, quàm decipi à dæmone per ſerpentem, quia non potuit fœmina rem credibiliorem facere, cùm tota eius ſuaſio, quantum ad intellectum pertinet, in ſola narratione verborum ſerpentis niteretur. Denique tertia particula, ſcilicet, *in præuaricationem*, non habetur in textu ſacro, neque in vulgata Latina, neque in Græca, ſed vtrobique legitur, *in præuaricatione.* Et ita etiam legunt Græci Patres, vt apud Chryſoſt. Theophyl. & Theodor. videre licet, & ita etiam legit Ambroſius, imò & Auguſtinus *in citato loco*, quanuis in margine alia lectio adiungatur. Hac verò lectione ſuppoſita, nihil ex illa colligi poteſt ad Pauli ſententiam limitandam, nam ſimplex ſenſus eſt, *in præuaricatione*, id eſt, in lapſu generis humani Adam non fuiſſe ſeductum, ſed Euam. Deinde etiamſi legamus, *in præuaricationem*, violenter exponitur coniungendo illam particulum cum priori parte ſententiæ, ſcilicet, Adam non fuiſſe ita ſeductum, vt fuerit mulieri cauſa præuaricandi; ſicut è contrario mulier ſeducta fuit cauſa præuaricationis viri: nam hic ſenſus nec contextui verborum, nec intentioni Pauli conſentaneus eſt. Nec Hieronymus, aut Chryſoſtomus, vel Auguſtinus ita expoſuerunt. Simplex ergo ſenſus etiam illa electione retenta eſt, Euam per ſeductionem, & artem dæmonis in præuaricationem inductam eſſe, Adam autem non ita fuiſſe inductum in præuaricationem, quia ſeductus non eſt. Quæ eſt expoſitio Auguſtini *in eodem loco libri* 11. *Gen. ad lit. cap. vltimo.*

11. *Oſtenditur idem in tertia.*

Altera verò expoſitio, quòd Paulus dixerit, Adam non fuiſſe ſeductum, quia in Scriptura non legitur: in primis eſt contra proprietatem verborum, & ideo eſt contra generalem regulam explicandi Scripturam abſque neceſſitate, vel authoritate. Nec propter alium locum Pauli *ad Hebr.* 7. extendenda eſt expoſitio, quia ibi ex materia, & ex ipſo contextu, & modo dicendi facilè colligitur ille ſenſus quaſi metaphoricus: nam erat ibi neceſſarius, & ita expoſitio illa communis eſt omnium. In præſenti verò loco, quem tractamus, talis proprietas locutionis neceſſaria non eſt, imò videtur contraria intentioni, & rationi Pauli: nam ſi in reipſa Adam ſeductus eſt, ſicut Eua; quòd illud non ſit de vtroque ſcriptum, parum refert ad oſtendendam in fœmina minorem doctrinæ capacitatem, quàm in viro, quod Paulus intendebat. Loquitur ergo Paulus de re ipſa.

Denique in 4. expoſitione oſtēditur.

Et eadem ferè ratione reiici poteſt vltima expoſitio fundata in rigore verbi, *ſeducendi*, ſeu *decipiendi*, ſcilicet quòd propriè includat intentionem decipiendi. Nam hoc etiam nihil referebat ad inſtitutum Pauli, quia intentio loquentis, vel decipientis, parum, vel nihil refert ad diiudicandum inter eos, qui facile ſinunt ſe decipi, quis eorum leuior, aut incautior fuerit. Eo, vel maximè, quòd licèt in verbo, *decipiendi*, actiuè ſumpto, id eſt, ex parte eius, qui decipit, illa conſideratio locum habeat; nihilominus paſſiuè, id eſt, ad eum, qui decipitur, non bene applicatur. Nam, qui facile credit falſa dicenti, non minus decipitur, id eſt, non minus errat, nec minus oſtendit animi leuitatem, inconſtantiam, vel imprudentiam, ſiue alter loquatur ex intentione fallendi, & ſciens ſe dicere falſum, ſiue ex ignorantia credens, verum eſſe, quod ſuadet. Sicut ſi fidelis credat prædicanti errorem, non minus decipietur, & erit hæreticus, ſiue prædicator putet, eſſe verum, quod docet; ſiue conſultò doceat

doceat falſum ex intentione fallendi; ergo illa differentia ad explicandum locum Pauli impertinens eſt.

12. *Auguſtini tandem expoſitio proponitur & præfertur.* Igitur expoſitio Auguſtini cæteris præferenda videtur: nimirum Euam fuiſſe ſeductam, credendo aliquid contrarium verbis Dei; vtique exiſtimando non fuiſſe malum edere de ligno ſcientiæ boni, & mali. Adam autem non fuiſſe ita ſeductum, ſed ſciendo illud eſſe peccatum ductum amore fœminæ comediſſe. Hæc eſt ſententia Auguſtini *in dict. lib. 11. Gen. ad lit. cap. 42. & lib. 14. de Ciuit. cap. 11. & ſequentib.* Et probatur ex dictis, quia nulla alia expoſitio ſatisfacit ſententiæ Pauli; & nulla eſt neceſſitas detorquendi verba eius ad aliquem improprium ſenſum, eo vel maximè, quòd talis deceptio Adæ, neque alibi legitur in Scriptura ſacra; vt quædam expoſitio aſſumebat; neque ipſe Adam illam confeſſus eſt; ſicut fecit Eua, neque ex aliis factis eius, neque ex circunſtantiis perſonæ eius probabiliter præſumi poteſt, vt rectè Auguſtinus ponderauit. Neque denique in verbis Dei loquentis ad ipſum Adam talis deceptio indicatur. Non enim deſunt, qui ex illa Dei irriſione, *Ecce Adam ſicut vnus ex nobis factus eſt*, deducere nitantur deceptionem Adæ. Veruntamen licèt inde colligatur Adam appetiuiſſe ſimilitudinem Dei; non tamen colligi poteſt fuiſſe deceptum, neque comediſſe, quia crederet, ex pomi eſu excellentiam ſcientiæ boni, & mali ſe fuiſſe conſecuturum. Nam prius quàm omnino deciperetur per ſuperbiam elatus Dei ſimilitudinem appetiit, in quo etiam Eua illi ſimilis fuit, nam prius fuit ſuperba, quàm decepta, vt ſuprà cum Auguſtino, & D. Thoma diximus. Hoc autem ſatis eſſe potuit ad illam irriſionem, ſeu exprobrationem Dei. Quòd autem poſtea comederit ex falſa exiſtimatione conſequendi ſcientiam per cibum, & per ſe eſt parum credibile, & nullo indicio in Adamo oſtenſum eſt, ſicut in Eua. Nam ille, ſuppoſita deordinatione facta per peccatum ſuperbiæ, habuit peculiarem occaſionem, & incentiuum comedendi, quod non habuit Eua, ſcilicet, eiuſdem vxoris affectum, & importunitatem. Vnde non de illo, ſicut de ipſa legitur, quòd lignum aſpexerit, & quòd bonum ad veſcendum, pulchrum oculis, aſpectúque delectabile viſum fuerit, & ideo de fructu eius tulerit: ſed ſolùm, quòd fructum arboris à fœmina oblatum, & quaſi intruſum acceperit. Non eſt ergo fundamentum ad aſſerendum Adam fuiſſe deceptum. Cur ergo à plano, ſimplici, & proprio ſenſu verborum Pauli recedemus.

Probatur excludendo cæteras expoſitiones & indicia deceptionis Adæ.

Illud etiam indicium irriſionis Dei dictam deceptionem nõ cõuincit.

13. *Inſtatur ex variis teſtimoniis eiuſdem Aug. Primò.* Sed inſtari poteſt, quia Auguſtinus *in eiſdem locis* docet Adamum in multis deceptum fuiſſe. Primò, quia veniale eſſe credidit contra præceptum Dei comedere de ligno vitæ propter amorem mulieris, qui error non paruus, ſed fidei contrarius eſt. Id autem docet Auguſt. *lib. 4. de Ciuit. cap. 11. & 13.* *Secundò.* Secundò, quia credidit, ſe non moriturum etiamſi comederet de ligno, quia viderat vxorem non eſſe mortuam. Ita habet Auguſt. *lib. 11. Gen. ad litter. cap. 30.* *Tertiò.* Et indicat *in cap. vlt.* Tertiò, quia credidit, vel ſaltem dubitare cœpit, an futurus eſſet ſicut Deus cibum illum comedendo. Nam hoc etiam ſignificauit Auguſt. *dicto cap. vlt. lib. 11. Gen. ad litter.* dicens, *Virum propter aliquam mentis elationem ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas.* *Experiendi* nimirum, qualis eſſet virtus

A illius cibi, & an poſſet ſcientiam conferre, ſicut ſerpens promiſerat. Ergo ſignum eſt cœpiſſe ſaltem dubitare, an vera eſſent verba ſerpentis, & conſequenter exiſtimaſſe falſum ſubeſſe potuiſſe verbis Dei, vel fieri potuiſſe, vt Deus ex inuidia eſum illius cibi prohibuiſſet, aut poſſibile fuiſſe, ſe fieri ſimilem Deo, & nulli ſubiectum. Quæ omnia grauiſſimos errores continent.

14. *Hæc Auguſtini teſtimonia quãuis planè concedantur rem nõ cõficiunt.* Reſpondeo, licèt iſta omnia concedantur eo modo, quo propoſita ſunt, nihilominus *ſimpliciter* verum eſſe, quod Apoſtolus ait, Adam non fuiſſe ſeductum. Nam ſeducere propriè eſt, B alium in errorem inducere, & è contrario ſeduci eſt arte, & circumuentione alterius à veritate auerti, & decipi, quomodo decepta eſt Eua, non autem Adam. Nam ſi illis modis deceptus Adam fuit, non propter ſerpentis promiſſionem, nec propter fidem, quam verbis eius, aut vxoris adhiberet; ſed propter propriam coniecturam, adiutam partim elatione ſuperbiæ, partim inordinato affectu erga vxorem in eas falſas cogitationes inductus eſt. Quia ergo non circumuentus ab alio, nec per aſtutiam alterius errauit, ſi errauit, ideo negatur fuiſſe ſeductus. Deinde ad ſingula reſpondendum eſt. Et primum quidem Auguſtini dictum eſt probabile propter eius authoritatem, *Ad 1. tamen reſpondetur.*
C & coniecturam: nam maiorem certitudinem, nec ex Scriptura, nec aliunde habet. Exiſtimo tamen non eſſe intelligendum de peccato veniali propriè, & in rigore ſumpto, vt diſtinguitur à mortali, nam fuiſſet craſſiſſimus error, qui non poterat tam facile cadere in mentem ſapientis viri, vt erat Adam: neque nos fundamentum habemus, vt hoc de illo ſuſpicemur. Vocauit ergo Auguſtinus veniale id, cuius venia de facili ſperatur. Et ita expoſuit Auguſtinum D. Thomas 2. 2. *q.* 163. *art.* 4. *ad* 3. dicens, *Adam inexpertus diuinæ ſeueritatis credidit illud peccatum eſſe veniale, id eſt, de facili remiſſibile.* Hæc autem credulitas in hoc ſenſu *D. Thomas Auguſtinũ exponit.*
D non continet errorem contra fidem, neque deceptionem ex aſtutia alterius, ſed ex nimia paſſione, & facilitate credendi ex illa redundante.

15. *Ad 2.* Et iuxta hoc facilis eſt reſponſio ad ſecundum: nam licèt Adam crediderit ſe moriturum non fuiſſe propter experimentum Euæ, quod videbat, vt Auguſtinus coniectat; nihilominus non eſt veriſimile, id crediſſe in ſenſu contrario verbis Dei, ſeu exiſtimando, quod perinde eſt, Deum falſum dixiſſe. Nam in primis Adam tantùm fuerat expertus Euam non ſtatim fuiſſe mortuam; non verò quòd non
E eſſet poſtea moritura, ſeu quòd non facta fuiſſet mortalis; ergo ex vi illius experientiæ ſolùm inducebatur, vt crederet ſe etiam non fuiſſe ſtatim moriturum, hoc autem non erat contra verba Dei in vero ſenſu intellecta, vt conſtat. Deinde etiamſi ſperauerit Adam, vel crediderit nunquam fuiſſe moriturum, quamuis comederet; nihilominus potuit id ſperare, & poſſibile credere ex indulgentia, & remiſſione Dei, quæ etiam non erat contraria verbis, & comminationi Dei, vt per ſe conſtat. Ergo etiam hic lapſus mentis Adæ non fuit per circunuentionem erroris fidei contrarij, ſed per nimiam, & imprudentem fiduciam ortam ex affectu ad vxorem inordinato.

16. Quod verò attinet ad tertiam deceptionem

Ad 3. Lib. 11. Gen. ad liter. c. vlt.

nem, ego apud Auguſtinum illam non inuenio, quin potiùs vbique negat Adam, *iam*, vt inquit, *ſpirituali mente præditum*, *vllo modo credere potuiſſe, quod Deus ab eſca illius ligni inuidendo vetuiſſet*, id eſt, vt priùs dixerat, *Quòd ideo lignũ illud tangere prohibuerit, quod ſciret eos, ſi comediſſent, velut Deos futuros tamquã eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat.* Vbi cùm ait, *nullo modo credere potuiſſe*, profectò inſinuat non potuiſſe credere ita eſſe factum, neque eſſe poſſibile, nec in aliquam illius exiſtimationem, vel ſuſpicionem incidere potuiſſe; nam hoc totum probat illa ratio, *Si iam ſpirituali mente præditus erat.* Et confirmatur hoc ex his, quæ *lib. 14. de Ciuit. c. 11.* idem Auguſt. tradit, ſcilicet, quòd Adam *ſciens prudénſque peccauit*, & non potuiſſe ita ſeduci, vt crederet, comedendo potuiſſe à peccato excuſari. At verò ſi aliquo modo credidiſſet in Deum potuiſſe cadere inuidiam, & ex illa prohibitionem facere, & ſe poſſe Deo ſimilem fieri, vel à ſubiectione Dei liberari per eſum cibi, profectò faciliùs dici poſſet, credendo ſe non peccaturum, etiamſi de illo cibo comederet.

17\. *Cõfirmatur proxima reſpõſio ad locum Auguſtini.*

Tandem non minus excludit huiuſmodi deceptionem, vel dubitationem illa ratio Auguſtini, quòd Adam, *iam ſpirituali mente præditus erat*; quia tam craſſi ſunt huiuſmodi errores, vt vir ſapiens nõn magis potuerit de illis dubitare, quàm illos credere. Et ideo exiſtimo non ſolùm non credidiſſe Adam Deum falſum dixiſſe, aut ex inuidia prohibuiſſe eſum illius fructus, aut comedendo de illo cibo, & futurum omniſcium, & ab omni ſubiectione liberum: verùm etiam nec de his erroribus dubitaſſe, quia nec propter dictum ſerpentis, aut vxoris ad hoc inductus eſt, vt ex Pauli ſententia colligitur: nec aliquam veriſimilem cauſam talis dubitationis habuit. Auguſtinus autem cùm dixit aliquam cupiditatem experiendi ſolicitaſſe Adami animum ad comedendum, non loquitur de appetitu experiẽdi, an eſſent vera verba Dei, vel ſerpentis, qui appetitus incredulitatẽ, & dubitationem fidei contrariam ſine dubio ſupponeret. Sed loquitur Aug. de appetitu experiendi, quídnam lateret in eo fructu quem Deus ſibi prohibuerat, & quid ex illius eſu conſecuturum eſſet. Quam curioſitatem ſine dubitatione de veritate verborum Dei habere potuit. Solùm videtur cupiditas illa inuoluere dubitationem de effectu mortis, quam Deus cominatus fuerat. Tamen non oportuit hanc dubitationem fuiſſe de veritate verborum Dei, ſed de ſenſu illorum, an immutabilem ſententiam ex abſoluto decreto cõtinerent, vel potiùs viam aliquam, & ſpem malum illud euadendi relinquerent, etiamſi ex cibo comederet. Et hanc fuiſſe mentem Auguſtini manifeſtum eſt: nam ſtatim addit illam cupiditatem experiendi ex eo fuiſſe ortam, *quòd viderat Euam ſumpta eſca, non fuiſſe mortuam.*

18\. *Ex dictis eruitur concluſio bipartita qua duobus ſimul punctis n. 1. prapoſitis ſatisfit. Prior pars vnde probetur.*

Ex his ergo concludimus ſecundum Adæ peccatum non fuiſſe infidelitatem, non ſolùm propriam, quæ eſt cum pertinacia, & hæreſi, verùm etiam, nec minus propriam, quæ eſt per errorem abſque pertinacia, quanuis non ſine culpa, per negligentiam, & ignorantiam culpabilem, vel temeritatem in iudicio ferendo de rebus ad fidem pertinentibus. Prior pars ſufficienter probatur ex ſuprà dictis de infidelitate Euæ. Diximus enim probabilius eſſe illam non commiſiſſe ſimilem infidelitatem formalem; ergo idem eſt multo probabilius in Adamo, propter maiorem eius ſapientiam, prudentiam, & alias animi dotes, quas indicauit Auguſtinus, dicens, quòd iam erat

A ſpirituali mente præditus. Denique pars hæc prior ex poſteriori à fortiori colligitur. Poſteriorem autem mihi ſufficienter probat teſtimonium Pauli, prout explicatum eſt, & auhoritas Auguſtini, quam ſatis etiam iam ponderauimus, & aliæ rationes, & coniecturæ, quas adduximus.

Vnde probetur poſterior.

Ad Patres verò, qui ſeductionem, & infidelitatem videntur Adæ tribuere, in primis reſpondeo, fortaſſe non omnes in eo ſenſu locutos fuiſſe, ſed plures eorum loqui de deceptione, ſeu errore practico, ſeu operis, quo omnis peccans dicitur errare, vel ſicut concupiſcentia, vel ſuperbia dicitur hominem ſeducere, iuxta illud ad 19.
B Rom. 7. *Peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit.* Et illud ad Gal. 6. *Qui ſe exiſtimat aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ſeipſum ſeducit.* Et illud Dan. 13. *Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.* Et hac ratione dixit Auguſt. d. lib. 11. Gen. ad lit. *Adam poſtquam de ligno prohibito ſeducta mulier manducauerat, eique dedit, vt ſimul ederent, noluit eam contriſtare.* Et infrà, *Ergo alio quodam modo etiam ipſe deceptus eſt, non dolo illo ſerpentino*, &c. Nam alius modus non fuit, niſi practicæ deceptionis. Vnde ibidem comparat Adamum Salomoni, qui practicè ſeductus eſt à mulieribus, & ad colendum idola inductus, quanuis per ſpeculatiuum
C errorem deceptus non fuerit, credendo idolum eſſe Deum, vel cultu dignum. Et ita poſſunt facilè exponi Hieronym. & Ignat. Cyrill. & Cyprianus, Leo Papa, Hilarius & Epiphanius, imò etiam Ambroſ. ferè in omnibus locis ex eo citatis.

Patres aliquot ex allatis n. 4. quomodo accipi poſſunt.

Quod verò idem Ambroſius ait Adãm amiſiſſe bona indumenta fidei, de charitate, virtutibus, & donis intelligi poteſt: nam hæc ſunt bona indumenta fidei; quòd autem ipſam etiam fidem amiſerit, non ſatis apertè affirmat Ambroſius. De Proſpero verò, & Fulgentio id negare non poſſumus; quanuis autem eorum ſententia probabilis ſit, eam ſequi non cogimur. 20.
D Nec video cur de Adam dixerit Proſper quòd, *niſi fidem amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret*; cùm poſſint cæteræ gratiæ amitti non amittendo fidem. Vt in nobis certum eſt: & in illo ſtatu non eſt cur repugnaret, cùm nec in Angelis repugnauerit. Nec inde ſequitur fidem eſſe naturalem, vt videbatur ſentire ille, contra quem Proſper ſcribit, quia etiam habitus, vel actus aliquis infuſus poteſt manere in peccatore. Tangit autem quæſtionem Proſper quomodo filij Adæ ſine fide concipiantur, ſi Adam ſibi illam non perdidit. Sed hoc in materia de peccato originali tractandum eſt, & infrà fortè attingetur.

Ad Ambroſium citatũ num. 5.

Ad Proſperũ & Fulg. in n. 4.

E Ad Tertullianum prior reſponſio applicari poteſt. Cùm verò dicit delictum Adæ fuiſſe hæreſim; aliqui reſpondent ſumpſiſſe vocem *hæreſis* in primæua, & generali ſignificatione, prout prauam electionem ex proprio arbitrio profectam ſignificat. Qua expoſitione admiſſa, cùm dicit, confeſſus eſt ſeductionem, de practica ſeductione facilè poteſt exponi. Cui expoſitioni non parum fauent antecedentia, & ſubſequentia verba. Nam prius inquit, *Quòd ſi à primordio homo animalis non percipiens, quæ ſunt Spiritus, ſtultitiam exiſtimauit Dei legem.* Quod profectò non poteſt intelligi de exiſtimatione ſpeculatiua, ſed practica, & ideo ſubdit, *vt quam obſeruare neglexit*; facto ergo legem Dei ſtultitiam reputauit, non iudicio. Et infrà etiamſi Adam vocaſſet *rudem hæreticum*, ſubiungit, 21.

Ad Tertull. ibid.

Non obaudiuit, non tamen blaſphemauit creatorem, nec reprehendit authorem, quem à primordio ſui bonum, & optimum inuenerat. In quibus verbis non cōtemnendam coniecturam indicat, quia poſt peccatum, audita voce Dei, ſtatim Adam fidelem ſe oſtendit, & Deum, vt ſupremum Dominum, & legiſlatorem cognouit; ergo veriſimile eſt Adam ſemper retinuiſſe fidem eius, & cum illa, quanuis ſine charitate, de Paradiſo exiiſſe.

Ad Auguſt. in num. 5.

22. Alia verò loca Auguſtini, quæ ibi citauimus, non ſolùm non contradicunt; verùm potiùs confirmant generalem expoſitionem datam. Nam Auguſtinus non eſt ſibi contrarius, & vbi ex profeſſo rem tractat declarat, Adam non per errorem infidelitatis, ſed alio modo fuiſſe deceptum; ergo quando *in Pſalm.* 68. dicit, quòd Lucifer ſeduxit Adam, loquitur de alio modo practicæ ſeductionis. Cùm verò 14. *de Ciuit. cap.* 17. generatim, ſeu in plurali dicit, *primos parentes expertos eſſe, quid infidelitas, & inobedientia nocerent*; non idcirco tribuit vtrunque defectum vtrique parenti, ſed hoc relinquit explicandum iuxta doctrinam, quam priùs tradiderat, vnde cum partitione accommoda intelligendum eſt. De appetitu autem ſimilitudinis Dei iam dictum eſt potuiſſe ſine infidelitate haberi. Vnde obiter conſtat falſum eſſe quod quidam dixerunt Adamū peccatum idololatriæ commiſiſſe; niſi metaphoricè id dictum intelligatur. Illa enim ſententia tribuitur Auguſtino *in libro Quæſtionum noui, & veteris Teſtamenti*, qui Auguſtini eſſe non creditur; ſed quicunque fuerit author illius operis videtur per quandam metaphoram ſumpſiſſe illam ſententiam ex Auguſt. *Conc.* 2. *in Pſal.* 70. circa illa verba, *Deus quis ſimilis tibi?* dicente, Adam voluiſſe ſub nullius poteſtate eſſe; & ita fieri ſicut Deus. Hoc enim non formaliter voluit, neque pro Deo coli, aut adorari concupiuit; & ideo non commiſit ſpeciale peccatum idololatriæ; licèt per metaphoram dici poſſit id commiſiſſe eo modo, quo Paulus *ad Philip.* 3. dixit, *Quorum Deus venter eſt.*

Qui Adamū per idololatriam peccaſſe aiunt, exponuntur.

De tertio puncto in n. 1. poſt ſuperbiā alterum Adæ peccatū fuit inordinatus amor vxoris.

23. Vltimò colligitur ex dictis quódnam fuerit ſecundum Adæ peccatum. Iam enim oſtenſum eſt, non fuiſſe infidelitatem, neque peccatum habens malitiam propriè contrariam fidei, aut præcepto eius; relinquitur ergo, vt ſecundum eius peccatum fuerit inordinatus amor ad vxorem. Ita ſumitur ex Aug. *in d. lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. *& lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 42. vbi ait, Adam comediſſe de ligno vt complaceret vxori; ergo præceſſit nimia beneuolentia vxoris antequam de ligno comederet. Et hanc ſententiā à fortiori amplexus eſt Scotus: nam quia in Adamo peccatum ſuperbiæ non agnouit, ideo dixit primum peccatum Adami fuiſſe inordinatum amorem vxoris. Secundum eſt autem inordinationē talis amoris ſatis intelligi, aut explicari non poſſe, niſi per aliquem effectum alteri præcepto contrarium. Nam amor vxoris de ſe bonus eſt, ſupponimus enim non fuiſſe ex aliquo prauo motiuo, ſed ex naturali debito ad vxorem, vt ſociam à Deo datam, & ex propria carne formatam, & multis naturalibus donis à Deo ornatam. Ille ergo amor de ſe non erat inordinatus. Nec etiam per ſolam intenſionem inordinatus fuit, quia ſi actus eſt bonus, intenſio eius non eſt mala, nec alicui præcepto diuino contraria.

Prædictus amor vxoris per ſe nō eſt peccatū.

Sed quatenus fuit occaſio præuiſa aliarum tranſgreſſionum.

24. Tunc ergo amor vxoris nimius, & inordinatus oſtenditur, quando eſt cauſa, aut ratio tranſgrediendi voluntatem Dei, ne vxor contriſtetur, quia tunc iam diligitur vxor appretiatiuè magis quàm Deus. Sic ergo Adam nimium dilexit vxorem, quando ex affectu vxoris aliquam naturalem, ſeu diuinam obligationem tranſgredi cœpit. Prima autem obligatio Adami poſtquam Eua illum ad comedendum inuitauit, fuit grauiſſimè illam reprehendere, eo quòd auſa fuerit fructum arboris contingere, & quòd verbis ſerpentis fidem adhibuiſſet, & quòd ſe ad peccandum inuitare auderet. Tenebatur ergo, & ex officio tanquam caput eius, & ex charitate Dei, & ipſius vxoris illam corrigere, & ad pœnitentiam, ac emendationem delicti exhortari. Hoc autem facere omiſit, in quo primum cœpit oſtendere inordinationem amoris circa illam. Vnde dici poteſt ſecundum peccatum Adami quoad propriam, & formalem malitiam fuiſſe omiſſionis debiti officij erga vxorem, quia (vt dictum eſt) illam non correxit: imò ita blandè & remiſsè cum illa ſe geſſit, vt eius delictum approbaſſe videretur. In hoc ergo ſenſu dicimus inordinatum amorem vxoris fuiſſe ſecundum peccatum Adami, non ſolùm internum, ſed etiam externum, quod & à peccato ſuperbiæ, & ab inobedientia comedendi de ligno vetito diſtinctam malitiam habuit.

Prima trāſgreſſio quæ fuit 2. peccatum formale Adami.

Vnde tertium peccatum Adæ recenſeri poteſt; 25.
quòd de ligno vetito comedit. Et hoc quaſi per antonomaſiam lapſus Adæ vocatur, quia per illud totum genus humanum cecidit; & ita de illo ſpecialiter loquitur Apoſtolus *ad Rom.* 5. cùm dicit, *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.* Et ſimiliter inferiùs nomine inobedientiæ illud peccatum intelligit, cùm dicit, *Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi; ita & per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi.* In illo autem peccato plures malitiæ diſtingui ſolent, vt gulæ, furti, inobedientiæ, de quibus ſuprà diximus. Et licèt probabile ſit illam inobedientiam non fuiſſe formalem, id eſt, ex directa intentione non obediendi Deo, nec ex proprio contemptu præcepti eius; nihilominus cenſeo illam fuiſſe ſpecialem malitiam diſtinctam ab aliis, quia ex principali intentione Dei præcipientis illa prohibitio poſita fuerat ad ſubiectionem profitendam, & quaſi per modum tributi impoſiti in recognitionem diuini dominij. His addit S. Aug. *in Enchiridio cap.* 45. malitiam homicidij, *quia homo ſemetipſum præcipitauit in mortem, & fornicationis ſpiritualis, quia integritas mentis humanæ ſerpentina ſuaſione corrupta eſt*, & auaritiæ, *quia plusquam illi ſufficere debuit appetiuit.* Sed hæc ſunt partim metaphoricè dicta, partim verò declarant circunſtantias, quæ potuerunt peccatum illud notabiliter aggrauare intra eandem ſpeciem, quia ſint generales, quanuis probabile ſit illam de homicidio fuiſſe ſpecialem.

Tertiū Adami peccatum.

Quot deformitates in prædicto peccato diſtingui ſoleant.

Alias addit Auguſt.

Quo ſenſu accipienda.

Præter hæc peccata ſolent alia Adamo tribui. 26.
Vnum eſt in eo quòd illud peccatum exiſtimauit eſſe veniale, vt ex Auguſtino diximus. Sed ſi per *veniale* nihil aliud intellexit, niſi eſſe aliquo modo excuſabile apud Deum, ac propterea aliquo modo venia dignum, ſeu facilè remiſſibile, vt ſuprà explicuimus: non fuit illa magna culpa, quanuis audacia peccandi ſub illa ſpecie peccatum ipſum aggrauare potuerit: ſi autem propriè, & rigoroſè de peccato veniali intelligatur, & talis error (de quo non conſtat) in Adamo admittatur, eſſe potuit error humanus ſine lapſu in fide, exiſtimando materiam eſſe leuem, & ex circunſtantia complacendi vxori fieri leuiorem, ac proinde potuiſſe à mortali culpa excuſari.

Peccatum aliud notatur in Adamo, & quomodo intelligendum.

Aliud Adæ peccatum fuiſſe creditur dubitaſſe 27.
de

Item aliud.

de ſenſu comminationis Dei, eo quòd videret vxorem per eſum ligni non fuiſſe mortuam. Et fortaſſe hoc vocauit ſacrilegium Auguſt. *in dicto cap.* 45. *Enchirid.* dum ait, *In illo peccato vno fuiſſe ſacrilegium, quia Deo non credidit.* Non enim videtur in verbo *non credendi* propriam infidelitatem intellexiſſe, quia hoc non conſonat doctrinæ ipſius in aliis locis, vt vidimus; ergo ſacrilegium vocare videtur, quia noluit verba Dei ſimpliciter, ſed in ſenſu ſuo accipere, vt licentiam peccandi aſſumeret.

Quomodo intelligendum.

Veruntamen de hac circunſtantia idem, quod de præcedenti ſentio. Quia non oportet (vt ſuprà dixi,) vt Adam dubitauerit de veritate; imò nec de proprietate verborum Dei, ſed de tempore & modo executionis eorum, & an irreuocabilis, vel irremiſſibilis eſſet, vel ſi exiſtimauit illud peccatum eſſe propriè veniale, potuit etiam ſine errore contra fidem, credere non fuiſſe dignum morte, nec de illo fuiſſe Deum locutum, ſed de tali manducatione, quæ, & grauior eſſet, & minus eſſet excuſabilis. Atque ita in illo obiecto per ſe ſpectato, nec ſacrilegium, nec alia malitia ſpecialis apparet. Quanuis illa cogitatione, vel fiducia vti, ad licentiam peccandi ſumendam, non parum augere potuerit peccandi modum, & inobedientiam intra ſpeciem ſuam. Vnde fortaſſe Auguſtinus in generali, & quaſi metaphorica ſignificatione nomine *ſacrilegij* vſus eſt. Vel certè (quod pro aliis locis etiam aliorum Patrum notari poteſt) ibi loquitur Auguſtinus ſimul de peccato Adæ, & Euæ, ſub nomine, ſeu collectione vnius primi peccati: & ita illud qualecumque ſacrilegium non credendi propter Euam, & non propter Adam adiungi potuit. Sicut ibidem Auguſt. ait integritatem mentis humanæ ſerpentina ſuaſione fuiſſe corruptam.

Item aliud, quod tamen expenditur.

28. Aliud peccatum Adami fuiſſe dicitur nimia cupiditas, & curioſitas experiendi, quid lateret in fructu prohibito. Tamen hoc etiam non apparet ſpeciale peccatum. Nam ſi illa cupiditas conſideretur, vt præueniens conſenſum liberum per motum aliquem prouenientem à fomite iam inordinato per peccatum ſuperbiæ, ſic non fuit nouum peccatum. Si autem illa curioſitas ſpectetur, vt conſummata per conſenſum, ſic non fuit conſummata, niſi per liberam voluntatem comedendi ex ligno prohibito; & conſequenter non fuit diſtinctum peccatum, ſed ad ſummum, addit peculiare motiuum eiuſdem peccati, quod potuit quidem aliquantulum illud aggrauare, nõ tamen addere nouam ſpeciem malitiæ ſaltem grauem.

Vltimũ peccatum quod in Adam notatur.

Tandem additur aliud peccatum ab Adamo commiſſum, quando peccatum ſuum excuſauit. Quod aliqui ita exaggerant, vt ſceleratam, & impiam excuſationem vocent, eò quòd Deo imputare voluerit, quòd ei dando ſociam, occaſionem peccandi præbuiſſet. Et Gregor. quidem *lib.* 4. *Moral.cap.*28. *aliàs* 25. *& lib.*22. *cap.*9. *aliàs* 13. indicat illam excuſationem ex ſuperbia fuiſſe, & per illam atrociorem fuiſſe factam priorem culpam. Et Auguſt. 14. *de ciuit. cap.*14. oſtendiſſe, dicit, Adam ſuperbiam, *quia voluit culpam ſuam in mulierem referre.*

Expenditur etiam hoc peccatum.

Vnde indicat excuſationẽ illam fuiſſe indicium grauioris & adhuc permanentis ſuperbiæ, ac ſubinde fuiſſe culpabilem, quatenus eſt ex ſuperbia profecta. Et ita nõ videtur nouam ſpeciem peccati addidiſſe, ſed primum peccatum ſuperbiæ auxiſſe, & quodãmodo iteraſſe.

Quid de illa ſentẽtia; Si Adã non ſe excuſaſſet, à Paradiſo non exulaſſet. Nõ eſt Auguſt. Nec Laurẽ. Iuſtinia.

Referri tandẽ ſolet ex Auguſtino hæc ſentẽtia, quòd *Si Adam non ſe excuſaſſet, ſed potius ſe accuſaſſet, à Paradiſo non exulaſſet*, quæ habetur in quodam ſermone, qui olim erat 19. de Sanctis, nunc autem reiectus eſt in appendicem, éſtque ſeptuageſimus quintus, quia non creditur eſſe Auguſtini. Tribuitur etiam illa ſententia Laurentio Iuſtini. *in lib. de Triumph. Chriſti agone, cap.*21. ſed immeritò. Et in rigore non eſt ſolida ſententia illa, quia ſi Adam in Paradiſo pœnitentiam egiſſet, & ſe accuſaſſet, licèt recuperaret gratiam, non tamen originalem iuſtitiam, & conſequenter nec intra Paradiſum habitare permitteretur.

CAPVT V.

Quis grauiùs peccauerit, Adam, an Eua.

1. Quadruplex comparatio inter peccata Adami & Euæ proponitur.

HÆc comparatio fieri poteſt primò inter ſingula peccata eiuſdem ſpeciei, quæ illi homines commiſerunt, quis eorum in tali ſpecie grauiùs peccauerit; ſecundò in peccatis ſpecie diuerſis, quis turpiùs deliquerit; tertiò in numero peccatorum, quis plura peccata commiſerit; quartò denique abſolutè, & ſimpliciter, omnibus penſatis, quis eorum grauiùs peccauerit.

Quoad 4. comparationem cõmunior reſolutio.

Et in hoc poſteriori ſenſu ſolet hæc quæſtio tractari. In qua communior ſententia eſt Euam grauiùs peccaſſe Adamo. Ita docet D. Thomas 2.2. *quæſt.* 163. *art.* 4. Inclinat Scot. *in* 2. *diſt.* 21. *q.* 2. *art.* 3. licèt diſtinctione vtatur. Plures verò adhibet Bonauent. *in* 2. *diſt.* 22. *art.*1. *q.* 3. At verò Richard. *art.* 1. *quæſt.* 3. diſertè dicit, quòd omnibus penſatis, mulier grauiùs peccauit. Et idem habet Ægidius *quæſt.*1. *art.*3. conſentit Perer. *lib.*6. *in Gen. diſput. de Grauit. peccati primorum parentum, quæſt.* 2. Et principalis author huius ſententiæ videtur fuiſſe Chryſoſtomus:

Fundatur in variis locis Chryſoſtomi.

nam *hom.* 7. *ad pop. verſus finem,* ita ponderat verba illa Dei, *Adam vbi es? Conſidera quia non Euam vocauit, non vocauit ſerpentem; ſed qui omnium leuiſſimè peccauerat, hunc ad iudicium primum accerſit, vt ab eo incipiens, qui aliqua poteſt venia potiri etiam in eam, quæ multum peccauerat mitiorem ferat ſententiam,* &c. Similem ſententiam habet *Epiſt.*3. *ad Olympiadem,* ait enim, Euã maiori mœrori addictam fuiſſe, quia grauiùs peccauerat; *Et quidem,* inquit, *vſque eo grauius, vt Adæ peccatum cum huius peccato collatum, ne peccatum quidem exiſtimetur.* Et rationem reddit, *quia vir non eſt ſeductus, ſed mulier, quæ in fraudem impulſa fuit, ac Dei legem violauit, & ſibi, & marito venenatum poculum temperauit.* Idem ferè repetit ſuper *Pſalm.*6. non longè à principio.

2. Oppoſitum ſentit Caiet. Et Bellar. qui tamen aliter, & rectiùs rem explicat.

Nihilominus contrariam ſententiam docuit Caietanus *Gen.* 3. circa illa verba, *Tulit de fructu arboris, & comedit,* vbi plus iuſto peccatum Euæ extenuat. Eadémque ſententia longè aliter, & meliùs explicata placuit Bellarmino *lib.*3. *de Amiſſione Gratiæ, cap.* 9.

Fundatur in Ambro. ob varias conſiderationes. Prima conſideratio. Secunda. Tertia. Quarta.

Et mouetur in primis authoritate Ambroſij *lib. de Inſtitution. Virginis, cap.* 4. vbi multis titulis præfert, & exaggerat peccatum Adæ. Primò, quia vir erat fortior fœmina, & ideo minorem excuſationem habet. Secundò, quia mulier ab altiore creatura ſeducta eſt, ſcilicet à dæmone per ſerpentem, vir autem ab inferiori, ſcilicet fœmina. Tertia, quia Adam grauiùs punitus eſt, nam ei dicitur, *Terra es, & in terram ibis,* vxori autem, *In dolore paries filios,* &c. Quartò, quia Adam immediatè à Deo ipſo præceptum acceperat, vxor verò per virum. Et alia ſimilia conſiderat, quæ moraliter magis, quàm rigoroſè dicta ſunt.

Conſentit Anaſtaſ. Synaita.

Et huius ſententiæ fuit etiam Anaſtaſ. Synaita *lib.* 10. *Exaëmer. circa medium,* vbi plures alias coniecturas adducit non magni momenti. Veruntamen ad ferendum abſolutum

Comparationis reſolutio pendet à tribus prioribus. iudicium in hac cauſa oportet priùs ſigillatim diſcurrere in particulari per tres comparationes in principio propoſitas: nam ex variis opinionibus circa illas, & ex iudicio illarum pendet totius nogotij abſoluta reſolutio.

3. *Fit comparatio quoad 1.peccatum.* Primum ergò peccatum vtriuſque parentis in ſpecie, & obiecto ſimilitudinem habuit; in circunſtantiis verò poteſt exceſſus, & defectus vtrinque conſiderari; & ideo in hoc primo peccato præciſè, æqualitas fuiſſe videtur. Ita ſignificauit Auguſt. *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 35. dicens, *Euam peccaſſe impari ſexu, pari facto.* id eſt, pari ſuperbia, vtique quantum ad ſpeciem peccati, & quoad ſimilitudinem Dei, ac excellentiam ab vtroque concupitam, vt idem Aug. declarat *cap.* 34. & indicat *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 11. 13. *&* 14. Quoad circunſtantias verò & modum appetendi illam excellentiã, mutuus exceſſus ſecundùm diuerſas rationes interueniſſe videtur. Nam vtriuſque parentis ſuperbia conſiderari poteſt, vel præciſè, vt in vtroque fuit primum peccatum, in primo ſigno per inconſiderationem commiſſum ante propriam deceptionem, & omnem aliam prauam affectionem. Atque hoc modo culpabilior videtur fuiſſe ſuperbia Adami. Tum quia maiore erat præditus cognitione, & virtute, & ideo faciliùs potuiſſet reſiſtere, & attendere. Tum etiam, quia maiori obligatione tenebatur, cùm eſſet caput, & ratione etiam ſexus deberet eſſe conſtantior. Tum denique, quia quoad ſuperbiæ motum vehementior fortaſſe fuit, quia maior etiam fuit perſuaſio, & inductio fœminæ per tentationem immediatè à dæmone viſibiliter factam, quàm Adami per mulierem. At verò ſi ſuperbia illa conſideretur, vt perſeuerans in progreſſu peccandi, videtur tandem multo grauior in Eua fuiſſe, vt ex ſequenti puncto patebit.

4. *Quoad 2. peccatum.* Secundum peccatum in Eua fuit infidelitas, vt ſuprà vidimus, quæ ſi fuit formalis per propriam hæreſim, vt multi volunt, illa ſufficit ad oſtendendum ſimpliciter grauius peccaſſe Euam, quàm Adamum, de quo multo probabilius eſt in talem errorem non incidiſſe. Veruntamen etiamſi abſque propria hæreſi culpabiliter decepta fuerit Eua credendo verbis ſerpentis, illud peccatum per ſe eſt ſatis graue. Et ex illo vlteriùs colligitur auctam fuiſſe ſuperbiam Euæ. Quia excellentiam, quam ſimplici affectu priùs appetierat, poſt illam credulitatem cœpit efficaciter intendere: nam propter illam conſequendam diuinum præceptũ tranſgredi voluit. Atque ita D. Thomas *in* 2. *diſt.* 22. *q.* 1. *art.* 3. inde colligit grauitatem peccati Euæ, *Quòd ex ſola elatione mentis ad peccandum mota fuit.* Sic ergo tam in primo, quàm in ſecundo peccato grauius peccans inuenitur Eua, quàm Adam. In primo quidem, quia ille exceſſus in modo ſuperbiendi peior fuiſſe videtur, & maioris inordinationis in Eua, quàm in Adamo: vnde etiam auxit inobedientiam eius, vt ſtatim videbimus. In ſecundo item peccato planè exceſſit, quia in viro non fuit illa deceptio per quam verba ſerpentis vera eſſe crediderit, vt iam oſtendimus. Vnde ſecundum peccatum Adæ, quod in nimio amore vxoris cum defectu corripiendi illam poſitum fuit, vt diximus, comparatum ad falſam Euæ credulitatẽ multo leuius fuit. Tum ex ſpecie ſua, & obiecto, vt per ſe conſtat, tum etiam ex modo peccandi, quia maiori concupiſcentia, & quaſi connaturali inductus fuit Adam, Eua verò ex ſola ſuperbia cum negligentia valde culpabili ſeducta eſt. Et præterea etiã in ipſa Eua nimius amor viri conſiderari poteſt, ideo enim ipſum ad co-

A medendum inuitauit, quia eum valde diligebat. Nam ob eam cauſam voluit fructum illum cum ipſo communicare. Quia verò illa in hoc, ex errore procedebat ferè ſine vllo exceſſu in amore viri, potuit illam ad comedendum inuitare, & ideo in hac parte multo maior exceſſus viri, quia ſciens, & videns, vt Auguſtinus ait, propter amorem vxoris Deum offendit.

Tertium vtriuſque peccatum fuit inobedientia comedendi ex fructo prohibito, vt ſuprà declaratum eſt. In quo etiam inuenitur inæqualitas in obiecto, & ſpecie peccati, tam in ſpecie gulæ, quàm in ſpecie furti, ſeu rapinæ, ſi in illo actu ſecundùm propriam, & ſpecificam malitiam fuit. 5. *Quoad 3. peccatum.*
B Et idem eſt de malitia inobedientiæ: nam præceptum ſub eadem ratione, & æqualiter vtrique impoſitum fuit. Et quòd Deus immediatè illud promulgauerit ſoli Adæ, Euæ autem per Adamum, non refert ad augendum, vel minuendum peccatum, quia reſpectu vtriuſque erat præceptum merè diuinum, & æquali certitudine tenendum. Nihilominus tamen illud peccatum ex generalibus circunſtantiis dictis, in Adamo grauius fuit, quia ob virilem conditionem, & maiorem ſapientiam poterat, & debebat eſſe conſtantior, & quia caput, & gubernator erat, maiori obligatione ad id tenebatur. Nam licet idem præceptum ex parte Dei, vel Eccleſiæ, v. g. Prælato, & ſubditis æ-
C què proponatur; nihilominus ex conditione, ſeu ex capacitate perſonæ poteſt vnam magis obligare, quàm aliam.

Aliunde verò hoc ipſum peccatum ex motiuo peccandi grauius fuit in Eua, quàm in Adamo: nam Eua comedit ex motiuo conſequendi excellentiam, quam appetebat; Adam verò non ex intentione ſuperbiæ, ſed ſolùm ex paſſione, & fragilitate animi, vt vxori condeſcenderet, comedit. Vnde colligit D. Thomas ſuprà, etiam hoc peccatum fuiſſe ſimpliciter grauius in Eua, quia peccatum magis aggrauatur ex motiuo, quàm ex aliis circunſtantiis; quia finis potiſſima circunſtantia eſt moralium actuum. Coniectari etiam 6. *Progreditur comparatio quoad idem 3.peccatum.*
D poteſt Euam cum maiori libertate, & voluntate comediſſe, quia non ita ferebatur ex paſſione ſenſibili, ſicut Adam. Nam iſte ferè coactus timore diſplicendi fœminæ; illa verò valde voluntariè ex ſolo affectu ſuperbiæ, & ex cæcitate mentis, quam inde contraxerat, præceptum tranſgreſſa eſt. Dicere autem poteſt aliquis Euam etiam fuiſſe ductã ex ſenſibili concupiſcentia guſtandi fructum, qui iam pulcher oculis apparuerat. Veruntamen hoc per comparationem ad Adamum parum potuit diminuere culpam, cùm potuerit eadem concupiſcentia in Adam inueniri. Sicut etiam è contrario aliqui ponderant in peccato Adami maiorem grauitatem ex motiuo curioſitatis, *Inſtantia diluitur.*
E quam habuit experiendi, quid in illo fructu lateret. Sed non eſt, cur credamus, Euam in ſimilem curioſitatem non incidiſſe: imò fortaſſe illam habuit deteriorem; nam illa cupiebat experiri, quod non credebat; Adam verò quod ignorabat, vel ad ſummum de quo dubitabat, ſeu dubitare potuit ſine infidelitate, aut errore, vt iam dictum eſt.

Vltra hæc verò conſiderari poteſt in hoc peccato, quædam circunſtantia perſonæ Adami, quæ in Eua inuenta non eſt. Nam Adam comedendo peccauit, non tantùm vt priuata perſona; ſed etiam vt caput generis humani: Eua verò ſolùm vt priuata perſona comedendo deliquit. Et ideo peccatum Adæ totum genus humanum infecit, & gratia Dei, iuſtitia originali, immortalitate 7. *Altera inſtantia.*

corpo

corporis, aliiſque bonis priuauit: Eua autem ſibi ſoli nocuit; nam licet ipſa peccaſſet, ſi Adam non peccaſſet, poſteri eorum bona illa non amitterent, nec peccatum originale incurrerent, vt in propria materia latiùs dicetur. Ex hac ergo parte videtur peccatum Adæ fuiſſe multo grauius, quàm Euæ, quia ex nocumento proximi peccatum aggrauatur, illud autem nocumentum grauiſſimum fuit, & quodammodo infinitum; vnde videri poteſt peccatum Adæ ratione illius circunſtantiæ non ſolùm illud vnum peccatum Euæ, ſed etiam omnia eius peccata ſimul ſumpta exceſſiſſe.

8. *Expeditur.* In hoc verò duo conſideranda ſunt: vnum eſt nocumentum non aggrauare peccatum, niſi ſit præuiſum. Incertum autem eſt vtrùm Adam præſciuerit nocumentum illud, quod toti poſteritati imminebat, ſi ipſe peccaret, quia non eſt certum, an præſciuerit pactum, ſeu conditionē in illis verbis, *In quacumque die comederis, morte morieris*, incluſam, non ſolùm ipſius perſonam, ſed etiam in ipſo omnes eius poſteros comprehendiſſe. Et ideo incertum etiam eſt an ex illa circunſtantia peccatum Adæ grauius fuiſſet. *Lib. præced. c. vlt. n. 29.* Nos autem in ſuperioribus diximus probabilius eſſe habuiſſe Adam notitiam diuini pacti, & ſtatus, ac conditionis perſonæ ſuæ, ideoque non dubitamus, quin ex eo capite peccatum Adæ multum fuerit aggrauatum. Et ita loquuntur communiter Doctores eam circunſtantiam numerantes, inter eas, quæ peccatum Adæ grauius reddiderunt, quod indicauit D. Thomas 2. 2. *q.* 163. *art.* 3. *ad* 2. *&* 3. *p. q.* 1. *art.* 2. *ad* 2. & Bellarminus *lib.* 3. *de Amiſſion. Gratiæ, cap.* 7. & Perer. *dicto lib.* 6 *quæſt.* 1. de hac re. Nihilominus tamen ex hoc inferri non poteſt, Euam minus peccaſſe, quia non fuit ipſa ab eadem grauitate immunis. Nam licèt ipſa ſua propria tranſgreſſione, & comedendo de ligno vetito poſteritati non nocuerit; nihilominus inducendo Adamum, vt comederet, fuit cauſa eiuſdem nocumenti, quia fuit cauſa peccati Adæ, & fortaſſe non minus, vel paulo minus, quàm Adam malitiam illam participauit. Nam licèt Adam efficaciùs, & propinquiùs nocumentum illud nobis intulerit, nihilominus ipſa prior cauſa, & ſub ea ratione principalior illius nocumenti fuit. Propter quod dicitur Eccleſiaſtici 25. *A muliere initium factum eſt peccati, & per illam omnes morimur.* Sicut Auguſt. in *Pſal.* 63. dixit Iudæos non minus peccaſſe occidendo Chriſtum lingua, petendo à Pilato, vt crucifigeret eum, quàm ipſum Pilatum, vel alios præcepto, & opere crucifigentes ipſum; igitur in hac ipſa grauitate parua eſt, vel nulla differentia.

9. *Quoad 4. peccatum.* Quarto loco inter peccata Euæ ſuprà poſuimus peccatum ſcandali, quod inuitando, & inducendo virum ad comedendum commiſit: in quo non eſt dubium, quin grauiſſimè peccauerit; & in hac grauitate videtur ſimpliciter excedere ipsū Adamum, quia ille nec aliud illi ſimile, nec etiam diſſimile, & æquiualens commiſiſſe videtur, quo poſſit illa grauitas compenſari, vt ex numeratione peccatorum vtriuſque parentis ſuprà facta, facilè intelligi poteſt. *Obiectio.* Sed fortè quis dicet, huic peccato Euæ comparari poſſe peccatum Adæ, quod commiſiſſe diximus; non corripendo, neque inſtruendo Euam, prout ex charitate, & officio tenebatur: nam eiuſdem ferè malitiæ eſt, non corripere proximum, cùm quis tenetur, & illum ad peccandum inducere. Eò vel maximè quòd Adam etiam ſuo exemplo ſcandalum Euæ intulit, eámque in ſuo peccato, & malo propo- A ſito confirmauit. *Dilutio.* Reſpondemus, probabiliter quidem hoc dictum eſſe; nihilominus tamen, & longè grauiùs fuiſſe ſcandalum Euæ, quia cauſa fuit omnium peccatorum Adæ, & ita totam illorum grauitatem participauit, & quodammodo ſuā fecit. Et præterea facta illa comparatione inter illa duo peccata, relinquitur infidelitas Euæ, in qua tota ſuperauit Adamum: nam ſi quæ fuit in Adamo deceptio, vel non fuit peccatum à reliquis diſtinctum, vel fuit leuiſſimum comparatione deceptionis Euæ, vt præcedenti capite ſatis declarauimus. Denique ſe excuſando vterque aliquo modo deliquit, & in hoc non ſolùm ſimiles, ſed etiam æquales fuiſſe videntur. Nam inæqua- B litas, quæ conſideratur ex parte Euæ, quia planiùs confeſſa eſt ſuum peccatum, dicens, *Serpens decepit me*, parui momenti mihi eſſe videtur; quia per illa verba noluit ipſa confiteri ſpeciale peccatum, ſed aliud excuſare: nam deceptionem tunc non credebat eſſe accuſandam, ſed potiùs eſſe excuſatione dignam. In illo ergo peccato vel nulla, vel parua fuit diuerſitas.

10. *Cōcluditur pro communiori reſolutione num. 1. poſita, diſcurrēdo per comparationes initio capitis notatas.* Quapropter penſatis omnibus, Euam grauiùs peccaſſe inuenimus. Quia in numero peccatorum plura peccata principalia, vt ſic dicam, & omnino diſtincta commiſit Eua, quàm Adam; nam Eua quatuor, vel quinque commiſit, ſcilicet ſuperbiam, infidelitatem, inobedientiam, ſcanda- C lum, quibus etiam addi poteſt excuſatio: nam ſi quæ alia numerantur, vel non ſunt peccata, vt illa omnia, quæ ſuperbiam anteceſſiſſe putantur, vt ſuprà declaraui; vel in prædictis continentur, vt gula, & ſimilia. In Adamo verò iuxta ea, quæ circa teſtimonium Pauli diximus, tantùm poſſunt quatuor numerari peccata, ſcilicet, ſuperbia, nimius amor vxoris, innobedientia, & excuſatio peccati: nam licèt aliqui plura ei imponant, aliqua immeritò ei tribuunt, vt infidelitatem, vel idololatriam; alia à prædictis non ſunt diſtincta, vt curioſitas, læſio proximi, aut ſiquid eſt ſimile, vt ſatis iam explicatum eſt. Igitur caſus Euæ quoad numerum peccatorum maior fuit, quàm la- D pſus Adæ. Et hinc vlteriùs concluditur, omnibus penſatis, grauiùs deliquiſſe. Nam in peccatis ſimilibus in ſpecie, vt fuerunt ſuperbiæ, inobedientiæ, & excuſationis quoad circunſtantias inuenitur, vel æqualitas, vel parua differentia, in qua plura ſunt, quæ aggrauent peccata Euæ ſaltem quoad ſuperbiam, vt declaratum eſt. Inter peccata verò ſpecie differentia, vt ſunt infidelitas, vel exceſſus in amore vxoris, multo grauior fuit Euæ culpa: & vltra hæc addit Eua inductionem mariti, quæ proprium, & grauiſſimum peccatum eius fuit; ergo ſimpliciter illa grauiùs peccauit. Atque ita ſententia Chryſoſtomi, & D. Thomæ ſimpliciter preferenda eſt. *Quid de ſententia in num. 2. relata.* Sententia verò Ambro- E ſij tantùm ſecundùm quid, ſeu iuxta aliquas circunſtantias, & peculiarem conſiderationem interpretanda eſt.

CAPVT VI.

Vtrùm peccatum primorum hominum fuerit omnibus grauius.

1. *Reſponſio D. Thomæ bipartita. 1. Pars.* HAnc comparationem proponit D. Thomas 2. 2. *q.* 163 *art.* 3. & in ſumma reſpondet peccatum primorum parentum ſimpliciter non fuiſſe grauiſſimum; quia in aliis hominibus fuerunt peccata in ſpeciebus ſuis grauiora. Maiora enim peccata ſunt odium Dei, hæreſis, deſperatio, formalis contemptus Dei, vel ſuperbia (ait D. Thomas)

mas) qua quis Deum negat, vel blaſphemat, quàm ſuperbia, vel inobedientia primorum parentum. Secundùm quid autem, ſeu ex circunſtantiis ait D. Thomas, peccatum primorum parentum habuit maximam grauitatē propter perfectionem ſtatus ipſorum. Quæ reſolutio communiter recepta eſt ab interpretibus D. Thomæ, & ab Scholaſticis *in 2. diſt.* 21. vbi ſpecialiter Richard. *art.* 3. *q.* 2. illud comparat cum peccato Luciferi, & cum peccato Iudæ, & vtrumque horum putat fuiſſe grauius ſimpliciter, licet ſecundùm quid peccatum Adæ exceſſerit. Et idem ferè habent Bonauent. *art.* 3. *q.* 3. & Ægid. *q.* 2. *art.* 2. Scotus, & Durandus, aliique, & Alenſ. 2. *p.* *q.* 103. *memb.* 3.

2. Part.

2. *Contra 1. partem reſponſionis obijcitur.*

Veruntamen circa vtramque partem aliqua notanda ſunt circa primam de grauitate ſpecifica, ſeu eſſentiali, non eſt dubium quin peccata primorum parentum non attigerint ſupremam ſpeciem malitiæ, quæ in actibus humanis eſſe poteſt, imò plura alia peccata eſſe in ſpeciebus ſuis grauiora, vt euidenter probant exempla ſuprà poſita, ſuppoſita doctrina, quam de peccatis primorum parentum tradidimus. Poteſt tamen hîc moueri dubium, quomodo hinc concludat D. Thomas, quòd licèt peccatum Adæ fuerit ſecundùm quid grauiſſimum, non tamen ſimpliciter. Nā ad iudicandum de grauitate ſimpliciter alicuius peccati non eſt tantùm ſpecies eius conſiderāda, ſed adiunctis, & pōderatis ſimul omnibus circunſtantiis. Vnde fieri poteſt, vt peccatum leuius in malitia ſpecifica ſimpliciter ſit grauius ſecundùm moralem æſtimationē, quàm peccatum grauioris ſpeciei, propter varias circunſtantias, vt adulterium contra perſonam regis maius peccatum eſt, quàm homicidium vulgaris hominis. Ergo quanuis peccatum Adæ in ſpecie non fuerit grauiſſimum, potuit nihilominus ex circunſtantiis ita creſcere, vt non tantùm ſecundùm quid, ſed etiam ſimpliciter exceſſerit omnia alia peccata, etiam in ſuis ſpeciebus grauiora.

3. *Occurritur obiectioni, iuxta quãdam doctrinam.*

Hæc obiectio pendet ex alia quæſtione, quæ tractatur 1. 2. *q.* 73. & aliquo modo Philoſophiam attingit, ſcilicet, an indiuiduum inferioris ſpeciei, propter differentiam indiuidualem, & accidentia poſſit eſſe melius, vel grauius quàm indiuiduum perfectioris ſpeciei; vel etiam vtrùm poſſit ſpecies contenta ſub inferiori genere, & in eo magnam perfectionem habens eſſe perfectior quàm infima ſpecies ſupremi generis. Partem enim negantem aliqui probabiliter defendunt, iuxta quorum ſententiam obiectio expedienda eſt, negando aſſumptum, & conſequenter dici poteſt D. Thomam *in loco citato* prædictæ fauere ſententiæ, & ſecundùm illam fuiſſe locutum.

Vide in tract. 5. qui eſt de peccatis diſp. 1. q. 2.

Occurritur aliter.

Quia verò nunc nolumus de illa opinione ferre iudicium, nec illam quæſtionem definire, ſed in materiam de peccatis remittere, ideo reſpondemus aliter D. Thomam interpretando. Nam particula illa, *ſimpliciter*, duos poteſt habere ſenſus; vnus eſt, vt ſignificet omnibus penſatis, omne peccatum eſſe, vel non eſſe ſimpliciter grauius. Alius eſt, vt ſolùm ſignificet tale peccatum in potiſſima malitia ſua, eique maximè propria, & eſſentiali, quæ veluti per antonomaſiam dicitur malitia eius ſimpliciter in ea eſſe, vel non eſſe, grauiſſimum. D. Thomas ergo in hoc poſteriori ſenſu dixit peccatum primi hominis non fuiſſe grauiſſimum ſimpliciter, id eſt, in potiſſima, & eſſentiali malitia ſua, reſpectu cuius accidentalis malitia ex circunſtantiis ſumpta ſecundùm quid dicitur. An verò illud peccatum penſatis omnibus

A fuerit grauiſſimum, nec ne, vtique in ordine ad demeritum, ſeu meritum pœnæ, non videtur D. Thomas tractaſſe, aut definiiſſe, quia res valde occulta eſt, in qua vix poteſt etiam per coniecturam ferri iudicium, vt ex ſequenti puncto ampliùs patebit.

Circa alteram verò partem de grauitate ex circunſtantiis ſumpta, non eſt dubium, quin multæ conditiones aggrauantes peccatum in perſona Adæ, (& idem eſt cum proportione de Eua) concurrerint, quas ſub perfectione ſtatus D. Thomas comprehendit. Diſtinctiùs autem magiſque in particulari eas conſiderat Auguſtinus variis in locis. Primò ex parte intellectus Adæ, quia erat ſapientiſſimus, & decipi ante peccatum non poterat, cùm tamen conſiderare, quidquid ad non peccandum neceſſarium erat, vel vtile, facillimè poſſet. Secundò ex parte voluntatis, quia magna libertate, & ſine paſſionum perturbatione conſenſit. Tertiò ex parte materiæ, quia præceptum Dei erat de re facili, & quæ abſque vllo incommodo cuſtodiri poſſet, vt latè expendit Auguſtinus 14. *de Ciuit. cap.* 12. *& ſequentib.* Quartò ex diuinis beneficiis, quibus homo in eo ſtatu fruebatur. *Quanto enim homo magis fruebatur Deo, tanto maiori impietate dereliquit Deum*, vt dicit Auguſtin. 21. *de Ciuit. cap.* 12. Quintò hinc acceſſit illi peccato magna ingratitudo, quam ponderat idem Auguſtinus *lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 15. Sextò ponderat ibidem temeritatem quandam, & nimiam audaciam in peccando, vbi magna erat inobedientiæ pœna propoſita. *Nam quis*, inquit, *explicet quantum malum ſit non obedire in re facili, & tantæ poteſtatis imperio, & tanto terrendi ſupplicio.* Quibus omnibus addi ſolet circunſtantia magni nocumenti vniuerſo generi humano illati, de qua in ſuperiori capite ſatis dictum eſt.

4. *Circa 2 partem reſponſionis D. Thomæ recẽſentur, in primis ſex circumſtantiæ peccatorum in Adamo & Eua.*

B

C

Non eſt ergo dubium, quin hæc omnia adiuncta eſſentiali malitiæ peccati Adæ illud longè grauius reddiderint. Sed conſiderandum eſt in Adamo plura fuiſſe peccata ſpecie diuerſa, præcipuè tria, quæ ſuprà declarauimus, circunſtantias autem dictas, non omnibus æqualiter accōmodari; nam priores, in quibus perfectio intellectus & immunitas ab omni paſſione præcipuè ponderantur, in primo peccato ſuperbiæ conſiderari debent; nam poſt illud ſtatim rectitudo iuſtitiæ amiſſa fuit, & inordinata concupiſcentia cœpit obſcurare intellectum, & inclinare voluntatem, & inde potuerunt aliquantulum diminui ſequentia peccata; è contrario verò tertia, & ſexta circunſtantia maximè ad tranſgreſſionem præcepti non comedendi de ligno prohibito accommodantur, & maximè propria grauitas illius eſt, quæ vltimo loco ex magnitudine nocumenti proponitur. Quarta verò, & quinta, quæ ferè in vnam ingratitudinem coincidunt, in omnibus peccatis inuenta eſt, & quo plura multiplicabantur peccata, eo magis in poſterioribus peccatis ipſa ingratitudo creſcebat.

5. *Dicta circumſtantia non æquè applicantur illis peccatis.*

D

E

Vnde intelligi poteſt difficillimum eſſe in prædicta comparatione abſolutum iudicium ferre; quia non poteſt certò ſciri, an in omnibus dictis circunſtantiis, primi parentes omnes alios ſuperauerint, neque etiam nobis conſtat quantum ex aliis circunſtātiis lapſus ille primorum parentum diminui potuerit, vt, v. g. quanta fuerit illorum inconſideratio, quæ conſenſum in primum peccatum anteceſſit, vel quantus fuerit conatus in ipſo affectu peccandi, potuit enim eſſe remiſſus, quod multum peccatum diminuit, vel denique quantum ex paruitate materiæ intra latitudinem

6. *Ex proximè notatis difficilis eſſe noſcitur 2. pars dictæ reſolutionis.*

pecca

peccati mortalis potuerit illud peccatum alleuari.

7. *Authoris reſolutio, ſi peccata primorum parentum cum peccatis Angelorum cōferantur.*

Nihilominus tamen coniectura vtendo dicere poſſumus ſi comparatio illa fiat inter peccatum hominum, & Angelorum, ſimpliciter fuiſſe grauius Angelorum peccatum quàm hominum, quia in ſpecie ſuperbiæ conuenerunt, & in eo circunſtantiæ ferè omnes fuerunt in angelo grauiores, ſcilicet, materia ex parte excellentiæ concupitæ, ſapientia, & libertas ex parte perſonæ; præſertim in primo Angelo, qui multo extrinſeco ſuadente peccauit. Item ingratitudo poſt recepta maiora beneficia. Maior conatus in peccando, locus dignior, & quodammodo etiam tempus, quia angelus citiùs peccauit, ac denique damnum magis irreparabile. Acceſſit etiam peccatum inuidiæ, quod ex ſuo genere grauiſſimum eſt, & in Angelis, non verò in primis hominibus inuentum fuit. Denique etiam in Angelis peculiaris inobedientia non defuit, & contra præceptum longè grauius. Quæ omnia ex ſupradictis de peccato Angelorum clara ſunt. Vnde ſiue ſingula peccata cum ſingulis ſimilibus, vel æqualibus; ſiue vna peccatorum collectio in multitudine, & grauitate cum alia conferatur, ſemper lapſus angelorum inuenietur ſimpliciter maior. At verò conferendo peccatum cum peccatis aliorum hominum, ſolùm dicere poſſumus, illud peccatum parentum fuiſſe adeò graue, vt regulariter ordinaria peccata hominum ſuperet. Nihilominus tamen addendum eſt primò multos alios fuiſſe maiores peccatores ſaltem propter multitudinem peccatorum. Secundò in aliquibus hominibus aliqua peccata ſimpliciter grauiora fuiſſe, vt præcipuè credi poteſt de Iuda, & de peccato principum Iudæorum Chriſtum crucifigentium, vt ex Bernardo notauimus *ad* 3. *p. D. Thomæ q.* 47. *art.* 6. *in Comment.* Et idem aliqui credunt de obſtinatiſſimis hæreticis, vt Arrio, Luthero, & ſimilibus, quod mihi valde veriſimile eſt.

Item ſi conferantur cū peccatis poſterorum.

CAPVT VII.

An conuenienter primi homines fuerint à Deo puniti propter ſuum peccatum.

1. *Enumeratio pœnarū primorum parentū & ſerpentis.*

Explicata culpa primorum parentum, dicendum breuiter eſt de ipſorum pœnis, quæ *Gen.* 3. per definitiuam ſententiam Dei, eiúſque propriis verbis impoſitæ ſunt. Cùm enim in capite ſecundo vnicam tantùm pœnam Deus Adæ comminatus fuiſſet, ſcilicet pœnam mortis, dicens, *In quocunque die comederis ex eo morte morieris.* Poſtea *in cap.* 3. poſt tranſgreſſionē plures pœnas ei impoſuiſſe videtur. Et quod magis mirandū eſt, non ſolùm homines, ſed etiam ſerpentem viſus eſt Deus punire. Et ipſis hominibus priùs ſigillatim impoſuit diſtinctas pœnas, & poſtea vnam communem vtrique prædixit, ſcilicet mortem, & aliam intulit, & executus eſt; nimirum perpetuam è Paradiſo relegationem. Quæ omnia breuiter explicanda à nobis ſunt, quod non poteſt commodius fieri, quàm ſingulas Dei ſententias percurrendo, & explicando.

2. *De pœna ſerpentis 1. dubium. An ipſi bruto vel dæmoni per illud tentati inflicta ſit.*

Primò ergo dixit Deus ad ſerpentem, *Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & beſtias terræ, ſuper pectus tuum gradieris, & terrā cemedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius.* Circa quæ verba in primis explicandum eſt, vtrùm ad ipſum animal viſibile dicta ſint, ita vt de ipſo

A ſint ad literam intelligenda, vel potiùs de diabolo, ad quem ex intentione Dei loquenti dirigebantur. Prima ſententia eſt verba illa pertinere ad verum animal ſerpentem, & illum fuiſſe à Deo maledictum in deteſtationem, & abominationem peccati, cuius inſtrumentum ſuo modo fuerat, licèt ipſe non peccaſſet. Sicut etiam Deus maledixit terram propter peccatum Adæ. Ita indicat Didymus apud Lypomanum *in Caten. Gen.* 3. & Moyſes Barceph. *lib. de paradiſo p.* 1. *cap.* 27. refert Ephrē idem docuiſſe, qui conſequenter aſſeruit ſerpentem illum fuiſſe intelligentia præditum, & addit non fuiſſe animal reptile, ſed pedes habuiſſe, & quadrupedem fuiſſe, ſed propter peccatum illis
B fuiſſe priuatum, & in reptile commutatum, virtute illorum verborum, *Super pectus tuum gradieris.*

1. Sententia.

3. *Improbatur hæc ſententia ſi vt verba ſonant, accipiatur.*

Sed hæc ſententia in hoc ſenſu intellecta, quòd Deus verba illa ad ipſum ſerpentem tamquam intelligentem dixerit, improbabilis eſt, quia brutum animal non erat capax intellectus, vt ſuprà dictū eſt. Præterea improbabile eſt, Deum per illam maledictionem mutaſſe naturam illius animalis, aut mancum, & monſtroſum illum effeciſſe; ita vt nunc non ſit naturale ſerpenti carere pedibus, & ſuper pectus reptare, ſed eſſe effectum contra naturam eius ex hominis peccato prouenientem. Hoc enim, & à recta ratione, & à ſincera fide alienum eſt. Quod verò dixit Didymus ſerpen-
C tem licèt haberet pedes, virtute dæmonis erectū ad loquendum cum muliere acceſſiſſe, & ideo iuſſum eſſe, vt in pectus, & ventrem caderet; quoad priorem partem accidere quidem potuit, ſed incertum eſt; veruntamen illo etiam dato, probabile non eſt propter illam cauſam Deum dixiſſe, *ſuper pectus tuum gradieris.* Quia ſi verba illa dirigerentur ad ſerpentem, nullum effectum, vel pœnam in eo habere potuiſſent, quia ſerpens tam ante, quàm poſt peccatum habuit hanc naturalem conditionem ſuper pectus gradiendi, & ſimiliter virtute dæmonis non minus poſt peccatum, quàm antea poteſt ad malefaciendum erigi, ſi à Deo permittatur. Nec enim per illa verba Deus
D priuauit dæmonem naturali poteſtate, quam habet ad mouendum localiter hæc animalia præter eorum naturam.

4. *2. Sētentia.*

Eſt ergo ſecunda ſententia docens Deum per illa verba directè, & ex intentione locutum eſſe ad dæmonem, quanuis per quandam metaphoram, ſeu accommodationem ad naturales proprietates veri ſerpentis miſerum dæmonis ſtatum explicauerit. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 2. 2. *q.* 165. *art.* 2. *ad* 4. quam ex Auguſtino ſumpſit, quem refert *ex lib.* 2. *in Gen. contra Manich. cap.* 17. *&* 18. *& lib.* 2. *Gen. ad lit. cap.* 36. Eámque ſequuntur Beda *in Exaēm.* & Ruper. *lib.* 3. *in Gen. cap.* 18. & Hugo de S. Vict. *in Annot. in Gen. ſuo*
E *cap.* 3. vbi inter alia ait, *Non ſerpens, ſed qui in ſerpente latebat diabolus maledicitur; vocatur tamen nomine eius, quia eum quaſi tunicam induxerat.* Et infrà, *Et vocando eum attribuit ei illa, quæ ſunt ſerpentis, & eſt hiſtoria metaphorica.* Et eandem ſententiam communiter ſequuntur expoſitores in Geneſim. Solus Pererius *lib.* 6. *in Gen. diſp. de ſerpente. q.* 4. *in fine*, aliqua ex parte contradicit. Ait enim maledictionem illam ſecundùm hiſtoricum ſenſum ad verum ſerpentem pertinuiſſe; in ſenſu autem myſtico, & à Deo principaliter intento ad diabolum eſſe referendam. Sed fortaſſe non in re, ſed in modo loquendi differt; opinor enim ſenſum illum de dæmone non eſſe dicendum myſticum, ſed propriè litteralem, ſeu hiſtoricum, quāuis (vt dixit Hugo) ſub metaphorica ſignificatione funda

Huic ſentētia ex parte contradicit Pererius.

Fortaſſe tātum in modo loquendi.

fundata magna ex parte in proprietatibus veri ſerpentis, quas verba illa ſecundum corticem literę (vt ſic dicam) propriè ſignificant. Quod non obſtat, quominus alter ſenſus à Spiritu ſancto intentus literalis ſit, vt eſt vulgare in materia de ſenſibus Scripturæ.

5\. *In gratiam prædictæ ſẽtentiæ explicantur verba, maledictionis ad ſerpentẽ.*

Et in primis declaratur hoc ex initio eiuſdem tertij capitis Geneſis, *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ.* Nam illa verba in ſenſu proprio, & literali de diabolo intelliguntur, vt ſuprà diximus cum Aug. *lib.11. Gen. ad lit. cap.29.* Quanuis ſecundùm primam ſignificationem verborum ſerpens propriè ſignificet verum animal, quòd propriam etiam calliditatem naturalem habet, quæ potuit etiam ſignificare aſtutiam diaboli, qui, vt ait Auguſtinus, *In illo, & de illo agebat dolum*; & ideo propter diaboli aſtutiam ſerpens aſtutiſſimus dictus eſt, tanquam organum maligniſſimi dæmonis; ſicut lingua dicitur prudens, quam vix prudens mouet. Et ſimili modo, quod ibi additur, *qui dixit ad mulierem* in eodem ſenſu ad dæmonem referendum eſt, ille enim erat, qui principaliter loquebatur, ſerpens autem tamquam lingua eius; & ſimiliter cùm adiungitur, *cui reſpondit mulier*, relatiuum cui dæmonem principaliter refert, nec enim ſerpens verba intelligere poterat; nec credibile eſt Euam hoc exiſtimaſſe, vt ſuprà docui. Loquitur ergo Scriptura de dæmone, quaſi veſtito ſerpente; ſeu de ſerpente quaſi informato prauo ſpiritu tamquam de vno ſuppoſito; ſicut loquitur in aliis locis de viris, qui apparuerunt Abrahæ, Loth, & ſimilibus. Igitur omnia, quæ de illo ſerpente, vel ad illum tamquam ad intelligentem dicuntur, in ſenſu proprio primariò, & hiſtorico intelliguntur dicta ad dæmonem ſub illo latentem, quamuis alluſionem aliquam, ſeu metaphoram contineant ſecundùm materialem, vt ita dicam, ſignificationem verborum, quæ in verum ſerpentem conuenire poteſt.

6\. *Deinde applicantur dæmoni.*

Sic ergo illa maledictio ad dæmonẽ facilè refertur. Nam proximè ante illam præceſſit reſponſio Euæ, dicentis ad Deum, *Serpens decepit me*; quæ certè non intellexit verum animal ſerpentis ipſam decepiſſe, ſed dæmonem. Ergo cùm ſubdit, *Et ait Dominus Deus ad ſerpentem, quia feciſti hoc, maledictus es*, &c. in eadem ſignificatione ad ſerpentem locutus eſt. Non enim verus ſerpens; ſed dæmon ſub illo fecit illud, quod fuit maledictionis cauſa; ergo ad illum relata eſt principaliter, vel etiam omnino maledictio. Nec obſtat, quod ſolùm fit comparatio ad cætera animantia irrationalia; ſic enim dixit Deus, *Maledictus es inter omnia animãtia, & beſtias terræ.* Nam hoc pertinuit ad dæmonis confuſionem, quia ſeruata proportione miſerabilior, & infirmior eſt, quàm beſtiæ terræ, non in dignitate, ſeu poteſtate naturæ ſuæ, ſed, vt *in dicto libro ſecundo contra Manich.* dixit Auguſt. cap.17. *in conſeruatione naturæ ſuæ*, vt D.Thomas legit, vel vt habetur in Plantini editione, *In conuerſationem naturæ ſuæ. Quia pecora non amiſerunt beatitudinem aliquam cæleſtem, quam nunquam habuerunt, ſed in ſua natura, quam acceperunt, peragunt vitam.* Vnde colligit per illam maledictionem, nullam nouam pœnam dæmoni fuiſſe impoſitam, ſed miſerum eius ſtatum in reprehenſionem, & confuſionem eius ei fuiſſe obiectum, & commemoratum. Nam cùm ei dicitur, *Quia feciſti rem hanc*, non ſignificatur cauſam damnationis, vel, vt ita dicam, eſſentialis maledictionis dæmonis fuiſſe, quòd Euam deceperit, nam ille actus in ſtatu damnationis commiſſus non erat meritorius nouæ eſſen-

A tialis pœnæ, fuit tamen dignus diuinæ obiurgationis, & oſtẽſionis perpetuæ inimicitiæ cum hominibus, quæ pœnam accidentalem non parum augere potuit. Addit verò Auguſtinus eam pœnam dæmonis eſſe indictam illis verbis, *Qua nobis cauendus eſt. Pœna enim* (inquit) *eius eſt, vt in poteſtate habeat eos, qui Dei præcepta contemnunt.* Hanc enim poteſtatem datam ei tunc eſſe Auguſtinus ſentit, dum ſubdit, *Hoc enim explicatur his verbis, quibus in eum profertur ſententia, & inde maior pœna eſt, quia de hac tam infelici poteſtate lætatur.* Quomodò autem per illa verba hoc explicetur, Auguſtinus non declarat. Poſſumus autem dicere, dæmonem deſiderando imperium, & poteſtatem ſu-
B pra homines, eos ad peccandum induxiſſe, Deum autem ei maledicendo illi indicaſſe illam poteſtatem, & peccantium hominum ſocietatem ad maiorem eius pœnam, & ignominiam fuiſſe futurã, quia etiam hominibus abominabilis, & horribilis factus eſt, pluſquam omnes feræ, & beſtiæ terræ. Denique ſic etiam verba illa ſecundùm corticẽ literæ accõmodata ſerpenti, optimè per metaphorã literaliter ad dæmonem trãsferuntur. Nam ſerpẽs reuera nihil fecerat propter quod propria maledictione dignus eſſet; tamen quia dæmon illo, tanquam inſtrumento vſus fuerat per metaphoram dicitur maledictus inter beſtias terræ, id eſt, horribilis, & maximè fugiendus inter illas, quibus
C miſer ſtatus dæmonis, & malitia eius, ac poteſtas ad notandum ſignificantur, vt explicatum eſt.

Atque ad eundem modum cætera ſubſequentia verba interpretanda ſunt. Addit enim Deus, *Super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Quæ verba materialiter ad verum ſerpentem applicata, ſatis per ſe clara ſunt: nam, vt ait ibi Theodor. quæſt.34. *Serpens nullum inde damnum accepit, cùm hanc motus ſpeciem à natura habeat.* Idémque cum proportione eſt de alimento terræ; neutrum ergo ſerpenti acceſſit ex peccato hominis vt propterea quaſi in pœnam ipſius ſerpentis id dictum fuerit. Dictum eſt ergo ad ſignificandum per illam metaphoram obie-
D ctã conditionem, & miſerũ dæmonis ſtatum: dicitur enim, *Super pectus tuũ gradieris. Quod in colubro animaduertitur* (ait Auguſtinus.) *Et ex illo animante viſibili ad noſtrum inuiſibilem inimicum locutio figuratur.* Nomine *pectoris*, dicit ſignificari ſuperbiam, *quia ibi dominatur impetus animi.* Hieronymus verò *in quæſt. Hebraic.* dicit nomine *pectoris*, ſignificari calliditatem, & verſutias dæmonis. Nam in pectore veluti ſeruantur fraudes, & doli. Vnde ſignificatũ eſt omnes greſſus dæmonis eſſe nequitias, & fraudes. Quod verò additur, *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ*, facilem, & quaſi patentem habet metaphoram, vel quia dæmon vitioſis, & terrenis cogitationibus, & prauis acti-
E bus, ac peccatis hominum paſcitur, vel etiam quia homines peccatores, quaſi cibus, & alimentum ſunt ipſius dæmonis: nam & Petrus dixit, *Quia aduerſarius veſter diabolus circuiuit quærens, quem deuoret*, 2. Petri 5. Homines autem peccando terra, & cinis quodammodo facti ſunt. Sic exponit Gregor. *in Pſal.4. Pœnitenti.* Et conſequenter de tempore huius vitæ, vſque ad conſummationem ſæculi exponit ſequentia verba, *Omnibus diebus vitæ tuæ.* Quod etiam Auguſtinus *dicto cap.18.* ita declarat, *id eſt, Omnibus diebus, quibus agis hanc poteſtatem ante vltimam iudicij pœnam.* Hoc enim tempore dæmon quodammodo viuit, quia in hoc aere caliginoſo liberè quodãmodo agere, & quaſi officium ſerpentis facere permittitur tentando, & ſpiritualiter occidendo homines, & ita aliqua ex parte

7\. *Reliqua maledictionis verba dæmoni ſimiliter accommodantur.*

parte nondũ conſummatã mortẽ ſecundã obtinuit, donec poſt diẽ iudicij in infernum detrudatur.

8. Altera verò pars illorum verborum, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, varias habet expoſitiones. Et in primis ſecundùm corticem literæ de vero ſerpente accepta ſignificant, illum eſſe infeſtum, & pernicioſum hominibus, *& inſidiari calceano*, quia cùm in altiores partes non ſe erigat, in inferioribus, & terræ propinquioribus mordet: homo autem potens eſt caput eius pede conterere, aut baculo ſi animaduertat. Qui ſenſus potuit quidem quaſi obiter intendi, vel potiùs ſupponi. Tum ad indicandum hoc etiam genus belli, ſeu inimicitiarum inter hominem, & nociua animalia ex peccato eſſe ortum: nam antea omnia fuiſſent homini manſueta, & ſubiecta. Tum etiam ad fundandam figuratam, ſeu metaphoricam locutionem. Nihilominus tamen, vt dixi, alius ſenſus altior fuit ad literam, & principaliter intentus. Poteſt autem eſſe multiplex, vnus eſt, vt nomine, *mulieris*, ipſa Eua intelligatur. Hunc indicat Hugo in adnotationibus eiuſdem loci, dicens ibi inſinuari, *quòd Eua reſipiſcens pœnitentiam egerit*. Nam Eua per gratiam Dei pœnitentiã agendo, ſicut in Dei amicitiam rediit, ita nouas inimicitias cum dæmone contraxit, capútque eius contriuit, id eſt, ſuperbiam, vel prauas ſuggeſtiones, & deceptiones eius, licèt dæmon calceano eius, id eſt, omnibus veſtigiis, vel finibus actionum illius inſidietur.

Verborum ſequẽtium, inimicitias ponam, &c. 1. expoſitio.

2. Expoſitio.

9. Et hic quidem ſenſus eſt probabilis, ſi ad ſolam Euam non limitetur, ſed cum proportione ad quãcumque ſanctam animam extendatur. Nam hoc exigunt illa verba, *Et inter ſemen tuum, & ſemẽ illius*; nam ſemen diaboli, id eſt, Luciferi dici poſſunt reliqui dæmones, quot inductione ſua, quaſi in peccato genuit, vel intelligi poſſunt homines mali, vel praui conceptus, quos in hominem immittit, cùm illum tentat; ſemen autem mulieris dicuntur omnes filij Euæ, ex quibus multi ſancti caput dæmonis cõterunt, & licèt ipſe ſemper inſidietur illis ab inferiori animæ parte, id eſt, appetitu ſenſitiuo inchoando, tandem contra illum victoriam reportãt. Et ita ipſo Lucifero, ac ſociis eius inuitis homines ſedes gloriæ, quas ipſi amiſerunt, obtinebunt. Vnde nomine *mulieris* rectè etiam poteſt humana natura, ſeu genus humanum intelligi. Nam ex quo homo peccauit, inimicitiæ, & bellũ immane inter dæmonem, & hominem orta ſunt, in quo bello nobilior pars hominum de poteſtate dæmonis triumphat, eiúſque caput conterit, cùm ipſe ſemper inſidietur calcaneo eius. Nomine autem mulieris, potius quàm viri humana natura ſignificata eſt; *quia homines non tentantur à dæmone, niſi per illam animalẽ partem, quæ quaſi mulieris imaginem in homine oſtendit*, vt Auguſtinus dixit, quem D. Thomas ſecutus eſt.

Proxima expoſitio extenditur.

10. Alia illorũ verborum expoſitio myſtica fortaſſe, ſed valde pia, & probabilis eſt, vt per mulierem beatiſſima Virgo prædicta fuerit, quæ inter puros homines perpetuas, ac maximas inimicitias cũ dæmone habuit, illiúſque caput ipſa contriuit. Quia licèt dæmon calcaneo Virginis, id eſt, omnibus veſtigiis eius ab initio conceptionis ipſius inſidiatus fuerit, ſemper victus, & proſtratus ab illa diſceſſit. Quem ſenſum optimè proſequitur Rupertus *lib. 3. in Gen. c. 19. & lib. 2. de Victor. Verb.* & illum ex Patribus tractaui *in 2. tom. 3. p. diſp. 3. ſect. 5.* & Yſtella *in Gen.* hunc ſenſũ literalem eſſe cenſet, & Leonẽ Papam, & Serapionẽ in illius confirmationẽ allegat. Pereira etiã notat cõmunẽ Patrum ſententiam eſſe, Chriſti (qui ſolius mulieris, & nõ viri ſemen, ſeu fructus fuit) victoriã contra dæmonem in his verbis Geneſeos fuiſſe ab initio mũdi prædictam, imò

3. Expoſitio probabilis & pia.

A & ab Adamo ſub illis verbis fuiſſe intellectam.

11. Ex dictis circa ſerpentis maledictionẽ cõſtat, nec ipſi ſerpẽti, nec dæmoni nouã pœnam fuiſſe à Deo impoſitam per verba prędicta, nec etiã hominibus. Nõ quidem ſerpenti, quia neque propriè capax illius erat, neque fundamentum pœnę, quod eſt culpa in eo locũ habebat. Nec etiã dæmon, niſi fortè quoad aliquam obiurgationẽ, & accidentalẽ pœnam, quia iam non erat in ſtatu merendi augmentũ ſubſtantialis pœnæ, vt dixi. Neque denique ipſis hominibus, quia Deus nec illis maledixit, nec verba illa ad ipſos direxit. Imò ſi attẽtè aliqua ex illis verbis cõſiderentur, licèt aliqua ex parte miſerum ſtatum, in quo homines inciderunt, indicent, qua-B tenus vel rebellionem animantium beſtiarum cõtra homines, vel inimicitiam, & pugnam perpetuam cum dæmone multo acriorem quàm in Paradiſo futura eſſet, aliquo modo ſignificauit, nihilominus magis propriè conſolationem aliquam eiſdem hominibus præbuerunt, & fiduciam conſequendi victoriam contra dæmonem, ſi legitimè pugnauerint, per ſemen alterius mulieris, quod eſt Chriſtus, præcipuè obtinendam.

Corollariũ, per explicatam maledictionem nec ſerpẽti, nec dæmoni, nec hominibus nouam pœnam inflictam eſſe.

Imò reſpectu ipſorum hominum conſolationẽ prænuntiatam.

12. Quia verò Dei opera ſunt miſericordia, & veritas, ideo poſt hanc promiſſionem, ſententiam contra ipſos homines protulit; circa quam in primis obſeruãdum eſt, Deum nullam feciſſe mentionem ſpiritualium pœnarum, ſed earum tantùm, quæ ad C corpus aliquo modo pertinent, fortaſſe quia homines per peccatum deordinati, & animalibus brutis ſimiles effecti, illis pœnis magis commoueri poterant, eáſque euidentiùs experiri. Præcipua verò pœna, & cæteras omnes virtute complectens, fuit priuatio iuſtitiæ originalis, quatenus corpus animæ, & appetitum inferiorem ſuperiori, & ſuperiorem Deo perfectè ſubiiciebat. Quam pœnam ipſo facto (vt ſic dicã) & ante omnem declaratoriã ſententiam incurrerunt, vt priùs ſignificatum fuit illis verbis, *Et aperti ſunt oculi amborũ, &c.* vt ſuprà explicata ſunt: & ideo fortè hac pœna prætermiſſa, quæ iam inerat, & per effectum ſentiri poterat, Deus alias calamitates commemo-D rat. Ex quibus, quædam fœminarum, aliæ virorum propriæ ſunt; aliæ verò ſunt vtriſque communes, quæ ſuo ordine pronuntiantur, initio à fœmina ſumpto, cuius tres pœnæ declarantur.

Obſeruatio pro pœnis primorum parentum poſt illam maledictionẽ adiectis.

13. Prima continetur illis verbis, *Multiplicabo ærũnas tuas, & conceptus tuos.* Circa quam ſtatim occurrit obiectio, quia fœcunditas fœminę magis ad Dei beneficium, quàm ad pœnas pertinet; cur ergo tãquam ſpecialis pœna à Deo pronunciatur. Itẽ quia etiam in ſtatu innocentiæ fœminarum conceptus multiplicarentur; ergo non eſt pœna peccati. Item quia pœnæ illę prout cõmunes ſunt aliis fœminis in omnibus inueniri debẽt, ſed nõ omnes fœminæ E ſępius concipiũt; imò aliquę nunquã patiũtur ærũnas fœtus, quia nunquam cõcipiunt. Ad principalẽ obiectionem reſpondet D. Thom. *dicta quæſt.* 164. *a. 2. ad 2.* non conceptionem ipſam ſecundùm ſubſtantiam ſuam; neque quoad fructum eius inter pœnas cõputari, ſed quoad modum, quia eſt cum ærumnis, id eſt, cum anguſtia, tædio, & aliis incõmodis, quibus fœmina dum fœtum in vtero portat affligitur. Ita vt duæ illæ particulæ, *ærumnas*, & *conceptus*, coniunctim exponantur; ſcilicet, *multiplicabo ærumnas, etiam in conceptibus tuis*; & ita ærumnas patiuntur etiam virgines, quia licèt actu non concipiant ex propria conditione ſexus, & ex materia ad conceptionem à natura ordinata, multa incommoda, & interdum tædia, & dolores, ac ægritudines patiuntur. Quæ omnia in non virginibus maiora ſunt: nam licèt ſteriles eſſe

1. Pœna mulieris. Obiectio 1.

Secunda.

Tertia.

Ad 1.

contingat ærumniis, & tædiis non carent; præterquam quod ipſa ſterilitas pœna eſt, & tædium auget, vt indicauit D. Thomas *ſupra ad* 3. Multum verò augentur huiuſmodi ærumnæ in his, quę cõcipiunt, & eo ampliùs, quo ſæpiùs concipiunt. Et ita multiplicatio conceptuum ratione talis modi ſpecialis fœminæ pœna eſſe dicitur. Addit denique Rupertus *lib.* 3. *in Gen. cap.* 22. multiplicationem conceptuum in natura lapſa, quatenus per illos multi reprobi generantur, vel quatenus plures ex eis, ſuis vitiis, & flagitiis parentes affligunt, vel quia ſępe monſtroſi naſcuntur, & interdum menſtrui exeunt; ſæpiſſimè verò ſunt immaturi, aut poſt natiuitatẽ breui extinguũtur: vel denique aliquando plures ſunt, quàm vt à parentibus ſuſtentari poſſint, ſicque ad pœnam ex peccato manãtem primorum parentum pertinere; in ſterilibus ipſa ſterilitate compenſatur.

14. *Ad 2.* Et ita patet reſponſio ad ſecundum: nam in ſtatu innocentiæ eſſet quidem humana conceptio, & filius portaretur in ventre à matre tempore à natura præſcripto; quanuis contrarium ſine fundamento Oleaſter dixerit, (de quo infrà redibit ſermo) ſed tamen diuina prouidentia fieret, vt fœminæ ſine vlla afflictione, vel tædio omnia ſuſtinerent: & ideo nunc modus ille conceptionis pœna eſt peccati. *Ad 3.* Ad tertium etiam iam declaratum eſt, quomodo illa pœna omnibus fœminis communis ſit, maior autem, aut minor iuxta conditionem ſtatus, vel etiam complexionum diuerſitatẽ. Nam, vt rectè notat D. Thomas *in dicta q.* 164. *a.* 1. *ad* 4. hæ pœnalitates non ſunt pœnæ per ſe, ac directè impoſitæ tanquam à iudice taxatæ, in quibus ſemper æqualitas cum proportione ad legem, & ad delictum ſeruatur: ſed ſunt pœnalitates conſequentes ex illa primaria pœna priuationis iuſtitiæ originalis, quæ eſt veluti radix cæterarũ: vnde per accidens contingere poteſt, vt in diuerſis fœminis inæquales ſint, etiamſi peccatum originale in eis idem, ſeu æquale ſit.

15. *2. Pœna mulieris.* Secunda pœna fœminæ illis verbis declaratur, *In dolore paries filios*, quæ noua explicatione non indiget, idem enim iudicium eſt de hac pœna, quod de morte: nam per ſe ſpectata pura natura humana, conditio naturalis fœminæ eſt cum dolore parere: tamen quia in ſtatu originalis iuſtitię mulieres ab huiuſmodi malo diuina virtute pręſeruarentur; ideo in hoc ſtatu pœna eſt peccati, quã Deus illis verbis declarauit. Quomodo autem in ſtatu innocentiæ eſſet partus ſine dolore, infrà declaraturi ſumus. Vbi etiam exponemus talis doloris cauſam; & quomodo in ſtatu illo impediretur.

16. *3. Pœna.* Atque eodem ferè modo tertia pœna explicanda eſt; *ſub viri poteſtate eris.* Vt enim notauit Aug. *lib.* 11. *Gen. ad lit. cap.* 37. ſubiectio vxoris ad virum bona, & naturalis, ac neceſſaria eſt, vnde in ſtatu innocentiæ fuiſſet; imò verò iam fuit: nam ante peccatũ Eua ſubiecta fuit Adæ, quia in illius adiutorium creata eſt, & ſine ſubordinatione, ac debito ordine non poterat inter eos pax, & perfecta ſocietas ſubſiſtere. Nihilominus tamen ex priuatione iuſtitiæ originalis per peccatum inducta, prouenit, vt in hoc ſtatu illa ſubiectio habeat rationem pœnæ, quam antea non habuit. Quia in priori ſtatu vis tantùm directiua in viro erat neceſſaria, quia fœmina in vi iuſtitiæ promptiſſima eſſet ad parendum, nihilque inordinatè concupiſcere poſſet directioni viri cõtrarium: & ſimiliter vir propter eandem rectitudinem, honeſtè, ac ſuauiter, & ſine vlla perturbatione ſua poteſtate vteretur. Nunc autem ſubiectio fœminæ pœnalis

A eſt, aliquando quidem ex parte ipſius, quia immoderatè aliquid concupiſcit, propter quod, vel non ſine triſtitia viro obedit, vel correctione indiget, in qua ſubeſt marito quoad vim coerciuam; aliquando verò ex parte ipſius viri, qui vel inconſideratè, aut etiam iniquè imperat, aut iniuſtè vel immoderatè punit. Et hoc per illam particulam, *ſub poteſtate*, preſsè intellectam indicatum eſt. Et per alteram particulam, *& ipſe dominabitur tui*, magis declaratur, vt notauit Rupertus *lib.* 3. *in Gen. cap.* 21. Quia verbum dominandi, vel maiorem poteſtatem, vel vſum eius liberiorem, vel vehementiorem indicat. D. Thomas autem *dicta quæſt.* 164. *a.* 2. *ad* 1. vnico verbo reſpondet, nunc ſubiectionem B fœminæ eſſe pœnalem, quia ſæpe neceſſarium illi eſt contra propriam voluntatem, viri voluntati parere.

Tandem contra virum pronuntiat Deus ſententiam, dicens, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ*, &c. Et tres etiam pœnas, vel tres eiuſdem pœnæ partes exprimere videtur; vna eſt, *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Alia eſt, *Spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ.* Tertia eſt, *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo donec reuertaris in terram de qua ſũptus es*, &c. Circa primam ſtatim occurrit interrogatio, qualis illa maledictio terræ eſſe potuerit. Quia ſicut diuina cuiuſcunque rei benedictio, nihil aliud ſignificare poteſt, niſi fœcunditatem eius, vt ſuprà dictum eſt, de benedictione data viuentibus ad creſcendum, & multiplicandum. Ita è contrario maledictio terræ non niſi ſterilitatem indicare poteſt. Deus autem non reddit ſterilẽ terrã propter hominis peccatum, quia nõ immutauit naturam eius, nec aliquas qualitates, ſeu diſpoſitiones prauas in illam immiſit; quid ergo contulit terræ illa maledictio, aut quo bono illam priuauit? Reſpondeo ſicut de doloribus, & ærumnis diximus, ſecundùm ſe quidẽ eſſe naturales; nunc verò eſſe peccati pœnam: ita de ſterilitate terrę dicendũ eſſe, per ſe ſpectatam naturalem eſſe, ſeu ex curſu naturalium cauſarum conſequi: nunc autem eſſe D pœnam peccati. Quia ſi ſtatus innocentiæ duraret, homines non ſentirent defectum ſterilitatis terræ, quia vel ad ſuam ſuſtentationem peculiari terræ cultura non indigerent, ſed ex ſpõtaneis arborum fructibus ſufficienter alerentur: vel ſi aliquid operis in cultu terræ ponerent, & illud ſine labore, aut defatigatione perficerent, & ex illo abundantes fructus ſine vllo ſterilitatis incommodo perciperent. Quia vel intra Paradiſum habitarẽt, cuius tota terra fœcundiſſima erat, vel ſi aliqui extra Paradiſum viuerent, ita per diuinam prouidentiam gubernarentur, vt nullibi ſterilitatem terræ ſentirent. *17. Pœna viri tripartita. De 1. parte quæ eſt, maledicta terra in opere tuo, &c. dubium. Reſponſio.*

At verò poſt peccatum eiectus eſt homo de Paradiſo, & extra illum priuatus eſt illo peculiari beneficio ſpecialis prouidentiæ Dei, & ideo dicitur terra maledicta, quia propter peccatum ſuæ naturali conditioni, & ſterilitati relicta eſt, vt licèt homo impensè laboret, vix reddat illi neceſſarium fructum. Vnde quod addit, *in opere tuo*, duobus modis poteſt intelligi: primo, *in opere tuo*, id eſt, in peccato tuo, ſeu propter peccatum. Et ita exponit Hieron. *in quæſt. Hebraicis ſuper Geneſim*, cum Aquila, & Theodoſio; & fauet Paraphraſis Chaldaica, quæ vertit, *Maledicta terra propter te*; éſtque probabilis ſenſus, quem multi ſequuntur. Alter verò ſenſus eſt, *In opere tuo*, nõ præterito, ſed futuro, id eſt, in cultura, & defatigatione tua. Qui ſẽſus eſt ſatis cõſẽtaneus literæ iuxta vulgatam editionẽ, & magis iuxta Septuaginta; qui *18. Progreditur reſponſio. Verborũ in opere tuo, vnus ſẽſus. Alter ſẽſus.*

qui vertunt, *in operibus tuis*. Item quadrat contextui, quia Deus iam dixerat, *Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti, &c. maledicta terra*, &c. Iam ergo ſatis declarauerat maledictionem illam propter peccatum indici. Ergo ſatis veriſimile eſt, addendo, *in opere tuo*, voluiſſe ſterilitatem declarare, & exaggerare: quia licèt homines multum laborent colendo terrã, illam maledictioni, & ſterilitati ſubiectã experiuntur. Quod amplius Deus explicat, dũ addit, *In laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ.* Quia vt victui neceſſaria tribuat, magno labore, & ſudore opus eſt; quę neceſſitas (vt dixi) in ſtatu innocentiæ minimè fuiſſet.

19. *Circa 2. partem pœnæ, ſpinas & tribulos germinabit dubium reſoluitur.* Altera pars huius pœnæ illis verbis explicatur, *Spinas, & tribulos germinabit tibi.* Circa quæ verba B occurrebat quæſtio, vtrùm nõ interueniẽte peccato, terra ſpinas, & alias herbas inutiles, vel noxias produceret. Sed hanc in ſuperiori libro capite ſeptimo tractauimus. Diximúſque futuras fuiſſe ſpinas, & tribulos in terra, etiamſi homo nõ peccaſſet. Sed tunc non eſſent pœnales homini, quia neque illum pungerent, aut dolorem inferrẽt, neque terrę fœcunditatem homini conuenientẽ impedirent. Nunc autẽ inter pœnas primi peccati ponuntur, quia & mortale corpus pungũt, & affligunt, & magna ex parte ſterilitatem terræ & laborem in cultura illius augent, vt notum eſt. Et ideo addit Dominus, *Et comedes herbã terræ*, ac ſi diceret, vt herbas vtiles habere poſſis ad veſcendum, ſpinas, & tribulos euellere, non ſine labore, & dolore tibi neceſſarium erit. C

20. *3. Pars pœnæ.* Tertia pars eiuſdẽ pœnæ illis verbis explicatur, *In ſudore vultus tui veſceris pane, donec reuertaris in terram, de qua sũptus es*, vbi nomine, *panis*, omnis cibus ad veſcendum aptus cõprehenditur, vt eſt frequens vſus Scripturæ. Et fortaſſe per antonomaſiã (vt ſic dicam) id ſpecialiter in pane declaratum eſt: tum quia inter omnes cibos panis eſt maximè ad vitę ſuſtentationem neceſſarius: tum etiam quia plures operationes laborioſæ ad illius præparationẽ obire neceſſe eſt, quàm in cæteris cibis, aut fructibus; nimirũ, arando, ſeminando, metendo, triturando, & plures alias exercendo, quæ ad panem D tandem conficiendum, neceſſariæ ſunt. Nihilominus tamen ibi etiam tacitè indicantur omnes labores, & ſudores, quibus homines in hoc ſtatu mortalis vitæ in illa ſuſtendanda, defatigantur. *Inſtantia.* Quòd ſi quis obiiciat non omnes homines hanc pœnam ſentire, quia ſine vllo labore ſuo panem in deliciis comedunt, de quibus illud accipi poteſt, *In labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur*, Pſ. 72. *Reſpõſio ex D. Th.* Reſpondet D. Thomas *dicta q.* 164. *a.2.ad* 3. in primis ſatis eſſe ad huius pœnæ veritatem, quòd homines in hoc ſtatu ſine labore, & ſudore ſuſtentari non poſſint, etiamſi hic labor non ab omnibus indiuiduis ſpecialiter ſentiatur, ſed ab iis, qui agriculturam, & alia ſimilia opera exercent. Deinde ait. D. Th. etiã alios non comedere panem ſine labore, quia vt laboribus aliorum fruantur, alios labores pro republica ſuſtinent, regendo, militando, &c. E

21. *Exponũtur verba, donec reuertaris, &c. ad eandem partem attinentia.* Præterea in illis vltimis, *donec reuertaris*, &c. declarauit Deus, hanc pœnam vſque ad mortem eſſe duraturam, quia toto tempore vitæ indiget homo alimentis, quibus ſine labore non veſcitur. Et huius occaſione iterum renouat, ſeu prædicit pœnam mortis per peccatum contractam, dicens, *Quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* In qua cauſali locutione notari poteſt, indicaſſe Deum ex ipſa hominis natura, & ex materia, ex qua eſt formatus, quaſi intrinſeca neceſſitate conſequi, vt homo in puluerem per A mortem, & corruptionem reuertatur; nihilominus tamen ſimul declarat mortem ſubſecutam eſſe ex peccato, quia ſine illo non fuiſſet, ac proinde eſſe pœnam peccati, vt ſuprà *in capite* 14. *libri* 3. latè declaratum eſt. Et ex hac pœna conſequens etiam fuit, vt homines extra Paradiſum eiicerentur, de qua eiectione, & modo, quo facta eſt, dicendũm ſupereſt, nonnulla verò attigimus in c. proximè allegato, & priùs in cap. ſexto, qui eſt de Paradiſo.

CAPVT VIII.

Quando fuerit Adam è Paradiſo eiectus, quantóque tempore in illo permanſerit.

QVæſtionem hanc vſque in hunc locum diſtuli, vt ſimul tẽpus, in quo primi homines peccarunt, & in quo puniti ſunt, quantóque tempore Paradiſum incoluerint, explicarem. Nam hæc tria valde inter ſe connexa ſunt, vt eſt per ſe manifeſtũ. 1. *Quot explicanda.* Ante omnia verò ſupponendũ eſt, Adamum fuiſſe in ſexto die extra Paradiſum creatum, & poſtea in Paradiſum tranſlatum. *1. Suppoſitio.* Ita dictum eſt ſuprà *libro* 3. *c.5.* Et colligitur ex narratione *Gen. c.* 1. *&* 2. ibi tamen non explicatur hora creationis eius, vnde certà ſciri non poteſt. Dixerunt verò aliqui, fuiſſe creatum prima hora illius diei poſt Solis ortum in noſtro horiozonte, ſeu in Paradiſo; quæ hora dici poteſt prima diei artificialis, quę fuit ſeptima inchoata, ſeu decurrens diei naturalis in tempore æquinoctij, in quo mũdus creatus eſt. *Qua hora conditus Adã opinio nonnullorũ.* Sed licèt hoc probabiliter dictum ſit, non poteſt eſſe certũ, quia in Scriptura non dicitur, nec alia via eſt reuelatũ, neque ſufficienti coniectura oſtendi poteſt. *Authoris iudicium.* Præſertim, quia eodem die ſexto creauit Deus animalia bruta, priuſquã hominem; vnde fit veriſimile, in prima illa hora ea creaſſe; nihilominus tamen, vt *lib.3.c.4.* dixi, inter hominis creationẽ, cæterorúmque animalium, nõ oportuit multum temporis intercedere; & ideò potuit creari Adã in prima hora, vel parũ poſt illam, quia bruta prope Solis ortũ fieri potuerunt, & homo ortò iam ſole. Denique ſatis eſt, quòd homo in principio illius diei creatus fuerit, ſiue in prima, ſiue in ſecũda hora, in hoc enim non eſt ſcrupuloſè immorandũ, neque ad id, de quo nunc agimus, eſt neceſſarium.

Similiter incertum eſt, quantum tẽporis inter creationem Adæ, eiúſque tranſlationem in Paradiſum, interceſſerit; quia hoc etiam non eſt reuelatum. 2. *De interuallo temporis inter Adæ creationem & tranſlationẽ in paradiſũ opinio quorundam.* Vnde non defuerunt, qui dixerint, quadrageſima die poſt creationem fuiſſe Adam ingreſſum in Paradiſum, vt refert Anaſt. Synait. *lib.7. Hexaëm. versùs finem.* Sed longè probabilius eſt, eodem die ſexto tranſlatum eſſe. *Probabilior opinio.* Nam oſtendimus *in dicto c.4.* Euam fuiſſe creatam in illo die: & *in c.5.* probauimus creatam eſſe in Paradiſo; ergo neceſſarium fuit, vt Adam in illum iam tranſlatus fuiſſet: cùm Eua ex eius coſta formata, & ſtatim, ac producta eſt, ipſi Adę pręſentata, & matrimonio coniuncta fuerit. Vnde tandem ſupponimus, omnia, quæ *Gen.2.* circa plaſmationem Adę, & Euę, eorúmque in Paradiſo conuerſationẽ, facta narrantur, in ſexto die creationis mundi perfecta fuiſſe. *Vltima ſuppoſitio.* Ita enim ex contextu illius capitis manifeſtè colligitur. Difficultas igitur in præſenti ſupereſt, an tẽtatio ſerpentis, & hominum lapſus in eodem die ſexto contigerit. *Difficultas huius capitis.*

3. *Opinio affirmans Adamũ ipſo ſexto die peccaſſe.* Multorum opinio fuit, ſatiſque antiqua affirmãs Adamũ in eodem die, in quo creatus eſt, peccaſſe. Ita docet Ir. *lib.5. cõtr. hæreſ. c.23.* dicẽs: *Factus eſt veſpere, & mane dies vnus. In hac ipſa die mãducauerũt,* in

in ipſa autem,& mortui ſunt. Et infra dicit, propterea Chriſtum in eadem die, id eſt, feria ſexta mortuum eſſe. Quam ſententiam, & eius allegoricam rationem late proſequitur Anaſtaſius Synai, Anagogic. contemplationum *in Hexaëm.lib.7.in principio.* Et, quod mirandum eſt, priùs dicit: *Veſpere ſexti diei in horto,& Paradiſo factus eſt Adã,*&c. & nihilominus poſtea ſubdit: *Has veſperas ſextæ horæ fecit Chriſtus propter illum hominem qui in Paradiſo euerſus fuerat in illa veſpera.* In quibus verbis in primis ſubſiſtere nõ poteſt, quod ait Adam factum eſſe in Paradiſo. Nã contrarium docet Scriptura, & ipſemet dixerat in *lib.4.poſt medium.* Deinde parum veriſimile eſt, in eiuſdem diei ſexti veſpere factum, & lapſum fuiſſe. Pro illa verò ſententia, quòd eodem die, quo factus eſt Adã, peccauerit, refertur in catena Lypomani *in Gen.* circa id, *De omni ligno Paradiſi veſcimur.* Diodor. Tarſen. citãtur etiam Cyril. & Epiph. quorũ loca non inueni. Denique Perer. *lib.6.in Gen. diſp. de hac re,* pro eadem refert Moyſen Barcepha *lib. de Paradiſo.* allegantem etiã pro illa Philorenũ *in orat.de Arbore vitæ*: & Iacobũ quendam *in Orat. de Paſſion. Domini.* At ego apud Moſen Barcepha ſolùm inueni hanc opinionẽ cum aliis relatam in prima parte de Paradiſo *c.28.* ſatis à medio; ipſe verò ſubdit, *Sed nos hæc inferiùs, Deo volẽte, explicabimus dilucidiùs.* In reliquis verò partibus eius operis nihil amplius inuenio. Atque hanc ſententiã ſecutus eſt Abul. *Gen.3.q.14.*

4. *1. Congruẽtia pro hac opinione.*

Congruentiæ pro hac ſententia ſunt, in primis allegorica tacta ab Irenæo, quòd Adam in ſexta feria creatus eſt, & in eadem, vel ſimili die, ſeu feria mortuus, vel ſpiritualiter ſecundùm animam, vel quoad corpus inchoatiuè (vt ſic dicam) quia ex illo die cœpit mori; ſed nõ eſt ſic mortuus in alia ſexta feria; ergo in eadẽ prima, in qua conditus eſt. Maior ſolùm ſuadetur, quia ob hanc cauſam voluit Chriſtus in ſexta feria mori. Minor autem probatur: tũ quia non eſt veriſimile, fuiſſe Adamum in Paradiſo per dies octo, vt ſtatim oſtendetur: tũ etiã, quia non haberemus fundamentum hiſtoricũ, vt ſic dicam, ad aſſerendum in feria ſexta peccaſſe. Vnde formari poteſt ſecunda coniectura ex hiſtoria Gen. nã *in c.2.* narrantur tranſlatio Adę in Paradiſum, & nominum animalium impoſitio, & Euæ formatio cũ verbis, quæ Adamus ad vxorem locutus eſt. Et ſtatim *in c.3.* incipit Moſes tentationem ſerpentis enarrare. Ergo ſignum eſt, breuiſſimum tempus interpoſitum, ac ſubinde eodem die poſt paucas horas dæmonem ad tentandam Euam acceſſiſſe. Fitque hoc veriſimile, quia dæmon ardebat inuidia, & deſiderio priuandi homines felicitate illius ſtatus; & ideo credibile eſt, quàm primũ potuit, ad tentandũ homines acceſſiſſe. Præſertim, quia timere potuit, ne homo per temporis moras, vel meditationem diuinarum rerum, vel diuinis illuſtrationibus cautior factus, difficiliùs vinci poſſet.

2. Congruẽtia.

5. *3. Coniectura.*

Tertia ratio ſit, quia homines ante lapſum de fructibus Paradiſi nihil guſtarunt, nec comederũt quicquã; ergo non fuerunt per integrum diem in Paradiſo, neque in illo moram aliquam fecerunt. Quia non eſt veriſimile per integrum diem, & noctem nihil comediſſe. Antecedẽs colligi poteſt ex verbis illis ſerpentis, *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradiſi?* id eſt, ex nullo ligno, quod non fuiſſet auſus dæmon dicere, ſi ex aliquo fructus illos comedẽtes vidiſſet. Vnde Moſes Barcepha *in d.c.28.* ex quodã Theodoro, & aliis refert, dęmonem non audiuiſſe præceptũ à Deo impoſitum, quia nõ voce ſenſibili, ſed interna reuelatione fuerat factum: & quia cętera animantia vi-

A debat pabulũ ex terra ſumere, Adamũ autem, & Euam, licèt corpore conſtarent, nondũ veſci, in ſuſpicionem veniſſe, datã eis fuiſſe legẽ, qua certus aliquis modus veſcendi illis eſſet præſcriptus. Auguſt. etiam *ſerm.65. de tempore,* de Adam ait, *Quandiu ieiunauit, in Paradiſo fuit.* ſignificãs ante peccatũ non comediſſe. Accedit, quòd ſi de aliqua arbore guſtaſſent, maximè de arbore vitę, quia eius virtutem non ignorabant. At de illa nõ guſtaſſe cõſtãter tradit Perer. *lib.3. in Gen. diſp. de Arbor. vitæ, q.5.& lib.4.* circa illa verba, *In quacũque die;* ergo.

Et hæc quidem ſententia nihil continet vel in ſe impoſſibile, vel narrationi Moyſis repugnans. Quia, vt ex dictis ſuprà *lib.3.c.4.& 5.* intelligitur, omnia illa, quæ de creatione primorum hominum *in c.1.& 2. Gen.* narrantur, potuerunt in ſexto die ante meridianum tẽpus perfici, & ſub meridiẽ per duas, vel tres horas potuit tentatio ſerpentis, & lapſus hominis conſummari, & ſub veſperam hora nona, paulo ante Solis occaſum, potuerũt fieri cætera, quæ vſque ad eiectionẽ hominum de Paradiſo Moyſes narrat. Omnia enim colloquia, quæ ibi deſcribuntur, breuiſſimis morulis fieri potuerunt, & actus interni ſufficientes ad cõſummandũ peccatum, ferè in momento fiunt: Deus etiam ſumma velocitate perficere potuit opus ſuum, tã inquirendo de delicto ab hominibus commiſſo, & quaſi de illo iuridicè interrogando, veritatẽmque examinãdo, quàm etiam ſententiã proferendo, ac denique illam exequẽdo in fine eiuſdem ſexti diei, homines vtique extra Paradiſum eiiciendo. Quòd autẽ hoc totum, quod poſſibile iudicamus, ita factum ſit, valde incertum eſt, & per ea, quæ dicemus, ſit ſaltem parum veriſimile.

6. *Prædicta opinio non repugnat Scripturæ, eſt tamen incerta & parum veriſimilis.*

Vnde alij doctores tẽpus habitationis Adę, & Euæ intra Paradiſum, vnius diei durationẽ exceſſiſſe opinantur, quanuis in temporis determinatione nec inter ſe conueniãt, nec aliquid certum definiri poſſe arbitrẽtur. Et in primis licèt illa omnia, quæ de primis hominibus narrantur *Gen.1.& 2.* fuerint in ſexto die facta. Nihilominus, quòd cætera omnia, quæ *in c.3.* adduntur, eodem die contigerint, nec in Scriptura habet fundamentum, nec illi eſt multum conſentaneum. Nã, quòd poſt narrationẽ earũ rerum, quæ in formatione Euæ contigerunt, ſtatim fiat tranſitus ad tentationem ſerpentis deſcribendã, nullũ argumentum eſt, quòd illa tẽtatio eodem die facta ſit, quo Eua eſt formata. Quia nec Scriptura narrat omnia, quę facta ſunt; nec ex ordine narrationis colligi poteſt, eodem die fuiſſe facta cętera, quę conſequenter narrãtur. Aliunde verò *Gen.3.* dicitur, Deum deambulaſſe in Paradiſo, *Ad auram poſt meridiem,* quando Adamum interrogauit, *vbi es,* &c. Vnde probabiliter colligi poteſt, Adam peccaſſe ante meridiem, ac ſubinde non fuiſſe Euã tentatam in eodem ſexto die, in quo fuit creata. Quia conſideratis rebus, quæ in antemeridiano tempore illius diei ſexti præceſſerunt, vix ſit credibile, potuiſſe ſtatim Euam ante meridiẽ eiuſdem diei ſolam, & à marito ſeparatam in Paradiſo ambulare vſque ad locũ, in quo erat arbor ſcientię boni, & mali, & ibi cum ſerpẽte miſcere colloquiũ, cõſentire, ac comedere de fructu arboris; & poſtea maritũ quærere, & illũ inuitare, & ad peccandum trahere; ergo credibilius videtur, altero die ante meridiẽ illũ caſum accidiſſe. Scio Hieronymum in quæſtionibus Hebraicis in Gen. ſic interpretari verba illa: *Ad aurã poſt meridiẽ:* id eſt, vt *meridiano calore trãſacto, refrigeriũ auræ ſpirãtis oſtenderet.* Vnde etiã Aug. *lib.11.Gen.ad lit.cap.33.* legit, *Ad veſperam.* Et *lib.1.Gen.ad lit. c.10.* addit, id eſt, *cùm iã ab eis ſol occideret.* Vnde potuit in eodem poſtmeridiano tempo

7. *2. Opinio bipartita primos parẽtes vltra diẽ naturalem in paradiſo fuiſſe, incertum tamen quãtum fuerit id tempus. Prior pars ſuadetur 1. oſtendendo eos non peccaſſe in 1. die quo ſũt creati.*

Obiectio ex Hieronymo & Aug. cõtra factum diſcurſum excluditur.

tempore, ante veſperam, ſeu ante auram, durante adhuc meridiano calore lapſus hominum accidere. Sed non eſt, cur res tantas, & tam graues ad huiuſmodi temporis anguſtias redigamus.

8. *Secundò.* Præterea coniectura ex nimio affectu dæmonis ad eiiciendum hominem ſumpta, per ſe ſpectata, nihil ſuadet, nam licèt ex parte dæmonis non defuerit voluntas, nihilominus non conſtat, occaſionem exequendi illam voluntatem fuiſſe tam citò dæmoni oblatam. Vnde poteſt facilè coniectura in contrarium retorqueri. Nam, quo dæmon ardentiùs cupiebat hominem vincere, eo aſtutiùs opportunitatem expectabat, in qua poſſet cum certiori ſpe victoriæ hominem aggredi. Ergo non eſt veriſimile ſubitò poſt formationem Euæ, nullis aliis circunſtantiis obſeruatis, illam aggreſſum fuiſſe. Vnde aliqui Patres conſiderarunt, obſeruaſſe dæmonem, priuſquam in ſpecie ſerpentis cum Eua loqueretur, quod inter cætera animantia, ſerpens frequentiùs inter primos homines verſaretur; indeque ſumpſiſſe occaſionem accedendi ſub eius ſpecie ad tentandum Euam. Ita inſinuat Ioſeph. *lib.* 1. *Antiq. cap.*2. *aliàs* 3. dicens, *Cùm per id temporis nullum eſſet inter animalia diſſidium, & ſerpens familiariter cum Adamo, & vxore degeret, inuidebat eis*, &c. Expreſſiùs id tradit Damaſc. *lib.*2. *de fide, c.* 10. illam familiaritatem, & conſuetudinem inter homines, & ſerpentē deſcribens; eámque aſtruit, ante peccatum Euæ præceſſiſſe; & inde accepiſſe dęmonem occaſionem tendandi Euam per ſerpentem, in quo manifeſtè ſupponit, per aliquod tempus Euam in Paradiſo habitaſſe, priuſquam à dæmone tentaretur.

9. *Tertiò.* Tertia item coniectura inde ſumpta, quòd primi parentes de cibis Paradiſi ante lapſum non guſtarunt, rem incertam aſſumit, & fortaſſe falſam. Nā contrarium docet Aug. *lib.*11. *Gen. ad lit. c.*31. dicens, primos parentes credidiſſe, fructum arboris ſciētiæ boni, & mali fuiſſe innoxium, quia tale pomum exiſtimarunt fuiſſe in illa arbore, *cuius generis poma iam in aliis arboribus innoxia ſenſerant.* non quidem ſolo viſu; tum quia per ſolum hunc ſenſum non percipitur, an fructus noxius, vel innoxius ſit: tum etiam, quia per viſum æquè fructus omnium arborum cognoſcebant, nec magis vnum, quàm aliū innoxium eſſe iudicabant. Senſerāt ergo (ex ſententia Auguſtini) alios fructus eſſe innoxios ex illis edēdo; & nihil mali, ſed potiùs boni ab illis percipiendo. Vnde in alio loco non dicit Auguſtinus Adam abſtinuiſſe ab aliis cibis, quandiu in Paradiſo fuit, ſed *ieiunaſſe, ſeruans mandatum*, abſtinendo vtique à cibo vetito, nā hoc ad præceptum ieiunij pertinet. Nec etiam coniectura ſumpta ex verbis ſerpentis quicquam iuuat; quia non dixit ſerpens: *Cur præcepit vobis Deus, vt de nullo ligno Paradiſi comederetis?* hoc enim tā apertum erat mendacium, vt non ſit veriſimile auſum fuiſſe dæmonem malitiā ſuam tam apertè prodere. Dixit ergo, *Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno Paradiſi?* Quæ propoſitio iuxta dialecticorū regulas particularis eſt, non vniuerſalis: vnde potiùs ex illa indicium ſumi poteſt, ſolitos fuiſſe primos homines edere de aliis arboribus, & à ligno ſciētiæ abſtinuiſſe; & inde ſumpſiſſe dęmonem occaſionem interrogandi, cur non de omnibus comederent. Et hoc confirmant verba Euę reſpondentis, *De omni ligno Paradiſi veſcimur*, &c. Quod non ſolùm propter ius, ſed etiam propter vſum, quem habebant, dixiſſe videtur. Et verbū, *veſcimur ex omni ligno*, non vnum actum, ſed conſuetudinē ſignificat; ergo per plures dies ibi extitiſſe, & comediſſe, veriſimilius eſt. An verò de ligno vitæ comederint, magis incertū eſt,

A quia nō eſt de illo eadem ratio, eo quòd non videtur fuiſſe in commune, & ordinarium alimentum deſtinatum: ſed pro certis temporibus opportunis, quanquam licèt id affirmetur, nullum inde abſurdum colligi poſſit, quia licèt ſemel, aut iterū de illo fructu comederent, nō ſtatim immortales fierēt, vt ſuprà dictum eſt.

Accedit tandē alia coniectura; quia conueniens 10. *Quartò.* fuit primos homines ante peccatū expertos fuiſſe amœnitatē, & delicias Paradiſi, quod in breui parte vnius diei facere non poterant; ergo veriſimile eſt, non permiſiſſe Deum, eos tentari, & cadere, antequam dictum experimentū caperent, quo magis poſtea de tanto bono amiſſo dolere poſſent. Erat **B** autem duplex illius loci amœnitas: vna ſpiritualis, alia verò corporalis. De priori ait Aug. lib. 14. de Ciu. c.10. *Amor erat imperturbatus in Deū, atque inter ſe coniugum fida, & ſincera ſocietate viuentiū, & ex hoc amore grande gaudium*, &c. Quæ verba diuturnitatē aliquā durationis in illo felici ſtatu indicant. Quod latiùs proſequitur *c.*26. dicens: *Viuebat ſine egeſtate fruens Deo.* Et clariùs *lib.*20. *c.*26. commemorando tempus, in quo primi homines in Paradiſo fuerāt, adiungit, *Tunc puri, atque integri, abſque labe peccati, ſeipſos Deo mundiſſimas hoſtias offerebant.* Et infrà de illo tempore, quo vixerūt homines in Paradiſo, exponit verba Iſaiæ 65. *Secundùm dies ligni vitæ, erunt dies populi mei*, indicans fuiſſe tempus plurium die- **C** rum. Vnde Gregor. *lib.*4. *dialog. c.*1. dixit, *In Paradiſo aſſueuerat homo verbis Dei perfrui, beatorum Angelorū ſpiritibus, cordis munditia, & celſitudine viſionis intereſſe.* De poſteriori verò vſu Paradiſi ad corporis voluptatem, & commoditatem pertinente, etiā idem ſit veriſimile: tum quia ſequitur ex priori; non enim poterat aliquo tempore in deliciis ſpiritualibus verſari, quin corpore etiam aleretur; & optima illius loci tēperie recrearetur, & ad exercenda ſpiritualia diſponeretur, ac iuuaretur. Tum etiā, vt in ipſo ſenſibili experimento Paradiſi, ac felicitatis eius vel diligentiùs illum ſibi cuſtodiret; vel ſi negligenter illum amitteret, poſtea vehementiùs de tanto bono perdito doleret.

11. *Concluditur vlterius in gratiam eiuſdem 1. partis non fuiſſe Adamū & Euā eiectus quo die habitare cœperunt paradiſum.*

D His ergo, & ſimilibus coniecturis fit probabilis prior pars propoſita, nimirum non eodem die peccaſſe Euam, quo formata, ſeu producta eſt: nec Adā in eodē die peccaſſe, in quo vel creatus, vel in Paradiſum trāſlatus eſt. Vnde conſequenter ſequitur, non fuiſſe primos homines de Paradiſo eiectos in eodem die, in quo eùm incolere cœperūt. Ratio eſt, quia Adam, & Eua in eodem die, in quo peccarūt, de Paradiſo eiecti ſunt: ergo ſicut non peccarunt eodem die, quo fuerunt in Paradiſum introducti, ſed poſt aliquod tempus, ita nec fuerunt in eodem die inde eiecti, in quo illuc intrauerant. Cōſequētia euidens; & antecedens valde probabiliter colligitur ex contextu Gen.3. Nam poſt narrationem **E** lapſus vtriuſque parentis, additur: *Et aperti ſūt oculi amborū, & fecerūt ſibi perizomata, & cùm audiſſent vocē Domini Dei ambulātis in Paradiſo ad aurā poſt meridiē*, &c. Ex qua verborum ſerie videtur colligi, omnia illa eodem die contigiſſe; tum quia ipſe contextus, & modus loquendi hoc indicant: tum etiā quia ſunt illa omnia moraliter valde coniuncta, & facilè poterant quaſi continuè fieri. Tum præterea, quia vox illa, *poſt meridiem*, tacitè refertur ad eundem diem, in quo Adam, & Eua peccauerant, & videre ſuam nuditatem, & erubeſcere, illámque operire cœperant. Tum etiam, quia hæc celeritas diuinæ admonitionis, & caſtigationis opus fuit magnæ miſericordiæ, iuſtitiæ, ac prouidentiæ. Miſericordiæ, vt illi homines à Deo ipſo moniti, ac correcti citiùs ad gratiam redirent. Iuſtitiæ,

A quia Deus comminatus fuerat eis, quòd in quacunque die comederent, eſſent morituri, id eſt, mortales efficiendi; ac proinde indigni, ac incapaces illius loci; ideóque ratio iuſtitiæ poſtulabat, vt ab eſu ligni vitæ ſtatim elongarentur. Fuit etiam opus conuenientis prouidentiæ, ne fortè, ſi in Paradiſo poſt peccatum pernoctarent, ibi coirent cũ voluptate, & fortaſſe cum noua culpa ſaltem veniali, quod in loco illo non decebat.

12. *Concluditur tandem prior pars 2. opinionis in num.7.*

Vnde tandem concluditur, primos parentes, non tantùm per ſex, vel ſeptem horas, vt aliqui dixerunt: vel nouem, aut decem, vt alij voluerunt. Refertúrque *in addit. ad Petr. Com. in hiſt. ſui c.24. in Gen.* de quo plures opiniones refert Abul. *Gen. 13. q. 106. & ſequentib.* ſed pluſquam per vnum naturalem
B diem in Paradiſo habitaſſe. Probatur prius de Adam, quia creatus creditur in initio ſexti diei circa ortum Solis, & paulo pòſt tranſlatus in Paradiſum, vt ſuprà oſtenſum eſt; & illo die non peccauit, vt diximus, nec in ſequenti eſt eiectus de Paradiſo, niſi prope Solis occaſum, vt etiam vidimus. Ergo licet demus, peccaſſe, & eiectum fuiſſe altero die poſt creationem, neceſſariò dicendum eſt, fuiſſe in Paradiſo, ſaltem per diem naturalem cum dimidio, vel circiter. Et hæc ratio cum proportione de Eua procedit, excepta illa mora, quæ inter Adami tranſlationem, & Euæ productionem interpoſita eſt, nam tanto tempore fuit diutius in
C Paradiſo Adam, quàm Eua. Sed, vt ſuprà dixi, breuis fuit illa mora: & ſic etiam concluditur, Euam pluſquam per diem naturalem in Paradiſo fuiſſe. Et in his concordant Abul. *in c.13. Gen. q. 107. & 108.* & Perer. *lib.6. in Gen. diſp. de hac re q.2.*

13. *Suadetur etiam 2. pars prædicta opinionis de incertitudine tẽporis. Pererius ſuſpicatur fuiſſe nihilominus dies 8.*

An verò inhabitatio illa Paradiſi per plures integros dies durauerit, incertum eſt, prout in altera parte noſtræ reſolutionis propoſui Quia non poſſumus cum fundamento affirmare, an ſecundo, vel tertio, aut quarto die à creationis ſuæ die primi homines peccauerint. Perer. verò *eadem quæſt.* poſt quintam propoſitionem diuinat (vt ipſe ait) primos homines peccaſſe prima feria ſexta ſequente poſt illam, in qua creati ſunt, id eſt, poſt octo di-

Eius duplex coniectura.

D es, quos ferè totos in Paradiſo feliciter vixerunt: & ducitur duplici coniectura. Vna eſt, quia veriſimile eſt, Chriſtum fuiſſe incarnatum, & mortuum in illo die, in quo Adam peccauit, & eiectus eſt è Paradiſo. Altera eſt, quia hoc modo ſaluatur ſententia Patrum dicẽtium Adamum peccaſſe eodem die, quo fuit conditus; intelligi enim poteſt, de eodem non numero, ſed quaſi ſpecie, ſeu ſimili in ordine feriarum hebdomadæ. Sed neutra co-

Vtraque reijcitur.

iectura ſuadet. Quia ſatis eſt, quòd Chriſtus eodem die conceptus, & mortuus fuerit, propter recreandum hominem, quo die ipſe fuit conditus. Et ſi qui ſunt Patres, dicentes Adam peccaſſe eodem die, in quo creatus eſt, de eodem numero a-
E pertè loquuntur, vt patet ex verbis Irenæi ſuprà citatis, & ex aliis. Aliunde verò obſtat illi exiſti-

Adam & Eua ſemper intra paradiſum virgines.

mationi, quo Patres frequenter docent, Adam, & Euã in Paradiſo virgines permanſiſſe; & ſpecialiter tradit Hieronymus *epiſt.22. de Cuſtod. virg. ad Euſtoch. & lib.1. contra Iouinian.* & Auguſt. *d. ſerm. 65. de temp. & in quæſtionibus ex veter. Teſt. illi attributis. q.8. & lib.9. Gen. ad lit. cap.4.* vbi rationem reddit, *Quia mox creata muliere, priuſquam coirent, facta eſt illa tranſgreſſio, cuius merito de loco voluptatis exierũt.* Quæ ratio non congruit, ſi octo dies integros in Paradiſo innocentes extiterunt. Quòd ſi dicatur, ideo non conueniſſe, quia expectabant diuinam monitionem, vt ibidem obijcit Auguſtinus. Reſpondemus in primis cum eodem Auguſt. *lib. 11. c.41.* id ſine ratione fictum eſſe. *Nam illud tunc legitimum eſſet, cùm primùm fieri potuiſſet.* Eſt ergo veriſimilius quod Abulenſ. *ſupra*, coniectat, peccaſſe primos parentes altero die, poſt creationem, & eodem die fuiſſe eiectos. Neque obſtat, quòd illa fuerit dies ſabbati, quia Deus in eo requieuit ab opere creationis, non gubernationis; & ideo meritò potuit in eo iuſtum iudicium cum miſericordia coniunctum exercere. *Veriſimilis exiſtimatio Abulenſis de quantitate dicti temporis.*

CAPVT IX.

An primi parentes ſui peccati veniam conſequi potuerint, vel etiam conſequuti fuerint, & æternam ſalutem.

QVanuis hæc quæſtio ad rerum productionem non pertineat, eſt tamen adeò connexa præcedentibus, vt illis electis, ſtatim ſui deſiderium excitet; ideoque prætermitti non potuit, præſertim cùm breuiter poſſit expediri. Tria igitur pũcta in titulo tanguntur; vnum de poteſtate obtinendi peccati commiſſi remiſſionem; aliud de facto, quoad gratiæ reparationem: & tertium etiam de facto quoad conſequutionem gloriæ. Circa primum duo in peccato diſtinguenda ſunt; culpa ſcilicet, & pœna; quæ duplex etiam eſt; vna præſentis vitæ, alia vitæ futuræ. Poteſtas etiam diſtingui poteſt, vel in potentiã Dei abſolutam, vel in ordinatam. Non eſt ergo dubium de potentia abſoluta. Sic enim non ſolùm fide certum, ſed etiam ratione euidens eſt, peccatum primorum parentum fuiſſe remiſſibile quoad omnia, id eſt, quoad culpã, & omnes pœnas. Probatur; tum quia diuina bonitas, & potentia eſt infinita, & ex parte effectus nulla repugnantia oſtendi poteſt. Tum etiam, quia Angelorum peccatum fuit hoc modo remiſſibile, conſiderata nuda extrinſeca poteſtate Dei, vt ſuprà oſtenſum eſt. Tum denique, quia *cor hominis*, & Angeli *in manu Dei eſt, & quocunque voluerit, vertet illud.* Et alioqui eſt ſupremus Dominus, qui omnem pœnam condonare, & omnem eius reatum auferre poteſt. 1. *Triplex præſentis capitis pũctum.* *Pro 1. pũcto notatio.* *1. Aſſertio eiúſque probationes, quoad potẽtiam abſolutam.*

De potentia verò ordinata poteſt nonnullam dubitationem facere exemplum Angelorum, quibus nullum peccatum remiſſum eſt; quod eſt iudicium, ſecundùm ordinatam potentiam non fuiſſe illis remiſſibile, id eſt, non fuiſſe illis conceſſam viam ad remiſſionem peccati obtinendam, quia ſi conceſſa fuiſſet, in aliquo ex tanta multitudine factum eſſet, cùm effectus eſſet contingens. Ergo idem iudicandum eſt de hominibus in ſtatu innocentiæ peccantibus. Probatur conſequentia, quia non ſunt magis digni venia homines in tali ſtatu peccantes, quàm Angeli. Tum, quia tanta facilitate poterant cauere peccatum, ſicut Angeli. Tum etiam, quia cùm eſſent inferioris naturæ, per æqualem ſuperbiam, appetendo ſimilitudinem Dei peccauerunt. Tum denique, quia ſeruata proportione, maioribus donis, ac beneficiis Dei præuenti fuerant, ad innocentiam cuſtodiendam, quàm Angeli. 2. *De ordinaria arguitur pro parte neg.*

Nihilominus de fide certum eſt, potuiſſe Adamum, & Euam ſecundùm ordinariam potentiam, & legem à Deo ſtatutam, veniam ſui peccati conſequi, ſaltem quoad culpam. Hoc probatur ex puncto ſequenti. Nam oſtendemus, hanc peccati veniam datam eſſe primis parentibus; ergo ſignum eſt, potuiſſe illam de lege conſequi. Probatur conſequentia, quia non eſt id factum per miraculum, nec per diſpenſationem in aliqua lege. Vbi enim talis lex oſtendi poteſt? Quin potiùs leges illæ vniuerſales, *In quacunque hora ingemuerit peccator*, &c. 3. *Aſſertio 2. de fide quoad dictam potentiam ordin. probatur.*

Conuer

Conuertimini, & conuertar, &c. Non minus primos parentes, quàm cæteros homines comprehendunt, cùm vniuerſales ſint de omnibus hominibus peccatoribus. Imò Patres ad Angelos damnatos illas extendunt, quantum eſt ex parte Dei. De quo dixit Bernardus in tractat. de gradib. humil. circa primum gradū ſuperbiæ. §. hæc inquam. *Sic temperat in vindicta ſententiam, vt ſi velis reſipiſcere* (loquitur ad Luciferum) *non neget veniam; ſecundùm autem duritiam tuam, & cor impœnitens, non poſſis velle, & ideo nec pœna carere.*

4. *Ad argum. in num. 2.* Et ita ſatiſfit rationi dubitandi propoſitæ. Nā in hoc Angelus, & homo æquiparantur, quòd ſi vterque pœnitentiam ageret, vterque veniam obtineret. Sed differunt, quòd Angelo peccanti non eſt diuturna via conceſſa ad pœnitentiam agendam, vt vidimus ſuo loco: homini autem conceſſa eſt. Quæ differentia non eſt in grauitate peccati, nec ex diuerſa facilitate vitandi illud; nec ex maiori, vel minori ingratitudine ob inæqualia beneficia recepta: quanuis in his omnibus Lucifert Adamum ſuperauerit: ſed oritur ex diuerſa conditione, & capacitate naturæ. Nam Angelus propter proprium cognoſcendi, & eligendi modum, breuiſſimam poſtulat moram ad beatitudinem promerendam, vel amittendam, vt ſuprà viſum eſt; homo autem diuturno tempore ſuum perficit iter, propter tardiorem modum intelligendi; & maiorem voluntatis, & electionis mutabilitatem, & ideo etiamſi ſtatus innocentiæ duraret, tempus viæ in hominibus longum, ac diuturnum fuiſſet, vt in fine libri ſequentis videbimus. Hinc ergo factum eſt, vt Adam poſt tranſgreſſionem in ſtatu viæ, vſque ad mortem relictus fuerit; & inde conſequens fuit vt ad agendam pœnitentiam fuerit adiutus: ac proinde ſecuncùm ordinariam legem peccati veniam conſequi potuerit.

5. *Prædicta aſſertio procedit etiam de pœna alterius vitæ.* Hæc autem de remiſſione peccati quoad culpam dicta ſunt, & conſequenter de pœnis, quæ in futuram vitam reſeruantur, verum habet. Nam pœna æterna neceſſariò cum culpa remittitur; temporalis autem pœna licèt non ex neceſſitate ſimul cum culpa auferatur, remitti tamen poteſt, ſi peccator velit quantam poteſt, & debet agere pœnitentiam; vel cùm primùm de culpa vehementer dolet, vel poſtea ſatisfactionem addendo; ſi remiſſiùs conuerſus fuit. Hæc autem pœnitendi, vel ſatisfaciendi lex, & poteſtas non minus in primis hominibus, quàm in ſuis poſteris locum habuit; nec minus in prima tranſgreſſione, quàm in cæteris, ſi quas poſtea fortè commiſerunt. *Quid de pœnis huius vitæ.* At verò quoad pœnas temporales huius vitæ, fuit illud peccatum irremiſſibile ſecundùm ordinationem diuinam. Illa enim lex Dei, *In quacunque die comederis, morte morieris*, omnino abſoluta fuit, & ab omni conditione, *ſi pœnitentiam non egeris*, vel alia ſimili libera: ideoque non obſtante quacunque pœnitentia Adæ, tam in illo, quàm in poſteris executioni mandata eſt. *Specialiter de amiſſione donorum iuſtitiæ origin.* Idémque eſt de iuſtitiæ originalis amiſſione quoad dona propria illius iuſtitiæ vltra gratiam ſanctificantem, & eius dona, & ita non ſolùm tranſgreſſione ablata eſt Adamo iuſtitia, ſed etiam propter nullam pœnitentiam illi ampliùs reſtituta eſt.

6. *Item de pœna exilij à paradiſo.* Idem cernere licet in pœna exilij à Paradiſo, quia licèt Adam in Paradiſo ſufficienter de peccato doluiſſet, vel fortaſſe ad vocem Dei interiùs doluerit, nihilominus à Paradiſo perpetuò relegatus eſt; ita vt non poſſet ampliùs redditum ad illum promereri, quod ſatis experientia monſtrauit. Quapropter per exaggerationem, & concio- A natorum morem exiſtimo dictum ab Auguſtino *ſerm. 19. de ſanctis, qui eſt 3. de Annunciat.* non fuiſſe Adamum à Paradiſo excludendum, ſi ſtatim magna cum humilitate, & ſine excuſatione, veniam à Deo poſtulaſſet. *Auguſtinus exponitur.* Hoc enim rigore ſumptum, non ſolùm eſt incertum, quia de tali Dei promiſſione non conſtat, ſed etiam contra alteram Dei legem, *In quacunque die*, &c. eſſe videtur. Quia ſi homo à Paradiſo non exularet propter humilem conuerſionem, per eſum ligni vitæ perpetuò viuere potuiſſet; & ſic pœnam mortis per pœnitentiam euaderet, quod (vt exiſtimo) dici non poteſt. Eò vel maximè, quòd ſera pœnitentia ſi in reipſa alteri æqualis ſit, non eſt minus efficax B propter ſolam temporis dilationem; ſed per nullam pœnitentiam potuit Adam poſtea mortem euadere; ergo nec in principio potuiſſet. Ratio verò omnium eſt, quia pœnæ huius vitæ non impediunt viā ſalutis, & potiùs deſeruire poſſunt ad meritum, & ad maiorem de peccato commiſſo pœnitentiam agendam. Et ideo earum remiſſio non fuit primis hominibus per pœnitentiam promiſſa, ſicut nec nobis promittitur, vt in proprio tractatu diximus. *Tomo de pœnit. diſp. 10. ſect. 3.*

7. *Circa 2. punctum hæreticorū error.* Circa ſecundum punctum, hæretici, qui dixerunt Adamum damnatum eſſe, præcipuam cauſam damnationis eius in primum eius peccatum retuliſſe videntur, vt in puncto ſequenti videbimus: C & conſequenter negarunt, peccatum illud fuiſſe remiſſum Adamo. *Quid antiqui catholici nonnulli de eodem puncto ſenſerint.* Aliqui etiam ex ſcriptoribus catholicis antiquis, qui librum Sapientiæ, vt canonicum, non admittebant, rem hanc dubiam & incertam eſſe dixerunt, quia extra illum librum, nihil de hac re in Scriptura ſacra inuenitur. Et ita opinatus eſt Rupert. *lib. 1. in Gen. c. 30. & 31.* Iam verò certiſſimum eſt, Adam ſuæ primæ tranſgreſſionis veniam fuiſſe aſſecutum. *3. Aſſertio Adamum ſuæ primæ tranſgreſſionis veniam obtinuiſſe. Probatur primò ex Sap. 10.* Probatur, quia id de fide certum eſt, librum Sapientiæ eſſe canonicum, vt definit Concil. Trid. *ſeſſ.* 4. vt alia antiquiora omittam: ſed *in cap. 10. eius libri* diſertè dicitur. *Hæc* (id eſt, Sapientia) *illum, qui primus formatus eſt à Deo Pater orbis terrarum,* D *cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit, & eduxit illum à delicto ſuo*, id eſt, à peccato ſuo illum liberauit, & in gratiam reſtitnit. Non enim aliter homo à peccato educitur. Vnde licèt ex hoc loco non euidenter colligatur Adam eſſe beatum, ſeu ſaluum (vt infrà ex Auguſtino, & Anſelmo, referemus, & rationem reddemus) nihilominus planè conuincit, & apud me plenam fidem facit, quòd à primo peccato iuſtificatus fuerit. Omnino enim violenta, & improbabilis eſt expoſitio Cantacuzeni, quam ibi refert Lorinus, quòd educere Adamum de delicto ſuo fuerit illi dare præceptum, quo ſeruato, in peccatum non incideret. *Cantacuzeni euaſio improbatur.* Itaque impoſitionem illius præcepti vocat eductionem à delicto. Sed contra proprietatem verborum, & per metaphoram inuſitatam, & E adeò impropriam, vt accommodari non poſſit. Nam præcepti impoſitio quodammodo eſt occaſio delicti: propter quod Paulus legem veterem legem mortis appellat. Vnde (ſi ita loqui licet) potius inductio, quàm eductio delicti dici poterat. Nam multo eſſet à tali delicto liberior homo, ſi præceptum ei non fuiſſet impoſitum. Denique eductio à delicto ſupponit delictum in perſona, quæ ab illo educitur, & verbum *eduxit* refert opus eductionis, quod verè factum eſt. At verò impoſitio præcepti nec ſupponit dilictum, à quo hominem educeret, nec cum effectu præſeruauit hominem à delicto, vt illo modo illum à delicto eduxiſſe dici poſſet. Eſt ergo clarus literalis

ſenſus, à quo recedere in tam aperta ſententia, erroneum eſſet.

8. *Probatur deinde aſſertio ex Patrib.* Accedit communis ſententia Patrum; nam qui de ſalute æterna Adami teſtificantur, à fortiori docent fuiſſe illi peccatum remiſſum, quia, qui ſemel peccauit, ſine peccati remiſſione nō poteſt ſaluari. Et hos Patres in puncto ſequenti referemus. Specialiter verò Adamum pœnitentiam illius peccati egiſſe, & veniam obtinuiſſe, affirmant Greg. lib. 6. Epiſt. 31. aliàs cap. 195 *Adam* (inquit) *poſtmodum per pœnitentiam ad vitam rediit.* Hilar. can. 8. in Matth. *In Adami* (inquit) *peccato vniuerſis gentibus remittit.* Auguſt. ſerm. 104. de Tempore. *Adam, quia interroganti Domino confeſſus eſt peccatum, quod commiſit, veniæ redditus eſt.* Et Irenæ. lib. 3. cap. 37. *Intellectus* (inquit) *tranſgreſſionis fecit pœnitentiam, pœnitentibus autem largitur benignitatem ſuam Deus.* Et hanc pœnitentiam, dicit oſtendiſſe Adamum, *Faciendo ſibi cinctorium ex foliis ficus, quæ carnem poſſent affligere.* Tertull. etiam lib. de Pœnit. in verbis vltimis. *Ipſe quoque* (ait) *humanæ, & offenſæ in Dominum princeps Adam, exomologeſi reſtitutus in Paradiſum ſuum, non tacet.* Et *lib. 1. contr. Marci. cap. 25.* latiùs expendens locum *Gen. 3.* dicit, vocaſſe Deum Adam, cum ad confeſſionem inuitans. *Vt ita nobis conderentur exempla confitendorum delictorum, & vt initiaretur euangelica doctrina. Ex ore tuo iuſtificaberis, & ex ore tuo damnaberis.* Et infrà dicit, Deum non maledixiſſe Adam, nec Euam, *vt reſtitutionis candidatos, vt confeſſione releuatos.*

9. *Adam intra Paradiſum imperfectè ſaltem pœnitere cœpit, ac breui poſt eiectionem iuſtificatus eſt.* Veruntamen circa hæc dicta Patrum aduertere oportet, multo certius eſſe Adam fuiſſe conſecutum ſui delicti veniam, abſolutè loquendo, & abſtrahendo à tempore, ſicut ſapiens loquitur, quàm quòd intra Paradiſum iuſtificatus fuerit: nam hoc non ſatis colligitur ex Scriptura. Nam potiùs multi Patres ex Adami excuſatione colligunt, illius pœnitentiam tunc non fuiſſe perfectam: quanuis enim vtilis ex parte fuerit, quatenus ſuum delictum confeſſus eſt; nihilominus non perfecta humilitate ſuum delictum recognouit: & ideo incertum relinquitur, an tunc veram contritionem conceperit. Non eſt tamen dubium, quin ex tunc pœnitentiam agere cœperit, in qua poſtea, & indies creuiſſe credendum eſt. Ac ſubinde, vel antequam de Paradiſo exiret, vel non multo pòſt, fuiſſe iuſtificatum. *Id ſuadetur 1.* Rationes autem, vel indicia huius veritatis ſunt in primis ex parte Dei, qui benigniſſimè tractauit Adamum, & magnam eius curam geſſit; illum ad pœnitentiam prouocando, quando illum vocauit, correxit, ac leuiter puniuit; vt eleganter expendit Chryſoſt. *hom. 7. ad pop. ſub finem.* *Secundò.* Secundò, ex parte Chriſti; cuius fidem iam Adam habebat, vt ſuprà vidimus. Et licèt priùs non fuerit illi reuelatus, vt Redemptor: tamen ex fide, quam de illo habebat, facilè intelligere, ac credere potuit, eſſe ſufficientem ad redimendum: quia illū recognouerat, vt fontem ſuæ gratiæ, & iuſtitiæ; & ideo potuit in illo confidere, quòd per ipſum poſſet in Dei gratiam, & iuſtitiam redire. Et præterea ſatis veriſimile eſt, quod multi authores dicunt, Adamum poſt peccatum expreſſam fidem Chriſti Redemptoris habuiſſe, ſperaſſeque ipſius gratiam, & efficaci virtute à ſuo delicto liberari potuiſſe. *Tertiò.* Tertiò ſumi poſſunt coniecturæ ex circunſtantiis perſonæ ſapientis, & optimè inſtitutæ; & ex mutatione magna, quam in ſe fuerat expertus Adam, & ex aliis, quæ ad pœnitentiam vehementer illum prouocare poterant, quæ vnuſquiſque facilè conſiderare poteſt; & in ſequenti puncto aliqua attingentur.

10. *Circa 3. punctum hæreſis Tatiani Adā & Euā non fuiſſe ſaluos.* Superest ergo tertium punctum de ſalute æterna Adæ, quod ſine dubio diſtinctum eſt à præcedente. Potuit enim Adam primi ſui peccati remiſſionem conſequi, & nihilominus poſtea damnari: ſicut nunc plurimi homines ſæpius præcedentium peccatorum veniam obtinent, & tandem poſtea damnantur, quia cum finali impœnitentia aliquorum peccatorum, vel alicuius vltimi peccati mortalis, moriuntur. In hoc ergo puncto fuit antiqua ſententia cuiuſdam Tatiani, qui dixit Adam, & Euam damnatos eſſe. Ita referunt antiquiſſimi Patres. Irenæ. *lib. 1. c. 31. & lib. 3. cap. 39.* à quo idem ſumpſerunt Tertull. *lib. de Præſcript. hæret. cap. vlt.* & Epiph. *hæreſ. 46.* & Auguſt. *hæreſ. 25.* & Euſeb. *lib. 4. hiſt. cap. 25.* & Philaſtr. *in catalog. hæreſum in 1. ſub titulo, de hæreſibus, quæ poſt Apoſtolos extiterunt.* Qui omnes non ſolùm dicunt aſſertionem illam ab homine hæreſiarcha, qualis fuit Tatianus, fuiſſe primum probatum, ſed etiam ipſam, vt hæreticam damnare videntur. Et ita illorum Patrum ſententiam exponit, & ſequitur Caſtro *verb. Adam, hæreſi 1.* dicens, *hanc ſententiam eſſe hæreticam ob communem Patrum conſenſionem, licèt ex Scriptura probari non poſſit clarè, ſed per quaſdam probabiles deductiones.* *Caſtro putat rem eſſe de fide, ſed ex ſcrip. nō ſatis probari.* Quas ibi ex Irenæo adducit, & alias ipſe addit, quæ certè ad conuincendam de hæreſi ſententiam illam in ſenſu dicto, parum efficaces videntur, vt oſtendam.

11. *Ruperti ſententia bipartiti fundamenti.* Hinc ergo Rupertus *lib. 3. in Gen. cap. 31.* putat, non eſſe de fide Adam eſſe ſanctū & beatum; tum quia ex nullo teſtimonio ſacræ Scripturæ id colligitur; tum quia nec definitio Eccleſiæ de huiuſmodi aſſertione lata eſt, hæc poſterior pars oſtendi poteſt. *2. Pars fundamenti ſuadetur.* Nam quod Caſtro de communi conſenſu Patrum allegat, non cogit. Primò quidē, quia non omnes Patres referentes hæreſes Tatiani, hanc inter illas numerant. Omiſerunt enim illam Hieronymus *in cathol. ſcript. eccleſiaſtic. in Tatian.* Et Theodor. *lib. 1. hæret. fabul. in eodem.* & Damaſc. *lib. de hæreſ.* Secundò, quia licèt Auguſtinus, & alij referendo alias hæreſes Tatiani, hanc aſſertionem addant, non dicunt in particulari eſſe hæreticam, ſed Auguſtinus ſimpliciter dicit de Tatianis: *Saluti primi hominis contradicunt.* Tertiò, quia Irenæus, & Epiphan. qui maximè id ſignificant, in alio ſenſu loqui videntur, vt ſtatim exponendo eorum rationes, dicam *in num. 13.* Quia in illo efficaces eſſe non poſſunt. Ergo non eſt cur ſententia illa Tatiani ex hac parte poſſit, vt hæretica, damnari. Et hanc etiam partem confirmat Auguſtinus *in Epiſt. 99. ad Euodium,* dicens, *Eccleſiam ferè totam conſentire Chriſtum, cùm ad inferos deſcendit, inde Adamum liberaſſe.* vbi addens particulam *ferè* apertè fatetur, non eſſe totius Eccleſiæ abſolutum conſenſum. Vnde non concludit, eſſe de fide, ſed tantùm ait, *quòd eam* (id eſt, Eccleſiam) *non inaniter credidiſſe, credendum eſt*; ſignificans profectò, tantùm eſſe rem non inaniter creditam; non tamen omnino certā.

12. *Suadetur prior pars.* Deinde priorem partem de Scriptura probat Rupertus. Quia ſi aliquis eſſet ſacræ Scripturæ locus, maximè eſſet ille *Sapient. 10.* ille autem non conuincit. Ergo. Minorem probat ipſe, quia liber ille canonicus non eſt, vnde illum mendacij redarguit; quia ſtatim de Adamo dicit, *Deum dediſſe illi virtutē continēdi omnia,* quod de ſolo Chriſto verè dici poterat. Sed iam ſententia Ruperti, quoad hanc partem, hæretica eſt. Nam (vt dixi) definitum eſt, illum librum eſſe canonicum. Imò etiam multo ante Ruperti tempora à multis Conciliis,

Suaſio hæc reiicitur, quòd ante Rupertum liber Sapientiæ canonicus habebatur.

ciliis, & ab Auguſtino, aliiſque Patribns liber ille inter canonicos habebatur, & numerabatur. Et verba illa, *Dedit illi virtutem continendi omnia,* verum, & facilem habent ſenſum, nimirum dediſſe Deum Adamo poteſtatem gubernandi hæc inferiora omnia, & dominandi cunctis animantibui terræ, maris, & cæli, vt habetur *Gen.* 1. Nam verbum *continendi* in Græco idem, quod dominandi ſignificat. Dantur etiam alij ſenſus illorum verborum, ſed neceſſarium non eſt in hoc immorari. Quocirca in hoc, quod Rupertus non ſolùm negat probari ex Scriptura ſalutem æternam Adæ; ſed etiam negat, probari remiſſionem peccati, & illius pœnitentiam, multo grauiùs errat, vt in tertia aſſertione dixi. Sine errore tamen in fide poſſet dubitare, an ſalutem æternam fuerit conſecutus; etiamſi fuerit eductus à delicto ſuo, quia non eſt certum, poſtea non peccaſſe, neque fuiſſe damnatum. Et videtur ſignificaſſe Auguſt. *in dicta Epiſt.* 99. vbi ad confirmandum æternam ſalutem Adæ adducit teſtimonium illud, ſolum vt probabile, dicens: *Hoc, quod ibi ſcriptum eſt, magis pro hac ſententia, quàm pro vllo alio intellectu facere videtur.* Quod ego intelligendum puto reſpectu ſalutis æternæ; nam reſpectu remiſſionis prioris peccati ſenſus eſt certus, & omninò neceſſarius. Ex illo autem colligere æternam ſalutem, ſolùm eſt per coniecturam veriſimiliorem, vt infrà deducam.

13.

Quibus aliis Scripturæ locis Irenæus contẽdat probare æternam ſalutem Adæ.

At verò Irenæus ſuprà ex aliis Scripturæ locis veritatem dictam confirmare conatur. Dicit enim Paulus 1. Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.* Vnde colligit; *Si filij Adæ per Chriſtum liberantur, multo magis ipſum Adam fuiſſe liberatum.* Nam cùm Chriſtus venerit ad expugnandum dæmonem, & quos tenebat captiuos, Adamum ſcilicet, & filios ſuos redimendos, iniuſtum videretur filios Adæ, & non parentum ipſum à captiuitate liberare. Deinde, quia ſi Adam adhuc ſerpenti ſubiectus eſt, res ſucceſſiſſet iuxta ſerpentis nequitiam, & non iuxta voluntatem Dei; & ſic Deus quodammodo eſſet à ſerpente victus. Quod videretur eſſe cõtra illud Pauli ad Rom. 5. *Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* Inducit etiam Irenæus *in lib. 3. cap. 38.* illud 1. Cor. 15. *Stimulus peccati, mors; vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors ſtimulus tuus? Nam ſolum peccatum Adæ fuit ſtimulus mortis, & ideo non poterat id iuſtè dici, ſi non ille liberatus fuit, cui primum dominata eſt mors, illius enim ſalus, euacuatio eſt mortis. Domino igitur viuificante hominem, id eſt, Adam, euacuata eſt mors.* Hæc Irenæus. Quibus nonnulla alia addit Caſtro ſuprà. Semper tamen in hoc deficit, quòd non diſtinguit inter remiſſionem primi peccati, & conſecutionem æternæ ſalutis; quæ valde diuerſa ſunt, vt declaraui.

Quibus itẽ Caſtro, ſed defectuosè.

14.

Prima pars reſolutionis authoris circa 3 pũctum.

Addo præterea diſtinctionẽ aliam eſſe hoc loco neceſſariam, vt rationes vim habeant ad confutandum proprium ſenſum illius erroris, & veritatem catholicam, vt omnino certam oſtendendam. Duobus enim modis poteſt intelligi Adamũ fuiſſe ſaluatum per Chriſtum, ſcilicet, quoad ſufficientiam, vel etiam quoad efficaciã, quorum terminorum ſignificationem, tanquam notam, ex materia de Incarnatione ſuppono. Tatiani ergo ſententia fuiſſe videtur, Adamum neutro modo fuiſſe à Chriſto redemptum, ac proinde non ſolùm ſaluum non eſſe, verùm etiam nec peccati veniam fuiſſe conſequutum. Imò non tantùm de facto hoc beneficium nõ obtinuiſſe, verùm etiam nec potuiſſe iuſtificari, aut ſaluari. Quod indicaſſe videtur Tertullianus *d. lib. de Præſcript. cap.* 52. dicens, Tatiani errorem fuiſſe, *Adamum ſalutem cõſequi non potuiſſe.* Et Irenæus, dum ait; *Eos qui cõtradicunt ſaluti Adæ, conſequenter dicere, non inueniſſe Chriſtum ouem perditam.* Hæc enim in alio, quàm in prædicto ſenſu vera eſſe non poſſunt. Quia optimè potuit Chriſtus redimere genus humanum totum, & conſequenter inuenire ouem perditam; etiamſi Adam cum effectu nec ſaluatus eſſet, nec pœnitentiam egiſſet. In hoc etiam ſenſu bona eſt illatio, quam Epiphanius facit, *Si Adam non ſaluatur, qui eſt maſſa ſubiecta, neque quicquam ipſius maſſæ ſaluatur.* Quæ in alio ſenſu nullius eſſet momenti; quia licèt Adam efficaciter non ſaluaretur, poſſent alij ſaluari, ſuppoſita vniuerſali redemptione pro omnibus ſufficiente. Vnde ſubdit inferiùs Epiphanius, *Quomodo non ſaluatur Adam, quem tamen pro deſperato habes, quando ipſe Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vbi venit in mundum, mortuos ſuſcitat,* &c. Denique in hoc ſenſu meritò inter grauiſſimas hæreſes illa Tatiani numeratur; & ex dictis locis Pauli conuincitur efficaciter, & aliæ omnes rationes ad hunc ſenſum optimè accommodantur.

Indicatur à Tertull. & Irenæo.

Ad idem inſtitutum facit Epiphanius.

At verò ſupponendo Adamum fuiſſe à Chriſto redemptum, & per meritum eius potuiſſe ſaluari; & tractando de ſolo effectu ſalutis æternæ, & efficaci applicatione meritorum Chriſti ad hunc effectum conſequendum, ſic fateor, nullum eſſe in Scriptura teſtimoniũ, quo poſſit conuinci hæc aſſertio, ita vt dicere poſſimus Adamum eſſe in ſacra Scriptura canonizatum tanquã ſanctum, & beatum. Nam loca Pauli *Rom.* 5. *&* 1. *Corinth.* 15. & ſimilia quæ ſunt de vniuerſali redemptione Chriſti, probant quidem ſalutem Adæ quoad ſufficientiam, & quantum ex parte Chriſti conſiderari potuit, non tamen quoad efficaciam, quatenus ab ipſo Adamo pendet. Locus autem *Sap.* 10. qui meritò cenſetur vnicus in hac materia, licèt efficaciter probet iuſtificationem Adæ à prima tranſgreſſione ſua, non tamen conuincit, mortuũ fuiſſe in gratia, quia potuit poſtea peccare, & non reſurgere, vt obiectum eſt. 15.

2. Pars eiuſdem reſolutionis.

Oſtenditur explicando quæ allata ſunt ex Scriptura num. 12. & 13.

Sed nihilominus etiam in hoc ſenſu aſſertio eſt certa, & contraria, ſi non eſt ſimpliciter hæretica, ad illam proximè accedit, & erronea cenſenda eſt. Ad hoc enim ſufficit ferè communis conſenſus totius Eccleſiæ, de quo Auguſtinus teſtatur. Vnde idem Auguſt. *lib. 2. de peccat. mort. cap.* 34. de primis hominibus ait: *Poſt peccatum iuſtè viuendo, meritò creduntur per Domini ſanguinem ab extremo ſupplicio liberati*; vbi non ait tantùm *à ſuo peccato*, ſed *ab extremo ſupplicio.* & cùm dicit, *creduntur*, non de opinione, aut fide tantùm humana, ſed de fide Chriſtiana loqui videtur. Præterea Hilar. in Pſalm. 119. *Adam* (inquit) *veniæ reſeruatus, & glorificatus in Chriſto eſt.* Et Hieronymus *ad Epheſ.* 1. in illa verba; *Recapitulare omnia in Chriſto,* dicit, quòd *Adam, è Paradiſo eiectus, per Saluatorem reuocandus erat.* Vnde *Matth.* 20. inter primos Patriarchas illum numerat. Et *cap.* 16. *in fine*, dicit, *Adam primum liberatum eſſe per Adam ſecundum.* Et Nazianzen. *Orat.* 31. *circa cap.* 19. *Matth.* de Adam, & Eua dicit, *Vtrumque ſerpens decepit; vtrumque Chriſtus paſſione ſua ſalute donauit.* Et idẽ ferè habet *Orat.* 39. *circa finem.* Et indicat Tertullianus *lib. 2. contra Marcion. cap.* 10. 16.

3. Pars probatur ex Patribus.

Atque hinc Leo IX. *in cap. hi duo. de conſecrat. diſt.* 1. dixit, *In Chriſto reſurgente, reſurrexit lapſus ille Protoplaſtus.* Et Anſelm. *lib. 2. Cur Deus homo, cap.* 16. circa medium. *Adam* (inquit) *& Euam ad illam pertinuiſſe redemptionem, dubitandum non eſt.* Loquitur autem de redemptione non ſolùm quoad 17.

Accedunt Leo Papa & Anſelmus.

quoad ſufficientiam, ſed etiam quoad efficaciam, quia ſubiicit; *Quamuis hoc authoritas diuina apertè non pronunciet.* Etenim redemptionem omnium, & conſequenter etiam parentum primorum, per Chriſtum ſufficienter factam, apertiſſimè diuina authoritas pronunciat; efficacem ergo dicit Anſelmus, non apertè pronunciare: quia (vt dixi) licèt de remiſſione peccati Adæ apertè loquatur, non ita de perſeuerantia in gratia. Subdit tamen Anſelmus optimam congruentiam, dicens: *Incredibile quoque videtur, quando Deus illos fecit, & propoſuit immutabiliter, facere de illis omnes homines, quos ad cæleſtem ciuitatem aſſumpturus erat, quòd illos duos ab hoc excluſerit propoſito.*

18. *Item Athanaſ. & alij.* Idem confirmat latè Athanaſ. *ſerm. de Paſſione, & cruce Domini, ante medium*, vbi referens antiquã traditionem, quòd Adam fuerit ſepultus in Caluariæ loco, addit, *Quòd ſi ita ſe res habet, miror loci proprietatem, congruum enim erat Dominum, cùm vellet reuocare primum Adam, in eo loco pati.* Et infrà: *Neceſſe enim eſt, reſurgente Saluatore, reſurgere etiam cum eo, & ipſum Adamum.* Vnde omnes Patres, qui dixerunt, Adamum fuiſſe ſepultum in loco Caluariæ, ſentiunt, non ſine myſterio eſſe factum; quia Adam efficaciam ſanguinis primus experturus erat, vt ſpecialiter explicauit Epiphanius *hæreſ.* 46. & alios allegaui *in* 3. *p. q.* 46. *art.* 10. *in Comment.* Et ſimile myſterium in ſepulchris poſteriorum Patriarcharum conſiderat Auguſt. *q. ibi. in Gen.* Poſſunt etiam hîc addi Patres, qui ſcribentes de deſcenſu Chriſti ad inferos, & reditu eius, primum numerant Adam inter eos, qui cum Domino ſurrexerunt. Illa enim duo iungit Athanaſius *ibi*: & idem habet Orig. *tract.* 85. *in Matth. circa caput* 27. *aliquantulum ante finem.* Et Cyprian. *ſerm. de Reſurrect. Domini.* Et optimè Macharius *homil.* 11. & recentiores paſſim.

Vide etiam Feuarden. ſuper Irenæ. lib.3. c. 34. annota. 1. Lorin. in cap.10. Sapien.

19. *Corroboratur tandem eadẽ 3. pars ponderando amplius citatum locũ Sapien.10.* Ex quibus omnibus conſtat, nunc non ſolùm eſſe verum, quod Auguſt. dixit, ferè vniuerſam Eccleſiam ita ſentire de ſalute Adæ, verùm etiam, totam Eccleſiam abſolutè in hanc ſententiã iam conſpiraſſe. Addo etiam, dictos Patres tacitè interpretari verba illa Sapientis, *Eduxit illum à delicto ſuo*, vt non ſolùm de eductione ad ſtatum gratiæ, ſed etiam ad ſtatum gloriæ intelligenda ſint. Et reuera eſt valde conſentaneum intentioni Sapientis; concluſerat enim in capite 9. *Per ſapientiam ſanatos eſſe quicunque placuerunt Domino à principio, & in omni præterito tempore.* Et ſtatim *in principio cap.* 11. incipit numerare ab Adamo. Ex mortuis autẽ non dicuntur ſimpliciter placuiſſe Domino, qui ad tempus aliquod iuſtificati ſunt, ſed qui in gratia deceſſerunt; illi enim ſoli Deo ſimpliciter placuerunt. Inter hos ergo numerat Adamum; & quia maximè videri poſſet, eius ſaluti obſtare poſſe primum eius delictum; ideo ſpecialiter declarat per ſapientiam ab illo liberatum eſſe. Additque, *Sapientia cuſtodiuit illum*, vtique à damnationis malo; propter quod inter ſapientes numerari meruit. Denique mihi probabiliter indicatur in illis verbis, Adam, poſtquam ſui delicti pœnitentiam egit, iterum à gratia Dei non cecidiſſe. Nam loquens Sapiens in ſingulari, *de ſuo delicto*, indicat non habuiſſe aliud; quamuis potuerit etiam per antonomaſiam de illo primo peccato ſingulariter loqui. Denique congruentiæ ad hanc veritatem confirmandam, plures à Patribus afferuntur, eóſque referendo ſatis indicatæ ſunt. Neque vlla ratio dubitandi in contrariũ occurrit.

20. *Quod de Adamo in hoc 3. puncto reſolutum eſt cum eadem ferè certitudine accipiendum de Eua, Probatur ex Auguſt.* Solùm quæri poteſt, an idem, & cum eadem certitudine ſit de Eua ſentiendum? Reſpondeo, idem, & *ferè* cum eadem certitudine eſſe de Eua ſentiendum. Probatur, quia multi ex dictis Patribus de vtroque parente expreſsè loquuntur. Præſertim Auguſt. *d. lib.* 2. *de Peccat. mor. cap.* 34. & refertur *in cap. ſicut primi, de Pœnit. diſt.* 1. Tertullian. *lib.* 2. *contra Marci. cap.* 25. Nazianz. *Orat.* 31. & Anſelm. *lib.* 2. *Cur Deus homo, cap.* 16. quorum verba ſuprà recitata ſunt. Eíſque addi poteſt Ambroſ. *lib. de Iſaac, cap.* 5. vbi ſpecialiùs de Eua loquitur. Vnde quamuis Sapiens de ſolo Adam expreſsè loquatur, ſub illo Euam comprehendit; quia vnum veluti adæquatum principium generis humani extiterunt. Item ad hoc ponderat Hugo Victor. *Gen.* 3. verba illa Dei ad ſerpentem: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipſa conteret caput tuum*; ex iis colligens Euam rediiſſe in Dei amicitiam, & dæmonem tandem viciſſe. Eſtque probabilis illatio. Nam licèt illa verba fortè non ſint dicta principaliter de Eua in particulari, veriſimile ſatis eſt, illam non fuiſſe ab illa ſpe, ac promiſſione excluſam. Deinde coniecturæ, quas Patres adducunt, de vocatione Dei, & confeſſione Adæ, & de ſignis pœnitentiæ in foliis fici, & de victoria Chriſti contra dæmonẽ, in Eua locum habent. Nam decuit Chriſtum eripere de manu hoſtis illam ſingularem perſonam, quam dæmon decepit, & per quam virum etiam ſuperauit. Eſt ergo hæc etiam veritas ſatis certa. Dixi autem *ferè*, & non ſimpliciter æquè certam, propter locum Sapientiæ; & quia Patres frequentiùs de Adamo ſpecialiter loquuntur; & quia aliqualis maior ratio de Adamo vrget, eo quòd ille principium totius naturæ ſimpliciter fuerit, & quia ipſa Eua fuit illi peccandi occaſio. Nihilominus tamen valde temerarium eſſet, ſalutem vel ſolius Euæ in dubium reuocare, cùm nulla ſit probabilis coniectura, vel dubitandi ratio. Et quæ adduximus ad moralem certitudinem ſufficiant.

Probatur item ex cõiecturis adductis pro Adamo.

ELEN

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI QVINTI.

CAP. I. QVomodo propagarentur homines in ſtatu innocentiæ, ſi Adam non peccaret.
II. An in ſtatu innocentiæ virginitas perpetuò ſeruanda eſſet.
III. Nonnulla dubia circa filiorum procreationem in ſtatu innocentiæ breuiter expediuntur.
IV. Quanta, & qualis hominum multiplicatio in ſtatu innocentiæ fieret.
V. Vtrùm in ſtatu innocentiæ homines generarentur perfecti quoad corpora, vel quomodo conſummatam illorum perfectionem conſequerentur.
VI. Quibus rebus ad vitam conſeruandam homines in ſtatu innocentiæ vterentur.
VII. Quod genus vitæ corporalis, ſeu politicæ homines in ſtatu innocentiæ profiterentur.
VIII. An homines in ſtatu innocentiæ naſcerentur in gratia, iuſtitia, & ſcientia perfecti.
IX. Vtrùm in ſtatu innocentiæ omnes homines in gratia confirmati naſcerentur, & conſequenter an omnes poſteri Adami eſſent prædeſtinati, ſolíque electi ex illo naſcerentur.
X. Dubia quædam circa doctrinam ſuperioris capitis expediuntur.
XI. An in ſtatu innocentiæ, ſi perſeueraret, excellentior eſſet hominum ſanctificatio, quàm ſit in ſtatu lapſæ naturæ.
XII. An ſtatu innocentiæ durante longo tempore homines in illo permanerent, & quomodo ad cæleſtem gloriam transferrentur.

LIBER

LIBER QVINTVS.

DE STATV QVEM HABVISSENT IN HOC *mundo viatores homines, ſi primi parentes non peccarent.*

Præſentis libri doctrina non ſolũ curioſa, ſed vtilis.

MATERIA huius libri curioſa magis, quàm neceſſaria videri poteſt, eo quòd ſi de re incerta, quæ nunquam fuit, nec futura eſt, nec nobis eſt reuelata. Nihilominus tamen D. Thomas, & alij Theologi non omnino illam prætermiſerunt, quia licèt in ſe reuelata nõ ſit, in reuelatis magna ex parte continetur, ex illiſque deduci poteſt. Vnde etiam fit, vt illius inquiſitio magnam lucem ad cognoſcendas pœnas, quas humanum genus, propter peccatum Adæ incurrit, afferre poſſit. Propter has igitur cauſas diligenter inquirendum eſt, quomodo ſtatus innocentiæ communicandus eſſet hominibus ab Adamo procedentibus, ipſo non peccante; & quem ſtatum, ſeu modum vitæ in hoc mundo habere poſſent, vel etiam habituri eſſent, quantum ex his, quæ Deus in primis hominibus operatus eſt, & ex legibus, quas cum eis ſtatuit, inueſtigari potuerit. Ac denique quomodo ex illo ſtatu, ad alium feliciorem transferrentur, explicabimus.

CAPVT I.

Quomodo multiplicarentur, ſeu propagarentur homines in ſtatu innocentiæ, ſi Adam non peccaſſet.

1. *Suppoſitio ad quæſtionem expediendam.* SVpponit hæc quæſtio, etiamſi Adam non peccaſſet, nihilominus genus humanum in plura indiuidua multiplicandum fuiſſe. Quam ſuppoſitionem, tanquam rem certam, omnes Theologi admittunt, quia ſufficienter oſtenditur ex diuina benedictione. *Creſcite, & multiplicamini*, Gen. 1. *Oſtenditur 1. ex Gen. 1.* Quia illa benedictio data eſt hominibus, non occaſione peccati, ſed per ſe (vt ſic dicam) propter bonum talis naturæ; ergo duraret, haberétque effectum non interueniente peccato. *Secundò ex abſurdo.* Item incredibile eſt creaſſe Deum duos homines, vt ſi non peccarent, illi ſoli ſaluarentur; ſi autem peccarent, multiplicarentur; ergo non eſt veriſimile, perſeuerantibus in innocentia duobus primis hominibus, illos tantùm fuiſſe futuros; eſſent ergo plures. Et in hoc ſenſu dicimus fuiſſe multiplicandos. *3. Ex ratione D. Thomæ.* Denique D. Thom. 1.*p.q.*98.*a.*1. addit optimam rationem, quia in humana natura propter perfectionem animæ rationalis, & immortalis, non tantùm ſpecies, ſed etiam ſingula indiuidua ſunt per ſe intenta ab authore naturæ; ac proinde in ſtatu innocentiæ plura indiuidua multiplicantur.

2. *Obiectio.* Ex qua ratione ſoluitur tacita obiectio; quia multiplicatio indiuiduorum ſolum eſſe ſolet in ſpeciebus rerum corruptibilium, quia eſt neceſſaria ad ſpeciei conſeruationem: ſed in ſtatu innocentiæ homines eſſent immortales; ergo multiplicatio plurium indiuiduorum non eſſet neceſſaria ad conſeruationem ſpeciei; ergo ſimpliciter

A non eſſet, quia eius neceſſitas ceſſaret. *Solutio 1.* Reſpondetur autem primò, naturam humanam de ſe eſſe corruptibilem, & ita ex ſe poſtulare indiuiduorum multiplicationem, ac proinde non fuiſſe priuandam hoc beneficio, etiamſi per donum iuſtitiæ ſingula indiuidua perpetuitatem acciperent. Alioqui nec duo indiuidua, ſed vnum tantùm procreandum eſſet. *Solutio 2.* Deinde dicitur, licèt homo ſit corruptibilis, animam eius eſſe immortalem, & ex hac parte ſingulas animas eſſe per ſe, ac principaliter intentas, multo magis quàm ſpecies ſingulas rerum, & formarum corruptibilium, & ita ratione animæ multiplcationem indiuiduorum non tantùm propter conſeruationem ſpeciei, ſed B etiam per ſe, & propter ſingulorum indiuiduorum perfectionem, & varietatem eſſe intentam. *Solutio 3.* Vnde dico vltimò illam rationem conſeruationis ſpeciei, non eſſe adæquatam cauſam multiplicationis indiuiduorum. *Indiuidua multiplicari ob conſeruationem ſpeciei, de quibus tantum intelligatur.* In quo eſt notanda differentia inter res irrationales, ac inſenſibiles, & res intellectu, aut ratione vtentes; quòd priores non ſunt propter ſe, ſed propter vſum & commoditatem hominum, & intellectualium rerum; ipſæ verò intellectuales res per ſe, & propter intrinſecam perfectionem intenduntur, & multiplicantur. Vnde fit, vt indiuidua ſpecierum aliquarum rerum homine inferiorum non tantùm multiplicentur in numero ſufficienti ad conſeruandam ſpeciem, ſed in multo etiam maiori, quia vel ad ſuſtentationem hominum, vel ad pul- C chritudinem vniuerſi, & delectationem hominum neceſſaria ſunt. Ideoque quando vnum ad omnia ſufficit, non multiplicantur per ſe loquendo, vt in elemento terræ, & aliis videre licet. Et idem fortaſſe eſt in cælis, quamuis in eis etiã probabile ſit multiplicari indiuidua, licèt ſint incorruptibilia, ſi ad vſum, vel commodum vniuerſi illa varietas indiuiduorum, vel melior, vel etiam ſufficiens eſt. At verò in gradu intellectuali ſingula indiuidua ſunt per ſe intenta, vt Deo fruantur; nam ad eius ſimilitudinem ſunt, ideoque multiplicantur, quantum iuxta diuinæ ſapientiæ conſilium ſufficiens iudicatur. Vnde probabile valde eſt, (vt ſuprà dixi) etiam in ſpeciebus Angelorum indiuidua multiplicari. Magíſque certũ id eſt de ſpecie humana etiam in ſtatu immortalitatis, quia illa multiplicatio perſonarum ad D quandam pulchritudinem, & decorem totius ſpeciei confert, quatenus per diuerſitatem plurium indiuidualium perfectionum, totius ſpeciei amplitudo magis relucet. Præterquam quòd ad ſocietatem politicam homini valde naturalem, neceſſaria eſt.

Hoc ergo ſuppoſito, quæſtio eſt, de modo multiplicationis, an eſſet per viam naturalis generationis ex coniunctione maris cum fœmina néc ne, ac ſubinde an eſſet immediatè à Deo, an ab ipſis hominibus. 3. *Arguitur 1. à triplici incommodo, non fuiſſe propagãdos homines per generationem.* Ratio dubitandi eſt, quia modus generationis humanæ contra decentiam, & perfectionem ſtatus innocentiæ eſſe videtur. Tum quia

quia commiſtio maris, & fœminæ ſine delectatione nimia, quæ rationis vſum obtundat, eſſe *Secundum.* non poteſt: tum quia conceptus prolis ſine ruptione, & diuiſione alicuius partis fœminei corporis, non poteſt perfici, quia non poteſt viri ſemen in vterum vxoris intrare; talis autem diuiſio incorruptioni corporis fœminæ repugnabat. *Tertium.* Tum etiam, quia partus fœminæ non poterat eſſe ſine dolore propter nimiam partium dilationem, quæ ad fœtum emittendum neceſſaria eſt. Ergo non multiplicarentur homines in illo ſtatu modo adeò imperfecto. Vnde videtur ſequi non fuiſſe tunc homines ab hominibus propagandos, ſed immediatè à Deo; quia non poſſunt homines, niſi dicto modo alios homines procreare; nec poteſt homo ab alio, quàm à Deo produci, ſi ab homine non generatur.

4. *Prædictis incommodis Patres alij ducuntur.* Propter has fortaſſe difficultates aliqui antiqui Patres docuerunt, multiplicationem hominum in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram per naturalem generationis viam, ſed per creationem. Ita docuit Gregor. Niſſen. *lib. de Opific. hom. cap.* 17. & Chryſoſt. *hom.* 18. *in Gen. circa initium cap.* 4. *& lib. de Virgin. cap.* 17. *in fin.* Damaſc. *lib.* 2. *cap.* 30. *& lib.* 4. *cap.* 25. Fauet Auguſtinus *lib.* 1. *Gen. Contra Manich. cap.* 19. Vbi tractans verba illa, *Creſcite, & multiplicamini*, ait, *licet nobis ea ita ſpiritualiter accipere, vt in carnalem fœcunditatem poſt peccatum conuerſa eſſe credatur.* Idem ſentit Euthymius *in Pſal.* 50. & Procop. *Gen.* 4. Atque denique Hieron. *epiſt.* 22. *ad Euſtochium de Cuſtodia Virginit.* ſæpe indicat vſum coniugij per peccatum fuiſſe introductum, & *in lib.* 1. *contra Iouinian.* parum poſt medium incertam rem eſſe exiſtimans, in hanc partem magis inclinat. *Si obieceris* (inquit) *antequam peccarent, ſexum viri, & fœminæ fuiſſe diuiſum, & abſque peccato eos potuiſſe coniungi, quid futurum fuerit incertum eſt.* Infrà verò addit, *Quid nocebat ſi Paradiſus nuptias recipit, & nulla eſt inter maritatam, & virginem diuerſitas etiam in Paradiſo eos ſociari.* *Arguitur* 2. *ex ipſo Hieron.* Ex quo videtur coniecturam facere non fuiſſe futurum vſum nuptiarum in Paradiſo, cùm in illo non inceperit, *ſed à principio conditionis humanæ virginitatem Paradiſus, & terra nuptias dedicauerit.*

5. *Arguitur* 3. *ex citato Niſſeno.* Hoc ergo ſit aliud huius ſententiæ fundamentum præter illud, quod in principio poſitum eſt. Tertium ſit Gregorij Niſſeni, quia in ſtatu poſt reſurrectionem non erunt nuptiæ, teſte Chriſto Domino *Matthæi* 22. quia tunc, *homines erunt ſicut Angeli Dei in cælo*, vt idem Dominus ait, ſed homines in Paradiſo etiam futuri erunt, ſicut Angeli; imò per reſurrectionem recuperabunt ſtatum, quem in Paradiſo habituri erant, & peccando amiſerunt; ergo etiam in Paradiſo non eſſet futurus nuptiarum vſus. *Idem arg. indicat Chryſoſt.* Eandémque rationem indicat Chryſoſtomus, dicens, *Poſt Paradiſi amiſſionem tunc primùm vſus rei venereæ incepit*; *ante inobedientiam enim, angelicam vitam imitabantur, & nullus de re venerea ſermo erat.* Et addit, *Qui enim potuit, cùm neque neceſſitatibus corporalibus obnoxij fuerint?* *4. Quoque ex eodem Chryſoſt.* In quo quartam rationem indicat. Nam ab illo ſtatu alienū erat neceſſitatibus corporalibus inſeruire; ſed vna ex maioribus, & vilioribus neceſſitatibus eſt, quæ ad prolis generationem, & procreationem pertinet; ergo illum ſtatum non decebat. Quintò argumentatur Damaſc. *5. Damaſcenus affert.* *d. cap.* 25. Quia Adam non cognouit Euam, donec audiuit, *Terra es, & in terram reuerteris.* Ergo ne mors genus humanum obtereret; & abſumeret, matrimonium aſſumptum eſt, vt per liberorum

A procreationem genus noſtrum procrearetur. Ergo hac neceſſitate ceſſante per innocentiam, etiam vſus coniugij non fuiſſet.

Dicendum nihilominus eſt: quanuis primi homines non peccaſſent, & ſtatus innocentiæ perſeueraſſet, genus humanum per naturalem generationem, & maris, ac fœminæ coniunctionem propagandum fuiſſet. 6. *Vera aſſertio affirm.* Ita docet D. Thomas 1. *p. quæſt.* 98. & reliqui Scholaſtici cum Magiſtro *in* 2. *diſt.* 20. Et oppoſitum tamquam hæreſim Armenorum, & Almerici damnat Caſtro *verb. Adam. hæreſ.* 3. *Caſtri cenſura.* ex Guidone Carmelita, & Bernardo de Luzenburgo, & Auguſt. *lib.* 31. *de hæreſ. in* 3. & illam Adamianis tribuit. *Probatur* 1. *aſſertio ex Script.* B Probatur autem aſſertio primò ex verbis illis Gen. 2. *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi.* De quo adiutorio per anticipationem *in cap.* 1. dictum fuerat, *Maſculum, & fœminam creauit eos.* Ex qua diſtinctione ſexuum cum ſimilitudine naturæ manifeſtum eſt illud adiutorium datum eſſe Adæ principaliter ad filios procreandos. Ergo futurum eſſet hoc naturæ officium in ſtatu innocentiæ. *Reſponſio Niſſeni & Damaſceni non admititur.* Reſpondent Niſſen. & Damaſc. Deum præſcium futuri peccati creaſſe homines diuerſi ſexus, vt poſt peccatum poſſet genus humanum conſeruari, & propagari. Sed hoc veriſimile non eſt: tum quia Deus dixit, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum,* C locutúſque eſt de homine in ſtatu innocentiæ; ergo etiam in illo ſtatu non erat bonum, hominem carere tali adiutorio; ergo per ſe, & non occaſione peccati factum eſt. Tum etiam, quia ſexuum diuerſitas naturalis eſt homini, & per ſe illam exigit, & non ratione peccati; ergo per ſe fuiſſet in innocentiæ ſtatu; ergo in eo etiam ſuum haberet vſum.

7. *Item probatur* 2. *ex Gen.* 1. Secundò confirmatur hoc ex illa benedictione diuina, *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram,* Gen. 1. in illa enim non reſpexit Deus ad mortalem ſtatum, in quem homines per peccatum peruenturos eſſe præuiderat, ſed per ſe, & in omni ſtatu multiplicationem hominum per illam bene- D dictionem intendit. Tum quia per ſe ſpectabat ad vniuerſi complementum: tum etiam quia eodem modo benedixit Deus aliis animalibus, ſimilia verba proferens, *Creſcite, & multiplicamini.* Vnde Damaſc. *dicto capite* 25. cùm negare non poſſet hanc benedictionem, perſeuerante innocentia fuiſſe complendam, tacitè reſpondet per ea verba, *Damaſceni euaſio.* *Creſcite, & multiplicamini, non ſignificari illam propagationem, quæ per complexum venereum efficitur: nam Deus alio modo genus noſtrum propagare poterat.* Sed hoc ſatisfacere non poteſt: nam verba illa non ſolùm paſſiuè (vt ſic dicam) continent prædictionem aut promiſſionem quòd homines eſ- *Non ſatisfacit.* E ſent multiplicandi, ſed actiuè intelligenda ſunt, ita vt per illa Deus imperet hominibus actiuam productionem & multiplicationem ſibi ſimilium; ſicut quando aliis animalibus imperauit, *Creſcite, & multiplicamini*, actiuam productionem, & generationem illis indixit. Nec Deus de modo miraculoſo, vel extraordinario, quo poſſet multiplicare indiuidua, ſed de modo naturali locutus eſt; hanc enim virtutem viuentibus naturalem per illa verba ſignificare voluit: illa autem virtus non operatur niſi per ordinarium generationis modum; ergo de illa multiplicatione verba illa intelligenda ſunt.

8. *Vlterius probatur ex Gen.* 2. Tertiò hoc maximè confirmatur ex verbis illis Adæ, quæ poſt formationem Euæ de coſta ſua dixit Gen. 2. *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea,* &c. *Quamobrem relinquet homo Patrem,*

& Matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Illa enim vnitas inter virum, & fœminam per vinculum matrimonij, quaſi inchoatur, & per copulam conſummatur; quia donec coniuges matrimonium conſummant, non fiunt vna caro, vt docet Alexand. III. *in cap. ſecundo, de Conuerſione coniugator.* & ſpecialiùs Bened. Papa *in cap. lex diuina. 27. quæſt. 2.* & in Conc. Later. *p. 6. cap. 27.* Alexand. III. poſtquam verba Adami retulit, ſubiungit, *Quibus verbis innotuit, non aliter virum, & mulierem fieri poſſe vnam carnem, niſi carnali copula ſibi cohæreant.* Et ſumitur ex Paulo 1. Corinth. 6. dicente, *Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (* inquit *) duo in carne vna.* Ergo priuſquam Adam de futura culpa cogitare poſſet, intellexit ſibi fuiſſe datam mulierem in adiutorium, vt per maritalem copulam vna caro fieret. Ergo licèt Adam non peccaſſet, Euæ commiſceretur, fierent vna caro, eadémque lex ſancti connubij in ſtatu illo ſeruanda eſſet. Nam Adam de obligatione & vſu in illo ſtatu ſeruando locutus eſt, & in verbo illo, *adhærebit vxori ſuæ*, præcipuè videtur locutus de adhæſione per copulam & cohabitationem, vt D. Thomas expoſuit 2. 2. *quæſt.* 26. *a.* 11. *ad* 1.

9. *Probatur etiam aſſer. ex Aug.* Quartò principaliter probatur concluſio ex Auguſtino *lib.9. Gen. ad lit. cap.3. & ſequentib.* vbi inter alia dicit, *Non video quod prohibere potuerit, vt eſſent hominibus etiam in Paradiſo honorabiles nuptiæ, & torus immaculatus: hoc Deo præſtante fideliter, iuſtéque viuentibus, & ſine vllo inquieto ardore libidinis, ſine vllo labore, doloreque pariendi fœtus ex eorum ſemine gigneretur.* Quod latè etiam proſequitur *lib.* 14. *de Ciuit. à cap.* 21. *vſque ad* 26. Et ita *libro primo Retract. cap.* 10. emendat, quod *lib.* 1. *de Geneſi* contra Manichæum dixerat. Et eadem ratione *cap.* 13. corrigit, quod dixerat *libro de ver. Relig. cap.* 46. ſi natura noſtra in ſua integritate permanſiſſet, non fuiſſe futuras has neceſſitudines conſanguinitatum, affinitatum, & cognationum. Nam re vera eſſent futuræ, cùm futura eſſent coniugia, & filiorum generationes. Conſentit Gregor. *in Pſalm. 5. Pœnitent.* circa illa verba, *Scribantur hæc in generatione altera*, Rupertus, Beda, Abulenſis *in Geneſim.* *Accedunt Greg. Rupert. Beda, Abulenſis.*

10. *Tandem probatur ratione.* Vltimò probatur ratione hæc ſententia; primò à priori, quia naturale eſt hominibus, vt per generationem vnius ab alio multiplicentur; ſed hic modus ſeruari potuit in ſtatu innocentiæ, ſalua perfectione illius ſtatus. Ergo ita fieret. Conſequentia eſt euidens, quia per peccatum non eſt immutata natura, niſi in his, quæ pœnalia ſunt; vel è contrario ante peccatum non eſt natura priuata ſuis naturalibus actionibus, ſed adiuta, vt ſine indecentia, vel morali defectu illas exercere poſſet. Maior etiam ex Philoſophia nota eſt. Minorem autem probat Auguſtinus *ſuprà* excludendo tres defectus in principio à nobis tactos. *Ad 1. incõmodum in n.3. reſpõdet Aug.* Primus erat de nimia delectatione. Reſpondet autem quòd virtute doni innocentiæ, ſeu originalis iuſtitiæ hæc imperfectio cohiberetur. Quia ante copulam non antecederet motus inuoluntarius, aut impudicus membrorum, ſed ex motione voluntatis honeſtæ, & propter finem optimum, ſine ardore libidinis, talis motus fieret. Et ſimiliter in ipſomet actu coniugij Deus exceſſum libidinis temperaret, & ſolùm delectationem conuenientem ad perfectionem actus permitteret: vnde talis, ac tanta eſſet, vt mentem non perturbaret, nec rationis vſum perfectum impediret.

Ad 2. idem Aug. quem D. Tho. ſequitur. Secundus defectus erat ruptio virginalis clauſtri in ipſa conceptione; de quo etiam ait Auguſtinus *dicto capite vigeſimo ſexto*, potuiſſe ſemen immitti intra vterum fœminæ, & conceptum fieri, ſalua integritate clauſtri virginalis. *Sicut* (inquit) *ſanguis menſtruus emittitur. Nam qua via ſanguis egreditur, poſſet ſemen virile ingredi.* Et ſequitur D. Thomas *ſupra ad* 4. Sed hæc reſponſio difficilis eſt. *Opponitur primò contra proximam reſponſionem.* Primò, quia non eſt ſimile de exitu ſanguinis menſtrui, & de ſeminis ingreſſu; quia ſanguis ille egreditur de corpore fœminæ per venas proprias ad illam purgationem à natura deputatas, quæ in ſuperficie vaſis fœminei terminãtur, habéntque veluti propria orificia, quæ cùm ordinariè clauſa ſint, & quaſi complicata, debitis temporibus reſerantur, & quaſi dilatantur, vt ille ſanguis exeat, quod in virginibus abſque vlla læſione, & ſine dilatatione clauſtri virginalis optimè fieri poteſt. At verò longè diuerſa ratio eſt de ingreſſu ſeminis. Nã in primis in corpore fœminæ, vt in ſua integritate, & naturali compoſitione naſcitur, non eſt aliqua via expedita, & aperta, per quam ingredi poſſit; quia partes fœminei corporis in illa via ita ſunt compactæ, vel continuæ, vt nihil poſſit per illas penetrare, niſi inter illas aperiatur via, per quam ſemen ingredi poſſit. Accedit quòd ſemen non poteſt, quaſi extrinſecùs iniici, ſeu immitti in matricem, qui eſt locus conceptionis, ſed neceſſaria eſt commiſtio membrorum in fœmineo vaſe, vt ipſamet naturalis membrorum forma, & compoſitio oſtendit. At verò non poteſt illa commixtio, & penetratio fieri naturaliter, niſi virginale clauſtrum reſeretur, ſiue per diuiſionem alicuius mẽbranæ, quæ ante copulam erat continua, & viam illam claudebat; ſiue per ſeparationem, & diſſolutionem partium corporis fœminæ, quæ antea erant non ſolùm contiguæ, ſed etiam veluti conglutinatæ, & inter ſe copulatæ; vt exponit Fernelius *de Part. corp. deſcript. cap.7. in fine.* Quia ſine huiuſmodi veluti locali ſeparatione, & diſtantia partium non pateret naturaliter via ad commiſtionem membrorum, quæ in copula coniugali fit, & per quam vir & vxor fiunt vna caro.

Secundò augetur vis huius rationis, quia in partu prolis conceptæ multo magis neceſſarium eſt clauſtrum virginale aperiri; nihil ergo obeſſe poſſet, quin in conceptione rumperetur. 12. *Opponitur 2.* Probatur conſequentia, quia ſi propter vitandum dolorem, vel conſeruandam virginitatem (vt ita dicam) materialem in conceptione, ſeruaretur illa integritas, eſſet etiam ſeruanda in partu, quia non minus repugnabant illa incommoda perfectioni ſtatus innocentiæ in vno actu, vel tempore, quàm in alio, vel è contrario, ſi in partu eſſe poterat ruptio ſine imperfectione contraria ſtatui, etiam in conceptu. Imò ſi apertio clauſtri neceſſaria futura erat, vt proles exiret, profectò ſuauiori modo, magíſque naturali pararetur via in ipſa conceptione, vt faciliùs poſſent membra in partu laxari, vt ſine dolore fieret. Quòd verò ſaltem in partu virginalis clauſtri apertio fuerit neceſſaria, probatur, quia exitus pueri ex virgine integra manente matre, ſine grandi miraculo fieri non poteſt vtique aut per corporum penetrationem, aut per tranſitum corporis ab extremo ad extremum ſine præſentia in medio. At verò tale miraculum perpetuum in ſtatu innocentiæ fingere, nec fundamentum habet, neque videtur veriſimile.

13. *Durandi effugium euertitur.* Dicunt verò aliqui, potuiſſe per ſolam partium, & pororum materni corporis dilatationem infantem de vtero matris exire ſine integritatis eius diminu

diminutione. Quod tradit Durandus *in 2. diſt.* 20. *q.* 2. *ad* 1. & clarius *in* 4. *diſt.* 44. *quæſt.* 6. *ad* 1. vbi de virginitate Mariæ in partu eodem modo ſentit. Ibi autem ex falſo fundamento mouetur, quia putat duo corpora non poſſe ſimul ſe in eodem loco penetrare, quod falſum eſt. Et ideo ſententiam illam quantum ad beatiſſimæ Virginis partum improbauimus *in* 2. *tom.* 3. *p. diſp.* 5. *ſect.* 2. In præſenti verò alio vtitur fundamento: ſcilicet, quia diuiſio clauſtri non poſſet fieri ſine dolore, dolor autem in ſtatu innocentiæ eſſe non poteſt. Sed hoc parum vrget: nam etiam poſt amiſſam in conceptione corporalem virginitatem, quoad carnis integritatem non poteſt partus fieri ſine dolore naturaliter; & nihilominus in ſtatu innocentiæ ſine dolore fieret, vt mox dicemus; ergo etiam à tertio clauſtri ſine dolore virtute diuina fieri poterat. Præterea ſi virginale clauſtrum per membranã continuam naturaliter clauditur, non poſſet intelligi exitus prolis per ſolã dilationẽ ſine diuiſione partium, vel penetratione corporum; quia pori non poſſunt adeò dilatari, vt per eos poſſit corpus infantis exire ſine penetratione partium, vel ſui corporis inter ſe, vel cum partibus materni corporis. Si autem corporalis virginitas conſiſtit in contiguitate, & copulatione partium, non minus eſt naturaliter neceſſaria ſeparatio, & diſtinctio illarum partium, quæ ſine magno etiam dolore naturaliter non fit, non ſolùm in primo partu, verùm etiam neque in cæteris. Ergo & repugnat dicere partum fuiſſe futurum per dilationẽ partium, & ſine apertione clauſtri virginalis. Et præterea eadem difficultas ſupereſt quomodo partus ſine dolore futurus eſſet. Nullum ergo eſt inconueniens diuiſionem, vel ſeparationem illam in ſtatu innocentiæ admittere tam in conceptione, quàm in partu. Et ita tenuit D. Thomas *in* 2. *diſt.* 20. vbi Bonauentura, Gabriel, & alij id ſequuntur. Quomodo autem id fieret ſine dolore, iam explico.

Commodior reſponſio ad dictum 2. incommodũ

14. Tertium incommodum erat, quia partus naturalis ſine dolore non fit. Ad hoc autem reſpondet Auguſtinus *dicto capite* 26. in Paradiſo dolorem partus non fuiſſe futurum, *Quia ad pariendum maturitatis impulſus fœminea viſcera relaxaret.* Explicari autẽ poteſt in hunc modum, quia ſola relaxatio maternorum viſcerum, aut viarum corporis dilatatio non cauſat dolorem, niſi media aliqua alteratione, quæ in partibus illis per nimiam compreſſionem quarundam, & aliarum ſeparationem, vel extenſionem fit: hanc autem alterationem poſſet Deus facile impedire, & conſequenter etiam dolorem præcauere. Imò etiam poſſet ſuaui modo partes fœminei corporis per conuenientes qualitates, ita diſponere, vt facilè relaxarentur ſine doloris ſenſu. Quod licèt eſſet præter debitum naturæ humanæ abſolutè ſpectatæ, eſſet nihilominus illi ſtatui quaſi connaturale, ac debitum, ſicut multa alia priuilegia, quæ in ſuperioribus explicauimus. Et per hæc reſponſum eſt ſufficienter rationibus dubitandi in principio poſitis, ac fundamentis contrariæ ſententiæ. In eis verò peculiaris difficultas attingitur de virginitate, an eſſet in ſtatu innocentiæ conſeruanda, vel amittenda, quam ex parte, & obiter, ac curſim attingimus: quia verò grauis eſt, & ſcitu digna, illam integrè ac ex profeſſo in capite ſequenti tractabimus.

Ad 3. incommodum idẽ quoque Aug. occurrit.

Quid dicẽdum ad reliqua adducta in n. 4. & 5.

CAPVT II.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ virginitas perpetuò ſeruanda eſſet.

1. RAtio dubitandi eſt; quia videtur abſurdum, quòd durante innocentiæ ſtatu virginitas in omnibus perſonis foret violanda, alioqui ſtatus naturæ lapſæ ſtatum innocentiæ in caſtitatis perfectione ſuperaret: quod eſſe videtur, & contra illius ſtatus excellentiam, & contra id, quod ſancti ponderant, Adam non ſine myſterio vxorem non cognouiſſe, donec è Paradiſo eiectus eſt. In hoc igitur puncto D. Thomas *in* 2. *diſt.* 20. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 1. dicit in primo ſtatu non fuiſſe amittendam ſimpliciter virginitatem per copulam cõiugalem. Quia duplex integritas ad virginitatem neceſſaria eſt, carnis videlicet, & mentis. Ex quibus prior valde materialis, & accidentaria eſt, poſterior autem eſt formalis, & præcipua. In ſtatu autem innocentiæ ſolueretur quidem integritas carnis; non autem integritas mentis, & ideo abſolutè, & ſimpliciter virginitas non amitteretur. Et hanc doctrinam defendit ibi Capreolus concluſione nona, & ad argumenta contra illam.

1. Sententia ex D. Thom. quam tuetur Capreol.

2. Alia ſententia huic extremè contraria, ſumi poteſt ex Alenſe *ſecunda parte quæſt.* 85. *art.* 4. nimirum in ſtatu innocentiæ virginitatem non fuiſſe diſſoluendam quoad carnis integritatem, quoad mentis autem integritatem neceſſariò fuiſſe violandam. Quia non potuit generatio tunc fieri ſine voluntate coeundi, & ſine opere emittendi, commiſcendi, ac recipiendi virile ſemen: ſed hoc directè pugnat cum integritate mentis ad virginitatem neceſſaria, vt ſtatim ampliùs confirmabitur. Ergo in ſtatu innocentiæ neceſſariò fuiſſet amittenda virginitas quoad formale, licèt non amitteretur quoad corporale. Et poteſt hæc opinio declarari ſaltem in ordine ad potentiam Dei abſolutam. Nam fœminam concipere, vel etiam parere ex viro, voluntario, & morali modo ſine amiſſione integritatis carnis per Dei potentiam, ſeu ſpeciale donum, non repugnat, vt eſt per ſe clarum. At verò virginem voluntario, & morali, ac naturali modo coire cum viro retenta integritate formali eius quoad propoſitum mentis, inuoluit apertam repugnantiam. Quia integritas mentis conſiſtit in abſoluto propoſito non coeundi, & perſeuerantia in illo, repugnat autem voluntariè coire, & habere firmum propoſitum non coeundi. Nec refert quòd talis voluntas coeundi in ſtatu innocentiæ eſſet licita, quia integritas mentis ad virginitatem neceſſaria non ſolùm illicitum, ſed etiam licitum propoſitum coeundi excludit.

2. Sententia extremè cõtraria præcedenti ex Alenſi. Probatur.

Declaratur deinde.

3. Duo poſſunt in hoc puncto inquiri. Vnum eſt an in ſtatu innocentiæ in eiſdem perſonis ſimul eſſe poſſit virginitas vera cum matrimonio conſummato. Aliud eſt an ſaltem ex diuerſis perſonis reperirentur in illo ſtatu, quædam filiorum procreationi vacantes; & aliæ ſtatum virginitatis perpetuò ſeruantes. Prior ſenſus ad rem præſentem propriè pertinet. In quo ſentio non fuiſſe futuram in illo ſtatu virginitatem ſimul cum fœcunditate in eadem perſona. Ita ſentiunt *in* 2. *diſt.* 20. *q.* 2. *&* 3. Bonauentura; expreſſiùs Duran. *quæſt.* 2. & ibi Ægid. *q.* 1. *ad fin. in dub. liter.* qui aliquid ſingulare addit, de quo ſtatim dicam. Conſentit Richar. *ibi art.* 1. *quæſt.* 4. Altiſ. 2. *p. ſumm. lib.* 2. *tract.* 10. *cap.* 2. *q.* 4. Et Perer. *lib.* 4. *in Gen. diſp. de Propagat. &c. q.* 4. Et probatur explicando ampliùs doctrinam D. Thomæ ſuprà relatam de duplici integritate, corporis ſcilicet, & mentis, quæ in virginibus conſeruari, aut amitti poteſt. Quam doctrinam exactiùs declarans idem D. Thomas 2. 2. *q.* 151. *art.* 1. in virginibus fœminis tria diſtinguit, quæ ſunt integritas ſignaculi virginalis, in experientia libidinis, id eſt, immunitas

Duplex quæſtionis ſenſus.

Circa priorẽ ſenſum aſſertio negatiua.

Probatur explicando tria requiſita ad virginitatẽ fore violanda in ſtatu innocentiæ.

munitas à voluntaria reſolutione ſeminis cum delectatione venerea, & integritas mētis per propoſitum abſtinendi à tali delectatione, & commixtione. Ex quibus ait D. Thom. primū eſſe per accidens ad moralem virginitatem; ſecundum verò eſſe per ſe, tamen materialiter ſe habere, quia paſſiones ſunt materia virtutum moralium: tertium autem per ſe, ac formaliter complere virginitatem. Dicimus ergo, quoad hæc omnia violandam fuiſſe virginitatem per copulam carnalem etiam in ſtatu innocentiæ.

4. *Id oſtēditur de primo requiſito.* De primo id iam probatum eſt: nam oſtendimus neceſſariò fuiſſe virginale ſignaculum reſerādum, vt mulier poſſet ex viro concipere. Et quanuis de potentia abſoluta Dei aliter fieri potuiſſet; non B tamen ſine magno miraculo penetrationis corporum. Quia ſine illa, vel ſine apertione ſignaculi virginalis nullo modo poſſent vir, & vxor fieri vna caro per membrorum commiſtionem, & vnius intra alterum ingreſſum, & ſeminationem; oſtendimus autem hunc modum humanæ generationis tamquam maximè naturalem in ſtatu innocentiæ fuiſſe futurum. Ergo in illo ſtatu per coniugalem copulam fuiſſet læſa virginitas quoad corporis integritatem, quæ accidentaria eſt.

5. *Euaſio Ægidij & Richardi.* Dicit verò Ægidius, & probable putat Richardus, licèt ſignaculum virginale aperiretur, vel in conceptione diuideretur, & partu; non tamen permanenter, ſed ſolùm quaſi in fieri, quandiu copula, vel natiuitas durarent: illis verò tranſactis ſtatim partem illam ad ſuam integritatē fuiſſe redituram; & ideo ſimpliciter non fuiſſe amittendam virginitatem quoad hanc partem. Quia poſt copulam tam integra manſiſſet fœmina, quàm priùs erat, idémque fuiſſet poſt partum. Quia partes illas aperiri ad officium naturæ, non eſſet imperfectio, dummodo ſtatim clauderentur; ſicut aperiri, & claudi os, vel pectus dilatari, & conſtringi. At verò ita ſeiungi, vel ſcindi partes illas, vt ſemper manerent diſiunctæ, ſicut nunc manent, quidam modus corruptionis fuiſſet illi ſtatui minimè conſentaneus.

6. *Non ſatisfacit.* In hoc verò in primis aſſero, etiamſi totum illud concedatur, negari non poſſe, quin illa læſio corporalis eſſet virginitatis amiſſio quantum ad hanc partem. Nam ſi quis diceret in partu Chriſti, dum proles de vtero egrederetur virgineum clauſtrum fuiſſe diuiſum, licèt adiungeret, ſtatim poſt partum integritatem clauſtri pleniſſimè, ac perfectiſſimè fuiſſe reſtitutam, hæreticus eſſet: nam ſanctiſſimæ Mariæ virginitatem negaret, & deſtrueret, ſaltem in ipſo partu. Ergo ſignum eſt per illam diuiſionem etiam tranſitoriam, ſimpliciter amitti virginitatem. Et ratio eſt, quia virginitas eſt, ſicut innocentia; nam ſicut hæc negat omnem culpam aliquando commiſſam; ita virginitas negat omnem clauſtri violationem. Ideóque licèt illa diuiſio ſemel facta, diuina virtute repararetur quoad partium diſcontinuationem, vel ſeparationem; nihilominus virginitatis integritas reparari non poſſet. Sicut Deus mundans peccatorem non facit innocentem. *Eſt etiam incerta.* Addo præterea valde incertum eſſe, quod dicitur, integritatem virginitatis per apertionem clauſtri in conceptione, vel partu amiſſam ſtatim diuina virtute fuiſſe reſtituendam; id enim naturale non eſt (vt conſtat) nec apparet neceſſitas, aut fundamentum, cur dicamus ex ordinaria lege illius ſtatus illud miraculum, ſeu opus ſupernaturale fuiſſe repetendum quoties noua cōceptio, vel partus fuiſſet futurus. Poſſet ergo Deus id facere ſi voluiſſet: an verò ita factum eſſet ignoramus.

A De ſecundo virginitatis requiſito, nimirum inexperientia libidinis, clarius eſt, non potuiſſe cum carnali copula conſiſtere in ſtatu innocentiæ. Probatur, quia in illo ſtatu neceſſaria in primis erat emiſſio ſeminis voluntaria, quæ dictæ inexperientiæ directè opponitur. Deinde illa ſeminis emiſſio, commixtio, & receptio ſine delectatione naturaliter non fit. 7. *Oſtenditur quoad ſecūdū requiſitum.* Dicetur fortaſſe de ratione virginitatis non eſſe omnis delectationis venereæ inexperientiam, ſed illius, quæ nimia eſt, & quandam habet fœditatem, & deordinationem, eo quòd non ratione imperetur, ac temperetur, ſed caloris alteratione nimium excitetur, ita vt rationē abſorbeat, vel eius vſum impediat. *Reſponſio quæ afferri poſſet.* Hoc autem non ita eſſet in ſtatu innocentiæ, ſed eſſet moderata delectatio iuxta rationis menſuram, & membra corporis etiam pudenda non mouerentur primò per caloris alterationem naturalem, & inuoluntariam; ſed per rationem, ac voluntatem, teſte Aug. *d. lib.* 14. *de Ciuit. cap.* 26. Atenim licèt verum ſit carnalem copulam in ſtatu innocentiæ futuram fuiſſe *ſine turbido motu, & ſpontanea poteſtate*, vt Auguſtinus ait, nihilominus non fuiſſet ſine reſolutione ſeminis, nec ſine delectatione, quæ & ex illa naturaliter oritur, & ad illius operis perfectionem data eſt à natura. *Nō ſatisfacit eſto in copula carnali, nulla eſſet rationis perturbatio.* Imò addunt aliqui, vt Bonauentura, & Richardus ſuprà referunt, & indicat D. Thomas, maiorem delectationem ſenſibilem fuiſſe futuram in C ſtatu innocentiæ propter meliorem corporis diſpoſitionem; quanuis minus perturbaret rationem propter maiorem illius vigorem, & dominatum. Alij autem volunt ipſammet delectationem ſenſibilem fuiſſe minuendam, & moderandam per rationis imperium, quod magis Bonauentura probat. Vtroque autem modo voluntaria reſolutio ſeminis, & talis delectationis experientia eſſet virginitati contraria, quia virginitas non ſolum exceſſum, vel inordinatum modum libidinis, aut reſolutionis ſeminis; ſed abſolutè ſubſtantiam (vt ſic dicam) ipſius libidinoſi actus excludit. Vt, v.g. fieri potuit, vt parentes Virginis, v.g. ex priuilegio receperint rationis vigorem ad virginem ſine im-D moderata paſſione, vel mentis perturbatione procreandam; & nihilominus per illum actum virginitatem corporalem, & externam amitterent; idem ergo eſſet in ſtatu innocentiæ.

8. *Oſtenditur denique quoad 3. requiſitum.* Vnde à fortiori conſtat, quid de tertio membro, ſcilicet virginitate mentis dicendum ſit. Nam ſine dubio in illo ſtatu violanda fuiſſet. Quoniam integra animi virginitas ſimul cum vſu matrimonij etiam in ſtatu innocentiæ eſſe non potuiſſet ſimul. Probatur, quia ille vſus voluntarius eſſet futurus, vt per ſe notum eſt; ergo ſupponeret propoſitū coeundi, à quo talis vſus voluntarius denominatur: at verò huiuſmodi propoſitū formaliter violaret virginitatis integritatem quoad animum. Ergo. Neque obſtat ſi quis obiiciat illud propoſitum ſemper fuiſſe futurum licitum, & honeſtum. *Obiectionis diſſolutio 1.* Reſpondemus enim primò, eſto ita ſit, nihilominus ſicut copula honeſta, & coniugalis repugnat virginitati quoad integritatem corporalem: ita propoſitū licitum copulę honeſtæ, ſeu coniugalis repugnare virginitati quoad animi integritatem, cùm hæc maximè in hoc propoſito cōſiſtat. Vt ſētit D. Thomas *in d. q.* 152. *a.* 1. *&* 3. *p. q.* 29. *a.* 1. *ad* 1. *Diſſolutio 2.* Deinde addimus incertum eſſe, an in ſtatu innocētię, ſi duraſſet, poſſet homines in peccatum luxurię incidere, ſicut in alia peccata; vnde etiam dubiū eſt, an interdum amitterent virginitatem, vel animi per actus, vel deſideria illicita copulæ carnalis.

9. Supereſt autem quartum membrum; ſeu alius quæſtio

quæſtionis ſenſus, nimirum: an in ſtatu innocentię integra virginitas ſeruari poſſet, abſtinendo nimirum à copula etiam maritali, & ab ipſo matrimonio. Loquimur autem de poteſtate morali (vt ſic dicam) nam phyſicè clarum eſt potuiſſe homines abſtinere à matrimonio, eiúſque vſu. Nam hoc in libertate hominis poſitum fuiſſet: de morali ergo poteſtate, duplex queſtiuncula proponi poteſt. Vna eſt, an poſſent homines tunc licitè continentiam perpetuam ſeruare. D. Thomas enim 1. *p.q.* 98. *a.* 2. *ad* 3. partem negantem indicat, dum ait, quòd *continentia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet laudabilis*: nam quod laudabile non eſt, profectò honeſtum non eſt, nam omne honeſtum eſt laudabile. Idem apertiùs tradit Altiſi. *lib.* 2. *Summæ tract.* 10. *cap.* 2. *q.* 4. dicit enim matrimonium in illo ſtatu futurum fuiſſe in præcepto, & non in remedium, ac proinde non fuiſſe futuram diſtinctionem ſtatuum matrimonij & cælibatus.

Circa 2. ſenſum huius capitis in n. 3. indicatum.

1. Quæſtiũcula cuius partem neg. indicat D. Th. & clarius Altiſiodor.

10\. Sed non video vnde conſtare poſſit, præceptum matrimonij omnes, & ſingulos homines in ſtatu innocentiæ fuiſſe obligaturum, & extra caſum neceſſitatis. Nam ex natura rei, ſeu in pura natura non ita obligaret: nec eſt, cur dicamus, naturalem legem fuiſſe in hac parte augendam in ſtatu innocentiæ, vel aliquam poſitiuam determinationem, illius præcepti ei fuiſſe addendam. Nec etiam credibile eſt, Deum illis verbis, *Creſcite, & multiplicamini*, aliquam peculiarem obligationem, præter naturalem legem ſingulis hominibus addidiſſe: nam illa verba eandem vim pro quocunque habent ſtatu tam lapſæ naturæ, quàm integræ, vnde ex ſe non obligant ſingulos, niſi iuxta præſcriptum legis naturalis. Igitur neque in ſtatu innocentiæ ſi duraret, obligaret ſingulos, ſaltem poſt ſufficientem generis humani propagationẽ; ergo abſtinere coniugio non eſſet malũ in illo ſtatu: quia neque eſſet per ſe, & intrinſecè malum, nec etiam eſſet ſpecialiter prohibitum, vt oſtenſum eſt. Quid autem in hac quæſtione dicendum ſit, ex puncto ſequenti concludetur.

Non placet proxima reſolutio.

11\. Altera ergo quæſtiuncula eſt, an in ſtatu innocentiæ, melius eſſet, reſpectu vniuſcuiuſque perſonæ matrimonium contrahere, quàm virginitatem, ſeu continentiam ſeruare. In quo puncto ſatis clara eſt ſententia D. Thomæ: nam cùm ait in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram laudabilem perpetuam continentiam, vel ſignificat illam non fuiſſe licitam, vt ſuprà argumentabamur, vel ſaltem non eſſe laudabilem comparatione vtique matrimonij, ac ſubinde fuiſſe minus bonam, & ad conſilium non pertinuiſſe. Idem à fortiori ſenſerunt Altiſiodorenſis, & Durandus, à quo in hoc Capreolus non diſſentit dicta diſtinctione vigeſima ad argumenta Durandi. Et probatur ratione Durandi; quia actus generationis humanæ per ſe bonus eſt, vnde abſtinere ab illo per ſe non eſt bonum, ſed ſolùm in quantum poteſt copula carnalis impedire maius bonum, propter quod etiã maius bonum cenſeatur, ab actu generandi abſtinere, quàm illi incumbere. At verò in ſtatu innocentiæ vſus matrimonij nullum maius bonum impediret, quia nec impediret contemplationem, nec induceret ſeculares curas, vel cogitationes temporalium rerum; quę nunc ad onera matrimonij ſuſtinenda, & ad filios alendos neceſſariæ ſunt. Ergo nulla ratio melioris boni, imò vix aliqua boni ſpecies poſſet illo ſtatu in virginitate, ſeu continentia cogitari. Eádémque ratione indicat D. Thomas *in dicta ſolutione ad tertiũ*, dicens, *Nunc laudari*, id eſt, præferri, *continentiam non propter defectum fœcunditatis, ſed pro-*

2. Quæſtiũcula eiúſque cõmunis reſolutio ex D. Th. Altiſiod. Duran. & Capreol.

Probatur ratione Durandi.

A *pter remotionem inordinatæ libidinis. Tunc autẽ fuiſſet fœcunditas abſque libidine.* Atque hæc ſententia cõmunis eſt, ſatíſque veriſimilis videtur.

Poſſumus autem contrarium ſuadere, quia etiam in illo ſtatu poſſumus aliquam rationem melioris boni cogitare, & inuenire in abſtinentia à coitu. Quia licèt fœcunditas tunc eſſet ſine libidine inordinata, & perturbante rationem; non tamen eſſet ſine magna delectatione ſenſibili per rationẽ moderata, & ordinata, vt D. Thomas in eadem ſolutione ad tertium fatetur; ergo neceſſarium erat, vt tempore coitus ratio vigilaret ad cohibendum ardorem libidinis, & corpus, & animum in tali occaſione rectè gubernandũ. Ergo quanuis demus
B potuiſſe hominem tunc ſimul de Deo cogitare ſine inquietudine, vel perturbatione; nihilominus non potuiſſet tunc ita vacare tota mente, & animo contemplationis diuinæ, ſicut poſſet alio tempore, cùm à tali actu vacaret. Ergo etiam in eo ſtatu haberet locum intentio abſtinendi perpetuò ab actu generandi, propter ſuum finem liberiùs, & attentiùs diuina contemplatione vacandi; ergo ſub ea ratione haberet continentia gradum, & æſtimationem maioris boni. Vnde quod Paulus ait 1. Corinth. 7. *Mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta, & corpore, & ſpiritu; quæ autem nupta eſt, cogitat, quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.* Hoc (inquam) etiam in ſtatu innocentię locum ha-
C beret, licèt aliter, & in minori gradu, quàm nunc. Nam tunc etiam neceſſarium fuiſſet, aliquando circa educationem filiorum occupari, & ſimiliter oporteret peculiarem curam habere placendi marito, & peculiari amore illum proſequi, & conſequenter affectum cordis aliquo modo diuidere. Ergo poſſet tunc eligi virginitas, vt homo ab illis etiã curis humanis, quæ in illo ſtatu eſſe poſſent, magis abſtractus, totus poſſet Deo, & vitę ſpirituali magis conſecrari: hęc autem videtur eſſe ſufficiẽs ratio melioris boni. Denique in eo ſtatu non fuiſſent ſecundæ nuptiæ, etiamſi illarum occaſio non deeſſet; ergo poſſet etiã eſſe continentia à primis nuptiis. Declaratur antececedens. Nam licèt
D in illo ſtatu non eſſet futura viduitas per mortem alterius coniugis, quia tunc mors non fuiſſet; nihilominus poſſet alter coniugum prius ad ſtatum gloriæ transferri, quàm alius. Quid enim obſtaret, aut cur dicemus nunquam fuiſſe coniuges ſeparandos, ſed certa Dei lege ſtatuendum fuiſſet, vt vnus coniugum ante alium non transferretur? Illo ergo poſito per illam tranſlationem diſſolueretur matrimonium non minus, quàm ſi nunc per mortem diſſoluatur, quia ſtatus gloriæ cum vinculo, & obligatione matrimonij ſubſiſtere non poteſt. Hoc igitur poſito veriſimile non eſt coniugem in terra ſine conſorte relictum, ad ſecundas nuptias fuiſſe tranſiturum: nam etiam in natura
E corrupta propter nimiæ concupiſcentiæ indicium minus probantur, & quodammodo odioſę ſunt; ergo veriſimile eſt non fuiſſe futuras ſecundas nuptias in ſtatu innocẽtię. Ergo pari ferè ratione credibile eſt, potuiſſe aliquos & plures homines à primis abſtinere, etiam propter maius ſpirituale bonum. Probatur conſequentia, quia hic finis maioris fructus ſpiritualis inueniri, ac intendi poterat in eo ſtatu, in abſtinẽtia à ſecũdis nuptiis, alioqui nulla eſſet ratio, cur appeteretur; idem autem fructus in perpetua continentia, ſeruata proportione cogitari facilè poteſt.

12\. *Contraria quoque reſolutio ex ſententia authoris probabilis eſt.*

Suadetur 1.

Confir. ex Paulo.

Suadetur 2.

Ego quidem hanc poſteriorem partem ſatis probabilem cenſeo; & in fauorem eius allegari poſſent illi antiqui Patres, qui in vniuerſum negarunt futurã fuiſſe in ſtatu innocentiæ copulã carnalẽ; illi

13\. *Quo pacto Patres aliqui huic parti faueant.*

enim pro certo habuerunt virginitatis obſeruantiam illi feliciſſimo ſtatui fuiſſe decentiſſimam; ergo licet exceſſerint excludendo ab illo ſtatu immaculatum coniugij torum; in admittenda nihilominus virginitate, vt voluntaria, & eligibili, non videntur exceſſiſſe. Neque fundamentum contrariæ ſententiæ cogit, quia iam oſtenſum eſt, matrimonium non fuiſſe tunc in præcepto pro ſingulis hominibus: vnde ſub ea ratione, velle aut nolle indifferens erat, ad nolendum autem illud, ſeu eligendam perpetuam continentiam non deerat honeſtus finis ſufficiens, quíque fœcunditati prolis præponderaret, vt explicatum eſt; ergo poterat à multis eligi virginitas. Et veriſimile eſt, ita fuiſſe futurum, tum ex naturali hominum conditione, quibus veluti ingenitum eſt, ad varios viuēdi modos, & officia inclinari; tum ex diuerſitate donorum gratiæ; nam etiam hæc varietas ſtatuum etiam tunc ad pulchritudinem Eccleſiæ militantis, & triumphantis pertineret. Denique fit hoc maximè veriſimile ſuppoſita illa ſententia, quòd licèt homo non peccaret, Verbum caro fieret. Nam tūc, & Chriſtus ipſe virgo eſſet, & ex virgine naſceretur, qui (vt cred. poteſt) plures ad virginitatem inuitarent, & poſt ſe adducerent. Eſt ergo hæc pars valde probabilis. Cui autem contraria placuerit, nō erit difficile coniecturis noſtris reſpondere; non enim cogentes rationes ſunt, ſed ſuaſoriæ.

Ad rationē Durandi in num. 11.

14. Tandem poſſumus ex dictis inferre, cur & quādo de facto ſit virginitas in ſtatu innocētiæ ſeruata. Omnes enim Patres tamquam certum ſupponunt Adam, & Euam ante peccatum fuiſſe virgines, & hanc ponere ſolent inter laudes virginitatis, quòd primum locum in Paradiſo habuit. Vnde intulerunt aliqui, durante innocentia perpetuò fuiſſe ſeruandam. Veruntamen diſtinguendum eſt inter animi, corporíſque virginitatem, ſeu inter mentalem, & realem, internam, & externam In Paradiſo enim virginitas realis, & externa, ſeu corporalis ſeruata eſt, quia ibi non fuit corporum cōmixtio, nec ſeminis reſolutio, neque aliquid eiuſmodi. Et de hac virginitate ſancti loquuntur. Colligitúrque ex narratione Geneſis. Nam dum in Paradiſo fuerunt homines, nulla fit mentio copulæ in tribus primis capitibus Geneſis. Poſtquam verò in fine capitis tertij dicitur eieciſſe Deum homines de Paradiſo, ſtatim capite quarto dicitur, *Adam verò cognouit vxorem ſuam*, &c. At verò non ſeruarunt homines intra Paradiſum virginitatem internam, ſeu mentalem ſecundùm animi propoſitum. Nam intra Paradiſum contraxerunt matrimoniū, cum animo, & propoſito conſummādi illud: vt ſatis ſignificant illa verba Adami, *Erunt duo in carne vna*. Vnde cùm nihil tunc de ſtatu peccati cogitarent, non ſolùm intra Paradiſum habuerunt propoſitum generandi filios, ſed etiam propoſuerunt generationis actum intra Paradiſum exercere. Vnde nunquam cogitarunt virginitatis obſeruantiam fuiſſe illi loco, vel ſtatui neceſſariam, vel ſibi conuenientem. An verò aliquando ab aliquibus ſeruāda eſſet, nec nouerunt, nec fortaſſe vnquam cogitarunt. Quòd ergo intra Paradiſum non coierint, non fuit neceſſitatis, ſed per occaſionem accidit, quia habitatio Paradiſi moræ breuiſſimæ fuit: nam paulo poſt quàm Eua formata eſt peccauit, & virum induxit, ac ſtatim fuerunt ex Paradiſo eiecti: vt notauit Aug. *lib. 9. Gen. ad lit. c. 4.* Qui etiam addit, quanuis primi homines in Paradiſo habuerint poteſtatem, benedictionem, & fortaſſe etiā generandi præceptum; non tamen habuiſſe à Deo temporis determinationem pro quo eſſent copulandi, veriſimileque eſſe illam expectaſſe, Deum autem futurorum præſcium illa diſtuliſſe.

Durante ſtatu innocentiæ virginitas ſeruata fuit quoad materiale per occaſionē.

Non tamen quoad formale.

CAPVT III.

Nonnulla dubia circa filiorum procreationem in ſtatu innocentiæ breuiter expenduntur.

PRimum dubium eſt, an omnes viri, & fœminę eſſent fœcundæ, ita vt ſemper quoties conuenirent, toties filios procrearent. Ratio dubitandi eſſe poteſt; quia ſterilitas eſt aliquibus indiuiduis connaturalis ex peculiari illorum cōplexione, ſed in ſtatu innocentię eſſent variæ complexiones indiuiduales: ergo etiā tunc aliqui futuri eſſent ſteriles, qui & matrimonium contrahere, & conſummare poſſent, quanuis fructum non haberent. Et confirmatur, quia non omnes homines eſſent æquales in corporis ſtatura, aut viribus: ergo etiam in virtute generandi, & fœcunditate poſſent eſſe diſpares. 1.

1. Dubij pars nega. Suadetur.

Confirmatur.

2. Nihilominus dicendum eſt in ſtatu innocentiæ non ſolùm omnes viros, & fœminas futuros fuiſſe fœcundos; ſed etiam per omnes, & ſingulos actus generandi fuiſſe filios habituros. Hanc ſententiam inſinuat D. Thomas *1. p. q. 99. art. 2. ad 3.* dicens, fuiſſe conueniens, vt in eo ſtatu omnes generarent; non tamen expreſsè declarat per omnes actus cōſecuturos fuiſſe generationis fructum. At verò *in 2. 2. q. 164. a. 2. ad 3.* ſterilitatem aliquarum fœminarum nunc eſſe peccati pœnam aſſeuerat; ſentit ergo in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram. Expreſſiùs, & latiùs hoc tradiderunt *in 2. diſt. 20.* D. Bonau. *q. 5.* Durand. *q. 1 num. 7.* Ægid. *q. 1. a. 3.* Rich. *a. 1. q. 2.* Ratio communis eſt, quia homines in illo ſtatu non coirent, niſi ex recta intentione habendi prolem; ergo quoties copularentur, prolis fructum obtinerent. Antecedens probatur, quia copula carnalis etiam inter coniuges non caret culpa ſaltem veniali, niſi recta intentione fiat. Duplex autem eſt intentio, quæ illam honeſtat, ſcilicet, ſi fiat in remedium concupiſcentiæ, vel propter generandam prolem, vt tradunt Theologi de matrimonio diſputantes: nam licèt alios fines honeſtos addant; tamen vel ad hos reducuntur, vel in præſenti neceſſarium non eſt illos diſtinguere, vt patebit. At verò ex illis duobus finibus remedium concupiſcentiæ non haberet locum in ſtatu innocentiæ, in quo non eſſet concupiſcentiæ fomes; ergo ſolùm propter generandam prolem tunc eſſet ſanctus & immaculatus coniugalis torus. Et ſic dixit Aug. *lib. 9. Geneſis ad lit. c. 7.* potuiſſe ſanis eſſe officium, quod nunc ægrotis eſt remedium.

Vera dubij deciſio.

Ratio communis.

3. Iam verò prior illatio, ſcilicet, quòd talis copula non poſſet debito fructu priuari, variis modus à dictis authoribus probatur. Durandus hac ratione vtitur. Quia, *vbi agens non caret debita intentione, nec actus debet carere debito fine.* Quæ propoſitio valde generalis eſt, & ſolùm videtur neceſſaria, de fine, qui reſpondet actui, vt bonus moraliter eſt, & meritorius, id eſt, de præmio quod illi correſpondet: ſic enim etiam nunc actus noſtri bona intentione facti, non carebunt debito fine vltimo, licèt ſæpè careant fine proximo, ſeu effectu intento, qui eſt veluti naturalis, aut phyſicus finis talis actionis. Bona enim intentio agentis non dat phyſicam efficientiam actui, vt infallibiliter proximum effectum obtineat. Addit igitur Bonauent. in illo ſtatu non ſolùm voluntatem, & intentionem fuiſſe rectam, ſed etiam virtutem generatiuam fuiſſe ex vtraque parte perfectam. *Nam in viro erat potēs, & ſufficiens, nec habebat impedimentum, & ſimiliter in muliere pro ſuo loco, & tempore.* Sed hoc etiam difficultate

Prædictæ rationis illatio prima quo pacto à Duran. probetur.

Non conuincit.

Quo pacto eam probet Bonau.

Multipliciter tamen refellitur.

cultate non caret: tum quia non eſt neceſſarium, vt in omnibus indiuidiuis virtus generandi perfecta fuerit. Quia multi viri, & fœminæ ex naturali ſua complexione ſunt ſteriles, quæ imperfectio non videtur repugnaſſe illi ſtatui, quia reſpectu talis indiuidui negatiua tantùm eſt, & non habet indecentiam. Tum etiam, quia licèt aliàs perſonæ ſint fœcundæ, in tali loco, & tempore & ſub tali influentia poſſunt habere impedimentum ad generandum cum effectu; quod impedimentum poſſet latere vtrunque coniugem, & ita poſſent bona intentione conuenire ad generandam prolem, & nihilominus effectum non conſequi.

Vera probatio.

4. Quapropter neceſſariò recurrendum videtur ad peculiarem prouidentiam Dei conuenientem illi ſtatui ex peculiari eius priuilegio, atque optimo ordine in eo conſtituto, vt quandiu in animo perfectus ordo ſeruaretur, in corpore non deficeret. Ad hunc enim ordinem ſeruandum (vt Bonauentura ſuprà in ſolutionibus argumentorum dicit) datum fuiſſe homini, vt poteſtatem ſuam ac ſufficientiam noſſet, & qualitatem alimenti, quo ita temperatè vteretur, vt & ad corporis alimentum ſufficeret, & ſuperfluum eius poſſet optimè ad generationem diſponi, & ideo ſemen viri ex ſe efficax ſemper fuiſſet. Aliunde verò ſimul cognouiſſet tempus, & horam, quando ſine impedimento generare poſſet, tum ex parte fœminæ agnoſcendo quando eſſet in diſpoſitione apta ad concipiendum, vel effectus, & coniecturas, quas ipſa fœmina in ſe poſſet præſentire, vel ex peculiari inſtinctu, ſeu inſtitutione Dei: tum etiã ex parte cauſarum vniuerſaliũ,& influentiarũ cæli, quas optimè noſſet, & conſideraret, quia non inordinata concupiſcentia, ſed ſolùm ex dictamine rationis ad generandum moueretur. Et ſic peculiari ratione verum eſt illud principium Durandi in illo ſtatu: nihil enim tunc homo per actiones ſuas ordinatè, & honeſtè intenderet, quod fruſtrà tentaret, vel ageret. Sic etiam dixit Ægidius ſuprà, quòd impetus diuini, & inſtinctus naturales, & dictamen rationis, quantum ad ea, quæ erant ſibi agenda, multum viguiſſent in primis parentibus vt nunquã ſine effectu prolis generarent.

Ad argum. in num. 1.

5. Ad rationem ergo dubitandi reſpondendum eſt, quòd ſicut ſterilitas terræ ex naturalibus cauſis prouenit; & nihilominus nunc eſt pœna peccati, vt *ex Gen.* 3. colligitur, ita etiam ſterilitas in homine lapſo pœna eſt peccati. Duplex enim ſterilitas diſtingui poteſt; vna permanens, & quaſi in habitu, ſeu à natiuitate; alia tranſiens, & quaſi à caſu in aliquo actu generandi. Prior non haberet locũ in ſtatu innocentiæ, quia licèt interdum ex cauſis naturalibus ſequatur, nihilominus in ſtatu innocentiæ ita eſſent omnia ordinata, vt in nullo indiuiduo inueniretur. Quia reuera non prouenit niſi vel ex defectu aliquo in ipſa conceptione à parentibus contracto, vel poſtea per inordinatum vſum alimentorum, vel externam actionem, aut influentiam, elementorum & cælorum adquiſito: quæ certè cauſæ in ſtatu innocentiæ ceſſarent; quia & proles ſemper à principio generaretur perfecta, & natura in ſuo vigore & robore ſemper conſeruaretur. Nam ſicut virtus nutritiua ſemper reſtauraret perfectè vires indiuidui, ita etiam virtus generatiua ſemper eſſet ad ſpeciei conſeruationem, & communicationem perfecta: & in eadem perfectione in quolibet indiuiduo conſeruaretur; ideóque in nullo indiuiduo ſterilitas potentialis, ſeu habitualis in-

Sterilitas duplex.

Neutra in ſtatu innocentiæ daretur.

A ueniretur. Actualis verò ſterilitas etiam euitaretur per media ſuprà declarata, quæ ſub dono iuſtitiæ originalis continentur, & ideo nullus ſterilitatis modus in illo ſtatu inueniretur. De confirmatione autem ibidem poſita aliquid in ſequenti dubio dicemus.

Quid de cõfirm. in eodem num. 3.

Secundum dubium eſt, quomodo poſſent fœminæ in ſtatu innocentiæ generari. Et ratio dubitandi eſt, quia in generatione præcipua vis actiua eſt in viro; ergo quantum eſt ex ſe ſemper generat virum; ergo in re ipſa ex Adamo, & Eua ſemper viri naſcerentur, & nunquam fœminæ, ſi in innocentia permanſiſſent. Primum antecedens, vt notum in Philoſophia ſupponitur. Prima verò
B conſequentia probatur, quia omne agens intendit aſſimilare ſibi perfectè effectum ſuum, ſeu prolem; ergo vir, quantum in ſe eſt, intendit, & conatur generare virum, ideóque illum generat, niſi impediatur. Et hoc confirmat Ariſtoteles libro ſecundo de Gener. animal. cap. 3. *fœminam marem læſum*, id eſt, defectuoſum appellans, & quaſi ex accidenti, & præter intentionem generatum. Quod latiùs ipſemet explicat *lib.4. cap.* 2. & 3. Secunda verò conſequentia probatur, tum ex dictis, quia ad perfectionem agentis pertinet id, quod intendit conſequi: in ſtatu autem innocentiæ omnia eſſent perfecta, vt diximus. Tum etiam, quia in eo ſtatu nullum eſſet vitium, aut
C impedimentum, quod virorum generationi obſiſtere poſſet. Vnde ergo, aut quomodo fœminæ producerentur. 6.

Secundum dubium cũ ratione dubitandi.

In hoc puncto fuit antiqua hæreſis Almerici dicentis in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram ſexuum differentiam. Ita refert Prateol. *verb. Almericus*, & Caſtro *verbo Adam, hæreſ.*5. & Turrecr. *lib.*4.*Summæ, cap.*35. Vnde etiam ſenſiſſe videntur Euam ante peccatum, vel non fuiſſe creatam, vel nõ fuiſſe diſtincti ſexus ab Adamo. Vtrunque autẽ ſtultiſſimum eſt, & hæreticũ contra expreſſa verba Scripturæ, quæ narrat Adam, & Euam fuiſſe creatos ante peccatum, & Adam fuiſſe virum, & Euam fœminam, & ab hac incepiſſe peccatum in
D humano genere, & de illa dixiſſe Deum, *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi*; vtique in natura, non in ſexu. Aliàs in adiutorium viri eſſe non poſſet, quia illud adiutorium, vt ſæpe Auguſtinus notat, propter propagationem humani generis præcipuè deſiderabatur. Nam ad omnem aliam actionem, vel ſocietatem, alterius viri adiutorium, & maius, & commodius fuiſſet, vt D. Thomas aduertit 1.*p. q.*92.*a.* 1. & optimè exponit Auguſt. *lib.* 9. *Gen. ad lit. cap.*3. 5. & 7. Denique hoc ſatis declarauit Chriſtus Dominus *Matth.* 19. dicens, *Qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos*,
E &c. Et *Marc. cap.*10. addit, *ab initio creaturæ* id factum eſſe, vt inter eos inſeparabile vinculum matrimonij intercederet. Denique ex hoc principio in præcedenti capite oſtendimus, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, homines per naturalem modum generationis ex coniunctione maris, & fœminæ fuiſſe generandos. 7.

Hæreſis negantium in ſtatu innocentiæ diſtinctionem ſexuum.

Expugnatur ex Teſtam. veteri.

Item ex nouo.

Et ratione.

Hinc ergo euidenter concluditur, in eodem ſtatu, & ex eadem hypotheſi certum, & euidens eſſe, non ſolùm in duobus primis hominibus, ſed etiam in eorum filiis ſexuum diuerſitatem, futuram, & multiplicandam fuiſſe. Ita docent, & pro comperto habent omnes Theologi *in* 1. *diſt.* 20. quos paulo pòſt referemus. Nunc probatur, quia homines erant naturali modo procreandi in illo ſtatu; vtique ex viro, & fœmina: at verò non omnes immediatè generarentur ab Adamo, vt per 8.

Concluditur ex dictis futurã diuerſitatẽ ſexuum in poſteris Adami, eſto non peccaſſet.

Probatur ratione.

 ſe

ſe notum, tum quia multo diuturniori tempore duraret propagatio hominum, & multiplicatio humani generis, quàm ſtatus perſonæ Adami in vita animali: nam ſi non peccaret, intra breue tempus transferretur ad gloriam, ſicut & cæteri homines. Ergo multo minus ſufficiens fuiſſet ſola Eua ad totius humani generis multiplicationem; ergo neceſſaria fuiſſet fœminarum multiplicatio, vt hominum generationes vſque ad tempus à Deo præfinitum ad complementum numeri prædeſtinatorum durare potuiſſent.

9. *Deducitur vlterius ſexus fœminei productionem per accidẽs, aut monſtroſam non eſſe. Probatur.*

Vnde vlteriùs colligi poteſt fœminæ productionem non eſſe per accidens, aut quaſi monſtroſam in humana natura, ſicut poſſet aliquis ex citatis Ariſtotelis teſtimoniis colligere. Probatur, B quia id quod ad conſeruationem ſpeciei humanæ, & debitam multiplicationem indiuiduorum eius ex natura rei, ſimpliciter neceſſarium; non eſt per accidens, nec caſu in humana natura; ſed eſt maximè per ſe, & ex intentione eius; ſed productio fœminarum eſt maximè neceſſaria ad prædictum finem, vt oſtenſum eſt, & docuit Ariſtoteles *dicto libro quarto*: ergo non eſt per accidens, ſed per ſe in humana natura. Conſequentia cum minori euidentes ſunt. Maior probatur, quia dato oppoſito, nimirum, quod eſt neceſſarium ad multiplicationem generis humani, caſu, & per accidens in illo inueniri: ſequeretur conſequenter conſeruationem humanæ ſpeciei, & multiplicationem indiuiduorum eſſe caſu, & per accidens in humana natura, quod abſurdiſſimum eſt. Vnde è contrario ſi finis eſt per ſe primò intentus, etiam media per ſe ſecundò, vt ſic dicam, eliguntur, ſeu intenduntur: ſicut è conuerſo, qui per ſe primò dat formam, per ſe etiam, licèt ſecundariò dat conſequentia ad formam. Et hoc videmus ſeruaſſe Deum in prima hominum creatione. Priùs enim virum creauit tanquam primariò illum volens: deinde verò fœminam produxit quaſi per ſe ſecundò illam intendens, vt aliquomodo ad complementum humanæ naturæ neceſſariam. Quia (vt ipſe Deus dixit) *non erat bonum hominem eſſe ſolum*, vtique quia non erat ad humanam naturam conſeruandam, & multiplicandam ſecundùm exigentiam naturæ tuæ ſufficiens.

10. *Imò non ſolùm naturã vniuerſalẽ ſiue Deum, ſed etiam ipſos particulares generantes intenturos fuiſſe in ſtatu innocentiæ productionem fœminæ.*

His autem addo veriſimillimum eſſe in ſtatu innocentiæ propter illius perfectionem fœminæ generationem nõ ſolùm fuiſſe futuram ex intentione ipſius naturæ ſpecificæ, ſeu authoris naturæ, ſed etiam ex intentione directa perſonarum ad generationem conuenientium. Ita docet, & ſapienter explicat Bonauent. *in 2. diſt. 20. q. 6.* vbi ait, *Quòd in ſtatu naturæ inſtitutæ, generatio viri, vel fœminæ ſubeſſet voluntati rationali.* Quia tunc facultas ipſa generandi, & vſus eius, & motus membrorum illi deſeruientium eſſent imperio rationis, & voluntatis ſubiecti, & ideo etiam ex intentione generantium, & præſertim viri, ad maris, vel fœminæ productionem ordinarentur; hoc enim ad magnam illius ſtatus perfectionem ſpectat.

Id verò quo modo aſſequerentur oſtenditur primò.

Vnde conſequenter dicendum eſt, quoties homo intenderet producere virum, vel fœminã, id fuiſſe conſecuturum, quod intenderet, quia ſemper intentio illa fuiſſet iuſta, & rationi conſentanea: ideoque in illo ſtatu ſuo effectu non fruſtratetur. Modus autem efficaciter conſequendi illius intentionis effectum talis eſſe potuiſſet. Quia Adam, & cæteri homines in eo ſtatu antequam officium generandi aſſumerent, optimè noſſent cauſas omnes; vnde prouenire ſolet, vt mas vel fœmina generetur, & ita poſſent illa obA ſeruare, & præparare, ſeu applicare iuxta intentionem generandi, quam haberent.

Declaratur breuiter, quia proximæ cauſæ generandi marem, in primis ex parte viri, & ſeminis eius conſiderari debent. Vt enim naturales Philoſophi, & Medici docent, caliditas virilis ſeminis maſculis generandis potiſſima cauſa eſt: vnde quo ſemen fuerit calidius intra debitam proportionem, prout opus eſt ad debitam virtutem genitalis ſpiritus; eo cauſa illa efficacior erit: augebiturque quo fuerit ſemen copioſius. Ac denique diſpoſitio etiam melior, & aptior conſtitutio organi fabricantis, & transfundentis virile ſemen in matricem fœminæ, multum etiam ad prædictum effectum confert. Ex parte verò fœminæ iuuare poteſt tum diſpoſitio ſanguinis menſtrui ex quo fœtus formatur: tum locus matricis; nam latus eius dextrum (vt dicunt medici) propter calorem hepatis ad formationem maſculorum aptius eſt: tum etiam cùm iuxta ſententiã Galeni, mater etiam concurrat actiuè ad generationem prolis, quo ſemen eius fuerit calidius, eo ad maris generationem magis iuuabit. Præterea poſſunt iuuare extrinſecæ cauſæ, primò quidem, & præcipuè influentiæ cælorum, & conſtellationes ad hanc, vel illam corporis formam efficiendam aptiores. Deinde medium ipſum, & venti conſiderari ſolent: nam Aquilo dicitur eſſe ad marium procreationem aptior; Auſter verò ad fœminarum generationem magis iuuat, teſte Ariſt. *lib.4. de Generatione animaliũ cap.2.* vbi alias cauſas recenſet ex diuerſitate elementorũ, vel ætatũ, vel temporum. Et ſimilia repetit *lib.6. de hiſto.animal. cap.19.* Denique etiam imaginatio vehemens generantis ad hoc conferre poteſt, vt ex *Gen. 30.* notat Bonau. *ſuprà*, & Perer. *lib.4. in Gen. diſp. de hac re q. 3.* Has ergo cauſas omnes perſpectas haberent homines in ſtatu innocentiæ. Ideoque cùm vellent marem, vel fœminam generare, non eſſet eis difficile, illas ita obſeruare, vt infallibiliter, quod intenderent, aſſequerentur. Tum ante coitum illis alimentis frequentiùs, & diutius vtendo, quæ ad talis ſexus generationem eſſent aptiora, tum in ipſo coitu obſeruando circunſtantias omnes, & cauſas effectui intento magis accommodatas: tum denique poſt coitum poſſet etiam fœmina vti alimentis, & locis, ac rebus aliis eidem fini magis inſeruientibus. Quòd ſi præter hæc omnia ſpecialis etiam inſtinctus, vel iuuamen diuinæ prouidentiæ neceſſarium fuiſſet, in illo certè ſtatu non deeſſet.

11. *Deinde declaratur amplius.*

12. *Ad rationẽ dubitandi in num.6.*

Ad rationẽ ergo dubitandi in principio dubij poſitam reſpondetur negando primam conſequentiam. Quia in viro non ſolùm eſt principalis vis generandi mares, ſed etiam fœminas. Nam abſolutè præcipua vis generandi actiua in viris eſt, & de ſe eſt veluti generalis, ſeu indifferens, determinatur autem in executione ex aliis concauſis, ſeu circunſtantiis. Sicut è contrario etiam in fœmina eſt poteſtas indifferens ad prolem in vtroque ſexu procreandam; vel materialiter, vel etiam actiuè: determinatur autem ex coniunctione cum aliis cauſis. Veriſimile autem eſt, determinationem phyſicam ad ſexum virilem magis, & frequentiùs à viro; ad ſexum autem fœmineum à matre deſumi. Cùm autem dicitur, marem quantum in ſe eſt intendere marem producere, quia intendit ſibi aſſimilare effectum quantum poteſt: reſpondendum eſt, ſi ſit ſermo de intentione quaſi naturali illam per ſe tendere ad ſimilitudinem in natura, non in ſexu, quia in vtroque parente eſt vis de ſe communis ad

vtrum

vtrumque ſexum generandum; & ideo debet determinari ad hunc, vel illum ex adiunctis cauſis: ſi verò ſit ſermo de intentione elicita, & rationali, ſic conſtat falſum eſſe aſſumptum. Nam & fœminæ maximè cupiunt maſculos parere, & viri fœminas generare. Nec Ariſtoteles locis in argumentatione citatis aliquid docet doctrinæ traditæ contrarium, ſed potiùs illam confirmat, præſertim *lib.4. de Gener. ani. cap. 3.* Cùm autem fœminam vocat animal læſum, non intelligit mancum, vel monſtroſum; ſed in ſuo ordine minus perfectum.

Ad Ariſtot. ibid.

13. Tertium verò dubium hinc naſcitur, an filij in ſtatu innocentiæ procreandi eſſent vtriuſque ſexus in numero æquali, aut inæquali, vel in qua proportione. Quod dubium de re adeò incerta, & contingente eſſe videtur, vt vix poſſit in illo definitum iudicium ab homine proferri. Poteſtque coniectura ex aliis animantibus fieri. Quis enim definite audeat, an in ſpecie leonum, equorum, vel ſimilium animalium, quæ in vtroque ſexu multiplicantur, futuri eſſent plures maſculini, quàm fœminini ſexus; vel è contrario, vel æquales? Certè de his, quæ nunc procreantur, incertiſſimum id eſt; multo ergo magis de his, quæ futura eſſent in ſtatu innocentiæ. Hoc autem argumentum æquè in hominibus fieri poteſt.

3. Dubium per ſe ſatis incertum.

14. Nihilominus Theologi communiter docent mares, & fœminas futuros fuiſſe in ſpecie humana in multitudine æquali, ſi ſtatus innocentiæ perſeueraſſet. Ita docet D. Thomas *1. p. q. 99. art. 2. ad 3. & quodl. 3. art. 25. & in 2. diſt. 20. q. 2. a. 1. ad 1.* vbi latiùs Bonau. *in d. q. 6.* ſequitur Richar. *ibi. art. 2. q. 1.* Aureol. *a. 2.* Ægid. *quæſt. 2. a. 1.* Fundamentum huius aſſertionis multa complectitur principia. Vnum eſt quòd in illo ſtatu non fuiſſet in vſu polygamia ſimul viuentium vxorum. Ita ſupponunt docti Theologi, & tradit etiā D.Thom. *quodl. 5. a. 8.* eſtque per ſe valde credibile; quanuis omni dubitatione non careat. Quia pluralitas vxorum ſimul viuentium non eſt ita intrinſecè mala, quin poſſit eſſe licita, vt in principio humani generis, vel vſque ad Euangelium fortaſſe fuit: cur ergo non fuiſſet licita etiam in ſtatu innocentiæ? Vel ſi licita fuiſſet, cur non fuiſſet in vſu ſaltem apud multos cum ex libertate ſola penderet.

Communis reſponſio Theologorū.

Vnum principium quod dicta reſpōſio ſupponit.

Arguitur contra id principium.

15. Dices huiuſmodi polygamiam nunquam fuiſſe per ſe licitam; ſed ex diſpenſatione diuina, iuxta *cap. gaudemus, de diuor.* Hanc autē diſpenſationem non fuiſſe in ſtatu innocentiæ neceſſariam, aut conuenientem; quia ſumma rectitudine, & integritate naturalis lex ſeruanda fuiſſet. Sed contrà: nam in primis illa ratio multiplicationis humani generis, etiam in illo ſtatu locum haberet, præſertim in principio generis humani. Et deinde ratio ob quā pluralitas vxorum iure naturæ prohibita eſt, in ſtatu innocentiæ vniuerſaliter ceſſaret: ergo & prohibitio; iuxta vulgatum principium, quod ceſſante fine legis in vniuerſali, ceſſat etiam obligatio legis. Antecedens declaratur, quia bigamia ſimul viuentium vxorum non eſt contra primum finem matrimonij qui eſt filiorum generatio, imò potiùs ad illum iuuat, & ideo ex hoc capite mala non eſt, nec prohibita. Nunc autem cenſetur contraria ſecundario fini matrimonij, qui eſt tranquilla cohabitatio, & pax, ac conueniens familiæ gubernatio, & ideo eſt prohibita. Hæc autem ratio habet locum in natura corrupta, vbi propter immoderatam concupiſcentiam facilè inuidiæ, & rixæ, & appetitus excellentiæ oriuntur. At in ſtatu innocentiæ, in quo huiuſmodi paſſiones

Euaſio.

Inſtatur.

Videatur Sanctius lib.7. de matrim. diſp. 80. q. 1. Maldonatus in cap. 19. Matthæi.

A non eſſent, illa etiam ratio ceſſaret; ergo, & omnis malitia.

Nihilominus principium illud ſolidum cenſeo. Primò, quia quicquid ſit de abſoluta prohibitione, vel naturali malitia ſecundarum nuptiarum, in illo ſtatu ſine dubio non eſſent neceſſariæ propter humani generis multiplicationem. Nam ſi omnes viri ſingulas vxores acciperent, breui tempore poſſent ſufficientiſſimè homines multiplicari. Quia omnes eſſent fœcundi, & quoties conuenirent, fructum filiorum acciperent, vt ſuprà diximus, nullúſque moreretur, nec ante adultam ætatem, vt credibile eſt, ex hac vita transferretur. Et pueri infra breue tempus ætatis, vim haberent generandi propter naturæ vigorem, & fortaſſe per plures annorum centurias in hac vita conſeruarentur ante tranſlationem, quo toto tempore poſſent filios per ſingulos annos, & fortaſſe ampliùs multiplicare; ergo propter multiplicationem hominum non erat tunc multitudo vxorum neceſſaria. At nec erat per ſe conueniens, ſed ad perfectionem temperantiæ, caſtitatis, & ad omnia alia virtutis opera, & præſertim vitæ contemplatiuæ multo erat aptior vnitas vxoris; ergo hæc ſine dubio in illo ſtatu ſeruaretur. 16.

16. Suſtinetur dictū principium primò.

B

Addo inſuper probabilius videri hanc polygamiam vitioſam, & prohibitam fuiſſe in illo ſtatu. Primò, quia hoc præceptum prohibens ſecundas nuptias naturale eſt, lex autem naturalis de ſe tunc integrè obligaret. Et quanuis ob perfectionem iuſtitiæ originalis ceſſarent fortaſſe impedimenta, in quibus lex illa fundata eſt, illud eſt extrinſecum, & accidētarium, & ideo obligatio talis legis non ceſſaret. Eo vel maximè quòd illa lex per ſe primò fundatur in naturali iuſtitia, & æqualitate inter virum, & vxorem: nam per matrimonium, ſicut dominium corporis vxoris tranſit in poteſtatem viri, ita & corporis viri dominium in poteſtatem vxoris transfertur: & ideo naturaliter non poteſt vir ſe alteri vxori tradere: hoc ergo vnuſquiſque vir in ſtatu innocentiæ ſeruaret. Et fortaſſe hoc voluit Deus in ipſamet creatione, quaſi exemplo monſtrare: facilè enim potuiſſet plures fœminas Adamo in adiutorium dare, dedit autem vnam tantùm, quaſi docens, quid ſeruari etiam illo ſtatu oporteret. Quod ſatis intellexit, ac ſignificauit Adam cùm dixit, *Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ.* Vbi de vna loquitur, quia vnica futura erat. Et ita etiam expediebat ad maioris amoris vinculum, & alia, quæ in ſecundario fine matrimonij conſiderantur, quæ aliqua etiam ex parte in illo ſtatu locum haberent, etiamſi non cum tanta imperfectione, vel neceſſitate, quanta in natura corrupta inuenitur. Hoc ergo fundamentum ſatis ſolidum eſt. 17.

17. Suſtinetur ſecundò.

C

D

E

Additur verò vlteriùs aliud principium, etiam bigamiam ſucceſſiuam, vt ſic dicam, non fuiſſe futuram in illo ſtatu, quia mors coniugis non intercederet. Quæ ratio optimè quidem probat non fuiſſe futuras in illo ſtatu ſecundas nuptias propter mortem alterius coniugis; non tamen videtur ſimpliciter probare, quia poſſet matrimonium per tranſlationem alterius coniugis deſolui (vt ſuprà tetigi.) Nam illa tranſlatio morti æquipararetur quoad hunc effectum: nam eſſet tranſlatio ad ſtatum gloriæ, in quo, vt Chriſtus dixit Matth. 22. *Nec nubent, nec nubentur*; eadémque ratione nec ſub prioris matrimoij vinculo perſeuerabunt. Ergo nec tunc perſeuerarent; & conſequenter poſſet coniux in ſtatu viæ relictus ad ſecundas nuptias tranſire. 18.

18. Alterum principium pro illa cōmuni reſpō-ſione in n. 14.

Inſtatur cōtra id principium.

Nec

19. Nec poteſt cum fundamento dici coniuges ſimul fuiſſe transferendos ad ſtatum gloriæ; quia nec reuelatum eſt, nec veriſimili ratione, aut coniectura ſuaderi poteſt. Quia in primis hoc pendet ex diuina prædeſtinatione, quæ ad certum gloriæ gradum in vnoquoque facta eſt, & donec merita proportionata compleantur, nemo ex ſtatu viæ vocatur ſiue nunc per mortem, ſiue tunc per tranſlationem. Contingere autem poſſet vt merita vtriuſque coniugis non ſimul complerentur; quia vel poſſent eſſe prædeſtinati ad inæqualem gloriam, vel licèt eſſent ad æqualem præordinati, poſſet vnus feruentiùs mereri, & menſuram ſuam breuiori tempore implere. Vel certè ſi tranſlationis tempus pro definito ætatis tempore eſſet præſcriptus, etiam hoc modo poſſet in vno coniuge prius quàm in alio impleri. Quia non eſſet neceſſarium omnes coniugatos eſſe eiuſdem ætatis cùm inter ſe matrimonium contraherent, aut omnes in eadem ætate ſtatum illum aſſumere, quia & complexiones, & vires corporum eſſent diuerſæ, & res eſſet libera, ac proinde contingens.

Progreditur inſtantia.

20. Veruntamen licèt hæ coniecturæ probabiliter ſuadeant potuiſſe tunc coniugium per tranſlationem diſſolui; nihilominus longè probabilius eſt non fuiſſe futuras ſecundas nuptias in illo ſtatu. Primò quidem, quia licèt ſint licitæ, minus tamen decentes iudicantur etiam in hoc ſtatu lapſæ naturæ; multo ergo minus in illo ſtatu decerent: ideóque admiſſa tranſlatione vnius coniugis ante alium veriſimilius eſt alium acturum fuiſſe vitam cælibem vſque ad ſuam tranſlationem, quod vitæ genus non eſſet contra perfectionem illius ſtatus, vt ſuprà oſtendi. Deinde non eſt certum homines fuiſſe tunc transferendos immediatè ad conſummatum gloriæ ſtatum; potuiſſent enim transferri ad ſtatum medium, vt Auguſt. *lib.* 9. *Gen. ad lit.* diſputat, & nos infrà videbimus: illo autem poſito fortaſſe non diſoluerentur matrimonia per primam illam tranſlationem, & conſequenter nec ad ſecundas nuptias tranſitus fieret. Denique non eſt improbabile, tunc non fuiſſe vnum coniugum abſque alio transferendum, ne in illo ſtatu quidam modus viduitatis inueniretur. Poſſet autem Deus facilè ita media prædeſtinationis in omnibus prædefinire, vt omnes coniuges ſimul merita proportionata ſuæ electionis eodem termino conſummarent. Et ita ſiue vno, ſiue alio modo procedatur, firmum etiam manet hoc ſecundum fundamentum, quòd nullo modo etiam ſucceſſiuo ſecundæ nuptiæ in illo ſtatu inuentæ fuiſſent.

Defenditur tamen ſecūdum illud principium.

21. Tertium principium eſt, quòd in ſtatu innocentiæ omnes tam viri, quàm fœminæ matrimonium contraherent, & filios procrearent. De quo ſuprà dictum eſt. Ex his ergo principiis ſic concluditur in ſtatu innocentiæ omnes homines eſſe deberent viri, vel vxores, & nec vnus vir habiturus eſſet plures vxores, nec vna mulier plures viros, vel ſimul, vel ſucceſſiuè. Ergo neceſſarium erat tot eſſe viros, quot fœminas. Et confirmatur primò, quia veriſimile eſt, ſi homo non peccaſſet, illum ſtatum fuiſſe conſeruandum in illo pondere, & menſura, in quibus fuit inſtitutus, quia hoc maioris perfectionis eſt. Ergo ſicut in principio inſtitutum fuit genus humanum in numero æquali quoad perſonas vtriuſque ſexus, ita perpetuò conſeruaretur, vt finis principio reſponderet. Tandem confirmatur, quia hoc pertinet ad quandam iuſtam, & æqualem diſtributionem; quia ſi in altero ſexu pauciores producerentur perſonæ, alteri quodammodo iniuſtitia fieret.

3. Principiū pro eadem reſponſione & concluditur tamen eius fundamentum.

Confirmatur 1.

Confirm. 2.

22. Atenim hæ rationes poſteriores leuiores congruentiæ ſunt; in principali fundamento tertium principium, licèt à dictis authoribus ferè vt certū ſupponatur, mihi videtur incertum, vt ſuprà dixi. Et ita ex hoc capite reſolutio hæc dubia relinquitur. Et præterea videtur in illa ratione, & illatione ſupponi, ſi homo non peccaſſet, homines non fuiſſe niſi ex legitimo matrimonio generandos. Quia ſi darentur vagi concubitus, vnus vir poſſet fieri vna caro cum multis fœminis, & conſequenter poſſent etiam eſſe plures fœminæ, quàm viri. Idémque ſequitur ſi è conuerſo vna fœmina pluribus viris coniungeretur. Dices, eſto ita ſit, ſemper eſſe valde probabile fundamentū illud ex innocentia illius ſtatus ſumptum, nam illi repugnat omnis fornicatio, & adulterium: ergo non inuenirentur in illo ſtatu; ergo non eſſet filiorum procreatio, niſi ex legitimo matrimonio.

Iudiciū authorū de cōmuni illa reſponſione atque fundamento hucuſque tractato.

Euaſio pro ipſa cōmuni reſponſione.

23. Sed obiici poteſt, quia homines in illo ſtatu nec impeccabiles eſſent, nec in gratia confirmati, vt idem D. Thomas docet, & infrà trademus; ergo poſſent fornicationem committere, ſicut alia peccata, vel poſt alia peccata; ergo poſſent etiam illo tempore homines naſci ex vago, ſeu iniquo concubitu. Nec oppoſitum ſufficienter probari videtur ratione ſuperiùs facta, quia licèt reliqui homines tunc peccarent, reſpectu naturæ humanæ ſtatus innocentiæ perſeueraret; & ita illo ſtatu durante, poſſent homines ex iniquo concubitu geniti prodire, poſtquam parentes eorum innocentiam amitterent. Reſponderi poteſt nihilominus intra ſtatum innocentiæ æqualem numerum virorum, & fœminarum fuiſſe manſurum; quia non poſſet perſona vnius ſexus fornicando cadere, quin haberet ſocium criminis alterius ſexus: ideoque eadem æqualitas in innocentibus permaneret. Sed hoc non ſatisfacit, quia ſi ſemel ponamus potuiſſe homines fornicando innocentiam amittere, conſequenter ſequitur potuiſſe plures ex vno ſexu cadere, quàm ex alio; quia poterat vna fœmina cum multis viris fornicari; & è conuerſo vnus vir cum multis fœminis: quo poſito non manerent æquales numeri virorum, & mulierum in ſtatu innocentiæ permanentium. Præterquam quòd etiam aliis modis præternaturalibus poſſent viri cadere, & non fœminæ; & è conuerſo, ſicut nunc fit. Quia poſita in illo ſtatu poteſtate peccandi, non eſt maior ratio de vno genere peccati, quàm de alio, ſemel autem admiſſa inæqualitate progreſſu temporum, & per varias generationes poſſet inæqualitas augeri, & variari.

Euertitur.

Altera euaſio.

Impugnatur.

24. Et augetur difficultas, quia tunc geniti ex peccatoribus innocentes naſcerentur, & tamen non neceſſariò naſcerentur in vtroque ſexu cum æqualitate; quia homines iam lapſi non haberent illam rectitudinem, & efficaciam in intentione, & modo generandi, quæ ratione originalis iuſtitiæ in cæteris inueniretur. Propter hæc difficilis mihi eſt illa communis aſſertio, quòd Adamo non peccante, æqualis futurus eſſet virorum, & fœminarum numerus. Vnde exiſtimo rem futuram fuiſſe merè contingentem; ac ſubinde nobis eſſe omnino incertam. Vel certè ad ſummum procedere poſſe ſupponendo non ſolùm Adam, ſed etiam cæteros homines innocentiam ſeruaturos fuiſſe; ſic enim minor eſſet incertitudo, ſemper tamen relinqueretur aliqua ex alio capite, quod fortaſſe aliqui viri, vel fœminæ virginitatem ſeruarent.

Impugnatur amplius.

Concluſio authoris pro dubio 3. in num. 73.

CAPVT

CAPVT IV.

Quanta, & qualis hominum multiplicatio in ſtatu innocentiæ fieret.

1. *Quæſtio tripida.* IN hoc quæſito multa includuntur, vnum eſt an fuiſſent iidem, qui in hoc ſtatu producti ſunt, & vſque ad diem iudicij generabuntur. Aliud eſt, eſto non eſſent iidem, an eſſent in æquali numero, vel maiori, aut minori. Et huic annexum eſt aliud, ſcilicet, an ſoli prædeſtinati, vel etiam reprobi tunc naſcerentur. *Quorũdam ſententia cum ſuo fũdamento.* Primò ergo dixerunt aliqui eoſdem homines tunc fuiſſe multiplicandos, qui nunc ſunt, fuerunt, & erunt, ac proinde fuiſſe futuros in multitudine æquali. Fundantur in certitudine prædeſtinationis, quæ videtur eſſe æqualis in reprobatione. Quod quidem fundamentum *Improbatur.* non eſt firmum (vt dicam.) Tamen habet peculiarem difficultatem in reprobis, quia videtur incredibile Adamo non peccante tot homines fuiſſe damnandos, quot nunc damnantur. *Aliorũ ſententia temperans præcedentem.* Et ideo addiderunt aliqui, eos quidem qui nunc ſunt reprobi, tunc fuiſſe futuros prædeſtinatos, & ſaluandos. Et ita numerum hominum futurum fuiſſe æqualem, imò eundem; non tamen numerum prædeſtinatorum, & reproborum. Ita refert Baſil. 2. *diſt.* 20. *q.* 2. *§. alij verò*, & probabile iudicat. Supponunt tamen rem incertam ſine vllo fundamento; *Caret tamẽ fundamento.* ſcilicet Deum ante præuiſum peccatum elegiſſe homines, qui nunc ſaluantur, quos primò prædeſtinatos vocant: poſt præuiſum autem peccatum Adæ nunc reprobaſſe reliquos; prædeſtinaturum autem illos fuiſſe, ſi prænouiſſet Adamum non fuiſſe peccaturum. Vnde autem hoc ſciant, vel quomodo id ſuadeant ignoramus, nec Baſſolis aliquod fundamentum refert, & ſtatim generaliter impugnabitur.

2. *3. Sententia Scoti quadripartita.* Addit ergo Scotus *in* 2. *diſt.* 20. *q.* 2. omnes, & ſolos homines, qui nunc ſaluantur, fuiſſe generandos durante innocentia Adami, eos verò, qui nunc damnantur, non fuiſſe futuros: & ita minorem fuiſſe futurum numerum hominum in ſtatu innocentiæ, quanuis non omnino diſtinctum in perſonis ab hominibus, qui poſt peccatum Adæ fuerunt. *Poſteriores duæ partes vnde conſtent.* Hæ duæ poſteriores partes euidenter ex prioribus ſequuntur. Illas ergo probat in primis authoritate Gregorij *in nono capite num.* 9. tractanda. *Probatur pars prima.* Et deinde primam partem de prædeſtinatis ſuadet ex eo, quòd iſti qui nunc ſunt prædeſtinati ante præuiſum originale peccatum fuerunt electi; ergo maneret firma electio, etiamſi peccatum Adæ non fuiſſet futurum. *Probatur ſecunda.* Alteram verò partem probat ex eo quòd in ſtatu innocentiæ nulli eſſent reprobi; ſed omnes prædeſtinati. *Obiectio maioris cõtra Scotum non obſtat.* Vnde non obſtat contra Scotum, quod ibi Maior obiicit, quia non eſt minus certa reprobatio, quàm prædeſtinatio, ſeu electio, ac proinde ſi nunc electi naſcerentur propter immutabilitatem electionis, etiam reprobi futuri eſſent propter certitudinem reprobationis. Reſponderet enim Scotus reprobationem eſſe æquè certam quoad præſcientiam, non verò quoad præfinitionem, vt etiam D. Thomas dixit 1. *p. q.* 23. *art.* 7. id eſt, numerum prædeſtinatorum eſſe certum ex decreto abſoluto voluntatis antecedente præſcientiam futurorum; numerum autem reproborum ſolum eſſe certum ex præſcientia, & ideo licèt res aliter eſſent futuræ ſecundùm hanc præſcientiam, decretum electionis prædeſtinatorum firmum manſiſſet, non ſic autem reprobatorum numerus; quia nõ præſcito peccato, nec reprobi præſcirẽtur.

A Sed nihilominus Scoti diſcurſus quoad vtramque partem parui momenti eſt, vt Mai. Molin. Valent. & alij notarunt. De priori manifeſtum id eſt, iuxta opinionem eorum, qui negant electionem prædeſtinatorum fuiſſe ante abſolutam præſcientiam peccati originalis. Sed quia oppoſitum docui *lib.* 1. *de Prædeſtinat. cap.* 12. addo quòd licèt Deus elegerit prædeſtinatos ante præſcientiam abſolutam peccati futuri Adæ in ſeipſo, & vt iam ſibi præſentis; nihilominus non habuit eandem electionem ante præſcientiã conditionatam peccati Adæ, quia, videlicet, prænouit, quòd ſi crearet Adamum cum tali præcepto, & circunſtantiis, eſſet peccaturus, & ſuam poſteritatem, quantum in ipſo erat, damnaturus, & ſtante hac ſola præſcientia, elegit, quos voluit. At verò data illa hypotheſi, quòd Adam non eſſet peccaturus, Deus etiam illam præſcientiam conditionatam non habuiſſet, quia tunc obiectum non fuiſſet verum. Vnde potuiſſet etiam Deus pro ſua libertate non habere illud decretum, quo tales homines elegit, ac proinde poſſent iidem homines non eſſe prædeſtinati. Ergo ex electione, quam nunc Deus habuit, non poſſumus colligere tales homines fuiſſe futuros, vel ſaltem conſecuturos, etiamſi Adam non peccaſſet. Quia licèt electio diuina in ſenſu compoſito, id eſt, poſtquam ſuppoſitio eſt facta, infallibiliter implicatur; nihilominus abſolutè talis electio potuit non fieri. Et ideo licèt nunc ſupponatur facta poſt talem præſcientiam conditionatam; nihilominus poſita hypotheſi, quòd talis præſcientia non eſſet, ſed contraria; non erat neceſſarium eandem electionem fieri. Atque ita res manet incerta, nec ex ſola electione diuina poteſt certò inferri quòd iidem homines, qui nunc ſunt prædeſtinati, futuri eſſent prædeſtinati, imò nec quòd futuri eſſent, ſi Adam peccaturus non fuiſſet. 3.

Altera verò pars de reprobis oſtenditur, quia ſupponit quòd ſi Adam non peccaret, eius poſteri vel peccare non poſſent, vel infallibiliter nunquam peccarent, vel ſaltem non perſeuerarent finaliter in peccato. Primum autem ex his falſum eſt; ſecundum eſt gratis dictum: tertium verò etiam dicitur ſine fundamento, & non conſequenter. Quia ſi cum effectu aliquando peccare poſſent; cur non etiam in peccato perſeuerare? Quæ omnia in *cap.* 9. latiùs tractanda ſunt. Et præterea quãuis daremus Scoto nullos homines fuiſſe damnandos, ſi cõmunis lapſus humanæ naturæ non interueniſſet; nihilominus non ſequitur nullos homines fuiſſe tunc futuros, ex his, qui nunc reprobi ſunt. Nam eſſe potuiſſent, licèt non eſſent damnandi, ſed ſaluandi. Quia iuxta Scoti ſententiam, non obſtante reprobatione, prout nunc facta eſt, tunc non eſſent reprobi, quia non eſſent futuri; ergo etiam poſſent non eſſe reprobi, quanuis ad exiſtendum ordinarentur: ſicut prior opinio dicebat. Quæ profectò in hoc nihil dicit impoſſibile, ſed incertum. 4.

Alij ergo non rationem prædeſtinationis, ſed ipſam rerum executionem conſiderantes dixerunt Adam non peccante non fuiſſe eoſdem homines ab illo generandos, qui nunc ſunt, ſed alios numero diſtinctos. Incertum autem eſſe, an fuiſſent plures, vel pauciores, & an aliqui eorum fuiſſent damnandi. Hæc videtur eſſe ſententia D. Thomæ *dicto quodl.* 5. *a.* 8. & in eam inclinant Maior, & Capreol. *in* 2. *diſt.* 20. & moderni nonnulli, præſertim Valentia *ſuprà*. Et quoad duas poſteriores partes de incertitudine numeri, & prædeſtinationis omnium, mihi videtur clara. Quia quoad nume- 5. *4. Sententia tripartita.*

rum

Oſtenditur quoad duas poſteriores partes.

rum non habemus vllum principium ad iudicium ferendum de quantitate determinata vtriuſque extremi; quomodo ergo de æqualitate, vel exceſſu alterius partis iudicare poterimus? Item nec de tempore, quo ſinguli homines in ſtatu viatorum in innocentia, ſeu Paradiſo terreſtri manerent, nec de tempore pro quo generationes hominum durarent, notitiam, vel coniecturam habemus; ergo nec de tota illa comparatione illam aſſequi poſſumus. Incertitudo autem alterius partis, ſcilicet an in illo ſtatu aliqui eſſent damnandi, nécne, ex dictis contra Scotum conſtat, & ex infrà dicendis de poteſtate peccandi in illo ſtatu magis patebit.

Prima partis duplex ſenſus in quorum primo ſuadetur à D. Thoma.

6. Prima verò pats duobus modis accipi poteſt, ſcilicet, indefinitè, & vniuerſaliter. Priori modo ſenſus eius eſt, non omnes homines, quia in hoc ſtatu naturæ lapſæ generantur, in ſtatu naturæ integræ, ſi perſeueraſſet, fuiſſe futuros. Et in hoc ſenſu videntur maximè loqui D. Thomas; putátque ſe id demonſtrare, quia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet futura vxorum pluralitas, ſicut nunc eſt; ergo nec omnes homines, qui nunc ab eodem patre ex diuerſis fœminis generantur, eſſent tunc futuri. Probatur conſequentia, quia tunc idem homo non generaret filios niſi ex vna fœmina; ergo qui nunc generantur ex alia tunc non naſcerentur, quia non poſſunt niſi ex eadem matre procreari. Nam cùm filius (ait D. Thomas) à patre tanquam à primo efficiente, & à matre, vt à materiam miniſtrante generetur, impoſſibile eſt eundem filium naſci ſiue pater, ſiue mater diſtincta perſona ſit, quia idem numero effectus non poteſt naturaliter niſi ab eodem numero agente, & ab eadem materia produci. Confirmat hanc rationem, quia multi nunc generantur ex adulterio, vel fornicatione, ſed in ſtatu innocentiæ non eſſent filij nati ex huiuſmodi vagis, & illicitis copulis; ergo illi, qui nunc ſic generantur, in ſtatu innocentiæ non fuiſſent.

Euaſio.

Dices fieri potuiſſe, vt tales homines ex eiſdem perſonis naſcerentur, præcedente inter illas legitimo matrimonio, quod nunc non præcedit; quod nihil refert, vt proles eadem, vel diſtincta perſona ſit.

Præluditur.

Sed hoc dici non poteſt vniuerſaliter, quia contingit eâdem fœminam habere quoſdam filios ex legitimo coniuge, & alios ex aliis viris; ergo non potuiſſet in ſtatu innocentiæ ex omnibus illis viris concipere, quia non erat omnibus coniugio copulanda; ergo aliqui ex illis filiis non fuiſſent ab illa nati in ſtatu innocentiæ, & conſequenter ſimpliciter non fuiſſent, iuxta principium poſitum, quòd ex matre diſtincta ſemper filius diſtinctus naſcitur. Et hinc etiam oſtendi poteſt, aliquos homines fuiſſe futuros in ſtatu innocentiæ, qui nunc non naſcuntur. Nam qui nunc ſunt ſteriles, ſi fuiſſent in ſtatu innocentiæ, non fuiſſent ſteriles; ergo generarent aliquos homines, qui nunc non generantur: & ſimiliter qui nunc præmaturè moriuntur, vel occiduntur, vt Abel qui filios non habuit, ſi in ſtatu innocentiæ fuiſſet, filios generaſſet; ergo illi eſſent diſtincti homines ab omnibus, qui ex Adamo poſt lapſum oriuntur.

Suadetur etiam in ſenſu poſteriori.

7. Hinc verò extendi poteſt hæc ſententia ad poſteriorem ſenſum vniuerſalem, nimirum, ſi Adam, & Eua non peccaſſent, omnes filios, & nepotes eorum fuiſſe futuros numero diſtinctos ab eis, qui nunc nati ſunt, vel naſcentur. Probatur, quia vt filij ſint iidem numero, ſeu in indiuiduo, non ſatis eſt, quòd ab eiſdem parentibus generentur, vt eſt per ſe notum; quia nunc ex eiſdem paren- A tibus diſtincti homines naſcuntur; ſicut etiam ex Adamo, & Eua, proximè nati ſunt. Ergo tunc variantur fœtus ex diuerſis circunſtantiis conceptionis; maximè verò ex tali diuerſitate temporis, & loci, quæ habeat coniunctam diuerſam influentiam cæleſtem, & diſtinctam medij ambientis, & aliorum elemẽtorum cooperationem. Itémque ex varietate paterni ſeminis, quod eſt veluti proximum efficiens, & materni ſanguinis, qui eſt materia potiſſima, ex qua proles concipitur. Nam ex materia, ſeu ſubiecto his, vel illis circunſtantiis applicato cenſentur agentia creata determinari ad hoc indiuiduum potius, quàm ad illud producendum. Sed Adam, & Eua ſi non B peccaſſent in productione, & conceptione filiorum cum his omnibus circunſtantiis longè diuerſis coniungerentur; ergo generarent filios numero diſtinctos ab his, quos nunc poſt lapſum procrearunt; ergo tota eorum poſteritas eſſet numero diſtincta à poſteritate Cain, & aliorũ filiorum Adæ. Maior ex Philoſophia ſupponitur. Minor verò facilè declaratur, quia licèt ex circunſtantia temporis extrinſeci, ſeu cæleſtis incertum ſit, an eodem tempore, vel tardiùs, aut citiùs copularentur, ſi non peccaſſent, quàm nunc fuerunt poſt peccatum coniuncti; nihilominus in cæteris omnibus fuiſſet magna diuerſitas. Quia in primis diſtinctiſſimis cibis vſi fuiſſet intra C Paradiſum, quàm extrà, & ita ex diſtincta illorum ciborum materia ſemen, & ſanguinem diſtinctum efficerent; & longè etiam meliùs diſpoſitum propter meliorem cibi qualitatem, & propter maiorem in comedendo moderationem, ac temperantiam, ac meliorem loci, ac medij diſpoſitionem; ſimúlque concurreret diſtincta, & melior influentia cæleſtis propter ſitus Paradiſi terreſtris commoditatem; ergo ex his omnibus circunſtãtiis determinaretur virtus generatiua ad effectum numero diſtinctum producendum. Et præſertim ex proxima materiæ diuerſitate, quia illa intrinſecè manet in prole, & illam componit: vnde impoſſibile eſt prolem eſſe eandem numero, D ſi materia ex qua componitur eſt diſtincta. Et hinc probata relinquitur prima conſequentia principalis argumenti. Secunda verò fundatur in altero principio D. Thomæ, quòd ſi aliquis ex parẽtibus eſt perſona diſtincta, & filium diſtinctum generare neceſſe ſit. Nam filij Adæ eſſent parentes totius poſteritatis futuræ; ergo ſi in ſtatu innocentiæ filij Adæ fuiſſent diſtincti ab his, quos poſt lapſum habuit, etiam tota eorum poſteritas diſtincta fuiſſet.

Iudicium de 4. ſententia.

Hæc ſententia vtroque modo explicata ſolùm nititur in principio philoſophico de dependentia effectus ſingularis, & indiuidui ab indiuidua, & particulari cauſa efficiente, & materiali, cum aliis E circunſtantiis, & cooperantibus cauſis. Hoc autem principium præterquam quòd non eſt certum, ſolùm habet locum in effectibus, qui per ſe, & immediatè fiunt ab agentibus creatis. Vnde non videtur conuenienter extendi ad homines, ſaltem quoad animarum productionem; quoniam anima non fit à parentibus, ſed à ſolo Deo creatur. Hinc ergo orta eſt altera opinio limitans præcedentem. 8.

5. Sententia tripartita & probabilior.

Ait enim Adamo non peccante, homines, qui ab eo deſcenderent, nõ fuiſſe futuros eoſdem numero, qui nunc, quantum ad corpora; eſſe tamen potuiſſe eoſdem quoad animas, & probabile eſſe tales fuiſſe futuros. Hanc opinionẽ docuit Adam, eúmque eſt ſecutus Gregorius, vt refert Capreol. 2. *diſt.* 20. *art.* 3. *ad vlt.* apud illos verò eam non legi: ipſe autem Capreolus illos non ſequitur. Docuit

cuit nihilominus illam opinionem Molina *dicto tractatu de opere ſex dierum, diſp. vlt.* quam per varias concluſiones aliter declarat, & probat. *Vnde probetur 1. pars.* Mihi etiam videtur hæc ſententia ſatis probabilis. Et prima quidem eius pars, quæ ad corpora pertinet, à D. Thoma maximè intenditur, & rationibus factis in tota præcedenti ſententia probabiliter perſuadetur; eſtque principium illud philoſophicum ad materiales effectus applicatum ſatis probabile, vt *in diſp. 5. Metaphyſicæ* tractatum eſt; nec plura de illa parte in præſenti dicere oportet, quia ſimpliciter loquendo, & præſertim theologicè vnitas numerica, ſeu identitas, aut diuerſitas in homine ſecundùm animam potiſſimum conſideratur, vt ibidem dixi.

9. *Probatur 2. pars.* Altera ergo pars de identitate hominum quoad animas de poſſibili ſumpta, intelligenda eſt de poteſtate naturali, quæ ſine ſpeciali miraculo in actum reduci poteſt. Et in hoc ſenſu dicimus potuiſſe connaturaliter fieri, vt Adamo non peccante iidem numero homines quoad animas ab illo propagarentur, qui poſt peccatum generantur. Probatur, quia anima rationalis ſingularis, & indiuidua, ſicut non pendet in eſſe à corpore, ita ex ſe non limitatur ad informandam hanc materiam primam, vel ad hæc numero accidentia, illam diſponentia; vt probaui *in diſp. 5. Metaph. ſect. 6. num. 6. & ſequent.* Quapropter in inſtanti, in quo quilibet homo generatur, non ab vna tantùm anima creabili informari poſſet, ſed ab innumeris, & infinitis poſſibilibus à Deo. Vnde quòd talis anima potius quàm alia in tali corpore creetur, eique vniatur, non habet ſufficientem cauſam ex parte corporis, & conſequenter nec ex agente, & aliis materialibus circunſtantiis, ſed à libera Dei voluntate determinatur. Et inde conſequenter fit, vt eadem anima, quæ nunc tali corpori infunditur, poſſet ſine miraculo creari in alio corpore ex alia materia, aliiſque accidentibus organizato, ſicut è conuerſo in hoc corpore poſſet alia anima infundi. Eſt enim eadem ratio, quia vtrobique talis determinatio pendet ex libera Dei voluntate, & hic eſt connaturalis modus productionis talis formæ propter capacitatem, quam habet ad informandum corpus cum in dependentia in ſuo eſſe ab illo. *Conſectarium.* Ex quibus tandem concluditur, quòd ſi contigiſſet Adam in Paradiſo, & innocentia conſeruata, primogenitum ſuum generare, quanuis fortaſſe corpus illius prolis quoad materiam, & diſpoſitiones non eſſet idem numero cum corpore Caini; nihilominus poſſet Deus eandem animam illi infundere, ſine vllo miraculo, vel præternaturali prouidentia, quia determinatio illius, vel alterius animæ ex ſola Dei libertate ex natura talis rei pendet. Quod autem in primogenito declaratum eſt, eandem in cæteris filiis, & filiis filiorum rationem habet.

10. *Tertia pars ſuadetur primò.* Denique vltima pars huius ſententiæ, nimirum ſuppoſita hac naturali lege, ac poteſtate, veriſimile eſſe Deum eaſdem animas humanas creaturum fuiſſe in corporibus innocentium filiorum, quas nunc in peccatoribus creat, ſuaderi poteſt. Primò cùm creatio talium animarum in indiuiduo de ſe non pendeat ab iſtis numero corporibus, id eſt, ab hac numerica parte materiæ, vel his numero accidentibus, veriſimile eſt, Deum ante abſolutam præſcientiam decreuiſſe abſoluto decreto, has particulares animas creare, quanuis de modo, & qualitate corporum ante dictam præſcientiam, abſolutum decretum non habuerit; ergo illud prius decretum ſemper fuiſſet impletum, quanuis Adam non peccaret. *Secundò.* Secundò, quia Adam iuſtitiam originalem ſub ea conditione accepit, vt pro tota poſteritate illam obediendo conſeruaret, vel tranſgrediendo amitteret; ergo æquitati, & rationi valde conſentaneum eſt, vt vtraque conditionis pars ad eaſdem perſonas filiorum pertinuerit, ac ſubinde, vt idem numero filij qui nunc in peccato originali naſcuntur, naſcituri eſſent in originali iuſtitia, ſi parens non peccaret; ergo eſſent iidem filij Adæ in vtroque ſtatu, vt qui ſentiunt damnum, ex parte Dei ordinati eſſent antecedenter ad recipiendum commodum.

11. *Euaſio.* Reſponderi poteſt, Deum ſolùm reſpexiſſe ad ſpecificam naturam; ſeu ad poſteritatem abſtrahendo ab his, vel illis perſonis, & ideo nec eſſe iniuſtum, nec abſurdum, quòd damnum, vel commodum in perſonas diſtinctas redundaret; nam id eſt quaſi per accidens, & ad iuſtitiæ æquitatem non pertinet. *Non placet.* Sed licèt fortè hoc poſſit in rigore iuſtitiæ ſuſtineri; nihilominus negari non poteſt, quin maior æquitas, & perfectior prouidentia reluceat, ſi reſpectu earundem perſonarum talis conditio quoad vtramque partem foret implenda: eo vel maximè, quòd diuina præſcientia, & prædeſtinatio non eſt confuſa, ſed clara, & diſtincta. Ideoque quando decreuit Adamo, & in ipſo toti eius poſteritati iuſtitiam ſub tali pacto conferre, non confuſè tantùm poſteritatem concepiſſe putandum eſt, ſed diſtinctè in talibus perſonis; ergo eædem perſonæ, quæ nunc illa priuantur, eandem obtinuiſſent, ſi primus parens non peccaſſet, ac proinde iidem eſſent homines, qui ab ipſo propagarentur.

12. *Inſtatur primò.* Sed inſtabis, quia hæc ratio vel efficax non eſt, vel nimium probat, concludet enim fuiſſe futuros eoſdem numero homines non ſolùm quoad animas, ſed etiam quoad corpora, quia iuſtitia originalis etiam corpora moderabatur, & perficiebat; & è contrario peccatum originale etiam in corporibus ſuos pœnales effectus habet. Ac denique pactum Dei poſteros Adæ, vt corpore, & animo conſtantes reſpiciebat. *Secundò.* Item concluderet illa ratio omnes omnino homines, qui nunc fuerunt, ſunt, & erunt, futuros fuiſſe etiamſi Adam non peccaſſet, quia ratio æquè de omnibus procedit. *Tertio.* Ac denique probaret ratio omnes, qui nunc damnantur, tunc etiam fuiſſe damnandos, quia diſcurſus factus æquè ad omnes, & quoad hunc effectum applicari poteſt. Nos autem hæc omnia non admittimus, nec admittenda videntur.

13. *Ad 1. inſtantiam.* Reſpondemus in primis non eſſe difficile hæc omnia defendere, quia Deus ſine dubio potuit illa omnia præordinare, potuiſsétque res ita diſponere, vt infallibiliter ita fierent. Nunc autem credimus non ita factum eſſe, quantum ex coniecturis colligere poſſumus. Et ideo ad primum negatur ſequela, quia iuſtitia originalis, & gratia, ac beatitudo, ad quam illæ ordinabantur, ad animam principaliter pertinent, & conſequenter in illa eſt originalis culpa quoad eſſentiam, & (vt ita dicam) formalitatem ſuam, corpus autem ſecundariò tantùm, & materialiter ad hæc omnia ſe habet, & ideo non ita fuit identitas in corporibus, ſicut in animabus neceſſaria. Accedit præterea, quòd anima à ſolo Deo fit, & ex ſola eius voluntate eligitur, ſeu determinatur, vt in tali, vel tali corpore creetur: ipſum autem corpus fit ex præiacente materia, & cum dependentia à materialibus cauſis, & ideo Deus

non ita ex ſe definiuit conditiones corporum; ſed curſui naturalium corporum illas reliquit.

14. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum etiam negatur ſequela: nam rationes factæ non perſuadent, imò nec ſuadent omnes homines, qui nunc propagantur, ab Adamo fuiſſe etiam futuros, etiamſi Adam non peccaſſet. *Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit?* Rom. 11. Solùm enim coniectamus illos homines, qui in ſtatu innocentiæ generandi eſſent, conſtare debuiſſe ex animabus, quæ nunc etiam aliquando creantur. An verò numerus hominum in vtroque ſtatu futurus eſſet æqualis, incertum eſſe putamus. Vnde ex dicto principio ſolùm colligi poteſt, quòd ſi numerus hominum in vtroque ſtatu eſſet idem formaliter, ſeu æqualis, etiam idem eſſet materialis, ſeu in eiſdem indiuiduis, ſaltem quoad animas; non quia hoc ſit abſolutè neceſſarium, aut certum; ſed quia conuenientius apparet. Si autem eſſent numero inæquales, & in ſtatu innocentiæ futuri eſſent homines numero pauciores, omnes illi etiam erunt nunc in lapſa natura: quia ſic participaturi erant innocentiæ commodum, quod nunc per peccatum amiſerunt. Si autem è contrario maior futura fuiſſet tunc hominum multitudo, in illa omnes homines, qui nunc producuntur, continerentur, & præter hos in multis aliis Dei liberalitas oſtenderetur. Nihil ergo incómodi in aliquo iſtorum modorum inuenitur, & in ſingulis aliqua congruitas cogitari poteſt, & ideo incertum nobis eſt, quem potiſſimum illorum Deus ordinaſſet.

15. *Ad tertiã.* In tertia replica petitur, quid dicendum ſit, ſi inter numerum electorum & reproborum ſimilis comparatio fiat, in quo licèt res incerta ſit, in primis veriſimilius credimus, non fuiſſe futurum minorem numerum electorum, & prædeſtinatorum, quam nunc ſit. In quo cum Scoto conuenimus non ſolùm propter illam rationem, quòd nunc electionem prædeſtinatorum ante præſcientiam abſolutam peccati Adæ factam eſſe credimus; ſed etiam, quia nulla ratio, vel coniectura probabilis afferri poteſt, propter quam credibile fiat pauciores homines fuiſſe Deum electurum, ſi ſub conditione præſciret Adamum in tali rerum ordine, & occaſione conſtitutum, non fuiſſe peccaturum. Et hinc etiam credibile fit, eoſdem homines ſaltem quoad animas, qui nunc ſunt electi, fuiſſe etiam ſaluandos, & eligendos, etiamſi Adam non peccaſſet. Non ſolùm, quia nunc electio anteceſſit præſcientiam peccati Adæ: nam hæc ratio ſola non perſuadet, quia ſaltem præceſſit ſcientia conditionata futuri peccati, qua non exiſtente potuiſſet Deus aliter electionem facere, vt ſuprà dixi. Et ideo addendum putamus nullam afferri rationem ob quam credamus, Deum alios, quam hos ipſos fuiſſe electurum, ſi ſub conditione ſaltem præſciret Adamum in illa occaſione, ſi in ea conſtitueretur, non fuiſſe peccaturum. An verò præter hos Deus plures elegiſſet, ſi hoc etiam modo præſciret Adam non fuiſſe peccaturum, omnino eſt nobis occultum. An autem durante dicto ſtatu aliqui eſſent damnandi, & præſciti, infrà dicemus: nam pendet ex alia quæſtione *cap. 9.* tractanda, an homines in eo ſtatu poſſent peccare; ſupponendo autem aliquos fuiſſe damnandos, numerus eorum ignotus nobis eſt, & ideo omnis comparatio, vel ad numerum electorum, vel ad numerum eorum, qui nunc damnantur, incerta eſt; & propterea nihil amplius de illa dicere neceſſe eſt.

Quouſque placeat Scotus n. 2. al-la:us.

CAPVT. V.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ homines generarentur perfecti quoad corpora, vel quomodo conſummatam illorum perfectionem conſequerentur.

DIximus de propagatione generis humani quomodo, & quanta futura eſſet in ſtatu innocentiæ, ſi duraret: nunc explicandum ſupereſt, qualis eſſet futura quoad prolis perfectionem, quam ex parte corporis priùs conſiderabimus; poſtea verò ex parte animæ. Duplex autem perfectio in humano corpore conſideratur. Vna dici poteſt ſimpliciter, & abſolutè neceſſaria ad veritatem, & integritatem corporis humani ex vi talis ſpecificæ naturæ, numerum ſenſuum externorum, & internorum, & potentiarum omnium, ac facultatum naturalium, quæ ad indiuidui, & ſpeciei conſeruationem neceſſariæ ſunt: alia eſt perfectio neceſſaria ad ſtatum integrum, & conſummatum corporis humani. De priori nulla eſt in præſenti dubitatio: nam certum eſt in ſtatu innocentiæ fuiſſe prolem generandam cum corpore omnibus ſuis partibus, ac membris conſtante iuxta exigentiam ſexus, in quo vnuſquiſque generaretur. Itémque cum omnibus facultatibus, ac ſenſibus internis, & externis, & cum debita membrorum proportione, diſpoſitione, colore, figura, ac pulchritudine corporali, quæ inde conſurgit. Ita docet D. Th. 1. *p. q.* 96. *a.* 3. *& quæſt.* 99. *a.* 1. *ad* 1. & alij Theologi ſtatim citandi. 1.

Humani corporis perfectio duplex.

De priori perfectione certa reſolutio.

Et ad minimum hoc docuit Aug. *lib. 1. de Peccat. merit. & remiſ. cap.* 37. *&* 38. vbi ait, nullam pœnalem imperfectionem fuiſſe futuram in hominibus, qui in ſtatu innocentiæ generarentur. Carentia enim illius integritatis eſſet imperfectio, ſeu defectus pœnalis, qualis eſt ægritudo, cæcitas, & membrorum corpori connaturalium diminutio, huiuſmodi enim defectus cùm naturales non ſint, pœnales ſunt; non ergo eſſent in genere humano peccato non interueniente. Et inde facilè cætera, quæ diximus, conſequuntur. Quia non minus pertinet ad naturalem perfectionem corporis humani debitus ordo, proportio, & figura membrorum, quàm eorum integritas ſine diminutione. Et ſimiliter ad corporis ſanitatem neceſſaria eſt bona diſpoſitio, & proportio humorum. Et inde naſcitur conueniens color, & cóſequēter pulchritudo, quę inde reſultat. Ergo iſta omnia eſſent in hominibus durante innocentia, à principio natiuitatis eorum. 2.

Idem reſoluit Auguſt.

Poteſt autē circa hoc interrogari an hęc omnia eſſent ęqualia in hominibus illius ſtatus. Reſpódet autē negatiuè D. Th. *in d. a.* 3. *q.* 96. Quia non omnes cauſę cócurrētes ad productionem hominū eſſent eędē, neque ęqualis virtutis in generationibus ſingulorū. Nam in efficiētibus cauſis eſſet varietas ex parte influentię cęlorū, & elementorum circunſtāſtantium, & ex parte cauſarū materialium, diuerſitas ciborū, & humorum ipſorum parentū interueniret. Confirmatur, ac declaratur, quia hæc inæqualitas raro eſt pœnalis de ſe: tum quia poteſt eſſe inter duo indiuidua, etiamſi in neutro illorum ſit aliquis defectus cōtra ſpecificam, vel indiuidualē perfectionem vnicuique debitam: tum etiā, quia talis varietas, & inęqualitas naturaliter ſequitur ex compoſitione corporis organici. Quia cōueniens eius diſpoſitio, & proportio nō conſiſtit in indiuiſibili, ſed habet latitudinem. Et inde eſt, vt naturaliter non omnes homines ſint eiuſdem figuræ, nec eiuſdem ſtaturæ. Idem ergo in ſtatu innocentiæ inueniretur. Tandem declaratur, quia primi 3.

Prima aſſertio prædicta perfectio nō fuiſſet æqualis intra eādem ſpeciē. Probatur ex D. Th.

Confirm. & declaratur 1.

Declaratur 3. primi parentes non generarent filios ſibi omnino ſimiles in complexione, quia hæc ex parte materiæ & aliarum cauſarum variatur. Item quia ipſi parentes, vir, ſcilicet, & vxor nõ eſſent in cõplexione omnino ſimiles. Et vterque, quantum in ſe eſt, prolem ſibi ſimilẽ efficere conaretur, vnde filius eſſet ſimilior illi parenti, qui efficaciorem haberet virtutem in tali occaſione, & tempore: vel qui magis à circunſtante medio, & à materia, & ab aliis cauſis iuuaretur; ac proinde proles neutri eſſet omnino ſimilis propter alterius reſiſtentiam; ergo paulatim per varias generationes, diſpoſitiones, & complexiones filiorum variari, & diminui poſſent. Et cõſequenter in aliis perfectionibus corporum poſſet eſſe inæqualitas; nimirum in ſtatura, in colore, in pulchritudine, in efficacitate ſenſuum, & aliarum facultatum naturalium. Tota autem illa varietas eſſet intra latitudinem perfectionis naturalis ad conuenientem habitudinem humani corporis ſufficientem.

4. *Aſſertio 2.ª bipartita de poſteriori perfectione.* Atque hinc dicimus ſecundò aliquam varietatem, & perfectionis inæqualitatem multo magis in eadem perſona pro diuerſis temporibus, ſeu ætatibus in illo ſtatu inueniri potuiſſe, ac debuiſſe; quanuis in ſingulis ętatibus, ac temporibus omnes homines integram perfectionem vnicuique in tali tempore, vel ætate accommodatam haberent. *Prior pars oſtenditur.* Probatur prior pars, quia illa varietas eſt naturalis homini naturali modo genito, nutrito, & educato; ſed homines tunc naturali modo generarentur, vt ſuprà oſtenſum eſt, & naturali etiam modo nutrirentur: nam indigerent cibo, & potu; ergo etiam haberent illam varietatem diſpoſitionum, ac ætatum; quia hæc ex natura rei conſequitur ad naturalem generationem, & nutritionem. Vnde carere illa, vel eſſet monſtroſum contra rationem, & decentiam illius ſtatus, vel eſſet miraculoſum, aut ſupernaturale; quod, & ſuperfluum eſſet, & gratis aſſereretur, cùm reuelatum non ſit, vel ſcriptum, aut traditum. *Oſtenditur poſterior.* Altera verò pars de perfectione accommodata ſingulis temporibus, & ætatibus, quaſi per ſe nota eſt ex priori aſſertione, & ex conditione illius ſtatus, in quo omnia pertinentia ad perfectionem hominis naturalem futura erant integra, & ordinatiſſima. Nam cùm hæc perfectio naturalis, non ſit vna, & eadem pro toto tempore vitæ, nec conueniat ſpecificæ naturæ ſecundùm ſe, ſed vt in tali, vel tali indiuiduo exiſtenti neceſſe eſt, vt ſaltem ea perfectio, quæ ſingulis temporibus eſſet accommodata, in illo ſtatu non deeſſet.

5. *1. Corollariũ cum D. Thoma bimembre.* Ex quo inferimus primò cum D. Thoma *dicta quæſt. 99. art. 1.* homines in ſtatu innocentiæ non fuiſſe generandos cum integra ſtatura, & quantitate corporis, ac membrorum eius, quam nunc per continuam nutritionem vſque ad ſtatum augmenti acquirunt, ſed in ea paruitate corporis, & membrorum, quæ infantiæ eiúſque initio accommodata eſt. Et quia in ea poteſt eſſe magis, & minus in vnoquoque indiuiduo eſſet in quantitate, ſingulorum complexioni, & indiuiduali perfectioni proportionata. Vtrunque eſt facilè, & receptum ab omnibus. *1. Membrũ declaratur.* Primum quidem, tum quia illud eſt homini naturale, tum etiam, quia non poſſet vterus maternus capere corpus magnæ quantitatis; niſi vel talis corporis membra inter ſe penetrarentur, vt in anguſto ventre ſimul eſſe poſſent, vel totum corpus filij cum corpore materno coextenderetur & penetraretur. Itẽ aliàs non poſſet proles naturaliter nutriri in vẽtre matris, vt per ſe notũ eſt. Fingere autem extraordinaria miracula, vel ſupernaturalia opera ſemper futura in illo ſtatu ſine fundamento authoritatis vbi ratio deeſt, improbabile eſt, ac temeritate non vacat. Secundum etiam de perfectione illius ſtatus notum eſt. *2. Mẽbrum per ſe notũ relinquitur.*

6. *Corollariũ.* Secundò ſequitur ex dictis infãtes recens conceptos, vel natos in illo ſtatu non fuiſſe habituros robur, & vires membrorum, quas in virili ętate habere ſolent. Vnde nec ſtatim ambulare poſſent, nec loqui, nec alios ſimiles motus habere, ſed tantùm illos, qui illi ætati cõueniunt, vt lac ſugere, linguã, pedem, vel manũ aliquo modo mouere. Ita docet D. Th. *ſuprà*, & ſequitur ex eodẽ fundamento. *Illud D.Th. tradit & ſuadetur.* Quia ſicut haberent membra infantilia, & parua in quãtitate; ita etiam haberẽt illa eis qualitatibus diſpoſita quæ illi ætati reſponderent, ſúntque illi cõnaturales. Ex his autem diſpoſitionibus ſequitur mẽbrorum debilitas, & defectus virium ad prędictas actiones; ergo non poſſent infantes illas habere ſine ſupernaturali virtute, & miraculo, quod, vt ſępe dixi, ſine ſufficienti authoritate aſſerendũ non eſt.

7. *Obiectio cõtra vtrumque Coroll. ex verbis Auguſtini.* Contra hęc verò obiici poteſt Aug. *lib. 1. de peccator. mer. & rem. c.* 37. vbi ſic ait, *Quamquam etiã ipſa tanta carnis infirmitas* (vtique infantiũ) *neſcio quid quantum arbitror pœnale demonſtrat.* Quæ verba poſſent vtcumque exponi de infirmitate carnis, non quoad corporum debilitatem, aut paruitatem, ſed quoad dolores, ægritudines, gemitus, & alia incõmoda, quę paruuli etiam patiuntur. At verò huic expoſitioni obſtãt verba, quę ſtatim idẽ Pater ſubiungit. *Mouet enim, ſi primi illi homines non peccaſſent, vtrùm tales eſſent filios habituri, qui nec ligna, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nam propter vteri capacitatem fortaſſe neceſſe fuerit, paruulos naſci, quanuis cùm exigua ſit pars corporis coſta, non tamen propterea Deus paruulam viro coniugem fecit, quam ædificauit in mulierem, vnde & eius filios, poterat omnipotentia creatoris mox editos, grandes protinus facere.* Et *in c.* 38. id proſequitur, indicans, quòd licèt filij in vteris maternis eſſent paruuli propter vteri capacitatem, ſtatim ac naſcerentur, eſſent vel corpore perfecti, vel ſaltẽ apti ad motus corporis exercendos.

8. *Quo pacto D. Thomas exponat Auguſt.* Nihilominus D. Thomas *ſup. ad* 1. reſpondet, Auguſtinum ſolùm loqui de illa infirmitate corporum, quæ nunc in pueris apparet, etiam, quoad actus eorum pueritiæ conuenientes. Sed conſideratis omnibus verbis, quæ retulimus, negare non poſſumus, quin etiã de naturali debilitate, & paruitate infantilium corporum loquatur, vt etiam ex dicendis magis conſtabit. Veruntamen non loquitur Auguſtinus definiendo, ſed inquirendo, & rem indeciſam relinquit. *Accõmodatior expoſitio.* Reſolutio autem tradita ſine dubio vera eſt. Neque exemplum de formatione Euæ eſt ſimile. *Exemplum formationis Euæ in verbis ex Auguſtino citatis multipliciter expeditur.* Tum quia Eua non ab homine, ſed à Deo ſolo fuit formata: tum etiam, quia nõ naturali modo, ſed valde extraordinario, & ſingulari creata fuit: tum denique, quia non expediebat in parua, & infantili ætate illam creari; quia nec habebat matrem, à qua poſſet conuenienter ali, & educari; nec ad vſum generationis per multum temporis apta fuiſſet. De potentia item Dei non dubitamus, quin paruulis recenter natis potuerit integram corporum perfectionem, & quantitatem ſubitò conferre; veruntamen eandem etiam potuiſſet Deus in momento conceptionis, & in vtero materno tribuere. Sicut autem tunc non feciſſet hoc poſterius, ita nec prius, nam vnum eſt ad aliud conſequẽs. Quia ſicut conceptio eſſet naturalis, ita & natiuitas, & augmentatio. Item quia ex diuina reuelatione, aliáve authoritate, vel ratione nõ magis miraculum illud, ſeu ſupernaturale opus in natiuitate, quàm in conceptione probare poſſumus.

9. *Altera obiectio eiúſque ſolutio.* Sed obiici poteſt, quia in ſtatu innocentiæ non haberet locum ſenectus; ergo neque pueritia. Facilè

autem reſpondetur, negando conſequentiam,quia per ſenectutem tenditur ad morte,imò eſt quoddã initium corruptionis;mors autem, & corruptio in illo ſtatu locũ non haberent. At puerita eſt vitæ initium, & ab illa paulatim ad conſummatam perfectionem tenditur modo naturali.Et ideo pueritia tanquam perfectionis initium illi ſtatui non repugnabat;ſecus verò eſt de ſenectute,quæ initium eſt mortis.

Vltima obiectio ex variis Auguſtini dictis.

10. Tandem inſtari poteſt ex eodẽ Auguſtino; quia ſequitur naſcituros fuiſſe homines in ſtatu innocentiæ,& per plures annos fuiſſe victuros ſine vſu rationis,ſicut nunc pueri ſunt.Conſequens autem nõ videtur admittendum;ergo. Sequela probatur, quia in ſtatu innocentiæ homines intelligerent, & vterentur ratione cũ depẽdẽtia à phantaſmatibus, hinc autẽ prouenit,vt careant homines in pueritia vſu rationis, quia tunc organa ſenſuum non ſunt diſpoſita , vt rationi deſeruire poſſint; ergo idem impedimentum haberent in ſtatu innocentiæ,ſi in pueritia ſimilẽ diſpoſitionem corporum haberent. Minor autem probatur ex Auguſtino *d.lib.1.de pec. merit.& remiſſ.c.36.*vbi tenebras mentis rationalis, & ignorantiam Dei,quę in paruulis cernuntur,ſẽtit eſſe quid pœnale , & ex peccato primi parentis originem ducere. *Nam vnde* (inquit) *anima hominis anima rationalis non ſolum indocta , ſed etiam indocilis iacet,quare,aut quando, aut vnde intruſa eſt ,ſi natura eſt hominis ſic incipere, & non iã vitioſa eſt iſta natura?* Et ad hoc confirmandum addit:*Cur nõ talis creatus eſt Adam; cur ille capax præcepti?* Et in fine capitis concludit: *Hoc tam magnum ignorantiæ,ac infirmitatis malum,ſi in hac vita iam nati paruuli contraxerunt, vbi, quãdo, quomodo ſine magna aliqua impietate commiſſa repentè tantis tenebris inuoluti ſunt?* Et *in c.37* .in principio ſupponere videtur, *hæc non eſſe puræ naturæ,ſed vitioſæ primordia.* Et paulo pòſt declarat, non agere de corporis quantitate, ſed de *mentis quadam valentia, vſuque rationis*, id eſt,de illius carentia, & idem indicat *lib.4.contra Iulian.c. vltimo.*

Reſponſio ad obiectionis propoſitionem maiorem.

11. Nihilominus ad obiectionem reſpondeo , concedendo ſequelã,nimirum, in ſtatu innocentię carituros fuiſſe paruulos vſu rationis non tãntùm in vteris maternis,ſed etiam poſt natiuitatem pro tẽpore infantiæ , vſque ad tempus prouectæ ætatis, in qua phantaſia poſſet cõuenienter intellectui ad ratiocinandũ deſeruire. Hęc eſt ſententia D. Thomæ 1.*p.q.*101.*a.*2.& Hugonis de S.Vict.*lib.*1. *de ſacrã.p.6.c.26.*& in eam magis inclinat Magiſt. *in* 2. *diſt.*20.vbi etiã Bonau. *in dub.6.litterali.*& Durãd.*q.*4.*ad* 1.& alij. Et ratio eſt,quia defectus vſus rationis in infantia non eſt pœnalis,ſed naturalis, quia naturaliter ſequitur ex diſpoſitione cõnaturali organorum phantaſiæ , quam ſtatus pueritiæ poſtulat,ſcilicet,ex nimia humiditate cerebri,vt D.Thomas dicit.Vſus autem rationis etiam in ſtatu innocentiæ,à recto vſu phantaſiæ penderet,vt in ſuperioribus dictum eſt.Nec poſſumus cum fundamẽto,diuino miraculo,aut ſupernaturali operi aliud attribuere , quia nobis hoc reuelatum non eſt ; & alioqui ad perfectionem illius ſtatus non eſt neceſſarium.

Lib.3. c.9.

Reſponſio ad propoſitionẽ minorem iuxta D. Thomam.

12. Ad Auguſtinum ergo communiter reſpondetur, ipſum loqui non de ſimplici carentia vſus rationis,ſed vt habet adiunctas multas imperfectiones,quas in ſtatu innocentiæ non haberet. Nunc enim non ſolùm carent pueri vſu rationis, ſed etiã patiuntur inordinatos motus phantaſiæ , quibus interdum turbantur,& triſtantur vnde fletus , dolores,motúſque iracundiæ,& alij ſimiles oriuntur: quibus omnibus imperfectionibus in ſtatu innocentiæ carerent.Et ideo dixit D.Thomas *d. q.* 101. *a.2.ad* 1.quòd licet paruuli in illo ſtatu non haberent rationis vſum ; nihilominus in ipſamet puerili cognitione maiorem perfectionem haberent, vtique per originalem iuſtitiam,vt *c.ſequenti* explicabimus.Atque hæc quidẽ doctrina vera eſt;an verò illam in dictis locis Auguſtinus intenderit, valde dubito. Crediderim tamen illum nõ aſſerendo, ſed diſputando proceſſiſſe , vt de perfectione corporum dixi.

Expeditior reſponſio.

Reſpondetur tandem rationibus ab Auguſtino indicatis in fauorem prædictæ propoſitionis minoris.

13. Neceſſariũ tamen eſt rationibus dubitandi,quas Aug.indicat,ſatisfacere. Vna eſt,quia mentis tenebræ,& ignorantia ſunt pœna peccati:nulla autem videtur eſſe maior ignorantia, vel mentis cæcitas, quàm carentia vſus rationis. Rectè autem reſpondet Magiſt.D.Thomas,& omnes,propriam ignorãtiam eſſe peccati pœnam,non autem omnem carẽtiam cognitionis,vel quam appellant neſcientiam, eſſe pœnam,ſed eſſe poſſe conditionem naturæ,etiam benè inſtitutę.Propria enim ignorantia dicit carentiam ſcientiæ , quam quis poſſet , & deberet habere;hoc autem modo carentia vſus rationis in pueritia , non eſt ignorantia, ſed pura neſcientia; & ideo eſſe poſſet in ſtatu innocentiæ ſine peccato.Et ob eandem rationem non poteſt ille naturalis defectus, cęcitas mentis,aut tenebræ appellari; quia hæ voces etiam ſignificant priuationem,& in malam partem ordinariè ſumuntur pro carentia ſpiritualis, ſeu intellectualis luminis aliquomodo voluntaria,& ex peccato proueniente. Ad confirmationem autem , quam D.Auguſtinus ab exemplo Adami ſumit,rectè etiam reſpódet D.Thomas non eſſe ſimilem rationem. Quia Adã ab ipſo Deo immediatè creatus eſt,cuius opera ſunt perfecta,& creatus eſt in adulta ætate , in qua non ſolùm erat capax vſus rationis,ſed etiam erat illi debitus , fuiſsétque propriiſſima,imò monſtroſa ignorantia,ſi tali vſu careret. Ac denique cõſtitutus eſt in principem,& caput totius naturę ; & ideo non ſolùm cum vſu rationis, ſed etiam cũ perfecta ſapientia creatus eſt,vt ſuprà vidimus.Hę autem rationes omnes in filiis eius locum non habent, vt eſt per ſe notum.

CAPVT VI.

Quibus rebus ad vitam conſeruandam homines in ſtatu innocentiæ vterentur.

1. Diximus de perfectione corporali prolis in ſtatu innocentiæ generandæ;& ideo priuſquam de ſpirituali dicamus,opportunũ videtur, reliqua, quæ ad corporalem vitam pertinent,expedire,quę duo sũt præcipua:vnum eſt , conſeruatio vitæ:aliud eſt ſtatus, ſeu modus tranſigendi vitam. Circa primum, præcipuum dubium eſt , an homines in ſtatu innocentiæ carnibus veſcerentur. Duobus enim, ſcilicet, victu , & veſtitu in hac mortali vita indigemus,iuxta illud Pauli 1.Tim.6. *Habentes alimenta,& quibus tegamur,his contẽti ſimus*:in ſtatu autem innocẽtiæ nõ indigerent homines veſtimẽtis, quia iuſtitia originali ſufficiẽter tegebãtur , vt in ſuperioribus dictũ eſt,indigerẽt autẽ alimẽtis,quia licèt haberẽt corpora ſuo modo immortalia per extrinſeca adiumẽta;nihilominus haberẽt corpora animalia,quę naturali ordine,ac modo generari,nutriri,creſcere,& cõſeruari deberẽt , quod ſine alimẽtis nõ fit.Ideoque explicandũ ſupereſt,qualibus cibis vſuri eſsẽt homines in illo ſtatu.In quo vlteriùs diſtinguendum eſt inter infantes,& adultos.

Veſtibus nõ eſſet opus in ſtatu innocentiæ.

De infantiũ alimento.

2. Et de infantibus ſtatuendum eſt; vſque ad certũ tempus ætatis, in qua ſolidiora corporis membra haberent, alendos,ac ſuſtentandos fuiſſe lacte matris,

ris, ſicut nunc nutriuntur. Hic enim modus alimenti naturalis eſt infantibus paruulis, *quibus lacte opus eſt, non ſolido cibo.* Ergo idem modus in illo ſtatu ſeruaretur. Ex regula ſæpe repetita, quòd naturæ ordo ſeruandus in illo ſtatu eſſet in his, quę nec pœnalia ſunt, nec priuatiuam imperfectionem in tali natura, & perſona, ac tempore includunt; nec ſupernaturaliter immutanda fuiſſe reuelatum eſt: talis autem eſt, ille nutriendi modus.

3. *Adultorum cibus ſemina, & fructus arborũ.*

De adultis etiam certum eſt, fructus arborum, & ſeminum terræ futurum fuiſſe communem cibum illius ſtatus. Hoc enim præcipuè nobis reuelatum eſt *Gen.* 1. in illis verbis, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna, quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcã.* Quæ verba dicta ſunt hominibus ante peccatũ; vnde maximè pro ſtatu innocentiæ dicta ſunt. Et *cap.* 2. dixit Deus Adæ, *De omni ligno Paradiſi comede:* excepítque ſolum lignum ſcientiæ boni, & mali. Ergo tantùm ſupereſt dubium, an etiam carnibus tunc vterentur. Et conſequenter poteſt inquiri, an vterentur pane, ſiue triticeo, ſiue alterius ſpeciei, ſeu grani propriè ſumpto, id eſt, artificioſè confecto, & cocto, ſicut nunc illo vtimur. Et eadem ferè interrogatio eſt de vſu vini ex quacunque materia expreſſi. Sed hæc acceſſoria ſunt, & obiter definientur; nam etiam ab authoribus nõ diſputantur, ſed per occaſionem attinguntur, ac breuiter definiuntur.

4. *An futurus eſſet carniũ eſus communis reſolutio negans.*

Circa principalem ergo quæſtionem de vſu carnium D. Thom. 1. *p. q.* 96. *art.* 1. *ad* 3. ſolùm docet, homines in ſtatu innocentiæ non indiguiſſe animalibus ad cibum; quia fructibus lignoru Paradiſi ſufficienter alerentur. Inde verò omnes colligunt, non fuiſſe futurum carnium vſum in illo ſtatu. Eſtque hæc ſententia communis antiquorum Patrum, Baſilij, Bedæ, & aliorum *in Gen.* Anaſt. Nicen. *in quæſt. ſac. q.* 24. ex Nemeſ. *de natura hom. c.* 1. Abulen. *in c.* 13. *Gen. q.* 228. aliorúmque Theologorum ſine contradictione. *Probatur ex citatis locis Gen.* Sumptaque eſt ex verbis *Gen. cap.* 1. & 2. ſuprà citatis; quibus Deus hominibus conceſſit herbas terræ, & fructus arborum in cibum. Nam tacendo de carnibus, illas excludere videtur. *Confirm. ex Gen. 9.* Accedit, quòd *Gen.* 9. ſpecialiter conceſſit Deus hominibus carnes in cibum, dicens: *Omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibũ.* Vbi in ſpeciali conceſſione ſignificat, antea non fuiſſe id hominibus conceſſum. Et magis explicatur, cùm additur, *Quaſi olera virentia dedi vobis omnia.* Ac ſi diceret Deus, hactenus ſola olera virentia vobis conceſſeram, nunc animalia etiam vobis in cibum præbeo. Si ergo vſque ad illud tempus non eſt data facultas hominibus edendi carnes, multo minus conceſſa fuit Adæ & Euæ in innocentiæ ſtatu: ergo nec eorum poſteris licuiſſet in illo ſtatu, ſi duraret.

5. *1. Obiectio contra communẽ reſolutionem, eiúſque 1. probatio.*

Contra hanc verò communem ſententiam tria obiici poſſunt. Primum eſt, quia ex conceſſione poſitiua facta hominibus in principio creationis, *Ecce dedi vobis omnem herbam,* &c. vel, *Ex omni ligno Paradiſi comede;* non rectè infertur excluſiua, ſcilicet, *tantùm ex herbis, vel fructibus arborum comede.* Tũ quia illatio non eſt formalis, vt per ſe conſtat, nec ratione materiæ dici poteſt virtualis, quia potuit Deus ob aliquam rationem ſpecialem illos cibos exprimere, etiamſi alios non prohiberet, nempe, vt indicaret, eas res, quę & facillimè obtineri poſſent, & ad ſuſtentandã naturam eſſent ſufficientiſſimæ, etiamſi aliæ nõ deeſſent, neque eſſent prohibitæ. *2. Probatio.* Tum maximè, quia aliàs ex verbis illis colligeretur, non ſolùm homines, verùm etiam animalia bruta non potuiſſe carnibus veſci ante peccatum Adæ, quod veriſimile non eſt, vt D. Thomas dixit. Sequela probatur, quia cùm dixit Deus, *Ecce dedi vobis omnem herbam,* &c. non dixit tantùm, *vt ſint vobis in eſcam,* ſed addidit, *& cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, & vniuerſis, quæ mouentur in terra, in quibus eſt anima viuens, vt habeant ad veſcendum.* Igitur non pro ſolis hominibus, ſed etiam pro omnibus brutis facta eſt illa poſitiua conceſſio: ergo ſi reſpectu hominum illa habet virtutem excluſiuę, eandem habebit reſpectu brutorum, nam eſt eadem ratio, ac proinde etiam bruta animantia carnibus non veſcerentur, quod veriſimile non eſt.

6. *2. Obiectio*

Secunda difficultas eſt circa alterum locum *Gen.* 9. quia ſi firmũ eſſet argumentum ab illo deſumptum, ſequeretur, non ſolùm in ſtatu innocentiæ, ſed etiam poſt peccatum non fuiſſe hominibus licitum vſum carnium vſque ad diluuium. Conſequens autem non amittitur à probatis Theologis; ergo inde non ſumitur argumentum validum. Sequelã probo, quia ſi in conceſſione herbarum in cibum includitur prohibitio carnium; etiam in conceſſione carnium tali tempore facta includitur reuocatio prohibitionis prioribus temporibus factæ: vel certè, ſi in priori loco conceſſio ad vnum genus rerum limitata, eſt excluſio alterius, inde conſequenter intelligitur, prohibitionem illam duraſſe, quandiu prior conceſſio fructuum terræ ad carnes animalium extenſa non eſt; ſed illa extenſio non eſt facta vſque ad tempus poſt diluuiũ; ergo vel vſque ad illud tempus prohibitio durauit, vel certè nunquam fuit, etiam pro innocentiæ ſtatu.

7. *3 Obiectio*

Tertiò ratione obiicio, quia vt eſus carnium eſſet licitus, non erat neceſſaria ſpecialis Dei cõceſſio, ſed ex natura rei eſt licitus, niſi à Deo interdictus oſtendatur, ſed non inuenitur prohibitus etiã pro innocentię ſtatu; ergo. Conſequentia clara eſt. Et minor in prioribus obiectionibus eſt probata. Maior autem probatur, quia ſecluſa Dei prohibitione ſpeciali, & poſitiua, nullũ apparet principiũ, ex quo vſus carnium fuerit aliquando malus, etiãſi nõ fuerit ſpecialiter à Deo conceſſus. Hæc enim conceſſio ex duobus tantùm principiis poſſet eſſe neceſſaria, ſcilicet, vel quia ſine illa eſſet contra iuſtitiam occidere animalia ratione dominij Dei, ſine cuius voluntate animalia occidere, eſſet alienam rem rapere, vel deſtruere, vel quia eſſet contra temperantiam, quia foret contra ſalutem, ſicut eſſet comedere carnes crudas.

8. *Procedit obiectio, quòd non fuiſſet illicitum occidere animalia ex defectu dominij.*

Neutrum autem iſtorum dici poteſt. Non quidem primum, quia, vt ſuprà dictum eſt *lib* 3. *c.* 16. homo ex natura rei, ſeu ex vi rationis naturalis, & ſine ſpeciali donatione Dei habet dominium omnium animaliũ brutorum, niſi aliqua lege Dei prohibeatur; ergo non eſt contra iuſtitiam Deo debitam animalia bruta occidere. Antecedens probatur à priori à D. Thoma, quia bruta animalia ſunt ex natura ſua ordinata ad vſus hominum; & ideo illi etiam ſunt naturaliter ſubiecta. Vnde dixit Auguſt. lib. 1. de Ciuit. c. 20. *Iuſtiſſima ordinatione creatoris, vita, & mors animalium irrationalium noſtris vſibus ſubditur.* Vbi per *iuſtiſſimam ordinationem,* non legem aliquam Dei poſitiuam, aut ſpecialem conceſſionẽ naturæ additam; ſed ipſam legem naturalem intelligit, per quam hoc homini liceret, etiamſi nullam Dei reuelationem, aut conceſſionem haberet. Deinde confirmatur à poſteriori, quia non ſolùm eſt licitum homini occidere bruta animalia propter cibum, ſed etiam recreationis cauſa. Et ſic dixit Ariſt. 1. *Polit. cap.* 5. venationem ex natura rei eſſe licitam, vtique per ſe loquendo, ſecluſa prohibi-

tione diuina, vel humana; vel damno tertij, vel ſcandalo, vel alia indecentia; ergo ſignum eſt, ſine ſpeciali conceſſione Dei facta propter cibum, vel aliam vtilitatem, ex natura rei vitam, & mortem brutorum animalium eſſe ſub hominum dominio: ergo ex vi iuſtitiæ in ordine ad Deum nunquam fuit prohibita imperfectio animalium, vt in hominum cibum apta fierent.

9. *Nec item eſſet contra temperantiam.* Nec etiam propter temperantiam erat neceſſaria illa Dei conceſſio, quia carnes animalium de ſe ſunt conueniens cibus hominis; imò maximè naturalis, & aptus ad ſanitatem, & vires hominis conſeruandas, imò & reparandas; vnde dari ſolet ægrotis, etiam quando illis antea non veſcebantur. Et confirmatur, quia aliter etiam nunc eſus carnium eſſet malus; quia quod ex natura rei eſt contra temperantiam, & ideo eſt malum, ſemper eſt malum. Conſequens autem contra fidem eſt, vt oſtendit D. Thomas 1.2.*q.*102. *art. 6. & 2. 2.q.64. a.*1. cum Auguſt. *ſup. cap. 1. & lib. 6. contr. Fauſt. cap.* 4. *& ſequentib. vſque ad decimumquintum.* Superest ergo, vt ſecluſa ſpeciali conceſſione Dei eſus carnium à principio fuerit licitus: ergo, quòd Deus res alias in cibum expreſsè conceſſerit, non obſtat, quominus etiam licitus ſit vſus rerum non expreſsè conceſſarum, quando aliàs ſine tali conceſſione de ſe eſt licitus.

10. *Concluditur ipſa 3. obiectio.* Probatur hæc vltima conſequentia tum primis duabus obiectionibus: tum etiã, quia illa conceſſio fructuum terræ in cibum facta *Gen.* 1. *&* 2. non ideo facta eſt, quia eſſet neceſſaria, vt liceret talis vſus, quia quod de animalibus diximus, multo magis de plantis procedit; nam herbæ, arbores, &c. non minus ſunt ſub naturali dominio hominis, quàm animalia. Ergo illa declaratio ſolùm propter inſtructionem, vel aliam ſimilem cauſam facta eſt, non propter neceſſitatem; ergo inde colligi non poteſt alia ibi non expreſſa fuiſſe prohibita. *Cõfirmatur* Et confirmatur, quia licèt Deus nihil de facultate comedendi ex fructibus, hominibus declararet, ipſi ſolo diſcurſu rationis ducti, poſſent licitè de illis comedere, & pari ratione poſſent carnibus veſci; ergo quanuis Deus fructus terræ, & arborum ſpecialiter propoſuerit, quia illi tunc hominibus ſufficiebant, nihil de carnibus peculiariter prohibuit. Vnde D. Thomas *ſup.* non dixit, non licuiſſe hominibus vſum carnium; aut eos nõ potuiſſe illis veſci, ſed tantùm dixit, *homines illis non indiguiſſe*, quod valde diuerſum eſt. Neque ex eo, quòd homines non indiguiſſent carnibus, ſequitur, non fuiſſe vſuros illis, aut non potuiſſe ſine peccato illis veſci; multis enim rebus vtimur, etiam ſine peccato, quibus non indigemus.

11. *Communis illa reſolutio per 4. pronuntiata enucleatur. Cõſule etiã Molin. de iuſtitia cõmutat. tr. 3. diſp. 4.* Nihilominus à communi ſententia recedendum non eſt; quanuis enim ex Scriptura euidenter non conuincatur, eſt valde conformis illi; & adiuncto diſcurſu rationis, efficaciter poteſt ex illa colligi. Tria ergo vel quatuor de hoc vſu diſtinguenda ſunt, ſcilicet, an fuerit aliquando de facto in Paradiſo. An fuerit neceſſarius; an fuerit ſpeciali, ac poſitiua lege prohibitus; an verò ex natura rei fuerit illicitus ſuppoſito illo ſtatu. Ac denique, an foret in illo ſtatu, ſi homo non peccaret. *1. Pronuntiatum non rectè ex quorundam opinione oſtenditur.* De primo certum eſt, primos homines de facto non comediſſe carnes in Paradiſo. Nam in primis, aliqui opinantur, homines ante cibum vetitum nihil comediſſe in Paradiſo. Veruntamen hoc in fine præcedentis libri reiectum eſt. Probabilius enim indicauimus primos parentes in Paradiſo ante lapſum comediſſe; quia non tam breuis habitatio eorum in Paradiſo ante peccatum fuit, vt oportuerit ab omni cibo eos abſtinere

A toto illo tempore. At verò ex verbis Euæ, *De omni ligno Paradiſi veſcimur*, non ſine probabilitate colligitur, tunc ſolis illis fructibus vſos in cibum fuiſſe. *Rectius colligitur ex verbis Euæ, & Dei.* Quod etiam comprobant verba Dei, quibus de cibis ipſis in cibum conceſſis eos inſtruxit. Neque eſt veriſimile, in tam breui tempore de eſu carnium, vel cæde animalium cogitaſſe, ſiue licitum id fuerit, ſiue illicitum.

12. *2. Pronũtia.* De ſecundo etiam certum eſt, non indiguiſſe primos homines vſu carnium in Paradiſo, etiamſi diutiſſimè in illo viuerent, & in hoc ſenſu carnium vſum non fuiſſe in illo ſtatu neceſſarium. *Probatur ex verbis Dei.* Hoc maximè docet D. Thomas, & planè conuincitur verbis Dei, qui fructus arborum in cibum
B præparauit, & illos tantùm, tanquam ſufficientes illis obtulit, ſeu conceſſit. *Declaratur ratione.* Et declaratur in hunc modum; quia cibus tantùm eſt neceſſarius, vel ad vitam, & corporis vires conſeruandas, vel ad reparandum quidquid per continuam nutritionem de primæua corporis conſtitutione imminutum fuerit. Sed primum ſufficienter præſtabant fuctus arborum Paradiſi, in quo produxit Deus, vt Scriptura dicit: *Omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue*; ac proinde multo magis vtile, facile, ac ſalubre, nam opera Dei perfecta ſunt. Secundum autem conferebat fructus ligni vitæ; vt in ſuperioribus declaratum eſt. Ergo ad nullum effectũ, vel naturæ commodum, vel rationi conſentaneum
C erat eſus carnium neceſſarius. Nam propter ſolas delitias, aut voluptatem illum appetere, non eſt rationi conſonum; ac ſubinde non ſolùm non neceſſarium, ſed etiam ab illo innocentiæ ſtatu alienum.

13. *3. Pronuntia. trimembre.* Tertiò, hinc fit valde credibile, in ſtatu innocentiæ non fuiſſe licitum & honeſtum eſum carnium; non quidem ex ſpeciali prohibitione poſitiua Dei, ſed ex ipſa lege naturæ, ſuppoſito tali ſtatu, eiúſque ſufficientia, & abundantia abſque carnibus. *Vnde probetur primum membrum.* Prima pars probanda eſt ex tertia. *Vnde probetur ſecudũ.* Secundam autem partem negantem poſitiuam prohibitionem Dei, mihi probat tertia obiectio ſuprà facta. Quia tale præceptum prohibens non inue-
D nitur expreſſum: & ex ſola conceſſione fructuum terræ in cibum non ſatis colligitur, vt in dicta obiectione declaratum eſt, & in reſponſione ad primam magis explicabitur.

14. *Probatur 3. membrum multipliciter.* Nihilominus declaratur, & probatur pars tertia, quia licèt eſus carnium per ſe, & ex natura rei non ſit malus reſpectu hominis in ſua pura natura conſiderati; nihilominus in tali ſtatu, vtique integritatis naturę cum originali iuſtitia, & omnibus priuilegiis, & circunſtantiis eius, fuiſſet inordinatus carnium vſus. *Primò.* Ratio eſt, quia in illo ſtatu habebat homo à Deo parata alimenta optima, & maximè proportionata, & conuenientia corpori perfectè temperato, quale tunc habebat, & conſtituto in loco amœniſſimo, in quo puriſſimo aere, & optimis influentiis cæleſtibus fruebatur;
E ergo ſuperuacaneum, & inordinatum eſſet carnes animalium in cibum quærere. Quia nulla ratio niſi gulæ, vel ſuperfluæ volũtatis ad id mouere poterat. *Secundò.* Accedit, quòd fructus arboris ſine ſolicitudine, & ſine impuritate haberi poterant, carnium verò vſus, nec ſine labore, & cura obtineri, nec ſine ſordibus, & vilibus actionibus parari poterat; indecorum ergo fuiſſet talem vſum in illum ſtatum introducere. *Tertiò.* Præterea prudens, & rationabilis ciborum vſus non ſolùm ad vitam conſeruandam, ſed etiam ad virtutem fouendam; & ad moderandas inclinationes, & motus appetitus ordinari debet; ad hunc autem finem multo erant aptiores cibi ex fructibus arborum.

borum, quàm ex carnibus animalium; ergo ſecundùm rectam rationem præferri debebant in illo ſtatu. Nam licet in illo appetitus eſſet perfectè ſubiectus rationi, & corpus animæ; nihilominus hæc ipſa ſubiectio, & rectus ordo per conuenientia media, prudentíque obſeruatione, ac ſtudio ab ipſo homine adhibito conſeruanda erat.

Quartò. Vnde etiam ad immortalitatem, & impaſſibilitatem ſtatus, hoc erat conuenientiſſimum; quia, vt ſuprà dixi, non ſine hominis induſtria, & cooperatione illa impaſſibilitas conſeruabatur.

Quintò. Denique finis illius ſtatus (vt infrà dicam) præcipuus erat, vt homines contemplationi Dei, & operum eius, & acquiſitioni meritorum, ac ſcientiarum vacarent; ergo alienum à recta ratione eſſet, in præparandis cibis carnium homines tunc occupari ſine vlla corporis neceſſitate; quia ſine magna diſtractione animi, & eius auocatione ab ſtudio rerum cæleſtium fieri non poterat. Quanuis enim aliqui vti poſſent cibis ab aliis præparatis ſine huiuſmodi impedimento; nihilominus in illa communitate, vel in ſingulis familiis neceſſarium erat multos in his miniſteriis occupari. Quod etiam alienum ab excellentia illius ſtatus per ſe ſtatim apparet.

15. *4. Pronunciatum.* Atque hinc etiam probata relinquitur vltima pars, quòd homines in eo ſtatu carnibus non veſcerentur; quia in eo ſtatu nihil inordinatum fuiſſet. Nam, quæ hactenus diximus, oſtendunt illum vſum non potuiſſe introduci, vel inchoari *Suadetur 1.* ſine aliqua culpa; vel ergo illa fuiſſet mortalis, & conſequenter per illam amitteretur iuſtitia, ac proinde iam non eſſet talis vſus in ſtatu iuſtitiæ, ſed in ſtatu peccati, & lapſæ naturæ: vel talis vſus fieret tantùm cum veniali peccato; quod magis videntur probare omnia, quæ conſiderauimus; & hoc ſatis eſt, vt talis vſus in illo ſtatu eſſe non potuerit, in quo venialiter peccari non poterat, vt ſuprà oſtenſum eſt. *Lib. 3. c. 13. à num. 15.* *Suadetur 2.* Et præterea ſecluſa conſideratione culpæ, eſt valde probabilis coniectura, quia homines tunc non mouerentur in actionibus ſuis ab inordinata concupiſcentia; ſed ex aliquo motiuo rationis, nullum autem occurrere poterat, quod ad carnium eſum excitaret. Nam ſciebant, ad ſuſtentationem vitæ, aut ad conſeruandum vires, & robur corporis, ſibi non fore neceſſarium; nec propter delectationem ſolam moueri poterant; tum quia non eſſet honeſtum; tum, quia cùm non eſſent experti delectationem talium ciborum, non poterant multum ad illius deſiderium ſola intellectus cogitatione excitari: tum etiam, quia fructus arborum ad ordinatam voluptatem ſufficiebant: quia fecerat Deus ligna Paradiſi pulchra viſu, & ad veſcẽdum ſuauia vtique, vt credibile eſt, cum mira varietate, & abundantia; ergo non erat, cur propter ſolam ſenſibilem delectationem homines rectè compoſiti, & concupiſcentiis carentes carnes appeterent. Non fuiſſet ergo in illo ſtatu talis vſus.

16. *Non ſolùm carnis, ſed aliorum etiam quæ arte parãtur, imò nec ouorum aut lacticiniorum vſus tunc eſſet.* Vnde vlteriùs colligi poteſt, neque panis, neque alterius cibi arte confecti, imò neque ouorum, aut lactis animalium brutorum, & aliarũ rerum, quæ ex lacte fiunt vſum in dicto ſtatu fuiſſe futurum. Hæc enim omnia ſub illa ratione comprehenditur; quòd nec neceſſaria fuiſſent, nec ſine aliqua ſolicitudine, & ſuperflua cura, & diſtractione pararentur, vel procurarentur. Idémque dicendum eſt de vini vſu; in quo parando, & conſeruando maior labor, & occupatio neceſſaria fuiſſet, & in vſu eius maius periculum inueniretur, minórque neceſſitas. Quia Paradiſi aquæ, quas optimas fuiſſe credendum eſt, ad ſubueniendum tali corporum indigentiæ eſſent ſufficientiſſimæ; tum propter corporum ſanitatem, ac temperantiam: tum etiam, quia ſaluberrimæ, ac ſuauiſſimæ fuiſſent.

17. *Inſtantia contra proximè dicta de pane, & vino ſoluitur.* Circa id verò quod de vſu panis, & vini diximus, dubitare quis poteſt, quia videtur hinc deſtrui opinio dicentium, non peccante Adamo futurum fuiſſe ſacramentum Euchariſtiæ in ſtatu innocentiæ. Quam nos *in 3. tom. 3. p. diſp. 3. ſect.* 3. maximè probabilem iudicauimus. Et eam ſecutus eſt Fonſeca *tom. 3. Metaphyſ. lib. 6. cap. 2. q. 6. ſect.* 3. Reſponderi verò poteſt, vel ad hunc ſacrum vſum potuiſſe tunc ſine labore panem, & vinum confici: vel (quod magis placet) potuiſſe quidem tunc Sacramentum illud inſtitui ex alia materia; ſolúmque conueniente cum noſtro Sacramento in reali præſentia Chriſti ſub aliquibus ſpeciebus, & in gratiæ effectibus; quorum ratione nomen Euchariſtiæ optimè in illud conueniret.

18. *Ad 1. obiectionem in num. 5.* Ad primam ergo obiectionem iam ferè reſponſum eſt; fatemur enim, in verbis Dei allegatis, nõ cõtineri expreſſam prohibitionem eſus carnium, nihilominus ratione materiæ, ſuppoſita illius ſtatus maxima perfectione, inde colligi prohibitionem, non quidem ex lege poſitiua Dei prouenientem, ſed ex ipſa rectitudine rationis, vt explicaui. Neque inde inferri poteſt, illam prohibitionem nunc etiam manere, eo quòd lex naturalis nunc duret, quia immutabilis eſt. Nam eſt hoc verum ſuppoſita identitate materiæ, non verò facta in rebus ipſis varietate. Nam ipſa naturalis ratio aliud dictat agendum in vna occaſione, & aliud in alia: vt tempore neceſſitatis, vel abundantiæ, ægritudinis, vel ſanitatis, vt eſt per ſe notum.

19. *Ad alterã eiuſdem obiectionis probationem ibid. reſponſio 1.* In ſecunda verò probatione in eadem obiectione addita, petitur incidens dubium, an homine non peccante aliqua bruta animalia carnibus veſcerentur. Nam multi conſtanter id negant, quorum princeps videtur Baſilius *hom.* 15. *Exaëm.* & ſequitur Beda, quem excuſare voluit D.Thom. quia *ſuper Gen. cap.* 1. id non dicit, tamẽ id expreſsè habet *in Exaëm. circa finem.* Et indicat Rupert. *lib.* 2. *in Gen. cap.* 10. dicens: *Contenta fuiſſent his epulis, niſi conſuetudine gulæ tam in hominibus, quàm etiã in beſtiis ſoluta creuiſſet edacitas.* Latiùs id tradit Abulenſ. *in* 13. *cap. Gen. q.* 272. & latè pugnat pro hac ſententia Torniellus *in* 1. *tom. Annal. ætate* 1. *die* 6. & ſequitur Perer. *lib.* 4. *in Gen. circa finem in diſp. ad verſ.* 29. & citat Ioſeph. 1. *Antiquit.* 1. Omnéſque nituntur in verbis Gen. in obiectione inductis. *Pro hac reſponſione ſatis probabili coniecturæ tres.* Addicuntur etiam coniecturæ. *Prima.* Prima, quia incredibile eſt, prouidentiſſimum Deum cæteris animalibus omnibus cibos præparaſſe, & pro animalibus terreſtribus nihil prouidiſſe. *Secunda.* Secundò, quia, ſi animalia tantùm bina creata ſunt in ſingulis ſpeciebus, ſequitur, lupum, v. g. vel multo tempore cariturum fuiſſe cibo, vel conſumpturum ouem, priuſquam generare potuiſſet. *Tertia.* Tertiò, quia in arca Noe hæc animalia ſuſtentabantur ſine eſu carnium; ergo veriſimile eſt, antea aſſueuiſſe cibo, ſeu paſtui herbarum. Et iuxta ſententiam hanc, quæ valde probabilis eſt, expedita relinquitur obiectio facta; conceditur enim ſequela, nimirum, etiam bruta non comediſſe carnes, quandiu Adam non peccauit; non quia illis proprium præceptum impoſitum fuerit, cùm illius non eſſent capacia; ſed quia Deus ita omnia ordinauit, vt etiam animalia terreſtria pabulo herbarum eſſent contenta, & alios cibos non appeterent.

Altera reſponſio ex D. Th. quæ cum præcedente ſtare non poteſt. Eius fundamentum.

20. Nihilominus D. Thom. *d.q.96. art.1. ad* 2. contrariam ſententiã tam conſtanter affirmat, vt præcedentem irrationabilẽ vocet; quo loquendi modo rariſſimè vſus eſt. Et illam ſecutus fuerat Abulenſ. *in cap.*1. *Gen. q.*3. Et idem ſentit Caiet. *ibi*, & Yſtella. Fundamentum huius ſententiæ eſſe debet, quia prior ſententia multum repugnat rationi naturali; & Scriptura nõ cogit ad illam aſſerendam; ergo ſine cauſa, vel ratione aſſeritur. Et in hoc fortè ſenſu D. Thomas illam vocauit irrationabilem. Maior probatur; quia proprij quidam inſtinctus ita ſunt naturales quibuſdam animalibus, vt ſint veluti propriæ paſſiones inſeparabiles ab eis, vel omnino, quantum ad actum primum, niſi priuentur naturalibus potentiis, vel ſenſibus internis, vel ſecundùm potentiam ordinariam, quantum ad actum ſecundum; quo interdum per ſupernaturalem, vel extraordinariam Dei prouidentiam priuantur. Huiuſmodi autem ſunt in primis naturales (vt ſic dicam) inimicitiæ, & diſſidia inter quædam animalia, vt inter felem & canem, vel etiam felis ad murem, lupi ad ouem, accipitris ad columbam, aliáſque minores aues, & ſic de aliis. Deinde appetitus comedendi carnes eſt multis animalibus valde naturalis, vt videre licet in animalibus terreſtribus, leone, lupo, & aliis ferocibus; imò etiam in cane, & aliquibus domeſticis. Item in auibus, falcone, miluo, & ſimilibus. Imò inter volatilia inuenimus, quæ naturaliter aluntur ſolis piſcibus, quos naturali induſtria capiunt, vt ſe, & filios ſuos ſuſtentent. Alia verò morticinis veſcuntur, vt corui, &c. Et inter piſces, minutiores eſſe ſolent naturalis cibus grandium. Non eſt autem veriſimile, aut has multiplices inclinationes ortas eſſe in animalibus ex peccato hominis, aut fuiſſe perpetuò frænandas, veluti quadam originali iuſtitia, quandiu homo non peccaret.

Probatio maioris propoſitionis.

Probatio minoris.

21. Iam ergo probatur altera pars, ſeu minor principalis fundamenti, in quo vis vtriuſque ſententiæ ſita eſt. Nam ſi Scriptura non poſſet commodè aliter intelligi, paruipendenda eſſet ratio; ſi autem Scriptura alium commodum ſenſum habet, præferenda eſt ratio facta; quia ſine dubio vrgens eſt. Dici ergo in primis poteſt, non loqui Scripturam in vniuerſum de omnibus animalibus brutis, ſed de his, quæ herbis, & fructibus paſci naturaliter ſolent. Et hoc reſponſum indicat D. Thomas dicens, Bedam non fuiſſe locutum de omnibus animalibus, ſed de quibuſdam, nam à fortiori hoc de Scriptura intelligit. Sed inſtatur, quia Scriptura non vnam tantùm, ſed plures diſtributiones multiplicat, dicens, *Vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, & vniuerſis, quæ mouentur in terram, & in quibus eſt anima viuens.* Quis ergo audeat tot vniuerſales locutiones ad quædam animalia limitare? Sed nihilominus ſine vi, aut improprietate dici poteſt, illa omnia verba intelligi quidem vniuerſaliter, vt proferuntur, ſed cum diſtributione accommodã, iuxta materiæ capacitatem. Ita vt ſenſus ſit illos terræ fructus datos eſſe ad ſuſtentanda omnia animalia, quæ naturaliter talem cibum appetunt, & illo indigent.

Inſtatur cõtra hanc probationẽ.

Occurritur proximæ inſtantiæ.

Inſtantia altera quæ eſt 1. coniectura ex allatis num. 19. expeditur.

22. Cùm verò contra hoc inſtatur, quia hoc modo prouidentia diuina animalibus carniuoris defuiſſet. In contrarium replicatur; quia etiam poteſt Deus argui quòd improuidus erga piſces fuiſſet, nullibi enim legimus aliquid eis in cibum conceſſiſſe. Cùm ergo prouidentia Dei non in verbis conſiſtat, ſed in factis, potuit optimè tam piſcibus, quàm feris, vel rapacibus animalibus ſufficientiſſimè prouidere cibum, producendo varia rerum

A genera, & dãdo illis animalibus talem inſtinctum naturalem, & vires, *vt rapiant, & quærant à Deo eſcam ſibi.* Cur autem in quibuſdam declarauerit cibum, quem illis parauerat, potius, quàm in aliis, pertinent ad liberam Dei voluntatem, cuius rationem non ſemper reddere poſſumus. Poſſet autem fortaſſe non improbabiliter conſiderari, Deũ in illis verbis, non ad ipſa animalia bruta, ſed ad homines principaliter fuiſſe locutum. Ideóque in alimentorum ſufficientia prouidentiam ſuam erga homines explicando, illa ſimul animalia commemoraſſe, quæ vel ſub cura hominis futura erãt, vt ſunt domeſtica; vel ad vtilitatem, vſum, vel commoditatem hominis pertinent; quia peculiaris cura talium animalium ad integram prouidentiam erga ipſum hominem quodammodo pertinet. Huiuſmodi autem animalia eſſe videntur, quæ herbis, & fructibus terræ aluntur. Quæ conſideratio mihi ſanè non improbabilis apparet.

Expeditur ſecundò.

B

23. Non diſplicet autem, quod vlteriùs Caiet. addit, nullum eſſe animal, quod non poſſit herbis, aut fructibus veſci; & illis ſufficienter ſuſtentari. Quod ſuadet argumento facto de arcã Noe, quia non eſt veriſimile introduxiſſe Noe in arcam carnes, quibus animalia carniuora veſcerentur; ergo tunc ſolis fructibus, vel ſeminibus terræ omnia animalia fuere nutrita; *quia vel neceſſitas temporis, vel ſpecialis tunc diuinæ gubernationis efficacia effecit,* C *vt etiam animalia carniuora veſcerentur vegetatilibus;* vt idem Caiet. dixit *Gen.6. in fin.* Veriſimilius autem eſt, ſine miraculo ibi ſuſtentata fuiſſe animalia ex ſeminibus, vel fructibus, quos Noe in arcam introduxit. Oportuit tamen, vt animalia, quæ naturale inter ſe diſſidium habent, vel in locis ſeparatis conſeruata fuerint; vel certè, vt diuina virtute manſueta, & pacifica inter ſe redderentur. Nam hoc conſuetudine, & educatione comparari ſolet, vt experientia docet. Vnde facilè potuit modo præternaturali, & in illa occaſione neceſſaria fieri. Idémque eſt dicendum ad difficultatem de principio creationis rerum. Nam potuerunt animalia inter ſe inimica in locis diuerſis creari; D ita vt debiliora non poſſent à fortioribus interfici, donec ſpecies rerum ſufficienter multiplicarentur. Vel etiã pro aliquo tempore potuit diuinitus ille naturalis inſtinctus impediri, vel in ea diſpoſitione illorum interiores ſenſus creare: in qua per conſuetudinem componuntur, & manſueta inter ſe fiunt.

Expeditur tertiò ex Caietan.

Expeditur ſecunda & tertia.

24. Hoc ergo modo facilè defenditur, abſolutè verum eſſe, Deum dediſſe herbas, ſemina, & fructus pro cunctis animalibus, quanuis non limitauerit vt ſolis illis vterentur; neque in hoc aliquorum naturam immutauerit, aut correxerit, ſeu frænauerit ne carnes appeterent; vel ne diſcordiam E inter ſe haberent. Atque ita Deus ex parte ſua omnibus etiam animantibus terræ ſufficienter alimenta prouidit; quanuis aliqui ex peculiari ſua naturali propenſione alia appetere, & inquirere poſſint. Quod verò moderni authores ſuprà citati dicunt appetitum edendi carnes in his animalibus non eſſe ortum ex ipſa ſpecifica natura, ſed ex temperamento corporis, adiuncta conſuetudine; habere quidem poteſt locum in ipſo vſu, quia multum ex apprehenſione imaginationis pendet, quæ propter conſuetudinem multum immutatur. Nam inde fit, vt animalia naturaliter inimica, vſu, & conſuetudine inter ſe manſueta fiant, quando diſciplinabilia ſunt, & memoriam habent. Et ſimiliter ex non vſu, ſeu inexperientia ciborum fieri poteſt, vt per imaginationem non apprehendantur, vt multum delectabiles; ſicut è contrario experien

Concluditur reſponſio D. Thomæ hactenus expoſita.

Totalis vſus aliorum ciborũ ſufficit vt bruta carniuora ſine carnibus alerentur.

experientia, & conſuetudo in brutis auget appetitum.

Non tamen ſufficit ad illas denegãdam propẽſionem vorandi carnes.

25. Nihilominus tamen negari non poteſt, quin huiuſmodi inſtinctus in actu primo ſpectati ex ipſa natura ſpecifica oriantur, vt naturalis quædam diſcretio inter herbam vtilem, & noxiam; & inter animal contrarium, vel pacificum, & propenſum ad eſum carnium, vel piſcium, vel tantùm herbarum: vt, v. g. iumenta, equi, boues, & ſimilia animalia talis ſunt naturæ, vt nulla conſuetudine videantur fieri poſſe carniuora; alia verò non ſolùm poſſunt, ſed etiam naturaliter ad hoc ſunt propenſa. Has ergo naturales proprietates, & propenſiones haberent animalia, etiamſi homines nunquam peccarent. Et ideo credibilius videtur, quòd ſi ſtatus innocentiæ longo tempore duraret, animalia carnibus veſcerentur iuxta vniuſcuiuſque naturalem propenſionem; quia nulla eſt neceſſitas excogitandi peculiarem Dei prouidentiam, ad hoc impediendum perpetuò, licèt fortè in principio creationis pro aliquo tempore id fuerit conueniens. Neque eſt vlla ratio, quæ ſuadeat, huiuſmodi animalia nunquam fuiſſe operatura iuxta naturalem propenſionem, & per ſolum non vſum illum naturalem inſtinctum perpetuò futurum eſſe ſopitum, & quaſi extinctum, cùm ipſe ſit principium ſufficiens ad vſum illum inchoandum, ſicut nunc experimur in his animalibus, quando ex ſolo inſtinctu naturæ ante omnem vſum operari incipiunt.

Dictam propenſionẽ ad actum reducerẽt durante ſtatu innocen.

Pro 2. principali obiectione in num. 6. quæſtio. Quorundã reſponſio, eiúſque fundam.

26. In ſecunda verò obiectione petitur alia communis dubitatio, an homines poſt lapſum vſque ad diluuium carnibus vſi fuerint? Quæ ex alio loco *Gen. cap.* 9. à paritate rationis oritur, vt propoſuimus. In illa ergo dubitatione conſequenter multi dicunt, vſum carnium non fuiſſe omnino inter homines ante diluuium. Alij verò dicunt, non fuiſſe quidem licitum; ac proinde inter Deũ timentes non fuiſſe vſurpatum, licèt inter iniquos in vſu eſſe potuerit. Fundantur præcipuè in verbis illis Dei Gen. 9. *Omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia tradidi vobis omnia.* vbi Chryſoſtom. *hom.* 27. ait; *Hoc eſt initium edendarum carnium.* Et infrà, *Edendi facultatem concedit, & valde ſecuros reddit.* Et Theod. q. 55. in Gen. *Prius (ait) conceſſit Deus hominibus fructus in cibum: poſt diluuium autem pretioſiorem cibum illis confert.* Beda verò dixit, *Hic primò caro manducari imperatur*, id eſt, conceditur, nam Deus nunquam dedit poſitiuum præceptum comedendi carnes, vt nunc contra hæreticos ſuppono. Ex dictis ergo verbis colligunt, antea fuiſſe prohibitum hominibus eſum carnium, quia aliàs ſuperuacanea fuiſſet hæc Dei conceſſio. Et huic ſententiæ non parum fauet D. Thomas *Rom.* 14. *lect.* 1. *in principio & 1. 2. q.* 101. *art.* 6. *ad* 2. Eámque latè defendit Torniellus *ſup. Anno* 1657. *n.* 11. & 12. licèt cum aliqua limitatione, vt infrà dicam. Alij verò addunt, non ſolùm homines, verùm etiam feras, vel multa bruta animalia non comediſſe carnes ante diluuium; quia cenſent, illam conceſſionem Dei *Gen.* 9. licèt ad homines directa fuerit, conſequenter cætera animantia comprehendiſſe. Ita docet Baſil. *homil.* 11. *Exaëm.* & Beda *in Exaëm.* & Abulenſ. *in cap.* 13. *Gen. q.* 262. *& ſequentibus*, & ſequitur Pereri. *d. diſp. de hac re. lib.* 4. *in Gen.*

Prædictam reſponſionẽ ampliant Baſil. Beda, Abulen. Perer.

Authoris reſponſio quantũ ad ius.

27. In hoc puncto duæ quæſtiones videntur diſtinguendæ; vna eſt, de iure, alia de facto. De iure quæſtio eſt, an fuerit licitus carnium vſus ante diluuium; & hæc quæſtio habet locum in hominibus, non in brutis, vt per ſe notum eſt. Quæſtio verò de facto eſt, an talis cibus fuerit in vſu in tali prima ætate, & hæc in brutis locum habet, atque etiam in hominibus, ſiue ille vſus fuerit prohibitus, ſiue non fuerit. In prima ergo quæſtione, probabilius cenſeo, eſum carnium non fuiſſe illicitum ante diluuium. Ita tenet Caiet. *Gen.* 9. & Soto *lib.* 5. *de iuſtitia, q.* 1. *a.* 1. quos ſequitur Yſtella *Gen.* 9. & refert pro hac ſententia Chryſoſt. Iuſtinum, & D. Thomam; ſed immeritò. Nam licèt iſti Patres non dicant fuiſſe illo tempore illicitum, ſeu prohibitum vſum carnium, neque etiam dicunt, fuiſſe licitum; ſed ſolùm de facto aliquid dicunt, vt ſtatim explicabimus. Probatur ergo noſtra reſolutio, applicando, & conuertendo diſcurſum factum de ſtatu innocentiæ. Quia eſus carnium in illo tempore nec fuit malus, quia prohibitus, nec fuit prohibitus, quia malus; ergo nullo modo fuit illicitus. Prior pars antecedentis probatur optimè argumento facto in ſecunda obiectione, quam tractamus, proceditque à fortiori, quia in ſtatu innocentiæ non fuit hic vſus malus, quia prohibitus; ergo multo minus poſt peccatum. Item, quia hæc prohibitio nec colligitur ex verbis Dei *Gen.* 1. dictis, vt ibi probatum eſt; nec ex verbis *Gen.* 9. quibus Deus tradidit omnia poteſtati hominum, vt eis vterentur ad manducandum, ſi vellent. Nam ex eis colligi non poteſt, fuiſſe dicta ad tollendam priorem prohibitionem. Potuerunt enim dici, vel ad explicandum magnum beneficium, quod cùm ipſa natura hominibus conceſſerat, quod non obſtantibus prioribus peccatis, firmum permanere declarabat, ſicut ibidem etiam dixit, *Creſcite, & multiplicamini, & replete terram.* quod à principio etiam dixerat, nihilque nouum per illa verba concedebat; vel etiam potuit Deus per illa verba inſtruere homines, quod in eo ſtatu, peculiari, ac noua ratione eſu carnium indigerent, tũ quia ipſius naturæ corruptæ vires iam erant multum debilitatæ, tum etiam, quia ipſa terra per aquas diluuij deterior reddita erat; & conſequenter fructus eius minoris virtutis ad nutriendum in futuris temporibus futuri erant. Hæc ergo fuit ſufficiens cauſa, vt Deus, tanquam prouidentiſſimus pater, carnes in ordinarium cibum hominibus deſignaret, etiamſi antea non eſſet prohibitus earum vſus.

Probatur aſſumpto antecedente bipartito.

Locus Gen. 9. non rectè aſſumitur in ipſa 2. obiectione.

28. Altera verò pars antecedentis probatur; quia neque ex vi obiecti eſus carnium eſt malus; nec mera ratione naturali prohibitus, vt eſt per ſe notum, & ſuprà *num.* 7. & 8. in tertia ratione dubitãdi, & in priori diſcurſu probatum eſt. Neque etiã erat malus ratione ſtatus, ſicut de ſtatu innocẽtiæ diximus. Quia in hoc eſt apertiſſimum diſcrimen inter ſtatum innocentiæ, & naturæ lapſæ. Tum quia in natura lapſa non habent homines illam rerum, & ciborum ſufficientiam copiam, facilitatem, & bonitatem, quam in ſtatu innocentiæ habuerunt, ſempérque habuiſſent. Tum etiam, quia vires corporis ſunt longè debiliores; & appetitus non eſt ita compoſitus, & frænatus, ſicut priùs; ideoque in hoc ſtatu nunquàm fuit per ſe malum hunc naturalem appetitum exequi. Quin potiùs eſt ex obiecto indifferens; & in tali ſtatu facilè occurrere poterant occaſiones, & rationes ordinandi talem actum ad bonum finem; vel ad reparandas vires ægritudine, aut labore debilitatas, vel ad illas conſeruandas, vel augendas ad fortiùs laborandum; vel quia interdum poſſent faciliùs tales cibi haberi, aut præparari, &c. Explicatúrque optimè per ſtatum puræ naturæ, ſi in

Poſterior pars antecedẽtis probatur.

ipſo

ipſo crearetur homo, & in hoc negocio ſuo diſcurſui relinqueretur; nam poſſet ſine dubio licitè veſci carnibus quouis tempore, etiam à principio ſuæ creationis; eadem autem ratio, quoad hanc partem, eſt de homine lapſo.

29\. *Reſponſio quantum ad factum ex eodem Soto & Yſtella qui immeritò Patres aliquos aſciſcit.*

In ſecunda verò quæſtione idem cenſent probabilius Soto, & Yſtella, & hic allegat dictos Patres. Sed Chryſoſt. in verbis, quæ allegaui *ex eadē hom.*27. oppoſitum indicat. Et ſimiliter D.Thomas, dum ait, *quòd eſus carnium videtur poſt diluuium introductus*, licèt exponi poſſit de ordinario, & frequenti vſu, ne ſibi contrarius ſit. Iuſtinus verò *q.* 119. *ad gent.* dicit quidem Abel comediſſe de lacte ouium, adducens illud Pauli 1. Corinth. 9. *Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte eius non manducat?* Quod verò Abel carnes comederit, non declarat.

Conſentiūt Caiet. & Rupert.

Id tamen videtur apertè ſentire Caiet. *Gen.*4. vbi etiam adducit Beroſum aſſerentem homines comediſſe carnes ante diluuium. Idem affirmat Rupert. *lib.*4. *in Gen. cap.* 30. dicens: *Et ſi antehac abſque vlla Dei præcipientis authoritate hac homo in cibum præſumpſit* (vtique carnes) *iam ex hoc nunc ante legem, & deinde per legem poteſtate accepta iure ſibi vendicat eadem in eſum.*

Itē Torniel. non rectè diſtinguens de vſu licito, & illicito.

Denique etiā Torniel. concedit homines ante diluuium comediſſe carnes, non tamen probos, ſed improbos, nec licitè, ſed grauiter peccando. Et deinde etiam in iuſtis caſum extremæ neceſſitatis excipit. Veruntamen in quibuſcunque fuerit hic vſus, fruſtrà fingitur peccatum, præſertim graue, vbi nulla eius ratio, nec poſitiua prohibitio inuenitur. Et ſine cauſa limitat exceptionem ad caſum extremæ neceſſitatis. Cur enim non grauis, vel mediocris neceſſitas ſufficeret. Imò cur non maior commoditas ſatis ſupérque eſſet? Illa enim ſufficeret, vt actio ex obiecto indifferens propter honeſtum finem fieret, vt argumentati ſumus.

30\. *Tēperatur dicta reſpōſio, quòd eſus carniū ordinarius tunc non fuerit. Suadetur coniectura ſumpta ex Gen.9.*

Itaque probabilis eſt hæc ſententia de eſu carnium inter homines in illo tempore, licèt ſit incerta, quia non poteſt probari ratione ſola; & hiſtoria de hac re nulla extat, quæ certitudinem faciat; quia Scriptura nihil dicit ſatis apertè, & aliæ non ſolùm incertæ, ſed etiam obſcuræ ſunt. Si ergo vtendum eſt coniectura, veriſimile eſt, carnes, aut piſces in illis temporibus non fuiſſe ordinarium cibum hominum, præſertim eorum; qui antiquam fidem, & traditionem ita retinebant, vt ſecundùm rationem viuerent, & corporis voluptatibus dediti non eſſent. Hoc ſaltem videtur colligi ex facultate à Deo data *Gen.*9. per quā explicuit, maiorem fuiſſe illius temporis neceſſitatem. Et ideo carnes iam tunc in ordinarium cibum aſſumi opportunum fuiſſe.

Faciūnt etiam Patres vt Chryſoſt. & D.Thō.

Et ita poſſunt etiam exponi aliqui Patres, præſertim Chryſoſt. & D.Thomas, qui dicunt, carnium vſum fuiſſe poſt diluuium introductum, vtique ordinarium, & cōmunem.

Fuiſſe tamē nonnullum eſum, etiam inter probos homines.

Nihilominus tamen credibile eſt etiam antea fuiſſe vſitatum, præſertim ab his, qui voluptatibus corporum magis ſeruiebant. Quia, vt D. Thomas ait: *Eſus fructuum terræ naſcentium magis pertinet ad quandam ſimplicitatem vitæ, eſus autem carnium ad quaſdam delicias, & curioſitatem.* Vnde per hoc non tollitur, quin talis vſus in caſibus neceſſitatis, magíſque per modum medicinæ, vel remedij, quàm ordinarij alimenti, etiam inter honeſtiores viros tunc fuerit.

31\. *Id ſuadetur 1.*

Quod ſuadet etiam exemplum Abel iam eo tēpore paſcentis greges ouium, vt illud inducit, & ponderat Caiet. *ſuprà*. Et certè, qui concedunt, homines tunc lac ouium comediſſe, iam fatentur, non ex ſolis fructibus terræ nutritos fuiſſe, & aliquid in cibum introduxiſſe, quod in ſtatu innocentiæ in vſu non fuiſſet; cur ergo non credemus carnibus vſos fuiſſe, etiam licitè; ac temperatè, ſaltem aliquando iuxta occurrentes occaſiones, vel ratione neceſſitatis, aut maioris commoditatis. *Secundò.* Id etiam ſuadet exemplum de venatione, quæ ſine dubio recreationis cauſa fuiſſet tunc licita, & credibilius eſt, fuiſſe in vſu; ergo eadem ratione ob honeſtam recreationem credibile eſt interdum de cibis in venatione captis aliquid guſtaſſe. *Tertiò.* Denique eadem ratione veriſimilius eſt, multa fuiſſe introducta ſtatim poſt peccatum in vſu ciborum, quæ in ſtatu innocentiæ non fuiſſent, vt vſus alicuius panis, & vſus ignis ad coquendos cibos, & fructus duriores, vt glandes, caſtaneas, & ſimiles. Ergo idem eſt veriſimile de carnibus.

32\. *Colligitur tandem ex dictis reſpōſio ad 2. & 3. obiectiones in n. 6. & 7.*

Et ita obiter reſponſum eſt ad argumenta, quæ in contrarium fieri ſolent, & ſecunda etiam obiectio ex dictis eſt ſufficienter expedita. Et conſequenter etiam reſponſum eſt ad obiectionem tertiam, probat enim optimè primam aſſertionem in hoc puncto poſitam *in num.* 27. & non procedit contra priorem reſolutionem de ſtatu innocentiæ propter rationem ibi factam, & propter diuerſitatem inter vtrumque ſtatum iam ponderatam. Denique ex dictis à fortiori concluditur, animalia carniuora multo magis fuiſſe vſa carnibus ante diluuium; præſertim poſtquam cœperunt eſſe ſufficienter multiplicata. Quia non poſſent cohiberi ſine ſpeciali cura, & prouidentia Dei, quam fingere ſuperuacaneum eſt.

CAPVT VII.

Quod genus vitæ corporalis, ſeu politicæ homines in ſtatu innocentiæ profiterentur.

1\. IN hoc capite cætera explicanda ſuperſunt, quæ ad modum viuendi in ſtatu innocentiæ quoad externas, & politicas, vel domeſticas actiones, & occupationes ſpectat. In quo puncto nōnulla explicanda occurrunt, quæ per breuia quædam dubia expediri poſſunt.

1. Dubium an homines in ſtatu innocētia viuerent in communitate.

Et primum, ac præcipuum eſt, an homines tunc in ſocietate, vel communitate viuerent? In quo duplex communitas, ſeu ſocietas humana diſtinguenda eſt. Vna dicitur domeſtica, ſeu familiæ; alia ciuilis, ſeu populi, aut ciuitatis; quarum prior imperfecta, poſterior verò perfecta cenſetur. Quia illa non eſt ſibi ſufficiens ad vitam tranſigendam; hæc verò totius ſufficientiæ complementum habet, vt dixit Ariſt. *lib.*1. *Polit. cap.*2.

2\. *Reſponſio de ſocietate domeſtica & affirm. quoad liberorū procreationem.*

De priori ergo ſocietate domeſtica non eſt dubium, quin in ſtatu innocentiæ futura eſſet. Quia illa intrinſecè, ac naturaliter oritur ex coniunctione maris, & fœminæ, ac filiorum procreatione, vt Ariſt. *d.lib.cap.*1. docuit. Sed in ſtatu innocentiæ eſſet ſocietas maris, & fœminæ cum ſpeciali vinculo matrimonij, & conſequenter cum cohabitatione neceſſaria ad filiorum generationem, & educationem; ergo in illo ſtatu eſſet domeſtica ſocietas, ſeu communitas.

Non tamen quoad ſeruorum miniſteria.

Addit verò Ariſt. *ibi*, aliam veluti ſecundariam, quæ eſt domini, & ſerui. Sed hęc in illo ſtatu non eſſet neceſſaria. Nunc enim neceſſaria, vel ſaltem vtiliſſima eſt propter multas actiones, & miniſteria, quæ ad ſuſtentationem vitæ corruptibilis neceſſaria ſunt; quæ neceſſitas in ſtatu innocentiæ non eſſet; quia homines paucis indigerent ad ſuſtentationem vitæ, & veluti præ manibus omnia in promptu haberent. Item nobilitas illius ſtatus conditionem

ſeruilem

ſeruilem in hominibus non permitteret; & ideo ſocietas illa, quæ in altero extremo illam conditionem requirit, illi repugnaret, vt *num.*10. magis explicabimus. Addit præterea Ariſt. *ibi*, ex hac domeſtica ſocietate naturaliter ſequi aliam quidem in ſe maiorem, tamen in ſuo genere imperfectam, quam pagum vocat, quæ eſt parua communitas ex pluribus domibus conſtituta. Quam etiam dicit maximè videri ſecundùm naturam; quia veluti naturaliter reſultat ex generatione plurium filiorum, & ex ſucceſſione natorum ex natis, ſeu nepotum ex filiis. Nam inde multiplicantur matrimonia, & familiæ, ac conſequentur domus, ex quibus pagus conſurgit. Vnde hæc etiam ſocietas tanquam valde naturalis in ſtatu innocentiæ fuiſſet.

Ex Ariſtotelis ſententia pagus naturaliter conſequitur ex domeſtica ſocietate & procreatione.

3. Sed conſiderare oportet, hanc multiplicationem domorum, ſeu familiarum, duobus modis potuiſſe conſiſtere; vnus eſt per ſolam diuiſionem vnius familiæ ab alia, ſine aliqua peculiari coniunctione morali inter ſe; & ſic non efficiunt propriè vnam communitatem politicam; ſed vnum aggregatum per accidens plurium domeſticarum cõmunitatum. Nam in omni genere vnius phyſicè vel moraliter, ſine aliqua vnione pluriũ diſtinctorum, non conſurgit ex eis aliquid propriè vnum, ſeruata proportione. Nec ſufficiet ſola propinquitas ſecundùm locum; nam inde conſurgit vicinitas quædam, quæ ad ſummum inducere ſolet aliquam amicitiam, vel familiaritatem, non tamen moralem vnitatem, vel communitatem: vt vſu etiam comprobari poteſt in duabus, vel tribus familiis, vel monaſteriis in deſerto viuentibus in propinquis locis. Alius ergo modus multiplicationis familiarum, ſeu domorum, eſt cum diſtinctione domeſtica, & aliqua vnione politica, quæ non fit ſine aliquo pacto expreſſo, vel tacito iuuandi ſe inuicem; nec ſine aliqua ſubordinatione ſingularum familiarum, & perſonarum ad aliquem ſuperiorem, vel rectorem communitatis, ſine quo talis communitas conſtare non poteſt, vt latiùs dixi in *Defenſione Catholica lib.* 3. *cap.* 1. *&* 2. Si ergo pagus ſolùm ſumatur pro aceruo domorum, vt ſic dicam, ille neceſſitate naturali ſequitur ex multiplicatione filiorum, nepotum, &c. & ita ſine dubio eſſet in ſtatu innocentiæ. Si autem pagus dicatur aliqua communitas politica moraliter vna, vt explicaui, quæ parua ſit, ſic talis pagus quædam ciuitatis inchoatio eſſe videtur, & veluti pars eius, vel quaſi acceſſorius ipſi eſſe ſolet; ideóque eadem ferè ratio de illo, & de ciuitate eſſe videtur.

Explicatur illa Ariſtotelis ſententia per diſtinctionem.

Alterum membrum.

4. In vniuerſum ergo interrogari poteſt, an eſſet in ſtatu innocentiæ propria communitas politica, ſiue pagi, ſiue ciuitatis, ſiue regni. Et ratio dubitandi eſt, quia in illo ſtatu ceſſaret ratio conſtituendi tales communitates inter homines, quæ nunc in ſtatu naturæ corruptæ inuenitur. Nunc enim congregantur familiæ hominum in vnam ciuitatem, quia vna familia non ſufficit, vel ad ſe ſuſtentandum, vel ad ſeruandam communem iuſtitiam inter diuerſas familias, vel ad ſe tuendum ab omnibus incommodis, vel ad ſe, & ſuos defendendum ab hoſtibus, & alias ſimiles vitæ corruptibilis neceſſitates. At verò in ſtatu innocentiæ quælibet familia ſufficeret ſibi, quia propter innocentiam, & immortalitatem, non haberet hoſtes, à quibus defenderetur; nec eſſent infirmi, quibus ſubueniretur; nec eſſent iniuriæ inter perſonas diuerſarum familiarum, propter quas vindicandas, aut cauendas eſſet neceſſaria A regia poteſtas. Ergo tunc non eſſet neceſſaria politica ſocietas.

Arguitur iã pro parte neg. dubij initio poſiti.

Dices, fuiſſe propter ſe conuenientem, quia homo eſt animal ſociale, quæ proprietas naturalis eſt, & in ſtatu innocentiæ permaneret. Vnde Ariſt. *ſuprà* dixit, hominem natura eſſe ciuile animal, & ſociale. Sed contra hoc eſt, quia hæc hominis proprietas ſufficienter expleretur partim per ſocietatem domeſticam, partim per mutuam communicationem, & familiaritatem plurium familiarum, ſeu perſonarum diuerſarum domorum inter ſe. Aliud enim maius vinculum morale inter diuerſas familias eiuſdem ciuitatis naturale non eſt, ſaltem in natura integra; licèt B in natura corrupta, vel pura eſſet naturaliter conſequens ad indigentiam talis ſtatus. In quo ſenſu locutus eſt de homine Ariſtoteles. Qui nihilominus addidit, *Qui ſine ciuitate eſt per naturam, & non per fortunam, aut nequam eſt, aut potior quàm homo.* In ſtatu autem innocentiæ homo eſſet pluſquam homo, vt ſic dicam, & ideo ciuitate non indigeret. 5.

Euaſio proximi argumenti.

Præcluditur.

Nihilominus dicendum videtur, homines in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, habituros fuiſſe inter ſe politicam ſocietatem, qualis in ciuitate perfecta, vel regno eſſe poteſt. Ita ſentit D. Thom. 1. *p. q.*96. *art.*4. *iuncto* 3. vbi Caiet. idem ſentit, & Lipoman. *in Catena Gen. cap.* 9. & Pereri. *lib.*4. *in Gen.* C *diſp. de imper. hom.* Et fundamẽtum eſſe debet, quia coniunctio hominum in vnam ciuitatem, non per accidens tantùm ratione peccati, aut corruptionis naturæ, ſed per ſe conuenit homini in quocunque ſtatu, & ad perfectionem eius pertinet. Quod primò ſuadet D. Thom. exemplo Angelorum; nam eorum ſtatus, & naturalis conditio multo perfectior eſt, quàm in hominibus, & in ſtatu innocentiæ fuiſſet, ſed in Angelis eſt ſocietas, & comunitas cum ordine, & ſubordinatione eorum inter ſe; vt Dionyſius tradidit, & in ſuperioribus viſum eſt; ergo cum proportione non defuiſſet in hominibus in ſtatu innocentiæ. Secundò, quia hæc communitas vitæ non D tantùm propter indigentiam mutui auxilij, ſed etiam propter ſe aptibilis eſt, ad maiorem vitæ iucunditatem, & honeſtam cummunicationem, quam homo naturaliter amat. 6.

1. Aſſertio affirm.

Eius fundam.

Suadetur 1.

Secundò.

Tertiò, quia in illo ſtatu non omnes homines eſſent æquales in ſcientia, & virtute, vt *lib.*3. *c.*9. dictum eſt, & rectè D. Thomas præmittit *in d. art.* 3. ergo licèt illa ſocietas perfecta, non eſſet neceſſaria propter corporum indigentiam, vel defenſionem, poſſet eſſe vtiliſſima ad ſtudium ſcientiarum, vt doctiores poſſent minus doctos inſtruere. Idémque eſt de rerum experientia, non E enim poſſent ſinguli omnia per ſe experiri; oporteret ergo, vt mutuò ſe iuuarent, etiam per traditionem, & humanam fidem, quæ in illo ſtatu eſſet longè certior propter innocentiam. Item ad virtutis auxilium eſſet illa communicatio vtiliſſima; & feruentiores verbo, & exemplo poſſent minus perfectos excitare. Et hæc ratio multum augetur conſiderando in illo ſtatu non ſolum bonum naturæ ordinem, ſed etiam gratiæ. Nam oporteret homines habere aliquam regulam fidei etiam externam, vt eandem fidem conſeruare perpetuò poſſent, & ſecundùm illam colere Deum, non ſolùm priuatim, ſed etiam cultu publico totius comunitatis, ſeu Eccleſiæ. Hæc autem eccleſiaſtica vnitas ſupponit communitatem ciuilem ſtatui hominum accommodatam. 7.

Tertiò.

Denique, ſi homines tunc peccare poſſent, etiam ad malefactorum correctionem, & emendatio 8.

Quartò.

datione, ciuilis communitas eſſet vtiliſſima. Veriſimilius ergo eſt, homines in eo ſtatu politicā cōmunitatem habituros fuiſſe. Quanta verò illa futura eſſet magis incertum eſt; id eſt, an eſſent omnes homines in vna ciuitate victuri, vel potiùs eſſent ciuitates multiplicandæ; & ſi plures eſſent, an vnum, vel plura regna componerent; vel vnaquæque per ſe viueret; & ſimilia, quæ vnuſquiſque coniectare poteſt. Vtendo alio principio ſuprà tractato, ſcilicet, quanta futura eſſet in illo ſtatu multiplicatio hominum ſimul viuentiū in hoc mundo; & an omnes in Paradiſo terreſtri habitaturi eſſent, vel omnem mundi regionem incolerent. Nam ſi omnes intra Paradiſum continerentur per modum vnius ciuitatis, vel ſaltem vnius regni coniungi poſſent. Si tamen extra Paradiſum extenderentur, tunc maior etiam multiplicatio ciuitatum, vel etiam regnorum fortè fuiſſet. Sed de his hactenus.

Pluréſne, an vna tātùm ſocietas futura fuiſſet in ſtatu innoc.

Lib.3.c.6. à num.20.

9. *2. Dubium.* Hinc verò expéditur ſecundum dubium de dominio hominis in homines, quod *in num. 2.* huc remiſimus. Diximus enim ſuprà habuiſſe homines in ſtatu innocentiæ dominium in omnia bruta animalia. Vnde ſtatim oriebatur dubium, an vnus homo in alium dominium habuiſſet. Et ratio dubitandi ſtatim occurrit, quia hoc dominium non potuit haberi, niſi ex dono Dei, Deus autem ſolùm in bruta dedit homini dominium, non in alios homines, vt obſeruauit Auguſt. *lib.19. de Ciuit. cap.15.* Reſponſio verò D. Thomæ *ſuprà*, & communis eſt, duplex eſſe dominium; vnum oppoſitum ſeruituti; aliud, quod ad ſubditum refertur. Primum vocare poſſumus dominium proprietatis: aliud dominium iuriſdictionis, ſeu gubernationis, latè iuriſdictionem intelligendo, vt mox explicabo. Vnde primum dominium dat poteſtatem in perſonam ſerui, & omnes actiones eius; id eſt, ad vtendum ſeruo in omnem conuenientem vſum propter vtilitatem domini. Aliud verò dominium ſolum confert poteſtatem ad gubernandum, & dirigendum ſubditum in ſuis actionibus; & principaliter propter vtilitatem ipſius ſubditi. Quæ omnia *in tractatu de iuſtitia* latiùs docentur, ſúntque clara, & certa.

Notatio ex D. Thoma duplicis dominij.

10. *2. Aſſertio in ordine. Probatur ex Auguſt. & Gregor.* Dicimus ergo in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futurum dominium proprietatis vnius hominis in alium. Ita docent D. Thom. & omnes cū Aug. *lib.19. de Ciuit. cap.15.* dicente: *Conditio ſeruitutis iure intelligitur impoſita peccatori.* In illo ergo ſtatu non eſſet ſeruitus; ergo nec dominium proprietatis; hæc enim duo correlatiua ſunt, & vnum ſine alio eſſe non poteſt. Vnde ponderat ſuprà Auguſt. nunquam in Scriptura hominem appellatū fuiſſe ſeruum, *donec Noe iuſtus peccatum filij ſua maledictione vindicauit.* Vnde infert, *Nomen itaque iſtud culpa meruit, non natura.* Idem ſumitur ex Greg. 21. *Moral. cap.10. aliàs 11.* Et ratio eſt manifeſta, quia libertas eſt homini naturalis, & magna eius perfectio. Vnde illa priuari magna pœna, & miſeria eſt. At ſtatus innocentiæ liber eſſet ab omni miſeria, & pœna; ergo liber eſſet ab hac ſeruitute; ergo ibi non eſſet dominium tali ſeruituti oppoſitum. Et de hoc dominio locutus eſt Dominus, quando illud homini contulit in bruta animalia, & non in homines, vt Aug. *ſuprà*, indicauit. Non verò abſtulit Deus homini poteſtatem introducendi hoc dominium, interueniente peccato, vt in materia de Iuſt. latiùs traditur. Et ita dicta aſſertio, & ratio procedit optimè de omnibus hominibus in ſua innocentia perſeuerantibus. Si qui verò peccarent, mereri poſſent interdum in ſeruitutem redigi, ſicut poſſent aliis pœnis puniri.

Item ratione.

Nota.

A Sed in huiuſmodi euentu peccans extra ſtatum innocentiæ fieret, &, vt ſuprà dixi, incertum nobis eſt, qualis eſſet in illo ſtatu modus gubernandi, & puniendi peccatores.

Secundò dicimus, dominium directiuum, ſeu gubernatiuum futurum fuiſſe inter homines in ſtatu innocentiæ. Ad hoc enim dominium pertinet poteſtas imperandi aliis in eorum commodū, & communis boni. Quæ poteſtas in rigore latius patet, quàm iuriſdictio. Quia pater poteſtatem hanc dominatiuam habet in filium, & familiam ſuam, licèt propriam iuris diſtinctionem non habeat, iuxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. *q. 65. art. 2. in Corp. & ad 2.* Quanquam generaliùs loquendo, omnis poteſtas ad gubernandum alios poſſit iuriſdictio appellari. Et ſic probatur concluſio. Nam in ſtatu innocentiæ vir haberet poteſtatem in vxorem, quia hoc naturale eſt, & per ſe ad bonum ordinem, & pacem inter ipſos coniuges neceſſaria eſt; licèt in illo ſtatu illa ſubiectio eſſet ſine imperfectione, & coactione, ſub qua imperfectione per peccatum eſt introducta, vt in fine libri præcedentis expoſuimus. Simili modo pater haberet dominium in filios ad gubernandum illos; eandémque haberet ſuper totam familiam ſuam. Nam hæc poteſtas adeò eſt neceſſaria in communitate domeſtica, vt de patre, vel matre familias non bene vtente tali poteſtate dixerit Paulus 1. *Corinth.5.* eſſe infideli deteriorem, vt notauit Auguſt. *d. lib.19. de Ciuit. cap. 15. & 16.* 11.

3. Aſſertio in ordine explicatur.

B *Probatur.*

C

Denique ſimili modo dicendum eſt, ſuppoſita in illo ſtatu communitate perfecta ciuitatis neceſſarium fuiſſe in illo ſtatu proprium dominium iuriſdictionis; quale eſt in principe reſpectu ſubditorum. Quia non ex culpa, ſed ex ipſa rei natura ſequitur hæc poteſtas ad talem communitatem, tanquam neceſſaria ad conſeruationem eius, vt optimè docet D. Thomas *ſuprà*. Et latiùs diximus *in d. lib.3. Defenſionis catholicæ, à princ.* Nam illa doctrina in omni ſtatu naturæ humanæ, ſiue puræ, ſiue integræ, ſiue lapſæ locum habet. D Neque ſubiectio reſpōdens huic dominio eſſet defectus, vel imperfectio repugnans perfectioni ſtatus innocentiæ; quia nec priuaret hominem libertate ſimpliciter, & dominio ſuarum actionū: nec ſubderet eum ad ſeruiendum alteri in eius cōmodum; ſed ad obediendum in actibus honeſtis in propriu, vel cōmune bonum, & commodum redundātibus. Nec poteſtas illa gubernatiua tunc eſſet coactiua, per quam ſubditi pœnis ſubiicerentur; ſed eſſet directiua ad maius bonum, & pacem communitatis ordinata. Quod ſemper intelligo de ſubditis in ſua innocentia perſeuerantibus. Nam ſi fortè aliqui peccarent, de iſtis alia eſſet ratio, vt ſæpe diximus. 12.

4. Aſſertio.

Declaratur, & probatur.

Eſt autem notanda differentia inter hanc poteſtatem politicam, & œconomicam; quòd hæc E poſterior per modum propriæ paſſionis manat ex tali coniunctione, & tali perſonæ determinatæ conuenit, ſeu in ea quaſi reſultat per modum relationis, poſito tali fundamento. Vt ſuppoſito contractu matrimonij ex natura rei ſtatim vir habet poteſtatem in vxorem. Et ſimiliter ſuppoſita generatione filij, naturalis eſt poteſtas parentum in illum. At verò poteſtas politica licèt ex natura rei reſultet in tota communitate, eo ipſo, quòd in vnum corpus politicum congregatur, non tamen conuenit determinatæ perſonæ, ſed ad communitatem per ſe pertinet modum regiminis ſtatuere, & determinatæ perſonæ poteſtatem illam applicare, vt in loco citato latè dixi. Vnde in rigore 13.

Diſcrimen inter poteſtatem œconomicam, & politicā.

gore loquendo, idem quoad hanc partem fuiſſet in ſtatu innocentiæ ſeruandum: nam eſt eadem ratio, quæ non in culpa, ſed in ipſa æquitate naturali fundatur.

14. *Quæſtiũcula incidens. Eius reſolutio abſolutè loquẽdo.*

Quæri autem poteſt, ſi Adam non peccaret, & ipſo permanente in via, ita genus humanum multiplicaretur, vt ad conſtituendam ciuitatem ſufficeret, an ſemper tanquam omnium parens principatum habuiſſet? Reſpondeo, ſolam rationem progenitoris non ſatis eſſe ad fundandum principatum cum perfecto dominio iuriſdictionis, ac poteſtatis politicæ in perfectam communitatem, quæ ex multis familiis coaleſcit, etiamſi omnium illarum vnus ſit primus parens. Et ratio eſt, quia eo ipſo, quòd filius per rationis vſum, & libertatem, ac ætatem perfectam emancipatur, liberatur à patria poteſtate, & fit ſui iuris. Vnde ſi propriã familiam habeat, in illa habet ſuam œconomicam poteſtatem æqualem poteſtati, quam habet pater in ſua familia; nec tenetur ex ſola natura rei in vnum populum cum patre coniungi; nec inter eos altior poteſtas iuriſdictionis ex natura rei intercedit. Vnde etiam poſt lapſum Adam non habuit talem poteſtatem in filios, vt bene notauit Salon. *tom.* 1. *de Iuſtitia, q.* 65. *art.* 2. *dub.* 1. etiamſi contrarium indicet Soto *lib.* 4. *de iuſtitia, q.* 3. *a. vnico.* §. *Quòd ſi quæras.* ſola illa ratione ductus, quòd Adam ſolus fuit primus humani generis parens. Sed (vt dixi) hæc ratio non ſufficit, quia neceſſarium eſt, vt accedat conſenſus eorum, qui in vnam ciuitatem coaleſcunt, ſaltem quoad capita familiarum. Non legimus autem Adam, & Cain, v. g. cum ſuis familiis in vnam ciuitatem conueniſſe, cuius politicus principatus Adæ fuerit collatus. Sed potiùs legimus Cainum primam ciuitatem condidiſſe. At verò in ſtatu innocentiæ veriſimile eſt, eo ipſo, quòd familiæ filiorum, & aliorum poſterorum Adæ multiplicarentur, fuiſſe in vnum politicum corpus congregandas, propter ſummam vnionem, & pacem, quæ inter homines tunc fuiſſet. Vnde credi etiam poteſt omnes poſteros acceptaturos Adamum in ſuum Regem, & Principem; magis ipſo vſu, & interpretatiua voluntate, quàm expreſſo pacto, aut electione. Quid autem poſtea fieret, multiplicatis, & diſperſis per orbem familiis hominum, coniectari vix poteſt, nedum affirmari.

Salon rectiùs quàm Soto.

Vel loquẽdo de ſtatu innocentiæ.

15. *Quæſtiuncula altera de dominio herili.*

Non omittam autem hoc loco interrogare, an perſeuerãte ſtatu innocentiæ eſſet in vno homine dominium particulare in alium tanquam in famulum, qui ſeruus non ſit. Hæc enim poteſtas, & ſubiectio illi reſpondens eſt quaſi media inter duas præcedentes. Nam ſubiectio famulatus non habet vilem conditionem ſeruitutis, quia non priuat libertate ſimpliciter, nec conſtituit famulum ſub dominio proprietatis heri, & ideo non videtur ita repugnare ſtatui innocentiæ, ſicut ſeruitus. Item non eſt introducta in pœnam, ſed in ſubſidium, & iuuamen quod poſſet eſſe in ſtatu innocentiæ neceſſarium.

16. *Pars negatiua approbatur primò.*

Nihilominus non fuiſſe futurum in ſtatu innocentiæ tale genus dominij, vel famulatus, probatur primò; quia licèt famulatus non ſit tam vilis conditio ſicut ſeruitus, nihilominus in hoc cum illa conuenit, quòd poteſtas domini in famulum ad vtilitatem domini tota ordinatur; & ex hac parte famulatus multum participat conditionem ſeruilem minus decoram, ſeu decentem innocentiæ ſtatui. *Secundò.* Deinde ſubiectio illa ex parte famuli introducta dici poteſt per peccatum Adæ, quia nullus homo alterius fit famulus, niſi propter indigentiam, & neceſſitatem huius vitæ mortalis, quæ indigentia nulla eſſet in ſtatu innocentiæ, & ideo in illo nullus ſeruiret alteri ex obligatione iuſtitiæ, & propter ſtipendium per modum famuli, licèt per charitatem omnes inuicem miniſtrarent. *Tertiò.* Denique etiam ex parte dominorum (ſi cogitentur) nulla ratio, aut neceſſitas talis poteſtatis, vel dominij reddi poteſt. Quia famulorum auxilium, vel propter corpora corruptibilia, quæ indumentis, alimentis, medicinis, & aliis ſimilibus adiutoriis indigent, vel per vanitatem, & ambitionem introductus eſt; vtrumque autem in ſtatu innocentiæ defuiſſet: quia ſine vllo ferè labore, aut miniſterio homines haberent paratiſſimos cibos, & veſtibus non indigerent; nec haberent abundantiam diuitiarum particularium, quarum negotiationi incumberent; ergo nullo famulatu indigerent, & conſequenter neque ex hac parte peculiare dominium in alios homines haberent.

17. *3. Dubium de diuiſione bonorum, ſeu priuatis dominiis.*

Tertium verò dubium hac occaſione excitatur, an in illo ſtatu eſſet rerum diuiſio, quoad dominia terrarum, fructuum, animalium, aliarúmque temporalium rerum. Nam licèt Deus dederit homini vniuerſale dominium iſtarum rerum, vt ſuprà diximus, non tamen hæc bona inter homines diuiſit, ſed ſingulis tradidit omnia, vt ſuo arbitrio poſſent omnibus vti, prout vellent; & hoc modo etiam poſt lapſum fuerunt omnia communia, donec diuiſio, ſeu appropriatio dominiorum introducta eſt. Eſt ergo dubium, an ſimilis diuiſio introduceretur in ſtatu innocentiæ, vel ſemper conſeruaretur rerum communitas? In quo puncto communis ſententia eſt, in ſtatu innocentiæ non fuiſſe futuram rerum diuiſionem, nec priuata dominia. Ita docent Soto, & alij plures authores, qui de dominio, & rerum diuiſione in tractatibus de iuſtitia diſputarunt, & priùs docuit Scotus *in* 4. *diſt.* 15. *q.* 4. *a.* 1. putátque fuiſſe præceptum naturale, quod poſtea dicit fuiſſe reuocatum, meliúſque dixiſſet, mutatis rebus, & ſtatu hominum ex ſe ceſſaſſe. Itaque ſentit, diuiſionem rerum per ſe non eſſe licitam, ſed ſolùm in caſu neceſſitatis; in ſtatu autem innocentiæ ceſſaſſet neceſſitas, quæ nunc eſt, & ideo tunc non eſſet. Declaratur minor, quia diuiſio rerum nunc neceſſaria eſt, tum propter vitandas rixas inter homines, pacémque ſeruandum; tum propter ſuſtentationem hominum, quia ſi bona eſſent communia, homines negligerent cuſtodire, & operari illa: hæ autem duæ rationes in ſtatu innocentiæ ceſſarent, vt eſt notum ex dictis; ergo tunc non eſſet licita talis diuiſio, ac proinde non eſſet. Et fauent huic ſententiæ Patres interdum dicentes, communem vſum rerum per ſe conuenire hominibus; diuiſionem autem occaſione peccati eſſe introductam. Ita Clemens I. *Epiſt.* 5. habetur *in cap.* 2. 12. *q.* 1. & ideo Chryſoſt. Orat. de Sancto Philogon. *meum, & tuum frigidum verbum, & malorum omnium incentiuum* appellat. Et ſimilia ferè habet Ambroſ. *lib.* 7. *in Lucam c.* 12. §. *nolite ſoliciti eſſe.*

Communis ſententia negans.

Probatur.

18. *Suſtinetur communis illa ſentẽtia cum limitationibus nõ nullis.*

Et placet quidem hæc ſententia quoad aſſertionem intentam; declaranda tamen conuenienter eſt. Nam in primis non videtur eſſe datum in illo ſtatu præceptum prohibens hanc rerum diuiſionem; quia nec poſitiuum inuenitur, nec naturale colligitur ex principiis rectæ rationis. Quia talis diuiſio de ſe nec contra iuſtitiam eſſet, nec contra aliam virtutem, & poſſet eſſe vtilis, vt bene explicauit Leonard. Leſſius *lib.* 2. *de Iuſtitia, cap.* 2. *dub.* 2. Vnde vlteriùs diſtinguendum videtur inter bona mobilia, & immobilia.

Nam mobilia magis ſunt ſubiecta diuiſioni, quia eo ipſo, quòd occupantur, ſeu capiuntur, fiunt accipientis. Et hoc ius videtur fuiſſe neceſſarium etiam in ſtatu innocentiæ. Nam qui colligeret fructus arboris ad comedendum, eo ipſo acquireret peculiare ius in illos, vt poſſet illis liberè vti, & non poſſent inuito poſſidente auferri ſine iniuſtitia. At verò in bonis immobilibus non eſſet neceſſaria ſimilis diuiſio: & de illis principaliter loquuntur dicti auctores. Conſiderandum verò vlterius eſt, potuiſſe homines in eo ſtatu operari terram, & fortaſſe aliquam eius partem ſeminare. Inde ergo neceſſariò fieret conſequens, vt poſtquam aliquis particulam terræ coleret, non poſſet iuſtè ab alio priuari vſu, & quaſi poſſeſſione illius; quia ipſa naturalis ratio, & ordo conueniens hoc poſtulat. Potuiſſet etiam vſu introduci, vt qui ſemel illam particulam terræ occuparet, tanquam propriam illam poſſideret, quandiu illam non dimitteret; & idem dici poteſt de particula terræ ad habitationem, & quaſi domicilium deſtinata. Hæc tamen quaſi nihil reputantur; & ideo abſolutè negatur diuiſio bonorum in illo ſtatu. Præterquam quòd etiam in illis rebus poſſent eſſe variæ conſuetudines non repugnantes illi ſtatui; quæ ex vario arbitrio hominum penderent. Et ideo nihil certum de illis dici poteſt.

19. *4. Dubium.*

Quartum denique dubium ex dictis facilè expediri poteſt, nimirum, quibus in actionibus, ſeu exercitiis, aut operibus homines in illo ſtatu occuparentur. Non enim futuri erant otioſi; quia hoc & rectæ rationi aduerſatur, & tædium, ac moleſtiam parit, & tamen non facilè inuenitur negotium in quo tunc occuparentur. Quia tunc nec eſſent bella, nec lites, nec corporum curationes, aut veſtes, aut artificioſi cibi: nec pro diuitiis acquirendis negotiationes, nec opera miſericordiæ corporalis locum haberent; quia nulli eſſent infirmi, afflicti, &c. Nec etiam tunc eſſet vſus artium mechanicarum; quia omnes ordinantur ad ſubueniendum neceſſitatibus corporum, quæ tunc non eſſent. Ex actionibus ergo, quæ per corpus exercentur, nullæ inueniuntur illi ſtatui accommodatæ. Aliunde verò non potuiſſent tunc homines perpetuò contemplationi vacare; quia corpus animale non poſſet ſine magno labore, vel ſpeciali miraculo, animæ in illo exercitio mentis perpetuo cooperari: nec anima ipſa ſine cooperatione corporis poſſet contemplari.

20. *Reſolutio bipartita. Probatur in primis tota reſolutio in diſtinctè.*

Reſolutio tamen breuiter eſt, vitam hominis in illo ſtatu maiori ex parte fuiſſe futuram contemplatiuam, cum aliqua tamen moderata actione illi ſtatui conueniente miſtam. Hoc generatim declaratur, quia hoc genus vitæ eſt magis de ſe accommodatum humanæ naturæ, præſertim in ſtatu viæ, & quaſi intrinſecæ mortalitatis: & conſequenter eſt etiam perfectius, quia in eo habet anima meliorem partem, & corpus conuenienti exercitio non priuatur. Deinde priorem partem docuit Damaſc. *lib. 2. cap. 30.* dicens; *Deus in Paradiſo tam ſpirituali, quàm corporeo hominem collocarat, ſiquidem in corporeo, qui in terra erat, quantum ad corpus degens ſpiritualiter verſabatur cum Angelis, diuinas cogitationes excolens, iiſque ſeſe alens, nudus ob ſimplicitatem, vitámque arte, ac fuco carentem, atque ita comparatus, vt ad ſolum creatorem per res ab ipſo creatas aſſurgeret, ipſiúſque contemplatione quàm iucundiſſimè frueretur.* Quæ quidem præcipuè dixit Damaſc. de Adamo, quia à principio perfectus fuit: ad homines verò ab illo futuros debet cum proportione accommodari.

Deinde probatur ſigillatim prima pars ex Damaſc.

A Nam omnes illi (quantum credibile eſt) ſcientiarum naturalium ſtudiis, & contemplationi vacarent; & ita magnam vitæ partem fortaſſe vſque ad conſiſtentiam ætatis in addiſcendis ſcientiis, poſtea verò in illis docendis occuparentur. Accedit, quòd non ſolùm contemplationi naturali Dei & effectuum eius, ſed maximè ſupernaturali, quæ per fidem, & charitatem exercetur, præcipuè vacarent; quia in hac maximè beatitudo huius vitæ conſiſtit, & ad futuram præcipuè conducit.

Altera item pars colligitur ex verbis Gen. 2. 21.
Poſuit Deus hominem in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum. quem locum ſuprà *lib. 3. cap. 6. num. 17.* de exteriori opere, & cultura terræ moderata, & delectabili expoſuimus. Addit Pererer. *lib. 4. in Gen. diſp. de vſu carnium in ſtatu innoc.* quòd homines in ſtatu innocentiæ omnes artes liberales colerent. Quod quidem de Dialectica, & aliis pertinentibus ad Mathematicas, ſcilicet Arithmetica, Geometria, Aſtrologia, Perſpectiua, Coſmographia, & ſimiles, valde credibile eſt, quia hæ omnes intellectum perficiunt; & externam actionem, moderatam, ac facilem, & honeſtam habent delectationem. Aliæ verò, quæ circa ſermonem verſantur, minus eſſent in illo ſtatu neceſſariæ, vt Grammatica, & Rhetorica; quia in eo ſtatu tantùm eſſet vna lingua, quam vſu ipſo omnes perfectiſſimè addiſcerent. Fortaſſe tamen etiam per artem poſſent illam perpolire, præſertim in his, quæ ad poëſim pertinent. Item ex ſeruilibus artibus aliquas nobiliores exercere poſſent, vt venatoriam, vel recreationis cauſa, & honeſti exercitij; vel ad intimius naturas animalium interfectorum penetrandas. Idem de arte pingendi, agricultura, & ſimilibus conſiderari poteſt. Præter hæc autem omnia poſſent etiam in ſacris actionibus exerceri; vt inferiùs ſuo loco attingemus.

Probatur pars 2. ex Gen. 2.

Addit Pererius aliam probationẽ.

B

C

CAPVT VIII.

An homines in ſtatu innocentiæ naſcerentur in gratia, iuſtitia, & ſcientia perfecti.

D

DIximus de perfectione ad corpus pertinente; nunc ſupereſt animæ perfectio explicanda. Et de naturali quidem nihil eſt, quod addamus; quia in anima rationali per ſe ſpectata non eſt alia perfectio naturalis præter ſubſtantiam eius, & potentias intellectus, & voluntatis; quæ totam ſuam naturalem perfectionem à principio neceſſariò habuerunt, quia illa indiuiſibilis eſt; neque in ſe magis aut minus recipit. Vnde quælibet anima ſimul recipit ab initio creationis totam hanc perfectionem, quantum eſt capax. An verò hæc indiuidualis perfectio eſſet æqualis in omnibus animabus, vel ſi eſt inter eas inæqualitas, an illæ animæ humanæ eſſent in naturalibus perfectiores, quàm nunc ſint, non oportet in præſenti diſputare. Nam prior pars generalis eſt ad omnes ſtatus humanæ naturæ, & in materia de anima tractatur. Poſterior autem pars iuxta ſuperiùs dicta eſt definienda, quia ſi futuri eſſent iidem homines, qui nunc ſunt, ceſſat quæſtio, nam etiam animæ eandem eſſent perfectionem habituræ. Sin autem homines alij, & numero diuerſi, tunc eſſent futuri, incertum eſt, quantæ perfectionis indiuidualis eſſent futuri, id enim ex Dei voluntate penderet, credibile autem eſt, ſaltem non fuiſſe futuras animas minus perfectas, quàm

1. *Quid de perfectione naturali animarum.*

E

Conſule Conimbricen. lib. 2. de anima c. 1. q. 5.

quàm nunc ſint; quoniam ad id præſumendum nulla ratio ſuppetit.

2\.

1. Aſſertio certiſſima.

Omiſſa igitur naturali perfectione, dicendum eſt de donis ſupernaturalibus, tam quoad ſubſtantiam, quàm quoad ſolum modum. Et quoniam gratia ſanctificans eſt fundamentum omnium perfectionum ſtatus innocentiæ, vt ſuprà vidimus *lib.*3. *cap.*20. ideo de illa dicimus, primò, in ſtatu innocentiæ omnes homines fuiſſe in ſtatu gratiæ generandos à primo conceptionis inſtanti. Hæc aſſertio eſt D. Thomæ 1. *p. q.* 100. *art.* 1. & communis Theologorum *in* 2. *diſt.* 20. Exiſtimóque eſſe certiſſimam. Probatur primò ex Paul. *ad Rom.* 5. dicente: *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors.* Vnde tale conficimus argumentum. Nunc homines generantur in peccato, propter peccatum Adæ; ergo Adamo non peccante, homines non conciperentur in peccato; ergo conciperentur in gratia. Antecedens eſt ſententia Pauli iuxta catholicum ſenſum, vt ex materia de peccato originali ſuppono.

Probatur 1. ex Rom.5.

3\. *Progreditur inchoata probatio.*

Prima verò conſequentia per ſe euidens eſt; tum quia, ſi Adam non peccaſſet, nulla poſſet eſſe cauſa inducens culpam in homine, in eius conceptione; tum etiam, quia ſine cauſa diceretur peccatum inductum in mundum per Adamum, ſi ipſo etiam non peccante, futurum in paruulis fuiſſet. Secunda verò conſequentia probatur primò, quia in creaturis rationalibus, prout à Deo creatæ ſunt, eiúſque ordinariæ prouidentiæ ſubſunt, non datur ſtatus medius inter ſtatum gratiæ, & peccati, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Secundò, & euidentiùs, quia nõ datur ſtatus peccati ſimpliciter, id eſt, conſtituentis hominem Deo inimicum, ſine propria priuatione gratiæ, id eſt, quæ non ſit mera negatio, ſed ſit carentia gratiæ debitæ in eſſe: nam licèt homo in puris naturalibus haberet gratiæ negationem, nihilominus in peccato non eſſet; ergo nunc concipiuntur homines cum hac gratiæ priuatione; imò iuxta veriorem ſententiam in tali priuatione, vt voluntaria in capite, formalis ratio originalis peccati conſiſtit; ergo fuit ſemper, & eſt nunc in natura humana debitum quoddam habendi gratiam diuinam à principio conceptionis; ergo ſi non interueniſſet peccatum, impleretur hoc debitum in omnibus hominibus, ac proinde omnes in gratia conciperētur. Conſequentia euidens eſt: tum, quia Deus ipſe debitum impoſuit, ideóque non poterat ex ſe negare implementum eius, ſi ex parte humanæ naturæ impedimentum non interueniſſet: tum etiam, quia aliàs illa carentia gratiæ eſſet peccatum, quia eſſet carentia, quam infans habere deberet; & non eſſet peccatum, quia nullo modo eſſet voluntaria: tum denique, quia etiam nunc carentia gratiæ pro illo primo inſtanti conceptionis non eſſet peccatum; quia non fuiſſet per Adæ peccatum inducta, ſi abſque tali peccato futura in filiis Adæ fuiſſet.

4\. *Probatur 2. ex Concil. Arauſ. & Triden.*

Secundò probatur aſſertio, & confirmatur teſtimonium Pauli, ac inductio facta ex Concil. Arauſ. II. *cap.* 19. dicente, nos perdidiſſe in Adamo, & per Adamum ſtolam animæ, quæ in nobis per Chriſtum reparatur. Apertiùs idem confirmat Conc. Trid. *ſeſſ.* 5. *cap.* 2. dicens, Adamum peccando non ſibi tantùm, ſed nobis etiam ſanctitatem, quam acceperat, perdidiſſe: & ideo peccatum, quod mors eſt animæ, in poſteros transfudiſſe. Ergo ex ſententia Concilij, ſi Adamus peccando, gratiam, quæ eſt vera ſanctitas, nobis non perdidiſſet, illã in ſtatu innocentię obtineremus. Ergo in primo conceptionis inſtãti eſſet

A infundenda. Probatur hæc vltima conſequentia in primis ex eo, quòd nunc ab illo inſtanti trahimus peccatum; ergo in eodem gratiam habere debebamus: tum quia oppoſitorum eadem eſt ratio; & pronior eſt Deus ad gratiam dandam, quàm negandam; tum maximè, quia peccatum quod animæ mortem affert, includit carentiam gratiæ, vnde pro eodem inſtanti, pro quo peccatum inducitur, gratia futura eſſet. Deinde probatur, quia nulla ratio differendi gratiam cogitari poteſt; nec deſignari tempus, pro quo eſſet danda hominibus gratia, non peccante Adamo, ſi in primo inſtanti conferenda non fuiſſet.

5\. *Euaſio excogitata multipliciter euerſitur.*

Niſi fortè quis dicat, non fuiſſe dandam vſque ad primum inſtans vſus rationis, in quo B infallibiliter daretur omnibus auxilium, quo ſe ad gratiam recipiendam diſponerent. Sed hoc nemo dicere poteſt, niſi ex proprio capite, & ſine fundamento excogitatum. Et præterea conſequenter dicendum eſſet, vt argumentum factum probat, homines nunc non contrahere peccatum vſque ad primum inſtans vſus rationis, in quo non ſe ad gratiam diſponunt: neque ad id auxilium recipiunt propter peccatum Adæ; hoc autem hæreticum eſſet, cùm ſit de fide omnes à principio ſui ortus incipere eſſe in peccato. Et præterea etiam eſt falſum, omnes homines ex certa lege Dei carere nunc in primo inſtanti vſus rationis C auxilium, quoad Deum conuertantur, ſi velint. Quin potiùs ex parte Dei omnibus ex tunc offertur, & veriſimilius eſt, multis actu dari non ſolùm ſufficiens, ſed etiam efficax. Id enim ſine miraculo & priuilegio fieri poteſt ex peculiari fauore, & prædeſtinatione Dei. Vnde vlteriùs ſequeretur ex illa ſententia, multos homines non trahere peccatum ex Adamo, nimirum, illi, qui in illo inſtanti conuerterentur ad Deum, séque ad gratiam diſponerent. Quia illi nec ante illud inſtans traxiſſent peccatum ex Adamo, vt illa reſponſio ſupponit; nec in eodem inſtanti illud contraherent, quia ponimus in illo iuſtificari; D nec poſtea poſſent gratiam perdere propter peccatum Adæ, ſed propter proprium, ac perſonale. Igitur ex dogmate fidei de originali peccato paruulorum euidenter concluditur, quòd ſi Adam non peccaſſet, homines in gratia crearentur.

6\. *Probatur 3. ex Patribus*

Tertiò hoc poteſt probari teſtimoniis Patrum, quibus ſuprà *lib.*3. *cap.*17. probauimus Adam fuiſſe in gratia creatum. Et ſpecialiter notari poteſt quod ait Irenæus lib. 5. cap. 20. *Nos recuperare per Chriſtum quod in Adam perdidimus*; recuperamus autem gratiam; ergo hanc perdidimus in Adam. Item recuperamus illam ab infantia, cùm primùm in Chriſto regeneramur; ergo etiam pro infantia illa propter Adam caremus, cùm primùm ab illo generamur: ergo etiam è conuerſo, ſi Adam E non peccaſſet, ab inſtanti, in quo ab illo generaremur, illam reciperemus. Et in eundem modum citari poteſt Baſil. *lib. de Spiritu ſancto, cap.* 17. & Leo *ſerm.* 1. *de ieiun. menſis* 10. dicens: *Erigi in Adam ſecundo, quod cecidit in primo.* Denique Anſelmus lib. de Concept. Virg. cap. 10. & 22. *Filios Adæ* (ait) *naſcituros fuiſſe iuſtos, ſi Pater non peccaret.* Ratio verò à priori huius veritatis eſt diuina voluntas, cui placuit totam hominum naturam ad ſtatum gratiæ ita prouehere, vt ſimul cum natura omnes homines illam reciperent, niſi Adam, quem veluti caput totius naturæ conſtituebat, tantę gratię impedimentum, peccando, apponeret. Vnde non daretur tunc gratia filiis Adæ ex merito eius, quia non fuit in hoc genere caput totius naturæ conſtitutus; id enim fuit proprium ſo-

Aſſertionis ratio à priori.

lius Chriſti, quod etiam in ſtatu innocentiæ exerceret, vt piè credimus: ſed daretur ex pacto & promiſſione, vtique ſub tali conditione facta, & ita nulla in hac aſſertione ſupereſt difficultas, magiſque ex dicendis in ſequenti confirmabitur. Solet autem circa illam quæri, an in illo ſtatu filij Adæ naſcerentur in gratia confirmati, vel ſaltem cum dono perſeuerandi in illa. De qua re capite ſequenti dicemus.

7. *Aſſertio 2. bimembris.* Secundò dicendum eſt, non peccante Adamo poſteros eius fuiſſe in naturæ integritate, & cum originali iuſtitia procreandos. Hæ duæ partes ita ſunt connexæ, vt prior ex poſteriori ſequatur; quia ſtatus originalis iuſtitiæ ſtatum integritatis naturæ includit, & aliquas perfectiones ei ſuperaddit, vt in ſuperioribus viſum eſt *lib.* 3. *cap.* 20. *Poſterius membrum traditur à D. Th. & aliis ſuadeturque primo.* Secunda ergo pars traditur à D. Thoma *d. q.* 100. *art.* 1. & reliquis Theologis *in* 2. *diſt.* 20. & videtur non minus certa, quàm aſſertio præcedens. Poteſtque ſuaderi primò verbis Sapietis Eccleſiaſt. 7. *Deus fecit hominem rectum*; quod intelligitur non ſolùm de rectitudine innocentiæ per carentiam peccati; nec de ſola rectitudine ſanctificantis gratiæ, ſed etiam de rectitudine, quæ ſubiectionem perfectam inferioris partis ad ſuperiorem, ac proinde carentiam fomitis, & inordinatæ concupiſcentiæ includit, vt docet Hieron. *lib.* 1. *contra Iouin.* & in ſuperioribus tractatum eſt. Dicitur autem homo creatus cum hac rectitudine; non vt erat tantùm ſingularis perſona, ſed vt in eo erat tota natura, pro qua talem rectitudinem accepit. Quod declarat Sapiens, cùm ſubdit, *Et ipſe ſe immiſcuit infinitis quæſtionibus.* Quæ verba non tantùm perſonam Adæ, ſed etiam totam naturam reſpiciunt: nam Adam peccando non ſe tantùm, ſed ſuos etiam poſteros illis quæſtionibus, & miſeriis immiſcuit; ergo etiam priora verba ad totam naturam referenda ſunt.

8. *Suadetur 2.* Præterea ex vno effectu mortis optimè hoc oſtenditur. Dicitur enim Sapient. 2. *Deum feciſſe hominem inexterminabilem*, id eſt, immortalem, quod non tantùm de primis hominibus quoad eorum perſonas, ſed etiam quoad totam poſteritatem intelligendum eſt: nam ſtatim ſubditur, *Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum.* Quia nimirum diabolus Adamum ad peccandum induxit, & ex peccato eius in cæteros homines mors intrauit. Propter quod dixit Paul. 1. *Corinth.* 15. quòd *in Adam omnes moriuntur.* & ad Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc modum intrauit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertranſiit.* Vnde multi ex hæreticis negantes originale peccatum, non fuerunt auſi negare, mortem fuiſſe inductam in humanum genus per peccatum Adæ; quorum ſententia licèt in priori parte damnetur, quoad poſteriorem recipitur, ac definitur in Concil. Arauſ. ſecundo, & in Trid. *ſeſſ.* 5. *cap.* 2. Hinc ergo concluditur Argumentum. Nam ſi Adam non peccaſſet, homines naſcerentur immortales; eo vtique modo, quo Adam immortalis creatus eſt; ergo naſcerentur cum dono originalis iuſtitiæ. Probatur conſequentia, quia donum immortalitatis ſupponit, vel includit perfectam ſubiectionem corporis ad animam, quam iuſtitia originalis conferebat.

9. *Suadetur 3.* Tertiò Concil. Trid. ſuprà definit, Adam peccando non ſolum ſibi, ſed etiam nobis ſanctitatem, & iuſtitiam amiſiſſe; vbi diſtinguendo iuſtitiam à ſanctitate, iudicare videtur Concilium, non ſolam gratiam cum ſuis virtutibus, & donis,

A quæ ſolet iuſtitia formaliter iuſtificans appellari, eſtque vera ſanctitas; ſed etiam illud peculiare donum iuſtitiæ originalis Adam ante peccatum habuiſſe; nam illud cum ſanctitate perdidit; ergo ex mente Concilij etiam illud nobis amiſit. Ergo haberemus illud, ſi Adam non peccaſſet; ergo à principio conceptionis illud reciperemus. Quæ illationes eodem modo probandæ ſunt, quo in præcedenti aſſertione ſimiles oſtendimus. Et confirmatur ex Cæleſtin. Papa *epiſt.* 1. *ad Epiſcopos Galliæ cap.* 4. dicente, *In præuaricatione Adæ homines naturalem poſſibilitatem* (vtique benè operandi) *perdidiſſe.* *Confirmatur 1. ex Cæleſtino Papa.* Vnde ſimiliter colligimus Adamo non peccante homines habituros fuiſſe illam naturaB lem poſſibilitatem. At verò illam maximè conferebat originalis iuſtitia, quæ concupiſcentiam ita frænabat, vt contra rationem non rebellaret: vt ex materia de Gratia ſuppono. Ergo non peccante Adamo haberent homines, quaſi connaturale donum originalis iuſtitiæ, quod illam poſſibilitatem naturalem conferret. Vnde hoc ipſum confirmat Arauſ. Concil. *cap.* 8. & Auguſt. aliique Patres frequenter dicunt, in omnibus Adami poſteris liberum arbitrium fuiſſe infirmatum per Adæ peccatum; non ſolùm, quia gratiam perdidit, ſed etiam, quia ex illo pugna illa inter carnem, & ſpiritum orta eſt, quæ captiuum tenet liberum arbitrium, & veluti inuitum trahit in C legem peccati, vt Apoſt. *ad Rom.* 7. deplorat; ergo pugna fomitis, & concupiſcentiæ orta eſt ex peccato; ergo iſto non exiſtente peccato, non eſſet in homine hæc pugna; ergo eſſet originalis iuſtitia. *Lib. 1. de gratia, præſertim c. 25. Confirm. 2. ex Arauſic.*

Vnde dixit optimè Auguſt. lib. 14. de Ciuit. cap. 10. *Quàm felices erant primi homines, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum turbabantur incommodis, tam felix vniuerſa ſocietas eſſet humana, ſi nec illi malum etiam, quod in homines traiicerent, nec quiſquam ex eorum ſtirpe iniquitatem committeret.* Et *lib.* 4. *contr. Iulian. cap.* 12. contra illum hæreticum, qui Tullium allegauerat, eiuſdem Tullij verba expendit, qui- 10. *Item ex Auguſtino.*
D bus dixit hominem, vt à nouerca editum in vitam corpore nudo, infirmo, &c. *animo autem anxio ad moleſtias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines.* Subdit verò Auguſtinus: *Rem vidit, cauſam neſcit, latebat enim cur eſſet graue iugum ſuper filios Adam*, &c. quia ignorabat originale peccatum. Cùm ergo iuſtitia originalis illos animi, & corporis defectus impediret; manifeſtum eſt ſecundùm Auguſtinum illos non fuiſſe futuros in hominibus, ſi Adam non peccaſſet, ac proinde omnes in originali iuſtitia creandos fuiſſe. Et *in cap.* 16. *in fine* declarat, non ſolùm grandiores, ſed etiam paruulos pati nunc E multa mala, vtique ob illius doni carentiam; ergo ſupponit, paruulos etiam habituros fuiſſe donum illud, ſi Adam non peccaſſet.

Vltimò addit D. Thomas rationem, quia iuſtitia originalis non fuit data Adæ, tanquam perſonale, ſed tanquam totius ſpeciei generale beneficium, quod toti humano generi in ſuo veluti naturali capite donatum eſt; ſub conditione tamen obſeruationis præcepti Adæ impoſiti de non comedendo de ligno ſcientiæ. Quæ conditio reſpectu perſonæ Adæ non fuit neceſſaria ad receptionem talis doni, quia illo præuentus eſt, ſed fuit ad conſeruationem, reſpectu verò filiorum eius ad collationem, ac receptionem ipſius doni præcedere debuit. Vnde, quia conditio impleta non fuit, nos illo dono priuamur, ſi autem ſeruata fuiſſet, cum ipſa natura, ad modum 11. *Suadetur vltimò ratione D. Thomæ.*

dum proprietatis naturalis datum fuiſſet. Non quidem tanquam fluens a natura, nec tanquam ei naturaliter debitum, nec etiam propter obedientiam Adæ, ſed vt debitum ex lege, & promiſſione diuina, tali conditione impleta: ſicut de gratia ipſa dictum eſt. Solum ſupereſt probandum principium illud in hac ratione aſſumptum, donum, ſcilicet, iuſtitiæ, datum eſſe ſpeciei humanæ, & Adamo, vt capiti eius, & non tantùm perſonaliter. Hoc autem principium non ratione, ſed authoritate probandum eſt ex teſtimoniis Scripturæ, Cõciliorum, & Auguſtini allegatis. Maximúmque argumentum ſumitur à contrario eiuſdem iuſtitiæ, quod eſt originale peccatum. Illud enim per modum defectus naturalis generationem hominis conſequentis, inoleuit. Vnde eſt illud Pauli ad Epheſ. 2. *Eramus natura filij iræ.* Ergo ſimili modo iuſtitia originalis data eſt à principio, vt per modum naturalis proprietatis in omnes homines redundaret non interueniente Adæ peccato. Nam oppoſitorum eadem eſt ratio: nec poteſt priuatio eſſe nunc quaſi naturalis defectus, niſi contrarius habitus futurus eſſet quaſi connaturalis, ſi lapſus totius naturæ non interueniret.

12\. *Obiectio 1. contra prædictam aſſert. ex Hugone.* Contra hanc autem veritatem maximè obiici ſolet ſententia Hugonis de Sanct. Vict. *lib.* 1. *de ſacram. p.* 6. *cap.* 24. vbi ſemel, atque iterum ait, quòd licèt Adam in ſua obedientia permanſiſſet, *non propterea filij eius naſcendo originalis iuſtitiæ meritum acciperent, ſed naſcerentur* (ait inferiùs) *in natura ab omni vitio libera, ſed non ſimiliter paternæ iuſtitiæ hærede.* *Obiectio 2. ex ratione.* Ratione præterea argumentari poſſumus, quia filiis Adæ non infunderentur à principio conceptionis omnes virtutes, ſeu habitus boni, qui in voluntate, & appetitu poſſunt per actus naturaliter acquiri; ergo nec iuſtitia originalis à principio eis infunderetur. Conſequentia probatur, quia ſuprà dictum eſt, originalem iuſtitiam, maxima ex parte in his habitibus conſiſtere quatenus intrinſecè paſſiones moderantur. Antecedens autem probatur: tum quia ſcientiæ naturales tunc non infunderentur per accidens; ergo nec virtutes acquiſibiles per naturales actus. Tum etiam, quia prò illa ætate non eſſent neceſſariæ infantibus tales virtutes ad aliquos actus proprios iuſtitiæ originalis; quia paruuli ante vſum rationis non eſſent capaces talium actuum. *Difficultas noua ex hac 2. obiectione.* Vnde noua difficultas oritur, quia non apparet in quo poſſet iuſtitia originalis in paruulis conſiſtere, quia non in aliquo habitu, vt ratio facta probat, quia non datur aliquis ſpecialis habitus à virtutibus diſtinctus qui ſit originalis iuſtitia, vt ſuprà oſtenſum eſt; ergo ſi habitus virtutum non infunderentur infantibus, nec iuſtitia illorum in habitu conſiſtere poſſet; nec etiam in actibus, aut motibus paruulorum; tum quia non eſſent capaces illorum; tum etiam, quia iuſtitia originalis non dicit propriè actum ſecundum, ſed primum per modum habitus; ergo nullo modo eſſet in paruulis.

13\. *Ad 1. obiectionẽ reſponſio D. Thomæ.* Ad Hugonem reſpondet D. Thomas *d. a.* 1. *ad* 1. loqui de iuſtitia actuali, non de habituali; quia filij ex Adamo procreati, licèt cum natura iuſtitiam habitualem acciperent; non tamen poſſent ſtatim actus iuſtitiæ operari, ſicut potuit Adam ſtatim ac creatus eſt. *Aliorũ reſponſio.* Alij dicunt, filios Adæ ſecundùm Hugonem non fuiſſe futuros paternæ iuſtitiæ hæredis; quia non oporteret omnes imitari iuſtitiam, & bona opera parentum. *Vtraque ſolutio minus commoda.* Vtraque verò expoſitio difficilè accommodatur ſententiæ Hugonis. Conſtituit enim ibi diſcrimen inter obedientiam, & inobedientiam Adæ, quòd per in-

A obedientiã ſtatim omnes poſteri facti ſunt paternæ iniuſtitiæ, & inobedientiæ hæredes; ſecus verò eſſet de obedientia Adæ, quia licèt non peccaſſet, in prædictis ſenſibus nulla eſſet differentia, quia nõ ſtatim efficerentur filij paternæ obediẽtiæ hæredes. At filij nunc geniti ex Adamo inobediente non hæreditant eius actualem iniuſtitiam, ſed tantùm habitualem. Peccatum enim originale habituale eſt in paruulis: neque ipſi poſſunt ſtatim actualem inobedientiam operari, ſicut potuit Adã. Et ſimiliter non eſt neceſſe, vt omnes, qui nunc naſcuntur ex Adamo, illum in actuali peccato imitentur, ſed tantùm, vt originale contrahant.

B Dici ergo poteſt, Hugonem non negaſſe filios Adæ habituros in ſua conceptione iuſtitiam, ſed negaſſe habituros illam ex merito parentum, & quaſi hæreditario iure, ſed ex promiſſione Dei ſub tali conditione liberaliter facta. Quod ſecus eſt in culpa, quia illam ex merito parentis primi, tanquam ex originaria cauſa hæreditamus. Deinde videtur loqui Hugo non de iuſtitia quacunque, ſed de perfecta, & inamiſſibili; ſolúmque negare habituros fuiſſe filios Adæ, talem, tantámque iuſtitiam ex merito Adæ, ſi Dei præcepto obediret. Non tamen inficiatur, quin habituri eſſent à principio iuſtitiam, quam in ætate adulta poſſent per inobedientiam amittere, qualem Adam habuit. Hócque planè indicat illis verbis: *Obedientia* (vtique Adæ) *naturam ad incorruptionem non mutaſſet, donec tempore ſuo vſque in finem ſeruata fuiſſet perfecta; qui autem interim generarentur, neque naſcendo originalis iuſtitiæ meritum acciperent, quoniam & ipſi, à quibus naſcerentur, nondum adhuc perfectæ obedientiæ iuſtitiam haberent.* Vbi duplicem videtur iuſtitiam diſtinguere, vnam quaſi inchoatam, quæ per inobedientiam amitti poterat, aliam conſummatã, quam vocat *perfectæ obedientiæ*, id eſt, quæ poſt cõpletã, & perſeuerantem obedientiam conferretur. Et hanc ſolam videtur negare filiis ex Adamo innocente genitis, nõ tamen priorem: vnde ſubiungit, *Non autem potuit natura naſcentibus dare, quod in generantibus nõdum adhuc poſſidebat.* Et tandẽ in fine capitis ſentit, ſi Adam non peccaſſet, nõ ita fuiſſe filios generandos iuſtos, vt propter meritum Adæ in iuſtitia confirmati naſcerentur: ſed eorum obedientiam probandam fuiſſe, vt proprio merito vel illam amitterent, vel præmium eius obtinerẽt. Quòd autem iuſtitiam à principio obtinuiſſent, ſatis declarat, cùm concludit, *Primam tamen obedientiam obſeruatam cauſam fore adiutricis gratiæ in omnes ſequentes, & ipſam obedientiam obediendo imitantes.* 14. *Authoris ſolutio 1.* *Solutio 2.*

E Hæc videtur fuiſſe ſententia Hugonis, quam ipſe obſcuriſſimè proponit, & nunc vnum ſenſum, nunc alium indicat; ſempérque difficultatem facere videtur argumentum factum, quòd iuxta hunc etiam ſenſum nulla ſit differentia, quam inter inobedientiam, & obedientiam Adæ aſſignat. Quia etiam culpa non ita deriuatur ad filios Adæ ex illius inobedientia, vt ſit irremiſſibilis, ſeu inauferibilis, vt ſic dicam; ita enim naſcuntur homines in peccato ob lapſum Adæ, vt per liberum arbitrium gratia Dei adiutum poſſint ad meliorem ſtatum reuocari. Reſponderi nihilominus poteſt, ex parte Adæ inueniri diſcrimen; quia ſuo peccato ita totam naturam infecit, ac deiecit, vt ex parte ſua impotentem ad recuperandam iuſtitiam illam reddiderit: at verò ſeruando præceptum nunquam poſſet auferre à poſteris poteſtatem amittendi iuſtitiam. Qui ſenſus veram doctrinam continet. An verò fuerit ab Hugone intentus, dubitari poteſt. 15. *Inſtatur cõtra datam reſponſionẽ.* *Reſpondetur.*

 Aliter

16. *Solutio 3. ad eundem Hugonis locum.*

Aliter etiam poteſt illud diſcrimẽ explicari, nimirum vnius Adæ peccatum ſufficiens fuiſſe, vt omnes eius poſteri in peccato naſcantur; obedientiam autem eius non ſatis fore, vt omnes eius poſteri in ſtatu iuſtitiæ naſcerentur. Quia licet Adam ſemel obediuiſſet Deo, ſi poſtea tranſgrederetur preceptum, filij eius naſcerentur peccatores.

In duobus quæ Hugo ſubiungit non probatur.

Quæ doctrina vera eſt, & illam maximè in principio capitis Hugo indicat. Quinetiā ſentit, quòd filij Adæ vel non reciperent originalẽ iuſtitiam, donec Adam perſeueraret obediendo vſque ad terminum illi præfixum pro tempore viæ; vel certè, quòd ſi antea daretur filiis iuſtitia, & poſtea peccaret Adam, etiam iuſtitiam acceptam filij amitterent.

Vnum eſt.

B Vtrumque autem horum falſum cenſeo. Primum quidem, quia filij nati ex Adamo ante peccatum, non naſcerentur in peccato, vt eſt per ſe notum; ergo naſcerentur in gratia, quia nõ datur ſtatus medius de lege, vt ſæpe dictũ eſt. Ergo etiam naſcerentur in iuſtitia, quia eſſent in ſtatu innocẽtiæ, in quo ſicut iuſtitia originalis non potuit eſſe, niſi in gratia fundata; ita neque gratia futura erat, niſi originali iuſtitia ornata, & munita.

Alterum eſt.

Secundum quoque falſum eſt; quia dona Dei ſunt ſine pœnitentia, præſertim donum gratũ faciens, & ideo ſemel accepta non amittuntur ſine peccato proprio, de quo latiùs in tractatu de originali peccato.

De 2. obiectione in illo n. 12.

In altera verò obiectione petitur, an ſtatu innocentiæ perſeuerante naſcerentur homines cum omnibus habitibus virtutum moralium per accidẽs infuſis? Sed hoc expedietur meliùs in fine capitis poſt ſequentem aſſertionem in num. 25.

17. *3. Aſſertio partim negatiua, partim affirm. Oſtenditur quoad affirm.*

Tertiò dicendum eſt, homines in ſtatu innocentiæ non fuiſſe recepturos à principio creationis ſcientias, vel alias perfectiones intellectus, præter habitum fidei infuſæ. Hæc vltima pars, ſeu exceptio ſupponitur, vt cõſequens ad primam aſſertionem, quia ſine fide non infunditur gratia, vt eſt conſtans apud omnes: tum quia fides eſt omnis iuſtitiæ fundamentum: tum etiam, quia quod Paulus dixit: *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, in omni ſtatu puri viatoris verum eſt; & cum proportione ad eum qui in actu, vel tantùm in habitu Deo placet, ſeu illi eſt gratus, applicandum eſt. Oſtenſum eſt autem homines in illo ſtatu fuiſſe creandos cum gratia habituali; ergo, & cum fide, ſaltem habituali.

Partis neg. duplex ſenſus. De priori ſenſu.

Reliqua verò pars aſſertionis intelligi poteſt, vel de ſcientia per ſe infuſa; vel de acquiſita natura ſua, & per accidens infuſa. In priori ſenſu eſt res notiſſima; quia neque Adam ipſe cum tali ſcientia creatus fuit, vt ſuprà diximus; ergo multo minus filij.

De poſteriori quid opinetur Richar.

In poſteriori autem ſenſu Rich. *in 2. diſt. 20. art. 1. q. 4.* ſentit, quòd licet pueri in illo ſtatu non haberent ſcientias, quantum ad vſum, haberent tamen illas, quoad habitus per accidens infuſos. Nos verò in concluſione id negamus de ſcientia naturali quoad omnes eius habitus, & ſpecies intelligibiles, quæ ab obiectis acquiri poſſunt.

18. *Contrariũ tenendum cum D. Th. Ægid. & Hugon. & probatur.*

In hoc ergo ſenſu tradit hanc ſententiam D. Thomas 1. *p. q.* 101. *art.* 1. *& q.* 18. *de verit. a.* 7. quem ſequuntur Ægid. & alij *in 2. diſt.* 20. & fuit ſententia Hugonis de S. Victor. *lib.* 1. *de ſacram. p.* 6. *cap.* 26. Ratio D. Thomæ eſt, quia vbi nulla legitur authoritas, vel neceſſitas, aliquid ſupernaturale aſſerere non debemus; ſed habere has ſcientias, & intellectuales perfectiones à Deo immediatè inditas ſupernaturale quid eſt, ſaltem quoad modum; quia naturale eſt homini ſcientiam, & cognitionem intellectus per ſenſus acquirere; ergo non poſſumus ſine aliquo ex dictis fundamentis aſſerere, infundendas fuiſſe hominibus omnibus in ſtatu innocentiæ. Antecedens quoad vtramque partem ſatis notum eſt ex dictis. Conſequentia verò probatur, quia in primis nulla authoritate id oſtendi poteſt. Deinde nulla eſt neceſſitas, quia homines geniti in ſtatu innocentiæ non haberent vſum rationis vſque ad ætatem adultam, & proportionatam; ergo pro illo tempore non indigebant habitibus ſcientiarum. Poſtquam autem ad rationis vſum peruenirent, poſſent ſua induſtria, & diligentia illos acquirere; & hoc ſatis erat ad naturalem eorum perfectionem; eſſetque illis commodum, & honeſtum in iſtarum ſcientiarum ſtudiis, & inuentione occupari; ergo neceſſarium eis non fuit illas à principio per infuſionem recipere.

19. *Obiectio 1.*

Solet autem obiici primò, quia ſuprà diximus has ſcientias fuiſſe infuſas à principio Adamo; ergo, & filiis infundi deberent, vt eſſent parenti ſimiliores.

Secunda.

Secundò, quia aliàs nunquam poſſent homines in ſtatu innocentiæ humanas ſcientias perfectè acquirere; & ita ſemper eſſent imperfecti, & aliqua ex parte ignorantes in his, quæ humanæ naturæ proportionata ſunt; quod perfectioni ſtatus innocentiæ videtur repugnare. Sequela probatur, quia humanæ ſcientiæ quamplures ſunt, & vnaquæque illarum latiſſimam habet materiam; & ex rebus ſenſibilibus difficillimè comparantur: & magna ex parte ad euidens, & certum veritatis iudicium non perueniunt. Vnde C ſi ſola inuentione, vel authoritate humana in eis procedatur, multa per ſolam opinionem, quæ falſitati expoſita eſt, cognoſcuntur. Et ita fieret, vt homines in ſtatu innocentiæ in naturali cognitione decipi poſſent, & præſertim in pueritia, vel adoleſcentia ante comparatam rerum perfectam cognitionem.

Tertia.

Tertiò, quia ſine omnibus ſcientiis non poteſt eſſe perfecta prudentia; nec ſine prudentia poteſt eſſe perfecta operatio virtutis, ac ſubinde nec perfecta originalis iuſtitia, quæ magnam facilitatem ad bonum operandum, & ad vitandum malum tribuebat.

20. *Ad 1.*

Ad primum reſpondemus eſſe plures differentiæ rationes inter Adamum & poſteros, ex quibus D potiùs aſſertio confirmatur. Adam enim creatus eſt in ætate adulta; & perfecto rationis vſu, in qua ætate iam erat de ſe capax ſcientiarum naturalium: Vnde ſi illis caruiſſet, propriæ ignorantiæ fuiſſet ſubiectus: in filiis autem paruulis carentia ſcientiarum non fuiſſet ignorantia, ſed pura neſciẽtia, vt ſuprà declaratum eſt. Deinde Adam non ſolùm creatus eſt, vt perſona priuata, ſed vt caput, & conſequenter vt doctor, & inſtructor ipſius naturæ; & ideo ratione ſui muneris ſcientias omnes poſtulabat, & iuxta conuenientem prouidentiæ ordinem illi erant debitæ. Quæ ratio in filiis locum non haberet, vt per ſe notum eſt. Denique de Adamo habemus plura Scripturæ & E Patrum teſtimonia, quæ illius eximiam ſapientiam prædicet; quòd de filiis ſecus eſt. Vnde rectè dixit D. Thomas, perfectionem ſcientiæ in Adamo non fuiſſe accidens quaſi connaturale ſpeciei ſecundùm ordinariam legem, ſed fuiſſe proprium talis indiuidui, propter eius peculiarem conditionem, & ſtatum; ideoque non oportuiſſe filios ſimiles parenti in illa perfectione à principio creari.

21. *Ad 2. ex Pererio.*

Ad ſecundum reſpondet Perer. *lib. 5. in Gen. diſp.* 1. *de excell. ſtat. innoc. q. vlt. in fin.* filios Adæ in ſtatu innocentiæ habituros fuiſſe plures commoditates & auxilia, quibus breui tempore, & ſine anxietate, vel labore ad ſcientiarum perfectionem peruenirent; numeratque decem acquirendarum rerum adiumenta præcipua. Potiſſima verò ſunt inprimis immortalitas, & impaſſibilitas corporis,

ex qua perpetua valetudo, ſenſuum internorum, & externorum integritas, & firmitas viriū corporis prouenirct. His accederet ſumma corporis, & animi moderatio; nam in illo ſtatu non eſſet neceſſarius corporum cultus, aut veſtitus; nec eſſet appetitus immoderatus diuitiarum; nam pauca eſſent ad victum neceſſaria, & illa ſumma facilitate obtineri poſſent. Victus etiam, & conſequenter etiam ſomnus eſſet moderatiſſimus. Vnde fieret, vt ferè totum vitæ tempus poſſent in primis in contemplatione rerum diuinarum, & deinde in naturalium rerum cognitione, & ſpeculatione, conſumere. Imò ſtudium illud, & occupatio eſſet illi ſtatui accommodatiſſima. Præterea ex parte obiectorum haberent maximam opportunitatem ad rerum naturas inquirendas, quia & animalia illis ad nutum obedirent, & in Paradiſo haberent omnia herbarum genera, vt facilè poſſent earum virtutes experiri, vel rimari. Idémque de cæteris naturalibus rebus facilè intelligi poteſt.

22. *Progreditur proxima reſponſio.* His accederet, quod maximi eſſet momenti, quòd non per ſolam inuentionem ſcientias addiſcerent, ſed maximè per doctrinam. Nam filij à parentibus docerentur; & ita filij Adæ doctiſſimū præceptorem habuiſſent, qui eos, quoad fieri poſſet, ſibi ſimiles redderet; idémque eius poſteri, ac ſucceſſores obſeruarent. Iuuarentur denique angelico miniſterio, & ſingulari Dei prouidentia. Addit denique d. author, habituros fuiſſe tunc homines admirabilem ingenij, memoriæ, & iudicij excellentiam, & incredibilem ſciendi cupiditatem, quibus maximè ad obtinendam ſcientiam iuuarentur. *Exponitur Pererius.* Sed in perfectione ingenij, vel in appetitu ſciendi, quatenus ex parte animæ naturalia ſunt, non eſſent homines in ſtatu innocentiæ ad ſcientias capiendas aptiores, quia in animabus ipſis non eſſent perfectiores, vt ſuprà tactum eſt. Solùm ergo ex meliori corporum diſpoſitione, & maiori animi moderatione, ac rectitudine, vel maiori percipiendi, & retinendi habilitate, maior ſciendi appetitus elicitus prouenire poſſet; multúmque ſine dubio ad ſcientias acquirendas iuuaret. Hoc ergo modo poſſent omnes in vnaquaque ætate habere ſcientiam illi ætati conuenientem, & quaſi debitam; ideóque nunquam eſſent propriè ignorantes. Et quamuis multa non poſſent euidenter cognoſcere, non eſſet illa imperfectio priuatiua, ſed negatiua; quia non vt Angeli, ſed vt homines in corpore animali viuentes in ſcientia perfecti eſſe debuiſſent. Et quãuis noſſent, quæ per opinionem cognoſci poſſunt, nunquam periculo deceptionis exponerētur, quia non opinando aſſentirent, ſed quòd ea opinabilia eſſent, certò iudicarent.

23. *Ad 3.* In tertia obiectione petitur an in ſtatu innocētiæ infunderentur per accidens omnibus hominibus omnes virtutes ex genere ſuo acquiſitæ? Quod dubium erat obiectio 2. in num. 12. quod non tractant diſtinctè Theologi. Illud autem attigit Baſſolius *in 2. diſt.* 20. & problema eſſe putat; & Richard. qui de ſcientiis id affirmat, à fortiori id diceret de virtutibus. *Quid ſentiat Baſſolius & Richard. imò & D. Thomas.* Imò D. Thom. *d.q.* 18. *de verit. art.* 7. *ad* 2. videtur in hoc differentiam inter ſcietiam conſtituere, quòd ſcientiæ nō requiruntur ad vnionem cum Deo, ſicut virtutes; & ideo potuerunt, vel etiam debuerunt virtutes infundi, quamuis ſcientiæ non tribuerentur. Vnde *in ſolut. ad* 3. dicit, quòd homines fuiſſent in ſtatu innocēntiæ perfecti in his, quæ pertinent ad prudentiam; etiamſi in ſpeculatiuis ſcientiis perfecti non eſſent. *Authoris reſolutio.* Nihilominus tamen contra-

A rium videtur probabilius; nam æqualiter ſequitur ex illo fundamento, quòd talis modus habendi naturales virtutes ſupernaturalis eſt; & ideo ſine authoritate, vel cogente ratione affirmari non debet, neutrum autem in præſenti inuenitur. Neque eſt eadem ratio de virtutibus per ſe infuſis, & acquiſitis. Nam illæ non habent modum alium naturalem productionis, & per ſe conſequuntur, vel debentur gratiæ, & ideo à principio inditæ fuiſſent infantibus cum ipſa gratia. At verò virtutes naturales alium modum productionis, ſeu acquiſitionis ex natura ſua poſtulant; & per ſe non comitantur gratiam, nec ab illa pendent; & ideo non oportuit à principio infundi.

B Neque propter originalem iuſtitiam neceſſaria erat in ſtatu innocentiæ illarum virtutum infuſio, quia in infantiæ ſtatu non dantur motus appetitus contrarij rationi propriè loquendo; quia cùm perſona tunc ratione non vtatur, motus, qui in illa inſurgere poſſunt, non ſunt rationi contrarij. Vnde in illo ſtatu non eſſet imperfectio, quòd motus appetitus præuenirent voluntatem, & illam excitarent, quia hoc eſſet omnino naturale in illo ſtatu, in quo voluntas nondum eſſet domina ſui, ſuarúmque facultatum; nec ratio poſſet appetitum præuenire, quia nondum eſſet rationis vſus. Veriſimile autem eſt, Deum ſua prouidentia, & per Angelorum cuſtodiam C fuiſſe effecturum, vt etiam infantibus non inſurgerent motus indecentes, vel de ſe repugnantes rationi, ſicut etiam in adultis dormientibus nulli tales motus inuenirentur: & ita etiam in infantibus non eſſent motus perturbantes animum; vel per nimiam iram, timorem, concupiſcentiam, & ſimiles, quos in paruulis experimur; & ſimili modo, ac ratione non eſſent in paruulis illuſiones ſenſuum, ac phantaſmatum; nec errores, aut deceptiones, & ſimiles, quæ propter defectum vſus rationis inueniri ſolent. Nam licèt in eis culpa careant, & leuiores imperfectiones ſint, nihilominus ab ſtatu innocentiæ alienæ ſunt, & aliquid pœnalitatis habent; & ideo veriſimilius eſt, hos D omnes fuiſſe effectus iuſtitiæ originalis in paruulis. Veruntamen propter illos non eſſent neceſſarij, imò parum, vel nihil deſeruirent habitus virtutum acquiſitarum per accidens infuſi, cùm illorū vſus non eſſet in libera habentium poteſtate. Ad illos ergo effectus daretur ſpecialis prouidentia Dei remouentis obiecta, & cauſas, ex quibus poſſent tales cogitationes, vel imperfecti motus in illa ætate excitari. Sicut ex eadem prouidentia proueniebat, vt nullum extrinſecum agens poſſet dolorem, vel aliquam læſionem pueris inferre. In quo etiam bonorum Angelorum cuſtodia, & malorum remotio, & coërtiò, & peculiaris etiam induſtria, & diligentia parentum iuuare E poſſent.

Et ita ſimul reſponſum eſt ad obiectionem ſuprà factam contra ſecundam aſſertionem cum ſua noua difficultate. Concedimus enim non fuiſſe infundendos poſteris Adæ in illo ſtatu habitus virtutum, vel ſcientiarum acquiſitarum, & conſequenter nec habituros fuiſſe intrinſeca facultate vitandi omnes motus, vel paſſiones contrarias originalis iuſtitiæ. Nihilominus tamen generandos fuiſſe cum iuſtitia originali, quam ſemper haberent, quaſi in actu primo, quia haberent innocentiam, & gratiam, cui pro illo ſtatu talis Dei prouidentia debebatur; ſemperque parata eſſet ad remouendam omnem paſſionem perfectioni, & tranquillitati illius ſtatus contrariam. Neque puerilis ætas eſſet capax iuſtitiæ originalis cum ma-

24. *Procedit reſolutio.*

25. *Colligitur reſponſio ad obiectionem 2. in num. 12.*

iori, magíſque intrinſeca perfectione. Poſtquam autem homines ad vſum rationis peruenirent, nunquam quidem ſentirent motus fomitis, tamen in principio id proueniret ex adiutorio ſpeciali Dei, vel remouentis contraria obiecta, vel excitantis rationem, vt vigilaret; & voluntatem, vt quantum poſſet appetitum contineret. In illo autem initio deeſſet illa peculiaris facilitas, & perfectio, quæ ex habitibus acquiſitis prouenire ſolet. Vnde in illo etiam initio non haberent homines perfectam prudentiam habitualem acquiſitã. Poſſent tamẽ ex optima educatione, & inſtructione habere veluti quandam inchoationem eius, ratione cuius cum peculiari adiutorio Dei in primo vſu rationis actualem (vt ſic dicam) prudentiam exercerent, & deinceps facilè acquirerent habitualem; & ſingulis ætatibus proportionatã ſemper haberent. Ideoque ſi quis eſſet pro aliquo tempore defectus perfectionis, ille eſſet negatiuus, non tamen priuatiuus; quia illi ætati non plus deberetur, & paulatim illa perfectio magna facilitate acquireretur. Vnde quod ſuprà diximus, iuſtitiam originalem collectionem horum habituum includere; de iuſtitia in ſuo perfecto ſtatu exiſtente intelligendum eſt, quem ſtatum habuit in Adamo à principio propter peculiares rationes in illo inuentas, vt iam explicatum eſt.

CAPVT IX.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ omnes homines in gratia confirmati naſcerentur; & conſequenter an omnes poſteri Adami eſſent prædeſtinati, ſolíque electi ex illo naſcerentur.

1. *1. Senten. affirm. Anſelmi.* PRima ſententia affirmat Adamum, ſi non peccaret, ſed primam tentationem vinceret, fuiſſe in gratia confirmandum, non ſolùm in perſona ſua, ſed etiam in tota poſteritate, ac ſubinde non niſi ſanctos, & cum perfecta, & integra innocentia ſaluandos; ac denique ſolos prædeſtinatos, & electos ex illo fuiſſe naſcituros. Ita videtur ſenſiſſe Anſelm. lib. 1. Cur Deus homo, cap. 18. poſt medium. *Videt enim* (inquit) *quòd ſi viciſſent, ita confirmarentur cum tota propagine ſua, quòd vltra peccare non poſſent.* Quod ſuadet hac ratione. *Eius ratio.* *Quia nemo dicet, plus valere iniuſtitiam ad alligandum in ſeruitutem hominẽ in prima perſuaſione ſibi conſentientem, quàm valeat iuſtitia ad conſummandum in libertate ſibi in eadem tentatione adhærentem.* Sed per primam iniuſtitiæ perſuaſionem tota natura victa eſt; ergo per primam victoriam tota etiam natura viciſſet, & in libertatem perfectam vindicaretur; eiuſdémque ſententiæ videtur fuiſſe Greg. *Fauere videtur Gregor.* *lib.4. Mor. cap.36. aliàs 28. in fin.* vbi ait, quòd *ſi parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex ſe filios gehennæ generaret, ſed ſoli electi ab illo naſcerentur.*

2. *Dictam ſententiam recipit Scotus cum limitatione.* Ex Scholaſticis Scot. 2. *diſt.* 20. ſequitur ſententiam Anſelmi, limitando illam, nimirum, quòd filij Adæ innocentis, non ſtatim in principio naſcerentur confirmati, ſed vincendo poſtea primã tentationem, confirmarentur; ſicut primus parens confirmatus eſſet, quia non fuiſſent filij melioris conditionis, quàm pater. Vlteriùs verò *in q.* 2. in ſententiam Gregorij inclinat, quoad eã partem; quod in ſtatu innocentiæ, ſi Adam non peccaret, ſoli electi naſcerentur. Additque illos fuiſſe futuros eoſdem numero homines, qui nunc præ-

A deſtinati ſunt, & non plures, neque pauciores. Nam hoc etiam Gregorij verba ſonant. Addit etiam rationem; *Scoti ratio.* quia prædeſtinatio electorum facta eſt ante præuiſum originale peccatum, & ante præuiſas generationes omnium futurorum hominum; ergo rata permanſiſſet, etiamſi Adam non peccaſſet; quia prædeſtinatio immutabilis eſt. Antecedens probat ex illo principio, quòd *ordinatè volens prius vult ea, quæ vltimo fini immediatiùs coniuncta ſunt*; & ideo Deus volens primariò vult ſeipſum, proximè prædeſtinatorum gloriã, & gratiam. *Gabriel cũ Scoto ſentit. Maior autẽ ex parte diſſentit.* Cum Scoto in omnibus conſentit Gabr. *ibi a.* 1. ſolùm dubitat, an perſeuerante ſtatu innocẽtiæ iidem homines fuiſſent prædeſtinati, qui nunc

B ſunt. Maior etiam ibi *in dub. vlt.* poſt principalem quæſtionem, in eodem puncto à Scoto diſcrepat: in aliis verò ſententiam Anſelmi approbat. *Baſſolus & Pereira Scoto adhærẽt.* Baſſol. autem ibi *art.* 3. & 4. Scotum omnino ſequitur. Et conſentit Perer. *lib.* 4. *in Gen. quæſt. de procre. mulieris.* circa illa verba: *Non eſt bonum hominem eſſe ſolum*; quatenus ait, in eo ſtatu tantùm electos homines fuiſſe generandos.

3. *Communis ſententia negatiua prænotatio.* Contrariam ſententiam ſicut communiorem, ita & probabiliorem cenſeo. Vt autem illam explicem, & confirmem, aduerto duas hîc miſceri quæſtiones. Vna eſt, an omnes geniti ex Adamo innocente à principio reciperent donum perſeuerantiæ in gratia, ſeu confirmationem in illa: nam

C in præſenti inter hæc non diſtinguimus. Alia eſt, an omnes ſaluarentur, ſeu eſſent electi, & prædeſtinati. Hæ namque quæſtiones in rigore diſtinctæ ſunt, quia illa duo inter ſe conuertibilia non ſunt. Nam licèt omnis confirmatus in gratia pro toto tempore vitæ ſit prædeſtinatus; non tamen è conuerſo omnis prædeſtinatus eſt etiam confirmatus, vt per ſe conſtat. Nihilominus tamen in præſenti materia illa duo tanquam conuertibilia reputantur. Et qui putant omnes homines propagandos ab Adamo perſeuerante in innocentia, futuros fuiſſe prædeſtinatos; conſequenter aſſerunt, etiam fuiſſe futuros perpetuò innocentes. Quia ſi gratiam poſſent aliquando amittere, nul-

D lum relinqueretur fundamentum ad dicendum, non obſtante peccato fuiſſe infallibiliter omnes ſaluandos. Vnde enim conſtare poſſet omnes fuiſſe condignam pœnitentiam acturos; & poſt illam fuiſſe pro aliquo tempore vſque ad finem vitæ in gratia perſeueraturos? Nulla enim maior ratio eſt ad hoc aſſerendum generaliter de omnibus pro aliqua temporis parte, quàm de toto tempore vitæ. Et ideo tota quæſtio verſatur de dono perſeuerantiæ totius vitæ cum impoſſibilitate quadam peccandi. *1. Aſſertio contra ſententiã Anſelmi in num. 1.* Dico ergo primò, etiamſi Adam non peccaſſet, poſteri eius geniti in gratia, & iuſtitia peccare poſſent, & gratiam amittere. Hæc eſt ſententia D. Thomæ 1. *p. q.* 100. *art.* 2. & *quodl.*

E 5. *n.* 8. & *in* 2. *diſt.* 20. *q.* 2. *art.* 3. *ad* 5. vbi idem tenet Durand. *q.* 5. *n.* 9. Indicat Ægid. *q.* 2. *art.* 4. §. *aduertendum, & in ſolut. ad* 2. & Richar. ibi *art.* 2. *q.* 3. dicit, quòd filij Adæ innocentis poſſent peccare, & non peccare: ſed addit, quòd fortaſſe nullus peccaret; ſed in hoc vltimo diuinat, vt dicemus. Eandem ſententiam ſequuntur Caiet. & moderni *ad* 1. *p.* D. Thomæ, ſuprà; Zumel, Molin. & Valent. qui omnes illam ex Auguſtino ſumunt *lib.* 4. *de Ciuit. cap.* 10. quatenus ſub conditione dicit futuros fuiſſe homines felices in illo ſtatu; *Si nec primi homines malum, quod in poſteros traiicerent; nec quiſquam ex eorum ſtirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet.* *Probatur ex Auguſt. & Hugone.* Vbi ſatis indicat, tam poſſibile hoc poſterius fuiſſe, ſicut fuit prius. Vnde ſtatim ſubdit, ſecuritatem non peccandi

candi ſolùm in ſtatu gloriæ eſſe potuiſſe. Et ſimili modò loquitur *lib.1. Retract. cap.13. ad fin. & lib. 9. Gen. ad. lit. cap.* 3. dicens, omnes in vitam beatam ſine morte transferendos fuiſſe: *ſi iuſtè omnes, obedienterque viuerent.* Vnde Hugo de S.Vict. *lib.1. de Sacram. p.6. cap.24.* in eodem ſenſu dixit; ſi Adam non peccaſſet, filios eius in iuſtitia eſſe naſcituros, ſed non perfectâ, donec vſque in finem ſeruarent illam.

Probatur deinde ex ratione D. Thom.

4. Ratione probat veritatem hanc D. Thomas. Quia homo viator ab intrinſeco eſt mutabilis ad peccandum, ſed filij Adæ in illo ſtatu naſcerentur viatores; ergo ex vi ſtatus poſſent peccare, & gratiam amittere. Maior certa eſt, quia omnis creata voluntas in perſona creata, eſt mutabilis de ſe ad peccandum; nec poteſt ab intrinſeco confirmari in bono, niſi per viſionem claram Dei, vt ſuprà de Angelis oſtenſum eſt. Minor etiam eſt certa; quia primi homines non ſunt creati videntes Deum, imò nec in corpore animali illum videre poſſent, licèt non peccarent, vt per ſe notum eſt. *Euaſio.* Circa conſequentiam verò dubitari poteſt, quia ſolùm poteſt inde concludi, filios Adæ non fuiſſe futuros impeccabiles ab intrinſeco; quod etiam authores prioris ſententiæ fatentur. Sed affirmant nihilominus fuiſſe confirmandos per ſpeciale donum gratiæ extrinſecus à Deo collatum, ſicut ſuprà diximus, in eodem innocentiæ ſtatu omnes fuiſſe ab omni peccato veniali præſeruandos; quandiu mortaliter non peccarent. Vel ſicut Apoſtoli in gratia confirmati ſunt in die Pentecoſtes. Vel ſaltem ſic ut multis iuſtificatis in infantia datur etiam nunc perſeuerantiæ donum vſque ad mortem, ſiue ſit diuerſum à confirmatione, ſiue non; quia in hoc non eſt nunc controuerſia. Et ita prioris ſententiæ authores facilè concedent, in illo ſtatu homines futuros fuiſſe potentes peccare, niſi eis concedatur ex dono Dei infallibiliter fuiſſe perſeueraturos; ac proinde in ſenſu compoſito talis doni, non potuiſſe peccare.

Excluditur.

5. Sed hanc euaſionem tacitè excluſit D. Thomas dicens, hoc donum confirmationis eſſe priuilegium ſpeciale ex Dei voluntate pendens. Hoc enim non ſolùm de lapſa natura, ſed etiam de integra verum eſt. Nam licèt homo in natura integra poſſet per communia gratiæ auxilia diu in gratia perſeuerare; nihilominus donum infallibiliter perſeuerandi ſpecialiſſimum eſſet, & non debitum illi ſtatui, ſed ex libero Dei dono pendens: ergo ex vi illius ſtatus originalis iuſtitiæ colligi, aut affirmari non poteſt, quòd illo peſeuerante, omnibus daretur perſeuerantiæ donum, ſeu confirmatio in gratia, & innocentia. *Exponitur D.Thom.* Et in hoc ſenſu accipiendum eſt, quod D. Thomas ſuprà dicit; *non videri poſſibile, quòd pueri in ſtatu innocentiæ naſcerentur in iuſtitia confirmati.* Loquitur enim de poſſibili ſecundùm ordinariam poteſtatem, & communem legem, vt paulo pòſt explicat. Meritóque ſupponit, de illo ſtatu iudicandum eſſe ſecundùm communem legem illi conſentaneã, & quaſi connaturalem: nam ſpecialia priuilegia non ſunt omnibus communia. Nec poſſunt cum fundamento affirmari, niſi vel ex aliquo effectu iam cognito, vel ex ſpeciali promiſſione Dei. In præſenti autem nullum eſt teſtimonium, vel authoritas, ex qua de tali promiſſione conſtet. Neque aliud eius indicium; quin potiùs ex his, quæ in Adamo, & Eua contigerunt, euidens eſt, ſtatui innocentiæ, vt ſic, non eſſe debitum, nec conſequens donum impeccabilitatis, etiam illo modo, quo per confirmationem in gratia interdum datur. Et inde vlteriùs infertur, non fuiſſe dandum A omnibus; tum quia non eſt promiſſum, tum etiam, quia non eſt veriſimile, maiora dona gratiæ fuiſſe danda toti poſteritati, quàm primis parentibus data fuerint.

2. Aſſertio contra Scotum in n.2.

Secundò addendum eſt, quòd ſtatu innocentiæ durante homines ex lege communi non acciperent confirmationem in gratia poſt victoriam alicuius primæ tentationis: imò nec in toto tempore viæ, ſed in termino eius. 6. Hanc etiam aſſertionem intendit D.Thomas. *Probatur.* Et probatur, quia ipſe Adam, licèt viciſſet tentationem ſerpentis, non ſtatim manſiſſet in gratia confirmatus, ſed poſſet peccare quandiu viueret in animali corpore. Ergo idem cum proportione de filiis dicen- B dum eſt. Conſequentia probata iam eſt; quia nec authoritate oſtendi poteſt, nec per ſe eſt veriſimile, maiora dona gratiæ fuiſſe promiſſa poſteris Adæ primam tentationem vincentibus, quàm ipſi Adæ. Quod etiam Scotus, & alij ſupponunt. Antecedens ergo probatur, quia talis confirmatio, etiam poſt primam victoriam non ſequeretur ab intrinſeco ex vi illius actus deliberati, quo voluntas adhæreret Deo, eiúſque obdientiam eligeret, quia voluntas hominis etiam in ſtatu innocentiæ mutabilis eſſet ex natura ſua, etiam poſt primum actum plenè deliberatum, vt à fortiori conſtat ex his, quæ de Angelis ſuprà diximus. Quia de voluntate humana multo C to certius eſt habere hanc mutabilitatem connaturalem, quam gratia, vel iuſtitia originalis non auferebant, vt iam dictum eſt. Nec etiam illa cófirmatio daretur ab extrinſeco, quaſi præmium illius primæ victoriæ, quia neque hoc præmium ex natura rei eſt debitum, nec oſtendi poteſt, in eo ſtatu fuiſſe promiſſum Adæ, aut Euæ; vbi enim talis promiſſio oſtendi poteſt?

Confirmatur 1. à ſimili.

7. Quocirca, ſicut nunc non poteſt iuſtus mereri de condigno confirmationem in gratia, ſeu infallibile perſeuerantiæ donum, non ſolùm per vnius tentationis victoriam, ſed etiam per quotcunque merita; ita neque in ſtatu innocentiæ id poſſet, quia ex natura rei eadem eſt ratio, & de D alio genere prouidentiæ, vel promiſſionis diuinæ pro ſtatu innocentiæ nihil cum fundamento affirmari poteſt. Si autem Adam ſibi hoc donum promereri non potuit, multo minus ſuis poſteris illud meruit. Et eadem ratione, nec vnuſquiſque filiorum Adæ, illud ſibi mereri potuiſſet. Neque etiam dici poteſt, ſaltem de congruo potuiſſe illud mereri. Tum quia meritum de congruo non ſufficit ad infallibilem conſecutionem, niſi oſtendatur promiſſio, quæ in præſenti non inuenitur. Tum etiam, quia nunc non datur omnibus hominibus hoc donum, non obſtante infinito merito Chriſti. Cur ergo credendum eſt fuiſſe dandum, vel omnibus propter vnum actum Adami vincendi primam tentationem; vel vnicuique propter primam victoriam ſimilem? *Confirm. 2. ex verbis Gen.2.* Tandem con- E firmari hoc poteſt verbis illis Dei, *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris,* Gen. 2. Nam illis ſignificatur, non tantùm ſtatim in prima tentatione, ſed poſtea quocunque tempore potuiſſe hominem ex cibo vetito comedere, & peccare, ac ſubinde potuiſſe priùs tentationem vincere; & poſtea ab alia ſimili, vel maiori ſuperari. Nam hoc planè in illa generali comminatione, *In quacunque die,* &c. indicatum eſt.

Ad Anſelmum eiúſque rationem in n.1.

8. Ad Anſelmum ergo reſpondet D.Thomas, non omnino aſſerendo, ſed dubitando, locutum fuiſſe. Nihilominus tamen negari non poteſt, quin in eam partem inclinauerit. Sed ratio eius, (vt idem D. Thomas notauit) non cogit. Solùm enim

nim

nim concludit, quòd ſicut natura humana per primam inobedientiam primi hominis in ſeruitutem redacta eſt, ita per obedientiam in libertate & iuſtitia conſeruaretur. Veruntamen ſicut per culpam Adæ non ita ſumus omnes in captiuitatem redacti, vt non poſſimus per libertatem arbitrij in libertatem vindicari; ita etiam licèt per Adæ obedientiam originalem iuſtitiam quaſi hæreditario iure haberemus, nihilominus illam per liberum arbitrium amittere poſſemus. Eſt tamen differentia, quòd iuſtitiam ſemel amiſſam ſolis viribus liberi arbitrij, niſi nos Deus ſua gratia præueniat, & adiuuet, recupare non poſſumus: iuſtitiam autem etiam ab Adamo deriuatam, modo ſuperius declarato, de noſtro, & ſolo libero arbitrio amittere poſſemus. Hoc autem non eſt, quia fortior ſit culpa ad inducendam ſeruitutem, quàm obedientia ad iuſtitiam, & libertatem conſeruandam; ſed ex infirmitate, & fragilitate noſtræ naturæ prouenit. Eſt enim potentior de ſe ad malum, quàm ad bonum, & facilius à Deo, quàm à creatura auertitur; quia difficilius ad Deum, quàm ad creaturam conuertitur. Vnde fit etiam, vt vna inobedientia momentanea (vt ſic dicam) totam naturam ita deiecerit, vt à lapſu per ſe ſolam reſurgere non poſſet, abſque gratia; vna autem obedientia non eſſet ſufficiens ad conſeruandam iuſtitiam pro tota natura; ita vt poſtea per eiuſdẽ præcepti tranſgreſſionem amitti non poſſet. Reddíque poteſt ratio, tum quia bonum ex integra cauſa, malum autem ex quocunque defectu, ideóque ad deſtruendam iuſtitiam ſufficit ſemel peccare: ad conſeruandam autem iuſtitiam non ſatis eſt ſemel obedire, ſed etiam in obedientia perſeuerare. Tum etiam, quia potentior eſt homo de ſe ad cadendum, quàm ad reſurgendum, vel in bono perſeuerandum; & ideo poſt cuſtoditum ſemel præceptum, potuit facilè ſequi culpa ſufficiens ad maculandam totam naturam: poſt primam autem inobedientiam non potuit ampliùs primus parens totam naturam in priſtinum ſtatum reſtituere; de quo latiùs *in tom. de Incarnat. in principio.*

9. *Ad Gregor. in eodem n. 1. reſponſio D. Thomæ.*

Ad Gregorium etiam reſpondet D. Thomas, ſolùm voluiſſe docere, quòd ſi Adam non peccaret, non generaret filios gehennæ, id eſt, peccatores, & dignos gehenna, ſicut modò illos generat; nihilominus tamen non negare Gregorium, quin ipſi filij Adæ etiam iuſti geniti poſſent poſtea per propria peccata filij gehennæ fieri. Quæ reſponſio ſatisfaceret, ſi Gregorius tantùm diceret, *Nunquam ex ſe filios gehennæ generaret*: ac non ibi ſiſtit, ſed adiungit, *Sed hi, qui nunc per redemptionem ſaluandi ſunt, ſoli ab illo electi naſcerentur.* Propter quod addit D. Thomas *d. q.* 100. *art.* 2. *ad* 1. quòd ſi fortè, durante ſtatu innocentiæ, homines non peccarent, non id eſſet, *quia eſſent in iuſtitia confirmati, ſed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato conſeruarentur immunes.*

Inſtatur 1. dicta reſponſio.

Occurritur ex D. Thoma.

Inſtatur 2.

Sed hoc non ſatisfacit, quia (vt diximus) hîc non eſt contentio de propria confirmatione ab intrinſeco; nec de modo præſeruationis à peccato, ſed abſolutè; an ex certa lege omnes præſeruarentur à peccato, ſeu damnatione. Quod ſi Gregorius aſſerere voluit, ex ſpeciali dono Dei, quodcunque illud ſit, omnes fuiſſe in perpetua iuſtitia conſeruandos, planè contra noſtram ſententiam docuit. Vnde D. Thomas *d. quodl. a.* 8. aliter reſpondet, videlicet, quòd Gregorius cùm dicit, *ſoli electi naſcerentur*, non intelligit abſolutè, *ſed quantum eſt ex ratione originis.* Obſtant verò ſequentia verba Gregorij, *Soli ab illo electi naſcerentur, eoſdem electos aſpiciat* (vtique vir ſanctus) *atque cum eis quomodo quieſcere potuiſſet, intendat.* Quibus poſterioribus verbis apertè declarat, in prioribus ſe loqui de electis, non ſolùm quantum eſt ex vi originis, quomodo omnes baptizati dici poſſunt electi quantum eſt ex vi Baptiſmi, & omnes fideles ſolent vocari electi, vtique ad fidem; ſed loqui de electis ſimpliciter, vt cum effectu ſaluentur, ſeu gloriam conſequantur. Nam ad hos electos aſpicere debemus, vt cum illis quieſcere optemus.

Aliter occurrit idem D. Thom.

Replica in contrarium.

Et ideo dixerunt alij ſignificaſſe Gregorium illis verbis; ſi neque Adam, neque poſteritas eius peccaſſet, futurum eſſe, vt tales electi tantummodo naſcerentur, quales nunc per Chriſtum ſaluantur. Ita Valent. & tribuit D. Thomæ *in d. quodl.* At D. Thomas nihil aliud, præter id, quod retuli, dicit. Neque Gregor. ponit illam conditionalem, *ſi neque Adam, nec poſteritas eius*, peccaret; ſed tantùm dicit: *Si parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, ſoli electi ab eo naſcerentur.* Quare probabile cenſeo, quod Molina etiam dixit, Gregorium in ea fuiſſe ſententia, vt crederet, Adamo non peccante, omnes eius filios ſaluos futuros fuiſſe. Quod potuit quidem facere Deus. Vnde autem ſciri poſſit, ita fuiſſe futurum, ignoramus. Eadémque ratio, vel maior eſt, vt dixi, de immunitate ab omni peccato; ideóque ſolùm dicimus, ex vi illius ſtatus potuiſſe filios Adæ peccare, quamuis poſſet Deus, quos vellet, ab omni peccato præſeruare. 10.

Alij vt Valentia aliter reſpondent ad dictum locum Gregorij. Non ſatisfaciunt.

Molinæ reſponſio acceptatur.

CAPVT X.

Dubia nonnulla circa doctrinam ſuperioris capitis expediuntur.

PRæcipua difficultas circa ſuperiorem reſolutionem eſt, quia poſito lapſu aliquorum hominum, videtur difficile ad explicandum, quomodo illis fuiſſet prouidendum, tam in ordine ad Deum, quàm in ordine ad cæteros homines innocentes. Nam in primis ſequitur, eos, qui peccarent, amiſſuros fuiſſe originalem iuſtitiam ſimul cum gratia; ergo fierent mortales: ergo eiiciendi eſſent extra Paradiſum. Hinc autem aliæ perplexitates orirentur. Quid enim, ſi maritus peccaret, & non vxor; vel mater habens filium innocentem, & infantem, nunquid filius eiiciendus eſſet cum matre, vel ab illa eſſet ſeparandus? Vtrumque enim incommodum eſt. Deinde ſequeretur ſtatum peccati, aut gratiæ notum fuiſſe futurum & ipſis peccantibus, & aliis; quia ſtatus originalis iuſtitiæ per effectus, & ſigna facilè innoteſcere poſſet. Conſequens autem inconueniens videtur, quia poſſent peccata eſſe merè interna, quæ non expedit omnibus eſſe nota; & ſimiliter non expediebat, vt ſemel peccans, poſtea de ſua pœnitentia, & peccatorum remiſſione ſtatim certus fieret. 1.

1. Difficultas.

In hoc dubio, ſi vera eſſet ſententia dicentium illo in ſtatu amitti potuiſſe gratiam, non amiſſa originali iuſtitia, conſequenter dici poſſet, perſeuerante Adamo in Dei obdientia, filios eius, qui peccarent, amiſſuros fuiſſe gratiam; non verò originalem iuſtitiam. Quod tribui poteſt Catherino: nam *in Opuſc. de peccat. Orig. diſp.* 4. *in fin.* dicit, quòd licèt Eua peccaſſet, & gratiam amiſiſſet, non priuaretur originali iuſtitia, ſi Adamus non peccaſſet. Ergo à fortiori idem dicturus fuiſſet de filiis Adæ, ſi patre non peccante, ipſi peccarent: imò fortaſſe idem diceret de Adamo, 2.

Reſoluitur ex quadam ſententia Catherini.

mo, ſi ſeruaret præceptum non comedi de ligno ſcientiæ, & contra alia peccaret. Poteſtque hoc ſuaderi, quia donum iuſtitiæ erat in eo ſtatu naturale, ſed dona naturalia non amitterentur per peccatum; ergo nec donum iuſtitiæ per quodlibet peccatum amitteretur; ſed ſolùm propter peccatum totius naturæ iuxta comminationem Dei. Vnde ſupponendo hanc ſententiam dicendũ eſſet, homines non fuiſſe morituros, etiamſi peccarent, & conſequenter nec fuiſſe extra Paradiſum emittendos. Et ita ceſſarent aliæ dubitationes, quæ ex contraria poſitione inferebantur.

3\. *Dicta reſolutio reiicitur multipliciter.*

Sed illa ſentẽtia ſupponit falſum fundamentũ: in ſuperioribus enim demonſtratum eſt, iuſtitiam originalem nunquam permanere ſine gratia, & oppoſitum diuinæ inſtitutioni repugnare. Deinde illo fundamento permiſſo, alia maiora incommoda oriuntur. Nam incredibile eſt, homines rebelles Deo per peccatum, habituros fuiſſe corpora impaſſibilia, & immortalia, & appetitum inferiorem plenè ſubiectum ſuperiori: & ſimilia priuilegia, quæ originalis iuſtitia ſecum afferebat. Deinde, vel homines ſemel peccantes in illo ſtatu agere poſſent pœnitentiam, vel non? Si non poſſent, conſequenter non poſſent in gratiam redire; quod miſerrimum eſſet. Si autem eam agere poſſent; quomodo permanente iuſtitia originali poſſent pro peccatis ſatisfacere; cùm donum illud ab omni pœna, & dolore hominem præſeruaret. Item ſi homo poterat in illo ſtatu peccare, poſſet etiam ſæpius id facere, & conſuetudine peccandi prauos habitus acquirere: talis autem diſpoſitio repugnat cum rectitudine iuſtitiæ originalis. Denique licèt iuſtitia originalis ex ea parte, qua perficiebat, & quaſi integrabat naturam intra ſuum ordinem, dicatur quodammodo naturale donum; nihilominus ſimpliciter non erat naturæ debita, nec dabatur, niſi gratis, & in ordine ad perfectionem gratiæ; ergo non erat magis inamiſſibilis per peccatum, quàm ipſa gratia.

4\. *Verior reſolutio bipartita.*

Dicendum ergo eſt, ſi Adamus non peccaſſet, poſteros eius non magis fuiſſe naſcituros confirmatos in iuſtitia originali, quàm in gratia; ac proinde, ſi peccarent, vt reuera potuiſſent, vtrãque amiſſuros fuiſſe. Quomodo autem Deus tũc prouidiſſet hominibus, peccantibus, tam quoad ſalutem animæ, & felicitatis conſecutionem, quàm quoad reliquum tempus ſtatus viæ, incertum nobis eſt.

Prior pars tractatur.

Priorem partem probant ea, quæ hactenus adduximus. Quia verò aliud eſt loqui de poteſtate, aliud de facto, ſolùm poſſumus certò affirmare, ex parte ſtatus, & donorum gratiæ, & iuſtitiæ, quæ in illo data ſunt pro tota poſteritate, potuiſſe homines gratiam, & conſequenter etiam iuſtitiam peccando amittere; & non fuiſſe vnam ſine alia amiſſuros propter connexionem earum inter ſe. Quòd verò de facto Deus permitteret aliquos peccare, ſicut non poſſumus abſolutè negare, ita neque cum certitudine affirmare poſſumus.

Perplexitates allatæ num. 1. coniecturã videntur facere quòd tunc non peccaretur.

Quia poſſet facilè Deus nullum aliud peccatum in toto genere humano permittere, ſi primus homo primam peccati occaſionem viciſſet, & dare omnibus hominibus auxilium efficax ad vitanda omnia, & ſingula peccata; etiamſi tale auxilium non eſſet debitum, nec promiſſum pro tali ſtatu, ſed ſolùm ex libera prouidentia datum, ſicut ſuprà diximus, & inſinuauit D. Thomas 1. *p. q.* 100. *art.* 2. *ad* 1. in reſponſione prima ad teſtimonium Gregorij. Neque eſt reuelatum, vel aliter certum non fuiſſe id facturum Deum; ſi autem id feciſſet, ceſſaſ- A ſent difficultates, & perplexitates, quæ in illo ſtatu oriri viderentur, ſi aliqui homines in eo peccarent. Et hæc videtur eſſe potiſſima coniectura, vt credibile fiat Deum ita fuiſſe prouiſurum in illo ſtatu hominibus, vt in eo nemo peccaret, licèt poſſet.

5\. *Eſt tamen inefficax coniectura, & plures ſunt in cõtrarium.*

Nihilominus tamen hæc ſola coniectura inſufficiens eſt, vt definitè aſſerere poſſimus, Deum fuiſſe prædeſtinaturum omnes homines vel ad gloriam, vel etiam ad perpetuam innocentiam pro ſtatu viæ, ſi præuidiſſet, Adamum non fuiſſe peccaturum. Imò oppoſitum fit credibilius maioribus coniecturis.

Primò. Primò quia in omni ſtatu fuit conueniens, gratiam Dei, eiúſque liberalem B donationem in hominibus manifeſtari: ſed hoc maximè fit per gratuitam electionem quorundam præ aliis, & per efficaciam vocationis in illis, & non in iſtis: ergo hoc genus prouidentiæ ſeruaret Deus cum hominibus, etiamſi Adam non peccaſſet.

Secundò. Secundò, quia hoc modo etiam oſtenditur maximè libertas humani arbitrij, eiúſque ab auxiliis gratiæ dependentia.

Tertiò. Tertiò, quia per eundem prouidentiæ modum non ſolùm gratia, ſed etiam iuſtitia Dei, non diſtributiua tantùm, verũ etiam vindicatiua declaratur.

Quartò. Quartò, quia propter has rationes non prædeſtinauit Deus omnes Angelos, nec etiam duobus primis hominibus donum perſeuerantiæ in prima innocentia dedit: C ergo, quantum coniecturis aſſequi poſſumus, idem cum hominibus faceret, etiamſi primus homo Dei mandatum non violaſſet.

6\. *Satisfit difficultati in num. 1. explicatúrque per varias quæſtiunculas.*

Denique non obſtat ratio, quæ ex difficultatibus propoſitis deſumitur; quia quod apud homines difficile apparet, poſſet Deus facilè componere, & conuenientem prouidentiæ modum pro illis occaſionibus ordinare. Quod declaratur à ſimili: nam ſi Eua peccante, Adam illi non conſenſiſſet, nec peccaret, etiam eſt nobis explicatu difficile quid agendum eſſet, id eſt, an Eua eiicienda eſſet de Paradiſo, & tunc, an creanda eſſet alia mulier, ex qua homines innocentes in Paradiſo naſcerentur. Vel ſi Eua, non obſtante D peccato, intra Paradiſum propter coniugium cum Adamo relinqueretur, an ibi poſſet pœnitentiam agere, & pœnam aliquam ſaltem voluntariè aſſumere. Et ad hunc modum ex ſimili hypotheſi poſſunt varia dubia excitari, propter quæ vitanda, recurrendum non eſt ad negationem hypotheſis; quaſi non potuerit Deus, non peccante Adamo in aliis hominibus peccata permittere; & nihilominus modum conuenientem prouidere, quo poſſent homines in tali ſtatu, & euentu gubernari. Quod per breues interrogationes facilè explicatur.

7\. *Pro poſteriori parte reſolutionis in num. 4. poſita, quæſtiuncula prima.*

Prima eſt, an peccans in illo ſtatu poſſet ad gratiam redire, & veniam peccati conſequi, vel E ſtatim reprobus fieret? Ad quam dicendum omnino videtur, potuiſſe tunc etiam peccatores in gratiam redire. Probatur, quia non ſtatim transferrentur viui ex hac vita in infernum, & quandiu in hac vita exiſterent, haberent liberum arbitrium de ſe flexibile ad bonum; ergo poſſent in gratiam Dei redire. Maior probatur, quia ſtatus viæ haberet tunc ex Dei ordinatione certam durationem, quæ non finiretur propter ſuperueniens peccatum. Item, qui ſemel, aut iterum bene operaretur, non ſtatim transferretnr ad gloriam communi lege; ergo ſeruata proportione, qui ſemel peccaret, non ſtatim damnaretur, vel extra ſtatum viæ conſtitueretur. Minor etiam nota eſt, & à fortiori oſtendi poteſt ex ſuprà dictis, de natura angelica. Nam inter illam, & humanam diſcrimen

crimen communiter conſtituitur, quòd angelica natura eſt quodammodo inflexibilis in electione ſemel facta: humana verò facilè poteſt electionem mutare: quæ differentia cum in naturali proprietate fundetur, etiam in natura humana in ſtatu innocentiæ ſpectata locum habet. Et nihilominus diximus, inflexibiliratem illam naturæ angelicæ, non rigorosè, ſed morali quodam modo eſſe accipiendam; ergo homo in ſtatu naturæ integræ, non ſolùm phyſicè, ſed etiam moraliter conuertibilis eſſet ad bonum, ac ſubinde ex parte ſua capax eſſet pœnitentiæ, & remiſſionis peccati. Præſertim, quia per peccatum ab illa integritate, & perfectione naturæ caderet, atque ita ſuum errorem, & fragilitatem facile poſſet agnoſcere. Vnde probatur tandem prima conſequentia. Tũ quia Deus in illo ſtatu, & ex communi eius lege homini ſemel bene operanti non ſtatim daret perſeuerantiæ donum: ergo nec malè operantem ſtatim desereret, & quaſi deſperatum relinqueret. Tum etiam, quia magis repugnat ſtatui viatoris non poſſe reſurgere, quàm non poſſe cadere. Tũ denique, quia hoc eſt magis conſentaneum diuinæ miſericordiæ, bonitati, ac ſapientiæ.

8. *2. Quæſtiũcula plures complectens reſoluitur.* Hinc naſcitur ſecunda interrogatio, quæ plures includit, ſcilicet, quænam remedia instituerentur tunc à Deo in remedium peccati? In qua re vnum videtur certum, ſcilicet, neceſſariam fuiſſe dilectionem Dei ex vera charitate cum deteſtatione peccati, ſeu contritione. Nam hæc diſpoſitio quaſi connaturalis eſt ad infuſionnem gratiæ cum remiſſione peccati. An verò præter hoc medium internum prouideret Deus aliud externum in illo ſtatu per modum ſacramẽti, incertum eſt, vt dixi *in 3. tom. 3. p. diſp. 3. ſect. 3. in fine.* vbi partem negantem probabiliorem duxi. Interrogari etiam poteſt, an tunc remitterentur peccata per Chriſtum Redemptorem? De qua re videri poſſunt dicta *in 1. tom. 3. p. diſp. 5. ſect. vltim.* Tandẽ interrogatur, an homines tunc peccantes indigerent externis operibus pœnitentiæ, & ſatisfactionis pro peccatis? Ad quam interrogationem poſt reſolutionem puncti ſequentis commodiùs reſpondebimus in num. 12.

9. *3. Quæſtiuncula pars neg. ſuadetur.* Tertiò ergo interrogari poteſt; an in eo euentu, recuperata per pœnitentiam gratia, etiam originalis iuſtitia reſtitueretur? Pars etenim negans ſuaderi poteſt; quia licèt iuſtitia non fuerit vnquam ſine gratia, quia in ea fundatur: tamen gratia ſine originali iuſtitia eſſe poteſt, quia eſt perfectio extra rationem gratiæ, & illi ſuperaddita. Et ita videmus reſtitutam eſſe Adamo gratiam ſine iuſtitia, ſicut & nunc in iuſtificatione datur. Ergo idem eſſet in hominibus peccantibus in ſtatu innnocentiæ. Probatur conſequentia, tum quia eadem ratio militat: tum etiam, quia contritio per ſe ſolum diſponit ad gratiam, & habitus, qui illam conſequuntur, non verò ad originalem iuſtitiam; ergo non eſt cur pœnitentibus reſtitueretur. *Confirm. 1.* Vnde confirmatur primò, quia illa iuſtitia datur gratis, tanquam peculiare donum innocentium, ideo enim dicebatur innocentiæ ſtatum conſtituere: innocentia autem reſtitui non poterat; ergo non erat, cur originalis iuſtitia reſtitueretur. *Confirm. 2.* Tandem confirmatur, quia aliàs homo pœnitens ſtatim de ſua iuſtificatione certus fieret, quod videtur inconueniens. Et ſequela probatur, quia donum iuſtitiæ originalis tale erat, vt poſſet experimento cognoſci per carentiam fomitis, & alios eius effectus in ſuperioribus numeratos. Sicut Adam, & Eua experti ſunt deordinationem ſuam, quando aperti ſunt oculi eorum, & erubeſcere cœperunt. Ex quo effectu euidenter cognoſcere potuerunt peccatum ſuum, quod quidem in culpa non eſt inconueniens, quia nos etiam optimè ſcimus, quando peccamus; ſecus verò eſt de gratiæ certitudine.

10. *Pars affirm. oſtenditur primò.* Pro parte verò affirmante facit primò, quia ordo, & rectitudo originalis iuſtitiæ eſſet in illo ſtatu annexa gratiæ per modum proprietatis eius; ergo reſtitueretur ſimul cum gratia. Quia per ſingulorum hominum perſonalia peccata non fieret mutatio in toto ſtatu innocentiæ, ſicut per peccatum Adæ facta eſt: ſed ſolùm particularis perſona peccans ab illo ſtatu caderet; ergo non eſt veriſimile nocumentum illud, durante viæ tempore, in illo ſtatu irreparabile fuiſſe. *Secundò.* Et declatur. Nam ſi Eua peccante, Adam non peccaſſet, veriſimilius eſt, potuiſſe Euam per conuerſionẽ ad Deum, ad priſtinum ſtatum iuſtitiæ, & felicitatis Paradiſi redire: quia vix poſſet aliter coniugium illud, & ſocialis vita inter Adamum, & Euam cum tãta morum & affectuum diſſimilitudine rectè ſubſiſtere. Ergo idem in cæteris ſeruaretur. *Tertiò.* Denique vtrumque poſſibile fuit, vt eſt per ſe notum; & licèt ſit incertum, quia ex voluntate Dei pendet, illud tamen de Deo credendum eſt, quod liberalitati eius, & hominum innocentium conditioni, & iuſto deſiderio magis eſſet conſentaneum.

11. *Vtraque pars quæſtiunculæ probabilis notatióque pro motiuis vtriuſque partis.* Et ita poteſt facile vtraque pars defendi. Aduerti autem poteſt, ſicut nunc contigit conſequi remiſſionem culpæ, manente aliquo reatu pœnæ temporalis, ita etiam in illo ſtatu, ſeu tempore accidere potuiſſe; quia non omnes homines æquè feruenter de peccato dolerent, cùm hoc ex libertate pendeat. Si ergo homo integrè iuſtificaretur à peccato, quoad culpam, totúmque pœnæ reatum, credibile eſt etiam originalem iuſtitiam fuiſſe recuperaturum. Nec referret, quòd illi non reſtitueretur innocentia, quatenus negat omnen culpam, etiam præteritam. Quia illa iuſtitia de ſe non poſtulabat talem innocentiam, licèt de facto ſolùm innocentibus data, & in eis ſolis inuenta fuerit. Neque etiam eſſet tunc inconueniens, quòd peccatores de ſua perfecta iuſtificatione poſſent aliquando eſſe certi ex effectu recuperatæ iuſtitiæ, quia hæc certitudo eſſet illi ſtatui conſentanea: vt patet in innocentibus qui nunquam peccarent, quia certò ſcire poſſent, ſe nunquam amiſiſſe iuſtitiam, & conſequenter neque gratiam. Ergo idem poſſet conferri peccantibus poſt perfectam remiſſionem conſecutam.

12. *Progreditur dicta notatio.* At verò, ſi remiſſio culpæ in aliqud fieret ſine perfecta remiſſione reatus pœnæ, pro illo tẽpore veriſimilius eſt, non fuiſſe originalem iuſtitiam ſimul cum gratia reſtituendam. Quia talis homo adhuc eſſet pœna dignus: ergo à fortiori eſſet pœnæ capax ſecundùm præſentem ſtatum. Ergo pro tunc erat incapax doni originalis iuſtitiæ, quod omnem pœnalitatem excludebat. Et iuxta hoc facilè expeditur vltima interrogatio in præcedenti puncto in fine numeri 8. relicta. Dicendum eſt enim, potuiſſe hominem in illo ſtatu peccantem indigere extremis pœnis ſatisfactoriis, quandiu pro reatu temporalis pœnæ non plenè ſatisfaceret; vel per feruentem contritionem plenam illius remiſſionẽ conſequeretur. Quia cùm careret dono iuſtitiæ, eſſet in ſtatu pœnali, & conſequenter eſſet capax huiuſmodi ſatisfactionis, quæ ſemper eſt debita, quandiu peccatum quoad omnem reatum, non eſt plenè remiſſum.

13. Quarta interrogatio eſt, an homines tunc peccantes

4. Quæſtiũcula in vtranque partem verſatur, & vtrique ſatisfit.

cantes ſtatim de Paradiſo eiecti fuiſſent; vtrumque enim potuit Deus ordinare; & incertum eſt, quid faceret. Nunc enim nullum decretum habuit diuina voluntas, quod nobis innoteſcat, ex quo alterutram partem definire poſſimus. Quid autem Deus tunc decreuiſſet, vix poteſt per coniecturas diuinari. Nam ſi peccantes ſtatim è Paradiſo eiicerentur; frequenter coniux à coniuge, pater à filiis, & filia à matre ſeparari debuiſſet: quod ſine aliqua perturbatione, & incommodo innocentium vix fieri poſſet. Item talis lex veluti inſtantis exilij non videtur illi ſtatui neceſſaria. Nam ſi intra Paradiſum peccata committi poterant, cur non poſſet etiam contritio de peccatis ibidem exerceri, & aliquæ etiam pœnalitates ſuſtineri? Item poſſent peccatores ibi manentes ab eſu ligni vitæ arceri, & vnam rempublicam cum innocentibus conſtituere; in qua legibus ſuo ſtatu proportionatis gubernarentur. Ad hunc ergo modum facilè poteſt hæc pars defendi. Quòd ſi contraria lectori placuerit, non deerunt congruentiæ. Quia homo peccando fieret mortalis, cùm iuſtitiam originalem amitteret; Paradiſus autem erat locus cuiuſdam immortalitatis (vt ſic dicam) ac felicitatis. Homo etiam peccando fieret illo loco indignus, & quaſi ad illum ineptus. Quia proprietates loci debent eſſe accommodatæ conditioni locati. At homo peccator pœnalitatibus, & ærumnis eo ipſo ſubiicitur; locus autem ille ab his omnibus imperfectionibus, & incommoditatibus erat immunis. Igitur, qui peccarent fortaſſe diuina vi, vel miniſterio Angelorum, ſtatim extra Paradiſum fierent; facta autem perfecta pœnitentia, & iuſtitia recuperata, ad illum reſtituerentur. Et ita poſſent facilè incommoda inſinuata vitari: prę terquam quòd facilè eſſet diuinæ prouidentiæ innumeris modis aliis omnia illa componere; & conuenienter ordinare.

CAPVT XI.

Vtrùm in ſtatu innocentiæ, ſi perſeueraret, excellentior eſſet hominum ſanctificatio, quàm ſit in ſtatu lapſæ naturæ.

1. Suppoſitio triplicis cõparationis in ſanctitate vtriuſque ſtatus.

2. Suppoſitio de futura incarnatione eſto Adã nõ peccaret.

1. SVppono in primis, triplicem hîc fieri poſſe comparationem: vna eſt inter primas ſanctificationes vtriuſque ſtatus; alia inter auxilia, & gratiæ, vel charitatis abundantiam, quæ ad merendum eſſentiale præmium in vtroque ſtatu hominibus daretur: tertia eſſe poteſt inter vltimam ſanctificationem, quæ in termino viæ per gratiam & gloriam conſummabitur. Secundò ſuppono, totam quæſtionem hanc multum pendere ex illa cõtrouerſia, an perſeuerante innocentiæ ſtatu, Verbum caro fieret, & conſequenter, an gratia ſtatus innocentiæ eſſet ex meritis Chriſti, néc ne. Nam ſi non eſſet ex Chriſto, veriſimile eſt, non fuiſſe futuram tam abundantem, ſicut nunc eſt propter Chriſti dignitatẽ, & infinita merita: ſi autem in vtroque ſtatu omnis hominũ gratia eſſet ex Chriſto, res magis eſt dubia. Et hanc partem nos, vt probabiliorem ſupponimus, iuxta ea, quæ *in* 1. *tom. de Incarnat.* tradidimus.

Pro 1. *comparatione ‹ ›ctatio.*

2. In prima verò comparatione omittimus primam ſanctificationem primorum parentum, nam illa ſingularem excellentiam habuit, propter peculiarem dignitatem, & munus illorum, in quo ab ipſo Deo, tanquam totius naturæ, & gratiæ principia, creati, & ſanctificati ſunt. Et ideo de illorum excellentia in ſuperioribus dictum eſt. Nunc

A ergo ſolam primam ſanctificationem filiorum Adæ in vtroque ſtatu comparamus. Poteſt autem vlteriùs diſtingui duplex ſanctificatio prima. Vna eſt infantium, quæ ſine illorum diſpoſitione fit: alia adultorum, quæ fit per eorum diſpoſitiones. Vtraque ex his frequens eſt, & ordinaria in ſtatu naturæ lapſæ: in ſtatu autem innocentiæ ſola prior per ſe loquendo locum haberet. Quia omnes ſanctificarentur in ipſa conceptione; & ita nullus adultus gratiam primam acciperet; niſi fortè poſt lapſum, quando iam propriè ad ſtatum innocentiæ non pertineret.

3. 1. Comparatio ad infãtes vtriuſque ſtatus reducta expeditur.

Igitur prima quæſtio in præſenti eſt, vtrùm gratia primæ ſanctificationis infantium futura eſſet maior in ſtatu innocẽtiæ, ſi duraret, quàm poſtea fuerit; B vtique in intenſione, & gradibus qualitatis gratiæ. Nam ſub aliis reſpectibus poteſt gratia naturæ lapſæ dici maior, quatenus includit remiſſionem culpæ, & fit ex ſubiecto magis indigno, & auerſo à Deo. E contrario verò gratia innocentiæ excederet: tum in eo, quòd donũ iuſtitiæ originalis haberet concomitans: tum etiam, quia haberet donum innocentiæ adiunctum, de quo generalis controuerſia eſt, an ſit maior Dei miſericordia, quàm donum pœnitentiæ? quæ res alibi diſputanda eſt. De ipſa verò gratia ſanctificante quoad propriam intenſionem, & gradus eius, incertiſſima res eſt; quia determinatio ad talẽ gradum ex ſola Dei voluntate pendet, quæ nobis reuelata non eſt; & vix poſſumus per coniecturas aliquid ſuſpicari. Nam quòd in ſtatu innocentiæ ſanctificatio infantium cum maiori abundantia C gratiæ fieret, ſolùm habere videtur congruitatem cum excellentia illius ſtatus, & cum dote innocentiæ, ac iuſtitiæ originalis. E contario verò, quòd poſt naturæ lapſum maior gratia conferatur ad delendum ſolum originale peccatum, videtur habere congruitatem ex oſtenſione diuinæ miſericordiæ, & ex merito paſſionis Chriſti. Nam licèt in ſtatu innocentiæ danda eſſet illa gratia ex meritis Chriſti; non tamen ex paſſione, vel morte eius. Et ex hac parte videtur ſumi aliqua ratio abundãtioris gratiæ in præſenti ſtatu. Et conſonant verba Chriſti *Ioan.* 10. dicentis, *Ego veni, vt vitam habeant, & abundantiùs habeant.*

Vide tom. 4. de pœnit. diſp. 13. ſect. 3. num. 11.

Coniectura pro alterutra parte comparationis.

4. Prædictus locus non conuincit.

Sed in primis hæc verba parum probant. Quia vel in ipſis nulla fit comparatio, vt Maldon. ſentit; ſed eſt tantùm poſitiua aſſertio abundantis gratię, quæ in omni ſtatu per Chriſtum danda eſſet. Vel D ſi eſt comparatiua locutio, vt verba ſonant, non fit comparatio inter ſtatus innocentiæ, & naturæ lapſæ; nulla enim de hac re ibi facta fuerat mentio; ſed eſt, vel inter ſtatum Eccleſiæ poſt Chriſti aduentum, & ante illum: vel inter ſtatum viæ, & patriæ: vel inter diuerſos ſtatus eorundem hominum iuſtorum, ac viatorum. Nam Chriſtus venit, vt vitam gratiæ haberent, & in illa creſcerent, & abundantiùs haberent, benè per illam operando. Et ita poſſent illa verba cum eadem proportione ad ſtatum innocentiæ applicari. Reliquæ verò coniecturæ pro vtraque parte debiles ſunt, & ideo rem hanc, vt incertam relinquo. E Solùm aduerto, quòd ſicut nunc in lege gratiæ omnes infantes baptizati æqualem gratiam recipiunt, vt probabilior opinio fert; quia datur ſine diſpoſitione recipientium, & ita ex parte illorum non poteſt variari ſacramenti effectus, & aliunde in cæteris cauſis, & in lege Dei ordinaria eſt æqualitas: ita in ſtatu innocentiæ veriſimilius eſt, omnes infantes fuiſſe cum æquali gratia concipiendos, ſecundùm ordinariam legem; quia etiam illi iuſtificarentur ſine diſpoſitione propria, quia

Neque vtriuslibet partis coniectura vnde reſolutio comparationis incerta manet.

Quid tamẽ certi habeatur in eadẽ comparatione.

naturaliter non erant capaces illius, & non ſunt fingenda miracula ſine fundamento; & in reliquis cauſis gratiæ, ac communi lege eſſet æqualitas.

5. Solùm poſſet probabiliter adhiberi limitatio, ſeu diſtinctio cum proportione ad ſtatum naturæ lapſæ, ac diuerſa eius tempora. Nam licèt poſt Chriſti aduentum omnibus infantibus baptizatis æqualis gratia conferatur, nihilominus credimus, illam eſſe maiorem, quàm quæ ante aduentum Chriſti per circumciſionem, vel remedium legis naturę infantibus conferebatur: quia merita Chriſti iam exhibita ex parte ſua videntur magis applicata ad gratiam conferendam. Sic ergo in ſtatu innocentiæ, (in quo ſupponimus venturum fuiſſe Chriſtum, vt iuſtificatorem abſque redemptione) diſtingui poſſunt duo ſimilia tempora: vnum ante incarnationem, & aliud poſt illam; & in hoc poſteriori dandam fuiſſe infantibus abundantiòrem gratiam primam, quàm in priori, quia ratio ex parte Chriſti deſumpta cum eadem proportione applicari poteſt. Quòd ſi hoc verum eſt, comparatio fieri debet cum partitione accommoda. Et ſic probabile eſt, gratiam baptiſmalem, quæ nunc datur infantibus, non eſſe minorem quacunque gratia danda infantibus innocentiæ, ſiue ante, ſiue poſt incarnationem Chriſti in illo ſtatu. Quia ex parte recipientium non eſt inæqualitas in diſpoſitione poſitiua; cùm in illis omnibus nulla detur; & licèt in hoc ſtatu videantur infantes magis indiſpoſiti ratione culpæ originalis, hoc impedimentum ſuperatur aliunde, ſcilicet, ex paſſione Chriſti: ideóque probabile eſt, non eſſe minorem gratiam, quæ infantibus confertur in hoc ſtatu, quàm fuiſſet in quolibet tempore ſtatus innocentiæ, quantum ex cauſis gratiæ colligere poſſumus. An verò ex ſpeciali priuilegio in aliquibus, vel in omnibus ex lege communi; Deus ſua voluntate aliud ordinaſſet, ipſe ſolus ſcit, & cui voluerit reuelare. Et ſimilia ſunt multa, quæ in hac collatione talium gratiarum, ſecundùm illa diuerſa tempora cogitari poſſunt, quæ idcirco prudens omitto.

Id verò cū limitatione accipiendū.

6. Sed quæret fortaſſe aliquis, quid dicendum eſſet de prima gratia, quæ daretur adulto in ſtatu innocentiæ, Adamo non peccante? Reſpondeo, tunc non potuiſſe primam iuſtificationem in adulto locum habere, niſi poſt lapſum perſonalem eius, quia omnes conciperentur in gratia, & cum illa peruenirent ad ætatem adultam; ergo non poſſent in adulta ætate iterum primam gratiam recipere, niſi priorem antea perderent. Iam ergo non eſſet illa prima iuſtificatio ſtatus innocentiæ, ſed lapſæ ſaltem in tali perſona; nec fieret abſque perſonali diſpoſitione propria recipientis. Item licèt talis gratia eſſet prima ex parte ſubiecti, quia tunc in eo non ſupponeretur gratia; nihilominus non eſſet purè prima (vt ſic dicam) quia iuxta probabiliorem ſententiam reuiuiſceret tota gratia, quæ priùs amiſſa fuiſſet; ſicut credimus reuiuixiſſe in Adamo, quando pœnitentiam egit. Et ideo ex hac parte magis incertum eſt, quanta futura eſſet illa prima gratia hominis reſurgentis à perſonali peccato in ſtatu naturæ non lapſæ in Adamo, tum quia ignoratur quanta, & quali diſpoſitione reſurgeret: tum etiam quia non minus ignotum eſt, quantam gratiam amiſſam recuperaret. Non poſſumus ergo de illa iuſtificatione peccatoris, niſi per proportionem ad illam, quæ nunc fit, ratiocinari: vnde dicere poſſumus, futuram fuiſſe eiuſdem rationis, & æqualem ſaltem æqualitate proportionis quatenus per ſe iuxta exigentiam diſpoſitionis; ex accidenti verò iuxta proportionem

Dubium de adultorum iuſtificatione durante ſtatu innoc.

Reſolutio.

A gratiæ priùs amiſſæ, fieret; ſicut nunc etiam fit.

Secunda comparatio eſt in dignitate, ſeu efficacia operum vtriuſque ſtatus ad merendum maius gratiæ augmentum, maiúſque eſſentiale præmium. Quam tractat D. Thomas 1. *p. q. 95. a. 4.* Et in ſumma tribus aſſertionibus reſpondet. Prima eſt, *Homines in ſtatu innocentiæ maiorem gratiam, & gloriam eſſentialem per merita conſequerentur, quam in ſtatu naturæ lapſæ.* Ratio eius eſt, quia qualitas meriti in ordine ad eſſentiale præmium ſumitur ex quantitate gratiæ, & charitatis, à qua procedit, ſed in ſtatu innocentiæ copioſior fuiſſet gratia, nullo obſtaculo in natura humana inuento; B ergo. Secunda aſſertio eſt: *In ſtatu innocentiæ opera eſſent maioris meriti quoad præmium accidentale, ſi ſecundùm abſolutam quantitatem conſiderentur.* Probat, quia in illo ſtatu maiora fuiſſent hominum opera, quia eſſent maioris virtutis. Sed quantitati operis reſpondet accidentale præmium, quod eſt gaudium de bono creato; ergo hoc meritum eſſet maius in ſtatu innocentiæ. Tertia concluſio eſt, *In ſtatu naturæ lapſæ opera ſunt magis meritoria præmij accidentalis ex quantitate proportionali operis.* Probat, quia in hoc ſtatu homines ſunt imbecilliores ad operandam virtutem, & ideo minus opus in illo maioris eſt meriti præmij accidentalis, quàm maius opus eſſet in potentiori. 7.

2. Comparatio triplici aſſertione expeditur à D. Th. Primò.

Secundò.

Tertiò.

Hæc doctrina D. Thomæ ſatis difficilis eſt, 8.
C multa verò attingit ad materiam de merito pertinentia, quæ ab hoc loco aliena ſunt. Ideoque ſolùm de his, quæ ad punctum propoſitum explicandum neceſſaria fuerint, dicemus. Alij ergo Scholaſtici *in 2. diſt. 29.* aliter in hoc puncto ſentiunt. Nam Durand. *q. 3.* dixit, in vtroque ſtatu merita fuiſſe futura æqualia, quia ad eandem gloriam ordinarentur. Sed mouetur ex leui fundamento, ſcilicet, quòd homines in vtroque ſtatu ad reparandas Angelorum ſedes ordinarentur: & conſequenter ad eandem gloriam eſſent deſtinati; ſed illud fundamentum in eo ſenſu falſum eſt, vt diximus *lib. 1. de prædeſt. cap. 12. num. 2.* Bonauent. verò *art. 3. q. 2.* & Gabr. *art. 2.* exiſtimant, D in ſtatu naturæ lapſæ futura eſſe maiora hominum merita, & eſſentialia præmia, quod fortaſſe probabilius eſt, licèt incertum.

Difficilis apparet doctrina hæc D. Th.

Sententia Durandi circa dictā cōparationē leuiter fūdata.

Sententia Bonau. probabilior, ſed incerta.

Vt ergo rem declaremus, ſupponamus priùs, 9.
quæ vtrique ſtatui communia ſunt. Primò, in vtroque ſtatu, poſſent iuſti per ſua bona opera, ſeu meritis propriis in gratia creſcere. Hoc extra controuerſiam eſt inter catholicos. Nam de hoc noſtro ſtatu res eſt definita in Concil. Trid. habet autem rationem eandem in ſtatu innocentiæ. Sicut etiam de Angelis diximus. Secundò, in vtroque ſtatu meritum hoc per opera libera fieret: E vnde non inciperet vſque ad ætatem adultam. Prior pars demonſtratur in materia de merito, quia opus non liberum non tribuitur operanti tanquam domino eius, & ideo non eſt meritorium. Et inde probatur ſecunda pars, quia infantes etiam in ſtatu innocentiæ non haberent vſum rationis, vt ſuprà dictum eſt; ac proinde nec libertatem. Tertiò: gratia, & conſequenter eſſentialis gloria in vtroque ſtatu meritoriè augeretur per quodlibet bonum opus morale aliquo modo ordinatum ad ſupernaturalem finem, ſiue illud ſit elicitū ab ipſa virtute charitatis, ſiue ab aliis virtutibus. Hoc probatum eſt latè in materia de merito *lib. 12. de gratia, cap. 8. 9. 10. & in relectione 2. de reuiuiſcent. merit. diſp. 2. ſect. 1.* quantum ad præſentem ſtatum ſpectant. Habet tamen eandem rationem in ſtatu innocentiæ, vt per ſe notum eſt. Vnde nullus eſt author, qui in hoc differentiam conſtituat inter vtrumque

Pro vera reſolutione notatio trium vtrique ſtatui communium.

Primò.

Secundò.

Tertiò.

vtrumque ſtatum, licèt de vtroque illorum alij aliter ſentiant, cum quibus in illis locis diſputatum eſt, vbi etiam hunc locum D. Thomæ expoſuimus. His ergo poſitis comparatio inter opera vtriuſque ſtatus, innocentiæ, videlicet, & præſentis, fieri poteſt, vel in perfectione, ac dignitate vniuſcuiuſque operis ad meritum, conſiderata differentia talium ſtatuum, vel inter multitudinem, vel magnitudinem operum bonorum vtriuſque ſtatus.

10. *Circa dictã 2. comparationem aſſertio 1.*

Probatur refellendo duplicẽ modum qui poſſet excogitari in cõtrarium.

Dico ergo primò, idem opus, v. g. actus charitatis elicitus in ſtatu innocentię neque ex vi ſtatus, neque ex parte gratiæ, aut charitatis fuiſſet efficacior ad meritum augmenti gratiæ, vel præmij eſſentialis, quàm ſit factus in ſtatu naturæ lapſæ. Probatur, quia duobus modis intelligi poteſt illa maior efficacitas. Primò, quòd idem opus bonum æquale in obiecto, intenſione, & aliis circunſtantiis, excepta ſolùm circunſtantia ſtatus, factum in ſtatu innocentiæ, eſſet magis meritorium eſſentialis præmij, & augmenti gratiæ, quàm ſit nunc factum in ſtatu naturæ lapſæ. Alius modus, ſeu ſenſus eſt, quòd opera ipſa bona in ſtatu innocentiæ ex maiori charitate procederent, ideoque efficaciora eſſent ad prædictũ meritum. At verò vterque modus non ſolùm incertus, ſed etiam minus probabilis videtur.

11. *Refellitur prior modus aſſumpto antecedente bipartito.*

Probatur prima pars antecedẽtis.

De priori probatur; quia differentia inter vtrumque ſtatum integræ, vel lapſæ naturæ, ſuppoſito ſtatu gratiæ in perſonis vtriuſque ſtatus, non eſt in his rebus, vel perfectionibus, quæ ad diuinam amicitiam, vel iuſtitiam coram Deo pertinent; nec per ſe conferunt ad maiorem, vel minorem bonitatem operum, ſi in cæteris paria ſint; ergo nec poteſt conferre ad maiorem, vel minorem efficacitatem operis, in ratione meriti, augmenti, gratiæ, vel eſſentialis præmij. Conſequentia videtur nota; quia meritum huiuſmodi non augetur, niſi vel ex morali bonitate operis, vel ex dignitate perſonæ operantis apud Deum; quæ ex gratia, & charitate in perſonis creatis conſurgit. Antecedens autem quoad priorem partem, probatur, quia omnia, quæ addebat ſtatus innocentiæ vltra ſtatum gratiæ, pertinebant ad quandam naturæ integritatem, & dona, ſeu beneficia Dei impedientia quoſdam defectus conſequentes puram hominis naturam, vt mortem, dolorem, deceptionem, & ſimiles. Hæc autem beneficia per ſe non faciunt perſonam ſanctiorem, aut à Deo magis dilectam in ordine ad vitam æternam; ſi alioqui gratia, & charitas in tali perſona maior non eſt: non erat autem neceſſariò coniuncta maior ſanctitas, ſeu gratia vel charitas cum perfectione ſtatus innocentiæ, vt eſt per ſe notum; nam homo lapſus, & habens fomitem peccati poteſt eſſe ſanctior, & gratior Deo; quàm homo in ſtatu innocentiæ exiſtens. Ergo poſita æqualitate gratiæ ſanctificantis in hominibus, vtriuſque ſtatus eſſet æqualis dignitas perſonæ, in ordine ad meritum.

12. *Probatur 2. pars.*

Quoad alteram verò idem probatur, quia ſi iuſtus in natura lapſa eliciat actum amoris Dei, vel proximi æquè intenſum, & ſub eadem ratione ex parte obiecti, & aliarum circunſtantiarum, æqualis bonitatis erit in vtroque homine, quia illa integritas naturæ, & bona compoſitio potentiarum cum aliis priuilegiis illius ſtatus, ſi non redundent in aliquod augmentũ boni operis per intenſionẽ, durationẽ, aut multiplicationẽ, vel aliquid huiuſmodi, non ſunt propriæ circunſtantiæ ipſius operis, nec eius bonitatem augent, aut mutant. Ergo ex illo ſtatu, ſi opus aliàs idem ſit, vel æquale,

A non poteſt augeri meritum, vel eius efficacitas. Quin potiùs in illo caſu videtur augeri meritum ex parte ſtatus naturæ lapſæ, quia tunc habet locum conſideratio D. Thomæ quòd ſecundùm quantitatem proportionalem plus operatur homo lapſus, quia cùm ſit debilior, & infirmior ratione corporis mortalis, & fomitis, nihilominus æquale opus facit, vt ſupponitur. Sed in primis diſcrimen hoc non ſemper, vel per ſe eſt neceſſarium, quia interdum poteſt iuſtus in natura lapſa actum amoris Dei elicere cum tanta promptitudine, quanta in homine integro eſſe poſſet, ſine vlla vtique repugnantia corporis, aut fomitis pro breui tempore. Deinde quando differentia illa intercedit, non augetur meritum in homine lapſo, niſi quatenus, vel obiectum operis mutatur, & fit laudabilius; quia vel homo vult maiorem

Non ſemper opus bonum in natura lapſa eſt difficilius, quã in integra.

B difficultatem vincere, vel per occaſionem fortiùs, & conſtantiùs operatur: vel certè, quia in tali occaſione homo cum maiori libertate operatur bonum: ſicut enim concupiſcentia, vel timor minuit libertatem in conſenſu mali: ita è contrario auget libertatem in bonum, volendo contra concupiſcentiam, timorem, aut aliam corporis repugnãtiam. Et ita non ſtatus perſonæ, ſed maior libertas, conducet ad meriti augmentum, vt dixi *in lib.* 12. *de Gratia, c.* 3. & tunc illud augmentum non ſolùm eſt in ordine ad accidentale præmium, ſed etiam ad eſſentiale, vt *ibidem* dixi. Quanuis autem in ſtatu innocentiæ talis occaſio, ſeu difficultas deeſſet, nihilominus poſſet voluntas ſibi illam obiectiuè

C proponere, & cum æquali libertate idem opus amplecti, & exequi. Neque enim beatiſſima Virgo cum minori libertate, neque ex ea parte, cum minori merito caſtitatem amabat, quia fomitem non ſentiebat, quàm cæteri concupiſcentiam patientes.

Venio ad alterum modum, quòd opera iuſtorum in ſtatu innocentiæ eſſent efficaciora ad meritum, quia ex maiori gratia & charitate procederent; & interrogo, an ſit ſermo de maiori gratia, & charitate habituali, an de maiori influxu actuali, vel virtuali charitatis. Si de habituali tantùm, incertum in primis eſt, an ſolus exceſſus in habituali gratia, cæteris paribus, augeat meritum operis. Nos verò illud admittimus. Vnde autem conſtat in ſtatu innocentiæ, habitualem gratiam futuram fuiſſe maiorem in ſingulis iuſtis? Id planè

13. *Refellitur iã poſterior modus duos complectens ſenſus.*

Quoad primũ ſenſum impugnatur.

D ſciri non poteſt. Neque ſatis colligitur ex eo, quòd in natura lapſa plura ſunt gratiæ obſtacula: nam poſſunt etiam eſſe plura, & fortiora remedia, *Nam vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* Quod multo credibilius eſt, ſi in ſtatu innocentiæ non daretur gratia ex meritis Chriſti; quia non interueniente peccato, non eſſet carnem ſumpturus, vt Thomiſtæ ſentiunt. Veruntamen etiãſi tunc venturus eſſet impaſſibilis, nunc propter paſſionẽ, & mortẽ eius potuit copioſior gratia dari hominibus. Vel ſaltẽ, vt in prima comparatione dixi, loquẽdo de prima gratia ſanctificante, probabile eſt, non minorẽ gratiam dari hominibus baptizatis, quàm in prima iuſtificatione daretur

E hominibus in ſtatu innocẽtiæ: ergo in vtroque ſtatu poſſent homines iuſti cũ æquali gratia, & charitate habituali ſua merita inchoare. Ergo ex hac parte non eſſent ad meritum efficaciora opera ſtatus innocentiæ, per ſe loquendo, & ex vi ſtatus, cõtingenter autem in vtroque ſtatu accidere poſſet, vt nunc cum maiori, nunc cum minori gratia homines operarentur.

Quòd ſi ſermo ſit de maiori gratia, quantum ad actualem influxum gratiæ, & charitatis, ille in- 14.

Impugnatur etiam quo- ad ſecundū conſeruan- do actualem influxum ex parte Dei. fluxus conſiderari poteſt, vel ex parte Dei mouentis, & excitantis hominem; vel ex parte hominis cooperantis. Priori modo ſine fundamento dicitur copioſiorem futuram fuiſſe gratiam in ſtatu innocentiæ, quàm in natura lapſa, præcipuè in tempore legis euangelicæ. Nam licèt nunc ex parte noſtra ſit maior indignitas, ex parte Chriſti data eſt nobis efficacior cauſa gratiæ. Quia vel in ſtatu innocentiæ merita eius non fuiſſent, vel ſaltem non eſſent per paſſionem, & mortem illius, propter quem maximè voluit Deus diuitias gratiæ ſuæ in homines effundere, vt optimè conſiderat, & ex Scripturis, ac Patribus deducit Perer. *in d. lib. 5. diſp. de Gratia ſtatus innoc. q. vlt.* maximè verò id declarat Auguſt. *lib. de Corrept. & grat. cap.* 11. vbi de Adam ait, *habuiſſe quidem gratiam, ſed diſparem*, quia non indiguit ſanguine Chriſti, ſicut nos indigemus, nec illi neceſſaria fuit illa gratia, qua nos contra concupiſcentias carnis pugnamus. *Proinde* (inquit) *etſi non interim lætiori nunc, veruntamen potentiori gratia indigemus.* De qua potentiori gratia dicit inferiùs, dari nobis in ſecundo Adam; eámque maiorem, & efficaciorem appellat. Vnde etiam dixit Bern. *in ſerm. ſignum magnum, &c. Prudentiſſimus, & clementiſſimus artifex quod quaſſatum fuerat, non confregit, ſed vtilius omnino refecit.* Igitur ex parte Dei, & Chriſti etiam actualis, & mouens gratia vel eſt copioſior in hoc ſtatu, vel certè non minor

15. *Item conſiderãdo illũ ex parte hominis cooperantis.* Denique licèt ex parte hominis ſint nunc maiora impedimenta, quæ motionem gratiæ caſſam reddere poſſint, & inde fieri aliquando valeat, vt opera non procedant ex tam efficaci actuali gratia: nihilominus tanta eſt gratiæ redemptricis efficacitas, vt hæc etiam impedimenta vincat, & ſuperet. Vt enim ait Auguſt. ſuprà, *Per hanc gratiam fit, vt homo velit, & tantum velit, tantóque ardore diligat, vt carnis voluptatem contrariã concupiſcentem, voluntate ſpiritus vincat.* Ergo ex influxu gratiæ, & charitatis non ſunt minus efficacia ad meritum opera iuſtorum in ſtatu naturæ lapſæ, quàm innocentiæ. Et declaratur. *Confirm. 1.* Nam actualis influxus gratiæ datur homini, vel medio auxilio præueniente, vel cooperante. Prius ex beneplacito Dei diſtribuitur, quia non pendet ex libera hominis cooperatione, nec ex præuia diſpoſitione, generatim loquendo, ſed in eo ſola gratia Dei operatur. Et hoc ſine dubio eſt maius, & efficacius in lapſa natura. Imò iuxta doctrinam Auguſtini, *in loco citato*, in ipſomet Adamo maius fuit hoc auxilium poſt peccatum, quàm ante illud. Ex hoc autem auxilio opportuno tempore dato prouenit, vt non obſtantibus obſtaculis corruptæ naturæ, voluntas etiam cum auxilio concomitantis gratiæ feruenter operetur; ergo corruptio naturæ non impedit, quominus opera iuſtorum in hoc ſtatu ex æquè magno vel maiori influxu gratiæ procedant; ac ſubinde ſint ad meritum augmenti gratiæ, & eſſentialis præmij efficaciora, vel ſaltem non inferiora.

16. *Confirm. 2.* Tandem confirmatur, quia propter Chriſtum datæ ſunt plures gratiæ gratis datæ in ſtatu naturæ lapſæ, quàm in ſtatu innocentiæ darentur; ergo etiam auxilia gratiæ gratum facientis poſſunt eſſe in hoc ſtatu copioſiora. Antecedens manifeſtum eſt, quia aliquæ gratiæ gratis datæ ſupponunt imperfectionem repugnantẽ ſtatui innocentiæ, vt gratia ſanitatum ſupponit ægritudinem, reſtitutio vitæ, aut viſus, ſupponit mortem, vel cæcitatem: donum linguarum ſupponit earum diuiſionem. Hæ igitur gratiæ in illo ſtatu non eſſent, licèt in hoc dentur. Vnde probatur conſequentia ex rationis proportione; nunc enim ideo plures ex illis gratiis dantur, quia hic ſtatus pluribus indiget; ſed pluribus etiam, & maioribus auxiliis gratiæ ſanctificantis indiget: ergo veriſimile eſt per Chriſti mortem dari. Igitur propter ſolam ſtatus conditionem non poſſumus dicere efficaciora fuiſſe futura opera ſtatus innocentiæ ad meritum præmij eſſentialis, quàm ſint in lapſa natura, ſaltem in præcipuo ſtatu eius, qui eſt in lege gratiæ; comparatio enim inter ea, quæ maxima ſunt in vtroque ſtatu fieri debet, vt ſine æquiuocatione procedatur.

Secundò aſſero, ſtatum innocentiæ, licèt ex aliqua parte fuerit aptior ad bona merita multiplicanda, vel maiora efficienda, non tamen ſimpliciter; nam aliunde poteſt præſens ſtatus eſſe commodior, Vnde euentus conſecutus, eſt ad vtramque partem contingens; quanuis veriſimile ſit plura merita, non tantùm accidentalis præmij, ſed etiam eſſentialis nunc in ſanctis hominibus inueniri, quàm in ſtatu innocentiæ multiplicarentur. Declaratur, & probatur aſſertio per ſingulas partes. Et in primis in ſtatu innocentiæ multæ conditiones conſiderari poſſunt, ex quibus ad multiplicanda merita redderetur aptiſſimus. Homo enim in Paradiſo ab omnibus corporis neceſſitatibus liber erat, & in eo ſine vlla temporalium rerum ſolicitudine habitare poterat. Ac proinde totus ille viuendi modus eſſet veluti quidam ſtatus vitæ contemplatiuæ, qui ad merita multiplicanda aptiſſimus eſt. Præterea non poſſent homines in illo ſtatu (ipſo vtique durante) venialiter peccare, & in eo poſſent facillimo negotio conſeruari, mortalia peccata vitando; ergo moraliter loquendo, quoties in illo ſtatu liberè agerent, mererentur, quia ſemper benè operarentur, & facillimè poſſent ex fide, & per gratiæ auxilia ſemper operari; ergo ex his omnibus aptior fuiſſet ille ſtatus ad meritum, quàm ſit præſens. 17. *Aſſertio 2. circa eandẽ 2. comparationem quadripartita.* *Probatur 1. pars primò.* *Secundò.*

Aliunde verò ſtatus naturæ lapſæ, quanuis ſeclusa gratia Dei ad bene operandum, & merendum coram Deo ſit ineptiſſimus; nihilominus adiuncta Chriſti redemptione & gratia, multo plures habet occaſiones exercendi virtutes omnes, & perficiendi actus earum, merita multiplicando. Nam in hoc ſtatu merita fidei magis ampla, magíſque ardua, ſaltem, quoad myſteria humanitatis Chriſti inuenitur. Et quo natura lapſa ad vitanda peccata, & conſequendam ſalutem minus eſt idonea, eo magis creſcit ſpes, & plures occaſiones occurrunt multiplicandi actus eius. Actus etiam charitatis Dei licèt vtrique ſtatui de ſe cõmunes ſint, tamen, quo in hoc ſtatu ſunt difficiliores, eo ſunt firmiores, & per occaſionem, ſeu antiperiſtaſim, vt ſic dicam, fiunt ardentiores, & præterea plures, & magnos habent effectus aliis virtutibus moralibus imperando. Quæ morales virtutes multo excellẽtiores actus in hoc ſtatu habere poſſunt; vt fortitudinis in martyrio, patientiæ in aliis laboribus, & infirmitatibus ſuſtinendis, miſericordiæ, beneficentiæ, & ſimilibus. Eſt etiã hic ſtatus aptior ad exercendam, & conſeruandam humilitatem, & ſubmiſſionem ad Deum; & coërcendi ſuperbiam, quæ prioris ruinę initiũ fuit. Sic igitur, quanuis naturæ corruptio de ſe impedire, vel minuere merita videatur, nihilominus virtus gratiæ Dei inde occaſionem ſumpſit merita multiplicandi. 18. *Probatur 2. pars.*

Cùm ergo hi duo ſtatus tanquam excedens, & exceſſum in hoc negotio inter ſe comparentur, contingere profectò poſſet, vt quidam in vno; quidam verò in altero plura merita multiplicarent. Quid autem eueniret, ſi ſtatus innocentiæ duraret, 19. *Probatur pars 3.*

duraret, diuinæ ſcientiæ reſeruatum eſt; neque nobis eſt reuelatum.Si autem coniectura vti licet, duo veriſimiliora eſſe videntur. Vnum eſt, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, communem, ac vulgarem hominum multitudinem plura, & maiora fuiſſe habituram merita, quàm ordinariè in hominibus lapſis, communi modo viuentibus inueniantur: ſicut è contrario pauciores eſſent peccatores in ſtatu innocentiæ, quàm nunc ſint, vt ſuprà dictum eſt; quia omnes homines communiter minores, & rariores peccandi occaſiones, & plures bene operandi haberent. Aliud eſt, in ſtatu naturæ lapſæ magnã iuſtorum collectionem inueniri, quæ in excellentia, multitudine, & varietate meritorum ſuperet totam hominum collectionẽ in ſtatu innocentiæ futuram ſi duraret, in hac comparatione nullam de Chriſto, aut Virgine mentionem facere neceſſe eſt: tamen vt per eos ad cæteros deſcendamus, aduertimus, quòd ſi Chriſtus non fuiſſet venturus in ſtatu innocentiæ, nullus homo purus poſſet in meritis illi comparari, vt eſt per ſe notum, ob infinitam Chriſti dignitatem. Et ob eandem, nullus poſſet merita Virginis attingere: imò licèt demus, illammet fœminam futuram fuiſſe in illo ſtatu, ſi non eſſet futura mater Dei, tot merita non haberet, quot illi nunc propter dignitatem matris ex peculiari priuilegio fuere conceſſa. Si verò Chriſtus venturus eſſet, etiamſi Adam non peccaret, eandem quidem haberet multitudinem, & infinitatem meritorum; nihilominus occaſione peccati, & carnis mortalis aſſumptæ, quodammodo illuſtriora fecit opera, quæ ex parte ipſorum, & non conſiderata infinita dignitate operantis, maioris meriti erant capacia. Idémque cum proportione de beatiſſima Virgine conſiderari poteſt, nam licèt eandem quantitatem meritorum in vtroque ſtatu haberet propter excellentiam diuinæ maternitatis, tamen in varietate, & magnitudine actuum diuerſarum virtutum, merita huius ſtatus mirabiliora fuiſſe videntur, propter redemptionis occaſionem, & maiorem cum filio conformitatem, vt facilè conſideranti patebit.

Circa partem 4. vnũ pronũtiatũ.

Alterum pronuntiatum.

20. *Id oſtenditur in Ioanne Baptiſt. Apoſtolis, & aliis.*

Hinc ergo de cæteris ſanctis, qui propter ſingularem cum Chriſto coniunctionem, & cooperationem circa hominum redemptionem, aut propter alias occultas cauſas diuinæ voluntatis, ſingularem ſanctæ vitæ modum, ac excellentiam acceperunt. Dicimus, in magna illorum multitudine plura, & excellentiora merita inueniri, quàm in toto hominum genere, Adamo non peccante, inuenirentur, vt in Ioanne Baptiſta, Apoſtolis, excellentibus Martyribus, multis Confeſſoribus, ac virginibus, qui mirabile vitæ genus, & opera virtutum ſtupenda fecerunt. Hic enim planè videtur eſſe quaſi proprius, & ſingularis effectus, non tantùm Incarnationis, ſed etiam paſſionis, & redemptionis Chriſti. Et per hoc etiam commendatur diuina bonitas, & ſapientia Dei, quæ non permittit mala, niſi vt occaſionem operandi maiora bona inde ſumat. Ac denique diſcurſus factus de pluribus occaſionibus multiplicandi merita in præſenti ſtatu hoc confirmat.

21. *Nec ſolùm de exceſſu præmij accidentalis, ſed etiam eſſentialis poſitũ pronuntiatũ verificatur.*

Quòd autem hic exceſſus in multiplicatione, & magnitudine meritorum non tantùm ſit in ordine ad accidentale præmium, ſed etiam quoad ſubſtantiale, ex alio principio probandum eſt; nimirum, quòd non tantùm actus à charitate eliciti, ſed etiam proprij actus aliarum virtutum per ſe merentur gratiæ, & gloriæ eſſentialis augmentum. Quod in tractatu *de gratia lib.* 12. *cap.* 9. latè tractatum eſt, habétque eandem rationem in ſtatu A innocentiæ, & in præſenti, imò etiam in Angelis, idem in ſuperioribus diximus.Ex hoc autem principio ſequitur, quo virtutis opus fuerit in ſuo genere maius, ſeu melius, eo eſſe magis meritorium præmij eſſentialis, etiamſi cætera ſint paria ex parte gratiæ, vel influxus charitatis. Nam ſi propria bonitas actus confert ad eſſentiale meritum, maior bonitas per ſe, ac, cæteris paribus, magis confert; quia ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter; ita magis ad magis, vt in eodem etiam loco probatum eſt. Hoc autem æquè procedit in quantitate abſoluta, & reſpectiua operis, dummodo maior moralis bonitas inde conſurgat. Quia tunc ratio maioris meriti in maiori bonitate morali operis B proximè fundatur; & ideo parum refert, quòd talis bonitatis augmentum ex abſoluta, vel reſpectiua quantitate oriatur. Nam idem etiam erit, ſi ex aliis circunſtantiis conſurgat.Quid autem D.Thomas *in d.q.* 95. docere voluerit, dicens, quantitati boni operis reſpondere præmium accidentale, explicatu difficile eſt:in d. verò relectione;illum, vt valui, declaraui.

Ad D.Thomam relatũ in num.7.

22. *3.Comparatio tractatur primò de poſſibili.*

Supereſt tertia comparatio, quæ eſt de termino, ſeu de toto cumulo omnium meritorum huius vitæ, an ſcilicet, futurus eſſet maior in omnibus, & ſingulis hominibus perſeuerantibus in ſtatu innocentiæ, quàm nunc ſit, vel è conuerſo: vel denique an eſſet in vtroque ſtatu æqualis. Quæ C interrogatio, & de poſſibili fieri poteſt, & de facto, & in priori ſenſu reſoluta eſt ex præcedenti puncto.Nam dicendum eſt vtrumque fuiſſe poſſibile, & contingens; quia non obſtante conditione ſtatus, hoc pendet ex vſu libertatis cum gratia Dei. Poterant ergo aliqui homines in ſtatu innocentiæ peruenire per merita ad maiorem gloriam, quàm omnes homines nunc aſſequantur in natura lapſa.Et è conuerſo multi ex hominibus lapſis poſſent excellere omnes innocentes. Et ita comparando maximum ad maximum in vtroque extremo, ſeu ſtatu contingens erat exceſſus. Et quidem ſpectando ad conditiones vtriuſque ſtatus, magis contingens videtur, vt in natura integra ad ex- D cellentiorem terminum per merita perueniretur, ex parte verò gratiæ contrarium poſſibile fuit in natura lapſa, vt ſatis in ſuperiori puncto declaratum eſt.

Eius reſolutio.

23. *Deinde de facto quoad Chriſtum, & matrem.*

At verò loquendo de facto, res tota pendet ex prædeſtinatione diuina. Et in primis, ſi Chriſtus futurus eſſet, & naſceretur ex matre, quanuis Adam non peccaret, quoad illas duas perſonas in vtroque ſtatu eſſet æqualitas. Quia Chriſtus, & non habuit eſſentialem gloriam per merita, ſed ratione ſuæ perſonæ, & ideo eandem haberet in vtroque ſtatu. Et quanuis habuiſſet per merita, hæc in vtroque ſtatu eſſent æqualia, quia eſſent infi- E nita. Et eadem ratio cum proportione eſt de beatiſſima Virgine.Nam licèt proximè habuerit gloriam per ſua merita, tamen radicaliter propter dignitatem matris ſingulari gratia præuenta eſt; & ita æqualiter fuiſſet ſanctificata, & adiecta. Vnde ad eundem cumulum meritorum, & gloriæ, ſeu gratiæ cõſummatæ perueniſſet. Iuxta poſitionem autem negantem Chriſtum fuiſſe venturum, Adamo non peccante, conſequenter dicendum quòd nullius hominis merita in ſtatu innocentiæ, perueniſſent ad cumulum meritorum in aliquibus hominibus nunc inuentum; quia in nullo inuenta eſſent merita infinita, nec etiam vllus aſcenderet ad cumulum gratiæ, & meritorum, qui nunc in Virgine inuentus eſt, quia in dignitate matris Dei radicatur, quæ dignitas tunc non eſſet, vt ſuppono.

24. *Item quoad alios iuſtos.*

De cæteris verò ſupponere poſſumus, in vtroque ſtatu futuram fuiſſe inæqualitatem inter ipſos homines iuſtos, & in bonis meritis vſque ad viæ finem perſeuerantes. Quod quidem in præſenti ſtatu de fide certum eſt; idem verò de ſtatu innocentiæ credendum eſt; quia licèt omnes poſteri Adæ in gratia æquales crearentur, quia illam acciperent ſine diſpoſitione libera; & quaſi per modum naturæ: poſtea vnuſquiſque ſuo arbitrio viueret, & ideo inæqualiter poſſent mereri, & de facto mererentur, quia ea, quæ contingenter eueniunt, nunquam vniformiter fiunt. Præterquam quòd Deus in ſtatu innocentiæ ſua libera voluntate diſtribueret auxilia gratiæ ſuæ; & ideo non æqualiter omnibus ea tribueret, quantum credibile eſt, ne ex aliqua lege, aut debito, & non gratis illa tribuere videretur. Hac ergo ſtante inæqualitate, conſequens eſt, vt in vtroque ſtatu quidam homines peruenirent ad finem viæ cum magna meritorum multitudine; alij cum minori, & inde, (quantum coniectare poſſumus) oriretur mutuus exceſſus inter homines vtriuſque ſtatus; nam qui in ſtatu innocentiæ, v. g. eſſent ſummi, excederent eos, qui nunc ſunt inferiores in meritis: & è conuerſo inſignes ſancti, qui nunc aliquando fuere, vel futuri ſunt, inferiores ſanctos ſtatus innocentiæ ſuperarent. Comparando autem ſupremos inter ſe, videtur probabile, maiora inueniri merita in aliquibus ſanctis in hoc ſtatu, quàm in ſtatu innocentiæ futura fuiſſent, propter abundantiorem gratiam, & maiores occaſiones ad inſignia opera exercenda; ac denique ad difficultates ſuperandas gratiam efficaciorem.

Conferendo iuſtiores vnius ſtatus cum minus iuſtis alterius.

Et ſupremos iuſtos inter ſe, ex vtroque ſtatu.

25. *Ac ſimiliter infimos inter ſe.*

At verò è contrario comparando eos, qui in vtroque ſtatu minima habuiſſent merita, certius videtur, aliquos eſſe nunc inferiores in meritis illis omnibus, qui in ſtatu innocentiæ fuiſſent. Nam aliqui iuſti nunc ad finem viæ ſine vllis meritis perueniunt; illi nimirum, qui ante vſum rationis moriuntur: in ſtatu autem innocentiæ nullus à ſtatu viæ ſine meritis diſcederet; quia tunc neque ſtatus viæ iuſtorum morte finiretur, ſicut nunc; nec tranſlatio aliquorum fieret ante ætatem adultam, vt credibile eſt, ſicut infrà videbimus. Præterea ex his, qui nunc decedunt in adulta ætate, multi habent pauciſſima merita; vel quia in puerili ætate decedunt; vel quia propè mortẽ baptizantur: vel quia licèt diu poſt Baptiſmũ viuant, ferè totum vitæ tempus in ſtatu peccati exiſtunt. In ſtatu autem innocẽtiæ omnes diuturnum vitæ tẽpus haberent; & in illo ſemper merita multiplicarent. Quod de perſeuerãtibus in innocentia intelligẽdum eſt: nam ſi qui fortè peccarent, & ante tranſitũ ex vita animali à peccato reſurgerẽt, poſſent fortaſſe cum paucis meritis viam finire, & cũ aliquibus peccatoribus huius temporis comparari. Quanuis ratio prouidentiæ futuræ cum hominibus in illo ſtatu peccantibus, ignota nobis ſit, vt in ſuperioribus dixi.

26. *Denique vnumquemque ſecum, poſito quòd iidem eſſent in vtroque ſtatu futuri electi, ſicut Adam, & Eua fuerũt.*

Denique, ſi ſupponamus, eoſdem numero homines, qui in ſtatu naturæ lapſæ aliquando ſunt, vel omnes, vel eorum aliquos futuros fuiſſe in ſtatu innocentiæ, de ſingulis illorum quæri poteſt, an plura merita habituri eſſent in vno ſtatu, quàm in alio, & in quo, vel in vtroque eſſent æqualia, licèt per diuerſa virtutum opera fierent. Et quia ſaltem certum eſt, Adam, & Euam potuiſſe ſtatum innocentiæ conſeruare, in illis maximè habet locum interrogatio, vtrùm Adam, ſi non peccaſſet, plura merita habuiſſet, quàm nunc habuit poſtquam ad gratiam rediit: idémque poteſt de Eua interrogari, & de cæteris, qui in vtroque ſta-

A tu futuri, & ſaluandi eſſent. In huiuſmodi ergo interrogatione duplex conſideratio fieri poteſt: vna eſt ſpectando præciſè ad rerum executionem, eiúſque circunſtantias: alia, & altior eſt ſub diuina electione, & prædeſtinatione res contemplando. Priori modo licèt res incerta ſit, eo quòd ſit contingens, & pendens à libero arbitrio; nihilominus apparet credibilius, plura merita habiturum fuiſſe Adam in ſtatu innocentiæ, ſi nunquam peccaſſet, quàm nunc de facto habuit, propter circunſtantias, quas ſuprà conſiderauimus, quia operationes eius in illo ſemper eſſent bonæ, & aptæ ad meritum, & poſſent eſſe frequentiores, quia neceſſitates corporis illas non impedirent: & feruentiores propter carentiam fomitis, & propter animi tranquillitatem: & ex maiori, ſeu meliori relatione charitatis, propter maiorem vitæ B contemplatiuæ aſſiduitatem. Alij etiam addunt tempus viæ, & aptum ad merendum futurum fuiſſe diuturnius, quàm nunc fuerit, ſed hoc incertum eſt, vt poſtea dicam.

Idque vel ſpectata rerum executione.

At verò ſub diuina electione rem conſiderando, omnino incerta nobis eſt. Quia ſi electio hominis facta eſt poſt præuiſum originale peccatum per abſolutam præſcientiam futurorum, neſcimus, qualis futura eſſet, ſi Deus præſciuiſſet Adam non fuiſſe peccaturum; nam tunc etiam potuiſſet Deus vel ad eundem gradum gloriæ, & ad ſola merita illi termino proportionata Adamum prædeſtinare: vel etiam poſſet ad maiorem gloriam & pauciora merita illum præordinare, & tempus, moC dum, & gradum, ſeu principia promerendi, illi fini accommodare. Facile enim id facere poſſet, non obſtantibus aliis prærogatiuis ſtatus innocentiæ, vt per ſe conſideranti patebit. Vel è contrario poſſet in ſtatu naturæ lapſæ tot auxilia gratiæ multiplicare, vt omnes alias ſtatus innocentiæ commoditates ſuperarent. 27.

Vel diuina electione cõſiderata.

Idémque ferè procedit, etiamſi dicamus Adam fuiſſe electum ad certum gradum gloriæ ante præſcientiam abſolutam originalis peccati. Quia, vt ſuprà tetigi, ſaltem ſupponit illa electio præſcientiam conditionatam originalis peccati; & ita facilè poſſet quis dicere, quòd ſi Deus per illam præſciſſet, Adam non fuiſſe peccaturum, illum ad maiorem gloriam elegiſſet: quod ſanè non repugnat; tamen etiam potuiſſet Deus eligere illum ad tantam gloriam independenter ab omni præD ſcientia futuri peccati, etiam conditionata: quid enim obſtat? Et ita ex vi diuinæ electionis incertum relinquitur, in quo ſtatu recepiſſet Adam tempus, & vires gratiæ ad plura merita multiplicanda. Vnde cùm alia omnia media, & commoditates ad merendum diuinæ prædeſtinationi ſubordinata ſint, fit, vt ſimpliciter ſit nobis ignotum, quid in prædicto euentu futurum in hac parte eſſet. Et quod de Adamo dictum eſt, in cæteris locum habet. 28.

Siue talis electio fieret ante præuiſum originale, ſiue poſtea.

Vltimo loco poſſet hìc alia comparatio fieri in gratia, quæ hominibus nunc ex opere operato datur; & gloria, quæ illi correſpondet, nimirum, an in ſtatu innocentiæ daretur hic ſanctificationis E modus; & an in illo ſtatu darentur ſacramenta, vel ſacrificia; & conſequenter qualis futurus eſſet tũc Eccleſiæ ſtatus, quoad regimen, quoad ſacerdotium, & ſimilia, de quibus ampliſſimus poſſet fieri diſcurſus. Veruntamen de rebus nobis non reuelatis, ideoque incertis, vel potiùs ignotis ſufficere viſa ſunt, quæ de illis attigimus *in 3. tom. 3. part. diſp. 3.* 29.

Quid de cõparatione inter vtrũque ſtatum quoad gratiam ex opere operato & gloriam ei reſpondentem.

CAPVT

CAPVT XII.

An ſtatu innocentiæ durante longo tempore homines in illo permanerent; & quomodo ad cæleſtem gloriam transferrentur.

1. *Suppoſitiones tres quibus exponitur titulus.* PRimum omnium ſupponendum eſt, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret, hominum viam fuiſſe certum terminum habituram, ſicut in Angelis habuit: tum quia de ratione viæ eſt, vt per illam ad terminum perueniatur, ac ſubinde, vt non ſit perpetua: tum etiam, quia non erant homines ſemper ambulaturi per fidem, tanquam ſemper addiſcentes; & ad cognitionem claram veritatis nunquam peruenientes. Secundò ſupponendum eſt, illam viam non fuiſſe per mortem finiendam, quia mors in illo ſtatu non fuiſſet, vt ſuprà *lib.* 3. *cap.* 14. de fide oſtenſum eſt. Hinc ergo tertiò concluditur, viam illam per tranſlationem ad ſtatum gloriæ fuiſſe terminandam. Et ita docent Auguſt. & omnes Theologi in locis citandis.

2. *1. Dubium quot anni via concederentur in ſtatu innoc.* Hinc igitur varia oriuntur dubia de hac tranſlatione, quæ mouere cœpit Auguſtinus *lib.9. Gen. ad lit. cap.*4. & occaſionem nobis tribuit, ea operoſiùs inquirendi. Primum eſt, quàm eſſet diuturna via hominum in illo ſtatu, id eſt, quot annis viuerent homines in corpore animali; priuſquam ſpiritale, vel glorioſum reciperent, & ad claram Dei viſionem transferrentur. De quo dubio nihil *Pererÿ opinio.* inuenio ex profeſſo ſcriptum. Benedictus tamen Pereyra, aliud agens *lib.5. in Gen. diſp. de ſecunda excellentia ſtatus innocentiæ, q. 5.* ſic ait. *In illo ſtatu longiorem trigecuplo vitam degiſſent homines, quàm nunc degimus, vixiſſent enim, (vt veriſimile eſt) ad tria, vel quatuor annorum millia.* Hanc autem veriſimilitudinem nulla authoritate confirmat, ſed *Eius coniectura.* hac ſola coniectura, quòd ante diluuium etiam in ſtatu mortali, homines ferè per mille annos viuebant; ergo non interueniente peccato, per plura annorum milliaria vixiſſent.

3. *Reiicitur.* Hæc verò coniectura nullam mihi veriſimilitudinem facit, quia in hoc ſtatu naturæ lapſæ diuturnitas aut breuitas vitæ, quanuis primariò ab illius prouidentia pendeat, *qui vnicuique terminos vitæ conſtituit, qui præteriri non poterunt*, Iob 14. nihilominus ex eiuſdem prouidentia, iuxta vniuſcuiuſque complexionem, vitæ modum, aliáſque occurrentes cauſas breuior, vel prolixior eſt vitæ periodus; & ita ante diluuium vita mortalis erat diuturnior, quia natura ipſa erat robuſtior, & fructus terræ meliores, & ſalubriores erant, & ob alias ſimiles cauſas. At verò in ſtatu innocentiæ duratio viæ non poterat ex hominis complexione, vel ex influxu cauſarum ſecundarum menſurari, quia quilibet homo tunc perpetuò viueret, ſi in innocentia perſeueraret. Nam licèt non omnes æqualis virtutis, vel eiuſdem complexionis futuri eſſent; nihilominus ita fuerant à Deo cauſæ diſpoſitæ, vt vnius immortalitatis perpetuæ, poſſent vniuerſi homines eſſe participes. Quapropter non poteſt certa viæ duratio ex inferioribus cauſis longa, aut breuis cenſeri, ſed per ſolam diuinã legem, ac voluntatem præfinienda foret. Vnde cùm de tali voluntate, nec reuelationem ſcriptam habeamus, nec etiam traditionem, quæ per manus ſanctorum Patrum ad nos peruenerint, nihil de ea re affirmare poſſumus, ſed abſolutè nobis eſſe ignotum fateri debemus. Atque ita ingenuè fatetur idem author *lib.3. in Gen. diſp. de ligno vitæ, in fin.* Et priorem ſententiam declarat de duratione, quæ tunc ex parte cibi arboris vitæ eſſe potuiſſet. At ſuprà oſtendi, illam non eſſe plurium annorum, ſed cuiuſcunque tẽporis ſine termino, & ideo neque in illo ſenſu opinio locum habet.

Nihilominus tamen aliqua poſſumus cũ probabili coniectura de illo tempore viæ affirmare. 4. *1. Aſſertio.* Primum eſt, omnes homines in illo ſtatu peruenturos fuiſſe ad ætatem adultam; in qua vti ratione, & liberè operari poſſent. Hoc videntur ſupponere D. Thomas, & omnes, qui de illo ſtatu loquuntur. Nam D. Thom. *1. p. q. 99. art. 2. ad* 3. ait, omnes homines in illo ſtatu peruenturos fuiſſe ad ætatem, in qua filios generarent, quod facere non poſſent, niſi in ætate adulta. Idémque ſentiunt relinqui. Et Scot. *in 2. diſt.* 20. *q.* 2. dicit, omnes filios Adæ in illo ſtatu, priuſquam in gratia confirmarentur, fuiſſe probandos, an ſaltem primam tentationem vincerent, Deóque obedirent; ergo ſupponit in omnibus rationis vſum. Ratio autem eſt, quia naturalis conditio hominis *Aſſertionis ratio.* hoc poſtulat; & quòd nunc præmaturæ mortes accidant infantibus, eſt quædam pœna peccati originalis, in illo ſtatu non eſſet talis pœna, & naturalis perfectio ſuo tempore non deeſſet. Vnde licèt poſſet Deus ſine interuentu mortis aliquos infantes transferre ad ſtatum gloriæ, ſubitò eorum corpora, tam in quantitate, quàm in qualitatibus gloriæ perficiendo; non eſt tamen veriſimile, id fuiſſe facturum, quia nec ipſi naturæ, nec perfectioni illius ſtatus conſentaneum eſt. Multo enim decentius eſſet, vt omnes priùs per ſuam obedientiam probarentur, & per propria merita ad ſtatum gloriæ transferrentur. Solùm poteſt ex ordine diuinæ prædeſtinationis argumentum in contrarium ſumi, ſi verum eſt, homines ex vi immutabilis propoſiti diuini aſſumẽdos eſſe ad eaſdem ſedes gloriæ in ſtatu innocentiæ, quas nunc conſequuntur. Sed iam diximus, hoc non eſſe neceſſarium, vt ſatis in capite præcedenti declaratum eſt.

Secundò dicendum eſt, omnes homines in ſtatu innocentiæ permanſuros fuiſſe in via vſque ad 5. *2. Aſſertio.* ſtatum conſiſtendi, id eſt, vſque ad perfectum proportionati corporis augmentum, quod vnuſquiſque ſua naturali virtute conſequi poſſet. Et *Suadetur 1.* primò quidem hoc fit veriſimile ex ratione diuinæ, ac generalis prouidentiæ, quia in ſtatu beatitudinis habituri eſſent omnes homines corpora perfectæ magnitudinis, vnuſquiſque iuxta peculiarem virtutem, & indiuiduam capacitatem ſuam: ergo non transferrentur ad ſtatum gloriæ, donec propria actione, ac virtute naturali talia corpora ſibi acquirerent. Probatur conſecutio, quia id eſt magis conſentaneũ ordini diuinæ prouidentiæ: tum, vt quæ naturali modo commodè fieri poſſunt, ita fiant: tum etiam, vt creatura ad ſuæ perfectionis ſtatum, quantum commodè poteſt, cooperetur. Secundò fit etiam hoc ma- *Suadetur 2.* gis credibile ex augmento in omnibus animæ perfectionibus, vt ſunt ſcientia, prudentia, virtus, & præſertim gratiæ, ac meritorum. Nam ordinariè non acquirunt homines perfectã ſcientiam, & prudentiam vſque ad maturam ætatem, quæ in illo ſtatu incipere videtur; & per id tempus virtus maximè probari, & gratia cum meritis multum augeri poſſet; ergo ſaltem illud tempus fuiſſet neceſſarium, vel maximè conueniens, vt ſaltem pro toto illo in ſtatu innocentiæ hominum via duraret.

Tertiò addimus, incertum eſſe, quanto tem- 6. *3. Aſſertio tripartita.* pore manſiſſent homines in via poſtquam ad terminum

minum augmenti, ſeu ſtatum conſiſtendi peruenirent, veriſimile tamen eſt, nec ſtatim, nec poſt annorum millia, ſed intra mediocrem durationem à Deo præfiniendam, transferendos fuiſſe. *Vnde cõſtet pars prior.* Prima pars huius aſſertionis ſufficienter probata eſt ex dictis, quia hæc temporis definitio ex ſolo Dei decreto penderet, ſine fundamento ſpeciali in cauſis ſecundis, vt declaratum eſt. De illo autem Dei decreto reuelationem non habemus. *Oſtenditur ſecunda.* Secunda verò pars, quòd non ſtatim fieret translatio, per ſe videtur probabilis, quia tempus aliquod viæ concedi debuit in ſtatu maximè perfecto ſecundùm naturam ad perfectiſſima opera virtutis, ac meriti exercenda. Et hoc videtur ſignificaſſe Aug. *lib. 9. Gen. ad lit. cap.6.* dicens: *Potuerunt homines, genitis filiis, perfectáque humani officij iuſtitia, hinc ad meliora transferri, non per mortem, ſed per aliquam commutationem.* Vbi illa tantùm verba conſidero, *perfectáque humani officij iuſtitia.* Nam hoc officium, vt humano modo expleatur, tempus aliquod requirit, & in virili, ac perfecta ætate perfectiùs conſummatur. *Oſtenditur tertia.* Et inde ſuadetur tertia pars, nimirum, non fuiſſe futurum tempus illud multorum millium annorum; quia neque ad perfectè obeundum viatoris officium, tanta mora erat neceſſaria, neque in fauorem vel vtilitatem hominum cederet tanta cæleſtis beatitudinis dilatio, cum carentia diuinæ viſionis, aliarúmque perfectionum, quæ ad illam conſequentur.

7. *Obiectio ſoluitur.* Dicitur fortaſſe illam viæ diuturnitatem ad meritorum, & gloriæ augmentum potuiſſe conferre. Reſpondemus autem, hoc modo poſſe in infinitum procedi, quia poſt quamcunque dilationem, & numerum annorum millium, poterunt augeri merita, ſi tempus viæ augeatur; & in Angelis etiam differenda fuiſſet præmij collatio, vt meritum augeretur: neceſſe eſt ergo dicere, Deum definire durationem viæ vnicuique perſonæ vel naturæ, quæ & conditioni, & ſtatui illius accommodata ſit, & ad acquirendum viæ terminum, ad quem talis creatura deſtinata eſt, ſufficiat. Vnde quia intentio finis eſt prior, & quaſi regula electionis mediorum, hoc etiam, modo noſtro intelligendi, in Deo locum habet. Ideoque iuxta gradum gloriæ, ad quem vnumquemque prædeſtinatorum elegit, concedit etiam tempus ad illud merendum ſufficiens; ſed huius temporis plenitudo non annorum numero computatur, ſed diuinæ gratiæ abundantia, cuius vberioribus auxiliis fit, vt iuſtus *breui conſummatus expleat tempora multa.* Atque hoc modo Angeli breuiſſima mora ad excelſum beatitudinis locum peruenerunt. Idem ergo cum proportione haberent homines in ſtatu innocentiæ, intra mediocre tempus ætatis perfectæ; quantum verò illud fuiſſet, Deus ſcit.

8. *Conſectariũ de fine humanarum generationũ ſi ſtatus innocen. duraret.* Vnde colligimus, non minus eſſe incertum tempus viæ in toto genere humano, id eſt, quandiu durarent hominum generationes à prima, vſque ad vltimam, in ſtatu innocentiæ, ſi duraret. Quamuis enim ſit certum tempus viæ totius humani generis non minus tunc, quàm nunc in lapſa natura, habiturum fuiſſe terminum; quia numerus prædeſtinatorum in quolibet ſtatu fuiſſet certus, ac definitus; ac ſubinde illo completo ceſſarent generationes: nihilominus ignotum nobis eſt, intra quot annos ille numerus compleretur. Nam ſi de ſtatu præſenti hoc neſcimus, quanto magis de illo à ſenſibus noſtris magis remoto, id ignorabimus. Poſſumus autem veriſimiliter coniectare hoc tempus viæ totius humani generis non fuiſſe futurum diuturnius in ſtatu innocentiæ, quàm nunc futurum ſit. Cur enim numerus prædeſtinatorum tardius, aut moroſius impleretur in hominibus innocentibus, quàm in peccatoribus? Atque hinc etiam coniecturam ſumimus in vnoquoque prædeſtinato fuiſſe complenda merita termino ſuæ electionis adæquata, durante ſtatu innocentiæ, in tempore fortè breuiore, quàm nunc pro æquali termino compleantur: quia perfectio illius ſtatus ad multiplicanda & perficienda merita magis iuuaret: ergo non ſolùm non eſſet tempus illud plurium annorum millium, verùm fortaſſe millenarium non attingeret, vel centenarium non excederet.

Poteſt verò ſecundò interrogari, an in illo ſtatu tempus viæ in omnibus hominibus eſſet æquale; ſicut in omnibus Angelis æquales fuit viæ mora? 9. *2. Dubium an in ſtatu innocen. tẽpus viæ eſſet æqualis in omnibus hominibus.* Nunc enim, quia via hominum morte finitur, & mors non eodem tempore ætatis hominibus contingit, ſecundùm communem naturæ curſum, quem in hoc Deus ſeruare voluit; via etiam hominis in hoc ſtatu æqualis non eſt. At verò in ſtatu innocentiæ non poſſet eſſe inæqualis ex parte hominum, vel cauſarum naturalium, vt dixi. Et ideo, neque ex parte Dei credendum eſt, futuram fuiſſe inæqualem. Nam in hoc videntur homines in eo ſtatu Angelis, quoad rationis ſimilitudinem, comparari. Vnde non obſtat, quòd non omnes homines tunc eſſent ad æqualẽ gloriam prædeſtinati, quia etiam Angeli non fuerunt æqualem gloriam conſecuti, ſed in eadem mora, quidam plus aliis meruerunt, & maiori gratia præuenti ſunt, quod etiam in hominibus fieri potuiſſet.

Sed quanquam fuerit poſſibile, & probabile ſit, ita futurum fuiſſe, nihilominus dico, non eſſe certum, quia fieri potuit, vt, v.g. ex duobus hominibus ad æqualem gloriam prædeſtinatis, vnus remiſſior eſſet in merendo, quàm alius, ex quo neceſſariò fieret, vt qui feruentiùs operaretur, breuiori tempore ſuam vitam finiret, quàm alius; & ad hunc modum poteſt de cæteris cogitari. 10. *Reſolutio dubij.* Vnde in hoc inuenitur differentia inter naturam angelicam, & humanã: tum quia Angelis data eſt gratia vniformiter difformis ſecũdùm capacitatem naturalium, quod in hominibus non ſeruatur; nec in ſtatu innocentiæ ſeruaretur. Eſt enim eadem ratio. Item omnes Angeli ſubitò operantur ſecundùm totum ſuum conatum; & ideo omnes in eadem mora negotium ſuum expleuerunt; vnuſquiſque iuxta capacitatem ſuam. At verò homines cum maiori mutabilitate, & varietate operantur; & ideo quidam velociùs, alij tardiùs iter peragunt, etiam in ordine ad æqualem terminum. Pendet ergo hæc res tota ex modo diuinæ prædeſtinationis hominum; & ex varia gratiarum diſtributione, quam tunc etiam Spiritus ſanctus faceret; prout vellet. Et ideo incertum eſt, qualis eſſet diſtributio (vt ſic dicam) durationis viæ in ætate perfecta; & an eſſet inæqualis, vel eadem in omnibus.

Vnde interrogari tertiò poteſt, an omnes homines tunc eſſent ſimul transferendi ad ſtatum gloriæ: vel per deceſſiones, & ſucceſſiones; ita vt vnuſquiſque ſuo tempore impleto ad gloriam transferretur. 11. *3. Dubium an alij ante alios in ſtatu innocen. transferrẽtur in gloria, nec ne? Rectius Auguſtinus, quàm Barcepha reſoluit.* In quo puncto Moſes Barcepha 1. *p. de parad. cap.24.* ſentit, omnes ſimul fuiſſe transferendos. At verò Auguſt. *ſuprà* docet planè, hunc tranſitum hominum ab ſtatu viæ ad ſtatum Patriæ, non ſimul, ſed ſucceſſiuè fuiſſe complendum. Quod ſine dubio eſt longè veriſimillimum. *Primò.* Primò quidem, quia ſatis probabile eſt tempus viæ in omnibus hominibus, vel ſaltem ordinariè fuiſſe

fuiſſe futurum æquale; ſed non inciperent omnes ſimul eſſe viatores, ſed per ſucceſſiones generationum, vt conſtat; ergo neque ſimul viam finirent, ſed cum proportionali ſucceſſione. Et præterea licèt demus, viam non fuiſſe futuram æqualis durationis in omnibus; nihilominus non eſt credibile, omnes homines, qui per innumeras generationes ſucceſſiuè inciperent, ſimul in eodē ſtatu fuiſſe permanſuros in hoc inferiori mundo cum corporibus animalibus, cibo, & potu indigentibus, & conſequenter etiam generationi vacantibus. Sic enim vix capere poſſet terra omnes homines ſimul in ea exiſtentes: nam infinita (vt ſic dicam) eſſet hominum multiplicatio. Et (vt ſuprà dicebamus) ſine cauſa detinerentur homines tanto tempore ab ingreſſu patriæ; vt, v. g. Adam à principio creationis, vſque ad vltimam hominis generationem; quod planè incredibile eſt: & eadem ratio eſt cum proportione de reliquis. Meritò ergo Auguſt. tanquam certum ſtatuit, homines non ſimul, ſed per ſucceſſiones fuiſſe ab ſtatu viæ transferendos.

Secundò.

12\. *Dubitat Auguſtinus an tranſlatio illa prius fieret ad ſtatum inferiorem glorioſo, vnde præcedens reſolutio euertitur. Suadetur ſtatus ille inferior exēplo Eliæ & Enoch.*

Dubitat autem Auguſtinus, an eſſent immediatè transferendi ad ſtatum gloriæ in corpore, & animo, vel ad ſtatum medium inter illum, quem habebant, & glorioſum. Et rem dubiam relinquere videtur. Nam, quòd transferri potuerint immediatè ad gloriam, tanquam manifeſtum relinquit. Quòd verò etiam potuerint transferri priùs ad ſtatum medium, exemplis Eliæ, & Enoch, perſuadere conatur. Vnde ſi tranſitus ille immediatè futurus erat ad gloriam, clarum eſt, non ſimul, ſed ſucceſſiuè homines tam corpore, quàm animo glorificandos fuiſſe. Quia via omnium non ſimul, ſed ſucceſſiuè terminanda erat, vt oſtendimus. Ergo ſi terminus extrinſecus viæ, & immediatus erat gloria, vt ſupponitur; aſſumptio omnium ad ſtatum gloriæ non erat ſimul, ſed cum ſucceſſione futura. *Si tamen* (inquit) *gloriam illam dari non oportebat, niſi omnibus ſimul in ſeculi fine*, neceſſe eſt dicere, ſucceſſiuè transferendos fuiſſe homines ad ſtatum inferiorem illo, quem habebunt in gloria; & illo meliorem, quem in ſtatu innocentiæ habebant. Quòd autem oportuerit ſtatum gloriæ ſimul omnibus dari, ſuaderi poteſt, tum exemplo Angelorum, tum etiam exemplo futuræ reſurrectionis, & conſummatæ glorificationis omnium hominum electorum. Tum etiam, quia etiam in illo ſtatu debuiſſet præcedere vniuerſale iudicium omnium hominum, ante electorum conſummationem.

Suadetur item tripliciter iuſtis innocentib. dandā fuiſſe gloriam ſimul.

13\. *1. Aſſertio circa hoc Auguſtini dubium.*

Nihilominus tamen aſſerendum videtur, homines in ſtatu innocentiæ viam, & meritum conſummantes, immediatè ad ſtatū eſſentialis beatitudinis transferendos fuiſſe. Ita videntur ſupponere communiter Scholaſtici. Et Patres antiquos allegando, rectè docet Moſes Barcepha 1. *p. de Paradiſ. cap.* 22. Et probatur, quia omnes, qui cum merito gloriæ ad terminum viæ perueniunt, ſtatim recipiunt præmium, niſi per aliquam culpam, vel reatum ab illa relictum, impediantur: ſed homines in eo ſtatu peruenientes ad finem viæ in ſtatu gratiæ, haberent merita gloriæ; & nullum haberent impedimentum; ergo ſtatim illam reciperent. Maior inductione probari poteſt in Angelis, & in animabus iuſtis, & puris ab omni culpæ reatu, poſt Chriſti mortem ab hac vita tranſeuntibus. Imò etiam in omnibus aliis iuſtis, quia ſi aliqui retardantur ab ingreſſu gloriæ, ſemper eſt propter aliquod impedimentum ex peccato originali, vel perſonali proueniens, vt ex tractat. *de Beatitudine*, *& de Incarnat.* manifeſtum

Probatur.

Inductione oſtenditur maior propoſitio.

A eſt. Ratio etiam id ſuadet; quia beatitudo debetur tanquam merces laboris, & ideo ratio iuſtitiæ obligat, vt non differatur mercedis ſolutio, quando ex parte merentis non eſt impedimentum. Præſertim cùm talis dilatio magnum ſit nocumentum, & ex ſe non poſſit animam non affligere, & contriſtare. Denique Deus pronior eſt ad præmium conferendum, quàm pœnam, ſed non differt punire in peccato morientem; ergo nec præmium conferre.

Et ratione.

Altera verò propoſitio aſſumpta, ſcilicet, ex parte hominum non fuiſſe tunc futurum impedimentum gloriæ; clara eſt ex dictis. Quia in illo ſtatu innocentiæ non eſſent peccata venialia, B vt ſuprà dictum eſt; multóque minus eſſent originale, vel mortale; alias innocentia non duraret; ergo nullum eſſet impedimentum; quia in termino viæ ſola culpa, vel aliquid ab illa relictum poteſt gloriam impedire. Vnde poteſt aſſertio confirmari, quia ille ſtatus medius inter innocentiam, & gloriam, non eſſet ſtatus alicuius purgatorij; quia illi homines nulla purgatione indigerent; alius autem nec facilè cogitari, nec aliqua eius ratio, vel vtilitas inueniri poteſt. Vt paulo pòſt explicabimus: ergo fruſtrà talis ſtatus confingeretur. Non omittam autem obiter aduertere, hoc maximè procedere in hominibus, qui in illo ſtatu perpetuam innocentiam ſine in- C terruptione ſeruaſſent. Nam ſi aliquis fortè mortaliter peccaret, & illius remiſſionem non obtineret, ille (vt probabilius eſt) per mortem vitam finiret; & ad terminum damnationis ſtatim perueniret, ſaltem quoad animam; cui poſtea corpus in eadem damnatione iungeretur, tempore à Deo præſcribendo. Si autem ſic peccans à peccato reſurgeret cum plena ſatisfactione, & remiſſione peccatorum, tunc eadem eſſet ratio de illo, quæ de cæteris innocentibus, quia iam nullum haberet impedimentum; & veriſimilius eſt, illum fuiſſe ad ſtatum originalis iuſtitiæ reſtituendum; ac ſubinde ſine interuentu mortis fuiſſe ad ſtatum gloriæ immediatè transferendum. Si au- D tem remiſſionem culpæ mortalis obtineret, manente reatu aliquo pœnæ temporalis; & in illo ad terminū viæ perueniret, indigeret ſine dubio purgatione; & ideo non transferretur immediatè ad gloriam, & fortaſſe mortem non euaderet, & gloriam corporis vſque ad finem ſeculi non obtineret. Nos autem (vt dixi) de ſeruantibus ſtatum innocentiæ loquimur.

14\. *Oſtenditur propoſitio minor.*

Confirmatur aſſertio.

Limitationes variæ circa poſitā aſſertionē.

Vnde addimus ſecundò, illum tranſitum fuiſſe futurum immediatè ad ſtatum gloriæ, non ſolùm animarum, ſed etiam corporum. Probatur primò ratione iam facta, quia totum illud præmium debetur meritis, & nullum impedimentum gloriæ corporis, magis, quàm animæ haberent. Secundò; quia quando anima eſt corpori vnita, ex gloria animæ quaſi naturaliter redundat gloria in E corpus, nec pòteſt ſine miraculo detineri; nullum autem eſt fundamentum ad fingendum tale miraculum generale; & in detrimentum innocentum, ſine aliorum vtilitate. Et hinc colligimus primò, non poſſe commodè intelligi ſtatum illum medium. Non quia ſit abſolutè impoſſibilis, ſed quia non eſt conſentaneus diuinæ prouidentiæ. Poſſet enim cogitari ſtatus medius ex parte corporum tantùm, vt ſi anima transferretur ad gloriam, & non corpus. Et hoc eſſet miraculoſum, ſine vtilitate, vt dixi, vel eſſet cum totali carentia gloriæ animæ, & corporis; & ſic etiam eſſet infructuoſus; & in terra vix poſſet felicior ſtatus, quàm innocentiæ, & Paradiſi terreſtris cogita

15\. *2. Aſſertio circa idem Auguſtini dubium.*

Probatur 1.

Secundò.

1. Conſectarium contra ſtatum illū glorioſo inferiorem.

cogitari: nec eſt veriſimile, homines nondum beatos ſupra cælos eleuandos fuiſſe. Et ideo non eſt ſimilis ratio de Elia, & Enoch, quia & illi in aliqua terræ regione habitant (vt creditur) & nondum conſummarunt merita ſua. Nam licèt nunc non mereantur, vt eſt probabilius, expectant tẽpus, in quo ſua merita conſumment ſecundùm ordinem diuinæ prouidentiæ; ſecus verò eſſet de hominibus in ſtatu innocentiæ, vt conſtat.

Ad exemplum Eliæ & Enoch in num. 12.

16. Vnde tandem concluditur, homines in ſtatu innocentiæ non ſimul, ſed ſucceſſiuè fuiſſe transferendos ad ſtatum gloriæ, tam animæ, quàm corporis, quia viæ ſingulorum ſucceſſiuè finirentur, & vnuſquiſque in termino ſuæ viæ integrũ præmium reciperet. Neque oportet, vt in hoc eſſent Angelis ſimiles, quia via Angelorum, ſicut in omnibus ſimul incepit, ita etiam ſimul terminata eſt. Nec eſt etiam ſimilis ratio de hominibus lapſis, quia horum via per mortem finitur, & corpus ſeparatum ab anima eſt incapax gloriæ, donec reſurgat: & hanc incapacitatem per peccatum meruerunt, & non tollitur, niſi ſecundùm ordinem à Deo præſcriptum, qui vniuerſalem reſurrectionem voluit vſque ad finem mundi reſeruari. Homines autem innocentes non indiguiſſent reſurrectione. Et ſi fortè futurum tunc eſſet vniuerſale iudicium, non aliter homines in eo iudicarentur, quàm nunc Angeli iudicabuntur.

2. Conſectariũ de ſucceſſiua adoptione gloriæ in ſtatu innocen. & ſatisfit triplici ſuaſioni in fine num. 2.

F I N I S.

INDEX

INDEX LOCORVM

SACRÆ SCRIPTVRÆ,

QVÆ IN HOC TRACTATV

PER OCCASIONEM EXPLICANTVR.

Ex Geneſi.

Cap.1. 2. & 3. TRia priora capita libri Geneſeos per quatuor priores libros author fusè exponit: quapropter ſuperuacaneum duximus loca ex eis hîc ſigillatim indicare.

9. *Terror veſter & tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ. Lib.3.cap.16.num.*11.*&* 12.

Ex lib.Exodi.

33. *Non videbit me homo,& viuet. Lib.*3.*cap.*17.*num.*2.

Ex lib.3.Regum.

3. *Dedi tibi cor ſapiens, & intelligens, in tantum, vt nullus ante te ſimilis tui fuerit. Lib.*3. *cap.* 9. *num.*30.

Ex Pſalm.

28. *Vox Domini ſuper aquas, Deus maieſtatis intonuit. Lib.*2. *cap.* 4. *num.*21.

32. *Qui finxit ſigillatim corda eorum. Lib.* 3. *cap.*7. *num.*11.

103. *Extendens cælum ſicut pellem, qui tegis aquis ſuperiora eius. Lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 23.

Ibid. Illic reptilia quorũ non eſt numerus; animalia puſilla cum magnis. Lib. 2. *cap.* 10. *num.*9.

148. *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ omnes, quæ ſuper cælos ſunt. Lib.* 2. *cap.* 4. *num.*23.

Ex Prouerb.

8. *Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum. Lib.*2. *cap.*4. *num.*21.

Ex Eccleſiaſte.

7. *Deus fecit hominem rectum. Lib.*3. *cap.* 9. *num.*3. *& cap.*11. *num.*2. *& cap.*12. *num.*5. *& cap.*17. *num.*10.

Ex lib. Sapient.

2. *Fecit Deus hominem inexterminabilem, ad imaginem ſimilitudinis ſuæ. Lib.* 3. *cap.* 16. *num.*11.

10. *Hæc illum, qui primus formatus eſt à Deo pater orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit, & eduxit illum à delicto ſuo. Lib.*4. *cap.*9. *num.*7. *&* 19.

*Ibid. Dedit illi virtutem continendi omnia. Lib.*4. *cap.*9. *num.*12.

11. *Omnipotens manus tua creauit orbem terræ ex materia inuiſa. Lib.* 1. *cap.* 8. *num.*20.

Ex Eccleſiaſtico.

17. *Dedit illi poteſtatem eorum quæ ſunt ſuper terram, poſuit timorem illius ſuper omnem carnem, & dominatus eſt beſtiarum, &c. Lib.* 3. *cap.*16. *num.*11. *&* 11.

*Ibid. Diſciplina intellectus repleuit illos, creauit illis ſcientiam ſpiritus, &c. Lib.*3.*cap.*9. *num.*3.

18. *Qui viuit iu æternum creauit omnia ſimul. Lib.*1. *cap.*10. *num.*22.

24. *Et quaſi nebula texi omnem terram. Lib.* 2. *cap.*5. *num.*16.

39. *Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt, &c. Lib.* 1. *cap.* 1. *num.*16.

Ezechiel.

28. *Tu ſignaculum ſimilitudinis. Lib.*3. *cap.* 8. *num.*18. *&* 19.

Daniel.

13. *Species decepit te, & ſubuertit cor tuum. Lib. 4. cap. 4. num. 19.*

Matth.

25. *Poßidete paratum vobis regnum à cõſtitutione mundi. Lib. 1. cap. 4. num. 5.*

Ioann.

5. *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor. Lib. 2. cap. 11. num. 6.*

10. *Ego veni vt vitam habeant, & abundantiùs habeant. Lib. 5. cap. 11. num. 3. & 4.*

17. *Clarifica me Pater claritate, quam habui priuſquam mundus eſſet apud te. Lib. 1. cap. 2. num. 2.*

Ad Rom.

7. *Peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me. Lib. 4. cap. 4. num. 19.*

Ibid. Non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Lib. 3. cap. 12. num. 6.

Ibid. Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Lib. 3. cap. 12. num. 1.

8. *Quos prædeſtinauit conformes fieri imagini Filij ſui. Lib. 3. cap. 8. num. 9.*

Ad Corinth. 1.

3. *Omnia enim noſtra ſunt. Lib. cap. 7. num. 15.*

11. *Non debet velare caput ſuum, quia imago Dei eſt. Lib. 3. cap. 8. num. 22.*

15. *Sicut portauimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cæleſtis. Lib. 3. cap. 8. num. 28.*

Ad Galat.

6. *Qui exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Lib. 4. cap. 4. num. 19.*

Ad Coloſſenſ.

3. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum. Lib. 3. cap. 8. num. 21.*

Ad Timoth. 1.

2. *Adam non eſt ſeductus; mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit. Lib. 4. cap. 4. latè à num. 1.*

Ad Hebr.

11. *Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Lib. 1. cap. 8. num. 21.*

INDEX RERVM.

A

Adam.

1. ADAM quoad corpus, non ex nihilo, ſed de limo terræ formatus fuit. Lib. 3. cap. 1. num. 2.
2. Adæ corpus à ſolo Deo productum fuit. ibid. n. 4. ſucceſſiuéne, an in inſtanti. ibid. à n. 7. vſque ad 13.
3. Ad corpus Adæ formandum Angelos etiam concurriſſe, qui putent. lib. 3. c. 1. n. 4. refutantur ſi de organizatione loquantur. num. 6. & 14. imò etſi loquantur de aggregatione limi. eodem n. 14. & 15.
4. Adæ corpus creatum cum omni perfectione eſſentiali, ad animam rationalem requiſita. eodem c. 1. n. 16. cur non ex cæleſti, aut nobiliori materia? ibid.
5. Adami corpus an monſtroſum fuerit antequam ab eo coſta auferretur; an verò poſtea mancum? lib. 3. c. 2. à n. 7.
6. Adæ productionem præceſſiſſe ad Euæ formationem contra Caiet. demonſtratur. eodem cap. 2. num. 15. vide etiam *Eua*, & verbo *Coſta.*
7. Adę ſoporem non metaphoricum, ſed proprium fuiſſe ſtabilitur contra Caietanum. ibid. n. 16. qualis fuerit. n. 17. & 18.
8. Adamum & Euam cæcos fuiſſe ante peccatum ſtultiſſimus error reprobatur. lib. 3. cap. 3. num. 2. Cur poſt peccatum dicantur eorum oculi aperti. ibid.
9. Adam & Eua integri ſunt conditi quoad internos ſenſus, & externos, atque in perfectæ ætatis membris & organis. eodem cap. 3. num. 3. & 4.
10. Adam cùm conditus eſt, quam ætatem repræſentabat, & cuius fuerit ſtaturæ. ibid. à num. 5. quæ illius habitudo corporis & an in ea fuerit Chriſto par. n. 8. & 9.
11. Adæ corpus an paſſibile, & mortale. num. 10.
12. Adamus creatus fuit poſt bruta. lib. 3. cap. 4. num 1. cur vltimò creatus cùm fuerit cæteris nobilior, rationes variæ ex Patribus à num. 3.
13. Cur eodem die cum brutis conditus. ibid. num. 6.
14. Adamum duas habuiſſe vxores, quarum Euam, ſimul cum illo creatam eiúſque lateri copulatam Iudæi fabulantur. lib. 3. cap. 4. num. 8. & 9.
15. Adam prius tempore creatus eſt, quàm Eua. ibid. n. 10. Qua hora diei ſextę productus. n. 15. & lib. 4. c. 8. n. 15.
16. Adam extra, Eua intra paradiſum condita. lib. 2. c. 5. n. 3.
17. Adam quo in loco conditus. ibid. num. 4. quo modo in Paradiſum tranſlatus. num. 5. & quoto poſt creationem tempore. lib. 4. cap. 8. num. 2.
18. Adam cur extra Paradiſum conditus. lib. 2. cap. 5. num. 8.
19. Adamo datum præceptum de non comedendo ex ligno ante formatam Euam. ibid. n. 12.
20. Spiraculum in faciem Adami non fuit diuina ſubſtantia, aut eius portio. lib. 3. c. 7. n. 2. fuit anima rationalis, quam tunc primò Deus creauit & infudit. à n. 6.
21. Adæ anima quàm perfecta in naturalibus. lib. 3. c. 7. n. 13.
22. Adami ſcientia, vide *Scientia.* An decipi potuerit, vide *Deceptio.*
23. Adamum innocentem fuiſſe creatum, de fide eſt. lib. 3. c. 11. n. 2.
24. Adam in primo inſtanti non peccauit, nec peccare potuit de lege ordinaria. eodem cap. 11. num. 4.
25. Adam in 1. inſtanti habuit omnes virtutes bonóſque habitus morales per accidens infuſos. ibid. n. 5. & 6. vide verbo *Virtus.*
26. Adam quandiu non peccaret mortaliter nullos ſentiret motus appetitus contra rationem. lib. 3. c. 12. à n. 4. quo Dei dono id fieret, vide verbo *Appetitus.*
27. Adam venialiter peccando in ſtatu innocentię, an, & quomodo amitteret iuſtitiam orig. lib. 3. c. 13. n. 10. & 12.
28. Nō potuit prius peccare venialiter, quàm mortaliter. ibid. n. 17. & 21.
29. Adamū æquè mortalē fuiſſe ante & poſt peccatum error Pelagij. lib. 3. c. 14. n. 1. Eū ante peccatū non fuiſſe moriturum de fide eſt. à n. 3. fuit tamen ex vi ſuæ compoſitionis mortalis etiam ante peccatum, ſed dono Dei aliquo modo immortalis. n. 8.
30. Adami innocentis corpus fuiſſe impaſſibile per inditam qualitatem qui putent. n. 10. qui per inditam animæ. num. 11. vtrique refelluntur à num. 12.
31. Adami dominium, vide *Dominium.*
32. Adamum ante lapſum habuiſſe gratiam, de fide eſt. lib. 3. c. 17. à n. 2. Qui putent non habuiſſe in primo inſtanti. n. 5. probabilius oppoſitum à n. 9. vſque ad 15.
33. Adam ante lapſum non vidit Deum clarè. lib. 3. c. 18. à n. 1.
34. Adami cognitio ſupernaturalium, vide *Cognitio.*
35. Adam in primo inſtanti propriis actibus ſanctificatus. lib. 3. c. 19. n. 3. per illos ſe diſpoſuit ad iuſtitiā habitualē. n. 8. eámque meruit de congruo; & gloriā correſpondentem de condigno. ibid.
36. Probabile eſt creuiſſe in iuſtitia ante lapſum. ibid. n. 13.
37. Adamus conditus in iuſtitia orig. lib. 3. c. 20. n. 1.
38. Adami pactum, vide *Præceptum*, à n. 8.
39. Adami peccatum, vide *Peccatum*, & Adami pœna in verbo *Pœna.*
40. Adam & Eua quanto tempore fuerint in paradiſo, vide *Paradiſus.* à n. 14.
41. Adam veniam obtinuit primæ tranſgreſſionis. lib. 4. c. 9. à n. 7. Intra Paradiſum imperfectè ſaltem pœnitere cœpit, ac paulo pòſt iuſtificatus eſt. n. 9.
42. Adamum & Euam finaliter damnatos eſſe error Tatiani n. 10. redemptum fuiſſe per Chriſtū quoad ſufficientiam de fide concluditur contra Tatianum. n. 14. efficaciter fuiſſe ſaluatum Scriptura non conuincitur. n. 15. eſt tamen vt minimum erroneum. à n. 16. an eadem certitudine dicendum ſit de Eua. n. 20.

43. Adamo non peccante qualis futurus eſſet hominum ſtatus, vide *Innocentiæ ſtatus.*

44. An in ſtatu innocentiæ futurus fuiſſet Rex poſterorum dum eſſet in via. lib. 5. cap.7. num. 14.

Aer.

Aeris elementum perfectum, ac ſimul cum cælis creatum fuit.lib.1.c.7.à n.3. Et à Moyſe nomine cæli, Gen.1. comprehenſum eſt.à n.5.ſpeciatim n.14.

Æternum.

Ab æterno quæ res eſſe, vel non eſſe potuerint, vide *Mundus.*

Alimentum.

Quibus alimentis homines in ſtatu innocentiæ veſcerentur,vide verbo *Cibus*,& verbo *Carnes.*

Angelus.

1. Angelorum mentionem nullam fieri à Moyſe qui dicant. lib. 1. cap. 6. num. 2. Solos Angelos comprehendi illis verbis, *in principio creauit Deus cælum* ; qui velint num. 3. vtrique impugnantur,& oſtenditur nomine cæli implicitè comprehendi Angelos. à n.6.

2. Angeli an concurrerint ad formandum corpus Adæ, vide *Adam* n.3.

3. Angeli ad imaginem Dei conditi. lib.3.cap.8. n. 18. & 19.

Vide etiam *Cognitio matutina*, &c.

Anima.

1. Anima primi hominis non fuit ſubſtantia diuina .vide *Adam*,n. 20. ſtatim ac creata eſt vnita fuit corpori.ibid.quàm fuerit perfecta, vide *Adam*,n.21.

2. Animæ omnes præter rationalem de materia eductæ.lib.2. c.10.n.4.

Animal.

1. Animalia bruta, non in ſemine tantùm, ſed in ſeipſis producta ſunt in quinta, & ſexta die creationis. lib. 2. cap.10. num. 2. non facta ex nihilo, ſed ex præiacente materia. num. 3.

2. Ad animalium creationem terra, & aqua materialiter ſolùm concurrerunt. eodem num. 3.

3. Animalium prima creatio quo facta dicatur modo, authoris naturæ proprio. ibid. num.4.

4. Animalia quintæ,& ſextæ diei, producta ſunt in ſtatu perfecto quoad indiuidua & ſpecies. num.5.

5. Quot animalia in qualibet ſpecie,& in qua perfectione Deus produxerit.ibid.

6. Animalia omnia cum vi generatiua ſimilium à Deo ſunt producta. n.6. eorum tres ſunt ordines generici inæqualis perfectionis natatilium, volatilium, terreſtrium. num.7. quiſque/ordo non ſucceſſiuè,ſed ſimul fuit productus à Deo. ibid.imò natatilia,& volatilia ſimul fuiſſe producta,credibilius eſt.n.8. & ſub vnoquoque genere multæ ſpecies.n.9.

7. Animalia imperfecta an etiam à Deo in quinta, & ſexta die fuerint producta. lib. 2. cap. 10. num.11.

8. Bruta quæ per adulterinam generationem naſcuntur,vt leopardus,mulus, &c. an fuerint etiam tunc à Deo immediatè producta. ibid.num. 12.

9. Volatilia an ex aquis ſint producta.ibid.à num. 13. ad 17.

10. Animalia nulla ex igne producta, & cur. num.18.

11. Animalia ad Adamum adducta ſunt non in indiuiduo omnia, ſed in ſpecie.lib.3.c.4.n. 16. An prius adducta, quàm Eua crearetur? num. 17. Eis propriè, non metaphoricè Adamus impoſuiſſe nomina dicendum eſt, idque ſexto die ante Euæ productionem.n.18.

12. Animalia introducta ſunt in Paradiſum vt eis Adam nomina imponeret. lib.5. cap.5.num.10. in ſtatu innocentiæ in Paradiſo etiam vagarentur. ibid.

13. Animalia an, & quomodo homini vt domino ſubderentur. vide *Dominium*,n.4.

14. Animalia bruta an carnibus veſcerentur Adamo non peccante. lib. 5. cap.6. à num. 19.vſque 25.

Annus.

Quo anni tempore creatus mundus.lib. 2. cap. 7.n.17.

Appetitus.

1. Appetitus ſenſitiuus in ſtatu innocentiæ perfectè ſubderetur rationi. lib.3. cap.12. à n.4.Quo dono id formaliter fieret, variæ ſententiæ referuntur, ac refelluntur. à num. 11. fieret partim per internos habitus, & actus; partim per externam Dei protectionem. n. 18. & 19. neque in ſingulis potentiis vnus ſufficeret habitus. n. 20. & 21.

2. Ad hanc appetitus ſubiectionem ſufficerent ne virtutes naturales, an requirerentur infuſæ per ſe? num.24. an etiam præter hoc neceſſarius eſſet habitus alius.n.25. an tale donum naturale eſſet, an ſupernaturale.n.26.

3. Appetitus paſſiones, vide *Paſſiones.*

Aqua.

1. Aquæ elementum in propria forma, & loco, & à terra diſtinctum creatum eſt in eodem inſtanti cum cælo & terra. lib. 1. cap.8. num. 16. non repleuiſſe ſpatium totum inter terram ac cælum Empyr. contra aliquos concluditur num. 18.

2. Aquas ſuper firmamentum creatas non eſſe Angelos oſtenditur.lib.2. c.4. n.3.neque corpus aliquod cæleſte, nempe cryſtallinum.à n.5. Neque item aquas elementares, quæ ſint ſuper octauam ſphæram. n. 19. ſed elementares aquas nubium, ac ſimilium impreſſionum, quæ ſupra cælum aëreum, id eſt, in ſuperiori eius regione fiunt.à n.20.

Vide etiam *Firmamentum.*

3. Aquæ ſuper firmamentum poſitæ ſecundo die, quomodo illuc eleuatæ. lib. 2. cap. 5. à num. 19.

4. In aquis nulla tranſmutatio ſubſtantialis facta eſt tertio die,dum in vnum locum congregarentur.lib.2.c.6.à n.3.

5. Aquarum congregatio quomodo facta ſit,diſcutitur à n.5.vera reſolutio.à n.15.

6. Aqua tertio die congregata,addenſata etiam eſt. n.19.& ſalſedine imbuta.n.20.& 21.

7. Aquarum confluentia ad concaua terræ, fuit ab ipſa earum grauitate, vel ab appetitu replendi vacuum,addito fortè peculiari Dei adiutorio. lib.2.c.6.n.25.

8. Aquæ etiam dulces in peculiarem locum ita confluxere, vt neque humor aqueus intra terram reliquus ſit.ibid.n.29.

9. Aquæ omnes quo ſenſu dicantur in vnum locum congregatæ, cùm tamen non vnum, ſed plura ſint maria. num.30.

10. Aquæ omnes continuè currentes, & cum

Oceano, & inter ſe alicubi continuantur. ibid.

11. Aquæ guttulæ cur in ſphæram conglobentur. lib 2.c.6. n.11.

Arbor, vide etiam Vegetabilia.

1. Arborem Adamo vetitam veram fuiſſe, de fide eſt. lib.3. cap.21.num.2. non fuit ficulnea.num. 4. nec ſeges, aut vitis. num.5. credibile fuiſſe alterius ſpeciei perfectioris, à vulgo notis. ibid. Cur dicatur arbor ſcientiæ boni, & mali. num. 6. non fuit vetita, quia nociua. n.7.

2. Arbor vitæ, vide *Lignum vitæ.*

Aſtra.

1. Aſtra non ſignificant ea quorum non ſunt cauſa. lib. 2. cap. 9. num. 5. & 6. neque omnia futura ſignificant, cùm non omnia cauſent. num. 7. quo ſenſu dicantur facta eſſe in ſigna. num. 8.

Aues, vide etiam Animalia.

Aues in 1. molitione ex qua materia productæ. lib.2.c.10.à n.13.vſque ad 17.

B.

Brutum, vide Animal.

C

Caro.

1. CArnium vſum non futurum in ſtatu innocentię communis reſolutio expenditur.lib. 5.c.6.à n.4.

2. Carnes non comederunt primi parentes in Paradiſo. ibid. n. 11. nec illis egerent, licèt diutiſſimè in innocentia durarent. n.12. Imò non fuiſſe honeſtum eſum carnium probabile, ſuppoſito tali ſtatu.n.13.& 14.

3. Carnibus in ſtatu innocen. nullus homo veſceretur. num. 15. an bruta veſcerentur. à num. 19.

4. Carnibus veſci licuit à lapſu, vſque ad diluuium, imò iuſti etiam aliqui iis veſcebantur, non tamen ordinariè, à num. 27. vſque ad 30.

Charitas, vide Gratia. n.7.

Cibus.

1. Cibus infantium in ſtatu innocen. fuiſſet lac maternum.lib.5. c.6. n.2.Adultorum ſemina,& fructus arborum.n.3.

2. Nec pane, nec alio cibo arte cōfecto, imò neque ouis aut lacte animalium vterentur.n.16.an etiam carnibus, vide *Caro.*

Cælum.

1. Cælum ab æterno moueri non poſſe demonſtratur.lib.1.cap.2.à num.15.

2. In primo mundi inſtanti creati ſunt omnes cæli à primo mobili vſque ad lunam incluſiuè.lib.1. cap.3.à num.5.

3. Cælorum incorruptilitas multipliciter ſuadetur.num.6.

4. Nomine cæli illis verbis, *In principio creauit Deus cælum*, non poteſt ſignificari materia informis, ex qua ſint poſtea cæli producti. num.9.

5. Præter cælos mobiles dari aliud immobile & præſtantius, id eſt, Empyreum, contra Caiet. omnino certum.lib.1.c.4.à num.2.

6. Eugubini ſententia de cæli Empyrei æternitate diſcutitur, & impugnatur.ibid.à num.6.

7. Empyreum non eſt ab æterno ab intrinſeco, neque per æternã productionem à Deo.ibid. & n. 10. neque factum ante illud principium, de quo Gen.1.ibid.n. 11. neque poſt alios cælos & terram. n.12. & 13.

8. Cælum Empyr. à Moyſe comprehenſum eſt illis verbis, *Creauit Deus cælum.* num. 15. & 16.

9. Cælum empyr. materia & forma conſtat. lib. 1. cap. 5. num. 1. De eius materia variæ opiniones. num. 1. & 2. vera reſolutio. num. 3.

10. Cæli Empyr. forma non eſt anima. n.4. quomodo dicatur immobile. n.5. ſolidum eſt.num. 6. & 7.

11. Cælum Empyr. influere in hæc inferiora, probabilius.lib.1.c.5. à n.9.quæ, & qualis ſit influentia.n.17.

12. Nomine *cæli* Moyſes comprehendit creationem Angelorum.lib.5.c.6.à n.16.

13. Cæli an moueri cœperint initio ſuę creationis. lib.1.c.9.n.9.& 10.

14. Cæli initio ſuæ creationis connaturali ordine collocati. lib.1. c.10.n.9.& 10. idque in figura ſphærica. n. 13. quod etiam de Empyr. verum eſt.n.16.

15. Cæli in primo inſtanti quas nacti ſint connaturales proprietates.n.17.& 18.

16. Cælum 8. & planetarum orbes propriis motibus ab occaſu in ortum die quarta cœperunt moueri.lib.2. c.8. n.16.

Cognitio.

1. Cognitio aliqua ſupernaturalium myſteriorum infuſa fuit Adamo ante peccatum. lib.3. cap. 18. num. 3. fuiſſe de myſteriis Trinitatis abſolutis, ac etiam relatiuis. à num. 4. item de Verbo incarnato.num. 8. quæ de hoc myſterio nouerit.n.10.qualis fuerit hæc cognitio.n.11.& 12.vera reſolutio.n.14.

2. Cognitio matutina Angelorum iuxta Auguſtinum quæ? lib. 1. cap. 11. à num. 8. quæ item veſpertina. à num. 12. vtraque iuxta Auguſtinum in obiecto conuenit, & in ſolo actu, & medio cognoſcendi differt. num. 16. non poteſt in Deo diſtingui veſpertina, à matutina. n. 17. imò neque in viſione beata Angelorum, à num. 18. vtra fuerit in eis prior iuxta Auguſtinum. à n.21.

Communitas.

Communitas hominum œconomica, aut politica an in ſtatu innocen. fuiſſent, vide *Innocentiæ ſtatus*.n.25.

Compoſitum. Corpus.

1. Compoſita phyſica non niſi per creationem fiunt in prima & totali productione.lib.1. cap.1. num.12.

2. Compoſita omnia, etiam mixta in eodem inſtãti fuiſſe initio condita, qui velint. lib.10.n.4. & 5.refelluntur. à n.6.

3. Corpus Adæ, vide *Adam*, à n.1.

Coſta.

Coſta vnde formata Eua, fueritne ſuperflua in Adamo. lib.3. cap.2.à n. 7. pro coſta quid, & vnde ſuppletum ſit.n.12. An coſta extracta fuerit veſtita carne.n.22.

Creatio mundi, &c. vide Mundus.

D.

Deceptio, ſeu falſitas.

1. DEcipi non potuit homo in ſtatu innocentiæ ante peccatum, in veritatibus naturalibus, etiam ſibi non euidentibus. lib.3.cap. 10. à n.3. quo Dei dono protegeretur ab erroribus. n. 7.

2. Quomodo non prius decepta Eua, quàm peccatrix ibid. num. 10. Quomodo non deceptus Adam. num. 11. & latiùs lib. 4. cap. 4. à num. 1.

3. Deceptio voluntaria & mortalis, potuit abſolutè

iutè eſſe in primis parentibus prius quàm peccatum aliud. eodem cap. 10. num. 15. moraliter autem loquendo, non item.num.16.

4. Decepta non fuit virgo Maria putando filium eſſe in comitatu. lib.3.cap. 10. num. 11. remiſſiuè.

Dies.

1. Sex dies creationis mundi quales intellexerit Auguſtinus. lib. 11. cap.11. num. 32. oppoſita ſententia communior, & verior probatur latè. à n.33.

2. Dies naturales creationis mundi ſex fuiſſe ſicut in Geneſi numerantur, latè contra Caietanum & Canum. lib.1. c.12. à n.3.

3. Diei primæ opus, productio lucis fuit.lib. 2. c. 1.n.1. vide etiam *Lux.*

4. Primum diem & mane & veſperam habuiſſe oſtenditur. lib.2. c.2. n.4.

5. Diei ſecundę cur non addita benedictio? lib.2. c.5. n.21.

6. Die ſeptimo nihil à Deo productum. lib.2. cap. 11. num. 2. Eius diei requies, quo pacto intelligenda.ibid.num.5.& 6. eiuſdem benedictio,& ſanctificatio qualis. à n.8.

Dominium.

1. Dominij capacitas naturaliter competit homini ex eo quod ſit ad Dei imaginem. lib. 3. cap. 16. num. 6. illud habuit homo in bruta ex vi creationis, nec amiſit ob peccatum. num. 8. & 9. altiori tamen modo illud habuit in ſtatu innocen. à n.10.

2. Dominium hoc in ſtatu innocen. extenderetur ad omnia omnino bruta contra Theodoretum oſtenditur n.13. & ad alia inferiora brutis. n. 14. An ad Angelos.num.15. vel ſaltem ad alios. num.16. & 17.

3. Dominium hominis in bruta quãtum ad vſum, aliquomodo maius poſt, quàm ante peccatum Adæ.n.18. fuiſſet tamen ante peccatum regulariter nobilius.ibid.

4. Quomodo ad nutum obedirent animantia homini in ſtatu innocen. eodem cap. 16. num. 12.

5. Dominij in bruta, & res alias inferiores diſcrimen.n.14.

6. Dominium viri in vxorem an in ſtatu innoc. & cur poſt peccatum dictum ſit Euæ, *& ipſe dominabitur tui.*n.17.

7. Dominium proprietatis hominis in hominem non fuiſſet in ſtatu innocen. lib.5.c.7.n.10.bene tamẽ dominium directiuum,imò & iurisdictionis.n.11.& 12.

8. Dominium œconomicum à politico in quo differant.n.13

9. Dominium iuriſdictionis an habuiſſet Adam viator, ſi homines ita multiplicarentur vt ciuitatem conflarent.n.14.

10. Dominium herile non fuiſſet in ſtatu innocen. n.16.

11. Dominia priuata, ſeu diuiſiones bonorum an fuiſſent in ſtatu innocen. num. 17. & 18.

Duratio, vide *Tempus.*

E

Elementa, vide Terra, Aër.

Elementa omnia in ſua naturali diſpoſitione & in ſuis locis fuerunt initio collocata. lib. 1.c.10. n.11. & 12. ídque in rotunda figura. n. 14. quas alias proprietates tunc obtinuerint. n. 17. & 18.

Empyreum, vide *Cælum.*

Error, vide *Deceptio.*

Eua.

1. Euam ſimul cum Adamo, non autem ex eius coſta productam docuit Caiet. lib. 3. cap. 2. num. 1. catholica aſſertio contraria ſtabilitur. à num. 3.

2. Eua producta eſt ex coſta Adæ ſuppleta materia ex vicina terra, vel aere, non ipſa coſta per rarefactionem, aut ſitualem repetitionem multiplicata. n.12.

3. In formatione corporis Euę an Angeli miniſtrarint. n.24.

4. Euam ſimul cum Adamo productam & ipſius lateri copulatam fabulantur Iudæi. lib.3. cap.2. num.9.

5. Eua poſt Adamum creata.num.10. eodem tamen ſexto die.n.12.& intra paradiſum. lib.3. c.5.n.6. & cur? n.8.

6. Eua quantam habuerit ſcientiã ante peccatum, vide *Scientia.*

7. Eua non prius decepta, quàm peccatrix. lib.3.c. 10.n.10.

8. Eua interius peccando ante Euam ligni totam iuſtitiam amiſit. lib.3. cap.13. num. 6. cur ſtatim poſt peccatum non erubuerit. num. 6. & 7.

9. Euæ tentatio, vide *Tentatio, & ſerpens.*

10. Euæ quódnã fuerit initium peccandi; & quis progreſſus in multiplicandis peccatis, vide verbo *Peccatum.*

11. Eua an delicti veniã, & æternam ſit conſecuta ſalutem, vide *Adam,* à n.41.

12. Euæ pœna, vide *Pœna.*

Euchariſtia.

Euchariſtia an futura in ſtatu innocentiæ.lib.5. cap.6.n.17.

F

Falſitas, vide Deceptio.

Fides.

1. Fidem an perdiderit Eua, vide *Peccatum,* n.4. An etiam Adam. ibid.n.5.

2. An, & qualem myſteriorum fidem diuinam habuerit Adam, vide *Cognitio,* n.1.

3. Fidem Chriſti explicitam an habuerit Adam in 1. creationis inſtanti. lib.3. cap.19. à num. 9.

Filij.

Filij in ſtatu innocentiæ quo pacto, & in quali perfectione procrearentur, vide *Innocentiæ ſtatus.*

Firmamentum.

1. Firmamentum ſecundo die factum ad diuidendas aquas ab aquis, fuiſſe cælum æthereum in eo die ſubſtantialiter productum, qui dicant. lib. 2.c.5.n.1. Quid in ea ſententia conſequenter dicendum. à n.2.

2. Firmamentum illud aerem eſſe, ſeu aliquã eius partem verior ſententia.n.7.& 8.

3. Quæ aeris regio ſit propriè firmamentum à n. 9.

4. Firmamentum non fuit factum quoad ſubſtantiam in 2.die per illa verba, *fiat firmamentum.* ſed tantùm aër iam productus firmamenti munus accepit.n.17.

Fœmina.

1. Fœminas in ſtatu innocentiæ non futuras, hæreſis Almerici confutatur. lib. 5. cap. 3. à num.7.

2. Fœminæ productio non eſt monſtroſa, aut per accidens in ſpecie humana. ibid. n.9.

3. Fœminæ productio eſſet intenta ab ipſo generante

rante in ſtatu innocentiæ. num.10. fœminas aut mares procrearent quoties ipſi generantes intenderent.num.10.& 11.

4. Fœminæ in ſtatu innocen. an totidem quot mares. latè à num.14. authoris iudicium. num. 22.

5. Fœmina, vide *Polygamia*.

G

Generatio.

1. GEnerationum & corruptionum ſucceſſionẽ non potuiſſe eſſe ab æterno demonſtratur. lib. 1.c.2.à n.9.

2. Generationis modus duplex ſpecierum imperfectarum.ibid.n.13.

3. Generatione naturali homines in ſtatu innocentiæ multiplicarentur.lib. 5.c.1. à n.6.& per ſingulos actus generandi ſinguli generarentur. lib.5.c.3.n.2.vide *Fœmina*,n.3.

4. In qua perfectione generandi eſſent homines in ſtatu innocen.vide *Innocentiæ ſtatus*.

Gratia.

1. Gratiam ſanctificantem Adamo collatam, ante lapſum, fides docet. lib.3.c.17.à n.2. Non fuiſſe collatam in 1.inſtanti qui velint.n.5. oppoſitum probatur à n.9.imò & omnes virtutes gratiæ comites tunc recepiſſe. lib. 3.c.18.n. 1. non tamen gratiam conſummatam.n.3.

2. Nullos actus gratiæ elicuiſſe Adamum in 1.inſtanti,qui putent. lib.3.c.19.n.2.propriis tamen actibus in inſtanti fuiſſe iuſtificatum, verius.n. 3.qui actus ab habitibus nõ fuere eliciti,ſed per actualia auxilia.n. 8. & de congruo meruere primam gratiam habitualem,& gloriam de cõdigno. ibid.

3. Per gratiam Chriſti quomodo ſanctificatus Adã. lib.3.c.19.n.10.& 11.

4. In gratia creſcere potuit Adam toto tempore ante lapſum eiúſque augmentum, & gloriam de condigno mereri.n.12. imò de facto id ſæpè feciſſe credibile eſt.n.13.

5. In gratia naſcerentur omnes in ſtatu innoc. lib. 5.c.8.à n.2.non tamen in gratia confirmati:imò nec confirmarentur poſt primam tentationem ſuperatam. ibid.à n.6.

6. Prima gratia infantium in ſtatu innoc. foret ne intenſior, quàm in hoc ſtatu. lib. 5. cap. 11. à num.5.quid de 1. gratia iuſtificante adultorum. n.6.

7. Actus charitatis in ſtatu innoc. neque ex vi ſtatus, neque ex parte gratiæ fuiſſet efficacior ad meritum,quàm modò. eodem c.11.à n. 10. vide etiam *Innocentiæ ſtatus*, à n.27.

8. Gratia ex opere operato an vberior in ſtatu innocen.quàm nunc. eodem cap.11 n.29.

H

Habitus, vide Scientia, Spes, Virtus.

Herba.

HErbæ virentes, arbores,& cætera vegetabilia à Deo tertia die in propria ſpecie, non in ſemine tantùm producta ſunt. lib.2.cap.7. à n. 2. Vide etiam *Vegetabilia*.

Homo.

1. Homo quomodo ad imaginem Dei factus, vide *Imago*.

2. Homo primus, vide *Adam*.
Homines in ſtatu innocentiæ,& immortalitatis multiplicarentur. lib.5.c.1.n.1.& 2.

3. Homines in ſtatu innocentiæ immediatè à Deo creandos, non generatione propagandos qui Patres dixerint. lib.5.c.1.n.4. oppoſitum oſtenditur latè à n.6.

I

Ignis, vide Animal, num. 10.

Imago.

1. IMago Dei homini impreſſa eſt quid creatum in ipſo. lib. 3.cap.8. à n.2. Eam in corpore illius fundari, variæ ſententiæ, quæ refelluntur.à n.10.in anima fundari, catholica aſſertio.n.14.non eſſe in corpore propriè & formaliter, remotè tamen, & veluti in ſigno, admitti poteſt. num.16.

2. Ad imaginem Dei Angeli quoque ſunt conditi. à n.18.

3. Imaginem Dei in muliere qui negauerint.n. 21. concluditur tamen in ea reperiri. n. 22.& in anima ſeparata.n.23.

4. Imago Dei in homine,ſeu anima quoad naturã ipſius, etiam ante gratiam reperitur. eodem c. 8. n. 24.

5. Imaginem Dei nulla creatura infra hominem habet.n.25.

6. Imago Dei in homine & Angelo reperitur ratione ſubſtantiarum, potentiarum, & actuum, atque ex his omnibus imago completur.à n.26.

7. Inter imaginẽ, & ſimilitudinem Dei quid interſit. eodem cap. 8. à n. 29.

8. Imaginem Dei naturalem homo non amiſit per peccatum. n. 32. amiſit tamen ſimilitudinem per gratiam.n.33.

9. Homo ad imaginem Dei vt vnus eſt,atque item vt Trinus.n.24.& 25. An hæc Trinitatis imago conſiſtat in amore Dei ſolius, an etiam aliarum rerum, atque in actibus etiam imperfectis. ibid.

10. Imago Dei in homine nõ refertur ad aliquam perſonam ex diuinis, ſecundùm peculiarem aliquam eius proprietatem.eodem c.8.n.36.

Immortalis.

1. Immortales,an & quomodo fuiſſent homines in ſtatu innocentiæ, vide in verbo *Adam*. à n. 29.

2. Immortalitas in ſtatu innocen. fuiſſet entitatiuè naturalis, & ſupernaturalis quoad modum. lib. 3.c.15.n.13. & 14.

3. Immortalitas Adami quoad impaſſibilitatem corporis,à prudenti illius diligentia,iuncta Dei peculiari cuſtodia pendebat. lib.3. c.14.à n. 12. nec reddebatur immortalis per qualitatem inhærentem.n.20.

4. Corpus Adæ fuit tranſmutabile quoad aliquas eius particulas.n.21.

5. Adam quomodo dicatur potuiſſe non mori, & non potuiſſe mori.n.22.& 23.

6. In Adamo quomodo ſubueniretur perditioni humidi ex actione calidi. eodem n.23. quomodo item amiſſioni caloris,ex repaſſione ab alimento.n.24.& 25.

Infans.

Infans qualiter naſceretur in ſtatu innocen. vide *Innocentiæ ſtatus* à n.12.& à n.19.

Innocentiæ ſtatus.

1. In ſtatu innocentiæ an decipi poſſent homines, vide *Receptio*. Quas virtutes morales haberent, vide *Virtus*.An daretur perfecta ſubiectio appetitus, vide *Appetitus*.

2. In ſtatu innocen. peccatum mortale diſtinctum ab eſu ligni poſſet committi. lib. 3. cap. 13. num. 2. per id peccatum non fore amittendum illum ſtatum qui velint.num.3.oppoſitum probatur à num.4.

3. In eo ſtatu nullum potuit peccatum veniale ex ſurreptione inueniri.num.17.nec itẽ ex perfecta deliberatione. n.21.hæc impotentia pec-

 candi

candi venialiter vnde proueniret.num.24.& 27.
4. Qualis tunc fuiſſet hominum immortalitas,vide *Immortalitas.*
5. Quomodo caperet paradiſus homines procreandos in ſtatu innocen. vide *Paradiſus.*
6. In ſtatu innocen. an homo peculiare dominium acciperet vt proprium illius ſtatus, vide *Dominium.*
7. In eo ſtatu homines naturaliter multiplicarentur,vide *Generatio*,num.2.non omnes matrimonium inirent, ſed aliquos virgines futuros probabile. lib.5. cap.1.num.12.
8. In eo ſtatu non futuras fœminas error. lib.5. cap.3.num.7. vide alia in verbo *Fœminæ.*
9. In ſtatu innocen. polygamia ſimultanea non fuiſſet.lib.5.c.3. à num.14. nec ſucceſſiua.num. 18.& 20.
10. An iidem tunc fuiſſent qui nunc vſque ad dië iudicij naſcentur, variæ ſententiæ. lib.5. cap.4. à num.1. probabilius futuros eoſdem quoad animas, non quoad corpora. ibid.à num.8.
11. Tunc nõ fuiſſent pauciores electi, quàm nunc. eodem cap.4. num.15.imò iidem quoad animas qui nunc ſunt electi. ibid. an præter hos alios etiam tunc Deus elegiſſet, incertum. ibid.
12. In ſtatu innocentiæ proles generaretur perfecta cum omnibus facultatibus, partibus ac membris. lib.5.c.5.n.1.& 2. Non omnes tamen fuiſſent in hac perfectione æquales.num.3. Imò quilibet pro diuerſis ætatibus diuerſam haberent.n.4.
13. In eo ſtatu infantes generarentur cum paruitate corporis illi ætati accommodata. ibid. n.5. imò cum imbecillitate virium.num.6.& vſu rationis carerent.n.11.
14. In ſtatu innocentiæ quibus alimentis homines vitam conſeruarent? vide verbo *Cibus.*
15. An in eo ſtatu ſaltem bruta carnibus veſcerentur.lib.5.c.6.à n.19.
16. In ſtatu innocentiæ futura eſſet ſocietas domeſtica quoad liberorum procreationem.lib.5. c.7.n.2. non quoad ſeruorum miniſterium.ibid. item futura ſocietas politica, ſicut in ciuitate, vel regno.num.6.& 7.& an vna vel plures tales ſocietates?n.8.
17. In ſtatu innocentiæ quódnam foret dominium vnius hominis in alium, & in bruta animantia? vide *Dominium.*
18. In ſtatu innocentiæ vita hominis vtplurimum fuiſſet contemplatiua, & aliqua ex parte actiua. lib.5.c.7.n.20.& 21.
19. In ſtatu innocentiæ homines generandi eſſent in gratia. lib.5. c.8.n.2. Imò in naturæ integritate, & originali iuſtitia. à n.7. non tamen cum ſcientiis aliis perfectionibus intellectus,præter habitum fidei. à n.17. nec item cum virtutibus infuſis per accidens.à n.23.
20. In ſtatu innocentiæ naſcituros omnes in gratia confirmatos, atque adeò prædeſtinatos, qui velint. lib.5. c.9. n.1. oppoſitum verius. à n.3. imò non omnes acciperent donum confirmationis etiam poſt victoriam alicuius tentationis. à n.6.
21. Poſteros Adami in ſtatu innocentiæ, ſi peccarent, amiſſuros gratiam, non iuſtitiam originalem,putat Catherinus.lib.5.c.10.n.2. refellitur.n.3.& 4.
22. Potuiſſe homines in eo ſtatu peccare,certum, an de facto peccarent incertum. eod.n.4. Credibilius tamen aliquos eſſe peccaturos.n.5. Sic peccantes non ſtatim fierent reprobi, ſed potuiſſent ad gratiam redire. n.7. Quibus mediis redirent? num.8.
23. In ſtatu innocen. an peccatoribus reſtituta gratia, etiam iuſtitia origin. reſtitueretur. à num.9.
24. In eo ſtatu peccantes an à Paradiſo excluderentur. n.13.
25. Foret ne tunc excellentior ſanctificatio paruulorum quàm modo. lib. 5. c.11. à n.3. Quid de prima adultorum ſanctificatione.n.6.
26. In ſtatu innocen. actus charitatis non fuiſſet ex vi ſtatus maioris meriti quàm in natura lapſa. eodë c.11. à n 10.Neque item quòd ex maiori gratia vel charitate habituali vel actuali procederet.à n.13.
27. Dictus ſtatus fuit aliqua ex parte aptior ad merita multiplicãda,vel maiora efficienda,quã ſtatus naturæ lapſæ.ibid.n.17.non tamen ſimpliciter.n.18.
28. In ſtatu innocen. ſi duraret vulgaris hominum multitudo, plura, & maiora habuiſſet merita, quàm nunc ordinariè in lapſis inueniantur. lib. 5.c.11.n.19.
29. In ſtatu naturæ lapſæ collectio iuſtorum ſanctior de facto eſt, quàm foret tota hominum collectio in ſtatu innocen. ibid. num. 20. & 21.
30. In ſtatu innocen.an fuiſſet maior cumulus meritorũ,in omnibus,& ſingulis hominibus,quàm nunc ſit, vel è contra, aut etiam æqualis. ibid. latè à n.22. Quid de Chriſto D. & virgine matre in vtroque ſtatu?n.23. Quid de aliis iuſtis variè inter ſe, & in vtroque ſtatu comparatis. latè ibid.à n.24.
31. In ſtatu innocen. an gratia ex opere operato foret vberior, quàm in natura lapſa. ibid. num. 29.
32. In eo ſtatu hominum via certum haberet terminum,non per mortem, ſed per tranſlationem ad gloriam.lib.5.c.12.n.1.
33. In eo ſtatu omnes homines peruenirẽt ad ætatem adultam, in qua liberè operari poſſent.n.4. imò permanerent in via vſque ad ſtatum conſiſtentiæ.n.5.quin etiam,nec ſtatim poſt conſiſtẽtiam,ſed nec poſt annorum millia,ſed intra mediocrem durationem à Deo præfiniendam trãſferrentur. n.6.
34. In ſtatu innocen. an tempus viæ futurum eſſet æquale in omnibus.n.9.& 10.An alij ante alios transferrentur in gloriam. n.11. in eo ſtatu non transferrentur prius homines ad ſtatum medium, ſed immediatè ad gloriam,etiam corporum.à n.13. Idque non ſimul, ſed ſucceſſiuè in tempore à Deo præſtituto.n.16.

Inſula.

Inſulæ tertio die in mari à Deo factæ.lib.2.cap. 6. num. 17.

Iuſtitia origin.

1. Iuſtitia origin.in quo conſiſtat,variç opiniones. lib.3. c.20. à n.2.Non eſt vnus peculiaris habitus ſimpliciter ſumpta.n.9.& 10.includit gratiã, ac virtutes illius comites, & virtutes morales acquiſibiles.à n. 12. nec non actualia Dei auxilia,& alia extrinſeca beneficia.n.19.
2. Iuſtitia origin. quaſi primaria, & fundamentum reliquorum donorum fuit gratia ſanctificans. eodem cap.20.à n.20.
3. In iuſtitia origin. non requiri alium habitum naturalem, aut ſupernaturalem, præter gratiam,qui in eſſentia animæ inhæreret, concluditur eodem c.20.num.24.& 25. Non etiam habitum

bitũ intellectualem diſtinctum ab iis qui de facto infunduntur. num. 26. & 27. Neque habitum voluntatis per accidens infuſum præter virtutes naturales. à num. 28.

4. Iuſtitia origin. naturalis ne ſit, an ſupernatu. num.42. & 43. Iuſtitiam origin. conſiſtere in vtriuſque appetitus habitibus, qui à virtutibus ſint diſtincti, falsò dixit Scotus, eodem cap.20. à num.33.

5. Iuſtitiæ origin. ſubiectum quodnam ſit. num. 41.

6. Iuſtitiæ origin. cum variis ſtatibus humanæ naturæ conſideratio multiplex. eodem cap.20.à num.44.

7. Iuſtitiam origin. non fuiſſe amittendam per peccatum poſterorum Adæ, licèt amitteretur gratia,opinatur Catherin. lib. 5. cap.10. num. 2. refellitur num. 3. & 4.

8. Iuſtitia origin. cum veniali conſiſtere potuiſſe qui dicant. lib.3. cap.13. num.9. Non poſſe integram cum veniali permanere, bene tamen quoad pleraque priuilegia talis ſtatus. eodem cap.13. à num.10.

9. In ſtatu iuſtitiæ originalis, an poſſet committi prius veniale quàm mortale, vide *Innocentiæ ſtatus.* num.3.

10. Iuſtitia origin. an reſtitueretur cum gratia poſteris Adæ in ſtatu innocentiæ, ſi poſt peccatum mort. pœnitentiam agerent. lib. 3. cap. 10. à num.9.

L.

Lignum vitæ.

1. Lignum vitæ in ſtatu innocen. repararet diminutionem caloris naturalis. lib. 3. cap. 14. num. 25. quomodo paſſiones corruptiuas, ac mortem impediret. ibid.

2. Lignum vitæ fuit vera arbor, verúmque fructum ſenſibilem præferens naturaliter. lib.3. cap.15. num. 1. Eius quoque ad reparandas vires efficacia naturalis fuit.ibid. num.2. & 3.dicta efficacia erat ad perpetuò reparandam vitam. num.4. ad id tamen non ſemel, ſed aliquoties fuiſſet guſtandum. num. 5. & ſequentibus.

3. Lignum vitæ etiam frequenter ſumptum non poſſe conſeruare corpus omnino immortale, ſed ad longum duntaxat tempus, opinio Scoti & Caiet. num. 9. & 10. refellitur num. 11. & 12.

4. Lignum vitæ quo ſenſu poſt lapſum hominis minus efficax quàm antea fuiſſet? eodem num, 12.

5. De eo ligno an comederint primi parentes ante peccatum.lib.4.cap.8.num.9.

6. Lignum vetitum, vide *Arbor.*

Limus.

Limus ex quo Adam formatus qualis fuerit. lib.3. c.1. num.2.

Luna.

1. Luna cur dicta ſecundum luminare magnum. lib.2. cap.9. num.9.

2. Luna an in plenilunio, vel in alio ſtatu facta. num.10. vide etiam *Aſtrum*, & *ſol.* num.3.

Lux.

1. Lux in primo die creata quid iuxta Auguſtinum? lib.2.c.1. à num.2.

2. Lucem primo die creatam non ſpiritualem,ſed ſenſibilem eſſe,latè oſtenditur à num.4.

3. De illius lucis ſubiecto,loco, & tempore creationis,variæ opiniones latè referuntur ac refelluntur. lib.2. cap.2. à num.4. vera reſolutio, à num.15. ad 19.

4. Lucem primo die creatam quomodo anteceſſerint tenebræ ſuper faciem abyſſi? ibid. à num. 26.

5. Lux primo die facta ex vi illius imperij, *Fiat lux*, immediatè poſt primum inſtans creationis mundi intrinſecè fieri cœpit. lib. 1. cap. 3. à num. 7. Quo in loco, & ſitu orbis primò cœperit irradiare? ibid. à n. 10.

M.

Maledictio.

Serpentis maledictio, vide *Serpens.* Maledictio terræ, vide *Terra.*

Mare.

1. Mari ſalſedo vnde, & quando indita? vide *Terra*, & *Aqua.*

Maria Virgo.

1. Virgo Maria non potuit à dæmone tentari per internam imitationem phantaſiæ. lib. 4. c. 5. num. 8. Habuit peculiarem ſtatum naturæ lapſæ coniunctum cum ſtatu gratiæ & perfectæ innocentiæ,&c. non autem iuſtitiæ origin. lib. 3. c.20. num. 47.

2. Inter Mariam & dæmonem per ſerpentem repræſentatum inimicitiæ maximæ. lib. 4. c. 7. num.10.

Vide etiam *Deceptio* num. 4. *Innocentiæ ſtatus* num.30.

Materia.

1. Materia informis quid? variæ ſententiæ, quæ refelluntur. lib.1. c. 8. à num.1.

2. Materia prima altera pars ſubſtantialis compoſiti phyſici à Deo creata ex nihilo. ibid. num.8.

3. Materia prima non fuit creata in aliqua reali duratione ante cælum, & terram. num.9. neque poſt illa.ibid.

4. Materia prima non fuit creata informis, id eſt, abſque forma ſubſtantiali. num. 10. & ſequen. potuit tamen ita creari.num. 11. nec fuit creata cum ſola forma corporeitatis. num.13.

5. Materia terræ,& aquæ ſub propriis formis earum creata. num.15.& 16.

6. Materia cæleſtis, & ſublunaris an ſpecie differant. lib.1. c. 5. num.1. remiſſiuè.

Matrimonium.

Matrimonium an præſtaret virginitati in ſtatu innocen. vide *Virginitas.* In eo ſtatu fuiſſet etiam conſummatum. lib. 5. c. 1. à num. 6. per conſummationem amitteretur virginitas in ſtatu innocen. cap.2. num.3.

Metallum.

Metalla, ſeu mineralia, an tertia die à Deo immediatè creata. lib.2. cap.8. num.8. & 19.

Mixta, vide *Mundus* num.6.

Montes.

Montes ante diluuium extitiſſe,& ad opus tertiæ diei pertinere oſtenditur. lib. 2. c. 6. num. 16.

Mors.

Mors, vel mortalitas, vide verbo *Adam*,à num. 3. aut *Immortalis.*

Motus.

1. Motum continuum non potuiſſe dari ab æterno oſtenditur. lib. 1. c. 2. num. 9. 15. & ſequentib.

2. Motus primi mobilis, atque adeò tempus an inceperit cum rebus primò creatis. lib.1. cap. 9. num.9. & 10.

3. Motus proprius in cælis planetarum & octauę ſphætæ die quarto incepit.lib.2.cap.8. num.16.

Mundus.

1. De mundi creatione, & exiſtentia quid ſenſerit Ariſtoteles, & Plato. lib.1. cap. 1. num. 2. Varij errores circa mundi creationem proponuntur. ibid. à num.4.
2. Mundum viſibilem à Deo eſſe per veram creationem, fides docet. ibid. num. 10. & ſequent. nõ per occaſionẽ peccati,ſed ex primaria voluntate Deus illum creauit. à num. 13. ídque nullo aſcito cooperatóre, aut inſtrumento. num. 17. quamuis abſolutè inſtrumento vti poſſet.num. 18.
3. Mundus non fuit ab æterno, ſed ſuæ creationis principium habuit. lib. 1. cap.2. num.2.
4. Non eſſe impoſſibile mundum in tempore incepiſſe, demonſtrari poteſt. ibid. à num.4. Imò non potuiſſe eſſe æternum quoad ſucceſſionem generationum, & corruptionum, vel alias quaſuis ſucceſſiuas alterationes diſcretas, demonſtratur. à num. 9. neque etiam quoad motum localem cælorum, aut tempus continuum.latè à num15.
5. Non poteſt abſolutè demonſtrari omnes res mundi fuiſſe in tempore, & non ab æterno creatas. ibid. num. 21. hoc tamen eſſe conuenientius efficaciter oſtenditur. num.22.
6. Mundum etiam quoad mixta, eiúſque diſpoſitionem in eodem momento cum cælis & elementis factum eſſe qui putent. lib.1.c.10.num. 4. & 5. contrarium aſtruitur. à num.6.
7. Mundus aliquam formationem in 1. inſtanti, aliam ſucceſſu temporis acquiſiuit. ibid. num. 19. & 20. Circa eius informitatem vt concordent Patres reliqui cum Auguſtino. num.21.
8. Mudum cur Deus ſucceſſiuè creauerit, cùm potuerit vnico inſtanti vniuerſum creare.ibid. num.25.
9. Mundus quo anni tempore cœperit. lib.2. cap. 7. num.7.

O.

Opinio.

Opinantium iudicium, aut coniecturale an habere poſſent homines in ſtatu innoc. lib.3.c.10. num. 8. 9. & 14.

Originale.

Originale peccatum, vide *Peccatum.* originalis iuſtitia, vide *Iuſtitia origin.*

P.

Pactum.

1. Pactum Dei cum Adamo, vide *Præceptum.* à num.6.
2. Pacta alia & obligationes inter Deum & homines enucleantur lib. 3. cap. 21. num. 25. & 26.

Paradiſus.

1. Paradiſus terreſtris, tertia die plantatus. lib.2. c.7. num. 13. & 14. In eo non fuiſſent tribuli, & ſpinæ, aut aliæ herbæ noxiæ,Adamo nõ peccante.eodem num.14.
2. In paradiſo an Adam, & Eua creati, vide verbo *Adam, & Eua.*
3. Paradiſum quem Deus dicitur plantaſſe, non fuiſſe locum terreſtrem, & quæ de illo ſcribuntur metaphoricè eſſe intelligenda, qui velint. lib. 3. cap.6. num. 2. & 3. contraria veritas catholica latè ſtabilitur. à num.5.
4. Paradiſus fuit locus particularis, in determinata orbis regione ſitus. ibid. num. 15. Quanta illius magnitudo.num.19.
5. Paradiſus non magna terræ portio, quomodo omnes homines in ſtatu innocentiæ caperet. ibid. latè à num.20.
6. De paradiſi ſitu opiniones contrariæ. à num. 26.
7. Paradiſus non ſolum cælum lunæ, ſed neque ſecundam aëris regionem attingebat. num. 30. veriſimilius tamen eſt in loco ſublimi fuiſſe, & prope ſecundam aeris regionem, collibus interdum modicè aſſurgentibus. num.31.
8. Paradiſus in qua mundi plaga fuerit. eodem cap. 6. num. 34. An ſub æquinoctiali. num. 36. non fuit diluuio deſtructus, ſed adhuc extat in ſuo ſtatu in quo plantatus fuit. num. 38.
9. Paradiſus cur à nullo exploratus. num. 40. nec regio in qua eſt, vlli cognita eſt poſitiuè. num.41.
10. In paradiſo non fuiſſe primos parentes integrum diem, qui velint. lib.4. c.8. num.3.veriùs tamen fuiſſe ibi vltra diem naturalem. latè ibid. à num7.totos dies octo ibi commoratos diuinat Pererius.num.13.
11. E paradiſo eiectos fuiſſe primos parentes altero die poſt creationem veroſimilius. eodem num.13. ibi permanſiſſe ſemper virgines dicendum eſt. ibid.
12. Pardiſo an excluderentur poſteri Adam ſi peccarent ipſi. lib.5. cap.10. num.13.

Paſſiones.

Paſſiones quæ darentur in ſtatu innocen. lib.3. c.12. num. 27. & 29. quæ non darentur. num. 28. & 29.

Peccatum.

1. Peccare non potuit Adam de lege ordinaria in primo inſtanti ſuæ creationis. lib. 3.c. 11. num.4.
2. Quolibet mortali perderetur ſtatus innocen. vid *Innocentiæ ſtatus,* num.2. veniale tamen non præcederet omne mortale, vide ibid. num.3.
3. Peccaſſe Euam antequam tentaretur à ſerpente refellitur. lib. 4. c.2. à num. 1. peccaſſe ſaltem antequam audito ſerpente reſponderet,qui dicant. num.4. non peccaſſe antequam reſponderet, nec in ipſa reſponſione, probatur à num. 5. peccauit tamen cùm audiuit, *Nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij*; num.9.& 10.
4. Primum Euæ peccatum fuit ſuperbia. eodem cap.2. à num.14. quomodo ante hoc peccatum non præceſſerit infidelitas, aut iudicium erroneum. num. 20. ſecundum peccatum Euæ fuit infidelitas. num.23. probabiléque eſt fuiſſe hæreſim.num.24. probabilius non attigiſſe hæreſim.num. 25. tertium peccatum fuit comeſtio vetita: quartum ſcandalum: quintò excuſatio, ſaltem venialis. ibid.
5. Adamus antequam ab Eua tentaretur,non peccauit. lib.4. c. 3. num. 5. primum eius primum peccatum fuiſſe inordinatum affectum erga vxorem putat Scotus. eodem cap. 3. num. 1. fuiſſe ſuperbiam communius & verius.num. 4. & 12. Peccaſſe etiam per infidelitatem qui Patres dixerint. lib.4.c.3. à num.4. Nec fuiſſe infidelitatem propriam cum pertinacia, & hæreſi, imò nec cum ignorantia culpabili verius videtur. ibid. num. 18. ſecundum peccatum Adæ fuit affectus inordinatus erga Euam. num.23. prædictus affectus non fuit per ſe peccatum. ibid.ſed quatenus fuit cauſa omiſſionis debiti officij, non reprehendendo Euam ob tranſgreſſionem. num.24. Tertium Adami peccatum eſus vetitus. num. 25. quot in eo deformitates diſtingui ſoleant. ibid. Alia Adamo

pecca

peccata tribui ſolita expenduntur à num.26.

6. Peccatum Euæ grauius fuiſſe peccato Adami qui dicant.lib.4.c.4.num.1. qui oppoſitum ſentiant. num.2. comparantur latè vtriuſque parentis peccato in numero, & grauitate.à num. 3. vera reſolutio fuiſſe ſimpliciter grauius Euæ peccatum. num.10.

7. Peccatum primorum parentum non fuiſſe ſimpliciter grauius peccatis poſterorum, ſed tantùm ſecundùm quid, ex circunſtantia nimirum ſtatus, opinio D. Thom. quæ expenditur.lib.4. c.6. à num.1.

8. Peccata primorum parentum collata cum peccatis Angelorum fuerunt ſimpliciter minus grauia. ibid. num. 7. quid ſi conferantur cum peccatis poſterorum. ibid.

9. Peccaſſe primos parentes ipſo ſexto die quo conditi ſunt, multorum opinio.lib.4.c.8. num. 3. oppoſitum latè probatur. à num. 7. peccaſſe octauo die à ſua creatione diuinat Pererius num.13. veriſimilius peccaſſe altero die à creatione. eodem num.13.

10. Peccatum Adami non fuiſſe irremiſſibile de potentia abſoluta. lib. 4. c. 9. núm. 1. imò nec de ordinaria, de fide conſtat. num.3. ídque etiam quoad pœnam alterius vitæ. num.5. Quid de pœnis huius vitæ, ſpeciatim de amiſſione iuſtitiæ origin. ibid. quid de exilio à paradiſo? num.6.

11. Peccatum Adami non fuiſſe remiſſum qui dixerint. eodem cap. 9. num.7. oppoſitum latè probatur. ibid. & num. ſequentib.

Vide verb. *Adam*, à num. 41.

Phantaſma.

Cum recurſu ad phantaſmata intelligerent homines in ſtatu innoc. lib.3. cap.9. num.7.

Piſces.

1. Piſces & aues ſimul producta à Deo probabilius. lib. 2. c.10. num.8.

2. Piſces ex ſuo genere mole vincunt cætera animantia. ibid. num. 9. fortè etiam numero, & varietate ſpecierum. ibid. vide etiam *Animal.*

Plantæ, vide Vegetabilia.

Pœna primorum parentum.

1. Præcipua pœna, cæteráſque includens fuit priuatio iuſtitiæ originalis. lib. 4. c. 7. num. 12.

2. Prima pœna mulieris de multiplicatione ærumnarum in concipiendo qualis. ibid. num. 13. & 14. qualis ſecunda de dolore in partu. num. 15. qualis tertia de ſubiectione ad virum. num. 16.

3. Pœna viri triplex. 1. terræ maledictio qualis. num.17. & 18. qualis ſecunda de germinandis ſpinis. num. 19. qualis tertia de labore, & ſudore in conquirendis cibis. num.20.

Polygamia.

Polygamia vxorum ſimul in ſtatu innocentiæ non eſſet. lib.5. c. 3. à num. 14. imò nec bigamia ſucceſſiua, poſt tranſlationem alterius coniugis. num.18. & 20.

Poteſtas publica, vide Dominium.

Præceptum.

1. Præceptum non edendi de ligno ſcientiæ Adamo impoſitum ante formatam Euam. lib. 3. c. 5. num.12.

2. Nullum præceptum Adamo in ſtatu innocen. poſitum error hæret. refellitur. lib. 3. c. 21. num.1. id præceptum habuit pro materia remota arborem ſcientiæ, pro proxima comeſtionem. num.2. & 6. Quænam fuerit Deo ratio imponendi hoc præceptum? à num.7.

3. Præceptum primis parentibus impoſitum, graue fuiſſe, & fides, & ratio ſuadet. ibid. num.10.

4. Præceptum hoc an obligationem tantùm obedientiæ contineat, vel etiam iuſtitiæ, & temperantiæ? eod. cap.21. num. 11. & 12. Non potuit venialiter tantùm violari ex paruitate materiæ. num.14. id intelligendum de comeſtione non de aſpectu, & tactu. num.15. Quid de ſola maſticatione. ibid.

5. Præceptum non manducandi de ligno vetito non ſolis primis parentibus, ſed poſteris etiam impoſitum eſſet, ſi ſtatus ille duraſſet. num.16. & 17.

6. Præceptum illud an incluſerit pactum Dei cum Adamo. num. 18. An ſolo ipſo præcepto, an ex addito nouo pacto poſteri Adæ fuerint in ipſo capite obligati. à num.19.

7. Nouit Adam ſe accepiſſe præceptum etiam vt caput totius poſteritatis. num. 29. ea tamen notitia non requirebatur, vt præceptum poſteros obligaret. num.28.

8. Præceptum illud vt Adamum & poſteros obligaret, non poſtulabatur conſenſus Adami vt capitis virtute continentis totam poſteritatem. eodem cap.21. num.24.

Prædeſtinatus.

Prædeſtinati plures, an pauciores; iidem, an diuerſi forent in ſtatu innocentiæ vel naturæ lapſæ. vide verbo *Innocen. ſtatus*, num.11.

Principium.

1. Vocis *Principium* multiplex ſignificatio. lib.1. c.2. num.23.

2. Verba illa Gen. 1. *In principio creauit*, &c. de fide probant mundum non ab æterno, ſed in tempore, vel cum tempore conditum. ibid. num.26.

R.

Equies diei ſeptimæ, vide *Dies.*

Roſa, vide *Vegetabile.*

S.

Sabbatum.

Legem de ſeruando Sabbato die ſeptimo latam qui dixerint. lib. 2. c. 11. num. 9. refelluntur. ibid. Sabbatum quomodo ſanctificatum. num.11.

Salſedo.

Selſedo mari quando, & vnde indita. lib.2.c.6. num.20. 21.

Sanctitas.

1. Sanctiores ne eſſent homines in ſtatu innocentiæ, quàm in natura lapſa, vide *Innocentiæ ſtatus.* à num.25.

2. Sanctificatio Adami, vide *Gratia.*

Scientia.

1. Scientiam naturalem à Deo inditam habuit Adamus. lib.3.c.9. num.2. & ſequentibus. Hæc ſcientia fuit eiuſdem ſpeciei cum noſtra acquiſita. Fuit etiam cum dependentia à phantaſ. num.6. & 7. ſpecies intelligibiles huius ſcientiæ in Adamo tales fuerunt, quales acquiſitæ per ſenſus. eodem num.7.

2. Scientia hæc infuſa Adamo ad omnia materialia extendebatur. à num. 8. non tam fuit comprehenſiua, aut quidditatiua, aut æqualiter perfecta de omnibus. num. 11. imò ſe non extendebat ad futura libera. num. 12. quouſque ad effectus caſuales ſe extenderit. ibid. quouſque ad præterita. num. 13. quouſque ad præſentia materialia in communi, & ſingularia. num.

num. 14. quouſque ad internas cogitationes. num.15.

3. Scientia Adæ infuſa Deum ſub ſuo obiecto comprehendit. eodem cap. 9. num. 16. non per ſpeciem directè, ſed ex viſibilibus ipſum cognoſcendo. ibid.

4. Scientia Adæ de Deo fuit ſolùm accidentaliter perfectior, quàm ſit noſtra acquiſita. num. 18. quomodo Angelos attingebat.num.20.

5. Huius ſcientiæ actus cuius fuerit perfectionis eſſentialis, & accidentalis. ibid. num.21. fuerit ne diſcurſiua, à num.22.

6. Hæc ſcientia quoad habitum an fuerit ſimplex qualitas. num.26.

7. In hac ſcientia an profecerit Adam plura ſucceſſiuè cognoſcendo. num. 27. an profecerit quoad intenſionem habitus ei infuſi. num. 28. quomodo profecerit in ſcientia experimentali. num.27. An maior fuerit ſcientia Adami quàm Salomonis. num 29. & 30.

Vide etiam verbo *Cognitio.*

Serpens.

1. Serpentis maledictio poſt peccatum Adæ quomodo in dæmonem directa. lib.3. cap.2. num. 23.

2. Serpentem hunc fuiſſe Chriſtum error Ophitarum ſtultiſſimus. lib. 4. c.1. n. 2. fuiſſe dæmonem ſine vllo corpore aſſumpto, qui per ſolam ſuggeſtionem internam deceperit Euã, error Caiet.ibid.

3. Serpens ille verus fuit, & ſenſibili ſono ad Euam locutus. ibid. à num. 3. Hunc ſerpentem fuiſſe verum animal virtute ſaltem ſupernaturali pro eo tempore facultate loquendi, & intelligendi præditum aliorum eſt error. eodem cap.1.num.10. & 11.

4. Dæmonem fuiſſe qui ſub ſpecie ſerpentis viſibili Euam tentauerit aſſertio catholica. num. 12.

5. Serpens ille verus fuit, non apparens tantùm. à num. 13. Cuius fuerit ſpeciei ignotum. num. 17.

6. Cur ſerpentem Eua non horruerit. num. 18. quomodo illum potuit ad colloquium admittere. à num.19.

7. Serpens cur dictus callidior omnibus animantibus. lib.4. c.1. num.9.

8. Serpentem ante Dei maledictionem pedes habuiſſe, & ob peccatum illis fuiſſe priuatum qui putent. lib.4. cap.7. num. 2. improbantur. num.3.

9. Serpentis maledictio an ipſi animali, an dæmoni inflicta. ibid à num. 4. Explicatur hæc maledictio. à num.5.

10. Inter ſerpentem & mulierem inimicitiæ quales. num.8. 9. & 10.

11. Nulla ſerpenti, aut dæmoni ex maledictione illa noua pœna indicta eſt. num.11.

Seruitus.

Seruitus in ſtatu innocentiæ nulla foret. lib. 5. c. 7. num.2. & 10.

Similitudo.

Similitudo Dei in homine, vide *Imago.*

Sol.

1. Sol quo in loco, & ſitu orbis primò productus? vnde moueri cœpit. lib. 2. c. 3. à num. 10.

2. Solis diurnus motus cum primo mobili, incepit immediatè poſt primum inſtans creationis mundi. lib.2. cap.3. à num.7.

3. Sol & reliqua aſtra non ſunt à Deo creata ſubſtantialiter die quarto. lib.2. c. 8. num. 2. Neque eodem 4. die ex præiacente materia producta. num.4. imò nec quoad accidentalem condenſationem, quæ materiam multum tranſmutat. num. 6. & 7. Neque item per additas determinatas virtutes ad influendum in ſublunaria. num.9.& 10. Neque per additionem nouæ lucis. num.10. Non denique per intenſionem lucis iam præhabitæ. num. 12. & 13. Sed ſolùm quoad proprios locales motus quos in quarto die Deus cælis tribuit. num. 16. & 17. ſine vlla noua qualitate addita, vel intenſione in præhabitis. à num. 18.

4. Sol aſtrorum maximum. lib.2. c.9. num. 9.

Sopor, vide Adam *num.7.*

Spes.

Spei naturalis habitum infuſum accepit Adam in primo ſuæ creationis inſtanti. lib. 3. c. 18. num.3. An etiam ſpei actum tunc elicuerit.cap. 19. à num.1.

Spinæ tribuli.

1. Spinas terra germinaret, etiam non peccante Adamo. lib.3. c.7. num. 11. & lib. 4. c.7. num. 19. tunc tamen non eſſent homini pœnales. ibid.

2. Spinarum germinatio cur inter pœnas Adami numeretur. eodem num. 19.

Spiraculum, vide Adam. *num.* 20.

Stella, vide Aſtrum.

T.

Tempus, duratio.

1. DVratio aliqua non æterna fuit aliqualiter cum Angelis, cælo, & terra, concreata. Eaque fuit principium omnis durationis creata. lib.1. c.9. num.5.

2. Aliquod initium proprij temporis ſucceſſiui, diſcreti tamen, cum ſubſtantiis primò creatis, eſt concreatum. ibid. num. 8.

3. An, & quomodo initium temporis etiam continui & ſucceſſiui, ſit coæuum creationi cæli, & terræ. ibid. num.9. & 10.

Tenebræ.

Tenebræ ſuper faciem abyſſi, an, aut quo tempore præceſſerint primam lucis creationem. lib.2. c.2. à num.26.

Tentatio.

1. Tentationem ſerpentis, qua Euam ad peccandum induxit per ſuggeſtionem tantùm internam erroneè putat Caiet. lib.4. c.1. num. 2. fuiſſe externam, & per auditum corporis factam, communis, & vera ſententia à num.3.

2. Tentari non poſſent homines à dæmone in ſtatu innocentiæ per ſolam phantaſiæ mutationem. ibid. num.8.

3. Cur tentauerit dæmon vero potius, quàm ficto animali. num.16.

Vide etiam, *Serpens.*

4. Adamus non fuit immediatè à ſerpente tentatus. lib.4.c.3. num.6. ſed ab Eua. num.7.

5. Eua dum tentaret Adamum narrauit promiſſiones ſibi à ſerpente factas. ibid. à n.9.

6. Tentationis Adami ordo. ib.n.15.

Vacuum.

Vacuum extra cælum nunc creatum nec datur, nec ante mundi creationem in ſpatio imaginario dabatur. lib.1. cap.2. num. 8. poteſt tamen diuinitus intra cæli ambitum dari. ibid.

Vegetabile.

1. Vegetabilia actu, & in propria ſpecie, non tantùm in ſemine, tertio die creata. lib.2. c.7. à n.2.

2. Vegetabilia poſt ſegregationem aquarum cur producta. ibid. num. 5. à Deo immediatè tanquam à cauſa totali, ex terra producta ſunt. num.7.
3. Vegetabilium, quæ ſpecies tertio die productæ. num.8. quot eorum ſpecies, & in quibus regionibus. ibid.
4. Vegetabilia nociua & venenoſa, non niſi poſt Adæ peccatum & in eius pœnam producta eſſe qui velint. num. 9. oppoſitum verius quoad venenoſa. num. 10. quoad tribulos & ſpinas. num.11.
5. Quæ vegetabilia ſint hoc die tertio producta in actu, quæ in potentia tantùm. eodem num. 11.
6. Vegetabilia nociua non fuiſſent in paradiſo, Adamo ibi non peccante. num.14.
7. Vegetabilia quo in ſtatu, augmento, ſeu diſpoſitione fuerint creata. num. 16.

Veſtes.

Veſtibus an vterentur homines in ſtatu innocentiæ. lib.5. c.6. num.1.

Via.

Via hominum in ſtatu innocentiæ, vide *Innocentiæ ſtatus*. à num. 32.

Virginitas.

1. Virginitas cum matrimonio conſummato, neque in ſtatu innocen. conſiſtit. lib. 5. c. 2. à num.3.
2. Virginitatem perpetuam in ſtatu innocen. non potuiſſe licitè ſeruari qui velint, num. 9. refelluntur. num.10.
3. Virginitate matrimonium in ſtatu innocentiæ præſtantius futurum veriſimile eſt. num. 11. oppoſitum etiam ſatis probabile. num.12.& 13.
4. Virginitas in ſtatu innocen. ſeruata fuit quoad materiale, per occaſionem. ibid. num.14. Non tamen quoad formale. ibid.
5. Virginitatem plurimi colerent in ſtatu innocen. ſi diu perſeueraret. eodem num. 12.

Virgo Maria, *vide* Maria.

Virtus.

1. Virtutes omnes morales ordinis naturalis, habuit Adamus in primo inſtanti concreatas. lib. 3. cap.11. num.5. etiam eas quæ circa proprias paſſiones verſantur. num.7.
2. Virtutes has omnes non ſolùm quoad habitus data eſſe, ſed quoad aliquos etiam earum actus in Adamo dari tunc potuiſſe oſtenditur, ſpeciatim pœnitentiam & miſericordiam. ibid. num. 10. Item eas quæ Deum reſpiciunt vt obiectum cui, qualis eſt religio. &c. num.11.
3. Adamus innocens in voluntate habuit virtutem beneuolentiæ naturalis circa Deum, non ſolùm quoad eius actum. num. 11. ſed etiam quoad habitum. num.13. Quid de virtute ſpei naturalis. eod. n.13.
4. Virtutes morales per ſe infuſas gratiæ comites habuit Adamus in primo inſtanti creationis. lib. 3. cap.18. num.1. Item ſpei de futura beatitudine. num. 3. nec non fidem ſupernaturalem plurimorum myſteriorum, quæ ei ante peccatum ſunt reuelata. num.14.

Volatile, *vide* Aues.

FINIS.

DOCTORIS
FRANCISCI SVAREZ
GRANATENSIS
E SOCIETATE IESV,

IN REGIA CONIMBRICENSI ACADEMIA
primarij Theologiæ Profeſſoris emeriti,

PARTIS SECVNDÆ SVMMÆ THEOLOGIÆ
Tractatus tertius

DE ANIMA.

Nunc primùm prodit, adiecto Indice Rerum notabilium.

LVGDVNI,
Sumptibus Iacobi Cardon & Petri Cauellat.

M. DCXXI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Facultas P. Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Luſitana.

EGo Antonius Maſcareñas Societatis IESV in Luſitana Prouincia Prouincialis, facultate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre noſtro Generali Mutio Viteleſchi, facultatem concedo, vt Tractatus hic de Anima à Patre Franciſco Soario Societatis noſtræ, ſacræque Theologiæ Doctore, & in Conimbricenſi Academia olim primario Profeſſore compoſitus, & eiuſdem Societatis grauium doctorúmque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſcriptas, ſigillóque noſtro munitas dedimus Oliſſipone die 15. Octobris anni 1620.

ANTONIVS MASCAREñAS.

EX commiſſione Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi D. D. Fernandi Martiñs Maſcareñas, Algarbienſis Epiſcopi, & Generalis in Luſitania Inquiſitoris, legi non ſemel Tractatum hunc de Anima egregij Doctoris Franciſci Soarij è Societate Ieſu, primarij olim ſacræ Theologiæ Profeſſoris in Conimbricenſi Academia. Ac cenſeo digniſſimum qui in publicam non Philoſophorum modò, ſed etiam Theologorum vtilitatem detur. Conimbricæ in Collegio eiuſdem Societatis 18. Octobris anno 1620.

DOCTOR BALTAZAR ALVAREZ.

VIſta à informaçao podeſe imprimir eſte tratado, e depois de impreſſo, torne pera ſe conferir com os originaes, e ſe dar licença pera correr, e ſem ella nao correrà. Lisboa aos 20, de Feuereiro. de 1621.

Bpo INQVISIDOR GERAL.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi.

EGo Bartholomæus Iacquinotius Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi Præpoſitus Prouincialis, librum qui inſcribitur, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus noſtræ Societatis compoſitos, abſque Superiorum eius permiſſione imprimant, permitto IACOBO CARDON & PETRO CAVELLAT Lugdunenſibus Bibliopolis, vt ad ſex primos annos imprimere, ac liberè diuendere poſſint. Datum Lugduni die 28. Decembris 1620.

B. IACQVINOTIVS.

Approbatio Theologorum.

NOs infrà ſcripti S. Theologiæ Doctores fidem facimus, vidiſſe, & perlegiſſe librum, cui inſcriptio, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, omniaque in illo iuxta orthodoxam Catholicæ, Apoſtolicæ, ac Romanæ Eccleſiæ, & ſanctorum Patrum ſanam doctrinam ſumma cum eruditione exponi. Lugduni 20. Ianuarij 1620.

FR. ROBERTVS BERTHELOT Epiſc. Damaſci.

DEVILLE.

R. D. D. de Meſchatin la Faye huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, in ſuprema Dombarum Parlamenti Curia Conſiliarius, Galliarum Primatiæ Officialis, & in Archiepiſcopatu Lugdunenſi Vicarius Generalis, librum inſcriptum, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecūdæ ſummæ Theologiæ Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, & à Theologis recognitum, typis mādari permittimus. Lugd. 13. Iulij 1621.

MESCHATIN LA FAYE.

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIANISSIMO *Galliarum Rege conceſsi.*

LVDOVICI XIII. Galliæ, & Nauarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, atque patentibus literis cautum, ne quis in Regno ſuo, aliíſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis primæ inchoandos, ac numerandos excudat, excudendum, vendendúmque quouis modo, & ratione curet librum, qui inſcribitur, *Doctoris Franc. Suarez è Soc. IESV Partis ſecundæ ſummæ Theologiæ, Tomus alter de opere ſex dierum, & Anima*, præter IACOBVM CARDON, & PETRVM CAVELLAT, Bibliopolas Lugdunenſes, aut illos, quibus ipſimet conceſſerint. Prohibitum inſuper eadem auctoritate Regia omnibus ſuis ſubditis, eundem librum extra Regni ſui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicunque fuerit, ad id agendum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dictorum IACOBI CARDON, & PETRI CAVELLAT. Idque omne ſub confiſcatione librorum, aliíſque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Pariſiis die 27. Februarij 1620.

De mandato Regis,

Signatum,

LE BOSSV.

TRACTA

TRACTATVS TERTIVS
DE
ANIMA.
PROOEMIVM.

1. *Præſentis tractatus introductio, & conſecutio ad præcedentes.*

PRÆSENTEM tractatum tum ad complementum poſterioris partis ſummæ Theologicæ, in qua verſamur; tum etiam ad quandam reliquæ Theologiæ, quæ de ipſo Deo, vt fine vltimo diſſerit, inchoationem, ſeu præparationem, non modò vtilem, ſed etiam neceſſariam iudicauimus. Etenim poſt abſolutam Dei, vt Vnus, & Trinus eſt, cognitionem, in priori parte traditam, eiuſdem notitiam, vt author, & gubernator eſt rerum omnium, in poſteriori parte, quam à tractatione de Angelis inchoauimus, tradere propoſuimus. Et quoniam eius omnipotentia, ſapientia, & maieſtas in inuiſibili, & viſibili mundo, hoc eſt, Angelis, & ſex dierum operibus maximè elucet, ideo in duobus proximè præcedentibus tractatibus de illis diſputauimus. Quapropter ad conſummandum hoc bipartitum opus, quod de Deo in ſe ſpectato, & vt effectore creaturarum agit, operæpretium eſt, vt de homine, qui vtrumque mundum ſummatim continet, quatenus ex corpore, & animo conſtat, omnéſque rerum gradus in ſe complectitur, diſſeramus. Nam licèt in ſuperiori tractatu nonnulla de primi hominis creatione, & ſtatu dixerimus; ibi tamen non tam hominis naturam, facultates, & operationes, quàm ſacram de creatione hominis hiſtoriam explicuimus; ideoque optimè in hunc locum cadit naturæ noſtræ accuratior contemplatio. Ita enim fiet, vt nos ipſos clariùs, ac penitus cognoſcendo, Deum etiam ipſum meliùs aſſequamur; facilius enim, & perfectius ex nobis ipſis, quàm ex aliis eius effectibus ad ipſius intelligentiam prouehimur.

2. *Noſtræ animæ cognitio accõmodatius, quàm Angelorum nos ducit ad cognitionem Dei.*

Etenim licèt angelica natura perfectior, quàm humana ſit, ac proinde ſuapte conditione Deum magis referat, ac repræſentet; nihilominus ab homine in hac vita difficiliùs, & tenuiùs cognoſcitur: nam ipſos etiam Angelos per quandam cum mente noſtra ſimilitudinem, vel analogiam inueſtigamus, & attingimus: ideoque humana mens excellentiam, & virtutem ſuam attentiùs conſiderando, & imperfectiones, quas in ſe conſpicit, remouendo, ad diuinam naturam, eiúſque perfectiones contemplandas magis prouehitur, & aſſurgit. Quanuis autem homo ex corpore & anima conſtet, ac proinde vtriuſque partis cognitio ad totum hominem cognoſcendum neceſſaria videatur, præſertim quia nec materia ſine forma, nec forma ſine materia, teſte Ariſtotele 2. *Phyſicorum, cap.2.* exactè cognoſci poteſt, nihilominus de ſola hominis anima tractatum hunc inſcribimus, non quia corporis cognitio omnino negligenda ſit, ſed vt ſignificemus intentionem noſtram in animam ipſam per ſe, & (vt ita dicam) directè dirigi, de corpore verò illa tantùm delibanda eſſe, quæ ad cognitionem animæ, & facultatem eius, quæ corpore ad functiones ſuas, vt organo vtuntur, fuerit neceſſarium, & ob cauſam ſimilem (vt Auguſtinus aliàs dixit lib. de quantit. animæ, cap. 33.) *Amputabo lectori latiſſimam quandam, & infinitam expectationem, ne me de omni anima dicturum putet, ſed de ſola humana, quam ſolam curare debemus, ſi nobiſmetipſis curæ ſumus.* Ita enim nos de anima tantùm rationali tractare proponimus; quia propria hominis excellentia in mente poſita eſt, per illam enim ad imaginem Dei factus eſt, & felicitas æternæ ac liberarum, moraliúmque actionum capax exiſtit. Nihilominus tamẽ alios animarum gradus non omnino omittemus, quia in vna rationali anima cæteri virtute continentur, & ex coniunctione ad intellectualem gradum ſingularem perfectionem participant, & ſecundùm ſuas operationes, & affectus, etiamſi in ſe, vel in corpore inſint, vel per illud exerceantur, intellectui miniſtrant, liberámque voluntatem mirum in modum adiuuant, vel impediũt.

3. *Vtilitas, & neceſſitas huius doctrinæ pro tractatu de fine hominis actibúſque moralibus.*

Ex quo facilè intelligi poteſt alterum, quod in principio poſui, nimirum tractatum hunc veluti introductionem quandam eſſe ad alteram Theologiæ partem, quam, Deo bene iuuante, & vitam concedente, poſt iſtam complebimus. In illa enim de vltimo fine, ac beati-

tudine hominis, ac ſubinde de virtutibus, & vitiis,ac moralibus actibus, quibus vel comparatur beatitudo, vel amittitur, dicturi ſumus. Eſt autem anima horum omnium principium, ac fundamentum, & quandiu corpori coniuncta eſt, non ſolùm à ſenſibus in intelligendo pendet,ſed etiam in volendo,& operando ab effectibus appetitus, & à corporalibus motibus,ſeu paſſionibus, quæ ab illis in corpore excitantur, vehementer ducitur, & quodammodo trahitur. Hanc igitur ob cauſam neceſſarium eſt, eũ qui de moribus diſceptare voluerit, doctrinam de anima perſpectam habere, vt Ariſtoteles tradidit in Ethicis *lib.*1. *cap.*13. *& lib.*2. *cap.*6. *& lib.*1. *Magn. mor. cap.*4. Qui etiam *lib. illo* 1. *Ethic. cap. vltimo* dixit, quòd ſicut medicus,qui remedia corpori curando adhibere cupit,vt ſuo munere rectè fungatur,priùs in cognitione corporis multam operam ponit; ita potiori ratione qui de moribus doctrinam traditurus eſt,ea quæ ad ſcientiam de anima ſpectant, habere perſpecta curare debet.

4. *Differenter philoſophus, ac Theologus de anima tractãt, ſicut & de Angelis.*

Atenim dicet aliquis,quamuis moralis doctrina ſcientiam animæ requirat,non propterea expedire,aut conueniens eſſe,vt Theologus in ea tradenda, vel addiſcenda immoretur, cùm ex naturali philoſophia ſupponenda ſit. Reſpondemus negando aſſumptionem, quia Philoſophi etiam morales de humana facultate, voluntariis actibus, virtutibus,ac vitiis doctrinam tradunt, & nihilominus ſacra Theologia ſub altiori ratione, & per diuina principia eandem moralem materiam contemplatur. Vt igitur in ordine ſuo completa, & integra ſit, non tantùm naturalem animæ cognitionem aliunde ſumit, vel ſupponit, ſed etiam ipſammet,ſub diuino lumine, & principiis reuelatis, excellentiorem, & pleniorem animæ cognitionem inueſtigare,ac tradere neceſſarium eſt. Quod poteſt ex his, quæ in ſuperioribus de Angelis diximus, ſatis aptè declarari. Nam licèt naturalis Theologia, ſeu Metaphyſica intelligentias ſpeculetur; nihilominus ſupernaturalis Theologia ex ſuis diuinis principiis pleniorem,ac certiorem doctrinam, de natura, & proprietatibus earundem ſubſtantiarũ ſeparatarum tradit. Idem ergo in cognitione animę humanæ obſeruari debet. Quapropter eandem ferè methodum, quam explicando naturam Angelorum in priori parte illius tractatus,obſeruauimus. Nam poſterior pars illius doctrinæ, quæ eſt de gratia, & gloria,culpa,& pœna Angelorum,in præſenti de Anima conſideratione locum non habet; quoniam partes omnes Theologiæ, quæ poſt iſtam ſequuntur, in illo munere verſantur.

5. *Partitio præſentis tractatus.*

Igitur præſentem tractatum in ſex libros diuidimus. Primus animæ naturam, ſeu eſſentiam,eiúſque attributa ſubſtantialia declarabit; quatuor verò ſubſequentes de facultatibus animæ diſſerent, eritque in ordine Secundus de potentiis animæ in communi,& primò de vegetatiuis; harum enim doctrinam neque D.Thomas in ſua ſumma prætериuit,nec parum Theologo deſeruit ad rimandas appetitus humani paſſiones. Tertius de potentiis ſenſitiuis. Quartus de intellectiua. Quintus de appetitiuis facultatibus, quibus loco motiua cohæret. Sextus de ſtatu animæ ſeparatæ; illius enim conſideratio valde theologica eſt,multúmque naturalem ſcientiam tranſcendit; & in hac ſcientia commodiorem locum non habet, & per quandam proportionem ad ea,quæ de Angelis diximus,facilè poterit in præſenti expediri.

ELEN

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI PRIMI.

Cap. I. *VTrùm anima ſit forma, ſeu actus primus ſubſtantialis.*
II. *Cuius corporis anima forma ſit, eiúſque definitio integra traditur.*
III. *Vtrùm anima principium primum ſit nutriendi, ſentiendi, & intelligendi, atque hoc modo, & rectè definiatur, & prior definitio demonſtretur.*
IV. *Vtrùm anima in vegetatiuam, ſenſitiuam, atque intellectiuam rectè, & ſufficienter diuidatur, & qualis huiuſmodi diuiſio ſit.*
V. *Quomodo tres animæ inter ſe ordinentur, vel ſeparabiles inter ſe ſint.*
VI. *Diſtinguantúrne tres animæ realiter, vel eſſentialiter.*
VII. *Cur tres tantùm animæ diſtinguantur, cùm numerentur quatuor viuentium gradus, & quinque potentiarum genera.*
VIII. *An diuiſio animæ in dicta tria membra ſit vniuoca, vel qualis ſit.*
IX. *Vtrùm principium intelligendi ſit aliqua ſpiritualis ſubſtantia ſecundùm fidei, & rationis naturalis principia.*
X. *Vtrùm principium intelligendi hominis, ſeu anima humana immortalis, vel incorruptibilis ab intrinſeco ſit.*
XI. *Quid Ariſtoteles de animæ immaterialitate, & immortalitate ſenſerit.*
XII. *An principium intelligendi in homine ſit vera forma ſubſtantialis eius, ac proinde in omni proprietate anima ſit, & vocetur.*
XIII. *An ſola anima rationalis ſit indiuiſibilis.*
XIV. *An eadem anima informet ſingulas partes viuentis.*

LIBER PRIMVS
DE SVBSTANTIA, ESSENTIA, ET informatione Animæ rationalis.

Quid nominis animæ rationalis explicatur.

PRIVS QVAM tractemus, quid in re ipſa anima ſit, quid nominis Animæ rationalis explicare oportet, vt ſimul quæſtionis reſolutionem, *an ſit anima*, tamquam per ſe notū ſupponere poſſimus. Igitur nomine animæ rationalis propriè ſignificamus principium illud intelligendi, & diſcurrendi, quod in nobis experimur. Abſtrahendo enim nunc à modo, quo tale principium noſtrum corpus afficit, vel informat: euidens nobis eſt, intra nos ipſos aliquid inuiſibile eſſe, quod eſt principium intelligendi, & volendi, quidquid illud ſit. Nam videmus in corpore mortuo totam hanc corporis molem manere, & principium intelligendi ab illo recedere, quod eſſe non poſſet, niſi principium illud aliquid eſſet diſtinctum à corpore, & intra corpus ipſum exiſtens. Quo argumento etiam in animalibus euidens fit, eſſe in ipſis aliquid diſtinctum à mole corporis, quod ipſis eſt ſentiendi principium, quod animam ſentientem appellamus. Idémque eſt euidens de homine; licèt non ſit euidens an in homine idem ſit principium intelligendi, & ſentiendi, quod poſtea videbimus. Nunc autem ſupponimus, illud quod in nobis eſt intelligendi principium, nomine animæ rationalis ſignificari; & ita manet perfunctoriè explicata illius nominis ratio. Relinquitur etiam vt experientia euidenti notum, animam rationalem eſſe. Quanuis non ſit ita notum, qualis modus vel ratio animæ in illam conueniat; hoc enim ad *quid rei* intelligentiam pertinet. His ergo ſuppoſitis, quæſtio, *Quid anima rationalis ſit*, diligentiùs tractanda eſt, quoniam baſis eſt, & fundamentum, in ſuo genere, totius Catholicæ fidei, ac ſubinde totius Theologiæ; imò etiam totius vitę Chriſtianæ. Quia nemo poteſt temporalem vitam probè inſtituere, niſi qui æternam cognouerit; qui autem ſe habere immortalem animam ſibi perſuaſerit, facilè intelliget ea bona, quæ æterna ſunt, omni ſtudio eſſe quærenda. Non poteſt autem æternitas animæ cognoſci, niſi priùs, quid ſit anima ipſa, intelligatur; & ideo eſſentiam animæ explicando, plura eius attributa, quæ vel ab illa non diſtinguuntur, vel ſolùm per negationes quaſdam ſubſtantiam eius nobis declarant, explicabimus.

Animā dari rationalē fundamētum eſt totius Theologiæ, ac vitæ Chriſtianæ.

CAPVT I.
Vtrùm anima ſit forma, ſeu actus primus ſubſtantialis.

1. *Duplex anima definitio adducitur ex Ariſtot.*

QVoniam præter rationalem animam, alij ſunt animarum gradus; non poſſumus, quid

A ſit rationalis anima exponere, niſi priùs genericam animæ rationem & eſſentiam explicemus. Quam rem tractauit Ariſtoteles *lib. 2. de anima, cap. 1. & 2.* vbi duas animæ definitiones tradidit: vna eſt, *Anima eſt actus primus ſubſtantialis corporis phyſici organici potentia vitam habentis.* Alia eſt; *Anima eſt id quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus.* De quibus definitionibus, & de oſtēſione, ſeu demonſtratione vnius per aliam, quam etiam Ariſt. *in d. cap. 2.* tradit, expoſitores ibi, & alij Philoſophi multa diſputant; ſed quæ huic loco neceſſaria ſunt, breuiter poſſunt expediri. Circa priorem ergo definitionem duo explicanda
B ſunt. Primum, an rectè conſtituatur anima ſub genere ſubſtantialis formæ. Secundum, an rectè per corpus organicum differentia eius conſtitutiua explicetur.

2. *Suppoſitio 1. pro titulo capitis.*

Vt prius illud declaremus, ſupponimus in primis *ex 1. Phyſic.* ex dictis *in 1. tom. Metaphyſic. d. 15. ſect. 1.* omnes ſubſtantias corporeas ex duabus partibus eſſentialibus conſtare, materia ſcilicet, & forma; quarum prior potentia eſt, poſterior verò eſt actus eius; quia materia de ſe indifferens eſt ad varias formas, & per vnamquamque formam definitur, ac determinatur ad exiſtendum in tali ſuppoſito, ſeu completa natura.

3. *Suppoſitio 2.*

Deinde ſuppono inter ſubſtantias corporeas,
C quaſdam eſſe viuentes, alias non viuentes; quæ diuiſio communi ſenſu, quaſi per ſe nota, recepta eſt, ex his, quæ ſenſibus patent. Quanuis in aſſignanda primaria differentia inter viuentia, & non viuentia, aliqua ſit controuerſia; ſed illam *in cap. 4.* expediemus. Quia in infimo gradu viuentium, qui eſt vegetabilium, verſatur. Nunc autem ab illa controuerſia abſtrahendo, ex communi Philoſophorum etiam doctrina, imò ex omnium hominum ſenſu, ſupponimus ſubſtantias corporeas viuentes à non viuentibus in hoc diſtingui, quòd non viuentes per ſe loquendo, & ex ſuæ naturæ inſtitutione, nec ab intrinſeco ſeipſas mouent, nec ad complementum ſuæ perfectionis acquirendum in ſeipſis operantur; viuentia
D verò ſunt, quæ hanc vim ſe mouendi ac perficiēdi ab intrinſeco habent. Quòd enim inter ſubſtātias corporeas, quędam habeant hanc vim ſe mouendi, ac perficiendi, experimento cōſtat in plantis, animalibus, & hominibus; quòd autem aliæ hac virtute careāt, in omnibus inferioribus corporibus notum eſt. Ex his autem diſtinctis operandi modis differentiam in gradibus ſubſtantialibus taliū rerū colligimus, quę differētia per nomina viuentium, & non viuentiū ſignificata eſt. Quæ doctrina ſumpta eſt ex Platone *in Phædone*, & Ariſt. 8. *Phyſic. & lib. 1. de anima, cap. 2. & lib. 2. c. 1.* & aliis locis paulo pòſt referendis, & ex D. Th.

Suppoſitio

1. *p.*

1. *p. quæſt.* 18. Cùm autem hæc viuentia corpora non ſint ſimplicia, ſed ex materia, & forma conſtent, certum eſt, dictam differentiam non à materia prima, quæ communis eſt omnibus, ſed à forma prouenire, quia forma, vt diximus, eſt actus determinans materiam, & principium operationis totius compoſiti, vt in eodem loco metaphyſicè oſtenſum eſt. Habent ergo corpora viuentia proprium, ac peculiarem modũ formæ ſubſtantialis alterius rationis, & ordinis à forma corporis non viuentis.

Suppoſitio 4.

4. Denique ſupponimus ex vſu vocis, & communi etiam conſenſu nomine animæ ſignificatam eſſe illam formam ſubſtantialem, quę viuens corporeum conſtituit, & componit. Loquimur autem ſemper de corporalibus viuentibus, quia ſunt alia viuentia, quæ ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, de quibus nunc non eſt ſermo, quia non habent formam informantem; cùm nec materiam habeant, vt de Angelis ſuprà diximus, & in Deo excellentiori modo inuenitur. Anima ergo in reipſa nihil aliud eſt, quàm ſubſtantialis forma conſtituens formaliter ſubſtantiam corpoream viuentem, ſeu in aliquo gradu vitæ. Quòd non eget alia probatione; niſi quia talis forma datur in rebus, vt declaratum eſt, & tale nomen ad illam ſignificandam impoſitum eſt, vt patet ex vſu. Vnde talia viuentia corpora animata vocamus, & quando talem formam amittunt, mortua vocantur, & omnia, quæ non viuunt, appellantur inanimata, tanquam anima carentia. Ex quibus tandem conſtat meritò Ariſtotelem in definitione animæ poſuiſſe, quòd ſit actus primus ſubſtantialis. Nam omnis forma eſt actus, vel per poſitiuam habitudinem ad materiam, quia ipſam determinat, & quaſi replet, vel per negationem potentiæ, vtique receptiuæ, & ſubſtantialis; forma enim non habet hanc potentialitatem, & ita poteſt dici actus, vt à tali potentia diſtinguitur: vel etiam quia eſt tantùm actus, & non conſtat ex potentia, & actu ſicut ipſum compoſitum.

Cõcluditur iam animã eſſe formam ſubſtantialem, ſeu actũ primũ materia.

Actum eſſe primum dupliciter intelligi poteſt.

5. Quod autem additur, animam eſſe actum primum, duobus modis poteſt intelligi. Prior eſt, vt actus primus diſtinguatur à ſecundo, qui eſt operatio, quem ſenſum indicat Ariſtoteles, dum animam comparat ſcientiæ, & ſomno, diſtinguens illam à vigilia, & contemplatione; & ideo communiter ita intelligitur. Quia verò talis actus primus poteſt eſſe duplex, vel etiam triplex, vt eſt forma, potentia, & habitus; ideo per antonomaſiam dici poteſt actus primus ille, qui nullum priorem ſupponit, & ab omni actu quaſi intermedio inter illum primum, & vltimum, qui per antonomaſiam dicitur actus ſecundus, diſtinguitur. Et hic ſenſus in re quidem verus eſt, nam iſto modo anima eſt actus primus; quia anima, & omnis forma ſubſtantialis eſt actus primus, id eſt, principalis, & radicalis (vt ſic dicam) reſpectu cuiuſcumſque alterius principij, quod ad operationem tamquam actus primus comparatur. Hoc tamen magis explicatur per aliam particulam, in qua anima actus primus ſubſtantialis eſſe dicitur. Hęc autem omnia ſolũ explicant genus animę; nã communia ſunt omni formæ ſubſtantiali. Vnde perinde eſt, ac ſi diceretur, anima eſt forma ſubſtantialis.

Vide Diſp. 15. Metaph. ſect. 1. n. 5.

Obiectio 1. contra dicta in n. 4. & 5.

6. Circa hanc verò partem duplex occurrit obiectio. Prior eſt, quia multi Philoſophi ſenſerunt, animam non eſſe ſubſtantiam, ſed accidens, vel accidentium harmoniam, ſeu temperamentum. Ita refert ex Epicuro, & aliis Plutar. *lib. 4. de placit. c.* 3. & docuit Galenus *lib. de locis affect. c.* 6. Ita enim refert eius ſententiam D. Thomas *in quæſt. diſp. de anima art.* 1. *& lib.* 2. *contr. Gent. c.* 63. quanuis idem Galenus in aliis locis varius ſit. Et in eadem ſententia fuerunt aliqui doctiſſimi medici, & antiqui hæretici: vt refert Theodoretus *in Epitome diuin. decret. c. de homine.* Fundamentum eſt, quia ex temperamento, & vſu rationis pendet & vita, & mors viuentis, & ab eodem in nobis diuerſi mores proueniunt; ergo anima nihil eſt præter qualitatum temperamentum; ac ſubinde eſt accidens.

Eiuſdem obiectionis fundamentum.

Obiectio 2. ex Platone & aliis Philoſoph.

7. Altera ratio dubitandi eſt, quia Plato, & nonnulli alij antiqui Philoſophi cẽſuerunt animam non eſſe formam informantem, ſed aſſiſtentem: at anima aſſiſtens non eſt forma ſubſtantialis, ſed extrinſecus motor, & quaſi auriga, vt Ariſt. loquitur de anima cæli *in lib.* 2. *de cælo, cap.* 2. & 12. vbi animam appellat intelligentiam, licèt non informantem, ſed aſſiſtentem illam ponat. Et ſimiliter *d. lib.* 2. *de anima, c. in fine*, huic ſententiæ fauet; quatenus ait ex dicta definitione nondum conſtare, vtrùm anima ſit vera forma, vel tamquam auriga; in quo ſignificat, actum primum in illa definitione non ſumi pro actu informante, ſed vel pro actu mouendi, vel abſtrahendi ab informãte, vel aſſiſtente. Et ratione poteſt hoc ſuaderi; quoniam anima, vt ſic, abſtrahit ab illis duobus modis actuandi; ergo non poteſt adæquatè anima definiri per actum primum, qui ſit propria ſubſtantialis forma.

Accedit ratio pro iiſdẽ Philoſophis.

Aſſertio circa vtrãque obiectionẽ. Probatur 1. inductiuè.

8. Nihilominus aſſero de eſſentia animæ eſſe, vt ſit vera & ſubſtantialis forma. Hæc aſſertio in anima rationali eſt de fide certa, vt in ſequentibus oſtendemus. Illa autem veritate ſuppoſita, in cæteris animabus eſt euidẽs; & ita veluti inductione quadam probatur aſſertio. Nam omnis anima eſt forma ſubſtantialis; ergo ſignum eſt de ipſius ratione eſſentiali, & generica id eſſe. Deinde probatur aſſertio, refutando ſingulos relatos errores: & in primis contra priorem præcipuè agendum eſt generalibus rationibus, quibus probatum eſt in Metaphyſica dari formas ſubſtantiales. Nam inquiro, an in equo, v. g. ſit aliqua ſubſtantialis forma, néc ne; hoc poſterius dici non poteſt, alioqui à fortiori idem dicetur de quolibet naturali corpore; quod eſt contra dogma illud de ſubſtantialibus formis. Nec enim reddi poteſt ratio ob quam corpora non viuentia formis ſubſtantialibus in ſuis ſpeciebus conſtituantur, & viuentia illis careant, cùm perfectiora ſint, & quo maiorem organorum, & potentiarum varietatem habent, eo magis vno principio in quo radicentur indigeant. Si ergo in corporibus rerum viuentium nulla eſt ſubſtantialis forma, multo minus erit in non viuentibus: vnde fiet conſequenter, vt omnes res corporeæ ſolùm differant in accidentalibus formis, & ſola materia ſit tota ſubſtantia corporum omnium; & quòd materia exiſtat, vtique ſine vlla forma ſubſtantiali, & ſimilia multa poſſunt facilè inferri in Philoſophia valde incommoda. Et in Theologia ſequuntur alij errores de anima hominis, nimirum, quòd ſine materia exiſtere non poſſit, quia accidentia, quæ temperamẽtum cõponunt, extra ſubiectum non permanent; & conſequenter erit anima hominis entitas materialis, quia in ſubiecto materiali non inhæret accidens ſpirituale; & ſimilia.

Probatur 2. impugnãdo errores prædictarum obiectionũ, per dilẽma. 1. Membrũ dilemmatis.

9. Si autem in viuentibus datur forma ſubſtantialis diſtincta ab accidentibus, illa

2. Membrũ.

illa profectò erit anima vniuſcuiuſque viuentis; atque ita omnis anima erit ſubſtantialis forma, & hæc erit de eſſentia eius; nam in entitate ſubſtantiali gradus, ſeu differentia ſubſtantiæ non eſt illi accidentalis, ſed eſſentialis. Probatur autem prima illatio. Tum quia præcipua forma vniuſcuiuſque ſubſtantiæ eſt, à qua omnes facultates, & operationes eiuſdem ſubſtantiæ pendent; huiuſmodi autem eſt anima, vt poteſt ferè experimento probari: nam recedente anima omnes operationes, & facultates vitales deficiunt. Tum etiam quia corpus viuum, & viuens, eſt compoſitum ſubſtantiale per ſe vnum, ſed partes ex quibus componitur, eſſentialiter ſunt corpus, & anima; ergo ipſa anima componit vnum per ſe cum materia; ergo eſt forma ſubſtantialis eius. Tum denique, quia anima eſt primum principium intrinſecum, ac principale operationum vitalium; ergo eſt forma ſubſtantialis ipſius viuentis. Et hanc veritatem comprobant omnia, quæ de forma ſubſtantiali in genere diximus in citato loco Metaphyſicæ. Et quoniam ibi præcipuè id docuimus de anima rationali ex illa ad exteras animas argumentum à fortiori ſumendo, illa omnia magis confirmabuntur ex his, quæ de informatione animæ rationalis oſtendemus. De qua in particulari hanc veritatem probat Auguſt. *lib. de immortal. animæ*, nam habet proprietates, quæ non ſolùm temperamentum quatuor qualitatum, ſed etiam omnem materiam ſuperant. De quibus rationibus infrà dicturi ſumus.

10. *Ad fundam. primæ obiectionis in num. 6.*

Ad fundamenta ergo prioris erroris reſpondemus, ſolum probare temperamentum eſſe diſpoſitionem neceſſariam, vt anima in corpus introducatur, vel in eo conſeruetur; quod ſuo modo, & cum proportione commune eſt omni formæ ſubſtantiali rerum generabilium, & corruptibilium. Vnde ſicut in ligno, vel aliis corporibus inanimis, ex eo, quòd per ablationem, vel remiſſionem qualitatum corrumpantur, non ſequitur formam conſtituentem vnumquodque illorum, eſſe aliquod accidens, vel compoſitionem, aut temperamentum plurium accidentium; ita multo minus ſequitur, animam eſſe temperamentum, eo quòd per diſſolutionem temperamenti, vſque ad certum gradum vita finiatur. Et eodem modo ait D. Thomas 2. *contr. Gent. cap.* 63. ex eo quòd hominum mores ordinariè complexionem ſequantur, non ſequi complexionem, ſeu temperamentum eſſe proprium principium talium operationum, ſed ſequi diſponi materiam talibus affectibus deſeruientem; alioqui enim euidens eſt, operationes cognoſcendi, & amandi eſſe altioris ordinis, excedereque virtutem primarum qualitatum, ex quibus temperamentum conſtat. Item in homine eſt euidens eſſe aliud principium altius complexione, & omni principio alterante corpus, & paſſiones excitante: nam ſæpe paſſionibus, & motibus ſuæ complexioni proportionatis per virtutem animæ reſiſtit. Eſt ergo anima aliquid altius complexione.

11. *Progreditur proxima reſponſio.*

Vnde nihil etiam obſtat, quòd diſſoluto temperamento ceſſent operationes vitales, & conſequenter etiam propria illarum principia; quia etiam temperamentum eſt neceſſaria diſpoſitio organi vniuſcuiuſque vitalis facultatis materialis, vt in ipſo conſeruari poſſit. Vnde potiùs ſumitur argumentum, quòd ſicut potentiæ vitales, licèt ſint à temperamento diſtinctæ, nihilominus amittuntur diſſoluto temperamento; ita etiam anima. Nam ſi illæ facultates vitales non diſtinguuntur à ſubſtantiali forma, vt multi ſentiunt, habemus intentum; ſi verò diſtinguuntur, vt eſt probabilius, inde concluditur, eſſe neceſſarium aliquod principium prius, & principalius, in quo omnes illæ facultates, & operationes illarum radicentur. Tum quia in rebus inanimatis, etiam in ipſis elementis, qualitates, quæ ſunt principia proxima naturalium alterationum tranſeuntium, ſupponunt ſubſtantialem formam, in qua tales proprietates radicentur: vt in d. loco Metaphyſicæ probauimus; ergo à fortiori id neceſſarium eſt in viuentibus quæ in altiori gradu ſubſtantiarum conſtituuntur. Tum etiam, quia illæ facultates propriæ viuentium ſunt inter ſe naturaliter colligatæ & ordinatæ, & ſibi inuicem miniſtrantes, vel ſe mutuò excitantes, vel adiuuantes. Ergo habere debent vnum aliquod principium prius, in quo radicentur: vt tam in facultatibus partis nutrientis, quàm in ſenſibus externis, & internis intellectu, & voluntate, ſeu potentia cognoſcente, ex appetente videre licet. Et ex his, quæ de his facultatibus dicemus, euidentius fiet.

12. *Satisfit 2. obiectioni in n. 7. enodãdo triplicem quæſtiunculam ibi tactam.*

Ad poſteriorem obiectionem reſpondemus, in ea attingi quandam quæſtionem de re, & aliam de modo loquendi: & poteſt addi tertia de ſenſu Ariſtotelis definientis animam. Prima erit an loquendo de anima corporum verè, ac ſubſtantialiter viuentium, vt ſunt omnia viuentia natura ſua corruptibilia; an, inquam, omnis talis anima ſit vera ſubſtantialis forma informans; & ſic indubitatum eſt apud Chriſtianos Philoſophos omnem animam viuificantem corruptibile corpus eſſe veram formam informantem. Hoc oſtendemus infrà eſſe de fide de anima rationali, & ratione etiam probabitur. De aliis autem animabus inferiorum viuentium eſt per ſe ſatis euidens. Quia in primis, ſi anima in his viuentibus eſſet aliqua ſubſtantia aſſiſtens tantùm illi materiali corpori, quod apparet exteriùs, vel illa eſſet ſimplex entitas, & ſic eſſet res ſpiritualis, & ſubſiſtens, quia dicitur non eſſe forma informans, & conſequenter nec inhærens materiæ; erit ergo ſubſtantia immaterialis, quod eſt abſurdiſſimum. Vel eſſet compoſita ex materia, & forma; & ſic multo minus eſſe poſſet anima alterius corporis, & de illa interrogabitur, an ſit viuens, nécne. Nam ſi eſt viuens, & compoſita, eius forma erit anima informans materiam propriam talis ſubſtantiæ: tota autem ipſa ſubſtantia non poterit eſſe anima alterius corporis. Si verò illa ſubſtantia non eſt viuens, forma eius etiam reſpectu illius non erit anima: quomodo ergo poterit aliud corpus diſtinctum viuificare.

Quæſtiunc. 1. de re ipſa an omnis anima ſit forma ſubſtantialis.

Id de fide eſt quoad rationalẽ.

De aliis animabus probatur 1.

13. *Probatur 2.*

Vnde argumentor vlteriùs, vna ſubſtantia aſſiſtens alteri non poteſt eſſe principium intrinſecum operationum, vel motuum eius, ſed erit extrinſecum agens per actionem tranſeuntem aliud immutans; ergo motiones, quæ fiunt à ſubſtantia aſſiſtente in altera, cui aſſiſtit, non poſſunt eſſe actiones vitales illius ſubſtantiæ, in qua altera illi aſſiſtens operatur. Ergo talis ſubſtantia aſſiſtens non viuificat tale corpus; non eſt ergo anima eius. Sicut motus cæli, non eſt vitalis cælo, qua in illo fit ab extrinſeca ſubſtantia aſſiſtente. Vnde nec dici poteſt cælum ſe mouere, ſed moueri ab alio, quod de propriis viuentibus dici non poteſt. Nam planta verè ſe nutrit, & equus videt, & ſic de aliis. Et ratio eſt ſuprà tacta, quia de ratione vitæ eſt, vt ſit ab intrinſeco principio ipſius operantis; ideo enim cenſetur viuere, quia ab intrinſeco operari poteſt; ergo

ergo ſola aſſiſtentia vnius ſubſtantiæ in aliam, non ſufficit ad illam viuificandam, id eſt, vt illa poſſit vitaliter operari; ergo non poteſt ſufficere ad veram rationem animæ, ac ſubinde de ratione animæ eſt, vt ſit forma informans.

14. *Quæſt 2. de nomine, an anima tantùm aſſiſtẽs dici queat forma.*

Hac ergo veritate in reipſa ſuppoſita, quæſtio erit de nomine, an vna ſubſtantia, quæ alteri aſſiſtit, ſolùm per modum motoris, aut gubernatoris, aut per vnionem accidentalem ſimilem illi, qua principalis cauſa, verbi gratia, vnitur inſtrumento, poſſit aliquo modo vocari anima. Et hanc dico eſſe quæſtionem de nomine: nam in re conſtat talem ſubſtantiam non eſſe veram animam, vtique formaliter viuificantem illum, cuius anima eſſe dicitur. Et ideo ſi talis ſignificatio vocis admittatur, non erit vniuoca; ſed valde analoga, & potius metaphorica, quàm propria. Ad eum modum, quo Deus dicitur eſſe anima noſtrę animæ, quando illam mouet vel excitat, aut ſpiritualiter viuificat. Quomodo aliqui antiquorum Philoſophorum Deum animam mundi vocarunt: vt attigit Ariſt. *lib.* 1. *de anima, cap.* 3. *text.* 51. Vbi locutionem illam tamquam metaphoricam & à propria animæ conſideratione alienam remouet. Quamuis aliis locis ea phraſi locutionis vtendo cælos vocat animatos *lib.* 2. *de cælo cap.* 2. *text.* 13. Hæc autem, quæ de animatione mundi, vel cæli dicuntur ab aliquibus, metaphoricè accipienda eſſe, vt vera ſint, interpretatus eſt Auguſt. *lib.* 2. *retract. cap.* 7. & ideo propriè, & ſimpliciter loquendo, qui rectè ſecundùm fidem, & rationem ſentiunt, negant cælos eſſe animatos; quia nimirum ſola intelligentiæ motio, vel aſſiſtentia ad animationem veram non ſufficit. Vt rectè docuit D. Thomas 1. *p. quæſt.* 70. *art.* 3. Vbi concludit formam, ſeu motorem tantùm aſſiſtentem, non poſſe dici animam, niſi æquiuocè, & ideo non de re, ſed de nomine eſſe quæſtionem, an propter illum ſolum motorem cælum dicendum ſit animatum? Hinc etiam Ariſt. *lib.* 2. *de anima, cap.* 2. *text.* 15. *& c.* 2. *text.* 32. indicat veram, & propriam animam ſolùm eſſe in corporibus mortalibus. Quod etiam notauit Simplicius *lib.* 2. *de anima.* Quare dubitandum non eſt, quin Ariſtoteles, cùm animam definiuit, & vocauit ἐντελέχειαν, & actum primum, de propria anima, & de actu informante locutus fuerit. Vnde cùm in fine illius capitis primi, ait nondum conſtare, an anima (vtique quam definierat) ſit actus informans; non ideo dictum ab eo fuit, quia dubitaret, an ita eſſet, ſed quia id nondum probauerat; & ideo ad id probandum in ſecundo capite progreditur, vt capite ſequenti exponemus.

Dici poteſt ſatis metaphoricè.

Vide Conimbr. 2. de cælo c. 1. q. 1.

Quæſt. 3. de mente Ariſt. circa prædicta.

CAPVT II.

Cuius corporis Anima forma ſit, eiuſque definitio integra traditur.

1. *Particulæ reliquæ definitionis animæ explanantur.*

IN præcedenti capite eſſentiam animæ ſecundùm genericam rationem explicuimus; nunc differentiam eius conſtitutiuam, qua diſtinguitur à reliquis ſubſtantialibus formis, quæ animæ non ſunt, expendemus. Quam differentiam tribus, vel quatuor particulis, nobis explicuit Ariſtoteles, dicens, *eſſe actum corporis phyſici*, ſeu naturalis, *organici, potentia vitam habentis.* Vnde exponendo ſingulas particulas, tota differentia, & animæ eſſentia declarata relinquetur. Primùm ergo inquiri poteſt, quid nomine corporis ibi ſignificetur. Poteſt enim nomine corporis intelligi materia prima; nam prout habet inſeparabilem

Corpus in definitione animæ importare materiam cum quantitate quidam volunt.

A quantitatem, & per illam extenſionem, & molem corpoream, vocari poteſt corpus. Sic enim inter Philoſophos, vna corporis acceptio eſt, prout ſignificat alteram partem ſubſtantialis compoſiti. Et ſumitur ex Ariſt. 7. *metaph. cap.* 11. *text.* 39. dicente, *Perſpicuum eſt animam ſubſtantiam eſſe primam, corpus materiam, hominem verò, aut animal eſſe id, quod ex vtriſque conſtat.* & *in eod. lib.* 2. *de anim. tex.* 4. paulo ante definitionem dixit, *Corpus profectò non erit anima, ſed vt ſubiectum potius eſt, & materia.* Et ita hic ſenſus eſt valde probabilis, eúmque tradit D. Thom. *d. text.* 4. & ſumitur ex eodem 1. *p. q.* 76. *art.* 4. *ad* 1. & Greg. *in* 2. *diſt.* 16. *quæſt.* 2. *ad* B 2. *contr.* 4. *concl.* & Argent. *in* 4. *diſt.* 13. *quæſt.* 1. *art.* 1. *in principio.* Fonſeca *lib.* 7. *Metaph. cap.* 12. *ſect.* 9. *circa finem.* Bene autem aduertit Greg. ſumpto corpore in hoc ſenſu, omnem formam ſubſtantialẽ eſſe actam corporis, ac ſubinde ſub genere formę ſubſtantialis illam particulam quodammodo comprehendi. Hoc autem non eſt inconueniens, nec inutilem repetitionem continet. Quia cùm ratio ſubſtantialis formæ, ſeu actus primi ſit quaſi reſpectiua, ſaltem ſecundùm habitudinem trãſcendentalem, non poteſt ſine ſuo termino definiri. Iuxta ea, quæ de his relationibus tranſcendentalibus dixi in Metaphyſica *diſp.* 47. *ſect.* 3. *à num.* 10. *vſque ad finem, & tota ſectione ſequenti*, & ideo cùm anima ſit eſſentialiter ſubſtantialis forma, C neceſſariò debuit per ordinem ad materiam definiri.

Hæc ſententia probabilis eſt.

2. *Alij putant importare compoſitum ex materia & forma corporeitatis.*

Addunt verò aliqui, ibi nomine corporis non ſignificari ſolam materiam primam, ſed compoſitum ex illa, & ex forma ſubſtantiali corporeitatis, quam exiſtimant eſſe diſtinctam in reipſa ab anima in viuentibus omnibus; & ideo dicunt animam, vt anima eſt, dicere habitudinem ad materiam iam informatam forma corporeitatis. Hæc fuit opinio Scoti *in* 4. *diſt.* 11. *quæſt.* 3. *art.* 2. quam eius diſcipuli poſtea ſecuti ſunt, & ante illum multi poſuerunt illam formam corporeitatis, licèt diuerſis modis. Contra illam verò latè ſcripſimus *in diſp.* 13. *Metaph. ſect.* 3. *n.* 4. 12. *& ſequentib. & diſp.* 15 *ſect.* 10. *num.* 8. *& ſequentib.* vbi *in num.* 15. dixi, corpus in definitione animæ poſſe D ſumi, vel pro materia prima, vt iam explicaui, vel pro compoſito ex materia, & forma, vt dante præcisè eſſe corporeum; non quòd talis forma in animantibus ſit diſtincta ab ipſa anima ſecundùm rem, ſed ratione tantùm, ex præciſione mentis. Eandémque ſententiam latiùs declaraui *in tom.* 3. *c.* 3. *p. diſp.* 51. *ſect.* 4. *circa medium.* Et eam tradit Capreol. 2. *diſt.* 15. *quæſt.* 1. *art.* 3. ad argumenta 2. loco poſita contra tertiam concluſionem, vbi citat Heruæum. Et ſumitur ex D. Thom. 1. *p. quæſt.* 76. *a.* 6. *& quæſt. vnic. de anima a.* 9. *in Corp. & ad* 5. & ſæpe aliàs.

Authoris vera ſententia.

3. *Proxima ſententiæ minimè obſtat Ariſt.*

Nec contra hoc obſtat, quòd Ariſtoteles dixerit, corpus comparari ad animam, vt materiam, E & ſubiectum. Nam hoc verum ſenſum habere poteſt, etiamſi corpus includat gradum corporeitatis; quia ſic comparatur ad animam, vt anima eſt, tanquam potentia, & ſubiectum, non propriæ inhæſionis, ſed ſubſtantialis compoſitionis. Ita declarauit D. Thomas *in quæſt. de Spirit. creat. art.* 3. *ad* 2. dicens, *Cùm forma perfectiſſima det omnia, quæ inferiores, & adhuc amplius, materia prout ab ea perficitur, modo imperfecto conſideratur, vt materia illius formæ, vt perfectiori modo informat.* Vnde concludit, *Sic ergo iſta materia, ſecundùm quod intelligitur, vt perfecta in eſſe corporeo ſuſceptiua vitæ, eſt proprium ſubiectum animæ.* Quapropter licèt prior expoſitio ſimplicior ſit, & magis phyſica, & fortaſſe ab

Ariſtotele fuerit magis intenta, nihilominus poſterior contemnenda non eſt, & veram doctrinam continet. Et in Theologia ad aliqua myſteria explicanda eſt aptior.

4. *Vox Phyſici in eadē definitione quid importet.*

Vnde iuxta hanc conſiderationem poteſt explicari alia particula in definitione animæ, ab Ariſtotele addita, nimirum, quòd ſit *actus corporis phyſici*, ſeu naturalis. Nam licèt hæc particula communiter cenſeatur addita ad excludendum corpus mathematicum, vel artificiale, ad hoc autem parum neceſſaria videri poteſt. Quia dictum iam erat animam eſſe ſubſtantiam per modum actus ſubſtantialis; per hoc autem ſufficienter conſtabat non eſſe actum per modum formæ artificialis, quæ accidentalis eſt; nec eſſe formam corporis mathematici, quod accidentis ſpecies eſt. Veruntamen eſto per illam particulam hæc etiam expreſſiùs declaretur, hoc non obſtat quominus etiam per illam *incipiat contrahi* definitio ad gradum animæ, vt anima eſt. Eadem enim anima, & eſt forma ſubſtantialis, & eſt anima, qui ſunt duo gradus eſſentiales, & ſubordinati in eadem forma, licèt non conſtituant duas formas diſtinctas phyſicè, vt in dictis locis Metaphyſicæ explicaui. Illa verò diſtinctio ſufficit, vt ſecundùm quendam naturæ ordinem, eadem forma prius intelligatur vniri materiæ, vt forma ſubſtantialis eſt, quàm vt anima eſt, ideoque vt forma eſt, dicit habitudinem ad nudam materiam; vt verò anima eſt, dicit habitudinem ad materiam, vt iam informatam forma corporis naturalis, vt tale eſt. Et ideo quatenus anima eſt optimè per habitudinem ad corpus phyſicum, ſeu naturale, tanquam ad proximum materiale ſubiectum definitur.

5. *Obiectio cōtra datam expoſitionē corporis phyſici.*

Dices, in qualibet forma ſubſtantiali, etiamſi anima non ſit, illæ duæ rationes diſtingui poſſunt. Nam forma ignis in particulari, vel elementi in genere, etiam conuenit cum anima in ratione formæ ſubſtantialis, & differt in gradu, quia eſt forma elementi, vel ignis; ergo etiam illa vt forma elementi, poteſt dici actus non tantùm materiæ nudæ, ſed etiam corporis phyſici, ſeu naturalis. Idémque conſiderari poteſt in formis miſtorum inanimatorum, vt in forma metalli in genere, vel auri in ſpecie, ſeruata proportione.

Soluitur. Reſpondeo facilè poſſe totum concedi: nam per illam particulam non ſatis diſtinguitur anima, etiam vt anima ab aliis generibus, vel ſpeciebus formarum ſubſtantialium. Et ideo non dixi per illam particulam contrahi definitionem ad animam, vt anima eſt, ſed *incipere contrahi*; nam per cæteras particulas conſummatur, vt mox explicabimus. Addi verò poteſt, animam, vt animam, in hoc differre ab aliis formis ſubſtantialibus omnium corporum inanimatorum, quòd differentiæ aliarum formarum non addunt gradum, nec modum eſſendi eleuantem aliquo modo generalem gradum formæ corporeæ; ſed ſolùm determinantem illum in eodem gradu, &, vt ſic dicam, cum eadem immerſione in materia: anima verò, vt anima eſt, eleuat generalem rationem ſubſtantialis formæ ad altiorem gradum eſſendi, & operandi, aliquo modo magis à materia abſtrahentem, vt *cap. ſeq.* exponemus. Ad ſignificandam ergo hanc excellentiam animæ, vt anima eſt, potuit per antonomaſiam dici actus corporis phyſici, quia illud ita actuat, ipſum vt eleuet ad gradum viuentium; quod aliæ formæ inferiores non habent, ſed ſolùm illud determinant in eodem gradu corporis naturalis; veruntamen hæc excellentia, quæ per illam particulam innuitur, per cæteras expreſſiùs declaratur.

Declaratur vox organici.

Additur ergo vlteriùs de ratione animæ eſſe, vt ſit *actus corporis phyſici organici*. Dicitur autem corpus organicum, quod ex partibus diſſimilaribus componitur, vt dicit Ariſt. *lib. 2. de part. animal. cap. 1.* vbi has partes organicas *officiarias*, & *inſtrumentarias* appellat, vt ſunt manus, oculi, aures, & ſimiles. Anima ergo generatim ſumpta, talis forma eſt, vt poſtulet corpus huiuſmodi partibus compoſitum. Quod ita eſſe inductione poteſt oſtendi in omni genere viuentium: nam in plantis, & arboribus, quæ infimum gradum vitæ participant, compoſitio ex partibus valde diſſimilibus in figura, & aliis qualitatibus primis, ac ſecundis reperitur, & in brutis animalibus eſt maior varietas talium membrorum; & in homine vel maior, vel ſaltem perfectior. Ratio autem à priori eſt, quia anima ex ſuo genere eſt forma perfectior formis inanimatorum: vnicuique autem formæ reſpondet materia ipſi accommodata, & proximè diſpoſita, ac ſubinde formæ perfectiori materia, ſeu corpus perfectius debetur; ergo animæ debetur corpus perfectius, & meliùs diſpoſitum, ordinatum, ac compoſitum. At verò corpus organicum compoſitionem perfectiorem, &, vt ita dicam, magis ſpecioſam, & artificioſam in ipſa natura præſefert; ergo conuenienter tale corpus animæ proximum receptiuum eſſe dicitur; & è contrario anima dicitur eſſe actus talis corporis. Probatur, & declaratur ampliùs ratio huius vltimæ illationis, quia id, in quo gradus animæ, vt talis, inferiores formas ſuperat, eſt excellentia in operando, vel in modo, vel in ſubſtantia operationum. Nam, vt ſuprà dixi, & in ſequenti particula magis explicabitur, gradus viuentium in modo ſe mouendi, & perficiendi, & ſe redigendi in actum vltimum ab intrinſeco, à gradu non viuentium diſtinguitur. Hinc ergo eſt, vt anima indigeat inſtrumentariis partibus, per quas ſuas operationes efficit, & conſequenter, vt ex natura ſua corpus organicum poſtulet. 6.

Data declaratio ſuadetur inductione.

Et ratione à priori.

Duplex organizatio, diſtinguitur, & de quānā procedat definitio, opiniones duæ.

Sed occurrit dubium de qua organizatione hoc intelligendum ſit? Duplex enim organizatio in corpore intelligi poteſt, vna dici poteſt accidentalis, & altera ſubſtantialis. Prior conſiſtit in variis diſpoſitionibus accidentalibus exiſtentibus in variis partibus materiæ corporis organici: vt, verbi gratia, quia hoc membrum eſt huius figuræ, aliud alterius, hoc durum, illud molle, hoc calidius, illud frigidius; & ſic de aliis qualitatibus, & temperamentis earum. Quia ergo hæc verietas per accidens fit, ideo accidentalis dicitur, non quia neceſſaria non ſit ad animæ informationē. Subſtantialis ergo organizatio dicitur illud eſſe ſubſtantiale, quod vnaquæque illarum partium ab ipſa forma ſubſtantiali habet: nam hoc etiam eſſe partiale in ſingulis partibus varium eſſe cenſetur. Nam caro, & os, verbi gratia, etiam in ſuo eſſe, ſeu in ſubſtantiali compoſitione differre videntur. 7.

Organizatio accidentalis. *Altera ſubſtantialis.*

Quidam ergo intelligendam putant illam particulam de corpore organico accidentaliter, ſeu ſecundùm varias diſpoſitiones in diuerſis partibus animæ præparato, & proximè diſpoſito. Ducuntur primò, quia vnaquæque forma ſubſtantialis reſpicit materiam, non tantùm nudam, ſed vt proximè aptam, & diſpoſitam ad recipiendum effectum 8.

Opinio de organizatione accidentali. Eius argum. 1.

effectum formalem ſuum; ergo etiam anima reſpicit materiam vt proximè diſpoſitam, ac præparatam ad ſuum effectum formalem recipiendum: ſed huiuſmodi proximum ſuſceptiuum animæ eſt corpus accidentaliter organizatum, id eſt, variis diſpoſitionibus in diſtinctis partibus, ac membris affectum; ergo rectè dicitur anima actus huius corporis ſic organici. Probatur conſequentia, quia anima non reſpicit per ſe primò aliquã partem ſui corporis, ſed totum, vt compoſitum ex illis partibus materiæ, non vniformiter, ſed difformiter cum proportione diſpoſitis.

9. *Argum.2.* Secundò, quia corpus organicum, cuius actus dicitur eſſe anima, ſupponitur ad introductionem animæ cum tota ſua organizatione, quia prius ſaltem natura debet ſupponi materia diſpoſita, & proportionata formæ, quàm in illam forma introducatur: diſpoſitio autem ad animam eſt organica, vt declaratum eſt; ergo non poteſt eſſe organizatio ſubſtantialis. Probatur conſequentia, quia ſi quæ eſt ſubſtantialis organizatio, illa non ſupponitur ad animam, ſed per illam formaliter confertur. *Euaſio obſtruitur.* Dicetur fortaſſe organizationem illam accidentalem fluere ab anima, quaſi per reſultantiam naturalem effectiuam; ſicut fluunt paſſiones, & ita non ſupponi ordine naturæ ad animam; ſed potiùs ad illam conſequi. Contra hoc verò inſtatur, quia hinc ſequitur animam priùs natura ingredi in materiam, vel nudam, vel vniformiter affectam ſola quantitate: quod credibile non eſt; tum quia id eſt contra rationem, & perfectionem animæ; tum etiam quia nulla poſſet tunc reddi ratio, cur potius in hac parte materiæ hæc accidentia, quàm alia ex anima reſultarent.

10. *Argum.3.* Tertiò, quia non videtur poſſe intelligi illa organizatio partium ſubſtantialium. Aut enim anima eſt diuiſibilis in partes quaſi integrantes, vel eſt indiuiſibilis. Si primum dicatur, omnes illæ partes erunt ſimiles, & eiuſdem rationis. Nam ſi eſſent diſtinctæ naturæ, & ſpeciei, non poſſent inter ſe vniri, & quaſi continuitatem habere ad vnam formã integrãdam. Ergo talis anima diuiſibilis in ſe non habet partes heterogeneas, ſeu diſſimilares; ergo nec poteſt cum materia componere partes organicas ſubſtantialiter, id eſt, habentes ſubſtantialẽ diſſimilitudinem, ſeu varietatem, cùm nec in materia, nec in forma illam habeant. Idémque argumentum fortiùs vrget, ſi anima eſt indiuiſibilis: nam talis anima vbicumque fuerit, tota erit; ergo omnes partes organicę ſubſtantialiter conſtabunt, eadem formâ ſubſtantiali, & materiâ; ergo nulla eſſe poteſt in eis diuerſa organizatio ſubſtantialis.

11. *Prædicta opinio ab aliis impugnatur 1.* Nihilominus hæc ſententia aliis Philoſophis non placet. Primò, quia partes organicæ formaliter conſtituuntur in ſuo eſſe organico per ſuam animam informantem; ergo accidentalis diſpoſitio non ſufficit ad organizationem, nec partes materiæ diuerſis affectæ diſpoſitionibus poſſunt dici organicæ prius natura, quàm anima informentur. Conſequentia clara eſt, quia effectus formalis ante formam eſſe non poteſt, nec ordine naturæ informationem eius præcedere. Antecedens verò probatur, quia corpus organicum idem eſt, quod potentiâ vitam habens, vt in vltima particula ſtatim explicabitur: ſed non eſt corpus vitam habens, niſi per ipſam animam informantem; ergo nec eſt corpus organicum, niſi ratione animæ informantis; ergo organizatio corporis ab ipſa anima eſt, ac proinde ſubſtantialem eſſe oportet. Propoſitio ſubſumpta, in qua eſt

A rationis vis, probatur ex Ariſt. *in d. cap. 1. lib. 2. de anima*, dicente, *non eſſe potentiâ viuens, quod abiicit animam, eaque vacat, ſed id, quod ipſam habet.* Dixerat autem paulo ſuperiùs, *Quod ſicut pars ſe habet ad partem, ſic totus ſenſus ad totum ſenſitiuum.* Eadem ergo ratio eſt totius, & partis. Sicut ergo corpus organicum eſt potentiâ viuens, & ideo animam includit; ita etiam quælibet partes. Et hoc confirmat, quod ibidem ait, deficiente anima oculum iam non eſſe oculum, niſi æquiuocè, ſicut eſt oculus lapideus. Idémque eſt de qualibet parte organica. Secundò, accidentia non *Impugnatur 2.* ponuntur in definitione ſubſtantiæ, quoniam ad eius eſſentiam, & rationem non pertinent, nec B cum illa vnum per ſe componunt: ſed anima eſt ſubſtantia; ergo non definitur per accidentia; ergo corpus organicum per quod definitur, non includit accidentia. Et confirmatur, quia aliàs *Cõfir. hac 2. impugnatio.* anima diceret per ſe tranſcendentalem habitudinem ad accidentia, ſeu ad effectum formalem eorum, quia illa habitudo, per quam definitur, per ſe, & intrinſecè illi conuenit. Cõſequens autem eſt contra rationem ſubſtantię, & contra perfectionem animæ. Tertiò, quia in materia prima *Impugnatur 3.* non pręcedunt accidentia, quæ priùs natura organa diſtinguant, quia prima forma materiæ eſt ipſa ſubſtantialis forma.

C *Pro deciſione controuertitur primò, ab accidentibúſne, an ab anima formaliter organizetur materia.*

12. Duo poſſunt in hoc puncto controuerti. Vnũ eſt de re ipſa, an organizatio fiat formaliter per ſola accidentia, vel per ipſam animam; aliud eſt de definitione, an detur per ordinem ad ſubiectum, ſeu materiam proximam animæ; præſcindendo ab effectu formali eius, vel per ipſum effectum formalem, quem ſuo corpori confert. *1. Pronũtiatum prima organizatio materiæ ab accidentibus cauſatur.* Circa primum, certum quidem videtur, diuerſas partes organicas primam diuerſitatem, ac varietatem ab accidentibus accipere. Ita docet D. Thom. 1. *p. quæſt.* 76. *a.* 5. *ad* 3. dicens propriè loquendo, partes organicas non poſſe dici diuerſarum ſpecierum; *ſed quòd ſint diuerſarum diſpoſitio-* D *num. Nam anima*, inquit, *licèt ſit vna in ſua eſſentia propter ſuam perfectionem, eſt multiplex in virtute, & ideo ad diuerſas operationes indiget diuerſis diſpoſitionibus in partibus corporis, cui vnitur.* *Probatur ex D. Thom.* Conſtat autem diſpoſitiones illas eſſe formas accidentales, quæ formaliter ſuos effectus conferunt his partibus, & ita illas diſponunt. Sic ergo talis organicarum partium diuerſitas formaliter fit per accidentia. Nam licèt reſpectu animæ, talia accidentia ſint diſpoſitiones ſubiectum illi præparantes, & ſub hac habitudine reducantur ad cauſam materialem; nihilominus comparatione ad materiam ipſam formaliter illam afficiunt, & ita illam E diſponunt, & diuerſas partes materiæ multipliciter afficiendo formaliter conſtituunt diuerſa organa, ſeu partes diſſimilares. Vnde Ariſt. *lib. 2. de part. cap. 1.* hanc partium diſſimilarium diuerſitatem per hoc explicat, quòd *quædam eſt mollis,* *Item ex Ariſtot.* *alia dura, quædam humida, alia ſicca; quædam lenta, alia rigida*; & infrà dicit, *conſtant enim ferè omnia multiformi figura.*

13. *Duplex genus prædictorum accidẽtium.* Præterea obſeruandum eſt, duplicia eſſe accidentia, quibus hæ partes organicæ afficiuntur, & quaſi ornantur. Nam hæ partes, & ſunt partialia ſubiecta, ſeu partes ſubiecti adæquati ſuſceptiui animæ; & ſunt inſtrumenta ipſius animæ ad actiones vitales materialęs, ſeu organicas efficiendas.

das. Indigent ergo hæ partes duplici genere accidentium, vnum vocare poſſumus paſſiuarum, ſeu paſſibilium qualitatum: aliud actiuarum facultatum. Et vtraque ſunt accidentia modo aliquo animæ connaturalia. Priora enim ſunt diſpoſitiones præparantes materiam ad receptionem animæ, vt eſt temperamentum primarum qualitatum, & ſi quæ ſunt, quæ ex illo per ſe conſequantur, vt ſunt mollities, durities, raritas, & denſitas, grauitas, vel leuitas, & alia huiuſmodi, quæ ex genere ſuo communes ſunt rebus, & formis inanimatis. Poſteriora verò accidentia ſunt, quæ animam comitantur, & ab illa fluunt, tanquam facultates, quæ illi dantur ad vitales efficiendas operationes, vt ſunt in vegetabilibus virtus attrahens, expellens, &c. in animalibus viſus, auditus, & aliæ potentiæ ſenſitiuæ, ſeu animales. Partes igitur organicæ primò quidem differunt in prioribus accidentibus diſponentibus materiam: deinde verò conſequenter differunt in facultatibus vitalibus, quia in vna parte organica eſt potentia viſiua, in alia vis audiendi, &c. Et ſic etiam in manu aliter eſt virtus motiua, quàm in pede, & ſic de cæteris; quia huiuſmodi potentiæ iuxta varietatem actionum ſuarum proximum ſubiectum requirunt, aliter, & aliter diſpoſitum. Vnde in genere cauſæ diſpoſitiuæ in hac parte recipitur potius viſus, quàm auditus, quia eſt diſpoſita conuenienter ad actionem videndi, & non audiendi. In genere autem cauſæ finalis, ideo agens hanc partem aliter diſpoſuit, quia ad talem actionem, & facultatem vitalem recipiendam, illa diſtinxit, ac præparauit.

Vnū genus. — *Alterū genus.*

14\. *A primo genere prius natura eſt organizatio, quàm à ſecundo.*

Vnde colligitur has partes organicas ordine generationis prius natura inter ſe differre in organizatione, ſeu diſpoſitione, vt ſic dicam, materiali, quàm in facultatibus vitalibus, licèt ordine finis prior ſit differentia in facultatibus, quas ad vitales actiones exercendas recipiunt. Et conſequenter ſequitur priori modo antecedere ordine naturæ introductionem animæ: poſteriori autem modo ſubſequi ſimpliciter, & abſolutè, in omni genere cauſæ. Nam priores diſpoſitiones conſtituentes corpus organicum in ratione proximi ſubiecti ſuſceptiui animæ, non fiunt vllo modo ab ipſa anima in inſtanti generationis, ſed à generante fiunt, & perficiuntur vſque ad vltimum intrinſecum complementum, quod in illo inſtanti recipiunt, & ſic antecedunt formam in genere cauſæ materialis, & non ſequuntur ex illa in genere cauſæ efficientis. Ideoque corpus ſic organicum ſimpliciter eſt prius natura, quàm ſit viuum, ſeu informatum per animam. At verò poſteriores facultates ſequuntur ex anima per materialem reſultantiam, & ideo ſunt natura poſteriores in genere cauſæ efficientis; & non præcedunt in genere cauſæ materialis, quia non præparant corpus ad animæ receptionem, ſed ad actiones per membra eius poſtea exercendas. Atque ita tandem fit, vt priores diſpoſitiones multo magis antecedant ordine naturæ has vitales facultates, quia ſunt priores ipsâ animâ, & anima eſt prior ſuis potentiis; ergo à fortiori diſpoſitiones illæ præcedunt potentias. Item diſpoſitiones præparant organa ad receptionem potentiarum, ſeu facultatum vitalium, & nullo modo fiunt, ſeu cauſantur ab illis; ergo ſunt ſimpliciter priores ordine naturæ. Et ita ſufficienter declaratum eſt, quomodo hæc organizatio per accidentia fiat.

15\. *2. Pronunt.*

Nunc explicandum ſupereſt, an fiat etiam aliquomodo per animam ipſam formaliter, ac ſubſtantialiter. Ad quod explicandum ſupponendum in primis eſt, duobus modis poſſe intelligi cauſalitatem animæ circa corpus ſuum, & membra eius in inſtanti generationis. Vnus eſt in genere cauſæ formalis, quatenus ſubſtantialiter informat, ac viuificat corpus, & membra eius organica; aliud eſt in genere cauſæ efficientis, quatenus ab ipſa anima reſultant in membris corporis potentiæ, ſeu facultates, quæ ſint principia proxima operationum vitalium, vt iam explicatum eſt. De hoc ergo poſteriori modo organizationis non eſt dubium, quin per ipſam animam perficiatur, non quidem formaliter propriè, ſed effectiuè modo explicato. Vnde perfectio illa, ſeu varietas organizationis, quoad hanc etiam partem accidentalis formaliter eſt quoad entitatem, licèt à ſubſtantiali forma naturaliter dimanet.

Organizatio fit etiam ab anima ſaltem effectiuè.

16\. *An fiat etiã formaliter.*

Difficultas ergo eſt, an in ipſa ſubſtantiali informatione animæ, & ſubinde in ipſis membris, vt ex materia, & forma animæ ſubſtantialiter conſtitutis, aliqua ſubſtantialis diuerſitas intercedat, ratione cuius dicatur corpus ipſum eſſe ſubſtantialiter organicum, & ſecundùm talem organizationem, per ipsã animã formaliter conſtitui. Ad hoc autem explicandum oportet ſupponere, non omnem animam eſſe indiuiſibilem, nec omnem eſſe diuiſibilem. Nam de animabus plantarum, & arborum, & animalium imperfectorum, ſeu ſectilium, communis opinio habet eſſe diuiſibiles ſecundùm partes integrales, & quantitatiuam extenſionem. De anima verò rationali, certum eſt eſſe indiuiſibilem. De brutorum verò perfectorum animabus res eſt controuerſa, & dubia, ſed ad præſens non refert; quia ſufficit nobis in genere ſupponere diuiſionem animarum in indiuiſibiles, & diuiſibiles, abſtrahendo ab ſpeciebus, quæ ſub hoc, vel illo membro continentur.

Suppoſitio pro reſponſione, non omnes animas eſſe diuiſibiles, aut omnes indiuiſibiles.

17\. *3. Pronunt. hypotheticũ. Si partes animarũ diuiſibilium ſunt ſimilares, organa non cauſantur ab illis formaliter, ſecus ſi ſint diſſimilares.*

In his ergo viuentibus, quæ animas habent diuiſibiles, quæſtio illa de organizatione ſubſtantiali pendet ex altera, videlicet, an partes animæ, quæ diuerſas partes heterogeneas informant, ſint omnino ſimiles, & (vt ita dicam) homogeneæ in ſubſtantia ſua, & entitate, vel inter ſe aliquam diſtinctionem, & heterogeneitatem habeant. Nam ſi in ſe ſint omnino ſimiles, vnio etiam illarum partium ad partes materiæ erit eiuſdem rationis in omnibus partibus heterogeneis, & conſequenter nulla ſubſtantialis organizatio in eis intelligi poterit, ſed tantùm accidentaria; ſi verò partes illæ inter ſe ſunt diſſimiles in ſua entitate partiali ſubſtantiali, etiam partes organicæ in ſubſtantiali organizatione diſtinguentur. Quo autem iſtorum modorum illæ partes talium animarum inter ſe comparentur, non inuenio ab authoribus ſatis declaratum. Duas enim quæſtiones hîc diſtinguere oportet. Vna eſt an partes organicæ viuentium, præter animam quæ eſt forma totius viuentis integra, & ipſas etiam organicas partes informat, habeant partiales formas inter ſe diſtinctas. Et in hoc ſenſu veriſſima ſententia, & communis Doctorum eſt, præter animam non dari in his partibus tales partiales formas. Vt in Metaphyſ. oſtendi *diſp.* 15. *ſect.* 10. *à num.* 29. tum quia nec materia tota, nec aliqua pars eius poteſt ſimul duabus formis ſubſtantialibus informari: tum etiam, quia cùm anima, quæ eſt forma totius viuentis, informet omnes has partes organicas, ſuperfluæ in illis ſunt aliæ formæ partiales, vt videri poteſt in Greg. 2. *diſt.* 16. *quæſt.* 2. in probationib. 3. concluſ. quem ferè Capreolus imitatur *diſt.* 15. *art.* 3. *in fine*, ſoluendo argu

Dubiũ incidens, an diuerſa organa diuerſas habeãt partiales formas ſubſtãtiales.

Pars negans verior latè oſtenditur infrà c. 14. ex profeſſo.

argumenta 3. & 4. loco poſita contra 3. concl. vbi etiam Heruæum allegat. Item Sonci. *lib.* 8. *Metaph. quæſtion.* 10. Fonſ. *lib.*7. *Metaph. cap.* 17. *quæſt.* 1. & Conimbr. *lib.*1. *de generat. cap.*22. Ceſſant autem illæ rationes, ſupponendo vnam tantùm eſſe animam, quæ totum corpus viuentis, & omnes eius partes organicas informat. Et adhuc ſupereſt quæſtio alia, videlicet, an illa anima, quatenus eſt diuiſibilis, cõſtet ex partibus omnino ſimilibus in ſua ſubſtantia, & entitate, an verò in ipſa forma partes, quæ informant organa diuerſa, ſint inter ſe diſſimilares, & quaſi ſpecie diuerſæ.

18. *Diſcutitur hypotheſis. pronuntiati poſiti num præced. Eius pars. neg. indicatur à Conimbr.*

In quo puncto authores allegati conſequenter indicant, vnamquamque animam in ſe eſſe omnino ſimilem, & vniformem; ac proinde organicas partes ſolùm in accidentalibus diſpoſitionibus, & facultatibus diſtingui. Hoc expreſſius, quàm cæteri inſinuant Conimbricenſes, dum dicunt ad organorum viuentis corporei varietatem conſtituendam, eorúmque munia ſubeunda ſufficere vnam formam cum vario temperamento, figura, ſitu, &c. quæ omnia (inquiunt) in his partibus accidentarium tantùm diſcrimen ponunt. Vnde colligunt, ſicut iſtæ partes ſimilares ex accidente ſolùm differunt; ita accidentarias tantùm, non intrinſecas definitiones habere. Vnde à fortiori idem dicunt de partibus organicis corporis humani, vel etiam animalium perfectorum, ſi animas indiuiſibiles habere ſupponantur. *Quomodo explicent.* Quod ita explicant; quia ſi partes illæ, vt quædam partiales ſubſtantiæ ſunt ex parte materiæ, & forma tota, vel eius parte, ſi diuiſibilis ſit, conſtitutæ conſiderentur, non magis inter ſe diſtinguuntur, quàm partes ignis, vel aquæ. *Accedit Fonſ.* Atque idem ſentit Fonſeca, & aliqua eius argumenta hoc ſuadere videntur, ſcilicet, quia ſi in ipſis partialibus animabus eſſet diuerſitas, ſeu diſſimilitudo, illa eſſet ſpecifica, & conſequenter partes talis animæ non poſſent eſſe continuæ; quia quæ ſpecie differunt, non continuantur, teſte Ariſtot. *lib.* 5. *Phyſ. cap.* 4. Vnde vlteriùs non haberet totum animal vnum eſſe per ſe, ſed potiùs plures partes eius eſſent plura animalia. Vnde hic author in aliud extremum inclinare videtur, ſentiens omnes animas eſſe indiuiſibiles, præſertim in ſolutionibus argumentorum. *Dicta pars neg. facilè defendi poteſt.* Sed hoc parum verſimile eſt; aliud verò probabile eſt, & facilè ſuſtineri poteſt.

19. *Pars affir. magis placet qua ſtatuitur 4. pronunt.*

Ego verò in citato loco Metaphyſicæ *num.*40. loquẽdo de animabus diuiſibilibus (quas in multis viuentibus eſſe non dubito, & in omnibus præter hominem probabiliſſimum cenſeo) & ſupponendo in ſingulis partibus organicis tantùm eſſe vnam partialem formam ſubſtantialem, & ex omnibus vnicam integram animam componi, obiter attigi præſentem quæſtionem, an partes illæ eiuſdem animæ in ſe ſpectatæ, & præciſæ ab accidentibus, omnino ſimilares ſint, vel aliquo modo diſſimilares in ſua entitate ſubſtantiali. Et ſine diſputatione dixi facilè concedi poſſe, in diuerſis partibus corporis heterogeneis eſſe diuerſas partes animæ heterogeneas, vt in virga, foliis, & radicibus eiuſdem arboris, eas tamen partes nihilominus eſſe aptas, vt inter ſe vniantur, & continuentur, & ideo componant vnam integram animam, quæ ſola ſit in tota materia, ex qua tale corpus conſtat, & illam totam per ſe primò reſpiciat, & ideo tantùm vnum animal, vel vnum viuens, ſeu arborem vnam conſtituat. Quam ſententiam tenent Ioannes Andreas 7. *Metaph. quæſt.* 17. Paulus Venet. *lib.* 2. *de anima*

A *cap.* 5. Niph. *lib.*1. *de gener. textu* 26. quia partiales illæ formæ non ex accidenti, vel caſu poſtulant partes materiæ diuerſis diſpoſitionibus affectas, & in eis habent diuerſas virtutes, ſeu facultates, & actiones vitales, vel in ſubſtantia, vel in modo differentes. Ergo veriſimile eſt in ſuis entitatibus habere aliquam diuerſitatem, & non eſſe omnino ſimiles; ſicut ſunt duæ partes formæ aquæ, vel ignis. *Probatur 1.* Et declarari hoc poteſt, quia tota anima vnius arboris dicit habitudinem adæquatam ad materiam variis modis diſpoſitam ſecundùm partes diuerſas, tamquam ad ſuſceptiuum adæquatum; ergo cùm talis forma ex diſtinctis partibus integrantibus ſit compoſita, rectè intel- *Probatur 2. rem ipſam explicando.* B gi poteſt, & conſentaneum valde rationi eſt, vt vna pars eiuſdem animę ex intrinſeca ſua entitate partiali dicat propriam habitudinem ad partes materiæ ſic diſpoſitæ, & alia ad aliam aliter diſpoſitam, & illæ inter ſe ſint aliquomodo diſſimilares.

20. *Probatur 3. ſatisfaciẽdo allatis à Fõſeca.*

Accedit tandem, quia nihil eſt, cur repugnet dari in forma hanc diſſimilarem varietatem in partibus ſubſtantialibus, cum vera compoſitione, ſeu continuatione, tum quia probabile eſt, ea, quæ ſunt aliquomodo ſpecie diuerſa, poſſe eſſe continua. Nam idem Ariſt. *lib.*5. *Metaph. cap.* 4. *circa principium*, dixit contingere, *aliqua eſſe vnum ſecundùm continuationem, & quantitatem, & non ſe-* C *cundùm qualitatem*, hoc eſt, ſecundùm formam, vt ex contextu patet, & omnes exponunt. Quod maximè verum habet, quando partes, quæ vniuntur, ex natura ſua non ſunt in ſpecie completa, ſed ſunt incompletæ, ad cõponendúmque aliud, ſeu cum alio, ordinatæ. Nam, quæ talia ſunt, etiamſi differant ſpecie partiali, poſſunt naturaliter vniri, ſeu terminum communem habere, ac proinde continuari. Vel denique dici poteſt, diſſimilitudinem inter illas partes non eſſe ſpecificam, nec eſſentialem; ſed eſſe indiuidualem, conſtituentem nihilominus illam diuerſitatem, quæ ſufficiat, vt huic parti ex natura ſua debeatur talis ſitus in tali corpore, & talis figura, &c. Nam inter indiuidua eiuſdem ſpeciei poſſe hanc diſtinctionem inueniri in variis locis Metaphyſicę, D & Theologiæ, à nobis oſtenſum eſt, & infrà tractando de animabus rationalibus, aliquid addemus.

21. *Probatur 4. ab exemplo.*

Multo autẽ faciliùs id intelligi poteſt inter partes integrantes eandem animam diuiſibilem, vt non omnino inter ſe ſimiles ſint heterogeneitate per habitudinem ad partes materia diuerſo modo diſpoſitas, vt explicatum eſt. Et amplius poteſt declarari exemplo duarum viſionum ſenſibilium Petri, & Pauli, quæ licèt ſolo numero diſtinguantur; nihilominus ita comparantur, vt vna repræſentet Petrum, & non poſſit repræſentare Paulum; & alia è contrario, ob quas habitudines dici poſſunt habere entitates diſſimilares, E licèt eiuſdem ſpeciei ſint. Cur ergo non id facile intelligetur; erítque poſſibile in partibus eiuſdem animę diuiſibilis. Quod ſi poſſibile eſt, poterit etiam eſſe connaturale talibus formis: at verò ſi hoc poteſt eſſe connaturale formę materiali, profectò quantum ex diſpoſitionibus, facultatibus, & actionibus talium animarum colligi poteſt, valde veriſimile eſt, talem eſſe compoſitionem, quam ex ſuis partibus habent. *Cõcluditur tandẽ principale intẽtum in n.16. quoad animas diuiſibiles.* Iuxta quem modum concluditur partes organicas compoſitas ex partibus materiæ & animæ habere organizationem ſubſtantialem, ratione cuius accidentalem requirunt, nec à ſolis accidentibus illam formaliter recipiunt. Nam ſi per diuinam poten-

tiam

tiam arbor integra ſine accidentibus in ſua ſubſtantia compoſita conſeruaretur ratione formæ, & partium ſubſtantialium eius heterogeneitatem, ſeu ſubſtantialem organizationem conſeruaret. Quanuis à nobis non niſi per habitudinem ad diuerſam complexionem, facultatem, & actuationem talium partium intelligi, aut explicari valeat.

22. *Quoad indiuiſibiles quorundam reſolutio negatiua, & probabilis.* Sed quid dicendum eſt de partibus hominis organicis, in quibus non habet locum illa diſtinctio, cùm anima ſit indiuiſibilis, & tota ſit in ſingulis partibus materiæ tam organicis, quàm ſimilaribus. Idémque dubium locum habet in brutis perfectis, ſi eorum animæ indiuiſibiles ſunt. Reſpondeo breuiter iuxta duas ſententias tractatas cum proportione eſſe loquendum. Nam iuxta priorem ſententiam dicentem, partes animæ diuiſibiles eſſe omnino ſimiles in ſuis partialibus entitatibus ſubſtantialibus; & nihilominus æquè connaturaliter informare partes diuerſimodè diſpoſitas, & ab eiſdem partibus reſultare diuerſas facultates operatiuas in diuerſis partibus materiæ, propter diuerſam proximi ſubiecti, ſeu organi diſpoſitionem. Iuxta hanc, inquam, ſententiam conſequenter dicendum eſt totam animam indiuiſibilem eſſe connaturaliter in variis partibus organicis, & eodem modo illas informare, ita vt inter illa partialia compoſita ex ſingulis partibus materiæ, & totâ animâ, nulla ſit diſſimilitudo in ſubſtantia, ſed ſolùm in accidentibus. Hoc enim poſterius apertè ex priori infertur. Imò quo anima indiuiſibilis altior eſt, & eminentior, eo credibilius eſt totam poſſe poſtulare, vel efficere varietatem illam accidentalem in partibus; cum inferior anima per partes omnino ſimiles, illam varietatem, & requirat ex parte quoad diſpoſitiones præuias, & efficiat quoad potentias, vel actiuas facultates, quæ ex illa reſultant. Et ita ſentiunt authores in priori dicendi modo, éſtque hoc magis probabile in his indiuiſibilibus animabus, propter ſuperiorem modum informandi, quem habent. Et quia indifferenter tota anima reſpicit totum corpus, & tota ſingulas eius partes. Et ita poterit quis hunc modum dicendi in his perfectis animantibus ſuſtinere etiamſi de imperfectis modo à nobis explicato ſentiat.

23. *Pars affirm. probabilior qua ſtatuitur s. pronunt. Ratione declaratur.* Nihilominus tamen etiam in homine (& ſi quæ ſunt alia animalia animas indiuiſibiles habentia) ſatis probabiliter dici poteſt partes organicas non tantùm in accidentibus, ſed etiam in ſubſtantiali organizatione diſtingui. Ratione declaratur, quia licèt omnes, & ſingulæ partes eandem omnino animam habeant; nihilominus non omnibus eodem modo vnitur, ſuúmque eſſe illis communicat, quæ diuerſitas ſatis eſt, vt illæ partes in ſua ſola ſubſtantiali vnione ſpectatæ aliquam varietatem, & organizationem ſubſtantialem habeant, ratione cuius tale, vel tale temperamentum requirunt. Et virtute animæ ſic vnitæ huic parti, verbi gratia, cordi, talis diſpoſitio ac temperamentum cum tali proportione in ea conſeruatur, & ſi ab extrinſeco mutetur, ablato extrinſeco impedimento virtute animæ vt vnitæ illi parti ad ſuam proportionem reducitur: idémque dicendum erit de cæteris partibus cum vniformi difformitate, quæ radicari videtur in ipſamet anima. Vnde cùm hæc varietas non poſſit illi attribui ſecundùm ſe ſpectatæ, cùm ſit omnino ſimplex, & eadem, videtur tribuenda illi, vt vnitæ propter diuerſum modum partialis vnionis. Qui dicendi modus ſola ipſa explicatione videtur fieri probabilis. Nam ſufficienter videtur colligi ex diuerſitate, ac varietate accidentium, & actionum talium organorum, & ex naturali vinculo, & connexione quæ inter accidentia connaturalia, & formam tam in toto, quàm in ſingulis partibus intercedere debet. Cùm ergo talis diſpoſitio cum tanta varietate non videatur habere connexionem, nec proportionem ad formam ſimplicem ſecundùm ſe ſpectatam, ſaltem in ordine ad formam, vt informantem, & vt diuerſimodè vnitam, admitti debet. Nec eſt hoc difficile intellectu, ſupponendo, quòd licèt anima indiuiſibilis ſit, modus vnionis eius diuiſibilis eſt, *Declaratur amplius.* vt ſuprà *in lib. 4. de Angelis, c. 17.* diximus, & in ſequentibus iterum occurret.

24. *Cõfirmatur ex D. Th.* Denique modus hic explicandi hanc organizationem videtur traditus à D. Thoma *in quæſtion. vnic. de ſpiritual. creat. art. 4. ad 14.* quatenus dicit, carnem Petri magis conuenire ſecundùm rationem ſpecificam cum carne Pauli, quàm caro & os Petri inter ſe conueniant in eadem ratione ſpeciei; ſentit ergo in eodem Petro carnem, & os ſecundùm rationem ſpeciei aliquo modo inter ſe differre. Quod non poteſt eſſe ratione formæ, cùm ſit eadem; ergo ſaltem ratione vnionis. Idem ſentit in quæſt. de anima *artic. 9.* vbi in corp. ſic dicit, *Cùm anima rationalis ſit perfectiſſima formarum naturalium, in homine inuenitur maxima diſtinctio partium propter diuerſas operationes, & anima ſingulis earum dat eſſe ſubſtantiale ſecundùm illum modum, qui competit operationi ipſorum.* In quibus verbis ponit apertam varietatem in modo dandi eſſe ſubſtantiale ſingulis partibus vniuſcuiuſque operationi proportionatum. Vnde ad 7. ait, *corpus organicum comparari ad animam, ſicut materiam ad formam, non quòd ſit tale per aliquam aliam, ſed quia hoc ipſum habet per animam, vt ſupra*, inquit, *oſtenſum eſt.* Vtique in corpore articuli in prioribus verbis citatis. Magíſque id explicat ad 14. dicens, quòd licèt anima ſit forma ſimplex ſecundùm eſſentiam, eſt multiplex virtute. *Et quia forma perficit materiam non ſolùm quantum ad eſſe, ſed etiam ad operandum, ideo oportet, quod licèt anima ſit vna forma, partes corporis diuerſimodè perficiantur ab ipſa.* Et ita videtur intellexiſſe hunc locum Capreol. *2. diſtinct. 16. artic. 3. in fin.* in quadam ſolutione ad 6. *Eidem concinit Capreol.* Vbi propter hanc rationem inter alias ait, quòd licèt anima rationalis non ſit extenſa, nec diuiſibilis, *nihilominus oculus, & pes differunt ſubſtantialiter, & eſſentialiter*; quod non poteſt eſſe in alio ſenſu verum. Eſt ergo hæc ſententia ſatis probabilis; non caret tamen difficultate, nec contradictione: de illa verò commodiùs dicemus infrà, de vnione animæ rationalis tractando. Nunc igitur ex dictis omnibus concludere poſſumus triplicem eſſe organizationem partium corporis viuentis, ſeu *Organizatio ex tribus completur.* (quod perinde eſt) ex tribus compleri: vna eſt accidentalis, & quaſi materialis, & phyſica; alia eſt ſubſtantialis, & quaſi formalis: tertia eſt, quaſi inſtrumentalis, ſeu virtutis actiuæ completiua. Ex quibus prima in principio non eſt ab anima, ſed à generante medio ſemine; ſecunda eſt formaliter ab ipſa anima; tertia eſt quaſi effectiuè ab eadem anima per naturalem reſultantiam, vt iam explicatum eſt.

Contra

Controuertitur ſecundò quomodo accipiatur organicum in definitione animæ.

25. *Reſponſio, qua ſtatuitur 6. pronunt.*

Hac reſolutione ſuppoſita, declarandum ſupereſt alterum, quod ſuprà *num.*12. propoſuimus, videlicet in quo ſenſu dicatur anima eſſe actus corporis organici: nam omnibus illis tribus modis proxime poſitis poteſt id intelligi, quia anima & eſt actus corporis organici primo modo ſumpti, tamquam ſubiecti proximè apti, ac præparati ad talem actum recipiendum, & eſt actus corporis ſubſtantialiter organici tamquam formaliter illud conſtituens, eo vtique modo, quo forma dicitur eſſe actus totius compoſiti, & figura dicitur eſſe forma compoſiti arte facti. Itémque anima eſt actus corporis organici quoad vitales facultates, & inſtrumentarias virtutes per modum actus primi, ad quem potentia, ſeu facultas ab eo reſultans per modum actus medij, ſeu poſterioris comparatur, vt in principio tetigi. Omnibus ergo his modis poteſt in definitione accipi non tantùm diuiſiuè, ſed etiam collectiuè; quia re vera omnes conueniunt animæ iuxta dicta, & omnes ad explicandam eius eſſentiam conferunt. An verò omnia hæc Ariſtoteles intenderit, vel in quo ſenſu fuerit locutus, non multum refert, nec facilè definiri poteſt; explicando verò vltimam particulam ab ipſo additam, meliùs id coniectare poterimus.

26. *Exponitur tandem vltima particula, potentia vitam habentis. 1. Expoſitio Græcorū, & D.Th. probabilis. 2. Expoſitio Simplicij, & aliorum cōmodior.*

Addit ergo Philoſophus, *animam eſſe actum corporis phyſici organici potentia vitam habentis*; de qua particula dubitatio eſt, an ſit ſynonyma præcedentis, vel aliquid ei addat, id eſt, an corpus habere vitam in potentia, idem ſit, quod eſſe organicum, vel aliquid addat? Communis enim expoſitio eſt, illa duo idem valere; quia, & omne corpus habens vitam in potentia eſt organicum, & è conuerſo omne corpus organicum, eo ipſo habet vitam in potentia: nam ad hoc organizatur, vt ſit vitæ capax. Et ita exponunt frequentiùs Græci *lib.2. de anima, cap.1.* & ibidem D.Thomas. Alij verò cum Simplicio exiſtimant aliquid per illam vltimam particulam explicari, quod in præcedenti non ſufficienter continebatur, ne ſuperflua eſſe videatur. Et vtrumque eſt probabile; pendet tamen ex vſu terminorum: nam in re vix poteſt eſſe diuerſitas; poſterior tamen loquendi modus videtur ſatis commodus ad rem explicandam.

27. *Vita altera eſſentialis ex D.Thom.*

Primùm ergo omnium, quid nomine *vitæ* ſignificetur declarare oportet. Vita enim in ſubſtantialem, & accidentalem diſtinguitur, vt docet D.Thomas 1. *part. quæſtion.*18. *artic.*2. Priori modo accipi videtur, quoties vita morti opponitur; ſícque illam accipit Ariſtoteles, in libro, quem de vita, & obitu inſcripſit, & ſic etiam vita breuis, aut diuturna dicitur. Sicut Ariſtoteles librum de diuturnitate, & breuitate vitæ inſcripſit. Hoc item modo *lib.2. de anima, cap.4. textu* 37. dicit, *Viuere in viuentibus eſt eſſe vtique ſubſtantiale.* Et ſic etiam communi ſignificatione, & vſu etiam Scripturæ numerantur anni vitæ, vtique ſubſtantialis. Et ſignificat Ariſtoteles ſuprà hanc vitam eſſe effectum formalem animæ, quatenus eſt ſubſtantialis forma viuentis, *Cauſam enim*, ait, *cunctis, vt ſint, formam ipſam, atque ſubſtantiam eſſe patet.* Cauſa autem, ac principium viuendi, anima eſt, cauſa vtique formalis, & ſubſtantialis. Igitur ipſum viuere eſt ſubſtantiale eſſe viuentis; ergo etiam vita, ſubſtantiale quid eſt.

28. *Hæc vita qualis in viuentibus corporeis. Qualis in Angelis.*

Vnde etiam colligitur, vitam non eſſe ipſam animam, quia anima eſt principium, & cauſa vitæ; ergo non eſt anima ipſa, ſed animæ effectus in viuentibus compoſitis. Et ſic in Scriptura anima non vita, ſed *inſpiraculum vitæ* dicitur *Gen.2.* & aliis locis frequenter. At verò in ſimplicibus, vt in intelligentiis, ſubſtantialis vita non videtur eſſe aliud, quàm ipſamet ſubſtantia ſimplex, quatenus ſeipſam agere, & mouere ab intrinſeco poteſt: corpora autem viuentia non per ſe, ſed per animam informantem viuunt. Vnde viuere ſubſtantiale in eis, nihil eſt quàm informari tali forma, quæ conſtituit compoſitum aptum ſubſtantialiter ad ſe mouendum ab intrinſeco. Vita autem ſic ſumpta comparatur ad viuere; ſicut abſtractum ad concretum, vel *ſicut curſus ad currere:* vt ait D.Thomas 1.*p. quæſt.*54. *artic.*1. *ad* 2. Si ergo viuere, eſt informari anima, vita erit ipſa vnio, vel informatio animæ; quæ ſubſtantialis eſt, & quaſi actus ipſe viuificandi corpus ſubſtantialiter. Vel fortaſſe poteſt dici probabiliter, vitam ſignificare naturam integram viuentis, vt ſic, quæ metaphyſicè dicitur forma totius, & comparatur ad viuens, ſicut humanitas ad hominem: & ita ex corpore organico, & anima reſultat vita, id eſt, propria, & integra natura viuentis.

29. *Altera vita accidētalis.*

Accidentalis autem vita eſt, propria operatio viuentis, & quaſi exercitium vitæ ſubſtantialis. Et ſic dixit Ariſt. lib.1. Polit. cap.3. *Vita certe eſt actio, & non factio.* Et lib.10. Ethic. cap.4. *Vita*, inquit, *quædam eſt operatio.* Et *lib.*1. *cap.*7. ait, *Quandam eſſe vitam rationem habentis*, id eſt, hominis; & ſubdit, *Sed cùm hæc bifariam dicatur, exponenda eſt, quæ eſt actu, hæc enim magis propriè dicitur vita.* Et in eadem ſignificatione diuidit vitam in actiuam, & contemplatiuam *lib.*7. *Polit. cap.*2. & *lib.*1. *Ethic. ad Eudem.* circa principium illam diſtinguit, *In ciuilem, philoſophicam, & voluptuariam.* Et idem notat D.Thomas 1.2. *quæſt.*3. *art.*2. *ad* 1. Sic etiam beatitudo, quæ in operatione conſiſtit, dicitur in ſacra Scriptura, vita æterna. Vt *Ioan.*17. dixit Chriſtus, *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te*, &c. Igitur in particula illa, *potentia vitam habentis*, vtroque modo explicato, poteſt accipi vita; ſcilicet pro ſubſtantiali vita, & pro operatione.

30. *De vita eſſentiali intelligi prædictam particulā probatur.*

De priori, ſcilicet ſubſtantiali patet, quia corpus organicum eſt ſubiectum proximè ſuſceptiuum animæ, vt declaratum eſt, & prius quàm animam accipiat, eſt in potentia ad illam recipiēdam; & conſequenter eſt in potentia ad formalem eius effectum recipiendum, quod eſt viuere, & ad vnionem cum illa, quæ, vt dictum eſt, vel eſt vita ipſa, vel per illam conſtituitur vita, quæ eſt ipſa viuentis natura; ergo corpus organicum meritò dicitur vitam ſubſtantialem habere in potētia, quatenus eſt in potentia proxima ad componendam cum anima integram viuentis naturam. Vnde iuxta hanc explicationem, in illa particula, *potentia*, ſumitur potentia paſſiua, vel receptiua, hanc enim habet corpus reſpectu animæ, & cōſequenter reſpectu vitæ, quam per animā poteſt recipere. Item accipi debet pro potentia proxima, & vltimatè diſpoſita ad recipiendā animā; quia anima nō eſt actus materiæ, niſi proximè diſpoſitę ad ipſam recipiendam. Deinde ſtāte hac declaratione, corpus organicū, vt ponitur in illa definitione, ſufficien

Vox potētia quid iuxta hanc expoſitionem importet.

Quid item vox organicum.

ſufficienter explicatur de organico primo modo, ſcilicet, includente tantùm accidentales diſpoſitiones, quia per illas ſufficienter præparatur, & in potentia proxima ad vitam ſubſtantialem componendam, vel recipiendam, conſtituitur. Denique ſi organicum corpus accipiatur pro illo, quod completam, & proximam habet diſpoſitionem ad receptionem animæ; ſic re vera habere vitam ſubſtantialem in potentia nihil addit ſupra eſſe organicum, vt ex declaratione facta manifeſtum eſt. Et ita procedit opinio Themiſtij, Philoponi, Alex. & aliorum.

Vt procedat expoſitio Græcorum in num. 26.

Nihilominus tamen ſatis probabiliter dici

31. poteſt corpus organicum latius patere, quàm corpus proximè diſpoſitum ad animam, vel vitam ſubſtantialem recipiendam. Nam fœtus prius quàm animetur, aliquomodo organicum eſt, & nondum eſt in potentia proxima vitam habens; & cadauer poteſt meritò dici corpus organicum, quia licèt non ſit organicum eadem organizatione, qua corpus viuum, ſub qua ratione membra eius æquiuocè dicuntur recipere nomina membrorum corporis viuentis, nihilominus aliquam organizationem habent, quia verè eſt vnum corpus, prius quàm reſoluatur; & non conſtat ex partibus ſimilaribus, vt per ſe notum eſt; ergo ex diſſimilaribus, & heterogeneis; ergo eſt organicum, quia idem eſt eſſe corpus organicum, quod conſtans ex partibus diſſimilaribus. Atque hoc modo procedit opinio Simplicij. Nam poſtrema particula non eſt ſynonyma præcedenti: ſed illam coarctat, & limitat, vt intelligatur de corpore organico tam perfecto, & completo, vt in proxima potentia vitam habeat, & ſic per illam vltimam particulam excluditur cadauer, cuius organizatio non conſtituit corpus potentiâ vitam habens. Et ſimiliter excluditur omnis organizatio, quæ in embrione præcedit durationе introductionem animæ. Et hoc modo videtur explicaſſe illam particulam Ariſt. *d. cap. 1.* cùm dixit, *Non eſt id potentia viuens, quod abiecit animam, eáque vacat, ſed id, quod ipſum habet.* Dicens enim, *quòd abiecit animam*, excludit cadauer, & dicens, *eáque vacat*, excludit embrionem, ſeu fœtum nondum viuentem.

Corpus organicũ dici poteſt etiam non vltimò diſpoſitũ ad animam, vt embrio, cadauer.

Vt procedat expoſitio Simplicij in num. 26.

Explicatur Ariſt. allatus num. 11.

32. Dices hinc potiùs colligi, Ariſtotelem per corpus organicum potentia vitam habens intellexiſſe corpus animatum. Reſpondeo, intellexiſſe quidem corpus illud, quod in re ipſa, ſeu in illo tempore, vel momento animatum eſt, non tamen per illa verba ſignificaſſe totum compoſitum ex tali corpore, & anima, ſed ſolùm ipſum corpus, quod de ſe eſt in potentia proxima ad vitam, & priùs natura antecedit, prout eſt in tali potentia tantùm. Et quanuis in eodem inſtanti vitam recipiat, nihilominus ſemper eſt in potentia vitam habens; quia recipiendo actum, non amittit potentiam, licèt amittat carentiam actus. Nam cùm actus ſit perfectio potentiæ, non deſtruit illam, viſus enim dum videt, potentia eſt ad viſionem. Inſtabis, quia iuxta hanc interpretationem in definitione ſubſtantiæ ponerentur accidentia, quia ponitur corpus organicum accidentali organizatione. Conſequens autem eſt inconueniens, quia accidentia ſunt poſteriora quàm ſubſtantia; & prius non habet definiri per id, quod eſt poſterius. Reſpondeo; cùm diſpoſitiones accidentales in corpore neceſſariæ ſint, vt ſubſtantialem vitam recipere valeat, nullum eſt inconueniens, quòd illæ ponantur aliquo modo in definitione animæ; quæ forma ſubſtantialis eſt, nimirum, tamquam additum requiſitum in termino, ad quem anima tranſcendentalem reſpectum habet, illa enim habitudo ad tale corpus ſic diſpoſitum, & organizatum, eſt intrinſeca, & connaturalis animæ; neque poteſt à nobis animæ natura aliter explicari. Dixi autem illas diſpoſitiones poni, *aliquo modo*, in definitione animæ, quia non ponuntur vt potentiæ receptiuæ animæ; nec vt medium, quo anima ſubſtantiali corpori vniatur: nam ſola materia eſt potentia receptiua animæ; & anima per ſeipſam materiæ coniungitur. Sed requiruntur, vt diſpoſitiones, & conditiones quædam determinantes materiam de ſe indifferentem ad tale genus formæ; & fortaſſe etiam, vt inſtrumenta efficientia vnionem animæ cum materia. Et ita non obſtat, quòd accidentia ſint poſteriora ipſa anima: ſunt enim poſteriora in ordine finis, quia ſunt propter animam, & vt illi deſeruiant; & ordine perfectionis, quia ſunt minùs perfecta: & in genere cauſæ materialis, ſeu diſpoſitionis. Et hoc ſatis eſt vt anima per corpus ſic organicum, tamquam per additum aliquomodo priùs definiatur. Atque hæc expoſitio & rem ipſam ſufficienter, & ſatis conuenienter declarat, & facilè poteſt ad Ariſtotelem accommodari.

Obiectio cōtradicta de vita eſſentiali diluitur.

Inſtantia.

Soluitur.

Proxima ſolutio elucidatur.

Alio tamen modo poteſt illa particula *vita*, 33.
de accidentali, ſeu de operatione intelligi: & ſic neceſſe eſt, vt particula, *potentia vitam habentis*, non ſolùm de potentia paſſiua, ſed etiam de potentia actiua intelligatur, quia potentia ad operationes vitales non paſſiua tantùm, ſed etiam actiua eſſe debet. Imò ratio vitæ accidentalis, ſeu vitalis operationis primariò in habitudine ad principium intrinſecum actiuum conſiſtit, & ideo corpus organicum ratione actiuæ poteſtatis dicitur habere vitam accidentalem in potentia. Quanuis non excludatur potentia paſſiua; quia illa poteſtas vitaliter operandi eſt poteſtas agendi in ſeipſum: nam poteſtas agendi in alios inanimatis operibus communis eſt. Dices; etiam corpus organicum priori modo ſumptum pro ſubiecto proximo ad animam recipiendam apto, dici poſſe habere vitam accidentalem in potentia: nam ſimul eſt in potentia ad recipiendas animæ facultates, & earum operationes. At hæc potentia valde remota eſt: particula autem illa de proxima potentia intelligi debet, vt diximus, & ideo ſuppoſita illa explicatione vltimæ particulæ, quòd in illa, vita pro operatione ſumatur, neceſſe eſt, vt corpus organicum, non ſolùm diſpoſitiones quaſi paſſiuas ſingularum partium diſſimilarium, ſed etiam facultates vitales includat. Nam per has proximè, & per ſe dicitur habere potentia vitam accidentalem. Vnde fit vt etiam includat organizationem ſubſtantialem, & animam, vt corpus illud actu informantem, quia corpus organicum non habet facultates vitales proprias in organis ſuis, niſi mediante anima informante ipſas, nam ab ea reſultant. Neque illæ facultates ordine naturæ antecedunt animæ informationem, quia non præparant materiam ad illam, vt per ſe clarum eſt; ergo non poſſunt organa eſſe his actiuis facultatibus inſtructa, niſi priùs natura ſint anima informata; ergo ſi corpus organicum habet potentia vitam, & operationē, neceſſe eſt, vt tale corpus ſit iam viuificatũ ſubſtantialiter per animã formaliter, & quòd ab ea per naturalem reſultantiã potẽtiam proximã ad illam vitam efficiendã acceperit.

Dictam particulam de vita quoque acciden. quidã accipiũt.

Obiectio.

Euertitur.

Et

Et ſic particula vltima non addit aliquid præcedenti, ſed vim, & poteſtatem illius organizationis declarat.

Prædictam expoſitionẽ non eſſe ab Ariſt. alienam oſtenditur.

34. Atque hæc etiam expoſitio veram doctrinam continet, & non eſt à mente Ariſtotelis aliena. Nam diſtinguens in illo capite primo actum ſecundum à primo, illum contemplationi comparat, hunc ſcientiæ, & ita videtur voluiſſe definire animam per ordinem ad actum ſecundum, qualis eſt accidentalis vita. Deinde cùm dixiſſet, quædam corpora habere vitam, alia carere illa, ſubiungit, *Vitam autem dicimus, nutritionem, accretionem*, &c. & poſtea concludit, *Animam eſſe ſubſtantiam, perinde ac formam corporis potentia vitam habentis.* Præterea cùm bis, vel ter ibi illam definitionem repetat, priùs tantùm dicit animam eſſe actum corporis naturalis potentia vitam habentis, & poſtea dicit, eſſe actum primum corporis naturalis, cuius partes ſunt inſtrumenta; nunquam verò illas duas particulas in vna definitione coniungit, ſignificans profectò, eſſe æquipollentes, & alteram per alteram eſſe explicandam. Idémque indicat in textu 8. cùm in fine concludit, *Animam eſſe rationem* (id eſt, formam) *corporis naturalis, talis, quod in ſe motus, ſtatúſve principium inſitum habeat.* Ac denique cùm poſtea in textu 10. dicit, *Non eſſe potentia viuens, quod vacat anima, ſed ipſam habet*; non materialiter, ſeu concomitanter, ſed formaliter videtur intelligere, vt dicatur, *potentia viuens*, non tantùm, quando habet animam, ſed per ipſam animam, nam per corpus potentia viuens, illud intelligit, quod potens eſt vitaliter operari, vt ex antecedentibus, & ex exemplis, quæ adducit, colligi videtur.

Eandem tradit D. Thom.

35. Deinde hanc expoſitionem docuit D.Thomas 1.*part. quæſt.*76. *artic.*4. *ad* 1. vbi tractando hæc Ariſtotelis verba inquit, *In eo cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur, eo modo loquendi, quo calor dicitur eſſe actus calidi, & lumen actus lucidi, non quòd ſeorſim ſit lucidum ſine luce, ſed quia eſt lucidum per lucem, & ſimiliter anima dicitur eſſe actus corporis, quia per animam, & eſt corpus, & eſt organicum, & eſt potentia vitam habens.* Hæc D.Thomas, & adiungit ſic animam dici actum primum reſpectu ſecundi, qui eſt operatio, & eodem modo intelligit huiuſmodi corpus potentia viuens non excludere animam, imò illam formaliter includere. Nec inter has duas explicationes eſt in re magnum diſcrimen, quia ordo formæ ad materiam ſibi proportionatam, & ad compoſitum, ſeu effectum formalem ſuum, in re idem eſt, licèt ratione poſſint diſtingui, vt ex phyſica doctrina conſtat. Quia ex parte formæ eadem eſt aptitudo, & quaſi commenſuratio ad vtrumque, licèt nos per diuerſos conceptus poſſimus illa apprehendere, diſtinguere, & explicare.

Inter vtrãque expoſitionem parum intereſt.

Obiectiones contra poſteriorem expoſitionẽ traditam num.33.

36. Vnde vulgares obiectiones ſuprà dictæ expoſitionis facilè expediri poſſunt, nimirum, quòd hoc modo anima definiretur per aliquid poſterius, vtique per effectum ſuum, vel formalem immediatum, qui eſt informare corpus, vel quaſi ſecundarium mixtum cum effectiuo, media naturali emanatione, nimirum, quatenus ab anima, vt informante reſultant facultates, per quas corpus proximè conſtituitur potentiâ vitam habens, & conſequenter etiam per effectum proprium in genere cauſæ efficientis; nam talis eſt vita accidentalis, ſeu operatio. Imò

A inde ſequi videtur definiri per ſeipſam, quia corpus ſic organicum includit formaliter animam; ergo ponitur definitum in definitione. Et ſicut implicitè, ſeu confusè ponitur, ita poſſet poni explicitè ponendo phyſicam definitionem corporis ſic organici potentia vitam habentis loco definiti.

Expediuntur.

37. Veruntamen ob hæc omnia non eſt reprehenſibilis definitio in illo ſenſu. Quin potiùs ille modus definiendi eſt vſitatiſſimus, ſic enim definiuntur potentiæ per actus, & formæ per ſuos effectus formales. Sicut in prædicamentis definiuit Ariſtoteles, *Qualitatem eſſe qua dicimur eſſe quales.* Et in lib.2. de Anima, cap.7.
B text.69. & 73. *Lumen eſſe actum perſpicui qua perſpicuum eſt.* Et ratio eſt, quia licèt effectus formæ, vt effectus, ſit quid natura poſterius, tamen quia forma eſt propter informationem, tamquam propter finem ſuum proximum; ideo ſub ea ratione eſt prius, & per illum ratio, & quidditas formæ rectè explicatur. Et eadem ratione poteſt definiri per operationem, tamquam propter finem *quo*; quamuis ſub alia ratione ipſa anima, vel ipſum viuens ſit finis *cui*, ſuarum operationum, cùm ſit abſolutè perfectior illis, & ad illam perficiendam ordinentur. Vnde nullum etiam eſt inconueniens, quòd ſicut forma includitur in ſuo effectu formali adæquato, ſcilicet in toto compoſito, ita ratione illius
C in eius definitione ponatur, quia ſolùm ponitur, vt additum quoddam ad formæ naturam explicandam neceſſarium. Et ad hunc finem poni debet ipſum compoſitum, vt tale eſt, & non vt reſolui poteſt in ſuas partes, & ideo nunquam poteſt ipſamet forma, quæ definitur formaliter, ac per ſe in ſua definitione poni.

Fortior alia obiectio in cap. ſequens remittitur.

38. Maior difficultas eſt circa prædictam expoſitionem, quia iuxta illam videntur confundi, & in eandẽ coincidere duæ definitiones animæ, quas Ariſtoteles tradidit *cap.*1. *&* 2. *lib.*2. *de Anima.* Sed hanc difficultatem expediemus meliùs in capite ſequenti, vbi propter hanc cauſam, & vt Philoſophis ſatisfaciamus, alteram definitionem tractabimus. Nunc alia vulgaris obie-
D ctio attingenda eſt. Nam ſi anima per vitam, id eſt, per operationem definitur, non per potentiam, ſed per actionem definiri deberet, id eſt, non eſſet dicendum, animam eſſe actum corporis potentia vitam habentis; ſed eſſe actum primum corporis actu vitam habentis, id eſt, actu vitaliter operantis, quia de ratione viuentis eſt, vt nunquam ab omni operatione ceſſet, ſed aliquam ſemper exerceat; ſiue vnam aliquam determinatam, vt nutritionem in vegetabilibus, cordis motionem in animalibus: ſiue indefinitè aliquam, vt hanc, vel illam cogitationem in phantaſia, vel in intellectu. Circa quam obiectionem ſolet hoc loco tractari, an ſit de ratione animæ ſemper eſſe in actu ſecundo, vel potiùs ſit
E de ratione animæ eſſe actum primum ſeparabilem à ſecundo. Hoc enim poſterius Caietanus aſſerit ſuper Ariſt. *lib.*2. *de Anima, cap.*1. & illam cenſet eſſe mentem Ariſtotelis, cùm dicit animam eſſe actum primum. Aliunde verò contrarium videtur probari ex modo operandi animæ intrinſeco, & ex ſe, ac in ſeipſa, vel in proprio corpore. Inde enim fit vt ſemper habeat requiſita ad agendum, ac ſubinde, vt ſemper agat, excepta ſola anima rationali, quæ liberè operatur, quam perfectionem magis habet ex eo, quòd ſubſtantia ſpiritualis eſt, quàm ex eo, quòd anima eſt.

Vltima obiectio attingens dubiũ, an de ratione animæ ſit eſſe ſemper in aliquo actu nec ne.

Negat Caiet.

Alij affirmant.

39. *Reſolutio, neutrũ eſſe de ratione animæ ſicut nec formarũ non viuentium.*

Veruntamen cenſeo de ratione animæ non eſſe, vt ſemper ſit in actu ſecundo, neque quòd ab illo ceſſet, ſed ſolùm vt ſit actus primus eius, qui vitæ opera exercere valeat; quod ſemper habet, ſiue actu operetur, ſine non. Et ideo meritò Ariſtoteles illud tantùm in definitione poſuit Vſus eſt autem exemplo ſomni, vel habitus, ad explicandum quomodo anima ſit actus primus, quia in illis exemplis differentia actus primi à ſecundo clariùs innoteſcit; non quia docere voluerit, eſſe ſpecialem animæ proprietatem poſſe ab operatione ceſſare. Nam eiſdem exemplis poſſumus nos vti ad declarandum formam ignis eſſe actum primum; quanuis non ſit ſpecialis eius proprietas poſſe ab actione ceſſare; ſed tunc ſolùm, quando deeſt illi materia in quam agat, vel aliquid actionem impediens occurrit, quia non omnia prærequiſita ad agendum occurrunt. Qui modus ceſſandi ab operatione communis eſt omnibus agentibus naturalibus, ac ſubinde etiam animæ, excepta ſola libertate voluntatis.

40. *In eo tamen qualibet anima nonnihil excedit formas non viuentium.*

Nihilominus tamen addere poſſumus, animam ex modo operandi connaturali, aliquid peculiare habere, quod excellentiam eius ſupra inferiores formas naturales non parum oſtendit. Qui modus tanto perfectior in anima inuenitur, quanto ipſa gradum perfectiorem animæ participat. Vnde anima rationalis habet poteſtatem operandi, & ceſſandi ab operatione ex perfecta libertate: anima verò ſenſitiua, licèt naturali neceſſitate operetur, poſitis omnibus requiſitis ad agendum, & aliquam operationem naturalem habeat, à qua non poteſt per ſe ceſſare; quia non pendet ab appetitu, vel phantaſia, vt eſt motus cordis; nihilominus in his motibus, qui ex phantaſia, & appetitu pendent ab intrinſeco ceſſat ab operatione, & quieſcit, vel ab vno motu ad alium ab intrinſeco tranſit. Vt in motu, & quiete animalium; & in ſitu corporis, ſtando, vel iacendo hoc, vel illo modo; & in progreſſiuo motu, hac, vel illa via incedendo, & in aliis ſimilibus mutationibus manifeſtum eſt. Quamuis enim bruta omnibus his modis ſemper ex neceſſitate naturæ moueantur, nihilominus hoc habent ſingulare vltra vegetabilia, & reliqua illis inferiora, quòd illa neceſſitas incipit à cognitione phantaſiæ per naturalem apprehenſionem; ſeu inſtinctum in ea reſultantem hoc, vel illo obiecto illi occurrente, executio verò tam operationis, quàm ceſſationis ab illa fit ab intrinſeco, proprio intercedente appetitu.

De rationali.

De ſenſitiua.

41. *De vegetatiua.*

Vegetabilia verò, quæ hanc perfectionem in modo operandi non aſſequuntur, habent ab intrinſeco quendam artificioſum operandi modum connaturalem, ratione cuius, licèt nunquam ab intrinſeco ceſſent omnino ab operando; habent nihilominus quandam varietatem, & viciſſitudinem in operationibus ſuis; in qua videntur ex ſe nunc hanc, nunc verò illam exercere operationem, & ab alia ceſſare. Nunc enim attrahunt alimentum, poſtea diſtribuunt, deinde concoquunt, & priùs radices emittunt, poſtea creſcunt, deinde folia, poſtea fructus producunt; & ſic de cæteris, quæ vnuſquiſque in eis conſiderare poteſt. Quanuis enim tota illa varietas cum naturali neceſſitate fiat, ſuppoſita applicatione materiæ cum his, vel illis circunſtantiis ad agendum requiſitis, vel concurrentibus; nihilominus in ipſa anima cum ſuis facultatibus naturalibus eſt aliquod intrinſecum fundamentum illius varietatis, quatenus vna facultas in tali occaſione fortius, quàm alia operatur; & ita facit vt anima ab alia operatione diſtet, vel quippiam ſimile ab intrinſeco intercedit; quod ſatis eſt ad oſtendendum altiorem modum operandi in huiuſmodi formis, vt magis in capite quarto declarabimus.

CAPVT III.

Vtrùm Anima principium primum ſit nutriendi, ſentiendi, & intelligendi, atque hoc modo, & rectè definiatur, & prior definitio demonſtretur.

1. *Altera definitio animæ breuiter exponitur.*

NOn contentus Ariſtoteles priore animæ deſcriptione, quam *in lib.* 2. *de Ani. cap.* 1. tradiderat, vt illam magis declaret, & oſtendat, aliam in *cap.* 2. ſubiungit, quam ferè proponens *in textu* 18. ait, *Animam eſſe principium horum, quæ dicta ſunt, & his definitam eſſe, vegetantem, ſentientem, intelligentem, mouentem.* Poſtea verò *textu* 24. ſic ait, *Anima eſt quo viuimus, & quo ſentimus, ac intelligimus primò.* Veruntamen hæc poſterior non eſt, niſi repetitio præcedentis, vt ex ea probet, quod antea dixerat, animam eſſe formam ſubſtantialem. Vnde cùm in poſterioribus verbis dicit animam eſſe, quo viuimus, ſubintelligit, *principium*, & quod dicit, *viuimus*, de vita vegetatiua id intelligit. Nam, quia priùs dixerat, vim vegetandi à cæteris ſeparari poſſe; cæteras verò ab illa non ſeiungi, & inde concluſerat, *viuere ob hoc principium viuentibus competere*, ideo, quod priùs principium vegetandi appellauerat, poſtea principium, quo viuimus, vocat. Particula verò *primum*, quam in fine addit in poſterioribus verbis, coniungenda videtur cum *principio*, quod loco generis in prioribus verbis poſitum fuerat. Et ita definitio adæquata erit, *Anima eſt principium primum, quo vegetamur, ſentimus, & intelligimus.* De qua breuiter tria explicanda ſunt. Primum, an in ſe bene, & congruenter data ſit; ſecundum, quo modo à præcedente differat; tertium, quid vel quantum ad probationem prioris conferat.

Tria puncta tractanda.

1. *Punctum an bene habeat poſterior Animæ definitio.*

2. *1. Argum. pro parte neg.*

Circa primum nonnulla poſſunt contra illam definitionem obiici, non tamen magni momenti. Vnum eſt, quia illa definitio etiam intelligentiæ mouenti cælum poteſt adaptari, vel multo magis Deo: nam eſt primum principium quo cælum mouetur. Vnde eadem ratione conueniret intelligentiæ, ſi abſque formali informatione eſſet principium principale intelligendi in nobis: vt Auerroes, & Philoſophi multi finxerunt. Secundum, quia illa definitio ſoli animæ rationali conuenire videtur, quia nulla alia eſt principium viuendi, & ſentiendi, ac intelligendi coniunctim, ſeu copulatiuè, prout Ariſtoteles illa enumerat. Vel ſi dicatur ea diuiſiuè, ſeu diſiunctiuè eſſe accipiẽda, erit illa potius diuiſio, quàm definitio animæ, & genus definietur per differentias diuidentes illud; quod abſurdum

Secundum.

Euaſio quædam impugnatur.

dum eſt. Ac denique ſi per diuiſionem, & enumerationem ſpecierum illa definitio datur, ſuperfluè quatuor membra numerantur, cùm animarum ſpecies tres tantùm ſint. Nam principium vitalis motus localis non eſt aliud a principio ſentiendi, nec ab illo ſeparatur, quia localis motus non eſt actio vitæ, niſi quatenus per ſenſum & appetitum fit.

3. *Enucleatur definitio pro ſoluendis proximis argum.* Facilè tamen poſſumus ita definitionem explicare, vt per proprium genus, & differentiam dari conſtet, & omnes difficultates ceſſent. Ponitur ergo in ea loco generis, vt anima ſit *principium primum*, vtique intrinſecum, quod explicatur in poſterioribus verbis, cùm additur, *quo viuimus, ſentimus*, &c. Nam per hoc explicatur animam eſſe principium, non qualecumque, ſed intrinſecum; & formaliter conſtituens in ſuo eſſe illud ſuppoſitum, quod per talem operationem viuere, aut ſentire dicitur. Nam operatio vitalis, & connaturalis ab eſſe procedit, & forma dat eſſe rei; ideo non poteſt talis operatio alicui tribui, vt agenti, & operanti, niſi operatio à propria forma, tamquam à principio intrinſeco procedat. Vnde cùm additur, *primò*, ſeu *primùm*, non excluditur omne principium prius, ſi illud extrinſecum ſit, id eſt, non conſtituens rem; nec illi inhærens, quale eſt, Deus, ſed eſt particula excludens aliud principium intrinſecum prius, vel principalius, quàm anima ſit, & diſtinguens animam ab eius facultatibus, quæ ſunt proximum principium operationum vitæ. Atque ita perinde hîc dictum eſt, *principium primum*, ac in priori definitione dictum fuerat, eſſe actum primum. Quia verò hic actus primus duo habet munia, ſcilicet informare, & operari, in priore definitione genus animæ per prius munus explicatum eſt; in hac verò per poſterius.

4. *Ad 1. arg. in num. 2.* Et ita ſatisfactum eſt primæ difficultati: nam conſtat falſum eſſe, definitionem hanc intelligentiæ cælum mouenti, aut cuicumque motori extrinſeco, ſeu aſſiſtenti tantùm, & non informanti corpus poſſe conuenire. Quia licèt intelligentia ſit principium motus cæli; non eſt tamen principium intrinſecum, ſed tantùm cauſa efficiens extrinſeca, quæ facit motum in cælo, non tamen ita illum facit, vt ſit ab ipſo cælo; nec facit illum, vt principium, quo cælum ſe moueat, ſed vt principium *quod*, imprimens cælo motum, quo ipſum cælum tantùm paſſiuè mouetur. Ariſtoteles autem ſatis expreſsè dicit, animas debere eſſe principium quo ipſum viuens viuit actualiter, vtique ſe vegetando, aut aliter ſe perficiendo.

5. *Ad 2. ibid.* Secundam difficultatem Ariſtoteles ipſe ſoluit: nam dicit, viuere, primò competere viuentibus ob principium ſe nutriendi, & aliqua eſſe corpora, quæ ob tantum officium vegetandi participant, quæ viuentia ſunt, & animam habent. Et idem cum proportione eſt de his, qui ſenſum ſine ratione participant. Quando ergo in poſterioribus verbis ſigno copulante vtitur, dicens, *animam eſſe principium, quò viuimus, & ſentimus, & ratiocinamur*; non intellexit ſolam illam formam eſſe animam, quæ omnium iſtarum actionum eſt principium; ſed è conuerſo has omnes actiones eſſe alicuius animæ, & in quocumque compoſito aliqua illarum inuenta fuerit, illius primum, ſeu principale principium intrinſecum, animam eſſe. Vnde tandem concedendum eſt illa membra diſiunctiuè accipienda eſſe; nam

A particula &, diuiſiuè, ſeu diſtributiuè ſumpta in hoc ſenſu accipi ſolet. Quia licèt quoad hoc membra diſtribuat, vt tam principium vegetandi, quàm ſentiendi & ratiocinandi ſit anima; quia verò ad rationem animæ, vnumquodque horum ſufficit, diſtributio illa diſiunctionem ex parte munerum, ſeu operationum animæ includit. Vnde Ariſtoteles, in principio illius capitis dixit, *Cùm multifariam viuere dicatur, etiamſi vnum tantùm iſtorum inſit, viuere dicimus illud, cui ineſt.*

6. *Ad impugnationem euaſionis ibid. quid dicat Ægidius.* Circa replicam autem, non deſunt, qui fateantur, quatuor definitiones, quatuor animarum (vt Ægidius loquitur) ibi Philoſophum B tradidiſſe. Sed non rectè quatuor animas numerant, vt in capite ſequenti dicemus. Quia loco motiuum, non tranſcendit genus ſenſitiuum, licèt propter ſpecialem perfectionem ſoleat ab Ariſtotele, vt ſpecialis gradus, vel modus viuentium numerari. Re tamen vera non conſtituit gradum entis, vel animæ eſſentialiter diſtinctum, vt infrà declarabimus. *Melior ſolutio.* Alio tamen modo poſſet intelligi eſſe ibi traditas ab Ariſtotele quatuor definitiones: vnam animæ generatim, videlicet, quòd ſit *primum principium quo corpora animata viuunt*, id eſt, opera vitæ exercent, & tres alias trium animarum, quas ex dictis verbis conficere facillimum eſt. Et re vera negari non poteſt, quin Ariſtoteles animam generatim C definire præcipuè intenderit; ſicut eam in *capite primo* definierat; id enim ſtatim in principio capitis proponit, & id poſtea declarat exemplo duarum definitionum quadrantium: & tandem vnam definitionem per aliam adæquatè declarat, & comprobat. Deinde verum eſt definitionem illam animæ, vt ſic, per dictam genericam differentiam (vt ſic dicam) ſufficienter tradi; quia anima ſimpliciter dicta veluti quoddam genus, ſeu ſpecies ſubalterna eſt, vt capite ſequenti dicemus. Et ita per illos generales terminos adæquatè definitur. Nihilominus tamen voluit Ariſtoteles illam generalem definitionem per ſpeciales declarare, quia rationem operationis vitalis, melius in particularibus, D & per inductionem cognoſcimus, quàm per ſolum conceptum generalem. Et ita verum eſt virtute ſimul tradidiſſe Ariſtotelem proprias definitiones trium animarum, & diuiſionem animæ in tria membra. Quod nullum eſt inconueniens, quia illa non tamquam intrinſeca generali definitioni, ſed ad maiorem declarationem addita ſunt: quæ omnia in ſequenti capite ampliùs explicabuntur.

2. *Punctum quomodo hæc poſterior definitio differat à priore.*

7. Circa ſecundum punctum de diſtinctione inter vtramque definitionem difficultas ex parte E tacta eſt in fine capitis præcedentis, pendétque ex intelligentia prioris definitionis. Nam hæc poſterior vnum tantùm ſenſum habere poteſt: nam apertè datur per habitudinem ad vitam accidentalem; ſeu ad opera vitæ. Prior autem duplicem poteſt habere ſenſum, & in vtroque bona, & ſufficiens eſſe poteſt, vt declaraui. *Oſtenditur diſcrimen iuxta ſenſũ prioris definitionis allatum cap. præced. à num. 30.* Et quidem intellecta in priori ſenſu, videlicet, vt anima definiatur per corpus organicum præciſè ſpectatum, vt materiam proximam, & cópletè diſpoſitã, cuius formalis actus eſt anima; ſic facilè poſterior hæc definitio ab illa diſtinguitur. Quia per

per vtramque duas habitudines animæ ſaltem formaliter ex terminis, & ex modo cauſandi differentes explicantur. Nam anima duplicem habet rationem cauſæ reſpectu corporis, ſcilicet formalis, & efficientis principij. Vt idem Ariſt. docuit *d. lib.2. cap. 4. text. 37.* vbi etiam addit cauſalitatem finalem, quæ nunc neceſſaria nobis non eſt. Prima ergo definitio in dicto ſenſu intellecta explicat naturam animæ, per habitudinem cauſæ formalis reſpectu materiæ propriæ, id eſt, corporis organici; quæ eſt actuare illud, & dare illi eſſe. Hoc enim ſignificant illa verba, *Eſt actus primus corporis.* At verò ſecunda definitio explicat naturam eiuſdem animæ per habitudinem cauſæ efficientis, quam habet reſpectu operationum; ſunt ergo definitiones diuerſæ, & quælibet per ſe eſt adæquata definitio, & propriam animæ naturam declarat, licèt neutra totam eius rationem diſtinctè, & quaſi comprehenſiuè exprimat, cùm neutra per ſe omnem innatam habitudinem animę declaret. Quæ autem illarum magis eſſentialis, & quidditatiua ſit, in fine declarabimus.

8. *Arguitur contra diſcrimẽ iuxta ſenſum allatum in cap.præced. à num.33.* At verò ſi prima definito in alio ſenſu intelligatur, vtique particulam eius vltimam de vita accidentali intelligendo, vt multi expoſitores volunt, & videtur ſatis conforme textui Ariſtotelis, vt declarauimus; ſic difficile eſt hanc ſecundam definitionem ab illa prima diſtinguere: nam habitudo animæ ad vitam accidentalem, ſeu operationem, vnica tantùm eſt, vtique reſpectu eiuſdem operationis; ergo licèt in verbis ſit aliqua diuerſitas, idem omnino, & ſub eadem ratione per vtramque definitionem explicatur. Vnde non refert, quòd prior per potentiam habendi vitam, & poſterior per actum viuendi tradatur. Nam verba in definitione (vt aiunt) non dicunt actum, ſed aptitudinem. Vnde cùm dicitur animam eſſe principium, quo viuimus, non ſignificatur, eſſe principium quo actualiter operamur: nam hoc accidentarium eſt, & in rigore eſt contingens; ſignificatur ergo eſſe principium, quo & poſſumus viuere actu operando, & viuimus quoties ſic operamur. Et anima rationalis ſeparata eſt vera anima, quia de ſe eſt principium, quo poteſt homo viuere, licèt actu non ſit principium quo, ſed quod viuit. Ergo in re idem ſunt eſſe actum corporis potentia vitam habentis, & eſſe principium quo viuimus; eadem enim habitudo potentialis actiua (vt ſic dicam) per ordinem ad operationem, vtriſque verbis explicatur; licèt in vna definitione nomine actus, in alia verò nomine principij ſignificetur. Hæc enim eſt in vocibus, non in re ipſa. Nam anima eatenus eſt primum principium potentiale viuendi, quatenus eſt actus primus conſtituens corpus animatum habens in potentia vitæ operationem. Sicut in calore, ſi dicamus, calorem eſſe principium, quo ignis, vel aqua calida calefacit, id eſt, potens eſt calefacere, vel calorem eſſe principium, quo aqua habet in potentia calefactionem, idem dicimus, licèt diuerſis verbis vtamur.

9. *Confirmatio.* Et confirmatur, nam aliàs, non duæ tantùm, ſed tres eſſent animæ definitiones. Nam illa priora verba, *Anima eſt actus corporis organici*, explicata ſecundùm diuerſos ſenſus cap. præcedenti datos, duas diſtinctas continet definitiones, adeò vt Caietanus ibi dicat, vnam, quæ datur per ordinem ad corpus ſubiectum, proximè receptiuum animæ, eſſe quidditatiuam; aliam verò, quæ datur in ordine ad compoſitum, vt habet in potentia proxima operationem, non eſſe quidditatiuam, ſed deſcriptiuam per effectum, vel ſecundariam proprietatem; ergo ſi altera definitio diſtinguitur à prima in vtroque ſenſu, non erit ſecunda, ſed tertia definitio. Quod & à mente Ariſtotelis, & à communi doctrina alienum eſt.

10. *Satis fit argum. in n.8.* Propter hoc videtur probabile Ariſtotelem in primo capite non definiiſſe animam vllo modo in ordine ad vitam accidentalem, ſeu operationem; ſed tantùm per habitudinem formalem ad corpus organicum, vt eſt proximè capax vitæ ſubſtantialis, ac ſubinde vt eſt actu organicum per varias partium diſpoſitiones accidentales, vt eſt potentia organicum organizatione ſubſtantiali; ſeu viuens ſubſtantiali vita. Quam dicitur habere potentia, quia de ſe non habet illam, ſed oportet, vt ab anima illam recipiat, vtique in eodem inſtanti temporis, licèt priùs natura in potentia proxima illam habeat. In ſecundo autem capite definiuiſſe animam per habitudinem actiuam ad operationem, & ita diſtingui illas definitiones. Quia verò in primo capite ſæpe inculcat etiam operationem vitæ; addi poteſt, non ideo de illa ibi loqui, vt per eam ibidem animam definiat, ſed ſolùm, vt explicet, quid nomine viuentis, aut vitæ etiam ſubſtantialis intelligatur. Non enim poſſumus nos aliter viuentia à non viuentibus diſtinguere, niſi per operationem ſeu actionem ab intrinſeco procedentem, & in operante manentem: vt in principio notauimus. Quanuis rectè intelligamus ſub illis operationibus aliquid ſubſtantiale, & abſolutum exiſtere. Vt ergo nos manuduceret Ariſtoteles ad concipiendam ſubſtantiam animæ, & vitæ, opera vitæ ibi commemorauit; non verò vt per illa animam definiret, id enim in caput 2. reſeruabat. Et hunc ſenſum frequentiùs ſequuntur Græci expoſitores, & ad difficultates expediendas eſt clarus.

11. *Amplius ſatisfit.* Addi verò poteſt, quòd licèt prior definitio intelligatur dari non tantùm per ordinem ad corpus, vt eſt ſubiectum animæ, & altera pars compoſiti, ſed etiam per ordinem ad compoſitum, ſeu ipſum viuens, quod per animam formaliter conſtituitur. Vt ex D.Thom. ſuprà retulimus; nihilominus poterit prior definitio in hoc diſtingui à ſecunda, quòd illa datur per effectum formalem animæ, qui eſt conſtituere ſubſtantialiter viuens; ſicut definitur lumen per formalem effectum conſtituendi lucidum, ſeu perſpicuum: & ſic diſtinguetur à ſecunda, quia hæc datur immediatè per operationem, ſeu per habitudinem ad illam.

12. *Ad confirm. in num.9.1. ſolutio.* Ad inſtantiam verò, quòd tunc erunt tres definitiones animæ, reſponderi poteſt in primis, id non eſſe inconueniens, quia cùm anima dicat habitudinem ad materiam propriam, & ad compoſitum, & ad operationes, per omnes poteſt definiri, etiamſi Ariſtoteles illas, vt duas tantùm tradiderit, quia in prima vnicum tantùm ſenſum intendit, quicumque ille fuerit. *2.Solutio.* Deinde dici poteſt, habitudinem animæ ad materiam, & ad compoſitum eadem eſſe in re, & ſecundùm rationem ita eſſe connexas, vt vix poſſit vna ſine altera explicari; quia habitudo ad materiam eſt habitudo cauſæ formalis. Vnde terminatur ad materiam media cauſalitate formali.

Et

Et ideo priores duæ definitiones per habitudinem ad materiam, vel ad effectum formalem, & compoſitum, pro vna, magis vel minus declarata, reputantur. Sicut etiam altera definitio, quæ per operationem datur, virtute includit duas, quæ præciſione mentis poſſunt ratione diſtingui: nam anima & eſt principium primum, à quo viuens habet proximas operandi facultates, & eſt principium proximum ipſarum operationum; & fortaſſe in ratione principalis principij etiam proximum; & ita poſſet anima definiri per habitudinem ad potentias; ſicut definitur homo eſſe animal riſibile; vel ſicut anima rationalis definiri poteſt, vt ſit illa, quæ ſecum affert potentiam intellectiuam, & definiri etiam poteſt immediatè per operationem, ſicut illam Ariſtoteles definiuit. Nihilominus tamen in eandem recidit vtraque definitio, quia potentia, & operatio, ita ſunt connexæ, vt vna ſine alia explicari non poſſit.

3. *Punctum vt poſterior definitio demonſtret priorem.*

Rectè demõſtrare oſtenditur.

13. Circa tertium de oſtenſione vnius definitionis per aliam, manifeſtum eſt, voluiſſe Ariſtotelem priorem definitionem per poſteriorem demonſtrare. Nam & id proponit ſtatim in principio cap.2. & id ſequitur circa finem capitis, concludens hoc modo, *Principium, quo viuimus, ſentimus, & intelligimus, eſt actus primus ſubſtantialis corporis organici: ſed anima eſt principium, quo viuimus*, &c. *Ergo eſt actus corporis organici.* Maiorem probat, quia actus, qui eſt primum operandi principium, eſt actus, & forma dans eſſe rei, illámque in actu conſtituens; quia ab eſſe procedit operatio. Minorem autem probauit, quia in illo modo operandi diſtinguuntur viuentia à non viuentibus. Quæ probatio ſine dubio eſt bona, & efficax. Nec de illa eſt vlla controuerſia inter expoſitores. Dubitant autem, an ſit probatio per cauſam, & à priori, ſeu propter quid, vel ſit tantùm demonſtratio, quòd ita ſit à poſteriori, & per effectus. In quo puncto ſunt variæ opiniones.

An demonſtratio ſit à priori. Opinio 1. affir. Græcorũ & Alberti. Suadetur ex Ariſt.

14. Prima opinio affirmat eſſe demonſtrationem à priori, & per cauſam, quam Græci expoſitores communiter tradiderunt, quos ſecutus eſt Alber. Mag. *lib.2. Natur. quæſt.cap.25.* videtúrque apertè probari ex ipſo Ariſtotele. Nã in principio capitis ſecundi dixit, rationẽ definitiuã non ſolùm eſſe ſignificare, ſed etiam cauſam eſſendi oſtendere debere. Idque cõfirmat exẽplo quadrationis quadranguli, tradens duas eius definitiones, vnam explicantem quid ſit, alteram explicantem cauſam eius.

Et ratione.

Ratione item ſuadetur, quia illa probatio eſt per cauſam primariam rei; ergo eſt à priori. Antecedens probatur, qua datur per cauſam finalem; quæ eſt prima cauſarum. Et aſſumptum oſtenditur, quia vnumquodque eſt propter ſuam operationem, tamquam finem, teſte eodem Ariſt. *lib.2. de cælo, cap.3. text.17.* Ergo & anima eſt propter operationes ſuas. Sed illa demonſtratio datur per medium includens ordinem ad operationes; ergo datur per cauſam finalem, ac ſubinde eſt demonſtratio à priori. Et hæc ſententia multis etiam modernis placet.

Placet multis recentioribus.

2. Opinio eſſe potius à poſteriori. D.Th. & aliorum. Suadetur 1. ex Ariſt.

15. Secunda nihilominus ſententia eſt, oſtenſionem illam eſſe à poſteriori, & per effectus. Ita docuit D.Thomas *ibi*, quem alij ſequuntur. Et poteſt etiam in ipſo Ariſtotele fundari. Nam in initio eiuſdem capitis 2. enitendum eſſe dicit ita priorem definitionem per poſteriorem oſtendere, ſicut ſolet id, quod ſecundùm ſe notius, nobis autem obſcurius eſt, per ea quæ ſunt nobis notiora elucidari. In huiuſmodi autem proceſſu, in quo à notioribus nobis progredimur ad probandum ea, quæ nobis obſcura, in ſe autem notiora ſunt, ſemper progredimur à poſteriori, per effectus, qui notiores nobis eſſe ſolent, latentes cauſas, quæ per ſe notiores ſunt, manifeſtando. Ergo hunc modum probationis ibi Ariſtoteles promittit, & conſequenter eundem poſtea exequitur.

Secundò ex re ipſa.

Secundò ex reipſa ſuadetur, quia operationes ſunt effectus animæ, & per illas concluditur, animam eſſe formam, & actum corporis. Dices ſimul eſſe effectum, & finem, & ſub hac poſteriori ratione, vt medium aſſumi.

Euaſio, obſtruitur primò. Secundò.

Sed contrà, primò, quia notiores ſunt nobis operationes, vt effectus viuentis, quàm vt finis. Secundò, quia potiùs ipſum viuens, & anima ipſa eſt finis, cuius gratia dantur ei operationes, & inſtrumenta illarum. Vt idem Ariſt. *cap.4* dixit *text.36. & 37.*

Tertiò.

Tertiò in toto illo capite nunquam Ariſtoteles conſiderauit operationes vt finem, ſed vt effectum viuentis, & ex eo quòd ipſa operatio vitalis non ſolùm ineſt viuenti, ſed etiam eſt opus, id eſt, effectus eius, colligit, formam conſtituentem in ſuo eſſe ipſum viuens, eſſe principium talium operationum; ergo ex prima definitione colligit ſecundam a priori, poſtquam à poſteriori manifeſtauit primam definitionem ex operatione.

Reſolutio per aſſertiones 4. 1. Aſſertio.

16. Inter has ſententias hæc poſterior mihi ſimpliciter probatur, quamuis prior, ſecundùm aliquam rationem, veritatem etiam habere poſſit. Ad vtrumque autem explicandum in primis aſſero priorem animæ definitionem, qua vt eſt actus corporis organici definitur, eſſentialem, ſeu quidditatiuam eſſe, quantum nos poſſumus rerum eſſentias capere, ac definire.

Indicatur ab Ariſtot.

Ita ſentiunt expoſitores ibi communiter, & ſignificauit Ariſt. *d.cap.1.* dum poſt definitionem traditam concludit, *Vniuerſaliter igitur diximus, quid anima ſit.*

Ratione probatur.

Et probatur, quia illa definitio datur per proprium genus animæ, vt anima eſt, nimirum, eſſe formam ſubſtantialem, nullum enim aliud cogitari poteſt, ſub quo anima vel propinquiùs, vel magis directè, magíſve eſſentialiter conſtituatur. Deinde dat differentiam maximè proportionatam ad contrahendam generalem rationem formæ, ad talem ſpeciem formæ, quæ anima nuncupatur. Nam ratio formæ incompleti entis eſt, & reſpectiui tranſcendentaliter, vt diximus, hoc autem genus entis non poteſt eſſentialius contrahi, quàm per determinationem talis reſpectus, quæ determinatio ſine proprio, & ſpeciali termino eius declarati non poteſt: talis autem eſt illa differentia per quam anima definitur, vt actus talis corporis; ergo eſt illa definitio maximè eſſentialis.

Dicta aſſertio procedit quoquo modo organicũ exponatur.

17. Hoc autẽ verum exiſtimo, ſiue corpus organicum in illa definitione accipiatur pro materia diſpoſita, vt proximè capaci effectus formalis animæ, ſiue ſumatur pro ipſo corpore, vt viuificato ſubſtantialiter per animam.

Caietanus reiicitur qua ex parte contrariũ ſenſit.

Quod aduerto propter Caietanum, qui in priori ſenſu concedit definitionem eſſe quidditatiuam, negat autem in ſecundo; quia ſic ait, *Per quid poſterius animæ eſſentia circunſcribitur.* Sed non eſt neceſſaria diſtinctio: nam in vtroque ſenſu definitio eſt eſſentialis, quia, vt dixi, habitudo animæ ad actuandum corpus organicum eſt eadem cum habitudine ad compoſitum, ſeu ad vnionem formalem, ex qua reſultat compoſitum. Nec obſtat illa

illa prioritas naturæ animæ ad compoſitum. Nam in primis in cæteris animabus præter rationalem non eſt prioritas ſimpliciter, etiam ordine generationis. Nam anima ſimul natura fit, & vnitur, quod non ita eſt in anima hominis, vt infra dicetur. Et deinde licèt hæc anima in ſuo eſſe ſit ſimpliciter prior natura, & quælibet alia in vno genere cauſæ poſſit dici prior ipſo compoſito; nihilominus tamen non eſt anima prior, quàm ordo, quem ad componendum compoſitum, vel ad talem effectum formalem corpori communicandum habet. Et ideo vtroque modo eſſentialiter definitur, & per id quod eſt, vel aliquo modo prius in genere finis. Nam forma eſt propter compoſitum, & propter ſuum effectum formalem: vel ſaltem per id, quod in ratione termini talis habitudinis habet neceſſariam, & quaſi ſimultaneam coniunctionem cum illa. Vel in eſſe actuali, ſi forma, vt actu informans ſumatur; vel ſecundùm eſſe poſſibile, ſi ſumatur anima, vt apta ad informandum, ſicut ſumi debet, quando eius eſſentiam declarat. Vnde potiùs dicendum videretur, magis eſſentialem eſſe definitionem illam, prout per formalem effectum animæ datur, quàm vt datur per ordinem ad corpus tantùm vt proximum ſuſceptiuum animæ, quia ordo ad effectum ſuum formalem eſt maximè eſſentialis animæ; ſicut etiam eſt formæ cuicumque.

18. Secundò è contrario aſſero, ſecundam animæ definitionem ab Ariſtotele traditam per immediatum ordinem ad operationem non eſſe quidditatiuam, ſed deſcriptiuam, vtpote explicantem animæ naturam per quandam eius proprietatem, magis quàm per primam eius differentiam eſſentialem. Ita ſumitur ex D. Thoma ſuprà, & declaratur in hunc modum. Nam anima duas habet habitudines: vna eſt formæ dantis eſſe ſubſtantiale compoſito, alia eſt principij effectiui operationum, quæ licèt immediatè conueniant animæ per ſeipſam; nihilominus inter ſe cōparatæ prior eſt ratio formæ, & habitudo ad informandum, quàm habitudo principij ad efficiendas operationes. Ergo prior eſt eſſentialis, ac per ſe primò conueniens animæ; poſterior verò eſt quaſi proprietas per ſe ſecundò illi conueniens. Antecedens probatur primò, quia anima, non ideo eſt anima, quia eſt principium operandi; ſed potiùs, quia eſt anima, eſt principium operandi. Nam ſicut res non eſt, quia operatur, nec quia eſt potens ad operandum; ſed quia eſt talis tantæque perfectionis, ideo operatur, vel potens eſt ad operandum; ita ſimiliter anima non dat eſſe, quia dat operari; ſed potiùs è conuerſo, dat poſſe operari, quia dat eſſe. Ergo ſecundùm naturam prior eſt in anima ratio formæ informantis, quàm principij operantis; ergo prior ratio eſt eſſentialis; ſecunda tamquam concomitans eſſentialem, quia in vnaquaque re eſſentialis ratio eſt prima omnium, & quaſi radix cæterarum; ergo.

2. Aſſert. cōſona D. Thomæ.

Eius probatio.

Huius probationis aſſumptum ſuadetur 1.

19. Declaratur hoc ex diuerſo modo, quo anima formaliter dat eſſe, & quo efficienter operatur, *vt quo*. Nam dat eſſe per ſeipſam, & immediatè, & ſubſtantiali modo ſine interuentu accidentis; eſt principium operandi non immediatè per ſeipſam ſolam, ſed mediante facultate accidentali. Vnde vel non influit immediatè per ſeipſam in opus vt multi volunt; vel ſi influit, non id facit ſine concurſu proximo potentiæ, nec ſine actione accidentali; ergo ſignum eſt, hanc rationem cauſandi, vel aptitudinem ad illam non eſſe ita eſſentialem animæ, ſicut eſt prior. Tertiò declarari hoc poteſt ex aliis formis: nam calor formaliter conſtituit calidum, & eſt calefaciendi principium. Prior autem ratio eſt prima & eſſentialis calori, vt talis forma accidentalis eſt; poſterior eſt veluti potentia conſequens illam. Idémque in forma ignis, & aliis ſimilibus conſiderari poteſt. Vnde ſi quis definiret formam Solis, eſſe quandam formam, quæ eſt primum illuminandi principium; profectò non quidditatiuam, ſed deſcriptiuam definitionem redderet. At quoad hoc eadem eſt ratio de anima, quia licèt illæ duæ rationes principij efficientis, & formæ, in anima perfectiores ſint, nihilominus inter ſe eandem proportionem ſeruant.

Suadetur 2.

Tertiò.

20. Denique definitio hæc datur per quid poſterius, & accidentale, ita enim opera vitæ ad animam comparantur; ergo non poteſt eſſe eſſentialis definitio ipſius animæ. Sed contra hoc inſtatur, quia potentia, vel habitus definitur quidditatiuè per actus; cùm tamen etiam actus ſit poſterior, & accidentalis ipſi potentiæ. Idem ergo erit in anima, militat enim eadem ratio. Potentia enim ideo per actus quidditatiuè definitur, quia licèt actus ſit poſterior in executione, eſt prior in intentione: nam eſt finis ipſius potentiæ, & vt ſic eſt tranſcendētalis habitudinis potentiæ ad actū: ideoque definitio potentiæ per actus eſſentialis eſt; ergo eodem modo iudicandum eſt de anima quatenus per habitudinem ad operationes in ratione principij definitur. Reſpondetur negando conſequentiam. Eſt enim notanda differentia inter ſubſtantiam, & proprietatem eius, quæ rem hanc egregiè declarat. Nam viuens, vt corpore, & animo conſtat, eſt quædam ſubſtantia completa, quæ eſt res omnino abſoluta, & non includit eſſentialem habitudinem etiam tranſcendentalem ad accidentia; nec de ſe eſt propter accidentia, ſed potiùs accidentia, quæ illam ſubſtantiam ornant, ſunt propter ipſam. Et eadem ratione anima, & corpus, quæ ſunt partes ſubſtantiales, & eſſentiales ipſius viuentis, licèt inter ſe habeant eſſentialem, & ſubſtantialem habitudinem, & tranſcendentalem reſpectum mutuum; non tamen habent tranſcendentalem habitudinem ad ſuas potentias, vel actiones, nec inde ſpecificantur; ſed potiùs tales proprietates naturaliter reſultant, ac conſequuntur ex perfectione eſſentiali, & ſubſtantiali talis formæ ſubſtantialis, quæ eſt anima. At verò potentiæ per ſe primò ordinantur ad actus, & illis coaptantur, & ideo ad illos habent tranſcendentalem habitudinem, & ab illis aliquo modo ſpeciem ſumunt, ideoque per illos eſſentialiter definiuntur, vt infrà de potentiis dicemus. Et videri poſſunt dicta in Metaphyſ. *diſp.*43. *ſect. vlt.* Vnde poteſt retorqueri argumentum. Nam anima ſecundùm ſpeciem, & ſubſtantiam ſuam, non ſpecificatur ab operationibus ſuis, ſicut potentiæ ab actibus; ergo nec definitur eſſentialiter per operationem, ſed tantùm à poſteriori eius natura per operationem notificatur.

Suadetur 4.

Inſtatur proxima ratio.

Occurritur.

Prædicta inſtantia retorquetur pro ipſa 2. aſſert.

21. Tertiò hinc colligo oſtenſionem primæ definitionis per poſteriorem ſimpliciter loquendo eſſe à poſteriori, quia eſt ab operatione formæ ad eſſe eius, ſeu ad formalem effectum eius, qui progreſſus manifeſtè eſt à poſteriori. Nec reſponſio de cauſa finali ſatis facit, quia conſiderata ſubſtantia animæ ſecundùm ſuam eſſentiam, non eſt operatio finis eius; ſed potiùs operatio eſt propter ipſam, vt Ariſt. dixit *in cap.*4. Deinde declaratur per cauſales propoſitiones. Nam anima non ideo eſt talis eſſentiæ, quia tales habet, vel habere poteſt operationes, ſed potiùs, quia eſt talis

3. Aſſert. probatur 1.

Probatur 2.

talis támque perfectæ naturæ, ac ſubſtantiæ, ideo ab illa prodire poſſunt tales operationes. Sicut etiam ſubſtantia Angeli, v.g. non ideo habet tam perfectam eſſentiam, quia habet tam perfectum intellectum, vel intelligendi modum; ſed potiùs è contrario. Idem ergo eſt de anima rationali, &

Probatur 3.

conſequenter de reliquis. Vnde confirmatur: nam potentiæ operatiuæ nō ſunt finis formæ ſubſtantialis, ſeu animæ, ſed ſunt conſequentes ipſam, & perfectionem eſſentialem eius; nemo enim dixerit, animam eſſe propter ſuum intellectum, ſed hunc reſultare ex eminenti virtute eius, vt ſit illi operandi inſtrumentum. Ergo ſimiliter operationes non ſunt finis animæ ſecundùm ſuam eſſentiam ſpectatæ, ſed illam conſequuntur ex perfectione abſoluta, quam in illa ſupponunt; ergo probatio quòd anima ſit talis naturæ, vel eſſentiæ, ex operatione, non eſt ex cauſa finali propria, ſed ex effectu conſequente, & ita eſt à poſteriori.

22.

Probatur 4. ex progreſſu Ariſtotelis.

Tandem hoc ipſum oſtenditur ex ipſo Ariſtotelis progreſſu. Nam primum omnium pro fundamento ſuæ demonſtrationis ſumit, *animatum ab inanimato vita* (id eſt, operatione vitæ) *ſeiungi*, vtique à poſteriori, & quoad nos. Ideoque ex his, quæ videmus, & experimur, illud pronuntiatum oſtendit: & eodem modo diſcernit inter viuentia ipſa gradus eorum, quatenus videmus plures, vel pauciores ex his operationibus participare. Eodémque modo colligit eſſe in viuentibus aliquod principium talium operationum, quæ collectio planè eſt à poſteriori, quia procedit ab effectibus, vt notioribus, & experimento cognitis. Vnde non fundatur in operatione, vt fine: nam hæc habitudo non eſt nota ſenſui; ſed multo magis latet, quàm quòd anima ſit forma corporis viuentis. Imò in rigore vera non eſt, ſi operatio animæ ad eius nudam eſſentiam comparetur, vt dixi. Ac tandem ex illo principio quòd anima ſit principium operandi à poſteriori demonſtrato, concludit, animam eſſe actum primum, ſeu formam corporis, per quod viuens operatur. Quæ collectio non ſolùm in fundamento, ſed etiam in ſe eſt à poſteriori. Quia, vt dicebam, non ideo anima eſt viuenti principium eſſendi, quia eſt principium operandi, ſed potiùs econtrario, quia illi dat eſſe, ideo dat etiam operari.

23.

4. Aſſertio.

Quartò verò addo, quoad nos, & conſideratis rebus in ordine ad exiſtentiam, & vt ſubſunt intentioni agentis, poſſe demonſtrationem illam dici aliquo modo à priori in genere cauſæ finalis.

Declaratur, & probatur.

Declaratur, & probatur, quia licèt virtus, & operatio alicuius ſubſtantiæ non ſit propria cauſa finalis perfectionis eius ſecundùm eſſe eſſentiæ, nihilominus finis agentis producentis illam ſubſtantiam in eſſe exiſtentiæ poteſt eſſe eius operatio. Vt ſol, v.g. non habet talem eſſentiam ſubſtantialem, quia eſt principium ſuo modo vniuerſale generationis inferiorum rerum. Sed hoc habet ex ſua perfectione abſoluta tamquam conſequens illam, non tamquam cauſata ab illa, etiam per modum cauſæ finalis, neque etiam per modum termini, ad quem illa ſubſtantia dicat habitudinem: vt in viuentibus iam declaraui.

Quo modo vnūquodque ſit ob ſuam operationem.

Nihilominus tamen in ordine ad exiſtentiam, & creationem verum eſt, ſolem eſſe à Deo factum propter ſuam operationem. Idémque in igne, & aliis rebus inanimatis conſiderare licet. Eadémque ratio eſt de viuentibus, vt, v.g. in homine, ſi naturam eius nudam, & ſecundùm eſſentiam tantùm conſideremus; non ideo eſt capax intellectualium

A

operationum, quia eſſentialiter ad illas ordinatur, quocumque modo id intelligatur, eſt enim eſſentialiter res abſoluta tantæ perfectionis eſſentialis, vt ex illa naturaliter reſultet capacitas intelligendi, & nihilominus hæc capacitas reſpectu agentis potuit eſſe motiuum, & ratio finalis producendi talem creaturam, quia voluit illam creare, vt ipſum intelligeret, ac videret. Et ratio eſt, quia res ſecundùm eſſentiam tantùm ſpectata, ſicut abſtrahit à cauſa efficiente, ita & à cauſa finali. Et ideo ſi ſit omnino abſoluta, non habet cauſam finalem ſuæ eſſentiæ, ſicut nec efficientem. In ordine autem ad exiſtentiam, ſicut nata eſt fieri à tali, vel tali cauſa, ita etiam apta eſſe poteſt, vt propter talem fi-

B

nem fiat; & hoc modo res omnes dicuntur eſſe propter ſuas operationes, iuxta intentionem primi agentis.

24.

Progreditur aſſertionis probatio.

Sic igitur dici poteſt operatio vitæ eſſe finis viuentis, in ordine ad exiſtentiam eius, & intentionem primi agentis, & ſub hac conſideratione aliquo modo redditur cauſa ob quam tali corpori organico, tamquam forma deſtinata, ſeu coniuncta eſt ab authore naturæ; quia tales operationes in aliquibus compoſitis corporalibus eſſe voluit. Et ita licèt demonſtratio illa ab operatione, quatenus ex notioribus nobis indicat propriam animæ naturam, & eſſentiam ſimpliciter ſit à poſteriori; nihilominus in ordine ad exiſtentiam, & productionem animæ indicat finem pro-

C

pter quem facta eſt: & ſub ea ratione tranſit in demonſtrationem à priori. Quod maximè poteſt deſeruire ad explicandum Ariſtotelem, qui vtrunque coniunxit, ſcilicet, demonſtrationem eſſe ex notioribus, ac proinde ab effectu, & per illam cauſam rei apparere, debet enim intelligi de cauſa rei non quoad eſſentiam eius, ſed quoad exiſtentiam, ſeu productionem. Et huic ſenſui facilè poteſt exemplum accommodari: nam inuentio lineæ mediæ ad quadrandum quadrangulum, ſolùm eſt cauſa quadrationis in ordine ad exiſtentiam, & effectionem eius: nam inſtruit agens, vt ſciat quadrationem efficere; non verò eſt cauſa, ob quam ipſa quadratio talis rationis, ſeu quaſi eſſentiæ ſit.

D

CAPVT IV.

Vtrùm Anima in vegetatiuam, ſenſitiuam & rationalem rectè, & ſufficienter diuidatur, & qualis huiuſmodi diuiſio ſit.

1.

Ratio excitandi quaſtionem.

QVoniam intentionis noſtræ eſt de ſola rationali anima ex profeſſo dicere, neceſſarium duximus diuiſionem hanc hoc loco præmittere: tum quia vnica rationalis anima eminenti quodam modo omnes illas rationes complectitur, vt videbimus: tum etiam, vt quid de inferioribus

E

animabus certum ſit ſtatuentes, illarum diſputationem relinquamus; nec de illarum proprietatibus amplius diſputemus, quàm ad animæ rationalis exactam cognitionē nobis ſit neceſſarium.

Arguitur 1. pro parte negat.

Videri ergo poteſt illa diuiſio non rectè tradita; quia non apparet, qualis eſſe poſſit, quia nec eſt generis in ſpecies, cùm anima vegetatiua, & ſenſitiua, interdum non differant eſſentialiter, nec etiam ſenſitiua, & rationalis: neque eſt ſubiecti in accidentia, cùm membra illa, & ſubſtantia ſint, & eſſentialiter interdum differant.

Cōfirmatur.

Et confirmatur, quia eadem proportio, ſeu ratio eſt de abſtra

abſtractis,& de concretis, ſeu de totis,& de partibus; ſed viuens non rectè diſtinguitur in vegetatiuum, & ſenſitiuum, & rationale; ergo nec anima in illa tria membra bene diuiditur. Minorem probamus; quia in bona diuiſione, vnum membrum non prædicatur de altero; ſenſitiuum auté vegetatiuum eſt, & rationale ad ſenſitiuum.

2. *Arguitur 2.* Secundò obiici poteſt, quia illa diuiſio videtur diminuta, quia omittit animam locò mouentem, & appetentem; quæ non minus poſſunt ab aliquibus ex illis membris diſtingui,quàm aliqua ex dictis membris inter ſe diſtinguantur. Aliunde verò videtur ſuperabundans, quia forma vegetans præciſa à ſentiente non videtur habere veram rationem animæ; quia nullam habet propriam vitalem operationem, ex qua rationem animæ præcipuè cognoſcimus, vt paulo antea dictum eſt. *Huius arg. aſſumptum probatur 1.* Aſſumptum probatur primò, quia in planta, v. g. nulla eſt operatio immanens: omnis autem operatio vitalis debet eſſe immanens,quia aliàs non erit à principio intrinſeco,ſed erit tranſiens ab extrinſeco agente in paſſum diſtinctum; ergo non eſt in plantis operatio vitalis. Maior probatur, quia omnes actiones partis vegetantis ſunt, vel ab ipſo viuente in cibum, ſeu alimentum, vel ad ſummum erunt inter partes diſſimilares per actionem vnius in aliam, ac proinde *Probatur 2.* tranſeuntes.Vnde probatur ſecundò idem aſſumptum, quia omnes actiones plantarum ſunt, vel alterationes per qualitates naturales communes rebus inanimatis, vt ſunt calor, humiditas, & ſimiles: vel ſunt motus locales per aliquam attractionem, vel expulſionem, quas actiones videmus etiam rebus inanimatis conuenire,vt magneti, & ſimilibus. Præterea aliunde videtur ſine cauſa inter illa membra poni anima rationalis, quia licèt operationem vitalem habeat, illam tamen vel non exercet per corpus, & ſic illa non eſt operatio animæ, vel ſi per corpus illam efficit, ad ſenſitiuam animam pertinet.

3. *Notatio pro dicendis.* Supponimus in primis, diuiſum huius partitionis eſſe illud ipſum, quod in præcedentibus capitibus definitum eſt, nimirum formam quandam ſubſtantialem, quæ ſit vera pars compoſiti per modum actus primi, & principij operationum talis compoſiti in ſeipſo; quæ forma vocatur anima, & compoſitum ipſum viuens appellatur.De hoc ergo diuiſo quatuor explicāda ſunt. Primum in hoc capite,quomodo omnibus,& ſingulis membris numeratis vera ratio animæ conueniat. Vnde conſtabit diuiſionem quoad hanc partem non eſſe defectuoſam, ſeu redundantem. Secundò explicandũ erit *in cap.ſequenti* quo modo illæ tres animæ inter ſe comparentur, vel quoad ſubordinationem, vel quoad ſeparationem vnius ab alia. Tertiò addendum erit *in cap.6.* quo modo membra illa inter ſe diſtinguantur. Quartò *in cap.7.* quomodo diuiſum adæquent; ita vt diuiſio diminuta non ſit.

4. *Notatio altera, de ratione animæ duo eſſe, quòd ſit forma corporis, & principiũ vitalium actionum.* Circa primum aduerto ex dictis in præcedentibus ad veritatem animæ duo requiri: vnum quaſi genus, vt ſit actus formalis, ac ſubſtantialis corporis; aliud per modum differentiæ, quam nos per ordinem ad operationem explicamus,dicentes eſſe debere principium primum operationum vitalium. Vt ergo de vnoquoque illorum membrorum oſtendamus veram rationem animæ illi conuenire, probare oportet illa duo in ſingulis inueniri. *Vtrunque in rationali inueniri oſtenditur. Primò.* In anima ergo rationali, vt rationalis eſt, ſatis per ſe notum eſt, quòd ſit principium operationum vitalium. Quia intellectualis operatio non ſolùm vitalis eſt, ſed etiam ad ſupremum vitæ gradum pertinet: & eſt maxima participatio vitæ diuinæ, propter quam dicitur anima rationalis ad imaginem Dei facta. Quòd *Secundò.* autem hoc principium ratiocinandi in homine non ſolùm ſit in ſe viuens, ſed etiam ſit actus quo homo viuit, & corpus hominis actuans, vt vera forma, licèt videatur etiam ipſa experientia ſatis notum; nihilominus multis Philoſophis fide carentibus occultum, & incognitum fuit.Et ideo *cap. 12.* probabimus animam rationalem, etiam quoad hanc partem, eſſe veram animam. Nunc ergo ſupponatur hoc, & conſequenter illam animam ſub illo diuiſo contineri; illúdque propriè, & eſſentialiter illi conuenire.

Secundò notiſſimum etiam eſt, principium ſentiendi in animalibus brutis eſſe veram animam. Nam, vt Ariſt. *lib.1. de Plant.* in principio (vel qui fuit illius libri author) dixit, *Vita in animalibus patens eſt, & manifeſta, in plantis verò occultior, nec adeò euidens.* Quod eiſdem ferè verbis dixit Aug. *lib. de Quantitate animæ, cap.33.* Et meritò: nam in primis in animalibus, & in nobis ſentientis vitæ operationes experimur, quatenus in ſenſibus cum cæteris animalibus conuenimus, & in ipſiſmet brutis euidentia ſigna cognitionis, doloris, & motionis ab intrinſeco principio cōſpicimus. Quòd autem omnis cognitio, & appetitus, qui ad illam conſequitur, etiamſi per materiales potentias ſentiendi, & appetendi fiant,à ſubſtantiali principio interno procedant, non minùs euidens eſt; quia tales actus ab ipſo cognoſcente, & appetente fiunt, & in eo manent, & per illos ſeipſum ab intrinſeco perficit, & hoc eſt viuere accidentali vita, vt *in cap.1.& 2.* declaratum eſt. Ergo in ſubſtantiis corporalibus, ſic operantibus euidens eſt, dari principium internum, à quo tales actus principaliter procedunt, & à quo eſſentialiter, ſeu neceſſariò dependent, cuius certum ſignum eſt, quòd per abſentiam,vel ſeparationem, aut deſtructionem talis principij ceſſat in illo ſenſibili corpore inanimi omnis talis operatio. Eſt ergo in re ſentienti intrinſecum principium vitæ. 5. *Vtrũque etiam in anima bruti.* *Ac primùm quod ſit vitaliũ actionum princi. pium.*

Quòd autem illud principiũ ſit actus corporis, 6. patet ex dictis *in cap.præced.* quia principium intrinſecum operandi eſt actus, & forma dans eſſe corpori ſic operanti: tale autem eſt principium ſentiendi, quia hæc operatio talis eſt, vt natura ſua ab intrinſeco principio fieri poſtulet;vt experientia conſtat: nam deficienti illo principio, talis operatio fieri non poteſt. Deinde principium ſentiendi, vt ſic, ſi gradum illum non tranſcendat, materiale eſt, ſicut & operationes eius; ergo eſt actus pendens in fieri, & in eſſe à materia,nam de eius potentia educitur; ergo vnitur illi vt forma, quia eductio, & dependentia à ſubiecto,non eſt niſi per vnionem formalem ad illud,vt in Metaphyſica explicatum eſt. Eſt ergo principium ſentiendi in animalibus brutis verus actus corporis, vnde etiam corpus illud organicum eſt,vt oculis etiam conſpicitur; ergo tale principium eſt vera anima, & non niſi ſenſitiua; ergo anima ſenſitiua eſt vera anima. Nec in hoc puncto difficultas alicuius momenti occurrit. Quòd ſi aliqua fuerit, vel obiter in diſcurſu huius capitis, vel copioſiùs tractando de huius animæ facultatibus explicabitur. *Deinde quod ſit forma corporis.*

In anima verò vegetatiua res eſt obſcurior, 7. quia in plantis vita eſt latentior, vt idem Philoſophus *in d. lib. de Plant.* dixit. Veruntamen loquendo de forma purè vegetatiua, qualis eſt forma plantarum, ſatis euidens eſt, eſſe actum formalem *Denique vtrunque inueniri in anima vegetante oſtēditur.*

malem, & ſubſtantialẽ corporis plantæ, vel arboris: nam totum illud cõpoſitum materiale eſt. Vnde actus ſubſtãtialis eius materialis eſt, ac proinde pendens à materia, & eductus de potentia illius; ergo vnitus illi vnioni formali, & ſubſtantiali. Alterum ergo in illa forma minus eſt euidens, ſcilicet, an ſit actus operationum vitalium. Propter quam cauſam moderni aliqui (vt relatum inuenio) negare auſi ſunt formam vegetatiuam præcisè ſpectatam eſſe animam; qui conſequenter negant, plantas viuere. Quam fuiſſe antiquam aliquorum opinionem Philoſophorũ refert Plutar. *lib.5. de Placit. Philoſoph. cap.26.* & Theodor. *ſer.5.* contra Græcos, plures ex illis Philoſophis nominat, & ſpecialiter Stoicos, quibus etiam illam ſententiam tribuit Clemens Alex. *lib.8. Stromat. prope initium.* §.2. *Eſt ergo*, vbi ipſe indicat quæſtionem eſſe poſſe de nomine, de quo ſtatim dicemus.

Ac primò quòd ſit actus corporis.

Quòd verò ſit principiũ actionum vitaliũ negant aliqui moderni.

Imò & veteres quidã apud Plutar. Theodor. & Clemen. Alex.

8\. Primum eorum fundamentum, ac principium eſt iam tactum, quòd omnes actiones partis vegetantis tranſeũtes ſunt, & per alterationes merè naturales, & communes rebus non viuentibus fiant. Secundum addi poteſt, quia nihil fit ab arboribus, ſeu plantis, quod non poſſit ab extrinſeco agente in eis fieri; ergo ſignum eſt talem actionem, non eſſe actũ vitæ, quia actio ſumit ſpeciem ſuam à termino, & ideo ſi terminus natura ſua non eſt vitalis, nec actio, qua fit, erit vitalis: terminus autem, qui poteſt ab extrinſeco agente fieri, non eſt vitalis; ergo nec actio; ſic enim motus cæli vitalis non eſt, quia ſufficienter ab extrinſeco fieri poteſt. Probatur ergo antecedens, quia prima operatio plantæ eſt nutritio, & augmentatio; at verò augmentum arboris poteſt fieri ab extrinſeco agente: nam poteſt Deus creare arborem cum toto augmento, quod per nutritionem, vel augmentationem conſequi poteſt.

Eorum fundam. 1.

Secundum.

9\. Dices poſſe quidem Deum totam illam molem ſimul creare, & ita poſſe concreando facere id, quod per augmentum acquiri poſſet; non tamen poſſe per ſe facere illud augmentum ſine actione vitali. Sed contra hoc inſtatur, quia poſſet Deus ſine vlla actione ipſius plantæ augmentum eius eodem ſucceſſiuo modo paulatim efficere, applicando nutrimentum per ſolam ſuam motionem localem ſuſpendendo actionem plantæ, non præbendo illi concurſum neceſſarium ad agendum, & per ſolam ſuam potentiam efficiẽdo, quidquid planta poſſet efficere; in hoc enim nulla eſt repugnantia. Et per illud ſatis videtur oſtendi in tota illa operatione veram vitæ rationem non inueniri. Et ſimile argumentum de nutritione, & aliis actionibus plantarum fieri poteſt. Et æquè procedit in animalibus, & hominibus ſpectatis præcisè, quatenus ſe nutriunt, vel augent, &c. nimirum quòd ex ea præcisè ratione non viuant, ſed quatenus in eis aliquid cognitionis, aut ſenſus in illa actione miſcetur, vt quòd diſcernunt alimentum, ſentiunt famem, & ideo mouentur ad cibum quærendum, &c. Vnde quidam antiqui, vt vitam plantis concederent, ſenſum etiam illis tribuebant, dicentes illas appetere cibum, illũmque diſcernere, & in eo capere voluptatem, ſentientes ſine his non eſſe vitam. Vnde cùm illa de plantis incredibilia, & ridicula ſint, ſequitur nec vitam habere, nec earum formam eſſe animam. Et confirmari tertiò hoc poteſt ratione, quæ videtur maximè à priori, quia nulla res creata habet vitam, niſi quatenus aliquo modo participat vitam Dei: ſed non participant vitam Dei, niſi qui cognitionem, & amorem participant; ergo quidquid nõ participat cognitionem, & amorem, non viuit; ac ſubinde ſine ſenſu, vel intellectu non eſt vita. Maior videtur euidens, quia nihil perfectionis eſt in creatura, niſi per participationem diuinæ perfectionis. Vnde creatura non eſt ens, niſi per participationem diuini eſſe, ſeu diuinæ entitatis; nec eſt ſubſtantia niſi per participationem diuinæ ſubſtantiæ; ergo nec eſt viuens, niſi per participationem vitæ diuinæ.

Euaſio proximi fundam. Inſtatur.

Antiqui ſenſum plãtis tribuebant.

Tertium fundam.

10\. Dices conſequentiam non eſſe formalem: nam creatura eſt corpus, & non eſt participatio diuinæ corporeitatis. Reſpondeo conſequentiam eſſe formalem, habereque eandem rationem in qualibet perfectione ſimpliciter ſimplici: nam omnis illa eſt in Deo formaliter, & per eſſentiã; & ideo ſi in creatura inuenitur formaliter, neceſſariò eſſe debet per participationem ſimilis perfectionis Dei. Secus verò eſt in perfectione non ſimpliciter, quæ in Deo tantùm eminenter inuenitur; & ideo licèt ab ipſo participetur, non tamen per formalem conuenientiam participatam, ſed per alium inferiorem modum. Viuens autem, vt ſic, dicit perfectionem ſimpliciter, cùm in Deo formaliter, & abſolutè, ac per eſſentiam inueniatur: & ideo non poteſt in creatura inueniri, niſi per formalem participationem vitæ diuinæ; ſecus verò eſt de ratione corporis, quæ perfectionem ſimpliciter non dicit. Iam ergo probatur prima ſubſumpta propoſitio, quia in Deo nulla ratio vitæ inuenitur, niſi quia cognoſcit & amat; ergo vita Dei non poteſt formaliter participari niſi per cognitionem, & amorem; ergo è contrario, quæ non participant cognitionem, & amorem aliquo modo, nullo modo vitam Dei participant, ac ſubinde non viuunt; ergo plantæ non viuunt, nec forma earum eſt anima.

Effugium proximi fundamenti obſtruitur.

11\. Nihilominus, & in Theologia certum & in Philoſophia euidẽs eſt, & plantas viuere, & formam vegetatiuam eſſe veram animam. Eámque ob rem in hac veritate aſſerenda omnes Philoſophi & Theologi conueniunt. Et in primis habet fundamẽtum in Scriptura, dicit enim Paulus 1. Cor. 15. *Tu quod ſeminas, nõ viuificatur, niſi prius moriatur.* Vbi productionem plantę, *viuificationem* appellat; ergo quod ſic producitur viuit, vtique vita vegetatiua. Vt ponderauit Aug. *lib.1. de ciuit. cap.20.* dicẽs, *Hoc genus rerum*, id eſt, plantarum, *quamuis non ſentiat, viuit, ac per hoc poteſt mori, & occidi:* & adiũgit illud Pſalm. 77. *& occidit in grandine vineas eorum.* Vnde Dionyſ. *cap.6. de diuin. nom. prope initium*, quaſi reſpõdẽs tertiæ rationi à nobis factæ, inquit, *ex ipſa*, vtique vita Dei, *& animantes omnes, & plantæ iuxta extremam vitæ harmoniam, vt viuant acceperũt.* Et iterum in fine, *Ex ipſa* (inquit) *viuificatur, & conſouentur, & animantes cunctæ, atque arbores, & ſiue ſpiritualem dixeris, ſiue rationalem, ſiue ſenſitiuam, ſiue nutritiuam, ſiue vegetatiuam, ex ipſa viuit*, &c. Hinc Aug. lib. de vera relig. cap. 55. *Non ſit*, ait, *vobis religio illius vitæ, qua dicuntur arbores viuere, quoniam nullus ſenſus in illa eſt.* Et diuiſionem trium animarum tradit *lib.8. de ciuit. cap.* 8. Idem Ariſtot. *in citato loco*, & certiùs *in lib.2. de Anima, cap.* 1. & 2. & ſæpè aliis in locis, quæ infrà notabimus. Et D. Thom. 1. *p. q.* 18. *a.* 1. & 2. vt omittam alios Philoſophos, & Theologos, qui eos ſine contradictione ſecuti ſunt.

Pars affir. ſtatuitur.

Probatur ex Scriptu. & Patribus.

12\. Ratione probatur, quia vegetatio ipſa, ſeu nutritio eſt vita quædam, ſeu vitalis operatio; ergo forma, quæ ita informat corpus, vt ſit principiũ talis operationis, eſt anima. Conſequentia euidens eſt ex ſuprà dictis. Antecedens verò pendere quidem poteſt ex ſignificatione vocis; vt dixit Alexan

Probatur deinde ratione phyſicè demonſtrante.

Alexandrinus. Vocis tamen ſignificatio ſumenda A eſt ex communi vſu, & prima impoſitione ab omnibus recepta. Oſtendimus autem ſuprà ex communi peritorum ſententia, & omnium ferè hominum conſenſione in rebus creatis, in hoc diſtingui viuentia à non viuentibus, quòd non viuentia non habent intrinſecum principium ſe mouendi per ſe loquendo, vt in elementis, lapidibus, metallis, & ſimilibus videre licet. Dico autē *per ſe loquendo*, vt omittam quæſtionem de grauibus, & leuibus, & de reductione aquæ calidæ ad priſtinam frigiditatem, & ſimilibus; de quibus dubitari ſolet, an illæ actiones ſint à principio intrinſeco rerum, quæ ſic mouentur, à qua quæſtione nunc abſtinere volumus. B Nam quidquid in ea dicatur, certum eſt illam actionem non eſſe vitalem, quia non eſt per ſe, ſed quaſi per accidens in tali natura, quia non eſt per ſe inſtituta; vt in illa, ſeu per illam actionem ſe exerceat; ſed per accidens illi conuenit, vt ſtatum connaturalem acquirat, vel recuperet, in eo quieſcat. Viuentia autem ſe ipſa mouere per ſe poſtulant, ita vt ad illorum perfectionem hoc per ſe pertineat: & tunc cenſeantur eſſe in proprio ac perfecto ſtatu, quando actu ſunt in connaturali operatione, qua ſe ipſa mouent. At verò plantæ per ſe, & ab intrinſeca natura poſtulant eſſe in continua actione, & motione ſui, vel vt ſe conſeruent nutriendo, vel vt ad perfectum ſtatum augmenti ſua corpora perducant, vel vt ſua indiuidua conſeruent ſe nutriendo, C vel vt conſeruent ſpeciem ex ſua ſubſtantia aliquid generando, vel ſemen ad generationem aptum præparando; ergo huiuſmodi corpora viuentia ſunt, & opera illorum vitalia ſunt; ergo, & forma illorum vera eſt anima. Et hæc quidem eſt phyſica demonſtratio.

Proteruus negans hanc demonſtrationem, mittendus.

Niſi quis proteruus exiſtat, dicens, non ſatis eſſe ad rationem vitæ, vel operationem vitalem, quòd ſit illo modo à propria forma in ſuo naturali ſtatu petente talem actionem, qua idem ſuppoſitum ſeipſum moueat, ſed eſſe neceſſarium, vt actio ſit ex his, quæ ab eadem potentia fiunt; & recipiuntur immediatè: ſic verò reſpondens, relinquendus eſt, tamquam de voce contendens, contra communem vſum eiuſdem vocis; & nihilominus ſoluendo argumenta hanc proteruam D contentionem ſufficientiſſimè refutabimus.

13. *Ad 1. fundam. in n.8. vel potiùs 2. quoad primam probationem.*

In primo ergo fundamento contrariæ ſententiæ, duo tanguntur, vnum eſt, quòd actiones partis vegetantis ſunt tranſeuntes: aliud eſt quòd fiunt per alterationem primarum qualitatum. Ad priorem autem partem reſponderi poteſt primò, non eſſe contra rationem actionis vitalis quòd ſit tranſiens; vel è contrario non eſſe de ratione actionis vitalis, quòd ſit immanens; nam licèt omnis actio immanens vitalis ſit, non videtur neceſſarium, vt è conuerſo omnis actus vitalis ſit immanens: & ſimiliter licèt actio tranſiens, vt ſic, & ex generali ratione ſua non poſtulet eſſe vitalis, non tamen illi repugnat, quod ex peculiari differentia, aut modo quo fit ſit vitalis, vt in E plantis eſſe cernitur, tactúmque eſt, & magis ſtatim explicabitur. Ita ſentit Fonſ. *lib.9.Met.cap.9. text.16.in Comment.* Secundò verò ne in hoc etiam fiat quæſtio de nomine actionis immanentis, eiúſve ſignificato, diſtingui poteſt duplex actio immanens: nam vno modo dici poteſt immanens, quia manet, & inhæret in potentia, à qua proximè fit, ſeu in eodem organo per quod fit; vel ſolùm quia eſt in eodem ſuppoſito, ſeu toto, licèt in eo fiat ab vna parte per aliam, ſicut animalia dicuntur ſe mouere per diſtinctas partes, vnam per ſe mouentem, & aliam per ſe motam. Si ergo intelligatur de ratione actus vitalis eſſe, vt ſit immanens primo modo, ſic negatur aſſumptum, vt iam negatum eſt; ſi verò id intelligatur de actu immanenti generatim ſumpto, vt ab illis duobus modis abſtrahit, conceſſa illa propoſitione, negatur, proprias actiones animæ vegetatiuæ ita eſſe tranſeuntes, vt nullo modo ſint immanentes. Nam ſunt immanentes reſpectu totius, ſeu ſuppoſiti ſe per ſe mouentis, ac perficientis, vt eſt per ſe euidens, & ex declaratione data, & ex ipſa experientia. Quòd autem hæc immanentia ad rationem vitalis operationis ſufficiat, probari poteſt, ex generali ratione viuentis iam declarata; quia illa immanentia ſufficit, vt idem ab intrinſeco moueat ſeipſum ex virtute eiuſdem formæ, quæ eſt principium primum, & intrinſecum talis operationis in eodem ſuppoſito, cui dat ſui eſſe; ergo ille modus operandi immanenter, ſatis eſt, vt & operans ſit viuens, & forma eius ſit anima, & actio eius vitalis ſit. Et pro hac reſponſione videri poſſunt, quæ dixi *in Metaph.diſp. 48.ſect.6.num.*10.

Altera reſponſio duplicis modi actionis immanentis, quorū quilibet ſufficit ad vitalem.

14. *Reſponſio quoad 2. probationem in eodē n.2.*

Vnde ad alteram partem, quòd tales actiones fiunt per alterationes materiales, & per qualitates elementares, & cōmunes rebus inanimatis; ſimili modo reſpondetur in primis negando illationem: Nam hoc non repugnat actioni vitali, quia & alteratio ſi ſit circa ſeipſum, & ex propria virtute actiua intrinſeca, poteſt vitalis eſſe ex modo, quo fit, & qualitas elementaris, vt eſt animæ inſtrumentum, poteſt eſſe principium proximum vitaliter operandi, ſicut calor in animali eſt inſtrumentum animæ ad producendam carnem, quod non habet in igne, vel in alio inferiori corpore.

Altera reſponſio.

Deinde verò addimus præter has qualitates habere animam vegetantem peculiares facultates, & potentias, quæ neque in elementis, neque in miſtis inanimatis inueniuntur, vt ſunt facultates nutriendi, trahendo alimentū, & intimo quodam modo illud diſtribuendo, conuertendo, & ſibi vniendo, & facultas fabricandi ſemen, & illi tribuendi virtutē fabricandi, & organizandi corpus; ſiue facultates hæ ſint in re diſtinctæ, ſiue vna totam hanc virtutem contineat. Nam vtrumque ſit, oſtenditur inde in tali forma altior modus operandi ab intrinſeco, quàm in cæteris inanimatorum formis inueniatur. Et hac ratione dixit Ariſtot. *lib.2.de Ani. cap.* 4. animam eſſe augendi, nutriendíque cauſam, non elementa.

15. *Ad 2. fundam. in eodem num.8.*

Ad ſecundum in primis bene ibi reſponſum eſt non eſſe eandem rationem, de perfectione, vel magnitudine corporis viuentis ſimul producta cum ipſo viuente, & quando Deus creauit hominem, vel animalia, & arbores perfectæ magnitudinis, vel de illa quæ poſt rem in parua quantitate productam, paulatim acquiritur per propriam, & intrinſecam actionem rei iam genitæ. Quia in priori productione vnica eſt actio momentanea merè tranſiens ab extrinſeco agente: in poſteriori verò actio augmentatiua ſic perfectiua rei prius productæ eſt diſtincta, & eſt ab intrinſeco principio eiuſdem rei ſe perficientis, & ideo augmentatio eſt actio vitalis, licèt prima productio, vel comproductio eiuſdem perfectionis vitalis non ſit. Nec hoc eſt mirum, quia illa prior productio non eſt ſecundùm modum, & virtutem agentium naturalium, ſed per altiorem virtutem authoris naturæ.

16. *Ad inſtantiā in n.9.*

Vnde ad replicam in argumento factam concedo Deū de abſoluta potētia poſſe paulatim augere arborem. v.g. cum eadem ſucceſſione, conuerſione,

uerſione, & vnione, ac deſtributione alimenti; & aggeneratione eorundem membrorum; quia in hoc nulla apparet repugnantia, vt argumentum probat. Tunc autem nulla ibi interueniret actio vitalis, quia tota eſſet ab extrinſeco principio. Et ideo non ſequitur, actionem non eſſe vitalem quando fit ab eadem arbore parua paulatim ſe augente, quia tunc fit à principio intrinſeco, & modo connaturali, vt explicatum eſt. Vnde concedo non repugnare, eandem rem, quæ per actionem vitalem fit, poſſe fieri ab altero agente abſque vitali actione, ſi diuerſo modo fiat. Nam fortaſſe etiam ipſas entitates, ſeu qualitates actuum vitalium rigoroſè permanentium poteſt Deus facere ſine concurſu potentiæ, & tūc actiones non eſſent vitales, licèt res, ſeu qualitates productæ eſſent eædem. Quòd ſi vlteriùs inferas ſequi dari poſſe duas actiones eiuſdem ſpeciei à duobus agentibus, & vnam eſſe vitalem, & non aliam, quia vna fit ab intrinſeco principio eius in quo fit: & altera ab extrinſeco agente, cùm tamen eundem terminum producant, ac proinde ſint eiuſdem ſpeciei. Reſponderi poteſt, vel negando ſequelam, quia illæ actiones nō ſunt eiuſdèm ſpeciei; quia idētitas materialis termini non ſemper ſufficit ad vnitatem ſpecificam actionis, ſi modus efficiendi diuerſus ſit, vel certè ſi in præſenti non inuenitur ratio ſufficiens ad diſtinctionem ſpecificam actionum, poteſt facilè concedi ſequela; quia vitalitas actionum non dicit aliquid abſolutum in ipſo termino, ſed habitudinem ad tale principium cum denominatione ab illo, quæ habitudo, & denominatio poteſt eſſe propter diuerſitatem actionis, etiamſi diuerſitas ſit tantùm numerica per reſpectum ad diſtinctum agens, & ad ſpecificam non perueniat.

Res producibilis vitaliter, produci poteſt non vitaliter.

An tales productiones dicantur eiuſdē ſpeciei.

17. Sed inſtabis, quia totus ille modus actionis in ſeipſum, & cum reſpectu ad proximum principium intrinſecum in rebus inanimatis reperitur, nam ignis ſeipſum auget, trahendo, ac conuertendo materiam, & illam tādem ſibi vniēdo, quæ vnitio actio eſt manens in ipſomet igne, ſeu augente, & ita reſpectu illius eſt ab intrinſeco principio; & ſimiliter ſe nutrit aliquando, licèt non augeatur, vt in igne lucernæ videre licet. Vnde Ariſt. *lib.* 2. *de Generat. cap.* 8. *text.* 50. dicit, inter elementa ignem nutriri: & *in lib.* 1. *Mag. Moral. cap.* 4. virtutem altricem plantæ cum virtute ignis æquiparare videtur. Simili modo in lapidibus quibuſdam, & metallis idem modus nutrimenti, & augmenti eſſe videtur. Ad hoc verò reſponſio communis eſt, hanc nutritionem, & accretionem ignis, vel lapidum, ac ſimilium rerum ſolùm eſſe per iuxtapoſitionem, & per actionem merè tranſeuntem inter agens, & patiens, quæ ſunt diſtincta ſuppoſita. Quæ nutritio in primis eſt merè accidentaria ad naturalem ſtatum ignis, vel cuiuſcunque alterius inanimati corporis, non enim ordinatur ad perfectionem ipſius agentis, ſed ad generandum ſibi ſimile. Quòd autem inde ſequatur vnio inter agens, & patiens, & quòd ex vtroque reſultet vnum maius, quaſi per accidens euenit ex propinquitate & homogeneitate inter agens, & patiens. Vnde ſi ignis inflammet ſtupam diſtantem, vt interdum accidit, non augebitur, ſed generabit ſibi ſimilem per actionem merè naturalem ſine vlla ſpecie vitæ, cùm tamen actio ſit eiuſdem rationis; vnde non magis eſt à principio intrinſeco, quando ignis vnitur ſimul alteri parti denuò ignitæ, & ideo augeri dicitur, nec illa vnitio magis eſt in igne generante, quàm in genito, nec videtur eſſe propria, ac per ſe actio,

Inſtatur adhuc cōtra vitalitatem plantarum variis exēplis.

Diluitur inſtantia ex diſcrimine dictorum exemplorū à plantis.

A ſed naturaliter reſultās ex propinquitate corporū eiuſdem rationis, quæ facilè permiſcentur; vti vniuntur duæ aquæ fluentis quando contingunt.

18. Deinde hanc differentiam inter ignis nutritionem, ſeu augmentum, & vegetabilium, declarat Ariſt. *lib.* 2. *de Ani. cap.* 4. *text.* 41. ex eo quòd *ignis accretio in infinitum progreditur, & eo vſque fit, quouſque ſit combuſtibile*, at eorum omnium *quæ natura conſtant*, id eſt, viuunt, ſeu vitam habent, *eſt finis tam magnitudinis, quàm accretionis, & hæc omnia animæ ſunt.* Ex hoc enim ſigno optimè colligitur, accretionem in igne non eſſe quaſi ex inſtitutione talis naturæ, nec quia per ſe requiratur ad ignis præexiſtentis perfectionem, ſed veluti ex accidenti conſequi ex naturali virtute generandi
B ſibi ſimile, educendo formam ex materia ſibi propinqua. In plantis verò, & aliis, quæ vegetantur, eſſe ex peculiari perfectione, & ordine talis naturæ, quæ definitam perfectionem, & modum acquirendi illam propriam perfectionem talibus rebus præſcripſit. Item oſtenditur illo ſigno accretionem ignis fieri tantùm per appoſitionem vnius corporis ad aliud, quæ in corporibus eiuſdem rationis eſt quaſi accidentaria. Et ideo in quacunque mole, & in quocunque elemento, & miſto, ſi aliud ab intrinſeco non obſtet, fieri poteſt. Contrarium verò oſtenditur in vegetabilibus, ideo enim certum terminum magnitudinis requirunt ab intrinſeco, quia peculiari facultate augentur, quæ finitæ virtutis eſt; & ideo
C in modo illo intrinſeco accipiendi, vel attrahendi cibum, ſeu nutrimentum, & elaborandi illud, certum terminum habet.

Idem diſcrimen declarat Ariſtot.

19. Eſt etiam optimum argumentum, quod ſumitur ex diuerſa diſpoſitione corporis, ignis, v.g. & plantæ: nam ignis totus eſt homogeneus, & non habet à natura certam figuram, aut partium diſpoſitionem, & conſequenter nec determinatam partem, per quam nutriatur, ſed iuxta neceſſitatem, aut applicationem corporum adiacentium ex hac, vel illa parte augetur, & in hanc, vel illam figuram conformatur. At plantæ corporibus organicis conſtant, & in illis habent diſtinctas virtutes, & per quandam partem intrinſecum alimentum ſumunt. Vt notauit Ariſt. *lib.* 2. *de par-*
D *tibus animalium, cap.* 10. Et deinde illud imperfectè, ſeu generali quodam modo diſponunt: deinde ad reliquas partes per certas vias, & internas motiones trahitur, & ab vnaquaque diſponitur modo ſibi accommodato, & in certa figura, ac temperamēto. Vnde etiā in ſua nutritione proportionem in omnibus partibus ſeruant, vt in libris de Generatione latiùs oſtenditur; ergo ſignum eſt modum hunc nutritionis eſſe longè diuerſum.

Declaratur etiā aliter.

20. Et quod in igne declaratū eſt, in cæteris corporibus inanimis eandem rationē habet. Vnde Ariſt. *in d. lib.* 1. *Magn. Moral. cap.* 4. expreſsè dixit, *animæ portionē eſſe, qua alimur, quámque altricē appellamus.* ſubditque, *iure ita cenſeri, nā lapides ali nō poſſe inuenimus, & proinde non eſſe dubiū, quin ſit ali animatorū,*
E *quòd ſi animatorū, cauſa eſt anima.* Loquitur autem ibi de propria nutritione. Vnde quādo inferiùs, & in aliis locis igni videtur nutritionē tribuere, loquitur generali modo de nutritione per ſolam actionē in proximā materiā, quæ igni ſpecialiter, & quaſi per antonomaſiā propter maximā eius actiuitatem tribuitur. Et quia dum in his inferioribus locis extra propriā ſphærā exiſtit, ſemper eget pabulo, & aliqua materia, in qua per continuam actionem, & conuerſionem in ſuam ſubſtantiam conſeruetur; quoniā aliàs facilè à circūſtantibus cōtrariis corrūpitur. Nā quòd illa neceſſitas nō ſit

Satis fit Ariſtoteli adducto in n. 17.

ab intrinſeco, facilè oſtenditur, tum quia in propria ſphæra, vbi diſtat à contrariis, ſine vlla huiuſmodi actione conſeruatur: tum etiam à priori, quia cùm ex partibus eiuſdem rationis, & omnino ſimilibus conſtet, non poteſt ab intrinſeco habere actionem in ſeipſam, propter quam extrinſeco nutrimento indigeat. Quod ſecus eſt in vegetabilibus etiam infimis; vt ſunt inſenſibiles plantæ, quarum cõpoſitio eſt ex partibus heterogeneis, inter quas eſt naturalis actio, & ita ab intrinſeco indigent alimento, vt conſeruentur, ac proinde illarum nutritio propria, & vitalis eſt. Ex quo etiam prouenit, vt certam habeant durationis periodum, quam ignis ab intrinſeco non habet.

Ad 3. fundam. in n. 9.

21. Ad tertium reſpondemus, vitam Dei non conſiſtere in aliqua propria actione diſtincta à ſua ſubſtantia, vel potentia, quam intra ſeipſum ſemper exerceat: nam hoc eſt contra ſimplicitatem, & immutabilitatem Dei. In omni autem viuenti creato, actualis vita in actu diſtincto, & accidentali conſiſtit. Quapropter nulla creatura quoad hoc participat vitam Dei, vt per ſolam ſubſtantiam ſuam actu viuat; ſicut viuit Deus. In hoc ergo dicuntur aliquæ creaturæ participare vitam Dei, quia ſicut Deus ab intrinſeco ſemper eſt in actu vltimo, & perfecto per ſeipſum; ita creaturæ aliquæ per ſe habent poſſe ſe conſtituere in actu ſecundo, modo tamen minùs perfecto quàm Deus. Nam Deus per ſeipſum ſine actione ad intra, viuentia autem creata efficiendo circa ſe, in actu vltimo ſe conſtituunt. Vt *in Metaphyſ. diſp.* 30. *ſect.* 14. latiùs declaraui. Hoc ergo poſito, ad argumentum reſpondemus, etiam purè vegetabilia in hoc participare vitam Dei, quòd aliquo modo per ſeipſa ſe conſtituunt in actu vltimo ſibi poſſibili. Quod ſatis eſt, vt ſub generaliſſimo cõceptus analogo viuentis, abſtrahente à creato, & increato, & à conſtitutione in actu vltimo, media efficientia vltimi actus, vel ſine illa, etiam plantæ cum Deo comprehendantur. Ad contrariam ergo probationem maioris propoſitionis reſpondemus, quòd licèt in Deo non ſint alij actus vitales, noſtro etiam intelligendi modo, niſi intellectus, & voluntatis; nihilominus in illis includuntur rationes magis, vel minùs communes; ſeu abſtrahibiles, vt ſecundùm aliquam earum poſſint vegetabilia cõuenientiam aliquam analogam in ratione viuentium cum Deo habere. Nam in Deo reuera vnus tantùm eſt gradus vitæ, qui eſt intelligere, quem ſolæ naturæ intellectuales participant; & nihilominus etiam bruta animalia participant vitam Dei, quia licèt non participent intelligere Dei, vt intelligere eſt, ſaltem participant illud ſub abſtractiori ratione, vt eſt cognoſcere. Sic ergo vegetabilia, licèt non habeant conuenientiam cum intellectione Dei, etiam ſub ratione cognitionis, habent aliam magis abſtractam, quæ eſt conſtitui per ſeipſa, ſeu operari circa ſe, ſumpto, *operari*, latè vt abſtrahit ab efficientia, vel eſſe in actu per eſſentiam.

Quo ſenſu viuentia participent vitam Dei.

Cõcluditur ratio pro anima vegetabilium pro qua à n. 7. diſceptatur.

22. Ex quibus omnibus tandem concludi poteſt ratio, quæ rem declarat, & quæſtionem de nomine tollit. Nam ex dictis eſt manifeſtum habere vegetabilia quemdam modum eſſendi, & operandi altiorem, & perfectiorem modo eſſendi, & operandi inferiorum corporum tali operatione carentium, quia ſunt magis actualia, vt ſic dicam, & habent formam minùs materiæ immerſam, magíſque illi dominantem. Item eſt euidẽs, ſecundùm hanc perfectionem habere vegetabilia aliquam conuenientiam ſubſtantialem cum ani-

A malibus, & hominibus, quam non habent inferiora corpora cum iſtis omnibus, quatenus vegetabilia poſſunt circa ſe operari propriè, & per ſe in vltimo actu ſe conſtituere. Ergo hic conceptus communis vegetabilibus, & cognoſcẽtibus, ſicut eſt vnus, ita & potuit vna voce ſignificari, ſignificatus eſt autem nomine viuentis, vt conſtat ex dictis, & ex vſu, iuxta quem ait Aug. lib. 11. de Ciuit. cap. 16. *In iis, quæ quoquo modo ſunt, & non ſunt, quod Deus eſt, proponuntur viuentia non viuentibus, & in his, quæ viuunt, præponuntur ſentientia non ſentientibus, & arboribus animalia.* Sicut ergo nomine viuentis aliquis gradus communis plantis, & animalibus ſignificatur; ita forma conſtituens viuens in ſua communitate ſumptum, nomine animæ appellata eſt; & ita communis eius ratio in tribus animabus inuenitur. Quapropter cùm Auguſtinus *lib. 7. Gen. ad lit. cap.* 16. ait, *in Scriptura per animam viuam ſignificari illam, quæ præter nutritionem habet ſpontaneum motum*, per antonomaſiam intelligendum eſt; nam ibi nihilominus optimè explicat, quo modo in plantis ſit motus ab intrinſeco, & vita. Et eſt etiam exponendus author libri de Spiritu & Anima *cap.* 14. & 15.

(B at line "mæ appellata eſt")

CAPVT V.

Quomodo tres animæ inter ſe ordinentur, vel ſeparabiles inter ſe ſint.

1. *1. Regula. Gradus vitæ imperfectior dari poteſt ſine perfectiori. Id oſtenditur de vegetãte, reſpectu ſentientis, ex Aug. & Ariſt.*

C HOc punctum ſecundo loco tractandum ſuprà propoſuimus. In quo duæ regulæ ſtatuuntur. Prima eſt, gradus animæ minus perfectus à magis perfecto ſeparabilis eſt; ita docet Ariſt. *d. lib. 2. de An. cap.* 1. *& ſequentib.* & alibi ſæpe, & iam eſt ſine controuerſia receptum. Nam primò, quòd anima vegetatiua ſeparetur à ſenſitiua, & à fortiori à rationali, in plantis notum eſt: vt docet Ariſt. *d. lib.* 1. *de Plantis*, & aliis locis citatis, *& lib.* 5. *de Generat. animal. cap.* 1. vbi ait, animalia cùm dormiunt, vita plantæ viuere; at è conuerſo plantas nõ eſſe ſomni capaces, quia expergiſci non poſſunt, nec ſentire. Vnde Auguſt. Serm. 27. de verb. Apoſt. *Nobis*, ait, *viuere cum arboribus, & frutetis commune eſt. Nam vitis viuit cùm viret, areſcit cùm moritur; ſed vita iſta non habet ſenſum.* D Et *lib. 2. de Mor. Manich. cap.* 17. irridet Manichæos, qui ſenſum, & rationem arboribus tribuebant. Idem lib. de Hæreſi. *cap.* 46. & lib. de vera relig. cap. 55. *Non ſit*, inquit, *nobis cultus illius vitæ, qua dicuntur arbores viuere, quoniam nullus ſenſus in illa eſt.* Et libro de Quantitate animæ, *cap.* 33. contrariam ſententiam vocat, *Impietatem ruſticam, & errorem ſacrilegum, magis ligneam opinionem, quàm ſint ipſæ arbores, quibus patrocinium præbet.* Et quidem meritò, quia, vt docet ſufficienter experientia, nullum ſignum ſenſus, aut cognitionis in arboribus, vel plantis reperitur. Nec enim organa ſenſum habent, nec ſi pungantur, ſignum doloris exhibent; ſicut animalia etiam imperfectiſſima oſtendere ſolent. Ratio verò eſt, quia E plantarum corpora nimis terreſtria & denſa, ac proinde ad ſentiendum inepta. Nam omnia organa ſenſuum, etiam tactus, ſubtilius corpus, magíſque attemperatum requirunt; quia etiam ſenſitiua cognitio cum abſtractione aliqua, & perfectiori modo quàm per alterationem merè materialem fit.

Oſtenditur etiã ratione.

2. *Deinde oſtẽditur de ſẽtiẽte, reſpectu rationalis contra duplicẽ errorem.*

Deinde non minùs certum eſt animam ſenſitiuam à rationali ſeparari, quod non negant, niſi qui vel cenſent omnia bruta habere rationalem animam,

1. Error bruta pollere ratione; Pythagor. Origen. &c.

animam, vel qui (in aliud extremum declinantes) negarunt bruta ſentire. Primus fuit error Pythagoræ, & aliorum, qui putarunt animas omniũ animalium ante corpora extitiſſe, ac ſubinde eſſe rationis capaces, & poſtea vniri corporibus tam brutorum, quàm hominum, quando generantur, vel prout ſors fert, vel ex aliqua prouidentia authoris naturæ. In quem errorem Origenes, & aliqui hæretici inducti ſunt, contra quos infrà tractando de creatione Animæ rationalis diſputabimus. Omiſſo tamen hoc puncto de exiſtentia humanarum animarum ante corpora, quod ad præſens ſpectat, vanum planè, & ab omni ratione alienum eſt, fingere in brutis rationis vſum; alioqui non ſpecie, ſed tantùm accidentali differentia, ſeu tamquam magis, vel minùs perfectum in eadem ſpecie ab homine diſtinguerentur: quod nemo dicere poteſt, niſi qui *iumentis inſipientibus factus ſit ſimilis*, vel *ſicut equus, & mulus, in quibus non eſt intellectus*, vt Scriptura pronuntiat. Sed & Ariſtoteles 7. *Politic. cap.* 13. *in fine*, ſolum hominem rationem habere diſertè ſcribit. Item in brutis non ſunt ſigna, vel effectus, qui rationis vſum oſtendant. Vnde nec propriam locutionem habent, nec libertatem in operando; ſed naturali inſtinctu ducuntur. Et ideo, quæ vnius ſpeciei ſunt, eodem ferè modo operantur. Vnde conſtat, quòd licèt in aliquibus quædam veſtigia, vel apparentia ſigna diſcurſus appareant, non in ipſis rationis vſum, ſed in authore naturæ ſummam intelligentiam, & ſapientiam oſtendunt. Nam opus naturæ eſt opus intelligentiæ: vt Ariſtotelæi celebrant, & omnes illi effectus, vel ſigna non excedunt neceſſarium modum operandi ex inſtinctu naturæ. Et eadem ratione licèt aliqua bruta ſint aliquo modo diſciplinabilia, id non excedit gradum ſenſitiuum, quia per memoriam, accedente naturali inſtinctu poteſt ſufficienter fieri. Denique ex contraria poſitione plures alij errores in fide ſequuntur. Nam ſequitur, vel animas humanas eſſe mortales, vel animas brutorum etiam eſſe immortales, & conſequenter eſſe capaces felicitatis, & miſeriæ, & boni, ac mali, & alia, quæ circa transmigrationem animarum afferri ſolent.

Exploditur ex Scriptu.

Item à poſteriori & conſulatur author diſp. 1. metaph. ſect. 6. à n. 12.

Ariſtotelæi apud Conimbr. 2. phyſic. c. 9. q. 2. a. 2. ad finem.

Denique ab abſurdo.

3\. Secundum errorem, quòd in brutis non ſit vera anima ſenſitiua, noſtra etiam ætate aliqui docuerunt: arbitrati enim ſunt opera ſenſuum non eſſe materialia, nec fieri, aut eſſe ſubiectiuè in organo corporeo, ſed in ipſamet anima. Vnde colligebãt animam ſenſitiuam, vt ſic, eſſe ſubſiſtentem, ac proinde ſpiritualem, & immortalem, & conſequenter, etiam eſſe rationalem. Ne igitur brutis concederent rationalem animam, etiã ſenſitiuam illis negabant. Verumtamen ſententia eſt intolerabilis, & grande paradoxum; & quod ad Theologiam attinet, repugnat Scripturæ dicenti, *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui*; & ſexcenta ſimilia, quæ referre ſuperuacaneum eſt. Quod autem ad Philoſophiam pertinet, ſententia illa eſt ſenſui manifeſtè contraria. Quia in brutis videmus eſſe organa ſenſuum, tam externorum, quæ oculis patent, quàm internorum, vt per inciſionem, ſeu anatomiam oſtenditur. Illa autem organa non ſunt fruſtrà data à natura, ſed propter ſenſuum facultates, & operationes. Item experimur, hæc animalia moueri ab appetitu media cognitione, & in ſuo motu interdum viſu, interdum auditu, aliquando olfactu, vel excitari, vel dirigi. Deinde ex multis effectibus cognoſcimus habere memoriam, & per eam vel timore, vel amore moueri, vel aliquid de nouo diſcere. Vt, v.g. viam, vel locum, vel benefactorem, vel dominum, vel cantilenam, vel verborum ſonum, & quaſi ſermonem. Denique ferè non minora ſigna ſentiendi in his brutis conſpicimus, quàm in hominibus infantibus; vel perpetuò amentibus, qui ratione vti non poſſunt. Eſt ergo naturaliter euidens in his brutis animam ſentientem à rationali ſeparari. Et ratio reddi poteſt; quia cùm ſint diuerſi ordinis, & gradus ſentiendi ſit imperfectior, facilè fieri potuit, vt multæ rerum ſpecies illum attingerent, & ad perfectiorem non tranſcenderent. Vnde, vt Patres notant, in ipſa rerum creatione hanc differentiam Deus oſtendit. Nam animalia bruta generali quodam modo, ſicut res cæteras creauit, hominem verò ſpeciali modo, ac honore fabricatus eſt; & rationalem animam illi inſpirauit. Ideoque de illo ſolo dixit, *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*. Nec eſt verum operationem ſenſus eſſe immaterialem, aut recipi in ſola anima; & non potiùs in organo corporeo, & quanto. De qua re poſtea ex profeſſo dicendum eſt.

2. Error bruta nõ pollere anima ſenſitiua; eiúſque fund.

Repugnat Scripturæ Iſa. 1.

Item ſenſui & experientiæ.

Confutatur tandem ratione.

Ad fund. dicti erroris.

4\. Secunda regula eſt, animam perfectioris gradus ſemper ſupponere inferiorem, vel inferiores gradus; ita vt nec rationalis à ſenſitiuo, nec ſenſitiuus à vegetatiuo ſeparetur. Hanc tradit Ariſtoteles in citatis locis, & eſt communiter recepta, & per experientiam nota. Nam gradus rationalis animæ in ſolo homine inuenitur, in quo à gradu animæ ſenſitiuæ non ſeparatur, vt eſt notum experientia. Ergo nunquam ſeparatur rationalis gradus animæ à ſenſitiuo. Dices priorem propoſitionem excluſiuam ſolum habere locum in anima, quæ eſt actus corporis mortalis: in immortali autem corpore poſſe inueniri rationalem gradum ſine ſenſitiuo. Vnde Ariſt. quaſi hoc præuidens doctrinam hanc ad mortalia viuentia limitauit, indicans, vel in intelligentiis, vel in cælis animam rationalem ſine ſenſitiua inueniri, vt patet ex *lib. 2. de Anima, cap. 2. text. 15.* vbi ſic dicit, *Sed hæc quidem vis*, (id eſt, vegetatiua) *à cæteris ſeiungi, ſepararique poteſt, cæteræ autem in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari.* Et clariùs cap. 3. text. 32. *Quibus mortalium ineſt ratio, his ſunt continuò, & cætera cuncta.*

2. Regula bipartita quòd è cõtra gradus perfectior nõ eſt ſine imperf. Prior pars regulæ ex Ariſt. & experien.

Obiectio.

Fulcitur ex Ariſt.

5\. Reſpondemus autem, aliud eſſe loqui de gradibus propriarum animarum; aliud verò de gradibus viuentium abſolutè. Hîc priori modo loquimur; & ſic nulla eſſe poteſt rationalis anima, quæ non ſit actus corporis ſentientis, ſeu apti ad opera ſenſuum. Quia non poteſt talis anima corpori vniri, vt forma, niſi, vt per illud propriam intellectualem cognitionem aliquo modo accipiat; non poteſt autem corpus intellectuali cognitioni deſeruire, niſi mediis ſenſibus; & ideo non poteſt eſſe actus corporis, quod vitam ſenſibilem non participet; quem diſcurſum habet D. Thomas 1. *p. q.* 51. & alibi, & *in lib.* 1. *de Angelis, cap.* 6. illum latiùs explicuimus. Et ex eodem vlteriùs concluditur veram animam rationalem ſemper eſſe actum corporis natura ſua mortalis, quia illud ſolum capax eſt organi ſenſuum, vt infrà videbimus. Quapropter de propria anima loquendo, limitatio de corpore mortali non erat neceſſaria, cùm nulla ſit vera anima rationalis corporis immortalis; quia nec corpora cæleſtia ſunt verè animata, vt nunc ſupponimus, nec intelligentiæ immortales habent corpora ſibi ſubſtantialiter vnita,

Soluitur obiectio quoad gradus animarum.

A vt in principio tractatus de Angelis oſtenſum eſt; nec anima humana eſt in aliquo ſtatu actus corporis natura ſua immortalis: ideoque ſimpliciter, & ſine limitatione verum eſt, nullam eſſe rationalem animam reipſa ſeparabilem à ſenſitiua, & vegetatiua, nec dari viuens rationale, quod non ſit ſenſitiuum, & vegetabile. Si verò loquamur de viuentibus abſolutè, vt abſtrahunt à viuentibus ſimplicibus, vel compoſitis, ſeu ab habentibus vitam per animam, vel per ſuam integram ſubſtantiam; ſic verum eſt poſſe dari viuens intellectuale à ſenſu, & nutritione ſeparatum. Et fortaſſe in hoc ſenſu Ariſtoteles limitationem adhibuit, quia huiuſmodi viuens non eſt niſi immortale, vel fortè illam poſuit limitationem, vt intelligentias motrices cælorum excluderet; non B quia neceſſaria eſſet exceptio, cùm illæ non ſint veræ animæ, nec ſint rationales, eo modo quo humanæ animæ, ſed quia voluit ab illa diſputatione abſtrahere, & modum animationis cælorum non examinare, vt ſuprà tactum eſt.

Admittitur quoad gradus viuentium.

Satisfit locis Ariſtotelis in eadem obiectione.

6. Et hinc facilè oſtendi poteſt alia pars huius regulæ, nimirum, gradum ſenſitiuum non poſſe à gradu vegetabilium ita in re ſeparari, vt viuens ſentiens, & non ſe nutriens inueniri poſſit. Quod etiam tradit Ariſtoteles in citatis locis, quamquam in priori loco *cap. 2. lib. 2. de Ani.* videatur eandem limitationem hîc adiungere, ſcilicet, vt de viuentibus mortalibus intelligatur, innuens, poſſe eſſe viuentia, quæ in corporibus immortalibus ſentiant, & non nutriantur. Sed alienum C planè hoc eſt à doctrina Philoſophi, cùm ipſe infrà ex profeſſo oſtendat, non poſſe organa ſenſuum eſſe, niſi in corpore mixto ex elementis, ac ſubinde natura ſua mortali. Illa ergo non eſt limitatio, ſed declaratio, vel potiùs probatio huius partis. Ideo enim gradus ſenſitiuus neceſſariò vegetatiuum ſupponit, quia non poteſt inueniri, niſi in corpore corruptibili, vtpote miſto ex elementis, & temperamento primarum qualitatum. Imò neceſſariò eſſe debet in corpore, quaſi ab intrinſeco mortali, quia oportet eſſe organicum, & partium diſſimilarium, quæ ad ſenſus recipiendos, & eorum actus exercendos aptæ, ac cum debita varietate diſpoſitæ ſint. Ex hac verò partium organicarum compoſitione intrinſeca mor- D talitas corporis naſcitur, & ideo ad conſeruandũ huiuſmodi corpus diuturno tempore nutritio, ac vegeratio neceſſaria eſt. Et præterea vis ſentiendi per ſpiritus communicatur, qui ſpiritus propter ſuam ſubtilitatem, & frequentem agitationem facilè euaneſcunt, & ideo ad eorum reſtaurationem virtus nutriens neceſſaria eſt. Et ideo animam ſenſitiuam coniunctam eſſe vegetanti neceſſarium eſt, quia ſine illius miniſterio, nec conſeruari, nec operari in corpore, & per corpus poteſt.

Poſterior pars regulæ oſtenditur.

7. Vnde colligi poteſt generalis ratio vtriuſque regulæ, quoad vtramque partem eius, quoniam infimus gradus comparatur ad medium, & hic ad ſupremum, tamquam genus ad differentiam al- E tioris ordinis, vel gradus contrahibilis ad contrahentem, & tamquam imperfectum ad perfectum; genus autem inueniri poteſt ſine differentia eleuante illud ad perfectiorem ordinem; non tamen è contrario: & natura ab imperfectis ad perfectiora ſenſim progreditur; & ideo inferior gradus ſeparari poteſt à medio, & medius à ſupremo; non tamen è contrario. Nec in his aſſertionibus difficultas alicuius momenti occurrit.

Cõcluditur generalis ratio pro vtraque regula.

CAPVT VI.

Diſtinguantúrne tres animæ realiter, vel eſſentialiter.

TErtio loco tractare, ac explicare promiſimus *in cap. 4. num. 3.* quanta ſit diſtinctio inter hæc membra, & ſimul de reali, ac eſſentiali diſtinctione quæſtionem proponimus; quia vnius cognitio ab altera pendet. Ad vtramque verò exponendum varios ſenſus illorum trium membrorum, & plures comparationes, quæ inter illas animas fieri poſſunt, diſtinguere oportet. Poſſunt enim conferri, vel prout in ſubiectis diſtinctis, & diuerſorum graduum inueniuntur; vel prout in eodem compoſito, ſeu viuente vniuntur. Vt, v.g. ſi comparemus animam, arboris, equi, & hominis, vel in eodem homine animam, quæ eſt principium vegetandi, ſentiendi, & ratiocinandi; vel in equo animam nutrientem, & ſentientem. Veruntamen prior ſenſus nullam habet quæſtionem. Nam per ſe notum eſt tres animas in eo ſenſu acceptas eſſe realiter, & ſubſtantialiter diſtinctas, cùm componant ſuppoſita realiter diſtincta, & illis diſtinctos effectus formales conferant, ſcilicet, eſſe plantæ, equi, & hominis. Hæc autem diſtinctio vt realis tantùm eſt, valde materialis eſt: nam etiam inter duas animas humanas, & inter quaſcumque ſolo numero diſtinctas reperitur. Quæſtio ergo præcipua, & grauis eſt de his animabus, quando gradus earum in eadem natura, vel ſuppoſito, aut compoſito coniunguntur. Eſtque celebris hæc quæſtio in homine, an in eo principium vegetandi, ſentiendi, & ratiocinandi ſint tres animæ realiter diſtinctæ? Quæ habet ſpecialem difficultatem in anima rationali; & ideo meliùs tractabitur inferiùs poſt explicatam illius animæ ſpecificam eſſentiam, & ſubſtantiam. Hîc verò pauca dicemus de diſtinctione inter animam vegetantem, & ſentientem, quando in vna natura copulantur, in quo ſenſu habet locum quæſtio in brutis. Ex his verò, quæ de illis dicemus, parabitur via ad ea, quæ de anima rationali dicenda ſunt. 1.

Varij ſenſus præſentis quæſtionis aperiuntur.

Senſus propriè in hoc cap. tractãdus.

Incipiendo ergo à diſtinctione eſſentiali ſeparanda ſunt certa ab incertis. Primò clarum eſt, in purè vegetabilibus viuentibus ſola vita plantarum, dari poſſe animas eſſentialiter diuerſas in arboribus ſpecie diuerſis; in his autem, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, animas non eſſe eſſentialiter diuerſas, ſed ſolo numero diſtingui. Quia diuerſitas ſpecifica inter compoſita à formis eſſentialiter diuerſis naſcitur; & è contrario ſi compoſita non ſpecie; ſed ſolo numero differunt, non poſſunt animæ maiori differentia diſtingui. 2.

Quoad diſtinctionem eſſent. 1. aſſertio.

Secundò receptum eſt ferè apud omnes (pauciſſimis exceptis) animam, quæ conſtituit ficulneam, v. g. in generali ratione viuentis, ſeu vegetabilis, aut plantæ, vel arboris; & quæ conſtituit illam in eſſe ficulneæ non eſſe plures, vel duas realiter diſtinctas, ſed eſſe vnam, & eandem habentem plures differentias eſſentiales ratione diſtinctas ſecundùm conuenientias, vel diſſimilitudines, quas cũ aliis rebus eiuſdẽ generis habet. Quæ differẽtiæ inter ſe dici poſſunt eſſentialiter diſtinctæ, nõ re, ſed ratione; nec diſtinctæ, vt omnino oppoſitæ, ſed vt inter ſe ſubordinatæ tãquã potentia, & actus, ſeu tãquã determinabile 3.

2. Aſſert.

&

A & determinans ſecundùm rationẽ;ita enim compoſita inter ſe comparantur, & cum proportione eadem eſt ratio de animabus, ſeu formis,per quas ipſa compoſita phyſicè conſtituuntur.

4. *Vtraque aſſertio verificatur etiam in formis nõ viuen.* Quod à ſimili declarari poteſt in formis corporum non viuentium, quæ intra eundem gradum inanimatorum, non aſcendendo ad perfectiorem gradum viuentium, talia compoſita cum conuenientia generica, & differentia ſpecifica inter ſe conſtituunt: vt, v. g. formæ ignis, & aquæ, quibus in genere elementi, & in ſpecie talis, vel talis elementi conſtituuntur, ſunt inter ſe eſſentialiter diſtinctæ ſecundùm ſpeciem, licèt in ratione generica eſſentialiter conueniant: in vnoquoque verò elemento illorum vna realiter forma eſt, per quam, & in eſſe elementi, & in eſſe talis elementi phyſicè conſtituitur.Nec aliud cogitari poteſt, niſi fingendo tot formas phyſicas, & realiter diſtinctas in compoſitis phyſicis multiplicari, quot prædicata generica, & ſpecifica nos in eis noſtris conceptibus diſtinguimus. *Id probatur. 1.* Hæc autem cogitatio vana eſt, & improbabilis. Tum quia aliàs infinitas formas realiter multiplicare neceſſarium eſſet, quia nos in infinitum poſſumus talia prædicata multiplicare, & innumeris modis rerum ſimilitudines, & diſſimilitudines diſtinguere, & inter ſe ordinare ſolemus. *Secundò.* Tum etiam,quia in ipſiſmet formis,& ſubſtantiis ſimplicibus illas rationes, & genericas,& ſpecificas diſtinguimus. *Tertiò.* Tũ denique, quia ineptiſſimũ eſt transferre ad res ipſas diſtinctionem, & modo noſtro concipiendi fabricatam, & in ſola maiori, vel minori ſimilitudine earundem rerum fundatam. De qua re ſcripſi latiùs *in Metaph. diſp.* 13. *ſect.*3. præſertim *à num.* 12. *& diſp.* 15. *ſect.*10. *n.*5. *& ſequentib.* vbi obiectionibus, quæ fieri ſolent, reſpondi.

5. *3. Aſſertio.* Tertiò tamquam notum ponimus, animas vegetatiuas animalium, ſi inter ſe conferantur,cum eadem proportione diſtingui, vel non diſtingui eſſentialiter. Dicendum eſt ergo in animalibus eiuſdem ſpeciei, non eſſe differentiam eſſentialem, ſed tantùm numericam inter animas vegetabiles, ſicut eſt etiam inter animas ſenſitiuas; quia eandem conuenientiam in facultatibus, & actionibus partis vegetantis,quàm ſentientis habent; vt experientia docet. *Eius ratio.* Et ratio eſt, quia in eis anima vegetatiua ſubordinatur ſenſitiuæ, & illi miniſtrat; cùm ergo ſenſitiuæ animæ tantùm numero differant, idem dicendum eſt de vegetatiuis, prout in illis ſunt, vnde è conuerſo, propter eandem rationem & experientiam, in animalibus diuerſæ ſpeciei etiam animæ vegetantes eſſentialiter diſtinguuntur, eſt enim eadem proportio: quomodo autem fiat hæc diſtinctio, & in quo conſiſtat, ſtatim dicetur. Idémque cum proportione de hominibus iudicandum eſt: nam ſicut habent animas rationales, ſolo numero inter ſe diſtinctas; ita etiam vegetatiuas, vel ſenſitiuas;quod ſecus eſt reſpectu aliorum viuentium, vt poſtea dicemus.Vnde tandem concluditur,animam vegetatiuam plantæ, & animalis habere inter ſe eſſentialem diuerſitatem: nam in eo etiam gradu magis differunt, quàm duæ plantæ ſpecie diuerſæ inter ſe. Idémque ex diuerſo modo nutritionis augmenti,& generationis animalium,& plantarum,& diuerſis facultatibus, & organis naturalibus, quæ ad huiuſmodi actiones habent, manifeſtè colligitur.

6. *Dubium de differentiis diuidẽtibus immediatè gradũ aliquẽ viuentis, an ſint perfectioris ordinis.* Solùm ergo relinquitur dubium, quæ ſit differentia illa,per quam eſſentialiter differt forma vegetatiua animalis,à forma vegetatiua plantæ, an ſit aliqua particularis, ſeu magis determinata intra eundem gradũ vegetatiuum,ſicut diſtinguuntur inter ſe duæ animæ duarum arborum ſpecie diuerſarum, vel diſtinctio ſit per differentiam alterius ordinis,& rationis: *Arguitur pro parte neg. Primò.* videtur enim primùm eſſe dicendum; quia actus,& potentia debent eſſe proportionata, ac ſubinde eiuſdem rationis eſſe debent:ſed duæ animæ vegetatiuæ,equi,& oliuæ, conueniunt in eodem genere animæ vegetabilis; ergo etiam differre debent per differentias eiuſdẽ ordinis,& gradus,vt illi generi coaptari, & proportionari poſſint. *Secundò.* Deinde poteſt phyſicè hoc oſtẽdi,quia planta, & animal non ſolùm differũt in ſenſibus,quæ eſt veluti priuatiua differentia:nã animal habet ſenſus,quibus planta caret; ſed etiã B poſitiuè differunt in facultatibus naturalibus partis vegetatiuæ, quia in vtroque inueniuntur conuenientes inter ſe in genere facultatum vegetabilium, & differentes intra eundem gradum in modo, & ſubſtantia actionum ad illum gradum pertinentium.

7. *Reſoluitur affirmatiuè & ſtatuitur 4. aſſert.* Nihilominus dicendum eſt, animã vegetandi, quæ eſt in equo, non differre eſſentialiter ab ea quæ eſt in arbore.v.g. oliua per differentiam ſpecificam intra gradum vegetabilem contentã determinantem, & contrahentem genus animæ vegetabilis, prout conuenit equo ad talem animam vegetabilem, ſed hanc determinationem in equo determinatè fieri per differentiam altioris ordinis,ſeu gradus,vtique ſenſitiui. *Probatio per dilemma.* Probatur,quia vel C illa differentia veluti contrahens genus vegetabilis animæ in equo eſſet differentia ſpecifica, & vltima intra eundem gradum contenta, vel eſſet differentia ſubalterna, amplius determinabilis: neutra cogitari poteſt; ergo nulla fingi poteſt talis differentia. Conſequentia eſt clara ex ſufficiẽti partium enumeratione facta in maiori propoſitione. *Prior pars dilemmatis.* Minor autem quoad priorem partem probatur,quia ſi illa differentia eſſet ſpecifica,& vltima; per illam conſtitueretur anima vegetatiua equi in quadam ſpecie vltima animæ vegetabilis, non tranſcendentis gradum plantæ, ſeu formæ conſtituentis quoddã indiuiduum viuens ſpecifica vita plantæ. Conſequens autẽ eſt abſurdum,& impoſſibile; ergo talis contractio, ac differentia impoſſibilis eſt. Probatur minor, quia indiuiduũ D ſic conſtitutum, non eſſet tãtùm indiuiduum generis, ſed eſſet eiuſdem ſpeciei vltimæ: nam per formam indiuiduam eiuſdem ſpeciei vltimæ cõſtitutũ eſſet;ergo non poſſet ſimul eſſe indiuiduũ alterius ſpeciei ſubſtantialis, quod eſt contra hypotheſim.Nam tractamus de equo,in quo animã, quæ in illo eſt principium vegetandi, conſideramus. Illa ergo non poteſt eſſe talis, quæ excludat conſtitutionem eiuſdem indiuidui in ſpecie animalis, eſſet autem talis, ſi priùs eſſet anima conſtituta in aliqua ſpecie vltima viuentis intra gradum vegetabilem præcisè ſumptum.

7. *Poſterior pars.* Altera verò pars minoris priùs ſubſumptæ, ſcilicet, quòd illa differentia non poſſit eſſe ſubalterna, & intra gradum vegetabilem contenta, E probatur; quia ſi illa differentia non eſt vltima, erit communis aliis; vel ergo eſt communis aliis plantis,ſeu viuentibus intra ſolum gradum vegetabilium contentis, & hoc dici non poteſt, quia infra gradum vegetabilem, vt ſic, nulla eſt differẽtia communis animæ equi, & quibuſdã formis plantarum magis,quàm aliis:vel ſi omnibus communis eſt,profectò non eſt differentia diſtincta à communi differentia animæ vegetatiuæ, nec magis limitata, aut determinata, quàm illa. Concludimus ergo genus animæ vegetabilis,prout eſt in

in animalibus immediatè contrahi per differentiam eleuantem illum ad genus ſenſitiuum: ac proinde quamcumque particularem animam vegetabilem, quæ in animalibus conſideretur, vt diſtincta eſſentialiter ab anima plantæ, immediatè ab illa diſtingui per differentiam eleuantem genus vegetabile ad gradum ſenſitiuum. Quia in animali non eſt medium inter viuens, & animal; ſeu inter vegetabile, & ſenſitiuum, nec in equo eſt tale vegetabile, niſi quia ſenſitiuum eſt; nulla enim differentia media inter illa duo in equo poteſt cogitari.

9. *Ad 1. in n. 6.* Nec obſtant rationes dubitandi ſuprà poſitæ. Ad primam enim dicitur, inter vegetabile, & ſenſitiuum ſufficientem proportionem inueniri, vt inter ſe tamquam determinabile, & determinans, ſeu tamquam potentia, & actus metaphyſici comparentur. Quia, & vegetabile miniſtrat ſenſitiuo, & per illud eleuatur, & perficitur. *Ad 2. ibid.* Ad ſecundum verò non deſunt, qui negant facultates ſequentes gradum genericum eſſe ſpecie diuerſas in ſpeciebus eiuſdem generis, vel eiuſdem, vel diuerſi gradus. Sic enim aliqui putant, ſenſus, v.g. viſum, eſſe eiuſdem ſpeciei in omnibus animalibus, etiam homines comprehendendo; qui fortè idem dicerent de facultatibus naturalibus partis vegetabilis, nimirum, eſſe eiuſdem ſpeciei in omnibus plantis, & animalibus; ſed hoc incredibile eſt, & de ſenſibus id attingemus inferiùs. De inferioribus verò facultatibus, videtur id manifeſtè colligi ex actionibus talium facultatum, & ex organis earum, ac diſpoſitionibus, quas in illis requirunt, & ex ſubſtantiis, vel intermediis, vt ſic dicam, vel quas in fine producunt: vt ſunt ſanguis, ſpiritus, caro, &c. Conceſſa ergo illa diſtinctione inter facultates vegetatiuæ partis animalis, vel plantæ, reſpondeo, illam maiorem perfectionem, quam in animali habent, ex coniunctione ad gradum ſentientem prouenire; quia non eſt in illis alia differentia media, vnde proueniat; ſicut oſtenſum eſt. Et ex fine, ſeu effectu talium facultatum oſtendi poteſt. Nam totum nutriendi, & vegetandi officium præſtant accommodatum muneri ſentiendi; ſignum ergo eſt facultates illas ita manare ab anima vegetatiua, vt ſimul manent ab illa, vt eleuata ad talem animam per coniunctionem ad gradum ſenſitiuum.

10. *Quoad diſtinctionem realem 5. aſſertio in ordine.* Atque ex reſolutione huius dubitationis circa diſtinctionem eſſentialem, expeditur facilè altera de diſtinctione reali. Dicendum eſt enim in bruto animali non eſſe duas animas realiter diſtinctas, per quas in eſſe viuentis, ſeu vegetabilis, & in eſſe animalis conſtituitur. Quæ aſſertio communiſſima eſt, & hoc tempore ab omnibus recepta. Omitto verò authores, quia in locis citandis Metaphyſicæ illos allegaui; & infrà tractando de anima rationali aliquos referam. *Probatur 1.* Probatur ergo dicta reſolutio, primò, quia planta non conſtituitur in gradu corporis miſti, & vegetabilis per duas formas realiter diſtinctas; ergo nec brutum conſtituitur in gradu viuentis, ſeu vegetabilis, & ſenſibilis per duas animas realiter diſtinctas. Antecedēs probatū eſt latè in Metaphyſ. *diſp.13.ſect.3.& diſp.15.ſect.10.à n.8.* Conſequentia verò probatur ex ſimilitudine rationis, ac proportionis: nam ſicut ſe habet gradus ſenſitiuus ad vegetatiuum, ita ſe habet vegetatiuum ad gradum corporis miſti communis inanimatis. *Probatur 2.* Secundum argumentum ſimile eſt; quia in equo non ſunt duæ animę, quibus in eſſe animalis, & in eſſe equi conſtituitur. Antecedens receptum eſt commu- A niter, & conſequentia tenet à paritate rationis. Nam licèt ſenſitiuum addat nouum gradum ſupra animal, hoc non obſtat; quia ſemper illi duo gradus comparantur, vt genericus, & ſpecificus.

Vnde à priori argumentor tertiò ex diſcurſu facto. 11. *Probatur 3. à priori.* Quia anima vegetatiua in equo non eſt in reipſa, quaſi ſeparata ab omni determinatione, ſeu ſpecificatione generalis gradus vegetatiui; ita vt ſit quaſi indiuiduum generis, in reipſa exiſtens ſeparatum ab omni ſpecie, id enim repugnat; quia abſtractio generis ab ſpeciebus, non eſt realis, ſed rationis, multo magis, quàm ſit abſtractio ſpeciei ab indiuiduis. Vegetatiuum autem eſt genus, & valde generale, ac abſtractum. Ergo impoſſibile eſt eſſe in reipſa aliquam animam vege- B tatiuam in ſolo illo genere conſtitutam. Eſt ergo anima vegetatiua equi determinata in re ad aliquem modum vegetatiui; ergo talis determinatio non eſt per aliam animam in reipſa diſtinctam, quia vna anima non eſt actus phyſicus, ac realis alterius animæ, vt eſt per ſe notum: eſt ergo illa determinatio per differentiam ſola ratione diſtinctam. At verò illa contractio non eſt per differentiam contentam ſub gradu vegerariuo, vt diſcurſu præcedenti oſtēſum eſt; ergo eſt per differentiam gradus ſenſitiui; ergo in re vna, & eadem forma eſt, qua equus eſt viuens, & animal, licèt ſecundùm rationem genericam, qua viuens conſtituit, concipiatur, vt vegetatiua tantùm; & ſub ratione minùs abſtracta, & ſpecifica reſpectu prioris, vt anima ſenſitiua apprehendatur. Et con- *Confirm.* C firmatur, quia aliàs ſi anima vegetatiua, vt præciſa à gradu ſenſitiuo, eſſet forma ſpecifica in aliqua ſpecie vltima, compoſitum ex illa, & materia eſſet ſubſtantia completa in aliqua ſpecie vltima ſubſtantiæ, & ſic nō eſſet per vlteriorem formam ſubſtantialem determinabilis, ſeu actuabilis; repugnat ergo in eodem animali duos illos ſubſtantiales gradus eſſe ab animabus realiter diſtinctis; de qua re in allegatis Metaphyſicæ locis plura videri poſſunt.

Et ex his cum proportione concluditur, etiam 12. *Proxima 5. aſſertio procedit etiam in homine.* in homine animam conſtituentem ipſum in eſſe vegetabilis, & animalis non eſſe duas formas inter ſe realiter diſtinctas, ſed vnam, & eandem animam. De qua, eadem proportione, concludi poteſt nō eſſe in homine diſtinctam à rationali. Hoc D autem in homine habet ſpecialem difficultatem propter immaterialitatem animæ rationalis. Et ideo prius quàm illa tractetur, & expediatur, naturam, & ſubſtantiam rationalis animæ, eiúſque informationem explicare neceſſarium eſt; ideoque, vt dixi, illam nūc omittimus. Et conſequenter de aliis duabus animabus vegetatiua, & ſenſitiua inter ſe collatis, nouam hîc difficultatem mouere neceſſarium non eſt; tum quia nulla occurrit alicuius momenti: tum etiam, quia ſoluendo difficultates circa animam rationalem à fortiori aliæ expedientur.

Solùm ſupereſt in hoc puncto explicandum, 13. *Sitne diuiſio animæ in membra re, an ratione diſtincta. Quomodo ſit in diſtincta re.* quo modo anima in communi in tres animas diſtinguatur, cùm ſæpe illæ reuera non ſint tres ani- E mæ, ſed interdum ita coincidant, vt duæ illarum, vel omnes tres in vnam ſimplicem vniantur. Ad hoc ergo declarandum, aduertere oportet, illa tria membra duobus modis accipi poſſe. Primò vt in re ipſa exiſtunt cum ſeparatione reali, & ſuppoſitali, vt ſic dicam, vnius gradus ab alio. In quo ſenſu anima vegetatiua dicitur illa, quæ tantùm vegetatiua eſt, id eſt, quæ ſecundùm ſuā vltimā differentiam intra gradū vegetabiliū continetur, & limitatur. Sēſitiua verò, quæ ad gradū ſenſitiuum

ſitiuũ aſcendit,& vltrà non progreditur,ſed intra illum vltimam ſpeciem habet; rationalis verò, quæ in viuẽte corporeo principiũ eſt intelligẽdi, eſto ſit etiam principium aliarum actionum. Et in hoc ſenſu tria illa membra ſemper realiter diſtinguuntur, & eſſentialiter etiam ſecundùm ſpecies vltimas; vt ex diſcurſu proximè facto ſatis notum eſt.

14. *Quomodo in diſtincta ratione.* Secundò poſſunt illa membra ſumi ſecundùm præciſas, & abſtractas rationes communes principij vegetandi, ſentiendi, & ratiocinandi, ita vt vegetatiua præciſè ſumatur ſecundùm genericam rationem principij vegetandi, abſtrahendo ab omni determinatione, ſeu differentia contrahente illam genericam rationem, ſiue intra illum gradum, ſiue vltra illum. Et ſimiliter anima ſenſitiua cum proportione cum eadem abſtractione ſumenda eſt; rationalis verò ex ſe ſolùm dicit ſpecificam rationem communem. In hoc ergo ſenſu illæ tres animæ non diſtinguuntur, vt tres formæ phyſicæ diſtinctæ, ſed vt tria prædicata ſubordinata, quaſi in linea prædicamentali, ſicut diſtinguuntur, viuens, animal, & homo: nam cum eadem proportione diſtingui poſſunt prædicata generica, & ſpecifica in formis, ſicut in compoſitis, quæ per illas conſtituuntur. Et ſub hac ratione non eſt inconueniens, quòd plura ex illis membris in vnum conueniant, quia vt ſic non neceſſariò diſtinguuntur re, ſed ratione tantùm; vt in generibus, & ſpeciebus ſubordinatis manifeſtum eſt, & in capite octauo magis explicabitur.

CAPVT VII.

Cur tres tantùm animæ diſtinguantur, cùm numerentur quatuor viuentium gradus, & quinque potentiarum genera.

1. *Ratio dubitandi bifida.* IN hoc capite explicandum eſt, quod in quarto capite *num.*3. quarto loco poſuimus, ſcilicet,an prædicta diuiſio ſufficiens ſit. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia gradus non diſtinguuntur à nobis, niſi per operationes, & facultates; quia illos non in ſe, neque per cauſas cognoſcimus, ſed à poſteriori per effectus inueſtigamus, *1.Pars.* & ſic animæ potentiæ diſtinguuntur quinque ab Ariſtotele, ſcilicet vegetatiua, ſenſitiua, intellectiua, appetitiua, & potentia motiua; & modi operationum diſtinguuntur ſaltem quatuor. Ergo quinque, vel ſaltem quatuor animæ ſunt diſtinguendæ. *2. Pars ex Ariſt.* Et hoc poſterius de quatuor modis operationum, confirmat Ariſt. *lib.2.de Ani.cap.2.* Vbi in poſteriori animæ definitione quatuor membra ponit, dicens, *Animam eſſe principium eorum quæ his definiuntur, vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, etiam motu.* Ergo addendum fuiſſet in diuiſione quartum membrum, ſcilicet, anima loco motiua. Probatur conſequentia, quia etiam illa eſt actus corporis phyſici organici,& principium ſpecialis operationis vitalis, vtique motus progreſſiui, qui viuentium proprius eſt, & non minus diſtinguitur ab aliis tribus animabus, quàm ipſæ inter ſe diſtinguantur. Nam ſicut anima vegetatiua ſeparabilis eſt à ſenſitiua, & non è contra; ita anima ſenſitiua ſecundùm ipſum Ariſtotelem eſt ſeparabilis à loco motiua, & non è contrario, & loco motiua ſeparabilis eſt à rationali, & non è conuerſo; ergo eadem ratio eſt diſtinguendi animam loco motiuam à cæteris, & conſtituendi illam inter ſenſitiuam, & rationa- A lem, quæ eſt diſtinguendi cæteras inter ſe. Et *Confirm.* confirmatur, quia, vt diximus, eadem eſt ratio de toto, & de parte, ſeu de concreto, & abſtracto,ſeruata porportione.Sed Ariſtoteles diſtinxit quatuor gradus viuentium; ergo eadem ratione diſtinguere debuit quatuor ſpecies animarum.

2. *Altera ratio dubitãdi.* Imò hinc vlteriùs ſequitur plures quàm quatuor animas eſſe diſtinguendas; quia vt duæ ſpecies animarum diſtinguantur, ſatis eſt vt ita inter ſe comparentur, quòd vna ſit ab alia ſeparabilis,& non è contrario; ſicut vegetatiua ſeparatur à ſenſitiua, & non è conuerſo: at verò intra latitudinem animæ ſenſitiuæ, poſſunt plura membra eodem modo diſtingui. Nam in pri- B mis quædam eſt anima, quæ ſolum eſt principium tangendi, ſeu ſenſus tactus,& ſeparatur ab aliis ſenſibus, licèt è contrario anima ſenſitiua ſimpliciter non ſit ſeparabilis ab anima tactiua, vt ſic dicam. Vnde Philopon. *lib.2.cap.2.de Anima*, diſtinguit gradum viuentium medium inter plantas, & animalia, quem vocat plantanimal; quia nec eſt tantùm planta, cùm participet ſenſum tactus, nec ſimpliciter animal,cùm non participet abſolutè gradum ſenſitiuum. Et quidquid ſit de modo loquendi, illa anima tactiua ſeparabilis eſt à ſenſitiua perfecta, licèt non è contrario; ergo eadem ratione conſtituet peculiarem animæ ſpeciem. Vltra has verò animas addi poteſt anima concupiſcens: nam hæc etiam eſt di- C ſtincta animæ vis, quæ à quibuſdam aliarum ſeparabilis eſt; licèt non ab omnibus. Imò Plato *in Timæo* illam diuiſit in iraſcibilem, & concupiſcibilem; quibus addidit ſolam rationalem, & ita modo alio longè diuerſo trimembrem animarum diuiſionem tradidit,quem in hoc alij multi poſtea imitati ſunt.

3. *Reſolutio. Probatur authoritate.* Nihilominus conſtans eſt omnium Philoſophorum ſententia tres tantùm eſſe animarum gradus, prout in illa diuiſione numerantur. Ita enim ſentit Ariſt. *in lib.2. de Anim.* vbi omnes expoſitores conſentiunt. Tradit etiam optimè D. Aug. *lib. de Quantitate animæ, cap.33.* vbi licèt ſeptem gradus vitæ diſtinguat; nihilominus tres tantùm primi ad diſtinctionem animarum, & D ad naturalem philoſophiam pertinent: nam reliqui ad moralem, vel ad ſupranaturalem ſtatum viæ, aut patriæ ſpectant; & ita non mutant, nec multiplicant animarum ſpecies, ſed varias perfectiones, & ornamenta eiuſdem rationalis animæ continent. Docuit etiam diuiſionem illam D.Thomas 1.*part.quæſt.*78. *art.*1. vbi ſufficientiam *Et D.Thom. diſcurſu.* illius diuiſionis ex operationibus colligit in hunc ferè modum. Quia in hoc diſtinguitur gradus animæ in genere ab aliis formis inanimatorum, quod eſt principium intrinſecum operationis viuentis in ſeipſam, & ad ſuam perfectionem per ſe operantis, quem modum operandi inanimata non habent, vt ſuprà oſtenſum eſt. At verò inter viuentia ipſa tres modi ſic operandi E in ſeipſis inueniuntur. Vnus eſt operandi in ſe per organa corporis, & per qualitates materiales & corporeas, & hic eſt infimus, & ad vegetatiuam animam pertinet. Alius modus operandi eſt per organa corporis, mediis tamen qualitatibus aliquo modo incorporeis, & ſic operatur anima ſenſitiua. Tertius modus operationis eſt abſque organo, vel qualitate corporea, qui eſt proprius animæ rationalis; ergo per habitudines ad hos tres modos operandi optimè, & ſufficienter diſtinguuntur tres gradus animarum.

4. *Difficultas prima circa hunc diſcurſum.* In quo diſcurſu, primùm dubitare quis poteſt circa ſubſumptam propoſitionem, cur anima vegeta

vegetatiua dicatur operari per qualitates materiales,& corporeas, potius quàm ſenſitiua. Nam ſi per qualitates materiales intelligantur primæ qualitates elementorum, vel miſtæ ex illis, quæ communes ſunt corporibus inanimatis; non per illas tantùm operatur anima vegetatiua, ſed etiam per proprias potentias, vitalem, & nutritiuam; & ſi quas alias habet adiutrices: vt attractiuam, expulſiuam, &c. Si verò per qualitates materiales intelligamus qualitates extenſas in materia,& ab illa pendentes, etiam anima ſenſitiua per qualitates tantùm materiales operatur. Ergo ratio illa diſtinguendi duas animas, non rectè ſubſiſtit. Vnde oritur etiam difficultas circa tertium membrum;quia licèt ille modus operandi valde diuerſus ſit, videtur tamen excedere rationem animæ, vt anima eſt, cùm anima vniatur corpori propter vſum eius ad operationem ſuam.

Difficultas 2.

5\. Dicendum verò eſt, in præſenti corporeas qualitates appellari illas, quæ materiam ipſam concernunt, & diſponunt in ordine ad ſuum eſſe, vel ad eſſe ſubſtantiale ipſius compoſiti, aut partium eius, & ſic dicitur anima vegetatiua operari per has qualitates, non quia non habeat aliquam propriam potentiam vitalem; ſed quia hæc proximè vtitur calore, ſeu temperamento materiali ad ſuam operationem, & ita operatio eius in ſubſtantia ſua non tranſcendit actiones materiales, ſed tantùm in modo, vt ſuprà explicaui. Vnde in eodem ſenſu negatur, animam ſenſitiuam operari per qualitates corporeas; non quia operetur per proprias qualitates ſpirituales, & immateriales, ſed quia per ſubtiliores formas aliquo modo à craſſitudine materiæ abſtractas operatur. Dices,ergo fundatur hic diſcurſus in ſpeciebus intentionalibus, quarum poſitio valde incerta eſt. Reſpondeo in primis nobis eſſe ſatis certam. Et deinde qui illas negauerit, negare certè non poterit ipſos actus ſentiendi eſſe actiones, vel qualitates altioris ordinis, quàm ſint qualitates merè corporales. Et conſequenter potentias animæ, ſi per ſeipſas, & ſine ſpeciebus tales actus efficere poſſunt, eſſe multo altioris, & ſublimioris naturæ. Atque ita non minus efficaciter colligitur diſtinctio illius gradus ab inferiori, poſitis ſpeciebus intentionalibus, quàm ſine illis. Vnde poſſet etiam diſtinctio illorum duorum graduum ita explicari. Quia operatio rei viuentis circa ſeipſam, aut ordinatur tantùm ad ſeipſam perficiendam, conſeruandam, vel propagandam in ſuo eſſe naturali, & ſic pertinet ad gradum vegetatiuum; vel ordinatur ad ſe perficiendam recipiendo in ſe res alias,& quodam modo formas, vel ſimulachra illarum in ſe formando: & hic ſine dubio altior modus operationis eſt;ex quo generalis ratio animæ cognoſcentis diſtinctæ à vegetabili conſurgit. Ille autem operandi modus, vel per organum corporeum, vel ſine illo fieri poteſt, & ſic diſtinguuntur duæ aliæ animæ, ſenſitiua, & rationalis. De hac verò, quomodo ſit vera anima, licèt ad ſuam propriam operationem corpore, vt proprio organo,& inſtrumento immediato non vtatur, in ſequentibus dicemus.

Reſponſio ad 1.difficultatem.

Inſtantia contra hanc reſponſionẽ remouetur.

Exponitur aliter diſtinctio gradus veget. & ſenſiti.

Difficultatis 2. expeditio remittitur.

6\. Atque ita probata relinquitur conſequentia primi diſcurſus principalis, nimirum, diuiſionem eſſe bonam, & ſufficientem. Prior enim pars probatur; quia nos non poſſumus diſtinctionem formarum, niſi ex operationibus venari; illa autem tria genera operationum diſtinctiſſima ſunt, & in modo abſtrahendi à materia plurimùm

Concluditur prior pars conſequentiæ poſita in fine num.3.

A inter ſe diſtant. Ergo optimè ex illis colligitur diſtinctio eſſentialis, ſeu formalis inter illa membra. Altera item pars de ſufficientia, & adæquatione (vt ſic dicam) membrorum cum diuiſo patet, quia nullum modum operandi formæ informantis corpus, & ſuperantis modum agendi inanimatorum inuenire poſſumus, qui ſub illis tribus non comprehendatur. Quia nec experientia illum oſtendit, nec facilè cogitari poteſt, etiamſi fingendi detur licentia.

Cõcluditur poſterior.

Et hoc fiet faciliùs, & euidentiùs ſi duo conſiderentur. Vnum eſt, partitionem illam, quanuis adæquatam, non eſſe omnibus membris immediatam. Potuiſſet enim anima in communi B immediatè diuidi in vegetantem, & cognoſcentem: & rurſus cognoſcens in ſentientem, & intelligentem; quia ſenſus, & intellectus maiorem conuenientiam inter ſe habent, quàm cum vegetandi facultate. Quia verò ad phyſicam cognitionem animarum illa conuenientia parum conferebat; ideo immediatè tradita eſt trimembris diuiſio. Aliud conſiderandum eſt, membra illa non eſſe æquè vniuerſalia: nam ſub primo, & ſecundo membro variæ ſpecies, vel etiam genera animarum comprehenduntur: tertium autem vnam tantùm ſpeciem vltimam continet. Vnde ſi danda eſſet adæquata diuiſio animæ per vltimas eius ſpecies, innumera membra recenſenda fuiſſent. Veruntamen nimis operoſum, & ferè im- C poſſibile eſſet adæquatam diuiſionem illo modo tradere,nec ad generalem doctrinam de anima pertinet. Data eſt ergo illa diuiſio per generales modos operandi in corpore cum aliqua excellentia,& minori dependentia à materia; quorum diuiſio neceſſaria erat ad diſtinctam notitiam perfectiorum animatum, & præcipuè rationalis, & omnium facultatum, & actionum eius, & ideo, & ſufficientiſſima, & maximè doctrinalis eſt.

7\.

Enucleatur ampliùs duplici notatione.

Primò.

Secundò.

Ad primam rationem dubitandi in contrarium reſpondetur, in primis generaliter non eſſe neceſſarium tot multiplicare animas, quot operationes, vel potentias; quia vna anima poteſt habere plures operationes, & potentias: vt anima D rationalis, licèt vna ſpecie ſit, habet intellectum, & voluntatem, & anima ſenſitiua habet plures ſenſus, & appetitum. Vnde regula generalis eſt, quando vna potentia comitatur aliam, & vna ab alia non ſeparatur, licèt potentiæ ipſæ multiplicentur, non propterea animarum genera,ſeu gradus multiplicari. Et hac ratione, licèt appetitus vitalis ſit ſpecialis potentia, non conſtituit ſpecialem animæ gradum, quia ſemper cum proportione cognoſcentem potentiam comitatur. Et idem videtur cum proportione dicendum de potentia ſecundùm locum motiua, ſaltem quoad perfecta animalia:nam ſequitur ſenſum, & appetitum,& ab eis non ſeparatur.

8\.

Ad rationẽ dubitandi in num.1. generalis reſponſio.

Et ita ad priorem partem illius difficultatis E fatemur, dari quinque potentias animæ; quarum ſufficientiam tradit D.Thomas *d. quæſt.78. art.1.* Nobis verò ſufficit, quòd diuiſio eſt ad tradendam doctrinam de anima accommodata,& quòd nulla cogitari poteſt animæ potentia, quæ ſub illis membris non contineatur, licèt facilè poſſet in plura diſtingui, vel aliis modis commodè fieri. Vel diſtinguendo appetitum in ſenſitiuum, & rationalem; ſicut cognoſcendi facultates, vel diſtinguendo potentiam generatiuam,quæ in illa diuiſione ſub vegetatiua comprehenditur: ſatis verò eſt, vt dixi,illam diuiſionem eſſe ſufficientem,claram, & doctrinæ accommodatam. Ex illa verò

9\.

Reſponſio ſpecialis pro 1. parte ibid.

verò non ſequitur multiplicatio animarum; quia tres ex illis potentiis vni animæ ſenſitiuæ conueniunt. Idémque cum proportione dicendum videtur de anima ſecundùm locum motiua: nimirum, non conſtituere peculiarem animæ rationem, niſi quatenus ſub anima ſenſitiua plures ſpecies, vel etiam genera animarum ſenſitiuarum ſubdiſtingui poſſunt. Nam anima ſecundùm locum motiua ſenſitiua eſt; quia per ſenſum, & appetitum efficit motum, licèt fortaſſe per ſpecialem facultatem in membris corporis exiſtentem, illum exequatur; hoc enim non ſatis ad conſtituendum nouum animæ gradum, aut genus ſub illis tribus non comprehenſum. Quia (vt dictum eſt) ex eadem anima plures oriuntur facultates inter ſe ſubordinatæ.

10. *Reſponſio vna pro 2. parte in eodem num. 1.*

Vnde ad replicam de ſeparabilitate animæ ſenſitiuæ à loco motiua, & non e conuerſo, reſpondeo in primis animas non diſtingui per ſolam illam ſeparabilitatem, quæ ex maiori, vel minori potentiarum numero poteſt conſurgere: vt ſi vna anima habeat omnes facultates, quas habet alia, & vltra illas habet aliquam, vel aliquas non communes alteri. Quæ differentia interdum prouenire poteſt ex maiori, vel minori perfectione ſpecifica intra eundem gradum animæ; quando omnes illæ potentiæ eundem modum operandi cum dependentia à materia, & qualitatibus corporis participant. At verò generalis diuiſio animæ per diuerſos modos abſtractionis, vel (vt ita dicam) magis, vel minùs materialiter operandi data eſt. Et ideo ſub vno membro comprehendi poſſunt plures animæ alias differentias inter ſe habentes.

11. *Reſponſio altera.*

Deinde reſpondeo animam ſenſitiuam non ſeparari omnino à loco motiua; quia nullum eſt viuens participans ſenſum, quod non participet vim mouendi ſe, iuxta capacitatem ſuam, & cum proportione. Nam ſi perfectam facultatem ſentiendi internam, & externam habet, vim etiam ſe mouendi habet perfectam, vtique incedendo ab vno loco integro in alium, vel gradiendo, vel volando, vel ſaltando, natando, &c. Si verò imperfectum ſenſum habeat, vt ſolum tactum, ſaltem poteſt moueri, ſe dilatando, & conſtringendo, & ſic mutando locum etiam ſibi adæquatum, licèt tardo, & imperfecto modo. Sic enim diximus ſuprà probando plantas non ſentire, nullam eſſe viuens ſentiens, quod non exhibeat aliqua exteriora ſigna cognitionis, quæ ſigna, non niſi interuentu alicuius motus localis animalia exhibent. Omne enim viuens exteriùs ſentiens, phantaſiam, ſeu ſenſum internum, & conſequenter etiam dolorem, vel voluptatem participant, & per motum aliquem illarum affectionum ſigna exprimunt, dum ſe dilatant, aut colligunt. Veriſimile etiam eſt ſentire famem, vel nimium calorem, & inde poſſe ad quærendum cibum, vel refrigerium modo ſibi proportionato moueri. Ergo ſicut animæ ſenſitiuæ non debuerunt in illa diuiſione multiplicari, aut diſtingui, eo quòd inter eas quædam ſunt perfectæ, & aliæ imperfectæ; ita nec ob virtutem loco motiuam multiplicandæ fuerunt.

12. *Ad confirm. in fine eiuſdem num.1.*

Sed tunc vrget altera confirmatio, vel inſtantia in authoritate Ariſtotelis potiſſimè fundata: nam addit quartum membrum, diſtinguendo quatuor viuentium membra; quam partitionem tota Philoſophorum Schola acceptauit: vt videre licet in D.Thoma *ſuprà*, & aliis, omnes tamen fundant illam tantùm in dicta ſeparabilitate animalium ſentientium, & immobilium à ſe mo- A uentibus. Quæ non eſt vera de omnimoda immobilitate, vt oſtenſum eſt: & ita ſolùm supereſt diuiſio in maiori, vel minori poteſtate, & perfectione ſe mouendi, quæ inuenitur non minor in gradu magis, vel minus perfecto ſentiendi. Vnde Patres Conimbricenſes *lib.2. de Anima, cap. 3. quæſt.2. art.2.* fatentur, ſi viuens ſumatur, vt dicitur à vita ſubſtantiali, & conſtituitur per animam, vt forma ſubſtantialis eſt, & principium accidentalis vitæ, ſic tantùm tria genera, ſeu gradus viuentium conſtitui debere, vegetatiuum, ſenſitiuum, & rationale, à triplici anima, vegetante, ſentiente, & intelligente. Et hoc ſine dubio conuincit argumentum factum; quia non poſſunt B plus multiplicari concreta, quàm abſtracta; nec compoſita, quàm formæ, quibus conſtituuntur; ergo nec viuentia plus, quàm ſubſtantiales vitæ, nec vitæ plus, quàm ſubſtantialia principia earum, quæ ſunt animæ. Addunt verò nihilominus dicti authores, ſumendo viuentia; vt ab accidentali vita denominantur, id eſt, ab operatione vitali, vel à potentia ad illam, ſic numerari quatuor gradus viuentium, propter gradiendi potentiam, quæ in animalibus perfectis, & non in inferioribus reperitur.

Quid reſpōdeant Conimbricenſes.

Eorum reſponſio altera.

13. *Non ſatis faciunt in hac 2. reſponſione.*

Sed contra hoc ſecundum vrget ſemper difficultas tacta, quòd hæc potentia generatim ſumpta pro facultate ſe mouendi localiter, communis eſt omnibus animalibus. Tum quia re vera C ille, qualiſcumque motus animalium imperfectorum, vitalis eſt; quia non fit ſine ſenſu, imaginatione, & appetitu, nec etiam fieri poteſt ſine aliqua intrinſeca facultate actiua proximè mouente, ſiue illa ſit ipſe appetitus, ſiue in qualibuſcumque membris talium animalium exiſtat. Ergo animalia perfecta non excedunt imperfecta in potentia motina abſolutè, vel in motu, ſed in eius perfectione. Ergo ſicut hoc non ſufficit ad diſtinguendum quatuor gradus animarum, aut viuentium vita ſubſtantiali; ita nec ad diuidendum quatuor gradus viuentium vita accidentali. Præſertim, quia nec nos diſtinguimus vitam ſubſtantialem, niſi per ordinem ad accidentalem, nec vita accidentalis quoad motum localem eſt di- D ſtincta à ſenſitiua, & appetitiua tamquam nouum genus vitæ, ſed tamquam pars (vt ſic dicam) eiuſdem vitæ; ſeu tamquam quædam operatio, conſequens alia eiuſdem vitæ. Eadémque ratione diuerſitas perfectionis in tali motu ſolùm ſequitur ex animabus magis, vel minùs perfectis ſub eodem gradu animæ ſenſitinæ contentis. Et ideo non magis videtur ſufficiens ad multiplicandos gradus, vel modos viuentium, quàm animarum; nec viuentium vita accidentali, magis quàm ſubſtantiali. Propter quod (ſalua Philoſophi authoritate) quod ad rem ſpectat, non cenſeo eſſe maiorem rationem multiplicandi illa membra ſub ratione, aut nomine animarum, quàm viuentium, & fortaſſe ab Ariſtotele ſolùm fuit ille gradus E animalium ſe mouentium diſtinctè numeratus, quia ad tradendam doctrinam de gradu perfectionis talium animalium, & ad explicandam ſpecialiter potentiam motiuam perfectam viſa eſt illa partitio accommodata.

Authoris reſponſio.

14. *Ad 2. rationem dubitādi in n.2.*

Et ita reſponſum eſt ad alteram rationem dubitandi. Nam quòd quædam animalia non habeant omnes ſenſus, quibus animalia perfecta prædita ſunt, parum refert ad multiplicandos gradus animarum; quia omnes illi ſub anima ſenſitiua comprehenduntur, nec diſtinguuntur in altiori modo abſtrahendi à materia in ſua operatione, ſed ſolùm in maiori, vel minori perfectione

ſpecifica

ſpecifica ſubalterna, vel vltima eiuſdem modi, & gradus animæ. Opinio autem illa negans viuentia ſolum ſenſum tactus habentia eſſe ſimpliciter animalia, vel habere animam ſenſitiuam abſolutè,& vniuocè(vt ſic rem explicem) Ariſtoteli apertè repugnat, & ab omnibus meritò reiicitur;quia vel diſputat de nomine, & ſine fundamento mutat communem loquendi modum; vel ſi rem ipſam ſpectemus, falsò dicit, vel animam, quæ principium eſt ſentiendi per ſolum tactum non eſſe nouum gradum animæ, ſuperantis gradum animæ purè vegetantis, cùm habeat modum operandi abſtractiorem, & nobiliorem. Vel ſi principium illud eſt in altiori gradu animæ, non eſſe ſimpliciter animam ſentientem, & verum animal conſtituere, cùm ſenſus tactus ſimpliciter ſufficiat ad ſentiendum, & cognoſcendum, & in hoc cum cæteris ſenſibus propriè, & vniuocè conueniat. Itaque ſolùm inde colligitur alia ſubdiuiſio animæ ſenſitiuæ in perfectam, & imperfectam, quæ alterius diuiſionis ſufficientiæ non obſtat,vt iam adnotauimus. Probat autẽ obiectio illa, non magis eſſe multiplicandos gradus viuentium propter maiorem, vel minorem vim ſe mouendi localiter, quàm propter virtutem ſentiendi pluribus, vel paucioribus modis, vel vno tantùm.

15. *Ad 3. rationem dubitãdi ad finem num.2.*

Ad vltimam verò difficultatem de anima concupiſcente,reſponſio clara eſt ex dictis; illa enim non eſt diſtincta à ſentiente, & rationali, quia in vtraque eſt appetitiuum principium, quod idem eſt, ac concupiſcens generatim ſumptum. Iam verò declaratum eſt, cur appetitiuum non conſtituat gradum animæ peculiarem,etiamſi ſit ſpeciale genus potentiæ. Vnde illa diuiſio Platonica triplicis animæ in concupiſcibilem, iraſcibilem, & rationalem,non eſt diuiſio animarum, ſed potentiarum animæ, & in ea ratione non eſt integra,nec multum philoſophica;videtur autem excogitata, & accommodata ad explicandos affectus, & morales modos operandi animæ humanæ, vt *in lib.*3. & 5. tractando de appetitu ſentiente,& rationali videbimus.

CAPVT VIII.

An diuiſio animæ in dicta tria membra, ſit vniuoca, vel qualis ſit.

1. *Reſolutio affir.pro 1. parte tituli animam vegetatiuam & ſenſit.eſſe membra vniuoca.*

DVæ ſunt difficultates in hoc capite breuiter explicandæ; prior eſt de vniuocatione diuiſionis,qua ſuppoſita,naſcitur alia de qualitate diuiſionis.Circa priorem,non eſt difficultas de anima vegetatiua, & ſenſitiua inter ſe collatis; omnes enim fatentur vniuocè conuenire in ratione animæ, quia & definitiones vtrique ſimpliciter, & cum omni proprietate conueniunt, & nulla ratio æquiuocationis,vel analogiæ in eis inuenitur. Dices inueniri ordinem, quia anima ſenſitiua non eſt actus corporis, niſi media vegetatiua.

Inſtantia diluitur.

Reſpondeo, nihil hoc obſtare vniuocationi, quia non obſtante illo ordine, anima ſenſitiua eſt perfectior in ratione animæ, quàm vegetatiua, quia & perfectius actuat corpus, & nobilioris operationis principium eſt;& non participat rationem animæ à vegetatiua, nec per ordinem ad illam, ſed potiùs ſupponit illam,vt minùs perfectam, & quaſi diſpoſitionem, & potentiam,comparatione ipſius: ſicut numerus maior ſupponit minorem, & figura quædam ſolet aliam ſupponere, & nihilominus in genere numeri, & figuræ inter ſe conueniunt. Itaque hac parte ſuppoſita, difficul-
A tas eſt de anima rationali. Multi enim cenſent, non eſſe vniuocè animam cum cæteris, quod poteſt modis oppoſitis cogitari, nimirum, vel quòd anima prius dicatur de aliis duabus, quàm de rationali, vel econtrario, quòd prius de rationali,quàm de cæteris.

Animã verò rationalem videri membrum analogum.

2. *1.Opinio, ſeu modus explicandi hãc analogiam.*

Prima ergo opinio erit, animam analogicè dici de rationali anima comparatione aliarum. Nam licèt anima rationalis, ſeu principium intelligendi in homine in genere entis, & ſubſtantiæ, ſit nobilius cæteris animabus: vt authores huius ſententiæ ſupponunt, eſtque ſatis per ſe notum,euidenterque ex diſcurſu huius libri conſtabit; nihilominus aiunt,in ratione animæ minus
B propriè, & analogicè eſſe animam. Ita ſentiunt *in lib.*2. *de Anim.* Auerroes *text.*7. & *ibi* Themiſtius, ac Simplicius *text.*1. & 7. & Philoponus. Quorum opinio probari poteſt ex Ariſt. 2.*de Ani. cap.*2. *text.*21. dicente, *Videtur hoc animæ genus eſſe diuerſum, idque ſolùm perinde, atque perpetuum ab eo, quod occidit, ſeiungi, ſepararique poſſe.* Vbi non de ſola potentia intellectus, ſed de ipſa anima intellectiua loquitur. Nam intellectus ipſe nec vniuocè, nec analogicè anima dici poteſt;cùm ergo dicit eſſe alterius generis, indicat non eſſe animam vniuocè, nec eiuſdem rationis cum aliis.Addi etiam poteſt, quod *lib.*6. *Topicor. cap.*5. vitam inter æquiuoca ponit, eo quòd in plantis, & in aliis, non eadem ratione inue-
C niatur.

1. Eius fundam.ex locis Ariſtotelis.

3. *2.Fundam. bipartitum.*

Ratio verò huius opinionis videtur fuiſſe,quia anima intellectiua, aut non informat ſubſtantialiter corpus, aut ſi informat, longè aliter, quàm cæteræ. Primò, quia non communicat materiæ totum ſuum eſſe eo modo quo aliæ formæ; quia ita illud communicat, vel materiæ, vel compoſito, vt ſibi abſolutè retineat:nam ita informat, vt in ſuo eſſe ſubſiſtat, & ſic non tantùm eſt, quo aliud eſt, ſed etiam quod eſt, tamquam in ſuo eſſe ſubſiſtens, quod aliæ animæ non habent: ſed omnino ſunt actus, quaſi immerſi materiæ, & non ſubſiſtunt, nec ſunt ſimpliciter, quod eſt, ſed quo aliud eſt. Secundò, quia in modo productionis ſuæ quædam analogia cernitur. Nam ſo-
D la rationalis anima fit per creationem, aliæ per eductionem. Vnde aliæ non producuntur, ſed comproducuntur; rationalis verò non ſolùm per ſe producitur, ſed etiam creatur, qui eſt altior effectionis modus, & fortaſſe analogus, cùm ſit proprius Dei, cui nihil eſt vniuocum cum creaturis. Tertiò ex modo operandi eadem inæqualitas cernitur; quia anima rationalis, vt talis eſt, operatur independenter ab organo corporeo, quod aliæ animæ non habent; ergo ſignum eſt non ita propriè, & verè informare corpus, etiam vt rationalis eſt, ac ſubinde non eſſe tam propriè animam.

1.Pro illo cõiectura.

2.Coniectura.

Tertia.

4. *Prædicta opinio multis ex capitibus damnatur.*

Veruntamen hic modus dicendi, vel errorem in fide ſupponit, & in eo fundatur, & ideo erro-
E neus eſt, vel certè ſi admittit veritatem fidei, docentis animam rationalem eſſe veram, ac propriam formam corporis, eſt illa opinio improbabilis in Philoſophia, quia non conſequenter loquitur, nec probabili ratione fundatur. Et nihilominus in Theologia cenſuram grauem meretur;quia valde probabiliter aliquid fidei contrarium ex illa inferri poteſt. Declaro breuiter ſingula; quia ſi ſententia illa ſupponit, principium intelligendi in nobis nõ eſſe veram, ac propriam formam corporis, conſequenter quidem dicit, non eſſe vniuocè animam cum cæteris; imò dicere debet,potius æquiuocè, quàm analogicè vocari

Et 1. eſſe hæreticam,ſi velit animã humanã, nõ eſſe veram corporis formam.

A cari animam, vel ſaltem non eſſe animam intrinſecè, & formaliter, ſed tantùm per quandam proportionalitatem, & metaphoram, valde extraneam: vt in capite primo notatum eſt. Illud autem fundamentum hæreticum eſt, & contra euidentem rationem philoſophicam, vt infrà oſtendetur.

5. *2. Eſſe falsã, eſto admittat eſſe veram formã.* Si autem hæc opinio in illo fundamento non nititur, ſed concedit animam rationalem eſſe veram formam ſubſtantialem humani corporis; ſic euidenter docet falſum, dum negat eſſe verè, ac propriiſſimè animam; ac ſubinde ex eo capite eſſe etiam vniuocè animam. *Primò.* Probatur hoc conſequens, primò, quia ſi verè, ac propriè informat, conuenit propriè cum aliis formis ſubſtantialibus in communi ratione formæ ſubſtantialis; B ergo ex hac parte nulla colligi poteſt analogia. *Secundò.* Secundò, quia eſt verus actus corporis potentiâ vitam habentis, & in hoc etiam habet formalem conuenientiam, ac propriam ſimilitudinem cum aliis animabus; ergo definitio animæ illi propriiſſimè conuenit, ac proinde vniuocè. *Tertiò.* Tertiò, ac præcipuè, quia poſito illo principio nulla eſt probabilis ratio analogiæ ex parte animæ. Nam fundamenta contrariæ ſententiæ ad ſummum probant: modum informationis animæ eſſe alterius rationis ſpecificæ; non verò, quòd non habeat conuenientiam vniuocam cum modo informandi aliarum animarum, vt ſtatim reſpondendo eiſdem fundamentis patebit. *Quartò.* C Denique ex illa opinione ſequitur ferè euidenter, animam rationalem non verè, ac propriè vniri corpori, vt formam: qui eſt error in fide; ergo & ipſa opinio errori proxima cenſenda eſt. Conſequentia cum minori ſupponuntur vt notæ; & ſequela patet, quia ſi talis ſubſtantia analogicè eſt anima; ergo analogicè animat; ergo analogicè informat; ergo analogicè vnitur corpori vt forma. Hæc autem analogia, ſi qua eſt, non poteſt eſſe cum conuenientia formali; quia tunc nulla ratio analogiæ fingi poſſet. Erit ergo per improprietatem, & metaphoram ex parte informationis animæ rationalis, quod à vera fide catholica diſſonat, vt videbimus.

6. *2. Opinio ſeu modus explicandi dictam analogiam.* D Prius verò quàm fundamentis dictæ ſententiæ ſatisfaciamus, alteram opinionem expendere neceſſarium eſt. Propter illas enim, & ſimiles rationes, alij dixerunt, diuiſionem illam eſſe analogam, ita tamen, vt principalius proprius, ac per prius dicatur de anima rationali, quàm de reliquis. Ita docet Iandunus *lib.2. de Ani. quæſt.3.* cum Alexand. *lib. de ſenſ. & ſenſib. in principio,* & Albert. *2. de Anim. cap.5.* & aliqui moderni. *Eius primũ motiuum ac diſcurſus pro illo.* Et præcipuè mouentur, quia viuere ſimpliciter conuenit homini, cæteris verò animantibus tantùm ſecundùm quid; ergo & anima hominis eſt ſimpliciter anima, aliæ verò ſecundùm quid, & conſequenter non vniuocè, ſed analogicè. Conſequentia eſt clara; & antecedens probatur hoc modo. Viuens propriè, ac ſimpliciter dicitur, quod ſeipſum mouet, E ſed inter animantia ſolus homo ſeipſum ſimpliciter mouet, alia verò tantùm ſecundùm quid; ergo. Probatur minor, quia illud ſeipſum propriè mouet; quod non ſolùm operationem efficit, ſed etiam propter finem propriè operatur, ſuam operationem in finem dirigendo: ſed hoc modo ſolus homo per rationem ſe mouere poteſt. Ergo ſolus ille ſimpliciter viuit, alia verò ſecundùm quid; quatenus in ſeipſis phyſicè operantur, ſeu motum efficiunt. Iuxta quem diſcurſum, etiam inter animam ſentientem, & vegetantem poteſt analogia conſiderari. Tum, quia dum animalia ſe mouent ex cognitione boni, aliquo modo cognoſcunt finem ſaltem materialiter ſub ratione conuenientis, & boni amati; vegetabilia verò nullo modo finem percipiunt, ſed ſola naturali propenſione in illum feruntur, ſicut cætera inanimantia. Tum etiam, quia bruta veriùs, ac magis propriè agunt in ſeipſis, quia ſecundùm eandem partem, & facultatem in ſe agunt, dum cognoſcunt, & appetunt; vegetabilia verò tantùm ſe mouent ſecundùm quid, per vnam partem efficiendo in aliam, per actionem tranſeuntem. *2. Motiuum.* Denique in anima rationali conſiderari poteſt ſingularis perfectio etiam in ratione animæ, quatenus tota informat totum corpus, & tota ſingulas corporis partes. Ergo longè altiori modo eſt corporis forma; aliæ verò comparatione illius tantùm ſecundùm quid.

7. *Vera reſolutio pro vniuocatione triplicis animæ.* Nihilominus dicendum eſt, animam vniuocè diuidi in rationalem, & reliquas. Ita ſentit Ariſt. *in cap.1. & 2. de Anima*, vbi tradit definitionem animæ omnibus communem, vt ipſe dicit: & comparat figuræ, quæ vnam habet communem, & vniuocam rationem omnibus figuris. Idem docet D.Thomas *2. contr. Gent. cap.60. & 61.* vbi ex profeſſo probat definitionem animæ vniuocè conuenire animæ rationali, cum reliquis, quod idem eſt. Quod etiam bene defendit Ferrara *dicto cap.61.* oſtendens hanc fuiſſe mentem Ariſtotelis. Verum eſt, ipſos loqui præcipuè contra Auerroem, & alios in ſenſu tractato contra priorem opinionem. *1. Ratio.* Tamen conſequenter hoc etiam affirmant. Et probatur primò, quia definitio animæ cum omni proprietate conuenit animabus, rationali, ſenſitiuæ, & vegetatiuæ, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt; ergo vniuocè illis conuenit, tam definitio, quàm definitum. Probatur conſequentia, quia nulla probabilis ratio analogiæ interuenit, quia anima ſenſitiua non dicitur anima per habitudinem ad animam rationalem, nec per imitationem eius. Quòd autẽ ſit minus perfecta non ſufficit ad analogiam, nec tollit vniuocationem. Niſi fortaſſe quis velit interpretari ſuperiores ſententias, iuxta modum loquendi Ariſtotelis *7. Phyſicor. cap.4.* dicentis, *In genere latere æquiuocationes*, id eſt, plures rationes ſpecificas. Sed hoc non ſufficit, vt vna ſola animæ ſpecies dicatur anima ſimpliciter, aliæ ſecundùm quid: nec etiam, vt definitio animæ generatim ſumptæ, non tota, & propriè, ac ſimpliciter in ſingula membra conueniat.

8. *Secunda ratio.* Secundò argumentor, quia viuens vniuocè dicitur de planta, animali, & homine; & animal de bruto, & homine: ergo etiam anima vniuocè dicitur de tribus animabus. Antecedens probatur, tum quia illa ſunt duo genera ſubalterna prædicamenti ſubſtantiæ, ac proinde vniuoca; tum etiam, quia ſimpliciter, & ſine habitudine de inferioribus prædicatur. Conſequentia verò probatur, quia eadem eſt ratio de forma communi reſpectu inferiorum, quæ eſt de compoſitis ſeruata proportione, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. *Effugium.* Reſponderi poteſt, genus viuentis non ſumi ab anima in communi prout eſt diuiſum huius diuiſionis, ſed ab anima vegetabili prout eſt forma communis omnium viuentium, ſcilicet, plantarum, brutorum, & hominum. Nam prima ratio vitæ eſt anima vegetatiua, teſte Ariſt. *lib.2. de Ani. cap.2.* At verò in omnibus viuentibus anima vegetatiua inuenitur vniuocè, & ideo, *viuens*, inde ſumptum genus eſt omnibus illis viuentibus vniuocum. Quod explicatur per genus animalis, in quo id euidentiùs apparet. Nam animal, vt eſt genus

genus ad hominem, & brutum, non ſumitur ab anima, vt abſtrahit à rationali, & ſenſitiua, & eſt quaſi genus ſubalternum, vtrique commune; ſed ſumitur ab anima ſenſitiua, vt talis eſt. Nam homo non conſtituitur in eſſe animalis per animam rationalem, vt talis eſt, ſed vt ſenſitiua eſt. Et ideo animal eſt genus vniuocum homini, & brutis; ſic ergo viuens, vt eſt genus vniuocum ab anima vegetatiua, ſumitur non ab anima in communi; & ideo non ſequitur animam in communi vniuocè, & æqualiter, tribus animabus, vt tales ſunt, conuenire. Nec etiam ſequitur viuens, vt ſumitur ab anima in communi eſſe vniuocum.

9. *Obſtruitur primò.* Sed contra hoc inſtatur primò, quia non ſolùm viuens ſub illa ratione ſumptum, eſt vniuocũ, ſed etiam, vt ſignificat corpus animatum, ſeu compoſitum ex anima, & corpore; ſub qua ratione ab anima in communi prout eſt actus corporis organici ſumitur, quia planta, vt planta, tam propriè conſtat corpore, & anima, vt homo, licèt non tam perfecta anima conſtet. *Secundò.* Secundò ſi viuens priori modo ſumptum, eſt vniuocum, & genus; ergo etiam anima vegetatiua vniuocè dicitur de anima plantæ, & de anima rationali, vt vegetatiua eſt, quia vt ſic conſtituit hominem in ratione viuentis; ergo inter animas hominis, & plantæ datur vniuoca conuenientia; etiamſi vna materialis ſit, & alia ſpiritualis. Ergo eadem ratione anima rationalis, vt rationalis, poteſt cum vegetatiua, vel ſenſitiua in ratione animæ conuenire, etiamſi illa ſpiritualis ſit, & hæ materiales ſint, quatenus illos gradus non tranſcendunt.

10 *Ad 1. fund. in num. 2. quoad locum de anima.* Vltimò confirmatur hæc veritas, quia nulla ratio veræ analogiæ inter animam rationalem, & reliquas inuenitur, vt reſpondendo ad fundamenta aliarum opinionum, facilè oſtendetur. Et in primis ad primum locum Ariſtotelis, quem prior opinio allegat ex 2. *de Anima, tex.* 21. concedo in verbis illis, *Sed videtur genus aliud animæ eſſe*, Ariſtotelem loqui de rationali anima. Et ſi pro aliqua ex dictis opinionibus afferri poſſet, potius ſecundæ, quàm priori fauet. Inde tamen ſolùm colligitur, animam intellectualem eſſe nobilioris, & altioris ordinis in ſubſtantia ſua, quàm ſint cæteræ. Hoc autem optimè poteſt conſiſtere cum conuenientia vniuoca, tam in ratione animæ, quàm in ratione ſubſtantiæ, ſeu ſubſtantialis formæ, cum cæteris animabus. Nam de intelligentiis etiam dicere poſſumus eſſe aliud ſubſtantiæ genus à corporeis; quanuis in genere ſubſtãtiæ vniuocè conueniant. Et confirmari hoc poteſt ex verbis ſubiunctis, quibus Philoſophus probat, animam intellectualem eſſe alterius generis, *quia ſola ſeparari poteſt, tamquam perpetuum à mortali.* In quibus in primis pondero verbum *ſeparari*, quia per illud indicatur, priuſquam ſeparetur eſſe corpori vnitam, tamquam veram formam eius; & ita non repugnare nobilitati eius eſſe veram animam vniuocè cum reliquis. Deinde conſidero, ſolùm colligere excellentiam eius, ex eo quòd ſeparabilis eſt, & immortalis. Ex qua proprietate licèt colligatur maior nobilitas ſpecifica; non tamen poteſt inde inferri analogia; aliàs ſequeretur inferiores animas, vel æquiuocè, vel analogicè animas vocari. Veriſimile autem eſt dixiſſe Ariſtotelem, rationalem animam eſſe aliud animæ genus, quia differt ab aliis, tamquam immortale à mortali, in eo ſenſu, in quo dixerat *lib.* 10. *Metaphyſ. cap.* 13. corruptibile, & incorruptibile differre genere, vtique phyſico, vt vocant, ſic enim non eſt inconueniens concedere animam rationalem differre genere ab aliis animabus, quia non pendet in ſuo eſſe à materia, ſicut reliquæ, cum hac tamen differentia ſtat conuenientia vniuoca in communi animæ ratione, ſeu in genere logico, vt eſt notum in Metaphyſica, & dixi *in diſp.* 35. *ſect.* 3. *num.* 37.

Alter verò locus Ariſtotelis ex *lib.* 6. *Topicor.* 11. *Quoad locum ex Topicis in eodẽ num. 2.*
non rectè citatur. Nam verba eius ſunt, *Vita autem non ſecundùm vnam ſpeciem videtur dici, ſed altera quidem animalibus, altera plantis ineſt.* Conſtat autem ex dictis vitam, & animam de ſenſitiua, & vegetatiua vniuocè dici. Nec in eo loco Ariſtoteles de anima rationali mentionem facit. Igitur æquiuocatio de qua ibi loquitur, quámque cauendam eſſe docet, eſt illa, in qua ratio, ſeu definitio propria vnius ſpeciei, ſumitur, tamquam vniuoca omnibus membris, ſeu ſpeciebus ſub genere contentis, vt in illis verbis patet. *Contingit igitur, & ſecundùm electionem ſic aſſignare terminum, ac ſi vniuoca, & ſecundùm vnam ſpeciem omnis vita diceretur.* Solùm ergo negat, vitam eſſe ita vniuocam, vt omnis vita ſit eiuſdem ſpeciei, vt verba ipſa præſeferunt. Vnde videtur, vniuocationem ibi ſtrictè ſumere pro maxima conuenientia, & vnitate communi, & prout æquiuocationibus illis opponitur, quas alibi dixit, in genere latere; illas enim in genere vitæ, vel animæ reperiri non negamus.

Ad rationes prioris ſententiæ, relicto hæretico 12. *Ad 2. fund. in num. 3.*
fundamento, quòd anima rationalis non informet corpus: ad aliam partem dicimus, coniecturis ibi adductis rectè probari informationem animæ rationalis eſſe ſpecie diuerſam ab vnionibus aliarum animarum, eſſeque longè perfectioris rationis, & ordinis; nihilominus inde non ſequi, vel rationalem animam non eſſe veram, & propriam formam, vel eſſe analogicè animam; ſed ad ſummum ſequi, eſſe ſub genere animæ excellentiori. Vnde ad primam probationem in primis dicimus ſub dubio eſſe, an anima rationalis vnita corpori ſubſiſtat? *Ad 1. coniectu. ibid.* Tamen, licèt hoc demus, negandum non eſt, quin totum ſuum eſſe corpori communicet; etiamſi priùs illud in ſe habeat, & in eo ſubſiſtat. Simul enim eſt, quod eſt, & quod totus homo ſimul cum corpore eſt, ac ſubſiſtit. Quia licèt ſit actus ſubſiſtens, nihilominus eſt ſubſtantia incompleta, ac proinde ſimul eſt actus ſe totum communicans corpori, etiamſi ab illo in eodem eſſe non pendeat; quæ dependentia non eſt contra communem animæ rationem. Nam licèt aliis animabus contraria conditio inſit, non eſt propter communem rationem animæ, ſed propter earum propriam imperfectionem. Et ita ex omnibus illis differentiis ſolùm concluditur, animam rationalem eſſe alterius ſpeciei, & ordinis ab aliis animabus; non verò eſſe analogicè, vel impropriè animam.

Idémque dicendum eſt ad alteram probatio- 13. *Ad 2. coniectur.*
nem ſumptam ex modo productionis. Vt enim omittam quæſtiones ibi inſinuatas (ſcilicet, an creatio, & generatio, vel eductiones dicantur, vel effectiones vniuocè, vel analogicè; & an Deus, vt creator, ſit vniuocè efficiens cum aliis agentibus naturalibus) vt alienas à præſenti inſtituto. Dico breuiter quidquid ſit de productionibus, certum eſſe eandem rem, vel plures eiuſdem ſpeciei fieri poſſe per creationem, & generationem. Vnde multo magis ex rebus eiuſdem generis, & in eo vniuocè conuenientibus, vna fiet per creationem, & altera per generationem. Vt Angelus, & homo, cælum, & elementum. Ita ergo anima rationalis, licèt ſit vera anima, fieri poteſt per nobiliorem actionem, quàm cæteræ animæ, ſcilicet per creationem. Tertia denique probatio ex ope- *Ad 3.*
ratione

ratione non organica,ſolùm probat, animam rationalem eſſe immaterialem, non verò impropriè informare corpus;vt poſtea declarabimus.

14\. *Ad motiuũ 2.opinionis, eiúſque diſcurſum in num.6.* *Mouere ſeipſam quomodo propriũ ſit viuentium.*

Ad fundamentum alterius ſententiæ reſpondeo æquiuocationem in illo committi, quoad terminum illum, *mouendi ſe*, duobus enim modis dici poteſt aliqua res ſe mouere, ſcilicet phyſicè, ſeu efficienter, tantùm motum in ſe efficiendo, vel moraliter ſe in finem dirigendo; cùm ergo dicitur viuens illud eſſe, quod ſeipſum mouet, non intelligitur de motione morali in ordine ad finem, ſed de motione phyſica per efficientiam motus,vel operationis in ſeipſo, per ſe, & ex talis naturæ inſtitutione. Vt in ſuperioribus explicatum eſt. Quapropter ad rationem viuentis, vel animæ ſimpliciter dictæ impertinens eſt modus, quo ſe mouet in ordine ad finem; ſed tantùm conſiderare oportet, an per ſe, ac propriè ſe moueat effectiuè propter propriam perfectionem acquirendam. Nam ſi hoc habeat, erit ſufficiens ad rationem viuentis, vel animæ, etiamſi finem per talem motum intentum per proprium actum non intendat, nec cognoſcat. Vt, verbi gratia, cùm animal aliquid videt, propriiſſimè mouet ſe vitaliter, ſiue propter finem videat,ſiue non. Imò vita æterna, quæ in viſione Dei conſiſtit,eſt non ſolùm propria, ſed etiam perfectiſſima vita, & tamen non eſt illa actio propter finem ex directione operantis; ſed eſt naturalis, ac neceſſaria operatio, per quam finis vltimus obtinetur. Solùm ergo probat ille diſcurſus, illa viuentia, quæ propter finem moueri poſſunt, perfectius viuere,quàm alia, quia illa operatio, per quam finis formaliter cognoſcitur, vel intenditur, perfectum gradum vitæ requirit. Idémque ferè dicendum eſt ad alias coniecturas, in quibus inæqualitas inter animam vegetatiuam, & ſenſitiuam conſideratur. Probant enim animam ſenſitiuam eſſe altioris perfectionis, & gradus; analogiam verò nullo modo oſtendunt. Atque idem dico ad vltimum indicium perfectionis animæ rationalis, quòd tota informet ſingulas partes, de quo infrà latiùs dicendum eſt.

15\. *Circa 2. partem tituli de qualitate diuiſionis, ratio dubitandi.*

Ex hac verò reſolutione naſcitur dubium ſecundo loco propoſitum, nimirum,qualis ſit hæc diuiſio animæ in tres animas. Ratio autem dubitandi eſſe poteſt,quia ſi diuiſum eſt vniuocum, erit genus, quia prædicatur eſſentialiter, & quidditatiuè de membris diuidentibus,& non eſt ſpecies vltima, nec etiam eſt prædicatum tranſcendens; erit ergo genus. Ergo diuiſio erit generis in ſpecies, quia membra ſunt etiam communia, ſeu vniuerſalia, & eſſentialiter diuerſa. Conſequens autem difficultatem patitur, quia tres animæ non condiuiduntur propriè inter ſe tamquã membra mutuò diſtincta, ſed comparantur potiùs tamquam inferius, & ſuperius in linea prædicamentali, vel directè, vel reductiuè, quæ autem ſic ſubordinantur, non diſtinguuntur tamquam ſpecies ſub communi genere, vt videtur clarum in Dialectica;ergo.Declaratur ex ipſis cõcretis. Nam viuens, animal,& homo non diſtinguuntur inter ſe ſpecie, neque habent genus cõmune, quod in illa tria membra diuidi poſſit; ergo nec in animabus id reperiri poteſt. Probatur conſequentia,quia illa tria prædicata concreta,ex tribus animabus deſumuntur,vt ſuprà dictum eſt; ergo eadem eſt ratio de formis, quæ de cõpoſitis.

16\. *Notatio pro reſolutione.*

Ad huius dubij reſolutionem,& clariorẽ illius diuiſionis intelligentiam,aduertere oportet,communem animæ conceptum dupliciter abſtrahi A poſſe, iuxta duos modos ſimilitudinis,ſeu conuenientiæ, quæ inter ipſa viuentia,ſeu animas ipſas conſiderari, & diſtingui poſſunt. Primus modus conuenientiæ eſt, quatenus plantæ, animalia, & homines in hoc conueniunt, quòd ſe nutriunt,& vegetant. Vnde in operatione ipſa abſtrahitur conceptus communis nutritionis, vel vitalis generationis. Et cõſequenter in principio talis operationis abſtrahitur communis conceptus animæ vegetatiuæ, in quo conueniunt animæ plantarũ, animalium, & hominum, tamquam in communi genere, & ab anima vegetatiua ſic concepta conſtituitur viuens,prout eſt genus commune animalibus,& plantis,vt ſuprà cum Ariſtotele diximus. B Et ſimilis conuenientia, & cum eadem proportione, conſideranda eſt in anima ſenſitiua, quatenus eſt principium ſentiendi generatim; vt eſt brutis,& hominibus commune.Nam ſicut ſentire commune eſt omnibus illis,ita principia ſentiendi hominis,& bruti in illa communi ratione conuenientiam habent, quæ nomine ſenſitiuæ ſignificatur.Inter animas verò rationales ſola ſpecifica conuenientia reperitur,& abſtrahi poteſt.

Iuxta hanc ergo abſtractionem, & cõſiderationem, diuiſum in illa partitione,eſt anima, quatenus eſt principium vitæ, quæ in re ipſa eſt anima vegetabilis in communi, & eſt genus ad omnes animas. Nam omnis anima eſſentialiter eſt principium vegetandi in communi. Diuiditur autem C in animam purè vegetabilem,ſenſitiuam,& rationalem, diuiſione vniuoca, & tamquam genus in ſpecies ſuas,non quidem vltimas, ſed partim ſubalternas,partim vltimam;nec diuiſione immediata, ſed media ſaltẽ ex parte. Anima enim illo modo ſumpta immediatè diuidenda eſſet in purè vegetatiuam,& ſenſitiuam ſimpliciter;& rurſus ſẽſitiua in purè ſenſitiuam,& rationalẽ, vt ſuprà etiam notum eſt. Hoc autem non impedit, quominus diuiſio in hoc ſenſu ſit adæquata,& doctrinalis,& conuenienter tradita, ad totam animæ amplitudinem explicandam.Neque contra hunc ſenſum militat difficultas propoſita,quia tres animæ: vt ſunt membra diuidentia in ſenſu prædicto,non coordinantur in linea prædicamentali, ſed ſunt D ſpecies omnino inter ſe condiſtinctæ.Nam anima vegetatiua,vt eſt membrum diuidens,nõ ſumitur in communi, vt abſtrahit à vegetatiua pura, ſeu planta,& à vegetatiua animalium:ſed pro vegetatiua,quæ illum gradum non tranſcendit, quæ vt ſic non conſtituit viuens in communi,ſed tantùm plantam in communi;&ſic condiſtinguitur à ſenſitiua.Et pari modo ſenſitiua,vt membrum eſt diuidens,ſumitur pro anima præciſè ſenſitiua, quæ non conſtituit animal in communi, ſed brutum; & condiſtinguitur ab anima hominis, quæ non tantùm ſenſitiua eſt, ſed etiam rationalis. Et hic ſenſus videtur mihi facilis, & ad rem explicandam ſatis accommodatus. Authores autem non videntur communiter ita exponere Ariſtotelem, E vel rem ipſam; & ideo alius eſt addendus ſenſus, qui non eſt contrarius,ſed diuerſus,&,ſi rectè explicetur,veritatem etiam continet.

17\. *Reſolutio.*

Ad rationẽ dubitandi in n.15. iuxta proximam reſolutionẽ.

Alius ergo modus conuenientiæ inter prædictas tres animas conſiderari poteſt inter propria earum conſtitutiua, quatenus talia ſunt. Quæ conuenientia priùs in operationibus explicatur: deinde in principiis earum, quæ ſunt prædictæ tres animæ, quæ per ordinem ad operationes diſtinguuntur. Operatio ergo nutriendi, ſentiendi, & intelligendi conueniunt inter ſe, in communi ratione operationis vitalis, de cuius ratione generaliter eſt, vt ſit à principio intrinſeco eius, 18.

Notatio altera pro modo altero reſoluendi 2. partem tituli.

in quo talis operatio fit. Et ſub hoc communi A genere, vel conceptu continentur tres modi operationum vitalium, vt ſunt nutritio, ſenſatio, & intellectio, non tamen omnino immediatè, quia ſenſatio, & intellectio conueniunt inter ſe in ratione cognitionum, & ita poteſt operatio vitalis diſtingui immediatè in nutritionem,& cognitionem; & cognitio in ſenſationem, & intellectum. Sic ergo anima, quæ eſt principium vitalis operationis in communi, non eſt anima vegetatiua, ſed vniuerſaliorem, magíſque abſtractam rationem habet, ſicut & ipſa operatio. Eſt ergo communis quædam ratio animæ abſtrahens ab illis tribus gradibus, & ſic viuens,quod per illam, vt ſic, conſtituitur, non eſt idem, quod vegetatiuum, B ſed idem,quod animatum, id eſt,conſtans corpore, & tali forma, quæ ſit principium actionis vitalis. Viuens autem ſic ſumptum immediatè diuidi poterit in viuens vegetatiuum, & cognoſcitiuum: & rurſus viuens cognoſcitiuum, in ſenſitiuum,& rationale. Vnde tandem concluditur adæquata diuiſio, tum viuentis in illa tria membra, vegetatiuum, ſenſitiuum, & rationale: tum etiam animæ in vegetatiuam, ſenſitiuam, & rationalem.

19. *Reſoluitur & ſatisfit dictæ rationi dubitandi in num.15.*

Sic autem illa diuiſio non eſt generis in ſpecies: nam illa tria prædicata ſolùm ratione differunt,non per differentias oppoſitas,ſed per differentias ſubordinatas, quarum vna eſt per aliam contrahibilis, ſeu determinabilis. Vnde fit,vt illa C tria membra poſſint eſſe eidem viuenti, vel eidem animæ eſſentialia. Nam idem homo eſt viuens, animal, & rationale;& eadem anima eſt vegetatiua, ſenſitiua, & rationalis, quatenus eſt principium nutriendi, ſentiendi, & ratiocinandi. Ac propterea diuiſio in illo ſenſu non poteſt eſſe generis in ſpecies. Quia,vt Ariſtoteles ait *lib.*10. *Metaph. cap.*11. genus, & ſpecies non differunt ſpecie, vtique poſitiuè propter rationem tactam, quia non conſtituuntur differentiis oppoſitis, ſed tantùm negatiuè dici poſſunt, non eſſe eiuſdem ſpeciei, quia non eadem differentia conſtituuntur: vt *in diſp.*7. *Metaph. ſect.*3. notaui. Et eadem ratione non poſſunt habere genus commune: tum quia genus dicit relationem ad ſpe- D cies; tum etiam, quia poſſunt ad conſtituendam eandem integram eſſentiam concurrere. Quapropter ſi aliquis conceptus communis abſtrahitur à conceptu generico, & ſpecifico, vt conceptus cognoſcentis ab homine,& animali, quod eſt genus hominis; & conceptus viuentis à nutritiuo, & cognoſcitiuo, illud commune reuera non eſt genus, etiamſi contingat eſſe vniuocum; ſed erit quaſi tranſcendens quoddam, quod differentias extra ſui rationem, & propriè contrahentes non habet: ſicut conceptus communis, qui interdum abſtrahi poteſt à differentiis ſimplicibus, non eſt genericus, ſed quaſi tranſcendentalis. Huiuſmodi enim eſt conceptus cognoſcitiui,vt abſtrahit à rationali, & ſenſitiuo, cuius E ſignum eſt,quia eadem anima hominis, vt ratione diſtinguitur in ſenſitiuam, & rationalem, ſecum conuenit in communi conceptu animæ cognoſcitiuæ. Et ita patet reſponſio ad rationem dubitandi in principio poſitam.

CAPVT IX.

Vtrùm principium intelligendi ſit aliqua ſpiritualis ſubſtantia ſecundùm fidei,& rationis naturalis principia.

1. *Suſcipitur iam ſpecialis diſputatio de anima rationali.*

HActenus de generica ratione animæ diximus, & illud genus in ſuas ſpecies diuidendo,& quæ ad inferiorum graduum animas pertinent,breuiter, ac pro inſtituto noſtro ſufficienter attigimus, & quod amplius deſiderari poteſt in ſingulis progreſſu dicetur. Iam ergo ad grauiorẽ & Theologis magis neceſſariam,ac quodammodo propriam de ſubſtantia, & eſſentia animæ humanæ diſputationem primùm accedimus, quam per diuerſa prædicata illius propria,& in quibus aliorum viuentium materialium animas ſuperat, explicabimus, & incipimus ab hac differentia *ſpiritualis ſubſtantiæ*;quia,vt videbimus, eſt fundamentum omnium aliorum attributorum, quæ hominis animam à cæteris diſtinguunt.

Quid nomine ſubſtantiæ in titulo importetur.

Quid autem nomine ſubſtantiæ ſpiritualis in hoc titulo ſignificetur,breuiter explicandum eſt.Et in primis nomine ſubſtantiæ generatim ſumptæ vtimur, vt abſtrahit à completa, & incompleta;ſeu prout in materiam, formam, & compoſitum ab Ariſtotele alibi diuiditur. Neque verò tam inquirimus, vtrùm principium principale, ac primarium, quo nos intelligimus,ſit hoc modo ſubſtantia, quàm id, vt notum ſupponimus. Quia vel hoc principium eſt vera forma corporis noſtri, vel tantùm illi aſſiſtens. Si hoc poſterius dicatur, licèt erroneum ſit, vt infrà oſtendemus, inde euidentiùs concluditur eſſe ſubſtantiam, quia eſt quid per ſe exiſtens; cùm ſupponatur non eſſe actum informantem. Si verò primum dicatur, inde etiam concluditur eſſe ſubſtantiam, tam propter ea,quæ generatim de anima diximus, & alia, quæ de ſubſtantiali forma in genere dixi *in diſp.*15. *Metaph. ſect.*5. vbi ex eo, quòd anima rationalis eſt ſubſtantialis forma, dari in aliis rebus corporeis ſubſtantiales formas oſtendi.Tum præterea, quia vitales operationes, & præcipuè intellectuales non poſſunt non radicari in aliquo ſubſtantiali principio, vt eſt per ſe notum, & ex diſcurſu materiæ conſtabit. Tum denique, quia homo, vt homo eſt vna ſpecies ſubſtantiæ per ſe, quam ex materia, & forma componi neceſſe eſt: componitur autem ex principio intelligendi, vt tale eſt; ergo tale principium in homine ſubſtantia eſt.

2. *Quid nomine ſpiritus.*

Alter terminus in titulo poſitus eſt, *ſpiritualis*, per quem inquiritur quædam eſſentialis differentia illius ſubſtantiæ, quæ in homine eſt principium intelligendi; ſupponitur autem per vocem illam eſſe in mundo aliquas ſubſtantias ſpirituales, quod de increata ſubſtantia, quæ eſt ipſe Deus, non ſolùm de fide certum eſt, ſed etiam ratione euidens. Idem verò de multis ſubſtantiis creatis oſtendimus in tractatu de Angelis *lib.*1. *cap.* 1. vbi declarauimus ſubſtantiam ſpiritualẽ corporali opponi,quaſi priuatiuè,ita vt ſpiritualis dicatur, quæ corporea non eſt.

Corporeum ſpirituali oppoſitũ duobus modis dicitur.
Anima nec corporea eſt primo modo.

Subſtantia autem corporea duobus modis dicitur, vno modo, quæ intrinſecè conſtat ex materia phyſica capaci quantitatis; alio modo, quia in materia extenditur per quantitatem. Priori modo clarum eſt, animam non poſſe eſſe ſubſtantiã corpoream, quia illo modo ſubſtantia corporea non eſt, niſi compoſita ex materia phyſica,& actu,ſeu forma ſubſtantiali, quod repugnat principio intelligendi,quod eſt in nobis.Quia non eſt ſubſtantia compoſita ex partibus eſſentialibus, vt *lib.*1.*de Angelis,cap.*7.obiter oſtenſum eſt. Et præterea oſtendemus infrà, illam non eſſe ſubſtantiam completam; ſubſtantia autem compoſita ex materia, & forma,eſt ſubſtantia, vel natura completa.

Poſte

3. *Nec item modo poſteriori.*

Poſteriori modo dicitur ſubſtantia corporea, ſubſtantia ſimplex, capax extenſionis partis extra partem ſecundùm tres dimenſiones quantitatis; qualis eſt, vel materia ipſa, vel forma ligni, aut ignis, vel (vt aliqui volunt) ipſa ſubſtantia cæli. Et hoc modo iuxta mentem Auguſtini *epiſtola* 28. ſubſtantia corporea dicitur, quæ ſecundùm partes materiæ quantæ illi coëxtenditur, & partem extra partem habet. Vnde è contrario illa dicetur ſubſtantia incorporea, ſeu (quod idem eſt) ſpiritualis, quæ in ſua entitate partium extenſionem non habet, nec illius capax eſt. Veruntamen iuxta multorum Philoſophorum, atque etiam Theologorum opinionem hoc non ſatis eſt, vt forma aliqua ſubſtantialis ſpiritualis ſit. Nam animam equi, v. g. putant non habere extenſionem, & nihilominus non eſſe ſpiritualem, quia in ſuo fieri, & eſſe pendet à materia.

Cõcluditur explicatio nominis ſpiritualis in titulo.

Igitur in titulo propoſitæ quæſtionis, per ſubſtantiam ſpiritualem intelligere oportebit talem ſubſtantiam, quæ neque ex materia conſtet, neque illi coëxtendatur, nec ab illa in ſuo eſſe pendeat. Iuxta quam vocis interpretationem ſub illo titulo duæ quæſtiones includuntur. Vna eſt, vtrùm anima rationalis ſit ſubſtantia indiuiſibilis, ſeu carens partibus integrantibus. Alia eſt, vtrùm ſit anima independens? Quæ quæſtio cum illa coincidit, vtrùm anima immortalis ſit? Vt verò diſtinctiùs procedamus, nunc cum D. Auguſtino ſupponamus, omnem illam ſubſtantiam verè incorpoream eſſe, quæ nullo modo eſt capax effectus formalis quantitatis, nec extenſionis, vel compoſitionis partium integrantium. Et in hoc ſenſu inquirimus, vtrùm anima ſubſtantia ſpiritualis ſit?

4. *Qui in hac quæſtione partem negatiuam tenuerint.*

In hoc ergo puncto multorum ſententia fuit, animam hominis eſſe ſubſtantiam corpoream, ac proinde ſpiritualem non eſſe. Ita ſenſerunt omnes, qui eam mortalem fecerunt, quos capite ſequenti referemus. Specialiter verò hunc errorem tribuit Tertulliano Auguſtin. *epiſtola* 157. *& lib. de hæreſi in* 86. Vbi declarat Tertullianum de propria corporeitate eſſe loquutum. Et illum latè impugnat *lib.*10. *Gen. ad lit. cap.*24. Eundem errorem tribuit Tertulliano Iſidor. *lib.*8. *Origin. cap.*5. dicens Tertullianum docuiſſe animam hominis eſſe immortalem, & nihilominus corpoream illam eſſe credidiſſe, docuítque hunc errorem Tertullianus *lib. de Anima*, *cap.*6. *& ſequentibus*, & multis aliis in locis, quos notat Pamel. inter paradoxa Tertulliani *in* 7. Atque eundem errorem ſecutus fuit Vincentius ille, contra quem diſputat Auguſtinus *lib.*4. *de Anima, & eius origine, à cap.*12. Et in eundem incidit Fauſt. Rhegin. *in epiſtola ad Paulinum.*

5. *Recenſentur aliqui ex Philoſophis pro eadem parte negatiua.*

Eundem ex antiquis Philoſophis docuerunt Anaxagoras, teſte Plutarcho *lib.*4. *de placitis*, *cap.*3. & Stoici apud Euſebium *lib.*15. *de præparat. cap.*19. & Lucretius *lib.*1. *de rerum natura*, quem refert Tertullianus *lib.*1. *de Anima*, *cap.*5. *in fine*, & Auguſtinus *lib. de vtilitate credendi*, illi attribuit, quòd animam ex atomis conſtare dixerit, ſicut Epicurus. Et contra eum diſputat Lactant. *lib.*7. *diuinarum Inſtitution. cap.*12. Refertur etiam pro hoc errore Soranus quidam antiquus medicus, quem quatuor libros de Anima commentatum eſſe refert Tertullianus *lib. de Anima*, *cap.*6. vt omittam Galenum, & alios, qui dixerunt animam eſſe ſanguinem, aut temperamentum, ſeu harmoniam humorum, contra quos ſuprà diſputatum eſt. Nec alieni ab eo- A dem errore ſunt, qui eaſdem dicunt eſſe hominum, & brutorum animas, de quibus poſtea dicturi ſumus. Pluréſque iſtorum in hunc errorem inductos fuiſſe ait Auguſtinus, eo quòd nimium imaginationi addicti, non poſſent aliquid vt verum ens concipere, niſi corporeum. Vnde eò proceſſerunt, vt Deum ipſum corporeum eſſe diſcerent, vt de Tertulliano idem Auguſt. affirmat, & videri poteſt in Pamel. ſuprà *paradox.*15.

6. *Arguitur etiam ex Script. pro eodẽ errore.*

Deinde aliqua fundamenta de anima ſpecialiter afferuntur. Primò ex Scriptura, quòd *Lucæ* 16. dicitur anima Lazari deducta in ſinum Abrahæ, & anima diuitis ſenſiſſe cruciatum B ignis, & aquam ad linguam refrigerandam petiiſſe. Quo teſtimonio Tertullianus *lib. de Anima*, *cap.*7. *&* 8. *& lib. de reſur. carnis*, *cap.*17. & Fauſtus *ſuprà* vtuntur. Addit Tertullianus *in lib. de Anima*, *cap.*11. illud Gen.2. *Et inſpirauit in eo ſpiraculum vitæ*, vbi ipſe *flatum* legi vult, non ſpiritum. *Nam anima*, inquit, *in ſubſtantia flatus eſt, ab effectu autem dicitur ſpiritus, quia ſpirat.* Et adducit illud Iſai. 42. *Dans flatum populo, qui eſt ſuper terram, & ſpiritum calcantibus eam.* & illud cap.57. *Spiritus à facie mea egredietur, & flatum ego faciam*, ſeu *ſpiritus ex me prodiuit, & flatus ego feci*, vt Tertullianus allegat. Denique adducit Fauſtus illud Pſalmi 141. *Educ de cuſtodia animam meam*, quod ipſe legit *de carcere*, in- C de argumentum ſumens, quia non niſi res corporea poſſet in carcere detineri, ſeu cuſtodiri. Cui ſimile eſt illud Pſalmi 29. *Domine eduxiſti ab inferno animam meam, ſaluaſti me à deſcendentibus in lacum.*

7. *Accedunt leues rationes nonnullæ.*

Addit denique Tertullianus *d. cap.*6. *de Anima*, varias rationes Philoſophorum parui momenti, qualis eſt illa, quod extrinſecus ab alio moueri poteſt, eſt corpus, anima autem ab alio mouetur extrinſecus, vt cùm *vaticinatur*, inquit, & furit. Item quòd anima mouetur ad motum corporis. Item quòd corpus ipſum corporaliter mouet. Item quòd recedit alterato, & mutato corpore. Imò quòd cibis corporalibus egeat, vt in illo ſuſtentetur, & vires ſuas exer- D cere valeat, & ob defectum cibi deficiat. Sed hæc, & ſimilia leuia ſunt.

Vltima ratio aliquãto ponderoſior.

Illud difficilius, quòd anima in ſuis operationibus à corpore pendet, quod quidem de cæteris inferioribus actibus eſt manifeſtum. De intellectuali verò patet, quia vſus ipſe rationis ex diſpoſitione corporis pendet, vt in pueris notum eſt, & per alterationem corporis amittitur, vt in inſanis, vel impeditur, vt in dormientibus. Ac denique ſine vſu phantaſiæ nihil cogitamus. Tam magna ergo dependentia in operando à corpore ſatis indicare videtur, ipſam eſſe corpoream. Denique ſumitur argumentum ab origine animæ, quia per actionem corporalis ſeminis incipit. Signum ergo eſt eſſe corpoream.

8. *Vera aſſertio affirmatiua bipartita.* *Probatur prior pars primò ex Script.*

E Veritas nihilominus eſt, animam rationalem eſſe ſubſtantiam ſpiritualem, & incorpoream, tam iuxta principia fidei, quàm ſecundùm rationem naturalem. Priorem partem probamus primò ex variis locis, ac modis loquendi Scripturæ. Primúmque omnium ponderatur à Patribus, quod de hominis creatione dicitur *Gen.* 1. *&* 2. Nam priori loco eodem modo viuentium omnium ex elementis productio, ſeu creatio refertur per ſimplex verbum, ſeu imperium Dei, dicentis, *fiat:* cùm autem peruenitur ad creationem hominis, inducitur Deus vtens peculiari conſilio. *Faciamus hominem ad imaginem,* &

& ſimilitudinem noſtram, quaſi productùrus rem altioris ordinis, & dignitatis à cæteris terrenis animantibus:quã dignitatem non habet,niſi ratione animæ, nec in alio fundari poteſt, niſi in eo, quòd ſubſtantia animæ eſt altioris gradus, quàm ſint cæteræ corporum formæ; non poteſt autem eſſe altioris gradus, niſi ſit ſpiritualis, & incorporea. Et hoc declaratur ampliùs *in cap.*2. vbi creatio animæ rationalis, & infuſio illius in corpus deſcribitur illis verbis, *Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Quod de nullo alio animali dicitur;etiamſi Deus, quando cætera creauit,illa etiã formauerit quoad corpora, in quibus animam viuificantem induxit, non tamen peculiari actione, ſed illa, qua vnumquodque animal produxit. At de homine Scriptura ſignificat, peculiari actione ſpiraſſe, id eſt, effeciſſe *ſpiraculum*, id eſt,ſpiritum viuificantem hominem,qui eſt illius anima. Non eſt ergo corporea,ſicut cæteræ, ſed eſt ſubſtantia ſpiritualis extrinſecus corpori adueniens, vt verbis Ariſtotelis vtamur. Hunc ſenſum Athanaſius attigit *in tractatu de definitionibus, ſub titulo de Anima, & mente*; eúmque copioſè declarant Leo Papa *ſerm.* 4.*de Natiuit.* & Chryſoſt. *homil.*11. *&* 12. *in Gen.* Et clariùs Theodor. *ibi. quæſt.*23. & eleganter Auguſt.*lib.*13.*de ciuit.cap.*24.Et in præcedenti tractatu *lib.* 3.*cap.*7.alios Patres adduximus;& ideo plura hîc referre neceſſe non eſt.

9. Deinde addi poſſunt loca,in quibus anima hominis ſpiritus vocatur. Quamuis enim vox *ſpiritus*, in Scriptura æquiuoca ſit, & interdum rebus corporeis,& materialibus, vt ſunt ventus, & animæ brutorum,& ſimilia, tribuatur; nihilominus magis propriè, & frequentiùs de ſubſtantiis incorporeis dicitur;& hoc modo hominum animas vocari ſpiritus ex adiunctis circunſtantiis, & cõtextu, ac frequentia ſermonis clariſſimè colligitur. Probatúrque in primis ex verbis Mariæ Virginis Lucæ 1.*Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutare meo.* Quæ verba exponens Auguſtinus *in tractatu ſuper Magnificat*,qui ſub eius nomine habetur *in tom.*9. ſic inquit:*Vnus,& idem ſpiritus, & ad ſeipſum ſpiritus dicitur, & ad corpus,anima: ſpiritus ſpiritalem habuit admirationem, anima corporalem; quare anima dicitur ſpiritus, & è conuerſo. Ideo anima humana quia eſſe in corpore habet, & extra corpus, anima vocatur, & ſpiritus. Anima dicitur,in quantum eſt vita corporis; ſpiritus autem, in quantum eſt ſubſtantia ſpiritualis.* Deinde ſunt optima verba Chriſti Domini Matth. 25.*Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.* Et quod *cap.*27. de illo dicitur, *Emiſit ſpiritum.* Et Ioan.19. *Inclinato capite tradidit ſpiritum.* Luc. 23. *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Et Dauid Pſal.30. *In manus tuas commendo ſpiritum meum.*Et ſimiliter orabat Tobias cap.3.*Domine præcipe in pace recipi ſpiritum meum.*

10. Sunt etiam optima verba Pauli 1. Corinth.2. *Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt hominis,niſi ſpiritus hominis,qui in ipſo eſt?ita & quæ Dei ſunt,nemo cognouit,niſi ſpiritus Dei.* Et *c.*5.de illo fornicario ait,*Iudicaui tradere huiuſmodi Satanæ in interitũ carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat in die Domini.*In quibus locis,manifeſtum eſt, animam hominis vocari ſpiritum;& ita diſtingui à carne, vt ſit capax ſpiritualis exultationis in Deo, & diuini ſpiritus,& ſpiritualium donorum eius,& vt ſeparetur à corpore,in manus Dei tradatur,& capax ſit æternæ ſalutis. Vocatur ergo ſpiritus,tanquam ſubſtantia verè ſpiritualis, & incorporea.Nec refert,quòd etiam anima bruti

A ſpiritus appellatur,*Eccleſ.*3.Nam ſtatim ibi diſcrimen indicatur,cùm dicitur, *Quis nouit,ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorum deſcendat deorſum?* vbi Hieronymus iuxta litteralẽ intelligentiam inter ſpiritum hominis, & iumẽti differentiam aſſignari putat, *quòd ſpiritus hominis aſcendit in cælum,& ſpiritus iumenti deſcendit in terrã, & cum carne diſſoluitur.*Quia verò hoc difficile cognoſcitur,ideo ſapientem interrogare, *Quis nouit?* Non quia dubitet, quòd ita ſit. Idque declarant optimè verba eiuſdem Sapientis in eodem libro cap.12. *Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat: & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ac denique ad idem confirmandum iuuant alia, quæ *in*

B *lib.*1.*de Angelis,cap.*6.adduximus.

Secundò veritas hæc oſtẽditur ex doctrina Eccleſiæ,& Patrum. Nam in primis Conc. Lateran. ſub Innoc.III.*in cap.Firmiter,de ſum.Trinit.*de Deo inquit,*Sua omnipotenti virtute ab initio temporis vtrãque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem,& corporalem,angelicam videlicet,& mundanam;& deinde humanam,quaſi communem ex ſpiritu,& corpore conſtantem.* Vbi animam hominis ſpiritum vocat, diſtinguens illam à tota natura corporali,& ſub ordine ſubſtantiarum ſpiritualium illam conſtituens. An verò illa verba quoad hanc partem definitionem fidei contineant,in prædicto loco de Angelis diſputaui. Et licèt demus non continere propriam definitionem, quia non ex directa intentione ad 11. *Probatur deinde eadẽ 2. pars ex Concil.*

C illam veritatem definiendam dicta ſunt;nihilominus oſtendunt,doctrinam eſſe certiſſimam,& tanquam communi conſenſu Eccleſiæ receptam à Concilio proponi.Quod poſtea aliud Concilium Lateran.ſub Leone X.*ſeſſ.*8.confirmauit, docens, non minus certum eſſe animam rationalem eſſe incorpoream, quàm eſſe immortalem,& à corpore independentem. Quod eſſe de fide certum *in cap.ſequenti.*videbimus.

Et ita etiam Aug.*Ep.*157.*in principio*,inter dogmata certa de origine animæ ponit, *Eam non eſſe corpus, ſed ſpiritum;non creatorem vtique,ſed creatum.* Idémque tradit *in Ep.*28. prope initium,accuratè declarans vocẽ *corporis*,omnémque illius æquiuocationem tollens.Vnde *in Pſ.*145. parũ ab initio, 12. *Item ex Patrib.*

D *Natura*, inquit,*animæ, præſtantior eſt, quàm natura corporis; excellit multum, res ſpiritualis eſt,res incorporea eſt,vicina eſt ſubſtantiæ Dei.*Imò *lib.*10.*Gen.ad litt. c.*24.certius exiſtimat,animam non eſſe corporeã, *quàm non eſſe ex traduce*, de qua cõparatione poſtea dicemus:nam reuera vtrumque certũ eſt.Idem latè defẽdit *in d.lib.*4. *de Anima,& eius origine à c.*12. Denique *in lib.de Quantitate animæ,c.*3.*& ſeq.* veritatem hanc variis modis, & rationibus declarare contendit. Quod ex profeſſo egit Claudianus *in tribus libris de ſtatu animæ*,contra Fauſtum ſcriptis, in quorum ſecũdo alios Patres allegat:præſertim Greg.Nazianz. Ambr.Auguſt.& Hieron. Quibus addi poteſt Athanaſ.*ſuprà,& Oratione contra Idola.* Baſilius Homilia in illud,*Attẽde tibi.Contẽplatione*, *Claudianus habetur tom.*4. *Biblioth.*

E inquit, *tuæ tibi inexiſtentis animæ incorporeæ, mihi cogita Deum eſſe incorporeum.* Niſſenus,ſeu Nemeſ.*de Opificio hom.c.*1.Ioann.Maxent.*lib.*2.Dialog.contra Neſtor.*Anima*,inquit,*quæ non eſt corpus,ſed ſpiritus, carni ſecundùm compoſitionem vnita, nullam contractionem in minori,nullam extenſionem in maiori patitur membro.*Dam.lib.2.c.12.*Simplicem,& corpore vacantem ſubſtantiam appellat.* Et idem docent omnes, quos pro animæ immortalitate in cap. ſequenti referemus.Hæc igitur ad confirmandam priorem partem noſtræ aſſertionis ſufficiant. 13. *Probatur iã poſterior pars aſſert. ex variis Philoſophis.*

Venio ad alteram partem,in qua oſtendendum eſt,eandem veritatem ratione naturali poſſe cognoſci.

gnoſci. Quod in primis à ſigno, ſeu effectu oſtendere poſſumus; quia multi Philoſophi fide carentes ſola ratione naturali ducti, veritatem hanc aſſecuti ſunt. Quos refert Claudianus ſuprà *lib. 2. à cap.7.* nominans Philolaum, Architam, & Eromenem Tarentinos; & præcipuè Platonem in variis locis. Alios refert Lactantius *lib.7. Inſtit. cap.8.* vbi etiam Pythagoram, & præceptorem eius Pherecydem, eiuſdem veritatis authores facit. Nemeſius *de Natura hominis, cap.2.* Ammonium, & Numenium adiungit. Et Clemens Alexandrinus *lib.5. ſtromat.* refert Platonem in Phedro aſſerentem, animam nec effigiem, nec colorem habere. Euſebius etiam *lib.15. de Præparatione euangelica, c.20.21.* Plotinum, & Longinum pro hac veritate adiungit. De Ariſtotele, Commentatore, & aliis antiquis eius interpretibus, idem verius eſſe credimus, & capite ſequenti oſtendemus, ne fiat repetitio. Nam eadem ſunt de præſenti puncto, & de immortalitate animæ teſtimonia.

14. *Ad idem ratio 1. ex Claudiano duabus nixa propoſitionibus.* Prima verò ratio ſit, quam indicat Claudianus ſupra *lib. 1. à cap.4.* Quia non fuit Deo impoſſibile facere ſubſtantiam creatam ex corpore, & ſpiritu compoſitam; & illam creare ad completam vniuerſi perfectionem pertinuit; ergo ita factum eſt. At verò illa creatura non eſt, niſi homo; ergo eſt homo compoſitus ex corpore, & ſpiritu: corpus autem eſt materia; ſpiritus ergo eſt ipſa anima; eſt ergo ſpiritualis ſubſtantia. Simili diſcurſu *in lib. 1. de Angelis, cap.6.* ad probandum eos eſſe ſubſtantias ſpirituales, vſi ſumus: & quæ ibi diximus, hîc ferè applicari poſſunt.

15. *Oſtenditur 1. propoſitio.* Prima enim propoſitio de poſſibili videtur per ſe manifeſta, quia in primis id non poteſt eſſe impoſſibile ex defectu potentiæ diuinæ, ſi ex parte obiecti, ſeu effectus non oſtenditur repugnantia; alioqui Deus non eſſet omnipotens, nec infinitæ virtutis. Ex parte autem talis creaturæ compoſitæ ex corpore, & ſpiritu, nulla poteſt repugnantia cogitari; vt facile cõſtabit, diluendo Tertulliani fundamenta. Imò ex naturali ordine formarũ, & ſubſtantiarum, poteſt ſatis veroſimiliter oſtendi hoc genus ſubſtantiæ compoſitæ ex corpore, & ſpiritu, eſſe poſſibile. Quia materia cùm ſit ſimplex entitas ſubſtantialis, & potentialis, de ſe capax eſt quorumcunque actuum ſubſtantialium habentiũ naturalem aptitudinem ad informandam materiam? Ex parte verò actuum ſubſtantialium duo extrema inueniuntur: nam quidam ita ſunt actus carentes omnino potentialitate materiæ, vt ſint in ſe omnino cõpleti, & naturaliter inepti ad informandam materiam. Alij verò ſunt actus, qui ita ſunt ad actuandum materiam ordinati, vt coextendantur illi, & in ſe non poſſint exiſtere, niſi ſuſtentantur ab illa. Ergo non repugnat dari actum ſubſtantialem medium, qui & actuare materiam poſſit, & illi non coëxtendi; nec ab illa pendere, ſed ſubſiſtentem, & indiuiſibilem entitatem in ſe habere; & hoc eſt eſſe ſpiritualem ſubſtantiam.

Declaratur amplius. Declaratur præterea; quia non repugnat intellectualem ſubſtantiam corpori ſubſtantialiter copulari, vt illo vtatur, vt inſtrumento ad intellectualem etiam perfectionem acquirendam; ergo poterit dari ſubſtantia compoſita ex corporali materia, & intellectuali ſubſtantia. Intellectualis autem ſubſtantia ſpiritualis eſt, vt tractando de Deo, & Angelis eſt oſtenſum, & ſtatim etiam probabitur; ergo poſſibilis eſt ſubſtantia compoſita ex corpore, & ſpiritu.

16. *Oſtenditur 2. propoſitio. Primò.* Altera propoſitio, nimirum, ſi poſſibilis eſt talis creatura, illam neceſſariam fuiſſe ad complementum vniuerſi, multis modis ſuaderi poteſt. Et in

A primis, quia vniuerſum perfectum, debet omnes gradus rerũ complecti, & præſertim illos, in quibus notabilis varietas reperitur; quæ maxime in illa mirabili compoſitione, & quaſi miſtione inuenitur. *Secundò.* Deinde, quia hic ſenſibilis mũdus debuit habere Principem aliquem creatum, cuius vſui inſeruiret, quíque illi dominaretur: hîc autem eſſe non potuit ſubſtantia omni ex parte materialis, quia non eſſet rationis capax, & cõſequenter nec dominij; nec etiam debuit eſſe creatura merè ſpiritualis, quæ per ſe, & propter ſe, non indiget vſu corporalium rerum; ergo eſſe debuit ex ſpiritu, & corpore compoſita, vt ratione corporis vſu corporalium rerum indigeret, & per ſpiritum poſſet

B inferioribus dominari. *Tertiò.* Denique, quia naturalis ordo poſtulat, vt ſuperiora inferioribus connectantur per media, ne fiat tranſitus ab extremo ad extremum, niſi per medium; quod & ſit ſupremum infimi, & attingat infimum ſupremi. Genus autem rerum purè ſpiritualiũ, & genus rerum purè corporalium, ſunt quaſi duo extremi ordines vniuerſi; optimè ergo connectuntur, mediâ creaturâ cõpoſitâ ex corpore, & ſpiritu, quæ vtriuſque extremi naturam participet: & ratione corporis ſit infra ſpiritualia, quanuis illa attingat ſecundùm partem ſpiritualem, quam includit, & ratione illius ſupra omnia corporalia exiſtat. Si ergo talis creatura poſſibilis eſt, ſine dubio à Deo facta eſt, qui ſemper facit, quod magis expedit, quódque penſa-

C tis omnibus, conuenientiſſimum eſt. Quòd autem talis creatura, ſi facta eſt, non ſit, niſi homo, notius eſt, quàm vt probatione indigeat. Nec minùs notum eſt, ſi quam ſpiritualem partem habet homo, illam non eſſe, niſi animam, quia ſolùm ex anima, & corpore conſtat, vt in ſequentibus oſtendetur.

Secunda principalis ratio ex capacitate principij noſtri intelligendi accipitur. 17. *2. Ratio principalis ſumpta ex capacitate noſtra obedientiali ad ſpiritualia.* Potéſtque vel ex capacitate ſupernaturali, ſeu obedientiali; vel etiam ex ſola naturali ſufficienter formari. Et priori modo erit ratio theologica tantùm, certa in principiis, & in illatione euidens: poſteriori autem modo erit naturalis, & per ſe ſatis efficax, ex principiis, & illatione ſatis euidentibus. Priori modo ſic colligimus. Anima eſt capax diuini eſſe

D ſupernaturalis, id eſt, magni, & pretioſi doni, quo diuinæ naturæ conſors efficitur, 1. *Petri* 2. Item eſt capax contrahendi cum Deo veram amicitiam, & familiaritatem: ac denique eſt capax viſionis claræ diuinæ eſſentiæ. Sed hæc, & ſimilia dona non poſſunt eſſe, niſi ſpiritualia; quia Deus, quem proximè reſpiciunt, & cuius naturam ſingulari modo redolent, ſummè incorporeus, & ſpiritualis eſt. Ergo etiam animam, quæ illis donis ſubiicitur, ſpiritualem eſſe neceſſe eſt, vt potentia actui proportionata ſit. Et hanc rationem confirmant illæ locutiones Pauli, *Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt,* 1. Corinth.6. Et illud, *Spiritus viuit propter iuſtificationem,* Rom.8. Et *ſimiles ei erimus, & videbimus eum, ſicuti eſt,* 1. Ioan-

E nes 3.

Huc etiam ſpectat, quòd animus noſter ſpiri- 18. *Confirmatur proxima ratio.* tualibus rebus maximè delectatur, & quaſi paſcitur, & nutritur. Ergo ſignum eſt, animum ipſum ſpiritualem eſſe. Nam vnumquodque viuens cibis ſimilibus, & proportionatis maximè gaudet. Vnde eſt illud Nazianzeni *in Apologetico,* quod Claudianus etiam *d. lib.2.* refert, *Magnum inter corpus, & animum eſſe diſcrimen. Nam ſicut corpus corporalibus paſcitur, ſic anima incorporeis ſaginatur.* Hanc etiam rationem fuiſſe vnam ex potiſſimis argumentationibus Philoſophorum, præſertim Platonicorum ad probandum animam

eſſe incorpoream, refert Tertullianus lib.de Anima,cap.6. *Quia omne corpus*,ait,*corporalibus ali indicant, animam verò,vt incorporalem, incorporalibus,ſapientiæ ſcilicet,ſtudiis.* Et eadem vtitur Greg.Niſſen. *ſupra*,eamque ex Ammonio refert. Sic etiam dixit Marſilius Fiſcin. lib.8.de Theolog. Platon. cap.2. *Animam paſci incorporea,& æterna veritate*, ac proinde incorpoream eſſe.

Tertulliani euaſio refellitur.

19. Reſpondere autem conatur Tertullianus ex Sorano, humanam animam corporalibus quoque cibis ali, & deficientem aliquando corporalibus fulciri alimentis; quòd ſi illi in totum adimantur, à corpore dilabi. At hæc reſponſio nullius momenti eſt. Nam hæc alimenti corporalis neceſſitas non eſt propter animam ſecundùm ſe ſpectatam,ſed propter corpus, cuius eſt forma; & ita ex hac indigentia non probatur ipſam eſſe corpoream, ſed probatur, ipſam eſſe formam corporis, in quo peculiarem diſpoſitionem poſtulat, vt ei vniatur, & maximè, vt membris, & facultatibus corporis, vt inſtrumentis vti valeat; ideoque ad conſeruandam, vel reſtaurandam illam corporis diſpoſitionem,alimentis corporeis indiget.At verò anima ſecundùm ſe, & vt eſt intelligendi principium, non vtitur cibis corporeis,ſed ſpiritualibus,& præcipuè Deo ipſo, quem naturaliter maximè appetit, & extra illum non quieſcit, iuxta illud Auguſtini in Confeſſionibus lib.1. cap.1. *Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec perueniamus ad te.* Et in lib.10. de Ciuit.c.4. *Bonum noſtrum nullum eſt aliud, quàm Deo cohærere, cuius vnius anima intellectualis incorporeo (ſi dici poteſt) amplexu,veris impletur,fœcũdatúrque virtutibus.* Quod ſuo etiam modo aſſecutus eſt Plato,dicens in Conuiuio, *hominem pulchritudinis diuinæ inſpectatione beatum fieri, & veris, ac expreſſis virtutibus ali.* Ergo ex hac etiam naturali capacitate,& propenſione ad Deum cognoſcendum, & amandum, & ad ſapientiam, & virtutes, veritatem,& honeſtatem, optimè colligitur animam eſſe incorpoream,cùm illa omnia incorporea ſint,& omnibus corporalibus rebus excellentiora. Et hæc ratio ex ſequenti maximè confirmabitur;nam in illa hanc animæ capacitatem magis ponderabimus.

3. Ratio principalis ſumpta ex capacitate noſtra naturali ad ſpirituales actus.

20. Tertia igitur ratio,& maximè philoſophica eſt, quæ ex ipſa operatione intelligendi & amandi ſecundùm rectam rationem ſumitur; eſtque huiuſmodi. Operatio propria animæ, vt eſt intelligẽdi principium,eſt in ſe ſpiritualis;ergo & principium eius proximum, ſeu potentia, à qua proxima elicitur, eſt ſpiritualis;ergo etiam principiũ principale talis operationis, quod animam rationalem vocamus, eſt ſubſtantia ſpiritualis. Prima conſequentia per ſe nota,&euidens videtur;tum, quia nõ poteſt operatio eſſe altioris ordinis,quàm ſit potentia,cùm & potẽtia per actus ſpecificetur: & è conuerſo actus à potentia habeat ſuam dignitatem,& excellentiam : tum etiam, quia illa operatio eſt actus immanens, qui in eadem potentia recipitur, à qua elicitur:ideoque ſi ſpiritualis eſt, non niſi in ſpirituali potentia recipi poteſt. Secunda conſequentia eiſdem modis probatur; quia illa potentia vel eſt ipſamet anima, vt quidam volunt; vel ſi eſt res diſtincta ab animæ ſubſtantia, manat ab illa tanquam propria eius paſſio,ſeu proprietas; non poteſt autem immaterialis proprietas connaturaliter oriri, niſi ab immateriali principio : recipitur etiam illa facultas in ipſa animæ ſubſtantia, tanquam in ſubiecto, cui inhæret; ergo ſi ſpiritualis eſt, ſpirituale ſubiectum requirit, quia non poteſt qualitas ſpiritualis, & indiuiſibilis recipi (ſaltem naturaliter) in

Prima rationis cõſequentia oſtenditur.

Oſtenditur ſecunda.

A ſubiecto diuiſibili, & corporeo. Atque hoc genere argumentationis vſus eſt Ariſtoteles *lib.1. de Anima,cap.1.text.12.& 13.& lib.3.cap.4.* vt poſtea videbimus. Et eſt conſentaneus Dionyſio *lib.1.de Cæleſt. Hierar.cap.11.* dicenti,operationem potentiam ſequi, & potentiam ex natura, ideoque ex operatione potentiam & naturam inueſtigari, & innoteſcere. Vnde etiam Auguſt.*lib.de Immortalitate Animæ,cap.6.* dixit, ad inueſtigandam animæ naturam, *omnibus viribus incumbendum eſſe, vt quid ſit ratio ſciatur*, vbi per *rationem*, actum ratiocinandi intelligit : nam ſtatim addit, *Ratio eſt aſpectus animi, quo per ſeipſum, non per corpus verum intuetur : aut ipſa veri contemplatio,non per corpus.* Et B hoc modo ratiocinatur in hac materia D.Thomas 2.*contr.Gent.cap.49.*

Ratiocinatio hæc conſentanea eſt Ariſtoteli, & Dionyſio.

Item Auguſtino.

Atque etiã D.Thomæ.

Probatur ergo antecedens principalis rationis. 21.
Primò ex obiectis ſpiritualibus, quæ intelligendo contemplamur,Deum nimirum,& intelligentias : nam actus debet eſſe obiecto proportionatus,cùm inde ſpeciem ſumat;ergo actus, quo intelligimus Deum,vel Angelum,ſpiritualis eſſe debet. Obiicies, illam rationem non eſſe bonam, quia nos non cognoſcimus Deum,vel Angelum, prout in ſe eſt, ſed per analogiam ad materialia; ergo inde colligi non poteſt,actum illum eſſe ſpiritualem. Vnde etiam imaginatio poteſt apprehendere Angelum, vt motorem cæli, vel vt pulchrum iuuenem, & alatum; & Deum ipſum poſ- C ſumus aliquo modo per phantaſiam apprehendere,cùm poſſimus etiam per ſenſum in illo delectari,iuxta illud,*Cor meum,& caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Nec ſatis eſt reſpondere, quòd licèt anima in corpore non cognoſcat Angelum, vel Deũ, prout in ſe eſt,ſeparata id poterit;hoc enim licèt in re ita ſit,non tamen illa ratione probatur intentum. Quia nunc non experimur illum modum res ſpirituales cognoſcendi per proprios conceptus,ſeu imagines:at nunc ſolùm poſſumus argumentari ex actibus,quos experimur, de quibus procedit obiectio facta, quòd quoad illum imperfectum modum cognoſcendi non ſit neceſſarius ſpiritualis actus, vt actus phantaſiæ oſtendunt. Nihilominus tamen ratio eſt ſatis efficax, D quia licèt intellectus animæ coniunctæ corpori non concipiat propriam entitatem Dei,aut Angeli,nec illam repræſentet,vel apprehendat eius ſpiritualitatem, & modum eſſendi, prout eſt in ſe; nihilominus,quantùm ad actum iudicij, verè cognoſcit illas ſubſtantias eſſe immateriales, & incorporeas, & alterius ordinis à ſubſtãtiis quantitati ſubiectis; qui actus non poteſt cadere in ſenſum. Quin potiùs ad ferendum hoc iudicium eleuatur mens noſtra ſupra ſenſus,& vincit illos, à ſenſibilibus abſtrahendo, vt de ſpiritualibus, quatenus talia ſunt, iudicare poſſit; ergo talis actus ſpiritualis eſt.

Oſtenditur iam rationis antecedens, de actibus circa obiecta ſpiritualia.

Obiectio.

Obiectionis euaſio obſtruitur.

Satisfit obiectioni.

Accedit,quòd intellectus noſter ita de illis obiectis ſpiritualibus cogitat, vt circa illa diſcurrat, 22.
E & proprias eorum naturas intelligere conetur,ac proprietates corporibus repugnantes illis conuenire aſſequatur; non poteſt ergo illa eſſe actio corporea. Et quamuis ex hoc diſcurſu immediatè ſolùm inferatur, aliquos actus intelligendi animæ noſtræ eſſe ſpirituales. Inde tamen optimè concluditur, omnes actus intelligendi eiuſdem animæ eſſe ſpirituales, quia ex vno actu ſpirituali ſtatim colligitur potentia ſpiritualis,vt oſtenſum eſt. Et hinc poſſet immediatè inferri ſubſtantia ſpiritualis , quia nulla ſpiritualis potentia eſſe poteſt , niſi in ſpirituali ſubiecto , præſertim connaturaliter, & tanquam intrinſeca proprietas

Satisfit amplius.

tas eius. Verumtamen etiam ex vno actu immateriali vlteriùs concluditur, omnem actum à tali potentia elicitum, eſſe ſpiritualem, quia potentia ſpiritualis non eſt capax actus eliciti materialis, & immanentis in ipſa, vt eſt omnis actus intelligendi. Cùm ergo omnes actus intelligendi ſint ab eadem potentia proxima, vt ſupponimus, ſi vnus eſt ſpiritualis, omnes erunt ſpirituales, etiamſi circa corpora verſentur, quia per ſpiritualem actum poteſt corpus altiori modo repræſentari, & cognoſci, vt in Deo, & Angelis conſtat; & hanc maiorem perfectionem participat actus, eo ipſo, quòd eſt à potentia ſpirituali, qualis eſt intellectiua potentia, vt prior ratio probat.

23. *Oſtenditur deinde à quibuſdam, prædictum antecedens de actibus circa obiecta corporea: ex Ariſtotelis effatis.*

Addit verò Ariſtoteles *lib.3. de Anima, cap.5. text.4.* ſpecialem rationem, per quam ex corporum etiam cognitione colligit potentiam cognoſcentem illam eſſe ſpiritualem, ſeu immaterialem. Quoniam anima intellectiua omnia corpora intelligere valet; cognoſcit enim cæleſtia, & terreſtria, ſimplicia, & miſta, & ſic de reliquis. Ergo illa intelligit per potentiam ſpiritualem, & non per corpoream. Probat conſequentiam, quia intellectio fit, recipiendo ipſum intelligibile; & ideo potentia, vt omnia cognoſcere valeat à natura recepti denudata eſſe debet; quoniam *intus exiſtens prohibet extraneum*, vt in viſu, & aliis ſenſibus videre licet. Ita exponunt rationem illam multi expoſitores, qui eam, vt demonſtrationem reputant. Et illa vtitur D.Thom.1.*p.q.*75.*a.*2. Et poteſt ampliùs in hunc modum ex mente eiuſdem Philoſophi declarari, quia potentia corporea in corpore inhæret, & conſequenter certum organum, ſeu partem corporis, & determinatam eius diſpoſitionem requirit. Ergo non poteſt eſſe potentia vniuerſalis ad omnia corpora cognoſcenda. Probatur conſequentia, quia diſpoſitio vnius organi corporei, non poteſt eſſe apta ad omnia corpora cognoſcenda; ſicut in ſenſibus videmus, non eſſe aptam eandem organi diſpoſitionem ad omnia ſenſibilia percipienda.

Declaratur & confirmatur.

24. *Inſtatur ab authore contra illa effata.*

Nihilominus hic diſcurſus Ariſtotelis difficilis eſt. Primò, quia ſi eſſet efficax, in ſimili forma probaret, intellectum non eſſe ſpiritualem potentiam, nec rem intelligibilem, quod eſt abſurdum, vt per ſe patet. Sequela probatur, quia omne recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti, ſed intellectus recipit in ſe quidquid intelligit; ergo debet eſſe denudatum ab omni natura, quam intelligere poteſt: ſed poteſt intelligere omnem rem ſpiritualem; ergo debet ipſe denudatus eſſe ab ipſa etiam ſpiritualitate (vt ſic dicam) ac proinde nec ipſe intellectus potentia ſpiritualis, nec principium intelligendi ſubſtantia ſpiritualis eſſe poterit. Et eodem modo inferri poterit non eſſe intelligibilem, quia poteſt intelligere omne intelligibile, & conſequenter eſſe debet denudatus à natura entis intelligibilis. Ad hoc verò communis reſponſio eſt, illa principia, ſeu axiomata Ariſtotelis, *Intus exiſtens prohibet extraneum*, &, *Recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*; intelligenda eſſe de ſolis potentiis materialibus, & corporeis, non verò de ſpiritualibus. Quia materia de ſe impedit cognitionem. Vnde videmus omnem cognitionem per aliquam eleuationem à materia, & per ſpecies aliquo modo immateriales fieri. Et ideo potentia corporea tanquam materialis magis eſt determinata, & limitata, vt intus exiſtens prohibeat extraneum, &c.

Quam nonnulli reſponſionem afferant, ad inſtantiam.

25. *Hæc reſponſio eneruatur primò.*

Sed reſponſio non videtur difficultatem euacuare. Primò, quia, vel petit principium, & aſſumit, quod probandum eſt, ſcilicet, potentiam corpoream non poſſe eſſe vniuerſalem, & indifferentem ad omnia corpora cognoſcenda, vel (ne incidat in hoc incommodū) vtitur alio principio ad probandum fundamẽtum illius rationis, quòd *cognoſcens debet eſſe denudatum à natura cogniti*, vtique ex ineptitudine materiæ ad iuuandam cognitionem, & conſequenter determinando illud principium ad materiales potentias. Et ſic reuera mutatur diſcurſus Ariſtotelis, & aliud medium aſſumitur. In quo licèt antecedens de imperfectione materiæ verum ſit, illatio non eſt formalis, nec per ſe nota, nec ſufficienter probatur. Quia ex illo principio ad ſummum videtur poſſe inferri, potentiam materialem non poſſe, niſi materialia intelligere, quod veriſſimè dicitur, & confirmat præcedentem rationem ſumptam à nobis ex cognitione immaterialium rerum. Difficile autem eſt inde inferre, & oſtendere non poſſe materialem potentiam ad omnia materialia cognoſcenda extendi, præſertim vtendo ſolis illis principiis, *Quod intus eſt, prohibet extraneum*. Et, *Quòd recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*.

26. *Eneruatur 2. per exemplum cogitatiuæ.*

Addo veriſimiliter poſſe ſuaderi, de facto dari potentiam materialem, quæ omnia corpora poſſit cognoſcere; nimirum, cogitatiuam hominis, quæ intellectus paſſiuus ab Ariſtotele interdum appellatur. Nullum enim eſt corpus, quod per illam apprehendi, & cognoſci non poſſit, vt patet inductione. Nam cælum, & terram, & cætera elementa, & omnia mixta (quantum eſt ex ſe) cognoſcere poteſt, ſi applicentur, & proponantur ipſi. Nam quòd de facto multa non cognoſcat, quia ſenſibus non offeruntur, accidentarium eſt; & in intellectu etiam poteſt contingere. Et hoc ratio fortiùs vrgebit, ſi vera eſt opinio, dicens in reipſa eandem eſſe potentiam in homine cogitatiuam cum phantaſia, ſeu imaginatione, & hanc cum ſenſu communi: nam ille ſenſus interior vniuerſalis eſſe videtur ad cognoſcendum quodlibet corpus ſenſibilibus qualitatibus affectum: nam ſi illis careat, etiam intellectus hominis coniunctus illud apprehendere non valebit. Et à priori probatur, quia nullum aliud obiectum adæquatum poteſt aſſignari cogitatiuæ, vel ſenſui interiori, ſi eſt vnus tantùm realiter, niſi corpus, ſeu materiale obiectum cognoſcibile. Ergo hæc vniuerſalitas non tranſcendit capacitatem, & perfectionem poſſibilem corporali potentiæ cognoſcitiuæ. Nec, vt videtur, ſatis probari poterit, eſſe impoſſibile dari potentiam materialem omnia corpora cognoſcentem.

Exemplum magis vrget ponendum vnum tantùm ſenſum internum.

27. *Prædicto exemplo non obſtant illa Ariſtotelis effata de quo vide rurſum infrà lib.3. cap.2. à n.30.*

Nec obſtabit principium illud, quòd *intus exiſtens prohibet extraneum*; quia dici cum probabilitate poteſt, illud procedere in ſenſibus externis, qui per medium externum, à ſenſibilibus obiectis naturaliter immutantur; & ideo ſi organum, vel medium magis remotum ſit aliquo ſenſibili affectum, illa impedire ſolent, ne cætera purè, vel in aliquo ſimili gradu ſentiantur. At cogitatiua non immutatur hoc modo, ſed vel media ſenſatione exteriori, intentionalem ſpeciem, ſeu phantaſma rerum ſenſatarum recipit, vel acceptis aliquibus ſpeciebus, ipſa per ſe alias fabricat; & ita quamuis ex praua organi ſui diſpoſitione interdum impediatur; ne ordinatè, & conuenienter cognoſcat, aut apprehendat, tamen ex hoc ſolùm, quòd ſit in organo corporeo, certam materialem diſpoſitionem poſtulante, impediri non poteſt, quominus omnia corpora cognoſcere

valeat. Multóque minus impediet aliud principium, quòd *recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*: tum, quia potentia cognoſcitiua non recipit obiecta in ſuo eſſe naturali, ſed in eſſe intentionali, & repræſentatiuo; & ideo non repugnat, potentiam corpoream eſſe talem in ſuo eſſe naturali,& recipere alias res ſibi ſimiles in natura in eſſe intentionali; ſicut ego video oculum alterius, licèt meus ſit eiuſdem naturæ, quia hoc non obſtat, quominus poſſit alium in ſe recipere in eſſe intentionali. Tum etiam, quia in potentia ſpirituali ita contingit, & quoad hoc non videtur eſſe maius impedimentum in potentia corporea.

28. *Replicant adhuc aduerſarij cõtra proximè dicta quadrupliciter.* Dicet verò aliquis, potentia corporea ſenſitiua interior non poteſt cognoſcere, niſi quod ſenſus exteriores renunciant: ſenſus autem externi non cognoſcunt omnia corpora, ſed tantùm quaſdam eorum qualitates; ergo nec poteſt dari ſenſus internus, qui omnia corpora cognoſcat. *Primò.* Item interior ſenſus non poteſt cognoſcere materiam,quia nullam habet ſpeciem eius, nec viam cognoſcendi illam. *Secundò.* *Tertiò.* Deinde cogitatiua ſaltem ſeipſam non poteſt cognoſcere; ergo vel hac ratione,non poteſt cognoſcere omnia corpora. *Quartò.* Denique licèt potentia corporea poſſet cognoſcere omnia corpora in indiuiduo, non tamen rationes vniuerſales corporeas. Ergo etiam hoc titulo non poteſt omnia corpora cognoſcere. Sed hæc licèt aliis modis, & in alio ſenſu probent fortaſſe,non poſſe potentiam corpoream cognoſcere omnia corpora eo modo, quo illa intellectus potentia ſpiritualis cognoſcit, non tamen defendunt rationem Ariſtotelis,& fundamenta eius.

29. *Ad primum.* Vnde ad primum reſpondeo,eandem obiectionem fieri poſſe de intellectu animæ coniunctæ,de cuius operatione nunc agimus, vt ex illa qualitatem talis ſubſtantiæ, & potentiæ inueſtigamus. Nam etiam intellectus coniunctus alligatus eſt ſenſibus. Vnde ortum eſt axioma illud, *Nihil eſt in intellectu, quod non priùs fuerit in ſenſu.* Nihilominus tamen dicitur cognoſcere omnia corpora, quia aliquo ſaltem imperfecto modo per eorum qualitates, quas mediis ſenſibus percipit, in aliquam eorum cognitionem venit. Idem autem dici poteſt de cogitatiua, vel ſenſu interno.Quia cùm nullum ſit corpus, quod non ſit affectum aliqua ſenſibili qualitate, ſaltem lumine,cum aliquo ſenſibile communi, vt magnitudine,figura, motu,&c. Nullum etiam eſt corpus, quod omnino cognitionem ſenſus interioris ſubterfugiat. Imò componendo ſpecies rerum ſenſibilium, poteſt plura corpora cogitare, quàm expertus fuerit.Ergo quoad hanc vniuerſalitatem non eſt differentia inter corpoream facultatem, & ſpiritualem. Verumtamen cùm hoc eſſe poterit, quòd intellectus intimiùs penetret inueſtigando, & cognoſcendo naturam vniuſcuiuſque corporis, quod potentia corporalis facere non poteſt; propter quod quidditas rei materialis ſolet poni obiectum quaſi proprium intellectus coniũcti. Hæc autem differentia non prouenit ex eo, quòd *intus exiſtens prohibet extraneum*; vel quia *recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti*, ſed ex eo,quòd corporalis natura eſt obtuſa (vt ſic dicam) ratione materiæ, quam inuoluit, vel cui adhæret, eiuſque naturam ſapit. Et ita ratio diſcriminis non fundatur in vniuerſitate obiecti, ſed in modo cognoſcendi, & penetrandi, ſeu diſcurrendi circa rem cognitam.

30. *Ad ſecũdũ.* Eadem reſponſio eſt ad ſecundam obiectionem: nam ſenſus interior etiam cognoſcit materiam, A ſed valde confuſè, quatenus rem quantam, & extenſam cognoſcit: intellectus verò diſtinctiùs circa illam operatur, ratione diſcurſus, & ſubtilioris cognitionis. *Ad tertiũ.* Similiter ad tertium,admittendo differentiam in eo aſſignatam, quòd cogitatiua de ſeipſa non cogitet per peculiarem actum, quo ſeipſam cognoſcat, & conſequenter ex ea parte ſenſum internum non cognoſcere omnia corporalia, dicendum eſt, id non prouenire ex eo, quòd intus exiſtens prohibeat extraneum: nam potiùs intus exiſtẽs prohibet ſuimet cognitionem, & non prohibet alia corpora extranea, ſeu diſtincta cognoſcere. Prouenit ergo etiam ex materialitate, quia non poteſt cogitatiua de ſeipſa cogitare,niſi reflectendo in ſeipſam; huic autem B reflexioni ſupra ſeipſam obſtat imperfectio rei materialis. Intellectus autem cognoſcere poteſt non ſolùm cogitatiuam, quia ipſam directè cognoſcit, ſed etiam ſeipſum, quia ſupra ſeipſum reflecti poteſt, propter acumen, & ſubtilitatem facultatis ſpiritualis.

Vnde D.Thomas 2. *contr.Gent. cap.*49.*ratione* 3. ex hac efficacitate intellectus ad reflectendum ſupra ſeipſum, intelligendo ſe, ſpecialem rationem ſumit ad probandum ipſum eſſe ſpiritualem. 31. *Proxima reſponſio enucleatur magis ex D. Thom.* Quia ſicut corpus non poteſt mouere ſeipſum per ſe primò, ſeu ſecundùm eandem partem; ita potentia corporea non poteſt ſupra ſeipſam reflecti, vtique cognoſcendo ſeipſam. Ideoque, quo maior, ac ſubtilior fuerit iſta reflexio, eo magis propria eſt ſpiritualis facultatis. Nam intellectus C non ſolùm ſupra ſeipſum, ſed etiam ſupra ſuum actum reflectitur; cognoſcit enim ſe cognoſcere, & quanta certitudine, vel claritate cognouerit; & quid ſit ipſa cognitio inquirit; & ſimiliter reflectitur circa principia talis actus, vt ſunt ſpecies, lumen, & ſi quid eſt ſimile; quæ omnia non poſſunt cogitatiuæ circa ſuos actus, vel ſpecies attribui. Vnde ex hac parte verum eſt, eam non cognoſcere omnia corpora, id eſt, omnia entia materialia: illud tamen non prouenit, vt dixi,ex eo,quòd intus exiſtens prohibeat extraneum, ſed potiùs, quia materialitas impedit tantam potentiæ ſubtilitatem, qua in ſeipſam reflecti poſſit.

Ad quartũ. Idem denique dicendum eſt ad vltimum de cognitione rerum corporearum in vniuerſali; concedo enim illud genus cogitationis non cadere D in potentiam corpoream cognoſcentem. Imò illum concipiendi modum eſſe magnum ſignum potentiæ ſpiritualis independentis in operatione ſua ab organo corporeo, & conſequenter etiam in ſuo eſſe. Nihilominus tamen verum eſt, illam incapacitatem corporeæ potentiæ, non prouenire ex eo, quòd intus exiſtens prohibeat extraneum (hoc enim principium nullo conuenienti modo poteſt hîc applicari,) ſed prouenire ex imperfectione, & limitatione materiæ, ſicut de aliis dictum eſt.

32. *Cõcluditur tertiam rationem vt ex Ariſt.ſumitur non demonſtrare aſſertionem. Quomodo conficitur efficaciter.* Quocirca hæc ratio Ariſtotelis ex ſola generali cognitione omnium corporum deſumpta, & in illo principio fundata, non eſt demonſtratio, E nec caret difficultatibus, quas Philoſophi de ſenſibus tractant; nunc autem illas expendere importunum eſſet, & à præſenti inſtituto alienum. At verò vim illius rationis non in ſola generalitate obiecti, ſeu corporum cognitorum, ſed in modo cognoſcendi ipſa corpora conſtituendo,eſt ſatis efficax ratio, vt in obiectionibus factis, & reſponſionibus datis eſt explicata. Et in duobus punctis præcipuè conſiſtit, videlicet,in modo cognoſcendi corpora, non in ſuperficie tantùm (vt ſic dicam) ſed intimè penetrando illorum naturas,

ras, vel ſaltem illas ſimul cum cauſis, proprietatibus, & effectibus inquirendo. Itémque in modo cognoſcendi non tantùm ſingula indiuidua, ſed etiam vniuerſales eorum rationes ab indiuiduantibus conditionibus, ſeu differentiis particularibus abſtrahendo; quod eſt proprium ſpiritualis potentiæ, quia in illo cognoſcendi modo, quaſi ſe eleuat ſupra omne corpus, ipſúmque quodammodo ſpiritualizat, vt ſic dicam, ab omnibus ſenſibilibus accidentibus, & circunſtantiis illud præſcindendo, vt ita ſpirituali modo illud cognoſcat. Vt probat D. Thomas *lib.2. contr. Gent. cap.66.* Maximè verò hoc inde conuincitur, quòd anima humana non tantùm generales rationes corporum directè attingit, ſed etiam vniuerſaliores, & corporalibus, ac incorporalibus rebus communes, imò etiam tranſcendentales, quæ ſuo modo Deo cum creaturis communes ſunt; quod eſt manifeſtum ſignum, potentiam intellectiuam hominis eſſe omnino abſtractam in ſuo eſſe ab organo corporeo, & conſequenter etiam à materia.

33\. *4. Ratio principalis ſumpta ex obiecto adæquato intellectus.*

Ex quibus poteſt quarta principalis ratio formari ex obiecto adæquato intellectus humani deſumpta. Quia obiectum adæquatum intellectus eſt ens, in quantum ens, aut in quantum verum; ergo ſignum eſt, intellectum eſſe potentiam altioris ordinis ab omni ſenſu, ac proinde eſſe potentiam ſpiritualem, & ab omni corporeo organo abſtractam. Antecedens notum eſt ex Metaphyſica, & ex diſcurſu hic facto, quia intellectus attingit omnia entia corporalia, & ſpiritualia, creata, & ipſum Deum increatum, ſubſtantiam, & accidentia, cæteraque omnia, quæ vt cadant ſub vnam potentiam, ſub aliqua communi ratione accipi debent. Hæc autem eſſe non poteſt, niſi ratio entis, vel intelligibilis, ſeu veri. Ergo hæc eſt ratio adæquati obiecti intellectus. Prima verò conſequentia, nimirum, potētiam, quæ tam vniuerſale obiectum cōplectitur; eſſe ſupra ſenſum, videtur profectò per ſe nota. Nam ſenſus, ſeu potentia cognoſcitiua, organica, & materialis (idem enim ſunt) eſt valde limitata potentia ratione materiæ, vt iam declaratum eſt. Et vlteriùs declaratur in hunc modum, quia conſtat, in rerum natura eſſe potentiam cognoſcitiuam altioris ordinis, & altioris ab omni ſenſu, vt eſt in Angelis, ſicut ſuprà probatum eſt; ſed ipſemet intellectus angelicus non habet vniuerſalius obiectum, quàm ſit ens, in quantum ens; ergo ſignum eſt, hoc obiectum eſſe vltra latitudinem omnium ſenſuum; ſeu, quod idem eſt, poſtulare potentiam ſuperioris ordinis ab omni ſenſu. Ergo etiam intellectus hominis, qui cum angelico in illa vniuerſalitate conuenit, eſt altioris ordinis ab omni ſenſu; ac ſubinde non eſt potentia corporea, ſed ſpiritualis, ſicut eſt angelicus intellectus.

Lib.2. de Angelis cap.2. à n.6.

34\. *[illegible]ratur [illegible] 4. [illegible] diſ- [illegible] D. Thoma.*

Et declaratur ampliùs hæc ratio diſcurſu ſumpto ex D.Thoma 1.*p.q.*14. *a.*1.*& de verit.q.*2.*a.*2. *& lib.*2.*contr.Gent. cap.*62. *ratione* 4. in quibus locis hoc principium ſtatuit. Res cognoſcentes diſtinguuntur à non cognoſcentibus per aliquam abſtractionem à materia, quia res non cognoſcentes non ſunt capaces formarum aliarum rerum; cognoſcentes autem aliquo modo recipiunt formas aliarum rerum, quia omnis cognitio per aliquam aſſimilationem fit. Hæc autem differentia ex eo prouenit, quòd res non cognoſcentes habent proprias formas valde immerſas materiæ, à qua limitatio, & coarctatio prouenit; ergo illa maior amplitudo rei cognoſcentis ex aliqua ab-

A ſtractione à materia prouenit, iuxta vniuſcuiuſque modum, & gradum. Atque ita videmus, etiam ſenſus ipſos recipere formas aliquo modo abſtractas à materia; & quo ſenſus eſt perfectior, eo ſubtiliores ſpecies recipere. Omnis ergo potentia cognoſcitiua aliquam immaterialitatem participat: vel è contrario immaterialitas potentiæ eſt ratio, quòd ſit cognoſcitiua. Ergo quo fuerit plurium rerum cognoſcitiua, ſeu vniuerſaliorem rationem obiecti cognoſcibilis attigerit, eo maiorem immaterialitatem participabit. Nam ſi capacitas illa ex aliqua immaterialitate prouenit; maior capacitas ex maiori immaterialitate proueniet. Ergo illa potentia cognoſcitiua, quæ eſt capax rerum omnium, & quæ adæquatè reſpicit B vniuerſaliſſimam rationem obiecti cognoſcibilis, erit potentia ſimpliciter ſpiritualis, & immaterialis, id eſt, ab organo corporeo in ſuo vſu, ac ſubinde in ſuo eſſe independens. Talis ergo eſt intellectus humanus: & ſicut cum intellectu angelico in illa vniuerſalitate conuenit; ita & in abſoluta immaterialitate. Habet autem intellectus angelicus melius cognoſcere, quia in illomet ordine altior eſt, & ſimiliter vniuerſaliorē habet cognitionem, non ex parte obiecti adæquati, ſed ex parte actus, & modi cognoſcendi, vt ſuprà de Angelis dictum eſt. Et ex dicendis de noſtro intellectu comparatio perfectè intelligitur.

35\. *5. Ratio ſumpta ex libertate voluntatis, ex eodem D. Thom.*

Vltimam rationem ſumimus ex operibus voluntatis, & maximè ex arbitrij libertate, quam C etiam tetigit D. Thomas *d. lib.*2. *contr. Gent. cap.* 65. ratione prima. Nam habere dominium propriarum actionum, & poſſe pro ſuo arbitrio diuerſa, & oppoſita operari, ſignum eſt ſpiritualis, & immaterialis virtutis. Sed hoc dominium habet anima humana per voluntatem ſuam. Ergo ſignum eſt illam eſſe potentiam ſpiritualem, non organicam; multóque magis ipſam animam, quæ eſt principalis domina ſuorum actuum, ſpiritualem, & immaterialem eſſe. Conſequentia cum minori notæ ſunt. Maior autem oſtenditur, primò quia omnia agentia materialia, quæ experimur, naturali neceſſitate operantur, & bruta inſtinctu naturæ dicuntur, cuius ſignum eſt, quia omnia, quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, determinatam D operationem, & vniformem habent operandi modum; ergo illa determinatio ex materialitate prouenit. Ergo è contrario, aliter ille modus operandi rationalis animæ prouenit ex immaterialitate. Secundò ad idem argumentor, quia nullum creatum agens, ſiue cælum, ſiue Angelus, poteſt neceſſitatem inferre voluntati humanæ, ſi ratio vigilet, & attendat; & ſenſus interni non perturbentur; ergo ſignum eſt, illam non eſſe materialem virtutem. Nam omnis materialis virtus huius inferioris mundi ſubiecta eſt exteriori mutationi etiam violentæ externorum agentium; & præſertim cælorum, & Angelorum, applicando ſaltem actiua paſſiuis: voluntas ergo, quæ in ſe ab huiuſmodi efficacitate immunis eſt, non eſt E materialis, neque à materia per ſe pendens. Tertiò, quia omnes creaturæ ſuperiores homine habentes libertatem arbitrij ſunt ſpirituales, & omnes inferiores homine, quia omnino materiales ſunt, non ſunt dominæ ſuarum actionum; ergo homo, qui ſecundùm animam cum Angelis in hac proprietate conuenit, ſpiritualem gradum in anima ipſa participat, non quidem alia ratione, niſi, quia anima ipſa ſpiritualis eſt; nulla enim alia ratio cogitari poteſt. Vnde cùm in Geneſi dicitur, *homo factus ad imaginem Dei*, ratione huius libertatis, & dominij dictum eſſe, ſancti exponūt:

Rationis aſſumptū probatur 1.

Secundò.

Tertiò.

nimi

nimirum, quia homo per ſpiritualem animam, gradum intellectualem, & libertatem arbitrij illius gradus propriam participauit. Sunt ergo in propriis animæ humanæ operibus euidentia ſigna ſpiritualis naturæ, quam non niſi ratione animæ homo participat. Eſt ergo anima verè ſpiritualis, & immaterialis. Quod in capitibus ſequentibus ampliùs confirmabitur.

36. *Ad fundam. contrarij erroris in n.5.* Ad fundamentum contrarij erroris ſumptum ex debilitate phantaſiæ non valentis rem incorpoream apprehendere, non eſt neceſſaria reſponſio, ſed admonitio (vt ſic dicam) homines non ſolùm fide, ſed etiam ratione, poſſe, ac debere ſenſum corrigere: & ſaltem per negationem ſpiritualia intellectu concipere. Sic enim euidenter cognoſcimus Deum eſſe incorporeum, & nihil repugnare fieri creatam ſubſtantiam in hac proprietate illi ſimilem. Item ſuprà oſtenſum eſt, Angelos eſſe incorporeæ naturæ. *Lib.1. de Angel. cap. 5. à n.6.* Inde ergo colligi poteſt, non eſſe impoſſibile noſtrum principium intelligendi habere hanc proprietatem cum Angelis communem. Imò cum in propriis operationibus eiuſdem gradus, & ordinis cum Deo & Angelis conueniat, ſatis euidenter colligitur, etiam in conditione immaterialitatis cum illis conuenire.

37. *Ad 1. teſtimon. Scripturæ in n. 6.* Ad argumentum autem in contrarium ſumptum ex colloquio inter Lazarum, & diuitem defunctos, reſpondent Patres in primis, animam, licèt ſpiritualis ſit, poſſe carcere detineri corporeo, & ibi ab igne corporali, ac vero, vt Dei inſtrumento torqueri. Et ita potuiſſe animam diuitis cruciatum ignis ſentire, id eſt, pati, & cognoſcere ſpirituali cognitione. Et ſimiliter aliquam conſolationem, & diminutionem illius pœnæ deſiderare; & hunc affectum explicaſſe metaphoricè Euangeliſtam illis verbis, *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam,* &c. Luc.16. Vnde Auguſt. *lib.21. de Ciuit. cap.*10. oculos, linguam, digitum, & aquam, ſpiritualia fuiſſe dicit, licèt per voces corporeas partes ſignificantes per metaphoram ſignificentur. Quod optimè declarat, & confirmat *d. lib.*4. *de Anima, & eius origine, à cap.* 15. Idem habet Claud. *in lib.* 3. *de ſtatu Animæ, circa finem.* Vbi optimè id cõfirmat ex locutione inter Abraham, & diuitem, quia corporalis eſſe non potuit; cùm enim magnum chaos inter illos interiectum eſſet, non poterat vnus alterius ſenſibilem vocem corporaliter audire. Idem ergo eſt de aliis. Idem optimè dicit Niſſenus *lib. de Anim. & Reſur. circa finem.* Quomodo autem hoc non obſtet, quominus ignis ille, & flamma cum proprietate intelligenda ſint, diximus latè *in lib.*8. *de Angelis, cap.*12. *à n.*10.

38. *Ad cætera teſtimonia in eodem n.6.* Ad alia teſtimonia reſpondeo, locum Gen.2. *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*, de creatione animæ intelligendum eſſe, vt in præcedenti tractatu *lib.*3. *cap.*7. expoſui cum communi ſententia Patrum. Parùm autem refert, quòd nomine *ſpiraculi*, aut *ſpiritus*, aut *flatus* anima ſignificetur, quia per quamcunque illarum vocum incorporea forma ſignificatur, etiamſi nomen flatus magis metaphoricus ſit ad illam ſignificationem tranſlatus. Vt notauit Auguſt. *lib.*7. *Gen. ad litt. cap.*3. *& ſequentib.* Vbi coniungit locum citatum *Iſaiæ* 57. dicens, flatum ibi non ſignificare, quemlibet flatum corporeum, ſed incorpoream animam. Idem habet *lib.*3. *de Ciuit. cap.*24. & Irenæus lib.5. contr. Hæreſ. cap.7. *Flatus,* inquit, *vitæ incorporeus eſt.* Idem ergo dicendum eſt ad loca Iſaiæ. Solùm circa illa notari poteſt diſtinctè nominari flatum, & ſpiritum, vnde accipi poſſunt, vel vt æquiualentia, ſicut interdum ſignificat Auguſtinus; vel vt diſtincta, ita vt flatus ſignificet animam, & ſpiritus ipſum diuinum ſpiritum. Vt Irenæus *d. lib.* 5. *cap.*12. & Hierony. *Iſaiæ* 42. & 57. indicant. In vtroque autem ſenſu flatus non ſignificat ventum, aut corporei aëris emiſſionem, ſed per metaphoram ſignificat animam, quæ etiam ſpiritus eſt, & per Spiritum ſanctum ſanctificatur. Argumentum autem ex verbis Pſalmi ſumptum, *Educ de cuſtodia,* vel *de carcere, animam,* &c. nullius eſt momenti. Siue enim nomine cuſtodiæ, vel carceris ſignificetur corpus, ſiue inferni locus, optimè intelligitur de ſpirituali anima, quæ & intra mortale corpus cuſtoditur, & in loco inferni, tanquam in carcere contineri poteſt, vt ſuprà dictum eſt. Habet etiam alios ſenſus ille locus; nam & de ipſo Dauide, & de Chriſto Domino exponitur, ſed nunc illos expendere non eſt neceſſe. Idémque dicendum eſt de aliis verbis *Pſal.*29. vt per ſe ſatis patet.

39. *Ad priores rationes Tertulliani in n.7.* Alia verò motiua Tertulliani, vt dixi, vel ſunt parui momenti, vel ad alias quæſtiones de immortalitate, & vera informatione rationalis animæ pertinent. Itaque, quod primo loco ponitur de motione animæ ab alio, poteſt intelligi, vel de motione intentionali, quæ per ſenſus fit, ad quam pertinet vaticinatio, ſeu diuinatio, & phrænesis, ſeu furia, vel de motione locali. Et priori modo rectè poteſt anima incorporea corpori vnita ab intrinſeco moueri, vt conſtat. Imò etiam ſpiritus angelici, & anima etiam ſeparata poterit hoc modo moueri per locutionem, illuminationem, &c. vt de Angelis dictum eſt. Poſteriori autem modo etiam poteſt anima moueri ab extrinſeco motore, vel per accidens ſimul cum corpore, dum illud informat: nec quoad hoc magis animæ repugnat incorporeæ moueri ab extrinſeco, quàm vniri corpori, vt veram formam: nam vnum ex alio ſequitur. Idémque eſt de eo, quòd in corpore corpus moueatur ab anima. Præterquam quòd etiam ſpiritualis ſubſtantia ſeparata poteſt corpus localiter mouere, vt *in lib.*4. *de Angelis* fusè tractatum eſt. Ad eandem etiam informationem animæ ſpectat, quòd à diſpoſitionibus materiæ quoad corporis informationem pẽdeat. Inde enim prouenit, vt per alterationem corporis ab eo expellatur, quia per alterationem, temperamentum corporis neceſſarium diſſoluitur; & conſequenter vnio animæ cum corpore diſſoluitur.

40. *Ad poſtremam in eodem n.7.* Eadem ratio eſt de dependentia, quam anima corpori vnita ab illo, eiúſque phantaſiæ diſpoſitione habet in operando, etiam ſecundùm intelligentiam, & rationem, quia hæc dependentia non eſt à corpore, tanquam ab organo, & inſtrumento intelligendi, vel ratiocinandi: ſed eſt tanquam ab inferiori potentia miniſtrante, & quaſi proponente obiectum, vel etiam eſt potiùs ſecundùm quandam concomitantiam, quæ ex radicatione in eadem anima corpori vnita oritur, quàm ex cauſalitate organi corporei in ipſum ratiocinandi actum; & ideo non indicat, animam ipſam eſſe corpoream, ſed tantùm eſſe verè, ac per ſe vnitam corpori, vt propriam eius formam, vt paulo pòſt videbimus. Denique, quod de origine, ac creatione animæ attingitur, propriam diſputationem poſtulat, quam mox tra-demus.

CAPVT

CAPVT X.

Vtrùm principium intelligendi hominis,ſeu anima humana immortalis,ſeu incorruptibilis ab extrinſeco ſit.

1\. *1. Aſſertio, ſeu ſuppoſitio de fide. Animam noſtram per mortem non extingui. Probatur euidenter ex Scriptu.*

SVpponimus ſecundùm catholicam fidem, rationalem animam de facto non deſinere eſſe cùm à corpore ſeparatur.Hæc hypotheſis euidenter probatur ex innumeris Scripturæ locis, tam veteris, quàm noui Teſtamenti. Ex veteri apertum eſt teſtimonium *Sapientiæ* 2. vbi de impiis dicitur, apud ſe dixiſſe: *Cinis erit corpus noſtrum, & ſpiritus diffundetur, tanquam mollis aër.* Et *in cap.*3. de iuſtis dicitur, *Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis*; vtique ſecundùm animas. Et *cap.*4. additur, *Iuſtus, ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Idem probant omnia vetera teſtimonia, in quibus dicitur, vel ſupponitur, animas hominum poſt mortem viuere, & operari. Vt de anima Samuelis dicitur 1. *Reg.*28. apparuiſſe Sauli, & dixiſſe, *Quare inquietaſti me?* Et hoc teſtimonio vtitur Iuſtin. *Dialog. in Tryphon.* Et *lib.*2. *Mach. vlt.* Ieremias, & Onias viuere ſupponuntur, cùm Iudæ apparuiſſe referantur. Et de Ieremia dicitur, *Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael;hic eſt, qui multū orat pro populo, & pro vniuerſa ſancta Ciuitate,* &c.Denique *Exod.* 3. ait Dominus Moyſi, *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob.* Addit verò Chriſtus Matth.22. *Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium.* Inde probans, vixiſſe tunc ſecundùm animam,etiamſi mortui eſſent ſecundùm corpus.

2\. *Diſcutitur & ſtabilitur citatus locus Matthæi.*

De qua collectione, ſeu argumentatione ſolet dubitari, quàm firma ſit; quia potuit Deus denominari Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, licèt iam nec in anima viuerent; ſolùm, quia fuit eorum Deus, dum in hoc mundo vixerunt.Sed hoc alterius eſt loci; nunc breuiter dicimus, Deum non dixiſſe: Ego fui, vel, Ego ſum, qui fui Deus Abraham, &c.ſed,ego ſum Deus Abraham. Non dicitur autem Deus pro aliquo tempore eſſe Deus alicuius, niſi pro eodem tempore alter exiſtat, & Deum, tanquam ſuum numen veneretur, & colat. Sicut è contrario non poteſt dici Deus nunc eſſe Dominus rerum, quæ fuerunt,& non ſunt iam, ſed rerum tantùm exiſtentium. Sicut etiam è conuerſo antequam res fierent, non erat Deus illarum Dominus. Nam hæ voces ſunt reſpectiuæ, & vtriuſque extremi exiſtentiam requirunt. Et quanuis nomen *Deus* ſit magis abſolutum, quàm *Dominus*; nihilominus cùm additur, & dicitur Deus huius, vel illius,iam inuoluitur reſpectus, qui fundari debet in exiſtentia, vel operatione alterius extremi creati, cuius dicitur eſſe Deus. Declararíque poteſt ex verbis Iacob, *Gen.*28.*Si fuerit Deus mecum,* &c.*erit mihi Dominus in Deum*, id eſt, illum pro vero Deo habebo, & colam.Sic ergo interpretatur Chriſtus verba illa, *Ego ſum Deus Abraham,Deus Iſaac, Deus Iacob*, id eſt, ſum Deus illorum, quos ego amo, & quem ipſi colunt, & adorant: vnde optimè concludit, eos viuere, ſicque exponunt Chryſoſt. *Homil.* 71.Et Theodor. ac Euthymius *in eum locum*, & ſignificat Hieronymus *ibidem*,& Hilar. *Pſ.*51. Et in eodem ſenſu dixit Paulus Rom.4. *Siue viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus.* Loquitur autem de vita præſentis temporis in corpore, & animo,& de morte illi contraria; & ait, etiam poſt mortem eſſe nos ſub dominio Dei, nimirum, quia etiam tunc ſecundùm animam viuimus; aliter enim, ſi

A omnino non eſſemus,Domini eſſe non poſſemus. Et in eodem ſenſu ſubdit, *In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, vt & viuorum, & mortuorum dominetur*; quia quos mortuos vocat, viuebant ſecundùm animas; & ideo ſtatim illorum dominium obtinere potuit. Eandem veritatem oſtendunt verba illa Chriſti Matth.10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.*Idem conuincitur de verbis Chriſti ad latronem, *Hodie mecum eris in Paradiſo*, Luc.23. Et ex deſcenſu Chriſti ad inferos,vbi *ſpiritibus prædicauit*,1.Petr.3.id eſt,animabus ibi exiſtentibus,quas plenè iam purgatas inde eduxit. Nec minus efficax argumentum ſumitur ex hiſtoria, vel parabola. *Luc.*16. Anima Lazari dicitur poſt mortem

B portata ab Angelis in ſinum Abrahæ, diuitem autem mortuum ſepultum eſſe in inferno,vtique ſecundùm animam, in qua viuebat, videbat, & loquebatur,vt rectè declarat Irenæus *lib.*2.*cap.*64. *& ſequentib.* Et Epiphan. *hæreſ.*64. Optima ratio eſt, quia poſt mortem datur præmium, vel pœna operum huius vitæ;ergo manet anima,in qua recipiatur. Et hæc aſſertio à fortiori ex ſequenti confirmabitur.

Accedit ratio pro eadē aſſert.

3\. *Reprobatur ex dictis cōtraria hæreſis quorūdam.*

Et hinc reprobatur ſufficienter hæreſis, quam Arabicorum nominat Auguſtinus *lib. de Hæreſ.in* 83. qui dixerunt, animam cum corpore extingui, licèt in fine ſæculi ſimul cum corpore reproducenda ſit. Iſidorus etiam *lib. de Dogmat. cap.*15. Arabem quemdam fuiſſe illius erroris authorem, eundémque in Arabia ortum eſſe, refert Euſe-

C bius *lib.*6.*Hiſt. cap.*27. Et ait authores eius ab Origene fuiſſe conuictos in quodam magno Concilio contra illam congregato. Et nihilominus Anabaptiſtas refert Coccius *in Theſauro.tom.*2.*lib.* 1.*a.*2.ex Caluino in Pſycho Panniſchia.Et ex quibuſdam theſibus, quas ipſimet Anabaptiſtæ in Cracouia euulgarunt.Contra hunc verò errorem ſufficiunt allata teſtimonia.Et ſpeciale argumentū ſumi poteſt ex allegatis verbis Chriſti. *Matth.* 22. vbi, vt contra Sadducæos probaret, futuram eſſe reſurrectionem, probat animæ immortalitatem.Quia & reſurrectio animam exiſtentem ſupponit, & anima poſt mortem exiſtens ſuum corpus quodammodo poſtulat, ſeu appetit: & ſecundùm conuenientem Dei prouidentiam, & legem illi non denegatur, vt cum illa præmium,vel

Vnde peculiariter conuincatur.

D pœnam ſentiat.Vnde etiam Paulus 1.*Cor.*15.contra eos, qui negabant reſurrectionem, illud abſurdum optimè infert. *Ergo, & qui dormierunt in Chriſto, perierunt*; id eſt, omnino extincti ſunt ſecundùm animam, *& ſic vana eſt fides,& ſpes noſtra*; quia nec reſurrectio fit, niſi ex præexiſtente forma; nec præexiſtenti animæ reſurrectio, ſeu reunio ad corpus in perpetuum denegatur, vtique iuxta ſtatutam à Deo legem, & prouidentiam. Itaque vanum eſſet reparationem, ſeu reproductionem animæ ſperare, ſi cum corpore ipſa extingueretur. Ergo ſicut certum eſt, reſurrectionem eſſe futuram, ita eſt certum, animam hominis non deſinere eſſe,cùm à corpore ſeparatur.Et

E hoc modo eadem veritas optimè probatur ex celebri loco 2. *Machab.* 12. vbi de Iuda, qui pro mortuis ſacrificium offerri iuſſit, dicitur bene,& religiosè de reſurrectione cogitaſſe, & cōſequenter de animarum poſt mortem corporis permanentia. *Quia conſiderabat*, dicitur ibi, *qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam habere repoſitam gratiam*, quam vtique expectabant in ſuis animabus exiſtentibus.

4\. *2. Aſſertio, vel ſuppoſi-*

Secundò ſupponendum eſt, rationalem animam non ſolùm nō extingui ſimul cum corpore, verùm

tio de fide animã noſtram non ſolùm non extingui cùm morimur, ſed nec vnquam poſtea.

verùm etiam perpetuò futuram eſſe, ſeu in ſuo eſſe permanſuram, ac proinde aliquo modo immortalem, ac perpetuam eſſe. Hæc etiam hypotheſis de fide eſt, & aliquid addit præcedenti. Non enim defuerunt Philoſophi, qui concederent, animam non extingui ſimul cum corpore, & nihilominus negarent, illam perpetuò manſuram, ſed pro aliquo tempore ſaltem breui. Vt de Stoicis refert Euſebius *lib.15. de Præparat. cap.19. in fin.* Cicero verò *in Tuſculana* 1. etiam diu, ſed non ſemper animam poſt ſeparationem à corpore permanſuram, eos docuiſſe refert. Eundémque errorem tribuit Zenoni Iſidorus *lib.1. de Doctrin. & dogmat. fidei, cap.15.* In qua ſententia duo errores continentur. Vnus eſt de facto, quòd anima ſemel creata aliquando deſinat eſſe: alius eſt de poteſtate, ſeu corruptibilitate animæ, de quo paulo pòſt dicemus.

Repugnarũt aſſertioni Stoici.

5\. Nunc contra priorem errorem aſſertionem propoſitam ſupponimus, quam eſſe dogma fidei euidenter conuincitur ex Scriptura. Primò ex teſtimonio citato *Exod.3.* vbi poſt illa verba, *Hæc dices filiis Iſrael, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, miſit me ad vos.* Subdit Deus, *Hoc nomen mihi eſt in æternum.* Ergo iuxta Chriſti interpretationem, & illationem, etiam Abraham, Iſaac, & Iacob viuunt in æternum. Vnde idem argumentum ſumitur ex omnibus promiſſionibus præmij æterni, perpetuæque felicitatis, ac vitæ æternæ, quæ paſſim in ſacra pagina reperiuntur. Iuxta illud Sapient.5. *Iuſti autem in perpetuum viuent.* Et ſimilia, quæ de duratione verè æterna, id eſt, nunquam finem habitura intelliguntur: iuxta illud, quod de Chriſto annunciatum eſt, *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis,* Luc.1. Et Dan.7. *Poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.* In eodem ergo ſenſu dixit Chriſtus Ioann. 12. *Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.* Et infrà, *Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit.* Et Paulus dixit, *Quod momentaneum eſt,* &c. *æternum gloriæ pondus operatur in nobis*; & infinita alia, quæ in materia de beatitudine latiùs afferuntur. Cùm ergo non poſſit præmium eſſe æternum, niſi perſona, vel anima viuat in æternum, non poteſt de perpetuitate animarum ſanctarum dubitari.

Probatur tamen aſſertio ex Scriptu. quoad animas beatas.

6\. Eadem autem ratio eſt de animabus damnatis, quia etiam illis æterna pœna tribuitur *Matth.25.* & ſine exiſtentia, & naturali vita, propriáque cognitione pœna eſſe non poteſt. Ideoque de vtriſque animabus dicitur Eccleſiaſtes 11. *Vbi ceciderit lignum, ibi erit,* &c. Nec contrarius error poteſt habere aliquod fundamentum, ſaltem quoad hanc partem de facto. Quia ſi anima poteſt aliquo tempore in ſuo eſſe perſeuerare ſeparata à corpore, poterit etiam ſemper; ergo fruſtrà, & ſine fundamento dicitur manere pro aliquo tempore, non tamen ſemper. Conſequentia eſt clara, tum quia non poteſt determinari, quantum futurum ſit illud tempus: tum, quia non eſt maior ratio vnius temporis, quàm alterius, vel partis, quàm totius temporis veri, vel imaginarij. Et declaratur, quia vel permanere in ſe poſt ſeparationem à corpore naſcitur, ex naturali independentia à materia, & ſic cùm ſemper duret hæc independentia, ſemper durabit animæ exiſtentia, vel prouenit ex particulari conſeruatione Dei: & ſic etiam Deus æquè potens eſt ad animam in perpetuum conſeruandum. Vnde cùm id promiſerit, ſeu ita futurum eſſe reuelauerit, nulla ſupereſt in hoc negotio difficultas. Stoici verò non credebant, animam eſſe ſpiritualem, & incorpoream, ſed per modum cuiuſdam vaporis, ſeu flatus corporei illam cogitabant. Vnde ſicut flatus emiſſus, aut vapor ab aliquo corpore reſolutus non defluit, & extinguitur ſtatim, ac ſeparatur à corpore, à quo egreditur, nec permanet ſemper, ſed paulatim extinguitur; ita de anima humana cogitabant, & ita poterant conſequenter rationem ſuæ ſententiæ reddere dicto exemplo proportionatam. Nam illa diſſipatio flatus, vel vaporis non fit, ſine agente extrinſeco, quod non poteſt ſubitò, & abſque motu vaporem prorſus diſſipare, ac extinguere, intra breue autem tempus id efficere valet. Veruntamen hic diſcurſus totus in errore iam damnato fundatur; & ideo ſuppoſito fundamento, quòd anima incorporea ſit, nulla poteſt reddi ratio, cur non ſemper exiſtat, ſi ſemel extra corpus viuere poteſt. Exiſtit ergo ſemper, & conſequenter eſt aliquo modo immortalis; quatenus immortalitas dicit aut perpetuam mortis carentiam, vel durationem nunquam finiendam. His ergo ſuppoſitis, quæſtio ſupereſt, an hæc animæ duratio perpetua, ſit illi connaturalis, vel ex dono Dei; & conſequenter, an ſola fide habeatur, vel etiam ratione naturali demonſtretur.

Item quoad damnatas.

Prædictus Stoicorum error omnino deſtruitur.

Qualẽ Stoici erroneè fingerẽt noſtram animam.

Prædicta fictio labefactatur.

Directa præſentis capitis quæſtio.

7\. In hoc ergo puncto multi ex Philoſophis errarunt, dicentes animam rationalem natura ſua mortalem eſſe, & de facto ita extingui, vel cùm homo moritur, vt nunquam ampliùs, vel corpori reſtituatur, vel exiſtat. Tribuit hunc errorem Epicuro Plutarchus *lib. 4. de Placitis, cap. 7.* & Tertullian. *lib. de Teſtim. animæ, cap. 1. & 4. & lib. de Anim. cap. 3. & lib. de Reſurr. carn. cap. 1.* Epicureis adiungit Senecam; quod etiam habet *lib. de Anima, cap. 42.* vbi Pamel. *numero 465.* citat locum Senecæ *in lib. de Remed. fortu.* Eundem errorem adſcribit Heracleonti Origen. *tom.18. in Ioan.* & Democrito Lactantius *lib.3. Diuin. Inſtit. cap.18.* Hóſque ſecutus eſt Plinius *Hiſtor. lib.7. cap.53. & 55.* Tribuitur etiam Galeno; quia *in lib. Quòd animi mores corporis ſequantur.* contra Platonem in hoc diſputat; licèt *in lib. de Tremore, & frigore,* dubium ſe oſtendat, ſicut etiam de animæ ſubſtantia ſuprà diximus. Ex Ariſtotelis autem Commentatoribus eandem tenuit opinionem Alexand. Aphrod. *in 1. de Anima.* Quid verò Ariſtoteles ſenſerit, in ſequenti capite diſcutiemus. Hos Philoſophos aliqui hæretici imitati ſunt. Damaſcenus enim *lib. de Hæreſ.* quoſdam vocat Thnetopſychitas, qui hominum animos pecudum animis ſimiles eſſe, ſimúlque cum corporibus interire dicebant. Idémque dixit Hermanus, vt Prateolus refert, ex Bernardo de Luzemburg. Luther. etiam *in art.27.* ex damnatis à Leone X. inter portenta (vt impudenter loquitur) quæ dicit eſſe in fide Romanæ Eccleſiæ, vnum eſſe dicit, animam eſſe immortalem.

Referuntur Ethnici partem negant. aſtruentes.

Hæretici etiã aliqui cũ Ethnicis recenſentur.

8\. In huius erroris fauorem, in primis allegari ſolent verba Sapientis Eccleſiaſtes 3. *Vnus interitus eſt hominum, & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio; ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur: ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius, cuncta ſubiacent vanitati, & omnia pergunt ad vnum locum; de terra facta ſunt, & in terram pariter reuertuntur.* Hæc enim æquiparatio non poteſt eſſe vera, ſi anima eſt immortalis. Hoc enim poſito, quomodo verum eſt illud, *& æqua vtriuſque conditio*: aut illud, *Nihil habet homo iumento amplius.* Ergo cùm concludit, *In terram pariter reuertuntur,* indicare videtur, pari modo deſinere animam hominis, ac animam iumentorum, cùm in terram reuer

Arguitur 1. pro hoc errore ex Scriptu.

reuertuntur. Et hoc indicare videtur in toto capite præcedenti, dicens: *Quid proderit homini de vniuerſo labore ſuo,& afflictione ſpiritus, qua ſub ſole cruciatus eſt?* Et infrà, *Nónne melius eſt comedere,& bibere, & oſtendere animæ ſuæ bona de laboribus ſuis.* In his enim verbis, & in toto diſcurſu illius capitis, nullam videtur habere rationem vitæ futuræ, vel actus, qui poſt mortem in anima futurus ſit. Secundò argumentor ex Concilio Conſtantinopolitano VI. *Act.* 11. vbi docet animam non eſſe immortalem per naturam, ſed per gratiam. Et quanuis illa ſententia ſit Sophronij *in ſua Epiſtola*, ab vniuerſo tamen Concilio recepta eſt. Potuítque fundari in Paulo 1. *Tim.* 6. de Deo dicente, *Qui ſolus habet immortalitatem.* Ergo eſto anima ſemper viuat ex Dei beneficio, non eſt verè ex ſe immortalis. Tertiò argumentor ratione, quia nullum ſignum intrinſecæ immortalitatis in anima noſtra inuenitur. Primò quidem, quia ex natura ſua eſt forma corporis corruptibilis, cui non eſt proportionata forma incorruptibilis, ſeu independens à corpore. Alioqui vel violẽter tali corpori vnitur, cùm illo non indigeat,& melius ſit eſſe liberã, quàm tali corpori immerſam. Vel è cõtrario, ſi tali corpori naturaliter vnitur, perpetuò erit in ſtatu violento, quod eſt contra naturalẽ rerũ ordinem. Secundò, quia videmus animã noſtrã in omnibus operibus ſuis à corpore pẽdere. Ergo ſine corpore non poteſt operari; ergo nec eſſe, cùm eſſe ſit propter operationẽ.

2. Ex Cõcil. — *3. Ex ratione. Prima.* — *Secunda.*

9. Nihilominus veritas catholica,& rationi naturali conformis, ac per illam demonſtrabilis, eſt, animam humanam, ſeu principium illud internum, ac principale, quo homo intelligit, de ſe, ac natura ſua immortale, ſeu incorruptibile eſſe. Aſſertio eſt certa, quoad omnes eius partes. Ad cuius probationẽ oportet ſupponere declarationem illorum terminorum, *immortalis*, & *incorruptibilis*, quam tradidi *lib.*1. *de Angelis*, *cap.*8. Non enim ita accipiuntur, vt excludant omnẽm poſſibilitatem, vel capacitatem amittendi eſſe; ſed ita vt excludant propriæ corruptionis, ſeu mortis capacitatem. Nam priori modo nihil eſſe poteſt immortale, quia omnia indigent conſeruatione diuina, & ideo ab eius voluntate pendent, & per voluntariam ſuſpenſionem ſui influxus omnia in nihilum redigi poſſunt, per poteſtatem vtique extrinſecam Dei, potius quàm per intrinſecam capacitatem. Poſteriori autem modo dicimus, animam eſſe natura ſua immortalem, ad eum modum, quo ſunt Angeli. Et probatur primò ex ſacra Scriptura, quæ licèt non dicat expreſsè, & in actu ſignato (vt ſic dicam) animam eſſe natura ſua immortalem; nihilominus tam generaliter,& indifferenter tribuitur omni animæ humanæ per ſeparationem à corpore, non perire, ſed manere, ac viuere ſeparatam, vt non per miraculum, nec per ſpecialem gratiam id accipere, ſed ex intrinſeca conditione ſuæ naturæ id habere, ſatis apertè præ ſe fert. Et declaratur optimè Eccleſiaſtes vltimo, *Reuertatur puluis in terram ſuam vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Vbi optimè indicatur vtriuſque partis naturalis conditio, quam vnaquæque habet ab origine ſua. Ponderari etiam poteſt locus *Sapientiæ* 2. vbi in principio refert Sapiens errorem credentium animam interire, & extingui in morte hominis, & poſtea in fine ſubiungit, *Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos malitia eorum.* Significans etiam in ipſo naturali lumine tam excæcatos fuiſſe. Alia etiã teſtimonia in prima ſuppoſitione adducta nõ parũ hoc confirmãt. Item illa, quibus animas eſſe in corpore probauimus, vt ſtatim deducemus.

3. Aſſertio catholica, principaliter hic intenta, & tripartita. — *Notatio terminorum ad probationem.* — *Probatur iã prima pars primùm ex Scriptu.*

Secundò probatur eadem veritas ex doctrina Eccleſiæ, & ſanctorum verum ſenſum Scripturæ explicantium. Et in primis Concil. Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ.*8. grauiſſimis verbis hoc declarauit, dicens: *Cùm diebus noſtris nonnulli auſi ſint dicere de natura animæ rationalis, quòd mortalis ſit, & aliqui temerè philoſophantes, ſecundùm ſaltem Philoſophiam verum eſſe aſſeuerent: ſacro approbante Concilio, damnamus, ac reprobamus omnes aſſerentes animam intellectiuam mortalem eſſe.* Vbi non ſolùm videtur damnare eos, qui docent, animam in morte interire; ſed etiam eos, qui dicunt eſſe mortalem, vtique natura ſua, ſeu ſecundùm Philoſophiã, ſicut antea retulerat. Quod ampliùs declarãt verba ſequẽtia: *Cùm illa non ſolùm*, id eſt, anima, *verè per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma exiſtat, verũ immortalis.* Sicut ergo primũ eſt animæ cõnaturale, ita & ſecundũ. 10.

Deinde ex Concil.

Accedit Patrũ conſenſus; paſſim enim animam immortalem vocant. Ideoque illorum teſtimonia congerere ſuperuacaneum eſt. Præſertim cùm diligenter id fecerit Coccius *in Theſauro.*2.*p. lib.*1.*a.*2. Solùm ergo aliqua teſtimonia ponderabimus, in quibus hanc immortalitatem clariùs indicant animæ connaturalem eſſe. Quod in primis colligo ex illis locis, in quibus ex eo, quòd anima incorporea eſt,& ſimplex, colligimus eſſe immortalem. Nam ſicut prior eſt connaturalis, ita etiam de poſteriori ſentiunt. Sic loquitur Clemens *lib.* 1. *Conſtit. cap.*11.& optimè Irenæus *lib.*5.*cap.*7. aliàs 1. dicens, *Caro eſt, quæ moritur, ſed non anima, nec ſpiritus. Mori enim eſt vitalem amittere habilitatem, & ſine ſpiramine in poſterum,& inanimalẽ,& immobilem fieri: hoc enim nec animæ euenit, flatus enim eſt vitæ, nec ſpiritui, incompoſitus eſt enim, & ſimplex ſpiritus.* Sicut ergo connaturale eſt animæ eſſe ſimplicem ſpiritum; ita & eſſe immortalem. Atque eodem modo argumentatur Gregor. Neocęſar. lib. de anima. *Cùm anima corpore careat, ſimplex eſt, conſequens autem mihi videtur, vt quod eſt ſimplex, ſit immortale.* Sic etiam Gregor. Niſſ. Orat. Catecheti. c.8. *Mors*, ait, *non attingit animam. Quomodo enim diſſolui poteſt, quod non eſt compoſitum.* Similia habet *lib. de Anima, & Reſurrect. & in Orat.*3. *de Reſur.* Et ſimiliter alij ex eo, quòd anima eſt ad imaginem Dei, inferunt eſſe immortalem; conſequentérque ſentiunt, ſicut prius eſt animæ connaturale, ita etiam poſterius. Sic Euſeb. *lib.*11. *de Reparat. c.*14. dixit Moyſẽ fuiſſe primum, quia animum immortalẽ eſſe docuit, cùm ad imaginem Dei eſſe aſſeruit. Et Caſſiodor. lib. de Anim. c.8. *Cùm animam ad ſimilitudinem Dei legamus factam, quis audeat contra ſanctã auctoritatẽ, eam mortalẽ dicere.* Idẽ ſentit Cyril. Hieroſol. *Catecheſ.*4. Et indicãt Chryſ. *Hom.*13. *in Gen.* Damaſc. *lib.*2. *c.*12.& in ſpeciali libro, *de Animæ immortalitate.* 11.

Denique ex Patrib.

Præterea Tertullianus, quod mirabile eſt, licèt animam fecerit corpoream, eam immortalem eſſe defendit *toto lib. de Anima*, præſertim *cap.*22.& 24. & ſpecialiter *lib. de Reſurrect. carnis, cap.*34. tractans verba Chriſti Luc.19. *Venit filius hominis quærere,& ſaluũ facere, quod perierat*, ſic ait: *Porrò recipimus animæ immortalitatẽ, vt perdita non in interitũ credatur, ſed in ſuppliciũ.* Inde infert, Chriſtũ non veniſſe, vt ſaluã faceret animã ab interitu in ſuo eſſe, vt ſic dicã, quia quoad hanc partẽ *ſalua erat anima natura ſua per immortalitatẽ.* Sed veniſſe ad ſaluandas animas à propria pœna, & corpora per reſurrectionẽ à corruptione, ſeu perpetua morte liberãda. Qui etiã videri poteſt *lib. de Anima, cap.*22.& *ſequentib.* Idem ſatis expreſſit Cyprian. *de Cardinal. Chriſti operibus. Serm. de Reſurrect. Domini*, dicens, per mortem corpus terræ reddi, ex qua 12.

ſumptum eſt: *Spiritum autem ad immaterialem originem reuerti, cuius natura diſſolutionis non admittit iniuriam.* Eandémque ſententiam aliis verbis ſcripſit Lactant. *lib.7. diuin. Inſtit. cap.12.* Sic etiam dixit Gregor. *lib.4. Dialog. cap.45.* animam debere eſſe mortalem, & immortalem: mortalem, quia poteſt beatitudinem amittere; immortalem verò, quia eſſentialiter viuere nunquam deſinit, & naturæ ſuæ vitam perdere non valet. Et ferè ſimilia habet *lib.4. Moral. cap.7.* Denique Auguſt. *lib. de immortalitate animæ*, in hoc ſenſu illam probat rationibus in ipſa natura animæ fundatis. legatur etiam Ambroſius *lib.2. de fide, cap.3.* vbi ſic ait, *Ammori diuinitas poteſt, cùm anima non poſſit.* Iſidor. *lib.1. de ſummo bono. cap.14.* in hoc animas æquales facit Angelis, de quibus ſuprà probauimus ab intrinſeca natura incorruptibiles eſſe. Et Bernardus ſerm.81. in Cantica. *Immortalis*, inquit, *eſt anima, quoniam cùm ipſa ſibi vita ſit, ſicut non eſt, quo cadat à ſe, ita non eſt, quo cadat à vita.* Et videtur ſumpſiſſe ab Ambroſio *lib. de Bono mort.cap.9. & 10.* Meritò ergo veritatem hanc catholicam eſſe diximus, quòd communi Eccleſiæ conſenſu fundata ſit. Propter quæ dictam aſſertionem de fide veram exiſtimo; nimirum, animam natura ſua eſſe immortalem; id eſt, non habere in ſe principium corruptionis, licèt actuali Dei conſeruantis influxu egeat, ſicut de Angelis diximus; eſt enim eadem ratio.

Cõcluditur 1. pars aſſer. ſeu gradus certitudinis eius.

13. *Probatur vlteriùs aſſertio quoad 2. partẽ argumento ducto ex Ethnicis. Huius argumenti conſequentia oſtenditur.*

Vlteriùs verò eandem veritatem eſſe conformem rationi naturali, authoritate in primis Philoſophorum fide carentium, confirmare poſſumus. Nam præcipuè Philoſophi ſola ratione ducti hanc veritatem aſſecuti ſunt. Ergo ſignum eſt, eſſe maximè conformem rationi naturali. Conſequentia clara eſſe videtur. Nam licèt quis dicere poſſit, Philoſophos multas fidei veritates ex lectione Moyſis, & librorum veteris Teſtamenti didiciſſe. Ita enim Euſebius, & multi ex Patribus allegatis affirmant. Hoc nihilominus non obſtabit: tum quia licèt id de aliquibus ſit veriſimile, vt de Platone, Triſmegiſto, &c. non tamen de omnibus, qui variis in locis, & temporibus ſcripſerunt. Tum etiam, quia licèt fortè illam veritatem in libris Moyſis legerint; non tamen ſola authoritate illorum librorum illam crediderunt; ſed quia viſa eſt rationi conſentanea. Et ideo rationes inuenerunt, quibus & ſibi, & aliis illam perſuaderent.

14. *Antecedẽti verò atteſtantur Patres.*

Ad probationem autem antecedentis, in primis notari poſſunt verba Origenis lib.7. contra Celſum. *Perſuaſum habent non ſolùm Chriſtiani, & Iudæi, ſed etiam multi tam Græci, quàm Barbari, quòd ſuperſit, & quòd viuat poſt diſceſſum à corpore humana anima.* Deinde Tertullian. *lib. de Anim. cap.1.* Socratẽ morti vicinum pro hac veritate diſputaſſe refert ex Platone *in Dialogo de Anima*, ſeu *in Phædone.* Et *in cap.54.* ait, *omnes Philoſophos, qui immortalitatem animæ, qualiter volunt, tantum vindicant, vt Pythagoras, & Empedocles, vt Plato, vt Stoici, ſuas ſolas, id eſt, ſapientum animas, in ſupernis manſionibus collocant.* Et Clemens Alexandr. *in lib.4. ſtromat. cap.7. & 8.* refert antiquos Philoſophos docuiſſe, poſt mortem aliquam relinqui ſpem, bonis quidem bonam, malis autem malam: refértque præcipuè Pythagoreos, Socratem, & Platonem in Phædone, & Empedoclem dicentem, ſapientum animas poſt mortem deos fieri. Et *in lib.5.* ait, hæc dogmata de præmio, & pœna poſt mortem, Græcam Philoſophiam à Barbara, & à Moſaica ſurripuiſſe. De qua re, & de his, & aliis Philoſophis refert Eugubin. plura, *in lib.9. de perenn. Philoſophia.* vbi *cap.3.* multa ex Triſmegiſto *Dialog. 10.* adducit: & ex Socrate *cap. 12. & cap.15.* ex poëtis antiquioribus aliqua in hanc ſententiam congerit. Multa etiam videri poſſunt in Nicolao Fauenti. *lib.1. de immortalitate animæ, cap.11.*

15. *Oſtenditur ampliùs idẽ antecedẽs ex Seneca & aliis philoſophis apud Auguſt. Lactantium, Euſebium, Antoninũ.*

Ex Philoſophis autem conſenſit etiam Seneca *lib.1. de Conſolat. cap.2. & de vita Beata, cap.32. & Epiſt.87.* & alios refert Auguſtinus *libro de immortalit. Anim.* & Lactant. *lib.7. Inſtit. cap.8. & ſequentib.* & Euſeb. *lib.15. de Præparat. Euang. cap. 8.* vbi inter alia ait, *non ſolùm Philoſophiæ ſtudioſis, ſed etiam idiotis, manifeſtum eſſe quòd Plato immortalitatem animæ tribuat; nec non multos ſuper ea re ſermones reliquerit, quibus probat, quòd immortalis ſit anima.* Et addit ſectatores eius pro hac doctrina maximè pugnaſſe. *Quia in hoc dogmate ferè tota huius viri ſecta fundata fuit.* Et *lib.11. cap.14.* ait Platonem à Moyſe immortalitatem animæ didiciſſe, & optima ratione confirmaſſe, quam latiùs expoſuit. Porphyrius *lib.1. ad Boetium*, & infrà illam attingemus. Addit verò Cicero *lib.1. Tuſculan.* Pherecidem Syrum primum dixiſſe animas ſempiternas. Et *lib.4. Academ. quæſt.* Xenocratem in ſuis de anima libris cum Platone præceptore ſuo dogma hoc defendiſſe. Quod ipſe etiam ſequitur tum eiſdem locis, tum etiam *lib.2. de legibus, & lib. de ſeneƈt.* vbi *cap. 1.* refert verba Cyri regis, quibus filios in morte ſua conſolabatur, eo quòd anima non moreretur. De qua re videri etiam poteſt epiſtola Didymi regis Brachmanorum ad Alexandrum apud Antoninum 1. *p. Hiſtoriæ, titulo 4. §. 13.* qui alia refert 1. *p. Theologiæ, titulo 1. cap.5. §. 2.* Denique vulgare illud eſt, quod Auguſt. *lib.1. de Ciuit. cap. 22.* & Cicero *Tuſc.1.* de Cleombroto referunt lecto Platonis Phædone, in quo immortalitatem animæ perſuadet ſe præcipitem dediſſe de muro, atque ita ex hac vita migraſſe ad eam, quam credidit eſſe meliorem. Supererat dicendum de Ariſtotelis ſententia, & conſequenter de tota ſchola Peripatetica. Sed quia hoc peculiarem conſiderationem requirit, in ſequens caput illud reſeruamus.

Factum Cleombr.

De Ariſt. quid.

16. *Tertia tandem pars aſſertionis probatur rationibus ſpeculatiuis. Prima ratio à priori.*

Iam igitur rationibus agendum eſt, quibus vltimam partem aſſertionis probemus; in qua diximus veritatem hanc de animæ immortalitate ratione naturali demonſtrari poſſe. Prima autem ratio, & à priori ſumitur ex dictis in capite præcedenti, nam principium intelligendi in nobis incorporeum eſt, & ſpirituale, ac proinde in ſua ſubſtantia ſimplex: ergo eſt natura ſua incorruptibile, & immortale. Antecedens demonſtratum ſupponitur. Conſequentiam probat optimè Gregor. Neocæſar. *libro de anima*, quia quod eſt ſimplex, non poteſt eſſe mortale natura ſua: ſed anima eſt natura ſua ſimplex, cùm ſit incorporea, ac ſubinde indiuiſibilis tam in partes eſſentiales, quàm in integrales; ergo eſt immortalis natura ſua. Maiorem probat idem author, quia corruptio, ſeu mors fit per diſſolutionem, & ſeparationem vnius ab alio; ergo ſupponit compoſitionem: nam idem à ſeipſo non ſeparatur. Potéſtque ampliùs ita explicari, quia res ſimplex, & indiuiſibilis non poteſt deſinere eſſe aliquid ex illa manente, quia cùm impartibilis ſit, vel tota eſt, vel tota in nihilum tranſit: ergo non poteſt deſinere per corruptionem, vel mortem, quia quod moritur, vel corrumpitur, non annihilatur, ſed aliquid illius manet: ergo

ergo anima corrumpi non poteſt, ac ſubinde incorruptibilis eſt. Quam rationem indicauit etiam Gregor. Niſſenus *in dicta oratione catechetica cap.8.* dicens. *Quomodo diſſolui poſſet, quod non eſt compoſitum.* Supponit autem hæc ratio non poſſe animam naturaliter deſinere per annihilationem, quod etiam veriſſimum eſt; quia hic modus deſitionis non eſt rebus connaturalis, quia non eſt per potentiam intrinſecam; ſed per ſolam liberam voluntatem creatoris, & ideo talis poſſibilitas non opponitur intrinſecè immortalitati, vt ſuprà de Angelis probatum eſt *lib.1. cap.10. à num.6.*

17. *Effugium.* Dices, quanuis hæc ratio probet animam non poſſe mori tanquam proprium, ac primarium, ſeu adæquatum terminum corruptionis, non tamen probare ſimpliciter eſſe immortalem: nam etiam anima equi non poteſt illo modo corrumpi, quia ipſa etiam in ſe ſimplex eſt ſaltem quoad compoſitionem ex partibus eſſentialibus, quæ ad propriam corruptionem neceſſaria eſt; & nihilominus talis anima ſimpliciter mortalis eſt, quia poteſt condeſinere ad mortem totius compoſiti, & non annihilatur, ſed corrumpitur; quia non primariò, & quaſi per ſe deſinit, ſed ad compoſiti corruptionem. Idem ergo de anima hominis Philoſophi dicerent, nec ex vi argumenti facti conuinci poſſent.

18. *Occupatur.* Reſpondemus autem non eſſe ſermonem in argumentatione facta de quacunque re ſimplici, ſed de ſubſtantia incorporea, & ſpirituali, quam eſſe ſimplicem quoad compoſitionem ex partibus eſſentialibus, & indiuiſibilem quoad compoſitionem ex partibus integralibus, ſuprà de Angelis oſtenſum eſt: talis ergo ſubſtantia ſpiritualis, & indiuiſibilis eſt anima, & ideo nec corrumpi poteſt, vt probant rationes factæ, nec etiam concorrumpi. Nam ex eo quòd ſubſtantia eſt, habet non pendere à ſubiecto, cui propriè inhæreat, vt perclarum eſt; & quia ſpiritualis eſt etiam anima, cui vnitur, in ſuo eſſe non pendet: ac proinde nec ad corruptionem compoſiti concorrumpi, ſeu cum homine commori, vel per ſeparationem à materia deſinere poteſt; hæc enim omnia idem ſignificant. In quo diſcurſu ſola illa propoſitio probanda ſupereſt. *Anima, quia ſpiritualis eſt, à materia, cui vnitur, in ſuo eſſe non pendet*; illa verò tam eſt quaſi immediatè, & per ſe nota, vt ſola terminorum explicatione indigeat; animam enim ſpiritualem eſſe, idem eſt, quod eſſe immaterialem; non dicitur enim anima immaterialis, eo quòd ex materia, & forma non componatur: nam etiam anima equi hoc modo non eſt materialis, vt per ſe patet. ergo eſt immaterialis, quia licèt materiam informet, non pendet ab illa. Ac denique non aliter animam eſſe immaterialem, ſeu ſpiritualem probauimus, quàm oſtendendo animam non pendere à materia: & hoc inde oſtendimus, quòd propriiſſima operatio animæ à corpore tanquam à ſubiecto, & organo non pendet.

Lib.1. de Angelis cap. 5.

19. *Quomodo dictum ſit allatam rationem eſſe à priori.* Quocirca licèt dixerimus prædicta ratione oſtendi à priori animæ immortalitatem, id quidem verum eſt conſiderato medio proximo rationis factæ: nam reuera proxima ratio intrinſeca immortalitatis eſt talis formæ incorporalitas, ſeu immaterialitas eius, vt ſatis declaratum eſt; reſoluendo autem illam rationem ad ſua vltima principia, neceſſariò recurrendum eſt ad demonſtrationem à poſteriori, qualis eſt illa ex

A operatione ſumpta. Atque hoc modo Plato *in Phædro* ex operatione immediatè concludit immortalitatem, vt ex Porphirio latè refert Euſeb. *dicto lib. 11. de Præp. Euang.* vbi ſimul cum operatione propria animæ ſimilitudinem adiungit, ſicque argumentatur. *Si Deo immortali ſimilis anima eſt (* vtique in propriiſſima operatione ſua) *quodammodo etiam ipſa ſicut exemplar ſuum immortalis non erit?* Et infrà. *A ſimilitudine putauit Plato veritatem eſſe quærendam, & quoniam non viſibili, & mortali corpori, ſed viuo, & immortali Deo ſecundum operationem ſimilis eſt anima, hæc ſimilitudinem etiam quandam in ſubſtantia habere; ac inde immortalem eſſe ratiocinatur: nam vt quæ irrationalia* B *ſunt, ſtatim à diuina ſubſtantia, cùm ſint caduca, & inſtabilia longè abeſſe videntur. Sic certè conſequens eſt, quæ operatione intelligendi conueniunt, ea immortalitate quoque ſubſtantiæ conuenire. Quoniam enim ſubſtantia conueniunt, ideo etiam operatione conueniunt*, & cætera, quæ proſequitur. In quo diſcurſu hoc in virtute argumentum fit. Anima eſt intelligens: ergo eſt immortalis. Antecedens experientia ſupponit. Conſequentiam probat, quia per intellectionem oſtenditur anima maximè Deo ſimilis in operatione: ergo, & in ſubſtantia. *Nam ex ſubſtantia fluunt operationes, ac quædam eius ſunt emanationes.* Sed ſubſtantia Dei per ſeipſam maximè immortalis eſt: ergo anima in ſubſtantia ſua in immortalitate ſimilitudinem cum Deo habet.

20. *Secunda ratio ex D.Th.* Alia ratione ad eandem veritatem probandam C vtitur D. Thom. *1.p. q.75. art.6.* & ſimilem habet de Angelis *q.50. art.5.* quæ eſt huiuſmodi, Anima rationalis eſt ſubſiſtens: ergo eſt incorruptibilis. Probat conſequentiam, quia forma ſubſiſtens non poteſt corrumpi per accidens, id eſt, concorrumpi ad corruptionem alterius, nec poteſt per ſe corrumpi. Priorem partem probat ratione à nobis facta, quia res ſubſiſtens non poteſt corrumpi per accidens, quia res ſubſiſtens per accidens generari non poteſt, quia quòd res ſubſiſtens habet per ſe eſſe, & ideo non poteſt gigni, ſeu produci niſi per ſe; ita enim vnumquodque capax eſt fieri, ſicut & eſſe, & ideo, quod per ſe eſt, per ſe etiam fit: ergo ſimiliter etiamſi corruptibile eſt, per ſe corrumpitur; & non per accidens: anima ergo rationalis, cùm D ſit ſubſiſtens non corrumpitur per accidẽs. Quòd autem nec per ſe corrumpatur probat; quia nulla res ſubſiſtens, quod eſt forma ſimplex, eſt per ſe corruptibilis. Quod probat ratione valde Metaphyſica, & ſatis obſcura, nimirum quia res non poteſt corrumpi per ſe, niſi poſſit ſuo eſſe priuari: forma autem ſubſiſtens non poteſt ſuo eſſe priuari; ergo nec corrumpi. Minor probatur, quia formæ ſubſiſtenti per ſe conuenit eſſe, quod autem per ſe conuenit alicui, non eſt ſeparabile ab ipſo; ergo à forma ſubſiſtente non poteſt ſeparari ipſum eſſe, ac ſubinde non poteſt corrumpi.

Probatio D. Thom. difficilis.

21. *Eam impugnat Scotus ſed aliter, atque aliter defendunt Caiet. & Ferrar.* Hanc verò rationem impugnat Scotus *in 4. diſt.43. q.2.* Eam verò defendit Caietanus, ſatiſ- E que obſcurè loquitur. Et ideo Ferrar. *2. contra gent. cap. 55.* ab illo diſſentit, & aliter illam declarat. Exiſtimo tamen, vt efficaciam habeat, ad illam, quam adduximus, eſſe reuocandam. Et in primis, quod in antecedenti ſumitur animam rationalem eſſe ſubſiſtentem, intelligi debet de anima coniuncta corpori, tum quia de illa eſt quæſtio, tum etiam, quia ſi ſupponitur ſeparata, iam ſupponitur immortalis, vt ſuprà tactũ eſt, & ſtatim ampliùs explicabitur, & ita

Iudiciũ authoris de dicta ratione D.Thomæ quomodo in primis illius antecedens debeat intelligi.

& ita ſupponeretur in antecedenti, quod probari intenditur. Oportet ergo, vt ſermo ſit de anima coniuncta corpori; in hoc autem ſtatu dupliciter dici poteſt ſubſiſtens, ſcilicet actu, vel aptitudine. Et in priori ſenſu res eſt controuerſa, etiam inter catholicos, vt infrà videbimus; vnde non poteſt in eo ſenſu ſumi ad rem certam demonſtrandam; in alio verò ſenſu idem eſt animam eſſe aptam ad ſubſiſtendum, quod eſſe aptam ad exiſtendum ſine vnione ad corpus; ſeu ab illo ſeparatam. Et conſequenter idem eſt animam eſſe ſubſiſtentem, quod eſſe immaterialem, ſeu independentem à materia. Et ita veriſſimum quidem eſt antecedens: coincidit autem cum noſtro, in quo aſſumpſimus animam eſſe incorpoream. Quia, vt ſuprà declarauimus, nihil eſt aliud animam eſſe incorpoream, quàm eſſe immaterialem non ſolùm quoad compoſitionem ex materia, vel quoad capacitatem, ſeu extenſionem quantitatis, ſed etiam quoad dependentiam ex materia, quod eſt eſſe ſubſiſtentem, ſaltem aptitudine.

22. *Deinde quomodo poſſit probari.* Hoc autem antecedens non poteſt à nobis à priori probari, ſed à poſteriori tantùm ex operatione intelligendi, vt in præcedenti capite viſum eſt. Et D. Thom. *in dicta quæſt.* 75. *art.* 2. *& in quæſt.* 50. *art.* 5. idem ſentit. Illo autem antecedenti poſito, optimè, & à priori colligitur animam non commori, ſeu corrumpi per accidens per hominis mortem, ſeu corruptionem; quia ex vi talis corruptionis ſolùm ſeparatur à materia: hæc autem non eſt ſufficiens cauſa deſitionis ipſius animæ in proprio eſſe, quia in illo non pendet à materia. Vnde optimè concluditur animam poſſe naturaliter exiſtere ſeparatam à materia abſque miraculo, vel ſpeciali dono Dei cum ſolo influxu ordinario, ac debito ex vi communis prouidentiæ cauſæ primæ. Quia ſine concurſu materiæ habet anima quidquid ex parte ſua neceſſarium eſt ad exiſtendum, & ab aliis cauſis ſecundis non pendet, & ideo per ordinarium influxum primæ cauſæ conſeruabitur in ſuo eſſe, licèt à materia ſeparetur.

23. *Dictam probationem non cōficere totum inſtitutum.* Per hoc autem non videbitur ſufficienter probatum animam eſſe perpetuam, & incorruptibilem, quia, vt vidimus, non defuerunt, qui dicerent animam quidem non interire ſtatim per mortem hominis, poſtea verò tandem ſuum eſſe amittere. Et ideo D. Thomas adiungit directam probationem, qua oſtendat animam iam ſeparatam, & actu ſubſiſtentem non poſſe corrumpi. Quia tunc oporteret corrumpi per ſe, cùm iam non ſit in ſubiecto; nec poſſit per ſeparationem ab illo deſinere per accidens. Per ſe autem corrumpi non poteſt. Hanc autem minorem probat D. Thomas ex eo quòd eſſe per ſe conuenit formæ, & eſt inſeparabile ab illa. Quæ propoſitio eſt valde obſcura; & de illa eſt tota contentio, quia formæ creatæ non ita per ſe conuenit eſſe, vt habeat illud eſſentialiter, vel à ſe, vt eſt de fide certum, hoc autem ſatis eſt, vt poſſit ab eſſe ſeparari, tum quia poteſt deſinere eſſe per voluntatem Dei: tum etiam quia ſecundùm Thomiſtas ab anima Chriſti Domini *Exacta probatio ad quam reducitur dicta ratio D. Thomæ.* ſeparatum fuit proprium eſſe creatum, ipſa per aliud eſſe permanente. Faciliùs ergo, & magis phyſicè id probatur ratione à nobis facta, ſumpta ex ſimplicitate formæ ſubſiſtentis, ad quam profectò reducenda eſt ratio D. Thomæ aduer-
A tendo ipſum loqui de deſitione rei per actionem alicuius agentis corrumpentis, non de deſitione per ſolam abſtractionem influxus conſeruantis. Nam hic modus deſitionis eſt annihilatio, de qua non tractamus: tum quia illa deſitio nulli creaturæ contingit naturaliter, ſed potiùs præternaturaliter per liberam voluntatem Dei euenire poteſt, tum etiam, quia nunc non probamus, nec aſſerimus animam eſſe inannihilabilem, (vt ſic dicam) ſed eſſe incorruptibilem.

Per actionem autem contrarij agentis non poteſt ſeparari eſſe à forma ſimplici ſubſiſtente, quia vel exiſtentia non eſt in re diſtincta à forma eſſentiali, vel eſt diſtincta. Poſito primo impoſ- 24. *Progreditur proxima probatio in primis ponēdo exiſtentiam animæ ab ea non diſtingui.*
B ſibile eſt ſeparari à forma, non deſtructa forma, quia idem non poteſt ſeparari à ſeipſo; nec ea, quæ in re non diſtinguuntur, poſſunt ita ſeparari, vt vnum deſtruatur, & aliud maneat: ergo non poteſt eſſe ſeparari à tali forma, niſi annihilando illam: ergo non poteſt ſic amittere eſſe per actionem contrarij agentis, quia annihilatio non poteſt fieri per actionem poſitiuam, ſed per carentiam actionis conſeruatiuæ, vt diximus in Metaph. diſp. 18. ſect. 11. n. 7. & in materia Euchariſtiæ diſp. 50. ſect. 7. Ergo neceſſe eſt talem rem eſſe incorruptibilem, cùm non poſſit deſinere eſſe niſi per annihilationem. Si verò exiſtentia eſt res diſtincta ab eſſentia; procedunt magis obiectiones factæ: tamen etiam illa hypotheſi permiſſa, dicendum eſt exiſtentiam non poſ- *Deinde ponendo etiam diſtingui.*
C ſe per operationem contrarij agentis ſeparari immediatè à forma ſimplici, cui per ſe, id eſt, ſine alio medio, & abſque dependentia à ſubiecto, conuenit. Probatur, quia actio contrarij agentis non aufert vnum eſſe, niſi inducendo aliud, quia omnis actio ad terminum poſitiuum tendit; nec etiam agens dat aliquod eſſe, niſi efficiendo formam à qua ſit formaliter illud eſſe, vt eſt per ſe notum. Ergo vt contrarium agens poſſet animam corrumpere, deberet inducere in illa formam dantem eſſe contrarium ipſi animæ, ſeu exiſtentiæ illius: hoc autem impoſſibile eſt, quia actio illa recipi deberet in ipſamet anima; nam ſi reciperetur in alio ſubiecto, vel eſſet creatio alterius rei, non poſſet habere
D formalem repugnantiam cum exiſtentia ipſius animæ; & ſic non poſſet illam priuare ſuo eſſe. Si autem in ipſamet anima recipitur, ſupponit in illa exiſtentiam: ergo non expellit exiſtentiam eius, cum ab illa talis actio pendeat ratione ſui ſubiecti.

Item illa actio non erit ad formam ſubſtantialem, cùm ſit circa formam ſubſiſtentem, quæ non eſt capax talis formæ: ergo erit ad formam accidentalem, quæ non poteſt eſſe corruptiua formæ ſubſtantialis, niſi quatenus diſponit ad introductionem alterius ſubſtantialis formæ repugnantis; nullum autem accidens poteſt diſponere formam ſubſiſtentem ad aliam formam ſubſtantialem, cùm in ea recipi non poſſit; ergo ta- 25. *Confirmatur ampliùs quod proximè probatū eſt.*
E lis forma habens per ſe eſſe, nullo modo poteſt illo priuari per corruptionem, ſeu per actionem contrarij agentis, per quam talis forma ſubſiſtens à ſua exiſtentia ſeparetur, vel illa priuetur. Hæc autem omnia ſi attentè conſiderentur ad illud principium reuoluuntur, quòd *propria corruptio ſolùm habet locum in re compoſita ex materia, & forma.* Et ita non procedunt obiectiones; quia licèt formæ ſubſiſtentes non habeant exiſtere à ſe, nec eſſentialiter; inde ſolùm ſequitur poſſe per annihilationem deſinere; non verò poſſe corrūpi, quia *Ratio D. Thomæ prout hactenus propoſita, obiectiones euadit.*

quia hoc ſimplicitati earum repugnat. Nec etiam poſſunt ſeparari à ſua exiſtentia ipſa eſſentia permanente in rerum natura, quia vel id ſimpliciter repugnat propter identitatem, vel licèt admittatur fieri poſſe per potentiam Dei, non tamen fieri poteſt niſi per communicationem alterius exiſtentiæ, vt multi putant factum eſſe in anima Chriſti per exiſtentiam diuini verbi: hoc autem dato, nihil obſtat immortalitati, tum quia ipſa anima ſemper manet incorrupta, & perpetua; nec aliter poteſt fieri illa permutatio exiſtentiæ (vt ſic dicam) niſi anima ipſa in rerum natura permanente: tum etiam, quia ſupernaturalis actio Dei non obſtat, quominus etiam ipſa exiſtentia creata animæ ſit de ſe perpetua, & naturaliter inſeparabilis ab anima, quod ſatis eſt, vt naturaliter incorruptibilis ſit.

26. *Tertia ratio ex eodem D. Thoma.*

Denique ad maiorem abundantiam addit D. Thomas ſuprà, quòd licèt anima ſeparata à corpore eſſet ex aliqua materia compoſita, eſſet nihilominus incorruptibilis, ſaltem eo modo, quo cæli incorruptibiles ſunt, maiori etiam ratione: nam cæli ſunt incorruptibiles, quia non poſſunt pati ab agente contrario; nam ſine contrarietate non eſt generatio, & corruptio, in anima autem intellectiua, etiamſi fingatur compoſita, non eſſet contrarietas: ergo etiam tunc eſſet incorruptibilis. Minorem probat, quia anima recipit formas contrarias ſine contrarietate, quia non recipit illas ſecundùm ſuum eſſe naturale, ſed in eſſe intentionali, in quo rationes contrariorum non ſunt contrariæ, ſed eſt vna ſcientia contrariorum.

Effugium.

Quæ ratio, ſuppoſita vera natura animæ, optima eſt, tamen priori abſurdo dato, quòd anima eſſet eſſentialiter compoſita, vtique ex aliqua materia, & forma poſſet quis conſequenter fingere animam non ſolùm intrinſeças qualitates intentionales in potentia intellectiua recipere, ſed etiam poſſe immediatè in ſua ſubſtantia compoſita recipere qualitates contrarias ſuis connaturalibus diſpoſitionibus, & neceſſariis ad vnionem cum ſua materia, & ſic poſſe recipi. Nec mirum eſt, quòd vno abſurdo dato, alia fingantur abſurdiora: eſt autem abſurdiſſimum fingere rationalem animam ſeparatam ab hac materia corporea compoſitam ex alia materia, & propria forma, vt oſtendi *lib. primo de Angelis, cap.*6.

27. *Expugnatur per dilemma.* *Primum membrum dilemmatis.*

Tamen fingendo illam compoſitionem, inquiro, an forma illa, ex qua dicitur conſtare anima ſeparata ab hac materia corporea, ſit inſeparabilis ab illa materia, cui nunc vnita eſſe fingitur, vel ab illa ſeparari poteſt. Si primum dicatur, erit forma illa incorruptibilis, & conſequenter anima, vt compoſita ex illa materia, & forma erit incorruptibilis. Et ſic data illa hipotheſi concluditur, quod nunc intendimus animam eſſe immortalem: & conſequenter dicendum eſſet formam illam vniri tali materiæ per ſe, & immediatè ſine diſpoſitionibus neceſſariis, ſed ſimplici vinculo ſubſtantiali, & indiſſolubili; ſicut nunc fortaſſè materia, & forma cæli vniuntur, vel ſi diſpoſitiones petere fingatur, dicendum eſſet diſpoſitiones illas eſſe immateriales, non habentes contrarium.

28. *Secundum membrum.*

Si verò fingitur illa forma ſeparabilis à materia, vt hac ratione etiam anima corruptibilis cogitetur, tunc vlteriùs interrogo, an forma ſeparata à materia illa maneat, vel intereat, nam ſi manet, illa eſt immortalis, & illa eſt vera anima rationalis, quæ fruſtrà fingitur eſſe in duplici materia, vel ſimul, vel ſucceſſiuè, vt in dicto loco probaui. Si autem perit omnino, quæro rurſus, an altera pars, quæ vocatur materia, ſimul eſſe deſinat, vel permaneat. Nam ſi deſinit, illa non erit corruptio, ſed annihilatio, quam repugnat fieri per actionem naturalem (vt dixi) quia nulla actio per ſe tendit ad non eſſe; & conſequenter nec agens diſponit materiam per ſe ad expulſionem formæ, ſed ad introductionem alterius. Et ideo ſi materia illa non eſt capax alterius formæ, conſequenter non eſt capax diſpoſitionis repugnantis formæ, quam habet, ſeu vnioni cum illa. Si autem permanet illa materia poſt formam amiſſam, vel dabitur in ſubſtantiis ſpiritualibus, quòd generatio vnius ſit corruptio alterius, vel quòd pars potentialis ſpiritualis ſine actu maneat, & conſequenter ſine operatione inutilis, & otioſa: vtrumque autem abſurdiſſimum eſt, & ideo rectè dixit D. Thom. quocunque modo fingatur anima ſpiritualis, & ſubſiſtens, ſeu ſeparabilis à materia, neceſſariò dicendum eſſe, illam eſſe incorruptibilem, & immaterialem. Nos verò addere poſſumus eo ipſo, quod creditur ſeparabilis à materia, credendam eſſe ſimplicem in entitate ſubſtantiali, & ſibi eſſentiali, vt ex dictis hîc, & in loco allegato manifeſtum eſt. Atque hactenus de rationibus ſpeculatiuis, quibus aliæ morales addi ſolent.

29. *Probatur vlteriùs eadē tertia pars aſſertionis tribus rationibus moralibus. Prima ratio, & potiſſima ex Dei prouidentia indicatur in Scriptura.*

Prima, & præcipua eſt, quia Deus habet prouidentiam huius mundi, & præcipuè rerum humanarum: ergo ad iuſtitiam eius pertinet homines prauos propter peccata ſua condignè punire, & iuſtis præmia reddere; ſed hoc non fit in hac vita, in qua videmus iuſtos, & ſanctos affligi, & malos proſperari: ergo iuſta vtrorumque retributio in futuram vitam principaliter reſeruatur: hoc autem eſſe non poſſet niſi anima eſſet immortalis; ergo. Hanc rationem indicarunt *Iob* 21. Dauid *Pſalm.* 72. *& Habac. cap.* 1. vbi quæſtionem proponunt, cur in hac vita boni affligantur, & proſperentur mali; & reſpondet Dauid, *Labor eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum.* Et latiùs in Pſal. 36. *Noli æmulari in malignitatibus, neque zelaueris facientes iniquitatem, quoniam tanquam fœnum velociter areſcent.* Et è contrario ad bonos ait, *Spera in Domino, & fac bonitatem.*

Celebratur à Patribus.

Vnde rectè dixit Clemens lib. 3. recognit. *Si Deus iuſtus eſt, anima immortalis eſt.* Et ſimiliter dixit Origen. ſuper Cantica, *Vbi eſſet iuſtitia Dei, vbi bonorum merces, ſi anima eſſet mortalis.* Et ſimilia habet Lactantius *libro* 3. *de diui. inſt. cap.* 19. & Chryſoſt. *in Pſal.* 111. circa verba illa, *Miſericors, & miſerator, & iuſtus Dominus*; hoc dicit eſſe maximum non ſolùm immortalitatis animæ, ſed etiam reſurrectionis argumentum. Et hom. 6. in epiſt. ad Philip. in fin. *Hanc*, inquit, *rationem ſemper canite, & non ſinet vos de reſurrectione dubitare.* Et *in hom.* 4. *de Prouid.* latiſſimè illam expendit.

Vſurpatur à Philoſophis.

Nec ſoli ſancti Patres, ſed etiam Philoſophi ad probandam animæ immortalitatem hac ratione vſi ſunt, vt conſtat ex Platone, & Phædone *circa finem*, Socrate apud Ciceronem *Tuſc.* 1. Epicamo Poeta, cuius verba cum aliis refert Eugubinus *libro* 9. *cap.* 11. Ac tandem Chryſoſt. *orat.* 2. *ad Coloſſ.* ait non ſolùm Iudæos, ſed etiam Græcos admiſiſſe iudicium ſaltem in anima. Idémque generatim de

Græcis Philoſophis refert Nemeſ. *lib. de nat. hominis, cap. 44 ad finem.*

30. *Oppoſitiones cõtra adductam rationem.* Nihilominus Scot. *in 4. diſt. 43. quæſt. 2.* non putat hanc rationem eſſe efficacem; tum quia ipſa virtus ſuum affert præmium: nam & pacem animi, & voluptatem maximam, & puriſſimam comitem habet. Sicut è contrario, *inordinatus animus ipſe ſibi eſt pœna.* vt dixit D. Auguſt. *lib. 1. Confeſſ. c. 12.* Vnde Paulus *ad Roman. 1.* ait, Gentiles, *mercedem, quam oportuit operis ſui in ſeipſis recepiſſe,* dum Deo permittente *in reprobum ſenſum, & in paſſiones ignominiæ dati ſunt.* Tum etiam quia fundamentum illius rationis de diuina prouidentia quoad iudicium, ac præmium, & pœnam futuræ vitæ, non eſt euidens, ideoque ex illo nihil certum inferri poteſt. Has autem obiectiones meritò reputat, & quaſi contemnit Cano *lib. 12. de locis, cap. vlt. verſus finem.* *Solutiones. Ad primũ.* Ad primum ergo dicimus delectationem virtutis non eſſe propriam remunerationem eius, ſed proprietatem connaturalem. Adde licèt ſecundùm rationem delectet, nihilominus eſſe difficilem, & laborioſam è contrario vitium magis delectare, quàm affligat, & ideo tribulationi virtutis æternum pondus gloriæ repromittitur, 2. *Corinth. 4.* & deliciis peccatorum condigna tormenta ſeruantur, *Apocal. 18.* Quod genus prouidentiæ generatim loquendo de præmio, & pœna in omni benè inſtituta republica neceſſarium eſt. Vt boni ſpe præmij ad virtutem alliciantur, arceantur mali timore pœnæ. Multóque magis neceſſarium eſt ſecundùm diuinæ iuſtitiæ rationem in hac vniuerſali republica generis humani, quæ ſub vno Principe Deo gubernatur.

31. *Ad ſecundũ.* Vnde ad alteram partem reſpondetur, quanuis in particulari ſciri non poſſit naturali ratione, qualia futura ſint præmium, vel pœna vitæ futuræ; nihilominus quòd futura ſint adeò mentibus hominum perſuaſum fuiſſe, vt nulla fuerit tam barbara natio, quæ id ignorauerit. Et licèt fortaſſe per aliquam traditionem inceperit, adeò fuit naturali rationi conſentanea, vt ſtatim ferè omnium animis inſederit tanquam per ſe credibile, & moraliter euidens. Quia ſine hoc prouidentiæ genere, nec timeretur Deus ab hominibus, nec amaretur, aut coleretur, atque ita inſtitutio, & gubernatio vniuerſi diuinæ ſapientiæ, ac bonitati eſſet contraria. Fateor igitur illa ratione non maiori certitudine demonſtrari animam eſſe immortalem, quàm Deum habere iuſtam, & ſapientem rerum humanarum prouidentiam, hanc autem ad moralem demonſtrationem ſufficere iudico. *Inſtantia diluitur.* Sed inſtabit aliquis; quia ſaltem non demonſtrat illa ratio animam fore æternam, quia non poteſt ratione ſola oſtendi pœnam, aut præmium futurum eſſe æternum. Reſpondeo negando ſequelam, & ad probationem quidquid ſit de antecedente, de quo aliàs, negatur item conſequentia. Quia ſiue retributio vitæ futuræ æterna ſit, ſiue temporalis, ex illa conuincitur animam non amittere ſuum eſſe ſtatim ac ſeparatur à corpore: ac proinde per ſe, & ſine corpore ſubſiſtere. Hinc autem euidenter concluditur illam eſſe poſtea incorruptibilem natura ſua, ac ſubinde perpetuam. Tum propter priores rationes ſpeculatiuas, quibus probatum eſt, rem immaterialem ſimplicem, ac ſubſiſtentem corrumpi nõ poſſe; tùm etiam, quia ſi anima ſeparata conſeruatur in eſſe, id non eſt per miraculum, vt ſuprà dictum eſt; eſt ergo naturale, ac proinde perpetuum.

32. *Confirmatur 1.* Potéſtque hæc ratio confirmari, quia rationalis anima per liberam voluntatem eſt capax honeſtatis, & malitiæ moralis, & ſecundùm rectam diſtinctionem rationis, eiúſque inclinationem ad honeſtatem fertur, & obligatur; *Superior rationalis.* ratione autem corporis ad ſenſibiles delectationes etiam honeſtati contrarias vehementer ducitur: ergo valde conſentaneum eſt tali naturæ, vt in ſeipſa habeat motiuum, & fundamentum, quo ad ſuperandam corporis delectationem excitari, ac confortari poſſit. Quia hoc fuit ad bonam cõſtitutionem talis naturæ neceſſarium, & natura in neceſſariis non deficit: at verò fundamentum maximè neceſſarium ad ſequendam virtutem eſt immortalitas animæ, eiúſque perſuaſio. Nam, ſicut Paulus 1. *Corinth. 15.* dixit, *Si in hac vita tantùm operantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus*; ita diceret vnuſquiſque, ſi anima tantùm viuit, dum exiſtit in corpore, non eſt, quod pro virtute, ſed pro corporalis vitæ commoditate laboremus. Sicut de hominibus ſic errantibus dicitur Sap. 2. *Dixerunt cogitantes apud ſe non rectè, exiguum, & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt, qui agnitus ſit reuerſus ab inferis, quia ex nihilo facti ſumus, & poſt hoc erimus tanquam non fuerimus,* &c. Vnde inferunt poſtea, *Venite ergo, & fruamur bonis, quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute celeriter,* &c. Vnde non ſine cauſa dixit Auguſt. lib. 6. Confeſſ. cap. vltimo. *Diſputabam cum Alipio, & Nebridio de finibus bonorum, & malorum, Epicurum accepturum fuiſſe palmam in animo meo, niſi ego credidiſſem poſt mortem reſtare animæ vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit.* Quæ ratio non ſolùm ſuadet animam eſſe natura ſua immortalem, ſed etiam hoc poſſe naturaliter cognoſci, quia ad bene inſtituendam moralem vitam honeſtam neceſſarium eſt. *Quantum valeat hæc confirmatio.*

Augetur præterea huius rationis vis, quia ſecundùm rectam rationem naturalem animus debet corpori dominari, eíque imperare, quod honeſtum eſt etiam contra propriam voluptatem, vel etiamſi cum labore, & dolore corporis exequendum ſit: ergo magnum ſignum eſt, eſſe altioris ordinis, & aliquid independens à corpore. 33. *Altera confirmatio.* Quam rationem indicauit Ariſtoteles *libro 1. Politicorum, cap. 3.* & Alcinous ex Platone. Vrgebit autem magis, ſi addamus non ſolùm animam corpori reſiſtere, eiúſque commoda propter virtutẽ negligere, ſed etiam corpus ipſum eiúſque vitam fortiter contemnere, quando ſecundùm rectam rationem neceſſarium, vel conueniens iudicatur, vt multi etiam Gentiles laudabiliter egerunt. At verò difficillimum eſt, vel etiam impoſſibile videri poteſt, eandem animam iudicare ſuſtinendam eſſe mortem pro virtute, ſi per mortem ipſamet anima ſe interituram, & in nihilum tranſituram eſſe, ſibi perſuadeat: ergo qui iudicat moriendum eſſe potius, quàm turpe aliquid faciendum, profectò virtute iudicat per mortem corporis nõ interire animam, ſed permanere. Et huc accedit, quod Plato etiã animaduertit, cùm anima rebus corporeis occupatur, perturbari, diſtrahi, & obſcurari; cùm verò à rebus corporeis abſtrahitur, quieſcere, illuſtrari, & altiori modo gaudere. Ergo ſignum eſt illam eſſe ſupra corpus, & per ſeparationem ab illo non deſtrui, ſed quodammodo meliorari, vt liberiùs ſuas potiſſimas operationes exercere poſſit.

Præterea ex fine, ac beatitudine hominis grauiſſima ratio ſumitur. 34. *Secunda principalis ratio moralis ex fine hominis.* Eſt enim homo natura ſua capax alicuius vltimi finis, quem non niſi per animam, eiúſque operationes aſſequitur, ſed non conſequitur illum perfectè in hac vita: ergo neceſſe

neceſſe eſt, vt poſt mortem anima viuat, & ad illum finem peruenire valeat. Maior, vt certa, & euidens ſupponitur ex his quæ in prima ſecundæ in principio de beatitudine tractantur: fuítque ferè omnium Philoſophorum communis conſenſus, & quaſi principium per ſe notum. Minor etiam vel ipſa experientia nota eſt: tum quia hęc vita plena eſt miſeriis, & doloribus: tum quia conſequuto vltimo fine ſatiatur animus, ac quieſcit: in hac autem vita nulla eſt animorum ſatietas, ſed perpetua ſolicitudo, & inſtabilitas: ergo etiam ſecundùm rationem naturalem expectandus eſt alius ſtatus animæ ab his miſeriis ſeparatæ, in quo aliquod genus naturalis felicitatis obtinere poſſit. Et confirmari poteſt hæc ratio, quia homo ſecundùm animam intellectualem, ſeu quatenus talis eſt Angelis aſſimilatur, licèt ſecundùm corpus, & ſenſus cum brutis, & inferioribus rebus conuenientiam habeat. Eſt enim quaſi medium quoddam ex ſuperiori, & inferiori natura compoſitum: ergo homo ratione intellectualis animæ habet eundem operandi modum, in quo inferiora ſuperat, nimirum quatenus ſummum bonum contemplari, & amare poteſt: ergo conuenit etiam cum Angelis in fine vltimo, & modo conſequendi illum, ſaltem in anima, & per intellectualem operationem à corpore ſeparatam, quandoquidem illi coniuncta illum aſſequi non poteſt, quia *corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*, Sapien.9.

Confirmatur.

35. Vltimò argumentatur D.Thomas *d.1.p.q.75. art.6. & in 2. diſt.19. quæſt.1.* ab appetitu immortalitatis, non ſolùm innato, ſed etiam elicito, quem ſolus homo inter animantia habet valde naturalem, & (vt ſic dicam) quaſi formalem; quia per intellectum apprehendit ipſum eſſe, non tantùm hîc, & nunc, quomodo res quælibet naturaliter eſſe deſiderat, ſed etiam apprehendendo ipſum eſſe ſimpliciter, & perpetuitatem eſſendi, vt ſpeciale bonum proprium. Adde etiam, vt ad ſuam beatitudinem neceſſarium: ergo tale deſiderium indicat immortalitatem eſſe proprietatem connaturalem animæ, circa quam homo tale deſiderium elicit; quia naturale deſiderium non poteſt eſſe inane. Hanc verò rationem deſpicit Scotus ſuprà *d.quæſt.2.* cui reſpondet Capreolus *eadem diſt.43. quæſt.2. concl.1. & ad argum. cont. illam.* Sed non oportet in hoc immorari; tum quia Scoti argumenta ex modo, quo rationem propoſuimus, & naturalem illum appetitum declarauimus, facilè ſolui poſſunt; tum etiam quia ratio hæc per ſe ſumpta, licèt ſit probabiliſſima coniectura per ſe ſumpta, non tamen eſt rigoroſa demonſtratio. Imò nec ſingulæ rationes propoſitæ, vt per ſe ſufficientes ad demonſtrandum afferuntur, præter illam ſpeculatiuam, quæ à propria operatione animæ ſumitur, eámque immaterialem, & conſequenter etiam immortalem eſſe demonſtrant; & alteram moralem ex retributione bonorum, & malorum deſumptam. Aliæ verò licèt non ſingulæ cogant, ſimul collectæ multum perſuadent, & priores demonſtrationes iuuant; quia illæ etiamſi non ita metaphyſicè, vel mathematicè conuincunt intellectum, quin proteruus tergiuerſari poſſit: ſunt tamen phyſicæ demonſtrationes, quæ mentem benè inſtitutam efficaciter perſuadere poſſunt, ac debent. Et hoc modo dicimus veritatem hanc eſſe demonſtrabilem.

Tertia ratio D.Thomæ ſumpta ex appetitu immortalitatis.

Iurgium inter Scotum & Capreolũ circa hanc rationem prout nunc propoſita eſt, facilè dirimitur.

Quæ rationes, & quæ efficaciter ex hactenus allatis inſtitutum conficiant.

36. Argumenta verò contra illam obiecta in principio facilè diſſoluuntur. Nam in loco *Eccl.3.*

A ſolùm fit comparatio inter hominem, & bruta animalia quoad conditiones, quæ corporis mortalitatem conſequuntur. Nam, vt ibi notat Hieronymus, dixerat Eccleſiaſtes *cap.2.* ſapientis, & ſtulti vnum eſſe interitum; & licet ſtatim addiderit, non ſimiliter illis in futurum euenire, quia longè diuerſa eſt vtriuſque memoria, & vnus pergit ad refrigerium, alter ad pœnam; nihilominus addit *in cap.3.* non ſolùm hominis ſtulti, & ſapientis, ſed etiam hominis, & iumentorum æquam eſſe conditionem, vtique (vt exponit Hieronym.) ſecundùm corporis qualitatem. Vnde addit Sapiens, *Sicut moritur homo, ita & illa moriuntur.* In hoc ergo tantùm ponit ſimilitudinem, B *Quia ſicut mors huius, ita mors illius.* Vnde ſubiungit, *Sicut moritur homo, ita & illa moriuntur, ſimiliter ſpirant omnia.* Quod Septuaginta verterunt, *ſpiritus vnus omnibus*, vbi ſpiritus non de anima, ſed de reſpiratione, & aëre, quo alimur, exponendus. Vnde quod addit, *De terra facta ſunt, & in terram pariter reuertuntur*, de corporibus neceſſariò intelligitur; quia homo non niſi quoad corpus de terra factus eſt, & ideo ratione illius dictum eſt ei poſt peccatum, *De terra es, & in terram ibis*, Gen.3. Vt autem differentiam inter animas oſtendat, adiungit Sapiens Eccleſ.cap.3. *Quis nouit ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendant ſurſum, & ſi ſpiritus iumentorum deſcendant deorſum?* In qua interrogatione non dubitationem, ſed rei magnitudinem, C & difficultatem oſtendit. Nam eandem veritatem idem inferiùs *in cap.12.* ſatis conſtanter affirmat; vt etiam exponit Hieronym. quem imitatus eſt Hugo Etherian. *lib. de Reg. Animar. cap.4.* & Salonius Viennen. *in eundem locum: & ibidem* Olympiodorus, qui aliam interpretationem adhibet, nomine iumentorum homines ſecundùm ſenſum viuentes intelligens, ſed illa myſtica eſt.

Ad primum in num.8.

Ad verba Sophronij relata in VI. Synodo ſuprà *in lib.1. de Angelis, cap.8. & 9.* reſponſum eſt animam eſſe immortalem beneficio Dei creantis, & conſeruantis illam, quod beneficium latò modo gratia interdum vocatur, vt *in Prologomenis de Gratia* latiùs explicamus. Huic etiam gratiæ D iuxta præſentis materiæ capacitatem opponitur immortalitas, ſeu perpetuitas, quæ nullam dependentiam ab alterius voluntate libera, eiúſque influxu habeat. Et ſic dicitur ſolus Deus immortalis 1. *Tim.6.* Nihilominus tamen anima licèt à Deo conſeruante pendeat natura ſua, meritò etiam natura ſua immortalis dicitur, tum quia per mortem, vel propriam corruptionem deſinere non poteſt: tum etiam, quia ex nulla potentia intrinſeca ad vllum deſinendi modum per extrinſecam Dei potentiam annihilari poſſit, vt in citato loco fuſiùs explicaui. 37.

Ad 2. ex Concil. ibid.

Ad rationem negatur aſſumptum, nimirum nullum nos habere certum ſignum immortalitatis noſtræ; quin potiùs affirmamus multa, & certa indicia eiuſmodi immortalitatis nobis ſuppetere, E tùm in operationibus intellectus ſpeculatiui, quæ immaterialitatem animæ euidenter indicant, & conſequenter etiam immortalitatem; tum in actibus intellectus practici, præſertim in remorſu conſcientiæ, & in dictamine operandi honeſtè contra rebellionem corporis, & caſtigando illud, & morti exponendo, ſi opus ſit. Tum etiam in affectibus voluntatis, quæ non quieſcit niſi in Deo, & pœnam alterius vitæ naturaliter timet, & felicitatem appetit, quam in hac vita non inuenit: ſicut in aliis rebus ſimilibus, quas ſatis expendimus. Econtrario nullum 38.

Ad 3. ex ratione in eodem n.8.

eſt in nobis ſignum mortalitatis ipſius animæ. Nam quòd habeat comitantem phantaſiam dum intelligit ſolùm indicat illam eſſe veram formam corporis, & in ea ſic radicatam vtramque potentiam. Nec ex eo quòd ſit forma corporis, inferri poteſt eam eſſe corpoream, aut mortalem, quia non repugnat ſpiritualem ſubſtantiam corpori, vt veram formam vniri, vt in ſequentibus capitibus exponemus.

CAPVT XI.

Quid Ariſtoteles de animæ humanæ immaterialitate, & immortalitate ſenſerit.

Qui putauerint erraſſe Ariſtotelem in hac quæſtione.

1. QVamuis ad prædictarum veritatum certitudinem non multum referat, quid de illis Ariſtoteles ſenſerit, indagare, vt aliàs Durandus dixit; nihilominus propter eius authoritatem, & quia præcipuæ rationes adductæ in eius doctrina fundantur, hácque occaſione magis explicabuntur; ideo quæſtionem hanc non duxi prætermittendam. In ea igitur multi ex antiquis Philoſophis, & Patribus, ac Theologis Ariſtotelem circa animæ immortalitatem erraſſe crediderunt. Ita de illo ſenſit Plutarch. *lib.5. de placit. cap.1.* & Alex. Aphrod. *lib.3. de anima,* illi in eodem errore conſentiens. Refert etiam Euſebius *lib.15. de Præparat. Euang. cap.8.9.10. & 11.* Atticum Plotinum & Porphyrium dicentes Ariſtotelem errorem hunc in Platonis inuidiam docuiſſe, vel ſaltem veritatem contrariam obſcuraſſe, & in dubium reuocaſſe. Iuſtinus etiam *in orat. ad Gentes, prope initium* Ariſtoteli abſolutè tribuit, quòd animam mortalem eſſe docuerit. Idem Theodoretus *lib.5. curat. Græcan.* & Gregor. Niſſen. *lib.2. de Philo. cap. 4. & 6.* prout illum refert D.Thomas infrà citandus, vel potiùs Nemeſ. *lib. de natur. hominis. cap.2.* Nazianz. *diſput. contra Eunom.* Orige. *lib.6. inſcripto Philoſophomeno.* Niſſen. *lib. de Anim.* Idem Æneas Gazæus *in dialog. de animæ immortalit. prope initium,* habentúrque *in tom.8. Bibliothecæ.* Ex Scholaſticis idem credit Caiet. *lib.3. de Anima,* & Pomponat. *libro de immortalitate animæ.* Scotus verò *in 4. diſt.43. quæſt.2.* ſaltem putat Ariſtotelem fuiſſe ancipitem, & ex inſtituto ſententiam ſuam occultaſſe. Idem Heruæus *quodlib.1. quæſt.11. & in 2. diſtinct.1. quæſtion.1.* Niphus *de immortalitate animæ.*

Primum fũdamentũ ex variis locis ipſius Ariſtotelis.

2. Fundamenta huius ſententiæ ex variis locis, & dictis Ariſtotelis, illa inter ſe conferendo, ſeu coniungendo deſumuntur. Primum ſumitur ex *primo & tertio de anima,* & iſto modo conficitur. Si intelligere eſt opus phantaſiæ, vel non eſt ſine phantaſia, anima non eſt ſeparabilis à corpore, ſed intelligere vel eſt opus phantaſiæ, vel non eſt ſine phantaſiæ operatione: ergo anima non eſt ſeparabilis à corpore, & conſequenter eſt mortalis. Supponimus enim apud Ariſtotelem idem eſſe animam eſſe immortalem, quod eſſe ſeparabilem à corpore, id eſt, eſſe natura ſua aptam ad exiſtendum poſt ſeparationem à corpore, quod eſt veriſſimum, vt ſuprà oſtendi, quia ſi ſeparata manet, ampliùs corrumpti non poteſt: vt demonſtrauimus. Vnde è contrario idem etiam ſunt eſſe inſeparabilem à corpore, & eſſe mortalem animam, quia ſi eſt inſeparabilis à corpore, pendet à materia in ſuo eſſe, & conſequenter per ſeparationem deſinit eſſe: ergo eſt mortalis; quia per illam ſeparationem fit mors hominis, per quam anima commoritur (vt ſic dicam) ſi eſſe deſinit: illa ergo duo idem ſunt, & illa eſt phraſis, A ſeu modus loquendi Ariſtotelis, vt ex omnibus locis allegandis conſtabit. Conſequentia ergo principalis argumenti per ſe nota eſt, & formalis: vtraque autem præmiſſa ex eiuſdem Ariſtotelis doctrina ſumpta eſt.

Progreditur idem fundamentum.

3. Nam *in primo de Anima, text.12.* neceſſarium eſſe dicit, inquirere, an operationes, vel affectus animæ omnes ſint communes, vel ſit aliqua operatio animæ propria: vocat autem communem, quæ fit cum corpore; propriam verò, quæ eſt ſolius animæ; tractat enim de operationibus vitalibus, quarum principium omnino neceſſarium, & principale eſt anima, ideoque nulla talis operatio eſſe poteſt propria ſolius corporis, quia ſi- B ne influxu animæ fieri non poteſt; ac propterea, *Si corpus etiam illi cooperatur, dicitur operatio communis: ſi autem non pendet à corpore, dicitur operatio animæ propria.* Meritò ergo ait Ariſtoteles neceſſarium eſſe inquirere, an ſit aliqua operatio propria animæ, vtique ad inueſtigandum, an ſit aliqua anima incorporea, ſeparabilis, & immortalis, quia ex operatione colligi debet, qualis ſit anima, quia non ſuppetit nobis aliud medium magis proprium ad naturam formæ inueſtigandam, vt in duobus capitibus præcedentibus oſtendimus. Et ita hoc etiam principium ſupponit Ariſtoteles *in loco citato, & lib.2. de Generat. animal. cap.3.* & aliis locis infrà referendis. Addit autem *in loco allegato* inter animæ opera *ipſum intelligere* C *videri poſſe opus maximè proprium eius.* Et tunc adiungit alteram conditionalem propoſitionem quam in maiori propoſitione *num.2.* poſuimus. *Si intelligere phantaſia quædam eſt, aut ſine phantaſia non eſt, non continget ſine corpore eſſe*; ac proinde nec anima eſſe poterit ſine corpore; quia ex dependentia operationis (vt dixi) dependentiam formæ colligimus; tum quia inter ſe proportionem ſeruant, tum etiam quia forma non eſt ſine operatione. Vnde ſtatim *in textu 13.* addit Philoſophus tertiam conditionalem, quòd *ſi nulla ſit operatio animæ propria, nec ipſa anima ſeparabilis ſit.* Maior ergo propoſitio Ariſtotelica eſt. Minor autem ab eodem ſumitur *lib.3. de Anima, text.30.* vbi expreſsè dicit animam nunquam ſine phan- D taſmate intelligere: cùm ergo ad veritatem diſiunctiuæ vna pars ſufficiat, vera erit illa propoſitio diſiunctiua, *intelligere, vel eſt phantaſia, vel non eſt ſine phantaſia*: ergo iuxta priorem conditionalem, intelligere non eſt operatio propria animæ: ergo anima nullam habet operationem propriam, & ſi qua eſt propria, maximè eſt intelligere: ergo anima eſt mortalis, iuxta Ariſtotelis principia.

Prima conditionalis propoſitio ex Ariſtotele. *2. Conditionalis.* *Tertia conditionalis.*

Secundùm fundamentũ ex locis aliis.

4. Secundò argumentor ex eodem Philoſopho *lib.3. de Anima, cap.5.* vbi diſtinguens intellectum in agentem, & paſſiuum, ait intellectum paſſiuum eſſe corruptibilem; eſt autem intellectus paſſiuus, ſeu paſſibilis potentia intellectiua, per quam anima rationalis intelligit: ſi autem hic in- E tellectus corruptibilis eſt, profectò etiam anima, quia vel in re ſunt idem, vel ſunt eiuſdem ordinis, & quia ſine intellectu anima eſſe non poteſt. Vnde licèt de intellectu agente dicat Ariſtoteles ibidem eſſe impatibilem, & æternum, videtur profectò ibi ſentire non eſſe animæ potentiam, ſed aliquam ſubſtantiam ſeparatam, ſeu intelligentiam aliquam. Adde quod *lib.1. de Anima, text.65.* numerans actiones animæ, per quas mouetur ipſa, & monet cor, vel aliam partem corporis, vt ſunt *iraſci, timere,* &c. inter eas ponit, *ratiocinari,* licèt addat, *ratiocinari autem, aut huiuſmodi eſt, aut aliud quidpiam.* Statim verò ſubiungit, ſicut

Secundus locus.

ſicut non dicitur propriè animam texere, vel ædificare, ita nec iraſci, diſcere, vel ratiocinari, ſed hominem per animam: ergo ſentit illas actiones æquè communes eſſe corpori. Tertiò eſt locus obſcurus ibi *libro* 2. *de Generat. animal. cap.*3. vbi ait, non ſolùm vegetatiuam, & ſenſitiuam animam in potentia materiæ contineri, ſed etiam rationalem. Vnde ſentit de potentia materiæ educi, & conſequenter ab ea pendere, & materialem, ac mortalem eſſe. Quartò *in libro* 1. *Ethicorum, cap.*16. Solonis ſententiam reprobat, dicentis hominem non poſſe in hac vita eſſe felicem, ſed poſt mortem. Improbat autem hac ratione. Felicitas in operatione poſita eſt: at poſt mortem nulla eſt operatio; ergo nec felicitas. Videtur ergo Ariſtoteles in illa propoſitione ſubſumpta ſentire poſt hanc vitam nullam felicitatem ſupereſſe: ergo negat manere animam poſt mortem, quia ſi maneret, & operationis, & felicitatis capax eſſet. Et *libro* 3. *Ethicor. cap.*6. dicit poſt mortem nihil boni, vel mali ſupereſſe. Et 12. *Metaphyſ. cap.*7. *text.*39. indicat felicitatem hominis tantùm eſſe in hac vita, & breui tempore durare. Denique *eodem* 12. *Metaphyſ. cap.*3. quæſtionem hanc attingens indeciſam eam relinquit, & *lib.* 1. *de Anima, text.*63. *& ſequentib.* anceps eſt, & ſub dubio loquitur.

Tertius locus. *Quartus locus.* *Quintus locus.*

5. Vltimò addi poſſunt coniecturæ: vna eſt, quia ſi Ariſtoteles cognouiſſet animam eſſe immortalem, & immaterialem, crediſſet vtique non educi de potentia materiæ, & conſequenter fieri ex nihilo per creationem: at ipſe vtique negat ex nihilo aliquid fieri, ſeu creari: ergo. Secundò, quia ſi animæ poſt mortem permanerent, nunc eſſent animæ infinitæ, quod eſt impoſſibile, iuxta doctrinam eiuſdem Ariſtotelis 3. *Phyſicorum.* Sequela patet ex alio eius principio, quòd mundus, & homines ab æterno fuerunt; quia hoc poſito neceſſe eſt, vt homines infiniti præceſſerint, ac ſubinde, vt tot animæ ſimul nunc ſint; cùm Ariſtoteles ipſe tranſanimationem ſeu tranſmigrationem animarum in diuerſa corpora non admittat. Reſponderi ad vtrumque poteſt, Ariſtotelem cognouiſſe creationem æternam per ſimplicem emanationem à prima cauſa. Et ita credere etiam potuiſſe omnes animas aliquando futuras ab æterno fuiſſe creatas, & poſtea ſuis temporibus corporibus infundi. Sed hoc in primis non ſoluit nodum, imò illum magis implicat: nam multo magis neceſſarium fuiſſet animas illas in numero infinito ſimul eſſe creatas; vt ad hominum generationes finitas non ſolùm à parte antè, ſeu quæ iam præceſſerunt, ſed etiam à parte pòſt, ad illas, quæ iuxta eiuſdem Philoſophi mentem in æternum ſuccedent, ſufficere poſſent, quandoquidem, quæ ſemel à corporibus ſeparãtur, generationibus aliorum hominum non inſeruiunt, ex eiuſdem Ariſtotelis ſententia. Deinde aſſertum illud de animarum exiſtentia ante corpora repugnat eidem Ariſtoteli *libro* 12. *Metaphyſ. cap.*3. *text.*16. dicenti cauſam efficientem præcedere ſuum effectum, formam autem ex illo incipere, quod ibidem de anima etiam intellectiua in ſpecie affirmat, vt D. Thomas *ibi* notat. Ex quo vltima coniectura confici poteſt; quia, teſte eodem Ariſtotele, quidquid habet exiſtendi initium, habet etiam finem, vt ipſe probare conatur *libro primo de Cælo, capite* 12. Sed anima rationalis habet initium exiſtendi, (vt ipſe affirmat *loco citato*;) ergo habet etiam finem.

Tertium fundamentũ ex variis coniecturis. *Prima coniectura.* *Secunda cõiectura.* *Effugium.* *Obſtruitur* 1. *Obſtruitur* 2.

6. Nihilominus communis ſententia eſt, Ariſtotelem animæ immortalitatem cognouiſſe, & in A ſuis libris ſatis apertè hoc docuiſſe. Hæc fuit ſententia omnium antiquorum Ariſtotelis interpretum, ac Peripateticorum (vno Alexandro excepto) nimirum Theophraſti, Themiſt. Philoponi, & Simplicij, Commentatoris, & aliorum ſuper *lib. de Anima Ariſtotelis*, præſertim in proœmio circa *text.*12. *&* 13. *& lib.*3. *text.*30. & aliis locis ſparſim, & plures refert Eugubin. *lib.*9. *cap.*19. *& ſequentib.* Idem docuerunt noſtri Scholaſtici, præſertim D. Thom. in eiſdem locis de Anima, præſertim *lib.*1. *lect.*2. *& lib* 3. *lect.*17. *& lib.*12. *Metaphyſ. lect.*3. *circa text.*16. *&* 8. *Phyſicorum, lect.*12. *& Quodlibeto* 10. *art.*6. *& lib.*2. *contra Gent. cap.*78. *&* 79. vbi Ferrar. Durand. *in* 2. *diſt.* 18. *quæſt.*3. B Ægid. *dicto lib.*3. *de Anima*, *cap.*4. Albertus *tractatu* 2. *de Anima, cap.*20. *& tract.*3. *cap.*13.

Communis ſententia tenens non erraſſe in hoc Ariſtotelem.

Fundatur primò hæc ſententia in contrario diſcurſu, facto in fundamento primo præcedentis ſententiæ. Nam Ariſtoteles *in* 1. *de Anima, text.*13. in hoc fundamentum iacit, *Si anima habet operationem, vel affectum proprium*, id eſt, quem per ſeipſam ſine corpore habeat, *fieri poterit, vt ipſa ſeparetur.* Quod principium communiter receptum eſt, eiúſque rationem ſuprà attigimus, & paulo pòſt illud magis explicabimus, & probabimus *à num.*10. ſub illo autem ex eiuſdem Ariſtotelis doctrina ſumimus animam hominis in corpore aliquam operationem propriam habere. Ergo rectè concluditur animam ex Ariſtotelis C ſententia eſſe ſeparabilem à corpore, & immortalem, quia vtraque præmiſſa eſt Ariſtotelis; & in virtute aſſertionem continet. Vnde non potuit tantus Philoſophus conſequutionem ignorare. Supereſt probanda minor, de qua Ariſtoteles lib. 1. de Anima in eodem textu 12. *Maxime verò proprium videtur intelligere.* Quia verò ibi non tam aſſerendo, quàm dubitando loqui videtur, ideo *libro* 3. *text.*4. *& ſequentib.* probat ex profeſſo intellectum eſſe potentiam impermixtam vtique materiæ, id eſt, eſſe incorpoream. Et *textu* 6. inde infert intellectum non eſſe potentiam organicam, & ſpecies intelligibiles non recipi in coniuncto, ſed in ipſa anima, quæ propter hanc cauſam locus ſpecierum dicitur. Vtitúrque illa ra- D tione, quòd potentia intelligens omnia corpora debet eſſe denudata à natura corporea, ac ſubinde immaterialis, & incorporea. Vnde clarè ſequitur eſſe immortalem, quam rationem ſuprà expendimus, & *text.*7. addit aliam, qua directè probat intellectum non eſſe potentiam organicam, & intelligere non fieri per organum corporis. Nam potentia organica ratione organi læditur, & impeditur à vehementi obiecto, vt in ſenſibus patet: intellectio autem non impeditur, nec intellectus læditur ab excellenti intelligibili, ſed in eo magis perficitur. Nam quia excellentiora intelligibilia contemplari nouit; inde ad inferiora intelligenda habilior redditur. Vnde concludit intellectum eſſe ſeparabilem, non au- E tem ſenſum; & ideo *in lib.* 1 *text.*92. dixit non poſſe partem corporis aſſignari, in qua ſit intellectus tanquam in organo, vel per quam ipſum intelligere eliciatur.

7. *Primũ fundamentum ſolidius pro hac parte ex aliis locis Ariſtotelis.*

Præter hæc inueniuntur in eiſdem libris de Anima plura loca, in quibus Ariſtoteles intellectum, *quo anima intelligit, aut exiſtimat, vel opinatur* (vt ipſemet expoſuit *text.*5. *lib.*3.) vocat impermixtum, ſeparabilem, vel ſeparatum, perpetuum, ſeu æternum, *& aduenire, & paſſione vacare, & quid diuinum eſſe.* Vnde in *lib.*1. *de Anima, textu* 65. *&* 66. de intellectu ait, *videri eſſe ſubſtantiam, nec interire.* Et vtitur alia ratione ex eo ſumpta, 8.

Accedunt loca alia.

pta, quòd per ſenium corporis non labefactatur intellectus, vt latè ibi exponit Themiſtius, & Philoponus, & nouiſſimè Hieronymus Dandinus, & *in text.*28. intellectum vocat, *nobiliſſimum, & diuinum.* In *lib.* autem 2.*textu* 11. ait, nihil vetare aliquam partem animæ ſeparabilem eſſe, eo quòd nullius corporis ſit actus. Clariùs in textu 21. *De intellectu*, dicit, *& contemplatiua potentia, nondum quicquam eſt, ſed videtur animæ genus diuerſum eſſe, idque ſolum poſſe ſeparari, quemadmodum æternum à corruptibili, cæteras verò partes, id eſt, ſpecies animæ non eſſe ſeparabiles.* Quod teſtimonium eſſet irrefragabile, ſi maiori cum aſſeueratione Philoſophus loqueretur, nihilominus tamen ſatis mentem ſuam indicat, quanuis verbo, *videtur*, vtatur; quia rem non ex profeſſo tractabat, & *lib.*3. *de Anima, cap.*4. intellectum ponit inter res ſeparatas à materia, & paſſionis expertes, & *cap.*5. de intellectu agente clarè dicit eſſe ſeparabilem, non mixtum, paſſioneque vacantem. Sunt verò, qui de intelligentia ſeparata, vel de Deo ipſo locum illum interpretentur. At ſatis clarè ibidem docet Ariſtoteles intellectum illum eſſe potentiam, & quaſi habitum, vel lumen animæ, de quo *in lib.*4. dicturi ſumus. Addi verò poteſt, quod ait *libro* 1. *de Part. cap.*1. intellectum, quo anima intelligit eſſe immaterialem, ſeu à materia in ſuo eſſe abſtractum. Præterea *lib.*12. *Metaphyſ. cap.*3. *text.*17. cùm dixiſſet formam non eſſe ante compoſitum. *Si autem aliquid poſterius permanet, conſiderandum eſt, in quibuſdam enim nihil prohibet.* Vtique in hominibus, vt declarat, dicens, *Veluti ſi anima tale ſit, non omnes, ſed intellectus, omnem namque fortaſſis impoſſibile eſt.*

9. *Item alia.*

Vnde *in lib.*2. *de Generat. Animal. cap.*3. cùm dixiſſet animas cæterorum animantium non poſſe extrinſecus aduenire, nec ſine corpore exiſtere, quia omnis eorum operatio corporalis eſt, adiungit. *Reſtat igitur, vt ſola mens extrinſecus accedat, eaque ſola diuina ſit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.* Quem locum in hac materia ſolennem, & clariſſimum aliqui detorquent, per mentem non rationalem animam, ſed Deum, vel aliam intelligentiam exponentes, frigidè tamen, & contra tenorem contextus, & contra illam doctrinam, quam inter hominem, & alia animalia Ariſtoteles conſtituit. Ponderat item Philoponus addere ibi Philoſophum illud ipſum, quod de mente dixerat, *Non ſatis adhuc conſtare*, quod de diuina mente nunquam Philoſophus dixit. Quæ quidem animaduerſio, ſicut eſt optima ad illam violentam expoſitionem refellendam; ita eneruat vim teſtimonij, & aliquam inconſtantiam, & dubitationem ſcribentis oſtendit. In *eodem* tamen *lib. text.*45. apertè dicit rationalem animam non eſſe corpoream. Et 2. *de Part. Animal. cap.*10. dicit inter animantia ſolum hominem diuinitatis eſſe participem. Quod latiùs declarat *lib.*10. *Ethicor. cap.*8. Nam, cùm dixiſſet felicitatem conſiſtere in vacatione vitæ contemplatiuæ, addit, *Talem vitam ſuperare hominis naturam*, vtique quatenus corpore, & animo conſtat. Nam vt talis eſt magis in actione verſatur. Vnde addit, *Non enim hoc ipſo, quo homo eſt, ita viuet, ſed quo eſt quid in ipſo diuinum*, ſcilicet, anima rationalis, quæ Deo, & intelligentiis in hoc ſimilis eſt, quòd per mentis contemplationem ſupra corpus eleuatur. Et ideo adiungit, *Quantum igitur hoc*, id eſt, intellectiuum, *ab ipſo compoſito differt, tantùm & huius operatio diſtat ab ea, quæ ab alia virtute proficiſcitur; quòd ſi mens diuinum ad ipſum hominem eſt, & vita quæ ab ea manat diui-*

*D.Thom. lect.*11. *in fin.*

A *na eſt reſpectu ipſius vitæ humanæ.* Et inde ſubinfert, *non oportere homines tantùm mortalia cogitare, ſed quod fieri poteſt, immortales nos ipſos facere*, &c. In quibus omnibus non loquitur de beatitudine vitæ futuræ, ſed tantùm præſentis. Nihilominus tamen fundamenta ponit, quibus immortalitas animæ naturaliter innoteſcit, quia per illam diuinitatis participationem, quam per mentis eleuationem, & contemplationem in nobis experimur, intelligimus habere nos aliquod principium operandi ſimile Deo, & intelligentiis, & conſequenter à corpore ſeparabile, & æternum, & *lib.*9. *Ethic.*8. *cap. in fin.* ponit aliud immortalitatis ſignum, quod nos ſuprà expendimus, ſcilicet, quia vir probus corporis bona, & ipſam etiam B corporalem vitam propter honeſtatem contemnit. Non videtur ergo veriſimile illum, qui de honeſtate, & felicitate humana tam præclarè ſenſit, animæ immortalitatem ignoraſſe.

Eſt ergo hæc poſterior ſententia valde credibilis: ſuadebitur autem ampliùs reſpondendo prioribus argumentis, vel certè hæc poſteriora cum illis conferendo. Principalis autem difficultas in primo fundamento vtriuſque ſententiæ poſita eſt. Ad quam radicaliter expediendam, exponere oportet tres priores conditionales, quas Ariſtoteles *in d. lib.*1. *de Anima, cap.*1. *textu* 12. & 13. poſuit tanquam fundamenta ad animæ rationalis immortalitatem indagandam neceſſaria. Et C claritatis gratia incipiemus à ſecunda, quæ eſt hæc. *Si anima humana aliquam habet operationem propriam, fieri poterit vt ipſa ſeparetur.* Circa quam in primis ſupponendum eſt, ſermonem eſſe de anima corpori coniuncta, quod eſt per ſe euidens (quidquid Caietanus ibi tergiuerſetur, vt mox dicam) quia medium demonſtrationis, quo à poſteriori probamus immaterialitatem, ſeparabilitatem, & immortalitatem animæ, eſt operatio, quam habet dum eſt in corpore; tum quia illa exprimitur, & non quam habet ſeparata; tum quia aliàs ad probandum animam eſſe ſeparabilem ſupponeremus ipſam ſeparatam operari, & à fortiori eſſe, qui eſſet egregius argumentandi modus: ergo ſub illa conditionali, oportet ſubſu- D mere animam coniunctam habere operationem propriam, id eſt, non communem corpori, vt ſuprà declaraui. Sed nondum ſatis declaratum eſt, quanta, & qualis hæc proprietas operationis eſſe debeat. Diſtinguunt enim ibi Philoponus, Auerroes, & præcipuè D.Thomas *in citatis locis*, duos modos, quibus operatio animæ coniunctæ corpori eſt illi communis, ſcilicet, vel tanquam inſtrumento, ſeu organo, per quod fit, & in quo ſubiectatur, vel tanquam ab obiecto quaſi excitanti, vel danti occaſionem operandi. Quam diſtinctionem Caietanus etiam, & omnes moderni admittunt, eſtque per ſe ſatis clara, ſed in applicatione, & vſu eius poteſt eſſe defectus.

10. *Secundum fundamentū ſumptum ex reſponſione ad priora loca.*

*In ſecunda propoſitione conditionali poſita in num.*3. *ſermo eſt de anima in corpore.*

Dupliciter intelligi poteſt operationem aliquam eſſe animæ propriam.

Dicunt ergo aliqui Ariſtotelem in dicta pro- 11.
E poſitione per operationem propriam animæ illam intelligere, quæ neutro ex dictis modis corpori communis eſt. Ita ſenſit Albertus, quem ſequitur Caietanus, & probat ex prima hypothetica propoſitione tradita ab Ariſtotele, ſcilicet, *Si intelligere eſt phantaſia, aut non ſine phantaſia, non eſt ſeparabile.* Nam ex hac colligitur intelligere non eſſe propriam animæ operationem, ex qua poſſit ſeparabilitas animæ colligi; quia licèt non ſit phantaſia, non eſt ſine phantaſia, vt *in tertio libro* idem Philoſophus dixit. Ex qua ratione, & explicatione exiſtimat Caietan. primam obiectionem conuincere, Ariſtotelem in ea fuiſſe ſenten

Quo ex dictis modis putent aliqui accepiſſe Ariſtotelem operationē propriam *in ſua illa conditionali.*

ſententia, quòd anima non ſubſiſtat a corpore ſeparata. Nam in prima conditionali expreſsè dixit, quòd ſi intelligere eſt phantaſia, vel non ſine phantaſia, non eſt ſeparabile. Vnde nunquam dixit intelligere eſſe opus proprium animæ, ſed maximè proprium videri. Vnde virtute ſic argumentari videtur, ſi aliquod eſt opus animæ proprium, maximè intelligere; ſed hoc non eſt animæ proprium, quia non eſt ſine phantaſia: ergo omnis affectus, vel operationes animæ ſunt communes corpori, ac proinde non eſt anima ſeparabilis.

12. *Rectiùs D. Thom. & alij intellexerũt Ariſtotelẽ.* Nihilominus D.Thomas, & alij expoſitores communiter intelligunt Ariſtotelem vocaſſe operationem propriam animæ, illam, quæ per organum corporeum non elicitur, nec in illo recipitur, etiamſi aliquam aliam operationem corporis concomitantem habeat. Quam ſententiam veriſſimam eſſe iudico, tum in re ipſa, tum ex mente Ariſtotelis. *Id probatur ex reipſa.* Probatur prior pars; quia ſi intelligere eſt opus proprium animæ formaliter (vt ſic dicam) id eſt, quia ab illa ſola elicitur, & in ipſa ſola ſine corporeo organo recipitur, etiamſi non ſit propria cauſaliter, ſeu per redundantiam in corpus (vt ita rem aptiùs explicem) eſt ſufficiens medium ad concludendam animæ ſeparabilitatem, & immortalitatem. Ergo illa conditionalis, *Si anima habet propriam operationem, ſeparabilis eſt*, intellecta de operatione propria tantùm formaliter veriſſima eſt. Conſequentia eſt clara, & antecedens probatur. Quia operatio ſic propria non eſt materialis, nec corporea; quia non fit elicitiuè, & per ſe per organum corporeum, nec recipitur in parte organica, ſeu corporea. Ergo eſt in ſe immaterialis qualitas: ergo per ſe fit à potentia immateriali, in qua etiam recipitur: ergo & ipſa operatio, & potentia eſt in immateriali ſubiecto, quod eſt anima ipſa; ergo multo magis anima ipſa eſt ſpiritualis, ac ſubinde immortalis iuxta alios diſcurſus in præcedentibus capitibus factos.

13. *Confirmatur.* Et confirmatur, quia ſi operatio eſt ita propria animæ, vt per corpus non fiat, nec in aliqua eius parte organica recipiatur, neceſſe eſt vt in ſola anima recipiatur, vel immediatè, vel mediante potentia, quæ in ipſa etiam anima immediatè ſit: ergo talis operatio ſupponit animam per ſe, ac de ſe ſubſiſtentem, nam tale eſt eſſe, quale eſt operari; & ſubſtari accidenti, ſupponit ſubſiſtere; ergo anima, quæ operationem ſic propriam habet, immaterialis eſt, vtpote à materia, vel alio ſubiecto independens. *Inſtantia.* Dices, non repugnat operationem eſſe ab anima, & in anima ſine medio inſtrumento, ſeu organo corporeo; & nihilominus animam ipſam pendere à materia, & conſequenter etiam operationem pendere à materia etiam ſaltem remotè mediante anima: ac proinde non repugnabit eſſe materialem operationem, & eſſe à ſola, & in ſola anima. *Diluitur.* Reſpondeo id apertè repugnare; quia ſi anima pendeat à materia in ſuo eſſe, non operatur, niſi vt vnita materiæ, quia operari ſupponit eſſe, & eſt illi proportionatum; forma autem pendens à materia non eſt niſi quatenus ineſt, vt ſic dicam, ſeu non prius eſt, quàm ſit vnita, & ideo non operatur, niſi vt vnita. Ergo operatio talis formæ non eſt propria ipſius, ſed neceſſariò fit per aliquam materialem partem determinatam, & aptè diſpoſitam ad talem operationem, & conſequenter per corporale organum; quia non poteſt fieri ab anima, vt vnita tali corpori, & ſingulis partibus eius, vt eſt per ſe notum. Nam ob hanc cauſam, & non propter

A aliam, omnes operationes ſenſuum organicæ ſunt, & communes corpori, & non propriæ ſolius animæ. Vnde è contrario ſi anima habet operationem propriam illo modo, id eſt, non factam per corporale organum; talis operatio non eſt ab anima, vt vnita materiæ, ſed abſtractè, & ſecundùm ſe, ac proinde talis anima eſt formaliter, vt ſic dicam, independens à materia in operando; ergo etiam in eſſendo. Ergo propoſitio illa hypothetica, ſi anima habet operationem propriam, ſeparabilis eſt, veriſſima eſt, intellecta de operatione propria formaliter; ſiue ſit etiam propria, ſiue cauſaliter, ſeu concomitanter, ſiue non.

B Hinc ergo concludimus alteram partem intentam, nimirum in hoc ſenſu loquutum fuiſſe Ariſtotelem de propria operatione in dicta conditionali enuntiatione. 14. *Deinde probatur eſſe de mente Ariſtotelis.* Primò quidem, quia illi conditionali affirmatiuæ adiungit Ariſtoteles aliam negatiuam: Si anima non habet operationem propriam, non eſt ſeparabilis. Quam quidem non infert ex priori, vt quidam putant: tum quia nullam proponit illationis formam: tum quia eſſet mala illatio à contradictorio antecedentis ad contradictorium conſequentis, vt eſt notum in dialectica. Non ergo vnam infert ex alia, ſed vtraque per ſe proponitur. Et nihilominus in vtraque ſine dubio ſumit operationem propriam in eodem ſenſu, quia non eſt veriſimile in tam

C breui contextu commiſiſſe æquiuocationem; & quia vtramque propoſitionem præmittit, vt fundamentum ad inquirendum, vtrùm anima mortalis, vel immortalis ſit. At verò in ſecunda propoſitione, operatio propria non poteſt in alio ſenſu accipi, aliàs vera non eſſet, vt videbimus: ergo in priori in eodem ſenſu etiam accipitur; imò propter eandem rationem dicendum eſt in toto illo capite primo, eodem modo loqui Philoſophum de operatione propria; quia nulla eſt ratio fingendi ambiguitatem, & varietatem in ſignificatione illius in eodem contextu. At verò in textu tertio ſtatim diſtinguit operationes animæ, & quaſdam dicit eſſe affectus proprios ipſius animæ, quaſdam verò per ipſam animalibus con-

D uenire. Quod non poteſt intelligi, niſi de operatione propria tantùm formaliter, alioquin nulla eſſet propria, quia nulla eſt, quæ ſaltem cauſaliter, ſeu concomitanter corpori non communicetur, vt etiam de ipſo intelligere animæ coniunctæ manifeſtum eſt. Item illam vocat operationem communem, quæ per animam animali conuenit; ergo è contrario, quæ ipſi animæ ineſt, propriam vocat ſiue ab illa redundet alia in compoſitum, ſiue non redundet. Præterea *lib.2. cap.1. textu* 11. dicit, *nihil vetare, vt aliquæ partium animæ ſint ſeparabiles, propterea quòd nullius corporis ſint actus.* Vbi per animæ partes facultates, ſeu potentias eius intelligit, & illas dicit eſſe ſeparabiles; ac ſubinde proprias animæ, quæ nullius corporis

E ſunt actus, vt eſt intellectus, de quo *lib.1. text.92.* dixerat. *Qualem partem corporis, aut quomodo intellectus contineat, difficile eſt fingere.* Ergo eadem ratione, vt operatio ſit ſeparabilis, & propria animæ, ſatis eſt, quòd ipſa non ſit actus corporis, ſed ſolius animæ.

Vnde iuxta hanc interpretationem, tertia conditionalis propoſitio negatiua in numero tertio adducta vt vera ſit, intelligenda eſt cum propoſitione de anima, quæ non habet operationem propriam formaliter, id eſt, non organicam, nec per aliquam partem corporis factam, aut receptam; ſic enim veriſſimum eſt, animam, quæ 15. *Quo ſenſu verificanda ſit tertia cõditionalis poſita n.3.*

nullam

nullam habet operationem ſic propriam; vel quod perinde eſt animam, quæ omnem ſuam operationem per corpus exercet, & nullam habet eleuationem, corruptibilem, & inſeparabilem eſſe. Inter illa verò duo principia eſt notanda differentia, quia in priori affirmatiuo, non vniuerſaliter, ſeu diſtributiue, ſed indefinitè, ſeu particulariter dicitur, *Si anima habet aliquam operationem propriam eſt ſeparabilis*. Quia vt anima ſit ſpiritualis, ſufficit vt vnam, vel aliam ſpiritualem operationem habere poſſit. Quia materialis forma nullam ſpiritualem operationem vitæ elicere poteſt, & quia vna ſola operatio propria indicat animam ſubſiſtentem, ſeu per ſe habentem ſuum eſſe. Neque eſt neceſſarium vt talis forma nullam operationem habeat communem corpori, ſeu per corpus, quia eadem forma excellentior poteſt eminentiori modo continere inferiores, & non ſolùm per ſeipſam, ſed etiam per corpus operari. Item quia eadem anima licèt in ſe ſpiritualis ſit, poteſt eſſe vera forma corporis, ideoque non tantùm per ſe, ſed etiam per corpus poſſet operari. Vnde potiùs è contrario dicendum eſt de ratione talis animæ eſſe, vt non ſolùm propriam, ſed etiam communem operationem habere valeat: alioquin non poſſet eſſe forma corporis, ſed eſſet actus purè ſubſiſtens, ſicut ſunt Angeli, qui propterea tantùm habent operationes proprias ſpirituales, non tamen vitales operationes communes corporibus, neque illis indigent, vt *in lib. 1. de Angelis* viſum eſt.

16. *Progreditur expoſitio.* At verò in altera propoſitione negatiua vniuerſaliter ſumendum eſt ſub conditione animam nullam habere operationem propriam, vt inde inferatur non eſſe ſeparabilem, quia ſi vnam habeat operationem propriam, illa ſatis indicat eſſe ſeparabilem: ergo, vt ſit inſeparabilis, oportet vt nullam habeat operationem propriam. Quòd autem in hoc ſenſu propoſitio illa vera ſit, quamuis ex priori affirmatiua propoſitione non colligitur, vt dixi, optima nihilominus ratione probari poteſt tantùm ſeruata proportione; quia ex operatione colligimus naturam formæ: ergo ſicut ex operatione ſpirituali colligitur ſubſtantia animæ ſpiritualis; ita ex carentia omnis ſpiritualis operationis rectè infertur. Subſtantiam ipſam animæ non eſſe ſpiritualem, & ex eo, quòd forma eſt quaſi immerſa materiæ in operando abſolutè, id eſt, in omni operatione ſua, ita etiam in ſuo eſſe eſt merè immerſa, & ab ea pendens: tum etiam quia ſi forma non habet operationem, niſi communem corpori, ſeparata à corpore otioſa eſſet, nullámque operationem exercere poſſet: hoc autem inſtitutioni naturæ repugnat, quia in natura nihil eſt otioſum, & inutile; ideoque ſi anima non habet operationem, quam ſine corpore exercere poſſit, non eſt talis naturæ, vt à corpore ſeparata ſubſiſtere poſſit.

17. *Obiectio cõtra primam conditionalẽ poſitam n. 3.* Supereſt ſoluenda obiectio ex prima conditionali ſumta, in qua videtur Ariſtoteles aſſerere, vt anima ſit ſeparabilis, neceſſarium eſſe, vt propriam operationem habere poſſit ſine vlla cooperatione corporis, nec formali (vt ſic dicam) nec conſequente, vel antecedente, vel concomitante; omnem enim huiuſmodi communicationem excludere videtur per illam disiunctiuam, *Si intelligere ſit phantaſia, vel non ſine phantaſia.* Quomodocunque enim neceſſarium ſit intelligentem phantaſmata ſpeculari, iam intelligere non eſt ſine phantaſia, & conſequenter non eſſe ſeparabile, & ruunt omnia, quæ diximus. Propter *Reſponſio Alberti.* hoc Albertus defendens illam primam conditio-A nalem in illo ſenſu non tantùm ſecundùm mentem Ariſtotelis, ſed ſecundùm veritatem. Negat aliud dogma, quod intelligere non ſit ſine phantaſia. Sed hoc in primis alienum eſt ab Ariſtotelis doctrina, quam nunc inquirimus. Deinde illud etiam fortaſſe falſum eſt, loquendo ſecundùm ordinarium curſum naturæ, vel eſt tam rarum, & incertum, vt inde non ſolùm ſumi non poſſit certum argumentum ad immortalitatem animæ probandam, verùm potiùs obiectio contra illam facta magnam vim retineat, eiúſque rei naturalem certitudinem multùm diminuat. *Impugnatur dupliciter.* Caietanus autem in eodem ſenſu admittens conditionem illam dicit eſſe veram, quia in ſtatu ſeparationis anima intelligit ſine phantaſia. Sed, B vt dixi, hoc & eſt alienum à mente Ariſtotelis, qui clarè loquitur de intelligere animæ coniunctæ, & eſt impertinens ad probandam animæ immortalitatem, quia cùm ſubſumitur animam poſſe intelligere ſine phantaſmate, immortalis futura ſupponitur. *Reiicitur etiam Caiet.*

Alij ergo reſpondent, cùm Ariſtoteles ait, *non ſine phantaſia*, intellexiſſe non ſine illa, vt inſtrumento intelligendi. Ita exponunt Philoponus, & Auerroes. Sed & hæc expoſitio patitur difficultatem, quia in hac ſignificatione disiunctiua eſt identica, & impertinens, quia ſi intelligere penderet à phantaſia, vt ab organo, ſeu inſtrumento, intelligere eſſet phantaſia. Quia ibi *phantaſia* non C ſignificat potentiam phantaſiæ, ſed operationem elicitam à phantaſia tanquam à facultate, ſeu inſtrumento animæ: ergo idem ſunt eſſe phantaſiam, & non eſſe ſine phantaſia, vt inſtrumento. 18. *Reſponſio Philopo. & Auerrois. Non placet.*

Aliter D. Thomas ibi reſpondet per diſtinctionem ſuprà inſinuatam duobus modis poſſe intelligi, intelligere non eſſe ſine phantaſia, vel tanquam inſtrumento, vel tanquam obiecto, & priorem modum eſſe falſum, poſteriorem autem verum, ex illo autem non ſequi inſeparabilitatem principij intelligendi à materia, quia licèt phantaſma comparetur ad intellectum per modum obiecti, nihilominus ipſum intelligere ſecundùm ſe eſt propria operatio animæ per ſeipſam operantis, non per corporeum organum. Ad Ariſto- D telem autem reſpondere videtur, cùm dixit, *Si hoc eſt phantaſia, vel non ſine phantaſia*, in hoc poſteriori membro de dependentia à phantaſmate, vt obiecto eſſe loquutum. Cùm tamen infert, *Nec illud eſſe ſine corpore poteſt*; non affirmando, ſed quaſi arguendo, & difficultatem proponendo dixiſſe. Nam poſtea *in lib. 3.* ita ipſe explicauit. Sed hæc etiam reſponſio difficultate non caret: tum quia tam aſſertiuè loquitur Ariſtoteles in illa conditionali propoſitione, ſicut in reliquis, & ita vel omnes eneruãtur, vt in nulla earum poſſit demonſtratio fundari, vel omnes tanquam ex propria ſententia ab Ariſtotele traditæ accipiendæ ſunt. Tum quia etiam intelligendo partem illius disiunctiuæ de neceſſitate phantaſmatis per E modum obiecti, tota disiunctiua vera eſſe poterit, vt patet in ſimili. Nam appetitus ſenſitiuus pendet à phantaſia tantùm, vt à proponente obiectum, & nihilominus verè dicemus, ſi appetitus eſt phantaſia, vel non ſine phantaſia, non eſt ſeparabilis. *Reſponſio D. Thomæ.* *Dicta reſponſio duplici ex capite difficilis. Primò.* *Secundò.*

Videtur ergo dicendum præter dependentiam alicuius operationis à phantaſia, vt ab organo, vel inſtrumento, ſeu facultate eliciente operatione duobus aliis modis poſſe aliquam operationem non eſſe ſine phantaſia. Vno modo antecedenter per ſe, & cauſaliter; alio modo conſequenter, vel concomitanter, & quaſi ex accidẽti. Priori modo pendent 19. *Notatio authoris pro veriori reſponſione.*

pendent affectiones appetitus ſentientis à phantaſia; quia licèt non ſint actus eliciti ab illa, nihilominus ſine illius præuia operatione, & motione eſſe non poſſunt. Et ad eundem modum dici poteſt, phantaſia non eſſe ſine ſenſu exteriori, ſicut loquitur idem Philoſophus *lib.3. de Anima, cap.3. text.*160. *&* 161. Quia licèt actus imaginationis non ſemper requirat actualem ſenſationem externam, quæ ſimul cum ipſo ſit, nihilominus illam, vel impreſſionem aliquam ab illa relictam, tanquam à proprio, ac per ſe motiuo prærequirit. Poſteriori autem modo dicitur intelligere animæ coniunctæ non eſſe ſine phantaſia, quia neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, non quia ipſum intelligere per ſe ſpectatum ab actuali imaginatione per ſe pendeat, ſed ſolùm per quandam naturalem ſympathiam, ſeu concomitantiam, quæ ſequitur ex naturali vnione animæ ad corpus, vt *in lib.*4. *cap.*7. explicabimus.

20 Quando ergo operatio, licèt non ſit imaginatio, ſine illa eſſe non poteſt priori modo, id eſt, ratione alicuius dependentiæ per ſe ab illa: tunc vera eſt illa propoſitio diſiunctiua, *Si operatio eſt phantaſia, vel non eſt ſine phantaſia, non eſt ſeparabilis*, quia talis dependentia rectè indicat illam potentiam eſſe eiuſdem ordinis cum ipſa phantaſia, & eſſe organicam, ſicut eſt illa, & ita contingit in dicto exemplo de appetitu ſenſitiuo, & fortaſſe idem eſt de potentia animæ motiua corporis ſecundùm locum. At verò ſi operatio non poſſit eſſe ſine phantaſia tantùm poſteriori modo, ſcilicet, quia illam excitat, & comitantem habet, tunc non ſequitur talem operationem eſſe inſeparabilem à materia, ſicut eſt ipſa phantaſia, quia poteſt illa concomitantia eſſe accidentalis, & non oriri ex intrinſeca natura operationis, vel proprij eius principij, ſed aliunde, ſcilicet ex ſtatu, vel alia conditione ſimili.

Reſpõdetur iam ad obiectionem poſitam in num.17.

21. Sic ergo intelligenda eſt illa conditionalis, & diſiunctiua propoſitio, *Si intelligere eſt phantaſia*, id eſt, actus elicitus à phantaſia, *vel non eſt ſine phantaſia*, id eſt, ſi ab illa, ſeu eius motione per ſe pendet tanquam operatio eiuſdem ordinis, ſicut ſenſatio interna non eſt ſine externa vel præſente, vel ſaltem præterita, vel ſicut timor, aut gaudium non eſt ſine phantaſia; tunc bona eſſet illatio, *intelligere non eſſet ſeparabile magis, quàm ipſa phantaſia*: neque eſſet propria animæ ſolius operatio etiam formaliter, quia reuera eſſet à potentia organica, ſicut nunc ſunt affectiones ſentientis appetitus, vel ſenſatio interna, ſeu imaginatio. Poſſétque exemplum adhiberi in cogitatiua, & phantaſia hominis, ſupponendo eſſe potentias diſtinctas. Nam tunc vera eſſet illa propoſitio, ſi cogitatio eſt phantaſia, vel non eſt ſine phantaſia, non magis eſt ſeparabilis, quàm ipſa phantaſia, quia ita non poteſt eſſe ſine illa, vt ab ipſa per ſe pendeat in ſua operatione, ſaltem, vt à cauſa per ſe mouente, ac ſubinde eiuſdem ordinis: credendum eſt ergo ita ſumpſiſſe Ariſtotelem illam diſiunctionem, & conditionalem enuntiationem, ne ſibi contrarius eſſe videatur. Sic autem non inuenitur in eo repugnantia, quia nunquam in eo ſenſu dixit alicubi intelligere non eſſe ſine phantaſia, ſed ſolùm concomitanter, vt ſuo loco oſtendetur. Vnde ſi in tali ſenſu ſumatur illa diſiunctio, falſa erit illa conditionalis propoſitio. Quia illa concomitantia poteſt inueniri

Procedit reſponſio.

Lib.4.c.7.

A inter actiones, & potentias diuerſorum ordinum, poteſtque prouenire ex ſtatu formæ, quæ eſt vtriuſque operationis principium, & non ex intrinſeca conditione, vel natura operationis, prout de facto contingit in ipſo intelligere animæ coniunctæ, vt in citato loco explicabitur. Nec obſtat, quòd etiam intelligere, non ſit ſine phantaſia antecedenter, quatenus ab ipſa phantaſia recipit ſpecies, quibus per ſe, ac neceſſariò indiget, quin potiùs inde confirmatur & explicatur data diſtinctio, etiam in doctrina Ariſtotelis, nam in hoc etiam non pendet intellectus à phantaſia tanquam à proprio, & per ſe mouente, ſed ab intellectu agente, & phan-B taſma ſolùm prærequiritur, vel vt occaſio excitans, vel vt exemplar, vel ad ſummum, vt inſtrumentum eleuatum per ſpirituale lumen eiuſdem animæ. Vnde potiùs colligitur ipſum intelligere eſſe proprium ſolius animæ, etiamſi in corpore non niſi per phantaſiam excitetur.

Per hæc ergo ad præcipuam difficultatem contra doctrinam Ariſtotelis motam ſatis reſponſum eſt. Quia maior propoſitio vel non proponitur ſecundùm verum ſenſum ab Ariſtotele intentum, vel minor non rectè ſubſumitur, nec verè Ariſtoteli tribuitur, vt declaratum eſt. Ad alia verò teſtimonia ſecundò poſita reſpondendo dicimus ad primum ex 3. *de Anima, cap.*5. Cùm Ariſtoteles ait intellectum paſ-C ſiuum eſſe corruptibilem, per intellectum paſſiuum non intellexiſſe Philoſophum propriam rationalis animæ facultatem, qua per ſe ratiocinatur, & intelligit, ſed phantaſiam, vel cogitatiuam hominis, quæ aliquo modo eſt rationis particeps, vt dicitur *in lib.*1. *Ethicorum, cap. vltimo*, & ſub ea conſideratione intellectus vocari poteſt non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, ſeu paſſiuus, quia non per ſe, ſed vt motus à ſuperiori intellectu, ratione vti poteſt, vt in eodem loco Ethicorum Ariſtoteles dixit, vel certè paſſiuus dicitur; quia non ſine aliqua mutatione corporis fit. Poteſtque hoc ex aliis locis eiuſdem Philoſophi confirmari. In *lib.*3. *de Anima, cap.*3. *textu* 155. duplex intel-D ligere diſtinguit. *Nam vnum* (inquit) *eſt imaginatio; aliud exiſtimatio*, id eſt, actus phantaſiæ, vel rationis. Si ergo actus phantaſiæ vocatur intelligere, quid mirum quòd ipſa phantaſia lato modo intellectum appellet? Et *eodem lib.*3. *cap.*10. *textu* 48. duo eſſe dicit principia motus localis, *appetitum* ſcilicet, *& intellectum*, & adiungit, *Si quis imaginationem, vt quendam intellectum eſſe ponat.* Et *lib. de Animal. motu, ante medium*, aliàs *cap.*3. phantaſiam, & cogitationem cum mente computare, eo quòd iudicandi habeant facultatem. Illa ergo vocis ſignificatio per ſe ſpectata non eſt ab Ariſtotelico vſu aliena, & ad illum locum conuenienter applicatur. Supponit enim ibi animam intellecti-E uam eſſe impaſſibilem, & perpetuam: in quo poſteriorem confirmat ſententiam; quærit autem cùm hoc ita ſit, cur interdum non recordemur eorum, quæ aliquando intelleximus. Et reſpondet hoc inde prouenire, quòd intellectus paſſiuus, id eſt, phantaſia corruptibilis eſt. Docet enim idem Ariſtoteles *libr. de memor. & reminiſc. capit.* 1. memoriam in nobis ſine phantaſia non eſſe, & obliuionem ex mutatione phantaſiæ prouenire, de quo etiam rectè intelligi poteſt alter locus *libr.* 1. *de Anima, capit.* 4. *textu* 66. vbi cùm dixiſſet,

22. *Ad primum fundamentũ in num. 2.& 3.*

Ad ſecundum fundamentum in num.4. Expeditur primus locus.

Obiter reſeruntur, & explicantur verba alia ſimilia ex Ariſtot.

ſenectutem non eſſe, quia anima quicquam eſt paſſa, ſed quia id, in quo eſt (vtique corpus) *aliquid paſſum eſt*, addit, *Ipſum intelligere, & contemplari marceſcit, quia aliud quoddā intus corrumpitur:* hoc ergo quod intus corrumpitur, in alio loco intellectum paſſiuum vocauit; non eſt ergo aliud in phantaſia, vel cogitatiua. Et ita exponunt Philoponus, Auerroes, D.Thomas, & alij communiter. Quam expoſitionem nunc ſimpliciter acceptamus, licèt non careat difficultate, tum propter contextum, tum propter illa, quæ de memoria, & obliuione ibi Ariſtoteles dicit. Sed nō poſſumus has difficultates exactè tractare, niſi priùs de intellectu agente, & poſſibili, & de cognitione animæ ſeparatæ diſſeramus. Et ideo expoſitionem hanc, eiúſque difficultatem infrà *in lib.4. & 6.* enodabimus, & conſummabimus.

23. *Expeditur ſecundus locus in eodē n.4. adductus.* Alter locus *ex lib.1. de Anima, cap.4. textu 65. & 66.* magis confirmat communem, ſeu ſecundam ſententiam. Nam ibidem præmittit intellectum, id eſt, intellectiuam animam ſubſtantiam quandam eſſe incorruptibilem. Vnde cùm addit ratiocinari, & amare, &c. eſſe actus coniunctos, & non animæ ſolius, loquitur de actu ratiocinandi, vt includit motum phantaſiæ; & eodem modo addit, *Quapropter, & hoc corrupto*, ſcilicet, compoſito, *nec recordatur, nec amat*, vtique anima. Quia, vt iam dixi, ex eodem Philoſopho, recordatio non fit ſine phantaſia, nec paſſio amoris, de qua ibi loquitur, ſine appetitu fit. Et ideo iterum ſubiungit, *Intellectus autem diuinum quid eſt fortaſſe, paſſioneque vacat.* *Explicatur locus 3.* Tertius item locus ex *lib 2. de Generat. animal. cap.3.* oppoſitum efficaciter probat, vt vidimus; nam expreſsè dicit mentem non educi de potentia materiæ, ſed extrinſecus accedere. Cùm ergo dicit in generatione animalis non ſolùm ſenſitiuam animam, ſed etiam intellectiuam prius eſſe in potentia conceptus, quàm in actu, non loquitur de potentia materiæ, ex qua educatur, ſed in qua recipiatur. Sic enim embrio prius eſt in potentia remota, vel proximâ ad recipiendam animam humanam, quàm illam actu recipiat, etiamſi non per eductionem, ſed alio ſuperiori modo in illum introducatur, vt infrà dicemus. *Explicatur quartus locus.* Præterea quartus locus ex *lib.1 Ethicorum, cap 16.* nihil obſtat, ibi enim non tractat Ariſtoteles de beatitudine animæ ſeparatæ, ſed de beatitudine hominis mortalis, & quærit, an ſit aliquis felix dicendus, dum hîc viuit. Refértque ſententiam Solonis dicentis neminem eſſe felicem niſi poſt mortem, quando iam à felicitate, quam in vita habuit, cadere non poteſt. Quam ipſe non probat, quia homo ita mortuus non poteſt dici felix ſecundùm præſentem illum ſtatum; quia mortuus operari non poteſt, & beatitudo in operatione conſiſtit: loquitur autem in hac parte Ariſtoteles de homine mortuo prout inter nos manet, & de felicitate huius vitæ, vt D.Thomas ibi *lect.15.* notauit, & ſic clarum eſt mortuum hominem non eſſe capacem felicitatis, nec operationis. Et in eodem ſenſu accipiendum eſt, quod idem Ariſtoteles *3. Ethicorum, cap.6.* dixit, mortem eſſe vltimum vitæ, *Et homini mortuo nihil aut bonum, aut malum*, ait, *eſſe deinceps videtur*, vtique de his, quæ ad præſentem vitam ſpectant, vt ibi D.Thomas animaduertit. Ergo homo poſt mortem non poteſt dici eſſe felix felicitate huius vitæ, ſed ad ſummum fuiſſe felicem. Ex quo etiam concluditur dum viueret fuiſſe felicem, quia non poteſt verè dici, niſi quod præſens aliquando fuit. Vnde concludit hominem in hac vita eſſe felicem, ſi ſtudioſè viuat, & cum morali ſtabilitate honeſtè operetur, etiamſi omnino immutabilis non ſit. Quæ doctrina alibi examinanda eſt; nihil enim ex ea contra immortalitatem animæ ſumi poteſt, niſi hoc fortaſſe, quod de beatitudine vitæ futuræ nihil Philoſophus indicauerit. Sed hoc ſilentium, quantum ad illum locum ſpectat, inde oriri potuit, quòd illa conſideratio ad illius operis ſcopum non pertinebat; nam de moribus huius vitæ tractabat, non futuræ. Vt ibidem D.Thom. *lect.17.* in fine animaduertit. Vniuerſalior autem ratio fortaſſe fuit, quòd licèt Ariſtoteles aliud vitæ genus nouerit eſſe futurum in anima, qualis autem ſtatus eius futurus ſit, ignorauit, & ideo nullibi de illo ſtatu loquutus eſt. De aliis verò locis, in quibus Ariſtoteles dubitationem aliquam oſtendit, paulo pòſt dicam. *Ad 5. locum quid.*

Ad tertium principale ex coniecturis ſumptum dicendum eſt infrà tractando de origine animæ, nunc ſupponimus fieri per creationem. Et ad Ariſtotelem dicimus ipſum ſatis ſignificaſſe, illam formam non educi ex materia, ſed extrinſecus venire. Quomodo autem veniat, vel infundatur, non explicuit, quia ignorauit. Dici verò poteſt ipſum non ignoraſſe omnino creationem, vt in Metaphyſica *diſput.20. ſect.1. à num.22.* dixi, & de rationali anima ſpecialiter declaraui. Ad ſecundum de infinitate animarum ſimul exiſtentium, quæ ſequitur ex permanentia animarum poſita mundi æternitate, dicimus eandem ferè difficultatem in cæteris animabus, vel formis corruptibilibus inueniri. Nam ſi mundus æternus fuiſſet, infinitæ generationes, & animæ, v.g. equorum præteriiſſent; ad rationem autem talis infiniti parum referre videtur, quòd illæ omnes formæ ſimul perſeuerent, aut tranſeuntibus quibuſdam, & aduenientibus aliis multiplicentur. Vel ſi Ariſtoteles non cenſuit inconueniens inueniri infinitam illā multitudinē in ſucceſſione, quia illud infinitum eſt imperfectum, & ſecundùm quid: nam illi ſemper addi poteſt aliquid. Eadem ratione fortè non iudicauit inconueniens dari ſimul infinitum in animabus ſimul permanentibus. Nam ſemper illa multitudo eſt ſecundùm quid infinita, ſempérque illi addi aliquid poteſt. Denique Ariſtoteles ſemper eſt loquutus de infinito in quantitate, & rebus corporeis: de multitudine verò rerum ſpiritualium nihil vnquam dixit, & fortaſſe non negaſſet poſſe in eis multitudinem infinitam inueniri. Veritas tamen eſt, licèt homo ab æterno creatus eſſet, nihilominus generationes præteritas nunquam potuiſſe eſſe infinitas, quia nulla generatio potuit eſſe æterna. Ideoque ſi homo aliquis ab æterno creatus fuiſſet, non potuiſſet niſi poſt infinitam aliquam durationem æternitatis generare filium, de quo aliàs. Ad tertium denique reſpondeo nunquam Ariſtotelem dixiſſe, quidquid habet initium exiſtendi, habere etiam finem, ſed de his, quæ per propriam generationē incipiunt, loquutum fuiſſe; anima verò non incipit per generationem, licèt cum hominis generatione incipiat, vt ſuo loco dicetur, ſed per creationem. Et ideo Gregor. Nazianz. *orat.1. de Filio*, aliàs 35. abſolutè dixit falſum eſſe illud principium, *Quod principium habuit, habiturum eſſe finem.* Oſtendítque hoc tam in Angelis, quàm in anima, idémque dicere poſſet de cælis, vt Empyreo, & aliis, quæ in æternum manebunt.

24. *Ad 3 fundamentum in num.5. Ad 1. coniecturam.*

Vide Conimb. lib.3. phyſicorum c.8. q.1. art.5.

Vide lib.1. de opere ſex dierum c.2. à n.9.

Ad 3. in eodem n.5.

CAPVT

CAPVT XII.

Vtrùm principium intelligendi in homine ſit vera forma ſubſtantialis eius, ac ſubinde in omni proprietate anima ſit, & vocetur.

1. *Ratio præſentis quæſtionis excitandæ.* IN præcedentibus capitulis eſſentiam rationalis animæ ſecundùm abſoluta quædam prædicata, quæ omnibus ſubſtantiis immaterialibus cõmunia ſunt, declarauimus: nunc verò propriam eius differentiam inquirimus; per quam, & in genere animæ, & in tali eius ſpecie conſtituitur; & conſequenter tã ab intelligentiis, quàm ab aliis animabus diſtinguitur. Hęc autem differentia ſine habitudine ad corpus, & ad formalem effectum, quem in ipſo habet, explicari non poteſt, ſicut ſuprà de anima in genere declarauimus. Et ideo inquirimus, an principium intelligendi hominis corpori eius tanquam vera forma vniatur. *Apud quos locum habeat.* Mouetur autem hæc quæſtio inter eos, qui animam rationalem immortalem eſſe agnoſcunt: nam qui eam mortalem faciunt, non ſolùm concedunt illam eſſe veram formam, ſed etiam id tanquam per ſe notum, & tanquam fundamentum alterius erroris ſupponunt. *Eius partem negatiuam, qui ex Philoſophis tenuerint.* Igitur ex antiquis Philoſophis, qui benè de immortalitate animæ ſenſerunt, nonnulli ex illo dogmate intulerunt, animam rationalem non eſſe veram corporis formam, nec per ſe, ac ſubſtantialiter illi vniri ad vnam ſubſtãtialem naturam componendam, ſed eſſe, & dici lato modo animam aſſiſtentem, & gubernantem, ac mouentem, eo modo, quo intelligentia mouens cælum anima eius à nonnullis appellatur. Huius ſententiæ fuit Plato in Alcibiade, quanuis non deſint, qui excuſent illum, & interpretentur, ſed non oportet in hoc immorari, præſertim cùm Plato transmigrationem animarum ab vno corpore in aliud cum Pythagora poſuerit, quæ multo faciliùs in anima aſſiſtente, quàm informante cogitari potuit. Hunc verò errorem multi ex Peripateticis Ariſtotelis interpretibus ſequuti ſunt, eúmque Ariſtoteli attribuunt, præſertim Auerroes 3. *de Anima*, *text.*5. Simplic. *lib.*1. *de Anima*, *text.*17. Philop. *text.*11. & *ibi* Themiſt. & *lib.*2. *cap.* 27. *Qui etiã ex hæreticis apud Coccium.* Ex hæreticis referri poſſunt Libertini, qui (vt refert Coccius) dixerunt Deũ ipſum in nobis eſſe loco animæ, & vegetare corpora noſtra, nos ſuſtinere, atque in nobis vitales actiones efficere. Vnde humanas animas de medio tollunt. Et ibidem refert Franc. Georgium *tom.*1. *problem. in* 7. 26. & 159. dicentem animum eſſe totum hominem, corpus autem eſſe veluti indumentum hominis ſub eo latentis ſentiens ſolam accidentalem vnionem inter ea inueniri. Aliqui etiam tribuunt hanc ſententiam Gregorio Niſſeno *in lib.*2. *de Anima*, *cap.* 2.5. Sed hunc librum inter opera eius non inuenio. Nemeſius autem (cui opus illud ſub alio titulo attribui ſolet) *in lib. de nat. hom. cap.*2. & 3. aliquid indicare videtur; non tamen ita clarè, vt tam grauis error illi poſſit imputari. Denique tempore Concilij Viennenſis ſub Clemen. V. & Lateran. ſub Leone X. hic error excitatus fuiſſe videtur, vt in ſequentibus videbimus.

2. *Arguitur primò pro errore ex variis locis Ariſtotelis.* Et quidem hæretici nullum habent in ſacra pagina huius erroris fundamentũ. Philoſophi autem citati eum Ariſtoteli tribuunt, authoritateque ipſius illum maximè ſuadere nituntur. Et in primis inducunt verba illa *lib.*2. *c.*1. *text.*11. Vbi poſt explicatam definitionem animæ, quòd ſit actus corporis, addit, *Nihil tamen vetat, vt aliquæ partium*

A *animæ ſeparabiles ſint, propter ea quòd nullius corporis ſint actus. Atque obſcurum eſt, & non dum patet, ſi perinde corporis anima ſit actus, vt gubernator actus eſt nauis.* Vbi licèt Ariſtoteles non dicat apertè rationalem animam eſſe actum corporis, vt nauta, eſt nauis, dicit ſaltem hoc non repugnare rationi animæ, vt ſic, & incertum eſſe, an ita ſit. In quo maximè fauet huic ſententiæ. Nam profectò, ſi ex definitione animæ non probatur rationalem animam eſſe actum corporis, vix inuenietur principium, vnde id probetur. Præterea *in lib.*3. *cap.*4. & 5. ſæpè refert intellectum eſſe impermixtum corpori. Quod quidem ſi de ſubſtantia ipſius animæ intellectiuæ accipiatur, idem ſignificat, quod non

B eſſe ſubſtantialiter vnitam, & infuſam corpori; quo enim alio modo illi miſceri poterat, vt immixta eſſe dicatur. Si verò nomine intellectus potentiam intellectiuã accipiamus; ideo impermixtus corpori dicitur, quia nõ eſt in organo corporeo, nec corpori inhæret. Vnde etiam ſequitur à fortiori ſenſiſſe ſubſtantiam animæ non eſſe vnitam corpori; quia non eſt potentia abſtractior à materia, quàm ſit eſſentia, ſeu ſubſtantia animæ, à qua ipſa manat. Præterea *in lib.*1. *de part. animal. cap.*1. ſentit Ariſtoteles animam rationalem non eſſe naturam, ex quo planè ſequitur non eſſe ſubſtantialem formam: nam omnis forma ſubſtantialis eſt natura, vt ex *lib.*1. *Phyſicorum* conſtat. Vnde addit ibidem Philoſophus conſiderationem a-

C nimæ rationalis non ad naturalem ſcientiam, ſed ad ſuperiorem pertinere, quod etiam eſſet falſum, ſi anima rationalis vera eſſet forma. Afferri etiam ſolent plura loca, in quibus vim intelligendi, quæ eſt in homine, diuinam vocat; quia nihil cum ea cõmunicat corporis actio, & hominem non contemplari diuina, quatenus homo eſt, ſed quatenus aliquid diuinum in ipſo eſt. Vt videre licet *lib.*10. *Ethicorum, cap.*7. & *lib.*2. *de Generat. cap.*3. & *lib.*4. *de Part. animæ, cap.*3.

Fundamentum verò præcipuum huius erroris eſt, quia repugnat ſpiritualem ſubſtantiam eſſe veram corporis formam, quod multis indiciis, ſeu argumentis oſtenditur. Primum ſumi poteſt ex inductione de cæteris intelligentiis omnibus, etiã 3. *Arguitur ſecundò ex variis indiciis ex reipſa petitis.*

D motricibus cælorum. *Primum indicium.* Secundum ex ſimilitudine rationis, quia nulla ſubſtãtia ſpiritualis poteſt vti corpore ad propriam operationem illi conueniẽtem, quatenus ſpiritualis eſt, qualis eſt ſola intelligendi operatio, & dilectio, ſeu volitio, quæ intelligentiam comitatur. *Secundum.* Tertiò, quia inter actum & potentiam debet inueniri proportio; hæc autẽ inter materiam, & ſpiritum non inuenitur, quia materia habet molem, & extenſionem partium, res autem ſpiritualis indiuiſibilis eſt, & incapax molis. *Tertium.* Quartum, quia forma habet naturalem appetitum ad materiam: at verò ſpiritualis ſubſtantia non poteſt habere talem appetitum ad materiam; ergo. *Quartum.* Probatur minor, quia ſpiritualis ſubſtantia per materiam impeditur à propria, & prin-

E cipali operatione intelligendi, quæ ex ſe abſtrahit à materia, vt ſuprà viſum eſt, cùm autem forma ſit propter ſuam operationem præcipuè, non videtur poſſe fieri, vt naturaliter appetat ſtatum vnionis cum materia per quem in ſua operatione non iuuatur, ſed potiùs impeditur. Quintum, quia ſi talis ſubſtantia vniretur corpori, vt forma, deberet illi vniri inſeparabiliter, ſed nõ ita vnitur, vt conſtat tum experientia, tum ex natura, & modo talis corporis cõpoſiti ex contrariis, & ex mẽbris diſſimilium diſpoſitionum; ergo non vnitur tali corpori, vt forma. *Quintum.* Maior patet, quia ſi ſubſtantia ſpiritualis vniretur corpori ſeparabiliter,

 eſſet

eſſet duorum actuum capax, vtique coniunctionis, & ſeparationis, & hoc videtur contra naturæ ordinem, quia vel vterque ſtatus erit naturalis, & hoc repugnat, cùm ſint oppoſiti, vel alter erit violentus: quod nec de ſtatu coniunctionis dici poteſt, ſi illa ſubſtantia eſt vera forma, cùm forma naturaliter appetat materiã, nec de ſtatu ſeparationis, quia ille futurus eſſet naturaliter perpetuus, & nullum violentum eſt perpetuum.

Sextum.

Sextum, quia forma non vnitur materiæ, niſi mediantibus diſpoſitionibus materiæ, cuius ſignum eſt, quia conſummatis perfectis diſpoſitionibus introducitur forma; & quandiu illæ in certo gradu permanent, vnio conſeruatur, illis autem à tali gradu deficiẽtibus recedit anima: ergo ſignum eſt illam animã non eſſe ſpiritualem ſubſtantiam; nam materiale accidens non poteſt in ſpiritum tantam vim habere: ergo talis anima non eſt ſpiritualis, & intellectualis, ſed materialis ſenſitiua, & in aliqua determinata ſpecie materialis animæ ſenſitiuę. Ergo principium intelligendi, quod poſt talem formam homini adeſt, non eſt vera forma, ſed aliquod aſſiſtens.

4. *Vera aſſertio trimembris.*

Nihilominus dicendum eſt principium intelligendi, quo homo principaliter intelligit, & quod eſt proprium principium, & ſubiectum intellectiuæ potentiæ humanæ eſſe veram, ſubſtantialẽ, & eſſentialem corporis humani formam, tam ſecundùm catholicam fidem, quàm ſecundùm rationẽ, & demonſtrationem naturalem Ariſtoteli, & non paucis aliis Philoſophis notam. Probatur breuiter aſſertio per ſingulas partes diſcurrendo.

Oſtenditur primum mẽbrũ ex Scriptu. in primis vbi multa tribuũtur homini non niſi ratione intellectiui principij ei competentia.

Et prima quidem apertè probatur ex illis Scripturæ locis, in quibus homini multa tribuuntur, quæ non niſi ratione intellectiui principij ei conueniunt, nec per illud principium poſſent ei communicari, niſi aliqua ſubſtantialis vnio inter illud principium, & materiam interueniret; quę non poteſt eſſe niſi vnio formæ, & materiæ. Hoc argumentum eſt ſimile illi, quo Theologi de fide probant ex ſacra Scriptura inter humanam naturam, & Deum, ſeu Dei filium vnionem ſubſtantialem factam fuiſſe, quia de vno, & eodem Domino Ieſu Chriſto diuina, & humana attributa, & operationes verè, ac propriè prædicantur. Prior ergo pars argumenti probatur ex illo Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Et infrà, *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem ſuam creauit illum.* Homo ergo eſt imago, ſeu ad imaginem Dei, hoc autem illi conuenit ratione intellectus, & voluntatis, vt ibi Sancti exponunt, Chryſoſt. *homil.* 11. & cæteri, quos *in tract.* 2. *lib.* 3. *cap.* 8. latè citauimus, & ſuprà *cap.* 9. nonnullos commemorauimus. Tribuitur ergo homini dignitas, & proprietas illi conueniens ratione principij intelligendi, in quo cæteras res omnes ſuperat, quæ ad imaginem Dei non ſunt. Idem probari poteſt ex illis verbis eiuſdem capitis, *Et præſit piſcibus maris*, &c. Quia homo non præeſt, nec eſt capax dominij, niſi per rationem, & liberam voluntatẽ. Vnde idem probant omnia loca, in quibus homini tribuitur libertas arbitrij, & culpa, vel bona operatio, præmium, vel pœna, iuxta illud 2. Corinth. 2. *Vt referat vnuſquiſque prout geſſit ſiue bonum, ſiue malum.* Nam libertas actionis eſt ab intellectu, & voluntate, nec poſſet homini imputari, niſi ipſemet eſſet ſuorum actuum dominus. Idem probant omnia loca, in quibus dona Dei, gratiæ, charitatis, & viſionis Dei, homini communicari dicuntur, quia non eſt capax talium donorum, niſi ratione animæ, & ſpiritualium potentiarum eius.

5. Altera verò pars, nimirum hæc non poſſe ho-

A mini tribui, niſi principium ipſum intelligendi hominem ſubſtantialiter componat, & conſequẽter corpori ſubſtantialiter vniatur; præterquam quod eſt per ſe euidens, vt in ſecunda parte concluſionis dicemus, probari poteſt ex myſterio Incarnationis: tum quia ad communicationem idiomatum fuit neceſſaria ſubſtãtialis vnio Verbi, & humanæ naturæ; ergo multo magis eſt in præſenti neceſſaria: tum quia ſine vnione ſubſtantiali non fit vnum ſuppoſitum, nec vna natura per ſe vna; homo autem eſt vnum ſuppoſitum, & humana eius natura eſt vna per ſe, & eſſentialiter: ergo ſi includit intelligendi principium, includit illud, vt per ſe, ac ſubſtantialiter corpori vnitum.

Oſtenditur deinde ex locis aliis vbi ſignificatur, non poſſe tribui illa homini niſi ſubſtantialiter vnito ex ipſo intelligendi principio, & corpore.

Præter hæc autem videtur hoc expreſsè probari ex
B illo Gen. 2. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ.* Quæ verba de principio intelligẽdi incorporeo, & ſpirituali homini indito ſuprà expoſuimus. Et tamen de illo additur, *Et factus eſt homo in animam viuentem*, id eſt, viuificantem formaliter. Fieri enim in animam viuentem, nihil aliud eſt, quàm conſtitui viuentem per illud ſpiraculum tanquam per animam dantem vitam corpori de limo formata: illam autem vitam non fuiſſe tantùm animalem, ſed etiam rationalem, oſtendunt ſequentia. Nam ſtatim dicitur Deus præceptum homini dediſſe, cuius non eſt capax niſi quatenus ratione vtitur. Et adiungitur, hominem impoſuiſſe nomina cæ-
C teris animalibus, quod etiam eſt opus rationis, & maximæ ſapientiæ, vt ibidem expendimus. Denique vnionem illam ſubſtantialem inter animam, & corpus non poſſe eſſe niſi actus, ſeu formæ ſubſtantialis cum materia, ſeu corpore, & videtur per ſe notum, quia nullum aliud genus ſubſtantialis vnionis ibi cogitari poteſt, & ex eiſdem verbis Geneſis probatur: nam illud ſpiraculum vnitum fuit corpori tanquam vera anima, de qua ſuprà oſtendimus vniri corpori per modum actus formalis, & ſubſtantialis.

6. *Oſtenditur ſecundò idẽ primum mẽbrum ex Concil.*

Secundò principaliter probatur eadem pars ex definitione Eccleſiæ. Expreſsè enim definita eſt hæc veritas in Concilio Viennenſi ſub Clemen. V. in Clement. vnica. §. porrò. de ſumma Trinit.
D *Doctrinam*, inquit, *ſeu poſitionem temerè aſſerentem, aut vertentem in dubium, quòd ſubſtantia animæ rationalis, ſeu intellectiua verè, ac per ſe humani corporis non ſit forma, vt erroneam, & veritati catholicæ inimicam prædicto approbante Concilio reprobamus.* Et infrà decernit, *Vt quiſquis deinceps aſſerere, defendere, aut tenere pertinaciter præſumpſerit, quòd anima rationalis non ſit forma corporis humani per ſe, & eſſentialiter, tanquam hæreticus ſit cenſendus.* Quam definitionem amplectitur Concilium Lateranenſe ſub Leone X. *ſeſſione* 8. quæ tacitè declarat doctrinam Concilij Lateranenſis ſub Innocent. III. *in cap. firmiter, de ſumma Trinitate*, dicentis creaſſe Deum à principio creaturam corporalem, & ſpiritualem, & deinde hominem ex vtraque, id eſt,
E *ex ſpiritu, & corpore conſtitutam*; illa enim conſtitutio non eſt per accidens, ſed per ſe, & ſubſtantialiter, tum quia ita ſunt aliæ naturæ conſtitutæ, ſiue in vna ſimplici entitate, ſiue per vnionem ſubſtantialem plurium: tum denique quia aliàs non tantùm humana natura, ſed etiam cæleſtis creatura poſſet dici ex corpore, & ſpiritu aſſiſtente, & mouente conſtituta. Denique in Symbolo Athanaſij eadem veritas inſinuatur, cùm dicitur, *Sicut anima rationalis, & caro vnus eſt homo, ita Deus, & homo vnus eſt Chriſtus*; ponitur enim ſimilitudo ſolùm in hoc, quòd in vtroque intercedit ſubſtantialis vnio, ſine qua

Symbol. Athanaſ.

veritas

veritas vnius ſubſiſtentis, & operantis conſiſtere non poſſet, quanuis modus vnionis ſubſtantialis non ſit idem, ſed in vnoquoque iuxta materiæ capacitatem.

7. *Oſtenditur tertiò idem primum mẽbrum ex Patribus.*

Tertiò hæc eſt communis ſententia Patrum, quam potius, vt notam ſupponunt, quàm illam ſpecialiter diſputent, aut confirment. Nam in primis exponentes hominis creationem, & verba illa, *Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem*, dicunt rationalem animam viuificare corpus humanum, vtique tanquam veram eius formam, qua ingrediente viuificatur, recedente moritur, redeunte reſurgit. Vnde Gregor. lib.14. moralium cap.7. *Homo*, inquit, *quia ex anima, & carne conſiſtit, quaſi ex robore, & infirmitate compoſitus eſt: robur ergo eſt hominis anima rationalis.* Et infrà, *Ex rationali quippe anima habet homo, vt in perpetuum viuat.* Vnde Irenæus *lib.5.cap.7.* poſtquam dixit de ſpiraculo, ſeu flatu, quem Deus inſpirauit, quem animam puram eſſe dicit, eandem concludit, *ipſe vita eſt eorum, qui percipiunt illum.* Sic etiam dixit Athanaſius orat.contra idola, *Non eſt anima, quæ moritur, ſed ob eius diſceſſum corpus moritur.* Similiter Gregor. Niſſenus orat.3. de reſurrect. *Anima*, inquit, *cùm ſit immortalis, mortale corpus ſocium habet actionum, rurſus ſocio ſuo inhabitabit*, &c. Vbi licèt non loquatur expreſsè de informatione, vel vnione, tamen ex communicatione, & ſocietate in actionibus, & præmiis, ac pœnis earum manifeſtè colligitur illam habitationem eſſe per formalem vnitionem, vt ſuprà etiam circa teſtimonia Scripturæ ponderauimus, & infrà ampliùs id conſtabit ex eo, quòd per illam iteratam inhabitationem, & ſocietatem dicit fieri reſurrectionem, per quam corpus verè, ac ſubſtantialiter ad vitam redit. Vnde Chryſoſt. *homil.13.in Gen.* ſic ait, *Prius de puluere corpus hominis formatur, & pòſt vitalis datur illi virtus, quæ animæ eſt ſubſtantia.* Similia ſumi poſſunt ex Tertulliano *de reſurrect. car. cap.* 34. Fulgentio *lib.1. ad Morum, cap.6.* Cyprian. *ſerm. de reſur. Chriſti*, Ambroſ. *lib. de bono mor. cap.* 9. & 10. Ac denique Proſper. *in carm.de Prouid.* de corpore, & anima inquit; *Subſtantia duplex iungitur, inque vnam coëunt contraria vitam.*

8. *Probatur vlteriùs ſecundum aſſertionis mẽbrum primò in generali.*

Hactenus authoritate ſacra vſi ſumus ad priorem partem aſſertionis probandam, nunc rationes naturales afferendæ ſunt, quibus, & veritas eadem ſtabiliatur, & ſecunda pars aſſertionis demonſtretur. Et primò quidem in generali argumentari poſſumus; quia non eſt impoſſibile dari in rebus creatis hanc veluti mixtionem ex materia extenſa, & corporea, & forma ſpirituali, ſeu nõ repugnat dari naturam ſubſtantialem verè ac per ſe vnam compoſitam ex materia corporea, & forma ſpirituali ſubſtantialiter inter ſe vnitis. At verò, ſuppoſita poſſibilitate, conuenientiſſimum fuit talem naturam creari: ergo datur in hoc vniuerſo talis natura; non datur autem extra hominem, vt de Angelis ſuppono ex dictis *in tract.1. lib.1.* De brutis verò eſt per ſe manifeſtum, & in ſequentibus oſtendetur. Ergo ſaltem in homine talis natura inuenitur: ergo in ipſo anima rationalis, quæ ſpiritus quidam eſt, corpori tanquam vera forma ſubſtantialis vnitur. Conſequentiæ omnes ſunt manifeſtæ. Maior autem præcipuè probanda eſt reſpondendo ad fundamenta contrariæ ſententiæ; nũc autem declarari poteſt, quia nec ex parte corporis, ſeu materiæ repugnantia intercedit, tum quia per talem formam potiùs perficietur magis: tum etiam quia poteſt illi deſeruire ad opera vitæ exercenda, vt exponemus,

A nec etiam ex parte formæ eſt repugnantia, quia non eſt neceſſaria, vt omnis actus informans materiam ab illa in ſuo eſſe pendeat, quia poteſt altiori, & nobiliori modo illi vniri, nec etiam eſt neceſſe, vt materiæ coëxtendatur; nam poterit eſſe tota forma in tota materia, & tota in ſingulis partibus eius. Neque denique ex parte originis animæ, nec ex parte vnionis, nec ex parte operationis oſtendi poteſt repugnantia, vt videbimus; non eſt ergo cur dicamus hòc opus fuiſſe impoſſibile: fuiſſe autem congruentiſſimum illud facere, ſi poſſibile fuit, oſtendunt ſatis rationes, quibus ſuprà vſi ſumus ad probandũ fuiſſe conueniens dari quoddam viuens corporeum, & intellectuale, quod

B dominari poſſit cæteris animantibus brutis, & illis per intellectum præeſſe, & vti poſſet.

9. *Probatur 2. in ſpeciali ex effectibus.*

Secundò magis in particulari hominem ita eſſe compoſitum ex eius operationibus, & effectibus oſtenditur, quia idem homo eſt, qui opera vitæ exercet, & elicit in illis tribus gradibus nutriendi, ſentiendi, & intelligendi: ergo omnia illa opera ſunt ab intrinſeca forma ſubſtantiali conſtituente hominem eſſentialiter in omnibus illis gradibus: ergo anima rationalis hominis eſt huiuſmodi forma eius. Maior euidens eſt in primis per experiẽtiam, vnuſquiſque enim experitur, ita ſe ratiocinari, & diſcurrere, ſicut experitur ſe ſentire, aut nutriri. Et qui hoc nõ experitur, & confitetur, neceſſe eſt vt ſe brutum quoddam eſſe, & tanquam

Huius probationis maior propoſitio ſuadetur.

C vnum ex iumentis inſipientibus factum eſſe fateatur. Quòd ſi aliquis hoc concedere nõ erubuerit, profectò non eſſet cum illo ampliùs diſputandum. Veruntamen etiam ex natura talium operũ, & ex connexione, quã in homine inter ſe habent colligi ſufficienter poteſt, omnes eſſe ab intrinſeca, & propria forma. Tum quia omnes ſunt operationes vitales, de quarum ratione eſt, vt ab interno principio proximo, & principali ipſius viuentis procedant. Tum etiam, quia ſi operatio vitalis non eſt à me, etiam non eſt in me, quia eſt de ratione eius, vt ſit actio immanens, ſaltem in actibus cognoſcendi, & amandi. Vnde cogitari non poteſt, nec mente concipi, vt quis videat, & nihilominus actum videndi non efficiat, nec in ſe il-

Suadetur 2.

Tertiò.

D lum recipiat: eadémque ratione non poſſum ego ipſe eſſe, qui intelligo, niſi actum intelligendi ego ipſe efficiam, vel recipiam. At verò actus intelligendi non poteſt eſſe in me, vel à me ratione materiæ, vt iam eſt notum ex dictis: ergo debet eſſe ratione formæ; ergo principium intelligendi in me neceſſariò debet eſſe forma mea. Tum denique, quia iſtæ operationes habent in homine euidentem connexionem; nam ex operationibus ſenſuum, & phantaſiæ generatur aliquo modo intellectiua cognitio, & ab illa peculiari ratione pendet, vt experientia docet, quia in pueritia, vel amentia ex defectu, vel læſione phantaſiæ vſus rationis impeditur: ergo ſignum eſt vtramque operationem ab intrinſeca, & vera forma proficiſci. Vnde alij Philoſophi conſiderantes hanc de-

Quartò.

E pendentiam in alium extremum errorem inciderunt, dicentes animam rationalem eſſe formam corpoream, vt ſuprà viſum eſt; ſed decepti ſunt, nam ſubſtantia talium operationum oſtendit principium earum eſſe ſubſtantiam incorpoream; modus autem exercendi illas in corpore cum tali dependentia ab illo, demonſtrat veram vnionem ſubſtantialem animæ cum corpore. Nã ſi principium illud eſſet ſubſtantia ſpiritualis omnino ſeparata ſubſtantialiter à corpore, non eſſet cur à corpore in intelligendo penderet, imò intelligeret modo angelico, & perfecto, quod

eſt ab anima coniuncta alienum. Denique hoc idem confirmant opera liberi arbitrij, quæ ſunt ab eodem principio intelligendi noſtro,& conſtat eſſe opera ipſius hominis,& illi imputari,vt ſuprà explicando loca Scripturæ ponderauimus.

Probatur 3. & à priori quodammodo idem aſſertionis membrum.

10. Tertiò principaliter oſtenditur eadem veritas quodammodo à priori, quantum materia patitur; iungendo ſimul oſtenſionem ex effectibus, quia neceſſe eſt hominem conſtitui in ſubſtantiali eſſentia hominis per aliquam ſubſtantialem formam ipſi propriam, & à formis brutorum diſtinctá, quæ poteſt dici forma ſpecifica hominis, ſiue cum illa ſint aliæ genericæ,ſiue non ſint,hoc enim ad præſens punctum nihil refert. Supponimus autem hominem eſſe ſubſtantialiter cõpoſitum ex materia,& forma ſubſtantiali,quod nõ eſt minus euidens in homine, quàm in cæteris animantibus. Nam ex illorum generatione,& corruptione compoſitionem huiuſmodi in eis colligimus,in hoc autem, *Vnus eſt interitus hominis,& iumentorum, & æqua vtriuſque conditio*, vt dicitur *Eccleſ.*3. Conſtituitur ergo homo eſſentialiter ex materia,& forma. Vnde cùm eſſentia hominis diuerſæ ſpeciei ſit, ab eſſentiis, ſeu naturis brutorum neceſſe eſt ſubſtantiali formâ ab eis diſtingui,quia in materia omnes conueniunt, & actus eſt qui diſtinguit. Non fit autem ſubſtantialis diſtinctio per ſola accidentia, vt ex philoſophia notum eſt; fit ergo per ſubſtantialem formam, vnde conſequenter infertur, formam illam ſubſtantialem, quæ diſtinguit eſſentialiter hominem à brutis, eſſe diſtinctæ ſpeciei à propriis formis brutorum, alioqui non conſtitueret in homine naturam,& eſſentiam diuerſæ ſpeciei. Quocirca cùm homo in multis prædicatis genericis, cum brutis conueniat, ſcilicet in ratione ſubſtantiæ compoſitæ viuentis, & ſentientis; & in rationali differat,neceſſe eſt, vt forma conſtituens hominem in illo vltimo gradu,in quo à brutis diſtinguitur, ſit diſtinctæ ſpeciei ab omnibus formis brutorũ.

Suppoſitio pro hac probatione, hominem conſtitui ſubſtantialiter ex forma eaque ſpecie diſtincta à brut.

Adducitur iam probatio bipartita.

Prima pars.

11. De hac ergo forma propria hominis inquiro, an ſit ipſummet intelligendi principium: vel alia forma. Si primum dicatur, habemus intentum; quia ſi principium intelligendi eſt vera forma hominis,ipſum eſt vera anima rationalis; & conſequenter hæc anima ſpiritualis eſt, & immortalis, & illa ipſa dicitur eſſe ſubſtantialis forma hominem eſſentialiter conſtituens, quod probare intendimus.

Secunda pars.

Si autem illa forma non eſt ipſum intelligendi principium, anima propria conſtituens hominem in ſpecie diſtincta à cæteris animantibus, non erit rationalis, ſed intra purum gradum ſenſitiuum contenta. Quia non eſt dare medium inter gradum ſenſitiuum perfectum in ſuo ordine, & rationalem; ideoque ſi illa anima non eſt rationalis,neceſſariò fatendum eſt, gradũ ſenſitiuum non excedere. Hinc autem ſequuntur abſurda, & impoſſibilia iam inſinuata.

Primum incommodum ex hac ſecunda parte inſurgens.

Vnum eſt, quòd homo eſſentialiter erit brutum quoddam irrationale,quia per formam irrationalem, id eſt, pure ſenſitiuam conſtituetur phyſicè; & conſequenter metaphyſicè non poterit conſtitui per differentiam,*rationale*, quia talis differentia à forma phyſica rationali ſumitur, quæ non eſt niſi anima rationalis, & non purè ſenſitiua: non erit ergo homo eſſentialiter animal rationale, prout communi omnium ſapientum conſenſu definitur; erit ergo brutum.

Secundũ incommodum.

Aliud inconueniens eſt, quia non erit homo, qui intelligit, diſcurrit, & alia propria opera rationis facit. Sequela eſt euidens,quia ſi non eſt animal rationale, quomodo ratiocinabitur? Item quia ſi principium intelli- A gendi non conſtituit hominem formaliter in eſſe hominis, erit ſubſtantia quædam ſeparata, & integrum ſuppoſitum, ac perſona diſtincta ab homine eſſentialiter, ac perſonaliter: ac proinde ex homine,& illo principio non fiet vna ſubſtantia, nec aliquod per ſe vnum, ſed ſolum erit aggregatum duarum perſonarum accidentaliter vnitarum, ſeu coniunctarum. Ideoque illa ſubſtantia ſeparata erit intelligens, vel diſcurrens; non homo. Nam inter ſuppoſita non eſt communicatio actionum, præſertim vitalium, quando & naturæ ſunt diſtinctæ, & principia proxima operandi ſunt in vno ſuppoſito, & non in alio.

Tertium incommodum.

Tertium inconueniens eſt, quia homo non erit B liberi arbitrij, quia non operatur liberè, niſi qui intelligit, & diſcurrit, ac diſcurrit inter ea, quæ velle, aut nolle,aut inter ea eligere poteſt. Vnde conſequenter nec benè agere,nec peccare homini imputabitur, quod etiam in ratione naturali abſurdiſſimum eſt.

Euaſio Auerrois.

12. Ad hæc autem reſponderet Auerroes,quamuis principium intelligendi nõ ſit vera forma hominis,nihilominus hominem per ſuam formam ſubſtantialem cõſtitui in quodam rationalitatis gradu,in quo excedit omnia bruta,quíque ſatis eſt,vt rationalis dicatur, & definiatur. Nam homo per ſuam animam eſt capax cogitatiuæ potentiæ,quã Ariſtoteles intellectum paſſibilem appellauit.Vnde capax eſt intelligentiæ,& alicuius diſcurſus,& C rationis,non quidem per ſe ſolam,aut ex vi ſolius animæ humanæ, ſed per influxum quendam, & participationem à principio intelligendi ſubſtantialiter quidem diſtincto,ac ſeparato;accidentaliter autem coniuncto,& aſſiſtente, ac mouente,& dirigente cogitatiuam hominis facultatem,vt ratiocinari ſuo modo valeat. Vnde in hoc dicit hominem ſuperare bruta,quòd per propriam animã eſt aliquo modo capax ratiocinationis, & coniũctionis ad ſuperius principium intelligendi, ſaltem vt motorem, & directorem, quam capacitatẽ bruta non habent. Sed hæc euaſio fruſtrà conficta eſt, quia nec difficultatem expedit, neque id, quod dicit, mente ſatis concipi poteſt. Suppono enim in primis cogitatiuam hominis ſecundùm D Auerroem eſſe potentiam materialem, & organicam, vt eſt clarum, quia illum facit corruptibilem, & dicit eſſe facultatem eiuſdem animæ corporeæ,& corruptibilis.

Arguitur contra Auerroem.

13. Hoc ergo poſito interrogo an omnes actus intelligendi res tam corporeas, quàm ſpirituales, & tam vniuerſales, quàm particulares, & actus diſcurrendi circa illas, & iudicandi de illis,ſint actus verè eliciti ab ipſa potentia cogitatiua, tanquam à proxima facultate, & ab anima informante, & componente hominem ſubſtantialiter,tanquam à principio principali, & conſequenter ab ipſo homine, tanquam à proprio principio operante,vel non ſunt ab illa potentia eliciti, ſed à ſuperiori principio intelligendi aliquo modo communicati E ipſi cogitatiuæ; vel quidam ex his actibus ſunt eliciti à cogitatiua,& quidam ab intelligentia ſeparata. Nullo autem ex his modis poteſt ſaluari, quòd homo ſit rationalis,& intelligat,ſi principiũ intelligendi non eſt forma eius.Ergo neceſſarium omnino eſt hoc fateri.

Argumenti facti minor trifida.

Oſtenditur prima pars minoris.

Probatur minor quoad primum membrum, quia ſi omnes illi actus à cogitatiua potentia eliciuntur,profectò illa erit verus intellectus, quia habebit pro obiecto ipſum ens, quatenus intelligibile eſt, & per ſe efficiet,ac recipiet omnes actus, quos nos intelligendo, componendo,& ratiocinando elicimus, ratione quorũ,ſeu poteſtate ad illos eliciendos nos rationales

appella

appellamur & ſumus. Denique ex eiſdem acti- bus, maximè quæ ex eorum collectione oſtendimus in ſuperioribus intellectum eſſe potentiam ſpiritualem, & ſubſtantiam, quæ eſt principale principium eorum, eſſe ſpiritualem: ergo ſi omnes illi actus attribuuntur cogitatiuæ, mutato tantùm nomine, intellectus vocatur cogitatiua, & falſum eſt id, quod ſupponebatur cogitatiuam eſſe materialem potentiam; falſum item eſt principium ſubſtantiale talium operationum nõ eſſe intelligendi principium, cùm illi actus verè ſint actus intelligendi, & ratiocinandi. Ac denique falſum eſt principium intelligendi in homine non eſſe formam ſubſtantialem conſtituentem illum in eſſe hominis, quia cogitatiua illa, cui tales actus attribuuntur, vt proximo principio, eſt facultas manans ab illo principio, quod eſt vera forma hominis, vt in reſponſione ſupponitur. Quocirca doctrina Commentatoris nullo modo poteſt illud primum membrum reſponſionis ſuſtinere. Præſertim, quia ſi propria forma, & anima hominis eſt principium omniũ actuum intelligendi, quos in nobis experimur, nihil eſt, quod intelligentia ſeparata nobis præſtare poſſit in munere intelligendi, ratione cuius principium intelligendi noſtrum dici valeat. Quoniam ad ſummum poteſt, aut obiecta nobis applicare, aut ſpecies intentionales in intellectu noſtro efficere, aut (ſi ſub intelligentiæ nomine Deus ipſe comprehendatur) aliquod intellectuale lumen infundere, vel nos ad intelligendum applicare, aut nobiſcum concurrere.

14. *Secunda etiam pars oſtenditur.* Vnde non minùs euidenter probatum relinquitur ſecundum membrum ſuprà in minori ſubſumptum; quia ſi nulli actus intelligendi in nobis ſunt ab illa potentia, quæ cogitatiua appellatur, & in nobis non eſt altior potentia intelligendi, fieri non poteſt, vt per illos actus nos intelligamus, vel ratiocinemur. Quia non poteſt fieri etiam ab ipſo Deo in me intimè exiſtente, vt eodem intellectu, vel actu, quo ipſe intelligit, ego intelligã, vel quòd mihi verè tribuatur, quòd intelligam omnia, quæ ipſe intelligit, ſolùm, quia ipſe eſt intimè in me, cùm ſemper ſit ſuppoſitum à me diſtinctum. Imò licèt Deus naturam humanam ſubſtantialiter in vnam hypoſtaſim ſibi vniat, non poterit per illam intelligere, niſi propriam intelligendi facultatem, propriúmque actum in illa ſuſcipiat, vt in proprio loco oſtenſum eſt. Ergo actus intelligendi elicitus ab intelligentia ſeparata intra me exiſtente, nunquam poteſt ita communicari meæ cogitatiuæ, vt per illum met actum ego fiam intelligẽns actu; ſicut neque per intellectum eius poſſum ego conſtitui formaliter intellectiuus. Nec etiam fingi poteſt, quòd ab illa intelligentia ſeparata fiat in hominis cogitatiua participatio aliqua formalis intellectionis ſuæ, per quam homo ipſe intelligat, vel ratiocinetur: tum quia cogitatiua materialis non eſt capax talis actus, qui ſit vera intellectio, & circa propria obiecta intellectus verſetur: tum etiam, quia non poteſt extrinſecum agens intellectuale imprimere in potentiam hominis cognoſcitiuam ipſum actum cognoſcendi, nec potentia ipſa poteſt ſaltem natutaliter cognoſcere niſi per actum à ſe factum. Si ergo homo de ſe non eſt potens ad intelligendum, non poteſt naturaliter participare intellectionem alterius ſuppoſiti intelligentis per quamlibet extrinſecam, ſeu accidentalem coniunctionem ad ipſum.

15. *Denique* Supereſt tertium membrum diſiunctionis ſuprà poſitæ, quòd quidam actus intelligendi ſint A eliciti ab ipſo homine per potentiam cogitatiuam propriã; alij verò perfectiores ſint illi communicati ab intelligendi principio, quòd ſit intelligentia ſeparata, id eſt, ſuppoſitaliter diſtinctum. *eiuſdem minoris pars tertia ſuadetur.* Et quoad hanc etiam partem facilè impugnatur ſubſumpta minor propoſitio. *Primò.* Tum quia experientia ipſa nos docet, ita nos eſſe, qui diſcurrimus, & qui de quibuſcunque rebus conſideratis iudicamus, ſicut nos ſumus, qui phantaſiamur, vel imaginamur. Itémque non minus eſſe à nobis electio libera, quàm ſenſibilis concupiſcentia, & ſic de cæteris actibus mentis, & voluntatis: ergo fruſtrà, & ſine fundamento contra ipſam experientiam talis diſtinctio fingitur. B *Secundò.* Tum etiam, quia ratio, qua probatum eſt nõ poſſe intelligentiam ſeparatam nobis communicare omnes actus ſuos, ita vt per illos faciat nos actu omnia intelligentes, quæ ipſa intelligit. Eadem probat hoc genus communicationis in nullo actu intelligendi poſſe habere locum, quia & eſt contra rationem actus immanentis, & vitalis, & excedit capacitatem humanæ cogitatiuæ, ſi materialis potentia illa eſſe ſupponatur. *Tertiò.* Tum denique, quia vel homo vt conſtitutus per ſuam formam, & per facultatem cogitandi ab illa forma intrinſecè manantem; quæ in ipſo homine ſit ſuprema, poteſt veros actus intelligendi, & ratiocinandi exercere, vel non poteſt: ſi non poteſt, in nullo actu, & in nulla materia poterit aliquem actum intelligendi habere per coniunctionem extrinſecam ſubſtantiæ intelligentis, vt C probant rationes factæ. Si verò poteſt per propriam formam & intrinſecam facultatem aliquos actus efficere, qui ad intelligentiam verè pertineant: inde colligi poteſt, & debet illam formam eſſe altioris ordinis, & potentiam eſſe vniuerſaliorem, & altiorem, quàm ſit cogitatiua materialis, ac ſubinde illam formam eſſe rationalem, ſimúlque eſſe veram animam informantem.

Supereſt, vt vltimam aſſertionis partem confirmemus, oſtendendo ab Ariſtotele notam, & demonſtratam fuiſſe. 16. *Probatur tandem 3. aſſertionis membrum iuxta D. Thomam.* Hoc autem colligere conatus eſt D. Thom. 2. *contra gentes, cap.* 70. ex eo, quòd ſecundùm Ariſtotelem cælum eſt animatum vera forma intellectuali. Sed hæc probatio in primis aſſumit principium incertũ, nimirum, quid Ariſtoteles de cæli animatione ſenſerit, id D eſt, an propriè, vel largè de animato cælo loquutus fuerit, cùm cælum animatum vocauit. Et ipſemet D. Thomas 1. *p. quæſt.* 76. *art.* 3. poſteriorem ſenſum præfert. Deinde illatio eſt per medium valde extrinſecum, ideoque demonſtrari non poteſt, ſed ad ſummum quadam coniectura, vel ſimilitudine rationis oſtendi. *Alij Ariſtotelis loci referuntur.* Meliùs ergo idem D. Thomas 1. *p. q.* 76. *art.* 1. dixit Ariſtotelem *in lib.* 2. *de Anima* veritatem hanc docuiſſe, & demonſtraſſe. Quod ita eſſe demonſtratur. Nam *lib.* 2. *de Anima, cap.* 1. definit, animam eſſe actum primum eſſentialem tanquam veram formam ſubſtantialem, & ſub illa definitione animam rationalem comprehendit: ergo docuit E illam eſſe veram formam ſubſtantialem. Maior nota eſt ex dictis in principio huius libri, & ex diſcurſu Philoſophi. Nam ad probandum animam eſſe actum primum, præmittit diuiſionem ſubſtantiæ in materiam, formam, & compoſitum. In qua diuiſione forma propriè ſumitur pro altera parte eſſentiali ſubſtantiæ compoſitæ, vt conſtat ex vſu illius diuiſionis. Et inde tandem concludit, animam eſſe ſubſtantiam, & non eſſe compoſitum ipſum, nec corpus, ſeu materiam, ſed eſſe formam ſubſtantialem, vtique propriam, &

dantem eſſe rei, vt cauſam formalem eius. Vnde idem Ariſtoteles 5. *Metaphyſic. cap.*8. dicit vno modo ſubſtantiam appellari, *quod cauſa eſt ipſius eſſe, vt eſt in animali anima.* Minor autem, id eſt, ſub eam definitionem animam rationalem comprehendiſſe, patet, tum quia in principio capitis primi proponit dicere, *quid ſit anima, & quænam ſit eius communis maximè ratio.* Et poſtea *text.* 7. & 8. concludit definitionem illam eſſe maximè vniuerſalem, & omni animæ conuenire. Tum etiam, quia *cap.*2. ſub ſecunda definitione animæ, etiam illam comprehendit, quæ eſt principium intelligendi; vt ex verbis eiuſdem definitionis manifeſtum eſt: dicit enim animam eſſe, *quo primò viuimus, mouemur, & intelligimus.* At verò ibi eodem modo loquitur de anima, quo in primo capite, nam vnam definitionem per aliam demonſtrat. Et in eo principio præcipuè fundatur, quod idem eſt principium formale, & eſſentiale eſſendi cuiuſcunque compoſiti, quod eſt illi principium operandi: ergo clarè ſentit animam, quæ eſt principium intelligendi in homine eſſe illi principium formale eſſendi, quod eſt eſſe ſubſtantialem formam. Et ideo in priori capite *text.* 7. manifeſtum eſſe dicit, ex anima, & corpore in vniuerſum, vnum per ſe fieri. Vnde in *cap.*3. inter potentias animæ, ſicut numerat ſenſitiuum, ita ponit intellectiuum, & adiungit, *vnam eſſe animæ rationem perinde, ac formæ.* Similia habet *cap.* 4. & ſæpius id repetit. Et ex eodem principio dixerat *lib.* 1. *text.* 64. propriùs dici, *non animam, ſed hominem per animam diſcere, & ratiocinari.* Et *lib.* 1. *Ethicorum*, *cap.* 7. proprium opus hominis dicit eſſe ſecundùm rationem viuere, & ideo in opere rationis felicitatem hominis ponit, & illam dicit eſſe operationem animæ perfectiſſimam: eadem ergo eſt felicitas, & operatio hominis, & animæ, quod eſſe non poſſet, niſi id, quo ratiocinatur homo, ipſius eſſet forma, eum eſſentialiter conſtituens animatum, non eſſe ſimplex animatum vtique per veram formam informantem, nam impropriè cælum, licèt ſit corpus ſimplex, animatum alibi appellat; ergo ſignum eſt in illis libris loqui de propria anima informante, ſub qua rationalem comprehendit. Denique *lib.* 12. *Metaph.cap.* 3. *text.* 16. de propria forma loquitur, cùm dicit, *Simul cum ſuo compoſito incipere*, & nihilominus *in text.*18. dicit conſiderandum eſſe, an poſtea aliquid permaneat: *nam in aliqua*, inquit, *nihil prohibet*, *licèt non in omni*, *ſed in mente ipſa.* Ergo ſupponit mentem, ſeu principium intelligendi hominis eſſe veram formam, & propterea non niſi cum ipſo homine incipere, licèt poſtea manere poſſit, quia venit de foris: vt *lib.*2. *de generat. animal. cap.* 3. dixerat, vbi etiam inter animas, intellectiuam numerat, ad quam dicit potentiam priùs eſſe in potentia, & per illam poſtea in actum reduci. Fateor quidem aliqua ex his locis per alia nonnulla verba eiuſdem Philoſophi obſcuriora reddi, patíque calumniam, aut euaſionem, vel reſponſionem aliquam; nihilominus tamen faciunt valde probabilem fidem, vt reſpondendo ad fundamenta contraria magis declarabitur.

Iudicium authoris de locis Ariſtotel. hic & in n.2. allatis.

17\. Ad fundamentum ergo contrarij erroris, nego eſſe repugnantiam inter hæc duo, nimirum eſſe ſubſtantiam ſpiritualem, & eſſe formam corporis. Nam licèt non omnis ſubſtantia ſpiritualis poſſit eſſe vera corporis forma; nihilominus aliquam eſſe talem formam non repugnat. Diſtinguenda eſt enim duplex ſubſtantia ſpiritualis, vna eſt omnino completa, & abſoluta in propria eſſentia, & ratione ſubſiſtendi, & hæc non poteſt eſſe forma corporis, nec cum alia ſubſtantia ad vnam completam eſſentiam ſubſtantialem componendam vniri; quia quod in genere ſubſtantiæ completum eſt, non poteſt ampliùs compleri. Alia verò eſſe poteſt ſubſtãtia ſpiritualis incompleta in genere ſubſtantiæ, & non omnino abſoluta tranſcendentaliter, ſed includens in ſua eſſentia tranſcendentalem habitudinem ad corpus; quia in hoc nulla cogitari poteſt repugnantia, & talis actus ſpiritualis, poteſt eſſe vera corporis forma. Et ita ad primam probationem, ſeu inductionem ab Angelis ſumptam negatur conſequentia; quia intelligentiæ angelicæ ſunt completæ ſubſtantiæ, vt in *lib.*1. *primi tractatus cap.*6. diximus; anima verò eſt incompleta cùm ſuapte natura ſit ordinata ad totius hominis conſtitutionem, vnde, & ſubſiſtentiam habet tantummodo partialem, ideóque indiget comparte alia, videlicet, materia, vt in ſubſiſtente completo operationes ſuas exerceat, quod D. Thomas attigit 1. *p. quæſt.*75. *art.*7. in corpore quidem obſcuriùs, clariùs verò in reſponſione ad 3. Atque ex hoc ex diſcrimine obiter excluditur opinio Aureoli *in* 2. *diſt.*8. *quæſt. vnica art.*2. quam etiam refellit Capreol. *in diſt.*3. *quæſt.*1. ad argumenta contra tertiam concluſionem, non eſſe impoſſibile Angelum formam eſſe materiæ. Sed D. Thomas 1. *p. quæſt.* 51. *art.*1. Scot. *quodlibet.*9. Capreol. *ſupra*, & alij communiter contrarium docent, quia cùm natura angelica ſit in ſuo eſſe completa, contra rationem talis completionis erit, ſi fiat pars formalis alterius naturæ, ſed de hoc puncto latiùs in proprio loco.

Ad fundamentum in n 3. adductũ ex variis indiciis. Concinit author in diſp 34. Metaph. ſect.5. à n.30.

Ad primum indicium.

Angelos non poſſe materiam informare.

Vide lib.1. de Angel. cap. 6.

Ad ſecundum negatur aſſumptum. Nam anima rationalis præterquam quòd indiget corpore ad operationes materiales, non paucas, quæ ab illa etiam quatenus rationalis dimanant, cuiuſmodi ſunt riſus, fletus, loquutio, ac ſimiles, ad ipſas quoque intelligendi, ac volendi actiones indiget corpore, non quidem vt ſubiecto, aut organo, ſed vt medio quodam ad recipiendas ſpecies. Et hinc ſoluitur etiam obiectio quorundam, quòd anima noſtra non det eſſe rationale corpori, cùm nec corpus ratiocinetur, nec homo per corpus, ac proinde vt rationalis eſt, non eſt forma corporis. Reſpondendum enim eſt, formam non dare eſſe materiæ, ſed compoſito, nimirum homini, qui eſſentialiter rationalis eſt; materiæ verò eatenus dicitur dare eſſe, quatenus illam in ſuo eſſe conſeruat. Neque eſt neceſſarium, vt homo ratiocinetur per corpus, ſed ſatis eſt, vt corpus modo aliquo deſeruiat ratiocinationi. 18.

Ad ſecundũ indicium in eodem n.3.

Ad tertium dic proportionem illam non in ratione entitatis, ſed in ratione actus, & potentiæ requirendam eſſe; proportio ergo actus informãtis, & potentiæ receptiuæ in hoc conſiſtit, vt ſint aptæ ad conſtituendum vnum, poſſintque rectè conuenire ad eundem finem, ſic autem ſe habet anima noſtra, ac materia; quare licèt anima ſpiritualis ſit, atque intellectiua, indiget tamen ſenſibus, quos habet in corpore, & ideo ex tali corpore, & anima ipſa optimè fit vnum compoſitum potens intelligere, ſentire, aliaque vitæ opera exercere. Non tamen poteſt negari eſſe valde mirabile, res adeò diſtantes, vt corpus, & ſpiritum tanto fœdere coniungi, vt vnam naturam componant, in eundémque finem operandi conſpirent, nec ob id ſpiritus de perfectione propria quicquam amittat, ſed potiùs perficiatur. Mira 19.

Ad 3. ibid.

Vide Nazianz. orat. 42. & ex philoſoph. Triſmegiſt. in Aſclepio. cap.3. & alios apud

Bonuer. tomo 1. demonſtr. 1. art. 2. §. eia

Vide Conimbric. lib. 2. de cælo cap. 1. q. 2. art. 2.

Accidens ſpirituale cur nequeat inhærere materiæ.

Mirabilis, inquam, res eſt, & ideo multis Philoſophis ignota, diuinæ tamen ſapientiæ poſſibilis. Eſtque naturæ rerum maximè congruum, vt inter res ſpirituales tantùm, & corporales tantùm extet vna media, quæ vtramque contineat. De quo argumento luculenter Nazianz. *orat.*42. & alij non rarò. Si verò quiſpiam roget, cur repugnet formæ accidentali ſpirituali vniri materiæ, non autem ſubſtantiali, plana eſt ratio, quòd accidens à ſubiecto dependeat, ac proinde, ſi hoc materiale ſit, non poterit accidens ab illo materialiter cauſatum non eſſe materiale, vt dixi *tom.*1. *in* 3. *partem, diſp.*31. *ſect.*5. §. *hac tamen*, quod de forma ſubſtantiali ſpirituali, qualis eſt rationalis, minimè procedit, cùm à corpore nullatenus cauſetur.

20. *Ad 4. ibid.* Quarti argumenti minor propoſitio neganda eſt. Ad probationem dicendum ita eſſe animam humanam propter ſuam operationem ſpiritualem, vt etiam ſit propter alias materiales, quanuis minùs præcipuè, vt ex reſponſione ad ſecundum intelligi poteſt, ac declaratur ampliùs: nam ſicut anima rationalis eſſentialiter continet gradum vegetantis, ac ſentientis formæ, vt *capite tertio* viſum eſt, ita quoque neceſſariò, quanuis minùs præcipuè, oportuit illam eſſe propter operationes iis gradibus reſpondentes, ac proinde naturali appetitu inclinari ad materiam per cuius organa illas poſſet exercere. Et quanuis ob hanc neceſſariam coniunctionem ad materiam minus abſtractum intelligendi modum anima ſortiatur, quàm ſi ſeparata eſſet à materia, aliunde tamen iuuatur potiùs à corpore, cùm mediis ſenſibus ſpecies ad intelligendum comparet per viam propriæ inuentionis, ac magis de ſuo, vt ita dicam, ſeparata verò quaſi per viam doctrinæ eas accipiat purè paſſiuè ſe habendo. Vnde mirum non eſt, ſi ad corpus naturaliter inclinetur, attenta etiam præcipua ipſius intelligendi operatione; quid verò de eiuſdem animæ appetitu in ſeparationis ſtatu ſentiendum, lib. vltimo dicetur.

21. *Ad 5. ibid.* Ad quintum neganda eſt ſequela, ſiue maior propoſitio, cuius probatio attingit vulgarem difficultatem de ſtatu ſeparationis animæ, an ſit illi violentus, ac naturaliter appetat vniri corpori, quæ in lib. vltimo opportuniùs occurret, videríque etiam poterunt quæ *diſput.*35. *Metaph. ſect.*2. *à num.*6. dicta ſunt. Nunc reſpondeo ad argumentum, animam ſemel ſeparatam ſemper manſuram in eo ſtatu naturaliter loquendo cùm non poſſit redire ad corpus, permanſuram, quia tamen illa non ſolùm eſt id, quo aliud eſt, ſed etiam id, quod eſt, cùm ſit ſubſiſtens, ideo non tantùm habet pro fine informare, ſed etiam eſſe atque intelligere; quia ergo ſeparara à corpore intelligeret, non fruſtraretur vndique ſuo fine, ſed ex parte tantùm, quia de facto in perpetuum maneret abſque munere informandi, niſi diuina ſapientia, & virtute prouiſum eſſet de reunione in generali reſurrectione, quæ hac via procedendo naturali etiam lumine coniici poſſet aliqualiter. Fatemur tamen animam ſeparatam ratione aliqua pati violentiam contra naturalem inclinationem ad vnionem cum corpore. Illud verò effatum, *Nullum violentum perpetuum*, iuxta Caietanum procedit, quando naturalis via patet ad violentiam remouendam, quæ interpretatio petitione principij laborare videtur. Ideo dici poteſt violentum dupliciter dici, aut propter contrarietatem, aut propter ſolam priuationem, vnde duplex ſtatus violentus conſurgit, primus quā- A do ſolùm aufertur à re, quod illi ex natura ſua debetur, vt ſtatus cæcitatis, in quo nihil ponitur contra naturam, ſed aufertur, quod ſecundum naturam debebatur, nimirum viſus. Secundus ſtatus eſt quando aufertur, quod debitum eſt, & ponitur, quod eſt contra naturam, vt cùm aqua calefit; aufertur enim ab ea debitum frigus, & ponitur contrarius calor: quando ergo ſtatus eſt ſecundo modo violentus, non eſt perpetuus, quia inter contraria neceſſariò ſequitur pugna, atque adeò ſtatus illius deturbatio; quando verò eſt primo modo, perpetuus eſſe poteſt, cùm à priuatione ad habitum non detur naturalis regreſſus; atque ita ſe haberet ſtatus animæ ſeparatæ, in quo non haberet anima contrarium repugnans B illi, ſed careret tantùm perfectione debita, quæ eſt informatio.

Traclatu 2. de voluntario diſp. 2. ſect. 1. quid violentum ſit exponitur.

22. *Ad 6. ibid.* Ad ſextum prima conſequentia, ex qua ſecunda, & tertia pendent, falſa eſt. Quod verò in eius probationem affertur, materiale ſcilicet accidens vim non habere, vt ſpiritum corpori vniat, & quodammodo alliget, ſunt qui reſpondeant, non habere quidem vim ad vniendam animam ſecundùm gradum rationalitatis, bene tamen ſecundùm gradus aliàs vegetantis, & ſentientis, hoc tamen ſuſtineri non poteſt, iuxta ſuperiùs dicta. Nam vnio inter animam, & corpus realis eſt, ac phyſica, illa verò gradnum diſtinctio ſolùm metaphyſica, ac per conceptus noſtros inadæquatos; aut ergo materiale accidens nullo modo vnit C animam corpori, quod eſt contra reſpondentes, ac veritatem ipſam, aut vnit eam ſecundùm totam ſuam realitatem, quæ indiuiſibilis eſt, & ſpiritualis, quod intendimus. Negandum ergo accidentia materialia prædictam vim vniendi non habere, ſiue ſermo ſit de accidentibus materiæ inhærentibus, ſiue de inhærentibus ipſi generanti, hoc ſolo diſcrimine, quòd priora vniant in genere cauſæ materialis, poſteriora verò in genere efficientis, vt patet ex iis, quæ *diſput.*13. *Metaph. ſect.*9. *à num.*5. *& diſput.*18. *ſect.*2. *num.*20. dicta ſunt. Nec mirum ſi tantam vim habeant, cùm principales cauſæ ſint ſubſtantiæ, nimirum materia, & generans; atque vnio ipſa non ita purè ſpiritualis, quin materiam reſpiciat eſſentialiter, D extenſionémque habeat ex parte illius.

Concinit etiã Fonſeca 2. Metaph. c. 1. q. 2. ſect. 6. Ad tertium Conimbr. 2. de Anima q. 6. ar. 2. concl. 2.

INTERMISSI OPERIS RATIO, eiúſque ſupplementum ex eodem Authore.

Hoc detinebatur ſtudio immortalis animi aſsiduus indagator & aſſertor P. Franciſcus Soarius, dum per ſacræ paginæ oracula, pérque ſacrorum Patrum ſcripta, ac naturalis rationis argumenta, in id vnum enixè incumberet. Deerat certè ad indubitatam veritatem E *vndique ſtipandam, ipſe eius intuitus, deerat experientia: ergo ſecreto à mortalitate corporis animo, atque ad beatam illam (vt minimè credimus formidoloſè) viſionem euocatus, ipſa ſui diſſolutione expertus, apertóque intuitu contemplatus eſt, certius certo fuiſſe, quod dudũ de immortalitate, & animo ipſo, & calamo verſaſſet.*

Has ergo de Anima poſteriores curas, & ſi necdum primi libri argumentum expleuerint, quod vniuerſa complecteretur, quæ ad ipſius animæ

De 1. author infrà cap. 12. n. 17. & diſp. 34.

Metaph. ſect.5.à n. 30.& noſtrates Con. lib.8. de Anima c.1.q. 2. De 2.iidem Conimbric. in q.5. & Fonſ.5.Metaph.c.28. q.16. De 3.item Conimb. q. 3.& nonnihil idem Soar.lib.3. de opere ſex dier.c.7. latiſſimè Bouer.t.1. demonſt.2. De 4. Coni. ſuprà q.7.& Bouer. in art. 5.In his verò citatis authoribus pleroſque alios antiquiores inuenies.

animæ naturam attinerent (diſputandum enim A *ſupererat primò de Animarum ſubſiſtentia in corpore; ſecundò de earum inter ſe æquali, vel inæquali perfectione; tertiò de origine, an ne per traducem, vt aiunt, vel per creationem potiùs fiant, ídque ante corpora, vel tunc primò cùm à generante perfectè diſponuntur; quartò denique num pro hominum numero multiplicentur, vel potiùs in alia, atque alia corpora demigrent.) Hoc, inquam, inchoatum opus, ex iis commentationibus, quas Soarius iuuenis quidem ætate, ſed iam doctrina longæuus auditoribus propinauerat, complendum cenſuimus,* B *tum vt tantam inuidæ mortis iniuriam vindicaremus, lectórque haberet, vnde deſiderium mitigaret; tum etiam, quia prædicti commentarij per ſe digniſsimi ſunt qui lucem aſpiciant, cùm ipſius Soarij ingenium, methodúmque quam in aliis ſeruat libris multùm ſpirent, ac cum inchoato opere valdè cohæreant: tum denique quòd ea erat Soario mens, quam hauſimus ex ore, vt in Metaphyſico opere, atque tractatione de anima, tanquam in penu reponeret, quæ ludi magiſtri depromerent, ſuíſque auditoribus multo ſine labore exponerent. Neque verò à munere Theologi Doctoris alienum exiſtimes, ſi ad philoſophicas de anima quæſtiones demittatur, cùm iiſdem* C *prorſus S. Thomas primam ſuæ ſummæ partem compleuerit, adeò vt nec vegetantis animæ, aut verò ſentientis, nedum intelligentis affectionibus diſcutiendis pepercerit, optima ſcilicet ratione, quam ab ipſo Soario in huiuſce inchoati operis præludio diſcas; quo etiam fiet obiter, vt tandem aliquando intelligas, vix credi poſſe quale, ac quantum iam inde, in natura rerum perſcrutanda acumen ingenij author oſtenderit, quámque ſplendidè inſtructus inter opinantium varietates diſcreuerit; niſi fortè (quod rei ipſius prudentes æſtimatores ſubodorantur) delapſa è cælo luce, à Patre luminum perfuſus fuerit. Sed hæc ídque genus plurima euulganda remit-* D *timus iis, qui de tanti viri dotibus, ac vitæ rationibus latiùs dicent. Quòd verò ſubiectæ antiquioris lecturæ inſcriptionē* Diſputationum, *&* Quæſtionum *nominibus à Soario appoſit, in libros & capita verterimus, boni conſulat lector.; inchoatum nimirum opus hac poſteriore forma inſcriptum, æquum fuit atque omnino neceſſarium ſtylo vnigenio de cætero vt proſequeremur. Quapropter ſi in libris de Angelis, aut alio fortaſſe opere poſthumo Soarij, hunc de anima tractatum* Diſputationum, *&* Quæſtionum, *titulo citatum legas, typographorum feſtinationi deputandum erit.* E

CAPVT XIII.

Vtrùm ſola anima rationalis ſit indiuiſibilis, an etiam ſenſitiua, & vegetatiua.

1. *Prima aſſertio pro anima rationali fidei proxima.*

HÆc quæſtio pertinet maximè ad explicationem trium animarum, illarúmque ſubſtantiæ; circa quam rem ſit prima concluſio. Anima hominis eſt indiuiſibilis. Hæc ſequitur euidenter ex dictis *cap.9.* cùm anima humana ſpiritualis ſit. Vnde concluſio ſi non de fide eſt, certè fidei proxima, vt docet D. Auguſt. contra epiſtolam fundamenti *cap.16. & 19. & epiſtola 22. tomo 2. lib.10. de Trinitate, cap.7. tomo 3. & lib. de quantitate animæ,* Chryſoſt. *homil. 5. de incomprehenſibili Dei natura, tomo 5.* Gregor. Niſſenus 2. *de Anima, cap.2.* Tertull. *lib.2. de Anima.* S. Thom. 1. *p. quæſt.76. art.8.* latiùs 2. *contra gentes, cap. 72.* & de ſpiritualibus creaturis *art. 4. quæſt. de Anima, art.11.* Conſentiunt Theologi omnes *in 1. diſt. 8. & in 2. diſt.6.* Itaque etſi non eſt expreſsè definita, eſt tamen fidei proxima, quia ferè euidenter ſequitur ex definitionibus fidei, ſi enim eſt omninò ſpiritualis, debet eſſe indiuiſibilis, diuiſio enim prouenit ab aliqua materialitate. Item ſi eſſet diuiſibilis, eſſet pars in parte, &c. ergo abſciſſa manu abſcinderetur pars animæ; vel ergo ea pars corrumpitur, vel manet. Primum apertè eſt contra fidem, anima enim rationalis eſt omnino immortalis, ac ferè etiam ſecundum. Nam vbi quæſo gentium, manet ea pars. Præterea habétne illa intellectum, an non? habere enim non poteſt, aliàs intellectus quoque eſſet diuiſibilis, duóque intellectus partiales in anima darentur, manere autem ſine intellectu multo eſt abſurdius: ergo, &c. Imò Durand. *in primo, diſt.8. q.3.* eadem fide credendum putat, animam rationalem eſſe indiuiſibilem, qua credimus eſſe ſpiritualem, & immortalem.

2. *Secunda aſſertio pro anima veget. negans. Qui ei aduerſentur.*

Secunda concluſio. Animæ tantùm vegetabiles extenſæ ſunt, ac diuiſibiles. Quidam huic concluſioni refragantur, aſſerentes animas etiam plantarum eſſe indiuiſibiles, vt Nemeſius *lib. de natura hominis, cap.2.* Marſil. Ficinus *lib.1.6. & 8. de Theologia Platonis*, & tribuit Platoni, Amonio, Plotino, & Porphyrio. Idem tenet Thianenſis 2. *de Anima, text. 22.* Pompanatius quoque *lib.1. de nutriente, & nutrito, cap. 10.* dicit eſſe rationalem opinionem, citās pro ea Hugonem Senenſem, & Auguſtinum *lib. de immortalitate animæ, cap. vltimo.*

Probatur primò aſſertio refutando aduerſarios.

Hæc tamen ſententia nullum habet pro ſe fundamentum, niſi quod ſumi poteſt ex modo augmenti viuentium, & ex termino, quem in quantitate habent: ſed vtrumque ſolutum eſt à nobis. Primum *in 1. de generatione*, vbi diximus ad augmentum vitale non eſſe neceſſariam indiuiſibilitatem animæ. Secundum verò 2. *Phyſicorum*, vbi oſtendimus vegetabilia habere terminum, etiamſi habeant animas diuiſibiles: atque hæc eſt ſufficiens probatio concluſionis; præſertim, quia, vt diximus, oppoſita ſententia nullum præterea habet fundamentum. Deinde concluſio patet experientia certiſſima; diuiditur enim vitis, & vtraque pars diuiſa viuit, & nutritur poſtea: ergo pars animæ rem an ſit in partibus diuiſis. Vnde Ariſt. *lib.2. de Anima, c.2. text.20. & lib. de iuuentute & ſenect. c.1.* ait plantarum animam, & quorundam etiam animalium actu quidem vnam eſſe, poteſtate verò plures, vtpote quia ſecta viuunt. Denique vegetabiles formæ parum excedunt perfectionem formarum non viuentium, ac ſunt nimis materiales; indiuiſibilitas autem multam arguit immaterialitatem: ergo, &c.

Probatur 2 ratione.

3. *Animas brutorum omnes indiuiſibiles ponunt aliqui.*

Reducitur igitur quæſtio ad animas ſenſitiuas tantummodo, de quibus nonnulli aſſerunt omnes eſſe indiuiſibiles, vt citati authores, & D. Auguſt. *lib. de quantitate animæ, cap.31.* vbi miratur maximè, quòd animātis cuiuſdam imperfecti, quælibet pars diuiſa viueret, ac ſentiret, conatúrque

túrque explicare illius animam non fuiſſe diuiſam; ſed quoniam adducta experientia rem concludit. Sit tertia concluſio. Animalia imperfecta (annuloſa vocant) habent animas diuiſibiles, & extenſas. Probatur propugnando ipſam experientiam, quòd vtraque talis animantis pars diuiſa viuat: quidam ergo occurrunt illam tantùm viuere, in qua remanet caput, aliam verò partem videri viuere propter vitales ſpiritus, qui in ea ſaliunt, & cauſant motum. Sed contra hanc fugam experientia etiam militat, ſcribit enim D. Auguſtinus ſuprà, ob longum, ac multipedem vermiculum diuiſum tam velociter, ac expeditè ſecundum vtramque partem ſeſe mouiſſe, ac ſi duo integra eſſent animalia, ſtylóque puncta contorſiſſe ſe ad doloris locum, & ſubdit, *Tentauimus, quatenus id valeret, atque vermiculum, imò iam vermiculos in multas partes concidimus, itaque omnes mouebantur, vt niſi à nobis factum illud eſſet, & comparerent vulnera recentia, totidem illos ſeorſim natos, ac ſibi quemque vixiſſe crederemus:* nulla ergo ratione negari poteſt, vtramque, vel alteram partem viuere, cùm motum ſuum efficiat. Eandem experientiam adhibet Ariſtoteles, qui concluſionem poſitam tuetur *primo de Anima, text.67. 93. & 94. & lib.2. text.* 20. de longitudine, & breuitate vitæ *cap.* 3. de iuuentute, & ſenectute *cap.*1.

Tertia aſſertio pro anima imperfectorum animalium. Probatur experientia.

Effugium 1. excluditur.

Ariſto. ſtat pro aſſert.

4\. Alij occurrunt, vtramque partem viuere, non propter diuiſionem, ſed corruptionem potiùs præexiſtentis animæ, & introductionem duarum animarum in partibus diuiſis. At quo quæſo modo potuerunt per ſolam diuiſionem duæ animæ tam citò produci? Item quæ introductæ denuò dicuntur, vel alterius ſunt ſpeciei cum præexiſtente, vel eiuſdem, alterius eſſe obſtat experientia; habent ſiquidem eoſdem motus, & organizationem eandem, tantúmque differunt in magnitudine, quæ ſpeciem non variat. Deinde non facile eſt oſtendere quódnam agens materiam ad noui animalis generationem diſponat. Si verò dicantur eiuſdem: ergo ex corruptione indiuidui vnius ſequitur alterius generatio ſpeciei eiuſdem, quod eſt impoſſibile. Ad hæc, ſi animal diuiſum corrumpitur, quia organa deſtruuntur debita ad illius conſeruationem, certè non poterit introduci noua illius ſpeciei anima.

Effugium 2. variè expugnatur.

5\. Alij tandem reſpondent vtramque partem viuere eadem anima, ſed incredibile eſt formam adeò imperfectam informare materias loco diſtinctas, ac nullo modo vnitas. Item ſi anima illa vna eſſet, operationes vnius partis impedirent alterius operationes, & vehemens dolor vnius debilitaret alteram; hoc autem conſtat non contingere; nulla ergo via poteſt effugi adducta experientia, atque adeò illa ſola reddit concluſionem in philoſophia certam. Accedit etiam, quòd imperfectio, & materialitas prædictarum formarum abundè oſtendit illas non ſuperare adeò perfectionem aliarum materialium, vt ferè ſpirituales, & omnino immateriales, vtpote indiuiſibiles exiſtimari debeant.

Effugium 3. multipliciter quoque eliditur.

6\. Reſtat ergo quæſtio de animantibus perfectis, vt equo, leone, & ſimilibus, quæ perfectam organizationem & integritatem omnium ſenſuum poſſident, diſtinctionémque membrorum principalium, prout in homine reperiuntur, nempe cerebri, cordis, &c. Ac de his multi aſſerunt habere etiam animas extẽſas, & diuiſibiles. Ita Scotus *in* 4. *diſt.*44. *quæſt.*1. *art.*1. Durand. *in* 1. *diſt.*8. 2.*p. diſtinctionis, quæſt.*3 *num.*10. Capreol. *in* 2. *diſt.* 15. *quæſt.*1. *ad vltimum contra vltimam concluſionem*, Marſilius *in* 2. *quæſt.*11. *art.*1. *&* 1. *de generat. quæſt.* 11. *&* 12. Ægid. *in* 1. *diſt.*8. 2.*p. quæſt.*3. Pompanat. ſuprà *cap.*4. Petrus de Mantua *tract. de primo, & vltimo inſtanti*, Iandunus 2. *de Anima, quæſt.*6. Apollinaris *quæſt. item* 6. Saxonia 1. *de generat. quæſt.*10. *&* 11. Probatúrque primò, quia nulla eſt forma à materia pendens ſecundùm eſſe, quæ non ſit coextenſa materiæ, nam quid eſt aliud formam aliquam eſſe materialem, quàm extenſionem habere materialem, & corpoream? Si autem è contra indiuiſibilis eſt omnino, quid illi deeſſe poteſt, vt ſit immaterialis? Secundò arguitur. Omnis forma materialis educitur de potentia materiæ; ergo tota educitur de tota materia, & pars de parte: ergo habet partes: ergo & diuiſibilis erit. Prima conſequentia probatur, quia aut educitur tota forma de tota materia, & tota de qualibet parte, aut pars de parte; non primum: ergo ſecundum. Probatur minor primò, quia impoſſibile videtur eandem formam ſemel eductam de potentia materiæ denuò fieri: ergo etiam erit impoſſibile formam, quæ tota educitur ex vna parte, educi totam ex alia. Secundò aſſumo certam materiæ partem, ex qua educi ponitur tota anima, & argumentor ſic. Tota anima ex vi actionis, quæ in illa parte fit, educitur: ergo impoſſibile eſt educi totam ſimul ex alia parte. Tertiò in argumentatione horum viuentium additur pars formæ: ergo eſt diuiſibilis. Antecedens probatur, quoniam aliàs forma, quæ antea erat, ad nouam materiam migraret: hoc autem videtur eſſe proprium ſubſiſtentis, & independentis formæ; maximè quòd in decurſu augmentationis poterit anima nullam iam habere illius materiæ partem, quam in generatione acquiſiuit: non ergo educta fuit de potentia illius, quandoquidem ab illa non dependebat in ſuo eſſe. Quartò arguitur experientiis: nam animalia hæc ſæpe viuunt partibus præcipuis abſciſſis, refert enim Ariſtoteles 1. *de Anima, textu* 92. *& de iuuentute, & ſenectute cap.*1. teſtudines abſciſſo corde viuere, Commentator etiam 7. *Phyſicorum, textu* 4. refert ſe vidiſſe progredientem arietem abſciſſo capite, & ex Auicena taurum per duos iuiſſe paſſus, abſciſſo corde; ac ſimilia refert Tertullianus *lib. de Anima.*

Brutorum etiam perfectorũ animas diuiſibiles eſſe multi cenſent.

Primum argumẽtum pro hac ſententia.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Contrariam ſententiam tradit S. Thomas *in q. de Anima, art.* 10. *& in* 1. *diſt.*8. *quæſt.*5. *art.* 12. *contra gent. cap.*72. 1.*p. quæſt.*76. *art.*8. vbi Caiet. Albertus item Magnus 1. *de Anima, cap. vltimo, & lib.*2. *cap.*7. D. Bonauent. *in* 1. *diſt.* 8. Aſtudillo 1. *de generat. quæſt.* 15. Iauellus *quæſt.*4. Eandem indicat Ariſtoteles *de iuuentute, & ſenectute, cap.*1. vbi poſtquam de animalibus imperfectis dixit eſſe quaſi animalia multa natura cohærentia, ſubdit, *at quæ optima fabricatione conſtant, haudquaquam viuere diſſecta queunt, quòd eorum natura quàm maximè poteſt vna habeatur.* Fundamentum D. Thomæ ſumitur ab experientia, nam ſicut in homine vna parte ablata, ſtatim diſſoluitur, ac moritur totum, ita in quolibet animali perfecto accidit: ex hoc ergo colligendum videtur, eorum animas eſſe indiuiſibiles, ſicut eſt humana; nam ſi eſſent extenſæ, & pars cohærens parti poſſet quælibet ſeparata, & diuerſa cum parte materiæ informatæ aliquo tempore conſeruari, minimè autem poteſt: ergo ſignum eſt talem quamlibet animam eſſe indiuiſibilem, quæ per ſe primò reſpiciat totum corpus, tanquam primum ſuſceptiuum, extra quod non poteſt conſeruari. Huic rationi addit ſecundam Caietan. quòd animalia hæc non augeantur per additionem formæ: ergo, &c. 7.

Qui doceãt eſſe indiuiſibiles.

Fundam. 1. ex D. Thom.

Fundam. 2. ex Caiet.

&c. Probat aſſumptum. Quia quando aliquid creſcit per additionem formæ, quanto magis creſcit, tanto maiorem virtutem habet, nam addita forma additur virtus; ſed animalia perfecta in grandi mole conſtituta minores habent vires: ergo non niſi quia anima indiuiſibilis non poteſt tanto corpori dominari.

8. *Infirmatur primũ fundamentum.* Verùm hæc duo fundamenta non videntur firma. Ad primum enim dicetur, licèt pars formæ ſit in parte materiæ, mori tamen illicò partem abſciſſam, quia pars formæ pendet ex vnione, & influxu aliarum partium, ſicut ſi abſcindatur pars minima viuẽtis imperfecti, abſcindetur quidem pars animæ, quæ tamen non conſeruabitur, quòd deficiat organizatio requiſita. *Infirmatur ſecundum.* Ad ſecundum dicitur illud commune quoque eſſe animabus extenſis, arbor enim, ſi nimium creſcit, non tanta virtute fructificat; illud ergo prouenit, non ex indiuiſibilitate animæ, ſed ex magnitudine organorum, quæ non poſſunt tam facilè applicari ad opus, nec ſibi inuicem deſeruire. Item, quia alimentum in tot, ac tam porrectas partes diſtributum minores vires illis præbet. *D. Thomæ ſententia ſuis etiam diſcipulis quibuſdam difficilis apparet.* Ac quia hæc D. Thomæ poſitio difficilè intelligitur, fundamentaque facilè ſoluuntur, multi etiam illius diſcipuli in hac parte ab ipſo defecerunt. Alij negantes ſententiam illam in re, defendunt in verbis, dicentes loqui D.Thomam de indiuiſibilitate phyſica, non quantitatiua, quod tamen ei aduerſatur, ait enim prædictas animas non eſſe quantas per accidens, ſed in qualibet parte totas æquè, atque humanam. Neque tamen eſt, cur in hac parte D.Thomam deſeramus, etſi pars altera ſatis probabiliter defendi valeat.

9. *Quarta aſſertio. Præmittitur in primis non eſſe impoſſibilem formam materialem indiuiſibilem.* Vnde ſit quarta concluſio. Animæ ſenſitiuæ animalium perfectorum indiuiſibiles ſunt, & inextenſæ, quæ eſt etiam D. Auguſtini 6. *de Trinitate, cap.6.* Probatur primò, quia nulla eſt implicatio, quòd hæc proprietas conueniat formis dependentibus à materia: non eſt ergo impoſſibilis: ergo de facto conuenit formis illis. Antecedens patet primò, quia à nullo aſſignatur implicatio, quod etiam patebit ex ſolutione argumentorum in contrarium. Secundò, quia nulla eſt neceſſaria connexio inter has duas proprietates, indiuiſibilitatem ſcilicet, atque independentiam à materia: nam licèt indiuiſibilitas ſequatur immaterialitatem, attamen quòd non poſſit abſque illa inueniri, non oſtenditur: ergo neque è contrario illa duo, ſcilicet indiuiſibilitas, & dependentia à materia repugnant: maior enim perfectio requiritur, vt forma ſit independens, quàm vt ſit indiuiſibilis, vt patet in accidenti ſpirituali, eſt enim indiuiſibile, ac dependens: poteſt ergo indiuiſibilitas ſaluari cum dependentia. *Euaſio præcluditur.* Si dicas non eſſe ſimile, quòd illa dependentia non ſit à materia, ſed à ſubiecto ſpirituali, inſtabitur, exemplum in omnibus ſimile eſſe non debere, illam verò differentiam nihil obſtare. Etenim ſicut forma ſpiritualis, licèt ſit perfectior natura, poteſt actuare extenſam materiam, tanquam vera forma, ita forma alia indiuiſibilis, quæ non attingit naturam formæ ſpiritualis, poterit dependere à ſubiecto, quod informat: hæc ergo argumenta videntur probare conſideratis illis duobus prædicatis ſecundùm ſe, ſcilicet indiuiſibilitate, & dependentia, ea non eſſe mutuò repugnantia, atque adeò eſſe poſſibilem formam indiuiſibilem pendentem à materia in ſuo eſſe.

10. *Probatur iã* Quo ſuppoſito probatur aſſertio primò. Quia conuenit eſſe in vniuerſo omnes modos formarum poſſibilium: *Aſſertio de facto. Prima ratio ex congruẽtia.* ſi ergo ponantur poſſibiles formæ, de quibus loquimur, indiuiſibiles nempe, & materiales eſſent profectò imperfectiores anima rationali propter dependentiam à materia, & ita non attingerent gradum ratiocinantium; eſſent deinde perfectiores omnibus formis extenſis, quia maximè accederent ad immaterialitatem, ac adeò eſſent in ſupremo gradu formarum materialium, qui eſt gradus ſentientium, & intra illum haberent ſupremum locum ob eandem rationem; hæc autem omnia conueniunt formis animalium perfectorum: ergo verè illæ tales exiſtunt, neque enim credibile eſt, quòd in creatione brutorum omiſſa fuerint perfectiſſima intra illum gradum; maximè cùm modus eſſendi horum animantium perfectorum, perfectiſſimus appareat, cùm habeant ſenſus omnes, & virtutes poſſibiles in eo gradu. *Confirmatio.* Confirmatur præterea, quia non fit tranſitus ab extremo ad extremum, niſi per medium: ſunt autem inter animas quædam omnino materiales, & extenſæ, aliæ immateriales, & inextenſæ, inter quas eſt poſſibile quoddam medium, ſcilicet animæ materialis, & inextenſæ: ergo datur tale medium non alibi certè, quàm in his viuentibus perfectis: ergo, &c.

Accedunt experientiæ; primò, nam in hiſce animalibus reperitur tanta ferè conſonantia organorum, ac tantus conſenſus inter illa, quantus in homine; 11. *Secunda ratio ex varijs experimentis. Primò.* habent enim certa organa ad virtutes ſingulas deputata: cerebrum ad virtutem cognoſcitiuam, ad vitalem cor, ad naturalem, ſeu vegetabilem hepar, atque inter has partes talem conſenſum, vt læſo tactu cor moueatur, & ſi imaginatio apprehendat vt nociuum, imperet motum, quem illico pedes exequuntur: hic autem conſenſus tantus videtur ob identitatem animæ, quæ omnia gubernat, identitas verò non eſt ſine indiuiſibilitate: nam ſi eſſet diuiſibilis, quo quæſo modo pars animæ, quæ in pede reſidet, cognoſcit quod iubet pars, quæ eſt in capite, & illud exequitur? Ratio ergo tanti conſenſus ea eſt, quòd tota anima in capite eſt, atque in pede. *Secundò.* Alia experientia, quòd etiam in his animalibus vehemens operatio vnius partis impedit operationem alterius, vt grandis dolor tactus impedit actionem viſus, quod non contingeret, ſi diuerſæ partes animæ in diuerſis partibus viuentis eſſent, poſſet enim altera ſine alterius concurſu operari, itaque licèt vna eſſet attenta, vel defatigata, altera non ob id defatigaretur, aut impediretur à ſuo munere, quæ ſanè experientiæ ideo magnam probabilitatem faciunt, quòd ex nulla alia re videatur melius colligi identitas principij, quàm ex conſenſu, & conſonantia potentiarum illius; neque verò ſimilis conſonantia in plantis viſitur, nam licèt vna pars debilitetur, alia perfectè exequitur ſuam operationem, niſi fortè ſit media, per quam trahit alimenrum, quod eſt per accidens. In ſectilibus quoque animantibus nihil tale reperitur; quòd ſi aliquando puncta vna parte mouetur alia, vtputa cauda, non ita fit, quòd vna pars alteri obediat, ſed potiùs id prouenit ex continuatione partium cum quadam diffuſione vitalium ſpirituum qui cauſant motum, atque etiam ex imperfecta phantaſia diſtenta per corpus, vnde ſpecies ſenſibiles deferuntur ad partes, quæ mouentur, non ſic autem in animantibus perfectis, vt de ſe patet. *Tertiò.* Tertia experientia. Habent animalia perfecta vim diſcernendi inter res duas ſimul propoſitas, agnus enim ſi videat lupum ſimul & equum, diſcernit inimi

inimicum à non inimico, & ab vno fugit, non ab alio; accurrens quoque ad matrem diſcernit ſuperiorem partem illius ab inferiori, & ad hanc accedit ad ſugendum, non ad aliam. Talpa etiam ſine viſu per tactum cognoſcit filium, & diſcernit inter illum, & alienum. Ex quibus planè indiuiſibilitas prædictarum animarum colligitur in hunc modum. Ad diſcernendum neceſſe eſt, vt qui diſcernit vtramque partem cognoſcat: ergo ſi equus, v. g. diſcernit aquam frigidam à calida, neceſſe eſt vt principium cognoſcendi vtramque ſit idem, non quidem principium proximum, nempe tactus (poteſt enim manus dextera tangere frigidam, & ſiniſtra calidam;) ergo ſaltem principium principale cognoſcendi in vtraque manu erit idem, atque adeò tota anima in qualibet manu. Si dicas, iudicium illud eſſe in imaginatione, meliùs ſurget argumentum. Nam ſi imaginatio diſcernit inter apprehenſa per ſenſus, certè idem eſt principium cognoſcens has omnes res, & gubernans potentias.

Conficitur argumẽtum ex adducta experientia.

12\. Hæc ergo omnia probabilem reddunt opinionem D. Thomæ, neque experientia, quam ipſe adducit, eſt contemnenda, quòd ſi tales animæ eſſent diuiſibiles, non tam citò pars abſciſſa moreretur; ſi enim quæque pars habet ſuam partialem formam, & in quantitate ſufficiente diuidatur, non eſt, cur tantam dependentiam habere dicatur, vt nec per inſtans conſeruari queat; ſic itaque D. Thom. intulit prouenire hoc ex indiuiſibilitate animæ probabiliter.

Fundamentum D. Th. n. 7. allatũ ſuſtinetur.

13\. Ad primum verò argumentum in contrarium reſpondetur rationem formæ materialis abſolutè non conſiſtere in extenſione, ſed in dependentia à ſubiecto materiali, hócque efficere, vt animæ, de quibus agimus, ſpirituales non ſint. Ad ſecundum quidam reſpondent eam animam non educi de partibus materiæ, ſed à tota materia adæquatè, quòd ab illa tantùm pendeat, & non à ſingulis partibus. Reſpondetur tamen aliter totam educi de tota, & totam de qualibet parte, quam in inſtanti generationis informat, neque verò hoc eſt mirabilius, quàm totam eſſe in tota materia, & totam in qualibet parte, nam ſicut eſt in materia, ita fit. Sanè quod hîc difficultatem habet illud eſt, quomodo vna, & eadem res ſit tota in tota materia, & tota in qualiber parte. Quæ difficultas communis eſt, neceſſarióque in humana forma admittenda; quòd verò talis aliqua forma ſuſtentetur à materia, parum, aut nihil difficultatis addit. Vnde ad primam impugnationem huius, ſeu probationem minoris negatur ſimilitudo. Namque educi de potentia materiæ tranſitus quidam eſt de non eſſe ad eſſe, quod eſt impoſſibile formæ iam exiſtenti. At verò educi ſimul de non eſſe ad eſſe ex duabus partibus materiæ cum illius materiæ adæquato concurſu nullam implicationem afferr, ſed oſtendit tantùm, quòd idem ſit in duabus partibus ſimul quod nihil vetat. Ad ſecundam dic, vnam eſſe ibi actionem totalem, qua ipſa anima fit in omnibus partibus.

Ad primum argum. in n. 6.

Ad ſecundũ, vt quidam reſpondeant.

Melior reſponſio.

14\. Ad tertium; ſicut ſunt quædam formæ, quæ totæ pendent à tota materia, & pars à parte; aliæ verò quæ exiſtentes in materia, à tota illa ſeparari poſſunt, ac per ſe ſubſiſtere, ita facilè intelliguntur formæ mediæ, quæ nec per ſe ſtare poſſunt, nec tamen neceſſariò ſunt af-

Ad tertium in eodem n. 6.

A fixæ determinatæ parti materiæ, ſed paulatim poſſunt ex vna in aliam ſuccedere virtute ſua, non tamen ſeipſas ſuſtinere, quæ omnia eo magis rationi conſonant, quo tales animæ reperiuntur diſtare magis ab imperfectione materiæ, accederéque ad perfectionem noſtræ animæ; naturale ſiquidem eſt, vt medium ipſum aliquid participet de extremis, & quo magis recedit ab vno, magis accedat ad aliud.

Ad experientias reſpondet Albertus *ſumma de homine, quæſt.* 2. *art.* 3. motus illos non prouenire ab anima, ſed ab impetu impreſſo neruis ratione violentiæ, quæ interuenit in ſeparatione animæ à corpore: iuuant etiam ſpiritus B vitales, qui in neruis remanent per aliquam morulam, ac vim mouendi conſeruant, quæ tamen experientia non in omnibus eſt neceſſariò acceptanda, nam ſimiles ſæpè obſeruantur in homine, de quo conſtat habere animam indiuiſibilem. Eſt verò ſolutio clara, quando pars minor abſciſſa videtur viuere; attamen quando totum ipſum truncatum mouetur, vt taurus ſine capite, (quod appellatur ab Ariſtotele colobum, ſeu mutilum 5. *Metaph. textu* 27.) tunc dici poſſet admitti illud quidem mutilum aliquo tempore viuere, non propter diuiſionem animæ, ſed quia tota anima potuit aliquantulum in corpore mutilo permanere; cùm non adeò, neque ita pendeat vita à parte abſciſſa, vt primo inſtanti extinguatur. Atque his C modis poteſt explicari, quod Ariſtoteles ait 3. *de partib. c.* 7. poſſe animal truncato capite aliquantulum moueri, propter quem locum Pompanatius *lib.* 10. *de nutriente, & nutrito,* dixit omnem animam, etiam humanam, ſecundùm philoſophiam, eſſe diuiſibilem, ſed turpiter lapſus eſt, & ex debili fundamento.

15\. *Ad quartũ vt reſpondeat Albert.*

Moderamen huius reſpõſionis.

Ariſtoteles exponitur. Pompanatij lapſus.

NOTATIO PRO PRÆcedenti aſſertione.

Sententiam hanc de indiuiſibilitate animæ perfectorum viuentium, in quarta aſſertione poſitam, mutaret proculdubio ipſe D *author, ſi inchoatum hunc tractatum, vti cœperat, vltimis curis limaſſet. Quippe iam olim in Metaphyſica, hanc retractans quam priùs dictarat, oppoſitam dixerat probabiliorem* diſput. 15. ſect. 10. num. 32. *Imò hoc ipſo in libro* cap. 2. numero 19. *cenſuit probabiliſſimam. Non erat tamen cur omnia plenè prout ab eo accepimus non hîc tibi, Lector beneuole, immutata daremus, præſertim cùm ea etiam ſententia, quam hîc defendit, probabilis certè ſit, & in gratiam* E *D. Thomæ ſuſcepta videatur.*

G CAPVT

CAPVT XIV.

Vtrùm eadem anima informet omnes, & ſingulas partes viuentis.

1. *Pro parte negāte primum argumentum.* HÆc quæſtio etiam pertinet ad explicandum animæ modum informandi. Cuius negatiua pars vera apparet. Primò quia in diuerſis membris, diuerſæ, imò contrariæ reperiuntur diſpoſitiones, cor enim in excellenti gradu calidum eſt, cerebrum verò in excellenti frigidum: ergo non poteſt eadem forma eas partes informare. *Secundum.* Secundò, quando pars abſcinditur, retinet eandem formam ſubſtantialem, quam habebat in toto, non retinet autem animam totalem: ergo partialem aliam, quam etiam habebat. Maior patet: tum quia non eſt à quo introducatur noua: tum quia abſciſſa pars poteſt reuniri; retinuit ergo eandem formam. *Tertium.* Tertiò. In viuente quædam partes ſentiunt, aliæ non ſentiunt, ſed vegetantur, vt oſſa, aliæ nec vegetantur, nec ſentiunt, vt ſanguis, & capilli, incredibile autem apparet, quòd vna, & eadem forma tam diuerſos effectus cauſet: ergo, &c.

2 *Prima aſſertio bipartita pro anima diuiſibili.* Præſens difficultas minor eſt in viuentibus, quæ formas habent diuiſibiles, & extenſas, nam in illis tota forma eſt in tota, & pars in parte, atque adeò vna eſt forma informans totum, quanuis non ſimplex ſit, ſed compoſita, ſicut etiam in non animatis contingit. Sit ergo prima concluſio. In viuentibus, quæ animas habent extenſas, vna eſt anima informans partes omnes, coalita tamen ex partibus diuerſarum rationum partialium. *Prior pars oſtenditur. Primò.* Prima pars concluſionis probatur, quia viuens vnum per ſe eſt ſubſtantiale ſuppoſitum, cuius omnes partes ſunt continuæ: ergo habent vnam formam eas informantem. *Secundò.* Item vna integra à qua vnam habet formam, à qua vendicat eſſe, & vnitatem: ergo & viuens, quod non minùs eſt vnum. Namque ad vnitatem formæ non eſt neceſſe, vt illamet entitas, quæ informat partem vnam, informet & alias, ſed eſt ſatis, ſi vna ſit ex compoſitione, & vnione plurium partium; ſicut & corpus hoc ſolo modo dicitur vnum.

3. *Poſterior quoque ſuadetur primò.* Secunda pars concluſionis probatur primò, quia eiuſmodi partiales formæ requirunt ex propria ratione diuerſas diſpoſitiones: ergo ſunt diuerſarum rationum. *Secundò.* Item habent ex ſe diuerſos effectus formales, nam pars formæ arboris quæ conſtituit folium non poſſet conſtituere radicem arboris, neque è contrario. *Tertiò.* Item operationes diuerſarum partium ſunt diuerſæ, forma autem coaptatur diuerſis partibus diſpoſitionum. *Quartò.* Tandem forma integra totius arboris, quæ informat radices, truncum, folia, &c. ſecundùm ſe ſumpta non poteſt eſſe tam homogenea, ſicut formæ ignis, aliàs nulla eſſet ratio, cur vna illius pars eſſet magis in vna parte materiæ, quàm alia: ergo non eſt tam ſimilaris, nec eiuſdem rationis in omnibus partibus: ergo diſtinguuntur partes illius ſecundùm partiales rationes. *Inſtantia remouetur.* Nec inferas: ergo illæ partes non ſunt continuabiles, quia ſunt ſpecie diuerſæ: nam id habet verum in iis, quæ differunt totali ſpecie, non verò in iis, quæ partialiter differunt, & ordinantur ad integritatem totius ſuppoſiti, vt in propoſito: & ſicut in artificialibus partes diuerſarum rationum vniuntur aliquo modo ad inte-

A grandum perfectum artificium, ita in naturalibus, &c.

Difficultas ergo quæſtionis ſupereſt de his viuentibus, quæ habent animas indiuiſibiles, de quibus fuit antiqua Platonis, & aliorum opinio, quam Galenus refert 5. & 6. *de Placitis*, animam noſtram in corpore non eſſe ſimplicem, ſed ex multis compoſitam; ponebant enim animam concupiſcibilem ad appetendum cibum, &c. quam aiebant eſſe in hepate, & animam iraſcibilem in corde, cuius munus eſt cohibere concupiſcibilem, ſi eſſet effrenis, & tueri illam ab aduerſariis. Tertiam ponebant rationalem in cerebro, quaſi in arce ad imperandum, & gubernandum. Idem refert Albertus *lib.2. de Anima*, B *cap. vlt.* Philopon. *in lib. de Anima, fol.4. colum.3.* Idem ſentit Pythagoras, differebat tamen in modo loquendi, volebat enim has eſſe tres animas totales, & conſequenter plures animas congregari in homine; Plato verò non tres animas, ſed tres partes animæ illas appellabat. Refertur etiam Ariſtoteles 3. *de Anima*, *text.* 90. Cicero 1. *Tuſculana*, qui Platonem ſequitur cum Galeno, Tertullian. *in tomo* 3. *lib. de Anima*, *cap.*24. & *lib. de reſurrectione carnis.* Philo Iudæus *lib. de eo, quòd deterius potiori inſidiari ſoleat, pagin. mihi* 112. & *lib.*1. *Allegoriarum*, *pag.* 36. & *lib.*2. *pag.*54. Simonportius *lib. de mente humana*, *cap.* 70. Et id tribuit Ariſtoteli, eo quòd ſecundùm eum anima tantùm eſt in corde, quod certè inſinuat libro de communi animalium motu in fine, vbi ait, C *Quocirca non eſt opus in quoque membro animam ineſſe, ſed cum in certo principio conſiſtat, reliqua membra, quòd illi adiungantur, viuunt, atque officia per naturam obeunt ſua.* Idem inſinuat *lib. de iuuentute, cap.* 1. Itémque Albertus Magnus 2. *de Anima*, *tractatu* 1. *cap.*27. ſed obiter; Ariſtoteles verò exponendus eſt, loqui ſcilicet de vi motiua, vel ſecundùm principalitatem, vt aiunt, quòd anima ſit in corde, vt in prima ſede, non quòd non ſit in aliis.

4. Quid de anima indiuiſibili ſenſerint non pauci apud Galen. — *Et apud Albert.* — *Exponitur proximus Ariſtotelis locus.*

Eſt alia opinio, quæ ponit vnam animam informare totum corpus, tamen præter illam, inquiunt, eſſe diuerſas partiales formas in diuerſis partibus heterogeneis; quam tenent multi medici, quos refert, & ſequitur Nyphus 1. D *de generatione*, *text.* 78. ac videtur eſſe opinio Commentatoris 12. *Metaphyſ. text.* 17. vbi ait, quòd totum animal, & partes eius conueniunt in forma totius, differunt tamen in formis ſpecificis ipſarum partium. Idem tenet Antonius Andr. 7. *Metaph. quæſt.*17. Venetus 2. *de Anima*, *quæſt.*23. Et quidam eorum aiunt, has partiales formas eſſe adeò imperfectas, vt nequeant ſubſiſtere ſine totali. Alij, vt nullum eſſe exiſtentiæ tribuant, ſed quodammodo partiale. 5. *Quid alij præſertim medici apud Nyphum.* — *Accedunt Anton. Andr. & Venetus.*

Contra has opiniones ſit ſecunda concluſio. 6. *Secunda aſſertio pro anima indiuiſibili.* In viuentibus, quæ habent animas indiuiſibiles, eadem anima eſt, & nulla alia forma, quæ informet eas partes viuentis, quæ inter ſe continuæ ſunt, & in quibus eſt aliqua operatio vitalis. Hæc E eſt D. Thomæ, & communis Theologorum *in* 2. *diſt.* 17. vbi Gregor. *quæſt.* 2. Heruæus *tractatu de pluralitate formarum.* Idem tenent Philoſophi ferè omnes *in lib. de Anima.* Videndus eſt Albertus *tract.* 5. *cap. penult.* & ex medicis Nyphus *ſuprà* in recognitionibus, Turiſanus *lib.* 2. *in Galenum Commento* 12. *dubio quarto*, Valles *lib.* 4. *controuerſiarum in fine*, & *lib.* 2. *cap.* 14. Probatur. Nam ſi partes heterogeneæ haberent partiales formas diuerſas, vel omnes informarentur poſtea quadam anima totali, vel non; *Probatur primò per dilemma.*

vtrum

vtrumque autem iſtorum eſt impoſſibile : ergo. *Prima pars dilemmatis oſtenditur. Primò.* Probatur minor quoad primam partem. Nam ſi habent partiales formas, & rurſus animam totalem, in eadem parte eſſet pluralitas formarum ſubſtantialium, quod ſæpe probatum eſt *Secundò.* eſſe impoſſibile. Item ſi anima totalis informat omnes partes, manet eadem difficultas, ſcilicet quòd diuerſas diſpoſitiones in illis habeat, & quòd non præbeat illis idem eſſe, quare ſuperfluè adduntur partiales formæ. Item argui- *Tertiò.* tur tertiò. Nam ſi os, v. g. habet partialem formam, per illam conſtituitur in tali eſſe, id eſt, in eſſe oſſis; ad hoc enim ponuntur prædictæ formæ, aliàs ſuperfluæ ſunt : ergo anima totalis nullum effectum formalem habet in tali parte, quia non præbet illi aliud eſſe : ergo *Quartò.* non informat illam. Item quia illæ partiales formæ debent eſſe animæ, aliàs non haberent operationem vitalem, nec diſpoſitionem vitæ, & conſequenter fuiſſent ſuperfluæ, quod non eſt admittendum; eſſent ergo in eadem parte viuentis plures animæ, quod improbatum eſt *cap. 5.* Si verò dicatur ſecundum, ſcilicet quòd partes non informantur anima totali, ſed tantùm *Altera pars dilemmatis.* ſuis partialibus formis. Contrà arguitur. Vel illæ partes habent inter ſe continuationem, vel non; ſi habent, ex illis integrabitur vna anima, quæ erit diuiſibilis, & extenſa contra id, quod ſupponimus de indiuiſibilitate prædictarum animarum. Si autem non habent continuationem: ergo quælibet per ſe conſtituit ſuum ſuppoſitum viuens : & animal ex eis reſultans non erit per ſe vnum, ſed per accidens aggregatum multorum.

7\. Secundò, ſi hæc anima indiuiſibilis non eſt in *Probatur ſecũdò principaliter aſſertio.* omnibus partibus, erit ſaltem in vna : peto ergo, an illa ſit organica, nec ne? Si non eſt organica: ergo talis forma non eſt actus corporis phyſici organici : ergo non eſt anima; ſi eſt organica : ergo ſicut informat partes diuerſarum rationum in illa parte, ita poterit informare partes diuerſarum rationum in toto : ergo ſuperfluunt partiales formæ. Rurſus interrogo, quænam ſit illa pars. Dices eſſe cor. Contrà: nam vis ſentiendi nõ prouenit potiſſimè à parte illa, ſed à cerebro, & vis vegetandi ab hepate : ergo potiùs eſſet anima in aliqua iſtarum partium, quòd ſi concedas, argumentum planè concludit eſſe in omnibus; nam probatum eſt ſuprà eſſe eandem formam, à qua omnes illæ vires procedunt. ergo ſi poteſt vna forma, & eadem has partes adeò diuerſas informare, poterit informare alias. Præterea, quia ſi hæc forma tantùm eſt in vna parte : ergo non eſt forma totius. Dices formam totius appellari, quia in vnica parte exiſtens gubernat, & influit in omnes alias; ſed falsò dices; tum quia nulla eſt pars in huiuſmodi animalibus, quæ ſola ipſa ſit principium omnium virtutum totius, vt poſtea dicemus. Tum quia hoc dato, poſſet illa dici gubernator, aut motor totius corporis, non tamen vera forma totius. *Probatur tertiò principaliter.* Tertiò arguitur. Nam ſuprà *cap. 13. num. 11.* multis experientiis oſtenſum eſt, operationes, quæ fiunt in diuerſis partibus viuentis, procedere ab eadem anima : ergo illa eadem anima informat omnes partes. Patet conſequentia, quia tales operationes ſunt vitales : ergo procedunt à forma informante. Et confirmatur. Nam operationes partium procedunt à forma informante illas, & procedunt ab eadem anima: ergo eadem anima informat illas. *Probatur quartò.* Quartò. Anima eſt actus primus dans eſſe compoſito; ergo dat eſſe omnibus partibus, nam eſſe totius conſurgit ex eſſe partium, ideóque impoſſibile eſt intelligere, quòd alia ſit forma totius, & alia partium. *Probatur quintò.* Quintò ſi manus haberet ſuam partialem formam, etiam diuiſa poſſet conſeruare illam, ſaltem aliquo tempore: manet enim cum eiſdem diſpoſitionibus, quas antea habebat, & ſola ſeparatio non eſt ſufficiens cauſa inſtantaneæ corruptionis. Conſequens verò eſt falſum, ait enim Ariſtoteles 4. *Meteor. cap. vlt.* 1. *de generatione Animalium, cap.* 19. 7. *Metaph. textu* 25. & 1. *de Anima, cap.* 1. quòd manus abſciſſa eſt æquiuocè talis: ergo. *Probatur ſextò.* Sextò. Tandem concluſio eſt plurimùm conſona fidei aſſerenti animam per ſe, & eſſentialiter vniri corpori humano, vt habetur Concilio tertio Lateranenſi *ſeſſ.* 8. Corpus autem humanum eſt id, quod variis membris conſtat, & non aliqua pars illius. Faciunt pro hac concluſione ſuprà adducta *cap. 6. & 12.*

8\. *Ad primum argum. in n. 1.* Ad primum reſpondetur eſſe differentiam inter formam diuiſibilem, & indiuiſibilem, quòd diuiſibilis tota reſpicit totam materiam, & pars partem, forma verò indiuiſibilis reſpicit vt adæquatum ſubiectum totam materiam, partem verò non reſpicit per ſe, ſed in quantum integrat totum, quare nón eſt inconueniens, quòd eadem forma in diuerſis partibus requirat diuerſas, & contrarias diſpoſitiones, quia ex illis partibus reſultat vnum integrum ſuſceptiuum attemperatum iuxta exigentiam formæ. *Ad 2. ibid.* Ad ſecundum negatur maior. Ad primam eius probationem reſpondetur idem argumentum eſſe de quacunque forma cadaueris : eadem ergo eſt ſolutio alibi tradita. Ad ſecundam reſpondetur. Si *Vide diſp. 14. Metaph. ſect. 3. à n. 20.* pars non totaliter abſcindatur, non amitti animam, ſi verò totaliter, aiunt quidam non poſſe iterum informari illa anima, videri tamen habere aliquam operationem vitalem propter vnionem intimam, quam habet cum aliis partibus abſque noua informatione. Ita reſpondent Nyphus, & alij; videtur tamen valde probabile poſſe iterum reuniri, & informari eadem anima per modum nutritionis. Nam ſicut illa anima poteſt vnire ſibi materiam cibi, & informare, ita poteſt reunire ſibi materiam partis abſciſſæ, & informare, maximè ſi illi coniungatur ſtatim antequam amittat diſpoſitiones proprias. Neque in hoc apparet ratio impoſſibilitatis, imò nec tunc fiet propriè regreſſus à priuatione ad habitum, quia materia illa non fuit ſimpliciter ſeparata à forma, ſed ex parte. *Ad 3. ibid.* Tertium argumentum difficilius eſt, nam petit, vt explicemus, quo modo primò, & per ſe differant partes heterogeneæ: hoc verò abundè expoſuimus ſuprà *cap. 2. à n. 19.*

9\. *3. Aſſertio.* Ex quibus ſequitur hæc tertia concluſio. Anima indiuiſibilis, & nulla alia eſt tota in toto, & tota in qualibet parte. Ad cuius probationem ſupponit D. Thomas 1. *p. q. 76. art.* 8. triplicem totalitatem formæ. *Notatio triplicis totalitatu pro aſſertione ex D. Thoma. Primò.* Prima eſt eſſentialis, quæ conſurgit ex compoſitione generis, & differentiæ, ſecundùm quam totalitatem quælibet forma etiam diuiſibilis eſt tota in toto, & tota in qualibet parte, quoniam in qualibet parte formæ eſt tota eſſentia formæ. *Secundò.* Secunda totalitas eſt potentialis, vnde vocatur totum potentiale, & ſecundùm hanc nulla anima etiam indiuiſibilis, eſt tota in qualibet parte, quia non in omnibus habet omnes potentias. *Tertiò.* Tertia eſt totalitas quantitatiua, & ſecundùm hanc formæ quidem diuiſibiles, non poſſunt eſſe totæ in qualibet parte, quia cùm ſint extenſæ, adaptantur quan

quantitati, vt pars ſit in parte, ac tota in toto; formæ verò indiuiſibiles, cùm non habeant partes, earum totalitas poteſt dici ſolùm entitatiua, & ſecundùm eam totam dicuntur eſſe in qualibet parte, quam informant. Ita patet expoſitio, & probatio concluſionis quoad vtramque partem. Atque hinc intelligitur, quomodo res indiuiſibilis valeat totam materiam diuiſibilem, & extenſam informare, non enim eſt indiuiſibilis inſtar puncti, vt D. Thomas adnotat de ſpiritualibus creaturis *art.* 4. *ad* 16. Nam punctum ad genus quantitatis pertinet, anima verò indiuiſibilis tranſcendit aliquo modo genus quantitatis, & ideo non circunſcribitur ſicut res quanta, neque vni ſolùm puncto limitatur, ſed in diuerſis partibus ſimul tota eſſe poteſt. Inferes primò: ergo tota anima eſt in digito, atque adeò vnus digitus homo eſt, cùm nihil aliud homo ſit, quàm compoſitum ex materia, & forma rationali. Secundò inferes intellectum eſſe in pede, ſi anima tota in pede eſt. Tertiò animam poſſe aſcendere ſimul, & deſcendere, ſi, v. g. ſimul alteram manum attollam, alteram deprimam. Quartò animam totam ſi in manu eſt, retrahi ad reliquum corpus, ſi fortè manus præcidatur, quæ omnia videntur abſurda.

Cõcluditur probatio aſſertionis.

Inſtatur 1. contra proximam aſſert.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

10. Ad primum negatur poſterior ſequela, nam homo ſignificat per ſe ſubſiſtens in natura humana; at digitus non eſt huiuſmodi. Itaque homo ſolùm dicitur compoſitum ex anima, & materia illi adæquata, in qua ſcilicet valeat à ſe conſeruari, quódque habeat potentias omnes, & paſſiones naturæ debitas, ac per illas operatur, quod nulli parti quadrat. Vnde intelligitur ratio, cur in homogeneis pars recipiat denominationem totius, non verò in heterogeneis. Ad ſecundum negatur intellectum eſſe in parte corporis, cùm ſit in anima immediatè, nec valet illa conſequentia: Anima eſt in pe-

Ad primam inſtantiam.

Ad 2.

A de, intellectus eſt in anima: ergo intellectus eſt in pede; fit enim argumentum in quatuor terminis, cùm variatur modus eſſendi, eſt ſiquidem in pede anima, vt informans, intellectus verò in anima, vt inhærens, in corpore autem nullo modo. Vnde ſolùm ſequitur, intellectum eſſe in anima informante pedem, dici tamen impropriè poteſt intellectum eſſe in capite ratione ſenſuum illi miniſtrantium. Ad tertium Caiet. 1. *p. quæſt.* 76. *art.* 8. putat animam tantùm mutari, cùm totus homo mutatur, & quòd tantùm ſit definitiuè in toto homine; idem ſignificat S. Thomas *in* 1. *diſt.* 37. *quæſt.* 1. *art.* 3. *ad quartum.* Sed non dubito, quin ad motum brachij anima mutetur,

B nam mutatis nobis, vt ait Ariſtoteles, mutantur ea, quæ ſunt in nobis, atque ſi conſideretur anima prout eſt in brachio, mutat certè reſpectum prioris propinquitatis, aut diſtantiæ. Reſpondetur ergo non eſſe inconueniens eandem animam ſimul aſcendere, & deſcendere ſecundùm diuerſas partes, in quibus eſt. Ita meliùs D. Thomas *quæſtione de Anima, art.* 10. *ad* 12. Sicut corpus Chriſti Domini in diuerſis hoſtiis exiſtens ſimul aſcendit, & deſcendit, illi verò motus ſimpliciter contrarij non ſunt, quia nec per eandem lineam, neque inter eoſdem terminos exercentur. Ad quartum cùm pars diuiditur, neque anima corrumpitur, neque retrahitur, ſed eodem modo manens in cæteris partibus definit informare partem

C diuiſam; idémque dicendum de formis animalium perfectorum, quia non à ſingulis partibus, ſed à toto corpore in ſuo eſſe pendent. Et hæc ſufficiant de ſubſtantia Animæ, per quæ dilucidantur quæſtiones 75. 76. & 90. primæ partis D. Thomæ, exceptis paucis, quæ ibi tangit, pertinentibus ad doctrinam de generatione, quæ ſuo etiam loco ſunt expoſita.

Ad 3. quid dicat Caiet.

Melior reſpõſio ex D. Thoma.

Ad 4.

ELEN

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI SECVNDI.

CAP. I. *AN potentiæ Animæ ab ea realiter diſtinguantur.*
II. *An potentiæ inter ſe per actus, & obiecta diſtinguantur.*
III. *An potentiæ Animæ ab ea fluant, & in ea ſubiectentur.*
IV. *An nutrimentum ſit obiectum potentiæ nutritiuæ.*
V. *An ſanguis ſit nutrimentum ſolùm, vel etiam animata ſubſtantia.*
VI. *An nutritio ſit omnibus viuentibus neceſſaria.*
VII. *An generatio ſit propria actio viuentium.*
VIII. *Quo modo, & ordine perficiatur generatio.*
IX. *Quæ ſit potentia nutritiua, & augmentatiua.*
X. *Quid ſit potentia generatiua, & an diſtinguatur à nutritiua.*
XI. *Quódnam ſit potentiæ nutritiuæ ſubiectum.*
XII. *Quódnam ſit ſubiectum potentiæ generatiuæ.*

LIBER SECVNDVS.

DE POTENTIIS ANIMÆ IN COMMVNI, ac etiam vegetantis.

QVONIAM anima principium eſt operandi, oportet, vt aliquas potentias vendicet, per quas ſuas operationes exerceat, & ideo poſtquam dictum eſt de animæ ſubſtantia, conſequenter dicendum eſt de potentiis illius; ſed primo ingreſſu more noſtro dicemus in communi per capita tria, in particulari verò toto reliquo libro: de hac autem re pauca habemus ab Ariſtotele; tetigit verò obiter *lib. 2. de Anima, in cap. 3.* & principio capitis quarti, ſed copioſiùs diſputatur à D. Thoma 1. *p. quæſt.* 77. & aliis in diſcurſu citandis.

CAPVT I.

Vtrum potentiæ Animæ diſtinguantur ab eius eſſentia.

1. QVæſtio hæc ex parte videri poteſt Metaphyſica, hîc verò tractanda eſt, vtpote neceſſaria maximè ad inueſtigandam eſſentiam facultatum animæ, ac tota illa rationibus phyſicis diſſeritur. Eſt autem perdifficilis, quoniam hactenus dictum eſt, vnam, & eandem animam eſſe principium eſſendi, & operandi; potentia autem nihil aliud eſt, quàm ipſum operandi principium: ipſa ergo anima eſt ſua potentia, neque oportet fingere multiplicitatem, vbi neceſſitas non vrget, hîc autem eſt nulla. Nam quicquid anima efficit media entitate ſibi addita, poteſt ſe ſola operari. In contrarium eſt, quia videtur repugnare limitationi, atque imperfectioni creaturæ, vniuerſa per ſuam ſubſtantiam immediatè operari. Pro ſolutione notandum eſt, nomen potentiæ extendi ſolere ad quamcunque aptitudinem, ſeu capacitatem rei, quomodo dicitur materialis ſubſtantia habere potentiam, vt extendatur per quantitatem, & rem quantam eſſe in potentia ad diuiſionem; at de his potentiis certum eſt non diſtingui à rebus, quarum ſunt potentiæ. Nam ſi quælibet rei aptitudo, aut capacitas à re ipſa realiter diſtingueretur, proceſſus eſſet infinitus, veluti ſi ſubſtantia, v. g. ponatur capax quantitatis per potentiam à ſe diſtinctam, ea potentia eſſet capax per aliam, & ſic in infinitum; ſunt igitur hæ aptitudines merè paſſiuæ, à ſubiecto indiſtinctæ, & negationes ſeu non repugnantiæ, quæ conſequuntur conditionem ſubiecti; difficultas ergo eſt de potentiis operatiuis animæ, de quibus variæ ſunt opiniones.

Arguitur pro parte negante.

Arguitur pro affirmãte.

De hac notatione vide diſp. 42. Metaphyſ. ſect. 3. à n. 9. & diſput. 43. initio.

2. Prima opinio eſt, nullo modo diſtingui potentias ab anima, ſed ipſam eſſe ſuum intel- A lectum, ſuum ſenſum, &c. Ita Gregor. *in 2. diſt.* 16. Gabr. *art. 2. p. 2.* cum Ocham 2. *quæſt.* 24. Marſil. *quæſt. 22. art. 2. notab.* 5. & idem præmiſerat *in quæſt. 16. art. 3. ſuppoſitione* 4. Saxonia *lib. 2. de Anima*, & Buridan. *quæſt.* 6. Secunda opinio eſt diſtingui formaliter, non verò realiter. Ita Scot. *in 2. diſt. 16. & in 4. diſt. 12. quæſt. 3. & diſt.* 16. Thomas de Garbo *in ſumma tractatu 5. quæſt. 2. art.* 3. Tertia opinio ait potentias animæ vegetantis ab ea non diſtingui, maximè verò ſenſitiuas, atque intellectiuas; ſic D. Bonauentura *in 1. diſt. 3. 2. p. diſtinctionis.* Dur. *in 1. diſt. 2. quæſt.* 2. Ratio illius eſt, quia actus vegetatiuæ partis ſunt pro- B ducere, & adgenerare ſubſtantiam, *quæ*, inquit, *non poſſunt conuenire accidentali potentiæ etiam in virtute ſubſtantiæ.* Quarta opinio vniuerſim potentias animæ diſtinguit realiter ab illa. Ita D. Th. *1. part. quæſt. 77. art. 1. & quæſt.* 54. *art.* 3. de Angelis diſſerendo ait, nullam potentiam operatiuam ſubſtantiæ creatæ eſſe idem realiter cum eius eſſentia, quod ſequuntur communiter Thomiſtæ, Caiet. *dictis locis*, Capreolus *in 1. diſt. 3. quæſt.* 4. Soto *in cap. de proprio, quæſt.* 2. & Iauellus hîc *quæſt.* 10. accedunt Thomas de Argentina *in 2. diſt.* 3. Ægid. *quodlib. 3. quæſt.* 10. Heruæus *quodlib. 1. quæſt.* 9. & alij, Marſil. Ficinus *lib. 10. de Theologia Platonis*, qui aſſeuerat eſſe ſententiam Platonis, & Plotini *in Timæo.* Ex Ariſtotele verò tantùm C habemus, quòd haſce potentias vocet qualitates, numerétque in ſecunda ſpecie, quem imitatur Simplicius *cap. de Qualitate*, Damaſcen. etiam *in ſua logica cap.* 51. Et Commentator etiam alicubi dixit animam diuidi in ſuas potentias, ſicut pomum in odorem, & ſaporem.

Prima opinio omnem diſtinctionẽ negans.

Secunda negãs realem, & aſtruens formalem.

Tertia negans ſolùm quoad potentias vegetandi.

Quarta vniuerſim aſtruẽs realem diſtinctionem.

Eſt pro ſolutione notandum, eſſe in animatis operationes cum rebus inanimatis communes omnino; alias in quibus proportionaliter ſolùm conueniunt; alias, in quibus differunt; conueniunt quidem in actionibus primarum qualitatum, & earum etiam, quæ ex temperamento primarum immediatè procedunt; proportionaliter verò aſſimilantur in generatione, vel adgeneratione ſubſtantiæ; generatio enim, & nutritio viuentis habent quandam proportionalem ſimilitudinem cum productio- D ne, & adgeneratione ignis; differunt verò in propria ratione vitæ, vt in cognitione, & appetitu in diſtributione cibi, & modo nutritionis: quantum ergo attinet ad actiones primas, eadem eſt de animatis, & inanimatis ratio. Nam per eaſdem qualitates fiunt, de quibus conſtat apertè eſſe realiter à ſubſtantia diſtinctas. De operationibus ſecundi generis eſt proportionalis ratio: nam in generatione, vel adgeneratione ſubſtantiæ tam in rebus animatis, quàm 3.

Notatio triplicis operationis, ac principij eius pro reſolutione.

quàm in inanimatis, duo ſunt diſtinguenda, ſcilicet diſpoſitio materiæ, & inductio ſubſtantialis formæ; primum fit mediis accidentibus. Secundum immediatè à forma ſubſtantiali, de quo latè in ſequentibus agendo de potentiis vegetantibus.

4. *Prima aſſertio affirmatiua.* De tertio ergo genere operationum, quæ ſunt accidentales, & propriæ viuentium, ſit prima concluſio. Potentiæ, quæ ad has operationes ordinantur, diſtinguuntur ex natura rei ab ipſa anima. *Probatur ex Patribus.* Eſt contra Nominales, & videtur certa. Nam Patres communiter in hoc diſtinguunt creaturas à Deo, quòd in Deo idem ſint eſſentia, potẽtia, & operatio, in creaturis verò diſtinguantur. Ita D. Dionyſ. *de cæleſti Hierarchia, cap.* 11. loquens de Angelis. Idem D. Auguſtinus 6. *de Trinitate, cap.* 6. vbi inquit animam humanam deficere à ſimplicitate diuina propter multitudinem operationum, & virtutum, & *lib.* 15. *cap.* 7. ait, mentem diſtingui ab anima; & potentiam hominis non hominem eſſe, ſed aliquid hominis. D. etiam Anſelmus *lib. de caſu diaboli* dicit, etſi potentiæ non ſint ſubſtantiæ, non tamen eſſe nihil. Idem *lib. de concordia præſcientiæ, & prædeſtinationis, cap. vlt.* conſentiunt Theologi ferè omnes à Nominalibus. *Probatur etiam ratione. Primò.* Et ratione patet. Nam vitales potentiæ vt potentiæ ſunt, habent diſtinctam rationem, & definitionem ab ipſa anima, in quantum anima eſt: ergo diſtinguuntur ex natura rei. Patet antecedens, quia anima, vt anima eſt, eſſentialiter ordinatur ad corpus, potentia verò vt potentia eſſentialiter ad operationem. *2. Inductione.* Secundò, hæ ipſæ potentiæ diſtinguuntur ex natura rei inter ſe: ergo & ab anima. Patet aſſumptum de intellectu, & voluntate, aliter enim rectè diceremus, intellectus amat, voluntas intelligit. Item quis dicat viſum, & tactum non diſtingui, cùm vnus ſeparabilis ſit ab altero, quis appetitum ſenſitiuum, & intellectum non diſtinguat, inter quos tanta eſt repugnantia, quanta deſcribitur ab Apoſtolo *ad Rom.* 7. *& ad Galat.* 5. *3. Exemplo.* Denique habitus facultatum rationalium diſtincti ſunt, fides nimirum, & charitas, vt ipſa fides docet: ergo & illæ ſaltem ſunt inter ſe diſtinctæ; ergo & ab anima: nam ſi identificarentur vni tertio, identificarentur inter ſe, quòd ſi rationales diſtinguuntur, aliàs quoque diſtingui neceſſe eſt, cùm non ſit diſpar ratio.

5. *Secũda aſſertio, de qua latiùs diſput. 18. Meta. ſect. 3. & ſpecialiter in opere de Angelis lib. 2. cap. 1. lib. 3. cap. 1. lib. 4. c. 24.* Secunda concluſio. Probabilius eſt potentias animæ diſtingui realiter ab illa. Hæc eſt contra ſecundam opinionem Scoti, & aliorum. Eam tamen ſequitur D. Thom. ac ſuadet probabiliter; præcipuum fundamentum ſumitur ex ratione creaturæ, cuius ſubſtantia vtpote limitata non videtur eſſe poſſe principium tam multarum actionum, quas in viuentibus experimur. Argumentari etiam poſſumus ad hominem Scotum, quoniam iuxta ipſius doctrinam inter eſſentiam, & potentiam eſt diſtinctio formalis: ergo in creaturis maior eſſe debet. Item eadem eſt ratio de operatione, & virtute, ſed operationes ſunt accidentia ab ipſa anima realiter diſtincta: ergo. Prætereà habitus perficientes animam ſunt diſtincti ab ipſa anima, cùm de nouo acquirantur, & deperdantur, & inter ſe etiam diſtincti ſunt, quia vel perficiunt diuerſas potentias, vel eandem ſecundùm diuerſas operationes: ergo ſignum eſt potentias ipſas eſſe diſtinctas. Et hæc ſententia conſonat fidei, quæ docet actus intellectus, & voluntatis, nempe fidei, & charitatis, & earum habitus eſſe diuerſos: ergo ipſæ potentiæ ſunt diſtinctæ inter ſe, vnde concurſus, quem præbet Deus intellectui, diſtinctus eſt ab illo, quem præbet voluntati; ergo. Facit etiam illud Lucæ 10. *Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & ex omnibus viribus, &c.* Vbi potentias animæ vocat vires illius, & numerat illas, vt diſtinctas ab anima. Et iſto modo exponunt multi illud Pſalmi, *Benedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me ſunt.* Tandem ordo naturæ, & artis atteſtantur huic veritati, ars enim ad diuerſas actiones diuerſa adinuenit inſtrumenta, & natura ad diuerſas operationes naturales, diuerſas præbet virtutes, vt experientia docet. Ratio dubitandi in principio poſita non vrget, quia diſtinctio quidem aſſerenda non eſt ſine neceſſitate, ſed neque etiam quærenda eſt ad hoc mathematica ratio, & in philoſophia rationes factæ ſunt ſufficientes ad concluſionem dictam aſſerendam.

6. *Dubium reſoluitur, de quo conſule etiã authorẽ diſp. 7. Metaph. ſect. 2. num. 22.* Rogabis, vtrùm ſaltem diuinitùs potentiæ animæ poſſint ab illa ſeparari, multi negant, vt Caietanus 1. *part. quæſtion.* 54. Capreolus *in* 1. *diſtinct.* 3. *quæſtion.* 3. inſinuat D. Thom. de ſpiritualibus creaturis *articulo vltimo ad ſeptimum* 1.2. *quæſtion.* 110. *artic.* 4. vbi ait non poſſe intelligi animam ſine potentiis. Et probatur. Nam quòd realiter adinuicèm diſtinguantur, non neceſſariò arguit ſeparabilitatem; relatio enim, & terminus ſunt diſtincta, neque tamen poſſunt ſeparari, quia habent intrinſecam connexionem, inter potentiam autem & eſſentiam eſt ſummma vnio. *Confirmatur.* Et confirmatur. Nam de eſſentia propriæ paſſionis eſſe videtur dicta inſeparabilitas.

7. *Pars affirmatiua probabilior.* Probabilius tamen oppoſitum, quod defendunt Ferrar. 2. *contra. cap.* 65. Soto ſuprà *cap. de proprio*, imò *in* 4. *diſtinct.* 9. *quæſtion.* 2. *art.* 5. dicit eſſe certum ſecundùm fidem paſſionem eſſe ſeparabilem à ſubſtantia, quia in ſacramento Euchariſtiæ manet propria paſſio panis, nutrit enim, &c. Hæc verò opinio ex eo probatur, quia nulla eſt implicatio contradictionis in ea re; ſunt enim animæ, eiúſque potentiæ entitates diſtinctæ, neque vna eſſentialiter pendet ab altera; probatio autem deſumpta ab Euchariſtia oſtendit quidem hoc eſſe conſonum illi myſterio, non tamen eſt cur dicatur de fide. Namque S. Thom. 3. *part. quæſtion.* 75. *articulo* 6. *ad vltimum* ait, operationes conſequentes ſubſtantiam panis conuenire accidentibus miraculosè; ac ſi manerent ibi potentiæ ad illas.

8. *Ad argumẽtum partis negatiuæ in num 6.* Ad argumentum ergo alterius opinionis reſpondetur ex ſola diſtinctione reali non colligi ſeparabilitatem, ſi adſit eſſentialis dependentia, qualis inter relationem, & terminum intercedit. *Ad confirmationem.* Ad confirmationem dicitur cum D. Thom. 1.2. *ſuprà* ſeparata potentia, verbi gratia, intellectu, adhuc animam fore intellectiuam non formaliter, ſed radicaliter: atque hæc eſt differentia inter paſſiones, & accidentia communia naturaliter inſeparabilia, quòd paſſiones radicentur in eſſentia, non verò accidentia, & ideo quantum eſt ex vi eſſentiæ paſſio non poteſt naturaliter ſeparari; alia verò accidentia poſſunt. *Dubitatum duplex.* An autem ſeparato ſemel intellectu, verbi gratia, ab anima ſibi relicta dimanaret alius intellectus, capite tertio dicetur. An rurſum intellectus fortè ſeparatus poſſet intelli

intelligere, ſicut calor calefacere, negandum omnino, quia actio vitalis intrinſecè pendet à primo principio vitæ, ſine quo proinde exerceri non poteſt. Diximus de hoc nonnulla in 2. Phyſicorum, & dicemus etiam cap. ſequenti.

Vide etiam diſp.18. Metaph. ſect.5. n.2. & ſect. 6. n.3.

CAPVT II.

Vtrùm potentiæ diſtinguantur per actus, & obiecta.

1. HAbet anima quælibet diuerſitatem magnam operationum, vt diſcurrendo per ſingulas facilè conſtare poteſt, ad quas exercendas diuerſis indiget potentiis, & diſtinctis organis quæ in viuentibus eſſe experimur; quare poſtquam dictum eſt de entitate potentiarum, dicendum ſequitur de earum diſtinctione, quam quidem ex obiectis, & actibus ſumere non videntur. Primò, quia actus, & obiecta poſteriora ſunt potentiis, & illis multùm extrinſeca. Secundò, quia diſtinctiuum, & conſtitutiuum rei debet eſſe quid certum, & indiuiſibile, actus autem, & obiecta, quæ ad vnam potentiam pertinent, ſunt innumeri, & diuerſi: ergo impoſſibile eſt ex his ſumi vnitatem potentiæ, aut diſtinctionem. Tertiò ſpecificatiuum eſt vnum tantùm: erit ergo in præſenti ſpecificans potẽtiam, vel actus, vel obiectum, & non vtrumque: nulla eſt autem ratio, cur ſit potius vnum, quàm aliud; ergo neutrum erit. Quartò ſi potentiæ diſtinguerentur per obiecta, non eſſet maior diſtinctio in potentiis, quàm in obiectis, neque è contrario, oppoſitum autem conſtat, nam voluntas, & intellectus realiter diſtinguuntur, & tamen eorum obiecta tantùm diſtinguuntur ratione: & è contra albedo, & nigredo diſtinguuntur realiter, tamen potentia ad illas tendens eſt eadem. Quintò, ſi per obiecta potentiæ diſtinguantur, omnes potentiæ, quæ idem obiectum habent, eiuſdem erunt ſpeciei, vt viſus equi, & hominis, intellectus hominis, & Angeli, quod tamen videtur falſum. Sextò ſi potentiæ ſpecificarentur ab obiectis, etiam actus ſpecificarentur, quia ſicut potentiæ verſantur circa obiecta, ita & actus. Conſequens autem eſt falſum; aliàs potentiæ, & actus circa idem obiectum eiuſdem ſpeciei eſſent. Septimò, duæ potentiæ diſtinctæ verſari poſſunt circa idem obiectum: ergo non diſtinguuntur ex obiecto. Conſequentia clara eſt; antecedens verò probatur. Nam voluntas, & intellectus verſantur circa bonum, illa amando, hic cognoſcendo. Viſus etiam percipit colorem, & phantaſia illum imaginatur. Octauò habitus diſtinguuntur à potentia ſpecificè, diſtinguuntur autem inter ſe per actus, & obiecta: ergo non potentiæ. Probatur conſequentia, quia duæ res diſtinctæ ſpeciei non poſſunt habere idem ſpecificans, aut diſtinctiuum.

Arguitur 1. pro negatiua parte. Secundò. Tertiò. Quartò. Quintò. Sextò. Septimò. Octauò.

2. In hac quæſtione ſermo eſt de diſtinctione formali, & ſpecifica, non de materiali, & numerica; illam ergo deſumendam eſſe ex actibus, & obiectis, Ariſtoteles affirmauit, & cum eo Philoſophi omnes, id quod negari non poteſt, viſus enim ab auditu ideo diſtinguitur, quia vnus ordinatur ad videndum colores, alius verò ad audiendum ſonos. Item actus ſunt effectus potentiarum, ex affectu autem adæquatè diuerſo colligi poteſt diuerſitas cauſæ. In artificialibus quoque inſtrumenta diſtinguuntur ex diuerſis actionibus ad quas deſtinantur; potentiæ autem ſunt inſtrumenta naturæ; ex actibus ergo diſtinguenda ſunt.

Prima aſſertio principalis affirmatiua ſuadetur multipliciter. Primò. Secundò. Tertiò.

Quocirca de quæſtione, an eſt, minimè certatur. Sed de modo eſt difficultas. Nam quidam aiunt potentias diſtingui per actus à poſteriori tantùm, tanquam per effectus. Ita Philoponus *lib.2. de Anima*, quem ſequitur Venetus, & Apollinaris, Iandunus *quæſt.8.* Caiet. Thienen. *text.29. & 33.* Alij volunt diſtingui potentias per actus à priori, vt cauſam tamen extrinſecam, & non ſpecificantem. Ita Heruæus *quodlib.1. quæſt.12.* Alij tenent diſtingui potentias per actus intrinſecè, & eſſentialiter, non quòd ipſi actus, & obiecta ſint differentiæ intrinſecè conſtituentes potentias, ſed quòd in coaptatione ad actus, & obiecta conſiſtat intrinſeca differentia ſpecifica, & diſtinguens potentias. Hæc eſt D. Thomæ ſententia *1. p. quæſt.77. art.7.* & Alexandri Aphrodiſ. *citato textu 33.* ſequuntúrque Caiet. Nimphus, Ægidius, & alij. Item Ferrar. 4. *contra Gentes, cap.24. §. pro huius.* Eſtque mens Ariſtotelis *in eo textu 33. & 2. Ethicorum textu 16.* Veraque ſententia, in cuius explicatione priùs dicemus de modo, quo ſpecificantur, & diſtinguuntur potentiæ, deinde quomodo ſpecificentur actus.

Opiniones variæ de modo explicandi proximam aſſertionem. Primus modus. Secundus. Tertius. Quartus & verior.

Notandum ergo duplicem eſſe potentiam, actiuam, & paſſiuam: actiua dicitur quæ ad agendum ordinatur. Hæc autem duplex diſtinguitur. Nam alia eſt agens actione tranſeunti, vt calor, alia immanenti, vt intellectus, & conueniunt, quòd vtraque agit circa aliud; ſed differunt, quòd prima agat circa aliud, vt ſubiectum producendo in illo formam ſimilem. Secunda verò circa illud nihil agat, ſed reſpiciat tantùm, vt obiectum, quod cognoſcit vel amat, &c. atque hæc potentia purè actiua non eſt, ſed ſemper habet aliquid admixtum paſſiuæ. 4.

Notatio prima duplicis potentiæ, de qua re latè in Metaph. diſp.43. Quid actiua.

Potentia paſſiua dicitur illa, quæ poteſt aliquid recipere; aliquando quidem formam phyſicam propriè dictam, ſeu terminum alterationis phyſicæ, & naturalis, aliquando verò formam ſolummodo perfectiuam, nullámque præiacentem admittendo, vt ſenſus recipit ſpeciem, atque huiuſmodi potentia paſſiua admiſcetur actiuæ immanenter, quia priùs indiget receptione alicuius formæ: vt deinde eliciat actum, quem poſtea etiam recipit, vt dicemus libro ſequenti, agendo de potentiis cognoſcentibus. 5.

Quid paſſiua.

Ex quibus colligitur differentia inter has potentias, quòd actiua tranſeunte, ſit operatiua ſui obiecti, actiua verò immanenter, minimè; habent enim ſe eiuſmodi potentiæ inſtar ſcientiæ practicæ, & ſpeculatiuæ, practica enim operatur ſuum obiectum, vt ars ædificandi efficit domum, ſcientia verò ſpeculatiua ſupponit obiectum, & illud contemplatur; ſic calor, quia eſt potentia tranſeunter agens, calorem facit, quem pro obiecto habet, tactus verò calorem non facit, ſed illum ſentit, & cognoſcit: omnis igitur potentia actiua operatur circa ſuum obiectum, diuerſo licèt modo. At verò potentia paſſiua non operatur, ſed recipit aliquid, & ab aliquo, ac quod recipit habet propriè rationem obiecti reſpectu illius; nam ad id primò, & per ſe ordinatur. Sic potentia materiæ ordinatur ad receptionem formæ, & illam habet pro obiecto, quanuis etiam id à quo recipit aliquando dicatur obiectum, vt in potentiis cognoſcitiuis obiectum dicitur à quo potentia immutatur. 6.

Vtriuſque diſcrimen.

Secundò eſt notandum potentiam à natura dari non propter ſe, ſed vt enti iam exiſtenti deſeruiat, vel ad agendum, vel ad recipiendum aliquid. Vnde ex triplici illo genere rerum, quod in capite de relatione in logica diſtinguebamus, potentiæ 7.

Notatio 2.

tentiæ omnes computandæ ſunt in medio genere earum, quæ nec omnino abſolutæ ſunt, nec omnino reſpectiuæ, ſed ſimpliciter abſolutæ, ordinatæ tamen ad aliud, vt ad finem. Ex quibus colligitur potentiam habere eſſentialem habitudinem ad obiectum, & operationem, diuerſo tamen modo, nam obiectum reſpicit, vt finem extrinſecum, operationem autem, vt intrinſecum, qui tamen duo fines non ſunt, ſed integrantes vnum.

8. His ſuppoſitis eſt concluſio: Omnis potentia animæ ſpecificatur intrinſecè, ex coaptatione, quam habet ad operandum circa ſuum obiectum, & per hanc etiam diſtinguitur ab aliis Hæc concluſio ſatis probata manet ex dictis hîc, & ex ſimili de ſpecificatione animæ, nam ſicut anima ordinatur ad corpus, & ex coaptatione ad illud ſpecificatur, ita, &c. Idem patet ex iis, quæ in logica diximus de ſpecificatione habituum, & ex dictis in phyſicis de ſpecificatione motuum, hæc enim omnia æqualiter ſe habent, & ita idem eſt modò dicendum in præſenti.

2. Aſſertio pro 4. opinione adducta num. 3. Vnde probetur.

9. Hoc optimè explicant inſtrumenta artis; ars enim imitatur naturam, nam quod in arte ſunt inſtrumenta, ſunt potentiæ in natura. Vnde ſicut artifex primò conſiderat operationem, ad quam ordinat inſtrumentum, & materiam, circa quam debet cum illo operari, & poſtea ipſum efficit ex tali materia, & forma, qualem requirit finis illius; ita hoc idem intelligendum eſt de potentiis naturalibus, anima enim quæ principium erat futura multarum operationum circa varia, & diuerſa obiecta, exigebat potentias diuerſas pro qualitate, & modo operationum, & obiectorum, & ideo natura tales dedit animæ potentias, vt eſſent talibus actibus, & obiectis proportionatæ, quod eſt ſpecificari ab illis. Vnde quicquid in eis intrinſecè reperitur, abſolutum eſt, ſicut quidquid eſt in inſtrumento artis, v.g. calamo, eſt abſolutum, attamen quia totum id reſpicit potentia, vt ſit coaptata operationi circa tale obiectum, ideo ab obiecto dicitur ſpecificari, eiúſque eſſentia conſiſtere in ordine ad illud, quod idem ſignificauit Philoſophus *9. Metaph. textu* 13. dicens potentiam definiri per actum, ac denique in hoc fundatur illud effatum, *Actus, & potentia in eodem ſunt genere*, quia ſcilicet inter ſe proportionari neceſſe eſt.

Explicatur, & ſuadetur ampliùs.

10. Sed difficultas reſtat, quódnam ſit obiectum ſpecificans potentiam, id eſt, quam vnitatem obiectum requirat, ſpecificam ne, an genericam? Simile dubium tractauimus de ſcientiis in fine Poſteriorum, atque ita declaratur. Nam ſæpe duo actus ſpecie differentes pertinent ad eandem potentiam, vt ſcientia, & opinio, ſæpe verò pertinent ad diuerſas, vt intellectio, & volitio. Item idem obiectum aliquando pertinet ad diuerſas potentias, vt inter arguendum dicebamus in principio in quarto argumento, aliquando verò diuerſiſſima obiecta pertinent ad eandem potentiam. Item quæ pertinent ad vnam potentiam aliquando continentur ſub vno genere, vt ſapores, & odores; aliquando verò ad diuerſa, vt ſubſtantia, & quantitas comprehenduntur ab intellectu.

Qualis nam ſit vnitas obiecti, vnde potentiæ vnitas petenda eſt, variis exẽplis diſcutitur, de quo conſule etiã authorẽ lib. 2. de Angelis cap. 14. num. 11.

11. Hæc ergo, & ſimilia, quæ difficultatem aperiunt, viam parant ad inueniendam veritatem: nam ex illis habetur primò, non quamlibet diuerſitatem actuum diuerſificare potentias, ſiquidem potentia vna habere poteſt actus diuerſos. Habetur ſecundò, conuenientiam ſpecificam, aut genericam rerum non ſpecificare ad conferendam

Primum corollarium ex allatis exẽplis. Secundum.

A vnitatem, vel diuerſitatem potentiæ, quia, vt dictum eſt, res vna, atque eadem pertinere poteſt ad diuerſas potentias, & diuerſæ ad eandem, aliquando etiam res comprehenſæ ſub obiecto vnius potentiæ ſunt eiuſdem ſpeciei, aliquando eiuſdem generis; interdum denique analogicè tantùm conueniunt, vt in ente. Et hinc tertiò colligitur, cùm differentia, vel conuenientia in eſſe reali non ſufficiat ad vnitatem, vel diuerſitatem potentiis tribuendam, in rebus iis, quæ ſub vnam potentiam cadunt, quærendam eſſe aliquam realem conuenientiam, ratione cuius ad eandem potentiam pertineant, & ſimiliter, quæ pertinent ad diuerſas potentias, id habere ex aliqua B diuerſitate, quæ ex natura rei in ipſis reperiatur, imò ſi vna, & eadem res fortè ſpectet ad diuerſas potentias, in illa met quærendas eſſe rationes reales diuerſas. Quæ omnia ita patent. Nam vnitas, & diuerſitas potentiæ, eſt vnitas, & diuerſitas realis, quia ex obiectis ſumitur, & non ex conceptione noſtra; ergo vna potentia reſpicit adæquatè obiectum realiter vnum: ergo omnia circa quæ verſantur debent conuenire in aliqua ratione reali vna; & è contrario in potentiis diuerſis proportionaliter philoſophandum. Et hinc vlteriùs colligitur quartò præter conuenientias, & differentias, quas res habent in eſſe rerum, habere alias in eſſe obiectorum, & has in illis fundari, non in conceptione mentis; quia verò ſtat, C differre duo aliqua in eſſe rerum, & conuenire in ratione obiectorum, ideo tales rationes inter ſe diuerſas eſſe concludendum eſt. Vnde habetur eiuſmodi tertia concluſio. Vnitas, vel diuerſitas potentiæ ſumenda eſt ex vnitate, & diuerſitate formalium obiectorum, vt obiecta ſunt. Cuius probatio patet ex dictis.

Tertium. Quartum.

Tertia aſſertio ſatisfaciens difficultati in num. 10.

Sed explicandum ſupereſt, quæ ſint rationes hæ formales obiectorum, ac ſufficientes ad dandam vnitatem, & diuerſitatem potentiis. Pro expoſitione eſt notandum primò inter potentias eſſe alias vniuerſaliores aliis, eo quòd reſpiciunt vniuerſaliora obiecta, eámque diuerſitatem aliquando prouenire ex perfectione, aliquando ex imperfectione earundem potentiarum; nam in D potentiis purè paſſiuis, paſſione propriè dicta, ſeu phyſica, quanto potentia imperfectior eſt, tanto eſt vniuerſalior, id eſt, aptior, atque aptior ad patiendum plura. Vnde materia prima, quia eſt imperfectiſſima inter potẽtias paſſiuas phyſicè eſt indifferens ad omnes formas, & cõſequenter ad omnes alterationes, & paſſiones phyſicas: at in potentiis paſſiuis paſſione perfectiua vniuerſalitas prouenit ex perfectione; ſic intellectus poteſt plura recipere, quàm ſenſus. In potentiis autem actiuis, vniuerſalitas ſimpliciter ſemper prouenit ex perfectione; exempla ſunt innumera. Et ratio eſt aperta, quia pari paſſione propriè dicta imperfectionis eſt, & ideo poſſe plura pati maioris imperfectionis; at verò poſſe perfici per recep- E tionem alicuius formæ abſque alterius amiſſione, ac poſſe operari, & efficere, perfectionis eſt non modicæ. Et ideo vniuerſalitas hac in parte maior eſt perfectio potentiæ, ex quo intelligitur non eſſe eodem modo aſſignandum obiectum formale omnibus potentiis; nam potentiæ vniuerſaliori aſſignandum eſt vniuerſalius obiectum, id eſt, plura comprehendens ſub formali ratione ſua.

12. *Quænam putanda ſit eadem, vel diuerſa ratio formalis, vnde vnitas, vel diuerſitas obiectorum ſumatur. Notatio prima pro reſponſione.*

13. *Notatio ſecunda, in qua concinit author lib. 2. de grat. c. 11. n. 25.*

Ad hoc tamen meliùs intelligendum, notandum eſt ſecundò eſſe potentias vniuerſaliſſimas in ſuo genere, vt intellectum in genere potentiæ cognoſcitiuæ, alias limitatas nimis, vt exter-

nos

nos ſenſus in eodem genere; aliàs verò eſſe quaſi medias, quia nec adeò ſunt vniuerſales, neque adeò limitatæ, vt interiores ſenſus, & ſimile quidpiam reperiri poterit in quouis genere potentiarum; iuxta quam diuerſimodè eſt illis aſſignandum obiectum formale, ordinariè tamen hoc illis commune eſt, quòd formalitas obiecti attendenda potiſſimè ſit penes modum, quo potentia ipſum attingit, & quo ab eodem immutatur, ſed differentia eſt quòd in potentiis particularibus in ſuo genere modus attingendi, aut immutandi ſumendus eſt ſecundùm particularem, & ſpecificam quandam rationem; in potentiis verò vniuerſalioribus proportionaliter. Exemplum ſit in potentiis actiuis, nam diuina potentia, quæ vniuerſaliſſima eſt inter actiuas, vniens in ſe quicquid in aliis eſt diuiſum, habet pro obiecto adæquato omne poſſibile; potentia verò actiua particularis veluti ignis, quia limitatiſſima eſt, determinatur ad producendum ignem: potentia denique Solis, quæ eſt quaſi media, extenditur ad plura, quàm potentia ignis, ad pauciora tamen, quàm Dei potentia. Simile eſt in potentiis paſſiuis, atque etiam in potentiis animæ, nam intellectus, & voluntas, quæ vniuerſaliſſimæ potentiæ ſunt in ſuo genere, habent vnitatem ex vniuerſaliſſimis rationibus, ſcilicet quia vna operatur trahendo obiectum ad ſe, alia tanquam pondus tendendo in bonitatem obiecti, & ſimile eſt in aliis.

14. *Conſectariū ex proximis notationibus.* Ex quo colligimus id, quod ſe habet, vt obiectum formale reſpectu vnius potentiæ, comparatum ad ſuperiorem, & vniuerſaliorem potentiam, habere ſe materialiter; quia nimirum reſpicitur ab ipſa potentia ſub vniuerſaliori ratione, quæ eſt quaſi forma ſui obiecti materializans quodammodo rationes omnes, quas ſub ſe continet, vt in appetitu ſenſitiuo, iuxta multorum ſententiam, de qua tamen infrà *lib.5. cap.4.* Bonum arduum, & bonum concupiſcibile ſunt duæ rationes formales obiectorum diuerſificantes duas potentias particulares, & materiales; tamen illæ rationes comparatæ ad voluntatem habent ſe materialiter, nam comprehenduntur ſub vniuerſali ratione boni, quam illa potentia in ſuo genere vniuerſaliſſima reſpicit, vt adæquatum obiectum. Verius exemplum cernitur in externis ſenſibus, quorum formalia obiecta materialiter ſe habent ad formale obiectum ſenſus interni. Eſſet item huius rei ſimile in artificialibus, ſi imperfectus artifex ad ſingulas actiones indigeret diſtinctis inſtrumentis, perfectior verò poſſet vnico inſtrumento exequi omnes. Atque hoc eſt, quod in communi dici poteſt de modo aſſignandi obiecta formalia potentiarum, in particulari verò dicemus in ſequentibus, & per hæc ſatisfactum eſt priori parti huius capitis earum quas in fine numeri tertij propoſuimus, iam de poſteriori.

De modo ſpecificandi actus.

15. *Vide diſp.47. Metaph. ſect.2. & 3.* Actuum nomine hîc intelligimus qualitates illas, quibus animæ potentiæ attingunt extrinſecè ſua obiecta, quales ſunt cognitiones, & appetitiones in facto eſſe: nam productiones, ſeu dependentiæ actuales talium qualitatum ab ipſis potentiis, & in vniuerſum actiones proprium conſtituentes prædicamentum, probabilius videtur per ipſos materiales terminos ſpecificari, vt ſuo loco diſputatur. Circa modum ergo quo ſpecificantur prædicti actus ſit quarta aſſertio

A huius capitis. Actus immanens, vt eſt qualitas, ſortitur ſpeciem ab obiecto, ad quod terminatur. *4. Aſſertio.* Probatur quia eadem ratio proportionaliter eſt de actibus, quæ de potentiis: oſtenſum eſt autem potentias ita ſortiri ſpeciem ſuam; ergo, &c. *Probatur.* Item ratio actus conſiſtit in quadam coaptatione ad obiectum, quoniam vel eſt cognitio, vel appetitio obiecti, vel quid ſimile. Vnde eſſentialiter ſunt tales actus, quales requiruntur ab obiecto circa quod verſantur: ergo, &c. Idem patet in moralibus, ſunt enim actus tales honeſti, ſcilicet, aut praui, qualia ſunt eorum obiecta, atque fines. Dices, terminare actum nihil in obiecto ponit: ergo vt ſic non poteſt veram ſpecificationem

B conferre. Reſpondetur, ſi non terminare, certè terminatiuum eſſe, reale aliquid ponere in obiecto, ratione cuius ſpeciem conferat actui. Simile quid diximus alibi de relatiuis. An verò actus ſpecificetur ab obiecto formali, vel materiali, & quòd ſit formale obiectum illius (non enim id hactenus expoſuimus) meliùs in ſolutionibus argumentorum quarti, & ſexti intelligetur.

Ad 1. argumentum ex initio poſitis communis ſolutio eſt, licèt obiectum ſit extrinſecum; ordinem tamen ad illud eſſe intrinſecum. Similiter actus eſſe priores potentiis in ratione finis, licèt in executione ſint poſteriores. Sed vtraque pars ſolutionis difficultatem habet. Prima quidem. Nam ex illa ſequitur potentias eſſe propter *16. Ad primum argumentū in num.1.*

C obiecta, & non è contrario. Secunda item pars difficilis eſt, nam ſi actus nondum ſunt, quomodo ſpecificant? Ad primam partem reſpondetur potentias animæ intrinſecè ordinari ad operandum circa obiecta, & hunc eſſe finem earum proprium, neque eſſe inconueniens viſum, verbi gratia, ordinari ad qualitatem ſeipſo imperfectiorem, non enim ordinatur propter bonum ipſius obiecti, ſed propter perfectionem viuentis, & propriam, viſus ſiquidem percipiendo lucem ſatis perficitur: hoc ergo modo perfectior res ordinari valet ad imperfectiorem, id eſt, ad operandum circa illam, in qua operatione ipſa potentia, quæ ordinatur, perficitur. Ad ſecundam partem reſpondetur, actum in exiſtendo eſſe poſte-

D riorem potentia, in eſſendo verò priorem, & ſic ſpecificare per modum finis, quatenus poſtulat talem potentiam, quæ illum eliciat, vnde ſicut finalis cauſa non requirit exiſtentiam ad cauſandum, ita neque actus ad ſpecificandum, cùm non ſpecificet, vt intrinſeca forma, ſed ordo ad illum.

Ad ſecundum negandum ſpecificans non eſſe quid certum, eſt enim obiectum formale adæquatum potentiæ, ſeu ratio formalis actuum, qui verſantur circa tale obiectum, petit verò argumentum, an eadem potentia exercere queat actus ſpecie differentes? Sunt qui dicant omnes actus prout procedentes ab eadem potentia eiuſdem ſpeciei eſſe, quòd omnes ſint intra latitudinem *17. Ad ſecundū ibid.*

E obiecti formalis vnius potentiæ, quod non videtur verum. Nam actus ſcientiæ, & opinionis, amoris, & odij, nullatenus eiuſdem ſunt ſpeciei, & tamen ab eadem potentia eliciuntur. Item habitus dantur ad eandem potentiam ſpectantes, vt vitium, & virtus; fides, & error, de quibus nulla ratione affirmari debet etiam prout in eadem potentia inueniuntur, eiuſdem eſſe ſpeciei, aliàs calor, & frigiditas prout ſunt in eodem ſubiecto, eiuſdem ſpeciei dicerentur. Si ergo habitus eiuſdem potentiæ reuera diſtinguuntur, actus etiam diſtinguentur. Item calefactio, & illuminatio procedentes à luce Solis ſunt diſtinctæ ſpeciei: ergo eadem

eadem potentia poteſt habere actiones diſtinctas. Idem ergo affirmari poterit in præſenti de operationibus animæ. Antecedens patet ex dictis. Nam per illas actiones diuerſimode communicat lux ſuum eſſe. Tandem potentia cognoſcitiua non ſe ſola, ſed informata ſpecie elicit actum: ergo per diuerſas ſpecies poterit elicere actus diuerſos. Neque hæc diuerſitas actuum eiuſdem potentiæ obſtat ſpecificationi potentiæ ex actibus, quia non ſpecificatur potentia ex hac ſpecie actuum, ſed ex latitudine actuum, qui verſantur circa tale obiectum formale, eſt enim potentia vniuerſalior, quàm actus, vel habitus, & ideo vniuerſaliorem rationem reſpicit, ſub qua poſſunt dari multæ rationes diuerſificantes actus, & habitus.

Ad tertium. Ad tertium reſpondetur ſpecificatiuum potentiæ vnum eſſe, nam, vt dixi, actus, & obiectum integrant vnum finem potentiæ, qui eſt conſequi ipſum obiectum; ab hoc ergo vno fine ſpecificatur.

18. *Ad quartū in eodem num.1.* Ad quartum reſpondet D.Thom. 1. *p. quæſt.* 77. *art.* 3. *ad tertium*, ad diſtinguendas potentias ſpecie non requiri diſtinctionem realem obiectorum, ſufficereque diuerſitatem rationis. Si opponas hanc diuerſitatem in reipſa nullam eſſe, atque adeò neque vllam diſtinctionem à parte rei tribuere potentiis. Occurrit Caiet. licèt in re non diſtinguantur obiecta actualiter, diſtingui certè virtualiter, quod ad diſtinguendas verè potentias ſufficit. Nam quod eſt actu vnum, ſi in virtute plura ſit, cauſare poteſt pluralitatem. Quæ ſolutio in primis non explicat illam virtualem diſtinctionem. Videtur deinde petere principium. Nam argumentum aſſumit, non poſſe habere virtutem ad diſtinguendum plura, id quod in ſe vnum eſt.

19. Reſpondetur ergo potentias deſumere ex obiectis diſtinctionem ſpecificam, ideoque requirere obiecta, formaliter ſaltem diſtincta, quam diſtinctionem ſæpe D.Thomas vocat ſecundùm rationem, neque planè poteſt intelligi, quo modo diſtinctio formalis potentiarum ſumatur ex obiectis, niſi in illis etiam ſint diuerſæ rationes formales: ſicut etiam intelligi non poteſt, quomodo duæ ſpecies per eandem differentiam conſtituantur; obiectum enim in præſenti habet ſe ad modum differentiæ. Vnde ad argumentum concedo potentias ex vi obiectorum habere tantùm diſtinctionem formalem, talémque in obiectis ſolùm requiri, de factóque inueniri in bono, & vero; porrò identitas realis obiecti minimè arguit identitatem realem in potentia; ſicut neque è contrario, quoniam identitates hæ impertinenter ſe habent, neque vna aliam cauſat; ex quo ergo (inquies) diſtinctio realis potentiarum ſumetur? Reſpondetur ſumi ex diuerſitate magna in modo operandi, & attingendi obiectum, addita limitatione, & imperfectione potentiarum creatarum, ſicut in intellectu, & voluntate videre licet, differunt enim realiter ob longè diuerſam rationem actuum, nam intellectio quædam eſt aſſimilatio, & penetratio obiecti, amor verò eſt quoddam pondus in rem ipſam, vnica autem potentia creata, & limitata non potuit amplecti vtrumque modum operandi, in Deo tamen quamuis ſit vera intellectio, & verus amor, neque actus, neque potentiæ diſtinguuntur, propter illius infinitatem.

Ad quintū. Ad quintum reſpondetur, omnes potentias habentes idem obiectum formale eiuſdem ſpeciei eſſe, quæ autem ſint illæ, non eſt huius loci definire; quæ verò in argumento petuntur de viſu hominis, & equi, de intellectu Angeli, & hominis *libr.* 4. *capit.* 1. *numer.* 7. exponendum eſt.

Ad ſextum ſunt qui concedant potentiam, actum, & habitum eſſe eiuſdem ſpeciei, ſaltem ſecundum ordinem quem habent ad obiecta: ſed hoc ſine dubio falſum eſt, nam intellectus, & intellectio ſecundùm omnem rationem ſpecie diſtinguuntur. Item habitus, & potentia diuerſas ſpecies qualitatis conſtant etiam ſecundùm ordinem, quem habent ad obiecta, nam hinc potiſſimè ſpecificantur: ergo multo magis potentia, & actus. Dico igitur potentiam, & actum diſtingui ſpecie, conueniunt namque in obiecto ſolùm materialiter, & inadæquatè. Nam ratio formalis in obiecto potentiæ, eſt multo vniuerſalior, quàm in obiecto actus. Item modus, quo potentiæ attingit obiectum, eſt longè diuerſus, potentia enim attingit mediante actu, actus verò immediatè; potentia etiam reſpicit obiectum abſolutè ſub ratione poſſibilis, vt viſus viſibile, actus verò reſpicit obiectum quaſi exiſtens in actu, quia actu terminat, quæ omnia oſtendunt diuerſitatem in formali obiecto potentiæ, & actus; oſtendunt etiam quomodo obiectum formale ſit aſſignandum actibus, nempe ſub particulari aliqua ratione contenta ſub obiecto vniuerſali potentiæ. Ad ſeptimum, & octauum patet ſolutio ex dictis. 20. *Vide lib.2. de Angelis c.2. à num.15. Ad ſextum.*

CAPVT III.

Vtrùm potentiæ animæ fluant ab anima, & in ea ſubiectentur.

TRactat quæſtionem hanc D.Thomas 1. *part. quæſt.* 77. *artic.* 4. Nos verò circa illam primò dicemus de ordine, & cauſalitate animæ reſpectu potentiarum. Secundò de ordine, & cauſalitate, quam ipſæ inter ſe obſeruant. 1.

Quotupliciter anima cauſet ſuas potentias.

Quantum ad primum certum eſt animam, ſeu animatum eſſe cauſam finalem potentiarum, ordinantur enim potentiæ ad perfectum ſtatum viuentis, ſicut & operationes ipſæ, vnde licèt potentiæ eſſentialiter ordinentur ad operationes, tamen quia ſimul ſunt inſtrumenta alicuius operantis, non nudas operationes reſpiciunt, ſed medio ſubiecto, cuius ſunt inſtrumenta, & virtutes, & ad hoc principaliter ordinantur. De cauſalitate formali ſecundò eſt certum non competere animæ reſpectu potentiarum, quin potiùs quodammodo ipſæ potentiæ ſunt formæ animæ, vel animati, in quo ſubiectantur. *Quid de cauſalitate finali, & formali.*

Eſt tertiò certum quoad cauſam materialem potentias ſpirituales, intellectum ſcilicet, & voluntatem, & ſi qua eſt potentia motiua ſolius animæ ſubiectari immediatè in anima, atque adeò ab ea cauſari materialiter; circa alias verò potentias non ſic, vel quia anima non eſt ſubſiſtens, vt in brutis, vel quia non eſt ſubiectum proportionatum talibus potentiis, quia anima ſpiritualis eſt, & ipſæ potentiæ materiales. Quapropter deceptus eſt Gregor. *in* 2. *diſt.* 17. *quæſt.* 3. dicens omnes potentias ſenſitiuas, ſi fortè illas ab anima diſtinxit, ſubiectari immediatè in ipſa anima, atque adeò in anima ipſa perfici ſenſationem, ſicut & intellectionem, ex hoc enim ſequitur ſenſationem, & ſenſum eſſe ſpiritualia, imò & ſpecies 2. *Quid de materiali 2. Ariminenſis lapſus.*

cies etiam ſenſibiles, quod eſt impoſſibile, cùm imprimantur à rebus materialibus. Rurſus ſequitur vel bruta non ſentire, vel animas habere ſpirituales, nam habebunt operationes proprias, non exercitus in corpore. Præterea diuerſitas organorum ad diuerſas potentias ſenſitiuas oſtendit eas non eſſe in anima, ſed in organis. Vnde intellectui nullum organum præbuit natura, & Ariſtoteles 2. *de Anima*, *text.* 122. ait ſenſorium eſſe primum ſubiectum, in quo eſt ipſe ſenſus, & *lib.* 1. *cap.* 1. operationes omnes, & potentias ſenſitiuas eſſe communes, & totius coniuncti. Denique refert etiam D.Thom. ſuprà *art.*8. ex lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, *hominem duabus conſtare ſubſtantiis, anima cum ratione ſua, & carne cum ſenſibus ſuis.* Et fauet illud Pauli, *Caro concupiſcit aduerſùs ſpiritũ*, Gal.5. Inſtat Greg. quia aliàs ſenſus non manerent in anima ſeparata, poſſetque Deus conſeruare illos in corpore mortuo, itaque poſſet ſentire. Negatur tamen vltima conſequentia, quia ſentire operatio vitalis eſt intrinſecè dependens à primo principio vitæ, vnde impoſſibile eſt eſſe ſine illo.

Ariminenſis inſtantia diluitur.

3\. Sed quæres, quódnam ſit ſubiectum harum facultatum? S.Thom. ait eſſe totum compoſitum, & conſequenter loquitur, quia ſentit nulla accidentia eſſe in materia prima. Attamen dicendum has potentias eatenus ſubiectari in compoſito, quatenus ſupponunt ipſum conſtitutum; non enim poſſunt eſſe niſi priùs materia informetur anima, ex qua deinde oriantur; at eſſe in compoſito ita vt vtrique parti illius inhæreant, eſt impoſſibile, nam cùm ſint accidentia corporalia inhærent media quantitate, atque adeò in ſubiecto quantitatis, quod eſt materia.

Sententia D.Thomæ de cauſa materiali potentiarum materialium, reducitur ad bonum ſenſum.

4\. De cauſalitate effectiua duo ſunt dubia. Primum, vtrùm anima habeat efficientiam circa proprias potentias. Secundùm, ſi illam habeat, qualiſnam ſit. Circa primum videtur pars negatiua vera. Primò, quia agens eadem actione, qua producit viuens, ipſum producit cum debitis potentiis, nam qui dat formam, conſequentia ad illam confert: ergo ſuperfluum eſt fingere efficientiam inter potentias, & animam. Confirmatur, nam aliàs duæ eſſent, vel plures fingendæ actiones in cuiuſque rei productione, vna ſcilicet productiua formæ ſubſtantialis, & deinde aliæ, quibus ipſa forma ſubſtantialis producit potentias; hoc autem ſuperfluum videtur, & contra illud principium quòd ſubſtantia creata non ſit immediatum principium actionis maximè accidentalis. Confirmatur ſecundò, quia ſi anima haberet efficientiam circa ſuas potentias, poſſet virtute ſua illas recuperare, ſi auferrentur. Conſequens eſt falſum, & contra experientiam. Nam ſi ſemel auferatur viſus, non iterum fluit ab anima. Confirmatur tertiò. Nam eadem ratio eſt de proprietatibus aliarum rerum, ac de potentiis animæ: ſed in rebus aliis proprietates non fluunt effectiuè ab eſſentia; ergo, &c. Probatur minor, quantitas enim eſt proprietas materiæ primæ, & tamen non fluit ab illa effectiuè, cùm materia nullam habeat efficientiam. Calor etiam proprietas ignis eſt, nec tamen fit effectiuè ab illius forma, quia prior eſt calor diſponens materiam, quàm forma introducta.

Circa cauſã efficientem negatiua pars probatur.

Prima confirmatio.

Secunda.

Tertia.

5\. Nihilominus D.Thomas ſuprà, quem communiter alij ſequuntur, tribuunt animæ efficientiam circa potentias ſuas, quod probat ex differentia inter accidentia, propria, & communia, vtraque enim requirunt cauſam effectiuam, ſed differunt, quòd accidentia communia, quia extrinſeca ſunt,

Pars affirmatiua iuxta D.Thomam probabilior.

A proueniant ab extrinſeca cauſa: at verò propria, quia intrinſeca, ab intrinſeca eſſentia, & cauſa prouenire debent, tanquam à principio actiuo, forma enim ſubſtantialis, quæ dat primum eſſe ſimpliciter compoſito, debet eſſe cauſa efficiens reliquorum, quæ per ſe illi conueniunt, nam in per ſe ordinatis, quod prius eſt, debet eſſe cauſa poſterioris; forma autem, & potentiæ per ſe ordinantur ad perfectum eſſe compoſiti. Et confirmatur hæc ſententia, quia pleniorem cauſalitatem habet eſſentia rei circa proprias paſſiones ſuas, quàm circa accidentia communia, ſed in ordine ad accidentia communia eſt cauſa materialis, & finalis (ſunt enim & hæc propter perfe-
B ctionem ſubſtantiæ;) ergo genus aliud cauſalitatis habet circa proprias paſſiones, non niſi effectiuæ: ergo, &c. Item magis neceſſariò dimanat intellectus ab anima, quàm calor à calore; ſed vnus calor effectiuè fit ab alio: ergo à fortiori intellectus ab anima erit efficienter. Item neceſſaria connexio inter duo non poteſt eſſe abſque aliqua cauſalitate inducente ipſam connexionem, cauſalitas autem materialis per ſe ſumpta non eam inducit, vt patet in accidenti, & ſubiecto communi. Eadémque ratio eſt de cauſa finali; ergo duplex eiuſmodi cauſalitas non ſufficit ad tam neceſſariam vnionem, quanta eſt inter potentias, & eſſentiam: ergo admittenda eſt alia cauſalitas, & non formalis; ergo effectiua. Dices,
C relationem, & terminum habere mutuam connexionem, nec interuenire ibi cauſalitatem. Sed occurrendum inter terminum materialiter ſumptum, & relationem non eſſe illam mutuam connexionem, cùm poſſit manere id quod terminat ſine relatione, quanuis non prout actu terminat, quia vt ſic ab ea intrinſecè pendet in genere cauſæ formalis. Relatio quoque ipſa pendet à termino quodammodo, vt à forma extrinſeca, quia eius eſſentia conſiſtit in ordine ad illum; in vniuerſum igitur neceſſaria connexio pendet ab aliquo genere cauſalitatis. Confirmatur tandem ab experientia. Nam ſublata frigiditate ab aqua ſtatim alia dimanat à forma, ac ſimile eſt de aliis; ergo forma ſubſtantialis habet efficientiam circa
D proprietates ſuas: ergo potiori ratione habebit illam anima circa potentiam.

Vnde illam ſuadeat.

Confirmari poteſt 1.

Secundò.

Tertiò.

Euaſio impugnatur.

Quartò.

Sed antequam hanc primam partem dubij reſoluamus, videamus quid dici poſſit circa ſecundam. Nam ſi anima habet efficientiam, quem eius modum, quæſo, habet? Quidam tantam efficientiam ei tribuunt, vt aſſerant animam noua actione producere potentias, atque diſtincta ab illa, per quam ipſa fuit producta; itaque pronuntiant cùm anima rationalis creatur, creationem terminari ad ſubſtantiam animæ tantùm, & deinde ab anima prodire intellectum, & voluntatem noua alia actione; eo modo, quo productio Solis à Deo terminata eſt ad ſolem tantùm, & in eodem inſtanti ſol alia actione illuminauit aë-
E rem. Probatúrque hæc ſententia. Nam forma rationalis habet efficientiam circa ſuas potentias realiter à ſe diſtinctas, vt numero præcedenti oſtenſum eſt: ergo ſicut anima eſt effectus Dei, ita potentiæ ſunt noui effectus ab ipſa anima facti, ſed vbi eſt nouus effectus, eſt noua actio (actio enim res ipſa eſt, quæ fit prout egreditur à principio agendi;) ergo, &c. Secundò potentiæ verè producuntur ab anima: ergo noua actione producuntur; nam producere ſine productione inintelligibile eſt. Tertiò anima non concurrit effectiuè ad ſui productionem; concurrit autem effectiuè ad productionem potentiarum, vt eſt proba

6\. *Diſquiritur modus quo anima ſuas potentias dicitur efficere.*

Primus dicẽdi modus.

Suadetur primò.

Suadetur ſecundò.

Tertiò.

probatum;ergo diſtincta productio eſt animæ, & potentiarum: ergo & actio diſtincta. *Quartò.* Quartò efficientia intrinſece includit actionem, eſt ſiquidem modus cauſandi per actionem propriùs cauſæ efficientis, in eóque diſtinguitur à cauſalitate cæterarum cauſarum: ergo ſi potentiæ verè effectiue dimanant ab anima, planè ab illa media actione dimanant. *Quintò.* Quintò hæc dimanatio noua actio fortè non eſſet, quia poſita ſemel anima, naturali ſequela potentiæ reſultant, ſed hoc non obſtat, cùm poſita etiam certa mixtione primarum qualitatum oriantur ſecundæ per nouam actionem, & poſito ſole, vt dicebamus, ſequatur lumen in aëre per diſtinctam etiam actionem: ergo naturalis ſequela propriam actionem non excludit.

7. *Non placet Thomiſtis prædictus modus.* Nihilominus plerique Thomiſtarum reiiciunt hunc dicendi modum, quòd pugnare videatur duobus principiis, quæ ipſi magna religione obſeruant. Primùm, quòd ſubſtantia creata nequeat eſſe immediatum principium alicuius actionis, maximè accidentalis, atque adeò impoſſibile ſit animam per actionem à ſe immediatè prodeuntem cauſare potentias. Secundum principium eſt, nihil poſſe agere in ſeipſum per ſe primò; cùm ergo anima recipiat in ſe potentias, vt intellectum, & voluntatem, eas propriè in ſe non agit, ac proinde nec media actione. Propter hæc Caiet. *ſuprà*, & latiùs 1. *part. quæſt.* 54. *art.* 3. quem alij ſequuntur, ait potentias dimanare à propria forma ſine vlla actione per quandam reſultantiam, cui fauet D.Thomas ſuprà *ad* 2. *&* 3. vbi ait animam eſſe principium actiuum potentiarum non propriè, ſed quodammodo, quia non efficit propria tranſmutatione, ſed per reſultantiam quandam. *Et cõfirmatur.* Et confirmatur, quia aliàs ad potentias animæ daretur per ſe motus, ſeu mutatio, nam ad rem illam eſt per ſe motus, & mutatio, ad quam propria actio productiua per ſe tendit: conſequens autem eſt contra Ariſtotelem; quare, &c.

8. *Notatio prima pro deciſione.* Pro reſolutione eſt notandum de ratione paſſionis eſſe inſeparabilem vnionem cum ſubſtantia rei, quantum de ſe eſt, quod ideo addo, quoniam aliqualis ſeparabilitas, quæ ab extrinſeco fit, non tollit rationem proprietatis, eſt enim ſummus calor, verbi gratia, proprietas ignis, licèt ſit ſeparabilis ab illo, nam in ea ſeparatione ignis ſaltem inchoatè corrumpitur, atque extra ſtatum naturæ ſuæ debitum trahitur. *Notatio ſecunda.* Secundò eſt notandum proprietates ſemper conuenire rei ratione formæ, vt D.Thomas dixit; (quantitatem excipio, quæ eſt indiuidua proprietas materiæ) inter proprietates ergo gratia formæ requiſitas quædam requiruntur non ſolùm vt conſequentes formam, ſed etiam vt paſſiuæ ad illam inducendam; huiuſmodi verò ſunt diſpoſitiones, quæ formam ſaltem natura præcedunt in materia. Aliæ ſunt proprietates, quæ ſupponunt exiſtentiam rei, & illi tribuuntur tanquam virtutes ad operandum, quales ſunt potentiæ animæ maximè ſenſitiuæ, & intellectiuæ, & multæ etiam virtutes herbarum, & mineralium. Atque inter has, & illas proprietates illud intereſt, quòd priores illæ non fiant effectiuè à forma in primo inſtanti generationis, ſed immediatè ab agente diſponente materiam, vt inducatur forma, quod probat tertia confirmatio ſuprà facta num. quarto, quæ concludit planè ſuppoſita alia ſententia, quòd accidentia ſint in materia prima, inde namque ſequitur nullam vltimam diſpoſitionem fieri à forma, ſed ab agente, quanquam formæ ipſi de ſe non deeſſet virtus ad illam diſpoſitionem cauſandam, ſiquidem ea fortè ablata ſtatim efficit aliam; in primo ergo inſtanti non efficit, quia factam inuenit, tantúmque deinceps conſeruat.

9. *Primũ pronuntiatum circa dubiũ poſitum nu. 4. de quo & de ſequẽtibus vide authorem diſp. 18. Metaph. ſect. 3. & diſp. 23. ſect. 6. n. 9.* De aliis verò proprietatibus, quæ conſequuntur formam, ac ſimpliciter ea, poſteriores ſunt in omni genere cauſæ, de quibus præcipua quæſtio procedit, videtur valde probabilis opinio D.Thomæ. *Suadetur primò.* Primò, quia illa intima vnio, quæ inter formam, & virtutes reperitur, videtur neceſſariò inducere inter illas aliquam cauſalitatem effectiuam, aliæ namque cauſalitates minimè ſufficiunt. *Secundò.* Secundò proprietates illæ, quæ ſemel auferuntur, & iterum manant, oſtendunt eſſe inter formam, & proprietatem hoc genus cauſalitatis. *Tertiò.* Tertiò, cùm anima ſit ſimpliciter prior ſuis proprietatibus, rationi conſonum eſt vt illum ordinem cauſalitatis habeat reſpectu illarum; ergo.

10. *Secundum pronuntiatum.* Vnde dico ſecundò conſequenter videri concedendum actionem productiuam rei immediatè terminari ad ſubſtantiam ipſius, vt præciſam à proprietatibus. *Tertium.* Tertiò dico actionem illam productiuam ſubſtantiæ diſtinctam eſſe ab illa, qua potentia ipſa dimanat ab anima; *Vnde probe tur primò vtrumque pronuntiatum.* vtrumque iſtorum patet factis argumentis contra opinionem Thomiſtarum in num. ſexto, quod iterum explicatur, & ſuadetur. *Probatur ſecundò.* Nam finge Deum creare ſubſtantiam animæ impediendo emanationem potentiæ ab illa, hoc enim poſſe fieri ſuprà eſt oſtenſum; maneret ergo tunc ſubſtantia animæ abſque intellectu, & voluntate, auferat verò poſtea Deus impedimentum, relinquátque animam ſuæ naturæ, certè dimanarent ab illa intellectus, atque voluntas, ſicut in primo inſtanti generationis, aut creationis. Iam ſic arguitur, in eo caſu actio creata haberet ſuum terminum integrum, qui alius non eſſet, quàm ſola animæ ſubſtantia, intellectus verò, ac voluntatis dimanatio poſtea ſubſequens eſſet diſtincta actio, vtpote ſeparata etiam tempore à creatione, & aliquid nouum producens: ergo & nunc eædem actiones ſunt in inſtanti creationis, nam quæ in caſu poſito ſeparantur tempore, debet mens in vno inſtanti per acta ſeparare, quòd enim ſimul fiant, diſtinctionem non aufert. *Confirmatur 1.* Confirmatur primò. Nam vel ex vi actionis productiuæ animæ, producuntur etiam potentiæ, vel non. Si primum: ergo cùm tota illa actio ſit ab agente, anima nihil omnino efficit in productione ſuarum potentiarum, quod eſt abſurdum. Si ſecundum: ergo debet alia eſſe actio, per quam potentia producatur. *Secundò.* Confirmatur ſecundò. Nam actio per ſe vna debet terminari ad vnum per ſe terminum; at verò anima cum potentiis eſt vnum per aggregationem: ergo totum illud per vnam actionem non producitur. Id quod faciliùs intelligitur in productione formarum materialium, nam talis actio eſt eductiua formæ ſubſtantialis de potentia materiæ; eductio verò ex propriis conſiderata, formaliter tantùm terminatur ad ſubſtantialem formam: ergo conſequutio proprietatum à forma non poteſt intelligi ſine noua actione, quod clariùs adhuc patet in allato caſu ſeparatæ dimanationis potentiarum à productione formæ, ac patet etiam in aqua reducente ſe ad priſtinum frigus. Nam verè motus ille fit à forma ſubſtantiali aquæ, nec minus vera actio

actio frigefaciendi eſt, quàm ſi proueniret ab extrinſeco, quid enim refert? Vnde eſt conſiderandam, quando formæ proprietates ſunt diſpoſitiones illâ priores, fieri etiam diſtincta actione ab ea, qua poſteriùs natura inducitur forma, alteratione videlicet diſpoſitiua, eo tamen diſcrimine, quòd tales diſpoſitiones non à forma tanquam à principio actiuo, ſed immediatè ab agente procedunt; at proprietates conſequentes formam, ſuam originem ab illâ ducunt.

Nota.

11. *Quartum pronuntiatum.* Dico tamen quartò; abſolutè dicendum eſt, agens principale producere formam cum omnibus virtutibus, quæ ex illa ſequuntur. Hic certè eſt communis modus loquendi, & ſentiendi omnium, ſic Deus creando animam dicitur potentias concreare. *Eius ratio.* Ratio verò eſt, quia agentis eſt producere ſubſtantiam rei vſquequaque inſtructam ad ſuum finem, & ideo dando formam dat omnia, quæ ipſam perficiunt, non tantùm quoad eſſe, ſed etiam vt ſit exactum principium operandi, atque adeò vt ſit principium potentiarum ad finem operandi requiſitarum. *Declaratur ampliùs.* Item generans intendit aſſimilare ſibi genitum quantum poteſt: illa ergo actio, qua formam inducit, licèt immediatè tantùm ſit inductiua formæ, mediatè, & radicaliter eſt comproductiua omnium, quæ naturaliter, & neceſſariò ex illa ſequuntur tanquam ad perfectionem geniti attinentia. Quo ſenſu dici ſolet, ac verè, vnicam eſſe actionem productiuam rei, & comproductiuam proprietatum, quia non conſiderantur cum præciſione, ſed conſideratur actio radicalis, & primaria. Et per hæc patet ſolutio argumentorum.

12. *Ad argum. in n.4.* Ad primum enim dicimus agens vna actione producere omnia mediatè, vel immediatè, ſícque exponi illud axioma, *Qui dat formam, dare,* ſcilicet in radice, *conſequentia ad formam.* *Ad primam confirmationem.* Ad primam confirmationem reſpondetur rem præciſè conſiderando tot eſſe actiones, quot entitates; dici tamen vnicam actionem, quòd ex illa reliquæ dimanent. *Ad ſecundam.* Secunda confirmatio nos non vrget ſpeciatim; per ſe enim propriam difficultatem poſtulat, cur potentiæ animæ ſemel ſeparatæ non iterum fluant, ſicut experimur fieri in aqua, & in aliis naturalibus virtutibus inanimatorum. *Potentia ablata, cur alia ab anima non reſultet.* Et reſponderi poteſt primò naturam præuidiſſe id, quod per ſe eſt in rebus, non quod per accidens; per ſe autem eſſe, quod proprietas habens contrarium ab illo minuatur aliquantulum, ideoque naturam dediſſe formæ ſubſtantiali vires ad recuperandum tale detrimentum, potentias verò animæ de ſe non habere contrarium, & ideo de ſe tandiu poſſe durare, quandiu & ipſa anima poſſit; per accidens verò eſſe, quòd aliquando debilitentur aliunde, ideóque naturam id non prouidiſſe. Hæc tamen reſponſio non videtur facere ſatis, nam ſi anima eſt virtus ad efficiendas ſuas potentias, quòd ſemel illas efficiat, ea virtus non minuitur. Dicendum ergo potentias animæ de facto non lædi, vel auferri, niſi læſis, aut ablatis organis, in quibus reſident, quæ organa ſubſtantiæ ſunt, ac ſubiecta illarum; quia ergo anima ablatum organum non poteſt recuperare, ſicut nec recuperare abſciſſam manum, ideo neque potentiam in organo ſubiectatam. *Ad tertiũ.* Ad tertium iam reſponſum eſt; ad illud verò de materia prima diximus in lib. de Generatione *diſp.*1. *quæſt.*4. circa ſecundam confirmationem octaui argumenti ſecundæ opinionis, & ſecunda ſolutio ibi data eſt conformior doctrinæ hîc traditę, quanuis etiam prima ſuſtineri poſſit, quia eſt ſpecialis ratio in materia propter ipſius potentialitatem.

Vide diſp. 14. Methaphyſ. ſect.3. num.7.

13. *Ad motiua Thomiſtarũ in num.7.* Ad motiuum Thomiſtarum reſpondetur, illa duo principia non eſſe adeò irrefragabilia, attamen exponi hîc poſſe ad mentem S. Thomæ, quòd forma ſubſtantialis non ſit immediatum principium perficiendi ſuum ſuppoſitum ſaltem in actu primo, & hoc fortè intendit D.Thomas, vel dicito formam non eſſe actiuam niſi actione naturaliter reſultante ex illa, quæ dicitur dimanatio; hæc autem, ſi effectiua eſt, ſine actione difficilè intelligi poteſt. Similiter dicitur ad alterum principium, quòd idem in ſe non agat præterquam hoc actionis genere, quæ eſt dimanatio, vel certè non agit niſi vt virtus generantis; ſed de hoc ſecundo principio plura diximus alio loco. *Vide diſp.18. Metaph. ſect.7.* *Ad confirmationẽ in fine eiuſdem num.7.* Ad confirmationem reſpondetur primò tunc eſſe per ſe motum ad aliquid, quando datur actio in natura per ſe primò tendens ad illud, non verò ſi actio ſit tanquam dimanatio ab alia actione, quando enim multa ſequuntur ex vi vnius actionis, quanuis inter illa ſit ordo, & conſiderando vnum reſpectu alterius, ſit noua actio inter ea, non dicitur tamen inter ea noua actio, niſi ad id ad quod primò, & radicaliter ipſa tendit: ſic ergo res habet in propoſito. Secundò dicitur aliud eſſe actionem tendere per ſe ad terminum aliquem, aliud verò, eſſe ad illum per ſe primò motum; poteſt ergo concedi ad has potentias eſſe aliquo modo actionem per ſe, non verò propriè mutationem, quia ſubiectum earum non mutatur, cùm ſimul incipiant eſſe cum illo, propriè verò res dicitur per mutationem fieri, quando fit cum ſubiecti mutatione. Et hæc de prima parte quæſtionis.

De ordine, & cauſalitate, quam potentiæ inter ſe ſeruant reſultando ab anima.

14. *Notatio 1.* Circa ſecundam partem huius capitis, quam ipſo initio propoſuimus, ſcilicet de ordine potentiarum inter ſe, notandum primò eſt breuiter, eſſe rem ferè certam inter potentias animæ aliquem ſeruari ordinem, nam, vt D.Thom. optimè aduertit, quando plura oriuntur, ab vno debent ordinatim procedere, non confuſè, ac veluti tumultuatim; poteſt autem talis ordo intelligi, vel inter potentias ipſas, vel per reſpectum ad vnum tertium. Inter ſe quidem, vt potentiæ cognoſcitiuæ, & appetitiuæ, hæ namque illis planè ſubordinantur; ſicut in operando, (nihil enim volitum, quin præcognitum) ita & in eſſendo. Per reſpectum verò ad vnum tertium, vt tam multiplices potentiæ ſenſitiuæ noſtri gratia ſunt; & ad hoc diriguntur vt cognitionem perfectam ſenſibilium habeamus. *Notatio ſecunda.* Secundò notandum, prædictum ordinem eſſe poſſe multiplicem; ſcilicet vel durationis, quaſi vna potentia poſterius exiſtat, quàm alia, vel quàm anima ipſa; vel dignitatis, quia potentiæ quædam ſunt digniores aliis; vel generationis, quia potentiæ aliæ priores aliis procedunt; vel obiectorum, quia earum obiecta ſunt priora aliis ſecundùm naturam ſuam, vt viſibile, quàm audibile; vel finis, quatenus vna potentia ordinatur ad aliam, vt ad finem, vt ſcilicet illi miniſtret, vt exteriores ſenſus deſeruiunt interioribus; vel denique emanationis effectiuæ, ita vt vna potentia emanet ab alia immediatè. *Notatio tertia.* Tertiò eſt notandum

compa

comparari potentias, quæ conſequuntur animam ſecundùm vnum, & eundem gradum, vel inter ſe, vel ad potentias conſequentes ſecundùm alium gradum, vt vegetatiuas inter ſe, aut in ordine ad ſenſitiuas, & vtraſque in ordine ad intellectiuas.

15. *Primū pronuntiatum in hac 2. capitis parte.*

Hoc ſuppoſito dico primò. In ordine durationis nullus eſt ordo inter potentias eiuſdem viuentis inter ſe, vel cum anima, à qua fluunt. Patet, quia omnes incipiunt in eodem inſtanti, nam omnes dimanant ab vna anima, quæ in vnico eodem inſtanti incipit eſſe; id, quod apertè videre eſt in homine. *Secundum pronunt.* Dico ſecundò. Ordine generationis potentiæ, quæ conſequuntur animam ſecundùm gradum imperfectum ſunt priores ſecundùm naturam, quàm aliæ. Probatur, quia anima ſecundùm gradnm imperfectiorem eſt natura prior, quàm ſecundùm gradum perfectum: ergo & potentiæ proportionaliter. Item actus illarum potentiarum ſunt priores, vt nutritio ſenſatione, quia ſenſatio pendet à nutritione tanquam à ſubminiſtrante, atque idem eſt de intellectione reſpectu ſenſationis: ergo & potentiæ ſunt priores, hæc verò prioritas ad genus cauſæ materialis reducitur; nam gradus imperfectior comparatur ad perfectiorem, vt potentia ad actum, quomodo D.Thomas ſuprà *art.7.* ſcribit potentias imperfectiores eſſe veluti materiales cauſas reſpectu aliarum, quia quodammodo diſponunt ad illas, ſicut ſuperior gradus ad inferiorem. *Tertium pronunt.* Dico tertiò. Potentiæ gradus inferioris ſunt imperfectiores potentiis gradus ſuperioris; patet hoc inductione, & ipſo naturali lumine. *Quartum pronunt.* Dico quartò. Inferiores potentiæ ordinantur ad deſeruiendum ſuperioribus, ſuperiores verò ad adiuuandum inferiores, ſic potentiæ vegetatiuæ miniſtrant ſenſitiuis, nam organa illarum perficiunt, & illis præbent vires, vt meliùs poſſint exercere ſuas operationes; ſenſitiuæ verò viciſſim ordinantur ad tuendas vegetatiuas potentias, & ad quærendum, & præparandum illis cibum, quæ rurſum comparatæ ad intellectiuas miniſtræ illarum ſunt, & inſtrumenta comparandi ſpecies; viciſſim verò intellectiuæ dirigunt ſenſitiuas, eiſque dominantur, D ac tandem omnes ordinantur ad perfectum viuentis ſtatum, conſeruationem, & regimen, ſicut in republica benè ordinata inferiores deſeruiunt ſuperioribus, & ſuperiores dirigunt, & tuentur inferiores, & omnes ſua munera exercent, vt reſpublica bene ſit inſtituta. *Inſtantia diluitur.* Dices, potentiæ vegetatiuæ de ſe non ordinantur ad ſenſitiuas, vt in plantis conſtat, nec ſenſitiuæ ad intellectiuas, vt patet in brutis. Reſpondetur, potentias quidem quaſcunque immediatè ordinari ad proprios actus, vltimatè verò ordinari poſſe ad deſeruiendum perfectioribus potentiis ratione perfectioris principij, à quo dimanant, à quo etiam vendicant, vt actiones proprias perfectiori modo exerceant. *Quintum pronuntiatum.* Dico quin- E tò. Inter potentias pertinentes ad eundem gradum animæ, etiam eſt ordo aliquis ex ſuprà numeratis. Probatur, & explicatur. Nam inter potentias vegetatiuæ partis, potentia attractiua deſeruit retentiuæ, & vtraque cum expulſiua deſeruiunt nutritiuæ, quæ eſt vi tus diſponens, & omnes tandem miniſtrant aſſimilatrici virtuti. Rurſum in animantibus potentiæ cognoſcitiuæ pariunt appetitum, & appetitus motum localem. Inter ſenſus quoque, externi deſeruiunt internis; externi verò inter ſe non ordinantur, vt vnum alteri deſeruiat, iuuant tamen ſeſe qua-

A tenus alter defectum alterius ſupplet, & omnes integrant vnum perfectum ſentiens, qua de cauſa D.Thom. inter ſenſus externos non aſſignauit ordinem prætérquam ex parte obiectorum, quatenus vnus tendit in obiectum ſecundùm ſe priuſquam alius; ſimiliter inter intellectum, & voluntatem ordo eſt, quia intellectus dirigit voluntatem, eique imperat, voluntas verò monet & applicat intellectum in actibus liberis. Et ratio vniuerſalis horum omnium eſt, quia cùm omnes iſtæ potentiæ profluant ab eodem principio, & ordinentur ad perfectum illius ſtatum, congruum eſt, vt inter ſe ordinem obſeruent.

B Eſt verò difficultas hoc loco, an vna potentia dimanet effectiuè ab altera eo modo, quo omnes dimanant ab eſſentia. D.Thom. ſuprà vniuerſaliter aſſeruit potentias imperfectiores dimanare illo modo à perfectioribus, & clariùs *in 1. diſtinct.3. quæſtion.4. artic.3.* Quæ ſententia difficilis ſtatim apparet, quomodo enim credi poteſt potentias vegetatiuas hominis ab anima rationali mediante intellectu, & voluntate manare? Præterea arguitur ad hominem, nam gradus ſenſitiuus, ac potentiæ illi reſpondentes ſunt priores potentiis rationalibus; & vegetatiuæ potentiæ priores vtriſque: ergo impoſſibile eſt, quòd hæ potentiæ effectiuè oriantur ab illis, nam quæ ſunt principia actiua, ſunt ſimpliciter C priora in ordine exiſtendi, efficere enim ſupponit exiſtere; quæ verò ſunt priora in exiſtendo, ſunt priora in generatione, cùm generatio tendat ad eſſe: ergo impoſſibile eſt, quòd potentiæ imperfectiores, ac priores via generationis, atque adeò in eſſendo, oriantur actiuè à perfectioribus. Et confirmatur. Nam inter alias paſſiones rerum non inuenitur talis ordo dimanationis actiuæ, vt in aëre calor non dimanat ab humiditate, vel humiditas à calore. Adde, nullâ neceſſitate aſtrui hanc efficientiam, nam ad ſaluandam connexionem intrinſecam inter paſſiones ſatis eſt radicari omnes in eadem anima, quanuis inter ſe cauſalitatem non habeant. 16. *Quid de modo emanationis vnius potentiæ ab alia ſentiat D.Thom.*

Quaproptèr dico ſextò. Vna potentia animæ 17. D non oritur actiuè ab alia. Hæc concluſio poteſt intelligi aut comparando potentias diuerſorum graduum, aut eiuſdem, & vtroque modo habet verum; primámque partem potiſſimè probant rationes factæ num. præcedenti. Accedit quòd anima, quæ principium eſt potentiarum, poteſt eſſe immediatum principium earundem, quantum eſt de ſe, vt patet in plantis, ac brutis: ergo melius in homine, in quo hi gradus ſunt perfectiori modo. Et confirmatur. Nam eo ipſo, quòd anima dat homini eſſe vegetatiuum, poteſt & conferre omnes potentias illius gradus, etiamſi præſcindatur eiuſmodi gradus ab inferioribus. Secunda pars inductione patet, nam auditus non oritur ex viſu, neque è contrario. Et E ratio eſſe poteſt, quia potentia vitalis pendet in ſua operatione à principio, vnde dimanat, omnes autem potentiæ pendent ab anima immediatè in operando: ergo omnes ab illa dimanant, & ſi vna proflueret ab alia, non operaretur ſine actuali concurſu illius, ſicut nulla operatur ſine actuali concurſu animæ.

6. Pronuntiatum duplicis ſenſus. *Probatur in primo ſenſu.* *Confirmatur.* *Probatur in ſecundo ſenſu.* *Vide diſp. 18. Metaph. ſect.5. à n.2.*

18. *1. Obiectio contra proximè dicta.*

Sed contra hoc ſunt argumenta. Primum, quia hæc eſt demonſtratio à priori; homo eſt rationalis: ergo eſt ſenſitiuus: ergo rationalitas eſt cauſa ſenſibilitatis, & non niſi effectiua: ergo. Secundò potentiæ ſenſitiuæ in homine ſunt perfectiſſimæ; ergo ideo eſt, quia dimanant ab intelle-

tellectiua. Tertiò ſenſus in homine ſunt tanquam inſtrumenta miniſtrantia intellectus: ergo dimanant ab illo. *Ad primum.* Ad primum reſpondetur argumentum ab inferiori ad ſuperius non eſſe propriè demonſtrationem per cauſam; hæc enim argumentatio, *Eſt homo, ergo eſt animal*, non eſt à priori, cùm hæc cauſalis ſit falſa, *quia eſt homo, ideo eſt animal*, nam homo non eſt cauſa animalis, (ſed potiùs animal cauſa eſt materialis hominis) niſi fortè in genere cauſæ finalis, quomodo totum eſt cauſa ſuarum partium, & perfectius cauſa imperfectioris, eóque modo concedimus rationale eſſe cauſam ſenſitiui, non efficientem, ſed finalem. *Ad ſecundū.* Ad ſecundum dicitur potentias ſenſitiuas perfectiores eſſe in homine, quia oriuntur à perfectiori anima, & non quia ab intellectu. *Ad tertiū.* Ad tertium reſpondetur ad id munus ſatis eſſe ſi intellectus, & ſenſus in eadem anima radicentur.

19. *Notatio vna pro vberiori dictorum intelligentia.* Aduertendum eſt tamen inter potentias pertinentes ad diuerſos gradus animæ, aliquando maiorem conuenientiam dari, quàm inter alias, intellectus enim, & ſenſus, verbi gratia, conueniunt in genere cognoſcitiuæ potentiæ, in quo non conueniunt cum vegetatiuis, & ideo illæ videntur maiorem habere inter ſe cauſalitatem, & ſubordinationem, nam potentiæ ſenſitiuæ ſunt veluti participationes quædam virtutis intellectiuæ, ac de his ſpecialiter videtur loqui S. Thomas. Adhuc tamen in his propria efficientia non cernitur, ſed quædam veluti cauſalitas exemplaris, cùm cognitio ſenſitiua ſit quædam imitatio intellectiuæ, quo etiam modo opera vegetatiuæ partis in quantum fiunt, quaſi arte, & intellectu, dici poſſunt illius imitationes.

20. *Notatio altera.* Vltimò eſt aduertendum inter potentias cognoſcitiuas, & appetitiuas videri inueniri quendam ſpecialem ordinem. Nam ſicut radix amoris eſt cognitio, ita radix, & cauſa appetitiuæ potentiæ, videtur eſſe potentia cognoſcitiua. Vnde hæc eſt propria demonſtratio, quia viuens eſt cognoſcitiuum, eſt appetitiuum; vbi dictio *quia*, non poteſt aliam cauſalitatem importare, quàm dimanationis effectiuæ, dicendum tamen neque inter potentiam cognoſcitiuam, & appetitiuam intercedere propriè cauſalitatem effectiuam phyſicam, ſed metaphyſicam, iuxta quam vno poſito, ſequitur aliud, eo quòd ſit neceſſarium ad diſpoſitionem illius, non quaſi ſit propria eius cauſa; ſicut ex rationalitate ſequitur admiratio, & ex admiratione riſus, non quia hæ potentiæ ſeſe efficiant, ſed quia vna poſita ſequitur alia, quia actus vnius deſeruit aliquo *Quæ cauſa ſufficiat ad demonſtrationem à priori.* modo ad actum alterius; atque hæc cauſalitas ſufficit ad demonſtrationẽ à priori; ſicut immortalitas demonſtratur à priori per immutabilitatem, non quia vna ſit cauſa effectiua alterius, ſed quia ſe conſequuntur. Adde quòd cognitio non cauſat effectiuè amorem, ſed obiectiuè proponendo bonum, vnde etiam non oportet, vt ipſa potentia appetitiua effectiuè fiat à cognoſcitiua, ſed ſatis eſt, quòd illam neceſſariò ſupponat, & ſequatur. De qua re latiùs infrà *in lib. 5.*

CAPVT IV.

De potentia vegetatiua quantum ad obiectum, vtrùm illud ſit nutrimentum.

1. Præmiſſa tribus proximis capitibus generali doctrina potentiarum animæ, reſtat vt ad earum ſpecies deſcendamus, ac ſicut ordine naturæ, ita & doctrinæ occurrunt vegetatiuæ, de quibus tractat Ariſtoteles *lib. 2. de Anima, cap. 4.* Ex cuius doctrina hæc habentur effata. *Effata aliquot ex doctrina Ariſtotelis.* Primum, officia animæ vegetatiuæ ſunt generare, & nutrimento vti. Secundum, generatio eſt naturaliſſimum opus viuentium. Tertium, anima vegetatiua eſt etiam principium augmenti, vel decrementi, quia nihil augetur, niſi quod nutritur, nihil autem nutritur, quod non ſit particeps vitæ. Quartum eadem vis eſt nutriendi, & generandi. Quintum potentia nutritiua eſt quædam vis, qua viuens ſe conſeruat, in quantum ipſam habet, & ideo alimento priuatum eſſe non poteſt. Sextò, in nutritione tria concurrunt, ſcilicet, quod nutrit, & eſt anima, quod nutritur, & eſt corpus habens animam, quo nutritur, & eſt alimentum. Septimum, id quod anima nutrit duplex eſt, ſcilicet nutrimentum, & calor, & ideo omne animatum habet calorem.

2. *Alimentum quotupliciter dicatur.* In hac ergo materia de potentiis vegetatiuis ab obiectis incipimus, iuxta methodum Ariſtotelis, ait enim nutrimentum eſſe obiectum potentiarum nutriendi, obiectum verò conſtat prius eſſe potentiis, atque actibus. Notandum ergo eſt alimentum aliud dici remotum, ſeu primum; aliud verò vltimum, ſeu proximum. Diuiſio eſt Ariſtotelis 2. *de partibus, cap. 3.* Et priùs Hippocratis *lib. de alimento*, à quo inquit Galenus *primo Methodi*, deſumpſiſſe Ariſtotelem omnia ferè phyſica documenta; Hippocrates tamen illo loco in tria membra alimentum diuidit, nam aliud eſt, inquit, quod nutrit, aliud quod nutriet, & aliud quod quaſi nutriet, vbi per primum membrum videtur intelligere alimentum proximum, ſeu vltimum; per tertium alimentum remotum; in ſecundo autem membro videtur addere alimentum quoddam medium. *Primum alimentum quid.* Alimentum primum, & remotum eſt cibus, qui ore deſumitur, qui talis eſſe debet, vt aliquam contrarietatem, ſeu diſſimilitudinem habeat cum nutrito, non tamen tantam, vt mutari non poſſit, & verti in illius naturam, quia iuxta Galenum *tertio de temperamentis, cap. 2.* Omne viuens conueniente ſibi nutritur alimento; conueniens autem eſt quicquid facilè aſſimilari poteſt corpori, quod nutritur, & quo faciliùs alimentum conuerti poteſt in ſubſtantiam aliti, & pauciora habet excrementa, eo eſt melius.

3. *Eius diuiſio in cibum & potum, quo modo accipienda.* Huiuſmodi autem alimentum diſtingui ſolet in cibum, & potum, vtroque enim indigent viuentia, quanuis potus non habeat propriè rationem alimenti, vt diximus *lib. de Generatione*; porrò cibus eſſe debet calidus, & ſiccus, potus verò frigidus, & humidus, datur namque cibus, vt viuens illum conuertat in ſubſtantiam ſuam, quod potiſſimè facit medio calore naturali, vnde oportet, ne cibus ſit nimium frigidus, aliàs plus iuſto reſiſteret digeſtioni. Debet item eſſe ſiccus, tum quia in mixtis calori nimio admiſcetur ſiccitas, tum etiam, vt conſiſtat in corpore, neque effluat, aliàs non poſſet commodè fieri digeſtio, & ideo liquida minus apta ſunt ad nutritionem, niſi miſceantur. Iam potus deſeruit tum ad refrigerandum corpus nimium calidum, tum ad ducendum per venas alimentum, & ideo opus eſt, vt ſit frigidum, humidum, & liquidum; contingit tamen aliquando rem eandem deſeruire in cibum, & potum, vt vinum, nam de ſe calidum eſt, & humidum, ab extrinſeco tamen eſt frigidum; ratione igitur frigiditatis, & humiditatis in potum ſumitur,

ſumitur, quia tamen facilè amittit frigiditatem ratione natiui caloris etiam nutrit, quoniam verò ſiccitas ei deeſt, non eſt ſufficiens alimentum. Rurſum, quia frigiditatem facilè perdit, per ſe ſolùm non poteſt rectè ſufficere in potum.

4. Aduertendum verò eſt, quando dicimus cibum eſſe debere calidum, & ſiccum, non excludi alias qualitates, ſed has debere prædominari, temperatè tamen. Idémque eſt de potu ſentiendum; vnde intelligimus duplicem appetitum in animalibus inueniri, famem ſcilicet, & ſitim, ac fames, teſte Ariſtotele, eſt appetitus calidi, & ſicci, ſitis verò appetitus frigidi, & humidi, qui duo appetitus ad hunc modum excitantur in ventriculo, ſugunt venæ nimium à ſtomacho, ſuctus autem eiuſmodi efficit, vt alimentum deficiat in ventriculo; ad cuius abſentiam ex liene melancholiæ copia iniicitur, quæ os ventriculi rodit, ſicque fames ſentitur; contingit autem aliquando vt ob nimium venarum ſuctum, alimentum nondum rectè digeſtum ab ſtomacho attrahatur, quod ſemper ex infirmitate aliqua prouenit, atque tunc cauſatur fames canina; naturalis verò fames tunc eſt quando venæ ſolùm attrahunt cibum bene digeſtum; ſitis deinde cauſatur, quando ventriculus indiget humore potus ad cibos bene concoquendos, ſine potu enim alimentum coctum fit ſimile vſtioni, venæ etiam cum alimento attrahunt humorem neceſſarium, ex quo ſiccari contingit ventriculum, & ita cauſatur ſitis, vnde naturaliter fames prius ſentitur, quàm ſitis; nam potus non eſt niſi propter alimentum, & ideo prior eſt indigentia cibi, quàm potus; dixi, *naturaliter*, nam præter naturam ex vehementi calore ſæpe contingit, vt prius ſitim, quàm famem ſentiat animal.

Fames & ſitis quid? & quomodo in animali excitentur.

5. Vltimò eſt notandum huiuſmodi alimentum non nutrire effectiuè viuens, ſed materialiter tantùm, & hoc eſt, quod Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 45. ſcribit, alimentum pati ab eo, quod alitur, ſed non è contra; loquitur ſcilicet de alimento formaliter, ſeu in quantum alit, ſic enim non agit, ſed patitur, quanuis ille locus alias habeat expoſitiones. Nam quidam exponunt de alimento vltimo, quod non reagit. Commentator verò exponit vt nutritum agat in nutriens vſque ad conuerſionem, ſed non è contrario. Albertus & S. Thom. aliter procedunt; ſed quicquid ſit de litera, veritas eſt, alimentum prout alit non agere; attamen rem ipſam quæ eſt alimentum reagere, vt idem Ariſtoteles docuit *primo de Generatione*, *textu* 42. & experientiæ oſtendunt; porrò quando reactio illa eſt naturæ diſconueniens, nociuum dicitur, ſeu corruptiuum alimentum; quando verò reactio eſt naturæ conſentaneum, dicitur medicamentum.

Alimentum non effectiuè, ſed materialiter alit.

6. Alimentum vltimum, teſte Ariſtotele eſt ſanguis in venis decoctus. Eſt enim aduertendum ex dictis *primo de Generation.* & ex Alberto 2. *de Anima*, *tract.*2. & 8. cibum primò deferri ad ventriculum, ibíque ſubſtantialiter tranſmutari, ac generari chylum, deinde deferri ad hepar ad recipiendam formam ſanguinis, qui poſtea in venis depuratur, & ad ſingula membra trahitur; talis ergo ſanguis dicitur vltimum, ſeu proximum alimentum ab Ariſtotele *ſecundo de partibus*, *capit.* 3. 4. *&* 5. *& primo de Generatione animalium*, *cap.*18. Quod quomodo intelligendum ſit, *in primo de Generatione* eſt dictum, eſt

Vltimum alimetum eſt ſanguis in venis decoctus.

A enim alimentum ferè omnium membrorum principalium, non tamen omnium ſimpliciter, & hinc colliges ſanguinem toto vitæ tempore de nouo fieri, quia toto tempore nutritur animal, vnde dici ſolet in ſanguine vita hominis conſiſtere, & Ariſtoteles 2. *de partibus*, *cap.*34. ſcripſit dentes creſcere tota vita, vt fungi poſſint officio ſuo (aliàs per continuam attritionem breui conſumerentur) ita & ſanguinem creari ſemper, ne materia deſit perpetuæ nutritioni. Sed eſt aduertendum vlteriùs ſanguinem non tantùm deſeruire propriæ nutritioni viuentis, ſed generationi alterius, nam poſtquam ex ſanguine virtus nutritiua deſumpſit,
B quod ſibi neceſſarium erat, reliqua pars ſanguinis in ſemen conuertitur, propter quod Ariſtoteles *primo de Generatione animalium*, *cap.* 18. ſemen vocat excrementum alimenti vtilis, atque poſtremi; dicitur enim excrementum non quia non fiat ex puro ſanguine, fieri enim Ariſtoteles *ibidem* docet, & D.Thom. 1. *part. quæſtion.*119. *artic. vltimo.* Sed quia fit ex ſanguine non neceſſario. Alimentum medium, quod ab Hippocrate additum eſt, dici poteſt chylus, & ſanguis impurus in hepate genitus, quanuis hæc omnia comprehenſa ſint ab Ariſtotele ſub alimento remoto.

Alimētum mediū quid.

Hac diuiſione alimenti ſuppoſita, vt aſſignemus obiecta potentiarum animæ vegetatiuæ, 7.
C eſt ſupponendum vlteriùs eſſe potentias actiuas, vt de ſe conſtat, in potentiis autem actiuis aliud eſt obiectum earum, aliud materia, circa quam operatur. Obiectum, vt ex præcedenti diſputatione patet, eſt id, quod per eas fit, vt, verbi gratia, obiectum potentiæ ædificandi eſt ædificium; materia autem eſt ſubiectum, quod ſupponitur actioni, vt ligna, vel lapides, &c. Hæc igitur duo oportet diſtinguere etiam in his potentiis. Denique ſupponendum in actione nutritionis multas interuenire decoctiones, proindéque virtutem nutritiuam non in vna tantùm parte reſidere, ſed in multis, ac diuerſo modo, nam in ventriculo eſt ad generandum chylum, in hepate ad ſanguinem elaborandum,
D in venis ad purificandum illum, nam ibi magis elaboratur, & decoquitur. In teſticulis virtus eſt ad trahendum ſanguinem, atque ex illo efficiendi ſemen. Et in vniuerſum in ſingulis membris virtus datur ad trahendum purum, & perfectum ſanguinem, ſibíque incorporandum, & aſſimilandum; quando verò incorporatum iam eſt, gluten dicitur à D. Thom. *in* 4. *diſtinct.* 44. *quæſtion.*1. *artic.*2. *quæſtiunc.*2. & aliis paſſim. De quo ipſe intelligit Ariſtotelem, cùm 2. *lib. de Anima*, *&* 1. *de Generatione*, *capit.*5. ſcribit, alimentum decoctum eſſe ſimile nutrito; ſcilicet poſtquam factum eſt pars viuentis, vt exponit etiam Philoponus & Albertus 2. *de Anima*, *tractat.*2. *capit.*5. quanuis Themiſt. *capit.*16.
E id explicet de ſanguine, vt dicatur ſimilis non perfectè, ſed quia iam proximè accedit ad aſſimilationem.

2. Suppoſitio.

3. Suppoſitio.

Ex his igitur habetur, materiam circa quam verſatur virtus nutritiua in ventriculo reſidens eſſe alimentum remotum, ſeu cibum extrinſecum aliquo modo in ore alteratum, & diſpoſitum; obiectum verò illius eſſe chylum. Item materiam, circa quam verſatur virtus hepatis eſſe chylum, obiectum verò eſſe ſanguinem, qui ſanguis materia eſt virtutis venarum ipſum depurantium; hunc item ſanguinem ita purum eſſe talis virtutis obiectum, & inſuper materiam 8.

Satisfit iam titulo capitis.

membrorum omnium, quorum finis eſt efficere ſubſtantiam partialem ſibi ſimilem. Iam verò potentię generatiuæ eſt efficere ſemen, quo mediante viuens ſibi ſimile producit. Atque hæc omnia ſolùm habent locum in animantibus perfectis habentibus ſanguinem, humoréſque alios, ac perfectum modum nutritionis. At in aliis viuentibus imperfectis, quales ſunt plantæ, tot tranſmutationes non intercedunt, quia non indigent alimento adeò elaborato; eſt tamen credibile, reperiri in eis aliquid proportionale ſanguini, id eſt, ſubſtantiam tenuem, & fluidam, in quam alimentum conuertatur, vt omnibus membris applicari poſſit, & in eorum ſubſtantiam conuerti.

CAPVT V.

Vtrùm ſanguis ſit tantummodo nutrimentum, an verò etiam ſubſtantia ſit animata.

1\. *Chylus formã propriã ſubſtantialẽ habet, non tamen viuentem.*

DIſtinximus capite præcedenti nutrimentum proximum à medio, & remoto. Ac de remoto quidem nihil dicendum ſupereſt, quod ad hanc ſcientiam pertineat; de medio verò quod eſt materia chyli diximus ſatis *in lib. 6. de generatione*, eſt enim cibus imperfectè coctus. Solum eſt obſeruandum in illa coctione fieri tranſmutationem ſubſtantialem, chylúmque recipere nouam formam, vt Albert. docet *tract.* 2. *cap.* 8. imò & Ariſtoteles 2. *de partibus*, *cap.* 3. patétque ex magna alteratione in ipſo facta, illa tamen forma viuentis non eſt, ſed cuiuſdam liquoris, in quem reſoluitur alimentum, vt faciliùs tandem conuerti poſſit in ſubſtantiam aliti. Ratio verò eſt, quia cùm ſit tanta diuerſitas inter cibum, & animal, non poteſt prima decoctione fieri tranſitus ab vno ad alterum.

2\. *Pars affirmatiua quæſtionis ſuadetur Ariſtotelis, & D. Thomæ authorit.*

De vltimo igitur, & proximo alimento, quod eſt ſanguis, dubium graue reſtat, an tantùm alimentum ſit, an etiam pars, quæ totius viuentis anima informetur. Hoc ſecundum ſuadetur ex Ariſtotele 2. *de partibus*, *cap.* 2. vbi ait, ſanguinem eſſe partem hominis, ſeu animantis, & 3. *de hiſtoria*, *cap.* 19. ſcribit dum animal viuit ſanguinem animari, & feruere. Idem inſinuat D. Thom. 3. *part. quæſtion.* 54. *artic.* 3. ait enim ſanguinem eſſe de veritate humanæ naturæ, quod autem de veritate humanæ naturæ eſt, humana anima informari videtur. Idem ait *in* 4. *diſtinct.* 14. *artic.* 2. *quæſtiunc.* 2. *ad* 2. Et ratione probatur primò. Nam ſanguis augetur, & nutritur: ergo viuit. Secundò hepar eſt animatum; ergo & ſanguis. Patet conſequentia; quoniam, ſanguis efficitur actione hepatis, omne autem agens effectum ſibi ſimilem cauſat. Tertiò, anima informat quæcunque neceſſaria ſunt ad conſeruationem viuentis, huiuſmodi autem eſt ſanguis; ergo quartò in corporibus reſurgentium erit ſanguis, & in Chriſto Domino fuit vnitus diuinitati; informatur ergo anima rationali. Probatur conſequentia. Nam Chriſtus Dominus ſolùm aſſumpſit naturam ex anima, & corpore compoſitam; eadémque tantùm manebit in reſurgentibus: quare, &c. Propter hæc argumenta Caiet. 1. *part. quæſt.* 119. *art.* 1. *&* 3. *part. quæſt.* 5. *artic.* 2. Conrad. 1. 2. *quæſt.* 54. Aſtudillo 1. *de generat. quæſt.* 15. *art.* 2. *ad* 1. & moderni alij, partem hanc amplectuntur.

Item quadruplici ratione. Prima. Secunda. Tertia. Quarta.

3\. *Pars negatiua multorum quos citant etiã Conimb. lib. 1. de Gener. c. 4 q. 24. a. 2.*

Oppoſitum tamen, id eſt, non informari anima ſanguinem, tenet Durand. *in* 4. *diſt.* 10. *quæſt.* 1. A *Capreol. in* 4. *diſt.* 44. Soto *ibi art.* 3. & multi ex Medicis, & Philoſophis hoc ſequuntur. Sylueſt. *in roſa aurea*, *tract.* 3. *quæſt.* 30. ait vtrumque eſſe probabile. Alij tamen diſtinguunt duplicem ſanguinem, nempe nutrimentalem, & alium pertinentem ad perfectionem humanæ naturæ, quam diſtinctionem poſuit D. Thom. *quodlib.* 5. *art.* 5. volúntque nutrimentalem ſanguinem non informari anima, alium verò maximè. Alij aliter diſtinguunt, quòd alius ſit ſanguis neceſſarius ad conſeruationem hominis, is, qui in venis continetur, húncque aiunt informari anima, alius verò ſuperfluus, qualis ſanguis menſtruus in fœminis, & hunc minimè informari. Alij tandem B diſtinguunt, quòd ſanguis quidem in venis non animetur, in arteriis autem viuat, ſed diſtinctiones hæ minorem probabilitatem habent in præſenti.

1. quorundã limitatio. *Secunda limitatio.* *Tertia.*

4\. *Extenditur quæſtio ad omnes humores quatuor.*

Sciendum eſt ergo quæſtionem hanc non eſſe ſpecialem de ſanguine, ſed communem de quatuor humoribus, nam omnes neceſſarij ſunt ad conſeruationem viuentis, licèt non omnes eodem modo deſeruiant in alimentum, & quoniam quæſtio affinitatem habet cum aliis theologicis, ſupponamus quæ certa ſunt in Theologia, cui philoſophia debet famulari. Primò ergo certum eſt ſanguinem Chriſti Domini fuiſſe hypoſtaticè vnitum Verbo diuino, in quo omnes Theologi conueniunt, vno excepto Duran- C do. Nam ſacra Scriptura ſanguini Chriſti Domini tribuit redemptionem noſtram, tanquam pretio infiniti valoris. *Non corruptibilibus auro, & argento*, inquit Petrus epiſt. 1. c. 1. *ſed pretioſo ſanguine*, &c. Et Paulus ad Hebræos vltimo, *Propter quod, & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum.* Et 1. Ioan. 1. *Sanguis Chriſti emundat nos.* Et ideo in Extrauagante *Vnigenitus*, *de Pœnitentiis & remiſſionibus*, ait Clemens Papa, vnam Chriſti ſanguinis guttam ob vnionem ad Verbum ſufficere potuiſſe pro redemptione humani generis; quapropter ſententia Durandi erronea eſt. Secundò eſt ſupponendum Chriſtum in reſurrectione aſſumpſiſſe ſanguinem, quem in paſſione effuderat, quia quod ſemel aſſumpſit, D nunquam in perpetuum dimiſit. Hinc in conſecratione calicis ex vi verborum vinum vertitur in ſanguinem Chriſti, cui vt diuino ſanguini adoratio latriæ debetur; ſi autem in corpore Chriſti nunc de facto in cælo non eſſet ſanguis, non eſſet etiam in ipſo calice, quod eſt hæreticum. Tertiò eſt ſupponendum in omnibus corporibus reſurgentium futurum ſanguinem ſicut exiſtit in Chriſto, qui noſtrum eſt exemplar.

Prima ſuppoſitio, de qua ac de toto præſenti capite author. diſp. 15. de incarnat. ſect. 6. *Secunda ſuppoſitio.* *Tertia ſuppoſitio pro qua author tom. 2. in 3. p. diſput. 47. ſect. 3.*

5\. *Primum corollarium ex ſuppoſitis.*

Ex quibus colligitur, ſanguinem eſſe neceſſarium ad perfectam organizationem, & integritatem corporis humani, & non ſolùm in alimentum, nam in corporibus reſurgentium non deſeruiet, vt alimentum, quia *ſeminatur corpus animale, reſurget autem ſpirituale*, 1. ad Corinth. E 15. id eſt, non indigens eorum, quæ pertinent ad vitam animalium; deſeruiet ergo ad integritatem corporis, namque in ſtatu gloriæ ſolùm reſtaurabitur in corpore, quod neceſſarium erit ad illius perfectionem. Ex quo vlteriùs colligitur ſanguinem duplex habere munus in nobis, aliud alimenti, aliud fouentis, & conſeruantis corpus, quod D. Thom. *in* 4. *diſt.* 44. *quæſt.* 1. *artic.* 1. *quæſtiunc.* 3. *ad* 3. exponit exemplo elementorum, quæ in vniuerſo habent munera ſimilia. Nam & ſunt materia ex qua generantur mixta, & pertinent per ſe ad integritatem vniuerſi. Prima igitur opinio attendens ſecundum

Secundum corollarium.

dum

dum munus ſanguinis credidit illum eſſe veram partem corporis, quæ informetur anima. Secunda verò attendens in ſanguine rationem alimenti iudicauit oppoſitum eſſe verius, quòd contra rationem alimenti ſit forma aliti informari.

6. *Prima aſſertio negãs probatur primò ex Ariſtotele, & D.Thom.*

His ita poſitis ſit prima concluſio. Neque ſanguis, neque aliquis ex reliquis humoribus informatur anima. Primùm colligitur concluſio ex Ariſtotele locis citatis capite præcedenti, & ex 2. *de partibus*, *cap.* 3. *& lib.*3. *cap.*5. vbi ait ſanguinem eſſe materiam corporis, & potẽtiâ membrum, ac comparat illum aquæ irriguæ, quæ per varios ductus, & riuulos in olera mittitur. Idem habet D.Thom. *in* 3. *diſt.*3. *q.*5. *a.*1. & 1.*p.q.* 119. *art. vltimo*, inquit alimentum non conuerti in ſubſtantiam hominis vſque ad quartam digeſtionem, ſanguis autem fit in ſecunda, & tertia; & 3.*p.quæſt.*31. *art.*1. *ad primum* docet corpus Chriſti fuiſſe formatum ex ſanguine beatiſſimæ Virginis ſine corruptione alicuius partis corporis virginei, *quia ſanguis*, inquit, *non eſt humani corporis actu*, *ſed potentia.* Sunt, qui reſpondent fuiſſe formatum ex ſanguine menſtruo, ſed abſit hoc, fuit enim factus ex puriſſimo ſanguine, vt D. Damaſcen. citatus à D. Thoma 3.*p. quæſt.* 32. *art.*4.

Videri poteſt author tomo 2. in 3. p. diſp.50. ſect. 2.

7. *Probatur ſecũdò multiplici ratione. Euaſio exploditur.*

Secundò arguitur rationibus. Sanguis eſt alimentum: ergo non eſt adhuc tranſmutatum, ſed tranſmutabile in ſubſtantiam aliti. Reſponderi poteſt ſanguinem non ſubſtantialiter tranſmutabilem eſſe in alitum, ſed accidentaliter, quia diuerſis membris applicatus diuerſas illorum diſpoſitiones recipit, forma ſubſtantiali eadem manente; ſed hoc contra rationem alimẽti eſt, quod in principio diſſimilis naturæ eſſe oportet, teſte Ariſtotele 2. *de Anima*, *text.* 45. *&* 1. *de generat. textu* 38. Item quoniam aliàs quandocunque pars aliqua in ſuis diſpoſitionibus mutaretur, alimentum reciperet, quod eſt abſurdum. Præterea ſimili ratione dici poſſet chylum eſſe partem animantis, eiúſque informari anima. Ad hæc ex ſanguine lac, & ſemen conficiuntur, quæ neutiquam partes ſunt ipſius animalis, cùm non informantur anima; multo ergo minus & ſanguis. Denique in ſanguine, & aliis humoribus non inuenitur operatio; ergo neque animæ informatio. Antecedens patet, tum quia neque ſentiunt, neque continuantur cum parte ſentiente, vt conſtat experientia, docétque Ariſtoteles 3. *de hiſtoria*, *cap.*19. Tum quia non nutriuntur, ſed per additionem creſcunt, ſicut aqua. Reſpondent verò nonnulli humores informari anima non quidem vt anima eſt, ſed vt eſt forma. Verùm contra ordinem naturæ eſt dari animam, vbi nulla operatio animæ apparet, natura enim vnicuique rei præbet operationes illi conformes.

Euaſio excluditur.

8. *Probatur tertiò experientia.*

Tertiò principaliter arguitur experientia. Nam ſanguis à vena continuo defluxu erumpit: ergo totus eſt eiuſdem ſpeciei; habétque eandem formam: at extra venam non informatur anima; ergo neque intra: putare autem quòd in ipſo exitu mutet formam, diſcontinuetúrque ab exiſtente in corpore, friuolum eſt, ac contra experientiam. Et confirmatur. Nam ſanguis in venis, ſicuti in vaſe continetur, vt Ariſtoteles dixit, ac proinde non eſt continuus partibus corporis: ergo non informatur illius anima.

Confirmatur.

9. *2. Aſſertio. Vnde probetur.*

Dico ſecundò. Sanguis neceſſarius eſt ad integritatem animalis, non ſolùm vt alimentum eſt, ſed etiam vt ſanguis eſt. Hæc patet ex dictis, ac præterea, quia humores alij, quanuis alimenta non ſint, requiruntur tamen ad conſeruationem animalis: ergo multo meliùs ſanguis. Notandum ergo eſt in animali quaſdam eſſe partes tanquam inſtrumenta actionum, alias quaſi materiam actionum quarundam, alias, quæ fouent corpus, & à contrariis defendunt; alias verò, quæ deſeruiunt ad ornatum, & pulchritudinem totius corporis; humores ergo dati ſunt ad animantis conſeruationem; nam cùm diuerſas habeant qualitates, conſeruant corpus in debito temperamento; ſic ſanguis caliditate ſua fouet corpus, humiditate verò temperat, & quaſi irrigat; ſimilitérque alij humores, qui præterea neceſſarij ſunt ad excitandas paſſiones, ac deſeruire poſſunt etiam ad ornatum, ipſis quoque beatis, repléntque locum ſibi debitum in corpore ex natura ſua. Et per hæc patet ſolutio quartæ rationis ſuprà factæ *num.* 2. concedo enim ſanguinem eſſe de veritate humanæ naturæ, ideoque fuiſſe aſſumptum à Chriſto Domino, & præterea alia ſpeciali de cauſa, nempe, vt eſſet pretium redemptionis noſtræ, non ideo tamen omnia, quæ ſunt de veritate humanæ naturæ, informantur anima, ſed illa ſolùm, quæ aliquam operationem vitæ participant, & ex his patet falſitas illarum diſtinctionum de ſanguine num. tertio adductarum; nam totus ſanguis eiuſdem eſt rationis, vt patet ex colore, & aliis accidentibus differentiaque ferè conſiſtit in maiori, vel minori illius defæcatione.

Declaratur amplius.

Satisfit obiter rationi quartæ in n. 2.

10. *Ad authoritatem Ariſtotelis in n.2.*

Ad argumenta. Ad primum locum Ariſtotelis reſpondetur, loqui illum de parte latè, prout comprehendit omnia quæ ſunt intra hominem, & deſeruiunt ad illius conſeruationem. Vnde etiam lac ibidem vocat partem. Ad ſecundum locum dic antiquos calorem naturalem appellaſſe animam, vt Ariſtoteles notat 2. *de partibus animalium*, *cap.*7. & *ſect.*27. *problematum quæſtione* 10. appellat calorem quaſi animantem; illo ergo loco ſeruauit hunc loquendi modum, vt ſanguis, quia ſemper eſt calidus, animatus dicatur. Vel dicito Ariſtotelem non velle ſanguinem eſſe de facto animatum, ſed in fieri, hoc eſt, per continuam nutritionem viuentis animari. Ad primam rationem negatur antecedens. Ad ſecundam falſa eſt conſequentia, eodem enim argumento probaretur chylum informari anima, quoniam ventriculus, à quo fit, ſic informatur; dicendum ergo decoctionem illam non eſſe perfectam vſque ad vltimam aſſimilationem. Vnde poſt formationem ſanguinis indiget hepar actione alia, vt eo ſucco ſe nutriat. Ad tertiã neganda maior. Ad quartam reſponſum eſt numero præcedenti. Inferes: ergo ſanguis compoſitus eſt ex forma ſubſtantiali, & materia: ergo habet propriam, & diſtinctam naturam integram: ergo aſſumpſit Chriſtus duas naturas. Reſpondetur quæſtionem hanc eſſe de nomine; neganda ergo vltima conſequentia, quia ſanguis non cenſetur per ſe natura completa, quia per ſe eſt ordinatus ad integritatem alterius naturæ; Chriſtus ergo aſſumpſit per ſe naturam humanam, & conſequenter omnia, quæ ad illam conſequuntur, vnde neque dicetur Chriſtum eſſe ſanguinem, ſed hominem.

Ad primam rationem ib. Ad ſecundam.

Ad tertiam. Ad quartã. Replica diluitur.

CAPVT VI.

Vtrùm nutritio ſit omnibus viuentibus neceſſaria ad vitæ conſeruationem.

Diximus de obiecto vegetatiuæ potentiæ, dicendum ſequitur de actionibus illius, quæ 1.

duæ ſunt, nutritio, & generatio; nam augmentatio, quæ annumerari ſolet, tantùm ratione diſtinguitur à nutritione, vt alibi dictum eſt, aliæ verò actiones, vt tractio, expulſio, &c. omnes deſeruiunt illis duabus, neque de illis dicendum aliquid ſupereſt.

Pro parte negatiua arguitur. Primò. Videtur igitur pars quæſtionis negatiua vera; primò, quia nutritio potiſſimè eſt data viuentibus à natura vt per illam acquirant perfectam quantitatem: ergo illâ acquiſitâ, ceſſat eius neceſſitas: ergo non eſt ſimpliciter, ac ſemper neceſſaria. *Secundò.* Secundò, quia dantur multa viuentia, quæ nutricatione carent, vt ſemen. *Tertiò.* Tertiò, quia per nutritionem potiùs mors cauſatur: ergo non eſt neceſſaria ad conſeruationem vitæ. *Quartò.* Quartò. Vita eſſentialis conſiſtit in vnione animæ ad corpus, hæc autem vnio conſeruari poteſt ceſſante nutritione: ergo, &c. Patet minor, quia nulla forma ſeparatur à materia propter ceſſationem ab operatione, ſed actione potiùs agentis contrarij: ergo neque anima.

2. De actione nutritiua quid ſit, & quomodo fiat, aliiſque ad illam pertinentibus dictum eſt in libris de generatione, ſolùm hîc ſupereſt dicendum de neceſſitate illius, & de modo, quo ex ipſius defectu cauſetur corruptio: ſunt autem in hac actione duo. Primum alteratio præuia diſponens materiam. Secundum conuerſio cibi in ſubſtantiam aliti. *Quorundam ſententia in præſenti capite.* Aiunt ergo nonnulli viuens conſeruari non poſſe niſi perpetuò aliquid conuertat in ſubſtantiam ſuam. Ita Nyphus 1. *de generat. cap. 5. dub. 5.* Alij volunt nutritionem quantum ad alterationem præuiam eſſe ſemper neceſſariam, non quantum ad ſubſtantialem conuerſionem alimenti, & ita exponunt Ariſtotelem pronuntiantem viuens tandiu viuere, quandiu nutritur.

3. *Prima aſſertio probatur.* Dico primò. Viuens ſtatim à principio vitæ incipit diſponere alimentum, non tamen id conuertit, niſi tranſacto aliquantulo tempore. Probatur, quia alimentum non poteſt conuerti in ſubſtantiam aliti niſi diſponatur, debet autem diſponi in tempore, quia in inſtanti ob contrarietatem, ſeu reſiſtentiam diſſimilis alimenti: ergo præcedit tempus aliquod ante ſubſtantialem conuerſionem: ergo eo ſaltem tempore exiſtit viuens abſque actuali nutritione ſubſtantiali.

4. *2. Aſſertio probatur 1. ratione.* Dico ſecundò. Poſtquam viuens cœpit ſubſtantialiter nutriri, non neceſſariò eam actionem continuat, ſed poteſt aliquanto tempore viuere illa ceſſante. Probatur primò, quia in principio generationis potuit viuens (vt oſtenſum eſt) conſeruari aliquantulùm abſque illa actione: ergo & poterit in decurſu vitæ, quia non magis requiretur actio in progreſſu, quàm in principio. *Secundò experimento.* Secundò patet experientia; nam licèt homo ceſſet à cibando dies aliquot, non continuò moritur, quanuis debilitetur aliquanto, tunc autem ceſſat à conuerſione alimenti, cùm nullum habeat, imò propriam ſubſtantiam conſumat. Ergo, &c. Præterea contingit aliquando debilitari adeò vim nutriendi, aut cibum tam eſſe diſconuenientem, vt non poſſit conuerti in ſubſtantiam aliti; ceſſabit ergo tunc propria nutritio. *Accedit Ariſtotel.* Atque hanc concluſionem intendit Philoſophus 5. *Phyſicorum, textu* 23. dum ait, *continenter moueri, quod minimum intermittit.* Quia videlicet nihil obſtat nutritionem, v. g. parumper ceſſare, quominus dicatur viuens ſemper nutriri dum vita durat; conſentiúntque ibidem D. Thomas, & Themiſt.

5. *Tertia aſſertio.* Dico verò tertiò. Ceſſatio à conuerſione alimenti diuturna eſſe non poteſt abſque corruptione viuentis. Ita oſtendit experientia, ſed vt ratione oſtendatur, eſt aduertendum, quatuor aſſignari cauſas mortis. *Notatio 1. pro eius probatione.* Prima eſt continua actio calidi in humidum. Secunda reactio cibi, & excrementorum. Tertia actio medij contrarij circunſtantis. Quarta continuus labor proueniens ex actionibus corporis, & intenſus calor, qui aliquando inde excitatur. Ita Auicenna *Fen 1. primi cap. de temperamentis.* Atenim tertia cauſa communis etiam eſt rebus inanimatis. Quarta verò neque eſt cunctis viuentibus communis, neque intrinſeca illis; duæ verò reliquæ intrinſecæ ſunt, & propriæ, quas Ariſtoteles tradidit *lib. de morte, & vita, & de longitudine, & breuitate vitæ,* quanuis Galeno non placeant *lib. de Marcore. cap.* 3. vbi ait eſſe impoſſibile, quòd calor, qui viuentia generat, conſeruat, & auget, eadem corrumpat. Si enim alia quantumuis diſſimilia viuenti aſſimilat, quomodo deſtruet ipſum viuens? Reſpondebitur fortaſſe exemplo ignis cõſumentis materiã ignis, quanuis aliquo tempore ipſum conſeruet; hoc tamen exemplum oſtendit potiùs difficultatem; nam ſi ignis cum ſuo calore ſibi relinqueretur, ac contrarius aër non adeſſet, non corrumperetur planè, etiamſi materia deeſſet: idem ergo erit de calore viuentis, atque adeò per ſe loquendo poſſet viuens conſeruari diu citra nutritionem.

6. *Notatio ſecunda.* Eſt ergo aduertendum ſecundò, radicem iſtius neceſſariæ corruptionis viuentium eſſe compoſitionem heterogeneam eorum, habent ſiquidem partes diuerſarum diſpoſitionum, ita poſtulante varietate operationum vitalium, vnde in quibuſdam prædominatur frigiditas, in aliis verò calor, quo fit, vt continua pugna detur inter ipſa membra; atque adeò licèt abeſſet extrinſecum corrumpens, ipſum viuens ex ſe deficeret, quia non ſeruatur, niſi partes eius ſint debitè diſpoſitæ, ipsâ verò inter ſe pugna à debita diſpoſitione deiiciuntur. *Notatio tertia.* Tertiò eſt notandum, quòd vita animalis ſpecialiter dicitur conſiſtere in calido, & humido, quia omnia membra viuentis calore conſeruantur, & ſemper viuens habet partem aliquam determinatam, in qua calor viget, nam quia hæc viuentia continuam habent actionem, & reactionem intrinſecam, data eſt illis à natura ſpecialis virtus alendi ſe, & reſtaurãdi id, quod deperditur illa actione; hæc autem virtus præcipuè exercetur calore, vt infrà dicemus; quia verò calor eſt conſumptiuus humiditatis valde neceſſariæ ad conſeruationẽ viuentium; ideo actio hæc viuentis ſpeciali ratione dicitur eſſe calidi in humidum. *Notatio quarta.* Vnde notandum vltimò, quòd cùm calor hic viuentium ſemper agat, niſi applicetur extrinſeca materia, id eſt, alimentum, actionem conuertet in ipſa viuentis membra, conſumétque eorum humidum. Hinc enim experimur auulſam radicitùs arborem breui areſcere; intrinſeco ſcilicet calore abſumente humidum, attenuanteque, ac reſoluente illius ſubſtantiam, atque ita tandem vel ex defectu materiæ, vel humoris viuens corrumpi; hæc ergo eſt ratio, quare viuentia deficiant ex defectu cibi, conſequentérque nutritionis. *Inſtantia remouetur.* Dices: ergo ſi nunquam deficiat alimentum, nutritio, ac viuens perpetuò durabit. Sed negatur illatio; impoſſibile enim eſt nutritionem perpetuò durare; nam *primo de generatione* docuimus ſubſtantiam reſtauratam ſemper eſſe minus perfectam, minoríſque virtutis, quia ſemper debilitatur calor naturalis, qui quoniam virtus finita eſt, tandem extinguitur, vt Ariſtoteles tradit *locis citatis*; impoſſibile ergo eſt, non deficiente etiam alimento vitam perpetuari, propagari

gari tamen nimium poteſt ratione optimi, moderatique alimenti.

7. *Primum corollarium ex dictis.*

Ex quo etiam colligitur, multipliciter contingere mortem naturalem; ex defectu humidi, vt quando areſcit lignum: ex defectu nutrimenti, vt ſi quis fame periret: ex defectu caloris adeò debilitati, vt nihil iam poſſit conuertere alimenti, tunc enim extinguitur ab excrementis, aut frigiditate aliorum membrorum, ſæpe tandem mors accidit caloris ipſius exuperantia, ſæpe namque præter naturam, accenditur cibo, vel immodica exercitatione, innumeriſque aliis agentibus, quæ nos perpetuò transmutant, vt ait Plato *in dialogo de natura*.

Secundum corollariũ.

Colligitur etiam ex dictis, cur viuentia habeant certas vitæ periodos, & cur alia breuiori, alia longiori tempore viuant. Nam quoniam deficiunt ob intrinſecam actionem calidi in humidum, ea quæ melius temperamentum habent harum qualitatum, ex ſe longiorem vitam habent, ac quæ multum caloris, & humiditatis habeat, diu poſſunt viuere, etſi nonnunquam contingat ex cauſis aliis, vt quæ deterius habent temperamentum longiùs viuant, propter commoditatem videlicet ciborum, vel habitationis, qua de re Ariſtoteles *lib. de longitudine, & breuitate vitæ*.

Coclu[...]itur iam tertia aſſertionis probatio.

Ex his ergo patet ſatis probatio concluſionis; neque verò eſt inconueniẽs, quòd calor conſeruans viuens corrumpat illud, vt ſuperiùs Galen. arguebat; conſeruat enim per ſe, corrumpit verò per accidens, quia vel ab extrinſeco nimium exuberat, vel nimium diminuitur, vel certè quia deeſt ipſa eius materia, ſeu nutrimentum, quo fit, vt acrimoniam ſuam conuertat in ipſum viuens, quapropter ſimile non eſt, quod de igne adducitur, qui ex contrariis partibus, ſicut viuens minimè conſtat.

8. *Ad primum argumẽtum in num. 1.*

Et hinc ad primum ex initio poſitis reſpondetur actionem nutrimentalem non eſſe tantùm neceſſariam ob augmentationem, ſed ſimpliciter propter viuentis conſeruationem, quanuis etiam augmentationi deſeruiat. Ad ſecundum de ſemine diximus *in 2. Phyſicorum*, dicemúſque plura *cap. 12.* vbi ſoluetur apertiùs argumentum. Ad tertium patet ex dictis ſolutio. Ad quartum reſpondetur viuens non pendere à nutritione, tanquam à cauſa per ſe, vel tanquam ab operatione tantùm, ſed tanquam à via reſtaurandi deperditum, reſtauratione autem ceſſante tantiſper, non illico perire viuens, quanuis incipiat in corruptionem tendere.

CAPVT VII.

Vtrùm generatio ſit propria actio viuentis.

1. *Arguitur pro negatiua parte.*

Videtur pars negatiua vera, quia talis actio neque conuenit ſolis viuentibus, cùm ignis ſibi ſimile producat, neque etiam omnibus, cùm multa ſint viuentia, quæ vim non habent generandi; ergo non eſt actio viuentium propria. Confirmatur: Nam viuentia ſpiritualia ſibi ſimilia non generant; ergo neque materialia, quæ minùs perfecta ſunt, ex gradu viuendi potentiam generandi vendicant, ſed fortaſſe aliunde. Et hinc etiam apparet falſum, quod ait Ariſtoteles generationem eſſe naturaliſſimum opus viuentium; nam magis naturale eſt, quod omnibus inſeparabiliter conuenit, quæ eſt nutritio.

2. *Prima aſſertio affirmatiua.*

Dico primò. Licèt generatio ſubſtantialis ſignificet cuiuſuis ſubſtantiæ productionem, attaA men peculiari quadam ratione eſt propria actio viuentium.

Notatio pro declaranda aſſertione.

Ad probationem notandum eſt viuentia in generando ſui ſimilia, ſpeciale quidpiam habere, ex quo hæc actio illis ſpecialiter tribuatur, generant enim vitali quodam modo per deciſionem propriæ particulæ, id eſt, ſeminis, nam ſicut nutritio à propria, atque impropria abſtrahens communis eſt viuentibus, ac non viuentibus, vt tamen dicit actum vitæ, propria eſt vegetabilium, ita generare abſolutè commune eſt non viuentibus, fieríque poteſt per meram actionem tranſeuntem cum ſola mutatione extrinſeci patientis, quod tamen vitali actioni repugnat: at generatio propria fit, vt dixi, per de- B ciſionem alicuius particulæ ex propria ſubſtantia generantis, in qua reſidet modo aliquo virtus illius.

3. *De definitione generationis preſsè ſumpta latiùs author lib. 9 de Trinitate cap. 1. à num. 4.*

Vnde viuentium generatio (vt rem pro præſenti loco breuiter attingamus) definitur à S. Thoma *1. p. q. 27. art. 2. & de Anima, lectione 7. textu 35.* Emanatio, ſeu origo alicuius viuentis à principio viuente coniuncto in ſimilitudinem naturæ ſpecificæ. Quam definitionem ſic ferè declarat 4. *contra. cap. 11.* Quo res eſt perfectior, eo illins productio ei eſt magis intrinſeca, & quo imperfectior, eſt magis extrinſeca. Vnde in Deo qui perfectiſſimus eſt, productio ad intra cum ipſo identificatur, ſiue actiue, ſiue paſſiuè ipſam conſideremus, atque Filius qui perfectiſſimo generationis modo à Patre producitur, in illo manet, & eiuſdem ſubſtantiæ eſt cum illo, (diſtinctus ta- C men in perſona quòd abſque tali diſtinctione nõ potuerit eſſe vera generatio) at inanimata circa res merè extrinſecas agunt, viuentia verò in generando aliquid diſtinctum à ſe producũt in perſona, & natura ſaltem numerica, in quo quidem à perfectione deuiant diuina, non producunt tamen illud ex aliena, & omnino extrinſeca ſubſtantia, ſed ex propria, videlicet ſanguine, aut humore aliquo ſimili, vt in plantis, ex quo virtute propria ſemen elaborant, cui vim imprimunt ad generationem perficiendam, propter quod dicitur emanatio hæc eſſe à principio vitæ coniuncto, tum etiam quia fit ex parte aliqua viuentis, quæ illi fuerat coniuncta; debet autem talis generatio eſſe in ſimilitudine naturæ ex vi ipſius actionis, nam productio vermis, quæ fit D per accidens ex putredine, vel ſuperfluitatibus alterius viuentis, non eſt propria generatio, de qua hîc loquimur, neque natiuitas, quæ vt talis ſit, vniuoca eſſe debet, atque in eadem natura ſaltem ſpecifica, quòd ſi fuerit in eadem natura numerica, multo erit perfectior, ſed talis generatio ſoli Deo conuenire poterit, atque ita manet probata concluſio.

4. *2. Aſſertio ſumpta ex Ariſtotele.*

Dico ſecundò. Huiuſmodi actio non dicitur propria viuentium, quòd conueniat omnibus, ſed eius ſolis. Hæc eſt Ariſtotelis *lib. 2. de Anima*, ac patet, quia non omnia virtutem generatiuam habent, vt dicetur *cap. 10.*

Tertia aſſertio ex eodē. Primus ſenſus abſolutus circa proximam aſſertionem.

Dico tertiò. Generatio ſuĩ ſimilis eſt naturaliſſimum opus vi- E uentium. Hæc ponitur ab Ariſtotele, ſed quo ſenſu, vel qua ratione illam aſtruat, minimè conſtat. Quidam interpretantur *naturaliſſimum* non comparatiuè, ſed quaſi dictum ſit valde naturale, ſeu ad quod plurimùm natura inclinat. Ita Apollinaris illo loco *textu 35.* Quæ expoſitio fortaſſe vera eſt, ſed quia clara à multis reiicitur.

Secundus ſenſus comparatiuus. Quo pacto aliqui dictũ

Alij ergo omnes putant comparationem fieri ad alia opera viuentium, ſed quidam volunt fieri inter ſola opera vegetatiuæ partis, inter quæ generatio naturaliſſimum opus dicitur, quia eſt perfectiſſimum

comparationem intelligant.

fectiſſimum, cùm ſit productio ſubſtantiæ totalis, ac requirens generans in ſtatu perfecto, nutritio verò ſit partialis aggeneratio, fiátque à viuente etiam imperfecto; ordinatur item ad conſeruationem indiuidui, quod eſt bonum particulare; generatio verò ad conſeruationem ſpeciei, quod eſt bonum commune, atque adeò excellentius, *primo Ethicorum, cap.* 2. Addunt præterea, quòd generatio finis ſit nutritionis, & augmenti, nutritur enim animal, & augetur, vt ad perfectam quantitatem producatur, perfectáſque operationes exerceat, inter quas prima eſt, ſui ſimilis generatio. *Quarto Meteor. cap.3. & 2. de Anima, text.* 49. ſcribit Ariſtoteles generationem eſſe finem animæ vegetabilis, quod verum apparet, nam finis arboris, v. g. eſt procreatio fructus, atque hæc eſt expoſitio communis Themiſt. Philopon. & Simplic. Auerro. S. Thomæ *lectione q.* 2. *de Anima, text.* 39. *&* 1. *p. q.* 72. *& quæſt.* 38. *art.*2. Ægidij 2. *de Anima, text.* 34. & aliorum.

5. *Quomodo alij eandem comparationẽ accipiãt.*

Alij verò exponunt opus generationis eſſe *naturaliſſimum*, quia ad illud præ reliquis natura inclinat non extenſiuè, ſed intenſiuè; naturalius extenſiuè appellant quod pluribus conuenit, quo quidem modo generatio (aiunt) non eſt naturaliſſima, vt argumentum initio factum probat; intenſiuè verò dicitur naturalius, ad quod natura inclinat vehementiùs, & hoc modo accipiunt *naturaliſſimum*, quia ad illud maximè inclinat natura tanquam ad commune bonum, quod naturaliter ſemper magis appetitur, quàm particulare, ſicut lapis deſerit locum proprium, vt repleat vacuum, ita Paulus Venetus *citato textu* 34. & Caiet. addens comparatione hoc modo facta inter operationes viuentium etiam ſentiendi, & intelligendi generationem eſt naturaliſſimum opus.

6. *Allati ſenſus improbantur tum quòd non ſit maior inclinatio ad generandum, quàm nutriendum.*

Sed hæc omnia parùm ſatisfaciunt, in primis enim minimè credo naturam magis inclinari in opus generationis, quàm nutritionis, vtraque enim actio ordinatur ad conſeruationem ſpeciei. Quod ita probatur, ideo generatio data eſt ad conſeruationem ſpeciei, quia tendit ad productionem alterius indiuidui in ea ſpecie, ſed etiam nutritio eſt ad conſeruationem ſpeciei: ergo hac ex parte æqualis eſt inclinatio naturæ; ex alia verò ſuperat nutritio, cùm per eam conſeruetur ſpecies in proprio indiuiduo, per generationem verò in alieno; at magis appetit res conſeruationem ſpeciei in ſeipſa, quàm in alia, *nam amabile quidem bonum* (inquit Ariſtoteles) *vnicuique autem proprium*; vnde bonum commune ſolùm præfertur particulari, quando non conſtant ſimul, quòd ſi particulare bonum includat æquale bonum commune, profectò magis appetit natura id particulare, quàm commune aliud; ſi enim lapis replere vacuum poſſit, deſcendendo potius inclinabitur ad replendum, quàm aſcendendo. Neque experientia aliud oſtendit, ſecundùm quam videri poſſet delectatio generationis, vt numero præcedenti tangebatur vehementior, & magis alliciens, nam communiter non ſunt cætera paria, appetitus enim nutritionis, & generationis ſunt ita ſubordinati, vt non ſit poſterior, niſi ſaltato priore, quando enim viuens non eſurit, non multum appetit cibos, túncque appetitus alter viget: attamen ſi viuens indigeat potu, & cibo, non multum curaret de generando, ſed maximè appeteret nutrimentum, id quod etiã ratio oſtendit. Nam materia ſeminis eſt ſuperfluum alimentum, priùs ergo viuens deſumit quod ſibi eſt neceſſarium, tum quod generationi: ergo appetitus ille propriæ conſeruationis eſt prior, ac maior. Rurſus ſi generatio, & nutritio in perfectione conferantur, non excedit generatio ſaltem eſſentialiter; nam ſunt actiones eiuſdem rationis, ac ſolùm differunt tanquam pars & totum integrale, ſicut productio ignis, & illius auctio eiuſdem rationis ſunt, eò vel maximè quòd viuentia communiter diſpoſitiuè tantùm concurrunt ad generationem ſui ſimilis, atque vtplurimum efficiunt ſemen; in nutritione verò effectiuè inducunt in materiam partem formæ, vel formam indiuiſibilem in materia præexiſtentem.

Tum quòd generandi actus non excedat eſſentialiter actum nutriendi.

7. *Authoris ſenſus vnus verior.*

Quocirca placet mihi ſententia D. Thomæ citato loco de Anima, generationem dici opus *naturaliſſimum* viuentium, vtpote maximè à natura proueniens, maximéque commune rebus naturalibus, eſt enim generatio abſolutè dicta commune opus totius naturæ, & ideo viuentia in generando maximè aſſimilantur rebus merè naturalibus, vnde Ariſtoteles poſtquam dixit generationem eſſe *naturaliſſimum opus*, rationem ſubdidit, *quia omnia appetunt perpetuò conſeruari*, quæ ſanè ratio communis eſt rebus omnibus naturalibus, ac corruptibilibus. Poteſt etiam dici *naturaliſſimum*, quia eſt maximè neceſſarium ad conſeruationem viuentium. Nam quia nutritio non erat ſufficiens, addita eſt generatio non tanquam finis nutritionis, ſed potiùs vt ſupplens defectum illius, & vtplurimum ſe habet vt extrinſecus finis.

Alter ſenſus.

8. *Ad arg. & confirmat. in n.1.*

Ad argumentum in principio patet ſolutio ex dictis. Ad confirmationem reſpondetur viuentia ſeparata non poſſe generare ſibi ſimilia propter eorum excellentem perfectionem, quæ non niſi per creationem eſſe poteſt. Neque verò indiguerunt generatione, quia incorruptibilia ſunt. Inferes: ergo viuentia materialia habent actionem aliquam perfectiorem quacunque angelica, ſubſtantiæ ſcilicet productionem: ergo habent naturam perfectiorem, ſiquidem illa eſt natura perfectior, quæ perfectiorem habet operationem. Reſpondetur comparationem non rectè fieri; eò quòd inter res diuerſarum rationum fiat, veluti, ſi ſubſtantiam corporalem compares accidenti ſpirituali. Abſolutè tamen dicendum, ſicut forma ſubſtantialis perfectior eſt accidentali, ita & actionem immediatè productiuam ſubſtantiæ, quantum ad entitatem ſuam, eſſe perfectiorem actione productiua accidentis; eiuſmodi verò actionem non arguere magnam perfectionem in operante, cùm perfectio rei attendenda ſit ex ſubſtantia illius; quòd ſi operationes conſideres, tũc attendendæ ſunt illæ, quæ vltimatè fiunt propter perfectionem rei, quæ operatur, ac potiſſimè etiam eſt attendendus modus operationis; in his autem duobus excellunt maximè operationes viuentium ſeparatorum; quare, &c.

Inſtantia ſoluitur, de qua latiùs author lib. 4. de Angelis, cap.25. n.25. & diſp. 35. Metaph. ſect.6.

CAPVT VIII.

Quo modo, & ordine perficiatur generatio.

1. *Duplex quæſtionis punctum.*

IN hac quæſtione duo videnda ſunt. Primum, an ſimul introducatur anima geniti in materiam, an verò ſucceſſiuè. Secundò, ſi ſucceſſiuè, in quas partes prius: habétque locum quæſtio in perfectis animantibus, integræque organizationis, nam de plantis, & aliis imperfectis beſtiolis, quæ minimã organizationem requirunt, minima, aut nulla eſt dubitatio; quanuis proportionaliter applicari eis poſſit, quod de aliis dicemus. Videtur ergo quibuſdam apud Galenum, genera

Circa primum punctum opinio prima. generationem totam ſimul perfici, & animam ſimul incipere informare omnes partes animalis. Ratio eorum eſt, quia omnia membra corporis ſunt ſibi inuicem deſeruientia, neque vnum ſine aliis poſſet perfectè exercere ſuum munus: ergo, cùm anima vnitur corpori ad exercendas actiones ſuas, debet toti, & ſingulis partibus ſimul vniri, vt omnibus illis vti perfectè poſſit.

Secunda opinio. Aliis videtur partes quaſdam animātis ante alias generari. Eſt ſiquidem mos naturæ, vt ab imperfecto ad perfectum procedatur: ergo priuſquam integrum viuens conſtituatur, generabitur aliqua pars, cui ſucceſſiuè addantur membra alia, vt fœtus perficiatur, atque ita in plantis experimur. Nam priùs radices emittunt, deinde paulatim pullulant. Ars etiam, quæ naturam imitatur, ita procedit. Sic verò opinantes diuiſi ſunt; *Huius authores diuiduntur.* nam Galenus, & Hippocrates, quibus multi ex medicis conſentiunt, aſſerunt primum omnium generari hepar, quòd in hoc membro ſit prima radix nutritionis, vtpote prima operatio in viuente neceſſaria. Alij verò, vt Ariſtoteles, & Auicēna, credunt cor primum omnium generari, quòd ſit membrum potiſſimum, à cuius influentia, & vitali calore membra reliqua dependent, eáque ſublata animal ſubitò moritur: ergo neceſſum eſt ante omnia generari. *Nota.* Pro reſolutione notandum, aliud eſſe loqui nos de modo, & ordine, quo partes corporis fabricantur; aliud de modo, & ordine, quo anima eas incipit informare.

2\. *1. Aſſertio.* Prima concluſio. Animantium corpora fabricantur ſucceſſiuè. Hanc probat argumentum ſecundæ opinionis. Accedit, quòd virtus ſeminis limitata ſit, & finita; non ergo poterit in eodem inſtāti componere tot, ac tam diuerſa membra, id quod etiam comprobat experientia.

3\. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Hepar ante omnia membra fabricatur, ab illóque proceditur ad cor, à corde ad cerebrum, tum ſimul fiunt membra alia, quæ hiſce principalibus deſeruiunt. *Notatio ad probationē.* Ad probationem ſuppono, in viuentibus, de quibus agimus, triplicem eſſe virtutem; naturalem, ſeu nutritiuam; vitalem, quæ conſiſtit in continua mutatione pulſus; ac ſenſitiuam. Prima reſidet in hepate præcipuè. Secunda in corde. Tertia in cerebro, quæ omnia inferiùs probabuntur. Prima deinde imperfectior, & quaſi fundamentum aliarum. Secunda verò perfectior quàm prima, imperfectior autem quàm tertia; & quæ ad illam conſequuntur. *Probatur iam.* Probatur iam concluſio. Proceſſus naturæ ab imperfecto eſt ad perfectum, atque ab eo quod ſe habet, vt fundamentum, tendens per medium vſque ad complementum rei, ſed hepar eſt imperfectius inter hæc membra, & quaſi fundamentum aliorum, cor verò medium, cerebrum rationem vltimi habet: ergo conſtitutio eiuſmodi membrorum ordine præſcripto procedit. Confirmatur primò. Quoniam natura ſemper incipit à faciliotibus, hepar autem facillimè fit, quia imperfectum eſt membrum, ſolam ferè coagulationem ſanguinis requirens, cor verò quia meliores diſpoſitiones ac maiorem organizationem vendicat, difficiliùs formatur, multo tamen facilius quàm cerebrum, quod innumera habet organa, compoſitionémque mirabilem: ergo, &c. Confirmatur ſecundò, quia experientia oſtendit inanimantia in principio vi nutritiua pollere ſenſitiua exiſtente adhuc imbecilli, vitali autem mediocri, quod ſignum eſt in generatione ſeruatum fuiſſe talem ordinem. Aliam experientiam adducit Hippocrates lib. de natura

A infantis de muliere, quæ fœtum emiſit fabricato hepate tantummodo.

Circa ſecundum de ordine animationis, & introductionis animæ ſentit Ariſtoteles *ſecundo de generatione animalium, cap.* 3. primò introduci animam vegetatiuam, deinde ſenſitiuam, & vltimò rationalem, quem ſequitur D.Thom. 1. *p. q.* 118. *art.* 2. *ad ſecundum, & quæſtione* 76. *art.* 3. *ad tertium, & de potentia quæſtione* 3. *art.* 9. *ad nonum*; explicat verò de prioritate temporis, idémque videtur ſequi Albert. Magnus *tertio de Anima, ad finem, cap. vltimo*, & Thomiſtæ communiter. 4. *Circa 2. pūctum varia placita. Primū Ariſt. & D. Thom.* Alij volunt ante inſtans introductionis animæ vltimæ in toto tempore organizationis nō introduci aliquam animam in embrione; quoſdam verò motus in illo apparentes fieri, vel ab anima matris, vel à formatiua ſeminis, quæ remanſit: animam ergo ingredi in corpus iam perfectè fabricatum. Ita Alenſis 2. *parte quæſt.* 87. *memb.* 3. *art.* 6. *Secundum placitū aliorum.* B Alij opinantur embrionem à principio habere animam vegetatiuam, quæ proceſſu temporis eadem realiter manens fiat ſenſitiua, ac tandem rationalis. *Tertium placitum.* Quæ ſententia rectè à D.Thoma impugnatur, ſi intelligat primam animam eſſe eſſentialiter tantùm vegetatiuam inſtar plantæ, poſteáque euadere ſenſitiuam, illud enim impoſſibile eſt, quia forma non poteſt tranſire ab vna ſpecie in aliam; ſi tamen coincidat cum opinione ſequenti, erit probabilis. Dicunt ergo alij cùm primùm corpus organizatur, ſtatim introduci animam in generatione vltimò intentam, v. g. rationalem, vel equinam, priùs tamen exercere opera partis vegetatiuæ, deinde alia; *Quartum.* C Ariſtotelem verò explicant de prioritate naturæ, aut operationis. Ita Albertus Magnus 1. *de Anima, tractatu ſecundo, cap. pen.* Marſilius 1. *de generatione, q.* 6. *ad* 5.

5\. *3. Aſſert.* Sit tamen tertia concluſio. Hepar prius tempore animatur, quàm alia membra. *Probatur.* Probatur, quia illius operatio eſt operatio vitalis: ergo procedit ab anima, ſed prius tempore exercet ſuas operationes vitæ hepar: ergo prius animatur. Minor patet, quia formato hepate paulatim procedit per intrinſecam ſumptionem alimenti ad ſui augmentum, & conſeruationem, id autem fieri vitali modo planum videtur, cùm fiat vniformiter ſecundùm omnes partes. *Cōfirmatur primò.* Et confirmatur primò. D Nam hepar tunc temporis habet formam aliquam ſubſtantialem, aliquámque diuerſitatem partium, & organizationem: illa ergo forma eſt actus corporis organici: ergo eſt anima. *Cōfirmatur ſecundò.* Confirmatur ſecundò. Nam proceſſus naturæ eſt perfectiſſimus; optimus autem modus fabricandi corpus eſt vt conſtituto membro vno principali, ſtatim exerceat ſua opera vitæ, vt vitaliter fiat proceſſus ad alia membra, qui modus generationis in plantis apparet manifeſtè: ergo, &c. *4. Aſſert. ſuadetur.* Quarta concluſio. Cùm primùm cor fabricatur, informatur anima ſenſitiua. Nam ſtatim exercet opera talis animæ continuam palpitationem efficiendo, motúmque pulſus, atque influendo calorem vitalem in cætera membra.

6\. *5. Aſſertio.* E Quinta concluſio. Probabilius videtur, animā qua primò informatur hepar, eſſe vegetatiuam tantùm, & qua informatur cor, ſimiliter eſſe imperfectam. *Probatur.* Probatur, quia anima rationalis, v. g. vel alia perfecta, requirit maiorem multo organizationem, quàm ſit ſolius hepatis, vel cordis, & quocunque horum membrorum deficiente, ſtatim anima definit informare, vt experientia docet: ergo ſignum eſt non poſſe informare vnum tantùm, vel aliud membrum: ergo à principio generationis illa membra non informabantur animâ

anima perfecta, ſed imperfectis aliis animabus, quaſi mediis ad introductionem vltimæ animæ. *Cõfirmatur.* Confirmatur, quia naturalis ordo generationis eſt, vt procedatur ab extremo ad extremum, per medium: ergo cùm ex materia ſeminis inanimata debeat procedi ad generationem animalis perfecti, conueniens eſt vt fiat mediis quibuſdam animabus imperfectis. *Inſtantia ſoluitur.* Dices: ergo in generatione hominis priùs generatur ex ſemine planta, aut brutum. Reſpondetur, ante inſtans generationis hominis, produci quoddam viuens præditum anima ſolùm vegetatiua, & inde aliud ſola ſenſitiua præditum, eſſeque veluti partialia viuentia, & quaſi vias ad alterius melioris introductionem, atque adeò non eſt inconueniens generari illa ex ſemine hominis, vel equi; an verò dici poſſint planta, aut brutum, quæſtio eſt de nomine.

7. *6. Aſſertio.* Sexta concluſio. Probabilius videtur, animam perfectam in eadem inſtanti generationis informare corpus perfectè organizatum ex membris ſaltem principalibus, quale hepar, cor, atque cerebrum. Hæc probatur ex præcedentibus, patétque facile. Nam perfectæ animæ requirunt corpus perfectè organizatum: ergo vt minimum requirunt tria illa membra, vt introducantur. Item ſi poſt generationem aliquod abſcindatur, ſtatim perit animal: ergo non poteſt abſque illis membris conſeruari: ergo nec à fortiori generari. Tandem animalia perfecta animam ſenſitiuam, & vegetatiuam perfectam habent: ergo ad illarum introductionem requiritur corpus aptũ, vt integrum effectum recipiat, ſeu (quod idem eſt) ab anima formetur ſecundùm omnem ipſius perfectionem, quod non contingeret niſi haberet animal tria hæc principalia membra. Atque in ſenſu huius concluſionis verum habet opinio prima in numero primo aſſerens hæc membra ſimul generari, Galenus verò, & Hippocrates iuxta alias concluſiones procedunt.

8. *Ad Ariſt. in n. 1. allatum.* Ariſtoteles denique falſum fundamentum poſuit, ſolùm cor eſſe membrum principale. Ad illius verò rationem reſpondetur, influentiam cordis eſſe quidem neceſſariam ad perfectam operationem animalis perfecti, quam tamen non habet donec perfectam animam obtineat, hepar verò dum ſola imperfecta anima informatur, actione cordis non indiget, neque eget pulſu, cùm animam ſenſitiuam non habeat, neque item eget calore cordis, cùm habeat ſufficientem, & iuuetur à calore matris, ac ſeminis, quod adhuc durat. Simili ratione cor dum habet imperfectam animam, habet etiam imperfectum tactum à cerebro non dependentem. *Quorundã euaſio exploditur.* Fortè autem quis dicat in generatione animalium perfectorum non poſtulari organizationem cerebri ad introductionem animæ, cùm non tranſcendat gradum ſenſitiuum, ideoque poterit in corde introduci. Reſpondetur in illo gradu eſſe perfectam, proindéque indigere perfecta organizatione; quæ ſine cerebro non conſiſtit.

CAPVT IX.

Quæ ſit potentia nutritiua, & augmentatiua.

1. *Potentiæ animæ vegetatiuæ quot vulgò numerẽtur.* POſt obiectum, & actiones, dicendum ſequitur de potentiis vegetatiuæ animæ, quæ tres diſtingui ſolent, nempe nutritiua, generatiua, & augmentatiua, cuius diuiſionis rationem S.Thomas reddidit ſupra, quia viuens indiget principio, vt producatur; productum verò neceſſe eſt, vt perfectum ſtatum quantitatis acquirat, ac demum, vt in acquiſito conſeruetur. Ad primum autem generatiua potentia dirigitur, ad ſecundum augmentatiua, ad tertium nutritiua. *Diſcutitur prima pars tituli, quænam ſit nutritiua. Opinio 1.* De prima ergo videamus, quænam illa ſit. Qua in re ſunt variæ ſententiæ, quidam aiunt virtutem nutritiuam eſſe qualitatem ab anima diſtinctam realiter, & vocant calorem naturalem re, & ſpecie diſtinctum ab elementari. Alij verò calorem eſſe eiuſdem ſpeciei, ſed hi ſolo loquendi modo inter ſe differunt, conueniunt ſiquidem quòd in vegetabilibus præter quatuor primas qualitates ponant aliam quæ potentia nutritiua dicatur, atque ſi calor naturalis vocetur, diſtinctus ſit ſpecie ab elementari. Cuius ſententiæ eſt Themiſt. 2. *de Anima*, *cap.* 18. Philopon. *ibid. fol.* 49. *col.* 1. & Alexander, Albertus item *tract.* 2. *cap.* 10. à quibus ſi roges quiſnam ſit proprius actus huius potentiæ; reſpondent eſſe dirigere calorem naturalem ad actum nutritionis.

Hanc opinionem inſinuat Ariſtoteles *ſecundo de generatione animalium*, *cap.* 4. vbi inquit incrementum prouenire à facultate, ſeu virtute animæ, vtendo calore tanquam inſtrumento, & *in* 2. *de Anima*, *textu* 41. & 50. ait animam vegetatiuam vti duplici inſtrumento ad ſuas actiones, quod dicti authores exponunt de potentia nutritiua, & calore. 2. *Arguitur pro eadem primò.* Ratione probatur primò, nam potentia nutritiua eſt propria paſſio animæ, ſed calor mixtorum vel elementaris eſt accidẽs commune; ergo diſtinguuntur. Et confirmatur. Nam potentia nutritiua diuerſorum ſpecie, eſt diuerſæ ſpeciei, calor autem eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus: ergo diſtinguuntur. *Arguitur ſecundò.* Secundò arguitur. Anima eſt eleuatior forma, quàm forma elementaris: ergo debet vti eleuatiori inſtrumento ad ſuam actionem, nam inſtrumentum debet proportionari principali agenti: ergo præter calorem communem, indiget anima alia potentia. *Tertiò.* Tertiò arguitur. Nam calor elementaris intenditur, & remittitur; potentia autem nutritiua minimè, eſt enim potentia ab anima fluens, & inuariabilis, permanens cum ipſa: ergo, &c. *Quartò.* Quartò hoc videtur commune aliis potentiis animæ, vt ſupponant primas qualitates, non verò includant. Nam viſus indiget humiditate cum diaphaneitate ad ſuum actum, tactus etiam prærequirit certum temperamentum primarum qualitatum: ergo ſimiliter de nutritiua potentia ſentiendum. *Secunda opinio priori contraria.* Secunda opinio aſſerit actionem nutritiuam fieri à ſolo calore naturali, qui licèt eiuſdem ſpeciei ſit cum elementari, vnitus tamen animæ, vt inſtrumentum in virtute illius, poteſt attingere introductionem illius in materia, nulla alia qualitate concurrente, & hanc ſententiam videntur ſequi Thomiſtæ.

3. *Notatio triplicis generis actionum in nutricatione interuenientium.* Pro reſolutione eſt aduertendum, actionem nutriendi eſſentialiter conſiſtere in perfecta aſſimilatione alimenti ad ſubſtantiam aliti vitaliter facta, qui modus in eo eſt vt conuerſio fiat per applicationem, diſtributionémque alimenti ad omnes partes viuentis cum reiectione ſuperflui. Vnde triplex genus actionum videtur in nutritione concurrere. Primum eſt earum actionum, quæ remotè concurrunt, vt tractio, & retentio alimenti, expulſióque excrementorum. Secundum eſt earum actionum, quæ proximiùs accedunt, & diſponunt ipſam materiam ad introductionem animæ. Tertium eſt actio ipſa inductiua animæ in materiam cibi; in qua planè conſiſtit

conſiſtit ſubſtantialis nutritio.

4. Hoc ſuppoſito ſit prima concluſio. Virtus à
1. Aſſertio, pro qua tamen cõſulatur author diſp.18. Metaph. ſect.2. vbi in contrariam partem inclinat. qua procedit actio inductiuæ animæ in materiam cibi, non eſt aliquod accidens, ſed ipſamet anima viuentis, quod nutritur, atque in viuentibus quæ acquirunt partem nouam formæ, pars ea educitur de materia cibi immediatè ab anima aliti; in viuentibus verò vbi noua non acquiritur forma, veluti in homine, ipſamet anima vim habet vniendi ſe materiæ diſpoſitæ, & ſibi applicatæ abſque alio agente extrinſeco. Hæc eſt ſententia Durandi citati *in cap.1. huius libri*, & patet ex dictis à nobis 2. *Phyſicorum*, quia accidens non poteſt attingere productionem ſubſtantiæ, niſi diſpoſitiuè tantùm. Dices. In ſubſtantia chyli introducitur forma ſubſtantialis, & non anima, à qua ergo virtute introducitur; idémque argumentum eſto de ſanguine. Reſpondetur animam habere virtutem inducendi formas imperfectiores, quæ viæ quædam ſunt ad perfectiorem. Dices vlteriùs. In viuentibus in quibus acquiritur pars formæ, ſi contingat partem acquiſitam eſſe perfectiorem præexiſtentibus,(veluti ſi pars à qua infirmanda eſt membrum nobilius, denuò per nutritionem accedat ad partem, qua præinformabatur minus nobile) à qua, quæſo, virtute introducitur noua illa pars formæ? Reſpondetur id fortè nunquam contingere, ſed partem, quæ actione ſua efficit aliam, ſemper eſſe perfectiorem, quòd ſi fortè aliquando id eueniat, tunc introductio formæ in illam partem eſſe non poterit abſque iuuamine alicuius cauſæ vniuerſalis, perfectiorémque virtutem habentis.

5. Secunda concluſio. Virtus diſponens mate-
2. Aſſertio de mente Ariſtotelis, & Galeni. riam cibi eſt temperamentum primarum qualitatum, & non qualitas aliqua ab illis diſtincta. Oppoſitum huius concluſionis videtur intendere prima opinio, eſſe tamen videtur ex ſententia Ariſtotelis 2. *de partibus animalium*, *cap.1.* & Galeni libello, de differentia morborum aſſerentium viuentia exercere actiones ſuas mediis temperamentis. Ratione arguitur primò. Nam in re-
Probatur 1. bus naturalibus temperamentum conſeruans formam in materia, eſt virtus ad diſponendam aliam materiam ad introductionem ſimilis formæ: ergo idem erit in nutritione, quæ in aggeneratione quadam, & aſſimilatione ſubſtantiali conſiſtit; neque adeò aliquid inuſitatum in natura ponendum eſt ſine neceſſitate. Antecedens patet inductione. Nam ignis ad generandum ignem non diſponit materiam, niſi propriis diſpoſitionibus, nempe calore, & ſiccitate, idémque eſt in aliis elementis, & in mixtis etiam: vinum enim non conuertit aquam niſi medio virtuali calore. Et ratio vniuerſalis eſt, quia ad conuerſionem vnius ſubſtantiæ in aliam, ideo requiritur alteratio, vt diſponatur materia, non poteſt autem melius diſponi, quàm per eaſdem diſpoſitiones agentis: ergo hæ ſufficiunt, omnia verò alia ſuperflua ſunt. Explicatur. Nam in oſſe, v.g. eſt forma, & materia, ac tale temperamentum qualitatum, ex quo reſultat certa denſitas, durities, &c. ergo ſi os alteret medullam, & ſimili temperamento illam diſponat, reſultabit eadem denſitas, & durities, aggenerabitúrque pars oſſis: id ergo ſufficit, ac proinde ſuperfluæ ſunt potentiæ aliæ.

6. Secundò arguitur. Nam diuerſæ partes viuen-
Probatur 2. tis diuerſam generant ſubſtantiam, vt hepar ſanguinem, ventriculus chylum, &c. ergo vel

A illa diuerſitas prouenit ex ratione potentiæ nutritiuæ, vel ratione diuerſorum temperamentorum. Si primum, ſequitur in ſingulis membris heterogeneis eſſe ponendam diuerſam potentiam nutritiuam, quod etſi concedant Viguerius in inſtitutionibus theologicis *cap.* 1. Ferrar. 2. *contra gentes*, *cap.* 73. Apollinaris 2. *de Anima*, *art.* 2. *q.*9. abſurdum tamen eſt, ac ſine neceſſitate dictum; debet ergo concedi ſecundum, quod eſt veriſſimum: nulla ergo alia ratione caro adgenerat partem carnis, & os partem oſſis, quia habent diuerſum temperamentum, diuerſimodéque diſponunt materiam ſibi applicatam. Et confirmatur experientia. Nam vnaquæ- *Cõfirmatur.*
B que pars generat partem ſibi ſimilem: ergo id accidit, quia introducit in illa ſimiles diſpoſitiones; ergo per eas fit diſpoſitiuè nutritio, & non per aliam qualitatem.

Tertiò arguitur. Nam vel illa potentia nutri- 7.
tiua aliquid immediatè operatur circa nutri- *Probatur 3. per dilẽma. Prima pars dilemmatis.*
mentum, vel nihil. Primum dici non poteſt, quia vel erit aliqua potentia ſibi ſimilis, vel aliqua primarum qualitatum, vel eſt ipſa formæ ſubſtantialis inductio. Nihil iſtorum poteſt dici probabiliter; nam potentia vitalis non eſt actiua ſibi ſimilis; atque ſi eſſet, id certè faceret poſt conuerſionem alimenti, ac adeò illa potentia non concurreret ad productionem. Iam ad efficiendas primas qualitates neceſſariæ non ſunt
C aliæ preter ipſas primas. Ad formam denique ſubſtantialem vel non poteſt attingere per ſe accidentalis potentia; vel ſi poteſt, nulla alia eſt, quàm quæ materiam diſponit. Si verò detur ſe- *Secunda pars.*
cundum, nempe illam potentiam nihil immediate efficere, ſed vti ſolùm calore, vt inſtrumento, illúmque dirigere, quod prima opinio videbatur aſſerere, id facilè improbatur, quia potentia tribuitur ſubſtantiæ, vt operetur, potentiæ verò ipſi non tribuitur alia potentia, vt inductione patet, & ratione, quia aliàs eſſet proceſſus in infinitum. Nam qua ratione vna potentia vteretur alia, eadem ratione illa potentia poſtularet aliam, ac præterea modus ille, quo potentia nutritiua dirigeret calorem, eóve vteretur, intelli-
D gibilis nõ eſt, & ſuperfluus, nam quidquid fingatur non poteſt calor niſi calefacere, neque ratione illius directionis potentia vnquam perficeret, quod per ſe ipſa non poſſet.

Ex his ſequitur tertia concluſio. Calor viuen- 8.
tis diſpoſitiuè tantùm efficit digeſtionem, & de- *3. Aſſertio bipartita. Vide citatũ locum Metaph.*
coctionem, vnde eiuſdem ſpeciei eſt cum elementari. Prima pars conſtat ex dictis, quia accidens tantùm diſpoſitiuè attingit adgenerationem ſubſtantiæ. Secunda verò pars ſuadetur. Nam viuentis calor ipſemet eſt, ex quo conficitur temperamentum mixti, ſed talis calor elementaris eſt: ergo, &c. Confirmatur. Nam ſuperfluum eſt multiplicare ſpecies calorum abſque neceſſitate. Et hæc ſanè eſt ſententia Ariſtotelis 2. *de Anima*,
E *textu* 41. aſſerentis ignem eſſe concauſam nutritionis, nimirum eius virtutem, & *textu* 50. ait calidum operari decoctionem, neque vnquã diſtinxit Ariſtoteles duplex calidum, idémque habet de ſenſu, & ſenſibili, *cap.*4. de iuuẽtute, & ſenectute *cap.* 4. colligitur etiã ex 2. de partibus animalium *cap.*6. & 7. vbi legimus calorem eſſe facultatem qua anima exercet hanc actionem, quod repetit etiã *lib.*3. *cap.*6. & 9. itẽ citato loco de iuuentute, & ſenectute expreſsè docet decoctionẽ neq; ſine anima, neque ſine caliditate eſſe, *calore enim*, ait, *concoquunt omnia*. Idem colligitur ex D. Thoma 1.

A ma 1. *part. quæſt.* 78. *art.*2. dicente animam vegetatiuam eſſe imperfectiorem aliis, quòd ſuam actionem exerceat media qualitate elementari. Idem tradit *q.* 10.*de veritate, art.*1. *ad* 2.*& q.de Anim.art.*13.*&* 1.*de Anima,lectione* 14.*& lib.*2.*lectione* 5.*in princ.*

9. *Obiectio cõtra ſecũdam partem aſſertionis.* Sed contrà. Nam Ariſtoteles 2. *de generatione animalium*, *cap.* 3. ait animalis calorem neque ignem eſſe, neque ab igne originem ducere, & D.Thom. 1. *part. quæſt.*118. *art.*1. *ad tertium*, vult calorem elementarem eſſe inſtrumentum virtutis nutritiuæ, ſeu caloris naturalis. *Confirmatur.* Confirmatur. Nam calor animalis eſt viuificus, generat, ac nutrit carnem, oſſa, & neruos, &c. elementaris verò non habet eiuſmodi virtutem, quin potiùs de ſe deſtructiuus eſt viuentis. B Propter hæc multi diſtinguunt duplicem calorem, cæleſtem, & elementarem, cæleſtéque aiunt eſſe viuificum, communicatúmque viuentibus, ac diſtingui ſpecie ab elementari. *Fernelius & alij obiectioni cedũt.* Ita Fernelius 4. *Phyſiolog. cap.*1. Nyph.1. *Meteor. com.*35.*quæſt.*2. Mirandula *lib.*3. *contra Aſtrologos.c.*3. Marcellus *in ſuo lib.*2.*de Anima.c.*3. & alij; Ferrar. verò 2. *contra gentes,cap.*73. tres diſtinguit calores eſſentialiter diuerſos, cæleſtem, & elementarem, & vitalem.

10. *Rectiùs Caietanus Argenterius, & alij.* Sed immeritò hi calores multiplicantur, cùm accidentaliter ſolùm diſtinguantur, vt notauit Caiet. optimè *dicta quæſt.*118. & latiùs Argenterius *lib.*1. *de ſomno*, *& vigilia*, *cap.*5. éſtque ſententia D.Thom. *ad textum* 41. *libri* 2. *de Anima.* C Alexandri & Ægydij *ibid.* Albert. *lib.*2. *de anima. lib.tract.*2.*c.*4. Bonauenturæ *in* 2. *diſt.*17. *quæſt.* 2. Auerrois 7.*colliget. c.*2. Saxoniæ *lib.*2. *de Anima,q.* 5. Marſilij *ibid.q.*4. Achilini *lib.*2. *de elementis,dub.* 10.& aliorũ. Ratio autem eſt, quia effectus horũ calorum primarius,& proprius idem eſt,nẽpe calefacere,neque calor aliquis viuificat modo alio, quàm calefaciendo,& diſponẽdo. Differẽtia verò eſt, quòd elementaris dicitur ſecundùm ſe ſpectatus, ac ſine vllo temperamento. Vnde quantum eſt de ſe corrumpit, & diſponit ad ignem, calor verò naturalis, ſeu vitalis eſt attemperatus ſecundùm certum gradum, in quo intrinſecè cõſequitur rationem animæ, ac diſtingui ſolet contra igneum; de hoc ergo dicitur ab Ariſtotele, D quòd non ducat originem ab igne, quia non fit actione ignis, ſed ab intrinſeco conſequitur animam; huic autem calori vitali aliquando additur ab extrinſeco calor cibi,vel alicuius medicamenti ad decoctionem faciliùs exequendam, ſícque dicitur tunc vitalis calor iuuari ab elementari, eóque vti ad actionem ſuam; non verò quòd in animali ab intrinſeco ſint duo calores; atque ita *D.Thomas explicatur.* eſt interpretandus D.Thom. *dicta quæſt.*118.*primæ partis*, & colligitur interpretatio ex eodem *in* 2. *diſt.*19. *quæſt.*2.*art.*3. vbi ait, in animali dari calorem naturalem, per quem exercet opera vitalia, & addit non quòd calor hic non ſit quædam qualitas mixti, ratione cuius ignis dicatur mixtum animatum componere,ſed propterea dicitur non elementaris, quia non eſt deſumptus ab igne, ſed E ab anima ipſa; quod etiam ipſæ experientiæ confirmant. Nam hic noſter calor naturalis intenditur à calore elementari, & remittitur à frigiditate etiam elementari: ſunt ergo eiuſdem rationis. Hinc intelligitur, quo modo calor viuificet, nempe diſpoſitiuè in quantum complet temperamentum requiſitum ad introductionem *Reſolutio cõtra priores authores.* animæ viuentis. Quomodo item dicatur producere aurum, vel argentum. Eodem verò modo calor Solis dicitur viuificans, quia cùm ſol ſit cauſa vniuerſalis, ſua actione iuuat, & complet ſæpe temperamentum viuentis: concludamus ergo diuiſionem illam caloris eſſe accidentalem, ac membra ſolùm diſtingui per reſpectus ad diuerſas cauſas efficientes, vel ad diuerſos effectus ſecundarios, ſícque erit interpretandus Commentator *de ſubſtantia orbis,cap.*2. *&* 12. *Metaph. commento* 18. vbi hos calores etiam diſtinxit.

Ex quibus ſtatuitur quarta concluſio. Non ſolùm calor viuentis,ſed etiam qualitates aliæ complentes temperamentum, ſeu complexiones illius,concurrunt diſpoſitiuè ad nutritionem.Huic concluſioni contradicunt multi ex medicis, aſſerentes ſolum calorem, nulla alia qualitate prima concurrente, efficere nutritionem, & ſpecialiter de frigiditate aiunt, quòd per ſe nihil efficiat,ſed per accidens tantùm, temperando ſcilicet calorem. Nam ſi daretur (inquiunt) calor temperatus ſine frigiditate, idem efficeret. Ita quoque Albertus 2. *de Anima*, *tract.*2. *cap.*8. Auer.4.*Meteororum, &* 2. *de partibus animalium,cap.de cerebro*, Zimara *theoremate* 72. Valleſ.*lib.*5. *controuerſ. cap.* 11.ex Galeno *lib.*3. *de cauſis ſymptomatum,cap.*3. & Auicen. *fen prima primi,doctrina* 6.*cap.*3.qui aiunt frigiditatem non deſeruire ad operationes vitales, quin potiùs illas impedire. Vnde experientia conſtat frigus ſtupefacere, vt in paralyſi, priuare animam motu, & ſenſu. Confirmatur, inquit Valles, nam creſcente calore non ſtatim impeditur nutritio, maximè verò creſcente frigore, quod ſignum eſt, calorem per ſe efficere nutritionem,frigus verò non item;temperat ergo ſolummodo. Vnde quando nimium eſt, plus iuſto temperat, ideóque impedit: huc accedit communis vox Philoſophorum dicentium calorem efficere concoctionem, nullam autem mentionem faciũt aliarum qualitatum, ſic Ariſtoteles vniuerſam coctionem calore fieri ſcribit 3.*Meteororũ, cap.*9. *& lib.*4. *cap.*2. *& lib.*4. *de partibus*, *cap.*3. *& lib.*4. *de generatione animalium*, *cap.* 1. Galen. quoque *lib.*2. de naturalibus facultatibus ait coctionem, & nutritionem, & omnem ſucci generationem eſſe ab innato calido, idem habet *lib.*1. *Aphoriſmorum*, *cap.*15. *& lib.* 5. *cap.*22. *& lib.*2.*ad Glauconem.* 11. *4. Aſſertio, cui reſiſtunt medici plerique.*

Nihilominus tamen concluſio poſita videtur 12. veriſſima, & illam confirmant omnia adducta *Suſtinetur, & probatur præcedens aſſertio. Primò.* pro ſecunda concluſione, nam id, quo viuens diſponit alimentum, non eſt ſolus calor, ſed totum temperamentum, quod probatur,quia cùm ex materia cibi debeat fieri pars carnis, vel oſſis omnino ſimilis præexiſtenti, neceſſariò debet habere temperamentum eiuſdem rationis; huiuſmodi autem temperamentum neque in ſolo calore conſiſtit, neque ab illo ſolo fieri põteſt: ergo debet fieri à toto temperamento præexiſtentis carnis, vel oſſis: ergo totum illud denuo factum cõcurrit diſpoſitiuè ad nutritionem. Secundò per nutritionem debent membra com- *Secundò.* poni cum eadem organizatione carnis, vel oſſis &c. huiuſmodi autem organizatio non prouenit ex ſolo calore, ſed etiam ex aliis qualitatibus primis,& ſæpe ex illis præcipuè, vt durities oſſis ex ſiccitate, & frigiditate: ergo requiritur actio aliarum qualitatum,præter calorem. Tertiò qua- *Tertiò.* litates aliæ ſunt actiuæ naturaliter: ergo ſimul agent cum calore;quid enim obſtabit? Quartò ali- *Quartò.* mentum, quod conuertitur in ſubſtantiam aliti, cùm eius ſit pars, maiorem ſortitur frigiditatem, quàm haberet antea: ergo frigiditas fuit operata in

Accedit Ariſtot.

in conuerſione talis alimenti. Atque hæc eſt ſententia Ariſtotelis 2. *de generatione animalium, cap.*4. dicente incrementum prouenire à virtute animæ, vtendo caliditate, ac frigiditate, vt inſtrumento.

13. *Ad motiua in contrariũ adducta n. 11.*

Argumenta in contrarium facilè ſoluuntur. Nam frigus, & calor, & aliæ qualitates deſeruiunt operationibus viuentis, ſi ſint in debito temperamento; in exceſſu verò impediunt, & corrumpunt, vt Ariſtoteles docet loco proximè citato; quia tamen calor magis eſt ſecundùm naturam animalis, quàm frigiditas, ideo huius immoderatus exceſſus magis nocet, ac magis impedit concoctionem, cùm magis condenſet, & minùs agat. Nimius etiam calor, ſi adſit, impedit B concoctionem, & ſæpe etiam ſuccum conuenientem diſſoluit. Ad communem vocem reſpondetur eſſe deſumptam à principaliori qualitate, non verò à totali, & integra; ſic enim dicimus, & ignem calore agere, eo quòd actio ſiccitatis minor ſit multo quàm caloris; ſic ergo in propoſito actio frigiditatis eſt minima, ac ſæpe nulla, ſi fortè habeant maiorem frigiditatem alimenta, quàm ſit neceſſaria nonnullis animantis partibus; reſpectu tamen earum partium, in quibus prædominatur frigus, certè frigiditas conducit plurimùm ad perficiendam nutritionem. Ex dictis intelligitur maximè, & facilè quomodo ex eodem cibo generetur calor, os, neruus, &c. ab eadem nutritiua virtute; ratio enim eſt, quia temperamenta talium partium ſunt diuerſa; nam C vnaquæque agit ad ſui nutritionem per proprium ſibi temperamentum: facit ergo ſibi ſimile. Porrò quædam ſunt membra deſtinata à natura ad præparandum cibum omnibus membris, vt hepar, & ventriculus: hæc ergo in prima decoctione non faciunt ſubſtantias omnino ſibi ſimiles, quia temperamentum non prouenit ad omnimodam ſimilitudinem, attamen faciunt ſubſtantias valde ſimiles propter propinquitatem temperamenti.

14. *5. Aſſertio bipartita.*

Quinta concluſio. Virtus attractiua, & retentiua expulſiuaque excrementorum potentia eſt realiter diſtincta ab anima, & à qualitatibus primis, in ſe tamen vna videtur realiter. *Suadetur prior pars. Primò.* Prima pars probatur ex diuerſitate agendi, attrahere enim alimentum & illud diſponere, actiones ſunt omnino diuerſæ ab actionibus primarum qualitatum: ergo & potentiæ. *Secundò.* Item in D magnete virtus ad trahendum ferrum non eſt forma ſubſtantialis, nec temperamentum primarum, vt oſtendimus in fine librorum de generatione, ſed eſt ſpecialis qualitas, idémque eſt in ſimilibus aliis: ergo idem erit in viuente dicendum de hac virtute attrahendi alimentum. *Tertiò.* Tandem qualitates primæ, quòd ſint in animali, non ideo recipiunt nouam virtutem, & actionem: ergo temperamentum primarum qualitatum tantùm poteſt agere ſimile temperamentum: ergo ad actiones alterius rationis, vt attrahere, retinere, &c. neceſſaria eſt noua virtus. *Suadetur poſterior.* Quòd verò hæc ſit vna tantùm, probatur. Nam illa tria ſe mutuò conſe- E quuntur, retentio enim eſt quaſi terminus attractionis; eadem autem eſt virtus cauſans motum, & terminum; tunc vlteriùs, retinere conueniens, expelleréque diſconueniens, habent inter ſe magnam vicinitatem: ergo ad hæc ſufficit eadem virtus, quæ retinendo vnum expellat aliud.

15. *Aliqui poſteriori parti aſſertionis repugnant.*

Nonnulli quidem has omnes potentias volunt eſſe diſtinctas, vt Viguerius, & Apollina-

A ris *ſupra*, & ex medicis nonnulli. Alij eſſe ipſum calorem naturalem, vt Fernelius *lib.5. Phyſiologiæ, cap.*4. quod tamen diximus videtur probabilius; ac fortè prima opinio poſſet ad hunc ſenſum explicari, nempe quòd præter temperamentum diſponens materiam cibi neceſſaria ſit ſpecialis virtus animæ vegetantis, quæ diſtribuat alimentum, trahendo ad ſingulas partes, ibíque retinendo, & expellendo ſuperflua; quo quidem modo dici poſſet eam potentiam dirigere, moderaríque actionem caloris naturalis; attamen quidquid ſit de ſenſu opinantium, quod à nobis expreſſum eſt verum videtur; oportet tamen addere virtutem attractiuam diuerſæ rationis apparere in membris diuerſis, diuerſitatémque magnam in huiuſmodi actionibus præ ſe ferentibus, ſic in hepate ſpecialis virtus apparet ad trahendum chylum in renibus, alia diſtincta ad trahendum ſerum, & in liene ſimiliter, &c. ſicut in diuerſis herbis diuerſa eſt virtus iuxta diuerſitatem tractionum, & actionum.

Trahitur ad commodum ſenſum 1. opinio in n. 1. allata.

Quo pacto accipienda ſit poſterior pars aſſertionis.

16. *Ad primum locum Ariſtotelis in n. 2.*

Iam ad argumenta primæ opinionis. Ad primum locum Ariſtotelis patet expoſitio ex dictis; vel fortè eo loco per facultatem animæ intelligit Philoſophus principalem illius virtutem. *Ad ſecundũ locum.* Ad ſecundum locum reſpondetur Ariſtotelem per nutrimentum intellexiſſe inſtrumentum ſeparatum; calorem verò coniunctum, vt exponunt Themiſtius, Simplicius, Commentator, & alij. *Ad primum argumentũ in eodẽ n. 2.* Ad primam rationem dicito potentiam nutritiuam, ſi ſumatur pro virtute aſſimilatrice eſſe ipſam animam realiter; ſi pro virtute trahente alimentum, eſſe paſſionem animæ à calore diſtinctam; ſi pro virtute diſponente, ipſum eſſe temperamentum viuentis, quod in diuerſis viuentibus eſt diuerſum. *Ad 2. argumentum.* Ad ſecundum iam tribuimus animæ virtutem quandam perfectiorem, ac temperamentum ipſum perfectius eſt, neque eſt opus alia virtus, quia nutriendi actio inter vitales infima eſt. *Ad tertium.* Ad tertium potiùs nutritiua virtus remittitur, atque intenditur ad intenſionem, & remiſſionem caloris, vt experientia docet. *Ad quartũ.* Ad quartum exempla ſunt falſa, nam ſenſorium ſenſus non eſt inſtrumentum effectiuè concurrens cum ſenſu ad actionem, ſed ſubiectum eſt potentiæ, quod oportet commodè diſpoſitum eſſe; dicitur autem organum, quod ſit inſtrumentum animalis, non verò potentiæ.

17. *Satisfit iam parti ſecundæ tituli. Primò.*

Ex his colligitur quid dicendum ſit de potentia augmentatiua, cùm enim nutritio, & auctio eadem actio ſint, eadem etiam erit potentia. Primò, quia qua virtute alimentum conuertitur in ſubſtantiam aliti, eadem acquiritur quantitas illius, quæ ſi ſit maior, quàm deperdita, dicitur augmentatio. *Secundò.* Secundò, quantitas non producitur niſi cum ſubſtantia; eadem ergo virtus eſt acquiſitiua ſubſtantiæ, & quantitatis. *Tertiò.* Tertiò virtus productiua quantitatis non eſt alia quantitas: eſt ergo eadem virtus, quæ producit ſubſtantiam. Antecedens certum videtur apud omnes, qui profectò nullam phyſicam actionem quãtitati tribuunt. Conſequentia verò inde ſuadetur, quia quidquid aliud aſſignetur, poſterius eſt augmentatione, ac proinde principium illius eſſe non poterit. Confirmatur etiam exemplo ignis, nam eadem virtus nutritur, & augetur ſuo modo. Atque hæc eſt ſententia Ariſtotelis 1. *de generat., cap.* 5. vbi ait nutritionem, & auctionem eſſe eandem actionem, & alibi ſæpe, ſicut calori

naturali tribuit nutritionem, & augmentationem, vnde *cap.* 4. de ſenſu, & ſenſibili ait calidum augmentare. Idem repetit 3. *de partibus, cap.* 6. conſentit Philoponus 2. *de Anima, fol.* 49. *col.* 3. Themiſtius *cap.* 17. Durandus *in* 1. *diſt.* 3. *p.* 2. *quæſtione* 2. *art.* 1. oppoſitum quidem inſinuat Albertus 2. *de Anima, tract.* 2. *cap.* 9. & tenent apertè Venetus, & Thienenſis *textu* 50. Iandunus *quæſt.* 13. Apollinar. *quæſt.* 9. Iauellus *quæſt.* 18. Sed fortaſſe putarunt hi authores actionem nutritiuam, & augmentatiuam eſſe diſtinctas omnino, ac minimè ſubordinatas, quod cùm falſum ſit, conſtat eandem virtutem ad eas ordine ſuo exercendas ſufficere, cùm vulgare ſit in philoſophia actionem vel effectum primarium, & ſecundarium, virtutes diſtinctas non arguere.

Venet. & alij aduerſantes reiiciuntur.

18. Oppones tamen. Si potentia augmentatiua ipſe eſt calor naturalis: ergo quandiu calor ille durauerit, ac viguerit, tandiu durabit augmentum; conſequens verò falſum eſt. Nam pueritia tempus eſt augmenti, teſte Galeno, & Auicenna, non autem iuuentus, & tamen non minùs viget calor in iuuentute, quàm in pueritia. Reſpondetur ex Alberto ſuprà *cap.* 6. diſcrimen eſſe, in pueritia enim membra ſunt mollia, quod neceſſarium eſt, vt alimentum poſſit per illa diſcurrere, omniaque augere: at in iuuentute iam membra duriora ſunt propter maiorem exſiccationem, & hinc eſt, quòd pueri plus, quàm dimidium ſuæ quantitatis circa ſeptimum annũ obtineant, poſtmodũ verò procedit augmentũ vſque ad vigeſimũ primũ remiſſiùs cõmuniter loquendo; poſt vigeſimũ primũ verò non fit augmentum ſecũdùm longitudinem, quòd oſſa multo duriora ſint, procedit tamen ſecundùm latitudinem creſcente, & pingueſcente carne, quæ mollior eſt. Vnde colligi poteſt ratio, quare plus alij, quàm alij creſcant ſtante æquali calore naturali, nam quidam exiguam habent humiditatem, multam verò ſiccitatem, ideóque à principio oſſa habent duriora, quæ difficiliùs dilatari valent.

Obiectio cõtra paulo antè reſoluta.

Reſponſio ex Alb.

Varietas in accreſcendo tum in eodẽ, tum in diuerſis, vnde.

19. Quærat fortaſſe aliquis, an potentia augmentatiua, & nutritiua ſaltem formaliter diſtinguantur. Reſpondemus negatiuè propriè loquendo. Habent ergo ſe, vt eadem potentia exiſtens in diuerſis ſtatibus, ſicut etiam accretio ipſa, & nutritio formaliter non diſtinguuntur; ſed per diuerſos reſpectus. Vrgebis augmentatiuam poſſe auferri manente nutritiua. Sed non rectè, vtplurimum enim vigor illius potentiæ flacceſcit, eadem quoad entitatem ſuam permanente.

Nutritiua & augmentatiua nec formaliter diſtinguuntur.

CAPVT X.

Quid ſit potentia generatiua, & an ſit à nutritiua diſtincta.

1. IN hac quæſtione quidam ſine diſtinctione opinantur huiuſmodi potentiam eſſe qualitatem quandam realiter diſtinctam à potentia nutritiua, & ab aliis, quam videntur ſequi expoſitores 2. *de Anima, textu* 41. Alij verò credunt eſſe candẽ cum nutritiua, quod inſinuat ibidem Ægidius, & apertè tenet Valleſ. *lib.* 2. *controuerſiarum, cap.* 17. Sed in hac parte oportet vti diſtinctione, vt notauit Albert. *tract.* 2. *cap.* 7. Nam in generatione viuentis duæ interueniunt actiones, prima eſt formatiua ſeminis ex materia ſanguinis. Secunda eſt formatiua membrorum viuentis generandi; ſeu eſt actio generandi membra viuentis ex materia ſeminis, in ipſo autem ſemine duæ ſubſtantiæ includuntur diſtinctas habentes formas, nempe ſubſtantia materialis, & craſſa, & ſubſtantia ſpiritus in illa plantati; vnde in prima actione includuntur duæ productiuæ talium ſubſtantiarum, quibus omnibus actionibus attribui debet aliqua virtus. Quare triplex inſurgit quæſtio, prima, an virtus formatiua ſeminis, quantum ad partem materialem, & craſſam, ſit eadem cum virtute, qua generans ſe alit? Secunda quæ ſit virtus formatiua dicti ſpiritus incluſi in ſemine? Tertia, quæ virtus ſubiectetur poſtea in ſemine ipſo, per quam poſſit corpus organicum effici.

Prima opinio quorũdã expoſitorum Ariſtot.
Secunda.
Notatio ex Alberto pro reſolutione.
Triplex hic enodanda quæſtio. Prima. Secunda. Tertia.

2. Dico primò. Virtus ad formam illam materialem ſeminis eſt eiuſdem rationis cum virtute nutritiua exiſtente in quadam parte viuentis. Ad probationem huius ſuppono huiuſmodi virtutem formatiuam ſeminis non eſſe diſperſam per omnia membra corporis, ſed eſſe in determinata parte. Hoc ſuppoſito probatur concluſio primò. Semen ipſum eſt vltimum alimentum illius partis, & membri: ergo fit à virtute nutritiua illius. Antecedens probatur primò ex omnimoda ſimilitudine inter ſubſtantiam ſeminis, & ſubſtantiam illius membri, hoc enim argumento euidenter colligitur, quo ſucco vnaquæque pars viuentis nutriatur, ſic probauimus alibi chylo nutriri ventriculum, ſanguine hepar, vbera lacte. Secundò. Nam eſt optima inſtitutio naturæ quòd illo ſucco nutriatur aliqua pars, quam ipſa elaborat, ſed illa pars habet virtutem elaborandi ſanguinem vſque ad formationem ſeminis; ergo nutritur illo; aliàs duas oporteret habere actiones circa ſanguinem; vnam qua nutriretur, aliam qua ſemen efficeret, quod ſuperfluum eſt, neque intelligitur quando vnam, quandóve aliam exerceat, cùm agens ſit naturale, & materia eadem, & eodem modo applicata. Tertiò. Nam pars illa quæ ſemen efficit non agit in ſanguinem niſi medio ſuo temperamento, agit enim aſſimilando ſibi, ſed temperamentum illud eſt virtus nutritiua, vt ex ſuperiori capite cõſtat: ergo, &c. Quartò arguitur. Nam idem eſt de generatione lactis in fœminis, & de formatione ſeminis, ſed lac fit media actione temperamenti alicuius partis, ſcilicet vberum, quæ lacte nutriuntur, aliàs innumeræ virtutes, & potentiæ eſſent multiplicandæ: ergo idem eſt de virtute formatiua ſeminis. Quintò ſubſtantia illa ſeminis eſt ſimilis cuidam ſubſtantiæ, qua membra ſolida nutriuntur, ſcilicet medullæ oſſium. Vnde ea membra ſolida ſeminaria ſolent appellari, & Plato dialogo de natura medullam ipſam ſemẽ appellat: ergo ſicut in aliis membris ſolidis medulla fit à virtute nutritiua, ita in hoc, de quo loquimur, ſemen fit à virtute nutritiua, quod eſt intentum.

1. Aſſertio pro prima quæſtione.
Probatur 1.
Secundò.
Tertiò.
Quartò.
Quintò.

3. Circa alias duas quæſtiones maior eſt difficultas, & à tertia incipiendo, videtur ſanè quòd virtus reſidens in ſemine ad organizandum corpus, ſit longè alterius rationis à virtute nutriente. Et probatur. Nam virtus nutritiua eſt ipſummet temperamentum viuentis (loquimur enim de virtute diſpoſitiua, nam de aliis dubitatio non eſt) ſed virtus ſeminis non poteſt eſſe tale temperamentum: ergo diſtincta eſt. Probatur minor, explicatúrque argumentum. Nam in viuente os, v. g. nutritur, quia in eo eſt temperamentum aſſimilans ſibi cibum; at in ſemine non eſt formaliter temperamentum ipſius oſſis: ergo virtus illa qua ſemen fabricat os

Circa tertiã quæſtionem arguitur, quòd virtus formatiua reſidens in ſemine non ſit ipſa nutritiua.

os eſt diſtincta ab illa, qua os ſe nutrit: & idem argumentum eſt de ſingulis partibus. Dices fortè, ſemen agere temperamento ſuo tanquam virtute propria, & ita non differre à virtute nutritiua, niſi tanquam temperamentum vnius partis à temperamento alterius. Contrà. Si ſemen tantùm ageret ſuo temperamento, diſponeret ſolùm materiam ad productionem ſui ſimilis, vt in ſingulis membris fieri videmus, id autem non ita eſt. Nam ſpiritus ille ſubtilis, & tenuis format oſſa, & omnia membra diuerſa: ergo non poteſt agere per temperamentum ſuum, ſed per aliam eminentiorem qualitatem, quæ reſideat, & ſubiectetur in ipſa parte ſpirituoſa ſeminis, in qua tantùm reſidet virtus actiua.

Euaſio. *Inſtatur.*

4\. *Circa ſecũdam quæſtionem arguitur, quòd viuens alia virtute procreet ſpirituoſũ ſemẽ, alia ſeminarium membrum nutriat.* *Primò.* *Secundò.* *Tertiò.*

Et ex hoc vlteriùs videtur ſequi circa ſecundam quæſtionem, quòd virtus, quæ eſt in viuente ad formandam illam partem ſpirituoſam ſeminis ſit omnino diſtincta à virtute nutritiua. Et probatur. Nam forma illius ſpiritus, & qualitas eſt omnino diſtincta ab omnibus partibus viuentis: ergo virtus formatiua illius ſpiritus erit diſtincta à virtute nutritiua partium. Item virtus nutritiua tantùm habet præparare materiam cibi ad perfectam aſſimilationem ſubſtantiæ aliti; ſed illa ſubſtantia tenuis nulli parti viuentis deſeruire poteſt in nutrimentum: ergo non fit à nutritiua virtute. Item ille ſpiritus non fit ex ſanguine, vt ex materia, de quo infrà, virtus autem nutritiua ſolùm verſatur circa ſanguinem, cum ſanguis ſit vltimum alimentum: ergo.

5\. *Secunda aſſertio pro tertia quæſtione ſumitur ex Ariſtotele.* *Probatur 1.* *Secundò.*

Contrariam autem partem, ſcilicet virtutem generatiuam non eſſe diſtinctam à nutritiua, ſentit Ariſtoteles 2.*de Anima, textu* 34. dicens actum vegetatiuæ potentiæ eſſe generare, & alimento vti, vbi has actiones refert ad eandem potentiam, & *textu* 42. clariùs ſcribit, quòd eadem vis animæ generatiua ſit, & nutritiua, & 2.*de generat. animalium, cap.*4. id apertè inſinuat. Et probatur. Nam generatio, & nutritio, ſolùm differunt, ſicut productio totius, & partis; productiones autem eiuſmodi per ſe loquendo eiuſdem rationis ſunt, dicta verò diuerſitas, quaſi per accidens: ergo ab eadem virtute procedunt, quod à ſimili poteſt confirmari, in igne augente ſe, & alium generante. Secundò contingit per nutritionem eadem membra integra reſtaurari, aut partem quandam carnis integram, in qua regenerantur arteriæ, venæque omnes requiſitæ, illud autem non fit per modum nutritionis, ſed per quendam modum nouæ generationis: ergo manet in membris viuentis virtus eiuſdem rationis cum generatiua, hæc autem non eſt niſi nutritiua: ergo, &c.

6\. *Proximè poſita probationes exponi poſſunt.*

Argumenta hæc ſolui aliquo modo poſſent. Nam Ariſtoteles illis locis, vt D.Thom. *ibi lectione* 9. exponit, loqui videtur de virtute principali, non de potentia, vel certè loqui non de virtute generatiua exiſtente in ſemine, ſed de ea quæ eſt in viuente ad efficiendum ſemen. Ad primam rationem dici poteſt generationem quidem totius, & partis per ſe loquendo non requirere diſtinctas virtutes: attamen ratione diuerſi modi potuiſſe requiri, veluti generatio partium fiat à ſimilibus partibus, totius verò à quodam inſtrumento minus ſimili, & ignobiliori. Vnde ad ſecundum, quod eſt fundamentum Valleſij, reſpondetur in membris viuentis manere virtutem ſimilem generatiuæ, quantum ad effectum producendum, eam tamen non eſſe eiuſdem rationis, quia modus eſt valde diuerſus; viuens enim habet virtutem ad regenerationem partium per ſimilitudinem temperamenti; at verò ſemen habet virtutem ad formanda membra non per ſimile temperamentum, quod in ſe habeat formaliter, ideóque oportet habere per virtutem alterius rationis. Inſtabis, viuens quoque nonnunquam regenerare membrum heterogeneum per actionem partium diſſimilium. Sed negandum id fieri poſſe, vt experientia demonſtrat, vel ſi poſſit aliquando, id quidem fieri per virtutem conſimilem generatiuæ, ac proinde diſtinctam à nutritiua.

A

7\. *Difficultatẽ verò in n.* 3. *propoſitam non ſatis expediri.*

Sed tamen quanuis hæc argumenta ſoluantur, alterius tamen argumenti numero tertio propoſiti ſolutionem adhuc non inuenio: nempe, quæ ſit hæc virtus in ſemine reſidens, aut quo modo poſſit vnica exiſtens, quæ neceſſariò, & ſine cognitione operatur, tam varia, & diuerſa membra tanto ordine componere; nam quòd vulgò dicitur virtutem illam eſſe calorem quendam vitalem adiutum cæleſti, verba ſunt quæ rem non explicant, calores enim illi non niſi calefaciunt, ac diſponunt ad formam ſubſtantialem. Imò eadem difficultas reſtat, quomodo à calore poſſit prouenire tanta varietas membrorum, & complexionum partialium, quanta reperitur in animantibus perfectis. Quare Scotus hanc efficientiam ſemini denegauit, eámque tribuit cælo. Sed eadem difficultas vrget de cælo, quod naturaliter agit, nec niſi calefaciẽdo, vel exſiccãdo. Galenus ergo, vt etiam 2. *Phyſicorum* dixi, *diuinam* (inquit) *hanc eſſe virtutem, & quæ procedere niſi ab aliquo habente intellectum nequeat.* Quod etiam Triſmegiſt. apud Eugubinum *cap.* 3. apertè ſenſit, dicens, *cogita ô fili hominem in vtero materno compoſitum, Cotámque opificis artem diligenter perpende, & diſce quis ſit opifex, qui hanc hominis pulchram, diuinámque imaginem fecerit, quis oculos formauerit, quis nares, & aures terebrauerit, quis os aperuerit, quis neruos tetẽderit, aſpice quot artes vnius materiæ, quot opera vna circunſcriptione, cũctaque pulchra, cuncta cũ menſura, cuncta ſeorsũ, quis hæc omnia fecit, quæ mater, quis pater, niſi inuiſibilis Deus, qui ſua voluntate cuncta operatus eſt.* Ego quidem cenſeo hanc virtutem eſſe altiſſimam, & multùm ab alente diſtinctam, quod etiam dictus Galenus *lib. de fœtuum formatione* aſſerit; attamen quid ſit, & quomodo operetur, non aſſequor.

B

Vt expediat Scot. *Vt Galenus & Triſmegiſt.*

C

Vide authorem diſp. 18. *Metaph. ſect.*2.*à n.* 31.*& ſect.* 5. *ad finem.*

8\. *De* 2.*q.in n. primo.*

D

De virtute verò formatiua ſpiritus incluſi in ſemine arbitror non eſſe diſtinctam ab anima viuentis generantis, ſi loquamur de virtute inductiua formæ ſubſtantialis, ſi autem loquamur de virtute diſpoſitiua, illa eſt calor vitalis, & cordis diſponens materiam ad productionem ſpirituum vitalium, & ideo Ariſtoteles 2. *de generatione animalium, cap.*1. apertè aſſerit virtutem formatiuam ſeminis eſſe calorẽ naturalẽ. Non eſſet etiam improbabile putare illam virtutem eſſe qualitatem aliquam diſtinctam, & perfectiorem, ſed in ea re nihil habeo certum, & exploratum. Ex his omnibus colligitur diuiſionem potentiæ vegetatiuæ, quæ tradi ſolet in nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam, non eſſe ſumendam tanquam impotentias diſtinctas realiter, ſed potiùs dari ad explicandum actus omnes animæ vegetatiuæ.

Corollarium pro toto hoc capite.

E

CAPVT XI.

Quódnam ſit potentiæ nutritiuæ ſubiectum.

1\. *Explicatur quæſtio.*

IN hac quæſtione non quærimus an ſit in materia, vel in toto compoſito nutriendi virtus, nam

nam quid de hac re ſentiendum, alibi diximus. Quæſtio ergo eſt, in quibus partibus viuentis reſideat? Quidam ſentiunt talem potentiam non ſubiectari in parte aliqua viuentis, eo quòd alteret eas omnes, vnde in aliqua earum eſſe nequit, aliàs pars viuentis alteraret ſeipſam; ſed hæc ſententia impoſſibilis eſt, quia nutriendi potentia eſt temperamentum viuentis, vt ſuprà eſt oſtenſum: ergo in ipſo viuente reſidet. Quòd ſi contendas eſſe proprietatem, quæ animam comitatur, meliùs cóncludit argumentum. Nam omnis proprietas conſequens formam debet eſſe in habente formam. Ad hæc actio nutritiua intrinſeca eſt ipſi viuenti, ſi autem potentia illa eſſet in ſubiecto non viuente, extrinſeca eſſet viuenti, conſequentérque nutriendi actio eſſet illi extrinſeca, nam illius eſt actio, cuius eſt potentia; non eſſet ergo actio vitalis, neque ſeipſum viuens nutriret: certum ergo ſit dictam potentiam eſſe ſubiectiuè in viuente.

Prima opinio planè impoſſibilis, eiúſque fundamentum.

2. Sed quæſtio reſtat, an ſit in toto, an in parte, quam quæſtionem indeciſam videtur reliquiſſe Ariſtotel. *lib. de ſpiritu, capite tertio.* At *in ſecundo de generatione Anim. cap.4. & de iuuentute, & ſenectute, cap.4.* quæſtionem definit, dicens nutriendi potentiam eſſe in corde, vel in parte proportionali quoad animantia, quæ cor non habent; ab illáque communicari partibus aliis. Sequitur etiam Auicenna *Fen prima primæ, doctrina 6. cap.1.* Porrò illam communicationem explicant aliqui fieri per ſpiritus naturales, Galen. tamen *lib.6. de placitis*, virtutem nutritiuam, quam naturalem vocat, in hepate collocat, ſequutus Platonem *dialogo de natura.* Idem tenet Albertus 2. *de Anima, tractatu 2. cap.9.*

Secũda opinio Ariſtotelis, & Auicennæ, quã alÿ amplectuntur.

Tertia opinio Galeni ex Platone, quã ſequitur Albert.

3. Circa has ſententias ſupponamus id, in quo conueniunt, membra omnia augeri, & nutriri. Quod oſtendimus *in primo de generatione*, ex eo, quòd omnia alimentum alterant, & conuertunt in ſubſtantiam ſuam. Vnde ſatis liquet non eſſe ibidem omnino agens, & patiens, quod prima opinio opponebat. Secundò conueniunt quòd in omni parte, quæ vitaliter nutritur, ſit intrinſeca virtus ad ſe nutriendum. Ita Ariſtoteles *lib. de iuentute, & ſenectute, cap.2.* dicens omnes partes à primis vitæ rudimentis internum, & natiuum calorem habere, quo cibum conficiunt, idémque colligitur *ex 6. de hiſtoria, cap.3. ex 2. de partibus, cap.4. ex 1. de generatione animalium, cap. 18. & ex lib.2. cap.1.* Conſentit Galenus locis ſuprà citatis. Accedítque ratio, tum quia nutritio actio vitalis eſt ab intrinſeco principio procedens: cùm ergo omnia membra nutriantur, omnja habent intrinſecum principium nutritionis. Tum quia quoduis membrum informatur anima, atque etiam ſortitur præcipuum temperamentum, item potentiam attrahendi, & retinendi alimentum: hæc verò ſola ſunt principia nutritionis: ergo, &c.

Duo in quibus conueniant duæ primæ opiniones.

4. Ex quibus ſequitur prima concluſio. Virtus nutritiua non eſt determinata ad aliquod membrum particulare, ſed diffuſa per membra omnia, quæ propriè vitaliter nutriuntur. Hæc, inquam, ex dictis ſatis habetur. Dixi tamen, *quæ propriè vitaliter nutriuntur*, ad excludendum nónulla, quæ in animalibus propriam nutritionem non habẽt, ſed augentur per extrinſecam additionem, in quibus proinde non eſt anima, neque propria virtus nutritiua; quid autem in viuentibus vitaliter, vel non vitaliter nutriatur, intelligendum ex modo alimenti, an ſcilicet fiat ſecundùm omnes partes, conſeruando eandem figuram, & proportionem, quam exigit natura vniuſcuiuſque partis; tunc enim nutritio vitalis erit; ſi verò non niſi per additionem nouæ partis ad aliquod extremum fiat, tunc nutritio, & impropria eſt, ac veluti mortua.

Prima aſſertio, & vnde cõſtet.

5. Et hinc colliges in arbore propriè nutriri radices, truncum, ramos, folia, & fructus. Nã omnia hæc habent diſtinctum modum nutritionis. In animali etiam alio, atque alio modo nutriuntur propriè caro, nerui, membranæ, venæ, arteriæ, & ſimilia, imò etiam diuerſimodè ſentiunt; oſſa item propriè nutriuntur, & animam habent, vt experientia demonſtrat. Vnde Ariſtotel.2. *de partibus, cap.6.* tribuit oſſibus in alimentum medullam, aítque habere teporem, id eſt, calorem remiſſum. Similiter, & dentes nutritiuam vendicant, vt patet ex proprio ſui augmenti modo, & continuitate cum aliis partibus viuentis, de quibus proinde Ariſtoteles *ſecundo de generatione animalium, cap.4.* ſcripſit eiuſdem eſſe naturæ cum oſſibus. Idem eſt iudicium de cartilagine, quæ parum ab oſſe differt, vt *ſecundo de partibus, cap.9.* dicitur, *& tertio de hiſtoria cap.8.* Quod etiam opinor de vnguibus; ſunt enim propriiſſimè partes animalis, ac per ſe ordinatæ ad quandam vitalem actionem, nempe ad firmiter apprehendendum, vt Galenus obſeruat *primo de vſu partium, in principio.* Adde vngues creſcere ſecundùm omnes partes, ſeruata eadem figura, & proportione inſtar aliorum membrorum, vnde reuulſo fortè vngue alter paulatim generatur non minus, quàm os, vel neruus: atque hæc eſt ſententia Galeni *de anatomicis adminiſtrationibus, cap. vlt. in fine,* & D. Thomæ ſtatim citandi; oportet tamen aduertere vngues poſt adeptam perfectam quantitatem augeri tantùm ſecundùm partes ſuperiores ſicut & dentes, quod prouidit natura, quòd partes hæ ex colliſione atterantur; vnde oportuit ſecundùm eas partes reparari; qua de cauſa venas habent, ac neruos pertingentes ad radices vſque ipſorum, quod planè docet nutritionem iſtarum partium eſſe vitalem. De pilis, capilliſque creditur probabilius nõ habere animam aut propriam nutritionem, quod ſenſit Galen. *lib. de temperamentis*, explicuítque ſimilitudine vaporis in anguſto loco; creſcit enim atque augetur, quia vapor alius ſupponitur, priorémque cogit aſcendere, ſic, ait, pilus ab excrementis genitus, creſcit per acceſſum noui, ac conſimilis excrementi; non ergo ibi eſt propria nutritio. Confirmatur hoc primò ex ipſa ſubſtantia capillorum, eſt enim ſicca, & arida nimis, ac adeò inepta ad nutritionem. Secundò, quia ſi nutrirentur vitaliter ad omnem partem augeſcerent, quod non contingit; quòd ergo rectà tantùm creſcant, ſignum eſt eos creſcere, ſuppoſito, ac ſubintrante ſimili excremento. Tertiò ex fine, non enim capilli per ſe ordinati ſunt ad operationem vitalem, ſed ad ornatum animantis. Et huic ſententiæ fauet Ariſtoteles 3. *de hiſtoria, cap.11.* ſcribens pilos in cadaueribus augeri, quanuis oppoſitum inſinuet 1. *de Anima, text.79. & lib.3. text.6.* dum capillos numerat inter partes animalis; docuítque D.Thomas 3. *p.q.17. art.2. & in 4. d.44.q.1.art.2. quæſtiunc.3. ad 3.* certè videntur pili in animatibus, ſicut folia in arboribus, quæ viuere, propriéque nutriri diximus; Ariſtoteles tamen illis locis loquutus videtur de partibus latè, de foliis verò non eſt par ratio, quia excrementa non ſunt, ac versùs omnem partem augentur ſtabili proportione; denique per ſe tendunt ad proprium finem cuſtodiæ fructuũ. Ex quibus omnibus patet falſitas ſecundæ opinionis *in num. ſecundo*

Corollarium de vitalitate partiũ in plantis, & animãtibus.

Vide authorem ad 3. p. tomo 1. diſp. 15. ſect.7. Conimbr. lib.1. de generat. cap.4. q.23. qui alios referunt.

cundo virtutem nutritiuam communicari ſingulis membris à corde, vel hepate per ſpiritum vitalem, & naturalem, ſiquidem virtus illa intrinſeca eſt vnicuique membro, vt diximus, quanuis foueri poſſit per influentiam alterius, vt modò dicam, atque hactenus non diſſentiunt Galenus, & Ariſtoteles.

Tertiò conueniũt prædictæ ſententiæ.

6. Tertiò conueniunt omnes, quòd calor naturalis omnibus membris foueatur, & conſeruetur per influentiam à corde mediis ſpiritibus vitalibus, & motu arteriarum, qui pulſus dicitur. Quo ſenſu eſt dictum à Galeno cor eſſe quaſi focum illis; aliquando etiam videtur illud conſtituere principium nutritionis, in quantum ſcilicet fouet, ac roborat calorem naturalem; videantur dicta à nobis *in diſput.* 3. *de Generatione*, *quæſt.* 4. Hoc verò modo diſtingui ſolet duplex calor in animalibus, naturalis, & vitalis; naturalis eſt, qui reſidet in omnibus membris ab intrinſeco, vitalis qui à corde communicatur. Concinítque diuiſio altera medicorum, duplicis caloris in membris, ſcilicet innati, & influentis, hic deriuatur à corde, ille natiuus eſt ipſis partibus.

Notatio ad punctum in quo diſcrepant.

7. His igitur ſic poſitis; ad intelligendum punctum controuerſiæ, eſt ſciendum, licèt omnia membra habeant vim nutritiuam, attamen vnum eſſe principale membrum, quod omnibus aliis præparat alimentum, illud ſcilicet, quod ſanguinem conficit, nam pars, quæ chylum efficit imperfectè, & remotè ad nutritionem concurrit tanquam miniſtra illius, quæ ſanguinem conficit, quod eſt membrum principale, ac diſtributor totius alimenti vltimi, à quo originem ducunt omnes venæ per quas defertur alimentum; itaque in tali membro cenſetur reſidere primò, & principaliter virtus nutriens. In hoc ergo diſſenſio eſt inter hos philoſophos; nam Ariſtoteles vult huiuſmodi membrum eſſe cor, Galenus verò hepar.

2. Aſſertio.

8. Sit ergo iam ſecunda concluſio. Virtus nutritiua principaliter reſidet in hepate. Probatur potiſſimè experientia; hîc enim aliæ rationes dari non poſſunt. Ac primò conſtat ſanguinem mitti ab hepate ad cor, & non è contrario: ergo in illo reſidet virtus, de qua diſceptatur. Antecedens patet; cibus enim coniectus in ventriculum tranſit in chylum, chylus deinde in venis meſeraicis recipitur; cùm aliæ non ſint, per quas transfundi poſſit, hæ verò rectà deducunt ad hepar; in eo igitur chylus in ſanguinem conuertitur, & integro corpori diſtribuitur, cui muneri dantur in ipſo hepate venæ ad omnes partes corporis inſtar aquæductus. Reſpondet huic rationi Themiſtius pro Ariſtotele *lib. de ſomno & vigilia*, *cap.* 13. licèt ſanguis coquatur in hepate, ac rubeſcat (hoc enim, inquit, negari non poſſe, experientia oſtendit, ac ſimilitudo etiam inter hepar, & ſanguinem) inde tamen aſcendere ad cor vbi elaboratur perfectè, ac per totum corpus diſtribuitur. Sed hoc etiam refellitur primò, quia iam oporteret ab hepate totum ſanguinem ad cor tranſmitti, retento ſolùm ad nutritionem ipſius hepatis neceſſario, vt de ventriculi chylo liquidò conſtat; non ſic autem contingit, hepar enim partem ſanguinis præbet cordi, reliquum autem membris aliis, vt ex anatomia conſtat, & conſtitutione venarum; vna ſiquidem ad cor tendit per pulmonem, aliæ ad alia membra; præterea illa maior ſanguinis elaboratio in corde ficta videtur à Themiſtio, namque ſubſtantia ſanguinis in hepate generatur; accuratior verò decoctio, quæ accidentalis eſt, in venis fit ſufficienter. Vltima denique experientia eſt, quòd fœtus antequam in lucem educatur, imò antequam perfectè formetur per vmbilicum alitur, ad quem vena quædam aſcendit, rectà tendens ad hepar, antequam pertingat ad cor, quod ſignum eſt primùm generari hepar, & ali, quódque in illo radicentur venæ, per quas ex eo fonte nutrimentum commune animantis deriuetur.

Obiectio prima ex Ariſtotele contra proximè ſtabilita.

9\. Contrà verò arguit Ariſtoteles primò. Natura ſemper amat vnitatem, vnde quæcunque facilè poteſt, ad vnum reuocat principium, atqui virtutes omnes animantis facilè reuocari valent ad vnum cor: ergo, &c. Secundò venæ omnes in corde radicem habent: ergo cor eſt primum principium intrinſecum nutriendi. Antecedens patet. Nam venæ cor non peruadunt, ſed in illo ſiſtunt, peruadunt autem hepar, quod ſignum eſt à corde oriri, non ab hepate. Vnde Plato *dialogo de natura* cor vocat venarum originem, fontémque ſanguinis.

Obiectio ſecunda.

Ad 1. Ad primum dicito membra hæc inſtrumenta eſſe in vno principali principio radicata, quod eſt anima, conſonum autem videri naturæ, vt ad diuerſa munia, diuerſa deſtinentur inſtrumenta, quanuis primum principium, vnum ſit.

Ad 2. Ad ſecundum negatur antecedens, neque ſignum illud efficax eſt, fortaſſe enim ad cor terminatur vena aliqua ad miniſtrandum ei ſanguinem; omnes verò terminari falſum eſt. Iam Plato, vt Galenus ex ponit 6. *de placitis*, *in fine*, per venas intelligit arterias, in quibus ſanguis tenuis, & affatim calidus continetur, ac per corpus totum diffunditur non in alimentum, ſed in fomentum caloris, ex quo etiam generantur vitales ſpiritus.

Replica diſſoluitur.

Opponest. In arteriis nullus eſt ſanguis, cùm ſcribat Philoſophus 1. *de partibus*, *cap.* 5. extra venas ſanguinem non eſſe. Reſpondetur ſub venis comprehendi arterias, cùm philoſophus ipſe 1. *de hiſtoria*, *cap.* 16. dicat arteriam ſanguinis perquam exigui compotem eſſe, addit tamen eum arteriarum ſanguinem participari à venis, vnde ſolùm à corde pendet quoad maiorem calorem, ſubtilitatem, accidentalémque perfectionem.

Quæſtiuncula.

10\. Sed quæret aliquis, an ſanguis poſſit ab alio, quàm ab hepate generari. Ex dictis enim negandum videtur, ideo namque dicitur hepar primum nutritionis principium, quia eſt fons ſanguinis, quod ſimpliciter verum non eſſet, ſi poſſet alibi generari.

Reſolutio affirmatiua.

In hoc dubio medici conueniunt ſanguinem in venis etiam generari; de modo autem, & principio, à quo fiat, diſſident.

Primus modus explicãdi hanc reſolutionem diſplicet.

Quidam aiunt generari ab hepatis virtute ibi tranſmiſſa per quoſdam ſpiritus naturales. Quæ ſententia mihi diſplicet, quia ſuperflua, & contra Galenum *lib.* 1. *de locis patientibus*, vbi in virtutibus naturalibus huiuſmodi influxum diſertè negat. Et ratio eſt, quia omnia inſtrumenta nutriendi naturaliter operantur per temperamenta ſua ad aſſimilationem materiæ, in quam agunt: non ergo vim illam aliunde mutuantur.

Diſplicet etiã 2. modus.

Alij fatentur fieri ſanguinem à venis per propriam ipſarum virtutem, quod etiam falſum eſt, quia temperamentum venæ diſſimile eſt à temperamento ſanguinis.

Sanguis aliũ ſimilem in venis generare poteſt.

Dicendum eſt ergo venam non generare ſanguinem, hunc tamen poſſe alium in venis procreare, quod probatur, nam ſanguis actiuus eſt, cùm ſit calidus, & humidus: ergo poteſt generare ſibi ſimile ex pituita, vel alio humore ſibi in venis admixto, quod faciliùs continget, ſi ſanguis iuuetur à calore partium adiacentium; & adhuc perfectiùs in venis hepati vicinioribus propter vberiorem illius ſanguinis calorem ex ipſius hepatis vicinia,

quemadmodum indicat Galenus 4. *de vſu partium, cap.*17. *& lib.*5. *de locis patientibus, cap.*7. hoc autem non tollit, quòd hepar ſit primum principium nutritionis, cùm abſolutè totus ſanguis ab illo ducat originem, ſicut vinum originem ducit à vite, licèt in dolio poſſit gutta aquæ in vinum verti, actione vini in dolio contenti.

CAPVT XII.

Quidnam ſit ſubiectum generatiuæ potentiæ.

1. *Primum dubiũ, eiúſque reſolutio.* HÆc quæſtio per quædam dubia meliùs, & breuiùs reſoluetur, quorum primum eſt, an hæc potentia in omnibus viuentibus, an tantùm in quibuſdam inueniatur. Dicendúmque in quibuſdam tantùm dari; quoniam actio generandi à quibuſdam tantùm poteſt exerceri: ergo potentia tantùm reperitur in illis; potentia verò ibi tantùm reperiri poteſt, vbi & actus. *Inſtantia diluitur.* Inſtabis, omnia viuentia habent calorem naturalem, potentia autem ſeminis elaboratrix, ipſe eſt naturalis calor: ergo, &c. Occurrendum non quemlibet naturalem calorem eſſe productiuum ſeminis, ſed attemperatum, qualem non obtinent quælibet viuentia ſine diſcrimine. Ad hæc naturalis calor primò decoquit alimentum ad nutritionem viuentis requiſitum; inter viuentia verò ſunt, quibus tantùm ſuppetit facultas præparandi, quod ad propriam ſuſtentationem, & conſeruationem ſufficit: ergo, &c.

2. *Secundum dubium pro quo videndus author tom. 2. in 3. p. diſp. 10. ſect. 2.* Secundò dubitari poteſt, an generandi potentia ſolis viris inſit, an etiam fœminis? Ariſtoteles 1. *de Generatione animalium, cap.*2. *&* 20. *&* 15. *de animalibus, cap.*25. *&* 26. ſentit ſolùm ineſſe viris, ait enim virile ſemen totam efficientiam in generatione ſortiri, fœminam verò ſemen non emittere, ſed miniſtrare materiam; oppoſitum docuerat Hippocrates *lib. de genitura, & lib. de animatione fœtus,* cui acceſſit Galen. *lib. de ſpermate.* Nos hanc quæſtionem tetigimus 2. *phyſicorum, quæſt.*3. vbi Hippocratis opinionem probabiliorem cenſuimus. Vnde addimus potentiam generatiuam eſſe eiuſdem rationis in maribus, & fœminis: probatúrque ex dictis *ſuprà.* Nam potentia generatiua duo efficit in ſemine, craſſam ſcilicet ſubſtantiam, & ſpiritum in ea complantatum; potentiam ad primum conſtat communem eſſe, cùm ſubſtantia illa non aliud ſit præter ſanguinem digeſtum, & decoctum ad nutritionem quorundam membrorum; in fœminis autem virtus eſt ad coquendum ſanguinem illo modo, cùm illum interdum emittant: ergo, &c. Quòd deinde poſſint ſemini vim effectiuam imprimere probatur; quia fortaſſe non poſſent ex defectu natiui caloris, quod falſum eſſe conſtat, cùm fœminæ ſæpe ſint calidiores viris; vnde citatus Hippocrates ſcribit fœminas emittere interdum calidius ſemen, & efficacius, quàm viros, effectúſque ipſe comprobat, nam ſæpe filij ſimillimi matribus naſcuntur, quod non niſi ad virtutem effectiuam referri poteſt. Nam ſimilitudo prouenit ex forma inductiua: effectus ergo aſſimilatur inducenti: ergo mater actiuè concurrit, & de his ſatis.

3. *Obiectio prima contra ſuperiorem doctrinam, de qua vide autherem tom. 2. in 3. part. diſp. 10.* Superſunt tamen argumenta duo, theologicum vnum, phyſicum aliud. Theologicum eſt non videri neceſſarium, vt mater ſemen ad prolem elaboret, illúdque ſuppeditet generando ne alioquin virgini matri, quæ Chriſtum Dominum veriſſimè genuit, prædictas actiones attribuere cogamur, quæ tantæ integritati videntur derogare. Sed hac de re ſuo loco. *Obiectio 2.* Secundum argumentum phyſicum, quoniam ſi fœmina habet vim efficiendi ſemen, ſe ſola poſſet concipere, & generare; nam intra ſe habet materiam, ex qua habet etiam vim actiuam: ergo non eſt neceſſarium virile ſemen. Reſpondetur, licet poſſit fœmina ſemen procreare, non tamen adeò efficax, vt ſufficiat ad formationem fœtus ſine cõmixtione virilis ſeminis. Adde, ſi complexio fœminæ minùs calida ſit, ſemen quoque minus erit ſufficiens; ſi verò nimis calida, fortius quidem ſemen ſuppeditabit, materia tamen ad generandam prolem minor erit ob vim caloris nihil ſuperflui ex alimento relinquentis.

4. *3. Dubium.* Iam tertiò dubitabit aliquis, quæ nam viuentia generandi potentia deſtituantur. Ariſtoteles 2. *de Anima, cap.*4. docet productionem ſui ſimilis conuenire viuentibus perfectis, ſi membris debitis orbata non ſint, quorum eſt proprium ex ſemine oriri. *Tria ad vim generandi neceſſaria.* Tria ergo videtur poſtulare in viuente, vt poſſit generationem exercere; *Primum.* primò vt ſit perfectum, id eſt, in ætate ſufficiente ad illum actum. *Secundum.* Secundum eſt, ne viuens ſit orbatum, aut naturaliter impeditum, quales execti, frigidi, & ſimiles, de quibus Ariſtoteles 8. *de hiſtoria, cap.*1. *&* 2. *&* 5. *de Generatione, cap.*7. *& ſect.*10. *problematum, quæſt.*25. huiuſmodi ſunt viuentia, quæ in tota ſpecie carent hac virtute, recenſétque Ariſtoteles 3. *de generatione animalium, cap.*6. *Tertium.* Tertium requiſitum eſt, vt viuens ex ſemine productum fuerit, quod videtur addidiſſe ad differentiam eorum viuentium, quæ ex putrefactione, vel ex mixtione elementorum abſque ſemine generantur, de quibus ipſe agit 5. *de hiſtoria, cap.*1.

5. *An genita ex putrimateria eiuſdẽ ſpeciei ſint cum genitis ex ſemine, de qua vide Conimb. 2. de cælo cap. 3. q. 7.* Vnde innuit animalia ex putrefactione genita non habere virtutem ſibi ſimile generandi, atque adeò ſpecie diſtincta eſſe ab iis, quæ fiunt ex ſemine. Idem inſinuat 2. *de generatione animalium, cap.*1. vbi Commentator id affirmat, indicátque D. Thom. *in* 1. *diſtinct.* 10. *art.*5. *de veritate, quæſt.*12. *artic.*2. *ad* 4. *de potentia, quæſt.*3. *artic.*11. *ad primum,* & apertè Iandunus 7. *Metaph. quæſt.*14. Sed quid in hoc ſentiendum ſit, diximus *in* 2. *Phyſicorum,* tractatúrque *lib.*7. *Metaph.* vbi Soncinas *quæſt.* 12. Iauellus *quæſt.*11. Antonius Andreas *quæſt.*8. *&* 11. Scot. *in* 1. *diſt.*2. *quæſt.*7. Caiet. 3. *part. quæſt.* 28. *art.*1. Ferrar. 3. *contra, cap.*69. qui omnes tradunt opinionem poſitam à nobis citato loco Phyſicor. Ariſtoteles autem loco illo de anima exponendus eſt de iis ſpeciebus animalium, in quibus non eſt diſtinctio ſexuum; nam hæc vel propriè non generant, vt de anguillis refertur 6. *de hiſtoria, cap.*15. *&* 16. vel non niſi rem diſſimilem in ſpecie, vt de bombyce dicitur, ac de iis, quæ oua pariunt abſque commixtione maris; atque ita exponit ipſe Ariſtoteles *lib.*1. *de Generatione animalium, cap.*1. *&* 16. *& lib.*5. *cap.*1. 8. *&* 9. *& ſectione* 10. *problematum, quæſt.*14. Plinius *lib.*10. *hiſtoriæ, cap.*68.

6. *An omne animal quod ex ſemine producitur naſci poſſit ex putri materia. Lege, ſi placet, authorẽ lib. 4 de Angelis cap. 38. à n. 9.* An verò omne animal ex ſemine genitum poſſit etiam ex putrefactione generari, vt putauit Auicenna *lib. de diluuio, & lib.*15. *de animalibus,* quæſtio eſt alio loco tractata, ſolùm eſt aduertendum Auguſtinum *epiſtola* 49. *ad Deo gratias, &* 3. *de Trinitate, cap.*7. videri ex parte conſentire opinioni Auicennæ, quatenus ait ſerpentes Magorum opera factos, fuiſſe veros, cùm tamen non fuerint ex ſemine; fortaſſe verò non errant animalia perfecta, vel certè dæmon potuit ſupplere aliunde ſemen aliquod ſerpentium iam diſpoſitum ad generationem.

Vltimò

Quartum principale dubiũ vt ab Hippocrate, & Alberto decidatur.

7. Vltimò dubitari poteſt , qua in parte animantis ſubiectetur potentia generatiua, ſiue formatiua ſeminis. Hippocrates *libello de genitura* , *& lib. de locis, & aquis* , quem ſequi videtur Albertus 2. *de Anima* , *cap.7. tractatu* 2. ait ſemen decidi ab omnibus membris viuentis , vt in illo contineatur figura omnium membrorum,iuxta quam ſententiam potentia factiua ſeminis erit diffuſa per omnia membra.

Impugnãt id Ariſtot. Gal. D.Thom. & aly.

Primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

Hanc ſententiam improbat multis Ariſtoteles 1. *de Generatione animalium, cap.*17. *&* 18. & Galen. ſæpe , ac D.Thomas 1. *p. quæſt.*119. *art.*2. *& in* 2. *diſt.*30. *quæſt.*2. *art.*1. Primò , quia ideo neceſſaria foret deciſio ſeminis ex membris omnibus , vt illud poſſet membra ſimilia efformare ; hæc autem ratio nulla eſt , quia licèt generanti vnum , vel alterum membrum deſit , poterit integrum filium procreare. Secundò ſemen deciſum ab omnibus membris , vel ſimile omnibus eſt , vel non ; non primum,cùm ibi non cernantur, aut oſſis durities,aut cordis fibræ , variæque eorum figuræ , &c. Si autem non eſt ſimile , ceſſat ratio illa deciſionis , fictaque proinde eſt omnium membrorum effigies in ſemine. Tertiò poſita illa membrorum effigie , actio eorum eſſet confuſa , cùm ibi nec ſuperiores partes ab inferioribus , neque dexteræ à ſiniſtris diſtingui queant. Quartò ſi ex omnibus membris decideretur ſemen , cùm decidatur ab vtroque parente , deberet ſemper vim habere ad efficienda membra ſexus vtriuſque , quod eſt apertè monſtroſum ; certum ergo eſt non in omnibus membris , ſed in aliqua certa parte virtutem prædictam ſubiectari.

Diſſidium inter Ariſtotelem , & Galenũ circa idem dubium apud Valleſium.

8. At in quánam ſubiectetur diſſenſio eſt inter Galenum,& Ariſtotelem, quæ legi poteſt in Valleſio *lib.*2. *controuerſ. cap.*7. id ſolùm aduertendum , quòd in ſemine diſtinguenda eſt pars materialis ab ſpiritu in ea incluſo. Et pars quidem materialis à teſticulis elaboratur,illaque nutriuntur:de ſpiritu autem incluſo obſcurum eſt , an ab iiſdem , vel ab alio nobiliori membro fiat , vt à corde , vel ab hepate , in quo reſidet naturalis facultas. De qua re nihil certi habeo ; apparet tamen probabile non fieri ab infimo aliquo , & ignobili membro, ſed fortè à corde,cuius eſt procreare vitales ſpiritus , viuentibus etiam aliis partibus principalibus, vt debitum temperamentum , & virtutem ſemen ipſum tandem recipiat , aptúmque vndique inſtrumentum euadat ad mirabilem illam organizationem peragendam.

Semen cuiuſmodi materia formáque conſtet.

9. Ex quibus omnibus licet colligere ex qua materia, atque forma ſemen fiat , materia quidem ex ſanguine deſumitur , fortaſſe tamen diuerſo modo , nam rudior illa ſeminis pars immediatè ſumi videtur ex ordinario ſanguine , at ſubtilior alia , quàm ſpiritum ibidem incluſum aiunt , non immediate , quia ſanguis craſſior eſt , vnde credi poteſt ſumi ex ſpiritu aliquo vitali , quod ſentit Valleſ. *lib.*2. *cap.*16.

Pars ſubtilior ſeminis viuens eſt.

Similiter de forma ſeminis diſtinguendum ; nam quæ craſſam illam partem ſeminis informat , ad gradum animæ non pertingit , ſicut & forma ſanguinis ; forma verò incluſi ſpiritus pertingit , vt *in* 2. *Phyſicor.* docuimus. Quam ſententiam ſequitur etiam Germanus *in Epitome librorum de Anima* , & Iacobus de Forliuio *ad* 23. *Canon. Auicennæ* , inſinuátque Caietan. 1. *part. quæſt.*118. *art.*1. ait enim habere corpus heterogeneum , & ad hoc citat Albertum , ac ſuadetur , quoniam forma illa ſeminis actionem vendicat ſuperioris rationis , organizandi ſcilicet corpus ad generationem viuentis, quòd eſt opus vitæ.

Effugium obſtruitur de quo diſp.18. ſect.2. Metaph.

Neque ſatis dicetur inſtrumentariè tantùm operari. Nam cùm ſemen ſeparatum ſit à viuente , proindéque ab illo iam non iuuetur, oportuit nanciſci formam actioni proportionatam ; potéſtque id colligi ex Ariſtotele 2. *de Anima*, *cap.*1. *in fine* , vbi ait corpus potentia viuens eſſe , quod animam actu poſſidet; cuiuſmodi, inquit, eſt ſemen, & fructus , conſtat autem fructus viuere, vt patet ex dictis, atque ex principio citati capitis primi.

Negant tamen alij ſemen viuere.

Exponitur in bono ſẽſu D.Thomas. Vide Conim. 1. de Gener. c.4 q 25. art.2.

Contrarium tamen huius inſinuant Themiſtius,Simplicius, Philoponus , Albertus, & Ægidius 2. *de Anima*, *text.*10. & D.Thom. 1.*p q.*118. *art.*2. *ad* 3. *&* 4. *& de potentia quæſt.*3. *art* 9. *ad* 9. *& art.*12. Verùm D.Thomas tantùm ſignificat, formam illius ſeminis non eſſe animam in genito introducendam , id enim tantùm probat eius ratio , quòd materia ſeminis non ſit diſpoſita; non negaret verò D. Thomas dictam ſeminis formam altioris eſſe rationis à formis inanimatorum , atque adeò attingentem gradum animarum , quia tamen anima imperfecta eſt , & quaſi via ad aliam , ideo fortaſſe perfectam virtutem nutritiuam non eſt ſortita ; ſed generatiuam tantummodo , vel ſi actionem etiam nutritiuam exercet, tarda eſt, & remiſſa, ideoque maiori tempori conſeruari abſque applicatione alimenti , vt vegetabilium ſeminibus deprehendimus. 10.

Cur ſemina ſi viuunt diutiſſimè abſque nutritione ſeruentur.

Vltima dubitatio remittitur, de qua in diſp. 18. Met. ſect. 2 à n.31.

Vltima quæſtio hîc eſſe poterat , quid ſemen efficiat in generatione viuentis, & an attingat etiam eius formæ productionem; videri tamen poteſt citatus locus ſecundi Phyſicorum.

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI TERTII.

Cap. I.	*AN ad cognoſcendum requiratur coniunctio obiecti cum potentia.*
II.	*Quid ſint ſpecies intentionales.*
III.	*An actus cognoſcendi ſit quid diſtinctum ab ſpecie.*
IV.	*An actus cognoſcendi fiat à potentia, in qua recipitur cum ſpecie.*
V.	*An per actum cognoſcendi producatur terminus.*
VI.	*Quid ſit apprehenſio, & iudicium, & quomodo in potentiis reperiantur.*
VII.	*An eadem potentia queat plures actus ſimul elicere.*
VIII.	*De ſenſibilibus per ſe, & per accidens, propriis, & communibus.*
IX.	*An neceſſarius ſit ſenſus agens.*
X.	*An ſenſus in ſua cognitione falli queant.*
XI.	*An aliquis ſenſus cognoſcat proprium actum.*
XII.	*An, & quomodo poßit aliquis ſenſus cognoſcere obiectum abſens.*
XIII.	*An principium ſentiendi ſit in cerebro, an in corde.*
XIV.	*Quid ſit lumen.*
XV.	*De natura, & diuiſione colorum in ſpecies ſuas.*
XVI.	*An vnum ſit obiectum viſus, & quid.*
XVII.	*An viſio fiat aliquid extramittendo, nécne.*
XVIII.	*De organo, & potentia ipſa viſiua.*
XIX.	*Quid ſonus ſit, & quomodo, & quo in ſubiecto fiat.*
XX.	*De diuerſitate ſonorum, maximè de voce, & echo.*
XXI.	*Quo modo, & medio, ſonus immutet auditum.*
XXII.	*Quod organum, & quæ potentia auditus ſit.*
XXIII.	*Quid odor ſit, & qui ſapor, eorúmque ſpecies.*
XXIV.	*Quomodo odor medium, & olfactum immutet.*
XXV.	*De organo potentiæ olfactus.*
XXVI.	*An guſtus, & tactus immutentur ab obiectis realiter, nécne.*
XXVII.	*De organo guſtus, & tactus.*
XXVIII.	*De numero externorum ſenſuum in ſe, & in ſuis ſubiectis.*
XXIX.	*De comparatione prædictorum ſenſuum.*
XXX.	*De numero ſenſuum internorum.*
XXXI.	*De obiecto, actibus, ſubiecto, & organo ſenſus interni.*

LIBER

LIBER TERTIVS

DE POTENTIIS COGNOSCITIVIS IN communi, ac etiam ſenſitiuis.

DIXIMVS de potentiis animæ vegetatiuæ, ſupereſt hoc in libro dicendum de ſenſitiuis, quia tamen cum intellectiua in ſequenti libro explicanda conueniunt in ratione cognoſcendi, operæ pretium erit rationem hanc vtriſque generalem per ſeptem ſequentia capita priùs enodare; ſic namque & repetitionem multarum quæſtionum fugiemus, & præterea, (quod præcipuè intendimus) intelligemus ordinem, & connexionem, quam hæ potentiæ habent in homine, in quo reperiuntur omnes tanquam in vno principio radicatæ.

CAPVT I.

Vtrùm ad actum cognoſcendi neceſſaria ſit coniunctio obiecti cum potentia.

Partis negatiuæ argumentum primum.

1\. DIcturi ergo de huiuſmodi potentiis, ab obiecto earum incipimus, de quo in communi ſumpto illud ſolùm videtur poſſe inueſtigari, quomodo ad actum cognoſcendi concurrat, hoc enim eſt ipſum conſiderare ſub ratione communi cognoſcibilis, &c. Nam materialiter, quid nimirum ſit res cognoſcibilis non poteſt tam vniuerſaliter diſputari, ſed de ea re progreſſu dicemus propriis in locis. In propoſita ergo quæſtione pars negatiua vera apparet. Primò, quia terminus actionis non prærequiritur ad actionem, vt propter ea debeat eſſe coniunctus agenti, obiectum autem cognoſcibile eſt terminus cognitionis: ergo. Secundò vel neceſſarium eſſet obiectum coniungi potentiæ ſecundùm ſuum eſſe reale, vel ſecundùm illius ſimilitudinem; non prius, nam intellectus cognoſcit hominem quem realiter intra ſe non habet, ac de ſenſibus ait Ariſtoteles quòd ſuper eos poſitum ſenſibile non cauſet ſenſationem. Poſterius etiam non videtur neceſſarium, cùm fictitiæ videantur huiuſmodi ſpecies.

Secundum.

Huic parti vniuerſim negatiuæ adhærere videntur qui ſpecies intentionales non agnoſcunt.

2\. In hac re eſt opinio aſſerens coniunctionem obiecti cognoſcibilis cum potentia cognoſcente non eſſe neceſſariam ad cognoſcendum; quod in virtute aſſerunt omnes, qui negant ſpecies intentionales ſenſibiles, vel etiam intellectuales, quam opinionem tribuit Galeno Gregor. Niſſenus *lib. de viribus animæ, cap.2.* D. Auguſt. etiam *lib. de quantitate animæ, cap.23.* videtur ſentire viſionem non fieri potentia aliquid recipiente. Idem tenet Seneca *lib.1. naturalium quæſtionum*, ac tribuunt Platoni Plotinus *Enneade 4.* Et Porphyrius *lib. de ſenſu*; ſubſcribunt eidem opinioni Ocham *in 2. quæſt.17. & 18.* Gabriel etiam *diſt.3. quæſt.2. notab.4.* circa primam, & ſecundam concluſionem negat ſpecies in ſenſibus externis, quamuis in tertia concluſione addat in

A ſenſu exteriori interdum imprimi quòd tanquam reale obiectum ſit partiale principium ſenſationis. Item Durandus *diſt.3. quæſt.6. num.11.* & licèt *diſt.13. quæſt.2.* aliquas ſpecies intentionales ſenſibilium obiectorum admittat, non tamen ob earum neceſſitatem ad cognitionem, ſed quòd ſint participationes quædam colorum, v.g. & ſimilium qualitatum naturaliter ab eis fluentes, eo modo, quo lumen procedit à luce, nihil tamen ad cognitionem conducentes. *Nam dum obiectum*, inquit, *viſui obiicitur, conſpicitur quidem non propter ſpecies, ſed quia hic eſt viſiuus, illud verò viſibile.*

Alij minus vniuerſaliter negant.

B 3\. Alij verò authores licèt concedant in ſenſibus eſſe neceſſarium obiectum coniungi potentiæ vel per ſe, vel per aliquam ſui ſimilitudinem, attamen in intellectu id negant, & quòd coniunctio videatur ſolùm neceſſaria, vt obiectum excitet potentiam ad operandum, viſus enim non poterit videre, niſi excitetur ab obiecto viſibili, at intellectus, cùm ſit ſpiritualis, excitari nequit ad operandum ab obiecto materiali, ſed à cognitione ſenſuum, nam cùm eadem anima ſit, quæ ſentit, & intelligit, ſi quid apprehendit per ſenſum, illicò excitatur ad cognoſcendum exactiùs per intellectum. Quæ opinio excogitata videtur, vt effugiat difficultates, quæ in modo productionis ſpecierum intelligibilium occurrunt, quam maximè amplectitur Durand. *ſuprà*, tenétque Henric. & Ioannes Baconius *in 2. diſt.6. q.1.*

1. Aſſertio affirmatiua cõmuniſque apud authores.

Nominis ſpecierum intentionaliũ explicatio.

Eas admittunt Ariſtotel. Plato, Liber de cauſis, Dion. Auguſt. & plerique apud Conimb. 3 de Anim. c.5. q.3. & quoad ſenſibiles lib.2. c.6. q 2. denique author lib.3. de Angel. c.3.

C 4\. Sit tamen prima concluſio. Vnio obiecti cognoſcibilis cum potentia neceſſaria eſt in omni cognitione. Eſt ferè communis omnium Theologorum, & Philoſophorum, qui in potentiis cognoſcitiuis ponunt ſimilitudines quaſdam obiectorum, vt per illas obiecta vniantur potentiis, eáſque vocãt ſpecies intẽtionales, ſpecies quidem quia ſunt formæ repræſentantes; intentionales verò non, quia entia realia non ſint, ſed quia notioni deſeruiunt, quæ intentio dici ſolet. Tenet hanc ſententiam Ariſtoteles *de Anima, lib.2. cap.12. & lib.3. cap.1.* aliàs 4. ait enim intellectum, vt intelligat, fieri debere ipſa intelligibilia, & ad hoc induxit intellectum agentem. Plato etiam poſuit intellectum noſtrum à principio ſuæ creationis habere inditas omnium rerum ſpecies, & *in lib. de cauſis* (qui Proclo tribuitur) D *propoſitione 10.* legitur intelligentias eſſe plenas formis, id eſt, ſpeciebus. D. quoque Dionyſius *7. cap. de diuinis nominibus*, aſſerit Angelos plenos à principio ſpeciebus rerum omnium. D. Auguſt. *2. ſuper Geneſim ad literam*, ſcribit Deum ſemel produxiſſe res in ſeipſis, iterúmque in intellectibus Angelorum, dando ſcilicet illis ſimilitudines earum. Idem habet *11. de Trinitate, cap.2.* vbi docet poſitionem ſpecierum difficile poſſe ſuaderi tardioribus ingeniis.

Probatur inductione

5\. Et probatur concluſio inductione, nam inter potentias cognoſcentes, quædam cognoſcunt intuitiuè, id eſt, obiecta ſibi præſentia, vt ſenſus externi,

aſſertio, ac primò quoad potentias intuitiuè cognoſcentes. *De tactu, & guſtu.* *De viſu experientia vna.*

terni, aliæ cognoſcunt abſtractiuè, id eſt, obiecta abſentia; in vtroque verò genere potentiarum inueniemus eſſe neceſſariam coniunctionẽ obiecti cum potentia ad cognoſcendum. Nam inter ſenſus externos, tactus, & guſtus requirunt obiecta materialiter coniuncta. An verò in illis detur coniunctio per ſpecies, nécne, infrà dicetur. In viſu etiam qui inter omnes ſenſus externos percipit obiectum magis diſtans multis experimentis cognoſcuntur ſpecies prouenientes ab obiecto. Prima eſt, quia videmus noſipſos in pupilla alterius, quod non poteſt intelligi aliter fieri, quam formula aliqua repræſentante meipſum impreſsâ in alterius pupilla. Similis experientia eſt de ſpeculo, non enim poſſet fieri viſio oppoſito ſpeculo niſi aliquid à reipſa ad ſpeculum manaret, illud autem vocamus ſpeciem, quod amplius explicatur. Nam ſi quis obiectum viſibile à tergo habeat, illud non videt, ſi tamen coram oculis ſpeculum proponatur, videt, quod ſignum eſt obiectum viſibile, ratione ſpeculi iam præſentis aliter immittere ſpeciem, quàm antea immiſiſſet. Nam ſi obiectum viſibile aliter non ageret, quàm antea, non eſſet cur nunc potius videatur, quàm antea. Nec dicas videri eo quòd oculus emittat radios, qui ab ſpeculo regrediantur vſque ad rem viſam; id enim præterquam quod faciliùs (vt res habet) dici poſſet de obiecto emittente ſpecies, quæ ab ſpeculo regrediantur ad oculum, inferiùs apertè impugnabitur. Nec rurſum dicas ideo nunc videri, quia nunc eſt præſens oculis, & non antea, vrget ſiquidem argumentum, quòd illa noua præſentia non potuit fieri ſine aliqua noua mutatione, vel actione, quæ certè alia non eſt, quàm productio ſpecierum. Eſt & alia experientia, nam obiectum propinquum apparet quantum eſt, diſtans verò apparet minus: hoc autem inde procedit, quòd aliter atque aliter emittit ſpecies. Simile experimentum eſt de baculo, qui ſub aquis fractus apparet, de denario item maiori apparente, de ſenum denique inſpecillis nonnullis, per quæ minuta quæque, ac ſi grandia eſſent conſpiciuntur. Similiaque alia deprehendimus ob ſpecierum refractionem, aliáſve earum immutationes, ſicut perſpectiui demonſtrant.

Experientia altera.

6. *Deinde quoad potentias cognoſcentes abſtractiuè.* De potentiis autem abſtractiuè cognoſcentibus probatur eadem aſſertio. Nam intra imaginationem experimur formari ſimilitudines quaſdam rerum corporearum. Item memoria, & reminiſcentia ſine ſpeciebus eſſe minimè poſſent, vt Ariſtoteles teſtatur *in lib. de Memoria, & reminiſcentia, & lib. de inſomniis.* Ratio eſt, quia ſi in abſentia rei nihil manet intra potentiam, non poſſet ſanè illam cognoſcere, vtpote per aduerſarios ita ſe habens, ac ſi nunquam cognouiſſet; idémque argumentum procedit de intellectu; concluditque præterea dari has ſpecies in ſenſibus externis, quia nihil poteſt ad interiores pertranſire, niſi per exteriores ſenſus; conſtat ergo dari in omnibus potentiis ſpecies rerum cognoſcibilium, & hoc non alia ratione, niſi, vt obiectum cognoſcibile vniatur potentiæ; ergo hæc vnio neceſſaria eſt.

7. *Ex diſcurſu facto ab experientia concluditur aſſertio. Probatur deinde à priori 2.* Ratio autem à priori eſſe poteſt, quoniam modus cognoſcendi eſt per aſſimilationem cognoſcentis ad rem cognitam, ideo dum res cognoſcitur, quaſi trahitur ad cognoſcentem, vt quiſque apud ſe experitur, dum cognoſcit; propter ipſam ergo aſſimilationem neceſſarium eſt, vt ipſum cognoſcibile vniatur cognoſcenti, vt ſcilicet aptè poſſit perfici actualis aſſimilatio, ſiue

A cognitio; cùm verò realis vnio inter potentiam, & obiectum aliquando impoſſibilis ſit, aliquando improportionata, concedenda erit intentionalis, quæ fit per vicariam obiecti ſpeciem. Alia ratio *Secundò.* reddi poteſt, quia potentia cognoſcitiua eſt indifferens ad operandum circa hoc, vel illud obiectum, & ideo vt determinetur in particulari ad cognoſcendum, indiget coniunctione aliqua ad ipſum obiectum. Forte dicetur determinari à præſentia extrinſeca obiecti, ſed hoc in primis ſolum habet locum in externis ſenſibus. Imò in illis quoque non ſatisfacit, nam intrinſeca indifferentia potentiæ non niſi per intrinſecum aliquid tolli poteſt; quare ſi nec ipſum obiectum extrinſecum ageret in potentiam, neque potentia in obB iectum, non poſſet potentia ad obiectum ipſum determinari.

Ex his ſequitur ſecunda concluſio. Quando 8. obiectum vnitur potentiæ media ſpecie, neceſſe *2. Aſſertio.* eſt ipſam ſpeciem eſſe intrinſecè in potentia cognoſcente. Hæc concluſio eſt contra aſſerentes in intellectu non eſſe intrinſecè ſpecies intelligibiles, ſufficereque phantaſmata ipſa, vt numero tertio retulimus. Eſt etiam contra Simplicium, & Philoponum 2. *de Anima, cap.5.* qui volunt ſpecies ſenſibiles non recipi in potentia ipſa ſenſitiua, ſed in organo illius, eo quòd Ariſtoteles 7. *Phyſicorum, cap.2.* dicat ſenſationem fieri patiente aliquid ipſo corpore, id eſt, organo, ibi tamen non excludit potentiam. Concluſio itaque noſtra eſt C Ariſtotelis, & D.Thomæ, & diſcipulorum eius, de qua Capreol. *in 3. diſt.14. quæſt.1. & in 2.d.3. quæſt.2.* Ferrar. 2. *contra. cap.82.* Probatur primò ex adductis prima concluſione. Nam omnes ponunt in *Suadetur 1.* intellectu Angeli ſpecies rerum, ibi autem non eſt organum, in quo ſint: ſunt ergo in ipſa potentia; idémque valet de intellectu noſtro, cùm ſpecies ipſius maneant in anima ſeparata, iuxta illud Hieronymi, *Diſcamus in terris, quorum ſcientia nobiſcum perſeueret in cælis.* Ratio concluſionis eſt. *Suadetur 2.* Nam ſpecies ponuntur ad actuandam potentiam, non organum, forma autem debet eſſe in eo quòd actuat; ſpecies ergo in ipſa potentia recipi debent, ideoque Ariſtoteles dixit ſenſum in actu fieri ipſum ſenſibile in actu, & *text.121. lib. de* D *Anima,* ſenſum recipere ſpecies à ſenſibili, idémque repetit *cap.6. & lib.3. cap.5. de intellectu, & intelligibili,* D.Thom. etiam *1.part. quæſt.14. art.1.* ait naturam cognoſcitiuam vt ſic non tantùm eſſe perfectibilem per propriam formam, ſed etiam per formas aliarum rerum, dum earum ſpecies recipit.

Ex quibus colligitur falſum eſſe intellectum 9. ſufficienter determinari per phantaſma. Primò, *Suadetur 3. impugnando dictam ſententiam in num.3. relatam.* quia phantaſma cùm ſit quid materiale, & in inferiori potentia exiſtens, non poteſt eſſe ſufficiens ad operationem ſpiritualem potentiæ ſuperioris. *Primò.* Item phantaſma non poteſt determinare intellectum, vt forma inhærens illi, quia eſt materiale, *Secundò.* neque etiam vt obiectum, quia intellectus non E cognoſcit rem in phantaſmate, neque denique vt cooperans intellectui, quia cùm ſit materiale non poſſet cooperari ad actum ſpiritualem; ergo. Præ- *Tertiò.* terea intellectus eſt potentia alterius ordinis ab omni potentia ſenſitiua; ergo in proprio ordine habet omnia requiſita ad actum cognitionis: hæc autem ſunt potentia, & obiectum illi vnitum; ergo in proprio ordine ſpirituali hoc habet: illa autem vnio fit per ſpecies; ergo habet proprias ſpecies à ſenſibilibus diſtinctas. Item quia qua ratio- *Quartò.* ne ponitur intellectum determinari à phantaſmatibus, eadem poneretur ſenſum interiorem determi-

A determinari cognitione ſenſuum exteriorum, & ita non haberet proprias ſpecies, quod eſt contra experientiam. Si dicas ſenſum interiorem indigere propriis ſpeciebus, vt illas ſeruet in abſentia obiecti, idem dicetur de intellectu, habet enim vim ad conſeruandas proprias ſpecies, vt *Quintò.* infra videbimus. Vltimò arguitur. Nam vel intellectus noſter eſt capax ſpecierum intelligibilium, vel non; ſi primum: ergo recipiet illas, ne abſurdè dicamus dum eſt in corpore carere ſemper forma ſibi naturali, & perfectione neceſſaria ad intelligendum; ſi non eſt capax; ergo ſeparatus à corpore non poterit naturaliter recipere ſpecies intelligibiles, atque adeò nec intelligere naturaliter, cùm ibi non ſint phantaſmata *Sextò.* B à quibus determinetur. Tandem in eodem ſubiecto ſunt habitus, in quo ſpecies: ſed habitus intellectuales ſubiectiuè inſunt intellectui; ergo, & ſpecies, cùm habitus cognoſcitiuus ponatur ad facilitandam potentiam in vſu ſpecierum. *Ad primum argum. in num.1.* Ad argumenta igitur reſpondetur terminum productum per actionem non poſſe eſſe principium actionis, obiectum autem potentiæ cognoſcitiuæ per cognitionem productum non *Ad ſecundum.* eſſe, idcoque poſſe prærequiri ad actionem. Ad ſecundum negandum ſpecies fictitias eſſe, vt ſatis probatum eſt, pateſiétque ampliùs ſequenti capite.

CAPVT II.

C

Quidnam ſint ſpecies intentionales.

1\. *Suppoſitio pro reſolutione.* QVoniam ſpecies ſunt quaſi inſtrumenta quædam, per quas communiter, obiectum cognoſcibile vnitur potentiæ, ideo neceſſarium eſt perfectè illas cognoſcere. Et primò ſupponendum eſt huiuſmodi ſpecies eſſe entia realia; probauimus ſiquidem illas eſſe, quod eſt eſſe entia realia, nam quod non habet entitatem realem, non eſt. Quo ſuppoſito quærimus, an ſint ſubſtantiæ, vel accidentia, an materialia entia, vel ſpiritualia, & quem modum eſſendi habeant.

2\. *Prima aſſertio. Probatur de ſpeciebus ſẽſuum externorum.* Prima concluſio. Omnes ſpecies ſunt accidentia quædam. Probatur inductione. Ac primò de D ſpeciebus ſenſuum exteriorum id conſtat, cùm fiant ab exterioribus accidentibus ſenſibilibus, & ab illis dependeant in conſeruari. Secundò, quia fingi non poteſt, quæ ſubſtantiæ ſint, nec vlla ad id occurrit neceſſitas, ordinantur nempe ad mouendum ſenſum, illúmque actuandum, ad hoc autem munus ſatis eſt eſſe qualitates. Tertiò, nullum eſt agens à quo producantur tales ſubſtantiæ, neque poſſent peruenire vſque ad ſenſum tam breui mutatione, quàm ſaltem perueniunt viſibiles ſpecies. *De intelligibilibus.* De ſpeciebus quoque intelligibilibus certiſſima eſt aſſertio, ſubſtantias enim ſpirituales præter humanas animas denuo creati inauditum eſt, ne dicam temerarium.

3\. *De ſpeciebus ſaltem ſenſuum internorũ negant quidã. Primò.* De ſpeciebus ſenſus interioris, quæ phantaſ- E mata appellantur, fuit opinio quorundam eſſe corpuſcula quædam, hoc eſt, ſpiritus animales in cerebro exiſtentes, repræſentantéſque res ipſas ſenſatas, ſiue per ſubſtantias ſuas; ſiue per accidentia ipſis ſpiritibus inhærentia. Tum quia ſi phantaſmata inhæreant interno ſenſui, ſemper illum mouebunt ad operandum, atque adeò ſemper deberet cognoſcere, quod falſum eſſe liquet experimento. Tũ quia læſo cerebro amittuntur ſæpe phantaſmata: ſunt ergo corpuſcula aliqua, quæ *Secundò.* corrũpuntur. Probatur tamen aſſertio quoad has

A etiam ſpecies. Primò à pari ratione. Nam ſi in reliquis potentiis perfectioribus, ac minus perfectis ſpecies ſufficiunt accidentales, cur non in phantaſia? Maximè cùm eædẽ rationes procedant, quòd ad munus ſuum ſufficiat eſſe qualitates, quodque non ſit agens, a quo producantur ſubſtantiæ. Eſt præterea ſpeciale argumentum, nam tales ſubſtantias materiales eſſe oporteret, & corporeas; occuparent ergo locum, proindéque innumera pene phantaſmata in anguſtiſſimo cerebro reciperentur, cùm ſola repræſentent indiuidua, quæ per phantaſiam innumera ferè à nobis percipi, notiſſimum eſt. Quis autem credat poſſe cerebrum tot carpere corpuſcula locum occupantia. *Sed de his etiam probatur aſſertio.*

Neque rationes paulo antè factæ vrgent, quia 4.
B etiam intellectus ſpecies plurium rerum ſibi inhærentes habet, cùm non ſemper actu intelligat. *Ad primum in num. præcedenti.* Adde, quòd licet eſſent corpuſcula eadem, ſi qua eſt, procederet difficultas: quòd ergo potentia nõ actu intelligat, aut cognoſcat omnia, quorum habet ſpecies, ex eo prouenit, quòd non cooperetur ſemper repræſentationi omnium ſpecierum, aut ob alia diuerticula, aut aliquando ex libertate, vt in homine. Quòd verò læſo cerebro amittantur phantaſmata, non ideo eſt, quòd ſedem deſerant corpuſcula illa, contingunt enim talia ſymptomata abſque ruptione cerebri, vel fractione illius, vt neceſſe erat ad egreſſum corpuſculorum; prouenit ergo ex eo, quòd virtus cerebri inepta redditur ad vtendum phantaſmatibus, vel ex eo *Ad ſecundum.*
C quòd phantaſmata pendeant in conſeruari à recta diſpoſitione cerebri, qua diſſoluta corrumpuntur: conſtat ergo vniuerſalis concluſio poſita, omnes ſpecies intentionales eſſe accidentia, atque adeò qualitates, cùm ad aliud prædicamentum pertinere non poſſint.

Et ex hac concluſione infero primò inter potentiam & ſpeciem intentionalem eſſe ſolùm accidentalem vnionem, vtpote inter accidens, & ſubiectum, neque vllam maiorem poſſe excogitari, quidquid Caietanus fingat *1.p.quæſt.14. art.1.* exponens famoſum Commentatoris dictum, quòd ex intelligibili, & intellectu magis vnum fiat, quàm ex materia, & forma, ex quibus & vnũ tertium ab vtraque diſtinctum reſultat, & materia 5. *1. Corollariũ contra Caietanum, & commentatorẽ, de quo, ac de ſequẽti conſulatur author lib.2. de Attributis cap.12. à n. 6.*
D ipſa neutiquam forma efficitur; at verò ex obiecto, & potentia tertium non reſultat, ſed potentia fit ipſum intelligibile, ſiue obiectum. Illud tamen dictum in rigore falſum eſſe cenſeo. Nam inter materiam, & formam ſubſtantialis vnio datur, ex illíſque fit per ſe vnum; inter potentiam verò & obiectum non poteſt intelligi vnio pluſquam accidentalis, maximè quando vnio fit media ſpecie, vt in præſenti, nec alio modo dici verè potuit intellectum fieri ipſum intelligibile, niſi quatenus informatur ſpecie illud repræſentante; hoc autem modum accidentalis vnionis non tranſcendit. Præterea intellectus beati diuinam eſſentiam videns, illi intimè vnitur, nullo autem modo dici poteſt, quòd ſit ipſa eſſentia, niſi fortè ni-
E mium metaphoricè; ergo, &c.

At occurrit Caietanus intellectum fieri ipſum 6.
intelligibile intelligibiliter, nõ realiter; hoc verò quomodo intelligibiliter dicatur, non intelligo, reuera namque ſola ibi potentia, & ſpecies, vnióque accidentaria, ac realis inter ipſas inuenitur; quid ergo per vocem *intelligibiliter*, importari ampliùs fingitur. *Reſponſio Caietani expugnatur 1.* Præterea aut vniri intelligibiliter *Secundò.* eſt vniri realiter, aut non: ſi hoc dicatur, profectò ex vi illius vnionis ſequi nõ poſſet realis actio, ſeu cognitio; ſi verò primũ reſpõdeatur, iam diſtinctio

eſt ſuperflua, & procedit argumentum, quòd ſit vnio inter res diſtinctas, & non eſt ſubſtantialis, cùm ſit inter accidentia; ergo accidentalis erit, quod eſt intentum, atque adeò nec maior erit, quàm inter materiam, & formam, neque potentia fiet ipſum obiectum. *Tertiò.* Item quando ait intellectum fieri intelligibile, vel id intelligit de intellectu præciſo ab ſpecie, vel cum ſpecie compoſito. Primum dici non poteſt, quandoquidem potentia præciſa ab ſpecie nihil reale habet, quod antea non haberet. Secundum autem nihil aliud dictum eſt, quàm quòd compoſitum ex potentia & ſpecie ipſum ſit obiectum in eſſe repræſentatiuo. Eiuſmodi tamen compoſitum vnione tantùm accidentali vnum eſt quod intendimus.

Reiicitur alia euaſio pro Caietano.

Reſponderi poteſt pro Caietano, & ipſius principiis, quòd ſpecies duo habeat, eſſe nimirum imaginem, & eſſe qualitatem, atque vt qualitatem inhærere, vnúmque per accidens efficere; vt imaginem verò non inhærere, ſed immediatè vniri potentiæ, adeò vt potentia fiat res ipſa quæ repræſentatur, ſed de hac diſtinctione quid ſentiendum ſit infrà dicemus *num.* 27. Attamen quod ad rem attinet, impertinens eſt, nam ſpecies ſub quacunque ratione, non poteſt non eſſe accidens à potentia diſtinctum, ac adeò nec niſi accidentalem vnionem cum illa cauſare.

2. Corollariũ contra eundem Caietanum.

7. Secundò colligitur ex hac concluſione ſpeciem intentionalem afferre ſecum proprium eſſe accidentale, illúdque tribuere potentiæ per realem inhærentiam ad illam, in quo etiam falſus eſt Caietanus 1. *part. quæſt.* 12. *art.* 2. *circa tertium*, dicens ſpeciem vt conſtituit potentiam in actu primo per realem inhæſionem habere eſſe imperfectum, vt verò conſtituit in actuali cognitione habere perfectum; nam ſpecies, inquit, comparatur ad actum, ſicut forma ad eſſe, eo quòd eſſe ipſius ſpeciei quatenus intelligibilis, eſt intelligere, quæ omnia mihi non ſunt intelligibilia. *Primò.* Nam primò, quid quæſo ſignificat intelligere eſſe ipſum ſpeciei eſſe? Nam ſpecies propriam entitatem habet diſtinctam ab actu cognoſcendi, quam conſeruat, ſiue potentia actu cognoſcat, ſiue otietur. *Secundò.* Secundò quomodo quæſo intelligitur, effectum formalis ſpeciei eſſe intelligere? Namque effectus formalis à forma accidentali tribuitur inhærendo, ſpecies autem inhærendo non tribuit cognitionem, cùm poſſit, vt dixi, ſpecies inhærere intellectui, quin ipſe intelligat. *Tertiò.* Vnde ſumitur aliud argumentum; nam effectus formalis eſt inſeparabilis à forma quandiu eſt in ſubiecto; ſed actus cognitionis ſeparatur ab ſpecie: ergo non eſt effectus formalis illius. *Quartò.* Item actus, & ſpecies ſunt duæ qualitates diſtinctæ, vna autem qualitas non poteſt eſſe effectus formalis alterius, ſiquidem vtraque earum eſt forma diſtincta, proindéque potens diſtinctum effectum formalem conferre. *Quintò.* Denique infrà probabimus ſpeciem concurrere effectiuè ad actum; non ergo cauſa eſt formalis illius: habet ergo ſpecies proprium eſſe diſtinctum ab actu, quod confert ſubiecto. Si verò roges quam denominationem ſubiecto tribuat, reſpondebimus carere vocabulo, tum quia ſpecies ſunt ignotæ, & ſenſibus haud ſatis perſpectæ; tum quia ſpecies potiſſimè ordinantur, vt repræſentent obiecta, deſeruiúntque cognitioni, atque id præcipuè in illis conſiderari, omiſſa denominatione ſubiecti, quæ ad hoc munus eſt quaſi per accidens.

Aſſertionis hactenus tractatæ limitatio.

8. Vltimò tamen eſt in hac concluſione notandum, ſi contingat aliquando ipſum obiectum immediatè vniri potentiæ, vt in beatis fieri credimus, aut etiam in ſubſtantiis ſeparatis, quando ſeipſas cognoſcunt, tunc non eſſe neceſſariam ſpeciem, quæ ſit accidens.

2. Aſſertio probatur primò ex Ariſtotele.

9. Secunda concluſio. Species non ſunt eiuſdem rationis cum obiectis ſuis. Concluſio eſt Ariſtotelis *lib.* 2. *de Anima*, *cap.* 12. dicente ſenſus recipere ſpecies ſine materia; materiam vocat ipſam naturam realem qualitatis, quod eſt dicere, viſum non recipere ipſum colorem materialiter, ſed quandam ſpeciem illius repræſentatricem; ſignificat ergo apertè ſpeciem, & colorem differre ſpecificè. *Probatur 2. ratione.* Præterea de ſpeciebus intelligibilibus conſtat concluſio. Sunt enim accidentia ſpiritualia, res autem cognita ſæpe eſt ſubſtantia, vel res materialis; de ſenſibilibus verò oſtenditur: nam obiectum ſæpe habet contrarium, non item ſpecies; ſic albedo, & nigredo contrariæ ſunt, ſpecies autem illarum minimè, cùm poſſint in eadem pupilla, aut medio diaphano ſimul exiſtere, ac deſeruire ad vtrumque colorem conſpiciendum. *Conſulatur author pro hac 2. aſſer. li. 2. de Ang. c. 3 num. 24.*

Durandi euaſio expugnatur.

10. Occurrit Durandus eo in euentu ſpeciem albedinis, & nigredinis non duplicem, ſed vnam mediam eſſe repræſentantem vtrumque colorem, ſed planè impoſſibile videtur res adeò diuerſas, & contrarias per vnicam ſpeciem repræſentari, maximè cùm poſſint albedo & nigredo in gradu intenſiſſimo obiici aſpectui, quod difficilius contra Durandum militat, aſſerentem ſpecies eiuſdem rationis eſſe cum ipſo obiecto, vt infrà videbimus. *Species ſenſibiles multiplicantur ad multiplicationem obiectorum.* Atque per hæc non ſolùm probatur ſpecies contrariorum obiectorum eſſe diſtinctas, quanuis ſimul ſint in eodem medio, ſed etiam tot multiplicari ſpecies in oculo, quot ſunt res viſæ, vel repræſentatæ, cùm non poſſit vnica ſpecies eſſe ſimilitudo tam multiplicium obiectorum, niſi ſit eminentior, & altioris ordinis, qualis non eſt ſpecies ſenſibilis, neque appareat, à quo talis ſpecies produci queat. Vnde in ſolis Angelis illa ſpecierum eminentia concedi ſolet. *Refellitur exemplũ ex D. Thom. quo fauetur Durando.* D. Thomas tamen *in* 3. *diſt.* 14. *quæſt.* 1. *art.* 1. *quæſtiunc.* 4. *ad ſecundum*, ſcripſit per eandem imaginem ſpeculum videri, ac rem in ſpeculo: ratio tamen facta contrarium probat; aliæque experientiæ ſimiliter, ſtat enim videri ſpeculum, & non rem, eſto in illo fiat reflexio, veluti ſi oculus in ea diſtantia ſit, ad quam perueniat directa ſpecies ſpeculi, & non reflexa obiecti. Nec effugies, ſi dicas præter ſpeciem, debitam quoque propinquitatem poſtulari ad cernendum; poſtulari enim meritò potuit, vt obiectum ſpeciem ſui produceret, quod in caſu propoſito iam conceditur: at vt potentia, idonea ſpecie iam recepta, ad actum ſuum immanentem eliciendum, propinquitatem cum obiecto poſtulet, nulla ratio exigit; alioquin ſimilem quoque propinquitatem in internis potentiis poſtularemus.

Probatur 3. eadem aſſertio.

11. Præterea arguitur pro concluſione. Quia ſi ſpecies coloris eſſet color, poſſet videri in ipſo aëre, non videtur autem niſi interminato corpore, verbi gratia, pariete: ergo, &c. Item ſi color eſſet, profectò in oculo impreſſa ſenſationem non cauſaret, iuxta Ariſtotelem pronuntiantem ſenſibile ſupra ſenſum non efficere ſenſationẽ. Rurſus color colorẽ non producit; at coloris ſpecies per medium aliud, atque aliud, vt inſtrumentum ſaltẽ obiecti efficienter diffunditur. *Probatur 4.* Ad hæc ſi ſpecies albedinis eſſet albedo, impediret viſionẽ nigredinis, non tamen impedit: ergo, &c. Vltimò ſpecies ſenſus

ſenſus interioris eiuſdem ſunt ordinis cum externis,ſed internæ non ſunt eiuſdem ordinis cum obiecto, imaginatiua enim non habet intra,ſe ſonum, vel odorem realiter: ergo neque externæ ſpecies eiuſdem rationis ſunt cum obiectis. Atque hanc concluſionem docet D.Thom. *de veritate, quæſt.*8. *artic.*11. 7. *Metaphyſ. lect.*6. Commentator *ibi text.*27. Albertus *lib.* 2. *Animæ, tract.*4. *cap.*11. & D. Auguſtin. 7.*ſuper Geneſim ad literam, cap.*2. qui omnes aiunt ſpecies repræſentantes contraria poſſe eſſe ſimul in eodem ſubiecto, eo quòd qualitates intentionales inter ſe contrariæ non ſint. Ariſtoteles quidem 2. *de Anima, text.*147. *& ſequentib.* inquirens quomodo contrariarum rerum ſpecies poſſint eſſe ſimul, non ſatis reſoluit; attamen in fine libri de ſenſu & ſenſibili communem illam ſolutionem affert, vbi D.Thom. *lect. vltima*, rem optimè exponit.

12. *Contra aſſertionem ſe opponunt Durand. & Valles. Primò.* Contra ſatis confirmatam aſſertionem de ſpeciebus præſertim ſenſibilibus opinatur Durand. *in* 2. *diſt.*3. *quæſt.*6. *num.*17. *& in* 4.*diſt.* 49. *quæſt.*2. *num.*13. Valles *lib.*2. *controuerſiarum, cap.*28. vbi multa de ſpeciebus docet, ſed multa non verè. Arguunt igitur primò. Ita ſe habent obiectum, & ſpecies, ſicut lux, & lumen; ſed hæc ſunt eiuſdem ſpeciei:ergo & illa. Neganda tamen maior propoſitio, quanquam minor etiam dubia ſit. *Secundò.* Secundò ſpecies eſt ſimilitudo rei, ſimilitudo autem non eſt inter ea, quæ ſpecie differunt. Sed hoc argumento probaretur ſpeciem quoque intelligibilem caloris eiuſdem ſpeciei eſſe cum calore;quod tamen eſt apertè falſum, vnde dicitur ſimilitudinem in eſſendo requirere quidem vnitatem ſpecificam, non tamen ſimilitudinem in repræſentando. *Tertiò.* Tertiò actio obiecti eſt vniuoca:ergo vniuocum effectum producit.Negandum tamen antecedens, ſed quomodo ſit actio illa æquiuoca,dicemus infrà.

13. *Quartò.* Quartò, & difficilè arguitur. Nam ſpecies viſibilis,verbi gratia,coloris eſt viſibilis: ergo eſt color. Antecedens manifeſtum videtur, tum de ſpecie in ſpeculo, quam quiſque ibi de ſeipſo conſpicit; tum de radiis ſolaribus vitrum coloratum tranſmeantibus, eiuſdem enim coloris conſpiciuntur;talis autem color, non niſi ſpecies viſibilis à colore vitri cauſata, cenſeri poteſt. *Quorundam reſponſio.* Ad primum exemplum communis conceptio vulgi eſt videri rẽ in ſpeculo eo modo,quo videretur in ſui imagine inſtrumentali. Vnde licèt viſio ad rem ipſam re vera terminetur immediatè, non ad ſpeciem ſpeculi, apparet tamen terminari; iuxta quam vulgarem conceptionem occurri poſſet ſpeciem ſecundùm entitatem quidem ſuam non videri, attamen quod repræſentatiua eſt, ac veluti in tranſcurſu, ſeu obiter poſſe videri, quia vt ſic induit eandem vicem, quam ipſum obiectum.

14. *Refellitur 1. hæc reſpõſio.* Sed hæc reſponſio non probatur. Primò, quia non ſatis intelligitur, vt quippiam non videatur in entitate ſua, in eſſe tamen repræſentatiuo videatur, nam repræſentatiuum eſſe, reale quippiam eſt,& in quantum repræſentans, in tantum eſt ens: ergo ſi videtur repræſentans, videtur ſecundùm entitatem aliquam. *Refellitur 2. duplici experimento.* Secundò falſum eſt, quòd viſio terminetur modo aliquo ad imaginem in ſpeculo, hoc enim tantùm deſeruit, vt in eo fiat reflexio ſpecierum ad videndam rem immediatè in ſeipſa, id quod oſtenditur duplici experientia. *Primò.* Primò. Nam quod conſpici putatur in ſpeculo,non conſpicitur in ſpeculi ſuperficie, ſed quaſi in profundo, in tanta ſcilicet diſtantia, quanta diſtat ab ipſo ſpeculo: ſpecies autem attingit ſolum ſpeculum ſecundùm illius ſuperficiem, & ad ſummum ſecundùm eam craſſitiem, in qua forte ſit tranſparens; ſi ergo ipſa inhærens in ſpeculo videretur, non adeò profunda appareret: obiectum ergo eſt quod immediatè videtur cum diſtantia ſua ab ſpeculo. *Secundò.* Secunda experientia eorum, qui vident per inſpicilla res à longè. Nam ſi obiectum ſit à tergo longè diſtans, & ſpeculum propè viſum cernitur optimè obiectum à tergo exiſtens; non ergo videtur ſpecies exiſtens in ſpeculo, ſed id quod longe exiſtit, ſiquidem inſpicilla ſupponuntur apta ad videndum diſtans, & inepta ad videndum propinquum, nam ſpecies ſpeculi vtpote propinquiſſima non rectè videretur.

15. *Vera reſponſio.* Dicendum eſt ergo ad illud exemplum non videri ſpeciem, ſed reflecti in ſpeculo,perueniréque ad oculum, tum videri per eam immediatè obiectum,cuius ſpecies à ſpeculo reflectitur. *Secundi exempli reſponſiones falſæ.* Ad aliud de vitro colorato ſunt qui dicant ibi produci verum colorem, quia licèt per ſe actiuus non ſit ſui ſimilis,adiutum tamẽ Solis radiis poteſt illum producere ſaltem remiſsè. Alij volunt ibi tantùm eſſe ſpecies coloris, ac videri; ſed neutrum dicere cogimur, vt latiùs *cap.*16. conſtabit: *Vera reſponſio.* dicendum ergo eſſe ibi tantùm ſplendorem quendam, apparere verò coloratum propter ſpecies rubei coloris illi admixtas, reflectentéſque ad oculum, nec ipſas videri, ſed per eas colorem à quo fiunt.

16. *Tertia aſſertio bipartita. Vnde conſtet prima pars.* Tertia concluſio. Species intententionales in ſolo intellectu ſunt ſpirituales, & indiuiſibiles; in aliis autem potentiis cognoſcitiuis ſunt materiales, & diuiſibiles. Prima pars eſt certa, ſuppoſito quod ſuprà oſtenſum eſt, has ſpecies ſubiectiuè reſidere in intellectu; nam accidens proportionatur ſubiecto, in quo eſt, intellectus autem eſt ſpiritualis: ergo & ſpecies in illo inhærentes. *Secundam partem negant Venetus, & Piſanus.* Secunda verò pars eſt contra Paulum Venetum 2.*de Anima,text.*127. & Piſanum *in ſua perſpectiua parte ſecunda, propoſitione* 5. qui vniuerſaliter aſſerunt omnes ſpecies etiam ſenſibiles eſſe indiuiſibiles, & immateriales, tamen concluſio illa conſimili ratione ſit certa. *Suadetur tamen.* Nam accidens proportionatur potentiæ, in qua ſubiectatur, ſed potentiæ omnes ſenſitiuæ materiales ſunt, & extenſæ:ergo & ſpecies, quæ ibidem ſubiectantur. Confirmatur experientiis. Nam in ſpeculo ſpecies reflectitur extenſo modo, ſiquidem fracto ſpeculo, in quo integra facies repræſentabatur, pars ſpeculi partem faciei tantùm reddet: ergo, &c. in paruo quoque ſpeculo apparet res minor, & in maiori maior: ergo in maiori ſpeculo producitur maior ſpecies, & in minori minor: ſi autem indiuiſibilis eſſet, ſemper æqualis produceretur. Denique ſtat videre partem obiecti, non viſo toto: eſt ergo partialis ſpecies repræſentans partem,& totalis repræſentans totum, quod cum indiuiſibilitate ſtare non poteſt.

17. *Prima difficultas cõtra ſecundam partem aſſertionis, de qua & de ſequent. Conimbr. lib.2. de Ani. c.7. q.5. a.2. Mẽdoça diſp.12. de Anim. ſect.5.* Sed reſtat tunc difficultas circa ſecundam partem concluſionis. Nam ſpecies, verbi gratia, viſus extenſa dicitur ac per diuerſas ſui partes, diuerſas partes obiecti repræſentans: qua ergo ratione poteſt repræſentari, conſpicíque per illam obiectum magnum, qualis mons. *Quorundam reſponſio.* Reſpondent nonnulli à toto obiecto viſibili vnam tantùm ſpeciem produci, quæ quidem, ſi conſideretur ſecundùm partes ſubiecti extenſa eſt, & diuiſibilis, ſecundùm rationem verò repræſentandi indiuiſibilis, ita vt tota ipſa, & quælibet pars etiam totum viſibile repræſentet.

Reiicitur. Sed contra hanc reſponſionem procedunt etiam rationes adductæ, & experientiæ; oſtendunt ſiquidem experientiæ partem ſpeciei repræſentantem partem obiecti, & non totum. Præterea ex eadem reſponſione ſequitur ſpeciem à duobus parietibus, verbi gratia, impreſſam oculis, non duplicem eſſe, ſed vnam, quæ per quamlibet ſui partem repræſentat vtrumque parietem, nam par eſt ratio de duobus parietibus, & de duabus medietatibus eiuſdem; conſequens tamen falſum eſſe patet ex dictis in ſecunda concluſione.

18. *Verior reſponſio.* Quare dicendum videtur, obiectum multiplicare ſui ſpeciem in circulum, id enim commune eſt agentibus naturalibus, vt ſphæram ſuæ actiuitatis vendicent circularem, & ſpeciatim de ſpeciebus Ariſtoteles affirmat *lib. de ſono*, experientiaque comprobat. Nam in ripa fluminis videtur quis, & per aërem, & per aquam versùs omnem partem; multiplicat ergo ſui ſpecies versùs omnes partes: fit ergo vt obiectum, & ſecundùm ſe totum, & ſecundùm omnem ſui partem producat ſpeciem ſui versùs omnem partem medij; vnde nulla eſt medij pars, in qua non ſit ſpecies totius viſibilis. Porrò illa ſpecies ſimplex non eſt (vt quidam volunt) ſed compoſita ex multis partibus, per quas diuerſas partes obiecti repræſentat, experientia enim conſtat vnam partem ſeparabilem eſſe ab alia; vt ſi occultetur, vel auferatur pars obiecti, aufertur ſanè ſpecies illius, & non aliarum partium, quas non oportet in diuerſis partibus ſubiecti exiſtere, ſed eſſe poterunt in eadem, componendo, integrandóque vnam ſpeciem totius obiecti.

19. *Secunda difficultas dupliciter vrgetur.* Sed tunc occurrit altera difficultas, nam ſi in eadem parte ſubiecti, & datur ſpecies repræſentans totum, & pars etiam ſpeciei repræſentans quamcunque obiecti partem, repræſentatio planè obſcura erit, & confuſa. Rurſum ſi quando ſpecies viſibilis in ſpeculo reflectitur, in qualibet ſpeculi parte eſt ſpecies repræſentans totum viſibile, profectò per quamcunque partem ſpeculi fieret reflexio integræ ſpeciei, quod falſum eſt. *Satisfit.* Reſpondetur negando repræſentationem fieri confuſam, vel obſcuram, nam ſpecies ex obiecto pertingunt ad potentiam, vel ſpeculum per lineam rectam, ac quantum fieri poteſt breuiſſimam, atque eo modo, & ordine, quo ſunt inter ſe obiecti ipſius partes ordinatæ; non eſt ergo vnde confuſio in repræſentatione, aut viſione actuali proueniat; ſimilitérque neganda confuſio in ſpeculi reflexione, nam per eandem lineam fit reflexio, per quam ſpecies ab ſpeculo procedit, eodémque ordine, & modo, (imò talis proceſſio reflexio ipſa eſt) ac ſemper illa pars ſpeciei, quæ per minorem lineam multiplicatur efficaciùs mouet potentiam, aut efficaciùs etiam reflectitur. Vlteriùs verò ſuccedit tertia difficultas, quomodo rès appareat maior, vel minor in certam diſtantiam, ſed hæc meliùs tractabitur *in cap.* 17. agendo de viſu.

20. *4. Aſſertio. Cum his faciunt Con. lib.1. de interpret. c.1. q.2. a.3. ſect. 1. & illos ſequutus Ægidius lib.8. de Beatitud. 1. p. q.2. §.2. Suadetur 1.* Quarta concluſio. Species intentionales non repræſentant formaliter obiecta, ſed effectiuè tantùm. Hanc multi non approbant poſt D. Thomam 1. *p. quæſt.* 12. *art.* 2. *& lib.* 2. *contra Gent. cap.* 98. *& lib.* 3. *cap.* 49. neque illos omnino improbabiliter ſentire iudicamus. Veruntamen poſita concluſio probabilior apparet. Primò, quia ſi ſpecies eſſent formales obiectorum repræſentationes, effectum ſuum formalem neceſſariò communicarent potẽtiis, quibus inhærent, atque adeò redderentur eo modo potentiæ formaliter con- A formes ſuis obiectis, ſeu, quod idẽ eſt, formaliter cognoſcentes, cùm cognitio nihil ſit aliud, quàm formalis conformitas intentionalis inter potentiam, & obiectum; hoc autem præter omnium ſententiam diceretur, ac facilè impugnatur; tum quia iam potentia poſt comparatas ſemel ſpecies ſemper eſſet in actu cognoſcendi, quantumuis multas haberet, cùm inhærendo, neceſſariò ei formalem ſuum effectum communicarent; tum quia iam voluntas ex illa ſui obiecti repræſentatione formali per ſpeciem, moueri poſſet ad volendum, neque ratione vlla diuertere poſſet intellectum à repræſentatione; quæ omnia falſa ſunt, & abſurda.

21. *Quorundam euaſio.* Dices conformitatem potentiæ ad obiectum B per ſpeciem impreſſam, eſſe ſolùm in actu primo, ſiue habitualem; cognitionem verò actualem, cùm ſit vitalis actus, ac inter cæteros potiſſimus, non recipi ſolùm, ſed elici quoque debere à vitali potentia, ídque immediatè, ſaltem partialiter, cùm tamen ad ſpeciem impreſſam potentia ſæpè receptiuè tantùm concurrat, aut ſi effectiuè etiam aliquando concurrit, veluti cùm ſpecies immediatè ex obiectis non imprimuntur, eas non efficiat immediatè, ſed potiùs ſpecies ipſæ, inſtar aliorum habituum, ab actuali cognitione proximè emanent.

22. *Impugnatur.* Hæc reſponſio vera quidem in ſe eſt, in præſenti tamen, petitionis principij vitio laborare videtur. Nam argumentum factum hoc ipſum vrget, C non eſſe videlicet ad actualem cognitionem aliquid vlterius deſiderandum, quàm ſpeciem impreſſam, ſi ipſa formalis ſit ſui obiecti repræſentatio in potentia. Quòd ſi (vt res habet) vlteriùs aliquid deſideratur, ex eo eſt, quòd ſpecies impreſſa vim tantùm habet formalis repræſentationis, actualíſve cognitionis partialiter generandæ. *Accedit optimum exẽplum.* Quod declaratur, & confirmatur optima ſeminis, & viuentis ex illo producti analogia, quam aliquando Auguſtinus attigit de intellectiuis ſpeciebus. Nam ſpecies ſunt quædam veluti obiectorum ſemina potentiæ cognoſcitiuæ tanquam vtero mandata ad formandos conceptus, vnde & nomina ipſa conceptus, ſpiritualis generationis, & partus in hac materia paſſim vſurpata eidem ana- D logiæ atteſtantur. *Vſurpat Aug. 10. cõfeſſ. cap. 14. & 9. de Trinit. cap. 17. & cap. vltimo.* Nimirum, quia vt ſemen in ſe organa, vel potentias formaliter non habet, ſed vim effectiuè formatricem organorum in fœtu; ita impreſſæ ſpecies formales obiectorum repræſentationes non ſunt, ſed tantùm cauſales.

23. *Suadetur ſecundò eadẽ aſſertio.* Secundò probatur aſſertio. Nam facilè plerique omnes admittent ſpeciei concurſum ad cognitionem actualem impendi poſſe, non ſolùm per obiectum ipſum, quando accommodatè vnitum eſt potentiæ, vt in beata viſione patet atque item in cognitione illa, qua Angelus ſe per ſuam eſſentiam intuetur, ſed etiam ſuppleri poſſe per quãuis aliam rem diſparatam: hoc autem falsò admitteretur, ſi ſpecies eſſet formalis obiecti repræſentatio, cùm rem diſparatam formaliter obiectum re- E præſentare, ſit impoſſibile. *Effugij impugnatio.* Dices in eo euentu id præſtari per obiectum ipſum; ſed non rectè, ſiquidem, quòd aſſumpta fuerit res alia diſparata pro ſpecie, nulla ob id facta fuit mutatio circa obiectum; aut ergo cùm adeſt etiam ſpecies, obiectum nihilominus munus illud præſtat, quod falsò diceretur; aut ſpecies ſemper effectiuum tantùm concurſum exercet; atque adeò abſque vlla formali repræſentatione obiecti, quod eſt intentum.

24. *Confirm. hæc impugnatio.* Et confirmatur primò, quoniam indicatiui habitus ſcientiarum, ac ſimiles alij, repræſentatiui formaliter non ponuntur, & ſi in ipſis actualibus

bus qualitatibus, ad quas effectiuè concurrunt, formalis conformitas, propriaque veritas ad ipſa iudicata obiecta reperiatur: ergo neque ſpecies, quæ habitus etiam quidam ſunt ad ſimplices conceptiones concurrentes, formaliter repræſentatiuas eſſe oportet. Confirmatur ſecundò exemplo diuinæ eſſentiæ, quæ ad cognitionem creaturarum concurrit in beatis; cùm tamen earum repræſentatiua formaliter intentionaliter non ſit.

Cõfirmatur iterum.

25. Tandem declaratur concluſio veluti à priori. Nam ſimilia ea dicuntur, quæ vnitatem aliquam, ſeu identitatem inter ſe habent, ac adeò eo veriùs, magiſque ſimilia dicentur, quo vnitas, ſeu identitas maior fuerit. Eſt autem maior in B eſſentia, quàm in accidente aliquo, vt notum eſt; ac primo loco, ſi ſit vnitas in numerica eſſentia, ob quam rationem quælibet perſona diuina ſine diſcrimine alterius ſimilis (non dico imago) maximè propriè dicitur. Secundo loco, ſi ſit vnitas ſpecifica, vt inter duo eiuſdem ſpeciei indiuidua. Accidentalis porrò vnitas, ſiue identitas in aliquo accidente de genere quantitatis appropriatè dicitur æqualitas; de genere autem qualitatis commune nomen ſimilitudinis retinuit. Et hæ quidem omnes ſimilitudines reales ſunt, ſeu abſque vllo reſpectu ad mentem. Vlteriùs verò ſimilitudo alia inuenitur, ac intentionalis dicitur, non quòd pendeat à mente inſtar ſecundarum intentionum, ſed quia propriè C cernitur intra potentias in obiecta intendentes; quales ſunt omnes cognoſcitiuæ facultates. Quia ergo talis tendentia non eſt, vt potentia realiter ipſum obiectum efficiat, ſed vt ei ſe conformet; ideo multum deficiens eſt talis conformitas, ſiue vnitas, ſicut vmbra, vel pictura à realitate exemplaris deficit; vnde per quandam ſolùmmodo analogiam attributionis cognitio vnitatem, ſeu identitatem, ac proinde ſimilitudinem cum obiecto habet.

Suadetur tertio dicta aſſertio qua de re concinit author diſp.6. Metaph.ſect.6. n.7. & diſp. 30.ſect.11.à n.30.& lib.2. de Angel. cap.3.n.24.

26. Ex quibus colligitur primò propriam, vniuocéque dictam ſimilitudinem debere eſſe realem, qualis inter duo viſitur quæ vtrinque habent eandem naturam ſubſtantialem, vel accidentalem, vt explicatum eſt; illam verò aliam inten- D tionalem, analogicè talem dici. Secundò colligitur, quod in aſſertione intendimus, neque hanc ſimilitudinem defectuoſam, & analogam, oportere inueniri in ſpecie impreſſa, cùm ſit ſolùm inſtrumentum quoddam ad ipſam actualem, expreſſámque ſimilitudinem formandam. Tertiò colligitur obiter vis rationis negantium ſpeciem poſſibilem diſtinctam diuinæ eſſentiæ; quia iam concederetur poſſibilis creatura, quæ eſſet formalis Dei ſimilitudo; habet nimirum vim hæc ratio ſi intelligatur de ſimilitudine aliqua reali, & vniuoca; de intentionali verò, vtpote nimium deficiente, & analogica, ratio non concludit; etſi enim neque hoc analogico modo oporteat ſpeciem eſſe obiecto ſimilem, vt diximus, attamen E qui actualem cognitionem, ſeu conceptum ita ſimilem obiecto concedunt, immeritò ex hoc capite ſpeciem Deo ita ſimilem negabunt. Quartò colligitur diſtinctionem illam communem ſpeciei intentionalis in eſſe qualitatis, & in eſſe repræſentatiui non eſſe propriam, quamuis putetur deſumpta ex Ariſtotele *de Memoria, & reminiſcentia, cap.*1. & ex S.Thoma 3. *contra Gentes, cap.*11. dicente diuinam eſſentiam eſſe formam intellectus non ſecundùm eſſe reale, ſed ſecundùm eſſe intelligibile. Nam qualitas, quæ eſt ſpecies, non poteſt concipi ſub integro conceptu huius qualitatis, niſi concipiatur vt repræſentatiua eſt formaliter, vel, vt verius putamus, efficienter, quia hæc ipſa eius efficacitas tranſcendentalis ad expreſſam ſimilitudinem, includitur in eſſentia illius. Et declaratur. Nam reduplicatio illa, *vt repræſentatiua eſt*, vel reduplicat eſſe reale, vel nihil reduplicat: ſi primum, certè reale illud eſſe non erit ſubſtantiale: ergo accidentale; neque alterius prædicamenti, quàm qualitatis: ergo ſpecies etiam vt repræſentatiua, eſt qualitas; niſi fortè dicatur verba illa *in eſſe qualitatis* importare tantùm genus ſpeciei, quod eſt qualitas, illa verò *in eſſe repræſentantis* importare differentiam, quod non inficiamur; Ariſtoteles tamen citatus illam diſtinctionem non tradit, ſed tantùm vult ſpeciem aliquando exercere munus ſuum, quando ſcilicet per illam potentia operatur; aliquando verò otiari, ac veluti mortuo modo manere in potentia. D.Thomas quoque ſolum intendit diuinam eſſentiam non ita dici formam intellectus, vt illum realiter actuet, ſicut calor calidum, ſic enim cenſeretur forma ſecundùm eſſe reale; dici autem poſſe formam intelligibilem, quia in intellectu beati vicem ſubit ſpeciei intelligibilis: ſtatutum ſit ergo iuxta hactenus dicta pro 4. concluſione, impreſſas ſpecies formales ſimilitudines, ac veluti picturas obiectorum non eſſe, grauioréſque Philoſophos, aut etiam patres iis vocibus vtentes, in ſenſu cauſali, aut interdum de expreſſa imagine procedere.

Secundum. *Tertium.*

Quartum. Diſcutitur obiter quorundam diſtinctio ſpeciei vt qualitatis, & vt repræſentatiuæ.

Explicatur ampliùs hoc 4 corollar.

Vno verbo ſatisfit obiectionibus quæ contra 4. obiect. afferri ſolent.

Dubia tria enodantur circa propoſitas aſſertiones.

27. Primum eſt circa primam & quartam concluſionem; nam ſi ad cognoſcendum requiritur ſpecies repræſentans, non poterit cognoſci res non exiſtens, quia illa non poteſt repræſentari; repræſentantis enim ad repræſentatum, debet eſſe relatio realis; vel ſaltem non poterit cognoſci res impoſſibilis, vt chimæra, cùm impoſſibilia repræſentari nequeant, ſimilitérque entia rationis: ergo nec cognoſci; priuationum etiam dari ſpecies non videntur, cùm tamen cognoſcantur, nam ſicut conſpicio locum, v.g. eſſe lucidum, ita & tenebroſum eſſe; & Ariſtoteles ſæpe ſcribit, idem eſſe ſenſum obiecti, & priuationis illius.

Primum dubium.

28. Reſpondetur, res non exiſtentes optimè repræſentari poſſe, nec ſemper inter repræſentans, & repræſentatum dari relationem realem; repræſentans ergo vt ſic abſolutum quidpiam eſt aptum vt realiter referatur, ſi repræſentatum exiſtat. Iam verò impoſſibilia cognoſcuntur per ſpecies repræſentantes partes poſſibiles: ſic ergo aliquo modo depingi, aut repræſentari valent, vt chimæra, nimirum partes illæ, vt ſecundùm exteriorem figuram repræſentantur, poſſibiles ſunt, repræſentaríque poſſunt etiam vt coniunctæ, quanuis coniunctio earum ſubſtantialiter ſumptarum ſit impoſſibilis; entia verò rationis finguntur, & cognoſcuntur per ſpecies earum rerum, in quibus fundátur, addito diſcurſu, & reflexione intellectus; priuatio denique conſimili modo cognoſcitur per ſpecies ſui poſitiui, vt Ariſtoteles docet *lib.*3. *de Anima, cap.*7. Itaque concludit argumentum ſenſum externum poſitiuo actu non cognoſcere priuationem, nec enim viſus tenebras actu poſitiuo videt, vel auditus ſilentium percipit, dicuntur tamen cognoſcere priuationem ſuorum obiectorum non poſitiuè, ſed priuatiuè, quia in eorum abſentia carent actibus; tunc verò potentia interior ſaltem, quæ vim habet

Expeditur.

bet diſcurrendi per ſpeciem poſitiui obiecti cognoſcit priuationem illius. Nam cùm lux, verbi gratia, adeſt, neceſſariò oculus non impeditus immutatur, vnde ſi non immutetur potentia interior per ſpeciem lucis, dignoſcit abeſſe lucem, cùm oculus expeditus non immutetur.

29. *2. Dubium.* Secundum dubium eſt circa ſecundam concluſionem, nam ex ea videtur deſtrui proloquium Ariſtotelis *lib.3. de Anima, cap.4.* potentiam cognoſcitiuam debere eſſe denudatam à natura ſui obiecti, ne intus exiſtens prohibeat extraneum; atque ita omne recipiens debere eſſe denudatum à natura recepti. Nam iuxta dictam concluſionem ſatis eſt, quòd ipſa potentia careat ſpeciebus ſecundùm ſe, vt immutari poſſit ab obiecto: ergo non eſt neceſſe, quòd ſit denudata à reali natura ipſius obiecti: vt licèt oculus eſſet albus, eſſet nihilominus in potentia ad receptionem ſpecierum omnium colorum, quia careret illis; quemadmodum licèt exiſtat lucidus, eſt tamen in potentia ad recipiendas lucidi, & aliorum viſibilium ſpecies.

30. *Eius enodatio.* Reſpondetur argumentum concludere, illa proloquia, *Intus exiſtens*, &c. *recipiens debet eſſe denudatum*, &c. applicata ad potentias cognoſcitiuas non poſſe in eo fundari, quòd oporteat potentiam receptiuam carere actu, vt illum poſſit recipere. Ex hoc enim fundamento tantùm concludi valet potentiam cognoſcitiuam, vt ab obiecto pati poſſit, carere debere ſpeciebus ipſis, non verò carere reali natura obiecti, quapropter dicta proloquia nequaquam verificantur in potentia cognoſcitiua vt ſic, ſed vtplurimum verificari poſſent in potentiis materialibus propter ſpecialem conditionem earum, vt ſuprà *lib.1. cap. 9. à num.23.* dicere cœperamus.

31. *Notatio prima pro vberiori enodatione.* Ad cuius intelligentiam eſt aduertendum potentiam ſenſitiuam in ſuo organo requirere certum temperamentum qualitatum, vt per illud debitè recipere poſſit proprias ſpecies; nam licèt ea receptio intentionalis ſit, non tamen ſine diſcrimine exerceri poteſt in quolibet ſubiecto; non enim organum viſus poteſt immutari à ſono, nec organum auditus à luce, quia non quælibet res eſt ſuſceptiua quarumlibet ſpecierum; vnumquodque ergo obiectum ſenſibile determinat certum ſubiectum immutabile ab ipſo, cum quo habet quandam conſonantiam, & conuenientiam, vt illi aliquomodo aſſimilari poſſit, vnde in ſequentibus videbimus vnumquodque organum accommodatum exiſtere obiecto potentiæ, quam ſuſtinet, vnde ex hac parte iam colligi poteſt, ſi tale organum naturam haberet obiecti alicuius, potentiam impediendam fore cognitione obiectorum aliorum, propter hoc enim pupilla oculi omni colore vacat, quia ſi nigra eſſet, vel alio colore tincta, non eſſet apta ad recipiendas ſpecies albedinis, cùm hæc non ſit immutatiua rei nigræ, nec aſſimilatiua illius, etiam intentionaliter.

32. *Notatio ſecunda triplicis modi, quo obiectũ fingi poteſt eſſe intra potentiam.* Secundò eſt aduertendum multis modis fingi poſſe ſenſitiuam potentiam habere intra ſe obiectum ſuum, vel partem illius; vno, ſi ipſa potentia ſit pars aliqua ſui obiecti, veluti ſi viſus eſſet color aliquis; altero, ſi aliqua pars obiecti ſit coniuncta potentiæ, vt ſi color aliquis viſui inhæreret; tertiò ſi fingatur coniuncta organo, vt ſi pupilla oculi eſſet colorata: omnibus ergo his modis neceſſarium eſt potentiam cognoſcitiuam materialem eſſe denudatam à ſuo obiecto. *Quid de 1. modo.* Nam ſi, iuxta primum modum, potentia cognoſcitiua pars eſſet ſui obiecti; eiuſ-

A dem ordinis, & materialitatis eſſet cum illo, quod planè eſt contra naturam cognoſcitiuæ potentiæ, quæ abſtractionem aliquam à materia ſemper exigit, ideóque cùm potentiarum materialium cognoſcentium obiecta ſint materialia, neceſſe eſt vt illæ abſtrahant à tali materialitate, atque adeò denudatæ ſint omnino à natura talis obiecti, quæ ratio in potentiis ſpiritualibus non procedit, cùm omnem abſtractionem neceſſariam ad cognoſcendum habeant. Et deſeruire hæc ratio poteſt Ariſtoteli ad probandum intellectum non eſſe corporeum; cùm enim hoc comprehendat ſub obiecto ſuo omnia corpora, magis abſtrahere debet à materia, quàm
B corpus omne; quod non fieret niſi aſcendendo ad gradum rerum immaterialium. *Quid de 2.* Probat quoque ratio de ſecundo modo, nimirum potentiam cognoſcitiuam materialem debere quoque denudatam eſſe ab obiecto ſuo, ita vt huius pars nulla ei hæreat, aliàs talis potentia imperfecta eſſet, ac nimis materialis, proindéque minimè idonea ad percipiendum alia partialia obiecta.

33. *Quid de 3.* Tertius denique modus impediret etiam potentiam; vbi aduertendum in organo potentiæ materialis poſſe conſiderari tum id, in quo adæquatè ſubiectatur potentia, tum cætera omnia, quæ circunſtant ipſum organum, atque ad tuendum illud, conſeruandúmque ordinantur, vt in
C viſu, totus quidem oculus poteſt dici organum; adæquatum tamen ſola eſt pupilla, reliqua verò ad protectionem illius ſunt ordinata; igitur proloquium illud locum habet in organo adæquato potentiæ, nam ſi in illo eſſet aliquid obiecti, impediret ſanè cognitionem aliorum, non tamen ſi eſſet in partibus circunſtantibus: ſic de facto in oculo ſunt colores, qui nihil obſtant viſioni, eo quòd non exiſtunt in adæquato organo; de qua re inferiùs cùm de potentia viſus agetur. Ratio autem cur iuxta dictum tertium modum obiectum exiſtens in organo impediret actum, ea eſt, quia vel ſimul cum aliis obiectis immutaret potentiam, atque ita impediret puram immutationem aliorum, quemadmodum
D color exiſtens in medio, vel ſapor impedit ſenſationem obiecti, quia nimirum potentiam ſimul cum aliis immutat, ac per eandem lineam; quo fit, vt ſpecies mixtæ, & multiplices imprimantur, nequeátque proinde potentia diſtinctè cognoſcere; imò aliquando obiectum ſic exiſtens in potentia, ſeu in organo, impediret omnino cognitionem aliorum, quia impediret immutationem ab eis faciendam, vt de facto contingit in tactu, ſicut ſuo loco explicabimus. Denique quanuis immutatio ſit intentionalis, eſt nihilominus virtualiter ſaltem aſſimilatiua ipſius potentiæ, atque organi: requiritur ergo organum nudum, ac purum, vt ſit aptum ſpecierum receptaculum; ſic ergo verificatur Ariſtotelis effa-
E tum in potentiis materialibus, in ſpiritualibus autem minimè; & ideo in eis intus exiſtens non prohibet extraneum. Et per hæc patet ſolutio argumenti ſuprà facti *in num.29.* *Concluditur explicatio proloquij Ariſtotelici in dubio poſita num.29.*

34. *3. Dubium.* Tertium dubium eſt circa eandem ſecundam concluſionem, nam ſi obiectum cognoſcitiuæ potentiæ tantùm intentionaliter immutat potentiam, profectò obiectum cognoſcibile, quantunuis excellens, potentiam non corrumpet, quod eſt contra experientiam, ſonus enim excellens corrumpit auditum, & viſibile lucidiſſimum diſgregando viſum lædit, quod etiam teſtatur Ariſtoteles *lib.2. de Anima, text.123. & lib.3. text.143.*

Reſpon

Reſolutio.

Reſpondendum obiectum cognoſcibile quātunuis perfectum non lædere, imò perficere potentiam intellectiuam, cùm ſit incorruptibilis, quod notauit Ariſtoteles *lib.3.cap.4.* at verò ſenſitiuam corrumpere, quia ſpecies ſenſibilis (ait Caietan. lib.2. *cap.*12.) proportionem requirit cum ſenſu, quam ſi excedat, ipſum corrumpit. Sed ratio hæc non ſatisfacit, quia ſpecies intentionales non alterant potentias ſecundùm eſſe naturale, vnde interiores ſenſus nunquam corrumpunt. Et ratio eſt, quia læſio ſenſus potiſſimè fit in ſubiecto organo, ipſa verò potentia de ſe inuariabilis eſt, donec corrumpatur, quia nec intendi poteſt, nec remitti: organum igitur ex eo læditur, quia eius temperamentum ſoluitur aut per alterationem alicuius qualitatis primæ, nam in proportione earum conſiſtit, aut ex violenta aliqua diuiſione organi, quam alterationem, aut diuiſionem ſpecies intentionales cauſare nequeunt, ac proinde nec læſionem in ſenſu.

Eius ratio ex Caiet. nō placet.

35. *Vera dubij reſolutio.*

Et ideo dicendum eſt obiectum, vt cognoſcibile ſemper quidem eſſe perfectiuum potentiæ, quia tantùm intentionaliter immutat illam, atque ex vi huius actionis ipſam ſemper perficere, contingere autem non rarò, vt tali actioni coniungatur materialis, & phyſica actio, ratione cuius ſenſibile corrumpit ſenſum, ſic in tactu admiſcetur actio primarum qualitatum, & in guſtu ſimiliter, in olfactu quoque actio caloris interuenit, cùm exhalatio odorifera ſit nimis calida, vt videbimus ſuo loco in auditu; deinde admiſcetur vehemens aëris commotio, quæ dolorem cauſat pulſando auditum, oculos verò quanuis colores non lædant, quòd actiui non ſint, ibi tamen aliquando miſcetur actio vaporis nociui à re viſa emiſſi, actio quoque realis lucis vehementis nocet, vnde res albæ, quia in eis maior eſt lucis repercuſſio, magis nocent viſui, quàm alia colorata, ac viſus inter cæteros ſenſus læditur faciliùs, quia eſt delicatiſſimi organi. Addendum tamen aliquando potentiam cognoſcitiuam materialem lædi non tam ex actione obiecti, quàm ex continuata actione, ſic viſus flacceſcit attentè videndo, imaginatio aſſiduè operando, ac fortaſſe præ omnibus ambo, quia perfectiores ſenſus ſunt, attentionémque requirunt maiorem, & viſus ſpecialiter, quia vt ex actè videat fixum eſſe oportet, cùm tamen de ſe nimium mobilis ſit. Quare dum intentè figitur, diſtenſio neruorum ſequitur, & dolor, vel laſſitudo; ac maior in rem minimam intendendo, quia ad hoc maior oculorum defixio poſtulatur. Ad argumentum ergo reſpondetur, obiectum cognoſcibile, quantunuis excellens, ſi tantùm immutaret potentiam in ratione cognoſcibilis, nunquam illam ...d corrupturum, ſecus autem ſi illam alia ratione immutaret, vt diximus.

CAPVT III.

Vtrùm actus potentiæ cognoſcitiuæ ſit aliquid diſtinctum ab ſpecie.

1. DIximus de obiecto cognoſcibili; ſequitur vt de actu dicamus, de quo primò videndum eſt, quid ſit, poſtea quomodo fiat, & quid producat; eſt ergo in quæſtione propoſita opinio quorundam aſſerentium actum cognoſcendi non eſſe qualitatem diſtinctam à potentia, & ſpecie, ſed eſſe ſolam eius receptionem vitalem. Quam opinionem ſic explicant. Nam ſpecies dupliciter poteſt recipi in potentia, vno modo quaſi mortuo, quando ſcilicet potentia non attendit receptionem ſpeciei; ſic ſpecies imprimitur oculo, quando ad alia attendentes nihil videmus. Dicitur autem talis receptio mortua, quia illo modo etiam recipitur in ſpeculo; tunc ergo omnes conueniunt actum cognoſcendi diſtinctum eſſe ab hac receptione ſpeciei, quod etiam in ſenſibus interioribus, & intellectu patet, vbi ſpecies manent abſque actuali cognitione. Alio verò modo, vitali nimirum, recipitur in potentia ſpecies, quando anima attendit, quæ quidem attentio non eſt diſtinctum aliquid ab anima, & potentia, ſed modus illius; hanc igitur vitalem receptionem ſpeciei volunt dici authores eſſe cognitionem. Ita Venet. 2. *de Anima, text.*60. *& in ſumma de Anima, libro* 2. *tract.*4. *cap.* 10. Nyphus *lib. de ſenſu contra Iandunum*, Caiet.2. *de Anima*, *cap.* 5. Ioan. de Ripa apud Capreolum *in* 3. *diſt.*14. *q.*1. & ibi Gabr. *q.* 1. & plures Nominalium. Quanuis autem multi ex his authoribus de ſenſibus ſpecialiter loquantur, tamen ratio vniuerſalis eſt de potentiis cognoſcentibus. Fauet Ariſtoteles 2. *de Anima*, *textu* 118. aiens, *Sentire quoddam pati eſt, quare id, quod agit, tale illud facit cùm ſit potentia, quale eſt ipſum actu*; quaſi dicat ſenſibile facit ſenſum in actu, cùm ſit tale in actu, quale ſenſus eſt in potentia; & infrà *textu* 138. 139.*&* 140. docet eandem eſſe actionem ſenſibilis, & ſenſus, in ſenſu receptam, ſubdítque actum coloris in viſu receptum dici viſionem, ſenſum verò prout recipitur in auditu dici auditionem; & *cap.*5. *libri* 2. ait, *Videtur autem ſenſum eſſe in eo, quod eſt moueri*, vbi ſenſum ſumit pro ſenſu in actu, & D.Thom. 1. *p.quæſt.*17. *art.*2.*ad* 1. ſcribit ſenſum ſentire eſſe ipſum affici; fauet etiam D. Auguſt.9. *de Trinitate*, *cap.*2. *& ſequentib.* docens, quòd mens per ſeipſam ſe nouit, & quòd amor, & cognitio tanquam in ſubiecto inſunt menti, & in fine addit, quòd mens, & notitia eius ſunt vnum, ac vna ſubſtantia, idémque colligitur ex *lib.*10.*&* 15.*lib.*etiam 11. *cap.*2.ſæpe vocat ſpeciem ipſam ſenſationem, attamen *cap.* 3. ſe exponit, oppoſitúmque affirmat. Fundamentum huius ſententiæ eſt, quia poſita vitali receptione ſpeciei intelligitur optimè quomodo fiat cognitio, & euitantur ſuperfluæ entitates, quæ non ſunt pro libito multiplicandæ.

1 Opinio negans eiúſque ſenſus.

Fundamentum eius.

2. *Vera ſententia affirmās.*

Oppoſita nihilominus ſententia eſt mihi certa, actum cognoſcendi eſſe ſpecialem qualitatem realiter diſtinctam à potentia etiam per ſpeciem informatam. Eſt communiſſima *in lib.*2. *de Anima, cap.*5. vbi Philoponus, Themiſtius, Simplicius, & alij expoſitores, idémque Themiſtius *lib.*3. *cap.*15. pronuntiat notionem eſſe animæ actionem; & *de memoria & reminiſcentia*, *cap.*11. imaginationem non eſſe impreſſionem ſpeciei. Alexander quoque 1.*de Anima*,*cap.*11.*&* 19.apertè diſtinguit ſenſationem à receptione ſpeciei. Commentator *lib.* 2. *text.* 149. Galenus 7. *de placitis*, *cap.* 14. Gregor. Nyſſenus *de viribus animæ*, *cap.*1. *&* 4. Nemeſius *lib. de natura hominis*, *cap.*4. idem ſentit S.Thomas paſſim ſpecialiter de veritate *quæſt.*8. *quodlibet.*7. *art.*2. & locis ſtatim citandis, Capreol. *in* 1. *diſt.*35. *quæſt.*1. *concluſione* 3. *& in* 3. *diſt.* 14. *& in* 4. *diſt.*49. *quæſt.*1. *concluſione* 1. Ferrar. 1. *contra gentes*, *cap.*44. *&* 45. *& lib.* 2. *cap.* 47. Caiet. etiam ſibi contrarius 1. *part. quæſt.*12. *art.*5.*&* 11. apertè diſtinguit actum cognoſcendi à receptione ſpeciei, idem præſtat *quæſt.* 14. *art.*1. *quæſt.*17. *&* 18. *&* 55. *art.*3. *&* 56. *art.*1. 79. *&* 80. *art.*2. *&* 85. *art.*4. in eadem

ſententia eſt Scotus, quam latè proſequitur Gregor. *in 2. diſt. 7. quæſt. 2.* Zimara *theoremate* 124.

3. *Probatur quoad diſtinctionem cognitionis ab ſpecie cōtra Caiet.*

Et ratione arguitur. Nam ſi actus cognoſcendi non eſt diſtincta entitas, vltra potentiam, aut ſpeciem, certè cum altera identificatur: vtrumque autem eſt falſum: ergo, &c. Reſpondet Caietanus identificari cum ſpecie, quod ita refellitur, nam potentia comparatur ad ſpeciem, vt receptiua; ad actum verò cognitionis vt actiua; impoſſibile eſt ergo actum eſſe idem cum ſpecie. Maior patet, quia potentia ſolùm recipit ſpeciem, non producit, vt Ariſtoteles ſuprà teſtatur *in textu* 138. *&* 139. & meritò, ſiquidem obiectum ſolum eſt, quod producit ſpeciem in ſenſu, vt in ſequentibus videbimus. Probatur deinde minor. Nam de ratione actionis vitalis eſt, vt fiat à principio intrinſeco actiuo; ſi autem actus cognitionis eſſet idem cum ſpecie, fieret ab obiecto, præſertim in externis ſenſibus. Vnde Ariſtoteles *in lib. de ſenſibili & ſenſu, cap. 2.* reprehendit Democritum aſtruentem viſionem eſſe imaginem, id eſt, ſpeciem, vt S.Thom. *ibid.* expoſuit.

4. *Probatur vlteriùs quoad diſtinctionem à potentia contra alios multiplici ratione naturali.*

Quòd etiam actus cognitionis non ſit idem cum potentia, vt alij maluerunt, probatur, explicando priùs intentum; aiunt enim authores cognitionem conſiſtere in vitali attentione minimè diſtincta realiter à potentia, ſed modaliter tantùm, ídque ſufficere, vt ab illa fiat effectiuè, ſicut etiam animal cùm effectiuè ſe mouet, nihil realiter diſtinctum à ſeipſo efficit. Contra hoc igitur argumentor multipliciter. Primò, ſi actio cognoſcendi eſſet animæ attentio, identificaretur potius cum ipſa anima, quàm cum potentia, imò ſuperflua eſſet diſtincta potentia, atque ita anima ipſa eſſet potentia, & operatio, quod repugnat rationi creaturæ. Secundò, quia iam ſenſatio eſſet idem cum anima, atque adeò actio eſſet animæ propria, & non coniuncti, conſequentérque ſpiritualis eſſet, ac rei ſubſiſtentis, brutíſque repugnans. Tertiò ad huiuſmodi attentionem receptio ſpecierum non requiritur, attendimus enim etiamſi ſpeciem nō recipiamus, veluti cùm expectamus, an aliquid audire poſſimus, quia ſcilicet ad attendendum ſat eſt expeditos eſſe, ac aliis actionibus vacuos. Ex quo vlteriùs ſequitur, primò, ſi auditio ſola eſt attentio, iam tunc ex parte animæ factum eſſe quidquid ad audiendum requiritur, nec tamen audire, ac poſtea ſine noua efficientia auditionem dari. Sequitur ſecundò poſita attentione ex parte animæ, atque obiecto ſonante, fore vt abſque vlla multiplicatione ſpecierum audiatur; ſiquidem auditiua actio, ſcilicet attentio, iam præerat, obiectúmque ſimiliter; nihil autem aliud eſt neceſſarium, iuxta aduerſarios, idémque argumentum vrgetur in viſu. Nam præſente obiecto viſibili anima ſine ſpecie poteſt attendere, atque adeò videre; redundabit ergo ſpecies. Quartò. Aut viſio eſt attentio ad obiectum in ſe, aut ad immutationem, quam ipſum facit in potentia. Si primum; ſanè ad cognoſcendum non requiritur immutatio, cùm poſſit viſus attendere abſque ſpecie, vt eſt explicatum. Secundum verò eſt impoſſibile, cùm immutatio intentionalis neutiquam ſentitur: ergo ex vi attentionis ad illam, obiectum non percipietur. Accedit, quòd de intellectu ſaltem explicari nequeat dicta ſententia; hæc enim potentia apprehendit, & iudicat, componit, & diſcurrit ſciendo, opinando, errando, &c. incredibile autem eſt hoſce actus omnes ipſummet eſſe intellectum, aut ſpeciem; quocirca quæ de ta-

A libus actibus experimur, apertè oſtendunt veritatem concluſionis.

Ea etiam, quæ fides docet, idem oſtendunt; 5. *Probatur tandem ex iis, quæ fides docet.*
intelliguntur enim multo faciliùs, poſitis actibus realiter diſtinctis à potentiis, & ſpeciebus. Nam ſecundùm fidem in intellectu noſtro actus dantur ſupernaturales credendi, quos intellectus habere nequit ſuis viribus, ipſo etiam obiecto ſupernaturali ſufficienter propoſito. In patria quoque actus videntis Deum ſupernaturalis eſt, ad quem ſecundùm fidem ponitur lumen gloriæ neceſſarium; qua ergo ratione intelligi poteſt eiuſmodi actus, ipſum eſſe intellectum, aut ſpeciem? Eadem autem ratio eſt de vno actu, vel potentia, atque de omnibus; concludendum igitur
B actum cognitionis eſſe veram qualitatem, à potentiáque diſtinctam, contra quam ſi quæ fuerint argumenta ſequenti capite diluentur, allata verò ex Ariſtotele, D.Auguſtino, & D.Thoma in numero primo intelligenda ſunt cauſaliter, non formaliter.

CAPVT IV.

Vtrùm actus cognoſcendi fiat à potentia in qua recipitur ſimul cum ſpecie.

Diximus de entitate actionis cognoſcitiuæ, dicendum ſequitur de principio, à quo fit, 1. *Prima ſententia negās.*
C quod etiam ex parte pertinet ad cognitionem ipſius potentiæ. In hac ergo quæſtione variæ ſunt opiniones; quidam dixerunt in omni virtute cognoſcente eſſe diſtinguendas duas potētias, aliam merè actiuam actus cognoſcendi, aliam receptiuam illius, atque adeò ſenſum dari alium agentem, & patientem alium, intellectúmque ſimiliter. Ita Iandunus 2. *de Anima, quæſt.* 16. *& tractatu de intellectu agente*, qui hoc tribuit Commentatori, idem ſenſit Apollinaris *quæſt.* 11. *&* 13. qui fortè nituntur illo effato, quòd idem ſecundùm eandem potentiam ſimul agere, & recipere non valeat.

Hæc opinio eſt omnino improbabilis. Primò, 2. *Improbatur dupliciter.*
quoniam impoſſibile eſt actionem immanentem
D recipi in vna potentia, & fieri ab altera. Secundò interrogo, quænam potentia cognoſcit, an quæ efficit actum, ánne quæ recipit. Non quæ recipit tantùm, cùm cognoſcere ſit vitaliter operari; ſi fingas Deum intra potentiā immittere entitatem actus, ipſa potentia nihil agente, in eo certè euentu nihil ipſa cognoſcet, cùm primum principium in hac materia ſit vitalem actionem intrinſecè includere proceſſum effectiuum ab agente, ideo enim viuere res dicitur, quæ intra ſe habet principium actionis. Nec etiam cognoſcit potentia, quæ tantùm agit, namque cognitio intrinſecus actus eſt potentiæ cognoſcitiuæ: ergo impoſſibile eſt illam potentiam cognoſcere, quæ actu cognitionis non informatur: impoſſibile ergo eſt in cognitione agere, ac recipere, ſeparari omni-
E no, diuerſíſque potentiis tribui.

Ex his improbatur alia opinio aſſerens potentiam cognoſcentem non efficere actum, ſed ab 3. *Secunda ſententia etiam negās aliter. Reſpuitur.*
obiecto illum recipere. Ita de ſenſibus affirmant Paulus Venetus, & Nyphus citati cap. præcedenti *n.* 1. idémque putat de intellectu Godfredus, (vt refert Scot. *in* 1. *diſt.* 3. *q.* 7. §. *alia eſt opinio,*) dicens intellectionem fieri ab obiecto medio phantaſmate illuſtrato, lumine intellectus agentis; cuius opinionis fundamentum idem eſt, ac prioris

ris opinionis, & argumenta etiam contra illam facta hic militant, imò fortiora, quòd ſcilicet iam cognitio eſſet ab extrinſeco, ac mera cognoſcentis potentiæ paſſio, aliundeque tranſiens actio. Rurſum obiectum potiùs diceretur cognoſcere. Denique cùm cognitio qualitas perfecta ſit, produci non poteſt ab imperfecto obiecto, potiſſimè intellectio, quæ ſpiritualis qualitas eſt, phantaſma autem materialis, nec phantaſmatis illuminatio prodeſſe poteſt, vtpote ficta, & tenebris plena, de quo infrà.

4. *Tertia ſententia variè à Thomiſtis explicata.* Simili ferè modo improbanda eſt alia opinio ſtatuens actum cognoſcendi fieri à potentia ſpecie informata, ita tamen vt potentia ex ſe nullam actiuitatem habeat, ſed tota ratio efficiendi ſit ſpecies, quemadmodum aquæ calidæ tota calefaciendi ratio eſt calor. Hanc opinionem ſic expoſitam tribuit Scotus S.Thomæ, quam certè indicat 1.*p.q.*56. *art.*1. *& qu.*79. *art.*3. *ad primum, & quæſt.*85. *art.*2. *ad tertium*, & aliis locis, fuítque opinio Alberti ſumma de homine, de potentiis ſenſuum, quamuis ſpecialiter de ſenſibus loquatur. Accedit Tienenſis 2. *de Anima*, *textu* 72. & Iauelus *q.*22. quantum ad ſenſus attinet, quamuis *lib.*3. aliter ſentiat de intellectu. Eandem ferè opinionem habet Caiet. 1.*p.q.*14.*art.*1.*q.*79. *art.*2. 87. *art.*1. quamuis aliter rem explicet, dicens cognoſcentem potentiam per ſpeciem fieri ipſum cognoſcibile, atque ita factam elicere actum, ac licet tota ratio agendi ſit ab ſpecie; tribui nihilominus potentiæ quatenus facta eſt ipſum cognoſcibile.

5. *Impugnatur.* Contra hanc opinionem vtcunque expoſitam procedunt argumenta facta contra præcedentes, cùm fateatur etiam potentiam non habere ex ſe actiuitatem ad actum cognoſcendi; non ergo actus ille procedet à principio intrinſeco actiuo, ſed tantùm ab extrinſeco, quod eſt ſpecies; ſic enim calefactio ab aqua non procedit actiuè tanquam à principio intrinſeco. Eſt autem hoc contra rationem actus vitalis: ergo, &c. Et confirmatur. Nam ſi potentia cognoſcens non concurrit actiuè: ergo neque anima concurret, quia non niſi cum potentiis operatur; non eſt ergo anima principium cognoſcendi, quod eſt euidenter falſum, & contra Ariſtotelem *lib.*2.*cap.*2. *Confirm.*1. Confirmatur præterea, nam ſi ſola ſpecies eſſet tota ratio agendi, naturaliter ageret, ac adeò ea poſita in potentia naturaliter ſequeretur actio. *Confirm.*2. Conſequens eſt contra experientiam, quia licèt recipiatur in oculis ſpecies, non continuò ſequitur viſio, ſi non detur attentio. Vnde ſæpe diuerſi homines eaſdem ſpecies recipientes in potentiis æquè diſpoſitis, non æquè vident, eo quòd non æquè attendunt, atque in homine vno diuerſis temporibus idem experimur; cauſa nimirum eſt, quia non à ſola ſpecie prouenit actiuitas, ſed maximè ab anima, & potentia, ac de interioribus ſunt argumenta clariſſima. Imaginatio enim habet plures ſpecies ſimul, cùm tamen nunc hoc, nunc illud imaginetur, nunc montem aureum, poſtea chimæram componat. Intellectus etiam tam variè operatur, vt intelligi nequeat, quomodo id præſtet per actiuitatem ſpecierum abſque vlla ſui actiuitate. Præterea ſi potentia per ſpeciem agit tanquam per accidens ſibi inhærens, inſtar aquæ per calorem agentis, planè talis potentia de ſe cognoſcitiua non erit, ſed ab extrinſeca ſpecie id vendicabit; ſícque non per ſe intellectus intelligit, ſed per accidens, ſicut aquam dicimus per ſe non calefacere, ſed per accidens, quod tamen falſum per ſe, & incredibile appa-

A ret. Porrò Caietani expoſitio fingens illam vnionem falſum ſupponit, & ſuprà eſt improbatum *in cap.*2. ac dato, quòd aliquo modo poſſet intelligi cognoſcentem potentiam fieri ſuum cognoſcibile, fieret ſanè veriùs per actum cognitionis, per quem dum obiectum cognoſcitur, intimè quodammodo potentiæ imbibitur. Ea ergo ita reddita ipſum cognoſcibile poteſt meliùs, ac veriùs eſſe principium cognitionis.

His ergo reiectis opinionibus, eſt quarta alia Scoti *in* 1. *diſt.*3.*q.*7. dicentis actus cognoſcendi effici à potentia ſimul, & ſpecie tanquam à duabus cauſis partialibus integrantibus vnum principium actiuum, quæ probatur primò. Nam ſpe- 6. *4. Sententia Scoti.* *1. Argum.*

B cies intentionalis neceſſaria eſt, vt ſuprà oſtendimus: ergo habet efficientiam circa actum cognoſcendi, aliàs fruſtrà neceſſaria diceretur potentia. Deinde etiam habet efficientiam, vt argumenta facta probant: ergo, &c. Minor patet ex dictis, ac maior ex eo ſuadetur, quia non poteſt vſus alius ſpeciei aſſignari. Dicetur fortaſſe requiri ſpeciem ad determinandam potentiam ad cognitionem obiecti. Rectè quidem, ea tamen determinatio cooperatio eſt ſpeciei cum potentia. Et confirmatur, quia ſi ſolus viſus efficit viſionem præſente viſibili, poterit ſanè illam efficere ſine ſpecie. *Confirm.* Secundò arguitur. Forma conſtituens rem in actu primo concurrit cum illa ad productionem actus ſecundi; ſed ſpecies conſti- *2. Argum.*

C tuit potentiam in actu primo ad cognoſcendum: ergo cum illa efficit cognitionem. Tertiò in patria eſſentia diuina, quæ eſt tanquam ſpecies intelligibilis, concurrit ſimul cum potentia ad viſionem: ergo ſpecies creata ita concurrit. *3. Argum.*

Quinta opinio aſſerit ſpeciem nihil efficere, ſed potentiam habere totam actiuitatem reſpectu actionis. Ita Henricus *quodlib.*4.*q.*7. ac de intellectu idē credit Iauelus *lib.*3. *de Anima.* Suadetur primò, quia actus cognoſcēdi perfectior eſt, quàm ſpecies; non poteſt ergo ſpecies effectiuè ad illum concurrere, quod potiſſimè vrget in ſenſibus exterioribus, in quibus ſpecies imperfectiſſimæ ſunt, cùm producantur à materialibus obiectis. Secundò actus cognoſcendi eſt vitalis; 7. *5. Sententia.* *Suadetur 1.* *Suadetur 2.*

D ergo tantùm procedit à principio intrinſeco viuentis, quale non eſt ſpecies, cùm ab externo obiecto imprimatur: ergo, &c. Tertiò potentiæ animæ vegetatiuæ ſolæ efficiunt actiones ſuas, neque indigent iuuamine obiectorum: à fortiori ergo id ſortientur potentiæ cognoſcitiuæ, vtpote perfectiores. *Suadetur 3.*

Vltima ſententia diſtinguit apprehenſionem à iudicio, ſtatuítque apprehenſionem fieri ab ſpecie, iudicium verò à potentia. Ita Ægidius *lib.*8. *q.*2. inſinuátque D.Thom. *quodlib.*8.*q.*2. Sed facilè refellitur opinio. Nam vel per apprehenſionem intelligit actum cognoſcendi, vel tantùm ſpeciei apprehenſionem; hoc ſecundum ad rem non eſt, ſi autem intelligat primum, impoſſibile ſanè eſt potentiam reſpectu illius actus habere ſe 8. *6. Sententia, quæ etiam improbatur.*

E merè paſſiuè, vt iam probauimus, præterquam quòd talis apprehenſio non eſt ſemper actus à iudicio diſtinctus, vt infrà videbimus; quare, &c.

In hac ergo controuerſia ſit prima concluſio. Potentia cognoſcens habet propriam, & immediatam actiuitatem circa actum ſuum. Hanc probant argumenta facta cōtra tres opiniones priores, & eſt communis D.Thomæ, & Scoti, & authorum vtriuſque Scholæ, & aperta ſententia Ariſtotelis *lib.*2.*de Anima, cap.*2. dum ait animam eſſe principium intelligendi, & ſentiendi, ſicut & vege- 9. *1. Aſſertio.*

vegetandi non immediatè, ſed per potentias ſuas, &c. Videtur tamen idem Ariſtoteles *lib. 3.text.5.* eidem concluſioni repugnare, vocat ſiquidem intellectum puram potentiam, ac ſubdit, nullam aliam eſſe illius naturam, quam quòd poſſibilis eſt. Idémque eſt modus loquendi D.Thomæ ſæpe *1.p.q.87. art.1.* Si ergo pura potentia eſt, nullam profectò actiuitatem habet, atque eadem ratio eſt de quauis potentia cognoſcitiua. Præterea arguitur, quoniam ſi potentia eſſet principium actiuum operationis, ipſa inuariata, non variaretur actio: nunc autem eadem potentia melioré actum elicit, ſolùm propter extrinſecum Dei auxilium, aut propter meliorem ſpeciem, vt vnus beatus clarius videt Deum, quàm alius, qui meliorem intellectum naturalem habeat, eo tantùm quòd à Deo magis iuuatur, quod ſignum eſt potentiam non efficere cognitionem, ſed illam aliunde recipere.

Obiectio 1. *Obiectio 2.*

10\. *Ad 1. obiectionem.* Ad Ariſtotelem dicendũ primò Philoponum ſic legere, *ſed fieri non poteſt, vt alia ſit eius natura, quàm hæc, quæ dicta eſt*, ſcilicet quòd ſit ſeparatus à corpore. Perionius ita vertit, *Ex quo efficitur nullam eius eſſe naturam, niſi eam, quæ vim intelligendi habere dicitur.* Simplicius denique vertit aliter; attamen Argyropili verſio eſt, quam adduximus, & Græca litera conſonat textui conſequenti, qui ita habet. *Is igitur intellectus, qui animus nuncupatur, nihil actu eorum eſt prorſus, quæ ſunt antequam intelligat ipſe.* Reſpondetur ergo Ariſtotelem tantùm ſignificare intellectum, eo quòd non habet ex ſe ſpecies intelligibiles, dici puram potentiam non ſimpliciter, ſed in genere intelligibilium, ídque importare verba illa, *nihil eſt actu eorum, quæ intelligit*, & quod infrà ſubdit, intellectiuam partem eſſe locum formarum non actu, ſed potentia; non negat igitur actiuitatem potentiæ; idémque eſt ſenſus D. Thomæ. *Ad 2. obiect.* Alterum argumentum, vtplurimum probat potentias has dependere in agendo à multis conditionibus, ratione quarum melior prodeat operatio, vnde melior ſpecies, vel maius auxilium plurimùm conducit ad melioré actum, ſpecialiter verò de actibus ſupernaturalibus dicimus, licèt concurrant effectiuè ad illos beati, ſed tamen gerere vt inſtrumenta Dei, ex ſe autem non habere connaturalem actiuitatem circa tales actiones, quare in eis inſeruit potiſſimè virtus principalis cauſæ, qui Deus eſt, vtentis inſtrumento, quantum vult, vnde Theologi plerique, qui rectiùs ſentiunt, aiunt maiorem perfectionem naturalis intellectus ad ſupernaturalem Dei viſionem non conducere, ſed maius auxilium.

Lib.2. de attribut. cap. 21.

11\. *Ad impugnatarum opinionum commune fundamentum.* Ad commune fundamentum illarum opinionum negantium actiuitatem potentiis cognoſcentibus, ne idem eſſet agens, & patiens, reſpondetur communiter, potentiam ſolam recipere, at informatam ſpecie efficere, ſícque diſtingui agẽs à patiente. Alij dicunt actum recipi in potentia informata ſpecie, eſſeque rationem recipiendi illum; quicquid tamen de his ſit, maxima illa ex 8. *Phyſic.* in actibus ſaltem immanentibus non habet locum, vt eo loco diximus.

Vide diſp.18. Metaph. ſect.7. à n. 45.

12\. *2. Aſſertio. Probatur.* Secunda concluſio. Non tantùm potentia, ſed etiam ſpecies habet aliquam actiuitatem circa actum cognoſcendi. Hanc probant argumenta pro Scoto *in num.6.* Et prætetea argumentor. Nam cognitio fit per intentionalem aſſimilationem cognoſcentis ad rem cognitam, vnde quod perfectè volumus cognoſcere, conamur illius ſimilitudinem, quam poſſumus perfectam intra nos formari; ipſa ergo actualis cognitio quædam, eſt actualis aſſimilatio; oportet ergo, vt potentia cognoſcens habeat formam, quæ ſit actiuum principium aſſimilandi; huiuſmodi autem aliud non eſt, quàm ſpecies: ergo, &c. Atque hoc inſinuat Ariſtoteles *lib.2. de Anima, text.60.* vbi ſenſibilia ſenſationum actiua eſſe affirmat, per vicarias vtique ſpecies. Nec obſtat, quod *in cap.3.* ait ſenſum ex ſe eſſe in actu primo, quaſi ſpecie nõ indigeat, vt in actum ſecundum, ſeu ſenſationem proſiliat. Comparat enim illic Ariſtoteles ſenſum cum intellectu, ac de eorum actuatione per habitum, aitque ſenſum non indigere habitibus, ſicut intellectum, cùm ſit potentia omnino determinata; vel certè comparat ſenſum informatum per ſpeciem, & intellectum per habitum, vnde cùm ait primam mutationem ſenſitiui fieri à generante, per generans intelligit obiectum imprimens ſpeciem, nam ſubdit ea, quæ actu ſenſum efficiunt, eſſe exterius, vt viſibile, &c.

Ariſtoteles exponitur.

Tertia concluſio. Principium integrum productiuum actus eſt potentia informata ſpecie. 13. *3. Aſſertio.* Hæc eſt ſententia Ariſtotelis *locis citatis*, & 9. *Metaph. cap.9.* D. Auguſt. etiam 9. de Trinitate, cap.vlt. *Liquidò tenendum*, ait, *rem, quam cognoſcimus, generare in nobis notitiam ſui, quòd ab vtroque*, ab obiecto ſcilicet, & potentia *notitia pariatur.* Et 11. de Trinitat. cap.2. *Ex re viſibili*, inquit, *fit viſio, non tamen ex ſola, niſi adſit viſus, ex vidente enim, & viſibili fit viſio.* Idem docet D.Thom. 1 *p.q.14. art.2. & q.54. art.2. & 2.2. q.31. art.5. & 1. contra gẽtes, cap.20. & lib.2. cap.1. & quodlibet.8. q.3. art.3.* neque aliud intendit Scotus citatus in num.6. Probationes verò ſumendæ ſunt ex prima, & ſecunda concluſione.

Vnde ſit probanda.

Ad primum pro quinta ſententia communis ſolutio eſt, licèt ſpecies ſit ignobilior, attamen vt inſtrumentum potentiæ attingere poſſe nobiliorem actum. 14. *Ad primum argum. in n. 7.* Hæc verò ſolutio vt iacet non conſonat ſupradictis. Aliter ergo reſpondetur, negando actum cognoſcendi eſſe perfectiorem qualitatem, quod non facilè poſſet improbari, etſi id ego minùs probem, quia ille actus vitalis eſt; & à perfectiori potentia elicitus, habétque optimum effectum formalem, qui eſt cognoſcere. Quare ad argumentum dicito imperfectum non poſſe attingere productionem perfecti tanquam totale principium immediatum, ac principale naturaliter loquendo, poſſe tamen attingere, vt partialiter complens immediatum inſtrumentum, atque attingendo in effectu aliquid non perfectius ſe. Quam ſolutionem ſic explico; nam potentia cognoſcens ſpecie informata integrum inſtrumentum eſt, per quod anima operatur, ſpecies autem inſtrumentum non eſt potentiæ, non enim hæc ita ſpecie vtitur, vt ſola ipſa ſpecies eliciat immediatè actum cognoſcendi, vt optimè probat argumentum primum pro Henrico, ſed ex potentia, & ſpecie conſtat integrum inſtrumentum, quod immediatè elicit actum. In quo duo etiam conſiderant nonnulli, & ſubſtantiam, & repræſentationem; illámque ſortiri à potentia, hanc verò ab ſpecie, ac proinde ſingula ſingulis tribuẽdo, imperfectiorem deprehendi actum, quàm ipſius principia. Hæc tamen conſideratio neceſſaria non eſt, vt conſtat, quàm vera autem ſit, ex *cap.2. à num.22.* intelligi poteſt. Ad ſecundum reſpondetur ſæpe animam in operando vti inſtrumentis extrinſecis, adiunctis propriis, vt calamo ad ſcribendum, quod magis neceſſarium fuit in potentiis cognoſcentibus, quàm in aliis propter modum operandi per aſſimilationem, per quod etiam patet ſolutio tertij.

Ad 2. & 3. argumentũ.

CAPVT

CAPVT V.

Vtrùm per actum potentiæ cognoſcitiuæ aliquis terminus producatur.

1. HÆc quæſtio tractari ſolet communiter in tertio libro de Anima ſub terminis contractioribus, an per actum intellectus producatur verbum; diſputatur etiam à Theologis *in* 1. *diſt.* 27. & à D.Thoma, eiúſque diſcipulis 1. *p.q.* 23. *art.* 1. attamen, quia eadem ratio eſt de actione intellectus, & de actibus aliarum potentiarum cognoſcentium, ideo hoc loco in vniuerſum tractanda videtur; nam poſtquam egimus de entitate, & principio actiuo cognitionis, dicendum ſequitur de illius termino. Videtur igitur per illam nihil produci, quoniam cognitio actus immanens eſt, ac proinde minimè productiuus, 9. *Metaph. cap.* 9. vbi ſic legitur, *Quorumcunque itaque aliud quiddam propter vſum eſt id, quo fit, horum actus in eo, quod fit, eſt, vt ædificatio in eo quod ædificatur,* &c. *Quorum verò non aliud quoddam opus propter actionem in ipſiſmet actio eſt, vt viſio in vidente, & ſpeculatio in ſpeculante.* Et 1. *Ethicorum ad Nicomachum,* c. 1. habetur, *quaſdam operationes eſſe fines,* ſcilicet immanentes, *in aliis autem,* addit, *præter has opera quædam.* Contra verò eſt, quia ſecundùm Theologos per actionem intellectus producitur verbum, quod ſit illius terminus, eadem autem eſt ratio de illa, & de aliis ſimilibus: ergo, &c.

Partis negatiuæ fundamentum ex Ariſtotele.

Fundamentum partis affirmatiuæ ex Theologis.

2. In hac quæſtione multi Thomiſtæ opinantur, per actum intellectus produci quendam terminum, qui *verbum* dicitur, de ratione tamen, & modo ponendi illum, ac de potentiis aliis cognoſcentibus non conueniunt. Ad intelligendam ergo diuerſitatem opinionum eſt recolenda diſtinctio cognitionis intuitiuæ, & abſtractiuæ: intuitiua obiectum habet ſibi realiter præſens, abſtractiua non item; dicunt ergo Thomiſtarum nonnulli per cognitionem abſtractiuam produci aliquid terminans illam, at per intuitiuam nihil. Ratio ſententiæ eſt, quoniam per actionem cognoſcitiuam ſolùm producitur terminus ex indigentia, cùm nimirum obiectum præſens non habetur; ſola ergo abſtractiua cognitio producet terminum, non autem intuitiua. Vnde talem productionem concedunt, & intellectui, & ſenſui interiori abſtractiuè cognoſcentibus, cum diſcrimine, quòd in intellectu terminum illum vocent verbum, in ſenſu idolum; ſenſibus verò exterioribus terminum denegant, quia eorum cognitio ſemper eſt intuitiua, qua etiam de cauſa in intellectu intuitiuè cognoſcente, vt in beatis Deum videntibus, & in Angelis ſeipſos cognoſcentibus terminum prædictum non agnoſcunt. Quare ſecundùm hanc opinionem verbum, ſeu idolum non eſt, vt terminus productus neceſſariò, ſed vt ſpeculum, & imago, in qua res ipſa cognoſcatur, ac conſequenter aiunt verbum realiter diſtingui ab actu cognoſcendi, ſicut res à re diſtinguitur. Hanc opinionem ſic expoſitam tuetur Caiet. 1. *p. loco citato,* & Capreol. *illa diſt.* 27. Ferrar. 1. *contra, cap.* 53. quanuis hic minus conſequenter loquatur in non paucis; inſinuat etiam D.Thom. 1. *p.q.* 34. *art.* 1. *ad* 2. *de potentia, q.* 8. *art.* 1. *q.* 9. *art.* 5. *de veritate, q.* 4. *art.* 1. *ad* 2. citato etiam Ariſtotele 2. *de Anima, text.* 59. & 60. ſcribente, obiectum intellectus debere eſſe intra ipſum, qui locus minimè fauet, cùm ibi loquitur Ariſtoteles de ſpeciebus intelligibilibus, non de cognitionis termino.

Generalis reſolutio.

Prima illius expoſitio.

A Alia opinio declarat nulla actione cognoſcitiua produci terminum ab illa diſtinctum; Patres verò cùm aiunt intellectum producere verbum, ipſammet intellectionem vocare verbum, ac tale verbum in omni intelligente dari, imò proportionaliter in omni cognoſcente; rurſus verbum non eſſe id in quo tanquam in ſpeculo obiectum cognoſcatur, ſed actum eſſe, quo cognoſcitur obiectum. Hæc videtur ſententia Scoti, Durandi, & Gabrielis *citata diſt.* 27. Et rurſus Scoti *quodlib.* 8. cuius opinionis motiua in ſequentibus afferemus. 3.

2. Expoſitio.

Prima concluſio. Per omnem actionem cognoſcendi terminus producitur illi intrinſecus, ac modaliter tantùm ab ea diſtinctus. Hæc concluſio eſt à nobis expoſita, & probata olim in quæſtione de ſex vltimis prædicamentis, vbi oſtendimus in actionibus immanentibus eſſe diſtinguendam rationem qualitatis à ratione productionis, qualitatémque terminum eſſe illius actionis, vt eſt productio, & hoc etiam tetigimus ſuprà *lib.* 2. *cap.* 2. Vnde non eſt hic ampliùs immorandum. 4.

1. Aſſertio. vnde probanda.

Videatur author diſput. 48 Metaph. ſect. 2.

Secunda concluſio. Præter hunc terminum non producitur alius per actionem cognoſcendi modaliter, aut realiter diſtinctus. Probatur primò, quia in vniuerſum per vnam actionem non producitur, niſi vnus terminus: ergo neque per actionem cognoſcendi. Secundò, vel ille terminus producetur per actum intelligẽdi, vt eſt qualitas, vel prout eſt productio qualitatis; neutrum verum eſt: ergo, &c. Probatur minor, nam productio illa, vt ſic, producit qualitatem, quæ actus eſt intelligendi; non ergo indiget alio termino; ipſa verò qualitas in primis actio productiua non eſt, neque deinde eſt principium, ſeu forma, per quam potentia cognoſcitiua producit aliam qualitatem, quia intentionales qualitates de ſe productiuæ non ſunt, vt patet in viſu. 5.

2. Aſſertio. Probatur 1.

Secundò.

Dicetur fortaſſe actum cognoſcendi abſtractiuè eſſe productiuum alterius qualitatis, non verò intuitiuum. Sed contrà primò, quia intuitiuus actus perfectior eſt abſtractiuo: ergo ſi hic non eſt productiuus, neque ille erit. Secundò, quia fruſtrà ponitur qualitas producta per actum cognoſcendi, qui etiam qualitas eſt. Si occurratur ſubſtitui pro obiecto, ita facilè refellendum erit; quoniam obiectum, & conſequenter id, quod ſupplet illius vicem, præcedit actum cognoſcendi: non ergo produci per illum valet, principium enim producendi prius eſt natura producto; ſi verò quis fingat actionem aliam priorem intellectione, per quam verbum producatur, vt conſequenter fingendum videtur, iam in primis intentum habetur, per actum ſcilicet cognoſcendi, vt ſic, nihil produci ab ipſo diſtinctum. Deinde iam verbum non producitur per intelligendi actum, quod eſt contra mentem Patrum, & Doctorum de verbo tractantium. Præterea in potentia abſtractiuè cognoſcente duæ actiones erũt realiter diſtinctæ, vna per quam producatur qualitas, quæ eſt actus cognoſcendi; altera per quam producitur idolum, ſeu verbum, quod de re ipſa formari fingitur; namque vnaquæque actio cum ſuo termino identificatur, duæ autem aſſertæ qualitates realiter ſunt diſtinctæ iuxta aduerſarios: ergo & actiones productiuæ cum eis identificatæ inter ſe realiter diſtinguentur, quod eſt ſuperfluum, cùm actio potentiæ cognoſcitiuæ ſit tantùm cognitio; vel ergo per vtramque illarum actionum potentia cognoſcit, quod eſt ſuperfluum; vel altera actio non eſt potentiæ cognoſcitiuæ, 6.

Euaſio obſtruitur dupliciter.

Vlterior euaſio refellitur.

Subterfugium excogitatũ impugnatur 1.

Secundò.

Tertiò.

Confir. 1. tiuæ, quod eſt veriſſimum. Confirmatur, quoniam intelligi nequit potentiam præparare ſibi terminum cognoſcendum, ſi talis termini, ſiue obiecti præparatio non eſt cognitio; ſicut probatum eſt, eſſe non poſſe. *Confir. 2.* Confirmatur deinde, quia cognoſcere nihil eſt aliud, quàm vitaliter operari formando quodammodo rem ipſam cognitam: illa ergo actio formans idolum, ſeu verbum eſt ipſa cognitio: ergo ſuperflua eſt altera actio, ſeu cognitio. *Confirm 3.* Tandem confirmatur, quia ſi qualitas producta deſeruiret per modum obiecti, in ea cognoſceretur obiectum ipſum; impoſſibile autem eſt cognoſci obiectum in re aliqua, ipſa non cognita, vt videri rem in imagine non viſa imagine; atqui intellectus non cognoſcit talem qualitatem: ergo neque in ea cognoſcit obiectum aliud.

7. *3. Aſſertio.* Tertia concluſio. Per omnem actionem cognoſcendi in fieri producitur verbum, vel aliquid illi proportionale, quod realiter, & formaliter eſt ipſe actus cognoſcendi in facto eſſe, ſeu vt eſt qualitas, diſtinguitur tamen modaliter ab illa actione, vt eſt productio, vnde verbum non ponitur ex indigentia obiecti, ſed ex vi, & natura cognitionis. Hæc concluſio ſequitur apertè ex præcedentibus; poſita verò eſt ad explicandum quid ſit verbum mentis, quod priùs de intellectu præſtabimus, deinde de ſenſibus. *Explicatur, & comprobatur in intellectu primo ab authoritate.* Prima igitur pars, nempe verbum produci, communis eſt Sanctorum Patrum, & Theologorum, quæ fuit via ad explicandam generationem verbi diuini per actum cognitionis æterni Patris, nam ſicut ibi verbum ſubſtantiale producitur per actum ſubſtantialem, ita in nobis producitur accidentale verbum, quia actio eſt accidentalis, quòd verò illud verbum accidentale non ſit diſtinctum ab actu intelligendi, vt eſt qualitas in facto eſſe, conſtat ex D. Auguſtino *lib. 12. de ciuit. c. 7. & 15. de Trinitate cap. 10.* dum inquit formatam cognitionem a re, quam ſcimus, verbum eſſe, & *lib. 9. cap. 17.* conceptum rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habere, & dicendo intus gignere, neque à nobis naſcendo diſcedere. Anſelmus quoque *in Monologio, cap. 33.* inquit actum ipſum intelligendi habentem ex ſe imaginem natam, verbum noſtrum eſſe. Damaſcen. lib. 1. fidei, cap. 18. *Verbum noſtrum,* inquit, *eſt naturalis animæ noſtræ motio, ſecundùm quam mouetur, intelligit, aut cogitat.* Iam D. Thomas vbicunque de verbo diſſerit, non illud aſtruit ex indigentia obiecti, ſed ex intrinſeca ratione intellectionis, indeque in omni intelligente verbum admittit, ex intrinſeca autem ratione intellectionis nihil aliud producitur in intellectu, quàm qualitas illa, quæ eſt intelligendi actus: ergo illa ipſa verbum eſt. Maior patet ex *prima parte q. 27. art. 1.* vbi inquit, *Quicunque autem intelligit, ex hoc ipſo, quod intelligit, procedit aliquid intra ipſum, quod eſt conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua proueniens,* *Caiet. perperam interpretatur D. Thomã.* quæ verba Caiet. limitat, & exponit contra mentem, & verba authoris. Item *de potentia, quæſt. 9. art. 5.* ait verbum eſſe de ratione ipſius intelligere. Idem *de veritate, q. 4. art. 2. & opuſculo 13. & ſupra Ioannem cap. 1. lectione 1. & lib. 4. contra gent. cap. 11.* ait Angelum etiam dum ſeipſum intelligit, formare verbum: ergo apertè docet verbum non dari ratione abſtractiuæ notitiæ, ſiquidem in Angelo notitia ſui intuitiua eſt, ibi autem non niſi actus intelligendi inuenitur; ille ergo verbum eſt, & productio illius, eſt verbi productio. *Probatur 2 à ſimili.* Secundò patet etiam hoc ex mente Patrum explicantium productionem diuini

A verbi viciſſim per productionem verbi creata productio autem verbi diuini ex cognitione intuitiua eſt, ac ſine vlla obiecti indigentia, cùm ſit Patri producenti præſentiſſimum, ſed ex vi intellectionis; ſimile ergo erit in nobis.

8. *Probatur 3. ratione.* Tertiò. Si verbum poneretur ex indigentia, ſeu abſentia obiecti, ferè nunquam produceretur. Et quidem in Deo quantum eſt ex ratione intellectionis ſatis id liquet, atque etiam in Angelis ſe cognoſcentibus, ſed neque quando alij alios cognoſcunt cùm ſpirituales ſint, actúque intelligibiles, ac præſentes omnibus omnes. Nam diſtantia localis nihil impedit, impertinénſque eſt ad intellectionem; poteſt ergo quilibet Ange-
B lus immediatè terminare cognitionem de ſe elicitam ab altero Angelo. Dices deſiderari adhuc intimam præſentiam, ſeu veluti penetrationem Angeli cognoſcendi cum cognoſcente potentia. Sed non rectè: nam talis potentia, vt ſupponimus, inſtructa eſt ſpeciebus; ad terminandam verò cognitionem non eſt, cur requiratur obiectum intra intellectum. Eadem ſanè ratione oſtendi poteſt vniuerſim Angelos non indigere verbo ad cognoſcenda quæcunque exiſtunt, eo quòd actus cognitionis terminari ad illa poteſt vbicunque gentium ponantur: ſolùm ergo formabunt Angeli verbum rerum non exiſtentium, quod eſt contra mentem omnium de verbo tractantium.

9. *Extenditur præcedens ratio.* Imò non ſolùm de obiectis exiſtentibus, ſed
C neque de non exiſtentibus oportebit formare verbum, ſi illud res alia ſit quàm actus ipſe cognoſcendi, nam maximè formaretur, vt in eo tanquam in imagine res cognoſceretur. Sed hoc modo iam poneretur verbum ſignum inſtrumentale præter omnium iudicium. *Quorundam effugium obſtruitur.* Alij reſpondent ſpeciem eſſe principium agendi, & ideo non poſſe ſe habere vt terminum, cùm rationes hæ oppoſitæ ſint, & ideo neceſſariam eſſe aliam qualitatem, quæ obiectiuè terminet. Sed neque hoc ſatisfacit. Primò propter nunc dicta de ſigno inſtrumentali. Secundò, quia falſum eſt rationem principij, & termini obiectiui repugnare, nam in videntibus Deum eſſentia principium eſt viſionis, & obiectum ſimul ad quod terminatur, idémque eſt in Angelo ſe cognoſcente. *Aliorum etiam euaſio improbatur multipliciter.* Alij ergo con-
D ſequenter concedunt ſpeciem ipſam intelligibilem eſſe verbum inquantum eſt terminus, in quo res cognoſcitur: ſed hi impropriè ſatis loquuntur, & contra mentem Patrum & omnium, qui verbum concedunt, verbum enim poni debet per actionem intellectus, ſpecies autem ſaltem prima non ita producitur. Item quia iam nihil valeret ſimilitudo productionis verbi noſtri ad explicandam productionem diuini verbi, cùm ibi eſſentia ſit per modum ſpeciei, & tamen producitur verbum, non verò eſſentia: ergo ſimiliter, &c. Præterea falſum eſt in ſpecie impreſſa fieri cognitionem, vt in aſpectu patet, videmus enim per ſpeciem, non in ſpecie. Denique ſpecies ipſa non cognoſcitur: ergo neque res in ſpecie, vt ſuprà dicebamus: igitur verbum neque ſpecies
E impreſſa eſt, neque diſtinctum aliquid ab actu intelligendi: eſt ergo actus ipſe. Quod etiam ex ſecunda concluſione apertè colligitur; probauimus enim per actum cognoſcendi nô produci aliquid ab ipſo diſtinctum, produci autem verbum: verbum ergo non eſt aliquid diſtinctum ab actu.

10. *Explicatur deinde eadẽ 3. aſſertio in potentiis ſenſitiuis.* Sic ergo probata concluſione in intellectu, vt explicetur in aliis potentiis, eſt aduertendum, verbum efficere, ſeu dicere primò dictum eſſe de vocibus, tamen hinc transferri ad ſpecialem loquutionem, quæ intelligendo fit, eſt enim quæ-

dam

dam loquutio in mente, qua quis ſibimet loquitur, vnde verbum *dicere* vſitatiſſimè tribuitur loquutioni ſpirituali, iuxta illud Matthæi 9. & Lucæ 1. *Scribæ, & phariſæi dicebant intra ſe*, & Sapientiæ 1. *Dixerunt impij intra ſe cogitantes*, & in Pſalmo 13. *Dixit inſipiens in corde ſuo*, &c. *dicere* ergo, & *loqui* propriè vſurpatur de actibus intellectus, ex quo colligit Auguſt. 15. *de Trinitate, cap.* 10. vocem *verbum* extenſam eſſe ad ſignificandum propriè conceptum mentis, ideo fortè, quia loquutio exterior ex interiori dimanat. At reliquæ potentiæ cognoſcentes non propriè dicunt, aut loquuntur, quia imperfectè cognoſcunt, nihilque affirmant, aut negant, ſed ſimpliciter apprehendunt, & ideo *verbi* vocabulum conceptibus earum propriè non tribuitur; eo ipſo tamen quòd potentiæ cognoſcentes ſunt, vendicant quandam productionem ſimilem productioni verbi mentalis, eliciunt quippe actus cognoſcendi, per quos aſſimilantur rebus cognitis; hoc ergo eſt, quod proportionari dicimus verbo mentis, ac commune eſt ſenſibus exterioribus cum interioribus, vt ex primis concluſionibus conſtare poteſt.

Vide authorem lib.9 de Trinit. cap. 2. à n.10.

11\. Ex quibus omnibus licet colligere, quid ſentiendum ſit de verbo mentis, quod valde controuerſum eſt apud Theologos. Primò ergo dicendum verè dari. Secundò diſtingui modaliter ab actione intellectus vt productio eſt, ab actu verò vt eſt qualitas producta nullo modo. Tertiò non eſſe id, in quo fit cognitio, aut ſupplere vicem obiecti, ſed eſſe id, quo ipſum obiectum cognoſcitur tanquam conceptu formali rei cognitæ, ſiquidem vt res poſſit intelligi, neceſſe eſt vt in intellectu vitaliter quodammodo formetur; illa ergo forma verbum eſt, atque ita colligitur ex S. Thoma *de potentia, quæſt.* 8. *art.* 1. *contra gentes, cap.* 53. 1. *part. quæſt.* 107. *art.* 1. vnde verbum conceptus obiectiuus mentis non eſt, ſed formalis; obiectiuus verò eſt id, quod cognoſcitur. Quartò huiuſmodi verbum produci per actionem intelligendi, vt productio eſt. Vnde tria hæc, dicere mentaliter, producere verbum, & efficere actum intelligendi idem valent maximè in creaturis. Quintò verbum eſſe ſimilitudinem obiecti intentionalem, expreſſámque ſpeciem illius, & hoc ipſum vendicare actum intelligendi. Ita D. Auguſt. 9. *de Trinitate à* 7. *capite vſque ad* 10. *&* 15. *lib. à* 10. *cap. vſque ad* 13. Sextò in omni intelligenti creato eo ipſo, quòd intelligit formari verbum ſiue in abſentia, ſiue in præſentia obiecti; atque hæc omnia pronuntiata ſequuntur expoſitis concluſionibus, pro quibus nullam aliam probationem afferre neceſſe erit.

Colliguntur ex dictis ſex pronuntiata totã doctrinam de verbo complectentia. Primum. Secundum. Tertium. Quartum. Quintum. Sextum.

12\. Superſunt tamen difficultates aduerſus dicta. Prima, quia videtur verbum eſſe id, in quo res cognoſcitur, atque habere vicem obiecti; artifex enim format ſibi idolum, in quo, & ex quo rei fabricandæ modum contemplatur: illud autem intelligendi actus eſſe non videtur, ſed per actum potiùs formatum; ergo, &c. Et hoc videtur ſenſiſſe D. Thom. *quæſt.* 4. *de veritate, art.* 2. *ad* 3. cùm ſcripſit conceptionem intellectus non ſolùm eſſe id quo, ſed etiam in quo rem intelligimus; idem dicit de potentia *quæſt.* 9. *art.* 5. illis verbis: *Hoc ergo eſt primò, & per ſe intellectum, quòd intellectus in ſeipſo concipit de re intellecta.* Et ſuper Ioannem *cap.* 1. inquit, verbum comparari ad intellectum, non ſolùm vt id quo, ſed vt in quo; idémq; habet duobus opuſculis de verbo.

1. Difficultas contra ſuprà dicta inſurgens.

13\. Hinc verò oritur ſecunda difficultas, videntur

A enim intelligendi actus, atque verbum diſtingui realiter, nam in primis habent ſe, vt actus, & obiectum. Secundò, quia ſi verbum eſſet ipſe actus intelligendi formaliter, Verbum diuinum eſſet intellectio ipſa Patris; conſequens eſt falſum: ergo. Sequela valet à proportionali ratione. Minor verò patet tum, quia verbum eſt diſtincta perſona à Patre, intellectio autem communis eſt tribus perſonis, vtpote ad eſſentialia ſpectans; tum quia intellectio eſt formalis perfectio intelligentis, verbum autem diuinum non eſt formalis perfectio Patris, neque actus illius, imò ei oppoſitum relatiuè; atque hoc eſt, quod Auguſt. ait Patrem non ſapere ſapientia à ſe genita. Tertiò arguitur,
B quia per actum cognoſcendi & intelligendi producitur habitus realiter ab illo diſtinctus: ergo etiam poterit produci verbum; & ita videtur ſentire D. Thom. *ſuprà*, & præcipuè 1. *p. q.* 27. *art.* 1. *q.* 34. *a.* 1. *ad ſecundum.*

Secunda difficultas.

Tertia difficultas, quia *intelligere*, & *dicere* idem eſſe non videntur, vt docuit D. Thomas *dicta q.* 34. *art.* 1. *ad* 3. quod ita oſtenditur. Nam in diuinis *intelligere* commune eſt tribus perſonis, *dicere* autem ſolius eſt Patris: ergo latè diſtinguuntur. Ratio verò eſt, quoniam intelligere ſolam dicit habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla productio importatur, ſed nuda rei apprehenſio, *dicere* autem verbi productionem importat; quare, &c. 14. *Tertia.*

C Quarta difficultas, ſi verbum eſſet actus intelligendi, cùm illud ſimilitudo obiecti ſit, actus quoque ſimilitudo erit, quod falſum apparet, cùm nulla actio ſimilitudo ſit principij, à quo fit, vt inductione conſtat. 15. *Quarta.*

Quinta difficultas eſt falſum, videri in omni intelligenti dari verbum, aliàs beati illud de Deo formarent, ſícque dari poſſet creata Dei imago. Qua ſola ratione oſtendunt Theologi, neque ſpeciem intelligibilem Dei in beatis inueniri. Et confirmatur primò, quia ſi viſio beatifica eſſet Dei ſimilitudo, poſſet quis beari intuendo illam, cùm in illa videret Deum clarè repræſentatum, quod falſum eſt, cùm nulla creatura queat obiectiuè beatificare. Et confirmatur ſecundò, quia ſi in præſentia obiecti
D formaretur verbum, etiam exteriores ſenſus formarent ſimile quippiam. Conſequens eſt contra communem Theologorum, videtúrque colligi ex S. Thoma *quodlibeto* 5. *art.* 9. *ad* 2. vbi ait ſenſum externum non formare ſibi aliquam formam rei ſenſibilis, eo quòd eius operatio perficiatur per ſolam immutationem externi ſenſibilis. *At imaginatiua*, inquit, *format ſibi idolum ſimile rei ſenſibili*, idem ferè docuit 1. *p. quæſt.* 85. *art.* 2. *ad* 3. Caiet. & Ferrar. *ſuprà*, *&* 4. *contra, cap.* 11. Capreolus *ſuprà quæſt.* 2. *ad* 4. *Durandi.* Torrenſis 1. *part. quæſt.* 27. *art.* 1. *diſput.* 3. 16. *Quinta.*

Ad primam difficultatem reſpondetur, quòd terminatio cognitionis ad obiectum non eſt materialiter intelligenda eo modo, quo intelligi-
E tur terminatio lineæ ad punctum; ſed eſt ſumenda intentionali, ſeu ſpirituali modo; cognitionem ergo terminari ad rem, nihil eſt aliud, quàm rem cognoſci, quod fieri poteſt, etiamſi non exiſtat, nedum abſit; ſic enim amor terminatur ad rem amatam, prout in ſe eſſe poteſt, quanuis actu non exiſtat; ſcientia etiam roſæ ad ipſam roſam terminari dicitur obiectiuè, quanuis ipſa roſa non exiſtat; quando etiam cognoſcitur ens rationis, non terminatur cognitio ad aliquam imaginẽ eius; actus igitur cognitionis ab 17. *Ad 1. difficult. in n. 12.*

intellectu cum ſpecie productus eſt notitia rei; & hoc eſt terminari ad illam, & non ad aliud. Ad exemplum idoli, artificis ibidem adductum, dicendum, ipſum eſſe actum, quo res concipitur, & per quod artifex operatur, tanquam per conceptum proprium, neque oportet fingere idolum aliud ab artifice formatum, vnde etiam experimur ſolùm formari dum res cognoſcitur, quod ſignum eſt ſolùm conſiſtere in formali conceptione. Latè tamen loquendo res abſens cognoſci dicitur in idolo, quatenus eſt ratio attingendi rem ipſam, & ita eſt vtcunque interpretandus D. Thomas *locis citatis*. Certè in ſua ſumma id nunquam pronuntiauit, quin potiùs 1. *p. q.* 85. *art.* 2. ad hoc inſtitutum probat ſpeciem intelligibilem non eſſe, quod intelligitur, ſed rem repræſentatam per ſpeciem primò intelligi, ac probationes illius rem conficiunt; idémque oſtendunt de ſpecie expreſſa, nam ſi in verbo res intelligeretur tanquam in ſupplente vicem obiecti, ipſum diceretur intelligi, ſicut imago dicitur adorari, quia in illa res adoratur. Occurrunt Caiet. & alij per intellectionem cognoſci verbum, vt ſimilitudo eſt, non vt qualitas; ſed hoc improbari poteſt ex dictis *cap.* 2. *numero* 27. Nam qualitas illa eſſentialiter eſt ſimilitudo, & è contra ſimilitudo illa eſt eſſentialiter qualitas; impoſſibile ergo eſt intelligi verbum, vt ſimilitudinem, & non vt qualitatem. Vnde quando per actum reflexum de verbo agimus, ipſum cognoſcimus ſecundùm vtramque rationem, quemadmodum cùm rem quamlibet concipimus in ea rationem entis, & talis entis indiuiſè attingimus, per actum verò directum ad obiectum, nullo modo cognoſcitur eius verbum: non ergo eſt id, in quo, ſed id quo obiectum cognoſcitur.

De hac re disertè author diſp. 25. *Metaph. ſect.* 2.

Euaſio Caietani occluditur.

19. Ad ſecundam difficultatem negandum, diſtingui realiter actum intelligendi, & verbum, ac proinde diſtingui tanquam actum, & obiectum. Quod verò de verbo diuino, & actu intelligendi Patris affertur, non eſt huius loci explicare. Breuiter dicẽdum in Deo dari intelligere abſolutè, ſeu eſſentiale, quod proinde commune eſt tribus perſonis; prout verò per primam Trinitatis ſubſiſtentiam terminatur, & quodammodo contrahitur, eſſe proprium Patris, ſicque dici intelligere notionale, & verbi productiuum. Hinc tamen intelligitur in hac materia argumenta à diuinis ad humana, vel è contrario parum valere. Nam in humanis, actus ipſe intelligendi producitur, ac adeò eſt verbum & terminus productionis, in Deo autem actus intelligendi non eſt productus, cùm ſit ipſa Dei eſſentia. Vnde Filius, & Spiritus ſanctus etiam intelligunt, licèt verbum non producant. Quia cùm in Deo, maximè ad intra, nihil ſuperfluum eſſe poſſit, impoſſibile fuit, intellectionem eſſentialem ab aliis ſubſiſtentiis, præterquam à prima, terminatam, verbi productiuam euadere. Quod de habitibus adducitur ad rem nõ eſt, nam habitus non eſt terminus cognitionis, ſed actionis cuiuſdam inde emanantis.

Ad 2. difficult. in n. 13.

Videatur author lib. 1. *de Trinit. cap.* 7. *à n.* 10.

Diſcrimina varia inter Verbũ creatum, & increatũ habes lib. 9. *de Trinitate cap.* 2. *n.* 14.

Ita author diſp. 44. *Meta. ſect.* 8. *cõtra Burid.*

20. Ad tertiam difficultatem dicito *intelligere*, & *dicere* quadam ratione diſtingui, & alia eſſe prorſus idem; *dicere* enim prout eſt idem, ac verbum producere, ſignificat actionem intellectus, vt productio eſt, vnde ſi *intelligere* ſumatur pro intellectione, vt eſt productio, idem formaliter erunt *dicere* & *intelligere*; ſi verò *intelligere* ſumatur prout ſignificat ipſum actum, per quem intellectus denominatur cognoſcens, ſic planè intelligere diſtinguitur à dicere, ſicut terminus à productione, & hæc eſt mens D. Thomæ illo loco, ſicque procedunt rationes eius; aliquando tamen *dicere* vſurpatur pro mentaliter concipere, & tunc etiam idem eſt, ac intelligere, attribuitúrque etiam omnibus perſonis diuinis, iuxta illud, *dixit Deus, & facta ſunt*, Pſal. 148.

Ad 3. difficult. in n. 14.

21. Et hinc intelligitur quædam Scoti opinio in hac materia, dicentis verbum non produci per intelligere, quod improbatur à Thomiſtis; ſed quidquid de mente Scoti ſit, res ipſa vera eſt, vt ex dictis liquet; aliter tamen aberrauit Scotus *in* 1. *diſt.* 2. *q. vltima, & diſt.* 27. *q.* 2. vbi aſſerere videtur *dicere*, & *intelligere* actus eſſe realiter diſtinctos, cùm tamen ſolùm diſtinguantur, tanquam productio, & terminus; ſicut enim in viſu ſola datur productio viſionis, & ipſum videre, ita in intellectu noſtro eſt *dicere*, hoc eſt, intellectionem producere, & *intelligere*.

Scoti placitum in hac materia quouſque recipiẽdum. Conſule authorem lib. 1. *de Trinit. cap.* 7. *& lib.* 9. *cap.* 3. *à n.* 6.

22. Quarta difficultate preſſus Capreolus *in* 4. *diſt.* 44. *quæſt.* 5. *ad primum*, concedit actum cognoſcendi non eſſe ſimilitudinem rei cognitæ; illum communiter ſequuntur Thomiſtæ poſteriores præter Dominicum Soto, qui oppoſitum affirmat *ibidem quæſt.* 2. *art.* 2. dicendum tamen cognitionem in fieri, ſeu cognitionis in facto eſſe productionem propriè non eſſe ſimilitudinem, ſed viam ad illam; at cognitionem in facto eſſe, per quam ſcilicet potentia formaliter cognoſcit, ſimilitudinem eſſe formalem obiecti, non quidem vniuocam, ſed intentionalem, vt *cap.* 2. *concluſione* 4. dictum eſt; quæ eſt ſententia D. Auguſtini 14. *de Trinitate, cap.* 17. vbi inquit, *Tunc erit perfecta ſimilitudo Dei in mente, quando erit Dei perfecta cognitio.* Sed clariùs Anſelmus *in Monologio, cap.* 31. inquit, nulla ratione negari poſſe cognitionem eſſe ſimilitudinem rei ex eius impreſſione formatam. Argumentum verò in contrarium nihil probat, quia non actionem, ſed terminum actionis dicimus eſſe ſimilitudinem.

Ad 4. difficul. in n. 15.

Concinit author in diſp. Metaph. ſect. 4. *n.* 2. *& lib.* 2. *de attribut. c.* 11. *n.* 8.

23. Ad quintam difficultatem negandum abſurdum eſſe, Beatos formare expreſſam Dei ſimilitudinem, imò id omnino fatendum, vt ſatis manifeſtè probatur in materia de viſione Dei. Nec minùs verum eſt poſſibilem quoque eſſe impreſſam ſpeciem, quicquid Thomiſtica ſchola reclamet, etſi de facto eam dari probabile non ſit, prout vtrumque ſuo etiam loco tractatur. Ad primam confirmationem eiuſdem quintæ difficultatis negatur ſequela, nam cognoſcere Deum tanquam in ſimilitudine eſt imperfectè videre, & ideo talis viſio non beatificaret. Nam beatitudo conſiſtit in clara Dei viſione; an verò poſſit viſio illa beatifica perfectè, & quidditatiuè cognoſci, non viſo Deo, quæſtio eſt alibi tractanda. Ad ſecundam confirmationem concedo ſenſus exteriores formare aliquid proportionale verbo, quod probatum eſt in ſuperioribus, deſtructúmque oppoſitum fundamentum; loca autem illa D. Thomæ obſcura quidem ſunt, cùm inſinuet operationem ſenſuum externorum perfici per ſolam immutationem ſenſibilis, imò *quodlibeto* 8. *art.* 7. addit ſenſus externos non cooperari ad ſui formationem, explicandus tamen eſt non loqui de formatione ſenſus per actum ſecundũ, ſed per actum primum, ſeu ſpeciem, in hoc enim eſt differentia, quòd ſenſus exterior ſolùm formetur ab obiecto quoad ſpeciem, at verò phantaſia ſæpe ſeipſam format, ex quibuſdam ſpeciebus ſenſibilibus alias eliciens, vt infrà videbimus, quæ expoſitio colligitur ex eodem, *in quodlibeto* 8. *art.* 3.

Ad 5. difficul. in n. 16.

Verbum formari à beatis quod ſit Dei ſimilitudo latè author lib. 2. *de attribut. cap.* 11.

De hac ſpecie impreſſa idem author copioſè diſp. 30. *Metaph. ſect.* 11. *& lib.* 2. *de attribut. cap.* 12. *&* 13.

Conſulatur author de Incarnat. diſp. 27. *ſect.* 3.

Explicatur D. Thomas.

Super

24. *Ad fundam. neg. partis in n.1. de diſcrimine actionis immanentis, & tranſeun.*

Superſunt ſoluenda ex Ariſto. adducta in principio. Ad primum locum Ariſtotelis ex 9. *Metaph.* variè reſpondent authores, aſſignando plures differentias inter actionem immanentem, & tranſeuntem. Prima eſt, quòd actio tranſiens producat aliquid ad extra, immanens ad intra; quæ differentia vera eſt, non tamen illic aſſignatur ab Ariſtòtele, nam æquè excludit operatum intra, atque extra, ait enim actionem propter ſe fieri, & non propter operatum.

1. Diſcrimen non eſt ad rem.

Secunda differentia, quòd actio tranſiens ad ſuum terminum ordinetur, immanens verò non ordinetur ad ſuum. Hæc verò differentia falſa eſt. Nam fieri ſemper ordinatur ad factum eſſe, teſte Philoſopho 1. *Ethic. cap.* 1. & 9. *Metaph. cap.* 9.

2. Falſum.

Tertiam differentiam aſſignat Caiet. quòd actio tranſiens ex ſe ſit productiua, immanens verò nó item; licèt aliqua hoc habeat propter abſentiam obiecti. Hæc etiam differentia falſo fundamento nititur, ac ſuprà improbato, neque eſt ad mentem Ariſtotelis, qui loquitur de contemplatione Dei, quæ apud ipſum eſt cognitio abſtractiua, cùm in noſtro intellectu non ſit aſſequutus modum alium cognitionis de Deo, nec arbitratus viſionem Dei claram eſſe nobis poſſibilem, & tamen per talem cognitionem dicat nihil produci.

3. Etiã falſum.

25. *4. Verum & ad rem accommodum.*

Quarta ergo differentia, quòd *ordinariè* per actionem tranſeuntẽ fiat quippiam manens trãſacta actione, vt per ædificationem domus, per calefactionem calor, &c. at verò licèt per actionem immanentem fiat qualitas, non manet tamen, niſi quandiu potentia actu operatur, vnde habere videtur eſſe in fieri, quod proinde ſemper retinet nomen actionis, vulgóque ab ea non diſtinguitur. Hanc ergo differentiam videtur intendere illo loco Ariſtoteles: vnde Perionius addidit particulam, *quod relinquitur*, vt expoſitor magis, quàm vt tranſlator, cùm in textu Græco non habeatur. Eandem expoſitionem tribuit Alexandro Aphrodi. 9. *Metaph. cap.* 9. videtúrque conſona Philoſopho, nam licèt potentia operetur propter terminum, attamen quando terminus non durat plus quàm actio, tunc rectè dicitur potentiam eſſe propter operationem ipſam. Dixi paulo ſuperiùs *ordinariè*, propter exceptionem quæ fieri ſolet de quibuſdam actionibus trãſeuntibus, vt citharizandi, canendi, ſaltandi, quæ nihil permanens relinquunt, ob peculiarem ſui imperfectionem, vt agendo de actione ſuo loco explicatur.

Vide in diſp. 48. Metaph. ſect. 2. à n. 20.

CAPVT VI.

Quid ſint apprehenſio, & iudicium, & quomodo in potentiis cognoſcitiuis reperiantur.

1. DIximus de actu potentiæ cognoſcitiuæ, ac de principio terminóque illius; nunc dicendum de illius diuiſióne, quæ in omnibus potentiis cognoſcitiuis locum habet. Prius igitur in hoc capite explicabimus quid apprehenſio ſit, & iudicium, deinde quomodo ſingulis potentiis conueniant.

Prima pars tituli expeditur.

Circa apprehenſionem igitur eſt aduertendum in potẽtiis cognoſcẽtibus primùm omnium reperiri receptionem ſpeciei intentionalis, quæ propriè obiecti apprehenſio non eſt, cùm non ſit cognitio; poſt receptionem ſequitur actus quo res primò concipitur vitaliter, dicitúrque apprehenſio eo quòd potentia recipiat obiectum quaſi trahendo illud. Formatur autem apprehenſio dupliciter. Primò per ſimplices conceptus non com-

A parando vnam rem alteri. Secundò faciendo comparationem inter res ſimpliciter conceptas. Prima dicitur ſimplex apprehenſio; ſecunda compoſitio, ſeu compoſita apprehenſio. Vnde D.Th. 1. *p. q.* 58. *art.* 4. dixit compoſitionem fieri quando plures conceptus formantur non ſimpliciter, ſed cum ordine quodam inter ſe. Et Ariſtoteles 3. *de Anima, text.* 22. docet intellectum plures conceptus componere, & vnum facere, ſcilicet compoſitione; hæc verò collatio vnius ad aliud aut fit ab intellectu, comparando & componendo ſimplices conceptus, aut comparando vnam compoſitionem alteri tanquam illi conſonam, vel ex illa inferibilem, ac primo modo vocatur ſecunda intellectus operatio, B ſecundo autem dicitur diſcurſus, vnde Ariſtoteles 3. *de Anima*, duas tantùm operationes intellectus diſtinxit, ſimplicem ſcilicet, & complexam complectendo ſub complexa duas compoſitiones nunc dictas; eſt ergo apprehenſio in communi mentalis rei formatio, ſeu vitalis conceptio per potentiam cognoſcitiuam, quæ ſimplex, vel compoſita eſſe poteſt, vt explicatum eſt.

2. *Pro 2. parte tituli notatio duplicis iudicij proprij & improprij. De quo author diſp. 8. Meta. ſect. 4. n. 6. & ſequẽtib.*

Circa iudicium eſt ſciendum vno modo ſumi latiſſimè prout ſignificat rei conceptionem etiam ſimplicem alio modo propriè, quando facta collatione vnius ad aliud, potentia iudicat ita eſſe, vel non eſſe. Diſtinctio eſt D. Auguſtini 11. *de ciuitate, cap.* 27. & 8. *lib. cap.* 7. Greg. Niſſeni *lib.* 4. *de homine, cap.* 4. Nemeſij *de natura hominis, cap.* 4. Galeni *lib.* 5. *de placitis, cap.* 2. & *lib.* 7. *cap.* 16. C Iudicium primo modo non eſt actus diſtinctus ab apprehenſione, dicitúrque apprehenſio in quantum eſt quædam tractio rei cognitæ ad potentiam; iudicium verò in quantum potentia cognoſcendo iudicat exercitè rem eſſe talem, qualem cognoſcit: ſic oculus videndo album, idolum illius format, ac per ipſum in actu exercito iudicat eſſe album, quod videt non actu diſtincto, ſed eodem. Itaque iudicium hoc priori modo in brutis etiam reperitur.

3. *Iudiciũ propriè dictum quid eſſe putauerint. Ferrar. & alij. Refelluntur.*

De iudicio autem ſecundo modo quid ſit, & quomodo fiat, difficilius eſt exponere, multi cenſuerunt eſſe actum reflexum, per quem potentia conceptionem ſuam directam comparat ad rem conceptam, iudicátque illi eſſe, vel non eſſe conformem. Cuius ſententiæ videtur D eſſe Ferrar. 1. *contra, cap.* 59. ſed falſa eſt ſententia, tum quia conſtat iudicium dari in ruſticis, & indoctis hominibus, qui tamen fortaſſe nunquam ita reflectuntur, neque prorſus comparare norunt conceptus ſuos ad res conceptas; tum quia ante illam reflexionem poteſt eſſe iudicium; ſiquidem eo ipſo quòd potentia complexè cognoſcit, v. g. hominem eſſe, aut non eſſe animal, ante omnem reflexionem denominatur verum attingens, aut falli: iudicium ergo illi reflexioni non aſtringitur.

4. *Notatio 1. pro vera ſententia.*

Quare dicendum proprium iudicium eſſe adhæſionem potentiæ ad rem cognitam per actum E ab ipſa elicitum, quocirca res antè apprehenſas verſatur. Ad cuius intelligentiam notandum eſt primò tale iudicium ſolùm reperiri in diuiſione, & compoſitione, quoniam non verſatur circa rem nudè, ac ſimplici modo, ſed circa rem ita eſſe, vel non eſſe, quod abſque compoſitione mentali non contingit.

Notatio 2.

Notandum ſecundò intellectum aut comparare res ſimpliciter conceptas componendo tantùm extrema, non ferendo ſententiam de propoſitione à ſe compoſita, id eſt, neque aſſentiendo illi,

illi, neque diſſentiendo: & hæc certè eſt mera apprehenſio a iudicio diſtincta; aut componere ipſa extrema ferendo ſententiam, id eſt, adhærēdo, vel non adhærendo tali compoſitioni vt veræ, vel vt falſæ: hæc igitur adhæſio iudicium eſt, quia non materialis, & quantitatiua putanda eſt, ſed vitalis, & intentionalis; ideoque medio actu vitalis potentiæ cognoſcitiuæ fieri debet. Adhuc tamen difficilè exponitur talis actus, cognitionem enim eſſe oportet, non apparet autem quid per illam cognoſci poſſit, quod non iam ſit per apprehenſionem cognitum.

Notatio 3.

Quare tertiò notandum eſt quoties intellectus comparat aliquod prædicatum ſubiecto, vel id præſtare cognoſcendo ei conuenire, vel cognoſcendo non conuenire, vel neutrum cognoſcendo; quando hoc tertio modo comparat, eſt mera apprehenſio ſine iudicio; quando verò comparat primo, vel ſecundo, iam eſt compoſitio iudicatiua.

Cōcluditur iam vera ſententia de quidditate iudicij.

Iudiciū ergo ille actus eſt, quo intellectus cognoſcit vnum conuenire alteri, quapropter iudicium non eſt actus realiter diſtinctus à compoſitione intellectus cognoſcitiua connexionis extremorum. Vnde iudicare eſt componere cognoſcendo connexionem, & quia in hac compoſitione cognoſcitiua etiam includitur apprehenſio, & formatio rei cognitæ; ideo quando iſto modo fit compoſitio, in illa includitur apprehenſio & iudicium ratione tantùm, non re diſtincta; quæ omnia ita probantur. Nam iudicium eſt actus intellectus; debet ergo per illum aliquid intelligi: at non niſi qualis connexio ſit extremorum; ergo, &c. Probatur hæc minor, quia non apparet quid aliud cognoſcatur, ipſa enim extrema iam erant cognita: ergo cognoſcere connexionem illam ipſum eſt iudicare. Præterea ſi poſtquam quis formauit propoſitionem, alium diſtinctum actum elicit, quo iudicat ita eſſe, vel non eſſe actus, ille erit ſanè pronuntiare intellectualiter propoſitionē eſſe veram, vel falſam, non eſt autem neceſſarium, vt eo modo, id eſt, in actu ſignato, intellectus iudicet talem propoſitionem eſſe veram, quia iam nouam propoſitionem conficeret, de qua iterum eſſet iudicandum, an vera eſſet, quod tamen experientia reprobat: ergo iudicium nihil eſt aliud, quàm cognoſcere hoc ita eſſe, vel non eſſe, qui actus à compoſitione, vel diuiſione mentali non eſt diſtinctus.

An iudicij quidditas ſit ſimplex necne.

5. Et ex his ſoluitur aliud dubium, cuius reſolutio exponit ampliùs dicta, nempe an huiuſmodi iudicium ſit ſimplex actus intellectus, an compoſitus, multi enim putant apprehenſionem eſſe compoſitionem, iudicium verò eſſe ſimplicem actum cadentem ſupra propoſitionem iam apprehenſam.

Vera reſolutio oſtenditur.

Ex dictis tamen colligitur oppoſitum; nam actus ſuperadditus compoſitioni iam factæ non ſatis intelligitur, niſi fortè dicas intellectum, poſt compoſitam à ſe propoſitionem, vnico actu ſimplici attingere ipſam connexionem extremorum, qui ſimplex ſit iudicium; ſed hoc minimè ſatisfacit, nam intellectus cognoſcere nequit cōnexionem extremorum, niſi cognoſcendo extrema eodem actu, ſed extrema nequit cognoſcere ſimplici actu: neque ipſam connexionem.

Confirmatur.

Et confirmatur, quia non poſſumus apprehendere ſimplici actu propoſitionem, vt de negatiuis clariùs elucet: ergo nec de illa iudicare, neque videre conformitatem, vel difformitatem prædicati ad ſubiectum niſi actu complexo.

Conuincit Ariſtot. variis in locis.

Et hæc eſt ſententia Ariſtotelis 1. *Perih. cap.* 1. dum ait veritatem in compoſitione conſiſtere, conſiſtit autem in iudicio: ergo, &c. Idem habet 3. *de Anima, textu* 21. & 26. & 1. *Poſterior. text.* 33. & 9. *Metaph. text.* 22. 2. et-*iam Rhetoric ad Theodectem, cap.* 21. Sentētiam vocat enuntiationem, ſententia autem, & iudicium idem ſunt, niſi quòd iudiciū vſurpetur in ſpeculatiuis, ſententia verò in practicis, & 3. *Ethic. ad Nicomach. cap.* 3. & *lib.* 6. *cap.* 9. ait, *Simulac conſultauimus, iudicamus, & conſultatio*, inquit, *eſt nondum facta enuntiationis, opinatio verò iam enuntiatio eſt.* Vocat autem opinationem iudicium probabile: ergo iudicium eſt ipſa enuntiatio, & compoſitio. Atque ita conſtat ex dictis quid ſit, & quotuplex apprehenſio, & iudicium.

Pro vltima parte tituli varia pronuntiata.

Circa vltimam tituli partem certum eſt intellectū formare poſſe vtrūque actum; apprehenſionem ſcilicet, & iudicium de rebus, ac ſatis ex dictis colligi poteſt. 6.

Primum.

Quoad ſenſus verò ſit primum pronuntiatum. In omnibus ſenſibus inuenitur ſimplex apprehenſio, & iudicium primo modo, quod ſcilicet in actu cognitionis intrinſecè imbibitur, vt numero ſecūdo explicatū eſt. Hoc ex hactenus dictis oſtenſum relinquitur, atque in eo ſenſu dixit Ariſtoteles 2. *Topicorū, cap.* 2. iudicare ſe habere vt genus ad ſentire, & intelligere, & 2. *Poſteriorum, cap.* 18. ſenſum vocauit facultatem iudicatiuam, & 2. *de Anima, cap.* 6. ſenſum ait iudicare.

Secundum.

Secundū pronuntiatum. Nullus ſenſus exterior apprehendit, vel iudicat componendo, vel diuidendo. Ratio eſt, quoniam tales potentiæ imperfectiſſimæ ſunt in genere cognoſcentiū; conferre autem vnū alteri, ac de illa complexione iudiciū ferre, perfectiſſimæ potentiæ eſt; ſolùm ergo ſenſus exteriores ſimpliciter cognoſcunt præuiā immutationē ſimplicē ab obiectis ſuis cauſatam. Inſtabis ex Ariſtotele *lib.* 2. *text.* 144. & 149. dicente ſenſum exteriorem diſcernere inter diuerſa ſenſibilia propria, vt viſum inter album & nigrū, id autem fieri non videtur abſque complexione diuidente album à nigro, & Iob 12. dicitur, *Auris enim verba diiudicat, & fauces comedentis ſaporem*, & cap. 34. *Auris enim verba probat, & guttur eſcas diiudicat guſtu.* Reſpondetur tamen ſenſus iudicare eo modo, quem in primo pronuntiato attulimus, atque ita explicatur. Nam viſus, v.g. ſimplicem actum elicit quo cognoſcit nigrum, & ſimplicem alium quo cognoſcit album, non tamen elicit tertium comparantem vnum alteri, iudicantémque hoc non eſſe illud, ſed cognoſcendo album, & nigrum ſimplicibus actibus exercitè iudicat diuerſos eſſe colores, atque hoc etiam modo iudicat ſenſus communis de differentiis diuerſorum ſenſibilium, vt infrà dicetur.

Tertium pronuntiatum.

Tertium pronuntiatū. In brutis nullus ſenſus interior iudicat componendo, & diuidendo, ſed tantùm ſimpliciter apprehendendo. 7. Hoc etiam pronuntiatum certum eſt, & commune. Ratio eſt, quia ſenſus brutorum ſunt imperfecti, & materiales plurimum, neque poſſunt conferre vnum alteri, aliàs poſſent diſcurrere, & ratiocinari aliquo modo.

Conſulatur author ſup. lib. 1 cap 5. n. 2. & in Metaph. d. 1. ſect. 6. à n. 18. & diſp. 23. ſect. 10. à n. 12.

Quòd ſi in brutis mira quædam opera & aſtutiam, ac ſolertiam obſeruemus, de quibus latè Plinius *lib.* 9. *cap.* 4. & 41. & *lib.* 8. *cap.* 12. & 50. Ariſtotel. *lib.* 8. *de hiſtoria animalium*, id planè ſola illa ſimplici cognitione ducta operantur. Dices, ſimplex illa cognitio æquipollet noſtræ compoſitæ, cùm per illam æquè benè dirigantur bruta ad ſua opera, atque homines ad ſua; erit ergo perfectior inſtar angelicæ cognitionis. Reſpondetur ſimplicem cognitionem perfectiorem eſſe complexa, ſi cætera paria ſint, quod in præſenti non cernitur, homo enim cognoſcit diſtinctè, & clarè obiectum hoc eſſe bonum, aut malum, & ipſam bonitatis, aut diſconuenientiæ

ratio

rationem componendo, Angelus verò idem aſſequitur diſtinctiſſimè ſimpliciſſimo intuitu, & ideo perfectior eſt eius cognitio; at verò brutum ſimplici quidem actu, confusè tamen cognoſcit bonum aut diſconueniens cognoſcendo tantùm materialem eius rationem: talis ergo cognitio multo eſt imperfectior, quàm cognitio per compoſitionem. Et declaratur ex D.Thoma 1.2.*q.*13. *art.*2.*ad* 3. Nam bruta ſemper, & vbique ſeruant eundem modum operandi, niſi ab extrinſeca aliqua cauſa, vel impedimento diuertantur, quod ſignum eſt limitata quadam cognitione agi, miniméque variabili per alias, atque alias extremorum compoſitiones, & diuiſiones. Videri etiam poteſt Albert.3. *de Anima, tractatu* 1. *cap.*3. Philopon.*ib.fol.*72.*col.*2.& Ariſtoteles *text.*157.

8. *Quartum pronuntiatum.* Quartum pronuntiatum. Nullus etiam ſenſus interior hominis poteſt apprehendere, vel iudicare, ſiue componendo, ſiue diuidendo, vnde tale iudicium excedit limites potentiæ ſenſitiuæ in vniuerſum. In hoc pronuntiato non omnes conſentiunt. *Repugnant huic pronũtiato D.Th. & alij.* Nam S.Th.2.*de Anima, lectione* 13.*&* 1.*p.* *q.*78.*art.*4. videtur tribuere humanæ cogitatiuæ compoſitionem, & diuiſionem, atque adeò diſcurſum aliquem circa res particulares. Ita Caiet. & Soto 2. *Poſter.cap.vlt.* & ferè reliqui authores *in proœmio Metaphyſicæ*, Nyphus *diſp.*7. Antonius Andr. *q.* 5. Iauellus *q.*6. & alij. *Probatur tamen ex Ariſt.* Fundamenta huius ſententiæ *in n.* 10. ponemus; ſed pronuntiatum ſumitur ex Ariſtotele 3. *de Anima, cap.*6. vbi in intellectu tantùm diſtinguit ſimplicem apprehenſionem, & compoſitionem: ergo cenſet hanc diuiſionem non habere locum in ſenſu, neque vnquam in eo illam aſſignat, & 1.*Periherm. cap.* 2. ait veritatem eſſe in compoſitione, & 6. *Metaph. text.vlt.* addit huiuſmodi veritatem eſſe tantùm in intellectu; ergo apertè ſentit compoſitionem dari in intellectu tantummodo.

9. *Et ratione.* Et ratione etiam probatur. Nam conferre vnũ ad alterum eſt formalis compoſitio, & propria operatio potentiæ ſpiritualis: ergo, &c. *Euaſio impugnatur dilemmate.* Dices participari poſſe à potentia materiali, vt coniuncta ſpirituali. Ego verò quo pacto id explicetur inquiro. *1. Dilemmatis membrũ.* Aut enim per illam coniunctionem quaſi extrinſecam eleuatur materialis potẽtia ad componendum, & diſcurrendum, & hoc falſum eſt, quoniam potentia nequit efficere actum quatenus vitalem propter coniunctionem ad aliam, ſi *2. Membrũ.* talem ex ſe non poſſet efficere, vt inductione patet; aut intrinſecè perficitur, vt iam potens ſit ad nobiliorem actum, quàm omnes ſenſus brutorum, quia nimirum oritur ex anima ſenſitiua coniuncta gradui rationali, & ſic reſponſio quidem probabilis eſt, tamen non ſatisfacit, quia illa potentia quantumuis perfecta ſemper manet intra latitudinem potentiæ materialis: ergo non poteſt eleuari ad actum, qui requirit potentiam ſpiritualem; cuiuſmodi ſunt cõpoſitio, & diſcurſus, quod probatur primò, quia ſi illi actus ſemel concedantur potentiæ materiali, iam poſſent concedi potentiæ brutorum, cùm ex parte materialitatis non repugnet, & aliàs bruta etiam in gradu ſenſitiuo perfectiſſima inueniantur. *Impugnatur primò.* Adde, quòd maiora ſigna obſeruentur in brutis huius compoſitionis, quàm in cogitatiua noſtra, quia in nobis poteſt facilè tribui intellectui, in brutis verò nullo modo. *Secundò.* Secundò arguitur. Nam ad faciendam compoſitionem, præter conceptus rerum, quæ per ſpecies repræſentantur, oportet concipere proprio conceptu coniunctionem prædicati cũ ſubiecto, quæ per verbum *eſt* importatur; hoc autem non videtur dandum potentiæ materiali, cùm illa collatio arguat magnam perfectionem. Tertiò *Tertiò.* ſi ſenſus poſſet diuidere, & componere, eadem ratione poſſet diſcurrere, quod alij conſequenter concedunt, & ita probatur. Nam qua ratione poſſet prædicatum ſubiecto, eadem poſſet vnam propoſitionem alteri conferre, atque adeò percipere vim conſequentiæ formalis, quod ſanè eſſet cognoſcere, quòd omnis conſequẽtia ſimilis formæ ſit bona, valeátque ex intrinſeca compoſitione terminorum, id verò impoſſibile eſt potẽtiæ materiali, cùm potiſſima operatio illa ſit potentiæ ſpiritualis, & ita cognoſcere nihil ſit minus, quàm cognoſcere rem vniuerſalem, imò vlteriùs ſi ſenſus poſſet componere, poſſet prædicatum cõferre ſubiecto, & conſiderare ordinem inter illa, confingereque ibi relationes, quæ munia ſunt propria intellectus: ergo, &c. *Quartò.* Quartò ſi ſenſus poſſet prædicatum cum ſubiecto conferre, poſſet & media cum fine, cùm non ſit maior ratio. Quod ſi concedas; vlteriùs ſequitur ſenſum poſſe cognoſcere rationem boni, ac mali; ac diſcurſum aliquem, & indifferentiam habere circa illa, conſequentérque appetitum ſenſitiuum ex ſe habere aliquam libertatem, ac poſſe peccatum, ſaltem veniale committere, ſecluſa voluntate, quod nonnulli, atque etiam Caietan. perperàm concedunt. Tandem ex illo principio ſimilia alia abſurda deducuntur, cùm tamen illud nulla ratione efficaci conſtet; non eſt ergo, cur aſſeratur.

10. *Proponitur, & ſoluitur primũ argumentum aduerſariorum. Vide diſp. 54. Metaph. ſect.2. n.18.* Sed arguunt primò contrariè opinantes. Noſtri ſenſus coniuncti ſunt intellectui; rationabile ergo eſt, vt maiorem aliquam virtutem habeant, quàm ſenſus brutorum. Habent quidem maiorem perfectionem intra latitudinem potentiæ materialis, non tamen ſuperant in compoſitione, aut diſcurſu, cùm illa ſint propria potentiæ ſpiritualis. *Secundum argumentũ.* Secundò arguunt. Reminiſcentia eſt in parte ſenſitiua, ea autem non fit niſi diſcurrendo ab vna re ad aliam, donec perueniatur ad eam, quam inueſtigamus. De reminiſcentia infrà dicemus plura; pro nunc ponendum, fieri quidem in parte ſenſitiua cum iuuamine intellectus, in illa tamen nõ miſceri propriam compoſitionem, aut diſcurſum partis ſenſitiuæ. *Tertium de cuius doctrina bene author diſp. 1. meta.ſect. vlt. à n.22.* Tertiò arguunt, quia notitia primorum principiorum cauſatur multorum ſingularium experimento, teſte Ariſtotele *in principio Metaphyſicæ, & in fine Poſteriorum*; experimentum autem ad potentiam ſenſitiuam pertinet, & tamen eſt vera compoſitio, cùm dicat Ariſtoteles experimentum eſſe *noſſe hanc herbam, curaſſe Socratem, & Calliam.* Reſpondetur experimentum propriè loquendo immediatè fieri in ſenſibus exterioribus, cùm ipſi à rebus obiectis immediatè immutentur, & intuitiuè eas cognoſcant, quod eſt experiri, ſicut tactus experitur ignem calefacere, non aliter, quàm impreſſionem ab igne factam præſentialiter percipiendo; at verò cognoſcere huiuſmodi experimentalem effectum componendo, & diuidendo proprium eſt intellectiuæ potentiæ, taliſque cognitio dicitur propriè experimentalis, hoc eſt, alicuius effectus exteriùs ſenſibilis ſæpius repetita cognitio, vnde Ariſtoteles dixit ex multis memoriis cauſari experimentum, & ex multis experimentis artem, atque inductionem vniuerſalem; tale igitur experimentum actus eſt intellectus, vt ex multis patet. Primò, quia illud experimentum generat ſcientiam, & artem in intellectu; intellectus autem non aſſentitur propoſitioni vniuerſali propter cognitionem ſingularium apud ſenſum: ergo propter propriam cognitionem. Secundò in experimentali propoſitione ſemper prædicatum eſt

eſt vniuerſale, vt hic, & ille ignis calefacit; ergo omnis ignis calefacit; non poteſt ergo eſſe operatio ſenſus, cùm conſtet apud omnes ſenſum non cognoſcere vniuerſale. Atque hoc argumentum concludit, ex nulla experientia colligi, ſenſum formare propoſitionem, ſiquidem talis propoſitio conſtare deberet ex ſubiecto, & prædicato ſingularibus; at ferè nunquam huiuſmodi propoſitiones componimus, aut diſcurſum formamus ex puris ſingularibus, ita vt nullus admiſceatur terminus communis.

Quartum.

Quartò arguunt. Nam Ariſtoteles ſæpè cogitatiuam phantaſiam vocat rationem particularem, vt 6. *Ethicor. cap.*11. & 3. *de Anima, cap.*5. vocat eam intellectum paſſiuum: ergo aliquam cognoſcit in ea vim participatam ab intellectu. Reſpondetur ſic illam potentiam nominari, tum propter dependentiam intellectus ab illa, tum etiam, quia immediatè mouet intellectum, tum denique, quia ſæpè dirigitur ab intellectu, cui obedit.

CAPVT VII.

Vtrùm eadem potentia cognoſcitiua poſſit ſimul plures actus elicere.

1. DE actibus potentiæ cognoſcitiuæ ſufficienter diſputatum eſt. Solùm ſupererat diſputanda quæſtio, an in huiuſmodi actibus poſſit veritas, & falſitas reperiri; ſed quæſtionem hanc tangemus breuiter, & commodiùs *in cap.*10. remittendo tamen tractationem de veritate in Metaphyſicam, & ideo de actibus nihil ſupereſt dicendum, ſed de potentia ipſa, de qua diſputari ſolet, an ſit potentia actiua, vel paſſiua, ſed hæc quæſtio ſoluta manet ex dictis *cap.*2.3.& 4.

Potentia cognoſcens inter paſſiuas, & actiuas cenſetur.

Nam ex 2. habetur cognoſcentem potentiam eſſe receptiuam ſpecierum, atque ex hac parte eſſe paſſiuam; ex tertio verò, & quarto habetur efficere actum, cùm ſit præcipua vis per quam anima operatur, & illi maximè coniuncta, commune autem eſt rebus omnibus operari per potentias ſuas intrinſecas. Habetur præterea ex dictis capitibus eaſdem potentias recipere actus, quos efficiunt, atque adeò eſſe modo aliquo potentias receptiuas, & paſſiuas, paſſione latè dicta, quatenus videlicet omnis receptio paſſio dici ſolet, vt notauit Ariſtoteles *lib.*2. *de Anima, cap.*5. & Gregor. Niſſen. *lib.*4. *de viribus animæ, cap.*8. & Damaſc. 1. *fidei orthodoxæ, cap.*22. D.Thom. 1.2. *q.*22. *art.*1. Galen. *libello de differentiis ſymptomatum, cap.*1. & *lib.*2. *methodi, cap.*1. Nemeſius *de natura hominis, cap.*1. & 15.

Cur communius paſſiua vocetur, quàm actiua.

Inualuit autẽ denominatio hæc potẽtiæ paſſiuę in cognoſcẽtibus facultatibus propter duo, vnum eſt, quia ex natura ſua carent ſpeciebus, quas recipere prius debent, quàm agant, vnde prius ſunt ad recipiendum, poſterius ad agendum; in quo latè diſtinguuntur à potentiis Angelorum, quæ ex natura ſua habent complementum omnium ſpecierum; vt notauit D.Th. 1. *p.q.*54. *art.*4. Alterum eſt, quia dictæ potentiæ duplicem habent rationem recipiendi, ab extrinſeco quidem ſpeciem, à ſe verò actum, agendi autem vnam, & illam minimè completam, ſed complendam per ſpecies.

Præſentis capitis pars negatiua ſuadetur. Primò. Secundò.

2. Hoc ergo ſuppoſito de actiuitate iſtarum potentiarum ſolùm ſupereſt diſputare de virtute earum, an ſit adeò limitata, & vnum tantùm actum poſſit elicere, videturque pars affirmans vera, primò ex Ariſtotele 2. *Topicorum, cap.*4. dicente, *Contingit plura ſcire, cogitare verò non niſi vnum.* Secundò, quia virtus potentiæ eſt vna tantùm, & finita; dum ergo operatur, ſatis eſt ſi exeat in vnum actum.

Tertiò.

Tertiò, quia vna potentia vnica tantùm ſpecie intentionali actualiter informari valet, ſic viſus plures homines per vnicam ſpeciem videt, aliàs plures ſimul ſpecies ſolo numero differentes haberet: ergo vnum tantùm actum poteſt efficere.

*De hac q. latè lib.*2. *de Angelis cap.* 37.

Quæſtionem hanc tractat D.Thom. 1. *p.q.*85. *art.*4. de intellectu noſtro ſpeciatim, de intellectu autem angelico *q.*58. *art.*2. commodiùs tamen diſputatur in communi, cùm difficultas communis ſit omnibus potentiis cognoſcentibus.

D.Thomæ reſolutio.

Ille igitur reſoluit, plura quidem per modum plurium non poſſe ſimul cognoſci, poſſe tamen per modum vnius; cognoſcere per modum plurium (vt explicat) eſt cognoſcere per plures ſpecies, atque adeò cognoſcere per modum vnius eſt cognoſcere per eandem ſpeciem; ex quo concluditur, potentiam vna ſolùm ſpecie vti poſſe ad cognoſcendúm, ſimúlque valere cognoſcere quidquid per illam repræſentatur. 3.

Notatio prima pro vera explicatione.

Doctrina hæc expoſitione indiget, vnde notandum primò virtutem animæ, & omnium potentiarum eius finitam eſſe, ac limitatam, proindéque ſi pluribus applicetur, neceſſariò fore in ſingulis minorem. Secundò notandum cognitionem poſſe eſſe perfectam duplici ratione, aut ſcilicet ex parte potentiæ, quia virtuti potentiæ adæquatur, explicante nimirum potentia in eo actu totam ſuam virtutem, aut ex parte obiecti, quando videlicet cognoſcitur obiectum, quantum ipſum cognoſcibile eſt. Vnde è contrario imperfecta cognitio, cùm priuationem dicat, duplici oppoſita ratione talis eſſe poterit, ſcilicet, vel quia non adæquatur virtuti potentiæ, vel quia non adæquatur obiecto.

1. Aſſertio.

Iam dico primò. Impoſſibile eſt vnam potentiam habere ſimul duos actus perfectos ex parte potentiæ. Hæc concluſio eſt euidens ex dictis, & intenta ab Ariſtotele, & D. Thoma ſuprà citatis. 4.

2. Aſſertio.

Dico ſecundò. Non repugnat vnam potentiam cognoſcentem elicere ſimul duos actus, ſiue obiecta cognoſcantur per modum vnius, ſiue plurium.

Probatur ab experientia ſenſuum.

Probatur experientia. Nam ſimul videmus lucem, albedinem, & nigredinem, ſimul etiam audimus differentes ſonos, differentiámque inter hæc omnia obiecta, quod ſignum eſt cognoſci actibus diuerſis, intellectus etiam ſæpe conſiderat duas res, & conuenientiam, vel differentiam inter illas; poteſt ergo vna potentia plura cognoſcere. Quòd autem poſſit per modum plurium, probatur. Nam duos homines non intuemur per modum vnius quando nullo modo conferimus vnum ad alium, vt ſæpè contingit, eodémque modo poteſt intellectus eoſdem conſiderare.

Et ratione.

Ratio verò eſt, quia attentio intellectus habet latitudinem, ac adeò poteſt totaliter, vel ex parte applicari: ergo poteſt vnum aliquid cognoſcere veluti dimidiata attentione, aliúdque alia attentionis parte à priori diſcreta, cùm obiecta ipſa omnino etiam ſunt diſparata, vt ponimus.

Confirmatur.

Et confirmatur, quia intellectus poteſt plura ſimul cognoſcere conſtituendo differentiam inter illa, vel aliquo modo comparando: ergo etiam poteſt eadem abſolutè cognoſcere, ac ſine comparatione. Probatur conſequentia, quia comparatio illa nihil videtur referre, imò videtur addere difficultatem operationi, nam qui comparat, & extrema cognoſcit, & comparationem facit.

Qui ex Thomiſtis cõſentiant, quiue diſſentiant.

Quare hanc concluſionem amplectuntur etiam aliqui Thomiſtæ, vt Caietanus 1. *p. ſuprà*, & Soto 1. *Poſteriorum*, quanuis alij oppoſitum ſentiant, vt

Her

Herueus *quodlib.7. q. 16. & in 2. diſt.*11. *q.2.* Capreol. *in 2. diſt.3. q.2. concluſione 9.* Ferrar.1.*contra, cap.55.* idem Albertus *in 1. diſtinct.1. art.3.* Eorum tamen rationes non vrgent, qualis illa, quòd vnus numero motus ad vnicum tendit terminum, & ab vnico principio vnica actio procedit, dicimus enim, quòd imò ab vno principio poſſunt eſſe plures actiones ad diuerſos terminos, vel obiecta tendentes, ac maximè ſi principium ſit diuerſis affectum formis, vt hîc contingit.

5. *3.Aſſertio.* Vnde ſit tertia concluſio. Eadem potentia cognoſcitiua poteſt ſimul operari per diuerſas ſpecies intentionales; patet ex dictis. Nam album, & nigrum per eandem ſpeciem repræſentari nequeunt, vt *cap.2.* oſtenſum eſt, cùm tamen ſimul à nobis concipi experiamur; intellectus etiam differentiam inter hominem & equum ſimul per diuerſas ſpecies illorum conſiderat, quod quia citati Thomiſtæ negare non poſſunt, præceptorem exponunt, non poſſe intellectum plura ſimul per diuerſas ſpecies intelligere, eo quòd diuerſæ ſpecies dicantur illæ, quæ inter ſe nullum ordinem habent, cæterùm ſi cum ordine accipiantur, tanquam vnam cenſeri; cui ſanè expoſitioni repugnare videtur S.Thom.1. *part. quæſt.*12. *art.*10. dicens, ſi partes eiuſdem totius propriis, & diuerſis ſpeciebus cognoſcantur, non poſſe omnes ſimul intelligi, cùm tamen in eo euentu cognoſcantur cum ordine, quem inter ſe habent. Adde quòd potentia cognoſcitiua non ſolùm poſſit cognoſcere plura cum ordine, ſed etiam ſine ordine, ac per modum plurium; poterit ergo vti ſimul diuerſis ſpeciebus, vt diuerſæ ſunt, non ordinando illas.

Non rectè quidam explicant D. Thomam.

6. *4.Aſſertio.* Dico quartò. Contingere poteſt, vt potentia ſimul plura cognoſcat perfectè ex parte obiectorum, id eſt, cognoſcendo illa quantùm cognoſcibilia ſunt à tali potentia. Hæc concluſio potiſſimè verificatur in Angelis, in quibus cognoſcitiua virtus nobiliſſima eſt, & ideo quamuis in plura obiecta (vt ita dicam) diuidatur, ſufficere poteſt vnicuique ad illud perfectè intelligendum, itaque poteſt Angelus naturaliter ſeipſum, & Deum per ſua naturalia, & præterea rem aliquam naturalem ſimul perfectè cognoſcere; de qua re ſuo loco. Id quod etiam D.Thomas concedit, vnde Thomiſtæ illi etiam explicant, quòd non poſſit intellectus per plures ſpecies eiuſdem ordinis ita operari, poſſit tamen per ſpecies diuerſorum ordinum; ſed expoſitio accommodata non eſt, nam quòd ſint ſpecies eiuſdem, vel alterius ordinis, impertinens eſt, imò per ſpecies eiuſdem ordinis res erit facilior, cùm magis conueniant in vnum. De intellectu tamen humano propter limitatiorem virtutem raro, aut nunquam verificabitur concluſio, quia non adeò perfectè comprehendit rem, quin poſſit perfectiùs. Vnde quãdo ad plura attendit, aliquid diminuit de perfecta cognitione vniuſcuiuſque, ſicque non adeò perfectè cognoſcit vnumquodque. Idémque eſt de ſenſibus, ac maiori ratione, vt etiam experientia confirmat. Atque ita interpretandus eſt D.Thomas, vel ſaltem iuxta primam concluſionem.

7. *Ad 1.& 2. argum. in num.2. Ad 3.* Vnde iam patet ſolutio primi argumenti ſuprà facta; quòd verò in ſecundo ſumitur, erit quidem verum, ſi intelligatur de actu adæquato potentiæ, non verò de inadæquatis. Ad tertium reſpondetur vnam potentiam ſimul habere poſſe duas ſpecies, per illas verò ſimul operari perfectè non poſſe, imperfectè poſſe.

A Poſtulat tamen argumentum illud, quo pacto duæ ſpecies intentionales ſolo numero differentes poſſint eſſe in eodem ſubiecto. Reſpondet verò Caiet. 1.*p. quæſt.76.art.2.* differentes numero in eſſe reali non poſſe eſſe ſimul; differentes autem numero in repræſentando, ſi differant ſpecie in eſſe reali, poſſe eſſe ſimul, quod tamen refutat Ferrar. 2.*contra, cap.*77. propterea quòd ſpecies intentionales, quæ in repræſentando tantùm differunt numero, non habent vnde diſtinguantur ſpecies in eſſendo, quia neque ex parte ſubiecti, vt de ſe patet, neque ex parte obiecti, quod tantùm eſt numero diuerſum. Et confirmatur, tum quia ſicut actio ſpecificatur à termino, B ita ſpecies à re repræſentata: ſed actiones tendentes ad terminos numero diuerſos tantùm differunt numero; ergo ſimiliter. Tum quia, vt ſuprà diximus, eſſe repræſentatiuum eſt ipſum eſſe ſpecierum; quare ſi in repræſentando ſolùm habent differentiam numericam, ſolam etiam habebunt in eſſendo. Ferrar. ergo reſpondet ſpecies repræſentantes res numero diuerſas diuerſæ ſpeciei eſſe, quia rerum ipſarum conditiones diuerſas admodum repræſentant; ſed hoc etiam improbabile eſt, nam in ſpeciebus duarum, verbi gratia, albedinum in oculo exiſtentibus tales conditiones non repræſentantur directè, ſed modificant repræſentationem, præterquam quòd conditiones eæ poſſunt ſæpe non differre ſpecie, ſed numero C tantùm, veluti dictæ albedines in quantitatibus eiuſdem figuræ; & æquè intenſæ inueniantur. Item actuales viſiones duorum hominum ſpecie non differunt: ergo neque eorum ſpecies. Reſpondeo igitur ad dubium nullum eſſe inconueniens duas ſpecies intentionales ſolo numero differentes eſſe in eodem ſubiecto ſecundùm eandem partem. Quæ eſt ſententia communis D.Thomæ 1.*p.quæſt.76.art.2.de veritate, quæſt.8.art.*14. Sonz.7. *Metaph. quæſt.9.ad 2.* Veneti & aliorum 2. *de Anima, cap. vlt.* Et ratio eſt, quia ſpecies hæ non indiuiduantur à ſubiectis, ſicut nec actus expreſſi, ſed à differentiis intrinſecis in ordine ad obiecta, ad quæ tranſcendentaliter referuntur. Vnde fieri poteſt vt in eodem ſubiecto plures reperiantur, quẽadmodum & tres paternitates in eodem homine D ad tres filios. Quamuis enim & ſpecies duarum albedinum, & relationes paternitatum ſolo numero differant, tamen intra latitudinem numericam non æquè aſſimilant ſubiectum, cùm ad diuerſa obiecta, & diuerſa munera præſtanda ordinentur.

8. *Dubiũ circa idem 3. argumentum de quo etiam auther diſp. 5. Metaph. ſect.8. à n. 15.*

Caietani reſponſio à Ferrar. reiicitur.

Confirmatur.

CAPVT VIII.

Vtrùm ſint quædam ſenſibilia per ſe, alia per accidens, quædam propria, alia communia, & in quo conſiſtat eorum ratio.

E POtentiæ ſenſitiuæ ad eundem gradum viuentium pertinent, diſtinctum à gradu rerum habentium intellectum, & ideo maiorem inter ſe dependentiam, & conuenientiam habent, quàm cum potentiis intellectiuis, & ob hanc rationem antequam ad ſingulas potentias deueniamus, dicendum eſt de ſenſibus in communi, ſic enim, & facilior, & breuior erit doctrina, qua de re varia habentur pronuntiata apud Philoſophum 2. *de Anima, cap.5.& 6.*

In hac verò præſenti materia, ſicut in præcedentibus ab obiecto ſenſus initium ſumimus, illud autem eſt ſenſibile in communi, cuius rationem inueſtigamus. Notandum igitur ſenſibilium 1.

diuiſionem in titulo poſitam potiſſimè tradi ab Ariſtotele reſpectu ſenſuum externorum, vnde & in illis explicabitur, poſt modúmque facilè applicabitur ad ſenſus internos; ſenſibile proprium illud dicitur, quod ab vnico tantùm ſenſu poteſt cognoſci, in illóque propriam ſpeciem imprimit.

Quid ſit ſẽſibile proprium.

Vnde ſenſibile proprium, per ſe, ac primò eſt ſenſibile, quia cùm de ratione cognoſcitiuæ potentiæ ſit, vt coniungatur ſuó obiecto, planè quod per propriam actionem poteſt imprimere ſui ſpeciem, erit primum obiectum, ſiue ſenſibile illius potentiæ. Eſt tamen notandum excluſiuam illam, *ſenſibile proprium tantùm cognoſcitur ab vno ſenſu*, excludere alios ſenſus eiuſdem ordinis, & rationis, ſic ſenſibile proprium viſus eſt, quod à nullo alio exterioti ſenſu cognoſci poteſt; nihil ergo prohibet, quòd ab aliquo interno ſenſu cognoſci poſſit. Item excludere, quòd ſentiatur per ſe ab alio ſenſu, non verò quòd per accidens ſentiatur.

Quid ſenſibile per accidens.

2. Iam ſenſibile per accidens dicitur, quod nullo modo ſenſum immutat, ſed tantùm cognoſcitur per immutationem alterius obiecti, cui coniungitur. Hoc modo ſubſtantia corporea eſt per accidens ſenſibilis, quia ipſa ſui ſpeciem in ſenſu non imprimit, coniungitur tamen ſenſibilibus, quæ illam imprimunt.

Notatio prima pro huius ſenſibilis explicatione.

Sciendum tamen primò, vt res per accidens ſenſibilis dicatur, non eſt ſatis quòd adiungatur ſenſibili per ſe, ſed requiritur præterea, vt ex vi ſenſationis rei per ſe ſenſibilis percipiatur ipſa conſequenter, vt notauit D. Thomas 2. *de Anima, lectione* 13. *& in* 4. *diſtinct.*49. *quæſt.*2. *art.*2. Vnde quia albedo, verbi gratia, immutat ſenſum non ſeparata, ſed in ſubiecto, ideo ſubiectum per accidens ſentitur, ex vi tamen ſuſtentationis, quam præſtat albedini, adeò vt non albedo præciſè, ſed album videri propriè dicatur.

Notatio ſecunda.

Sciendum ſecundò non oportere, vt ſenſibile per accidens diſtinctè cognoſcatur ab eo ſenſu, à quo per accidens ſentiri dicitur, ſed eſt ſatis, vt ex vi cognitionis ſenſus vnius ſtatim quippiam aliud cognoſcatur ab eodem ſentiente; ſic dulcedo lactis dicitur per accidens ſenſibilis viſu, non quia ab ipſo clarè percipiatur, ſed quia ea viſa ſtatim cognoſcit homo illi eſſe coniunctam dulcedinem; oportet tamen, vt hoc fiat ex vi ſenſationis, non verò ex diſcurſu, & indagine ſentientis. Vnde licèt Deus ex ſenſibilibus effectibus cognoſci poſſit, non tamen dicetur ad id per accidens ſenſibilis.

Notatio tertia.

Vltimò ſciendum eſt, ac colligitur ex dictis inter ſenſibilia per accidens quædam eſſe, quæ reſpectu nullius ſenſus ſunt per ſe ſenſibilia, veluti ſubſtantiam; alia verò maximè, quæ reſpectu vnius, vt patet de dulcedine lactis, & de odore pomi.

Senſibile cõmune, quódnã dicatur.

3. Senſibile commune eſt tanquam medium inter propria, & per accidens, quod ferè omnes authores in ſenſibilibus per ſe numerant; in ratione verò eius rei aſſignanda, & in explicando quomodo commune dicatur, non conueniunt.

1. Sententia commentatoris, Apollin. & aliorum.

Commentator 2. *de Anima, textu* 65. putat ſenſibile per ſe dici reſpectu interioris ſenſus, qui communis appellari ſolet, in quem proprias ſpecies imprimit, cùm tamen in externos nullam imprimat, atque hinc vocari ſenſibile commune. Commentatorem ſequitur Apollin. *quæſt.*18. & perſpectiui quidam, vt Alace *in* 2. *ſuæ perſpectiuæ.* Vitelius *lib.*4. *Optices*, Ciruelus *lib.*1. *cap.*6. *concl.*3.

Reÿcitur tripliciter.

Hæc verò ſententia falſa eſt. Nam ſenſus internus ſpecies percipit ſolùm mediis exterioribus. Præterea euidens eſt ſenſibilia communia ab Ariſtotele enumerata cognoſci exteriori ſenſu, vt magnitudinem, motum, &c. Denique in hac ſententia iam ſenſibilia communia eſſent propria ſenſus interioris, reſpectu verò exteriorum eſſent ſenſibilia per accidens, quæ eſt Ariſtotelis ratio *textu* 133. iuxta expoſitionem Philoponi, & Simplicij; probat enim Ariſtoteles ſenſibilium communium non dari proprium ſenſum, quia aliàs iam ſenſibilia communia ab aliis ſenſibus per accidens ſentirentur, & ita Philoponus literam illius loci texuit, quanuis D. Thomas aliter exponat.

2. Sententia Ianduni, & Ægidÿ etiã refellitur.

Alij verò dicunt ſenſibilia communia imprimere ſuas ſpecies in ſenſibus externis, non in quantum ſunt tales ſenſus, ſed in quantum ſenſus abſolutè; ideoque dici ſenſibilia communia. 4.

Ita Iandunus 2. *de Anima*, *quæſt.*18. & inſinuat Ægidius *text.*65. *dub.*2. ſed facilè refelluntur; tum quia ſenſibile commune percipitur à viſu, vt viſus eſt, & non tantùm vt ſenſus eſt, tum quia ſenſibile, commune non dicitur propter abſtractionem, & prædicationem, ſed propter communitatem realem, qua vna res ſecundùm propriam rationem cognoſci poteſt à multis ſenſibus, ſenſus autem in communi comparatur ad ſenſibile in communi abſtractiùs, ſeu in vniuerſali ad ſenſibile commune, de quo hîc eſt ſermo.

3. Sententia Albert. Scoti, & aliorũ.

Alij tandem dicunt ſenſibilia communia immutare quidem ſenſus per proprias ſpecies, dici verò communia, quia eorum immutatio extenditur ad plures ſenſus. 5.

Ita Albertus 2. *de Anima*, *tract.*3. *cap.*5. Scot. *in* 4. *d.*12. *quæſt.*3. Ægidius *ſuprà.* Verius tamen eſt non imprimere. Quæ eſt D. Thomæ ſententia *lectione* 13. *citata*, & 1. *part. quæſt.*17. *art.*2. & *quæſt.*78. *art.*3. *ad ſecundum*, Caietani, Iauelli, & aliorum.

Arguitur primò contra hanc ſẽtentiam cõmunia ſenſibilia nõ imprimere propriam ſui ſpeciem.

Probatur primò. Nam ſenſibile proprium, & commune, verbi gratia, lux, & quantitas non conueniunt in eadem ratione ſenſibilis: ergo non poteſt vtrumque immutare eundem ſenſum per propriam ſibi ſpeciem. Antecedens oſtenditur, nam ratio ſenſibilis ita conuenit luci reſpectu viſus, vt non conueniat reſpectu tactus; ratio autem ſenſibilis conuenit quantitati etiam reſpectu tactus: ergo diuerſæ ſunt rationes. Conſequentia quoque ſuadetur, quia vnus ſenſus, & in vniuerſum, vna potentia ſolùm poteſt immutari ab vna ratione obiecti, à qua ſpecificatur, & cui coaptatur, aliàs quodlibet à quouis poſſet immutari.

Euaſio excluditur.

Dicetur fortaſſe ſenſum ſecundùm propriam quidem rationem immutari à proprio obiecto, attamen ſecundùm rationem aliam, in qua cum alio ſenſu conuenit immutari à ſenſibili communi, ſed hoc improbatum iam eſt paulo ſuperiùs. Nam ſenſibile commune à viſu, v.g. vt viſus eſt, percipitur. Accedit quoniam nulla eſt ratio communis viſui, & tactui, in qua etiam non conueniant ſenſus alij exteriores: ergo ſenſibile commune reſpectu duorum ſenſuum, tale neceſſariò erit reſpectu omnium, quod tamen falſum eſſe infrà patebit.

Arguitur ſecundò.

Probatur ſecundò. Nam ſi ſenſibile commune efficit propriam ſui ſpeciem, vel efficit illam eiuſdem rationis in omnibus ſenſibus, vel diuerſæ; ſi 6.
primum, quo quæſo modo diuerſi ſenſus actuari valent per ſpecies eiuſdem rationis? Nam ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus, & eius temperamentum commenſurantur ſuo proprio ſenſibili, & ſpeciebus ab illo profluentibus: ergo diuerſi ſenſus non poterunt actuari per ſpecies eiuſdem rationis. Secundum verò apparet impoſſibile; nam quomodo idem ſenſibile multiplicabit ſpecies diuerſarum rationum, cùm ſit idem, eodémque agens modo?

Tertiò.

Tertiò ſenſibile commune, & proprium

proprium vno actu ſentiuntur: ergo per vnam ſpeciem; illam autem imprimi à ſenſibili proprio, nemo inficiatur: ergo ſenſibile commune propriam non imprimit. Primum antecedens declaratur. Nam quando videmus hominem deambulantem, non vno actu hominem videmus, & alio deambulationem, ſuperflua quippe eſſet talis actuum multiplicatio. Conſequentia verò facilè oſtenditur, quia cùm ſpecies ſit principium actionis, ad vnum actum vna ſufficit. *Quartò.* Denique confirmatur, quia abſque illa ſpecierum multiplicatione ſatis percipi poſſunt ſenſibilia communia; fruſtra ergo inducetur.

Hæc tamen ſenſibilia ſpecies propriorum modificant. Numerātur quinque ab Ariſtotele, ad quæ alia reuocantur.

7. Hoc ergo ſupereſt explicandum, quo pacto ſine propriis ſpeciebus poſſint hæc ſenſibilia per ſe ſentiri? D.Thomas, ac cæteri communiter aiunt ſentiri per ſpecies propriorum ſenſibilium modificatas aliter, atque aliter pro diuerſitate ſenſibilium, atque ſenſuum ipſorum. Pro cuius rei expoſitione eſt notandum primò, ſenſibilia communia quinque enumerari ab Ariſtotele, magnitudinem, figuram, quietem, motum, & numerum, ad quem vnitas reuocatur, cùm ſit principium illius, vt dicitur *lib.3. de Anima, cap.5.* Diſtantia quoque ſenſibile commune eſt, ad magnitudinémque reducitur, quia diſtantia eſt magnitudo actu, vel potentia, intercepta inter ea, quæ diſtant, aſperitas denique & lenitas, quæ *cap.4.* de ſenſu, & ſenſibili numerantur, ad figuram quoque ſunt reducendæ.

Non omnia ab omnibus ſenſibus, nec modo vno attingūtur.

8. Secundò notandum non omnia hæc ſenſibilia ab omnibus ſenſibus, aut modo eodem percipi, viſus quidem omnia percipit diſtinctè, tactus item omnia, ſed non ita perfectè. Ex reliquis ſenſibus alij clarius, alij obſcuriùs, & alij ſimpliciter non percipiunt; magnitudo igitur à quolibet ſenſu clariùs percipitur per modificationem ſpeciei proprij ſenſibilis. Ratio ex D.Thoma eſt, quia omne agens materiale extenſionem aliquam, ſeu magnitudinem requirit ad agendum, vt alibi traditur, omnéſque fatentur: ergo in quolibet ſenſibili proprio interuenit quantitas, vt ſuam ſpeciem agat: ergo in quolibet tali actione, ſeu productione ſpeciei propriæ denoluitur repræſentatio magnitudinis ipſius. Quia verò figura conſequitur quantitatem, ideo ſpecies, & maximè viſibiles repræſentantes rem cum ſua quantitate repræſentant etiam cum ſua figura: *De viſu.* hoc ergo modo repræſentantur priora duo ſenſibilia communia per modificationem ſpeciei proprij ſenſibilis. Reliqua verò tria aliter cognoſcuntur, nam à viſu percipiuntur per cooptationem ad alia, quæ ſentiuntur; ſic numerus videtur, quia ſpecies plures imprimit repræſentantes res diuerſas, vnitas verò, quia vnam imprimit; motus videtur, quia res mota conſpicitur proximior, vel diſtantior ab ipſo viſu, aut corpore alio; quòd ſi viſus maiorem, minorémque diſtantiam non percipiat, nec motum percipiet. Sic qui exiſtit in naui, eius motum non videt, niſi diſtantiam videat, vel approximationem ad corpus fixum. Percipi deinde poteſt motus per continuam variationem ſpecierum viſualium, aut variationem modi immutandi earum; ſicut è contrario quies cognoſcitur, rem intuendo in eadem ſemper diſtantia manentem, eodémque modo viſum immutantem; ſunt namque in quiete duo, priuatio, & permanentia poſitiua in eodem loco, quarum hæc dicto modo ſentitur, illa non ſentitur. *De tactu.* Iam tactus ad inſtar viſus numerum percipit, quatenus ſcilicet à diſcretis ſenſibilibus afficitur; motum verò quatenus à diuerſis eiuſdem rei tangibilis partibus ſucceſſiue immutatur, vt in motu rotæ videre licet. Vnde ſi tactus ſimul cum re moueatur, motum non percipit, veluti cum naui vehimur, quam licet tangamus, ipſum tamen motum, ſeu vectationem ex vi prædicti tactus non ſentimus. Quies verò contraria ratione percipitur, quia ſcilicet res, quæ tangitur, eodem modo, eandemque partem tactus immutat. *De reliquis tribus.* Deinde tres alij ſenſus numerum cognoſcunt inſtar viſus, & tactus, figuram tamen vix vnquam ſentiunt, motum autem difficilè, niſi forte quatenus ſonus, vel odor per diuerſas lineas applicantur; aut corpus ſonans, atque odoriferum ex maiori, minoríve diſtantia ſentiuntur; at guſtus nihil eiuſmodi diſcernit. Ex his ergo patet, quo modo ſentiantur ſenſibilia communia, nullis eorum propriis ſpeciebus admiſſis, ſed eis tantùm propriorum ſenſibilium ſpecies modificantibus.

9. *In quibus ſenſibile proprium, & commune differant.*

Hinc octo differentiæ inter ſenſibilia communia, & propria colliguntur. *Primò.* Primam iam expoſuimus, quòd ſenſibile proprium ſenſum immutet per ſpecies proprias; commune minimè. *Secundò.* Secunda eſt, quòd ſenſus proportionetur ſenſibili proprio, non communi. *Tertiò.* Tertia, quòd proprium ſenſibile vno tantùm externo ſenſu cognoſcatur, commune autem multis. *Quartò.* Quarta quòd ſenſus ſpecificatur per ordinem ad proprium ſenſibile, non verò ad commune. *Quintò.* Quinta quòd ſenſibile proprium per ſe primò ſenſibile eſt; at commune tale eſt per ſe ſecundò. Declaratur. Nam ſenſibile per ſe illud dicitur, quod immutationem aliquam propriam cauſat in ſenſu; cauſat autem primò id, quod ſui ſpeciem propriam imprimit: ergo id dicendum erit ſenſibile per ſe primò, ſenſibile autem commune, quia immutat modo aliquo, diſtinguitur quidem à ſenſibili per accidens, quod nullatenus immutat, quia tamen immutat ſolùm modificando ſpeciem alterius, ideo ſenſibile per ſe ſecundò appellatur. *Sextò.* Sexta differentia, quòd ſenſibile commune egeat proprio, vt in eo compleatur in ratione ſenſibilis, nam cùm per ſe ſolùm non poſſit imprimere ſpeciem, oportet vt coniunctum ſit ſenſibili proprio, quod cùm per ſe ſit immutatiuum, communi non eget, niſi fortè, vt conditione aliàs neceſſaria, ſicut agens ad agendum poſtulat extenſionem, approximationem, &c. Inſtabis ſenſibile commune interdum ſentiri abſque proprio, qui enim tangeret cælum, perciperet ſanè quantitatem, cùm tamen nullum ibi ſenſibile proprium tactus detur. Negandum verò fore, vt ibi ſentiretur quantitas, aut diſcerneretur corpus aliquod, ſed eo tantùm pacto, quo viſus tenebras videt, carendo ſcilicet viſione; itaque tactus non perciperet poſitiuè aliquod tangibile, ſolúſque ſenſus interior perciperet impedimentum extrinſecum dari, propter quod manus non poſſet vltrà moueri; attamen ex vi tactus non perciperet quale eſſet illud impedimentum. *Septimò.* Septima differentia, quòd ſenſibilia propria formaliter diuerſa ſenſus arguunt diuerſos, non ſic autem ſenſibilia communia, vt ex quarta differentia liquet. Nam ſenſibile proprium conſtituit proprium obiectum ſenſus, non ſic autem ſenſibile commune, ſed in proprio imbibitur tanquam modus illius. *Octauò.* Octaua, quam Ariſtoteles adduxit, quòd ſenſus non erret circa ſenſibile proprium, erret tamen circa commune, quæ vt intelligenda ſit, infrà dicetur. Aduertendum tamen in his differentiis ſenſibile commune conuenire aliquo modo cum ſenſibili per accidens, à quo tamen differt prout in quinta differentia expoſuimus. *Concluditur tituli huius capitis reſolutio.* Ex omnibus verò dictis conſtat optimam fuiſſe & ſufficientem diuiſionē

Ariſto

Ariſtotelis in titulo huius capitis poſitam. Nam quod ſentitur, vel ſentitur propria vi, quia videlicet ex ſe habet virtutem ad immutandam potentiam, & hoc eſt ſenſibile proprium; vel ſentitur, quia immutat modificando aliud, & hoc eſt ſenſibile commune, vel non ſentitur per immutationem, ſed cognoſcitur propter accidentalem vnionem cum ſenſibili per ſe, & hoc eſt per accidens ſenſibile; non apparet autem alius modus ſenſibilis: ergo eſt optima diuiſio, ac ſimul conſtat omnium membrorum ratio.

CAPVT IX.

Vtrùm ad productionem ſpecierum ſenſibilium oporteat ponere ſenſum agentem.

1. *Ratio dubitandi.* Ratio difficultatis in hac quæſtione eſt, quoniam ſpecies ſenſibiles habent quendam modum materialitatis; videtur ergo non poſſe produci à materialibus obiectis ſenſibilibus: ergo ad earum productionem videtur neceſſarium, ſpecialem aliquam virtutem aſſignare. Quæſtio hæc tractanda videretur de potentiis cognoſcentibus abſolutè, at quia longè aliam deciſionem, difficultatémque habet in ſenſibus, quàm in intellectu, hîc particulariter tractanda fuit. Eſt igitur notandum, in ſenſu ſpeciem conſiderari, & actum, ac reſpectu vtriuſque dari principium actiuum, & paſſiuum; quantum ergo ad actum ſentiendi fuit opinio vnum eſſe ſenſum, qui agat, & alium qui recipiat actionem, quod iam ſuprà relatum, & improbatum fuit. Quare miſſo actu difficultas reſtat circa ſpecies, quæ in ipſo ſenſu recipiuntur, nimirum à quónam fiant.

2. *1. Opinio.* Quidam vniuerſim ponunt, nullam ſpeciem ſenſibilem cauſari ab obiecto, ſed ab aliquo ſenſu agente, vel ab intelligentia aliqua propter rationem factam. Et confirmant, quia potentia animæ res eſt perfecta valde, obiecta verò exteriora nimis materialia ſunt, & imperfecta: non poſſunt ergo agere in ſenſum, nam agens debet eſſe nobilius patiente, teſte Ariſtotele *2. de Anima, cap. 2.* Auguſt. *8. lib. Geneſis ad literam, & lib. 12. cap. 16.* *(Conſule authorem diſp. 26. Metaph. ſect. 1.)* Si dicas illud intelligi ſolùm quòd ratio agentis, vt ſic nobilior ſit ratione patientis, ac nihilominus nobiliorem rem aliquando pati ab ignobiliori, ſi in aliquo ſuperetur ab illa. Contrà arguitur; quia ſaltem effectus non poteſt eſſe nobilior principio agendi, ſed ſpecies intentionalis eſt nobilior, quàm ſenſibilis qualitas, quia eſt immaterialior; ergo non fit ab illa: ergo ab aliquo ſenſu agente fieri oportet. *(Tribuitur Commentatori.)* Propter hæc Commentator infrà *cap. 12. & text. 60.* vt illi tribuunt Venetus *hîc*, & Iauellus *quæſt. 51. art. 1. ad primum*, voluit ſpecies ſenſibiles non produci ab obiecto, ſed ab intelligentia aliqua ſpirituali, quæ ſupplet vicem obiecti, idem ſequitur Nyphus *dicto textu 60.* Zimara verò *theoremate 82. ad ſecundum Gregor.* conatur oſtendere Commentatorem non hoc ſenſiſſe; iuxta hanc tamen opinionem ad rationem obiecti ſenſibilis per ſe non eſt neceſſe, quòd immutet ſenſum effectiuè efficiendo ſpeciem, ſed ſatis eſt formalis immutatio, id eſt, quòd ſpecies repræſentans talem rem poſſit eſſe in ſenſu à quocunque producatur. *(Duæ aliæ opiniones improbabiles etiam.)* Alij tribuunt hanc ſpecierum ſenſibilium productionem cælo in virtute intelligentiæ. Alij dicunt produci ab obiecto, media tamen quadam virtute cæleſti. Attamen iſtæ omnes opiniones ad incognitas cauſas

A recurrunt ſine neceſſitate, vt videbimus. Item repugnant experientiis, quas ſuprà adduximus ad probandum, dari ſpecies.

3. *Caietani opinio valde difficilis.* Quapropter Caietanus *2. de Anima, cap. 12.* ſtatuit res duplicem ſortiri actionem, aliam vt participant naturam ſuperiorum, immaterialiúmque agentium; aliam verò ſecundùm propriam naturam; obiectum ergo ſenſibile ex propriis actiuum non eſſe ſpecierum, maximè tamen vt participat naturam ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ doctrina videtur deſumpta ex S. Thoma *quæſt. 5. de potentia, art. 8.* *(Ei fauet D. Thomas.)* vbi ait res materiales in quantum aſſimilantur immaterialibus, illarúmque naturas participant, habere actiones aliquas ſine motu, B in quibus proinde à motu cæli non pendent, cuiuſmodi actio, inquit, eſt ſpecierum diffuſio; eſt tamen opinio perdifficilis. *(Hæc etiam opinio impugnatur.)* Quia non intelligitur quid, qualíſve ſit participatio hæc naturæ ſuperioris. Aut enim eſt participatio alicuius entitatis, & perfectionis, aut nullius; ſi nullius, nihil planè deſeruiet ad actionem, ſi alicuius; éſtne maior, quàm perfectio ſpeciei productæ; an fortè minor (æqualis enim non erit, cùm productio ſit æquiuoca:) ſi minor eſſe ponatur, nō ſufficiet planè ad ſpeciei productionem; ſi verò maior ſit, quæro rurſus an talis perfectio ſit intrinſeca naturæ illorum obiectorum, quæ ſpecies diffundunt, an verò ſit ſuperaddita tali naturæ. Si primum dicatur, ceſſat quæſtio, inutiliſque diſtin- C ctio allata redditur; nam cùm illa perfectio pertineat ad conſtitutionem naturæ ipſorum obiectorum, ipſa per propriam naturam poterunt cauſare ſpeciem. Secundum autem dicere fictitium eſſet, cùm oſtendi nequeat, quæ ſit perfectio illa ſuperaddita; quare, &c.

4. *1. Aſſertio quoad ſenſus externos.* Sit ergo prima concluſio. In ſenſibus exterioribus ſpecies imprimuntur ab obiectis; nec proinde neceſſarius in illis eſt ſenſus agens. Ita ſumitur ex Ariſtotele *lib. 2. de Anima, textu 121.* vbi ait ſenſum pati à ſenſibili, & ex Auguſtino *10. de Trinitate, cap. 2.* dum ſcribit obiectum ad extra mouere ſenſum. Idem cenſet S. Thomas *1. part. quæſt. 11. art. 4. & 1. contra gentes, cap. 65. & in quæſt. de Anima, art. 4. ad 5.* Albert. Magn. *Summa de homine*, D *quæſt. 102. & 2. de Anima, tractatu 3. cap. 6.* & expoſitores communiter *citato lib. de Anima, cap. 12.* Experientiæ quoque adductæ hanc concluſionem probant. *(Eius ratio.)* Ratio verò eſt, quia ſpecies intentionales non ſunt perfectiores obiectis ſuis, ſed potiùs veſtigia quædam ipſorum, tenuioríſque entitatis. Sic albedo, v. g. in ſua quidem ratione perfecta entitas eſt; eius verò ſpecies in eadem ratione non illi æquiparatur; calor etiam, qui & calorem, & ſpecies ſenſibiles agit, actiuus dicitur, non ab actione ſpecierum, ſed ab actione caloris; quod ſignum eſt calorem perfectiorem eſſe, quàm ipſius ſpeciē, cùm denominatio à perfectiori deſumatur. *(Soluitur inſtantia.)* Neque obſtat ſpeciem minùs craſſam videri, quàm obiectum; talis enim ſubti- E litas ad exilitatem potiùs entitatis, quàm ad immaterialitatem, ſpiritualitatémve refertur, cùm non minus materiæ adhæreſcat, ab ipſáque educatur, quàm realitas ſui obiecti. *(Altera inſtantia diluitur.)* Inſtabis. Quicquid agit ad productionem ſui ſimilis, aut propter conſeruandam ſuam naturam ſpecificam, aut propter ſui perfectionem operatur, ſed obiectum in productione ſpeciei nec ſeipſum perficit, nec conſeruat naturam ſpecificam: ergo illam non agit. Neganda tamen maior, multa enim agunt tantùm, vt ſe communicent, aliaque perficiant, ſol enim, verbi gratia, illuminando neque ſeipſum perficit, neque conſeruat, ſed alia perficit diffu

diffuſione lucis; ita planè colores producunt ſpecies ſui, vt ſe aliquo modo communicent, ac ſenſum perficiant, quia verò proprium eſt ſubſtantiarum ſeparatarum, & rerum incorruptibilium hoc modo agere, fortaſſe D.Thomas ſenſibilia in diffuſione ſpecierum ſubſtantiis ſeparatis comparauit, non verò quòd ab illis participent aliquam virtutem, vt videtur exiſtimaſſe Caietanus, & hæc de externis ſenſibus.

Ad D.Thomam in n. præcedenti.

5\. *Notatio pro diſcuſſione quoad ſenſus internos.* Dicendum ſupereſt de ſenſu interno, in quo diſtingui ſolent tria ſpecierum genera, ſenſatarum, ex ſenſatis compoſitarum; denique inſenſatarum. Species ſenſatas vocant in quibus eodem modo, in quo in externis ſenſibus obiecta repræſentantur, qualis ſpecies parietis, quæ ex viſu in imaginatione imprimitur; ſpecies compoſitæ dicuntur, quæ ex ſimplicibus ſenſatis coaleſcunt, veluti cùm imaginatio fingit montem aureum, talis enim ſpecies nunquam præceſſit in viſu, ſed montis, & auri ſeorſum; phantaſia verò componit ſpeciem montis auri. Vltimò ſpecies inſenſatæ dicuntur, quæ repræſantant rem ſenſibus quidem externis cognitam, attamen ſub quadam alia ratione eis ignotam; ſic dum ouis apprehendit lupum, vt inimicum, ſpecies repræſentans lupum ſub ratione inimicitiæ dicitur inſenſata.

6\. *De ſpeciebus ſenſatis quorundam opinio.* Hac ſuppoſita diſtinctione magis fortaſſe communi, quàm vera, de ſpeciebus ſenſatis, quas certum eſt dari, aiunt quidam, produci ab ſpeciebus exterioribus, ſeu ab obiecto extrinſeco mediantibus illis. Quæ opinio non aliter probatur, quàm quòd hæc ſit ſufficiens, & facilis cauſa illarum ſpecierum. Habet tamen hæc ſententia difficultates, primam, quòd ſpecies imaginatiuæ ſit multo perfectior, quàm exterioris ſenſus, vt patet, tum ex perfectione maiori potentiæ, in qua recipitur, tum ex actus perfectione maiori, ad quem ordinatur; non ergo poteſt effici ab imperfectiori tanquam à totali principio immediato.

1. Difficultas contra hanc opinionem.

2. Difficultas. Secunda difficultas ſupponit ſenſum interiorem eſſe in cerebro; tunc ita vrget. Si ſpecies oculis, v.g. impreſſa ab obiecto ſimilem aliam producit in cerebrum diſtans; vel per media interiacentia inter pupillam, & cerebrum, id præſtat vel omnino immediatè, eo quòd ſit ſatis interiorem ſenſum, atque exteriorem in eadem anima radicari, quanuis in diſiunctis organis reſideant. Non primum, tum quia talia media nec diaphana ſunt, nec illuſtrata, vt oportet ad diffuſionem ſpeciei, qualis in pupilla fuit impreſſa, tum quia in tactu id facilè conuincitur falſitatis, quoniam cùm manus, v. g. calefit, ſi ſpecies caloris tranſiret per partes intermedias vſque ad cerebrum, omnes illæ calorem perciperent, cùm omnes tactu polleant. Non ſecundum, quia illa duarum facultatum in eadem anima radicatio conducit ſolùm per modum cuiuſdam ſympathiæ, quatenus operante vna facultate anima inde excitatur ad operandum per aliam, ceſſat autem hæc ratio, ſi externus ſenſus recipiat tantùm ab externo ſenſibili ſpeciem, neque ſenſationem eliciat. *Tertia difficultas.* Tertia difficultas, ſi ſpecies ſenſus exterioris cauſaret ſpeciem interioris ſenſus, ſequeretur quoties exterior ſenſus ſpeciem recipit, eaſdem recipere interiorem; conſequens eſt falſum: ergo, &c. Sequela patet; quia actio illa naturalis eſt, ideoque poſito principio agendi, & paſſo, ſtatim ſequitur. Probatur ergo minor; nam ſi ſenſus exterior recipiendo ſpecies illis non vtatur, planè interior ſenſus non immutabitur, vt patet in eo qui patitur apoplexiam, vel deliquium animæ, ſiue ecſta-

A ſim, licet enim in apertos oculos obiectum externum ſui ſpeciem imprimat, nihil tamen vidiſſe ſe poſtea recordatur, quod ſignum eſt nullam re vera, quanuis ſpeciem haberet, elicuiſſe viſionem. Ex quo aperte conſtat interiorem ſenſum ſpeciem non recipere, ſi exterior non cognoſcat. Vnde *in lib. de memoria, & reminiſcentia, cap. 1.* Philoſophus meritò dixit, qui meminit, recordari ſe percepiſſe. Nec ſatis occurret, qui dixerit cognitionem, vel attentionem externi ſenſus requiri quidem, vt eius ſpecies ſimilem aliam in internum introducat, non tamen vt cauſam, ſed vt conditionem; hoc enim merum videtur effugium, præterquam quòd vitalis attentio requiri iure poteſt, vt potentia per ſpeciem operetur: vt autem ſpeciem patiatur, nequaquam requiritur, vt in externis ſenſibus videre licet. *Euaſio obſtruitur.*

B

Vnde ſit ſecunda concluſio. Species ſenſata interioris ſenſus non ſit ab obiecto extrinſeco mediante ſpecie, ſed ab exteriori ſenſu, medio actu cognitionis. Hæc vt probabilis tantùm ponitur, quia in re tam abdita nihil certò definire poſſumus. Prima ergo pars ſuadetur ex num. præcedenti; ad intelligendam verò partem ſecundam, oportet reſumere ex capite quinto per actionem cognoſcendi produci intrinſecum terminum, qualitatem ſcilicet repræſentatiuam rei in actu ſecundo: per hanc ergo qualitatem, quam ſenſus quoque exterior in ſeipſo format, probabiliter creditur produci in ſenſu interiori ſpeciem repræſentatiuam eiuſdem obiecti, idque propter coordinationem, & vnionem, quam iſtæ potentiæ habent in eadem anima, quod ſuadetur primò. Senſus interior non recipit ſpecies niſi exteriori ſenſu actu cognoſcente, ac eo recipit meliores, quo ipſe exterior meliùs, & exactiùs operatur; ſignum ergo eſt illas imprimi à ſenſu externo, mediante illa qualitate, ſeu actu ſecundo, ſiquidem talis eſt ſpecies interior, qualis eſt externa ſenſatio. Secundò non apparet commodior cauſa productiua ſpecierum, de quibus loquimur: ergo illa credenda eſt, quam aſſignamus. 7. *1. Pars vnde conſtet.* C *2. Pars ſuadetur 1.* *Suadetur 2.*

Hinc colligitur primò interni ſenſus imagines ab imaginibus externi diſtingui ſpecificè. Probatur ex dictis. Nam ſi eiuſdem ſpeciei eſſent, poſſet vna alteram cauſare, cuius oppoſitum oſtenſum eſt. Præterea ſpecies exterior pendet in fieri, & eſſe ab obiecto ſuo, non item interior. Denique ratio ſuprà facta ſuadet probabiliter. Nam ſpecies debet proportionari potentiæ: ergo potentia altior ſortiri debet ſpecies perfectiores. Secundò ſequitur ſpecies illas interiores differre quoque ſpecie ab externis ſenſationibus, idque à fortiori, cùm actus vitalis, & ſpecies conſtituens potentiam in actu primo diuerſi ſint generis. Rurſum ſenſatio externa pendet in fieri & eſſe à ſua potentia, illámque conſtituit in actu ſecundo; ſpecies verò interior nihil iſtorum vendicat; quare, &c. 8. D *1. Corollarium.* *2. Corollarium.*

E

Sed dices. Si hæc vera eſſent, ſequeretur ſpeciem internam perfectiorem eſſe ſenſatione externa, quia actus eſt nobilioris potentiæ, atque adeò ab ea non poſſe produci. Negatur tamen ſequela, nam comparatio appoſitè fieri debet, comparando ſcilicet actus primos vtriuſque potentiæ inter ſe, vel etiam inter ſe ſecundos; ſicque perfectior erit, qui perfectioris fuerit potentiæ; comparando verò actum ſecundum potentiæ minùs perfectæ, ad actum primum perfectioris, ille poterit eſſe perfectior ratione ſui generis. Vrgebis, perfectior eſt ſenſatio externa, quàm interna ſpecies 9. *Obiectio contra proximè dicta ſoluitur.* *Inſtantia.*

ſpecies; hæc ergo iam dependebit ab illa in conſeruari. Quia quoties effectus eſt imperfecta participatio ſuæ cauſæ, ab ea pendet in conſeruari.

Reſponſio pro qua vide etiam in diſp. 21. Metaph. ſect. 1. à n. 7. Ad hoc reſpondimus 2. *Phyſicorum, quæſt. 5. de cauſis, diuiſione* 4. dependentiam in conſeruari ſæpe prouenire magis ex natura formæ, & ſubiecti, quàm ex cauſalitate. Ad hæc; ſpecies externa ideo quidem pendet ab obiecto, quia prodit vt quædam imperfecta participatio illius; at ſenſatio exterior producit in ſenſu interiori ſpeciem, tanquam perfectam ſui ſimilitudinem, quam interior ſenſus iuxta naturalem ſuam diſpoſitionem optimè conſeruare poteſt.

10. *3. Aſſertio.* Sit tamen tertia concluſio. Probabile eſt ſpecies interiores reſultare in interiori ſenſu ex propria illius efficientia. Hanc concluſionem probabimus infrà *lib.* 4. *cap.* 2. agentes de ſpeciebus intelligibilibus. Nunc verò declaratur ex ſuprà dicta ſympathia, ſeu conſenſione potentiarum cognoſcentium propter radicationem in anima eadem. Nam eo ipſo, quòd anima per externum ſenſum cognoſcit, ad præſentiam talis cognitionis abſque vlla eius actiuitate reſultat ab interno ſenſu effectiuè interna ſpecies, hac enim de cauſa eiuſmodi ſimplices ſpecies ſenſus interior non ſemper efformat, quia videlicet non ſemper datur in exteriori præuia aliqua cognitio obiecti. *Suadetur primò.* Hæc concluſio nullam præ ſe fert abſurditatem, redditúrque probabilis primò, quòd nunquam ſatis rationi conſonet putare externam ſenſationem efficere ſpeciem interiorem, cùm cognitio non ſit productiua alterius qualitatis à ſe diſtinctæ realiter; gratis ergo confictum videtur id externæ ſenſationi attribuere. *Secundò.* Secundò, quia non redditur ſufficiens ratio, quare ſpecies interior non pendeat in conſeruari à ſenſatione externa, *Tertiò.* ſi eſt imperfectior effectus. Tertiò, quia ſimiles aliæ conſenſiones reperiuntur in potentiis vitalibus eiuſdem animæ, nam vna operante alia operatur, & non aliter: ergo ſimiliter in præſenti. *Quartò.* Denique hic dicendi modus conſonat cum ſtatuendis infrà de intellectu, ideoque placet magis, quanuis modus alius in ſecunda concluſione poſitus non ſit improbabilis.

11. *De ſpeciebus compoſitis ex ſenſatis.* Ex his conſtat quid dicendum ſit de ſpeciebus compoſitis ex ſenſatis, quando ſcilicet internus ſenſus ſpecies ſimplices componit, dum, exempli gratia, montem aureum imaginatur; de tali enim cognitione eſt difficultas, an fiat per duas ſpecies, montis, ſcilicet, & auri, an per vnicam tantùm repræſentantem montem aureum. D. Thomas locis citandis infrà *in cap.* 18. affirmare videtur hoc ſecundum, quod probabile fiet, ſi exponatur, non quidem de primo actu, quem certè ſimplices tantùm ſpecies anteceſſerant, ac per modum vnius ad ipſum eliciendum concurrerant, ſed de reliquis in poſterum ob relictam iam ex priori illo actu vnicam ſpeciem. Quod etiam fit credibile ab experientia. Qui enim nunquam cognouit montem aureum, vt illum fingat, priùs concipit ſingulas partes cum quadam ſucceſſione, quod ſignum eſt in ea compoſitione vſum fuiſſe ſpeciebus vtriuſque partis; at deinceps abſque noua compoſitione, & tranſcurſu imaginatur facilè montem aureum ob relictam ſcilicet in potentia ſpeciem vnicam illius repræſentatricem.

12. *De ſpeciebus in ſenſatis aliorum placitum.* Denique circa ſpecies inſenſatas, vt in fine numeri quinti dicebamus, notandum dupliciter cognoſci à ſenſu interiori, vel ſub extrinſeca illa ratione, quæ ſenſibus exterioribus obiicitur, vel ſub alia magis abdita ratione. Ex hac ergo dupli-

A ci ratione, & cognitione duplex ſolet induci ſpecies in interiori ſenſu, ſenſata ſcilicet, & inſenſata, quòd enim ad repræſentandas has rationes duplex requiratur ſpecies patet, tùm ex earum diuerſitate, tum quia ſtat repræſentari vnam, altera non repræſentata; lupus enim habet ſpeciem alterius lupi repræſentantem illum tantùm ſub ratione lupi, ouis verò repræſentantem præterea ſub ratione inimici; ſunt ergo ſpecies diſtinctæ. Porrò ſi verum eſt ſpecies has inſenſatas dari, non poſſunt ſanè fieri ab obiecto, vt conſtat ex dictis; vnde neceſſariò dicendum fieri à potentia interiori, media cognitione rei ſenſatæ, in qua fundatur illa ſuperior ratio non ſenſata; itaque ſi ouis, v.g. per ſpeciem ſenſatam lupum cognoſcat, B vt ſic, reſultabit, propter naturarum contrarietatem, in eadem, vel alia potentia ſpecies repræſentans illum ſub ratione inimici, quæ in alio lupo non reſultabit, cùm dictam contrarietatem non habeant.

Mihi tamen probabilius videtur ſpecies inſenſatas non diſtingui à ſenſatis, ſed per eandem ſpeciem, quæ oui, v.g. repræſentat lupum cognoſci ab illa ſub ratione inimici; primò quia nulla eſt neceſſitas diſtinguendi, nam ſtatim ac ſentit ouis lupum, ſentit eſſe inimicum; poteſt ergo per eandem ſpeciem vtrumque iudicare; quòd verò in lupo alio poſſit vnum iudicium ſine alio inueniri, non arguit diuerſitatem in ſpeciebus, cùm per eandem valeat vna potentia plura, quàm altera C cognoſcere, & iudicare propter diuerſam virtutem, aut diuerſum inſtinctum naturæ. Et confirmatur primò. Nam auis nondum experta pluuiam (vtpote fortè verno tempore nata) ventum ſentiens ad tutum locum ſe recipit; quis autem credat eam ex cognitione venti elicere ſpeciem repræſentantem pluuiam venturam? per eandem ergo ſpeciem, qua cognouit ventum, naturali inſtinctu iudicat illum eſſe fugiendum, nec talis fugæ rationem quærit; aut pluuiam cognoſcit, quam nullam viderat; ſimile ergo erit in cognitionibus brutorum ſimilibus. Secundò non ſolùm ſuperfluum, ſed etiam impoſſibile videtur rationem inimicitiæ repræſentari à ſenſibili ſpecie abſtracto modo; quo enim pacto ſpecies ſenſibilis D repræſentare valet lupum ſub ratione inimici, niſi repræſentando ſub hac figura, hoc colore, odore, &c. ergo impoſſibile eſt, quòd ſpecies repræſentans ſub ratione inſenſata, diſtincta ſit ab ſpecie repræſentante ſub ſenſata: ratio ergo illa inſenſata non eſt repræſentabilis ab ſpecie materiali, vt abſtracta à ratione ſenſata, ſed vt modus quidam in illa fundatus, atque adeò non oportet dictas ſpecies diſtinguere. 13. *Verior ſententia.* *Secundò.*

Ex quibus omnibus colligitur vltima concluſio, reſpectu ſenſuum internorum neceſſariò eſſe ponendum aliquem ſenſum agentem intentionales ſpecies. Hæc patet ex dictis, quòd verò Ariſtoteles hoc nunquam dixerit non vrget, multa enim alia præteriuit, alia exactè non tractauit; E fatemur quidem S. Thomam 1. *part. quæſt.* 79. *art.* 3. *ad primum*, hanc actiuitatem ſpecierum videri denegare omnibus ſenſibus, ſed fortaſſe, vt ſuprà diximus, de ſenſibus loquitur quantum ad primam receptionem ſpecierum, quæ fit ab obiecto, ex qua originatur cuiuſcunque alterius ſpeciei productio. 14. *Aſſertio 4.*

CAPVT

CAPVT X.

An ſenſus in cognitione ſua falli poſſit.

Nomen iudicij in ſimplicibus cognitionibus latè vſurpat author vt patet ſuprà c.6. n.2. & in Metaph. diſp.8.ſect.4. n.6. ſicut & nomen falſitatis in diſp. 9.ſect.1.n. 14. Conſulatur etiã author diſp 8.Metaph.

1. QVæſtio de veritate, & falſitate actus cognoſcendi communis eſt omnipotentiæ cognoſcitiuæ, tamen quia metaphyſica, non eſt exactè de ſenſibus tractanda; ſed ſolùm dicemus de eorum nonnulla cognitione, quoniam Ariſtoteles id etiam tetigit. Eſt ergo ſupponendum veritatem cognitionis conſiſtere in conformitate iudicij, & rei, de qua fertur. Duplex verò eſt iudicium, nempe complexum, & ſimplex, & in vtroque poteſt eſſe veritas ſuo modo, ſcilicet complexa, & incomplexa, vt expoſuimus latè in primo perihermen. Hìc ergo quæſtio ſolùm eſt de veritate, vel falſitate incomplexa, cùm in ſenſibus, de quibus diſputamus, cognitio complexa non reperiatur. Hoc poſito fuit prima opinio Academicorum, nullum ſenſum habere poſſe iudicium certum, contra quos diſputat Cicero *in quæſtionibus Academicis*, Tertullian. *lib.de Anima*, *cap.de quinque ſenſibus.* Secunda fuit Epicureorum, nunquam decipi ſenſus in ſuo iudicio, contra quos etiam arguit *ibidem* Cicero, & D.Auguſt.8. *de ciuitate*, *cap.*7. Ariſtoteles verò 2. *de Anima*, *cap.*7. ex parte tradit hanc opinionem, dum ait ſenſum circa proprium ſenſibile nunquam errare, & Albertus 2.*de Anima*, *tractatu* 3. *cap.*1. rationem affert, quia ex natura ſua ſenſus inclinatur ad tale obiectum, inclinatio autem naturæ ſemper eſt ad verum, & nunquam ad falſum, ſicut intellectus non poteſt falli in aſſenſu primorum principiorum, quia ad illa habet naturalem inclinationem. Et confirmatur, quia ſi ſenſus poſſet falli, nulla eſſet certitudo in ſcientiis, maximè in philoſophia, quæ à ſenſibus ducit originem, *primo Poſter.cap.*18. & 1.*Ethicorum*, *cap.*7.

Prima antiquorum opinio.

2.Opinio.

2. Difficultas potiſſima in præſēti eſt de ſenſibus externis, de quibus Ariſtoteles pronuntiauit circa ſenſibilia tum communia, tum etiam per accidēs, falli poſſe, circa propria verò minimè. Quæ ſententia quoad ſenſibilia per accidens eſt manifeſta, quia ab illis non immutatur ſenſus, vnde facilè hallucinari poteſt, vt etiam docet experientia. At quoad ſenſibilia communia, & propria eſt difficultas, nam ſicut poteſt falli viſus iudicans rem eſſe tantæ quantitatis, cùm ſit maioris, ita poteſt falli iudicans rem eſſe huius coloris, cùm ſit alterius.

1.Concluſio. Sit tamen prima concluſio. Circa ſenſibile proprium adæquatum non poteſt falli ſenſus, vt viſus non poteſt falli iudicans rem eſſe coloratã, neque auditus iudicans hunc eſſe ſonum. Rationem indicat D.Thomas 1.*p.q.*85.*art.*6.quòd potentia ferri nequeat extra ſuum adæquatum obiectum; ergo id, quod cognoſcit, neceſſariò debet contineri intra latitudinem eius; non ergo circa illud falli poteſt. Solùm eſt aduertendum, quale nam ſit adæquatum obiectum, nam in viſu colores etiam apparentes (vt vocant) ad eius obiectum ſpectant. Atque prædicto modo explicant multi differentiam conſtitutam à Philoſopho inter ſenſibile proprium, & commune, quòd in ordine ad proprium adæquatum falli non poſſit ſenſus, poſſit tamen in ordine ad commune.

3. *2.Concluſio.* Sit tamen ſecunda concluſio. Circa ſenſibile commune abſolutè ſumptum, non poteſt falli ſenſus, quare ex hac parte non videntur differre ſenſibile proprium, & commune. Probatur, nam licèt viſus poſſit decipi iudicando rem tantæ vel tantæ magnitudinis, falli tamen non poteſt, iudicando habere magnitudinem, nec ſimiliter falli poteſt

A iudicando habere figuram, licèt falli poſſit, ſitne illa triangulus, an quadrangulus; at verò in tribus aliis ſenſibilibus etiamſi in communi ſumantur, poteſt falli ſenſus, eo quòd ſunt magis extrinſeca, ſeu remota à propriis obiectis. Reſpondent tamē, qui vniuerſaliter aſſignant dictam differentiam inter ſenſibile proprium, & commune, potentiam ab intrinſeco non poſſe falli circa adæquatũ ſenſibile proprium, quia intrinſecum illi eſt, non poſſe ferri extra illud, circa ſenſibile autem cõmune poſſe falli, per ſe loquendo, licèt per accidens circa aliquod non fallatur, propter intrinſecam connexionem, quam habet cum aliquo proprio, vt quãtitas habet cum re viſibile, quæ doctrina probabilis eſt; quanuis cauillũ etiam pati poſſit, quia B potentia ex propria quoque ratione, ac per ſe extenſionẽ in obiecto poſtulat, atque adeò ab intrinſeco habet, quòd circa illud falli non poſſit.

Quorundam placitum probabile.

Inſtantiam patitur.

Tertia concluſio. Tam circa ſenſibilia propria, quàm circa communia in particulari ſumpta, poteſt falli ſenſus. Vtrumque conſtat experientia; ſed vt intelligatur totius concluſionis ratio, recolendum, in ſenſatione interuenire productionem ſpeciei, deinde ſequi actum ſentiendi; quoniã ergo ſpecies ipſa principium eſt cognitionis, ideo cognitio ſemper conformis prodit ſpeciei, ſemper enim talis cognoſcitur res, qualis repræſentatur per ſpeciem, atque ad hanc ſolam conformitatem attendens citatus Albertus dixit ſenſum falli non poſſe; ſed ad pauca reſpexit, eſt enim vltrà recolen- C dum ſpeciem non ſemper repræſentare obiectum, vt repræſentari deberet, ideoque per talem ſpeciem nõ cognoſci obiectum prout eſt, eóque modo ſenſum falli, cùm in eo iudicio, quo res prout à parte rei habet, vel non habet, non autem prout relucet in ſpecie, veritas, & falſitas conſiſtit, vt notauit optimè D.Thom. 17.*q.*17.*art.*2.*ad* 1.& *q.*85. Cur autem ſpecies non repræſentet rem, vt repræſentari deberet, vna cauſa eſt organi indiſpoſitio; ſic infirmus iudicat amaram, rem dulcẽ, quia lingua ſuffuſa eſt amarore. Vnde Ariſtoteles 5. *de Generatione animalium*, *cap.*2. ſcripſit iudicium exquiſitum differentiarum ſoni, atque odoris in ſynceritate ſenſorij poſitum eſſe. Altera eſt medium indiſpoſitum, quæ eſt ſimilis priori, organũ enim D quaſi medium eſt quoddam intrinſecum. Tertia cauſa eſſe poteſt ſitus, & diſtantia obiecti, ſic colores in collo columbæ apparent, quia ſic poſitam lux ferit eo modo, vt ſpecies illos colores repræſentantes diffundat, cùm tamen ij colores in collo non exiſtant. 4.

3.Concluſio.

Cauſa triplex malæ repræſentationis ſpecierum.

Quarta concluſio. Facilius decipitur ſenſus circa ſenſibilia communia, quàm circa propria, quæ eſt differentia ab Ariſtotele intenta, quare ſi impedimenta tollantur, omniaque requiſita adſint, circa nullum eorũ decipietur. Probatur prima pars concluſionis. Nã viſus facilè decipitur circa quantitatem rei, difficilè autem circa colorem; ſic à lõgè rem albam cognoſcit, decipitur autem circa illius quantitatem, vel diſtantiam, vel circa alia E ſenſibilia communia multo faciliùs. Ratio verò eſt, quia ſenſibile proprium virtute ſua immutat ſenſum, ſenſibile autem commune non ſic; quare, &c. quam quidem differentiam (vt ſecundæ parti concluſionis ſatisfaciamus) explicat Ariſtoteles 3. *de Anima*, *text.*161. dicens circa ſenſibilia propria errorem non contingere, aut quàm pauciſſimum, idémque ſentit S.Thomas 1.*part. loco citato*, & *lectione* 13. *lib. de Anima*, dum ait ſenſum falli per ſe circa ſenſibile commune, per accidens verò circa proprium. Vltima verò pars concluſionis patet ex dictis. Nam ablatis impedimentis 5.

4.Concluſio tripartita.

1.Pars.

2.Pars.

3.Pars.

ex parte potentiæ, & medij, atque obiecto debitè applicato, non eſt vnde poſſit irrepere deceptio; obiectum enim naturaliter agit, ac proinde ſi non impediatur perfectam imprimit ſui ſimilitudinem; ſenſus deinde naturaliter conformatur in cognitione ſpeciei, quam recipit: ergo, &c. Et confirmatur argumentis pro Alberto *in fine num. primi*, quæ non aliud probant, vnde Alexander 1. *de Anima, cap.*12. Themiſtius *lib.*2. *cap.*21. & Commentator *text.*65. aiunt ſenſus non falli, ſi ſenſoria, ſitus, & media rectè habeant, & hæc de quæſtione præſenti; nam de modo, quo contingit falli ſenſum interiorem, meliùs dicetur *cap.*31.

CAPVT XI.

Vtrùm aliquis ſenſus poſſit cognoſcere proprium actum.

1. HÆc quæſtio partim pertinet ad explicationem obiecti ſenſibilis, partim ad explicationem actus potentiæ ſenſitiuæ, & partim ad explicandam vim ipſius ſenſitiuæ potentiæ, inueſtigamus enim an poſſit tanta perfectio in tali potentia reperiri, vt poſſit ſuper ſuum actum reflexionem facere, & videtur affirmandum ex Ariſtotele *de Anima, lib.*3. *cap.*2. *text.*138. vbi indicat, quòd viſus ſe videre videat, quia quodammodo eſt colore delibutus. Contrà verò eſt, quia reflexio ſupra proprium actum ad virtutem ſpiritualem ſpectat. Notandum eſt, quòd actus cognoſcendi dupliciter poteſt cognoſci, vno modo propriè tanquam obiectum alterius actus, cognoſcendo videlicet ipſam cognitionem. Alio modo minùs propriè dici poteſt cognoſci actus quaſi in actu exercito, non per alium actum, ſed per ipſummet. Nam quia viſio, verbi gratia, eſt vitalis actio cognoſcitiua, ideo per illam formaliter in actu exercito videmus nos videre, non autem, quia reflexionem formalem faciamus, ſed virtualem quaſi dum actu videmus, experiendo nos videre. Circa priorem modum, notandum vlteriùs, non eſſe ſenſum quæſtionis, an potentia ſenſitiua poſſit quidditatiuè cognoſcere actum ſuum, ſed ſolùm quantum ad an eſt, vt quemadmodum ſentitur ſenſationis obiectum, albedo ſcilicet, vel ſonus, ita ſentiri poſſit ipſa viſio. Licèt autem ſermo ſit præcipuè de eadem potentia, tamen quæſtio vniuerſim decidetur, an actus ſenſitiuæ potentiæ poſſit propriè ab eadem, vel ab alia potentia ſenſitiua cognoſci.

Ratio dubitandi pro vtraque parte.

Notatio 1.

Notatio 2.

2. Prima eſt opinio Themiſtij *citato loco de Anima, concl.*4. Auerrois *textu* 136. ſenſus etiam externos poſſe percipere proprias operationes; fuítque ſententia Platonis *in Theeteto* quem ſequuntur Venetus, Ægidius, Caietan. & alij infrà *libro* 3. *cap.*2. Alia opinio eſt nullum ſenſum externum poſſe propriam percipere operationem, poſſe tamen internum externas illas percipere. Ita D.Thomas 1.*part.quæſt.*78.*art.*4.*ad ſecundum quæſt.* 87.*art.*3.*ad tertium* 2. *contra gentes, cap.*65. Albertus 2. *de Anima, tract.*4. *cap.*7. Thienenſis *textu* 138. Atque Scotus *in* 4. *diſt.*45.*quæſt.*3. apertiùs ait ſenſationem exteriorem imprimere poſſe ſui ſpeciem ſenſui interiori; imò ipſum quoque ſenſum interiorem poſſe actum ſuum cognoſcere, & memorari. Ariſtoteles autem in hac re dubius videtur, nam *lib. de ſomno, & vigilia, cap.*2. apertè confirmat ſecundam opinionem; at *citato libro* 3. *de Anima, cap.*2. primam indicat, nam quæſtionem diſputat de ſenſu exteriore, & vtrimque arguit, deinde argumenta ſoluit partis negantis.

1. Opinio Themiſtij, Auerrois, & cæt.

2. Opinio cōtraria D. Thomæ, Alberti, &c.

3. Sit verò in hac re prima concluſio. Nulla potentia ſenſitiua cognoſcit primo modo, ſeu actu diſtincto ſuum actum. Ita D.Thomas *ſuprà, & 1. part.quæſt.*14. *art.*2. *ad primum.* Ferrar. 2.*contra, cap.* 66. Iauellus *lib.*2. *de Anima, quæſt.*56. Capreol. *in* 3.*diſt.*44.*quæſt.*1.*art.*3. Iandun. 3.*de anima, quæſt.*33. Apollin. *quæſtion.*37. qui omnes de ſenſibus exterioribus tantùm loquuntur; attamen concluſio vniuerſalior eſt, & eius ratio, quòd reflecti ſuper ſuum actum excedat limites potentiæ materialis. Vnde Proclus *lib. de element. Theolog.* dixit nullum extenſum eſſe ad ſe cōnuerſiuum. Hoc verò aſſumitur tanquam primum principium, cùm tamen tale eſſe non appareat. Ratio ergo eſſe videtur, quòd nulla potentia ferri poſſit extra ſuum obiectum, actus autem ſenſus cuiuſuis non comprehenditur ſub obiecto illius, quod probatur. Quia obiectum ſenſus limitatum eſt, ac determinatum, cùm ipſa quoque potentia ſit limitata etiam in ratione cognoſcitiuæ potentiæ; obiectum autem ſic limitatum, non complectitur ſuæ potentiæ actum, qui altioris eſt ordinis, cùm magis ad ſpiritualitatem accedat, qua ratione etiam ſuprà diximus *cap.*2. *num.*32. potentiam materialem non poſſe eſſe partem ſui obiecti. Et explicatur ratio inductione, nam viſus viſionem non videt, quia determinatur ad lucidum, quo ſanè viſio eſt perfectior, idémque de imaginatiua, ac cæteris dicendum; ſolùm ergo potentiæ ſpirituali datum eſt, vt proprium actum alio actu cognoſcat, quia obiectum habet vniuerſaliſſimum, atque omnia comprehendens. Et confirmatur hæc ratio primò. Quia nulla potentia ſenſitiua poteſt cognoſcere ſeipſam: ergo nec ſuum actum. Conſequentia valet à paritate rationis ex ſuprà dictis. Secundò potentia ſenſitiua non eſt cognoſcitiua ſui organi, quia iam obiectum intus exiſtens prohiberet cognitionem obiecti extranei, ſed eadem vel maior ratio eſt de actu, vt ab ipſo organo, in quo eſt impediatur, ne terminari poſſit ad alia obiecta: ergo, &c. Ex hac verò concluſione colliges nullum ſenſum eſſe cognoſcitiuum ſuarum ſpecierum, & de externis quidem id conſtat, de aliis autem probatur, tum quia ſpecies quantùm ad modum, quo ſunt in potentia, eiuſdem ſunt ordinis cum ipſa; tum quia non aſſignabitur modus, quo valeant cognoſci, aut immutare queant ipſam potentiam.

1. Aſſertio.

Propria aſſertionis ratio.

Confirm.1.

Confirm.2.

Extenditur aſſertio ad ſpecies impreſſas.

4. Secunda concluſio. Nullus ſenſus percipit actum alterius ſenſus per propriam talis actus ſpeciem, ac tanquam partem ſui adæquati obiecti. Hanc concluſionem inſinuat Philoponus *lib.*3. *de Anima, cap.*2. & Simplicius *ibi*, dum dicunt operationes ſenſuum non percipi ſenſu exteriori, aut interiori, ſed quadam vi animæ rationalis, quæ attentiua nuncupatur, addunt tamen, ſenſum vt inſtrumentū rationis poſſe percipere ſuammet operationem; conſentit Nyphus *in Collectaneis*, & Nemeſius *de natura hominis, c.*7. Hoc tamen additamentum falſum eſt, vt ex præcedenti concluſione conſtat; nam ſenſus etiam rationi coniunctus non tranſcendit ſuum obiectum, primum verò dictum verum eſt, ſi per vim attentiuam ſignificent intellectiuam, alia enim quæcunque fictitia erit, ac ſuperflua; probatur ergo concluſio. Quoniam interni ſenſus non percipiunt illo modo ſenſationes externas, qui maximè viderentur eas percipere: ergo, &c. Probatur antecedens. Nam viſio, v.g. non imprimit propriam ſui ſpeciē ſenſui

2. Aſſertio.

Probatur aſſertio.

ſenſui interno, vt ita valeat ab illo percipi, aliàs videndo album duæ imprimerentur in interiori ſenſu ſpecies, albedinis ſcilicet, & viſionis, quod falſum eſſe inde conſtat, quia iam ſenſus interior duos actus ſimul eliceret iuxta numerum ſpecierum, quod eſt contra experientiam, ac debitum modum operandi ſenſus interioris, nunquam enim poſſet ad vnum aliquid perfectam adhibere attentionem, ſed neceſſariò illam diuideret, cùm naturaliter operetur, nec ſit maior ratio ſe ad hoc, quàm ad *Confirm. 1.* illud applicandi. Et confirmatur primò. Nam ſi cognoſceremus viſionem per propriam ſpeciem, poſſemus formare proprium, & diſtinctum illius idolum, cuius oppoſitum certè experientia demonſtrat; concludendum igitur huiuſmodi ſenſationes actus eſſe, & entitates *Confirm. 2.* excedentes ambitum obiectorum ſenſibilium. Et confirmatur ſecundò; quia ſenſus interior non poteſt cognoſcere ipſam externam potentiam: ergo non poteſt percipere illius actum per propriam ſpeciem, cùm par ſit ratio.

5. *3. Aſſertio probatur.* Sit tertia concluſio. Omnis ſenſus percipit aliquo modo actum ſuum non per reflexionem, ſed imperfecto modo, & quaſi in actu exercito, vt *num. primo* explicatum eſt. Probatur, nam omnis cognitio fit per vitalem attentionem, & immutationem ipſius potentiæ: ergo dum potentia ſentit obiectum extrinſecum, à tali ſenſatione immutatur, & in actu exercito quodammodo experitur ſe ſentire. Confirmatur. Nam eo ipſo, quòd videmus colorem, licèt mente non reflectamur, poſtea experimentalem notitiam habemus, non ſolùm quid color ſit, ſed etiam quid ſit videre colorem: ergo ſignum eſt vidiſſe nos antea modo aliquo ipſam viſionem, non enim aliunde talis notitia relinqui potuit, poſito, quòd nulla habita eſt formalis reflexio.

6. *4. Aſſertio.* Quarta concluſio. Senſus interior cognoſcit operationem ſenſus externi, non quidem per propriam ipſius operationis ſpeciem, ſed per ſpeciem externi ſenſibilis, quam veluti modificatam recipit ab ipſa operatione externi ſenſus. *Suadetur.* Probatur, nam ſenſationes externæ cognoſcuntur ab interiori ſenſu, & non per proprias ſpecies earum, vt probatum eſt: ergo per ſpecies obiectorum ipſarum; cúmque hæ ſpecies non poſſint in interno ſenſu eiuſdem omnino rationis eſſe cum ſpeciebus, quæ de eiſdem obiectis dantur in externis ſenſibus, (diuerſæ namque potentiæ diuerſas modo aliquo ſpecies exigunt) reliquum eſt, vt ſint ſaltem modificatæ, taléſque reſultent ex ſenſatione externi ſenſibilis; cùm alia via non ſuperſit, qua internus ſenſus externas ſenſationes percipiat; ſola ergo maior probatur, nam memoramur noſtrarum ſenſationum externarum, verbi gratia, vidiſſe, vel audiuiſſe tale aliquid. Si dicas memorari nos per intellectiuam memoriam; contrà eſt, quòd experiamur, eadem virtute memorari nos rei viſæ, & viſionis, memoria autem talis rei ſenſitiua eſt; ergo & viſionis illius. Et confitmatur de brutis, quæ videre, & tangere appetunt: ergo aliquo modo percipiunt actus iſtos, quod certè neceſſarium fuit, inquit Albertus, ad complementum naturæ ſenſitiuæ, quia tales actus nociui ſunt, aut proficui parti ſenſitiuæ, & ideo oportuit à brutis cognoſci, vt poſſint nociua fugere, & commoda proſequi. *Species ſenſibilis qualiter modificetur à ſēſu externo.* Dicta autem modificatio poteſt declarari, vt ſicut ſenſus exterior percipit diſtan- A tiam, quia ſpecies à diuerſa diſtantia aliter, & aliter illum immutant, ita ſpecies in ſenſu interiori fiunt tali, vel tali modo, quia miniſtrantur per hunc, vel alium externum ſenſum, per hanc vel illam eius ſenſationem; nam ſpecies, verbi gratia, miniſtratæ per viſum, proueniunt ad ſenſum internum, modo magis, vt ita dicam, ſpirituali, quàm ſpecies quæ per auditum miniſtrantur. Item internæ illæ ſpecies repræſentant rem ipſam quaſi iam intuitiuè perceptam, ſícque modo aliquo repræſentatio earum modificatur à ſenſationibus exterioribus.

Sed circa concluſionem hanc difficultas reſtat ex Ariſtotele *lib. de inſomniis, cap. vlt.* vbi in- 7. *Obiectio prima contra proximam concluſionē.* B dicat imaginationem cognoſcere actum ſuum, ſic enim ait, *Cùm ſumma poteſtas, eadémque iudicatrix ſentiebat Coriſcum, ſimulacrum non dicebat, imò per hoc ipſum ſimulacrum, & verum illum Coriſcum animo complectebatur*; *quod* (vtique ſimulacrum) *item ſentiens hoc ipſum ait non eſſe Coriſcum, ſed illius ſimulacrum*; vbi apertè ait imaginatiuam cognoſcere idolum à ſe formatum, quod certè à ſuo actu non diſtinguitur, vt infrà videbimus; quòd autem de virtute ſenſitiua ibi loquatur patet; nam ſubdit, *niſi ſanguine impediatur, indicabit verè illum eſſe Coriſcum.* *Obiectio 2.* Secundò arguitur ex Ariſtotele *lib. de memoria, & reminiſc.* docente memoriam, vtique ſenſitiuam, fieri manente rei imagine in potentia, quæ poſtea percipitur, vt C eſt imago. *Tertia.* Ratione arguitur tertiò. Nam intellectus cognoſcit opera phantaſiæ, ſicut experimur: ergo & phantaſia illa cognoſcit, cùm nihil cognoſcat intellectus, quod non etiam phantaſia cognoſcat; atque hæc ratio valet etiam contra ſecundam concluſionem. Vrget quoque locus Ariſtotelis *de ſomno, & vigilia,* ſuprà citatus *in num. 2.* aſſerentis ſenſum communem cognoſcere ſenſationes externas.

8. *Ad primam obiectionem.* Ad primum locum reſpondetur, per ſummam poteſtatem iudicatricem intelligi intellectum, nam dicta operatio illius tantùm eſſe poteſt, quærit enim ibi Ariſtoteles principium cuiuſdam operationis in ſomniis fieri ſolitæ, nempe cùm aliquid imaginamur, & poſtea reflexè iu- D dicamus id eſſe ſomnium, & non rem veram, illud namque iudicium fit ab intellectu, qui etiam inter dormiendum non omnino impeditur à diſcurrendo; quòd verò Ariſtoteles ibi de intellectu loquatur, patet primò ex illo, quod ſubdit exemplo, quando res viſa apparet duplex, & intellectus apparentiæ cauſam pernoſcens, iudicat vnam eſſe, ſenſúmque corrigit. Patet ſecundò ex cauſa talis actus, quam idem ſubdit, illam nempe potentiam tunc etiam habere poſſe aliquem diſcurſum, at diſcurrere intellectus eſt, non vllius ſenſus. Neque obſtat, quòd de ſanguine adducatur, nam diuerſa corporis diſpoſitio variat imaginationem, ſícque poteſt iudicium intellectus variare, maximè quando E non eſt perfectè ſolutus, & ita ait idem Philoſophus, ſi maxima ſit copia ſanguinis, futuram vehementem ſpeciei impreſſionem in imaginatiua; ſícque defecturam intellectui facultatem iudicandi non ita eſſe. Neque etiam obſtat, quòd Ariſtoteles loquens de intellectiua poteſtate verbo ſentiendi vtatur, hoc enim extendi ſolet etiam ad intellectum. *Ad 2. obiectionem.* Ad ſecundum locum reſpondetur, Philoſophum tractare ibi de modo, quo fit memoria, per imagines ſcilicet relictas à rebus, quibus dum potentia non vtitur, non memoratur; quando verò vtitur,

memoratur, & hoc vocat Ariſtoteles cognoſcere rei ſimulacrum, id eſt, per illud rem repræſentatam attingere, non quòd idolum ipſum cognoſcatur, ſiquidem impertinens eſt ad memoriam.

9. *Ad 3. obiectionem & ad alia in principio adducta.* Ad rationem reſpondetur non oportere vt idipſum phantaſia cognoſcat, quod intellectus intelligit, ſed eſt ſatis, ſi quippiam cognoſcat, quo intellectus deueniat in cognitionem alterius; veluti ſi phantaſia verſetur circa motum cæli, vt intellectus cognoſcat intelligentiam motricem cæli. In propoſito ergo ſatis eſt, quòd phantaſia operationes ſuas in actu exercito imperfectè cognoſcat, vt intellectus poſſit illas magis propriè, & perfectiùs cognoſcere. Illud verò ex Ariſtotele *de ſomno, & vigilia*, intelligendum iuxta quartam concluſionem, eodémque modo oportet intelligere D. Thomam *in num. ſecundo* etiam allatum. Quando verò Ariſtoteles citato loco de Anima dicere videtur viſum cognoſcere ſe videre, interpretandus eſt iuxta tertiam concluſionem, & ita eſt intelligenda illa eius ratio *in num. primo* tacta, quòd viſus ideo ſentire poſſit ſe videre, quia eſt aliquomodo colore dilibutus, id eſt, quia habet ſpeciem repræſentantem colorem poteſt exire in actum, quo videat, ac ſimul in actu exercito cognoſcat ſe videre. Qui ſenſus confirmatur ex *textu* 138. vbi ait viſum ita ſentire ſe videre, ſicut tenebras videt, tenebras autem non ſentit proprio actu ſignato, ſed ideo ſolùm, quòd in actum exercitum non exit; ſic ergo è contrario, &c. *Placitum Alberti, &c. quomodo verificandum.* Nonnulli opinati ſunt ſenſum exteriorem per ſe quidem non ſentire ſuam ſenſationem, ſentire tamen vt coniunctus eſt ſenſui communi, & quaſi vnus cum illo. Ita inſinuat Albertus *lib.2. tractatu* 4. *cap.*8. *in fine*, & Ferrar. 2. *contra*, *cap.*66. Caietan. 1.*part. quæſtion.*75.*artic.*2. Diſtinctio tamen conſiſtit in voce ſolùm, in re autem admittunt ſenſum internum cognoſcere actus exterioris ſenſus, quod etiam quo pacto verum ſit, iam expoſuimus.

CAPVT XII.

Vtrùm aliqua potentia ſenſitiua poſſit cognoſcere in abſentia obiecti, & quo modo.

1. *Arguitur 1. pro parte negatiua.* Videtur pars negatiua vera. Primò, quia hæc eſt differentia inter intellectum, & ſenſum, quòd intellectus habere poſſit notitiam abſtractiuam, ſenſus verò non niſi intuitiuam. *Secundò.* Secundò, ſi ſenſus poſſet cognoſcere rem abſentem, poſſet etiam cognoſcere rem præteritam: hoc autem non poteſt, nam cognoſcere præteritum, eſt cognoſcere tempus, quod tamen ſolo intellectu concipitur, 4.*Phyſic. textu* 131. Item ſi ſenſus poſſet cognoſcere rem abſentem, poſſet etiam cognoſcere rem non exiſtentem. *Tertiò.* Conſequens eſt falſum, cùm ſenſus non niſi, quod eſt ſenſibile, ſentiat: quod autem non exiſtit, ſentiri non poteſt, ſed vtplurimum intelligi, cùm ſentire ſit experiri, quod rem actu exiſtentem planè requirit. *Arguitur pro parte affirmante.* Contrà eſt, quia in ſenſu eſt memoria, memoria autem eſt præteriti, vt præteriti, vt dicitur *in lib. de memoria, & reminiſcentia, cap.*1. Notandum pro reſolutione potentiam eo ipſo, quòd eſt informata ſpecie obiecti, poſſe illud cognoſcere ſiue præſens, ſiue abſens, ſiue exiſtens, ſiue non exiſtens; namque ex ſuprà dictis conſtat obiectum, & rationem motiui, & terminatiui habere, mouere autem ſpeciem imprimendo, ideoque ſi ſpecies impreſſa ſit potentiæ, præſentiam, vel exiſtentiam obiecti non requiri, vt moueat. Ad terminandum etiam non requiritur, quia terminatio hæc, vt diximus, materialis non eſt, & quantitatiua, ſed intentionalis; ſatis ergo eſt, ſi potentia ſit informata ſpecie obiecti; vnde tota quæſtio ad hoc reducitur, an ſenſus aliquis poſſit conſeruare ſpecies abſentis, vel non exiſtentis obiecti; ſi enim poſſit, poterit etiam cognoſcere; ſin minus non poterit.

2. *Opinio ſimpliciter affirmans. Fundamentum Ariſtot.* Hoc poſito eſt opinio affirmans omnem ſenſum poſſe conſeruare ſpeciem in abſentia obiecti, quæ probatur ex Ariſtotele 3. *de Anima, textu* 138. vbi ſic habet. *Quocirca ſenſibilibus ipſis ſemotis inſunt in ſenſuum inſtrumentis ſenſus, imaginationéſque*, hoc eſt, ſenſationes tam externæ, quàm internæ. Et textu 156. *Atque nobis (quod paulo antè dicebamus) clauſis quidem oculis viſa videntur, atque apparent*, vbi tacitè indicat quotidianam experientiam, nam cùm quis intentis oculis inſpexit ad rem lucidam, ſi ſubitò oculos claudat, videt adhuc aliqualem lucem, quod etiam apertè refert opuſculo de inſomniis circa medium, & Auguſtinus 11. *de Trinitate, cap.*2. Nec verò poteſt hoc referri ad imaginationem; ſi enim id ex imaginatione proueniret, poſſet multo tempore durare; cùm tamen non niſi breuiſſimo duret, nimirum quia ſpecies viſibilis vtpote tunc debilis facilè euaneſcit.

3. *1. Aſſertio, eiuſque fundamentum.* Nihilominus ſit prima concluſio. Nullus ſenſus exterior poteſt naturaliter ſentire niſi præſenti obiecto cauſante ſpeciem. *Probatur id fundamentum 1.* Fundamentum eſt, quòd eorum ſenſuum ſpecies ex natura ſua in fieri, & conſeruari pendeant ab obiectis ſuis. Id quod conſtare primò videtur experientia. *Secundò.* Secundò ratione arguitur. Nam ſpecies hæ ſunt imperfectæ quædam participationes obiectorum: ergo pendent in fieri, & eſſe ab illis. *Tertiò.* Arguitur tertiò deſtruendo experientiam ab aduerſariis adductam, nam ſi quis breui tempore lucem intueatur, móxque oculos claudat, nec per inſtans ſpecie lucis intra oculum conſeruatur; ergo neque conſeruabitur, licèt multo tempore intueatur. Probatur conſequentia, quia ſpecies illa eiuſdem ſemper rationis eſt, nec enim propter continuationem maiorem viſionis mutatur ſpecies, aut radicatur magis, ſeu intenditur, cùm in inſtanti fiat, quàm perfecta fieri poteſt, vtpote ſine impedimento, & ab agente naturali producta. *Quartò.* Quartò vel eiuſmodi ſpecies habent ex natura ſua dependentiam ab obiecto ſenſibili, vel non habent; ſi hoc dicatur, certè conſeruabuntur ſemper in abſentia illius, ſi habent; ergo nec per inſtans poterunt conſeruari, quantumuis intendantur. *Euaſio aduerſariorum non ſatisfacit.* Reſpondent ex natura quidem ſua non pendere, diu tamen non manere ex defectu ſubiecti non ſatis illas conſeruantis. Sed reſponſio non ſatisfacit, quia ſubiectum non conſeruat ſpecies effectiuè, materialiter autem affatim poſſet conſeruare ſuſtentando; ergo cùm contrarium non habeant, neutiquam deficient, niſi propter abſentiam obiecti, à quo in conſeruari dependent. *Ad experientiam quam ipſi adduxerant.* Vnde ad experientiam in numero præcedenti adductam ex Ariſtotele, & Auguſtino dicitur, prouenire id ex vehementi imaginatione excitata ob diuturnam attentionem, & quoniam tanta imaginationis attentio durare

durare multùm nequit, ideo apparentia ipſa parùm durat; enimuerò ſi ex relictis in oculo ſpeciebus id prouenire poſſet, certè quotieſcumque oculos clauderemus, rei viſæ, quæcumque illa eſſet, ſpecies adhuc in ſenſorio permanerent, quod experientiæ repugnat, cùm ſola vehementiora obiecta, eaque magno ſenſuum conatu percepta ſoleant huiuſmodi cauſare imaginationem. Quòd autem Ariſtoteles de cognitione imaginationis loquatur, patet ex *textu* 138. vbi probat ſenſum ſuſcipere ſpecies ſine materia, ex eo quòd illæ abeuntibus ſenſibilibus retineantur, vtique interiùs; hinc enim optimè concluditur fuiſſe prius alias interiùs; in *textu* autem 156. differentiam aſſignat inter ſenſum externum, atque imaginationem, quòd cùm res ſenſu illo exactè percipitur, non dicitur nobis videri, aut apparere; ſic enim potiùs loqui nos, quando non exactè ſentimus; *at cùm percipitur*, inquit, *clauſis oculis* (ſenſu nimitum interno) ſemper dicitur nobis apparere, aut videri.

4. *Obſeruatio duplex pro aſſertione præcedenti.* Sunt tamen in hac concluſione aduertenda duo. Primum eſt, quòd potentia ſenſibilis eſt intelligenda ſecundùm proportionatam diſtantiam ad cauſandam ſpeciem in ſenſu, ſiue directè & immediatè, ſiue media reflexione cauſetur; non enim eſt opus ſenſibile coram ſenſu exiſtere, vnde, & videri poteſt à tergo, vt ſuprà diximus. Secundum eſt non oportere obiectum præſens, eſſe eo modo, quo cernitur, ſed eo tantùm, quo aptum ſit ſpeciem imprimere, quando enim collum columbæ varium apparet, non eſt neceſſe colores illos realiter præſentes eſſe oculis, ſed eſt ſatis, ſi lux ita collum afficiat, vt aptum reddatur ad cauſandas ſpecies talium colorum, quo ſanè in euentu ſenſus exterior percipit quodammodo rem abſentem, colorem ſcilicet, qui non eſt præſens, ſed aliquid aliud potens cauſare ſpeciem illius, quod nihil dictis repugnat.

5. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Senſus externus virtute diuina cognoſcere poteſt rem abſentem. Probatur. Nam Deus conſeruare poteſt in oculo ſpeciem rei abſentis, eáque oculus vti poſſet iuxta dicta in numero primo: ergo, &c. Antecedens patet, quia Deus poteſt ſupplere vicem cauſæ efficientis, ſpecies autem eo tantùm modo pendet ab obiecto. Quod apertius fiet, ſi ponas rem à te longiſſimè diſſitam diuinitùs imprimere ſui ſpeciem in ſpeculum coram te exiſtens, inde enim ad ipſos tuos oculos facilè reſultaret; rémque ita diſtantem, ſiue abſentem facilè videres; quod ergo intelligitur medio ſpeculo fieri poſſe, vtique ſine ſpeculo etiam fiet, ac ipsâ etiam re non exiſtente; an verò talis viſio intuitiua eſſet, an abſtractiua, reſpondendum verè quidem eſſe abſtractiuam vtpote rei abſentis, videns tamen falsò iudicaret, vt præſentem, cùm ita videret, ac ſi eſſet præſens. Vrgebis, ergo iam tunc Deus deciperet. Negandum verò, ſed permitteret tantùm videntem falli, obiectum namque veram ſui ſpeciem diuinitùs immitteret, videns autem ſeipſum falleret putando obiectum ſibi ad eſſe.

6. *3. Aſſertio.* Tertia concluſio. Senſus aliquis interior poteſt naturaliter cognoſcere rem abſentem; patet experientia, nam eſt in nobis memoria rerum abſentium, quæ non poteſt ad intellectiuam partem tantùm referri, cùm illa ſit nobis, brutíſque communis, recordatur enim beſtia loci ſuæ habitationis, & viæ, per quam decurrerat, timet hominem, qui ipſam percuſſerat, vlciſcitur de inimico, &c. de qua potentia memorandi infrà dicemus, dicítque multa D. Auguſtinus 10. *confeſſionum*, per varia capita.

7. *4. Aſſertio contra Auicennam.* Quarta concluſio. Illá ſola potentia ſenſitiua cognoſcit abſens obiectum, quæ conſeruat illius abſentis ſpecies. Hæc concluſio contra Auicennam proponitur, qui officium conſeruandi ſpecies, ac per illas obiecta abſentia cognoſcendi diuerſis potentiis tribuebat; ſed immeritò. *Primò.* Primò, quia ipſa potentia elicit actum ſecundum, quæ conſtituta eſt in actu primo. *Secundò.* Secundò. Nam ſi vna eſt potentia quæ cognoſcit, & altera quæ conſeruat ſpeciem, vel illa cognoſcit per ſpeciem huius, vel per aliam; prius illud certè eſt impoſſibile; quia per talem ſpeciem non actuatur, cúmque ſpecies ſit accidens, non poteſt migrare de ſubiecto ſuo in aliam potentiam. Poſterius quoque dici non poteſt, quia ad cognoſcendam rem abſentem non datur noua ſpeciei productio. *Tertiò.* Tertiò, potentia conſeruans ſpecies potentia vitalis eſt; & perfectiſſima, atque adeò cognoſcitiua: ergo, &c. *Quartò.* Tandem illa diſtinctio potentiarum ſuperfluè fingitur; non ergo eſt admittenda. Hæc eſt ſententia Ariſtotelis *de memoria*, & *reminiſcentia, in principio*, vbi D. Thomas latè *lectionibus* 1. 2. & 3. & 1. *parte quæſtion.* 78. *artic.* 4. *quæſt.* 79. *art.* 6. *ad* 2. & 2. *contra gentes*, *cap.* 74. & Comment. aliíque communiter.

8. *Ad 1. in num. 1.* Ad primum argumentum in principio, negatur differentia illa, nam cognitio abſtractiua communis eſſe poteſt ſenſui, & intellectui. *Ad 2.* Ad ſecundum reſpondetur, ſenſum poſſe cognoſcere præteritum in concreto, ſeu in actu exercito, conſiderando ſcilicet rem, quæ præteriit, non rationem formalem præteriti, ſicut etiam percipit rem præſentem in actu exercito; conſiderare autem formaliter, & ſignatè temporum differentias proprium eſſe intellectus. *Ad 3.* Ad tertium dicito ſenſum etiam poſſe cognoſcere res non exiſtentes, ſi ſpecies illarum habeat, neque ob defectum exiſtentiæ à genere ſenſibilium rerum extrahi, vt notum eſt. *Notandum diſcrimen inter intellectum, & ſenſum circa non exiſtentium cognitionem.* Intereſt tamen inter ſenſum, atque intellectum, quòd hic præſcindere valet exiſtentiam rei, purámque eſſentiam conſiderare, non item ſenſus, qui ſemper concipit rem cum ordine ad exiſtentiam vel præſentem, vel præteritam, vnde deceptio obrepit, cócipiédo ſcilicet, vt exiſtens, quod non exiſtit, niſi intellectu corrigamur. Itẽ cognoſcet ſenſus interior rẽ præteritam, ſi loci, & temporis, in quo extitit, recordetur; ſi verò apprehendat illam, vt exiſtentem in loco alio, vel tempore, falletur. Similiter imaginatio fingens res impoſſibiles, ſi illas apprehendat, vt exiſtentes, errabit, ſi verò vt fictitias tantùm, non errabit, quod tamen per ſe non valet, ſolúſque intellectus errori medetur, vnde imaginatio ſibi relicta ſemper fallitur in compoſitione impoſſibilium, ſicut in ſomniis ferè ſemper contingit.

CAPVT XIII.

Vtrùm radix, & principium ſentiendi ſit in cerebro, an in corde.

1. DE obiectis, & actibus potentiarum ſenſitiuarum hactenus dictum eſt, ſequitur vt de poten

Varia de obiectis actibus, ac potētiis tradi ſolita aliò remittūtur.

potentiis ipſis dicamus. Quæ namque de actibus dici poterant, an ſcilicet compoſitio, & diuiſio in ſenſibus reperiatur, an poſſint priuationem cognoſcere, an ſenſus debeat nudari ab omni natura ſenſibili, vt ſenſibilia obiecta percipere queant, an ſingularia tantùm cognoſcere poſſint, an ſenſibile ſuper ſenſum cauſet ſenſationem; hæc, inquam, omnia explicata ſunt præter vltima duo, ex quibus poſtremum opportunius decidetur *cap.27. à num.5.* penultimum verò de ſe liquet, ac *lib.4. cap.3.* ſimilem dubitationem tractantes de intellectu, de illa dicemus ſufficienter; de actibus ergo & obiectis ſatis ſint dicta; de potentia quoque ipſa ſenſitiua illud potiſſimè diſputari ſolet, an ſit actiua, vel paſſiua; eius ſolutio data eſt *in cap.4.* vnde nihil dicendum ſupereſt de potentia ſenſitiua in communi, niſi quod propoſitum eſt.

Notatio pro reſolutione.

Obſeruandum; ergo licèt vna ſit, eadémque anima ſenſitiua, quæ per diuerſos ſenſus diuerſas operationes ſentiendi exercet, eos tamen ſenſus pendere omnes à quadam præcipua parte corporis ſubminiſtrante vim ſentiendi per ſpiritus, vt vocant animales, quemadmodum in ſequentibus exponemus, cuius rei ratio præter experientiam eſt debitus naturæ ordo, nam quando in vno compoſito reperiuntur virtutes eiuſdem generis, reduci omnes debent ad vnum principium, à quo habeant originem, vt fit in virtute vegetatiua, & vitali, quæ radicatur in corde, vt *lib.2. cap.11. num.7.* tractatum eſt; eſt ergo vna prima radix ſentiendi, de qua inquirimus, in qua parte reſideat.

2.

Ariſtotelis opinio in quæſt. propoſita.

Opinatur ergo Ariſtoteles in corde reſidere; ita habet 2. *de generatione animalium, cap.4. & libr.5. cap.2. & lib.3. de partibus, cap.3. & 4. de iuuentute, & ſenectute, cap.1. & 2.* Rationes illius ex parte addnximus *citato cap.11. libri ſuperioris*, vbi quæſtionem ſimilem de virtute vegetatiua diſcuſſimus. Ac præterea arguitur primò.

Probatur 1.

Nam cor prius, quàm cerebrum generatur, vt etiam ibi diximus, & Galenus fatetur *libro de fœtus formatione*, tunc autem iam ſenſus datur in animali, cùm iam palpitet: ergo in corde prima ſentiendi radix exiſtit.

Secundò.

Secundò cor eſt principium membrorum miniſtrantium ſenſibus, ſunt enim nerui duriuſculi, conformes ſcilicet ſubſtantiæ cordis, quæ ſubdura, non verò cerebri, quæ mollior eſt, vt docet Ariſtoteles 3. *de hiſtoria, capit.5.* ergo, &c.

Tertiò.

Tertiò conueniens valde eſt, vt omnes vires animalis ad vnum primum principium, vt diximus, reducantur; nam hoc optima diſpoſitio, ac rei natura poſtulat; tale autem principium ſolùm cor poſſe eſſe videtur. Eſt ſiquidem in aptiſſimo loco conſtitutum, & calorem ſubminiſtrat, & ſpiritus, quibus vniuerſæ operationes animantis perficiuntur.

Quartò.

Quartò dolor, & triſtitia ipſum afficiunt; ibi ergo etiam ſentiendi radix exiſtit.

Cum Ariſtotele qui faciant.

Ariſtotelem ſequitur Commentator 2. *de partibus, cap.7.* & in collectaneis *lib.2. cap.11.* Auicenna *fen 1. primi, doctrina 6. cap.1.* Apollinaris 2. *de Anima, quæſtion. 37. artic.3.* Iandunus *de ſomno, & vigilia, quæſt.9.*

Ariſtotelis pugna conciliatur.

Eſt tamen notandum, eundem Ariſtotelem *cap. 1. de ſenſu, & ſenſibili*, contractiùs aſſeruiſſe radicem, ſcilicet trium ſenſuúm, auditus, viſus, & olfactus, in cerebro eſſe, guſtus autem, & tactus eſſe in corde, idémque habet 2. *de partibus, cap. 11.* vbi videtur olfactum partim ad cor, partim ad cerebrum reducere, quod fortè ſic interpre-

A

tandum, vt cor ſtatuatur ab Ariſtotele principium commune influens in omnes ſenſus, in guſtum quidem, & tactum immediatè, in reliquos verò tres mediante cerebro, quod proinde eorum principium dicatur.

Opinio Galeni, D.Th. & aliorum.

Contrariam ſententiam docuit Galen.8. *de vſu partium, cap.3. & 4. & lib.3. & 7. de placitis*, ſequitur Albertus *lib.2. de Anima, tractatu 4. cap.11.* Sanctus Thomas *de veritate, quæſt.18. artic.8. opuſculo 43. art.4. & 3. part. quæſtion.8. artic.1. & 6. & quæſtion.66. artic.7. ad tertium, & in 3. diſt.13. quæſt.2. artic.1. ad tertium*, citatur etiam Auicenna 6. *naturalium, part.4. cap.1.*

3.

In quo conueniat vtraque opinio.

Ad intelligentiam harum opinionum, notandum eas quidem conuenire, quòd cerebrum habeat dependentiam nonnullam à corde, & cor à cerebro viciſſim, cor enim tranſmittit ſpiritus vitales, ac calidos ad cerebrum per arterias, teſte etiam Galeno *libro 3. de placitis, in fine*, cerebrum verò frigiditate ſua moderatur calorem cordis, teſte etiam Ariſtotele 2. *de partibus, cap.7.*

B

In quo diſcrepet.

Differentia verò opinionum eſt, quòd Ariſtoteles quidem putet neruos procedere à ſenſibus externis, & ad cor vſque, per illóſque deferri ſenſibiles ſpecies, ibíque terminari cognitionem externam, eo quòd ſenſus interior ibidem reſideat; vnde *quinto de Generatione animalium, cap. 2.* ſcribit ad cor terminari omnes ſenſorios meatus, & 2. *de partibus, cap.7.* cerebrum nullam habere continuationem cum partibus, quæ vim ſentiendi habent.

C

At Galenus vult omnes vias, & vires ſenſitiuas in cerebro terminari, ibíque eſſe internos ſenſus, vnde 1. *de placitis, in principio, & lib.2. in fine* ait, cerebrum non pendere à corde in operando.

4.

Vera aſſertio variis experimentis ſuadetur.

His poſitis ſit concluſio. Initium, & radix ſentiendi eſt in cerebro, & ab illo communicatur ſenſibus exterioribus. Probatur potiſſimè experientia.

Primò.

Primò enim conſtat ex anatome neruos illos, qui viæ ſunt per quas miniſtrantur ſpiritus animales, à cerebro oriri.

Secundò.

Secundò conſtat læſo cerebro priuari animal ſenſu, & motu, quia ſcilicet tunc læditur animalis facultas: ergo ſignum eſt eam in cerebro reſidere.

D

Tertiò.

Tertiò cùm infirmitas aliqua, ſeu vitium contingit in animali virtute, veluti ſi phantaſia lædatur, medicamenta capiti apponuntur, non cordi, vt ſcitè notauit Galenus 3. *lib. de locis patientibus, cap.4.* quod indicio eſt talem virtutem in cerebro morari.

Quartò.

Quartò ex vehementi attentione laſſatur, & dolet caput, non cor; illic ergo reſidet principium virtutis ſentiendi.

Quintò.

Quintò ſenſus interior in cerebro reſidet, vt infrà dicemus, ac patet experientia; cùm experiamur idola rerum in capite formari: ergo etiam ibi eſt prima radix huius virtutis.

Sextò.

Sextò ſomnus eſt priuatio operationis primi ſenſorij, ſomnus autem in capite cauſatur; cor enim à ſua operatione propter ſomnum minimè quieſcit, vt etiam docet ipſe Ariſtoteles *lib. de reſpiratione, cap. vltimo.*

E

Septimò.

Septimò cerebrum eſt in ſublimi loco poſitum, nimirum, vt influere poſſit in omnes ſenſus: in illo ergo ſublimis eſt virtus, & prima radix totius corporis.

Nota.

Sed eſt notandum in cerebro præter ſubſtantiam, quæ medulla dicitur, eſſe membranas, & neruos, ex ſubſtantia ipſa procedentes, virtutem verò potiſſimè reſidere in ſubſtantia, reliqua deſeruire ad illius conſeruationem, & nutritionem, teſte Galeno 7. *de placitis*, de quo legendus eſt Valles 2. *controuerſiarum, cap.13.*

Quærat

5. *Cerebrũ in ſenſus externos influere qui negent.*

Quærat iam aliquis quomodo cerebrum in omnes ſenſus influat? Nonnulli enim crediderunt cerebrum nihil communicare ſenſibus externis, ſed potiùs hos imprimere cerebro ſpecies rerum, ibíque perfici ſenſationes vniuerſas, viſionem, auditionem, &c. ita videtur opinari Themiſtius 3. *de Anima*, & Portius *lib. de dolore, cap.*13. Gregorius Niſſenus 1. *libro de viribus animæ, cap.*1. & Marſilius Ficinus *in principio Theteti*; hoc ipſum tribuit Platoni, idem tenet Manardus *lib.*6. *epiſtola vlt.* ſed oppoſitum ſine dubio verum eſt, quod tradit Galenus 7. *de placitis, cap.*15. *& lib.* 1. *de cauſis ſymptomatum, cap.*8. Nemeſius *de natura hominis, cap.*8. Fernelius *lib.*6. *Phyſiologiæ, cap.*10. Et ratio eſt, quoniam vnaquæque operatio in propria potentia, proprióque eius organo perficitur, vt viſio in oculo, &c. Nam organa externorum ſenſuum non ſunt ſuperflua, ſed ad ſenſitiuas facultates ordinata: ergo in illis ſunt potentiæ ſenſitiuæ: ergo in his perficiuntur ſenſationes. Quod etiam experientia ipſa docet. Videndus eſt Valleſius *lib.*2.*controuerſiarum, cap.*26.

Vera ſententia Galeni, Nemeſij & Fernelij.

6. *Influxum cerebri in ſenſus, quo pacto explicent Valles & alij.*

Suppoſito ergo vniuſcuiuſque ſenſus actionem propriam in proprio ſenſorio effici, dicendum ſupereſt quomodo hæc virtus à cerebro cõmunicetur; quidam ergo aiunt non communicari per influentiam ſpirituum animalium. Primò, quoniam id fieri deberet inſtantaneè, ſpiritus autem non poſſent in inſtanti tranſmitti. Secundò, quia ſi communicatio eſſet per influxum, planè tranſmiſſis ſemel illis ſpiritibus, quanuis cerebrum repentè læderetur apoplexiâ, aliáve cauſa, non illicò vis ſentiendi corrumperetur, ſed aliquantulùm poſſet operari, dum ſcilicet ſpiritus illi non abſumerentur; oppoſitum autem conſtat experientia; vnde aiunt virtutem hanc communicari illuſtratione quadam, id eſt, media qualitate intentionali & ſpirituali inſtantaneè diffuſa, atque à cerebro, in fieri, & conſeruari dependente, proindéque læſo cerebro ſtatim corrumpi virtutem ſentiendi. Ita Valles *lib.*2.*cap.*14. quod etiam tribuit Galeno 7. *de placitis.*

7. *Impugnatur 1.*

Hæc verò ſententia non explicat, quod affirmat, quæ enim eſt illa qualitas ſpiritualis, aut quæ illuſtratio illa? nam ſi intelligat eſſe verè ſpiritualem, improbabile aſtruit, quia ea qualitas communicari nequit à materiali virtute, aut recipi in parte materiali; ſi verò intelligat eſſe intentionalem & ſubtilem, (ſic enim aliquando vſurpatur vox ſpiritualis, vt 1.*p.q.*78.*art.*3.) quæro an ſit ſpecies aliqua ſenſitiua, nécne? Primum dici non poteſt, quia cerebrum ſpecies non imprimit in ſenſus externos; ſi verò ſpecies ſenſitiua non eſt, cur intentionalis ponitur, atque vires conferens ad ſentiendum? Præterea talis qualitas fieri debet à qualitate alia cerebri, in quo tamen inuenitur tantum primarum qualitatum temperamentum, ac virtus ſentiendi, ab his autem non poteſt fieri illa qualitas. Tandem illuſtratio illa obſcuriſſima eſt, neque ſatis intelligitur, quídnam ſit.

Secundò.

Verior explicatio.

Quapropter cenſeo virtutem, de qua loquimur, communicari à cerebro per ſpiritus animales, fouendo ſcilicet organa ſenſuum, illaque conſeruando in diſpoſitione apta ad functiones ſuas, eóſque ſpiritus pendere ab actuali influxu cerebri, ideóque obſtructis viis ad cerebrum ſenſum illicò amitti. Fortaſſe etiam communicatur hæc virtus per modum attentionis, ſenſus namque operari non poteſt, niſi anima attendat, ea autem attentio ex imaginatiua pendet.

8. Sed quæres quídnam ſint eiuſmodi ſpiritus,

A quótque eorum varietates? De quo ſatis diſputãt Fernelius 4. *Phyſiologiæ*, & Argẽterius *de ſomno, & vigilia, à cap.* 5. Dico breuiter cum Galeno 6. *de vſu partium*, ſpiritus eſſe inſtar exhalationum calore cordis ex puriſſimo ſanguine prodeuntium, daríque in vehiculum quo deferri citiſſimè poſſit calor naturalis, ac virtus principalium membrorum ad reliquas partes corporis; quam certè diffuſionem caloris citiſſimè fieri experimur. Porrò ſpiritus ab Ariſtotele ponitur vnius tantùm modi, quia vnum tantùm principale membrum ſtatuit, cuius ſit veluti inſtrumentum ſpiritus ipſe; id quod poteſt colligi ex 5. *de generatione animalium, cap. vltimo*, & ex *lib.*

Quidnam ſint ſpiritus.

Vnius tantũ generis ſpiritus agnouit Ariſtoteles.

B *de animalium motu in fine.* Alij verò ſicut cum Galeno ponunt tria membra principalia, tria genera ſpirituum diſtinguunt, nempe vitales, animales, & naturales; verùm naturales ſpiritus ſuperfluè ponuntur, hepar enim per ſpiritus non influit, vt *lib.*2. *cap.*11. probauimus: duo ergo ſpirituum genera reſtant; vitalium, qui à corde fiunt in arteriis, & animalium, qui fiunt à cerebro ex ipſis fortè ſpiritibus vitalibus attemperatis; inter hos autem ſpiritus non numerauimus ſpiritum plantatum in ſemine generationi deſeruientem, quia nunc tantùm agimus de ſpiritibus deſeruientibus ad proprias actiones animalis obeundas.

Galenus triplicis, verius tamen eſſe in duplici differentia.

Ad primum Ariſtotelis argumentum quidam reſpondent, quo tempore cor prius formatur, C quàm cerebrum, non habere ſenſum; ſed hoc ſtare non poteſt, cùm iam tunc habeat animam ſenſitiuam, vt ſuprà diximus; ea verò anima abſque tactu eſſe non poteſt, quare reſpondendum, habere tunc imperfectum tactum, conſimilémque illorum animalium, qui perfectam organizationem non vendicant; cùm verò poſtea perfecta anima informatur, perfectiorem ſortiri tactum, ideóque tunc influxum recipere à cerebro. 9. *Ad 1. in n. 2.*

Ad ſecundum: negandum antecedens; nerui enim ad cerebrum terminantur, vt experientia docet, & Galenus *lib. de Placitis, cap.*8. ſunt quippe conformes ſubſtantiæ cerebri, vtpote molles, &c. *Ad ſecundum.*

Ad tertium reſponſum eſt *in libro* 2. iterúmque reſpondetur, operationes eiuſdem ordinis ad vnum principium reduci, non tamen operationes diuerſarum rationum, pertinentes ſcilicet ad di- D uerſas virtutes principales. *Ad tertiũ.*

Ad quartum dicito illos actus pertinere ad appetitum ſenſitiuum, de cuius ſede dicetur *lib.*5.*cap.*4. *Ad quartũ.*

10 *Somnus quomodo fiat, operationéſque ſenſuum impediat.*

Ex dictis colliges breuiter, quomodo per ſomnum ceſſent ſenſitiuæ operationes; aſcendunt ſcilicet vapores calidi, atque humidi ab ſtomacho ad cerebrum, cuius frigiditate denſantur, ad modum quo vapores in regione aëris, & ſicut vapores hi ſæpe impediunt illuſtrationem Solis, ita illi diffuſioni ſpirituum animalium obſtant, quæ fit à cerebro, vnde dicta ceſſatio ab operationibus cõſequitur quæ eſt ſomnus. Accedit etiam, quòd vapores illi denſatione iam graues deſcendant, ac per totum corpus ſpargantur, illúdque proinde E pigrum reddant ineptum ad operationes. Qua de re Ariſtotel. *de ſomno, & vigilia, cap.*3. Titelmanus *lib.*20. *ſuæ phyſicæ, à cap.* 19. *vſque ad* 22. Sicut autẽ ſternutatio contingit ad excutiendos vapores opprimentes cerebrum, ita pandiculatio ad depellendos, qui per totum corpus ſparſi fuerant, eaque localis expulſio, atque exoneratio delectationem cauſat in tactu, qui in toto corpore reſidet. Et hæc de ſenſibus in communi præmiſiſſe ſufficiat.

CAPVT XIV.

Quidnam ſit lumen.

1. DIcendum ſequitur de ſenſitiuis potentiis in ſpeciali, ac primò de externis, de qua materia agit Ariſtoteles *lib.2.de Anima,a cap.7. vſque ad finem*, éſtque tota philoſophica, vnde S. Thomas *1.p. quæſt.78. art.3.* de numero tantùm externorum ſenſuum & collectione ipſius ex obiectis diſputauit; nos verò totam doctrinam præſenti loco complectemur. Incipimus autem à principali ſenſu, nempe viſu, cuius obiectum vel lumen eſt, vel certè per lumen completur, & ideo ab explicatione luminis ordimur. In propoſita ergo quæſtione fuit antiqua ſententia, lumen ſecundùm ſe nihil eſſe præter ipſam coloris manifeſtationem, quæ ſententia ſua improbabilitate periit, ſæpe enim contingit videre nos lumen, non viſo colore, quod fieri non poſſet, ſi vera ac realis entitas non eſſet; præterea ſi lumen colorem manifeſtat, aliquid ſanè eſſe debet, quoniam id, quod nihil eſt ſi reale effectum habere nequit.

1. Opinio antiquata.

Alij ergo putarunt lumen eſſe corpus. Ita ſentire videtur Simplicius *2.de cœlo, commento ſuo 29.* quod etiam apertè falſum eſt primò. Quia lumen in eodem loco eſt cum corpore illuminato, ſícque daretur naturaliter penetratio. Secundò, lumen per totum hemiſphærium diffunditur in inſtanti, corpus autem ad motum localem requirit tempus ſatis perceptibile, cùm hemiſphærij ſpatium ſit ſatis magnum. Tertiò quoniam tale corpus annihilari oporteret in abſentia illuminantis, cùm per eius abſentiam nihil poſitiuum producatur, niſi ex Manichæorum errore tenebras aliquid poſitiuum eſſe dixeris. Vrgebis, quòd *ſectione 11. problemate 33.* ait Ariſtoteles, vocem melius audiri nocte, quàm die, eo quòd aer denſior ſit interdiu, vtpote refertus luce, ac radiis ſolaribus, quæ corpora eſſe dixeris. Hæc tamen verba aſſertiuè non proferuntur, ſed more inueſtigantis; poſtea enim veram deciſionem problematis aſſignat Philoſophus. Videatur D.Thom. *1. p. quæſt.67. art.2.*

2. Opinio reiicitur.

Obiectio ex Ariſtotele diluitur.

Alia fuit ſententia lucem eſſe formam ſubſtantialem Solis, quam videtur tenere Philoponus in opere de mundi æternitate contra Proclum *cap.5. & 6.* fallitur tamen, tum quia nulla ſubſtantia per ſe, ſed per accidentia ſentitur. Tum quia nulla etiam ſubſtantia immediatè producit accidens in ſubiecto extraneo, cùm tamen ſol immediatè per ſuam lucem producit lumen in aëre, quod accidens illius eſt, cum ei in ſubſtantia conſtituto, adsítque & abſit abſque nulla eius corruptione: tum etiam, quia alioqui duæ eſſent formæ ſubſtantiales in eodem aëre luminoſo, nec lux intendi in eo poſſit, nec remitti.

Tertia opinio falſa.

2. Ex quibus colligitur iam prima concluſio. Lumen eſt actus accidentalis ad prædicamentum qualitatis pertinens. Prior pars patet ex dictis, quòd lumen nec forma ſubſtantialis ſit, nec corpus aliquod; eſt ergo forma accidentalis. Poſterior ſuadetur, tum quia in nullo alio prædicamento accidentium collocari poteſt. Tum quia habet modum afficiendi ſubiectum ab accidentibus aliis diſtinctum; tum denique quia eſt forma intenſibilis, & remiſſibilis, ac per ſe primò ſenſibilis. Supereſt verò explicandum, cuiuſmodi qualitas ſit. Pro quo notandum ex Auicenna *6. naturalium, part. 3. cap. 2.* & D.Thoma *in 2.diſt.13. art.3. & lib.2. de Anima, lectione 14.* lucem, & lumen aliqualiter diſtingui, lux enim dicitur qualitas lucens, prout eſt in fonte, ſeu corpore de ſe illuminante qualis lux Soli inhærens, lumen verò illa qualitas, quæ in medio recipitur; dicitúrque præterea tum radius inquantum per lineam directam, vel reflexam vſque ad oculum tenditur; tum etiam ſplendor, præcipuè quando huiuſmodi lumen repercutitur ab aliquo corpore terſo, ac perpolito. De luce igitur conſtat eſſe qualitatem illam quæ hæret corpori ex ſe lumen fundenti, in eóque proprium ſuum eſſe naturale retinere.

1. Aſſertio bipartita.

Lux, lumen, radius, ſplẽdor, in quo differant.

A

3. At de lumine non eſt omnium eadem ſententia, nam Scotus *in 2. diſt.13.* vult lumen habere tantùm eſſe intentionale, ac debile non ſolùm, quia in fieri, & eſſe pendet à luce, ſed quia etiam eius eſt quaſi intentionalis ſpecies, ſimilitudóve repræſentans. Idem placuit Ægidio *lib.2. de Anima, text.76. dubio 2. & 3.* Thienenſi *textu 71.* Buridano *q.17.* Aſſian. *in quæſtionibus perſpectiuæ.* Fundamentum afferunt, quòd lumen habeat effectus omnes, & proprietates ſpeciei intentionalis, primò enim ſicut per ſpeciem coloris colorem videmus, ipſa autem ſpecies non videtur, ita per lumen lux Solis conſpicitur, non autem lumen. Secundò ſenſibile poſitum ſuper ſenſum ſecundùm reale eſſe, realem non cauſat ſenſationem, cauſat autem poſitum ſecundùm eſſe intentionale, at lumen appoſitum oculis viſionem cauſat, teſte experientia, atque Ariſtotele *in libro de ſenſu, & ſenſibili, cap. 2.* habet ergo tantùm intentionale eſſe. Tertiò, vt ſpecies intentionalis durat tantùm in præſentia cauſæ illam diffundentis, ita & lumen in præſentia tantùm lucentis corporis. Quartò vt ſpecies intentionalis contrario vacat, ita & lumen. Quintò vt plures ſpecies intentionales eiuſdem obiecti in eodem ſunt medio, ita & plura lumina, plura ſiquidem luminoſa plures cauſant vmbras.

De lumine opinio Scoti & aliorum.

B

Eius fundamentũ ſuadetur primò.

Secundò.

Tertiò.

C

Quartò.

Quintò.

D. Thomas nihilominus ſuprà *art.3.* hanc ſententiam improbat, exiſtimátque lumen eſſe qualitatem veram, habentémque proprium eſſe reale, & non tantùm repræſentatiuum alterius. Eius fundamentum oppoſitum eſt, quòd omnes vendicet proprietates, quas ſolet qualitas in ſuo eſſe reali conſiſtens; primò enim lumen denominat ſubiectum lucens, quod minimè præſtat ſpecies intentionalis. Secundò phyſicos effectus cauſat, non item ſpecies intentionales, eſt ſiquidem calefaciendi, ſiccandíque principium, &c. Tertiò ſenſu cognoſcitur externo, non item ſpecies. Quoniam verò rationes vtriuſque ſententiæ videtur vrgere Caietanus *1. p. ſuprà*, quem multi ſequuntur, vtriſque ſuccumbens ait lumen, quòd qualitas ſit nobiliſſima, eminenter habere tum reale eſſe, tum etiam intentionale.

Opinio D. Thomæ verior oſtenditur.

Primò.

Secundò.

D

Tertiò.

Vtramque opinionem conciliat Caietan.

4. Sit verò ſecunda concluſio. Lumen habet verum eſſe naturale, & reale. Ita communiter expoſitores *loco citato ex lib.2.de Anima*, Alexander, Simplicius, Themiſtius, Philoponus, & Auerrois, Albertus *tractatu 3. cap.10. & 11.* Auicenna ſuprà relatus. Scholaſtici *in 2.diſt.13.* vbi D. Bonauent. Richard. Durand. *quæſt.2.* Heruæus *quodlibeto 3. q. 18.* ac rationes D. Thomæ ſunt optimæ. Arguóque vlteriùs, nam lumen à ſole productum eiuſdem rationis eſt, quando fit in corpore raro, vt in aëre, ac quando in denſo, vt in luna, aut ſpeculo, ſolúmque differt ex parte ſubiecti, ſed in luna habet verum eſſe reale, lucet enim, ac ſentitur, tanquam proprium viſus ſenſibile, & calefacit: ergo, &c.

2. Aſſertio communis.

E

5. Ad maiorem tamen explicationem ſecundæ huius concluſionis addo tertiam. Lumen in aëre eſt qualitas per ſe viſibilis tanquam obiectum, atque

Tertia aſſertio tripartita.

atque adeò non per ſeipſam, ſed per ſpeciem ſui videtur, neque per eam ſol tanquam per ſpeciem cernitur.

1. Pars D. Thomæ & aliorũ probatur.

Primam partem concluſionis tradunt D. Thomas, Ægidius, & alij *citato libro de Anima, textu* 68. Et probatur experientia, viſus enim non diſcernit obiectum ſolùm in quod terminatur, ſed etiam medium quod nunc lucidius, quàm antea diſtinguit; percipit ergo lumen in ipſo medio. Item, ſi vacuum eſſet, viſus nihil in medio conſpiceret; aliquid ergo nunc in eo, quando lucidum apparet, contuemur, id eſt, lumen. Vnde Ariſtoteles illo loco ſcribit diaphanum non per ſe, ſed per lumen, viſibile eſſe.

Secunda pars oſtenditur primò.

Iam ſecunda pars concluſionis probatur primò. Nam lumen ſimilitudo non eſt, ſpecies autem ab authoribus oppoſitæ ſententiæ ponitur ſimilitudo.

Secundò.

Secundò, medij illuminati figuram diſcernimus, ac diuerſas eius partes magis, minúſve illuminatas, quod ſignum eſt talis medij lumen non videri per particulam luminis pertingentis ad oculum, (illa enim prædicta omnia non repræſentat) ſed videri per ſpeciem ſui, quam ad oculum tranſmittit.

Tertiò.

Tertiò quando lumen aëris ſimul, ac lunæ conſpicimus, ſpecie eiuſdem rationis vtimur, cùm ipſa lumina viſa eiuſdem ſint rationis; atqui lumen lunæ hærens videmus per ſpeciem, vt mox oſtendemus: ergo & lumen aëris per ſpeciem quoque intuemur.

Quartò.

Quattò, ſi lumen per ſeipſum videri poſſet, non eſſet cur oculus non videret lumen intra ipſum exiſtens, cùm tamen ſi obiiciatur ſpeculum, lumen intra oculum exiſtens contueamur, cuius diſcriminis ratio alia non ſuccurrit, quàm ſpeciei reflexio ab ſpeculo; lumen ergo ſpeciem diffundit, per quam videatur.

Quintò.

Tandem poſt viſum à nobis lumen, manet in imaginatione ſpecies, per quam deinceps abſtractiuè cognoſcitur, non manet autem ipſum lumen realiter; non ergo lumen incapax eſt repræſentari per intentionalem ſpeciem ab ipſo diſtinctam.

Tertia pars ſuadetur multipliciter.

Tertia pars concluſionis perſuadetur ferè iiſdem argumentis; eadem enim ratio eſt de luce Solis, & de lumine in medio aere. Deinde arguo primò. Lumen, neque luminoſum ipſum, neque figuram illius repræſentat, medium enim pariter illuminatur, cuiuſcunque figuræ ſit luminoſum; repræſentatur ergo per propriam ſpeciem. Secundò lumen non ordinatur ad cognitionem luminoſi, ſed eſt quædam communicatio ſui luminis, ſicut calor calorem efficit, vnde lumen non fit ſolùm in medio ad inſpiciendum idoneo, ſed in re quauis apta ad illud ſecundùm proprium eſſe naturale recipiendum. Tertiò ſi lumen eſſet ſpecies per quam ſol, v. g. videtur, planè recepto lumine in oculo ſpeciem Solis reciperemus, quod cum experientia pugnat; aliàs eo ipſo, quòd oculus lumine illuſtraretur, ſolem videret. Denique huic rei fauet experientia, nam ſpecies, ac radij Solis ad ſpeculum pertingentes, reflexique ad oculum cauſant Solis ſimilitudinem, ideo certè, quia ſpeciem aliquam diſtinctam à lumine producunt, nam lumen abſque ſpeculo emittebatur à Sole, qui tamen tunc minimè repræſentabatur. Simile experimentum eſt de aqua, quam ſi feriant directè Solis, vel lunæ radij illorum repræſentatio cauſatur.

Concluditur pro D. Thom.

Ex quibus patet ſolam D. Thomæ ſententiam rectè aſſerere lumen eſſe propriam qualitatem naturalem, realémque, & non intentionalem, cùm ſpeciei officium nunquam exerceat;

Cur lumen interdum intentionalis qualitas vocetur.

ſolet tamen aliquando intentionalis vocari, quia inter corporeas accedit maximè ad ſpirituales, vtpote perfectior, ac ſubtilior inter corporeas. Quo modo loquendi vtitur interdum D. Thomas, vt *in* 4. *diſt.*1. *q.*1. *art.*4. *de potentia, quæſt.*5. *art.*1. *ad* 5. *& q.*6. *art.*4. Vnde & à quibuſdam lumen medium dicitur inter corporalia, & ſpiritualia, videatur Marſilius Ficinus *ad dialogum de conuiuio, cap.*4. *& lib.*7. *de republica.*

6. *Ad 1. pro Scoto in n.3. Ad 2.*

Ad primum ergo Scoti, neganda illa comparatio; ſecundum militat potiùs eſſe contra ipſum Scotum, nam ſi videtur lumen per ſeipſum, ſanè poſitum ſuper ſenſum cauſabit ſenſationem.

Ad 3. & 4.

Reſpondetur tamen lumen exiſtens intra oculum non videri, ſed lumen exterius per ipſius ſpeciem in oculo exiſtentem. Ad tertium negatur etiam ſimilitudo illa, nam talis proprietas communis eſt multis effectibus; ſimilitérque ad quartum negatur, carere contrario, proprium eſſe ſpeciei, cùm multis aliis qualitatibus conueniat, & præcipuè lumini, vtpote qualitati ſuperiorum corporum.

Ad 5. Videatur diſp.5. Metaph. ſect.8.

Ad quintum multi perſpectiui cenſent duo lumina eſſe ſimul in eodem ſubiecto, de qua re alibi latiùs; nunc tamen neceſſitas nulla eſt id aſſerendi, licèt enim duo luminoſa ponantur efficere lumen vnum intenſius, vt docent D. Thomas 3. *part. quæſt.*9. *art.* 4. Durandus *ſupra*, Caiet. 1. *part. quæſt.*41. *art.*6. Capreol. *in* 2. *diſt.*7. *quæſt.*2. Ferrar. 4. *contra, cap.*26. duæ tamen vmbræ cauſabuntur, eo quòd duæ medij partes ſint impeditæ, quominus in eis poſſit fieri lumen æquè intenſum, ac in cæteris medij partibus, vmbra autem nihil eſt aliud, quàm luminis carentia; quòd autem ab vnico obſtaculo duæ partes aeris impediantur, ratio clara eſt, quia duobus luminoſis opponitur, ac reſpectu diuerſarum partium totalis medij.

7. *Luminis definitio ex Ariſtotele enodatur.*

Ex his colligitur, effectum formalem luminis eſſe reddere rem perſpicuam, & claram, quem Ariſtoteles ſua definitione explicuit, dicens, *lumen eſſe actum perſpicui*, &c. Ad eius maiorem intelligentiam notandum, corpus perſpicuum, ſeu diaphanum dici aut in potentia, aut in actu; in potentia quidem, quatenus propter ſuam diaphaneitatem tanquam diſpoſitionem redditur aptum, vt illuminetur; in actu verò quando iam illuſtratur, vel ſecundùm ſe totum, quod tranſparens dicitur, vel tantùm in ſuperficie, quod ſolet dici diaphanum terminatum; effectus ergo formalis luminis eſt conſtituere actu corpus diaphanum.

8. *Subiectum luminis quod?*

Atque ex his intelligitur, quódnam ſit ſubiectum luminis, omne enim corpus, quod à lumine manifeſtari poteſt, & perſpicuum redditur, poteſt eſſe ſubiectum luminis. Corpora quidem tranſparentia ſecundùm ſe tota, id eſt, ſecundùm profunditatem etiam lumini ſubiiciuntur; corpora verò opaca ſecundùm ſuperficiem tantùm lumini ſubiiciuntur, quod etſi à nonnullis negetur, eſt tamen aperta ſententia Ariſtotelis *de ſenſu, & ſenſibili, cap.*3. ac D. Thomæ *ibi lectione* 6. experientiaque conſtat, percipit enim viſus rem albam, & illuminatam, ac diſtinguit in ea lumen ab albedine; quamuis verò ob denſitatem, ſeu opacitatem lumen interiùs non peruadat, attamen cùm attingat ſuperficiem cui hæret color, in eadem poterit ſubiectari. Item lumen aerem illuſtrat vſque ad vltimam eius ſuperficiem, vt liquet experientia: ergo ſuperficies de ſe eſt ſubiectum aptum, cui inhæreat lumen: ergo poterit etiam recipi in ſuperficie corporis opaci, nam partes intra talem ſuperficiem contentæ id non poſſunt impedire. Ex his ergo, & ſubiectum luminis & quidditas eius pateſcit, quo autem modo viſioni deſeruiat, *cap.*16. dicetur.

9. Sed reſtat dubium, an lux, & lumen ſpecie diſtinguan

Lumen à luce qui diſtinguant ſpecificè.

ſtinguantur. Et affirmant non pauci, quòd vna ſit qualitas elementaris, altera cæleſtis. Ita Marſilius 2. *de generatione*, *quæſt.*1. Ægidius 2. *de Anima*, *text.*69. Albertus, Apollinar. & Thienenſ. indicat etiam D.Thomas *in* 4.*d.*44.*q.*2. *art.*1. *quæſtiunc.* 3. *ad tertium.* Fundamentum tamen huius ſententiæ debile eſt;multa enim dantur accidentia communia cælis cum elementis,vt quantitas, figura, &c. Nec dubium, quin lumen, v.g. à ſole productum in aëre, & luna eiuſdem ſint ſpeciei, cùm maximè ſimilia, ac ſine vlla ratione diſtinctionis appareant;non dubium etiam quin lumina à ſole atque igne cauſata eiuſdem ſint naturæ ſpecificæ, imò ſæpe etiam numericæ,cùm vnũ ab altero intendatur. Aliud ergo fundamentum afferri poteſt pro diſtinctione apparentius, quòd lux ſit proprietas dimanans à forma Solis, aut ignis, lumen autem effectus quidam extrinſecus. Item quia ſi eiuſdem ſpeciei eſſent, poſſet intendi ad æqualitatem lumen aeris à Sole,quod planè falſum videtur;ſimilis difficultas eſt de luce ignis, & Solis, an inter ſe ſpecie differant,non enim videntur poſſe cõuenire.Nihilominus probabile eſt hæc omnia eiuſdem eſſe ſpeciei, quod ſenſit Caietanus, & Venetus 2. *de Anima*, *textu* 68. Aſtudillus 2. *de generatione*, D.Thomas 2. *de cælo*,*lectione* 14.*& de veritate q.*9.*art.*1.Fauétque ſimilitudo, quam inter has qualitates obſeruamus. Quando ergo qualitas actiua (vt proximo fundamento ſatisfaciamus) proprietas eſt, contingit communicari ſecundùm eandem ſpeciem, licèt non cum tanta perfectione,ſic magnes communicat ferro virtutem trahendi ferrum aliud, vt alibi dictum eſt. Itaque licèt nihil in hac re certum habeam, hoc tamen poſterius videtur veroſimilius.

Eorum fundamentum debile variis exemplis reiicitur.

De quantitate vide diſp.13. Meth.ſect. 14.n.16.

Fundamentum aliud apparẽtius.

Iudicium authoris.

Vide diſp.18. Metaph. ſect.8. à n. 34.

CAPVT XV.

Quidnam ſit color, & quomodo in ſpecies ſuas diſtinguatur.

1. NOn ſolùm lumen, ſed colores etiam viſu percipiuntur; poſt lumen igitur dicendum ſequitur de colore, ac primò, quid ſit. Secundò quas habeat ſpecies. Circa primum, eſt notandum, colorem & afficere ſubiectum, quod per entitatem ſuam præſtat, & viſibilem eſſe; nunc entitatem veſtigamus, ſequenti capite de viſibilitate dicemus. Eſt autem certa ſententia colorem ad prædicamentum qualitatis pertinere, quæ tamen qualitas ſit, non ſatis conſtat. Nonnulli autumant colorem non eſſe peculiarem qualitatem in corpore colorato,ſed eſſe lumen ipſum in corpore denſo, & ſolido receptum, nam ſicut corpus diaphanum, & rarum aptum eſt, vt illuminetur à luce, ita corpus opacum, vt ab ea coloretur, coloratur autem diuerſo modo, iuxta diuerſas ipſius diſpoſitiones, atque ita opinantes exponunt Ariſtotelem *de ſenſu*, *& ſenſibili*, *cap.*3. cùm ſcribit colorem eſſe extremitatem perſpicui in terminato corpore, terminatum enim vocatur denſum corpus, eo quòd in ipſo ſiſtit,ſeu terminatur viſio: perſpicuitatem ergo exiſtentem in extremitate opaci corporis vult Ariſtoteles eſſe colorem; talis verò perſpicuitas non niſi lumen eſt ibi receptum; ergo, &c.Vel aliter perſpicuum dicitur corpus tranſparens, vt aer, huiuſmodi autem perſpicuum vſque ad corpus aliquod opacum protenditur, ibique terminatur, cùm vacuum dari non poſſit; Ariſtoteles ergo extremitatem ipſam aëris perſpicui, quæ ad corpus opacum terminatur, vult eſſe colorem, talis autem extremitas lumen eſt: ergo, &c. Confirmatur hæc ſententia, namque experimur colores fieri ex ſola terminatione lucis in nube denſa: ergo reuera color non eſt aliud, quàm lux terminata in denſo corpore. Atque ita ſenſit Auicenna 6. *naturalium* 3.*part. cap.*1. citans Auempace, & Alpharabium. Idem ferè habet Alexander *lib.* 1.*quæſtionum naturalium*, *q.*1.*c.*2. cùm dicat colorem eſſentialiter à luce non differre, ſed lucem ipſam in opaco corpore colorem eſſe. Idem ſequitur Thienenſis 1. *de Anima*, *cap. de viſu*, Themiſtius, Ægidius, & Caietan. *lib.*2. *cap.*7. Iauel. *ib.q.*33. Soncinas 10.*Metaphyſicæ*,*q.*2.

Circa primã partem tituli opinio quorundam.

Declaratur hæc opinio.

Confirmatur.

2. Dico tamen, colorem eſſe qualitatem permanentem in corpore colorato (etiamſi non illuminetur) reſultantem in illo ex elementorum mixtione. Hæc eſt ſententia D. Thomæ vbique, ac ſuadetur primò. Nam viſus diſtinguit in obiecto lucem à colore, cùm enim videat duo corpora æqualiter eſſe illuminata, vtpote in æquali ſitu, magnitudine, ac diſtantia à ſole, diſcernit tamen alterum eſſe album, alterum nigrum. Secundò docet experientia lumen exiſtens in corpore albo remitti, albedine manente immutata; non ergo albedo eſt lux ipſa; antecedens ita oſtẽditur, ſi quis videat rem albam à certa diſtantia remiſſa fortè paululum luce, minùs diſcernet alborem; ſi tamen propiùs ad rem ipſam albam accedat, æquè diſcernet, ac antea, quia quod de luce eſt imminutum, ſuppletum acceſſu fuit: tunc ergo viſus percipit lumen eſſe minus, albedinem verò manere eandem, atque adeò percipit lucem à colore diſtingui; imò & alborem in abſentia luminis perſeuerare. Tertiò conducunt experientiæ aliæ, res namque eadem eundem ſeruat colorem, niſi ab intrinſeco alteretur, diuerſæ verò diuerſos habent colores: intelligi autem vix poteſt tantam diuerſitatem merè accidentaliter ex parte ſubiecti prouenire. Quartò incredibile eſt ex ſola abſentia Solis ceſſare in corporibus colorem, qui per ſolam illuminationem reproducatur. Quintò, ſi colores lux ipſa ſunt,non inter ſe different eſſentialiter, cùm quæ ſunt eadem vni tertio, inter ſe quoque ſint eadem. Sextò,lumen receptum in corpore opaco non cauſat ſemper colorem, vt patet in luna, quæ lucem aſpectui obiicit, non colorem. Tandem hæc ſententia nullum habet firmum fundamentum, & multa ponit incredibilia.

Contraria aſſertio bipartita. Suadetur prior pars primò.

Secundò. *Tertiò.* *Quartò.* *Quintò.* *Sextò.*

3. Poſtrema concluſionis pars hinc à poſteriori ſuadetur, color enim in corporibus mixtis inuenitur, quod ſignum eſt reſultare illum ex mixtione, quod ita poteſt explicari.Inter elementa,aër, & aqua diaphana tantùm ſunt, ignis actu lucidus, terra verò opaca, diaphaneitas, vt dictum eſt, ad illuminationem diſponit, opacitas illam impedit; vnde terra illuminari ſecundùm ſe totam non poteſt, ſed vtplurimum in ſuperficie. Mixta ergo, quæ ex elementis quodãmodo componuntur, & inter ea media ſunt, quo magis participant de natura aquæ, vel aëris, eo ſunt magis diaphana, vt patet in vitro, & cryſtallo; mixta verò in quibus dominatur terra magis opaca ſunt,non tamen adeò,vt terra,cùm ex mixtione aliorum elementorum aliquod retineant veſtigium diaphaneitatis; vnde dici ſolet perſpicua terminata, id eſt, in quibus perſpicuitas terminata eſt, & ab opacitate impedita, ne interiùs illabatur, atque hinc eſt, quòd lux elementi ignis in huiuſmodi mixtis non reſultet, propter eorum ſcilicet opacitatem, neque aliàs in eis ignis ipſe

Poſterior pars ſuadetur,& explicatur generatio colorum.

ipſe ſit formaliter. Verùm ſicut in mixtione non A totaliter corrumpuntur elementa, ſed modo aliquo in mixto manent, ita lux ignis ſuo modo remanet, in aliam ſcilicet qualitatem degenerando, quam dicimus colorem, quia enim mixtum habet diaphaneitatem nonnullam opacatam, incapax lucis eſt ſecundùm ſe totum; euadit tamen capax ipſius coloris, vtpote lucem quodammodo concernentis; hoc ergo modo dimanat color ex mixtione elementorum ratione lucis, & diaphaneitatis ad opacitatem terminatæ. Quod etiã poteſt explicari ex modo, quo colores etiam generantur in aëre; tria enim in tali generatione concurrunt, lumen participatum à Sole, diaphaneitas aëris, & opacitas nubis, ex quibus color ipſe reſultat hac ſola differentia, quòd quemadmodum illuminatio Solis breui durat, ac mixtio B eſt imperfecta, ita colores illi citò euaneſcunt, alij verò colores diuturniores ſunt ob perfectã mixtionem, ex qua reſultat, ita ferè explicat rem hanc Plato *in dialogo de natura*, vbi colores eſſe ait flammas à ſingulis corporibus dimanantes; flammas vocat, quia ſicut lux ex igne, ita è mixto prodit color, quaſi lux quædam opacitate mixti offuſcata. Platoni concinit Ariſtoteles *lib. de coloribus*, accedunt Albertus *ſumma de homine*, in quæſtione de ſubſtantia coloris, D.Thomas 2.*de Anima, lectione* 14. atque ita color eſſentialiter à luce diſtinguitur, licèt quodammodo in illa fundetur, quia ratione illius præſertim reſultat, qua de cauſa Albertus *citato libro de Anima*, *tractatu* 3. C *cap*.7. dixit lucem eſſe coloris hypoſtaſim, ſimiliterque loquitur D.Thomas *in* 3. *diſt*.23. *quæſt*.2. *a*.1.*ad* 1.

De coloribus nubiũ.

4\. *Coloris definitio ex Ariſtotele diſcutitur.*

Hinc iam explicatur definitio coloris ex Ariſtotele in hunc modum. *Color eſt extremitas perſpicui in corpore terminato.* Terminatum corpus vocat Philoſophus, in quo diaphaneitas propter admixtam opacitatem vltrà non peruadit, ſed in externa ſuperficie ſiſtit, ac terminatur. Vnde tale corpus, qua ex parte perſpicuum eſt, ſiue diaphanum, id eſt, quoad externam ſuperficiem, capax ſit illuminationis; qua verò eſt opacum, terminatum dicitur, ac proinde intimæ illuſtrationis incapax. Ait ergo Ariſtoteles colorem eſſe eam qualitatem, quæ in extremitate perſpicui corporis terminati hæret; perſpicui, inquam, vt ſic, quia D videlicet color ipſe ad perſpicuitatem conducit. Adhuc tamen definitio obſcura eſt, miniméque ſufficiens, cùm non deſcribat veram coloris eſſentiam; prȩterquam quòd non in ſuperficie tantùm, ſed interiùs etiam color inſit, vt patet in ſanguine, lacte & ſimilibus. Quapropter nonnulli exponunt extremitatem metaphoricè ſumi in definitione pro perfectione, ſeu conſummatione; color ergo (inquiunt) definitur extremitas, id eſt, perfectio, ſeu qualitas, quæ opacum quidem corpus, prout tamen perſpicuum eſt, conſummat, & perficit. Verùm metaphora illa à mente Ariſtotelis aliena eſt, & in vniuerſum vitioſa in definiendo, vt ille in Topicis monet. Dicendum ergo fortaſſe non intendiſſe definire exactè E colorem, ſed modo aliquo explicare, propriè verò definiri poſſe *qualitatem efficientem mixtum corpus quatenus perſpicuitatem aliquam habet opacitate terminatam.* Et hæc de prima parte quæſtionis.

Germana definitio.

5\. *Pro 2. parte tituli de ſpeciebus colorũ, ac primò de extremis opiniones duæ aduerſæ.*

Circa ſecundam eſt aduertendum inter colores duos eſſe extremos, albedinem, & nigredinem, inter quas aſſignari ſolet diſcrimen, quòd albedo proueniat ex abundantia luminis, exiguáque opacitate, nigredo verò è contra, quod ex effectibus oſtendi poteſt: vt enim lux diſgregat viſum, ſic & albedo; multùm ergo de luce participat. Nigredo verò quia congregat, exiguam participat. Habet tamen difficultatem hæc doctrina, nam ſæpe res denſiſſima, & opaciſſima alba eſt valde, vt patet in argento; è contra verò trãſparens, & rarior nigra eſt, vt patet in cornu nigro; non ergo hi colores proueniunt ex opacitate, aut lumine. Alij verò eos referunt ad primas qualitates calori tribuentes nigredinem, frigiditati albedinem, quod videtur experientiæ conſonum. Sed neque hoc ſatisfacit, cùm nullam conuenientiam habeant hæ qualitates cum illis. Item ex calore potiùs dimanaret albedo, quia calor virtus eſt ignis, qui vbi excellens calor eſt, prædominatur: ergo & lumen, vel ſaltem albedo, quæ de lumine magis participat, potiùs dimanaret. Dicendum verò vtramque opinionem ex parte veram eſſe, nam cùm dicti colores conſurgunt ex mixtione elementorum; albedo quidem conſurget ex maiori participatione lucis ab igne, atque ex maiori conuenientia cum aqua, & aëre quoad tranſparentiam, & claritatem, vnde res aqueæ, vt nix, argentum, & ſimiles, albæ ſunt, nigredo verò conſurget ex prædominio terræ, opacitatéque illius, atque ex defectu luminis. Quare quòd res minùs dẽſa interdũ nigra ſit, ab exigua participatione ignis, ac luminis naſcitur: calor autem nigredinem cauſat, cùm admiſcetur terreſtri materiæ, eámque exſiccat, attamen adiunctus humiditati generat potiùs albedinem, vt in lacte, & in nobis ſpeciatim calor flauam bilem adurit, & atram creat, quæ illam inficit, atque obfuſcat, in nobis enim mutatio coloris non rarò prouenit ex abundantia humoris, ſed in ea re nihil eſt certum.

Authoris iudicium.

Inter has porrò extremas ſpecies plures ſunt 6. mediæ, quæ ad ſex reducuntur, ſcilicet pallidum, rufum, flauum, rubeum, viride, ac liuidum; quòd ſi aliæ dari videantur, aut fortaſſe ſimplices non ſunt, ſed ex his mixtæ, aut ad eas reducuntur; ſex verò numerati colores, licèt medij dicantur, putandum non eſt ex extremis formaliter componi, ſed potiùs qualitates eſſe ſimplices, ſicut extremas, vt docet Ariſtoteles 3. *de ſenſu*, *& ſenſibili*, ac patet, quia non fiũt ex mixtione remiſſorum extremorum, ſed reſultant per ſe ex propria elementorum mixtione, vt videre licet in nubibus, vbi diuerſi fiunt colores tam medij, quàm extremi ſecundùm diuerſas mixtiones lucidi, & diaphani ad opacum terminati; dicuntur ergo medij propter ſimilitudinem aliquam maiorem, vel minorem ad alterum extremorum, nam requiſita proportio inter lumen, & perſpicuum terminatum ad generationem albedinis, ex nimia opacitate, & magna luce conſtat, ad generationem verò nigredinis oppoſitum in extremis requiritur; ad cæteros deinde colores exigitur proportio media, vnde & medij appellantur; fatemur tamen aliquando etiam dari medium per participationem extremorum, veluti ſi albedo præexiſtens remittatur, miſceatúrque nigredo; tunc enim fuſcus ille color ſimplex non erit, ſed duo extremi in remiſſis gradibus.

De mediis coloribus.

Vltimò eſt aduertendum inter colores quoſ- 7. dam eſſe veros, alios apparentes, vt Ariſtoteles notat *libro de coloribus*, *& de ſenſu*, *& ſenſibili*, *cap*. 3. *&* 3. *Meteor. cap*.4. *Veri* ſecundùm rem dicuntur, qui ſubiectis inſunt, *apparentes*, qui tantùm in eſſe apparent, quales in columbarum collis; ſi enim ex diuerſo ſitu conſpiciantur, diuerſi apparent, quod non contingeret, ſi verè ineſſent, vtroſque autem diſcernendi regula difficilis eſt.

Colores alij veri, alij apparentes.

Quis

In nubibus veros colores dari ſentit D.Th.& alij.

Quis enim dicat, quales ſint colores apparentes in nubibus; hinc enim tam veri videntur, quàm qui inter nos ſunt; præſertim quia reperitur ibi cauſa ſufficiens ad cauſandum colorem. Vnde hác partem docuit D.Thomas 3. *Meteor. cap.*4. quem Colonienſes, & alij ſequuti ſunt. Aliunde verò apparentes eſſe ſuadet, quòd citò tranſeant, & facili de cauſa mutentur; atque ita ſentiunt Venetus 3. *Meteor.* & Soncin. 7. *Metaph q.9.a.*1. Similíſque difficultas eſt de colore ex reflexione ſolaris radij à vitro colorato; verum enim colorem eſſe inde probari videtur, quòd permanens, fixúſque ſit, atque vndique idem ſemper conſpiciatur; aliunde verò minimè verus putabitur, quia illius cauſa nulla ſe offert; difficile ergo eſt veros colores ab apparentibus diſcernere.

Contrà opinantur alij.

Deciſio authoris.

8. Dici tamen poteſt, ſi color ſemper, eodémque modo permaneat, verum eſſe, at ſi breui tranſeat, obſeruandam eſſe cauſam illius, quæ ſi proportionata generationi coloris iudicetur, verũ quoque colorem iudicandum eſſe, quantumlibet breui euaneſcat, atque huius generis eſſe colores iridis, & nubium, probabilius videtur, cùm ibi ea mixtio qualitatum, licèt diſſipatu facilis, concurrat, quæ in mixtionibus aliis magis permanentibus dari ſolet; ſi verò cauſa non appareat ſufficiens ad producendum colorem, maximè ſi ex parte rei viſæ non ſit facta variatio, ſed ideo tantùm varij colores appareant, quia potentiæ applicatio, ſitúſve fuit variatus, tunc planè deceptio quædam potentiæ eſt; ſícque ſentiendum de coloribus, qui in collo columbæ apparent, ac etiam de illo, qui per reflexionem lucis ex vitro colorato conſpici putatur, vt ſuprà etiã diximus, nam quemadmodum cùm obiectum album cernitur per medium rubrum apparet rubrum ob confuſionem ſpecierum ipſius obiecti, atque medij, ita in præſenti caſu id quod reflectitur, ſplendor quidam tantùm eſt admixtus ſpeciebus vitri colorati, quæ intenſiores euadunt, atque vehementiores ex inflammatione, ſeu illuſtratione radiorum, quæ vitri ſpecies ſimul cum ſpeciebus lucis reflectuntur vſque ad viſum, vnde apparet ſplendor ille lucis coloratus. Qui plura de coloribus deſiderat, legat Pereſium 2. *de Anima, cap.* 7. *quæſt.*2. ſed obſcurè ſatis loquitur, vt aſſolet.

CAPVT XVI.

Sitne vnum obiectum viſus, & quid ſit illud.

Adæquatũ potentiæ obiectum quod?

1. IN quæſtione hac certum eſt, viſum habere aliquod obiectum adæquatum, tale autem dicitur, extra quod ferri nequit potentia, ita tamen vt nihil intra eius ambitum ſit, in quod ferri non poſſit; omnis autem potentia adæquatum obiectum habet neceſſariò, imò & vnam rationem formalem obiecti ſibi adæquatam vendicat, à qua ſumat ſpeciem, & ad quam per ſe primò ordinetur; hoc ergo poſito difficultas eſt ín aſſignando viſus obiecto. Nam cùm viſus tum lumen, tum etiam colores percipiat, non conſtat, an horum aliquod, an verò aliquid illis commune ſit obiectum adæquatum viſus, itémque an vtrumque æqualiter videatur, néċne?

Notatio 1. pro reſolutione tituli.

2. Ad huius difficultatis deciſionem priùs explicandum eſt quo modo lumen requiratur ad videndum; dupliciter enim, vt ſuprà notauimus, rem videri contingit, aut tanquam terminum viſionis, ſicut obiectus paries videtur, aut tanquam viam, ſicut videtur aër interiectus quaſi in A tranſitu, cùm viſus non ſiſtat in re diaphana; certum ergo eſt eorum, qui in tranſitu videntur, lumen eſſe videndi rationem, ibi enim lumen primò, & per ſe conſpicitur. Difficultas ergo eſt de iis, quæ videntur vt termini, vbi rurſus notandum, quod terminat viſionem eſſe poſſe, aut lucidum tantùm, vt ignis, vel ſtella, aut etiam coloratum, vt paries. Dico iam primò. Obiectum lucidum videri poteſt ratione lucis tantùm ſibi inhærentis abſque eo quòd requirat lumen in medio. Probatur ex Ariſtotele *libro* 2. *de Anima, cap.*7. *text.*72. dicente, res quaſdam videri in tenebris, quod etiam experientia monſtrat, cùm à longinquo lucernam conſpicimus per denſiſſi- B mas noctis tenebras. Reſpondet tamen Auicenna *libro* 6. *naturalium, part.*3. *cap.*3. hæc ipſa lucida illuminare medium, quantum neceſſe ſit, vt videantur, differentiámque ab Ariſtotele adductam inter ea, quæ in tenebris, aut in luce videntur, interpretatur quòd vtraque quidem videantur per medium lucidum, quædam tamen aliunde lucidum ſupponere, vt ſpecies imprimant, ideoque dici videri in lucido, quædam verò illud efficere, quæ propterea in tenebris videri perhibentur. Quam doctrinam videntur amplecti D.Thomas, & Caietanus *in citato loco* Ariſtotelis. Quod tamen non placet aliis aſſerentibus præfata lucida videri in tenebris, medio nullo colluſtrato, conſonátque experientiæ, nam oculi fe- C lium in cubiculo prorſus obſcuro conſpiciuntur, qui tamen habere non vidétur vim illuſtrandi totum cubiculum. Ariſtoteles quoque *de ſenſu & ſenſibili, cap.*2. ſcribit, *corpora nonnulla leuia, atque polita ad fulgendum in tenebris appoſita eſſe, non tamen ad lumen præbendum.*

Notatio 2.

1. Aſſertio ex Ariſtot.

Auicennæ euaſio, quæ placet D. Thomæ, & Caietano.

Aliis diſplicet.

3. De hac diſceptatione cenſeo actionem rei lucidæ duplicem eſſe, vnam productiuam luminis, alteram ſpecierum viſualium, quæ actiones non videntur ſubordinari, ita vt illuminatiua præcedat natura, ac diſponat medium ad ſpecierum productionem, nam ſicut ipſa illuminatiua immediatè fit circa ſubiectum omnino tenebroſum, ita & actio ſpecierum productiua poſſet immediatè fieri circa medium carens lumine, neque eſt ratio fingendi illuminationem medij prære- D quiri tanquam ſpecierum diſpoſitionem, & hoc eſt quod præcipuè intendimus in concluſione. An verò prædictæ duæ actiones ſemper ſeſe comitentur, ad rem non pertinet, eſtque vtrinque probabile; cùm enim vtraque actio fiat ſine contrario, procedátque à principio agente naturaliter, credi poteſt vtramque ſemper fieri ad æqualem diſtantiam. Aliunde autem apparet poſſe ad maiorem diſtantiam rem lucidam diffundere ſpecies, quàm lumen, cùm illa ſit lumine imperfectior, ac proinde minorem requirens virtutem, vt diffundatur ad maiorem diſtantiam: vtraque ergo pars eſt probabilis, ſed hæc vltima videtur probabilior, quam etiam confirmant adductæ experientiæ.

Authoris iudicium.

Species lucidi aut colorati an pertingant, quò non accedit lux.

4. Dico ſecundò. Color, vt videri poſſit, ac im- E primere in viſu ſpeciem, per ſe exigit, vt ſit illuminatus, ex parte autem medij requirit lumen ex conſequenti magis, quàm per ſe, ex parte tandem potentiæ ſimpliciter non eſt neceſſarium. Hæc concluſio iure tribuitur D.Thomæ; licèt enim 1. *p. quæſt.* 79. *art.*3. *ad ſecundum* dubiè loquatur, attamen *quæſt.* 67. *art.*3. *ad* 3. abſolutè ſcribit lucem colores actu viſibiles efficere. Item *in* 1. *d.*45. *art.*2. *ad primum, & diſt.*48. *art.*2. ait in obiecto viſus colorem ſe habere vt materiale, & lucem vt formale. Idem repetit *in* 2. *diſt.*20. *quæſt.*

2. Aſſertio tripartita.

1. Pars ſuadetur ex D. Th. Alber. & aliis.

2. *art.*

2.art.2.ad ſecũdum,& 1.contra gentes,cap.76.& 2.2. quæſt.1.art.3. Idem docet Albertus *de ſenſu, & ſenſibili,tractatu 2.cap.1.& 2.* aliis locis citatis præcedenti capite, aſſerentes colorem eſſe qualitatem diſtinctam à lumine,manereque abſente lumine; addit tamen, in ordine ad viſum, colorem non eſſe in actu, ſed in potentia tantùm; fieri verò in actu à lumine, à quo vim accipit immutandi viſum. Idem opinantur Auicenna,Themiſtius,Ægidius,& Caietanus ſupra citati,conſonat Ariſtoteles *textu 18. tertij de Anima,* dicens lumen facere colores actu,vtique viſibiles, quia antea erant in potentia. Sed exponunt aduerſarij, actu facere, quatenus abſque lumine non poſſunt videri. Sed non ſatisfaciunt, nam rem actu facere,eſt propriũ formæ, diſpoſitio autem requiſita ex parte paſſi nec facit,nec cõſtituit in actu ipſum agens. Idem præterea colligitur ex definitione coloris, dum dicitur extremitas perſpicui,&c. vbi colorem definit Ariſtoteles in ordine ad viſum, atque pronuntiat eſſe illum tantùm in extremitate perſpicui,ſeu illuminati; color ergo per lumen conſtituitur in eſſe viſibilis,quod etiam ex toto illo capite tertio de ſenſu, & ſenſibili licet colligere. Tandem *lib. 2. de Anima, cap. 7.* ſcribit oportere omnia viſibilia reduci ad vnum, in quo conueniant, non poſſunt autem reduci, niſi ad lumen.

Item ex Ariſtotele variis in locis.

Accedunt quoque experientiæ ad hoc confirmandum, nam obiectum coloratum nunquam niſi illuminatum videtur, eóque perfectiùs, quo eſt illuminatius; ſignum ergo eſt, quòd ex ſe requirat lumen, vt poſſit videri. Præterea compertum eſt res lucidas per ſe eſſe viſibiles, neque indigere aliquo extrinſeco, vt videantur, vt ſolẽ, cæteraque aſtra, ignem, & ſi quæ ſunt alia per ſe lucentia, res autem coloratas omnes indigere illuſtratione;ergo lumen reuera complet rationem viſibilis etiam in ipſis coloribus. Quocirca arbitror ſicut color eſt, veluti vmbra, & participatio lucis,ita ex ſe habere inchoationem quandam viſibilitatis,atque ex ſe aptum eſſe,vt videatur, deeſſe tamen illi complementum virtutis, ídque à lumine mutuari, atque adeò cum lumine ſibi inhærente complere vnum perfectũ viſibile, in quo ſanè differt color ab aliis qualitatibus, quòd nec per ſe ſolæ,nec cum luce poſſint videri; color autem ex ſe habeat vt poſſit videri, adiutus ſcilicet virtute lucis; ita ergo interpretandus venit Ariſtoteles, & quicumque aiunt colores per ſe eſſe viſibiles.

Item ab experientia.

5. Et hinc liquet ſecunda pars cõcluſionis, color enim non niſi per aërem illuminatur, & ideo eo ipſo,quòd illuminandũ eſt obiectũ,conſequenter medium erit illuminandũ,quamuis id per ſe non poſtularetur. Itaque ſicut res lucida ex ſe viſibilis eſt,ſeu medium ſit illuminatum,ſeu tenebroſum; ita color illuminatus ratione luminis iam ſibi adhærẽtis euadit per ſe viſibilis, productiuúſq; ſuarum ſpecierũ per quodlibet medium;vnde, quòd hoc illuminatum ſit, accidentariũ eſt,quãuis fortaſſe deſeruiat illuminatio medij, vt ſpecies efficaciores prodeãt, adiuuãdo nimirũ ipſius coloris actiuitatẽ. Atque ex his liquet probatio cõcluſionis. Nam color illuminatus, cõſtitutus eſt tanquã quoddã lucidũ: eodẽ ergo modo viſibilis erit,ac res lucida; quòd enim ex ſe habeat lumen,vel ab alio,nihil refert;luna enim viſibilis eſt per mediũ etiã non aliunde illuminatum,licèt non à ſe,ſed à ſole luceat;quare ſicut res lucida per ſe nõ requirit medium illuminatum,ita nec coloratũ lumine perfuſum illud requirit. Et confirmatur experimento, nam res colorata, lumineque affecta ſui ſpeciem fundit per interiectum aërem, etiamſi totum non illuſtretur, cùm videatur ab exiſtente in obſcuro receſſu,vt experiẽtia demonſtrat;non ergo medij illuſtratio per ſe requiritur. Quòd ſi contendas medium ſemper illuminari ſaltem remiſsè, hinc colligemus id per ſe non requiri ad viſibilitatem obiecti,alioquin diminuta in medio luce viſio fieret imperfectior; ſiquidẽ ſtante ſubiecto imperfectè diſpoſito,forma debilior illi imprimetur; nunc autem licèt lumen minuatur in magna medij parte,dum non remittatur in obiecto illuminato,æquè perfectè ipſum cõſpicimus: ergo ſignum eſt illuſtrationem medij per ſe non requiri,vt color illuſtratus ſit actu, ſeu in potentia proxima viſibilis. Et hinc patet etiam vltima pars concluſionis. Nam ſi lumen ex parte organi poſceretur, id eſſet maximè,quia in eo recipi deberent ſpecies, ac per illud pertingere ad potentiam quaſi per medium, ſed ex parte medij non requiritur, vt oſtendimus: ergo neque ex parte organi, idémque probatur ex aliis argumentis iam poſitis.

2.Pars aſſertionis exponitur.

Conficitur iam illius probatio.

Confirmatur.

3.Pars aſſertionis ſuadetur.

6. Ex dictis colligitur deciſio præſentis capitis, nimirum obiectum adæquatum viſus eſſe lumen, & quicquid ex vi luminis manifeſtatur, ſeu res illuminata, vt ſic. Patet ex dictis, quia quicquid eſt viſibile, fit actu tale, & completè, mediante lumine; ſolet verò aliquando color dici obiectũ viſus adæquatum,vt patet in D.Thoma ſæpe *1.2. quæſt.8.art.2.quæſt.10. art.2.& 1.p.quæſt.19. art.3.* minus propriè tamen nomine coloris extenſo ad lucem, quod præſtat etiam Ariſtoteles *libro de coloribus, & lib.2. de Anima, textu 69. & de ſenſu, & ſenſibili, cap. 3.* dum ait lumen eſſe colorẽ perſpicui. Alij aſtruunt viſibile eſſe obiectum adæquatum viſus intelligẽtes per viſibile rationẽ quondam communem à calore, & luce abſtrahibilem, ſed hoc modo idem ferè per idẽ explicatur,quare ne circulus fiat, ad ea quæ *lib.2. cap. 2.* de ſpecificatione potentiarum per obiecta formalia diximus, recurrendum erit.

1.Corollariũ ex aſſertionibus colligens reſolutionem capitis.

Conſulatur author tractatu de fide diſp.3.ſect.2. num. 7.

7. Secundò ſequitur intelligẽtia diuiſionis,quam Ariſtoteles attulit viſibilium in luce, in tenebris, in vtrolibet, quæ ſanè fit ſecundùm ea quæ viſibilibus accidunt, per ſe enim requirunt eſſe actu illuminata,quòd verò in hoc, vel illo medio cernantur,cõditio eſt accidentalis quædam:namque ex ſe lucent, ideóque per tenebroſum mediũ videri poſſunt, alia ab extrinſeco illuminantur, vt colores, vnde per medium videntur, quod ſimul cum eis illuſtratũr; quædam denique, quia parum luminis habẽt,vt quercus putrida,nocticulę, oculi felium, piſcium ſuamæ, ac ſimilia perpolita,quæ ideo in tenebris ſolùm diſcernuntur,quia cùm medium perfectè illuminatur, abſorbẽtur à maiori luce, vt etiam aſtra fulgente ſole; vnde quæ pleniùs lucent, vt ignis, noctu, ac interdiu poſſunt videri, quamuis etiam hæc duo membra reſpectu diuerſorum confundi poſſint, vt exẽplis eſt facile videre; credũt tamen alij ea quæ ſolũ in tenebris vidẽtur, lucẽ non habere, ſed qualitatẽ, lucem,& colorem eminẽter continẽtem, quæ interdiu apparet color,eo quòd à diuino lumine offuſcetur. Ita citatus Themiſtius. Ea tamẽ eminẽtia minimè intelligitur; quare dicendum huiuſmodi res lucẽtes participare aliquid lucis ſecũdùm partes magis perſpicuas,& aliquid coloris ſecundùm magis opacas; noctúque videri ſecundùm priores tantùm, eo quòd poſteriores tũc perfectè nõ illuminãtur,interdiu verò cõſpici ſecũdùm ipſas poſteriores tantũ,quia iam ſatis illuminãtur,priores verò non conſpici,quia à diurna luce abſorbẽtur.

2.Corollariũ diuiſionem viſibilium continens.

Themiſtij opinio de lucentibus in tenebris.

D. Thomæ, & aliorum verior opinio. Ita S. Thomas 3. *de Anima*, *textu* 72. vbi Commẽtator, Nyphus, Albertus, & Thienenſis, latiúſque idem Albertus *ſumma de homine, folio* 95.

8. *3. Corollariũ de interiecta diſtantia ad videndum.* Vltimò ſequitur ex dictis, quale debeat eſſe medium ad vidẽdum; requiritur enim nonnulla inter viſibile, & viſum diſtantia, oſtendit ſiquidem experientia, viſibile ſuper viſum poſitum non videri, diſtantia verò cùm nunquam ſit vacua, occupari debet à corpore ſolùm diaphano; corpus namque opacum productioni ſpecierum obſtaret, ſi tamen diſtantia inanis eſſet, obiectúmque viſibile ſufficienter illuminatum, & viſus etiam ſpecie inſtructus, ac debitè applicatus poſſet fieri viſio, quia nihil eſt quod ad videndi actum ampliùs requiratur; medium enim plenum ad ſpeciei productionẽ, conſeruationémque in oculo ſolùm requiritur. *Conſule authorem diſp. 18. Meta. ſect. 8. n. 19.* Circa hæc tamen difficultas reſtat de iis qui per medium denſum, & opacum inſpicere dicuntur, quod minimè credo, aut ſi verum eſt, cauſam ignoro, conſolatur Veracruz *lib.* 2. Ægidius *Theoremate* 13. Albertus *lib.* 22. *de animalibus*, vbi de lynce agens ait fabuloſum eſſe, quod viſu peruadat ſolida, & opaca corpora. *De hac difficultate Conimb. lib. 2. de Anima c. 7. q. vlt.*

CAPVT XVII.

Vtrùm viſio fiat extramittendo, an intus recipiendo.

1. *Sententia Platonis.* Diximus de obiecto viſus; de ſpeciebus autẽ illius nihil dicẽdum ſupereſt, præter ea quæ dicta ſunt in præcedentibus, de actu verò ſpecialis manet difficultas propter antiquam Platonis opinionem, viſionem non fieri intra oculum per receptionẽ alicuius qualitatis, ſed fieri potiùs per emiſſionem quorundam ſpirituũ. Ita docuit Plato *in Timæo*, ſequitúrque Aulus Gellius 5. *lib. noctium Atticarum*, Alcinous *lib. de decretis Platonis*, Priſcianus Lydus *libro de phantaſia*, Plotinus *lib. de viſione*, & nonnulli ex perſpectiuis, id quod diuerſis modis explicatur; *1. Modus illam explicandi.* quidam ergo aiunt oculos emittere ſpiritum lucidum, ac per illum alterare medium, inde verò vſque ad viſibile pertingere quendam ſplendorem, commiſceríque ſpeciebus viſibilibus, atque ita perfici viſionem abſque vlla reflexione ad oculum; ſed non ita Plato, vt adnotauit Galenus 7. *de placitis*, *in fine*, non enim negat ille ab obiecto deuenire ſpecies vſque ad viſum, vt patet *ex Theeteto*, *& ex* 6. *libro de legibus*, eaſdémque admittit Galenus ipſe Platonem ſequutus *ibidem*, *& libro* 10. *de vſu partium*, *in fine*, *& lib.* 1. *prognoſtico. cap.* 19. *Non eſt conſentaneus Platoni.* *2. Explicandi modus.* Aliter ergo explicatur Platonis ſententia, viſum in primis emittere lucem vſque ad obiectum viſibile, quò cùm appulerit regredi ſimul cum ſpecie vſque ad oculum, ibíque peragi viſionem. Ita Galenus, Plutarchus *lib.* 4. *de placitis*, *cap.* 13. Gregor. Niſſenus 4. *de viribus animæ*, *cap.* 2. Nemeſius *de natura hominis*, *cap.* 7. Macrobius 7. *Saturnalium*, *cap.* 14. Addunt alij lucem emiſſam ab oculo, ſpiritibúſque delatam non peruenire ad viſibile, ſed ad certam vſque diſtantiam ſpatij, ad quam etiam ſpecies viſibiles occurrant, quæ ſpiritibus commixtæ reuertantur ad oculum, vt vbi viſio perficiatur. *3. Modus explicandi.* Alij denique explicãt primùm omnium recipi in oculo ſpecies intentionales, deinde verò egredi ſpiritus ab oculo per aërem vſque ad certam diſtantiam, in illíſque eſſe facultatem formandi viſionem, & ideo egreſſos ab oculo, cùm ſufficienter approximãtur obiecto, formare viſionem in aëre ipſo; opinionem hanc ita explicatam ſequitur Valles *lib.* 2. *cap.* 28.

Sit tamen concluſio. Receptis in oculo ſpeciebus ibidem formatur viſio abſque illius rei emiſſione. 2. *Vera aſſertio.* Hæc eſt ſententia Ariſtotelis, quã latè probat de ſenſu, & ſenſibili *cap.* 2. ſequũtúrque omnes Ariſtotelici; atque ita probatur, nã oculus recipit ſpecies ab obiecto, & per hanc receptionẽ obiectũ coniungitur potentiæ viſiuæ, quę proinde cõſtituitur in actu primo ad videndũ: ergo ſatis habet, vnde in ſe formet viſionem; omnia verò alia, quæ addũtur, figmenta ſunt, ac ſuperflua. Maior & ab aliis conceditur, & ſuprà eſt probata, ac cõfirmatur. Nam ad ſenſationes omnium aliorum ſenſuum nihil aliud requiritur, quàm coniunctio cognoſcentis potentiæ, cum cognoſcibili, quæ in ipſa potentia fit, mediis ſpeciebus, in eadémque formatur ſenſatio, neque in tali aliquo ſenſu inducitur, neceſſariò emiſſio alicuius rei: ergo neque in viſu eſt confingenda.

3. *Probatur 2. per dilẽma. Prior pars dilemmatis multipliciter vrgetur.* Secundò arguitur, expugnãdo oppoſitã ſentẽtiam, nam vel id, quod emittitur, eſt ſubſtãtia, vel accidens, ſi ſubſtãtia, (vt Plato, & alij vidẽtur aſſerere, dũ ſpiritus quoſdã emitti aiunt) aut talis ſubſtãtia generatur, in aëre, quod euidẽter falſum eſt, cùm inter videndũ aër non corrũpatur, aliquídve de nouo generetur; aut ea ab oculis egreditur, ſícque tẽpus nonnullũ ponet vſq; ad obiectũ, cùm tamẽ etiam, quæ nimium diſtant, vt aſtra tam citò cõſpiciãtur, quàm quæ ſunt proxima, quod manifeſtũ ſignũ eſt nullã vtrobique localis delationis moram conſumi. Arguit etiã optimè Ariſtoteles, quoniam ad videndũ rẽ nimiùm diſtantẽ neceſſariũ foret expẽdere magnã ſpirituũ vitaliũ copiã, qui vel vnico actu videndi conſumerẽtur omnes. Præterea ſpiritus, cùm ſint corpuſcula, diſſipãtur facilè, nec poſſent rectà ad multã diſtantiã peruenire, flãte præſertim vẽto, potiúſq; interdũ cõtingeret videri rem, ad quam non intenderet, ſi fortè ventus ad illã produceret ſpiritus. Quod ſi dicas, ſpiritus pertingere ſolùm ad diſtantiã, in qua cõſeruari poſſint ab emittentibus oculis; ergo in tota reliqua diſtantia, quæ poterit eſſe multo maior, fiet viſio ſine emiſſione: ergo etiam poſſet fieri abſque vlla in reliqua parte. Habet præterea euaſio hæc abſurda, quæ patefient in tertio argumento, multaque ex illatis nõ poteſt effugere. Eſt quoque ſpecialis difficultas in viſione per vitrũ, quod ſpiritus illi nequeũt penetrare, nec recurri poteſt ad poros; tum quia non ſunt adeò ſubtiles, cùm nec ignis ipſe ſubtilior vitrum peruadat, tum etiam quia pori rectilinei non ſunt, vt oporteret ad viſionem.

4. *Vrgetur altera dilemmatis pars.* Si verò dicatur (quæ erat altera dilẽmatis pars) non emitti ſubſtantiã, ſed accidẽs; fingi certè nequit quídnã ſit præter lumen aliquod, vel ſplẽdorem; quod refellitur, primò, quia aliàs in tenebris poſſet fieri viſio oculis diffundentibus lumen ſuũ, cùm contra experiẽtiam ſit hæc luminis diffuſio vſque ad viſibile; lumen quoque talę remiſſum valde eſſet, ideóq; ſole plurimũ lucente, ab oculo nõ poſſet emitti, cùm præueniretur ab agẽte fortiori, atque adeò non poſſet fieri viſio. Denique quorſum eſſet illa diffuſio luminis, non certè ad illuminandũ obiectũ, nám aliunde illuminatum eſſe oportet, alioquin non videbitur; non etiam ad illuminandum medium, vel potentiam, vt conſtat. Fictitia ergo eſt accidentis emiſſio. Vnde licèt oculi aliquantulam vim habeant emittendi lumen, illa certè emiſſio per ſe non concurreret ad viſionem, ſed tantùm per accidens.

5. *Probatur 3. principaliter per alterum dilẽma vrgetúrque 1. membrum tripliciter.* Tertiò principaliter arguitur; nam in opinione hac Platonica, vel viſio fit extra oculũ, vel intra, nõ extra. Primò, quia viſio, cùm ſit actio immanẽs, fieri

fieri debet in ipſo cognoſcente. Secundò quia ſi fortè in externo aëre fieri ponatur, vel ab ipſo effectiuè fieret, media accidentali virtute recepta ex oculo, & ſic aër ipſe viſionem eliceret, quod eſt abſurdiſſimum, vel ab ſpiritu emiſſo fieret tanquam ab inſtrumento oculi illũ emittentis, quod certè emiſſionem ſupponit iam expugnatã; præterquam quòd non ſaluatur ratio vitalis actus, quem oportet fieri immediatè à vita, quam ſpiritus non habet. Tertiò, viſionem extra potentiam prope obiectum fieri eſt impoſſibile, maximè cùm res etiam diſtantiſſimæ videantur; fieri autem in medio interuallo ſic impugnatur; quia iam ab eo loco res diſtans concipietur abſque emiſſione vſque ad ipſam; finge ergo ibi eſſe videndi potentiam, tunc exerceret planè intra ſe viſionem citra illius rei emiſſionem, ſemel autem data rei diſtãtis viſione intra potentiam, fatendum neceſſariò erit ſemper ita poſſe fieri, cùm eadem ſit ſemper ratio, reliquaque omnia ſuperflua ſint; maximè, quia diſtantia, ad quã oculus poteſt emittere ſpiritus, curta eſt; inde verò vſque ad obiectum ſatis magna. Vnde ſi ex hac magna videre poteſt abſque emiſſione, poterit ſimpliciter ſine vlla.

6\. Quòd ſi tandem dicatur viſionem fieri in oculis, per regreſſum tamen ſpirituum ad illos, in primis talis emiſſio, ac reflexio ſuperflua erit; per illam quippe potentia non roboratur, ſed exhauritur potiùs, obiectúmque tali non indiget emiſſione ad multiplicandas ſui ſpecies, quia de ſe habile, ac ſufficiens eſt ad id munus. Vlteriúſque arguitur in hũc modum. Vel emiſſio à potentia vſque ad obiectũ viſibile pertingit, indéque regreditur, vel vſque ad certam partem medij vbi occurrunt ſpecies, indéque reuertitur ad potentiam; hoc ſecundum merum eſt figmentum; tum quia nihil cogit reflexionem fieri, cùm nec ſit obſtaculum alterius procedendi, neque actio libera ſit, vt poſſit per ſe regredi; tum etiam, quia ſi ſubſtantia illa ab oculo emiſſa, cùm primùm ad ſpecies appellit eas reuehit, ſanè oculo in ea diſtantia collocato, ad quam obiectum diffundere valet ſpecies, non fiet viſio extramittendo, quare cùm obiectũ ad magnam vſque diſtantiam illas diffundat, ſuperflua erit emiſſio ſpirituum à potentia. Iam primum illud, quòd ſcilicet emiſſio, ſeu actio potentiæ pertingat vſque ad obiectum viſibile, & inde regrediatur, falſum eſt, quia ad obiectum nimiũ diſtans non poteſt talis actio pertingere, ac regredi tam vehementer, argumentaque ſuprà facta hîc etiam habent locum. Denique ſentẽtiam noſtram multi perſpectiui demonſtrant, inter quos Vitelius *lib.3. perſpectiuæ, propoſitione 5. & 6.*

2. Membrũ dilemmatis etiam impugnatur.

7\. Sed obſtat huic concluſioni primò Ariſtoteles 3. *Meteor. cap.4.* vbi adducens experiẽtiam de Antipheronte, cuius ſemper ante oculos idolũ verſabatur, cauſam reddit, quòd viſus ob imbecillitatẽ aërem propellere non poſſet, vbi apertè ſentit emiſſionem fieri ex parte viſus. D.Th. *ib.* occurrit, Ariſtotelem cauſam reddere ex ſcientia perſpectiuorum ſui æui. Alij aliter reſpondent, dici fortaſſe poſſet, licèt viſio per extramiſſionem non fiat, oculos tamen emittere ſui ſpecies, ſicut res alias viſibiles, & de hac ſpecierum emiſſione loquutũ eſſe Ariſtotelem cùm dixerit factam ibi fuiſſe reflexionem in aëre tanquam in ſpeculo, adeò enim imbecillo aſpectu erat Antipheron, vt qualiſcunque aëris denſitas eſſet pro ſpeculo, maximè ſi ex ipſius oculis humor aliquis difflueret, quo aër magis craſſeſceret. Adde, Antipherontẽ nõ oculis, ſed fortè læſa imaginatione, ſolitum ſeſe velut ſibi in aëre aduerſum cõtueri, ac ſi viſu cõſpexiſſet.

Obiectio 1. contra aſſertionẽ diluitur.

8\. Secundus locus Ariſtotelis habetur *lib.5. de generatione animalium, cap.1.* oculos prominentes nõ poſſe tam procul cernere, quàm qui in cauo ſunt poſiti, quia horum motus, inquit, in vaſtum non diſſipatur, ſed recta meat, vbi videtur emiſſionem aliquam oculis tribuere. Reſpõdetur Ariſtotelem loqui de immutatione à viſibili in viſum, quæ magis vnitur, quando oculos in cauo poſitos alterat, quod Ariſtoteles planè explicauit dicens, ſi ab oculis veluti fiſtula quædam ad rem vſque cernẽdam porrigeretur, nulla ex parte diſſoluendũ motum, qui à re viſibili proficiſceretur, & ad hoc inſtitutũ ſubdit, nihil referre, an viſus cernere dicatur exitu, vt quidam ſentiebant, quaſi dicat talem ſententiam non eſſe neceſſariam ad illius rei rationem reddendam; cauſam ergo eſſe, quòd oculi in cauò immutentur à paucioribus obiectis; prominentes verò immutantur à pluribus, ſicque diſſipari, debilitaríque vim cernendi, qua etiam ratione ad videndam rem à longè palpebras claudimus, aut inſpectoriam fiſtulam oculis applicamus, vt à ſola re, quam videre intendimus, quantum fieri poſſet, oculi immutentur.

Obiectio 2. ſoluitur.

9\. Ratione præterea contra hanc concluſionem arguit Valles. Si viſio perficeretur in oculò ſine emiſſione ſpirituum, non poſſet oculus diſcernere magnitudinem, ac diſtantiã obiecti, quod eſt contra experientiam. Declaratur maior, quia diſtantia per propriam ſpeciem non diſcernitur, nec verò per modificationem ſpeciei proprij ſenſibilis, cùm ſpecies non aliter obiectum remotum, quàm propinquum repræſentet; non ergo reſtat via diſtantiam cognoſcendi, niſi per emiſſionem; idémque argumentum fit de magnitudine, non enim poſſet diſcerni magna vel parua, niſi per emiſſionem propinquior fieret viſio vni corpori, quàm alteri. Confirmatur. Nam oculi plura, vel multo tempore contuendo laſſantur, ídque non aliũde, niſi quia videndo ex ſe nonnihil emittunt. Argumentum poſitum petit quidem difficultatẽ optimam, non quæ ex noſtra ſententia oriatur ſpecialiter, ſed quæ communis ſit, atque in Valleſij opinione multo maior, nam ſi viſio fit intra oculum, ſiue præcedat emiſſio aliqua, ſiue nulla, idem perſiſtit argumentum. Si verò fit extra oculum, vt dictus author opinatur, vel ea fit in contactu rei viſibilis, vel in medio; primum non concedit; nec verò poteſt, aliàs nunquam deciperetur oculus circa diſtantiam, & magnitudinem rei, ſi iuxta rem ſemper format viſionem; ſecundum ergo cõcedit, ſicque reſtat eadem argumenti difficultas. Nam à diſtantia reliqua vſque ad obiectum, quo quæſo pacto diſcernitur illius magnitudo, atque diſtantia? cúmque ipſe velit neutram diſcerni poſſe per modificationem ſpeciei; nulla ipſi reſtat via ad difficultatem propoſitam ſoluendam. Præterea, quo modo quæſo poſſet viſus diſcernere viſibile diſtantius alio? Tandem de auditu eſſet eadem difficultas, cùm etiam agnoſcat diſtantiam, neque audiat extramittendo; atque idem de ſenſibus aliis vrgeri poſſet.

Obiectio 3.

Cõfirmatur.

Obiectionem hanc aquè contra opponentem militare oſtenditur.

10\. Quocirca ad difficultatem dicendum primò, extenſionem, & magnitudinem rei non videri per ſpeciei extenſionem, & magnitudinem, nam per ſpeciem minimam videtur magnus mons, & ſæpe ſpecies repræſentat rem maiorem, quàm ſit, vt patet in ſenum inſpicillis. Secundò dicendum, magnitudinem, & diſtantiam non videri per proprias ſpecies, vt *in cap. 8.* oſtenſum eſt, ſed videri per modificationem ſpecierum cuiuſque proprij ſenſibilis. Sed nunc reddenda cauſa, quare res appareat ſæpe maior, aut etiam minor,

Duo certa præmittuntur ad ſolutionem 3. obiectionis.

Aſſertur communis perſpectiuorum ſolutio. minor, quàm ſit. Communis reſponſio perſpectiuorum eſt ſpecies emitti ab obiecto per modum pyramidis, cuius baſis ſit in obiecto, finiatúrque in pupilla per modum cuſpidis, ſiue anguli, quo igitur angulus maior eſt, vel minor, hoc eſt, obtuſior, vel acutior, eo obiectum maius apparet, aut minus, ita quoque reſpondent Albertus 2. *de Animâ, tract.* 3. *cap.* 14. D. Thomas *lectione* 15. *text.* 74. *Inſtantia remouetur.* Reſponſio tamen difficultatem habet. Nam vel ſpecies deſcribunt angulum in determinato puncto medij ſolùm, & hoc dici non poteſt, aliàs ab illo ſolo puncto videri poſſet obiectum, vel deſcribuntur anguli in omnibus punctis ac partibus medij, eſséntque proinde infiniti, quod abſurdum videtur. Sed negandum eſſe abſurdum deſcribi in qualibet parte medij, à qua videri poteſt totum obiectum, atque adeò infinitos in potentia, cùm omnes ſint veluti partes vnius ſpeciei repræſentantes ſingulæ totum obiectum, vt *cap.* 2. diximus.

11. *Vrgentior inſtantia contra perſpectiuorum ſolutionem.* Maior ergo difficultas inſurgit ex hac reſponſione; nam ſi data ex angulis cauſa vera eſt, planè variatâ aliquantulùm diſtantiâ, variaretur & viſio magnitudinis obiecti, cùm angulus in maiorem, vel minorem variaretur, atque adeò obiectum ipſum maius, vel minus appareret; conſequés verò eſt contra experientiam; nam in qua diſtantia obiectum eſt ſufficienter approximatum, cernitur illius eſſe magnitudinis, quam verè habet nõ maioris, neque minoris. Præterea iam inde ſequeretur, exiſtente duplo maiori diſtantia rem videndam fore duplo minorem, cùm angulus ſit duplo minor, quod tamen eſt contra experientiam. Denique ſequeretur res deſcribentes æqualem angulum in pupilla iudicandas ſemper æqualis magnitudinis, ac adeò rem exiguam propinquam oculo, magnam verò diſtantem iudicandas æquales, ſi in ea proportione ſtatuantur, vt ob inæqualem diſtantiam æquales angulos efficiant in eodem oculo.

12. *Altera 3. obiectionis ſolutio ab aliis affertur.* Præter hæc ergo alij poſitæ difficultatis cauſam nolunt aſſignare ex angulorum diuerſitate, ſed ſpecierum, nam vſque ad certam diſtantiam (inquiunt) progreditur obiecti ſpecies repræſentans illud cum eadem quantitate & magnitudine, quam in ſe habet, deinde ab illa diſtantia vſque ad certum aliud punctum progrediendo ſpecies repræſentat obiectum idem ſub minori iam quantitate, & ſic in alia, atque alia certa diſtantia tot ſpecies multiplicantur in medio, quot ſunt medij ipſius partes, in quibus obiectum maius apparet, aut minus.

13. *Proxima ſolutione reiecta verior aſſertur, conciliatúrque cum perſpectiuorum ſolutione.* Sed hæc multiplicatio ſpecierum ſuperflua eſt, nec ſecúdùm regulas philoſophiæ inducitur; vnde dicendum exiſtimo, intra certam diſtantiam, in qua obiectum eſt aptum producere perfectam ſui ſimilitudinem, repræſentari perfectè eius magnitudinem, ac intra totam illam diſtantiam perfectè videri, extra illam verò imperfectè, eo quòd ſimilitudo ſenſim debilior euadat, atque ita obiectum ſemper apparere minùs, quàm verè exiſtat; hanc ergo imperfectionem ſpeciei explicabant perſpectiui per angulos. Atque hoc ipſum de diſtátiæ cognitione philoſophandũ. Ad quam etiam maioris, vel minoris diſtantiæ cognitioné plurimùm códucit medij cognitio; apparet enim res tam diſtans, quàm medium interiectũ huius, vel illius magnitudinis appatet, vnde in conſpiciendo de nocte luminoſo facillimè decipitur viſus circa diſtantiam, eo quòd nihil interiectum conſpiciatur. *Ad confirmationem* Ad confirmationem reſpondetur oculum laſſari videndo propter attentionem cõ- A tinuam, & debilitatem corporis, ſicut & imaginatio fatigatur, quòd ſi forte oculi emittũt aliquando ſpiritus, non id præſtant vt perficiatur viſio, ſed defluxus ille ſpirituum conſequenter ſe habet ex applicatione animæ vehementi. *eiuſdem tertiæ obiectionis in n 9.*

CAPVT XVIII.

Quidnam ſit, & quale organum viſiuæ potentiæ, & potentia ipſa.

SVpererat quæſtio altera etiã de actu, ſicut præcedens, an cuiuſque rei viſæ duplex ſemper formetur viſio ob duplicem pupillã, an vna tantùm, ſed cognito priùs organo, ac loco vbi viſio formatur, in fine commodiùs conſtabit. In quæſtione ergo præſenti nihil poteſt certa ratione haberi, ſed ex Ariſtotelis, & medicorum fide, ac præcipuè ab experimento anatomiæ ſupponenda ſunt aliqua circa compoſitionem oculi, de qua re latè Veſalius *de compoſitione corporis humani, lib.* 2. vbi ponit in oculo tunicas quinque, & tres humores, & muſculos ſeptem, quibus in omnem partem mouetur; porrò muſculi non deſeruiunt proximè viſioni, cæci namque illos habent, mouent ſiquidem oculos ſicut videntes. Quare ad præſens inſtitutum non ſpectant. 1. *Cõſule Damianum lib. 4. de partibus heterogen. à cap. 38.* *Oculorũ tunicæ quinque, muſculi ſeptem.*

Ad intelligendum ergo inſtrumentum proprium potentiæ viſiuæ, cogitanda eſt ſubſtantia oculi orbicularis inſtar oui, in cuius centro eſt humor cryſtallinus appellatus, quòd ſit tranſparens, licèt mollior, & hæc eſt ipſa pupilla, circunſcribitúrque pellicula, quaſi tunica ad illius cõſeruationem apta, quæ tum aranea vocatur ob ſimilitudinem telarum aranei, tum etiam ſpecularis tunica, quia idonea eſt ad videndum. Hic porrò cryſtallinus humor ex parte immergitur humori alteri vitreo, vtpote molli, & ſplendenti, ſicut vitrea maſſa dum loquitur in fornace, circundátque cryſtallinum relicta anterius quaſi feneſtra circulari ad recipiendas ſpecies. Nonnulli tamen humorem hunc vitreum non diſtinguunt à cryſtallino, quòd illius nunquam meminerit Ariſtoteles, ſed maior fides eſt habenda Galeno, qui 10. *de vſu partium, cap.* 1. illum diſtinguit, datúmque à natura ait in nutrimentum pupillæ, quæ apta non eſt nutriri ſanguine, vnde vitreum humorem ex interiori parte ambit tunica dicta reticularis, quia intexta eſt multis venis, & arteriis in modum retis, cuius munus, ait Galenus ſuprà *cap.* 2. eſt parare, miniſtrareque alimentum dictis humoribus, qui quoniam molles ſunt, neque venas habent, neque arterias. Poſt hanc verò tunicam ſequitur alia, quæ vuea nuncupatur, quòd ſimilis ſit vuæ folliculo, ambítque ex omni parte pupillam, vitreúmque humorem relicto ſolùm quaſi foramine, per quod cryſtallinus humor apparet; cùm enim vuea hæc tunica aliquo ſemper colore ſubobſcuro affecta ſit, vt in cryſtalloide congregentur perfectè ſpecies, non potuit eſſe omnino tranſparens, proindéque non debuit vndique pupillam tegere; atque à diuerſis talis tunicæ coloribus varij denominantur oculi nigri, cæſij, caprini, flauidi, &c. huic contigua eſt alia tunica, quæ cornea dicitur dura, & tranſparens ad modum laminæ corneæ cingens pupillam omni ex parte, dataque in propugnaculum. Præter hæc omnia eſt alius humor replens totam oculi cauitatem, qui albugineus dicitur à colore datus ad humectandum, fouendúmque cryſtallinum, qui tandem cingitur tunica, quam 2. *Oculi figura circularis ſunt.* *Oculi pupilla ipſe eſt humor cryſtallinus.* *Humorum, & tunicarũ munus, cõpoſitio, & ordo in oculis.* *Diuerſæ oculorũ denominationes vnde proueniant.*

quam ordinatam vocant, ſeu pericranium; eſt verò fortis, & pinguis, aptaque ad tuendum memoratos humores omnes, & interiores tunicas, hæc deſumpta ſunt ex Galeno ſuprà, apud quem plura alia videri poſſunt.

3. *Ariſtoteles non omnes oculorũ partes perſpectas habuit.*

Ariſtoteles porrò non omnia hæc aſſequutus fuit, nam 1. *de hiſtoria, cap.9. & 4. libro cap.8.* meminit tunicæ vueæ, & corneæ, *in libro 5. de generatione animalium, cap.1. ad finem*, indicans proximas eſſe pupillæ; aliarum verò nunquam meminit, quia multa de partium humani corporis fabrica, & diſſectione erant per id tempus ignota; quod vitium ætatis illius fuit, non hominis, vt ait Commentator *libro 4. de partibus animalium, cap. vltimo, & lib.2. Collectanearum, cap.19.* videndus verò eſt Theophilus *lib. 4. de fabrica corporis humani*, vel alius *lib. 14. cap.7.* Valuerde *lib.7.* Simon Portius *libro de coloribus oculorum, cap.3.* Piſſanus *in perſpectiua, propoſitione 31.*

4. *Organum potẽtiæ viſiuæ eſt pupilla, ſeu humor cryſtallinus.*

His poſitis communis ſententia Philoſophorum habet, proprium potentiæ viſiuæ organum eſſe pupillam, ſeu humorem cryſtallinum. Et hæc ſit præſentis capitis concluſio, quam tradit Ariſtoteles *citatis locis*; ait enim in priori, *Humor, quo videmus, pupilla eſt.* Idem latè oſtendit Galenus 8. *de vſu partium, cap.6.* & patet tum ex ſubſtantia illius humoris, quæ eſt ad vidẽdum aptiſſima, vtpote diaphana, rara, mollis, & tenera, atque adeò accommodata, vt illi imprimantur ſubtiles ſpecies; tum præterea, quia omnia, quæ in oculo deprehendimus, illi deſeruiunt; ab effectu etiam idem confirmatur, læſa enim pupilla viſio impeditur, non impeditur autem, vel amittitur aſpectus, quòd alij humores lædantur, vt docet Galenus *lib. de morborum differentiis, cap. 6. & de ſymptomatum cauſis, cap.2.* Philoponus, & expoſitores alij 2. *de Anima, cap.2.* hinc Piſſanus ſuprà *propoſitione 36.* ſcribit, ſi alij humores, vel tunicæ lædantur, ſalua pupilla, poſſe viſum reſtitui, non verò ſi ſemel pupilla corrumpatur, vnde à natura in intimo, quaſi in tutiſſimo loco fuit repoſita.

5. *Viſionem nõ fieri in pupilla arguitur.*

Sed contra hanc concluſionem ſunt argumenta. *Primò.* Primum pupilla nigra eſſe conſpicitur; ergo non poteſt eſſe organum viſus, nam per Ariſtotelem intus exiſtens prohibet extranei perceptionem. *Secundò.* Secundum, pupilla aquea eſt, atque humor quidam; organum autem viſus igneum eſſe oportet, cùm ſit puriſſimum, & maximè perſpicuum. *Tertiò.* Tertium, ſi pupilla organum eſſet, cùm duæ pupillæ ſint, potentiæ quoque viſiuæ eſſent duæ, atque etiam viſiones, ſicque res ſemper appareret duplex.

6. *Ad primum argumentũ. Pupilla oculi cùm nigra non ſit, cur talis appareat.*

Ad primum negandum, pupillam nigri eſſe coloris; nigricantem verò apparere, quia propter humoris copiam penetrari non poteſt viſu, vt colligitur ex Philoſopho 5. *de generatione animalium, cap. 1.* tunica autem vuea, quamuis colorata, non impedit viſionem, quia, vt diximus, non circundat anterius pupillam, ac proinde ſpecies quominus ad pupillam vſque perueniant, minimè impedit. Vnde ſpatium ipſum, quod ab vuea tunica anterius liberum relinquitur inſtar foraminis, anguſtius fit ſi oculus introrſum reprimatur, dilatatur verò, ſi emittatur, atque hoc non parum iuuat, vt orbiculus interior niger appareat. Iam tunica interior, & cornea dici ſolet ab Ariſtotele alba 5. *de generatione animalium, cap.1.* & alibi, non quia colorem habeat, ſic enim viſioni obſtaret, ſed propter tranſparentiam; albugineus tandem humor nihil officit viſioni, quia neque medium eſt, neque organum.

7. *Ad ſecundũ argumentũ.*

A Propter ſecundum argumentum aliqui opinantur pupillam eſſe de natura ignea cum Platone, quod tenet Valles 2. *controuerſiarum cap.26.* ac præterea confirmant, quia oculus aliquando ſcintillare videtur, veluti cùm in tenebris oculus digito comprimitur, aut caſu ad corpus aliud durum caput alliditur; Ariſtoteles tamen *de ſenſu & ſenſibili, cap.2.* vult pupillam eſſe aqueæ naturæ, quod probat experientia, nam percuſſo oculo aqueus humor fluit, ac ſi fortè eruatur apparet humor inſtar aquæ gelatæ, atque ideo natura iuxta hunc humorem alium adhibuit albugineum, vt illum iugiter humectaret, quòd hæc eſſet neceſſaria diſpoſitio illius organi: eſt ergo potiùs naturæ aqueæ. *Pupilla oculi aqueæ naturæ eſt, non igneæ.* Idem repetit 2. *de partibus, cap. 10. & 5. de generatione animalium, cap. 1.* B videtúrque rationabilius, nam licèt ignis ſit magis lucidus, aérque magis diaphanus, attamen natura aquæ videtur aptior ad ſuſcipiendas ſpecies, atque etiam vt organum fixum ſit, & conſiſtat. *Oculi in tenebris compreſſi cur videantur ſcintillare.* Ad experientiam autem illam de ſcintillatione reſpondet Ariſtoteles, cauſam non eſſe, quòd ignis in oculis exiſtat, ſed quia, quod in eis nigricat, politum eſt, atque terſum, ideo fulget quodammodo, ac dum comprimuntur exilire ab eis videtur fulgor ille; idémque experimur in corporibus aliis bene terſis, & politis, fulgent enim, quamuis naturæ igneæ non ſint, vt in fungis, & capitibus quorundam piſcium videre licet. Fortaſſe etiam fulgor ille oculorum prouenit ex emiſſione ſpirituum vitalium, qui ignei ſunt, & calidiſſimi, ideoque C ſplendidi, apparet enim ſæpè ſplendor ille, cùm oculi vehementer conantur ad videndũ; vnde & facilè etiam laſſantur, vtpote ſpiritibus, qui exiliunt, deſtituti. Denique felium oculi tunc maximè ſplendent, cùm illi iraſcuntur, eo quòd tunc ſpiritus calidiſſimos, ac feruidos emittant.

8. *Nerui duo viſorij à cerebro ad pupillas proficiſcuntur.*

Circa tertium argumentum prænotandum, vidẽdi vim dimanare à cerebro ad pupillas per neruos duos, qui optici, ſeu viſorij appellantur; quorum vnus à parte dextera cerebri oritur, alius à ſiniſtra, paulatímque procedendo approximantur. Per hos ergo neruos puriſſima ſubſtantia, ac ſplẽdidus quidam ſpiritus communicatur à cerebro, organo viſus, vt perficiat viſionem. Ita Ariſtoteles 2. *de generatione animalium, cap.4.* Galenus *ſuprà, & 7. libro de placitis.* *In eorũ congreſſu viſionem fieri qui putent.* D Hoc poſito Auicenna 6. *naturalium part.3. cap.8.* Cyruel. *lib. 1. perſpect. c. 9. concl. 6.* Vitellius *lib.3. Theoremate 2.* & Albertus 2. *de Anima, Tractatu 3. cap.14.* aiunt viſionem fieri in confinio talium neruorum, ibíque reſidere potiſſimum videndi organum, vnde concludunt vnius rei tantùm fieri viſionem vnam.

9. *Refelluntur.*

Hanc verò ſententiam eſſe falſam demonſtrat Galenus 10. *de vſu partium, cap.12.* quod conſtat ex anatome duos illos neruos, neque in mutuo occurſu ſiſtere, neque ſimul rectà procedere, nec ſe interſecare, ſed poſtquã ſibi occurrerũt illum, qui à ſiniſtra parte cerebri procedebat, diuertere ad ſiniſtrũ oculum, qui à dextera diuertere ad dexterum; quo fit, vt ſpiritus viſorij procedant per eos E neruos ad pupillã vſque, ibíque forment viſionẽ; quare coniunctio illa neruorum opticorum non eſt propter vnicam viſionem formandam, ſed ob alias cauſas, quas Galenus proſequitur 10. *de vſu partium, cap.14.* *Nerui optici cur ante pupillas conueniant.* quarum præcipua illa videtur, vt ſpiritus à cerebro manantes poſſint in alterum oculum commeare, ſi alter fuerit impeditus, cui etiam experientia ſuffragatur, nam ſi alter oculus claudatur, alter videt acutiùs, vt etiã notauit Ariſtoteles *ſectione 31. problematum, q.4.* de qua re latè Veſalius *lib.4. cap.4.* & Valuerd. *lib.7. cap.3.*

10. *Ad tertium argumentũ in n.5.* *Duæ viſiones in pupillis cur fiant, nec tamen duo, ſed vnũ appareat obiectum.*

Ad argumentum igitur concedimus potentiam viſiuam aggregari ex duabus, vel potiùs duas eſſe potentias, vt duas manus, conſequentérque duas viſiones formari, obiectum verò non apparere duplex, quòd oculi ſint in æquali ſitu, & ordine poſiti, ac ſimul, eodémq; modo immutentur ab obiecto. Ita Ariſtoteles 2. *de partibus, cap.9.* & Galenus *ſuprà*. Vnde ſi contingat inæqualitas aliqua in oculis, veluti ſi pupilla vna ſit altior altera, obiectum iam apparet duplex, quia nimirum oculi diuerſo modo immutantur, ideoque diuerſo modo vident obiectum, de quo Galen. *ſuprà* latiſſimè, & Ariſtoteles *ſect.21. problematum q.11. & 18.* Ex dictis verò omnibus conſtat, quid ſit potentia viſiua. Eſt ſcilicet qualitas in pupilla oculi reſidens, percipiénſque lucida omnia per proprias ſpecies eorum, neque aliquid aliud de hac potentia dicendum ſupereſt.

CAPVT XIX.

Quid ſonus ſit, & quo modo, & in quo ſubiecto fiat.

1. Diximus de potentia viſiua hactenus, dicendum ſequitur de auditu, & quoniam euidenti experientia conſtat illius obiectum eſſe ſonum, ideò primùm omnium natura ſoni inueſtiganda eſt, ac omiſſis argumentis ſit concluſio: Sonus eſt qualitas ſenſibilis proueniens ex violenta percuſſione, vel diuiſione in corpore apto ad illam recipiendam. Quòd qualitas ſit, patet tum ex definitione patibilis qualitatis; nam ſonus paſſionem cauſat in ſenſu. Tum quia eſt accidens, & non alterius prædicamenti; ſi quis verò dicat eſſe motum, facilè conuinçetur falſitatis, quoniam ratio motus ſaluatur integra abſque ſono, vt patet in motu cæli; accidentarius ergo eſt motui ſonus, quatenus ex illo reſultat aliquando. Reliquæ particulæ definitionis, præter vltimam, explicant ſoni differentiam; pro qua notandum, ſi ſonus definiretur, vt ſenſibilis eſt, facilè declarari potuiſſe in hunc modum. Eſt qualitas immutatiua auditus per propriam ſpeciem, tamen quia ſenſibilitatis ratio in natura ſoni fundatur, ideo talem naturam præcipuè perquirentes pluribus verbis circũſcribimus; quòd ergo cauſetur ſonus ex violenta percuſſione, aut diuiſione, & non aliàs, probatur experientia; nam ſi cuncta quieſcerent, nullus cauſaretur ſonus; ſi item corpus lentè moueatur in aëre, ita vt aër ipſe ſine violentia diffundatur, non cauſabit ſonum; ſignum ergo eſt eſſe neceſſariam violentam motionem, quod Ariſtoteles expreſſit, dicens, *Quapropter ſi citò, vehementérque percutiatur, ſonat; opus enim eſt, quòd percutientis motus diffuſionem præueniat aëris.* Hinc colligitur corpus cauſatiuum ſoni durum eſſe oportere, quia mollia non commouent aërem vehementer, vnde aut nullum, aut minimum ſonum efficiunt.

De 1. definitionis particula.

De 2. particula.

Corpus vt ſonũ cauſet, durum eſſe oportet.

2. *Obiectio contra proximè dicta diluitur.*

Dices. Aër molliſſimum corpus eſt, atque rariſſimum, cùm tamen vehemẽtem cauſet ſonum. Occurrendum aërem etſi mollem, & durum, eſſe tamẽ ſolidũ, ſeu minimè poroſum, ideoque aptiorem ad cauſandum ſonum, quàm corpora duriora crebris aliàs caua poris, ad quos aer cõpreſſus recipitur ſine violẽtia, ſine qua aut nullus, aut minimus reſultat ſonus. Aduertit etiam Ariſtoteles non quælibet dura corpora æquè ſonum efficere, ſed præcipuè læuigata, & terſa, quæ enim aſpera ſunt, partim prominentes, partim lacunoſas habent partes; vnde minùs ſonant, ſicut & poroſa, à læuigatis autem ob æquabilem ſuperficiem aër

Læuigata corpora & concaua cur maiorem edant ſonũ.

A percuſſus facile reſilit, ſonúſque proinde faciliùs cauſatur, iuuat etiam figura concaua ſuppoſita ſuperficiei læuitate, quoniam detentus ibi aër ſæpius ad latera repercutitur, proindéque diuturniorem, ac maiorem efficit ſonum. Conſtat ergo ſonum fieri ex ictu, & percuſſione vehementi, maiorémque cæteris paribus, quo magis dictæ conditiones læuitatis, figuræ, &c. intercedent.

Petes, quo pacto motus, res adeò imperfecta, cauſare valeat qualitatem perfectiorem. Interrogatio hæc illos vrgebit, qui motum per ſe cauſare ſonum aſſerunt; ego verò arbitror eſſe tantùm conditionem requiſitam, ſimile quippiam cernitur in proiectis, vbi ex vehemente contactu qualitas impulſiua reſultat, cùm tamen is virtutem productiuam non habeat, ſed ipſe proiiciens, requirens nihilominus ipſum contactum tanquam approximationem. Simile item videre eſt in calore, qui ex vehementi corporum motu reſultat, hîc enim conditio ſola eſt, quam requirunt corpora vt vim ſuam calefactiuam exerãt; ſic in præſenti virtus productiua ſoni eſt qualitas aliqua exiſtens in re ſonatiua, motio autem, & percuſſio eſt conditio neceſſaria; hinc verò colligitur ſonum eſſe qualitatem ſucceſſiuam, vtpote incipientem ad inceptionem motus, ac pullulantem cum reſiſtentia ſubiecti percuſſi, vel diuiſi, quæ ſucceſſio in voce conſtat apertè, ideo namque poteſt breuiori, & lõgiori tempore edi. Quare in ſono, ſicut in rebus aliis ſucceſſiuis, diſtinguendæ ſunt partes, quæ in ſucceſſione conſiſtunt à continuatiuis earum: incipit ergo ſonus per vltimum non eſſe, & per primum non eſſe deſinit, totóque tempore intermedio, quo continuè durat, diſtinguendus eſt ſonus, qui in temporis partibus diuiduis inuenitur, & qui inuenitur in inſtantibus, non qui ſit completus ſonus, ſed compleat, terminétve partem præcedentem, & inchoet ſubſequentem, vniátque vtramque.

3. *Dubium inſurgens ex data explicatione ſecundæ particulæ reſoluitur.*

Soni cauſa efficiens non motus ſed qualitas rei ſonanti inhærens. *Sonus eſt qualitas ſucceſſiua.*

Obiicies. Contactus ſonum efficiens incipit in inſtanti; ergo & ſonus. Antecedens patet, cùm contactus incipiat in primo non eſſe motus corporum ſe contingentium. Sed neganda conſequentia, quoniam ſonus non in eo inſtanti eſt, in quo incipit cõtactus, ſed immediatè pòſt incipit; ſicut & motus aëris qui ex tali cõtactu cauſatur, ſicut etiam in proiectis, & vniuerſim in his, qui reſiliunt per fortem contactum, impetus non in eodem inſtanti incipit, in quo contactus, ſed immediatè poſt tale inſtans.

4. *Inſtantia remouetur.* *Sonus incipit immediatè poſt corporũ contactum.*

In tertia particula definitionis non explicatur determinatum ſubiectum ſoni, quia illud ſub opinione eſt, definitiones autem debent eſſe receptæ communiter, vnde ad explicationẽ illius particulæ quædam ſunt notanda, & alia dubitanda. Primum notandum ex Ariſtotele 2. *de Anima, cap.8.* ſonum ſemper eſſe *alicuius ad aliquid, & in aliquo,* quia enim ad ſonũ requiritur motio, ideo neceſſarium eſt corpus mouens, ſeu percutiens, & aliud percuſſum, & hoc ſibi volũt verba, *alicuius ad aliquid,* requiritur etiã ſubiectum motus, in quo ſonus recipiatur, atque id eſt, *in aliquo.* Secundò eſt aduertendum ſonum aliquando cauſari ex colliſione duorum corporum ſolidorum, aliquãdo verò ex diuiſione vnius, aliquando ex percuſſione aëris, vt in voce, & aliquando ex vehementi eius diuiſione, quos modos recenſet Albertus *ſumma de homine, p.2. in quæſt. quid per ſe ſonat,* vnde colligimus tria, quæ Ariſtoteles numerauit, percutiẽs, percuſſum, & medium, aliquando eſſe reipſa diſtincta, veluti cùm duo ſolida corpora in aëre percuſſa cauſant ſonum, quemadmodum in cymbalis

5. *De vltima particula definitionis.*

Notatio 1. pro illius expoſitione.

Notatio 2.

balis videre licet; aliquando verò tria hæc non diſtingui, ſed tantùm duo, vt quando ex motione aeris ſonus cauſatur, tunc enim id, ad quod, & id, in quo ſonus efficitur, ratione tantùm diſtingui poſſunt, & ideo *in* 2. *de Anima, textu* 78. dixit Ariſtoteles vno tantùm exiſtente non fieri ſonum, poſſe verò fieri exiſtentibus duobus. Quare quod vlterius *in textu* 79. ſcripſit fieri ex colliſione duorum ſolidorum in aëre, non tria exigit tanquam neceſſaria, vt Simplicius aduertit, falsúſque eſt Ægidius neceſſaria credens in perfecto ſono; vox enim datur ex ſola percuſſione aëris ad aſperam materiam, vt infrà videbimus, quæ tamen perfectiſſimus eſt ſonus. Item vt *in textu* 87. ait Ariſtoteles, & lyra, & tibia ſonum habent vocis ſimilem, atque adeò perfectum, cùm tamen ex ſola percuſſione aëris reſultet.

Ægidius reiicitur.

6. *Quæſtiuncula 1. pro eadem particula enodanda.* His ſuppoſitis eſt primum dubium, quando motus cauſatur ex colliſione, vel diuiſione alterius corporis in aere, an in ipſo hæreat ſonus, vel in corporibus diuiſis, aut inter ſe colliſis; ac ſimile dubium eſt quando ſonus fit ex percuſſione aeris, vel eius diuiſione, an ſonus ſit in ipſo aere, vel in corpore diuidente, vel percutiente? Communis ſententia eſt ſonum tantùm eſſe ſubiectiuè in medio. Ita Albertus, Philoponus, Commentator, Sanctus Thom. Ægidius, & vterque Caietanus *textu* 76. & 77. & alij communiter, fauétque Ariſtoteles *toto cap*. 8. inſinuans ſonum tantùm eſſe in aere. Atque in principio illius ait, ea corpora habere ſonum in potentia, inter quæ, & auditum ſonus effici poteſt, vbi ea quæ dicit eſſe ſonatiua in potentia, non obſcurè explicat eſſe talia effectiuè, & non materialiter; fauet etiam experientia; nam impoſſibile videtur, ſonum eſſe in fidibus, vel in fiſtulis muſici inſtrumenti, vox etiam ſubiectiuè non eſt in arteria, ſed in aere. Et ratio à priori pro hac parte eſſe poteſt, quia ſonus generari videtur agitatione vnius corporis, diuiſione, rarefactione, condenſatione, mutuáque ſucceſſione partium in eodem loco, atque ita ex natura ſua videtur poſtulare ſonus ſubiectum facile agitabile, huiuſmodi autem eſt aer, non corpus ſonans: quare, &c.

1. Sententia D. Thomæ, Alberti, &c.

7. *2. Sententia oppoſita, eiuſque primum argumentum.* Oppoſitam nihilominus ſententiam tenet alij, quos refert *in* 2. *de Anima* Apollinaris *quæſt*. 21. probatúrque primò, diuerſa corpora ſe percutientia diuerſum efficiunt ſonum, quamuis vtraque in aere parem ſubeant motionem, veluti ſi duæ inter ſe tabulæ lapideæ, ac duo item ligneæ æquali etiam vehementia collidantur: ergo illa corpora non ſunt nudæ cauſæ efficientes, ſed etiam ſubiectiuæ, ſi namque aer ſolùm eſſet ſubiectum, diuerſus ſonus non eſſet, cùm ſubiectum ſit idem, & motio eadem, vt ſupponitur. *2. Argumentum.* Secundò ſi ſonus tantùm eſſet in aere, maior ictus aeris maiorem ſonum, & minor minorem ſemper cauſaret. Conſequens eſt contra experientiam, quia in altero cymbalo minor ictus interdum cauſat maiorem ſonum, quàm maior ictus in altero. *[illegible]ſio præ[illegible]ditur.* Si dicas id contingere ex diuerſitate rei ſonoræ, inquiram quid ſit rem eſſe magis, aut minùs ſonoram, an eſſe magis, meliúſve ſucceptiuam ſoni? At hoc modo intentum concluditur. An fortè eſſe magis factiuam ſoni? at contra hoc procedit argumentum, quòd ſonus fiat mediante ictu, atque adeò hoc non exiſtente maiore, maior ſonus fieri non poſſit. Idem argumentum vrgetur in diuiſione papyri, vel panni ſciſſione, cauſatur enim ſonus omnino diuerſus, cùm tamen ſit eadem aeris motio. *3. Argumentum.* Tertiò arguitur. Ex violenta

A diuiſione aeris cauſatur ſonus ob illius tantùm violentam diſcontinuationem, atqui talis ſonus in aere tantùm ſubiectatur: ergo etiam quando violenter pannus, aut papyrus ſcinditur, diſcontinuatio partium in ipſiſmet ſonum introducet, par enim videtur ratio. *Euaſio tripliciter excluditur.* Dicetur fortaſſe ſonum non cauſari ob diuiſionem, ſed ob velocem ingreſſum aeris inter partes diuiſas; quippe ne vacuum detur impetu vehementi accurrit, collidítque proinde partes alias, atque ita cauſat ſonum. Sed obſtare videtur tum experientia docens ſonum cauſari ex diuiſione ante aeris ingreſſum; tum quia iam ſimilis fieret ſonus in omni ſciſſione æquè veloci: tum denique, quia ſi ſonus ille B fieret ex motu aeris, minimus foret, quia motus ille eſt minimi ſpacij, cùm minima ſit panni, aut papyri craſſitudo, cùm tamen in aliis motibus aeris maioribus, tantus ſonus non ſoleat reſultare; ſtat igitur argumentum, nempe ſonum fieri ex violenta ſeparatione partium, in eíſque ſubiectari, atque adeò fore etiam cauſandum in vacuo ſonum ex ſimili aliqua corporis diuiſione, cùm partes illius ſubiectum eſſe poſſent reſultantis ſoni.

In hac diſceptatione mihi certum eſt ſonum præcipuè in corpore medio, qualis eſt aer, inhærere, cùm ipſe præcipuè agitetur, & moueatur. 8. *1. Pronuntiatum.* Id primò patet in cymbali percuſſione; licèt enim æs illud vniformiter, & conſtanter perſe- C ueret, non ſic tamen ſonus, ſed potiùs quaſi per diuerſos ictus à nobis percipitur; quia ſcilicet aer intra cauum æris hinc inde ad latera alliſus, variis ictibus varios reddit ſonos; cùm ergo varietas ſoni varietati moti aeris reſpondeat, credendum eſt hunc illius ſubiectum eſſe potiſſimum. Patet ſecundò, quoniam ratione ſolius figuræ capientis aerem fit maior ſonus, cæteris paribus; magis enim æs idem ſonat, ſi concauum ſit, quàm ſi expanſum; eadémque ratio eſt de voce, echo, atque ſono inſtrumentorum muſicorum, ob cauitates enim aerem detinentes ſonus redditur maior: in aere igitur reſidet ſaltem præcipuè. *2. Pronuntiatum.* An verò aliquid ſoni ſubiectetur etiam in corpore ſonante, res obſcura eſt; conſentiendum tamen D videtur communi opinioni, quæ experientiis adductis aliquanto ſuadetur.

Argumenta verò in contrarium facta ſolui 9. *Notatio pro ſoluendis argumentis in num. 7.* poſſunt aduertendo ad efficiendum ſonum, eiúſque diuerſitates non concurrere ſolum aerem medium, ſed etiam incluſum in poris corporum ſe percutientium; in illo enim ſonus etiam recipitur. Item ex violenta corporis vnius diuiſione in aere incluſo cauſatur ſonus. Diuerſus denique modus percutiendi, ſeu comprimendi aerem inter corpora ipſa percuſſa, aut etiam diuidendi, diuerſitatem ſoni cauſat. *Ad 1. argumentum.* Ad primum igitur argumentum negatur, aerem internum, & externum eodem modo agitari, quando diuerſi reſultant ſoni. *Ad 2.* Ad ſecundum licèt ictus ſit æqualis, poteſt E ſonus eſſe maior, propter diuerſam figuram, vel diſpoſitionem rei ſonantis, ex qua prouenit aerem percuti, reflectíque diuerſimodè. *Ad 3.* Ad tertium dic ſciſſionem non niſi propter aerem circunſtantem, vel propter incluſum in re quæ ſcinditur cauſare ſonum, neque in re adeò lubrica, & obſcura quærenda eſt maior euidentia.

10. *Quæſtiuncula 2. Quid in ea ſentiant Commentator, & alij.* Sed tunc reſtat ſecundum dubium, an ſonus tantùm poſſit fieri in aere, an etiam in aqua; & in alio corpore tanquam medio. Quidam id aeri tantùm deferunt, vt Commentator 2. *de Anima, textu* 76. Albert. *tractatu* 3. & 18. Philopon. *columm*. 1. Iauellus *quæſt*. 73. & alij, inſinuátque Ariſtoteles

Suaſio ex dictis Ariſtotelis. ſtoteles *textu* 79. dicens ſonum fieri per repercuſſionem ad aerem; & *textu* 81. aerem eſſe qui facit audire, & 82. ſonatiuum dicitur, quod eſt motiuum aeris, & *text.* 88. omne, quod ſonat, in aere ſonare, & 4. *de hiſtoria*, *cap.* 9. ait animalia tam aquatilia, quàm terreſtria, quæ vocem, vel ſpiritum faciunt percuſſo, verberatóque aere id præſtare, ac ſigillatim per vniuerſa volatilia, & aquatilia diſcurrens oſtendere conatur ſonum fieri ex attritione ſpiritus, ſiue aeris. Item *ſectione* 11. *problematum, quæſt.* 6. dicit ſonum continuè fieri, quia aer aerem propellit, & *quæſt.* 29. ſtrepitum eſſe aeris affectionem, additque oſcitantes non rectè audire, quia per aures egrediens aer colliditur; & ſonus fit, qui exterioris ſoni auditionem impedit, & *quæſt.* 49. ſtrepitum eſſe ſpiritum quendam, id eſt, attritionem ſpiritus. *Ab experimento.* Experientia quoque ſuadetur hæc opinio. Nam piſces licèt ſub aqua magno excurrant impetu, non cauſant ſonum, maximè verò ſi in aquæ ſuperficie aerem attingant. *Ex ratione à priori.* Denique ratio à priori eſſe poteſt, quòd ad ſonum requiratur vehemens contactus corporum ſonantium, ac facilis diuiſio medij, quæ aptè concurrunt in aere, vtpote ſubtiliſſimo; aqua verò quia grauis eſt, & corpulenta, tam facilè diuidi nequit, aut impelli, vnde percuſſio vehemens non fit, priúſque excluditur aqua, quàm ſonus generetur.

11. *Contraria ſententia Auicennæ, & aliorum.* Eſt tamen alia opinio aſſerens ſonum cauſari etiam in aqua. Ita Auicenna 6. *naturalium*, 2. *part.* *cap.* 6. Theophraſtus & Simplicius, & Themiſtius 2. *de Anima*, *cap.* 26. S. Thomas *textu* 79. & 83. Caiet. & Ægidius *ibidem*, colligitúrque ex Philoſopho *textu* 79. ſcribente audiri ſonum in aere, & aqua, fauet experientia, lapides enim ſub aqua, aut demiſſus in puteo lebes, cùm terram attingit, ſonum efficit. Item ranæ ſub aquis ſonant, 4. *de hiſtoria*, *cap.* 9. demiſſa ſcilicet inferiori mandibula, aquáque modicè rupta in faucibus, vt *ibidem* philoſophatur Ariſtoteles. Naues etiam, & remigia ſub aquis ſonum cauſant, quem piſces percipientes fugiunt, 4. *de hiſtoria*, *cap.* 8. Ratio à priori erit fortaſſe, quoniam aqua omnes conditiones vendicat, quas aer, vt ſubiectum eſſe dicatur, namque & aqua mollis eſt, ac diuiſu facilis, impetuoſa, comprimíque poteſt violenter; eſt ergo ſufficiens ſubiectum ſoni, licèt minus idoneum, quàm aer.

12. *1. Pronũtiatum in hac quæſtiuncula.* In hac re dicendum videtur primò, præter aërem, ignem quoque ſubiectum ſoni eſſe, cuius tamen videntur authores obliti, omnes enim, aut aerem tantùm, aut aquam etiam ſubiectum ſoni ſtatuunt. Probatur tamen experientia, ſi quis enim violenter diuidat flammam, vel ſi intra illam corpora ſolida ſeſe percutiant, non minor cauſabitur ſonus, quàm in aere. Ratio deinde rem confirmat. Etenim ignis rarior eſt aere, & facilis ad diuidendum; ac reliquas vendicat conditiones propter quas aer ſubiectum ponitur ſoni. *2. Pronũtiatum.* Secundò dicendum aquam quoque eſſe ſubiectum ſoni, experientiæ quippe numero præcedenti adductæ vrgent, neque euaſiones ſolitæ ſatis faciunt corpora intra aquam colliſa ſonare, quòd aquam moueant vſque ad aerem; refragatur enim experientia, percipimus enim ſonum non ſuperno, ſed infimo in loco. Neque item ſatisfacit cauſari ſonum ob incluſum aerem in poris corporum ſub aquis ſe collidentium, tum quia aer ille exiguus eſt, ſonus autem ſolet eſſe grandis, tum etiam quia aer in poris tunc nec commouetur, nec extra illos reſilit, ictúſque principaliter in aqua recipitur. Quocirca verius eſt ſonum quoque in aqua recipi. Vnde colligo tertiò ſonum non tantùm in tribus dictis elementis fieri, ſed etiam in mixtis eandem diſpoſitionem habentibus, vt in liquoribus aquæ ſimilibus in modo ſubſtantiæ, quales in ſublimatoriis deſtillari ſolent, dummodo multæ non ſint pinguedinis, vt oleum. Nubes quoque apta videntur ſoni ſubiecta, quia aeri ſunt conſimiles. *3. Pronũtiatum.*

13. *Ad motiua in num. 10.* Ad experimenta pro opinione priore reſpondetur natantia ſub aquis non cauſare ſonum, quia ſine violentia diuidunt, denſitas enim aquæ celerem diuiſionem non permittit, ſolida tamen corpora, ſi ſub aquis collidantur vehementiùs, cauſabunt ſonum. Iam ad rationem negetur denſitatem aquæ tantam eſſe, vt omnino ſonum impediat. Ad Ariſtotelem denique reſpondetur ſpecialiter meminiſſe aeris, quòd ſit aptius ſubiectum, & vſitatum, magiſque, vt ſic dicam, familiare, præcipuè ad perfectos ſonos.

CAPVT XX.

De diuerſitate ſoni, & ſpecialiter de voce, & echo.

1. *Variæ ſoni diuiſiones proponũtur.* Solet diuidi ſonus in ſonum perfectum, id eſt, vocem, & in imperfectum, qui ſcilicet à rebus inanimis cauſatur, ſpiritúſque dici ſolet. Rurſum diuiditur in ſonum directum, & reflexum, ſiue echo. Tertiò in acutum, & grauem; denique in naturalem, & artificialem, quæ omnia membra explicanda ſunt, vt perfecta ſoni notitia habeatur. *De vocis inſtrumentis à natura datis.* De voce Ariſtoteles 2. *de Anima*, *in fine cap.* 8. nonnulla. Et primò notandum vocem eſſe propriam animalium, quæ pulmonem habent, ac reſpirant, quare primum principium vocis eſt anima, inſtrumenta verò, quibus formatur, ad quinque reduci poſſunt. Primum eſt pulmo aerem intra ſe continens; ſecundum aſpera arteria, quæ ima ſui parte pulmonem attingit, & vſque ad linguam extenditur. Tertium larynx, quæ à parte anteriori colli ſe prodit inſtar nucis, éſtque in ſummitate aſperæ arteriæ; ſunt in ea tres cartilagines veluti vaſa quædam intertexta muſculis, vt facilè poſſint dilatari, & comprimi. Hæc ſcribit Galenus *libro de vocis inſtrumento*, *cap.* 4. & 7. *de vſu partium*, *cap.* 4. Veſalius *lib. ſecundo cap.* 21. Quartum inſtrumentum eſt particula quædam, ſeu lingula quaſi operculum laryngis, atque aſperæ arteriæ, ne illuc ſubintrent cibus, potúſve, aut quæcunque in ſtomachum inferenda ſunt; eleuatur autem; ac deprimitur ſuis muſculis ad formandam vocem. Quintò concurrit palatum quaſi quoddam vocis refractorium, vt ait Galenus 7. *de vſu partium*, *cap.* 5. deſeruiens ad augendam vocem. *Inſtrumẽtorum vocis & muſicæ analogia.* Ex his omnibus numeratis aggregatur integrum inſtrumentum formandæ vocis fiſtulæ ſimile, vt idem Galenus *cap.* 13. ſcitè proſequitur, nam oblonga arteria eſt, quaſi fiſtula, pulmo reſpondet buccis aerem mittentibus, laryngis lingula correſpondet foramini ſuperioris partis fiſtulæ, cui os canentis admouetur, ac ſicut immiſſo aere, foraminibúſque modò clauſis, modò apertis, variatur ſonus; ita laryngis rimulâ dilatatâ, vel compreſsâ per ſuos muſculos, varia emittitur vox; ſic igitur deſcripto inſtrumento, vox formatur. *Quo pacto vox formatur.* Aer muſculis thoracis, & pulmonis vehementer compreſſus ſpiratur, qui in larynge, & lingula, anguſtâ planè viâ, ampliùs comprimitur ad aerem ibidem contentum; namque ad formandam vocem oportet, vt aer externus in larynge retineatur, internúſque impellatur,

pellatur, vt ex eorum colliſione maiori, vel minori, maior, vel minor vox efformetur; colliſio autem maior, vel minor exiſtit, prout larynx, lingulaque comprimitur, aut dilatatur; atque ita ex diuerſa affectione eiuſmodi inſtrumentorum oritur diuerſitas in vocibus. Ita Ariſtoteles 5. *de Generatione animalium, cap.*7. Albertus Magnus *ſumma de homine, tractatu de voce, quæſt.*4.

2\.

Colligitur iam vocis definitio.

His dictis de inſtrumento vocis, eius definitio, quam ex Ariſtotele collegit Philoponus, ſic habet. *Vox eſt ſonus ab anima eductus, per vocalem partem, cum imaginatione aliquid ſignificandi*; in qua definitione omnes particulæ explicatæ relinquuntur præter vltimam.

Explicatur vltima particula.

Pro qua notandum, vocem emittere commune eſſe homini cum brutis, quæ pulmone, arteriáque donantur, 4. *de hiſtoria, cap.*9. quales non ſunt piſces, & animalia exanguia, vnde vocem non emittunt, ſed ſonos quoſdam efficiunt non vocali arteria, ſed inſtrumentis aliis, vt branchiis, quanuis Plinius *lib.*9. *cap.*18. balænas, & delphinos aſſerat carere branchiis, fiſtuliſque ſpirare, quæ ad pulmonem pertingant; animalia ergo, quæ per propria inſtrumenta vocem emittunt, id ſemper efficiunt cum imaginatione ſignificandi mentem, vel certè affectum aliquem internum, ipſum ſaltem emittendi vocem delectationis gratia, quam inde capiunt; vt hominibus, ac etiam auibus canoris accidit, vnde ad vocem neceſſaria non eſt ſignificatio ad placitum, ſed quæuis naturalis ſignificatio ſufficit.

Tuſſis non eſt vox.

Excluditur autem tuſſis à vocis definitione per dictam particulam, vt Philoponus notat *fol.*63. *col.*2. eo quòd non ordinatur ad ſignificandum; quod ſi fortaſſe imponatur, inde participabit officium vocis analogicè, vox autem propriè ordinatur, formatúrque voluntariè; tuſſis autem quædam eſt inordinata, coactaque aeris emiſſio. Atque ita patet vocis definitio, & natura.

3\.

Diſcrimen vnum vocis à locutione.

Eſt tamen vlteriùs notanda differentia vocis à locutione, quòd vox communis ſit irrationalibus, loquutio homini propria, 4. *de hiſtoria, cap.*9. nimirum loquutio ſuper vocem addit articulationem, diſtinctionémque ſuis terminis, quibus diuerſæ ſyllabæ, & dictiones componi poſſint; vnde per inſtrumenta vocis hactenus expoſita ad loquutionem ſpecialiter concurrunt lingua, & labia; vocales namque litteræ, teſte Ariſtotele *ſuprà*, ipſáque experientià, gutture, & voce ſolùm proferuntur; conſonantes verò linguæ, ac labiorum miniſterium poſcunt; ex his ergo loquutio perficitur;

Diſcrimen alterum.

vnde alia differentia vocis, & loquutionis eſt, quòd ad vocem ſit ſatis, ſi imaginationem ſignificet, ad loquutionem verò requiritur, vt expreſſiua ſit rationalis cõceptus; brutis enim, quæ ſenſum iucundi, & moleſti ſolùm vendicant, ſatis fuit vox ad eas affectiones explicandas; homini verò neceſſaria fuit loquutio, vt poſſet interiores conceptus declarare, 1. *Politicorum, cap.*2. & *ſect.*11. *problematum quæſt.*1. Quapropter loquutiones pſittacorum, & ſimilium, imò & hominum dormientium non vendicant perfectam rationem loquutionis, quanuis materialiter ſumptæ, ſint locutioni ſimiles, vt ſunt etiam ſoni inſtrumentorum muſicæ, cùm enim hi nec vocales ſint, nec loquutiones, diſtinctionem tamen quandam habent, melodiámque, ſeu conſonantiam.

Concluditur 1. diuiſio initio capitis.

Ex quibus patet iam prima diuiſio initio capitis, nam vox eſt ſonus ille, quem explicauimus, alij verò omnes ſoni, quibus ea definitio non quadrat, ſub membro altero comprehenduntur, retinuerúntque nomẽ generis tanquã imperfectiores.

A Circa ſecundam diuiſionem eſt notandum ex Ariſtotele *ſupra*, echo dici quandam ſoni reflexionem, quæ fuit etiam ſententia Platonis *in Phædone*, vbi echo ſonum eſſe dixit, qui à concauis, & ſolidis corporibus reflectitur inſtar amoris, qui in amantem reuertitur; atque in hoc conueniunt vniuerſi interpretes; 4.

Pro 2. diuiſione, quid nam ſit echo. Videatur Lorin. Sap. 17. verſ.18.

dubitant verò de modo reflexionis quo pacto fiat;

Opinio 1. improbatur.

volunt ergo quidam echo fieri parte aeris percuſſi perueniente vſque ad corpus ſolidum, eadémque reflectente inſtar pilæ. Ita Auicenna 6. *naturalium*; hic tamen modus eſt impoſſibilis, quia in aere non eſt vna numero pars, quæ moueatur, ac deferat, referátque ſonum; ſed alia aliam propellit, ſatíſque proinde eſt, ſi pars corpori ſolido proxima ad illud

B allidatur, ſonúmque efficiat.

2. Opinio verior.

Alij reflexionem hanc fieri dicunt percuſſo aere, atque in circulum moto, ita vt pars vna moueat aliam, imprimendo ei ſimilem ſonum, ſícque deferri ſonum, donec finiatur impulſus, vel obſtaculum offendatur, vnde reflectantur illæ velut vndæ aeris, ſeruata eadem forma ſoni, explicántque appoſito exemplo circulorum aquæ cùm lapis in puteum inijcitur, expanduntur enim circuli vſque ad circundantes parietes, vnde reuertuntur ad medium ordine retrogrado. Ita Philopon. *fol.*60. *col.*3. & Auicenna 6. *naturalium, part.*2. *cap.*6. Albert. *tract.*3. *cap.*19. S. Thomas, Commentator, Ægidius, & alij apud Ariſtotelem *ad textum* 78. & 80. *libri* 2. *de Anima.*

Temperatur hæc opinio.

Quæ ſententia vera apparet, dummodo

C neceſſarium non requirat in echo reflecti realem ſonum; nam ſæpe eſt ſatis reflecti ſpecies intentionales: vt enim in ſpeculo videt quis faciem per ſolas ſpecies intentionales reflectentes ad oculos, ita in echo ſuam quiſque audit vocem, quia ſolæ eius ſpecies reflectuntur ad aures; hoc enim ſufficere patet, tum ex ſimilitudine adducta; tum etiam, quia ſæpè fit echo ad magnam diſtantiam, ad quam ſicut nec realis aeris motus peruenire poteſt (nedum inde reuerti) ita nec realis deferri ſonus.

Cur poſteriora verba in echo audiantur.

Et hinc intelligitur, cur in echo audiantur vltima verba tantùm, quia ſcilicet reflexio fit ordine retrogrado, & quoniam ſonus ſucceſſiuus eſt facilè moritur, atque adeò quando vltima verba perficiuntur, primorum verborum ſonus ſaltem

D ſecundùm articulationem vocis euanuerat; hac ergo de cauſa non fit integra reflexio, & ita patet ſecunda diuiſio.

5\.

De 3. diuiſione.

Tertia diuiſio clariſſima eſt & data, quaſi per metaphoram ex tangibilibus deſumpta, vt Philoponus, & Themiſtius aduertunt, dicitur enim ferrum acutum, quod breui tempore altè penetrat, obtuſum quod vix longo penetrando quaſi obtunditur; ſic ſonus acutus dicitur, qui breui peruadit, grauis verò, qui obtundit auditum.

De quarta.

Quarta etiam diuiſio nulla ferè expoſitione indiget; ſolum eſt notandum, omnem ſonum quoad ſubſtantiam, eſſe qualitatem naturalis ordinis; in compoſitione tamen, & proportione ſonorum, artem multum habere locum, quæ differentia ac-

E cidit ſono, vt ſonus eſt, veruntamen ſecundùm formam illam artis ad prædicamentum quantitatis reduci poteſt, habereque eſſentialem differentiam illius generis. Porrò de diuiſionibus notandum, videri omnes accidentales reſpectu ſoni, cùm accidat illi hoc vel illo inſtrumento fieri propter hunc finem, vel alium.

CAPVT

CAPVT XXI.

Quomodo, & per quod medium ſonus immutet auditum.

1. *Pro poſteriori parte tituli reſolutio aerẽ, & ignem eſſe media idonea diffuſioni ſoni.*

IN hoc capite agendum iam de ſono, prout eſt audibilis, de quo duo ſunt explicanda. Primum, Quo modo ſonus, qui in longinqua fit, perueniat ad auditum. Secundum, quo medio peruenire poſſit; atque à ſecundo incipiendo, vt faciliori. In quouis obiecto exteriùs ſenſibili poſtulatur ſpatium inter ipſum, & potentiam, expeditum corpore quolibet impediente actionem, vnde in præſenti aer, qui rariſſimus eſt, expeditiſſimum habetur medium, idémque cenſeo de igne; aquam verò nonnulli, inter quos eſt Albert. *Summa de homine, tractatu de auditu, quæſt. penult.* cenſent ineptam eſſe ad hoc munus, nec poſſe per illam ſonum peruenire ad auditum; ſed oppoſitum mihi certum eſt, ac ſentit Ariſtoteles 2. *lib. de Anima, textu* 79. dicens, *Auditur quidem ſonus in aere, & aqua*, & 4. *de hiſtoria, cap.*8. fatetur piſces ſub aqua audire, quod etiam experientia conſtat, nam ſtrepitu in littore terrentur, ac fugiunt. Neque poteſt id attribui viſioni, quia ſi aſtantes ſileant, non fugiunt; & è contra ſub turbida etiam aqua, atque adeò ad videndum inepta, fugiunt propter ſtrepitum. Certè Plinius *lib.*1. *cap.*7. refert, fuiſſe in piſcinis Cæſaris piſces adeò perfectum habentes auditum, vt vocati venirent; nos etiam ſonum ſub aquis editum extra illas audimus; ridiculum autem eſt putare in iis euentis ſonum deferri per aerem, cum aquis etiam quieſcentibus, nulláque in eis motione facta, quæ aeri locum præbeat, ſpecies ſoni per illas diffunduntur; ſunt ergo aptum medium. Accedit tandem ratio, tum quia habent aquæ ſufficientem raritatem, tum quia probauimus eſſe ſubiectum ſoni; ergo à fortiori medium illius erunt.

Item & aquam, quicquid Alber. & alij velint.

2. *Contra proximè dicta vnus Ariſtotelis locus. Reſponſio Commentatoris reiicitur.*

Sed obſtare videntur huic veritati duo Ariſtotelis textus. Primus eſt 76. vbi differentiam ponit inter auditum & olfactum, quòd medium auditus ſit aer, olfactus verò tum aer, tum aqua. Commentator *ibidem*, aliíque reſpondent loqui Ariſtotelem de medio recipiente obiectum ſecundùm eſſe reale, quæ expoſitio nobis probari non poteſt, qui oſtendimus ſonum recipi in aqua realiter; rurſus non conſonat litteræ, loquitur ſiquidem Ariſtoteles de immutatione medij, quæ deſeruit ſenſationi; hæc autem eſt intentionalis. Adde quòd odor realiter in aqua, aut in aere non recipitur, ſed in exhalatione odorifera, vt infrà dicemus. Aliter ergo reſpondet Caiet. ibi cum Simplicio aerem poni à Philoſopho medium auditus tanquam omnium aptiſſimum. Atque hoc modo nulla eſſet differentia, ſolus enim aer eſt medium aptiſſimum odoratus, maximè reſpectu animantium, qui reſpirando olfaciunt, vt *textu* 8. dicitur. Præterea medium viſus non ponitur aer, ſed perſpicuum in communi, licèt aer tantùm ſit aptiſſimus inter perſpicua. Locus ſanè difficilis eſt, atque cùm de mente Ariſtotelis aliàs conſtet, nec commodior occurrat expoſitio, dicendum, ideo aerem ſimpliciter poni medium auditus, quia ſimpliciter neceſſarius eſt, ac ſine quo auditio non fieret, illo ſaltem qui intra aures exiſtit. Vnde ſub aquis tandiu quis audiet, quandiu in aures non irrepent; ad olfaciendum verò neque aer neceſſarius omnino eſt, neque aqua impedit omnino; intercedit ergo differentia aliqua. Addi etiam poteſt per aquam difficilè ſonum percipi, medium autem dici, per quod fit commodè ſenſatio, fieri verò odorationem per aerem, & aquam ſatis commodè, præſertim ab aquatilibus.

Simplicij quoque, & Caietani expoſitio impugnatur.

Commodior interpretatio.

Alter textus.

Secundò *in textu* 82. ait Ariſtoteles ſonatiuum eſſe motiuum aeris, indicans planè ſolum aerem capacem eſſe recipiendi ſoni. Reſpondetur Ariſtotelem non docere aerem eſſe adæquatum ſoni ſubiectum, vel medium, ſed principale, magíſque vſitatum, quia nullum eſt commune nomen ſignificans ſubiectum adæquatum, itaque poteſt ſonus audiri per aerem, ignem, & aquam, & conſequenter per alia etiam corpora mixta, quæ eiuſdem raritatis erunt.

3. *Diſcutitur, an cætera corpora quã-uis denſiſſima ſint ſen. medium.*

An verò per terram, & denſiſſima alia corpora poſſimus audire, difficultatem habet, nam experientia id probare videtur; nam intra cubiculum denſiſſimis, ac craſſiſſimis parietibus vndique ſeptum, audietur externus ſonus, maximè ſi vel leuiter pulſetur paries. Oppoſitum nihilominus habet communis ſententia; ad experientiámque adductam reſpondent quidam, corporibus nunquam deeſſe poros aerem continentes, qui ſpecies recipiat; ſed hæc ſolutio difficilis creditu eſt, quid enim vetat dari corpus ſine poris, vt purum terræ elementum? Caietanus ergo, quem moderni quidam ſequuntur, non negat poſſibile corpus abſque poris, rarò tamen, aut nunquam apud nos tale medium inueniri, ac ſi inueniatur nequaquam per illud fieri poſſe auditionem, ſeu ſpecierum ſoni diffuſionem, quæ quidem ſolutio ſatiſfaceret vtcunque experientiæ, ſi afferretur ratio ad ſuadendum impoſſibile eſſe ſonum audiri, niſi aer extrinſecus cum intrinſeco continuetur; ſola verò affertur Philoſophi authoritas aſſerentis aquam, & aerem ſoni medium eſſe, qua etiam, ſi efficax ad rem eſſet, ignis excluderetur, quod tamen eſſe falſum iam oſtendimus. Ariſtoteles ergo media vſitata, & communia propoſuit, rariora alia non excluſit. Itaque cùm ratio in contrarium non producatur, experientiaque faueat parti aſſerenti ſonum audiri poſſe per denſum corpus, ea ſanè videtur admittenda. Adde quòd ſoni immutatio per actionem realem fit; ſicut ergo calor ob hanc rationem alterare ſolet medium denſum magis, vel minus, iuxta capacitatem medij, ita & ſonus idipſum poterit. Probabiliter quidem iſta dicuntur, ſed quia vrgentes etiã rationes hîc deſiderantur, aſſentiendum opinioni communiori, pro qua ratio probabiliſſima ſe offert. Nam ſonus ſucceſſiuus eſt, ac citiſſimè tranſit, vnde medium requirit citiſſimè penetrabile, cuiuſmodi non eſt denſum corpus, vt patet etiam ex adducto exemplo, calor enim, qui ſummè eſt actiuus, tardè parietem peruadit. Reſtabat dubium aliud, an per vacuum poſſit ſonus immutare auditum, cui ſimile reſoluimus *in cap.*16. *num.*8.

Iudicium authoris.

4. *Pro priore tituli parte variæ opiniones de medio ſoni.*

Cognito medio, inueſtigare supereſt, quomodo per illud ſonus perueniat ad auditum, cauſando ne in medio pleno aliquid, atque in auditu ipſo, an non? Conueniunt quidem omnes in organo potentiæ auditiuæ produci ſpecies ſoni, ſicut in oculo ſpecies coloris; de medio autem non ita, quidam putant non diffundi ſonum per medium intentionaliter, ſed realiter, vſque ad intrinſecum aerem auditus. Ita opinari videtur Albertus *ſumma de homine, quæſt. de auditu*, referens Auicennam 6. *naturalium*, fauet Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 81. dum ait ſonatiuum eſſe, quod facit audire, eo quòd moueat continuè aerem vſque ad auditum, & *textu* 82. addit tunc internum aerem moueri atque agitari, quo non obſcurè indicat realem tranſmutationem. Alij volunt realem ſonum

ſonum per aerem diffundi, non verò per aquam, eo quòd inepta ſit ad illum recipiendum, & nihilominus poſſe auditum immutari per illam vtrique intentionaliter. Alij aiunt ſonum per aerem tantùm intentionaliter diffundi, quia credunt ſolum eſſe ſubiectiuè in corpore ſonante, quod tamen iam ſuprà excluſum eſt.

5. *1. Aſſertio probatur. Primò.* Vnde dico primò, ſonum multiplicari poſſe etiam intentionaliter per aerem, & aquam; probatur experientia. Primò, nam contingit adeò longè rem ſonantem audiri, vt incredibile ſit realem ſonum ad aures vſque peruenire, cùm non niſi violenta, & ſenſibili aeris motione excitetur; quam tamen nullam in ſimilibus euentis percipimus; ſola ergo tunc fit intentionalis diffuſio ſpecierum, ſaltem propiùs aures. *Secundò.* Secundò ſi ſonus realiter peruenit vſque ad aures, vel idem numero peruenit, qui prima aeris percuſſione fuit genitus, vel ille, qui per ſucceſſiuam partium aeris agitationem generatur prope auditum. Primum impoſſibile videtur; cùm idem ſonus audiatur in locis diſtantibus, non poſſet autem vna numero pars aeris ad tot loca, támque abiuncta deferri. Alterum quoque falſum eſt, nam ſi ille tantùm ſonus qui in aere fit iuxta aures imprimeret ſpeciem in auditum, profectò ſonus ille audiretur; conſequens verò eſt contra experientiam, omnes quippe eundem ſonum, eundémque vbi ſit locum percipiunt. *Tertiò.* Tertiò ſonus eſt per ſe primò, & propriè ſenſibilis; igitur ex ſe immutat auditum, etiamſi longè diſtet dummodo obſtacula non interiaceant, vt patet etiam in coloribus: ergo poteſt ſonus ſpecies ſuas per aerem multiplicare. *Satisfit Ariſtoteli in n. præced.* Neque verò hoc negaſſet Ariſtoteles; nam quod ait ſonatiuum mouere aerem vſque ad auditum, non conficit de ratione illius eſſe, quòd illuc realiter pertingat, ſed tantùm eſſe oportere immutatiuum auditus modo aliquo.

6. *2. Aſſertio 2.* Sed nunc exponendum ſupereſt quando incipiat ſonus ſui ſpecies multiplicare per aerem: dico ergo ſecundò ſonum, ſimulac eſſe incipit, multiplicare ſpecies intentionales per medium. Eſt contra non paucos aſſerentes, dum ſonus realiter per medium producitur (producitur autem vbicunque realis medij motio impetuosè cauſatur) non diffundi intentionales illius ſpecies, ſed harum diffuſionem inde inchoari, vbi deſinit realis diffuſio. Ita opinantur Albertus 2. *de Anima, tractatu* 3. *cap.* 18. *&* 19. Venetus *textu* 78. Thienenſ. *textu* 79. *&* 82. Ægidius *textu* 64. indicántque Caietan. S.Thomas & Alexander. Noſtram verò concluſionem docuit S.Thom. 1. *part. quæſt.* 77. *art.* 1. *& quæſt.* 78. *art.* 3. *in* 2. *diſt.* 24. *art.* 2. *quæſtiunc.* 1. Suadéntque argumenta facta pro priori aſſertione. Audimus enim ſonum in parte, qua incipit, v.g. in cymbalo, aut ore animantis; is ergo ſonus imprimit ſpecies ſuas in auribus, ſonus enim cauſatus in vltima parte aeris potuit quidem ſui ſpeciem producere, non tamen alterius, cùm oſtenſum ſit *cap.* 2. ſpeciem repræſentatiuam obiecti totius, & ſingularum partium eſſe diſtinctas, ſaltem partialiter, & in præſenti oſtenditur, tum quia ipſe ſonus diſtinctus eſt; ergo & ſpecies. Tum quia ſonus à principio eſt obiectum per ſe ſenſibile; ergo à principio multiplicat ſpecies, cùm ſit agens naturale; patétque à ſimili in colore. Confirmatur. Nam primus ſonus aliis etiam non multiplicatis audibilis eſſet, aliorum verò multiplicatio eſt illi per accidens; eſt ergo per ſe diffuſiuus ſpecierum; ergo à principio eas diffundit.

A Sed contra hanc doctrinam obiicies primò: 7. *Prima obiectio.* ſonus eſt qualitas ſucceſſiua; ergo ſpecies non producit. Patet conſequentia, quia vel produceret per ſui partes præteritas, vel per futuras, quorum neutrum ſtare poteſt, cùm neutræ partes exiſtant, vel produceret per continuatiua indiuiſibilia, & hoc etiam falſum videtur, quia iam illæ tantùm partes audirentur. *Quorundam reſponſio.* Quidam concedunt produci ſpecies per indiuiſibilia illa, audiríque ſonum ſecundùm illorum aliquod tantummodo, ſed hoc contra experientiam eſt, percipimus enim integram vocem, quæ ſucceſſiuè fit, & ſonum continuè durantem; ergo totius integri ſoni producitur ſpecies. *Vera ſolutio.* Dicendum ergo, totum ſonum producere ſpecies tum per partes diuiduas, tum per B indiuiduas ſuo modo. Itaque ſicut ſonus ſucceſſiuè fit, ita intelligendum ſucceſſiuè immutare potentiam; & hac ratione nihil obſtare quominus res ſucceſſiua agat per partes ſuas; nam ſicut habent verum eſſe reale, ſed in tempore; ita & in tempore, ſui producant ſpecies.

8. *Obiectio 2.* Secundò contra ſecundam concluſionem oppones. Si ſonus multiplicaret ſpecies intentionales à principio, in inſtanti audiretur, cùm ea multiplicatio abſque reſiſtentia contrarij fiat, ac patet in viſibilibus ſpeciebus. *Ei nonnulli ſuccumbũt.* Nonnulli, vt videre eſt apud Venetum 2. *de Anima, textu* 83. huic obiectioni cedunt; attamen videntur contra experientiam ſentire; auditur enim ſonus tranſacto tempore C non minimo, vt quando in ſylua ligna cæduntur, longè priùs audit ſonum qui cædit, quàm qui latè diſtat; fulgur etiam multo antè ferit oculos, quàm tonitruum audiatur, cùm tamen tonitruum priùs erumpat; cuius rei ratio nulla eſt alia, quàm quia ſpecies audibiles multiplicantur ſucceſſiuè.

9. *Pro vera reſponſione notatio triplex.* Quare pro reſponſione notandum, cùm ſonus incipiat per vltimum non eſſe, illius actionem, quæ ſimul cum illo naturali neceſſitate incipit, eodem modo incipere debere; alioquin ſi per primum ſui eſſe inchoaretur, vel ante, vel poſt ſonum inciperet. Secundò eſt obſeruandum magnitudinem rei ſenſibilis plurimum conducere ad multiplicandas longiùs ſpecies, ſicut etiam in a- D liis agentibus multitudo formæ eorum ſphæram actiuitatis auget; atque experientia etiam conſtat, maius luminoſum ex loco remotiore immutare viſum efficacius, quàm minus. Tertiò eſt notandum, diſtinguere oportere in ſono quantitatem (vt ita dicam) ex parte ipſius ab ea, quæ prouenit ex parte ſubiecti, non enim ſunt eædem, ſic ſonus, qui fit in vna, & eadem parte aeris, poteſt eſſe maior, vel minor per modum intenſionis, pro ratione maioris, vel minoris ictus, vel cauſæ alterius, & hanc voco quantitatem ex parte ſoni. Eſt etiam ſonus maior per modum extenſionis, quo per partes plures aeris diffunditur, & vtraque magnitudo conducit ad ſphæram actiuitatis augendam, vt ex dictis liquet.

10. *Vera reſponſio.* E Dico ergo, conſiderari poſſe certam ſphæram, intra quam ſonus intenſiuæ ſolùm magnitudinis multiplicet ſpecies, etiamſi ſit minimæ extenſionis; intra talem ergo ſphæram totam, quæ curta eſt, multiplicat ſonus ſimulac incipit ſui ſpecies, poſsétque ſimul ab eo audiri, qui intra ſphæram illam exiſteret. Ac certè docere videtur experientia, intra paruam diſtantiam, ſimulac oculus videt contactum corporum ſonantium, percipi ab auribus ſonum, ſicque intra eandem ſphæram tam citò audiri ſonum diſtantem, quàm propinquum; at verò in ſpatio amplo ſpecies ſoni non poterunt propagari longiùs, donec ſonus ipſe pluri

plurimùm etiam multiplicetur extenſiuè;& quia A talis multiplicatio ſucceſſiuè fit, ſpecies quoque ad tantam diſtantiam non niſi tranſacto aliquo tempore perueniunt, atque ita ſaluæ ſunt dictæ experientiæ, intelligitúrque Ariſtoteles *de ſenſu, & ſenſibili, cap.*7. vbi ait ſonum prius immutare medium, quàm auditum.

11. *Difficultas vna ex dicta reſponſione.* Ex hac verò ſolutione inſurgunt difficultates duæ. Prima eſt ſequi ex dictis actionem audiendi poſſe incipere per vltimum non eſſe, atque adeò ſucceſſiuè fieri, quod videtur contra rationem *Difficultas altera.* actus cognoſcitiui, & immanentis. Secunda eſt, datam ſolutionem habere locum non poſſe; nam cùm ſonus ſucceſſiuus ſit, dum pars poſterior fit, præcedens iam non exiſtit; nunquam ergo creſcet *Cõfirmatur.* ſonus extenſiuè. Et confirmatur. Nam ſi prior pars ſoni non priùs auditur, planè tranſacto tempore aliquo audiri non poterit, quia cùm ſucceſſiua ſit, minimè perſeuerat.

12. *Ad 1. difficultatem.* Ad primam difficultatem concedo ſequelam, nam actus proportionantur obiectis, & præſertim in externis ſenſibus, qui ab obiectis ſuis maximè dependent, Itaque ſicut obiectum auditus ſucceſſiuè fit, ſucceſſiuè etiam cognoſcitur, ac cum ipſo ſucceſſiue multiplicato, continuè multiplicantur *Ad ſecundã.* ſpecies. Ad ſecundam reſpondetur ſonum non eſſe qualitatem adeò ſucceſſiuam, quin in eadem parte durare poſſit aliquo tempore, ſed ſucceſſiuam dici, quia ſucceſſiuè fit, & durat ſolùm, quo tempore durat ſucceſſiua factio illius, nam ſi conſideremus ſonum ſecundùm magnitudinem intenſionis, in eadem parte ſucceſſiuè acquirit totam perfectionem, non tamen ibi permanet, ſed ſtatim incipit corrumpi, breuíque tempore ex toto deficit; attamen quo tempore durat multiplicari poteſt extenſiuè, ac fieri ſufficiens ad mul- *Ad cõfirmationem quid aliqui dicant.* tiplicandas longiùs ſpecies. Ad confirmationem quidam dicunt, ſpecies ſoni conſeruari aliquantulum poſt deſitionem ſoni, ſed hoc impoſſibile eſt, quoniam ſpecies illæ pendent in conſeruari à ſono, & ſi aliquanto tempore manerent, ſono iam corrupto, ſemper poſſent conſeruari, quod eſt *Verior reſolutio.* contra experientiam; dicendum eſt ergo, ſpecies ſoni tamdiu durare, quandiu ſonus ipſe, atque intra id tempus quo durant, audiri poſſe, & non vltrà; ſimile quippiam reſoluimus ſuperiùs *cap.*12. *num.*3.

CAPVT XXII.

Quódnam ſit organum, & quæ potentia audiendi.

1. DE actione audiendi nihil dicendum occurrit præter ea, quæ in communi dicta ſunt; ſupereſt ergo agendum de ipſius organo, de quo *Aſſertio cõmunis organũ auditus aereum eſſe.* plerique Philoſophorum conueniunt debere eſſe aliquid aereum, cùm ſubiectum ſoni aptius ſit aer, organúmque debeat eſſe quantum fieri poteſt obiecto potentiæ accommodatum; atque ita poſt Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili, cap.*2. & omnes *Notatio 1. pro aſſertione, ſeu explanatione dicti organi.* Philoſophi, & Medici ſenſerunt, quod tamen non ita intelligendum, vt organum auditus ſit purus aer; organum quippe ſenſus pars eſt animantis, cùm nutriri debeat, ac ſentire; puro autem elemento hæc repugnant, cùm animatum non ſit; dicitur ergo auditus organum aereum à prædominantibus aeris qualitatibus, quod colligi poteſt ex Ariſtotele 2. *de Anima, text.*111. Oppones tamen ex eodem Philoſopho 2. *de partibus, cap.*1. vbi aſtruere videtur ſolius tactus organum eſſe mixtum; in aliis verò eſſe quid ſimplex; verumtamen locus de perfecta mixtione intelligitur, quòd nimirum tangendi organum eſſe oporteat attemperatum abſque prædominio alicuius elementi, quantum poſſit fieri, in aliis verò ſenſibus poſſet elementum aliquod prædominari, ac de illius natura dici. Qua de cauſa ſuperiùs aſſeruimus organum viſus eſſe aqueum, ita & nunc dicimus organum auditus eſſe aereum.

Ad hoc tamen explicandum notetur ſecundò 2. aures exteriùs apparentes non eſſe auditus in- *Notatio 2.* ſtrumentum, ſed datas à natura, vt aer ſono commotus in earum anfractibus refrangatur, ſenſoriúmque auditus minimè lædat, ac meliùs immutet, quo fine auris effecta eſt dura, & cartilaginea, 1. *de hiſtoria, cap.*11. intra aures verò neruus reſi- B det deſcendens à cerebro, terminatus ad earum cauitatem, per quem ſpiritus animales auditui communicantur à cerebro, illa autem cauitas plena eſt parte quadam animata ſpirituoſa, & aerea, quæ ob id vitalis aer nuncupatur à Themiſtio *cap.*8. & à Simplicio *textu* 82. hæc autem pars tegitur, & cauitas ipſa auris clauditur quadam membranula, quæ tympanum dicitur, extra quam reliqua aurium cauitas, aeris cum externo continuati plena eſt. Ex his verò omnibus ſola pars ſpirituoſa ſub membrana contenta organum auditus ponitur ob rationem allatam; membrana autem deſeruit ad tutamentum, ne ſenſorium ab extrinſecis commotionibus immediatè impetitum læderetur facilè. In quo auditio ita perfici- C tur; ſonus, vel eius ſpecies peruenit vſque ad aerem in extrinſeca cauitate auris contentum, membranámque attingit, per quam in ſenſorio ipſo ſpecies inducitur, ac tandem potentia ibi exiſtens, talíque ſpecie informata auditionem elicit.

Sed aduertendum eſt tertiò in ſciſſionibus, & 3. diuiſionibus anatomicis apparere manifeſtè di- *Notatio 3.* ctum neruum, & membranam, de quo Veſalius *lib.*1. *de fabrica, cap.*8. Valuerde *lib.*1. *cap.*3. qui diligenter de his ſcribunt, & cuncta auris oſſicula enumerant, negant tamen, partem aeream, quam poſuimus ſenſorium, hucuſque per anatomem fuiſſe deprehenſam, quod ideo fortè contingit, quia diſſoluto à corpore animo pars illa facilè D diſſipatur; licèt ergo experimento non ſit cognita, neganda non erit, cùm ratio conuincat, organum auditus debere eſſe aereum; cætera enim quæ in auribus reperiuntur terreſtria ſunt; ponendum eſt ergo aliquid aereum, quod ſenſorium ſit audiendi, vnde falſus eſt Albertus *in ſumma de homine, tract. de auditu, quæſt.*1. qui cum Auicenna dixit ſenſorium auditus eſſe neruum, quibus videtur aſſentire Galen. *lib.*1. *de cauſis ſymptomatum, cap.*3. attamen 7. de placitis apertè conſentit Ariſtoteli hac in parte.

Quartò eſt notandum ipſum Ariſtotelem *tex-* 4. *tu* 83. docere prædictum ſenſorium debere eſſe *Notatio 4.* omnino immobile, vt poſſit percipere omnes differentias ſonorum, at *in textu* 82. aerem auribus E inſitum moueri exteriori aere moto, & *textu* 84. additur moueri ſemper proprio motu; non ergo ſibi conſtat Ariſtoteles. Quidam intelligunt non de parte aerea, quæ eſt ſenſorium, ſed de vero aere in extrinſeca cauitate aurium exiſtente, húncque dici immobilem, quia nunquam extra talem locum fertur, moueri tamen intra illum. Ita Themiſtius *cap.*28. Philoponus *fol.*61. *col.*3. Auerroes, Ægidius, & alij: ſed obſtat quòd aer ille ſi organum non eſt, erit ſaltem medium audiendi; ſi ergo continuè moueretur, impediret proculdubio auditum. Adde fingi facilè non poſſe, à quo ſemper

ſemper moueatur. Rectiùs ergo S.Thomas, & Simplicius aerem auris de ſe eſſe immobilem, ab extrinſeco tamen moueri ob prauam aliquam diſpoſitionem auditus, quæ expoſitio conſonat verbis Ariſtotelis, qui cùm dixiſſet aerem illum moueri, ſubdit, *verùm ipſe ſonus alienus eſt, & non proprius*, ſicque vult eum motum ſignum eſſe deprauati auditus. Quocirca motus intra aurem digito obturatam, non ideo ſentimus, quòd interior aer continuè moueatur, vt alij crediderunt, ſed quòd externus aer vehementiùs intruditur, quem interior pellere nititur, & ſic ſonus reſultat, qui à nobis percipitur.

Notatio 5.

5. Vltimò aduertendum eſt ex Ariſtotele *lib.*4. *de hiſtoria animalium*, *cap.*8. in quibuſdam animantibus imperfectis auditum conſtitui in medio corpore, neque in eis prominere aures, ſed tantùm quendam anfractum dari, cuius foramen extrinſecùs viſitur. In quibuſdam prætereà imperfectioribus adhuc non apparere determinatum locum auditus, vt etiam dicitur 2. *de partibus*, *cap.*12. Hæ tamen differentiæ in iis ſunt, quæ ad melius eſſe ſpectant, ad maiorémque perfectionem, & cuſtodiam huius potentiæ: at ſubſtantia illa, quam diximus eſſe organum, neceſſariò debet reperiri ſaltem proportionaliter in omnibus, quæ verè audiunt. Ex his ergo omnibus notatis conſtat quod ſit organum auditus, & quæ audiendi facultas; eſt nimirum qualitas in dicto organo reſidens apta ad percipiendum ſonum per propriam ſpeciem ab ipſo impreſſam.

Concluditur pars tituli huius capitis.

CAPVT XXIII.

Quidnam ſit odor, & quid ſapor, ac de ſpeciebus eorum.

De natura odoris opiniones.

1. Dicendum ſequitur de olfactu, cuius obiectum eſt odor, & ideo eius natura priùs explicanda eſt, quia verò odor, & ſapor magnam inter ſe conuenientiam habent, ſimul de vtroque agendum. Fuit ergo ſententia Heraclyti apud Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili*, *cap.*5. dicentis odorem eſſe vaporem, ſeu exhalationem; Auicenna 6. *naturalium*, *part.* 2. *capit. de odore*, vult eſſe humidum ſpiritum, & Conciliator *different.* 155. exprimit ſpiritum eſſe medium quid inter fumum, & vaporem, quod tamen Ariſtoteles improbat illo loco.

1. Aſſertio.

2. Prima concluſio. Odor eſt qualitas tertiæ ſpeciei. Probatur, quoniam eſt accidens per ſe primò ſenſibile, omnia verò ita ſenſibilia in illa ſpecie collocantur, cùm neque aliud prædicamentum detur, neque alia ſpecies illius prædicamenti in qua ponantur; eſſe verò odorem accidens patet, quia adeſt, & abeſt, &c. quòd etiam ſit qualitas, notum videtur; quia non habet modum afficiendi ſubſtantiam diuerſum à qualitatibus aliis.

Secunda.

3. Secunda concluſio. Odor eſt qualitas ſecunda conſequens ex primarum mixtione, in qua ſiccum vincit humidum, calórque abſolutè dominatur. Ita Ariſtoteles *de ſenſu & ſenſibili*, *cap.*5. D.Thom. 2. *de Anima*, *lectione* 29. *textu* 95. Albertus *ſumma de homine*, *tract. de olfactu quæſt.*9. ſcribit odoris ſubiectum eſſe ignem temperatum, videlicet mixtum corpus, in quo prædominantur qualitates ignis, ſimiliter ſentiunt Alexand. *in lib. de ſenſibili*, *cap. de odore*, & alij citato loco de *Anima*, Theophraſtus *lib.*6. *de cauſis plantarum*, *cap.*1. idem præterea indicant aſſerentes odorem fu-

A mum eſſe, vel exhalationem; explicant enim naturam odoris per eius ſubiecta, in quibus ſanè calor, & ſiccitas prædominatur. Probatur deinde concluſio ratione. Nam res odoriferæ calefactæ meliùs odórem efflant, vnde melius æſtate, quam hyeme percipiuntur odores, pleraque etiam vigente calore odorem emittunt, & non aliàs. Quod apertè demonſtrat calorem eſſe præcipuam odoris diſpoſitionem. Vnde etiam experimur rem odoriferam non percipi odoratu, ſi nimium madefiat, ipſum quoque organum odorandi multa è capite diſtillatione obtunditur, atque imperfectè odorem percipit; dulcia tandem minus odorifera ſunt, quia in eis prædominatur humiditas; B requirit ergo odor dominium ſiccitatis, non tamen omnino aridis gaudet, nonnullámque humoris admixtionem poſcit.

Varia Ariſtotelis loca conciliãtur.

4. Ex quibus patent, cohæréntque diuerſa Ariſtotelis loca in hac materia, nam *cap.*5. *de ſenſu, & ſenſibili*, ait odorem non eſſe vaporem, neque exhalationem, *ſectione* verò 12. *problematum*, *quæſt.*10. dubitat, an odor ſit fumus, vel vapor, & *ſection.*13. *quæſt.*5. inquit odoris naturam eſſe vaporem, & *cap.*2. *de ſenſu & ſenſibili in fine*, vult odorem eſſe fumoſam vaporationē, ideoque ab igne eſſe; cùm ergo *cap.*5. negat eſſe exhalationem, interpretandus eſt in ſenſu formali, id eſt, non eſſe ipſam ſubſtantiam exhalationis; cùm verò aliis locis id affirmat, intelligitur ſubiectiuè, id eſt, ſubiectari in re ſimili exhalationi, calida ſcilicet, & ſicca. C Vrgebis, *dicto cap.*5. *de ſenſu, & ſenſibili*, impugnat Ariſtoteles Heraclytum, quòd odorem poſuerit exhalationem, qui tamen credendus ſit loquutus ſubiectiuè. Reſpondetur putaſſe fortè Heraclytum eſſe ſubſtantiam, vel certè dicendum ſæpe Ariſtotelem impugnare verba magis, quàm ſenſum. Alij reſpondent Ariſtotelem eo loco probare odorem non ſubiectari in vero vapore, & exhalatione, quæ mixta imperfecta ſunt; quod quidem verum eſt in ſe, incertum tamen an id intenderit Ariſtoteles; vapor enim, cùm ſit humidus nimium, non eſt capax odoris, neque item exhalatio ob nimiam ſiccitatem, videndus eſt Plinius de hac re *lib.*10.*cap.*70.

Inſtantiæ ſatisfit.

3. Aſſertio pro ſapore.

5. Sit iam tertia concluſio. Sapor eſt qualitas D ſecũda reſultans ex mixtione; in qua calor cum humiditate vincunt, ita tamen, vt calor ſit principalior. Et hoc eſt, quod Ariſtoteles ait de ſenſu, & ſenſibili ſaporem cauſari ex materia, in qua humiditas, quæ comprehendit (id eſt, ſuperat) ſiccitatem, calore concoquitur; ſic enim reſultat ſapor; quòd ſi calefactio adeò procedat, vt ex illa materia humida reſoluat materiam ſubtiliorem iam plurimum exſiccatam, cauſabitur odor, quo fit vt omne ſapidum humidum ſit aliquantulum, atque infrà videbimus etiam in organo guſtus reperiri humiditatem, ad ſaporem percipiendum. Quare ſapor, & odor qualitates vicinæ ſunt, quanuis hic ſubtilior ſit, ac nobilior.

Pro poſtrema parte tituli de ſpeciebus ſaporum, & odorum communiter.

6. Hinc Ariſtoteles 2. *de Anima*, *cap.*9. ait ſpecies E ſaporum & odorum proportione quadam eſſe ſumendas, & *de ſenſu & ſenſibili*, *cap.*5. ſcribit ſicut ſaporum quidam dulces ſunt, alij amari, ita inter odorum alios delectationem cauſare, alios triſtitiam, qui dulces, atque amari proportionaliter dici poſſint. De vtrorunque tamen ſpeciebus in vniuerſum dicimus, ſicut ex dicta proportione qualitatum primarum reſultant, ita ex illius variatione variari, de qua Galen. *lib.*1. *de ſimplicium medicamentorum facultate*, *cap.*38. vbi pleraſque ſpecies ſaporum enumerat, & Theophraſtus *lib.*6. *de cauſis plantarum*, *cap.*4. Plinius *libr.*15. *capit.*27.

De ſaporibus peculiariter.

O trede

tredecim recenſet ſaporum genera; Ariſtoteles verò *de ſenſu, & ſenſibili, cap.*4. & cum ipſo alij poſt Platonem *in Timæo* octo proponunt, dulcem, & amarum, pinguem, ſalſum, auſterũ, acrem, acutum, acerbum, ſeu ponticum. Dulcis ſapor conſurgit ex temperatis calido, & humido, qua de cauſa maximè accõmodatur noſtræ naturæ, amarus verò ex calido, & ſicco vehementibus, atque ponuntur extremi ſapores, teſte Ariſtotele, imò & ſenſu ipſo, extremè enim afficiunt guſtum; ergo & inter ſe diſtant extremè. Præterea licèt in calore non maximè diſtent, maximè tamen in ſiccitate, & humore. Vnde ex parte ſubiecti requirunt etiam temperamenta nimium diſtantia. Reliqui ſapores medij ſunt, de quibus philoſophandum iuxta acceſſum, & receſſum ad extremos illos. Galen. tamen *lib.*4. *de ſimplicium medicamentorum facultate, cap.* 10. vult acutum potiùs, ac ponticum ſaporem maximè diſtare, quem medici ſequuntur; ſed immeritò, vt ex dictis patet, affirmátque Ariſtoteles, ac peripatecì non pauci, nominatim Commentator 2. *de Anima, commento* 105. *&* 5. *Collectanearum cap.* 2. D.Thom. *de ſenſu & ſenſibili, lect.*11. Auerroes 2. *de Anima, text.* 105. *&* 5. *Collecta. capit.*27. Garbius *in ſumma lib.*1. *tract.*5. *quæſt.* 71. Contarenus *lib.*5. *de elementis.* Iauel. 2.*de Anima, quæſt.*46. Hæ itaque ſunt ſaporum ſpecies ſimplices, ex quibus mixti alij congregantur ſapores, quemadmodum de coloribus ſuperiùs diximus, ac tam multi quidem vt promptius fuerit hominum ventri eos indies miſcere, quàm menti nominibus diſtinguere.

7. *Item de odoribus.* Sed & ipſæ odorum ſimplices ſpecies non ſunt nobis adeò notæ propter imperfectionem noſtri olfactus; vnde hoc tantùm diſtinguimus, an res ſit odorifera, néc ne, & an ſit odor nobis gratus, an moleſtus; vnde neque illos propriis nominibus diſtinguimus, ſed ex ipſis rebus odoriferis denominationem ſumimus, vt à roſa, à thure, &c. Diſtinguimus etiam odorem à fœtore per illum intelligentes odorem ſuauem, per hunc contrarium, ſolet etiam diſtingui odor acutus, & grauis, acutus dicitur, quia celeriter mouet; grauis, quia tardè, ſeu remiſsè; de quibus Plinius *lib.*21.*cap.*7. Oportet tamen aduertere vltimo loco, ex *cap.*4. *de ſenſu, & ſenſibili,* & ex Galeno *lib.*4. *de ſimplicium medicamentorum facultate, capit.*21. odorem quendam eſſe, qui ad alimentum ordinatur, & guſtum prouocat, vnde conſonantiam habet cum ſapore, nam ſuauis, & delectabilis odor coniungitur optimo ſapori, & è contrario, ac ſenſus talium odorum maximè ineſt brutis, quod fuit neceſſarium, cùm quæ ab eis guſtanda ſunt per ſolum odorem abſque aliis documentis diſcernant, viſui enim ſæpe alimentum eſt delectabile, quod tamen guſtui eſſet nociuum, itaque odorandi facultas neceſſaria fuit maximè brutis, vt prænuntiaret guſtui conditionem cibi; fuit item neceſſaria, vt alimentum diſtans ſentire poſſent. Alij ſunt odores, qui per ſe delectant, neque mouent appetitum, vt paſſim experimur in floribus, atque ſuffitibus, tales verò conſonantiam non vendicant cum ſapore, imò ſæpè ſuauiſſimi ſunt, ſapor autem amariſſimus, quod Galen. *ſuprà* notat, & Ariſtoteles *textu* 95. Plinius *lib.*15.*cap.*18.

CAPVT XXIV.

Quomodo odor medium, & olfactum immutet.

A QVanuis præcedenti quæſtione de odore, & ſapore dixerimus, propter eorum affinitatem, in hac tamen quæſtione proſequemur tantùm de odore, ſupereſt autem de illo dicere prout ſenſibilis eſt, de modo videlicet, quo ſenſum immutat. Atque primò ſupponendum odorem à longè immutare poſſe ſenſum, vt experientia docet; neceſſe ergo eſt interiectum medium carere corpore impediente diffuſionem odoris; vnde medium accommodatum ſunt aer, imò & aqua, vt Ariſtoteles *ſuprà* teſtatur, & *de ſenſu*, & *cap.*5.*&* 4. *de hiſtoria, cap.*8. Nam piſces ſub aquis odorem percipiunt, dum nocte mouentur ad alimentum diſtans, non alio ducti ſenſu, quàm B olfactu. Idem habetur 2. *de partibus, cap.*10. Scribítque Plinius *lib.*10. *cap.*70. Philoponus *de Anima, fol.*59. *col.*3. S.Thom. *de ſenſu, & ſenſibili, lect.*14. Hoc poſito, quæſtio eſt de modo diffuſionis per medium. Auicenna 6.*naturalium, p.*2. *cap. de olfactu*, ſentit odorem non aliter poſſe diffundi, quàm realiter. Quæ fuit ſententia Platonis, vt refert Albert. *tractatu* 3. *cap.*23. Commentator verò *ad textum* 97. ex alio extremo credit rem odoriferam ſolùm emittere ſpecies intentionales, quem ſequitur Nyphus. 1. *Suppoſitio pro priore parte tituli.* *Opiniones aduerſæ de diffuſione odoris per medium.*

Hac tamen in re duo habentur certa. Vnum, qualitatem odoriferam non poſſe ita diffundi per aerem, aut aquam, vt in eis ſubiectetur, C cùm odor non ſit actiua qualitas, ſicut nec color mediúmque incapax illius ſit, cùm in eo requiratur mixtio qualitatum primarum, vnde denuo non producitur, niſi ea mixtione poſita, ad quam conſequitur; cùm autem medium ab odorabili immutatur, illa mixtio non intercedit; ergo, &c. Alterum eſt à re odorabili diffundi odorem realiter per medium, quare cùm non diffundatur inhærendo aeri, vt dictum eſt, oportet vt exhaletur aliqua ſubſtantia tenuis ad modum fumi deferens ipſam qualitatem. Atque ita intelligitur Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 127. dicens aerem pati ab odore, non quòd recipiat ſubiectiuè in ſe odorem, ſed quòd per aerem deferatur. Atque hoc euidentiſſimis experientiis patefit. D Primò quia ablata re odorifera medium per multum temporis conſeruat odorem; non poſſet autem conſeruare ſolas ſpecies, quia pendent in conſeruari ab obiectis; ergo manet ipſa qualitas in aliqua tenui ſubſtantia. Secundò, ſæpe non redolet materia odorifera, niſi calefiat, & fumum quendam, vel halitum ſpiret, vt patet in thure, ideoque meliùs odorem percipimus vere, quàm hyeme, quia frigus impedit exhalationem. Tertiò experimur odorem inuolucris conſeruari, & aliàs facilè difflari, namque ſola emiſſio ſpecierum abſque ſubſtantiæ vaporatione non minueret qualitatem, vt in colore patet, hac enim de cauſa roſa euaporando marceſcit, & poma corrugantur. Quartò manus rem odoriE feram attrectans redolet; non ob ſpecies ſolas, vt patet; non ob productum odorem in manibus, vt ex dictis liquet; ergo ob aliquam ſubſtantiam odoram, quæ illis adhæſit; vnde & abluendo facilè odor perditur. Quintò odores nonnunquam plurimùm cerebro proſunt, cuius cauſam reddit Ariſtoteles *de ſenſu, & ſenſibili, capite primo*, quia cerebrum frigidum vapore odoro, vtpote calido, temperatur, ac fouetur, qua de re Ariſtoteles *ibidem cap.*2. *& ſectione* 13. *problematum, quæſtione prima*, atque in hoc conueniunt ferè authores; imò propter hanc euaporationem Pythagorici dixerunt odorem nutrire, quod Ariſtoteles impro

2. 1. Pronuntiatum. Secundum. Probatur 1. *Secundò. Tertiò. Quartò. Quintò. Odorẽ alere fabuloſum.*

improbat *eodem lib. de ſenſu, cap. 5.* nam ſubſtantia illa nutritioni idonea non eſt, neque ad ſtomachum deſcendit, vnde fabuloſum videtur, quod Plinius *libr. 7. capit. 2.* refert quoſdam ore caſſos, odore tantùm ali, quem naribus trahunt.

3.

Circa 2. partem tituli diffuſionem realẽ vſque ad olfactum alij requirunt, alij veriùs non requirunt.

His ita ſtatutis difficultas reſtat, an ad odorem ſentiendum oporteat illum realem vaporem ſubſtantiæ peruenire vſque ad olfactum, nam Auicenna *ſuprà*, & alij affirmant, D. Thom. *lect. 20. in ſecundo de Anima*, ſcribit hoc poſſe quidem contingere aliquando propter vehementiam odoris, non tamen eſſe neceſſarium, ſufficereque ſpecies intentionales. Idem docet *in 2. diſtinct. 2. quæſtion. 2. artic. 2. ad 5.* Philoponus *2. de Anima, fol. 63. col. 1. & 2.* Ægidius *text. 100. dub. 2.* vterque Caiet. & Iauellus, denique Colonienſes *de ſenſu, & ſenſibili, cap. de odoratu*; quæ ſententia mihi probabilior eſt, & probatur primò. *Suadetur 1.* Senſatio odoris fit ad longiſſimam diſtantiam, de vulture enim ſcriptores produnt olfacere ad 50. milliaria, non eſt autem credibile ſubſtantiam odoram ita longè poſſe diffundi, atque Albertus Magnus *2. de Anima, cap. 25.* refert in Græcia, alij apud Troiam tantam fuiſſe ſtragem, vt Tygrides, & vultures odore cadauerum allicerentur ab ſpatio leucarum 500. *Euaſio.* Reſponderi ſolet tunc quidem deferri exhalationes odoriferas, vento præſertim calido eas conſeruante, & fouente, ſic enim tempore peſtis vitiatum aerem peruenire longiſſimè. *Inſtatur.* Sed obſtat, quoniam licèt integra cadauera reſoluerentur in rariſſimam materiam, non poſſent tantum ſpatium exhalationibus implere; maximè quia odor versùs omnem partem in ſphæram funditur. *Secundò.* Secundò probatur, quia ſi odor multiplicaretur realiter vſque ad olfactum, ſpecies intentionalis illius produceretur ſolùm à vapore naribus proximo, ſícque non ſentiretur odor exiſtens in obiecto præcipuo vnde realis odor diſſlatur, quod eſt contra experientiam. *Tertiò.* Tertiò odor eſt per ſe primò ſenſibilis; ergo eſt productiuus ſpecierum vbicunque hæret; ergo illas producet exiſtens in obiecto odorifero, atque adeò ad nares vſque, ſi proportionata fuerit diſtantia. *Confirmatur.* Confirmatur, quia aliàs nullum eſſet medium extrinſecum ad ſentiendum odorem, ſempérque ſentiretur per contactum phyſicum inter rem odorabilem, & olfactum, eſſétque olfactus quidam tactus, ſicut de guſtu aſſeruit Ariſtoteles *2. de Anima, cap. 10.* *Quartò.* Vltimò ſenſatio odoris per aquam neceſſariò fit per ſpecies intentionales, quia exhalatio odorifera non poteſt in aqua conſeruari propter frigiditatem, & humorem, teſte Ariſtotele, *de ſenſu, & ſenſibili, cap. 5.* ergo, &c.

4.

Diffuſio ſpecierum intentionaliũ odoris ab obiecto incipit, ſicut & ſoni.

Supereſt verò dubium ſimile ei, quod de ſono tractauimus, an ſpecies odoris incipiant multiplicari à principio à re ipſa odorifera, an verò ſolùm vnde ceſſat multiplicatio odoris realis. Reſpondetur à principio multiplicari, quòd verò ſimul exhaletur ſubſtantia tenuis, accidentarium eſſe; etenim res odorabilis non ſentitur per exhalationem ab ipſa diſtinctam, ſed per propriam ſpeciem, quam producit à principio. Rationes etiam factæ de ſono hîc procedunt; obiectióque in contrarium, quia iam odor in inſtanti perciperetur contra Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili, cap. 7.* ac contra ipſam experientiam. Sed obiectio ſicut ibi de ſono, ita hîc ſimiliter ſoluenda eſt; nimirum eſſe certam ſphæram, intra quam res odorifera ſua virtute multiplicare valet ſpecies, & intra illam percipi in inſtanti; eſſe autem ſphæram aliam, ad quam perueniant ſpecies ratione exhalationis adiunctæ, vel ratione calefactionis rei odorabilis per quam multiplicatio ſpecierum fit ſucceſſiuè, quia exhalatio, & calefactio ſucceſſiuè fiunt. *Obiectio duplex diluitur.* Offert ſe tamen adhuc duplex argumentum; vnum quia ſenſatio odoris perturbatur contrario vento; non fit ergo per multiplicationem ſpecierum intentionalium, quæ ita planè non perturbantur, vt de viſualibus liquet, quibus non obſtat agitatio aeris, quominus per diaphanum propagentur. Alterum, quia odor ſemper moleſtus eſt, aut iucundus; ergo non tantùm peruenit ad potentiam per ſpecies intentionales. Ad primum dic quamlibet agitationem medij, perceptionem ſenſibilis perturbare, licèt non perturbentur ſpecies; id tamen minus apparet in viſu, quia immutatio viſus eſt magis perfecta, ac minùs materialis. Ad ſecundum negatur conſequentia, vt de viſione etiam patet, quæ cùm purè intentionalis ſit, recreat tamen, aut contriſtat.

5.

Vltima in præſenti cap. dubitatio reſoluitur.

Reliquum eſt vltimum dubiolum, an ad ſentiendum odorem ſit ſimpliciter neceſſaria progreſſio odoriferi vaporis per aliquam diſtantiam. Reſpondemus hanc ſæpe requiri propter imperfectionem odoratus, aut rei odorabilis, per ſe tamen loquendo non eſſe neceſſariam, ſed ſufficere multiplicationem ſpecierum, quod tantùm fortè voluere Commentator *ſuprà*, & Venetus *textu 97.* adducta experientia cupreſſi, & quorundam aliorum corporum, quæ longo tempore æquè redolent, ac ſine diminutione: non ergo euaporantur, alioquin diminuerentur, vt in pleriſque docet experientia. Et hæc videtur mens Ariſtotelis *ſectione 12. problematum quæſtion. 10.* vbi quærens, an à re odorabili progrediatur aliquid ad ſenſum, negatiuè concludit, quia aliàs, inquit, oporteret rem minorem reddi, nunc autem ea, quæ odoratiſſima ſunt, eadem videmus durare. Eſt & alia experientia; nam res odifera intra aquam ſentitur, vbi tamen nihil exhalat. Accedit tandem ratio, ſenſus enim à ſolis ſpeciebus immutantur, ſpecies autem fieri poſſunt abſque exhalatione, per ſe loquendo, cùm non habeant neceſſariam connexionem.

6.

Oppoſitio ex Ariſtotele, & D. Th.

Oppones Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili, capit. 2.* aſſerentem, organum olfactus non debere eſſe calidum, eo quòd odorabile, cùm fumoſa euaporatio ſit, calidum eſt; immutatur ergo ab ipſo vapore, vtpote à diſſimili, alioquin ratio non procederet, & *cap. 5.* docet vaporationem odoris illabi in ſenſorium. D. Thomas etiam *1. part. quæſtion. 78. artic. 3.* ſcribit oportere obiectum olfactus moueri ſecundùm alterationem caloris, vt inſpiret odorem. *Explicantur.* Neuter tamen exigit vaporationem hanc vt ſimpliciter neceſſariam, ſed tantùm vt magis conducentem; quia etiam communiter, & regulariter fit, neceſſaria dici poteſt, maximè in nobis, in quibus olfactus eſt obtuſiſſimus.

CAPVT XXV.

De organo, & potentia olfactus, ac etiam de medio actuque odorandi.

Diuerſa ſẽtentia de organo olfactus.

1. DE organo huius ſenſus varia eſt Philoſophorum ſententia, ad quam diuerſitatem intelligendam, notandum, quòd in anteriori parte cerebri ſunt quaſi duæ cellulæ, quæ ventriculi cerebri dicuntur, à quibus progrediuntur duo nerui, mamillares appellati, quòd eorum extrema ſunt quaſi papillæ; eſt præterea naſus duabus patulus viis, quibus rectà itur ad illos neruos. Igitur ſententia Galeni eſt organum odoratus reſidere in ventriculis cerebri. Ita habet 8. *de vſu partium*, *& lib. de inſtrumento odoratus.* Idem tenet Auicenna 6. *naturalium*, *part.*1. *cap.*5. Albertus 2. *de Anima*, *cap.*26. Philoponus *fol.*65. *col.*2. *&* 4. At Veſalius *lib.*4. *cap.*3. vult organum hoc conſiſtere in oſſiculis mamillaribus, quem plerique moderni ſequuntur, Magneſius verò *lib. de ſenſu particulari*, *cap.*22. ſentit per cartilagines narium deriuari neruos, in quibus conſiſtit ſenſorium odoratus;

Ariſtotelis in hac re ſẽtentia obſcura.

Ariſtotelis ſententia obſcura eſt in hac parte, nam *ſection.* 13. *problematum*, *quæſt.*5. ait in animalibus reſpirantibus fieri odorationem, accedentibus odoribus ad cerebrum, vbi tamen non affirmat in cerebro exerceri odorandi actum, ſed explicat id, quod ſæpe talem actum comitatur. *Primo* autem *de hiſtoria animalium*, *cap.*11. ſolùm dixit per vias nariũ ſubminiſtrari olfactum, & *lib.*2. *cap.*12. de naribus pronuntiauit continere meatus odorandi, & *libr.* 4. *cap.*8. quòd ſicut externorum ſenſuum, ita olfactus conſtitutum eſt diuerſorium, id eſt, organum, nam auium, inquit, generi foramina tantùm ſunt odorandi, cùm aliis etiam nares inſint, quo indicat in naribus conſtitui organum, & 2. *de partibus*, *cap.*16. oſtendit diuerſitatem organorum olfactus ex diuerſitate narium, & 2. *de Generatione animalium*, *cap.* 4. ſignificat organum odoratus oriri à cerebro, ſicut organum auditus, atque adeò alibi reſidere.

Excluditur Galeni opinio.

2. In hac re non poteſt ſtatui certa concluſio; at inprimis ſententia Galeni odorationem fieri in cerebro, non videtur probanda, & idem exiſtimo de ſententia Veſalij, illæ enim partes de ſubſtantia cerebri ſunt, cùm tamen cerebrum ſit fons omnium ſenſuum, & ideo nullius organum; ſed omnibus caret, niſi fortè tactu aliquo, vnde ab eodem Galeno *lib.*3. *de cauſis ſymptomatum*, organum non ſentiens cerebrũ appellatur, quòd optimè illi obiicit Commentator *lib.*1. *Collectanearum*, *cap.*7. *& lib.*2. *cap.*17. Præterea non eſt maior ratio cur in cerebro collocetur organum olfactus, quàm viſus, vel auditus: ergo, &c.

Valleſij opinio magis arridet.

Probabilior itaque videtur ſententia, aſſerens organum odorandi iacere in interiori parte naſi, quam etiam amplectitur Valles *lib.*2. *cap.*24. ac confirmat primò, quia odoratio fit in naſo; ibi ergo ſenſorium exiſtit. Probat antecedens, quia ibi eſt ſenſatio vbi voluptas, ſed hæc in naſo percipitur; ergo. Secundò cùm vapores odoriferi aſcendant vſque ad cerebrum confortandum, conſonum rationi eſt, vt olfactus quaſi explorator vaporum locetur ante cerebrum, ſicut in guſtu obſeruatum videmus, eſſe ſcilicet in ore collocatum, quaſi in ianua, vt poſſit de cibis iudicare, antequam ad ventriculum demittantur.

Falſa tamen extenſio Valleſij.

Addit tamen Valles odorationem non tantùm in naribus fieri, ſed in ipſis viſceribus etiam, ac tota ea parte, per quam, & ad quam reſpiratio protenditur, quod putat ſenſiſſe Platonem *dialogo de natura.* Hoc tamen falſum videtur, arbitrórque ante A partem illam, in quam incurrunt meatus oris, & naſi ad pulmonem, organum olfactus reſidere, non vltrà; aliàs ſicut reſpirando per nares odoramur, ita reſpirando per os perciperemus odores, quod contra experientiam eſt, ac Philoſophos omnes.

Varietas organorum olfactus.

Vltimò aduertendum eſt olfaciendi organum diuerſimodè diſponi in diuerſis animalibus, de quo latè Ariſtoteles 4. *de hiſtoria*, *cap.*10. 2. *de partibus*, *cap.*16. *de ſenſu*, *& ſenſibili*, *cap.*2. Etenim quædam habent olfactum opertum, alia verò minimè, quæ differentia, per ſe loquendo, non eſt eſſentialis, vt aduertit S.Thomas *de ſenſu*, *& ſenſibili*, *lection.*14. 3.

Quodnam elementum ibi prædominetur.

Quæret verò aliquis, quod elementum in hoc ſenſorio prædominetur, diximus B namque organum viſus eſſe aqueum, auditus aëreum; Ariſtoteles ergo *de ſenſu*, *& ſenſibili*, *capit.*2. indicat organum olfactus eſſe igneum, at *in* 2. *de Anima*, *textu* 130. docet ignem in nullo organo ſenſuum prædominari, ſed oculus, ait, ex aqua, auris ex aere, olfactus ex horum altero conſtat; probabilius itaque videtur temperamentum huius organi eſſe quaſi medium inter aquam, & ignem, atque aerem, vt ſubſtantia organi conſonet obiecto ſenſus, eſt enim odor in calido, & ſicco temperatis; vnde quandam temperiem requirit: probabile ergo eſt ſimilem requiri ab ipſo ſenſu. Sed intereſt, quia organum eſſe non debet affatim calidum, ac ſiccum, cùm ſit in potentia ad actionem obiecti; atque hæc eſt C mens Ariſtotelis *in citato loco de Anima*; cùm verò alibi illud tribuit igni, non ſignificat ei prædominari ignem, ſed quando actum elicit ignem prædominari, quia nimirum calefit à vapore odorifero, vt exponit S.Thomas, & hæc de organo.

Odoratus definitio.

Ex quibus licet colligere quid ſit ipſa potentia odorandi, eſt enim facultas quædam reſidens in explicato ſenſorio intra nares, apta, vt immutetur ab odoribus, illóſque ſentiat.

Animalia terreſtria reſpirantia, nõ niſi in aere odorantur.

Circa actum huiuſce potentiæ præterdicta in communi, ſolùm reſtat aduertendum, animalia tantùm reſpirantia olfacere reſpirando, atque adeò in aere tantùm olfacere, non in aqua, vt docet Ariſtoteles 2. *de Anima*, *textu* 100. cauſámque reddit, quia intra naſum datur operculum in D via ad ſenſum, quod non niſi per reſpirationem eleuatur. 4.

Olfactus operculum perperam impugnat Galenus.

Galenus ſuprà hoc irridet operculum, cùm ex anatomia non deprehendatur; vnde cauſam aliam affert, non poſſe ſentiri odores, niſi reſpirando, quia nequeunt aliter penetrare vſque ad ventriculos cerebri; hæc verò ratio falſum ſupponit, éſtque inſufficiens, quia ſi via ad olfactum non eſſet occluſa, nulla eſſet ratio cur non penetrarent ſpecies odoris ſemel intra naſum poſitæ vſque ad cerebrum, etiam reſpiratione ceſſante; eſt ergo occluſa via; operculum autem non eſt pars aliqua, ſicut palpebra in oculo, ſed via arctiſſima in parte interiori naſi, quæ reſpiratione dilatatur; compreſſio ergo illius dicitur operculum, vnde *eodem tex-* E *tu* 100. Ariſtoteles ait, quòd in reſpirantibus amouetur operculum dilatatis venis, ac meatibus, & ex hoc colligit Ariſtoteles animalia reſpirantia non olfacere in aqua, quod de terreſtribus intelligendum eſt,

Reſpirantia aquatilia ſub aquis odorantur.

nam quædam ſunt aquatilia, quæ reſpirant, vt ranæ, 4. *de hiſtoria*, *cap.* 7. & delphines capite demiſſo etiam ſub aquis odorantur, mouẽtur etiam ad eſcam de nocte, cùm illam videre nõ poſſint; tunc ergo olfactu ducuntur; quando autem Ariſt. 2. *de Anim. textu* 98. videtur homini olfactum propriè tribuere reſpi

reſpitando, idem de reliquis animantibus ſentit, quæ ſimilem naſi compoſitionem habent, vt ſtatim *textu centeſimo* exponit.

CAPVT XXVI.

Vtrùm obiecta guſtus, & tactus immutent potentias realiter, vel intentionaliter.

1. DE his duobus ſenſibus, quoniam inter ſe magnam vicinitatem habent, & vt breuitati etiam conſulamus, ſimul dicendum eſt. De obiectis autem eorum ſecundùm naturam, dictum à nobis eſt, obiectum quippe guſtus eſt ſapor, obiectum verò tactus ſunt qualitates primæ, aliæque nonnullæ ex eis profluentes, de quibus *in 2. de Generatione* egimus; ſolùm ergo reſtat explicare modum, quo hæc obiecta immutant ſenſus; opinantur enim aliqui immutare illos ſola materiali alteratione, quam ſententiam defendit Valleſ. *lib.2. cap.29.* Quæ probatur primò, nam dicti ſenſus, quoties ſentiunt materialiter alterantur, vt experientia conſtat: hoc autem ſufficit, vt obiectum ſentiri dicatur; ergo. Secundò ſi tactus ſentiret per ſpecies intentionales, etiamſi in organo tactus eſſet calor, vt quatuor, poſſet nihilominus tactus percipere calidum aliud, vt quatuor; conſequens eſt falſum: ergo. Patet ſequela, quia realis calor, & ſpecies caloris nòn repugnant eſſe ſimul; ergo licèt habeat calorem, vt quatuor realiter, recipere poterit ſpecies alterius caloris, vt quatuor: ergo, &c. Tertiò ſi per ſpecies intentionales eiuſmodi ſenſus agerent, vtique in inſtanti agerent; nam productio ſpecierum inſtantanea eſſe poteſt. Conſequens eſt falſum, cùm ignis, verbi gratia, applicatur ſucceſſiuè, magis, ac magis ſentiatur: ergo, &c.

Opinio Valleſij & aliorum hos ſenſus agere tantùm per ſpecies reales. Probatur 1. Secundò. Tertiò.

2. Difficultas huius quæſtionis potiſſimè habet locum in tactu, pendétque eius deciſio ex alio puncto, an quando manus, verbi gratia, ſentit calorem, illum ſentiat, quem ſubiectat inhæſiuè, an eum, qui eſt in calefaciente; nam ſi calorem percipit inhærentem ſibi, ipſe erit ſufficiens ad cauſandam ſenſationem ſui abſque ſpecie alia; ſi verò ſentit in altero ſubiecto exiſtentem, neceſſaria erit ſpecies; hinc ergo incipiendo ſit prima concluſio. Guſtus, & tactus non ſentiunt qualitates ſuis organis inhærentes, ſed qualitates rerum eos alterantium. Hæc concluſio, quod ad guſtum attinet, eſt mihi certa; experientia quippe euidenter docet, guſtum non percipere ſaporem ſibi inhærentem; ſed rei ſapidæ, ac diſtinctæ. Et ratio id demonſtrat, ſapor enim qualitas actiua non eſt, ſicut neque odor, ſolúmque reſultat ex mixtione primarum, vnde quando Ariſtoteles *2. de Anima, textu 126.* ait corpora inſenſibilia pati nonnihil à re guſtabili, materialiter intelligendum venit, id eſt, non rem guſtabilem, vt ſic per ſaporem aliquid agere in rem inſenſibilem, ſed per humorem ſapori coniunctum. Quod verò ad tactum attinet, aduertendum, illum per multa membra extendi, quæ inæqualiter affecta eſſe poſſunt à qualitatibus tangibilibus. Eſt ergo ſenſus concluſionis quoad hanc tangendi facultatem, nullam partem tactu præditam ſentire calorem, vel alias qualitates ſibi inhærentes; poſſe tamen ſentire calorem partis vicinæ, ſi ſit excellentior. Quo certè modo aliquando ſentimus calorem ab intrinſeco; ſemper ergo is qui ſentitur calor, alterius rei eſt, vel partis calefacientis, non is qui inhæret parti ſentienti.

1. Aſſertio, ac præambula. Probatur quoad guſtum. Notatio pro probatione quoad tactum.

3. Probatur ergo concluſio ſic declarata primò à paritate rationis aliorum ſenſuum, nullus enim eorum ſentit ſibi inhærentem qualitatem; ergo neque tactus ſentiet calorem inhærentem ſibi. Secundò, quia iam tactus continuò ſentiret, quia ſemper aliquæ qualitates primæ ei inhærent; conſequens verò eſt contra experientiam. Dicetur fortè non ſentire qualitates ſecundùm gradus ſibi connaturales, ſed ſecundùm exceſſum. At hinc ſaltem ſequitur quoties calor, vel frigus inhæſerint in gradu præternaturali, continuam ſenſationem in tactu dari, quod repugnat experientiæ; nam ſi quis manum igni applicet, ſentit calorem, ſi remoueat, non ſentit, & tamen aliquandiu durat calor manus intenſior, quàm ſit ipſe naturalis. Præterea arguitur contra euaſionem. Nam ſi calor naturalis remittatur, & poſtea intendatur vſque ad debitam intenſionem naturalem, talis calefactio ſentietur; ergo calor in naturali intenſione tactu percipitur, atque adeò, ſi calor inhærens, & connaturalis ſentitur, ſemper planè ſentietur. Occurrunt alij tactum non ſentire calorem in facto eſſe, ſed in fieri, hoc verò falſum eſt, nam quod ſentitur primò, & per ſe, qualitas ſenſibilis eſt, hæc autem calor eſt ipſe in facto eſſe; nam in fieri motus vocatur, atque inter ſenſibilia communia ponitur. Tertiò arguitur principaliter, nam tactus maiorem calorem percipit, quàm ſibi inhæreat; ergo non percipit ſibi inhærentem, ſed potiùs rei calefacientis, ſi enim proprium ſentiret, illum certè, & non maiorem ſentiret. Antecedens verò oſtenditur. Nam cùm quis igni applicatur, ſentit illicò vehementem, ac moleſtum calorem; & tamen totum nondum recepit; tum quia longiori egeret mora; tum etiam quia ſi ab igne moueatur, protinùs illam caloris vehementiam non ſentiet. Quartò arguitur, nam tactus ſentit duritiem, & mollitiem, & ſimiles alias, euidens verò eſt non ſentire eas ſibi inhærentes, ſed inhærentes rei tactæ, vt duritiem lapidis; ergo idem modus ſentiendi datur reſpectu qualitatum primarum, nam vnius ſenſus vnus eſt ſentiendi modus. Et confirmatur, quia calor igni inhærens qualitas ſenſibilis eſt: ergo potens immutare tactum ſufficienti modo, vt ſentiatur; ipſe ergo eſt, qui verè ſentitur.

Probatur 1. Secundò. Euaſio excluditur. Et impugnatur. Altera euaſio refellitur. Tertiò. Quartò. Confirmatur.

4. Sed contrà. Qui à ſole calefit, calorem ſentit, non Solis, quia nullus in illo eſt; ergo ſibi inhærentem. Negatur tamen conſequentia, ac dicendum vnamquamque corporis partem ſentire calorem ſibi proximum, omnes verò calorem tum corporis circunſtantis, tum etiam ſanguinis, qui intenditur, effunditúrque ad partes exteriores. Denique ſentiri etiam calorem exhalationum, quæ à ſole generantur. Verùm hæc omnia minimè ſatisfaciunt, finge enim nos immediatè à ſole calefieri, tunc planè ex vi actionis illius calorem ſentiremus, non quidem hærentem nobis, tum propter rationes pro concluſione adductas, tum quia ad ſolem applicati maiorem ſentimus calorem, quàm ſit in corpore; nam à ſole dimoti minorem ſentimus; cùm tamen totus perſiſtat, qui hærebat corpori. Ad obiectionem igitur dico ſentiri ipſammet Solis virtutem calefactiuam, vt vicem caloris ſubit, quod ſic explico; nam virtus illa producendo calorem in nobis, producit etiam in tactu intentionales ſpecies eiuſdem rationis cum iis, quas ipſe calor ignis produceret; ſic

Obiectionis cuiuſdam expeditio. Non ſatiſfacit. Vera reſponſio.

ſic ergo à nobis Soli expoſitis ſentitur calor, qua etiam ratione ſuprà oſtendimus viſum aliquando intueri ſub ratione coloris, id quod verè coloratum non eſt, habet tamen virtutem ad coloris ſpecies producendas. Vnde ſicut ea viſione fallemur, ſi non corrigamur intellectu, ita tactu illo labemur iudicando ſolem calere, ſi non ſuccurrat intellectus.

5. *2. Aſſertio probatur 1.* Ex his ſequitur ſecunda concluſio. Senſus, tactus, & guſtus immutantur à ſuis obiectis per ſpecies intentionales. Probatur primò; quoniam hi ſenſus qualitates extrinſecas ſenſibilium cognoſcunt: ergo recipiunt ab illis ſimilitudines ad cognoſcendum. *Secundò.* Secundò arguitur ſpeciatim de guſtu, nam vt percipiat ſaporem, immutari ab illo debet, non immutatur autem materialiter à ſapore ipſo, vt oſtenſum eſt; ergo immutatur intentionaliter. *Tertiò.* Tertiò arguitur ſimiliter de tactu, non enim percipit ſuum obiectum per alterationem realem, & phyſicam, vt hactenus eſt probatum; ergo per intentionalem. *Inſtantia.* Dicetur fortè hactenus tantùm eſſe probatum à tactu non percipi calorem, verbi gratia, ſibi inhærentem, non tamen eſſe oſtenſum calorem inhærentem non eſſe rationem ſentiendi externum; *Euertitur.* ſed hoc eiſdem rationibus probatum manet, tum primò in qualitatibus aliis à primis, vt duritie, & mollitie, &c. quæ ſibi ſimiles non producunt in tactu; talium ergo ſenſatio fiet per ſpecies, vel certè per earum modificationem; tum ſecundò, quia calor, qui ſentitur, maior eſt, quàm qui inhæret, vnde non poteſt ille per hunc ſentiri. Denique vniuerſalis ratio eſt quòd eiuſmodi qualitates reales nimis materiales ſunt, vt per illas poſſint actuari ſenſus, efficereque ſenſationes; ergo per ſpecies intentionales id præſtatur.

6. *Difficultas ſuborta ex dictis.* Sed hinc difficultas ſuboritur. Nam ſi res ita habet, cur calor inhærens organo tangendi non efficit in eo ſui ſpecies, ac ſentitur? Si quidem eas poteſt efficere in ſubiecto alio; huius argumenti ſolutio, & eorum, quæ initio poſuimus, pendet ex declaratione modi, quo fit immutatio in his ſenſibus, præſertim in tactu. *Notatio duplicis actionis pro ſoluenda hac difficultate, argumētiſque in n. 1.* Eſt ergo notandum, qualitates primas, duas vendicare actiones circa organum tactus, aliam naturalem, productionem ſcilicet ſui ſimilis, aliam intentionalem, ſpecierum videlicet; inter quas actiones hic naturalis ordo eſſe videtur, vt intentionalis ſupponat naturalem, neque fiat ſolitariè, non enim tactus calorem percipit, niſi quando actu calefit, quod ſignum eſt tunc ſolùm intentionaliter etiam immutari; ídque docet experientia, rationem verò à priori non video aliam, quàm quòd hic eſt naturalis modus, & ordo iſtarum qualitatum in agendo, fortaſſe ortus ex imperfectione tum ipſius tactus, qui purè intentionaliter immutari non valet, tum qualitatum tangibilium, quæ ſpecies intentionales non niſi per mixtas materiali actioni diffundere poſſunt; hac igitur de cauſa calor ſui ſpeciem non efficit in ſubiecto, cui hæret, quia non poteſt illud materialiter alterare; hac item de cauſa non poteſt tactus percipere qualitates, niſi ſecundùm exceſſum, quia non poteſt à minori, vel æquali alterari, & ex conſequenti nec intentionaliter immutari. Hac denique de cauſa productio eiuſmodi ſpecierum fit ſucceſſiuè, quia ſucceſſiuè intenditur, verbi gratia, in organo calor. Non tamen ita procedit actio, vt nunquam plus repræſentet ſpecies, quàm alteratum ſit organum; oppoſitum enim contingere oſtendimus ſuprà; procedit ergo actio ſeruata proportione quadam iuxta multitudinem, & intenſionem formæ agentis, nam ſpecies vtrumque repræſentant, ac proinde plus valent repræſentare, quàm pro organi ipſius materiali alteratione. Eſt etiam ſucceſſiua productio earundem ſpecierum ſecundùm partes diuerſas, ad quas ſucceſſiuè diffunditur calefactio, & per hæc patet ſolutio ad argumenta initio poſita.

CAPVT XXVII.

Quænam ſint organa ſenſuum, guſtus, & tactus.

1. *De prima parte tituli.* De actibus horum ſenſuum nihil dicendum ſupereſt, præter quæ in communi dicta ſunt, & ideo ad organa, & potentias accedendum. Ac de guſtu notandum, conuenire Philoſophos, eius organum eſſe linguam. Ita Ariſtoteles *1. de hiſtoria, cap. 11. & 15. 2. de partibus, cap. 17.* non tamen intellige exteriorem partem linguæ ſenſorium eſſe, ſed neruum interiorem, ac mollem, diſperſúmque per interiores linguæ partes, teſte Galeno *lib. 16. de vſu partium, cap. 3.* ipſa verò pars exterior, vtpote poroſa, eſt inſtar medij in hoc ſenſu, vt docet Ariſtoteles *lib. 2. de Anima, cap. 10. & 11.* Sed de compoſitione linguæ videndus Veſal. *2. de fabrica, cap. 19. & lib. 4. cap. 6.*

2. *De 2. parte opiniones variæ.* De organo tactus maius eſt dubium, quidam putant eſſe in corde, alias verò partes corporis eſſe medium. Hanc tribuunt Ariſtoteli Nyphus *citato loco de Anima*, & Simplicius *textu 166.* Themiſtius *cap. 40.* & inſinuat Ariſtoteles *de ſenſu, capit. 2. de Iuuentute, cap. 2. de ſomno, cap. 2. & 2. de partibus, cap. 10.* Hæc tamen ſententia falſa eſt, ſi velit ſenſum tactus in corde tantùm reſidere, calor enim in manu etiam, & non ſemper in corde ſentitur, nec eſt credibile Ariſtotelem id putaſſe, ſed vtplurimùm vigere in corde ſenſum tangendi. Alij dixerunt ſenſorium tactus eſſe neruum per totum corpus diſperſum, qui ſubeſt carni, & cuti. Ita Themiſtius *cap. 39.* Albertus *tractat. 31. & 34.* Auerrois *textu 108.* D.Thom. *lection. 22.* Ægidius, & Thienenſis *textu 112.* Ariſtoteles etiam *textu 116. & 2. lib. de partibus, cap. 2.* ſcribit carnem eſſe medium tangendi; intus tamen eſſe ipſum ſenſorium. D.Thom. autem *opuſculo 43. cap. 3.* vult carnem non eſſe purè medium, ſed quodammodo organum, eo quòd in illa fiat apprehenſio rei tangibilis, in neruo tamen integrari iudicium; & ferè idem ait Auicenna *6. naturalium, p. 2. cap. 3.* Algazelus *lib. 2. tract. 3. cap. 4.* dum aiunt organum hoc non eſſe ſolam carnem, aut ſolum neruum, ſed carnem neruoſam. Aliter tamen opinatur Galenus *1. de temperamentis, cap. 10. & 9. de placitis, cap. 2.* ſtatuens organum tactus in cute, quòd ſit temperatior; carnem enim eſſe nimium ſanguineam, & calidam, neruum frigidum nimis, & exanguem, cutem verò medio ſe habere modo. Aliorum denique opinio eſt omnes partes corporis eſſe ſenſorium tactus, exceptis his, quæ terreſtres nimium ſunt, ac duræ, vt oſſa, dentes, & vngues, experientia namque conſtat, ſi nudum os diuidatur, non ſentiri dolorem, quæ enim in his partibus ſentiri creditur, in adiacentibus reuera ſentiri aiunt. Hanc videtur docuiſſe Ariſtotel. *1. de hiſtoria, cap. 4. 2. de partibus, cap. 1. 5. & 8.* Alexand. *1. de Anima, cap. de contactu*, Philopon. *fol. 69. col. 2.*

Auer

Auerrois 2. *Collectanearum, cap.* 8. quæ ſententia mihi verior videtur.

3\. *Authoris reſolutio.* Sit ergo concluſio. Organum tactus eſt ipſa caro, ſub qua cutem complectimur. Hanc profectò tenet Galen. Nam *locis citatis* tantùm ſignificat in cute vigere perfectiſſimè ſenſum tactus, id quod eius ratio ſolùm concludit, neque inficiatur in aliis etiam partibus inueniri. Tenent deinde Fernelius 5. *Phyſiologiæ, cap.* 7. Portius *lib. de dolore, cap.* 10. *Probatur primò.* Probaturque primò, quia experimur carnem, & cutem ſentire, ſi pungantur, & in vlcerē patet apertè, quòd ſentiat caro. Reſpondet tamen Ariſtoteles *cap.* 11. tendi ibi pelliculam valde tenuem, ideoque facilè fieri ſenſationem per illam, quod etiam exempla illius confirmant; hæc tamen euaſio mera videtur fuga, atque experientia negari non debet, vbi ratio non vrget, experimur verò, quòd in cute, & in carne detracta cute ſentimus. *Secundò.* Secundò probatur. In quibuſdam corporis partibus fit ſenſatio, in quibuſdam dicti nerui non reperiuntur, neque in eis diſtingui poteſt caro, quæ ſit medium, & quippiam aliud, quod ſit organum, vt in ſtomacho, & venis; ergo, &c. *Tertiò.* Tertiò. Organum cuiuſque ſenſus in ea parte reſidet, in qua viſitur temperamentum ei debitum, ſed temperamentum optimum tangendi in cute datur, deinde in carne, tum in aliis partibus: ergo in eis reſidet organum tactus. Probatur minor: nam tactus circa qualitates primas verſatur; vnde temperamentum eius accommodatum erit, in quo tales qualitates magis ad æqualitatem fuerint redactæ, ſunt autem redactæ magis in cute, carne, &c. quàm in neruis: ergo, &c. *Quartò.* Quartò arguitur à fine, quoniam tactus datus eſt animantibus, vt tueri poſſent vitam ab externis nocumentis; ergo oportuit diffuſum eſſe per partes omnes corporis capaces illius. *Obiectio remouetur.* Nec dicas hoc argumento probari poſſe oſſa quoque habere tactum; conſiderandum enim eſt in membrorum generatione, & compoſitione naturam ſemper agere quàm bene poteſt, attento ſcilicet modo vniuſcuiuſque membri, & fine, ad quem corporis partes ordinat, oſſa autem ordinantur, vt ſuſtineant totam corporis molem, & ideo oportuit fuiſſe duriſſima, atque inepta ad ſenſum tactus; prouidit autem natura, vt partes, quæ non ſentiunt, munirentur iis, quæ ſentiunt ad illarum bonum, & tutelam, vnde rationabiliter poteſt concludi cutem qua natura totum corpus veſtiuit ſenſum etiam habere, vt poſſit totum defendere.

4\. Contra concluſionem autem ſunt argumenta *Obiectio triplex contra concluſionē.* aliarum opinionum. Primum eſt authoritas Ariſtotelis, ſecundum quia multa animalia tactum habent, non tamen carnem, vt exanguia, de quibus Ariſtoteles 4. *de hiſtoria, cap.* 1. Tertium ex Ariſtotele, quia ſenſibile ſuper ſenſum non cauſat ſenſationem, ſed calor ſuper cutem, & carnem poſitus ſentitur; ergo non à cute, ſed ab interno *Ad primū.* organo fit ſenſatio. Ad primum reſpondetur Ariſtotelem mutaſſe ſentētiam, nam prius ſcripſit libros de Anima, quàm de animantibus, vt ordo illorum docet, vnde in poſterioribus ſæpe citat *Ad ſecundum.* priores. Secundum argumentum etiam militat contra arguentes, ſunt enim multa animalia habentia tactum, quæ neruum illum non habent; dicendum ergo cum Ariſtotele in eiuſmodi animantibus aliquid proportionale carni eſſe organum tactus, vt palàm explicatur, quod magis exprimit 1. *de hiſtoria, cap.* 4. & 2. *de partibus, cap.* 1. Albert. 2. *de Anima*, inquiens additum *proportionale* propter animalia, quæ carnem non habent, tum etiam propter partes alias, quæ caro non

A ſunt, ſed carni ſimiles, aut ei commixtæ, vt dentes, quos ait ſentire iuxta Galenum & Ariſtotelem *ſect.* 34. *problematum, q.* 2. & 3. quod fortè verum eſt, atque experientiæ conſonum, aliunde tamen videntur duriores, quàm vt ſenſum habere poſſint; *Quæ partes cenſeantur carere tactu.* de cerebro porrò ait Albertus tactum nullo modo habere, Ariſtoteles verò 2. *de partibus, cap.* 7. & 10. habere ſtupidiſſimum; at Galenus *lib. de plenitudine, cap.* 5. ſcribit cerebrum, & ſpinalem medullam inter ea cenſeri, quę tactum obtinent, quanuis *lib.* 3. *de cauſis ſymptomatum*, cerebrum appellet organum non ſentiens, quòd parum ſentiat. Iam de neruis, cartilagine, & ſimilibus Ariſtoteles 2. *de partibus, cap.* 8. indicat B ea non ſentire, ac ſimiliter *cap.* 7. & 10. *de membris exanguibus, & lib.* 1. *de hiſtoria, cap.* 16. & *lib.* 3. *cap.* 4. inter exanguia membra hæc numerat; quare in hac re nihil poteſt certum eſſe, & ideo in cōcluſione poſuimus cutem nomine carnis comprehendi, quia in vtraque reſidet apertiùs tactus propter moderatum earum temperamentum; aliæ verò partes magis, vel minus ſentiunt ſecundùm quod magis, vel minus accedunt huic temperamento. Itaque ſolæ illæ carent tactu, quæ denſiſſimæ ſunt, & terreſtres.

Tertium argumentum eſt potiſſimum fundamentum ſententiæ, quam tenuerat Ariſtoteles 5. in 2. *de Anima*, & ſequentium illum, putant enim *Pro 3. argumento opinio fatentium ſenſibile ſupra ſenſum non ſentiri.* eſſe impoſſibile obiectum ſenſus ſi contiguum ſit organo, ſentiri, ita intelligentes proloquiū, quod C in argumento aſſumitur, ac ſanè ea videtur mens Ariſtotelis *textu* 75. 98. & 116. ait enim inter ſenſum, & obiectum ſemper debere eſſe aliquod medium, ea tamen differentia, quòd in viſu, auditu, & olfactu medium ſit extrinſecum, id eſt, corpus diſtinctum, vt aër, vel aqua, in guſtu autem, & tactu ſit intrinſecum, nimirum pars aliqua animantis; ſed vniuerſa hæc doctrina falſa videtur. Et in primis illud, inter obiectum, & *Oppoſitum verū probatur inductione per externos ſenſus.* organum debere medium aliquod intercedere; in primis enim contigua ſibi ſentit cutis vt calorem ignis, ſi intra illum exiſtat, vbi euidens eſt nihil mediare; in odoratu etiam euaporatio odorifera ſubit aliquando vſque ad cerebrum, atque adeò vſque ad organum odoratus, vt colligitur ex Ariſtotele *ſectione* 16. *problematum, quæſt.* 5. & *de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 2. & 5. tunc verò etiam ſentiD tur odor; ſonus quoque vehemens prope aures, realiter illabitur vſque ad membranam, & fortaſſe per poros vſque ad auditum, & tamen percipitur. De guſtu patet euidentiùs, ait ſiquidem Ariſtoteles *textu* 104. ad ſaporem percipiendum requiri humiditatem, vt guſtabile humeſcat, & in ſubſtantiam quodammodo liquidam abeat, vt ſubintret poros linguæ vapor deferens ſaporem, quo meliùs queant tactum immutare: ergo licèt ſubintrent ipſum organum meliùs immutabunt. Hinc humor ſaliuæ datus à natura, vt ſcilicet cibos humectet; hinc etiam caro linguæ poroſa eſt, quo ſapores facilè ſubintrent, vt Ariſtoteles *ibidem* ait, & 1. *de hiſtoria, cap.* 15. & 2. *de partibus,* E *cap.* 17. ac D. Thomas, & alij, vnde & ipſius linguæ humectatio requiritur, qua rarior, ſolutiórque fiat; contrariáque ratione infirmi arente lingua ſaporem non percipiunt; hinc denique ciborum comminutio, quòd integri ad organum vſque penetrare nequeant; conſtat ergo guſtabile quoque meliùs percipi, quando realiter ad guſtum pertingit; illud ergo proloquium falſum eſt, quod ratione etiam oſtenditur, nam ad ſentiendum requiritur obiecti applicatio, vt immu- *Probatur etiā ratione.* tet ſenſum per ſpecies: hæc autem immutatio

non impeditur, eſto obiectum contiguum ſit organo; quare, &c. atque ita frequentiùs opinantur ſcriptores, inſinuatque D.Thomas 1.*p. quæſt.* 78. *art.*3. *ad* 4. *& in* 2.*diſt.*2.*q.*2.*art.*2.*ad* 4. *&* 2. *de Anima, lectione* 14. Caietan. *ibidem*, Albertus *ſum. de homine, tract. de tactu q. penult. &* 2. *de Anima, tract.*3. *cap.*1. Durand. *in* 2.*d.*13.*q.*2.*n.*10.

Et authoritate.

6. *1. Corollarium.* Ex quo colligitur primò falſam quoque eſſe illam differentiam tactus, & guſtus reſpectu aliorum ſenſuum, neque enim in his duobus ſenſibus intercedit neceſſariò medium intrinſecum, vt ex dictis liquet, nec in reliquis ſemper intercedit extrinſecum, aut ipſi tantùm valent per medium extrinſecum ſentire, nam tactus quoque ſentire poteſt calorem rei diſtantis, immutarique per aërem, aut corpus aliud. Nec dicas tunc etiam medium intrinſecum immutari, nam quando ſola cutis percipit calorem ignis, ſolum ibi eſt medium extrinſecum. Item adducta differentia non ſaluatur, nam viſus quoque cum intrinſeco medio ſimul, & extrinſeco intuetur, guſtus tamen, quoniam ſapor qualitas actiua non eſt, non immutatur fortaſſe per medium extrinſecum, niſi dicamus aërem in poris linguæ, medium extrinſecum eſſe; adde quòd nec proprium ſit harum duarum facultatum ſentire per medium intrinſecum, id enim vendicat etiam auditus, & viſus.

7. *2. Corollarium.* Secundò colligitur, quàm verum ſit dictum proloquium, ſi namque intelligatur ſenſibile inhærens organo ſenſus, ab eo non ſentiri verum eſt, atque in auditu, olfactu & guſtu patet, cùm ſenſibilia eorum inepta ſint adhærere organo, ſonus ſcilicet tantùm ineſt aëri, odor verò, & ſapor, quia actiuæ qualitates non ſunt, ſubiectum ſibi non diſponunt, ſed ſibi accommodatum ſupponunt, qualia non ſunt odorandi, guſtandíque organa, tactus deinde qualitatem ſui organi non percipit propter rationes ſupradictas; viſus denique non percipit lumen exiſtens in pupilla, quia illius ſpeciem non recipit. Et hæc eſt vniuerſalis ratio, quia obiectum inhærens organo non actuat ſenſum intentionaliter. Quòd ſi proloquium velit ſenſibile contiguum ſenſui ab illo non percipi, in rigore verificatur ſolùm in viſu, eo quòd ad videndum requiritur obiectum illuminatum, non poteſt autem illuminari niſi per medium; quia ſi fortè obiectum contiguum viſui ponatur, aut ipſe læderetur, aut claudentur palpabræ. Lumen tamen interni medij, attiguíque viſui fortaſſe conſpicitur per modum medij, ſicut ſuprà diximus de lumine externi aëris. In aliis porrò quatuor ſenſibus, nec proloquium habet verum, nec ratione probatur. Dices, obiectum debet immutare ſenſum per ſpecies intentionales; ergo medium requiritur, in quo ſpecies reddantur quodammodo ſpirituales. Neganda tamen conſequentia, ſpecies enim non fiunt intentionales ex medio, ſed quia obiectum vim habet illas producendi, ſenſúſque illarum eſt capax.

Senſibile inhærens organo non ſentitur.

Contiguum autem ſentitur ab aliis ſenſibus præter viſum.

8. *3. Corollarium.* Tertiò colligitur quódnam ſit medium guſtus, & tactus, nam per ſe loquendo, nullum eſt neceſſarium, licèt aliquando intercedat. Reſpectu quidem tactus id omne eſt medium quod poteſt recipere primas qualitates; aliis verò quæ primæ non ſunt, vt durities, &c. non quodlibet tale medium deſeruit, nam nec per aërem poſſet ſentiri durities, nec item per corpus aliud nimis durum; nullus enim tangeret duritiem lapidis tangendo ferrum. Ita Ariſtoteles *textu* 113. vbi exẽplum adhibet, ſi clypeo tectus enſe percutiaris; oportet ergo vt medium ſit tantillum molle, non tamen fluens, vt aër, ſed magis conſiſtens, vt pellis, per tale enim corpus fieri poteſt rei duræ impreſſio neceſſaria, vt percipiatur durities. Oppones tactum nunquam poſſe percipere duritiem ſine medio, cùm dicat Ariſtoteles 2. *de Anima, textu* 108. corpora dura ſe immediatè non tangere, tactus autem in corpore duro eſt; ergo non poteſt tangere durum aliud ſine medio. Aſſumptum tamen eſt falſum, poſſunt enim duo corpora ſolida immediatè ſe tangere, & maximè in aëre, lapis enim ſuper terram cadens eam immediatè tangit cùm non detineatur in aëre. Vide Thienenſem *textu* 113. Apollinarem *q.*31. *art.* 1. Idem & in aqua patet, poſſunt enim duo corpora ita eſſe coniuncta ſub aqua, vt nihil eius interiaceat; ſi tamen corpus ſolidum ſub aqua exiſtat, corpus cadens (ait Ariſtoteles) illud non tangeret immediatè, quod fortè ita euenit, quia aqua, vtpote fluida facilè adhæret corpori. De guſtu fortaſſe verum, non poſſe percipere obiectum niſi realiter coniunctum, eo quòd ſapor qualitas actiua non ſit, ſed potiùs nimium materialis, ideóque diffuſiua ſpecierum non videatur, citra materialem contactũ, imò requirit vlteriùs quod guſtabile fricetur intra os, quódque humefiat ſaliua.

Quartò collige ex dictis, horum ſenſuum notiones: guſtus ergo definitur qualitas perceptiua ſaporum reſidens in neruo linguæ tanquam in proprio organo; tactus verò eſt qualitas cognoſcitiua tangibilium qualitatum reſidens toto ferè corpore animantis. Et hæc de ſingulis ſenſibus exterioribus dixiſſe ſufficiat. 9. *Concluduntur guſtus & tactus definitiones.*

CAPVT XXVIII.

De numero externorum ſenſuum in ſe, & in ordine ad ſubiecta in quibus ſunt.

POſtquam dictum eſt de ſenſibus exterioribus, ſingulatim agendum ſupereſt de eorum ſufficientia. At primò ſint ne plures, vel pauciores, quàm quinque. Deinde quot eorum ſingulis animalibus inſint. Circa primum ſit concluſio. Quinque tantùm ſunt exteriores ſenſus. Probatur experientia, & ratione, nam quinque ſunt ſenſibilia, quæ per ſe primò immutãt diuerſo modo ſenſus; nec eorum aliquod pluſquam ab vno ſenſu externo percipi poteſt; tot ergo erunt ſenſus eis correſpondentes. Antecedens explicat D. Thomas 1.*p.q.*78.*art.*3. hunc in modum. Obiectum ſenſibile per ſe & propriè eſt immutatiuum ſenſus; ergo diuerſa ratio ſic immutandi diuerſum ſenſibile conſtituet, & ex conſequenti diuerſum ſenſum poſtulabit. Porrò dicta immutatio quinque modis variatur, quoddam enim obiectum immutat ſenſum purè intẽtionaliter, ac ſine mixtione materialis actionis, & huiuſmodi eſt obiectum viſibile; aliud immutat intentionaliter, facta tamen materiali immutatione in ipſo obiecto, ídque dupliciter, nam vel ea materialis immutatio eſt tantùm latio, & ſic conſtituit obiectum audibile, vel eſt etiam alteratio, & ſic conſtituit odorabile, quod ordinariè prius calefit, quàm immutet potentiam. Aliud tandem eſt obiectum intentionaliter etiam immutans admixta ſimul materiali immutatione ſubiecti, ſeu organi, quod adhuc dupliciter poteſt contingere, nam vel materialis hæc immutatio eſt per eandem qualitatem ſenſibilem, & ita conſtituitur obiectum tangibile,

1. Duplex præſentis capitis punctum.

De 1. puncto 1. Concluſio.

Quinque eſſe externos ſenſus oſtenditur.

gibile, vel per diuerſam aliam, & ita conſtituitur guſtabile; illius enim immutationi intentionali admiſcetur realis humectatio; hoc ergo modo diſtinguuntur quinque ſenſibilia, & conſequenter ſenſus quinque. Deductio hæc D. Thomæ eſt quidem probabilis, neque in tali materia ſuccurrit ratio euidentior, ſolùm aduertatur, licèt materialis immutatio per accidens admiſceatur intentionali; ex coniunctione tamen ferè inſeparabili ipſius cum intentionali, rectè argui diuerſitatem eiuſdem intentionalis, nam quò magis talis immutatio admixta eſt actioni materiali, eo imperfectior deprehenditur, quo verò eſt purior, eo eſt perfectior.

2. *Non plures eſſe probatur.* Porrò diſcurſus hic, ſiue argumentum probat optime non eſſe pauciores ſenſus, quàm quinque; iam plures non eſſe probatur à forma, quia forma, ſeu modus alius immutandi non inuenitur. Item à ſubiecto, quia præter quinque organa iſtorum ſenſuum nullum experimur aliud. Item à fine, nam quinque ſenſus ſufficiunt animantibus, vt patet experientia; his enim inſtructi nullam deprehendimus indigentiam vlterioris ſenſus; quolibet autem deſtituti ſentimus non minimam; ergo ſignum eſt hos ſufficere, & eſſe neceſſarios, quam rationem proſequitur Albertus *lib. 2. tractatu* 4. *cap.* 5. Denique in homine eſt natura ſenſitiua in ſuprema perfectione; habet ergo in ea omnes potentias, quas exigit perfecta natura ſenſitiua; non ergo plures ſunt in rerum natura.

3. *Difficultas duplex contra 1. aſſertionem.* Circa hanc tamen primam concluſionem inſurgunt difficultates duæ ex Ariſtotele *lib. 2. de Anima.* Prima *in cap.* 10. quòd guſtus ſit quidam tactus, ídque etiam repetit 2. *de partibus, cap.* 3. non ergo putat Philoſophus tot dari ſenſus. Secunda difficultas ſumitur ex *cap.* 11. vbi aſſerere videtur duos eſſe ſenſus tactus, atque adeò plures omnino, quàm quinque. *Ad 1. difficultatem communis ſolutio.* Ad primam Venetus fatetur guſtum & tactum eſſe idem realiter, differre verò connotatione terminorum. Verùm vniuerſi interpretes iudicant eſſe realiter diſtinctos. D. Thomas *lectione* 21. Albertus *ſupra cap.* 27. & *in ſumma de homine, tractatu de guſtu, q.* 2. Philoponus *fol.* 63. *col.* 2. Ægidius *textu* 101. *dub.* 2. & vterque Caietanus, & apertè Ariſtoteles *textu* 112. *& lib.* 4. *de hiſtoria, cap.* 8. & *lib.* 3. *de Anima, cap.* 1. ait quinque eſſe ſenſus externos, & illorum ſufficiẽtiam inueſtigat. Idem patet ex obiectis, & ex diuerſo modo immutandi eorum, vt vidimus. Item ex diuerſitate organorum, tactus enim organum per totum corpus diſtenditur; organum guſtus certam, & determinatam ſedem habet. Patet denique ex diuerſitate actionum; ſunt ergo ſenſus diuerſi. Illud autem Ariſtotelis dictum variè exponitur. *Guſtus quomodo ſit quidam tactus.* Primò, quia guſtus materialiter etiam, ſicut tactus, & non ſolùm intentionaliter tangit obiectum ſuum. Iuxta quam expoſitionem tactus dupliciter ſumi videtur, & ſtrictè pro ſenſu perceptiuo primarum qualitatum, quo pacto guſtus, tactus non eſt, & latè vt ſignificat ſenſum, qui præuio aliquo materiali contactu ſentit, & ita guſtus dicitur quidam tactus. Hæc eſt expoſitio D. Thomæ, ac vera. Addi poteſt & altera, quòd guſtus ſit quidam tactus non formaliter, ſed ſuppoſitiuè quatenus ſemper ſupponit tactum. Quæ certè expoſitio coincidit cum prima. Alias verò omitto, quia minùs ad rem faciunt. *Replica.* Replicabis tamen. Organum guſtus eſt etiam organum tactus, lingua enim ſentit etiam calorem, in vno autem organo vnus eſt ſenſus: coinciduut ergo guſtus, & tactus in vnum ſenſum. *Quorundam reſponſio impugnatur.* Reſpondent nonnulli in organo guſtus non dari ſenſum tactus, qui magis terreum organum, quàm guſtus poſtulat; hic enim humido gaudet & aqueo, teſte Galeno 7. *de placitis, cap.* 13. *& libro de inſtrumento olfactus.* Probabilius tamen videtur oppoſitum: namque docet experientia in eadem parte ſaporem, & calorem ſentiri. Præterea quæuis pars corporis non nimium dura eſt organum tactus, vt ſuprà vidimus, huiuſmodi autem eſt neruus ille in quo ſedet guſtus; ergo ibi etiam eſt tactus. Neque verum eſt tactum ita exigere organum terreum, vt ſub alio temperamento non poſſit conſeruari. Dicitur ergo terreſtre, quia in illo magis, quàm in alio organo qualitates illius elementi miſceantur, nihilominus non ſemper ibi prædominatur terra, imò ad ſui perfectionem requirit temperamentum æquale, licet poſſit etiam ſub temperamento inæquali minus perfectè conſeruari, vt liquet in membris diuerſarum complexionum, quorum alia ad has, alia ad illas qualitates tangibiles declinant. Sic Galenus 9. *de placitis, cap.* 2. *&* 1. *de temperament. cap.* 10. ait in vola manus tactum eſſe perfectiſſimum, quòd videlicet in ea parte corporis præ aliis ad mediocritatem redacta ſit mixtura qualitatum, quam etiam D. Thomas *in* 4. *d.* 23. *q.* 1. *art.* 3. *quæſtiunc.* 2. vigere maximè in pulpis digitorum affirmat. *Verior reſpõſio ad replicam.* Ad argumentum ergo reſpondetur, nihil repugnare in eodem organo eſſe ſenſum tactus, & guſtus, nam tactus eſt quaſi vniuerſalis ſenſus, vnde in organis etiam aliorum ſenſuum reperitur.

4. *Circa 2. difficultatẽ opinio 1.* Circa ſecundam difficultatem, eſt varietas opinionum, quidam enim admittunt diuerſos ſpecie tactus. Ita Auicenna 6. *natural. p.* 2. *de tactu.* Themiſtius *cap.* 39. Auerroes 2. *de Anima, textu* 108. Ægid. *ibid.* D. Thom. *lect.* 23. Albert. *ſumma de homine, tractatu de tactu, quæſt.* 2. Apollinaris *in* 2. *lib. de Anima, quæſt.* 3. Valles 2. *controuerſiarum.* *Eius ratio.* Ratio eorum eſt, quia vnus ſenſus vnius eſt primæ contrarietatis; ſed in tangibilibus qualitatibus dantur duæ primæ contrarietates; ergo duo ſunt ſenſus tactus. Iuxta quos authores conſequenter dicendum eſſet diuiſionem vulgatã ſenſus externi in quinque ſenſus, non eſſe generis in ſpecies infimas, ſed in ſubalternas, ita vt tactus, v. g. ſubdiuidatur adhuc in duas ſpecies, &c. præſertim cùm non deſint qui humanis ſenſibus ob coniunctionem cum gradu rationali diuerſitatem ſpecificam à ſenſibus belluarum tribuant, vt *lib. ſequenti cap.* 1. *n.* 7. attingemus.

5. *Opinio 2. probabilior.* Contraria ſententia videtur verior, quam tenet D. Thomas 1. *p. q.* 78. *art.* 3. *ad* 3. vbi apertè ait ſenſum tactus vnicum eſſe in ſpecie. Idem Philoponus 2. *de Anima, fol.* 69. *col.* 2. Simplicius *textu* 108. Alexand. *in paraphraſi de Anima, cap. de contactu*, Venetus *textu* 108. Magneſius *de ſenſu particulari, cap.* 23. Fern. 5. *phyſiologiæ, cap.* 7. & colligitur ex Ariſtotele *lib.* 3. *cap.* 1. dicente tantùm eſſe quinque ſenſus. Quod verè non diceret ſi plures eſſent in ſpecie vltima. Idem colligitur *ex* 2. *de partibus, cap.* 1. vbi legimus idem eſſe ſenſoriũ, in quo percipiuntur vniuerſæ contrarietates tangibiles, & ſubditur, vnius ſenſorij, (ſcilicet adæquati) vnum eſſe ſenſum, quod etiam repetitur in 2. *de Anima, textu* 122. Potiſſima ratio huius ſententiæ eſt hanc diſtinctionem tactuum neceſſariam non eſſe, cùm omnes primæ qualitates tangibiles habeant eundem modum immutandi ſenſum, organúmque tangendi ſit vnum, temperamentúmque quantum poſſit fieri, vnius rationis requirat; ſuperfluè igitur diſtinctio inuehitur. *Ad rationẽ prioris opinionis reſpõſio vna.* Neque ratio facta vrget. Primò, quia nulla cauſa eſt, cur vnus ſenſus tantùm ſit vnius contrarie

trarietatis, licèt enim viſus, v.g. vnam percipiat contrarietatem, ſcilicet albedinis, & nigredinis, at ſenſus olfactus tam multos percipit odores bonos, & malos, vt non vna in eis contrarietas, ſed plures fortè reperiantur; nos enim ſolùm odorem bonum à malo diſtinguimus, vt contraria, cùm tamen non omnes odores boni, & mali habeant eandem rationem bonitatis & malitiæ, vt ipſo etiam ſenſu notum eſt; in hac ergo diuerſitate quis audeat affirmare multas contrarietates non inueniri. Hoc enim modo qualitates etiam tangibiles reduci poſſunt ad vnam contrarietatem primam, quaſi genericam, ſcilicet qualitatem nociuam, & proficuam, ſub qua tamen ratione plures dantur contrarietates primæ quaſi ſpecificæ, nimirum calidum, & frigidum, humidum & ſiccum; ſic rurſus in ſaporibus fortaſſe aliquot erunt contrarietates ſpecificæ, quarum vna ad aliam non reducatur ſub vna generica, quanuis probabilius etiam ſit dulce & amarum, eſſe ſapores extremos. *Reſponſio altera.* Secundò reſpondetur, quatuor illas primas qualitates, conuenire in vno genere communi, quod ſit adæquatum obiectum tactus cõtinens ſub ſe duas primas cõtrarietates, quod nihil obeſt vnitati rationis ſenſibilis, quia in omnibus dictis ſpeciebus eſt eadem ratio ſenſibilis. Ita S.Thom. *ſuprà, & q.de Anima*, *art.* 13. *ad* 17. *& opuſc.*43. *cap.*3. alias verò qualitates tangibiles, quæ 2. *de generatione* recenſentur, ad has primas reduci ab ipſo Ariſtotele *ibidem*, ac adeò per illas ſentiri, fortaſſeque per illarum ſpecies, non per proprias, ad modum ſenſibilium communium. Ad Ariſtotelem itaque reſpondetur loqui ſolùm dubitatiuè, ac diſputando, quia tamen ſic ſolet ipſe probare ſuam ſententiam, fortè ibi cenſuit eſſe probabilius, quod non probamus.

6. *De 2. puncto in titulo capitis quoad tactum.* In ſecunda parte huius capitis breuiter dicendum eſt de numero ſenſuum ſingulorum animalium, ac dico primò. Nullum eſt animal tactu caſſum. hoc repetit ſæpe Ariſtoteles *in lib. de Anima*, idémque ſentiunt omnes Philoſophi. Eſt ſiquidem ſenſus hic quaſi fundamentum aliorum, vtpote maximè neceſſarius ad conſeruationem vitæ vegetatiuæ. Eſt rurſum imperfectiſſimus, atque adeò facilè communis. Denique organum illius in quadam conſiſtit mixtione primarũ qualitatum per totum corpus diffuſa, ac proinde inuentu facillima in omni animali. *Quoad guſtum opinio non improbabilis.* De guſtu verò res eſt dubia, quidam volunt etiam eſſe communem omnibus animãtibus. Ita Venetus *Summa de Anima*, *cap.*34. Apollinaris *lib.*2. *textu* 29. vbi duplicem diſtinguit guſtum; vnum perfectum, qui in determinata parte conſiſtit, diſcernítque differentias ſaporum, & hunc non eſſe omnibus communem; alterum imperfectum, qui deſeruit ſumptioni alimenti, diſcernendo tantùm conueniens à diſconuenienti, & hunc eſſe communem, neceſſariúmque animantibus, ſicut & tactus; tum quia animal poteſt lædi à noxio cibo, quæ fuit ratio concedendi tactum omnibus. Tum quia animantia perfectiùs percipiunt alimẽtum, quàm purè vegetabilia; hæc autem perfectio in eo eſt, quòd cum delectatione recipiant, diſcretioneque vtilis à noxio, quod certè munus pertinet ad guſtum. Atque huic opinioni conſonat Ariſtoteles 2. *de partibus*, *cap.*17. ſcribens omnia animalia tam ſanguinea, quàm exanguia habere eam partem, qua ſapores ſentire poſſint. Idem docet 3. *de Anima, cap. penultimo, textu* 64. Eſtque probabile; ſed oppoſitum videtur probabilius.

7. Vnde dico ſecundò. Quædam ſunt animalia ſolo tactu donata. *2. Aſſertio quæ opinio præcedenti probabilior ſtatuitur.* Ita Ariſtoteles *de ſenſu, & ſenſibili*, *cap.*2. vbi ſic ait, *Tactum autem, & guſtum omnia habent, niſi quod eſt animalium imperfectorum.* Clariùs lib.3. de Anima, cap. vltimo de tactu, *Neque ſi animal eſt, alium ſenſum præter hunc habere neceſſe eſt.* Et *lib.* 2. *textu* 17. ſenſum tactus à reliquis omnibus ait poſſe ſeparari; & *textu* 23. quædam animalia habere omnes ſenſus, quædam aliquos, quædam tantùm vnum. Conſentiunt Comment. *lib.*2. *de Anima, text.*31. S.Thom. *lect.*5. Ægid. *lib.*3. *cap. vlt.* Thienenſ. *lib.*2. *textu* 31. Ratio verò eſt, quia ſunt etiam animalia imperfecta, quæ ſapidis non nutriuntur, ſed calidis, & humidis; atque ita per tactum delectationem cibi percipiunt, diſcernúntque vtilem ab inutili, neque vrget ratio, cur alius ſenſus illis tribuatur.

8. *3. Aſſertio.* Dico tertiò. Omnia ferè animalia perfecta ſenſibus quinque donantur. Hanc concluſionẽ proſequitur late Ariſtoteles 4. *de hiſtoria*, *cap.*8. vbi quæ animalia perfecta ſint ſtatuit, dicens eſſe terreſtria. Idem docet 3. *de Anima*, *cap.*12. talia autem vniuerſim habent ſenſus quinque: ergo, &c. Excipit verò Philoſophus talpam, quòd viſu careat, 1. *de hiſtoria*, *cap.*9. quem Themiſtius, Auicenna, & D. Thom. ſequuti ſunt. Addit verò Ariſtoteles ſuprà habere talpam ſub cute requiſita organa ad viſum, impediri autem ne videat ab ipſa cute, vtpote corpulenta, obſtanteque introductioni ſpecierum. Concinit Galen. 14. *de vſu partium*, *cap.* 6. Ratióque à fine deſumi poteſt, quòd ex viſceribus terræ eruat alimentum, inutiléſque proinde eſſent oculi in tam denſo elemẽto, faciléque à terra exſiccarentur. At Simplicius, & Philoponus *in* 2. *de Anima*, & Albertus 22. *de animalibus, cap. vltimo*, contendunt videre talpam, probántque, quia ſi oculos habet ei certè fruſtrà non ſunt conceſſi, Albertus quoque alias affert experientias. Equidem duo illa quæ Ariſtoteles pronuntiat talpam non videre, at habere organum videndi minimè conſonant, vt quid enim natura daret organum omnino actum negatura? Vnde Albertus affirmat expertum ſe talpas extra cauernas quæritaſſe alimentum, ſicut ea quæ videndo quæritant.

9. *4. Aſſertio.* Dico quartò. Inter animalia imperfecta quædam habent quinque ſenſus, quædam non item. Sic apis ſolo caret auditu. 1. *Met. cap.*1. ſuprà verò dictis locis de hiſtoria probat Philoſophus sẽſus quinque reperiri in piſcibus, ac in formicis. Eſt autem notandum primò, pręter tactũ omnes alios ſenſus dari ad melius eſſe, & ideo poſſunt plura vel pauciora participari iuxta diuerſitatem perfectionis animantis. Notandum ſecundò animalia, quæ alimento etiam non coniuncto, ſicut vegetabilia vtuntur, ſed quærunt, ſi diſtet, neceſſariò habere auditum, aut viſum, aut olfactum, illis enim percipitur diſtans ſenſibile, vnde quæ animalia habent potentiam de ſe motiuam ad locum diſtantem, vendicant etiam aliquem iſtorum ſenſuum, & è contrario, quæ eorum aliquem habent poſſunt moueri ad diſtans, nam ex ſenſu ſequitur appetitus, & ex appetitu motus.

CAPVT XXIX.

De comparatione quinque ſenſuum inter ſe, & in ordine ad ſubiecta in quibus ſunt.

TRia in hoc capite ſunt videnda; primum de abſoluta comparatione externorum ſenſuum 1.

ſuum inter ſe; ſecundum de comparatione ſenſuum eiuſdem ſpeciei in diuerſis animalibus; tertium de comparatione eorundem prout ſunt in homine.

Circa primum punctũ in præſenti capite aſſertio prima. Videatur author diſp. 1. Met. ſect. 6. n. 12.

Circa primum ſit concluſio. Perfectiſſimus ſenſus eſt viſus, deinde auditus, poſtea olfactus, deinde guſtus, vltimò tactus. Probatur primò de viſu, qui nobiliſſimum obiectum ſortitus eſt, lux enim eſt nobiliſſima qualitas inter ſenſibiles. Deinde nobiliſſimo modo ab obiecto immutatur, vt ex ſupradictis patet: actu etiam ſuo ad maiorem diſtantiam attingit, quàm ſenſus alij, idque in inſtanti, quod non præſtant cæteri. Conſiderando quoque ſenſibilia communia nullus tot, ac tam perfectè cognoſcit, ſicut viſus: ſimiliter quoad ſenſibilia per accidens, multùm excedit, nam extenditur viſus ad cælos, ad motum, magnitudinem, figurámque eorum, quæ nullus alius ſenſus nouit. Organum denique viſus perfectiſſimum eſt, vt patet ex illius ſubtilitate, ingenioſóque artificio, vnde perfacilè læditur; hæc ergo omnia manifeſtant perfectionem huius ſenſus ſupra alios. De auditu id etiam patet tum ex obiecto à quo, immaterialius præ reliquis tribus immutatur, atque ex delectatione quam ab eo capit quodammodo ſpiritualem; tum ex organo, quod ſubtilius eſt, vtpote aëreũ. De odoratu ſimiliter oſtẽditur, nam ſuperat duos alios in modo, quo immutatur, minus enim habet de materialitate, qualitas quoque immutans perfectior aliis eſt, ob eaſdémque rationes guſtus tactum vincit.

2.

Obiectioni occurritur.

Obiicies primò, organum auditus nobilius eſſe, quàm viſus, cùm illud ſit aërium, hoc verò aqueum, ob hanc fortè rationem Plato poſuit organum viſus igneum eſſe, quod eſt probabile. Occurrendum tamen non ſemper mixtum illud in quo prædominatur nobilius elementum eſſe perfectius, ſed illud in quo perfectior exiſtit mixtio: hac ergo ratione organum viſus, organum auditus ſuperat.

Altera obiectio ſoluitur.

Secundò oppones, obiectum auditus imperfectiſſimum eſſe videri, cùm ſit qualitas facile tranſiens; ergo & auditum ipſum videri imperfectiſſimum. Reſpondetur ſonum in eſſe qualitatis imperfectiorem eſſe, at in eſſe ſenſibilis præſtare aliis tribus, quod immaterialiori modo immutet, vt dictum eſt, & ideo potentiam ipſam ſimpliciter eſſe perfectiorem, vt colligitur etiam ex modo, quo attingit obiectum, perfectiori ſcilicet, quàm in aliis ſenſibus, vt etiam ex dictis conſtat.

3.

Circa punctum 2. aſſertio 2.

Secundo loco occurrit comparatio inter ſenſum hominis, & brutorum, ſingulas verò horum ſpecies inter ſe conferre nimis prolixum eſſet. Vnde ſit ſecunda concluſio. In omnibus ſenſibus exterioribus ſuperat homo cætera animalia ſimpliciter, & abſolutè loquendo, quamuis ſecũdùm quid ſuperetur in nonnullis. Probatur ſingulatim.

De tactu.

In primis enim habet homo perfectiſſimum tactum ſimpliciter, & quoad omnes conditiones, vt Ariſtoteles docet 2. *de anima, cap.* 10. & experientia teſtatur, atque etiam ratio, quia tactus vt ſit perfectus requirit temperamentum primarum qualitatum; ergo tactus temperatiſſimi corporis, nempe humani, erit perfectiſſimus, vtpote magis denudatus ab obiecto, cùm propter moderationem ad nullam qualitatem magis accedat, quàm ad aliam.

De guſtu.

Idem eſt de guſtu philoſophandũ, quoniam proximè conuenit cum tactu; & à fine etiam concluditur, nam hominis perfectior complexio perfectiori eget cibo; ergo & perfectiori guſtu.

De odoratu.

Odoratum ait Ariſtoteles *in cap.* 9. in homine eſſe hebetiorem, quàm in pleriſque animalium; ſed intelligendum hoc eſt ſecundùm quid, quoad facilitatem, videlicet percipiendi melius odores, vel à diſtantia maiori, in quo certè multa animala excedũt hominem, vt ſuperiùs de vulture notatum eſt. Canes etiam de nocte mirè diſcernunt inter homines, vt latronem à domeſtico, & ſimilia pleraque. Ratio verò redditur optima ab Albert. 2. *de Anima, cap.* 13. Ægidio *textu* 92. *ex lib. de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 4. 5. quòd cerebrum hominis ſit frigidiſſimum, & humidum nimis, vnde & ſomno eget longiore. Ita verò factum eſt, vt meliùs deſeruiret cognitioni; calor enim conturbat animales ſpiritus; quia ergo organum olfactus iuxta cerebrum ſitum eſt, olfaciendi viæ obturantur, continua cerebri diſtillatione frigida & humida, vnde quo plura eiuſmodi excrementa per nares defluunt minùs olfacimus; at verò cætera animalia cerebrum habent calidius, vnde in hominibus ipſis odoratus acutior caliditatem, & ſiccitatem cerebri indicat, & ex conſequenti ruditatem, & obſcuritatem ingenij.

Olfactus acutior hebetioris ingenij ſignũ.

At verò his non obſtantibus olfactus hominis ſimpliciter perfectior eſt, quàm brutorum, cũ ſe extendat ad nobiliora obiecta, bruta enim, vtplurimum olfaciunt odores, qui ſunt coniuncti ſaporibus, nam ad hoc potiſſimè illis data eſt vis odorandi, vt diſcernant alimenta; odores verò reliquos per ſe delectantes ſine coniunctione ad ſapores, vt florum, bruta vel nullo modo percipiunt, vel in eis non delectantur, cùm tamen homo perfectiſſimè ſentiat eiuſmodi odores, in eíſque nimiùm ſatis delectetur. Cuius rei ratio eſt apud Ariſtotelem *de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 5. quòd nimium calidi ſint, temperéntque proinde frigiditatem noſtri cerebri. Vnde iam acutè percipi poſſunt: ac triſtare ſi ſint diſſentanei, aut delectare, ſi conſentanei. Idem colligitur ex eodem Ariſtotele 1. *de generatione animalium, cap.* 2. & Galeno 8. *lib. de vſu partium.* Omnibus ergo penſatis perfectior cenſetur olfactus hominis, cùm perfectius ſit poſſe extendi potentiam ad vniuerſalius, & nobilius obiectum, quàm intensè, vel facilè partem obiecti cognoſcere.

De auditu.

De auditu liquet in nobis eſſe perfectiſſimum; nimirum percipit perfectiſſimas ſonorum differentias, non tantùm naturales, ſed etiam artificiales, habétque perfectiſſimum, & ſubtiliſſimum organum.

De viſu.

De viſu id facilè intelligitur ob eaſdem rationes. Accedit hos duos ſenſus diſciplinæ eſſe, ac dici; quod eſt proprium hominis. Ita patet concluſionis probatio, cuius ratio à priori eſt; quia natura ſenſitiua in homine coniungitur rationali; eſt ergo perfectior ſimpliciter; ergo & talis naturæ etiam potentiæ ſimpliciter erunt perfectiores, licèt quoad aliqua ſuperentur ex indigentia corporis, eo quòd ſæpe diſpoſitio neceſſaria ad operationem vnius membri impedit aliquo modo operationem alterius, non enim potuit tanta diuerſitas membrorum ſtare, ſine vllo prorſus inter ſe impedimento. Et hæc de ſecundo puncto.

4.

Circa 3. pũctum comparatio duplex. De priori comparatione 3. concluſio in ordine.

Circa tertium punctum notandum eſt primò in ſenſibus hominis duplicem perfectionem, & commoditatem poſſe conſiderari. Prima eſt intrinſeca ipſorum in ordine ad proprios actus ac ſenſibilia propria. Secunda eſt vtilitas acquirendæ ſcientiæ. Pro priori conſideratione ſit tertia concluſio. Quinque ſenſus eundem ordinem perfectionis habent in homine, quem ex ſe habent. Hæc facilè patet, quia is ordo conſiſtit in ſpecifica perfectione, ſecundùm quam vnus excedit alium, qui profectò ordo in homine non deſtruitur: ergo, &c. Eſt tamen concluſio intelligenda

ſi com

ſi comparatio abſolutè fiat, vt intendimus; proportionaliter namque hoc eſt loquendo de quouis ſenſu in ſua proportione, ſeu ſpecie, perfectiſſimus hominis ſenſus erit tactus. Sicut enim conſiderando hominem ad equum, ſimpliciter, quilibet homo eſt perfectior equo, in ſua tamen quemque ſpecie comparando, fieri poteſt, vt aliquis equus in ſua ſpecie inueniatur perfectior, quàm in ſua homo; ita dicetur, imperfectiſſimum hominis ſenſum eſſe olfactum, perfectiſſimum autem eſſe tactum, nam habet ſummam perfectionem, quam intra ſpeciem habere poteſt, & fortè idem eſt de guſtu; viſus autem & auditus non adeò ſunt hoc modo perfecti, à multis enim animalibus ſuperatur homo in acumine, aut firmitate horum ſenſuum, atque ita venit intelligendus Ariſtoteles *de ſenſu & ſenſibili, cap.*4. D.Th. *ibi lectione* 9. & authores alij.

5.

De poſteriori comparatione 4. concluſio tripartita. Legatur author diſp.1. Metaph. ſect.6. à n. 11.

Si verò comparentur hi ſenſus ſecundùm vtilitatem ad ſcientiam, ſit quarta concluſio. In homine imperfectiſſimus eſt odoratus, deinde guſtus, alij verò tres mutuò ſe excedunt, ſimpliciter tamen excedit viſus. Prima pars de odoratu & guſtu experientia eſt nota. Circa tres alios ſenſus, quæ eſt ſecunda concluſionis pars, recolendus duplex modus acquirendi ſcientiam, per inuentionem ſcilicet, & diſciplinam; quantum ergo ad hunc poſteriorem, vtiliſſimus eſt auditus, quia percipit voces explicantes conceptus ad viuum; ad priorem verò magis deſeruiunt tactus, atque viſus, quia ad plura obiecta ſe extendunt, vnde ſimpliciter, & per ſe ſunt vtiliores, tū quia modus acquirendi ſcientiam per diſciplinam eſt quaſi per accidens, & in ipſa inuentione fundatus, tum etiam quia quodammodo per accidens eſt auditui diſciplinam fieri mediante illo, ſignificatio enim vocum accidit obiecto auditus, neque auditus ipſe ſignificationem capit, ſed ſonum materialem.

Tactus qua ratione viſum ſuperet.

Inter tactum autem, & viſum obſeruandum eſt illum hunc excedere, quòd ſit vniuerſalior ex parte ſubiecti, eſt enim diffuſum per corpus; ideóque perfectior tactus arguit in toto corpore optimum temperamentum, & complexionem. Vnde D.Thomas 2. *de Anima,* rectè dixit exceſſum in tactu, exceſſum eſſe in virtute ſenſitiua ſimpliciter, quia ſenſus eſt vniuerſalis: hac ergo ex parte ſenſus hic aptiſſimus eſt ad ſcientias, vnde etiam Ariſtoteles ob id ſcripſit molles carne aptos eſſe ingenio, & 3. *de partibus, cap.*4. quo ſenſu hebeti ſunt durum habere cor, cuius rationem reddunt S.Thomas *lectione* 32. & Philoponus *folio 6. col.*3. quia mollities corporis arguit corporis temperamentum, & optimam compoſitionem in organis ſenſuū. Item tale corpus deſeruit optimè ad miniſtrationem virtutis animalis, nam cùm corpus molle eſt, ſpiritus animales ſubtiliores ſunt, diſcurrúntque celeriter per corpus: non ſic autem quando corpus durum eſt; hoc tamen eſt intelligendum, vt ait D.Thomas, & Themiſtius de mollitie naturali, non de ea, quæ cura, & arte adquiritur. Additque Albertus inter ipſas naturales mollities aquoſam, ac prouenientem ex pituita, vt in fœminis, non arguere aptam complexionem, nec idoneum ingenium, ſed quæ prouenit ex puro ſanguine, quia ſic temperatiorem complexionem cauſam habet, vt citato loco de generatione etiam dicitur; hac ergo ex parte tactus ſuperat viſum.

6.

Quæ è cõtra ſuperetur à viſu.

Attamen viſus è contra ſuperat tactum in multis. Primò, quia eſt vniuerſalior ex parte obiecti, percipit enim cæleſtia, & terreſtria ſenſibilia propria, & communia, multóque faciliori modo, quàm actus. Item eſt certiſſimus inter omnes ſenſus, vtpote immaterialior, minúſque proinde deceptioni obnoxius, ideoque maximè deſeruiens inuentioni, atque atteſtationi veritatis. Vnde Plato *in Timæo* ait rerum ſublimium notitiam oculos nobis attuliſſe, & Ariſtoteles 1. *Metaph. cap.*1. ideò nos viſum maximè diligere, quia maximè cognitioni ſubſeruit. Ex quibus iam patet tertia concluſionis pars, exceſſus enim ille tactus non in intrinſecis cernitur, ſed in iis, quæ tactum comitantur, vnde magis tāquam ſignum arguit perfectionem, quàm per ſe ipſe afferat, viſus verò in intrinſecis, magiſque propriis ſuperat tactum, ac reliquos ſenſus; quare, &c. ſic ergo intelligendus Ariſtoteles 1. *de generatione animalium, cap.*20. ſcribens non prouenire prudentiam ex tactu, nimirum tanquam ex proprio inſtrumento, quanuis deſeruiat non minimè ad prudentiam propter complexionem, quàm arguit optimam, niſi alioquin natura deerret.

7. *Obiectio 1. contra proximè reſoluta.*

Oppones primò, *in ſectione* 30. *problematum* narrat Ariſtoteles quicunque ingenio, vel ſtudiis, vel Reipublicæ adminiſtratione, vel in carmine pangendo, aliiſve partibus claruere, fuiſſe melancholicos; hæc ergo complexio ſecundùm Ariſtotelem apta eſt ad ingenium, inepta verò ad tactum, cùm humor ille, vtpote terreſtris, duriores efficiat carnes, ac proinde organum tactus obtundat.

Reſponſio ex Ariſtot.

Fatetur quidem Ariſtoteles *illo loco* melancholiam, ſi dominetur, ſua naturali frigiditate, & ſiccitate impedimento eſſe, talémque complexionem nactos, ſtolidos fieri, & ignaros.

Melancholici quomodo ingenioſi ſit

Contingere tamen (inquit Ariſtoteles) atram bilem, ſi moderata ſit, per totum corpus diſperſam calefieri ab humore alio, vel complexione calida, ſícque vehementem concipiēdo calorem calefacere; quemadmodum etiam experimur ferrum, & aquam ex ſe frigida, ſemel tamen calefacta multum concipere calorem, vrereque velociter; ſic ergo melancholia à propria natura extracta conducit ad ingenium, optimè diſponendo corpus ad diffuſionem ſpirituum animalium, temperandóque nimiam ſanguinis viuacitatem; tandémque hominem ſtudioſum, ac ſi ſit ad mediocritatem redacta, efficit prudentiorem; vnde licèt malancholici, inquit Ariſtoteles, in aliquo excedantur ab aliis; multis tamen in rebus ſunt illis præſtantiores, alij quidem in ſtudiis literarum, alij in artibus, alij in Republica; atque ſi in exceſſu humor hic calefiat, facit hominem loquacem, & poëtam, aliaque non pauca ibidem videre licet.

8. *Obiectio 2.*

Oppones ſecundò contra reſoluta pro viſu, nam tactus videtur certior ſenſus, vt experientia colligitur, & ex Ariſtotele *lib. de ſenſu, & ſenſibili, cap.* 4. & 2. *de partibus, cap.* 16. Certitudo autem maximè ad ſcientiam exigitur; ergo tactus eſt vtilior.

Cõfirmatur.

Et confirmatur, quoniam tactus eſſe videtur magis diligibilis, quia magis neceſſarius.

Ad obiectionem.

Reſpondendum licèt tactus certior eſſet, viſum alioquin haberi vtiliorem, propter vniuerſalitatem, ſed & certiorem eſſe negandum eſt. Etenim ſi comparentur ad obiecta propria non minùs certus eſt viſus, quàm tactus, ac fortè certior, ſi verò ad obiecta communia faciliùs hallucinatur tactus, applicatis illis in proportione æquali; quòd enim aliquando viſus decipiatur, ex nimia diſtantia prouenit, id verò non derogat eius certitudini, quæ penſanda eſt penes obiectum debitè applicatum.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem dicito amorem tactus, & viſus non eſſe aptè comparabiles, quia vnius amor alterius amorem includit; tactus enim eſt fundamentum aliorum ſenſuum, atque

atque adeò illo deſtructo deſtruerentur alij, qua certè conſideratione maximè diligitur; ſi verò præcisè conſiderentur, ac inuicem ſeparati, ac ſeparatim conſeruari poſſent, ſic planè magis diligibilis eſt viſus de ſe, ac præcipuè ad vtilitatem ſcientiæ; quanuis alij ſenſus ſint diligibiles ad percipiendam ſenſibilem delectationem, vt tactus, & guſtus, qui tamen amor nimium eſt imperfectus, & animalis, prior autem perfectior & conformior homini, vt homo eſt, ſicut loquutus fuit Ariſtoteles 1. *Metaph. cap.* 1.

CAPVT XXX.

An ſit vnus tantùm ſenſus interior, an plures.

1. EXplicatis ſenſibus exterioribus, dicendum ſupereſt de interioribus, qua de re egit Ariſtoteles 3. *de Anima*, *cap.* 2. *&* 3. & interpretes *ibi.* D. Thomas tum alibi, tum 1. *parte q.*78. *art.*4. vbi præcipua quam explicat, ſed paulo latiùs hìc erunt diſſerenda. In hac verò dubitatione ſuppono, dari ſenſum interiorem, pro qua re notandum ſeptem hæc vocabula *ſenſus communis*, *phantaſia*, *imaginatio*, *æſtimatiua*, *cogitatiua*, *memoria*, *reminiſcentia*, ſignificare potentiam ſenſitiuam à quinque ſuprà explicatis diſtinctam, ſiue multiplicem, ſiue eandem, prout eſt principium diuer- C ſorum actuum, de quo ſtatim agendum: ſenſus ergo communis eſt potentia interior cognoſcens obiecta propria ſenſuum exteriorum, diſcernénſque inter illa, ex qua diſcretione potiſſimè ſenſus communis à Philoſophis deprehenſus eſt, illa ſiquidem operatio maximè neceſſaria eſt naturæ ſenſitiuæ, nec poterat conuenire eidem exteriori ſenſui, cùm ad diſcernẽdum inter duo oporteat vtrunque cognoſcere; viſus autem diſcernit quidem inter duos colores, & auditus inter ſonos duos, at inter ſonum, & colorem neuter diſcernit, quia neuter vtrumque cognoſcit; neceſſarius ergo fuit ſenſus communis. Nec dici poteſt eandem animam per diuerſos ſenſus diſcernere; illa enim non niſi per potentiam cognoſcit; per eandem ergo potentiam oportet cognoſcat, D vt illa diſcernat. Aliam rationem affert Ariſtoteles *de ſomno, & vigilia, cap.* 1. vt ſcilicet cognoſcat operationes ſenſuum externorum, quæ ratio ſano modo eſt acceptanda iuxta dicta *cap.* 11.

Senſus interior communis qua ratione probetur?

Altera Ariſtotelis ratio quatenus admittẽda?

2. Aliam quoque rationem probandi ſenſum communem inuexerunt Albertus *ſumma de homine*, *tractatu* 2. *de ſenſu communi*, *q.*2. S. Thom. *opuſculo* 43. *cap.* 4. nimirum vt percipiat ſenſibilia communia per proprias ſpecies, quæ certè ratio falſum ſupponit; quia ſenſus interior non aliter cognoſcit ſenſibilia communia, quàm exterior, vt *cap.* 8. monuimus, ac etiam notant D. Thomas 1. *part. quæſt.* 1. *art.* 3. *ad ſecundum*, Auicenna 6. *naturalium*, *part.* 3. *cap.* 8. *in fine* E *& part.* 4. *cap.* 1. Sola ergo prima illa ratio concludit dari ſenſum communem, neque verò communis dicitur communitate prædicationis, cùm ſit potentia quædam particularis in animante, ſed communitate obiecti, quatenus ſenſibilia cuncta externa percipit, in omnéſque ſenſus exteriores influit tanquam commune eorum principium. Ita S. Thomas 1. *p. q.*78. *art.*4. *ad primum*, Albertus *lib.*2. *tract.*4. *cap.*12.

Alberti ratio atque olim D. Thomæ excluditur.

Qua ſignificatione dicatur communis.

3. Dubitabit aliquis, quomodo potentia vna, ac corporea queat attingere ſenſibilia adeò diuerſa, A & ſæpè contraria. Quidam aiunt ſenſum communem eſſe quidem indiuiſibilem, attamen cùm ſit in organo extenſo ſecundùm diuerſas illius partes recipere ſpecies diuerſorum ſenſibilium. Ita Philoponus *de Anima fol.*79. Quæ reſponſio primò ſupponit ſpecies recipi in organo, & non in potentia, quod ſuprà improbatum eſt. Secundò aſſerit dictam potentiam eſſe indiuiſibilem, quod repugnat accidenti materiali, ac in ſubiecto extenſo exiſtenti. Tertiò fingit diuerſas ſpecies recipi ſemper in diuerſis partibus; aliter ergo reſpondet Themiſtius *lib.* 2. *de Anima*, *cap.* 8. ſenſum communem in ſe non recipere ſpecies ſenſibilium, ſed iudicare de iis, quæ coram B ſe ponuntur in ſenſibus externis, quod etiam videtur ſentire Galenus 7. *de placitis*, *in fine*, Ægidius 2. *de Anima*, *etiam in fine*, ſed eſt falſa ſententia, nam ſenſus communis iudicat cognoſcendo, non poteſt autem id præſtare, niſi ſpecies in ſe recipiat, iuxta ſuperiùs tractata. Reſpondendum ergo ſenſum communem tam varia cognoſcere, quia eſt potentia perfectior, atque adeò vniuerſalior vniens in ſe virtutem ſenſuum externorum, quod ex ſupradictis *lib.*2. *cap.*2. conſtare poteſt, vnde D. Auguſtinus 12. *ſuper Geneſim ad literam*, *cap.*26. quinque ſenſus, totidem comparat riuulis ab vno communi ſenſu tanquam à fonte manantibus, illud autem de contrarietate ſpecierum ſolutum iam ſuperiùs eſt *in cap.*2.

Dubiũ circa ſenſum communem quo pacto à Philopono expediatur.

Impugnatur.

Impugnatur expeditio Themiſtij.

Vera ſolutio.

Phantaſia eſt ſenſus interior potens cognoſcere ſenſibilia exteriora in eorum abſentia; hæc quippe operatio nobis eſt cum brutis communis; ideóque alicui ſenſui tribuenda; illi certè, qui ſpecies rerum ſenſatarum in abſentia valet conſeruare, ac per illas abſtractiuè cognoſcere, quíque propterea phantaſia nuncupatur, etymologia ſumpta à lumine, vt Ariſtoteles notat iuxta tranſlationem Argyropili, & Perionij, expoſitionémque D. Thomæ, Commentatoris, Simplicij, & Themiſtij in paraphraſi; lumen enim dicitur græcè φῶς; quia verò lumen facit apparere colores, inde deriuatur φανὸς, id eſt, *prima apparitio*, ac deinde phantaſia, quia ſcilicet res abſentes facit apparere. Addit Philoponus phantaſiam dici quaſi ſtatus eorum, quæ apparent, vnde ait deriuari à φανὸς, & στάσις, quod Græcè ſignificat *permanentiam*; retinet enim phantaſia ſpecies permanenter, etiam abſente obiecto, atque ita textum interpretatur. 4.

Phantaſiæ deſcriptio, & etymon ex ſententia authoris.

Definiturus autem Ariſtoteles phantaſiam, priùs eam diſtinguit ab aliis potentiis, & primò à ſenſibus nimirum externis, vt in textu conſtare poteſt; adhibet autem tres differentias. Prima eſt, quia licèt ſenſus, neque actu, neque potentia detur, eſt tamen phantaſia; vt in ſomniis. Inſtabis in ſomniis ſenſum dari in potentia. Occurrit primò Themiſtius *in paraphraſi libri tertij de Anima* id verificari conditionaliter, eſto non manerent ſenſus etiam potentia, vt in cæco, ſaluari poſſe phantaſiam. Secundò occurrendum verificari quando in ſomniis impoſſibile aliquid fingimus, cuius neque ſenſus actu eſt, neque potentia; addit verò Ariſtoteles ſenſum ſemper adeſſe, non phantaſiam, quæ verba Themiſtius in paraphraſi omittit, tanquam difficilia, habentur tamen in Græca litera, quæ D. Thomas ita exponit, vt intenta inter ipſas potentias differentia, nulla euadat; ait enim ſenſum, id eſt, facultatem ſentiendi ſemper adeſſe, non tamen phantaſiam, id eſt, actum eius. Iam verò Simplicius, & Philoponus 5.

Differentia triplex phãtaſiæ à ſenſibus externis ex Ariſtotele. Prima.

loponus exponunt in pueris eſſe ſenſum exteriorem aptum ad operandum, non verò phantaſiam; ſed repugnant experientiæ, nam infantuli ſomniant, & imaginantur, licèt imperfectè, ſicut & per ſenſus exteriores imperfectè operantur. Quare Auicennæ expoſitio placet ſenſum ſemper adeſſe obiecto ſuo, quia nõ niſi illud præſens cognoſcit; phantaſiam autem non ita, cùm etiam cognoſcat obiectum abſens; vnde verba illa non addunt nouam differentiam, ſed iam poſitam exponunt.

Secunda. Secunda ergo differentia eſt; quòd ſenſus cunctis inſit animalibus, imaginatio verò non item, de qua quomodo ſit intelligenda inferiùs dicetur.

Tertia. Tertia differentia, quòd ſenſus ſemper ſit verus circa proprium ſenſibile, imaginatio autem ſemper ſit falſa, qua de re ſuprà *in cap.*10. Oppones verò textum 161. in quo Ariſtoteles ait imaginationem eſſe veram, aut falſam, quia ſenſus talis eſt; ſentit ergo imaginationis falſitatem habere originem ex falſitate ſenſus, atque adeò nullam eſſe hanc tertiam differentiam. Reſpondet benè Philoponus, phantaſiam iam in cognitione ſimplicium ſenſibilium tam vera, quàm falſa ſaltem occaſionaliter, ſenſum ſequi, à quo illam acceperat, quia tamen ſenſibilia componit, & impoſſibilia fingit, in eo differre à ſenſu.

6\. *Differentia imaginationis ab opinione.* Secundo loco aſſignat differentiam inter imaginationem, & opinionem, quòd opinio moueat appetitum, non verò imaginatio. Dicet aliquis. Imaginatio ſæpè cauſat timorem, etiamſi nulla ſit opinio, vel apparentia mali euenturi, vt experientia docere videtur. Ob hanc obiectionẽ nonnulli exponunt differentiam, vt ex opinione ſemper ſequatur motio appetitus; ex imaginatione non quidem ſemper, ſed aliquando, veluti, cùm fortis eſt, & vehemens, quod indicat Ariſtoteles in exemplo de pictura, viſio enim per ſe non mouet appetitum, mouet autem, ſi ſit pulchra, vel horribilis; dicendum tamen phantaſiam ſolam nunquam mouere appetitum, niſi illi miſceatur opinio mali, vel boni, ſaltem vt poſſibilis; vehemens quippe apprehenſio efficit, vt malum tanquam nobis poſſibile conſideremus, vnde iam, ne eueniat formidamus. *Differentia phantaſiæ ab opinione, fide, &c.* Alias differentias aſſignat Philoſophus ibidem faciliores. Vltimò ponit differentiam inter phantaſiam, opinionem, fidem, ſuaſionem, & rationem, nam quatuor hæc poſteriora, vel idem ſunt, vel ſe comitantur, quia vbi opinio eſt, ibi eſt, vel ſemper eſſe poteſt fides, & ſuaſio, & ratio; phantaſia autem ſine iiſdem inuenitur.

7\. *Phantaſiæ deſcriptio ex Ariſtotele.* Ex his omnibus concludit Philoſophus definitionem phantaſiæ. *Eſt motus factus à ſenſu in actu*, vbi potius phantaſiatio definitur, quàm phantaſia, imò definitio competit etiã actui ſenſus communis, niſi hunc actum ſub *ſenſu in actu* comprehendas, vt Philoponus exponit; fortaſſe tamen id opus non eſt, eo quòd diſtinctæ potentiæ non ſunt, vt infrà dicemus; definitur ergo clariùs, vt *n.*4. dicebamus, phantaſia *potentia, quæ ſpecies ſenſibilium externorum recipit & conſeruat, ac per illas operetur in abſentia obiecti*; alias definitiones tradit Commentator illo in libro *textu* 106. Albertus 3. *de Anima, tractatu primo, cap.*8. Cicero 1. *Academicarum quæſtionum.* *Imaginatiua.* Iam verò imaginatio coincidit ferè cum phantaſia, ſolúmque addit vim componendi poſſibilia, ac fingendi impoſſibilia. *Aeſtimatiua.* Æſtimatiua deſcribitur ſenſus interior potens apprehendere ſub ratione conuenientis, & diſconuenientis, ſeu, vt communiter loquuntur, ſub ratione inſenſata; hæc ſiquidem operatio communis etiam eſt omnibus animantibus, nullíque ſenſui externo deputari valet, cuius munus eſt monere appoſitum ſenſitiuum, qui non niſi à ratione conuenientis, & diſconuenientis mouetur; ideo ergo æſtimatiua dicitur, quia in rebus ipſis aliud æſtimat, quàm quod exteriùs appareat. *Cogitatiua.* Cogitatiuam multi putant eſſe potentiam ſenſitiuam propriam hominis valentem ratiocinari circa particularia, & componere, atque diuidere; hoc tamen excedit limites virtutis ſenſitiuæ, vt ſuprà dixi; cogitatiua ergo nihil aliud ſignificat, quàm ipſammet potentiam ſenſitiuam interiorem diſcernentem inter conueniens, & diſconueniens, prout ſpeciali quodam modo in homine exiſtit, habétque in ipſo maiorem aliquam perfectionem, quia non ex ſolo inſtinctu naturæ dicitur, ſed etiam ex nobiliori cognitione, & experientia, ac ſæpe etiam à ratione dirigitur. *Memoria.* Memoria ab Ariſtotele *cap.*1. *de memoria, & reminiſcentia,* dicitur potentia, quæ cognoſcit præterita, vt iam cognita, ſpeciatim verò à quibuſdam memoria deſcribitur potentia apta cognoſcere idem quod æſtimatiua, in abſentia tamen obiectorum, cognoſcit enim brutum rem ſub ratione conuenientis, vel diſconuenientis, licèt illam non habeat præſentem, & canes dormientes ſæpè latrant propter ſimilem cognitionem, & apprehenſionem. *Reminiſcẽtia.* Reminiſcentia definitur potentia, quæ rerum particularium præteritarum memoratur, non ſimplici modo, ſed cum quadam indagatione, & diſcurſu. Vnde multi credunt hanc virtutem non pertinere ad partem ſenſitiuam, ſed ad intellectum, inſinuátque Ariſtoteles *in principio libri de memoria & reminiſcentia,* dicẽs eos, qui ſunt hebetes ingenio, ſolere memoria præſtare, verùm ipſe Ariſtoteles *cap.*2. apertè docet virtutem eſſe ſenſitiuã, quod à ſigno etiam probat; quoniam, qui per reminiſcentiam conantur recordari, laſſantur capite, quòd ſi indagatio ceſſet, ſolet interdum, quod laborando non potuit, inueniri; hoc verò indicium fallax eſt, ad hoc enim ſatis eſt concomitantia operum inter ſe intellectus, atque ſenſus. Exiſtimo ergo reminiſcentiam potiſſimè fieri ab intellectu, ſaltem quantùm ad diſcurſus, & compoſitiones, quæ illi commiſcentur; quia verò ſenſus comitatur ſemper intellectum, ideo quando hic per diuerſa loca, & tempora diſcurrit, ſenſus etiam per quandam ſucceſſiuam apprehẽſionem ab vna in aliam procedit, deſcribíque poteſt talis eius reminiſcentia, operatio ſenſus à præuio diſcurſu intellectus, ideoque dixit, qui pollent ingenio (vtpote qui facilè diſcurrant) pollere reminiſcentia.

8\. *1. Opinio in præſenti capite.* His poſitis. Circa quæſtionem huius capitis diuerſæ ſunt ſententiæ, quidam enim duos tantùm ponunt ſenſus interiores diſtinctos, diuerſo tamen modo id declarant; nam eorum aliqui volunt ſenſum communem per ſe ſolùm eſſe vnam potentiam, phantaſiam verò eſſe alteram identificatam æſtimatiuæ, cogitatiuæ, memoriæ, &c. ita Perezius *lib.*3. *de Anima, cap.*3. *quæſt.*1. citans Turiſanum *libro* 2. *in artem Galeni, commento* 17. item Venet. *ad citatum locum de Anima.* *2. Opinio.* Alij dicunt ſenſum communem, & phantaſiam facere eandem potentiam, æſtimatiuam verò, cogitatiuam, memoriam, &c. alteram conſtituunt. Ita Marcellus *lib.*4. *ſuarum traditionum.* *3 Opinio.* Secunda opinio principalis, ac tertia in ordine aſtruit potentias tres interiores; phantaſiam, quam dicunt identificari cum ſenſu communi; cogitatiuam, quam rationem vocant; & memoriam. Ita Galenus *lib. de different. ſymptomatum, cap.*3. Gregorius Niſſenus

de

de viribus animæ, *cap.6.* & 7. Damaſcen. *lib.2. fidei*, *cap.* 17. & 2. Nemeſius de natura hominis *cap.6.* Valles 2. *controuerſiarum.* Sed oportet animaduertere, Galenum rationis vocabulo intellectum ipſum ſignificare, quem falsò credidit eſſe potentiam organicam, vt patet ex 7. *de placitis*, *cap.* 4. vbi ſcribit cerebrum habere in ſe munus efficiendi imaginationem, memoriam, atque intellectionem, non eſt verò credibile reliquos authores catholicos in hoc ſenſu ſequi Galenum, ſed fortè rationis voce intelligunt ipſam cogitatiuam, quæ à pleriſque ratio particularis nuncu-

4. Opinio. patur. Quarta opinio diſtinguit ſenſus quatuor interiores, nimirum ſenſum communem, phantaſiam, æſtimatiuam, ſeu cogitatiuam, & memoriam. Hanc docuit S. Thom. 1. *part. quæſt.* 78. & *quæſt. de Anima*, *art.* 13. & *opuſculo* 43. *cap.* 4. ſequitúrque illius Schola, & tenuerat antea Auerroes 3. *de Anima*, *text.* 6. Iandun. 2. *de Anim.*

5. Opinio. *quæſt.* 73. & alij communiter. Quinta opinio, præter quatuor nunc dictos ſenſus, addit imaginatiuam, quam ponit à phantaſia diſtinctam. Tribuitur Auicennæ *fen.*1. 1. *doctrina 6. cap.* 65. Sequitúrque Albertus *in ſumma de homine tract.* 4. *de imaginatione*, & 2. *de Anima tract.* 4. *cap.* 7.

6. Opinio. Sexta opinio ſex inducit ſenſus interiores addendo proximè dictis reminiſcentiam à memoria diſtinctam.

9. *Authoris iudicium de 1. opinione.* Inter has opiniones, prima ſine fundamento loquitur, nam oſtendemus, qua ratione diſtinctus aſſeritur communis ſenſus à phantaſia, eâdem diſtinguenda eſſet à reliquis phantaſia. *De ſecunda.* Secunda opinio probabile fundamentum habet, *De tertia.* quod coincidit cum fundamento quartæ, vt paulo pòſt videbimus. Tertia deinde non placet, quia nititur ſolùm experientia deſumpta ex medicina, non verò procedit ex propriis rei principiis, obiecto ſcilicet, & actibus diſtinguendo potentias; fundamentum autem ſoluetur ſequenti capite.

4. Sententiæ fundamentū primum. Iam quarta opinio, quæ inter citatas probabilior habetur, duplex habet fundamentum. Primum; cognitionem ſenſitiuam interiorem, aliam fieri per ſpecies ſenſatas, aliam per non ſenſatas, ac potentias per eas cognoſcentes eſſe diuerſas; ſiquidem potentiæ cognoſcentes per ſpecies diuerſarum rationum, diuerſas eſſe oportet. Et confirmatur, nam iudicium practicum, & ſpeculatiuum pertinent ad diuerſas potentias, ſed potentia cognoſcens per ſpecies ſenſatas cognoſcit ſpeculatiuè, ſine ordine ad proſequutionem, vel fugam, cognoſcens verò per ſpecies non ſenſatas practicè indicat eſſe fugiendum, vel proſequendum, cùm rem attingat ſub ratione conuenientis, vel diſconuenien-

Fundamentum 2. tis; ergo, &c. Secundum fundamentum eſt, ſenſitiuam potentiam cognoſcentem in præſentia obiecti debere eſſe facilè mutabilem, & apprehenſiuam; potentiam verò cognoſcentē in abſentia debere eſſe retentiuam ſpecierum; iſta autem duo non poſſe conuenire potentiæ materiali, cùm facilis apprehenſio in corporalibus proueniat ex humiditate, retentio verò ex ſiccitate, quæ duo prædominari ſimul nequeunt in vno organo. Et confirmatur ex vulgato proloquio, *quæ in ſuperioribus ſunt vnita, in inferioribus diuiduntur:* quare, &c.

10. *Ex allatis fundam. ipſa 4. opinio eruitur.* Ex his fundamentis apertè colligitur ſententia D.Thomæ, nam ad cognoſcendum intuitiuè per ſpecies ſenſatas omnium externorū ſenſuum neceſſarius eſt vnus interior ſenſus, nimirum communis; ad cognoſcendum verò abſtractiuè alter requiritur, iuxta ſecundum fundamentum, & hic

A eſt phantaſia. Deinde ad cognoſcendum intuitiuè per inſenſatas ſpecies alius ſenſus poſtulatur ex eodem ſecundo fundamento, qui æſtimatiua nuncupatur, ſeu cogitatiua. Denique ex hoc ipſo fundamento ad cognoſcendum abſtractiuè per eaſdem illas ſpecies alius ſenſus requiritur, ponitúrque memoria; ergo, &c. Et hinc colliges quantum valeat fundamentum ſecundæ opinionis, quod in hac quarta primum fuit. Quinta opinio, præter hæc omnia, conſiderauit duplicem *De 5. opinione.* cognitionem ſenſibiliū in nobis inuentam, aliam ſimplicem, quam phantaſiæ propriè attribuit, aliam verò compoſitam, ſeu imaginariam, qua fingimus, v. g. mōtem aureum chimæram, & ſimilia, B atque ad hanc compoſitiuam operationem addidit tertiam potentiam. Et conſimili ratione ſexta *De ſexta.* opinio aliam addit potentiam propter diuerſum modum memorandi reminiſcendo.

Pro deciſione veritatis eſt aduertendum ſenſus 11. internos non eſſe multiplicandos ex eo, quòd *Notatio 1. pro deciſione.* vnus poſſit plura, quàm alius, ſed quòd alter alterius actum edere nequeat, nam ſi duo ſenſus interni ſtatuantur, quorum vnus valeat quidquid alius, ac plura operari ſuperfluè, ſanè hic poſterior ſtatuetur; ad operationes ergo incompoſſibiles eidem potentiæ eſt recurrendum, ac pro varietate huiuſmodi operationum tot multiplicandi erunt ſenſus interni. Neque inferas, ſuperfluè iam poni ſenſus exteriores, cùm quidquid illi poſſunt, internus poſſit. Nāque in primis non eſt id ſimile; C ſenſus enim exteriores ſunt quaſi particulares virtutes, quibus addi debuit vniuerſalis, quæ particulares ipſas roboraret, ac de omnibus iudicaret; interiùs autem non occurrit talis neceſſitas. Reſpōdetur deinde antecedens falſum eſſe; immutatur enim ſenſus exterior ab obiecto immediatè non internus, atque adeò quanuis ſenſus interior cognoſcat quidquid exterior, non tamen per immutationem immediatā ab obiecto, ideóque fuerunt neceſſarij externi ſenſus, quia niſi immutarentur illi, nō poſſet interior potentia quidquam percipere. Sit ergo conſtitutum fundamentum receptum communiter, per eas tantùm actiones eſſe multiplicandos ſenſus internos, quæ ad eandem potentiam non poſſunt reduci.

Secundò eſt notandum non eſſe in homine in- 12. ducendos plures ſenſus internos, quàm in brutis *Notatio 2.* D perfectis, ſiquidem in his reperitur natura ſenſitiua, qua poteſt perfectione intra eum gradū; quòd ſi aliqua operatio in homine viſitur perfectior, non continuò eſt in illo multiplicanda potentia, cùm ea perfectio maior dari valeat intra eandem potentiæ ſpeciē. Ex quo fundamento excludit D. Thomas quintam opinionem Auicennæ, nā operatio illa cōpoſitiua ſolùm in nobis experitur, attribuíque poterit intellectui, vel certè ad illam eliciēdam ſatis erit, quòd phantaſia hominis ponatur nobilior; ex quo etiam fundamento diſtinctio memoriæ à reminiſcentia excluditur.

His ſuppoſitis ſit prima concluſio. Probabilius 13. videtur ſenſum communem, & phantaſiam non *1. Aſſertio.* E eſſe potentias realiter diſtinctas, idémque dicendum de æſtimatiua, & memoria, & in vniuerſum de potentia intuitiuè, & abſtractiuè cognoſcente. Probatur concluſio. Nam potentia cognoſcens *Probatur 1.* abſtractiuè, obiecti ſpeciem debet recipere: vel ergo recipit in præſentia obiecti, vel in abſentia: hoc ſecundum eſt impoſſibile, quia externa ſenſibilia tantùm immutant ſenſus, cùm illis præſentia exiſtunt. Vnde neque ſpecies, aut actus durant, niſi in eorundem præſentia: ergo cùm phantaſia, & memoria aliter non poſ-

ſint immutari, quàm media immutatione ſenſus externi, immutari neceſſe eſt in præſentia obiecti; poſſunt ergo immutari, ac operari in præſentia obiecti. Vltima hæc conſequentia liquet; nam potentia quæ immutari valet ab obiecto præſente, poteſt attentè immutari, ac proinde in actum prodire, idque neceſſariò, cùm ſit potentia naturaliter agens non impedita, quare potentia in abſentia obiecti cognoſcens poteſt cognoſcere in præſentia; non ergo propter hos actus multiplicari debent potentiæ; atque hinc deſtruitur fundamentum contrariæ ſententiæ. *Probatur ſecundò.* Et confirmatur concluſio, quoniam hæ potentiæ ideo diſtinguendæ eſſent, quòd vna facilè apprehendat, altera retineat; hæc autem ratio deſtructa eſt, quia ſimulac immutatur ſenſus internus, immutatur phantaſia, atque adeò quàm poteſt facilè; non ergo oportet iſta diſtinguere, quod amplius oſtenditur, *Confirmatio vna.* primò, nam ſi phantaſia non ſimul cum ſenſu immutatur, ſanè tranſacto aliquo tempore immutabitur, interim verò quid quæſo factum eſt in phantaſia, ex quo magis diſpoſita euaſerit ad immutationem, quàm antea? nihil certè poteſt aſſignari, neque item agens indicari, à quo producta ſit diſpoſitio, vel ablatum impedimentum. *Altera.* Secundò experientiæ quoque aduerſatur, alioquin vt ſpecies rei in memoria maneret, oporteret vt per tempus aliquod res ipſa præſens ſenſui adeſſet, quod falſum eſt, quia licèt ſubitò rem videamus, ſi ſatis attendimus, facilè poſtea memoramur. *Tertia.* Tertiò, quia officium ſenſus communis eſt attendere, & concurrere cum externis ſenſibus ad eorum ſenſationes; ſed hoc idem eſt munus imaginatiuæ, vt patet experientia, nam ſi imaginemur circa eandem rem, quam præſentem habemus, minimè illam ſentimus, vt etiam D.Thomas, & Themiſtius fatentur. *Cõcluditur contra diſtinctionem ſenſus communis à phantaſia. Et contra æſtimatiuæ, ac memoriæ diſtinctionẽ.* Ex his ergo concluditur, ſenſum communem, & imaginationem non diſtingui, maximè enim diſtinguerentur, vt in præſentia, & abſentia cognoſcerent: ad hoc autem non oportet diſtingui, vt oſtenſum eſt: ergo, &c. Quæ ratio probat etiam æſtimatiuam, & memoriam non diſtingui, fingere autem diuerſos ſenſus internos, vt vnus cognoſcat in præſentia tantùm, alius verò tum in præſentia, tum in abſentia, ſuperfluum eſt, & contra ſuprapoſitum fundamentum.

14. *Satiſfit fundamento 2. quartæ ſententiæ in n.9.* Ad ſecundum verò fundamentum quartæ ſententiæ occurritur à quibuſdam, in materialibus idem eſſe poſſe, recipiens, & conſeruans, vt plumbum ſigillationem. Reſpondetur tamen, in præſenti immutationem hanc non eſſe omnino materialem, ſed intentionalem, fierique proinde ſine reſiſtentia. Adde ſpecies ipſas non tantùm recipi in organo, ſed etiam in potentia ipſa, ex cuius natura prouenit, vt in ea meliùs, vel deteriùs conſeruentur, quamuis nonnihil conducat organi diſpoſitio; atque experientia docet in parte cerebri in qua collocatur ſenſus interior, non dari illam diuerſitatem diſpoſitionum, quæ à prædicta ſententia exigitur. *Ad confirmationem ibidem.* Ad confirmationem reſpondetur illud axioma verum eſſe, quando neceſſitas deprehenditur diuidendi potentias, hîc verò deprehendi nullam.

15. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Probabilius eſt æſtimatiuam & memoriam non diſtingui realiter à phantaſia. *Probatur 1.* Probatur primò; quia diſtinctio ſpecierum in ſenſatas, & non ſenſatas, vana eſt, vt ſuprà oſtendimus; ergo & potentiarum. *Secundò.* Secundò eſto illa ſpecierum diſtinctio admittatur, potentia cognoſcens rem ſub ratione inſenſata, cognoſcere illam debet neceſſariò ſub ratione etiam ſenſata; ergo potentiæ tales non diſtinguuntur. Probatur antecedens, nam potentia cognoſcens lupum, vt inimicum non alia ratione, aut modo ita cognoſcit, niſi cognoſcendo accidentia exteriora illius, ac adeò ſub ratione ſenſata; debet ergo ita neceſſariò cognoſcere. *Euaſio occluditur.* Dices ſat eſſe, ſi vna potentia cognoſcat lupum, vt ſic, vt alia potentia iudicet eſſe inimicum; hæc tamen euaſio non intelligitur, nam iudicium illud, *hic eſt inimicus*, includit intrinſecè cognitionem ipſius, qui inimicitiam gerit; non ſunt ergo actus ſeparabiles, ad diuerſáſque potentias pertinentes. Confirmatur: nam ſenſus communis non poſſet iudicare inter diuerſa ſenſibilia, niſi cognoſceret vtrumque extremum, ſecundùm Ariſtotelem, & omnes Philoſophos: ergo nec æſtimatiua poſſet iudicare hunc eſſe inimicum niſi ipſum cognoſceret. Tertiò argumentor. Rationes conuenientis, vel diſconuenientis ſunt non ſenſatæ, ſed phantaſia cognoſcit rem ſub tali aliqua ratione; ergo vna, eadémque potentia ad vtrumque ſufficit, atque adeò ab æſtimatiua non ſecernitur. Vltima conſequentia valet ex notationibus ſuprapoſitis; minor verò probatur, nam phantaſia mouet appetitum ſenſitiuum, ad quem comparatur, ſicut intellectus practicus ad voluntatem, teſte Ariſtotele 3. *de Anima, cap.6. textu 44. & cap.7. per totum*; appetitus autem mouetur à ratione conuenientis, vel diſcõuenientis; ergo ipſa phantaſia rationem eiuſmodi propoſuit, ac cognouit. *Ad 1. fundamentum, 4 opinionis in n.9.* Atque hinc ſoluitur fundamentum primum quartæ opinionis *in n. 9.* negatur enim diſtinctio illa ſpecierum ſenſatarum, & non ſenſatarum; negatur item cognitionem talium rationum tam diuerſam eſſe, vt diuerſas arguat potentias; negatur denique iudicium practicum, & ſpeculatiuum fieri à potentiis diuerſis, cùm melius multo fiant ab eadem, vno ſcilicet in altero fundamentum habente.

Tertia concluſio. Probabilius videtur ſenſum interiorem vnum tantùm eſſe realiter. 16. *3. Aſſertio.* Hoc ex dictis ita concluditur: ſenſus communis, & phantaſia in vnam coincidunt potentiam, æſtimatiua item, ac memoria inter ſe, cogitatiua autem reminiſcentia, & imaginatio non ponunt in numero, vt ſuprà eſt obſeruatum, ſolúmque ſignificant diuerſas perfectiones eiuſdem ſenſus in homine: ergo, &c. *Probatur ex dictis.* Et hæc planè fuit ſententia Ariſtotelis, *Atque etiã ex Ariſtotele.* cùm capite primo de memoria dixerit, phantaſma non eſſe affectum ſenſus communis, atque in toto eo capite de ſenſu communi, ac phantaſia, imò & de virtute tota interna ſentiendi tanquam de vna loquitur, ibidémque pronuntiat eadem nos parte cognoſcere magnitudinem, motum, ac tempus, & ſubdit, *vnde patet hæc omnia ad primarium illum principem ſenſum pertinere*, de quo inferiùs addit, ipſum eſſe qui memoratur, &c. vnum ergo tantùm ponit primum ſenſum principem interiorem, & *lib. de inſomniis, cap.1.* ſcribit vim imaginandi eandem numero eſſe cum potentia ſentiendi, eſſentia tamen, & ratione diuerſam, vbi imaginationẽ comparans ſenſibus externis, vult eſſe eãdem numero vim, quatenus imaginatio, & ſenſus exterior per modum vnius virtutis conueniunt ad perfectè ſentiendum; quod certè munus proprium eſt ſenſus communis, vt omnes tradunt. Tribuit ergo Ariſtoteles munus ſenſus communis imaginatiuæ atque adeò iudicat non diſtingui; ibidem quoque ait ſenſus externos immutare principem ſenſum communem in vigilia, & in inſomniis diuerſimodè, in vigilia nimirum actualiter, in inſomniis autem per ſpecies iam antè acceptas; docet ergo ſenſum communem conſeruare acceptas

ceptas ſpecies, quod eſt munus phantaſiæ, & hoc inſinuat etiam D. Thom. 1. *part. quæſt.* 84. *art.* 8. *ad ſecundum*, aiens, quòd in inſomnio aliquando ſoluitur communis ſenſus, ac iudicat, cùm tamen 1. 2. *quæſt.* 15. *art.* 1. *& quæſt.* 17. *art.* 7. *ad tertium* ſcribat ſenſum communem immutari ſolùm in præſentia obiecti, & ideo ille locus primæ partis ab illius diſcipulis exponitur, ne ſibi aduerſari videatur. Item quòd phantaſia ab æſtimatiua non diſtinguatur ſecundùm Ariſtotelem patet, quoniam æſtimatiua ponitur facultas cognoſcens rationem conuenientis, ac diſconuenientis, mouénſque appetitum. Vnde D. Thomas 1. *part. quæſt.* 78. *art.* 4. & clariùs *in* 2. *diſput.* 24. *quæſt.* 2. *art.* 1. *in corpore*, & alibi, ait æſtimatiuam comparari ad appetitum ſenſitiuum, ſicut intellectum practicum ad voluntatem; oſtenſum eſt autem, quòd ſecundùm Ariſtotelem phantaſia cognoſcat rationem conuenientis, moueátque appetitum, comparatúrque ad illum, ſicut intellectus practicus ad voluntatem; ergo ſecundùm illum phantaſia ab æſtimatiua non diſtinguitur. Denique, quòd phantaſia, & memoria non diſtinguantur, eſt ſententia Ariſtotelis *de memoria, cap.* 1. vbi palàm ait imaginatiuam eſſe memoriam conſeruantem ſpecies, quod omnes admittunt de ſenſatis, non ſunt verò aliæ non ſenſatæ, vt probauimus; ergo, &c.

17. *Duplex obiectio contra proximam aſſertionem remouetur.* Nec aliquid obſtat huic concluſioni, quod iam ſolutum non ſit, niſi fortaſſe illud; proprium eſſe potentiarum materialium, vt determinentur ad particularia obiecta, diuidíque in plures. Item illud, traditam concluſionem non ſolùm communem non eſſe, ſed potiùs communi aduerſari. Ad primum reſpondeo in potentiis quidem ſenſitiuis particularibus inueniri determinationem, & diuiſionem per paticularia obiecta; in potentia autem intra gradum etiam ſenſitiuum vniuerſali neceſſitatem non dari, aut rationem fingendi diuiſionem; ſolúmque comparando hanc potentiam ad altiorem, hoc eſt, intellectum deprehendi limitatam ad obiectum magis particulare, idque conſonum eſſe imperfectioni potentiæ materialis, ac perfectioni, quam in ſuo genere habere poteſt. Ad ſecundum reſpondeo primò nullam eſſe partem noſtræ ſententiæ, quæ à multis non aſſeratur, cúmque ipſi inter ſeſe diſſentiát, locum nobis dari comprehendédi ex quolibet id quod nobis verius videatur, ac nulli eorum in totum conſentire. Adde ſecundò Ariſtotelem ſtare à nobis.

18. Dubitabis tamen, an formalis ſaltem diſtinctio ſenſuum internorum ſit admittéda? Videtur enim affirmandum, quia poſſunt ibi diuerſæ definitiones tradi; ſenſus enim communis dicitur potentia iudicans de omnibus ſenſibilibus in eorum præſentia, phantaſia iudicans de eiſdem in abſentia, &c. definitiones autem diuerſæ diſtinguent potentias ſaltem formaliter. Sit tamen quarta concluſio. *4. Aſſertio diſtinctionē etiam formalē negās in ſenſibus internis.* Senſus interior vna eſt adæquata potentia realiter, & formaliter, ſolúmque in adæquatis rationibus diſtincta, quatenus ſcilicet ad diuerſos actus comparatur, & conceptibus inadæquatis concipitur. Probatur, quoniam illa potentia eſt formaliter vna prædicto modo, quæ vnum habet obiectum formale adæquatum, circa quod exercet certum genus actuum; partialia namque obiecta, particularéſque rationes actuum diuerſorum diuerſas rationes formales potentiarum non arguunt; ſic autem res habet in potentia ſenſitiua interiori: ergo, &c. Explicatur ampliùs, & confirmatur, nam in parte intellectiua plura ſunt nomi- A na ſignificantia intellectum, vt ratio, memoria, intellectus practicus, ſpeculatiuus, &c. Et tamen ibi vna tantùm eſt potentia formaliter, & ſimile eſt de voluntate. Denique illo modo potentiæ formaliter vltra ſex numerari poſſent, vt facilè patebit conſideranti diuerſitatem actuum interni ſenſus. Concludendũ ergo vnum eſſe ſenſum omnes hos actus exercentem, qui à nobis diuerſis nominibus nuncupatur, inadæquatíſque definitionibus circunſcribitur.

CAPVT XXXI.

De obiecto, actibus, ſubiecto, & organo ſenſus interioris.

B 1. *De obiectio.* Cognita veritate interioris ſenſus facile eſt omnia, quæ ad illum pertinent, explicare; obiectum ergo illius eſt omne ſenſibile per externos ſenſus. Nam obiectum adæquatur potentiæ, ſed hic ſenſus vniuerſaliſſima potentia eſt in ſuo ordine; ergo habet vniuerſaliſſimum obiectum in eo gradu; illud autem eſt prædictum ſenſibile; ergo, &c. Notandum verò eſt, quòd ſicut in externis ſenſibilibus inueniuntur communia, quæ attinguntur ab eis tanquam modi ſenſibilium propriorum; ita apud internum ſenſum aliquid dari inſtar ſenſibilis proprij, quod per ſe primò, ac per propriam ſpeciem cognoſcatur, quod vocamus ſenſibile abſolutè, miniméque limitatum ad ſenſibile alicuius exterioris ſenſus; aliquid verò dari, ac cognoſci tanquam modificans C dictum obiectũ, atque hoc modo cognoſci rationes non ſenſatas, ipſas etiam ſenſationes ſenſuum externorum, & quæcunque per ſpecies ſenſuum externorum non repræſentantur, ab illóque nihilominus propriè cognoſcuntur.

2. *De actibus.* Actus huius ſenſus ſunt omnium ſenſibilium cognitio, diſcretióque illorum, iudiciũ practicum, vel ſpeculatiuum, & memoria præteritorum, vt patet ex dictis. *Notatio 1.* Eſt tamen notandum (quod etiam pro explicato iam obiecto addimus) nullum brutum quamlibet imperfectum ſenſu interiore carere, cùm nullum careat appetitu tendente ad vtile, & refugiente nociua. Quæ ſanè rationes obiectiuæ ab externo ſenſu non attinguntur; neceſſarius ergo eſt ſenſus internus, qui hæc iudicet, D qua ratione concludit Ariſtoteles *lib.* 2. *de Anima, cap. vltimo, & lib.* 3. *textu* 56. animãtia habere phantaſiam, quod omnes philoſophi approbãt. *Notatio 2.* Notandum ſecundò, etſi in omnibus animantibus detur ſenſus internus, non eiuſdem perfectionis eſſe in omnibus, quia nec in omnibus poteſt eaſdẽ operationes elicere, nec circa idem adequatũ obiectum verſari, in iis enim quæ ſolo pollent tactu, & fortè etiã guſtu, imperfectiſſimus eſt internus sẽſus, nec ſpecies cõſeruat in abſentia obiecti. Vnde Ariſtoteles *lib.* 3. *cap.* 15. docet hæc animalia phãtaſiam nõ habere, in quo ſecũ non pugnat, dum alibi (vt modò indicauimus) eã concedit, illic enim phantaſiæ nomine latè vtitur ad ſignificandum qualemcunque internum ſenſum. Atque idẽ ſtatuendum de animantibus, quæ licèt plures habeant E ſenſus externos, attamen modo quodam determinato mouentur, ſolùm videlicet ad obiectum præſens; hæc enim habent quidem ſenſum internum aliquantulum perfectiorem, quòd extendat ſe ad plura etiam ſenſibilia, adhuc tamen minus perfectum, quòd ad rationem memoriæ non attingat; at verò alia perfectiora animantia ſenſum hunc perfectum poſſident; in ratione ſcilicet memoriæ æſtimatiuæ, ſenſúſque communis; imò per illum quandam materialem *Bruta memoria pollere oſtenditur.* pruden

prudentiam oſtendunt, & aliquando etiam docilitatem. Quòd autem prædictam habeant rationem memoriæ, negari non poteſt, quicquid Scotus dicat *in* 4. *diſt.*45. *q.*3. quia euidentes experientiæ illam ſuadent. Elephantus enim poſt multos dies vindictam ſumit de illo, qui ſe læſerat, *bos etiam cognouit poſſeſſorem ſuum*, &c. Iſai. 1. quaſi memor illius, id quoque ex eo patet, quia determinato certóque motu ad rem abſentem mouentur; ergo propter apprehenſionem, quam memoria retinent.

3. *Obiectio duplex impugnans memoriam in brutis.* Obiicies primò. Memoria eſt cognitio præhabitæ cognitionis, iuxta Ariſtotelẽ *lib. de memoria, & reminiſcentia*, *cap.* 1. talis autem cognitio impoſſibilis eſt ſenſui interno; ergo, &c. Secundò ſi aliqua animantia haberent memoriam, haberent certè apes, & formicæ, cùm ſigna omnia memoriæ oſtendant, his autem negat memoriam Ariſtoteles *lib.*3. *de Anima, cap.*3. ergo, &c. *Ad* 1. *obiectionem.* Ad primum dicito ſenſum internum cognoſcere reuera externas ſenſationes, non quidem vt obiecta propria, ſed vt modos eorum, ſicque in ſenſu dari memoriam de re vt iam cognita, contingit tamen non raró phantaſma exiſtens in memoria remitti, vel ex parte corrumpi, ac proinde non repræſentare exactè, ex quo fit non raró, vt qui rei memoratur memoriam perdiderit circunſtantiarum, de quo videndus Ariſtoteles *lib. de memoria, cap.* 2. hoc verò de memoria ſenſibilium intelligi debet; nam eorum, quæ ſub ſenſu cadere non poſſunt, memoria ad intellectum pertinet, vt dicetur infrà *lib.*4. *cap.*10.

4. *Ad 2. obiectionem de qua idem author diſp. 1. Metaph. ſect. 6. à n. 19.* Ad ſecundum affirmat Themiſtius *in* 2. *de Anima, cap.*11. apes, & formicas habere memoriam. Idem fatentur Albertus *tract.* 1. *cap.* 7. D. Th. 1. *Metaphyſicæ lect.*1. Auerrois *cap.*3. Et ratione patet, quoniam hæc animalia arte quadam naturali valent, de quibus Ariſtoteles 7. *de hiſtoria, cap.*38. D. Thomas 3. *contra, cap.*134. Et opera eorum indicia ſunt cognitionis rerum abſentium, formica ſiquidem eandem ſemitam repetit, ac fortè perditam veſtigat, quia identidem ingreditur, apes ad eoſdem redeunt flores, quos ſemel guſtarunt: videtur ergo certum habere memoriam, atque prudentiam. Ad Ariſtotelem reſpondet Simplicius negare ſolùm iis animantibus memoriam perfectam, hoc tamen interpretamentum apertè falſum eſt, Auerrois occurrit ad exẽplum non requiri veritatem. Philoponus *folio* 81. *col.* 3. duplicem diſtinguit memoriam, aliam recordatiuam præteritorum, & à natura prudentem, aliam verò docilem; apibus ergo, & formicis negari ſecundam, non verò primam, quæ doctrina ex Ariſtotele ſumitur 1. *Metaph. cap.*1. vbi ſcribit animalia, quæ cum memoria habent auditum, prudentiam quoque habere, non vt ſignificat habitum conſultandi de agendis ſecundùm rectam rationem, ſicut 6. *Ethicorum* definitur, ſed vt importat iudicium naturale operum ita agendorum, ac ſi per propriè dictam prudentiam agerentur, qua de re D. Thomas 2.2. *q.*47. *art.*15. Animalia ergo, quæ cum prudentia habent auditum, diſciplinabilia dicuntur, non ſumpta diſciplina in rigore, vt ſignificat inſtructionem ſumptam ab alio ad operandum ſecundùm rationem, ſed latè vt ſignificat inſtructionem manentem ex conſuetudine. Inter illa verò, quæ memoriam habent ſine auditu, numerat Ariſtoteles apes, & ita conſtat experientia habere memoriam, prudentiámque naturalem; quòd tamen auditu careant, certum non eſt; nam ipſe Ariſtoteles 9. *de hiſtoria, cap.* 4. dubius eſt, vbi refert apes, cùm dormiunt, à vi- A gili excitari, vno, aut altero edito ſtrepitu; quod ſi ita eſt, coniectura fit illas audire, ac patet vlterius experientia, quia ſonitu quodam congregari ſolent, atque vocari ad tecta, neque dici poteſt cum D. Thoma *citato loco Metaph.* non auditu moueri, ſed motione aëris, quam tactu ſentiunt, non enim motio tanta eſt, imò & aliquando nulla ad apes pertingit; nec euincit ratio illa motione magis congregari apes, quàm diſpergi; denique ad tactum quæcunque aëris motio etiam incondita ſat eſſet, cùm tamen non niſi ad modulatum quodammodo ſonum accurrant apes, quare probabilius credo illas audire, vnde ad naturalem prudentiam eiuſmodi animalium, quanuis B neceſſaria ſit memoria, cùm pars ſit prudentiæ, non tamen eſt neceſſaria carentia auditus.

Circa organum eiuſdem interni ſenſus credidit Ariſtoteles radicem ſentiendi in corde eſſe, ac adeò in eo ponendum organum, *lib. de iuuentute, cap.*1. *&* 2. nos verò conſequenter dicimus ponendum in cerebro, quæ eſt ſententia Hippocratis, Galeni, & aliorum, quos ſuprà *cap.* 13. citauimus, ac patet, quoniam experimur imaginationes in capite formari. Vnde, & imaginando fatigatur, læſio quoque ſenſuum ex læſione cerebri naſcitur, inſomniaque fiunt in capite. Nam Danielis 2. dicitur, *Somnium tuum, & viſiones capitis tui huiuſcemodi ſunt*, & cap. 4. *Cogitationes meæ in ſtatu meo, & viſionem capitis mei*, &c. Dices in Euangelio legi, *à corde exire cogitationes.* Et iterum, *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris*, vnde S. Hieronymus *citato loco Daniel.* animaduertit propter diuerſa hæc ſacræ paginæ verba diuerſas fuiſſe ſententias. Reſpondetur tamen in ſermonibus Euangelij non agi de cogitationibus nudi intellectus, vt ita cor illius organum debeat exiſtimari; vſurpatur ergo ibi cor pro anima, vel pro appetitu, qui verè in corde eſt, vt infrà dicemus, dicuntúrque cogitationes cordis, id eſt, procedentes ex cuiuſque affectibus. 5. *De organo ſenſus interni varia opinio Galeni, quàm Ariſtot.* C *Obiectio ex Euang. expeditur.*

Quæres tamen, in qua parte cerebri ſit ſenſus iſte, in cerebro enim tres obſeruantur cellulæ; prima in parte anteriori; ſecunda in parte media; tertia in poſteriori. Qui ergo Galenum ſequuntur de diſtinctione trium ſenſuum internorum, primam cellulam ponunt organum ſenſus communis, & phantaſiæ medium cogitatiuæ, vltimam verò memoriæ, quod confirmat experientia deſumpta ex eodem Galeno *lib. de differentiis ſymptomatum*, læſo enim organo ſenſus interni læditur ſenſus, cauſatúrque inſania tripliciter: primò quando accidit error in ſenſu externo, quando nimirum pars anterior cerebri læditur, quoniam tunc infirmatur ſenſus communis à quo vis ſentiendi ad externos deriuatur. Secundò quando iudicium, aut ratiocinatio læditur, quod accidit ex læſione mediæ cellulæ. Tertiò quando læditur memoria, quod ex infirmitate vltimæ cellulæ procedit; quòd ſi omnes eiuſmodi partes lædantur, omnes operationes prauè exercentur, ſicut in phreneſi contingit; ex hac ergo experientia, quam Galenus ibi confirmat, concludunt ſequaces has potentias diſtingui, ſubiectaríque in dictis partibus. 6. *De loco dicti organi quorundam opinio.* D E

Statuendum tamen non omnes illas cellulas eſſe organum ſenſus interni, niſi quaſi triplicem partem potentiæ illius æſtimamus; quia ſi vna ſimplex eſt, in tribus cellulis reipſa diſtinctis eſſe non poterit. Præterea in multis animalibus eſt ſenſus communis memoria, & phantaſia, in quibus tamẽ cellulæ diſtinctæ non deprehenduntur. 7. *Verior opinio.*

Denique

Denique hi authores contra Galenum ſentiunt, qui 8.*de vſu partium*, *cap.6.* aliter vult conſtitutas eſſe illas cellulas, námque in anteriori parte duas collocat,in poſteriori vnam, & communem meatum,qui cellula media dicitur; atque vſum illarum aliter exponit, duas enim anteriores ait eſſe organum olfactus, quod ſuprà reiecimus, addit verò deſeruire etiam vt in eis elaborentur ſpiritus animales ad ſentiendum requiſiti; per intermedium autem ventriculum exiſtimat fieri tranſitum horum ſpirituum, & in vltimo vigere vim ſenſitiuam, ac verum fortaſſe eſt vltimum illum ventriculum eſſe organũ interni ſenſus, lege Veſalium 7.*de fabrica*, *cap.6.* Nec experientia allegata conuincit, quia eadem potentia variè lædi ſolet,viſus enim læditur aliquando, ita vt non percipiat indiſtans; aliquando aliter, quarum læſionum cauſæ ſunt ignotæ; ſic ergo in præſenti ſenſus interior diuerſimodè læditur, quia cùm habeat organum aptè temperatum, ſicut diuerſimodè poteſt ſolui temperamentum, ita diuerſæ poſſunt cauſari læſiones, ita Ariſtoteles *lib. de inſomniis*, *cap.*3. vbi diuerſarum ſpecierum phreneſis diuerſas reddit cauſas; nullam tamen certam ſatis.

8. Dubitabis autem primò,an ſenſus internus lædi poſſit non læſo externo. Multi negant; verior tamen eſt affirmatio:patet enim experiẽtia phreneſim occupare hominem integris etiam externis ſenſibus, dementes quoque à natiuitate non rarò viſuntur iiſdem ſenſibus valentes. Ratio à priori eſt, quoniam vis ſentiendi à ſenſu interno deriuatur ad externum, vnde hic potius ab illo pendet, quàm è contra. Rurſum internus ſenſus propriam diſpoſitionem vendicat, quæ poteſt vitiari organis externorum ſenſuum ſaluis manentibus. Vnde Valeſ.9.*controuerſiarum*,*cap.*3. *Dubium vnum circa tradita.*

9. Dubitabis iterum an imaginatio efficiat caſum, D.Thomas 3.*contra Gentes*,*cap.99.* docet imaginationem aliquando eſſe cauſam ægritudinis, ac ſanitatis; ſtatuendum ergo ita poſſe contingere eo quòd operante imaginatiua commouentur animales ſpiritus, diffunduntúrque per corpus, ac proinde ſi imaginatio vehemens ſit, magna quoque ſpirituum erit commotio. Adde etiam calorem vehementem ſæpe excitari, vnde varij effectus in corpore contingunt. Denique imaginatio appetitum etiam mouet, excitatus autem commouet humorem,illius paſſioni cooperantem; his ergo modis ex imaginatione prouenit realis effectus,ſeu caſus in corpore,atque per hactenus dicta facilis euadit queſtio 78.primæ partis apud D.Th. *Dubium alterum.*

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI QVARTI.

CAP. I. *QVódnam ſit adæquatum obiectum intellectus noſtri.*

II. *An ſit neceſſarius intellectus agens ad producendas ſpecies.*

III. *An intellectus noſter intelligat vniuerſalia,an ſingularia tantùm in rebus materialibus.*

IV. *Quomodo cognoſcat noſter intellectus ſubſtantiam materialem, & alia ſenſibilia per accidens.*

V. *Quomodo intellectus cognoſcat ſe, & animam,& quæ in ipſa ſunt.*

VI. *Quomodo Deum,& Angelos pro hoc ſtatu cognoſcat.*

VII. *An intellectus noſter pro hoc ſtatu pendeat ab operatione phantaſiæ.*

VIII. *Quid ſit intellectus agens,& poſsibilis.*

IX. *De diſtinctione intellectus practici,& ſpeculatiui.*

X. *An in parte intellectiua ſit memoria,vel aliqua potentia ab intellectiua diſtincta.*

Quæ de ſpeciebus intelligibilibus & verbo mentis, iudicio, &c.hoc libro quæri poſſent,in 3. præcedenti à cap.2.habentur.

LIBER QVARTVS.

DE POTENTIA INTELLECTIVA.

De materia huius libri multa habẽtur lib.2. de Angelis ferè per totum.

DISPVTAVIT Ariſtoteles de hac materia 3. *lib. de Anima, à cap.*4. ſecundùm diuiſionem Græcorum, iuxta diuiſionem autem Commẽtatoris *à textu primo*; etſi verò pleraque de intellectu pronuntiet, multo verò plura Theologi, ac philoſophi Chriſtiani, nominatim D.Thomas 1.*part. quæſt.*79.*&* 84.*& ſequentib.* tradere ſolent.

CAPVT I.

An, & quodnam ſit adæquatum obiectum intellectus noſtri.

1. *Conſule authorem lib.2. de Angelis cap.2.* *Arguitur primò intellectum non habere ens pro obiecto.*

HÆc controuerſia plurimum pendet ex ſequentibus, vbi in particulari videbimus, quæ ab intellectu noſtro cognoſcantur, quæ illum effugiant; hîc tamen prætermitti non potuit propter doctrinæ ordinem, videtur autem pars negatiua quæſtionis vera, nam ſi intellectus noſter aliquod haberet adæquatum obiectum, eſſet maximè ens in communi, hoc autem non eſt; ergo, &c. Probatur minor, nam ens obiectum eſt intellectus angelici; ergo non humani, tenet conſequentia, tum quia intellectus humanus, cùm ſit imperfectior potentia, habere debet obiectum contractius, tum etiam quia aliàs intellectus, angelicus, & humanus eiuſdem ſpeciei eſſent, cùm haberent obiectum vnum. Secundò ens eſt obiectum metaphyſicæ; ergo non intellectus, aliàs *Arguitur 2.* potentia, & peculiaris quidam alius habitus haberent idem adæquatum obiectum, quod eſt abſurdum. Tertiò intellectus, & voluntas verſantur *Arguitur 3.* circa idem, nam in id omne ferri poteſt voluntas ſuo actu, quod intellectus cognoſcit; ergo tam verſatur circa ens voluntas, quàm intellectus; non ergo poteſt ens obiectum eſſe intellectus, cùm oporteat diuerſum eſſe ab obiecto voluntatis.

2. *Quid opinetur D.Th. quid Scotus.* In hac re D.Thomas opinatur obiectum intellectus humani eſſe quidditatem rei materialis. Ita docet 1.*part.quæſt.*12.*art.*4. *quæſt.*84.*art.*7. *quæſt.*85.*art.*1. ſequunturque Caietanus *ibidem*, & Capreolus *in* 1.*diſt.*2. *quæſt.*1. quam tamen ſententiam impugnat Scot. *in* 1.*diſt.*3. *q.*3. dicens obiectum intellectus noſtri eſſe potiùs ens in quantum verum. *1. Aſſertio.* Prima concluſio: quicquid entitatem aliquam habet, poteſt ab intellectu noſtro cognoſci. Hæc eſt certa apud omnes, ac experientia conſtat, & inductione; namque intellectus noſter cognoſcit Deum, Angelos, & res materiales, earúmque accidentia, & eſſentiam; ergo, &c. Secundò, quicquid eſt intelligibile, poteſt intellectu cognoſci, nam intelligibile, & intellectus ſibi mutuò reſpondent, atque adæquantur, ſed quicquid habet entitatem eſt intelligile; ergo idipſum poteſt intellectus noſter cognoſcere aliquo modo. Tandem de anima ſeparata id conſtat omnino, quia cognoſcit Deum, Angelos, &c. non mutat autem intellectus naturam, & ſpeciem ſuam per ſeparationem; ergo, &c.

Secunda concluſio. Obiectum adæquatum intellectus noſtri ſecundùm ſe conſiderati eſt ens in tota latitudine ſua ſpectatum. 3. *2. Aſſertio.* Patet ex præcedente, nam obiectum adæquatum ambit omnia, circa quæ poteſt verſari potentia, ſed intellectus poteſt cognoſcere quidquid habet rationem entis; id ergo erit obiectum totale ipſius. Si quæras, an ſub tali obiecto adæquato comprehendantur quoque entia rationis. Affirmant nonnulli propter rationem factam, quòd obiectum adæquatum continere debeat omnia quæ potentia cognoſcit, intellectus autem cognoſcat entia rationis; aliàs cognoſcendo illa extra obiectum ferretur.

Tertia nihilominus concluſio ſit. Entia rationis non comprehenduntur directè ſub ente, quod eſt obiectum adæquatum intellectus. 4. *3. Aſſertio.* Probatur, nam obiectum potentiæ debet eſſe vnum formaliter modo aliquo, ſub quo contineantur omnia, circa quæ verſatur talis potentia, ſed reale ens, & rationis non habent rationem formalem vnam vllo modo, cùm ens rationis nihil ſit, ſoláque entis voce conueniat cum reali ente; ergo ens, vt illis commune, non poteſt eſſe obiectum adæquatum intellectus. Et declaratur. Nam ens rationis ad ſuam qualemcunque exiſtentiam, quæ non niſi obiectiua eſt, ſeu per operationem intellectus datur, omnino præſupponit ens reale; ergo eius intelligibilitas eſt veluti ſecundaria, ac adeò non eſt talis directè, ac per ſe. Ad rationem adductam in numero præcedenti dicendum *Concinit author in Metaph. diſp.1.ſect.1. n.3.* eiuſmodi entia rationis à nobis fingi, & cognoſci modo aliquo, ſemper tamen per ordinem ad realia, vt & priuationes per habitum, teſte Ariſtotele *lib.*3. *de Anima, cap.*6. Præterea vt etiam D. Thomas *quodlibet.*11. *art.*2. notauit, vnumquodque cognoſcitur ſicut eſt, entia autem rationis nihil de ſe ſunt aliud, quàm quædam apparentiæ entium; per vera igitur entia, aut proportionem ad illa debent fingi. Nec verò quidquid à potentia cognoſcitur, debet ſub illius proprio obiecto comprehendi, vt in argumento addebatur. Sed eſt ſatis, ſi ad illud aliqualiter ordinetur, vel referatur; ſicut etiam de habituum obiectis ſæpius diximus, & in ſenſibus etiam ſuperiùs notauimus. Statutum ergo ſit obiectum intellectus eſſe ens verum, & reale, nihílque cognoſci poſſe, quod tale non ſit verè, vel apparenter: ſimile quid dicemus infrà de voluntate, quod etiam de bono, quod voluntatis obiectum ponitur, dixit Ariſtoteles, atque infrà ſuo loco occurret *libr.* 5. *capit.*2.

Quarta concluſio. Obiectum proportionatum intellectui humano ſecundùm ſtatum naturalem ſuum eſt res ſenſibilis, ſeu materialis. 5. *4. Aſſertio.* Probatur, nam anima noſtra ſecundùm naturalem ſuam

ſuam conditionem poſtulat eſſe in corpore, cuius forma eſt, vnde intellectus noſter etiam ex ſe vendicat intelligere per ſpecies à ſenſibus acceptas; ergo ex ſe vendicat tantùm cognoſcere res ſenſibiles, vtpote illi proportionatas. Conſequentia valet, quoniam harum tantùm rerum poteſt intellectus recipere ſpecies per ſenſus, vt notum eſt. Illud autem eſt obiectum proportionatum intellectui, quod ab illo per propriam ſpeciem poteſt cognoſci; quare, &c. Atque hæc eſt mens D.Thomæ *in loco citato*, & Ariſtotelis 3.*de Anima, textu* 10. dicentis intellectum noſtrum percipere quidditates ſenſibilium, & *cap.* 7.*&* 8. intelligibilia à nobis ea eſſe, quæ phantaſmatis repræſentantur. Eadem denique eſt ſententia communis etiam Scoti *in* 4. *diſt.*49. *quæſt.*11. cui non repugnat id quod ex eodem *in num.*2. attulimus.

De hoc bene author diſp. 8.Metaph. ad finem.

6. Poſſet hîc dubitari, quid rerum ſenſibilium nomine intelligamus, an ſola accidentia per ſe ſenſibilia propria, vel communia, an etiam ſubſtantiam materialem ſub illis accidentibus latentem? Sed quia hoc pendet ex ſequentibus, breuiter dico, dupliciter poſſe aliquid eſſe proportionatum intellectui noſtro, vno modo, quia cognoſcibile per propriam ſpeciem ipſum clarè repræſentantem, atque hoc modo ſola accidentia per ſe ſenſibilia proportionari intellectui noſtro. Altero modo res proportionata dicitur, quia poteſt quidditatiuè cognoſci ab intellectu per effectus ſaltem, ſi adæquati fuerint, hócque modo ſubſtantiam materialem eſſe quoque proportionatam humano intellectui, cuius doctrinæ probatio inferiùs, vt diximus, afferetur. Dices intellectus ſpiritualis eſt; ergo res materialis non poteſt ei fieri proportionata. Eſt quidem ſpiritualis, quia tamen potentia eſt formæ corporis, inde quodammodo demittitur, vt corporalibus proportionetur, at verò ratione ſuæ immaterialitatis vendicat, vt illa intelligat immateriali modo.

Dubium ad præcedentia reſoluitur.

7. Ad primum argumentum reſpondetur intellectum humanum, & angelicum eſſe in eodem genere potentiarum, differreque intra illud tanquam magis, minúſque perfectum, vt ſentit D. Thomas 1.*part.quæſt.*79.*art.*8.*ad primum*, ac proinde in generalitate obiecti non diſtingui; poſtulat tamen argumentum, qua ratione differant. Putant ergo nonnulli potentias has, vt potentiæ ſunt, non differre ſpecie, differre verò, vt proprietates ſunt à diuerſis eſſentiis manantes. Quæ diſtinctio etiam tradi ſolet de ſenſibus hominis, & brutorum. Eſtque Alberti 1. *de Anima*, *cap. penultim.* quem ſequitur Caietan. 1.*part. quæſt.*77. *art.*3. & Ferrar. 2. *contra*, *cap.*94. Thienenſis 2. *de Anima*, *textu* 9. Sed diſplicet diſtinctio, nam potentiæ non ſunt proprietates eſſentiæ, niſi vt potentiæ ſunt; ergo ſi in quantum potentiæ non differunt ſpecie, neque etiam in quantum proprietates different. Præterea rogo, vt proprietates ſunt, ad quam ſpeciem qualitatis ſpectant? Ad nullam certè aliam, quàm naturalem potentiam; nulla ergo diſtinctio intercedit. Deinde potentiæ illæ, qua potentiæ ſunt, in accidentibus numerantur, & non in communibus; ergo in propriis; ergo vt potentiæ ſunt, proprietates ſunt; ruit ergo allata diſtinctio. Denique conſiderando potentias illas ſecundùm entitates ſuas, abſtrahendóque ab emanatione ex hac vel illa eſſentia, ſunt ne eiuſdem ſpeciei, an non? Si eiuſdem, planè ex hoc, vel illo ſubiecto, non variabunt ſpeciem; ſi diuerſæ etiam in quantum potentiæ, erunt diuerſæ. Itaque arbitror diſtinctionem eſſe nullam, ſed potentias, quæ vt potentiæ, eiuſdem ſunt ſpeciei, non differre, vt ſunt proprietates.

Ad 1. argumentum in num.1.

De intellectu ergo angelico, & humano Scotus *in* 2.*diſt.*1. *quæſt. vltima*, videtur ſentire eiuſdem eſſe ſpeciei, quod certe credibile non eſt, vt patet ex diuerſo ſatis modo intelligendi vtriuſque; dicendum ergo differre ſpecie, tum ex diuerſo modo attingendi obiectum, aut perfectè, & ſimplici intuitu, aut cum diſcurſu, & imperfectè: tum ex parte obiecti proportionati; angelicus enim intellectus rem ſpiritualem, ac præcipuè propriam eſſentiam, vt proportionatum obiectum ſortitur; noſter verò rem materialem. Porrò diuinus intellectus multo magis differt ab vtroque, cùm ſit ipſa Dei eſſentia, per quam intuetur vniuerſa. Videndus D.Thomas 2. *contra Gentes*, *cap.*9. *&* 1.*part. quæſt.*79. *art.*2. & Caiet. *art.*7. Inferes: ergo ſenſus hominis, & brutorum ſpecie differunt; atque etiam intellectus Angelorum inter ſe. Verùm de ſenſibus interioribus hominis, & brutorum, id iam ſuperiùs conceſſimus, conſtátque ex magna eorum diuerſitate; in exterioribus non tanta apparet differentia: imò eundem operandi modum præ ſe ferunt; atque ita Caiet. ſenſit *lib.*2.*de anima*, *cap.de tactu*, atque alij *ibi*, & Apollinaris *quæſt.*4. *art.*1. palam ait non differre ſpecie; poteſtque ſuaderi, quia ſenſus illi naturam animalis, vt ſic, conſequuntur, præſertim, quia ſæpe contingit res differentes ſpecie proprietates aliquas eiuſdem ſpeciei habere communes, quia ſcilicet conſequuntur ex natura, in qua res illæ conueniunt, non ex ea, in qua differunt. Opinio hæc probabilis eſt, ſed fortè verior, ſenſus ſaltem hominis differre ſpecie à brutorum ſenſibus, eo quòd habeant altiorem, perfectiorémque modum cognoſcendi, ac nobilitatem quandam maiorem propter coniunctionem ad animam rationalem. Quæſtio verò de intellectibus angelicis inter ſe alterius eſt loci.

8. Opinio Scoti de conuenientia intellectus angelici, & humani. Non placet.

Senſus hominis & bruti an ſpecie differant.

Conſulatur author lib.2. de Angelis cap.2.à n.15.

9. Ad ſecundum argumentum reſpondetur aliter ens obiectum dici Metaphyſicæ, & aliter intellectus; metaphyſicæ enim eſt obiectum prout ſignificat rationem quandam abſtrahentem à materia ſecundùm eſſe; intellectus autem, prout omnia comprehendit, quo fit, vt ens obiectum metaphyſicæ diſtinguatur ab ente mobili; ens verò, quod obiectum eſt intellectus, omnia comprehendat. Ad tertium dic intellectum verſari circa ens, vt cognoſcibile eſt, voluntatem verò in quantum bonum, & appetibile, atque ita diſtingui ſaltem formaliter, quod ſatis eſt in præſenti.

Ad 2.arg. in eodem n.1. de quo latè diſp 1.Metaph. maximè ſect.2.

Ad 3.arg.

CAPVT II.

Vtrùm ad productionem ſpecierum intelligibilium admittere oporteat intellectum agentem.

OStendimus in ſuperioribus *lib.*3. *cap.*1. in omni cognitione eſſe neceſſariam vnionem obiecti cum potentia, quam coniunctionem antiqui Philoſophi aſſerebant fieri per eſſentiam animæ, exiſtimabant animam ex natura ſua eſſe ſimilem rebus cognitis, atque adeò ſufficientem ex ſe ad cognoſcendas illas: quam poſitionem D. Thomas ſatis ex eo improbat, quòd licèt anima ſit aliquo modo ſimilis rebus ſecundùm conuenientiam genericam, aut analogam, non tamen ſecundùm propriam ſimilitudinem; id enim proprium eſt illimitatæ eſſentiæ, qualis eſt diuina, quia eminenter 1.

Vetus opinatio excludẽs præſentem quæſtionem refellitur à D.Thoma.

nenter continet perfectiones omnium rerum, ideóque omnium eſt repræſentatiua; animæ autem eſſentia, cùm ſit finita, non omnia continet, nec repræſentat: ac adeò non poteſt illas cognoſcere; vnde ſuprà concluſimus intellectum indigere ſpeciebus, & ſimilitudinibus rerum ad cognoſcendum, vtique neceſſariò ſpiritualibus, cùm ipſe intellectus eas recipiens ſpiritualis ſit. Hinc verò oritur quæſtio propoſita; nam intellectus non mouetur niſi ab obiecto interiùs in phantaſmate repræſentato, phantaſma autem materiale eſt: ergo non poteſt agere in intellectum ſpiritualem, ſpirituales ſpecies: aliud ergo principium accommodatius quærendum eſt, quem vocant agentem intellectum.

2\. *Platonis quoque placitum exploditur ab Ariſtotele.* Cuius certè quæſtionis difficultas facilè ſolueretur in opinione Platonis, qui in Menone ex Socratis, & diuinorum hominum teſtimoniis aſſeruit animas immortales, & omnium cognitione pollentes fuiſſe creatas ante corporum formationem, ſed poſtea in corpora demiſſas, obſcuritate corporis obliuiſci eorum, quæ ſciuerant; deinde verò non addiſcere, ſed reminiſci. Hæc autem ſententia paſſim ab Ariſtotele impugnatur. Vnde *in lib. 3. de Anima*, ponitur intellectus noſter à principio, tanquam tabula raſa, in qua nihil eſt depictum; imò ipſe Plato videtur propriam deſeruiſſe ſententiam in Phileno, vbi intellectum comparat libro, in quo ſenſus, & imaginatio deſcribunt, quaſi ab illis intellectus ſumat ſpecies: atque ita eſſe conſtat ratione. *Primò.* Nam primò, ſi intellectus ſpecies omnium rerum infuſas haberet, ex ſe haberet completum principium intelligendi: ergo ex vnione ad corpus non impediretur à tali operatione, quia naturale eſt animæ corpori vniri: nulla autem forma impeditur à naturali ſua operatione ex ſtatu ſibi etiam naturali; imò nec à ſenſibus in tali operatione penderet; nam ſi in prima receptione ſpecierum ab illis non dependet, non eſt, cur deinde in operatione dependeat. *Secundò.* Secundò, quia iam organa ſenſuum, quæ in miniſterium animæ rationali data ſunt, potiùs illam impedirent: retardaret enim alligatio ad corpus animam ad operationem aliàs ſufficienter inſtructam. *Tertiò.* Tertiò, ſi haberet anima inditas ſpecies, haberet etiam habitus illas conſequentes: ergo propoſita qualibet re ſcibili ſtatim haberet ſcientiam de illa. Conſequens eſt contra experientiam: ergo. Tandem ſi Plato fateretur animam à principio carere ſpeciebus, vt verè caret, non alio modo addiſceret ſcientiam, & cognitionem rerum, quàm nunc, cùm à Platone ponitur inditis ſpeciebus inſtructa: ergo ſignum euidens eſt carere illis à principio. *Falſum Platonis fundamentum.* Plato itaque ductus fuit falſo principio, animam antequam actuet corpus, & exiſtere, ac non eſſe veram formam corporis. Attamen ponendo, quod certiſſimum eſt, animam primò in corpore creari, ac tanquam veram eius formam, conſequens eſt, vt vniatur illi, atque vt eo vtatur ad ſuas operationes, & potiſſimè ad intellectuales, ad quas plurimum corpus deſeruire poteſt, miniſtrando ſpecies.

3\. *Pars affirm. Ariſtotelis, & communis in quæſtione hac.* Conſtat ergo, animam ſine ſpeciebus creari, & illas in corpore acquirere, ſícque perſtat difficultas de modo acquirendi illas, quæ coëgit Ariſtotelem, & omnes Philoſophos ad aſſerendum eſſe in nobis virtutem quandam ſpiritualem, quam intellectum agentem vocant, cuius munus ſit illuſtrare phantaſmata, eóque pacto efficere ſpecies intelligibiles. Quam poſitionem intellectus agentis Theologi omnes approbant, ſolus verò Durand. *in 1. diſt. 3. in 2. p. diſtinctionis quæſt. 5.* irridet, & vehementer impugnat, ſequutus in hac Iſaac quendam Narbonenſem, vt refert in ſuis concluſionibus Picus Mirandula. *Illi refragatur Durandus.* Et Durandus quidem conſequenter procedit, negauit enim ſuprà ſpecies intelligibiles, & ideo apud illum nulla reſtat neceſſitas ponendi intellectum agentem: quia tamen fundamentum eius falſum eſt, vt vidimus ſuprà *lib. 3. cap. 2.*

4\. *Vera reſolutio.* Concluſio certa ſit, neceſſariam eſſe virtutem ſpiritualem, cuius vi fiant ſpecies intelligibiles; ſiquidem effectus quidam producibiles ſunt, atque immateriales. Reſtat verò difficultas, quomodo ea virtus efficiat ſpecies; conſtat enim non ſolùm illam, ſed etiam phantaſma in ſenſu interiori exiſtens eſſe neceſſarium, & aliquomodo concurrere ad talem productionem; nam ſi ſola virtus ſpiritualis id poſſet ſine vlla omnino dependentia à phantaſmate, ſimul, & à principio poſſet efficere ſpecies omnium rerum, neque in ea re haberet dependentiam à ſenſu aliquo; cuius contrarium experientia demonſtrat: eſt ergo certa res, phantaſma eſſe neceſſarium, & concurrere aliquo modo ad productionem ſpeciei. Quia verò ſolum illud non eſt ſufficiens, vt ratio facta oſtendit, ideo ſuperadditur virtus ſpiritualis. *1. Expoſitio datæ reſolutionis ex Caietano, & aliis triplici dicto continetur.* Difficultas ergo ſupereſt circa modum, quo intellectus agens, & phantaſma conueniunt ad productionem ſpeciei. Atque hîc mirè variant authores; Caiet. 1. *part. quæſt. 79. art. 3. & quæſt. 85. art. 1.* *Primò.* vult intellectum agentem habere actionem quandam circa phantaſma, nimirum illuminando illud, non formaliter, ſed obiectiuè, hoc eſt, non per lumen in ipſo phantaſmate receptum, quomodo illuminatur aer, quod dici non potuit in phantaſmate: nam ipſum materiale eſt, lumen autem intellectus agentis eſt ſpirituale; non poterat ergo formaliter inhærere materiali phantaſmati; illuminatio verò obiectiua, inquit, contingit, quando ex aſſiſtentia extrinſeca luminoſi aliquid in obiecto alio apparet, & hoc modo ait Caietan. illuminatur phantaſma; vnde addit ſecundò *Secundò.* per hanc actionem apparere in phantaſmate quidditatem rei materialis ſine conditionibus indiuiduantibus; ſícque ante productionem ſpeciei intelligibilis aſtruit factam abſtractionem vniuerſalis à ſingulari, quod videtur ſumpſiſſe ex Henrico *quodlibeto 4. quæſt. 7. 8. & 21. & quodlib. 5. quæſt. 14.* vbi negando ſpecies intelligibiles, ait intellectum poſſibilem ſpeculari quidquid eſt in phantaſmate relucens vniuerſaliter, ſub lumine intellectus agentis. *Tertiò.* Addit tamen tertiò Caietan. phantaſma dicto modo illuminatum reddi intelligibile in actu, ac producere ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili: námque ante eam illuminationem erat phantaſma intelligibile in potentia tantummodo, quia ſufficiens non erat ad mouendum intellectum. Hanc etiam Caietani opinionem ſequitur Iauellus 3. *de Anima, quæſt. 3.* de intellectu agente, & quidam alij præſertim de Thomiſtis. *Hos refert Fonſ. 5. Metaph. c. 28. q. 9. ſect. 2.*

5\. *Contra 1. Caietani dictum.* Sed eſt falſa opinio Caietani in vniuerſum. Primò enim actio illa illuminatiua phantaſmatis, quam Caiet. ponit ante productionem ſpeciei intelligibilis, minimè eſt intelligibilis; peto enim, an per illam actionem ſit aliquid impreſſum phantaſmati, atque adeò an ipſum phantaſma ſit realiter immutatum? Neutrum enim dici poteſt, nam tota actio intellectus agentis eſt ſpiritualis; ergo nihil materiale phataſmati imprimere poteſt; ergo non immutat illud realiter: ergo nullo modo illuminat; quo enim modo intelli-

telligi poteſt, quòd phantaſma, eodem modo, ac ſine mutatione perſiſtens, aliter repræſentet, illuminatúmque dicatur? Deinde quæ eſt aſſiſtentia illa intellectus agentis, vel in quo conſiſtit ſua eius luminis ſpiritualis applicatio ad phantaſma. Præterea illuminatio illa phantaſmatis actio realis eſt intellectus agentis: ergo per illam aliquid reale producit: ergo vel in phantaſmate, vel in intellectu poſſibili; non primum, vt probatum eſt. Si autem dicatur ſecundum: ergo dicta illuminatio eſt ipſa ſpeciei productio; nam intellectus agens in poſſibilem, non agit niſi ſpeciem. Hinc etiam oſtenditur, falſum eſſe ſecundum Caietani dictum: tum quia ſi phantaſma nullo modo eſt mutatum, neque intellectus agens habet actionem realem circa illud; planè non poteſt eius repræſentatio variari: tum quia repræſentatio phantaſmatis permanet ſemper materialis; ergo ſemper eſt rei ſingularis: tum tertiò, quoniam repræſentari vniuerſale abſtractum nihil aliud eſt, quàm repræſentari ratione communem, non repræſentatis indiuiduis conditionibus. Eſt autem hoc impoſſibile in phantaſmate materiali; ergo, &c. Tandem, ſi phantaſma ipſum repræſentaret vniuerſale, phantaſia vtique poſſet vniuerſalia cognoſcere; conſequens autem falſum eſt: ſequela probatur. Quia phantaſia cognoſcit quicquid per phantaſma relucet; atque eo modo, quo relucet. Ex quo etiam conſtat, falſum eſſe tertium eiuſdem Caietani dictum: nam phantaſma ſemper materiale, atque in ſe immutatum perſeuerat: ergo non poteſt cauſare ſpeciem intelligibilem ſeipſo perfectiorem. Occurres non quidem phantaſiam, ſed naturam vniuerſalem in phantaſmate repræſentatam efficere ſpeciem ſui, ſed non rectè; etenim natura vniuerſalis nihil poteſt agere, niſi ſecundùm illud eſſe quod habet; non habet autem eſſe in ſe, ſed cùm maximè in ſpecie repræſentante; id autem totum eſt materiale: ergo, &c.

Contra ſecundum.

Contra tertium.

6\. Omiſſa ergo hac Caietani opinione, eſt alia ſatis vulgata, phantaſma cum intellectu agente vniri tanquam inſtrumentum cum ſuo agente principali; atque vtrumque concurrere ad productionem ſpeciei. Ratio ita aſſerendi hæc eſt. Nam conſtat phantaſma neceſſarium eſſe ad productionem ſpeciei: oritur ergo hæc neceſſitas ex concurſu aliquo phantaſmatis, aliàs quorſum poneretur neceſſarium, nullum autem alium poteſt habere concurſum, quàm effectiuum, & inſtrumentalem: ergo, &c. Confirmatur. Nam ſpecies producenda eſt, vt vera obiecti ſimilitudo: conuenit ergo, vt ex parte principij producturi detur etiam aliqua ſimilitudo, quod per ſe ſatis manifeſtum videtur. Porrò autem modus explicandi hanc opinionem eſt, quòd ſicut agens quodlibet principale primò vnitur ſuo inſtrumento, ac mediante illo inducit formam, ita intellectus agens coniungitur phantaſmati per quendam virtualem contactum, & ita ſibi coniunctum mouet, regit, virtutémque impertit ad efficiendam ſpeciem, atque per hanc vnionem aiunt etiam quodammodo illuminari phantaſma ab intellectu agente. Sic expoſitam opinionem amplectitur Capreol. *in 2. diſt. 3. quæſt. 2.* ad argumenta Durandi contra octauam concluſionem: Caietanus item 1. *part. quæſt. 55. art. 2. in fine 3 part. quæſt. 8. art. 1. & 3. de Anima, cap. 2.* & vbicunque communi via Thomiſtarum procedit, qua etiam procedit Ferrar. 1. *contra, cap 65. circa finem, & 2. contra, cap. 77. & 96.* Apollinaris *3. de Anima, quæſt. 6.* Thienenſis *cap. 5.* Iandunus *quæſt. 15.* Ægid. *quodlibeto 5. quæſt. 21.* Albertus *3. de Anima, tract. 2. de intellectu, & intelligibili, cap. 3.* inſinuátque S. Th. multis in locis.

2. Expoſitio Capreoli, atque etiam Caietani, & vulgaris inter Thomiſtas.

7\. Habet hæc ſententia eaſdem difficultates, quã proinde multi ex poſterioribus Thomiſtis deſerunt, facit enim contra illam communis ratio, quòd inſtrumentum inferioris ordinis non poteſt naturaliter attingere effectum perfectioris ordinis, ac tam ſuperioris, quàm eſt natura ſpiritualis ad materialem collata. At verò cruciantur Theologi, vt oſtendant, quo pacto Deus de potentia abſoluta poſſit mediante re materiali agere in ſpiritualem, cùm de torſione ignis in dæmones, animáſque damnatorum diſputant: quî ergo fieri tale aliquid naturaliter poterit? Vnde Auguſtin. 12. ſuper Geneſim ad literam cap. 16. *Non eſt putandum (* inquit *) aliquid agere corpus in ſpiritum, tanquam ſpiritus corpori facienti materiæ vice ſubdatur, omni enim modo præſtantior eſt, qui facit ea re, de qua aliquid facit.* Præterea quando dicitur phantaſma in virtute intellectus attingere ſpeciem ſpiritualem, quid, quæſo, additur phantaſmati ex illa vnione ad intellectum agentem? Si nihil omnino additur, non plus efficiet, quàm antea; ſi additur, aut erit res ſpiritualis, & hoc falsò dicetur, quia ſpirituale recipi nequit in materiali, aut erit materialis, ſicque eadem redit difficultas: ergo, &c. Ad hæc inter phantaſma, & intellectum agentem non poteſt cogitari alia, vel maior vnio, quàm quòd radicentur ambo in eadem anima, & ſuppoſito, tanquam inſtrumenta illius, quod quidem Capreol. & Ferrar. *ſuprà* vel inuiti concedunt. Nam quod fingitur vniri intellectum agentem phantaſmati per aſſiſtentiam, & contactum virtualem, verba nuda ſunt, quoniam re ipſa nullam aliam vnionem concipit intellectus præter dictam radicationem, illa autem minimè ſufficiens eſt, quippe ex qua nulla virtus phantaſmati accreſcit; præterquam quod pariter inferri poſſet, eo ipſo, quòd phantaſma radicatum eſt in anima ſpirituali, fieri potens ad cauſandam ſpeciem in intellectu, atque adeò neceſſarium non eſſe intellectum agentem. Patet illatio; quoniam ſicut aduerſarij aſſerunt, intellectum agentem vti phantaſmate, tanquam inſtrumento, phantaſmaque fieri potens virtute illius; faciliùs certè dici poſſet ipſam animam immediate vti phantaſmate, illiúſque virtute ſpirituali potens euadere; neque enim oberit iuxta eoſdem authores, imperfectum inſtrumentum concurrere ad perfectiorem effectum in virtute cauſæ nobilioris. Vltimò argumentor. Quia naturæ ordo poſtulat, vt ad productionem rei cuiuſque deſtinetur virtus eiuſdem, vel ſuperioris ordinis cum re producenda: ergo ſupra ordinem naturæ erit rem materialem aſſumi ad efficiendam ſpiritualem. Et confirmatur: nam multo difficilius eſt, cæteris paribus, animam efficere ſpiritualem effectum per inſtrumentum materiale, quàm illam efficere mediante ſola virtute ſpirituali; ipſa autem diſpoſitio naturæ poſtulat faciliorem agendi modum, abhorrétque difficiliorem: ergo, &c.

Diſplicet tamen poſterioribus aliis. Primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

8\. Ad hæc verò reſpondent quidam, in ſpecie intelligibili conſiderari tum entitatem ſpiritualem, tum etiam vim repræſentatiuam ſui obiecti, atque vtriuſque aſſignari debere efficientem cauſam; & intellectum quidem agentem efficere valere entitatem ſpiritualem, non tamen vim repræſentandi, ad hæc enim requiri phantaſma, quod hac ex parte minimè vincitur ab ſpecie producta: ad eum ferè modum, quo *lib. 3. cap. 9. à n. 7.* tradebamus de ſpecie, & actu ſenſitiuæ cognitionis.

Quorundam euaſio ad ſuperiores impugnationes.

tionis. Quam euaſionem indicat S.Thomas *de veritate quæſt.*10. *art.6. ad ſeptimum*, vbi ait effectum, ſpeciem ſcilicet intelligibilem, relinqui in intellectu poſſibili ſecundùm conditiones vtriuſque, id eſt, intellectus agentis, ac phantaſmatis, nam phantaſma (inquit) efficit, vt ſpecies ſit rei determinatæ.

9\. *Confutatur per dilēma.*

Verùm nec modus hic dicendi ſatisfacit; etenim quidquid in ſpecie intelligibili reipſa inuenitur ſpirituale eſt, ipſa etiam repræſentatio, quam neceſſariò altiori modo fieri oportet, quàm poſſit per phantaſma: impoſſibile ergo eſt ipſum efficere quidquam in ſpecie, ſiue partialiter, ſiue totaliter. *1.Pars dilēmatis.* Probatur conſequentia; nam vel partialem actionem haberet phantaſma propria efficacitate, vel in virtute intellectus agentis. Non primum, quia impoſſibile eſt rem materialem ex propriis viribus efficere rem ſpiritualem educendo illam de potentia ſpiritualis ſubiecti, cùm nullum agens tranſcendat in modo agendi modum ſui eſſe: ergo res materialis, quæ in modo eſſendi extenſa eſt, dependentiámque habet à ſubiecto, multo magis eam habebit in agendo. *2.Pars.* Secundum verò, quòd nimirum in virtute intellectus agentis id præſtet phantaſma, iam ſuprà improbatum eſt. Confirmatúrque ratione deſumpta ex S.Thoma 1.*part. quæſt.*45. *art.*5. Quæ apud illius Scholam ſaltem valeat: nam inſtrumentum quodlibet ſemper aſſumitur ad agendum, mediante aliqua actione ſibi propria, & connaturali; prout in inſtrumentis naturalibus inductione, ac ratione vtcunque ſuaderi poteſt; inſtrumentum enim eleuari nequit ad actionem ſibi ſuperiorem, niſi ex ſe poſſit nonnihil circa ipſum effectum, ſed res materialis ex ſe nihil poteſt agere circa rem ſpiritualem, neque habere actionem propriam circa illam: ergo neque vt inſtrumentum valet ad illam actionem eleuari.

10\. *Vltima expoſitio probabilior.*

Propter hæc ergo nonnulli etiam ex Thomiſtis aiunt phantaſma non concurrere effectiuè, ſed materialiter ad productionem ſpeciei, ſolúmque intellectum agentem illam efficere, quod non ita intelligunt, vt ipſum phantaſma ſit materia, ex qua educatur ſpecies, id enim impoſſibile eſſet. Primò, quia ſpiritualis forma educi nequit ex ſubiecto materiali. Secundò, quia forma inde educitur, vbi recipitur; ſpecies autem non recipitur in phantaſmate, ſed in intellectu poſſibili: ergo de potentia talis intellectus educitur, non autem de potentia phantaſmatis. Neque rurſum dicitur phantaſma materialiter concurrere quaſi exiſtat propria materia, circa quam operatur intellectus agens, hic enim operatur circa ſubiectum, in quo eius actio recipitur, recipitur autem in intellectu poſſibili; non in phantaſmate: ergo, &c. Dicitur ergo phantaſma materialiter concurrere, eo quòd præbet veluti materiam intellectui agenti ad efficiendam ſpeciem intelligibilem. Quæ opinio rectè explicata videtur in præſenti probabilior.

11\. *1.Aſſertio in gratiam proximæ expoſitionis.*

Sit ergo concluſio prima. Intellectus agens nunquam efficit ſpeciem, niſi à phantaſiæ cognitione determinetur. Hæc patet ex dictis, & experientia illa, ex qua philoſophus collegit oportere intelligentem phantaſmata ſpeculari. Ratio autem eſſe poteſt; quoniam intellectus agens indifferens eſt ad efficiendas ſpecies: vt ergo efficiat has, vel illas, eget aliquo determinante; nihil eſt autem à quo poſſit determinari, niſi ſenſitiua cognitio: quare, &c.

12\. *2.Aſſertio bifida.*

Secunda concluſio. Prædicta determinatio non fit per influxum aliquem ipſius phantaſmatis, ſed materiam, & quaſi exemplar intellectui agenti præbendo, ex vi vnionis, quam habent in eadem anima. *1.Pars.* Prima concluſionis pars probata relinquitur ex dictis circa refutatas opiniones. *2.Enucleatur.* Secunda verò explicatur etiam ex dictis de ſenſibus interioribus *lib.*3. *cap.*9. Nam ad eum modum, quo ibidem poſtremo loco dixi fieri ſpecies in interiori ſenſu, iudico fieri in intellectu; eſt enim notandum phantaſma, & intellectum hominis radicari in vna eadémque anima; hinc enim prouenit, vt mirum habeant ordinem, & conſonantiam in operando, vnde (quod patebit infrà) eo ipſo quòd intellectus operatur, imaginatio etiam ſentit: ad hunc ergo modum arbitror intellectum poſſibilem de ſe nudum eſſe ſpeciebus, in eſſe tamen animæ rationali vim ſpiritualem ad efficiendas in intellectu poſſibili ſpecies earum rerum, quas per ſenſum cognoſcit, ipſa ſenſibili cognitione minimè concurrente efficienter ad eam actionem, ſed habente ſe inſtar materiæ, aut excitantis animam, aut verò ad inſtar exemplaris; atque ita fit, vt anima cùm primùm phantaſiando cognoſcit rem aliquam, per virtutem ſpiritualem, quam intellectum agentem vocamus, quaſi depingat rem eandem in intellectu poſſibili, atque adeò per actionem tráſeuntem, quæ proinde cognitio non eſt. *Suadetur ex D.Thoma, & ratione.* Concluſio ſic expoſita haberi videtur ex D.Thoma 1. p. quæſt.84. art.6. in fine corporis. *Non poteſt (inquit) dici, quòd ſenſibilis cognitio ſit totalis, & perfecta cauſa intellectualis cognitionis, ſed magis quodammodo eſt materia cauſæ.* Ratio verò pro eadem concluſione ſumitur à ſufficienti partium enumeratione, quoniam alij modi dicendi impugnantur ſufficienter, & nulla reſtat via aſſignandi phantaſmatis neceſſitatem: ergo, &c. A ſimili etiam poteſt explicari, tum in ſenſibus interioribus, tum in potentiis appetitiuis: eſt enim appetitus totalis cauſa ſui actus, vt infrà dicetur *lib.*5.*cap.*3. pendénſque præſuppoſitiuè tantùm in operatione ſua à potentia cognoſcente; ſi namque cognitio non præcedat, agere appetitus non poteſt; poſita autem cognitione exercitatur per ſe appetitus ad operationem propriam.

13\. *Obiectio 1.*

Contra hanc concluſionem facere videtur S. Thom. 1.*part quæſt.*85. *art.*1. *ad* 3. dum dicit phantaſma virtute intellectus agentis imprimere ſpeciem in intellectu poſſibili. Idem poteſt colligi ex *quæſt.*84. *art.*6. *ad* 1. & 2. *contra gentes, cap.*77. & alibi aliquoties, & de veritate loco ſuprà citato vocat phantaſma inſtrumentum productionis ſpeciei. *Obiectio 2.* Ratione quoque arguitur. Nam ſi phantaſia nullam efficientiam haberet, intellectus agens poſſet efficere ſpecies ſine phantaſmate. Patet conſequentia; habet enim virtutem actiuam ſufficientem, & in ea actione agens naturale, & paſſum (quod eſt intellectus poſſibilis) ſufficienter approximantur; neque vlla ibi apparet indiſpoſitio: ſequetur ergo effectus ſine phantaſmate. Sed contra hoc palàm arguitur; nam agens vniuerſale non determinatur ad ſpecialem effectum, niſi à cauſa particulari, vel ab inſtrumento aliquo, vel certa quapiam paſſi diſpoſitione; phantaſma autem non eſt diſpoſitio paſſi: ergo ſi determinat, id ſanè præſtat, vt inſtrumentum coagens cum intellectu agente, quod eſt impugnatum. *Ad 1.obiectionem.* Ad D.Thomam reſpondetur ipſum loqui latè de ratione inſtrumenti, quia enim phantaſma aliquo modo concurrit, & determinat intellectum agentem, ideo dicitur mouere, vel inſtrumentum eſſe in eo opere; remotè tamen, nec admodum propriè. *Ad 2.* Ad rationem dicendum agens etiam

etiam vniuerſale determinari poſſe ab aliquo tanquam exemplari, atque hanc determinationem phantaſmatis ad exemplarem reduci; licèt enim actio libera non ſit, cognitionem tamen ſupponit, ac fit ab anima, mediante illa, ſuo modo. Secundò dicendum, in potentiis animæ eſſe modum alium determinationis, in quantum vna potentia præparat materiam alteri; vel in quantum actio vnius potentiæ habet neceſſariam connexionem, & coniunctionem cum actione alterius, atque huiuſmodi eſſe hanc, de qua diſputamus.

14. *3. Aſſertio.* Tertia concluſio. Intellectus agens, vt ſic, nullam aliam actionem habet, quàm ſpeciei intelligibilis effectionem diuerſis nominibus ſignificatam. Ad probationem eſt notandum intellectui agenti triplicem tribui operationem; primam illuminare phantaſmata; ſecũdam efficere rês actu intelligibiles; tertiam abſtrahere ſpecies à phantaſmatibus: ſolet etiam quarta tribui, illuſtrare ſcilicet prima principia; de hac tamen quid ſit dicendum infrà tangetur. Nunc verò de ſolis tribus agimus, quarum meminit S.Thomas 2. *contra Gentes*, *cap.* 77. vbi ait ineſſe animæ vim actiuam in phantaſmata facientem ea intelligibilia in actu, quam actionem eius diſcipuli volunt eſſe illuminationem phantaſmatis. Et infrà addit animam intellectiuam eſſe in potentia ad ſimilitudines rerum, non quales ſunt in phantaſmate, ſed quales eleuantur ad aliquid altius, id eſt, quales inde abſtrahuntur. Eadem doctrina colligitur ex locis ſuprà citatis *num. præcedenti*, & ex Commentatore *in* 3. *de Anima*, *textu* 17. *&* 18. qui id colligi putat ex Ariſtotele *eo loco*. Eaſdem operationes agentis intellectus omnes Thomiſtæ agnoſcunt: & ferè Doctores cæteri, neque ego inficior. Eſſe autem tres diſtinctas non exiſtimo, ſed vnam, & eandem diuerſimodè nominatam, quod probo explicando ſingulas.

Notatio triplicis muneris intellectus agentis pro aſſertione.

Hæc munera non re, ſed nomine tria ſunt.

15. *De 1. munere.* Etenim illuminatio phantaſmatis actio non eſt circa ipſum, vt *numero* 5. contra Caietanum oſtendimus: ergo ſi aliqua actio eſt phantaſmatum illuminatio, planè non niſi circa intellectum poſſibilem exercetur; circa talem verò intellectum nullam aliam actionem exercet agens præter ſpeciei productionem: ergo hæc ipſa eſt actio, quam dicimus phantaſmatum illuminationem ſic appellatam, quia per illam apparet intellectui, quod in phantaſmate repræſentabatur; atque hoc modo intelligitur facilè eiuſmodi actio, alia verò quæcumque afferatur, ficta eſt, ac minimè intelligibilis. Scio S.Thomam *dicto cap.* 77. *libri* 2. *contra Gentes*, appellaſſe intellectum agentem actiuum circa phantaſma, & ſubdidiſſe actionem intellectus agentis circa phantaſmata præcedere receptionem intellectus poſſibilis, ac 1. *part. quæſt.* 85. *art.* 1. *ad* 4. ſcripſiſſe, quòd phantaſmata illuminentur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis ſpecies intelligibiles abſtrahantur; viderique proinde S. Doctorem diſtinguere actionem circa phantaſmata ab actione circa intellectum poſſibilem, & illuminationem ab ſpeciei productione. Nihilominus verus ſenſus eſt, quem propoſuimus, ad ipſúmque verba S.Thomæ ſunt trahenda, vel certè non ſunt in rigore accipienda.

16. *De 2. munere quorundã exiſtimatio.* Iam ad intelligendam ſecundam actionem, eſt notandum, dupliciter dici rem quampiam intelligibilem: potentia nimirum, & actu, quod ex ſenſibilibus explicari poteſt; dicitur enim aliquid viſibile in actu, eo quòd eſt actu immutatiuum viſus ſecundùm actualem diſpoſitionem, vt color luce iam perfuſus; viſibile verò in potentia

A dicitur, quod ſecundùm actualem diſpoſitionem, quam habet, non poteſt immutare viſum, ſi tamen diſponatur, poterit immutare, vt color in tenebris. Sic in præſenti res quælibet veram habens entitatem intelligibilis eſt; ac ſi ſit in actuali diſpoſitione ad mouendum intellectum, dicitur actu intelligibilis, & huiuſmodi ſunt res purè ſpirituales; ſi verò non ſit in tali aliqua diſpoſitione ad mouendum intellectum, dicitur in potentia intelligibilis, cuiuſmodi ſunt res materiales, quæ fieri dicuntur actu intelligibiles virtute intellectus agentis; quod quidem Thomiſtæ nonnulli ſic explicant, vt intellectus agens illuminando phantaſmata det illis virtutem ad

B mouendum intellectum, ſícque reddat naturam in phantaſmate repræſentatam actu intelligibilem, quod etiam volebat Caietanus, vt ſuprà vidimus. S.Thomas quoque 2. *contra Gentes*, *cap.* 62. ratione tertia ſcribit, intellectum pati, & recipere ſpeciem ab intelligibili in actu, & *quæſtione de Anima*, *art.* 15. intellectum agentem, per phantaſmata actu iam intelligibilia effecta, cauſare efficientiam in intellectu, imò Ariſtoteles *lib.* 3. *textu* 2. *&* 3. affirmat; ſi ipſum intelligere ſit, vt ſentire, aut pati quoddam, id certè ab intelligibili, aut tali aliquo prouenire.

Ego verò certum puto, non aliter fieri rem actu intelligibilem, quàm per productionem ſpeciei, in qua res ſpiritualiter repræſentatur, quod 17. *Authoris iudicium.*

C ex dictis patet: namque in ipſum phantaſma nullam prorſus actionem habet intellectus agens, neque etiam phantaſma actiuè concurrit ad productionem ſpeciei. Vnde S.Thom. 1. *part. quæſt.* 54. *art.* 4. *ad* 2. docet intellectus agentis eſſe illuminare intelligibilia in potentia, quatenus per abſtractionem ea intelligibilia in actu efficit; eſt autem certum intellectus agentis abſtractionem fieri per productionem ſpeciei; quare per illa verba apertè ſignificat S.Thomas tria munia ſuprà dicta non eſſe tres actiones, ſed eſſe vnam. Vnde notanda eſt differentia in modo, quo ſenſibile in actu immutat; effectiuè nimirum, & formaliter: nam & ſpeciem efficit in ſenſu, & ſpecies ipſa, in qua ipſum ſenſibile repræſentatiuè conti-

D.Thomas ei fauet.

Senſibile aliter immutat potentiam, aliter intelligibile.

D netur, formaliter immutat ſenſum in formando ipſum. At verò res intelligibilis non immutat intellectum noſtrum effectiuè; quia actu, & in ſe intelligibilis non eſt; immutat tamen formaliter, per ſpeciem, in qua continetur ſpiritualiter: atque ita poſſunt exponi alia D. Thomæ adducta loca, & Ariſtotelis, vel certè exponi, quod intelligibile in actu moueat intellectum, non ad actum primum, ſed ſecundum; conſtat ergo rem non aliter fieri actu intelligibilem ab intellectu agente, quàm quia modo aliquo fit ſpiritualis; fit autem huiuſmodi in ſpeciei productione.

De tertia tandẽ operatione, id eſt, abſtractione eſt obſeruandum, ſpeciem non dici abſtrahibilem, vel abſtrahi à phantaſmatibus, quaſi ipſa ſpecies 18. *De 3. munere.*

E priùs eſſet immixta phantaſmatibus, vnde poſtea ſeparetur ab intellectu agente, ac transferatur in poſſibilem; hoc enim puerile eſſet cogitare, quo enim modo ſpirituale mixtũ eſſet materiali; quo item migraret accidens de ſubiecto in ſubiectum. Intellectum ergo abſtrahere ſpeciẽ, nihil eſt aliud quàm virtute ſua efficere ſpeciem ſpiritualem repræſentantem eandem naturam, quam phantaſma repræſentat, modo tamen quodam ſpirituali; illaque eleuatio à materiali repræſentatione phantaſmatis ad ſpiritualem repræſentationem ſpeciei intelligibilis dicitur abſtractio; ex quo apertè conſtat abſtractionem non eſſe actionem di-

ſtinctam à productione ſpeciei; atque ad hunc modum intelligendum eſt, quod Ariſtoteles *lib.3. textu* 32.*&* 39. indicat, obiectum intellectus agentis eſſe phantaſma, hoc eſt, rem eſſe, quæ in phantaſmate repræſentatur, non prout ibi, ſed prout iam in ſpecie repræſentatur, ſic deinde intelligitur, quod *cap.5.* ait intellectum agentem comparari ad poſſibilem, ſicut artem ad materiam, quia ſicut per artem recipit materia formam, ad quam ſolùm erat in potentia, ita intellectus poſſibilis recipit ab agente ſpecies, ad quas ſimiliter erat tantùm in potentia, de quo S.Thomas 2.*contra gentes, cap.*76.77. Patet vlteriùs ex his ſuprà poſita concluſio: patet quæ ſit neceſſitas, quod munus, quæ actio intellectus agentis, ac denique quod ſit eius obiectum: nimirum ſpecies intelligibilis; ſuprà enim dictum eſt obiectum potentiæ actiuæ eſſe id, quod poteſt efficere: cùm ergo intellectus agens potentia actiua ſit, eius obiectum erit forma, quam valet producere: hæc autem eſt intelligibilis ſpecies; quare, &c. De ipſa verò virtute quid ſit, infrà dicetur *in* 8.*capite.*

Exponitur Ariſtot.

Concluduntur, quæ de intellectu agente dici verè poſsũt.

CAPVT III.

An intellectus noſter in rebus materialibus cognoſcat ſingularia, an vniuerſalia tantùm.

Pro totius capitis doctrina conſulendus author diſp.6. Metaph.ſect.6.

1\. POſtquam expoſitum eſt, quid ſit obiectum commune intellectus, & quomodo intellectui vniatur, oportet in particulari exponere, qua ratione intellectus percipiat, quæ ſub tali obiecto continentur; hæc autem ſunt materialia, & immaterialia, ac medium inter illa, quod eſt anima noſtra, & quæ ei inſunt, de quibus ſigillatim eſt dicendum: ergo circa res materiales propoſita quæſtio difficultatem habet, quoniam Ariſtoteles 2.*de Anima, cap.5.* conſtituit differentiam inter intellectum, & ſenſum, quòd ſenſus ſit ſingularium, intellectus vniuerſalium. Eandem diſtributionem refert 1. *Poſteriorum, cap.*20.5. *Metaph. cap.*6. ex qua colligi videtur, ſicut ſenſus eſt ſingularium, & non vniuerſalium, ita è conuerſo quòd intellectus ſit vniuerſalium, non ſingularium, quod ſic exponit, ſequitúrque Alexander Aphrodiſ. *lib. de intellectu agente*, ac ratione arguitur. Nam intellectus noſter non habet propriam ſpeciem rei ſingularis: ergo non poteſt ſingulare cognoſcere, ſiquidem intellectus non niſi per ſpecies cognoſcit. Antecedens probatur, cùm enim intellectus ſit ſpiritualis, abſtrahit ab hîc, & nunc, ſeu à loco, & tempore: ergo & ſpecies illius in modo repræſentandi abſtahit à conditionibus indiuiduantibus: quare, &c. Confirmatur, quoniam ſpecies repræſentans ſingulare materiale ſpiritualis eſſe poſſe non videtur: nam repræſentatum materiale eſt; modus etiam repræſentandi, cùm ſit contractus, eſt ſimiliter materialis: non ergo habet ſpecies, vnde euadat ſpiritualis. Tertiò arguitur. Si intellectus cognoſceret directè ſingularia, prius illa conciperet, quàm vniuerſalia; conſequens eſt contra omnes philoſophos, etiam Ariſtotelem dicentem 1.*phyſic. cap.*1. vniuerſaliora eſſe nobis notiora: ergo, &c. Quartò. Ad hoc ponitur intellectus agens, vt abſtrahat ſpecies repræſentantes vniuerſalia à phantaſmatibus repræſentantibus ſingularia: non ergo hæc, ſed illa tantummodo nouit.

Quòd ſingularia non cognoſcat, ſuadetur primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

2\. In hac quæſtione conueniunt authores ſingulare aliquo modo cognoſci ab intellectu noſtro, quoniam id euidentiſſima conſtat experientia, vt ſtatim probabimus. Attamen difficultas eſt, & diſſenſio circa modum, quo ſingulare ab intellectu cognoſcitur; S.Thomas ergo ad loca citata opinatur, ſingularia non cognoſci directè, ſed reflexè tantùm, id eſt, non cognoſci per propriam ſpeciem, ſed per ſpeciem reí vniuerſalis, facta quadam conuerſione ad phantaſmata. Idem habet *quodlibet.*12. *quæſt.*8. *& in quæſt. de Anima, art.*20. Idem omnes Thomiſtæ *lib.2.de Anima,* Ægid. *lib.* 3.*textu* 10. Ferrar.1. *contra, cap.*65. Sit tamen

Opinio D. Thomæ, & aliorum, quo modo intellectus noſcat ſingularia materialia.

3\. Prima concluſio: Intellectus cognoſcit ſingulare formando proprium, & diſtinctum conceptum illius. Ita ſentiunt Scotus *in* 4. *diſt.*45. *q.*3. Richard. *in* 2. *diſt.*24. *q.*4. *circa tertium principale.* Arimin. *in* 1.*diſt.*3.*q.*1.*art.*1.*concl.*3. Durand. 2.*diſt.* 3.*q.*7. Argent. *in* 4. *diſt.*10. *art.*3. *q.*1. Iandun.3. *de Anima, quæſt.*11. Apollinar. *ibid.q.*12. Palat.*ibidem, c.*4.5. Ferrar.*quæſt.*13. Burlæus 1.*Phyſicorum,* & alij. Probatur. Quoniam intellectus format propoſitionem ex ſingulari, & vniuerſali termino: ergo concipit vtrumque extremum proprio conceptu. Quod verò quidam volunt in tali aliqua propoſitione, v.g. *Petrus eſt homo*, ſubiectum eſſe in cogitatiua, & prædicatum in intellectu, omnino eſt alienum à ratione, nam vbi quæſo erit copula? aut quomodo vna ipſa potentia poterit comparare prædicatum ſubiecto, niſi vtrumque cognoſcat. Præterea intellectus diſtinguit hominem à Petro: ergo vtriuſque habet diſtinctam cognitionem; vt enim docet Ariſtoteles 3.*de Anima, cap.*2. *textu* 145. *&* 146. nulla potentia diſcernere valet inter duo, niſi vtrumque norit, & eſt ſatis euidens, quî enim diſcernet inter incognita? Item prudentia verſatur circa ſingularia, hoc ſcilicet, aut illud eſſe proſequendum, vitandum, &c. Sed prudentia eſt intellectualis virtus: ergo, &c. Rurſum fides diuina ſæpe ſingularium eſt, vt B.Virginem matrem eſſe Dei, Chriſtum paſſum eſſe, & tamen fides eſt virtus intellectus: ergo, &c. Similiter charitas ad ſingularia materialia tendit, & eſt in voluntate, quæ intellectum ſequitur; concipit ergo intellectus proprio actu hæc ſingularia. Ratio à priori ſumitur ex vniuerſalitate potentiæ, eſt enim ſuperior, & potens omnia, quæ inferiores ſenſus, imò dirigens illos, & errores illorum corrigit: multo ergo melius ſingularia nouit, quàm ſenſus.

1. Aſſertio affirm. multipliciter oſtenditur.

4\. Contrarium tamen huius concluſionis tenent Philopon. & Alexand.3.*de Anima; c.*8. Themiſtius *c.*20. Auerroes *comment.*9. Mirandulan. *lib.*23.*de euerſione ſingularis certaminis, à ſectione* 4. Aureolus *in* 1. *diſt.*35.*quæſt.*4. *art.*1. Capreolus *ibid. quæſt.*2. Caietan. 1.*p.quæſt.*86. *art.*1. Ægid.*quodlib.*1.*quæſt.*9. & alij. Aiunt ergo, maximè Caiet. intellectum non formare proprium conceptum rei ſingularis, ſed illam tantùm confuſè cognoſcere ad hunc modum. Concipit intellectus priùs hominem, v.g. intelligénſque illum non poſſe abſtractè ſubſiſtere, arguit eſſe contractum in ſingulari aliquo: cognoſcit ergo indefinitè eſſe aliquod ſingulare humanæ naturæ, modo alio ſingulari diſtinctius cõcepto. Sed falſi sũt in hac opinione ij authores, neque ratio adducitur apparens, nec ſuprà factæ rationes diſſoluuntur. Nam verè ad tam euidentes diſcurſus, quales sũt illi, quos circa ſingularia habemus, nõ ſufficit illa arguitiua, & cõfuſa cognitio.

5\. Secunda concluſio. Intellectus noſter cognoſcit ſingulare materiale per propriam ipſius ſpeciem. Hanc negant nonnulli ex citatis pro prima cõcluſione authoribus, duplici tamen medio probare poſſumus. Primũ eſt, quia nihil repugnat dari ſpeciem ſpiritualem impreſſam repræſentatiuam ſingularis rei materialis, vt ſic: ergo talis ſpecies

2. Aſſertio duplici via oſtenditur.

produci

1. Via multipliciter ſuadetur. Primò. produci valet ab intellectu agente: ergo à poſſibili iam cognoſcetur ſingulare per propriam ſpeciem. Antecedens ſuadetur primò. Nam poteſt dari ſpecies expreſſa, ſeu proprius cõceptus rei ſingularis, vt probatũ eſt: ergo & ſpecies impreſſa, ac propria iuxta dicta ſuprà *lib.3.c.5.* circa quintam difficultatem. *Secundò. Lib 2. de Angelis cap.6. & 13.* Probatur ſecundò idem antecedens. Nam in Angelis, vt in proprio loco tradimus, dantur ſpecies ſpirituales, & ſingulares repræſentantes propria ſingularia materialia, vt ſic: ergo non repugnat materiale ſingulare repræſentari per ſpeciem ſpiritualem. *Tertiò.* Tertiò res vniuerſales materiales repræſentãtur per ſpeciem ſpiritualem: ergo & ſingulares poterũt repræſentari. Nam ſi ſemel per ſpiritualem qualitatẽ poteſt repræſentari res materialis, nihil intereſt, ſingularis ne ſit, an vniuerſalis. Dices: hoc intereſſe, quòd in cõmuni repræſentatur ſpirituali modo, in particulari autem modo materiali. Sed contrà; quia in primis res materialis, atque indiuidua poteſt etiam repræſentari ſpirituali modo ex parte ſpeciei repræſentantis, vt patet in Angelis. *Euaſio oſtẽditur.* Deinde probatur primò conſequentia, quia ſi repugnaret fieri talem ſpeciem in noſtro intellectu paſſiuo, vel repugnaret propter illius incapacitatem; vel quia licèt capax ſit recipere, intellectus tamen agens non poteſt illam producere. Non primum, intellectui enim, vt intellectus eſt, non repugnat habere ſpeciem propriam rei ſingularis, vt patet in angelico: ergo nec repugnat humano; non enim eſt maior ratio, quin potiùs humanus videtur aptior, quia magis accedit ad materialitatem. Secundum etiam dici non poteſt. Nam virtus actiua intellectus agentis debet eſſe adæquata capacitati intellectus poſſibilis: ergo ſi non repugnat ex parte intellectus poſſibilis, non repugnat ex parte agentis, ſin minus aſſignetur ratio aliqua eiuſmodi repugnantiæ intellectus agentis, cur etiam poſſit efficere ſpecies vniuerſalium, non verò ſingularium, quandoquidem poſſibiles admittuntur. *Confirm.* Confirmatur hæc ratio. Nam in anima ſeparata manet cognitio rerum ſingularium, & actionum particularium, quas geſſit in vita, vt patet ex colloquio diuitis cum Abrahamo, quod refertur *Luc.15.* tractabitúrque infrà *lib.6.cap.7.* agendo de anima ſeparata: manent ergo ſpecies in ea anima rerum ſingularium, non enim dicendum videtur à Deo denuo infundi, tum quia ſuperfluum id videretur, neque etiam ratio vlla daretur, cur infunderentur horum potiùs, quàm aliorum ſingularium ſpecies. Tum quia ſi tunc primò infundantur, non id ſanè continget propter capacitatem ſolummodo obedientialem intellectus, aliàs animæ ſeparatæ ſupernaturaliter cognoſcerent ſingularia materialia, quod eſt abſurdum: infunduntur ergo ob naturalem capacitatem: ergo animus noſter de ſe eſt capax ſpecierum rerum ſingularium: ergo illa aptitudo, & potẽtia virtute intellectus agẽtis in hac vita actuari, explerique poteſt. Atque hæc de primo medio.

6\. *2. Via probãdi aſſertionem.* Secundum medium ad oſtendendam concluſionem ita habet. Si intellectus noſter careat ſpecie rei ſingularis, non poterit formare proprium, & diſtinctum eius conceptum: hinc enim Caiet. ſuprà citatus potiſſimè negauit intellectui noſtro conceptionem propriam rei ſingularis, quòd ſcilicet careat propria illius ſpecie: ergo à contrario, ſi habet propriam, vt eſt probatum, neceſſe eſt propriam efformet conceptionem. Probatur conſequentia, quia non valet intellectus de re cogitare amplius in actu ſecundo, quàm datum ei ſit in actu primo, ſeu per ſpeciem: ergo ſi non habet propriam ſpeciem de re ſingulari, neque pro-

A priam formabit conceptionem. Tandem confirmatur magis conſequentia hæc excludendo modos, quibus dici ſolet ſingulare cognoſci ab intellectu reflexè. Vnde ſit.

Tertia concluſio. Intellectus noſter cognoſcit directè ſingularia materialia abſque reflexione. Probatur ex præcedenti concluſione. Nam omne, quod cognoſcitur per propriam ſpeciem, per illã valet directè cognoſci: oſtendimus autem ſingularia, de quibus agimus per propriã cognoſci ſpeciem, ea igitur directè attinguntur ab humano intellectu. Deinde probatur, excludendo modos omnes cognoſcendi tantùm per reflexionem. Ac primum Caietani iam refellimus. Secundus ex S. Thoma *1.p. loco citato & de veritate, q.2. a.6.* eſt ſin- 7. *3. Aſſertio vnde probetur primò.* *Probatur 2. excludendo varios modos reflexionis.*

B gulare cognoſci quatenus intellectus cognita priùs natura vniuerſali reflectitur ad phantaſma ipſum, à quo rei vniuerſalis ſpecies fuerat abſtracta, ac per illud rem ſingularem cognoſcere. Rogo autem, qua ratione per conuerſionẽ hanc ad phãtaſma ſingulare cognoſcatur; & per quam ſpeciẽ. Nam vel cognoſcitur per phantaſma, tanquam per obiectum, ſeu medium cognitum; vel tanquam per ſpeciem. Tanquam per obiectum cognoſci, eſt impoſſibile primò, quia alioquin prius foret cognoſcendum ab intellectu phãtaſma ipſum, quàm ſingulare in eo repræſentatum, quod eſt cõtra experientiam, multi ſiquidem ſingularia norunt, ac de illis ratiocinantur, qui nihil nouerunt de phãtaſmatibus. Secundò, quia rationi diſſonum eſt, vt *Modus D. Thomæ excluditur per dilemma.* *1. Pars dilẽmatis probatur 1.*

C intellectus in re materiali, & inferioris ordinis, tanquam in obiecto quippiam cognoſcat. Eſſet enim magna quædam illius imperfectio, nullaque cogens ratio ad illam aſſerendam, imò in omnibus aliis etiam brutorum potentiis cognoſcentibus inſolita. Tertiò, quia phãtaſma ipſum eſt quid ſingulare, ac materiale: ergo ſi cognoſcitur, ac in illo res ſingularis tanquam in obiecto repræſentatur, iam ſingulare ipsũ materiale directè cognoſcitur. Quartò ſi cognoſcitur ſingulare in phantaſmate, aſſignanda erit intelligibilis ſpecies, qua illud cognoſcat, non quidem ſpecies rei vniuerſalis, quia indifferẽs eſt, nec magis hoc, quàm illud ſingulare repræſentans. Iam verò cognoſci ſingulare per phantaſma tanquam per ſpeciem, ſeu medium nõ *Secundò.* *Tertiò.* *Quartò.* *Pars ſecũda dilẽmatis.*

D cognitum, dici nullo modo poteſt. Quia res materialis, & inferioris ordinis non poteſt concurrere ad actum ſpiritualem. Tertium tamen modum aſſignat Soto *1. lib. Phyſic. q.2. a.2.* dicẽs ſingulare cognoſci ab intellectu per determinationem ad particulare phantaſma, ſed vel modus hic coincidit cum præcedenti, vel illud certè nouum continet, quòd phantaſia operante circa tale aliquod ſingulare ita determinetur intellectus, vt per ſpeciem vniuerſalem poſſit iam ſingulare attingere; quod tamen impoſſibile eſt; namque operatio phãtaſiæ impertinens eſt, atque inſufficiens, ſi intellectus ipſe intra ſe non habet ſufficiens principium cognitionis, qualis non eſt rei vniuerſalis ſpecies, ſed ſola ſpecies rei ſingularis: ergo, &c. Alij tandem *Excluditur modus Soti.* *Vltimus aliorũ modus excluditur.*

E ponunt cognoſci ſingulare cognita integra collectione accidentium illius. At tunc redit quæſtio de accidentibus, an in vniuerſali, an in ſingulari potiùs cognoſcantur. Si primum, per illa profectò nõ deueniemus in cognitionem huius ſingularis. Si ſecundũ: ergo accidentia ſingularia cognoſcuntur directè per propriam ſpeciẽ, quod eſt intentũ.

Præterea contra prædictas reflexiones omnes in vniuerſum ſunt argumenta. Primum ab experientia: nam antequam ſciat vnuſquiſque reflecti deſcendendo à natura vniuerſali ad ſingularia, nouit ipſa ſingularia. Ruſticus enim cognoſcit Petrum, 8. *Arguitur cõtra omnes ſimul. modos reflexionis. Primò.*

Petrum, réſque cæteras indiuiduas, ac circa illas ratiocinatur immediatè,cùm prorſus ignoret naturas vniuerſales,quod etiam doctus quilibet valet in ſe experiri,ſi conſideret modum,quo ſingularia nouerat, antequam philoſophiam perdiſceret,aut etiam dialecticam.

Secundò. Secundum argumentũ ſit; quia ſi in intellectu eſſet tantùm ſpecies vniuerſalis naturæ ſpecificæ, vel genericæ, per quam cognoſceret ipſam, ſequeretur dari in intellectu vnam tantùm ſpeciem repræſentantem hominem in communi; namque vna producta omnes aliæ eſſent ſuperfluæ:ergo ſpecies hominis ſemel tantùm abſtraheretur ex phantaſmate ſingularis hominis primò cogniti: ergo occurrentibus ſenſui aliis hominibus,intellectus nullam de cętero ſpeciem acquireret:ergo nõ poſſet illos diſtinctè cognoſcere, cùm ibi nulla eſſet conuerſio ad phantaſmata, ſiquidẽ intellectus nullam haberet ſpeciem deſumptam ab eorum phantaſmatibus.

Tertiò. Tertium argumentum. Nulla ratio,aut experientia ſe offert ad denegandam intellectui directam cognitionem ſingularis;quia aut negatur propter ipſius intellectus imperfectionem, aut propter perfectionem.Si hoc poſterius dicatur,ſanè multo perfectiores ſunt intellectus Angelorum, ac Dei, qui tamen ſingularia directè noſcunt;ſi prius illud aſſeratur, multo imperfectiores ſunt ſenſus,& tamẽ etiam illa percipiunt.

Euaſio remouetur. Quòd ſi occurratur, impotentiam prouenire ex imperfectione alterius rationis,nimirũ, quoniam intellectus noſter in gradu,& ordine intellectuum eſt imperfectiſſimus, ideóque valere quidẽ naturas vniuerſales cognoſcere, non tamen indiuidua; hoc certè non rectè dicetur; intellectus enim quantunuis imperfectus eleuatur ſupra perfectionem ſenſus; qua de cauſa nullus ſenſus, ſolus verò intellectus ad vniuerſalium cognitionem potuit attingere. Habere ergo debet quicquid perfectionis eſt in potentiis inferioribus, cuiuſmodi eſt directa ſingulorum perceptio.

Notatio. Obſeruandum tamen, non omnia ſingularia æqualiter cognoſci ab intellectu,ſed præcipuè naturarum,quas per proprias ſpecies cognoſcunt,ac de his procedere concluſiones,quæ autem ſint eæ naturæ,in ſequentibus dicendum erit.

9. *Soluitur obiectio contra proximè reſoluta,& ſatisfit 1. ſuaſioni in num. 1.* Contra noſtram tamen ſententiam depromitur argumentum ex Ariſtotele 3. *de Anima, textu* 10. ſic ſcribente. *Senſitiua ergo pars calidum diſcernit,& frigidum,quorum quædam eſt ratio,caro;alia verò eſſe carnis diſcernit,aut ſeparabili,aut ſeſe habente ad ſeipſam, perinde ac ſe habet cùm ſeſe extendit linea reflexa.* Ex quo loco infertur communiter ſingulare ab intellectu cognoſci actu quaſi reflexo.Sed non vrget locus: quippe Ariſtoteles intendit ſolùm eundem eſſe intellectum,qui cognoſcit ſingulare, & vniuerſale; nam ſicut eadem linea curua eſt, & recta, habens ſe tantùm diuerſimodè,ita & intellectus duo illa cognoſcens. Sic exponit Philoponus,& inſinuat Themiſtius *in paraphraſi 3. de Anima,cap.19. ad finem:* quandocunque ergo Ariſtoteles pronuntiat intellectum eſſe vniuerſalium,ſenſum autem ſingularium,interpretandus erit,quòd ſenſus cognoſcat tantùm ſingularia, intellectus verò non tantùm, ſed vltra ſingularia ad vniuerſalia quoque conſcendat.

10. *Ad 2. ſuaſionem in eodẽ num. 1.* Ad primam rationem,quæ erat ſecunda ſuaſio in numero primo,dic,intellectum dici,& eſſe potentiam ſpiritualem abſtrahentem à conditionibus materiæ,non ob eſſe quominus poſſit cognoſcere res materiales cum omnibus conditionibus indiuiduantibus, vt in Angelis patet; ſolúmque poſſe inferri ſpeciẽ, per quam intellectus cognoſcit ſingularia, debere eſſe ſpiritualem, cum quo ſtat repræſentare poſſe rem ſingularem,vt oſtenſũ eſt. *Ad 3. & 4.* Ad tertiam ſuaſionem poſtea dicetur.Ad quartam, intellectus agentis abſtractionem intelligi non debere productionem ſpeciei repræſentantis naturam communem ſine conditionibus indiuiduantibus,quas phantaſma repræſentat, vt plerique voluerunt:ſed intelligi productionem ſpeciei ſpiritualis abſtrahentis in ſuo eſſe à materialitate phantaſmatis,ſicut iam ſuprà expoſuimus.Et hæc de modo cognoſcendi ſingularia.

11. *4. Aſſertio conſtat experientia,& ratione.* Supereſt iam, vt explicemus modum, quo intellectus cognoſcit vniuerſalia,qua de re ſit quarta concluſio. Intellectus cognoſcit proprio conceptu vniuerſalia, abſtrahendo à ſingularibus,ſeu non curando de illis.Hæc conſtat experientia,cõſideramus enim hominem non conſiderando Petrum,aut Paulum.Conſtat ratione.Nimirum hæc eſt vis intellectus ſupra ſenſum,vt proprias rerum quidditates cognoſcere poſſit, quæ planè vniuerſales ſunt,& communes;quare,&c.

Dubia aliquot ex dictis reſoluuntur, an ſingulare, & vniuerſale per diſtinctas ſpecies cognoſcantur.

DVBIVM I.

12. EX dictis in hoc capite ſoluuntur quæſtiones aliæ incidentes.Quod ad hanc primã attinet, iam ex dictis habemus ſingularia cognoſci per propriam ſpeciem repræſentantem nimirum conditiones rei indiuiduantes; vniuerſale autem cognoſcitur per ſpeciem repræſentantem naturam abſque iis conditionibus: per ſuam ergo vnumquodque attingitur.

Probatior concluſio in hoc dubio oſtenditur. Primò. Probabilius tamen apparet, cùm primò intellectus percipit vniuerſale,id præſtare per ſpeciem repræſentantem rem ſingularẽ, quod probatur in hunc modum. Poſito phantaſmate Petri,v.g.intellectus agens producit ſpeciem Petri in intellectu poſſibili,habet ſiquidem virtutem ad illam efficiendam;éſtque naturale,ac vniuerſale agens non impeditum:ergo nõ efficit ſpeciem hominis vniuerſalis. Poſterior hæc conſequentia oſtẽditur primò;quia ſpecies Petri repræſentare nequit hunc hominem, quin repræſentet hominem: per illam ergo poteſt homo abſolutè cognoſci,atque adeò ſuperflua eſt ſpecies alia.

Secundò. Secundò.Si intellectus agens duas ſpecies abſtrahit, vnam repræſentãtem hominem,alteram verò Petrũ,abſtrahet ſimiliter aliam, atque aliam animalis,viuentis,cæterorúmque ſuperiorum generum, cùm æqua ſit diſtinctio omnium inter ſe graduũ, etiam vſque ad indiuiduam differentiam; conſequens autem falſum eſt,iam enim multiplicabuntur intelligibiles ſpecies abſque neceſſitate;cuius ratio à priori eſt, quoniam in inferiori omnia ſuperiora continentur, ſícque ſpecies repræſentans illud ſufficiens principium eſt cognoſcendi iſta.

Tertiò. Tertiò; quia ſi omnium prædicatorum producerentur ſpecies diſtinctę,poſſet facillimè res diſtinctè cognoſci quantùm ad omnia prædicata ſua, quod tamen falſum eſt, cùm ignoremus quãplura genera,& differentias rerum ſingularum.

Quartò. Quartò, ſi quis ſolam vidiſſet albedinem, non diſcerneret inter illam, & colorem,quia ignoraret differentiã albedinis ab aliis coloribus; vnde ignoraret etiã, an albedo,& color modo aliquo diſtinguerentur: ergo ſignum eſt non fuiſſe productas duas ſpecies albedinis, aliam, & aliam coloris. Si namque fuiſſent, cognoſci vtique poſſent tanquam diuerſa ea, quæ ab illis repræſentarentur.

Quintò. Quintò,ſi intellectus agens quoties occurrit indiuiduũ omniũ eius

eius graduum ſpecies ſemper imprimeret in poſſibilem, ſemper ipſe poſſibilis plures actus ſimul eliceret; quia non eſſet ratio, cur potius hac, quàm illa ſpecie vteretur. Conſequens autem abſurdum eſt, atque ipſi etiam experientiæ contrarium: ergo intellectus agens à principio imprimit tantùm ſpeciem rei ſingularis, per illámque poſſibilis attingit tam ſingulare ipſum, quàm vniuerſalia in eo contenta.

13. *Modus cognoſcendi vniuerſalia.* Modus autem vniuerſalia cognoſcendi hic eſſe videtur. Namque dum intellectus cognoſcit diuerſa ſingularia etiam eiuſdem rationis, ſiue ſimul, ſiue ſucceſſiuè (hoc enim parum ad rem intereſt) per diuerſas planè ſpecies ea intelligit, cùm à diuerſis phantaſmatibus fuerint abſtractæ; ſpecies autem eiuſmodi partim in repræſentatione conueniunt, dum eadem prædicata communia repræſentant, partim differunt, quia repræſentant diuerſimodè contracta: intellectus ergo vim habet tum ad conſideranda indiuidua ipſa, vt talia ſunt; tum etiam id, quod commune illis per ſpecies repræſentatur, quod eſt conſiderare vniuerſalia: atque hoc eodem modo cognoſcit genera per conuenientiam ſcilicet ſpecierum.

14. *Exponitur concluſio tradita n. 12.* Sed notandum eſt, nos in concluſione tantùm dixiſſe ad primam conceptionem rei vniuerſalis non eſſe neceſſariam ſpeciem repræſentantem vniuerſaliter, & abſtractè. Namque habita prima conceptione rei vniuerſalis, dubium eſſe poteſt, an ex vi illius cognitionis maneat in intellectu ſpecies repræſentans ipſum vniuerſale abſtractè, atque vniuerſaliter, & eo modo, quo fuerat cognitum; quod dubium problema eſſe poteſt vtrinque probabile, nam vna ex parte non videtur occurrere neceſſitatem ponendi talem ſpeciem, cùm cuiuſcunque ſingularis propria ſpecies ſufficiat, vt ſufficere potuit pro prima conceptione. Ex altera verò parte, quæ probalior apparet, poteſt aſſignari vtilitas, & neceſſitas; nempe vt intellectus poſſit facilè, & promptè abſque dependentia ſingularis, propriam quidditatem generis, differentiámque concipere; vnde experientia videtur habere, poſtquam intellectus formauit ſemel conceptum rei vniuerſalis, multo faciliùs concipere illud abſque memoria alicuius ſingularis, quod ſignum eſt relictam eſſe in intellectu ipſius ſpeciem. Confirmatur. Quia ſimiliter ſuprà diximus de imaginatiua, licèt in prima compoſitione rerum ſimplicium non vtatur vnica ſpecie rei compoſitæ, attamen relinqui poſtea vnicam: ſimile ergo erit intellectu.

Quid priùs cognoſcatur ab intellectu, vniuerſale ne, an ſingulare.

Dvbivm II.

15. *De præcedētia cognitionis inter ſingulare, & vniuerſale.* Qvæſtio ſecunda incidens, atque ex dictis reſoluenda eſt, quid priùs cognoſcatur ab intellectu, vniuerſale ne, an ſingulare. S. Thomas, & qui eum in ſuperiori opinione de cognitione ſingularium reflexa ſequuntur, cohærenter aiunt prius formari conceptum vniuerſalis. Idem tenet Richardus *in 2. diſt.* 24. *q.* 3. licèt aliàs dicat ſingulare cognoſci directè. Scotus *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 2. vult ſpeciem infimam prius cognoſci, quàm ſingulare, licèt *in* 4 *diſt.* 45. *quæſt.* 3. nobiſcum ſentiat dari propriam ſpeciem intelligibilem ſingularis materialis ſenſati, Durandus verò *in* 2. *diſt.* 3. *quæſt.* 7. & Gregor. *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 3. *art.* 1. volunt prius concipi ab intellectu ſingulare, quàm vniuerſale, quod eſt mihi probabilius, ſumitúrque ex dictis, ac ſuadetur primò. Intellectus poteſt directè cognoſcere ſingulare, ac prima ſpecies, quæ in intellectu imprimitur, eſt rei ſingularis: ergo id, quod priùs concipitur, ipſum eſt ſingulare. Patet conſequentia, quia potentia id priùs concipit, cuius priùs recipit ſpeciem, vt inductione conſtat, & ratione; tunc enim eſt potentia conſtituta ſufficienter in actu primo ad cognoſcendum id, quod per ſpeciem repræſentatur; ipſum ergo illicò cognoſcit. Secundò. Eo ipſo, quòd ſenſus cognoſcit ſingulare, poteſt intellectus facillimè illud cognoſcere, vniuerſale verò non ita facilè, ſiquidem priùs requiritur cognitio ſingularium, & conuenientia illorum, vt ab illis abſtrahatur natura communis: ergo prius concipitur ſingulare, quàm vniuerſale. Confirmatur. Nam rudes, quia vnicum vident ſolem, conceptum Solis in communi non formant, ſed illius tantùm, quem vident, vt quiſque etiam apud ſe compertum habebit, antequam haſce abſtractiones nouerit: ergo formatur prius conceptus huius Solis, quàm Solis in communi, ille autem conceptus apud intellectum eſt, cùm ridiculum ſit exiſtimare ruſticos homines nunquam intellectu ſolem concipere, cùm circa illum vtrunque ratiocinentur, &c. Tertiò cognitio noſtra à ſenſu incipit: ergo quod faciliùs ſenſu percipitur, faciliùs etiam concipitur intellectu, ſi id alioquin non repugnet: ergo, &c. Quæ ſanè ratio eſt Ariſtotelis 1. *Poſteriorum, cap.* 2. vbi ait notiora nobis ea eſſe, quæ ſunt ſenſui proximiora, talia verò ſunt ſingularia; vbi de ſingularibus in rigore loquitur, ſicut olim eo loco expoſuimus.

Notandum porrò hanc doctrinam minimè contradicere iis, quæ 1. *Phyſicorum* traduntur, vniuerſaliora eſſe priora cognitione minus vniuerſalibus, ibi enim comparatio fit vniuerſalium inter ſe, hìc verò vniuerſalium ad ſingularia. Vnde ſi ſingularia quoque inter ſe comparemus, quæ magis communia ſunt, faciliùs cognoſcentur, vt ibidem etiam docuimus; dici etiam poteſt, cùm Ariſtoteles ſcribit vniuerſaliora eſſe cognitione priora, intelligi ordine doctrinæ, quoniam in qualibet ſcientia præmittuntur, quæ communia ſunt, ne poſtea inepta fiat repetitio dictorum; non tamen intelligitur abſolutè particularia non poſſe, quantum eſt de ſe, priùs cognoſci. Neque contra hanc reſolutionem vlla reſtant argumenta, quæ difficultatem habeant. 16.

An cognitio vniuerſalium poſſit ſenſui competere.

Dvbivm III.

Dvbium hoc ſimiliter reſoluitur ex dictis negatiuè iuxta communem doctrinam Ariſtotelis 1. *phyſ. text.* 49. & alibi non rarò. D. Thomæ 1. *p. q.* 12. *art.* 4. & aliorum, dicendum enim eſt ſoli intellectui id conuenire, ſenſus enim non cognoſcunt rem, niſi indutam accidentibus, nec peruadunt ad nudam rei quidditatem, vniuerſale autem à conditionibus accidentalibus liberum eſt; & ideo eius cognitio eſt immaterialis, quia ſcilicet abſtrahat ab omnibus conditionibus materiæ, ac præterea non fit ſine aliquo diſcurſu, & ratiocinatione. Oppones primò. Obiecta ſenſuum ſunt vniuerſalia, verbi gratia, color abſolutè, non hic, aut ille primariò, ſed vnaquæque potentia cognoſcit ſuum obiectum: cognoſcit 17. *Reſolutio negatiua.* *Obiectio 1. contra reſolutionem.*

Secunda. ergo ſenſus res communes Secundò viſus à longè non diſcernit determinatè hunc, vel illum hominem, ſed aliquem; aliquis autem homo communius quippiam eſt, quam hic homo: ergo, &c. *Tertia.* Tertiò, quia in ſenſu dari poteſt abſtractio, percipit enim oculus in pomo colorem abſtrahendo à ſapore, & odore, cùm eos non attingat; ergo & abſtractio vniuerſalis dari poterit in ſenſibus.

18. *Ad 1.* Ad primum reſpondetur ex S. Thoma 1.2. *quæſt.* 29. *art.* 6. obiectum ſenſus eſſe quidem vniuerſale, non ſecundæ intentionis, ſed primæ, id eſt, naturam communem in multis indiuiduis contentam; huiuſmodi autem vniuerſale non attingi à ſenſu in ſua vniuerſalitate, ſed particulariter contractum; ſic obiectum viſus eſt lucidum abſolutè, quia quidquid videtur, luce perfunditur, exercitè verò numquam conſpicitur color in communi, ſed hic, vel ille color determinatè. Vnde talis determinatio, ſeu contractio obiecti ſenſibilis eſt veluti neceſſaria conditio, vt ſentiri poſſit, natura autem communis, quaſi ratio formalis obiecti ſenſibilis, & ideo Ariſtoteles 2. *Poſteriorum* ſcripſit ſenſum eſſe vniuerſalis, ſentire verò ſingularis. *Ad 2.* Ad ſecundum reſpondetur oculum cernere ſingulare determinatum, hanc ſcilicet rem coloratam, vel figuratam, quieſcentem, vel motam, &c. Dubitatio verò ipſa, an ſit Petrus, an potiùs Paulus, &c. vt ego exiſtimo apud intellectum eſt, non apud ſenſum. *Ad 3.* Ad tertium reſpondetur in ſenſu propriè non inueniri abſtractionem formalem, prouenientem ſcilicet ex virtute potentiæ: quòd ergo ſenſus illo modo abſtrahat, cognoſcendo nimirum colorem abſque ſapore, limitatio eſt virtutis ipſius, quòd nequeat vltra colorem ampliùs aliquid attingere, non autem propria, ac præciſiua abſtractio. Negatur igitur argumenti conſequentia: nam abſtractio vniuerſalis ex virtute, & immaterialitate potentiæ prouenit, ille autem modus abſtractionis non item.

Quid ſit abſtractio intellectus, & quomodo fiat.

Dvbivm IV.

19. *Abſtractio alia eſt ſpeciei intelligibilis, alia naturæ communis. Illa fit ab intellectu agente.* Qvarta dubitatio ex ſuperioribus quoque ita reſoluenda; conſtat nimirum ex dictis abſtractionem, vel poſſe referri ad ſpeciem ipſam, vel ad naturam repræſentatam in ſpecie: ſi ad ſpeciem referatur, operatio eſt intellectus agentis, qui abſtrahere dicitur ſpecies à phantaſmatibus propter rationem in præcedentibus allatam; ſi verò referatur ad naturam repræſentatam, communiter etiam aſſeritur huiuſmodi abſtractionem fieri virtute intellectus agentis producentis ſpeciem repræſentantem nudam per vniuerſalis naturam. Verùm ex dictis liquet intellectum agentem talem aliquam ſpeciem non producere. *Hæc à poſſibili.* Ea ergo abſtractio operatio eſt intellectus poſſibilis, qua naturam vniuerſalem conſiderat abſque conditionibus indiuiduantibus, ſic enim per actum illum repræſentatur natura, vt vniuerſalis, atque abſtracta.

20. *Abſtractio formalis quid.* Eſtque hoc loco notandum, abſtractionem aliã dici vniuerſalem, aliam formalem; per hanc vniuſcuiuſque rei propria ratio concipitur, non attendendo ad cætera ſibi fortè adiuncta; quomodo in ſcientiis abſtrahimus eſſentiam à proprietatibus, genus à differentia, &c. vt vniuſcuiuſque propriam rationem inueſtigemus. Atque hæc formalis abſtractio diſtinctionem aliquam ſupponit inter rem abſtractam, & cætera, à quibus abſtrahitur, vel ſine quibus conſideratur, vnde propriè non cauſat diſtinctionem, ſed concipit. *Quid abſtractio vniuerſalis.* Abſtractio vniuerſalis, vt ſic, fit ab inferiori; dico autem, *vt ſic*, quia ſuperiùs abſtrahi etiam poteſt præciſiuè, ſeu abſtractione formali, conſiderando illud ſecundùm ea, quæ ex propriis actualiter habet, non conſideratis inferioribus. Alio ergo modo abſtrahitur ſuperiùs, ita vt in potentia claudat inferiora, & hæc dici ſolet abſtractio vniuerſalis, vt ſic, quia in ea concipitur res, vt vniuerſalis, & communis. *Vtraque ad quid inſeruiat.* Præter has verò abſtractiones nulla alia in intellectu reperitur, vt experientia conſtat; fuerúntque neceſſariæ, & ſufficientes ad res perfectè cognoſcendas, nam abſtractio vniuerſalis fuit neceſſaria ad aſtruenda obiecta ſcientiarum perpetua: formalis quoque fuit neceſſaria ad perfectè comprehendendum obiectum, diſtinguendo omnia, quæ illi conueniunt. Vnde hæ duæ abſtractiones ſe inuicem iuuant, & ſibi deſeruiunt; vtraque autem illarum ex virtute, & immaterialitate intellectus prouenit, quia enim intellectus immaterialis eſt, minimè ſubiicitur materialitati obiecti, ſed vincit illam, & quantum fieri poteſt ipſum ſpiritualizat. Rurſum, quia immaterialis eſt, ſubtilitatem habet ad diuidendum cuncta, & penetrandum quid ſit vniuſcuiuſque eorum proprium; ac denique quia incorruptibilis eſt, poteſt incorruptibili modo res vniuerſales concipere.

An vniuerſale fiat per comparationem, an verò per abſtractionem.

Dvbivm V.

21. *Vltima dubitatio enucleatur.* Vltima dubitatio ex dictis quoque decidenda eſt, quo modo vniuerſale fiat ab intellectu, per abſtractionem ne, an verò per comparationem? Quæ verſari ſolet latiſſimè in principio logicæ; ſed immeritò, ibi enim multis etiam verbis intelligi vix poteſt; hîc verò perfacile. Notandum eſt, naturam, quæ ab intellectu vniuerſalis concipitur in rebus ipſis reperiri, & à parte rei habere vniuerſalitatem quandam, quæ in vnitate eiuſdem naturæ in multis exiſtentis ſita eſt. Vnde natura ſub hac vniuerſalitate non fit, ſed potiùs cognoſcitur ab intellectu: hæc porrò vniuerſalis natura à parte rei non ſubſiſtit abſtracta ab indiuiduis, imò exiſtit facta particularis; intellectus autem cognoſcit illam abſtractè, cognoſcendo ſcilicet ſolitariam, ac ſine indiuiduis, & in ea quidem ſic abſtracta duo poſſunt conſiderari. Primum eſt eſſentia: ſecundum modus eſſendi, quem in intellectu habet, nimirum eſſe abſtractum. Primum realiter datur in natura, ſeu ipſa eſt natura, cognoſcitúrque ab intellectu directa cognitione, quæ ſolet dici prima intentio, ſeu conceptus formalis; natura verò ſic cognita prima intentio obiectiua, ſiue obiectiuus conceptus. Secundum autem non eſt quidem in natura ipſa realiter, quia natura, vt diximus, realiter non eſt abſtracta; neque tamen eſt ſecunda intentio, ſeu relatio rationis, quia eiuſmodi entia non niſi dum cognoſcuntur, exiſtunt: quando autem primò natura abſtracta concipitur, nullum adhuc ens rationis ab intellectu concipitur; nullum ergo tunc ẽs rationis eſt à quo natura dicatur abſtracta; talis ergo denominatur extrinſecè ab actu intellectus, in quo abſtracta repræſentatur, & per quem ſic abſtracta cognoſcitur, quemadmodũ res viſa dicitur, vel

vel amata denominatione extrinſeca: cùm ergo in natura abſtracte cognita duo illa reperiantur, natura videlicet, eiúſque abſtractio, intellectus directa operatione cognoſcit naturam ipſam, per virtutem autem reflectendi non ſiſtit in ea directa cognitione naturæ, ſed vltrà procedit conſiderando modum, quem natura ipſa habet, vt eſt cognita, deprehendítque nudatam omni contractione, ac nuditatem ipſam quaſi formam quandam talis naturæ conſiderat, ratione cuius plura ipſa reſpicit, à quibus fuerat denudata, ſiue abſtracta. Atque hæc vocatur notitia comparatiua, ſeu ſecunda intentio formalis; natura verò, vt ſic, cognita, appellatur ſecunda intentio obiectiua. Eſt ſcilicet hæc vis intellectus noſtri, vt quoties deprehendit rem ab aliquo extrinſeco denominari, quo exactiùs denominationem ipſam comprehẽdat, ſic eam fingat, ac ſi rei denominatæ forma aliqua denominans adhæreret, & hoc modo innumeras fingit relationes rationis, vt relationem creatoris in Deo, relationem viſi in pariete: idem ergo fit in propoſito.

22. *Vniuerſale triplex de quo luculẽter in diſp. 6. Metaph. ſect. 8. à n. 3.*

Ex his conſtat triplicem poſſe conſiderari vniuerſalitatem in natura. Primam, qua à parte rei dicitur vniuerſalis: alteram, quam habet ab intellectu per extrinſecam denominationem, & abſtractionem, iuxta quam ipſa natura repræſentatur, vt communis, & indifferens: tertiam relationis, quæ eſt quaſi applicatio ſecundæ vniuerſalitatis ad naturam ipſam, ac ſi in illa exiſteret realiter. Natura primo modo ſolet dici vniuerſale phyſicum, quia vt ſic eſt ſubiecta motui, & accidentibus ſenſibilibus. Secundo modo dicitur vniuerſale metaphyſicum. Tertio vniuerſale logicum; quanuis appellationes eiuſmodi non ſint omnino neceſſariæ; prima enim vniuerſalitas poteſt optimè metaphyſica dici, quia à metaphyſico conſideratur, & quia in rebus metaphyſicis abſtrahentibus à materia ſecundùm eſſe reperitur. Secunda quoque vniuerſalitas, quanuis metaphyſica dicatur, eo quòd ad metaphyſicum pertineat inquirere, an natura abſtracta ſit à parte rei, nec ne; attamen dici etiam poteſt phyſica, quia cùm illa abſtractio ſit opus intellectus, phyſicus diſſerendo de operibus intellectus debet etiam de illa abſtractione agere; quod logico quoque incumbit ea ratione, qua operationes intellectus conſiderat, ac denominationes ſimul ab eis prouenientes; ſicut conſiderat rationem prædicati ſubiecti, & ſimilium. Vniuerſale denique tertio modo logicum vocari conſueuit, quia communiter cenſetur, artificem dialecticum præcipuè agere de entibus rationis; ſed reuera magis proprium eſt Metaphyſici, cuius eſt entia rationis à realibus diſtinguere, & illorum entitatem inueſtigare; dialectici verò non item, quin potiùs nimis id extrinſecum eſt primario fini illius; ſed quidquid ſit de nominibus, vtendum illis erit cum pluribus.

...init ...r diſp. ...ph.

23. *...tatio- ...eſolu-*

Ex dictis patet ſolutio huiuſce dubitationis poſtremæ, quæ tribus concluſionibus continetur. Prima. Vniuerſale primo modo non fit ab intellectu, ſed illius cognitioni ſupponitur. Hæc in logica probata eſt à nobis, atque etiam inferiùs magis probanda. Secunda. Vniuerſale ſecundo modo per abſtractionẽ intellectus efficitur. Tertia. Vniuerſale tertio modo, quod logicum vocatur, in relationéque rationis conſiſtit per actum reflexum, qui etiam notitia comparatiua dicitur, ſolummodo datur. Vniuerſale primo modo ens reale eſt. Tertio modo eſt ens rationis pro formali, ac tale quoque cenſetur à multis vniuerſale

A ſecundo modo, quoniam illa etiam vniuerſalitas per intellectum efficitur, nihilque ponit in re abſtracta; re vera tamen rationis relatio non eſt, ſed natura ipſa realis, vt exiſtens ſub directa conceptione mentis, atque vt à tali conceptione denominata. Vnde vniuerſale primo modo reale quippiam eſt, rebuſque intrinſecum; tertio modo non niſi quid per rationem fictum, ac tanquam intrinſecum rei cogitatum. Vniuerſale denique ſecundo modo reale aliquid eſt, rem tamen extrinſecè denominans.

Ex his conciliantur diuerſæ opiniones in hac materia. Alij enim dicunt vniuerſale fieri per abſtractionem, quod inſinuat S. Thomas 1. *p. q.* 16. 24. *Quo pacto quidam reſoluant.*
B *art.* 7. *ad* 2. *q.* 85. *art.* 1. *& art.* 3. *ad* 4. *& opuſculo* 42. *cap.* 5. *& opuſculo* 55. *de ente, & eſſentia, cap.* 4. 7. *Metaph. lect.* 13. indicat etiam Commentator 1. *de Anima, textu* 8. dicens intellectum facere vniuerſalitatem in rebus, quod communiter accipitur de intellectu agente producente ſpecies vniuerſales; nam Commentator ipſe 2. *de Anima, textu* 10. ait intellectum moueri ad vltimam perfectionem à rebus vniuerſalibus; mouetur autem ab ſpeciebus. Et 3. *de Anima, textu* 8. ſcribit, ſi vniuerſalia eſſent extra animam, fruſtrà ponendum intellectum agentem, quaſi ipſe ea faciat. Similem ſententiam indicat Durand. *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 5. *num.* 27. *& in* 2. *diſt.* 3. *q.* 7. *num.* 12. Flandria 7. *Metaph. q.* 16. *art.* 1. *& in* 3. *Metaph. q.* 3. *art.* 2. Soto *in logica quæſt.* 2. *&* 3. *vniuerſalium.* Alij opinantur *Quo pacto alij.*
C vniuerſale fieri per notitiam comparatiuam; ſicut etiam ſentire videtur D. Thom. 1. *Periherm. lectione* 10. vbi inquit, intellectum formare intentiones, attribuendo illas rei intellectæ, dum ipſam comparat ad res, quæ ſunt extra animam. Et apertiùs 1. *p. quæſt.* 28. *art.* 1. *in corpore, & ad* 4. atque *ibidem* Caietanus. Et rurſus S. Thomas *de potentia quæſt.* 7. *art.* 1. *& opuſculo* 48. *cap.* 1. *&* 2. *atque etiam* 4. *Metaph. textu* 5. Caiet. *in cap. de Genere, & de ente, & eſſentia, cap.* 3. *&* 4. *paulo ante quæſtionem* 7. & iterum *in ipſa quæſt.* 7. Item Ferrar. 4. *contra, cap.* 11. Soncin. 10. *Metaph. quæſt.* 15. Scot. 7. *Metaph. quæſt.* 18. Antonius Andreas 16. *quæſt.* 17. Antonius Trombet. *in quæſtionibus Metaphyſicis q.* 2. *art.* 1. Viguerius, & copulata Louanienſ. *cap. de genere.*

Vtraque verò opinio poteſt ad veritatem conciliari, vel etiam ad falſitatem trahi, ſi perperàm 25. *Quouſque admittenda ſit* 1. *opinio.*
D exponatur; ſi enim prima tantùm velit, naturam, eo ipſo quòd abſtrahitur, habere modum aliquem vniuerſalitatis, quem non haberet in rebus, rectè exponitur, ſiue vniuerſalitas illa vocetur Metaphyſica, ſiue logica, id quod in hunc modum ſuadetur primò, ſi vera eſſet poſitio Platonis, ideaque hominis eſſet in rerum natura ſubſiſtens abſtracta ab indiuiduis, proculdubio haberet alium modum vniuerſalitatis, quàm nunc habeat: ergo etiam quando concipitur illo modo, videlicet tanquam abſtracta ab indiuiduis, planè vt ſic repræſentata, & concepta habet modum vniuerſalitatis, quem reipſa non habet. Con-
E firmatur, quoniam illa natura concepta, vna eſt obiectiuè, & præſcindit ab inferiori multitudine, éſtque communis multis: eſt ergo tunc vniuerſalis alio modo, quàm in rebus. Secundò. Natura vt abſtracta habet alium modum, quàm in rebus habeat, id eſt, non eſt ſingularitatis, ſed potiùs indifferentiæ, & communitatis: ergo. Tertiò. Natura per cõtractionem fit ſingularis: ergo dum à contractione liberatur, accipit modum eſſendi contrarium ſingularitati: ergo fit aliquo modo vniuerſalis: ſi ergo prima opinio hoc tantùm

dicat, vera erit, ſi ſecunda idipſum neget, erit A falſa.

26. *Quouſque ſecunda.* Quòd ſi prima opinio intelligat, ſecundam intentionem, ſeu relationem vniuerſalitatis fieri per abſtractionem, ſine dubio falſa eſt, cùm fiat per comparationem, & in hoc verum habet ſecunda opinio, hócque negare eſſet ignorare differentiam inter relationem realem, & rationis. Primò, quia ſi facta abſtractione, illicò natura abſtracta refertur ad inferiora, certè refertur realiter. Probatur: nam vel refertur realiter, vel fingitur referri; at verò referri non fingitur, niſi dum ad ipſa inferiora comparatur, vt ex ſupradictis patet: ergo ſi refertur, realiter ſanè refertur. Secundò. Per meram cognitionem abſtractiuam non cognoſcitur relatio aliqua vniuerſalitatis: ergo nec inde conſurgit, vllúmve eſſe habet. Patet B conſequentia; quoniam relatio rationis aliud non habet eſſe, quàm cognoſci; ſolum enim exiſtit, cùm obiicitur intellectui, eſſe autem obiectiuè nihil eſt aliud, quàm cognoſci. Certè, ſi eiuſmodi entia rationis exiſterent etiam quando non cognoſcuntur, realia planè eſſent; non enim medium datur inter eſſe fictum, & reale; eſſe autem fictum, non eſt niſi dum fingitur. Tertiò explicatur idem per relationes alias rationis; etenim paries, v. g. denominatur viſus ante operationem intellectus, & ſimiliter Deus denominatur creator, & tamen neque paries refertur relatione viſi, nec Deus relatione creatoris, niſi quando intellectus ea actualiter comparat, & refert; nam ſi ante hanc comparationem referrentur, planè à C parte rei referrentur: ergo idem eſt in præſenti dicendum. Quocirca rectè intellecta natura relationis rationis, eſt in hoc ſenſu ſecunda opinio planè euidens; neque vlla alia hîc ſupereſt difficultas.

CAPVT IV.

Quo pacto intellectus noſter cognoſcat ſubſtantiam materialem, & alia per accidens tantùm ſenſibilia.

1. *Exponitur difficultas.* Est inter alias lata differentia ſenſuum, ac in- D tellectuum, quòd illi in externorum accidentium ſenſibilium cognitione ſiſtant; intellectus verò ex accidentium cognitione ad contemplanda ea, quæ ſub accidentibus cadunt, atque latent, ingreditur; vnde intellectus nuncupatur, quaſi intus legens: de accidentibus ergo per ſe ſenſibilibus nulla difficultas eſt, qua ratione ab intellectu cognoſcantur, nam cùm ea ſpecies ſuas ſenſibus imprimant, conſequenter etiam imprimunt in intellectu poſſibili virtute agentis intellectus; de aliis verò rebus, vt de ſubſtantia, & de accidentibus iis, quæ per ſe non cadunt ſub ſenſum, difficultas reſtat. Proinqua ſit prima concluſio. *Prima aſſertio eiúſque probatio.* Senſibilia per accidens non cognoſcuntur primò ab intellectu per proprias ſpecies. Proba- E tur: nam ſpecies, quæ primò fit ab intellectu, eſt omnino ſimilis in repræſentatione phantaſmati, ſed per phantaſma tantùm repræſentatur res ſecundùm accidentia per ſe ſenſibilia: ergo eandem rem, & eodem modo repræſentat ſpecies intelligibilis facta ab intellectu agente. Maior patet, quia cognitio ſenſitiua eſt principium cognitionis intellectiuæ, nam determinat intellectum agentem ad productionem talis ſpeciei: ergo talis eſt repræſentata per ſpeciem intelligibilem productam ab intellectu agente, qualis fuerat per ſenſuum cognita, repræſentataque in phantaſmate. Occurretur fortaſſe phantaſma non repræſentare tantùm accidentia ſenſibilia, ſed etiam aliquo modo ſubiectum eorum; ſiquidem illa non abſtractè repræſentantur, ſed concretè, atque adeò deuoluendo in tali repræſentatione ſubiectum, idque eſſe ſatis, vt intellectus agens poſſit inde propriam ſubiecti ſpeciem, nimirum ſubſtantiæ eruere. *Euaſio probationis impugnatur.* Sed falsò occurretur. Primò, quia intellectus agens ſpeciem producit determinatus à cognitione phantaſiæ, quæ non nudum ſubiectum percipit, ſed accidentibus affectum, ſeu hoc album, hoc quantum, &c. hoc ergo ipſum per ſpeciem intelligibilem ſpiritualiter repræſentatur. Secundò. Si data reſponſio vera foret, iam ſequeretur, apprehenſo per proprium phantaſma homine, v.g. confeſtim intellectum agentem producere ſpeciem repræſentantem ſubſtantiam hominis, atque adeò materiam illius, & formam. Conſequens, & falſum eſt, & contra experientiam: ergo, &c. Sequela patet; quia etiam in eo phantaſmate confusè repræſentatur hominis ſubſtantia. Confirmatur inſtitutum: nam ideo Angelorum, & Dei non poteſt dari in intellectu noſtro *Confirmatur aſſertio.* ſpecies, per quam primò, directéque intelligantur, quia non cadunt ſub cognitionem alicuius ſenſus: ergo eadem ratione res materiales, quæ ſub cognitionem alicuius ſenſus non cadunt, non poterũt primò cognoſci ab intellectu per propriam ſpeciem. Atque hæc concluſio magis exponetur in ſequenti.

Secunda concluſio. Intellectus noſter non format proprium, & diſtinctum conceptum rerum, quæ ſenſibiles per ſe non ſunt. Explicatur. 2. *2. Aſſertio exponitur.* Nam proprius conceptus alicuius rei dupliciter dici poteſt. Vno modo, ſi rei conueniat, vt non conueniat aliis, quo ſenſu conceptus proprius diſtinguitur contra communem, neque de hoc procedit concluſio, ſic enim proprium conceptum formare etiam de Deo poſſumus, cùm prædicata quædam, ſiue attributa de eo concipiamus, quæ nulli alij conueniant. Altero modo dicitur rei conceptus proprius, quando formatur ex propria rei ſimilitudine abſque analogia, vel negatione: res ergo, quæ ſub ſenſum cadunt, propriis conceptibus ſecundo modo à nobis concipiuntur, vt experientia conſtat; quæ verò non cadunt, eſto materiales ſint, non ita à nobis concipi valent pro hoc ſtatu. Sic ergo explicata concluſio pro- *Probatur 1.* batur primò. Si rei materialis non ſenſatæ haberemus talem aliquem conceptum proprium, eſſet maximè ſubſtantiæ materialis, eiúſque autem non habemus: ergo nullius. Maior propoſitio eſt manifeſta: nam ſubſtantia huiuſmodi maiorem præ omnibus aliis cõiunctionem habet cum accidentibus per ſe ſenſibilibus, quorum proprios formamus conceptus. Minor verò probatur; quoniam materialis ſubſtantia ex materia, & forma conſtat, neutrius autem habemus conceptum proprium: materiam namque cognoſcimus per analogiam ad artificialium materiam, ſubiectúmque accidentium: formam verò ex effectibus multipliciter diſcurrendo deprehendimus, ac tandem explicamus per ſimilitudinem ad acci- *Confirm.* dentales formas. Confirmatur, quia ex vi conceptus, quem de ſubſtantia exprimimus, diſcernere non valemus, an ſimplex ſit, vel compoſita; hoc enim explicandum venit per effectus, & analogiam ad compoſita accidentalia: ergo, &c. Se- *Probatur 2.* cundò probatur concluſio. Par eſt de homine, ac de aliis ſubſtantiis ratio ad proprium formandum con

conceptum; atqui de homine non formamus proprium, cùm de ipſius anima nullum talem formemus, ſed tantùm per ordinem, & analogiam ad eius operationem: quare, &c. Denique experientia ipſa demonſtrat nos propriam ſubſtantiæ rationem non concipere; cùm non niſi per ordinem ad accidentia illam declaremus, affirmemúſque id, quod accidentibus primò ſubſtat, eſſe ſubſtantiam, explicemus ſimiliter res inſenſibiles per ordinem ad ſenſibilia, quod apertum indicium eſt eorum, quæ per ſe ſenſibilia non ſunt, proprios conceptus in nobis non gigni. Atque hinc etiam confirmatur prior concluſio. Etenim ſi intellectus reciperet propriam ſpeciem ſubſtantiæ materialis actione intellectus agentis, poſſe vtique illam proprio conceptu cognoſcere: hoc autem non poteſt; ergo, &c. Maior propoſitio liquet. Nam cùm ſpecies ſit ratio concipiendi rem, cuius eſt propria, dari etiam poterit proprius conceptus. Confirmatúrque vtraque concluſio ex myſterio Euchariſtiæ, in illo quippe eodem modo ſubduntur ſenſui accidentia panis, quo res aliæ ſenſibiles, neque in rebus aliis ſentitur magis ſubiectum accidentium, quàm in Euchariſtia, ibi autem ex phantaſmate panis conſecrati non producitur in intellectu ſpecies propria ſubſtantiæ panis, nec proprius illius conceptus, cùm ibi verè non ſit talis ſubſtantia: ergo neque in rebus aliis ſenſibilibus acquiretur illa ſpecies, formabitúrve talis conceptus; aliàs poſſet intellectus diiudicare, ſubeſſétne his accidentibus ſubſtantia, an non?

Tertiò. — *Cõfirmatur ſimul vtraque cõcluſio primò.* — *Secundò.*

3. Quare proceſſus intellectus noſtri in cognoſcendo eſſe videtur, vt primò quidem accipiat ſpeciem ſpiritualem repræſentantem rem ſenſibilem, & materialem eandem ipſam, quæ repræſentatur in phantaſmate, atque adeò primò repræſentantem accidentia ſenſibilia propria ſubſtantiæ alicuius: tum etiam ſenſibilia communia, quæ propriorum modificant cognitionem, ac tandem in confuſo repræſentantem ſubiectum accidentium, cùm accidentia illa repræſentet in concreto. Intellectus ergo tali formatus ſpecie proprio conceptu attingit ſenſibilia propria, atque etiam communia, quæ aliquo modo per ſe in ſpecie relucent; quia verò natus eſt adunata diuidere, poteſt talia ſenſibilia propriis, & diſtinctis conceptibus apprehendere: ſubiectum tamen accidentium, ac cætera, quæ per ſpeciem non repræſentantur, diſcurſu colligit, quatenus conſiderans ipſa accidentia, ac præcipuè cognoſcens illorum tranſmutationem, quæ fit circa idem ſubiectum (nunc enim calidum, nunc frigidum experitur, nunc lucidum, nunc tenebroſum, &c.) diſcurſu colligit aliquid ſubſtare illis, ſícque concipit ſubſtantiam per modum ſubiecti ſubſtantis, & ita de reliquis.

Progreſſus noſtri intellectus in principio cognoſcendi.

4 Porrò ex his tertia hæc deducitur concluſio. Quando intellectus per diſcurſum peruenit in cognitionem ſubſtantiæ, ſpeciem elicit repræſentantem modo aliquo ſubſtantiam ipſam; & idem eſt de ſimilibus iudicium. Ita optimè colligitur ex iis, quæ de cognitione vniuerſalis dicta ſunt, nimirum quòd priùs concipiatur per ſpeciem ſingularis. Deinde verò propria illius formetur ſpecies, quod etiam de imaginatiua verum eſt; illa enim primò concipit ſenſibilia compoſita per ſpecies ſimplicium, poſteáque format eorum ſpecies. Ad hunc ergo modum intelligendum, in præſenti contingere: nam intellectus res à ſenſibus non perceptas primò non concipit per proprias earum ſpecies, ſed per ſpecies ſenſibilium diſcurſu peruenit in illarum cognitionem: túncque demum intra ſe earundem format ſpecies tali cognitioni reſpondétes; id quod perſuadetur ſimilibus argumentis ſuperiùs adductis, nempe quia intellectus & capax eſt illarum ſpecierum, quas cùm nondum habeat, ex cognitione rerum ipſarum neceſſariò reſultabunt, & quia poſtea faciliùs eaſdem cognoſcit, quod indicium eſt relictas fuiſſe proprias, cùm per alienas tam promptè id præſtare non poſſet.

3. Aſſertio vnde cõſtet.

5. Ex doctrina huius capitis quæſtio duplex reſolui poteſt, vna illa eſt, quídnam ab intellectu noſtro concipiatur primò via originis, ſubſtantiane, an accidens? Conſtat ergo prius formari conceptum accidentis, quàm ſubſtantiæ; illius quippe rei prius format conceptum intellectus noſter, cuius ſpeciem priùs recipit; priùs autem recipit ſpeciem accidentis, cùm recipiat actione intellectus agentis immediatè, & ſine diſcurſu aliquo; per illam ergo formare poterit conceptum accidentis, ſubſtantiæ verò non item. Obiicies tamen primò; quia ſubſtantia, iuxta Ariſtotelem 7. *Metaph. textu* 4. eſt prior cognitione accidenti. Quod ratione etiam probatur. Secundò. Nam accidens intrinſecum ordinem vendicat ad ſubſtantiam: impoſſibile ergo eſt formari conceptum accidentis, niſi cum ordine ad ſubſtantiam: ergo debet præconcipi ſubſtantia. Tertiò modus ille cognoſcendi ſubſtantiam ſuprà à nobis poſitus videtur impoſſibilis: cognitio namque ſubſtantiæ ſub ratione ſubſtantis relatiua eſt; ſupponit ergo abſolutam: præcedere ergo debet abſoluta, ac adeò propria ſubſtantiæ cognitio. Quartò, quia ſequeretur ſubſtantiam non cognoſci à nobis quidditatiuè, quia res ita ſolùm cognoſcitur, cùm proprio conceptu attingitur. Conſequens autem falſum eſt, homo enim quidditatiuè cognoſcitur, cùm animal rationale definitur.

De precedẽtia cognitionis inter accidens, & ſubſtantiã. — *Obiectio 1.* — *Secunda.* — *Tertia.* — *Quarta.*

6. Propter hæc argumenta Thomiſtæ vulgò ſequuntur oppoſitum noſtræ ſententiæ, vt videre eſt in Soncin. 7. *Metaph. quæſt.* 13. *&* 14. Iauello *quæſt.* 3. Ea tamen verior eſt, quam docuit Scot. *in* 1. *diſt.* 3. *quæſt.* 1. *&* 3. *& diſt.* 8. *quæſt.* 2. Richard. *in* 2. *diſt.* 24. *quæſt.* 3 *art.* 3. Heruæus *quodlib.* 3. *quæſt.* 12. Antonius Andreas 7. *Metaph. quæſt.* 4. Iandunus *quæſt.* 3. ac rationes factæ illam verè conuincunt. Quapropter ad Ariſtotelem reſpondendum, ſubſtantiam ſecundùm ſe eſſe priorem cognitione, non tamen quoad nos. Secundò dicito, diſtincta, & quidditatiua cognitione ſubſtãtiam eſſe priorem accidente, cùm hoc ab illa pendeat in eſſendo, & cognoſcendo perfectè, cognitione verò confuſa, & imperfecta accidens priùs eſſe cognitione; quia primum eſt, quod ſenſibus obiicitur. Ad ſecundam obiectionem dicendum, primam cognitionem accidentis non terminari ad abſtractum, ſed ad concretum, quod non dicit ordinem ad ſubiectum, ſed illud potiùs in confuſo includit, ſícque ſubſtantiam quodammodo cognoſci ſimul cum accidenti, hoc eſt, in confuſo, in quantum videlicet pars eſt talis concreti accidentalis, non tamen proprio ſubſtantiæ conceptu; ſimile videre eſt in ipſa cognitione phantaſiæ. Ad tertiam dicitur ſubſtantiam primò concipi, vt ſubſtantem, in quo cognoſcendi modo includitur, quòd ipſa ſubſiſtat, atque ita in confuſo cerni ibi abſolutum conceptum ſubſtantiæ, tunc tamen non concipi ſubſtantiam illo conceptu præciſo & proprio, ſed vt ſubeſt alteri rationi notiori nobis. Ad quartam dicitur ſubſtantiam cognoſci à nobis quidditatiuè modo humano, ſcilicet à poſteriori, & per effectus, & hoc

Qui noſtrã ſententiam reſpuant, qui amplectantur. — *Ad 1. obiect.* — *Ad 2.* — *Ad 3.* — *Ad 4.*

hoc modo cognoſci materiam, animámque noſtram, &c. nunquam verò iſta concipi propriis, & abſolutis conceptibus.

7. *De vtilitate cognitionis accidentium ad cognitionem ſubſtantiæ, de qua author diſp. 38. Metaph. ſect. 2.*

Altera quæſtio eſt, quónam pacto accidentia conferant ad cognitionem quidditatis ſubiecti, ſicut Ariſtoteles docuit *in prologo lib. 1. de Anima;* quia enim intellectus noſter ab accidentibus incipit, indéque ad ſubſtantiam vſque penetrat, ideo cognitio accidentis ad cognitionem quidditatis ſubſtantiæ magnopere confert; quod maximè verum habet, vt D. Thomas, & Philoponus ibi notant, de cognitione propriorum accidentium, operationum, & potentiarum ſubſtantiæ. Ex his enim colligimus rerum differentias, & perfectionem, quod faciunt ſæpiſſimè philoſophi, præſertim Ariſtoteles, vt videre eſt *in libris de Anima, &* 1. *Phyſic.* dum principia rerum naturalium inquirit, & *in* 4. vbi eſſentiam loci inueſtigat, & *in* 1. *de generatione,* cùm naturam generationis ſubſtantialis explorat. Quod etiam aduertit S. Thom. 2. *contra gentes, cap. 56.*

Notatio.

Oportet autem obſeruare, vtilitatem hanc cognitionis accidentium ad rerum quidditates aſſequendas, in principio tantùm habere locum, quando ſcilicet via inquiſitionis proceditur, ideóque non requiri integram, exactámque ipſorum accidentium cognitionem; talis namque cognitio magna ex parte pendet ex cognitione ſubiecti, & principij, à quo dimanant: requiritur ergo ſolùm aliqualis cognitio accidentium, per quam paretur via ad habendam perfectam cognitionem quidditatis ſubſtantialis, ex qua rurſus à priori procedendo perfectiùs cognoſcuntur paſſiones ipſæ, ac de eſſentia ipſa demonſtrantur.

CAPVT V.

Quomodo intellectus cognoſcat ſeipſum, animam, & quæ in ipſa reperiuntur.

1. *Arguitur in vtramque partem.*

IN hac quæſtione ſpeciatim loquimur de anima rationali, ac de his, quæ illi inhærent; ſunt autem potentiæ actus, & habitus ſpirituales. Ac ratio dubij eſt, quia cùm omnia hæc ſpiritualia ſint, atque adeò actu intelligibilia, poterunt ſanè per ſeipſa cognoſci, neque indigebunt vlla ſpecie, aut extrinſeco aliquo, vt cognoſcantur; hac enim de cauſa ita rectiùs ſentiunt Theologi de Angelis diſputantes. In contrarium verò eſt, quia ſi intellectus ita ſeipſum, animámque cognoſceret, apertè omnino, atque perfectè cognoſceret, imò, & iugiter in actualem cognitionem incumberet: vtrumque autem eſt contra experientiam: ergo, &c.

Vide lib. 3. de Angel. cap. 4. per totum.

Platonis, & aliorũ opinio in hac quæſt.

Propter hæc non defuerunt, qui dicerent animam ſeipſam perpetuò cognoſcere, & intelligere, quod tenuit Plato *in Alcibiade,* ſic explicans illud Delphici oraculum, *Noſce teipſum,* quod videtur amplecti D. Auguſtin. 10. *de Trinitate per totum,* præcipuè *cap. 89. & lib.* 14. *cap.* 8. & 10. Idem ſentit Ariminenſis *in* 1. *diſt. 5. q. 2.* Picus Mirandula *in ſuis concluſionibus.*

Impugnatur.

Hæc tamen opinatio contra experientiam militat, nullus enim in ſe experitur continuatam animæ ſuæ cognitionem, quin etiam ignorant plurimi, animam ne habeant; quod verò occurrunt, minimè diſcerni hanc cognitionem ob illius aſſiduitatem, quaſi in ea mens occaluerit, ridiculum planè eſt, & ſimile placito Pythagorico, cælum longè, latéque ſonum edere, non audiri verò ob aſſuetudinem, quod alibi refellendum eſt: ſtabilitum ſit ergo

Vide Conimbricenſ. 2. de cælo c. 9. q. 1.

A animam noſtram nõ ſemper ſeipſam cognoſcere.

2. *1. Pronũtiatum pro reſolutione huius capitis.*

Ex quo ſequitur primò ipſam non cognoſcere ſe per ſuam ſubſtantiam; alioquin planè ſeipſam perpetuò cognoſceret, quemadmodum & Angeli, vtendo videlicet ſubſtantia pro ſpecie; quod ſi ita eſſet, non à ſenſibus, non ab extrinſeco alio penderet in intelligendo; quia apud ſe haberet omnia neceſſaria ad cognoſcendum; ſemper ergo cognoſceret, quod eſt abſurdiſſimum: non ergo ſe cognoſcit per ſuam ſubſtantiam; atque idem eſt de potentia intellectiua comparatione ſuiipſius propter eandem rationem philoſophandum.

Secundum.

Hinc ſecundò ſequitur animam vt ſe cognoſcat egere ſpecie ſuperaddita: ſi namque ex ſe ſufficienter B actuata non eſt, nec habet ſufficiens principium ſe cognoſcendi, actuari oportet principio cognoſcendi, ſiue ſpecie.

Tertium.

Vnde tertiò ſequitur, animam neque ſeipſam, neque ſuas potentias per proprias ſpecies, ſed per alienas cognoſcere. Nulla quippe ſpecies poteſt ab intellectu agente formari, quæ aut animam, aut potentias, prout in ſe, referat. Ratio eſt, quia anima non per ſeipſam, vt diximus, ſe cognoſcit, ſed in cognitionem ſui deuenit per effectus, ſeu actus proprios: ergo per alienas ſpecies, nempe ipſorum actuum ſe intelligit, potentiáſque proprias, atque habitus: alioquin ſi hæc omnia per ipſorummet eſſentias attingeret, diſtinctè omnino, atque intuitiuè intelligeret, quod experientiæ aduerſatur. Ratio verò horum omnium eſt, quia anima, cùm ſpiritualis C ſit, intellectiua eſt, quia verò infima eſt in eo gradu, infima quoque eſt in ratione intellectiuæ, in ſufficiẽtérque actuata, vt intelligatur, vnde actualitate aliqua eget, quam in ſpecie aſſequitur; hoc autem totum prouenit ex dependentia, quam habet à ſenſibus corporis, cuius, ex natura ſua, eſt actus. Quæ doctrina tota eſt D. Thomæ ſuprà *art.* 1. ac per ſe aperta ſatis, Caietanus verò ibi prolixa quadam expoſitione obſcuram reddit, & falſis nonnullis miſcet, quale illud, intellectum noſtrum non in genere ſolùm intelligibilium, ſed etiam intellectiuorum eſſe puram potentiam; hoc enim poſterius ſtare non poteſt, cùm intellectus noſter actualiter, & eſſentialiter ſit potentia intellectiua: ergo intrinſecè vendicat actiuam vim ad intelligendum, quod etiam patet ex iam dictis *lib.* 3. *cap.* 5. non ergo in hoc genere eſt pura poD tentia.

3. *4. Pronuntiatum.*

Vnde conſequenter (quod iam tetigimus) conſtat, quo modo anima cognoſcat habitus ſibi inhærentes, non enim poſſidet illorum proprias ſpecies, ſed ſicut potentias, ita & habitus, vtpote tenentes ſe ex parte earum, per actus ipſos faciliter elicitos cognoſcit. De actibus verò eſto quidam velint cognoſci per ſeipſos, non per ſpecies, eo quòd ſint immediatè, ac per ſe coniuncti potentiæ intellectiuæ; nihilominus alij rectiùs pronuntiant cognoſci per ſpecies.

5. Pronũtiatum.

Primò, quia ſi intellectus per ſeipſum ſe nequit cognoſcere, multo minùs eos actus, eo modo cognoſcet. Secundò, quia tranſacto actu recordatur intellectus E ſe hoc, vel illud intellexiſſe: relicta ergo eſt in illo ſpecies actus, atque adeò per illam cognoſcitur. Tertiò, ſi actus per ſe cognoſceretur, apertius vtique cognoſceretur, quàm ſolet; iuxta hanc verò ſententiam eo ipſo, quòd intellectus operatur, reſultat in illo ſpecies talis actus, imperfecta tamẽ, vt videtur, vnde imperfectè confuſéque cognoſcitur.

Extẽditur.

Ad hunc fortè modum ſentiendum de cognitione actus voluntatis: itaque quando voluntas exit in actum, fit in intellectu ſpecies aliqua illius. Sunt verò qui dicant actum volun-

tatis

tatis cognoſci ab intellectu per eum actum intellectus, per quem obiectum fuit voluntati propoſitum; quod mihi non placet: nam facta etiam propoſitione illa obiecti poteſt adhuc voluntas proprium actum non elicere: non ergo ex vi illius valet intellectus actum voluntatis cognoſcere: aliud ergo principium eſt neceſſarium, quod aliud fingi nequit, quàm ſpecies.

4. *Sextũ pronuntiatum.* De ipſis tandem ſpeciebus intelligibilibus quidam ſimiliter volunt per ſeipſos cognoſci, quia cùm ſint principia cognoſcendi, alia poſſunt eſſe principia ſe cognoſcendi. Oppoſitum tamen cenſeo verum, aliàs euidentiſſimè cognoſcerentur; quod tamen non ita eſſe ſatis intelligitur ex controuerſia *in lib. ſuperiore cap.* 2. Itaque dico cognoſci eiuſmodi ſpecies per effectus ſuos, hoc eſt, per actus, in quos influunt; námque ex illis colligimus dari ſpecies, & non modo alio. Si autem inquiras, cur hæc omnia, per quæ diſcurrimus, per ſeipſa clarè, atque diſtinctè non cognoſcantur, cùm ſint ſpiritualia, & animæ ipſi ſatis coniuncta, eſt in promptu ratio; impedimentum ſcilicet corporis, & dependentiam, quam pro hoc ſtatu habent vires animæ ſpirituales ab ipſis ſenſibus, vnde cùm illorum nihil percipiatur ſenſibus, intellectus etiam formare nequit clarum, diſtinctúmque conceptum earum. Hinc vltimò colligitur, quod Ariſtoteles 3. *de Anima, textu* 15. ait in rebus, quæ vacant materia, idem eſſe quod intelligit, & quod intelligitur, exponendum eſſe de iis, quæ adeò vacant materia, vt neque ordinem habeant ad illam: quales ſunt intelligentiæ, non verò intellectus noſter pro hoc ſtatu, de quo proinde ibidem ſubdit, intelligere ſemet, ſicut alia intelligibilia extra ipſum. De cognitione animæ reſpectu ſui in ſtatu ſepara. *infrà lib.* 6. *cap.* 5.

CAPVT VI.

Quomodo poſſimus Deum, & ſubſtantias ſeparatas pro hoc ſtatu cognoſcere.

1. *1. Aſſertio.* IN hac quæſtione ſit prima concluſio. Intellectus pro hoc ſtatu poteſt deuenire in aliquam cognitionem Dei, ſubſtantiarúmque ſeparatarum. Ita Ariſtoteles 9. *Metaph. cap.* 12. vbi apertè affirmat non poſſe cognoſcere ſubſtantias ſeparatas, (licèt illud ſub dubio reliquerit *lib.* 3. *de Anima. c.* 7. *in fine.*) In *lib.* etiam 12. *Metaph.* illas inueſtigat. Idem docet D.Thom. *ſuprà, &* 3. *contra Gentes à c.* 41. *vſque ad* 45. Albertus 3. *de Anima, textu* 30. *à cap.* 6. *vſque ad* 11. Commentator *citato loco de Anima.* Eſt denique ſatis aperta doctrina Pauli *Rom.* 1. dum Gentiles philoſophos arguit, quòd Deum, & inuiſibilia nouerint, nec tamen coluerint. Eſt autem primò notandum duplici modo poſſe rem cognoſci. Vno quantùm ad an eſt; altero quantùm ad quid eſt. Ipſum deinde an eſt dupliciter adhuc poteſt cognoſci, aut quoad actualem exiſtentiam, aut quoad aptitudinem; longè enim differunt noſſe rem actu eſſe, vel tantùm poſſe eſſe. Denique quidditatem rei cuiuſuis poſſumus attingere perfectè, atque adæquatè, vel imperfectè, cognoſcendo ſcilicet prædicata aliquot quidditatiua, non verò integram quidditatem. Secundò notandum, perfectam cognitionem, aut comprehenſiuam eſſe, quando nimirum tota quidditas diſtinctiſſimè, ac per eam proprietates eius vniuerſæ percipiuntur. Qui cognoſcen-

Notationes aliquot pro ſequentibus concluſionib.

A di modus Angelorum proprius eſt, non hominis, vnde res perfectè cognoſci perhibetur, quando propria eius eſſentia claro conceptu percipitur, & ex illa affectiones aliquot propriæ, & non tantùm communes; qui quidem modus perfectæ cognitionis haberi poteſt per ſpeciem rei, vel etiam per effectum eius proprium, ſeu qui à ſola illa cauſari poteſt. Imperfectè autem res cognoſcitur, quando ſolùm ſecundùm communia attingitur. Tertiò obſeruandum, in præſenti dubitatione diuerſam nimiùm rationem eſſe de ſubſtantia infinita, quæ Deus eſt, ac de aliis ſubſtantiis ſpiritualibus, quæ vocantur Angeli.

His poſitis ſit ſecunda concluſio. Nulla ſubſtantia ſpiritualis poteſt à nobis pro hoc ſtatu 2. *2. Aſſertio.*
B mortali cognoſci prout in ſe eſt, ſeu per propriam eius ſpeciem, ſed tantùm per effectum aliquem, probatur. Nam intellectus noſter ſpecies intelligibiles acquirit mediis ſenſibilibus obiectis, ac mediis actibus, qui inde procedunt, ſed nulla ſubſtantia ſpiritualis obiici poteſt ſenſibus: non ergo poteſt imprimere ſui ſpeciem intellectui. Confirmatur experientia, nemo enim nunquam de Deo, aut Angelis naturaliter quippiam nouit, quàm per effectus, neque perfectè aſſequutus eſt illorum notitiam, vnde D. Dionyſius 7. *de diuinis nominibus, & de cæleſti Hierarchia, cap.* 1. dixit Deum à nobis cognoſci ſolùm ex ſenſibilibus, idémque celebrant Auguſt. 15. *de Trintate, cap.* 8. Damaſcen. & alij Patres exponentes illud 1. Corinth. cap. 13.
C *Videmus nunc per ſpeculum ex ænigmate*; nimirum per creaturas.

Tertia concluſio. Deus quantum ad an eſt, poteſt euidenter cognoſci per creaturas; poteſt item eius quidditas, confusè tamen, & imperfectè; ſed de hac concluſione videndus D.Thom. 1. *p. q.* 2. 12. 13. *&* 88. vbi de hac re latiùs agitur, & apud Ariſtotelem, & in Metaphyſica, poteſt etiam, ac ſolet hîc tractari, & 8. etiam Phyſicorum *q.* 17. nonnulla diximus. Ratio verò concluſionis eſt, quia Deus, cùm ſit prima cauſa, à qua effectus omnes pendent in eſſe, & fieri, quæque omnia gubernat, & omnibus prouidet, habet neceſſariam quandam connexionem cum effectibus, & ideo ex illis euidenter cognoſcimus dari aliquam talẽ primam cauſam omnium, quã Deum vocamus. Rur-
D ſus autem, ex eiſdem effectibus naturam huius cauſæ inueſtigamus, cognoſcimúſque illam eſſe, ſuum eſſe per eſſentiam, quia non poteſt ab alia cauſa ipſum recipere; aliâs non eſſet prima; cognoſcimus etiam eſſe infinitam, bonam, ſapientem, &c. Atque ita formamus quendam conceptum proprium Dei, quo eius quidditatem aliquo modo aſſequimur; nunquam tamen clarè, & diſtinctè; eo quòd effectus ipſi Deum non repræſentant, prout in ſe eſt, neque totam virtutem, eſſentiámque illius explicant.

3. *3. Aſſertio.*

Videndus, & ipſe author tum diſp. 30. Metaph. præſertim ſect. 11. & 12. tũ lib. 2. de attributis à cap. 7.

Obiicies tamen contra concluſionem. Intellectus noſter finitus eſt, Deus autem infinitus: non ergo poteſt ab illo cognoſci, cùm inter intellectum, & intelligibile debeat inueniri proportio; finiti verò ad infinitum nulla talis poteſt cogita-
E ri. Et confirmatur ex 3. *Phyſ. textu* 65. vbi Philoſophus pronuntiat, infinitum, qua infinitum eſt, ignotum eſſe. Reſpondeo infinitum duplex eſſe, aut ſecundùm eſſentiam, aut ſecundùm molem, neutrúmque valere à nobis perfectè percipi in hac vita, quia neutrius habemus propriam, adæquatámque ſpeciem, neque infinito modo nobis competit cognoſcere, poſſe tamẽ intellectum noſtrum naturali ſuo lumine, finito modo, infinitum attingere, cùm ad cognitionem non requiratur propor

4. *Obiectio cõtra hanc 3. cõclusionem diluitur.*

proportio certa in ratione entis, ſed in ratione obiecti, & potentiæ tantummodo, vt D. Thomas obſeruat 1. *part. quæſt.* 12. *art.* 1. *ad quartum.* Quidquid autem entitatem habet, comprehenditur adæquatè ſub obiecto intellectus noſtri, vt *cap.* 1. viſum eſt; ideóque eſt aliquo modo proportionatum cognitioni illius, proindéque poteſt ab illo vtcunque intelligi. Ad confirmationem dic loqui ibi Ariſtotelem de infinito, vt importat negationem, quæ non per ſe, ſed per formam negatam cognoſcitur. Sic ergo non finitum per finitum aliquid intelligitur. Vide D. Thomam *ibidem ad* 2.

4. Quarta concluſio. Aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ quantùm ad actualem exiſtentiam poſſunt optimis rationibus cognoſci, non tamen demonſtrationibus conuincentibus intellectum, quidditas etiam earum imperfectè poteſt cognoſci quantùm ad communia quædam prædicata, nō verò quantùm ad propria. In prima concluſionis parte loquor de actuali exiſtentia, nam de poſſibili tantùm demonſtrabiles fortaſſe ſunt creaturæ aliquæ ſpirituales. Primò quia nos euidenter cognoſcimus animam noſtram ſpiritualem eſſe, atque in illo genere incompletam ſubſtantiam; euidenter quoque Deum eſſe ſubſtantiam intellectualem, & ſpiritualem, ſummam, & primam in illo ordine, ac tandem ſcimus euidenter gradum ſubſtantiarum intellectualium eſſe omniū perfectiſſimum: ex quibus præmiſſis euidenter inferri poteſt poſſibiles eſſe ſubſtantias ſpirituales, & intellectuales integras in ſuo genere, mediáſque inter ſubſtantiam Dei, atque animæ noſtræ. Secundò argumētari poſſumus poſſibiles eſſe prædictas ſubſtantias, quia nec ex parte rei poteſt reperiri implicatio, neque ex parte Dei impotentia; ex quo rectè etiam colligimus dari actu exiſtentes, cùm illæ ſint, quæ maximè aſſimilantur Deo, & quæ complent ſupremum gradum creaturarum intellectualium, qui in anima noſtra inchoatus tantùm fuit, atque imperfectus; naturæ autem ordo poſtulat ad complementum vniuerſi, vt ſubſtantiæ completæ, & perfectæ in illo gradu inueniantur. Tertiò effectus plurimi dantur in vniuerſo, qui non niſi his ſubſtantiis poſſunt attribui, vt cælorum motus, quos non decet Deo tribui immediatè; quicquid Ariſtoteles hac in re dixerit, de quo alibi. Dixi tamen hoc non poſſe demonſtratione conuinci, quia nullus eſt effectus in vniuerſo, qui neceſſariam omnino connexionem habeat cum ſubſtantiis ſeparatis; nam omnes poſſunt à Deo fieri; vnde cùm tales ſubſtantiæ non habeant ab intrinſeco neceſſariam exiſtentiam, vt ſuis etiam locis demonſtratur, ſed illam debeant recipere ex libera Dei voluntate; effectúſque non omnino demonſtrent euidenter, Deum illas feciſſe, iam ſequitur non poſſe oſtendi illas eſſe actu, demonſtratione cogente intellectum; oſtenditur tamen euidentia quadam morali, qua homo minimè peruicax conuincetur.

4. Aſſertio bipartita, de qua latè in diſp. 35. ſect. 1. & lib. 1. de Angelis c. 1. Oſtenditur 1. eius pars.

Vide in diſp. 35. Metaph. ſect. 1. n. 20.

Diſp. 35. Met. ſect. 1. à n. 53. & lib. 1. de Angel. c. 2.

5. Secunda pars concluſionis experientia euidenti patet; intellectus enim neque proprium conceptum alicuius Angeli format, neque vnum ab alio per proprias differentias diſtinguit, ſed concipit tantùm ſub communi ratione ſubſtantiæ incorporeæ, & cùm maximè diſtinguit per conceptus accidentales in ordine ad effectus, veluti ſi hunc Angelum diſtinguas, quia hoc cælum, v.g. lunæ mouet; ſic enim Gabrielem concipimus ſub ratione nuntij incarnationis, Michaelem ſub ratione ducis, & alium ſub ratione cuſtodis, &c. Quibus fere modis diſtinguunt Patres, ac Theologi Angelorum hierarchias, & choros. At propriis conceptibus ipſos concipere naturaliter eſt impoſſibile. Ratio eſt, quia nullus eiuſmodi ſubſtantiarum effectus nobis innoteſcit, qui oſtendat proprias earum proprietates, nec etiam prædicata, quæ non ſint omnibus communia. In quo latè differunt à Deo; de illo enim plura cognoſcimus, quæ ſoli conueniunt, ac differentiæ cauſa eſt, quia licèt Deus ſit multo altior, & perfectior, habet tamen longè plures effectus in vniuerſo, maiorémque connexionem cum illis. Vnde magis cognoſcibilis euadit eius ſubſtantia, quàm Angelorum. Solùm ergo in hac vita ſubſtantiarum ſeparatarum quidditatem in communi, & confuſè cognoſcere valemus; porrò harum concluſionum doctrina Ariſtotelica eſt *in* 3. *lib. de Anima*; nam *cap.* 4. docet obiectum proportionatum intellectui noſtro eſſe quidditatem materialem, & *cap.* 7. *atque* 8. ſine phantaſmate nihil nos intelligere. Secūdo etiam Metaphyſicæ comparat intellectum noſtrum oculis noctuæ, quibus ſicut intueri ſolem nequit, ita nos intellectu manifeſtiſſima naturæ, quales ſunt ſpirituales ſubſtantiæ. Denique 1. de partibus animal. cap. 5. *Partem illam*, inquit, *nobilem, atque diuinam minùs contemplari valemus, quia admodum pauca illius ſenſibus patent, quorum beneficio, tum de ea ipſa parte diuina, tum de aliis, quæ noſſe cupimus, facultas nobis cogitandi, indagandíque ſuppeditatur.* Et infrà: *Res namque illas ſuperiores tametſi leuiter attingere poſſumus, tamen ob eius generis cognoſcendi excellentiam ampliùs oblectamur, quàm ſi hæc inferiora omnia teneamus*; conſtat ergo ex Ariſtotelis ſententia illas ſubſtantias non poſſe à nobis perfectè cognoſci.

5. Oſtenditur 2. pars.

Conſule lib. 1. de Angel. c. 13. per totum.

Plura de Deo etiam naturaliter nouimus, quā de Angelis.

Hæc aſſertio Ariſtotelica eſt.

Contra probatam verò concluſionem Plato, Platonicíque omnes opinati ſunt, ſubſtantias has poſſe à nobis perfectè intelligi, ponebat enim ipſe quidditates rerum materialium ſeparatas dari ab indiuiduis, vnde conſequenter aiebat, ſicut rerum materialium quidditas poteſt à nobis perfectè cognoſci, ita, & poſſe ſeparatas ideas, in quarum contemplatione beatitudo noſtra conſiſteret, vt videre eſt 1. *Ethicorum, cap.* 6. Sed fundamentum Platonis inane eſt, & paſſim ab Ariſtotele confutatum. Ex peripatheticis etiam multi voluerunt ſubſtantias ſeparatas poſſe à nobis in hac vita perfectè cognoſci, vt Alexander Aphrod. *lib. ſuo de Anima, & 9. Metaph. cap. vltimo, & lib.* 12. Item Themiſtius Philoponus, & Simplicius *in* 3. *de Anima*, atque iterum Simplici. *lib. de Anima immortalitate*, Themiſtius *paraphraſi in* 3. *de Anima, cap.* 3. & 51. Commentator *textu* 35. & 36. Auicēna, & Auempac. quos refert Commentator, ac, quod mirum eſt, idem tenuit Albert. Magn. 12. *Metaph. tract.* 2. *cap.* 15. & in libello de intellectu, & intelligibili, qui omnes diuerſis procedebant viis, quas S. Thomas *ſupra, &* 3. *contra gentes* elegantiſſimè impugnat. Eorum ergo plures hoc nitebantur fundamento, quòd intellectus agens non potentia animæ noſtræ ſit, ſed ſubſtantia quædam ſeparata, quæ diſcurſu temporis efficiat neſcio quam vnionem cum intellectu poſſibili, qua mediante intellectus poſſet aſſurgere in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum; confirmántque ex Ariſtotele 9. *Metaph. c.* 12. vbi diſertè affirmat poſſe nos cognoſcere ſubſtantias ſimplices, & ſeparatas, ac intelligendus videtur de perfecta, & quidditatiua cognitione. *Libro* item 12. *Metaph. cap.* 7. & 9. loquens de Deo, de intellectionéque diuina diſputans, talem ait ineſſe illi perpetuò contemplationem, qualis ineſt nobis exiguo

6. Quid aberrauerint Platonici circa præcedentem concluſionem.

Quid nōnulli peripathetici.

exiguo tempore,& 12. *Ethicorum,cap.*7.felicitatem noſtram ſitam eſſe in contemplatione diuinorum. Atenim fundamentum allatum tam falſum eſt, quàm quod falſiſſimũ, vt ex dicendis conſtabit *in* 8.*capite.*Atque poſitio ipſa manifeſtè militat cõtra experientiam, modúmque naturalem intelligendi animæ, quem nunc exercemus, contra rationes etiam ſuprafactas,ac denique contra ipſum Ariſtotelem;in locis autem citatis hauddubiè loquitur de cognitione illa, quam humano modo poſſumus aſſequi.

7. *Quid denique circa illam diſſidij inter Thomiſt. & Scotiſt.*

Circa eandem etiam concluſionem Scoti, ac D. Thomæ ſectatores diſſenſionem quærunt,Scotus quippe, vt refert Anton. Andreas 2. *Metaph. q.* 3. vult ſubſtantias ſeparatas poſſe à nobis quidditatiuè cognoſci, quod etiam habet Ioannes de Gandauo 3. *de Anima, quæſt.*37. Thomiſtæ verò contendunt hoc impoſſibile, vt videre eſt in Caiet. 1.*p.q.*12. *art.* 2. *de ente, & eſſentia, cap.* 1. *q.*14. Capreol. *in* 1. *diſt.* 2. *q.* 2. Ferrar. 3. *contra, c.* 55. in Ianduno 2. *Metaph. q.*3. Ægidio 3. *de Anima, text.* 36. Quæ certè diſſenſio de nomine tantùm eſt. Nam omnes admittunt haud poſſe nos propriam, & diſtinctam quidditatem Angelorum cognoſcere, quod, velint, nolint, experientia docet; omnes etiam fatentur poſſe nos attingere quidditates Angelorum confusè, atque in vniuerſali: de nomine ergo diſſident, nam Scotiſtæ eiuſmodi cognitionem licèt confuſam, quidditatiuam appellant,Thomiſtæ autem quidditatis, non quidditatiuam appellandam eſſe reclamant.

8. *Notatio vna pro eadẽ concluſione.*

His verò relictis, in gratiam datæ doctrinæ, notandum primò, prædictarum ſubſtantiarum intelligendi modos varios afferri. D. enim Dionyſius *cap.* 2. de myſtica Theologia, & de diuinis nominibus *cap.* 7. de Deo loquens aſſignat triplicem. Primus eſt per attributionem, attribuendo ſcilicet Deo quicquid in creaturis perfectum deprehendimus, quod etiam in Angelis locum habet,illis enim tribuimus,ſi non omnes rerũ aliarum perfectiones, certè ſupremum illarũ gradum, affirmamúſque dandas eſſe ſubſtantias, in quibus gradus ille in ſua perfectione eluceat. Secundus modus eſt per negationem earum rerum, quæ puram perfectionem non habent. Quo etiam modo de intelligentiis philoſophari ſolemus. Namque intellectus concipiens generalem rationem entis, ac ſubſtantiæ, conatur eas contrahere ad genus quoddam entium, ſuperans hæc inferiora, & tunc vocibus negantibus vtitur, vt immateriali, incorporeo, &c. Tertius modus eſt per effectus, quo potiſſimè vſus fuit Ariſtoteles 8. *Phyſicorum,&* 12. *Metaph.* ac docuit Paulus ad Roman. 1. *Inuiſibilia enim Dei per ea quæ facta ſunt conſpiciuntur.* Poteſt autem addi quartus modus cognoſcendi, per intellectum videlicet noſtrum, in quo cum ſuperiori illo ſubſtantiarum ordine conuenimus. Vnde S. Auguſt. 8. *de ciuitate Dei, cap.* 5. *&* 6. docet ratione intellectus noſtri demonſtrari, eſſe ſubſtantias intellectuales; aſſentiúntque Commentator, S. Thomas, & alij. Quintus modus ex perfectione vniuerſi; & ſic plures alij poſſent excogitari. Vide S. Thomam *ſuprà, &* 1. *p.& quæſt. de ſpiritualibus creaturis, & quæſt. de Anima, art.* 10. *opuſculo* 70. ſupra Boëtium *de Trinitate, q.* 4. 2. *Metaph. lect.* 1. Potiſſima verò difficultas circa hoc reſtabat, quia anima ſeparata poteſt ſubſtantias ſpirituales apertè intelligere: ergo & coniuncta corpori, aliàs impediretur à nobiliſſima operatione per exiſtentiam in corpore, proindéque illud infor-

A maret præter naturam ſuam; hæc tamen difficultas tangit modum cognoſcendi animæ ſeparatæ, quod proprium locum habet infrà *lib.*6.

9. *Notatio altera.*

Notandum ſecundò, licèt alias ſubſtantias ſpirituales imperfectè cognoſcamus, attamen animam noſtram à nobis attingi quantum fas eſt humano intelligendi modo. Nam euidentiſſimè ſcimus illam eſſe, & quidditatem eius etiam vſque ad vltimam differentiam ſpecificam; proprietates denique, & paſſiones. Ratio eſt, quia actus animæ noſtræ proprij, potiſſimi effectus illius ſunt, nobíſque notiſſimi; illi verò explicant nobis propriam ſuæ cauſæ virtutem, vt ex hactenus dictis conſtat; at de Angelis nullum talem effectum cognoſcimus. Quare, &c. B

CAPVT VII.

Vtrùm intellectus noſter pro hoc ſtatu pendeat in operatione ſua ab operatione phantaſiæ.

1. *Pro toto hoc c. videndus author lib. 2.de Grat. c.4.*

DE ſubſtantia actus intellectus noſtri nihil dicendum ſupereſt, præter tradita *in lib.* 3. de compoſitione autem, & artificio actuum intellectus ſufficienter in dialectica dictum eſt; ſolùm ergo reſtat dicendum de modo operandi, quem intellectus noſter habet; erítque ſermo de intel-C lectu in ſtatu animæ coniunctæ corpori: nam de modo intelligendi in ſtatu altero, infrà dicetur *lib.* 6. Eſt autem in præſenti quæſtione certum intellectum dependere à ſenſibus in acquiſitione ſpecierum, vt ſuprà oſtenſum eſt. Inueſtigandum tamen ſupereſt, an poſt acquiſitionem poſſit liberè illis vti abſque vlla dependentia à ſenſibus? Et quidem ſenſibus externis nihil operantibus, plana eſt reſponſio affirmans, vt experientia docet, & maximè in viris contemplatiuis, qui extaſim patiuntur. Ariſtoteles enim 1. *Ethicorum, cap.* 8. docet viros diuinos & heroicos ita ſubditos eſſe contemplationi, vt nulla alia ſenſuum actio, ſeu affectio illis ſuperſit tribuen-D da; an verò intellectus ab interno ſenſu, ſeu phantaſia dependeat, videtur pars negatiua etiam vera. Primò, quia intellectus conſtitutus iam eſt in actu primo per ſpecies, vt ponimus,éſtque potentia perfectior ipſa phantaſia; habénſque ex ſe virtutem, & lumen ſufficiens ad operandum, non eſt ergo cur à phantaſia dependeat; vnde Ariſtoteles 3. *de Anima, textu* 8. *& lib.* 2. *cap.*5. ait intellectum acquiſita iam ſcientia poſſe operari cùm vult, neque indigere extrinſeco motiuo. Secundò intellectus ſæpe intelligit ea, quorum phantaſia nullas habet ſimilitudines veluti rerum communem ſpiritualium, &c. ergo in ea operatione ſaltem non pendet à phantaſia. Tertiò, quia aliàs E impediretur ſaltem intellectus à ſua operatione ligatis externis ſenſibus, tunc enim, & phantaſia ligabitur, imò exterior ipſe ſenſus ligari non poſſet, niſi ligata phantaſia, quæ eſt quaſi principium omnis exterioris ſenſationis. Conſequens autem eſt contra dicta: ergo, &c.

Arg.1.partis neg. — *Arg.2.* — *Tertium.*

2. *Varia authorum placita.*

Hac in re Albertus *libro* 3. *de Anima, tract.* 2. *cap.* 19. opinatur intellectum acquiſitis ſpeciebus non habere dependentiã à ſenſibus, maximè in cognitione ſpiritualium. Idem credit Philoponus *textu* 30. *& libro* 3. *cap.* 4. Thienenſ. *textu* 39. conſentiuut *in* 3. *de Anima.* Auerroes Auicenna, Simplicius, Themiſt. locis citatis cap. præcedenti, aiunt enim in communibus operationibus pendere intellectum à phantaſia,

in cognitione verò abſtractiſſima Dei & Angelorum minimè. Bonauent. quoque aſſeruit in altiſſima contemplatione poſſe intellectum omnino abſtrahi à ſenſibus etiam interioribus, ac ſine vlla prorſus imagine Deum contemplari. Alij dixerunt in cognitione ſaltem ſui, ac ſuarum ſpecierum non pendere intellectum à phantaſia. Venetus *in textu* 33. voluit, quoties intellectus per ſpecies elicitas à phantaſmatibus operatur, pendere quidem à phantaſia, non item quando operatur per eas, quas ipſe ſibi formauit.

Communis concluſio.

3. Communis tamen ſententia oppoſitum docet, quod Ariſtotelis phraſi dici ſolet, intellectum nihil niſi conuerſione, non quidem ſui, ſed animæ, ſeu phantaſiæ ad phantaſmata intelligere. Ita S. Thomas 1. *p. q.* 84. *art.* 7. Caiet. *ibidem*, Ferrar. 1. *contra, cap.* 65. *& lib.* 2. *cap.* 73. Scot. *in* 4. *diſt.* 45. *quæſt.* 2. Ægidius 3. *de Anima, textu* 38. Sit ergo concluſio: Anima dum corpori vnitur, intrinſecam dependentiam habet à phantaſia, quatenus videlicet per intellectum minimè operatur, niſi actu etiam per phantaſma aliquod operetur, quod Ariſtoteles 3. *de Anima, text.* 39. expreſſit, dicens: *Qui contemplatur, neceſſe eſt vnà cum phantaſmate contempletur.*

Probatur authorit.

Idem ſentit D. Dionyſ. *cap.* 7. *de diuinis nominibus.* & de cæleſti Hierarch. cap. 10. *Impoſſibile*, inquit, *eſt nobis ſuperlucere diuinum radium, niſi varietate ſacrorum velaminum circumuolutum.* Idem D. Auguſt. 4. *ſupra Geneſim ad literam cap.* 7. dum ait, quando numerum cognoſcimus, aliud corporeum ſenſum, aliud rationem attingere; & Nazianz. *orat.* 2. *de Theologia.*

Item experient.

Experientia quoque ita docet; primò, quia læſa phantaſia, læditur & rationis vſus, eadémque impedita ſomno, impeditur & intellectus: habet ergo manifeſtam dependentiam. Secundò; quando aliquid perfectè intelligere conamur, ſenſibilem imaginem illius intra nos formamus; quando alterum docere, ſenſibilia exempla quærimus quaſi materiam phantaſiæ ſuppeditantes, à qua intellectus in docendo pendet, quæ profectò experientiæ à D. Thoma *citato art.* 7. allatæ oſtendunt concluſionem certam à poſteriori: attamen ratio à priori difficilè redditur.

Ratio à priori ex S. Thoma, impugnatur ab Scoto.

Idem S. Thomas hanc adducit, quòd obiectum intellectus noſtri ſit quidditas materialis rei; quæ ab intellectu noſtro cognoſci nequit ſecundùm modum, quem in ſingularibus habet abſque ſenſus iuuamine, ideóque ad perfectam rei cognitionem poſtulari concomitantiam ſenſitiuæ operationis. Quæ ratio multis impugnatur ab Scoto *in* 1. *diſt.* 3. *q.* 3. neque ſatis mihi arridet; fundatur ſiquidem potiſſimè in eo, quòd intellectus ſingularia directè non cognoſcat, quod *cap.* 3. improbatum eſt. Præterea quanuis ea non ita cognoſcat, attamen adducta ratione non poteſt haberi neceſſaria concomitantia inter operationem intellectus, & phantaſiæ; ſed cùm maximè valet ea ratio ad ſuadendum, egere intellectum iuuamine ſenſus ad perfectam cognitionem rei ſingularis, ac materialis ad ſuam vſque ſingularitatem; hinc autem quomodo poteſt intelligi aut colligi tanta dependentia, quanta eſt inter ſenſum, & intellectum? Quomodo item haberi ratio; quare læſa phantaſia lædatur intellectus in ſuis operationibus vniuerſim?

Neque quæ Scot. adducit, placent.

4. Quare Scot. rationes alias inuexit. Prima eſt in pœnam peccati datam fuiſſe hanc dependentiam, falsò tamen ſupponit ratio dictam dependentiam naturalem non eſſe, ſed ex peccato deſcendere; cùm in ipſo etiam innocentiæ ſtatu locum habe-

A ret. Secunda, eiuſmodi dependentiam ſolùm naſci ex ſubordinatione potentiarum animæ, ratione cuius naturalem connexionem habent talem, vt operante vna potentia circa aliquod obiectum operentur & aliæ, quæ idem obiectum natæ ſunt attingere. Sed nec ratio hæc videtur ſatisfacerre. Primò, quia principij petitione quodammodo laborat: nam huius ordinis, & connexionis cauſam quærimus. Secundò, quia hinc, vtplurimum haberi poſſet, intellectum operãtem excitare phantaſiam, vt cum ipſo ſimul operetur, non tamen haberi, quòd in ſua ipſius operatione pendeat intellectus à phantaſia, vt experimur; neque item ratio redditur cur læſio vnius redun-

Vide lib. 6. de opere ſex dierum, c. 9. n. 7.

B det in alterum. Quapropter illa occurrit commodior, & euidentior ratio, quòd dependentia, de qua tractamus, proueniat ex imperfectione ſtatus, in quo intellectus non recipit ſpecies, niſi dum actu phantaſia operatur, & ambæ potentiæ in eadem anima radicantur, ſibíque proinde mutuò deſeruiunt, atque etiam ſunt impedimento. Vnde quando phantaſia læditur, & inſanit, ſecum trahit intellectum, & animæ attentionem, qua ſolùm ratione læſio in intellectum, vtpote incorruptibilem, redundare potuit; perfectio quoque imaginationis prodeſſe poteſt intellectui, quia quanto meliùs imaginatiua apprehendit, eo meliores ſpecies imprimuntur intellectui; ſed & in-

C tellectus ipſe operando mouet, ac ſecum trahit imaginationem. Hinc ergo oritur inter potentias has tam naturalis concomitantiæ, quæ eſſentialis non eſt, ſed ex actuali operatione proueniens; ſiquidem in anima ſeparata, aut poſt corporum reſurrectionem neceſſaria dependentia intellectus à phantaſia nulla erit.

Commodior ratio.

5. *Ad primũ in n. 1.* Ad primum argumentum in principio factum reſpondetur intellectum in actu primo conſtitutum non indigere motore extrinſeco ad operandum, propter coniunctionem tamen cum corpore, habere naturalem concomitantiam cum corporea potentia. *Ad 2.* Ad ſecundum, quando intelle-

D ctus verſatur circa ſpiritualia, imaginatio negotiatur circa ea, ex quibus ſemper intelligit, aut quæ formaliter repræſentantur in phantaſmate, aut quæ ex illo modo aliquo deduci poſſunt. Ita S. Thomas *ſuprà*, Philoponus quoque 3. *de Anima ad textum* 21. notat diuina intelligentibus concurrere imaginationem typos, & figuras opponentem; quod certè ſonant verba Dionyſij ſuperiùs adducta. *Ad 3.* Ad tertium dic, ſi ſenſus externi ſimul & interni impediantur à ſua operatione, fore vt etiam impediatur intellectus, quemadmodum contingit in dormientibus, ſi tamen ſenſus externi ligentur non propter imaginatricis impedimentum, ſed ob vehementem attentionem illius ad rem diſparatam, tunc intelle-

E ctum minimè impeditum iri, ſícque in ecſtaſi contingere.

6. *Inſtantia diluitur.* Vrgebis. Intellectus dormientis aptior eſt ad recipiendas impreſſiones ſpecierum à ſubſtantiis ſeparatis, ac reuelationes etiam diuinas, vt S. Thomas tradit 2. *contra gentes, cap.* 81. & ſacra Scriptura confirmat, communiter docens reuelationes in ſomniis factas fuiſſe Prophetis, & tamen tunc ligata eſt phantaſia; non ergo inter vtramque potentiam ſemper intercedit concomitantia. Occurrendum, eſſe quidem in ſomno intellectum aptiorem ad recipiendas ſpecies à Deo; tum propter quietem maiorem, tum ne illa impreſſio ſpecierum referatur ad ea, quæ exteriùs ſentiuntur, vel próprio diſcurſui tribuatur, quod idem D. Thomas

2.2.

2.2. *q.* 173. *art.* 3. *& de veritate q.* 12. *art.* 3. *ad primum* explicuit; eſſe tamen minùs aptum ad ferendum iudicium de rebus reuelatis, quia inter dormiendum liberum vſum rationis de lege ordinaria non habemus, ſicut idem doctor 1.*p.q.* 84. *a.* 3. *ad* 2. notauit.

CAPVT VIII.

Quid ſit intellectus agens, quid poſſibilis.

1. *Vide lib. 2. de Ang. c.1. à num.14.* *Notatio pro reſolutione.* DIximus de obiectis, & actibus intellectus agentis, & poſſibilis, dicendum ſupereſt de ipſis potentiis. Et quoniam vna ſine altera perfectè non cognoſcitur, de vtraque breuiter agendum. Eſt ergo in parte intellectiua animæ noſtræ duplex productio, nempe ſpeciei, & actus, dupléxque receptio correſpondens, vtraque verò debet fieri ab ſpirituali virtute, & in potentia ſpirituali, vt ex dictis patet. Eſt autem potentia eadem receptiua ſpeciei, productiuaque actus intelligendi, quæ intellectus poſſibilis vocatur, quia ex natura ſua eſt potentia, vt ſpeciebus rerum omnium informetur, & per eas intelligat; at verò virtus productiua ſpecierum, quia recipiendi munus non habet, ſed tantùm agendi, ideo ab actione dominatur agens, dicitúrque intellectus, non quia intelligat; cùm ſolùm producat ſpecies, quæ productio intellectio non eſt (obiectum enim ſenſibile ſpecies quoque producit, nec tamen ſentit) ſed quia res intelligibiles reddit.

2. *Differentia duplex inter intellectum poſſib. & agentē.* Hinc porrò duæ colliguntur differentiæ inter has potentias. Prima, quòd altera ſit cognoſcitiua, altera minimè. Secunda, quòd actio intellectus poſſibilis vitalis ſit, atque immanens, cùm ſit actio cognoſcendi; at intellectus agentis operatio ex ſe, & ex propriis non item; productio quippe ſpeciei ex ſuo genere poſſet à re non viuente fieri, vt proximè de obiecto ſenſibili diximus. Actio ergo intellectus poſſibilis ex propriis vendicat eſſe à principio intrinſeco actiuo; non verò intellectus agentis actio; & hinc eſt, quòd actio intellectus poſſibilis de ſe ſit immanens, actio verò agentis ex modo ſuo tranſiens eſſe queat; conſtat ergo ratio, & diuerſitas vtriuſque potentiæ, ſaltem quantùm ad quid nominis. Ad explicandum autem quid rei earum, alia dubia ſunt enodanda.

3. *1. Dubium in præſenti c. quid ſit vterque intellectus. Externorū philoſophorum varia placita.* Primum eſt; an vterque iſtorum intellectuum ſit vera animæ potentia? In qua re Græci ferè omnes hallucinati ſunt, ponentes intellectum agentem, & poſſibilem eſſe ſubſtantias ſeparatas, concedentéſque animæ noſtræ tantùm cogitatiuam, quam intellectum paſſiuum vocant. Ita Theophraſtus, & Themiſtius *lib.* 3. *de Anima*, Alexand. autem *lib.*2. inquit intellectum agentem eſſe Deum ipſum, ac quòd ſaltem ſit ſubſtantia aliqua ex ſeparatis, putarunt Arabes, Auempace, & quos refert Albertus 3. *de Anima, tract.* 2. *cap.* 4. Auerrois 3. *de Anima textu* 5. *&* 20. *&* 12. *Metaph. textu* 17. Auicenna quoque 9. *Metaph. cap.* 4. credit intelligentiam vltimam, quæ præſidet ſphæræ actiuorum, & paſſiuorum eſſe intelligentiam agentem, quæ gubernat animas noſtras, & 6. *naturaliumpart.* 5. *cap.* 5. *&* 6. addit ſpecies intelligibiles eſſe in ea ipſa intelligentia, ex illáque deriuari in eaſdem animas. Huic ſententiæ fauere videtur Ariſtoteles 3. *de Anima, textu* 19. *&* 20. vbi de intellectu agente ait, quòd paſſione vacat, ac ſeparabilis eſt, cùm ſit ſubſtantiæ actus; & infrà ait,

A *Non quandoque intelligit, quandoque verò non intelligit, ſeparatus verò, id eſt, ſolùm quod eſt, atque id ſolum eſt immortale*, &c. Et Alexander ex mente Ariſtotelis ipſius probat intellectum agentem, Deum eſſe, cùm doceat intellectum agentem omnia facere, quod ſolius Dei eſt.

Atenim, quod ad intellectum poſſibilem attinet, ſententia hæc erronea eſt in fide, & in philoſophia delirium, quod ſuprà latè probauimus *lib.* 1. *à cap.* 9. tum abſolutè, tùm etiam in ſententia Ariſtotelis. Quod verò pertinet ad intellectum agentem, certum etiam habetur eſſe veram animæ potentiam. Ita D. Thomas 1. *p. q.* 79. *art.* 4. Colligitur etiam ex eodem *in q.* 84. *art.* 4. vbi B opinionem Auicennæ improbat, & Platonis ſpecies intelligibiles fieri ab ideis: certum autem non dico, quòd putem de fide. Nam quòd intellectus agens, aut etiam ſpecies intelligibiles dentur, de fide non eſt: nec præterea vllus error in fide eſſet ſentire illas à Deo, vel intelligentia aliqua produci. Rurſus non dico certum quod euidenti demonſtratione habeatur, niſi quantum res philoſophica, eaque tam abdita patitur. Probatur ergo ratione Ariſtotelis *in* 3. *de Anima, cap.* 5. nam cùm anima noſtra ab intrinſeco ſit intellectualis, ab intrinſeco habere debet neceſſaria ad exercendas intellectuales operationes, natura enim non deficit in neceſſariis, nec ordinat rem ad actionem, pro C qua exercenda non conferat requiſita, vnum autem ex requiſitis ad intellectus opera, eſt maximè productiua vis ſpecierum intelligibilium, cùm ſine eis intellectio non fiat; habet ergo anima noſtra hanc virtutem, ſiue potentiam. Quam rationē S.Thomas optimè proſequitur; confirmatúrque primò. Nam ſi virtus productiua ſpecierum eſſet ſubſtantia ſeparata, non penderet in illarū productione à phantaſmate, neque à corpore, quia actio intelligentiæ ſeparatæ ſuperioris rationis exiſtit; conſequens autem eſt falſum, & contra dicta; ergo, &c. Confirmatur ſecundò; quoniam in ſenſibus non deſideratur aliquod ens ſeparatum, quod perficiat ſpecies, ſed in exterioribus ipſa externa D ſenſibilia eas efficiūt, in interioribus autem virtus aliqua ipſius ſentientis; idem ergo erit in intellectu poſſibili, probatio tamen Ariſtotelica potiſſima eſt, atque à priori.

4. *Improbatur.* *Ratio ex Ariſtot.* *Confirm.1.* *Confirm.2.*

At dices, illa ratione concludi non valet, intellectum agentem eſſe potentiam animæ, ſed eſſe tantùm virtutem quandam neceſſariam, ideóque à natura prouiſam pro illa ipſius actione, quēadmodum ſenſus etiam indigent virtute mouente, quæ tamen potentia animæ non eſt, ſed externum ſenſibile; cælum quoque indiget mouente aliquo, qui tamen potentia cælo interna dici non poteſt. Reſpondetur verò Ariſtotelis rationem concludere propriam animæ potentiam ex illo E principio in philoſophia manifeſto, *Naturam perfectam ab intrinſeco habere cuncta neceſſaria ad ſuas actiones exercendas*, quod planè inſtantiam non habet; adducta verò ad rem non faciunt; cælum enim non indiget motu ad propriam actionem, & perfectionem, vt etiam diximus *in lib. de cælo, quæſt.* 8. Quòd ſi indigeret, argumentum certè concluderet motum illius à virtute intrinſeca proficiſci, vt etiam ibi diximus; ſenſus porrò externus cùm proprium obiectum ſibi proportionatum vendicet, non eget actiua vi ſpecierum, neque obiectum ipſum cenſendum eſt extrinſecum agens, ſed potiùs maximè connaturale potentiæ cognoſcitiuæ, vnde ſi poſſibilis intellectus obiectū ſibi proportionatum ſortiretur, non egeret planè intellectu

5. *Inſtatur Ariſtotelis ratio.* *Suſtinetur tamen.* *Dictum etiam eſt diſp. 35. Metaph. ſect.1.n. 17.*

intellectu agente; atque hinc etiam concludi poteſt hanc eſſe Ariſtotelis mentem, cùm credendum non ſit plus illum ſua ratione conficere, quàm intenderit; quod patet etiam ex ipſius verbis, quæ ſcitè notauit Philoponus primò, quia poſtquam docuit in omni natura eſſe agens, & patiens, ſubdidit in citato cap. 5. text. 17. *Neceſſe eſſe has eaſdem differentias animæ ineſſe*: apertè igitur ſignificat agentem intellectum in anima reſidere, atque adeò potentiam illius eſſe; intelligentia verò ſeparata in anima non exiſtit. Secundò, quia ſi intellectus agens intelligentia aliqua foret, actu ſeparata eſſet; Ariſtoteles verò ſolùm dixit intellectum agentem eſſe ſeparabilem; non ſentit ergo eſſe intelligentiam; quare cùm infrà intellectum agentem ſeparatum vocat, intelligit apertè ſeparatum ab organo corporeo, cùm ſentiat eſſe potentiam ſpiritualem, ac minimè organicam, cùm verò ait eſſe ſeparabilem, intelligit omnino à corpore per ſeparationem animæ, cui inhæret.

6. *Enodatur totus Ariſtotelis textus circa vtrúque intellectum.* Verba tamen, quæ de hoc intellectu agente Ariſtoteles *in textu* 19. addit, *immixtus eſt, & impatibilis, cùm ſit ſubſtantia actu ens*, difficillima ſunt, & ideo diuerſimodè transferuntur, & exponuntur Argyropoli; ergo dicto modo vertit, Philoponus legit, *& affectione vacuus cum ſubſtantia ſit actu.* Simplicius ita, *ex ſubſtantia actio exiſtens.* Itaque duo hi poſteriores Philoſophi exponunt operationem potentiæ eſſe eius ſubſtantiam, cúmque intellectus agens potentia ſit actiua, ideo ſubſtantiam eius dici actionem, hoc verò falſum eſt, quia in ſolo Deo eius operatio eſt ſubſtantia, vt alibi docetur. S. Thomas, quem plerique ſequuntur, exponit, *eſt ſubſtantia actus*, id eſt, ſecundùm eſſentiam ſuam (quæ ibi ſubſtantia appellatur) actus eſt, ſeu potentia actiua. Ratio expoſitionis redditur, quòd illis verbis afferatur ab Ariſtotele cauſa, cur in illis actibus paſſione vacet intellectus, nempe quia non concurrit ad intelligendum, vt potentia recipiens; ſed vt agens tantummodo, vnde ſubſtantia eo loco non importat rem de prædicamento illo, ſed eſſentiam, vel entitatem, vt ſenſus ſit, *eſt ſubſtantia actus*, id eſt, ſecundùm entitatē ſuam actus eſt. Quæ expoſitio omnium probabiliſſima videtur, ſtante cōmuni illa Agyropoli tranlatione; poſſunt verò aliter transferri verba Philoſophi vt ſubſtantia non nominandi, ſed gignēdi caſu legatur, hoc modo, *eſt ſubſtantiæ actus*, id eſt, animæ, cui principium agendi confert, videtúrque id literæ Græcæ conſonum, nam vox Græca ſignificans ſubſtantiam non abſolutè ponitur, vt ſolet, in recto, ſed ei additur articulus ſequentis caſus. Verba autem ſubiecta, nimirum, *non quandoque intelligit, quandoque non intelligit*, referenda non ſunt ad intellectum agentem, de eo enim iam docuerat Philoſophus minimè intelligere, eo quòd non eſſet, *omnia fieri*, ſed referenda ad ſcientiam in actu, dixerat enim ſcientiam in actu poſteriorem eſſe ſcientia in potentia in eodem ſubiecto, addidit tamen, non ſimpliciter, & abſolutè, pro qua limitatione probanda ſubdit ſcientiam in actu, id eſt, actu ſcientem ſemper intelligere; nam licèt vnus, & idem non ſemper intelligat, abſolutè tamen inter habentes ſcientiam nunquam deeſt, qui actu intelligat, atque ita ſimpliciter loquendo non eſt prior ſcientia, quàm ſciendi actus. Sic exponunt *in citato loco* Philoponus, & S. Thomas, ac rurſum *de ſpiritualibus creaturis art.* 10. *ad* 3. *& de Anima art.* 5. *ad* 1. Aliam quoque expoſitionem tradit idem S. Doctor 1. A *p. q.*79. *a.*4. *ad* 2. *q.*10. *de veritate, a.* 8. *ad vltimum*, quæ tamen non videtur adeò conſona literæ.

Sunt & alia, quæ Ariſtoteles eo in capite ſubiicit in hæc verba, *Separatus autem, id eſt, ſolum quod eſt, atque id ſolum eſt immortale, perpetuúmque, qui tamen non recordatur, quia eſt impaſſibilis; intellectus autem paſſibilis corrumpitur, ſine quo nihil intelligit anima*; difficilia valde. Etenim non conſtat, quid intelligat per verbum *ſeparatus*, an ne intellectum agentem, an verò poſſibilem; vnde etiam obſcurum eſt, cui tribuat immortalitatem, cui verò mortalitatem; videntur ergo interpretanda citata verba in hunc modum. Sola pars animæ, quæ intellectiua eſt, & ſeparata manet, immortalis eſt, ſub qua certè parte intellectus agens, atque poſſibilis comprehenduntur; atque adeò dictio *ſolum* partes cæteras animæ excludit, ſenſitiuam ſcilicet, ac vegetatiuam; prædictaque pars eſt id, quod eſt, ſeu eſt ſubſiſtens, & per ſe intelligens, quæ cùm ſuperata inuenitur, non recordatur, eo ſcilicet modo quo in corpore; cùm non intelligat miniſterio phantaſiæ; ſiquidem iſta in ſeparatione animæ corrumpitur. Vnde non malè dicitur intellectus ille patibilis, qui corrumpitur, intellectus quidem, quia intellectui miniſtrat, & nonnihil rationis participat, dum rationi ſubditur, & ab ea dirigitur, vt idem Ariſtoteles obſeruauit 1. *Ethic. cap. vlt. & lib.*6. *cap.*1. patibilis autem, vel quia propriè pati poteſt, phantaſmata impreſſa, expreſſaque recipiendo, vel quia eius operatio nō ſine paſſionibus amoris, vel odij exercetur, &c. vt 1. *de Anima textu* 66. habetur. Atque ita exponunt Philoponus, & S. Thomas. In qua tamen expoſitione vnus reſtat ſcrupulus, quòd eiuſdem vocis æquiuocationem admittit in vno contextu; nam in principio capitis intellectus paſſibilis accipitur pro vera potentia intellectiua, & ſpirituali; in fine autem pro imaginatione, ſeu phantaſia corruptibili, & corporea. Occurrendum verò nunquam intellectum ſpiritualem dici *patibilem*, ſed abſolutè intellectum, *qui ſit omnia fieri*, poſtea verò addi vocem *patibilis*, ad oſtendendum, non ibi iam ſermonem haberi de priori intellectu, ſed de phantaſia; quod patet etiam ex adiunctis verbis, *& ſine hoc nihil intelligit anima*, quæ otioſa eſſent ſi loqueretur Philoſophus de potentia verè intellectiua; clariſſimum quippe erat ſine intellectu neminem poſſe intelligere; loquitur ergo de phantaſia, ſine qua etiam nihil intelligimus in hac vita; alia de hac re adduxi *lib.* 1. *cap.* 11. tractando de ſpiritualitate, immortalitateque principij intelligendi hominis; ſed nunc data expoſitio videtur potiſſima. 7. *Vlterior enodatio.* *Phantaſia quo ſenſu appelletur intellectus patibilis.*

Ex deciſione huius dubij ſequitur primò intellectum agentem, & poſſibilem non eſſe vnum, eundémque in omnibus hominibus, ſed multiplicari pro multiplicatione animarum, de quo etiam ſuperiùs *citato libro* 1. *cap.* 12. meminimus; nam multiplicata forma, multiplicantur conſequenter eius potentiæ. Secundò ſequitur intellectum agentem potentiam organicam non eſſe, ſicut de intellectu poſſibili *eodem in lib. cap.* 9. oſtendimus, ſunt nimirum ſpirituales, quoniam ad actus ſpirituales immanenter eliciendos ordinantur. Tertiò ſequitur intellectum agentem vt ſic eſſe tantùm potentiam actiuam; poſſibilem verò eſſe paſſiuam ſimul, atque actiuam, vt dictum eſt *lib.*3. *cap.*4. 8. *Corol. triplex ex dictis.*

Dubium deinde ſecundum eſt de iiſdem intellectibus, an vterque ſit lumen? Ariſtoteles quidem agentem intellectum lumen vocat, idem verò ſentiendum 9. *2. Dubium huius capitis.*

tiendum de poſſibili, licèt diuerſa ratione: notandum eſt enim ex D. Thoma 1. *p. q.* 77. *art.* 1. licèt lumen primò ſit dictum de materiali hoc, atque tangibili, nomen tamẽ tranſlatum fuiſſe ad ſpiritualia, non metaphoricè, ſed propriè, cùm lumen propriè ſit quicquid manifeſtatiuum eſt, iuxta illud ad Epheſ. 5. *Omnia, quæ arguuntur, manifeſtantur à lumine*; manifeſtatio autem etiam in rebus ſpiritualibus propriè reperitur. In primis ergo intellectus agens lumen dicitur manifeſtans rem poſſibili, intellectui nimirum in actu primo, quatenus producit in illo ſpecies rerum; quo etiam modo dicitur manifeſtare, ſeu illuſtrare phantaſma, vt *cap.* 2. huius libri expoſitum eſt, neque alia profectò illuminatio procedit ab intellectu agente, quia neque in phantaſmate lumen aliquod producit, neque item medio, cùm nullum tale ſit, per quod cognitio intellectualis diffundatur; nec verò in intellectu poſſibili lumen aliud producit, quàm ſpecies; quia neque ipſe poſſibilis alio indiget, neque illuminatio materialis in rebus ſpiritualibus fingenda eſt. Inferes: ergo etiam quodlibet obiectum ſenſibile dici poterit lumen, quatenus producendo ſpecies ſui ſeipſum ſenſui manifeſtat. Illatio quidem in rigore admittenda eſſet, ſi vſus ferret. Fortaſſe tamen lumen magis dicitur de his, quæ alia, non quæ ſeipſa manifeſtant. Deinde intellectus poſſibilis lumen quoddam eſt manifeſtans veritatem in rebus, & iudicium ferens de illis.

10. [*Obiectio.*] Dices ergo etiam intellectus agens tale aliquod lumen erit; is namque intellectus communiter dicitur illuminare prima principia, & ex conſequenti concluſiones, illis mediantibus. Hinc S. Thomas *in 3. diſt.* 14. *quæſt.* 3. *art. primo.* ſcribit lumen intellectus agentis, & intelligibilia in actu efficere, & perficere intellectum poſſibilem ad cognoſcendum; *prima* etiam *parte quæſt.* 97. *art.* 5. *ad* 3. ait cognitionem primorum principiorum eſſe communem nobis omnibus, quia illius actionis cauſa, qua eſt intellectus agens, omnibus ineſt, & *quæſt.* 106. *art. primò.* docet lumen, quod ad intellectum pertinet, nihil eſſe aliud, quàm manifeſtationem quandam veritatis, & 2. *contra gentes, c.* 78. *ratione* 3. ait habitum principiorum, intellectus agentis effectum eſſe. [*Solutio. Intellectus agens quomodo dicatur illuminare prima principia.*] Occurrendum tamen intellectum agentem circa principia prima nullam aliam cauſalitatem vendicare, quàm vt producat ſpecies repræſentantes eorum terminos, manifeſtare autem, atque oſtendere neceſſariam connexionem talium extremorum eſſe munus intellectus poſſibilis; at enim manifeſtatio hæc, aut actualis eſt, ſicque formaliter efficitur per actũ cognoſcendi (ipſa quippe actualis cognitio manifeſtatio eſt;) aut eſt habitualis, & effectiua, atque ita à ſolo fit intellectu poſſibili ſpecie informato; ipſe enim actum cognitionis elicit, intellectus verò agens remotè ſolùm concurrit producendo ſpecies. Quod etiam confirmatur, tum quia intellectus agens, vt ſic, potentia non eſt cognoſcitiua, tum quia principia cognitis terminis cognoſcuntur. 1. *Poſteriorum, cap.* 2. non cognoſcuntur autem ab intellectu agente, ſed à poſſibili, poſita ſolùm productione ſpecierum per ipſum agentem, ad quam ſolam exercendam introductus fuit à Philoſophis, neque aliter cognitioni deſeruire dici poteſt: tum denique, quia intellectus poſſibilis ſufficiens ad aſſentiendum primis principiis, ſicut voluntas ad amandum finem vltimum, nec ratio vlla vrget in contrarium; & S. Thomas interpretandus erit, vt primo in loco agat de perfectione in actu primo, quam intellectus poſſibilis ab agente recipit. In ſecundo, vt velit intellectum agentem eſſe quidem principium illius actionis, quatenus tamen miniſtrat ſpecies terminorum, quibus cognitis principia cognoſcuntur; eodémque modo loquitur in quarto loco, vt ſe ipſe exponit, dum ait habitum principiorum effectum eſſe intellectus agentis, quatenus ab illo phantaſmata illuminantur. Iam verò in tertio loco manifeſtè procedit de lumine intellectus poſſibilis: quare, &c.

Tertium dubium eſt, quis prædictorum intellectuum ſit perfectior potentia, nam Ariſtoteles *citato capite quinto libri tertij* de anima agentem præferre videtur, *Agens enim*, inquit, *in omni natura præſtabilius eſt patiente*; quod etiam vſurpat D. Auguſtin. 12. *ſuper Gen. ad liter. cap.* 16. Et ratione arguitur. Nam potentia, quæ ordinatur ad præſtandum alteri complementum, perfectior eſt, intellectus verò agens complementum poſſibili præſtat. Atque ita credunt nõnulli Thomiſtarum, inter quos eſt Ferrar. 3. *de Anima, quæſt.* 9. quibus patrocinatur D. Thomas *in* 2. *d.* 20. *quæſt.* 2. *art.* 2. *& q.* 10. *de verit. art.* 8. Reſoluendum tamen poſſibilem ſimpliciter eſſe nobiliorem. Primò, quia eius actio, nimirum intellectio, nobiliſſima eſt, nec talis vlla prodit ab intellectu agente. Secundò per intellectum poſſibilem eſt noſter animus capax diuinæ viſionis, in qua beatitudo hominis conſiſtit. Tertiò intellectus agens non niſi vt inſtrumentum quoddam datum eſt præparandis poſſibili ſpeciebus. Quartò ſecundùm intellectum poſſibilem maximè Deo, & Angelis aſſimilamur. Et ipſe per ſe loquendo conſequitur naturam ſubſtantiæ ſpiritualis, intellectus verò agens veluti per accidens, vt ſcilicet defectum obiectorum materialium ſuppleat. Eſt ergo ſine dubio intellectus poſſibilis abſolutè perfectior, quanquam prout in potentia eſt, ad ſpecies, quas agens producit, vendicet hic non multùm exceſſum, quod planè ſufficit inſtituto Ariſtotelis, non enim ſemper agens ſimpliciter perfectius eſt patiente, ſed qua agens eſt tantummodo. 11. [*3. Dubium huius capitu.*] [*Conſulatur author diſp. 18 meta & diſp. 43. ſect. 2. n. 14.*]

Quartum dubium eſt, an hi duo intellectus realiter diſtinguantur; nam dicta omnia id ſupponere videntur, certè Ariſtoteles, ac S. Thomas de his loquuntur, quaſi de rebus diſtinctis. Ratione probatur; quoniam actus harum potentiarum ſunt longè diuerſi, principium enim agendi, & patiendi realiter diſtinguuntur, ſed intellectus agens eſt principium agendi, poſſibilis patiendi: ergo, &c. Probabilis quidem opinio hæc quam innuit S. Thomas *quæſt.* 79. *art.* 7. *in* 1. *p. & in* 2. *diſt.* 17. *quæſt.* 2. *art.* 1. tenéntque vniuerſa eius ſchola, & Marſil. Ficinus *lib.* 15. *de Theologia Platonis.* Poteſt etiam ex dictis explicari, & confirmari: nam potentia cognoſcitiua ſolùm eſt receptiua ſpecierum, & operatiua per eaſdem, non autem actiua illarum, ſed principium agendi illas, eſt diuerſum à potentia cognoſcente, prout hæc omnia patent in ſenſibus: ergo idem credendum erit in intellectu; nam ex ſenſibus intelligibilia ſunt inueſtiganda. 12. [*4. Dub. huius cap. pars affir.*]

Oppoſita tamen ſententia eſt valdè probabilis, quam tenent alij non ignobiles ſcriptores. Maior *in* 2. *diſt.* 16. *quæſt. vnica*, Abul. *Exod.* 23. *q.* 70. Niphus *lib. de intellectu, tract.* 4. *cap.* 21. Eo fundamento, quòd abſque diſtinctione reali facilè poſſit intelligi munus intellectus agentis, eadem enim potẽtia actiua eſſe valet ſpecierũ, & vt ſic intellectus 13. [*Pars neg. probabilior.*]

agens appellari: & rurſum operatiua per illas, ſicque dici intellectus poſſibilis, neque in actibus ſpiritualibus principium agendi, & recipiendi oportere diſtingui, vt alibi traditur. Secundò, quia multarum ſpecies poteſt intellectus poſſibilis ſibi formare, vt ex ſupradictis patet: ergo ſi vim actiuam habet ſpecierum quarundam, omnium planè habere poterit. Tertiò intellectus noſter quaſi medius eſt inter intellectum angelicũ, & ſenſum, ille enim natura ſua inditas habet ſpecies omnium rerum, ac ſi ab intellectu inſtar paſſionum dimanarent, potentiæ autem ſenſitiuæ maximè exteriores, & ſpeciebus carent, & illas ab extrinſecis obiectis recipiunt, intellectus verò noſter, & ſpeciebus caret à principio, in quo à perfectione Angeli declinat, & quandã habet conuenientiam cum illo; ſtatim enim, ac anima ipſa quippiam cognoſcit per phantaſiam, ab ipſo intellectu manat ſpecies id repræſentans. Quare efficientia hæc quodãmodo ſe habet inſtar emanationis ſpeciei ab intellectu, atque ita à potentia diſtinctâ non procedit talis efficientia. Confirmatur, quoniam intellectus agens poſt hãc vitam ſemper actione carebit, quod incõueniens cenſetur ſi potentia eſt diſtincta realiter; erit ergo virtus eiuſdem potẽtiæ. Itaque vniuerſa, quæ de vtroque intellectu dicuntur, de duplici eiuſdem potentiæ vi facilè dici poſſunt, quæ certè opinio verior apparet, quanuis nihil certum ſe offerat; an autem diſtinctio formalis ſaltem ſit admittenda, dicetur inferiùs.

Vide in diſp. 18. metaph. ſect. 7.

CAPVT IX.

Vtrùm intellectus practicus, & ſpeculatiuus ſint potentiæ diſtinctæ.

1. HAnc quæſtionem tractat Ariſtoteles *lib. 3. de Anima, cap. 9. & 10.* Eſtque valde neceſſaria ad explicanda diuerſa munera intellectus noſtri, diſputat præterea de intellectu practico, & ſpeculatiuo *lib. 6. Ethicorum, à c. 1.* per ſequentia, *& lib. 1. magnorum moralium, c. 35. Metaph. cap. 1. & 6. Metaph. c. 1.* Pro expoſitione ergo primò notandum practicum, & ſpeculatiuum potiſſimè differre ex parte finis, vt Ariſtoteles *dictis locis* docet: nã finis ſpeculationis eſt veritas, & perfectio ipſius intellectus vt ſic, finis verò practici eſt opus; & ideo ſpeculatio propter ſeipſam eſt appetibilis; practicum verò tantùm in ordine ad opus, & propter bonum, quod in operatione reperitur. Ad cuius differentiæ declarationem eſt ſecundò notandum intellectum noſtrum circa duo verſari; primò quidem circa cognitionem rerum tam externarum, quàm propriæ etiam naturæ; ſecundò circa operationes proprias, inter quas aliæ ſunt in poteſtate hominis, quoad vſum, & exercitium, atque etiam quoad rectitudinem, & prauitatem, aliæ verò fiunt neceſſariò, quæ proinde in poteſtate hominis non exiſtunt. Circa priores autem operationes dupliciter poteſt intellectus verſari; aut cognoſcendo illas ſecundùm entitates ſuas naturales, aut regulando, conſtituendóque in illis modum, quo optimè fiant. Quando ergo intellectus noſter verſatur circa rem quamlibet ſibi extrinſecam, vel intrinſecam, cognoſcendo tantùm naturam, & proprietates illius, ea cognitio ſpeculatiua eſt, quando verò circa operationem hominis ipſius, regulando, ponendóque illi modum, talis actio erat communiter practica. Quapropter cognitio ſpeculatiua vendicat pro materia proxima circa quam verſatur, rem cognitam; pro fine autem ipſam veritatem, quæ de re illa poteſt demon-

Prima differentia inter practicũ, & ſpeculatiuum.

Explicatur 2.

A ſtrari; at verò cognitio practica pro materia, & obiecto ſortitur operationem humanam, & pro fine rectitudinem illius, &, vt ita dicã, regulationem in facto eſſe; quod intelligendum venit, quãdo operatio ipſa eſt praxis, vt ſtatim explicabo. Et hac de cauſa intellectus practicus rem conſiderat, vt operabilem, quia nimirum immediatè conſiderat, vt operationes hominis, ac res alias, vt ſub talibus cadunt operationibus.

Hinc altera ſumitur differentia practici, & ſpeculatiui, quòd ſpeculatiuum verſatur potiſſimè circa vniuerſalia, vnde ſcientia maximè ſpeculatiua, qualis eſt metaphyſica, maximè vniuerſalia contemplatur; practicum verò potiſſimè intendit B in particularia: qua de cauſa prudentia habitus intellectus eſt maximè practicus, quia particularia conſiderat. Ac ratio à priori eſt, quia circa actiones verſatur, quæ ad ſingularia terminantur. Et quanuis practicum circa vniuerſalia ſæpe verſetur, id tamen non niſi in ordine ad ſingularia. Vnde ſuboritur tertia differentia, quòd ſpeculatiuum eſt maximè de æternis, ac neceſſariis; quòd ſi attingit etiam corruptibilia, ea planè abſtrahit, & quaſi perpetua conſiderat; practicum verò de contingentibus, quia reſpicit ſingularia particularéſque circunſtantias eorum, quæ facilè mutabiles ſunt. Eſt & alia differentia, quòd ſpeculatiuum res contemplatur ex earum principiis; C practicum verò conſiderat eaſdem, quaſi ponens in ſeipſo principium illarum; ſic philoſophus naturalis dognoſcit paſſiones animæ conſiderando quid in ſe ſint, & quomodo oriantur à tali natura, & hoc ipſum eſt conſiderare rem ſpeculatiuo modo; philoſophus autem moralis obſeruat animæ paſſiones, vt reducendæ ſint ad mediocritatem per virtutes, quod eſt agere de illis modo operabili. Vltima tandem differentia, ad quam numeratæ omnes reducuntur, poſita eſt in diuerſitate obiecti formalis, nam practicum reſpicit operabile, vt ſic, ſpeculatiuum autem veritatem, vt ſic, quæ eſt differentia ex parte finis, vt rectè notauit Caiet. 1. *p. q. 14. a. 16.* Quapropter ſuperflua eſt D quorundam diſputatio, an practicum, & ſpeculatiuum differant ex obiecto, an ex fine, quam excitant Antonius Andreas *6. Metaph. q. 1.* Soncin. *q. 4.* Iauellus *q. 5.* ſi enim ſermo ſit de obiecto materiali, in eo planè non differunt, cùm circa idem obiectum materiale practicum, & ſpeculatiuum poſſint verſari; ſi verò de obiecto formali idem prorſus eſt cum fine; nulla ergo exiſtit controuerſia.

2. Differẽtia. 2.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Ex dictis de practico, & ſpeculatiuo in communi colligitur primò reſolutio illius quæſtionis, an ſcientia practica, & ſpeculatiua differant ex fine ipſius ſcientię, multi enim putant habitum practicum non eſſe abſque fine ſcientis, vt Soncin. & Iauellus paulo antè citati, quibus videtur fauere D. Thomas 1. *p. q. 14. a. 16. & q. 79. a. 2.* Dicendum E eſt tamen, habitum ex ſe habere practicum eſſe, vel ſpeculatiuum, neque finẽ ſcientis poſſe variare huiuſmodi rationem in habitibus; ſic ſcientia, qua cognoſcitur Deus cũ attributis ipſius ſpeculatiua eſt, quantumlibet ipſe ſciens finem aliquem extrinſecum per illam ſibi proponat acquirẽdum. Alioquin vana foret diuiſio ſcientiarum in practicas, & ſpeculatiuas, nam quælibet poſſet practica euadere, aut ſpeculatiua iuxta placitum addiſcẽtis, quod eſt ridiculum. Ac ratio à priori eſt, quia habitus practicus dicitur, eo quòd directiuus ſit operationis, quòd verò actu non dirigat per directionem, & intentionem addiſcentis, per accidens eſt, nec illius mutat naturam, ſicut regula ſemper ta-

3. 1. Coroll. ex doctrina data.

lis

lis eſt, quanuis ad regulandum nõ applicetur. Ita Caiet. *citato art.* 16. *primæ partis*, Ferrar. 3. *contra gentes*, *cap.*20. Soto *q.*4. *prœmialium in logicam.* Fatemur tamen finem ſcientis modum mutare in acquiſitione ſcientiæ, operationémque & habitum practicum reddere, non quidem per ſe, ſed quaſi per accidens, & occaſionaliter; veluti ſi quis acquirat ſcientiam de re operabili, non animo operandi, ſed cognoſcendi naturam illius, procedit quidem ex accidenti, ſpeculatiuo modo; qui verò addiſcit animo operandi, procedit practicè, atque adeò cognitio hæc practica erit, illa ſpeculatiua, quod quidem ex fine ſcientis ortum habuit, occaſionaliter tamen id habent ex intrinſeco modo procedendi, & ita eſt intelligendus S. Thomas; ſi tamen quis non variaret modum acquirendi ſcientiam, quanuis variaret propoſitum, & finem ſuum, ratio ſcientiæ non mutaretur, & ita per ſe loquendo finis ſcientis non variat rationem habitus practici, vel ſpeculatiui.

Finis ſcientis poteſt per accidens variare rationem practici, vel ſpeculatiui: non verò per ſe.

4. Sed an in actibus ipſis requiratur actualis intentio operandi vt conſideratio practica dicatur, dubitari poſſet. Quidam affirmant, aſſerentes nullam conſiderationem actualem eſſe practicam ſimpliciter, niſi illi addatur actus voluntatis intendentis operationem, habitus enim, inquiunt, dicitur practicus, quia eſt directiuus, talis autem eſt abſque operantis directione, & ideo eſt etiam practicus abſque tali directione: at verò actus practicus dicitur, quia actu dirigit, non poteſt autem dirigere actu niſi voluntatis intentio accedat: quare, &c. Alij addunt requiri voluntatem rectam, quod falſum puto, nam à voluntate errante procedere poteſt actus practicus prauus; & imprudentia practica planè eſt, ſicut contraria prudentia, imò & error practicus dari valet, vnde *ex* 3. *Ethicorum*, *cap.*1. celebratur omnem prauum ignorare quid agat, ignorantia practica videlicet, ignorantia quippe ſpeculatiua minimè ignorat.

In dubio ſub orto 1. ſententia.

2. Sententia reiicitur.

5. Atenim non ſolùm ſententia hæc, verùm etiam prior diſplicet, namque vt actus intellectus dicatur practicus, non pendet à voluntate, vt à mouente; quod probatur, quia omnis actus intellectus, qui de ſe tendit ad mouendum appetitum, & regulandum actum illius, practicus eſt; actus autem, à quo mouetur appetitus, antecedit omnem appetitum; non ergo actus practicus per ſe requirit voluntatis intentionem. Maior patet; quia non intellectus ſpeculatiuus, ſed practicus mouet appetitum, vt docet Ariſtoteles; minor verò oſtenditur, quia appetitus non tendit niſi ad obiectum cognitum, ideoque prima cognitio practica appetitum mouens præire debet omnem actum appetitus, aliàs in infinitum procederetur, vt notauit Ariſtoteles 7. *Ethicorum ad Eudemum*, & nos infrà dicemus *lib.* 5. *cap.* 3. hic verò actus, *omne malum eſt fugiendum*, practicus eſt, ſiquidem vim habet mouendi appetitum, imò primum principium cenſetur rationis practicæ; vt D. Thom. notat 1. *p. q.* 79. *art.* 12. vnde *in* 2.2. *q.* 49. *art.*2. habitum elicitiuum talis actus inter partes prudentiæ collocat.

1. Quoque exploditur.

6. Sed occurrunt aduerſarij, actus eiuſmodi non eſſe perfectè practicos, cùm poſſit mens in eorum cognitione ſiſtere; & ſpeculari tantùm omne malum eſſe deteſtabile, & omne bonum diligibile, vnde à quibuſdam ſimiles actus vocantur ſpeculatiuè practici. Fortaſſe tamen quæſtio de nomine erit, atque ita actus ille poteſt ſimpliciter practicus cenſeri. Vnde S. Thomas *q.* 17. *de veritate*, *art.* 1. ſyndereſim vocat ſimpliciter habitum pra- A cticum. Ratio eſt, quia licèt poſſit intellectus in cognitione illa ſiſtere, ex natura tamen ſua actus ipſe mouere appetitum valet, media concluſione practica, quæ ex illo infertur, aſſenſus namque principiorum naturaliter tendit ad aſſenſum concluſionum, eiuſdémque ordinis eſt cum illo; vnde confirmatur inſtitutum, nam actus hic in particulari, *malum hoc*, v.g. furtum, *eſt fugiendum*, practicus eſt; ergo, & vniuerſalis ille, *omne malum eſt fugiendum*, practicus erit. Antecedens ſuadetur, quia talis habet pro obiecto rem operabilem, modóque operabili circa illam verſatur, cùm proponatur facienda, & actus ipſe ſufficiens ſit ad mouendum voluntatem, & ad hoc ex ſe dirigatur. B Iam conſequentia ſuadetur; quia eadem eſt ratio de actu vniuerſali, & particulari. Hinc ergo formatur argumentum. Actus hic, *omne malum eſt fugiendum*, practicus eſt, non pendet autem ex voluntate operantis: ergo, &c. Tandem actus conſcientiæ, dictus murmuratio intellectus de actu malo, ex quo ſequitur remorſus in voluntate, ille, inquam, actus practicus eſt; vtpote quædam ſyndereſis, mouétque voluntatem, & tamen præuenit omnem appetitum, quia nobis etiam nolentibus intra nos excitatur; ergo actus practicus non tantùm ille eſt, qui à voluntate procedit, vel qui actu dirigit operantem, ſed qui de ſe eſt ſufficiens ad mouendum appetitum, & ad id ex ſe C tendit natura ſua.

Replica pro eadẽ 1. ſententia.

Vera enodatio.

Suadetur.

Eſt quidem verum inter practicos actus eſſe nonnullos magis practicos, quàm alios: namque ſermones vniuerſales nonnihil magis ſpeculationis participant, & inter actus proſecutionis, vel fugæ ij, qui exercitè ad illam dirigunt, quale imperium, magis practici ſunt, quàm qui in actu ſignato ſolùm iudicant fugiendum eſſe, vel perſequendum; omnes tamen poſſunt dici practici abſolutè, quia omnes habent pro fine opus. Inferes, ergo omnis actus intellectus practicus eſt, ſiquidem omnis de ſe excitat voluntatem ſaltem delectando, cognitióque Dei practica eſt, quoniam motiua etiam eſt voluntatis ad illum amandum. D Neganda tamen ſequela, actio enim practica non ea dicitur, ex qua ſequi poteſt affectus in voluntate, vt S. Thom. notat *de veritate*, *q.*14. *art.*4. ſed quæ directiua eſt operum, ad hócque tendit ex genere ſuo, huiuſmodi verò eſt omne dictamẽ intellectus circa res agendas, vel fugiendas, ſunt item conſilij, qui planè inducunt ad operandum, quanuis efficaciter id non efficiant, id enim de ratione omnium practicorum actuum non eſt, ſed quod ad id tendant ex ſeſe. 7.

Doctrina proxima tẽperatur.

Secundò colligitur ex dictis, quídnam ſit actus practicus, quídnam praxis, de quo plurimi plurima diſputant tam metaphyſici, quàm Theologi, quidam autem affirmant praxim debere eſſe operationem intellectus; alij verò, vt Scot. & Soncin. definiunt praxim neceſſariò eſſe operationem E alterius potentiæ ab intellectu; eſt verò, vt exiſtimo, diſſenſio de nomine, nam actus practicus eſt, vt diximus, quo ietellectus ordinat, aut dirigit operationem, praxis verò dicitur operatio ipſa quæ regulatur, & ordinatur per actionem practicam intellectus; nam praxis nomen Græcum eſt; Latinè operationem ſignificans; atque hic videtur communis vocabulorum vſus, vnde communiter praxis putatur actus alterius potentiæ ab intellectu, practicus verò actus ab intellectu ipſo elicitur, atque intra illum inuenitur. 8.

2. Corollar.

Sed, an praxis ſit etiam interdum actus ab intellectu elicitus communiter negari ſolet, dicendum tamen actum intellectus conſiderari, aut vt 9.

Dubij cuiuſdam enodatio.

operatio eſt ſecundùm ſuam ſubſtantiam tantùm, ſicque verum, vel falſum eſſe, ac ſpeculationem quandam. Aut conſiderari, vt obiicitur actui voluntatis, ab eáque elicitur, & à prudentia imperatur, & vt ſic intellectum bonum eſſe, vel malum, atque eius actus praxes, cùm ſint actus voluntarij, & morales, proindéque virtutis, vel vitij; quapropter cùm S. Thomas 1. 2. *q.* 57. *art.* 1. *ad* 1. ait habitum practicum dirigere opus exterius, ſeu alterius potentiæ ab intellectu, non contendit dirigere ſemper, ac neceſſariò, ſed cõmuniter. Etenim prudentia dirigit etiam actus intellectus quantùm ad vſum; vel certè intelligendus erit, quòd immediatè dirigat actum alterius potentiæ, nempe voluntatis; mediatè enim dirigere poterit actum intellectus, in quantum ſub voluntatis electionem cadit.

10. *3. Corollar. continens aſſertionem principalẽ.* Tertiò colligitur deciſio quæſtionis propoſitæ, cuius tandem concluſio ſit. Intellectus practicus, & ſpeculatiuus non duæ ſunt, ſed vna potentia tantùm realiter, atque formaliter. Ita S. Thomas ſuprà dum aſſerit hoſce intellectus differre tantùm ſecundùm modum concipiendi noſtrum. Ratio concluſionis eſt, quia obiectum intellectus adæquatè eſt vnum formaliter, nempe *intelligibile*; ſub quo continentur practicum, & ſpeculatiuum, & eorum actus tanquam obiecta partialia, quod ſuprà *lib.*3. *c.* 30. in ſimili dicebamus de ſenſu interiori, & patet ampliùs. Nam ſpeculatio eſt quaſi fundamentum actus practici, à cognitione enim ſpeculatiua ſæpe deſcendimus ad cognitionem practicam; præterea ſi intellectus practicus, & ſpeculatiuus formaliter differant propter diuerſitatem actuum, quælibet potentia haberet innumeras ferè diſtinctiones formales, nam quot habet actus diuerſos, tot conceptibus diuerſis poteſt concipi. Tandem, quia potentia intellectiua eſt vniuerſaliſſima in ſuo genere, ideo vna tantùm meritò ponenda eſt.

11. *Obiectio cõtra aſſert. ex Ariſtot.* Huic concluſioni repugnare videtur Ariſtoteles 6. *Ethicorum*, *cap.* 1. *& libro magnorum moralium*, *cap.* 35. vbi intellectum practicum, & ſpeculatium duas partes animæ genere diuerſas vocat, aſſignata etiam diſtinctione ex obiectis; & 3. *de Anima, textu* 53. intellectum practicum virtutem deliberantem appellat, intellectum verò ſpeculatiuum principium intelligendi, additque diſtingui inter ſe magis, quàm iraſcibilem, & concupiſcibilem, quæ vtique potentiæ ſecundùm penè omnes diſtinguuntur realiter: quare, *Ex ratione.* &c. Accedit ratio, quia diuerſa obiecta, & actus horum intellectuum veram arguunt diſtinctionem. *Satisfit.* Ad Ariſtotelem reſpondendum; ſi, vt verba ſonant, opinetur, non eſſe probandum; exponi tamen poſſet, voluiſſe tantùm in intellectu noſtro duplicem vim partialem intelligi, duplexque munus eiuſdem potentiæ, veluti ſi in luce Solis diſtinguamus virtutem calefaciendi, atque illuminandi ad oſtendendos diuerſos effectus eiuſdem potentiæ. Ad rationem dicitur illa omnia, quæ recenſentur partialia eſſe ſub obiecto adæquato comprehenſa.

12. *Inſtantia ex ſentẽtia Capreoli, & quorundam Themiſt. Excluditur.* Sed obſtat adhuc, ſi intellectus practicus, & ſpeculatiuus eſſentia non diſtinguantur, nec habitus ſcientiæ practicæ, & ſpeculatiuæ diſtinguentur. Ita quidem aſſeruerunt Sonc. Iauellus, & alij cum Capreolo *in prologo*. Eorum tamen ſententia falſa videtur, quoniam prædicti habitus per proprios, & intrinſecos fines, & obiecta formalia ſeparantur, vt ſuprà oſtendimus, neque eſt ſimile de potentia, & habitibus; nam, vt etiam alibi monuimus, potentia multo vniuerſalior eſt, quàm habitus eam perficientes, cùm ſit ſuperior, & eminentior, vnde licèt vna potentia ſit, quæ ſpeculatur veritates, & dirigit operationes humanas; alter tamen habitus eſt, qui potentiam hanc perficit in primo munere, alter, qui in ſecundo; qua de cauſa diſtinctio habituum non eſſentialis ſolùm, ſed etiam generica dici ſolet; vt notauit Sotus *in logica ſuprà*, & Caiet. 1. *p.* *q.* 1. *art.* 4. non quòd in nullo genere conueniant, vt nos etiam in poſterioribus apud Ariſtotelem docuimus, ſed quòd conſtituant duos habituum ordines valde inter ſe diuerſos, diſtinctáſque rationes ſcientiarum ſub ſe continentes. Vnde ſub priori ordine continetur tota latitudo principiorum, concluſionúmque ſcientiarum ſpeculatiuarum, quæ ex variis abſtractionibus diſtinguuntur, de quibus etiam in proprio loco plura diximus, ſub poſteriori verò tota latitudo habituum practicorum coercens omnes practicas ſcientias, artes, prudentiam, &c. qui habitus inter ſe per actiuum, factiuúmque diſtinguuntur ab Ariſtotele 6. *Metaph.* & 6. item *Ethicorum.*

Ad cuius diſtinctionis intelligentiam eſt notandum, primò, quòd habitus practicus ille dicitur, qui ponit modum, & rectitudinem in dirigenda actione humana, quæ quidem dirigi poteſt, aut quantùm ad vſum moralem, vt ſcilicet ſtudioſè fiat, aut quantùm ad rectitudinem naturalem, id eſt, vt nimirum in proprio genere operatio illa perfecta prodeat; ſic ars pingendi vel ſcribendi hominem dirigit ad rectè exercendam illam operationem in ordine ad picturam, vel ſcripturam bonam. Prima rectitudo operationis eſt rectitudo ad bonum ſimpliciter, quia eſt bonum hominis, vt homo eſt. Secunda rectitudo eſt ad bonum ſecundùm quid, quia eſt bonum hominis, non vt homo eſt, ſed vt talis, vel talis artifex. Rurſum prima rectitudo pertinet ad prudentiam, & actus illam comitantes, tendit enim ad rectitudinem ſimpliciter voluntatis, & appetitus. Secunda verò rectitudo pertinet ad artes, vnde ſcitè ſcripſit Ariſtoteles, prudentem magis vituperari, ſi volens errauerit, quàm ſi nolens, at verò artificem è contrario plus vituperari, ſi errauerit nolens, quàm ſi volens; quia in prudente requiritur rectitudo appetitus, non item in artifice. 13. *Notatio 1. pro doctrina proxima.*

Secundò eſt notandum inter operationes humanas, quaſdam eſſe, quæ tranſeunt in exteriorem materiam, efficiúntque aliquid manens tranſacta actione, alias verò, quæ non tranſeunt in talem materiam, ſub quibus comprehenduntur, quæ nihil operis relinquunt, cùm tranſierint, veluti citharizatio, ſaltatio, &c. primi generis operationes factiones propriè vocantur; Ariſtoteles ergo dictis locis agibile vocat, id quod eſt agibile ſimpliciter, & ita ſolam prudentiam ait vocari, verſaríque circa agibile, & artem omnem circa factibile; vnde prudentiam vocat habitum cum ratione actiuum, artem verò habitum cum ratione factiuum, idem habet *libro magnorum moralium, cap. vlt.* Atenim Alexander Aphrod. 6. *Metaph. cap.* 1. quem ſequi videtur S. Thomas 1. 2. *q.* 57. *art.* 4. duplices artes diſtinguit, alias, quæ verſantur circa agibile, dicuntúrque liberales, cuiuſmodi ſunt quæcunque circa actiones immanentes verſantur, & alias, quæ circa factibile occupantur, ac dicuntur ſeruiles; prioris generis artes diſtinguuntur à prudentia, quæ circa agibile ſimpliciter verſatur, dirigendo bonitatem, rectitudinémque ſimpliciter in actionibus; artes verò circa agibile ſecundùm quid, vt diximus. Vrgebis 14. *Notatio 2.*

Dialectica practica ne ſit, an ſpeculatiua.

bis. Dialectica igitur ſcientia practica erit, cùm ars directiua ſit operationum humanarum, & earum regula. Occurrendum tamen quantùm ad modum quidem practicam eſſe, attamen excipi à numero artium, & ſpeculatiuam dici poſſe, quia ſpeculationem, vt ſpeculatio eſt, dirigit, vt alibi diximus.

15. *Quæſtiuncula expeditur.*

Supereſt breue dubium, an vnus, idémque habitus eſſe queat practicus, & ſpeculatiuus, ac negandum videbitur, cùm dixerimus diſtingui eſſentialiter. Cenſeo tamen inter habitus infuſos aliquos eſſe practicos, & ſpeculatiuos ſimul, eò quòd perficiunt intellectum ſecundùm operationes aliquas vtriuſque generis; cuiuſmodi ſunt fides ſupernaturalis, Spiritus ſancti dona, quæ fidei correſpondent, vt docet D. Thomas 2. 2. *q.* 4. *art.* 2. *ad* 3. *& q.* 8. *&* 9. Scientia denique Theologiæ. Ratio eſt, quia tales habitus cùm habeant ſupremum obiectum, nempe Deum, ad quem omnia ordinantur, tractando de Deo ſummam ſpeculationem attingunt, quia verò ſimul agunt de iis, quæ ad Deum ordinantur, inter quæ operationes humanæ numerantur, aliquid etiam practici participant, inter alios verò inferiores habitus quidam ſunt merè ſpeculatiui, vt metaphyſica, quidam merè practici, vt prudentia; quidam aliquid ex vtroque videntur communicare, vt moralis philoſophia, quæ quidem practica videtur eſſe, partímque ſpeculatiua, vt inſinuat Ariſtoteles *in principio Ethicorum.* Quapropter ſpeculatiuum, & practicum differentiæ erunt eſſentiales, quando habitus eis adæquantur, at quando habitus ſuperiorem quendam modum ſortitur, poteſt nonnihil ex vtroque participare, & intellectum ſub vtraque ratione perficere.

De hoc argumẽto videndus Author diſp. 44. Metaphyſicæ ſect. vltima. à num. 28.

CAPVT X.

Vtrùm in parte intellectiua ſit memoria, vel aliqua potentia ab intellectu diſtincta.

1. *Tria hìc explicanda puncta.*

IN hoc capite ſupereſt explicemus reliqua, quæ ad potentiam intellectiuam pertinent; quorum primum illud eſt, quomodo intellectus noſter præterita cognoſcat, & obiter etiam attingemus de modo cognoſcendi futura, ac tandem diuerſæ denominationes explicabuntur, quæ intellectui accommodantur. Circa primum experimento cõſtat, intellectum noſtrum cognoſcere præterita, de modo tamen eſt difficultas, circa quam fuit opinio Auicennæ poſt actum intelligendi, intellectum non conſeruare ſpecies, ſed quandocunque cognoſcit abſens obiectum, fieri nouam productionem ſpeciei à phantaſmate, & intellectu agente. Ratio eius eſt, quia ſi potentia cognoſcitiua conſeruaret ſpecies, ſemper cognoſceret, quia ſemper præſtò eſſet cognoſcendi cauſa, nimirum potentia, atque ſpecies.

Primum punctum. *Auicennæ placitum circa hoc punctum.*

2. *1. Aſſertio contra Auicennam.*

Sit tamen prima concluſio. Species intelligibiles conſeruantur in anima tranſacto intelligendi actu. Eſt communis Theologorum, de qua D. Auguſt. 10. *lib. confeſſionum, à cap.* 8. & vltrà, Magiſt. *in* 2. *diſt.* 3. & ibi expoſitores D. Thom. 2. *contra gentes, cap.* 74. Cicero *Tuſculana prima*; colligitúrque ex Ariſtotele *lib.* 2. *de Anima, cap.* 5. vbi docet intellectum permanere poſſe in actu primo abſque ſecundo, & *lib. de memoria, & reminiſcentia, cap.* 2. fatetur dari memoriam intelligibilium; id quod experientia patet; nam recordamur actuum præteritorum Dei, & beneficiorum eius; item cùm volumus, conſideramus ea, quæ habitualiter nouimus: eſt autem ſuperfluum nouam ſemper productionem ſpecierum inducere, quia rerum plurimarum ſpecies multo diſcurſu, & labore comparantur, eáque ratione tolletur ſcientia habitualis, quæ magna ex parte conſiſtit in ordine ſpecierum. Cauſa à priori eſt, quia intelligibiles ſpecies non pendent in conſeruari à præſentia obiecti, nec ab actu intelligendi, quia nullum eſt talis dependentiæ veriſimile fundamentum; neque nullum genus cauſæ aſſignabitur in quo pendere dicantur, aut contrarium, à quo iam productæ corrumpantur, cùm tam ipſæ quàm ſubiectum ſpiritualia ſint. Et confirmatur, quia intellectus angelicus conſeruat ſpecies, & pars ſenſitiua interior ſimiliter; cur ergo non intellectus noſter, qui in ſuo genere habere debet virtutem completam cognoſcendi; ea verò magna ex parte completur ex hac perfectione retinendi ſpecies; aliàs anima ſeparata non recordaretur rerum, quæ geſſit in corpore, cuius oppoſitum Scriptura ſacra non obſcurè teſtatur, docens animam ſeparatam memorari rerum huius vitæ, vt *Lucæ* 16. *Iſaiæ vltimo.* de quo iterum *lib.* 6. *cap.* 3. fundamentum tamen Auicennæ ſolutum eſt *lib.* 3. *cap.* 3. de quo videndus D. Thom. *de memoria, & reminiſcentia, lect.* 2.

Suadetur experimento. *Et ratione.* *Satisfit Auicennæ.*

3. *2. Aſſertio contra Magiſtrum.*

Reſtat verò dubium, quænam ſit potentia cõſeruans haſce ſpecies, nam Magiſt. *ſuprà* putat diſtinctam ab intellectu. Sit tamen ſecunda concluſio. Potentia ſpecierum ſeruatrix ipſe eſt intellectus. Suadetur primò, quia eadem eſt potentia cognoſcens in præſentia, & abſentia obiecti, vt de ſenſibus interioribus vidimus *in lib.* 3. quod maiori ratione verum habet in intellectiuis potentiis, quæ ſunt vniuerſaliores, ac minùs limitatæ. Secundò, quia ſuperfluum eſt multiplicare potentias ſine neceſſitate; rationes deinde pro prima concluſione factæ probant ſpecies intelligibiles in ea potentia conſeruari, in qua primò recipiuntur. Dubium tamen vlteriùs ſuboritur, an intellectus conſeruans, vt probatum eſt, ſpecies, propriam rationem vendicet memoriæ. S. Thomas ſuprà *art.* 6. negat, quoniam memoria (inquit) debet eſſe præteriti, vt præteritum eſt, intellectus autem non poteſt cognoſcere præteritum vt ſic, id enim importat tempus determinatum in particulari, quod pertinet ad conditiones indiuiduas, quas ignorat intellectus, qui vniuerſalia tãtùm attingit. Hoc idem ſentit ipſius Schola, ſed iam excluſum eſt ex ſupradictis; etenim intellectus rem cognoſcit cum affectionibus, ſeu conditionibus peculiaribus perfectius multo, quàm ſenſus. Alij ergo putant intellectum non ſortiri perfectam rationem memoriæ, eo quòd non habeat pro obiecto adæquato præteritum, vt ſic, ſed indifferens ſit ad præſens, & præteritum cognoſcendum. Hoc tamen momentum non habet, quia memoria etiam ſenſitiua non verſatur adæquatè circa præterita, ſed etiam præſentia nouit, vt oſtendimus; præterquam quòd non ſit, cur ad rationem perfectæ memoriæ ſpectet adæquari præterito: Angeli namque & Deus perfectiſſimè memoratur. Gen. 9. *Recordabor fœderis mei*, &c. Ierem. 2. *Recordatus ſum tui.* Nimirum Deus memoriam habet, non vt potentiam tantùm importat, ſed actualem cognitionem omniũ præteritorum, qua tamen etiam præſentia intuetur.

Probatur 1. *Secundò.* *Dubij incidentis dilutio ex ſchola Thomiſt. non placet.* *Aliorũ reſponſio exploditur.*

4. *3. Concluſio contra prædictos authores probatur.*

Tertia itaque concluſio ſit. Intellectus eſt propriè admodum memoria, & multo perfectior, quàm in parte ſenſitiua inueniatur. Hæc ex ipſa definitione oſtenditur. Nam memoria eſt potentia

tia cognoſcens præteritum vt præteritum, ſed intellectus hoc multo perfectius percipit, quàm ſenſus; quippe qui nouit tantùm præteritum materialiter, intellectus verò etiam formaliter, cùm cognoſcat ipſam temporis rationem: ergo, &c.

Inſtantia ex Ariſtotele ſoluitur.

Oppones in hunc modum, Ariſtoteles *lib. de memoria, & reminiſcentia* videtur aſtruere memoriam per ſe eſſe primi ſenſitiui, per accidens verò eſſe intellectiuæ partis. Experientia quoque liquet memoriam intellectiuam maximè pendere à ſenſibus: quare, &c. Reſpondendum; cùm intellectus in hac vita pendeat in cognoſcendo à phantaſmate, eorum tantùm memorari, quorum phantaſmata apud ſenſum reperiuntur, ideóque memoriam dici exiſtere in primo ſenſitiuo, ortúmque habere dependentiam memoriæ intellectiuæ à ſenſibus; vnde rerum, quæ altiùs imaginationi imprimuntur, faciliùs memoramur, qua de cauſa Cicero *in lib. Rhetericorum* monuit, ſi ſubtilium rationum memorari volumus, eas ſenſibus alligemus.

5. *Notationes pro cognitione futurorum.*

Pro cognitione futurorum non poſſumus hoc loco multa diſſerere, videri poſſunt aliis in locis in Theologia; hîc breuiter eſt notandum, eiuſmodi futura, vt futura ſunt, non poſſe à nobis certò cognoſci per vim natiuam intellectus. Secundò notandum inter contingentia quædam eſſe libera, vtpote quæ à libertate pendent; alia verò contingentia dici à cauſis quidem naturalibus; ſed quia aliquando impediuntur, ideo ſuam etiã contingentiam habere cenſentur. Et in vtriſque alia dantur, quæ ſæpè eueniunt, alia quæ rarò, vel quæ ad vtrumlibet; atque in confuſo loquendo ea, quæ frequenter eueniunt, iudicari probabiliter poſſunt euentura, & ſic de aliis proportione ſeruata. At verò deſcendendo ad particulares effectus conſiderandæ ſunt circunſtantiæ, & ſigna omnia, ex quibus coniectari poſſit quidnam ſit euenturum, nunquam tamẽ determinato iudicio cognoſci valent, ea præcipuè, quæ ſunt libera; vnde qui huiuſmodi futura prædicunt, vt certa, ſæpiſſimè decipiuntur, & ſpiritu dæmonis aguntur. Aliæ tandem ſunt res futuræ ſatis certæ; aut quia ſunt à Deo reuelatæ vt extremum iudicium; aut quia habent determinatas cauſas naturales, quæ proinde poſſunt à nobis determinatè, ac certò cognoſci, cum ſubordinatione tamen ad diuinam poteſtatem, quæ facilè omnes poteſt inuertere.

6. *Variæ munera vnius intellectus percurruntur, & nomina.*

Vltimo loco eſt in hoc capite notandum, intellectnm noſtrum varias habere denominationes, quarum omnium ſignificata explicare oportet, quia non diuerſas potentias important, ſed vnam, & eandem ſub rationibus diuerſis. Ad illarum ergo omnium explicationem recolendum ex ſuperioribus intellectum ſecundùm ſe nudum quidem eſſe ſpeciebus, & habitibus, potentem verò vtraque recipere, & vt ſic dici poſſibilem, cúmque primò recipiat ſpecies rerum, vel habitus, ideo intellectum vocari *in actu primo*, hoc eſt, habitualiter; poſtmodum verò cùm iam actu operatur, dici intellectum *in actu ſecundo.* Porrò in hac operatione multipliciter variatur; nam res quaſdam cognoſcit ſimplici intuitu, vt de primis principiis indicat naturali lumine ſine diſcurſu, ſub qua conſideratione *intellectus* ſimpliciter nominatur, eo quòd in tali operatione aſſimilatur intelligentiis angelicis. Ex principiis deinde ratiocinando concluſiones colligit; eóque modo appellatur *ratio.* Vnde iam conſtat rationem, & intellectum eandem eſſe potentiam. Deinde ratiocinatio hæc verſari poteſt, aut circa res diuinas, & æternas, aut circa humanas, & caducas. Circa A diuinas dupliciter, vel cognoſcendo, atque in ſe ipſas contemplando, vel per eas regulando actiones humanas, veluti ſi ex bonitatis Chriſti conſideratione colligamus peccatum non debere regnare in mortali corpore noſtro, quod fecit Paulus *ad Roman.* 6. Ratio ergo hoc vtroque modo diuina conſiderans *ratio ſuperior* nominatur. Similiter circa res humanas verſari poteſt intellectus cognoſcendo, aut etiam actiones hominis regulando, quo pacto dicitur *inferior ratio.* Atque ita conſtat etiam inferiorem rationem, ac ſuperiorem vnam eſſe inter ſe potentiam, eandémque cum intellectu, de qua diſtinctione optimè D. Auguſtin. *de Trinitate, cap.* 3. Vlteriùs verò dici B ſolet intellectus *mens*, qua voce potentia alia non importatur, ſed explicatur dignitas intellectus noſtri, mens enim quandam eminentiam ſignificat in ipſa potentia intellectiua, quaſi à metiendo dicta, metitur enim veritatem in rebus, quídque vnicuique conueniat, aut non conueniat. Diſtingui præterea ſolet in anima noſtra pars *opinatiua, & ſcientifica*, Ariſtoteles enim 6. *Ethicorum, cap.* 1. ait eſſe in anima poteſtates, & vires rationis participes, alteram per quam contemplamur neceſſaria, ad quam habitus ſcientiæ pertinent, alteram per quam contemplamur contingentia, ad quam pertinet habitus opinionis, quo loco intelligentiæ non ſunt diuerſæ potentiæ, ſed C vnus intellectus vtraſque complectens vires, diſcurrendi ſcilicet tum in rebus euidentibus, tum etiam in probabilibus, vnde diuerſas recipiat denominationes. Eodémque modo eſt interpretandus Auguſtinus 10. *de ciuitate*, ferè per totum. Denique dici interdum ſolet intellectus noſter *adeptus*, id eſt, in eo ſtatu conſtitutus, in quo cõſequutus ſit quæcunque habere poteſt, quem ſtatum ſolùm in gloria habebit. Atque hæc ſunt officia, quæ intellectui tribuuntur. De aliis enim vocibus practico, ſpeculatiuo, & memoria iam à nobis eſt dictum.

7. *Obiectio dupliciter remouetur.*

Ex dictis omnibus conſtat potentiam intellectiuam eſſe vnicam, ſignificatam diuerſis nomini- D bus iuxta diuerſos cõceptus inadæquatos intellectus noſtri. Dices, ſi hæc omnia, nec diſtinctionem quidem formalem, ſeu eſſentialem arguunt in intellectu poſſibili, certè neque agens intellectus ab eo diſtinguetur eſſentialiter, ſi ſemel demus non diſtingui realiter. Admitti totum in primis poſſet, neque magnum id eſſet inconueniens. Secundò neganda eſt æquiparatio: namque intellectus poſſibilis, & agens obiecta adæquata vendicant, actúſque adæquatos omnino diſtinctos; in modo etiam operandi longè differunt, quia vnus operatur cognoſcendo, & non alter; vnus eſt in potentia ad actum primum, alius ve- E rò eſt in actu primo conſtitutus ex natura ſua, ac tandem rationes habent diſtinctas, quarum altera non eſt pars alterius; at verò rationes illæ, quas in intellectu poſſibili cõſideramus, partiales ſunt, & inadæquatæ, integrantes vnam perfectam rationem potentiæ cognoſcitiuæ, & ideo non eſt par ratio.

8. *Alia intellectus nomina vlterius afferuntur*

Præter dicta circumferuntur alia nomina, quæ non tam ipſam potentiam intellectiuam, quàm actum aliquem, vel habitum eius ſignificant, quorum primum eſt *intelligentia*, quæ propriè actualem dicit operationem, qua rem ſimplici intuitu cognoſcimus, vnde ſimplex primarum veritatum cognitio *intelligentia* dicitur, cùm verò talem cognitionem ad alia cognoſcenda adhibemus, *diſcurſus* vocatur, ab aliis verò *attentio*; cùm autem circa aliquid inquirendam inſiſtimus,

cogi

cogitatio nuncupatur, & in practicis *conſultatio*, cùm cognitionem aſſequimur nominatur *ſapientia*, vel *rectum iudicium*, cùm res cognitas diſponimus, vt aliis manifeſtamus, quædam *interior locutio* cenſetur, & per hæc pleraque nomina alia internoſcemus; vniuerſa enim exponere eſſet ſuperfluum.

9. *Duo alia tandem exponuntur de quibus author 1. 2. tract.3. diſp. 12. ſect.1.*

Duo tamen non prætermittam, *ſynderesim*, & *conſcientiam*: *ſynderesis* nomen eſt non intellectus, ſed habitus in eo exiſtentis, facilémque reddit ad aſſentiendum principiis practicis, vnde Latinè ſonat conſeruationem, fortaſſe quia iudicio talis habitus plura ſunt conſeruanda, vel certè, quia illius munus eſt conſeruare in nobis officium rationalis naturæ. De hoc habitu, atque altero, qui circa ſpeculatiua verſatur, intellectúſque principiorum dicitur, videantur dicta apud Ariſtotelem in poſterioribus. Iam conſcientia ſignificat habitum quendam dimanantem à ſynderesi immediatè, vel mediante iudicio alicuius concluſionis practicæ, eſt enim conſcientia quoddam actuale examen noſtrarum operationum, quo iudicamus illas malas eſſe, aut bonas; ſi fortè iudicamus malas, è veſtigio ſequitur in voluntate remorſus, & triſtitia quædam, quæ *vermis* appellatur. Si autem nihil reprehenſibile in illis inuenimus, ſubſequitur quies quædam, & gaudium. Vnde 2. *Corinthiorum* 1. dicitur, *Gloria noſtra eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ*. Qua de cauſa Durand. *in* 2. *diſt*. 9. *q*. 2. putauit *conſcientiam* eſſe habitum voluntatis, ſed minus verè, nam, vt ex ipſo nomine conſtat, conſcientia cognitionem ſignificat, id autem, quod in voluntate ſequitur, affectus eſt bonæ, vel malæ conſcientiæ. Solet etiam aliquando ſumi conſcientia pro ipſo habitu ſynderesis, quo ſenſu Damaſc. vocat noſtri intellectus lucem; Baſilius verò eſſe naturale iudicatorium, Hieronym. ſupra Ezechiel. appellat ſynderesim, prout hæc omnia refert S. Thomas 1. *p*. *q*. 79. *art*. 13. & optimè exponit.

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI QVINTI.

Cap. I.	*An in quouis cognoſcente requiratur ſpecialis potentia appetitiua.*
II.	*An obiectum appetibile debeat neceſſariò eſſe bonum aliquod.*
III.	*An appetitio fiat à ſola potentia appetitiua, & quid per illam producatur.*
IV.	*An in appetitu ſenſitiuo ſint plures potentiæ habentes plura obiecta.*
V.	*Quot, & quales ſint actus appetitus ſenſitiui.*
VI.	*An appetitus ſenſitiuus ſubdatur motioni partis rationalis.*
VII.	*De obiecto, & actibns voluntatis.*
VIII.	*An voluntas libera in omnibus ſuis actibus remittatur.*
IX.	*Quæ ſit perfectior potentia, intellectúſne, an voluntas.*
X.	*De potentia motiua localiter, ſítne actiua, & ab aliis animæ potentiis diſtincta.*

LIBER

LIBER QVINTVS.

DE POTENTIA APPETENDI TAM IN *communi, quàm in ſpeciali, ac loco mouendi.*

1\. QVINQVE diſtinxit Ariſtoteles in principio ſecundi libri de Anima potentiarũ animæ genera, ex quibus tria sũt à nobis explicata, ſcilicet potentiæ, vegetatiuæ ſenſitiuæ, & intellectiuæ; ſupereſt, vt de potentiis appetitiuis dicamus, atque adeò de potentia motiua ſecundùm locum, quæ cum appetitiuis magnam affinitatem habet, de quibus idem Ariſtoteles indiſtinctè egit in reliqua parte tertij de Anima, methodicè verò D. Thomas 1. *p. à q.* 80. & vltrà, aliíque Scholaſtici Chriſtiani.

CAPVT I.

Vtrùm in quolibet cognoſcente ſit neceſſaria ſpecialis potentia appetitiua.

1\. *Dubitandi ratio.* MAteriam hanc aggredimur à quæſtione an eſt, quoniam appetitus commune aliquid eſſe videtur animatis, & inanimis; vnaquæque enim res inclinationem aliquam vendicat; appetitus autem, & inclinatio non rarò confunduntur, & ideo non eſt cur hæc potentia ſpecialiter animantibus tribuatur. Vt ergo diuerſitatem appetituum breuiter explicemus, eſt notanda diſtinctio appetitus in naturalem, & elicitum, de quo diximus 1. *Phyſicorum, cap.* 8. *q.* 4. circa quartam materiæ proprietatem. Appetitus naturalis dicitur quælibet propenſio cuiuſuis rei in ſuum proprium bonum, quæ propenſio non eſt propriè appetitus, ſed metaphoricè, neque eſt ſpecialis potentia, neque fit per actionem ipſius appetentis, ſed eſt coaptatio naturalis quam quæque res habet cum ea, ad quam ordinatur, vnde talis appetitus non ſupponit cognitionem, nec fit ab ipſo appetente, ſed illi datur à natura, & ad proprium commodum tendit; quare appetitus naturales tot multiplicantur, quot ſunt diuerſæ inclinationes naturales: de hoc ergo appetitu diſputatio hoc loco non ſuſcipitur.

Appetitus naturalis, & elicitus. Concinit diſp. 1. metaph. ſect. 6. n. 30.

2\. *1. Aſſertio, eiúſque ratio ex D. Thoma.* Prima concluſio. Præter appetitum naturalem eſt in re qualibet cognoſcente ſpecialis potentia animæ, per quam actu ſibi proprio vitaliter appetit. Hæc conſtat experientia, cuius rationem reddit optimè D. Thomas, quòd appetitus ſequatur formam, ideoque iuxta diuerſum modum, rationémque formæ, diuerſa ratio appetitus conſequatur. Vnde cùm inanimatæ res informantur ſolùm naturali forma, ſolam habent inclinationem naturalem, conſequentem naturalem formam; res autem cognoſcentes, cùm informentur etiam per cognitionem, etiam aliarum rerum formis intentionaliter ſuperiori quodam modo, fiúntque res ipſæ cognitæ vitaliter, & intentionaliter, ideo altiorem nactæ ſunt appetitum, hoc eſt, vitalem,

A qui conſequitur cognitionem. Quæ ratio aliis etiam modis exponitur; ac probatur ſecundò. Quia res cognoſcentes prius intendunt propria bona, quàm quærant, & exequantur media, quibus illa ſunt conſequuturæ; quo fit, vt in ſuis operibus cognitione ducantur: neceſſaria ergo eſt potentia ad appetenda bona, quæ intendunt conſequi, parum enim eſſet bona intenta cognoſci niſi etiam appeterentur. Quare ſi non daretur appetitus, conſecutio planè non daretur; appetitus enim cauſa eſt executionis, mediat ſiquidem inter cognitionem & executionẽ, cùm illam ſequatur, & hanc præcedat. Tertiò probatur. Res cognoſcentes apprehendunt quid nociuũ ſit toti animali, ſinguliſque eius partibus, vt capiti, pedi, &c. ergo neceſſaria eſt vna potentia ſpecialis animæ, quæ hanc cognitionem ſequatur, ordinetúrque ad conſequendum bonum, & fugiendum malum totius, ac ſingularum partium, in quo differt appetitus naturalis ab appetitu elicitiuo, nam cùm appetitus naturalis nihil aliud ſit, quàm res ipſa, vt inclinata, per ſe primò tantummodo ordinatur ad bonum particulare ſui: at appetitus elicitiuus ſpecialis potentia eſt reſpiciens bonum totius, & ſingularium partium; hac enim de cauſa animantibus communicatur non niſi ſecundùm gradum cognitionis eorum, vt videbimus, appetitus autem naturales tot multiplicantur, quot ſunt res appetitæ. Videatur Caiet. 1. *p. q.* 10. *art.* 1. Quartò probatur ex differentia inter res cognoſcentes, & non cognoſcentes, quòd hæ non ſe moueant propriè, ſed potiùs moueantur, vel ſaltem ferantur pondere quodam naturali ad perfectiones ſuas, quando illis carent: at verò res cognoſcentes ſe mouent non ſolùm ex pondere naturali, ſed cognitione. Ex qua oritur in eis pondus aliquod, ſeu appetitus, ratione cuius ad perfectiones non habitas ſponte mouentur. Confirmatur vltimò, quia in animali diuerſæ ſunt potentiæ, & inſtrumenta operationum; erit ergo neceſſaria vna potentia applicans reliquas ad operationes ſuas, & hæc eſt appetitus.

2. Ratio. *3. Ratio.* B C *4. Ratio.*

3\. *Secunda aſſertio. Explicatur, & ſuadetur.* Secunda concluſio, quæ ex præcedente ſequitur, ſecundùm diuerſos gradus rerum cognoſcentium, ſunt etiam diuerſi gradus appetituum; vnde ſicut eſt duplex gradus cognoſcentium, ſcilicet, ſentientium, & intelligentium, ita duplex eſt appetitus, ſenſitiuus ſcilicet, & rationalis, materialis, & ſpiritualis. Concluſio eſt omnium Theologorum, & philoſophorum: etenim ſi cognitio radix eſt, & origo huius appetitus, ex diuerſo genere cognitionis diuerſum ſequitur genus appetitus. Quod vlteriùs oſtenditur, nam appetitus ſequens cognitionem ſenſitiuam, nequaquam ſuperat talem gradum, vnde tantùm verſatur circa res ſingulares, ac materias concretas; appetitus autem conſequens intellectiuam cognitionem non debet eſſe ordinis inferioris, quàm ſit cognitio, ideóque verſari poteſt circa res ſpiritua

rituales, & vniuerſales: ſunt ergo iſti duo appetitus diſtincti, quorum primus in brutis, ſecundus in Angelis, & vterque ſimul in homine reperitur; nã in ſolo homine inuenitur cognitio ſenſitiua ſimul atque intellectiua, & in qualibet vendicat cõplementum ei debitum, ſeu quicquid ex vi vtriuſque conſequitur. Vnde de fide etiam certum eſt dari in homine hos duos appetitus, quorum repugnantia deſcribitur ad Roman.7. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*, &c. ad Gal.5. *Caro concupiſcit aduersùs ſpiritum, ſpiritus autem aduersùs carnem, hæc enim inuicem aduerſantur.* Matth. 17. *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum*; alius enim eſt appetitus, qui abnegat, & alius qui abnegatur. Et c.26. *Spiritus quidem promptus eſt, caro autẽ infirma.* Eccleſiaſtici 2. *Nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur*; prohibere enim voluntatis eſt, voluptas verò appetitus ſenſitiui. Et c.18. *Poſt concupiſcentias tuas ne eas.* Experientia quoque docet talium appetituum diſtinctionem, nam ſenſitiuo ſenſibilia proſequimur, rationali ſupernaturalia, & diuina. Notandum tamen, de fide non eſſe hoſce appetitus realiter inter ſe, & ab anima diſtingui, hoc enim ad opiniones philoſophicas pertinet, ſed tantùm haberi certum eſſe in nobis potentias ad efficiendos actus vtriuſque appetitus, ſiue diſtinctæ ſint entitates, ſiue indiſtinctæ; eſſe tamen entitates diſtinctas multo verior eſt, ac fidei conformior ſententia.

Item experientia.

4. Sed arguet quis primò contra primam concluſionem. Si in omni natura cognoſcẽte datur appetitus elicitiuus, dabitur etiam in Deo, cùm ille ſit etiam cognoſcens. Conſequens falſum eſt, quoniã appetere indigentis eſt, & carentis bono, quod appetit, vnde appetitio imperfectionem ſupponit. Circa ſecundam concluſionem etiã arguitur, quoniam ſuperfluè ponitur in homine duplex appetitus, cùm vnus ſit ſatis ad omnia illa, pro quibus diximus neceſſarium eſſe appetitum. Ad primum reſpondetur appetitum, vt ſic, videri quidem ſignificare deſiderium de bono non poſſeſſo, huiuſmodíque appetitum non eſſe in Deo, maximè quantum ad proprium ſibi bonum, quantum autem ad bona noſtra, ſolere illi tribui deſiderium, ſed metaphoricè magis, quàm propriè. Nunc verò appetitũ non ſumimus eo modo, ſed vt ſignificat virtutẽ amandi vitaliter bonum aliquod: talis porrò virtus in Deo eſt, non à ſua eſſentia diſtincta, ſed ipſamet eſſentia, quatenus ſeipſam amat, & in propriis gaudet bonis, ex quo etiam creaturas amat. Ad ſecundum negatur eſſe ſuperfluum duplicem aſtruere appetitum in nobis, cùm debitus ſit naturæ noſtræ, quæ ſuperiora, & inferiora in ſe quodammodo complectitur, ſicut etiam ſuperfluum non eſt habere duplicem cognitionem, intellectiuam ſcilicet, & ſenſitiuam, quia ſenſitiua intellectiuæ deſeruit; ac ſimiliter appetitus ſenſitiuus rationali, vt vehementiùs afficiatur, quòd ſi illi contrariatur, id quoque vſui eſt, in exercitium videlicet, & meritum, eſt quoque vtilis, vt proſpiciat bonis corporis tanquam illi maximè connaturalibus, voluntas verò quando oportet hunc refrænat, & dirigit.

Obiect. cõtra 1. aſſert.

Contra ſecundam.

Ad 1.

Ad 2.

CAPVT II.

Vtrùm obiectum appetibile debeat neceſſariò eſſe bonum aliquod.

1. PRo negatiua parte arguitur primò. Obiectum potentiæ eſt circa quod potentia elicit actus, ſed appetitus non tantùm elicit actus circa bonum, ſed etiam circa malum; ergo non bonum, ſed aliquid abſtrahens à malo, & bono eſt obiectum appetitus. Minor patet primò in actu odij, qui verſatur circa malum, vt malum eſt. Secundò in actu deſiderij, quo alteri malum, vt malum eſt, ſimiliter expetitur. Tertiò damnati quædam volunt ea ſolùm ratione, quia contra diuinam voluntatem militant, quæ eſt ſumma peruerſitas, ac ratio mali. Quartò voluntas ad experiendam ſaltem libertatem ſuam expetere malum poteſt ſub ratione mali. Quintò damnati maximè vellent non eſſe, atqui non eſſe merum malum eſt: ergo, &c. Secundò principaliter arguitur. Appetitus reſpuere valet bonum ſibi propoſitum, vt patet experientia, maximè in libero appetitu: poteſt ergo appetere malum oppoſitum ſibi. Tertiò: poteſt quiſpiam etiam efficaciter appetere non eſſe, vt patet de homine ſe occidente, at verò in non eſſe nulla poteſt inueniri ratio boni, cùm bonũ ipſum eſſe præſupponat. Quartò appetitus poteſt ferri circa impoſſibilia, ſed in impoſſibili nulla eſt ratio boni: ergo, &c.

Negantis partis arg. cum probatione quintuplici.

2. Argum.

Tertium.

Quartum.

2. In hac quæſtione opinio Nominalium fuit, appetitum poſſe ferri in malum ſub ratione mali appetendo illud, quanuis ſpecialiter loquantur de voluntate. Ita Ocham *in* 3. *diſt.* 13. *dub.* 3. Gabr. *in* 2. *d.* 6. *q.* 1. *art.* 3. *dub.* 20. Scot. verò *in* 1. *diſt.* 1. *q.*4. credit non ſatis probari à Theologis voluntatem non niſi bonum velle poſſe, & *in* 2. *diſt.* 6. *q.* 2. ſentit Angelos potuiſſe appetere æqualitatem diuinam, quanuis iudicarent eam ſibi eſſe impoſſibilem, & *diſt.* 43. *q.* 3. opinatur peccare ex malitia, nihil eſſe aliud, quàm velle malum, quia malum.

Opinatio Ochami & aliorum.

3. Sit tamen concluſio prima. Obiectum adæquatum appetitus eſt bonum, vel aliqua boni ratio. Hæc habetur ex Ariſtotele *in principio Ethicorum.* Vnde *in* 3. *lib. cap.* 1. illud celebre pronuntiat, quòd omnis prauus ſit ignorans, eo quòd malum admittat ſub ratione boni, & *lib.*5. *cap.* 8. amabile quidem eſſe bonum, vnicuique autem proprium; & Seneca *lib.*4. *de beneficiis cap.*17. ſcribit, neminem vſpiam adeò à lege naturali diſcedere, vt animi cauſa malus ſit. D. etiam Dionyſius de diuinis nominibus, cap.4. & 6. *Nemo*, inquit, *malum aſpiciens operatur*, ſubſcribit D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 8. *art.* 1. & videtur communis animi conceptio, ac primum principium in morali philoſophia, nam bonum, & appetibile idem ſunt, tantundémque res habent de appetibilitate, ac de bonitate. Hinc prima principia practica extant, *omne malum eſſe fugiendum, & omne bonum eſſe proſequendum.* Ratione arguitur: nam impoſſibile eſt appetitum naturalem ad malum dari ſub ratione mali, quia ſemper datur ad perfectionem ſuppoſiti, atqui appetitus elicitiuus datus eſt animantibus ad appetendum modo perfectiori: ergo impoſſibile eſt, quòd feratur in malum ſub ratione mali, ſed tantùm ad perfectionem ſuppoſiti; alioquin res cognoſcentes eſſent hac in parte deterioris conditionis, quàm inanimes, quæ ſuapte natura in bonum feruntur. Secundò arguitur inductione. Namque de appetitu ſenſitiuo notum eſt ſemper tendere imperfectionem ſuppoſiti; ac de eo quidem id omnes admittunt, quia cùm naturaliter operetur, ſemper fertur ex inclinatione naturali, quæ cùm data ſit ab authore Deo qui ſummè bonus eſt, non ad malum eſſe poteſt, ſed ad bonum ſub ratione boni. De voluntate autem idem probatur, ea enim agit ex natiua propenſione, atque vniuerſali ad bonum;

1. Concluſ. probatur ex Ariſtot.

Probatur item ratione. Primò.

Secundò.

bonum, quãdo verò fertur ad malum, ideo fertur, quia rationem boni applicat ad particulare, in quo apparet ratio boni, cùm verè ibi nõ exiſtat; procedit ergo etiam tunc ſub ratione boni; vnde illud,

Tertiò.

Quiſquis amat Thaidem, Thaidē putat eſſe Dianam. Tertiò arguitur experientia; experimur enim à nobis ſemper aliquam rationē boni quæri in opere quouis, imò & in perditis hominibus deprehendimus eos mala patrare propter bonum aliquod.

Quartò.

Quartò quod quis appetit, illud quærit, & illo inuento quieſcit, ac delectatur: nemo autem quærit malum, vt ſic, vel acquiſito malo conquieſcit, aut delectatur: non ergo illud valet appetere ſub ratione mali. Confirmatur; quia malũ ex ſe fugat appetitum, nec in ſe habet, cur appetatur, omniaque naturaliter vitant ſibi malum. Denique nemo poteſt appetere non eſſe beatum; hoc verò non poteſt, niſi quia malum eſt, beatum non eſſe; quare, &c.

4.

Notatio 1. pro explicãdo concluſ.

Notandum circa concluſionem, quòd non ſimpliciter dixerimus adęquatum obiectum appetitus eſſe bonũ, ſiquidem potẽtia appetitiua verſari poteſt circa malum, odio habendo illud, vt primum argumentum probat; potentia tamen appetitiua aliter verſatur circa bonum, quàm circa malum: circa bonum quidē appetendo, & inclinando in illud, circa malum autem reiiciendo; quia verò actus poſterior fundatur in priore (nam ideo odio habetur malũ, quia contrariatur bono, vnde actus odij quaſi per accidens conſequitur) ideo obiectum ſimpliciter adæquatum potẽtiæ appetitiuæ, vt proſequutiuæ cenſetur bonum.

Notatio 2.

Notandũ eſt ſecundò non eſſe ſenſum concluſionis potentiam appetitiuam habere pro obiecto bonũ ſub abſoluta ratione boni, hoc enim proprium eſt voluntatis, vt infrà dicetur: ſenſus ergo eſt omnem potentiam appetitiuã habere pro obiecto formali rationem boni communis, vel particularis; ad hoc enim tendunt rationes factæ ſi perpendantur.

5.

Ad 1. in n. 1. eiúſque probationes quinque.

Ad argumentum primum initio capitis reſpondendum negãdo maiorē, prima verò minoris probatio expedita eſt. Ad ſecundam dicito impoſſibile eſſe velle malum alteri, niſi in obiecto, vel in actu reperiatur aliqua ratio boni; ſic Deus vult malum pœnę in iuſtis, quia in tali actu reperitur bonũ iuſtitiæ, & ita de ſimilibus. Ad tertiam, eſſe cõtra voluntatem Dei; ratio quidē formalis eſt mali inhoneſti, id tamen malum appetit damnatus veſtitum velamine vindictæ, quam ſumere conatur de Deo; quia verò in hoc explet appetitum, quem de malo diuino elicit, ideo ibi inuenit aliquam boni rationem. Ad quartam reſpõdetur id falſum eſſe, & impoſſibile, cùm voluntas ferri nequeat extra ſuũ obiectum, imò in illo actu cernitur quædam implicatio, cùm experientia libertatis quoddam ſit bonũ: qua ergo ratione in argumento ſumitur velle appeti tunc poſſe malum ſub ratione mali? Quinta probatio petit difficultatem non leuem, an ſcilicet poſſit quiſpiam appetere non eſſe ſimpliciter, & quoniam quæſtio huius loci non eſt, dico breuiter partem affirmantem videri probabiliorem, ſic damnati potius vellent non eſſe, quàm tales eſſe; tunc tamen ipſum nõ eſſe ſub ratione boni hauddubiè appetitur, ſcilicet tanquam conducens ad partem ſaltem beatitudinis habendam, carentiam videlicet miſerię, quando alteram, quę eſt boni poſſeſſio, nequeunt adipiſci; carere autem miſeria nõ datur dũ exiſtunt, ideoque non eſſe volunt, vt malum illud fugiant. Vrgebit aliquis. Qui vult non eſſe, vult etiam non eſſe beatus, nam qui tollit fundamentum, tollit ædificium. Reſpondetur negando damnatum velle ſimpliciter non eſſe, ſed ſuppoſito ſtatu miſeriæ, ac item ſuppoſito, quòd aliter nequeat illum

Concinit Author diſp.13. motaphy.ſect.6. n.19.

A euadere, vnde nequaquam appetit non eſſe beatus, ſed permittit tantummodo, cùm aliter non poſſit vltimam effugere miſeriam, ac velit, nolit, nunquam beatus euadet.

Iam ad ſecundum principale argumẽtum reſpõdetur voluntatem non poſſe reſpicere poſitiuè bonum aliquod, niſi in quantum in illo excogitatur aliqua mali ratio. Ad tertium ſimilis datur reſponſio, non enim appetitur deſtructio ipſius exiſtentię, niſi in dicta mali alicuius carentia. Ad quartum dic impoſſibilia putata poſſibilia poſſe appeti, quia apprehenduntur ſub ratione boni, impoſſibilia verò cognita, vt impoſſibilia appeti non poſſe, niſi fortè voluntate conditionali, *ſi fierent poſſibilia*, tunc B autem ſicut conditionaliter appetuntur, ita etiam illis apponitur aliqua boni conditio. 6.

Ad 2. principale arg. in eodem n.1. *Ad 3.* *Ad 4.* *Videndus author lib. 7. de Angelis c.12. à n. 14.*

Quæres tamen vtrùm bonum appetibile debeat neceſſariò eſſe bonum ipſiuſmet appetentis, ait nãque Ariſtoteles ſuprà citatus amabile eſſe bonum, vnicuique tamen propriũ. Pro quo ſit ſecunda cõcluſio. Impoſſibile eſt appeti, quod nõ reſpiciat bonum proprium ipſius appetentis, vel illud includat aliquo modo. Colligitur concluſio ex relato Ariſtotele, videtúrque ſatis experientia nota. Et ratione explicatur in hunc modũ. Quod appetimus vel eſt bonum proprium, vel alterius, ſi proprium habetur inſtitutum. Alterius autem bonum nõ appetimus, niſi vel quia in actu appetendi rationem ali- C quam boni proprij inuenimus, vel certè quia, cui tale bonum appetimus, aliquo modo ad nos pertinet, ſiue vnus nobiſcum eſt aliqualiter. Nã aut creatura eſt, aut creator; ſi creator, eatenus illi bonum volumus, quatenus ipſe Deus eſt vniuerſale bonũ rerum omniũ, atque adeò noſtrum. Et hac de cauſa charitas magis Deum amat, quàm amantem, quia in Deo includitur bonum ipſius amantis tanquam in fonte, atque origine; ſi verò eſt creatura, volunmus illi bonum, vel quia amicus eſt, vel quia propinquuus, vel quia homo, in quo bonitatem noſtrę naturæ conſideramus, quòd ſi non ſit creatura rationalis, bonum ei optamus, vel quia ad nos attinet, vel quia aliqualiter in natura eſt nobis ſimilis; D vnde D.Thomas 1.2.*q*.27.*a*. 3. reſolúit ſimilitudinem cauſam eſſe amoris, vt etiam Plato dixerat, & indicatur ſatis *Eccleſiaſtici* 13. quia nimirum ſimilitudo efficit, vt bonum alterius mihi ſimilis apprehendatur tanquam meum, & *in eadem quæſtione a.*1. *q*.26. docet in tantum eſſe aliquid bonum, & appetibile, in quantum eſt proportionatum bonum amantis. Horum cauſa inde ſumitur, quia licèt ratio boni non reſpiciat hunc vel illum, tamen ratio appetibilis ab hoc vel illo includit, quòd bonum eius ſit, nam appetitus eſt inclinatio quædam ad propriam perfectionem tẽdens, neque hoc deſtruit communem diuiſionem amoris in amicitiam, ſeu beneuolentiam, & concupiſcentiam, vt alibi E tractatur. 7.

Quæſtiuncula expeditur per duas cõcluſ. *Eius ratio.*

CAPVT III.

Vtrùm actus appetendi fiat à ſola potentia appetitiua, & quídnam per illum producatur.

POſtquam dictum eſt de obiecto potentiæ appetitiuæ, dicendum ſequitur de illius actu, de cuius ſubſtantia, & quidditate eodē modo ſentiendũ eſt, ac de actu potentiæ cognoſcitiuæ; argumenta enim quibus *lib.* 3. *cap.* 3. confirmauimus actus eſſe qualitates à potentia diſtinctas, idem conuincunt in præſenti, quare hoc ſuppoſito, dicendum eſt de principio, & termino iſtius actus. 1.

De

1. Præſentis capitis punctum de eoque duæ opiniones abſurdæ.

De principio ergo elicitiuo variæ fuerunt ſententiæ, quidam cenſuerunt huiuſmodi actum fieri ab obiecto appetibili apprehenſo; recipi verò in potentia appetitiua, quam merè paſſiuam eſſe credunt. Alij voluerunt fieri à quadam potẽtia appetitiua merè actiua, recipi verò in appetitiua, quã merè paſſiuã eſſe ponebant; hæc tamen impoſſibilia ſunt, vt ſatis in ſimili eſt oſtenſum *in citato lib.* 3. de potentiis cognoſcentibus in communi, eſt enim actus amandi vitalis, & immanens, qui neceſſariò fieri debet ab ipſa potentia, in qua recipitur.

2\. *Opinio alia, variique modi illius.*

His ergo omiſſis, ac poſito potentiam appetiuam effectiuè efficere ſuum actum, difficultas eſt, an ſola illa actiuè ad ipſum concurrat? Multi opinantur obiectum habere efficientiam ſimul cum potentia. Gregor. *in 2. diſt.* 35. *q.* 1. *&* 2. Gabr. *q.* 1. *dubio* 3. Palud. *in* 4. *diſt.* 43. Henricus *quodlib.* 3. qui tamen in modo opinandi varij ſunt. Eorum enim quidam vniuerſaliter aſſerunt; alij verò limitant, ad actus quidem neceſſarios concurrere obiectum effectiuè, non tamen ad liberos. Alij obiectum apprehenſum concurrere effectiuè ſub ratione apprehenſi; alij apprehenſionem ipſam; Caietan. verò 1. *p. q.* 80. *a.* 2. *& in* 1. 2. ſæpiſſimè inculcat obiectum appetibile non concurrere effectiuè ad ſubſtantiam actus appetendi, concurrere tamen effectiuè ad ſpecificationem eius. Pro reſolutione ergo notandum actus humanos eſſe poſſe elicitos, & imperatos ſimul, vt actus videndi elicitus eſt à potentia viſiua, à qua immediatè, & phyſicè exercetur; & in vniuerſum actus vocantur eliciti reſpectu ſimilis potentiæ; at imperati reſpectu ſuperioris potentiæ, à qua moraliter originantur, tanquam ab applicante, ſeu conſentiente: hîc ergo non quærimus principium efficiens hoc ſecundo modo, imperans ſcilicet actum appetendi, hoc enim ſpectat potiùs ad philoſophiam moralem, quanuis aliquid attingemus in ſequentibus: inueſtigamus ergo principium elicitiuum actus appetendi, ſicut tractauimus circa actum cognoſcendi *in lib.* 3.

Notatio pro reſolutione.

3\. *Vera concluſio.*

Hoc ſuppoſito ſit noſtra concluſio. Potentia appetitiua abſque efficientia appetibilis cogniti elicit actum ſuum. Eſt ſententia D. Thomæ 1. *p. q.* 82. *a.* 4. *& de veritate q.* 22. *a.* 12. Idem habet Scot. *in* 2. *diſt.* 25. *q.* 1. Capreol. *in* 2. *diſt.* 24. *&* 25. Ferrar. 1. *contra, c.* 44. Ad probandam autem concluſionem recolenda eſt diſtinctio illa de actu quoad exercitium, & quoad ſpecificationẽ obiecti. Effectiuus igitur concurſus obiecti ad exercitium altero è duobus modis explicari poteſt. Primò ſi fingamus obiectum producere aliquid in potentia, quo ipſa iam inſtructa per ſeſe exeat in actum; ſic obiectum viſibile efficit, vt potentia videndi exeat in actum, producendo ſolùm ſpeciem in illa, vt de cætero per ſeipſam in viſionẽ prorumpat. Secundò, vt obiectum per ſe quoque ad ſubſtantiam ipſam actus concurrat, vt ſenſit Caietanus. Primum admitti nõ poteſt; nam conſtat apertè obiectum appetibile non poſſe talem efficientiam ſortiri, ac præcipuè circa voluntatem, quæ liberè ſe mouet in actum, nec niſi à ſolo Deo illo modo moueri poteſt effectiuè. Ac præterea arguitur in hunc modum primò. Si obiectum cognitum ita moueret appetitũ, vel moueret efficiendo in appetitu formam aliquam, per quam in actu primo conſtitueretur, quo ſanè pacto obiectum potentiæ cognoſcitiuę ipſam mouet; vel moueret nihil omnino producendo, ſed quaſi trahendo, impellendóve potentiam ad actum ſecundum. Priùs illud dici nullo modo poteſt, tum quia potentia appetitiua ex ſe eſt in actu primo cõſtituta, vt notat D. Thomas 1. *p. q.* 27. *a.* 4. Nimirum quia appetitio quędam eſt vitalis, & actualis inclinatio ad obiectum; potentia autem appetitiua de ſe inclinatur ad bonum, proindéque nulla eget forma, per quam in actu primo conſtituatur, niſi fortè habitu, non ſimpliciter, ſed ad meliùs operandum; tum quia ſi obiectum quippiam in potentia efficeret, fortaſſe aliquam ſimilitudinem ſui, quid enim aliud efficiatur; at ſimilitudo quæcunque illa fingatur, impertinens eſſet, quoniam appetitio nõ per aſſimilationem efficitur, ſed per propenſionem in rem amatam. Poſterius quoque dici nõ poteſt, cùm tractio illa, ſiue impulſio potentiæ ab obiecto facta non niſi obiectiua dici, aut concipi valeat, in quo certè nulla inuoluitur efficientia, præterquam quod iam aliàs potentia haberet ſe merè paſſiuè, & ab obiecto actum reciperet, quod improbatum eſt; primus ergo modus efficiendi actum quoad exercitium ſufficienter excluditur.

Concurſus effectiuus duplici modo excogitatur.

Excluditur primus modus concurſus.

Alter quoque Caietani modus, quòd obiectum per ſe, ac proximè concurrat effectiuè ad ſubſtantiam actus, falſus eſt. Primò; quia id tantùm concurrit effectiuè ad actum alicuius potentiæ, quod illam in actu primo ad agendum conſtituit, ſed potentia appetitiua ex ſe eſt conſtituta in actu primo, & non per obiectum, vt ex D. Thoma adduximus: ergo illa efficit actum ſuum abſque obiecto. Quòd ſi reſpondeas potentiam appetitiuam, & obiectum non concurrere quidem tanquam potentiam, & formã actuantem, ſed tanquam duo partialia agentia; id in primis ſine ratione fingitur, quia cùm appetitus ipſe ex ſe habeat ſufficientem inclinationem ad obiectum, ex ſe eſt ſufficiens elicere proprium actum; ſuperfluè ergo fingitur efficientia in obiecto. Deinde induci videtur quippiã impoſſibile; cùm enim appetitio ſit vitalis elici aliter nõ poteſt, quã à potentia cuius eſt actus, quòd ſi cauſa alia concurreret, non alia ſanè foret, quàm prẹuius cognitionis actus, in quo etiam vitalitas ineſt; appetitus autem, ſicut non poteſt vti obiecto cognito, ita neque ipſa formali eius apprehenſione, cùm in alia potentia exiſtat; nihil ergo horum concurrit effectiuè ad ſubſtantiam actus appetendi. 4. *Excluditur 2. modus.*

Ex his verò excluditur membrum aliud initio numeri tertij adductũ de ſpecificatione actus. Atque ante omnia rogo ex Caietano, quídnam ſibi velit obiectum efficere actum quoad ſpecificationem, & non quoad exercitium? Nam vel ſic intelligit, vt obiectum quidem non efficiat, vt in actum exeat potentia, ſed per ſe ipſa exiens, illud quoque exire faciat in actum certæ cuiuſdam ſpeciei. Vel ſic intelligit, vt obiectum cauſet in actu vltimam eius differentiam, non efficiendo rationem genericam, neque reliquam ſubſtantiam actus: hoc ſecundum inauditum eſt, quòd ſcilicet cauſa aliqua efficiat vltimam differentiam ſui effectus, non autẽ gradus ſuperiores; cùm vniuerſa hæc vna ſit entitas, & quod phyſicè cauſat rei entitatẽ, non poſſit non cauſare quæ ſunt de eſſentia illius, & è contra, ſi vel vnum gradum non efficit, nullum efficiat. Præterea contra hoc idem procedunt argumenta facta; quia actus appetendi etiam prout in tali ſpecie conſtituitur, eſt actio vitæ, reſpectu cuius potentia de ſe conſtituta eſt in actu primo. Denique quia res ab eo fit effectiuè in tali ſpecie, à quo recipit ſubſtantiam ſuam, vt patet in homine, & inductiuè in reliquis omnibus naturæ effectis; obiectum autem efficienter non concurrit ad ſubſtãtiam actus: ergo neque ad ſpecificationem. Iam verò primum, ſi non de efficientia propria, ſed de metaphorica procedat, vt nimirum obiectum præſens ad ſeipſum in certa ſpecie cõſtitutũ moueat, allicitátque appetitũ, quia ad actũ mouet circa ipſum, id quidem verũ eſt, ſed non obſtat concluſioni. Quòd ſi 5. *Impugnatur efficientia obiecti quoad ſpeciem actus.*

ſi de propria procedat efficientia non poteſt eſſe verum, quia nihil aſſignari poteſt, quod obiectum valeat efficere : non actum primum,non ſecundũ, non denique ſpecificam eius differentiam,vt oſtenſum eſt;quare,&c.

Extenſio prædicta impugnationis.

6. Atque hæ rationes concludunt tam de actibus liberis, quàm de naturalibus, & in his quodámodo vrgent magis, quia ad illos eſt potentia magis propenſa;quodammodo verò magis in liberis,quia circa illos habet dominium ipſa potentia, ideóque effici nequeunt ab extrinſeco principio;procedunt autem dictæ rationes tam de obiecto apprehenſo, quàm de apprehenſione, vt patet ex dictis. Et confirmatur ampliùs primò. Obiectum appetibile abſtrahit ab efficientia ; non ergo poteſt efficere. Secundò, ſi efficeret, non diſtingueretur iam concurſus cauſæ formalis ab efficienti. Tertiò , appetitio eſt quaſi motio quædam in appetibile tanquã in terminum , terminus autem ſpecificat motum; non verò efficit. De apprehenſione quoque ſunt argumenta. Vnum eſt, quia actus potentiæ vitalis actum alterius non efficit. Alterum , quia apprehenſio eſt conditio obiecti tantùm requiſita,& applicans illud potentiæ;non ergo efficit actum ipſius potentiæ.

7. Sed contra concluſionem ſunt argumenta,quæ opinionibus initio poſitis fauent,& quidem priores duæ,quas, vt improbabiles reliquimus *in n.* 1. fundabantur in proloquio illo, *Nihil poteſt ſe de potentia in actum reducere,* quod ſæpe expoſitum eſt, & ſolutum argumentum : opinio verò vlteriùs allata *in n.* 2. tribuénſque obiecto , vel eius apprehenſioni efficientiam nititur primò.

Argumentũ 1. pro opinione in n. 2.

Quòd apprehenſio illa ſimpliciter neceſſaria ſit ad appetendũ, atque adeò aliquomodo efficiat actum.

Secundò.

Secundò, quia ſi dicamus appetitum moueri ad præſentiam appetibilis, eadem ratione dici poterit de intellectu, déque aliis potentiis , quòd ſe moueant ad præſentiam obiectorum , nullóque modo moueri ab illis effectiuè.

Tertiò.

Tertiò obiectum præſens magis excitat appetitum , quàm abſens ; ergo aliquid efficit , aliàs non eſſet cur magis mouere diceretur.

Quartò.

Quartò poteſt argui;quoniam in voluntate dantur actus tum circa finem, tum circa media ; atqui actus circa finem cauſat actum circa media;ergo nõ ſola voluntas efficit omnes actus ſuos.

Quintò.

Quintò arguit Caiet.Quoniam verbum diuinum,quod eſt conceptus Patris,concurrit per modum efficientis ad productionem amoris, ſeu Spiritus ſancti, producit enim illum , vt verum ipſius principium, licèt efficiens cauſa propriè non ſit : ergo etiam in nobis verbum conceptum concurrit effectiuè producendo amorem,ſolúmque intereſt,quòd ſit accidens , diuinum verò realis ſubſtantia , quod certè diſcrimen non variat modum concurſus , ſed tantùm rei productæ rationem.

Sextò.

Sextò,fauet huic opinioni Ariſtoteles 12. *Metaph. textu* 36. vbi reducit omnes cauſas mouentes ad primum appetibile; reductio verò ad cauſam efficientem eſſe debet, aliàs æquiuocatio committeretur in argumento, quo loco Auerroes commentatur balneum in anima cauſare deſiderium, ac D. Auguſt. etiam 15. *de Trinitate*, *cap.* 23. docet amorem procedere à ſcientia, & *cap.* 26. amorem procedere de *gignente,& de genita notione , tanquam de parente , ac prole.* D. Thomas 1. *p. q.* 14. *a.* 5. *&* 3. *&* 1. *contra gentes,cap.* 49. *&* 1.2. *q.* 1. *art.* 3. ſcribit actionem ſumere ſpeciem à forma,quæ eſt principium agendi, ideóque actiones voluntatis ſpecificari à fine ; ſentit ergò finem eſſe principium agendi in voluntate,& 1. *p. q.* 80. *art.* 2. docet appetitum eſſe potentiam paſſiuam, quia mouetur ab appetibili,quod Ariſtoteles

A dixerat *lib.* 3. *de anima, cap.* 7. idem ſumitur ex 1.2. *q.* 9. *art.* 1. *&* *q.* 22. *art.* 3. *ad* 2. *&* *quæſt.* 30. *art.* 2.

Ad primum occurrunt quidam apprehenſionem obiecti non eſſe ſimpliciter neceſſariam ad appetendum, hoc tamen falſum eſt,cùm primum principium ſit , *Nihil eſſe volitum, quin præcognitum* : ac ſuprà oſtendimus appetitum elicitum oriri ex cognitione ; vnde appetitus , qui cognitionem non ſupponit, quodammodo mortuus eſt, non elicitus & vitalis, de quo nunc loquimur. 8.

Ad 1. reſpõſio quorundam non placet.

De hoc principio in diſp. 23. metaph. ſect. 7. & lib. 2. de Orat. ment. c. 13.

Melior reſponſio.

Admitto igitur apprehenſionem requiri , non vt efficientem cauſam , ſed vt applicationem obiecti , bonum enim mouet quidem appetitum , debet tamen ei applicari per cognitionem, ob ídque D. Thom. 1. *p. q.* 82. *art.* 4. dixit intellectum mouere voluntatem proponendo obiectum. Apprehenſio itaque obiecti tantùm concurrit ad amorem , vt cauſa per accidens loquendo phyſicè. Eſtque nihilominus neceſſaria; quæ duo certè non repugnant,in quo falluntur non pauci reprehendentes Capreolum *in* 2. *diſt.* 25. *q.* 1. *ad* 1. Henric. contra tertiam concluſionem , quòd dicat apprehenſionem obiecti requiri per accidens ad actum appetitus,non enim vſurpat *per accidens* , quòd neceſſariam non putet , ſed quòd non per ſe influat in actionem appetitus.

Capreol. immeritò carpitur.

Ex quo obiter colligitur , quæ coniunctio neceſſaria ſit inter appetibile , & appetitum , vt ſequatur operatio : cui rei ſimilem tractauimus *lib.* 3. *c.* 1. oportet enim vt vitaliter vniantur in eadem anima ; in quo differt à cognoſcitiua potentia , quæ vnionẽ obiecti cum potentia poſtulat , appetitiua autem poſtulat tantùm ſui obiecti vnionem cum alia potentia cognoſcitiua , eiuſdem licèt animæ.

Ad 2.

Ad ſecundum reſpondetur terminationem potentiæ ad hunc, vel illum actum non ſat eſſe,vt obiectum effectiuè concurrat , ſed verò in potentiis cognoſcentibus potiſſimam rationem ſumi ex modo operandi earum, videlicet aſſimilando , vnde maior in eis indeterminatio cernitur , quia de ſe omni actuali principio carent per quod aſſimilentur, appetitus verò eo modo non operatur, ſed inclinando in obiectum,cúmque de ſe ſit inclinatio, & pondus ſaltem in actu primo,actiuitate obiecti minimè eget.

Ad 3.

Ad tertium dices, obiectum præſens magis excitare appetitum , quia clariùs,& fortiùs apprehenditur,atque adeò meliùs applicatur appetitui, magíſque mouet illum.

Ad 4.

Ad quartum totum admitto,quod nimirum voluntas ex intentione finis determinetur ad electionem mediorum , ſicut intellectus ex aſſenſu principiorum ad aſſenſum concluſionum determinatur, id tamen contra cõcluſionem non militat, in qua tantùm excludimus efficientiam obiecti , vel alterius potentiæ ab appetitu. Non negamus verò , quin poſſit voluntas, vno actu medio , alium efficere.

Ad 5.

Quintum argumentum ad rem non facit , nam verbum diuinum intelligens eſt, atque amans, ideóque potuit amorem producere, verbum autem noſtrum , cùm non amet,amorem non producit.

Ad 6.

Ad vltimum reſpondetur Ariſtotelem illo loco docere primum mouens mouere, vt primum appetibile , ne aliàs moueret propter finem alium, ſícque apertè loqui de cauſalitate finali ; Auerroes verò agit de motione metaphorica,de qua etiam interpretandus erit D. Thomas vbicunque de eo tractat , quando autem finem vocat principium actionis , intelligit moraliter,non phyſicè:ſimiliter appetitus potentia paſſiua dicitur,metaphoricè , ſicut motio finis metaphorica eſt , & hęc de principio actus appetitus. Quod erat primum punctum initio propoſitum.

De termino verò appetitus , quod erat ſecundum punctum, authores diſſentiunt, Scotus enim 9.

in

2. Huius capitis punctum, de quo variant authores.

in 1. *diſt.* 6. & 10. & ibidem Gregor. & Durand. negant per actum voluntatis terminum produci, quod videtur ſentire D. Thomas *de veritate q.* 4. *art.* 2. *ad* 7. Capreolus tamen *in* 1. *d.* 10. *quaſt.* 1. Caiet. 1. *p. q.* 27. *art.* 3. Ferrar. 4. *contra, cap.* 19. aiunt per actum appetitus produci nonnihil, inſinuántque eſſe realiter diſtinctum ab actu ipſo.

Facilis reſolutio de qua vidēdus author diſp. 48. Metaph. ſect. 2.

Reſolutio tamen apud nos facilis eſt ex ſuprà dictis *lib.* 3. *cap.* 5. certum enim iudico in actu appetitus reperiri aliquid per modum operationis, & aliquid per modum operati, atque terminum, & viam in tali actu modaliter ſolùm diſtingui. Quæ eſt opinio D. Thomæ 1. *p. q.* 27. *art.* 3. & clariùs *q.* 37. *art.* 1. Ratio communis eſt, quia vbi qualitas datur nouè producta, productio illius debet exiſtere, actus autem appetitus qualitas quædam eſt; porrò autem aſtruere in appetitu qualitatem productam per actionem ab illo realiter diſtinctam, mihi non probatur, quia ſine vlla neceſſitate, & ratione aſtruitur; quod ergo appetitu producitur, ipſe eſt actus, quo amat, quíque pondus quoddam eſt in rem amatam, iuxta illud ex Auguſtino vulgatum, *Amor meus pondus meum, illo feror, quocunque feror.* Qua etiam de cauſa dicitur amans eſſe in re amata, & quidam alius inuexit animam eſſe potius, vbi amat, quàm vbi animat; & Matth. 5. *vbi eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum.* Atque de actu appetitus hæc dicta ſint, de potentia verò ipſa iam in principio loquuti fuimus.

CAPVT IV.

Vtrùm in appetitu ſenſitiuo ſint plures potentiæ habentes obiecta diuerſa.

Acceptiones appetitus.

DVos diſtinximus appetitus ſuprà, rationalem, & ſenſitiuum; poſtquam ergo dictum eſt in communi de appetitu, partes illius ſubiectiuæ ſequuntur explicandæ. Ac primò de appetitu ſenſitiuo tanquam nobis notiori agendum, qui ſenſualitas quoque dici ſolet, quanuis ſub hac voce in malam ferè partem ſumatur, vt nimirum ſignificat ipſum appetitum, quatenus contra rationem inſurgit, & illam præuenit. Vnde Auguſt. 12. *de Trinit. cap.* 3. ſenſualitatem ſerpenti comparat, quia ſuggeſtione allicit rationem. Eáque de cauſa talem motum ſequentes, ſenſuales vocamus; certa tamen res eſt ſenſualitatem non eſſe diſtinctam potentiam ab appetitu ſenſitiuo; quare perinde erit de ſenſualitate, ac de appetitu ſenſitiuo diſputare. Primò ergo quærimus de vulgari diſtinctione appetitus ſenſitiui in concupiſcibilem, & iraſcibilem.

1. *Quorundā opinio exponitur.*

In qua quæſtione eſt antiqua ſententia diſtinguens appetitum ſenſitiuum in duas potentias, quarum alia concupiſcibilis, & alia iraſcibilis dicitur; duo enim munera exercere debet appetitus naturæ. Primum eſt, proſequi bona appetendo, quia verò bona ſepè à contrariis impediuntur, opportunè occurrit ſecundum munus contraria obſtacula remouendi, adeptaque iam bona tuendi. Pro primo actu inducitur vis concupiſcibilis, cuius obiectum eſt bonum concupiſcibile, ſeu delectabile. Ad ſecundum verò actum ponitur iraſcibilis, quam Damaſcen. 2. *lib. fidei, cap.* 16. iram vocat, cuius obiectum ſit bonum ſenſibile arduum; hæc enim potentia non fertur in bonum propter delectationem illius, cùm proſequatur non rarò per triſtitiam ſenſui moleſtam; ſed tendit in bonum arduum, quia defendendum eſt à contrariis. Sic expoſitam opinionem tuetur D. Thomas

A *ſuprà, & de veritate, q.* 15. *art.* 3. idem tenuit Pythagoras, & Plato, quos refert Plutarchus 4. *de Placitis philoſophorum, cap.* 4. Idem Gregor. Niſſen. *lib.* 4. *ſuæ philoſophiæ, cap...* ac tribuitur communiter Auguſtino, & Hieronymo, idem ſenſit Galenus 6. *de vſu partium, cap.* 18. Prima horum authorum ratio eſt.

Eius authores quibus accedunt Conimbr. in lib. Ethic. diſp. 6. q. 1. a. 2.

1. Argum. In potentiis materialibus quælibet diſtinctio obiectorum formalium ad eas diſtinguendas abundè ſufficit, cùm non ſint potentiæ adeò vniuerſales; allata ergo diſtinctio obiectorum ſat erit in præſenti. *Secundum.* Secundò. In potentiis cognoſcentibus ſenſitiuis datur multitudo potentiarum: ergo etiam in appetitiuis. *Tertium.* Tertiò ſæpe iraſcibilis appetit contra inclinationē concupiſcibilis: B ergo potentiæ diſtinctæ ſunt omnino. Antecedens patet; quia iraſcibilis ſemper amat triſtia, vt repugnet contrariis, amare autem triſtia inclinationi concupiſcibilis aduerſatur. *Quartum.* Quartò paſſiones harum virium ſunt contrariæ, nam ardens ira minuit concupiſcentiam: ergo, &c.

2. *Contraria opinio probabilior, & concinit authori 2. tract. 4. diſp. 1. ſect. 3. n. 2.*

Rationes propoſitæ non videntur certè concludere diſtinctionem realem inter has potentias, facilè enim dici poſſet vnicam eſſe potentiam ſenſitiuam ordinatam ad bonum, quod per ſenſum apprehenditur, illámque habere actus, quibus proſequatur, atque vt ſic dici concupiſcibilem; actus item, quibus tueatur à contrariis, eóque pacto iraſcibilem nuncupari. *1. Eius ratio.* Probatur autem primò; C quia in potentiis cognoſcentibus ſenſitiuis vna eſt potentia vniuerſalis in illo genere, quæ apprehendit obiectum omne ſenſibile: ergo illi correſpondet vna appetitiua, vniuerſalis etiam in tali gradu, quæ amat, & proſequitur omne bonum ſenſibile. Antecedens probatum eſt ſuperiùs. Conſequentia valet: tum à pari ratione, tum quia appetitus non ſequitur cognitionem ſenſus exterioris, vt ſuo loco vidimus, cùm ſolus interior ſenſus cognoſcat rationem conuenientis; ergo ſi potentia mouens appetitum eſt vna, appetitiua quoque vna erit. *Confirm.* Cōfirmatur: nam conſuetum naturæ eſt amare vnitatem quoad poteſt; nihil autem repugnat dari potentiam vniuerſalem intra latitudinem obiecti ſenſibilis; D ergo, &c. *2. Ratio.* Secundò arguitur; quia actus iraſcibilis, & concupiſcibilis adeò inter ſe connexi ſunt, & ordinati, vt non poſſint commodè ſeparari, & diuerſis potentiis attribui: rectiùs ergo attribuuntur eidem; ſimili enim argumento ſuprà concluſimus vnicum dari ſenſum interiorem, neque vllatenus multiplicari realiter. Antecedens probatur; quia iraſcibilie verſatur circa bona iam concupita, iuxta illud Iacobi, *Vnde bella, & lites inter vos, nónne ex concupiſcentiis veſtris,* &c. Et Ariſtot. 8. *de Animalibus,* ſcribit animantium pugnas de rebus concupiſcibilibus ſuſcipi de cibis, de venereis, &c. nihil ergo defendit iraſcibilis, quàm priùs concupita; ergo congruum, ac neceſſarium eſt, vt eadem E ſit potentia concupiſcens, & defendens, ſi namque tota ratio tuendi bonum eſt, quia appetitur, qua quæſo ratione vna potentia tuetur, quod appetit altera? *Confirm.* Explicatur, & confirmatur ampliùs. Nam iraſcibilis inſurgit contra impedientem concupiti boni aſſecutionem; ergo appetit agnoſcere quod ipſam aſſecutionem impedit: ergo etiam appetit aſſecutionem eandem: ergo vna eſt potentia appetens bonum, atque ipſius obſtacula ſimiliter. *3. Ratio.* Tertiò arguitur. Si hæ potentiæ diſtinctæ ponantur, quænam illarum erit perfectior? hinc enim perfectior apparet iraſcibilis, quia illi tribuitur obiectum altius, atque nobilius: illinc videtur minùs perfecta cùm tota ordinetur ad bonum concupiſcibile, ſeu ad defenſionem illius, vnde paſſiones concupiſcibilis creduntur nobiliores, ſcilicet

amor, & deſiderium, &c. Neutrum ergo poteſt dici conuenienter. *4. Ratio.* Quartò rationes diſtinctionem tradentes non vrgent, & diſtinctio rerum ſine ſufficienti ratione non debet admitti: ergo, &c.

3. Ad primum ergo argumentum prioris opinionis *Ad 1. in n. 1.* negandum, rationes illas diuerſas obiectorum ſufficientes eſſe ad diſtinguendas potentias, eo quòd comprehendantur ſub vna ratione adæquati obiecti, cùm inter ſe ita ſubordinentur, vt nequeant commodè diuerſis potentiis tribui. *Ad 2.* Ad ſecundum argumentum reſpondetur, non rectè ſumi ex ſenſibus exterioribus, quia non mouent appetitum immediatè, ſed ſumendum potiùs eſſe ex interiori ſenſu, vt iam fecimus. *Ad 3.* Ad tertium dicito cùm iraſcibilis ſit tota propter concupiſcibilem, nunquam poſſe illi totaliter contrariari, quòd ſi appetitus ſenſitiuus interdum amat triſtia, ex eo amat, vt conſequatur delectabilia, quæ magis appetit, quod non aduerſatur inclinationi ipſius concupiſcibilis, ſed potiùs ſtat pro illa, cùm pro concupitis laboret. *Ad 4.* Ad quartum occurres, allatum ſignum non eſſe ſufficiens, cùm non proueniat ex diuerſitate potentiarum, ſed ex pluralitate actuum; vna quippe potentia dum actum aliquem exercet diſtrahitur ab aliis; vnde etiam contingit, vt ipſamet concupiſcentia vehemens circa rem vnam diminuatur, ex concupiſcentia circa rem aliam; poteſt etiam id ſignum oriri ex aliqua repugnantia inter actus inuenta, ſic amor odium remouet, quia actus ſunt contrarij, licèt vterque pertineat ad concupiſcibilem; non ergo illud eſt ſignum ſufficiens. *Iudicium authoris cõcilians.* Quocirca rationes pro ſecunda parte factæ probabiliores videntur. Ac nec fortè antiqui ipſi voluerunt diſtinctionem realem aſtruere, ſed diſtinxerunt ſolùm duo nomina eiuſdem appetitus ad exponendum faciliùs eius actus, & paſſiones, ſicut etiam partiti ſunt intellectum in practicum, & ſpeculatiuum, quanuis vnica potentia ab eis conſtituatur. Atque hanc ſententiam indicat Ariſtoteles *libro 3. de Anima, textu 29.* & eandẽ docuit Scot. & ſequaces, quanuis alio ex fundamento.

4. *1. Corollariũ de obiecto appetitus vnum placitum.* Ex deciſione huius capitis licet colligere, quo pacto aſſignandum ſit obiectum appetitui ſenſitiuo. In qua re varij ſunt, qui diſtinctionem realem inter iraſcibilem, & concupiſcibilem poſuerunt. Etenim concupiſcibili aſſignant bonum delectabile, quod etiam vocant concupiſcibile. De iraſcibili eorum quidam philoſophantur ad inſtar ſenſitiuæ cognitionis, quæ duplex aſſeritur, nimirum ſecundùm rationes ſenſatas, & ſecundùm non ſenſatas; *Caiet. reiicitur.* ita ergo de duplici appetitu correſpondente iudicant, quod etiam Caiet. indicat 1. *p. q. 81. a. 2. in fine*; hæc tamen philoſophia diſplicet. Nam ratio boni, & conuenientis nunquam eſt ſenſata ratio, ſeu aliquo ſenſu exteriori cognita, vt ex dictis liquet, neque enim ſenſus exterior rationẽ nouit conuenientis. Item amor, quo ouis filium proſequitur, ad concupiſcentiam ſpectat, & ſimiliter timor lupi, cùm tamen notio filij ſub ratione amici, & lupi notio ſub ratione inimici ad rationem inſenſatam attineat. *Alterum placitum impugnatur.* Alij ergo aiunt inter bona quædam eſſe delectabilia ſecundùm ſenſum; alia ideo bona cenſeri, non quia delectant, ſed quia ad victoriam conſequendam faciunt, huiuſmodíque bona ponunt obiecta iraſcibilis. Sed verò interrogo, quænam ſit ratio boni, ſub qua iraſcibilis feratur in obiectum? non enim ratio eſt boni in communi, quia hæc ad voluntatem pertinet. Neque item boni honeſti; quia huiuſmodi ratio ex conformitate ad rationem rei ſumitur: ideóque tantùm poteſt ap-

A peti ab illa potentia, quæ à ratione mouetur. Nequè rurſum poteſt eſſe ratio boni vtilis; nam talis ratio conſiſtit in ordine medij ad finem, quam comparationem ſenſus efficere non poteſt, vt ex ſupradictis patet. Ergo vel ratio eſt boni delectabilibus ſenſui, ſicque obiectum iraſcibilis cum obiecto concupiſcibilis confundetur, vel erit aliqua ſuperior ratio boni ab his diſtincta, quam aſſignare difficile erit, ne dicam impoſſibile, & contra omnes ſcribentes.

5. *3. Placitum confutatur.* Atque eiſdem argumentis oppugnatur opinio dicentium obiectum iraſcibilis eſſe bonum arduũ, peto enim quódnam bonum contrahat particula *arduum*; non certè bonum in communi, quia iraſcibilis B non fertur in omnia bona ardua, vt de ſe conſtat: contrahit ergo aliquam determinatam rationem boni: ergo contrahit bonum delectabile, nam hæc eſt ratio maximè ſenſibilis: ergo bonum delectabile arduum erit obiectum iraſcibilis; conſequens autem falſum eſt, quia bonum omne delectabile ſenſui, ſiue grande ſit, ſiue exiguum, amari valet per concupiſcibilem: atque ſi iraſcibilis appetere poteſt bona delectabilia, quæ ardua ſunt, multo faciliùs poteſt appetere, quæ non ſunt ardua, atque adeò vnica erit potentia, quæ feratur in delectabile bonum, ſiue arduum ſit, ſiue non arduum. *Reſolutio authoris.* Quapropter in noſtra ſententia dicendum eſt, obiectum adæquatum appetitus C ſenſitiui eſſe bonum ſenſibile, ſeu quidquid bonum eſt ſenſitiuæ naturæ, atque vt tale per ſenſum apprehendi poteſt. Reſolutio hæc conſtat ex dictis, nam tam vniuerſalis potentia eſt appetitus ſenſitiuus in ſuo ordine, ſicut interior ſenſus in ſuo: ergo quidquid apprehendi valet ſenſu interiori ſub aliqua ratione boni, appetitus ſenſitiuus appetere valebit ſub eadem, quanuis confusè; quoniam non oportet, vt ſenſus diſtinctè percipiat, & quaſi abſtractè rationes ipſas conuenientis, & diſconuenientis, vt ſæpe aliàs obſeruaui, viderique poteſt D. Thom. 1. *p. q. 78. art. 4. & 1. 2. q. 24. a. 3. & q. 30. art. 1.*

6. *Ratio boni appetibilis.* Supereſt hoc loco dubium, quænam ſit ratio D boni per ſenſum appetibilis, an ne ſit tantùm delectabilitas, an etiam vtilitas, vt Caiet. ſuprà credidit, an verò dari poſſit ratio aliqua boni conuenientis naturæ ab iis diſtincta? *Habentur hæc in diſp. 10. Metaph. ſect. 2.* At verò hoc dubium explicari in præſentia non poteſt ſufficienter, namque oporteret ſingulas rationes boni, & earum ſufficientiam ad vnguem exponere, quod metaphyſicum negotium eſt. Quapropter ſatis ſit interim tenere bonum quodcunque ſenſibile obiectum adæquatum eſſe huius potentiæ.

7. *De diſtinctione obiecti cõcupiſc. & iraſcibilis.* De diſtinctione quoque obiectorũ iraſcibilis, & concupiſcibilis, cùm eas realiter nõ diſtinguamus, non multùm curandum eſt; quia verò ratione ſaltẽ diſtingui poſſunt, proindéque de illis loquendum E tanquam de multis, in hunc modum poſſunt illis aſſignari obiecta, vt vtraque verſetur quidem circa bonum ſenſibile; at concupiſcibilis illud reſpiciat tantùm, vt in ſe appetibile eſt, atque in ordine ad conſecutionem; iraſcibilis autem reſpiciat, vt defẽſabile; vnde fit, vt iraſcibilis immediatè verſetur circa media, quibus defendendum eſt tale bonum, ſiue ea cognoſcantur formaliter in ratione mediorum, ſiue tantùm materialiter. Atque ita debet exponi D. Th. ſuprà. Quò etiam tendit ſententia aſſerentium iraſcibilem verſari circa bonum arduum, quia ſcilicet ipſum reſpicit ſub ratione defenſabilis; vnde planè confirmatur potentias has non diſtingui, ſiquidem amare bonum, ac defenſionem illius, ſunt veluti amor medij, & finis, qui ad diuerſas potentias referri non poſſunt.

Vltimò

8\. *1. Coroll. principale. De ſubiecto, ſeu organo appetitus, aliorum ſententia.* Vltimò licet ex dictis colligere organum potentiæ appetentis. Qui namque in duas diuidunt, concupiſcibilem in hepate, iraſcibilem verò in corde locant. ita Galen. & alij, nominatim Fernelius *lib.5.* qui eſt de animæ facultatibus, *cap. 5.* putátque in *lib.6. cap.12.* ad finem fuiſſe Platonis ſententiam. Experientia etiam hoc videtur confirmari; cùm enim iraſcimur, cor incaleſcit, cùm delectamur, incaleſcunt præcordia, in quibus hepar numeratur. Sed hæc experientia fallax eſt. Nã ex vehementi timore etiam præcordia alterantur, cùm tamen timor in iraſcibili ponatur ab iis authoribus; gaudio etiam cor dilatatur, cùm tamen gaudium ad concupiſcibilem pertineat. *Vera ſententia.* Dicendum ergo eam potentiam reſidere in corde, quod (B) licèt Ariſtoteles nunquam expreſſerit, in eius certè doctrina videtur exploratum, namque in cordetum ſenſus omnes, & præcipuas quaſque potentias conſtituit, ac *in 3. de Anima libro, textu 29.* ſcribit ſenſum, & appetitum eſſe idem, quod de identitate ſaltem ſubiecti eſt verificandum, conſonúmque eſt experientiæ, & communi conceptioni. Nimirum cordi tribuitur amor, & deſiderium, aliíque actus concupiſcibiles: ergo potentia ipſa ibidem reſidet; reddíque poteſt ratio. Eſt namque appetitus potentia, à qua originem trahit omnis motus, vt infrà dicetur; cor autem eſt primum principium, & inſtrumentum motus: rectè igitur appetitus ſenſitiuus in corde locatur, (C) quæ eſt ſententia Fracaſtorij *lib.2. de intellectu.* *Alios citãt Conimb. in lib. Ethicor. diſp.6. q. 2. a 2.*

CAPVT V.

Quótnam ſint, & quales actus ſenſitiui appetitus.

1\. *De hoc argum. author 1. 2. tract.4. diſp. 1. ſect.3. Notatio 1.* DIximus capite præcedenti de potentia appetitus ſenſitiui, & de obiecto, atque organo illius, ſupereſt dicamus de actibus. In qua re primò notandum huiuſmodi actus communiter vocari paſſiones, quoniam ſimul cum illis excitatur paſſio aliqua materialis in corpore, vt aſcenſio ſanguinis ad cor. Nomen verò *paſſio* communiter in malam partem accipitur, pro actu inordinato, & maximè apud Stoicos, qui paſſiones ponebant animi perturbationes à recta ratione diuerſas, ex quo colligebant illas non cadere in virum ſapientem, vt videre eſt in Cicerone *Tuſculana 4.* & in Seneca *lib. de Anima ad Nouatum*, quæ acceptio vſitata reuera eſt, iuxta quam D. Hieronym. in illud Matth. 5. *Qui viderit mulierem*, &c. & *cap. 25.* circa illud, *Cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe*, ait in Chriſto non fuiſſe paſſiones, ſed propaſſiones, hoc eſt, actus appetitus ſenſitiui ſubordinatos rationi. *Vide de incarn. diſp. 34.* Nunc tamen latè ſumitur nomen *paſſio* prout comune eſt, atque indifferenter in bonam, & malam partem ſumi poteſt. De qua re videndus Damaſcen. *lib.3. fidei, cap. 20.* *Notatio 2.* Notandũ ſecundò quidquid de diſtinctione iraſcibilis, & (E) concupiſcibilis opinemur, ad diſtinguendos tamen actus appetitus loquendum eſſe de eis, ac ſi plures eſſent, ſiquidem aliquam diſtinctionem habent in obiectis, quæ ſufficiens eſt, diſtinguere actus ipſos, quanuis non diſtinguat potentias, vt in ſimili diximus ſuprà dum de intellectu practico, & ſpeculatiuo ageremus. *Notatio 3.* Supponendum eſt tertiò, actus iraſcibiles ſupponere actus concupiſcibiles, ex eíſque naſci, vt ex hactenus dictis conſtare poteſt.

2\. *Paſſionum in concupiſcibili nu-[merus, & collectio]* His ſuppoſitis, actus ſeu paſſiones ad concupiſcibilem pertinentes, numerantur ſex à D. Thoma 1. 2. q. 23. art.4. Amor, odium, deſiderium, (A) fuga, delectatio, & triſtitia, quorum actuum ſufficientia, diſtinctio, & ordo hoc modo facilè deſumitur. Appetitus enim circa bonum verſatur, conſequentérque circa malum; circa bonum quidem proſequendo illud; circa malum verò fugiendo. Vnde bonum, & malum obiecta ſunt prædictorum actuũ, quæ diuerſis modis reſpici poſſunt ab appetente, reduci tamen poſſunt ad tres omnino. Namque aut reſpiciuntur abſolutè, aut vt præſentia, aut vt futura; tacetur verò præteritum, quia vt ſic rationem boni, vel mali non vendicat, niſi fortè abſolutè, vel in quantum præſens conſideratur, nam vt præteritum iam non eſt, atque adeò, vt ſic non habet rationem mali. Bonum ergo, & malum vel abſolutè, vel vt præſens, vel vt futurum apprehendi poteſt; atque his diuerſis modis apprehenſum diuerſos cauſat motus in appetitu, quia ratio illius aliquo modo variatur. Ex his ergo patet diſtributio ſufficiens dictorum actuum. Nam circa bonum abſolutè, & ſecundùm ſe conſideratum verſatur amor; deſiderium verò circa futurum gaudium, & delectatio circa poſſeſſum, ſeu præſens; econtra odium eſt de malo abſolutè conſiderato, fuga de futuro, triſtitia de præſenti, vel vt præſente apprehenſo. Quia verò obiecta hæc aliter variari non poſſunt, ideo nec plures actus multiplicantur, de quibus latè D. Thomas 1. 2. *à quæſt. 22. vſque ad 48.*

De paſſionibus concupiſcibilis

Porrò circa hos actus notanda ſunt nonnulla circa tendentes quidem ad bonum, quòd amor ſit pondus quoddam, & affectio ad rem cognitam, vt bonam, & conuenientem. Vnde amare rem formaliter loquendo non eſt deſiderare, ſed quaſi complacere in illa, & coaptari illi, ſecundùm interiorẽ affectionem; ſicut enim in naturalibus, antequam graue moueatur ad centrum, intelligimus quandam coaptationem inter graue, & locum ſuum, quæ coaptatio per grauitatem expletur, ſic in animantis appetitione, ante omnia intelligitur quædam vnio inter appetibile, (D) & appetentem, quæ per amorem formaliter fit. Ex hoc deinde amore oritur in appetitu motus quidam in rem amatam, quo appetit ei coniungi, dicitúrque deſiderium; habita autem iam re in illa vitaliter, & affectuosè quieſcit, & hæc quies gaudium, ſeu delectatio dicitur. Ex quo intelliges hallucinatum fuiſſe Scotum *in 1. diſt. 1. q. 3. & in 4. diſt. 49. q. 4. & 7.* dum ſenſit delectationem eſſe meram paſſionem conſequentem ex amore, & poſſeſſione rei, non autem eſſe verum actum elicitum ab appetitu; conſtat enim delectationem eſſe quid vitale, nam vitaliter delectamur; ergo eſt ſpecialis actus elicitus à potentia vitali; impoſſibile autem eſt intelligere actum vitæ ſine efficientia intrinſeca à potentia animæ. Neque verò eſt actus alterius potentiæ, quàm appetentis, cùm verſetur circa bonum cognitum, & ex cognitione ipſa conſequatur. 3. *Quæ circa bonum.* *Vide authorẽ in tract. de paſſionib. diſp. 1. ſect. 1. num. 2.*

De actibus, quæ circa malum verſantur, eſt notanda differentia inter res cognoſcentes, & quæ cognitione carent, quòd iſtæ, cùm pondere tantùm naturali ferantur ad bonum ſuum, eodem ferè pondere virtualiter fugiant malum contrarium, neque pondere alio donentur, quo ferantur in bonum, atque alio quo recedant à malo. At verò res cognoſcentes, quia media cognitione appetunt, & appetendo efficiunt in ſeipſis actuale quoddam pondus, quo ferantur in rem 4. *Quæ circa malum.*

apprehenſam, vel ab illa fugiant; ideo ſicut diuerſis actibus cognoſcunt bonum, & oppoſitum malum, vniuſcuiuſque rationem propriam cognoſcendo; ita per appetitum non vnico tantùm actu inclinantur ad bonum, & virtualiter fugiunt malum, ſed diſtinctos actus expromunt, quibus proſequuntur bona, & fugiunt mala, non quòd potentia bonum appetens, & malum fugiens ſit diuerſa, vt quidam putarunt, quos referunt Ægidius, & D. Thom. 3. *de Anima, textu* 42. hoc enim impoſſibile eſt, quia nulla potentia verſatur primò circa malum, ſed ex conſequenti tantùm, quatenus ſcilicet bono aduerſatur, in quod ipſa directè tendit; eadem ergo eſt potentia, quæ ſicut proprio, & formali actu bono afficitur, ita proprio, & formali actu à malo auertitur, ac vocatur odium directè amori contrarium, ex illóque ſequitur fuga, quæ deſiderio opponitur, éſtque veluti appetitio quædam carendi malo illo; quòd ſi malum præſens adſit, conſequitur triſtitia, quæ delectationi aduerſatur.

5. *Triſtitia paſſio ſiue dolor vbi reſideat.* Circa quam triſtitiam eſt ſpecialiter notandum, eam cum dolore non coincidere prorſus, quamuis ad hanc animæ paſſionem vterque actus pertineat: triſtitia ergo de malo apprehenſo eſt, quatenus præſenti, quod tamen ſenſum tactus minimè lædit, atque eiuſmodi triſtitiæ actus manifeſtè hæret in appetitu; at verò dolor de malo præſenti etiam eſt, quod tamen realiter nocet corpori, ac ſenſui tactus. De quo non facilè explicatu eſt, an in membro, quod dolet, an verò in appetitu reſideat. *Varia placita.* Experientia enim videtur docere in ipſo membro reſidere dolorem, cùm ibi ſentiatur: id, quod etiam indicat S. Thom. *in* 3. *diſt.* 15. *q.* 3. & Scot. *in diſt.* 13. *q.* 7. Durandus *q.* 3. Gabriel *q.* 1. Paludanus 1. *&* 2. Contrarium autem ſuadet ratio. Namque dolor eſt de malo, vt ſic: malum autem ad appetitum pertinet: ergo actus illius eſt; ergo in corde excitatur, vbi reſidet appetitus. Ita D. Thom. 1. 2. *q.* 38. *art.* 2. (vbi Conr. & Caietanus ſubſcribunt) *& in* 4. *diſt.* 44. Simon Portius *lib. de dolore, cap.* 10. Et confirmatur, dolor enim delectationi contrariatur; ſunt ergo in ſubiecto eodem, atque adeò vtraque eſt paſſio appetitus.

6. *Valleſij & aliorum iudicium.* Nonnulli, in quibus eſt Valleſius *controuerſia* 4. *cap.* 4. vtramque ſententiam tuetur, ponendo dolorem non eſſe actum appetitus, ſed ipſas rei noxiæ ſenſationes. Alij volunt, appetitum ſenſitiuum eſſe per corpus diſperſum, ſicut & tactum, ideoque poſſe dolorem eſſe actum appetitus, atque à membro non diſtare, in quo ſentitur. Hoc tamen difficile apparet, vtpote contra Ariſtotelem, ac reliquos authores: præterea oporteret etiam phantaſiam collocare in toto corpore, cùm ſine eius cognitione ſequi dolor non poſſit, illaque rei diſconuenientiam diſcernat; fortaſſe autem non malè diceretur, perfectam vim eiuſmodi potentiarum reſidere in parte corporis determinata; *Opinio Richardi.* communicari verò aliqualiter vniuerſo corpori, poſſétque ſuaderi exemplo animalium imperfectorum, & ita videtur opinari Richard. *in* 3. *diſt.* 15. *art.* 4. *quæſt.* 1.

7. *Authoris reſolutio.* Quidquid verò ſit de probabilitate huius vltimæ ſententiæ, dicendum breuiter, in dolore duo conſiderari, ſcilicet cognitionem ſenſitiuam obiecti diſconuenientis, & diſplicentiam, ſeu amaritudinem quandam de tali obiecto; cognitionem ergo in membro exiſtere, quod patitur, ſentítque dolorem, hunc verò perfici in appetitu; vnde propriè loquendo cauſa doloris, ac cognitio talis cauſæ in exteriori membro eſt; dolor ve-

A rò in appetitu. Quod explicatur per analogiam ad dolorem ſpiritualem peccatorum, ibi enim duo ſunt, & peccatorũ cognitio, & dolor de illis, cauſa doloris ſunt peccata ipſa cognita, ſicque talis cognitio in intellectu datur, dolor verò in voluntate: idem ergo cenſemus in præſenti.

Quæret tamen aliquis, quídnam illud ſit, quod in membro ſentitur, vbi eſt cauſa doloris? Multi putant ſolam diſſolutionem continui eſſe ſufficientem cauſam doloris. 8. *De obiecto doloris 1. opinio.* Nam Ariſtoteles 6. *Topicorum, cap.* 3. dolorem deſcribit diuiſionem, ſeu ſolutionem partiũ. Gallenus quoque aſſentiri videtur *in lib. de inæqualitate, & intemperie, & lib.* 4. *de ſimplicium medicamentorum facultate, cap.* 2. *& lib.* 2. *de locis patientibus, cap.* 10. ac ſequitur Portius *lib. de dolore cap.* 3. *&* 4. B Argenterius *lib. de cauſis ſymptomatum, cap.* 15. *&* 16. hoc tamen placitum optimè improbatur ab Auerroe *lib.* 2. *Collectaneorum, cap.* 21. *Impugnatur ab Auerroe.* Nam cauſa doloris debet tactu percipi; diuiſio autem continui ſola non percipitur tactu, cùm ſit ſenſibile commune quod per ſe, & abſque proprio ſenſibili non percipitur à ſenſu, vt *libro* 3. dictum eſt: non ergo ſciſſio dolorem cauſat, niſi fortaſſe remotè, proximè autem propriũ aliquod ſenſibile tactus illũ cauſare oportet. Item quia ſæpe dolor cauſatur abſque diuiſione vlla. *Quorundã euaſio non ſatisfacit.* Occurrunt alij diuiſionem non eſſe quidem adæquatam doloris cauſam, attamen aliquando cauſam eſſe proximam, ac ſentiri cognito proprio ſenſibili rei cauſantis diuiſionem, veluti, C cùm cognoſcimus ferri acutiem, vulnus inflictum, ſeu carnis diuiſio, doloris excitati cauſa eſt proxima. Sed non ſatisfaciunt; patet enim experientia dolorem non ex ſenſatione ferri acuti, ſed alicuius rei alterius cauſari. Item tranſacto contactu gladij, v. g. vel inſtrumenti cuiuslibet diuidentis ſentitur vehemens dolor, cùm tamen iam tunc non percipiatur acuties gladij. Item quando dolor ex diuiſione cauſatur, tactus multoties non cognoſcit diuiſionem, niſi cùm fortè ipſe vulneratus oculos conuertit ad locum vulneris: ac ratio eſt, quia diuiſionem cognoſcere, nihil eſt aliud, quàm numerum noſſe partium reſultantium ex diuiſione, quem certè numerum nequit tactus percipere, quia ſicut ſeipſum tactus D non percipit, ita neque numerum ſuarum partium valet percipere.

Alij ergo ſtatuunt doloris cauſam eſſe intemperiem quandam in organo tactus exurgentem, quæ dum ſentitur dolorem cauſat. 9. *2. Opinio.* Hæc eſt Auerrois ſententia ſuprà *ad cap.* 3. *de Anima, textu* 21. Idem opinatur conciliator *differentia* 72. indicátque Galenus 12. *Methodi cap.* 7. *& lib. de inæquali intemperie,* referens Hippocratem, Valleſius quoque non abnuit 4. *controuerſ. cap.* 5. tribuitur denique Auicennæ, & Fernelio; *Refellitur.* habet tamen difficultatem eiuſmodi ſententia; namque ſi intemperies eſſet cauſa doloris, cùm illa conſurgat ex vnius, vel plurium qualitatum primarum exuE berantia, tactus planè dolorem ſentiens, ſentiret quoque illam intemperiem, conſequentérque perciperet, cuiúſnam, vel quarum qualitatum ratione conſurgeret, an ſcilicet ex caloris exuberantia, an verò frigiditatis, non enim aliter ſentiri valet intemperies, niſi qualitatis exceſſum ſentiendo, cùm in hoc formaliter conſiſtat intemperies, talem autem exceſſum à tactu non cognoſci patet experientia; quippe dolorem ſæpiſſimè percipimus ignari à calore ne, an à frigiditate proueniat, conſequentérque dubitamus, quod remedium ſit applicandum.

Quapropter dicendum, in dolore non calorem 10.
tantùm

Probatior reſolutio. tantùm, vel frigus ſentiri, nec ſolùm diuiſionem, aut commotionem, ſed qualitatem inde reſultantem, quæ dolorifera qualitas dici poteſt, velut cùm ex calefactione vehementi fit dolor, quem tactus ſentit, eius obiectum non calor eſt, nec calefactio, nam ſi à calefactiuo ſepares manum, ceſſat calefactio, & tandem dolor ſentitur, ac fortè vehementior; eſt ergo obiectum qualitas aliqua tangibilis, quæ ex calefactione, ſeu intemperie inducta reſultat: ſimiliter cùm per diuiſionem cauſatur dolor, non ipſa diuiſio eſt, quæ ſentitur, cùm citò tranſeat, nec ferè dum fit, vllus fit dolor, ſed ea facta aliquis humor accurrit diſtemperamentum cauſans, vnde reſultat dolorifera qualitas ſecunda quæ ſentitur, vtpote per ſe potens immutare tactum, violentiámque ac dolorem inferre. Ita rem hanc ſanè difficilem explicat Portius, neque explicari poſſe meliùs videtur. Vnde hæc eſt potiſſima huius rei probatio, à ſufficienti ſcilicet enumeratione, cùm nequeat fingi aliquid aliud, quod dolendo ſentiatur, vt patet ex dictis. Et proportionaliter videtur loquendum de delectatione tactus, quæ dolori opponitur. *De 1. opinione iudiciũ.* Non eſt tamen improbabilis prima illa Argenterij, & aliorum ſententia, quia licèt ſæpe abſque diuiſione continui dolor excitetur, non tamen abſque compreſſione, vel immodica tactione, luxationéve membri alicuius, vel ſimili alio effectu, quod totum medici illi ſub diſſolutione complectuntur, ac tale aliquid per ſe quidem quanuis ſecundariò (ratione ſcilicet qualitatis primariò ſenſibilis) percipi, ídque ſatis eſſe, vt dolor conſequatur.

11. *De paſſione riſus, in quo conſiſtat.* Vltimò notãdum eſt circa hos duos actus concupiſcibilis, ex illis quidem, ſed præcipuè ex dolore, & delectatione cauſari in corpore humano duplicem effectum, riſus nimirum, ac fletus, quos hìc breuiter explicare neceſſe eſt, vt nihil in hac materia indiſcuſſum prætermittatur. Riſum conſtat proximè conſiſtere in vibratione quadam ſepti tranſuerſi, & muſculorum thoracis, atque oris: cauſatur autem is motus ex interiori aliqua animi motione; quæ verò illa ſit, non conuenit inter authores. *Vnde cauſetur, altercantur Valeriola, & Fracaſtor.* Illud certum, huiuſmodi motum oriri ex delectatione, & gaudio, riſus namque ſignum eſt huiuſce paſſionis, neque res vlla vnquam riſum mouet, niſi delectet. Sed an ne gaudium ſit ſufficiens, & adæquata cauſa riſus, dubitatum eſt. Valeriola quidem affirmauit; oppoſitum verò ſentit Fracaſtorius *lib. de Sympathia cap.* 20. ſtatuens gaudium ſine admiratione ad riſum non ſufficere, *Accedit Valeſ.* quod etiam opinatur Valeſ *lib.* 5. *controuerſiarum, cap.* 9. Quod certè veriùs apparet, nam experientia docet quantumuis iucunda non cauſare riſum, ſi nouitatem aliquam præ ſe non ferant; & ideo Sapiens dixit, riſum nimium ſignum leuitatis eſſe, & ſtultitiæ, qua etiam de cauſa amentes, & pueri rident magis, quia magis admirantur, & faciliùs delectantur. Ad hæc comedendo delectamur, cùm tamen ea delectatio riſum non cauſat, quia cum admiratione non coniungitur; oritur ergo riſus ex admiratione ſimul, & gaudio.

12. *Valeriolæ argumentũ.* Argumenta autem Valeriolæ difficultatem non habent, arguit namque, ex titillatione cauſatur riſus, titillatio autem non cauſat admirationem, & gaudium: ergo, &c. Et confirmatur *1. Confirm.* primò ex eo quod refert Ariſtoteles 3. *de partibus, cap.* 10. accidiſſe aliquando in præliis traiecta præcordia vulnere riſum attuliſſe. Confirmatur *2. Confirm.* ſecundò. Nam ſæpe res delectabiles, & admirationẽ cauſantes non cauſant riſum. Ad argumen-

A tum quidam reſpondent, riſum ex titillatione cauſatum non eſſe verum, ſed hoc gratis; & contra experientiam ponitur; *Ad prædictum argumentum reſponſio ex Ariſtotele non placet.* Ariſtoteles verò *citato loco* videtur ſentire latere ibi aliam riſus cauſam, calefactionem videlicet ſepti tranſuerſi ex titillatione cauſatam, namque pars illa calefacta, *Senſum* (inquit) *aperit celeriter, vnde qui ex titillatione ad riſum mouentur, celeriter rident*, hoc tamen verum non apparet, quomodo enim titillatio in plantis pedum cauſabit calorem in ſepto tranſuerſo? *Verior reſponſio ex eodem Ariſtotele.* Dicendum ergo tillationem, vt cauſet riſum, furtiuam eſſe oportere, & repentinam, atque ita ſimul admirationem cauſare, & delectationem; B nam partes, in quibus fit titillatio, ſunt acutioris tactus, atque hoc inſinuat Ariſtoteles *ſect.* 35. *problematum, q.* 6. vbi diſquirens, cur nemo poſſit in ſeipſo ex titillatione riſum mouere, cauſam eſſe, ait, quòd titillatio furtiua non ſit, quæ ſi aliquando etiam præcognita riſum mouet, non niſi remiſsè mouet, atque tunc etiam effectus ex tali titillatione proueniens apparet quaſi nouus, & inſperatus; ſemper ergo interuenit nonnulla admiratio. *Ad 1. confirm.* Ad primam confirmationem dic, riſum, quem interdum moribundi præ ſe ferunt, non verum, ſed apparentem eſſe quoad exteriorem formam oris. *Ad 2.* Ad ſecundam, non quamlibet admirationem, & gaudium cauſam eſſe riſus, ſed quæ ſint de re iocoſa, & gratili, de re enim ſeria C riſum non ciebit, oportet quoque, vt admiratio vehemens non ſit, alioquin ſtuporem cauſabit potius, quàm riſum.

13. *Admiratio, & gaudium qua ratione cauſent motum riſus.* Explicandum verò reſtat, quomodo ex admiratione, & gaudio ſequatur motio in ſepto tranſuerſo, atque etiam riſus? Ac dicendum, cauſam eſſe naturalem conſenſionem, & ſympathiam facultatum naturalium, vitalium, & rationalium. Eſt quippe admiratio partis rationalis actus, cùm in ea ſola eſſe queat admiratio, ſicut & diſcurſus, vt optimè docet D. Thomas 4. *contra, cap.* 33. delectatio deinde ſenſitiuæ etiam partis affectio, ſiue paſſio eſſe poteſt. Ex illis ergo excitatur motus in parte illa, ſepto ſcilicet tranſuerſo; ac propterea ſanguis dilatatur, ſicque riſus expromitur. *Paſſio riſus libera eſt.* Vnde colliges paſſionem hanc animi liberam eſſe, D dependentémque à voluntate, aliquando tamen eſſe adeò vehementem, vt vix cohiberi poſſit, vel ratione obiecti plurimum exitantis, vel ex leuitate hominis, qui facilè ex cauſa mouetur.

14. *De paſſione fletus.* De fletu ſciendum breuiter, opponi riſui, & ex contraria cauſa prouenite, id eſt, triſtitia, vel dolore; nam ſicut delectatione cor dilatatur, & cùm illo thorax, & oris muſculi, ita triſtitia conſtringitur cor, & partes oculis vicinæ, ex quo motu ſimul, & calore nonnullo excitato, humor aliquis ſoluitur in lacrymas. Hinc pueri, ac fœminæ faciliùs lacrymantur; quia & humidiores ſunt, & paſſionibus magis afficiuntur; eſt autem materia lacrymarum humor quidam ſanguinis E veluti ſerum, vt docet Ariſtoteles *ſectione* 31. *problematum*, ex eo indicio, quòd ſalſus ſit, excitetúrque calore, qua de cauſa ex vento etiam, ex fumo, vehementique riſu lacrymæ funduntur. Sed de his ſatis.

De paſſionibus iraſcibilis.

15. Poſt actus concupiſcibilis dicendum breuiter eſt de actibus iraſcibilis, qui quinque omnino enumerantur, ſpes, deſperatio, audacia, timor, ira; eorum verò ratio ſic declaratur, iraſcibili circa defenſionem boni concupiti verſatur, quia tamen cum bonitate inuenitur difficultas, quæ ex reſiſten

reſiſtentia contrarij oritur, ideo licèt bonũ ipſum deſideretur, neceſſarius eſt vlterior actus, quo appetitus animetur, ne à difficultate obiecti vincatur, qui ſpes dicitur. Quod ſi contingat appetitum ſuperari à difficultate boni, ac ceſſet à pugna, vel è proſecutione illius actus reſultat, qui deſperatio vocatur; idémque contingit reſpectu naturæ, cui malum aliquod futurum imminet, reiiciendúmque eſt, ac vincendum; aut enim appetitus accenditur, & animatur contra illud, ſicque concipitur audacia, aut ſuccumbit, & deſiſtit, & ſic oritur timor. Atque hi quatuor actus ex varia apprehenſione boni, vel mali, ardui, poſſibilis diuerſificantur. Nam quando bonum apprehenditur, ita arduum, vt non poſſit obtineri, cauſatur deſperatio; ſi apprehendatur, vt poſſibile, ſpes naſcitur; ſimiliter ſi malum apprehendatur, vt ineuitabile, vel difficile, exurgit timor; ſi verò vt euitabile, faciliùs concipitur audacia; præter hos tamen eſt quintus actus cauſatus, ex apprehenſione mali iam præſentis, & illati; ex qua apprehenſione oritur appetitus vindicandi malum illud, & hic actus eſt ira, cui non reſpondet ſimilis actus pro obiecto bono. Nam ſi quis reſponderet, eſſet maximè deſiderium in appetitu remunerandi benefactorem; at hic actus non potentiæ iraſcibilis eſt, ſed concupiſcibilis, quoniam eo ipſo, quòd quis obiicitur, vt benefactor, ardui ratio tollitur, atque adeò obiectum iraſcibilis deſtruitur, tantúmque manet deſiderium ad concupiſcibilem pertinens. Neque rurſum circa malum habet ira actum contrarium in appetitu ſenſitiuo, eſſet enim maximè patientia illati mali, at hic actus poſitiuus eſſe nequit ex parte appetitus ſenſitiui, ſed eſt in voluntate actus, quo ipſa reprimit iram appetitus, in appetitu autem ſenſitiuo nihil eſt, quod illo actu poſſit amari, quia in malo illato nulla ibi repræſentatur ratio boni, quòd ſi fortè ex prædominio rationis, & voluntatis ira vertatur in amorem, ob aliquam rationem boni inuentam in ipſa perpeſſione mali, iam talis actus, cùm ſit amor, ad concupiſcibilem pertinebit, ſicque contrariabitur propriæ iræ. Conſtat ergo dari ſolos quinque actus in appetitu iraſcibili; conſtat etiam diſtinctio illorum, de quibus plura apud D. Thomam ſuprà.

16. *Diſcrimen duplex inter vtraſque paſſiones.*

Ex dictis autem colliges primò duplicem differentiam inter actus concupiſcibilis, & iraſcibilis. Prima eſt, in concupiſcibili actus contrariari ex parte obiecti, vt amorem boni, odium mali, in iraſcibili verò contrariari per acceſſum, & receſſum ad idem obiectum, vt in ſpe, & deſperatione, quanuis eſſe quoque poſſit contrarietas ex parte obiectorum, vt in timore, & ſpe. Ratio eſt, quia concupiſcibilis reſpicit bonum, & malum abſolutè, & ad bonum tantùm ferri poteſt, & à malo recedere; quare in illius actibus non poteſt dari contrarietas in acceſſu, & receſſu ad idem obiectum, at verò iraſcibilis reſpicit bonum coniunctum arduitati, ideóque ratione difficultatis poteſt recedere ab illo, quanuis ratione bonitatis poſſit accedere, & idem proportionaliter intelligendum de malo. Secunda differentia eſt, in concupiſcibili omnes actus habere contrarium, in iraſcibili verò vnus inuenitur ſine contrario; cuius rationem vidimus paulo antè, redditúrque à D. Thoma 1. 2. *q.* 23. *a.* 3.

17. *Earum ordo inter ſe.*

Secundò colliges ex dictis ordinem horum actuum inter ſe. Nam in concupiſcibili datur primus, atque vltimus inter omnes, amor quippe eſt primus, & radix etiam aliorum; delectatio verò eſt quaſi vltimus terminus, paſſiones reliquæ

A ſunt mediæ, de quarum ordine in particulari videndus eſt D. Thom. ſuprà *q.* 25.

Vltimò eſt notandum, paſſiones has pendere plurimùm ex complexione corporis, & abundantia alicuius humoris, quem excitant, & à quibus etiam excitatur; ſic melancholia congenea eſt triſtitiæ, timoris, & deſperationis, cuius rationem Galen. *lib.* 3. *de locis patientibus*, *cap.* 8. videtur afferre, quòd nigri ſit coloris, nam ſicut tenebræ exteriores metum incutiunt, ita melancholia; idem repetit *lib. de cauſis ſymptomatum*, *cap. vltimo.* Quæ ratio friuola eſt, vt notauit Auerroes 3. *Collectaneorum*, *cap.* 40. nigredo enim actiua non eſt, ſed neque obiectiuè interiùs cauſare triſtitiam valet, cùm non videatur, iam ſanguis qui melancholiæ contrariatur, audaciam, gaudium, & ſpem parit: flaua bilis iram excitat ac reliquas ſanguineas paſſiones, pituita declinat potius ad actum tumoris. Horum omnium ratio eſſe videtur, quòd appetitus ſenſitiuus reſideat in corporali organo, proindéque egeat temperamentis ad diuerſos actus eliciendos; fortaſſis etiam diſtincti humores diſtinctam cauſant diſpoſitionem in corpore, efficiúntque vt ſpiritus animales alio, atque alio modo per corpus diffundantur, ac diuerſimodè communicetur animalis virtus, vnde etiam fit vt humores quoque maximè conducant ad rerum apprehenſiones vno, vel alio modo concipiendas. 18.

Cur, & quomodo paſſiones pendeãt ex complexione.

Galenus ab Auerroe exploditur.

B C

CAPVT VI.

Vtrùm appetitus ſenſitiuus in operibus ſubdatur motioni voluntatis & rationis.

HÆc quæſtio ſolùm habet locum in homine, de quo ſuprà diximus habere duplicem appetitum, rationalem, & ſenſitiuum; de quibus neceſſarium eſt ſcire, qua ratione, & modo alter alteri ſubordinetur, neque enim ſine ordine eſſe poſſunt; aliàs confuſa eſſet, & inordinata hominis compoſitio; conſtat autem apertè appetitum ſenſitiuum eſſe inferiorem, atque adeò ſubordinatum, & ſubditum ſuperiori: reſtat ergo videre quo modo obediat. Pro reſolutione eſt notandum dupliciter vnum alteri ſubdi. Primò principatu quodam deſpotico, & ſeruili, vt ſubditur ſeruus domino, & inſtrumentum artifici. Porrò in hac ſubiectione is, qui ſubditur, renuere nullatenus poteſt. Alter modus eſt ſubiectionis ciuilis, & politicæ, qualis eſt ciuium ad regem, ciuis enim licèt obedire teneatur, non tamen cogitur, ac modo aliquo renuere, & excuſare ſe poteſt. Secundò notandum eſt appetitum ſenſitiuum duplices actus ſortiri, nimirum elicitos, quales præcedenti capite numerauimus, & imperatos, vt motum localem. In hoc ergo capite ſermo eſt de actibus elicitis, nam de motu locali *in cap.* 10. agendum. 1.

D *Notatio* 1.

E *Notatio* 2.

Hoc ſuppoſito, ſit concluſio: Appetitus mouetur à voluntate media ratione, cui proinde ſubditur politicè, non deſpoticè. Ita Ariſtoteles 1. *Politicorum*, *cap.* 3. ac D. Thomas optimè 1. 2. *q.* 17. *art.* 7. Ex cuius doctrina breuiter obſeruandum primò, appetitum ſenſitiuum non niſi in rem cognitam per ſenſum tendere poſſe. Namque obiecti propoſitio per intellectum ei minimè proportionatur; hinc ergo eſt, cur voluntas mouere appetitum ſenſitiuum nequeat immediatè; cùm enim voluntas nõ agnoſcat, obiectũ proponere non valet; id ergo efficiat, oportet, media potentia cognoſcen 2.

Concluſio bipartita.

Obſeruatio 1. pro ſecunda concluſ.

gnoſcente, qualis eſt ratio, ſed neque iſta immediatè mouet appetitum, ſed medio interiori ſenſu.

Obſeruatio 2.

Pro qua re notandum eſt ſecundò. Licèt intellectus noſtri cognitio à ſenſu incipiat; quia tamen ille ſuprema potentia eſt inter cognoſcentes, altius penetrat res cognitas, quàm inferiores reliquæ, ob ídque directiua earum eſt. Vnde fit, vt illuſtrare poſſit cogitatiuam, ac perſuadere quodãmodo demonſtrando in obiectis maiorem rationem boni, vel mali, quàm eouſque aſſequeretur. Hæc ergo intellectus perſuaſio efficit, vt cogitatiua ipſa aliter apprehendat obiectum, alitérque iudicet de illo; quia verò ab obiecto apprehenſo mouetur appetitus, ideo ratio cogitatiuam perſuadens mediante illa dirigere dicitur appetitum.

Deducitur prior pars concluſionis. Oſtenditur poſterior.

Atque ita patet concluſionis probatio. Ex qua ſequitur altera pars. Nam voluntas appetitum mouet, quaſi conſilium præbendo mediante ratione, non mouet autem neceſſitando; eſt ergo motio, & obedientia politica, non deſpotica. Et confirmatur experiẽtia. Namque renuente voluntate multi inſurgunt motus in appetitu ſenſitiuo, quos tamen ratio, quæſitis hinc inde ſuaſionibus, refrænat; conſulendo quidem, & politicè regendo, non cogendo.

Obiectio 1. contra concluſ. diluitur.

3. Sed contrà obiici poteſt, quia ſequitur primò appetitum noſtrum eſſe ignobiliorẽ appetitu brutorum, qui nulli ſubiacet; negatur tamen ſequela, cùm potiùs aptitudo humani appetitus, vt ſubiiciatur rationi magna perfectio eius ſit, ſiquidem melius eſt nobiliſſimo obedire, quàm eſſe infimũ in imperando; vnde ob hanc ſubiectionem is appetitus capax eſt virtutis, & vitij, vt cum D.Thoma traditur 1.2.*q.*50.& 56. quemadmodum etiam voluntas noſtra multo perfectior eſt, quando Spiritus ſancti motioni ſubditur, quàm cùm ipſa ſe mouet, namque *vbi ſpiritus Domini, ibi libertas*, ait Paulus 2.Corinth.3.

Obiectio 2.

4. Rurſus obiicies, ſequi ſecundò, in appetitu ſenſitiuo humano reperiri aliquam libertatem, quod falſum eſſe patet, quoniam poſita motione voluntatis, aut appetitus poteſt renuere, aut non poteſt. Si hoc ſecundum admittatur, iam ſeruiliter obediet. Si primum, iam liber exit. Quod ſanè videntur ſentire, qui dicunt politicè obedire; nam politica obedientia in libertate fundatur.

Caietani reſponſio.

Caiet. 1. 2. *q.* 74. *art.* 4. planè concedit in appetitu ſenſitiuo libertatem ex propriis; ídque deduci putat ex S. Thoma eo loco docente in appetitu ſenſitiuo poſſe eſſe veniale peccatum, atque apertè loqui de appetitu ſecundùm ſe: nam ſi de illo ageret, prout regitur à voluntate, non negaret peccatum quoque mortale eſſe in illo poſſe. Et confirmatur vlteriùs, quia appetitus ſenſitiuus ob coniunctionem cum rationali capax eſt virtutis, atque vitij: eſt ergo aliquo modo liber.

Videatur author 1. 2. tract. 5. diſp. 5. ſect. 4. & 5.

Refellitur.

5. Hæc tamen ſententia falſa omnino eſt, & contra ſanctum Thomam 1. 2. *q.* 24 *art.* 1. *ad tertium*, docentẽ in paſſionibus appetitus ſecundùm ſe non eſſe malitiam: ergo neque libertas erit. Et *in q.*34. *art.* 1. ſcribit omne peccatum in voluntate manere, & *in* 2. *diſt.*24. *q.* 3. *art.*2. nullum motum eſſe de genere moris, niſi ex libertate voluntatis. Atque doctores vniuerſi, & Patres in hoc conuenire videntur, vt nullum peccatum ſit niſi in voluntate conſentiente: ergo nullus etiam actus liber eſt niſi ex voluntatis libertate, cùm eò tantùm actus quilibet peccatum eſſe poſſit, quòd eſt à potentia libera. Vnde ſi in appetitu ſenſitiuo eſſet libertas, actus illius bonus eſſet, vel malus, ſecluſà voluntate, quod Caietanus cõſequenter quidem admittit, ſed tamen contra doctorum torrentem, vt diximus, Auguſtinus enim 1. *retractationum, cap.* 9. & 14. & *lib.* 3. *de libero arbitrio, cap.* 18. palàm docet voluntate nos delinquere, aut rectè viuere, Idem ſcribit *in lib. de duabus animabus contra Manichæum, cap.* 10. & *de vera, & falſa religione, cap.* 14. & *ſermone* 43. *de verbis Domini*, Chryſoſtom. *homilia* 2. *imperfecti*, & *homilia* 13. *ad Romanos*, Baſilius *in inſtructione eorum, qui vitam ducere perfectam volunt*, Anſelmus in illud Pauli Rom. 6. *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* Origenes *homilia* 29. *in Numeros.* D. Thomas *ſuprà*, & D. Bonauent. *in* 2. *diſt.*24. Quod etiam ratione probatur: nam ſi actus appetitus ſenſitiui ex propriis eſſet liber, ac poſſet malus eſſe abſque voluntate, ſequeretur hominem peccare ſæpe contra voluntatem, imò ſæpe peccare ſimul, ac bene agere circa obiectum idem; veluti ſi voluntas renueret, appetitus verò cuperet turpe obiectum, ſimiliaque abſurda ſequi facilè intelligetur. Ratio autem à priori eſt, quoniam appetitus ſenſitiuus ſequitur cognitionem ſenſus, in qua neque diſcurſus eſt, neque ratiocinatio, aut inquiſitio diuerſorum mediorum, neque item vniuerſalitas in cognitione, ex qua proinde poſſit oriri libertas in ipſo appetitu, etenim libertas oritur ſemper ex indifferentia aliqua cognitionis, vt latiùs dicemus *cap.*8.

Vera reſponſio.

Ad argumentum ergo aliter reſpondẽdum, appetitum ſcilicet dici politicè obedire, non quòd obediat liberè, neque enim in omnibus ad vnguẽ ſeruanda eſt ſimilitudo, ſed quia renuere poteſt: dũ namque bonitas aliqua in obiecto apparet, moueri poteſt ad illius appetentiam, præcipuè ſi ex parte qualitatum naturalium & paſſionum incitetur, vt enim notauit D.Thomas 1.2.*q.*17.*art.*7. alterationes eæ, quæ ſequuntur ex paſſionibus, ſæpe rationem præueniunt, ſæpe etiam phyſicæ alterationes ſunt præuenientes etiam actum ipſum ſenſitiui appetitus, súntque proinde naturales vndequaque, atque appetitum excitantes: liquet igitur, quomodo appetitus rationi obediat. 6.

Dubium ſubortum.

Reſtat verò dubium, an appetitus obediat rationi circa obiecta ſupernaturalia verſanti. Apparet enim id impoſſibile; nam bona ſpiritualia, vt ſic cognitionem ſenſitiuam excedunt, præcipuè ſi vt ſupernaturalia conſiderentur; ſic enim ad Deum, vt ſpiritualis finis eſt, ordinem habent, atque ita ſenſu percipi minimè poſſunt. 7.

Eius reſolutio.

Dicendum breuiter; appetitum ſenſitiuum non poſſe moueri à ſupernaturalibus, vt ſupernaturalia ſunt, ob rationem factam; attamen ex cognitione, & amore rerum ſupernaturalium in intellectu, & voluntate exiſtentibus moueri ſæpe appetitum, quod docet D. Thomas 1. 2. *q.* 31. *art.* 1. *ad* 1. & adducens illud Pſalmi 83. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, id quod etiam experientia confirmat, nam ex conſideratione ſupernaturalium oritur ſenſibilis delectatio in appetitu etiam vſque ad lacrymas, quod indicio eſt, ipſummet appetitum ferri per amorem in res illas, quod exponi poteſt in hunc modum. Namque dum intellectus ſupernaturalia conſiderat, formãtur in cogitatiua phantaſmata nonnulla repræſentantia obiecta eadem ſub ratione aliqua ſenſibili, tanquam propria bona ipſius appetentis, vnde iam appetitus ipſe mouetur, cogitatione ſcilicet illarum rerum, atque adeò ferri aliquo modo in Deum ipſum valet; ſic mens Deum concipit ſub aliqua ratione ſenſibili, túncque pariter imaginatio format ſibi idolum cuiuſdam boni ſibi maximè conuenientis ſub ratione ſenſibili, vt creantis, ſeu conſeruantis: hoc ergo modo po-

Vide lib. 2. de Orat. c. 18.

teſt

reſt moueri appetitus ex cognitione ſupernaturalium.

CAPVT VII.

De obiecto, & actibus voluntatis.

1. DOctrina de voluntate, ſi radicitus eſſet inculcanda, oporteret totá ferè philoſophiam moralem huc aduocare, quod præter inſtitutum eſſet. Ne tamen omnino indiſcuſſa relinquatur nobiliſſima potentia, de illa breuiter dicemus, quæ maximè ad rem pertinere videbantur. Eſt autem ſupponendum, voluntatem eſſe potentiam animæ rationalis,vt ſic,atque adeò eſſe potentiam ſpiritualem, quæ comitatur intellectum, & organo caret, prout omnia ex ſupradictis *lib.*1. *cap.*9. & ſequentibus facilè conſtare poſſunt; atque etiam colligi in hac potentia non eſſe diſtinguendas iraſcibilem, & concupiſcibilem ſecundùm rem, ſed ratione ſolùm, quod hìc multo certius habetur;quoniam potentia hæc immaterialis eſt, atque adeò vniuerſalis in ſuo genere: his ergo poſitis reſtat dicendum de obiecto, & actibus huiuſce potentiæ.

Notatio pro materiæ diſcuſſione.

Vide lib.3. de Ang.c.1. num. 2. & 8.

2. In qua quæſtione materiam de actibus, & obiecto voluntatis ſimul comprehendimus; ſiquidem quod ad philoſophum naturalem attinet, nihil ferè de his dicendum reſtat. Quare circa obiectum ſit prima concluſio. Obiectum voluntatis eſt bonum in communi. Ita patet ex dictis ſuprà *in cap.* 2. Nam obiectum potentiæ appetitiuæ oportet eſſe quippiam ſub ratione boni, ſed voluntas appetitiua potentia eſt: ergo obiectum illius aliquam rationem boni induit, & non peculiarem aliquam boni rationem, cùm nullum ſit bonum, in quod voluntas ferri non poſſit; tendit ergo in communem rationem boni. Confirmatur primò; quia voluntas eſt in ſupremo gradu potentiarum appetentium: ergo eſt potentia vniuerſaliſſima in illo genere; ergo habet vniuerſaliſſimum obiectum, quod eſt bonum in communi. Confirmatur ſecundò; quia voluntas conſequitur intellectum: ergo eius actus eò ſe extendit, quò apprehenſio intellectus;ſed hic poteſt apprehendere omne bonum: ergo & voluntas ipſum proſequi. Quomodo autem voluntas verſari queat circa malum, patet ex 2. *cap.* iam citato.

1. Aſſertio ſuadetur de qua conſule lib. 3. de Ang. c. 1. num.3.

Confirmatur 1.

Confirmatur 2.

3. Sed arguit Scotus, ens etiam non bonum obiectum eſſe voluntatis, quoniam ens vniuerſalius eſt,quàm bonum; nam malum etiam rationē entis habet, voluntas autem potentia vniuerſaliſſima eſt: ergo, &c. Occurrendum primò, voluntatem eſſe potentiam vniuerſaliſſimam in ſuo genere, nempe in ratione potentiæ appetitiuæ, atque intra illud genus habere vniuerſaliſſimum obiectum; huiuſmodi autem eſt bonum tantummodo, vt patet ex dictis. Secundò occurrendum tam vniuerſale eſſe bonum, quàm ens ipſum, cùm ſit eius paſſio conuertibilis, malum autem potiùs entitate priuat, ſolúmque diciturens quatenus ſuo modo fundatur in bono. Vrgebis vlteriùs. Sicut intellectus ſe habet ad verum, ita voluntas ad bonum, ſed intellectus obiectum non aſſignatur verum,ſed ens:ergo neque voluntatis debet aſſignari bonum.Reſpondeo quæſtionem eſſe de nomine, quia obiectum etiam intellectus poteſt aſſignari *verum*, communiter tamen ponitur *ens*, quia eſt clarior eius ratio. Intereſt nihilominus inter intellectum, & voluntatem, quòd ille non quolibet actu nouit diſtinctè rationem veritatis in actu ſignato, licèt quolibet noſcat rationem entis in re qualibet, attingendóque entitatem, attingit etiam veritatem;per actus tamen aſſentiendi cognoſcit intellectus diſtinctè veritatem, ac ratione talium aſſenſuum propriè dictum eſt intellectum verſari circa verum,nam ſimpliciter cognoſcendo circa ens potius tanquam circa rationem cognitá verſatur. At verò voluntas ad amandum non ſolùm requirit cognitionem rei, vt res eſt, ſed etiam cognitionem obiecti ſecundùm bonitatem, nam niſi ratio boni non cognoſcatur, voluntas non appetit, quod indicio eſt, voluntatem ferri in rationem boni, tanquam in rationem volitam. Eſt ergo inter vtramque potentiam patens diſcrimen hac in parte. Et hæc de obiecto voluntatis.

Obiectio 1. ex Scoto diluitur.

Obiectio 2.

Enodatur.

4. Circa actus deinde oportet notare eos omnes in voluntate reperiri, qui reperiuntur in appetitu ſenſitiuo, amor, deſiderium, ſpes, &c. licèt modo altiori, quoniam in voluntate ſpirituales ſunt, neque dependentes quoad eſſe à paſſionibus corporis etiam naturalibus; ac ferri poſſunt circa finem, & circa media, cùm vtraque habeant rationem boni, & vtraque ab intellectu ſub propria ratione ſuæ bonitatis,medij ſcilicet atque finis cognoſcatur. Hinc iam colligitur prima diuiſio actuum voluntatis. Nam alij circa finem verſantur, alij circa media; quia verò finis poteſt conſiderari, vel prout bonum abſolutè, vel prout habendum, vel vt habitum, ideo circa finem poteſt eſſe in voluntate amor, ac deſiderium conſequendi illum,qui actus aliàs dicitur intentio finis, & tandem fruitio,ſeu gaudium de fine iam obtento.Medium verò duplex eſſe poteſt, aliud quod ſolùm habet rationem medij, quia eſt primum medium, ad quod nullum aliud ordinatur, nec propter ſe eſt appetibile, ſed tantùm in ordine ad finem. Aliud eſt medium, quod videlicet mediat inter finem vltimè intentum, & media priora, ac reſpectu aliorum eſt finis, reſpectu verò vlterioris finis, eſt medium; ſi ergo huiuſmodi medium conſideretur vt finis,habet eandem rationem, quam finis vltimus, nam intendi poteſt, & deſiderari, & delectare ſi obtineatur. At circa medium, vt medium, duo verſantur propriè actus voluntatis; nimirum electio, & vſus, nam poſtquam voluntas intendit finem, ſtatim intellectus conciliatur de medijs congruentibus, ac voluntati proponit, circa quæ ipſa duo præſtat. Primum eſt acceptare aliquod illorum, quod eſt conſentire, vel eligere; conſentire enim quadam ratione eſt commune nomen conueniens cuicunque volitioni, & amori, ſiue ſit circa finem, ſiue circa media, quomodo communiter dicimus peccatum conſummari per conſenſum voluntatis; attamen conſenſus propriè ſignificat applicationem illam voluntatis ad aliquod medium, quæ ſequitur ex præmiſſa conſultatione intellectus, quæ acceptatio ſi ſit efficax, & ſeparans vnum medium ab aliis, illúdque præferens, dicitur electio: facta autem electione neceſſarium eſt, vt id medium executioni mandetur, cui deſeruit vſus; qui actus quidam eſt, quo voluntas applicat potentias omnes ad operationes ſibi neceſſarias; nam medium electum propter executionem certè eligitur. Quare ſi fortè exequendum ſit à manu, habet voluntas poteſtatem ad eam operi applicandam, & ſimiliter de aliis; nam cùm voluntas reſpiciat vniuerſale bonum, neceſſe eſt apud ſe habeat vim mouendi omnes vires animæ, & applicandi illas ad propria earum munia: hæc ergo applicatio, vſus vocatur, atque hi ſunt ferè omnes actus voluntatis: de quibus plura apud D. Thomam 1. 2. *q.*11. quæ tamen ab hoc loco ſunt aliena, propria verò moralis diſciplinæ.

Quótnam ſint volunnatis actus, de quo latè lib.3.de Angel. cap.1. à num.6.

1. Eorũ partitio.

De ſubdiuiſione amoris in amicitiã & concupiſc. author 1. 2. tract.4 diſp. 1. ſect.5.

Ex

5. *Altera partitio.* Ex his porrò colligitur diſtinctio communis de duplici actu voluntatis, elicito ſcilicet, & imperato. Elicitus eſt, qui ab ipſa voluntate immediatè fit; imperatus eſt alterius potentiæ humanæ, quæ ſubditur vſui, & motioni voluntatis; nam actio partis vegetatiuæ, & motio cordis continua actus imperati non ſunt, vtpote quæ ſub poteſtatem noſtram per ſe, ac directè loquendo non cadunt, (quod ideo addimus, quoniam remotè ſubdi aliquomodo poſſunt voluntati; ſi aut alimentum nobis ipſis ſubtrahamus, aut fortè violentia alia vitam eripiamus.) Simile verò eſt de quibuſdam membrorum motibus naturalibus generatiuę partis, quæ proueniunt multoties ex alteratione naturali, neque in poteſtate hominis exiſtunt, teſte Ariſtotele de animalium motu circa finem, & ſancto Thoma *ibidem lectione* 10. *in principio*. Iam verò ſenſuum externorum actus quodammodo ſunt imperati à voluntate, quoad applicationem ſcilicet potentiæ ad obiectum; at facta ſemel applicatione ſenſus neceſſariò exit in actum, neque ea in re obedit voluntati: ſenſus deinde interior veluti imaginatio pendet etiam in actu ſuo à voluntate, quæ poteſt illum mouere ad operandum, ſæpe tamen imaginatio ipſa voluntatē præuenit, offértque obiecta plurima, voluntate renuente; vnde proueniunt importunæ cogitationes; communiter tamen ſi intellectus, & voluntas aduertant, illas valent reprimere, quanuis non ſine difficultate; ſæpiſſiméque non valent propter corporis indiſpoſitionem, vel certè quia, impoſſibile eſt intellectum nunquam omnino diſtrahi, operationes etiam intellectus ſunt à voluntate imperatæ, quia exercentur voluntariè, vt experientia conſtat, quod etiam S. Thomas docet 1.*p.q.*82. *art.*4. cuius rei ratio vniuerſalis tacta iam eſt; quia ad voluntatem ſpectat finem intendere, atque adeò mouere potentias omnes, quæ conducere poſſunt ad finem, tales verò ſunt, quas numerauimus. Atque hoc modo fit reductio potentiarum humanarum ad vnum primum mouens cæteras omnes, vt recta ſit, & ordinata inſtitutio naturæ; qua de cauſa voluntas comparatur cordi. *Voluntas cur nuncupetur cor.* Ad Roman. 6. *Charitas Dei infuſa eſt in cordibus noſtris.* Et in Pſal. 36. *Lex Dei in corde ipſius*: nam ſicut cor eſt principium motiuum corporis, ita voluntas eſt principium operationum humanarum, & ideo illæ tantùm operationes cenſentur propriæ hominis, & dignæ præmio, vel pœna, quæ à voluntate procedunt.

6. *Vter actus ſit prior ſimpliciter voluntatis ne, an intellectus.* Circa intellectum tamen, & voluntatem eſt difficultas; nam ſuprà diximus appetitum ſequi cognitionem, & potentiam cognoſcentem mouere appetitiuam: mouet ergo intellectus voluntatem: ergo non poteſt moueri ab illa. Reſpondet ſanctus Thom. *ſuprà, & opuſculo* 43.*c.*5. intellectum mouere voluntatem per modum cauſæ finalis applicando obiectum, voluntatem verò intellectum mouere effectiuè, applicando ſcilicet illum ad operandum. An autem poſſit intellectus aliquando effectiuè applicare voluntatem ad opus, quæſtio eſt moralis 1.2.*q.*9.*a.*13. vbi de imperio agitur, quæ certè controuerſia ab illa diſtat, quam ſuprà tractauimus hoc ipſo libro *c.* 3. vbi tantùm definiuimus ad actum voluntatis, neque intellectum, neque obiectum elicitiuè concurrere. An verò imperatiuè, alia quæſtio eſt, de qua cenſeo breuiter intellectum ex ſe non poſſe efficaciter imperare voluntati, niſi fortè ſuppoſito actu alio eiuſdem voluntatis, ſic poſtquam voluntas eligit, valet intellectus efficaciter ei imperare executionem; tota verò illa intellectus efficacitas prouenit ex electione voluntatis, à qua ſi voluntas fortè deſiſtat, imperium efficax non erit. Quapropter ſimpliciter, & abſolutè loquendo intellectus tantùm poteſt mouere finaliter voluntatem; voluntas verò intellectum effectiuè. Ex quo colliges inter actus harum potentiarum præire primò oportere actum intellectus, cùm appetitus vbique ſupponat cognitionem, vnde quoad primum actum non mouetur à voluntate, ſed vel ab inclinatione naturali, vel ab extrinſeca aliqua propoſitione obiecti. Vnde primus intellectus actus ſpecialiter tribuitur Deo à D. Thoma 1.*p.q.*63.*a.*5. fortaſſe quia Deus ſpeciali prouidentia gubernat creaturam rationalem, ad illúmque proinde pertinet inclinare ipſam ad hoc, vel illud obiectum, maximè in principio ſui eſſe, quod deſumptum eſt ex Ariſtotele 7.*Ethicorum, ad Eudemum, cap. penultimo*, ſcribente dari conſilium quoddam naturale ab interiori quodam mouente procedens; in negotiis quippe agendis ſæpe experimur actus quoſdam apud intellectum noſtrum, qui à voluntate neutiquam procedunt, ſed vel ex peculiari inſtinctu Spiritus ſancti, vel Angelorum miniſterio, vel certè ex ſuggeſtione dæmonum, quos oportet cautè diſcernere, vt monet S. Ioannes *prima canonica, c.*4. & Bernard. *ſerm.*1. *Pentecoſtes.* Motio ergo voluntatis non eſt adeò neceſſaria in his potentiis ad agendum, vt ſine illa operari omnino nequeant. Sæpe enim aliæ potentiæ in actionibus ſuis hanc motionem intellectus præcurrunt. *Vide lib.3. de Angel. c. 4.n.17.*

7. *Motio voluntatis reſpectu aliarum potentiarũ qualis.* Vltimò aduertendum eſt, illam motionem voluntatis à qua dicuntur effectiuè moueri potentiæ reliquæ, non ſic intelligendam eſſe, quaſi voluntas aliquid eis imprimat, vel modo aliquo immediatè concurrat ad eliciendos ipſarum actus, eſt nimirum ſola moralis motio, quæ in philoſophia naturali, efficientia eſt accidentaria, in morali verò cēſetur per ſe, ac prouenit ſolùm ex conſenſione potentiarum, quæ in eadem anima radicantur, & habent inter ſe dictam ſubordinationem naturalem.

CAPVT VIII.

Vtrùm voluntas ſit libera potentia in omnibus ſuis actibus.

CAput hoc integrum ex autographo præterimus, quoniam latè tractatur in priori tomo de Gratia *Prologomento* 1. & in Metaph. *d.* 19. *à ſect.* 2. & vltrà, tum etiam non pauca pro eodem argumento videri poſſunt *in opuſculo* 4. *de libertate diuinæ voluntatis*.

Quæri autem vlteriùs poſſet primò, an appetitus rationalis, ſiue voluntas ſit ſpecies infima, an potiùs in homine, atque Angelo ſpecie diſtinguātur, quod diſputant recentiores 1.*p.q.*59.*a.*1. vbi Cvmel. item Franciſcus de Herrera *in* 2.*diſt.*13.*q.*1. & ipſe author *lib.*3. *de Angelis c.* 1. Secundò quæri poſſet, an voluntas, ſeu appetitus rationalis diſtinguatur in homine in concupiſcibilem, & iraſcibilem, ſicut appetitus ſenſitiuus diſtingui à multis ſolet. De quo videndus author *lib.*3. *de Angelis c.*1. poſt Scotum, & Gabr. *in* 3.*d.* 26. *&* 34. Henricum *quodlib.*8.*q.*15.

CAPVT IX.

Quænam ſit perfectior potentia, intellectus ne, an voluntas.

HÆc quæſtio vltima eſt de potentiis animæ rationalis, nam poſtquam de illis ſigillatim dictum eſt, complementum doctri- 1.

næ poſtulat, vt eas inter ſe conferamus, id, quod etiam de potentiis ſenſitiuis tractari poſſet, reiecta tamen in hunc locum eſt, quoniã in potentiis ſpiritualibus apertior erit difficultas, ac facilè poterit reliquis accommodari. *Argumentum 1. pro voluntate.* Arguitur itaque voluntatẽ præeminere intellectui primò, quia habet nobiliſſimum obiectum, ipſam ſcilicet rationem boni, prima autem, & potiſſima perfectio rei eſſe videtur bonitas ipſius. *Confirm.* Confirmatur: nam bonum dicit ordinem ad exiſtentiam; verùm autem, quod eſt obiectum intellectus, ab exiſtentia abſtrahit, perfectius autem videtur, quod ordinem habet ad exiſtentiam, cùm hæc ſit prima, & potiſſima rei cuiuſque perfectio: ergo, &c. *2. Argum.* Secundò arguitur ex actibus: nam perfectior eſt actus voluntatis, quàm intellectus, ſi perfectiſſimum vnius actum ad perfectiſſimum alterius comparemus: ergo & voluntas perfectior erit; illa ſiquidem potentia perfectior creditur, quæ meliori actu ſe explicare poteſt. Antecedens patet; quia perfectiſſimus actus voluntatis eſt dilectio Dei, ac perfectiſſimus intellectus eſt Dei cognitio, melior autẽ eſt amor Dei, quàm cognitio, iuxta illud Pauli 1. Corinth. *Maior autem horum eſt charitas.* *Confirm.* Confirmatur: nam ordines Angelorum diſtinguuntur ſecundùm eorum perfectiones, ac Seraphini ſuperiori gradu, quàm Cherubini locãtur; quia hi excellunt in cognitione, illi in amore: ergo amor eſt perfectior. *3. Argum.* Tertiò libertas eſt maxima perfectio, voluntas autem eſt potentia libera, non intellectus: ergo, &c. *Confirm.* Confirmatur; quoniam voluntas regit intellectum, ac totum hominem, adeò vt reliquæ omnes potentiæ ad nutum voluntatis agantur; ergo ipſa tenet primatum inter potentias. *4. Argum.* Quartò, voluntas totum hominem bonum, vel malum reddit; neque enim ſcientia hominem bonum facit, vel malum, ſed virtus, & vitium; hæc autem ex voluntate maximè pendent, quia libertate propria non dantur. *Confirm.* Confirmatur, quia hac ratione appetitus ſenſitiuus eſt perfectior, quàm imaginatio, quia ille capax eſt virtutis: non autem imaginatio.

2. *Diſſidium in hac quæſtione.* In hac quæſtione Schola ſancti Thomæ, & Scoti diſcrepant, Scotus enim *in* 4. *diſt.* 49. *q.* 4. ſtatuit voluntatem eſſe ſimpliciter perfectiorem intellectu, quem diſcipuli ſequuntur. Idem ſentit Alenſ. 3. *p. q.* 80. *memb.* 1. *diſtinct.* 1. *q.* 14. Bonauent. Ægidius, Argentinas, Gabriel, & Maior *in* 4. *diſt.* 49. Albertus *in primo diſt.* 1. *q.* 14. Aureol. apud Capreolum *ibid. q.* 1. At D. Thomas 1. *p. q.* 82. *a.* 3. è contra opinatur, licèt ſecundùm quid, ſeu in quibuſdam actibus voluntas ſuperet; ſequuntur eum ſui, ac Durand. *in* 4. *diſt.* 49. *q.* 4. Paludanus *q.* 3. Heruæus *quodlibeto* 8. *q.* 9. Capreol. *in* 1. *diſt.* 1. *q.* 2. *& diſt.* 3. *q.* 3. *a.* 2. Abulenſ. *ad c.* 5. *Matthæi, quæſtione* 30. & Venetus 3. *de Anima, textu* 58. videtúrque ſententia probabilior. *Aſſertio affirmans intellectũ præcellere.* Vnde ſit noſtra concluſio. Intellectus eſt perfectior potentia. Hanc concluſionem declarat ſanctus Thomas ex obiectis in hunc modum. *Eius ratio 1. ex D. Th.* Nam obiectum intellectus ſimplicius eſt, & abſtractius, quàm obiectum voluntatis, ac modo aliquo immaterialius: ergo ipſa potentia perfectior eſt; nobilitas namque potentiæ ex nobilitate obiecti deſumitur, illud autem obiectum nobilius eſt, quod eſt abſtractius, & immaterialius. Oſtenditur verò antecedens, quoniam intellectus attingit obiectum ſub abſtractione ab exiſtentia, conſiderando ſcilicet nudam rei quidditatem, voluntas verò non niſi in rem, prout habet ordinem ad actualem exiſtentiam terminatur; nihil enim appetitur, niſi vel prout actu exiſtit, vel exiturum eſt. *Caiet. Scoto reſiſtit.* Hanc rationem Scotus cauillatur multipliciter; eam verò prolixè defendit Caiet. ſuprà, quem videre licet. *Defenditur allata ratio ex D. Thoma.* Verè autem ratio ſubtilis eſt, optiméque oſtendens perfectionem intellectus. Enimuerò intellectiuæ potentiæ vis ea eſt, vt rem quãlibet poſſit ſub omni præciſione conſiderare, eſſentiam ipſam ab exiſtentia ſeparando, & vniuſcuiuſque propriam rationem veſtigando. Quod ſanè vim magnam arguit, immaterialitatémque intellectus ipſius, voluntas autem ſimplici modo fertur in obiectum, appetendo exiſtentiam illius; qui certè modus operandi minùs ſubtilis eſt, minúſque immaterialis. *2. Ratio.* Secundò arguitur. Potentia intellectiua immediatiùs ſequitur ex animę eſſentia, voluntas verò medio intellectu; hic ergo eſt perfectior. Conſequentia exponitur: nam quãdo paſſio vna ex alia ſequitur, ſeu potiùs mediante alia, quæ immediatiùs ſequitur ex eſſentia præſtat ei, quæ ſequitur mediatè, cùm ſit veluti principium alterius. Antecedens autem ſuadetur, tum ex communi ratione potentiæ appetitiuæ, quæ ex potentia cognoſcitiua conſequitur, ſicut appetitio ſequitur ex cognitione: tum ex propria ratione voluntatis, cuius libertas, vt diximus, ex indifferentia, & perfectione intellectus naſcitur. *Tertia.* Tertiò. Dignitas hominis potiſſimè ex intellectu deſumitur, & ideo tanquam differentiam eſſentialẽ illius aſſignamus, quòd intellectiuus ſit, ſeu rationalis, id verò principaliter habet ab intellectu, cùm voluntas rationalis ſit ex participatione illius: præcellit ergo intellectus. Id quod etiam inde oſtenditur, quoniam voluntatis radix ipſe intellectus cenſetur; ſiquidem eo ipſo, quòd aſſerimus hominem eſſe rationalem, quaſi virtutę, & radice pronuntiamus volitiuum eſſe, ac liberi arbitrij: quare, &c. *Confirm.* Vnde etiam confirmatur ratio, namque potentia per eſſentiam rationalis, cuiuſmodi eſt intellectus, perfectior eſt, quàm quæ tantùm per participationem eſt rationalis, qualis voluntas, quæ potentia cæca eſt, nec niſi ratione ducatur operari valet. *Quarta.* Quartò intellectus eſt regula omnium operationum voluntatis, & in tantum voluntas malè, vel bene procedit, in quantum rationi conformatur; tota ſiquidem bonitas, & malitia moralis ſumitur ex ordine ad rationem rectam, & ideo tanto voluntas eſt melior, quanto eſt rationi ſubiectior, teſte Ariſtotele 1. *Ethicorum, cap.* 3. Cicerone 2. *officiorum*, Auguſtino *de libero arbitrio, cap.* 9. *&* 10. ergo perfectior eſt ratio ipſa, quàm voluntas. *Quinta.* Quintò, in ſuppoſitis intelligentibus differentia perfectionis naturalis potiſſimè attenditur ex parte intellectiuæ potentiæ; nam voluntas ferè eiuſdem eſt rationis in iis ſuppoſitis, vel ſaltem non poteſt tam facilè diſtingui in eis ex diuerſitate operandi ſicut intellectus; & intra latitudinem Angelorum maior perfectio maximè relucet in modo cognoſcendi, vnus enim altiori modo, & per vniuerſaliores ſpecies cognoſcit, quàm alter, in voluntatibus autem difficile inuenietur diſtinctio, quæ in modo operãdi, vt dixi, parum differunt; ſignum ergo eſt perfectionem naturæ intellectualis potiſſimè ſe explicare in potentia intellectiua, atque adeò eſſe perfectiſſimam potentiam in tali ſubiecto. *Sexta.* Sextò, potentia cognoſcitiua ex ſuo genere eſt perfectior, quàm appetitiua: ergo ſi conferamus perfectiſſimam potentiam cognoſcentem cum appetente perfectiſſima; illa hanc ſuperabit in perfectione, ſiquidem ex ſuo genere excedit, & in ſpecie proportionaliter accreſcit, ſic autem ſe habent intellectus, & voluntas: ergo, &c. Antecedens primum probatur (reliqua enim nota ſunt) namque appetitus quædam inclinatio eſt appetentis, vnde ex vi, & modo operationis appetitus non explicat per-

fectio

fectionem ſuam in tali opere, imò neque ad hoc principaliter ordinatur, ſed tantùm ad bonum quærendum; at potentia cognoſcens de ſe eſt vis quædam explicans maximè perfectionem, & immaterialitatem rei cognoſcendæ; per hanc quippe virtutem res cognoſcens fit quodammodo res ipſa cognita, ſicque cognitio ex ſuo genere magis propter ſe eſt, quàm appetitus: ergò perfectior potentia eſt ex ſuo genere.

3. Ad argumentum primum prioris ſententiæ negatur antecedens. Nam ſi obiecta intellectus, & voluntatis conſiderētur in ratione rei, ſunt ferè æqualis perfectionis, quia vtraque ex his potentiis vniuerſaliſſima eſt. Nihilominus abſolutè conſideratis obiectis, vt obiecta ſunt, intellectus obiectum altiùs deprehenditur, cùm nobiliori modo attingatur ab intellectu, quàm à volūtate bonum, vt diximus. Ad confirmationem reſpondetur etiam intellectum conſiderare res, quæ habent ordinem ad exiſtentiam, imò & exiſtentiam ipſam, ac rationem boni, eaque omnia perfectiori quodam modo attingere, vt explicatum eſt.

Ad 1. arg. in n. 1.

Ad cōfirm.

4. Ad ſecundum communis ſolutio eſt, intellectum, & voluntatem ſpectari poſſe in ſtatu viæ, & in ſtatu patriæ; ac priori modo actum voluntatis eſſe perfectiorem actu intellectus reſpectu rerum ſuperiorum, ſicque charitatem præcellere; cuius rei ratio redditur, quòd intellectus attingat res prout ſunt intra ipſum, voluntas autem ad eas feratur prout in ſeipſis exiſtunt. Quoniam verò in via Deus, ac ſuperiora omnia in intellectu noſtro exiſtunt imperfectè, atque obſcurè, ideo cognitio eorum eſt nunc imperfecta, & amor perfectus ex contraria ratione, quòd in res tendat in ſe conſideratas. Quod etiam ſenſit Hugo de ſancto Victore *lib.6. in cæleſtem Hierarchiam*, D. Dionyſius *c. 7.* in hæc verba, *Dilectio ſupereminet ſcientiæ, plus enim diligitur, quàm intelligitur, & intrat dilectio, vbi ſcientia foris eſt*: atque de hoc amore, & cognitione procedit illud Anſelmi in lib. cur Deus homo cap. 1. *Peruerſus ordo eſt velle amare, vt intelligas, rectitudo mentis eſt velle intelligere, vt ames.* At verò in ſtatu patriæ excedit actus intellectus actum voluntatis, quia tunc videtur Deus prout in ſe eſt, iuxta illud 1. Ioan. 3. *Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt.*

Ad 2. communis reſponſio.

5. Hæc verò reſponſio difficultates patitur. Primò enim rogo, quomodo voluntas in via poſſit magis, perfectiùſque diligere, quàm intellectus cognoſcit, cùm appetitus non niſi in cognitum, atque eo modo quo eſt cognitum feratur? Secundò, quo itē modo intellectus res cognoſcit prout in ipſo ſunt? imò non niſi prout in ſeipſis habent, agnoſcit; aliàs in ſua cognitione deciperetur, atque aberraret. Pro priori difficultate diſtinguenda eſt res cognita, & amata à modo, quo ea cognoſcitur, & amatur; namque ex parte rei cognitæ, ac ſimiliter rei amatæ, voluntas non amat quidem niſi rem cognitam ab intellectu; quoad modum tamen differentia intercedit: intellectus enim per aſſimilationem operatur, cognoſcitque obiecta per ſpecies eorum, quas in ſe habet, & ideo quaſi in ſeipſo ſpeculatur obiecta, & hac ratione cohæret, rem cognitam eſſe maximè cognoſcibilem, ac ſimul imperfectè & obſcurè cognoſci, atque adeò ſimul verum, in ſe ipſa rem cognoſci, & prout intra intellectum repræſentatur. At voluntas operatur per modum impulſus, & inclinationis ad res cognitas, ideóque non attendit modum, quo cognoſcuntur, ſed in res ipſas cognitas abſolutè fertur, ſicque ferri in res prout in ſe ſunt, appoſitè dicitur.

Data reſpōſio duplici vrgetur difficultate.

Enodatur prior difficultas.

Pro hac reſponſione videndus author lib. 2. de oratione c. 13.

6. Poſterior verò difficultas circa eandem ſolutionem oritur ex data nunc ſolutione prioris; ſequitur quippe ex ea etiam in patria amorem perfectiorem eſſe viſione, cùm ibi etiam amor feratur in Deum prout in ſe eſt, intellectus verò nō niſi prout in ſe illum habet. Propter hanc inſtantiam quidam ex Thomiſtis ſentiunt amorē in patria ſecundùm quid perfectiorem eſſe; ſed falſum ſentiunt, namque ibi intellectus, & voluntas feruntur in Deum prout in ſe eſt, cùm Deus ſecundùm ſuam eſſentiam intellectui beati ſit intimus, neque in ſe melius exiſtat, quàm in intellectu illo, ac licut voluntas Deum in ſe totum amat, ita & intellectus Deum totum videt in ſeipſo. Rurſus quemadmodum intellectus non totaliter Deum videt, ita nec voluntas totaliter amat. Sed iam tertia naſcitur, & maior difficultas, etenim quanuis hæc habeant verum in ſupernaturalibus actibus, at in naturalibus ſequi videtur actum amoris naturæ viribus elicitum perfectiorem eſſe, quàm ſit naturalis cognitio intellectus, ille namque amor in Deum tendit prout in ſe eſt, illúmque attingit ſuper omnia, at cognitio imperfecta eſt, & obſcura; vnde ſequi planè videtur, voluntatem intellectui præſtare, nam perfectio potentiæ ex naturalibus eius viribus penſanda eſt. Reſpondeo primò aliquam fortaſſe cognitionem Dei naturalem perfectiorem eſſe, quàm ſit amor naturalis, vt naturalis; quanuis vt moralis, amor ſit perfectior. Enimuerò naturæ viribus cognoſcere Deum, & attributa illius, inuoluit etiam cognitionem de diligendo Deum ſuper omnia, quod totum intellectus naturaliter aſſequitur, & maioris perfectionis eſſe oſtenditur, quàm amare illū poſſe imperfecto quodam modo; præcipuè, quia prædicta cognitio non ſupponit actum alterius potentiæ, à qua iuuetur; at verò talis ille amor cognitionem ſupponit intellectus à qua ferè totam ſuam perfectionem haurit. Reſpondeo ſecundò licèt amor naturalis perfectior eſſe admittatur, nihilominus intellectum perfectiorem potentiam eſſe, eo quòd eleuari poteſt ad perfectiorem actum, quàm voluntas. Pro quo notandum, licèt actus viſionis, & charitatis ſint ſupernaturales, nihilominus tamen habere fundamentum aliquod in natura potentiarum, à quibus exercentur, verè enim intellectus ex natura ſua nonnihil valet circa cognitionem Dei, quem planè ſub obiecto ſuo comprehendit, alioquin non poſſet eleuari ad illam viſionem; idémque dicendum de voluntate, quocirca intellectus de ſe habet non repugnantiam, vt ad illum perfectiſſimum actum eleuetur, ideóque de ſe perfectior eſt, quàm voluntas; quòd autem voluntas poſſit vnum aliquem meliorem actum naturalem exponere, quàm intellectus, non propterea perfectior abſolutè cenſenda eſt, tum ob ea, quæ diximus, tum quia ſat eſt intellectum communiter, & in cæteris actibus excellere, & hactenus de ſecundo argumento. Ad confirmationem verò eius ibidem adductam reſpondetur ſicut Seraphini perfectius amant, quàm Cherubini, ita etiam perfectiùs videre, certum enim eſt abſque controuerſia ex perfectiori Dei viſione ſequi perfectiorem amorem; difficultas ergo communis eſt in vtraque ſententia, dicendúmque denominationem illam non ſumi ex his, quæ in ipſis Angelis inueniuntur, ſed quæ in nobis efficiunt. Seraphim itaque dicuntur ardentes, & incendentes, vt D. Dionyſius ait 7. *cap. cæleſtis Hierarchiæ*, quia illorum munus eſt accendere in charitate Dei hominum voluntates, nam quia charitas in via perfectiſſima eſt; ideo hoc eſt perfectiſſimum Angelorum munus, quod

Ad 2. diffic. quid dicant nonnulli.

Reiicitur.

Subcritur 3. difficultas.

Soluitur 1.

Soluitur 2.

Ad confirmationem 2. argumenti in eodem n. 1.

quod Seraphinis tribuitur, Cherubini verò munus habent illuminandi intellectus, ex eóque denominantur, quo pacto interpretandus venit D. Thomas 1.*p.q.*108.*a.*4.*ad* 6.

7. *Ad 3. argum. in eodem n.1.* Ad tertium argumentum principale reſpondetur, quamuis in libertate voluntas ſuperet intellectum, intellectum ſuperare voluntatem in ratione & diſcurſu, multo verò maior perfectio eſt potentiam rationalem eſſe per eſſentiam, quàm eſſe liberam, hæc enim perfectio ex illa oritur tanquam minor. *Ad confirm.* Vnde ad confirmationem negatur antecedens; potiùs enim intellectus regit voluntatem, totúmque hominem, quàm è contra; nam licèt applicatio ad operandum ſit à voluntate, rectitudo tamen operandi ab intellectu proponitur. B Ex quo negare non poſſumus has potentias inter ſe dependentiam habere, séque mutuo iuuare, plus tamen eſt, quod voluntas intellectui debet, quàm quod intellectus voluntati.

8. *Ad 4. ibidē.* Ad quartum dicito in intellectu potiùs conſūmari perfectionem hominis, cùm per actum intellectus homo fiat beatus, at volūtatem reddere hominē bonum diſpoſitiuè in via, quia eſt principium merendi, ideóque bonitatem moralem conſummari in voluntate, id tamen habere in quantum conformatur ſuæ regulę, quæ eſt recta ratio. Vnde priùs, ac perfectiùs moralis bonitas oritur ab intellectu, qua de cauſa etiam dependentia, quę inter virtutes morales perfectiſſima eſt, in intellectu reſidet. C *Ad confirmat. 1. ſolutio.* Ad confirmationem quidam putant in potentiis ſentientibus appetitum eſſe perfectiorem qualibet cognoſcente, eo quòd actus omnes virium ſenſitiuarum ordinantur ad appetitū ſenſitiuum, ſeu ad delectationem, cùm vis ſenſitiua nō niſi delectabile bonum attingat. Præterea ſenſitiua virtus ex natura ſua ordinatur ad obediendum rationi, ad hoc autem viciniùs accedit appetitus inferior (nam bruta ex concupiſcentia potius quàm ex eruditione ducuntur) in natura autem intellectuali, quæ ſecūdùm ſe capax eſt vniuerſalis, & ſummi boni, meliúſque illud aſſequitur contemplatione, quàm delectatione, & operatio appetitus ad operationem intellectus ordinatur, ideo intellectus perfectior aſſeritur. D Et hæc reſpōſio ex S. Thoma colligitur 1.2.*q* 4.*a.*2.*ad* 2. *2. Solutio.* Reſpondetur tamen ſecundò etiam in ſenſitiua parte ſenſum interiorem appetitui præcellere, cùm habeat nobiliores operationes, nobilioremque operandi modum; ac plerę que ex rationibus factis pro intellectu in ſenſu etiam procedunt, neque vllæ ſunt, quæ contrarium perſuadeant.

CAPVT X.

De potentia motiua ſecundùm locum, an actiua ſit, atque ab aliis animæ potentiis diſtincta.

E Motus localis abſolutè ſumptus communis eſt rebus etiam inanimatis; in animalibus tamē artificioſo quodam modo editur à principio intrinſeco actiuo per cognitionem, & appetitum; in aliis verò non ita. Quæ differentia quod attinet ad rationem motus localis, non videtur eſſentialis, & ideo de ipſo motu, qui eſt actus huius potentię nihil ſupereſt dicendum præter ea, quæ in phyſicis dicta ſunt, neque etiam de termino huius motus, nempe de vbi, quod tanquam obiectum ad hanc potentiam comparari poteſt; ſolùm ergo reſtat dicendum de potentia ipſa, & de inſtrumentis, quibus hic motus executioni mandatur. *Ad lib. 3. phyſic. q. 5. & diſp. 51. Metaph. & lib. 4. de Angelis.*

1. Hæc porrò quæſtio difficultatem habet propter A Ariſtotelem *in* 3. *de anima*, aſſerentem virtutem mouendi eſſe phantaſiam cum appetitu, ex quo ſequi videtur, potentiam hanc non eſſe diſtinctam ab iis, de quibus hactenus diximus. In contrarium verò eſt, quia actus, & obiectum motiuæ potentiæ diſtincta ſunt ab actibus, obiectiſque aliarum potentiarum animæ. Pro reſolutione notandum primò, motum localem duplicem inueniri in animantibus; naturalem ſcilicet, qui vitalis etiam dicitur, & animalem, ex appetitu nimirum pendentem. *Notatio 1. pro reſolutione.* Primus eſt tum continuus motus cordis, tum etiam dilatatio, ac compreſſio pulmonum, ex quibus prouenit reſpiratio, & arteriarum pulſus; hi enim motus omnes naturales dicuntur, quia in noſtra poteſtate non ſunt, vnde Ariſtoteles *lib. de communi animalium motu, ad finem*, ſpirationem inter motus non voluntarios numerat; poteſt quidem per appetitum aliquantulum detineri, & impediri ſpiratio; id verò non niſi quantum ad ingreſſum, vel exitum aeris; attamen motus ipſe cordis interior nequaquā: ſicut neque motus partis vegetatiuæ. Iam verò motus alter, animalis nuncupatus, ipſe eſt, quem progreſſiuum appellant, quémque præcipuè hoc loco intendimus.

De primo ergo motu ſit prima concluſio. Potentia ad motum naturalem ſpecialis eſt in anima, diſtinctaque ab appetitu ſenſitiuo, ac reſidens in corde, & pulmonibus. 2. *1. Aſſertio.* Probatur, quoniam ille motus ab actione appetitus, vel ſenſus non pendet; his enim ceſſantibus exercetur nihilominus prædictus motus: ergo ab ſpeciali alia potentia animæ procedit. *Probatur.* Antecedens experiētia notum eſt; conſequentia verò videtur euidens, nam talis motus à potentia actiua animæ debet fieri, non à ſenſu, aut appetitu, ſiquidem his ceſſantibus ille non ceſſat: ergo, &c.

Circa motum progreſſiuum, de quo principaliter inquiritur, eſt notandum, ad illum concurrere cognitionem, appetitum, externa membra, eorúmque diſpoſitionem. 3. *Ad motum progreſſiuū concurrunt cognitio, appetitus, & membra externa.* De cognitione res liquet, tum quia progreſſio determinata eſſe debet, ad certúmve terminum tendens, vnde eam oportet dirigi ab aliqua vi cognoſcēte; tum quia appetitus non eſt abſque cognitione. De appetitu quoque ſimiliter liquet; animal enim ſeipſum mouet, cùm appetit, & homo item quando vult; ac præterea quoniam motus ille naturalis non eſt; erit ergo ab appetitu. Denique quòd membrorum diſpoſitio neceſſaria ſit, conſtat, quia ſi prauè diſpoſita ſint, non procedet motus, quantumuis animal appetat; idem ampliùs conſtat ex naturali compoſitione talium membrorum, ideo enim iuncturis inuicem colligantur, conuexúmque in concauo includitur, vt poſſit vnum in altero volui tanquam in cardine, quod obſeruat Ariſtoteles 3. *de Anima, textu* 32. *& lib. de communi animalium motu, in principio*, & ſanctus Thomas *ibidem lectione* 1. ait enim eo loco Ariſtoteles iuncturas ad hunc finem fabricatas, vt quieſcente parte vna altera moueatur, ac mota nitatur quieſcenti. Sic dum manus mouetur, quieſcit brachium, quòd ſi brachium torqueatur, humerus quieſcit, ad alia verò munia membrorum, & per illorum extenſionem, & retractionem mēbra mouentur. Ita patet tria hæc ad progreſſionem eſſe neceſſaria; patet vlteriùs potētiam cognoſcentem ſolùm concurrere ad hunc motum tanquam dirigentem appetitum, appetitum verò rò immediatè attingere executionem motus.

4. *Membra externa quomodo concurrant. 1. Opinio.* Quo autem modo externa membra concurrāt, dubitari ſolet. Nonnulli volunt in eis dari tantùm diſpoſitionem paſſiuam ad motum localem, obediendo ſcilicet appetitui mouenti, in iſto autem

tem reſidere totam virtutem actiuam illius motus ad eum modum, quo in motu cælorum alibi diximus ex parte corporis tantùm inueniri aptitudinem paſſiuam, vt moueatur, vímque actiuam totam eſſe in intelligentia mouente. Hanc ſententiá tradere videtur Ariſtoteles *citato libro de Anima, & lib. de animalium motu*, vbi aſtruit appetitum eſſe principalem cauſam eiuſmodi motus; ſi autem immediatè non cauſaret, non magis eſſet principium motus, quàm viſionis, v. g. vel intellectionis. Idem ſentire videtur S. Thomas 1.*p.q.*75. *art.* 3. *ad* 3. dum ait vim appetitiuam eſſe effectricem; vim verò motiuam exiſtentem in membris, motum exequi; per eámque membra reddi habilia ad obediendum appetitui, *cuius actus*, inquit, *non eſt mouere, ſed moueri.* Idem docet 2. *contra Gentes, cap.*82. vbi Ferrar. *in fine*, ac latè Capreolus *in* 2. *diſt.*1.*q.*2. ad argumenta Aureoli, Caietan. 3. *de Anima, ſuo c.* 6. Ratione quoque arguitur; quia hic modus concurrendi ad progreſſionem ſufficiens eſt, ac maximè conſonus naturæ appetitiuæ, perfectioníque animantis: ergo, &c. Aſſumptum oſtenditur quoad primam partem. Nam poſita efficacia in appetitu ad efficiendum motum, poſita item in membris diſpoſitione ad obediendum, nihil aliud apparet neceſſarium; atque exemplum de Angelo mouente cælum idem confirmat. Secunda deinde pars ſuadetur. Quia appetitus potentia eſt inclinãs ad aliud: ergo conſonum illi eſt, vt etiam moueatur ad illud conſequendum; eiuſdem quippe potentiæ eſt in finem tendere, & ad conſecutionem illius conari. Tertia denique pars probatur, tum quia quo pauciora principia concurrunt ad actionem aliquam, eo melius eſt operanti, tum quia operari per potentiam animalem, ac per actionem immanentem multo perfectius eſt, quàm per potentiam extrinſecam. Et confirmatur, quoniam motus variatur pro ratione appetitus, ſi enim hic vehemens ſit, motus quoque velox eſt, ſi ſit remiſſus, motus etiam tardius editur: ergo ſignum eſt illum ab appetitu procedere.

5. *2. Et probabilior opinio.* Contrariam ſententiam tenet Henricus *quodlib.* 1.*q.*6. Gotfredus *quodlib.* 1.*q.*4. Thienenſis 3. *de Anima, textu* 54. negantes appetitum principium eſſe immediatè elicitiuum motus localis, daríque putant in membris ipſis animalis virtutem aliam, quæ actiuè exequatur motum; quia tamen potentia hæc in actione ſua omnino ab appetitu pendet, ideo motum ab appetitu prouenire. Conſonat huic opinioni Ariſtoteles *in* 3. *de Anima, textu* 54. quatenus ait dari organum quoddam corporeum, quo appetitus perficit motum. Idem inſinuat D. Thom. *opuſculo* 43. *cap.*5. dicens, appetitum imperare motum, æſtimatiuam dirigere, potentiam motiuam exequi, & 1.*p.q.* 78. *a.* 1. *ad* 4. ſenſum, & appetitum non ſufficere ad mouendum niſi ſuperaddatur vis aliqua, motiuam enim ſolùm eſſe in appetitu, vt in imperante motum, in ipſis autem partibus corporis eſt, vt fiant habiles ad obediendum appetitui. Ex quo loco rationes deducuntur *Probatur 1.* pro hac parte. Prima. Virtus motiua, potentia eſt animæ ab aliis diſtincta, in partibúſque ipſius corporis ſubiectata: ergo potentia actiua eſt, non paſſiua tantùm. Conſequentia valet, eo quòd potentiæ animæ, vt anima eſt, actiuæ ſunt, cùm actus earum ſint vitales, atque adeò à principio intrinſeco actiuo procedentes. Vnde confirmatur intentum. Nam actus, quo ſcribo, v. g. non ſolùm eſt actus vitæ, prout ab ipſo appetitu elicitur, & appetitur, ſed etiam prout ab ipſa manu executioni mandatur, nam ipſemet motus manus eſt verè vitalis; ergo reſpectu illius motus non ſe ha-

A bet manus merè paſſiuè, ſed actiuè etiam: ergo eſt in manu potentia aliqua illius motus ab appetitu diſtincta.

6. *Probatur 2.* Secunda ratio. Appetitus non immediatè elicit actum localem, ſed imperat: concedenda ergo eſt diſtincta potentia actiua immediatè efficiens illum. Conſequentia eſt clara ex illorum ſententia, atque ex ratione actus imperati ſuperiùs explicata. Antecedens verò eſt S. Thomæ, probatúrque, quoniam ſicut appetitus membra ciet ad motum localem, ita ſingulas partes impellit ad ſuas actiones; ſed nulla actio aliarum partium eſt elicita ab appetitu, ſed imperata tantùm: ergo motus localis nonniſi imperatus erit, cùm nulla particularis B ratio detur, cur aliter contingat in illo. Confirmatur: nam ſicut per motum localem exequitur quiſquis proprium appetitum, ita per viſum, vel intellectum exequitur quidquid appetit: ergo nulla eſt ratio, cur vnus ſit actus elicitus ab appetitu magis, quàm alius.

7. *Probatur 3.* Tertia ratio. Si appetitus elicit motum, nullaque alia virtus eſt actiua illius, per quem actum quæſo edit appetitus talem motum, aut enim per actum edit, quo vult ipſum motum fieri, aut fortaſſe per alium; hoc poſtremum fingi non poteſt, omnis ſiquidem voluntatis actus eſt volitio, aut nolitio, idémque proportionaliter aſſerendum in appetitu, atque in Angelo motore conſtat illo actu C cælum mouere, quo vult mouere, nec cogitari poteſt actus accommodatior ad hunc mouendi effectum; ſi ergo per actum aliquem appetitus mouet, maximè per talem aliquem mouet: eſſe autem hoc falſum oſtenditur. Nam experimur ſæpè in nobis motus non paucos, abſque eorum appetitione actuali, quales non rarò motus oculorum, & palpebrarum, qui nobis inconſiderantibus fiunt: motus etiam pedis, aut manus indeliberatè, & ſine aduertentia paſſim fiunt, circa quos euidens eſt, appetitum non expromere ſpecialem actum: fiunt ergo à potentia motrice actiua ſpeciali. Eadémque ratio eſt de motibus aliis. Vnde ſumitur nouum argumentum; nam ſi motus localis eſſet actus imme- D diatè ab appetitu editus, non poſſet talis motus præuenire appetitum, & cognitionem; conſequens eſt contra experientiam: ergo, &c.

8. *Probatur 4.* Vltima ratio. Si membra paſſiuè tantùm ſe haberent ad motum, poſſent ſemper, & ad nutum moueri ab appetitu, eorum ſiquidem indiſpoſitio ſufficiens non eſſet ad impediendam motionem appetitus, quia cùm motus localis imperfectæ rationis ſit, ferè nullam diſpoſitionem requirit, vt recipiatur in ſubiecto: ergo ſi nihilominus diſpoſitio poſtulatur, non niſi propter vim actiuam exiſtentem in membris. Atque hæc opinio mihi probabilior apparet, quam etiam indicat D. Thomas 2. *contra Gent. c.*35. in ſolutione ſecundi argumenti, dum ait in locali motu animalis inter actum vo- E luntatis, ſeu appetitus, & effectum mediare actionem facientem motum: ergo & potentia actiua mediabit. *Hæc opinio præfertur, pro qua videndus in ſimili author lib.4. de Angelis c.29.*

9. *Ad argum. in n.4.* Ad argumenta verò in contrarium dices, Ariſtotelem, & ſanctum Thomam non negare in membris virutem motiuam actiuam, ſed apertè illam agnoſcere; attamen quia inter omnes alias potentias, quæ appetitui ſubordinantur, hæc maximè ſubditur illi (nam eſt quaſi quoddam inſtrumentum per ſe ordinatum ad ſeruiendum illi) ideo motum localem appetitui tribuere, duo quippe ſunt genera potentiarum animę, quas mouet appetitus, cognoſcentes videlicet, & motrices. Circa priores nõ ſe gerit appetitus vt motor tãtùm, ſed vt mobile etiam ab illis, ideóque illarum actio non adeò attri-

buitur appetitiui; at potentia motiua tantùm ſe habet vt mota,& ſubordinata appetitui, quem neceſſariò ſupponit,ſi ordinatè,ac rectè exire debeat in actum.Vnde communiter appetitus ponitur tãquam principale principium localis motus, atque ita ſunt interpretandi Ariſtoteles, & ſanctus Thomas,quandoquidem de illorum mente aliàs conſtat. Ad rationem verò reſpondeo appetitum ſolum minimè ſufficere, vt ex dictis conſtare poteſt.

10. *Dubium 1. circa ſuperiorem doctrinam, quódnam ſit ſubiectum motricis virtutis. Subiectum particularis virtutis.*

Sed iam dubia inſurgunt circa hanc potentiam. Primum, in qua parte corporis reſideat? Pro quo notandum,ſicut in potentiis ſenſitiuis quędam peculiaris inuenitur in particulari organo reſidens, quædam vniuerſalis influens in potentias reliquas ſenſitiuas:eáſque gubernans,ita in præſenti diſtingui poſſe, atque dicendum, organum motricis potentiæ particulare eſſe in muſculis, ſeu neruis copulantibus inter ſe oſſa, in quibus eſt ipſe veluti cardo motus. Ratio verò eſt, quia localis motus illis partibus maximè exercetur;nam dum contrahuntur,vel tenduntur muſculi,ipſe motus perficitur,vnde & lęſis partibus impeditur progreſſio.Ita Ariſtoteles 5.*lib.de Generatione animalium, cap. 6.& lib. de communi animalium motu*, ac S. Thomas *dicto opuſculo* 43.Eſt autem vis alia motiua aliarum partium per quandam contractionem,& dilatationem vt in palpebris,oculorum ſuperciliis,& carnoſa cute frontis,&c.Et hæc etiam vis in muſculis reſidet, quibus dictæ partes texuntur,& gubernantur;huc etiam pertinet motus localis quarundam partium, vt fit in riſu, cuiuſuis effectrix in ſepto tranſuerſo hæret,& muſculis thoracis,atque oris.

11. *Subiectum virtutis generalis.*

De virtute vniuerſali Ariſtoteles vbique teſtatur eſſe in corde, in quo ſemper collocat principalem virtutem, & eſt probabile, nam appetitus in corde hæret,motus autem localis appetitum conſequitur. Alij volunt eſſe in cerebro, quia virtus hæc motiua,& conſequitur ſenſitiuam, & vtraque ad eundem finem ordinatur. Vide Valeſium 2.*controuerſiarum, c.*20. Quod etiam inde confirmatur, quia quandocunque ex infirmitate aliqua, aut paralyſi ſenſus amittitur, motus etiam membrorum ceſſat,quod indicio eſt,motum quoque ex ea radice naſci ex qua ſenſus oritur, qua vitiata vterque perit. Antecedens conſtat experientia, de qua vide eundem Valeſium *lib.5.conuerſiarum,c.*10.contingit tamen aliquando amitti motum remanente ſenſu, quia motus plures diſpoſitiones requirit in membris;potentiaque motiua perfectionem addit ſupra ſenſum:probabilis quidem hęc pars,ſed Ariſtotelis ſententia arridet magis.

12. *2. Dubium.*

Secundum dubium eſt,vtrùm virtus motiua,de qua tractamus, communis ſit omnibus animantibus.Dico breuiter eam immediatè naſci ex ſenſitiua,ambas quippe ad eundem finem ordinari, perfectiorem ſcilicet vitam animalis.Vnde ſenſus,appetitus,& potentia motiua proportionaliter ſe habẽt in illo, & perfectiorẽ ſenſum perfectior virtus motiua comitatur.Quo fit,vt quædam moueantur ad diſtantia loca, quia à diſtantibus ſenſibilibus immutari poſſunt, & inter ipſa quædam mouentur per aerem volando,alia per aquam natãdo,alia verò per terram reptando, vel gradiendo,& quę gradiuntur perfectiora inter omnia cenſentur,animalibus autẽ imperfectiſſimis,& conchyliis,quia fixa etiam mouentur ſecundùm partes, non omnino deeſt motrix potentia, vt ſanctus Thomas notauit

A *lib.3.de Anima,c.*8.& ſuo *c.6*,Caietan.Nã habẽt potentiam ad dilatandum ſe & conſtringendũ, quod cum imaginatione,& appetitu efficiunt,& ideo talis potentia motrix animalis etiam eſt,quod etiam Ariſtoteles docet 3.*de Anima,textu* 57.ſcribens,ſicut illis animalculis ineſt motus, ita ineſſe imaginationem,quod liquet,quia puncta contrahuntur, & delectatione expandunt ſeſe;cum imaginatione igitur,& appetitu id exequuntur.

Tertium dubium eſt, an in homine poſſit aliquando volũtas mouere localiter immediatè abſque appetitu ſenſitiuo,vel appetitus ſenſitiuus abſque voluntate.Sanctus Thomas 1.*p.q.*80.*art.*2.*ad* 3.ſentire videtur voluntatem non niſi medio appetitu ſenſitiuo mouere,& *quæſt.*81.*art.*1.ait, appetitum ſenſitiuum abſque voluntate non mouere. 13. *Dubium 3.*

B Dico tamen primò. Appetitus ſenſitiuus ſecluſis impedimentis mouere non poteſt renuente voluntate.Probatur,quia motio localis in nobis liberè fit, exceptis quibuſdam motionibus,quę naturali quadam alteratione fiunt,& ab appetitu etiam ſenſitiuo non pendent,vt ſuprà notaui: ergo talis motus exerceri non poteſt renuente voluntate. Secundò ita exigit debita hominis compoſitio,in quo volũtas tanquam primum mouens, & tanquam primum principium humanarum operationum ſe habet. *1. Pronunt.*

Dico ſecundò. Appetitus ſenſitiuus de ſe ſufficiens eſt ad mouendũ ſi voluntas non contradicat. Pro expoſitione notandũ, voluntatẽ multis modis poſſe ſpectari.Primò,quãdo impedita eſt ad perfectè operandum,ſicut in pueris ante rationis vſum, & in amentibus; tunc verò ipſa nec impedit appetitũ,nec impellit,proindéque appetitus valet interim cauſare motum,vt experientia docet, & ratione patet.Nam in brutis appetitus ſufficit ad causãdum motum:ergo etiam in nobis ſufficiet,niſi impediatur.Altero modo ſpectari poteſt voluntas, vt apta eſt ad renuendum, vel conſentiendum, nec à quoquam impedita, ita tamen vt indifferenter ſe habeat,nec in actum exeat, in quo etiam ſtatu poterit appetitus mouere,abſque voluntate;tum propter eandem cauſam; tum etiam, quia licèt tunc voluntas explicitè non conſentiat, virtutẽ ſaltem conſentire cenſetur. Rarò autẽ,aut nunquam fortaſſe poterit ſic ſe habere voluntas, quando fit actus.Tertio denique modo poteſt ſe habere voluntas,vt poſitiuè moueat,vel impediat,tunc verò cõſtat ſatis quid dicendum ſit in propoſito dubio. Atque ita patet vniuerſim, quomodo appetitus poſſit mouere,vel non mouere abſque voluntate. 14. C *2. Pronuntiat.* D

Iam dico tertiò. Voluntas de ſe poteſt mouere abſque appetitu, imò ipſo contradicente mouere.Probatur,quia potentia libera eſt,& principium omnis motus,vt ſuprà diximus. Item,quia nulla ſe offert ratio, quare hac in parte pendeat ab appetitu,id quod ſatis videtur docere experientia. Crediderim tamen communiter paulatim appetitum trahi ad conſenſum voluntatis,ſimúlque cum illa mouere,cùm id exigat ſuauis rerum diſpoſitio, vt ſuperiora regant inferiora per media,ſi tamen media ipſa non repugnent,ſed debitè exequantur influxũ ſuperioris; vnde poteſt intelligi, localem motum nõ elici immediatè ab appetitu,ſed imperari;volũtas enim impedire nequit actum elicitum appetitus,ipſo renuente, licèt tunc eidem voluntati non imputetur,motum autẽ localem impedire efficaciter poteſt,vt experientia conſtat. 15. *3. Pronuntiatum.* E

ELEN

ELENCHVS
CAPITVM LIBRI SEXTI.

CAP. I. *AN per ſeparationem à corpore aliquid acquirat, vel amittat anima.*
II. *Quomodo anima ſeparata ſit in loco, & moueatur.*
III. *Quæ potentiæ ſpecies, & habitus moueant in anima ſeparata.*
IV. *An anima ſeparata habeat ſolas ſpecies, quas hîc acquiſiuit.*
V. *An & quomodo anima ſeparata ſe cognoſcat.*
VI. *Quomodo Deum, & alias ſubſtantias ſeparatas.*
VII. *An, & quomodo res materiales.*
VIII. *An anima ſeparata perfectius intelligat quàm coniuncta.*
IX. *An in corpore, an potius extra illud anima ſit magis connaturaliter.*
X. *An anima ſeparata appetat reuniri corpori.*

LIBER SEXTVS.

DE STATV ANIMÆ SEPARATÆ.

ABSOLVTIS libris de his, quæ ad eſſentiam Animæ, & illius proprietates pertinent, dicendum ſupereſt tantùm de ſtatu, quem anima noſtra habebit poſt receſſum à corpore, quæ diſceptatio in ſola illa locum habet, quia ſola immortalis eſt; de qua re Ariſtoteles nihil ſcripſit, non tamen ideo res hæc aliena cenſenda eſt ab hoc tractatu, quoniam verè pertinet ad perfectam notitiam habendam de anima noſtra, & ideo S. Thomas 1. p. in fine tractationis de anima, hanc etiam materiam diſputauit *quæſt.* 29.

CAPVT I.

Vtrùm anima per ſeparationem aliquid ſubſtantiale acquirat, vel amittat.

1. DE ſubſtantia animæ ſeparatæ ferè nihil dicendum ſupereſt, cùm eadem numero ſit anima, quæ in corpore erat, & ſeparata manet; eiuſdem ergo ſubſtantiæ erit in vtroque ſtatu, de ſe enim ad viuificandum quidem corpus eſt ordinata, non tamen de eſſentia eius eſt, quòd actu viuificet. Sed licèt hoc ſit verum quod ad eſſentiam attinet, dubium tamen ſupereſt, vtrùm quoad aliquid ſubſtantiale mutetur per ſeparationẽ, & difficultas conſiſtere poteſt in duobus, ſcilicet in exiſtentia, & ſubſtantia, ſeu perſonalitate ſaltem partiali. Ac de exiſtentia certum eſt, quòd conſeruet eandem, quam habebat in corpore, ſi enim illam amitteret, corrumperetur; tum etiam, quia idem eſt eſſe exiſtentiæ cum eſſentia. Vtrùm verò eſſe, quod anima ſeparata retinet, ſit idem cum eſſe totius hominis, alia difficultas eſt ſuprà definita *lib.* 1. *cap.* 12. Tantùm ergo reſtat difficultas de perſonalitate, quã tangit Caiet. 3. *p. q.* 6. *a.* 3. ac putat animam poſt ſeparationem eſſe ſemiperſonam, quod antea non vendicabat; & licèt obſcurè loquatur, mens illius hæc videtur eſſe; ponit ſcilicet in natura humana præter corpus, & exiſtentiam, quandam aliam entitatem, quæ perſonalitas dicitur, à qua natura habet quòd ſubſiſtat, & quia dum homo viuit, vnicum eſt ſubſiſtens, ideo ait, anima dum eſt in corpore non ſubſiſtit, nec propria perſonalitate terminatur. At verò, cùm primùm ſeparatur, incipit ſubſiſtere, reſultátque propria entitas per quã terminatur; inde ergo habet quodammodo rationem perſonæ, quia tamen natura completa non eſt, ſed pars, ſemiperſona meritò dicitur, in corpore verò, quia non ſubſiſtebat, ſemiperſona non erat, addit tamen Caiet. in reſurrectione, cùm anima reunietur corpori euaſuram ſubſiſtentem, & ſemiperſonam; ſed non explicat diſtinctè Caietan. vtrùm ne entitas, per quam anima ſubſiſtit, & ſemiperſonatur, ſit diſtincta à perſonalitate totius, inſinuat tamen diſtinctam eſſe.

Anima ſeparata, & coniuncta eadem exiſtentia.

Quid de ſubſtantia ſentiat Caiet.

A Hæc ſententia in multis diſplicet. Ac ſuppono primò, animam noſtram etiam in corpore ſubſiſtere partiali ſubſiſtentia ſpirituali, quæ illi identificatur; ſubſiſtere etiam materiam partialiter, vtrumque verò alibi oſtendimus. Et ratio obiter eſt; quia anima etiam dum eſt in corpore exiſtit per ſe non ſuſtentata ab alio; hæc nimirum eſt differentia inter homines, & reliqua viuentia, quòd in aliis eorum animæ non ſubſiſtant, ſed affectiones quædam ſint materiæ affixæ. Vnde ſubſiſtentia illorum viuentium in materia potiſſimè fundatur, & inchoatur, completur verò per actuationem formæ. At in rationali compoſito licèt quod præcipuè ſubſiſtit ſit homo, tamen ſubſiſtentia hæc præcipuè obuenit ratione animæ, quæ vnitur corpori, non vt ſuſtentetur ab illo, ſed B potiùs vt vtatur illo, vt inſtrumento coniuncto; ſubſiſtere enim tantùm eſt per ſe, & independenter ab alio ſuſtentante exiſtere; & hinc fit, vt ſubſiſtentia hominis perfectior ſit, quàm aliorum compoſitorum; hæc enim completur ex duabus partibus ſubſiſtentibus, illorum verò, minimè. Hoc ſuppoſito, ſit concluſio: 2.

Notatio pro vera ſentẽtia.

Habetur in diſp. 34. Metaph. ſect. 5. à num. 27.

Anima ſeparata eandem habet ſubſiſtentiam, quam habebat in corpore, nec per ſeparationem mutat entitatem, ſed tantùm modum eſſendi. Probatur primò; quia ſuperflua eſt illa variatio entitatum. Secundò, quia anima etiam in corpore per propriam entitatem, licèt incompletam, eſt ſubſiſtens, vt poſuimus, ſeparata verò multo mi- C nus ſuſtentatur à corpore: ergo in vtroque ſtatu manet cum eadem ſubſiſtentia. Deinde, quòd nullam entitatem amittat, probatur; quia in animæ ſubſtantia non eſt alia entitas præter ipſam animam (corpus enim, & omnia alia pertinent ad modum eſſendi, nos autem de entitate ſubſtantiali agimus) anima verò non amittit propriã entitatem; quia eſt incorruptibilis: ergo, &c. Item anima per ſeparationem non amittit entitatem eſſentiæ, aliàs corrumperetur; neque exiſtẽtiæ, tum quia hæc diſtincta non eſt ab eſſentia, tum quia ſimiliter corrumperetur: corrumpi namque idem eſt, atque exiſtentiam perdere; neque amittit entitatem perſonalitatis, quia diſtincta à D natura non eſt realiter; quin etiam licèt diſtincta eſſet talis entitas, in homine planè ſpiritualis eſſet; ſiquidem primò deberet conuenire animæ, & ab illa communicari corpori, ſicut de exiſtentia philoſophatur D. Thomas, de quo alibi; eſſet ergo independens à corpore, ſicut anima ipſa; ergo maneret in anima ſeparata: nulla eſt ergo entitas ſubſtantialis, quam anima perdat, cùm ſeparatur. Quòd verò nullam acquirat, patet eiſdem rationibus, neque enim acquirit entitatem eſſentiæ, neque exiſtentiæ, neque perſonalitatis; ſolùm ergo variat modum eſſendi, ſcilicet informationem; antè enim informabat, & commmunicabat ſe corpori, cui erat vnita, poſtea verò caret tali modo eſſendi; mutat ergo modum. 3.

Concluſio probatur multipliciter.

In Metaph. diſp. 31. per totam.

Diſp. 34. ſect. 4. n. 33.

Diſp. 36. ſect. 1. de Incarnat.

Ex quo deducitur primò, dictam mutationem non eſſe ab vno modo poſitiuo in alium, ſed in 4.

priua

1.Corollar. ex dictis.

priuationem illius. Nam animam eſſe corpori vnitam, poſitiuum modum importat, ſcilicet informationem,ſeu vnionem; ſeparari verò non eſt nouum modum acquirere, maximè enim acquireretur ſubſiſtentia, hanc tamen non acquirit anima, quia iam in corpore illam habebat; ſeparatio ergo tantùm priuat modo, quem anima antea habebat. Et confirmatur, nam ſi agens impediatur ab actione, non acquirit modũ poſitiuum, ſed caret cauſalitate, ita verò eſt in anima; ſeparari enim nihil eſt, quàm ab illa remoueri cauſalitatem formalem circa corpus. Declaratur ampliùs: nam anima ſeparatur per corruptionem hominis, corruptio verò nihil affert, ſed potiùs aufert: ergo anima in corruptione hominis poſitiuo aliquo priuatur, neque poſitiuum aliud acquirit.

2. Corollar. de quo ſup. lib.1.c.12.

5. Deducitur ſecundò, animam ſeparatam non magis eſſe perſonam, quàm vnitam, & ideo vtrobique dici poſſe ſemiperſonam. Probatur primò; quia ratio perſonæ tantùm per poſitiuum completur, vt tradimus in Metaphyſica, ſed anima per ſeparationem ſolùm habet negationem nouam: ergo non magis eſt perſona quàm antea. Secundò, anima in corpore, & extra illud eſt ſubſiſtens communicabiliter reſpectu corporis, incommunicabiliter verò reſpectu inferiorum, hoc tantùm differens, quòd actu ſe communicet, vel non communicet, quod non variat rationem ſemiperſonæ: dicitur autem ſemiperſona, tum quia eſt tantùm pars naturæ, cùm tamen de ratione perſonæ ſit, vt connaturalis ſit terminus naturæ integræ, indiuiduæ ſcilicet ſubſtantiæ: tum quia non eſt omnino incommunicabilis, quod tamen de ratione perſonæ eſſe, notiſſimum eſt, cùm oporteat eſſe integrum ſuppoſitum.

Habetur iã diſp.38. maximè ſect. 4.

3.Corollar.

6. Ex quo deducitur vltimò. Si anima poſt ſeparationem corpori vniatur, minimè comparaturam alium modum eſſendi, quàm eum quem nunc quoad ſubſtantiam ſuam habet, reunietur ſiquidem per veram informationem, & ita acquiret modum eſſendi, quem nunc vnita habet, quémque per ſeparationem amiſerat; non ergo eſt, in quo differre poſſit, nec contra hoc affert Caietanus argumenta vlla;ſolúmque arguet quiſpiam, ſequi in morte hominis omnino nihil corrumpi, occurrendum verò corrumpi hominem, atque in re tantùm deſtrui realem vnionem inter animam, & corpus.

CAPVT II.

Quomodo anima ſeparata ſit in loco, & moueatur.

1. QVando de ſubſtantia animæ ſeparatæ dictum eſt, agendum ſequebatur de conditione illius ſtatus,an ſcilicet naturalis ei ſit,vel violentus, quia tamen hoc pendet ex multis, quæ in ſequentibus tractanda ſunt, commodiùs de hoc agetur in fine libri: nunc antequam deueniamus ad potentias, & actus animæ ſeparatæ, dicendum de motu illius, & exiſtentia in loco, videtur enim non poſſe in loco exiſtere. Ratio enim eſſendi in loco eſt quantitas, anima verò quantitate caret; ſimilíque ratione videtur non poſſe moueri localiter, quia motus localis exiſtentiam in loco ſupponit, & ad illum tendit; de aliis autem motibus nutritionis, accretionis, &c. certum eſt eos non conuenire animæ ſeparatæ: ergo, &c. In cõtrarium eſt, quia dicimus animas eſſe in cælo,aut inferno, per quod ſignificamus eas in loco exi-

Ratio alterutrius partis.

A ſtere, & cùm ſeparantur à corpore, ad illa loca moueri credimus,imò fides docet,animam Chriſti deſcendiſſe ad inferos.

Notandum primò locum in rigore philoſophorum pertinere ad ſubſtantias quantitate præditas, & ideo commune axioma ſapientum eſſe, incorporea in loco non eſſe. Atenim quia eſſe hîc, vel alibi tribuitur etiam ſpiritualibus ſubſtantiis, meritò quæritur, quídnam in illis hoc ſignificet, quod licèt non ſit eiuſdem rationis cum vbi corporalium, ſit tamen aliquid illi proportionale. 2.

Notatio 1. pro reſolutione.

Notandum eſt ſecundò, animam ſeparatam naturaliter loquendo ſortiri non poſſe circa corpora actionem, aut paſſionem vllam, quia cùm ſpiri- 3.

Notatio 2.

B tualis ſit à corporibus pati non poteſt; cùm verò ſit pars compoſiti, & imperfectum quippiam, actionem circa corpora exercere non valet, ſi quã enim, localem maximè motionem ederet, hanc verò non poſſe oſtenditur, quia ſpiritualis res non poteſt mouere corporalem, niſi, aut informando illam, aut quaſi exteriùs impellendo. Primo quidem modo corpus noſtrum mouet anima, quo certè modo non poteſt mouere quidquam, quando ſeparata exiſtit, cùm nihil informet. Secundo modo mouent planè Angeli corpora, non verò anima, quia ad actiones merè externas, qualis eſt motus in rem alteram, non niſi medio corpore, quaſi exteriori inſtrumento poteſt exire, cùm

In Metaph. diſp.35. ſect. 4.n.25.

C natura ſua interna ſit forma corporis. Dixi *naturaliter*, quoniam ſupernaturaliter poteſt anima à corpore pati, vt apud inferos; poteſt etiam mouere corpus, vt anima Moyſis *Matth.*17. corpus aſſumpſit, & in illo loquebatur in transfiguratione, vti docet D. Thomas 3.*p.q.*45.*art.*3.*ad* 2. Abulenſ. *Matth.* 17. *q.* 54. & 55. D. Gregor. 4. *Dialogorum,* referens pleraſque animas apparuiſſe, locutáſque fuiſſe in corporibus, quod diuina virtute feciſſe, & non naturaliter, docet D. Thomas *ſuprà,* & 1.*p.q.* 110. *a.* 3. & *q.* 117. *art.* 4. Vnde falſus eſt Ægidius *quodlibeto* 4.*q.* 7. tribuens animæ ſeparatæ virtutem naturalem ad mouendum corpora.

Conſule authorem in 3. p. tom. 2. diſp.32. ſect. 2. §. Cùm igitur.

D His poſitis ſit prima concluſio. Concedendum aliquo modo eſt animas ſeparatas eſſe in loco, licèt non eo modo, quo res corporales, nam ſecundùm fidem partim in cælo ſunt, partim in inferno, & purgatorio. Nec ſolùm dicendum eſt eſſe in cælo, id eſt, beatas eſſe; conſtat quippe in loco illo deputato præmium bonorum, vel malorum operum à Deo recipere. Item Deus dicitur aliquo modo eſſe in loco, *cælum, & terram ego impleo*, Ierem. 23. & Angeli ſimpliciter: ergo & anima ſeparata in loco eſſe rectè dicetur. 4.

Aſſertio pro qua vide authorem in 3.p.tom. 2. diſp.43. ſect.2.

Secunda concluſio. Anima non eſt in loco per aliquam actionem, vel paſſionem, neque per applicationem virtutis ad agendum, vel patiendum. 5.

2.Aſſertio.

E Probatur. Inprimis enim anima in loco non eſt per actionem immanentem, intellectionem ſcilicet, aut volitionem, quia talis actio omnino independens eſt à loco, nec per illam anima ordinatur ad locum, cùm ſit actio merè interior, & ſpiritualis. Deinde neque anima in loco eſt per actionem tranſeuntem, vt patet ex ſecundo notabili *in num.*3. Quia naturaliter nullam actionem, vel paſſionem tranſeuntem poteſt habere, & tamen naturaliter poteſt eſſe in loco ſuo modo, & de facto animæ, quæ ſunt in cælo empyreo, nullam actionem tranſeuntem habent circa illud, cùm nec illud localiter moueant, nec alterent, nec ab eo aliquid patiantur. Similiter, quæ in limbo detinentur, nullam actionem tranſeuntem, vel paſſionem habent, non enim pœna ſenſus af-

ficiuntur

ficiuntur. Ex quibus colligitur neque animas damnatas in loco eſſe per paſſionem illam tormentorum, quod etiam probatur, quia licèt non paterentur, poſſent intelligi ibi exiſtere; non ergo per paſſionem ſunt primò, & per ſe; & confirmatur. Quando enim res alicubi patitur, non ideo ibi eſt, quia ibi patitur, ſed potiùs è contra. Nam, & animæ damnatorum ideo in inferno exiſtunt, vt ibi patiantur; non ergo eſt anima per actionem vel paſſionem in loco, nec per applicationem virtutis, quia ſi illam virtutem tranſeunter agendi non habet, applicare illam non poteſt, de Angelis verò id diſputandum ſuo loco relinquimus.

Vide lib. 4. de Angelis à cap. 1.

6. Tertia concluſio. Anima ſeparata per præſentiam tantùm ſuæ ſubſtantiæ eſt in loco. Probatur; quia in ſubſtantia ſpirituali inueniuntur ſolùm ſubſtantia, potentia, & actiones, ſed oſtenſum eſt animam ſeparatam non eſſe in loco per virtutem, nec per actionem: ergo ſola reſtat præſentia ſuæ ſubſtantiæ, per quam in loco eſſe poſſit. Explicatur concluſio: nam anima paruuli decedentis in originali dicitur in limbo eſſe, quia ſubſtantia animæ illius ibidem præſentialiter concluditur, ita vt ſi videri poſſit illi ſpatio præſens, & non alteri videretur, ac per conditionalem ita explicatur, ſi talis anima eſſet, quanta repleret ſua præſentia illum locum, & non alium; ſi paſſibilis eſſet ab agente, ibi præſente pateretur, & non ab aliis. Item per relationem, nam anima, quæ in limbo eſt, verè diſtat ab anima, quæ apud nos eſt, & propinqua eſt animæ alteri in limbo fortè exiſtenti. Denique exemplo explicatur. Si enim Deus ab aqua in vaſe auferret quantitatem, neque permitteret illam localiter moueri, ea certè ablata quantitate, non exiſteret propriè localiter in vaſe, cùm non repleret illud; tamen verè eſſet ibi per præſentiam ſubſtantiæ penetratiuè cum corpore illuc ſubintrante; per ſimilem ergò ſuæ ſubſtantiæ præſentiam, modúmve locali mutatione ab ipſa ſubſtantia acquiſibilem, & amiſſibilem dicuntur animæ ſeparatæ in loco eſſe. Atque hæc concluſio, quoniam æquè de Angelorum modo eſſendi in loco procedit, ſuo loco vberiùs explicatur.

Aſſertio.

Habetur id doctrina hæc de præſentia, ſeu vbi ſubſtãtiæ ſpiritualis lib. 4. de Angel. à principio.

7. Hinc verò colligitur iam quarta concluſio. Anima ſeparata etiam aliquo modo localiter mouetur, dum ſubſtantiæ præſentiam mutat. Ita patet ex illo argumento, quòd anima Chriſti deſcendit ad inferos, & animæ ſanctæ deferuntur ad cælos, damnatæ verò ad inferos, quæ omnia pertinent ad motum localem. Item, quia eſſe in loco, & mutare locum ſe mutuò conſequuntur in ſubſtantiis, quæ non replent omnia loca, cuiuſmodi ſunt creatæ omnes: quare, &c.

4. Aſſertio.

8. Dubium tamen eſt, an anima ſeparata poſſit ſe mutare à loco in locum, an neceſſariò debeat ab alio deferri. Quidam affirmant hoc poſterius, & confirmant primò ex illo *Luc.* 16. Quòd mendicus portatus ſit ab Angelo in ſinum Abrahæ. Secundò, quia aliàs anima ſi vellet poſſet egredi à corpore. Tertiò, quia animæ ſeparatæ liberè poſſent ad nos venire. Veriùs tamen multo eſt, animam ſeparatam habere virtutem ſe mouendi. Námque in corpore virtutem motiuam poſſidet, eámque corpori communicat: ergo & ſeparata eam habebit ſuo modo, cur enim illam amittet? Præterea animæ noſtræ ſeparatæ poſſent inter ſe naturaliter ſociatim viuere, hoc enim proprium eſt creaturæ rationalis: ergo poſſent mutare locum, aliàs perpetuò manerent in certo loco, quod eſt imperfectio conchyliorum, ac ſimilium imperfectiſſimum gradum vitæ poſſidentium. Nat vi-

Quæſtiũcula ſuborta pars altera ſuadetur tripliciter.

Verior enodatio.

A ta animæ noſtræ ſeparatæ perfectiſſima eſt: ergo, &c.

9. Ad illud *Lucæ* 16. reſpondetur notando, animas in inſtanti ſeparationis à corpore agnoſcere, vtrùm cælo, vel inferno deputentur, vel etiam purgatorio. Vndè ſimul ac id cognoſcunt propria virtute, illuc mouentur, honoris tamen gratia ſociantur animæ iuſtæ ab Angelis, ſaltem à cuſtode, quó quidem modo deportata fuit anima Lazari, animæ verò deputatæ ad infernum vi dæmonum illuc deferuntur. Ad primam rationem dic, ſicut anima non poteſt, cùm vult, vniri ad corpus, ſed per naturalem tantùm generationem, ita nec poteſt ab eo diſſolui, niſi per naturalem corruptionem, quia etſi illa propriam & ſpiritualem
B potentiam ſui motiuam habeat, tamen dum in corpore adſunt diſpoſitiones ad informandum neceſſariæ, ita eſt per naturalem vnionem veluti religata, vt nequeat aliter ſeſe mouere quàm moto ſimul per potentiam materialem corpore. Vnde nec prius deſerere corpus poterit quàm diſſoluantur diſpoſitiones; ex eo tantùm quòd naturalis eius forma ſit, & conſequenter illa vnio nullo modo libera. Ad ſecundam reſponde, animas ſeparatas regulariter ex lege Dei à ſuis receptaculis non egredi, vel quia inuitè detinentur, vel quia liberè obediunt diuinæ voluntati; aliquando huc venire, quem euentum D. Thomas 1. *p. q.* 89. *art.* 1. *ad* 2. cum Auguſt. *lib. de cura pro mortuis agenda*, docet eſſe inter miracula computandum. Alia
C verò hîc reſtabat quæſtio, quomodo anima moueatur, tranſeundóne ab extremo ad extremum ſine medio in inſtanti ne, an in tempore. Sed quæſtio communis eſt in Angelis, & ideo in ſuum locum relinquenda.

Ad 1. in n. præced.

Ad 2.

Ad 3.

Vide lib. 4. de Angelis à c. 18.

CAPVT III.

Quænam potentiæ, ſpecies, & habitus maneant in anima ſeparata.

1. DIcto de ſubſtantiæ animæ ſeparatæ, & de motu illius, dicendum ſequitur de proprietatibus, & conſequenter de actibus, & habitibus eiuſdem, & loquimur præcipuè de anima ſeparata
D ſecundũ ea, quæ illi naturalia ſunt, quæ verò Deus circa illam ſupernaturaliter operatur, hîc tantùm obiter attingemus. Sit ergo prima concluſio. In anima ſeparata manẽt ex potẽtiis ſolus intellectus, voluntas, & motiua ſui potentia. Eſt certa ex dictis ſuprà de potentiis animæ. Nã inter omnes, hæ tãtùm ſunt ſpiritualis, & in anima ſubiectatæ, nullo autẽ modo in organo corporeo, ſicut reliquæ. Et de potentia ſui motiua, de qua aliqua eſſe poterat dubitatio, ſpeciatim probatur, quia ſicut in Angelis, eo quòd ſe moueant; potentia motiua admittitur, ita & anima etiam, quæ ſeparata ſeſe ipſam localiter mouet, vt cap. præcedenti vidimus, ſpecialem depoſcit facultatem; ergo illæ tres
E manent in anima, à qua naturaliter fluunt, & in qua recipiuntur ſine dependentia à corpore. Aliæ verò omnes, cùm ſint in corpore, deſtruuntur. Eſt etiam communis Theologorum, & Philoſophorum. Solus Gregor. de Arimino falſus eſt in hoc, putans in anima ſeparata manere potentias ſenſitiuas, quia credit ſubiectari in anima, aut ab ea non diſtingui, quem ſuprà impugnauimus *lib.* 2. *cap.* 3. *à num.* 2.

1. Aſſertio.

Ariminenſis reiicitur.

2. Secunda concluſio. In anima ſeparata manent, quantùm eſt ex natura ſua, omnes ſpecies intellectuales, & habitus intellectus, & voluntatis, quos in vita hac acquiſiuit; non tamen manent ſpecies,

2. Aſſertio bipartita.

cies, aut habitus, qui erant in portione inferiori. A
Prior pars oſtenditur. Probatur prior pars ex præcedenti: ſpecies enim, & habitus intellectus,& voluntatis ſunt ſpirituales, cùm ſint in ſubiecto ſpirituali, nec pendent à corpore vllo modo, cùm hoc non ſit cauſa illarũ materialis, neque efficiens, vtpote inferioris ordinis, nec poteſt fingi alius modus dependentiæ: ſi ergo non pendent à corpore, manebunt planè in anima ſeparata.Dixi,*quantum ex natura ſua*,quia cùm anima ſeparata in hoc rerum ordine non maneat in puris naturalibus, ſed vel præmio gloriæ, vel pœna inferni afficiatur, de facto non manent
Limitatio aſſertionis. in illa multa ex iis, quæ hîc acquiſiuit: nam in beata non manebunt imperfecti habitus, quia illum ſtatum non decent, damnatæ verò animæ B nihil ſupernaturale retinebunt, etiamſi maneant habitus naturales, vt cedant illis in pœnam. An autem in anima beata maneant Theologia, & fides, non eſt huius loci; puto tamen ſcientias omnes euidentes manere in patria, alios verò habitus obſcuros, minimè; quia cùm in illo ſtatu nequeant elici actus imperfecti,ſuperfluè ibi habitus obſcuri admitterentur. Dices 1.*ad Corinth.*13. haberi, quòd *ſcientia deſtruetur.* D. Thomas ſupra
Obiectio ex Paulo diluitur. intelligit de dicta humana ſcientia. Sed contrà: nam actus ſcientiæ acquiſitæ manebit: ergo & habitus. Occurretur fortaſſe, manere quoad ſubſtantiam, ſed deſtrui quoad modum, quia non elicietur cum phantaſmatis. At certè non eſt hic C ſenſus Pauli; cùm ibi non loquatur de conuerſione ad phãtaſmata, ſed de dono ſcientiæ, quod comitatur fidem,& eſt obſcurum, ſicut illa, vt patet
Conſule authorẽ lib. 2. de Grat. præſertim cap.20. ex 2.2. *q.9. art.*1 & 3. Ac quòd hæc ſit mens Pauli, patet ex contextu, ibi enim comparat charitatem donis, & illam excellentiorem eſſe oſtendit, *ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur.*

3. *Oſtenditur poſterior pars.* Secunda pars concluſionis patet ex dictis, corruptis enim nobis,corrumpuntur quæ ſunt in nobis, vt dixit Ariſtoteles, ſed ſeparata anima corrumpuntur potentiæ ſenſitiuæ: ergo omnes habitus, & ſpecies illarum. Vnde licèt fortè in parte ſenſitiua ſint virtutes infuſæ, & dona Spiritus ſancti, omnia conſequenter eſſe deſinent; nec ſunt neceſſaria dum anima corpore caret; reſti- D tuentur tamen omnia in reſurrectione propter gratiam in anima manentem, quæ quaſi in virtu-
Conſectariũ explicans Scripturã. te omnia continet. Hinc colliges, in anima ſeparata non manere actus ad partem ſenſitiuam pertinentes, quòd ſi aliquando in Scriptura illi tribuuntur, vt ſentire, refrigerari, &c. figurata locutio eſt ad explicandas actiones, vel paſſiones ſpirituales, ac reales ipſius.

4. *3. Aſſertio de fide.* Tertia concluſio. Anima ſeparata poteſt intelligere, & amare. Eſt de fide, in Scriptura enim animæ defunctorum introducuntur vt loquentes, & ratiocinantes. Luc.16. *Pater Abraham*, &c. Sapientiæ 5. *Dicentes intra ſe, hi ſunt*, &c. Et animæ beatæ vident,& amant Deum, & damnati cogno- E ſcunt perditionem ſuam, habéntque vermem cõſcientiæ. Et ratio eſt euidens, anima enim principium eſt intelligendi, & in ea manet intellectus cum ſpeciebus intelligibilibus:ergo nihil deeſt ad
Inſtantia diluitur. intelligendum. Dices deeſſe ſenſum à quo in cognitione dependet, dependet quidem non vt ab organo, ſed à miniſtrante ſpecies in hac vita, ac propter quandam concomitantiam operationum, quæ non eſt eſſentialis intellectui, ſed accidit illi dum eſt in corpore propter actualem colligationem harum inter ſe potentiarum; ablatis verò potentiis ſenſitiuis, ceſſat dependentia. Et confirmatur: nam ſi anima ſeparata non poſſet intelligere, otioſa maneret.

Oppones. Eccleſiaſtes 9. dicitur, *mortui verò nihil nouerunt.* Et infrà, *Nec opus, nec ratio, nec ſapientia,nec ſcientia erunt apud inferos.* Reſpondet ibi D. Hieronymus proſopopœiâ eſſe in perſona hominis ſuadentis alium, vt ſe tradat voluptatibus, vnde ſubdit, *vade ergo, & comede in lætitia panem tuum.* Alij reſpondent, Sapientem loqui ironicè, quaſi referendo,& irridendo ea, quæ mali apud ſe arbitrantur. Alij exponunt, quòd nihil nouerunt mortui eorum quæ in hac vita geruntur, quod verum eſſe de animabus non glorificatis habetur in additionibus ad D. Thomam *q.72.art.1.ad* 1. & 2. ex D. Auguſtino *de cura pro mortuis agenda.* Vera tamen expoſitio eſt, damnatos nihil nouiſſe eorũ, quæ illis deberent prodeſſe; nec eſt illis ratio, vt ſuam ſalutem quærant, vnde cùm ſubditur, *vade ergo*, &c. non ſignificatur, trade te voluptatibus, *ſed comede cum lætitia*, id eſt, cum teſtimonio bonæ conſcientiæ; & ideo ſubditur, *Quia Deo placent opera tua*; ita Nicolaus de Lyra *ibi*, & conſonat totus contextus, manent tamen circa hanc concluſionem multa dubia, & præcipuè ex parte intellectus: nã ex parte voluntatis nihil eſt, quod inquiramus, ferè enim eodem modo ſe habet quo in hac vita, ac ſemper intellectum comitatur. De intellectu ergo multæ ſunt difficultates; quæ ſingulas quæſtiones petunt. 5. *Obiectio ex Eccleſiaſt.9. Vt diluatur à D.Hieronymo, & aliis. Planior dilutio.*

CAPVT IV.

Vtrùm anima ſeparata habeat ſolas ſpecies, quas in hac vita acquiſiuit.

Videtur quidem non habere alias, quia nõ apparet modus acquirendi illas, contrà verò eſt,quia ſi alias non habet, nimis imperfecta erit eius cognitio. In hoc ferè omnes Doctores conueniunt, animam ſeparatam non tantùm habere ſpecies hîc acquiſitas, ſed etiam quaſdam alias;licèt aliqui id explicent,nõ de anima ſecundùm purè naturalia,ſed vt de facto eleuatur ad aliquid ſupernaturale.Nam ex natura ſua, inquiunt, anima noſtra forma eſt corporis, ideóque ex natura ſua recipit ſpecies ad intelligendum per corporales ſenſus,quare ſi à corpore ſeparetur,ſtatum obtinet præternaturalem, in quo proinde non poteſt naturaliter acquirere ſpecies: intelliget ergo ſolùm per eas, quas in hac vita habuit.Quod ſi nunc aliter contingit, ſupra naturam animæ profectò cõtingit. Hæc tamen ſententia contra D. Thomam & communem militat. Nam apertè loquitur ſanctus Doctor de anima ſecundùm naturam ſuam, & non ſecundùm ſupernaturalem aliquem ſtatum ſpectata, non videtur præterea rationalis opinio, ex illa enim ſequitur, animam pueri decedentis abſque ſpeciebus,debere ex natura perpetuò carere cognitione,& vtplurimum poſſe ſe cognoſcere, & ſi fortè alia intelligeret,non niſi imperfectè, & confusè id præſtaret, atque adeò de facto anima pueri decedentis in originali, ſub ea imperfectiſſima conditione in perpetuum relinqueretur, cũ Deus nihil gratuitum illi conferat, ſed tantùm ea, quæ naturalia ſunt. Præterea,licèt ſtatus ille ſit aliquomodo præter naturam animæ, tamẽ abſolutè ſequitur ex conditione ipſius. Quia enim anima,& forma eſt ſubſiſtens,& corporis corruptibilis,neceſſariò manere debet aliquando ſeparata,& cùm neceſſe ſit hominẽ corrũpi, imò diutiùs manere ſeparata,quàm in corpore naturaliter loquẽdo;eſt autem inconueniens, quòd pro ſtatu breuiſſimo habeat anima naturalem modum acquirendi 1. *Quorundã placitum in hoc capite. Reiicitur.*

rendi ſpecies, & non pro diuturno ſtatu ſeparationis: ergo, &c.

Quomodo anima ſeparata nouas ſpecies comparet. Scoti, & Gabr. opinio, & ratio.

2. Quare probabilius videtur, animam ſeparatam habere ſpecies rerum præter eas, quas in hac vita acquiſiuit, ſed difficultas eſt de modo, quo illas cōparet. Scot. *in 4. diſt. 45. 46. q. 2.* credit, animas ſeparatas accipere ſpecies à rebus per abſtractionē intellectus agentis. Idē Gabriel *in canone lectione 32.* Ratio Scoti eſt, quia ſi anima cōiūcta corpori poteſt abſtrahere ſpecies à phantaſmatibus, ſeparata poterit abſtrahere illas ab obiectis, ſicut enim in corpore conuertit ſe ad phantaſmata, ita ſeparata poteſt ſe conuertere ad res obiectas. *Confirm.* Confirmatur, quia aliàs, vt dicebamus, anima ſeparata imperfectiſſima eſſet, ſi non poſſet in actū exire per intrinſeca ſibi, ſed ab extrinſeco tantùm ſpecies ei infunderentur. *Impugnatur Scotus.* Hæc Scoti ſententia procedit ex falſa doctrina circa modū, quo intellectus agens producit ſpecies; certum quippe eſt illum non eſſe productiuum ſpecierum niſi ab aliquo determinetur, dum antē vnitur corpori, determinatur quidem à phantaſmate, ſeparatus verò iam determinari nequit, quia determinatio per hoc perficitur, quod vtrumque in eadem anima radicetur, ſícque anima operante per phantaſiam, verſantéque circa hoc obiectum trahitur intellectus ipſe ad efficiendam ſpeciem illius, atque hoc eſt ad phantaſmata conuerti: nihil autem horum locum habet in anima ſeparata, quia phantaſia caret. Nec verò fingi poteſt modus, quo ab externis obiectis intellectus determinetur, vt Scotus autumat. Etenim anima non conuertitur ad res, niſi cognoſcendo, vel amando illas, hæc autem conuerſio ſupponit ſpecies in intellectu: non ergo per talem conuerſionem determinatur intellectus ad producendas ſpecies. Vide ſuprà *in libro 4. cap. 7.* vnde conſtabit dari non poſſe in anima ſeparata intellectus agentis operationem, eo quòd habeat intrinſecam dependentiam à cognitione phantaſiæ.

Opinio altera D. Th.

3. Aliter ergo 1. *p. q.* 89. *a.* 1. opinatur D. Thomas: nimirum animam noſtram in corpore ideo cognoſcere per conuerſionem ad phantaſma ſenſibile, quia tunc habet modum eſſendi formarum ſenſibilium; at extra corpus, cùm habeat modum eſſendi ſubſtantiarum ſpiritualium, intelligere per conuerſionē ad ea, quæ ſunt intelligibilia ſimpliciter, ſicut aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ, nimirum Angeli; tū quia ſemper (inquit) modus operandi ſequitur modum eſſendi; tum quia non eſt poſſibilis alius modus intelligendi, niſi duplex ille; cúmque animæ ſeparatæ non conueniat operari per conuerſionē ad phantaſmata, neceſſariò modus alter cōuenire debet; cognoſcere porrò per conuerſionem ad res actu intelligibiles, idem valet, atque cognoſcere recipiendo ſpecies per infuſionem à ſubſtantiis ſeparatis, quæ ſunt intelligibiles actu, & maximè à Deo, qui author totius naturæ eſt, vt exponunt Thomiſtæ, colligitúrque ex illo *art.* 1. & præcipuè in ſolutione ad 3. quare ſecundùm D. Thomam, animæ ſeparatæ non niſi per infuſionem, ſpecies conquirunt.

1. Difficultas contra opinionem D. Thomæ.

4. Sed iam occurrunt difficultates non paucæ cōtra hanc ſententiam. Prima eſt, quia hîc loquimur de anima ſecundùm ordinem naturalem, non de his, quæ Deus circa illam poteſt ſupernaturaliter operari; hæc autem infuſio ſpecierum, quæ dicitur fieri à Deo, non videtur naturalis eſſe, ſed ex libera voluntate Dei pēdens, atque adeò ſupernaturalis, & gratuita. *Secunda.* Secunda: quarúmnam rerum infundantur ſpecies animæ in puris naturalibus exiſtenti; ſeu in beatitudine naturali? Ac de facto habet locum difficultas in puero decedente in originali; nam licèt in pœnā ſit carentia viſionis Dei, attamen aliam non habet pœnam, & aliàs habere poteſt omnem perfectionem naturæ conſentaneā. *Tertia.* Tertia, an fiant dictæ ſpecies immediatè à Deo, vel mediis Angelis. *Quarta.* Quarta, quomodo anima intelligat per illas.

Prima difficultatis enodatio.

5. Ad primā reſpondet, ad naturalē Dei prouidētiā ſpectare, vt infundat animæ ſeparatæ neceſſarias ſpecies ad cognoſcendum naturaliter, ideóque illam infuſionem ſupernaturalem non eſſe, ſed intra ordinem naturæ contineri, ſunt eiuſdem animæ infuſionē in corpus, quod probat illa confirmatio Scoti, quia aliàs malè eſſet prouiſum animæ noſtræ, ſi nec ab intrinſeco eſſet in actu primo cōſtituta, nec ſecundùm naturalem ordinē poſſet ab aliquo agente in actu primo conſtitui ad operandum. Adde naturalem rerum ordinem eſſe, vt ſuperiora iuuēt inferiora, & pręcipuè quòd vnaquęque res iuuetur ab authore ſuo, & ab illo recipiat complementum neceſſarium. *Inſtantia dupliciter remouetur.* Dices: ſi hoc naturale eſt, recipiet etiam anima damnata influxum ſpecierum, cùm Deus non deneget prouidentiam naturalem. Reſpondendum, in pœnā peccati, poſſe Deum illam perfectionem naturalem non tribuere, ſatis enim eſſe non auferre naturalia, quæ ſemel contulit. Secundò reſpondendum, fortè recipere ſpecies ad maiorē certè pœnā. *Quid de aliis difficultatibus.* Reliquæ difficultates ſoluentur meliùs in ſequentibus.

CAPVT V.

An, & quomodo anima ſeparata cognoſcat ſe.

Anima ſeparata ſe cognoſcit etiam quidditatiuè.

1. Qvòd anima ſeparata cognoſcat ſeipſam aliquo modo, certiſſimum eſt. Nam ſi in hac vita dum eſt corpori immerſa id poteſt, meliùs poterit ſeparata, & à corpore non impedita, quin potiùs quòd non tantùm vtrunque, ſed etiam quòd intuitiuè, & quidditatiuè ſe cognoſcat, videtur ſatis credibile primò, quia in eo ſtatu nihil eſt, quòd animæ impediat cognitionem. Secundò, quia inconueniens eſt animam ſemper habere naturale deſiderium ſe cognoſcendi perfectè, quod illi impoſſibile per naturam complere. Tertiò, quia animæ eſſentia, & perfectio eſt limitata, comprehenſibiliſque ab intellectu creato: ergo etiam à proprio intellectu. Nam rationabile eſt, vt virtus intellectiua adæquetur perfectioni ipſius animæ; ſic enim, & Deus ſe comprehendit, quia intellectus diuinus adæquatur ſuæ eſſentiæ infinitæ: habet ergo intellectus noſter ſufficientem virtutem naturalem ad intelligendum perfectè animam ipſam, atque adeò incōueniens eſt, potentiam hanc ſemper otioſam manere, nec in actu reduci poſſe: ergo naturaliter loquendo anima poteſt ſe dicto modo cognoſcere: ergo maximè ſeparata poterit.

Modus ſe ita cognoſcendi, vt explicetur à D. Thom. Arguitur contra hunc modum.

2. Quapropter hoc ſuppoſito, vt probabiliori, difficultas reſtat de modo, quo anima ſeparata ſe cognoſcat. D. Thom. 1. *p. q.* 87. docet non cognoſcere ſe per ſpeciem aliquam ſui, ſed per ſubſtantiam ſuam, quod eſt difficile; intellectus enim noſter eſt in pura potentia, & non eſt de ſe conſtitutus in actu primo ad cognoſcendum alia: ergo anima ſeparata non poteſt ſe cognoſcere, niſi eius intellectus ad hoc conſtituatur in actu primo: ergo debet priùs recipere ſpeciem ſui. *Confirm. 1.* Et confirmatur primò: nam de Angelo ideo dicitur, quòd cognoſcit ſe per ſuam ſubſtantiam, quia eius intellectus eſt conſtitutus ex natura ſua in actu primo ad cognoſcendum ſe: ergo cùm intellectus noſter hoc non habeat, non poteſt anima ſe per ſeipſam intelligere. *Confir. 2.* Confirmatur ſecundò: nam ſi hoc poſſet anima

ſepa

ſeparata,etiam quando eſt coniuncta corpori,poſſet, ſi enim de ſe conſtituta eſſet in actu primo ad hanc cognitionem non dependeret vtique à ſenſu, nam in tantum intellectus pendet à ſenſu, in quantum per illum actuatur. Confirmatur tertiò. Anima per ſeparationem priuatur ſolùm modo eſſendi in corpore, vt in capite primo oſtenſum eſt: ergo ex vi præciſæ ſeparationis, ſeu quin tribuatur ei aliquid poſitiuum,non poteſt intelligere, quod in corpore non poterat. Dices,quòd auſertur ſaltem ab illa impedimentum, ſed non rectè. Contrà, ſi enim virtutem ſufficientem ad talem cognitionem habebat, quo quæſo modo poterat corpus illi eſſe impedimentum,maximè cùm naturale illi ſit eſſe in corpore?

Tertiò.

Replica tollitur.

3\. Hanc difficultatem tangit Caiet. 1.*p. q.89.a.2.* reſpondétque obſcurè ſatis, animam ſecundùm propriam naturam eſſe intelligibilem in potētia, eo quòd ſecundùm propriam naturam ſit forma corporis,& imitetur modum formarum materialium. Vnde ſicut illæ ſunt intelligibiles in potentia,ita & animam noſtram; & hinc eſſe, quòd in corpore non poſſit cognoſcere ſe niſi per conuerſionem ad phantaſmata. At verò dum à corpore ſeparatur, abſque extrinſeco influxu fieri actu intelligibilem, quia participat naturam ſubſtantiarum ſeparatarum, modúmque eſſendi earum habet.Nam ſicut ex natura animæ,vt corpori vnitæ, ſequitur naturaliter conuerſio ad ſenſibilia, ita, inquit, ex vi ſeparationis ſequitur naturaliter conuerſio ſui, & omnium virium ſuarum ad ſe, ſícque intellectus agens conuertitur primò ad illuſtrãdam ſubſtantiam animæ, ac proinde anima, quæ antea erat intelligibilis in potētia,fit actu intelligibilis ſine alia ſpecie per conuerſionem luminis intellectus agentis ſupra illam.

Quo pacto rem expediat Caiet.

4\. Sed hæc nec ſatisfaciunt, nec intelliguntur ſatis. Nam animam ex intelligibili in potentia, fieri intelligibilem actu per hoc tantùm, quòd deſinat informare corpus, minimè videtur poſſibile, primò,quoniã ſiue anima informet,ſiue non,ſemper habet eandem entitatem ſpiritualem:ergo ſemper habet eandem intelligibilitatem, intelligibilitas enim ex entitate prouenit, non ex modo eſſendi. Si reſpondeas,quod inſinuat Caiet. fieri intelligibilem actu, non per ſolam ſeparationem, ſed per illuſtrationem intellectus agentis, quæ inde conſequitur; ea certè illuſtratio non eſt intelligibilis: nam vel per illã poneretur aliquid in anima,quod non eſſet facile fingere. Vel nihil,vt Caietan. ipſe concedit, & ſic illa illuſtratio nihil efficiet, quia ſicut non entis nullæ ſunt proprietates, ita & effectus nulli. Secundò, ſi intellectus agens illuſtrat ſubſtantiam animæ ſeparatæ, cur non etiam coniunctæ? cur item non poteſt conuerti ad illã? licèt enim conuertatur ad ſenſibilia, nihilominus ſi poſſet ſeparata conuerti ad ſe,poſſet & coniuncta.Tertiò,quænam quæſo eſt hæc conuerſio:non enim eſt cognitio, quia cognitionem antecedit, neque eſt actio aliqua; eſt ergo omnino nihil. Quartò,per illam illuſtrationem vel fit anima tãtùm obiectiuè intelligibilis, vel etiam formaliter. Si primum,id certè non eſt ſufficiens,vt anima ſe cognoſcere dicatur, nam quantumuis obiectum in ſe ſit illuſtratum, ſi non vniatur potentiæ, non poterit cognoſci.Si ſecundum: ergo iam per productionē ſpeciei illuſtratur;hæc enim eſt formalis illuſtratio, quam intellectus agens efficit, imò nulla eſt alia, vt ſuprà dictum eſt: ergo cognoſcit anima ſe per ſpeciem,quod eſt intentum.Denique non rectè dicitur à Caietano ſpeciem hanc ab intellectu agente animæ ſeparatæ fieri,vt argumenta facta contra Scotum probant: habebitur ergo per infuſionem. Atque hæ rationes partem hanc faciunt probabilem.

Arguitur contrà,& probatur animam ſe intelligere per ſpeciem.

5\. Argues tamen. Angelus ad cognoſcendum ſeipſum non indiget ſpecie, ſed per ſuam ſubſtantiam ſe cognoſcit:ergo & anima. Patet cõſequentia, quia ideo Angelus id poteſt, quia eſt forma actu intelligibilis, atque ſubſiſtens, quod etiam vendicat anima. Secundò, intelligibile per ſeipſum præſens intellectui, per ſe etiã intelligi poteſt, ſuperfluaque eſt media ſpecies,ſed animæ ſeparatæ ſubſtantia eſt præſentiſſima ipſius intellectui, & illi coniunctiſſima:ergo ſuperuacanea eſt ſpecies. Ad primum dicito antecedens non eſſe omnino certũ.Secundò conſequentia quoque non valet,dupliciter enim poteſt intelligi,Angelum ſe per ſuam ſubſtantiã cognoſcere.Primò,vt per ſubſtantiam actuet intellectum,concurrátque cũ illo ad intellectionem ad modum,quo eſſentia diuina dicitur habere locum ſpeciei in beatis. Altero modo poteſt intelligi, quòd angelicus intellectus dimanet ab eſſentia conſtitutus iam in actu primo ad intelligendum ſe, neuter tamen modus videtur habere locum in anima ſeparata; ac de ſecundo patet ex dictis in ſuperioribus, cùm oſtendimus intellectum humanum de ſe eſſe nudam potentiam, ac tabulam raſam. De primo oſtenditur, quia anima adeò eſt imperfecta, vt verè ſit forma corporis; nõ ergo habet immaterialitatem requiſitam, vt ſupplere poſſit rationem ſpeciei intelligibilis, vnde non actu intelligibilis eſt, ſed potentia; ſiquidem per ſe minimè actuare poteſt intellectum. Ad ſecundum dices, licèt anima ſeparata ſuo intellectui coniunctiſſima ſit realiter, non tamen intelligibiliter, & ideo neceſſariam eſſe ſpeciem, ſicut etiam lumen,quod intra viſum exiſtit,non poteſt per ſe videri, nec calor intra tactum poteſt ſentiri, eo quòd illa materialis coniunctio non ſufficit ad cognitionem,niſi adſit intentionalis.

Inſtantia 1. contra ſ. proximè dicta.

Secunda.

Ad 1 inſtãt. De hoc tamen antecedente vide diſp.35. Metaph. ſect.4. & lib.2. de Angelis cap. 4.

Ad 2.

6\. Hæc pars eſt quidem probabilis, in re tamen obſcura, & opinio D. Thomæ probabiliter defendi ſolet: credi ergo poteſt animam ſeparatam, ſe intelligere immediatè abſque ſpecie inſtar Angelorum, quia verò difficultas huius ſententiæ ſita eſt in explicanda ratione, cur in corpore non ita ſe intelligat, aut quid illi conferat ſeparatio; notandum, animam ſe intelligere dupliciter dici poſſe, vt paulo antè de Angelo. Ac quoad primum modum, dicendum, animam non poſſe habere tale munus dum eſt in corpore, quia cùm ſic habeat modum formæ materialis, non poteſt exercere effectum formæ intentionalis, eáque de cauſa in corpore exiſtens dicitur intelligibilis in potentia, quia non per ſe intelligit, ſed per alienas ſpecies; quoad ſecundum verò modum dicendum eſt intellectum in actu primo ex natura ſua eſſe conſtitutum ad cognoſcendum ſe, atque animam; dum tamen eſt in corpore, exire non poſſe in actum ſecundum, propter colligationem, quam habet à ſenſibus, vnde pendet in operari, ſicut ad intelligenda obiecta alia externa; namque licèt intellectus ſit conſtitutus per ſpecies intelligibiles, non poteſt illis vti, niſi ſenſus comitetur intellectum; quia ergo ſenſus nequeunt comitari intellectum circa cognitionem animæ, ideo non poteſt ipſe in corpore talē habere cognitionem; extra corpus verò maximè. Atque hic ſecundus modus facilior eſſe videtur, ac ſoluit difficultates, illâ exceptâ, quòd anima à corpore impediri videatur,de qua infrà.Iuuatur porrò data ſolutio ex multis, quæ ſuprà diximus

D.Thomæ ſententia commodè explicatur. Conſule authorem in Metaph. diſt.35. ſect. 2.n.7.

lib.4.c.7. de modo intelligendi animæ in corpore, A vbi reddidimus rationem huius colligationis, quam intellectus cum ſenſibus habet in vita mortali.

CAPVT VI.

Quomodo anima ſeparata intelligat Deum, & res alias immateriales.

1. DIximus iam quomodo anima ſeparata ſe cognoſcat, quoniã cognitio ſui eſt prima operatio naturalis in vnaquaque re ſpirituali. Nũc eſt vidẽdum, quomodo alia à ſe cognoſcat, quomodo item Deum, & ſubſtantias reliquas immateriales, ſiue Angelos, ſiue animas ſeparatas. Supponẽdum B verò eſt, animam ſeparatam cognoſcere aliqualiter Deũ, & ſubſtantias alias ſepatatas, quia id euidẽs eſt; inquirimus autem modum, quo illas cognoſcit. *1. Aſſertio.* Sit ergo prima concluſio. Anima ſeparata per ſuammet eſſentiam cognoſcit Deum, ſicut cognoſcit ſeipſam; loquimur porrò in hoc capite de cognitione, quam anima habere poteſt ex propria natura; non de illa, quam Deus infundere valet. Anima ergo per naturalem ſcientiam nequit Deum cognoſcere per illius eſſentiam increatam, quia hæc eſt ſupernaturalis cognitio, quæ per ſolam gratiam habetur: cognoſcit ergo illum per ſui eſſentiam. A poſteriori probatur conſequentia, quia naturale eſt, cognito effectu deuenire in cognitionẽ cauſæ, ſed anima eſt effectus Dei, ſéque C ſeparata cognoſcit euidenter, & comprehenſiuè, atque adeò eſſe ſe creaturam producibilem per creationem: ergo cognoſcit per ſe creatorẽ ſuum. Confirmatur: nam anima non tantùm eſt effectus, ſed quædã non vulgaris imago, & ſimilitudo Dei; anima ergo ſe intuens intuetur quandam Dei ſimilitudinem: ergo per illã cognoſcet Deũ ſaltem imperfecto modo. Verum eſt tamen animam non tantùm per ſe, ſed etiam per cognitionem aliarum creaturarum, & præcipuè animarum, atque Angelorum poſſe Deum cognoſcere, cùm æqualiter de eis procedant rationes factæ. An verò naturaliter loquendo poſſet anima ſeparata habere maiorem aliquam Dei cognitionem tributã illi à Deo ſpeciali prouidentia naturali, in qua eius beatitudo D naturalis conſiſteret, alia quæſtio eſt, quæ ex multis principiis alterius loci propriis pendet.

2. *2. Aſſertio.* Secunda concluſio. Anima ſeparata cognoſcit Angelos, & alias animas per ſpecies illorum, non tantùm per eſſentiam ipſius animæ. Videtur eſſe contra D. Thomam *q.89. art.2. in corpore*, vbi ait animam ſeparatam habere cognitionem aliarum animarum, & Angelorum per modum ſubſtantiæ ſuæ, ſed verè non eſt contra illum. Nam ad ſecundum docet, animam ſeparatã intelligere Angelos per ſimilitudines diuinitùs impreſſas; de aliis verò animabus nihil docet. Pro intelligentia ergo concluſionis recolendum, animas ſeparatas eiuſdẽ eſſe inter ſe ſpeciei, cùm Angelis verò conuenire ſolùm in gradu eſſendi, illũmque nõ habere com- E pletum; atque hinc naſci quòd ipſa anima ex vi cognitionis, quam de ſe habet, valeat alias animas quoad vtriſque communem & eſſentialem rationem quidditatiuè comprehendere, cùm eadem ſit, & in omnibus aliis ratio. At quòd alias animas in particulari diſtinctè cognoſcat, non poteſt per eſſentiam ſuam; quippè quæ non repræſentat illi propriam ſingularitatem aliarum animarum, ſed illam tantùm communem rationem. Vnde neceſſariò indiget propriis ſpeciebus repræſentantibus ſingulas animas. *Obiectio.* Dices. Per ſpeciem vniuerſalem poteſt anima ſeparata cognoſcere ſingularia: ergo cùm anima per eſſentiam poſſit cognoſcere rationem communem, per illam etiam poterit cognoſcere omnia ſingularia. Argumentum tamen procedit in opinione negantium ſpecies ſingulariũ, & ideo dixi ſuperiùs mains in hoc dubium eſſe, attenta opinione D. Thomæ; in noſtra enim antecedens falſum eſt, vt patet ex *lib.4.c.3.* Sed & in *Diluitur.* opinione D. Thomæ dici poſſet argumentum non procedere; antecedẽnſque habere verum, quando vniuerſale cognoſcitur per ſpeciem abſtractam à phantaſmate rei ſingularis, quia in ea ſpecie vniuerſale repræſentatur abſtractè, per quam fortaſſe non poſſunt ſecundùm D. Thomam cognoſci omnia ſingularia, ſed illud tantùm, ex cuius phantaſmate fuerat abſtracta. Quo certè modo anima ſeparata per eſſentiam ſuam non poteſt alias animas in particulari diſtinctè cognoſcere, ac videtur colligi ex quæſtione de Anima *art.12. ad 4.* quod de aliis intelligentiis maiori ratione erit philoſophandum, anima enim per ſuam eſſentiam cùm maximè, poteſt arguitiuè cognoſcere habere ſe infimum locum in intellectualibus, in eóque incompletum eſſe ſortiri, atque inferre ad perfectionem vniuerſi pertinere tales ſubſtantias dari, non tamen cognoſcere valeret per ſubſtantiam ſuam diſtinctius aliquid de intelligentiis; ad id ergo peculiares ſpecies erunt neceſſariæ.

Inſtabis, non oportere, vt anima habeat diſtin- 3. *Inſtantia vna.* ctam cognitionem ſingularum animarum, nec perfectiorem cognitionem intelligentiarũ, ideóque ſpeciebus non egere. Vel certè inſtabit alius, *Altera.* licèt habeat eam cognitionem anima, non indigere tamen ſpeciebus, quia quamlibet animam, & intelligentiam poteſt per propriã illius ſubſtantiã cognoſcere, ſicut ſe cognoſcit per ſuã, cùm par ſit ratio; nam omnes eiuſmodi ſubſtantiæ actu ſunt intelligibiles. Ad primam inſtantiam reſpõdetur, *Ad 1. inſtan.* aſſumptum non eſſe veriſimile. Primò, quia anima cùm rationalis ſit ex natura ſua, eſt etiam ſociabilis, habet autem conſortium cum aliis animabus, & cum intelligentiis: ergo neceſſe eſt, habeat propriam cognitionem illarum, atque adeò proprias ſpecies earundem. Secundò, quia anima ex ſe habet lumen ſufficiens ad perfectiorem cognitionẽ animarum, & Angelorum, quàm ſit illa communis, & cõfuſa: ergo eſt illi naturale habere ſpecies, quæ illi lumini adæquentur; aliàs ſuperfluum eſſet tale lumen, ſicut cognitio Dei per eſſentiam, non eſt quidem animæ naturalis, eo quòd non habet lumen naturale ſufficiens ad illam cognitionem, tamen naturale eſt animæ, vt habeat medium ſufficiens ad cognoſcendum Deum tã perfectè, quãtum ſuo lumine naturali poteſt aſſequi. Ad ſecundã inſtantiam reſpondetur, manaſſe opi- *Ad ſecundam.* nionem illam ex Durando *diſt.3.q.6.* dicente Angelum quemlibet cognoſcere alium per eſſentiam eius, quæ opinio falſa eſt, vt *in 1.p.q.56.art.2.* tra- *Vide authorem in 2.lib. de Angelis cap.5.* ctatur. Ratio verò inde ſumitur, quia ſubſtantia finita non poteſt per ſe vniri intellectui alterius, nec actuare illum, cum illóve concurrere, id enim ſoli Deo tribuitur propter ſuam infinitam virtutem, de quo etiam à nobis difficilè ſatis intelligitur. Adde nos à ſenſibilibus ad intelli- *Lib.2. de attribut. negat. cap.12.* gibilia aſcendendo debere proportionaliter loqui; cùm ergo res actu ſenſibiles non per ſe moueant ſenſus, ſed per ſpecies, ſic & intelligibiles non per ſe, ſed per ſpecies intellectum ab eis diuerſum mouere poterunt. Denique, quia iam anima ſeparata non intelligeret aliam animam, quoties vellet; ſed tunc ſolùm cùm vellet ipſa intelligenda ei vniri, qui ſanè ordo

do rectus non eſſet: intelligit ergo ſubſtantias immateriales per ſpecies earum.

4. *Habeat ne anima ſpecies à Deo, an ab Angelis, de quo nouè author lib.2.de Angelis c.5.& ſi placet in Metaph. diſp.9.ſect.3. n.9.*

Vnde verò habet anima tales ſpecies? Communiter reſpondetur habere per infuſionem à Deo, quod inſinuat D.Th.*ſuprà*, probabiliter etiam dici poſſet animam ſeparatã eas recipere ab ipſis ſubſtantiis ſpiritualibus eo modo, quo albedo imprimit ſpecies in viſu, aut quoduis ſenſibile in proprium ſenſum: probatúrque à paritate rationis; albedo enim imprimit ſpeciem ſui in viſu, quia actu viſibilis eſt, vt probatum eſt *lib.*3. cùm ageremus de viſu; ſed Angelus eſt etiam actu intelligibilis: ergo poteſt imprimere ſui ſpeciem in anima ſeparata. Patet conſequentia à fortiori; obiectũ enim ſenſibile efficit ſpeciem ſui, licèt illa quodammodo ſit immaterialior, ſed Angelus, vel anima ſeparata immaterialior fortaſſe eſt, quàm ſpecies eius: ergo poterit illam efficere. Confirmatur primò, quoniam ideo aſtruitur intellectus agens ad efficiendas ſpecies, quòd phantaſia ſit materialior, nec proinde efficere poſſit ſpecies immateriales, poſſet autem ſi phantaſma ſpirituale fuiſſet, neque iam intellectus agens admitteretur: ergo obiecta, quæ de facto ſpiritualia ſunt, poterũt efficere ſpecies ſui in intellectu. Confirmatur ſecundò, quia res actu talis, poteſt imprimere ſui ſimilitudinem in id, quod eſt potentia tale, ſed ſubſtãtiæ ſpirituales ſunt actu intelligibiles, & intellectus eſt in potentia ad earum ſimilitudines: ergo, &c. Cõfirmatur tertiò, quoniam intentionales ſpecies res imperfectæ ſunt, producibiléſque propria actione, ex præſuppoſito ſubiecto; ergo non eſt cur ab Angelo non poſſint produci.

5. *Obiectio 1. contra proximè dicta.*

Sed contra hæc arguitur primò, quia talis productio ſpeciei deberet eſſe naturalis, & fieri immediatè à ſubſtantia Angeli, videtur autem impoſſibile, creaturam immediatè operari per ſubſtantiam ſuam: ergo, &c. *Secunda.* Secundò ſequeretur, quòd de facto vnus Angelus imprimeret ſpeciem ſui in alterum. Conſequens falſum eſt: ergo, &c. *Tertia.* Tertiò ſolus Deus mouet efficaciter voluntatem, ſed intellectus non eſt nobilior voluntate; ergo neque in intellectum agens aliud, præter Deum, imprimere poteſt ſpeciem. *Quarta.* Quartò ſpecies debet eſſe immaterialior, quàm obiectum repræſentatũ, cùm ſit forma actu intelligibilis; ergo non poteſt produci à ſubſtantia etiam ſpirituali. *Ad primũ.* Ad primum dic nullum eſſe inconueniens Angelum immediatè per ſubſtantiam ſuam efficere ſpecies intentionales, vt patet etiam in colore aliiſque ſenſuum externorum obiectis; quæ ſui ſpecies, & vt propriè agentia immediatè producunt, neque rurſus inconueniẽs vllum eſt ſubſtantiam eſſe immediatum principium alicuius actionis præcipuè aſſimilatiuæ in eſſe intentionali. *Ad ſecundum.* Ad ſecundum negatur ſequela, quoniam de facto omnes Angeli receperunt totam ſuam perfectionẽ à principio, omnéſque ſpecies intelligibiles, vnde non eſt cur aliunde recipiant. Neque inferas; ergo animam quoque debuiſſe perfici à Deo tantùm, cùm ab illo tãtùm creetur, & conſeruetur; negandum enim antecedens, multæ ſiquidem res creantur à Deo quæ in actionibus ſuis de cætero iuuantur ab aliis cauſis; hac enim ratione Angelus, etiam Angelũ illuminat. *Ad tertiũ.* Tertium argumentum non eſt ſimile; voluntas enim nõ mouetur ab alio effectiuè, quoad actũ primum, intellectus verò in actu primo ab obiecto *Ad quartũ.* ſuo conſtituitur. Ad quartum negatur antecedẽs, ſubſtantia quippe ſpiritualis immaterialior eſt quolibet accidente. Deinde antecedente admiſſo, negatur conſequentia, habétque inſtantiam in obiectis ſenſibilibus; ex his ergo probabilis fit hæc

A ſententia, ac tribuitur Alenſi. Certè rationes pro illa factæ in numero præcedenti vrgentiores videntur, quàm quæ pro oppoſita parte proximè factæ ſunt, atque diſſolutæ.

6. *Dubium vnũ expeditur.*

Dubium tamen primum eſt, an per eas ſpecies cognoſcat anima ſeparata alias animas, atque Angelos; in quo videtur planè certum, quãtùm præſens materia patitur, animam ſeperatam perfectè comprehendere alias ſicut ſeipſam, primò quia eiuſdem ſunt perfectionis eſſentialis. Gradus verò indiuiduales facilè poſſunt intelligi, quippe qui parum addant ſupra eſſentialem perfectionem. Secundò, rationes, quibus ſuprà probauimus, animã ſe perfectè cognoſcere, de aliis animabus, quãtùm ad naturalia, etiam valent; quãtùm verò ad ſuper- B naturalia, actúſque liberos, alia eſt ratio, cùm harum rerum menſura non ex natura pendeat, ſed ex gratia, atque libertate. De cognitione verò Angelorum eſt maius dubium. *Dubij alterius reſponſio ex D.Th.* Diuus Thomas ſuprà loquendo de cognitione naturali, vult animam ſeparatam habere imperfectam, & deficientem cognitionem Angelorum, & articulo tertio indicat, eſſe tantùm veluti in genere, ſeu in confuſo, idémque colligitur ex articulo primo.

7. *1. Authoris pronuntiatũ in hoc dubio probatur. Primò.*

Hæc tamen ſententia difficilis eſt. Ac dico primò animam ſeparatam habere propriam cognitionẽ, & intuitiuam cuiuſcunque Angeli. Primò quia quemlibet Angelum per propriam ſpeciem illius nouit, tum quia ſpecies rerũ ſpiritualium ab obie- C ctis manant: ergo ſpecies propria à proprio illius obiecto; tum quia licèt ſpecies hæ infundantur à Deo, nulla ratio eſt, cur non infundantur animæ propriȩ ſpecies cuiuſque Angeli, vt per illam poſſit cognoſcere ſingulos. *Secundò.* Secundò ratio vna propter quam anima ſeparata ex natura ſua vendicat cognitionem intelligentiarum, eſt ſocietas, quam cum illis habet, teſte D.Thoma quæſtione de anima *articulo* 17. Sed ad hanc ſocietatem non ſatis eſt cognitio confuſa, niſi ſingulas perſonas cognoſcat, quibus aſſociari debeat, ne anima inter Angelos inſtar cæci hominis ſe gereret, qui alios cõfuſè cognoſcit homines eſſe, nihil in particulari de illis diſcernendo; hoc autem magna eſſet imperfectio. *Tertiò.* Tertiò, quia ad confuſè Angelos cognoſcẽdum non indigeret ſpeciebus, cùm per ſuam ſubſtantiam ita poſſet cognoſcere, vt ſuprà dictum D eſt; recipit autem ſpecies Angelorum, vt ipſe D. Thomas docet; ergo habet propriam eorum cognitionem.

8. *Secundum pronuntiatũ bipartitum.*

Dico ſecundò, hȩc Angelorũ cognitio in anima ſeparata quidditatiua eſt, & diſtincta; an verò ſit comprehenſiua, certò ſciri non poteſt. *Eius prior pars oſtẽditur.* Prima pars probatur, intellectus enim noſter cognoſcitiuus, eſt quidditatũ, neque in ſolis accidentibus ſiſtit; cùm ergo habeat proprias ſpecies Angelorum, repræſentantes propriã cuiuſque eſſentiã, cognoſcit ſanè illam lumine naturali; maximè quia eſſentiæ Angelorum finitæ ſunt, nec eſt cur ab intellectu noſtro ſeparato cognoſci non poſſint quidditatiuè; cùm ſic aſſimiletur Angelis, tum in modo eſ- E ſendi, tũ in ſpeciebus. *Oſtenditur poſterior.* Secunda pars ſuadetur, quia comprehenſio multùm addit ſupra cognitionem quidditatiuã, ad hãc enim ſat eſt cognoſcere prædicata omnia eſſentialia; ad comprehenſionẽ verò oportet cognoſcere cunctas rei proprietates, omnéſque rationes illius penetrare. Vnde beati Deũ quidditatiuè cognoſcunt, non verò comprehendunt; cùm ergo Angeli ſint excellentiores ipsâ animâ, atque habeant altiorem modum cognoſcendi, vtpote ſine diſcurſu, & per vniuerſaliores ſpecies, excedunt fortaſſe capacitatem animæ, ne ab ea comprehendi poſſint,

V 2 Alia

Alia vero ex parte, cùm ſint finitæ naturæ, videri poterunt comprehendi poſſe ab intellectu habente perfectas ſpecies illorum, præcipuè inferiores Angeli, qui non multum in perfectione animam excedunt; in hoc ergo nihil eſt certum, ſed prior pars videtur probabilior. A

Dubium 3. multiplex. Aliò remittitur.

9. Dubitatur rurſum, an anima ſeparata poſſit cum alia colloqui, aut etiam cum Angelis, & quis ſit modus locutionis eorum. Item quomodo anima ſeparata cogitationes, & operationes liberas cognoſcat. In hoc tamen eadem eſt ratio de anima, & Angelis, & ideo quæſtiones iſtæ in materiã de Angelis transmittuntur; ſatis ſit monere, animam ſeparatam non poſſe cognoſcere cogitationes, neque operationes liberas, niſi ex voluntate illius, cuius ſunt operationes, atque hinc eſt neceſſaria animabus ſeparatis locutio, qua proprios conceptus explicent, aliàs non poſſent ciuiliter viuere, neque eſſet reſpublica bene ordinata, loquuntur verò modo angelico, quis porrò ſit, docet D. Thomas *prima parte quæſtione* 101. & in citata materia de Angelis explicari vtcunque ſolet, eſt enim res nobis in hac vita ſatis abdita. B

Videatur auctor lib. 2. de Angelis à cap. 26. & in Metaph. diſp. 18. ſect. 8. à n. 45.

CAPVT VII.

Quid anima ſeparata cognoſcat in rebus materialibus, & quomodo.

1. PRo expoſitione quæſtionis. Nota res materiales diuidi in tria genera, quædam ſunt ſingulares, aliæ vniuerſales, aliæ ſunt effectus, & operationes rerum ſingularium. Vnde triplex hîc eſt quæſtio, prima, an, & quæ ſingularia anima ſeparata cognoſcat. Secunda, an cognoſcat facta, quæ contingunt in hac vita. Tertia vtrùm habeat ſciẽtiam naturalem rerum. Circa primam D. Thomas, & diſcipuli illius ſentiunt animam ſeparatam cognoſcere ſingularia; de modo autem ſunt anxij, cùm non ponant in illa ſpecies ſingularium. Vnde D. Thomas ſuprà *artic.* 4. ait eam cognoſcere quædam ſingularia, non tamen omnia, cognoſcere autem illa per ſpecies infuſas à Deo, quæ determinantur ad hæc, vel illa ſingularia, per præcedentem cognitionem, & per aliquam affectionem, vel per naturalem habitudinem, vel per diuinam ordinationem; qua de cauſa eo loco ad primum, docere videtur, animam ſeparatam per ſpecies, quas ex hac vita detulit, non poſſe poſtea cognoſcere ſingularia ſenſibilia, quæ in vita cognouit; idem credit Caietanus *ibi.* Rurſus D. Thomas *quæſt. de Anima articulo* 20. *in corpore, & ad vndecimum.* Ac videtur conſequenter loqui, nam illæ ſpecies acquiſitæ tantùm repræſentant naturam vniuerſalem, & ideo per illas non poſſet anima cognoſcere ſingularia, manet tamen apud D. Thomam eadem difficultas in ſpeciebus infuſis, quales ipſe ponit, non repræſentantes ſcilicet directè ſingularia; omnes verò allati modi determinandi ſpecies, nec bene intelliguntur, nec ſatisfaciunt, & iidem fingi poſſent in ſpeciebus acquiſitis; quare hac in re ſit C D E

1. Quæſtio huius capitis ac D. Thoma, circa eam reſolutio.

2. Aſſertio.

2. Prima concluſio. Anima ſeparata cognoſcit omnia ſingularia, quæ in vita cognouit, per ſpecies illorum acquiſitas. Hæc conformis eſt valde modo loquendi Scripturæ, ac ſequitur ex dictis ſuprà. Anima enim ſeparata cõſeruat ſpecies, quas in hac vita comparauerat, & per eas poteſt cognoſcere quicquid illæ repræſentant, repræſentant autem directè ſingularia; ergo, &c. Conſequentia eſt euidens, antecedens autem iam in ſuperioribus oſtenſum eſt; quare, &c.

3. Sit tamen ſecunda concluſio. Loquendo ex natura rei: anima ſeparata non cognoſceret alia ſingularia materialia, niſi ea, quæ in vita cognouit, quorúmque ſpecies detulit, de facto tamen cognoſcit alia, iuxta diſpenſationem Dei infundentis ſpecies illa repræſentantes. Explicatur, & probatur. Nam ſi anima in puris naturalibu ſeparata maneret, conſeruaret vtique ſpecies ſingularium, quas acquiſiuit coniuncta; alia verò ſingularia haud propriis conceptibus attingeret, niſi per proprias eorum ſpecies, quas tamen à rebus deſumere non valet, vt ſuprà probatum eſt; oporteret ergo illas à Deo recipere. Non videtur autem neceſſarium, neque ad naturalem Dei prouidẽtiam ſpectare, talium ſpecierum infuſio, cùm rerum ſingularium cognitio, per ſe ſumpta, minimè neceſſaria ſit ad perfectionem intellectus, ſed ad praxim tantùm, quæ in ſeparatis animis locũ non habet, cùm in eo ſtatu, nec deberent animæ cum aliis hominibus conuerſari, nec aliis rebus materialibus vti, qua etiam de cauſa anima coniuncta corpori cognitionem non poſſidet rerum ſingularium alterius vitæ. At verò de facto, beatæ quidem animæ cognitionem participant multorum ſingularium, vel per diuinam eſſentiam, quam vident, vel per ſpecies eorum, ídque vel ratione ſtatus beatitudinis ad plenum gaudium animarum, vel propter bonum hominum viatorum, vt iuuari modo aliquo poſſint ab animabus illis. Animæ quoque damnatæ recipiunt cognitionem ſingularium, quæ inſeruierit ad debitum ſupplicium earum; animæ denique paruulorum decedentium in originali nullam obtinent cognitionem ſingularium materialium, quantum coniicere poſſumus, quia illis neceſſaria non eſt, nec naturaliter debita, & hæc de prima quæſtione.

2. Aſſertio. Explicando ſuadetur.

4. De ſecunda quæſtione proportionaliter loquendum videtur, vnde ſit tertia concluſio. Anima ſeparata non cognoſcit particulares actiones, & effectus materiales, & ſingulares huius Vniuerſi, niſi fortè aliquas cognoſcat referentibus Angelis. Prima pars ſuadetur à quibuſdam, quia diſtantia localis impedit cognitionem, eſt tamen ridicula ratio, quia diſtantia localis, vtplurimum impedit actionem localem, non purè ſpiritualem, quia non pendet à loco, in ſenſibus verò impedit, quia recipiunt ſpecies ab obiecto, quæ neceſſariò per medium diffunduntur, ſi tamen ſenſus apud ſe haberet ſpecies, profectò diſtantia non impediret ſenſationem. Ratio ergo ſumitur ex defectu ſpecierum; anima enim ſeparata tantùm defert ſpeciem illarum rerum, quas hîc cognouit; vnde illarum tantùm recordatur: effectuum verò, qui eueniunt poſt diſceſſum illius, nec ſpecies defert, nec illas à rebus deſumere valet, nec denique eſt cur à Deo infundantur ex natura rei loquendo, quia illarum cognitio non eſt neceſſaria ad perfectionem naturalem animæ debitam, cùm ſit cognitio nimis accidentaria, & extranea, nec pertineat ad illum ſtatum noſſe, quæ hîc geruntur. Addidi ſecundam partem concluſionis, quia non eſt inconueniens Angelos, vel animas poſteriùs decedentes referre poſſe animabus antea ſeparatis nonnulla de geſtis mortalium. Dixi paulo antè *ex natura rei*, id eſt, ſecluſa gubernatione ſupernaturali, quæ de facto eſt circa animam, quoniam hac prouidentia ſpectata dicendum aliud eſt. Animæ quippe damnatorum, quæ hîc geruntur, non niſi per dæmones, vel

2. Quæſtio, eius reſolutio per tertiam aſſert. bipartitam.

De hac re nonnihil lib. 2. de attributis cap. 28. n. 14.

Prima pars ſuadetur ridiculè à quibuſdam.

Vera probatio.

2. Pars aſſert.

vel ex Dei ordinatione norunt, ad maiorem pœnam illarum. Animæ etiam in limbo nihil cognoſcunt de hac vita, cùm nihil ad eas attineat. Beatis denique animabus pleraque reuelantur. Vide Gregorium 12. *Moralium*, *capite* 13. *&* 15. *& Pſal*.108. Auguſtinum *de cura pro mortuis*, D.Thomam *ſecunda ſecundæ quæſtione* 83. *articulo* 4. *ad* 2.*& prima parte*, *quæſtione* 89. *articulo* 8. qui Patres docent animam beatam cognoſcere omnia præſentia, quæ hîc fiunt, & Caietanus in proximo loco ponderat dixiſſe D. Thomam, *omnia præſentia*, vt denotaret, quòd non cognoſcit futura, atque ita vox *omnia*, vt inquit Caietanus, diſtribuit tantùm pro effectibus naturalibus, vt excludantur ſupernaturalia, & libera Dei, Angelorum, & hominum. Vnde non quilibet beatus cognoſcit preces omnes, quæ ad animam alterius beati funduntur, quæ limitationes veræ communiter videntur. Addo tamen illam cognitionem omnium effectuum præſentium, quam D.Thomas tribuit beatis, non fieri per viſionem beatificam, licèt cõtrarium inſinuet Caietanus *ibidem*, ac Ferrar.3.*cõtra*, *cap*. 59. quia iam in viſione beatifica daretur frequens mutatio, ſiquidem videret beatus nunc res præſentes, quas, antequam fierent, non videbat; quapropter ſi aliquos effectus contingẽtes denuò videt beatus in verbo, illos planè videbat, antequam fierent. Quando ergo dicitur, beatos cognoſcere omnes effectus naturales, accipiendum id eſt, per viſionem, quæ fit propriis ſpeciebus extra verbũ; ſícque non oportet, vt actu omnia cognoſcant, quia non neceſſariò per ſpecies omnibus attendunt, ſatíſque eſt poſſe cognoſcere, cùm voluerint. Addit quoque Caietanus eo loco, poſt iudicium omnes beatos viſuros quæcunque Deus videt ſcientia viſionis, de quo alibi: mihi certè nec videtur verum, nec multum probabile.

Lib.2.de attributis Dei cap.28. & 3. p.tom.1.diſp. 26.ſect.2.

5\. *3.Quæſtio duo habet certa.*

Circa tertiam quæſtionem, primò certum eſt, animam Beati habere, ex natura ſua loquendo, ſcientias, quas hîc acquiſiuit, vt patet ex ſuperioribus. Secundò eſt certum habere omnem ſcientiam rerum naturalium non tantùm per viſionem Dei, ſed proprias ſpecies, cùm hoc pertineat ad perfectionem illius ſtatus. Vtrùm verò intra limites naturæ anima ſeparata habeat ſcientiam omnium rerum licèt hîc illam non acquiſierit, dubium eſt. D. Thomas ſuprà reſpondet habere cognitionem naturalium per ſpecies infuſas; addit tamen habere imperfectam. Primum dictum videtur quidem rationabile, tum propter rationes ſuprà factas, tum quia anima ex natura ſua habet lumen intellectuale ſufficiens ad cognoſcendas res naturales; ergo ad prouidentiam Dei ſpectat dari illi ſpecies neceſſarias ad operandum cum illo lumine, ne illud ſit perpetuò otioſum. Secundò, quia cognitio rerum naturalium per ſe loquendo eſt magna perfectio animæ, ac naturalis illi; ergo connaturale eſt, vt conferantur ei ſpecies ad res has cognoſcendas. Tertiò oſtenſum eſt ſuprà, infundi animæ nonnullas ſpecies: nulla eſt autem ratio, cur illi magis harum rerum, quàm aliarum conferantur; ergo omnium conferuntur. Quartò, quia ſine cognitione naturalium rerum, non poteſt anima ſe perfectè cognoſcere, cùm enim ſit forma materiæ, vt perfectè comprehendat ſe, oportet materiam cognoſcat, & cùm ſit media inter formas merè ſpirituales, & materiales, oportet, vt vtrumque extremum attingat, vt ſe perfectiùs cognoſcat; probabile ergo eſt habere illam ſpecies omnium materialium per infuſionem, & non à rebus acceptas.

Tertiũ ambiguum enodatur à D. Th.duplici dicto. 1.Dictum probatur 1.

Secundò. *Tertiò.* *Quartò.*

A Vtrùm verò dictæ ſpecies infundantur immediatè à Deo, an per Angelos, D. Thomas *de Anima*, *articulo* 20. ad vndecimum per Angelos infundi arbitratur, & idem *prima parte quæſtione* 89. *articulo primo*, vbi ait animam ſeparatam intelligere per conuerſionem ad res actu intelligibiles, ſub quibus comprehenduntur Angeli, & conſentiunt Caietanus *ibi ad tertium*, & Ferrar. *tertio contra gent.cap*.68. *col*.4. Et videtur probabile, quæ enim poſſunt fieri per cauſas ſecundas, Deus non facit ſe ſolo; in præſenti verò effectus, de quo loquimur, poteſt fieri per Angelos, producuntur ſiquidem ſpecies per actionem intentionalem, quæ non requirit tranſmutationem ſubiecti, qua etiam de cauſa poteſt Angelus mouere corpus localiter, & illuminare alium Angelum ſimiliter; ergo, & producere ſpecies. Contrarium opinantur multi, eo quòd Angelus nequeat educere formam de materia, niſi fortè illiuſmet repræſentatiuum, quæ tamen ratio non conuincit, quanuis enim Angelus nequeat producere qualitates materiales; quippe, quas eminenter non continet; valet tamen qualitates intentionales, quia ſui ſunt ordinis, illáſque aliquo modo continet, cùm ſit plenus ſpecierum; ſine qua virtute non apparet, quomodo explicanda ſit locutio, aut illuminatio Angelorum. 6.

Quæſtiũcula incidens, vt reſoluatur à D. Th.& ſuis.

B *Aliorũ placitum non euincit.*

Quod verò ſecundo loco D. Thomas *num*.5. allatus addit, prædictam ſcilicet cognitionem eſſe imperfectam, dubium habet. Eius verò ratio colligitur ex articulo primo illius quæſtionis. Pro cuius intelligentia notandum, ſpecies dupliciter poſſe eſſe infuſas; per ſe nimirum, aut per accidens: per ſe infuſæ dicuntur, quæ ex naturali modo productionis poſtulant infundi: per accidens verò, quæ ex natura ſua poterant fabricari per intellectum agentem, ex accidente tamen per infuſionem dantur; vnde ſpecies per ſe infuſæ alterius rationis ſunt ab acquiſitis; per accidens verò infuſæ cum eiſdem ſunt eiuſdẽ rationis. Supponit ergo D. Th. ſpecies quæ animæ infunduntur eſſe per ſe infuſas, & alterius rationis; vnde iã arguit. Vnaquæque natura intelligens diſtinctè cognoſcit per ſpecies illi naturales, & adæquatas capacitati ſuæ; per ſpecies verò vniuerſaliores, & quæ adæquatè conueniunt ſuperiori naturæ, imperfectè cognoſcit natura inferior; quia non habet virtutem ſufficientem ad vtendum illis; cùm ergo anima noſtra in infimo ſit gradu intellectualium, & connaturale illi ſit, cognoſcere per ſpecies imperfectas, vtpote per ſenſus acceptas, ſi extra hunc ſtatum conſtituatur, illíque infundantur ſpecies ſuperioris rationis capacitatem illius excedentes, non poterit ſanè per illas diſtinctè intelligere; hæc ergo ſententia eſt valde dubia. 7.

C *2. Dictũ D. Th.valde dubium.*

D

Vnde ſit quarta concluſio. Probabilius videtur, animam ſeparatam habere diſtinctam cognitionem rerum naturalium per ſpecies illi infuſas, ita Ægidius *quolib*.5.*quæſt.vlt*. Probatúrque primò, quia nulla eſt neceſſitas ponendi cognitionem confuſam; rationes autem *num*.5. factæ ad probandum animam cognoſcere naturalia, videntur etiam probare de cognitione diſtincta; vel ergo non concedatur animæ cognitio naturalium, vel concedatur diſtincta, quia naturalis animæ perfectio non conſiſtit in confuſa cognitione, ſed in diſtincta, illi naturaliter poſſibili, nec naturale deſiderium animæ ſiſtit in inconfuſa. Secundò lumen naturale intellectus potens eſt ad cognitionem diſtinctam, non tantùm ad confuſam; ergo illi debentur ſpecies ad talem cognitionem. 8.

4.Aſſertio circa proximum dictũ.

E *Probatur 1.*

Tertiò Deus ſupplet vicem cauſæ naturalis; ergo perfectius operabitur, quàm inferiora agentia; ergo dabit animæ ſeparatæ ſpecies illi proportionatas, perfectio enim operantis, non in eo tantùm eſt, vt agat res perfectas, ſed etiam proportionatas. Quartò, vel eſt poſſibile concedi animæ ſeparatæ ſpecies proportionatas eius viribus, vel impoſſibile; ſi primum, ergo dantur illi; hoc enim eſt magis conſonum naturæ, proindéque iudicandum eſt Deum operari ea, quæ rerum naturis magis conſonant, ac ſunt poſſibilia; ſine fundamento autem exiſtimabuntur tales ſpecies impoſſibiles: ergo de facto communicantur huiuſmodi ſpecies ſeparatæ animæ. Dices: impoſſibile eſſe animæ ſpecies per ſe infuſas ponere, ac ſimul proportionatas. Sed contra, primò quia ſi hoc impoſſibile eſſet, iam non rectè poneretur Deus conferre animæ ſpecies per ſe infuſas, ſed infundere ſolùm eiuſdem rationis cum acquiſitis ad ſupplendam vicem earum; namque melius eſt habere ſpecies proportionatas, quàm nimis perfectas cum improportione. Secundò nulla ratione probari poteſt eſſe impoſſibile Deo efficere ſpecies perfectiores, quàm quas efficit intellectus agens, minus tamen perfectas, quàm angelicas, quæque proportionentur animæ ſeparatæ; quin potiùs videtur contra rationem, animam in ordine ſubſtantiarum ſeparatarum conſtitutam habere non poſſe ſpecies pro illo ſtatu proportionatas; cùm enim ſtatus ille ſit perfectior, vtpote à materialitate expeditus, licèt ſpecies ſint aliquantulùm perfectiores, quàm noſtræ, erunt illi proportionatæ; ſunt itaque poſſibiles ſpecies mediæ inter angelicas, ac noſtras; quæ proportionatæ ſint animæ ſeparatæ habenti ſtatum medium inter Angelos, & ſtatum eſſendi in corpore; manet ergo probata concluſio, & ſolutum fundamentum contrariæ ſententiæ.

Euaſio pro D. Thom. Excluditur dupliciter

CAPVT VIII.

Vtrùm anima ſepatata perfectius intelligat, quàm coniuncta.

1. POſtquam dictum eſt de cognitione animæ ſeparatæ, ſupereſt comparemus modum cognoſcendi illius, cum modo animæ coniunctæ, vt colligamus quis horum ſtatuum ſit melior. D. Thomas ſuprà reſpondet, licèt modus cognoſcẽdi animæ ſeparatæ ſecundùm ſe ſit melior, non tamen animæ, quia improportionatus. Itaque videtur ſentire animam coniunctam meliùs cognoſcere. Ratio illius eſt, quia animæ vniuntur corporibus, vt perfectiorem cognitionem rerum habere poſſint. Scotus *in 4. diſtinctione 45. quæſtione ſecunda* vult cognitionem quoque animæ coniunctæ eſſe perfectiorem, atque adeò cognitionem ſine dependentia à phantaſmate non eſſe ſimpliciter meliorem cognitione cum dependentia; ſed ex dictis videtur aliter dicendum, & primò ſuppono contra Scotum cognitionem ſine dependentia à corpore, & phantaſmatibus perfectiorem eſſe, quàm cum dependẽtia. Quod D. Thomas poſuit, nec poteſt negari ab Scoto, quia illa cognitio eſt perfectior ſimpliciter, vtpote Deo conueniens, & Angelis; quare ſi animæ non cõgruit, non ideo eſt, quòd non ſit melior, ſed quòd anima minùs capax ſit illius, quemadmodum cognitio ſine diſcurſu perfectior eſt, quàm cum diſcurſu; licèt animæ non ſit melior, quia illi impoſſibilis. Secundò ſuppono, dictam comparationem fieri abſolutè, vel etiam circa res determinatas.

Quid D. Thomas ſentiat in præſenti.

Quid Scotus.

1. Suppoſitio pro reſolutione.

2. Suppoſitio.

2. Prima concluſio abſolutè loquendo, melius intelligit anima ſeparata, quàm coniuncta. Patet ex dictis, primò, quia intelligit ſe quidditatiuè, quod in corpore non præſtat. Secundò concipit intelligentias propriis conceptibus, & non per negationes, quod non ſic in corpore. Tertiò Deum meliùs cognoſcit, quia cognoſcit meliùs effectus illius, & meliores. Quartò, cùm ſit libera à corpore, aptior eſt ad intelligendum, & ad perſeuerandum in actibus intellectus, vt D. Thom. *art. 2. ad* 1. docet, & colligitur ex illo Sapientiæ 9. *Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem.*

1. Aſſertio oſtenditur multipliciter.

3. Secunda concluſio. Comparando etiam cognitiones, melius intelligit anima ſeparata res etiam materiales, quàm coniuncta. Pro qua obſerua, in anima ſeparata dari ſpecies materialium rerum, quas hîc acquiſiuit, dari etiam ſpecies infuſas, vtique per ſe: quæ namque infuſæ ſunt per accidens, neutiquam infunderentur de iis rebus, quarum iam anima in corpore ſpecies acquiſierat, ſed ſupplerentur tantùm, quæ deeſſent; ſupponendo ergo per ſe infuſas eſſe (quod eſt probabile, neque ad præſens refert) comparatio intenta fieri poteſt multis modis, quibus omnibus anima ſeparata melius intelliget, quàm coniuncta. Prima comparatio. Anima ſeparata melius intelligit per ſpecies acquiſitas, quàm coniuncta, quia eſt liberior, & lumen intellectus expeditiùs. Secunda comparatio. Per infuſas melius intelligit, quàm per acquiſitas, quia infuſæ ſunt perfectiores, atque animæ pro illo ſtatu magis proportionatæ, quàm acquiſitæ; éſtque rationabile, vt anima per conuerſionem ad ſuperiora melius intelligat, quàm per conuerſionem ad inferiora. Vnde patet quòd ſeparata per infuſas melius intelliget, quàm coniuncta per acquiſitas, quæ eſt vltima comparatio. Itaque modis omnibus meliùs intelliget ſeparata.

2. Aſſertio explicans varias comparationes circa titulũ capitis.

CAPVT IX.

Vtrùm magis naturale ſit animæ eſſe in corpore, quàm extra corpus.

1. HÆc quæſtio oritur ex præcedenti; omnis enim forma vnitur materiæ, vt melius illi ſit, quàm ſi extra corpus maneat, atque vt meliùs exerceat operationes ſuas, animæ verò rationali non ſic contingit, potiùs enim vnio ad corpus illi deterior eſt, quia impeditur valde ab operatione ſua: ergo melius illi eſt, eſſe ſeparatam. Secundò animæ ſtatus in corpore eſt contra naturalem eius inclinationem, inclinatur ſiquidem vehementer ad cognoſcendum Deum, & Angelos, & ad perfectè intelligenda omnia; quæ certè inclinatio impeditur in corpore: eſt ergo ibi violenter, atque adeò naturale ei eſt eſſe extra corpus. Hæc fundamẽta coëgerunt Platonem in Timæo, Phędro, & Phædone ad dicendum animas noſtras non eſſe exiſtimandas, ſicut formas naturales, quæ ideo naturali vinculo vniuntur materiæ, quia earum eſſe eſt materiale, & imperfectum, noſtras verò eſſe immortales, & ſubſiſtentes, ac proinde quaſi inuitas teneri in corpore, indeque egredi optare. Ita etiã Auicenna 9. *Metaph. cap.* 1. dicens propriam perfectionem animæ noſtræ eſſe, vt deſcribatur in ea forma totius vniuerſi, ac fiat ſeculum intelligibile, corpus verò multùm nocere animæ ad hanc perfectionẽ obtinendã, quam naturaliter deſiderat; differt autẽ Auicẽna à Platone, quòd nõ neget

1. Argumentum pro ſtatu ſeparationis.

Platonis, & Auicennæ ſententia.

In quo diſcrepent.

neget eſſe naturale animę noſtrę in principio vniri corpori, ſed ait eſſe ſtatũ naturalem imperfectũ, ſicut ſtatus pueritię homini eſt naturalis, licèt imperfectus, ſtatum tamen ſeparationis eſſe animæ magis naturalem, magíſque perfectũ. Ita quoque Scotus *in* 4. *diſt.*46. *quæſt.*2. Non placet autem D. Thomæ hæc ſententia, quoniam eſſentia animæ tota eſt ad informandum corpus. Vnde aptitudo, & inclinatio ad corpus omnino eſt inſeparabilis ab illa, & quidquid huic inclinationi repugnat, præternaturale eſt ipſi animæ. Qua de cauſa *in quæſt.*81. *art.*1. ſcribit intelligere animæ ſeparatæ præternaturale ei eſſe, cùm & ſtatus ipſe præternaturalis ſit; licèt ad tertium addat, naturale eſſe, prout diſtinguitur contra ſupernaturale. Vnde conatur S. Doctor ſaluare intelligendi modum animæ in corpore illi potiorem eſſe, quàm extra corpus, quia cenſuit inconueniens intelligendi modum præternaturale præſtare naturali. Verùm ſuperiùs oſtenſum eſt, intelligere extra corpus eſſe melius, ſícque integrum manet dubium, ac planè non facile. Nec eſt mirabile in hac mirabili hominis compoſitione difficultatem obtrudi. Nam in materia quoque morali, & naturali grauiſſima dubia oriuntur ex illa corporis, & ſpiritus copulatione. Quomodo, inquam, anima noſtra ſpiritualis ſit, & corpori immerſa, quomodo ſubſiſtens, ſimúlque verè informans, quomodo intellectiua, & ſenſibus alligata, quæ repugnantiam quandam includere videntur. Ex quibus vlteriùs aliæ oriuntur ſalebræ in eo potiſſimè fundatæ, quòd humanam compoſitionem velimus ad modum aliarum compoſitionum naturalium metiri, quod tamen nec ſtare ſemper poteſt, nec eſt cur ſtet, quia ſi compoſitio hominis ſingularis eſt, & mirabilior aliis, non eſt mirum, ſi aliquid ex illa ſequatur ſingulare.

Accedit Scotus ſententiæ D.Thomæ.

2. Dico ergo primò certiſſimum eſſe animam naturaliter vniri corpori, & hanc eſſe naturalem conditionem illius. Probatur, quia, vt dictum eſt ex D.Thoma, anima eſſentialiter eſt forma, omnis verò forma naturaliter informat. Secundò, quia naturale eſt, ac maxima perfectio naturæ, quòd in ſenſibili mundo exiſtat homo, propter quem totus fabricatus fuit, conſurgit autem homo ex informatione animæ; ergo talis informatio naturalis eſt. Tertiò, anima ex ſe eſt imperfectum ens ad aliud conſtituendum, ſeu perficiendum ordinatum; conſtituere ergo naturale illi eſt, aliúdque componere, ac perficere.

1. Aſſertio probatur tripliciter.

3. Dico ſecundò, videri certum, ex vnione ad corpus animam non reddi imperfectiorem in ſubſtantia ſua, quin potiùs explicare perfectionem perficiendo aliud; quare licèt ſubſtantialiter non perficiatur, habere tamen in corpore modum eſſendi magis conformem ipſi ſubſtantiæ. Hæc concluſio quoad omnes partes liquet ex dictis. Nam tota ſubſtantia animæ, quæ eſt in corpore, manet extra corpus: non ergo perficitur anima, nec fit imperfectior propter communicationem, vel ſeparationem. Atenim dum corpori vnitur, totum perficit hominem, in eóque explicat perfectionem ſuam, cùm omnis cauſa, dum effectum cauſat, virtutem ſuam declaret; quia verò cauſalitas per intrinſecam fit informationem, ad quam anima ex ſe ordinatur, ideo ſubſtantia animæ naturaliter apta eſt ad corporis informationem; vnde tandem actualis informatio maximè conſonat ſubſtantiæ animæ, ſicut in vniuerſum actus proportionatur potentiæ, perfectióque illius cenſetur; conſiderando ergo ſubſtantiam animæ, non dubium, quin melior ſit illi ſtatus in corpore, quàm extra corpus.

2. Aſſertio tripartita.

Vnde probetur omnino.

4. Tertia concluſio. In ordine ad operationes, extenſiuè perficitur anima in corpore, quoad modum tamen efficiendi perfectiores operationes non eſt ei melius eſſe in corpore corruptibili, ſed potiùs ex illo impeditur, quod contra naturam animæ non eſt, ſed naturalis potiùs imperfectio, quæ imperfectam conditionem illius comitatur. Prima pars ſuadetur: namque anima in corpore principium eſt operationis vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, & cæterarum omnium, quas per corpus ſolùm exercet. Secunda pars habetur ex dictis. Tertia declaratur inductione, multa enim conueniunt rebus inſeparabiliter, non vt perfectiones earum, ſed potiùs vt imperfectiones, &, vt ita dicam, miſeriæ, quæ ex imperfectione ſubiecti conſequuntur, ſic naturale eſt homini eſſe mortalem, non vt perfectio, ſed vt imperfectio, ſic in præſenti propria conditio eſt animæ noſtræ vniri corpori corruptibili, naturalíſque modus inceptionis eius. Ex quo ſi aliquod detrimentum patitur in operando, naturalis profectò perfectio eius eſt, ac miſeria, non violentia; quemadmodum melius eſſet animæ ſemper ratione vti, nec carere vnquam vſu rationis, & tamen naturale illi eſt per aliquot annos eo vſu carere, neque hoc violentum dici poteſt, ſed quædam naturalis imperfectio. Declaratur ratione, cùm enim aliquid intrinſecè ordinatur ad finem, huius conſecutio perfectio eſt illius, & ſtatus in tali fine maximè naturalis, quæ verò inde incommoda fortaſſe ſequuntur, non violenta putantur, ſed naturales ſequelæ ex tali conditione naturæ, ſic finis naturalis pedum eſt totum corpus ſuſtinere, ex quo planè ſequitur eſſe illos debere in infimo loco, patíque oportere incommoda, quæ non contra illorum naturam ſunt, ſed eorum comitantur imperfectionem; cùm ergo animæ noſtræ finis ſit, conſtituere naturale compoſitum omnium perfectiſſimum, id attenditur magis: ex quo ſi aliquod detrimentum patitur, naturalis conditio eſt, non violenta. Dices: ergo infelicior eſt conditio animæ noſtræ inter omnes formas corporis, cùm omnes aliæ perficiantur in corporibus, non verò noſtra. Sed non rectè, potiùs enim felicior eſt aliis, quia & in corpore perfectiores operationes exercet, & pręterea à corpore ſeparata alium perfectum modum operandi habere poteſt, quæ non infelicitas, ſed felicitas magna eſt; cùm nequeat ab illa auferri tota perfectio, ſicut ab aliis formis, quæ in ſeparatione deſinunt eſſe, ſed dum illi aufertur perfectio, quam habebat in corpore, alia ſuccedit.

3. Aſſertio etiam tripartita. Eius duæ partes vnde oſtendantur.

3. Pars oſtenditur inductione.

Item ratione.

Inſtantia reiicitur.

5. Ad primum argumentum initio poſitum dicito, animam ex vnione ad corpus in multis perfici; quòd verò in aliquo impediatur, ſingulare illi eſt, nec mirum, quia ſingularis eſt inter omnes, neque debet imputari Deo, quòd hanc naturam noſtram cum multa intra ſe pugna conſtituerit, cùm non fuerit modo alio naturaliter factibilis. Ad ſecundum dices, ſtatum in corpore eſſe naturalem, vtpote conformem eſſentiæ, licèt non expleat omnes illius naturales inclinationes, non tamen propterea eſt omnino violentus ſeparationis ſtatus, ſed aliquo modo etiam naturalis, cùm anima ex ſua eſſentia ſubſiſtens ſit & incorruptibilis. Rurſus ex conditione naturæ ſuæ vendicat vniri corpori corruptibili, ex quo naturaliter ſequitur debere tandem ab illo ſeparari, poſt ſeparationem verò naturale quoque illi eſt ita manere, id eſt, ex ſe habet vires ad manendum, ac de facto manet in ſtatu ſatis perfecto, vbi ex-

Ad 1. in num. 1.

Ad 2.

plet quãdam inclinationem naturalem perfectiſſimam; vnde ſtatus ille ſecundùm hæc omnia naturalis illi eſt,licèt ex parte, qua non habet eſſentialem finem,id eſt, informationem,ad quam ordinatur,ſit præternaturalis. Petes igitur, quíſnam ſtatus illorum ſit ſimpliciter magis naturalis, neuter enim videtur ita naturalis, vt totam capacitatem animæ, & omnes eius inclinationes expleat.Pro quo ſit

Quæſtiuncula ſuborta.

6. Quarta concluſio. Abſolutè loquendo ſtatus in corpore eſt magis naturalis animæ. Declaratur:nam licèt ſtatus extra corpus magis naturalis ſit ea ratione, qua anima cum intelligentiis conuenit,at ſecundùm ea, quæ propria illius ſunt, ac ſecundùm differentiam vltimam eſſentialem, qua eſt forma corporis, magis naruralis eſt illi ſtatus in corpore, atque adeò ſimpliciter magis naturalis; cùm magis naturalia ſint abſolutè, quæ conueniunt rei ſecundùm eſſentialia,quàm quæ conueniunt ſecundùm communia. Dices: Magis naturale eſt,quod diuturnius eſt, eſſe autem in corpore eſt temporarium, at extra corpus æternum, naturaliter loquendo;hoc ergo eſt magis naturale. Reſpondetur primò, magis naturale diuturnius eſſe ex parte rei, cui eſt naturale, ſecus ſi ab extrinſeco impediatur, vt in præſenti cernitur, anima enim in corpore ſemel creata ſemper in eo de ſe maneret, hinc enim illa tam inſita inclinatio hominum ad viuendum 2.Corinth.cap.5. *Nolumus exſpoliari, ſed ſuperueſtiri*; attamen quia abextrinſeco impeditur à contrariis agentibus, ideo non permittitur perpetuò manere in ſtatu corporis. In alio verò ſtatu perpetuò manet, quia ab eſt à contrariis.Secundò reſpondetur,ſtatum maximè conſonum inclinationi animæ noſtræ eſſe perpetuam cum corpore vnionem corruptioni non obnoxiam, & à cognitione perfecta rerum omnium non impedibilem, quem ſtatum habebunt animæ beatorum poſt reſurrectionem, quæ certè reſurrectio, ſi naturalis eſſet, ceſſaret difficultas præſens, diceretur quippe animam quaſi ab imperfecto ad perfectum procedere, vt primò naturale ei eſſet reſidere in corpore, in quo pro aliquo tempore non vteretur ratione, deinde, vt paulatim acquireret corpus, in quo vti poſſet ratione,ſed adhuc imperfectè,& quaſi in via ad ſtatum perfectiorem; poſtmodum verò à corpore ſeparatam,ſubire naturalem conditionem, maioremque intellectus perfectionem acquirere,vt ita omnem eſſendi modum experiretur. Denique corpori reunitam à Deo nanciſci omnem ſuam perfectionem. Arenim quia reſurrectio naturalis non eſt, ſed ex gratia, ideo in hac euaſione non quieſcit intellectus. Dici ergo poſſet, licèt reſurrectio eo modo, quo nunc fit,& reſpectu finis, ad quem ordinatur,ſit abſolutè ſupernaturalis, attamen etiam intra leges naturæ ſiſtendo, videri naturalem conditionem hominis poſtulare, vt habeat finem aliquem perpetuum, non ſolius animæ, ſed totius compoſiti, & quod aliqua detur retributio malorum, & bonorum, non tantùm in animabus,ſed etiam in compoſitis; ſiquidem homines ipſi ſunt,qui benè,vel malè operantur. Vnde conſequenter dicendum eſſet,ad prouidentiam Dei, vt author naturæ eſt, pertinere reunire animam ſeparatam corpori aliquo modo incorruptibili, in quo poſſit totam ſuam naturalem perfectionem obtinere & completè beari, quod quidem apparenter dictum eſt.Sed illud longius examinari alibi ſolet,maximè enim pendet ex cognitione naturalis finis animæ noſtræ. Quòd ſi hoc non credatur, aſtrui neceſſariò debet, naturam humanam talis eſſe conditionis,vt intra leges naturæ ſtando, nequeat perfectum ſtatum naturalem habere, ſed per gratiam perfici, nec poſſe ſeparari à gratia cum tota ſua perfectione naturali, & ideo à Deo ad finem ſupernaturalem eleuatam eſſe,& per gratiam ei concedi, quod per naturam deerat, nec hoc ex imperfectione humanæ naturæ prouenire, ſed ex perfectione, quia enim talis natura multa ambit, non potuit naturaliter tota eius capacitas repleri,ſed neceſſaria fuit gratia.

4. Aſſertio ſatisfaciens proximæ quæſtiun.

Inſtatur. Soluitur primò.

Soluitur ſecundò.

Iudicium authoris de proximæ ſolutione.

In 3.p.tom.2 diſp.44.ſect. 7.& in tract. de Beatitud. diſp.4.ſect.

2.concl.3. nonnihil in prologom.4. de gratia c.2.

CAPVT X.

Vtrùm anima ſeparata appetat iterum reuniri corpori.

1. HÆc quæſtio facilè reſoluitur ex dictis, Scotus enim ſuprà conſequenter negat talem appetitum, tum quia, inquit,anima ex vnione nihil perficitur;tum quia illa reunio eſt impoſſibilis per naturam, inclinatio verò naturalis non eſt ad impoſſibile,vel dicendum falsò eſſet reſurrectionem eſſe naturalem, D. Thomas vbique tradit contrarium;nominatim 1.*p.q.*26.*art.*1.*ad* 6. colligitúrque ex *quæſt.*4.*art.*5.*de ſpiritualibus creaturis art.*2.*ad* 5.*de potentia,q.* 5.*art.*1.*ad* 5.*in* 4.*diſt.*43.*q.*1.*a.*1.*quæſtiuncula* 3.*ad* 4.*diſt.*49.*q.*1.*a.*1.*quæſtiuncula* 1. Eſt autem pro reſolutione notandum, appetitum duplicem eſſe,naturalem ſcilicet,& elicitum. Notandum item corpus animæ poſſe reuniri, idem quod antea,atque eodem modo,ſcilicet corruptibiliter,ac miſeriis obnoxium,& impediens perfectam cognitionem ſuperiorum; poſſe denique perfectiori modo diſponi, liberatum ſcilicet à corruptione; de anima ſimiliter loqui poſſumus, vel ſecundùm præciſam cognitionem naturalem, vel abſolutè prout nunc res habet.

Opinio Scoti duplici argumento ſuadetur.

Opinio D. Thomæ contraria.

Notatio pro reſolutione.

His poſitis ſit prima concluſio. Appetitu naturali anima ſeparata appetit corpus.Probatur,quia appetitus naturalis eſt ſolùm rei quædam aptitudo naturalis, quæ metaphoricè nomine appetitus explicatur,vt dictum à nobis eſt 1.*phyſicor.* & alibi non ſemel,ſed anima ſeparata ſemper retinet eandem aptitudinem ad corpus, ſempérque eſt pars ex natura ſua ad perficiendum aliud:ergo,&c. Neque verò contra hoc procedunt agumenta Scoti. Ad primum enim negatur conſequentia. Nam appetitus naturalis partis non ſemper reſpicit neceſſariò bonum partis, ſed bonum totius: ſatis ergo eſt, animam perficere hominem, vt corpus appetere dicatur. Secundò reſpondeo in illa etiam vnione perfici aliquo modo animam,vt ſuprà oſtenſum iam eſt. Ad ſecundum dicito,vnionem animæ ad corpus abſolutè eſſe naturalem,& hanc reſpici ab appetitu naturali. Quòd verò illa ſit reunio,& non prima vnio, nihil referre ad appetitum naturalem, atque hoc eſt,quod aliter dici ſoler,licèt reunio ad corpus quoad modum ſit præternaturalis,quoad terminum tamen,id eſt,vnionem eſſe naturalem, inclinationem autem ad terminum dirigi, ideoque naturalem eſſe ſimpliciter. 2.

1. Aſſertio.

Ad 1. Scoti in num. præced.

Ad 2.

Secunda concluſio. Valde probabile eſt, animam ſeparatam ratione naturali ductam non appetere appetitu elicito reunionem ad corpus,niſi fortè velleitate quadam,& ſub conditione, quam putaret impoſſibilem per naturam. Hanc concluſionem ſic explico. Anima ſeparata ratione naturali ducta iudicaret eſſe impoſſibile iterum reuniri per naturam, niſi fortè attenta Dei potentia abſoluta iudicaret, etiamſi vnio eſſet iterum facienda,fore ad corpus eiuſdem rationis cũ priore. 3.

2. Aſſertio bimembris.

Conſule authorem in tom.2.diſp. 44.ſect.8.

Anima

Anima ergo ſeparata hoc cognoſcens nollet, vt 1. Membrū. cenſeo, reunionem ad corpus. Probatur, quoniam rectè iudicaret hoc illi cedere in malum potius, quàm bonum, in eóque magis perdere, quam acquirere, quia licèt ſtatum magis naturalem acquireret, amitteret tamen ſtatum magis ſpiritualem, & liberum ab omni grauamine corporis; & licèt edere poſſet denuo quaſdam operationes, amitteret certè perfectiſſimas alias, & conſortium ſubſtantiarum ſeparatarum. Confirmatur primò: nam licèt homo naturaliter ſit mortalis, ſi ſemel à mortalitate liberaretur, non illam appeteret, quia licèt magis naturalis ſit, non tamen eſt maior perfectio; magis autem appetitur, quod perfectius eſt. Confirmatur ſecundò, quia vel anima reunionem appeteret propter bonum ſuum, vel propter perfectionem vniuerſi, ad cuius perfectionem homo ſpectat. Non primum, vt oſtenſum eſt; non ſecundum, quia licèt nulla anima reuniretur corpori, non deeſſet mundo ſpecies humana per con-
2. Membrū. tinuam hominum generationem. Secunda pars concluſionis patet ex dictis in præcedenti quæſtione. Nam ſi animæ ſeparatæ daretur corpus obnoxium corruptioni, à quo non impediretur in operationibus intellectualibus, tale corpus quidem appeteretur ab anima. Vnde anima ſeparata elicere poſſet eiuſmodi actum, *Si mihi daretur immortale corpus, ei vnirer*; quia tamen putaret im-
A poſſibilem informationem, eam non appeteret efficaciter, & abſolutè. Contra primam partem concluſionis inferret quiſpiam. Ergo nunc naturaliter deſideraret anima exire à mortali corpore, cuius contrarium experimur. Reſpondeo nunc quidem alligatam eſſe animam appetitui ſenſitiuo, qui maximè reluctatur morti, per quam deſtruitur. Ad hæc cognitio futuræ vitæ curta eſt, & ſtatus dubius; meritò igitur formidatur exitus. Denique amor præſentium trahit animam; & futura bona, quia futura, minùs æſtimantur: nón ergo eſt eadem ratio animæ coniunctæ, & ſeparatæ.

Quarta concluſio. Nunc de facto animæ ſepa- 4.
ratæ, ac iuſtæ appetunt reuniri appetitu elicito, & 4. *Aſſertio.*
B abſoluto. Apocalypſ. 6. *Vidi ſubtus altare animas, & clamabant, vſquequo Domine non iudicas*, &c. Et ratio in promptu eſt, quia cognoſcunt fore vt reuniantur corporibus, in quibus omnem perfectionem aſſequentur, & nulla priuabuntur, quæ quidem cognitio ſupernaturalis eſt, & ideo hac ex parte appetitio etiam ſupernaturalis, licèt ex parte termini, vt dixi, abſolutè ſit naturalis, nec tamen ob id nunc violentiam patiuntur, quòd illis corpora non tribuuntur, ſed libenter obediunt, & certò ſciunt ſuo tempore propria corpora recuperaturas, in quibus perpetuò Deo fruentur; cui ſoli honor, & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Finis librorum de Anima.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIVM QVÆ IN HOC TRACTATV CONTINENTVR.

A.

Abſtractio.

1. ABSTRACTIO intellectus quid ſit, & quomodo fiat. lib.4.cap.3.num.19.& 20.
2. Per abſtractionem intellectus, an verò per conceptũ comparatiuum reddantur res vniuerſales.ibid.latè à num.21.
3. Abſtractiua cognitio in ſenſu interno reperitur. lib.3.cap.12.n.6. In externo ſaltem diuinitùs dari poteſt.ibid.num.5.

Accidens.

1. Accidens ne an ſubſtantia prius à noſtro intellectu concipiatur.lib.4.cap.4.num.5.& 6.
2. Accidentium cognitio qualiter ad cognitionem ſubſtantiæ inſeruiat.ibid.n.7.

Actio.

1. Actio vitalis an neceſſariò immanens. lib.1. cap.4.n.13.
2. Actiones immanentes in duplici differentia quarum quælibet vitalis eſſe poteſt.ibid.
3. Actioni vitali non repugnat fieri per qualitates elementares.ibid.num.14.
4. Actio vitalis & non vitalis circa eundem terminum an ſint eiuſdem ſpeciei.ibid.n.16.
5. Actio vitalis elici nequit à potentia ſeparata. lib.2.cap.1.n.8.
6. Actio immanens, à tranſeunte in quo differat. lib.3.cap.5.num.24.& 25.
7. Actio omnis eſt productiua termini. lib.3. cap.5.n.4.

☞ Vide etiam verbo *Operatio.*

Actus.

1. Actum eſſe primum dupliciter intelligi poteſt. lib.1. cap.4. n.5. Anima eſt actus primus. ibid. num.4.
2. Actus quomodo per obiecta ſpecificentur. lib. 2.cap.2.num.15.
3. Actus ſpecie diſtincti ab eadem potentia elici poſſunt.ibid.num.17.
4. Actum cognoſcendi ab ſpecie vel potentia qui non diſtinguant. lib.3. cap.3. num.1. Ab vtraque,re ipſa, differre verior & communior ſententia.ibid.à n.2.
5. Plures actus eiuſdem ſpeciei quomodo poſſint ſimul in eadem potentia conſiſtere.lib.3.cap.6. num.8.
6. Actus ſuos vel etiam voluntatis quomodo intellectus in hac vita cognoſcat. lib.4. cap.5. num.3.
7. Actus appetitus cur dicantur paſſiones. lib.5. cap.5.num.1.

Admiratio.

1. Admiratio & gaudium qua ratione cauſent riſum.lib.5.cap.5.n.13.

Alimentum.

1. Alimentum quotupliciter dicatur. lib.2.cap.4. num.2.
2. Primum alimentum quid, & quomodo in cibum & potum partiatur.ibid.num.2.& 3.
3. Alimentum non effectiuè,ſed materialiter alit. num.5.
4. Alimentum vltimum eſt ſanguis in venis decoctus.ibid.n.6.Quid alimentum medium.ibid.
5. Alimentum quomodo obiectum potentiæ vegetatiuæ.ibid.num.8.
6. A conuerſione alimenti in ſubſtantiam ſuam an poſſint aliquando viuentia ceſſare.lib.2.cap.6.à num.3.

Angelus.

1. Angelorum cognitio non ita accõmodè nos ad cognitionem Dei perducit, ac propriæ animæ cognitio in proæmio tractatus.num.2.
2. Angelus cur nequeat informare corpus. lib.1. cap.12.n.17.Cur ſibi ſimilem non generet. lib. 2.cap..num.8.
3. De Angelis quantam in hac vita notitiam habere poſſit intellectus humanus. lib.4. cap.6.n. 4.& ſequentibus.
4. De Angelis cur minus, quàm de Deo naturaliter cognoſcamus.ibid.num.5.
5. Angelos an, & quomodo cognoſcat anima ſeparata.lib.6.cap.6.à num.2.
6. Angeli an ſpecies infundant animæ ſeparatæ, vel Deus ipſe immediatè.lib.6.cap.7.num.6.

Anima in communi.

1. Animæ duplex definitio ex Ariſtotele expenditur.lib.1.cap.1.num.1.
2. Anima eſt forma ſubſtantialis, & actus primus materiæ.ibid.num.4.non accidens,aut accidentium harmonia.num.10.
3. Anima eſſentialiter eſt vera &ſubſtantialis forma.n.8. & 9. an forma informans vel tantùm aſſiſtens.num.12.& 13.
4. Anima tantùm aſſiſtens, an forma dici poſſit. ibid.num.14.
5. Anima cuius corporis forma ſit.lib.1.cap.2. latè à num.1.
6. Ab anima an proueniat organizatio materiæ. Vide *Organizatio.*
7. Animarum aliæ indiuiſibiles,aliæ ſectiles.lib.1. cap.2.num.16.
8. Animæ diuiſibiles habent partes heterogeneas pro varietate organorum. lib.1. cap.2.num.19. 20.& 21.
9. Anima quo ſenſu dicatur actus corporis organici.ibid.num.25.
10. De ratione animæ an ſit, eſſe ſemper in aliquo actu ſecundo, nec ne? eodem cap.2. à num.37.
11. Anima perfectiùs ab operatione ceſſat, quàm reliquæ

reliquæ formæ non viuentes.num.40.& 41.
12. Anima an rectè definiatur principium primum nutriendi,ſentiendi, intelligendi,& loco mouendi.lib.1.cap.3.à n.2.
13. Poſterior hæc animæ definitio quomodo differat à priori. ibidem à num.7. An & quomodo vna per alteram demonſtretur? latè à num.13.
14. De ratione animæ eſt quòd ſit forma corporis,& principium actionum vitalium.lib.1.c.4. à num.4.
15. Animæ ratio in vegetantem,ſenſitiuam,& rationalem rectè quadrat.ibid.
16. Anima vegetans, ſenſitiua, & rationalis quomodo inter ſe ſeparabiles ſint. lib.1. cap.5. num.1. & ſequentib. Quomodo inter ſe ordinentur? à num.4.
17. Animæ partitio ſitne in tria dicta membra, vt re,an ſolâ ratione diſtincta.lib.1.cap.6.n.13. & 14.
18. Animatum tres tantùm ſunt gradus, nec plures,nec pauciores.lib.1.cap.7.à num.3.
19. Animarum non quilibet gradus eſt æquè vniuerſalis.ibid.num.7.
20. Cùm plures ſint potentiæ cur non item animæ.ibid.n.8.& 9.
21. Animarum diuiſio Platonica qualis in concupiſcibilem,iraſcibilem,&rationalem. eodem cap.7.num.15.
22. Animæ diuiſio in vegetatiuam & ſenſitiuam vniuoca eſt.lib.1.cap.8. num.1.An etiam in rationalem duplex opinio extrema à num.2.Vera reſolutio affirmans.num.7.& ſequentibus.
23. Animæ diuiſio prædicta an ſit generis in ſpecies,vel qualis ſit.ibid.à num.16.
24. Anima diuiſibilis & extenſa tota totam informat materiam,& pars partem. lib.1. cap.14. num.2.
25. Anima indiuiſibilis omnis & ſola, eſt tota in tota materia,&tota in qualibet eius parte.ibid. n.9.Vide verbo *Viuens*.
26. Anima indiuiſibilis an moueatur ad motum ſolius brachij, vel pedis. lib.1. cap.14. num.10.
27. Animarum ſucceſſio in vtero qualis.lib.2.c.7. num.5.6.& 7.

Anima rationalis.

1. Animæ rationalis cognitio accomodatius quàm Angelorum, adDei nos cognitionem perducit. in proœmio num.2.
2. De anima differenter tractat Philoſophus ac Theologus.ibid.num.4.
3. Anima rationalis quid ſignificet. lib.1. in præludio. Dari animam rationalem,fundamentum eſt totius Theologiæ, ac vitæ Chriſtianæ. ibidem.
4. Anima rationalis & eſt actus corporis, & principium vitalium operationum. lib.1. cap. 1.num.4.
5. Anima rationalis ſeparari nequit à ſentiente & vegetante. lib.1.cap.5. num.2. Illæ tamen à rationali ſeparantur.ibid.n.2.& 3.
6. Animam rationalem eſſe veram corporis formam, fide conſtat. lib.1.cap.8. num.4. vniuocè conuenit cum reliquis in ratione Animæ.ibid. à num.7.
7. Anima rationalis non eſt corporea conſtans phyſicè materia capaci quantitatis. lib.1. cap. 9. num.2. nec materia per quantitatem extenſa.n.3.
8. Animam hominis immortalem eſſe, ſed tamen corpoream, qui dixerint. ibid. num.4. & 5.
9. Animam hominis ſpiritualem eſſe iuxta principia fidei conſtat. lib.1. cap.9. num.8. & ſequentibus. Item ſecundùm rectam rationem. ibid.latiſſime à num.13.
10. Animam hominis non extingui cum corpore fide conſtat. lib.1. cap.10. à numer.1. Imò perpetuò eſſe duraturam.ibidem.à num.4.
11. Animam rationalem de ſe, & ab intrinſeco incorruptibilem eſſe fide conſtat. ibid. latè à num.9.
12. Animæ immortalitatem plures antiqui Philoſophi agnouerunt. eodem cap.10. à numer.13.
13. Animæ immortalitas ratione naturali demonſtratur.ibid.à num.16.
14. Anima ſeparata, etiamſi foret ex aliqua mateteriâ compoſita, eſſet nihilominus incorruptibilis.eod.cap.10.à num.26.
15. Animæ immortalitatem rationes morales vt demonſtrent.ibid.à num.29.
16. Circa animæ immortalitatem non erraſſe Ariſtotelem latè probatur. lib.1. cap.11. à num.6.
17. Animam, ſi habeat operationem propriam, ſeparabilem eſſe, quo ſenſu verum,& Ariſtotelicum.ibid.à num.11.
18. Animam rationalem non eſſe veram corporis formam qui docuerint. lib.1. cap.12. num.1.
19. Animam rationalem eſſe veram corporis formam de fide eſſe latè oſtenditur. ibidem à num.4. demonſtratur ratione naturali à numer.8. Imò hoc ipſum demonſtrarat Ariſtoteles num.16.
20. Anima rationalis eſt entitatiuè indiuiſibilis. lib.1. cap.13. num.1. Eſt tota in toto, & tota in quauis parte corporis. lib.1.cap.14.numer.9.
21. Anima rationalis an moueatur, moto vel ſolo brachio,vel pede.ibid.num.10.
22. Animam ex natura ſua eſſe ſimilem rebus per eam cognitis veterum quorundam opinatio reiicitur.lib.4.cap.2.num.1.
23. Animas rerum ſpeciebus conſignatas fuiſſe ante corporum informationem error Platonis reiicitur.ibid.num.2.
24. Anima quomodo ſe in hac vita cognoſcat. lib.4.cap.5.n.6.
25. Anima etiam in corpore partialiter ſubſiſtit. lib.6.cap.1.n.2.

Anima ſeparata.

1. Anima ſeparata etiamſi admittatur ex aliquali materia conſtare, eſſet adhuc incorruptibilis. lib.1.cap.10.à num.26.
2. Animæ ſeparatæ, & coniunctæ eadem eſt exiſtantia. lib.6. cap.1.num.1. & eadem ſubſiſtentia.num.2.& 3.
3. Anima per ſeparationem, ſolùm eſſendi modum immutat, non ſubſtantiam.ibid.
4. Animæ ſeparatio eſt mutatio à modo poſitiuo vnionis in priuationem illius. numer.4.
5. Anima ſeparata non magis perſona,quàm coniuncta.num.5.
6. Anima reunita eundem quem antea modum eſſendi ſortietur.n.6.
7. Anima ſeparata nullam poteſt naturaliter circa corpora actionem elicere.lib.6. cap.2. num. 3.ſupernaturaliter poteſt.ibid.

Animæ

8. Animæ ſeparatæ ſunt in loco, etſi non eo modo quo res corporales.ibid.n4.
9. Anima ſeparata non eſt in loco per actionem vel paſſionem, nec per applicationem virtutis ad agendum vel patiendum. eodem cap.2. num.5. Sed per præſentiam tantum ſuæ ſubſtantiæ motu locali acquiſibilem & amiſſibilem.num.6.
10. Anima ſeparata localiter mouetur dum præſentiam mutat.n.7. Non neceſſariò ab alio defertur, ſed ſeſe ipſa mouet.n.8.& 9.
11. Anima ſeparata an moueatur tranſeundo ab extremo ad extremum ſine medio; in inſtanti, an in tempore.eod.num.9.remiſſiuè.
12. In anima ſeparata tres tantum remanent facultates: intellectus, voluntas & potentia ſui motiua.lib.6.cap.3.num.1.
13. In anima ſeparata remanent ex natura ſua omnes ſpecies & habitus intellectus & voluntatis quos in hac vita acquiſiuit. ibidem num.2.De facto tamen non omnes permanent. ibid.
14. In anima ſeparata non manent ſpecies aut habitus qui erant in portione inferiori. eodem cap.3.num.3.
15. Anima ſeparata poteſt intelligere, & amare. ibid.n.4.& 5.
16. Anima ſeparata, ex natura ſua, eſt receptiua ſpecierum intelligibilium de nouo.lib.6.cap.4. num.1. Non eas ab obiectis medio intellectu agente. n.2. ſed immediatè à Deo authore naturæ à num.3.
17. Anima ſeparata ſeſe ipſam quidditatiuè & intuitiuè cognoſcit. lib.6. cap.5.n.1. an per ſuam ipſius ſubſtantiam, vel per ſpecies ſuperadditas.ibid.à n.2.
18. Anima ſeparata per ſuam ipſius naturam, vel etiam per cognitionem aliarum creaturarum, Deum naturaliter cognoſcit. lib.6. cap.6. num.1.
19. Anima ſeparata cognoſcit Angelos & alias animas, tum per ſuam ſubſtantiam, tum per ſpecies ſuperadditas.ibid.num.2.
20. Anima ſeparata recipiat ne ſpecies à Deo, vel ab ipſis obiectis intelligibilibus.n.4.& 5.
21. Anima ſeparata alias animas, ſicut & ſeipſam, comprehendit. eodem cap.6. num.6. Angelos cognoſcit quidditatiuè & intuitiuè. numer.7. & 8. an etiam comprehenſiuè. eodem numer.8.
22. Anima ſeparata poſſit ne cum alia vel cum Angelis colloqui, & cogitationes, ac operationes liberas cognoſcere.eodem cap.6.num.9.
23. Anima ſeparata cognoſcit per ſpecies acquiſitas omnia ſingularia quæ in hac vita cognouit. lib.6. cap.7. num.2. Nec ex natura rei alia cognoſceret, quamuis de facto alia cognoſcat ex diſpenſatione Dei ſpecies infundentis. numer.3.
24. Anima ſeparata ex ſe non cognoſcit particulares actiones & effectus materiales huius vniuerſi.ibid.n.4.de facto tamen multa ei reuelantur ſupernaturali virtute, vel aliter.ibid.
25. Anima Beati ex natura ſua habet omnem ſcientiam, quam hîc acquiſiuit.eod. cap.7. n.5. Imò ſcientiam omnium rerum naturalium per proprias ſpecies infuſas.ibid.
26. Anima ſeparata ſpecies infuſas an recipiat immediatè à Deo, vel mediis Angelis. ibidem num.6.
27. Animæ ſeparatæ, ſpecies aliæ per ſe, aliæ per accidens infunduntur. ibid.num.7. Per ſpecies infuſas diſtinctam elicit rerum naturalium cognitionem.n.8.
28. Anima ſeparata abſolutè loquendo perfectius intelligit, quàm coniuncta.lib.6.cap.8. num.2. & per ſpecies infuſas melius, quàm per acquiſitas. n.3. Item ſeparata melius per acquiſitas, quàm per eaſdem coniuncta, & per infuſas melius, quàm coniuncta per acquiſitas. eodem num.3.
29. Animæ ſtatus vnionis naturalis eſt.lib.6.cap.9. numer.2. Nec per vnionem ad corpus imperfectior redditur in ſubſtantia; quin potiùs ſuam quodammodo magis explicat perfectionem.num.3.
30. Anima in corpore extenſiuè perficitur in ordine ad operationes, non intenſiuè. ibidem num.4.
31. Animam in corpore non operari ita perfectè ac ſeparata naturalis eius imperfectio eſt, non aliquid contra naturam.ibid.
32. Animæ vterque ſtatus, vnionis, & ſeparationis, eſt naturalis.num.5. Abſolutè ſtatus vnionis eſt magis naturalis.num.6.
33. Anima ſeparata appetitu innato appetit corpus.lib.6.cap.10. n.2. An etiam elicito. num.3. & 4.

Anima ſenſitiua.

1. Anima ſenſitiua & eſt actus corporis, & principium actionum vitalium. lib.1.cap.4.num.5. & 6.
2. Anima ſenſitiua ſeparabilis eſt à rationali. lib. 1. cap.5. num.2. Non tamen è contra.ibid.n.4.
3. Animam ſenſitiuam in brutis non dari, quorundam error.ibid.num.5.
4. Animæ ſenſitiuæ tantùm, aliæ ſpecie, aliæ ſolo numero differunt.lib.1.cap.6.n.5.
5. Anima ſenſitiua cur dicatur operari per qualitates non materiales.lib.1.cap.7.num.5.
6. Anima ſenſitiua nuſquam ſeparatur omnino à loco motiua.ibid.num.11.
7. Animam omnem ſenſitiuam indiuiſibilem & inextenſam quidam ponunt. lib.1. capit.13. num.3.
8. Animæ imperfectorum viuentium ſectiles omnes ſunt. num.3.4. & 5. Imò etiam perfectorum quidam probabiliter cenſent.n.6. quidam oppoſitum.n.7.ſtatuitur concluſio pro ſecunda opinione.n.9.& ſequentib.

Anima vegetatiua.

1. Formam vegetatiuam præcisè ſpectatam non eſſe animam qui teneant. lib.1. cap.4. num.7. Pars affirmans ſtatuitur latè à num.11.
2. Anima vegetans poteſt dari ſine ſentiente.lib.1. cap.5.n.1.non tamen è contra, num.6.
3. Animarum vegetantium aliæ ſpecie, aliæ ſolo differunt numero.lib.1.cap.6.n.2.
4. Eiuſdem animæ gradus non differunt inter ſe realiter.num.3.
5. Anima vegetans in communi per quas differentias contrahatur ad eam, quæ eſt in equo, verbi gratia, & eam, quæ in oliua. lib.1.cap.6.à num.7.
6. Anima eadem conſtituit brutum in eſſe vegetabilis, & viuentis. ibid. num.10.imò & hominem.num.12.
7. Anima vegetatiua cur dicatur operari per qualitates materiales; non item ſenſitiua.lib.1.cap. 7.num.4.& 5.
8. Animæ vegetabiles tantùm ſunt diuiſibiles & extenſæ.lib.1.cap.13.num.2.

Animal.

Animal.

1. Animal omne tactu pollet. lib.3. cap. 28. num. 6. & probabiliter guſtu. ibid. oppoſitum tamen probabilius. n.7.

2. Omnia ferè animalia perfecta quinque ſenſibus donantur.n.8. Ex imperfectis quædam quinque ſenſus obtinent,alię non item.ibid.n.9. Vide etiam verbo *viuens*, & verbo *generatio*. num.11. & 12.

Apes.

Apes memoria & auditu pollere,probabilius. lib.3.c.31.n.4.

Appetitus.

1. Appetitus naturalis & elicitiuus in quo differant.lib.5.c.1.n.1.

2. Præter appetitum naturalem eſt in quauis re cognoſcente ſpecialis potentia vitaliter appetitiua.ibid.n.2.

3. Appetitus elicitiuus, alius eſt materialis,& ſenſitiuus; alius immaterialis & rationalis.ibid. n. 3. Vtrumque in homine reperiri fide conſtat. ibid. & reipſa differre fidei magis conſonat. ibid.

4. Appetitus rationalis in Deo qualiter admittendus.eod.c.1.n.4.

5. Appetitus obiectum adæquatum eſt bonum, vel aliqua boni ratio. lib 5. cap.2. à num. 3.

6. Appetere non eſſe ſimpliciter an aliquis ſibi poſſit? ibid. num. 5. an impoſſibile?num.6.

7. Appetibile bonum an neceſſariò eſſe debeat ipſius appetentis? ibid.n.7.

8. Appetitus abſque efficientia appetibilis cogniti ſuum elicit actum. lib.5. c.3. n. 3. & ſequentib.

9. Appetitus nunquam fertur in incognitũ. ibid. num. 8. cognito non effectiuè concurrit, ſed vt cauſa applicans vel conditio omnino neceſſaria. ibid.

10. Vnus actus appetitus in alium effectiuè influit. ibid.

11. Per actum appetendi produci terminum modaliter diſtinctum contra nonnullos conuincitur. n.9.

12. Appetitum ſenſitiuum diuidi in iraſcibilem, & concupiſcibilem,tanquam in duas potentias realiter diſtinctas, quorundam opinio. lib. 5. cap. 4. num. 1. Oppoſita probabilior. num. 2. & 3. Vtriuſque appetitus quódnam ſit obiectum? ibid. à num.4.

13. Appetitus ſenſitiuus in corde reſidet. ibid.n.8.

14. Actus appetitus cur dicantur paſſiones? lib.5. cap.5.n.1.

15. Actus appetitus ſenſitiui quot ſint, & quomodo colligantur, ac diuerſificentur? vide verbo *Paſſio.*

16. Appetitus ſenſitiuus mouetur à voluntate, media ratione. lib. 5. cap. 6. num. 2. Subditur politicè, non deſpoticè. ibid.

17. Appetitum ſenſitiuum libertate donari ad peccatum ſaltem veniale, error Caietani impugnatur. ibid. num.4. & 5.

18. Appetitus an obediat rationi circa obiecta ſupernaturalia verſanti? ibid. num.7.

19. Appetitum ſenſitiuum immediatè elicere motum progreſſiuum, qui velint. lib.5. cap.10. n. 4. Oppoſitum probabilius. ibid. à num.5.

20. Appetitui ſenſitiuo qualiter ſubiaceat motiua potentia quoad progreſſum? ibid. à num.13.

Apprehenſio.

1. Apprehenſio & iudicium in potentiis cognoſcentibus quomodo differant? lib.3.c.6.à n. 1.

2. Apprehenſio ſimplex in omnibus ſenſibus,& potentiis cognoſcitiuis reperitur. ibid. n.6.

Ariſtoteles.

Ariſtotelem erraſſe circa animæ immortalitatem, plures docuerunt. lib. 1. cap. 11. n. 1. Communior ſententia non erraſſe latè probatur. ibid. à num.6.

Auditus. Auris.

1. Auditus organum eſt quidpiam aerium, non purus aer. lib. 3.c.22.n.1.nec neruus à cerebro ad aures deſcendens.n.3.

2. Aurium anfractus ad quid à natura inſtituti. ibidem.n.2.

3. Auditus organum quomodo, iuxta Ariſtotelem, immobile? num.4.

4. Auditus in quibuſdam amantibus medio in corpore reſidet. ibid. num.5.

5. Auditu pollere apes probabilius.lib.3. c. 31. n. 4. Vide plura verbo *Senſus exterior*,& verbo *Sonus.*

B

Brutum.

1. Bruta pollere ratione quorundam error refellitur. lib.2. cap. 5. num. 2. Ne vi ſentiendi pollere aliorum extremus error. num.3.

2. Bruta non iudicant componendo, & diuidendo. lib.3. cap.6. num.7.

3. Bruta per eandem animam conſtituuntur in eſſe vegetabilis, & viuentis. lib. 1. cap. 6. à n. 10. vide *Animal*, & *Viuens.*

C.

Calor.

1. Caloris diuiſio in cæleſtem, elementarem, & vitalẽ apud quoſdam.lib.2.cap.9.n.9.

2. Calor omnis eiuſdem ſpeciei. ibid. num.8. & 10.

3. Non ſolus calor,ſed aliæ etiam primæ qualitates ad nutritionem concurrunt. num. 11. & 12. calor autem principaliter. num.13.

4. Calor naturalis, & vitalis, influens, & innatus, quid? lib.2. cap.11. num.6.

Capilli.

Capilli an viuant & nutriantur. lib. 2. cap. 11. num.5.

Cerebrum.

1. Cerebrum eſt fons & prima ſentiendi radix. lib.3. cap.13. à n. 4.

2. Cerebrum in ſenſus externos influere qui negent? n.5.

3. Cerebrum in ſenſus influit non immittendo intentionalẽ qualitatem. n. 6. ſed mediis ſpiritibus animalibus fouendo organa ſenſuum.n.7.

4. Cerebri influxus in ſenſus quomodo per ſomnũ impediatur? ibid. num.10.

5. In cerebro reſidet ſenſus internus, & qua eius parte? lib.3. cap.31. à num.5.

Chilus.

1. Chilus eſt obiectum nutritionis in ventriculo. lib.2. cap.4. num.8.

2. Chilus propriam habet formam, non tamen viuentem. lib.2. cap.5. num.1.

Cogitatiua, vide Senſus internus.

Cognitio.

1. Cognitionem extranei intus exiſtens quo pacto prohibeat. lib.3. cap.2. à num.30.

2. Cognitio actualis à potentia & ſpecie recepta realiter differt. lib. 3.cap.3. à n.2.

3. Omnis cognoſcitiua actio eſt productiua vnius tantùm termini modaliter diſtincti.lib.3. cap.5. n.4. 5. & 6.

4. Omnis actio cognoſcendi eſt productiua verbi, vel alterius termini proportionati. n. 7. & ſequentibus. vide *Verbum.*

5. Cognitio apprehenſiua & iudicatiua, vide *Apprehenſio*, & *Iudicium.*
6. Cognitio experimentalis, propriè loquendo, immediatè fit à ſenſibus extremis, lib.3. cap. 6. num. 10. Quomodo ſit etiam in intellectu? ibid.
7. Cognitio abſtractiua in ſenſibus internis reperitur. lib.3. cap.12. num. 6. non in externis. n. 3. poteſt tamen in externis diuinitus dari.n.5.
8. Cognitione quid prius, ſubſtantia ne, an accidens? vniuerſale an ſingulare? vide *Intellectus*, num...
9. Cognitio Animæ ſeparatæ, vide *Anima ſeparata.*

Color.

1. Colorum alij veri alij apparentes. lib.3.cap.15. n.7.
2. Colores etiam veros in nubibus & iride reperiri, probabilius. ibid.
3. Colores veri ab apparentibus quomodo diſcernantur.ibid.
4. Colores etiam veros à luce qui non diſtinguant? eodem cap.5. num.1.
5. Colores veri ſunt qualitates permanentes in corpore colorato reſultantes ex primarum qualitatum permixtione. ibid. à num.2.
6. Colorum generatio qualiter fiat? num.3.
7. Coloris definitio ex Ariſtotele explicatur, & germana traditur. ibid. num.4.
8. Colorum duo extremi, albedo & nigredo,& quam vtraque tēperiem ſequatur? ibid. num. 5.
9. Quid de coloribus mediis? ibid.num.6. Vide *Viſus*. n.1.

Conſcientia.

Conſcientia quid. lib. 4. cap.10.n.9.

Compoſitum.

In quouis compoſito phyſico vna tantùm forma eſt, per quam realiter & phyſicè in eſſe talis compoſiti conſtituitur. lib.1. cap.6. n.4.

Comprehenſio.

Vide *Anima ſeparata.* num.21.

Cor.

1. Cor hepate poſterius in animali fabricatur, & informatur.lib. 2 cap.7. num.3. & 5.
2. Cor cùm primùm fabricatur, anima tantùm ſenſitiuâ informatur. num.5. & 6.
3. Non in corde, ſed in cerebro eſt principium ſentiendi, & gignuntur ſpiritus animales. lib. 3.cap.13. à num.4.

Corpus.

1. Corpus organicum potentiâ vitam habens quid? lib.1. cap.2. latè à num. 1. vide *Organicæ partes.*
2. Corporeum aliquid dupliciter dicitur. lib.1. cap.9. num.2.
3. Corpora viuentium ſucceſſiuè fabricantur, & quo ordine? lib2. cap.7.à n.2.

D.

DEfinitio animæ, vide *Anima in communi.* n.1. 12. & 13.

Dentes.

Dentes viuunt & nutriuntur. lib. 2. cap. 11. num.5.

Deus.

1. Deum aliqualiter cognoſcere naturali lumine intellectus noſter poteſt. lib. 4. c. 6.n. 1. non per propriam ſpeciem, ſed tantùm per effectus. n.2.
2. Deus quoad an eſt poteſt euidenter cognoſci per creaturas;item quoad quid eſt, confusè tamen & imperfectè.ibid.num.3.& 4.
3. De Deo plura naturaliter nouimus, quàm de aliis ſubſtantiis ſeparatis.ibid.n.5.
4. Varij modi cognoſcendi Deum ex Dionyſio. ibid.n.7.
5. Deum quomodo cognoſcat anima ſeparata. lib.6. cap.6. num.1.
6. Species impreſſa Dei eſt poſſibilis. lib.3. cap.5. num.23.

Dialectica.

Dialectica an ſcientia practica, vel ſpeculatiua. lib.4. cap. 9. num.14.

Dolor.

Dolor vbi reſideat. lib. 5. cap. 5. n. 5. 6. & 7. Quódnam illius obiectum? ibid. à num.8.

E.

Echo.

ECho eſt ſoni reflexio. lib. 3, cap. 20. n. 4. Hæc reflexio quomodo fiat. ibid. cur poſtrema tantùm verba referat? ibidem.

Ens.

1. Ens in tota ſua latitudine eſt adæquatum humani intellectus obiectum. lib.4. cap. 1. num. 3. An ens etiam rationis. ibid. num.3. & 4.
2. Entia rationis per quas ſpecies cognoſcantur? lib.3.c.2. n.28.

F.

Falſitas.

FAlſitas in ſenſu an reperiatur circa ſenſibile proprium vel commune? vide *Senſus.*

Fames.

Fames quid, & quomodo in animali excitetur? lib.2. cap.7. num.4.

Fletus, vide Paſſio. n.5.

Fœtus.

Fœtus in vtero quam habeat animarum ſucceſſionem? lib.2. cap.7. à num.5.

Forma.

1. Forma ſubſtantialis vna numero eſt in quouis compoſito phyſico. lib.1. cap.6. num.3. & 4.
2. Forma hominis ſpecie differt à formis brutorum. lib.1. cap.12. num.10. vide *Anima.*

G.

Generans.

A Generante quomodo dicantur produci proprietates & potentiæ. lib. 2. cap. 3. n. 11.

Generatio.

1. Generatio ſubſtantialis eſt peculiariter propria viuentium. lib.2. cap.7. num.2. Solis, non tamen omnibus competit.num.4.
2. Generationis preſsè ſumptæ germana definitio explicatur. ibid. n.3.
3. Generatio ſui ſimilis quomodo naturaliſſimum opus viuentium? ibid. à num.4.
4. Generationi non ſunt propenſiora viuentia, quàm nutritioni. n.6.
5. Generatio non eſt eſſentialiter nutritione perfectior. ibid.
6. Generare cur nequeant ſubſtantiæ ſeparatæ? ibid. n.8.
7. Generatio perfectorum viuentium, quo modo, & ordine perficiatur? lib.2.c.8.à n.2.
8. Generare ſibi ſimile non omnia viuentia poſſunt.lib.2.c.12.n.1.
9. Generandi potentia quæ viuentia careant? ibid. n.4. & 5. vide *Potentia.*
10. Generationem an etiam fœmina effectiuè attingat? ibid.n.2.& 3.
11. Quæ per generationem ex ſemine fiunt, an eiuſdem ſpeciei cum his, quæ ex putri materia? ibid.n.5.

12. An

12. An quæ generantur ex ſemine poſſint fieri ex putri materia.n.6.

Guſtus.

1. Guſtus non ſentit ſaporem organo inhærentem, ſed rei ſapidæ ac diſtinctæ. lib.3. cap.26. n.2.
2. Guſtus immutatur ab obiecto per ſpecies intentionales.ibid.num.5.
3. Organum guſtus non exterior linguæ pars, ſed neruus interior.lib.3.cap.27.num.1.
4. Guſtus medium quódnam ſit.ibid n.8. eius definitio.n.9.
5. Guſtus à tactu an re ipſa differat. lib.3. cap.28. numer.3. Guſtus quomodo quidam tactus. ibid.
6. Nullum animal guſtu carere probabile. lib.3. cap.28.num.6. Oppoſitum tamen probabilius. num.7. Vide etiam *Senſus externus.*

H.

Habitus.

1. Habitus ſibi aut voluntati inhærentes quomodo intellectus in hac vita cognoſcat.lib.4.cap.5.n.3.
2. Habitus practicus, vel ſpeculatiuus, vide *Praxis.*
3. Quos habitus ſecum deferat anima ſeparata. Vide *Anima ſeparata.*n.13.& 14.
4. Habitus ſcientiarum hominibus congenitus dogma Platonicum exploditur. lib.4. cap.2. num.2.

Hepar.

1. Hepar ante omnia membra in animalibus perfectis fabricatur & animatur. lib.2.cap.6. num. 3.& 5.
2. Hepar primò informatur anima tantum vegetatiua.num.6.

Humores.

Quatuor humores corporis, ab anima non informantur.lib.2.cap.5.à num.6.

I.

Ignis.

1. Ignis accretio fit per iuxtapoſitionem ad extra.lib.1.cap.4.num.17. Cur non ſit illa actio vitalis ſicut in plantis. ibid. & num.18. & 19.
2. Ignem ali & nutriri, quo ſenſu dicatur.n.20.

Imaginatio.

Imaginatio quomodo efficiat caſum, vel ægritudinem in corpore.lib.3.cap.3.num.9.
Vide *Senſus internus.*

Immortalitas Animæ, vide Anima rationalis à numer.10.

Infinitum.

Infinitæ non eſſent generationes, eſto homo ab æterno crearetur.lib.1.cap.11.n.24.

Intellectus.

1. Intellectum eſſe ſpiritualium quomodo ex cognitione ſpiritualium colligatur. lib.1. cap.9. num.21. & 22. Quomodo ex cognitione corporalium. n.23. & ſequentib.
2. Intellectum eſſe ſpiritualem ex obiecto eius adæquato conuincitur. lib.1. cap.9. numer.33. & 34.
3. Ex intellectu & intelligibili fieri magis vnum quàm ex materia & forma, falsò docuit Caietanus.lib.3.cap.2.num.5.& 6.
4. Intellectus an, & quomodo plura vt plura ſimul concipiat.lib.3.cap.6.à num.4.
5. Intellectus humanus poteſt cognoſcere quidquid entitatem habet.lib.4.cap.1.n.2.
6. Intellectus humani adæquatum obiectum eſt ens in tota ſua latitudine comparatum.num.3. An etiam rationis.ibid.& n.4.
7. Obiectum proportionatum humano intellectui ſecundùm ſtatum naturalem eſt res ſenſibilis. ibid. n.5. An etiam ſubſtantia materialis ſub accidenti ſenſibili latens.n.6.
8. Intellectum humanum & Angelicum differre ſpecie in ratione potentiæ, non autem in ratione proprietatis, opinio Caietani impugnatur.eod.cap.1.num.7.
9. Intellectus humanus ab Angelico ſpecie differt. ibid. num.8. An etiam Angelici inter ſe. ibid. remiſſiuè.
10. Intellectus eſt ſimpliciter voluntate præſtantior.lib.5.cap.9.latè à num.2.
11. Intellectus ne an voluntatis actus ſit ſimpliciter prior.lib.5.cap.7.n.6.
12. Intellectus humanus cognoſcit ſingulare etiã materiale,proprium ac diſtinctum de eo conceptum efformando.lib.4.cap.3.num.3.idque per propriam illius ſpeciem.n.5.& 6.& cognitione directa abſque reflexione.ibid.n.7.& 8.
13. Intellectus humanus cognoſcit vniuerſalia proprio conceptu, abſtrahendo illa à ſingularibus.lib.4.cap.5.num.11.
14. Intellectus primò percipit naturam communem, per ſpeciem rei ſingularis.ibid.n.12. quo pacto eam percipiat.n.13.
15. Ex cognitione rei vniuerſalis manétne in intellectu ſpecies propria & memoratiua naturæ communis.n.14.
16. Intellectus quid prius concipiat, naturam ne communem, an verò ſingularem. eod. cap.3. num.15.& 16.
17. Solus intellectus naturam vniuerſalem concipit.ibid.num.17.& 18.
18. Intellectus an faciat vniuerſalia per actum abſtractiuum,aut per comparatiuum. eod. cap.3.à num.21.
19. Intellectus non percipit primò ſenſibilia per accidens, per propriam ſpeciem. lib.4. cap.4. n.1.
20. Intellectus non efformat proprium ac diſtinctum conceptum de his quæ per ſe non ſunt ſenſibilia.ibid.n.2.
21. Intellectus quo ordine procedat in prima rerum cognitione.n.3.
22. Intellectus deueniens per diſcurſum in cognitionem ſubſtantiæ, vel alterius ſimilis, eius in ſe ſpeciem efformat.ibid.n.4.
Intellectus quid primò concipiat, ſubſtantiam ne,an accidens.n.5.& 6.
Intellectus humanus neque ipſam animam aut potentias ſpirituales per ſe ipſas, aut per proprias ſpecies cognoſcit. lib. 4. capit. 5. numer.2.
23. Intellectus quomodo cognoſcat actus aut habitus ſibi vel voluntati inhærentes. ibid. numer.3. Quomodo ipſas intelligibiles ſpecies. num.4.
24. Intellectus pro huius vitæ ſtatu in aliquam Dei cognitionem peruenire poteſt.lib.4.cap.6. num.1.per aliquem effectum,non per propriam ſpeciem.n.2.
25. Intellectus Deum, quoad an eſt, per creaturas euidenter cognoſcit; quoad quidditatem, confusè & imperfectè. ibidem numero 3. & 4.
26. Intellectus humanus in hac vita, qua certitudine, & euidentia cognoſcat Angelos.num. 4. & ſequentibus. Qua animam rationalem. num.9.
27. Intellectus etiam in ſtatu animæ coniunctæ

operari poteſt, nullo operante ſenſu externo. lib.4. cap.7. num.1. Non autem ſine conuerſione ad phantaſmata. numer.3. & ſequentibus.

28. Intellectus conſeruat ſpecies intelligibiles peracta cognitione.lib.4.cap.10.n.3.

29. Intellectus noſter eſt propriè admodum memoria,& multò perfectior, quàm in parte ſenſitiua reperiatur.ibid.n.4.

30. Intellectus noſter quomodo cognoſcat futura.ibid.num.5.

31. Intellectus varia nomina explicantur. eodem cap.10. num.6.7.& 8. Eſt vnica tantùm potentia diuerſis nominibus appellata. ibid. num.7.

32. Intellectus animæ ſeparatæ. Vide *Anima ſeparata*,latè à num.12.vſque ad 28.

33. Intellectus non eſt ſubſtantia ſeparata. lib.4. c.8 à n.4. Nec vnus & idem in omnibus hominibus.n.8.

Intellectus agens,& patiens.

1. Intellectus agens ad producendas ſpecies intelligibiles admittendus. lib.4. cap.2. num.3. & 4.

2. Intellectus agens quomodo illuſtret phantaſmata iuxta Caietanum. numer.4. Refellitur. num.5.

3. Intellectum agentem ſimul cum phantaſmate effectiuè producere ſpecies intellgibiiles quorundam ſententia examinatur. ibidem à numer.6.

4. Intellectus agens nunquam efficit ſpeciem,niſi à phantaſmate determinetur. n.11. hæc determinatio non effectiuè fit,ſed ad modum exemplaris.num.12.& 13.

5. Intellectus agens vt ſic nullam exercet actionem præter productionem ſpeciei,diuerſis nominibus ſignificatam.ibid.n.14.

6. Intellectus agentis tria munera ſolo nomine differunt.num.14.& ſequentib.

7. Abſtractio ſpeciei intelligibilis fit ab intellectu agente;naturæ communis à poſſibili. lib.4. cap.3.num.19.

8. In intellectu poſſibili alia eſt abſtractio formalis:alia vniuerſalis.ibid.num.20.Quid vtraque, &ad quæ inſeruiat.ibid.

9. Intellectus agentis, & poſſibilis, duplex differentia.lib.4.cap.8.num.2.

10. Intellectum agentem, ac poſſibilem eſſe ſubſtantias ſeparatas qui putarint. lib.4. capit.8. num.3. Refelluntur à num.4. Quid in hac re ſenſerit Ariſtoteles enucleatur. ibid. numer.6. & 7.

11. Intellectus agens eſt ſpiritualis potentia tantùm actiua: poſſibilis actiua ſimul & paſſiua. ibid.n.8.

12. Intellectus vterque qua ratione lumen appelletur.ibid.n.9.& 10.

13. Intellectus poſſibilis eſt perfectior, quàm agens.eod.cap.8.num.11.

14. Intellectus agens an re ipſa à poſſibili differat.num.12.& 13. An ſaltem formaliter.lib.4. cap.10.num.7.

Intellectus practicus & ſpeculatiuus.

Intellectus practicus & ſpeculatiuus nec realiter,nec formaliter differunt. lib.4.cap.9.à n.10. Vide verbo *Practicum*.

Intelligibile.

1. Res quomodo ſint actu vel potentia intelligibiles.lib.4.cap.2.n.16.& 17.

2. Intelligibile aliter immutat potentiam, ac ſenſibile.ibid.n.17.

3. Ex intelligibili & intellectu fieri magis vnum, quàm ex materia & forma, perperam docuit Caietanus.lib.3.cap.2.num.5.&6.

Iudicium.

1. Iudicium in cognoſcitiua potentia, aliud proprium,aliud improprium.lib.3.cap.6.num.2.

2. Iudicium propriè in quo conſiſtat. n.3.& 4. An ſit vna ſimplex qualitas,necne.n.5.

3. Iudicium impropriè ſumptum in omnibus ſenſibus reperitur. num.6. non item compoſitio, aut diuiſio.ibid.

4. Iudicare componendo, aut diuidendo bruta animantia non poſſunt.n.7.Imò nec vllus ſenſus etiam interior in homine.ibid.n.8.& 9.

L.

Lapis.

Lapis quo pacto nutriri & augeri dicatur.lib.1. cap.4.num.17.& 20.

Lumen, lux, lucidum.

1. Lumen nihil eſſe aliud præter ipſam coloris manifeſtationem, antiquata quorundam opinio. lib.3. cap.14. num.1. Eſſe corpus vel formam ſubſtantialem cæli falſa etiam aliorum opinatio.ibid.

2. Lumen eſt actus accidentalis ad qualitatem ſpectans. ibid. num.2. Eſſe qualitatem intentionalem falſa Scoti opinio:eminenter realem ſimul,& intentionalem ficta Caietani.ibid.n.3.

3. Lumen habet verum eſſe naturale ac reale. ibid. n.4. Eſt qualitas non per ſeipſum, ſed per ſui ſpeciem viſibilis.n.5.

4. Per lumen non videtur Sol, tanquam per ſpeciem.ibid.

5. Lumen cur interdum vocetur qualitas intentionalis.eod.num.5.

6. Luminis definitio ex Ariſtotele explicatur ibid. num.7.

7. Luminis ſubiectum eſt corpus tranſparens ſecundùm ſe totum; opacum verò ſecundùm extimam ſuperficiem.ibid.num.8.

8. Lumen omne eſſe eiuſdem ſpeciei, probabilius.num.9.

9. Lumen,lux, radius, ſplendor in quo differant eod.cap.14.num.2.

10. Lumen eſt obiectum viſus, vel certè illud complet.eod.cap.14.n.1.& cap.16.n.5.& 7.

11. Lumen non omnino requiritur ex parte medij,vt oculus videat. lib.3.cap.16. n.2.& 3. Requiritur autem ex parte obiecti.num.4.Ex parte medij conſequenter magis,quàm per ſe. n.5. Ex parte potentiæ non eſt ſimpliciter neceſſarium.eod.num.5.

12. Lumen & res illuminata eſt adæquatum viſiuæ potentiæ obiectum.lib.3.cap.16.num.6.

13. Sola lucida in tenebris videntur,& non colorata.ibid.num.7.

14. Lumen intellectuale quid,& quotuplex.lib.4. cap.8.num.9.& 10.

M.

Memoria.

1. Memoria ſenſitiua pollent bruta.lib.3.c.31. n.2.3.& 4.An apes & formicæ.n.4.

2. Memoria perfectior in intellectiua parte quàm in ſenſitiua reperitur.lib.4.cap.10.num.4.

Mors.

Mors animalibus multipliciter contingit.lib.2. cap.6.num.7.

Motiua potentia.

1. Motiua potentia, & motu pollent omnia animalia,etſi non æquè perfectè. lib.1.cap.7. n.11. & 12.

2. Potentia ad motum naturalem ſpecialis eſt in anima,

anima, diſtincta ab appetitu ſenſitiuo, & reſidens in corde ac pulmonibus. lib.5. capit.10. num.2.

3. Motiua potentia ad motum progreſſiuum paſſiuam tantùm eſſe, non actiuam, qui dixerint. lib.5. cap.10. num.4. Refelluntur. ibidem à num.5.

4. Motiua hæc potentia vbi ſubiectetur. num.10. & 11. An ſit communis omni animanti. numer.12.

5. Motiua potentia quomodo ſubſit voluntati aut appetitui ſenſitiuo.ibid.à num.13.

6. Motiua potentia ſpiritualis in anima rationali, etiam dum corpus informat.lib.6.cap.2.num.9. Animam in ſtatu ſeparationis comitatur. ibid. cap.3.n.1.

Motus.

1. Mouere ſeipſum, quomodo proprium viuentis.lib.1.cap.8.num.14.

2. Motus localis in animantibus, alius eſt naturalis,alius animalis.lib.5.cap.10.n.1.

3. Ad motum progreſſiuum concurrunt cognitio, appetitus, & externa membra ſufficienter diſpoſita.ibid.n.3.

4. Membra ad motum non concurrere efficiendo, ſed patiendo tantùm, qui velint. ibid. n.4. Oppoſitum probabilius à num.5.

5. Motus nequit ab appetitu ſenſitiuo imperari, renuente voluntate. ibid. n.13.Secùs ſi voluntas non repugnet.num.14.

6. Motum imperare poteſt voluntas immediatè abſque appetitu: imò illo etiam repugnante. num.15.

N.

Neruus opticus.

1. NErui optici à cerebro in oculos promanant.lib.3.cap.18.num.8.

2. In iis viſionem fieri qui putent.ibid. Refelluntur.num.9.

3. Nerui optici cur ante oculos inter ſe conueniant.eod.num.9.

Notitia abſtractiua.

Vide verbo *Abſtractio*,num.3.

Nutrimentum, *vide* Alimentum.

Nutritiua potentia,vide Potentia.

Nutritio.

1. In nutritione quæ & quot interueniant decoctiones.lib.2.cap.4.num.7.

2. Nutritionis quódnam obiectum.num.8.

3. Nutritio continua an omni viuenti neceſſaria. lib.2.cap.6.n.3.4.& 5.

4. Nutritio in quo eſſentialiter conſiſtat. lib.2. cap.9.num.3.

5. Nutritio mediatè elicitur ab anima.ibid.num.4. Diſpoſitiuè fit à temperamento primarum qualitatum.ibid.num.5.11.& 12.

6. Nutriuntur membra omnia viuentis. lib.2.cap. 11.num.3.

7. Nutriuntur in arbore radices,truncus,rami,folia,& fructus.ibid.n.5.

8. Nutriuntur in animali, ſed diuerſimodè, caro, oſſa,nerui,membranæ,arteriæ, &c.item dentes, cartilago, & vngues. ibid. Quid de pilis,& capillis.ibid.

O.

Obiectum.

1. OBiectum potentiæ adæquatum quod. lib. 3.cap.6.num. 1.

2. Obiecti coniunctionem cum potentia cognoſcente qui negent. lib.3. cap.1. numer.2. & 3.

3. Obiectum vniri potentiæ in omni cognitione requiritur.ibid.n.4.& ſequentib.

4. Obiectum vnitur mediante ſpecie inhærente ipſi potentiæ,non organo.n.8.

5. Obiectum aliquando ipſum vnitur ſine ſpecie. lib.3.cap.2.n.8.

6. Obiectum in ſpeculo videtur,non ſpecies.ibid. num.14.& 15.

7. Obiectum intra potentiam ſenſitiuam exiſtens quomodo impediat cognitionem.ibid.à n.30.

8. Obiectum cognoſcibile excellens adeò non corrumpit potentiam, vt etiam perficiat. ibid. num.34.& 35. Qualiter dicatur etiam corrumpere.num.35.

9. Obiectum ſenſibile non poſſe ſpecies producere virtute propria, ſed prout participat virtutem ſuperiorum agentium, impugnatur. lib.3. cap.9.num.3.

10. Obiectum ſpecies elicit ſenſuum externorum, nullo medio ſenſu agente.ibid.n.4.

11. Obiectum ſenſibile ſenſui inhærens non ſentitur.lib.3.cap.27.num.7.contiguum tamen organo, ab omni ſenſu, excepto viſu,percipitur. ibid.num.5.6.& 7.

Oculus.

1. Oculorum tunicæ quinque, muſculi ſeptem. lib.3.cap.18.num.1.

2. Oculorum figura orbicularis.n.2.Oculi pupilla, ipſe eſt humor cryſtallinus.ibid.

3. Oculorum humores, & tunicæ quam habeant connexionem,& compoſitionem.ibid.

4. Oculorum diuerſæ denominationes vnde oriantur.ibid.

5. Omnes oculorum partes non erant Ariſtoteli notæ.ibid.num.3.

6. In oculi pupilla reſidet organum viſus. eodem cap.18.n.4.

7. Oculorum pupilla cur nigra appareat, cùm tamen colorata non ſit.n.6.

8. Oculi natura aqueæ naturæ eſt,non ignitæ.ibid. num.7.

9. Oculi in tenebris compreſſi cùm videantur ſcintillare.ibid.

10. Oculis, cùm duo ſint, cur quoduis obiectum geminum non appareat.n.10.

11. Ante oculos,nerui optici cur conueniant.ibid. num.9.

12. Oculi caui cur acutiùs videant. lib.3. cap.17 num.8.

Odor.

1. Odor non eſt formaliter fumea exhalatio, ſed qualitas ſecunda, orta ex primarum miſtione, in qua ſiccum vincit humidum, calórque abſolutè dominatur. lib.3. cap.23. numer.2. & 3.

2. Odorum ſimplices ſpecies quæ.num.7.

3. Odorum quidam alementitij, alij non item,ſed per ſe ſolùm delectant.eod.num.7.

4. Odoris medium accommodatum eſt non ſolus aer, ſed etiam aqua. lib.3. cap.24. numer.1.

5. Odor neque in aere, nec in aqua inhæſiuè ſubiectatur.num.2.

6. Odor non eſt qualitas actiua alterius odoris. ibid.

7. Odor extenditur realiter per medium in exhalatione fumea.ibid.

8. Odorem alere fabuloſum.ibid.

9. Odor ſine exhalatione per ſpeciem tantùm intentionalem aliquando ſentitur. ibidem numer.3.

10. Odor ſpecies intentionales diffundit ab initio, etiam dum multiplicat odorem realem. ibid.num.4. An aliquando in inſtanti immutet olfactum.ibid.

11. Odoriferi vaporis exhalatio an ſimpliciter neceſſaria vt odor percipiatur.ibid.n.6.

12. Odores non alimentitios, vel bruta non percipiunt, vel iis ſaltem non delectantur. lib.3. cap.29.num.8.

Olfactus.

1. De organo olfactus variæ authorum ſententiæ. lib.3. capit.25. numer.1. Vera reſolutio. num.2.
2. Organorum olfactus varietas.n.3.
3. In olfactu quódnam elementum prædominetur.ibid.
4. Olfactus definitio.ibid.
5. Terreſtria reſpirantia non niſi in aere: aquatilia etiam in aquis odorantur.n.4.
6. Olfactus operculum quod,& quàm malè à Galeno impugnetur.ibid.
7. Olfactu homo cæteris animantibus præcellit. lib.3.cap.29.num.3.
8. Olfactus acutus habetioris ingenij indicium. ibid.

Vide etiam *Senſus externus.*

Operatio.

1. Ab omni operatione an ceſſare anima poſſit. lib.1.cap.2.à num.38.
2. Ab operatione ceſſare excellentiori modo dicitur Anima,quàm reliquæ formæ non viuentes. ibid.num.40.& 41.
3. Propter ſuam operationem quomodo vnumquodque fit.lib.1.cap.3.num.23.
4. Operationem aliquam eſſe animæ propriam, dupliciter intelligi poteſt. lib.1. cap.11. numer.10.
5. Ex operatione Animæ ptopria quomodo eius colligatur immortalitas.ibid.à num.12.
6. Vnica operatio propria ſufficit vt Anima iudicetur ſeparabilis.ibid.num.15.& 16.

Organicum,Organizatio.

1. Organicum corpus quid. lib.1. cap.2. num.6. 31.& 32.
2. Organizatio alia accidentalis: ſubſtantialis altera. ibid. numer.7. Organicum corpus in definitione animæ vtram importet. ibid. à num.8.
3. Prima organizatio materiæ ab accidentibus cauſatur lib.1.cap.2.num.12.
4. Organizatio qualitatum paſſibilium priùs natura ſunt in materia, quàm actiuarum. numer.14.
5. Organizatio fit etiam ab anima ſaltem effectiuè. num.15. An etiam formaliter.à num.16. vſque ad 21.
6. Organa diuerſa eiuſdem viuentis non habent partiales formas ſubſtantiales ab anima diuerſas. numer.17. habent tamen diſſimilares animæ partes, ſi illa ſit diuiſibilis. num.19.20. & 21.
7. Organicæ partes in homine, & ſi quæ ſunt alia animalia habentia animas indiuiſibiles, non ſolùm in accidentibus, ſed in ſubſtantiali etiam organizatione differunt. eodem cap.2. num.23.& 24.
8. Organici corporis actus qualiter dicatur anima.ibid.num.25.
9. Organicum corpus quomodo potentia vitam habeat.ibid.num.26.30.31.& 33.
10. Organicum corpus dici etiam poteſt non vltimò diſpoſitum ad animam, v.g. Embrio aut cadauer.ibid.num.32.

P.

Partes organicæ,vide Organicum.

Paſſio.

1. PAſſionum in appetitu concupiſcibili numerus & collectio. lib.5. cap.5. numer.2.
2. Quæ verſentur circa bonum. num.3. quæ circa malum.n.4.
3. Triſtitiæ paſſio ſiue dolor vbi reſideat. lib.5. cap.5. num.5.6. & 7. Obiectum doloris quod. ibid.à num.8.
4. Paſſio riſus in quo conſiſtat. ibid. num.11. & 12. Admiratio & gaudium qua ratione cauſent riſum.n.13.
5. Paſſio riſus libera eſt.eod.n.13. Quid de paſſione fletus.num.14.
6. Paſſiones iraſcibilis quot ſint,&quomodo colligantur.eod.cap.5.num.15.
7. Inter paſſiones iraſcibilis, & concupiſcibilis quid interſit. num.16. Quis inter eas ordo. num.17.
8. Paſſiones cur, & quomodo ex complexione pendeant.ibid.num.18.

Vide *Proprietates.*

Phantaſia,Phantaſma.

1. Phantaſiam nonnumquam vocat Ariſtoteles intellectum paſſiuum,& cur. lib.1.cap.11.n.22. & lib.4.cap.8.num.7.
2. Phantaſia nec in homine quidem componit, aut diuidit. lib.3. cap.6. num.8. & ſeq. Cur ab Ariſtotele appelletur ratio.n.10.
3. Phantaſiæ deſcriptio & etymon. lib.3. cap.3. num.4.
4. Phantaſiæ à ſenſibus externis triplex differentia ex Ariſtotele. ibid. num.5. Vide *Senſus interior.*
5. Phantaſma ſine ſpecie intelligibili non determinat ſufficienter intellectum. lib.3. capit.1. num.9.
6. Phantaſma quomodo ab intellectu agente illuſtretur, opinio Caetani reiicitur. lib.4. cap.2. num.4.& 5.
7. Phantaſma vt inſtrumentum intellectus agentis concurrere effectiuè ad productionem ſpeciei intelligibilis vulgata opinio impugnatur. ibid.à num.6.
8. Phantaſma ſolum materialiter, ſiue exemplariter ad ſpeciem intelligibilem concurrit. n.10. & 12.
9. Sine conuerſione ad phantaſmata an poſſit intellectus coniunctus quidquam operari, diuerſa authorum placita. lib.4. cap.7. num.2. Vera reſolutio negatiua. numer.3. & ſequentibus.
10. Conuerſio ad phantaſmata daretur etiam in ſtatu innocentiæ.ibid.num.4.

Planta.

1. Plantis ſenſum antiqui tribuebant. lib.1.cap.4. n.9.
2. Plantis vitam qui negent.ibid.n.7.
3. Plantas viuere, & in Theologia certum, & in Philoſophia euidens eſt. ibidem num.11.& ſequentibus.
4. Plantas animam ſenſitiuam non habere oſtenditur.lib.1.cap.5.num.1.

Potentia.

1. Potentia, alia eſt actiua, altera paſſiua, & quid vtraque. lib.2. cap.2. num.4. In quo differant. n.6.

2.Poten

2. Potentia nec omnino abſolutum quid eſt, nec omnino reſpectiuum.ib.n.7.
3. Potentias animæ ab ea eſſe omnino indiſtinctas qui velint? lib.2.cap.1. n.2. diſtinctionem formalem qui admittant? ibidem. Qui etiam realem?ibid.
4. Potentiæ animæ accidẽtales, & propriæ viuentium diſtinguuntur ab anima ex natura rei.lib.2.cap.1.n.4.Imò probabilius eſt diſtingui etiam realiter.n.5.
5. Potentiæ animæ an poſſint ab ea ſaltem diuinitùs ſeparari?lib.2.cap.1.à n.6.
6. Potentia animæ ſeparata non poſſet vitaliter operari?ibid.n.8.
7. Omnis animæ potentia ſpecificatur intrinſecè ex coaptatione ad operandum circa ſuum obiectum.lib.2.cap.2.n.8.
8. Potentia quomodo per obiecta ſpecificetur?ib. à n.10.
9. Potentiarum aliæ vniuerſaliores in obiecto, aliæ magis limitatæ.ib.n.12.
10. Potentia paſſiua quò vniuerſalior, eò eſt imperfectior.ib.n.11.
11. Potentiarum diſtinctio realis vnde ſumenda? lib.2.cap.2.n.19.
12. Potentia, actus, & habitus, etiam circa idem obiectum, ſpecie differunt. ib.n.20.
13. Potentiarum cauſa finalis, & materialis quæ? lib.2.cap.3.n.1.2.& 3.
14. Potentias effectiuè eſſe ab anima probabilius.ib.n.5.& 9.
15. Potentiæ per nouam & diſtinctam actionem emanant ab ipſa anima.n.10.
16. Potentiæ quo ſenſu dicantur produci à generante, vel principali agente?n.11.
17. Potentia vna ablata, cur alia naturaliter non reſultet?eod.cap.3.n.12.
18. Inter potentias animæ aliquis intercedit ordo. lib.2.cap.3.n.14.
19. Inter potentias eiuſdem animæ nullus eſt ordo durationis.ib.n.15.
20. In ordine generationis, potentiæ quæ conſequuntur gradum imperfectiorem,ſunt aliis naturâ priores.ib.
21. Potentiæ ſequentes gradum eiuſdem animæ imperfectiorem ſunt etiam imperfectiores, quàm quæ gradum ſuperiorem conſequuntur. eod.num.15.
22. Potentiæ inferiores eiuſdem animæ ordinantur ad miniſtrandum ſuperioribus: ſuperiores verò ad iuuandum inferiores.ib.
23. Inter potentias ad eundem animæ gradum ſpectantes eſt etiam aliquis ordo.ib.
24. Potentiam vnam ab alia emanare opinio D. Thomæ. lib.2. cap.3. n.16.
25. Potentiæ omnes ſiue eiuſdem ſiue diuerſi gradus ſint ab anima immediatè profluunt,non ab alia potentia.ib.à n.17.
26. Inter potentias ſubordinatas ſola intercedit cauſalitas Metaphyſica quæ ad demonſtrationem à priori ſufficit.ib.n.20.

Potentia cognoſcitiua in communi.

1. Potẽtia cognoſcitiua quomodo debeat eſſe denudata à natura ſui obiecti. lib.1. cap.9. à n.23. & lib.3.cap.2.à n.29.
2. Potentia cognoſcitiua ab actu cognoſcendi re ipſa differt. lib.3. cap.3.à n.2.
3. Potentia cognoſcens habet propriam & immediatam actiuitatem circa actum ſuum.lib.3.cap.4.à n.9.
4. Potentia infirmata ſpecie eſt principium integrum cognoſcendi.ib.n.12.& 13.
5. Potentia cognoſcitiua inter actiuas & paſſiuas recenſetur. lib.3. cap.7.num.1.cur frequentiùs paſſiua dicatur,quàm actiua.ib.
6. Potentia cognoſcens an plura ſimul per modum plurium attingat. lib.3.cap.6.à n.4.
7. Potentiæ eidem quomodo inhærere ſimul poſſint plures ſpecies eiuſdem naturæ?ib.n.8.
8. Potentia cognoſcens quomodo ab excellenti obiecto lædi poſſit?lib.3.cap.2.34.& 35.
Potentia ſenſitiua, vide Senſus.
Potentia intellectiua, vide Intellectus.
Potentia volitiua,vide Appetitus,& voluntas.

Potentiæ animæ vegetantis.

1. Potentiæ animæ vegetantis quot?lib.2.cap.9.n.1.& cap.10.n.8.
2. Potentia nutritiua quænam ſit.lib.2.cap.9.à numero 4.
3. Potentia quomodo ab augmentatiua differat? ib.n.17.& 19. An & quomodo à generatiua?cap.10.à n.2.
4. Potentia nutritiua non eſt determinata ad aliquod membrum particulare, ſed per corpus diffuſa.lib.2.cap.11.n.4.
5. Potentia nutritiua principaliter in hepate reſidet.n.7.& 8.
6. Potentia attractiua, retentiua,& expulſiua,vna eſt, ab anima, & quatuor primis qualitatibus realiter diſtincta.lib.2.cap.9.n.14.
7. Potentia generatiua non omnia viuentia pollent.lib.2.cap.12.n.1.
8. Potentia generatiua an ſolis viris inſit, vel etiam fœminis?ib.n.2.& 3.
9. Potentia generandi quibuſnam viuentibus competat?ib.n.4.& 5.
10. Potentia generandi in qua animantis parte reſideat?ib.n.7.& 8; vide *Semen.*
Potentia motiua,vide Motiua potentia.

Practicum, & ſpeculatiuum.

1. Practici, & ſpeculatiui variæ differentiæ. lib.4. cap.9.n.1.& 2.
2. Practica & ſpeculatiua ſcientia an differant ex fine ſcientiæ,an ipſius ſcientis?n.3.
3. Ad praxim actualem an requiratur actualis intentio operandi?à n.4.
4. Inter practicos actus alij aliis ſunt magis practici.n.7.
5. Practicus actus,& praxis quid?n.8.
6. Praxis an ſit aliquando ipſa intellectus operatio?n.9.
7. Practicus & ſpeculatiuus intellectus nec realiter,nec formaliter differunt.à n.10.
8. Practicus habitus à ſpeculatiuo an eſſentialiter differat?à n.12.
9. Practica ſcientia an ſit Dialectica?n.14.
10. Idem habitus an ſimul poſſit eſſe practicus & ſpeculatiuus.n.15.
Pupilla oculi,vide Oculus.

R.

Reminiſcentia.

1. Reminiſcentia quid? lib.3.cap.30.n.7.
2. Reminiſcentia potiſſimè fit ab intellectu, concomitante interno ſenſu.ibid.
Riſus,vide Paſſio,n.4.& 5.

S.

Sanguis.

1. SAnguinem anima informari,qui dicant?lib. 2,cap.5.n.2. Qui negent?n.3.
2. Sanguis Chriſti Domini fuit hypoſtaticè vnitus verbo.ibid. n. 4. & in eius reſurrectione aſſumptus.ibid.
3. Sanguis in omnibus Beatorum corporibus poſt reſurrectionem futurus.ibid.
4. Sanguis non ſolum in alimentum,ſed ad perfectam etiam corporis humani organizationem requiritur.ib.n.5.& 9.
5. Sanguinis duplex munus.eod.n.5.
6. Sanguis ab anima non informatur.ibid.num.6. 7.& 8.
7. Sanguis ab hepate conficitur.lib.2. cap.11. n.8.
8. Sanguis an poſſit ab alio,quàm ab hepate generari?num.10.
9. Sanguis alium ſimilem in venis generare poteſt.ib.

Sapor.

1. Sapor eſt qualitas ſecunda, reſultans ex primarum mixtione. lib.3.c.23.n.5.
2. In ſapore calor, & humor dominatur, ſed præcipuè calor. ibid.
3. Saporum ſpecies diuerſæ quot? & quo modo ex diuerſa primarum qualitatum temperie oriantur.n.6.
4. Sapores extremi, dulcis, & amarus. ib.

Scientia practica, vel ſpeculatiua, vide verbo Practicum.

Semen.

1. In ſemine alia eſt pars craſſior, purior altera, & immaterialior. lib.2.cap.10.n.1.
2. Seminis pars craſſior ab ipſa viuentis nutritiua virtute, in quadam corporis parte,producitur. ib.n.2.Pars ſpiritalior à quo producatur.ib.n.8. & cap.12.n.8.
3. In ſemine virtus organizans quid ſit, & an differat à nutritiua.eod.c.10.à n.3.
4. Semen decidi ab omnibus membris falſò docuit Hippocrates.lib.2.c.12.n.7.
5. Semen in qua corporis parte ſubiectetur? n. 8. quali materia & forma conſtet?n.9.
6. Seminis pars ſubtilior viuit.eod.n.9.
7. Semina, cùm viuant,cur diutiſſimè abſque nutritione ſeruentur?ib.n.10.
8. Semen quid efficiat in generatione viuentis,& an formæ introductionem attingat?ibid.remiſſiuè.

Senſibile.

1. Senſibile proprium quid?lib.3.cap.8.n.1. Quid ſenſibile per accidens?n.2. quid commune?ib.à n.3.
2. Senſibile commune non imprimit propriam ſpeciem n. 5. & 6. ſed alias ſpecies modificat.à num.7.
3. Senſibilia communia non omnia ab omnibus ſenſibus,nec eodem modo attinguntur.n.8.
4. Senſibile commune à proprio in quibus differat,vel conueniat?n.9.
5. Circa ſenſibile proprium & adæquatum ſenſus falli nequit.lib.3.cap.10.n.2. Nec circa ſenſibile commune abſolutè ſumptum.n.3.
6. Circa ſenſibile, tùm proprium, tùm commune in particulari ſumptum decipi ſenſus poteſt.ib. n.4.faciliùs tamen circa commune,quàm circa proprium.n.5.
7. Circa ſenſibile commune,vel proprium,poſitis omnibus requiſitis, ſublatiſque impedimentis, non poteſt ſenſus errare. ib.
8. Senſibile ſupra ſenſum poſitum ſentiri poſſe oſtenditur in pleriſque ſenſibus externis. lib.3. cap.27.n.5.Quomodo verũ ſit non ſentiri. n.7.
9. A ſenſibili excellenti quomodo ſenſus lædatur? lib.3.cap.2.n.34.& 35.
10. Senſibile aliter immutat potentiam,quàm intelligibile. lib.4.c.2.n.17.

Senſus in communi.

1. Senſus agens ad producendas ſpecies ſenſuum externorum non requiritur.lib.3.cap.9.n.4.Requiritur tamen ad ſpecies ſenſuum internorum.ib.n.14.Vide *Species* à n.20.
2. Senſus nec externus, nec internus cognoſcit ſuum actum, aut ſpeciem impreſſam, propriè tanquam obiectum alterius actus.lib.3. cap.11. n.3. Nec actum alterius ſenſus, per propriam eius ſpeciem,ac tanquam partem ſui adæquati obiecti.ib.n.4.
3. Omnis ſenſus percipit ſuum actum imperfecto modo.n.5.
4. Senſus poteſt cognoſcere præteritum in cõcreto,non verò formaliter.lib.3.cap.12.n.6.& 8.
5. Senſus,& intellectus in quo differant circa non exiſtentium cognitionem.eod.n 8.
6. Senſus conſeruans rei abſentis ſpeciem, rem illam abſentem cognoſcit.eod.cap.12.n.7.
7. Sentiendi radix in cerebro reſidet, non in corde.lib.3.cap.13.n.4.
8. In omnes ſenſus cerebrum influit. ib. n.5. Non immittendo qualitatem intentionalem. n.6. & 7.Sed fouẽdo organa ſenſuum,per ſpiritus animales; aut etiam per modum attentionis. eod. num.7.
9. Senſus circa proprium, aut commune ſenſibili an, aut quomodo errare poſſit. vide *Senſibile.* à num.5.
10. Senſus ab excellenti ſenſibili quomodo labefactetur.lib.3. cap.2.n.34.& 35.
11. Senſus hominis, & bruti an differant ſpecie? lib.4.cap.1.n.8.

Senſus externus.

1. Senſus externi quinque ſunt, nec plures, nec pauciores.lib.3.cap.28.à n.1.
2. Omnia ferè animalia perfecta ſenſibus donantur.ib.n.8. Ex imperfectis aliqua quinque ſenſus habent,alia non item.n.9.
3. Senſuum externorum perfectiſſimus eſt viſus, deinde auditus,poſtea olfactus, quem ſequitur guſtus,& poſtremo tactus. lib.3. cap.29.n.1.vide omnia ſuis locis.
4. Senſus an perfectiores in homine quàm in bruto?ib.n.3.
5. Senſuum externorum in homine quis ordo perfectionis, & neceſſitatis ad diſciplinas?ib.à n.4.
6. Nullus ſenſus exterior poteſt cognoſcere naturaliter niſi ad præſentis obiecti cauſantis ſpeciẽ.lib.3.cap.12.n.3.Poteſt tamen diuina virtute. n. 5. An tunc eius cognitio futura erat abſtractiua?ibid.
7. Senſus externi vnde ab operatione impediantur?lib.3. cap. 13.n.10.

Senſus internus.

1. Dari ſenſum internum communem qua ratione probetur? lib. 5. cap.30. n. 1. Qua dicatur communis?n.2.
2. Senſus communis, cùm materialis ſit, quomodo ſenſibilia adeò diuerſa cognoſcat?ib.n.3.
3. Phantaſia quid, & quomodo iuxta Ariſtotelem à ſenſibus externis differat?ib.n.4.& 5.Quomodo ab opinione,fide, ſuaſione,& ratione?n.6.
4. Phantaſia, imaginatiua, æſtimatiua, cogitatiua,memoria, & reminiſcentia quomodo definiantur?n.7.
5. De numero ſenſuum internorum variæ opiniones. ibid.n.8.Quid de iis ſentiendum? à n.9.
6. Senſum communem à phantaſia non diſtingui realiter, probabilius. lib.3. cap.30. num.13. Nec item æſtimatiuam, & memoriam. ibid. num.15.
7. Senſum internum vnum tantùm eſſe realiter, probabilius. n.16. & 17.An ſaltem ſit formaliter multiplex?n.18.
8. Senſus interni quódnam obiectum? qui actus? lib.3.cap.31.n.1.& 2.
9. Senſu interiori nullum brutum caret:non eſt tamē in omnibus eiuſdem perfectionis. ib.n.2.
10. Senſus internus in cerebro reſidet. eod. cap. 31.n.5.In qua eius parte?n.6.& 7.
11. Senſus internus an lædi poſſit non læſo externo?ib.n.8.
12. Senſus interior cognoſcit operationem ſenſus externi, per ſpeciem externi ſenſibilis modificatam ab operatione ſenſus externi. lib.3. cap. 11.n.6.
13. Senſus interior percipit naturaliter rem abſentem.lib.3.cap.12.n.6.

Separatio, vide Anima ſeparata.

Seraphin.

Seraphini non ſolùm amore, ſed etiam cognitione ſuperant Cherubinos. lib.5. cap.9,n.6.

Similitudo.

1. Similitudo alia eſt realis,& hæc multiplex:alia intentionalis.lib.3.cap.2.n.25.
2. Similitudo formalis obiecti non eſt ſpecies impreſſa, ſed ſola expreſſa.ib.latè à n.20.

Singulare.

1. Singularia cognoſcit intellectus per proprium ac diſtinctum conceptum.lib.4.cap.3.n.3.
2. Singularia cognoſcit intellectus directè & per propriam eorum ſpeciem.n.5.6.7.& 8.
3. Singularia prius percipit intellectus,quàm vniuerſalia.ib.n.15.& 16.

Sitis.

Sitis quid? & quomodo in animali excitetur? lib.2.cap.4.n.4.

Somnus.

1. Somnus quomodo fiat & operationes ſenſuum impediat?lib.3.cap.13.n.10.
2. Somni tempus quomodo ad diuinas illuſtrationes recipiendas ſit accomodatius? lib.4. cap.7. num.6.

Sonus.

1. Soni definitio explicatur.lib.3.cap.19.n.1.
2. Sonus à duris corporibus cauſatur.ib.
3. Sonum cur maiorem corpora concaua, & lenia.ib.n.2.
4. Soni cauſa effectiua non eſt ipſe corporum motus,ſed qualitas illis inhærens.n.3.
5. Sonus eſt qualitas ſucceſſiua.ib.n.3.& 4. incipit immediatè poſt corporum contractum. n.4.
6. Sonus aliquando fit ex colliſione duorū corporum ſolidorum; aliquando ex diuiſione vnius: nonnunquam ex promiſſione ſolius aëris. eod. cap.19.n.5.
7. Sonus præcipuè in corpore medio. v. g. aëre ſubiectatur.ib.n.8.
8. Sonus non in ſolo aëre, ſed in aqua etiam, & igne ſubiectari,& edi poteſt. ib.n.12.
9. Soni variæ diuiſiones explicantur.lib.3.cap.20. à n.1.vide *Vox*,& *Echo*.
10. Sonus per aërem, ignem, & aquam diffunditur.lib.3.cap.21.n.1.& 2.An per alia etiam corpora quantumuis denſa?n.3.
11. Sonus multiplicatur intentionaliter per aërē & aquā.n.5.idque ſimul ac ſonus ipſe ſecundùm eſſe reale alicubi incipit.ib.n.6.8.9.& 10.
12. Sonus multiplicatur etiam aliquantulùm, ſecundùm eſſe reale.eod.n.6.
13. Sonus ſicut ſucceſſiuè fit,ita & ſucceſſiuè ſpecies emittit,& auditur.ib.n.10.& 12. An etiam aliquando in inſtanti?eod.n.10.

Species.

1. Species intentionales qui vniuerſim negāt? lib. 3.cap.1.n.2.Qui ſaltem intellectiuas?n.3.
2. Species intentionales admittendas eſſe, latè oſtenditur.ib.à n.7. ſpeciatim intellectiuas.n.9.
3. Species omnes intentionales ſunt entia realia. lib.3.cap.2.n.1.& accidentalia.n.2.3.& 4.
4. Speciei ad potentiam realis & accidentalis eſt vnio. ib.n.5.6.& 7.
5. Speciei effectum formalem eſſe,intelligere,falsò docuit Caietanus.ib.n.7.
6. Species intelligibilis nō requiritur ſi obiectum immediatè intellectui vniatur.ib.n.8.
7. Species non ſunt eiuſdem rationis cum obiectis,contra Durandum.n.9.& ſequentib.
8. Species ſenſibiles multiplicantur cum obiectis. ib.n.10.
9. Species nec in ſpeculo nec alibi videtur. lib. 3. cap.2.n.14.& 15.
10. Species intentionales in ſolo intellectu ſunt ſpirituales & indiuiſibiles.lib.3.c.2.n.16.
11. In ſpecie extenſa, licèt exigua,qualiter repræſentetur obiecta maiora?ib.n.17.& 18.
12. Quælibet pars obiecti producit ſui ſpeciem diuerſam in quauis parte medij.ib.n.18.
13. Species intentionales impreſſæ non formaliter,ſed effectiuè tantum obiecta repræſentant. lib.3.cap.2.n.20.& ſequentibus.
14. Species quomodo diſtinguantur in eſſe qualitatis,& in eſſe repræſentatiui.ib.n.26.
15. Speciei ad obiectum non exiſtens non eſt relatio realis.n.28.
16. Per quas ſpecies cognoſcantur impoſſibilia, entia rationis,& priuationes.eod.n.28.
17. Species impreſſa concurrit effectiuè, ſed partialiter ad cognitionem.lib.3.cap.4.n.12.& 13.
18. Species impreſſa diuinæ eſſentiæ eſt poſſibilis. lib.3.cap.5.n.23.
19. Duæ ſpecies intentionales, eiuſdem ſpecificæ rationes,quomodo ſimul eſſe poſſint in eodem ſubiecto?lib.3.cap.6.n.8.

20.Spe

20. Species ſenſuum externorum ab obiectis nullo mediante ſenſu agente imprimuntur. lib.3. cap.9.n.4.
21. Species ſenſatæ,inſenſatæ, & ex ſenſatis compoſitæ, in ſenſibus internis quæ dicatur?ib.n.3.
22. Probabile eſt, ſpecies ſenſatas interioris ſenſus non fieri ab obiecto extrinſeco mediatè ſui ſpecie,ſed ab interiori ſenſu,medio actu cognitionis. eod. cap.9.n.7.vel etiam immediatè per efficientiam ipſius potentiæ.n.10.
23. Species ſenſuum internorum, ab externorum ſpeciebus, & ab externis ſenſationis ſpecificè differunt.ib.n.9.
24. Species compoſitæ ex ſenſatis, & inſenſatis an ſit vna ſimplex?n.11.
25. Species inſenſatæ, ſi quæ dantur, fiunt à potentia interiore,media cognitione rei ſenſatæ. n.12.Probabilius tamen eſt ſpecies inſenſatas à ſenſatis non diſtingui.n.13.
26. Species externorum ſenſibilium qualiter modificatæ perueniant ad ſenſum internum? lib.3. cap.11.n.6.
27. Species ſenſuum externorum pendent in fieri & conſeruari à præſenti obiecto ſenſibili.lib.3. cap.12.n.3.
28. Species rei abſentis ſi detur, poterit per eam res abſens cognoſci.n.7.
29. Species rei viſibilis non requirunt, per ſe loquendo lumen in medio, vt diffundantur ab obiecto.lib.3.cap.16.à n.2.
30. Species emitti ab obiecto per modum pyramidis,quomodo intelligendum?lib.3.cap.17. à num.10.
31. Species intelligibiles ante informationē corporis,hominum mentibus conſignatas, dogma Platonicum reiicitur.lib.4.cap.2.n.2.
32. Species intelligibiles ab intellectu agente producuntur.ib.n.3.& 4.
33. Species intelligibilis à phantaſmate qualiter in productione pendeat?ib.latè à n.4.
34. Species intelligibiles rerum ſingularium admittendas eſſe,latè oſtenditur.lib.4.cap.6.à n.5.
35. Species ſibi inhærentes quomodo intellectus in hac vita cognoſcat?lib.4.c.5.n.4.
36. Species intelligibiles tranſacta cognitione in intellectu perſeuerant.lib.4.c.10.n.2.& 3.
37. Species intelligibiles quomodo acquirat anima ſeparata. lib.6.cap.2.à n.2.
38. Species Angelorum, & aliarum animarum an acquirat anima ſeparata ex obiectis, vel ab ipſo Deo. lib.6. cap.6. à n.4. vide verbo *Anima ſeparata*,à n.13.& n.23.26.27.& 28.
Speculatio,Speculatiuum,vide Practicum.

Spiritus.

1. Spiritus vitales in corde : animales in cerebro fiunt.lib.3.cap.13.n.8.
2. Spiritus ſunt inſtar exhalationum ex ſanguine prodeuntium.ibid.
3. Spiritus naturales nulli, præter vitalem & animalem.ib.
4. Spirituum vitalium diffuſio ad ſenſus externos quomodo in ſomno impediatur?ib.n.9.

Synderesis.

Syndereſis quid?lib.4. cap.10.n.9.

T.

Tactus.

1. QVæ ſolo tactu pollent non eſſe ſimpliciter animalia, quidam, ſed falsò, dixerunt.lib.1.cap.7.n.14.
2. Tactus non ſentit qualitatem ſibi inhærentem, ſed quæ eſt in corpore alterante. lib.3. cap.16. n.2.3.& 4.
3. Tactus immutatur à ſuo obiecto per ſpecies intentionales.n.5.
4. Tactus intenſiorem ſentit calorem, quàm ſitis, qui in organo inhæret.ib.n.3.
5. Tactus non informatur ſpecie, quin ſimul recipiat qualitatem realem.n.6.
6. Tactus non recipit ſpeciem à calore inhærente. ibid.
7. De organo tactus variæ ſententiæ.lib.3.cap.27. num.2.
8. Organum tactus eſt ipſa caro,& cutis.ib.n.3.
9. Quæ partes cenſeatur tactu carere?n.4.
10. Tactus ſine medio,vel externo,vel interno poteſt obiectum ſentire.ib.n.5.& 6.
11. Tactus ſenſibile inhærens organo non ſentit, ſed contiguum.ib.n.7.
12. Tactus medium quod?n. 8. Quo medio percipiat duritiem?ibid.
13. Tactus quomodo definiatur ? eod.cap.27.n.9.
14. Tactus quomodo differat à guſtu. lib.3. cap. 28.n.3.
15. Tactus an vnus ſpecie?ib.à n.4.
16. Tactum maximè in vola manus, & in pulpis digitorum vigere.ib.n.3.
17. Tactu nullum animal caret.ib.n.6.Aliqua ſolo tactu donantur.n.7.
18. Tactus qua ex parte viſum excedat? lib.3. cap. 29.n.5. Qua item ex parte ſuperetur?n.6. Vide etiam verbo *Senſus externus*.

Talpa.

Talpa an viſu polleat?lib.3.cap.28.n.8.

V.

Vegetabile.

IN purè vegetabilibus dantur animæ, quæ ſpecie ; aliæ, quæ ſolo differunt numero.lib.1. cap.6.num.2. Vide verbo *Anima*, & verbo *Potentia*.

Verbum.

1. Verbum ab omni actione cognoſcitiua producitur, non ex indigentia obiecti, ſed ex natura cognitionis.lib.3,cap.5.à n.7.
2. Verbum diſtinguitur modaliter ab actione intellectus,non itē à termino producto. ib.n.11.
3. Verbum eſt conceptus formalis rei cognitæ.ib. nec non ſimilitudo formalis ipſam repræſentans.ib.& n.22.
4. Verbum etiam à Beatis formatur.ib.n.23.

Viſio, viſus.

1. Viſus obiectum adæquatum eſt lux & color illuminatus.lib.3. cap.16.n.6.
2. Viſibile aliud in luce, aliud in tenebris, aliud in vtrolibet, quid apud Ariſtotelem ? ibid. numero 7.
3. Videntur in tenebris ſola lucida, non colorata. eod.n.7.
4. Viſio opaca corpora non peruadit, ſed diaphana.n.8.

5. Viſio

5. Viſionem fieri extramittendo varia Philoſophantium placita. lib.3. c.17. n.1.
6. Viſio formatur receptis in oculo ſpeciebus, abſque vllius rei emiſſione. ibid. à n.2.
7. Videritne ſeſe Antipheron ſemper ſibi in aëre obiectum? ibid. n.7.
8. Quomodo videatur diſtantia aut magnitudo rei viſæ? ibid. à n.10.
9. Res, quo magis à viſu diſtant, cur eo minores appareant? ibid. n.13.
10. Viſio in pupilla oculi fit. lib.3. c.18. n.4. Non in neruis opticis. n.9.
11. Obiectum cur geminũ non ſemper appareat, cùm gemina ſit in oculis viſio? n.10.
12. Solus viſus cur ſenſibile contiguum non percipiat? lib.3. c.27. n.7.
13. Viſus inter ſenſus externos perfectiſſimus. lib.3. c.29. n.3.
14. Viſus in quo à tactu ſuperetur? n.5. In quo viciſſim ſuperet? n.6.
Vide *Senſus externus.*

Vita.

1. Vita ſubſtantialis quid? lib.1. c.2. n.27. & 28. Quid vita accidentalis? n.29.
2. Vitam potentiâ quomodo habeat corpus organicum? ibid. n.30.
3. Vitam Dei quo pacto viuentia quæque participent? lib.1. c.4. n.21.
4. Vita animalis quomodo in calido, & humido conſiſtat? lib.2. c.6. n.6.
Vide *Anima.*

Viuens.

1. Viuentium tres tantùm ſunt gradus non ſolum ſubſtantialiter, ſed etiam accidentaliter. lib.1. c.7. n.13.
2. Viuentia ſenſum tantùm tactus habentia, nõ eſſe ſimpliciter animalia quorundam opinio, refellitur. ibid. n.14.
3. Viuentis quomodo proprium ſit ſeipſum mouere? lib.1. c.8. n.14.
4. Viuentium imperfectorum formæ ſectiles ſunt. lib.1. c.13. n.2. & 3. Perfectorum, indiuiſibiles. n.4. & ſequentib.
5. Viuentia imperfecta vnam habent formam totalem. lib.1. c.14. n.2. Partialem multiplicem & diuerſimodam. n.3.
6. Viuentibus perfectis multiplicem animam qui tribuerint. lib.1. c.14. n.4. & 5.
7. In viuentibus perfectis eadem anima eſt, & nulla alia forma, quæ informat eas partes continuas, in quibus aliqua eſt viuentis operatio. ibid. à n.6.
8. Viuens ſtatim à principio vitæ incipit diſponere alimentum, non tamen id ſtatim in ſe ſubſtãtialiter conuertit. lib.2. c.6. n.3. Nec ſubſtantialem nutritionem neceſſariò continuat. n.4.
9. Viuens nequit diu à conuerſione ſubſtantiali alimenti ceſſare. n.5.
10. Viuentia vnde corrumpantur? ibid. n.6. & 7.
11. Viuentium cur alia breui, alia diuturno tempore degant? ibid. n.7.
12. Viuentium propria actio an, & quomodo ſit generatio? vide *Generatio.*

Vngues.

Vngues an viuant & nutriantur? lib.2. c.1 ? n.5

Vniuerſale.

1. Vniuerſalia cognoſcit intellectus proprio cõceptu ea abſtrahendo à ſingularibus. lib.4. c.3. n.11.
2. Vniuerſale non aliter prima vice cognoſcit intellectus, quàm per ſpeciem repræſentatiuam rei ſingularis. n.12. Quomodo id fiat? n.13.
3. Poſt primò conceptam rem vniuerſalem maneat ne in intellectu propria eius ſpecies? n.14.
4. Vniuerſale poſterius cognoſcitur, quàm ſingulare. n.15.
5. Vniuerſalia iuxta Ariſtotelem cognitione priora. n.16.
6. Vniuerſalium cognitio nulli ſenſui competit. ibid. n.17. & 18.
7. Vniuerſalis naturæ abſtractio qualis? ibid. n.21. & 22.
8. An fiat natura vniuerſalis per conceptum comparatiuum, an verò per meram abſtractionem. ibid. latè à n.21.

Voluntas.

1. Voluntatem hominis ſpirituale͂ eſſe quomodo ex eius libertate colligatur? lib.1. c.9. n.35.
2. Voluntas in iraſcibilem & concupiſcibilem non diſtinguenda. lib.5. c.7. n.1.
3. Voluntatis humanæ obiectum eſt bonum in cõmuni. ibid. n.2. & 3.
4. Voluntatis actus quot ſint? n.4.
5. Voluntatis actus alij circa finem, alij circa media verſantur. n.4. alij imperati, alij eliciti. n.5.
6. Voluntas quarum potentiarum actus imperet, vel non imperet? ibid.
7. Voluntas cur nuncupetur Cor? ibid.
8. Voluntatis ne an intellectus actus ſit ſimpliciter prior? n.6.
9. Voluntas non mouet alias potentias phyſicè, ſed moraliter influendo. n.7.
10. Voluntati qualiter ſubiiciatur motus progreſſiuus? lib.5. c.10. à n.13.
11. Voluntas an ſit libera in omnibus ſuis actibus. lib.5. c.8. remiſſiuè.
12. Voluntatem nobiliorem eſſe intellectu qui ſentiant. lib.5. c.9. n.2. Qui oppoſitum? ibid.
13. Voluntatem intellectus dignitate excellit. eod. n.2. & ſequentib.
Vide *Appetitus.*

Vox.

1. Vox eſt propria animantium quæ pulmones habent, & reſpirant. lib.3. c.20. n.1.
2. Ad vocem quæ inſtrumenta concurrant. ibid. Quo pacto formetur? ibid.
3. Vocis definitio explicatur. ibid. n.2.
4. Tuſſis cur non ſit vox? ibid.
5. Vox à locutione in quo differat? ibidem. n.3.

FINIS.

AC9H 1785437 OL-285483 c.2

~~51619~~

99695